ספר

משנה ברורה

והוא פירוש יפה ומנופה על

שו"ע אורח חיים

חלק שני

הלכות נשיאת כפים, קרה"ת, ביהכ"נ, נט"י וסדר הסעודה,
ברהמ"ז, ברכות הנהנין, מנחה, מעריב, צניעות.

אשר חיבר הרב הגאון רשכבה"ג מו"ה **יוסף קארו** זצ"ל

עם חידושי דינים שהשמיט הגאון הנ"ל והמציאם

הגאון מו"ה **משה איסרליש** זצ"ל

עם נושאי כליהם הלא המה:

באר הגולה מהגאון מו"ה **משה רבקש** זצ"ל מוילנא

באר היטב מהרב המובהק מו"ה **יהודא אשכנזי** זצ"ל דיין טיקטין

שערי תשובה מאת הגאון מו"ה **חיים מרדכי מרגליות** זצ"ל

ובאורי קראתיו בשם **משנה ברורה**, יען כי מחוכו מתבריר דברי השו"ע כל דין ודין בטעמו ונימוקו מגמרא ופוסקים ולא יהיה כספר החתום, גם יקובץ בו כל הדינים והלכות והביאורים המפוזרים בספרי האחרונים מפרשי השו"ע המפורסמים (כמו מא"ר ופמ"ג וברכי יוסף ומאמר מרדכי ורבות כהנה). אשר היו הרבה מהם אחרי הבה"ט ולא הובאו בשע"ת כי אם מעט מזעיר באיזה מקומות, כל אלה חוברו פה והכל בלשון צח וקל ובסדר נכון בעז"ה: **עוד** צרפתי בצדו כמה ענינים נחוצים ובשם **ביאור הלכה** יכונה וכשמו כן הוא כי בו ביארתי כמה פעמים דברי ההלכה המובא בקיצור בתוך המשנה ברורה בלי ראיה ופה הראיתי בעזה"י את מקורו לעין כל מגמרא ופוסקים, גם יבואר בו לפעמים דברי השו"ע באורך במקום הצריך ביאור:

גם מחת המשנה ברורה הנ"ל פתחתי שער רחב עם פרחים וגילים מצוינים וסמו נתה לו שער הציון כי בו יצוין על כל דיבור ודיבור לדעת מבנן מי יצאו הפנינים האלו:

כל אלה חברתי בעזה"י החונן לאדם דעת

ישראל מאיר בר' **אריה זאב הכהן** זלה"ה, מעיר **ראדין**

יוצא לאור

מסודר מחדש בהג"ה מדויקת בתוספת הערות והגהות ותרגום מילים עם קיצור ותוכן כל סימן וסעיף קטן ועם פסקי החזו"א בתוספת טבלאות וציורים שיעורים וזמנים שיהא מצוי בו כל הנוגע להלכה למעשה ולא יצטרך לחפש בספרים אחרים

ע"י אהרן בלום ירושלים

מהדורא מיוחדת

עם ליקוטי דברי הרב

כאשר יבואר מעבר לדף

הועתק והוכנס לאינטרנט
www.hebrewbooks.org
ע"י חיים תשע"ט

הוספות לחלק ב

חזון איש
שינון הלכה
לוח השיעורים השייכים לחלק זה לפי שיטת
החזו"א והר"ח נאה
טבלת מי ששכח רצה ויע"ו בברהמ"ז

ציור
סי' קל"א סי"ב ומ"ב סקי"ג, הפרדת האצבעות בברכת כהנים
סי' ר"ג סק"ג, יאגדעס (אוכמניות)
סי' רכ"ז ס"א, כוכב השביט וכוכב היורה כחץ
ציור קביעת מזוזה
שיעורי המצוות מדות משקלות ומטבעות וזמנים

כל מקום שיש כוכב כזה * עיין בחזו"א

דבר המו"ל

מהדורא משוכללת זו של המשנ"ב וההוספות זכה לתוספת חשובה ומבוקשת של "ליקוטי דברי הרב", הכולל פסקי רבינו הגרש"ז בעל התניא והשו"ע, בספרו המכונה "שו"ע הרב" — ליקוט זה שנערך ע"י הרה"ח הרב **אברהם נח הלוי קליין** שליט"א, הודפס על ידו וזכה להערכה ולביקוש רב.

על אף שליקוט זה שבעצתם של ת"ח ורבנים נדפס על הדף לנוחיות הלומד ואף הוגה ע"י חבר ת"ח, מ"מ בקשתינו ובקשת המחבר הוא לא לפסוק מתוכו. ליקוט זה מטרתו לעורר לב המעיין ולכוונו ללימוד ועיון מעמיק במקור הדברים, בשו"ע הרב.

הוצאה מתוקנת הלזו, אינו מתורגם תיבת
הלועזי"ם בלשון עברית שבדו להם המינים

בסוף כל חלק מהמ"ב הדפסנו שינון הלכה והוא קיצור כל סעיף וס"ק במ"ב ושער הציון, וביאור הלכה השייך להלכה למעשה כדי לחזור בקלות אחר הלימוד "וסימנא מילתא" וגם טוב כמפתח. מחברו הרה"ג בעל מחבר ספר "משנה הלכה" על מ"ב, והנה בדרך כלל לא כתבנו ההלכה למעשה, אולם אם תמצא במקום אחד שיש שם פסק הלכה, אין לסמוך על זה כלל, ויהא רצון שיהיו הדברים לתועלת הרבים

הועתק והוכנס לאינטרנט
www.hebrewbooks.org
ע"י חיים תשע"ט

©
כל הזכויות שמורות
לס.א. ספרי קודש בע"מ

הפצה בלעדית בארה"ב
GREENFELD BROS.
הוצאה לאור וספרי קודש
1376 - 39 th Brooklyn, NY 11218
Tel. (718) 633-8103 Fax. (718) 438-2846

רחוב יואל 30 ירושלים
טל. 02-5322182, פקס. 02-5322485
חנות המפעל: יואל 2 ירושלים, טל. 02-5380159

Printed in Israel

זכויות ליקוטי דברי הרב שייכים להמחבר הרב אברהם נח הלוי קליין שליט"א
זכות ההדפסה יחד עם המ"ב שמורות אך ורק להוצאת ס.א. ספרי קודש - א. בלום י-ם

צילום ולוחות: פרנק ירושלים

הקדמת בעל המחבר ספר משנה ברורה

ברוך ה׳ אלהי השמים ואלהי הארץ אשר ברא את הכל בחסדו בששת ימים, ולבסוף ברא את האדם. והנה האדם הזה אף שבכמותו הוא מקטני הברואים ואחריתם בזמן, אבל באיכותו אם יזכה להתדבק בה׳ וירוץ לעשות רצונו הוא ראשם בחשיבות, וכמו שאמר הכתוב (ישעיה סו, א-ב) כה אמר ה׳ השמים כסאי והארץ הדום רגלי וגו׳ ואת כל אלה ידי עשתה וגו׳ ואל זה אביט אל עני ונכה רוח וחרד על דברי. ובעבורו הוכן הכל מתחלה בהששה ימים, וניתן תחת רשותו דגת הים ועוף השמים וכל אשר תרמוש הארץ כדי שיהיו הכל מוכנים לתועלתו ולשמשו, והוא נברא לשמש את קונו בלמוד התורה ובקיום מצותיה שבשביל זה היה כל הבריאה, וכמו שאמר הכתוב (ירמיה לג, כה) כה אמר ה׳ אם לא בריתי יומם ולילה חוקות שמים וארץ לא שמתי, וכל כונת השם יתברך הוא רק לטובתנו כדי שעל ידי זה יהיה ביכולתינו לקבל השפעת טובו ורוב חסדו בעולם הזה ובעולם הבא וכמו דכתיב (דברים ו, כד) ויצונו ה׳ לעשות את כל החוקים האלה וגו׳ לטוב לנו כל הימים לחיותנו כהיום הזה.

והנה מלת כהיום הזה לכאורה אינו מדוקדק. ואמרתי לבאר זה על פי מה שביארתי מכבר את הכתוב בפרשת אחרי (ויקרא יח, ה) ושמרתם את חוקותי ואת משפטי אשר יעשה אותם האדם וחי בהם. ותרגם אונקלוס וחי בהם בחיי עלמא. ואמרתי דביאור הדברים הוא כפשוטו, כי הנה ידוע דכל הנבראים הן מה שנמצאו פה בארץ ממין האדם ולמטה והן מה שנמצאו בשמים והם המכונים בשם צבא השמים ואף הגבוה שבגבוהים כולם צריכים להשפעת השם יתברך, כי שלם בתכלית השלימות אין לנו רק ה׳ אחד, וכמו שכתוב (נחמיה ט, ו) אתה עשית וגו׳ ואתה מחיה את כולם. אך אין השפעת מזונם כמו שלנו, שהוא מזון רוחני ודק, וכמו שכתוב (תהלים עח, כה) לחם אבירים אכל איש. ואמרו חז״ל (יומא עה ע״ב) זהו לחם שמלאכי השרת אוכלים אותו.

ולפי זה פשוט דאף הנשמה בצאתה מגוף החומרי צריכה מזון, דכמו בשר גוף האדם בעת שפושט ממנו בערב שבת קדש המלבוש של חול ולובש של שבת וכי סלקא דעתך שלא יהא צריך למזון מחמת זה, כן הדבר ממש בענין הנפש, דכי משום שפשטה לבושה מעליה והוא העור והבשר כמו שכתוב (איוב י, יא) עור ובשר תלבישני לא תהיה עוד צריכה למזון שיחיינה ?!

וגדר מזונה כך, בעת אשר הנפש מסתתרת בעולם הזה בלבוש הגשמי שלה קבע הקדוש ברוך הוא מזונה גם כן דבר שיכולין לקבלו בחושים הגשמיים, מה שאין כן אחר כך אינה יכולה לחיות מדבר הגשמי, אחד מצד שהוא גשמי, ועוד שהמזון הגשמי מכיון שבריאתו פה הוא בעולם הגבול תחת הזמן אף אם המזון הוא טוב מאד לא יזון את האדם רק לזמן קצר יום או יומים ומעט יותר, אבל לעולם בודאי לא, והנשמה הלא היא שם נצחית וצריך גם כן שיהיה מזונה ענין דק רוחני נצחי, לכך הקדוש ברוך הוא ברוב חמלתו נתן לנו התורה הקדושה שהיא גם כן נצחית, ועל ידי קיומה מאיר אור ה׳ על נפשינו, ומאותו האור אנו מתענגים שהוא מין תענוג רוחני ועל זה נאמר (ישעיה נח, יד) אז תתענג על ה׳ וזהו מה שאמרו חז״ל (ברכות יז.) צדיקים יושבים ועטרותיהם בראשיהם ונהנים מזיו השכינה. והוא העידון הגדול מכל העידונים שבעולם שיכולים להמצא, והוא המחיה אותנו נצח.

וזהו שאנו אומרים בברכת התורה שלאחריה וחיי עולם נטע בתוכנו, רצונו לומר שבתוכנו אומה הישראלית, נטע הקדוש ברוך הוא נטיעה שנוכל לחיות בה לעולם, כי התורה היא להנפש כמו עץ החיים שבגן עדן, שהאוכל מפריו היה חי חיי הנצח, וגם להגוף כידוע (כתובות קי״א) שהאור תורה תחייהו ותעמידהו לנצח, מה שאין כן בעובדי כוכבים לא יוכל לחיות הנפש רק בעודה מחוברת לגוף ועל ידי מזון הגוף, מה שאין כן אחר כך שאין לה דבר שתחייה תוכרח להיות כלה (אחר שתקבל יסורין על עוונותיה שעל אותו העת נותנין לה חיות כדי שתוכל לקבל העונש).

וזהו שכתבה לנו התורה ושמרתם את חוקותי ואת משפטי אשר יעשה אותם האדם וחי בהם, דהיינו בחיי עלמא (כמו שתרגם אונקלוס) רצונו לומר בהם דוקא בחוקותי ובמשפטי, ולא בדברים אחרים.

וזהו גם כן מה שכתבה לנו התורה (דברים ל, טו) ראה נתתי לפניך היום את החיים ואת הטוב רצונו לומר חיים ממש, כי על ידי קיום התורה נמשך אור על הנפש שיחיינה אותו האור נצח.

וזהו גם כן מה שאנו אומרים בברכת קריאת שמע אהבת עולם בית ישראל עמך אהבת תורה ומצות וכו׳ רצונו לומר שלפי שאוהב אותנו אהבת עולמים לכן נתן לנו התורה ומצותיה, כדי שבאורה נחיה לעולם. וזהו מה שאנו מסיימין תיכף כי הם חיינו ואורך ימינו.

היוצא מדברינו שהתורה הקדושה היא בפשיטות מזון רוחני להנפש, כמו הלחם שהוא מזון לגוף, וזהו שכתוב (משלי ט, ה) לכו לחמו בלחמי ושתו ביין מסכתי. וכידוע שהלחם הוא רמז להלכות של התורה, ויין הוא רמז לסודות התורה הצפונים בתוכה כמו היין הצפון בהענבים, אם כן כשם שהאדם מחפש בכל כוחותיו להשתכר מעות לקנות על כל פנים לחם לזון את גופו שלא יחלש ברעב ויתקצרו ימיו, על אחת כמה וכמה שצריך להכין מזון להנפש, והוא קיום התורה ומצותיה, כדי שלא תכלה נפשו וימות מיתה נצחית חס ושלום.

הנה בכל זה יבואר הכתוב שהתחלנו בו ויצונו וגו׳ לטוב לנו כל הימים לחיותנו, היינו שעל ידי קיום חוקי התורה נהיה חיים וקיימים לעולם אף בעולם שכולו טוב. ושמא יאמר האדם מה צריך הוא להכין עבור חיותו שמה הלא בסוף ימי חייו נפרד נפשו מגופו ומה שייך על זה הכנה, לכך מסיים הכתוב כהיום הזה, רצונו לומר כמו שאתה רואה שהאדם פה

הקדמת בעל המחבר ספר משנה ברורה

בזה העולם נברא עבורו מזון להחיותו בזה הזמן הקצר, כן נברא עבורו מזון רוחני להחיותו כל הימים, והוא על ידי קיום חוקי התורה.

ושכר למוד התורה הוא גדול מאד מאד כמו שאמרו חז"ל (פאה פ"א מ"א) אלו דברים שאדם אוכל פירותיהם וכו' ותלמוד תורה כנגד כולם. וגם מתרבות להאדם מצות על ידי למוד התורה כמעט אין שיעור, כמו שהביא הגר"א ראיה בשנות אליהו מירושלמי דכל תיבה ותיבה שאדם לומד תורה הוא מצות עשה בפני עצמה.

והנה אף שלימוד התורה הוא שכל מה שהאדם לומד אפילו בקדשים ובטהרות הוא מקיים מצות עשה דתלמוד תורה, מכל מקום עיקר לימוד האדם צריך להיות בלימוד המביא לידי מעשה, ועל כן אמרו חז"ל (ברכות ח) אוהב ה' שערי ציון מכל משכנות יעקב אוהב ה' שערים המצויינים בהלכה יותר מבתי כנסיות ובתי מדרשות שביעקב. ועיין ביורה דעה (סי' רמ"ו) בש"ך שם שהביא בשם הפרישה דצריך כל אדם ללמוד הלכות בכל יום, כדי שהלימוד יביאנו לידי מעשה. ועל ידי לימוד ההלכות מובטח האדם לידי חיי עולם הבא, אך שיזהר ללמוד בכל יום, כדאיתא בגמרא (מגילה כח:) תנא דבי אליהו כל השונה הלכות בכל יום כו'. ואיתא במדרש שוחר טוב בר קפרא אומר למד אדם תרי הלכות בצפרא ותרי ברמשא, קיים בזה ובתורתו יהגה יומם ולילה.

והנה לפי זה נראה בעליל דחלק אורח חיים הוא היותר מוקדם ללימוד לכל אף שכל ד' חלקי שולחן ערוך הם נצרכים למעשה, מכל מקום חלק זה הוא מוקדם לכל, כי ידיעתו הוא הכרחי בכל יום מימי חייו לקיום התורה, ובלעדו לא ירים איש הישראלי את ידו ואת רגלו. ונוכל לומר שזהו כונת הכתוב ושמרתם את חוקותי ואת משפטי אשר יעשה אותם האדם וחי בהם, כי שמירה זה המשנה (כמו שפירש רש"י בפרשת אמור), ומה ילמוד האדם מתחלה, אשר יעשה וגו', היינו הלימודים הנוגעים למעשה בכל יום מימי חייו.

ואך כאשר נתבונן שבעונותינו הרבים מועטים האנשים הקובעים לימודם לזה, והיינו אף האנשים אשר נגע אלהים בלבם ורוצים להתחזק במעוז התורה ובקיום מצותיה, ולאנשים כאלו היה מן הראוי שקודם כל הלימודים היה צריך להיות בקי בחלק הזה כדי לידע את הדרך אשר ילך בה. וחתרתי לדעת סיבת הדבר ומצאתי כי שתים הנה.

אחת כי השולחן ערוך לבדו בלתי לימוד הטור הוא כספו' החתום, כי הבית יוסף כשסידר השולחן ערוך היה דעתו שילמדו מתחלה את עיקרי הדינים ומקוריהם בטור ובית יוסף, כדי שיתיישב הדין לכל אחד בדעתו בטעמו ונימוקו, אך לאשר שבטור ובית יוסף נמצא לפעמים כמה דיעות חלוקין כי אין הדין יוכל להתיישב היטב בדעת האדם כל זמן שאין יודעו בטעמו ונימוקו, וגם על ידי ידיעת הטעמים נפקא מינה כמה פעמים למעשה, כי כמה פעמים נתחבר בשולחן ערוך בסעיף אחד דבר שהוא רק לכתחלה ודבר שהוא לעיכובא אף בדיעבד, גם דבר שהוא מדאורייתא ודבר שהוא מדרבנן, ונפקא מינה לענין ספק, וכהאי גוונא עוד כמה ענינים עצומים בכל סימן וסימן אשר לא יתברר לאדם כי אם על ידי ידיעת טעמיהם, וללמוד כל דין ודין שבשולחן ערוך במקורו וטעמו מן הטור ובית יוסף יכבד זה בזמננו מאד על האדם, כי בעונותינו הרבים נתמעטו הלבבות, וגם הטרדות נתגברו מאד, אשר ירצה האדם בלימוד כזה לידע על נכון סימן אחד בינוני למעשה יצטרך לעמול בו כמה ימים, ולפעמים כמה שבועות, כמו סימן ל"ב וכדומה (אם לא מי שחננו ה' שיש לו לב רחב ואין לו שום טרדה).

סיבה שניה שגרם למעט לימוד השולחן ערוך לדעתי הוא מפני שכבד הדבר מאד לידע הדין למעשה מפני התחלקות רוב הדיעות המובא באחרונים, ואין האדם יודע איך לפנות את עצמו לימין או לשמאל, וכאשר ירצה האדם תמיד להחמיר בדבר גם זה איננו דרך כבושה כי פעמים רבות הוא חומרא דאתי לידי קולא.

עוד ראיתי והתבוננתי, כי מעת שליקט וקיצר הבאר היטב את דברי הטורי זהב ומגן אברהם ועוד מפרשים ותשובות שקדמוהו עד עתה הוא לערך ק"ל שנה, ומאותו העת עד עתה רבו כמו רבו כמה גאונים מפורסמים מפרשי השולחן ערוך, אליהו רבה, ומטה יהודא, ומאמר מרדכי, ורבות כהנה, וגם בשערי תשובה לא הובא מהם כי אם מעט מזעיר באיזה מקומות, ובפרט ספר הפרי מגדים אשר הוא ספר נכבד מאד אשר בו מבואר בכל סימן וסימן ענינים מחודשים למעשה ונתפשט הוראותיו בישראל לא נזכר כמעט בכל השערי תשובה כלל, כי מפני ריבוי ספרי השאלות ותשובות שהיה מוטל עליו להעתיק לא העתיק ממפרשי שולחן ערוך המצויין כמעט כלל, וסמך על המעיין בם, גם הרבה והרבה גאונים מפורסמים אשר נתפשט דבריהם בעולם אחר הדפסת השערי תשובה, כמו הגאון רבי עקיבא איגר, ודרך החיים, ומגן גבורים, וארצות החיים וכדומה. זאת ועוד אחרת ראיתי בעני ועמל ישראל, כי עתה כשנצרך האדם לידע איזה דין למעשה שאין מבורר היטב בשולחן ערוך, הוא מוכרח לחפש בכמה וכמה מהאחרונים, בפרי מגדים, ודרך החיים, וחידושי רבי עקיבא איגר, וחיי אדם, ומחצית השקל, ורבות כהנה, ואין קץ לעמלו.

אשר על כן נתעוררתי ונתחזקתי בחסדי השם יתברך לתקן כל אלה, כי עשיתי בעזרת השם יתברך ביאור מספיק לדעתי על שולחן ערוך הזה עד אחר הלכות תפלה (לעת עתה) וקראתי שמו משנה ברורה, ובו בארתי בעזרת השם יתברך את כל דין ודין שבשולחן ערוך בטעמו ונימוקו מגמרא ופוסקים, אשר לא יהיה כספר החתום, גם ביארתי בו במקום שנמצא דיעות בין הפוסקים את מסקנת האחרונים להלכה על כל דין (והביאור ההוא מלוקט מב"ח ודרישה ופרישה ואליהו רבה וביאור הגר"א ופרי מגדים וברכי יוסף ומאמר מרדכי ומטה יהודא ונהר שלום ודגול מרבבה ובאר היטב ושערי תשובה ושולחן ערוך

הקדמת בעל המחבר ספר משנה ברורה

של הגר״ז ולבושי שרד ושלחן שלמה, ודרך החיים וחידושי רבי עקיבא איגר וישועת יעקב וחיי אדם ומחצית השקל ומגן גבורים וארצות החיים, ורבות כהנה, וגם מכמה ספרי שאלות ותשובות).

ובשולי היריעה פתחתי שער ושמו שער הציון, בו ציינתי על כל דבר שבתוך המשנה ברורה כדי לידע מבטן מי יצאו הפנינים האלו. ובמקום שראיתי דיעות בין שני אחרונים גופא באיזה דבר, לא הייתי עצל בדבר מלחפש בכלל ספרי שאר אחרונים לראות אל מי מקדושים דעתם פונה למעשה, ובפרט בביאור הגר״א ז״ל שהוא אורן של ישראל ויתד שהכל תלוי בו, וכדאי להכריע הדבר. גם חפשתי בספרי ראשונים אולי אמצא בם הדבר מפורש או שאר ראיה ברורה. כי ברוך השם יש לי הרבה ספרי ראשונים.

גם חיברתי בצידו עוד פירוש אחד ושמו ביאור הלכה, בו יבואר בארוכה כמה דינים שכתבתי במשנה ברורה ולא היה מקום בשער הציון לבארם, ועוד כמה ענינים עמוקים.

ולא יחשוב המעיין שהעתקתי מהפוסקים היה שלא במתכוין וכמתעסק בעלמא, לא כן הדבר, כי עיינתי בעזרת השם בכל סימן במקורי הדינין בראשונים, וגם כמעט בכל האחרונים הנ״ל ראיתי להתבונן בדבריהם, וגם עזרני ה׳ שהשגתי את הספר כנסת הגדולה על אורח חיים ושיורי כנסת הגדולה ועולת תמיד ולבוש עם האליהו זוטא וכל זה הועיל לי לענין ההעתקה שאוכל להעתיק את דבריהם בטעמם ונימוקם, ולא דברים קצרים כחוקים, כי המעתיק את הדברים בקיצור יוכל להוולד מזה כמה קלקולים [לבד אלו הדינים שהזכרו בבאר היטב מתוך איזה ספרי שאלות ותשובות שלא היה בידי ובפרי מגדים ושארי ספרים הנ״ל לא הזכירו לענין זה הוכרחתי להעתיקם כמות שהוא]

ואקוה לה׳ שמתוך פירושנו יהיה לכל אדם משנתו ברורה בטעמיה וכל פרטיה, כי גם את עיקרי הדינים שבתוך הבאר היטב ושערי תשובה הכנסתי כולם בתוך משנתי.

ה׳ יזכני לפרש את יתר ההלכות שבשו״ע הזה, ויחזק לבי לעבודתו, ונזכה לנחמת ציון במהרה בימינו אמן:

לוח סימני ראשי תיבות

א״ז. אליהו זוטא: או״ז. אור זרוע: א״ח. או״ח. אורחות חיים: אס״ז. אסיפת זקנים: ארה״ח. ארלות החיים: א״ע. אבן עוזר: א״ר. אליהו רבא: א״ש. אמונת שמואל: ב״י. בית יוסף. בית יעקב: בה״כ. בית הכנסת: בהכ״נ. בית הכנסת: ברכ״י. ברכי יוסף: בפ״ע. בפני עצמו: במ״א. במגן אברהם. במקום אחר: בא״א. באשל אברהם: במ״ז. במשב״ז. במשבצות זהב: ב״ח. בית חדש: בה״ט. באר היטב: ב״ש. ברוך שאמר: בה״ל. ביאור הלכה: ד״מ. דרכי משה: דו״פ. דרישה ופרישה: דה״ח. דרך החיים: דגמ״ר. דגול מרבבה: ד״ז. דבר זה: דאה״נ. דאין הכי נמי: דמש״א. דמשק אליעזר: הגר״ז. הגאון ר׳ זלמן מלאדי: הק״נ. הקרבן נתנאל: וכי״ב. וכיו״ב. וכיוצא בזה: ח״א. חיי אדם: חו״י. חוות יאיר: חכמ״א. חכ״א. חכמת אדם: חי׳. חידושי: י״א. יש אומרים. יד אהרן. יד אפריים: יה״ק. יד הקטנה: ישו״י. ישועות יעקב: יש״ש. יש של שלמה: כנה״ג. כנסת הגדולה: שכנה״ג. שיורי כנסת הגדולה: כמ״ש. כמו שכתוב: כמ״פ. כמה פעמים: כ״מ. כסף משנה. כן מוכח: ל״ח. לחם חמודות: לבש״ר. לב״ש. לבושי שרד: מ״מ. מכל מקום. מעדני מלך. מקדש מלך. מאמר מרדכי: מאמ״ר. מאמר מרדכי: מחה״ש. מחצית השקל: מ״ב. משנה ברורה: מ״ג. מגן גבורים: מנ״ב. מנחת ברוך: משו״ה. משוש הכי: מ״א. מג״ח. מגן אברהם: מהרי״א. מה״ר יהודא אסד: מהר״י ב״ח. מה״ר יעקב בן חביב: מה״ת. מן התורה: מ״ל. מאיר לאדן: מ״ר. מי רגליס: מעיו״ט. מעדני יו״ט: משפ״צ. משפטי לדק: נ״א. נשמת אדם: נו״ב. נודע ביהודה: נ״פ. נראה פשוט: נל״פ. נראה לי פשוט: נה״ש. נהר שלום: נ״ש. נחלת שבעה: ס״ח. ספר חסידים: עו״ש. עולת שבת: עט״ז. עטרת זקנים. עיין ט״ז: עאכ״ו. על אחת כמה וכמה: עה״י. עבודת היום: ע״ת. עולת תמיד: פ״מ. פמ״ג. פרי מגדים: פמ״א. פנים מאירות: פ״ת. פתחי תשובה: פ״ח. פר״ח. פרי חדש: קש״ע. קיצור שו״ע: ראב״ח. ר׳ אליהו בן חיים: רח״ו. ר׳ חיים ויטאל: רמ״מ. ר׳ משה מינץ: רמ״ך. רבינו משה כהן: רע״א. רבי עקיבא איגר: רי״ר. רבינו ירוחם: ר״י. רבינו יונה: שע״ת. שערי תשובה: ש״א. שאגת אריה. שאלי אחרונים. שערי אפרים: שבו״י. שבות יעקב: שנו״א. שנות אליהו: ש״ש. שולחן שלמה: ת״י. תוספות ישנים. תוספות ירושלים: תבו״ש. תבואת שור: תו״ש. תוספות שבת: תר״י. תלמידי רבינו יונה:

מפתח

חלק שני

(מסימן קכח עד סימן רמ)

הלכות נשיאת כפים

סימן

קכח. דין נשיאת כפים ואיזה דברים הפוסלים בכהן. ב.

קכט. באיזה תפלות נושאים כפים. י:

קל. רבש"ע שאומרים בשעת נשיאת כפים. יא.

הלכות סוף התפלה

קלא. דיני נפילת אפים. יא:

קלב. דיני קדושת ובא לציון. יג:

קלג. דין ברכו בשבת. טו:

קלד. סדר והוא רחום והגבהת התורה. טו:

הלכות קריאת ספר תורה

קלה. סדר קריאת התורה בשני וחמישי. טז:

קלו. מי הם הנקראים לס"ת בשבת. יט.

קלז. כמה פסוקים צריכים לקרא לכל א'. יט.

קלח. שלא לשייר בפרשה פחות משלשה פסוקים. כ:

קלט. סדר קריאת התורה וברכותיה. כא.

קמ. דיני הפסק בברכת התורה. כב:

קמא. דיני קורא והמקריא. כג:

קמב. דין מי שקרא וטעה. ובמקום שאין שם מי שיודע לקרות בדיוק. כד:

קמג. דין אם נמצאת ס"ת מוטעה. ויתר דיני הספר. כה.

קמד. שלא לדלג בתורה מענין לענין. ודיני ההפטרה. כז:

קמה. דיני המתרגמין. כח.

קמו. שלא לדבר בשעת הקריאה. כח.

קמז. דיני גלילת ס"ת. כט.

קמח. שלא יפשיט ש"צ התיבה. ל:

קמט. שהציבור לא יצאו מביהכ"נ עד שיצניעו ס"ת. ל:

הלכות בית הכנסת

קנ. חיוב בנין בית הכנסת, ושיהיה גבוה. ל:

קנא. דיני קדושת בית הכנסת. לא:

קנב. שלא לסתור שום בית הכנסת. לד.

קנג. דיני בנין בית הכנסת. לה.

קנד. דיני תשמיש קדושה וגרות ביהכ"נ. מא.

קנה. לילך מביהכ"נ לבית המדרש. מד:

קנו. סדר משא ומתן. מה.

הלכות נטילת ידים

קנז. דיני זמן קביעת סעודה. מו.

קנח. דיני נטילת ידים לסעודה. מו.

קנט. באיזה כלי נוטלים הידים, וכיצד יבואו המים לידיו. מח.

קס. איזו מים כשרים ואיזו פסולים לנטילה. נב:

קסא. דיני חציצה בנטילה. נה.

קסב. הגבהה ושפשוף הידים בנטילה. נו:

קסג. דין מי שאין לו מים, והמאכיל לאחרים. נט:

קסד. דין שיכול להתנות על הנטילה. ס.

קסה. דין העושה צרכיו ורוצה לאכול. סא.

הלכות פציעת הפת

קסו. דין הפסקה בין בציעה לנטילה. סב.

קסז. מקום וזמן הבציעה, ומי הוא הבוצע. סב.

קסח. על איזה מין פת מברכין. סה:

הלכות דברים הנוהגים בסעודה

קסט. דין שמש הסעודה. עא.

קע. דברי מוסר שיתנהג האדם בסעודה. עא:

קעא. שלא לנהוג בזיון באוכלין. עג:

קעב. דין מי שהכניס אוכלין ומשקין לפיו בלא ברכה. עד.

קעג. דין מים אמצעים עד:

קעד. דין ברכת היין בסעודה. עד:

קעה. דיני ברכת הטוב והמטיב על היין. עז.

קעו. שהפת פוטר את הפרפרת. עח:

קעז. דברים הבאים בתוך הסעודה ואחר הסעודה מה דינם. עט.

קעח. איזה דברים קרוים הפסק בסעודה. פ:

קעט. איזה דברים קרוים היסח הדעת בסעודה שצריך לחזור ולברך. פג:

קפ. דיני פירורי הפת. פד:

הלכות ברכת המזון

קפא. דין מים אחרונים. פה.

קפב. דין כוס ברכת המזון, ושלא יהא פגום. פו.

קפג. המברך איך יתנהג בכוס של בהמ"ז. פז.

קפד. לקבוע ברכה במקום סעודה, ועד כמה יכול לברך מי ששכח ולא בירך. פח:

קפה. לברך בהמ"ז בקול רם, ויתר פרטים בבהמ"ז. צ.

קפו. אם נשים וקטנים חייבים בבהמ"ז. צ:

קפז. דיוקים בנוסח ברכת המזון. צא.

קפח. נוסח ברכה ג', ודיני ברהמ"ז בשבת, והטועה בבהמ"ז. צא:

קפט. נוסח ברכה רביעית ודיניה. צד.

קצ. שתיית היין אחר הברכה. צד:

קצא. אם הפועלים מחויבים לברך. צה:

קצב. ברכת זימון בשלשה או בעשרה. צו.

קצג. אם מצטרפים לזימון או לאו. צו:

קצד. שלשה שאכלו כאחד ונפרדו מה דינם לענין הזימון. צח:

קצה. חבורות שאוכלים בהרבה מקומות. צט.

קצו. מי שאכל דבר איסור אם מצטרף לזימון. צט:

קצז. דין צירוף לזימון שלשה או עשרה. ק.

קצח. אחד נכנס אצל שלשה שאכלו. קא:

קצט. על מי מזמנים ועל מי אין מזמנים. קב.

ר. דין המפסיק כדי לברך. קג.

רא. מי הוא המברך. קד.

הלכות ברכות הפירות

רב. דיני ברכת פירות האילן. קה.

רג. דיני ברכת פירות הארץ. קט:

רד. דיני הברכות ליתר מאכלים. קי:

רה. דיני ברכת ירקות. קיג.

רו. דיני הפסק וטעות בברכת הפירות. קיד:

רז. דין ברכה אחרונה על הפירות. קטז.

רח. דין ברכת מעין שלש על ה' מיני פירות וה' מיני דגן. קטז:

רט. דין טענת וספק בברכת היין. קכ.

רי. האוכל פחות מכזית מה דינו. קכא:

ריא. דיני קדימה בברכת הפירות. קכג.

ריב. שהעיקר פוטר הטפל. קכה.

ריג. מי שיצא אם מוציא אחרים. קכו:

ריד. בכל ברכה צריך להיות שם ומלכות. קכז.

רטו. עניית אמן אחר הברכות. קכז:

הלכות ברכות הריח

רטז. דיני ברכת הריח. קכח:

ריז. דיני ברכת הבשמים והמוגמר. קלב.

הלכות שונות ברכות

ריח. ברכות הנעשים על הנסים. קלג.

ריט. ברכת הודאת היחיד. קלה.

רכ. הטבת החלום ותעניתו. קלז.

רכא. ברכת הודאת הגשמים. קלז:

רכב. ברכת הודאת הטוב והרע. קלח.

רכג. מי שילדה אשתו, ומת מורישו, ובנה בית חדש, וקנה כלים חדשים, מה מברך. קלח:

רכד. דיני ברכות פרטיות. קמ.

רכה. דיני ברכת שהחיינו. קמא.

רכו. הרואה פרחי אילן מה מברך. קמב:

רכז. ברכת הזיקים. קמג.

רכח. ברכת ימים ונהרות, הרים וגבעות. קמג:

רכט. ברכת הקשת והחמה בתקופתה. קמד.

רל. דין קצת ברכות פרטיות. קמד.

רלא. שיהיו כל כוונותיו לשם שמים. קמה.

הלכות תפלת המנחה

רלב. דברים האסורים לעשות בשעת המנחה. קמה:

רלג. זמן תפלת המנחה. קמז.

רלד. הרוצה להתפלל מנחה גדולה ומנחה קטנה. קמח.

הלכות תפלת ערבית והלילה

רלה. זמן קריאת שמע של ערבית. קמח:

רלו. ברכות קריאת שמע של ערבית. קנ:

רלז. סדר תפלת ערבית. קנא.

רלח. לקבוע עתים לתורה בלילה. קנא.

רלט. דין ק"ש על מטתו. קנא:

רמ. איך יתנהג האדם בתשמיש מטתו. קנב.

רמא. שלא להשתין ערום לפני מטתו קנד:

הלכות נשיאת כפים סימן קכח

קכח דיני נשיאת כפים ואיזה דברים הפוסלים בכהן. ובו מ"ה סעיפים:

א (א) * *אין נשיאת כפים * בפחות (מ) מי' והכהנים (ב) מהמנין (ג) * (ואין לזר ליטא כפיו (ד) אפי' עם כהנים אחרים) (כפ' ב' דכתובות*) * דזר עובר בעשה ותוספ' פ' כל כתבי לא ידע ר"י מה (ב) [מ] איסור יש (ה) בזר העולה (ו) ואפשר עם כהנים אחרים שרי וע"ע): **ב** [2]כל כהן (ז) שאין בו אחד מהדברים המעכבים אם אינו עולה לדוכן אע"פ שביטל מצות עשה אחת הרי [3]זה (ח) כעובר בג' עשה * אם היה

א מגילה כ"ג
ב סוטה נ"מ
ג רמב"ם סוף ה"מ

באר היטב

(מ) מיו"ד. איתא בירושלמי בפרק הקורא את המגילה עומד. אין נושאין את כפיהם פחות מיו"ד התחילו ביו"ד ויצאו להם מקצתם גומרים ע"כ. ותמהני למה השמיטו הפוסקים דין זה שכנה"ג. כל שיש בנהכ"נ עשרה שאין מתפללין בחזרה אלא הציבור והש"ץ יחד בקול רם והכהנים השלימו תפלתם קודם שיגיע הציבור לרצה יכולים לעלות לדוכן ליטא כפיהם ואף אם יקרא להם הש"ץ אין כאן הפסקה לצורך תפלה הוא ולרווחא דמילתא יקרא אחר שגמר תפלתו קודם רצה. שכנה"ג. עוד שם גמגם לומר שאין נ"כ כ"א במקום שיש ס"ת ע"ש. והפר"ח כתב דלנ"כ לא בעינן שיהיה שם ס"ת אלא בכ"מ שמתפללין עשרה יש נ"כ ושהכי נהוג ע"ש סעיף יו"ד וכ"כ ע"ת. מי שבא ואמר שהוא כהן נאמן ליטא את כפיו רמ"א בא"ע סי' ג' ס"א ועיין מה שכתבתי שם: (ב) איסור. עמ"א וט"ז וע"ת וב"ש[2] ומהרי"ט ח"א סי' קמ"ט ובית יעקב סי' קכ"ג מוט השני סי' י"ז גינת ורדים מא"ח כלל א' סי' י"ג וי"ד. ובתשובת זרע אברהם

שערי תשובה

*[מ] איסור. עבה"ט ועיין בספר הפלאה בכתובות שם שכתב בשם ספר חרדים שיש מצות עשה על הישראל שיתברך וכיון שהוא זר ועולה לדוכן אינו מתברך כדאמר לקמן עם שאחורי הכהנים ועיין מ"ש ע"ז בשו"ת בית אפריים חלק א"ח ובחלק אה"ע ועיין בשו"ת נ"כ מ"א סימן וא"ו בפירוש דברי

משנה ברורה

א (א) אין וכו'. ודינו ככל דבר כמו שמבואר לעיל בסימן נ"ה לענין קדיש ועיין שם במ"ב סקל"ג מה שכתבנו בשם הפמ"ג דמסתפק לענין יש לו מצוה. י"א דאין נ"כ אלא במקום שיש ס"ת (מ) אבל רוב האחרונים[1] וכמעט כולם חולקים ע"ז. י"א דמי שבא ואמר כהן אני נאמן ליטא כפיו וכן המנהג [רמ"א בא"ע סימן ג' ס"א בהג"ה]: (ב) מהמנין. לפי שהכהנים ג"כ בכלל ברכה מדכתיב ואני אברכם כלומר לכהנים ואפילו אם רובם כהנים ג"כ שפיר דמי כיון דיש עכ"פ ישראל אחד שיענה אמן אחר הברכת כהנים. ומיהכ"נ שכולה כהנים עיין לקמן בסכ"ה: (ג) ואין לזר. דכתיב כה תברכו וגו' אתם ולא זרים ולאו הבא מכלל עשה עשה ועיין בב"ח שכתב דדוקא עם נשיאת כפים ואפילו אם לא בירך מתחלה אקב"ו וכו' אבל אם יברך ברכת כהנים בלא נשיאת כפים אינו עובר בעשה ומפמ"ג משמע דאיסור יש בכל גווני. כתב בספר מגן גבורים דהא דאמרה תורה אתם ולא זרים אינו רק במתכוין לכוונת המצוה אבל אי לא מכוין כלל לכוונת המצוה רק שלא לעבור על דברי חבריו שהשבו שהוא כהן ואמרו לו עלה לדוכן פשיטא דאין כאן איסור עשה כלל עי"ש וב"ל דב"ז דוקא לאבי דקי"ל לעיל בסימן ס' ס"ד דמצות צריכות כונה דאל"ה אינו מותר רק דוקא אם מכוין בפירוש שלא בשם מצוה או שאינו מכוין כלל לברכה ועיין בבה"ל: (ד) אפילו אם לא נימא דעשה אינו עובר הזר כשמברך עם כהנים דהמיעוט אתם ולא זרים הוא רק כשמברך לבדו אפ"ה עכ"פ אסור משום הברכה שמברך בתחלה אשר קדשנו וכו' דהוי לבטלה דרק לכהנים נותה התורה לברך את ישראל: (ה) בזר העולה. אם לא משום ברכה לבטלה שלכהנים נותה התורה לברך את ישראל [תוס' שם]: (ו) ואפשר עם וכו'. ר"ל בזה קאמר הר"י דאינו עובר בעשה רק משום איסור ברכה לבטלה ולדינא הסכימו האחרונים דאין לחלק בזה וכל גווני עובר בעשה: **ב** (ז) שאין בו אחד וכו'. כי לקמן בסימן זה מבואר הרבה דברים המעכבים לכהן לעלות לדוכן יש מהן שהן מדאורייתא לכמה פוסקים ויש מהן שהן לכו"ע מדרבנן ועיין לקמיה בס"ק י"ב:

ביאור הלכה

כתב בספר חרדים מ"ע לברך כהן את ישראל שנאמר כה תברכו את בני ישראל וישראל העומדים פניה כנגד פני הכהנים בשמיקה ומכווניה לבם לקבל ברכתם כדבר ה' הם נמי בכלל המצוה עכ"ל והביאוהו האחרונים: * אין נשיאת כפים וכו'. הטעם משום דהוא דבר שבקדושה והכ"ן כתב בשערה ויצאו מקצתם גומרין. כ"ן במגילה והובא בסימן נ"ה בב"י וכ"כ בשכנה"ג הובא בבה"ט וכתב עוד בשמו כל שיש וכו' הלבוש והש"ך יחד בקול רם וכו' מיאורו הוא ע"פ מה שכתבנו לעיל בסימן קכ"ד במיאור הלבה ד"ה בלתם בשם הפמ"ג ע"ש ולכן לא העתקתיו במ"ב דלפי מנהגנו לא שייך המי דינא: * ואין לזר וכו'. עיין בפמ"ג שהסכים לפר"ח דחלל שעולה לדוכן עובר בעשה כמו זר ואפילו אם עלה יכד. ומי שהוא עומעוס אז אנדרוגינוס לא יעלה לדוכן וג"ל דינא מביהכ"נ קודש לגה:

* דזר עובר בעשה. עיין במשנה ברורה שכתבנו וג"ל דכ"ז דוקא למאי דקי"ל דמצות צריכות כונה וכו' ולכאורה לפ"ז יש לתמוה על מנהג העולם שנוהגין לברך אחד לחבירו בין שהוא כהן או זר בעת שמלוה אותו בלשון יברכך וגו' ואף דברכה כזו הוא שלא בשעת התפלה וידוע הוא מה שאיתא בירושלמי פ"ד דתענית לא מצינו נשיאת כפים בלא תפלה אלא זהו בודאי רק תקנתא דרבנן דקבעוהו בתפלה ומדאורייתא אינו אלא בזה בלא חדא דהלא תפלה גופא לרוב הפוסקים הוא דרבנן וא"כ כיון דמדאורייתא יוצא בברכה בעלמא כשמברך אותם אפילו שלא בשעת תפלה וע"ז אמרה התורה אתם ולא זרים האיך מותר לזר לברך אחד לחבירו בלשון זה וא"כ יש לומר ממנהג העולם להא דקי"ל מצות צריכות כונה. ואולי יש לומר דטעם המנהג משום דס"ל בהכ"מ דדוקא בפריסת ידיס עובר הזר בעשה מ"ג דכיון דתקנו רבנן שלא ליטא כפיס בלא תפלה שוב מי שאומר פסוקים אלו של ב"כ בלא תפלה אין כאן ישראל הוי כמכוין בפירוש שלא לקיים מה המצוה דברכת כהנים ולכן שרי: * אם היה בב"ה. לאפוקי אם היה מז מוץ לב"ה כתב הר"ן דאינו עובר אפילו אם קראו לו לעלות:

שער הציון

(מ) ע"ת ומ"ז ופר"ח ומגן גבורים: (ב) כן איתא בד"מ וכן משמע בשאור הגר"א שמפרש להרמ"א כדברינו: (ג) פמ"ג:

*[ב]

הגהות ותיקונים: א) דף כ"ד: ב) וב"ח:

ליקוטי דברי הרב א) וכ"כ בשו"ע הרב סעיף י"ח. ב) ובשו"ע הרב סעיף ב' כתב דבכל ענין עובר בעשה.

הלכות נשיאת כפים סימן קכח

ד מרדכי[2] ה הגהת מיי' פי"ד[1] מה"מ ו כתבי הר"ל ישמעאל פי' ק"נ[3]

בבהכ"נ (ט) כשקורא (ג) כהנים (י) * [ד]או אם אמרו לו לעלות או ליטול ידיו: ג [ה]אם עלה פעם אחת ביום זה (יא) שוב אינו עובר אפי' אמרו לו (ד) עלה: ד (יב) [ו]כשהכהנים * אינם רוצים לעלות לדוכן אינם צריכים לשהות חוץ מבהכ"נ (יג) אלא בשעה שקורא החזן (ה) כהנים אבל כדי שלא

באר היטב

מא"מ פי' י"א [ונכ' אלי' רבה כתב דאיתמיט לשו"ת בית יעקב דברי מהרש"א ע"ש]: (ג) כהנים. ודוקא שעקר רגליו בעבודה או שא"ל קודם רגה לעלות. אבל אם לא עקר רגליו אינו רשאי לעלות כמ"ש ס"ת. מ"א וכ"כ בגינת ורדים סימן י"ג ובתשובת זרע

ביאור הלכה

* או אם אמרו לו לעלות. הגה אם אמרו לו לעלות בעת ברכת רגה ולא רגה לעקור רגליו כלל והיה בבהכ"נ עד שהתחילו הכהנים לישא כפיהם ממש ולא עלה עמהם ברור דעובר בזה בעשה אף דהיה מוכרח מצד הדין שלא לעלות ע"י שלא עקר רגליו וראיה מהג"ה דסעיף כ' דאם א"ל לש"ץ לעלות קודם רגה דעובר בעשה אם אינו עולה אף שלא עקר רגליו עדיין כלל ואפילו אם לא קראו שוב עדיין הכהנים וכן מוכח בהדיא בר"ן [ולדעתי זהו מה שכתב המ"א בסק"ב או שא"ל קודם רגה לעלות שהוא מבאר בזה מה שכתב השו"ע או שא"ל לעלות שהיה קשה לו פשיטא ולזה ביאר דקמ"ל דאפילו אם אמרו לו קודם רגה ולאח"כ לא אמרו לו כלל ג"כ מהני לזה ואפשר שלזה כוונתו במה שסיים וכן מוכח בר"ן דמהר"ן מוכח בהדיא דבר זה דבאופן זה עובר בעשה ולאפוקי אם א"ל אחר רגה וברגה לא עקר רגליו ס"ל להמ"א דאינו עובר בעשה ואזיל לטעמיה בסק"ל ע"ש וא"ל מו במה שדחקתי עצמי במ"ב ד"ה או לבאר דברי השו"ע דמיירי בחדא גווני דאי הכי ס"ל להמ"א דאין רבותא בזה] אך מתפקא אם אמרו לעלות קודם שגמר ברכת רגה ולא רגה ואח"כ קודם שהתחילו לקרוא הכהנים ממש יצא לחוץ ולא היה בבהכ"נ בעת נשיאת כפיים אם עובר או לא מי יומא כיון דבכבר קראו אותו בעת עבודה דהוא התחלת חיובו לנשיאת כפיים דהיינו שנרחץ אז מדינא לעקור רגליו לעלות לדוכן ולא רגה ממילא עקר העשה בזה גופא דהא ק"ל דשוב אינו רשאי לעלות וקרא דאמור להם כבר נתקיים דהא כבר קראו אותו לעלות וא"כ מה הועיל במה שיצא לחוץ בשעת נ"כ גופא או דילמא כיון דזה גופא דשוב אינו רשאי לעלות משמע דהוא אסמכתא בעלמא אקרא ומדאורייתא היה אח"כ ג"כ רשאי לעלות לדוכן אפשר דזמן חיובא הוא העיקר בשעה שהגיע לעשה נ"כ וכיון שהתחכם וילאו[א] לחוץ מתחלה אף שקראו אותו בעת ברכת רגה מקרי יציאתו זה מקמי דלימטי זמן חיובא ואינו עובר רק משום ורחת מאלהיך דאיתא בקידושין [דף ל"ג]. ויותר משתברא לומר דזמן חיובא מקרי מעת ששאר הכהנים מכינים עצמם לנ"כ דהוא מעת התחלת עבודה וע"כ כיון שכבר קראו אותו והוא הפך פניו ויצא לחוץ עקר בזה העשה ואין להביא ראיה להיפך ממה שכתב השו"ע בס"ד דצריכין לשהות לחוץ רק בשעה שקורין הכהנים ומשמע דבתחלה ג"כ מותרין להיות בבהכ"נ ורק המרדכי מתמיר בזה וכמו שכתב המ"א בסק"ד דז"א דשם איירי שלא אמרו לו לעלות תדע דהא א"ר כתב שם בחמת דצריך להתמיר מהאי טעמא לצאת קודם רגה פן יאמר לו אחד ליטול ידיו וי"ע. ודע עוד דמה שכתבתי בס"ב כשאמר לו השופך מים ליטול ידיו ג"ז הוא בכלל אמור להם הוא מהמרדכי ובסידור יעב"ץ[א] מבקפק בזה קצת ע"ש ובמאירי מגילה ראיתי שכתב דוקא בשלטר מצוין אותו בכך או שש"ץ קוראם לכך שש"ץ לענין זה כלטר עצמו עכ"ל וע"ש: * אינם רוצים לעלות לדוכן. עיין בס"ב שכתב כגון מפני חולשא דאל"ה בודאי לא שפיר למעבד הכי שיבטל מ"ע בתנס והכי זה דומה לשאר מ"ע התלוי במעשה כמו ציצית דלאו חובת גברא הוא אלא חובת מיגא ואפ"ה צריך לעשות נגד של ד"כ ותלות בה ציצית ועבדי נמי עלה בעידן ריחתא (וכדאיתא בתנחומא ד"מ[ב]) [ממד משה]

הא"ר שיצאו לחוץ קודם רגה וכן משמע (יד) מהגהת רע"א ע"ש: (יג) אלא בשעה וכו'. ר"ל וממילא אין חל עליהם שום חיוב אפילו כשיכנסו

שער הציון

(ד) פמ"ג: (ה) מ"א בסימן כ"ט: (ו) פמ"ג ומה דמסקקא ליה לפ"ת מיו"ד בסימן שע"ב סק"א פשיטא ליה להפמ"ג ולפנא שלא המיאו: (ז) עיין שם בפ"ת מס"כ בשם חות יאיר ומשו"ה לא כתבתי רק ובוצ: (ח) תשובת מהר"ם מינץ ומ"א וא"ר ופמ"ג דלא כלבוש שמסקפק בזה: (ט) רא"ש בשם הירושלמי: (י) מ"א: (יא) ב"ח בע"ת ומ"א: (יב) ע"ת ומ"א ובא"ר כתב דגם הב"ח מודה לזה וכ"כ בחידושי רע"א: (יג) דהא ידוע דיש כח בדבריהם לעקור דבר מן התורה בשב ואל תעשה: (יד) וטעמו דלמה יעמדו שם לכתחלה ויהיו מוכרחים מצד תקנת חז"ל לעבור על העשה כשיקראו כהנים:

הגהות ותיקונים: א) ויצא: ב) דף מ"א: ג) במגילה: ד) פט"ו: ה) סימן כ"ב: ו) אשר קדשנו בקדושתו:

ליקוטי דברי הרב: א) ובשו"ע הרב סעיף ג' כתב: או אם א' משאר העם אמר לו לעלות או ליטול ידיו, וכמרדכי.

הלכות נשיאת כפים סימן קכח

יאמרו (יד) שהם פגומים נהגו שלא ליכנס לבהכ"נ עד שיגמרו ברכת כהנים: ה [י]לא יעלו הכהנים לדוכן (ו) (טו) במנעלים (טז) אבל [ח]בבתי שוקים שרי. וש מחמירין (יז) אם הם של (ז) [ב] עור (אגודה פ' הקורא אם המגלה) (יח) (ונהגו להקל בקצת מקומות): ו (יט) [ט]אע"פ שנטלו הכהנים ידיהם שחרית (כ) * חוזרים [י]ונוטלים ידיהם (כא) עד הפרק שהוא חבור היד והזרוע (כב) [כ]והלוי יוצק (ח) [ג] מים על ידיהם וקודם

ז פוטה דף מ' ח הגה"מ נפוף) ה"ת בם פוטה ל"מ) לפי פרש"י י עור בשם הרמב"ם ב ל"י בשם הזוהר

באר היטב

ס"ק י"א מש"ם ולא כמ"א. כתב הב"ח והפסוקים מדברנן א"ל לאחת לחוץ כשהחזן קורא כהנים דאין כוונתו על הפסוקים. וכתב המ"א אפילו א"ל עלה אינו עובר ע"ש וכ"כ פר"ח וע"ת: (ו) במנעלים. ויחלוץ המנעלים קודם הנטילה. ומנעלים שאפשר לחלוץ בלא נגיעה בידו יכול ליטול קודם חלילת המנעלים עיין סימן י"ד[ב] סי"ח. וליגיעו המנעלים תחת הספסלים שלא יעמדו בגלוי בנהכ"נ מפני הכבוד ע"ת ועיין בשכנה"ג: (ז) עור. ודוקא כשאין מגיעים אלא עד הארכובה וקשורים ברצועה אבל אם הם מגיעים עד אצילייהם דהם מכנסיים שרי. וא"ל דשל בגד ומחופה עור שרי בכל ענין מ"א. אם מותר להכהנים לעלות לדוכן במנעלים של בדין שקורין פיל"ך שו"ך עיין בתשובת כנסת יחזקאל סימן י"א: (ח) מים. ואם אין שם לוי יוצק בכור שהוא פטר רחם שהוא קדוש נכנס תחת הלוי ב"ח וכתב המ"א דדוקא בכור לאם קאמר אבל בכור לאב לא מצינו בו קדושה האידנא. ואם אין שם ג"כ בכורים טוב שיטלו ע"י עצמם מעל ידי ישראל שכנה"ג. והגאון מוהר"ר דוד אופנהיים מאריך בספרו נשאל דוד כ"י סי' ס"ח[ב] אי שרי לכהן לשמש בכהן. ואם הלוי חכם והכהנים ע"ה אם רוצה אין צריך ליתן מים על ידיהם רק יטלו בעצמם מהר"י הלוי סי' ל"ט ומ"א. והר"ש הלוי סי' ט' ויו"ד כתב דמדת חסידות הוא ללוי ת"ח לצוק מים על ידי כהנים אף שהם ע"ה ואם הלוי ירצה שהשעה צריכה לנהוג סלסול הרשות בידו דודאי אסור לזלזל בכבוד התורה ע"ש. ואם יש כהנים ת"ח וע"ה בצת אחת אינו רשאי ליצוק על ת"ח ולא על ע"ה אלא יוצק על ידי כולם מהר"י הלוי סי' מ"א. והפר"ח כתב שחייב[ב] אם מציק מים על ע"ה אפילו שיהיו מקצתם ת"ח וכ"ש אם כולם ע"ה ע"ש. ועיין כנה"ג שהביא דעות דאפילו אם כולם ע"ה מחוייב הלוי ת"ח לצוק מים על ידיהם ע"ש. ועיין בתשובת דרכי נועם סימן י"ב ובחוות יאיר סי' ר"ה. אסור ליתן[ב] במים דבר שמוליד ריח מ"א [ובספר אלי' רבה מתיר כיון דשמן עצמו מעורב במים לא הוי מוליד ריחא

שערי תשובה

המג"א: *[ג] עור. עבה"ט ועיין בפיס מאירות מ"ב סימן כ"ח שבמנעלים העשויים מנגד לבד הקשה אין זה יפה כיון שעשוי כעין מנעל שלנו שאינו מרגיש קושי האדם כהולך[א] יפה עיין שם. ובמחה"ב כתב שכ"כ בשו"ת זרע אמת ע' שם: *[ג] מים. עבה"ט ועיין לקמן סימן תקי"א בט"ז ומג"א ושם כתב הגה"ט מתשובת גו"ר ותשובת מ"ל סימן ל"ב ובבר"י סימן תקי"א בשם רבו בספר נחפה בכסף דבשבת יש להחמיר שלא לתת בשמים במים העומדים

משנה ברורה

כשיכנסו אח"כ וכנ"ל בס"ב: (יד) שהם פגומים. ר"ל בני גרושה ובני חלוצה: ה (טו) במנעלים. שמא (טו) יפסק לו רצועה וגנאי הוא לו ומתלוצצים עליו כשסנדלו מותרת ויקשרנה בעוד שחברין מברכים ואמרו שבן גרושה ובן חלוצה הוא ולפיכך הלך ויש לו ואפילו במנעלים שאין להם רצועות אסור דלא פלוג רבנן. ויש להגיע המנעלים שלא יעמדו בגלוי בביהכ"נ מפני הכבוד ויחלצם קודם נטילה אך כשאפשר לו לחלצם אחר נטילה ושלא יגע בהם יכול לחלצם אחר נטילה [אחרונים] : (טז) אבל בבתי שוקים. הוא (טז) מנעלים ארוכים המגיעים עד ארכובות הרגל היינו סמוך לשוק ושרי דליכא הכא טעמא הנ"ל (יז) ואף דגם הכא רגילין לפעמים לעשות רצועות סמוך לארכובה מ"מ לא חיישינן שמא יבא לקשרם דאפילו אם הם מותרים ליה בה גנאי כולי האי: (יז) אם הם של עור. טעמא דבכלל סנדל ומנעל הם (יח) ולא פלוג רבנן בין יש רצועות ובין אין רצועות (יט) ומ"מ בבתי שוקים עם מכנסיים ביחד שמגיעים עד אצילייהם מותר לכו"ע דזה לא הוי בכלל הגזירה כלל (כ) וכן בתי שוקים של בגד אף שמחופה עור שרי אף לדעה זו: (יח) ונהגו להקל בקצת מקומות. ומ"מ בבתי שוקים שלנו [שקורין שטיוו"ל] שרגילין לילך בהם בשוק בטיט אין להקל משום כבוד הציבור [פר"ח ע"ש] ולפי טעם זה גם במנעלים של גמי שלנו [שקורין קאלאסי"ן °] ג"כ אינו נכון מטעם זה. כתבו האחרונים דאין נכון לעלות לדוכן יחף ממש שהוא דרך גנאי שאין רגילין בזמן הזה לילך יחף לפני גדולים אלא יש לילך בפוחמקאות של בגד וכן המנהג: ו (יט) אע"פ שנטל ידיו[ד] וכו'. עיקר הנטילה (כא) אסמכו רבנן אקראי שנאמר שאו ידיכם קדש וברכו את ה' כלומר כשתשאו ידיכם קדשו אותם בתחלה והיינו נטילה ואח"כ ברכו את ברכת ה' והיא ברכת כהנים והנטילה צריכה להיות במים (כב) דוקא ולא מועיל כאן מידי דמנקי כמו בתפלה בסי' ל"ב ופסק המחבר דאע"פ שנטל ידיו שחרית יחזור ויקדש אותם קודם הנשיאות כפיס דקרא תיכף לקדושה ברכה משמע: (כ) חוזרים ונוטלים וכו'. ואם אין לו מים (כג) כתבו האחרונים (כד) דנוכל לסמוך על שיטת הרמב"ם דס"ל דיולא בטי"ו שנטל בשחרית כל שלא הסיח דעתו ויודע שלא נגע במקום מטונף: (כא) עד הפרק. ככהן המקדש ידיו לעבודה [רמב"ם] . וע"כ כתבו (כה) האחרונים דאפשר דבעינן דוקא נטילה מכלי וכמ גברא ושלא יהיו משתנים המים מברייתן והיה עכ"פ רביעית מים: (כב) והלוי יוצק מים. וכשאין לוי יוצק בכור פטר רחם דהוא ג"כ קדוש קצת ואם אין גם בכור טוב שיטול [ה]הכהן בעצמו משליך ישראל על ידו ואף שהלוי א"ח והכהן ע"ה יש אלהחמיר וכ"ש אם יש כהן אחר

מתרגם: °המלבישים על הנעלים בעת הגשם

שער הציון

*[ז] *[ח]

(טו) גמרא: (טז) פמ"ג: (יז) ב"י לתירוץ הראשון ובמסקנתו משמע דגם הוא ס"ל כהרמ"א דיש להחמיר ע"ש ולע"ק: (יח) אף דבמ"א משמע קצת דמש לו לנועות מיירי בע"ת ובביאור הגר"א ובשאר אחרונים משמע דבכל ענין אסור לדעה זו: (יט) מ"א וח"א וכן משמע מלבוש דלא כע"ת שמחמיר מה: (כ) מ"א ומגן גבורים: (כא) גמרא: (כב) כל הפוסקים: (כג) ע"ת וח"א ומג"א וכ"מ מפר": (כד) והוא שבחרית נטל ידיו עד הפרק דאל"ה לא מהני [כ"מ מדגמ"ר] : (כה) מ"א ושלחן שלמה ומש"כ רביעית הוא משעורות יעקב:

הגהות ותיקונים: א) כשהולך: **ב)** ד': ג) סימן ד' בספר נשאל דוד הנדפס מחדש: **ד)** שנטלו הכהנים ידיהם: **ה)** שחייב מיתה: **ו)** שיטול: **ז)** בפי"ד: **ח)** ל"ט: **ט)** ביו"ט:

ליקוטי דברי הרב א) ובשו"ע הרב סעיף י"א הביא שתי דעות בזה ועיקר כסברא ראשונה דאינו צריך, ואם יש כהן ת"ח אחד יוצק על כולם מפני דרכי שלום, ואם רוצה למחול על כבודו מותר, ונכון לעשות כן.

הלכות נשיאת כפים סימן קכח

לכן יטול הלוי ידיו: (כג) ולא נהגו הלוים ליטול (ט) [ד] ידיהם תחלה רק סמכו על נטילתן שחרית: ז לאם נטל הכהן ידיו שחרית וברך ענ״י (כד) לא יחזור (י) לברך כשנוטל ידיו לנשיאת כפים: ח (כה) מכשמתחיל ש״צ (כו) רצה כל כהן שבבהכ״נ נעקר ממקומו לעלות לדוכן ואף אם לא יגיע שם (כז) עד שיסיים ש״צ רצה שפיר דמי (כח) * אבל אם לא עקר רגליו ברצה (כט) * שוב לא (יא) [ה] יעלה: ט כשעוקרים

פרשת נשא ל״ מ״ת יוסף מ״ם פוסקה ל״ח ג״ שס ל״ע

שערי תשובה

לרחילה אך אם נתוים מע״ש מומר לרחון בהם ע״ש: *[ד] ידיהם. ובש״ל כתב שמפורש בהגהת ספרא דצניעותא וז״ל מנא לו מאן דאתקדש כהנא על ידוי בעי הוא לאתקדשא בקדמיתא עיין שם ולכן נראה היכא דהסיח דעתו ודאי יש לו ליטול וכמ״ש הב״ח: *[ה] יעלה. עבה״ט ומ״ש בהמתפלל י״ח אם אמרו עלה כו׳ עיין בדבר שמואל וגם בא״ר מגמגם בדין זה:

באר היטב

ע״ש באריכות שמביא ראיה לדברין: (ט) ידיהם. מיהו היכא דהסיח הלוי דעתו הגון הוא שיטול הלוי קודם ואין צריך לומר היכא דנגע בגופו ובמנעליו ב״ח. ובשכנה״ג כתב ומנהג פשוט בימינו ליטול גם הלוים את ידיהם תחלה ע״ש: (י) לברך. כל כהן ירא וחרד ישמור ידיו משעת נטילתו שחרית שלא ליגע במקום המלוכלך שאם נגע יש ספק אם צריך לחזור ולברך כשנוטל ידיו לב״כ עמ״א. ואסור לשהות כדי הילוך כ״ב אמות בין נטילה לברכת כהנים הלכך צריך ליטול סמוך לרגלה והחזן לא יאריך ברגלה מ״א: (יא) יעלה. ל״ד בהתחלת הש״ץ רגלה אלא קודם שיסיים הש״ץ רגלה צריך לעקור פר״ת ע״ש. ומהריק״ש רוצה להוכיח מכאן דכהן שבא לבהכ״נ בהודאה דיכול לברך ברכת כהנים אע״ג דלא היה בבהכ״נ כשאמרו רגלה מדקאמר כל כהן שבבהכ״נ עוקר ממקומו מכלל דכשאינו בבהכ״נ אין צריך שיעקור רגליו בעבודה ויכול לעלות לדוכן אע״ג דלא שמע רגלה ע״ש. ובתשובת הרדב״ז הובא בכנה״ג לא כ״כ וז״ל אם ומה שעקר רגליו מבית לבית לבהכ״נ לא נקרא עקר רגליו לעלות לדוכן הלכך לא יעלה ע״ש ובתשובת גינת ורדים כלל א׳ סי׳ י״ג ובסי׳ כ״ב ופר״ח חלקו עליו והעלו כהרדב״ז ע״ש. וכתב כנה״ג וז״ל שאם בית סמוך לבהכ״נ ועקר רגליו מבית קודם רגלה כדי לעלות לדוכן מיקרי עקירה ע״ש. וכתב פר״ח וזה פשוט שהכל תלוי בעקירת רגליו אדעתא לעלות לדוכן ע״ש. כהן שלא היה בדעתו לעלות לדוכן ומש״ה לא עקר רגליו ברגלה כדין והכלכה וכשהגיע הש״ץ למודים נזכר ובא לעלות לדוכן לא יעלה ואם עלה ירד גינת ורדים סי׳ כ״ב ע״ש. אם היה אונס בשעה שהגיע הש״ץ לעבודה ולא עקר בעבודה לא יעלה ואם עלה לא ירד כנה״ג בשם הרדב״ז ע״ש. וה״ה בדין הראשון שעקר רגליו מבית לבא לבהכ״נ וכו׳ נמי אם עלה

ביאור הלכה

* אבל אם לא עקר רגליו ברצה וכו׳. במ״א כתב בשם הרדב״ז דאם היה מחמת אונס ג״כ לא יעלה ואם עלה לא ירד ומסתפק בע״ת בשלא היה מחמת אונס ועלה אם ירד והובא בא״ר ובמגן גבורים פסק דכשלא היה מחמת אונס אפילו אם עלה ירד: * שוב לא יעלה. עיין בא״ר שהביא בשם תשובת מהר״מ מינץ שמסתפק באם אמרו לו[ד] עלה אם

משנה ברורה

אחד ת״ח דמליל את כולם ומתוויב ליקום אף על ע״ה כ״כ א״ר וכתב המגן גבורים דכן עיקר עי״ש טעמו: (כג) ולא נהגו. ואם הסיחו הלוים דעתם טוב שיטלו ידיהם מקודם ומכ״ש היכא דנגעו בגופו [אחרונים]. יש מקומות שהמנהג שהופכין שמן של ריח במים והמ״א כאן ובט״ז נקמן סימן תקי״א כתבו דאסור דמוליד ריחא והא״ר וכן הח״ל בסימן ל״ב דעתם להקל דלא שייך מוליד ריחא בזה כיון שהשמן עצמו מעורב במים.[א] ובנתוים מע״ש ויעו״ש בודאי יש לסמוך עליהם להקל אף דמוליד ריחא בידי הכהנים כמו שכתב בשע״ת: ז (כד) לא יחזור לברך וכו׳. דלענין ברכה סמכינן על הרמב״ם דס״ל דיעא בנטילה שנטל שחרית וכ״ז דוקא אם לא נגע במקום מטונף ולא הסיח דעתו בינתים (כו) אבל אם הסיח דעתו בינתים וכ״ש כשנגע במקום מטונף צריך לכ״ע לברך עתה על הנטילה כ״כ מ״א והא״ר כתב[ב] דבכל גווני א״ל לברך על נטילה זו דשמא לא נתקן כלל ברכה על נטילה זו וכן נהגו שלא לברך בשום גווני ולכן כל כהן ירא וחרד ישמור ידיו משעת נטילתו שחרית שלא ליגע במקום המלוכלך שלא יפול בספק ברכה: ח (כה) כשמתחיל ש״צ וכו׳. היינו לכתחלה יזהר לעקור בהתחלת הש״ץ רגלה אבל אם לא עקר עד שכבר התחיל הש״ץ רגלה כל שלא סיים ברכת רגלה שפיר דמי [מ״ר וש״א]: (כו) רצה כל כהן וכו׳. שנאמר וישא אהרן את ידיו אל העם ויברכם ואח״כ וירד מעשות החטאת וגו׳ משמע שבירך קודם שנסתלק מהעבודה לכן תקנו גם בתפלה שיעלו הכהנים לדוכן קודם סיום ברכת עבודה: (כז) עד שיסיים ש״ץ רצה. לאו דוקא דאפילו אם לא יגיע שם עד שיסיים הש״ץ ברכת מודים ג״כ נ״ל דה כל שעקר רגליו ברגלה ואידי דרישא נקט רגלה [אחרונים]. עוד כתבו (כז) דעיקר העקירה מקרי אחר נטילה שאז ראוי לעלות לדוכן ולכן יעקרו רגליהם ליטול ידיהם קודם רגלה וברגלה יעקרו רגליהם לילך למקום המוכן לדוכנם ובדיעבד אם לא נטל ידיו קודם רגלה ואם ילך ליטול ידיו יסיים הש״ץ ברכת רגלה אעפ״כ יעקור ברגלה לילך למקום הדוכן (כח) ואח״כ יטול ידיו שם [והיינו (כט) שיבאו לו שם מים סמוך למקום הדוכן]: (כח) אבל אם לא עקר רגליו ברצה. ואפילו אם עקר רגליו לילך לצד חוץ ליטול ידיו (ל) מצדד בעטרת זקנים דזה לא חשיב עדיין עקירה אף שהנטילה היא הכשר לנשיאת כפיים דבעינן עקירה למקום הדוכן וזה היה עקירתו לצד חוץ וע״כ המנהג כשהש״ץ מגיע לרגלה ולא באו עדיין הכהנים להיכל הוא ממתין בתפלתו עד שיבואו דחיישינן שמא עדיין לא עקרו רגליהן ממקום הרחילה לילך לצד הדוכן. כתבו הפוסקים שאם עקר רגליו מבית לבא לבהכ״נ ומצא[א] אחר רגלה אע״פ שבודאי בעת שעקר רגליו מבית היה קודם רגלה לא חשיב עקירה ואינו עולה כיון שלא עקר מבית אדעתא דדוכן (לא) אבל אם עקר רגליו מבית לבא לבהכ״נ לעלות לדוכן עקירה זו מועלת ועולה (לב) וש״ש שכתבו דאפילו באופן זה אינו עולה כ״א כשהיה בית סמוך לבהכ״נ ושמע שהש״ץ התחיל רגלה: (כט) שוב לא

שער הציון

(כו) ח״א וכן איתא בתשובת הרמב״ם הובא בריש ספר מעשה רוקח: (כז) פרשה וא״ר והה״ח: (כח) אבל לא יעשה בהיפוך דהיינו שילך בחוץ ליטול ידיו אחתלה ואח״כ ילך לדוכן דעקירה כדי לילך ליטול ידים לא חשיב עקירה כדלקמיה בשם העט״ז: (כט) כן מוכח ממגן גבורים והדין עמו משום דהיא דעט״ז: (ל) ואף שבפמ״ג מגמגם בדינו והביא ראיה ממה שכתב המג״א בשם הכנה״ג דעקירה מבית סמוך לבהכ״נ הוי עקירה וכ״ש בזה לא נהירא דשם הלא הוא הולך לבהכ״נ לדוכן ואף שבאמצע הליכתו נוטל ידיו לא איכפת לן משא״כ הכא דהוא הולך לצד חוץ וכן משמע מרדב״ז שהובא בכנה״ג שכתב דאם היו ידיו טמאות בעת שאמר הש״ץ רגלה לא יעלה אף שבאמצע הלך אז לרחון ידיו אפ״ה לא חשיב זה עקירה אך משמע התם מרדב״ז דאם עלה לא ירד וכן כשעקר רגליו מבית לבא לבהכ״נ משמע התם דאם עלה לא ירד ופשטיות ליצא דמ״א משמע דבעקר רגליו מבית לבא לבהכ״נ אף אם עלה ירד ולית להמעיין ברדב״ז גופא ולפי הנראה דלטעייה לשון כנה״ג שחלק את הדבר לשנים ובאמת איתא שם בהדיא לענין עקר רגליו מבית לבא לבהכ״נ דאם עלה לא ירד וכן כתב בבאה״ט: (לא) הגר״ז וח״א: (לב) דה״ח ועיין בעקרי הד״ט ובפ״ת:

הגהות ותיקונים: א) חסר תיבות את הש״ץ *[ט] *[יא]

ליקוטי דברי הרב א) ובשו״ע הרב בסימן תקי״א סעיף ז׳ כתב דאסור ואפילו ששופכין השמן לתוך המים מעיו״ט. ב) ובשו״ע הרב סעיף ט׳ כתב: לפיכך אם ידוע לו שנגע במקום מטונף אחר שבירך על נטילת ידים שחרית לד״ה חייב ליטול ולברך על נטילת ידים שנית קודם עלותו לדוכן אבל מה לעשות שלא נהגו כן, לכן כל כהן ירא וחרד ישמור ידיו משעת נטילתו שחרית שלא ליגע במקום המלוכלך. ג) בשו״ע הרב סעיף ג׳ כתב שלא יעלה.

הלכות נשיאת כפים סימן קכח

(רש"י ותוספות ור"ן כתבו דלא יאמר אותו (ל) עד עמדו לפני התיבה וכ"כ הב"י) כהנים (יב) רגליהם לעלות לדוכן אומרים ירמי"א שתהא ברכה זו שצויתנו לברך את עמך ישראל [ס]ברכה שלמה ולא יהא בה מכשול ועון מעתה ועד עולם ומאריכים בתפלה זו (לא) עד שיכלה (יג) אמן של הודאה מפי הצבור: י [ע]עומדים בדוכן פניהם כלפי (יד) ההיכל ואחוריהם כלפי העם (לב) ואצבעותיהם כפופים לתוך כפיהם עד שש"צ מסיים מודים [פ]ואז (לג) אם הם שנים קורא להם (לד) (הש"צ[ב]) (טו) כהנים: הגה (לה) ולא יאמר אלהינו ואלהי וכו' וי"א שאומרים אותו (טז)[ג]בלחש עד מלת כהנים ואז יאמרו בקול רם (טור בשם ר"י ור"מ מרוטנבורג) (לו) ואחוז ואומר עם קדושך כאמור בלחש (וכן נוהגין במדינות אלו): (לז) ומחזירים פניהם כלפי העם (לח) ואם הוא א' אינו (יז) קורא לו אלא הוא מעצמו (לט) מחזיר פניו: **יא** (מ) [צ]כשמחזירין

ס טפח רמב"ם כפי"ד מה"ת
והטור ע רמב"ם כפי"ד מה"ת
והטור פ פוטה לט[א]) צ שם[ב])

באר היטב

לא ירד עיין בגינת ורדים סי' כ"ב. כהן המתפלל י"ח אם אין שם כהן אחר פוסק ועולה לדוכן ואם יש שם כהנים אינו פוסק הרדב"ז ח"א סי' רל"ג. ועי' דבר שמואל סימן ס"ז ואם א"ל עלה בכל עניו צריך להפסיק מ"א ס"ק מ'. ואין להקשות דא"כ דתלוי הכל באם עקר רגליו בעבודה למה פסק בסעיף ד' כשהכהנים אינם רוצים לעלות לדוכן צריכין לשהות חוץ לבהכ"נ בשעה שהחזן קורא כהנים ע"ש וכ"כ רמ"א בסעיף מ"ד ע"ש הלא אפילו אם היה יושב בבהכ"נ אם לא עקר בעבודה לא היה עובר כדאמרינן די"ל דודאי רשאי לישב בבהכ"נ ואינו עובר אם לא עקר רגליו ברלה גם אם לא א"ל עלה כמבואר בירושלמי דר"ש בן פזי הוי קאים ליה אחורי עמודא ולא יצא לחוץ עיין ב"י. וכן מוכח מסעיף כ' אם הש"ץ כהן לא יצא את כפיו ע"ש. והא דכתבו הש"ע והרמ"א דיצא לחוץ הוא מצד עלה טובה שמא יאמרו לו א' מבני הקהל קודם רצה עלה ואז היה עובר ומש"ה הוכרח לצאת קודם רצה. ולאחר מודים נמי אין ליכנס מאחר דיש פלוגתא בין הפוסקים למהריק"ש צריך לעלות ולהרדב"ז אינו עולה ואם עלה לא ירד כמ"ש. מש"ה כתבו מילתא דפסיקתא דצריך לשהות חוץ לבהכ"נ בשעה שקורא החזן כהנים. ואז לכ"ע שפיר דמי וק"ל ועמ"א ס"ק ד' וס"ק למ"ד וס"ק ס"ט. ועי' בתשובת

זרע אברהם למהר"א יצחקי סי' י"ד ובגינת ורדים כלל א' סי' י"ג: (יב) רגליהם. ועכשיו נוהגים שעומדין על הדוכן בשעה שמתחיל רצה ל"ל תחלה מודים עם הש"ץ ואחר כך אומר יהי רצון כדי שיסיים אותו עם השליח ציבור. מ"א: (יג) אמן. דהיינו עד שיסיים השליח ציבור ולך נאה להודות כדי שיענו הקהל אמן על שתיהם: (יד) ההיכל. לאו למימרא דלנ"כ בעינן מקום שיש בו ס"ת אלא בכל מקום שמתפללים עשרה יש נ"כ ע"ל ס"ק א'. אם ההיכל קבוע לצד צפון או לדרום אין הכהנים הופכים פניהם אלא כלפי מזרח כנה"ג בשם הר"ש מקאמן ע"ל סי' ל"ד ס"ק ד'. ועיין בשכנה"ג סי' זה: (טו) כהנים. א' גדול וא' קטן מבן י"ג שנה אינו קורא להם כהנים מב"ט מ"א סי' ס"ד וכן הסכים הכנה"ג אבל הפר"ח כתב דכיון שהוא קטן דבר חינוך הוי שייך שפיר למיקרינהו כהנים ע"ש. שני כהנים השונאים זה את זה או שמודרים הנאה זה מזה יכולים לעלות ביחד לברך ברכת כהנים ואין א' יכול לומר לחבירו עלה אתה בשחרית ואני במוסף או איפכא כי יכול לומר אני רוצה לברך בשניהם הר"ש מינץ סי' י"ב: (טו) בלחש. היינו הש"ץ לבד ולא הקהל: (יז) קורא. ואפ"ה מברך אע"ג דאינו מחויב לעלות כמ"ש ס"ב רמ"מ סי' י"ב מ"א וכ"כ פר"ח ע"ש:

משנה ברורה

לא יעלה. ואפילו (לג) היה מחמת אונס: **ט** (ל) עד עמדו לפני התיבה. וכן המנהג עכשיו שאין אומרים אותו בדרך הליכתן כ"א אחר שעומדים כבר לפני ההיכל ואמרו מודים (לד) אח"ז אומרים יהי רצון זה: (לא) עד שיכלה אמן. לאו דוקא אלא עד שיסיים הש"ץ ולך נאה להודות כדי שיענו הקהל אמן על שתיהן [מ"א וש"א]: (לה) ולפ"ז פשוט דגם הכהנים יענו אמן על ברכת הש"ץ וכן מצאתי בשלטן שלמה: י (לב) ואצבעותיהם כפופים. ר"ל שאינם צריכין לפרוס כפיהם: (לג) אם הם שנים. דכתיב אמור להם דהיינו לומר לכהנים שיברכו את ישראל ולהם משמע לשנים: (לד) הש"ץ כהנים. ולא חציב (לו) הפסק בתפלה כמו דלא חציב הפסק מה שהש"ץ מקרא להם מלה במלה והטעם דנ"כ צורך תפלה הוא: (לה) ולא יאמר או"א. הטעם שלא נתקן אלא בזמן שאין הכהנים מברכין בעצמם אבל כיון שהכהנים מברכין בעצמן למה יאמר הש"ץ: (לו) וחוזר ואומר עם קדושך. היינו הש"ץ ומה שנוהגין באיזה מקומות שהכהנים אומרין עם קדושך טעות הוא: (לז) ומחזירים פניהם וכו'. דילפינן בגמרא שברכת כהנים צריך להיות פנים כנגד פנים. וא"ל להיות פני הכהנים כלפי הש"ץ דוקא אלא אפילו אם ההיכל קבוע בצפון והתיבה שהש"ץ לפייה היא במזרח הכהנים עומדים לפני ההיכל בצפון ופניהם לדרום כלפי העם [מ"א בשם

כנה"ג][א]וי"א שטוב יותר שהכהנים יעמדו במזרח אע"פ שההיכל הוא לצד אחר והעם יעמדו נגדם פניהם נגד פניהם [פר"ח והמיאו הפמ"ג]: (לז) שני כהנים השונאים זה את זה ואפילו נדרו הנאה זה מזה (לח) מודרין לעלות ביחד ואין אחד יכול לומר לחבירו עלה אתה בשחרית ואני אעלה במוסף או להיפוך כי יכול לומר אני רוצה לברך בשתיהן (לט) אבל כהן שהצבור שונאים אותו או הוא שונא את הצבור סכנה הוא לכהן אם יצא כפיו (ולכן יצא מביהכ"נ קודם רצה אם אינו יכול לכוף את עמו ישראל באהבה: (לח) ואם הוא אחד וכו'. ואפילו אם יש עמו עוד אחד קטן פחות מבן י"ג שנה ג"כ אינו קורא כהנים [מב"ט סי' ס"ד] והפר"ח[ב]מפקפק בזה ומיהו לפי מנהגנו שהש"ץ אומר אלהינו ורק שיאמר כהנים בקול רם לא איכפת לן כלל דליכא הפסק והוא מעין התפלה (מ) ומה"ט כתב הא"ר שאפילו ליכא כהן קטן רק כהן אחד גדול נמי אם אמר הש"ץ בקול רם כהנים אין לגעור בו דאין שום הפסק בזה: (לט) מחזיר פניו. ונוגעת כפיס ומברך ג"כ מתחלה אע"ג דאינו מחויב לעלות לפי מה שכתב לעיל בס"ב [מ"א בשם רמ"מ] ומכ"ש לדעת המהרל"ח ועז"ז סק"ג (מא) דמחויב לעלות מה"ת אם הוא אחד אע"פ אלא קראו דמברך: **יא** (מ) כשמחזירין פניהם וכו'. ויש מהראשונים שס"ל

דברכה

שער הציון

(לג) מ"א בשם הרדב"ז: (לד) מ"א וא"ר: (לה) וא"ר מסכים לדעת הלבוש שיאריכו הכהנים עד לאחר שיענו כל הצבור אמן כדי להסמיך תפלתם לברכתם ולפ"ז אינם צריכים הכהנים לענות אמן על ברכת הש"ץ אבל כמעט כל האחרונים העתיקו דברי המ"א: (לו) ע"ת לישב המנהג שנהגו בהרמב"ם בזה אף דהרבה רשאונים חולקין עליו במקום שאין אומרים אז"א ברכנו וכו': (לז) תשו' מהר"מ מינץ: (לח) פי' אפילו אם ניחא דעל אחד אין מיחוי נ"כ והיה אפשר לאחרה לומר דהוא מהנהו במה שהוא ג"כ עולה לנ"כ דע"ז גם הוא מקיים מ"ע קמ"ל דזה לא מקרי הנאה: (לט) אחרונים בשם הזוהר: (מ) וכ"כ במנגן גבורים: (מא) וגם לפי דעת התוספות במנחות דף מ"ד עכ"פ מדרבנן חייב ושפיר מברך [הכל במנגן גבורים]:

לקוטי דברי הרב: א) ובשו"ע הרב סעיף י"ח כתב כהמג"א. ב) ובשו"ע הרב סעיף ט"ו כתב ואפילו אם הם ב' אלא שאחד מהם קטן אין קוראין להם, וכהמב"ט. ג) בסידור הרב השמיט תיבת "בלחש".

הלכות נשיאת כפים סימן קכח

ק״ס ס״ל ס״מ הגה״מ סס פי״ד ר״ל״ס[ב] ע״פ המדרש ש״ל בסס רמב״ם בפי׳ המשנה ת״ס טוטה ל״מ

פניהם כלפי העם (יח) [ו] (מא) מברכין אשר קדשנו (יט) בקדושתו של אהרן וצונו לברך את עמו ישראל (כ) באהבה: **יב** (מב) [ד]מגביהים ידיהם כנגד כתפותיהם ומגביהים (מג) יד ימנית קצת למעלה (כא) [ז] מהשמאלית ופושטים ידיהם (מד) [ד]וחולקים אצבעותיהם (מה) ומכוונים לעשות ה׳ אורים בין ב׳ אצבעות לב׳ אצבעות אויר אחד ובין אצבע לגודל ובין גודל לגודל (מו) ופורשים כפיהם כדי שיהא תוך כפיהם כנגד הארץ ואחורי ידיהם כנגד השמים: **יג** (מז) [ה]מתחילין הכהנים (מח) לומר (כב) יברכך: הגה וי״א שגם מלת יברכך יקרא אותו[ד] ש״ל (כג) תחלה (טור ור״ן פ׳ הקורא והגהות מיימוני) וכן נוהגים בכל מדינות אלו (מט) * ואח״כ מקרא אותם ש״צ מלה במלה והם עונים אחריו על כל מלה עד שיסיימו פסוק ראשון ואז עונים הצבור אמן וכן אחר פסוק ב׳ וכן אחר פסוק ג׳: **יד** (נ) [ו]אין מברכין (כד) אלא בלשון הקודש (כה) [ח] (נא) ובעמידה

שערי תשובה

*[ו] מברכין. עבה״ט ובבר״י כתב בסס מוהר״ר אריה יהודה ממודינא בתשובת כת״י שנהגו לומר כלפי היכל אשר קדשנו בקדושתו של אהרן והופכים פניהם ואומרים וצונו ע״ש: *[ז] מהשמאלית. עבה״ט ועיין בשו״ת נ״ב סימן ה׳ בכהן שידיו מרתתות ואינו יכול להגביה ידיו לא ישא את כפיו שאפילו דיעבד שא״א מעכב נשיאת כפיה. ואפילו אם יעשה ממוכים שיהיו קשורים בכובע שבראשו ויכניס בהם ידיו שיהיו נשואות למעלה אפילו במקום שמנהג שלהם שישלשו עליהם שאין חשש שיתבלו בו כמבואר לקמן לא מהני נשיאת כפיה ע״י שמיכה כמו עמידה ע״י שמיכה. ועוד דילפינן מן ושא אהרן כו׳ משמע הוא נושא ידיו ובזה נושאים שבראשו עיין שם: *[ח] ובעמידה. עבה״ט וכן בפיס מאירות ח״ב סימן קפ״ו והנ״ב סימן ה׳ השיגו בזה על הש״י. וע׳ בנ״ב שם דאפי׳ עמידה על ידי שמיכה לא מהני ע״ש:

באר היטב

(יח) מברכין. משמע שצריך להתחיל בברכה ופניו כלפי ההיכל וגומר הברכה כלפי העם פר״ח. אבל הרמב״ם פי״ד מהלכות תפלה דין י״ב כתב וקודם שיחזיר פניו לברך את העם מברך בא״י אמ״ה וכו׳ ואח״כ מחזיר פניו לציבור ומתחיל לברכם ע״כ. ובשכנה״ג נתקשה הרבה בסברת הרמב״ם ע״ש ונוהגין כדברי המחבר פר״ח: (יט) בקדושתו. וכולם מברכין ואין אחד מברך והאחרים יענו אמן מפני הטירוף מב״ט מ״א סי׳ ק״ב:[א] (כ) באהבה. הטעם שאומרים באהבה משום דאיתא בזוהר כל כהן דלא רחים לעמא או עמא לא רחמין ליה לא ישא כפיו מ״א ועי׳ בחר שבע פרק אלו נאמרין: (כא) מהשמאלית. מ״מ צריך ליזהר שיהא אצבעות הימין על אצבעות השמאל כדי שלא ישבר החלון דבעי ה׳ כויס עמ״א ובשכנה״ג: (כב) יברכך. ובכהן א׳ שאין קורין לו כ״ע מודים דמקרינן ליה יברכך רמ״ע[ב] סימן י״ב: (כג) תחלה. עיין פר״ח. ויש למחות ביד הש״ץ המקרא על פה אלא צריך להקרות מתוך הסידור פר״ח: (כד) אלא בלה״ק. אפילו בדיעבד לא יצא כנה״ג וכ״כ פר״ח ע״ש. עיין יד אהרן ובכנה״ג ובפר״ח ובע״ח: (כה) ובעמידה. והליבור רשאים ליצא רק שיהיו פניהם נגד הכהנים מ״א. כהן זקן ושבע ימים ומכה חולשת זקנתו אינו יכול לעמוד כשושא כפיו אם יכול לסמוך מה טוב ואם לאו ישא כפיו מיושב דאין לבטלו מנשיאת כפיס דעובר בג׳ עשין שבות יעקב ח״ב סימן א׳ ע״ש. והיד אהרן חולק עליו דמעומד הוי לעיכובא ומוטב שיעבור ג׳ עשין ע״ש. וכן דעת

ביאור הלכה

צריך לעלות: * ואח״כ מקרא אותם ש״ץ וכו׳. עיין במ״ב מש״כ בשם הפר״ח שהמה רחיה מלקמן סכ״ה הקריאה אינו מעכב אף שבאמת אין רחיה משם כמו שדחה אותה בהר שלום דהתם איירי שהש״ץ הוא המקרא והא דקאמר כולם עולים לדוכן היינו לבד מהש״ץ וכן פירש ג״כ הפמ״ג שם [והפר״ח אזיל לשיטתיה דס״ל בסעיף כ״ף דלא כהגסמ״י אלא דאם הוא מובטח לחזור לתפלתו אף בשם כהנים אחרים מותר ליטא בפיו והא דקאמר כולם אחרי בטוטה ומינה קדייק את דינו דהקריאה אינו מעכב אבל לפי מאי דפסק הש״ע בסכ״ב ע״כ דכולם לאו דוקא] מ״מ בעיקר צריך לעלות: * ואח״כ מקרא אותם ש״ץ וכו׳. עיין במ״ב מש״כ בשם הפר״ח שהמה רחיה מלקמן סכ״ה הקריאה אינו מעכב אף שבאמת אין רחיה משם כמו שדחה אותה בהר שלום דהתם איירי שהש״ץ הוא המקרא והא דקאמר כולם עולים לדוכן היינו לבד מהש״ץ וכן פירש ג״כ הפמ״ג שם [והפר״ח אזיל לשיטתיה דס״ל בסעיף כ״ף דלא כהגסמ״י אלא דאם הוא מובטח לחזור לתפלתו אף בשם כהנים אחרים מותר ליטא בפיו והא דקאמר כולם אחרי בטוטה ומינה קדייק את דינו דהקריאה אינו מעכב אבל לפי מאי דפסק הש״ע בסכ״ב ע״כ דכולם לאו דוקא] מ״מ בעיקר

משנה ברורה

דברכה זו מברכין קודם שמחזירין פניהם והמדקדקין יוצאין ידי שניהם דהיינו שמתחילין הברכה בעוד שפניהם כלפי ההיכל ובתוך הברכה מחזירין פניהם כלפי העם וגומרין [אחרונים]: (מא) מברכין וכו׳. היינו שכולם מברכין ולא שאחד יברך והאחרים יענו אמן [מ״א בשם המג״ט]: **יב** (מב) מגביהים ידיהם וכו׳. דגמרינן (מג) ברכה זו ממה דכתיב וישא אהרן את ידיו אל העם ויברכם הרי דצריך נשיאת ידים ובהאי קרא הכתיב ידו (מג) רמז דצריך להגביה יותר ידו אחד ומסתמא היא הימנית: (מג) יד ימנית קצת. מ״מ צריך ליזהר (מד) שיהא גודל הימין על גודל השמאל שלא יתפרדו כדי שלא ישבר החלון דבעינן ה׳ כויס ואם יתפרדו [ב]אין הריוח שבין הימין לשמאל נחשב כלל לאויר. ויש שכתבו שבין מלה למלה וכ״ש בין בברכה לברכה רשאי לקרב אז הגודלים עם האצבעות משום עייפות: (מד) וחולקים אצבעותיהם. דאיתא בתנחומא פרשת נשא משגיח מן החלונות מבין אצבעותיהם של כהנים אלין מן החרכים בשעה שפושטים כפיהם: (מה) ומכוונים לעשות ה׳ וכו׳. רמז לזה ממה דכתיב החרכים ה׳ חרכים: (מו) ופורשים כפיהם כדי וכו׳. ר״ל (מה) לא כמו שנושא אחד ידיו בתפלה שהוא נושא ידיו כלפי שמים: **יג** (מז) מתחילין הכהנים וכו׳. ובכהן אחד שאין קוראין לו (מו) כו״ע מודים דמקרינן ליה יברכך: (מח) לומר יברכך. ס״ל דמה דקי״ל שצריך להקרות אותם מלה במלה הוא לבד ממיבה ראשונה דביה ליכא למיטעי: (מט) ואח״כ מקרא אותם. מדכתיב אמור להם (מז) ודרשינן מלמד שהמזן אומר להם אמרו ומ״מ הוא רק למלה לתחלה ואינו מעכב ורחיה לזה מלקמן סכ״ה בהכ״ג שכולה כהנים עיי״ש [פר״ח] וכתב עוד דהש״ץ צריך להקרות מתוך הסידור לא בעל פה: **יד** (נ) אין מברכין וכו׳. וכ״ז הוא (מח) מן המורה דילפינן כ״ז מקראי בגשה״ק דכתיב כה תברכו בלשון הזה ובעמידה דכתיב לשרתו ולברך בשמו מה שירות בעמידה דכתיב לעמוד לשרת ה״נ ברכה ונשיאת כפים דכתיב וישא אהרן את ידיו אל העם ויברכם ובקול רם דכתיב אמור להם כאדם האומר לחבירו. עוד ילפינן בגמרא דצריך להיות פניהם כנגד פניהם וכתבו רוב הפוסקים וכמעט כולם דהני[א]כולהו לעיכובא הוא ואפילו בדיעבד לא יצאו בחופן אחר. ובכל אלו טוב שיצא לחוץ קודם רצה כשאין יכול לברך כדיינו [אחרונים]: (נא) ובעמידה. היינו שיהא הכהנים בעמידה אבל הצבור רשאין ליצא רק שיהיו פניהם כנגד פניהם [מ״א] והמנהג שהכל עומדין וכן משמע במאירי סוטה פ״ז ומגילה פ״ג וכן משמע בתשובות הלכות ברכת כהנים דכתב שהכל צריכין לעמוד לפניהם בתימה ובכובד ראש. וכהן

שער הציון

(מב) גמרא: (מג) ב״י: (מד) מ״א בשם מהרי״ל: (מה) ב״י בשם או״ח: (מו) מ״א בשם רמ״מ[ב]: (מז) ספרי וכתב הט״ז בסק״ג שאם לא בא הכתוב אלא לתרגומו כד תימרון להון לא היה ראוי לכתוב אמור להם לפני הברכה אלא לפני כה תברכו שהרי אינו מצוות לברך אא״כ קראו להם אלא כונת הכתוב שאף אם חל עליהם הצוי לברך כגון שקראו להם מצוה לומר להם כל הברכה מלה במלה: (מח) אחרונים:

הגהות ותיקונים: א) ק״פ: ב) אולי הכוונה למהר״ם מינץ עיין כף החיים ס״ק פ״ג: ג) במגילה: ד) אותם: *[יח] *[כא] *[כה]

ליקוטי דברי הרב: א) ובשו״ע הרב סעיף כ״ג כתב בסוגרים שפנים כנגד פנים הוא לכתחילה אבל לא בדיעבד, עיין שם הטעם. ב) ובשו״ע הרב סעיף כ׳ כתב ובין תיבה לתיבה רשאים לקרב האגודלים זה בזה (והוא הדין שאר אצבעות).

הלכות נשיאת כפים סימן קכח

(נב) ובנשיאת כפים (כו) (נג) ובקול רם: **טו** [א]ואח"כ מתחיל ש"צ שים שלום ואז הכהנים מחזירים פניהם להיכל (נד) ואומרים (כז) רבון העולמים עשינו מה שגזרת עלינו עשה אתה (נה) מה שהבטחתנו השקיפה ממעון קדשך מן השמים וברך את עמך את ישראל: הגה ויאריכו בתפלה זו עד שיסיים ש"ל שים שלום (נו) ושיענו הציבור אמן על (כח) שיהם ואם אינם יכולים להאריך כ"כ [א] יאמרו אדיר במרום וכו' כדלקמן סי' ק"ל (רש"י פ' אלו נאמרין והגהות מיימוני): **טז** [ב]אין הכהנים רשאים להחזיר פניהם עד שיתחיל ש"צ שים שלום ואינם רשאים (נז) לכוף אצבעותיהם עד שיחזירו פניהם ועומדים שם (נח) ואינם רשאים לעקור משם עד שיסיים ש"צ שים שלום [ג]ויש מי שאומר שצריכין להמתין (נט) עד שיסיימו הצבור (ס) לענות אמן אחר ברכת שים שלום (וכן המנהג): **יז** [ד]כשמחזירין פניהם (סא) בין בתחלה בין בסוף לא יחזירו אלא דרך (כט) ימין: הגה כשיורדין מן הדוכן לא יגעו במנעליהם (ל) (סב) המטונפים ואם נוגעים יטלו ידיהם לתפלה שיתפללו אחר כך (אגודה פ' היה קורא): **יח** [ה]אין המקרא שקורא כהנים רשאי (סג) לקרות כהנים עד שיכלה (סד) מפי הצבור אמן שעונים אחר ברכת (לא) מודים [ו]ואין הכהנים רשאים להתחיל ברכת אשר קדשנו בקדושתו של אהרן עד שיכלה דיבור קריאת כהנים מפי הקורא ואחר שברכו הכהנים אשר קדשנו בקדושתו של אהרן אינם רשאים להתחיל יברכך עד שיכלה (סה) מפי כל הצבור

א סס[ב] ב סס ג כתבי הר"ר יקותיאל פיתן ק"ע ד פוטה פ"ו יומא י"ז ה פוטה נ"ע ו סס לדעת הרמב"ם פי"ד מהלכות תפלה

באר היטב

הכנה"ג: (כו) ובקול רם. במעולה שבקולות לא גדול ולא קטן אלא בינוני טוב: (כז) רבון. בר"ה ויו"כ שאריכין בנגוני היום וכו' לא יתחילו לומר רבון עד לבסוף שיסיימו עם הקהל כאחד מ"א: (כח) שיהם. עיין בתשובת דבר שמואל סימן רל"ה שמייצב עם למה שיש נוהגים לומר ב"ה וב"ש כשהכהנים והמקרא מזכירים את השם בברכת הכהנים ע"ש. והפר"ח כתב בפשיטות דמחויב לומר ב"ה וב"ש כשמזכיר את השם אע"ג דליכא אלא הזכרת השם גרידא והטא כמה רמיות ע"ז ע"ש: (כט) ימין. פירוש ימין שלו

משנה ברורה

וכהן שהוא חלוש ואינו יכול לעמוד אלא ע"י סמיכה לא ישא כפיו דהוא כיסיבה [אחרונים]: (נב) ובנשיאת כפים. ומי שידיו מרתתין ואינו יכול להגביה ידיו אינו נושא כפיו ואפילו בדעבד מעכב ואפילו אם יעשה סמוכין שיהיו קשורין בכובע שבראשו ויכניס בהם ידיו שיהיו נשואות למעלה לא מהני דהוי ע"י סמיכה ואנן בעינן שישאו ידיהם ממש [נו"ב ומגן גבורים והובא בשע"מ] אך אם אפשר לו להגביהם לשעה מועטת יגביה בשעת אמירתו יברכך ויאיר בשעת הניגון בין תיבה לתיבה ויחזור ויגביה בשעת אמירת התיבה וכמו שכתב בתשובת כתב סופר סימן י"ג ע"ש: (נג) ובקול רם. היינו (מט) בקול בינוני לאפוקי בלחש ומ"מ לפעמים צריך בקו"ר ממש כגון שהמתפללים הם רבים ובעינן שיהא כל הקהל שומע כדאמרינן בספרי [פר"ח]. והנה מי שקולו ערוד [שאינו יכול לדבר בקול בינוני כ"א בלחש] לכאורה פשוט שאינו יכול לישא כפיו וטוב שילא קודם לכה: **טו** (נד) ואומרים רבון. ובר"ה ויו"כ שאריכין בנגוני היום תאמלנו וכו' (נ) לא יתחילו לומר רבון עד לבסוף כדי שיסיימו עם הקהל כאחד: (נה) מה שהבטחתנו. שתסכים (לא) על ברכתנו וכדכתיב ואני אברכם: (נו) ושיענו הצבור אמן. ומסתברא דגם הכהנים (נב) צריכין לענות אמן על ברכת הש"ץ (נה)[ב] יאמרו אדיר במרום ויכונו לסיים כאחד עם הש"ץ: **טז** (נז) לכוף אצבעותיהם. פי' שידיהם יהיו פרושות עד שיחזירו פניהם: (נח) ואינם רשאים לעקור. ויזהרו שלא ידברו עד שידרו מדוכן אף שכבר הורידו כפיהם [ל"ר בשם מטה משה]: (נט) עד שיסיימו הצבור. היינו רוב הצבור [פמ"ג]: (ס) לענות אמן. דקודם אמן עדיין לא נסתיים הברכה. ועכשיו שהמנהג לומר להכהנים מירידתם מן הדוכן יישר מהנכון[א] שלא ירדו שכשעומדים תחלה פניהם למזרח יפנו לצד דרום ואח"כ למערב נגד הצבור ובחזירתם יפנו לצד צפון ואח"כ למזרח כלפי מרום דלא כי"מ איפכא שמהפך פניו לצד שמאלו ונמצא מהפך עצמו בימינו ב"ח ט"ז מ"א פר"ח והרדב"ז ח"א סי' ו' ועיין באר עשק סי' ק"ו. כשיורדין מן הדוכן יחזירו פניהם קצת להיכל כתלמיד הנפטר מרבו מ"א: (ל) המטונפים. וה"ה כשהם נקיים כמ"ש סי' ד' סי"ח. ודוקא במנעלים שצריכים קשירה שנגע בהם אבל במנעלים שאין צריך ליגע בהם א"ל טהילה. שכנה"ג: (לא) מודים. לא כתב כאן מפי הכהנים מהדוכן עד לאחר שיסיים הש"ץ קדיש כדי שלא יתבטלו הכהנים והעם מעניית אמ"ן ושאר אמנים עי"ז כמו שמצוי: יז (סא) בין בתחלה בין בסוף וכו'. פי' בתחלה כשעולין לדוכן ופניהם כלפי היכל שהוא במזרח וקורין להם כהנים מתחילין להחזיר פניהם כלפי העם (נג) לצד ימין שלהם שהוא בדרום ואח"כ למערב נגד הצבור ובסוף כשמתחיל הש"ץ שים שלום ומחזירין פניהם כלפי הקודש מתחילין להחזיר פניהם דרך ימין שלהם שהוא בצפון ואח"כ לצד המזרח נגד היכל. כשיורדים מן הדוכן לא יחזירו אחוריהם להיכל אלא ילכו ויחזירו פניהם קצת להיכל כתלמיד הנפטר מרבו שמחזיר פניו אליו בלאתו מלפניו [אחרונים]: (סב) המטונפים. נראה דה"ק סתם מנעלים כמטונפים הם [מ"ר ופמ"ג]: יח (סג) לקרות כהנים עד שיכלה וכו'. זהו (נד) לפי דעה המבוארת לעיל בסעיף יו"ד דבמקומות שנוטלין כפיהם אין אומרים או"א ברכנו וכו' אלא תיכף אחר סיום ברכת מודים קורא הש"ץ כהנים אבל לפי מנהגנו שמתיר הש"ץ אומר או"א כמו שכתב הרמ"א שם לא שייך כלל דין זה דהא שוהה בלא"ה הרבה יותר ע"י אמירתו או"א: (סד) מפי הצבור וכו'. היינו[ב] (נה) רוב הצבור: (סה) מפי כל הצבור. לפי שהוא חיוב על העם לשמוע כל הברכה מפי הכהנים ולהכי דקדק המחבר בכאן וכתב כל הצבור להורות דאף אם יש קצת אנשים שטועין ומאריכין בחמן יומר מדאי צריך להמתין גם עליהם לפי שהחיוב הוא על כולם לשמוע (נו) וכ"ז הוא לשיטת המחבר לעיל בסי"ג שפסק דאין החזן מקרא תיבה יברכך וע"כ צריך להזהיר הכהנים בהתחלתם יברכך אבל לדידן שהחזן מקרא גם תיבה יברכך יש אזהרה על החזן שלא יתחיל להקרות התיבה של יברכך קודם שסיימו

שער הציון

(מט) טוב: (נ) מ"א: (נא) רש"י בפוטה לט: (נב) כדלעיל במ"ב סימן נ"א סק"ג ואף דאפשר היה לדחות דזה מחזי כעוזה אחר ברכת עצמו שבקשתו ג"כ על עניין זה מ"מ נלאה הכי אמרתו לאו ברכה גמורה היא שאין בה שם ומלכות: (נג) הסכמת אחרונים וכתב הפמ"ג דגם בלישטר אזלינן בתר ימין דעלמא: (נד) ע"ת: (נה) ע"ת ומ"א ומגן גבורים בלא כט"ז: (נו) מט"ז וש"א:

הגהות ותיקונים: א) חסר כאן ציון (נו*) של מ"ב: ב) ל"ט: ג) חסר כאן ציון (נו*) יאמרו אדיר במרום. (ד"ה):

ליקוטי דברי הרב: א) ובשו"ע הרב לא כתב בענין זה. ב) ובשו"ע הרב סעיף כ"ח כתב: ויש מי שאומר שגם הקורא כהנים צריך להמתין עד שיכלה מפי כל הציבור אמן של ברכת מודים וכן המקרא צריך להמתין עד שיכלה אמן של ברכת אשר קדשנו וכו' וגם המקרא צריך להמתין עד שיכלה מפי כל הציבור אמן וכו', וטוב לחוש לדבריהם.

הלכות נשיאת כפים סימן קכח

ז סס לדעת הטור
ח ברכות ל"ד
ט סס ורמב"ם
י סס בגמרא
כ הגה"מ

(לב) (סו) אמן שעונים אחר ברכת אשר קדשנו בקדושתו של אהרן ᵗוכן אינם רשאים להתחיל בתיבה (סז) עד שתכלה התיבה (סח) מפי המקרא ואין הצבור (סט) עונין אמן עד שתכלה ברכה מפי הכהנים: הגה ולא יתמילו הכהנים רגון העולמים כו' (ע) עד שיכלה אמן מפי (לג) הצבור (נ"י): **יט** ᵘאין ש"צ רשאי לענות אמן (עא) אחר ברכה של (לד) כהנים: **כ** ᵛאם ש"צ כהן אם יש שם כהנים אחרים (עב) לא ישא (עג) את כפיו: (ולא יאמרו לו (לה) לעלות או ליטול ידיו (עד) אבל אם אמרו לו צריך לעלות (עה) דהא עובר בעשה אם אינו עולה) (מרדכי פרק הקורא עומד והגהות מיימוני פרק ט"ו דתפלה ואגור) ᵗואפי' אין שם כהן אלא הוא לא ישא את כפיו אא"כ (עו) מובטח לו שיחזור (לו) לתפלתו בלא טירוף דעת שאם הוא מובטח בכך כיון שאין שם כהן אלא הוא ישא את כפיו כדי שלא תתבטל נשיאת כפים ᶜוכיצד יעשה יעקור רגליו (עז) מעט (לז) בעבודה ויאמר עד ולך נאה להודות (עח) ויעלה

באר היטב

כל הצבור להורות דהמקרא רשאי להתחיל אע"פ שעדיין לא כלה מפי כל הציבור אמן רק ברוב ציבור סגי ע"ת ומ"א: (לב) אמן. כאן כתב מפי כל הציבור להורות דהכהנים צריכים להמתין עד שתכלה אמן מפי כולם. וא"ל למ"ש בסי' קס"ז דא"ל להמתין על המאריכים יותר מדאי דשאני ברכת כהנים דבעי שישמעו כולם לכך צריכים להמתין אע"ג דהמקרא א"ל להמתין על המאריכים אבל הכהנים צריכים להמתין. וזה יתורץ קושית הב"י במ"ש הא אין הכהנים אומרים התיבה עד שש"ץ מקרא אותם תחלה א"כ מאי עד שיכלה אמן מפי הציבור וכו' ע"ש וק"ל. ע"ת ומ"א ע"ש. [ועיין בספר אלי' רבה שהאריך בזה]: (לג) הצבור. הקשה הב"ח הא אין רשאי להתחיל עד שיתחיל השליח ציבור שיש שלוש כמ"ש סעיף ט"ו. וא"ל דאם יש שמאריכין באמן והשליח ציבור התחיל שיש שלוש אפ"ה צריכין הכהנים להמתין להם וכך תירצו הע"ת וט"ז ע"ש זה אינו דאדרבה דאיפכא הוא דהש"ך צריך להמתין להם כדי שישמעו הברכה כמ"ש סי' קכ"ד ס"ק י"ז ע"ש אבל הכהנים א"ל להמתין להם עם הרגון העולמים וכו' דלא דמי לברכת כהנים

עמ"א: (לד) כהנים. אפילו מובטח לו שלא יתבלבל אין לענות אמן ב"ח ט"ז וגם המוס' י"ט כ"כ וחזר ממ"ש בספרו ל"ח עיין" פ' ה' משנה ד' ודברי תוס' י"ט אלו אישתמיטתיה מבעל המחבר פרי חדש ע"ש ומ"א ופר"מ ס"ל דאם מובטח לו שלא יתבלבל שרי לענות אמן ע"ש. ולכולי עלמא שרי לענות אמן אחר ברכת כהנים הראשונה שהיא לברך את עמו ישראל באהבה דכאן אין חשש טירוף ולא יתבלבל כיון שלא התחיל עדיין. ט"ז ע"ש: (לה) לעלות. פי' קודם רגה אבל אם א"ל אחר רגה אינו רשאי לעלות כיון שלא עקר ברגה כמ"ש סעיף מ' ומה"ע אינו עובר כשקורין הכהנים כמ"ש סעיף כ"ב משום דהקריאה הוא אחר רגה. ועיין ע"ת שהקשה דלעולם משכחת דיעבור ש"ך בעשה כיון דאחר קורא הכהנים וכל כהן שאינו עולה עובר בעשה ע"ש ולא דק כיון שלא עקר הש"ך בעבודה אינו עובר בקריאת כהנים וע"ל ס"ק י"א מש"ש: (לו) לתפלתו. ולדידן שמתפללין מתוך הסידור מובטח שיחזור לתפלתו ומ"מ כשיש כהנים אחרים לא יעקור רגליו ל"ח ב"ח מ"א ורוב פוסקים עמ"א. ופר"מ פסק דאם מובטח לו שיחזור לתפלתו ישא את כפיו אפי' היכא דאיכא כהני' אחרי' ע"ש: (לז) בעבודה.

משנה ברורה

שסיימו עכ"פ (נז)ᵃרוב הצבור אמן ואחר שסיים החזן את התיבה אז מותרין הכהנים להתחיל יברכך: (סו) אמן שעונים אחר ברכת וכו'. וה"ה שאינו רשאי הקורא להתחיל יאר ישא עד שיכלה האמן מפי הצבור: (סז) עד שתכלה התיבה וכו'. כדי (נח) שישמעו הצבור התיבה יפה מפי הכהנים ולא תתערב בה שמיעתם מהמקרא: (סח) מפי המקרא. ונראה (נט) דה"ה שהמקרא לא יתחיל להקרות תיבה אחרת עד שיסיימו הכהנים התיבה שלפניה: (סט) עונין אמן. היינו בכל ברכה וברכה (אחרונים): (ע) עד שיכלה. (פ) האחרונים פקפקו בהג"ה זו דלא משכחת לה דהרי אין מתחילין לומר רגון העולמים עד שיחזירו פניהם ואין מחזירין פניהם עד אחר שמתחיל הש"ץ שיש שלוש כמבואר לעיל בסע"ו וזהו אחר שכבר ענו הצבור אמן: **יט** (עא) אחר ברכה של כהנים. שמא תתבלבל דעתו ולא ידע להקרות אח"כ פסוק ב' או ג' (פא) ואם מתפלל מתוך הסידור ומובטח לו שלא תתבלבל דעתו רשאי לענות אמן דאמן זה אינו תשיב הפסק דהוא צורך תפלה (פב) ועל אמן שלᵇהברכה אשר קדשנו בקדושתו וכו' יש מחמירין שבכל גווני לא יענה משום הפסק בתפלה ושאני אמן של הב"כ גופא דלא הוי הפסק שהוא מורה על קבלת

הברכה: **כ** (עב) לא ישא. שמא לא יוכל לכוין לחזור לשיש שלוש שדעתו מטורפת מאימת הצבור ואפילו אם בטוח הוא בעצמו שלא מטרף דעתו ג"כ לא רצו חכמים להקל בזה לעקור ממקומו ולעלות לדוכן היכי שיש כהנים אחרים[ג]בהיכ"ל ולא מתבטל הנשיאת כפיים: (עג) את כפיו. אלא הוא עומד ואחר שאינו כהן מקרא כמ"ש סב"ב: (עד) אבל אם א"ל וכו'. ומיירי כשאמרו לו בברכת רגה או קודם לכן אבל אם אמרו לו אחר סיום ברכת רגה אינו רשאי לעלות כמ"ש ס"ח [מ"א וש"א] ועיין לעיל בסק"ט דעת א"ר בשם מהר"מ מינץ בזה: (עה) דהא עובר בעשה. ומפני זה לדדו (סג) האחרונים דאפילו אם אינו מובטח לחזור לתפלתו ג"כ יעלה לדוכן דמפני חשש טירוף ובלבול התפלה שכל עיקרה אינה אלא מד"ס אין לו לעבור על עשה דאורייתא ובפרט השתא שמתפללין מתוך הסידור בודאי יעלה: (עו) מובטח לו שיחזור. ולדידן שמתפללין מתוך הסידור הוי כמובטח לו שיחזור לתפלתו (סד) ומ"מ כשיש כהנים אחרים לא יעקור רגליו דהא אף במובטח לא שרינן אלא בדליכא כהן אחר: (עז) מעט בעבודה. ליכא לדוכן והטעם משום הא דאיתא לעיל בס"ח ע"ש: (עח) ויעלה לדוכן.

שער הציון

(נז) כנ"ל בחות נ"ה: (נח) הגר"ז: (נט) דהא כתב הרמב"ם וש"פ שהחזן מקרא להם תלה במלה: (פ) מ"א ועוד הרבה אחרונים ובט"ז דוחק עלמא לישב זה והמ"א מיאן משוטו עיין בסקכ"ח: (פא) כן כתב הא"ר והה"ח ומ"א ומשמע מן הח"א דבסחס מתפלל מתוך הסידור סגי וכן משמע בג"ח ומ"ר ואפשר דגם כונת הה"ח כן: (פב) א"ר והה"ח ומ"א [ולאיתי שם בח"א שהעתיק ממ"א שמקיל בזה וגגיאה היא דהמ"א לא מיירי מאמן זה כ"א מאמן של ב"כ גופא] ואף דבע"ז מיקל שב ואל תעשה עדיף: (פג) א"ר [אף דהראיה שהביא מהמרדכי לאו ראיה היא מ"מ העתיקו שארי אחרונים ג"כ כן מצד הסברא כמו שכתבנו] והה"ח ומ"א ובפמ"ג משמע שהוא ממאן בזה דאפשר דהעמידו חכמים דבריהם במקום עשה [ומה שכתב הפמ"ג דלהמ"א הוי הדין כן לא מצאתי עדיין במ"א ואולי יש בו ט"ס וא"ל ולע"ת] וכמו שמתפרק בע"ת אך כעת שמתפללין מן הסידור בודאי יעלה: (פד) מ"א ורוב הפוסקים ודעת הפר"ח להקל מה דשמובטח אף בש כהנים אחרים ודלא כהשו"ע ובמקום שנהגו כוותיה אפשר שאין למחות בידם וכן משמע ממ"א:

הגהות ותיקונים: א) בתוי"ט ברכות:

ליקוטי דברי הרב א) ראה הערה ב' בע"א הקודם. ב) ובשו"ע הרב סעיף ל"א כתב: דאמן שאחר הברכה לא הוי הפסק כלל, ומביא דיש מי שמתיר לענות אמן אחר הברכה ולא חיישינן שיטעה ויתעלם ממנו תחלת הברכה, אבל אמן שאחר הפסוקים לא יענה. ג) בשו"ע הרב סעיף ל"ג כתב דיש מתירין, ולכן נהגו במקומות הרבה שש"צ נושא כפיו בכל ענין, אבל במקום שאין מנהג יש לנהוג כסברא הראשונה, כי כן עיקר.

הלכות נשיאת כפים סימן קכח

לדוכן (עט) ויברך ברכת כהנים ויקרא לו אחר [ל]ומסיים החזן שים שלום [מ]ואם המקרא כוון לתפלת ש"צ מתחלה ועד סוף (פ) עדיף טפי (פא) שיסיים המקרא שים שלום: **כא** [נ]אין הכהנים רשאים לנגן בברכת כהנים שנים או שלשה נגונים משום דאיכא למיחש (פב) לטירוף הדעת (פג) ואין לנגן (פד) אלא (לא) נגון אחד מתחלה ועד סוף: **כב** * [ס]משתדלין (פה) שיהא המקרא (לט) ישראל וכשהחזן כהן יעמוד ישראל אצלו * ויקרא כהנים (פו) ויקרא אותם (פז) והחזן עומד (מ) ושותק: **כג** [ע]בשעה שהכהנים מברכים העם לא יביטו ולא יסיחו דעתם אלא יהיו עיניהם כלפי מטה (פח) כמו שעומד בתפלה והעם יכוונו לברכה ויהיו [פ]פניהם כנגד פני הכהנים (פט) ולא [צ]יסתכלו (מא) בהם: הגה (צ) וגם הכהנים לא יסתכלו בידיהם (צא) על כן נהגו לשלש הטלית על פניהם (צב) וידיהם חוץ לטלית ויש מקומות שנהגו שידיהם נפנים מן הטלית שלא יסתכלו העם בהם (ג"י): **כד** (צג) [ק]עם שאחורי

ל רש"י שם פ מגור לדעת רש"י ומהר"מ ג מרומת הדשן פ טור בשם הרמב"ם ע רמב"ם פ"ד[2] מה"ת פ פוטה ל"ע[7] צ מגיה ט"ז ק פוטה שם

באר היטב

ל"ל מעט בעבודה כ"ה בטור מ"א: (לא) ניגון א'. מזה יש ללמוד להחזנים המזמרים ביו"ט מתבדר לורנו בנגונים הרבה דאין עושין יפה: (לב) ישראל. פי' דלכתחלה משתדלין שיהא הש"ץ ישראל. מ"א בשם הכהנ"ג: (מ) ושותק. פי' עד התחלת ש"ש וגראה דכאן לא עדיף טפי שיסיים המקרא ש"ש דדוקא לעיל שהחזן הלך ממקומו ואז בא אחר על מקומו ומקרא ע"כ עדיף שהוא יאמר גם ש"ש משא"כ כאן שהחזן עומד על מקומו רק שהוא שותק ואחר עומד אצלו ומקרא האיך יאמר שיש שלום והוא אינו על מקום החזן. וב"ח כתב שאף זה

משנה ברורה

היינו שיעקור רגליו לגמרי ויעמוד על הדוכן פניו נגד פניו כדין: (עט) ויברך ב"כ ויקרא[2] לו אחר. היינו (פה) שיברך ברכת אשר קדשנו וכו' ואח"כ מקרא לו אחר תיבה בתיבה[3] (פו) אבל אין לומר שמקרא לו תיבה בתחלה דהא כיון שאין שם אלא הוא הרי פסקינן לעיל בש"י דלאחד אינו קורא כהנים: (פ) עדיף טפי. קאי (פז) על מובטח המזכר מתחלה וקאמר דאע"ג דבמובטח החזן עצמו יורד אח"כ מן הדוכן ומסיים שיש שלום כ"ז הוא אם המקרא לא כוון לשמוע תפלת הש"ץ מתחלה ועד סוף וכ"ש כשאם בתחלה ולכך לא יכול לסיים שיש שלום דהא חסרו לו הברכות שלפניה אבל אם המקרא כוון מתחלה ועד סוף הרי שומע כעונה ולכן עדיף טפי שהוא בעצמו יסיים גם שיש שלום כדי שלא תהיה התפלה מופסקת בהליכת הש"ץ מהדוכן למקומו לפני התיבה (פח) וה"ה דצריך שיכוין הש"ץ לשמוע מה שאומר המקרא שיש שלום דאל"כ תהיה תפלת הש"ץ מתחלתה עד שיש שלום בלבד: (פא) שיסיים המקרא שים שלום.[4] ודעת הגר"א בביאורו דטוב יותר שיסיים הש"ץ בעצמו תמיד וכן בדה"מ ומ"א וש"א כולם הזכירו בסתמא שיסיים החזן בעצמו ולא הזכירו עצה זו המבוארת בשו"ע: **כא** (פב) לטירוף הדעת. דע"י טרדתם בהשתנות הניגונים לא ידעו איזה פסוק או תיבה יתחילו ואף שמקרין לפייסם כל תיבה ותיבה מ"מ ע"י טירוף דעתם ישכחו ג"כ קריאת המקרא: (פג) ואין לנגן וכו'. וכן החזנים בכל מקום שמנגנים לא נכון שינגנו בענין אחד הרבה נגונים [ע"ז] ועיין בא"ר שהמליץ בעדה: (פד) אלא נגון אחד וכו'. ונראה דה"ה שלא ינגנו הכהנים כל אחד ניגון אחר דגם זה יש בלבול: **כב** (פה) שיהא המקרא ישראל. כ"כ הרמב"ם (סט) ואסמכה אקרא שנאמר אמור להם מכלל שאין המקרא מהם ולפ"ז לפי מנהגנו שהש"ץ הוא המקרא כמש"כ בסי"ג (ע) ממילא צריך להשתדל לכתחלה שהש"ץ העובר לפני התיבה (עא) לא יהיה כהן: (פו) ויקרא אותם. היינו כל ברכת כהנים מלה במלה: (פז) והחזן עומד ושותק. פי' עד גמר ברכת כהנים אבל משיש שלום ואילך יאמר החזן בעצמו. והנה כל דין זה של המחבר (עב) הסכימו האחרונים שאין זה רק לכתחלה אבל כשאין שם מי שיודע להקרות יקרא הכהן הש"ץ בעצמו: **כג** (פח) כמו שעומד בתפלה. שהרי מתפללין שיברך הש"י את ישראל [לבטח]: (פט) ולא יסתכלו בהם. ר"ל לא בפני הכהנים ולא בידיהם והטעם הוא ג"כ כדי שלא יסיחו דעתם מהברכה וא"כ כ"ש שלא יסתכלו במקום אחר ומדינא אינו אסור אלא בהסתכלות מרובה שיכול לבוא לידי היסח הדעת אבל ראיה קלה שרי דדוקא בזמן המקדש שהיו מברכין בשם המפורש והשכינה היתה שורה על ידיהם היה אסור אפילו ראיה קלה משא"כ בזה"ז ומ"מ נוהגין גם עכשיו זכר למקדש שלא להביט בהם כלל: (צ) וגם הכהנים וכו'. ג"ז משום היסח הדעת וכנ"ל: (צא) ע"כ נהגו וכו'. ומנהג זה יותר נכון [לא"ר והגר"א וש"א]: (צב) וידיהם חוץ לטלית. בד"מ מוסיף שגם העם נוהגין לכסות פניהם בטלית כדי שלא יוכלו להסתכל בידי הכהנים: **כד** (צג) עם שאחורי הכהנים. היינו (עג) אפילו אינו אחוריהם ממש אלא משוכים לצדדים כיון שעכ"פ הוא מאחוריהם אינו בכלל

שער הציון

(פה) לבטח: (פז) נגדי יעבר: (פז) אבל בשאינו מובטח לא מהני עצה זו כ"כ הט"ז ושאחרי אחרונים: (פח) ב"ח ומ"א: (פט) כ"כ האחרונים דהוא אסמכתא בעלמא ודלא כט"ז: (ע) מ"א בשם בנה"ג ועיין בבה"ל: (עא) אבל לו לכו"ע מותר לכתחלה [ממד משה]: (עב) א"ר ופר"ח ומאמר מרדכי והר שלום וחמד משה דלא כט"ז שכתב דאם אין ישראל מקרא יברכו בני הקרואה וגם הגר"ז כתב שהעיקר דלא כט"ז: (עג) כל הפוסקים:

הגהות ותיקונים: א) צ"ל ותיבה ב) ויקרא: ג) פי"ד: ד) ל"ח:

ליקוטי דברי הרב: א) ובשו"ע הרב סעיף ל"ב כתב כהשו"ע: ויותר טוב שיעמוד המקרא לפני התיבה במקום הש"ץ וכו'. ב) ובשו"ע הרב סעיף ל"ד כתב: לפיכך משתדלין לכתחילה שיהיה הש"ץ ישראל. ג) ובשו"ע הרב שם כתב כהמג"א: וכשהש"ץ כהן יעמוד ישראל אצלו ויתחיל או"א ברכנו וכו'. ואם אין שם ישראל שיכול להקרות יש מי שאומר שיברכו בלא הקריאה כלל, וי"א שהש"צ הוא מקרא אע"פ שהוא כהן וכו', (וכן עיקר)

ר שס ש שס[ב] הכהנים (צד) אינם בכלל ברכה (צה) * אבל מלפניהם (מג) ובצדיהם * אפילו מחיצה של ברזל אינה מפסקת ולאחוריהם נמי (צו)*אם הם אנוסים כגון עם שבשדות שהם טרודים במלאכתן ואינם יכולים לבא הם בכלל הברכה: **כה** [ד]בהכ"נ שכולה כהנים אם אין שם אלא י' (צז) כולם עולים לדוכן למי מברכין (צח) לאחיהם (מג) שבשדות ומי עונה אחריהם אמן (צט) הנשים והטף ואם יש שם (ק) * יותר מעשרה היתרים מעשרה יעלו ויברכו (קא) והעשרה עונים אחריהם (מד) אמן: **כו** [ש]בשעה

באר היטב

נוהגין שלא להסתכל כלל ואפשר דעבדי זכר למקדש דהתם אפילו ראיה בעלמא הוי אסורה משום כבוד השכינה מ"א: (מג) ובצדיהם. היינו צדדים שלפניו אבל צדדים שלאחריהם כגון אותם העומדים בכותל מזרחי והאחרון הקודש בולט קצת לבהכ"נ והכהנים עומדים לפניו אינן בכלל ברכה. וב"ח כתב דזה היתר דעכשיו כיון שכל א' קונה מקום בבהכ"נ משומש אנוסים אלו נשאר שלא ילך ממקומו ולדמות חבירו ממקומו ע"ש. ואין זה מספיק דיכולים לילך למקום הכהנים שהוא פנוי או להתרחק מעט מכותל מזרחי שיהיה בצדי

ביאור הלכה

וכיון שאינו ש"ץ יוכל לקרות כהנים בפתח וגם הש"ץ לא יאמר כיון שלא יקרא הוא הפסוקים והמיא הפמ"ג: * אבל מלפניהם ובצדיהם וכו'. עיין במ"ב ודע דאע"פ שכתבנו לדדין ממש הם בכלל ברכה כמו לדדין שלפניו מ"מ יש חילוק ביניהם והוא דבדדין שלפניו צריך שיהיה פניו לצד מזרח דוקא ובצדדין ממש משתברא דאינו מועיל לצד מזרח דפנים נגד פנים יצפינן בגמרא מאמור להם כאדם שאומר לחבירו וזה לא שכיח כלל שבני אנשים ישבו בשוה ממש ומדברים וזה יהיה פניו פונה לצד מזרח וזה יהיה פניו פונה לצד מערב [כ"ז למדתי מתורתו של רבינו בעל הט"ז ואף שיש לדחות קצת מ"מ האמת כן הוא] אלא יצדד פניו לצד דרום כדי שיהיו פניו נוטים נגד פני הכהנים. ואפשר דאפילו עומד בשוה עם פני הכהנים דהיינו פניו לצד מערב ג"כ בכלל ברכה הוא דזה הוא ג"כ בכלל מאמרם כדרך שאומר אדם לחבירו דמנוי כמה פעמים שני אדם יושבים בשוה ומדברים: * אפילו מחיצה של ברזל וכו'. עיין בא"ר שכתב דלפי מה דאיתא לעיל בסימן נ"ה ס"כ לענין עניית קדיש וקדושה ואמן דבעינן שלא יהא טיוף מפסיק ה"ה כאן. והנה עתה שלא נאור ספר המשכול מצאתי שכתב בהדיא אחר שהביא דעת רב אחאי גאון דטיוף מפסיק כתב וז"ל וחזי לן דוקא לענות אמן הוי הפסק אבל לענין ברכת כהנים לעם שבשדות שאינם צריכין לענות לא הוי הפסק עכ"ל ואולי כונת הא"ר היכא שצריך לענות אמן כגון שעומד באמצע בהכ"נ או מבחוץ אך שהיה בסמוך לבהכ"נ ועיין: * אם הם אנוסים וכו'. עיין במ"ב והוא מפירש"י ודע דלפ"ז נראה דהא דאמרינן בש"ס עם שאחורי הכהנים לאו דוקא אלא דה"ה אם הוא בעיר ויושב במיתו ואינו הולך לביהמ"ד ג"כ אינו בכלל ברכה ואפילו בימו היה עומד[א] נגד פני הכהנים מדאין הברכה משובה לפניו לבוא ולשמוע וכן משמע בשילטי ר"ה דמדמה הגמרא ברכת כהנים לדין התפלה ע"ש ובתפלה בודאי לא מהני באופן זה ע"ש בר"ף וכן משמע קצת בסוטה ל"א ע"ב בתוד"ה הא דאנשי שלא מילקו מה. ומה דאיתא בעוש"ע דלפנייהם ובצדיהם הם בכלל ברכה אפילו לא אנשי היינו כשהוא עומד בסמוך לבהכ"נ מבחוץ ששומע הברכה ואפ"ל להתברך אף שלא היה אנוס בדבר שהיה יכול לבוא מבפנים אעפ"כ הוא בכלל ברכה כיון שהוא עומד עכ"פ נגד פני הכהנים או בצדיהם משא"כ בעינינו שאינו רואה לילך לשמוע הוא בכלל עם שאחורי הכהנים ולא נקט הגמרא אחורי הכהנים אלא לדוגמא דאפילו הוא בבהכ"נ ועונה אמן אינו בכלל הברכה כיון שהוא אינו רואה לבוא נגד פניהם כדא וכדפירש"י ולענ"ד דגם רש"י רמז לזה בד"ה דלא אנשי ופירש העומדים בבהכ"נ וכו' וכן משמע קצת בטור במה שכתב למי מברכין לאחיהם שבצפון ושבדרום והלא זה הענין קאי על אחיהם שבשדות דאנשי ידוע לצפון ודרום הם בכלל צדיהם שהוא כמו לפניהם ואפ"ה אי לא אנשי לא היה בכלל ברכה מדאינו מעה אזנו לבוא לשמוע הברכה ועיין בפרישה ולענ"ד בכונה כתב הטור כן ואף שמשמעותם דברי הפוסקים משמע לכאורה שלא כדברינו אכן עיקר הדברים מוכיחים כמו שכתבנו ובפרט הסוגיא דסוף ר"ה הנ"ל ויש ליישב אף דברי הפוסקים על הדרך שכתבנו ואח"כ מצאתי בתשובה שמשמע כמו שכתבנו: * יותר מעשרה. מלשון זה משמע אפילו יש רק אחד עשר [היינו עם הש"ץ] האחד מבחוץ והעשרה יענו אמן [היינו דש"ץ מצטרף ג"כ עם התשעה העונין אמן אם הוא בעוה שיחזור לתפלתו דרשאי לענות אמן כמ"ש

במ"ב

שער הציון

(עד) הסכמת הפוסקים: (עה) בפרישה רוצה לחדש דבר דאותן העומדים בדרום או בצפון אפילו הם עומדים בראש כותל דרום או צפון שע"ז ממילא הם עומדים בצדדין של אחורי הכהנים אפ"ה בצדדין דמי ולדידיה לא מקרי צדדין שלאחריו רק אם עומדים בכותל מזרחי אבל לא משמע בדבריו בשאר פוסקים: (עו) המ"א והה"מ ושלחן שלמה וח"א ומגן גבורים וש"א דלא כע"ז: (עז) נהר שלום ופמ"ג וכן מוכח מהגר"ז: (עח) אחרונים: (עט) ע"מ ופמ"ג והה"מ ומשמע מדברי כולם שאין דעתם כהגהת הגרע"א:

הגהות ותיקונים: א) ובצדיהם: ב) מ':

ליקוטי דברי הרב: א) בשו"ע הרב סעיף ל"ז הלשון: אבל כל מי שהוא בעיר ויכול לבוא לביהכנ"ס לקבל הברכה פנים אל פנים וכו' לכך אינו בכלל ברכה אם הוא אחורי הכהנים, ומלשון זה נראה שפליג על הבה"ל, (אך צ"ע מהמשך דבריו שכתב: לכן כל מי שהוא בעיר ויכול לבא לביהכנ"ס לקבל הברכה ואפילו העומדים בחצר ביהכנ"ס ואינם יכולים ליכנס לביהכנ"ס מפני שאין להם מקום שם, מ"מ אם עומדים אחורי כותל מזרחי אינם בכלל ברכה, (ולכאורה משמע דמצד מזרח הוי בכלל ברכה אף אם הוא בביתו).

הלכות נשיאת כפים סימן קכח

שמברכין הרבה בנגועים נהגו גם כן לומר פסוקים וכמו שמצאתי לעיל סי׳ נ״ז לענין ברכו אך יותר טוב (קג) שלא (מו) לאמרם (ד״ע) : **כז** (קד) [ח]כהן אינו רשאי להוסיף מדעתו יותר על השלשה פסוקים של ברכת כהנים (קה) * ואם הוסיף עובר על בל תוסיף: **כח** [א]כהן שנשא כפיו ואח״כ הלך לבהכ״נ אחר ומצא צבור שלא הגיעו לברכת כהנים (קו) יכול לישא את כפיו פעם (מז) אחרת: **כט** [ב]כהן שלא התפלל עדיין ומצא צבור מתפללין (קז) נושא כפיו ואין התפלה (מח) מעכבתו: **ל** * [ג]מי שיש לו

ת ר״ה כ״מ **א** סס **ב** הגה״מ ורל״מ **ג** מגילה כ״ד

באר היטב

בגליר מיו״ד משא״כ בסעיף א׳ דהעוונים ישראלים אפילו בגליר מיו״ד סגי ועט״ז: (מה) פסוק. וכתבו התוס׳ פרק א״נ דאע״ג דמאן דמזא חלמא אומר רבש״ע וכו׳ משום סכנה התירו שמא צריך רפואה לחלמיה. ובתרומת הדשן כתב דמה שאמר רבש״ע וכו׳ דהיינו דוקא בשעה שמאריכין בכ״ף של ויאמרך ובויחנך ובלמ״ד של שלום: (מו) לאמרם. וכ״כ מ״ע סי׳ נ״ה וכ״כ הב״ח וע״ת ופר״ח ושכנה״ג וכ״כ המ״א דהאומרן יאמרן בשעה שהחזן מקרא התיבה וכ״כ הט״ז. אך ראיתי שערוריה שהמון עם לוחשין הפסוקים בקול גדול ואח״כ חוזרין ולוחשין מיברך עד התיבה שעומד בו

משנה ברורה

וכו׳. דאע״ג דקי״ל לעיל בס״א דנ״כ בעשרה והכהנים מן המנין ומצא שאין כאן עשרה עוונים ואפ״ה שפיר דמי שאני התם דכיון דעיקר ברכת כהנים על ישראל נאמרה תשיבי אפילו בפחות מעשרה (פ) ואפילו יש שם רק ישראל אחד כולם עוונים לדוכן ומברכין לישראל זה משא״כ בנידון דידן שכולם כהנים לא תשיבי לברכם לחודייהו אא״כ יש עשרה שיקבלו הברכה ויענו אמן.[א] **כו** (קב) אין לומר וכו׳. דכלום יש עבד שמברכין אותו ואינו מאזין: (קג) שלא לאמרם. וכ״כ האחרונים דכן עיקר וכתבו המ״א והט״ז דהאומרן יאמר בשעה שש״ץ מקרא לפני הכהנים וא״ר מגמגם גם בזה ע״ש וכן הגיה הגר״א שלא לאמרן (מע״ר) ומכ״ש שיש ליזהר שלא לומר הפסוקים בקול כמו שעושין ההמון ובפרט מה שחוזרין המלות מתיבת יברכך ולהלן וזהו טעות שלא נזכר בשום מקום מנהג זה [א״ר] : **כז** (קד) כהן אינו וכו׳. לשון הגמרא שלא יאמר הואיל ונתנה תורה רשות לברך אוסיף ברכה אחת משלי כגון ה׳ אלהי אבותיכם יוסף עליכם ככה אלף פעמים וגו׳ ת״ל לא תוסיפו ומסיק שם הגמרא דאפילו בבר סייס כל ברכותיו ג״כ עובר בלאו וכ״ש אם הוסיפה באמצע הברכות. ודוקא להוסיף פסוק אחר אסור אבל לומר ברכת כהנים כמה פעמים אינו משום בל תוסיף דלא שייך בל תוסיף בעשיית המצוה שתי פעמים [אחרונים] : (קה) ואם הוסיף וכו׳. וה״ה אם גרע מהברכות עובר משום בל תגרע: **כח** (קו) יכול לישא את כפיו. כנ״ל דליכא בל תוסיף בעשיית המצוה שתי פעמים ומ״מ (פא) חיובא ליכא עליו כיון שבבר נשא כפיו ביום זה וכנ״ל בס״ג. ועיין לעיל במשנה ברורה סקי״א דאע״ג דאינו מחויב לישא כפיו כמה פעמים ביום אחד מ״מ כל פעם שנושא כפיו (פב) הוא מברך אשר קדשנו ב״ו[א] וכו׳. כהן המתפלל שמונה עשרה אם אין שם כהן אחר בביהכ״נ צריך להפסיק (פג) ולענות לדוכן כדי שלא תתבטל הנשיאת כפים ואחר שיגמור הנ״כ ירד מהדוכן ויגמור תפלתו ואם יש שם כהן אחר אינו פוסק מתפלתו אם לא שאמרו לו עלה לדוכן או טול ידיך דאז אפילו יש שם כהנים אחרים (פד) צריך להפסיק ולענות. וכל מקום דמפסיק בתוך התפלה כדי לענות לדוכן צריך לעקור רגליו קצת בתוך התפלה כשאומר הש״ץ רצה אבל אם לא עקר רגליו כשאומר הש״ץ רצה אינו רשאי לענות [מ״א בשם רדב״ז וש״ת] אמנם הא״ר[ב] מפקפק בעיקר היתר זה של הפסק באמצע התפלה אפילו באמרו לו עלה דאע״ג דתפלה דרבנן היא מ״מ אפשר דהעמידו חכמים דבריהם אפילו במקום עשה וכן דעת הגאון יעב״ץ בסידורו שלא להפסיק באמצע התפלה לנ״כ כשעומד בברכה אחרת אם לא שהגיע בתפלתו למקום ברכת כהנים שאז דעתו שמותר לו לעקור רגליו ולענות לדוכן שבמקום זה לא מקרי הפסק שהוא מענין שיש שלום [והנה כשמשער בתוך התפלה שיגיע אז לאותו מקום בשוה עם הש״ץ צריך ליזהר לעקור רגליו קצת לצד הדוכן בעת שמתחיל הש״ץ רצה וכמו שכתבנו למעלה] וגם זה דוקא אם הוא מובטח שלא תטרף דעתו ויחזור לתפלתו ובלא״ה אסור בכל גווני להפסיק בתפלה זהו תוכן דבריו שם ע״ש: **כט** (קז) נושא כפיו. ואם רואה שכשיעלה לדוכן

ולא יכול לשמוע קול של כהנים בשביל קולם ולאו שפיר עבדי ורחוי לבטלם. נשאלתי אם מותר לקרות הפרשה שנים מקרא ואחד תרגום בשעה שהכהנים מברכים לעם. והשבתי דאינו מותר אפילו למ״ד דמותר לקרות הפרשה שמו״ת בשעה שהש״ץ קורא הפרשה בס״ת אפ״ה אסור בברכת כהנים שכנה״ג ופר״ח: (מז) אחרת. דליכא בל תוסיף בעשיית המצוה ב׳ פעמים אבל אין בו חיוב אפילו אם הוא בבהכ״נ כשקורין כהנים כיון שבבר נשא כפיו פעם אחת תוס׳. ועיין בתשובת גינת ורדים כלל ג׳ סי׳ י״ג ובתשובת זרע אברהם תא״ח סי׳ י״ב: (מח) מעכבתו. ואם יראה שאם יעלה

ביאור הלכה

במ״ב סקע״א] ולכאורה הלא באופן זה מוטב היה שיעלו כולם ויענו אמן הנשים והטף דיקיימו הכהנים מ״ע דאורייתא של נ״כ משא״כ אם יעלה רק אחד לדעת איזה פוסקים הוא רק מ״ע מדרבנן אבל באמת זה אינו דבנידון דידן לפי מה שכתב הפמ״ג כל עיקרו של הנ״כ הוא רק מדרבנן בעצמא דהרי אין כאן שום ישראל האומר לו לברכו [ומה דכתיב אמור להם ותרגום אומקלום כד יימרון להון הוא רק כד יימרון ישראל או אפילו המקרא כהן בשליחות ישראל שהיה שם משא״כ כאן שכולם כהנים והכהן הוא המקרא] ומ״מ אכתי נ״ע: * ואם הוסיף וכו׳. לכאורה נראה דדוקא אם גם זה היה בפריסת כפיים וכה״ג כל הדברים המעכבין בנ״כ וכמו שכתבנו לעיל במ״ב בסעיף י״ד זה מקרי הוספה על המצוה משא״כ בשביל בנ״כ או שלא בהחזרת פניה וכה״ג זה אין מקרי הוספה כ״א ברכה בעצמה וכן כתב בשו״ע הגר״ז עי״ש וכן מוכח בחידושי רשב״א סוכה נ״א דדוקא בפריסת כפיים ע״ש ומסתמא ה״ה שאר דברים המעכבין בנ״כ דמאי שנא אמנם מדברי הרמב״ם משמע שלא כדבריהם שהרי כתב בפי״ד מה״ת דין י״ב וז״ל אין הכהנים רשאין בכל מקום להוסיף ברכה על שלשת הפסוקים כגון ה׳ אלהי אבותיכם יוסף עליכם וגו׳ וכיוצא בה לא בקול רם ולא בלחש שנאמר לא תוסיפו על הדבר וגו׳ עכ״ל הרי לדידיה עובר׳ על בל תוסיף כשמברך בלחש אע״ג דקול רם הוא לעיכובא כמו שכתבנו לעיל במ״ב סי״ד ומסתמא לדידיה ה״ה בלא פריסת כפיים וכה״ג ג״כ עובר וצ״ע: * מי שיש לו מום וכו׳. עיין ט״ז שכתב דכל הנהו שאינם

שער הציון

(פ) אחרונים: (פא) ואפילו באותו לבור גופא שנושאין כפיים בשחרית ומוסף בשו״ע מ״מ ליתא עליו חיובא מן התורה לענות בכל פעם ואעפ״כ לענין ברכה פשוט דצריך לברך בכל פעם ואין פוצה פה ומצפצף ע״ש בתשובת מהר״ם מינץ סימן י״ב: (פב) פמ״ג בסימן זה: (פג) דוקא אם מובטח לו שיחזור לתפלתו ואם אין מובטח לא יפסיק כמו בש״ך ואם א״ל קודם רצה עלה צריך לענות דעובר בעשה [פמ״ג] : (פד) ואפילו אין מובטח צריך להפסיק ולענות אם א״ל משום דעובר בעשה אם אינו עולה [דה״מ] :

הגהות ותיקונים: א) בקדושתו:

ליקוטי דברי הרב: א) בשו״ע הרב סעיף ל״ח כתב בסוגריים שיזהרו שלא לקרות כהנים בביהכנ״ס שלא יעברו אלו העשרה בעשה שאף שהקורא אינו מתכוון אלא להיתרים מעשרה מ״מ מי מפיס מי הם היתרים. ובמשנ״ב לא הזכיר זה כלל. ב) ובשו״ע הרב סעיף מ״ג כתב: וכן כהן העומד בתפלה ואמרו לו לעלות לדוכן או ליטול ידיו צריך להפסיק ולעלות אפילו יש שם כהנים אחרים, ואם לא אמרו לו אינו פוסק אם יש שם כהנים אחרים ואם אין שם כהנים אחרים פוסק ועולה וכו׳.

הלכות נשיאת כפים סימן קכח

ד מרומת הדשן
ה מיי יוסף
ו מגילה כ"ד ז שם

(מט) [ט] מום בפניו או בידיו כגון (קח) שהם בוהקניות או עקומות או עקושות (בוהקיות פי' מין נגע לבן ורש"י פירש ליטלי"ש בלעז. עקומות כפופות. עקושות לגדליהן והר"ן פי' עקומות שנתעקמה ידו לאחרונית עקושות שאינו יכול לחלק אצבעותיו) לא ישא את כפיו מפני שהעם מסתכלין (קט) בו וה"ה למי שיש מומין ברגליו במקום שעולים לדוכן בלא (קי) בתי שוקים וכן מי שרירו יורד על זקנו או שעיניו זולפות דמעה * וכן סומא באחד מעיניו לא ישא את כפיו (קיא) ואם היה דש (נ) [י] בעירו דהיינו שהם רגילים בו ומכירים הכל שיש בו אותו מום ישא כפיו ואפי' הוא סומא בשתי עיניו [ו]וכל ששהה בעיר ל' יום מקרי דש בעירו ודוקא בעירו אבל אם (קיב) * הולך באקראי (נא) לעיר אחרת ושהה שם ל' יום לא ואפילו לא בא לדור שם להיות מבני העיר (קיג) אלא בא להיות שם מלמד או סופר או משרת שנה או חצי שנה חשוב דש בעירו בל' יום: **לא** (קיד) [ה]אם מנהג המקום (קטו) לשלשל הכהנים טלית על (נב) פניהם אפילו יש בפניו ובידיו כמה מומין ישא את כפיו: הגה ודוקא אם היו ידיו נפנים מן הטלית אבל אם הם מבחוץ לא מהני הטלית (קטז) לידיו: **לב** [ז]היו ידיו צבועות אסטיס ופואה (אסטיס ופואה פי' מיני צבעים) לא ישא את כפיו מפני שהעם (קיז) מסתכלין בהם ואם רוב העיר (קיח) מלאכתן (נג) בכך ישא את כפיו וכן אם הוא דש בעירו ישא את כפיו: **לג** [ח]מי (קיט) שאינו יודע לחתוך

שערי תשובה

*[ט] מוס. עבה"ט ועיין בשו"ת בית אפרים חלק א"ח מ"ס על דברי פר"ח אלו: *[י] בעירו. עבה"ט ועיין בבכ"ס דף קט"ז שכתב על דברי המג"א סימן נ"ג בס"ד שהמיר ושב הא כתב בשם הזוהר שיש ליזהר בבעל מום במ"ש שם הרב קלויזנ"ר וכו' ולא עיין סעיף זה: (מט) מוס. וכל הנהו שאינם נ"כ לריכים לילך מבהכ"נ בשעת הדוכן דלא ליתרו עליו דבן גרושה הוא ט"ו. איתא בש"ס דפוחה אינו נושא את כפיו ע"ל סימן נ"ג סעיף י"ג. מי שיש לו חולי מעיס לא ישא את כפיו פר"ח. היכא דאי' נדה בביתיה דכהן אסור ליה למיסק לדוכן כל איתת דאי' בנדותה. פר"ח בשם ס' המקנועות. וכתב הפר"ח עליו ודבריס אלו אין לפרסמם דלאו הס מעיקר הדין והנה ליטראל מוטב שיהיו שוגגין ואל יהיו מזידין ע"ש: (נ) בעירו. הקשה הט"ז אמאי לא יהיה פסול משום דאיתקש לעבודה ע"ש. ומשמעינו מיניה גמרא ערוכה בש"ס דתענית דף כ"ו ע"ב אי מה משרת בעל מום לא אף כהן מברך בעל מום לא הא איתקש לגזיר ע"ש ועמ"א ס"ק נ"ד ובט"ז ס"ק נ"ה וצ"ע. שבות יעקב ח"ב סי' א' ויד אהרן: (נא) לעיר. וב"ח מתיר אפילו באקראי בגמ"ד יום ע"ש ופר"ח כתב עליו ואינו מוכרח ע"ש: (נב) פניהם. וט"ז כתב היתר מצד ליסוי הפנים של הקהל שמכסים פניהם בטלית: (נג) בכך. היינו אפי' כשאינו דש בעירו עיין פר"ח:

באר היטב

לדוכן יעבור זמן תפלה ילך חוץ לבהכ"נ ויתפלל אבל אם א"ל עלה לריך לעלות כמ"ש ס"ד דהוי דאוריתא ותפלה דרבנן. ואם ירצה שיעבור זמן ק"ש יקרא פסוק ראשון מ"א ועיין בע"ת ס"ק כ"ז

ביאור הלכה

נ"כ לריכין לילך מבהכ"נ בשעת הדוכן דלא ליתרו עליו בן גרושה הוא וא"ל מגמגם בה וכן בפמ"ג ודמו לאיתיו וכן בספר נהר שלום חולק עליו דכל אלו מיכרים הם במומן ולא אמו למיעבי ולכך קמתו הפוסקים ולא הגריכו אותו לגאת וכן משמע במ"א סק"ד ע"ש אך מפני שלאו כו"ע דינא גמירי אפשר שטוב יותר שילאו לחוץ כדעת הט"ז. כתב הפר"ח כל הני דאמרינן לא יעלה אם עלה לא ירד ועיין בפמ"ג במשב"ז אות ל"ט: * וכן סומא באחת מעיניו. פשוט דדוקא אם אמיתו ניכר ויכולו להסתכל בו אבל אם אין אמיתו ניכר לאנשים כמו שאנו מיני קומיס שעיניהם כעיני שאר בני אדם רק שיטל המאור מהם מותר:

* הולך באקראי וכו'. עיין במ"ב ועיין במ"א שהביא דעת הב"ח שמולק בה והנה הלבוש והע"ת והפר"ח וש"א כולם הסכימו לדעת השו"ע ובמ"א כתב כעין הכרעה בה דאם היה בהבכ"נ בשעה שקורא אים בהיש דמיישינן שיסתכלו בו ובדש לא יסתכלו בו כי אינו מידוש בעיניהם. איתא בש"ס דפוחה לא ישא את כפיו דבגמי הוא לעבור ומהו פוחה מבואר לעיל בסימן נ"ג סי"ג ע"ש. כתב הפר"ח דחולי מעיס לא ישא את כפיו (פו) ומ"מ נראה דבוש שיצא קודם ראש: (קיב) הולך באקראי וכו'. דלא רגילי אינשי ליתא וליתן עמו ואינם מורגלים במומו ועיין בה"ל: (קיג) אלא וכו'. דכיון שעכ"פ בא להסתקע שם לאיזה זמן רגילים ליתא וליתן עמו והורגלו במומו בשלשים יום: **לא** (קיד) אם מנהג וכו'. דהא אין יכולין להסתכל בהן (פז) ואם אין המנהג כן רק שהוא רוצה לעשות כן מפני המומין שבו אסור ואפילו רוצים כל הכהנים לעשות כמוהו כדי שלא יהא בו שינוי משאר כהנים אפ"ה אסור דמ"מ יסתכלו בהם מפני שאינו מנהגם ויסיחו דעתם: (קטו) לשלשל הכהנים וכו'. אבל (פח) לא מהני מה שבאיזה מקומות הקהל מכסין פניהם דמ"מ כשידעו שיש מום אחו לאסתכולי (פט) וגם יש בחורים שאין להם טליתים: (קטז) לידיו. אבל למומין שבפניו מהני: **לב** (קיז) מסתכלין בהם. ובמקום שנהגו הכהנים לשלשל הטלית על פניהם וידיהם בפנים אין הטלית נושא כפיו וכנ"ל: (קיח) מלאכתן בכך. ומיירי כשאינו דש בעירו דבדש בחומתו זה בעירו אפילו אין אנשי העיר מלאכתן בכך ג"כ מותר [בי"ש ולבוש ופ"ח וש"א ובאיזה שו"ע יש כתוב זה בחבר גופא]: **לג** (קיט) שאינו יודע וכו'. וה"ה מי שהוא בבד פה ובבד לשון

שער הציון

(פה) והוא מה שכתוב בשו"ע אין נגע לבן ומה שביאר בשם רש"י ליטלי"ש בלעז הוא ג"כ דבר זה כמו שכתוב בהתרגם: (פו) דבר זה לא נזכר בגמ' לאיסור אף לפירוש הרי"ף רק דמי שיש לו חולי מעיס אינו נושא כפיו: (פז) ר"י ומ"א וש"א: (פח) אחרונים דלא כט"ז: (פט) מגן גבורים. ודע דאע"ג דהלבוש כתב על דברי השו"ע ולא נהגו כן לא הבתקפו בגמ"ב כי דעת הרדב"ז בח"א סי' ל"ע והע"ת והגר"ז וח"א כולם מסכימים לדברי השו"ע והרמ"א:

*[מט] *[נ]

ליקוטי דברי הרב: א) ובשו"ע הרב סעיף מ"ה כתב: אבל אם הולך באקראי לעיר אחרת ושהה בו ל' יום אינו נקרא דש בעירו. (עד שישהה בה י"ב חודש לפי שאין בני העיר רגילין לישא וליתן עמו).

הלכות נשיאת כפים סימן קכח

האותיות כגון שאומר (קכ) לאלפין (נד) עייני"ן ולעייני"ן (נה) אלפי"ן וכיוצא בזה לא ישא את כפיו: **לד** [ח]קטן (קכא) שלא הביא שתי (נו) שערות (קכב) אינו נושא את כפיו בפני עצמו כלל * אבל עם כהנים שהם גדולים נושא (קכג) ללמוד (נז) ולהתחנך ומי שהביא שתי שערות נושא את כפיו אפילו בפני עצמו (קכד) * ומיהו דוקא (קכה) באקראי בעלמא * ולא (נח) בקביעות עד [ט]שיתמלא זקנו שאז יכול לישא כפיו אפילו יחידי בקבע 'וכל שהגיע לשנים שראוי להתמלאות זקנו אף על פי שלא נתמלא קרינן ביה נתמלא זקנו (קכו) (וע"ל סי' נ"ג סעיף ח'): **לה** [כ]כהן (קכז) שהרג את הנפש (קכח) * אפילו בשוגג לא ישא את (נט) כפיו (קכט) * אפילו עשה תשובה: הגה (קל) וי"ח דאם עשה תשובה נושא כפיו ויש להקל על בעלי (ס) [יח] תשובה שלא לגעול דלת בפניהם (קלא) והכי נהוג[א] (טור ורש"י והרבה פוסקים אגור וב"י): **לו** (קלב) [ל]מל (סא) תינוק ומת נושא את כפיו ואם העם (קלג) מרננים

ח סם לפי' המוס' ט פס"ק דמולין מ יוסף כ ברכות ל"ב ל מרדכי פרק הקורא את המגלה ושאר פוסקים

באר היטב

(נד) עייני"ן. וה"ה מי שקורא לחיתי"ן ההי"ן. ואם כל בני עירו קורין כך נושאין את כפיהם. כנה"ג בשם הרדב"ז ומהרי"ט. כתב פר"ח ודע דבכל הני דקאמרינן לא ישא את כפיו משתברא לי אם עלה לא ירד: (נה) אלפי"ן. ואע"ג שלא מצינו ע"ן בברכת כהנים מ"מ כשקורא יאר ה' מחזי כקורא יער בעי"ן. דעי"ן ואל"ף שוין אצלו עכ"ל מ"א בשם רש"ל. ולא הבנתי דזהו אחי שפיר למי שקורא אלפי"ן עייני"ן אלפי"ן וק"ל: (נו) שערות. משמע אפילו הוא בן י"ג אסור ולכן צריך לדקדק בדבר שלא יבוא לידי ברכה לבטלה. מ"ח: (נז) ולהתחנך. ורשאי לברך כמ"ש סימן רט"ו: (נח) בקביעות. והאידנא שאין נ"כ אצלא ברגל רשאי לישא כפיו בכל רגל לאחזוקי נפשיה בכהני דלא מיקרי קביעות אצלא כשנ"כ בכל יום. ט"ז מ"ח. גנס לא ישא כפיו לבדו אפילו דש בעירו ואם יש לו זקן מותר לישא את כפיו. פר"ח ע"ש: (נט) כפיו. אבל אם אנסוהו להרוג ישא את כפיו. רלנ"ח פר"ח מ"ח: (ס) תשובה. פר"ח פסק דוקא במומר שנסעיף שאח"ז אבל בכהן שהרג את הנפש אפילו עשה תשובה לא ישא את כפיו דאין קטיגור נעשה סניגור ע"ש: (סא) תינוק. דאיכוין לשם מצוה ועוד

שערי תשובה

וכתבו התוספות דף כ"ז דהמיר ושב הוא כבע"מ וכתב ג"כ שדברי הש"ס שם אישתמיטתיה להט"ז עיין שם. ועיין בגאר יעקב מ"ש בענין זה: *[יח] תשובה. עבה"ט ועיין שו"ת ב"ב מ"ת סימן כ"ח בכהן שנשא נכרית

משנה ברורה

[רמב"ם]: (קכ) לאלפין עייניין. וה"ה (נ) מי שקורא לחיתי"ן ההי"ן (נא) או שקורא לשטולת סטולת (נב) ואם כל בני עירו קורין כך מותר לישא כפיס שם בחותו מקום. ומטעם זה כתבו האחרונים דבזמנינו שרוב בני עמנו אין יודעים להבחין בין הברת העי"ן לאל"ף ממילא מותר לישא כפיו (נג) וי"א עוד דבמדינת רוסיא שרגילין הרבה לקרוא שטולת סטולת אף לכלל אנשי המדינה יודעים ההפרש שבין שי"ן ימנית לשמאלית מ"מ מותר לישא כפיו [ט"ז והובא בא"ר]: **לד** (קכא) שלא הביא. ואם נעשה בן י"ג שנה ויום אחד (נד) תלוין לענין זה שמסתמא הביא ב' שערות וכעין שפסק הרמ"א לעיל בסי' נ"ה בס"ה בהג"ה: (קכב) אינו נושא. (נה) אפילו באקראי שאין כבוד לבוז להיות כפופין לברכת קטן: (קכג) ללמוד ולהתחנך. ומטעם זה רשאי לברך ג"כ מ"א וכ"כ הרדב"ז בח"א בסי' תקס"ה. ומיונך זה אינו כשאר זמני המנוך שהוא כבר חמש כבר שית כ"א (נו) בשיודע לישא כפיו כמנהגי הכהנים: (קכד) ומיהו. גם זה הוא (נז) מטעם כבוד הצבור שאין כבודם שיברכם תמיד בקבע ומיחידי אינם שלא נתמלא עדיין זקנו: (קכה) באקראי. ובמדינתנו שאין נושאין כפיס אלא ביו"ט מותר לישא כפיו בכל רגל אפילו [מ"א וט"ז וש"ך]: (קכו) ועיין לעיל וכו'. כלומר דשם מבואר דאפילו היה לו זקן מועט קרינן ביה נתמלא זקנו אם הוא מבן י"ח שנה ומעלה וקודם לכן בעינן מילוי זקן ממש: **לה** (קכז) שהרג את הנפש. דכתיב (נח) ובפרשכם כפיכם אעלים עיני מכם וגו' ידיכם דמים מלאו: (קכח) אפילו בשוגג. ואם אנסוהו (נט) להרוג ונשא את כפיו ואע"ג דברליתה קי"ל דיהרג ואל יעבור מ"מ אם עבר ולא נהרג לא מיפסל לנ"כ בשביל זה [מהרש"ח ופ"ח]: (קכט) אפילו עשה תשובה. טעם דעה זו דס"ל דאע"פ שאין לך דבר שעומד בפני התשובה (ק) מ"מ אין קטיגור נעשה סניגור דבידים אנו שהרג את הנפש אין רואין את כפיו אע"פ שעשה תשובה. דחף (קל) אשה הרה והפילה ונשא את כפיו דאין חייבין מיתה על עוברין [אחרונים]: (קל) וי"א דאם וכו'. היינו אפילו כשעבר במזיד: (קלא) והכי נהוג. ויש איזה אחרונים שמחמירין עכ"פ במזיד ועיין בה"ל: **לו** (קלב) מל תינוק ומת וכו'. אבל (קב) דאיכוין לשם מצוה ועוד מי יימר דכלו ליה אדשיו ועוד שמא הרוח בלבלתו אח"כ ומת: (קלג) מרננים אחריו וכו'. לא קאי אמל

ביאור הלכה

וגם עקר בלה יעלה: * אבל עם כהנים שהם גדולים וכו'. עיין בע"ת שכתב דר"ל שאם מותר אפילו בקבע וכן מה שכתב לקמיה ומיהו דוקא באקראי בעלמא ר"ל ג"כ דוקא בפני עצמו אבל עם אחרים מותר אפילו בקבע וכן משמע מא"ר והפמ"ג כתב דזה אינו מוכרח ומלשון המחבר שסיים שאם יכול לישא כפיו אפילו יחידי משמע להע"ת וכן פסק הח"א: * ומיהו דוקא באקראי וכו'. כתב הע"ת נראה דאם אין כהן אחר אצלא זה שעדיין לא נתמלא זקנו אם הוא מבן י"ג שנה ויום אחד נושא את כפיו אפילו בקביעות דומיא. מה שמבואר לענין ש"ך בסימן נ"ג ס"ז והא"ר מולק עליו דשם שאני שהקילו כדי שלא יבטלו מלשמוע קדושה וקדיש וברכו. ומספר האשכול משמע להע"ת. גנס לא ישא כפיו לבדו אפילו דש בעירו ומטעם שלא יאמרו קטן נושא כפיו דמייתין שמא יש כאן אנשים שאין מכירין אותו ויאמרו קטן נושא כפיו אבל אם יש לו זקן זקנו מוכחת עליו. פר"ח בשם הירושלמי: * ולא בקביעות. עיין בתוס' סוכה מ"ב ע"ב דמשמע דיו"כ ובשאר תעניות שמרבים ברחמים אפילו באקראי מהני כמו קבע ולפנא שלא הביאו האחרונים וצ"ע למעשה: * אפילו בשוגג וכו'. עיין במ"א שמלבד דדוקא בשמת מיד הא לא מת מיד אין להחמיר בשוגג שמא הרוח בלבלתו ומת: * אפילו עשה בפני עצמו כדי לאחזוקי נפשיה בכהני דלא מקרי זה אצלא אקראי אם עבר ולא נהרג לא מיפסל לנ"כ בשביל זה [מהרש"ח ופ"ח]: (קכט) אפילו עשה תשובה. טעם דעה זו דס"ל דאע"פ שאין לך דבר שעומד בפני התשובה (ק) מ"מ אין קטיגור נעשה סניגור דבידים אנו שהרג את הנפש אין רואין את כפיו אע"פ שעשה תשובה. דחף (קל) אשה הרה והפילה ונשא את כפיו דאין חייבין מיתה על עוברין [אחרונים]: (קל) וי"א דאם וכו'. היינו אפילו כשעבר במזיד: (קלא) והכי נהוג. ויש איזה אחרונים שמחמירין עכ"פ במזיד ועיין בה"ל: **לו** (קלב) מל תינוק ומת וכו'. אבל (קב) דאיכוין לשם מצוה ועוד מי יימר דכלו ליה אדשיו ועוד שמא הרוח בלבלתו אח"כ ומת: (קלג) מרננים אחריו וכו'. לא קאי אמל

שער הציון

(נ) מ"א: (נא) רמב"ם: (נב) אחרונים: (נג) והפמ"ג והגר"ז מפקפקין ע"ז ע"ש: (נד) מ"ר ומ"א ומ"א דלא כמ"א: (נה) רש"י: (נו) סוכה מ"ב: (נז) לבוש: (נח) גמרא: (נט) כ"כ בשם מהרש"ח ואין בידי לעיין בו וצ"ע דמנגן דמדמינן זה להמיר דילמא מדמינן לעבד ע"ז ממש דהטעם משום דעשה מעשה וה"נ בענינו וגם בפמ"ג בא"א ס"ק נ"ו משמע שהוא מחמיר. בזה: (ק) ע"ת ובגדי יפע: (קא) היינו אפילו בדידעינן שכלו חדשיו וכ"כ הגר"ז וכזה מוכר קושית הפמ"ג שכתב דהמ"א סותר מ"ע לקקנ"ב ע"ש: (קב) מ"א:

*[ס]

הגהות ותיקונים: א) בשו"ע [ד"ע דלא גרע ממומר וכ"מ מהג"מ]:

(סג) אחריו שהוא שופך דמים [מ]כיון שלא נתברר הדבר ישא את כפיו: לז (סג) (קלד) [נ]מומר לעבודת אלילים לא ישא את כפיו (קלה) [ס]וי"א שאם עשה תשובה נושא כפיו (וכן עיקר) * ואם נאנס (קלו) לדברי הכל נושא כפיו: לח * [ע]שתה (קלז) רביעית (סד) יין בבת אחת לא ישא את כפ׳ שתאו (סה) בשני פעמים או שנתן לתוכו (קלח) מעט מים (קלט) מותר ואם שתה יותר מרביעית

ס כן מוקי רמב"ם להלכה דירוש׳ נ מנחות נ"ט א) ס רש"י וכרמב גרשון ע ל׳ הרמב"ם פי"ד ב) מה"מ ממשמעות הגמרא דכריתות

שערי תשובה

בגימוסיהן וחזר ופירש ממנה ועשה תשובה שיקבל ע"ד רבים שלא ישוב עוד לכסלה ויקבל על עצמו ודרוש כפי שיסדר לו המורה וכשר מיכף אחר הקבלה לדורן ולכל דבר שבכתורה ע"ש:

באר היטב

שמא מת בלא"ה: (סב) אחריו. ומיהו אם יודע בעצמו שאמת הוא לא ישא את כפיו רלב"ח מ"א ואם עשה תשובה עליו עס"ק ס׳: (סג) מומר. אפילו לא עבד אלילים ואם עבד אלילים אפילו נאנס אינו נ"כ אפילו עשה תשובה. כ"מ מדיוק לשון הרמב"ם עיין בד"ה ב"ח וע"ת ופר"ח. ופר"ח וב"ח העלו לענין הלכה שאפי׳ עובד ע"א כיון שעשה תשובה נושא כפיו ע"ש. ומיהו אם הבטיח להמיר וחזר לא נפסל. כנה"ג בשם הרדב"ז ע"ש. כתב הב"ח ערל שמתו אחיו מחמת מילה ל"ע אי כשר לנ"כ ע"ש ובשכנה"ג כתב לדידי הדבר פשוט דלא ישא את כפיו וכ"פ הפר"ח כוותיה ולא מטעמיה ע"ש והרמ"א וע"ת חלקו על הב"ח ופסקו אפילו לא מל א"ע במזיד כשר ע"ש. והיד אהרן כתב על הרמ"א שדבריו תמוהים ע"ש: (סד) יין. הט"ז וע"ת פסקו דאף בשאר משקין אע"ג דלגבי עבודה אינו מייב מיתה אלא דוקא ביין מ"מ גבי נ"כ ודאי אסור ע"ש והרמ"א חולק ופסק בנ"כ ליכא איסורא כלל בשאר משקין אלא אם כן הוא שכור כלומר דאז פטור מכל המצות. אבל אם לא הגיע לשכרותו של לוט אפילו אינו יכול לדבר בפני המלך רשאי ליטא את כפיו ע"ש ועיין בל"מ וכב"מ בפ"א דביאת מקדש. כ׳ הלק"ט מ"ב סי׳ קכ"ה דלא שנא בתוך הסעודה ול"ש שלא בתוך הסעודה ע"ש. אם שתה יין מגמו פסול דהא בנזיר אסור ובעבודה נמי אסור מ"א. ועיין סי׳ ל"ט ס"ב וה"ה כאן [ועיין בס׳ אלי׳ רבה שחולק על מ"א דהא אפי׳ פטור ואינו לוקה עליו כו׳ והא דאסור בנזיר אין ראיה דלא גרע מחרלן עיין יו"ד סי׳ רמ"ב]: (סה) בשני פעמים. עיין בט"ז ס"ק ל"ב ומדבריו אם שתאמיט ליה

ביאור הלכה

תשובה. הנה המחבר סתם בכאן ולא הביא יש חולקין כמו שהביא בסל"ז לענין מומר משמע דס"ל בפשיטות לגידון דידן להמיר משום דאין קטיגור נעשה סניגור כ"כ א"ר ומטה יהודה בדעת המחבר אכן בע"ת ומאור הגר"א מוכח דס"ל דהמחבר סתם עצמו אינו חולקין שהביא בסל"ז. ולענין דינא הרמ"א פסק להקל וכתב שכן נוהגין והיינו אפילו במזיד וכמו שהביא ראיה וכתב דלא גרע מע"ג ואם אפילו במזיד נושא כפיו והעתיקוהו כמה אחרונים אכן הפר"ח והש"ר [והעתיקו הדה"ח] [א]דעתם דאין להקל אפילו נעשה תשובה אם היה מזיד. וכן מלאתי בריטב"א מכות שילהי פ"ב שהביא בשם בעלי תוספות ובשם רבו רא"ה להמיר בראיה בכל גווני ול"ע לדינא ומכ"פ אם עלה אין לחורדו כמו שכתב בשם הרמ"ח: * ואם נאנס. עיין מ"ב ולא העתקנו דעת הפר"ח ומהר"ם די בוטון [מובא בכנה"ג] שאוסרין אפילו בלא עביד מעשה כ"א בהשתמאה והודאה גרידא חדא דלא נ"מ כולי האי לדידן דק"ל כדעה שניה דתשובה מועיל ואנוס בודאי כשב ועומד הוא ועוד דעיקר דינא דאנוס אפילו בעביד מעשה אינו מבורר כמו שתמה בתשובת לחם רב דמגא ליה להרמב"ם דבר זה גם בשוגג לא בריא כולי האי לאסור בהשתמאה והודאה בעלמא אף שהרמב"ם כתב בהדיא לאסור אם בין בשוגג בין במזיד דבריו קשים כמו שתמה הלח"מ מסוגיא דמנחות ק"ט דמוכח שם דבעבודת מקדש גופא לא מיתסר בשוגג כ"א בריקה וכדומה ולא בהשתמאה והודאה גרידא ע"ש. ערל שמתו אחיו מחמת מילה כתב הרמ"א דנושא את כפיו ואפילו לדעה ראשונה שבפעיף זה והוא בכלל מה שכתב רמ"א בהג"ה בסל"ט דאין שאר עבירות וכו׳ ומקורו שם מהרמב"ם שהוא דעה ראשונה שבכאן והב"ח מתפקח מה דכיון דמקשינן ברכה לעבודה לדעת הרמב"ם אפשר דה"ה לענין ערל דהוא נמי פסול לנ"כ ועיין בח"מ שלידך לדינא כב"ח עכ"פ לדעת הרמב"ם וכן הוא דעת הפר"ח וכן מלדד בא"ר ומפר"ח וא"ר משמע עוד דערל פסול אפילו לדעה השניה דלא מקשינן ברכה לעבודה ומטעם דאפשר דדמי ליושב שפסול או לנושא נשים בעבירה דפסול לכו"ע עי"ש ולענ"ד נראה דבערל שלא נמול מחמת אונס שמתו אחיו מחמת מילה יש להקל עכ"פ לדידן דק"ל מומר לע"ג שבב כשר לנשיאת כפים ומטעם דלא מקשינן[ב] ברכה לעבודה עיין באור זרוע ובשב"ל מבואר דעה זו בתרומות והיולא שם מדבריהם דכיון דלא נפקא קדושתם ואסורים בגרושה ובזונה וכה"ג א"כ הרי קדושתייהו עלייהו לענין נשיאת כפים וכמו כן נימא בגידון דידן דהא לא יעלה על דעת לומר דערל כהן מותר בגרושה הרי דקדושת כהן עליו ונושא כפיים לשיטה זו ומה שהביא פר"ח ראיה מהנושא נשים בעבירה אין הגידון דומה דהתם פושע הוא לפיכך קנסינן ליה ואין אנו נותנין לו מעלות הכהונה כ"ז שהוא בעצמו מחלל [ומדע דהא מכיון שגירשה והדיר הנאה עד"ר מחזר למעלתו] ולא כן הכא שהוא אונס גמור ולא גרע עכ"פ המחיר ושב לדידן נושא כפיו ומה שלא בא"ר להמיר עליו מצד שהוא אינו רואי מחמת ערלתו לאכול בקדשים ולפיכך גרע אפילו מבעל מום וזה אינו דומה יוכיח וכמו שכתב הפמ"ג גם יודע דעת ר"ת דערל דפסול לעבודה היינו שלא מל את עצמו במזיד אבל מי שמתו אחיו מחמת מילה כשר אף לעבודה ואף שרבים מוקשים עליו עיין ברמב"ן ר"פ הערל ובשב"א וריטב"א שם מ"מ יש לנקר דעתו עכ"פ לנשיאת כפים כיון לדעת רוב הפוסקים הוקש ברכה לעבודה רק דרבנן היא אמנם[ב] בערל שלא מל א"ע במזיד נכון להמיר כדברי הפר"ח שלא ישא כפיו עד שימול ובנושא נשים בעבירה: * שתה רביעית יין. עיין בב"י מה שהביא בשם רי"ו ועיין באשכול בהלכות נשיאת כפים שהביא בשם מיכא מרבותיה דנשיאת כפים

משנה ברורה

תינוק (קג) דבזה אפילו יש עדים נושא כפיו אלא מרגיש אחריו שהרג ממש אפ"ה כיון שאין עדים אין לפוסלו מנשיאת כפים ומיהו הוא בעצמו אם יודע שאמת הוא לא ישא את כפיו בין לעצמו בין עם כהנים אחרים: לז (קלד) מומר לע"ג וכו׳. בין (קד) בשוגג ובין במזיד ואפילו עשה תשובה דילפינן מעבודה שהוא פסול לה וכדכתיב אך לא יעלו כהני הבמות אל מזבח ה׳ בירושלים וגו׳. (קה) אם הבטיח להמיר וחזר לא נפסל לכו"ע. (קו) כתבו האחרונים דאפילו אם המיר לדת ישמעאלים שאינן עובדים ע"ג אפ"ה נקרא מומר ולא ישא כפיו. וכן אם הוא מומר לחלל שבת בפרהסיא הרי הוא כע"ג ולא ישא כפיו: (קלה) וי"א שאם עשה תשובה וכו׳. היינו (קו) אפילו עבד ע"ג במזיד: (קלו) לד"ה נושא כפיו. ואף דברמב"ם שהוא בעל דעה ראשונה כתב בהדיא דאף אם עבד באונס לא ישא כפיו (קח) הכא מיירי בלא עבדה עדיין רק שהמיר דתו דהיינו שהודה לע"ג וקבלה באלוה ואף דגם זה הוא כעובד ע"ג ממש לענין חיוב מיתה במזיד מ"מ לענין אנוס מקילינן לנשיאת כפיים כיון דעכ"פ לא עשה מעשה: לח (קלז) רביעית יין בב"א. דברכת כהנים מדמינן לעבודה ובעבודה במקדש בכה"ג חייב: (קלח) מעט מים. ר"ל שלא היה יין מי רק מזוג מעט: (קלט) מותר. דבכה"ג

שער הציון

(קג) מ"ר: (קד) ביאור הגר"א: (קה) מ"א וש"א: (קו) מ"א ותשו׳ מ"ל ומגן גבורים: (קז) אחרונים: (קח) אחרונים ומקורן הוא מהבד"ה:

הגהות ותיקונים: א) ק"ט: ב) מקישינן: ג) פ׳ ט"ו מהלי׳ תפילה הל׳ ד׳:

ליקוטי דברי הרב: א) ובשו"ע הרב סעיף נ׳ פסק: וי"א שאם עשה תשובה נושא כפיו וכו׳ וכן נוהגין. ב) ובשו"ע הרב סעיף נ"א כתב: לפיכך ערל נושא כפיו אפילו לא מל עצמו במזיד.

הלכות נשיאת כפים סימן קכח

(קמ) אע"פ שהוא מזוג ואפילו שתאו בכמה פעמים לא ישא את כפיו (קמא) עד שיסיר יינו מעליו: **לט** [פ]לא היו בו (קמב) [א]מהדברים המונעים נשיאת כפים אף על פי (קמג) שאינו מדקדק במצות וכל העם (קמד) מרננים אחריו נושא את כפיו (קמה) (שאין שאר עבירות (קמו) מונעין (סו) נשיאת כפיס): **מ** (קמז) [ב]כהן שנשא (סז) גרושה לא ישא את כפיו [ג]ואין נוהגין בו קדושה אפילו לקרות בתורה ראשון ואפילו גירשה או מתה פסול עד שידור הנאה (קמח) על דעת (סח) רבים (קמט) מהנשים שהוא אסור בהם: **מא** (קנ) *[ד]נטמא למת שאינו משבעה מתי מצוה פסול מן הדוכן ומכל מעלות הכהונה עד שישוב (קנא) ויקבל שלא (סט) יטמא עוד למתים. (וש מומרים דמי שיש לו בת (קנב) שהמירה לעבודת

[פ] שם רמב"ם ע"פ ירושלמי דגיטין מ"ו [ה] בכורות מ"ה ק רשב"ל ומהר"י אלטשך מפוגיל דבכורות ר ר"י אלטשך בשם דמר שמואל

באר היטב

סוגיא דתענית דף כ"ו ע"ב ע"ש ועיין ס"ק נו"ן: (סו) נ"כ. אפילו לא עשה תשובה כ"מ מלשון הרמב"ם דכתב שאין אומרים לרשע הוסף רשע והמנע מן המלות וכ"כ פר"ח וע"ת. ורא"ח ח"ב סמ"א כתב דוקא כשעשה תשובה. ומ"מ משום ריגון לא פסול. כנה"ג: (סז) גרושה. וה"ה חלוצה. ואפילו אינו יכול להוציאה מחמת אונס נפשות ודל הנאה ממנה מעכשיו אינו נושא את כפיו. והא דאמרינן נודר ועובר [ב] יורד ומגרש היינו כשיורד מן העבודה מיד מגרש אבל זה שאינו יכול להוציאה אפילו אם נדר הנאה ממנה אסור לישא את כפיו. הרא"ש ח"א סי' נ"ט. והמ"א לא ראה דברי הרא"ש אלו במקומם כי אם ממה שהעתיק הכנה"ג ע"ש דאלמלי

משנה ברורה

(קנ) במקדש אינו חייב ורק איסורא בעלמא ולהכי בנ"כ דקילא מעבודה מותר לכתחלה: (קמ) אע"פ שהוא מזוג וכו'. דנכה"ג במקדש חייב: (קמא) עד שיסיר וכו'. עיין סימן נ"ט ס"ב ושייך גם לכאן. וכ"ז לענין יין אבל בשאר משקין המשכרים כתב המ"א דמותר לישא כפיו אפילו נשתכר עד שאינו יכול לדבר בפני המלך דבתפלה כה"ג תפלתו תועבה כדלעיל בסימן נ"ט בנשיאת כפיס מותר אם לא שהגיע לשכרותו של לוט דאז כשוטה יחשב וכ"כ בספר מטה יהודה אבל (קי) הרבה אחרונים מולקין ע"ז וסוברין דגם בשאר משקין כל שנשתכר בהן עד שאינו יכול לדבר לפני המלך אינו נושא כפיו. ועיין מגמו דעת מ"א לאסור בנ"כ וכמה אחרונים מולקין עליו כיון שאינו משכר: **לט** (קמב) אחד מהדברים וכו'. ר"ל הנזכרים בסימן זה: (קמג) שאינו מדקדק במצות. היינו (קיא) אפילו מצות חמורות בערוות וכדומה: (קמד) מרננים אחריו. אפי' (קיב) ריגון של אמת שהוא מפורסם לכל בריותו: (קמה) שאין שאר עבירות וכו'. פי' חוץ מע"ג ושפיכות דמים וכנ"ל: (קמו) מונעין. היינו אפילו לא עשה תשובה (קיג) על חטאיו והטעם כתב הרמב"ם לפי שזו מ"ע על כל כהן וכהן שראוי לנשיאת כפיס ואין אומרים לאדם רשע הוסף רשע והמנע מן המלות ואל תחמה ותאמר ומה תועיל ברכת הדיוט זה שאין קבול הברכה תלוי בכהנים אלא בהקב"ה שנאמר ושמו את שמי על בני ישראל ואני אברכם הכהנים עושין מצותן שנצטוו בה והקב"ה ברחמיו מברך את ישראל כחפצו עכ"ל: **מ** (קמז) כהן שנשא גרושה וכו'. וה"ה (קיד) חלוצה וזונה או חלוצה ומה שנתבאר בסמוך שאין שאר עבירות מונעים נ"כ היינו דוקא בעבירות (קטו) שאין שאר הכהנים מוזהרים יותר מישראל אבל במה שהכהנים מוזהרים יותר מישראל שקדושת הכהנים גרם לו והוא חילולו לפיכך פסול מדרבנן לכל דבר כהונה עד שידור ע"ד רבים וכו': (קמח) על דעת רבים. שנדר שהודר עד"ר אין לו המרה אבל כשלא ידור עד"ר חיישינן שמא ילך אצל חכם ויאמר על נדרו לפי שיצה"ר תוקפו לעבירות: (קמט) מהנשים שהוא אסור בהם. (קטז) וגם צריך לגרש אותה כ"כ האחרונים [ומה שלא הזכיר המחבר דבר זה משום דקאי אף על גירשה ומתה שהוזכר בתחלה] (קיז) ואם ירצה לשאותה עוד על איזה זמן שלא לגרשה אף שהדיר ממנה הנאה אסור לישא כפיו וגם אינו עולה לתורה לאשון: **מא** (קנ) נטמא למת וכו'. והיינו דוקא (קיח) במזיד וע' בבה"ל: (קנא) ויקבל. (קיט) בנ"ד ובזה א"ל לידור וליטבע כנ"ל בסעיף מ"ס דשאני עבירות דילהו תקפו. וע' בתשובת כתב סופר סימן ט"ז ברופא שמנקר מתים שיש לו תועלת הרוואת ממון לא סגי בקבלה לבד עד שידור ברבים כמו בנשיס בעבירה ע"ש: (קנב) שהמירה לע"ג או זנתה. עיין במ"א שהוכיח דלא מחללת אמה רק בזנות דהו"ל לשמרה אבל לא בהמרה והא דנקט שהמירה

שער הציון

(קט) נ"י: (קי) ע"מ וא"ר ודה"מ. וט"ז הפליג עוד ביותר מזה עי"ש: (קיא) אחרונים: (קיב) לבוש והגר"א וש"א ואין ריגון זה כריגון הנזכר בסל"ו ששם אינו כ"א לענו בעצמו [ולהאחרונים דמפרשי להאי ריגון כנהסם מפרשי דהכא איירי המחבר לענין ע"ג ושפיכות דמים אלא שלשון רמ"א דחוק לפירושם]: (קיג) ע"מ ופר"מ וא"ר והגר"א ומג"א דלא כרלב"ח[ה]: (קיד) אחרונים: (קטו) לבוש וש"א: (קטו) והיינו דאפילו מגרש אותה אחר הנ"כ ג"כ שרי וכהיא דאמרינן שם בגמרא נודר ועובר יורד ומגרש אלא דצריך עכ"פ לקבל ע"ע מיכף בשאו יוס לגרשה [א"ר]: (קיז) א"ר בשם תשובת הרא"ש וכתב עוד שם דאפילו הוא מעוכב מתמת נפשות לגרשה אפ"ה לע"ע הוא פסול לכהונה והפמ"ג נשאר בדין זה בצ"ע ולכן לא העתקתיו בפנים: (קיח) נ"י: (קיט) כ"כ הרמב"ם בפ"ו מביאת מקדש:

הגהות ותיקונים: א) אחד: ב) כראב"ח: ג) ועובד: ד) נ"ג: ה) פ"ה: ו) אהע"ז:

ליקוטי דברי הרב: א) ובשו"ע הרב סעיף נ"א כתב שלכתחילה אסור לשתות כלל משקה המשכר קודם נשיאת כפים (וכן נוהגים).

ש רמב"ם א) ת"ת יוסף א משמעות תשובת הרשב"ל

כוכבים או שזמתה (קנג) אין מחייבין עוד (ע) לקדשו (קנד) כי אביה היא (עא) מחללת) (מרדכי פרק נגמר הדין): **מב** (עב) (קנה) ᵍהחלל (קנו) אינו נושא את כפיו: **מג** ʰאחר שבעת ימי אבלות נושא כפיו ובתוך שבעת ימי (עג) אבלות (קנז) * יצא (עד) מבהכ"נ בשעה שקורא כהנים: הגה ויש אומרים דכל זמן האבלות (קנח) אפי' עד י"ב חדש (קנט) על אביו ועל (עה) [יב] אמו אינו נושא את כפיו (מרדכי סוף פרק הקורא עומד והגהות מיימוני) וכן נוהגין במדינות אלו: **מד** ᵃכהן אע"פ שהוא פנוי נושא את כפיו. הגה ויש אומרים (קס) דאינו נושא (עו) כפיו דהשרוי בלא אשה שרוי בלא שמחה והמברך יש לו להיות בשמחה (מרדכי פרק הקורא עומד) (קסא) ונהגו שנושא כפיו (קסב) אע"פ שאינו נשוי ומכל מקום הרוצה שלא לישא כפיו אין מוחין בידו רק שלא יהא בית הכנסת (קסג) בשעה שקורין (עז) כהנים או אומרים להם ליטול ידיהם. נהגו (קסד) בכל מדינות

שערי תשובה

*[יב] אמו. עבה"ט ועיין בנגדי דהוה סימן ב' בש"ך כהן והוא אבל ואין שם אלא הוא כיון שא"א לו לעלות מבהכ"נ יעלה וישא את כפיו:

באר היטב

ואין צריך לידור דשאני עריות דילהו תקפו: (ע) לקדשו. היינו לפתות ראשון ולבדך ראשון אבל פשיטא דב"כ ט"ז מ"א: (עא) מחללת. עיין מ"א שהקשה מסוגיא דסנהדרין ומתוך מירוצו

ביאור הלכה

העלה דכוונת המרדכי הוא דאם המירה לעבודת אלילי הקדם ודאי שמזנה אבל בהמירה לחוד אינה מחללת לאביה ומש"ה לא נקט המרדכי כן שהמיר ע"ש ובתשובת שבות יעקב ח"ב סי' ב' חולק עליו וכתב דל"ש בן ל"ש בת ל"ש זנות ל"ש המיר דת בכולם את אביה היא מחללת ואין מחייבין לקדשו ע"ש. ובשיורי כנה"ג כתב דאין מנהג בזמן הזה לפסול הכהן משום זנות בתו או בממיר דת בין בתו או בנו ע"ש וכ"כ בתשובת שבות יעקב שם: (עב) החלל. אפי' חלל מדרבנן מ"מ. ואם עלה ירד פר"ח: (עג) אבלות. וכ"ש אונן. ואם עלה לא ירד בין אבל בין אונן פר"ח: (עד) מבהכ"נ. אפי' בשבת מהשבעה כנה"ג. ופר"ח חולק עליו וכתב דיקיים ג' עשה וישא את כפיו ותבא עליו ברכת טוב ע"ש. ואם קראוהו לכ"ע צריך לעלות אפילו בחול דאל"כ עובר בעשה. ופר"ח כתב דאונן אפי' אם קראוהו לו לעלות לא יעלה ע"ש: (עה) אמו. וה"ה כל למ"ד על קרובים. ואם א"ל עלה צריך לעלות כמ"ש. וה"ה הקובר מתו ברגל אסור בג"כ דהא אסור בשמחה כמ"ש בי"ד סי' שמ"א. ואם אין שם כהנים בבהכ"נ רק אבליס תוך שלשים או תוך יב"ח יעלו לדוכן תשובת כנסת יחזקאל סי' י"ב ע"ש דלא כמ"א ס"ק ס"ו: (עו) כפיו. ועם כהנים אחרים לכ"ע נושא כפיו דלא גרע מקטן מ"א ע"ת פר"ח ורוב פוסקים. כל זה בפנוי שלא נשא אשה אבל אם אין אשתו עמו נושא את כפיו לבדו כנה"ג ע"ת מ"א: (עז) כהנים

כן מ"מ בעינינו שבלא"ה לא הזכירוהו כל הפוסקים [לבד ממר שמואל גאון והרשב"ם] כמבואר בב"י ומשמע לבאורה דלא ס"ל כלל דין זה וא"כ אף דאנן נקטינן נאמיר בנושא נשים ומטמא למתים לב"כ כמר שמואל והרשב"ם די לנו אם להאמיר במועד לכך ולא באקראי כיון שבאמת עיקר דין זה לבו"ע אף בעבודה אינו כ"א קנסא דרבנן בעלמא וא"ע לדינא:

* יצא מבהכ"נ בשעה שקורא כהנים. עיין לעיל במ"ב סקי"ב בשם המרדכי שהיולא צריך לעלות קודם שמתחילין רלה:

משנה ברורה

משום דכיון שהמירה מסתמא זנתה ג"כ ומש"כ או זנתה היינו אם זנתה לחוד: (קנג) אין מחייבין עוד לקדשו. היינו לענין לפתות ראשון ולבדך ראשון אבל לא לענין נשיאת כפיס שהרי אפילו אם בעצמו עבר על איסור זנות ג"כ נושא כפיו כדלעיל בסל"ט וכ"ש שאין נפסל ע"י זנות בתו [מחרוים] ומבואר במרדכי דמ"מ יש רשות לקדשו אלא שאין מחויבין: (קנד) כי אביה וכו'. ודוקא (קכ) כשזנתה אלוסה או נשואה דבהמי מיירי קרא אבל פנויה לא וכתבו אחרוים דבזמן הזה אין מנהג לפסול כהן בשביל זנות אם בנו ובתו: **מב** (קנה) החלל. דהיינו הנולד מאיסורי כהונה שהן גרושה זונה וחלצה: (קנו) אינו נושא כפיו. לפי שאינו בכיהונו והרי הוא כזר לכל דבר כמ"ש בחבן עזר[ב] סימן ז'. ואפילו חלל של דבריהם כגון הנולד מחלוצה ג"כ אינו נושא כפיו [מחרוים]: **מג** (קנז) יצא מביהכ"נ. דמדינא חייב האבל לברך שהרי חייב בכל מצות האמורות בתורה אלא שנהגו שלא לישא כפיס משום שצריך הכהן להיות בשמחה ובוש לב בשעת הברכה דכתיב ובוש לב הוא יברך ולכך צריך לצאת כדי שלא יקראוהו לעלות לדוכן (קכא) ואפי' בשבת ואין שם כהן אלא הוא לא יעלה. ובדיעבד אם לא יצא וקראוהו לעלות לדוכן בין בשבת ובין בחול בין שאין שם כהן אלא הוא ובין עם כהנים אחרים (קכב) צריך לעלות דאל"כ עובר בעשה: (קנח) אפי' עד י"ב חודש. היינו אפילו בשבת ויו"ט שאינו נקרא שרוי בשמחה שהרי אסור ליכך בשמחת ניסואין וכיו"ב (קכג) וה"ה הקובר מתו ברגל אע"פ שעדיין לא חל עליו האבלות מ"מ הרי עכ"פ אסור בשמחה כל ימות הרגל (קכד) וה"ה אונן אפילו ביו"ט שהוא חייב בכל המצות מ"מ הרי אינו שרוי בשמחה וכבר כתבנו דמ"מ אם קראוהו לעלות יעלה (קכה)[א] וי"א דבאונן אפי' קראוהו לעלות לא יעלה: (קנט) על אביו ועל ואמו. וה"ה כל שלשים על שאר (קכו) קרובים שמחויב להתאבל עליהם.[ב] ואם אין שם בביהכ"נ שני כהנים אחרים חוץ מהאבל (קכז) מותר להאבל לישא כפיו תוך י"ב חודש על אביו ואמו או תוך ל' על שאר קרובים: **מד** (קס) דאינו נושא כפיו. ומיהו (קכח) נשוי אשתו עמו מותר לכו"ע: (קסא) ונהגו שנושא כפיו. היינו אפילו (קכט) אין שם כהן אלא הוא: (קסב) אע"פ שאינו נשוי. דדוקא באבלות מחמרינן שרוי בצער משא"כ בזה (קל) שאע"פ שאינו בשמחה מ"מ אינו שרוי בצער: (קסג) בשעה שקורין כהנים. באמת צריך לצאת בברכת רלה וכמ"ש כמה פעמים אלא דגם בעת ברכת כהנים (קלא) צריך שלא יהיה בביהכ"נ משום פגמא וכנ"ל בס"ד: (קסד) בכל מדינות אלו וכו'. ובא"י ובכל מלכות מצרים המנהג לישא כפיס בכל יום והפוסקים קלסו למנהגם בזה:

שער הציון

אלא

(קכ) ע"ת וא"ר וש"א: (קכא) מ"א וש"א דלא כפר"ח: (קכב) מ"א וע"ת ולבוש והגר"א וש"א דלא כא"ר: (קכג) מ"א וש"א: (קכד) מ"א והגר"ז וש"ש וכן משמע בא"ר: (קכה) מהר"ם טיקטין ופר"ח: (קכו) לאפוקי קרובים שהם רק פסולי עדות לו אף שצריך להראות קצת אבילות בשבת דאשורה מיד לישא כפיו [א"ר]: (קכז) תשובת כנסת יחזקאל המובא בבה"ט והעתיקו גם בעל דה"ח לדינא ודלא כמ"א וכן משמע ג"כ בחידושי רע"א ויש להקל כמותם דהרי בלא"ה הוא רק מנהגא בעלמא: (קכח) אחרוים: (קכט) כ"מ מאחרוים: (קל) לבוש וש"א: (קלא) פמ"ג:

הגהות ותיקונים: א) פט"ו מה"ת: ב) העזר:

*) [עה]

ליקוטי דברי הרב: א) ובשו"ע הרב סעיף נ"ה פסק שיצאו קודם אמירת "כהנים", ואם אמרו להם לעלות או ליטול ידיהם יעלו. ב) ובשו"ע הרב שם כתב: ובמדינות אלו שנוהגים שכל זמן האבלות וכו' אינו נ"כ אפילו אין שם כהן אלא הוא.

הלכות נשיאת כפים סימן קכח

אלו שאין נושאים כפיים (קסה) *) אלא בי"ט משום שאז (קסו) שרויים (עמ) [יג] בשמחת י"ט וטוב לב הוא יברך מה שאין כן בשאר ימים אפי' בשבתות השנה שטרודים בהרהורים על מחייתם (קסז) ועל ביטול מלאכתם ואפי' בי"ט אין נושאין כפיים אלא בתפלת מוסף שיוצאים אז מבהכ"נ ושמחו בשמחת יו"ט (דברי עצמו) וכל שחרית ומוסף שאין נושאין בו כפיים אומר הש"צ אלהינו ואלהי אבותינו וכו' כדלעיל סוף סי' קכ"ז ויום הכפורים נושאים בו כפיים כמו ביו"ט ויש מקומות שנושאים בו כפיים בנעילה ויש מקומות אפי' בשחרית: מה [ב]אלו תיבות שהכהנים (קסח) הופכים בהם לדרום ולצפון יברכך וישמרך אליך" לך שלום: הגה ונוהגין (קסט) שמאריכין בניגון אלו תיבות (קע) כי כל אחת מהן הוא סוף (עט) ברכה בפני עצמה ואומרים רבון [1] כמו שמפורש בסי' ק"ל (קעא) * ובשעה שמאריכין (קעב) בניגון (פ) התיבות שבסוף הפסוקים דהיינו ושמרך ויחנך שלום (פא) (קעג) והמקרא לא יאמר רבון וכו' (תשובת מהרי"ל

ב דוקא

באר היטב

ע"ל ס"ק י"א מש"ש: (עמ) בשמחת י"ט. וב"י בשם האגור והג"מ כתב הטעם שמנהג הכהנים לבטול לג"כ וקשה עליהם לבטול בכל יום לכן אין נ"כ אלא בי"ט עכ"ל. וכתב המ"א ומה"ט נ"ל בשאל יו"ט בשבת אין נ"כ דלא רצו לבטל עונה האמורה בתורה ומבטעם זה נהגו הכהנים שלא ליזקק לנשותיהם בליל י"ט כדי שלא יחזרו ויטמאו בלילה בקרי אעפ"י שאפשר לבטול שחרית מ"מ יהיו טבולי יום אבל קצת נוהגים שאין נזקקין לנשותיהן בי"ט ואין טובלין מבעי"ט. וזיבוש הוא דאם מושאין לקרי היה להם לבטול קודם דהרי כבר יש עליו טומאת קרי ואם הוא ליל טבילה ישמש ויבטל שחרית מגן אברהם וט"ז ע"ש. וב"י כתב וישר כחם של בני א"י וכל מלכות מצרים שנושאים כפיהם בכל יום ואינם טובלים וכן ראוי ונכון להוג בכל מקום: (עט) ברכה. וקשה דהא לך אינה סוף ברכה ואפ"ה הופכין פניהם וע"ל לי"ש דבעינן סוף ברכה וגם שיברך בכיוון לקהל והרי במלת יברכך ושמרך וכן אליך ויחנך ואליך תניין מבדך לקהל בנוכח ולפיכך מהפך פניו לדרום ולצפון כדי לברכם אבל במלת שלום שאינו אלא אם דבר ואין כאן מדבר לנוכח לפיכך הוסיף מלת לך עם שלום דהשתא הוי מדבר לנוכח בסוף ברכה דומיא דאיך פר"ח עיין מ"א: (פ) התיבות. בסוף התיבה אבל לא בעוד שאומרים התיבה דאז צריך לשתוק עמ"א. ובנה"ט אשר לפני יש שם ערבוני דברים ע"ש ס"ק וו"ן: (פא) והמקרא. פי' החזן המתפלל פשיטא דלא יאמר רבון דהוי הפסק בתפלה אלא אפי' מקרא אחר לא יאמר הרבון מפני הטירוף. בזמן שאין שם כהן א"א ותערב. מוהר"ם לובלין סי' למ"ד:

שערי תשובה

*[יג] בשמחת יום טוב. עבה"ט ועיין בשו"ת בית אפרים חלק א"ח שמנהג זה שאין נושאים כפיהם בחול הוא מנהג קדום מאד במדינות אלו ושם מבואר הטעם מה שבא"י נושאים כפיהם בכל יום ע"ש:

משנה ברורה

(קסה) אלא ביו"ט משום וכו'. כן אחל בחול אז בשבת (קנג) אבל אין מנהג זה עיקר כלל כמו שכתבו (קנג) הרבה אחרונים. נהגו הכהנים סלסול בעצמן (קלד) לבטול בעיו"ט משום נשיאת כפים שלאחר (קלה) וגם בלא"ה צריך אדם לטהר א"ע ברגל ומ"מ אין זה מעכב בדיעבד: (קסו) שרויים בשמחת יו"ט. ויום"כ (קלו) ג"כ נושאין כפיים שיש בו שמחת מחילה וסליחה: (קסז) ועל בטול מלאכתם. הלשון מגומגם וה"ו ישראל קדושים יצטערו בשבת על בטול מלאכתם ביום הקדוש. והנכון של"ל ובשביל בטול מלאכתם וקאי טעם זה על הא דלעיל שאין נושאין כפיים בשאר ימים וכן פלגינהו בד"מ שכתב טעם לפי שטרודין בהרהורין וכו' להא דאין נושאין כפיים בשבת ואימות החול כתב הטעם משום בטול מלאכה עי"ש: מה (קסח) הופכים בהם וכו'. והטעם שנהגו כן כדי שתתפשט הברכה לכל האנשים שעומדים מלדיהם: (קסט) שמאריכין בניגון וכו'. כתב בא"ר בשם תשובת בית יעקב מה שנוהגין לנגן אמירת ושמר בלא כ"ף ואח"כ הכ"ף וכן עושים ביחנך הוא טעות דדוקא בסוף מאריך דקודם שמסיים לא משמע כונת התיבה כלל וכן החזנים יזהרו שלא יחלקו התיבות לשתים: (קע) כי כל אחת מהן וכו'. הוא טעם גם על דברי המחבר והכונה דאע"ג דשלש ברכות הויין בברכת כהנים מ"מ בכל ברכה בפני עצמה יש בה שתי ברכות דהיינו יברכך ה' ברכה א' ושמרך ברכה שניה יאר וכו' אליך היא ברכה אחת ויחנך ברכה ג' ישא ה' וכו' אליך ברכה א' ושם לך שלום ג"כ הוי ברכה אחת [לבוש] והמ"א כתב הטעם שהופכין פניהם באלו התיבות משום דכל אלו התיבות הם לנוכח: (קעא) ובשעה וכו'. ל"ל בשעה וכן הוא בספרי שו"ע ישנים: (קעב) בניגון התיבות וכו'. היינו בשעה שמאריכין בניגון הברת אות אחרונה של התיבה (קלז) אבל לא בעת שאומרים התיבה דאז צריך לשתוק ולכוין כמ"ש בסכ"ו: (קעג) והמקרא. פי' ש"ך המתפלל פשיטא שלא יאמר הרבון דהוי הפסק בתפלה אלא אפילו כשהש"ץ הוא כהן ואחר הוא המקרא ג"כ לא יאמר המקרא הרבון שמא תטרף דעתו ולא יוכל לחזור ולהקרות מיהו לאחר שהקריא לפניהם תיבת שלום יוכל אז לומר הרבון דתו ליכא חשש דטירוף דהא הוא אינו מסיים בברכת שים שלום רק הש"ץ וכמ"ש

שערי תשובה

*[יג] בשמחת יום טוב. עבה"ט ועיין בשו"ת בית אפרים חלק א"ח שמנהג זה שאין נושאים כפיהם בחול הוא מנהג קדום מאד במדינות אלו ושם מבואר הטעם מה שבא"י נושאים כפיהם בכל יום ע"ש:

ביאור הלכה

* ובשעה שמאריכין בניגון התיבות וכו'. עיין מ"ב ובמדינותינו נוהגין הקהל לומר הרבון אחר קריאת המקרא מיהא אחרונה של כל פסוק והכהנים שותקין אז או מנגנין ואחר שמסיימין הלבור הרבון מסיימין הכהנים התיבה האחרונה ומנהג זה יש בו לבאורה טעם קצת כדי שיוכלו אמ"כ הקהל להאזין היטב הברכה מפי הכהנים אלא דיש לפקפק בזה קצת דיש הפסק בין קריאת המקרא לאמירת הכהנים ובשלמא כשמנגנין אפשר דג"ז הוא בכלל התחלת אמירת התיבה [עיין לעיל בסימן קכ"ד מ"א סקי"ד ויש לחלק] אבל כששותקין מאי איכא למימר ועיין לעיל בסי"א ואין הכהנים וכו' עד שתכלה התיבה מפי המקרא והוא מש"ם דסוטה ומשמע מלשון זה דאחר שכלה המקרא מיכף צריכין לענות וכן בשו"ע סי"ג והם עונים אחריו על כל מלה משמע דתיכף צריכין לענות ובאמת הלא מבואר בכמה ראשונים דטעמא קריאת המקרא הוא שלא יטעו וכשנמשך הדבר אפשר שיטעו לידי טעות וע"כ עכ"פ מהנכון להגיבור שלא ימשכו הרבה באמירתם ועיין לעיל

הגהות ותיקונים: א) חסר כאן עוד תיבות אלו, ויחנך אליך: ב) י"ז:

הערות והערות: 1) עיין במ"מ סימן ס"ה ס"ק ד' בענין שלא יאריך הש"ץ:

*[עמ]

הלכות נשיאת כפים סימן קכח קכט

א תענית כ"ו

סי' קמ"ח) * אסור להשתמש (פג) בכהן אפי' בזמן הזה (קעד) דהוי כמועל בהקדש (קעה) אם לא (פג) [יד] מחל על כך: (מרדכי בהגהות דגיטין):

קכט באיזה תפלות נושאים כפים. ובו ב' סעיפים:

א אין נשיאת כפים (א) אלא בשחרית ומוסף ובנעילה (ב) ביום שיש בו נעילה כמו (ג) בי"ה אבל לא (ד) במנחה משום דשכיחא שכרות באותה שעה (ג) שמא יהא הכהן שכור וגזרו במנחה (ד) של תענית (ה) אטו מנחת שאר ימים אבל בתענית (ו) שאין בו נעילה הואיל ותפלת מנחה (ז) סמוך לשקיעת (ג) החמה היא דומה לתפלת נעילה ואינה מתחלפת במנחה של שאר ימים הלכך יש בה

שערי תשובה

*[יד] מחל. עיין בה"ט ועיין במשנה למלך פ"ג מהלכות עבדים ובשיורי ברכה המרדכי בענין זה. ומ"ש מדברי המ"ל נקמן סימן ר"ל עיין נקמן סימן תנ"ז ס"ק י"ל ומש"ש ב"ק פ' הפרה סי' ל"ה ובשו"ת מת אפרים חלק ל"ח וחלק אה"ע:

באר היטב

(פג) בכהן. ורבים נמנעים שלא לקחת משרת כהן מטעם זה שכנה"ג. ויזהר ע"ה שלא ישא כהנת. ש"ם פסחים: (פג) מחל על כך. הק' הט"ז הא קי"ל וקדשתו בע"כ דאם נשא גרושה כופין אותו שיגרשנה ואמאי לא נימא שהוא מוחל על קדושתו ע"כ העלה דהטעם דיכול למחול הוא משום דיש לכהן הנאה מזה ולפי זה העלה כל זמן שאין לכהן הנאה ממה שעושה מלאכה לאחרים אסור להשתמש בו אע"ג דמחל ע"ש ואשתמיט להרב ע"ז מ"ש המרדכי בפ' הניזקין על שם מהר"ם וז"ל ולא כמ"ש כיון דמוקדשתו יליף אמאי לא יכופו אותו דה"מ גבי נושא נשים בעבירה אבל לפתות ראשון ולבדך ראשון דלא הוי אלא כבודו יכול למחול ע"ש הרי שכתב דשאני נושא נשים בעבירה וזה נתחלק ג"כ מה שהקשה על הלבוש ע"ש א"כ לדברי המרדכי שם משמע דלעולם יכול למחול על כבודו אפי' אי לא מטי הנאה לכהן מזה ע"ש ודלא כט"ז. גם את זה ראיתי שהרב מ"א הביא ראיה דיכול למחול מההיא דפ' הזרוע שרבא היה לו עבד כהן ע"ש ורבאה דכפי דעתו שהבין מה שאמר הש"ס שם דא"ל לשמעיה וכו' והיינו לשמעיה דרבא א"כ איכא ראיה דרבא נמי כהן היה ע"ש ברש"י ובתו' די"ל דכהן דשאי להשתמש בכהן אחר ע"ל ס"ק מ' מש"ש ורש"י שם כתב לשמעי' דבע"ה והיו נותנין מתנות לשמעיה ע"ש ומכאן יש ראיה שהרי הבע"ה היה ישראל ואפשר שלזה נתכוין ג"כ המ"א אלא שקיצר בלשונו ועיין במ"א סי' ר"א ס"ק ד' שכתב שם דאין אנו בקיאין בחומרי הכהונה מש"ה אין אנו נזהרין עכשיו בקדושת כהן ע"ש ובנכסת יחזקאל ס"ם ל"ו" כתב אבילה להוליא לעז על יחוסי כהונה בזמן הזה ע"ש ועיין מהרשד"ם תאה"ע סימן רל"ה ומהרי"ט סי' קמ"ט ובתשובת חוט השני סי' י"ז ובתשובת שבות יעקב מ"א סי' ל"ג ועיין בש"ע א"ע סי' ו' ס"ק כ' מש"ש:

(א) מ"ה. ואם נמשכת הנעילה עד אחר הכוכבים אינם יכולים ליטול את כפיהם דאין נשיאת כפים בלילה ואפי' אם עלה ירד באר שבע פר"ח ושכנה"ג: (ב) במנחה. אפילו אם עלה ירד כדמוכח מסעיף ב' פר"ח: (ג) החמה. המ"א כתב דאפילו אם מתענין עד חצות ומתפללין מנחה יאמרו אלהינו לפי מנהג שלנו ע"ש. ועיין סימן קכ"א ס"ק ג' כתב המ"א בשם הד"מ דהש"ץ אינו אומר או"א אפילו בער"ה דלא מיקרי מ"ל וא"ע. ובתענית אסתר אומר הש"ץ או"א. הר"ש הלוי סי' י"א. בשבעה באדר שמתענין ומתקבצין יחד ומרבים בסליחות ותחנונים אין אומר הש"ץ או"א דלא הוי מ"ל. גינת ורדים כלל א' סי' ל"ג והיד אהרן. ויחיד כשהוא בתענית יחיד אין למחות כשאומר אותו ע"ל סי' קכ"א:

ביאור הלכה

בסימן ס"ה במ"ב סק"ד מה שכתבנו עוד מענין זה: * אסור להשתמש בכהן וכו'. וכהן אפשר שמותר [ישועות יעקב וכן כתב במגן גבורים בשם הפלאה] וגם יש שמלדדים להקל בכהן עם הארץ ומ"מ בשירות בזויות בודאי נכון ליזהר ע"ש:

משנה ברורה

וכמש"כ לעיל בסעיף כ"ב במ"ב [אחרונים]. כתב בתשובת מהר"ם לובלין כשאין כהנים במוסף לעלות לדוכן נוהגים שאין אומרים ותערב: (קעד) דהוי כמועל בהקדש. שהרי נאמר וקדשתו כי את לחם אלהיך הוא מקריב ואף עכשיו שאין לנו קרבנות בקדושתו הוא עומד ומשוח זה אסור בגרושה ולטמא למתים: (קעה) אם לא מחל על כך. אבל אם מחל מותר שכבוד הכהונה [כמו לפתות ראשון או ליטול מנה יפה ראשון וכדומה מדברים שאנו מחויבין לכבדם] ניתן להם רק להנאתם לפיכך בידו למחול וליתן רשות לישראל להשתמש בו (קלא) ויש מי שאומר שאינו יכול ליתן רשות להשתמש בו אא"כ יש לו איזה הנאה כגון בשכר או אפילו בחנם לאדם חשוב שהוא חפץ לשמשו והנהה מזה אבל אם אין לו שום הנאה מזה אין יכול למחול דאע"ג דכבוד יוכל למחול (קלב) שימוש ענין של בזיון הוא (קמ)[א]וטוב להחמיר לכתחלה. ולהשתמש בהם שירות בזויות בודאי יש ליזהר [מגן גבורים]:

א (א) אלא בשחרית ומוסף ובנעילה. היינו דבמוסף בכל יום בשחרית ובשבת ויו"ט גם במוסף וביום"כ גם בתפלת נעילה (ב) והוא כשהוא עדיין יום: (ב) ביום שיש בו נעילה. היינו בתעניתים המבוארים לקמן סימן תקע"ט שתקנו רבנן בהן תפלת נעילה כמו ביום"כ: (ג) שמא יהא הכהן שיכור. שנשתכר בסעודתו ושיכור אסור בג"כ וכנ"ל בסימן קכ"ח סל"ח משא"כ במוסף לא גזרו (ד) דכיון שאסור לסעוד סעודת קבע קודם מוסף כ"א טעימה בעלמא כמבואר בסימן רפ"ו ס"ג ליכא למיחש לשכרות: (ד) של תענית. היינו של ת"ל שיש בהם נעילה הנ"ל או של יום"כ: (ה) אטו מנחת וכו'. לפי שביום שיש בו נעילה מתפללים מנחה בעוד היום גדול כדי להתחיל נעילה קודם שקיעת החמה לכן מתחלפת היא במנחה של שאר הימים שהיו נוהגים ג"כ להתפלל בעוד היום גדול מפני שהיו רוצים לאכול אח"כ [שאסור לאכול קודם תפלת המנחה כמ"ש בסימן רל"ב] ובנעילה לא גזרו אטו שאר ימים לפי דליכא תפלת נעילה כ"א בתענית [גמרא]: (ו) שאין בו נעילה. היינו (ג) כל הארבעה תעניות ולוס אסתר: (ז) סמוך לשקיעה החמה היא. שהיה מנהגם לאחרה

שער הציון

(קלא) ט"ז: (קלב) עיין בספר שיורי ברכה: (קמ) שיו"ב הנ"ל וש"ש ועיין משועת יעקב והגהות הגאון ר"ב לייפניק: (א) אחרונים: (ב) רא"ש: (ג) א"ר ובפמ"ג כתב גם תענית בה"ב ואין הדבר ברור כמו שנכתוב באות שאחר זה:

הגהות ותיקונים: א) נ"ו בחלק אהע"ז:

*[פג]

ליקוטי דברי הרב: א) ובשו"ע הרב סעיף ס' לאחר שהביא ב' השיטות, כותב בסוגריים והעיקר כסברא הראשונה (דיכול למחול).

הלכות נשיאת כפים סימן קכט קל

נשיאת כפים (ח) (והמנהג שלנו כבר נתבאר לעיל סי׳ קכ״ח): ב [ב]כהן שעבר ועלה לדוכן בי״ה במנחה כיון (ט) שהדבר ידוע שאין שם שכרות הרי זה נושא את כפיו ואין מורידין אותו מפני החשד שלא יאמרו פסול הוא ולכך הורידוהו: הגה ולכן אומרים במנחה ביום כפורים אלהינו ואלהי אבותינו אע״ג דאין רואי לנשיאת כפיס מ״מ הואיל ואס עלה לא ירד (י) מיקרי קצת ראוי (הגהות מיימוני) וכן נוהגין במדינות אלו אע״פ שיש חולקים:

ב רמב״ם פי״ד מהלכות תפלה

קל רבש״ע שאומרים בשעת נשיאת כפים. ובו סעיף אחד:

א (א) * [א]מאן דחזא (א) חלמא (ב) ולא ידע מאי חזא ניקום קמי כהני בשעה שעולים לדוכן (ג) ונימא הכי רבונו של עולם אני שלך (ד) וחלומותי (ג) שלך וכו׳ ויכוין (ה) דליסיים גם בהדי כהני דעני צבורא אמן (ג) (ו) ואי לא לימא הכי אדיר במרום שוכן בגבורה אתה שלום ושמך שלום יהי רצון שתשים עלינו שלום: הגה (ז) ומקום שאין עולין (ח) לדוכן (ט) יאמר כל זה בשעה שהשליח צבור

א ברכות נ״ה

באר היטב

(א) חלמא. לאפוקי מאותן שאומרים אותו בכל יום וגם אינו מועיל אא״כ אומרו בו ביום שראה החלום ת״ח סס״ק דצ״ק ואינו נראה לי דא״כ למה אומרים אותו כל ישראל ברגל דאטו כולם ראו חלום רע בו ביום אלא ע״כ אומרים אותו על חלומות שראו בימים אחרים ומ״מ לא ישר לאמרו בכל יום מ״א וכ״כ ט״ז דראוי לנהוג שלא יאמר בכל יום רבש״ע וכו׳ אלא אם בא לו חלום בלילה שלפניו משא״כ בשעת הרגל שעולין לדוכן יכול לומר אותו אפילו מן הסתם כי קאי על החלומות שחלם בימים עכ״ל וכ״כ הפר״ח:

(ב) שלך. צריך לומר בין חלומות שחלמתי על אחרים ובין שחלמתי על עצמי וכו׳ דצריך לבקש על חבירו תחלה מ״א בשם מהר״ם ויסיים בפעם א׳ ותשמרני כנגד וישמרך ובפעם ב׳ ותחנני כנגד ויחנך ובפעם הג׳ ותרצני כנגד שלום מטו״מ מ״א ט״ז: (ג) ואי לא. פי׳ אם גמר אמירת רבש״ע קודם סיום הכהנים לימא אדיר במרום וכו׳ דבזה יסיים עם הכהנים. ולפ״ז אין מקום לומר אדיר במרום וכו׳ אם סיים עם הכהנים ולא נהגו עכשיו כן אלא אפילו אם סיים עם הכהנים אפ״ה אומרים אדיר במרום וכו׳ ט״ז:

משנה ברורה

לאחריה סמוך לשקיעה: (ח) והמנהג שלנו וכו׳. ר״ל שאין נושאין כפיס כלל במדינותינו בכל ימות השנה רק בימים טובים וגם זה רק בתפלת מוסף (ד) ומ״מ כל הדיניס הנזכרים בסעיף זה נ״מ גם לדידן לענין אמירת אא״א ברכנו וכו׳ ולפי המבואר לעיל בסי׳ קכ״ז דבזמן שראוי מדינא לישא כפיס אומרים אא״א: ב (ט) שהדבר ידוע וכו׳. ר״ל ולא אמרו בזה כי אם משום דמיתלף בשאר יומי וכנ״ל בסעיף א׳ לכן אין מורידין אותו אם כבר עלה אבל במנחה של שאר יומי אף אם עלה ירד (אחרונים): (י) מקרי קצת ראוי. ומ״מ המתענים עד חצות ומתפללין מנחה כגון בער״ה וכדומה (ה) לא יאמר הש״ץ אלהינו וא״א אפילו לשיטה זו:

* מאן דחזא. לאפוקי מי שלא חלם לו בלילה שלפניו לא יאמר. אך במדינותינו שנוהגין כפיס רק ברגל נ״ל הרבון כמו שכתבתי בס״ב ועיין במהר״ם שכתב דמיו״ט שני אין לומר הרבון מי שלא חלם לו בלילה שלפניו ועל חלומות של כל השנה הרי כבר אמר מתחמול עי״ש והעולם אין נוהגין כן ואפשר דמודשין שמא חלמו אחרים עליהם בלילה זו ואף לפ״ז לא יתחיל מרבון דהאיך יאמר חלום חלמתי ואיני יודע מה הוא והוא לא חלם כלל אלא יתחיל מיהי רצון וכו׳ שיהיו כל חלומותי וכו׳:

ביאור הלכה

(ד) אחרונים: (ה) א״ר ומ״ג כמהרי״ו ולא כמג״א והטעם דמתעניתים כאלו אין נשיאת כפיס במנחה מדינא ואפילו בדיעבד כשאר ימות השנה דלא שייך בזה לומר שהדבר ידוע שאין שם שכרות כיון שאינו תענית גמור לכל היום ואפילו במתענין כל היום אלא שאינו תענית צבור כגון בז׳ באדר או בט״ו בכסלו וכדומה שמתאספים מבורות ומתענים ג״כ דעת הרבה אחרונים דבכגון זה אסור בג״כ במנחה מדינא ואפילו בדיעבד ומשום משם שכרות כשאר ימות השנה ולא התירו אלא במתענית צבור גמור וממילא אין אומרים אלהינו ואו״א עיין א״ר וכה״ט ומ״ג ובחידושי רעק״א: (א) ט״ז ומ״א וש״א: (ב) א״ר: (ג) ע״ת ומ״א וט״ז: (ד) ט״ז ועט״ז: (ה) א״ר:

ליקוטי דברי הרב: א) ובשו״ע הרב סעיף ב׳ כתב כהמג״א.

הלכות נשיאת כפים סימן קל קלא

אומר (ד) (י) שיש שלוש ויסייס בהדי שליח צבור שיענו הקהל אמן. (הר"ן[א] פ' הרואה):

קלא דיני נפילת אפים. ובו ח' סעיפים:

א (א) *אין לדבר (ב) בין תפלה לנפילת (ג) [ג] אפים. (ג) כשנופל על פניו נהגו * להטות (ד) על צד שמאל: הגה וי"ג דיש להטות (ה) על לד ימין (ו) והעיקר להטות (ריב"ש סי' רי"ב[ב] וב"י בשם הרוקח) בשחרית כשיש לו תפילין בשמאלו על לד ימין משום כבוד (ז) [ב] תפילין (ז) ובערבית או כשאין לו תפילין בשמאלו יטה על[ב] שמאלו (מנהגים) ולאחר שנפל על פניו יגביה ראשו ויתחנן מעט מיושב וכל מקום ומקום (ח) לפי מנהגו. ומנהג פשוט (ט) לומר ואנחנו לא (ג) נדע כו' וחלי קדיש אשרי למנצח (טור) ואפי' בימים שאין אומרים תחנון אומרים למנצח מלבד

א מלמדי הרשב"ם בשמו ומאר פוסקים

שערי תשובה

[ג] אפים. עבה"ט ואף ביום כ' וה' נוהגין בא"י ושאר מדינות ספרד להקדים נפ"א לוהוא רשום וכן נוהגין בקצת מקומות גם במדינות אלו. ועיין בש"ל שכן משמע בזוהר פרשת תרומה וכ"כ במנהגי האר"י ז"ל ושם נוהגין בב' וה' לומר סליחות שבכאן אומרים אותם בפ' שובב"ם וכשאומרים אל מלך כו' י"ל ומתנהג בתפילות שהוא ר"ת כרו"ב. ומהר"ש ווטל ז"ל כתב שכן מצא בתיקונים ובספר אורח לצדיק כתב שבכל וידויים שמתודים ל"ל בתחלתו אצא ה' או"א כו' והשכימו עתו הרבנים עיין שם. גם כתבו בשם האר"י ז"ל שי"ל בידוי טפלנו שקר ומרמה עיין שם. ומ"ש בש"ע שאין לדבר כו' כתב בש"ל בשם מטה יהודה דאף ע"ג שכתב בר"י דהוי כתפלה אריכתא מ"מ אם שמע בעודו טופל קדיש או קדושה יענה דהוי כדין ק"ש ולא יותר כו' דלא עדיף מאלהי נצור כו' עיין שם והמנהג פשוט לענות קדיש וברכו וכל דבר שבקדושה אחר שגמר תפלת י"ח קודם נפ"א או בתוך נפ"א כיון דנפ"א רשות כמ"ש לקמן: [ב] תפילין. עבה"ט ובכל זה כתב שצריך להיות מוטה על לדו השמאלית דרך מירות כי בנפ"א מוחלין לו כל עוונותיו כו' עיין שם ועיין בפע"ח כי ע"י נפ"א האדם זוכה לדברים הרבה כו' עיין שם. ובשיורי ברכה כתב בשם אהר"א חזקוני בספר שמי יודע כי בשעה שהאדם עומד לפני ה' וגו' ומאחר שאין בנו כח להתפלל

באר היטב

(ד) ש"ש. ואם ירצה שלא יוכל לקיים עם הש"ץ יתחיל בשעה שהש"ץ אומר ברכו ל"ח מ"א ועיין ס"ק א' מש"ש:

(א) אפים. מותר להתפלל במקום אחד וליפול במקום אחר הרמב"ם פ"ה מה"ת פר"ח מ"א ע"ש: (ב) תפילין. וש"ל יהא אחוריו לצד דרום ופניו לצפון ויהא קומץ ונופל על לד הימין דאז נמצא כפיפת ראשו לצד המיצה עיין שבנה"ג ומ"א. וש לומר אחר רשום וחנון וכו' המזמור לדוד אליך ה' נפשי אשא בלבא רחיקא גרס לאסתלק עד לא מטי יומו ע"ש וע"ל דמה"ט א"א אותו במדינות אלו מ"א ויזהר שלא יפול כ"א על הזרוע האר"י ז"ל: (ג) נדע. כתב בשל"ה ראוי לומר ואנחנו לא נדע בשיבה מה נעשה בעמידה ושניהם בקול רם:

ביאור הלכה

* להטות על צד שמאל. ענין ההטיה הוא משום דמיהם היו נוהגים ליפול על פניהם אחלה על הרצפה משום הכי היו צריכים מדינא להטות על אחד מהצדדין שלא יהא ראשה שמשתחוה לאבן משכית שהוא אסור מן התורה וכמו שכתוב כל זה לקמן בסעיף ז' בהג"ה ומשום הכי גם אנו נוהגים להטות בתפילת אפים והמ"א לקמן בס"ק כ' מצדד דמדינא צריך הטיה בא"א אבל מלשון הריב"ש לא משמע כן להמעיין [ולפי הנראה שלא היה לפניו ספר הריב"ש רק מה שהעתיק מהב"י] וכן העתיקו בשו"ע הגר"ז. ומה שליין המ"א עיין בטור ור"ל במה שהביא שם בשם ר"י דצריך שיגביה פניו למעלה מן הקרקע ואח"כ הביא דאבי ורבא דמצלי אצלוי אצלא דאי לא"ה היה אסור אפשר דהגבהת פניו לכל אדם תשיב כמו אצלוי לאדם משום דבאדם משום צריך אצלוי דוקא עיין בב"י וכבר כתב ג"כ בספר מגן גבורים על המ"א דאין מדברי הטור ראיה ע"ש. ואפשר עוד דגם כונת המ"א שמתמיר הוא רק דוקא בתפילת אפים ממש על האדם נגד הרצפה אף שאין פניו דבוקות בקרקע אבל לא בתפילת אפים שלנו שהוא רק סימן הפנים לבד וזה ביהא שלא יסתור לדברי הריב"ש המפורש להיתר: הפנים בלבד. ונוהגים לכסות הפנים בבגד ולא די כיסוי היד שנופל פניו עליה לפי שהיד והפנים גוף אחד הם ואין הגוף יכול לכסות את עצמו [מ"א]: (ד) על צד שמאל. לפי שמצינו כשאדם מתפלל שכינה מתפללת שמאלו פניו כלפי שכינה ואם היה מוטה על יד ימינו היה להיפך ולא יתכן לעבד להיות אחורי פניו כלפי אדוניו: (ה) על צד ימין. כי השכינה נגד האדם ונמצא שמאל השכינה כנגד ימינו והשכינה מטה על ימינו וכשהוא מתפלל בראשי וימינו מתבקני: (ו) והעיקר וכו'. וכן דעת הט"ז ומ"א שאין לשנות ממנהג זה וכן נהגו העולם (ואפילו להגר"א דסובר דהעיקר כהמחבר דתמיד על שמאל מ"מ אם מתפלל בביהכ"ד והעולם נוהגין כהרמ"א (ו) מ"מ אסור לשנות משום לא תתגודדו) . וש"ך העומד מימין הארון (ז) טוב שיטה ראשו מעט כלפי הארון: (ז) ובערבית. ר"ל לצד ערבית במנחה שאין אנו נוהגין להניח תפילין ומי שמניח תפילין גם שם יפול על ימינו ועיין בא"ר שמצדד דאז יוכל לסמוך על דעת הגר"א וליפול על שמאלו: (ח) לפי מנהגו. ובמדינות אלו נוהגין לומר רשום וחנון וכו': (ט) לומר ואנחנו לא נדע. לפי שהתפללנו (מ) בכל ענין שיוכל אדם להתפלל בשיבה ובעמידה ובנפילת אפים כמו שעשה משה רבינו ע"ה שנא' ואשב בהר וגו' ואנכי עמדתי בהר וגו' ואתנפל לפני ה' וגו' ומאחר שאין בנו כח להתפלל

משנה ברורה

(י) שים שלום. ואם רצה שלא יוכל לקיים עם הש"ץ (ו) יתחיל בשעה שש"ץ אומר ברכו :

א (א) אין לדבר וכו'. דעי"ז (ג) אין תחנתו שמתחנן בנ"א מתקבלת כ"כ ודוקא כשמפסיק ועוסק בדברים אחרים לגמרי (ב) אבל שיחה בעלמא ליתא לן בה [ודוקא שלא בעת שש"ץ חוזר התפלה דאז צריך לשתוק ולהאזין היטב כל ברכה וברכה כדלעיל בסימן קכ"ד ס"ד] וכ"ש לדבר קדושה כגון מה שמפסיקין בתחנות כגון והוא רחום בדאלי אותר להפסיק ואפילו בתוך נ"א ג"כ אותר לענות אי"כ וכל דבר קדושה [אחרונים]: (ב) בין תפלה וכו'. מיהו עם עבר ודבר פשיטא (ג) דצריך ליפול על פניו. אותר להתפלל במקום אחד (ד) וליפול במקום אחר ואף שלא יפסיק באמצע: (ג) כשנופל על פניו. הנה נפילת אפים שנהגו בה בימים הראשונים היה בדרך קידה דהיינו ליפול על פניו אחלה ושלא בפישוט ידים ורגלים (ה) ועכשיו לא נהגו ליפול על פניהם ממש אלא בהטיית הראש וכיסוי פניו עליה לפי שהיד והפנים גוף אחד הם ואין הגוף יכול לכסות שכינה מימינו שנא' ה' אלך על יד ימינך ונמצא כשהוא מוטה על שמאלו פניו כלפי שכינה ואם היה מוטה על יד ימינו היה להיפך ולא יתכן לעבד להיות אחורי פניו כלפי אדוניו: (ה) על צד ימין. כי השכינה נגד האדם ונמצא שמאל השכינה כנגד ימינו והשכינה מטה על ימינו וכשהוא מתפלל בראשי וימינו (ז) טוב שיטה ראשו מעט כלפי הארון: (ז) ובערבית. ר"ל לצד ערבית במנחה שאין אנו נוהגין להניח תפילין ומי שמניח תפילין גם שם יפול על ימינו ועיין בא"ר שמצדד דאז יוכל לסמוך על דעת הגר"א וליפול על שמאלו: (ח) לפי מנהגו. ובמדינות אלו נוהגין לומר רשום וחנון וכו': (ט) לומר ואנחנו לא נדע. לפי שהתפללנו (מ) בכל ענין שיוכל אדם להתפלל בשיבה ובעמידה ובנפילת אפים כמו שעשה משה רבינו ע"ה שנא' ואשב בהר וגו' ואנכי עמדתי בהר וגו' ואתנפל לפני ה' וגו' ומאחר שאין בנו כח להתפלל

שער הציון

(ו) ל"מ וש"א ומה שהקשה בא"א מזוהר על הרמ"א עיין בנגדי יעב שישבו: (א) ב": (ב) מ"א: (ג) דה"מ: (ד) מ"א: (ה) אחרונים: (ו) מ"א: (ז) מ"א: (מ) טור:

הגהות ותיקונים: א) הר"י ריש פרק הרואה ד"ה שלשה: ב) תי"ב: ג) על צד שמאל:

הלכות נפילת אפים סימן קלא

בר"ח וחנוכה (ד) ופורים וע"פ ועיו"כ וט' בתב (מנהגים וע"ל סי' תקנ"ט): **ב** [ב]נפילת אפים (י) מיושב (ה) ולא מעומד: הגה י"ל דאין נפילת אפים אלא במקום שיש (יא) ארון וס"ת (ו) בתוכו אבל אלא זה אומרים תחנה בלא (יב) כיסוי פניס וכן נוהגים (צ"ל בשם רוקח סי' שכ"ד) (יג) ואחר בהכ"נ הפסוק (ז) לבהכ"נ (מהרי"ל) או בשעה שהצבור מתפללין אז (יד) אפי' יחיד (ח) בביתו (טו) אומר תחנה בנפילת אפים (ד"ע פי' אגור): **ג** [ג]אין נפילת אפים (ט) (יז) בלילה ובלילי אשמורת נוהגים ליפול על פניהם (יח) שהוא קרוב (יט) ליום: **ד** [ד]נהגו שלא ליפול על פניהם (כ) לא בבית (י) [ג] האבל (כא) ולא בבית החתן (כב) ולא

ב בשם חכמי הקבלה ג מהר"י אטיאס בשם ספר נהורות ד שטלי הלקט

באר היטב

(ד) ופורים. אפילו פורים קטן כמ"ש סי' תרל"ז: (ה) ולא מעומד. ובריב"ש כתב שאם רצה לעשות מעומד רשאי וכ"ה בהמרי"ל ע"ל סי' קכ"ג ס"ק ה' מש"ש בשם מהרי"ל וב"י כתב דע"פ הקבלה תהיה מיושב דוקא ומשמע דאפי' סיים עתה תפלתו לא יפול מעומד ואם א"א לישב שם ימתין כדי הלוך ד"א ויחזור למקומו ליפול מיושב: (ו) בתוכו. ארון ל"ד אלא ס"ת לחוד כ"ה ברוקח ט"ז. ואפילו יחיד בביתו נופל אם יש לו ס"ת מ"א. וכתב בשכנה"ג דהרוקח מודה דשאר ספרים ה"ה כס"ת ועל דא אנא סמיכנא ליפול על אפי היכא דגריסנא ע"ש: (ז) לבית הכנסת. אבל אם בהכ"נ נעול לא אלא יאמר תחנה בלא כיסוי עיניים ובבהכ"נ של נשים נופלין מהרי"ל: (ח) בביתו. דוקא בשעה שהצבור אומרים תחנון אומר עמהם ועפי' נ"ה סעיף כ' דה"ה כאן מ"א. וכ"ש כשמתפללין במנין בבית בשעה זו ואין להס ס"ת דיש שם נ"א ט"ז ועיין בשכנה"ג: (ט) בלילה. ומין השמשות מותר ט"ז: (י) האבל. ר"ל דאין אומרים שם תחנה כלל. גם א"א למנגת שיר מזמור אבל ואני זאת

משנה ברורה

להתפלל בע"א אנו אומרים ואנחנו לא נדע מה נעשה כו' ורחוי לומר ואנחנו לא נדע בשינה מה נעשה בעמידה (של"ה ואחרונים): **ב** (י) מיושב. כתב ב"י שהטעם הוא ע"ד הקבלה ובריב"ש כתב שאין קפידא. כתבו אחרונים בשעת הדחק נוכל לסמוך על הריב"ש וע"כ אם סיים תפלתו וצריך לעמוד עכ"פ כדי הילוך ד' אמות וקודם שיעור זה התחיל הצבור לומר תחנון[א] יעמוד שם במקומו ויפול על פניו מעומד עם הצבור וכן אם אחר עומד נגדו ומתפלל שמ"ע ואסור ל"א לישב נגדו אפילו כמלא עיניו ואי אפשר לו לילך לצדדין יפול על פניו מעומד וכן כל כה"ג: (יא) ארון וס"ת בתוכו. ארון לאו דוקא אלא ה"ה ס"ת לחוד די. וטעם הי"א משום דמצינו בקרא רמז שנפילה היא לפני ארון ה' וכדכתיב במלחמת העי ויפול על פניו לפני ארון ה'. ואם אין שם ס"ת רק שאר ספרים דעת הא"ר והדה"ח דלא יפול על פניו רק יאמר המזמור בלא נפילת אפים (טו) ויש מולקין בזה. ובמקום שיש ס"ת לכו"ע אפילו יחיד בביתו נופל על אפיו: (יב) כיסוי פנים. הוא נפילת אפים שלנו: (יג) וחצר ביהכ"נ הפתוח וכו'. היינו דבעת שהתפלל (י) בחצר הוי פתח ביהכ"נ פתוח (יא) ונוכל לראות מאותו צד מקום הארון הוי כמתפלל לפני הארון משא"כ אם מתפלל בחצר בצדדים אחרים כגון שפתח ביהכ"נ בערב והעזרה נמשכת גם לצד דרום והוא מתפלל שם ואין שם ס"ת אין צריך נ"א (יב) וה"ה אם היה פתח ביהכ"נ נעול אפילו הוא מתפלל בחצר נגדו א"צ נ"א. כתבו האחרונים דאם הוא מתפלל בעזרת נשים ג"כ צריך נ"א כיון שיוכל לראות מהחלונות מקום הארון: (יד) אפילו יחיד בביתו. משמע דאפילו הוא רחוק מביהכ"נ ג"כ נופל על אפיו והנה לפי המבואר בסימן נ"ה ס"ק אחרי הכא דאין שם טינוף מפסיק בין בימו לביהכ"נ [אחרונים]: (טו) אומר תחנה וכו'. והוא (יג) שהצבור ג"כ אומרים תחנון בשעה זו: **ג** (טז) אין נפילת אפים וכו'. והטעם ע"פ קבלה עיין בב"י. ולומר המזמור של נפילת אפים אין חשש אפילו בלילה [מ"ר]: (יז) בלילה. ולכן אם נמשכה תפלת המנחה עד הלילה אין נופלין ע"פ (יד) ובין השמשות של לילה נוהגין ליפול. ובימים שאומרים אתנו מלכנו במנחה יוכל לדלג א"מ כדי ליפול מבעוד יום [מ"א וש"א]: (יח) שהוא קרוב וכו'. ונא"ר הביא להקל[ב] מחצות ולהלן וכן משמע במ"א: (יט) ליום. ויש נוהגין להאריך בסליחות עד נכון היום ואז יפלו על פניהם אך בער"ה לא יתכן מנהג זה שהרי אין נופלין על פניהם בער"ה [מ"א]: **ד** (כ) לא בבית האבל. היינו כל שבעה והטעם[ג] דאז מדת הדין מתוחה עליו וע"כ יש ליזהר מלהגביר מדת הדין וכמו הטעם דאין נ"א בלילה [לבוש] (טו) ואפילו אחר שיצא מביתו א"צ לומר דתחנון מקומו מיד אחר תפלת י"ח וכנ"ל ברישן הסימן אבל והוא רחוק יאמר אח"כ בביתו (טז)[ד] ויש מקילין בזה. והנה כ"ז דוקא בבית האבל א"א תחנון שלא להגביר מדת הדין (יז) אבל כשהאבל מתפלל בביהכ"נ או בבית אחר אין הצבור נגררין אחריו ואומרים תחנון ומ"מ האבל עצמו לא יאמר. ועיין בא"ר שמתפקק דאפילו כשמתפלל במקום המת כשאין האבל בביתו שלא לומר תחנון. (יח)[ה] אין אומרים הלל בבית האבל. ובר"ח כשמתפלל בבית האבל אפילו כשהולך אח"כ לביתו א"צ לאמרו ובחנוכה שגומרים את ההלל צריך לאמרו[ו] אח"כ בביתו (יט) אבל בשבת שחל בו ר"ח או אם קבר את מתו ברגל אפילו אם מתפללין בבית האבל אומרים הלל כיון שאין בו אבלות: (כא) ולא בבית החתן. היינו משעה (כ) שנכנס לחופה אבל מקודם אומרים ויש מקילין אף בשאחרים [שלחן שלמה וכן משמע קצת מהגר"א] וכתבו האחרונים דאפילו יצא אח"כ לביתו ג"כ א"צ לומר תחנונים דכיון שהיה בבית החתן או בביהכ"נ בשעת התפלה חלה עליו השמחה וכן בנילה דינא הכי: (כב) ולא בביהכ"נ ביום מילה.

שערי תשובה

נפ"א עם הצבור ולכפות עצמו בטלית כמו שעושין הצבור אף שהוא אינו אומר נפ"א שהוא עומד בספוקי דזמרה וכיוצא עיין שם: *[ג] האבל. עבה"ט מ"ש בשם הט"ז ביו"ד ועיין בספר פרי האדמה ובבר"י דמנהג ירושלים שלא לומר תחנונים בבית המת אף שאין שם אבל עיין שם. ומ"ש בשכנה"ג יתוס כו' לא ידעתי מה שייטי' הכא ושם מיירי לענין מילה שאף שמת אביו קודם שנולד מ"מ כשאינן אותו אין אומרים תחנון עיין שם. ועיין בשאל אברהם בשם תשובת מהרח"ש בשאין אבי הבן בעיר ועיין שם שכתב שאף שאין מנין בבהכ"נ כי אם בבית אבי הבן כיון שהקרובים הולכים לבהכ"נ ומתפללים שם אין נפילת אפים עיין שם והיינו כמנהג הכנה"ג שכתב לקמן סי' ק"ב ועיין באר יעקב שיש מקומות נוהגין בשיש מילה בבהכ"נ אשר שם הרוב העיר והיא היא שהה משאר בהכ"נ שבעיר אין אומרים תחנון

שער הציון

(טו) ע"ת ושכנה"ג ומגן גבורים מפסיק עמהם ע"ש: (י) וה"ה בעזרה [אחרונים]: (יא) פ"מ ולבושי שרד במאור דברי הט"ז: (יב) מ"א וא"ל פשוט דאם יש בעזרת ביהכ"נ בלדו חדר בפ"ע אפילו הוא פתוח להעזרה בשעה שפתח ביהכ"נ פתוח להעזרה ג"כ אין נופלין שם אפיס כיון דהוא חדר בפני עצמו: (יג) מ"א: (יד) ט"ז ודה"מ וש"א: (טו) ט"ז וש"א ואף דבדה"מ מולק בג"א שומעין להקל: (טז) ט"ז בסק"י שחזר מסק"ע: (יח) א"ר וש"א: (יט) מ"א וש"א: (יט) פמ"ג ודה"מ: (כ) דה"מ:

*[ג]

ליקוטי דברי הרב: א) ובשו"ע הרב סעיף א' כתב: ואם א"א לישב במקום שכלו הג' פסיעות ימתין כדי הילוך ד"א ויחזור למקומו ויפול מיושב, ועיין לעיל סי' קכ"ג. ב) ובשו"ע הרב לא הזכיר קולא זה. ג) ובשו"ע הרב סעיף ה' כתב הטעם שד' ימי אבילות הוקשו לד' ימי החג וכו' שנאמר והפכתי חגיכם לאבל. ד) ובשו"ע הרב סעיף ה' פסק שא"צ אח"כ לומר, וכהיש מקילין. ה) ובשו"ע הרב שם פסק דהלל דר"ח אין לומר בבית האבל, (אלא יאמר אח"כ בביתו). והלל דחנוכה אומרים בבית האבל. ו) ראה הערה קודמת.

בבהכ"נ ביום מילה (כג) ולא כשיש שם (יא) חתן: הגה ודוקא שהמילה או החתן (כד) נאותו ב"ה אבל אם אין (יב) [ד] המילה בבהכ"נ אע"פ שהיא בבהכ"נ האחרת אומרים תחנון (פסקי מהרי"א סי' פ"ו) וביום המילה שאין אומרים תחנון דוקא שחרית שמלין אז התיעוק אבל במנחה (כה) אע"פ שמתפללין אצל התיעוק הנימול אומרים (יג) תחנון מה שאין כן בחתן שאין אומרים תחנון כל היום כשמתפללין אצל החתן (הגהות מיימוני פ"ה מה"ת) ולא מקרי חתן אלא ביום (כו) שנכנס (יד) לחופה:

שערי תשובה

בכל בהכ"נ שבעיר ודוקא כשהם מתפללין בשוה עם בהכ"נ הגדולה ולא קודם להם או אחריהם. וכתב הוא ז"ל דה"ה יחיד שמתפלל בביתו בשעה שהציבור מתפללין אז"ל תחנון וכל שכן הוא דהוא נגרר אחר הציבור ועיין סימן רס"ג לענין קבלת שבת. ועיין מרע יעקב סימן מ"ג ועיין בא"ר שבפרא"ג נוהגין כשיש מילה בבהכ"נ ישנה ומדשה שאין אומרים בשאר בהכ"נ ופ"א היו הבהכ"נ קבורות והיה מילה בחדר שמתפללין בו אנשי הכנסת הנ"ל והורה שיאמרו בשאר החדרים והבו דלא להוסיף על מנהגם עיין שם: *[ד] המילה. עבה"ט ועיין בר"י אם אבי הבן מתפלל בבהכ"נ ושוב אחר התפלה יוצאין לעזרה ועושים שם המילה ובעזרה מתפללין שם ומיקון ואחריו כמה תפלות טרם שנעשית המילה יש לחם לומר תחנון או והוא רחום בב' וה' רק אם יש מנהג קדום שלא לומר תחנון בעזרה אף שאבי הבן מתפלל בבהכ"נ ועיין בית לחם יהודה סי' רס"ה כתב שבק"ק ווילנא נהגו עפ"י הורמא גאון אחד דכשמתפללין בעזרה ביום המילה המנין הראשון א"א גפ"א אף שמתפללין קודם לבהכ"נ אך אמ"כ בשאר תפלות אומרים עיין שם. והביאו בשיורי ברכה ומשמע שנוהגין כן אף שהמילה נעשית בביהכ"נ ולא בעזרה מ"מ המנין הראשון אין אומרים: *[ה] לחופה. עבה"ט. והרדב"ז ח"ב סימן קע"ה[א] דעתו בהפר"ח שחולק על מהרי"א ומהר"י למה מדקדק מהלבוש מהרי"א ועיין בבר"י שמנהג בארץ הגלי כשהנשואין סמוכין לתפלת השחר או לתפלת המנחה בתפלה שהנשואין אחריו אין נפ"א וכתב שהוא הנכון עיין שם. ולענין אם תשבינו הנך ז' ימי המשתה מעל"ע עיין בחה"ע סימן ס"ב דבחר קעודה לחשובה אחלינן. ועיין בכנסת יחזקאל סימן ס"ה שאין מקום לומר דאחלינן בחר מעל"ע ואם נשא ביום ד' אחר תצות ובעודה לחשובה היתה גלילה אור ליום ה' גם ז' ימי המשתה נשלמו אור ליום ה'. אבל אם היתה הסעודה לחשובה ביום ד' אחר החופה וברכו ז' ברכות אין לברך ז' ברכות אף גלילה השייך ליום ד' ומכ"ש ביום ד' קודם תצות ע"ש. ולפ"ז נראה דגם לענין נפ"א הדין כן. אך במח"ב בק"א כתב דלפי מ"ש בגינת ורדים כלל א' סימן כ"א לענין ז' ברכות דז' ימים שלמים בעינן לפי"ז גם במנחה אם מתפללין עם החתן ביום ח' קודם זמן שעשה החופה וז' ברכות לא יאמרו נפ"א. ושוב הזכיר ממ"ש בשם כנ"י וכתב לענין נפ"א שפיר נהגו ולענין ז' ברכות צריך להתישב ע"ש ונראה שטעמו כמ"ש בבר"י משום מהר"י מולכו דאם יש ספק אם נופלים ע"פ לא יפלו מספק

התיעוק וכן נוהגין בבריסק דליטא וכן נוהגים בקראקא וכן נראה להקל כיון דנ"א רשות ט"ז שבנה"ג עמ"ש. [וכתב בספר אליה רבה מיהו אם מתפללין מנחה אצל התיעוק לאחר שברכו בהמ"ז על הסעודה אפשר שאומרים אותו דיש לסמוך בזה על רמ"א]: (יד) לחופה. כתב שבנה"ג הא דכתב ולא מיקרי חתן אלא ביום שנכנס לחופה כוונתו למעט קודם כניסה לחופה אבל כל שנכנס לחופה כל שבעה אין נופלין על פניהם. אם בא לבהכ"נ וכ"ש אם מתפלל בביתו ל"ש בחור שנשא אלמנה ל"ש אלמן שנשא בתולה אין נופלין על פניהם תוך שבעה מיום חופתן במקום שהם מתפללין אבל אלמן שנשא אלמנה דוקא תוך ג' לנשואיו אבל לאחר ג' נופלין ע"ש וכ"כ הפר"ח וכ"כ הט"ז והעלה דכל ז' ימי משתה לא יבא החתן לבהכ"נ מטעם זה שלא ימנעו לומר תחנון

באר היטב

בריתי אותם אומר. ולא"א שם הלל אפי' בתנוכה מהרי"ל אבל המנהג כתב דדוקא בר"ח ולא"א הלל שאינו אלא מנהג אבל בתנוכה אומרים. וכתב המ"א דבתנוכה טוב שיקרא כל אחד הלל בביתו וכ"כ הר"ן. ועיין בט"ז דבק"ק ט' כתב דוהוא רחוס שאומרים בב' וה' לריכין האומרים המתפללים שם שיאמרוהו בביתם אחר שיצאו משם אבל רחוס ותנון לא יאמרוהו כלל אפי' בביתם ע"ש הטעם ובק"ק שאח"ז כתב דאפי' והוא רחוס לא יאמרוהו אחר כך בביתם כיון דלא שייך לאמרו במקומו ע"ש. ובי"ד סי' שע"ו כתב סתם בשם הרוקח שאחר גמר תפלה אומרים תחנון ע"ש ולא קא מפליג בין רחוס ותנון לבין והוא רחוס ול"ע. ובבאר היטב אשר לפני כתב בזה"ל ונראה מדבריו דגם בבית האבל א"ל לומר אח"כ כיון שלא אמרו במקומו עכ"ל ולא ידעתי מה נראה מדבריו שייך הכא גם נראה דאשתמיטתיה מ"ש הט"ז בי"ד בשם הרוקח כמ"ש ועיין שם ס"ק א' מש"ש. כתב בשכנה"ג דאף ביחוס שמת אביו קודם שנולד אין אומרים תחנון וא"א ע"ש וט"ז בי"ד שם כתב דאם אין אבל במקום שמת המת ומתפללין שם אומרים תחנון: (יא) חתן. כתב ט"ז וזה נראה דאפילו יולא אח"כ לביתו א"ל לומר תחנונים כגון והוא רחוס כיון שהיה בבהכ"נ בשעת התפלה וכן במילה ע"ש. ולענין אבל עס"ק שלפני זה מש"ש. נשאלתי כיון דחתן ואבל מחד טעמא אין נופלים על פניהם בביתם למה בבא החתן לבהכ"נ אין נופלים על פניהם ובבא האבל לבהכ"נ נופלין. והשבתי דיש שינוי ביניהם בטעם הדבר כי טעם החתן מפני שהוא שרוי בשמחה וכיון שהוא חשוב אזלי בתריה כל הקהל אבל טעם האבל שלא להגביר מדת הדין לכן כשהאבל בבהכ"נ עבדינן עיקר משאר הקהל דאינם אבלים שבנה"ג: (יב) המילה בבהכ"נ. ומשמע דזמן הקירות שמלין בבית אומרים תחנון בבהכ"נ וצ"ע והבנה"ג כתב שמנהג כל המקומות שאפילו המילה בבית אין נופלין ע"פ בבהכ"נ שמתפלל שם בעל הברית. אם גולד מהול ומטיף ממנו דם ברית אין נופלין על פניהם הלק"ט מ"ב סי' קס"ח: (יג) תחנון. אבל ב"ח בשם רש"ל כתב שא"א תחנון במנחה כשמתפללין אצל

ר"ל בביהכ"נ שימולו אח"כ בה את התיעוק (כא) אף שאין מתפללין שם הבעלי ברית וכתבו האחרונים דאם הבעלי ברית מתפללין שם [ונקראין בעלי ברית (כב) אבי הבן והסנדק והמוהל ולא המוציא והמביא התיעוק] אף שהמילה בבית אחר אין נופלין ע"פ: (כג) ולא כשיש שם חתן. ומשום דמצוה לשמוח עמו השמחה נמשכת לכל הגליס אליו [אחרונים]: (כד) באותו ביהכ"נ. והמתפללין (כג) בעזרה כיון שנגררין אחרי ביהכ"נ כשאין שם חתן ותיבה א"כ כשם שבביהכ"נ אין אומרים גם הם אין אומרים: (כה) אע"פ שמתפללין

בריתי אותם אומר. ולא"א שם הלל אפי' בתנוכה מהרי"ל אבל המנהג כתב דדוקא בר"ח ולא"א הלל שאינו אלא מנהג אבל בתנוכה אומרים. וכתב המ"א דבתנוכה טוב שיקרא כל אחד הלל בביתו וכ"כ הר"ן. ועיין בט"ז דבק"ק ט' כתב דוהוא רחוס שאומרים בב' וה' לריכין האומרים המתפללים שם שיאמרוהו בביתם אחר שיצאו משם אבל רחוס ותנון לא יאמרוהו כלל אפי' בביתם ע"ש הטעם ובק"ק שאח"ז כתב דאפי' והוא רחוס לא יאמרוהו אחר כך בביתם כיון דלא שייך לאמרו במקומו ע"ש. ובי"ד סי' שע"ו כתב סתם בשם הרוקח שאחר גמר תפלה אומרים תחנון ע"ש ולא קא מפליג בין רחוס ותנון לבין והוא רחוס ול"ע. ובבאר היטב אשר לפני כתב בזה"ל ונראה מדבריו דגם בבית האבל א"ל לומר אח"כ כיון שלא אמרו במקומו עכ"ל ולא ידעתי מה נראה מדבריו שייך הכא גם נראה דאשתמיטתיה מ"ש הט"ז בי"ד בשם הרוקח כמ"ש ועיין שם ס"ק א' מש"ש. כתב בשכנה"ג דאף ביחוס שמת אביו קודם שנולד אין אומרים תחנון וא"א ע"ש וט"ז בי"ד שם כתב דאם אין אבל במקום שמת המת ומתפללין שם אומרים תחנון: (יא) חתן. כתב ט"ז וזה נראה דאפילו יולא אח"כ לביתו א"ל לומר תחנונים כגון והוא רחוס כיון שהיה בבהכ"נ בשעת התפלה וכן במילה ע"ש. ולענין אבל עס"ק שלפני זה מש"ש. נשאלתי כיון דחתן ואבל מחד טעמא אין נופלים על פניהם בביתם למה בבא החתן לבהכ"נ אין נופלים על פניהם ובבא האבל לבהכ"נ נופלין. והשבתי דיש שינוי ביניהם בטעם הדבר כי טעם החתן מפני שהוא שרוי בשמחה וכיון שהוא חשוב אזלי בתריה כל הקהל אבל טעם האבל שלא להגביר מדת הדין לכן כשהאבל בבהכ"נ עבדינן עיקר משאר הקהל דאינם אבלים שבנה"ג: (יב) המילה בבהכ"נ. ומשמע דזמן הקירות שמלין בבית אומרים תחנון בבהכ"נ וצ"ע והבנה"ג כתב שמנהג כל המקומות שאפילו המילה בבית אין נופלין ע"פ בבהכ"נ שמתפלל שם בעל הברית. אם גולד מהול ומטיף ממנו דם ברית אין נופלין על פניהם הלק"ט מ"ב סי' קס"ח: (יג) תחנון. אבל ב"ח בשם רש"ל כתב שא"א תחנון במנחה כשמתפללין אצל

שער הציון

(כא) מדקאמר השו"ע ולא בביהכ"נ וכו' משמע דכיון שבביהכ"נ זה יתול אין נ"א ורק האחרונים מדשו דתלוי גם בבעל ברית והוא להקל ולא להחמיר: (כב) מג"ג: (כג) גם זה שם: (כד) דה"ח וש"א:

הגהות ותיקונים: א) קע"ט: *[יב] *[יד]

ליקוטי דברי הרב: א) ובשו"ע הרב סעיף ו' הביא ב' השיטות אם אומרים תחנון במנחה כשמתפללים אצל התינוק ולא חילק בין קודם או באמצע הסעודה.

הלכות נפילת אפים סימן קלא

ה "אם חלה (כז) מילה (טו) [ו] בתענית צבור (כח) מתפללים סליחות ואומרים וידוי ואין נופלין על פניהם ואין אומרים והוא רחום כשחרית אפי' במקום שנהגו לאומרו (טז) (כט) בגלח זה: ו 'נהגו שלא ליפול על פניהם (ל) בט"ו (יז) באב ולא (יח) (לא) בט"ו בשבט ולא בר"ח ולא במנחה (לב) שלפניו ולא בחנוכה וי"א גם במנחה שלפניו (וכן נוהגין) (לג) בפורים אין נופלין על פניהם (בל"ג בעומר אין נופלין (לד) בעי"כ אין נופלין וכן בערב ר"ה אפי' שחרית מנהגים): ז (לה) 'ומנהג פשוט שלא ליפול על פניהם בכל חדש ניסן ולא בט' באב ולא בין יו"כ לסוכות. (ולא מתחלת ר"ח סיון (לו) עד אחר (יט) [ז] שבועות): ח "אין אדם חשוב רשאי (לז) ליפול על (כ) פניו (לח) כשמתפלל על (כא) הצבור אא"כ הוא בטוח (לט) שיענה כיהושע בן נון: הגה (מ) וכן אסור לכל אדם ליפול על פניו בפיטוט וידים ורגליים

ה שם בשם רי"י בר יהודה ו בים יוסף ז שם ח מגלה כ"ב

באר היטב

ע"ש. ובוס החופה אע"פ שאינו נכנס לחופה עד הערב אין נופלין על פניהם בשחר מהרי"ל סי' פ' ופר"ח חולק עליו וכתב מסתברא לי כל שלא נכנס לחופה נופלין על פניהם ע"ש ועיין כנה"ג ובמ"ל ובהלק"ט ח"ל סי' כ"ל: (טו) בת"ל. וה"ה אחן בתוך ז' ימי משתה אם בא לבהכ"נ עי' שכנה"ג בהגהת ב"י: (טז) בגלח זה. ר"ל דנהגו לומר והוא רחום בכל ת"ל אף שאינו ב' וה' אפ"ה אם חל מילה בו אין אומרים והוא רחום: (יז) בחב. בני אוסטריך נוהגין שאין אוכלין קטניות בימים שאין נופלין משום דדמי לאבילות המתגלגל מהרי"ל: (יח) בט"ו בשבט. דר"ה לאילנות. ונוהגין האשכנזים להרבות במיני פירות של אילנות. תיקון ישכר מ"ל: (יט) שבועות. וש מקומות נוהגים שלא ליפול ז' ימים אחר שבועות מפני שהקרבנות יש להם תשלומין כל ז' כנה"ג ועיין בשכנה"ג: (כ) פניו. וכשמטה קצת שרי מ"ל: (כא) הציבור. פי' ובפני ציבור הרא"ש וכגון שאין הקהל נופלים בתחנון אבל אם הקהל נופלין בתחנון מותר. ב"ח ועי' ב"י. נמצא למדין דדוקא כשמתפלל על הציבור בפני הציבור ואין הציבור נופלין בתחנון הוא דאסור. לפ"ז בביתו מותר אפילו כשמתפלל על הציבור. וה"ה בציבור כשמתפלל על עצמו וכ"כ הע"ת

משנה ברורה

יום א'" של החופה אם מתפללין קודם שהיה החופה כגון אם היה החופה מעט קודם לערב ביום ג' אין אומרים תחנון עד יום ג' הבא מעט קודם לערב ודוקא אם היה הזמן בחור או הכלה בתולה אבל אלמן שנשא אלמנה אין זה נוהג רק ג' ימים וכן הדין בוהוא רחום ולכן טוב ליזהר שלא יכנס החתן לבהכ"נ כל ז' ימי המשתה שנמנעין לומר תחנון בעבורו: ה (כז) מילה. וה"ה אחן [א"ר ומגן גבורים]: (כח) מתפללים סליחות. שמניחין מקצת וא"ל להיות לגמרי: (כט) בלא זה. ר"ל דנהגו באיזה מקומות (כה) לומר והוא רחום בכל תענית צבור אף שאינו בב' וה' אפ"ה אם חל מילה בו אין אומרים והוא רחום: ו (ל) בט"ו באב. דבגמרא איתא שהיה יו"ט גדול אחמן המקדש: (לא) בט"ו בשבט. שהוא ר"ה לאילנות (כו) ונוהגין האשכנזים להרבות אז במיני פירות של אילנות: (לב) שלפניו. משמע מזה דבט"ו באב וט"ו בשבט נופלין במנחה שלפניו (כז) ואין נוהגין כן [ע"ת]: (לג) בפורים. היינו בשני ימים (כח) וכן בפורים קטן בשנה מעוברת (כט) ובכל אלו אין אומרים גם במנחה שלפניו וכן בל"ג בעומר אבל בערב ר"ה ובעיו"כ אומרים במנחה שלפניהם: (לד) בעיו"כ. ובשאר עיו"ט א"ל לבאר שהוא מבואר בסעיף הסמוך: ז (לה) ומנהג פשוט וכו'. ובכל אלו (ל) א"ל אחנון גם במנחה שלפניהם. והנה כל אלו הסעיפים הוא לענין אחנון אבל לענין אומרים בכולם אבל בר"ח וחנוכה ופורים וערב פסח וערב יום"כ וט"ב וה"ה שאין אומרים בשנה מעוברת ביום י"ד וט"ו באדר ראשון גם אין אומרים אותו בבית האבל [אחרונים] עוד כתבו דאל ארך אפיס ולמנלא דינם שוה: (לו) עד אחר שבועות. (לא) וש מקומות נוהגין שלא ליפול (לב) כל השנה ימים שאחר שבועות מפני שהקרבנות שבועות היה להם תשלומין כל ז': ח (לז) ליפול על פניו. היינו כשהוא דרך קידה (לג) ואפילו בלא פיטוט ידים ורגליים ואפילו לא היה שם רצפת אבנים דבשאר כל אדם שרי באדם חשוב אסור (לד) ואם הוא מטה קצת על לדו (לה) אפי' על רצפת אבנים שרי דאין זה נפילה על פניו וכ"ש נפילת אפיס שלנו שהוא רק הטיית הראש וכיסוי פנים בעלמא (לו) בדאלי שרי: (לח) כשמתפלל על הצבור. פי' (לו) ובפני הצבור דכסיפא ליה מילתא שהרהרין שאין הגון ואין ראוי ליענות אבל בביתו אפילו מתפלל על הציבור מותר ואפילו בפני הציבור דוקא כשהוא לבדו נופל על פניו ואין הקהל נופלין עמו דאם כל הקהל נופלין אז אם אין ח"ו נעניס אין גנאי כ"כ להאדם חשוב דלא עדיף הוא מכלל הציבור: (לט) שיענה כיהושע ב"נ. שאמר לו הקב"ה קום לך למה אתה נופל על פניך: (מ) וכן אסור וכו'. אקדים הקדמה קצרה כדי שיתברר היטב והוא דהנה כתיב בתורה ואבן משכית לא תתנו באלכם להשתחות עליה דהיינו אפי' כשמשתחוה לשמים על אבן משכית או על רצפת אבנים בחדא מילתא היא וכתבו הפוסקים דאין אסור מן התורה כי אם כשיש תרתי לגריעותא דהיינו כשמשתחוה בפיטוט ידים ורגליים וגם על רצפת אבנים דוקא אבל דרך קידה דהיינו שנופל על אפיו על הרצפה בלא פיטוט ידים ורגליים או אם הוא בפיטוט ידים ורגליים שלא על רצפת אבנים אסור רק מדברי סופרים דגזרו קידה אטו השתחוה ושלא על הרצפה (מא) אטו רצפה אבל אם היה תרתי למעליותא דהיינו דרך קידה בלא רצפת אבנים לא גזרו רבנן וכן אם היה נופל דרך קידה על רצפת אבנים אך שלא היה קידה גמורה דהיינו שנטה קצת על לדו או אם היה בפיטוט ידים

שערי תשובה

דנפ"ל רשות עיין שם וכן מבואר מהט"ז ושאר אחרונים: *[ו] בת"ל. עבה"ט שהבעל ברית עצמו אין צריך לומר התחנונים והפיוטים רק בקריאת פרשה ויחל גם הוא חייב כמו שחייב בתענית עיין שם: *[ז] שבועות. עבה"ט ובשכנה"ג כתב שיש נוהגין עד י"ג ולא י"ג בכלל ויש שאין נופלין גם בי"ג משום שפיקא דיומא ודעבד כמר כו' ויש למשון אחר הש"ך הנמצא באותה תפלה. אך בא"י שאין שם שפיקא דיומא צריך לומר בי"ג דסיון וכן מנהג ירושלים מובא בכמ"ש בספר פרי האדמה ובש"ך עיין שם ולענין ט"ו באייר אותן שנהגו שלא לומר בי"ד משום שפקא זעירא. אך בת"ל כתב דבשאלוניקי מוחין בידו מי שאינו אומר נפ"ל בט"ו וכן בקושטא וכן המנהג בא"י ובמצרים לומר נפ"ל בט"ו אייר כמ"ש. ועיין בבית דוד סי' ט' ועיין בשכנה"ג שאלא נוהגין שלא לומר עד ר"ח משום שהחודש מרובה במועדות א"ל כמ"ש בשדה"י מפני שהחודש הזה נכנס בעיני רואי הוא שילא בשמחה ע"ש ובמדינות אלו אין המנהג כן ומי שנוהג כן שלא לומר כל החודש אין מוחין בידו:

שער הציון

(כה) לבושי שרד: (כו) מ"ל: (כז) וכ"כ ש"ל: (כח) מתה"ש וש"ל: (כט) אחרונים: (ל) דה"ח: (לא) מ"ל: (לב) פמ"ג: (לג) כ"מ בגמרא: (לד) מ"ל: (לה) מבואר בפוסקים: (לו) כ"כ הריב"ש ועיין בבה"ל בריש הסימן: (לז) ט"ז וש"ל: (לח) כ"י וט"ז:

*[טו] *[יט]

הגהות ותיקונים: א) ח':

הלכות נפילת אפים סימן קלא קלב

א סוטה מ"ט ב טור

אפי' אם (מא) אין שם אבן (כב) משכית (הגהות אשירי סוף פ' תפלת השחר וריב"ש סי' תי"ב) אבל אם נוטה קצת על גדו מותר (מב) אם אין שם אבן (כג) משכית וכן יעשו (כד) ביו"כ (מג) כשנופלין על פניהם (כה) (מד) אם יציעו שם עשבים כדי להפסיק בין הקרקע וכן נוהגין (מרדכי):

קלב דיני קדושת ובא לציון. ובו ב' סעיפים:

א (א) אמתרגמינן קדושת (ב) ובא לציון וצריך ליזהר בבו מאד לאמרו (ב) בכוונה: הגה ונענין אם היחיד אומרה דינה כדין קדושה שבועבר (ג) ועיין לעיל סי' נ"ט (ד) ובקדושה שבתרגום יחיד אומרה ולא (ג) [לא] שנים ואין

שערי תשובה

*[לא] שנים. עבה"ט ועיין בספר הכוונות שהאר"י לא היה מושב לזה והיה אומר מלות המרגום בקול רם. אך לפי מה דמשמע בב"י סימן נ"ט עיקר הטעם שלא יקראו בקול רם כדי שלא יהיו הצבור אומרים יחד ולשון תרגום ביחיד דוקא כמ"ש בזוהר. אבל לקרות בקול רם בפ"ע שלא ביחד עם שאר אנשים מהצבור יכול לומר אף בקול רם. וכ"כ בש"ך וכתב דהזוהר מיירי לענין שלא ישתתפו לקרות שנים ביחד עיין שם. וגם כתב

באר היטב

ופר"ח חולק וס"ל דלפני ציבור אסור אפילו כשמתפלל על עצמו ע"ש: (כב) משכית. אע"ג דאין אסור מן התורה אלא בפישוט ידיים ורגלים על אבן משכית מ"מ גזרו חכמים אטו אבן משכית וריב"ש כתב דחיישינן לאבן משכית אפי' לא היתה שם רצפת אבנים דשמא היה שם ונבנה עליה עב"י. ודוקא כשפניו דבוקות בקרקע אבל אם שוחה בתפלה אפילו יש שם רצפה שרי. ומיהו נפילת אפים אסור אפילו אין פניו דבוקות בקרקע כיון דאין כוונתו להשתחות רק ליפול על אפיו. ורצפת לבנים אין אסורה דאבן כתיב ולבנה לאו אבן היא עמ"א: (כג) משכית. ר"ל אפי' בפישוט ידיים ורגלים עיין ב"י: (כד) ביו"כ. פי' שיטו על צדיהם: (כה) או יציעו. כל"ל פי' ואז אפילו בלא הטיה שרי דדוקא על הקרקע אסור בלא הטיה שמא יש תחתיו רצפת אבנים ונבנה עליה דקרקע לא חשיב הפסק שארצו של בית כמוה עד התהום אבל עשבים חשיבי הפסק. מ"א ע"ש ופר"ח לא כתב כן ע"ש. בר"ה א"ל עשבים דאין נופלים על פניהם רק כורעים ומשתחוים בעלינו אבל ביו"כ נופלים על פניהם בסדר העבודה. יש למחות ביד האומרים תחנות שבמעמדות שמסיימין בא"י ש"ת אלא י"ל ברוך ש"ת בלא שם. ט"ז:

(א) ובא לציון. כשמכריזין דבר יש להכריז קודם שמתחיל החזן אשרי ולא בין אשרי ללמנצח וכ"ש בשעה שאומרים אשרי שתתבטל כוונתם סמ"ע בס"מ סי' רס"ב. אם בא יחיד לבהכ"נ בשעה שאומרים סדר הקדושה יאמרה עמהם אף קודם תפלתו דהא י"א דאין היחיד אומרה וה"ה דיכול לאמרה קודם שיאמר השני פסוקים דהיינו ובא לציון וגו' ואני זאת וגו' ואח"כ יאמר השני פסוקים ומכ"ש שיכול לומר אשרי ולמנצח אח"כ כדי לאמרה עם הציבור מ"א: (ב) שנים. לפי שכל שהוא בלשון תרגום אין לאמרה בדיבור ופי' הוא שנים

ביאור הלכה

קונטרס מאמר קדישין

בו יבואר דיני קדיש בקיצור ומלוקט מלבוש ומ"א וכנסת יחזקאל ודה"ח ומגן גבורים וש"א.

חמשה חילוקים הם באמירת קדיש ואלו הם בן שבעה וכן שלשים וכן י"ב חודש ויום הפסקה [דהיינו שפוסק בו מלומר קדיש] ויאל"ע. ויש לכל אחד מדרגה בפני עצמו. ונעשה תלוקות אלו ומדרגתם נראה שיקדו חז"ל לפי מדת הדין המתות והקדיש הוא להגין. ולכן שבעה ימים הראשונים צריך יותר רחמים וחכות. ושלשים צריך יותר רחמים מי"ב חודש. ויא"ל הוא משני טעמים או דבאותו יום איתרע מזלו של אבל כמ"ש הלבוש ביו"ד סימן ת"ב סי"ב או כדי שיהיה נתת רוח לאביו ולאמו להגין עליהם ולכפר לנפשם. ויום הפסקה נהגו האבלים לתת לו כל הקדישים משום דכיון דנהגו להפסיק תדש קודש ובשביל שמוותר להם תדש ימים נתנו לו קדימה זו

משנה ברורה

ידיים ורגלים ושלא על הרצפה ונטה קצת על גדו דלא הוי פישוט ממש ג"כ מותר ועתה נהוג לבאר דברי הג"ה. וכן אסור לכל אדם וכו' ר"ל כמו באדם חשוב הנ"ל אסור אפי' בלא אבן משכית כן הכא אלא דשם אסור אפילו דרך קידה והכא אין אסור רק דוקא דרך פישוט ידיים ורגלים: (מא) אין שם אבן משכית. או רצפת אבנים. ואם יש שם רצפת אבנים אפי' דרך קידה אסור [ודוקא כשפניו דבוקים בקרקע (לט) אבל אם שוחה בתפלה אפי' יש שם רצפה שרי] ודוקא נגד רצפת אבנים (מ) אבל רצפת לבנים אין אסורה דאבן כתיב ולבנה לאו אבן הוא כדכתיב ותהי להם הלבנה לאבן: (מב) אם אין שם אבן משכית. אבל כשיש אבן משכית לא מהני הטיה על גדו כיון שהוא פישוט ידיים ורגלים: (מג) כשנופלין על פניהם. ר"ל כשהם נופלים (מא) דרך פישוט יו"ר שלא על הרצפה צריכים להטות על צדיהם (מב) וכן כשיש רצפה אפי' נופלים דרך קידה בעלמא צריכין להטות על צדיהם: (מד) אם יציעו. ל"ל (מג) או יציעו וי"ל דאז אפי' בלא הטיה על צדיהם שרי (מד) בשני האופנים אלו שציירנו:

א (א) מתרגמינן. כדי (א) שיכינו הכל: (ב) בכונה. דאמרינן בגמרא מיום שחרב המקדש עלתה קלי אקדושא דסידרא. כשמכריזין דבר (ג) יש להכריז קודם שמתחיל הש"ץ לומר אשרי ולא בין אשרי ללמנצח וכש"כ בשעה שאומרים הקהל אשרי או סדר קדושה שתתבטל עי"ז כונתן: (ג) וע"ל סימן נ"ט. דשם מסיק הרמ"א דנתפשט המנהג לומר אף ביחיד ומ"מ לכתחלה טוב יותר לומר בציבור(ג) וע"כ אם הציבור התחילו לומר ואתה קדוש והוא לא אמר עדיין אשרי ובא לציון יש לו לאמרו עמהם ואח"כ יאמר אשרי ולמנצח וגם השני פסוקים שקודם ואתה קדוש דהיינו ובא לציון ואני זאת בריתי וגו': (ד) ובקדושה שבתרגום כו'. ר"ל דפסוקי הקדושה שבלשון הקודש

שער הציון

(לט) מ"א בשם הריב"ש: (מ) מ"א וש"א: (מא) דבלא פישוט הוי תרתי למעליותא ל"ל הטייה [הגר"א וש"א]: (מב) הרא"ש וש"פ: (מג) ט"ז ומגן גבורים ועיין במ"א: (מד) ואם היה בפישוט ידיים ורגלים על הרצפה לפירוש הראשון של המ"א מקב"ב בדאי לא מהני עשבים בלי הטיה על גדו ולפירוש השני אפשר דיש להקל אף לדעת רב שרירא ול"ע וגם בפמ"ג במש"ז מקטו"ו לא בריר ליה הא מלתא להתירא לכן סתמתי הדבר. לא העתקתי מה שכתב המ"א דבר"ה א"ל עשבים דלדידן נוהגין ליפול בר"ה כמו ביוהכ"פ לכן יש ליזהר להפסיק עכ"פ בטלית או בדבר אחר או יזהר שלא יפול בפשוט ידיים ורגלים אלא דרך קידה בעלמא או יטה קצת על גדו: (מ) מ"א: (נ) מ"א: (נא) ודה"מ ועיין במ"א שכתב עוד דיאמרנו אפילו קודם התפלה כשבא לביהכ"נ ומלא שהצבור אומרים קדושה דסידרא וכמדומה שהעולם לא נהגו כן:

*[נב]

לאמרה בקול רם (בית יוסף סימן נ"ט): ב [1]אסור לאדם (ה) לצאת מבהכ"נ קודם (ו) קדושה דסידרא. ג [2]רב עמרם גאון הגה ואומרים אחר סיום התפלה (ג) [כ] (ז) עלינו לשבח מעומד (כל בו) ויזהר לאומרו (ח) בכוונה וכשמגיע אל אל נא יושיע יפסיק מעט קודם שיאמר (ד) (ט) ואנחנו כורעים וכו' (טור) ואומרים (ה) [ג] (י) קדיש יתום אחר עלינו ואפי' אין

באר היטב

מקרא ואחד תרגום זוהר: (ג) עלינו לשבח. בכתבים כתב שיאמרוהו אחר כל תפלה מג' תפלות כ"כ בכנה"ג סי' רל"ד אבל בספר שתי ידות בשם תולעת יעקב כתב שא"ל במנהה. ובסוף עלינו יאמר פסוק והיה ה' למלך וגו'. יאמר ומושב יקרו. יש לומר הוא אלהינו אין עוד משב"ץ. ויש לומר עלינו באימה ובירא כי כל בצא השמים שומעים והקב"ה עומד עם פמליא של מעלה וכולם עונים ואומרים אשרי העם שככה לו אשרי העם שה' אלהיו מט"מ. האר"י ז"ל היה אומר ועל כן נקוה לך בוא"ו וכ"כ בספר כנף רנים למהר"א אזולאי יד אהרן: (ד) ואנחנו כורעים. ויכרע ושתחוה השתחויה גדולה האר"י ז"ל מ"א: (ה) קדיש יתום. ספק שמת אביו או אמו יאמר קדיש בשאין אבל אחר שם מהרי"ל. בני בנים יכולים לומר קדיש אך שאר אבלים יאמרו ב' קדישים והם קדיש א'. ואין מילוק אם הם מן האב או מן האם. ובתשובת כנסת יחזקאל כתב דדוקא בן הבן אבל בן הבת לא יאמר קדיש וכ"ש לבת אין לה קדיש כלל בבהכ"נ. ואם רוצים לעשות לה מנין רשות בידם ע"ש סוף חלק י"ד. היא"ל יש לו כל הקדישים של אותו יום אפי' קדיש של פרקיס ושל רוח ושל שיר השירים. רמ"מ סי' פ' וכ"פ מ"א. ובכנסת יחזקאל שם כתב כל מה דתיוב כגון תפלה קדיש וקדיש של שיר היחוד וכן ברכי נפשי ופרקים מגיע ליא"ל. אבל מגלת קהלת ורות ושיר השירים יטילו גורל הואיל ואינם רק מנהג בעלמא המה דומים לקדיש תהלים ושיל של יום ויטילו גורל. וקדיש שאומרים בע"ש אחר מזמור שיר ליום השבת הוא לאבלים אם לא שהיא"ל הוא בחברה של קבלת שבת והכל לפי מנהג. ובכנסת יחזקאל שם כתב דהיא"ל שהיה לו ביום ו' אין לו שום שייכות רק האבלים עם היא"ל שהוא בשבת יטילו גורל ע"ש. כשמטילין גורל ד' או ה' ויש בהן ב' שיש להן אותיות שוות כגון מ' והאחרים יש להן מנין הפחות מזה אז בטל הגורל וצריכים כולם להטיל גורל מחדש ואין יכולים השנים לומר האחרים כבר הפסידו חלקם ושניהם נטיל גורל. אבל אם א' יש לו ת' והאחרים שוין ויש

שערי תשובה

דמאטדרהם נראה שגם פסוק ה' ימלוך י"ל בלחש עיין שם: *[ב] עלינו. עבה"ע. ומ"ש בשם כנף רנים כתב בגר"א שבידו ספר זה כמ"א ממש ממו"ה ולא מצא בו שיאמר ועל כן וכן נוהגין לומר על כן: *[ג] קדיש. עבה"ע ועיין בשו"ת ב"ב מ"ת סימן מ' בתי שבכרוהו לומר קדיש בשביל אים ואבה קרובים ואחד ל"ל קדיש בשביל בנו המבור שמא יש לזה שאומרו בשביל האים והאבה ד' אלקים ולזה שאומר בשביל בנו חלק אחד עיין שם. וע"ש שהבן דינו כמושב אעפ"י שהיה מושכר למשרת בעיר ומת שם וגם מבואר שא"ל שהבן בשכרו יש לו יתרון נגד האומר בחנם וגם מבואר שם דאף שהבן לא היה בן עשרים אין זה מגרע כחו ואין לחלק בכך כלל מה שאינו בר עונשין וגם בימי שאין מילוק בין מי שהיה לו אב או אם כאן בעיר ומתו אם שהיה דירתם קבוע בעיר אחרת ומתו והבן הוא מושב מן העיר הזאת דמרוייהו כי הדדי מינהו ויש לשניהם לחלוק בשוה הקדישים אעפ"י שזה האב ואם שלו לא היו מושבים כאן משום מושב כמו מבירו ואף שב"י בסוף הלכות אבילות בשם מהר"י מרוזש לא כ"כ מ"מ לא נהגו כדבריו רק במדינות אלו נמשכים אחר המנהגים והלבש עיין שם. וע"ש שכתב שבמדומה שאין נוהגין לחלק יותר למי שאומר על אב ואם דלא כמ"ש המג"א בשם מהר"ן (וכן הוא מבואר כאן בבה"ט בשם הבנ"י) ומ"מ לענין הך דינא שבכרו לזה שיאמר על אים ואבה שפיר יש לזה יתרון נגד האחר שאומר על קרוב אחד עיין שם. ועיין בשב יעקב סימן ז'. ועיין בשבות יעקב מ"ב סימן נ"ג שאם אין לו בן רק בת לא תאמר קדיש רק בביתה. ואם אביו חי ורוצה לומר קדיש בבהכ"נ במקום שידוע שהמנהג לומר על קרובים יש לעשות פשר כמ"ש הרמ"א ושם סימן נ"ד כתב לענין בן הבן שלמד עמו זקנו והוא רוצה לומר קדיש אחריו ואמו מוחה בעלה דעתה. ישוב שכולם יש להם אב ואם ואחד אבל ולאמור י"ב מודש פסק שיאמרו בזה אח"ז וכיון שכל הב"ב אומרים אין קפידא ובקונטרס מעה אפרים בח"י בתנהגי קדיש יתום מבואר הדברים על אופניהם. ועיין בשו"ת מעיל צדקה סימן י' שחולק [על] המג"א בשם הגאון מוהר"ן כשמלא ד' שיש להם אותיות שוות

משנה ברורה

הקודש נאמרים דוקא ברבים ופסוקי הקדושה שבתרגום נאמרים דוקא ביחיד (ד) לפי שכל שהוא בלשון תרגום אין לומר אותם ברבים וע"כ כשאומרים קדושה דסדרא בציבור אומר כל יחיד בפני עצמו בלחש התרגום של הקדושה דאז לא מיקרי בציבור (ה) וזהו מה שסיים הרמ"א שלא לאמרה בקול רם. ואם מתפלל שלא בציבור יכול לומר גם התרגום בקול רם [שע"ת]: ב (ה) לצאת מביהכ"נ וכו'. דכיון (ו) דהעולם מתקיים ע"ז צריך ליזהר מלזלזל בזה. ולפי מה שבארנו לעיל דנכון להדר לאמרה בציבור (ז) ממילא צריך ליזהר שלא לצאת מקודם אפי' אם ירצה לאמרם בפני עצמו אם לא בשעת הדחק: (ו) קדושה דסידרא. הוא קדושת ונקדשך (ז) עלינו. מ"א כתב בשם האר"י שיאמרוהו אחר כל הג' תפלות וכן נוהגין במדינתנו מלבד בבתי כנסיות גדולות שמתפללין תפלת מעריב סמוך למנחה (ועיין לקמן סימן רל"ה) אין אומרים עלינו אחר גמר תפלת מנחה דעלינו שיאמרו אחר תפלת מעריב קאי גם אמנחה [מגן גבורים בשם קדר היום] ויש כמה נוסחאות בעלינו והוגמ בא"ר ואין לשנות שום נוסחא כי כל נוסחא יש לה יסוד [שם]: (ח) בכונה. ויש לומר עלינו באימה ובירא כי כל בצא השמים שומעים והקב"ה עומד עם פמליא של מעלה וכולם עונים ואומרים אשרי העם שככה לו אשרי העם שה' אלהיו מט"מ]: (ט) ואנחנו כורעים. ולריך לכרוע שלא יהיה נראה ככופר מ"ו: (י) קדיש יתום אחר עלינו.

ביאור הלכה

ומהאי טעמא אינו קודם לדמות ליא"ל ולבן שנשים כי אינם משתחוים כלום על ידו דבלא"ה יש להם דין קדימה עליו. אין מונין השנעה והשלשים כי אם מיום קבורתו אף שעבר זמן רב בין מיתה לקבורה. ואין מונין מיום המיתה ולא מיום שנודע לו כמש"כ הרמ"א ביו"ד סימן שע"ו סי"ד[3] משום דעיקרי דינים של גיהנם מתחיל מקמיתת הגולג. ויא"ל מונין מיום המיתה כמש"כ ביו"ד סימן ת"ג סי"ב בהג"ה לענין התעניות. ואין חלוק בין שהיה אבל מיתה או שהיה רק אבל הקבורה כמש"כ הלבוש שם ואפילו בשנה ראשונה. ויום הפסקה נראה מהלבוש דמונין מיום הקבורה אך אם יש ימים רבים בין מיתה לקבורה אין מונין אלא מיום הקבורה[3]. ואין אומרים מקצת היום ככולו לענין שבעה ושלשים דאפילו בתפלת המנחה יש לו עדיין זכות של שבעה ושלשים כמו שכתבו האחרונים. פוסקין לומר קדיש תדש קודם היא"ל ויום אחד קודם יום היא"ל בחדש שאחריו דהיינו אם היא"ל שלו חל בז' שבת צריך לומר קדיש רק עד שבת ימים בשבת ועד בכלל. ואם השנה מעוברת מפסיקין שני חדשי' קודם דחדש' גרמו לפטור הדין מעליו ומפסיקין ג"כ יום אחד קודם כנ"ל. בן שבעה גדול שהולך בשבת בביהכ"נ אפילו אם עשה מנין בביתו בחול מ"מ יש לו כל הקדישים ומדתה לבן שלשים ויא"ל וכ"כ לבן י"ב חדש מכל הקדישים והיינו קדישים של תפלה אבל

[1] בס"א הגירסא המיתה (עיין מטה אפרים שער ג' סעיף ה'):

*[ג] *[ה]

שערי הציון

(ד) ט"ז: (ה) לבושי שרד: (ו) כ"י: (ז) וכן משמע בלבוש:

יתוס בבית הכנסת יאמר אותו מי שאין לו אב ואם ואפילו מי שיש לו אב ואם (יא) יכול לאמרו אם אין אביו ואמו

באר היטב

להם פחות אחי ואחי זכה הראשון. ב' או ג' שהטילו גורל ולמחרת בא עוד א' בעלה החלוקה וגרימים להטיל גורל מחדש ואותו שאמר קדיש ערבית אין בגורל. ואם היה בעיר ולא בא איבד זכותו דמדלא בא ואחי מחל להן שיהיה אחרון. א' אמר קדיש ולמחרת בא עוד א' ואמר אמי אומר היום כנגד קדיש שאמרת אתמול ועל הקדיש הג' נפיל גורל והלה אומר כיון שלא בא אתמול זכיתי בהקדיש והשמים של היום נתלוק בינינו הדין עם הב' והוא אומר קדיש ראשון ועל השני יפילו גורל. אמנם אם יש ד' יא"ל וג' בא אתמול הג' אומרים כל התפלה קדישים והרביעי יאמר קדיש שיר של יום. ואם הרבה יא"ל שאף שיגידו כל הקדישים אין כדי לחלוק לכולם זה שלא בא ערבית איבד זכותו. כל הפוסקים מסכימים אף דאחד יכול להתפלל והשני אין יכול לענין קדיש לא הפסיד זה שהתפלל ואם שניהם יכולין להתפלל יטילו גורל מי ראשון ומי שני. ב' שיש להם יא"ל ואחד רוצה להשמים לדרך למחר ואמר תן לי עתה הקדיש וטול אתה למחר והב' אומר לא כי אלא נפיל גורל הדין עם הב' דיכול לומר אני רוצה להקדים עצמי למצוה. שני אנשים א' נהרג וא' מת בן הנהרג דומה לבן המת דכיון דנהרג ה"ל כפרה ובודאי שב בתשובה קודם מותו משא"כ במת מעצמו. כשיש בן י' נותנין לו כל הקדישים וקדיש של מזמור לאבלים. במקומות דנוהגים דמושב דומה את האורח מ"מ פעם א' יש רשות לאורח להתפלל ולומר קדיש וכתב הש"ך דאם יש בן י' אין לאורח קדיש כלל. הלומד בשיבה דין תושב יש לו. ומלמד אם אין לו אשה במקום אחר נקרא תושב ועיין בבנסת יחזקאל מ"ש ע"ז. לענין קדיש לא אמרינן מקצת יום ככולו ואעפ"י שיש א' שמת לו מת בחמצע השנה ואחד מת לו ביום א' שאיבד שום ביום השנה. מי שאבל על אביו ואח"כ מתה אמו יש לו כל הקדישים מדין למ"ד ואפ"ה חולק בשאר קדישים בגין אביו עם שאר אבלים מ"א בשם מהר"ן. ובבנסת יחזקאל הקשה עליו דא"כ מי שאבל על אביו ואמו יאמר קדיש כפל משאר אבל חה ליתא דזכרון א' עולה לכאן ולכאן ומישב כגון דאם הוא בן י' שאז הקדישים של התפלה שלו ובני יב"ח אומרים תהלים קדיש וכדומה לו ואם אירע באחד יום כמה יאר ליטע שאז נדחה בן י' לגמרי מתפלה קדישים מה י"ל דחולק עם האבלים בשאר הקדישים מצד אביו אבל בלא"ה לא יאמר קדיש כפל משאר אבל דזכרון א' עולה לכאן ולכאן. בן שבעה גדול שהולך בשבת לבהכ"נ דוחה יא"ל וכ"ש

ביאור הלכה

שיר של יום או תהלים קדיש יקח היא"ל קדיש אחד בלי גורל והשאר קדישים של תהלים יפיל היא"ל גורל עם שאר האבלים [בכנס"ן] . בן שבעה קטן שהולך כל שבעה למהכ"נ [וה"ה בגדול אם הוא יושב ימי אבלותו בבהכ"נ] יש לו כל הקדישים ממדין אפילו נגד בן י' רק ליא"ל יש לו קדיש אחד ואם יש הרבה יא"ל נגד כל הקדישים נדחה הבן ז' קטן לגמרי. אם נתבטל ממנו אבלות של שבעה מחמת הרגל מ"מ כל שבעה ימים מיום הקטרה יש לו דין שבעה לענין קדיש [וכן אין הרגל מבטל ממנו דין בן שלשים] ומ"מ אין לו רק דין בן ז' קטן כיון שהולך כל שבעה למהכ"נ. וכן אם מת אביו ברגל יש לו דין בן ז' קטן לענין קדיש ברגל ואחר הרגל אף שנהג אבלות מ"מ אין לו דין שבעה לענין קדיש רק שמונה שבעה ימים מיום הקטרה ואח"כ אין לו רק דין בן שלשים. מי שיש לו זכות יותר לענין קדיש כגון בן שבעה וכן י' ויא"ל יש לו זכות לענין התפלה להתפלל ג"כ לפני העמוד. לענין קדיש בתוך ז' אורח ותושב שוין בכל הקדישים ואורח בן זי"ן מדהה לבן למ"ד ויא"ל תושבים. בן זי"ן גדול וכן זי"ן קטן שוים ואפ"ה אם יש עוד יא"ל ויש ג' קדישים אז נדחה היא"ל לגמרי וכן זי"ן קטן קדיש א' דיכול הגדול לומר להקטן אבל לא ממך קא שקילנא הקדיש אלא מהיא"ל שאני קודם לו לקדיש וכנ"ל בן י' יש לו כל הקדישים של מיום עד אבל י"ב חודש

שער הציון

(מ) כ"ז מלמש:

בן י'. אך בן ז' קטן דין י' יש לו ויש ליא"ל קדיש א' מ"ב סי' ע"ב והש"ך סי' שע"ו כתב דאפ לבן י' יש קדיש א' עגד בן ז' קטן והמ"א פסק דהקטן דוחה לבן י' לגמרי רק ליא"ל יש קדיש אחד. מי שבעלה אבלתו ברגל או קודם מתו ברגל יש לו דין ז' ודין קטן ז' יש לו מאחר שהולך כל ז' לבהכ"נ ויש ליא"ל קדיש א'. ואם יש בשבת קטן ז' וגדול ז' ואחר נימנו אומר הגדול ב' קדישים והקטן קדיש א' שיאמר הגדול להקטן הקדיש הג' לא ממך קא שקילנא כ"א מן האחר נימנו. בא"ז נסתפק אם הבן ז' גדול עושה מנין בביתו אולי יהוה בשבת לבן ז' קטן ויש ליא"ל קדיש א' ואנן לא מחלקינן בזה ונוהגין כמ"ש. בן י' יש לו כל התפלה קדישים. ושאר האבלים בני יב"ח אומרים תהלים קדישים וכדומה לו. יא"ל תושב ובן י' תושב ליא"ל קדיש א' ערבית ולבן י' ב' קדישים שחרית. יא"ל אורח ובן י' או בן יב"ח תושב ליא"ל קדיש א'. אורח בן י' ויב"ח תושב יתלקו כל התפלה קדישים. יא"ל תושב ויא"ל אורח דוחה התושב לאורח. יא"ל תושב ויא"ל אורח ובן י' תושב אז האורח יאמר קדיש א' שחרית מן ב' קדישים המגיעים לבן י' ואין התושב יא"ל יכול לומר ליא"ל אורח נגדך אני קודם דיאמר האורח לא מדידך שקילנא כ"א מבן י'. אם יא"ל תושב ויא"ל אורח בענין תהלים קדיש שמטילין גורל היא"ל עם האבלים אם היא"ל תושב מוחל הגורל שיאמר היא"ל אורח קדיש א' אין לאבלים לדחות כי נגדם אורח יא"ל קודם. אמנם אם הטילו גורל וחכו האבלים יאמר ליא"ל אורח מזלי דידי גרס. אך היא"ל אורח עמהם בגורל כי נגדם הוא כאחד מהם. בפרישת שמע לפני הפתח דהיינו המנין שעושין בעזרה שלפני הפתח אורח ותושב שוין. אמנם קדיש של תהלים ושיר של יום ושאר מזמורים וקדיש אחר שיר השירים ורות וקהלת אין חלק לאורח כ"א ביא"ל כמ"ש. נהוג עלמא ביום שפוסקין לומר קדיש בכלות י"א חודש אומר כל הקדישים מיהו אין דוחה ליא"ל ולבן י' ויפסיק מלומר קדיש יום א' קודם ולא בחותו יום שיהיה היאר נימנו. למשל אם מת ג' לחודש שבטו צריך שיפסיק ב' טבת דהא הטעם דפוסקים שלא יחשוב אביו לרשע ואם יאמר ג' טבת יהיה יום אחד בחודש י"ב וחשוב חודש וכאילו אמר יב"ח ע"כ יאמר ב' טבת ויפסיק בה היום וג' שבט יא"ל. היא"ל הוא לעולם יום המיתה ולא יום הקטרה אף שנתעכב הקטרה ימים רבים ואפילו בשנה ראשונה. אם מתה אמו והאב מקפיד שלא יאמר קדיש אין

משנה ברורה

שהרי (מ) לעולם צריכין לומר קדיש אחר שאמרו פסוקים ובעלינו יש ג"כ פסוקים וצריכים קדיש אחריו אלא שנהגו בקדיש זה להיותו ליתום שמת אביו ואמו מפני שיש יתומים קטנים או אפילו גדולים שאינם יכולים להיות שלוחי ציבור ולומר קדיש וברכו אחר אביו ואמו [שאם היו יכולים להתפלל לפני העמוד זהו טוב יותר מאמירת קדיש] וכבר ידוע ממעשה דר' עקיבא תועלת הגדול שיש למת כשיש לו בן האומר קדיש וברכו ויותר בחוץ שנה ראשונה לכך תקנו והיתום קדיש זה שאין צריך שום דבר יותר ליתומים הן קטנים הן גדולים. ובסוף הסימן העתקתי בביאור הלכה כל דיני קדיש בקיצור ובשם מאמר קדישין יקלא: (יא) יכול לאמרו אם אין

אבל

מקפידין (אגור ותשב"ץ ותשובת מהרי"ל סי' ס"ד) (יב) ויש לומר פטום הקטורת (ו) [ד] (יג) ערב (יד) ובוקר אחר התפלה ואומרים תחלה אין כאלהינו וכו'. (טו) ואומרים (ז) [ה] השיר שהלוים היו אומרים במקדש (טז) שחרית לבד (טור) ויש שכתבו

באר היטב

בידו לממות. אורח אחד שאמר קדיש א' באיזה בהכ"נ אין לו עוד קדיש בכל בהכ"נ של קהלה זו עד ל' יום. כל זה העליתי מדברי פוסקים ראשונים ואחרונים ועיין בכנסת יחזקאל סוף חלק י"ד. [ועיין בספר אליה רבה דהביא כמה דינים ושו"ת בענינים האלו]: (ו) ערב ובוקר אחר התפלה. הקשה הט"ז דאיתא בש"ס אין לך דבר שקודם לתמיד של שחר אלא קטורת בלבד והתפלה כנגד תמידין תקנום א"כ היה לנו להקדים פטום הקטורת קודם לתפלת י"א ע"ש שהעלה ועפ"ז נהגתי בעצמי לומר פטום הקטורת קודם ברוך שאמר ע"כ. והמ"א הקשה למה אנו אומרים אותה אחר מוסף והלא הקטורת קדמה למוספין לכ"ע. ומיישב דאפשר דכוונתנו ליפטר מתוך ד"א ע"ש. ובשל"ה כתב לאמרה בשחרית קודם התפלה ואחר התפלה. ובערב אומר קודם תפלת מנחה אבל לא לאחר תפלת

שערי תשובה

עיין שם: *[ל] ערב. עבה"ט. ועיין בשו"ת נ"ב סימן י' שהנוסח בטור אתה הוא שהקטירו כו' ואין שם השם או"א והטעם שאומרים תחלה אין כאלהינו כו' לפי שהקטורת מעשרת לכך אומרים אין כאלהינו שלא יאמר כחי ועוצם ידי כו' ועיין אבודרהם עכ"ל וכ"כ מס"ב סימן מ"ח בשם א"ח והאבודרהם ובק"א שם כתב שבספר הכוונות שסידר מהר"ם ויטל בן מהר"ם מה שקיבל מרבו אחר"י שבין בסדר הזמירות בין אחר תהלה לדוד בין קודם מנחה יאמר אתה הוא ה' אלהינו שהקטירו וכ"כ באור לדיקים גם מבואר בסדר הכוונות שאחר הקטורת בכל פעם יאמר ג"פ ה' צבאות כו' ולא יאמר שוב פסוק אחריו כי אם וערבה עיין שם ועיין בשו"ת בית אפרים סימן מ' בנוסח אחת בשביל שהוא נשבעים שנה ובדברי המוס' דשבועות ועיין בתשובות הרלב"ח: *[ה] השיר. עבה"ט ועיין בשו"ת בית אפרים סימן ט' מ"ש על דברי המג"א ואפר"ח. ועיין שו"ת שב יעקב סי' כ"ב:

משנה ברורה

וכו'. ר"ל דוקא כשהוא משער שלא יקפידו ע"ז. ומסתברא דכ"ז הוא לענין קדיש יתום מפני שקדיש זה מיוחד ליתומים אבל להתפלל לפני העמוד או לפרוס על שמע אין לו לחוש כלל שמא יקפידו ע"ז: (יב) ויש לומר וכו'. מפני שהקטורת היו מקטירין פעמים בכל יום כמ"ש בתורה: (יג) ערב. היינו (טו) אחר תפלת מנחה או קודם לה דהקטורת לא היו מקטירין בלילה: (יד) ובוקר אחר התפלה. וא"ע למה אנו אומרין אותה בשבת ויו"ט אחר מוסף (י) והלא הקטורת קודמת למוספין לכו"ע והיא שייכא לקרבן תמיד ואפשר דכונתנו ליפטר מתוך ד"א ובכתבים איתא שהטעם להברית הקליפות ובשל"ה כתב לאמרו קודם תפלה ואחריה: (טו) ואומרים השיר וכו'. עיין במ"א שמסיק דכונת הרמ"א לומר בכל יום השיר השייך לאותו יום (דהיינו שביום א' היו הלוים משוררים לדוד מזמור לה' הארץ ומלואה וגו' עד סוף המזמור וכן בכל יום המזמור השייך לו) אבל אין כונתו שיאמרו משנת השיר שהיו הלוים אומרים וכו' אבל אין נוהגין העולם לומר משנה זו אחר פטום הקטורת כמו שנדפס בסידורים: (טז) שחרית לבד. אף דבמקדש היו אומרים שירה על נסכי היין גם על תמיד של בין הערבים (יא) אבל מפני שכמה פעמים היו הכהנים טרודין והיו מבלאין הנסכים של בין הערבים בלילה ובלילה אין אומרים שירה לפיכך נוהגין לומר השיר בשחרית לבד. ואיזה מזמור נוהגין לומר ביו"ט לשיר של יום יבואר אי"ה

ביאור הלכה

אבל קדיש של תחלים או שיר של יום או של מזמור שיר חנוכת הוא[א]) לאבלי י"ב חודש וכן קדיש של פרישת שמע שעושין לפני הפתח[ב]). וכן אלשיש עם יא"ל יאמר היא"ל קדיש אחד ערבית ובן ל' שחרית ומנחה ב' קדישים. [ואם היא"ל לא בא לביהכ"נ ערבית יאמר קדיש ראשון שחרית] ואם יש הרבה יא"ל נדחה הבן ל' מכל וכל. ובן למ"ד דוחה ליום הפסקה שלא יומר רק קדיש אחד [לא"ל וכנס"] ואם הוא בן למ"ד לאביו ובן יב"ח לאמו אין לו רק הקדישים של בן למ"ד דזכרון אחד עולה לכאן ולכאן אבל אם יש כמה יא"ל באופן שנדחה בן למ"ד לגמרי יש לו עכ"פ קדיש בקדישים של תחלים כשאר אבלי י"ב חודש [כנס"י סעו"ו דלא כמ"א בשם מהר"ן וכן עיקר] . יא"ל דוחה לאבל יב"ח מכל התפלות והקדישים של חיוב מיום זה והקדישים של תחלים ושיר של יום ושל מזמור שיר חנוכת אין יכול לדחות להאבלים. וקדיש של מזמור שיר ליום השבת אם חל היא"ל שלו ביום ו' בודאי אין לו חלק בהם ואם חל הי"א"ל בשבת משמע מא"ר דשייך להיא"ל אף עתה נשתרבב המנהג שאין ליא"ל רק הקדיש של עליו [פמ"ג] ובכנסת יחזקאל משמע שיטתו גורל האבלים והיא"ל וכן בקדיש שאומרים אחר תמש מגילות או בקדיש דרבנן שאומרים אחר בתה מדליקין. אם יש שני אבלים שיש כגון של שבעה או של שלשים או י"ב חודש[ב]) של יא"ל יטילו גורל ביניהם ומי שעלה הגורל עליו לומר ערבית יש לשני קדיש אחד שחרית בלי גורל ועל הקדיש הג' יטילו גורל [וכן אם יש הרבה ג"כ יטילו גורל ומי שיאמר ערבית ממתת הגורל לא יוצא בגורל עד שיאמרו השאר אבלים כל אחד קדיש אחד וכשיחזור תחילה יטילו כולם גורל יחדו מחדש] וכל זה מיירי באין יכולין להתפלל לפני העמוד אבל אם יכולין שניהם להתפלל לפני העמוד שניהם מרוצים להקהל יטילו ביניהם גורל באופן זה שאחד יתפלל עד אשרי ובא לציון והשני יתפלל אשרי ובא לציון ואם האחד אינו יכול להתפלל מ"מ לא הפסיד זכותו בקדישים זה שהתפלל כיון שהשני אינו יכול להתפלל וכן אם אחד מרוצה להקהל והשני אינו מרוצה הוי כמו שאינו יכול להתפלל. ב' שיש להם יא"ל ואחד רוצה להשכים לדרך לומר ואמר לו תן לי עתה הקדיש של ערבית וטול אתה לומר והב' אומר לא כי אלא נפיל גורל הדין עם הב' דיכול לומר אני רוצה להקדים עצמי למנוה. אם יש כמה יא"ל והטילו גורל והיה לשנים אותיות שיש גדולים במנין הגורל בטל לגמרי ויטילו גורל מחדש כל היא"ל אמנם אם אחד היה לו אות גדול שעולה לו מנין הגורל ואחריו שנים שיש שיש אז הראשון זכה והאחרים יטילו גורל כולם אף זה שהיה לו אות פחות משנים אלו ולא זכה רק הראשון. מי שהיה יא"ל ולא היה יכול לומר קדיש כגון שהיה בדרך או שלא הגיע לו קדיש יכול לומר קדיש בתפלת ערבית של אחר יום היא"ל. מי ששכח יום מיתת אביו ואמו יצחר לו יום א' בשנה שיאמר בו קדיש ובלבד שלא ישיג זכות אחרים בקדישים. והיה אם אפשר לו אם מת אביו ואמו יכול לומר קדיש אפשר אינו גוזל לאחרים. מי שהוא מתפלל בביהכ"נ או בביהמ"ד תמיד אם בא לומר קדיש בביהכ"נ אחרת האבלים שאשר יכולים לדחותו ואפילו אם הוא בתוך ז' דגרע מחותו כי אין לו מקום להתפלל וזה יש לו מקום להתפלל. כשיש בביהכ"נ אחים שאומרים קדיש אחר אביהם או אמם ויש עוד אבל אחד שהוא יחיד לאמו אז יתלקו כולם בגורל יחד ולא תשבינן אותן האחים בני אים אחד כאים אחד כי כולם חייבים לומר קדיש אחד בשביל כבוד אב ואם. כתב המ"א בשם תשובת רמ"א דאם אין לו בן ראוי ליתן לבן בנו קדיש אך שאר האבלים יאמרו ב' קדישים והוא יאמר קדיש אחד והולכים בזה אחר המנהג. האבל מתפלל לפני העמוד אפילו בימים שאין אומרים

שער הציון

(ט) מ"א: (י) מ"א: (יא) מ"א:

*[ו] *[ז]

הגהות ותיקונים: א) צ"ל הוא שוה: ב) לפני הפתח פי' המנין שעושין בעזרה שלפני הפתח (באה"ט ס"ק ה'): ג) צ"ל או של:

ליזהר לומר פטום הקטורת מתוך הכתב ולא נעל פה משום שהאמירה במקום ההקטרה וחיישינן (ח) (יז) שמא ידלג (ב"י בשם מהרי"ח[א] וא"ח) אחד מסממניה ואמרינן שהוא חייב מיתה אם חסר אחת מסממניה ולכן נהגו שלא לאמרו בחול שממהרין למלאכתן וחיישינן שמא ידלג. וכשיולא מבהכ"נ אומר ה' נתני וגו' (כל בו) (ט) (יח) ומשתחוה ויולא (מהרי"ל):

קלג דין ברכו בשבת. ובו סעיף אחד:

א תשובת הריב"ש

א [א]בשבת ויו"ט אין אומרים ברכו אחר קדיש בתרא. הגה (א) אפי' במקום שנהגו לאמרו בימות החול שמא לא היו יחידים בבהכ"נ כשאמרו ברכו מכל מקום בשבת ויו"ט אין לאמרו (ב) דהכל בחין לבהכ"נ קודם ברכו (ב"י בשם ריב"ש):

קלד סדר והוא רחום והגבהת התורה. ובו ב' סעיפים:

א ר"י אלטשב בשם הגאונים

א [א](הגה (א) נוהגין להרבות בתחנונים בשני ובחמישי (ב) ואומרים) (טור) והוא רחום ואומרים אותו בקול רם ואם לא אמרו (ג) [ג] מעומד עובר על התקנה (ג) ונקרא פורץ גדר: הגה וכן נוהגין (ד) לאמרו מעומד

שערי תשובה

[ג] מעומד. עבה"ט מ"ש בשם שבנה"ג והאידנא אין רוב צבור מתחינין על הש"ץ וכ"א נופל בשעה שגמר ואין לו ליחיד להתחין על הש"ץ כי מוטב שלא יפסיק כ"כ קודם גפ"ת ואפילו במדינות אלו שאומרים אחר תערוג ובתנוכה מזמור שיר חנוכת הבית לדוד ובפורים על אילת השחר. ותמה אני מי התיר להם לשנות השיר שהיו הלוים אומרים בכל יום ע"ש שהעלה שלא לדלג השיר שהיו הלוים אומרים בכל יום אלא שיאמרו השיר שהיו הלוים אומרים בכל יום והשיר מעניינו של יום וכ"כ הרמ"ע סי' כ"ה. אלא מיהו איזה מקדים העלה שם השיר של כל יום קודם דתדיר ושאינו תדיר תדיר קודם אבל בחנוכה אומר מזמור שיר חנוכת הבית קודם למזמור שהיו הלוים אומרים בכל יום משום פרסומי ניסא ע"ש ועמ"ש: (ח) שמא ידלג. עיין מה שהקשה הרב בחר שבע במסכת כריתות דף מ"ו על הב"י סי' זה וכ"ה בט"ז ובמ"ח. ובתשובת שער אפרים סי' י"ז רולה לישב הב"י ע"ש ואינו כן משמעות דברי הב"י דלהב"י משמע דאפילו לא נתן בתוכו עשב שמעלה עשן אינו חייב איפה ע"ש וזה הפך דברי הרב בעל שער אפרים וצ"ע. ועיין בספר משנה למלך ובספר מקראי קדש דף קכ"ה ע"ב ובספר ברכת הזבח ובפר"ח [ועיין בספר אליה רבה שהאריך מאד בזה] . מי רגלים הנזכר בפטום הקטורת כתב הכל בו מעין ח' שאמו מי רגלים ומ"ש מפני הכבוד פירושו לפי שיש לאותו מעין שם של בזיון ובבאר שבע האריך להוכיח דמי רגלים ממש קאמר ע"ש. ועיין בני יעקב: (ט) ומשתחוה ויולא. מהרי"ל עשה ג' השתחוואות כשהלך ממקומו למול ארון הקודש ובצאתו מפתח בהכ"נ בכל פעם כתלמיד הנפטר מרבו. כשיצא מבהכ"נ לא יצא ואחוריו להיכל אלא ילדד וכן בירידתו מהתיבה ע"ה מ"ח:

(ח) מעומד. וכן אל ארך אפים מפני שיש בו חטאנו ווידוי. ואם סיים והוא רחוס קודם הש"ץ ימתין עם רחוס וחנון על הש"ץ

ביאור הלכה

אומרים בהם תחנון אבל בימים שאין אומרים בהם למנצח ואא"ח אין להאבל להתפלל לפני העמוד [1] ומיהו בערב יום הכפורים נוהגין שאבל מתפלל לפני העמוד. כתב המ"א מוטב לבנו שישכור אחד לומר קדיש במקומו משיאמר אחד בחנם ועיין בתשובת חתם סופר דאין להשכיר זמה במקום האבלים. ועתה נבאר קצת מדיני מוסב ואורח. אם שניהם בני שבשים או בני י"ב מודש או שניהם יא"ל דוחה המוסב את האורח לגמרי מלהתפלל ולומר קדיש על העמוד [אך בפרישת שמע וקדיש שעל הפתח שניהם שוין ויחלקו בגורל] ומ"מ פעם ראשונה יש רשות לאורח בן י"ב מודש להתפלל ולומר קדיש יתום במקום מוסב בן י"ב מודש וכן בכל ג' יום יש רשות לאורח להתפלל ולומר קדיש יתום פעם אחד. יא"ל מוסב ובן ג' אורח האורח יאמר קדיש ג' והמוסב יאמר קדיש ראשון ושני. יא"ל אורח ובן ג' מוסב או בן י"ב מודש מוסב יש ליא"ל אורח רק קדיש אחד דהיינו קדיש ראשון. בן ג' אורח ובן י"ב מודש מוסב שניהם שוין ויחלקו בכל התפלה בקדישים. אם יש בן ג' מוסב ויא"ל מוסב ויא"ל אורח יש ליא"ל אורח ג"כ קדיש אחד ואינו יכול היא"ל מוסב לומר ליא"ל אורח

משנה ברורה

לקמן בהלכות יו"ט: (יז) שמא ידלג. ובב"י מפקפק בזה דהלא אין מיתה אלא בהקטרה לא באמירה ועוד דאין מיתה אלא במזיד לכן המדקדקין נוהגין לאמרו בכל יום [מ"א] (יח) ויש שכתבו דאותן שאין אומרין רק בשבת אין מרגלא בפומייהו כ"כ יאמרו מתוך הסידור: (יח) ומשתחוה ויוצא. דבמקדש נמי כשגמרו העבודה היו משתחוין ויולאין ועיין במ"א:

א (א) אפילו במקום וכו'. ר"ל דיש מקומות שנוהגין לומר קדיש וברכו אחר גמר התפלה שהתפללו כל הצבור מפני שלפעמים יש איזה יחידים שבאו אחר ברכו ולא שמעו ברכו ועיין לעיל במ"ב ריש סימן ס"ט שבארנו שם הכל לדינא: (ב) דהכל באין וכו'. דאפילו אם אירע לאחד שנתאחר לבוא אחר ברכו מ"מ מסתמא כבר שמע ברכו מהעולים לתורה:

א (א) נוהגין להרבות וכו'. יש מקומות (א) שנוהגין לומר קודם והוא רחוס י"ג מדות של רחמים ווידוי: (ב) ואומרים והוא רחום. ותיקון אמיתה היה ע"י מעשה גם גדול כמובא בכל בו ונדפס בסידורים. ולריך לאמרו (ג) בכונה ובמתון ולא במרוצה: (ג) ונקרא פורץ גדר. י"א דלא מקרי פורץ גדר אלא אם לא אמרו כלל (ג) אבל אם אמרו שלא בעמידה לא הוי בכלל פורץ גדר: (ד) לאמרו מעומד. וכן אל ארך אפים שאומרים אחר חצי קדיש (ד) צריך לומר ג"כ מעומד מפני שיש בו חטאנו ווידוי צריך לומר מעומד

שער הציון

(יב) א"ר (א) מב"י: (ב) א"ר. (ג) לבוש והובא בא"ר: (ד) מ"א:

הגהות ותיקונים: א) בסימן קל"ג:

הארות והערות: 1) עיין במ"ב סימן תקפ"א ס"ק ז' וסימן תרפ"ג ס"ק א':

אבל אומרים אותו (ג) (ה) בלחש ומה שמוהגים להרבות בתחנונים בשני ובחמישי משום שהם (ו) ימי רצון ולכן נוהגין גם כן (ג) (ז) להתענות בהם (טור): ב (ח) מראה (ט) פני כתיבת (ד) ס"ת לעם העומדים לימינו ולשמאלו ומחזירו לפניו ולאחריו (י) שמצוה על כל אנשים ונשים (ה) (יא) לראות הכתב ולכרוע (יב) ולומר (ו) [ב] וזאת התורה וגו' תורת ה' תמימה וגו': הגה ונהגו לעשות כן אחר שקראו בתורה אבל כשמוציאין אותו (יג) אומר הש"ל (ז) גדלו והקהל אומרים רוממו כו' אב הרחמים הוא ירחם עם עמוסים וכו' וי"א לומר על הכל יתגדל (מ"ם פי"ד וטור ומהרי"ל) וכן נוהגים בי"ט ובשבת ויש להחזיק התורה (יד) בימין (מהרי"ל) וכשעולה הראשון לקרות אומרים (טו) ברוך שנתן תורה כו' (כל בו):

ב מס' סופרים והרמב"ן בפי' התורה בפרשת כי תבוא

באר היטב

ונופל עמו. שכנה"ג: (ב) בלחש. מפני שנתקן כנגד תפלת י"ח: (ג) להתענות. נוהגים שלא לאכול בשר ושלא לשתות יין ביום ב' וה' מפני שב"ד של מעלה יושבין ודנין וקי"ל אם התחילו ביום גומרין בלילה לכן אין אוכלין ליל ג' וליל ו' ויש שאין אוכלים ליל ב' וליל ה'. ואשרי למי שאפשר לו לפרוש מבשר ויין כל השבוע שכנה"ג והאר"י ז"ל. והבעל יכול למחות באשתו שלא תתענה ב' וה' מיהו אם בפעם ראשון ביום שמעו לא מיחה וקיים בפניה שוב א"א לו למחות וגם להפר א"א אעפ"י שהוא מנדרי עינוי נפש אלא צריך מתחלה ג' הדיוטות להפר נדרה וכן להתיר גם הבעל יפר דמש"א ושכנה"ג: (ד) ס"ת. כשמוציאים ס"ת מהיכל להוליכו לתיבה והיכל במזרח והתיבה למערב כשמחזיר פניו לתיבה להוליכו יוליכנו דרך לפון דהוי ימינו וכשאוחז אותו מהתיבה להוליכו להיכל נמצא יד ימינו לצד דרום ויוליכנו דרך שם. וכשמראה הס"ת לעם והוא עומד במזרח התיבה יקיף ממזרח לדרום כמ"ש בסי' קכ"ח לענין כהנים ע"ש. אומרים קדיש עד לעילא קודם הוצאת הס"ת אבל ביום שיש בו מוסף אומרים תתקבל קודם הוצאת הס"ת: (ה) לראות הכתב. האר"י ז"ל היה מסתכל היטב באותיות עד שהיה מכירם לקרותם והיה אומר שיהיה נמשך אור גדול אל האדם על ידי הסתכלותו בס"ת מקרוב עד שיכול לקרות האותיות היטב עיין בנגיד ומנהג דף ל"ב ע"ב ובהלק"ט מ"ב סימן רנ"ה. ויש לגלול הס"ת על ג' דפין ומגביה ומראה כתיבתה לעם מסכת סופרים. מ"א: (ו) וזאת התורה. ואין לומר וזאת התורה רק נגד הכתב של הס"ת הג"מ מהרי"ל מהרש"ל שכנה"ג: (ז) גדלו. צריך להגביה הס"ת בשעה שאומר שמע וגו' אחד וגו' גדלו וגו' ג"פ מ"ם מ"א:

שערי תשובה

והוא רחוס מ"מ ראוי להסמיכו עכ"פ לוהוא רחוס ועיין לעיל סי' קלא: *[ב] וזאת. עבה"ט ועיין בבר"י בשם תשובת בעל כנה"ג מ"ב סי' נ"א שמותר לומר וזאת התורה בנמצא אמת ויציב קודם שירה חדשה עיין שם וצ"ע בזה. ועכ"פ נראה שלא יאמר רק הפסוק הזה לבד. וגם יראה עכ"פ שלא יהיה בנמצא ענין וכמ"ש לקמן לענין מי שקראוהו לעלות לתורה במקום שמותר להפסיק:

משנה ברורה

מעומד: (ה) בלחש. כמו בתפלת י"ח שאומרים אותו בלחש. וטעם דעה ראשונה כדי לעורר הכונה והרגש הרא ופשטיה בענין זה. י"א דכשמסיים והוא רחוס קודם הש"ץ ימתין עם רחוס וחנון על הש"ץ ונופל עמו וכתב בשע"ת דהאידנא אין רוב בצור ממתינין על הש"ץ וכ"א נופל על אפיו בשעה שגומר ע"ש: (ו) ימי רצון. שארבעים יום של קבלת לוחות האחרונות שהיו ימי רצון עלה מרע"ה ביום ה' וירד ביום ב': (ז) להתענות בהם. עיין לקמן בסוף סימן תק"פ ומה שנכתוב שם בס"ב: ב (ח) מראה וכו'. המחבר (ה) כתב דין זה קודם הלכות קה"ת שכן מנהג הספרדים להגביה קודם הקריאה ועיין לקמיה בהג"ה שמנהגנו לעשות ההגבה אחר הקריאה. המגביה הס"ת מעל התיבה להראות לעם גוללה עד ג' דפין ומגביה ואפשר דדוקא נקט ג' [מ"א] וי"ל דאלוי לפי כח המגביה שיהיה ביכלתו להגביה כשהיא נגללת הרבה: (ט) פני כתיבת ס"ת. כתבו האחרונים כשראה הס"ת לעם והוא עומד במזרח התיבה יקיף ממזרח לדרום כמ"ש בסימן קכ"ח לענין כהנים ע"ש. אומרים קדיש עד לעילא קודם הוצאת הס"ת אבל ביום שיש בו מוסף אומרים תתקבל קודם הוצאת הס"ת: (י) שמצוה וכו'. ואפי' אם מתחלה היה עומד מבחוץ (ו) מצוה ליכנס להיכל"ג לראות כשמוציאין ומכניסין הס"ת משום ברב עם הדרת מלך: (יא) לראות הכתב. וטוב (יז) שיראה האותיות עד שיהיה יכול לקרותם כי כתבו המקובלים שע"ז נמשך אור גדול על האדם: (יב) ולומר וזאת התורה. ואין לומר וזאת התורה רק נגד הכתב של הס"ת [אחרונים]: (יג) אומר הש"ץ וכו'. ומנהג העולם לומר בריך שמיה בשעת הוצאת הס"ת (מ) אין בחול אין בשבת ואם לא אמרו בשעת הוצאה יוכל לאמרו עד שעה שפותחין לקרותו [אחרונים] ולריך להגביה התורה ג"פ דהיינו בשעה שאומר שמע וגו' אחד וגו' גדלו וגו' [מ"א בשם מ"ם]: (יד) בימין. ע"ש הכתוב וימינו תחבקני ועוד דגם התורה נתנה בימין. מהגין בשבת בשחרית כשמחזירין הס"ת להיכל (ט) לומר המזמור הבו לה' בני אלים וגו' ובמנחה בשבת וכן ביו"ט ובחול לומר מזמור כ"ד [אחרונים]: (טו) ברוך שנתן וכו'. ואח"כ אומרים האל תמיס וכו' שיש בו מ' אותיות נגד מ' יום שהיה משה בהר [מ"א בשם הד"מ]:

ביאור הלכה

אמי קודם נגדן שיאמר לו היא"ל אורח לאו ממך קא שקילנא אלא מבן שלשים ויאמר היא"ל מושב קדיש ראשון ויא"ל אורח קדיש ב' והכן ל' קדיש ג'. ועתה נבאר מה יקרא אורח ומושב אם אותו שמת יש לו בנים בעיר אחרת ובאו לשם אינם נקראים מושבים בשביל אביהם שדר בפה וגם נקבר שם רק אותם הדרים תוך הקהלה וכל דרי הקהלה נקראים מושבים הן אותם שנותנים מס או משרתי הקהלה ואפילו עניי העיר שיש להם דירת קבע כולם משבין כמושבים. אם אדם קובע דירתו תוך הקהלה אז משעה שהוא חייב ליתא בעול עם דרי הקהלה חשיב מושב. אם יש לבעה"ב מלמד או בחורים הלומדים בשיבה או שמש המושכר לזמן והוא פנוי שאין לו אשה ובנים אז גם הוא נקרא מושב אבל אם יש לו אשה ובנים במקום אחר אז אינו כאורח. ואם בעה"ב מגדל בניתו יחוס אפילו בשכר ואין לו אב ואם במקום אחר אז נקרא מושב אבל אם יש לו אב ואם במקום אחר אינו נקרא מושב אפילו אם מגדלו בחורת לדקה מכש"כ אם הוא אצלו בשכר:

שער הציון

(ה) לבושי שרד: (ו) מ"א: (ז) ממ"א: (ח) פמ"ג: (ט) עיין בפמ"ג הטעם:

כתב

*[ו]

א מגילה כ"ח ב שם ל"ח

קלה סדר קריאת התורה ביום ב' וה'. ובו י"ד סעיפים:

א (א) אבשני (ח) [ח] ובחמישי ובשבת במנחה קורין (ב) שלשה אין פוחתין מהם (ב) ואין מוסיפין עליהם ואין מפטירין בנביא. הגה ואם היו ג' חתנים בנהכ"נ והם ישראלים (ג) מותר להוסיף לקרות ד' לדילהו הוי (ג) כיו"ט שמותר להוסיף (מרדכי פ' הקורא עומד הגהות מיימוני פי"ב מה"ת) ונראה דה"ה לשני בעלי ברית דיו"ט שלהם הוא כדלקמן סי' תקנ"ט (ודין שבת ויו"ט ע"ל ריש סי' רפ"ב לענין הוספה): **ב** במקום שמפסיקין בשבת בשחרית שם קורין (ד) במנחה ובשני ובחמישי ובשבת הבאה: הגה (ד) (ה) * אם בטלו (ו) * שבת אחת (ז) * קריאת הפרשה בצבור לשבת הבאה (ח) קורין אותה פרשה עם הפרשה השייכה לאותה שבת (אור זרוע)

שערי תשובה

[ח] ובחמישי. עבה"ט שכתב גירסא מוטעת כו' וליתא אלא שחסר בדפוס בדברי המג"א כמ"ש בד אפרים. ומכאן ואילך כל הלכות קריאת התורה עד סימן ק"נ תמצא מבואר ומסודר יפה בחיבור שערי אפרים ופתחי שערים ומשם מדרשנו:

באר היטב

(ח) ובחמישי. עיין מ"א שתמה על הרי"ף שכתב בשם הירושלמי שמשה תיקן לישראל שיהיו קורין בב' וה' וכו' ע"ש וגירסא מוטעת נזדמנה לו להמ"א ועיין בהרי"ף שלפניו ועיין מהר"י הלוי סי' כ"ט: (ב) שלשה. ואם בטלו ביום ב' הקריאה ע"י אונס יכול לקרות ביום ג' שלא יהא ג' ימים בלא תורה משא"כ ביום ה' עטרת זקנים ע"ש: (ג) כיו"ט. ואין נוהגין כן. אחרונים: (ד) אם בטלו. וה"ה אם התחילו ולא סיימו מחמת קטע אבל אם היו ב' מחוברין באותה שבת שבטלו אין קורין בשבת הבאה ג' דלא מצינו

ביאור הלכה

* אם בטלו וכו'. עיין מ"ב ועיין בעט"ז דמסתפק אם דוקא בשוגג או אפילו במזיד נמי צריך להשלים ובפמ"ג ובשלטן עלי שטים כתבו דמסתימת הפוסקים משמע דאפילו במזיד נמי משלימין אבן מביאור הגר"א דנסיב טעמא דהאי דינא מדין תפלה דקיי"ל טעה ולא התפלל איזה תפלה משלים אותה בתפלה הסמוכה משמע לכאורה דדוקא בשוגג כמו התם שאין לה תשלומין במזיד וכמבואר בסימן ק"ח ועיין:

* שבת אחת וכו'. דוקא שבת אבל אם בטלו הקריאה בשני וחמישי אין לו תשלומין ליום שאחריו [אחרונים דלא בעטרת זקנים]:

* קריאת הפרשה וכו'. כתב המ"א דה"ה אם התחילו ולא סיימו מחמת קטע וע' בשערי אפרים שמצדד עצמו שלא להתחיל בשבת הבא ממקום שפסקו אלא יתחיל עם הכהן מראש הסדר של שבת העבר ולקרות עמו כל מה שקרא בשבת העבר ולהוסיף עוד ג' פסוקים או יותר מה שלא קרא בשבת העבר ואם יפסיק הכהן ויברך לאחריה ושוב יקראו כדרכן ואף אם לא יאמר בסדר הא' אחר שסיים הכהן קריאתו שיעור שיהיה בו כדי לקרות לוי וישראל ולחבר הסדרות ע"י רביעי אלא יצרך לחבר הסדרות

משנה ברורה

כתב הרמב"ם פי"ב מהלכות תפלה משה רבינו תיקן להם לישראל שיהו קורין בתורה ברבים בשבת ובשני ובחמישי בשחרית כדי שלא ישהו שלשה ימים בלא שמיעת תורה ועזרא תיקן שיהו קורין גם במנחה בכל שבת (א) משום יושבי קרנות וגם הוא תיקן שיהו קורין בשני וחמישי שלשה בני אדם ולא יקראו פחות מעשרה פסוקים [כי בזמן מרע"ה לא היתה התקנה דוקא שיהו קורין ג' ושיקראו עשרה פסוקים דוקא ואתא הוא ותיקן דבר זה] וירושלמי איתא משה תיקן להם לישראל שיהיו קורין בתורה בשבתות ויו"ט ובראש חודש ובחוש"מ ומביאו הרי"ף פרק הקורא עומד וכן הוא ברמב"ם פי"ג הלכה ח':

א (א) בשני ובחמישי. (ב) בשחרית ואף דבדיעבד (ג) כל היום זמנה מכל מקום לכתחלה מצוה להקדים: (ב) ואין מוסיפין עליהם. משום (ד) בטול מלאכה לעם וגם אין מפטירין מטעם זה: (ג) מותר להוסיף. כדי שיוכלו שניהם לעלות לתורה ולדינא כתבו האחרונים דאין נוהגין כן וכ"ש דלענין בעלי ברית בודאי אין לנהוג כן: **ב** (ד) במנחה ובשני וחמישי. ואם טעו וקראו להשלשה קרואים בפרשה ראשונה של סדר שטוע העבר או של שטוע הבא לאחר שטוע זה אם הוא מעכב בדיעבד או לא עיין בפתחי תשובה שהביא דעות האחרונים בזה: (ה) אם בטלו וכו'. מחמת קטיעה וכדומה ומיירי שלא קראו כל היום אבל אם בטלו רק בשחרית הקריאה ובמנחה כבר מצאה מנוחה אם יש פנאי לקרות כל הסדרה (ה) יקראו במנחה כל הסדרה ויקראו שנעה גברי כי כל יום השבת הוא זמן הקריאה אבל אם גם במנחה לא היה מנוחה לא יקראו בשני או בחמישי כל הסדרה משבת העבר כי בחול יש בטול מלאכה לעם אלא יקראו רק הפרשה מן הסדר של שבת הבא ולא מן שבת העבר [דגמ"ר ע"ש מילתא בטעמא]: (ו) שבת אחת. ואם בטלו כמה שבתות (ו) י"א דאין לקרות בשבת הבאה כ"א הסדרה האחרונה הסמוכה לזו (ז) וי"א דצריך להשלים בצבור כל הסדרות שביטלו (ח) ומביאור הגר"א משמע דס"ל כהדעה הראשונה: (ז) קריאת הפרשה וכו'. ואם היו שתי פרשיות מחוברין באותו שבת שבטלו דעת הר"מ מיצ דאין משלימין אותם כלל דלא מצינו לעולם שקורין ג' סדרות בשבת אחת ולקרות פרשה אחת מהן נמי לא אמרינן דאין תקנה לחצאין וה"ה אם בשבת זו היו שתי פרשיות מחוברות נמי אין משלימין הפרשה משבת שעבר מטעם הנ"ל והבהה מנהגים חולק על כל זה וכן הסכים בא"ר דלעולם צריך להשלים מה שביטלו משבת העבר וכן נוטה דעת ספר מגן גבורים. (ט) י"א דאם בטלו פרשת ויחי אין לקרותו עם פ' שמות כי כשקורין ב' סדרות צריך לקרותו חד גברא מסוף סדרא ראשונה לתחלת סדרא שניה כדי שיהיו מחוברין וזה אין נכון לעשותו בשני ספרים וה"ה בפקודי ויקרא וכדומה ויש חולקין וס"ל (י) דלעולם משלימין וכתב בשלטן עלי שטים דהנוהג כן אין מוחין בידו. כתב בספר שערי אפרים אם בטלו הקריאה בהיכנ"ל אחת ורוב הצבור מביהכ"נ זה שמעו קרה"ת בהיכנ"ל אחרת א"ל להשלים אבל אם רוב הצבור לא שמעו כלל אע"פ שיש שם בתי כנסיות אחרות שקראו שמה כדין מ"מ אותן שלא שמעו הקריאה והם רוב הצבור של ביהכ"נ זה צריכין להשלים הקריאה: (ח) קורין אותה פרשה. והיינו שיקראו בסדר הכתובות בתורה

שער הציון

(ח) הם בעלי מלאכות שאין להם פנאי לשמוע קריאת התורה בב' וה' [רא"ש] והערוך פירש אינשי דלא עיילי לבי מדרשא אלא רגילין שיושבין בקרנות העיר ועוסקין בדברי שיחה: (ב) כ"מ מלשון הרמב"ם הנ"ל: (ג) כ"מ מדגול מרבבה ואף דהוא אירי לענין שבת פשוט דה"ה לב' וה': (ד) רש"י: (ה) ויקראו הסדר של שחרית קודם התחלת המנחה ואח"כ יאמרו ובא לציון ואח"כ יקראו קריאה של מנחה כנהוג כנ"ל: (ו) זו היא לדעת הרמ"מ [עט"ז]: (ז) מ"ר: (ח) מדמדמה לה להשלמת התפלה ושם הלא קי"ל בסימן ק"מ דאין משלימין אלא תפלה הסמוכה לה: (ט) מהר"ם מינץ הנ"ל: (י) עקרי הד"ט בשם תשובת דבר משה:

הלכות קריאת ספר תורה סימן קלה

(ועיין לקמן סי׳ רפ״ג): **ג** (ט) [ג]כהן קורא בתורה ראשון (י) ואחריו לוי ואחריו ישראל: **ד** (יא) [ד]המנהג הפשוט שאפילו כהן עם הארץ קודם לקרות (יב) * לפני חכם גדול ישראל [ה]והוא שהכהן (יג) יודע לקרות (ומיהו אם יוכל לקרות עם הש״ל מלה (ה) במלה (יד) סגי בכך כדלקמן סי׳ קל״ט (מגודרהם) (טו) שאם אינו יודע לקרות היאך יברך על התורה: **ה** (טז) [ו]אם הס״ת פתוח והכהן קורא את שמע (יז) אינו רשאי (ו) להפסיק וקוראים ישראל (ז) במקומו: הגה וכן בתענית שאחר פסח וסוכות שקורין ויחל אם אין הכהן מתענה קורין לישראל (יח) וטוב שילך הכהן (מ) מבהכ״נ (מהרי״ק שורש ט׳): **ו** [ז]אם נכנס הכהן לבהכ״נ

ג גיטין נ״ט ד רב עמרם וכ״ב גטרונאי ה רשב״ם ו מהרי״ל בשם תשובת הרשב״ם ז מהרי״ל בשם מ״ם וכשם הרי״ף

באר היטב

לעולם שקורין ג׳. ומ״ל יקראו ד׳ לכל הפחות דאין תקנה לחצאין. ואם בטלו פרשת ויחי אין לקרותו עם פרשת שמות דצריך לקרות חד גברא מסוף סדרא ראשונה לתחלת סדרא שניה כדי שיהיו מחוברין וזה אין נכון לעשות בשני ספרים רמ״מ סי׳ פ״ה. ועיין עטרת זקנים: (ה) במלה. ועכשיו לא נהגו לדקדק אחריו: (ו) להפסיק. ואפי׳ למ״ד בסי׳ ס״ו ס״ד שמפסיק היינו כשקראוהו אצל לכתחלה אין לקרותו. ול״ד שמע אלא ה״ה כשעוסק בכ״מ דאינו רשאי להפסיק כגון בברכות של ק״ש. ואפשר בפסוקי דזמרה שרי

משנה ברורה

בתורה מתחלה של שבת העבר ואח״כ של שבת זו [שם בתו״ז] והטעם כתב שם כי מימות מרע״ה נתקן לקרות התורה בפרשיותיה ולהשלימה וכו׳ כדי להשלימה לעם מלות ותקיים: **ג** (ט) כהן קורא בתורה ראשון. דכתיב וקדשתו (יא) וקבלו חז״ל שר״ל לכל דבר שנקדושה לפחות ראשון ולברך ראשון וליטול מנה יפה ראשון ומ״מ אם רצה הכהן לחלוק כבוד לרבו או למי שגדול ממנו הרשות בידו [1] אבל לענין לקרות בתורה (יב) בבהכ״נ תקנו חז״ל מפני דרכי שלום[א] שאין הכהן והלוי יכולין למחול אלא דוקא כהן קורא ראשון ואחריו לוי ואחריו ישראל כדי שלא יבוא הדבר לידי מחלוקת שכ״א יאמר אני גדול ואקרא ראשון. ואין חילוק בין שבת ויו״ט (יג) לשני וחמישי ושאר זמנים שקורין בהן [פמ״ג]. אם אין כהן בבהכ״נ הולכין אחר הגדול בחכמה ומנין אע״פ שהאחר גדול בשנים [מ״א בסק״ז]: (י) ואחריו לוי. ואסמכינהו (יד) אקרא דכתיב ויתנה אל הכהנים בני לוי וגו׳ אטו אנן לא ידעינן דכהנים בני לוי הוינן אלא לאשמועינן דמתחלה כהנים והדר בני לוי: **ד** (יא) המנהג הפשוט. ר״ל (טו) אף דהרבה ראשונים סוברין דלא נעשה תקנה זו להקדים עם הארץ לפני החכם מ״מ המנהג הפוסקים שסוברין לענין קריאת התורה בבהכ״נ מפני דרכי שלום לא מילקו בזה: (יב) לפני חכם גדול. ואין כאן חיוב לכבוד התורה (טז) דכיון שכן המנהג אין כאן חיוב: (יג) יודע לקרות. מתוך הכתב דלקמן סימן קל״ט ס״ב: (יד) סגי בכך. והיינו דוקא בשאין שם כהן אחר שולמו שיוכל לקרות בעצמו כמבואר שם: (טו) שאם אינו יודע וכו׳. והכיוס (יז) נוהגין לקרותו אע״פ שאינו יודע לקרות עם הש״ך מתוך הכתב כ״א בע״פ (יח) וגם זה לא נהגו לדקדק היטב ותלינן דמסתמא יכול לקרות עם הש״ך עכ״פ בע״פ ועיין לקמן בסימן קל״ט ס״ד[ב] מה שנכתוב שם: **ה** (טז) אם הס״ת פתוח. ה״ה (יט) אפילו עדיין לא הוציאו הס״ת ג״כ אין ממתינין מלהוציא הס״ת עד שיגמור הכהן תפלתו משום טרחא דצבור: (יז) אינו רשאי. ואפילו לדעה הראשונה בסימן ס״ו ס״ד שמפסיק היינו כשקראוהו ומפני כבוד התורה אצל לכתחלה אין לקרותו ומשום פגמא דכהן (שיאמרו עליו שאינו כהן) ליכא למיחש שהרי הכל רואין שהוא עסוק בק״ש ותפלה והסכימו (כ) האחרונים דלא דוקא שמע דה״ה כשעוסק בברכות של ק״ש ועיין לעיל בסימן ס״ו סקכ״ו שהכרענו דיש להקל לקרותו לכתחלה כשהוא עומד בין הפרקים ואין שם כהן אחר וכ״ש כשהוא עוסק בפסוקי דזמרה: (יח) וטוב שילך הכהן. היינו דמדינא אפילו לא יצא ג״כ יוכל לקרות לישראל במקומו כיון שהוא אינו יכול לעלות רק לכתחלה טוב יותר שילך מבהכ״נ דשמא איכא פגמא משום שאין הכל יודעין שהוא אינו מתענה. ואם יש כהן אחר בבהכ״נ שמתענה א״ל לבו״ע לילך מבהכ״נ רק להודיע לש״ך שלא יקראוהו. קהל שהיו נוהגים מקדם שבשבת בראשית היה אחד מהקהל מתנדב מעות לצורך בהכ״נ כדי שיקרא ראשון בהתחלת התורה והכהן אינו רוצה למחול אין חוששין לדבריו ועשו הקהל כמנהגם מאחר שמנהגו קדוש הוא שנתקן לכבוד התורה [מהרי״ק שורש ט׳ ע״ש שמאריך בשבח המנהג הזה] ועיין בבנה״ג ופר״ח שהסכימו שאפילו אינו רוצה לצאת מבהכ״נ אעפ״כ אין חוששין לזה וקורין לישראל המתנדב. והיינו דוקא בנידון כזה שהיה מנהג קדוש ומוסכם לכל שנעשה גם ברשות הכהנים שהיה מנהגם מעולם לצאת בעת שקורין לישראל משום עילוי וכבוד התורה שמתנדבין דמיס יקרים בעד קריאת פתיחתה משא״כ בעיר שרצו לעשות מנהג קבוע למכור המצות אלא ברשות הכהנים ועל הכהנים שילאו בשעה שקורין בתורה אין הרשות בידם [תשובת חתם סופר סימן כ״ד וכ״כ בתשובת שיבת ציון]:

אחר

שער הציון

(יא) גמרא: (יב) הגה בגמרא נזכר בבהכ״נ ומשמע לכאורה דדוקא שם משום דשכיחי רבים ואתי לתיצויי כדאי׳ שם אבל בשאר בתיהו דלא שכיחי רבים כלל לא תקנו רבנן ויכול למחול דומיא דב׳ וה׳ דממון בגמרא ואף לכתבו התוספות דממונו גם ב׳ וה׳ כשבת ויו״ט דמיא היינו ג״כ משום דהאדנא שכיחי רבים בבהכ״נ גם בב׳ וה׳ משא״כ כשמתפללין בבית אחנא מדקתם בשו״ע ולא חילק בזה משמע דבהיום המנהג בכל מקום בשוה וצ״ע: (יג) ואפילו לא היה שם רק מנין מצומצם ג״כ אין להקל אלא פלוג רבנן [מ״א]: (יד) גמרא: (טו) עיין ב״י ומיאור הגר״א: (טז) אחרונים: (יז) כן מתבאר מדברי המ״א בסימן זה סק״ה ולקמן בסימן קל״ט סק״א ובסק״ד וכ״כ בספר מגן גבורים ע״ש: (יח) מ״א סימן קל״ט סק״ד: (יט) כן מוכח בתשובת הרשב״א סימן קט״ו שממנו מקור הדין להדיא ומאי דנקט המחבר ס״ת פתוח משום דמעשה שהיה בפתוחה היתה ע״ש: (כ) מ״א ודה״ח ושערי אפרים דלא כט״ז:

הגהות ותיקונים: א) ס״ק י״ג:

הערות והערות: 1) עיין במ״ב סימן ר״א ס״ק י״ג:

ליקוטי דברי הרב: א) ובשו״ע הרב בסימן קכ״ח סעיף ס׳ כתב: שיכול ליתן רשות לישראל לקרות ולברך לפניו, וכתב שם שכהן יכול למחול אע״פ שאינה נהנה מישראל..

(יט) אחר שהתחיל הישראל לברך ברכת התורה (כ) אינו (ט) פוסק אבל ברכו (כא) לא הוי (י) התחלה (כב) ועומד הישראל (יא) בתיבה עד שישלימו כהן ולוי ואז יקרא. [ח]אם אין כהן בבהכ"נ קורא ישראל במקום כהן (כג) ולא יעלה אחריו לוי: הגה אבל ראשון (כד) יוכל (יב) לעלות (כ"י מהרי"ל (נסס) ר' יהודס נ"ב בס"ג) (כה) וכשקורין אותו אומרים במקום כהן אלא יטעו לומר שזהו כהן (טור): ז [ט]אם היו כהן ולוי בבהכ"נ וקרא הכהן וסבור שאין שם לוי (כו) והתחיל לברך ברכת התורה (יג) שנית (כז) אין מפסיקין (יד) אותו: ח [י]אם אין לוי בבהכ"נ כהן שקרא ראשון מברך שנית[א] במקום לוי (כח) אבל לא כהן אחר כדי שלא יאמרו (כט) שהראשון (טו) פגום: ט [יא]וכן לא יעלו שני לוים זה אחר זה כדי שלא יאמרו (ל) שאחד מהם פגום: י [יב]נהגו לקרות כהן אחר כהן (לא) בהפסק ישראל (טז) ביניהם ואומר

ח גיטין נ"ט
ט מהרי"ל נסס אורחות חיים י סס בגמרא כ סס
יא הרל"ל נסס רב עמרם, רב סעדיה

באר היטב

(ט) פוסק. מסתברא דעולה למנין שבעה אבל אם היה כהן בבית הכנסת ובטעות סבור שאין שם כהן וקרא ישראל אינו עולה למנין שבעה ואחר ישראל יעלה הכהן פר"ח ע"ש: (י) התחלה. משמע דאם התחיל לומר בא"י הוי התחלה אף דיכול לומר בא"י למדני חקיך מ"א: (יא) בתיבה. כדי שלא יתביש: (יב) לעלות. ט"ז העלה דמיירי בלוי גדול יותר ולכל הפחות בשוין אבל אם הישראל גדול הוא עולה ראשון ואז לא יעלה הלוי כלל ע"ש: (יג) שנית. גם כאן לא הוי ברכו התחלה: (יד) אותו. ועולה למנין שבעה. ול"ד למ"ש בס"ק ט' שאם היה כהן בבהכ"נ ובטעות קראו ישראל דאין עולה למנין שבעה דשאני הכא דעדיף כהן מלוי פר"ח:

משנה ברורה

ו (יט) אחר שהתחיל וכו'. היינו (כא) שאמר ברוך אתה ה': (כ) אינו פוסק. כדי שלא תהיה ברכה לבטלה ועוד דלא נתשב פגם להכהן דיתלו שלא היו שם בשעה שקראו הישראל או שמא שגגה היא שסברו שאינו שם. ומסתברא דעולה הישראל למנין ז' וא"ל לקרות הכהן אחריו ואפילו אם היה הכהן בבהכ"נ בשעה שקראו הישראל והם טעו וסברו שאינו שם וקראו לישראל (כב) ג"כ עולה למנין ז' ואחר הישראל לא יעלה הכהן (כג) דיש לחוש לפגמו שיאמרו שאינו כהן מדקרא אחר ישראל: (כא) לא הוי התחלה. דאין זה לבטלה דהרי עונו הקהל ביהל"ו [הגר"א] ואפ"ה חוזר הכהן ואומר ברכו [א"ר]: (כב) ועומד הישראל. כדי שלא יתביש: (כג) ולא יעלה אחריו לוי. דכיון דישראל קראו לפניו אם יעלה אחריו לוי (כד) יאמרו שהראשון כהן היה ואף שאמר במקום כהן כשקראוהו וכדלקמיה אפ"ה מיישינן מפני הנכנסים אח"כ שלא שמעו כשקראוהו [פרישה]: (כד) יוכל לעלות. דלא גרע מישראל ודוקא כשאין הישראל גדול מהלוי דאל"ה יקראוהו ראשון ושוב לא יקראו ללוי כלל [אחרונים]. ולענין לקרות ללוי אלישי או רביעי במקום שקראו לישראל במקום כהן (כה) י"א דמותר (כו) ויש אוסרין ולפי המבואר לקמן בסוף סעיף י' במ"א בשם הלבוש דבמדינות אלו אין נוהגין לקרות לכהן או ללוי רק לאחרון או למפטיר אין נפקא מינה בזה: (כה) וכשקוראין אותו. היינו בין כשקוראין ישראל במקום כהן או לוי: ז (כו) והתחיל לברך. היינו ג"כ שאמר ברוך אתה ה' אבל ברכו לבד לא הוי התחלה ועולה הלוי לברך ולקרות וכאן אין צריך הכהן להמתין לקרות אח"כ דהלא כבר קרא מתחלה [אחרונים]: (כז) אין מפסיקין אותו. הטעם כנ"ל: ח (כח) אבל לא כהן אחר. וה"ה שלא יקרא ישראל במקום לוי כדי שלא יאמרו על הראשון שאינו כהן או שהוא פגום מדלא קרא אחריו לוי וגם שיטעו על הישראל הזה שהוא לוי: (כט) שהראשון פגום. והא דלא קאמר שאחד מהם פגום וכדלקמן בס"ט משום (כז) דמיירי כאן אפילו היכא דמוחזק לן באמיתם של שניהם שהם כהנים ומ"מ בראשון איכא לתלות שנתודע אחר שקראוהו דלאזה נסיב גרושה או שמא זנתה בסתר ונתחלל אח"כ זרעו מדין קדושת כהונה ולכך קראו שוב לכהן אחר אבל בשני ליכא למיטעי בזה דאי חלל הוא אף במקום לוי לא היה לן לקרותו (כח) כתבו האחרונים דאף בתענית כשאין הלוי מתענה יברך הכהן במקום לוי ולא יקראו לישראל: מ (ל) שאחד מהם פגום. אע"פ שיודעים שאביהם לוי איכא למיחש שאביהם נסיב ממזרת או נתינה ופסליה לזרעיה מקדושת לויה ואף שהוא ממזר מ"מ קורא בתורה כשאר ישראל: י (לא) בהפסק ישראל. פי' שקרא מתחלה (לב) כל הסדר כתקנת חכמים כהן לוי וישראל אז מותר לחזור ולקרוא כהן [וה"ה (לג) דאם אין שם לוי וקרא הכהן פעמים ואח"כ ישראל נמי מותר לחזור ולקרוא כהן]. וכן מותר לקרוא שם לוי (לד) בכל עליות שירצו וכ"ש לאחרון או למפטיר והטעם דליכא למיחש כאן לפגמו של ראשון זה דאי הוי פגום מיד היו מרגנין אחריו והיו מודיעין אותו לחזן והיו קוראין אחר במקומו ולא היו מתמיהין עד אחר קריאת ישראל ולפגמו של שני נמי ליכא למיחש שיאמרו על הכהן

שער הציון

(כא) מ"א וש"א: (כב) נודע ביהודה ושערי אפרים דלא כהפר"ח וכן בפמ"ג פליג עליה: (כג) נו"ב ופמ"ג הנ"ל: (כד) ב"י: (כה) הגר"א בפירוש דברי המחבר: (כו) ג"ר בשם הלבוש וש"א: (כז) והיכא דאין מוחזק לן באמיתם שהם כהנים אה"נ דאיכא למיחש לפגם שניהם: (כח) מגן גבורים וא"ר במשקנותו: (כט) לאפוקי שלא יקרא כהן אחר כהן ולוי [מ"א בשם כמה פוסקים] ומ"מ במקום שתקנו שתכבד העיר יקרא הי"ג מדות דלא ליתי לאנגויי שאר העם אז אפילו הוא כהן יכול לקרות אלישי [מ"א בשקט"ו]: (ל) מ"א וט"ז: (לא) בילקוטי דעת המחבר כפי מה שמאלו אותו הא"ר והפמ"ג אף שדעת הלבוש וכן המ"א והגר"א כפי מה שמאלו דברי המחבר משמע שאין להתיר לקרות כהן או לוי אא"כ יעשו עוד מתחלה סדר חדש דהיינו כהן לוי ישראל מ"מ מאתי זה דלפי זה לא היה לו להמחבר להתיר בלוי אחר לוי בהפסק ישראל וכן היה לו לרמ"א לסיים בהיתר המפטיר לקרות לכהן וכל זה הקשה הפמ"ג וכן ממה שכתב הרמ"א דאין לקרות כהן או לוי וכו' משמע דלדעה הראשונה מותר בכהן או לוי לחוד ולא בעינן סדר אלא ומ"מ יש לישב בדוחק דלהמ"א והגר"א מה שכתב המחבר וכו"ב נוהגים בלוי אחר לוי היינו דבעינן שיאמר שהוא לוי אבל לעולם דאין להתיר אלא בסדר אלא:

הגהות ותיקונים: א) חסר תיבת וקורא:

הלכות קריאת ספר תורה סימן קלה

החזן כשקורא לשני אע"פ שהוא (יז) כהן (לב) וכיוצא בזה נוהגים בלוי אחר לוי: הג"ה ולכן מותר לעלות ג"כ (לג) למפטיר בכי המי גוונא ואם קורא מפטיר אחר אין לחוש לפגמו דהרי לא מזכיר שמו. וי"א דאין לקרות (לד) כהן או לוי (לה) למנין (יח) שנעה אבל לאחר שנשלם המנין יכולים לקרות כהן או לוי (אגור בשם מהרי"ו ומרדכי פ' הניזקין וב"י בשם ר' ירוחם) (לו) וכן נוהגין במדינות אלו ומיהו (לז) במקום צורך ודחק יש לסמוך אסברא ראשונה: **יא** [ב]יש מי שאומר שאם קרא החזן (לח) כהן או לוי (יט) (לט) ואינו שם לא יקרא לאחר בשם (מ) משום פגמו של (כ) ראשון אלא אחר (מא) יעלה מעצמו (וכן נהגו. ש"ל שהוא כהן (מב) יכול

ב הגהות מיימוני בשם ר"מ

באר היטב

מה שמתרץ על תמיהת הב"י על רשב"א]: (יז) כהן. ומ"מ בלי הפסק ישראל אסור דמיישינן דילמא לא שמעו כולהו. במקום שתקנו שהכם העיר יקרא הי"ג מדות אם הוא כהן יכול לקרות שלישי מ"ל ר"י הלוי כנה"ג ע"מ מ"א: (יח) שנעה. וה"ה בתענית לא יעלה למפטיר שהוא מנין הקרואים ואם אין שם ישראל היודע להפטיר מקרין אותו מ"א ע"ש רפ"ד ס"ד. וכן אין לקרותו לשביעי וכן ביו"ט לחמישי. ואם קרא הכהן לחמישי אם אפשר להחליף במפטיר יחליף ויעמוד שם ויקרא למפטיר החמישי והוא יקרא המפטיר ובאם א"א כיון שעלה שוב לא ירד א"ז. והא דקורא כהן אחר כהן א' לאחרון וא' למפטיר י"ל כיון דמפסיקין בקדיש שרי עמ"א. [מעשה אירע בפראג בי"ט שטעו וקראו לכהן לחמישי והורה הגאון ר' אליהו רבה ז"ל דאם אפשר להחליף במפטיר יעמוד שם ויפטיר ויקרא האחרון והוא מפטיר ובאם א"א כיון שעלה לא ירד ע"ש טעמו]: (יט) ואינו שם. ואם אותו כהן מתפלל מותר לקרות האחר בשם דהכל רואין שמשום תפלה אינו עולה מ"א: (כ) ראשון. ומותר לקרות בנו תחתיו דאם אינתא שהוא פגום אף בנו פגום אבל

משנה ברורה

הכהן או הלוי שהם חלשים (לג) דהא אומרים אע"פ שהוא כהן וכן בלוי שהוא לוי: (לב) וכיוצא בזה נוהגים וכו'. ר"ל אע"ג דאמרינן בפ"ע דלוי אחר לוי לא יקרא הכא כיון שהפסיק ישראל בינתים וגם אומר אע"פ שהוא לוי ליכא שום משא וכנ"ל: (לג) למפטיר בכה"ג. ר"ל שיזכור ג"כ שהוא כהן או לוי: (לד) כהן או לוי וכו'. וה"ה אפילו אם ירצה לעשות סדר חדש דהיינו כהן לוי וישראל ג"כ אסור לשיטה זו כיון שהוא בתוך ז' קרואים. כתבו הפוסקים דבתענית לא יעלה כהן או לוי למפטיר שהוא ממנין הקרואים שהמפטיר הוא השלישי (לג) ואם אין שם ישראל היודע להפטיר מקרין אחרים אותו: (לה) למנין שבעה. וה"ה ביו"ט לחמישי. ובדיעבד אם טעו וקראו לכהן או ללוי בתחלת מנין הקרואים אם אפשר להחליף במפטיר או באחרון ימתין בתיבה ויקראו אחר במקומו והוא יעלה לאחרון או למפטיר ואם א"א כיון שעלה לא ירד ויברך וכמו שמסיים הרמ"א דבמקום צורך ודחק יש לסמוך אסברא ראשונה [אחרונים]: (לו) וכן נוהגין וכו'. ובלבוש כתב דכהיום אפילו לאחר שנעה קרואים אין אנו נוהגין לקרותן אלא לאחרון שבהם וכן למפטיר וכן העתיקו שארי אחרונים והטעם איתא בלבוש דלא חיישינן באחרון לפגם כי אדרבה בדורות הללו מתשבין אחרון משיב מכולם לפי שהוא מסיים הפרשה ונגדול שבגבור קורין לאחרון ואע"פ שקוראין לאחריו המפטיר הרי מפסיקין בינו ובין המפטיר בקדיש וגם במפטיר אין מקפידין אם הוא כהן [דהוי כתחלת קריאה וכדלקמיה] ואפילו אם האחרון היה ג"כ כהן אין חוששין משום כהן אחר כהן כיון שהקדיש מפסיק ביניהן עכ"ל הלבוש ומ"מ במקום צורך כגון שיש ב' חתנים ושושבינים ולכל אחד מהן יש כהנים ולוים חולקין את הפרשה לשנים מתחלה קורין ז' גברי לאחד ואח"כ קורין לאחרן השני ושושביניו. כתבו האחרונים דבשמחת תורה שמוליאין שלשה ס"ת יכולין להיות שלשה כהנים אחד חתן תורה ואחד חתן בראשית ואחד מפטיר כיון שכ"א קורא בספר אחר אבל בר"ח טבת שחל בשבת שיש ג"כ שלשה ספרים אז בספר הראשון שקורין בו פרשת השבוע אין לקרות לכהן בצפוף אף אם הוסיפו וקראו בו יותר משבעה לפי שעדיין אין משלימין הקריאה בספר הזה והמשלים הוא בספר השני שקורין בו פרשת ר"ח רק בספר השני שבו משלים האחרון ובספר שלאחריו שקורין בשל מנוכה למפטיר רשאים לקרות לכהן להיות אחרון וגם כהן למפטיר וכן בשבת של פרשת שקלים או של פרשת המודש שחל בר"ח שיש ג"כ שלשה ספרים אין לקרות כהן להשלים הקריאה בספר הראשון רק בשני ספרים האחרונים רשאים לקרות כהנים לאחרון ולמפטיר כמו שכתבתי [שערי אפרים וע"ש בפתחי שערים מה שהביא עוד בשם הפמ"ג לענין חוה"מ של סוכות*] ותמה עליו]: (לז) במקום צורך ודחק וכו'. כגון בשמחת תורה וכה"ג יש לסמוך דמיד שקרא ג' קרואים הראשונים כהן לוי וישראל מותר לקרות אח"כ כהן או לוי וכמ"ש לעיל בדעת המחבר. ודע דאפילו אם נסמוך אסברא ראשונה מ"מ יש (לד) הרבה ראשונים ואחרונים שסוברין שאין להקל לקרות כהן ולוי בעלמא אלא א"כ יעשו סדר חדש דהיינו כהן ולוי וישראל דבזה אין לחוש לפגמא כלל שיאמרו עליו שאינו כהן שהרי קורין אחריו לוי אבל בלא סדר אין לקרות כהן או לוי משום פגמא [ולפי סברא זו (לה) אפילו לאחרון או למפטיר אין לקרות כהן ולוי אלא שבזה כבר נהגו העולם להקל וכן סתמו האחרונים. וכמש"כ הלבוש בטעמו של דבר וכנ"ל] וע"כ מן הנכון ליזהר בזה לקרותם דוקא על הסדר ואפילו כשקורין אותם לאחר ז' קרואים: **יא** (לח) כהן או לוי. אבל בישראל אם קראוהו ואינו שם יכול לקרות לאחר בשמו דבישראל לא שייך פגמא דאפילו ממזר מותר לעלות לתורה וכדלקמן סימן רפ"ב ס"ג: (לט) ואינו שם. ואם אותו כהן מתפלל מותר לקרות האחר בשם דהכל רואין שבשביל שאינו יכול להפסיק בתפלה אינו עולה [מ"א]: (מ) משום פגמו. דיסברו שנודע בתוך כך שהוא פגום וכתבו האחרונים דמ"מ בנו מותר לקרות בשם דאם איתא שהוא פגום אף בנו פגום אבל אבו אסור דיאמרו אבו נשא גרושה מכבר שהאב בשר והבן חלל: (מא) יעלה מעצמו. כתב בספר שערי אפרים דאם קראוהו לכהן או ללוי לאחרון או למפטיר ואינו שם וקורא לאחר אע"פ שהאחר הוא ג"כ כהן או לוי מותר לקרותו בשם דלא שייך כאן לומר דנודע שהראשון פגום דהא ישראל ג"כ מותר לעלות לאחרון או למפטיר: (מב) יכול לקרוא וכו'. ואין חוששין בזה לפגמו של עצמו שהכל יודעים שכיון שהוא ש"ץ אין סברא לומר שידחה כל הכהנים מלעלות ולא מפני שהוא פגום ואפילו אם הסגן הוא כהן שבידו לקרות לכל מי שירצה או במקום שקורין מנות עליות לתורה

שער הציון

(לב) ב"י לחד תירוצא וע"ש מה שכתב עוד בזה: (לג) ובמ"א משמע דאם אין שם מי שיודע להפטיר מותר אפילו בכהן ולא נהירא כלל דהרי המפטיר הוא השלישי ובשלשה קרואים כבו"ע אין לקרות שלישי לכהן כמו שכתב המ"א בסקי"ד וגם בתשובת מהר"ם אינתא בהדיא דאחרים מקרין אותו ע"ש: (לד) כן משמע בב"י במה שהביא משם הרי"ף ורב האי וכן הלבוש והמ"א והגר"א: (לה) פמ"ג:

הגהות ותיקונים: א) פסח (שם שער א' סעיף כ"ד): ב) פי"ב מה"ת:

הלכות קריאת ספר תורה סימן קלה

לקרות כהן אחר (כא) לתורה) (מרדכי פרק הקורא עומד ומגור): יב [י]עיר (מג) שכולה כהנים אם יש (מד) ישראל אחד ביניהם אותו ישראל קורא ראשון (מה) מפני דרכי שלום [ט]וכל שאין בהם ישראל כדי סיפוקם או שאין שם ישראל כלל קורא כהן אחר כהן שאין שם משום פגם שהכל יודעים שאין שם אלא כהנים והוא הדין לעיר שכולה לוים: יג אם קטן קורא בתורה בצבור בסי' רפ"ב. אם אין כהן אלא סומא או שאינו בקי. בסי' קל"ט: יד [ע]בני אדם (מו) החבושין בבית האסורין (מז) * אין מביאים אצלם ס"ת (מח) אפי' בר"ה ויוה"כ: הגה והיינו דוקא בשעת הקריאה לבד אבל אם (כב) מכינים לו ס"ת (מט) יום או יומים קודם מותר (אור זרוע הגהות אשירי פ"ק דברכות[א]) (נ)* ואם הוא אדם

[י] ירושלמי פ"ה דגיטין ם הרשב"א ע מרדכי סוף"ק דרמש הפנה

באר היטב

לאחיו אסור מ"מ: (כא) לתורה. וה"ה לוי ש"ץ יכול לקרות לוי אחר לתורה פר"מ וכן הקורה מצות אם הוא כהן יכול לקרות לכהן אחר דהכל יודעים שהוא קורה המצות לבדד אחרים ט"ז: (כב) מכינים. היינו אהרן או תיבה על יום או יומים דעיקר תלוי באם שעושין מקום

ביאור הלכה

* אין מביאין וכו'. המקור הוא מירושי' המובא בב"י וז"ל שם בכל אחר את אחר הלוך אצל תורה והבא את אחר מוליכין את התורה אצלן [והיינו מה דאיתא ביומא פרק בא לו מזן הכנסת נותן הס"ת לראש הכנסת והראש לסגן והסגן לכ"ג] אצלא ע"י שהם בני אדם גדולים התורה נתעלה בהם וכו' ע"ש בב"י ובאמת הדבר תמוה דהירושלמי מייירי בשאפשר לילך למקום שהס"ת מונחת ולכך צלול הוא כשמוליכין ס"ת אצלן משא"כ בזה שאנושים הם ורוצים לקיים מצות קה"ת למה לא נביאה אליהם מאי זילותא הוא לס"ת כשבני אדם מהדרין אחריה לקרות בה אם נביאה אליהם כיון שהם אינם יכולים לילך אחריה אח"כ מצאתי בספר"מ שתמה ג"כ בזה ובאמת כן הוא דעת האור זרוע דלחולה מותר להביא ס"ת אצלו לקרות בה משום דאנוס הוא וכמו שכתב בד"מ משמו ובאו"ז בוסף מבואר טעמו וז"ל דאם לאותם מביאים בעבור כבודם לזה שאנוס כ"ש שמביאים לביתו ע"ש ולפ"ז ה"ה בחבושים בבית האסורים דמאי שנא. ולדינא נראה דאפילו להמרדכי דאוסר אפילו באנוס אינו מייירי כ"א ביחידים החבושים ורוצים להכניף עשרה שם לקה"ת בזה אוסר [ולא כאו"ז דמשמע שם דמתיר לחולה להכניף עשרה שם ולהביא הס"ת אצלו] ומטעם דמן הדין י"ל דאין חל על יחיד מצות קה"ת בזמן שאין יכול לילך לביהמ"ד אבל כשיש שם עשרה כיון דחל עליהם חובת קריאה והם אינם יכולים לצאת משם ולילך אחריה גם המרדכי מודה דצריך להביא להם ס"ת לקרות בה ומצאתי בא"ר שגם הוא כתב לחד תירוצא דהמרדכי לא מייירי בשיש שם עשרה כנלע"ד לדינא: * ואם הוא אדם חשוב וכו'. עיין במ"ב במה שכתבנו דדוקא אדם חשוב בתורה והוא מהגר"א בשם חשובת מהר"מ פאדווה ועי"ש שמקורו מהירושלמי מהא דפריך שם מרישא גלותא אף דהוא בודאי מהחשובים והעשירים אצלא דדוקא חשוב בתורה בעינן ולאיתי בחשב"ך קטן סימן קפ"ט שכתב בהיפך מזה וז"ל

אחר דהכל יודעים שהוא קורה המצות לבדד אחרים ט"ז: (כב) מכינים. היינו אהרן או תיבה על יום או יומים דעיקר תלוי באם שעושין מקום

משנה ברורה

לתורה והקורה המצות הוא כהן או לוי (לו) יכול לצוות לקרות לכהן או לוי אחר ואין זה משום פגם שהכל יודעין שהדרך הוא לבדד אחרים: יב (מג) שכולה כהנים וכו'. והיינו דוקא כשאין שם ג"כ לוי כלל שאין יכולין להתקיים כסדר שתקנו חז"ל וע"כ טוב לשנות מפני השלום אבל אם יש שם עוד לוי אחד יקראו כסדר המשנה (לז) כהן לוי ישראל ואח"כ את השאר יקראו כהנים: (מד) ישראל אחד ביניהם. אבל אם יש (לח) שני ישראלים וכ"ש יותר הוא בכלל מה שכתב השו"ע אח"כ שאין בהם ישראל כדי סיפוקם וע"כ יקרא הכהן בתחלה (לט) וגם יקרא הכהן במקום לוי ואח"כ יקראו הישראלים ויתר העליות שלימו בכהנים. ואם יש שני לוים ושני ישראלים קורא (מ) כהן לוי וישראל ואח"כ עוד כהן ולוי וישראל וכהן קורא שביעי וכ"ש יתר עליות הנוספות: (מה) מפני דרכי שלום. שלא יאמר כל אחד למה אתה קורא ראשון יותר ממני וה"ה כשיש רק לוי אחד בעיר שכולה כהנים אותו לוי קורא ראשון מהאי טעמא. אם אין שם אלא כהנים (מא) ולוים יקרא כהן אחר כהן בהפסק לוי בינתים. כהן שהוא אבל ואין כהן אחר בביהכ"נ בשבת מותר לקראו לכהן שלא יהיה נראה כאבלות בפרהסיא ובחול לא יעלה לאבל לאסור בד"ת ומ"מ בין בחול ובין בשבת יותר טוב שיצא מתחלה מביהכ"נ ויקראו לישראל[ב] ולוי במקום כהן [א"ר וש"א]: יד (מו) החבושים בבית האסורין. וה"ה לחולה (מב) ויש חולקין בכל זה כיון דאנוסים הם (מג) ובפרשת זכור שהוא דאורייתא בודאי יש להקל (מד) ואפשר דה"ה גם בפרשת פרה: (מז) אין מביאין וכו'. כדי לקרות בה בעשרה והטעם שזלזול הוא לס"ת

להוליכה אל אנשים שצריכין לה כי כבודה שילכו אנשים אליה ועיין בבה"ל שכתבנו דדוקא כשאין שם עשרה אבל כשיש שם עשרה חבושים מותר: (מח) אפילו בר"ה ויוהכ"פ. ומה שהולכין מביהכ"נ מנין אנשים לאיזה בית ונושאין ס"ת עמהם כדי לקרות שם ודאי אינו נכון דהא אפשר להם לשמוע הקריאה בביהכ"נ [א"ר] ויש (מה) שמגדדין עליהם זכות משום שכל אחד רוצה בעצמו לעצות בתורה בימים האלה אבל אין זה מספיק לזלזל בס"ת משום זה לטלטלה מביהכ"נ ובפרט בימים הנוראים שמנהג למכור מצות ע"פ רוב גורמים בזה הפסד להכנסות של צדקה אבן אם גם הם מוכרין המצות ומתרבה עי"ז הכנסה של צדקה (מו) מסתברא שאין להחמיר בזה ומ"מ מה טוב אם יוכלו לקבוע שם מקום לס"ת על איזה זמן קצר וכדלקמיה: (מט) יום או יומים קודם. והאחרונים (מז) הסכימו דה"ה אם הכין מקום לס"ת באותו יום שיהא מונח שם יום או יומים דשפיר דמי (מח) ובלבד שיביאה שם במקום שהכין קודם זמן הקריאה ובשעת הקריאה יוציאנה ויקרא בה ואח"כ יחזירנה לשם דאז אין מיגכר שהבאתה היתה לצורך קריאה בלבד (מט) אלא שקבע דירתה בכאן לאותו זמן: (נ) ואם הוא אדם חשוב. ר"ל (נ) גדול בתורה דאדרבה התורה מתעלית ע"י אנשים גדולים ולא זלזול אצלה.

שער הציון

ועיין

(לו) שכנה"ג וג"ל וט"ז ומ"א דלא כרש"ל: (לז) כ"ל וט"ז וא"ר דלא כלבוש ומ"א שכתבו דיאחרו הכהן דבלא"ה למ"ד קדימת כהן דאורייתא דין השו"ע רפוי מאוד עיין במ"א: (לח) כן מסקנת הא"ר והכי משתבר ודלא כט"ז דמשוה שניה לאחד וכ"כ בשלחן עני שטיס: (לט) כ"כ המ"א: (מ) אחרונים: (מא) ואפילו אין שם אלא רק שני לוים ג"כ יקרא הכהן מתחלה ואח"כ לוי ואח"כ עוד הפעם כהן ואח"כ לוי ויתר העליות שלימו בכהנים ודלא כט"ז דסברא ליה דבשני לוים דינא הוא דלוי קורא לאשון ומפני דרכי שלום הכי בשנים גופא שייך דילמא אתי לאנגויי [שלחן עני שטיס וכן משמע כדבריו בא"ר]: (מב) היינו מה שהובא בד"מ בשם או"ז דמקיל לחולה והובא במ"א וה"ה לחבושים דג"כ אנוס הוא כמו שכתב בספר שמן המאור ובא"ר: (מג) מ"א: (מד) מ"א: (מה) מגן גבוריס: (מו) עיין ב"י בשם מהרי"ק בשורש טו"ת על כיו"ב שזהו נקרא כבוד התורה: (מז) מ"א וא"ר: (מח) כן משמע מתשובת מהר"ם פאדווה ע"ש וכן כתב בספר יד אהרן: (מט) מהרמ"פ וט"ז: (נ) הגר"א מתשובת מהרמ"פ ולאפוקי מקיף וממונה לשרה ע"ש בתשובה ולריה מריש גלותא דמקשה הירושלמי:

הגהות ותיקונים: א) ומהר"ם פדווא סימן פ"ח: ב) או ללוי:

הלכות קריאת ספר תורה סימן קלה קלו קלז

(כג) תשוב (נא) בכל ענין שרי (שם מרדכי ספ"ק דר"ה):

קלו מי הם הנקראים לס"ת בשבת. ובו סעיף אחד:

א (א) * [א]בשבת ויו"ט ויום הכפורים קורים אחר הלוי (ב) ת"ח (ג) הממונין על הצבור ואחריהם ת"ח הראוים למנותם פרנסים על הצבור (ששואלים אותו דבר הלכה בכל מקום ואומר) ואח"כ בני ת"ח (ג) שאבותיהם ממונים על הציבור (ד) ואח"כ ראשי כנסיות (ה) וכל העם:

א גיטין ס'

קלז כמה פסוקים צריכים לקרא לכל אחד. ובו ו' סעיפים:

א [א]ביום שקורין ג' אין קורין (א) פחות מי' פסוקים וידבר עולה (ב) מן המנין ואי סליק ענינא בבציר מי' פסוקים (ג) [ב]כגון פרשת עמלק שאין בה אלא ט' פסוקים שפיר דמי: ב [ג]אין קורין

א מגילה כ"ג
ב תוס' והרא"ש
ג שם בגמרא

באר היטב

קבוע לס"ת. ובפרשת זכור מותר להביא ס"ת אצלו. מ"א: (כג) תשוב. בהג"א בשם א"ז משמע דתרתי בעי חולה ואדם משוב אבל בא"ז משמע דחולה אפילו אינו משוב ומשוב אפילו אינו חולה שרי ד"מ:

(א) הממונין. במקום שנוהגים שהפרנס עולה אינו רשאי למחול לאחר שיקרא במקומו רמ"מ ס"ו. אם יש הרבה תתני' הנושאי' בתולות הם קודמים לאלמנה ואלמנה לחלוצה וחלוצה לגרושה והוא דכולם שוין בידיעת התורה ואין ביניהם כהנים או לוים שכנה"ג. וכן במקום שנוהגים כשיש ליחיד ס"ת בבהכ"נ כשעושה שמחה קורין

משנה ברורה

ועיין בספר שמן המאור דבתשוב אפילו (נא) אינו אנוס שרי (נב) ויש מחמירין בתשוב לחוד וטוב שיכין מקום: (נא) בכל ענין שרי. היינו אפילו בלי הכנת מקום:

א (א) בשבת ויו"ט וכו'. שקורין הרבה: (ב) ת"ח הממונים וכו'. כתב מהרי"ל מצוה לקרות ב"ט אנשים המעמידים הקהלה לפיכך הם קודמין לכל אם אין שם ת"ח מופלג [מ"א]: (ג) שאבותיהם וכו'. שמחויבין לכבדם בשביל כבוד אבותם שיש בזה כבוד לאבות: (ד) ואח"כ ראשי כנסיות. וכ"ז מיירי במקומות שאין מוכרין המצות אלא שעומד הממונה וקורא לפי הכבוד אבל במקומות שמוכרין המצות ונופל המעות לצדקה כל הקונה אותם יש לו רשות לכבד למי שירצה ומלבד שיקרא לכל אחד לפי כבודו שלא יבוא לידי מחלוקת [לבוש] גם יקרא החיובים שזה לא מכרו לו [שערי אפריים]: (ה) וכל העם. ועכשיו נהגו שגדול הצבור הוא המסיים הסדרה [אחרונים]. כתב בתשובת רמ"מ סימן ו' במקום שנהגו שהפרנס הוא עולה אינו רשאי למחול לאחר שיקרא במקומו ופרטי דין זה מבואר לקמן סימן קנ"ג סי"ב עי"ש במ"ב. כתב פמ"ג מה שנוהגין באיזה קהלות קטנות לקרוא לפי השנים ע"ה קודם לת"ח ולא שפיר עבדי ואיסורא הוא ועיין בבה"ל מה שהעתקנו מלבוש ומשערי אפריים ומיתר האחרונים בענין הנהגת החיובים לעלות לתורה:

א (א) פחות מעשרה פסוקים. אימא בגמרא שנתקן כנגד עשרת הדברות או כנגד עשרה מאמרות שבהן נברא העולם ועי"ש עוד: (ב) מן המנין. היינו (א) אע"פ שאין למדין ממנה שום חדוש: (ג) כגון פרשת עמלק. שקורין בפורים ולא רצו חז"ל להוסיף בספר תורה שלו וכשיש לשני בעלי בתים שמחה איזה מהם קודם ת"ח מורה הוראה קודם לת"ח מפולפל ואינו יודע עדיין להורות הלכה למעשה ת"ח קודם לכהן ע"ה כהן קודם לנוי ולוי לישראל ואם שניהם שוים מגריל ביניהם. וכן הדין בשני ילדים למול אם נולדו בשעה א'. וכן מי שכתב ס"ת בידיו או קנאו בממון של עצמו הוא קודם למי שירש ס"ת מאבותיו שכנה"ג ע"ש. אם קראו לאחד לעלות ולקרות בתורה וכן לאחר ועמד במקומו אם חייב לשלם לו דמי ברכה שהפסידו עי' תוס' והרא"ש פרק כיצד הדם ועי' בשכנה"ג. ונהגו שגדול הצבור עולה אחרון ב"י:

ביאור הלכה

בירושלמי פרק בא לו כאן את אמרת הלוך אחר תורה וכאן את אמרת מוליכין התורה אצלו אצא ע"י בני אדם גדולים התורה מתעלה מכאן ראיה שאין איסור לקרוא לתורה עשיר מכובד לפני ת"ח מפני שע"י אנשים גדולים התורה מתעלה עכ"ל הרי משמע מדבריו דאנשים גדולים המוזכרים בירושלמי הוא לא דוקא ת"ח ולא העתקתי בעצמו במ"ב מפני שדבריו קשין שהרי מסוף דברי הירושלמי מבואר בהיפוך מזה וכנ"ל אכן אחרי בינותי ראיתי שהרמ"א בסימן רפ"ב העתיק דין דתשב"ץ להלכה [ומה שנרשם שם אור זרוע טעות הוא שלא נמצא כלל באור זרוע רק בתשב"ץ הנ"ל שזהו לשונו ממש וכנ"ל] ואולי שהרמ"א מחלק בין לקרותו לתורה ובין להביא ס"ת אצלו ולזה בענין תשוב ביותר ואע"ג שהתשב"ץ בעצמו הוליא דינו רק מהירושלמי הנ"ל הרמ"א המליט את דינו רק מבגרא בעלמא וצ"ע:

* בשבת ויו"ט וכו'. ועתה נסדר החיובים שהסגן מחויב לנוות לקרותם קודם לאחרים וכפי התקנות והנהגות שהנהיגו רבותינו הגדולים וכפי המבואר בלבוש ומ"א בסי' רפ"ב וש"א. תתן ביום תופתו. תתן בשבת קודם התפונה שמזמרים אותו. נער שנעשה בר מצוה באותה שבת. בעל אשה יולדת בשבת שהולכת לביהכ"נ. תתן בשבת שאחר התפונה. יאר ליט בשבת שהוא יום שמת בו אביו או אמו. אבי ילד זכר בשבת שלפני המילה ויש מקומות שנוהגין שגם המוהל והסנדק הם חיובים ויש שאין נוהגין כן רק מכבדין אותן בהגבהת הס"ת. תתן ביום תופתו. היינו בחול כשיעשה הופה ביום זה הוא קודם לכל החיובים אפילו לנער שנעשה בר מצוה ביום זה וכ"ש שקודם ליא"ל. נער שנעשה בר מצוה באותו שנוע[א] אם יש לו עיבית [דהיינו שהוא מתושבי העיר] הוא קודם לכל החיובים כיון שהוא זמן חינוכו [וכשקורין נער בר מצוה אביו מברך ברוך שפטרני מעונשו של זה כדלקמן בסימן רכ"ה] מלבד תתן שמזמרין לו שהוא שוה לו ויטילו גורל ואם אין הנער שנעשה ב"מ מתושבי העיר אף שמחויבין לקרותו מ"מ אין דוחה שום חיוב של תושבי העיר. התתן בשבת שקודם התפונה הוא ג"כ קודם לכל החיובים ואפילו אם לא תהיה התפונה באותו שבוע כגון שהולך לעשות תופתו בעיר אחרת רחוק מכאן דוחה

שער הציון

(נא) הנה בא"ר כתב דאדלעיל קאי שהיה חבוש בבית האסורים שהוא אנוס או שהוא חולה אבל בספר שמן המאור משיג עליו דמדברי הד"מ שהביא מהמרדכי משמע דמלבד דבתשוב לחוד סגי וכן משמע מהגר"א דכונת הרמ"א להקל בתשוב לחוד: (נב) הגהת אשר"י המובא במ"א: (א) רש"י:

הגהות ותיקונים: א) שבת:

הלכות קריאת ספר תורה סימן קלז

עם כל אחד פחות מג׳ פסוקים שנים קורין ג׳ ג׳ ואחד קורא ד׳ (ד) ואיזה מהם שקרא ד׳ ה״ז (ה) משובח: **ג** [ד]אם דלג פסוק אחד ולא קראו אם הוא במנחה בשבת או בב׳ וה׳ (ה) וקרא יו״ד (ג) פסוקים בלא פסוק המדולג (ו) אינו חוזר (ז) ואם לאו חוזר אבל בשבת אפילו דילג (ג) (ח) פסוק אחד (ט) חוזר (ל) וקורא ואפילו אחר שהחזיר את התורה (י) ואמר קדיש חוזר וקורא הוא ושנים עמו ואפילו הפטיר והתפלל מוסף חוזר וקורא * [ה]פרשיות המועדים (יא) (דינס) כמו מנחה בשבת ושני

ד הגמ״י פי״ג מהל׳ תפלה ה מ״ה סי׳ כ״ד

באר היטב

(ה) משובח. כתב רש״ל דעכשיו שהש״ץ קורא לא יקרא למחצעי ד׳ שלא לבייש האחרון או הראשון ע״ש. וב״ח חולק עליו וכן הסכים הפר״ח: (ג) פסוקים. עשרה ל״ד דה״ה אם לא קרא רק ט׳ פסוקים ג״כ יצא כמ״ש המחבר סעיף ד׳. ואפשר כשדילג באמצע

ביאור הלכה

דומה ג״כ לכל המיומים ודוקא למי שמזמרין אותו אבל אומן שאין מזמרין אותו אינו מיום בשבת שלפני החתונה אפילו אם היא בתולה [וכשערי אפרים כתב שאם אין מיומים יש לקרותו קודם לאחרים] ואם היה החתן קטון שהיה החתונה בשבוע זה ואח״כ נדחה החתונה והיה בשבוע אחר אם רוצה שיזמרו אותו שנית הוא מיום לקרותו אז ואם נאו אינו מיום. מי שהיה חתונתו מיום ד׳ ואילך הוא מיום בשבת שאחריו ודומה מיום יא״ל ואמי הכן לפני המילה ודוקא שהוא בחור או שנשא בתולה וא״ל אינו מיום ומי שאשתו הולכת לביהכ״נ הוא קודם לחתן זה אפילו לבחור שנשא בתולה [וכשערי אפרים כתב דאפילו אם היה החתונה בשבוע זה קודם יום ד׳ אע״פ שאין דומה מיום אחר מ״מ יש לקרותו קודם לאחרים] ובחור שנשא בתולה קודם למי שנשא אלמנה ואלמנה לחלוצה וגרושה. יאר ליינו הוא מיום ונדחה מפני שאר מיומים חוץ מחיום אבי הילד קודם המילה ואפילו אם המילה בלוחו שבת ונדחה מפני היא״ל לפי שסופו לעלות בשבת שאלך לביהכ״נ ואם היא״ל אינו מיום השבת רק בשבוע אינו מיום לדחות אבי הילד ומ״מ נוהגין לקרותו כשאין חיום אחר. אבי הילד בשבת כשאשתו בריאה והולכת לביהכ״נ מחויב לקרותו אבל אם היא חולה ואינה יכולה לילך אינו מיום עד שתלך ואם הוא מ״ס יום לזכר או שמונים לנקבה הוא מיום אף שאינה הולכת דהוא זמן הבאת הקרבן והמפלת בעלה מיום אא״כ הפילה לזרה שאין לו בקיאין בה. בשבת כשאשתו הולכת לביהכ״נ [והיינו אין לבן וכן[א] לבת] הוא קודם לכל המיומים חוץ המתן בשבת שמזמרין אותו ועכ״ר שנעשה בר מצוה שהם קודמין וכנ״ל. נוהגין לקרות המוקצ לעלות לתורה בר״ה ויש מקומות שש״ץ המתפלל מוסף בר״ה הוא ג״כ מיום לעלות לתורה בלוחו יום שהוא מתפלל ודוקא אם הוא מוקצ ומתפלל בחנם אבל אם בא בשכרו אינו מיום כלל ויש מקומות שבר״ה ויום״כ אין משגיחין במיום כ״א על המתנדבים בעין יפה על לדקה. אם אחד קנה עליה אחת ונזכר הסגן שיש מיום שלריך לקרותו יכול לחזור בו שמכירה בטעות הוא. אם יש שני מיומים שיש יחילו גורל מלבד אם אחד מ״ח הוא קודם. מי שהיה חולה ונתרפא וכיו״ב שלריך לברך ברכת הגומל יש לקרותו קודם לאחרים כיון שנהגו לברך בשעת קה״ת ומ״מ אינו דומה שום מיום כיון שמן הדין יכול לברך בעשרה אף בלא עליה לס״ת יש לו לעשות כן ולא יהמה המיום מפניו. נוהגין לקרות למי שעתיד לנסע לדרך ולהשתחות אחר השבת או בא מן הדרך וכן נוהגין לחתן כבוד לתורה נכבד ולקרותו והוא טוב ויפה אך אין דומין שום מיום מהמיומים הנזכרים ופשוט דנמקום שהמנהג למכור המצות ונופל המעות לצדקה בחלה שאינם מהמיומין רק משום מנהגא אין להפסיד לדקה בשמלם ומ״מ תלוי לפי ראות עיני הסגן ומשמע מאחרונים דאף במקום שנהגו למכור כל העליות ולא להשגיח אף על המיומים מ״מ תמן בשבת שקודם החתונה וכן נער שנעשה בר מצוה אין דומין אותם. וג״ל שאף יתר המיומים הנ״ל ג״כ אין לדחותם מכל וכל שהוא מנהג קדמונים רק עכ״פ יתנו להם בעליות הנוספות. ויתר פרטי כל הענינים עיין בשערי אפרים:

(ה) משובח. כתב רש״ל דעכשיו שהש״ץ קורא לא יקרא למחצעי ד׳ שלא לבייש האחרון או הראשון ע״ש. וב״ח חולק עליו וכן הסכים הפר״ח: (ג) פסוקים. עשרה ל״ד דה״ה אם לא קרא רק ט׳ פסוקים ג״כ יצא כמ״ש המחבר סעיף ד׳. ואפשר כשדילג באמצע לא סגי בפחות מי׳ מ״ח: (ג) פסוק א׳. ואפי׳ קראו כ״א פסוקים לז׳ גברי בלא פסוק המדולג אפ״ה חוזר וקורא עיין שבנה״ג ופר״ח: (ד) וקורא. ומבדך ברכת התורה ומש״ה קורא אותו הפסוק ושניס עמו דברכות לריכות שיהיו בהם שלשה פסוקים מ״א ט״ז וכ״פ

משנה ברורה

עליהם אינה פסוקים מלמטה או מלמעלה (ב) לרמז דמפני שעמלק גרס להיות השם והכסא חסר כדכתיב כי יד על כס יה כך יהיו פרשיותיו חסרים: **ב** (ד) ואיזה מהם. כלומר דמי שקרא יותר משובח יותר ואם הראשון קרא ד׳ משובח דמצינו לעולם החשוב חשוב קודם ובמנורה מצינו שאמצעי משובח ואם אחרון קרא ד׳ י״ל דמעלין בקודש ואין מורידין וע״כ לא קפדינן על מי מהם שזרז עצמו וקרא ד׳ דכל אחד מהם יש לו טעם לשבח שהוא הראוי לזה. והנה בזמן הגמרא היו הקרואים לתורה קוראין בעצמן בתורה ועכשיו שהש״ץ קורא להן יש דעות בין האחרונים שי״א שלראשון ולשני יקרא ג׳ פסוקים ולאחרון יקרא ד׳ ויש שחולקין ע״ז. ועכשיו נתפשט המנהג שקורין במנחה בשבת וב׳ וה׳ כל הפרשה הראשונה של הקדר שיקראו בשבת הנאה ככתוב בסידורים ומצויין הפסקת הפרשה לג׳ אנשים ואם שינה מסדר הזה אינו מעכב רק שעכ״פ לא יפחות לאחד פחות מג׳ פסוקים [ש״א]: ג (ה) וקרא עשרה פסוקים. ומיירי שכל אחד קרא ג׳ פסוקים ובין כולם היו עשרה דאם ע״י הדילוג קרא אחד פחות מג׳ פסוקים אפילו בדיעבד צריך לחזור ולקרות כדלקמיה בס״ד: (ו) אינו חוזר. דהא קרא י׳ פסוקים כתקנת חכמים ואין הפסוק המדולג חוצה היום והרי יקראנה בשבת הבא אחריו: (ז) ואם לאו חוזר. היינו שקרא רק ט׳ פסוקים בין הכל ואף דמבואר לקמיה בס״ד דבדיעבד בקרא ט׳ בין הכל יצא הכא דיש שתי ריעותות שפיחת מי׳ פסוקים וגם דילג באמצע (ג) גרע טפי וחוזר והאי חוזר היינו אם נזכר לאחר שכבר ברך ברכה אחרונה חוזר הוא (ד) ומבדך לפניה וקורא פסוק זה עם עוד שני פסוקים שאין קורין בתורה פחות מג״פ ומבדך לאחריה: (ח) פסוק אחד. ואפילו מקצת מפסוק אחד (ה) ואפילו רק מיבה אחת לריך לחזור ולקרותו ויש להתחיל מתחלת אותו פסוק ולקרותו ושניס עמו כדין פסוק שלם: (ט) חוזר וקורא. ואפילו קראו ז׳ גברי בלא פסוק המדולג והאי חוזר היינו שחוזר ומבדך לפניה ולאחריה [לאחרונים]: (י) ואמר קדיש חוזר וקורא. ונראה שדוקא אם הדלוג היה בעליות הראשונות אבל אם הדלוג היה (ו) בעליה שביעית וכ״ש בעליות הנוספות על מנין שבעה אין לריך לחזור ולברך בכוון משום פסוק המדולג דהלא בלא״ה יעלה המפטיר לתורה א״כ יתחיל הוא מפסוק המדולג עד סוף הפרשה [וגדולה מזו איתא לקמן בסי׳ רפ״ג ס״ו עי״ש ובבה״ל שם ד״ה דקי״ל]: (יא) דינם כמו וכו׳. ומיירי (ז) שעכ״פ קראו להחמשה גברי שלשה פסוקים לכל אחד

שער הציון

(ב) אחרונים מיס: (ג) אחרונים: (ד) כדלקמיה בסק״ט וכ״כ שערי אפרים ושאר אחרונים: (ה) מ״א בסימן רפ״ג וכ״כ הח״א וש״א: (ו) ואפילו אם ע״י הדילוג לא נשאר בעליה שביעית ג׳ פסוקים ג״כ יוצא ע״י המפטיר דהלא קי״ל דמפטיר עולה למנין שבעה. ואפילו אם היה הדילוג בפרשיות הראשונות ג״כ ק״ק דלמה לא יתחיל המפטיר מעליה המדולגת ולהלן ואפשר דבעינן דוקא שיהיה המפטיר האחרון שבקרואים וע״כ א״א לו להשלים מה שחיסרו הקוראים בעליות הראשונות דא״כ לא יהיו העליות כסדרן: (ז) אחרונים:

* פרשיות המועדים וכו׳. עיין במשנה ברורה מה שהחלטנו בשם א״ר לענין קרבנות המוספין דאם דילג מעיקר מובת היום דחוזר ולפ״ז נראה לבאורה

הגהות ותיקונים: א) ובין:

וחמישי לפי שכבר קראו הפרשיות בשבתות שלהן: ד * [1]אם קרא אחד (יב) ב' פסוקים (יג) צריך לחזור (ה) ולקרות ואם לא קראו בין שלשתן אלא ט' פסוקים ג' לכל אחד אינם צריכים לחזור ולקרות

ו שטלי הלקט ומהרי"ק בשורש קע"ח ג)

באר היטב

הפר"ח שצריך לברך לפניה ולאחריה דלא כמהר"ם מלובלין. עמ"ש עס"ט[ב] ט'. וע"ת הסכים עם מהר"מ מלובלין דחוזר וקורא בלא ברכה תחלה וסוף ע"ש ועיין יד אהרן ובני חיי ובמעיל שמואל סי' ג' [ובספר אליה רבה פוסק ג"כ דחוזר ומברך דלא כמהר"מ לובלין ע"ש]: (ה) ולקרות. ט"ז העלה דאם זוכר אחר ברכה אחרונה ועדיין לא קרא הש"ץ לאחר אזי אותו שחיסר פסוק אחד יקרא עוד פסוק אחד ולא יברך ברכה ראשונה אלא יגמור אותו הפסוק ויברך ברכה אחרונה שנית ואם לא זוכרו עד אחר שקרא

לאיש אחר יסתלק הראשון ויקרא הב' בברכה ראשונה תחלה ויתחיל למפרע ממקום שהתחיל אותו שלפניו ויוסיף עליהם כפי מה שירצה נמצא כל הפסוקים נתברכו לפניהם ולאחריהם רק שאותו שקרא ב' פסוקים לא נחשב לכלום ע"כ [וס' אליה רבה חולק על ט"ז ע"ש] והמ"א כתב דבחול יקרא זה שנית ג' פסוקים דאסור להוסיף על מנין הקרואים אבל בשבת יקרא אחר מכאן ולהלן ג' פסוקים וה"ה ביו"ט דהא י"א דמותר להוסיף לכן לא יקרא הוא שנית וכן הסכים בתשובת פניס מאירות סי' ל"ד:

משנה ברורה

כדין דאל"ה בודאי חוזר וקורא ועיין במ"א שכתב דה"ה אם דילג איזה פסוק מהפסוקים שקורין בס"ת שניה למפטיר עבור חובת היום דהיינו פסוקי קרבן מוסף שאינו חוזר אם לא שחיסר עיקרן של הפסוקים לגמרי דהיינו (מ) בשבת שאירע בו יום ג' דחוה"מ סוכות שקורין למפטיר ביום השני וביום השלישי והוא דילג וביום השלישי אע"פ שקרא וביום השני (נ) הוי כאלו לא קרא כלל מחובת היום לדידן דבקיאין בקביעא דירחי [מיהו (י) אם קרא וביום השלישי ודילג ולא קרא וביום השני אינו חוזר לקרות בברכה אלא פותח הס"ת וקורא אלו הפסוקים לפני הגבור בלא ברכה] ועיין במ"ר שהוסיף עוד דלפעמים אפילו אם דילג רק פסוק אחד ג"כ חוזר לקרות בברכה וכגון שבפסוק זה היה עיקרו של חובת היום [כגון שדילג במה שקורין למפטיר ביום ג' של פסח (יא) מפסוק והקרבתם ולהלה עד לכפר עליכם דמשם והלאה אינו שייך כ"כ לחובת היום וביום ג' של סוכות אם דילג איזה פסוק מוהקרבתם עד סוף הפרשה או שחיסר ביום ג' של חוה"מ בשחל בשבת איזה פסוק שהוא מפרשת וביום השלישי] וכן הסכים בספר שערי אפריים: ד (יב) שני פסוקים. אף שבין הכל קראו עשרה פסוקים כגון ששנים שלפניו קראו ד' ד' אפ"ה צריך לחזור ולקרות דאין קריאה משובה בפחות מג' פסוקים וכתב הט"ז דה"ה בשחרית בשבת אף אחר שקראו שבעה קרואים כדין אם אירע שקרא אחד אחר זה שני פסוקים נמי חוזר מהאי טעמא שכתבנו: (יג) צריך לחזור ולקרות. ולענין ברכה לפניה כך דינו (יד) אם עדיין לא בירך ברכה אחרונה אע"פ שכבר גלל הס"ת והיה בדעתו לברך וזוכרו שלא קרא רק ב' פסוקים חוזר וקורא בלא ברכה לפניה אבל אם כבר בירך ברכה אחרונה נסתלקה קריאה הראשונה לגמרי. ולכן צריך לחזור (יג) ולברך לפניה ולהתחיל בקריאה הקודמת [כי קריאת שני פסוקים אלו לא עלו כלל] ועוד (יד) פסוק אחד עמו כדי להשלים ג' פסוקים [ואם השנים שלפניו לא קראו רק ג' צריך הוא להשלים עד ארבעה פסוקים כדי שיהיה בצירוף עשרה פסוקים] ואפילו אם כבר קראו לאחר העולה אחריו ועלה לתיבה (טו) יעמוד שם אותו האחר עד שיברך זה שנית ויקרא הג' פסוקים וכנ"ל ויברך לאחריו ואח"כ יקרא זה שעלה אחריו ואם כבר התחיל השני לברך אז שסיים כל הברכה וזוכרו (טז) יש לו להתחיל ממקום שהתחיל זה שלפניו [דהיינו אף שני הפסוקים הקודמים]. ויסיים עוד פסוק ויברך לאחריה [וי"א (יז) שמלבד שני פסוקים הקודמין יקרא עוד שלשה פסוקים] והראשון יעמוד שם עד שיגמור זה ואח"כ יברך הראשון שקרא שני פסוקים ויקרא להלן ממקום שסיים זה [ואם הראשון ירד כבר מהתיבה ואח"כ זוכרו יכולין לקרות אף לאחר להשלים הקרואים השלשה]. בד"א בשלא היה כהן בביהכ"נ וקראו ישראלים (יח) אבל אם קרה זה בכהן שקרא רק שני פסוקים ואח"כ בירך הלוי ואז זוכר שטעה הכהן ולא קרא רק שני פסוקים לא יתחיל הלוי אלא ממקום שפסק הכהן ויקרא מכאן ולהלן ג' פסוקים ולא יקרא השני פסוקים הראשונים שקרא הכהן [דבחול כשר אם חיסר מהתחלת הפרשה] דיהיה פגם לכהנים הנמצאים שם כשיקרא הלוי מראש הספר ואחר הלוי יקרא שני ישראלים להשלים מנין הקרואים [דא"א לקרוא כהן הראשון שטעה אחר לוי דאין כהן קורא אחר לוי] כי הקריאה שקראו שני פסוקים כמאן דליתא דמיא. ואם אירע בשבת וביו"ט שחרית שקראו לאחד מן העולים שני פסוקים וברך לאחריה וזוכר שטעה (טו) י"א דבזה טוב יותר ששוב לא יקרא הוא בעצמו אלא יקראו אחר [דבחול שאסור להוסיף על מנין הקרואים א"כ אם יקראו אחר להשלים במקומו מחזי כמו שקרא ארבעה קרואים משא"כ בשבת דמותר להוסיף יותר טוב שיקרא אחר משיקרא עולה זה שני פעמים בס"ת אחת דאין נכון לבתחלה כמבואר בסימן רפ"ב] ויתחיל (כ) ממקום שהתחיל הראשון וכנ"ל וישלימו ז' קרואים מלבד זה שקרא השני פסוקים (כא) וי"א דאף בשבת אין צריך לקרוא לאחר:

שער הציון

פרשת

(מ) דבחול אם דילג לרביעי ולא קרא רק וביום השני בודאי יצא בדיעבד שהרי כבר קראו לוי וביום השלישי [אחרונים]: (נ) וכן שתמו הרבה אחרונים ולא כמהר"ם לובלין: (י) אחרונים: (יא) כן כתב בשערי אפריים שער ח': (יב) שערי אפרים: (יג) מהרי"ל ומ"א בשם ש"ל וא"ר וגה"ש ושלמן ע"ש ופניס מאירות ודה"מ וש"א ובדרכי יוסף דלא כט"ז ופמ"ג וח"א [ומה שהביא הח"א ראיה לט"ז יש לדחותה בקל ועיין בתו"ח ובפרט שהדין שהביא הח"א מהמ"א סימן ק"ן ג"כ אינו ברור כמו שכתב הא"ר שם עי"ש]: (יד) דה"ח וש"א: (טו) א"ר ודה"ח וש"א דלא כט"ז: (טז) א"ר ודה"ח: (יז) שערי אפרים מטעם שהרי הוא לא כוון בברכתו על השני פסוקים הראשונים ולכך לא עולים לו בחשבון עי"ש: (יח) דה"ח: (יט) מ"א ואיזה אחרונים: (כ) א"ר וט"ז ושערי אפרים דלא כמ"א: (כא) א"ר וגראה דאם אירע טעות זה בכהן בודאי יש לנהוג כן לפי מה שהאלטונו דצריך העולה להתחיל מראש א"כ אם יקרא הלוי מראש יהיה פגמא לכהנים הנמצאים שם וכנ"ל במ"ב וע"כ בודאי יותר טוב שיתקן הכהן בעצמו טעותו:

הגהות ותיקונים: א) שלו ב) בס"ק ו': ג) קע"ז:

ז כל טו בסס רטו ח הרל"ח בסס תשובת הגאונים

וראיה לדבר (יד) פ׳ עמלק אבל אם קראו (טו) פחות מט׳ (טז) צריכים לחזור (ו) ולקרות: **ה** [ז]אם קרא פרשת פרה ופסק בהגר הגר בתוכם (יז) וגלל (ז) ס״ת חוזר ופותח ומתחיל (יח) מראש (ח) הפרשה עד תטמא עד הערב ומברך לפניה (ט) ולאחריה: **ו** [ח]הקורא בתורה ראשון וקרא השני מה שקרא (י) הראשון אם הוסיף על מה שקרא (יט) הראשון (כ) ג׳ פסוקים (כא) * או אפי׳ שנים (כב) במקום דלא אפשר אותו שני עולה מן המנין (כג) * ואם לאו (כד) אינו עולה מן המנין חוץ (כה) מפרי החג משום דלא אפשר:

קלח שלא לשייר בפרשה פחות מג׳ פסוקים. ובו סעיף אחד:

א מגילה כא **א** [א]הקורא בתורה (א) לא (ב) ישייר בפרשה פחות מג׳ פסוקים מפני היוצאים אז מבהכ״נ שיאמרו

באר היטב

(ו) ולקרות. ואם קרא הב׳ פסוק ג׳ למפרע יצא מ״מ וע״ת לא כ״כ ע״ש: (ז) ס״ת. אבל אם לא גלל עדיין חוזר וקורא המותר ומברך לאחריה ולא לפניה כמ״ש בס״ק ה׳ בסס ע״ז: (ח) הפרשה. פר״ח מולק ופסק דיתחילו ממקום שפסקו: (ט) ולאחריה. ואם דילג פסוק ג׳ מפרשת פרה אינו צריך לחזור ולקרות כיון שכבר קראו אותה פרשה ע״ת מ״מ. כתב מהר״מ מלובלין סימן פ״ה ש״ל שקרא בשבת ביום ג׳

ביאור הלכה

כן נמי דינא הכי [גא״ר]: * או אפילו שנים וכו׳. וה״ה אפילו אם מוסיף רק אחד היכא דסליק עניינא ולא אפשר לקרות יותר מכ״ש דפרי החג שהקילו יותר משום דלא אפשר והמחבר דנקט לשון שניס העתיק לשון אבודרהם שהביא שם ראיה מאנשי מעמד דאיירי שם הש״ס בהוספת שני פסוקים ומשום דסליק שם עניינא בתר הני תרי פסוקים ומצאתי שכן כתב גם הלבוש: * ואם לאו אינו עולה מן המנין. עיין בפר״מ מה דמו״ה דסוכות למפטיר וביום השני וגלל הס״ת ולא קרא וביום השלישי והורה לחזור ולפתוח הס״ת ולקרות בקול רם וביום השלישי עד גמירא בלא ברכה לפניה ולאחריה ומסיים המורה לברך לא הפסיד ע״ש ומ״מ ופר״מ והיד אהרן חלקו עליו ופסקו בפשיטות דיברך תחלה וסוף ע״ל ס״ק ד׳: (י) הראשון. דוקא דיעבד אבל לכתחלה לא יקרא למפרע מ״מ: (א) ישייר. ואם טעה וסיים ב׳ פסוקים לפני הפרשה יקרא ב׳

משנה ברורה

(יד) פרשת עמלק. דכולה אינה אלא ט׳ פסוקים וכיון דהתם קורין לכתחלה ט׳ בשאר ימים יוצאין עכ״פ בדיעבד בט׳ ולא בעינן עשרה רק למצוה לכתחלה ובביאור הגר״א וכן בתשובת פנים מאירות חולקים ע״ז ודעתם דעשרה הוא לעיכובא ובפחות מזה חוזר ומברך (כב) וקורא . וגראה דאף לדעה ראשונה טוב שיקראו בצבור עכ״פ בלא ברכה עוד ג׳ פסוקים: (טו) פחות מט׳. היינו (כג) שקראו כל אחד ג׳ פסוקים אלא שבס״ה לא היה כ״א שמונה פסוקים כגון שהשלישי קרא פסוק אחד מהשני שלפניו ואפ״ה לא יצא דאם השלישי לא קרא כ״א ב׳ פסוקים כבר אשמועינן בריש הסעיף דלא יצא (כד) ויש אומרים דיצא בדיעבד כיון שעכ״פ קראו כל אחד ג׳ פסוקים: (טז) צריכין לחזור ולקרות. ר״ל אותו שקרא שלא כהוגן ותיבת צריכים לשון רבים לאו בדוקא הוא: **ה** (יז) וגלל ס״ת. והרבה (כד) אחרונים הסכימו דגלל לאו דוקא אלא העיקר תלוי באם בירך ברכה אחרונה (כה) ואם לא בירך אע״פ שגלל הס״ת חוזר וקורא את המותר בלא ברכה לפניה: (יח) מראש הפרשה. והא דלא סגי שיתחיל ממקום שפסק מתחלה דכיון (כו) שלא קראו מתחלה כסדר שתקנו חכמים אין כאן קריאה ואעפ״כ הסכימו האחרונים דאם דילג איזה פסוק אינו חוזר דהרי קורא הפרשיות בשבתות שלהן וכמו לעיל בס״ג לענין פרשיות המועדים אבן כ״ז דוקא אם דילג מהפסוקים שאינם מעיקר חובת היום [דהיינו עד לגר הגר בתוכם] אבל אם דילג מעיקר חובת היום (כז) הסכים בא״ר דחוזר וכמו שנתבאר לעיל במ״ב סקי״א לענין פסוקי קרבן מוסף: **ו** (יט) הראשון. ודוקא דיעבד (כח) אבל לכתחלה אין כדאי שיקרא למפרע מהפסוקים הקודמים אפילו אם ירצה להוסיף עליהן כמה. אך יש נוהגין בפרשת בחקותי קורין לעולה מוכחה ג״פ קודם כדי להתחיל בדבר טוב אף שכבר קרא השלישי אותן הפסוקים: (כ) שלשה פסוקים. במקום שאפשר: (כא) או אפילו שנים. היינו שהוסיף שני פסוקים על פסוק אחד שקרא ממה שלפניו וכמו שאנו נוהגין בר״ח שהלוי מתחיל פסוק שקרא הכהן ואינו מוסיף רק שני פסוקים מפני שא״א בענין אחר כמו שיתבאר בהלכות ר״ח: (כב) במקום דלא אפשר. היינו דלא אפשר לקרות שלשה כ״א שניס משום דסליק עניינא דאי לא אפשר כלל הוי דומיא דפרי החג: (כג) ואם לאו. שלא קרא שלשה במקום דאפשר לו לקרות שלשה או שלא קרא שניס במקום דהיה אפשר לו עכ״פ לקרות לשניס: (כד) אינו עולה מן המנין. מלשון זה משמע דאין איסור בדבר לחזור ולקרות מה שקרא העולה שלפניו אלא שאין עולה למנין הקרואים ואזיל לשיטתיה בסימן רפ״ב ס״ב וע״ש ברמ״א דמולק ע״ז: (כה) מפרי החג. בחו״מ סוכות דהרביעי חוזר וקורא מה שקראו הכהן והלוי משום דלא אפשר לקרות לפניו מה שאינו מעניינו של יום:

א (א) לא ישייר וכו׳. היינו שלא יסיים לשום אחד מהעולים סמוך להתחלת הפרשה שאחריה פחות משלשה פסוקים מפני היוצאין בין גברא

שער הציון

(כב) היינו ג׳ פסוקים דאין קורין בחורה פחות מג״פ כמו לעיל בס״ג אאל פסוק המדולג בשבת: (כג) לבוש וע״ת וא״ר ודה״ח: (כד) מ״א וח״א ושלחן ע״ש ולמעשה נראה לענ״ד דאין להוכרח כן דבלא״ה דעת הגר״א ופ״מ הנ״ל דאפילו אם קראו ט׳ לא יצא ועיין בביאור הגר״א ומשמע דלשיטתו דס״ל דאין למדין מפרשת עמלק משום דשם לא אפשר בענין אחר א״כ בהאי עניינא דלמפרע ג״כ לא נוכל ללמוד מאנשי מעמד משום דשם לא אפשר בענין אחר ולפ״ז אפילו אם בין כולם קראו עשרה פסוקים אלא שהשלישי שקרא ד׳ קרא שני פסוקים למפרע ג״כ לא יצא: (כד) וכמו שביארתי לעיל בחות י״ג: (כה) א״ר ושערי אפרים בשער ז׳ אות ד׳ ומה שמצאתי בט״ז דגלל עדיף עוד מבירך [דלדעתו אף כשבירך ברכה אחרונה עדיין לא מיקרי היסח הדעת ובגלל מודה] גלל דידיה היינו שהכניסו לאה״ק כמו שמצאתי בפמ״ג במשב״ז אות ד׳: (כו) שבנה״ג ועיין בפר״ח שמפקפק על פסק הטו״ע ובמנגן גבורים מלגדל בהטו״ע: (כז) עיין בא״ר שגם דעת הלבוש כן ולולא כמ״א וכן בספר שערי אפרים פסק לענין פסוקי קרבן מוסף בהא״ר וממילא ה״ה הכא וע״כ תדע דמה שפסק בשערי אפרים דאם דילג פסוק אחד מפרשת פרה אינו חוזר דוקא מפסוקים שאינם חובת היום: (כח) מ״א ולבוש והיינו דוקא לענין לעולות ממנין הקרואים אבל אם אינו עולה ממנין הקרואים כגון לאחר ז׳ מותר לכתחלה לדעת המחבר לקמן בסימן רפ״ב ס״ב דאפילו אינו מוסיף מותר ולדעת הרמ״א שם דס״ל כהמרדכי אפשר דיש להחמיר גם בזה וכן משמע קצת מהמרדכי סוף מגילה עי״ש בסימן קי״ט:

הלכות קריאת ספר תורה סימן קלח

העולה אחריו לא יקרא אלא שני פסוקים הנשארים (ב) וכן לא (ג) יתחיל בה פחות מג׳ פסוקים (ג) מפני הנכנסים אז בבהכ״נ שיאמרו שלא קרא הראשון אלא ב׳ פסוקים: הגה ואין חילוק בין פ׳ פתוחה לסתומה ופרשה שאינה רק ב׳ פסוקים (ד) מותר לשייר בתחלה ולהפסיק שם (תרומת הדשן סימן כ״ב) ויכוין שיתחיל תמיד לקרא (ה) בדבר טוב (ו) ויסיים בדבר (ג) טוב (מ״ז ומיימוני פרק י״ג מה״ת) וע״ל סימן תכ״ח:

א בית יוסף ב טור בשם מדרש רבה[א] ותנחומא פ׳ יתרו

קלט סדר קריאת התורה וברכותיה. ובו י״א סעיפים:

א [א]במקום שנהגו שהעולה עצמו קורא בקול רם אם לא סידר תחלה [ב]הפרשה פעמים ושלש בינו

באר היטב

מפרשה זו וג׳ מפרשה אחרת ולא ג׳ למפרע מ״א ועט״ז סימן תכ״ג. ופרשה בתמצע הפסוק כגון בריש פינחס מותר לסיים אפילו בפסוק הסמוך לה דליכא למימר שהשני יקרא עד הפרשה שהדבר ידוע שאין מסיימים בתמצע הפסוק לעפ״י שיש שם פרשה. ומטעם זה מתחילין פ׳ ויחל שהיא ב׳ פסוקים סמוך לפרשה וכן והקרבתם היא ב׳ פסוקים אחר הפרשה שאלו הפרשיות הם ידועות לעולם וליכא למיטעי עיין מ״א: (ב) יתחיל. פי׳ שלא יסיים לאחד ב״פ אחר הפרשה ואח״כ יתחיל השני ב״פ אחר הפרשה ויאמרו הנכנסים שלא קרא הראשון אלא ב״פ דאל״כ למה לא סיים כשהגיע לפרשה. וה״ה

משנה ברורה

גברא לגברא שיסברו שזה שיעלה אחריו לא יקרא רק ב׳ פסוקים עד הפרשה [פרשה (א) היינו פתוחה או סתומה ולא מה שהעולם קורא״ן פ׳ דהיינו שני שלשי והוא טעות גמור] ויסברו לומר שמותר הקריאה אפילו בפחות מג׳ פסוקים. ואם טעה וסיים שני פסוקים סמוך לפרשה ומרך לאחריה (ג) אי אליק עניא כגון בפרשת המועדות שטעה ברביעי ולא שייר רק ב׳ פסוקים מתחיל עם החמישי פסוק אחד למפרע (ג) ואי לא אליק עניא אין העולה אחריו מתחיל למפרע פסוק אחד אלא יתחיל לקרות ממקום שסיים העולה שלפניו ויקרא אותן שני פסוקים ועוד שלשה פסוקים או יותר מפרשה של אחריה: (ב) וכן לא יתחיל וכו׳. דהיינו שלא יסיים עם הראשון שני פסוקים אחר הפרשה דא״כ יתחיל השני שני פסוקים אחר הפרשה ויאמרו הנכנסים בין גברא לגברא שזה שקרא לפניו לא קרא אלא ב׳ פסוקים שמראש הפרשה עד כאן (ד) ואין חילוק בכל זה בין קריאת השבעה או אותן שקורין להוספה. ואפילו המפטיר לא יתחיל שני פסוקים לאחר הפרשה כגון שיש פרשה בסוף של ה׳ פסוקים אלא יקרא כולה. [ואף אם העולה שביעי או אחרון לא קראו לפניו רק ה׳ פסוקים אלו (ה) יכול לחזור ולקרות אותם לקורא המפטיר] (ו) ומ״מ אם התחיל המפטיר מג׳ פסוקים האחרונים וקרא משם אע״פ שעדיין לא בירך ברכה אחרונה (ז) א״ל לחזור ולהתחיל מתחלת הפרשה ודי בקריאה זו: (ג) מפני הנכנסים וכו׳. וכ״ז לכתחלה אבל בדיעבד אם קרא להראשון וסיים שני פסוקים אחר הפרשה ומרך לאחריה (ח) לא יתחיל השני העולה אחריו מראש הפרשה אלא יקרא ממקום שסיים הראשון ואילך אין להחמיר בדיעבד משום חשש נכנסין ויוצאין וכנ״ל בסוף סק״א: (ד) מותר לשייר בתחלה. ר״ל לשייר אבל הפרשה ואין לחוש משום היוצאין שיאמרו שהקורא אחריו לא יקרא אלא שני

אם יש בסוף הסדר פרשה של ה״פ לא יתחיל המפטיר ב״פ אחר הפרשה אלא יקרא ה׳ פסוקים. אם נמצא טעות בס״ת ומוציאין אחר וקורין ממקום שפסק אם לא נשתייר לקורא אלא ב׳ פסוקים או א׳ ש״ד דאין קורין לו אלא מה שנשאר וליכא למיחש לנכנסים שכנה״ג עמ״א: (ג) טוב. וטובה[ב] המזכרת אבל עובדי כוכבים אינה קרויה טובה וה״ה רעות עובדי כוכבים. וה״ה שלא לסיים במי שעשה מעשה רע רמב״ם סוף ידיס. מי שהוא עור או פסח אין לקרוא לו פרשת עורת או שבור וכן כל כיוצא בזה שלא יתביש וכן כשקורא החזן ברכות לא יחשוב לברך מבירו. ס״ח מ״א. ואם ברור

פסוקים (ט) דכל שאין רואין שינוי שינוי לא חיישינן דדוקא אם יש שני פסוקים בפרשה שמסיים בה זה הוי שינוי ומביא לידי חשד משא״כ כשגומר הפרשה שעומד בה אין כאן שינוי (י) וה״ה שמותר לקרוא הפרשה הזאת [בלילוף מה שקרא לפניה] ולהפסיק אחריה ולא חיישינן שמא יאמרו הנכנסין אח״כ שלא קרא אלא הפרשה הזאת בלבד שהיא שני פסוקים דדוקא בעלמא דמפסיק בתמצע הפרשה חיישינן דיאמרו הנכנסין שמסתמא לא קרא אלא ב׳ פסוקים דאל״ה למה קרא להלן ולא סיים בגמר הפרשה משא״כ הכא דבאמת סיים בגמר הפרשה ליכא למיחש למידי (יא) ויש מחמירין בזה שאין לעשות כן לכתחלה (יב) כ״א בקריאת ר״ח שקורין וביום השבת בשלשי [בלילוף מה שקראו לפניו ג״פ מפרשה הקודמת] שיש בה רק שני פסוקים אבל כשקורין פרשת השבוע בסדר פינחס אין להפסיק (יג) אחר וביום השבת לכתחלה וכה״ג בשאר מקומות כשאירע פרשה קטנה. כתב המ״א אם הפרשה היא בתמצע פסוק כגון בתחלת פרשת פינחס בפסוק ויהיה אחרי המגפה שיש פיסקא בתמצע פסוק מותר לסיים בפסוק הסמוך לו שאין חשש שהיוצאין יאמרו שהעולה אחריו לא יקרא רק עד הפיסקא ההוא שהכל יודעין שאין מסיימין בתמצע פסוק אע״פ שיש שם פרשה: (ה) בדבר טוב. אל ישראל (יד) דטובת עובד גלולים אינה קרויה טובה וכן לענין לסיים בדבר רע היינו אל ישראל. כתב בספר חסידים סימן תש״ע יזהר החזן שלא יקרא למי שהוא עור או פסח בפרשה עורת או שבור או למי שראשו[ב] נתן בפרשת נתקים ולא יקרא למי שחשוד על עריות בפרשת עריות וכן בכל דבר ודבר. ואין לחזן לחשוב לברך אחד בשעת ברכות או לקבל בשעה שקורא הקללות והטעם שצריך שיהיה כוונתו לקרות בתורה לשמה ולא לשם מחשבה זרה: (ו) ויסיים בדבר טוב. ואין לסיים (טו) במי שעשה מעשה רע:

לא

שער הציון

(א) מ״א ומ״מ נ״ל דלכתחלה טוב ליזהר אף בזה אחרי דהעולם חושבין זה ג״כ לפרשיות יבואו לטעות לומר דמותר לסיים תמיד ב׳ פסוקים סמוך לפרשה אף היכא דהיה שם פתוחה: (ב) מ״א: (ג) מ״א והה״מ וח״א ושאר אחרונים: (ד) ש״א: (ה) ש״א: (ו) הה״מ ושערי אפריס: (ז) משמע דאם ירצה רשאי משום דהלא למפטיר יכול לקרות מה שקרא האחרון משא״כ בשאר עליות אין כדאי לכתחלה אפילו אם עדיין לא בירך ברכה אחרונה דשם אין נכון לקרות למפרע מה שכבר קרא הראשון: (ח) מ״א ושאר אחרונים: (ט) ט״ז: (י) מ״א ושאר אחרונים: (יא) עיין בא״ר שמסתפק בזה ובפר״ח סימן תכ״ג מצדד להחמיר בזה ומ״מ בקריאת ר״ח אין כדאי לשנות מנהג העולם שנוהגין לקרות וביום השבת לשלשי אבל בעלמא ראוי לחוש לזה לכתחלה: (יב) שערי אפריס: (יג) אף לדעתו ה״ה קודם וביום השבת לא העתקתי דבריו אחרי כי כמה אחרונים סתמו להקל כהמ״א ואף בזה אפשר דיש להחמיר משום דהפר״ח מחמיר בזה וכן בא״ר לא פסיקא ליה להקל בזה עי״ש: (יד) מ״א: (טו) מ״א:

הגהות ותיקונים: א) פ׳ כי תשא: ב) שבראשו: ג) וטובת עובדי כוכבים:

הלכות קריאת ספר תורה סימן קלט

לבין עצמו (א) לא יעלה: ובמקום שהחזן קורא (ב) הוא צריך לסדר (ג) (ד) תחלה (ב"י): **ב** [2]מי שאינו יודע לקרות (ד) צריך למחות בידו שלא יעלה לספר תורה [3]ואם צריכים לזה שאינו יודע לקרות לפי שהוא כהן או לוי ואין שם אחר זולתו אם כשיקרא לו ש"צ מלה (ג) במלה יודע לאומרה ולקרותה מן הכתב יכול לעלות ואם לאו (ה) לא יעלה: **ג** (ו) [4]אפי' ראש הכנסת או חזן לא יקרא עד שיאמרו לו קרא ונהגו שש"ץ כשרוצה מברך וקורא בלי נטילת רשות (ז) משום דהוי כאילו משעה שמינוהו לש"ץ הרשוהו על כך: הגה ובמדינות אלו אין נוהגין כן ואין החזן עולה רק כשהסגן אומר לו לעלות אבל (ח) אין קורין לו בשמו כמו שאר העולים שקוראים אותם בשמם פלוני בר פלוני. מי שאביו מומר לעבודת כוכבים קורין אותו בשם אבי אביו אבל לא בשמו לבד (ט)[8] שלא לביישו ברבים (תרומת הדשן סי' כ"ח[9]) וס' חסידים) ודוקא שלא עלה מימיו בשם אביו אבל אם הוא גדול והורגל באותה העיר לעלות בשם אביו ולעבודת כוכבים קורא אותו בשם אביו כמו שהורגל[10] שלא לביישו ברבים וכן אם איכא למיחש למיחש המומר (מהר"ם פאדואה סי' פ"ז) ואפופי ושתוקי קורין אותו (י) בשם אבי (ג) אמו (יא) ואם אינו ידוע קורין אותו בשם אברהם כמו לגר (ד"ע). [1]סומא אינו קורא לפי שאסור לקרות אפי' אות אחת שלא מן הכתב (ומהרי"ל כתב (יב) דעכשיו קורא (ד) סומא (יג) כמו שאנו מקרין בתורה לע"ה): **ד** (יד) [1]כל הקורין (טו) מברכים לפניה (ה) ולאחריה ופותח

ג הר"ד אבודרהם ממשמעות המדרש ד שם בשם רבי פעדיה ה [2]תוס' הביאו הרי"ף והרא"ש[3] ו ב"י בסי' קמ"א לדעת כמה פוסקים ז מגילה כ"א:

באר היטב

שבא על עריות ולא שב בתשובה ראוי לקראו לפרשת עריות כדי שיתביש כנה"ג:

(א) תחלה. כתב כנה"ג דמלה שגם העולה יסדר בינו לבין עצמו ובשביל מקרא שקרא בע"ש יוצא ואחשב בתשבון ע"ת שכנה"ג פר"ח ע"ש: (ב) במלה. ועכשיו לא נהגו לדקדק אחריו ע"ל סימן קל"ה ס"ק ה' וכן כתב המ"ב ומתיר אפילו אינו יכול לקרות מתוך

משנה ברורה

א (א) לא יעלה. היינו (א) אע"פ שקראוהו לעלות ואחז"ל [פרק הרואה] ג' דברים מקריבים ימיו של אדם ואחד מהן מי שנותנין לו ס"ת לקרות ואינו קורא הכא לא יעלה שצריך מתחלה לסדר בינו לבין עצמו ואסמכוהו חכמים אקרא דכתיב אז ראה ויספרה הכינה וגם חקרה: (ב) הוא צריך וכו'. ובדיעבד אם אין שם בביהכ"נ מי שסידר לעצמו מתחלה כדי שלא לבטל קריאה בצבור נוהגין להקל שיקרא אחד שיודע לנגן הטעמים אע"פ שלא סידר וקורא אין לפניו בלחש מתוך החומש או הסידור ועיין לקמן בסימן קמ"ג במ"ב מה שנכתוב בזה: (ג) תחלה. ומצוה מן המובחר (ב) שגם העולה יסדר תחלה בינו לבין עצמו ובשביל מקרא שקרא בע"ש יוצא כי אחשב בתשבון הסידור: **ב** (ד) צריך למחות וכו'. מתוך דברי המחבר מוכח דאפילו אם יכול לקרות עם הש"ץ מלה במלה מתוך הכתב ג"כ אין לקרותו כיון שיכול לקרוא לאחר אבל מדברי הטור לקמן בסימן קמ"א וכן מתשובת הרא"ש שהובא שם בב"י (ג) משמע דיש להקל בזה [פר"ח] ובפרט לפי מה שכתב בס"ד[2] בשם מהרי"ל בודאי אין להחמיר בזה: (ה) לא יעלה. לפי שאסור לקרות אפילו אות אחת שלא מן הכתב ועיין לקמן בס"ג בהג"ה דמנהגנו להקל בכל גוונא: **ג** (ו) ואפילו ראש הכנסת וכו'. וכ"ש אדם דעלמא והטעם שאין ראוי שיתלוק אדם כבוד לעצמו (ד) ועוד דלא ליתי לאנגויי שכל אחד יקדים עצמו: (ז) משום דהוי וכו'. שיעור הלשון כן הוא משום דהוי כאלו הרשוהו על כך משעה שמינוהו לש"ץ ובב"י מבואר יותר דכיון דעכשיו נוהגים שהש"ץ הוא הקורא בתורה העולים א"כ כיון שהרשוהו להיות ש"ץ הרי הרשוהו לקרות בתורה ומסתמא לא קפדי אם יבוא ג"כ אחרי

הכתב: (ג) אמו. והטע"ז כתב דלעולם קורין אותו בשם בן אברהם ע"ש: (ד) סומא. ב"ח כתב דוקא סומא ת"ח אבל ע"ה אין לקרותו ומ"א כתב דלא נהגו לדקדק בזה דמסתמא כל אדם יכול לקרות עם הש"ץ וכן הטע"ז בסי' קמ"א ס"ק ג' כתב להתיר אפי' בע"ה וכן הסכים שכנה"ג ומהר"א יאחקי בתשובתו זרע אברהם: (ה) ולאחריה. עיין ט"ז ס"ק ג' מה שהקשה ועיין מה שתירץ ע"ז בסי' תכ"ח ס"ק

(ח) אין קורין לו בשמו. כיון שהוא עומד שם: (ט) שלא לביישו ברבים. ומ"מ לא יאמר תאריס על אביו (כמו חבר או מורנו) כי אין לומר שקר רק יאמר בחפצון לבני ירגישו העם. ודוקא באותה העיר כמו שכתב הרמ"א אבל אם בא לעיר אחרת ושואל אותו הסגן איך נקרא לתורה יאמר שם אבי אביו [דה"ח וש"א]: (י) בשם אבי אמו. ומיירי שבאת אחת קודם שנאסף מן השוק ואמרה שהיא אמו [מ"א] ועיין בט"ז שדעתו דיש לקרותו בשם בן אברהם ובמ"א ג"כ כתב שזהו יותר נכון: (יא) ואם אינו ידוע. שם אבי אמו קורין אותו בשם בן אברהם על שם הכתוב כי אב המון גוים נתתיך: (יב) דעכשיו קורא סומא. וטעמו (ה) דכיון שאנו נוהגין שהש"ץ קורא והוא קורא מתוך הכתב שוב לא קפדינן על העולה דשומע כעונה: (יג) כמו שאנו וכו'. ר"ל שאנו נוהגין להקל אפילו אם אינו יכול לקרות עם הש"ץ מלה במלה מתוך הכתב וע"כ מטעם הנ"ל וה"ה בסומא. ולדינא כבר כתבו האחרונים דנהגו להקל כמהרי"ל (ו) ומ"מ לפרשת פרה ופרשת זכור נכון שלא לקרותן לכתחלה: **ד** (יד) כל הקורין וכו'. אף דמדינא לא היה צריך לברך כ"א הראשון ברכה ראשונה והאחרון ברכה אחרונה והאמצעיים יוצאין בברכתן ואעפ"כ תקינו רבנן משום הנכנסין והיוצאין באמצע הקריאה [שלא ישמעו ברכת הפותח והחותם ויאמרו שקוראין בתורה בלי ברכה] שכל אחד ואחד מהעולין יברך בתחלה וסוף כמו שנהוג היום: (טו) מברכין לפניה ולאחריה. הגה לאחריה שהיא ברכת אשר נתן (ז) לכו"ע דרבנן ולפניה שהיא ברכת אשר בחר בנו יש דעות בין הפוסקים אם היא ד"ת או דרבנן וה"מ כשלא בירך עדיין ברכת התורה אבל

שער הציון

(א) עיין בפר"ח: (ב) וע"כ טוב שבע"ש יקרא השגיס מקרא וא"ת פן יקראוהו למחר לעלות לתורה [אחרונים]: (ג) וכן מדברי הגר"א בביאורו משמע דלדעת הרמ"א לעיל בס"א בהג"ה נסתר דין זה: (ד) לבוש: (ה) ט"ז בסימן קמ"א והגר"א: (ו) דדין זה של מהרי"ל כבר כתב הד"מ בסימן קל"ה ובסימן קמ"א שלא נראה לו בין בסומא ובין בע"ה [אם אינו יכול לקרות עם הש"ץ] אלא מפני שנהגו העולה להקל בזה העתיקו הרמ"א ולכן בפרשת פרה ש"א שהיא דאורייתא ובפרט בזכור דלכו"ע היא דאורייתא נכון ליזהר בזה ומצאתי שכן כתב ג"כ בשערי אפרים לענין סומא ופשוט דה"ה לענין ע"ה שאינו יכול לקרות עם הש"ץ מתוך הכתב ואף שהמ"א העתיק בסק"א בשם המ"ב להקל בע"ה לענין פרשיות אלו בודאי נכון להחמיר: (ז) אחרונים:

הגהות ותיקונים: א) ציון ס"ק (ט) של מ"ב אינו במקומו: ב) תוספתא פ"ג דמגילה: ג) כאן מקום ציון ס"ק (ט) של מ"ב: ד) בס"ג: ה) בפרק הקורא את המגילה עומד:

הספר קודם שיברך (טז) * ורואה הפסוק שצריך להתחיל בו (יז) [ח]ואחר כך יברך ולאחר שקרא גולל (ו) ומברך: (הגה ובשעה שמברך ברכה ראשונה (יח) יהפוך (ז) פניו אל הלד שלא יהא גרמא כמברך מן התורה (כל בו) וגרמא לי דיהפוך פניו לצד (יט) שמאלו) : ה (כ) [ט]נהגו לכסות הכתב בסודר בין גברא לגברא. (ובמדינות אלו (כא) נהגו שיהא (מ) מגוללת (כב) בין גברא לגברא וכן עיקר): ו [י]אומר (כג) ברכו * והברכות

ח שם ל"ג ם מרדכי שם י טור והגהות מיי' בפ' י"ב מה"מ

באר היטב

ו'. לכאורה יש לדקדק דאיתא במגילה דף כ"ב ע"א הכי נמי מסתברא דרב בנהני קרא דאי ס"ד בישראל קרא לפניה מ"ע בריך וכו' ע"ש ואי כפי' הט"ז מה הכרח הוא זה דילמא לעולם בישראל קרא ורצה לברך עיין ודו"ק. והתוס' י"ט תירץ דמתניתין איירי בתענויות שקורין ברכות וקללות ע"ש. ועיין בספר עץ החיים וביד אהרן מה שהקשו עליו. ולעיקר הקושיא י"ל דאיתא במגילה דף כ"ט ע"ב במעברא מסקי לאורייתא בתלת שנין ע"ש א"כ י"ל דלא היו קורין בשבת כי אם כ"א פסוקים לז' גברי א"כ נמצא דהחותם מברך על הקללות משה"ה אמרו אין מפסיקין בקללות ועיין בדרשות מהרימ"ט ובספר עץ החיים בלשונות הרמב"ם שחיבר מהר"א אבואלעפיא [וכתב בתשובת פני משה ברכה אחרונה לכ"ע מדרבנן ברכה ראשונה

משנה ברורה

(מ) אבל אם בירך כבר ברכת התורה לבו"ע היא דרבנן שנתקנה משום כבוד הצבור כמ"ש ס"ח. אם טעה בברכת התורה ופתח אשר נתן לנו במקום אשר בחר בנו אם זוכר קודם שאמר השם מהתחיתה [דהיינו נותן התורה] יתחיל מאשר בחר בנו (ט) ואם כבר אמר בא"י אף שעדיין לא אמר נותן התורה יסיים אותה הברכה ולאחר הקריאה יאמר אשר בחר בנו [דה"מ] . עוד כתב שם אם אמר ברכה הראשונה כראוי ובברכה השניה טעה והתחיל מאשר בחר בנו אם זוכר טרם אמרו בא"י נותן התורה יתחיל מאשר נתן לנו אבל אם לא זוכר עד לאחר שאמר בא"י נותן התורה יתחיל עוד הפעם מתחלת הברכה ואם זוכר לאחר בא"י קודם נותן התורה יאמר מיד אמ"ה אשר נתן לנו וכו': (טז) ורואה הפסוק. כדי שידע על מה הוא מברך: (יז) ואח"כ יברך. ר"ל (י) שאין צריך לגלול הס"ת בשעת ברכתו וליכא למיחש שמא יאמרו ברכות כתובות בתורה והוא מברך מן הספר דהכל יודעין שאין ברכות כתובות בס"ת. ודוקא בברכה ראשונה לא חששו לזה (יא) משום טרחא דצבורא שיצטרכו להמתין עד שיחזיר[ב] ויפתח אבל בברכה אחרונה דליכא טעם זה (יב) וגם דבלא"ה צריך לגלול הס"ת בין גברא לגברא בודאי עדיף יותר שיגלול קודם הברכה וזהו שמסיים המחבר דלאחר שקורא גולל ומברך: (יח) יהפוך פניו וכו'. סבירא ליה (יג) דכיון דבזה ליכא טרחא דצבורא טוב לחוש גם בברכה ראשונה לחשש שלא יאמרו ברכות כתובות בתורה וכמו שכתבנו בעין זה בסקי"ז: (יט) שמאלו. דהוא ימין הקב"ה העומד לנגדו וכנ"ל סימן קכ"ג (יד) מיהו יש אחרונים שכתבו דהפיכת פניו אינו נכון דמראה עצמו כאלו אינו מברך על מה שיקרא רק על מידי אחרינא דהא מראה עצמו כאילו מסתלק ממנו וכ"כ הב"ח הגון שיהיה פתוח בשעת ברכה לגמרי ולא יהפוך פניו כלל דכך היא דעת פוסקים והגאונים המפורסמים וכן אני נוהג ע"כ. והכורעים בברכת התורה טועים הם אין לשחות אלא במה שתקנו חז"ל ל"ת. והש"ך בשם רוקח כתב מנהג קדמונים לכרוע ולהשתחות בברכת התורה לכבוד התורה ולא כאותן שאין נוהגין וכ"כ מ"ע: (מ) מגוללת. ואותן הנוהגים לגללה בין גברא לגברא ואח"כ מניחין עליה כיסוי לרמב"ן ורשב"א וס' החינוך הוי דאורייתא ולרי"ף ולרמב"ם ולהרא"ש הוי דרבנן] : (ו) ומברך. ותהא סתומה עד דאתי גברא ויפתחנו לצורך קריאתו רש"ל מ"א ט"ז ע"ת: (ז) פניו. וט"ז כתב דהפיכת פניו אינו נכון דמראה עצמו כאילו אינו מברך על מה שיקרא רק על מידי אחרינא דהא מראה עצמו כאילו מסתלק ממנו וכ"כ הב"ח הגון שיהיה פתוח בשעת ברכה לגמרי ולא יהפוך פניו כלל דכך היא דעת פוסקים והגאונים המפורסמים וכן אני נוהג ע"כ. והכורעים בברכת התורה טועים הם אין לשחות שתקנו חז"ל ל"ת. והש"ך בשם רוקח כתב מנהג קדמונים לכרוע ולהשתחות בברכת התורה לכבוד התורה ולא כאותן שאין נוהגין וכ"כ מ"ע: (מ) מגוללת. ואותן הנוהגים לגללה בין גברא לגברא ואח"כ מניחין עליה כיסוי

ביאור הלכה

שהמ"א בשם המילוקי ר"ן כתב"י בשם הרשב"א וכן ג"כ הריטב"א במילוקיו נוטה לזה אך המחבר תפס לדינא כשיטת הגאונים שהמ"א האחרונים: * ורואה הפסוק שצריך להתחיל בו וכו'. עיין במ"ב ד"ה ואח"כ יברך ודע שיש פוסקים שסוברים דאם רוצה לגלול ואח"כ לברך עדיף טפי אלא דהלכה כר' יהודה שאינו מחוייב לעשות כן ועפ"ז נוהגין איזה מקומות שרואין וגוללין ואח"כ מברכין והרא"ש נהרא ופשטיה [אחרונים] : * והברכות בקול רם וכו'. וי"א שצריך לחזור ולברך בקול רם. מלשון זה משמע דקאי אף על הברכות ועיין בא"ר שתמה עליו דמכל הראיות שהביא בב"י בשם מהרי"א אינו מוכרח כלל דאינו מצוה שם כ"א ברכו ולא נזכרו שם ברכות כלל וכן דברי הרמ"א שכתב כדי שישמעו העם וכו' לא נתן טעם רק על ברכו ולא על הברכות. ובאמת מהגהת מיי' פ"ז מהלכות תפלה אות פ' בשם הר"א ממיץ ג"כ משמע דנהי דלכתחלה בודאי גם הברכות צריך לומר בקול רם אבל בדיעבד אינו מעכב ע"ש וכן מש"ח סימן רנ"ד שכתב הטעם דאם אומר הברכות בלחש הוי גוזל את המצות משמע ג"כ דנהי דאיסורא איכא אבל עכ"פ אינו צריך לחזור ולברך מטעם זה ומ"מ אף שהמקור שהביא בב"י יש לדחות כמ"ש הא"ר מעיקר הדין יש להסתפק בזה אף לענין דיעבד דכיון דהברכות אלו לא נתקנו כל עיקר אלא מפני כבוד התורה דשקורא בצבור כמ"ש ס"ח והיינו דכשקורא בה בצבור יש לכבדה קבל עם ולקבוע עליה הודאה בפני עצמה וא"כ מאי כבוד הוא זה כשאומרם בינו לבין עצמו ואין הציבור שומעים [ועיין בסוטה ל"ט דאין הקורא רשאי לקרות עד שיכלה אמן מפי הצבור משמע ג"כ דהיה מנהגן לברך בקול רם שכל הצבור יענו אמן אך אינו מבואר שם בגמרא דהוא לעיכובא בדיעבד] גם מצאתי במאירי

שער הציון

(מ) מ"א ושארי אחרונים: (ט) דמה שנזכר במ"א עד גמירא זהו נמי בכלל מכיון שכבר אמר השם ודע דעצם הדין של המ"א שכתב בשם הב"ח דאם התליף ואמר אשר נתן קודם יצא בדיעבד ויברך אחר הקריאה אשר בחר לאו מילתא דפשיטא היא כ"כ דהא"ר הסכים עם המהרי"ל דיש סדר לברכות אלו והש"א והמגן גבורים מצדדים כדבריו אך למעשה קשה לסמוך ע"ז לחזור ולברך עוד ברכה אחרי שהרבה אחרונים העתיקו דברי הב"ח להלכה הלא המה המ"א והפמ"ג ע"ש והדה"ח והמ"א והשלמן על"ש; (י) גמרא: (יא) הגר"א: (יב) מ"א: (יג) לבוש והגר"א: (יד) ט"ז: (טו) מ"א: (טז) מ"א: (יז) לבוש: (יח) אחרונים:

הגהות ותיקונים: א) מהר"א: ב) שיחזור:

בקול רם והאומרם בלחש (כד) טועה [כ]ויש אומרים שצריך לחזור ולברך בקול רם: הגה כדי (כה) שישמעו העם ויענו ברוך ה׳ המבורך לעולם ועד (טור) ואם לא שמעו הצבור (כו) אם המברך (כז) אע״פ ששמעו החזן עונה לא יענו עמו אלא עונין אמן על דברי החזן (נ״י בשם הר״י ואורחות חיים וכל בו): ז [ל]אחר שענו העם ברוך ה׳ המבורך לע״ו (כח) חוזר המברך ואומר ברוך ה׳ המבורך לעולם ועד כדי לכלול המברך עצמו בכלל המברכים: ח [מ]אפילו ברך ברכת התורה לעצמו (כט) ותיכף קראוהו לקרות בתורה צריך לחזור (ט) ולברך אשר בחר בנו כשקורא בתורה (ל) דמשום כבוד התורה נתקנה כשקורא בצבור: ט [נ]אם קראוהו לקרות בתורה קודם שיברך ברכת התורה לעצמו (לא) כבר נפטר מלברך ברכת אשר בחר (י) בנו (לב) דלא גרע ממי שנפטר באהבה רבה: י ברכה אחרונה אשר נתן (יא) לנו תורת אמת [ס]זו תורה שבכתב (לג) וחיי העולם (לד) נטע בתוכנו הוא תורה שבע״פ: יא הקורא בתורה צריך (יב) לאחוז (לה) בספר תורה בשעת ברכה: הגה וסמכו מנהג זה על מה שנאמר מיהושע לא ימוש (לו) ספר התורה הזה מפיך חזק ואמץ ומזה נהגו לומר למסיים לקרות התורה בכל פעם חזק (נ״י בשם אורחות חיים):

כ רבינו יונה ל׳ ר׳ יונה והרא״ש בפ״ז דברכות בשם הר״י ברצלוני ומי שעדיין מ״ מ טור בשם הרא״ש וסמ״ג בסי׳ ג) י״ט ותוס׳ בשלהי ר״ה

ג טור ס טור

קמ דיני הפסק בברכת התורה. ובו ג׳ סעיפים:

א ירושלמי והמאור הר״ף והרא״ש בפ״ג דמגילה

א (א) [א]הקורא בתורה ונשתתק העומד יתחיל (ב) * ממקום שהתחיל הראשון (ג) ויברך בתחלה ובסוף

באר היטב

הוא טירחא יתירא אבל מה שנוהגין לכסותה בשעה שאומר הש״ץ קדיש הוא שפיר דאז משתלק מן הקריאה. ט״ז: (ט) ולברך. ומ״מ יקרא פסוק א׳ בינתים כגון יברכך לבוש מ״א ופר״ח: (י) בנו. אבל ל״ל אמ״כ אקב״ו לעסוק בד״ת והערב נא משא״כ באהבה רבה דפטור לגמרי. ב״ח רש״ל מ״א. יענעא התורה בשעה שאומר ונתן לנו את תורתו וכן כשיאמר ונתן לנו תורת אמת מע״מ. יאמר וחיי עולם ולא העולם. מ״א: (יא) לנו. טעה בראשונה

ביאור הלכה

ממך גדול להי״א שמיא בשו״ע וז״ל שם וי״מ משום הנכנסין שיכנסו בין ראשון לשני לשמוע קה״מ ומצאת שמיעתם שלא בברכה לפניה ומשום היוצאין שיצאו קודם שיקרא האחרון ואין שומעין ברכה לאחריה ועל סמך פירוש זה נהגו בצרפת לברך בקול ביוצי להשמיע לכל את הברכות עכ״ל היולא מכל זה לאף דבדיעבד מסתברא דאין לחזור ולברך דספק ברכות להקל מ״מ נלמוד מכל זה גודל החיוב עכ״פ לכתחלה:

* ממקום שהתחיל הראשון. היינו האיש שנשתתק ואפילו נשתהא זמן כדי לגמור כל הקריאה אעפ״כ אינו חוזר לראש הסדר אלא למקום שהתחיל הנשתתק [תשובת רמ״מ סי׳ פ״ה ועיין דגמ״ר ומגן

המברך וכו׳. עיין לעיל[ב] בסק״ד מה שכתבתי שם: ח (כט) ותיכף קראוהו וכו׳. היינו שלא אמר שום פסוק אח״כ: (ל) דמשום כבוד התורה וכו׳. ר״ל ולא הוי ברכה זו ברכה יתירתא ומ״מ כדי שלא יהיה ברכה הראשונה בכדי כתב הפר״ח וכן שארי אחרונים דיראה לקרות עכ״פ פסוק אחד כגון יברכך דרך הילוכו לפ״ת: ט (לא) כבר נפטר מלברך ברכת אב״ב וכו׳. דיעא במה שכיבר על התורה ברכה זו: (לב) דלא גרע ממי שנפטר וכו׳. וכמבואר לעיל בסימן מ״ז ס״ז. וכתבו האחרונים דמ״מ לא דמי לגמרי לגפטר באהבה רבה דהתם יצא בזה גם ברכת אקב״ו לעסוק וגם הערב נא משא״כ הכא לא נפטר רק מברכת אשר בחר בנו לבד אבל אידך צריך להשלים ויאמר אמ״כ ברכת הכיס ברגילין לומר תמיד: י (לג) וחיי העולם. ומנהגנו לומר וחיי עולם [אחרונים]: (לד) נטע בתוכנו הוא וכו׳. ע״ש הכתוב דברי חכמים כדרבונות וכמסמרות נטועים: יא (לה) בס״ת בשעת ברכה. היינו דיאחוז (כא) בעמודי ס״ת ועיין בב״ח וט״ז שהסכימו דבעת הקריאה צריך ג״כ לאחוז בס״ת. יש נוהגין לאחוז אז מיניעות עצמן ע״י מפה ועיין במ״א. אחר הקריאה מנהג לנשק הס״ת וכשנזדמן לו רוק ירוק [אך מן הצד ולא כנגד הס״ת דאסור כמבואר ביו״ד סימן ר״ע[א]] ואמ״כ ינשק ולא ינשק ואמ״כ ירוק [אחרונים]: (לו) ספר התורה הזה. דמשמע שתופסה בידו:

א (א) הקורא בתורה וכו׳. וכ״ש (ג) אם נשתתק תיכף לאחר הברכה קודם שהתחיל לקרות דאינו יוצא השני בברכתו: (ב) ממקום שהתחיל הראשון. ר״ל אבל לא יתחיל ממקום שפסק הראשון ויברך לפניהם ולאחריהם (ג) שא״כ יהיו אותם הפסוקים שקרא הראשון נתברכו לפניהם ולא לאחריהם וכ״ש אם יתחיל במקום שפסק הראשון ויברך אחריהם בלא דהו״ל הראשונים ברכה לפניהם ולא לאחריהם והאחרונים לאחריהם ולא לפניהם לכך מתחיל ממקום שהתחיל הראשון ומברך לפניהם ולאחריהם: (ג) ויברך בתחלה. ולא יוכל לסמוך על ברכה ראשונה שברך הנשתתק שהמברך בתורה אינו מברך להוציא אחרים בברכתו אלא כאו״א מן הקרואים מברך לעצמו

שער הציון

(יט) הגר״א: (כ) א״כ: (כא) כן מבואר בירושלמי שהביא בב״י: (א) לבוש: (ב) ב״י:

הגהות ותיקונים: א) רפ״ב סעיף א׳: ב) בסימן נ״ז ס״ק ג׳: ג) עשין י״ט:

הלכות קריאת ספר תורה סימן קמ

(ד) [ב]ולהרמב"ם לא יברך בתחלה: הגה (ה) ואפילו בזמן הזה שש"ץ קורא דינא הכי (הר"י פרק אין עומדין): ב [ג]העומד לקרות בתורה וברך ברכה שלפניה (ו) וקרא מקצת פסוקים ופסק ודבר דברי תורה או דברי חול (ז) לא הוי הפסק ואינו צריך לחזור ולברך: ג העולה לקרות בתורה והראו לו מקום שצריך לקרות * וברך על התורה * והתחיל לקרות או לא התחיל * והזכירוהו שפרשה אחרת צריך לקרות וגלל הספר תורה למקום שצריך לקרות בו (ח) י"א [ד]שאינו צריך לחזור ולברך (ט) [ה]וי"א (א) שצריך:

ב [ב]כפי"ב מה"ת
ג [ג]מרדכי שם בשם רמיו אפריס
ד [ד]הרד"א ה כ"י

באר היטב

(א) שצריך. בספר פרח שושן חא"ח כלל א' סי' א' העלה לפסק הלכה אם היה בסדר היום אלא שהטעות היה שהראו לו למעלה שכבר קראו אז למטה וצריך לחזור יותר למעלה בכל חד מהני גווני א"ל לחזור ולברך כמ"ש המב"ט ובעל תיקון ישכר והרדב"ז. והיכא שהיא פרשה אחרת שאינה מסדר הקריאה דעת המב"ט ובעל תיקון ישכר שצריך לברך וכן דעת המ"א והט"ז. וסיים הט"ז דאם הטעות במקום שא"ל לגלול הס"ת א"ל לברך דכיון שהס"ת מגולה לפניו דעתיה על כל מה שמגולה. וכן פסק הפר"ח ז"ל דכשאינו חובת היום צריך לחזור ולברך ואם הוא חובת היום אם הראו לו ממה שכבר קראו יקרא ממה שהראו לו כדי שלא יהא ברכה לבטלה ואם הוא למטה יתחיל לקרות ממקום שפסקו עד אותו פסוק שהראו לו ואותו בכלל עיין בתשובת חוט השני סי' ס"ב ובתשובת גינת ורדים חא"ח כלל א' סימן ג' ובספר יד אהרן וע"ל סימן תרפ"ד:

משנה ברורה

לעצמו (ג) ועיין באחרונים שכתבו דכשחוזר ומברך אינו חוזר לתחילת ברכו כ"א הברכה בלבד שהוא עיקר ברכת התורה: (ד) ולהרמב"ם וכו'. ס"ל דסומך על ברכת הראשון וכתבו האחרונים דהעיקר כדעה [א]הראשונה: (ה) ואפילו בזה"ז וכו'. הטעם דמה שהש"ץ קורא כאלו קורא הוא דייקינן ליה: ב (ו) וקרא מקצת פסוקים. ואין חילוק (ד) בין שקרא פסוק אחד או כמה פסוקים אבל בלא קרא עדיין כלל אם הפסיק (ה) אפילו בד"ת כיון שהוא שלא מענין הקריאה צריך לחזור ולברך (ו) ואפילו אם מלה אחת וכמו בכל ברכת המצות או הנהנין דצריך לחזור ולברך אם הפסיק תיכף אחר הברכה אף אם יודע בבירור שלא הסיח דעתו דכיון שלא התחיל עדיין בהמצוה אין לה אח"כ על מה לחול (ז) ואם אם לצורך הקריאה אין צריך לחזור ולברך ולכתחלה גם זה אסור ואין חילוק בין לשה"ק ללשון חול: (ז) לא הוי הפסק. ר"ל שיצטרך לברך מחדש כשקורא להלן דלא נתבטל עדיין ברכה ראשונה (ח) ואפילו הסיח דעתו מלקרות עוד ושוב נמלך וקורא להלן א"ל לחזור ולברך ויש מי שכתב בענין אחר ופסק ברכות להקל (ט) ומ"מ נכון שהמברך יכוין תחלה בברכתו שאף שיסיח דעתו יחזור ויקרא על סמך ברכה זו ואעפ"כ לכתחלה אסור להפסיק באמצע הקריאה אף בלא היסח הדעת כלל: ג (ח) י"א שא"צ וכו'. טעמו דמסתמא דעתו על כל פרשיות התורה המונחת לפניו: (ט) וי"א שצריך. לברך כשקורא את הפרשה הראויה לקרות וטעמו דבודאי לא נתכוין בברכתו רק על הפרשה שהראו לו מקודם וע"כ צריך לברך מחדש על פרשה זו וכתבו האחרונים דנוהגין למעשה כהיש אומרים הזה. ואין נ"מ בין אם המקום שהראו לו מתחלה היה פרשה אחרת לגמרי או אפילו באותו סדר אלא שצריך לגלול ממקום ראשון למקום זה בכל זה צריך לחזור ולברך דבודאי לא היה דעתו בברכתו על מה שאינו מגולה לפניו [ח"א ושאר אחרונים והמקיל שלא לחזור באם היה המקום שהראו לו באותו סדר של שבוע זו אף שצריך לגלול ממקום למקום אין מוחין בידו (י) דיש לו על מי לסמוך] ואם פרשה זו הראויה לו לקרות היה ג"כ מגולה לפניו בעת שהראו לו המקום הראשון בזה הסכים הט"ז וש"א דא"ל לחזור ולברך דדעתו היה על כל מה שמגולה לפניו (יא) ואפילו אם המקום שהראו לו מתחלה היה מסדר שבוע העבר כיון שגם מסדר של שבוע זו מגולה לפניו דעתו על כל מה שמגולה (יב) ואין לחלק בין אם הפרשה הראויה היה בעמוד זה או בעמוד השני דמסתמא דעתו על כל מה שפתוח לפניו (יג) גם אין חילוק בין אם המקום שהראו לו היה למעלה והמקום הראוי לקרות הוא למטה או שהראו לו למטה והמקום הראוי לקרות היה למעלה בכל ענין א"ל לחזור ולברך כיון שא"ל לגלול (יד) אלא שאם הראו לו למטה והמקום הראוי הוא למעלה והוא חוזר למקום הראוי טוב שיקרא עד המקום שהראו לו בתחלה ועוד איזה פסוקים להלן:

ביאור הלכה

לפניו דעתיה על כל מה שמגולה. וכן פסק הפר"ח ז"ל דכשאינו חובת היום צריך לחזור ולברך ואם הוא חובת היום אם הראו לו ממה שכבר קראו יקרא ממה שהראו לו כדי שלא יהא ברכה לבטלה ואם הוא למטה יתחיל לקרות ממקום שפסקו עד אותו פסוק שהראו לו ואותו בכלל עיין בתשובת חוט השני סי' ס"ב ובתשובת גינת ורדים חא"ח כלל א' סימן ג' ובספר יד אהרן וע"ל סימן תרפ"ד:

גטוריס) : * וברך על התורה. ואם התחיל לומר בא"י וזכר אז אם הוא מקום קרוב שא"ל הפסק גדול עד שיגלול למקום הראוי כגון שהוא העמוד הסמוך לו לפניו אז לאחריו אזי יראו לו מיד מקום הראוי ויסיים ברכתו אבל אם צריך לגלול וע"י שהוא הגלילה יהיה הפסק ניכר בין הזכרת השם ובין הברכה יש לו לסיים מיד למדני חוקיך כדי שלא יהא הזכרת השם לבטלה ויגלול למקום הראוי ויתחיל שנית הברכה ואם כבר אמר ג"כ אמ"ה שאז א"ל לו לסיים שוב למדני חוקיך אז יש לסמוך שיסיים הברכה אחר שגלל למקום הראוי אף אם יש שהות קצת לפי שהפסק שתיקה[1] אינו חשוב הפסק כ"כ [שערי אפריס] : * והתחיל לקרות וכו'. עיין במ"א שמפקפק דאפשר דכיון שהתחיל לקרות וחל ברכתו לבו"ע א"ל לחזור ולברך והגר"א וא"ר וש"א הסכימו דהדין עם המחבר: * והזכירוהו וכו'. עיין בפמ"ג שדעתו לדוקא אם בעת הברכה היה יודע את הפרשה שמברך עליה ועליה נתכוין רק שאחר הברכה נודע לו שצריך לקרות פרשה אחרת ולהני י"א דחוזר ומברך כוון[2] דבעת הברכה לא כוון עליה משא"כ אם היה עכשו הדבר בטעות כגון שפתחו ס"ת ולא דקדקו לראות וסברו שהם כתובה פרשת חובת היום וברך עליה ואח"כ נודע להם שפרשה אחרת היא והוצרכו לגלול למקום הראוי אינו הפסק כיון דכוונתו היה מתחלה לפרשה זו ובעל דה"ח הביא לאיה מסימן ר"ט ס"ב בהג"ה דאין לחלק בזה עי"ש:

שער הציון

(ג) כן מגדל הא"ר והעתיקוהו הפמ"ג והדה"ח. והמגן גבורים מפקפק בזה ע"ש: (ד) פמ"ג: (ה) ש"א: (ו) דה"ח ושע"ת לקמן בסימן ר"ו בשם מ"ש: (ז) דה"ח: (ח) שערי אפריס ודה"ח ומגן גבורים והיש מי שכתב הוא העת"ת דמסתפק בזה וכן הריק"ש שהובא בחידושי רע"א משמע ג"כ לכאורה דס"ל בהיפך ומ"מ סיימו האחרונים דהפסק ברכות להקל ולא דמי למה שפסקנו בסימן קל"ז ס"ד במ"ב סקי"ג לענין קרא שני פסוקים וצריך ברכה אחרונה דצריך עוד לחזור ולברך לפניה דהתם כיון שצריך ב"א גרע טפי מתתם היסח הדעת וכמו שכתב הא"ר שם: (ט) ש"א: (י) יד אהרן בשם כמה פוסקים ושלמן ע"ש: (יא) ח"א ושלמן ע"ש לדעת הט"ז: (יב) דה"ח ואף דבשערי אפריס מחמיר בעמוד אחר פסק ברכות להקל: (יג) המב"ט ושערי אפריס: (יד) שערי אפריס ומש"כ טוב הוא פשוט דאין זה מעכב להט"ז וע"כ אם אירע זה בסוף הסדר שהראו לו מסדר שבוע אחר וזכרו בודאי אין צריך לקרות כ"א במקום הראוי לבד ולא מסדר שבוע הבא:

הגהות ותיקונים: א) כיון:

הארות והערות: 1) עיין בשעה"צ סימן תר"צ אות נ"ז דשתיקה לכתחילה עד כדי נשימה:

ליקוטי דברי הרב: א) ראה שו"ע הרב סימן רס"ג בקונטרס אחרון אות ה' שנראה משם כדעה השניה.

קמא דיני קורא והמקרא. ובו ח׳ סעיפים.

א (א) אצריך לקרות (ל) מעומד (ב) ואפילו (ג) לסמוך עצמו לכותל (ג) באו לעמוד אסור (ד) אלא אם כן הוא בעל בשר: הגה (ה) וכן החזן הקורא צריך לעמוד עם הקורא (מרדכי הלכות קטנות):

ב (ו) דלא יקראו שנים אלא העולה קורא (ז) וש״צ שותק (ח) הו״א וש״צ קורא והעולה לא יקרא בקול רם ומ״מ צריך הוא (ט) לקרות עם הש״צ כדי שלא תהא ברכתו (י) * לבטלה אלא שצריך לקרות (יא) בנחת (יב) שלא ישמיע לאזניו: (יג) (ואפילו משמיע לאזניו ליכא למיחש דלא עדיף (ג) מתפלה כדלעיל סימן ק״ל) (דעת עצמו): **ג** ויש נוהגים להעמיד מי שמקרא לעולה מלה במלה (יד) * ואחר שגומר המקרא

א מגילה כ״ל
ב ירושלמי שם
ג ירושלמי[2] שם פ״ק דברכות
ד מגילה כ״ל ה טור בשם הר״מ[2]
ו תוס׳ ספ״ק דב״ב והרל״ם ז רש״י פ״ק דשבת

באר היטב

(ל) מעומד. ובדיעבד יצא מיושב. פר״ח ועמ״ל ויד אהרן:

(ב) לסמוך. דצריך לעמוד באימה ב״י וא״כ אפי׳ להשען קצת אסור אא״כ הוא בעל בשר. ואם נסמך כ״כ עד שאם יבטל אותו דבר יפול לא הוי עמידה ואפילו בבעל בשר אסור ולא שרי לבעל בשר שלא סמיכה קצת עמ״ל. כתב מהר״ם מינץ סימן פ״ח מי שהוא בעל בשר וצריך להשען לא יצען על המפה דהוא משמיש של מצוה אלא יסיר המפה ויצען על הענץ: (ג) מתפלה. כלומר שתפלה תקנו ג״כ בלחש ואפ״ה משמיע לאזניו ה״ג כן:

ביאור הלכה

* לבטלה. עיין במ״ב והנה לפי מה דפסק הרמ״א לעיל בסימן קל״ט ס״ג דנוהגין לקרות לסומא וע״ה אף שאינו יכול לקרות עם הש״ץ וא״כ היה לו להגיה גם כאן דלדידן אפילו אם אינו קורא עם הש״ץ שפיר דמי ואפשר דסמך אדלעיל ויותר נראה לומר דלא סמך הרמ״א אדברי מהרי״ל אלא לענין קומתא וע״ה דאם לא יקראום לעולם איכא כיסופא טובא וגם אתו לאינשי אבל בנידון דידן שהוא בקי בקריאה בודאי מתחייב לומר עם הש״ץ דהא כבר כתב בעצמו בדברי משה אלא נראה לי דברי מהרי״ל אלא דברי הב״י שהביא בשם כמה ראשונים דאם אינו יכול לקרות עם הש״ץ אין יכולין לקרותו לתורה אינרא דהט״ז הביא סמוכין לסברת מהרי״ל מהא דירושלמי דפסק לגבי מגילה דאחד קורא ואחד מברך דשומע כעונה וכן הקשה הפר״ח על השו״ע מהירושלמי הזה ולענ״ד פשוט דהדין עם הראשונים שהמירו בזה ואין דומה כלל דינא דירושלמי דמיירי לענין מגילה לקה״ת דשאני התם במגילה דמן הדין כל הצבור צריכים לקרות ונברך כל אחד ואחד בפני עצמו ולהכי אחד מברך לכולם להוציאם משא״כ הכא דאין הצבור רשאים לברך ברכת התורה על שמיעתם אלא הקורא הוא המברך וא״כ כשאינו קורא בעצמו אינו אלא כשאר אנשי הצבור ששומעים א״כ איך רשאי לברך הא גבי שומעים לא תיקון רבנן ברכה בקה״ת. [הג״ה ובדומק יש לישב להט״ז דהש״ץ אינו מכוין להוציא רק העולה שקורא בשבילו וכמו שכתבו התוספות שהתקינו כן כדי שלא לבייש את מי שאינו יודע ולשאר הצבור אינו רק שמיעה בעלמא [שאינו מכוין הש״ץ כלל להוציאם ולא שייך בזה שומע כעונה ממש לדידהו] ולהכי שייך ברכה לגבי דידיה ולא לדידהו והרא״ש דלא ניחא ליה בזה אזיל לשיטתיה דס״ל דהתקנה היה רק בשביל הצבור כמו שכתב בהדיא] דבאמת כבר יצאו כאו״א בשתרית בברכת התורה וכן בא״א העתיק דברי השו״ע להלכה ועיין בשערי אפרים בפתחי שערים שם שער א׳ שגם דעתו נוטה כן: * ואחר שגומר המקרא וכו׳. עיין בב״י דאפילו אם המקרא אומר בקול רם ש״ד ולכאורה מיירי שגם המקרא קורא מתוך הכתב שבא״ת דאם היה מקרא מתוך חומש יש לפקפק בזה לפי מאי דהביא בב״י לקמן סימן תר״ן בשם האו״ח דנהגו לגעור במי שמשיא לחזן בע״פ מטעם דכיון

הגהות ותיקונים: א) ב׳: ב) מרדכי פ״ק דברכות בשם הירושלמי: ג) הרא״ש:

(א) אצריך לקרות. מדכתיב יצא מיושב. כתב מהר״ם מינץ סימן פ״ח מי שהוא בעל בשר וצריך להשען לא יצען על המפה דהוא משמיש של מצוה אלא יסיר המפה ויצען על הענץ: (ג) מתפלה. כלומר שתפלה תקנו ג״כ בלחש ואפ״ה משמיע לאזניו ה״ג כן:

משנה ברורה

א (א) צריך לקרות מעומד. הקריאה שקורין בצבור (ל) ולפנין זה מדכתיב ואתה פה עמוד עמדי משמע אפילו הש״י המקרא למשה היה עומד כביכול וא״כ כ״ש שכל ישראל היו עומדין מפני אימת הקב״ה הנותן אותה ואמרינן עוד כשם שאיתנה באימה כך אנו צריכין לנהוג בה באימה (ב) ומ״מ בדיעבד שקראה מיושב יצא וא״צ לחזור ולקרות: (ב) ואפילו לסמוך עצמו. היינו (ג) אפי׳ סמיכה קצת שאם יבטל אותו דבר לא יפול ג״כ אסור דצריך לעמוד באימה. (ג) או לעמוד. הוא שלמן הקריאה וכה״ג: (ד) אא״כ הוא בעל בשר. וה״ה (ד) חולה או זקן הרבה שקשה לו עמידה בלי סמיכה אך יזהר שיסמוך קצת ולא יסמוך כ״כ עד שאם יבטל אותו דבר יפול ואם א״א לו לסמוך כ״א בענין זה והוא צריך סעד לתומכו מותר גם בזה (ה) אך לא יצען על המפה שעל השלחן שמשמיש קדושה הוא אלא על השלחן עצמו: (ה) וכן החזן הקורא. וה״ה הסגן שעומד אצל הס״ת [שערי אפרים] . עוד כתב שם פעמים שהס״ת מרוכה וגדולה הרבה והקורא צריך לקרות מתוך הכתב וכן העולה צריך לראות בס״ת מה שמקרא לפניו ולקרות אחריו בלחש וא״א להס לראות בראש הדף אם לא כשמוחין עצמם סמוך לס״ת ועי״ז בא לידי סמיכה על השלחן יש להמיר שהרי נראה לכל שאין סמיכה זו דרך גאוה שזהו כשעומד זקוף וסמוך אצל זה שעומד מוטה וכפוף עמידה באימה הוא ויכול לעמוד סמוך [וכן בסגן שע״פ רוב עבודתו הוא שהוא אוחז בידי העשוי מכסף להורות לפני הקורא באיזה שורה ותיבה שהוא עומד עתה ולפעמים א״א לו כ״א כשאותה עצמו וסומך על השלחן מותר] אך יזהר שאחר שיקרא השורות העליונות מראש העמוד ויגיע באמצי העמוד או קרוב לו שאפשר לו לראות היטב בלי סמיכה יזקוף משמיימו כדי שלא יצטרך להיות סמוך כלל עכ״ד: **ב** (ו) לא יקראו שנים. דתרי קלי לא משתמעי: (ז) וש״ץ שותק. מיהו (ו) אם העולה טועה בנקודות או בטעמים מסייעו בלחש: (ח) או ש״ץ קורא וכו׳. וכמנהגו עכשיו שלעולם הש״ץ קורא אפילו כשהעולה הוא בקי (ז) כדי שלא לבייש את מי שאינו יודע לקרות (ח) וגם ימצאו הרבה שאין יודעין בטוב לקרות הנקודות והטעמים וירצו לקרות והצבור אין יוצאין בקריאתן וכשיתנעוס מקריאה אחת לאינשוי: (ט) לקרות עם ש״ץ. היינו (ט) מתוך הכתב: (י) לבטלה. דלא מסתבר (י) שיבין העולה על קריאת הש״ץ: (יא) בנחת. דתרי קלי לא משתמעי לא שייכי (יא) כ״א בקורא בקול רם: (יב) שלא ישמיע לאזניו. עיין בב״י שהביא סעד לזה מספר הזוהר: (יג) ואפילו משמיע וכו׳. ר״ל אף (יב) דיותר טוב שלא להשמיע לאזניו מ״מ אם משמיע ג״כ ליכא למיחש דלא עדיף מתפלה שתקנו ג״כ בלחש ואפ״ה משמיע לאזניו כדלעיל סימן ק״ל ס״ב ה״ג כן: ג (יד) ואחר שגומר וכו׳. ר״ל דכיון

שער הציון

(ל) לבוש: (ב) אחרונים: (ג) מ״א וש״ל: (ד) שערי אפרים וכ״מ בדה״ח אך מדבריו משמע לכאורה דמותר אפילו סמיכה גמורה ואפשר דהוא מיירי שא״א לו בלא״ה: (ה) א״ר וש״ל: (ו) רש״י שבת י״ב עמוד א׳[א]: (ז) תוספות: (ח) הרא״ש: (ט) ב״י: (י) הרא״ש: (יא) טור: (יב) דה״ח וח״ל ולפי מה שפסק הגר״א שם בתפלה גופא והבא״ר ראיה לזה מירושלמי משמע דס״ל דלכתחלה עוב יותר שישמיע לאזניו וגם מדברי הזוהר ליכא סתירה לזה כמו שכתב גם המ״א שם וכן פסקו שארי אחרונים שם א״כ כיון דהזוהר מדמה קה״ת לתפלה א״כ גם בקה״ת אין קפידא כלל אם משמיע לאזניו וי״ע למעשה:

המלה אומרה העולה: ד [ח]אם ש״צ רוצה לברך לעצמו ולקרות צריך שיעמוד אחר אצלו שכשם שנתנה תורה (טו) על ידי סרסור כך אנו צריכים (טז) לנהוג בה על ידי סרסור: ה [ט]אין הצבור רשאים לענות אמן עד שתכלה ברכה מפי הקורא ואין הקורא רשאי לקרות בתורה עד שיכלה (יז) אמן מפי (ד) הצבור: ו (יח) [י]יכולים לקרות ב׳ אחים זה אחר זה והבן אחר האב ואין מניחים אלא (יט) בשביל (ה) עין הרע. (כ) ואפי׳ אם מ׳ הוא השביעי (ו) ומ׳ הוא המפטיר לא יקראו השני (כא) בשמו משום עין הרע (מהרי״ל): ז [כ]העולה למגדל עולה בפתח שהיא לו (כב) בדרך קצרה ממקומו וירד מהמגדל בדרך אחר (כג) שהיא לו בדרך ארוכה עד מקומו [ל]ואם ב׳ הדרכים שוים (כד) עולה בפתח שהוא לו בדרך ימין (כה) ויורד[מ] בפתח שכנגדו.(ולא ירד (כו) עד שעלה כבר (ז) הראוי לקרות אחריו) (מרדכי הגדול):

ח ירושלמי המלו הרי״ף והרא״ש פ״ק[נ] דברכות ט פוטה ל״ט י כל בו סימן כ׳ ומרדכי בהלכות קטנות ב כתבי ר׳ ישראל ק״ט[נ״] יא בית יוסף

באר היטב

(ד) הצבור. אפי׳ יש שמאריכין באמן צריך להמתין עליהם. מ״א ע״ל סימן קכ״ח סי״ח: (ה) עין הרע. וה״ה אב ובן בנו שכנה״ג. ופר״ח כתב עליו ולא נהירא לי. נשאלתי כיון שהטעם הוא בשביל עין הרע אם רואה לעלות אם מניחין אותו לעלות או לא העלה בספר יד אהרן אם כבר עלה לא ירד ומכ״ש אם כבר התחיל לברך שלא יפסיק אבל אם רואה לעלות מותין בידו וכ״כ הפר״ח וכנה״ג ע״ש: (ו) ואחד הוא המפטיר. כתב בשכנה״ג דהיינו דוקא במפטיר של שבת שקורא המפטיר בס״ת שקרא השביעי כיון דשניהם קורין בס״ת א׳ איכא עינא ביש אבל המפטיר די״ט וכיוצא שמוציאין ב׳ ספרים אין קפידא: (ז) הראוי לקרות אחריו. והמנהג להמתין עד שמתחיל

משנה ברורה

(יג) דכיון שאין אומרים שניהם בנת אחת ליכא חשש דתרי קלי לא משתמעי: ד (טו) ע״י סרסור. והוא מרע״ה דכתיב אנכי עומד בין ה׳ וביניכם: (טז) לנהוג בה ע״י סרסור. ונהגין שהגבאי או הקונה המצות עומד אצל ס״ת וזה נקרא סגן כדי שיהיה ג׳ היינו שהסגן הוא כציבור במקום הש״י שהוא מצוה לקרות לכל מי שירצה והקורא הוא הסרסור במקום משה והעולה הוא המקבל במקום כל ישראל ובשליחותם [לבוש] ובאמת זהו מנהג הקדמונים שיהו שלשה עומדים אצל ס״ת כמו שכתוב במסכת סופרים פי״ד הי״ד [והובא זה באו״ז הלכות שבת] אלא ששם איתא טעם אחר לזה וז״ל אינו מן המובחר שיעמוד החזן יחידי לפני התיבה אלא שיעמדו עמו אחד לימינו ואחד לשמאלו כנגד האבות. כתב בספר שערי אפרים מזה יש ללמוד שיש לבחור לסגן איש נכבד ובעל מעש״ט ודעת הבריות נוחה הימנו שלא יתשדוהו שבשביל הנאת עצמו או איזה סיבה יתמוך כבוד למי שאינו ראוי או בהיפוך וכן ראוי לצבור שלא יהרהרו אחר הסגן וידונו אותו בכל עניין לכף זכות והדבר אשר יקשה בעייניהם עליו יתלו כי משגה היה וטעה בשקול הדעת ואף אם אירע שקרא לאחד שלא לפי כבודו וחושש להסגן שעשה במתכוין להכעיסו אם נגע ירגת ה׳ בלבבו יש לו להתאפק ולא יאמר לו דבר ויש״א ק״ו בנפשו אם קרוץ מחומר תפעם רוחו בנגוע בקלה כבודו כחוט השערה עאכ״ו שיש לו לחוש לכבוד המקום ב״ה ולכבוד תורתו הקדושה שלא לעשות שערוריה עי״ז [והמעביר על מדותיו מעבירין לו על כל פשעיו] ואם אחד בגובה אפו עשה מריבה עם הסגן אעפ״כ חוב על הסגן להיות מן הנעלבים ולא יניח מקומו ואם הסגן הניח אם״ת והלך לו לפי שזה הקניטו בדברים רואי לענשו כי אם אדם אטא ס״ת למה ביש וכל ערוס יעשה בדעת ויחוס לכבוד המקום ולכבוד התורה וכו׳ עכ״ל בקיצור: ה (יז) אמן מפי הצבור. ואפילו יש אנשים שמאריכין באמן (יד) צריך להמתין עליהם דהא כולם צריכין לשמוע הקריאה לכן צריך הקורא להמתין אפילו על המיעוט שיגמרו האמן ואח״כ יתחיל לקרוא (טו) וכתבו האחרונים שהמנהג שהקורא עונה אמן עם הצבור בקול רם וממשיך בו קצת יותר מן הצבור בכדי שיבינו שמתחיל לקרות ויבו אוזן לשמוע ומתחיל לקרות מיד (טז) ובוד שיפסיק קצת בין אמן להתחלת הקריאה שלא יפסיק אבל אם רואה לעלות מותין בידו וכ״כ הפר״ח וכנה״ג ע״ש: (ו) ואחד הוא המפטיר. כתב בשכנה״ג דהיינו דוקא במפטיר של שבת שקורא המפטיר בס״ת שקרא השביעי כיון דשניהם קורין בס״ת א׳ איכא עינא ביש אבל המפטיר די״ט וכיוצא שמוציאין ב׳ ספרים אין קפידא: (ז) הראוי לקרות אחריו. והמנהג להמתין עד שמתחיל

(יח) יכולים לקרות וכו׳. פירוש מן הדין אין שום חשש איסור (יט) וע״כ אם קראוהו וכבר עלה לא ירד אך לכתחלה אין מניחים לקרות משום עין הרע: (יט) בשביל עין הרע. ואין נ״מ בין אחים מן האב (יח) או מן האם ואפילו אומרים שאין מקפידים על עין הרע ויש שמחמירין אפילו אב עם בן בנו משום עינא ביש (יט) ובמקום הצורך יש להתיר עם בן בנו: (כ) ואפילו אם אחד וכו׳. ר״ל אף שמפסיקין בקדיש בינתים מ״מ מקרי זה אחר זה כיון דאין מפסיק אחר בינתים. ודוקא בשבת שאין מוציאין ס״ת אחרת למפטיר (כ) אבל אם מוציאין ס״ת אחרת מותר וכן אם המפטיר אינו בר מצוה עדיין מותר: (כא) בשמו. לאפוקי מקום שנוהגים שלא לקרות המפטיר בשמו רק סתם יעמוד מפטיר כיון שאין פורטין את שמו מותר אפילו שני אחים זה אחר זה או אב ובנו (כא) ודוקא במקום שנוהגין כן אבל לעשות כן במקום שנוהגין לקרות בשם לא דעי״ז גופא הוי (כב) היכר טפי (כג) וכן אם המנהג שלא לקרות בשם הוא בשביעי מותר לקרותן בששי ושביעי: ז (כב) בדרך קצרה. משום (כד) כבוד הצבור שלא יתמיני עליו הרבה (כה) וגם משום כבוד התורה להראות שהיא חביבה עליו וממהר לקרות בה: (כג) שהיא לו בדרך ארוכה. שלא תהא (כו) נראה עליו כמשא: (כד) עולה בפתח וכו׳. כדאמרינן בעלמא (כז) כל פינות שאתה פונה לא יהא אלא דרך ימין: (כה) וירד בפתח שכנגדו. ואסמכוה לזה (כח) מקרא דיחזקאל מ״ו דכתיב לא ישוב דרך השער אשר בא בו כי נכחו יצא. וגם החזן כשמוליך התיבה להס״ת[א] (כט) נמי הדין כן שעולה בדרך ימין וירד מהתיבה בפתח שכנגדו (ל) ואפשר דבס״ת לעולם עולה בדרך ימין אפילו אם היא דרך ארוכה ובמקומותינו שהתיבה עומד תמיד באמצע נגד אה״ק כמו שכתב הרמ״א בסימן ק״נ ס״ה בהג״ה א״כ שני הדרכים שוים ובודאי עולה בדרך ימין. כתבו האחרונים מי שקורין אותו לעלות לתורה יש לו לילך בזריזות מיד (ולא[ב]) משום כבוד ביהכ״נ וכבוד הצבור: (כו) עד שעלה וכו׳. משום כבוד ס״ת שלא יניחנה לבדה והמנהג להמתין עד שמתחיל השני הברכה והמדקדקים חוששין שבדרך לא יוכלו לשמוע הקריאה כהוגן לכן ממתינין עד שיסיים השני ויורדים בין גברא לגברא. וכשיורד

שער הציון

(יג) ב״י: (יד) מ״א וש״א: (טו) מ׳ מהרמ״מ וא״ר וש״א: (טז) שערי אפרים: (יז) הה״מ בשם כמה אחרונים: (יח) אחרונים: (יט) הה״מ ובשא״א מתיר במקום הצורך גם בתחים מן האם: (כ) אחרונים: (כא) א״ר והה״מ: (כב) ובשערי אפרים מיקל בזה במקום צורך גדול או יעלה מעצמו בלי קריאה כלל: (כג) אחרונים: (כד) לבוש: (כה) פמ״ג: (כו) לבוש: (כז) ב״י: (כח) לבוש והגר״א: (כט) מ״א וש״א: (ל) דבמיד שעולה לתורה הטעם משום כבוד הצבור ומשום כבוד התורה וכמ״ש הכא לא שייך זה [פמ״ג]:

הגהות ותיקונים: א) הס״ת להתיבה כצ״ל: ב) חסר תיבת ירוץ: ג) וירד: ד) צ״ל בפרק הקורא את המגילה עומד: ה) קי״ט:

מ רשב"ם

ח מכל תיבה שהיא קרי וכתיב הלכה למשה מסיני שתהא נכתבת כמו שהיא בתורה ונקרית בענין אחר ומעשה באחד שקרא כמו שהיא כתובה בפני גדולי הדור הרבנים ה"ר יצחק אבוהב והר"ר אברהם ואלאנסי והר"ר שמואל ואלאנסי בנו ז"ל והתרו בו שיקרא (כז) כפי המסורה ולא רצה ונדוהו והורידוהו מהתיבה:

קמב דין מי שקרא וטעה ובמקום שאין שם מי שיודע לקרות בדיוק. ובו ב' סעיפים:

א רמב"ם פ"ב מהלכות תפלה ב כתבי מהר"ר ישראל

א [א]קרא וטעה (א) אפילו בדקדוק אות אחת (ב) * מחזירין אותו: הגה וכן דין (ג) החזן הקורא ודוקא בשיעור שמשתנה ע"י זה הענין (ד) * אבל אם טעה בנגינת הטעם או (ה) בניקוד (ה) * אין מחזירין אותו אבל גוערין (ו) בו (ב"י ופסקי מהרא"י[ב]) סימן קפ"א): **ב** [ב]וישוב שיש שם מנין ואין מי שיודע לקרות בתורה

באר היטב

השני הברכה. והמדקדקים חוששים שבדרך לא יוכל לשמוע הקריאה כהוגן לכן ממתינים עד שיסיים הב' ויורד בין גברא לגברא מ"א. [כתב בתשובת מ"ע סימן פ"ד שיש המתגאים זע"ז מי יעבור לפני חבירו רצוי להוכיחם בדברים כפי מה שהם נוחים לקבל דבקדושת

ביאור הלכה

דשמא יתן השומע לבו לזה שקורא ע"פ ולא לקריאת חזן וה"נ יש לחוש כעין זה אך יש לדחות דכיון שאין קורין בגמ' אחת אין לחוש לזה ואח"כ מצאתי באחרונים שדברו בזה:

* מחזירין אותו. עיין במ"ב והוא מהא"ר לדעת השו"ע [אף דבתשובת מהרא"י סימן קפ"א לא בירא ליה כולי האי דבר זה לכתב שם דמשמע קצת מ"מ פשטות הלשון דמחזירין מצדדין כן] ולפ"ז אם כבר גמרו הקריאה ומזכרו שטעו במיבה שהענין משתנה עי"ז לדעת השו"ע יצטרך לחזור ולקרות פסוק זה ועוד שני פסוקים עמו ובברכה לפניה ולאחריה כמו בדילג פסוק או מיבה בסימן רפ"ב ובח"א כתב לענין ברכה סמכינן על הפוסקים דסוברין דאפילו בנשתנה הענין א"ל לחזור בדיעבד עי"ש ואף דבאמת לא בירא ד"ז דהטור או שאר המקילין יסברו דאפילו בנשתנה הענין א"ל לחזור [עיין במפרשי השו"ע] מ"מ למעשה יש להוג כוותיה דבלא"ה לא בירא ד"ז דלדעת הרמב"ם שפסק דמחזירין יסבור דאפילו גמר כל הקריאה יצטרך לחזור דילמא כונתו דבשעה שעוסק באלו הפסוקים יחזור אבל לא לאינו יוצא אפילו בדיעבד ואף דמהרא"י כתב דמשמע קצת דאינו יוצא לא משום זה נסמוך לחזור ולברך. ודע דלכאורה נראה דדין זה דהשו"ע הוא דוקא בשבת אבל בימות החול או במנחה בשבת דקי"ל בסימן קל"ז דאפילו פסוק אחד שלם כשדילג אינו חוזר ה"ה בזה ואולם אפשר דזה גרע טפי מאי דאיתא בירושלמי במגילה בפרק הקורא עומד הלכה ג' ג"ר אע"ג דאת אמר שאין התרגום מעכב מ"מ אם טעה [היינו שתרגם המתרגם שלא כהוגן] מחזירין אותו ואפשר דה"ה הכא אם אמר מיבות באותיות אחרות שהענין משתנה עי"ז גרע טפי או אולי דשם כיון שתרגם לפני הכל את ביאור התורה שלא כהלכה אחי מייניה מורגא ולכך פסקו דמחזירין וצ"ע:

* אבל אם טעה וכו'. פשוט דדוקא בטעות באיזה אות אבל אם מיסר איזה מיבה אפילו לא נשתנה הענין עי"ז כגון כי אני הכבדתי וקרא כי הכבדתי לא יצא וצריך לחזור דלא מזכר בשום מקום בחיסר מיבה שיהא מילוק בין נשתנה הענין או לא: * אין מחזירין אותו. ובביאור הגר"א מפקפק אפילו במקום שאין הענין משתנה כגון מצרים מצריים וכדומה וכן אם טעה בין אם לוא אמר דעתו דמחזירין וכן פסק הפר"מ דאפילו במקום אהרן קרא הרן [בפתח אלא שחיסר האלף] ובמקום מצריים מצריים דאין הענין משתנה עי"ז נמי חוזר ומסיים מיהו אם לא טעה באותיות אלא בניקודם או בטעמם ואין הענין משתנה בשום דבר עי"ז אין מחזירין אותו רק גוערין בו עי"ש ומסתברא דגם הגר"א מודה לזה. ובדה"ח הפרז על המדה ופסק דאפילו במקום שהענין משתנה מי שנוהג להקל שלא להחזיר אין למחות בידו והבית זה מא"ר ולא מסתברא להקל כ"כ בדבר שמעיקר הדין חוזר בכל גווני כמו שהוכיח הגר"א ודי לנו להקל במה שהקיל הרמ"א:

בפחות

שער הציון

(לא) אחרונים: (א) כ"מ בב"י שהביא מירושלמי עי"ש: (ב) ח"א לדעת השו"ע: (ג) כנ"ל נראה דמילתא שלא יהא מנכר כ"כ לעיני הצבור השיעוריים שעושין אבל מדינא קצי אם יקרא הפסוק זה ושנים עמו וידלג עד סוף הפרשה ויחזור אח"כ להעולה מתחלת הפרשה שהקורא עומד עתה בה ואפשר עוד דאפילו פסוק אחד קצי כיון שקורא אח"כ להעולה זה עוד פרשה: (ד) ח"ל ופר"ח שזה מקרי לא נשתנה הענין ודלא כח"א: (ה) פר"ח וכן מוכח מהגר"א דהלא זה דומה ליהודים יהודיים: (ו) מ"א וש"א: (ז) כן איתא לקמן סימן תר"ן סי"ד בח"א דזה מקרי נשתנה הענין: (ח) לעוש וש"א:

הגהות ותיקונים: א) פי"ב: ב) אולי צ"ל שאולי: ג) מהרי"א:

הלכות קריאת ספר תורה סימן קמב קמג

כהלכתה בדקדוק ובטעמים אפ"ה (ז) יקראו (ג) בתורה בברכה (ח) כהלכתה. (ומפטירין בנביא ועיין בסמוך ריש סי' קמ"ד):

קמג דין אם נמצא ס"ת מוטעה ויתר דיני הספר. ובו ה' סעיפים:

א [א]אין קורין בתורה (א) * בפחות מעשרה (ב) גדולים (ג) בני חורין ואם (ד) [ב]התחילו בעשרה (ה) * ויצאו מקצתן (ו) (ו) גומרים: **ב** [ג]אם כתבו כל חומש לבדו [ד]אפילו בגלילה כספר תורה (ז) * אין קורין בו עד שיהיו כל חמשה חומשים תפורים ביחד: הגה והס כתובים בגלילה כספר תורה (ח) אבל בחומשים שלנו אפילו כל ה' ספרים ביחד (ט) אין לברך (ג) עליהם (מרדכי סוף פרק המזקין וס"פ הקומץ ותשובת הרמב"ן סי' קפ"ז וקל"ט ורבי יהודה נ"ב ת"ג ואגור בשם שבלי הלקט ומהרי"ק שורש ס"ח והכל בו ומ"ע פ"ט מהל' ס"ת) ובמקום שיש ס"ת ואין ש"ך הבקי בנגינה בעל פה ראיתי נוהגים שהש"ך קורא מן החומש בנקוד (י) והעולה קורא (ג) אחריו מן הס"ת הכשר: **ג** [ה]אפילו בכפרים (יא) שאין נמצא להם ס"ת כשר (יב) אין מברכין

באר היטב

בגירי בחלב בחטף בחלב בגירי מחזירין אותו. מ"א: (ב) בתורה. וכ"ל דהיינו דוקא כגון להברן הכן ר"ל שלא קרא האל"ף או יהודיים יהודיים וכיוצא אבל אם טעה בטעות שאשתנה הענין כגון שבמקום חֵלֶב קורא חָלָב וכן במקום זָכָר קורין זָכָר ואין שם יודע שיוכל להחזירו מטעותו פשיטא שאין מברכין בתורה ואין מפטירין בנביא פר"ח:

(ג) גומרים. שבעה עם המפטיר ולא יותר מ"א: (ב) עליהם. ומ"מ קורין בלא ברכה שלא תשתכח תורת קריאה. מגיא. וכתב המ"א משמע שהחזן קורא בקול רם כמו בשאר פעמים: (ג) אחריו. והאידנא נוהגים שאחד קורא מהחומש והש"ך קורא מהס"ת מ"א:

משנה ברורה

אות או מיבה והמלו הא"ר: **ב** (ז) יקראו בתורה בברכה. בלי נגון הטעמים ומשמע מכמה (ט) אחרונים דאפילו אם אין שם מי שיודע כלל ובודאי יטעו גם בכמה טעיות שהענין משתנה עי"ז אפ"ה התירו להם לקרות ובברכה כדי שלא תתבטל הקריאה לגמרי והפר"ח חולק בזה וכתב דכיון שיטעו בטעיות שמשתנה הענין כמו שבמקום חֵלֶב קורא חָלָב או מִזֶּכֶר לְזָכָר ואין שם יודע שיוכל להחזיר הקורא מטעותו פשיטא שאין מברכין בתורה ואין מפטירין בנביא וע' בפמ"ג שגם הוא מלדד כן ודעתו דיש לקרות בלא ברכה: (ח) כהלכתה. ואם יש שם מי שיודע עכ"פ לקרות הטעמיט מתוך החומש יקרא זה מתוך החומש לפני האיש הקורא בס"ת להורות הדרך בנקודות וטעמים כראוי והקורא מתוך החומש לא יקרא בקול רם רק כדי שיהא נשמע להקורא מתוך הס"ת [לבוש וש"פ]:

א (א) בפחות מעשרה. דהוא דבר שבקדושה ואינו בפחות מי' דכתיב ונקדשתי בתוך בני ישראל ואתיא בגז"ש דתוך תוך כתיב הכא תוך[ב] בני ישראל וכתיב התם הבדלו מתוך העדה הזאת ואין עדה פחותה מעשרה: (ב) גדולים. לאפוקי קטנים שהם פחותים מי"ג ויום אחד חע"ג דקטן משלים למנין שבעה כדלקמן בסימן רפ"ב ס"ג מ"מ אינו משלים לעשרה: (ג) בני חורין. לאפוקי עבדים: (ד) התחילו בעשרה וכו'. ואם התחיל רק ברכו לבד לא הוי התחלה בזה [פמ"ג]: (ה) ויצאו מקצתן. ונשתיירו רובן דהיינו ששה קגי ולא בעינן רובא דמנכר ועל הילולין נאמר ועוזבי ה' יכלו ואף בין גברא לגברא אסור וכי מותר לאחת בין גברא לגברא דוקא בנשארו עשרה [אחרונים]: (ו) גומרין. היינו בחול כל השלשה ובו"ט חמשה ובשבת כל השבעה קרואים (ח) אבל לא יוסיפו על זה (ב) ואומרים קדיש שאחר הקריאה (ג) אבל למפטיר לא יקרא דהוא ענין אחר ולא נגרר בתר קריאת התורה וכ"ש שלא יפטיר אח"כ בנביא (ד) ויש שכתבו שמ"מ טוב לומר הפטרה בנביא בלא ברכותיה. ובהפטרה נמי דינא הכי (ה) דאם התחילו ברכות של הפטרה בעשרה ויצאו מקצתן גומרין לומר ההפטרה עם ברכותיה שאחר כך: **ב** (ז) אין קורין בו. מפני (ו) כבוד הצבור: (ח) אבל בחומשים שלנו וכו'. דהא אינן בגלילה וכן אינן תפורין בגידין ולא בקלף וכל דין ס"ת: (ט) אין לברך עליהם. ומשום שאין להם ס"ת (י) נכון לקרות בחומשין בלא ברכה שלא תשתכח תורת קריאה (א)[א]ולא יקרא להעולים בשם כמו שהמנהג לס"ת אלא הש"ך יקרא הכל בקול רם לפניהם: (י) והעולה קורא. והאידנא (ט) נוהגים שאחד קורא מהחומש בלחש והש"ך קורא אחריו מס"ת הכשר משום דיש אנשים שאין יודעין לקרות במנגון וטעמים ואפילו מקרין אותם לכן מקרין להש"ך: ג (יא) שאין נמצא להם ס"ת כשר. היינו (י) בין חומשים העשויים בגלילה המוכר בס"ב ובין ס"ת שלמה אלא שיש בה פסול: (יב) אין מברכין עליו. זהו דעת המחבר דאפילו בשעת הדחק אין לברך ועיין לקמיה בס"ד בהג"ה בסופו דהביא בה שתי דעות ועי"ש במ"ב:

שער הציון

(ט) לבוש וא"ר ומטה יהודה וא"א: (א) מ"א ושארי אחרונים: (ב) אף שבברכי יוסף מלדד שלא לומר בשערי אפרים מפיק שיאמרו עי"ש בפתחי שערים: (ג) אחרונים: (ד) פמ"ג לדעת המ"א: (ה) ולאפוקי אם עדיין לא התחילו הברכות אף שקרא בתורה למפטיר וברך לאחריה ביו"ד ולאו אח"כ מקצתן לא יאמר הברכות כלל רק יקרא ההפטרה בלא ברכה [שערי אפרים]: (ו) גמרא והיינו שלא יאמרו אחין להם ס"ת שלמה חה גנאי להם [לבוש]: (ז) מ"א וא"א: (ח) שערי אפרים: (ט) ממ"א ופמ"ג: (י) עיין במאור הגר"א:

הגהות ותיקונים: א) כ"ג: ב) בתוך:

ליקוטי דברי הרב א) בשו"ע הרב בסימן רפ"ד סעיף ג' כתב: אם לא קראו במפר תורה אלא בחומש בלי ברכה, לא יאמר ההפטרה עם ברכותיה, אבל בלא ברכותיה יכולים לאמרה, ונכון הדבר שיאמרוה שלא תשתכח להם תורת ההפטרה.

א מגילה כ"ד[א]
ב ירושלמי שם
ג גטין פ' ד רש"י שם ה תשובת הרשב"א והרא"ש

(ד) עליו: ד (יג) * אם נמצא טעות בס"ת (יד) בשעת קריאה מוציאין ספר תורה (ה) אחרת

באר היטב

(ד) עליו. וקאי אקעיף ב' אם כתוב כל חומש לבדו: (ה) אחרת. הב"ח כתב דפסק הש"ע אינו נכון והמנהג הוא שאם עדיין לא קרא שלשה פסוקים קורא הטעות ע"פ עד שיקרא ג"פ ומברך לאחריה

ביאור הלכה

סימן נ"ג ובפר"ח שם: * אם נמצא טעות בס"ת וכו'. עיין מ"ב שהערכנו את שלשת השיטות היינו דעת הטו"ע שהיא דעת מהר"י בי רב ודעת המרדכי והכרעת הרמ"א ביניהם ועיין במ"א שמלדד להורות כהב"ח שתפס בשיטת המרדכי [משום דנ"ל עיקר לדינא דבשיטתו ס"ת אחרת יצטרך לברך עליה וממילא כשיגמור קריאתו שם יש חשש ברכה שאינה צריכה דשמא הלכה דיוצאין ידי קריאה גם בס"ת פסולה וממילא היה אז הברכה רחשונה כמיקונה והוא עתה ברכה שא"ל שיברך שנית על אותן הפסוקים עצמן אך שיעמו ג"כ מוקשה מאד דבשלמא המרדכי גופא סובר לדינא דיוצאין בס"ת פסולה כדמוכח שם בדבריו דלא הוי בה כ"א מעשה דדברים שבכתב אחור לומר בע"פ אבל לא מעשה דפסולה היא וע"כ הוא מתיר לגמור קריאתו שם אבל אנן דמחמירין שלא לקרות לכתחלה אף במקום שאין לנו ס"ת כשרה משום דרוב הפוסקים סובלין דאין יוצאין בזה ידי קריאה א"כ איך נתיר לכתחלה לברך ברכה אחרונה שהיא לדידהו ודאי ברכה לבטלה משום גרס ברכה שאינה צריכה אח"כ ומצאתי שכבר הקשה קושיא זו הגאון מהר"ז מרגליות בפתחי שערים שלו] והנה דעת הגר"א במיאורו ג"כ כהמרדכי מזה דכשיקח ס"ת אחרת יצטרך לברך עליה וראיה ע"ז מהיא דפ' בא לו שהובא במרדכי וע"ז כתב שעל ראיה זו אין להשיב אבל בעיקר דינא דמרדכי שסובר דיגמור קריאתו בספר הפסול ויברך אח"כ בודאי לא ס"ל כוותיה דהא הוא סבר דעיקר כהפוסקים דאין יוצאין ידי קריאה אפילו בדיעבד בס"ת פסולה ואיך לחזור לראש בס"ת כשרה וממילא כשיברך שם אין כאן ברכה שאינה צריכה דברכה רחשונה שבירך מקודם כמאן דליתא דמיא וכמו שכתב בתשובת הרא"ש. והנה אף שבדורות הרחשונים היה המנהג בכמה מקומות לחזור לראש וכמו שכתב התשב"ץ וכדעת הגר"א מ"מ עתה לפי מה שנתפשטו ספרי הטו"ע משמע מן האחרונים שבכל המקומות נתפשט המנהג כהורחת מהר"י בי רב שא"ל לחזור לראש הסדר דבדיעבד מה שכבר קראו אנו סומכין על קצת פוסקים המקילין אבל אם הוא עוסק עדיין בתחלת הקריאה ומחלת טעות יש בזה דעות חלוקין ומקומות חלוקין במנהג יש מקומות שנתפשט המנהג רק כהטו"ע ובהכרעת הרמ"א וכמו שכתב הש"ך בי"ד סימן רע"ט ויש מקומות שנתפשט המנהג כהמרדכי וכמו שהובא במ"א ובאמת במקום שנתפשט המנהג קשה מאד לשנות המנהג דכל אחד יש לו על מי לסמוך ויכולין אנו לקרות עליהם ועמך כולם לדיקים וכמו שכתב השערי אפרים אך במקום שאין כאן עדיין מנהג קבוע משמע מהמ"א דיש לנהוג כהמרדכי וכן העתיקו הח"א והדה"ח [ודברי הח"א מוקשה מאד שכתב בסל"ג אם נמלא טעות בס"ת הכריעו האחרונים (עיין מ"א סימן קמ"ג ומיאור הגר"א) דבמקום שאין מנהג קבוע אם נמלא טעות בתחלת הקריאה אפילו לא קרא עדיין ג' פסוקים יקרא הטעות בע"פ ושליש ג"פ ויברך בתחרונה וכו' עי"ש שהעתיק כל דברי המ"א והנה מה שאיין ע"ז לעיין בביאור הגר"א משמע לדיקך תפס שיעה זו משום דהמ"א והגר"א סוברין כן ובאמת אין הגר"א סובר כן דיברך לאחריו והיא ברכה לבטלה לדידיה ומה שכתב שעל ראיה המרדכי אין להשיב הוא רק דיצטרך לברך ברכה רחשונה כשמוציא ס"ת וכמו שכתבתי ואם הוא פחות מג"פ סמוך לפרשה גומר הפרשה ואם כבר קרא ג' פסוקים ונשאר ג"פ עד סוף הפרשה פוסקים שם ומברך לאחריה ומשלימין המנין בס"ת הכשר וכך נהגו גדולי עולם שלפנינו עכ"ל.

משנה ברורה

ד (יג) אם נמצא טעות וכו'. כדי להבין את דברי זה הסעיף אקדים לזה הקדמה קלה והוא. דהנה דעת רוב הפוסקים דספר תורה שחסר מיבה אחת או אות אחת או שנמלא בה טעות פסולה לקרות בה ולדידהו אם נמלא בה טעות אפילו לאחר שכבר קראו ז' קרואים צריך לחזור לראש בס"ת הכשר ולברך עליה לאותה קריאה רחשונה כמאן דליתא דמיא ודעת מקצת פוסקים דאפילו חסר כמה פסוקים וכ"ש כשנמלא בה טעות בעצמה אף דלא נקראת ס"ת לענין שיקריים בה מ"ע של כתיבת ס"ת מ"מ מותר לקרות בה אם אין לו אחרת והנה המחבר בסעיף ג' סתם דלכתחלה אין להוציא ס"ת פסולה לברך עליה אפילו במקום שאין לו אחרת אחרי דרוב הפוסקים סוברין דאסור אך אם נמלא הטעות אחר שכבר קראו הסדרא פסק הר"ר יעקב בי רב דלענין דיעבד סומכין על דעת קצת פוסקים הנ"ל (יא) שמכשירין לקרות בה ועלתה להם הקריאה ואין צריך להוציא ס"ת אחרת והסכימו עמו האחרונים בזה. וה"ה אם נמלא הטעות בין גברי לגברי ועדיין לא השלימו הז' קרואים לענין מה שכבר קראו סומכין על דעת המקילין הנ"ל שיצאו בדיעבד אך לקרות בה עוד אסור ומוציאין אחרת ומתחילין ממקום שפסקו הקריאה ומשלימין הקרואים עם אותם הראשונים שקראו במוטעת והיינו דגם הם מצטרפין להז' קרואים כיון שהוא בדיעבד וכנ"ל [וכתבו האחרונים דמ"מ אם אפשר טוב יותר שיקראו ז' קרואים בס"ת שהוציאו] וכ"ז אם כבר בירך ברכה אחרונה בפסולה אבל אם נתמלא קריאתו מנאו טעות אפילו כבר קראו הרבה פסוקים [וכ"ש כשלא קראו עדיין ג' פסוקים] (יב) וגם אפי' גמר קריאתו לגמרי כל שלא בירך עדיין ברכה אחרונה אין לברך ברכה אחרונה על הפסולה דזה הוא לכתחלה אלא יוציאו אחרת ויקראו שם ג' פסוקים ויברך שם ברכה אחרונה לבד זהו שיטת מהר"י בי רב שהעתיקו המחבר בסעיף זה. ודעת המרדכי שאם כבר קראו ג' פסוקים ואפשר להפסיק שם שאינו ב' פסוקים סמוך לפרשה פוסקים שם ומברך ברכה אחרונה ומוציאין אחרת לעולת שמה יתר הקרואים ואם עדיין לא קרא ג"פ או שקרא ג"פ אלא שנשאר רק ב"פ סמוך לפרשה שאי אפשר להפסיק שם יקרא הטעות בע"פ ויגמור קריאתו בפסולה ויברך ברכה אחרונה ואח"כ יוציא אחרת [וכן אם הוא בר"ת וכיוצא שצריך להשלים הפרשה לחומת היום ואין להוסיף על הקרואים וא"כ כשהטעות בקריאת הרביעי א"א להפסיק שמה לברך ברכה אחרונה שא"כ יצטרך להוסיף על מנין הקרואים וכיון שא"א להפסיק שמה יגמור הקריאה בספר הפסול ויברך ברכה אחרונה] והרמ"א בהג"ה עשה (יג) כעין הכרעה ביניהם והוא דאם לא קרא עדיין רק שני פסוקים (יד) או אפילו קרא ג"פ אך שא"א להפסיק שם כגון שהוא ב"פ סמוך לפרשה וכיו"ב לא יברך ברכה אחרונה אלא יוציא אחרת ויגמור קריאתו שמה ויברך ברכה אחרונה וכדעת המחבר אבל אם כבר קרא ג"פ והוא במקום שאפשר להפסיק שם דעתו כהמרדכי דיברך ברכה אחרונה על הפסולה ואח"כ יוציא אחרת ועתה נבוא לבאר דברי הטו"ע בפרט: (יד) בשעת קריאה. פי' שלא קראו עדיין רק מקצת העולין דנשלם סדר הפרשה ואח"כ נמלא הטעות אין מוציאין אחרת (טו) דבדיעבד סמכינן אפוסקים דמכשירין קריאה בס"ת פסולה. ומיירי המחבר דנמלא הטעות בין גברי לגברי ולכך כל האנשים שכבר קראו עולין למנין ז' ואף האחרון דהוי דיעבד גמור:

ממקום

שער הציון

(יא) ואף דהם מיירו[א] דוקא אם אין לו אחרת כאן שהוא בדיעבד שכבר קראו לה דמיא: (יב) לבושי שרד: (יג) שערי אפרים: (יד) ח"ר וש"א ומגן גבורים: (טו) אחרונים:

הגהות ותיקונים: א) מיירי:

ומתחילין (טו) ממקום שנמצא (ו) הטעות ומשלימין הקורים (טז) על אותם שקראו במוטעה ואם נמצא טעות (יז) באמצע קריאת הקורא (יח) גומר קריאתו בספר הכשר ומברך לאחריה (יט) ואינו חוזר לברך (ז) (כ) לפניה: הגה (כא) ואם כבר קרא עמו ג' פסוקים (כב) ואפשר (ח) להפסיק פוסקים שם (כג) ומברך

ו מיי' יוסף בשם רבו מהר"י מ' רב

באר היטב

וכתב המ"א במקום שאין מנהג יש לנהוג כמ"ש הב"ח דיקרא בס"ת הפסול ג"פ והטעות יקרא בע"פ או להשליש הפרשה אם לא אפשר דהיינו שהוא ב' פסוקים סמוך לפרשה גומר הפרשה עם זה שנמצא הטעות ומברך לאחריה אבל במקום שיש מנהג קשה לשנות מנהגם. ועכ"פ יש לנהוג שאם מתחיל רק תיבה א' בפסוק הג' יגמור אותו ויפסיק שם ואם הוא ב"פ סמוך לפרשה יקרא עד הפרשה ע"כ. והש"ך והעט"ז מסכימים לדעת המחבר וכתבו שכן נתפשט המנהג. גם הט"ז נדחק ליישב דעת המחבר ע' ב"ד סי' רע"ט. כתב רמ"א ב"ד סי' רע"ט ואין חילוק בזה בין שנמצא הטעות בס"ת ראשונה בין שנמצא הטעות בשניה שקורין בה תוכת היום למפטיר עכ"ל. וכתב המ"א דהרמ"א דקדק וכתב בס"ת שניה שקורין בה תוכת היום למפטיר משמע אבל מפטיר שבכל שבת א"ל להוציא אחרת אלא יקרא ג"פ בס"ת הפסולה בלא ברכה כיון דאין קריאת המפטיר אלא מפני כבוד התורה ולא עוד אלא אפי' נמצא הטעות בשביעי

משנה ברורה

(טו) ממקום שנמצא הטעות. מיירי שבמקום שפסק העולה שם נמצא הטעות ולהכי כתב דמתחילין ממקום זה וה"ה אפילו לא נודע להם הטעות עד אחר שקראו אחר הטעות ג' או ד' פסוקים ג"כ אין מתחילין אלא ממקום שפסקו דבדיעבד עלתה להם מה שקראו בספר הפסול [מ"א] : (טז) על אותם וכו'. היינו דגם אותם שקראו כבר מצטרפין למנין שבעה וה"ה בשני וחמישי למנין שלשה ומ"מ אם אפשר לקרות ז' קרואים ממקום שפסקו עד סוף הסדרא ולאי רואי וכוון לעשות כן לכתחלה [אחרונים] : (יז) באמצע קריאת וכו'. היינו אפילו כבר קראו (טז) כמה פסוקים כל שלא בירך עדיין ברכה אחרונה אינו יכול לפטור עצמו במה שכבר קרא בס"ת הפסולה דזה הוי כלכתחלה שהרי יכול לקרות ג"פ בספר כשר וע"כ גומר וכו': (יח) גומר קריאתו. היינו שיקרא שם (יז) שלשה פסוקים: (יט) ואינו חוזר לברך וכו'. דס"ל דברכה ראשונה שבירך העולה בתחלת קריאתו בספר הראשון עולה גם לזו (יח) דהא דעתו היה מתחלה על פרשה זו מה לי ס"ת זו או אחרת: (כ) לפניה. וה"ה כשנמצא הטעות בין ברכה לקריאה גוללין ס"ת זו ומוציאין ס"ת אחרת לקרות בה והעולה שכבר בירך (יט) א"ל לברך שנית אם לא הפסיק בשיחה בינתיים (כ) ובמקום שנהגו זה שהעולה חוזר ומברך (כא) ג"כ אין למחות בם שיש להם על מה שיסמוכו: (כא) ואם כבר וכו'. דעה זו (כב) חולקת על המחבר כמו שכתבנו לעיל בהקדמה והו"ל לכתוב בלשון וי"א אלא שכן דרכו בכמה מקומות: (כב) ואפשר להפסיק. פי' שהוא ג' פסוקים סמוך לפרשה דאם היה רק ב"פ סמוך לפרשה א"כ א"א לו לפסוק שם (כג) יגמור קריאתו בספר הכשר עד הפרשה וכו"ל: (כג) ומברך אחריה. דס"ל דכיון שקראו ג"פ קודם שנודע הטעות יצא בזה ידי קריאה וממילא צריך לברך אחריה וא"ל שוב לגמור קריאתו בספר הכשר אבל בשנמצא הטעות אחר שקראו רק ב"פ דא"א לו לפסוק שם מודה להמחבר דגומר קריאתו בספר הכשר ומברך אחריה. ועיין בבה"ל שברנו בשם כמה אחרונים דכן יש לנהוג למעשה כפסק השו"ע והכפי מה שהכריע הרמ"א אם לא במקום שיש מנהג קבוע בעיר כדעת המ"א שהפס בשיטת המרדכי שהבאתי בהקדמה אין להם לשנות מנהגם. ונהגין (כד) שלא להוציא ס"ת אחרת בשביל המפטיר דהיינו אם נמצא טעות אחר שכבר קראו כל הסדרא קודם שאמרו קדיש לא יוציא ס"ת אחרת בשביל המפטיר ומסכינן בדיעבד על אותו שקרא אחרון שעולה גם בשביל מפטיר (ולא יקרא עוד הפעם בתורה) כדקיי"ל בסימן רפ"ג מפטיר עולה למנין שבעה והקדיש יאמר לאחר ברכות ההפטרה האחרונות ואם לא נודע הטעות עד לאחר שאמרו קדיש יקרא למפטיר בס"ת זו ג"פ בלא ברכה ולא יאמר קדיש עוד הפעם לאחר ההפטרה. ואם נמצא הטעות באמצע קריאת השביעי דעת מ"א שגומר הקורא עד סוף הסדרא בס"ת זו ועולה לו קריאה זו גם בשביל המפטיר כדקיי"ל בסימן רפ"ג וכנ"ל ויברך לאחריה ואח"כ יפטיר בנביא ואח"כ יאמר

יגמור קריאתו בס"ת זה ויברך אחריו ויפטיר הוא. וט"ז כ"ד שם כתב דאם נמצא בשביעי יגמור קריאתו ויוציא ס"ת אחרת למפטיר בשעת אמירת הקדיש ואם נמצא הטעות במפטיר יקרא הטעות בע"פ ע"ש וא"ל כמ"ש המ"א. [ועיין בספר אליהו רבא שהשיג על מ"א באיזה דברים. ומעשה היה בסוף פ' וירא בפסוק מה לך הגר אל תירא מאד יו"ד והיה נ"ל להוציא אחרת דהוי שינוי דבלא יו"ד אינו לשון ירא אלא לשון ראה ועוד איזה מעשיות ע"ש שהאריך בענינים כאלו] : (ו) הטעות. ואפילו לא נודע להם הטעות עד אחר שקראו אחר הטעות ג' או ד' פסוקים אפ"ה אין מתחילין אלא ממקום שפסקו דבדיעבד עלתה להם מה שקראו בס"ת הפסול מ"א: (ז) לפניה. ואם נמצא הטעות בין ברכה לתחלת הקריאה צריך לחזור ולברך פ"ג וכ"כ בתשובת חוט השני סי' ס"ג וגינת ורדים מא"ח כלל א' סימן ג': (ח) להפסיק. ר"ל שהוא ג"פ לפני הפרשה:

ביאור הלכה

למעלה] אמנם שאר הרבה אחרונים תפסו כולם לדינא כפסק השו"ע וההכרעת הרמ"א הלא הם הלבוש מו"ד רע"ט והש"ך שם [והט"ז שסובר בעיקר הדין כהשו"ע] והא"ר בשם כמה פוסקים ומהר שלום ור"י עמדן ובספר מגן גבורים וע"כ נכון מאד לנהוג לכתחלה כדעת השו"ע והרמ"א במקום שאין מנהג קבוע להיפך ועיין בנהר שלום שהאריך בזה. ועיין בספר שערי אפרים שהאריך בזה בפמ"ש ודעתו ג"כ שלא כהמ"א וכתב עוד שאם נהגו שאם נמצא טעות גמור באמצע הקריאה שלא לקרות להלן ושלא לברך לאחריה בספר הפסול אף שכבר קראו ג"פ אלא לגלול את זו בלא ברכה שלאחריה ולהוציא אחרת ולברך ברכה שלפניה יש להם על מה שיסמוכו [ובאמת זו היא דעת רוב הראשונים ודעת הגר"א אלא דלדידהו צריך לחזור מראש הסדר] ומ"מ נראה שא"ל להתחיל מראש הסדר רק יש לו להתחיל מראש הקריאה שקראו עם עולה זה שנמצא הטעות בקריאתו שמאחר שבלא זה הוא חוזר ומברך טוב שיקרא גם פסוקים אלו בספר הכשר בברכה וכו' ומ"מ אין די שיקרא בחזרה אותן פסוקים שקרא בפסול לבד רק צריך להוסיף עליהם ולקרות להלן מהם עכ"פ ג' פסוקים

(טו) הט"ז ולבוש וכן הסכים בשערי אפרים בפתחי שערים שם עי"ש: (יז) פמ"ג ולבושי שרד ופת דוד ושלחן ע"ש דלא כנה"ש: (יח) ש"א בכונת הש"ך ע"ש: (יט) א"ר וח"א ושערי אפרים בשם כמה אחרונים עי"ש: (כ) טעמם של המגריכין לברך הוא משום דעדיין לא חלה הברכה כלל כיון שנודע עד שלא התחילו לקרות כלל: (כא) שם בש"א הנ"ל: (כב) לבוש וט"ז וש"א: (כג) כ"כ הא"ר ושערי אפרים ומגן גבורים ולא כמה"ש שכתב דיגמור בספר הפסול דזהו רק אם נתפוס כדעת המרדכי אבל לא לדעת השו"ע דהרמ"א סבר כוותיה בהא ומש"כ עד הפרשה כ"כ בשערי אפרים: (כד) אחרונים:

שער הציון

אחריה (כד) ומשלימים המנין בספר תורה האחרת שמוציאין (מרדכי פ"ב דמגילה) והא דמוציאין אחרת דוקא שנמצא (כה) טעות גמור אבל (כו) משום חסרות (ט) ויתרות (כז) אין להוציא אחרת שאין ספרי התורה שלנו מדוייקים כל

באר היטב

(ט) ויתרות. כגון ווי"ן או יודי"ן מלאים או חסרים אבל טעות שנשתנה קריאת התיבה כגון כשב כשב אעפ"י שיש לו

משנה ברורה

יאמר קדיש (כה) והרבה אחרונים חולקין על זה וסוברין דאין חילוק בין טעות שנמצא בשביעי לטעות שנמצא בשאר הקרואים ולכן אם לא קרא עדיין ג"פ גומר קריאתו בספר הכשר ואם כבר קרא ג"פ בשביעי וה"ה באחרון פוסק ומברך ויקרא לאחר בס"ת כשר ממקום שפסק והלאה ומשמע ממגן גבורים דכן יש לנהוג אם לא במקום שנהגו בזה כהמ"א. ואם נמצא הטעות לאחר שקראו שבעה וכבר ברך באחרונה ועדיין לא קראו כל הסדרא (כו) לכו"ע צריך להוציא אחרת שהרי על כרחך צריכין להשלים כל הסדרא ויקראו בשניה בברכה ויכולין להוסיף כשאר שבתות. (כז) אם נמצא טעות בס"ת בשעת קריאת המפטיר בשבת יגמור קריאתו ולא יברך אחריה וכל זה לענין מפטיר של שבת אבל בהפטרת[א] יו"ט או של ארבע פרשיות וכיולא שקריאת המפטיר בספר השני הוא לתוספת היום ונמצא בו טעות (כח) יש להוציא אחרת כמו אם היה טעות בקריאת סדרא של שבת: (כד) ומשלימים המנין. וה"ה שיכול להוסיף שמה ועיין לעיל בסקט"ז: (כה) טעות גמור. כגון שהיה חסר (כט) או יתר תיבה או אות אחת (ל) או שהיה קרי במקום כתיב או פתוחה במקום סתומה או להיפוך וכן אם כתב פתוחה או סתומה במקום שא"צ או שחיברה בכל אלו צריך להוציא אחרת וה"ה אם נמצא שתי תיבות שלא הרחיק כראוי עד שתיבוק דלא חכיס ולא טיפש קורא כתיבה אחת או להיפוך שהרחיק באמצע התיבה עד שנראה לתיבוק הנ"ל כשתי תיבות או כדרלעמר פדהצור אליצור עמינדב וכהנה שמקובל בידנו שתיבה אחת היא אם נמצא בשתי שיטות צריך להוציא אחרת. אותיות ותיבות שנמתקו קצת אם רישומן ניכר שתיבוק דלא חכיס ולא טיפש יכול לקרותן א"צ להוציא אחרת [ואפילו לכתחלה מותר] אבל אם הוסר הדיו השחור ונשאר מראה אדמדם הוי שינוי מראה ופסול כ"כ בדה"ח בשם א"ר ועיין במה שכתבנו לעיל בסימן ל"ב במ"ב סקכ"ח[ב] בשם התתם סופר ובפרט לענין להוציא אחרת בודאי אין להתמיר בזה. נקרעו התפירות שבין יריעה ליריעה (לא) אפילו נקרע הרוב ועדיין מתוברת במתג או בשם תפירות של קיימא כשר אבל בפחות מזה יש להוציא אחרת (מיהו מה שנמצא נקרע בחומש אחד מן החומשים בס"ת זו אין לפסול שאר החומשים לקרות בהם כמו שיתבאר בסוף ההג"ה). אם בשעת הקריאה נמצא אות אחד דבוק לחבירו אם הדביקות הוא בכל אורך האות (לב) או שנשתנה צורת האות ע"י הדביקות או שטעה וכתב לא"ת במקום רי"ש או בי"ת במקום כ"ף בכל אלו דינם כטעות גמור שצריך להוציא אחרת (לג) ואפילו אם ע"י דבוק זה לא נתקלקל אות השורש רק אות השימוש כגון וי"ו או יו"ד המשמשת (לד) אם אין שם דבק באורך האות רק מעט ולא נשתנה צורת האותיות ויכריס היטב לכתחלה אין להוציא ס"ת זו לקרות

שער הציון

(כה) עיין מ"ר ומגן גבורים ושערי אפרים בפתחי שערים: (כו) מ"א: (כז) שערי אפרים: (כח) רמ"א ביו"ד רע"ט וכל הפוסקים: (כט) מ"ר ושערי אפרים ודה"ח וח' אדר' דמי עילאי דלא כפמ"ג: (ל) שערי אפרים הנ"ל: (לא) דה"ח: (לב) ואפילו אם לאחר שיגבור הדבק יחזור תמונת האות לקדמותו וגם יש שיעור תמונת האות שנכתב בהכשר עד הדבק מ"מ קודם הגבר אין כאן צורת אות כראוי: (לג) שערי אפרים וגרע זה מאם היה חסר זה האות כלל ע"ש בפתחי שערים: (לד) שערי אפרים: (לה) דה"ח וש"א הנ"ל: (לו) כן משמע מפמ"ג שמלדד להקל וכ"כ בח"א ובדה"ח וש"א בפת"ש האריכו בראיות אין כדאי להקל בזה (אם יכול להשיג ס"ת אחרת): (לז) ש"א: (לח) פמ"ג ודה"ח: (לט)ט"ז וא"ר וש"א: (מ) דה"ח וא"א וש"א דלא כנ"ל ומ"מ כתב בשערי אפרים שער ו' דבשעת הדחק אין אם ס"ת אחרת יש לסמוך להשלים מנין הקרואים בספר זה והשביעי יהיה המפטיר: (מא) אחרונים: (מב) אחרונים והנה ראיתי בח"א דבר פלא דמשמע מניה שיש לכתוב תומים ביו"ד ובאמת לא כן הוא: (מג) דה"ח וש"א: (מד) דה"ח:

הגהות ותיקונים: א) במפטיר של: ב) ס"ק קכ"ח: ג) ד"ה טיפת דיו: ד) ושם בבה"ל ד"ה שעל הקלף:

הלכות קריאת ספר תורה סימן קמג

כך שנאמר שהאחרת יהיה יותר כשר (אגור ופסקי מהרי"א סי' פ' וריא"ז) ומהרי"ל פסק דאין להגיה ס"ת אחרת וב"י פסק דצריך להוציא ס"ת אחרת (לכן צריך לחלק כך) ובשעת (י) הדחק שאין לגבור רק ס"ת פסול ואין שם מי שיכול לתקנו י"א דיש לקרות בו בגבור ולברך עליו (כל בו ואבודרהם) (כט) ויש פוסלין (תשובת הרשב"א תפ"ז ות"ה[א]) ומיימוני פ"י מהלכות ס"ת) ואם (ל) חומש אחד שלם בלא טעות (לא) * יש להקל (לב) *לקרות באותו חומש לע"פ שיש טעות באחרים (ר"ן): ה [1]בית הכנסת (לג) שאין בהם מי שיודע לקרות אלא אחד יברך ויקרא קצת פסוקים ויברך לאחריהם וחוזר לברך תחלה וקורא קצת פסוקים ומברך לאחריהם וכן יעשה כמה פעמים כמספר העולים של אותו היום:

ז מופפתא שם[ב] והביאו הרי"ף והרא"ש והטור

באר היטב

פירוש אחד מוציאין אחרת שלי"ה. אם כתב רחבה במקום רחבו יש להוציא אחרת שהוא טעות גמור מהר"ם מלובלין ומ"א ועטרת זקנים כתב שאין זה שינוי דיכול לקרות בחולם ע"ש. אם כתב מגרשיהן במקום מגרשיהם א"ל להוציא אחרת תשובת ל"ל סי' קי"ט ועיין בחנחת יעקב סי' י"ח. ובתשובת חכם צבי סי' ל"ד כתב דיש להוציא אחרת וכ"כ בתשובת שבות יעקב ח"ב סי' ג' דכל שאינו מחסרות ויתרות יש להוציא אחרת וכן הסכים מוהר"ר דוד אופנהיים בספר נשאל דוד ובספר חינוך בית יהודה סי' ה' רמזו בתשובת שבות יעקב שם ועיין בתשובת שער אפריס סי' פ"ב. ואם נדבק אות באות א"ל להוציא אחרת ב"ח וכתב המ"א דוקא כשנכתבה אות כתקונה ונדבקה בסופו אבל כשנדבקה באמצעיתה וכ"ש אם נדבקה בראשה דפסול. יוס שמוציאין ב' ס"ת ונמצא הטעות בראשונה אין ליקח הב' אלא תיכף מוציאין אחרת. ודע שמהר"ל מפראג הנהיג שלא להוציא אחרת לעולם אפילו בחסר תיבה כיון דהרמב"ם מתיר לקרות בס"ת הפסול וכמ"ש ב"י ב"ד סי' רע"ט בשם קצת פוסקים. ושמעתי מהגאון הגדול המפורסם מוהר"ר אריה ליב גר"ו אב"ד ור"מ דק"ק אמשטרדם שקבלה בידו מן הגאונים שהנהיגו שלא להוציא אחרת בתיר תיבה אבל בחסר

משנה ברורה

שנמסרו במסרה לא שינוי מקרי להוציא אחרת דלא עדיף מחסרות ויתרות הנ"ל. וכן אם נמצא חסר הנקודות שיש בס"ת לפעמים כמו איה שרה אשתך דורש וכיוצא בו שראוי להיות שם נקודות ע"פ המסורה אם נחסרו הנקודות א"ל להוציא אחרת: (בח) צריך לחלק כך. היינו (מה) דרך הכרעה דדעת האגור דאפילו בטעות גמור אין מוציאין דלא ירויח דגם ס"ת אחרת אפשר דפסול בחסרות ויתרות ודעת הב"י דאפילו בחסרות ויתרות מוציאין וע"כ הכריע הרמ"א לנפשיה זה החילוק להלכה: (כט) ויש פוסלין. הוא כדעת המחבר לעיל בס"ג וכן סתמו האחרונים דלכתחלה לא יוציאו אפילו לחובת היום. אמנם אם התחילו לקרות ואח"כ נמצא בה טעות ואין שם ס"ת אחרת זולתה (מו) י"א דגומרין ז' קרואים ומברכין לפניה ולאחריה רק המפטיר יהיה השביעי והקדים יאמרו אחר ההפטרה. והדגול מרבבה כתב דאין להרבות בברכות בתופן זה וכן כתב בשערי אפריס שער ו' אות ס"א אלא ישלים עם העולה הזה שנמצא אצלו הטעות דשם ואם הש"ץ יקרא לעולים אחרים עד תשלום ז' עולים ולא יברכו כלל רק הש"ץ יקרא לכל אחד פרשה שלו עד גמר הסדרה וזה העולה שנמצא הטעות בקריאה שלו העומד שם לא יסיח דעתו ויקרא בלחש עמהם ובגמר הסדרה יברך הוא ברכה האחרונה והוא יאמר גם כן ההפטרה בנגינה בברכותיה ויש מי שכתב שיאמר ההפטרה בלי ברכות[א] עכ"ל (ועיין בפתחי שערים שכתב שגם הדגמ"ר מודה בכל זה ע"ש). ואם נמצא הטעות בשלישי או בשאר העולין אחר סיום קריאתן שברכו ברכה אחרונה ואין שם ס"ת אחרת זולתה יקרא הקורא שאר הפרשיות (מז) עד גמר הסדרא בלא ברכה: (ל) חומש אחד וכו'. היינו (מח) שכל הס"ת הוא בגליון אחד אלא שאין שלם בלי טעות אלא חומש אחד אבל אם אין שם כ"א חומש אחד לבו"ע אין קורין בו וכדלעיל בס"ב: (לא) יש להקל. היינו אפילו לדעת היש פוסלין הנ"ל דאסרי אפילו בשעת הדחק כל זה הוא אם הפסול נמצא באותו חומש שרוצה לקרות בו אבל בחומשין השלמים אין להחמיר (מח) בשעת הדחק כיון שעכ"פ בחלק זה שהוא קורא בו הוא שלם ולא דמי לחומש אחד שפסול לכו"ע לקרות בו וכדלעיל בס"ב שאני התם שאינו כבוד לבטר לקרות בחומש אחד משא"כ הכא שיש כל החמשה חומשין ביחד: (לב) לקרות. ר"ל בברכה ועיין בבה"ל: ה (לג) שאין בהם וכו'. ר"ל שאינם יודעים לקרות אחרי הש"ץ מלה במלה מתוך הכתב והמחבר אזיל לטעמיה בסימן קל"ט ס"ב דכתב שם

שער הציון

(מה) מידושי רע"א: (מו) כן משמע מהמ"א דמסכים מה למהר"מ מלובלין: (מז) וכיון דכבר הוא סילק עצמו מברכה אחרונה הוא ואחריה שוין ויוכל הקורא לקרוא לפניו או לפני שאר אנשים. ובפמ"ש משמע דטוב יותר שיקרא הקורא לפני זה העולה שאר פרשיות הסדרא עד תומה אבל אינו מוכרח: (מח) פר"ח ודה"מ ומ"א ושערי אפריס:

הגהות ותיקונים: א) ותת"ה: ב) מגילה פרק ג: ג) ממחק:

ליקוטי דברי הרב: א) בשו"ע הרב בסימן רפ"ד סעיף ג' כתב אבל אם קראו בס"ת פסול וע"ד שנתבאר בסימן קמ"ג יאמרו ההפטרה עם ברכותיה כמ"ש שם.

קמד שלא לדלג בתורה מענין לענין ודיני ההפטרה ובו ד׳ סעיפים

א מגילה כ״ח ה״) יומא ס״ט ב כ״י והטעם מבואר שם ג יומא ס״ט) ד הריטב״א שם ובהגהות מרדכי דגיטין ה יומא שם

א [א]מדלגין (א) בנביא (ב) ואין מדלגין בתורה מפרשה זו לפרשה אחרת וה״מ בשני ענינים דחיישינן (ג) שמא תתבלבל דעת השומעים אבל בחד ענינא (ד) כגון אחרי מות ואך בעשור שכהן גדול קורא ביום הכפורים מדלגין (ה) והוא שלא יקרא על פה שאסור לקרות שלא מן הכתב אפי׳ תיבה אחת ובנביא מדלגין אפי׳ בשני ענינים והוא (ו) שלא ישהה בדילוג בענין שיעמדו הצבור בשתיקה וה״מ בנביא אחד אבל מנביא לנביא (ח) (ז) אין מדלגין (ח) ובתרי עשר מדלגין מנביא לנביא ובלבד שלא ידלג מסוף הספר (ג) (ט) לתחלתו: **ב** (י) [ב]נוהגין בשבת שיש בו חתן לומר אחר הפטרת (הפטרה י״ח שהוא שלשון אין מפטירין אחר הפסח שענינו סילוק כלומר סילוק תפלת שחרית) השבוע שנים או שלשה פסוקים מהפטרת שוש אשיש וכשחל ר״ח בשבת וביום א׳ אחר שמפטירין ההפטרה בשבת (יא) אומרים פסוק ראשון ופסוק אחרון מהפטרת ויאמר לו יהונתן מחר חודש ואין למחות בידם (יב) (וע״ל סי׳ תכ״ה סעיף ג׳[א]) וכסוף סי׳ תכ״ח אמין נוהגין): **ג** (יג) [ג]אין גוללין ס״ת בצבור (יד) מפני כבוד הצבור. [ד]ואם אין להם אלא ס״ת אחד והם צריכים לקרות (טו) בשני ענינים (טז) גוללין. וידחה כבוד הצבור: **ד** [ה]אין קורין לאדם אחד (יז) בשני (ג) ספרי תורה * משום פגמו (פירוש שגרמה

באר היטב

אלא״כ חומש א׳ שלם וכמ״ש רמ״א כאן. [וכספר אליהו רבה חולק על מ״א ופוסק דאף בשחרית מוליאין אותה ע״ש]:

(א) אין מדלגין. פי׳ בשני עניניס אבל בענין א׳ מדלגין פר״ת:

(ב) דבשחרית בשבת לא שייך האי דינא דהא צריך לקרות כל הסדר ואולי שייך גם על שחרית שלא ידלג איזה פסוקים אפילו על מנת לחזור ולהשלימם אח״כ: (ג) רש״י: (ג) פמ״ג וכ״כ המאירי ומה שכתב הפמ״ג עוד טעם משום דהוא מרי בגרי לא ידעתי מנ״ל דבמרי בגרי מותר לדלג בשני עניניס: (ד) דאל״ה מאי שייטה דוקא הכא: (ה) פמ״ג: (ו) תה״ד: (ז) דאלו לתחלתו ממש אפילו מתחלתו לסופו נמי לא דהא מיבא בכדי שיפסיק התורגמן. תוספות: (ח) ואפילו בענין אחד [פר״ח]: (ט) ואף דהפר״ח מיקל במנגן גטרים כתב דהעיקר כהמ״א: (י) ט״ז וכן מליפין הגר״א דש עוד טעמים עיין בב״י: (יא) משום בלבול הדעת: (יב) רש״י: (יג) מ״א: (יד) אחרונים:

הגהות ותיקונים: א) ב׳: ב) ג׳: ג) בס״ג: ד) כשהפסוקים: ה) כ״ד: ו) ע׳:

(ג) לתחלתו. פי׳ למפרע אבל בנביא אחד מדלג מסופו לתחלתו כ״מ עמ״א. ופר״ח כתב דאפילו בענין א׳ אין מדלגין ע״ש: (ג) ס״ת. אפילו בשני עניניס עיין כ״מ וכנה״ג ופר״ח. וכמ״א כתב בשם

ביאור הלכה

* משום פגמו של ראשון. ופשוט דדוקא כשהקריאה היתה תכופה אבל מי שעלה לס״ת בביהכ״נ במנין ראשון מותר לעלות עוד בביהכ״נ במנין שני אפילו בס״ת אחרת דהו״ל קריאה מדשה:

משנה ברורה

שם דבאופן זה לא יעלה אבן לפי מה שכתב הרמ״א שם בסעיף ה׳[ב] דאנו קוראים אפילו לע״ה ואפילו אינו יכול לקרות אחרי המקרא וכמו שכתבנו שם במ״ב ומ״כ ישתנה האי דינא דלדידן לעולם צריך לקרות שבעה קרואים ויברכו והש״ץ יוציאם בקריאתו וכן משמע במאור הגר״א שם בס״ד[ב] ד״ה ומהרי״ל כדברינו:

א (א) בנביא. היינו לפי מה שידוע דמדינא אין על הפטרה בנביא פסוקים מיוחדים רק שצריך להיות מענין הסדרא כדלקמן בסוף סימן תכ״ח בהג״ה ואשמועינן דמותר להמפטיר בנביא לדלג מפרשה לפרשה אחרת וכן המנהג בכמה הפטרות שמוסיפין להם פסוקים מפרשיות אחרות: (ב) ואין מדלגין בתורה. היינו (א) בשני וחמישי דצריך מדינא לקרוא רק עשרה פסוקים לתלתא גברי או ביו״ט דצריך לקרות ה׳ גברי אין לקרותם לכתחלה בדלוג רק כסדר: (ג) שמא תתבלבל. לפי (ב) שד״ת דברי אחרונים ועוונשין ומצות וצריך שיכנסו בלב השומעים וכשאדם יודע משיטה לשיטה אינו נוח להתבונן משא״כ בנביא: (ד) כגון אחרי מות ואך בעשור. ר״ל אע״פ שיש הפסק רב ביניהן זה בפרשת אחרי וזה בפרשת אמור אפ״ה כיון דתרוייהו מענין יוה״כ מותר לדלג ולקרותם יחד (ג) וה״ה מה שנוהגין בא״ל כשקורין ויאל בפרשת משא שמדלגין לפסל לך והיינו ג״כ מטעם שהם ענין אחד: (ה) והוא שלא יקרא וכו׳ ר״ל (ד) דלכך המירו לדלג ולגלול הספר להפרשה השניה אף דהוא מנכר מילתא כדי שלא יבוא לקרות השניה בע״פ וזה אסור: (ו) שלא ישהא וכו׳. בזמניהם היו רגילין לתרגם בין פסוק לפסוק ואשמועינן שיהיו קרואים הענייס זה לזה כ״כ עד שלא ישהא הדלוג יותר מכדי שיפסוק התורגמן שאין כבוד לצבור שיעמדו בשתיקה וימתינו. וכתבו הפוסקים דבזמנינו שאין רגילין לתרגם נמי שרי כיון שכל ההפטרות כתובים בזמנינו בקונטרס בפני עצמן או בחומשין הלא יכול לסמן ולחפש מהר כל הפסוקים השייכים להפטרה זו ולא יהיו הצבור צריכין לעמוד בשתיקה עי״ז ולכן שרי (ה) ומטעם זה מותר בזמנינו אפילו כשהפוסקים[ב] הם משני נביאים ואפילו רחוקים זה מזה הרבה: (ז) אין מדלגין. דאיכא (ו) טירוף הדעת ביותר מדאי. ודוקא בשני עניינים אבל בענין אחד מדלגין [פר״ח]: (ח) ובתרי עשר. שהם חשובים כנביא אחד לענין זה מפני שהם קצרים: (ט) לתחלתו. ר״ל לצד תחלתו שהוא למפרע (ז) ואפילו הם סמוכים זה לזה. והנה יש דעות בין הפוסקים י״ח דדוקא מנביא לנביא (ח) אין מדלגין בזה [ואפילו נביא של תרי עשר] אבל בנביא אחד מדלגין אפילו למפרע אם הם סמוכין ולא יצטרכו הצבור לעמוד בשתיקה (ט) והמ״א מצדד וכן פסק בא״ר דאפילו בנביא אחד אין לדלג למפרע ועיין בפמ״ג שמצדד בענין אחד בנביא אחד מותר לקרות למפרע: **ב** (י) נוהגין וכו׳. וטעם (י) המנהג אף דכמה פעמים מתרמי שהוא מנביא לנביא משום דבימי התלמוד היו כל הספרים נכתבין בגליון והיו צריכין לשהות בגלילה אבל לדידן שהפטרות נכתבין בקונטרסים או בחומשין הלא יכול לעשות סימן שימצא מהר: (יא) אומרים פסוק ראשון וכו׳. לזכר שלמחר הוא ר״ח: (יב) וע״ל סי׳ תכ״ה. היינו דשם מתבאר דכהיום אין נוהגין לדלג מנביא לנביא כלל: ג (יג) אין גוללין. ובשבת שקורין בשני ס״ת יכולין לגלול אחת בעוד שקוראין הראשונה [מ״א בשם הר״י לו״] (יא) ויותר טוב כמו שנוהגין עתה שגוללין ומחפשין בעת שאומרים הקהל פסוקי דזמרה וכמו שכתב בד״מ: (יד) מפני כבוד הצבור. שיהו (יב) מצפין ודוממין לכך: (טו) בשני ענינים. כגון בשבת של ר״ח או ביו״ט מפני המפטיר: (טז) גוללין וידחה כו׳. ר״ל ולא אמרינן דמשום זה יקרא פרשה של המפטיר בע״פ או בחומש דמסתמא הצבור (יג) מוחלין על כבודם כדי לקיים קריאת המפטיר כדין: **ד** (יז) בשני ס״ת. בין (יד) בענין אחד ובין בשני

שער הציון

הגהות ותיקונים: א) ב׳: ב) ג׳: ג) בס״ג: ד) כשהפסוקים: ה) כ״ד: ו) ע׳:

כפוגס ומטיל דופי בראשון) של ראשון אבל (יח) שלשה גברי בשלשה (ד) ספרים כגון ר"ח טבת (יט) שחל להיות בשבת (כ) ליכא משום (ה) פגם:

קמה דיני המתרגמין. ובו ג' סעיפים:

א [א]בימי חכמי הגמרא היו (א) נוהגים לתרגם כדי שיבינו העם. אין (ב) הקורא רשאי לקרות לתורגמן יותר מפסוק אחד ואין המתרגם רשאי לתרגם עד שיכלה הפסוק מפי הקורא ואין הקורא רשאי לקרות פסוק אחר עד שיכלה התרגום (ב) מפי המתרגם ואין הקורא רשאי (ג) להגביה קולו יותר מהמתרגם ולא המתרגם יותר מהקורא ואין הקורא רשאי לסייע למתרגם שלא יאמרו תרגום כתוב בתורה: **ב** [ב]קטן מתרגם על ידי גדול אבל אינו כבוד לגדול שיתרגם על ידי קטן: **ג** [ג]האידנא לא נהגו לתרגם משום דמה תועלת בתרגום כיון (ד) שאין מבינים אותו:

א מגילה כ"ג ב סס
ג תוספות במגילה סס והמאס הטור

קמו שלא לדבר בשעת הקריאה. ובו ד' סעיפים:

א (א) [א]אסור לצאת ולהניח ס"ת * כשהוא פתוח (ב) * אבל בין גברא (ג) לגברא (ד) * ש"ד:
ב (ד) [ב]כיון שהתחיל הקורא לקרות בס"ת אסור לספר (ה) אפילו (ג) בד"ת (ו) אפי' בין גברא

א בכלות מ'
ב סוטה ל"ט

באר היטב

הכ"מ אפילו בענין ג' וטעות סופר הוא והבאר היטב אשר לפני לא הרגיש בזה: (ד) ספרים. משמע דהראשון אסור לקרות בס"ת הג' ב"ח ומ"א מתיר ע"ש ועיין סי' רפ"ב: (ה) פגם. אפילו בענין ג' פר"ח ע"ש. מי שקנה מצוה לשנה ומת באמצע השנה חייבים היורשים לשלם דמי המצוה או ימכרו ומה שיחסיר ישלימו

משנה ברורה

בשני עניינים כגון בשבת ר"ח או ביו"ט דדינא הוא שקורין למפטיר בספר אחר הנגלל מכבר ומוכן לאותו מקום כדי שלא יצטרכו לגלול בגבור את הספר הראשון וכנ"ל בס"ג. אין לקרות למי שעלה באחרונה שעלה הוא ג"כ למפטיר בספר השני אפילו אין שם אחר שיודע להפטיר דגראה כמטיל דופי בס"ת ראשונה מפני שהיא חסרה או שאר פסול אלא יגללו הס"ת ראשונה עד שיגיעו לשם. ואם ירצו לקרות למפטיר מהקרואים שקודם האחרון המ"א מתיר דאין שייך פגם אלא כשקורא בשניהם זה אחר זה דיאמרו למה לא קרא בראשון אלא שחסר הפרשה בו אבל כשהפסיק בינתים באיש אחר הו"ל עתה כקורא מחדש והב"ח אוסר[א] וכן מנהג הא"ר לדינא מטעם דאכתי יאמרו דנודע עתה פסולו של הספר ראשון ולכך קרא באחרת ואף בשמחת תורה מנהג הא"ר דיש להקל בזה כהמ"א דמותר לקרות לתתן בראשית מי שעלה כבר בס"ת ראשונה מחמת דיש לו עוד סעיפים להתיר שם: (יח) שלשה גברי בג' ספרים. וה"ה (טו) תרי גברי בתרי ספרים. ואם ירצה הראשון מהשלשה לקרות בס"ת שלישית למפטיר תליא בפלוגתת הב"ח ומ"א שכתבתי מתחלה: (יט) שחל להיות בשבת. שאחד קורא בעניינו של יום והשני בשל ר"ח והשלישי בשל חנוכה למפטיר: (כ) ליכא משום פגם. אפי' בענין אחד [פר"ח] ועיין בפמ"ג:

א (א) נוהגים לתרגם. בלשון תרגום כי לשונם היה ארמית: (ב) מפי המתרגם. והכל כדי שלא יתבלבלו הלבור ויוכלו לשמוע כל הפרשה ככתבה מפי הקורא ואח"כ ידעו כל פירושה מפי המתרגם [לבוש]: (ג) להגביה קולו. דכתיב משה ידבר והאלהים יענהו בקול והאי בקול היינו בקולו של משה [גמרא] ג (ד) שאין מבינים אותו. ואין לומר נלמוד מהם לפרש גם אנחנו לעם בלשון שיבינו דשאני תרגום שנתקן ברוח הקודש [טור] ועיין במגן גבורים שהביא בשם תשב"ץ שגם עתה רשות לתרגם בלשון תרגום אף שאין מביאים אותן משום שנתקן ברוח הקודש אלא שאין התרגום מעכב:

א (א) אסור לצאת וכו'. וע"ז נאמר ועוזבי ה' יכלו (א) ומתרגמינן ודשבק אורייתא דיי' יתגון (ב) ואפילו מיכא עשרה דלייתי לס"ת זולתו (ג) וגם הוא כבר שמע קה"ת בעשרה אפ"ה אסור: (ב) אבל בין גברא לגברא. והוא (ד) כשנשארו עשרה בביהכ"נ: (ג) שפיר דמי. והיינו (ה) כשכבר שמע קה"ת או שדעתו לצוא מיד וגם זה אינו מותר כ"א כשהוא (ו) לצורך גדול: **ב** (ד) כיון שהתחיל. והמ"א מנהד לומר דמשעה שנפתח הס"ת אפילו לא התחיל עדיין הקורא לקרות ג"כ אסור וכן משמע דעת הגר"א בביאורו דמשעה שפתחו הס"ת כדי לברך אסור לספר: (ה) אפילו בד"ת. וכן לפרש דבר תורה או להורות הוראה לאדם שאינו אסור (ח) ולאפרושי מאיסורא מותר לומר בדרך קצרה אם אי אפשר להפרש ע"י רמיזה: (ו) אפילו בין גברא לגברא. שמא ימשך הלמוד

להקהל ואם ימכרו ביותר הריוח ליורשים כנה"ג. וע"ת חולק עליו ופסק דהריוח להקהל דאין משתכרין בצדקה ע"ש:
(א) הקורא. עיין יד אהרן:
(ב) לגברא. דוקא לצורך גדול סדה"י ובין פסוק לפסוק אסור טור מ"א פר"ח: (ג) בד"ת. אפילו להורות לאדם שאינו לפי

ביאור הלכה

* כשהוא פתוח. מלשון זה משמע דאפילו לא התחילו עדיין לקרות אסור מכיון שכבר נפתח הספר ואף דבס"ב סתם המחבר כהרמב"ם דדוקא כשהתחיל לקרות אסור הכא לענין לגלות מתיר טפי ואף לענין בין גברי לגברי מתיר שם מהכא דהכא שרי והתם אסור לענין לגלות כשהיא פתוחה מתיר הכא מהתם אבן מלשון הרמב"ם משמע דהכא ג"כ אינו אסור רק כשהתחיל לקרות אמנם לפי מה שנלדד המ"א וכן משמע מהגר"א דשם ג"כ אסור מיכף משנפתח א"כ בעינינו בודאי אין להקל:
* אבל בין גברא לגברא. עיין בתשב"ץ ח"ג סימן ל"ח שכתב דזהו דוקא כשאירע הדבר בתקראי בעלמא אבל כשעושין זה תדיר נראה פירוק עול תורה וכמעט שאני אומר שעליהם נאמר ועוזבי ה' יכלו ח"ו ע"ש: * שפיר דמי. עיין בפר"ח שנלדד לומר דמשעה שגמר הקריאה אפילו לא מיכף עדיין ברכת אשר נתן יכול לגלות ונספר מטה יהודה

שער הציון

(טו) ד"מ וש"פ: (א) תשב"ץ: (ב) פרישה וש"א: (ג) פמ"ג ודמשק אליעזר: (ד) אחרונים: (ה) פמ"ג: (ו) מ"א: (ז) מ"א בשם הרי"ף והטעם דהא יכול להורות אח"כ [פמ"ג]: (ח) ש"א והה"מ:

ליקוטי דברי הרב: א) בשו"ע הרב בסימן ס"ט סעיף ח' פסק כדעת המ"א.

(ג) לגברא [ג]ואפילו (ז) אם השלים הוא הפרשה (ח) * ויש מתירים [ד]לגרוס (פי׳ לגמוד) בלחש וי״א שאם יש י׳ [ה]דצייתי (פי׳ שמשימין לנס) לס״ת מותר לספר (בד״ת) (ב״י בשם מהרי״ל) [ו]ויש מתירים (ט) למי שתורתו אומנתו [ז]ויש מתירים (י) למי שקודם שנפתח ס״ת מחזיר פניו ומראה עצמו שאינו רוצה לשמוע ס״ת אלא לקרות ומתחיל לקרות. * [ח]ולקרות שנים מקרא ואחד תרגום בשעת קריאת התורה (ד) (יא) שרי: (יב) [ט]וכל זה אינו ענין לפרשת זכור (יג) ופרשת פרה שהם בעשרה

ג הרשב״ל בתשו׳ ד רש״י שם ה בעל ה״ג ו הרי״ף שם והמיאו הטור ז תלמידי ר׳ יונה ח מרדכי והג״מ[3] ומנהג ר״י תפיק ט תוספות ריש פ״ג דמגילה[2] והרל״ם[2] והסמ״ג

באר היטב

שעה או לפרוש מדבר איסור עיין בריב״ף ובמ״ל. ובד״מ הביא להורות לשואל או לפרוש מדבר איסור ס״ד ע״ס: (ג) לגברא. וב״ח פסק דבין גברא לגברא מותר ובפרט האידנא שמאריכין במי שברך. [ובשל״ה כתב אם אסור לספר אפילו בין גברא לגברא

ביאור הלכה

חולק ע״ז דהברכה שייכא להקריאה ותשיבא כוותיה עי״ש:

* ויש מתירים לגרוס בלחש. שיטה זו היא שיטת התוספות והרא״ש אמנם בלמת שיטה זו תמוה לכאורה מאד דמאי מהני שיגרום בלחש שלא יבטל שארי השומעים קה״ת מ״מ גם הוא מצווה לשמוע קה״ת ואם ילמוד את למודו לא יתן לבו לשמוע מה שקורא הקורא ואפילו אם יש עשרה דצייתי מאי מהני לגבי דידיה הא על כל איש ואיש מוטל החיוב דתקנת עזרא ובאמת כבר תמה בזה הקדמון בעל שבולי הלקט על שיטה זו בסימן ל״ט והובא בב״י ומפני זה דחאה מהלכה. ולולא דמסתפינא הו״א דשיטה זו מיירי שכבר יצא בעצמו ידי קה״ת ואפ״ה בקול רם אסור שלא יטריד שאר השומעים וכן דעת הב״ג שמזכר אחר זה יהיה ג״כ מיירי רק בבה״ג [וכן משמע קצת בספקי הרא״ש דבלחש לבד אינו היתר כ״א בגילוף דתורתו אומנתו שעי״ז פטור בעצם מקה״ת לשיטת רב אלפס ע״ש ועיין בפר״מ] ולפ״ז אפשר דקאי המחבר רק אמאי דסמיך ליה שכבר השלים הפרשה ולפי מה שכתבנו במ״ב דאפילו כבר יצא ידי קריאה אלא דבאמת מדברי המחבר נסוף סעיף זה שכתב וכ״ז אינו ענין וכו׳ לא משמע כן וצ״ע: * ולקרות שנים מקרא וכו׳. עיין במ״ש שהביא בשם תה״ד דמותר אפילו ליכא עשרה דצייתי לס״ת כיון דגם הוא עסוק בתורה ענין ובאמת אין דברי תה״ד מוכרחין כלל ומה שהביא ראיה מתו״ז שכתב דזה מותר לכו״ע אין כונתו אפילו בדליכא י׳ אלא אדלעיל מינה קאי שהביא מתחלה דעת ר״ת[2] דדוקא בתורתו אומנתו כרב ששת והאידנא ליה לן תורתו אומנתו וע״כ אף בדליכא עשרה דצייתי לא מהני כדמוכח מרי״ף פ׳ הקורא עומד ואח״כ הביא בשם רבינו שמחה דטעמיה דרב ששת משום דסגי נהור הוה עי״ש וע״ז הביא לקרוא שנים מקרא ואחד תרגום שרי לכו״ע משום שעסוק בתורתו ענין עכ״פ אבל כ״ז אפשר דוקא בדליכא עשרה דצייתי אבל בדליכא עשרה לא מהני דהא הוא קורא בפני עצמו בחומש ולפעמים בפרשיות ובפסוקים אחרים ואינו שומע הפרשה שקורין בספר [וצ״ל עוד דמה שהביא האו״ז מתחלת דעת רבינו יצחק בר״ש דבלחש שפיר דמי היינו ג״כ דוקא בדליכא עשרה דצייתי ובדליתא בסמ״ק סימן קנ״ה וזהו מה שכתב עוד בשם ר״י אלפסי לא אייר לענין לחש אפ״ה מדמה שפיר דהיינו כמו שדעת ר״י אלפסי דבענין עשרה דוקא אפילו בתורתו אומנתו וכמו שכתב בהגמ״י בשמו כן ה״ה לענין שיטת ר״י דבלחש מהני הוא ג״כ דוקא בשיש שם עשרה ובזה מיושב מאד דברי הגהת אשר״י [בברכות דף חי״ת] במה שהביא בשם או״ז דבלחש דוקא בשיש שם עשרה דלכאורה הרגיב משני תירוצים שבאו״ז ולדבריו ניחא מאד] וכן משמע מדברי הגמ״י שכתב לענין מי שתורתו אומנתו בשם ר״י אלפסי דגם שם בענין דוקא עשרה דצייתי לס״ת ואי לא״ה אסור ואח״כ כתב דלדידן לא מהני בשום אופן דאין לנו תורתו אומנתו כרב ששת וע״ז כתב אח״כ בשם אור זרוע דלקרוא שנים מקרא ואחד תרגום שרי ומשמע דאדלעיל קאי דמיירי בדליכא עשרה דצייתי וכן משמע עוד יותר בסוף דבריו ע״ש וכן משמע פשטות דברי הכלבו והסמ״ק סימן קנ״ה דאפילו לחזור הפרשה אינו מותר רק בדליכא עשרה דצייתי ע״ש. היוצא מדבריו דדברי תה״ד אין להם שום מקור מאו״ז וכסמ״ק מפורש להיפוך. ולא מיבעיא לדעת הט״ז ושייעתו בסימן נ״ה סק״ד דיש וכן מדבר ואינו שומע אינו מצטרף לענין תפלה משום דבענין עשרה דצייתי וכדברי הרא״ש המובא בסימן קכ״ד ס״ד בודאי גם הכא בענין עשרה דצייתי למה שקורא בספר ואין להתיר במה שעוסק בתורתו עניין דהא הט״ז שם כתב דגם בהביא דסעיף ו׳ דעסוק ג״כ בענין תפלה אינו מותר רק משום דיכול להפסיק ולשתוק ושומע כעונה אלא אפילו להשו״ע שם דמקיל אפשר הוא דוקא בתפלה ולא בקריאת התורה דשם בענין דוקא צטר [ותדע דהא בענייני התפלה אחד מקבץ עשרה בני אדם אף שכבר התפללו ויצאו ידי ברכו וקדושה ועובר ברכו ואומר ברכו וקדושה והכל עונין אחריו ולא מצינו כן בקריאת התורה שאחד שלא שמע קה״ת יוכל לקבץ עשרה שכבר קראו ולקרות עוד הפעם בשבילו (ועיין בסימן קמ״ג[2] בבה״ל) וע״כ דלא נתקנה אלא בצטר דוקא] ובאמת ע״כ מוכרחין אנו לומר כן לדעת השו״ע דקה״ת תמיד טפי דהא בענינו מבואר להדיא בבה״ג ורי״ף דבענין עשרה דצייתי ולא מצטרף אף שהספר סגור א״כ מה יענו ליום הדין הגדול והנורא אומתן שמספרין בשעת הקריאה אוי להם ולנפשותם והזוהר האריך מאד בענשם ע״ש]: (ד) שרי. אפילו ליכא עשרה דצייתי כ״מ ת״ה. ובשל״ה מחמיר אפילו לסייע לחזן מתוך החומש. ומטה משה כתב

משנה ברורה

הלמוד בעת הקריאה והב״ח מיקל בלמוד בין גברא לגברא ובא״ר מצדד דעם אחרים אין להקל שמא ישמע [ובבינו לבין עצמו המיקל בלמוד אז (ט) אין למחות בידו] אך להורות אז הוראה לפי שעה (י) אין להחמיר דלא שכיח כ״כ בזה שמא ישמע: (ז) אם השלים וכו׳. (יא) שנים מקרא ואחד תרגום וע׳ בפמ״ג שמצדד לומר דאפי׳ אם כבר שמע קריאת התורה בעשרה ג״כ אסור (יב) וכן משמע בביאור הגר״א: (ח) ויש מתירים וכו׳. מייירי (יג) דליכא עשרה דצייתי לס״ת מבלעדו ואפ״ה אינו מותר בקול רם לדעה זו כדי שלא יטריד שאר השומעים: (ט) למי שתורתו אומנתו. היינו (יד) דאפילו היכא דליכא עשרה דצייתי אינו מותר ללמוד בעת הקריאה כ״א בשתורתו אומנתו שאינו מבטל שום שעה מלמודו ועי׳ בא״ר שהביא בשם כמה ראשונים דהשתא אין לנו תורתו אומנתו לענין זה: (י) למי שקודם וכו׳. טעם שיטה זו דס״ל שכיון שכבר התחיל במצוה מתחלה ולאו אותו אנשי ביהכ״נ שכבר קבע עצמו ללמוד אינו מחוייב לפסוק אבל אם לא התחיל מתחלה אין לשום אדם ואפילו מי שתורתו אומנתו ללמוד בשום אופן כלל [תר״י]: (יא) שרי. לכל הדעות שנזכרו לעיל כיון שהוא מעין מה שקורא הש״ץ אע״פ שאין קורא ממש בפסוק שהש״ץ קורא ומ״מ גם זה אינו מותר רק בלחש שלא יבלבל דעת השומעים [פמ״ג]: (יב) וכל זה אינו ענין. ר״ל כל הקולות הנזכרים בסימן זה לענין שמיעת הקריאה: (יג) ופרשת פרה. עיין בבאור הגר״א ופר״ח וש״א

שער הציון

(ט) עיין שם בא״ר בשם הה״י שמיקל בזה: (י) א״ר והה״מ וש״א: (יא) רשב״א: (יב) מדפירש הטעם רק שלא יפרוש מן הצבור ולא פירש משום דצריך לשמוע הקה״ת משמע דס״ל דבכל גווני אסור: (יג) הגהת אשרי ותה״ד סימן כ״ד וסמ״ק סימן קנ״ה: (יד) מטה יהודה וכן מוכח בריב״ף בפרק הקורא עומד ובדליכא עשרה דצייתי אינו מועיל מותרתו אומנתו אפילו לשיטה זו כן מוכח בהגהת מיימוני פי״ב מהלכות תפלה:

הגהות ותיקונים: א) קמ״ג ד״ה בפחות: ב) רב אלפס: ג) פ״ק דברכות: ד) פ״ב דברכות דף י״ג ע״א: ה) בפ״ז דברכות סימן כ׳:

הלכות קריאת ספר תורה סימן קמו קמז

מדאורייתא שצריך לכוין ולשומעם מפי הקורא (יד) * והנכון שבכל הפרשיות (טו) ראוי למדקדק בדבריו לכוין דעתו ולשומעם מפי הקורא: ג [י] אסור לספר (טז) כשהמפטיר קורא בנביא עד שישלים כמו בס"ת: ד (יז) [כ]א"צ לעמוד (ה) מעומד (יח) בעת שקורין בתורה (ו) (יט) (יש מחמירין ועומדין (כ) וכן עשה מהר"ם) (מרדכי פרק רבי אליעזר דמילה):

[י] רבי יוחנן נמיב [כ] כ עול כמס רב שר שלום

קמז דיני גלילת ס"ת. ובו ח' סעיפים:

א (א) [א]אסור לאחוז (ב) ס"ת (ג) ערום בלא מטפחת: הגה וי"ל דה"ה (ג) שאר כתבי (ד) קודש (אגודה

[א] מגילה ל"ב

באר היטב

דנכון לקרות בלחש עם החזן דאי אפשר לכוין לשמוע: (ה) מעומד. אפילו העומדים על הבימה דאין צריך לעמוד מפני הס"ת אלא כשאדם נושאה אבל כשמונחת במקומה אין צריך לעמוד ובשעת ברכת התורה צריכין הכל לעמוד דהוי דבר שבקדושה מ"א ט"ז ע' יד אהרן: (ו) ויש מחמירין. ודין גברא לגברא שרי לכו"ע ב"ח: (ג) ערוס. ב"ח ומ"א כתבו דאפילו בעמודים אסור לאחוז אם לא

משנה ברורה

שכתבו דאינו עיקר ופרשת פרה הוא מדרבנן מ"מ לענין זה מסתברא דגם לדידהו לא מקילינן כל הקולות הנ"ל: (יד) והנכון שבכל הפרשיות וכו'. ר"ל אפילו להעביר הסדרא שמו"ת בשעת הקריאה אינו מן המובחר אלא ראוי לדקדק ולשמוע מפי הקורא מלה במלה: (טו) ראוי למדקדק בדבריו. ופר"ח כתב דמעיקר הדין הוא שאסור לעסוק בשום דבר (טו) ואפילו בשמו"ת בשעת הקריאה ואפי' איכא עשרה דלייט זולתו וכן הביא מ"א בשם של"ה שמחמיר בזה אלא צריך לשתוק ולשמוע הקריאה מפי הש"ץ וכן דעת הגר"א במעשה רב [ומ"מ (טז) לקרות שמו"ת או עם פירש"י בין גברא לגברא מותר אפילו לדעה זו] והמ"א הביא בשם מטה משה דנכון לקרות בלחש מלה במלה עם הש"ץ דבלא זה א"א לכוין ולשמוע וכ"כ (יז) כמה אחרונים: ג (טז) כשהמפטיר קורא וכו'. עיין לקמן סי' רפ"ד ס"ג דצריך לכוין גם לברכות המפטיר ולענות אחריהם אמן ע"ש: ד (יז) א"צ לעמוד וכו'. ואפילו העומדים על הבימה דא"ל לעמוד מפני ס"ת אלא כשאדם נושאה אבל כשמונחת במקומה א"ל [עיין בריש סימן קמ"א דדוקא הקורא והעולה לתורה [1] צריכין לעמוד] וכן אפילו כשאחד תופסה בידו כגון בעת שקורין ההפטרה כיון שהוא (יח) יושב במקומו א"ל לעמוד לפניה אפילו הם בתוך ד"א שלה על הבימה. ולא דבעת שנושאין אותה חייב לעמוד לפניה (יט) עד שתתכסה מעיניו או עד שיגיענו המוליכה למקומה ואפי' ממיכה על איזה דבר אסור דסמיכה כישיבה: (יח) בעת שקורין בתורה. ובשעת (כ) אמירת ברכו ועונית ברוך ה'[א]הלע"ו לכו"ע צריכין לעמוד דהוא דבר שבקדושה: (יט) ויש מחמירין ועומדין. כתב הפר"ח והגר"א דהעיקר כסברא הראשונה וכן נהגו והב"ח בסימן קמ"א כתב דגם המהר"ם מודה דמדינא שרי אלא דס"ל דראוי להדר ולעמוד מפני שצריך האדם להעלות בדעתו כששומע הקריאה מפי הקורא כאלו קבלה אותה שעה מהר סיני ובהר סיני היו כל ישראל עומדין כדכתיב אנכי עומד בין ה' וביניכם וגו'. ומי שהוא איש חלש וקשה לו לעמוד ועי"ז אין דעתו מיושבת לכוין היטב לקול הקורא יש לו לישב [ש"א]: (כ) וכן עשה מהר"ם. ודין גברא לגברא לכו"ע שרי לישב [אחרונים]:

א (א) אסור לאחוז וכו'. בגמרא אמרינן דעבור זה נקבר ערוס ממנוה זו דהיינו שאין לו שכר של אותה מצוה (א) והכונה שאם אחז וקרא בו אין לו שכר מקריאה וכן אם אחזו גוללו או להגיהו. ואפילו נגיעה בעלמא בידו לס"ת ערומה אסור. וכ"ז דוקא כשאין צורך אבל כשיש צורך לתיקון הס"ת לתפור קלף ולדבק בדבק מטלית וכדומה היכא דלא אפשר רשאי [פמ"ג] (ב) ומ"מ טוב שיטול ידיו תחלה אבל כשאין צורך אפילו בנטילת ידיים יש להחמיר כמו שמסיים הרמ"א: (ב) ס"ת ערום. אם לא ע"י בגד המפסיק וע"כ בעת שגוללים הס"ת קודם קריאה או בשעת הגבהה שלפעמים נמשכים יריעות הס"ת ובכדי להשוות היריעה אוחזים בראשי היריעות למשוך אותם למעלה או למטה כדי שיהיה שוה מבחוץ (ג) אז צריך ליזהר שלא יאחזו ביריעות ביד ערומה אלא צריך הפסקת טלית או מטפחת להפסיק בין ידיו ליריעות הס"ת (ד) ובעמודי הס"ת יכול לאחוז בלא מטפחת (ה) ויש מחמירין וכוכיין עמודי הס"ת בקלוות הטלית בשעת הגבהה ובמקום שלא נהגו הכל לעשות כן (ו) אף מי שרוצה לדקדק בזה יעשה בדעת שלא ירגישו בזה בני אדם משום יוהרא: (ג) שאר כתבי קודש. ודוקא (ז) כשכתובים אשורית על הקלף ודביו כס"ת אבל ספרים שלנו

ביאור הלכה

כמה שאחד יושב ועוסק אפילו בס"ת ולדעת הש"ע אם הלא מצטרף במה שיושב אם בביהכ"נ לתוך וכמבואר שם במ"א סק"ח וע"כ דקריאה תמירא טפי [ומזה באמת נפשט פקיקא דפמ"ג שהבאתי לעיל במ"ב סימן נ"ה סקל"ג שמסתפק לענין קה"ת אם ישן מהני ומדברי בה"ג וריי"ף משמע דלא מהני]: * והנכון שבכל הפרשיות וכו'. עיין במשנה ברורה דטוב המתחיל לאוי וכו' והנה כל זה הסעיף הוא תוכחת מגולה לאותן האנשים המפקירין את נפשותם ומספרין בשיחה בטלה בעת הקריאה אם בין גברא לגברא שהספר סתום אסור לספר עם חבירו (ולכמה פוסקים אסור אפילו בד"א) כמה יגדל האיסור בעת שהספר פתוח שבזיון הוא כשמסיר אזנו ע"י מטפחת או ד"א ע"ש והפר"ח והיד אהרן חלקו וכתבו דנהי כשהוא ערום אסור לאחוז בעמודיו אבל כשהוא כרוך במטפחת פשיטא דשרי לאחוז בעמודי הס"ת אפי' בלא המטפחת וכ"כ הט"ז דלא ראינו אפילו מהמדקדקים ליזהר מליגע בעמודי ס"ת בלי הפסק ע"ש ועיין במהר"י מטרלאי ס"א סימן קל"ו ובתשובת פנים מאירות סי' ע"ו: (ב) קודש. ודוקא כשכתובין אשורית על העור ודביו

שער הציון

(טו) אם לא מי שתורתו אומנתו ובמנינו ליכא תורתו אומנתו וכנ"ל: (טז) הגה"מ וכ"כ בשערי אפריס: (יז) לבוש והה"מ ושלמן ע"ש: (יח) ובפמ"ג כתב דאפילו הוא עומד עמה (כגון בעת שמסיר החזן נשמות) ג"כ אינו מחוייב אז לקום לפניה כיון שהחזן עומד עמה במקום אחד ולפ"ז ה"ה בעת שפותחין הארון כי אלא בכל זה במקומה מונחת והעולה ויהגין בכל זה לעשות הידור לתורה ולעמוד. ועיין בא"ר שדעתו דבעת הגבהה מחויבין הכל לעמוד אף שהיא בראש אחרת וטעמו דהרי הוא מגביה להראותה לעם ומחויבין לכבדה: (יט) שערי אפריס: (כ) ט"ז וא"ר וא"א דלא כמ"א: (א) תוספות: (ב) שערי אפריס: (ג) אף שנטל ידיו מקודם [ט"ז בשם הרמ"א ושערי אפריס]: (ד) ט"ז וכן מלבד א"ר והגר"א ודה"מ ומגן גבורים ושערי אפריס וכן פשט המנהג דלא כמ"א ופייעמו: (ה) הב"ח ומ"א: (ו) נוב"י מלק או"ח סי' מ' ושערי אפריס: (ז) מ"א וא"ר ומג"א דלא כפ"מ:

הארות והערות: 1) עיין במ"ב סימן קמ"א ס"ק ה':

ליקוטי דברי הרב: א) בשו"ע הרב סימן נ"ו סעיף ה' כתב רק שטוב לחוש לדברי האומרים שיש לעמוד.

ב שם ג טור בשם מנהג אשכנז
ד מרדכי שם

ותוס׳ פ״ק דשבת) (ד) ולא נהגו כן * וטוב להחמיר אם לא נטל ידיו ובס״ת אפי׳ בכהאי גוונא אסור (ד״ע מגודה). (ה) [ב]גדול (ו) שבאותם שקראו בתורה (ז) גוללו (ח) [ג]ורגילים לקנותו (ג) בדמים יקרים לחבב המצוה. הגה י״א (ט) אם המעיל בגד אחד פשתן ובגד אחד משי צריך להפך המשי לגד הספר ולגלול (מרדכי סוף מגילה) (י) ולא נהגו כן (ב״י סי׳ קנ״ג) ואין לגלול (יא) במפה הקרועה אם יש לו אחרת (מהרי״ל). (יב) ואין לעשות (יג) מפות לס״ת (יד) מדברים ישנים שנעשו בהם דבר אחר לצורך (ד) הדיוט וע״ל סי׳ קנ״ג (מגודה מס׳ מנחות ותשובת מהרי״ל סי׳ קי״ד וב״י ורשב״ץ): ב [ד]יכול מי שירצה לקנות להרשיט המעילין להגולל ואין

באר היטב

ולא״כ יפה כתב רמ״א דלא ראה מימיו מי שתשש לזה וספרים [ב] שלנו אין כתובים באופן זה ומ״ש כאן וטוב להחמיר הוא מילתא יתירא ומיהו במגילה שכתובה כדינה צריך ליזהר מ״א ע״ש: (ג) בדמים. והוא קודם להגדול: (ד) הדיוט. דוקא כמות שהן

ביאור הלכה

מלשמוע דבר ה׳ וגדול עונו מנשוא שאפילו מי שיולא באמצע הקריאה נאמר עליו ועוזבי ה׳ יכלו כדאמרינן בגמרא כ״ש בזה שעומד בביהכ״נ ואינו רוצה להטות אזנו לתורה ולבד זה מצוי כמה פעמים חילול השם ע״ז ברבים כגון שהוא עומד במזרח ביהכ״נ ועונו נראה לעין כל ויש בזה תשש דלא תחללו את שם קדשי גם כמה פעמים המעשיות שלו מעורבין בלה״ר ורכילות מראשן ועד סופן ולבד זה האיסור של שיחה בטלה בבהכ״נ ובהמ״ד שהוא ג״כ איסור גדול כמבואר לקמן בסימן קנ״א ראה ותשוב כמה איסורין עובר ע״ז וגם תפלתו מתועבת עבור זה לפני ה׳ כדכתיב מסיר אזנו משמוע תורה גם תפלתו תועבה ואשרי מי שנותן כבוד לתורה וכמו שנאמר כי מכבדי אכבד וגו׳:

* וטוב להחמיר אם לא נטל ידיו ובס״ת אפילו וכו׳. וטעם הדבר דהמרדכי בשם הראבי״ה מיקל אפילו בס״ת לאחוז ערום כשנטל ידיו ולא הסיח דעתו משמירתן וכן משמע ברשב״א שבת דף י״ד ודעת התוספות שם ע״ב לאיסור וכן הוא דעת המגודה וכ״כ הריטב״א במגילה דף ז׳ בהליא דלף בשאר כתבי קודש אסור לאוחזן ערום ומטמא הידיים אף לאחר נטילה [1] לכן בכתבי קודש דבלא״ה אין הדבר ברור שצריך להחמיר בזה דהתוספות שם בדף י״ד ד״ה האוחז כתבו דקלא משמע וכו׳ [ובשו״ת רדב״ז ח״ב סימן תשע״א מבואר דאין כתבי הקודש בכלל ס״ת לענין זה] ע״כ הכריע הרמ״א דבכתבי קודש וע״י נטילה יש לסמוך אמרדכי וסייעתו להקל [מגן גבורים ע״ש]:

מגביהו לשבת מיד כי אין לו כח להחזיקה זמן מה כלפי העם שיוכלו להסתכל היטב וגם האיש ההוא צריך למנוע נפשו מזה ע״ש: (ח) ורגילים לקנותו. היינו אף דמצד הדין הגדול קודם למצוה זו כהיום משום חבוב המצוה רגילין לקנותו בדמים יקרים ואין להקפיד בזה והוא קודם להגדול [מ״א ועיין בא״ר מה שכתב בזה] ואם לא נמצא בביהכ״נ מי שקנה והגבאים מכבדים להיאר בעייהס (יא) בודאי ראוי להגבאים לכבד לגדול. ונוהגין למכור הוצאות והכנסות משום ברב עם הדרת מלך: (ט) אם המעיל וכו׳. היינו המעיל התחתון שהוא המפה (יב) דאלו המעיל העליון לבו״ע אין להפכו וטעם בב״ז דבעינן לכתחלה לעשות (יג) דומיא דאהרון שהיה מכפרים מצופה זהב: (י) ולא נהגו כן. הגה המ״א כתב דמ״מ לכתחלה טוב לנהוג כן ובמאור הגר״א הסכים להש״ע דאותה דעה אין לה עיקר (יד) וע״כ יש שכתבו דבעל נפש יעשה מפה משני לדדיס בשוה ואף שפשתן באמצע נמי שרי דומיא דאהרון שהיה מצופה זהב מבית ומבחוץ ועץ באמצע. מפות ומטפחות וכן הפרוכות על השלחן אסור מכלאים אבל פרוכות ומה שמניחין באהרון ואין יוצא עם הס״ת מותר של כלאים [פמ״ג]: (יא) במפה הקרועה. וה״ה המעיל שעליה (טו) ואפילו הן חדשים דלאו בגוד ותפארת הוא לס״ת: (יב) ואין לעשות וכו׳. שאין זה דרך כבוד אך בדיעבד אם עשאן (טז) מצדד הא״ר שאין לאסור (יז) ומיהו עכ״פ זה ודאי שאסר עשאו ונשתמש בהן לקדושה אסור להוריד ולעשות מהן תשמישים דתשמישים: (יג) מפות לס״ת. וה״ה לכל תשמישי קדושה שאין נעשין מדברים שנשתמש בהן מתחלה לצורך הדיוט כמבואר לקמן בסימן קנ״ג סק״א בשון המחבר (יח) וכ״כ האחרונים אבל לתשמישי מלוה כגון כיס לעלית (יט) מותר ובספר בית הלל וא״ר הסכימו דאפילו טלית עצמו מותר מיהו מתשמיש מגונה כגון מכנסים וכדומה נראה דאין לעשות [פמ״ג] . כתב הט״ז ביו״ד סימן רפ״ב דוקא תשמיש קדושה אסור אבל תשמיש דתשמיש שרי והמ״א מפקפק בזה ובגירוף עוד סניף (כ) בודאי אין להחמיר בזה. כתב המ״א דוקא כמות שהן אסור להשתמש בהן לקדושה אבל אם שינה צורתן ועשה מהן דבר אחר שרי וכ״כ העולת תמיד והחות יאיר (כא) ואף דיש מחמירין גם בזה (כב) העולם נוהגין להקל: (יד) מדברים ישנים. משמע מזה דאם עדיין לא נשתמש בהן שרי ואף דבמ״א מצדד דאפילו בחדשים כל שנעשו לצורך

שער הציון

(מ) (ט) מ״ר וש״ל: (י) כן משמע פשטיות דברי הרמ״א וכ״כ בתשובת פנים מאירות סימן ע״ו וכן מצדד הא״ר וכן במאור הגר״א ולא כמ״א: (יא) מחה״ש: (יב) מ״ר וש״ל: (יג) והמעיל העליון שמחתן הוא משי הוא ג״כ דומיא דאהרון שהיה מכפרן מצופה זהב: (יד) מ״ר: (טו) כ״מ מבאור הגר״א: (טז) והעתיקו גם הח״א: (יז) שם בא״ר דנהי דאנו מחמירין בהאגודה מ״מ לאו דין פסוק הוא: (יח) שבנה״ג והגרע״א בחידושיו לקמן בסימן קנ״ג: (יט) שבנה״ג: (כ) כי הא״ר דחה ראיית המ״א: (כא) בספר מטה יהודה ובספר פר ושב הכהן: (כב) תשובת ח״ם סימן ח׳.[א] ולעולם מפות של קיטל שלובשין ביום״כ לס״ת אפשר דאפילו בלא שינוי שרי דקלא תשמיש גבוה הוא שנעשה להתפלל בהם בביהכ״נ כ״כ הפמ״ג:

הגהות ותיקונים: א) חא״ח סימן מ׳: ב) דספרים:

הארות והערות: 1) עיין סימן קס״ה סעיף א׳ בבה״ל ד״ה לחזור:

הלכות קריאת ספר תורה סימן קמז

הגולל יכול למחות בו כי אע"פ שקנה הגלילה לא קנה ליקח המעילים (וכן במקומות שנוהגין לקנות הולאה והכנסה אין הש"ץ יכול למחות (טו) כי אין זה שייך לחזנים) (מרדכי סוף מגילה וא"ז) : ג "הגולל ס"ת יעמידנו כנגד התפר כדי שאם יקרע יקרע התפר: ד 'הגולל ס"ת גוללו מבחוץ וכשהוא מהדקו (ה) מהדקו מבפנים: הגה (טז) פירוש כשהספר עומד לפניו יהיה הכתב נגד פניו (יז) ותחיל לגלול מצחו ואחר שגמר הגלילה יהדק סוף המטפחת בפנים שכשיבא לקרות בו ימצא ההדוק בפנים ולא יצטרך להפך הס"ת (טוי והרא"ש סוף פ' בני העיר) (יח) וכראה דכל זה מיירי כשאחד עושה כל הגלילה אבל עכשיו שנוהגים שהאחד מגביה ואחד גולל הכתב יהיה נגד המגביה וכן נוהגים כי הוא (יט) עיקר הגולל והאומז הס"ת: ה 'מושב תגלל המטפחת סביב הס"ת (כ) ולא יגלול (ו) הס"ת כשכורכו במטפחת: ו "הגולל ס"ת (כא) בתוך התיק טועה: ז "אין המפטיר (כב) מתחיל עד שיגמרו (כג) לגלול הס"ת כדי שלא יהא הגולל טרוד ויוכל לשמוע (ז) ההפטרה: ח 'ביום שיש בו ב' ס"ת (כד) לא יפתחו הב' ולא יסירו המפה (כה) עד שיגללו הראשון: הגה (כו) ואין מסלקין הרמשונה עד שכבר הניחו (מ) השניה על השלחן (כז) שלא יסיחו דעתן מן המלות (כח) ומוליאין ב' הספרים כאחת (כט) ותופסין השניה עד אחר שקראו ברמשונה (אור זרוע בשם הירושלמי):

ה שם בגמרא לפירוש הרי"ף
ו שם ז שם
ח ריב"ש בתשובה
ט טוטה ל"ט
י מרדכי בסוף הלכות קטנות

באר היטב

אבל אם שינה צורתן ועשה מהן כלי אחר שרי מ"א עיין בחות יאיר סימן קע"א ועמ"א: (ה) מהדקו. בשעת הגלילה יאמר לך ה' הגדולה וגו' ע"ה מ"א: (ו) הס"ת. פי' שלא יאחוז המפה בידו ויגלול הס"ת בידיו: (ז) ההפטרה. ובב' וה' שאומרים יהי רצון

משנה ברורה

לצורך הדיוט אסור הנוהג להקל אין למחות בידו דכן משמע (כג) מכמה אחרונים: ב (טו) כי אין זה וכו'. אבל החזן (כד) מוליכו לבימה: ד (טז) פי' כשהספר וכו'. היינו דלא נטעה לפרש מה שאמרו גוללו מבחוץ דכשהוא אוחז בעמודי הס"ת להראות הכתב לעם יצטרך לאחזה באופן שיהיה אחוריה נגדו וממילא בעת שירצה לעשות גלילה ג"כ תהיה הגלילה רק מאחורי הספר כי אין הכתב נגד פניו ועל כן קמ"ל דלא כן הוא דאף שמצוה להראות הכתב לעם כדאיתא במסכת סופרים אפ"ה צריך להיות הכתב נגד פניו של האוחז הס"ת כן בעת הגבהה וכן בעת הגלילה דכיון שהוא עוסק בס"ת כבוד התורה הוא להיות הכתב נגד פניו ומה שאמרו גוללו מבחוץ היינו דהתחלת הגלילה יהיה מבחוץ כאשר נבאר בס"ק שאחר זה: (יז) ותחיל לגלול. פי' תחלת הנחת המטפחת על הס"ת לגלילה יהיה מבחוץ ועיין במחצית השקל שמלדד לומר דזהו דוקא לפי מה שמסיק הרמ"א דמיירי כשבעל ההגבהה עושה ג"כ הגלילה וע"כ חייבין שאם יתחיל הגלילה מצד פנים יש לחוש מ"ו שתפול הס"ת לצד חוץ [משא"כ כשמתחיל מבחוץ דא"א שתפול לחוץ דהא מחזיקו במפה שמתחיל לגולל סביבו] אבל לפי מנהגנו שאחד מגביה והשני גולל דליכא למיחש כ"כ שתפול דכיון שבעל הגלילה עומד לפני הס"ת א"א שתפול מהרה ולא ירגיש אפשר דאם ירצה יוכל להתחיל לגללה מצד פנים וכן מנהגנו שאין מקפידין בזה: (יח) ונראה דב"ז מיירי וכו'. משמועינן דלא נימא דזה שכתבו שהכתב יהיה נגד פניו (כה) והיינו נגד פני הגולל כונתם היא דאחד מגביה ואחד גולל שצריך להיות הכתב נגד פני הגולל דוקא מחמת שהוא עסוק בה אז [ואחורי הכתב נגד האוחז הס"ת] זה כתב דלא כן הוא דבמנהג שאחד עשה ההגבהה וגם הגלילה וע"כ איתרמי אז ממילא שהכתב היה נגד פני הגולל אבל באמת היכא דאחד מגביה ואחד גולל יהיה הכתב נגד המגביה

אחר הקריאה א"ל להמתין על הגולל דאינו אלא מנהג וגם יש בו משום ביטול מלאכה לעם מ"א. מי שנותנין לו להגביה הס"ת ולגלול וא"א לו לעשות שהיסח יגביה ויתן לאחר לגלול דהוא עיקר הגולל עמ"א: (מ) השניה. ומניחין הב' על השלחן קודם הקדיש

לבד כי הוא עיקרו של הגלילה שהוא אומז הס"ת בידו: (יט) עיקר הגולל. משמע שהגבהה היא יותר מצוה מגלילה (כו) וע"כ מי שנותנין לו ס"ת להגביה ולגלול וא"א לו לעשות שהיסח יגביה ויתן לאחר לגלול אבל אם כיבדו אותו להושבת המעיל ולגלול הגלילה עדיפא דהיא עיקר המצוה ויתן לאחר להושיט: ה (כ) ולא יגלול. פי' שלא יאחוז המפה בידו ויגלול הס"ת סביבו דאינו כבוד לתורה: ו (כא) בתוך התיק. פי' שאין מוליאו מהתיק וגוללו מבפנים טועה (כז) שעי"ז נוח להקרע: ז (כב) מתחיל. אפילו (כח) לומר ברכת הפטרה (כט) אבל בב' וה' שאומרים יה"ר אחר הקריאה א"ל להמתין על הגולל דאינו אלא מנהג: (כג) לגלול הס"ת. עיין בפמ"ג שכתב דהמנהג להמתין עד עצם גמר גלילת הספר לבד אף שלא כרכו עדיין המפה עליה אך מרש"י לא משמע כן: ח (כד) לא יפתחו השניה וכו'. שאין עושין מצות תכילות: (כה) עד שיגללו הראשון. במפה שלה: (כו) ואין מסלקין. מן השלחן; (כז) שלא יסיחו. ומניחין השניה על השלחן קודם הקדיש כדי שיאמרו הקדיש על שתיהן ואח"כ כשמתחיל מבחוץ דא"א שתפול לחוץ דהא מחזיקו במפה שמתחיל לגולל סביבו] אבל לפי מנהגנו שאחד מגביה והשני גולל דליכא למיחש כ"כ שתפול כיון שבעל הגלילה עומד לפני הס"ת א"א שתפול מהרה ולא ירגיש אפשר דאם יוכל להתחיל לגללה מצד פנים וכן מנהגנו שאין מקפידין בזה: (יח) ונראה דב"ז מיירי וכו'. משמועינן דלא נימא דזה שכתבו שהכתב יהיה נגד פניו (כה) והיינו נגד פני הגולל כונתם היא דאחד מגביה ואחד גולל שצריך להיות הכתב נגד פני הגולל דוקא מחמת שהוא עסוק בה אז [ואחורי הכתב נגד האוחז הס"ת] כתב דלא כן הוא דבמנהג שאחד עשה ההגבהה וגם הגלילה וע"כ איתרמי אז ממילא שהכתב היה נגד פני הגולל אבל באמת היכא דאחד מגביה ואחד גולל יהיה הכתב נגד המגביה

אבל אם שינה צורתן ועשה מהן כלי אחר שרי מ"א עיין בחות יאיר סימן קע"א ועמ"א: (ה) מהדקו. בשעת הגלילה יאמר לך ה' הגדולה וגו' ע"ה מ"א: (ו) הס"ת. פי' שלא יאחוז המפה בידו ויגלול הס"ת בידיו: (ז) ההפטרה. ובב' וה' שאומרים יהי רצון

שער הציון

(כג) מטה יהודה ע"ש שדעתו שאפילו בנגד שנשמעם בו מעט כל שלא נשמעם בו בקצת שרי ואף בברכי יוסף משמע שאין להקל בזה ומשמע שם דבחדש גמור גם הוא מודה להקל: (כד) פמ"ג: (כה) דומיא דמה שכתב ויתחיל לגולל דקאי על הגולל: (כו) מ"א וש"א: (כז) ט"ז: (כח) נתש וא"ר וש"א: (כט) מ"א: (ל) מ"א ומשמע מלשון המו"ז בהלכות שבת סימן מ"ח להמעיין דאם רצו שלא להוציא כאחת אלא להוציאה אחר שיניחו הרמשונה על מקומה ג"כ רשאים. ואפשר דנהגו כן משום טרחא דצטרא עיין קרבן עדה בירושלמי סוטה פ"ז: (לא) ש"א:

קמח שלא יפשיט ש"צ התיבה. ובו סעיף אחד:

א סוטה ל"ט

א [א]אין ש"צ רשאי (א) להפשיט התיבה בצבור כל זמן שהם בבהכ"נ. (פי' רש"י שהיו רגילים להמיל ס"ת מבית אחר (ב) שהיא משתמרת בו וכו' עד שטורח צבור הוא להתעכב שם ועיין בפנים בא"ח[ב]):

קמט שהצבור לא יצאו מבהכ"נ עד שיצניעו ס"ת. ובו סעיף אחד:

א סוטה ל"ט לפי' הגאון הבאור הטור

א [א]אין הצבור רשאים לצאת מבהכ"נ (א) עד שיצניעו ס"ת: הגה מיהו אם אינם יושבים (ב) רק (א) יחיד יש לן בה (ב"י בשם הר"י בחדושי מגילה). ואם מצניעים הס"ת בבית אחר אם אין לבהכ"נ אלא פתח א' (ג) צריכין להתעכב עד שיצא הס"ת (ד) וילכו אחריו למקום שמצניעים אותו שם ואם יש לבהכ"נ שני פתחים יכולים (ה) לצאת בפתח אחד קודם שיצא הס"ת בפתח האחר (ו) ובלבד שילכו אחר הס"ת (ז) וילוותו למקום שמצניעין אותו שם: הגה ובמקומות שמניעין אותו בהיכל שהוא הארון בבהכ"נ מצוה לכל מי שעוברת לפניו (ז) ללוותה עד לפני הארון שמכניסין אותה שם (ד"ע ומהרי"ל). וכן הגולל יצא אחר הס"ת עד לפני הארון ועומד שם עד שיחזירו הספר תורה למקומה (הגה' מיימוני פ' י"ב מה"ת) (ח) וכן נוהגין במגביה הס"ת כי הוא עיקר הגולל וכמו שנתבאר סי' קמ"ז ס"ד ויש שכתבו שמביאים התיבות לנשק התורה כדי לחנכם ולזרזם במצות וכן נוהגין (אור זרוע):

הלכות בית הכנסת

קנ בנין בהכ"נ ושיהיה גבוה. ובו ה' סעיפים:

א תוספתא כתובות הרי"ף והרא"ש ברפ"ק דבבא בתרא

א (א) [א]כופין בני העיר זה את זה (ב) * לבנות (א) [ג] בית הכנסת * ולקנות להם תורה נביאים

שערי תשובה

[ג] בהכ"נ. עבה"ט ועיין בריב"ש[א] שמי שמונע קבועות מקום להתפלל בי' בר נדוי הוא שמונע הרבים מלעשות מצוה והוצא בקללה בח"מ וגרלה דאפילו יש בהכ"נ הדין כן אם לא שהקהל גוזרים כן מכל מועלת המגיע

באר היטב

כדי שיאמרו הקדיש על שמיהם מ"א:

(א) יחיד. פי' אחד אחד ובלבד שלא יעלו רובן. (ב) וילוותו. והוא הדין כשמוציאין אותה ילוו אותה עד הבימה. האר"י ז"ל:

(א) בהכ"נ. הבאר היטב אשר לפני הבית בשם מהר"ם פדואה דלבנין בית הכנסת גופין לפי עצות ע"ש ולא ראה במהר"ם עצמו

ביאור הלכה

* לבנות וכו'. עיין בברכי יוסף שכתב דאין לבנות ביהכ"נ ע"י עו"ג ובפרט לעשות כמין כיפה לפני ההיכל לנוי בודאי ראוי ליזהר שיהיה ע"י ישראל וא"מ לתקן הגג של ביהכ"נ ע"י עו"ג אין לחוש: * ולקנות להם תנ"ך. עיין במ"ב ופשוט דה"ה אם אין מקום לבבור ללמוד כגון שביהכ"נ הוא דחוק לזה או מסיבה אחרת שכופין זה את זה לבנות ביהמ"ד דמה מועלת יש בקנית ספרים אם אין להם מקום ללמוד

משנה ברורה

האומז הספר להתרחק קצת מן הבלד כדי שלא יחזיק הספר אחורי הקורלאים בתורה:

א (א) להפשיט התיבה. בכל מקום תיבה פירושו ארון הקודש ותיבה האמורה כאן שלחן שם"ת מונח עליו כשקורין בו [פמ"ג]: (ב) שהיא משתמרת בו. ופורשין בגדים נאים סביב התיבה לכבוד הס"ת וכשיוצאין משם ונוטלין ס"ת ליתנו בבית שמשתמר בו לא יפשיט הש"ץ התיבה בפני הצבור שטורח צבור הוא להתעכב שם עם הס"ת עד שיפשיט את התיבה אלא מוליך הס"ת והם יוצאים אחריו (כמ"ש סימן קמ"ט) וחוזר לבית הכנסת ומפשיט התיבה [כ"ז מפירש"י שם]:

א (א) עד שיצניעו. שאין זה דרך כבוד לתורה שינוחה וילכו להם (א) ומיירי במקום שמנהג להניע הספר אחר ובא לעין דאל"כ בלא"ה הלא אסור לאדם לצאת מביהכ"נ קודם קדושה דסדרא כמבואר בסימן קל"ב: (ב) רק יחיד. ואפילו (ב) שנים או שלשה והטעם דיש כבוד לס"ת כיון שעדיין רוב הצבור שם ועיין בפר"ת ועיין בפמ"ג שמלבד לומר דדוקא בביהכ"נ גופא הקיל הרמ"א אבל כשמוציאין אותה לבית אחר בכל גווני אפילו יחיד לא יצא קודם הס"ת אלא ימתין עד שיוציאוה עי"ש: (ג) צריכין להתעכב וכו'. דאין נכון שיצא אדם בפתח קודם הספר תורה: (ד) וילכו אחריו וכו'. לעשות לה הידור ללותה ואסמכוה אקרא דכתיב אחרי ה' אלהיכם תלכו [גמרא]: (ה) לצאת בפתח אחד וכו'. דזה לא מנכר שיוצא קודם הס"ת: (ו) ובלבד שילכו וכו'. פי' (ג) אף שהתרנו לצאת בפתח אחר מ"מ צריך להמתין בחוץ עד שיוציאו הס"ת וילוה אותה למקומה: (ז) ללותה. וכן (ד) כשמוציאין מההיכל מצוה לכל מי שעוברת לפניו ללותה עד הבימה: (ח) וכן נוהגין במגביה וכו'. משמע דמנהגנו הוא במגביה בלחוד אבל בלבוש ושלחן ע"ש וש"א מבואר דבין המגביה ובין הגולל צריכין ללותה עד לפני ארון הקודש. מנהג פשוט (ה) שבדרך הלוכו מן התיבה אומר הש"ץ והצור מזמור לדוד הבו לה' וגו' ונוהגין שלא לומר מזמור לדוד כ"א בשבת או ביו"ט שאל בשבת אבל ביו"ט ומכ"ש בחול כשמסלקין הס"ת אין אומרים מזמור לדוד רק לדוד מזמור לה' הארץ וגו':

א (א) כופין וכו'. ז"ל הרמב"ם הלכות תפלה פי"א כ"מ שיש בו י' מישראל צריך להכין לו בית שיכנסו בו לתפלה ומקום זה נקרא ביהכ"נ. ואפילו המיעוט יכולין לכוף את המרובים [רמ"א מו"מ סי' קס"ג ס"א]: (ב) לבנות. ואם אין בכחם לבנות

מתוייבין

שער הציון

(א) מ"א: (ב) מ"א: (ג) עיין בב"י: (ד) מ"א: (ה) ש"א:

הגהות ותיקונים: א) סימן של"א: ב) בטור או"ח:

הלכות בית הכנסת סימן קנ

(ג) (ג) וכתובים. (וע"ל סי' נ"ה סכ"ב אם כופין זה את זה לשכור להם מנין): ב [2]אין בונים בהכ"נ אלא (ד) בגבהה של עיר [3]ומגביהין אותו עד שיהיה (ה) גבוה מכל בתי (ג) [כ] העיר שמשתמשים בהם לאפוקי * בירניות (פירוש מגיס (ו) העשויס לגוי תרגוס שכיות הממדה בירניות שפירן) ומגדלים שאין משתמשים בהם. וגג שהוא משופע ואינו ראוי לתשמיש [4]משערין עד המקום שהוא ראוי לתשמיש דהיינו שאם יש עליה תחת הגג * לא תהא גבוה יותר מבהכ"נ: הגה ובשעת הדחק או שיש מלות[א] מלכות שאינן רשאים לבנות בהכ"נ כדינו מותר להתפלל בבית אע"פ שדרין בעליה (ז) על גביו ובלבד שיהגו בעליה שעליו בנקיות כמו שיתבאר ס"ס קנ"א (כ"י סימן קנ"ד בשם מהר"י בן חביב): ג [5]מי שהגביה ביתו יותר מבהכ"נ י"א שכופין אותו להשפילו. (ואם עשה בנין גבוה יותר (ח) בקרן אחד (ד) מבהכ"נ סגי בכך) (הגהות מיימון פרק י"א מהלכות תפלה שכן היה מעשה): ד [6]הבונה כנגד חלון בית הכנסת (ט) אין (ה) [ג] מספיק לו בהרחקת ד"א לפי שהוא צריך אור גדול: ה * [7]אין פותחין פתח בהכ"נ אלא כנגד

ב תוספתא פ"ג דמגילה ג שבת י"א ד טור לדעת הרא"ש ה הרא"ש שם והטור ו תוספתא בפ"ק דבבא בתרא ז תוספתא לפירוש המופשות וכתבה הרי"ף והרא"ש בפ"ק[ב] דמגילה

באר היטב

דשם פסק להיפוך דלבנין בהכ"נ גומין לפי ממון ע"ש סימן מ"ב. במקום שיש מועלת להקהל יכולין למחות שלא יתפללו בעשרה בביתם כ"א בבהכ"נ עיין בשכנה"ג: (כ) וכתובים. וזמון הזה מחויבים לקנות גם גמרות ללמוד כל מי שירצה עיין בי"ד סי' רע"ד: (ג) העיר. ועכשיו אין נזהרין בזה כיון דבתי שרות גבוהים ליכא הכירא לבהכ"נ כנה"ג מ"א: (ד) מבהכ"נ. דוקא בנין כגון גג או עליה אבל לא כמו שעושין קצת שמוחבין עמוד ברזל בקרן א' ולא הועילו כלום בתקנתן מ"א: (ה) מספיק לו. היינו כשהחזיקו הקהל בחלונות עם"מ סי' קנ"ד. כתב רמ"א בתשובה ס"ס ל"ב חלר בהכ"נ

משנה ברורה

(א) מחוייבין עכ"פ לשכור מקום מיוחד לתפלה. וכתבו הפוסקים דבנין ביהכ"נ גומין לפי ממון לחודא ובשכירות ביהכ"נ גומין (ב) חליו לפי ממון וחליו לפי נפשות. כתב מ"א ס"ס קנ"ד בשם הריב"ש [והובא בחו"מ ס"ס קס"ב ברמ"א] המעכב לבנות ביהכ"נ אפילו יש ביהכ"נ אחרת בעיר מוצע הוא רבים מלעשות מלוה ומסיק שם דאם הביהכ"נ מכילה אותם אז אדרבה אסורים (ג) להפרד ועיין בת' רדב"ז ח"ג סי' תע"ב שהאריך בדיניס אלו ובסוף דבריו כתב וכ"ז בזמן שכולם לב אחד הוא שקילוסן עולה יפה אבל אם חלק לבם יותר טוב הוא שיתפללו כל כת בפני עצמה וכו' ולא תטעה בדברי לומר שאני סובר שהחלוקה טובה ח"ו דהא קרא כתיב חבור עצבים אפריס הנח לו חלק לבם עתה יאשמו וגו' אלא צריך להשתדל שיהיו לב אחד לאביהם שבשמים ואם א"א אלא שתמיד הם מתקוטטי' והם בחלוקת דתה הלע במיעוטו עכ"ל שם בתשובה ועי' בפ"ת חו"מ סי' קס"ב מה שהאריך בענייני אלה: (ג) וכתובים. כדי שיקרא בהם כל מי שירצה מן הצבור (ח"מ ר"ס קס"ג) ודוקא בימיהם שלא ניתן לכתוב רק תורה ונביאים וכתובים אבל עכשיו מחויבים גם לקנות ספרי תלמוד (ד) ופירושיהם ללמד בהם לקטנים ולגדולים (מ"א) ובמקומות (ה) שהספרים מצויים אין כופין לקנות ספרים רק ס"ת דהרי יכולים לשאול אצל אנשי העיר: ב (ד) בגבהה של עיר. שנאמר בראש הומיות תקרא: (ה) גבוה מכל בתי העיר. שנאמר לרומם את בית אלהינו. ויש מקומות שאין נזהרין בזה וכתבו האחרונים שהטעם דכיון דיש שם הרבה בתי עו"ג שגבוהים מביהכ"נ א"כ בלא"ה ליכא הכירא לביהכ"נ ומ"מ לאו לכתחלה ליזהר בזה בכל מה דאפשר כי בגמרא החמירו מאד ע"ז עי"ש וכן כתב בש"ת: (ו) העשויים לגוי. ר"ל לגוי בעצמו ואין משתמשין בחוכן כלל לכן (ו) אפילו הבתים עצמן גבוהין לית לן בה: (ז) על גביו. ר"ל וא"כ הביהכ"נ נמוך ממקום דירתו אפ"ה שרי: ג (ח) בקרן אחד מביהכ"נ. ר"ל שהגביה רק זוית אחד מכותלי ביהכ"נ. ודוקא שהגביהו ע"י בנין כגון בגג או עליה (ז) אבל לא כמו שעושין קצת שמוחבין עמוד ברזל בקרן אחת ולא הועילו כלום בתקנתן: ד (ט) אין מספיק לו. ר"ל דאלו בנה כותל ברשותו נגד חלונו של חבירו דינא הוא דצריך להרחיק ד"א כדי שלא יאפיל את חלונו ודי אבל בביהכ"נ דצריך אור גדול מהני (ח) החזקת חלונות שיש להם מכבר שיהיה צריך להרחיק יותר ולא נתבאר כמה יותר ועכ"פ בשמונה אמות ודאי סגי ועיין בש"ת בשם הנו"ב ועיין בפמ"ג שמסתפק לענין עזרה ועזרת נשים אם גם שם לא סגי בד"א ולדעתי נראה דהנו דלא לוסיף עלה דבלא"ה גם עיקר דינא דהמחבר אינו ברור עיין בחידושי רע"א. כתב רמ"א בתשובה ס"ס ל"ב חלר ביהכ"נ שאין בו תשמיש נוטע לרבים אין יכולין למחות ליחיד שפותח שם חלונותיו [דכפותח חלונו נגד רה"ר דמיא] אבל אם הקהל פותחין חלונות ביהכ"נ לאצילו (ט) יכול הוא למחות בידם עכ"ל ודין זה (י) מיירי שהיחיד פותח חלונותיו למקום שהוא מהלך לרבים וא"א

שערי תשובה

לצבור. ועיין בשאל אברהם ס"ק ג' מ"ש מופה ע"ש ול"ל כיפה עיין שם: *[ב] העיר. עבה"ט ועיין בבכ"ש בשבת דאם מ"ו העיר נחרבת מאותו עון אין הקב"ה עתיד להחזירה עיין שם לכן הרבה צריך ליזהר בכל מה דאפשר: *[ג] מספיק. עבה"ט ועיין בשו"ת נ"ב מהדורא תניינא סימן נ"ז באחד שקנה בית וחלר מעכרי וחלונות בהכ"נ פתוחים לאותו חלר ורולה

ביאור הלכה

דומיא מה שכתב הרא"ש בת' כלל י"ג בעין זה ע"ש ועוד שהרי כופין לבנות ביהכ"נ לתפלה כ"ש ביהמ"ד המיוחד לתורה שהיוצו יותר גדול וע' בשבת דף י' רבא חזייה לרב המנונא וכו' אמר מניחין חי עולם ועוסקין בחיי שעה עיי"ש בפרש"י ועיין בסימן קנ"ג סעיף ג' וסעיף ו':

* בירניות ומגדלים. בר"ן איתא בירניות ומגדלים שעשויים לחוזק וכן בערוך פירש על קשקושי ואבריחי שהם מבצרים ולפ"ז אין מקום להקל בגג שהוא משופע ואין ראוי לתשמיש מלמעלה דהגמרא לא הקיל אלא במבצר אמין שם דירה עליה כלל והוא עשוי רק לחיזוק העיר [וקצת משמע כן גם ברמב"ם בפי"א מהלכות תפלה ע"ש] ועיין במאירי שכתב ג"כ בענין מה שכתבנו: * לא תהא גבוה יותר מביהכ"נ. אין ר"ל לאסור דוקא היכא שעצם הבית נבה גבוה מביהכ"נ אלא אפילו היכא שעצם הבית אינו גבוה וכל בגילוף תחתית הגג מקום שמשתמשין שם כשעומדים על העליה גבוה יותר מביהכ"נ נמי אסור דשיפועו אינו מגרע בזה כיון שעכ"פ יכול להשתמש שם דאותו מקום שבגג נחשב ככותלי עליה כן מוכח ברא"ש שם: * אין פותחין וכו'. ובמקום הדחק פשוט הוא

הגהות ותיקונים: א) אימת: ב) בפרק הקורא את המגילה עומד:

(א) פשוט: (ב) א"ר וש"א: (ג) משוס דברב עם הדרת מלך ועוד שע"י התחלקות בא"ש כמה מכשולים והזיקות לדקות ולתלמוד תורה בצבור וכה"ג: (ד) כן מוכח מהמקור שהביא המ"א מיו"ד סימן ע"ר ע"ש: (ה) סמ"ע חו"מ סימן קס"ג: (ו) פמ"ג: (ז) מ"א: (ח) מ"א: (ט) ואם אין היזק הרבה לראובן יכנס עמהם לפנים משורת הדין והכל לפי ההיזק ולפי ראות עיני הדיין [א"ר ע"ש מה שכתב עוד בזה]: (י) מ"א:

*) [ג] *) [ה]

א מגילה דף כ"ח

הצד (ו) [ד] שמתפללין בו (י) * באותה העיר שאם מתפללין למערב יפתחוהו למזרח כדי שישתחוו מן הפתח (יא) נגד הארון * שהוא ברוח שמתפללין נגדו: הגה (יב) ועושין (ז) בימה * בתמצע ב"ה שיעמוד עליה הקורא בתורה ושמעו כולם (יג) וכשמתפלל הש"ץ פניו כלפי הקדש (יד) וסדר הישיבה כך היא הזקנים יושבים פניהם כלפי העם ושאר העם כולם יושבים שורות שורות פניהם כלפי הקודש ופני הזקנים (טור):

קנא דיני קדושת בהכ"נ. ובו י"ב סעיפים:

א א בתי כנסיות ובתי מדרשות אין נוהגין בהם (א) * קלות (ת) ראש כגון שחוק והתול

שערי תשובה

לבנות סמוך לבהכ"נ צריך להרחיק עכ"פ יותר מד' ולא יותר מח' והבדל שבין ד' לח' יכריעו חכמי העיר לפי ראות עיניהם כמה הצורך לבהכ"נ ובענין החזקה שהחזיקו הקהל נשא ונתן בזה לפי הענין והעלה דהרוצה לבנות הוא נקרא מוציא כמ"ש הסמ"ע ולכן הדין עם הקהל עיין שם ועיין בבר"י כ"כ בשם מהר"י זיין. וכתב שם שזה בהוברר שכבר הוקדש לבהכ"נ אבל בבית שבאחר שהחזיקו להתפלל ובתוך הזמן קנה רשותן כל אותו חצר ואחר הרבה שנים רוצה לבנות בהכ"נ נגד החלונות וטוענין שהוא קנינו והם טוענים שהחזיקו בו והיה קודש הדין עם רשותן עד שיביאו היחידים ראיה שהוקדש לבהכ"נ עיין שם ונראה טעמו משום חזקה שאין עמה טענה ולי נ"ע בזה ועיין בשו"ת נ"ב ובחות יאיר סימן נ"ט: *[ד] שמתפללין.

באר היטב

שאין בו תשמיש בנוע אין יכולין למחות ליחיד שפותח שם חלונות אבל אם הקהל פותחין חלונות בהכ"נ לאורו יכול הוא למחות בידם עמ"א. [ובספר אליהו רבה הביג על מ"א בזה]: (ו) שמתפללין. נ"ל דאם היה הפתח בצד א' ואחרבה הבהכ"נ ולו קצת מהניגים לעשות הפתח כדינה אין האחרים יכולין למחות אפילו הם הרוב ואע"פ שמשנים סדר הישיבה יקוב הדין ביניהם מ"א: (ז) בימה. ואין עושין יותר משש מדרגות לבימה זוהר ויקהל. אסור לישב בין הבימה להיכל שיהא אחוריו כנגד ההיכל דגנאי הוא ואיסורא נמי איכא דהעומד על הבימה כשמשתחוה לצדך נראה כמשתחוה לו לצדם ט"ז מ"א. [כתב אמונת שמואל סי' נ"ה גבאי צדקה שסייד וכייד במעות צדקה אין לכתוב זאת נעשה בפקודת גבאי צדקה פלוני בבית הכנסת ואפילו כבר נכתב יכולין למוחקו אם לא שנעשה בממונו]:

(ת) ראש. ובעון זה נהפכין הבהכ"נ לבית עבודת כוכבים סמ"ק. אסור לשחוט בבהכ"נ מבי"ט מ"א. כתב הרא"ש מ"א סי' ע"ט דאפי'

ביאור הלכה

דאינו מעכב כלל: * באותה העיר. עיין במ"ב מש"כ בשם המ"א ולא העתקתי דברי הפרישה ופמ"ג שמפקפקין בעיקר הדין אחרי דלא מצינו מי שחולק בהדיא על דברי הגהת מיימוני בשם התוספות ואדרבה מהב"י וד"מ האורן מוכח בהדיא דס"ל לדינא כווותיה וגם באחרי במגילה פרק הקורא עומד מבואר ג"כ בהדיא כהגהת מיימוני וכן בתר"י בפ"ק דברכות כתב בהדיא בשיטת רש"י ור"י דבבבל היו פתחי בתי כנסיותיהן במערב והיו משתחוין למזרח כמו במדינותינו ע"ש וכן הח"א העתיק דבר המ"א לדינא. ודע דלעיקר דינא דתוספתא כתב באחרי דאין קפידא אלא בפתח שרוב הצבור נכנסין בו אבל שאר פתחים מותר לעשות בכל הצדדים. ודע עוד דדין השו"ע הוא רק על פתח ביהכ"נ עצמו משא"כ פתח הפרוחזור אין קפידא כלל בזה כ"כ בח' תתס סופר ופשוט:

* שהוא ברוח וכו'. עיין במ"ב ולדין זה יש מקור מהתוספתא כמבואר בביאור הגר"א ע"ש וא"ע במקומות שמפני הדוחק א"א להם בשום פנים להעמידו בכותל המזרח ומוכרחים להעמידו בצפון או בדרום לאיזה צד יתפללו הקהל אם למזרח מפני שהוא נגד ירושלים או מוטב שיתפללו כלפי הקודש דהוא האורון: * באמצע בהכ"נ. כן מבואר ברמב"ם וטור ומנהג קדוש הוא ומקורו במסכת סוכה נ"א ע"ב כמו שכתב הגר"א ובעו"ה באיזה מקומות פרצו מנהג קדומים זה והתחילו לעשות הבימות סמוך לארון הקודש מפני שרצו ילך בדרכי העו"ג כמו שעושין בהיכלות שלהן [שקורין טעמפיל] ויש לקרוא עליהן ושכח ישראל עושהו ויבן היכלות וכבר האריכו הפוסקים האחרונים בגנות האנשים האלה עיין בתשובת ח"ם סימן כ"ח ותשובת מחולת המתנים ותשובת אמרי אש:

* קלות ראש. ומ"מ אף שנעבדו עבירות גדולות בהיכל"נ מ"מ מותר

(יא) נגד הארון שהוא ברוח וכו'. והטעם שצריך לקבוע הארון שם מבואר ברמב"ם וטור וז"ל ובוניו היכל זה ברוח שמתפללין כנגדו באותה העיר כדי שיהיו פניהם אל מול ההיכל כשיעמדו לתפלה: (יב) ועושין בימה וכו'. ואין עושין יותר משש מדרגות לבימה [מ"א בשם הזוהר]: (יג) וכשמתפלל הש"ץ וכו'. הרמ"א קיצר כאן וז"ל הטור ובעת שש"ץ עומד בתפלה יורד לארץ לפני התיבה ופניו כלפי הקודש כשאר העם: (יד) וסדר הישיבה וכו'. ועכשיו אין ענין לסדר זה (יב) כי קונין המקומות מ"מ יזהרו שלא יעשו שום מקום לישב עליו בין הבימה ובין ההיכל באופן שיהיה פני היושב נגד הבימה ואחוריו להיכל דגנאי הוא ואיסורא נמי איכא דהעומד על הבימה לצדך ומשתחוה נראה כמשתחוה לו (יג) אם לא שיעשו המקום מן הצדדין. וכתב הפמ"ג דעכשיו שעושין מקומות אצל הבימה שקורין אלמימר"א ופני היושב להיכל ואחוריו לבימה אף שאחוריו לפ"ת מ"מ רשות אחרת היא הבימה:

משנה ברורה

ואע"א להם לבנות במקום הזה בשום פעם דאל"ה יכולין למחות דשמא ילבו הקהל לבנות במקום הזה והוא יטענו שיש לו חזקה בחלונותיו ויתחה מלבנות ואע"ג דפסק רמ"א בח"מ סוף סימן קמ"ט דאין מועיל חזקה בשל קהל מ"מ (יא) יכולין לומר דלא ניחא להו למיקם בהדיה בדינא ודיינא. כתב בפ"ח סימן תתט"ז חלון שהולך כנגד ר"ה ובני אדם עוברים דרך שם לביהכ"נ לא יפכו מי רגליים מן החלון לפי שיש שהולכין בהשכמה לביהכ"נ וכשהולכין בחושך לא יוכלו להזהר שלא יתזגפו במי רגליים וכתב שמור רגלך כאשר תלך אל בית האלהים עכ"ל ובלא"ה יש ליזהר שלא לשפוך שופכין במקום מהלך בני אדם שלא יחליקו בם דהוא כמו בור בר"ה. כתב בספר שארית יוסף שכני ביהכ"נ שיש להם בית הכסא שמגיע ממנו ריח רע לביהכ"נ צריכין להרחיקו ואפילו אם קדם הבית הכסא לבנין ביהכ"נ אפ"ה צריכין לסלקו דשאני הזיקא דרבים מהזיקא דיחיד אלא שצריכין לתת לו דמיה ודמיא להא דמבואר בח"מ סימן קנ"ה סב"ב ע"ש ועיין מה שכתב המ"א בסוף סימן קנ"ד בזה: דה (י) באותה העיר. ולפיכך במדינות אלו שאנו מתפללים ומשתחוים נגד מזרח (דהיינו מפני שאנו יושבין בצד מערבו של א"י) צריך לעשות פתח הביהכ"נ במערב כדי שישתחוה מן הפתח נגד ארון הקודש. כתב המ"א דאם היה הפתח בצד אחר וחרב הביהכ"נ ולו קצת מהניגים לעשות הפתח כדינו אין האחרים יכולים למחות אפילו הם הרוב ואע"פ שמשנים סדר הישיבה יקוב הדין ביניהם ועיין בבה"ל:

(יא) נגד הארון שהוא ברוח וכו'. הרמ"א קיצר כאן וז"ל הטור וז"ל ובוניו היכל זה ברוח שמתפללין כנגדו באותה העיר כדי שיהיו פניהם אל מול ההיכל כשיעמדו לתפלה: (יב) ועושין בימה וכו'. ואין עושין יותר משש מדרגות לבימה [מ"א בשם הזוהר]: (יג) וכשמתפלל הש"ץ וכו'. הרמ"א קיצר כאן וז"ל הטור ובעת שש"ץ עומד בתפלה יורד לארץ לפני התיבה ופניו כלפי הקודש כשאר העם: (יד) וסדר הישיבה וכו'. ועכשיו אין ענין לסדר זה (יב) כי קונין המקומות מ"מ יזהרו שלא יעשו שום מקום לישב עליו בין הבימה ובין ההיכל באופן שיהיה פני היושב נגד הבימה ואחוריו להיכל דגנאי הוא ואיסורא נמי איכא דהעומד על הבימה לצדך ומשתחוה נראה כמשתחוה לו (יג) אם לא שיעשו המקום מן הצדדין. וכתב הפמ"ג דעכשיו שעושין מקומות אצל הבימה שקורין אלמימר"א ופני היושב להיכל ואחוריו לבימה אף שאחוריו לפ"ת מ"מ רשות אחרת היא הבימה:

א (א) קלות ראש. כי הם נקראים מקדש מעט כמו דכתיב ואהי להם למקדש מעט. ובמקדש כתיב ואת מקדשי תירלו שיהא מורלו

שער הציון

(יא) פמ"ג ומגן גבורים: (יב) ט"ז בשם הלבוש: (יג) פשוט וכן המנהג להתיר כיון שאין אחוריו נגד ההיכל ממש ועיין בפמ"ג דאין דברי הלבוש

*[ו]

(ב) ושיחה בטילה (ג) * ואין אוכלים ושותים בהם ולא מתקשטין בהם ולא מטיילין בהם ולא נכנסים בהם * בחמה (ד) מפני החמה ובגשמים מפני הגשמים * [ב]ות"ח ותלמידיהם (ה) מותרים (ו) לאכול ולשתות בהם (ג) (ז) מדוחק. (ח) * וי"א דבבה"מ אפי' שלא מדוחק (ט) שרי (ר"ן פ' בני העיר). * [ו]אין מחשבים

ב רמב"ם פי"ח מה"ח ממשמעות הגמרא שם ג שם בגמרא

באר היטב

נעשה בבית הכנסת עבירה שמלאו לשמש מתעולל עם נערה אחת שמותר להתפלל שם וכל קדושת בהכ"נ עליו ע"ש. כתב בשארית יוסף סי' כ"ח שכני בהכ"נ שמגיע מהם ריח רע לבהכ"נ לריכים להרחיק ע"ש: (ב) מדוחק. עמ"א וט"ז:

משנה ברורה

מורלו של השוכן בה עליו וכתב בסמ"ק שבעון קלות ראש בביהכ"נ נהפכין לבית ע"ג ס"ו: (ב) ושיחה בטילה. היינו אפילו שיחת חולין שהיא לצורך פרנסה דבחון שרי בביהכ"נ אסור ובפרט שיחה בטולה לגמרי דבודאי שראוי למנוע תמיד מזה [פמ"ג] ובזוה"ק פ' ויקהל הפליג מאד בגודל העון הזה וכ"ש שיש ליזהר בביהכ"נ ובהמ"ד מעון דבוריס אסורים כגון לשה"ר ורכילות ומחלוקת וקטטות כי מלבד שהם עונות חמורים מאד עוד יגדל העון יותר במקום קדוש כי הוא מזלזל בכבוד השכינה ואינו דומה החוטא בינו לבין עצמו לחוטא בפלטין של מלך לפני המלך ועוד תגדל הרעה בזה שהוא מכשיל גם את הרבים בעונות החמורות הנ"ל כי האי תגרא דמיא לבדקא דמיא ומתחלה הוחתל העון באיזה אנשים ולבסוף יתלקטו ויתחברו חבורות חבורות לריב איש ברעהו עד שנעשה כל הביהכ"נ כמדורה גדולה ובעו"ה בחין מזה כמה פעמים לידי חרפות וגידופין והלבנת פנים ברבים [וגם פעמים רבות בפני הס"ת שזה ג"כ עון חמור בפני עצמו כי אפילו המבזה חבירו בפני ת"ח אחז"ל [סנהד' פרק חלק] שהוא אפיקורוס ואין לו חלק לעוה"ב וכ"ש למבזה חבירו בפני הס"ת וכבוד השכינה וכמו שכתב בעין זה בתשובת מהרי"ו סימן קנ"ב עי"ש] ולידי הכאות ומלשינות וגודל חילול שם שמים בין האומות ומי גרם לכל זה אם לא הראשון שהתחיל בעבירה תחלה ובודאי לע"ל יטול שכר כנגד כולם ע"כ הירא וחרד לדבר ה' יהיה תמיד עיניו ולבו לזה שלא לדבר שום דבריס בטליס בביהכ"נ ובהמ"ד והמקום הזה יהיה מיוחד אצלו רק לתורה ולתפלה:

(ג) ואין אוכלין וכו'. והה"ה דאין עושין בהן (א) שום מלאכה: (ד) מפני החמה וכו'. ולא מהני (ב) שיקרא או ישנה מעט בכניסתו כדלקמן מאחר שיוכל ליכנס לבית של חול להנגל מהחמה והגשמים אם לא שעסק מקודם באיזה דבר הלכה בחוץ והתחילו גשמים לירד (ג) שאז מותר לו ליכנס לביה"מ כדי שלא יטרידוהו הגשמים: (ה) מותרים וכו'. והה"ה (ד) דאם הוצרכו אנשי העיר לפי שעה להאכיל בהם אורחים עניים או להשכיבן שם דמותר אבל זהו רק דוקא (ה) בבני בנסיות שבחולה לאדם (ו) ויש אוסרין גם בזה ובראה (ז) דבמקום הדחק אין להחמיר בזה: (ו) לאכול ולשתות. והה"ה (ח) ליתן דברי אכל (ט) לעשות קפנדריא או ליכנס בהם בחמה מפני החמה ובגשמים מפני הגשמים וכל הני דלקמן וכ"ש שחוק והיתול ושיחה בטלה אסורים דאטו ת"ח אינו מוזהר על מורא המקדש: (ז) מדוחק. היינו שהיה מקום לחוק לתלמידים והוצרכו לאכול שם והמ"א כתב דלאנשים הלומדים שם בקביעות לעולם שעת הדחק הוא דאם יצטרך ליכן לאכול ולשתות בביתו בודאי יתבטל מלימודו אבל אם אין לומדים בבית הכנסת ובבית המדרש אסורים לאכול ולשתות שם וכן הסכימו כמה אחרונים: (ח) וי"א בבית המדרש וכו'. אף דקדושת ביהמ"ד חמורה יותר מביהכ"נ כדלקמן בסימן קנ"ג ס"א ס"ל דלענין חכמים ותלמידיהם (י) שלומדים שם בקביעות התירו להם אפילו שלא מדוחק משום דביהמ"ד הוא בתו ולאו דוקא אכילה ושתיה (יא) דה"ה לכל תשמישיהם שרי: (ט) שרי. עיין בלבוש וב"ח שמלדדים כן לדינא

ביאור הלכה

להתפלל ולתת שם ס"ת. תשובת רא"מ מ"א סימן ע"ט:

* ואין אוכלין ושותין בהם. אסור לשתות מים בביהכ"נ ובביהמ"ד למי שאינו מ"ח תשובת רשב"ש סימן רע"ד והמנהג עתה ששותין העם מים בביהכ"נ [בנכי יוסף] ואפשר שסומכין העולם על הסוברין דבתי בנסיות שבח"ל על תגאי הן עשויין ומועיל אף בישוב. ולפ"ז בא"י אין טעם להתיר ונראה דמי שלומד בביהמ"ד אפילו שלא בקביעות יש להקל בזה כשלמד לשמות די"ל דהוי בזה צורך מצוה כדי שלא יתבטל מלמודו וכדבסעיף ד'. ועכ"פ הדין דאכילה לא מזכר בשו"ע אם דוקא קבע או אפי' עראי אסור ועיין בס"ג דלענין שינה [1]בביהכ"נ מזכר דאפילו עראי אסור ופה לא מזכר ש"מ לכאורה דוקא קבע או דילמא דאפילו עראי לא עדיף עכ"פ משמיה ומ"מ צ"ע: * בחמה מפני החמה. והה"ה בשינה מפני השינה [מוספתא]: * ות"ח ותלמידיהם. ואין חילוק בין בתי בנסיות ובתי מדרשות שבא"י לשל מולה לאדון: * וי"א דביהמ"ד וכו'. הנה המעיין בר"ן יראה דלשיטתו מותר בביהמ"ד לת"ח אפילו לינכס בחמה מפני החמה ובגשמים מפני הגשמים דכמיתו עשויה לגמרי [ופשוט דלבד מקלות ראש] אך מדלא הזכיר הרמ"א קולתו בזה משמע דלא תפס שיטתו רק לענין אכילה ושתיה דאפילו שלא מדוחק שרי ומסתברא דיש להקל גם לענין שאר תשמישין הואיל שלומדים שם כל היום. ודע עוד דאף דלדעת הר"ן אין לנו מקור להקל בביהכ"נ אפילו מדוחק [וכך בבבל (או ה"ה בחו"ל ובדלקמן בס"ב בס"י[2]) משום דעל תגאי הן עשויות עיין שם בר"ן] מ"מ מדלא הזכיר הרמ"א את דעתו בזה משמע דלענין זה תפס להקל כדעת המחבר שהיא ע"פ שיטת הרמב"ם וש"פ: * ואין מחשבין בהם חשבונות. היינו אע"פ שבני העיר צריכין לאותן חשבונות ואין להם מקום להתאסף שם מפני שהוא קלות ראש בכבוד ביהכ"נ [הרמב"ן בליקוטיו] ור"ל דאע"פ

יוסף סי' כ"ח שכני בהכ"נ שמגיע מהם ריח רע לבהכ"נ לריכים להרחיק ע"ש: (ב) מדוחק. עמ"א וט"ז:

ביאור הלכה

שאינו מ"ח תשובת רשב"ש סימן רע"ד והמנהג עתה ששותין העם מים בביהכ"נ [בנכי יוסף] ואפשר שסומכין העולם על הסוברין דבתי בנסיות שבח"ל על תגאי הן עשויין ומועיל אף בישוב. ולפ"ז בא"י אין טעם להתיר ונראה דמי שלומד בביהמ"ד לשמות די"ל דהוי בזה צורך מצוה כדי שלא יתבטל מלמודו וכדבסעיף ד'. ועכ"פ הדין דאכילה לא מזכר בשו"ע אם דוקא קבע או אפי' עראי אסור ועיין בס"ג דלענין שינה [1]בביהכ"נ מזכר דאפילו עראי אסור ופה לא מזכר ש"מ לכאורה דוקא קבע או דילמא דאפילו עראי לא עדיף עכ"פ משמיה ומ"מ צ"ע: * בחמה מפני החמה. והה"ה בשינה מפני השינה [מוספתא]: * ות"ח ותלמידיהם. ואין חילוק בין בתי בנסיות ובתי מדרשות שבא"י לשל מולה לאדון: * וי"א דביהמ"ד וכו'. הנה המעיין בר"ן יראה דלשיטתו מותר בביהמ"ד לת"ח אפילו לינכס בחמה מפני החמה ובגשמים מפני הגשמים דכמיתו עשויה לגמרי [ופשוט דלבד מקלות ראש] אך מדלא הזכיר הרמ"א קולתו בזה משמע דלא תפס שיטתו רק לענין אכילה ושתיה דאפילו שלא מדוחק שרי ומסתברא דיש להקל גם לענין שאר תשמישין הואיל שלומדים שם כל היום. ודע עוד דאף דלדעת הר"ן אין לנו מקור להקל בביהכ"נ אפילו מדוחק [וכך בבבל (או ה"ה בחו"ל ובדלקמן בס"ב בס"י[2]) משום דעל תגאי הן עשויות עיין שם בר"ן] מ"מ מדלא הזכיר הרמ"א את דעתו בזה משמע דלענין זה תפס להקל כדעת המחבר שהיא ע"פ שיטת הרמב"ם וש"פ: * ואין מחשבין בהם חשבונות. היינו אע"פ שבני העיר צריכין לאותן חשבונות ואין להם מקום להתאסף שם מפני שהוא קלות ראש בכבוד ביהכ"נ [הרמב"ן בליקוטיו] ור"ל דאע"פ

שער הציון

סומר בסמ"ב הט"ז ביו"ד רפ"ב להתיר לרבנים לדרוש אצל אה"ק אף שאחוריהם להיכל משום דס"ת ברשות אחרת דאפי' שעה שאני: (א) דהפסלת חבלים שנזכר בגמרא אסור הוא משום דהוא מקום מרווח וה"ה שאר מלאכות [רש"ל]: (ב) כן משמע במגילה כ"ח ע"ב בגמרא האי דעיילין לבי כנישתא לאו משום מיטרא וכו' ומיפוק ליה דהא למדו שם אח"כ א"ו דבכל גווני אסור כיון דבוגתו העיקר להנגל מהגשמים ולא דמי למה שהמיר הגמרא ע"י עצה זו בשלרין לקרות לאיזה אדם הבא אין לו עצה אחרת: (ג) גמרא שם: (ד) ט"ז בשם הרמב"ן וכפי מה שהועתק דברו בב"י והטעם משום דבתי בנסיות שבחו"ל על תגאי הן עשויות [פמ"ג] ולפ"ז דעת הט"ז לפסוק דעל תגאי הן עשויות גם בישובן דלא כדעת המחבר לקמן וגם דמה שאמרו בתי בנסיות שבבבל על תגאי עשויות לאו דוקא בבל [ודלא כדעת הרמ"א בסק"ב] וכן הוא ג"כ דעת הא"ר דבבל לאו דוקא: (ה) פמ"ג: (ו) הוא לפי דעת הרמ"א דבבל דוקא על תגאי ולכך המחבר בסימן רס"ט אות ב' ע"ש וגם דבשובן לא מהני תגאי: (ז) כיון שהוא צורך מצוה: (ח) כן מפורש בתשובת הרשב"א ח"ד סימן רע"ח וע"ש שכתב דה"ה לכל תשמישי ת"ח שמותר כשהמקום דחוק לו וכעין זה משמע ג"כ בלקוטי הרמב"ן על מגילה ע"ש שהביא ראיה לזה מירושלמי והובא תמלית דבריו בר"ן ע"ש ועיין מה שנכתוב לקמיה בסעיף ג': (ט) כ"מ ממ"א וכ"כ בית אהרן וכן מלדד הפרישה בחידוש ל' עי"ש ולא הבתקתי לענין טיול דבדמוזס משמע דלת"ח מותר וגם לא זכרתי לענין להתקשט דבגמרא מוכח דריב"ל אחין ריאותין קמי וריאות פירש"י דהיינו קישוט: (י) כ"מ בר"ן וכ"כ בח"א: (יא) כן מוכח מר"ן וע"ש דאף ליכנס מפני הגשמים ג"כ מותר לדידיה ועיין בה"ל:

הגהות ותיקונים: א) במ"ב בסי"א:

הארות והערות: 1) עיין סוף סימן תריי"ט שמתיר לישון בביהכנ"ס ביו"כ:

בהם חשבונות [ד]אא"כ הם של מצוה כגון קופה של צדקה ופדיון שבוים [ה]ואין מספידים בהם אא"כ יהיה ההספד לאחד מגדולי (ג) (י) העיר שכל בני העיר מתקבצים ובאים להספידו ואם צריך ליכנס בהם לצרכו כגון לקרוא לאדם יכנס ויקרא מעט או יאמר דבר (ד) (יא) שמועה (יב) ואח"כ יקראנו כדי שלא יהא נראה כאילו נכנס לצרכו ואם אינו יודע לא לקרות ולא לשנות יאמר לאחד מהתינוקות קרא לי פסוק שאתה קורא בו או ישהא מעט ואח"כ יצא שהישיבה בהם מצוה שנאמר אשרי יושבי ביתך: ב (שיעור הישיבה (יג) כדי הלוך ג' פתחים) (לדעת הי"מ נפי' ל' סוף סעיף כ[ב]): ב [ו]וי"א שמה ששנינו בקדושת בתי מדרשות ר"ל של רבים דומיא דבהכ"נ אבל יחיד הקובע מדרש בביתו (יד) לצרכו אין לו קדושה כ"כ: ג (טו) [ז]אין ישנים (ה) [ח] בבהכ"נ אפי' שינת עראי (טז) * אבל בבית המדרש מותר: ד (יז) [ח]לצורך בהכ"נ מותר לאכול (יח) ולישן (ו) בתוכו (יט) ומטעם זה ישנים בליל יום הכפורים בבהכ"נ ואפילו לצורך מצוה אחרת כגון כשנקבצים (כ) לעבר (ז) השנה בבהכ"נ מותר לאכול שם: ה [ט]היו לבהכ"נ שני פתחים לא יכנס בפתח זה * לעשותו דרך לצאת בפתח השני * לקצר דרכו ואם היה הדרך עובר קודם שנבנה בהכ"נ מותר וכן אם לא נכנס בו תחלה כדי לקצר דרכו מותר לעשותו דרך וכשנכנס בו להתפלל (ח) (כא) (*) מותר למי שנכנס בפתח זה לצאת בפתח אחר: ו [י]מותר ליכנס בבהכ"נ במקלו ובתרמילו ובאפונדתו (פי' מיני כיסים מרגוס ומלקוט

ד הרמב"ם שם
ה שם בגמרא
ו הר"י בן מגיש וכ"י [א] ז שם ח הגהת מיי' פי"ח מהלכות תפלה מירושלמי פרק קמא דפסחים
ט מגילה כ"ט
ובכלות ס"ב
(*) (לאפוקי מגירס' הרא"ש והטור) דגרס מצוה י וכן משמע שם בבכלות

שערי תשובה

עבה"ט ועיין בג"ב מ"ח סימן י"ח שאין מוזכר בשום מקום תמונת בהכ"נ. ומן הדין רשאים לעשות שמוה גלעוה ולף בענין אחר אם הטעם לפי שעל תמונה זו המקום מרווח להם יותר אבל אם בשביל שרוצים להדמותו לנחים או להילולי שריס קורא אני עליהם ושכח ישראל עושהו ואין הילות ולכן אין לשנות דבר ממנהגי ישנים ע"ש:

*[ח] בבהכ"נ. עבה"ט. ומ"ש מצא דבר כו' עיין באורך בקצה"ח סי ר' ס"ק ג' ושם כתב דאם אמר יזכה חצילי להקדש זכה לו עיין שם:

באר היטב

(ג) העיר. פי' שמת קרובו של הגדול: (ד) שמועה. פי' של תורה. האריז"ל היה נזהר מאד שלא לדבר בבהכ"נ אפי' דברי מוסר פן ימשך ממנו דברי חול: (ה) בבהכ"נ. וחייב לגעור באותן הישנים בבהכ"נ ומכ"ש אותן שישנים בשעת הדרשה שאז עבירה גורלת עבירה ומסיר אזנו משמוע תורה. המתעטש בבהכ"נ אין אומרים לו רפואה מיימוני ענ"ז [ובאליהו רבה המיר במקום שמותר להפסיק והמיל רמיה לדבריו ועיין ספר חסידים סי' תתרי"ג. מצא דבר בחצר בהכ"נ זכה בו ולא אמרינן דחצר להקדש (אגודה ריש מעילה) ושיחת הילדים איסור גדול בבהכ"נ של"ה): (ו) בתוכו. ולא יכנים מטתו לשם מ"ש: (ז) השנה. שאין בה קלות ראש דאין עולין לה אלא בפת וקטניות: (ח) מותר למי. ל"ל מצוה למי וכו' מ"ש ע"ש

ביאור הלכה

שהוא לורך רבים וכ"ש חשבונות של יחיד: * אבל בביה"מ מותר. ובנתי מדרשות שלנו שמתפללין בהם ג"כ לכאורה לאו גריעא מבהכ"נ לגב ואסור אפילו עראי ולפי הטעם שהסברנו בסקט"ז אפשר דשרי וצ"ע: * לעשותו דרך. אם לא שיקרא או שישהא שם מעט וכנ"ל:

* לקצר דרכו. שאסור ליכנס בהם אלא לדבר מצוה [רמב"ם] ואם הוא הולך לדבר מצוה אפשר דשרי [פמ"ג] ולא נהילא שמדברי הרמב"ם אין ראיה להקל דהרמב"ם מיירי דהכניסה לבהכ"נ היה בשביל דבר מצוה דאז ממילא מותר אח"כ ג"כ לקצר דרכו משא"כ בזה שנכנס בכוון דרך בהכ"נ רק כדי לקצר דרכו והמצוה שמקוה לעשותה אלא יוכל לעשותה אפילו אם לא יעשה בהכ"נ קפנדריא מסתברא דאסור:

שערי תשובה

קנ"ג ס"ח לענין בהכ"נ וה"ה לענין זה: ג (טו) אין ישנים וכו'. ומיירי באנשים דעלמא אבל לת"ח בשלומד שם כבר ביארנו בסק"ו דשרי: (טז) אבל בביהמ"ד מותר. ר"ל (יג) שינת עראי ועיין בחידושי רע"א שמפקפק בהיתר זה ואפשר דכיון שבהמ"ד עשוי לשהות שם זמן הרבה ללמוד ולשמוע דברי תורה וקשה ליזהר משינת עראי ע"כ לא אסרו זה[א] לשום אדם. ולת"ח הלומד שם בקביעות מותר אפילו שינת קבע [כ"מ בלבוש]: ד (יז) לצורך בהבה"נ. כגון מי ששומר אותו וכה"ג: (יח) ולישן בתוכו. ולא יכנים מטתו לשם [מ"א] ובא"ר חולק עליו וכן בחידושי רע"א עי"ש: (יט) ומטעם זה וכו'. ר"ל כדי לשמור הנרות: (כ) לעבר השנה. עיין במ"א שהביא בשם הגהת סמ"ק דלא הותר בסעודת מצוה אלא כגון סעודת עיבור שנה שאין בה קלות ראש שהיתה עשויה בפת וקטניות בלבד ור"ל לאפוקי סעודת מצוה שיש בה שכרות אסור אף בבית המדרש [פמ"ג ע"ש] (יד) ומ"מ הנוהגין להקל לעשות סעודת פיוט הש"ס בביהמ"ד מפני שאין להם מקום אחר מרווח וזה אין למחות בידם דיש להם על מי לסמוך: ה (כא) מותר למי שנכנס וכו'. ל"ל מצוה למי שנכנס [אחרונים] ובגמרא מייתי לזה מקרא שנאמר ונבוא עם הארון לפני ד' במועדים הבא דרך שער לפון להשתחות יצא דרך שער

שער הציון

(יג) ואף דבירושלמי איתא בשם ריב"ל דבהכ"נ ובהמ"ד לחכמים ולתלמידיהם משמע דשניהם שוין הם וכיון דבהכ"נ דוקא מדוחק הוא הדין ביה"מ י"ל דבאמת מי שלומד בקביעות שם אם יצטרך ליך ולחפש מקום לאכילה ושתיה או לשאר תשמישו גם זה בכלל דחק הוא וכמו שהארין המ"א בזה ונוכל לערף לזה דעת האו"ז דמתיר לת"ח בכל מקום: (יג) יו"ד רמ"ו ס"ק ט"ו ומידושי רע"א: (יד) כי ידוע שיטת הרמב"ן ורשב"א ת"ד סי' רע"א דבהכ"נ שנבנל על מנאי הוא אפילו בישובן ומותר לצורך עניים או לצורך רבים לפי שעה ורש"י ותו"ז ג"כ ס"ל דעל מנאי אפילו בישובן וגם יש נוסחאות בירושלמי דגורסין בשבתות ובר"ח ואז טדאי לא היה פת וקטניות בלבד ועיין בא"ר סק"ב:

*[ה]

הגהות ותיקונים: א) בשם נמוקי יוסף: ב) ומרדכי ריש פרק השותפין:

ליקוטי דברי הרב א) ובשו"ע הרב בחלק יו"ד הלכות ת"ת פ"ד הל' י"ב כתב לענין ביהמ"ד שאין ישנים לא שינת קבע ולא שינת עראי אלא מדוחק כגון מי שלומד יומם ולילה בבה"מ והוא בענין שאם יצטרך לילך לישון בביתו ימשך מזה ביטול תלמוד תורה, התירו לו לישון בבית המדרש.

הלכות בית הכנסת סימן קנא

ומתרמיליה). [כ]ויש אוסרים ליכנס בו (כב) * בסכין ארוך (כג) * או בראש מגולה: ז [ל]יכול (כד) לרוק (ט) בו ובלבד (כה) שישפשפנו ברגליו או שיהיה שם (כו) גמי שאם ירוק לתוכו לא יהא נראה: ח [מ]טיט שעל רגליו ראוי לקנחו קודם שיכנס להתפלל וראוי שלא יהא עליו ולא על בגדיו שום לכלוך: ט [נ]נוהגים בהם כבוד (י) לכבדן ולרבצן (פי' כנוד נקוי הבית. ריבוץ זריקת המים על פני הקרקע). [ס]ונוהגין (כז) להדליק בהם נרות לכבדן: י [ע]אפי' (כח) לאחר (יא) שחרבו עדיין הן בקדושתן וכשם שנוהגים בהם כבוד בישובן כך נוהגים בחרבנם חוץ מכבוד ורבוץ ואם עלו בהם עשבים (כט) תולשים אותם ומניחים אותם במקומן משום עגמת נפש (ל) כדי שיראו העם ותעיר רוחם וישתדלו לבנותם: יא (לא) [פ]אם בשעת בנין בהכ"נ (יב) (לב) התנו עליו * להשתמש בו מותר להשתמש בו (יג) (לג) בחרבנו * אבל (לד) בישובו * לא מהני (יד) תנאי ואפילו בחרבנו לתשמיש מגונה (לה) כגון

כ ל"ח כשם מהר"ם[א] ל שם בגמרא ושם מירושלמי[ב] מ"מהר"י בן חביב ג מגילה כ"ח ס טור ע שם בגמרא ס"ס

באר היטב

ועיין ע"ח: (ט) בו. דוקא שלא בשעת תפלה והאר"י ז"ל היה מזהר מרקיקה אפילו שלא בשעת התפלה: (י) לכבדן. רמינו יעקב היה מכבד בזקנו לפני ארון הקודש ס"ח מ"ל: (יא) שחרבו.

משנה ברורה

שער בגד וגו' והטעם כדי שיהיה נראה כמחבר [ר"ן]: (כב) בסכין ארוך. לפי שביהכ"נ שהוא מיוחד לתפלה מארכת ימיו של אדם והסכין מקצר ימי אדם ועיין בא"ר שדעתו שאין להחמיר כ"א בסכין מגולה: (כג) או בראש מגולה. עיין לעיל בסימן ל"ח ס"ג בבה"ל ד"ה ויש אומרים: ז (כד) לרוק בו. ובלבד שלא בשעת תפלת י"ח כדלעיל בסימן ל"ז ס"ב. ויהיה זהיר שלא ירוק בפני חבירו שימאס בה [מגיבה ה']. האר"י (טו) היה מזהר מרקיקה: (כה) שישפשפנו ברגליו. ובשבת שאסור לשפשף יעמיד המגעל עליו עד שיתמעך [אחרונים]: (כו) גמי. או תבן וחול: ט (כז) להדליק. ונהגו להדליק קודם שיכנס אדם להתפלל משום דאמרינן בגמרא מקום שמתפללין בו בעשרה קדמה שכינה ואתיא ועוד שכן היו עושין במקדש [מ"ר בשם הכל בו]: י (כח) לאחר שחרבו. הבתי כנסיות ובתי מדרשות והטעם דכתיב והשמותי את מקדשיכם ולא כתיב ואת מקדשיכם אשימם להורות לנו דקדושיס הם אף כשהן שוממין. ואין חילוק בזה (טז) בין אם הם בתי כנסיות שבא"י ובין שבחו"ל אם לא בהתנו וכדלקמן בסי"ח: (כט) תולשים אותם וכו'. ר"ל (יז) מותר לתלוש אותם ובלבד שיניחם במקומם ולא יטלם משם: (ל) כדי שיראו וכו'. לפ"ז בשם סתרו ביהכ"נ ממקום זה ובנאוהו במקום אחר ואין בדעתם לבנות עוד במקום הראשון (יח) אין שייך דין זה אלא יעשו גדר סביבו שלא יבואו לזלזל שם ואם הוא במקום שיוכלו למכור כנזכר בסימן קנ"ג ימכרוהו [ט"ז]: יא (לא) אם בשעת בנין. אבל לאח"כ לא מהני תנאי כלל [ב"ח וע"ת]: (לב) התנו עליו. משמע דוקא שהתנו בפירוש אבל מסתמא לא אמרינן על תנאי הן עשויות. מ"א דלא כמשאת בנימין (יט) ובא"ר מבלבל לדינא כהמ"ב שמקיל בזה: (לג) בחורבנו. פי' אותו תנאי מועיל שלאחר שיחרב יהיה מותר להשתמש בו אבל כל זמן שקיימת אין תנאו מועיל: (לד) בישובו לא מהני. ודוקא לאכילה ושתיה או ליכנס בחמה מפני החמה ובגשמים מפני הגשמים (כ) דיש בזה משום קלות ראש אבל לשאר תשמישים מהני תנאי [מ"א] ועיין בה"ל: (לה) כגון זריעה. פשוט דה"ה לכל הדברים הנזכרים לקמן בסי' אפילו בתו"ל ר"י בי רב מ"א: (יב) התנו עליו. דוקא התנו בפירוש אבל מסתמא לא עמ"א: (יג) בחרבנו. דוקא שאין דעתם לבנותה אגודה מ"ל: (יד) תנאי. היינו לקלות ראש כגון אכילה ושתיה

ביאור הלכה

* בסכין ארוך. עמ"ב ומסתברא שאין להחמיר בזה אלא באנשים דעלמא שאסורים לאכול בביהכ"נ והסכין שנושא בשם הוא שלא לצורך תשמיש אבל בא"ח שמותר לאכול ובשמות שם והסכין שנושא שם הוא לצורך תשמישו מסתברא דמותר כמו בכל אכילה שלא הוצרך לבסותו רק בעת שגמר להשתמש בו ומתמיל לבדך בהמ"ז: * או בראש מגולה. אפילו במקום שנוהגין ללבש כן לפני הבריס שזהו דרך קלות ראש לפני המקום כאלו אין עליו מורא שכינה וכשיש לו כובע בראשו יש לו אימה וכובד ראש לפני יי' [לבוש]: * להשתמש בו. כתב א"ר בשם הב"ח סימן קנ"ג דאם התנה להתפלל עד זמן פלוני ואח"כ לא יתפלל בו כלל משתמש בו אחר כלות הזמן כל מה שירצה וא"ע בבאופן זה הלא לא נחשב הזמנה כלל כיון שהתנה בהדיא שהוא רק לפי שעה וא"כ אפילו בזה הזמן גופא אין קדושת בית הכנסת עליו וכן מוכח במרדכי שהביא הב"ח [אך לענין קלות ראש נראה שראוי להחמיר בתוך הזמן וזהו שסיימה הגמרא [לפירוש המרדכי] ואעפ"כ אין נוהגין בהן קלות ראש ומאי ניהו משנטוע ור"ל דאף דמלא הדין הזמנה כזו שהוא לפי שעה לאו מילתא היא מ"מ אין לנהוג בה קלות ראש של משנטוע וכ"ש שחוק והיתול ולענין אכילה ושתיה ושאר תשמישין משמע שאין להחמיר בזה] וכמו שכתבנו בסימן קנ"ג בא"ר ס"ק נ"א: * אבל בישובו וכו'. הנה בפירושא דסוגיא דעל תנאי הן עשויות יש כמה שיטות היינו שיטת התוספות והרא"ש דבישובו לא מהני תנאי ובחורבנו מהני ושיטת רש"י והאו"ז דאפילו בישובו מהני תנאי ושיטת הרמב"ן והר"ן וכן דעת הרשב"א בתשובותיו בחלק ד' דאפילו בחורבנו לא מהני תנאי שישתמשו בו לדבר בלא מדותה אבל כשהוא מדותה אפי' בישובו מהני תנאי [מדותה קרי כשהוא להאכיל העניים לצורך שעה או להשכיבן שם] והנה אף שהתחבר העתיק לדינא דבישובו לא מהני תנאי מ"מ נראה מדברי הט"ז בריש הסימן דכשהוא מדותה וכנ"ל יש לתמוך על הרמב"ן דאפילו בישובו מהני ודבין עמו שכן הוא ג"כ דעת הר"ן והרשב"א וגם יש לצרף לזה דעת רש"י ואו"ז דס"ל דאפילו בישובו מהני תנאי. ודע עוד דאפילו לדעת רש"י ואו"ז דס"ל דאפילו בישובו מהני תנאי. ודע עוד דאפילו לדעת רש"י ואו"ז דמהני תנאי אפילו בישובו מ"מ לקלות ראש ממש כגון שחוק והיתול וכיוצא בו פשיטא דלא מהני כדמוכח בגמרא דהדיא עיין שם דאפילו משנטוע אסרו משום דהוא ג"כ קלות ראש: * לא מהני תנאי. עיין במ"א שהביא דדוקא לתנאי של קלות ראש כגון אכילה ושתיה וליכנס בחמה מפני החמה אבל לשאר תשמיש מהני תנאי וקשה דהא מוכח בגרא"ש שם דאפילו לקרוא לאדם בשם ג"כ לא מהני תנאי בישובו ומאי גריעא זה משאר תשמיש דעלמא אלא ודאי דבכל

שער הציון

(טו) ומסתברא דממדת חסידות הוא דעבוד אבל מדינא שרי כדאיתא בגמרא וע"ש דהטעם כי מיתו דלא קפיד אינש ע"ז. ויש לעיין לאותם האנשים העשירים דמקפידים בביתם על הרקיקה א"כ גם בביהכ"נ ובהמ"ד יהיה אסור להם לרוק: (טז) מ"א וש"א: (יז) מפי' המשנה להרמב"ם: (יח) ולשון הט"ז שכתב א"ל לתלוש העשבים אינו מדוקדק כ"כ אלא הכונה א"ל לדקדק שישאר במקומו: (יט) ובאמת מפשטות דברי הטוש"ע ודברי מהר"י בי רב משמע כהמ"א וכ"מ מסתימת הרמב"ם דבתם דין ביהכ"נ ולא הזכיר דבאו"ז מוכח בהדיא כדעת המשאת בנימין [והמ"א לא היה לפניו האו"ז רק מה שהביא הג"א בשמו] ודין זה אין לו הכרע כ"כ מ"מ אין כדאי להקל בזה דהמ"א כתב לאסור וכ"מ מכל הפוסקים הנ"ל וגם הא"ר לא כתב להיתר ודאי והנית בנ"ע: (כ) וכ"ש שחוק והיתול ושיחה בטלה דזה בודאי לא מהני תנאי ועיין בע"ת שכתב דזה אפילו באורבנו אסור דלא עדיף מחשנטוע של רמ"ם:

הגהות ותיקונים: א) הר"מ: ב) ספ"ג:

הלכות בית הכנסת סימן קנא

צ מרדכי פ"ק דשבת ומהרי"ק בסי' קס"ח

זריעה וחשבונות (לו) של רבים לא מהני תנאה בד"א בבתי כנסיות (טו) (לז) שבחוצה לארץ * אבל בבתי כנסיות שבא"י לא מהני (לח) שום תנאי: **יב** ᵃיש ליזהר מלהשתמש בעליה שעל גבי ב"ה (לט) תשמיש קבוע של גנאי כגון לשכב שם ושאר תשמישים (מ) * יש להסתפק אם מותר להשתמש שם: הגה וכל זה דוקא בהכ"נ קבוע שנבנה מתחלה לכך (מא) אבל בית שיחדו לאחר שנבנה לבהכ"נ * מותר

באר היטב

וזריעה הוי קלות ראש ביותר ועגמת נפש מ"א: (טו) שבחו"ל. עמ"א ועיין במגילה דף כ"ח בתוס' ד"ה בתי כנסיות של בבל כתבו דמיירי בחורבנם אבל בישובם אסור ואילו בד"ה ואעפ"כ אין נוהגין קלות ראש כתבו דמיירי בבנינם דאילו בחורבנם שרי בכל הני ע"ש

ביאור הלכה

דבכל תשמיש אסור בישובן וע"ד קושיתו מסימן קנ"ד דמהני תנאי לתשמישי קדושה כגון במטפחת של ס"ת וכיולא בה אפשר שיש לתרץ דבהכ"נ שאני כיון דמצוה שישראל יהיה להם מקדש מעט בכל מקום שהם כדאיתא בסימן ק"נ דכופין זה את זה לבנות ביהכ"נ לכן גזרו חז"ל דביהכ"נ הקבוע לא יועיל תנאי בישובן שישתמשו בה תשמישי חול דא"כ אין שם ביהכ"נ עליו כלל אלא כבית בעלמא משא"כ שם אפילו אם נאמר שאין על המטפחת שם תשמישי קדושה מאי איכפת לן בזה. ודע עוד דקושית המ"א הוא רק לפירש"י וש"פ שמפרשים דעל תנאי הן עשויין היינו שיוכלו להשתמש בו מיכף ואפ"ה ס"ל להתוספות והרא"ש דלא מהני על זמן ישובו ולזה הקשה מסימן קנ"ד אבל לפי"ח שבידינו אין קושיא כלל לענ"ד שהוא מפרש דעל תנאי הן עשויין דכל שעה שירצה יחזור לקדמותיה [וי"ל דאם רבים ירצו בזה והיינו דקמסיים דאפ"ה אין מחשבין בהם תשבוחות של רבים זהה אסור עכ"פ משום קלות ראש אבל אתר תשמישים שאינם של גנאי מותרים רבים להשתמש בו כשירצו משום דאז נפקע קדושתיה וחוזר לקדמותיה ולפירושו ל"ק מזילתא דמיטרא דכל זמן שלא נתרצו בו רבים עדיין בקדושתיה קאי ומתחברא דאף לדידיה אף דרבים מותרים להשתמש בו תשמיש שאינו של גנאי דנעשה אז כמו בית בעלמא תיכף כשחוזרים להתפלל בו חוזר ומתקדש בקדושת ביהכ"נ] וא"כ אין קושיא מסימן קנ"ד דהתם התנאי שישתמש בו אף בעודו בקדושתיה ולזה יש לומר דמהני: * אבל בב"כ שבא"י וכו'. ע' מ"ב והנה על עצם הדין שהתם הש"ע דבא"י לא מהני תנאי יש לעיין דלכאורה אין דין זה ברור לכו"ע [ורק לשיטת התוס' וכדלקמיה] דהנה בגמרא לא נזכר זה כלל בהדיא דבא"י לא מהני תנאי אלא דאמרינן שם דבתי כנסיות של בבל על תנאי עשויין ולא מבעיא אם נפרש דהתנאי על תנאי עשויין אין לדייק מזה אלא לאפוקי א"י דבהתנאי אין עומדין על תנאי אבל אם התנו בפירוש למה לא יועיל וכמו על כל תשמישי קדושה בירושלמי דמועיל תנאי וכדלקמן בסימן קנ"ד וכמו שהקשה המ"א בסקי"ד אלא אפילו לפי מה שהוכיח המ"א מכמה פוסקים דכונת על תנאי עשויין היינו דבבבל התנו עליהם ולא בתמת מ"מ אין לנו הוכחה דבא"י לא מהני תנאי אלא דבבבל דרכן היה להתנות מאיזה טעמים שהיה להם ובא"י לא היו מתנים וה"ה בכל חו"ל ג"כ לא היה תנאי על בתי כנסיות שלהם ואף בבבל בזמה"ז אין ברור דבתי כנסיות שלהם על תנאי עשויות אבל אם התנו בהדיא ספיר מהני בכל מקום וכמו בכל תשמישי קדושה. ובאמת לא נזכר בכל הראשונים דבא"י לא מהני תנאי ואידוחם דין זה נזכר רק בתוספות ונראה דכתבו זאת רק לשיטתם דבשובו לא מהני התנאי ורק בחורבנו ולכן כתבו הטעם דמועיל התנאי בחורבנו משום דכשיבא הגואל ר"ל דכיון לבסוף כשיבא הגואל ויתקבצו ישראל מכל המקומות אשר נפוצו בין הגוים אל א"י ולא יצטרכו לזה המקדש מעט ועתידין ליחרב ועל כרחך ממילא יהיה נפקע אז קדושתן ולכן מהני התנאי ג"כ לכל זמן שיחרב משא"כ בא"י דלא יתבטל קדושתו בשום פעם לכן גם לחורבנו לא מהני תנאי כמו בישובו ולפ"ז להפוסקים דסברי דגם בישובו מהני התנאי למקום הדחק כגון להאכיל אורחים עניים אפשר לומר דאין חילוק בין בבל לא"י ואף בא"י מהני התנאי אם התנו אף לישובו לענין זה [וכ"מ מריש"ז שדעתו ג"כ כשיטה זו וכתב טעם לדבר היה תנאי בבתי כנסיות של בבל משום דשכיחי אורחים ומשמע דמדינת מועיל תנאי בכל מקום אף בישובו אלא דשם היה דרכן להתנות משום דשכיחי אורחים] ואף דהש"ע סתם כשיטת התוס' דרק לחורבנו מועיל תנאי הלא מוכח מע"ז בריש הסימן שנוכל לסמוך על שיטת הרמב"ן וסייעתו דאף בישובו מהני תנאי לצורך עניים במקום הדחק וכנ"ל וא"כ יהיה זה הדין אף בא"י כן ויותר נוכל לומר דאף לדעת הרא"ש והטור דסברי כשיטת התוס' בישובו לא מהני תנאי ורק בחורבנו מ"מ בזה לא ס"ל כהתוס' אלא דאם התנו בהדיא מהני אף בא"י בחורבנו [דמעצם הדין הלא מועיל תנאי לביהכ"נ כמו בתשמישי קדושה ורק דחז"ל גדרו בישובו וכנ"ל נבה"ל אבל למה דמהני התנאי בבבל ה"ה בא"י דמאי שנא] והאי דנקט בגמרא דבבל על תנאי עשויין דשם היה דרכן להתנות וכנ"ל ולכן השמיטו הרא"ש והטור את הדין הזה שכתבו התוס' ורק המחבר העתיקו בסתמא. היוצא מזה הסעיף ומכל דברינו הוא דיש ג' מילוקים היינו קלות ראש גדול כמו תשבוחות ושמוק והיתול וכיו"ב אף בבבל ובהתנו אסור כדאיתא בגמרא בהדיא ובין בישובו ובין בחורבנו ותשמישי חול שאין בהם קלות ראש כלל מוכח מהמ"א דמהני תנאי בכל מקום וכמ"ש במ"ב וגם זה בין בישובו ובין בחורבנו ויידון זה הוא לענין אכילה ושתיה וכיו"ב דיש בו קצת קלות ראש דבבבל מהני תנאי עכ"פ לחורבנה לפי דעת הש"ע ולכמה פוסקים אף בשיבה להאכיל שם עניים כשהמקום דחוק ולפי דברינו אף בא"י אפשר דיש להקל בכל זה: * יש להסתפק. דע דכ"ז לענין להשתמש בתוך העליה שהוא חדר בפ"ע וגם לא מיינכר לכל אבל להשתמש על גג ביהכ"נ כגון לשטוח עליו בגדים לייבש או פירות [במקום שהגגות שוות] שהוא מקום גדול לכל פשיטא דאסור ומשנה שלמה היא [מגילה כ"ח] דאפילו בחורבנו אין שוטחין על גגו פירות ולענין שטיחת בגדים מוחכר בירושלמי בהדיא לאיסור:

* מותר לשכב עליו. ואין חילוק בין בתי כנסיות שבא"י לשל חו"ל [א"ר דלא כמ"א וכן משמע מהגר"א]:

אין

שער הציון

(כא) אבל בשאר תשמישי גנאי פשוט דאפילו בדרך מקרה אסור דומיא דעליות של עזרה דאף דלא נתקדשו מ"מ אסור להשתמש שם תשמיש של גנאי כמו שכתב במרדכי:

משנה ברורה

קנ"ג ס"ט דהם תשמיש מגונה ביותר: (לו) של רבים. דאווש מילתא ויש בזה משום קלות ראש ביותר ומשמע בפמ"ג דתשבוחות של יחיד בחורבנו מותר דלזה מועיל תנאי ובדבינו ירוחם משמע דנקט של רבים לרבותא דאף שהוא צורך רבים וכ"ש של יחיד: (לז) שבחוצה לארץ. שאין קדושתן עולמית שהרי כשיבוא הגואל במהרה בימינו תפקע קדושתן משא"כ בבתי כנסיות שבא"י: (לח) שום תנאי. לפי דעת המ"א לעיל בסקל"ד גם בא"י מהני תנאי לשאר תשמישין שאין בהם קלות ראש: **יב** (לט) תשמיש קבוע וכו'. מלשון זה משמע דלשכב שם בדרך מקרה מותר (כא) בדרך מקרה לא מקרי שכיבה תשמיש של גנאי: (מ) יש להסתפק. אם לדמותו לעליות העזרה דלא נתקדשו או כיון דבהכ"נ ובימה"ד נקרא מקדש מעט יש לדמותו לעליות היכל דקי"ל דנתקדשו בקדושת היכל. ולפי מה שכתב בס"ת בשם תשובת פאר הדור יש להקל חון ממקום שע"ג ההיכל [ר"ל הארון ששם מונח הס"ת] שם יש ליזהר שלא להשתמש שם: (מא) אבל בית שיחדו וכו'. ונראה דכ"ש אם בשעה שנבנה ביהכ"נ נבנה בית דירה למעלה ממנו דשרי לדור שם דזה בודאי לא הוקדש כלל למעלה ומ"מ להשתמש שם תשמיש שהוא מגונה מאד כנ"ל וכיו"ב נראה דבכל גווני אסור ועכ"כ אין לעשות כלל ביהכ"נ אם יש בהדירה שלמעלה ממנו דבר מגונה כזה דמיירי בחורבנם אבל בישובם אסור ואילו בד"ה ואעפ"כ אין נוהגין קלות ראש כתבו דמיירי בבנינם דאילו בחורבנם שרי בכל הני ע"ש

(מב) לשכב (טז) [ג] עליו (פסקי מהרי"ל[א]):

קנב שלא לסתור שום בהכ"נ. ובו סעיף אחד:

א * [*]אין סותרין (ל) (א) בית הכנסת (ב) כדי לבנות (ג) בית הכנסת אחר שמא יארע להם (ד) אונס (ה) * שלא יבנו האחר אלא (ו) * בונים האחר תחלה (ז) ואח"כ (ח) [ל] סותרים הישן (ואפי' לא רצו

באר היטב

וצ"ע. ועיין במהרש"ל ובספר גופי הלכות: (טז) עליו. ומ"מ שומר נפשו ירחיק מזה כנה"ג. וכתב ט"ז בילדותי הייתי דר בק"ק קראקא למעלה מבהכ"נ בבית מדרשי ונענשתי הרבה במיתת בניס ותליתי בזה:

(ל) בהכ"נ. ואפילו יש להם שני בהכ"נ אסור מ"ל. וט"ז מתיר אם יש להם בהכ"נ אחרת ע"ש ועיין ברמ"ל סי' קנ"ג ס"ז ועיין ע"ת: (ב) סותרים. וזה אפילו בברכים שרי דכל העולם

שערי תשובה

*[ג] עליו. עבה"ט ועיין בתשובת פאר הדור סימן ע"ד שאף שמתיר לישן בעליה שע"ג בהכ"נ אבל במקום שע"ג ההיכל (ר"ל הארון ששם הס"מ) אסור לישן או להניח כלי מלאכתו שם ומ"ש בחשל אברהם ס"ק ב' בשם הל"ר עיין בר"י שנספר ל"ה הנדפס מחדש הנוסחא בהכ"י. אך מ"מ מסיק שהכונה מ"ש בגלוי הרחש הוא עניין אחר עיין שם ועיין בחשל אברהם בשם מהר"י בחסן ובאמת שם כתב שאסור רק הפרדם שסביב בהכ"נ מותר. אך מהרי"ט חלק יו"ד מצדד קצת בעזרה להתיר עיין שם ועיין לקמן סימן קנ"ד ס"ק ל' בשם מהרי"ט בזה. ועיין שאלת יעבץ מ"ב סימן נ"ד שכתב שבאמל בהכ"נ מבחוץ כקדושת בהכ"נ שלא להשתמש ושלא לנתון ממנו עיין מ"ש בענין מי שבאמל בהכ"נ משמש לביתו ע"ש:

*[ל] סותרים. עבה"ט ועיין בשו"ת נ"ב סימן י"ט בבהכ"נ דלית בה תיובא ולריכה תיקון אלא שגוף בהכ"נ במקום הזה ברפיון כו' עיין שם כדת

משנה ברורה

[ט"ז] וע"ש שכתב שנענש בזה הרבה. ומה שמנהג העולם בעירות ששוכרין בתי כנסיות לזמן בנתים מתחיים ולמעלה מהן בית דירה שמלוי שם תיבוקות ודבר מאוס (כב) אפשר משום שהוא לזמן לא חיישינן לזה: (מב) לשכב עליו. ומ"מ שומר נפשו (כג) ירחק מהם (כד) ובפרט במקום שהוא נגד ההיכל:

א (א) בית הכנסת. וה"ה (ל) ביהמ"ד ובין של יחיד (ב) או של רבים: (ב) כדי לבנות וכו'. ר"ל לא מיבעיא אם אין דעתו לבנותו אח"כ כלל דאסור אלא אפילו אם קומרו כדי לבנות אחר (ג) במקומו או במקום אחר דאסור (ד) ואפילו אם דעתו לבנותו עתה בגודל פאר ויופי: (ג) בית הכנסת אחר. וה"ה לעשות ממנו ביהמ"ד נמי אסור אע"פ שקדושתו גדולה יותר [כדלקמן בסימן קנ"ג ס"ל] ומהאי טעמא דמסיים. כתבו האחרונים דה"ה כשהבהכ"נ מושכרת להם רק לזמן ודעתם לשכור אח"כ במקום אחר אסור לסלק את עצמם ממקום הראשון עד שישכרו תחלה במקום אחר: (ד) אונס וכו'. ואפילו אם היו כבר המעות גבויים לצורך כל הבנין ומונחים ביד הגבאי ואפילו האבנים והקורות וכל צרכי הבנין מוכנים אפ"ה אסור לגמרא מתרמי להו פדיון שבויים ויהבי להו [גמרא]: (ה) שלא יבנו האחר. ונמצאו (ה) עומדין בלא ביהכ"נ (ו) ואפילו איכא להו דוכתא לצלוי באיזה מקום נמי אסור. והיכא דאיכא עוד ביהכ"נ קבוע בעיר איכולים להתפלל שם כולם הט"ז מתיר והמ"א אוסר בכל גווגא ועיין במאור הלכה: (ו) בונים האחר תחלה. היינו שגומרים אותה כולה (ז) ואף שלא התפללו עדיין בה מותר לסתור הישנה דהו ליכא למיחש דילמא איתרמי להו שום דבר מצוה ויזבנו הבהכ"נ כדלקמן בסימן קנ"ג סי"ג: (ז) ואח"כ סותרין. כתב המ"א בשם המשאת בנימין דאפילו היה הביהכ"נ של כרכים דמבואר לקמן בסימן קנ"ג ס"ז דאנשי העיר אין יכולין למכרו בשום גווגא דמסתמא בנאוהו אדעתא דכו"ע ושמא יש אחד בעולם דלא ניחא ליה במכירה זו הכא שרי דמסתמא כל העולם מרוצים לזה כיון שבנו אפילו בנה את החדשה ולא השלים קרויה עדיין ותסרו קורות ולבנים ורוצה להסיר קורות של זו כדי לשוס על זו אינו רשאי עכ"ל והארכתי בכל

ביאור הלכה

* אין סותרין וכו'. וה"ה אם רוצה למכרה וליקח אחרת בדמיה דאסור קודם שקנה האחרת כ"כ האחרונים: * שלא יבנו האחר. עיין במ"ב מה שכתבנו בשם הט"ז ומ"א והנה יש הרבה אחרונים שהעתיקו דברי הט"ז לדינא והרבה מהן מחמירין כהמ"א ולענ"ד אחרי דבסותר ע"מ לבנות לכו"ע ליכא איסורא דאורייתא כ"א שחשבו חכמים שמא יפשעו אח"כ ולא יבנו ואחרי דלאיסורא לא מצינו למי מהראשונים שיחמירו בהדיא בזה כמו שהאריך הט"ז [דמהרא"ש אין ראיה דלא ניחא ליה לומר דביהכ"נ שאינו אלא של קייטא או של חיתוא מקרי ביהכ"נ קבוע] ואדרבה מצינו להרבה ראשונים שמקילין בהדיא בענין זה והוא הרמב"ן שהובא בהר"ן במגילה והביאו הרמ"א לקמן בקנ"ג ס"ז בהג"ה וכמו שכתב הט"ז ולשון זה הובא ג"כ בתשובת [אף דהמ"א ישב זה בס"ק ט"ז אבל פשוט לישבא משמע בהט"ז וכן בא"ר מוכח דס"ל דדעת הרמ"א בהט"ז וכן מוכח במאור הגר"א שם וכאן] וכן הרשב"א והר"י והתוספות ס"ל בהדיא להקל בדאיכא בי כנישתא אחרת קבוע בעיר וכן ג"כ דעת האגודה כמ"ש בא"ר וכן מהמאירי משמע ג"כ דס"ל הכי [מדכתב שמא יתרשלו ונמצאו עומדים בלא ביהכ"נ משמע דס"ל ג"כ להקל בדאיכא בי כנישתא קבוע] שוב אין להחמיר בזה. אך כ"ז דוקא אם בביהכ"נ הקבוע יש מקום לכולם ברווח להתפלל דאל"ה נראה דלכו"ע אסור:

* בונים האחר תחלה. עיין מש"כ במ"ב דהיינו שיגמרו כולה והטעם דאל"ה עדיין חיישינן לפשיעותא שיבוא למוכרו לפדיון שבויים כן מוכח בב"ב שם בסוגיא דקאמר אי הכי כי בנו נמי ומשני דירתא דאינשי לא מזבני ומשמע דדוקא כשגמרו דשם דירה עליה אבל קודם חיישינן לפשיעותא וכן מוכח ברמב"ם פ"ח מהלכות תפוות עניים והביאו המחבר לקמן בסימן קנ"ג סי"ג דדוקא כשנגמר הבנין אין למוכרו לפדיון שבויים ומקורו הלא הוא מסוגיא זו וממילא מוכח דעד שנגמר הבנין אסור לסתור דחיישינן לפשיעותא [אף שהמ"א לקמן בס"ק ל"ב כתב גירסא אחרת ברמב"ם הראמת הוא כמו שהעתיק המחבר וכן הוא בסמ"ג וכל בו שהעתיקו כל לשון הרמב"ם בזה והעתיקו בגירסת המחבר וברמב"ם דפוס אמסטרדם ג"כ הגירסא כמו שכתב המחבר וכן דעת הט"ז סימן רנ"ב דדוקא כשגמרו] וכן משמע שם בתוספות ד"ה אי הכי וכן בשיטה מקובצת בשם עליות הר"י דעד שגמרו איכא למיחש וכן מוכח פשטות הש"ס במגילה כ"ו ע"ב בעובדא דרמי בר אבא ע"ש וכן איתא במאירי בהדיא וז"ל ר"ל שכתב שכתל בהכ"נ מבחוץ כקדושת בהכ"נ שלא להשתמש ושלא לנתון

*[ל] סותרים. עבה"ט ועיין בשו"ת נ"ב סימן י"ט בבהכ"נ דלית בה תיובא ולריכה תיקון אלא שגוף בהכ"נ במקום הזה ברפיון כו' עיין שם כדת

שער הציון

(כב) אף דלפי טעם הט"ז שדבר זה אינו מניח התפלה לעלות למעלה איין גם בזה אבל באמת עיקר סברתו אינה מוכרחת כלל ומה שהביא סמך לזה מסימן ר"ה יש לחלק וכן עמא דבר להקל בזה: (כג) ומ"ל: (כד) נופל מתשובת פאר הדור: (ל) פמ"ג: (ב) מאירי מגילה: (ג) רמב"ם ומקורו ממעשה דהורדוס [נ"ב ד'] ומעובדא דרמי בר אבא במגילה כ"ו: (ד) כדמוכח מגמרא דהורדוס ס"ד דש"ס שם דאסור אי לאו דחזי ביה תיובא: (ה) מאירי שם: (ו) כל הפוסקים: (ז) תוספות ועליות הר"י:

הגהות ותיקונים: א) מהרי"ו (מהר"י ווייל בסי' נ"ב):

*[טז] *[ג]

א מגילה כ"ו ובריש בתרא

ב סס בב"ב
ג הרמב"ם בפ"ל מהלכות תפלה

לסמוך רק ממילה ל' להרמיבו נמי (ג) (ח) * דינא הכי) (רבינו ירוחם נ"ג ח"ה[ב] וב"י בשם הרמב"ם) [ב]והני מילי שהיה הראשון חזק (ט) * אבל אם חרבו יסודותיו או נטו כתליו ליפול * סותרים אותו מיד [ג]ומתחילין לבנות במהרה ביום ובלילה שמא תדחק השעה וישאר חרב:[א] הגה (י) ואסור ליקח אבנים מבהכ"נ (ד) היסנה כדי לבנות חדשה (הגהות אשר"י פ' בני העיר). (יא) * ואסור (ה) [ג] לסמוך * דבר מבהכ"נ * אלא (יב) אם כן עושה על מנת לבנות (מרדכי פרק בני העיר):

שערי תשובה

מה לעשות לבנות במקום אחר ולהוציא בהכ"נ הישן לחולין. ועיין בתשו' נ"ם סימן כ"ז אם בהכ"נ מושכרת מהשר אסור להניח עד שישכרו אחרת תחלה והמילו בא"ר: *[ג] לסמוך. עבה"ע ועיין בשו"ת בית פריס חלק יו"ד מ"ש בענין זה. וכתב במה"ב בשם זרע אמת מיבות ישנות שבבהכ"נ שאין רואים לתשמישן פקע קדושתן ועל לד היותר טוב למכרם לעניים להסקה ובעד הדמים יקחו חדשים עיין שם:

באר היטב

מרוצים כיון שבונין להם בהכ"נ אחרת מ"א: (ג) דינא. דהיינו שבונין תחלה הכותל החדשה ואח"כ סותרין הראשונה: (ד) היסנה. ב"ח וט"ז פסקו בדאיכא מקום לגלוי שרי ומ"א כתב דבכל גווני אסור ע"ש: (ה) לסמוך. דבהכ"נ נקרא מקדש מעט ואם נתן אבן ממנה עובר בלאו ע"כ יש ליזהר באותן שעושין דף שקורין שטענד"ר ועושין גומא בכותל שיוכל להחזיק שם ע"י עץ אותו דף לאו שפיר

ביאור הלכה

בכל זה לאפוקי ממשמעות הב"ח דמשמע שדעתו להקל בשכבר התחילו בבנין החדש ואיכא דוכתא לגלוי ולית דאכתי איכא למיחש לפשיעותא וכנ"ל: * דינא הכי. עיין במ"ב והנה בד"מ העתיק דין זה מהרמב"ם והרי"ו. וקצת פלא על הרי"ו דלא הזכיר כלל דעת הרא"ש רבו דמשמע ממנו להיפך דהיכא דרוצה להרמיבו וא"א בלא סתירת הבנין דשרי לסתרו שאין דרכו כן בחיבורו בכל מקום [ולולא דמסתפינא הו"א דחילוף שורות יש בדברי הרי"ו זה ודין דוכן להרמיבו נ"ל אחר חיבת לאחר ע"ש ולפ"ז אדרבא יהיו דברי ממש כדברי הרא"ש דזה דומה לתיובתא ושרי וכדרך הרי"ו בכל מקום לסתום כדברי הרא"ש רבו] ואפשר דלדינא לא פליגי כלל הרמב"ם והרא"ש דכונת הרמב"ם רק היינו בדאפשר בלא"ה אבל כשהבהכ"נ קטן מהכיל את כל המתפללין שם ואי אפשר לתקנו אא"כ יסתור מחתלה כל הבנין דשרי דהוא כעין חיובא דשרו רבנן וכדעת הרא"ש [ומצאתי שגם הפמ"ג העיר בזה] אמנם המשב"ן ח"ב סימן ק"ע סתם שם ג"כ דלהרמיבו אסור כדברי הרמב"ם ומשמע שם קצת דבכל גווני אסור כפשטות לשון הרמב"ם: * אבל אם חרבו יסודותיו וכו'. עיין בריטב"א מגילה כ"ו שכתב דאפילו חזי היה חיובא אינו שרי לסתרו אלא מדעת הפרנסים: * סותרים וכו'. היינו אפי' בדליכא דוכתא לגלוי קודם שיבנו החדש כן מוכח מדעת הרמ"ה שהביאו בשמו דמעשה דהורדום מקרי ליכא דוכתא לגלוי ואפ"ה מצי הגמרא דמותר משום דחיובא חזי היה:

* ואסור לסתור וכו'. עיין במ"ב מש"כ בשם המהר"ם פאדווה והנה בפמ"ג הבין מדברי מהר"ם דדוקא בדבר שהוא מחובר ממש ולזה הקשה עליו ממנהגל בעלי הקדש דמבואר במכות כ"ב דלוקה מלא מעשון כן ע"ש ודמתק בזה ובאמת לדעתי לא עלה על דעת מהר"מ מעולם לומר כן דא"כ לפ"ז המשבר כלי חרס במקדש דרך השחתה לא יעבור בלאו זה וזה ודאי אינו וגם מפשטיה דקרא דכתיב אבד תאבדון את כל המקומות וגו' את אלהיהם על ההרים [וזה מיירי בחלוט כדאיתא בע"ז מ"ה] וגו' ופסילי אלהיהם תגדעון [ועיין ירמיה מלוה ע"א] וע"ז מסיים לא תעשון כן לה' אלהיכם ומוכח דכל דבר קדושה בין מבוטל בין מחובר אסור להשחיתו אלא כונת המהר"מ הוא על מה שאלו ממנו על ענין פינוי הספסלין והכלים מביהכ"נ אם הוא בכלל נחילה דבר מבהכ"נ וע"ז השיב דנחילה הוא דוקא בדבר מחובר ר"ל כיון שהכלים אינם מחוברים לביהכ"נ אלא הוי דבר בפני עצמו ובטילוקן אין נשחת כותלי ביהכ"נ וגם להם בעצמן אין מקלקל לא שייך בזה שם נחילה: * דבר מביהכ"נ. וה"ה כל כלי ביהכ"נ דדינם ג"כ כביהכ"נ כמבואר בירושלמי פ' בני העיר וברמב"ם פי"א מהלכות תפלה הט"ו ומסתברא דה"ה לענין זה וכמו שכתבתי לעיל: * אא"כ עושה על מנת לבנות. והא דמבואר לעיל דמותר לסתור היכן אחר שנבנה החדש התם שאני שהיה רגוטע מחחלה לסתרו למועלת הבנין החדש אלא שרבנן אסרו אז זה משום פשיעותא והבנין החדש בנוהו בחופן זה שיסתרוהו אח"כ לתועלת בנין החדש ולפיכך לא גרע גם עתה מסותר ע"מ לבנות ושרי:

שער הציון

(ח) מ"א וט"ז וכבר הארכתי בבה"ל לעיל דכן כתבו כמה ראשונים בהדיא דאפילו בזה חיישינן לפשיעותא וכן איתא גם בריטב"א בהדיא ולא בהב"ח ומה שתלה דבריו בהגה"א בשם ת"ז המעיין בת"ז גופא יראה דהוא פוסק כהאי ד"ד משום גלוי מצא"כ לדידן וכמ"ש הט"ז ומ"א: (ט) עיין במיאור הלכה דה"ה בכלי ביהכ"נ שייך האיסור: (י) א"ר ומטה יהודה ובית מאיר דהא הוא לצורך:

הגהות ותיקונים: א) חרוב: ב) ח"ח:

*) [ה]

קנג דין בנין בהכ"נ. ובו כ"ב סעיפים:

א * [א]מותר לעשות (א) מבהכ"נ (ת) בית המדרש (ב) אבל לא מבהמ"ד (ג) בהכ"נ: **ב** [ב]בני העיר (ג) שמכרו בהכ"נ (ד) יכולים ליקח בדמיו תיבה דהיינו היכל שמניחין בו ס"ת או לוח שמעמידין עליו ס"ת מכרו תיבה יכולים ליקח בדמיו מטפחת של ס"ת מכרו מטפחת לוקחין בדמיה ספרים דהיינו שכתוב (ה) כל חומש לבדו (ו) וכן נביאים (ג) וכתובים מכרו ספרים לוקחין בדמיהן ס"ת (ז) * אבל איפכא להורידן מקדושתן אסור ואפילו אם קנו בקצת המעות דבר שקדושתו חמורה אין יכולין לשנות המותר לקדושה קלה: **ג** [ג]ספר תורה שנמצא בו (ד) טעות (ח) דינו כחומשים (וע"ל סימן קמ"ג): **ד** אם מותר לקנות בדמי קדושה אחת קדושה אחרת (ט) כיוצא בה (י) * [ד]יש אוסרים (יא) * [ה]ויש (ה) מתירים: **ה** [ו]אם גבו מעות לבנות בהכ"נ או בית המדרש או לקנות תיבה או מטפחת (יב) או ס"ת ורצו לשנותו מלצורך מה שגבו אותם (יג) * אין (ו) משנין אלא מקדושה קלה לחמורה אבל

באר היטב

(ת) בהמ"ד. בסי' ל' סעיף י"ח משמע דמותר לעשות מבהכ"נ בהמ"ד ליחיד בביתו מ"ת: (ב) בהכ"נ. דוקא בהכ"נ שאינן קובעין מדרש ללמוד אבל בה"כ דיהן שקובעין שם מדרש שעה ת' דינו כבית המדרש ומותר לעשות מבית המדרש בהכ"נ תשובת דבר שמואל סי' שמ"ו: (ג) וכתובים. משמע דחומשין ונביאים וכתובים כי הדדי נינהו וע"ע דבי"ד סי' רפ"ב סי"ט איתא דחומשין קדושתן חמורה מנביאים וכתובים לכן נ"ל דאסור ליקח בדמי חומשין נביאים וכתובים. ונביאים וכתובים כהדדי נינהו עיין מ"א: (ד) טעות.

משנה ברורה

א (א) מבהכ"נ בהמ"ד. הוא מקום המיוחד לתורה וקדושתו גדולה יותר (ת) ואפילו אין דרך להתפלל שם כלל. כתב המ"א ל"ע אי מותר לעשות מבהכ"נ בהמ"ד ליחיד בביתו ובא"ר מצדד להחמיר בזה וכן משמע במאירי שם במגילה: (ב) אבל לא וכו'. שמעלין בקודש ואין מורידין: **ב** (ג) שמכרו בהכ"נ. אע"פ שמכרו היינו דמי מותר למכור כדי לקנות עילוי קדושה והא דנקט שמכרו היינו משום סיפא דלהוריד מקדושה אפילו כבר מכרו אסור [ת"ר] ועיין לקמן בסי"ג בבה"ל מה שכתבנו שם אם לעילוי קדושה מותר למכור בהכ"נ כשאין לו בהכ"נ אחרת: (ד) יכולים ליקח וכו'. שכל זה דקתני פה הוא העלאה בקדושה: (ה) כל חומש לבדו. בדמיהם היו כותבין החומשין כעין ס"ת בגלילה ובתפירת גידין: (ו) וכן נביאים וכתובים. שיש לחומשים לענין שיש עילוי בקדושתן ממטפחת ויכול לקנותן בדמי מטפחת ומ"מ לא שייש לכל לד דקדושת חומשים העשויים בגלילה גדולה מהן ואסור ליקח בדמי חומשין נביאים וכתובים ובדמי נביאים וכתובים לוקחין חומשים. ונביאים וכתובים גופא כי הדדי נינהו [אחרונים] וחומשין שלנו אפילו אם כל הממשה היו כרוכין יחד גרע מחומש אחד העשוי כתיקון ס"ת [ת"ר]: (ז) אבל איפכא וכו'. דהיינו מס"ת ליקח חומשים וכן מחומשים מטפחת וכן בכולהו: **ג** (ח) דינו כחומשים. כיון שאין קורין בו בע"פ שאפשר לתקנו: **ד** (ט) כיוצא בה. דהיינו (ג) שמכרו בהכ"נ (ג) יפנה ורוצה בדמיה ליקח תרשה וכן בכל הדברים: (י) יש אוסרים. כיון דאין מעלין בקדושה אע"ג דאין מורידין ג"כ ודוקא בכל הדברים שיכול להעלות בקדושה וכנ"ל (ד) אבל בס"ת שאין יכול להעלות הדמים בקדושה יותר לכו"ע כשמכרה יקח בדמיה אחרת: (יא) ויש מתירין. כיון דעכ"פ אין מורידין מקדושתן (ה) וכ"ז לענין דיעבד אבל לענין לכתחלה בודאי אסור למכור (ו) שוב דבר קדושה כדי ליקח כיוצא בה (ז) ואפילו היכא דליכא למיתא לפשיעותא כגון שהדבר קדושה אחרת מזומן לפנינו ואינו חסר אלא נתינת מעות אפ"ה אסור דלריך להעלות בקדושה דוקא. ואם חזי היה מיוהא [דבר רעוע] או שהיה קטן מהכיל לכו"ע מותר אפילו לכתחלה למכרו כדי ליקח אחר [פמ"ג וש"א]. כתב הט"ז בזמנינו אנו רואין הרבה מוכרים ספרים ולוקחים אחרים בדמיהם נראה דעכשיו מתחלה כשקנו היה בדעתם לכך ואף שלא פירשו ע"ש [ועיין בספר אלי' רבה מה שהשיג על האחרונים בזה]: (ו) משנין. הקשה הכ"מ הא קי"ל הזמנה לאו מילתא היא ע"ש ותירץ המ"א הא דאסור לשנות המעות היינו כיון שפסול לקרות בו אע"פ שאפשר לתקנו ב"י: (ה) מתירים. הדעות אלו איירי בשאר קדושות אבל בס"ת פסק ביו"ד ריש הלכות ס"ת דאסור למכור ליקח בדמיה אחרת ע"ש עי' מ"א והמחבר יד אהרן הקשה עליו. כתב הט"ז בזמנינו אנו רואים הרבה מוכרים ספרים ולוקחים אחרים בדמיהם נראה דעכשיו מתחלה כשקנו היה בדעתם לכך ואף שלא פירשו ע"ש [ועיין בספר אלי' רבה מה שהשיג על האחרונים בזה]: (ו) משנין. הקשה הכ"מ הא קי"ל הזמנה לאו מילתא היא ע"ש ותירץ המ"א הא דאסור לשנות המעות היינו

ביאור הלכה

מותר לעשות וכו'. וה"ה שמותר למכור מבהכ"נ כדי לעשות מבהמ"ד [אחרונים] ודוקא במקום דליכא למיתא לפשיעותא כגון שבהמ"ד מזומן לפנינו ואינו חסר אלא נתינת מעות: * אבל איפכא להורידן וכו'. ומיירי כ"ז שלא בשבעה טובי העיר בעמעד אנשי העיר ובזה"ה בעא"ה יבואר לקמן בס"ז וס"ט: * יש אוסרים. עיין מ"ב ופשוט דמיירי שיש להם עוד מבהכ"נ להתפלל דאל"כ נכון יותר שיקנו מבהכ"נ כדי שיהיה להם מקום קבוע להתפלל וכמו שכתבתי בס"ב סק"ג עי"ש:

* ויש מתירים. עיין בפמ"ג שמצדד דהכי הלכתא מדכתב המחבר להאי יש מתירין בסופו והוא מילתא דרבנן אבל בהאי דאיתי דאיכא פשיעותא דרוב הגאונים סוברין דלריך עלוי דוקא: * אין משנין וכו'. עיין מ"ב

א מגילה כ"ו וכ"ז ב שם[2] ג הרשב"א ד ר"ן ה מהרי"א לדעת הטור ו שם בגמרא

שער הציון

(א) כן מוכח בגמרא שם במגילה דאל"ה מ"ע דמאן דאסר. ומ"מ לכתחלה נכון שידחקו את עצמם להשיג מעות אחרים לצורך בה"מ וכדלקמן בסוף סי"ג דאפילו לפדיון שבויים ירלו לכתחלה לגבות מעות אחרות מן הגבור אף דמן הדין שרי כמ"ש המ"א בס"ק ל"ג: (ב) א"ר וכן כתב הגר"א בפירוש דברי המחבר: (ג) כן מוכח ממ"ש שם הגמ' לגבי ס"ת. ואם חזי בה תיוהא לכו"ע מותר אף לכתחלה וכדלקמיה בס"ב: (ד) א"ר והגר"א בשם הגמ': (ה) א"ר והגר"א בשיטת מהרי"א דהוא דעת הי"מ וכן הוא ג"כ דעת הב"ח שהמיר המ"א לדינא ומה שהביא המ"א דלהרמב"ם מותר אפי' לכתחלה כבר דמו אותו כמה אחרונים דמיירי דחזו בה תיוהא וכדומה: (ו) אין בס"ת אלא ד"א: (ז) כן מוכח שם בגוגיא דמיירי שם הכל בדליכא פשיעותא: (ח) פמ"ג:

הגהות ותיקונים: א) להספקת: ב) שם כ"ה:

אם עשו בהם הדבר שגבו אותם בשבילו משנין המותר (יד) לכל מה (ז) שירצו ואם כשגבו המעות התנו לעשות חפצם ממותר הדמים (טו) אפי׳ קנו ומכרו וחזרו וקנו קדושה במקצת הדמים מותר להוריד המותר (טז) אבל אם לא התנו כשגבו אלא כשמכרו התנו אסור להורידם: הגה ואם קנו דמים[ב] אלו שגבו (ח) עליס ואבניס (יז) חלה קדושת הדמים על העליס והאבניס (יח) ואסור לשנותן רק לקדושה חמורה (יט) ואם הביאו עליס ואבניס לעורך בנין בהכ״נ אם בא (כ) ליד גבאי אסור לשנותן רק לקדושה חמורה

באר היטב

משום דבני העיר לא נתנו המעות אלא אדעתא שיבנו בהכ״נ ואסור לשנותו אלא מדעתן ומ״ש סעיף ח׳ דהזמנה לאו מילתא היא אייר שקנאוהו הקהל ממעות חולין שגבו סתם. וה״ה לבנים חדשים שרי לשנותן כנה״ג. ופשוט דז׳ טובי העיר במעמד אנשי העיר שרי לשנות המעות עכ״ל המ״א. וט״ז כתב דולאי מ״ש הזמנה לאו מילתא היא אינו ענין לכאן דבכל דבר ששייך בו נדר לקדושה חייב לקיימו מנד נדרו ואם בא לקיימו והזמין לכך יש בידו לשנות דהזמנה לאו מילתא היא ויקיימו בענין אחר כפי מה שנדר מש״ה בהיא דבנה בית סתם שכתב בס״מ שאינו קדוש עד שישמשו בו מ״מ לא יצא ידי נדרו וחייב לקיימו ולעשות ממנו בהכ״נ ולהתפלל בו אלא דכל זמן שלא התפלל בו אין בו קדושה וכן בהיא דלבנים חדשים הוא ממש כך שחייב לקיים נדרו ולעשות מהם בהכ״נ אלא דקודם מעשה אין בהם קדושה אבל הנודר חייב לקיים נדרו ומ״ש כאן דאין משנין המעות אלא לקדושה חמורה לאו מטעם שיש קדושה במעות עצמן דולאי הזמנה לאו מילתא היא אלא דבאם רוצים לקיים נדרם שגבו לבהכ״נ לעשות מן המעות איזה מצוה אחרת לומר שיצאו בזה חיוב שלהם הא לא אמרינן אלא לא יצאו י״ח עד שיוציאו דוקא לבהכ״נ. ואם רוצים להוציא אלו המעות לדבר אחר ולתת אחרים תחתיהם לבהכ״נ ולאי מותר דאין כאן קדושה בגוף המעות שגבו אלא דהמצוה לא קיימו מה שהם חייבים עד שיבנו ביהכ״נ וכן

ביאור הלכה

בס״ק י״ג וי״ח ודע דכל אלו הדברים הם לתרץ דלא לסתור האי דינא לדינא דהזמנה דקי״ל בעצמה לאו מילתא היא ומשום זה הוכרחו הב״י והרמ״א והמג״א לחלק כל הני דיני ובאמת בס״ס לא מזכר להדיא דין זה אלא דדייקי לה הרמב״ם והטור והמחבר מדנקט בס״ס גבו והותירו ש״מ דבלא הותירו אסור אפילו גבו מעות אכן דעת המאירי והתשב״ץ בס״ג סימן ק״ע וסימן קע״א דהותירו לאו דוקא [וכמו דנקט שם הש״ס מכרו והותירו לענין תנאי של זט״ה במא״ה דשם בודאי הותירו לאו דוקא לרוב הפוסקים] דאפילו בלא הותירו נמי בגבו מעות לא חלה עדיין הקדושה עליהם דאפילו בגבו ביהכ״נ קודם שהתפללו נמי אינו קדוש כדמוכח בירושלמי שם ומובא בפוסקים וכן הקשה הרמ״ך על הרמב״ם ומפקפק בדין זה עיין בכ״מ פי״א מהלכות תפלה וכן משמע קצת בירושלמי דאחר שהביא דינא דביהכ״נ אינו קדוש עד שיתפלל בו בעי כלי שרת האיך ושקיל ועבי עובדא שם אע״ג דהכליס נעשו מגבית הצבור וכבר בא ליד הקדש אלמא דלא מהני גבו ולא ביאה ליד גבאי ואפילו למ״ד שם דבכלי שרת קדיש משעת הקדש היינו משום דאפשר בקדושת הגוף לא שייכי כללי דהזמנה כמו דפסקו באמת הרבה פוסקים משא״כ הכא משמע לכאורה דכו״ע מודו ועיין בתמב״ם פ״א מהלכות בית הבחירה דין כ׳ וכן דעת הט״ז בתשב״ץ ומאירי ורמ״ך אלא דלדידיה גם הרמב״ם והטור מודיס ולא אסרו אלא להוציא המעות על דבר אחר לחלוטין משום דבגרירי[א]) לגאת עכ״פ ידי נדרו משא״כ ליקח המעות לשעה לאיזה דבר ולהחזיר אח״כ בודאי מותר דאין במעות שום קדושה דהזמנה לאו מילתא היא ואפילו

מפורש בסי׳ זה סעיף י״ג דבגבו מעות יכול להוציא לדבר מצוה משמע אפילו למצוה קלה מזה והיינו שבדרך הלואה הוא מוציא המעות עד שיסלם המעות. וכל זה אינו אלא בדבר שאין בו אלא הזמנה לחוד אבל בדבר שיש בו כבר מעשה קדושה או שיש בגוף הדבר קדושה אסור אפי׳ לדבר מצוה מש״ה בלבנים ישנים שהיו כבר בבהכ״נ אסור ליקח מהם דרך הלואה ולתת אחרים תחתיהם עכ״ל ט״ז ע״ש. והרא״ש ח״א סי׳ ל״ג כתב דגבית המעות הוי מעשה ולא הזמנה וכ״כ הב״ח ע״ש ועיין בש״ך י״ד סי׳ רנ״ט והמ״א הקשה עליו ע״ש והיד אהרן מייישבו ע״ש. [ועיין בספר אליה רבה ס״ק י״ח מה שמתרץ על תמיהת מ״א על מהר״ש לובלין ועל ס׳ מ״ב]: (ז) שירצו. אפי׳ לדבר הרשות והטעם כיון שנעשה דעת אנשי העיר בהמעות מ״א ע״ת ב״ח. וט״ז כתב דדוקא לדבר מצוה. ולרבי רבים מיקרי נמי דבר מצוה ע״ש ועיין נאמן שמואל סי׳ ק״ח: (ח) עליס ואבניס. כתב ט״ז דברי רמ״א ל״ע דכיון דכתב הש״ע דהדמים חלה עליהם קדושה מי הוא זה שיאמר דנפקעה הקדושה ע״י קיימת העליס. גם מ״ש כאן בהביאו עליס מביתם לעורך בנין בהכ״נ דיש חילוק אם בא ליד גבאי או לא וכי בשביל ביאה ליד גבאי יצאה מכלל הזמנה לאו מילתא. ולענין עיקר הענין כבר בארנו דאין שום הקדש בגוף המעות כל שהוא בכלל הזמנה לאו מילתא כהיא דגבו מעות אלא שהחיוב עליו מצד נדרו

משנה ברורה

ניחא להו למעבד המצוה בממון זה דוקא ולט״ז שרי (טו) אך ע״י שבנה טובי העיר במעמד אנשי העיר לכו״ע שרו לשנות המעות כמ״ש בסעיף ז׳: (יד) לכל מה שירצו. היינו (י) אפילו דבר שאין בו קדושה כלל אלא שהוא צרכי צבור והטעם כיון שנעשה דעת אנשי העיר בהמעות מש״ה שרי בהמותר: (טו) אפילו קנו ומכרו וכו׳. הא״ר והגר״א מפקפקין בזה דאפשר שכיון שאח״כ קנו סתם מכל הדמים חיילא הקדושה בכל הקניה ואסור אח״כ כשמכרו והותירו: (טז) אבל אם לא התנו וכו׳. הטעם דאז כשקנו חל הקדושה על כל מה שקנו ואינו מועיל אח״כ התנאי בעת המכירה: (יז) חלה קדושת הדמים וכו׳. להמ״א שכתבנו לעיל בסקי״ג אסור לנותן ולאיתן אחרים תחתם: (יח) ואסור לשנותן רק וכו׳. ואע״ג דמוכח לקמיה בס״ח דאפילו אם בנאוהו לשם ביהכ״נ בעינן דוקא שהתפללו בו אבל כ״ז שלא התפללו בו יכולין לשנותו דהזמנה לאו מילתא היא (יא) התם מיירי שלא נעשה הביהכ״נ ע״י גבית מעות שגבו לצרכה מבני העיר אלא שקנאוהו הקהל (יב) ממעות חולין שגבו סתם או שכל אחד הביא עצו ואבנו וכנו ביהכ״נ אבל כשגבה מעות ע״ז מבני העיר ולאי דאסור לשנותו אפילו עדיין לא התפללו שם כלום וכן אם יש עדיין מעות הגבוה או עליס ואבניס שקנו מהם וכמו שפסק המחבר והרב. והטעם (יג) י״א משום דכבר בא ליד הגבאי והמ״א כתב הטעם דכיון שנגבו המעות מבני העיר לצורך ביהכ״נ יש בזיון אח״כ אם ישנוהו להורדת קדושה: (יט) ואם הביאו עצים וכו׳. לפי פירוש המ״א מיירי כאן שלא הלכו לקבץ אותם מבני העיר דזה לא גריעי מגבו מעות אלא שנמצאו רבים שהתנדבו מעצמן והביאו לאו מותר לשנותן קודם שבאו ליד גבאי ועיין בבה״ל ד״ה אין משנין: (כ) ליד גבאי אסור לשנותן

שער הציון

(טו) מ״א: (י) ב״ח וע״ת וט״ז וא״ר וכן משמע מהר״ן ואפשר דגם דעת המ״א הוא כן וברבינו ירוחם משמע דאפילו למישתי מיה שיכרא שפיר דמי אבל מכל הפוסקים הנ״ל לא משמע כן וכן במאירי ובתשב״ץ ח״ב סי׳ ק״ע[ב]) משמע דבעינן לרבי צבור: (יא) ב״י: (יב) מ״א: (יג) ב״י:

הגהות ותיקונים: א) דצריך: ב) במקצת דמים:

וקודם שבאו לידי גבאי (כא) מותר לשנותן אבל מכל מקום (כב) לא יוכל לחזור בו (ב"י וכן משמע במרדכי ריש פ' בני העיר): ו * מוכרין בהכ"נ וכן שאר דברים שבקדושה (כג) ואפי' ס"ת להספקת (ט) תלמידים (כד) או להשיא (י) יתומים בדמיו: ז והא דבהכ"נ נמכר הני מילי (כה) של כפרים שאין באים אנשים ממקומות אחרים שלא נעשית אלא לבני הכפרים בלבד: (כו) (ואפי' בנו אותה משל (יא) אחריס) (מרדכי ישן בשם רא"י ה) ולכן יכולים למכרו ומכ"מ המעות נשארים (יב) בקדושתן (כז) ואינם רשאים להורידן מקדושתן * והיינו כשמכרו בני העיר שלא מדעת (כח) פרנסיהם * וה"ה אם מכרו (כט) ז'

ז הרא"ש בתשובה ח"ם סי נגמרא

באר היטב

לעשות דוקא דבר זה ולא קל ממנו וא"כ אפילו לא בא ליד גבאי עכ"ל ע"ש ועיין במ"א: (ט) תלמידים. היינו אם יש להם בהכ"נ אחר ט"ז: (י) יתומים. וה"ה יתומות מ"א עיין בש"ע

משנה ברורה

לשנותן. אבל (יד) ע"י שבעה טובי העיר במעמד אנשי העיר שרי וכמ"ש ס"ז: (כא) מותר לשנותן. פי' לנותן ולתת אחרים תחתיהם וה"כ כשהתנדבו מעות לביהכ"נ ומי דינא הכי [מ"א]: (כב) לא יוכל לחזור בו. דהוי נדר: ו (כג) ואפילו ס"ת. הטעם דהא אמרינן אין מוכרין ספר תורה אלא ללמוד תורה משמע דללמוד תורה מותר אפילו למכור ס"ת [תשובת הרא"ש ע"ש שהאריך בזה] וד"ז תוכחת מגולה לאותן האנשים המתרשלין להחזיק תורה בעריהן: (כד) או להשיא יתומים. ואפילו יתומות דאע"ג דאין האשה מצווה על פריה ורביה מ"מ לשבת ילדה שייך גם באשה. וה"ה דמוכרין ס"ת לפדיון שבויים [מ"א וכן הסכים הא"ר בשם כמה פוסקים] ועיין לקמן בסי"ג במ"א שם דמוכח דאין רואי למכור אפילו ביהכ"נ (טו) ואפילו לפ"ש כ"א בשא"א להשיג מעות אחרות ע"ז מן הצבור ובאופן זה (טז) בודאי מותר (יז) אפילו בשאין להם (יח) רק ביהכ"נ אחת: הנה מפני שהסעיף זיי"ן יש בו כמה פרטים לכן אקדים לזה הקדמה קצרה והוא דמה שנזכר לעיל מענין מכירת ביהכ"נ ה"מ אם הוא של כפר דסתמא בנאוהו רק אדעתא דידהו ולכן יש יכולת ביד (יט) רוב בני העיר למכרו אך שלא יורידו אח"כ הדמים מקדושתן וכשהוא נמכר גם בהסכמת הז' טובים שלהם אז יכולין לעשות בהדמים מה שירצו דהיינו להוציאם לחולין כדאיתא לקמיה אבל אם הוא ביהכ"נ של כרכים תלינן דבעת הבנין בנוהו גם אדעתא דכולי עלמא ואפילו אם נתנו כל מעות הבנין משלהם אפ"ה תלינן דבשביל כולם בנוהו ולכן אפילו הסכימו אח"כ במכירתו ז' טו"ה במעמד אנשי העיר אין מכירתן מכירה ועתה נבאר דברי השו"ע: ז (כה) של כפרים. והסכימו האחרונים דבאתרא דלא שכיחי רבים דאתי מעלמא נקרא כפר אע"ג דשכיחי רבים עוברים ושבים לפרקים כיון דלא קבעי בעיר אלא עוברים ושבים דרך ערבי מקרי כפר אמנם כל מקום דשכיחי רבים מעלמא שבאין להתפלל שם כגון מקום שהסוחרים מתקבצין שם תדיר לסחורה אפילו אם העיר היא קטנה או מקום שיש שם חכם גדול שמתקבצים שם רבים הצריכים לו ולתורתו הוי ככרך דמסתמא אדעתא דכל העולם בנאוהו. עוד כתבו הפוסקים דאפילו ביהכ"נ שבכרך אם ידוע שלא עשו אותה אלא למעט עם כגון הביהכ"נ שעושין אותה בעלי אומנויות לעצמן [וה"ה (כ) כשנתקבלו הבע"ב של איזה רחוב הרחוק מן ביהכ"נ שבעיר ועשו ביהכ"נ לעצמן] ג"כ דינו כבהכ"נ של כפרים אפילו הוא בכרך דמסתמא רק על דעת עצמן בנוהו (כא) אם לא שסייעו אנשי העיר ג"כ על הבנין (כב) ואפילו מעט אז אין להם רשות על המכירה (כג) בלא דעתן: (כו) ואפילו בנו. דמסתמא אחרים נתנו להם המעות שיעשו הם בהם מה שירצו כיון שאין רגילות לבוא שם (כד) ולכן אפילו אותם אחרים אינם מסכימים אח"כ במכירה מותר למכרה: (כז) ואינם רשאים וכו'. עיין לעיל בס"ד דיש דעות אם מותר לשנותן לביולא בה: (כח) פרנסיהם. ז' טובי העיר: (כט) ז' טובי העיר. כתב הרשב"א מ"א סימן תרי"ז והביאו הרשד"ש סימן קע"ה ז' טו"ה אינם

שער הציון

(יד) מ"א: (טו) וכ"ש לשאר קדושה חמורה ולהספקת[א] תלמידים ומוכח שם דאפילו ע"פ זט"ה במא"ה אין לעשות ד"ז: (טו) היינו לקדושה שהיא חמורה מביהכ"נ וכ"ש להספקת תלמידים ולפ"ש ואפילו בני העיר לבד בלא העובדים ועיין לקמן בסי"ג בבה"ל מה שכתבנו שם: (יז) ומש"כ המ"א בסוף סק"ד בשם הב"י היפוך זה היינו רק לדעת הב"י אבל הוא בעצמו לא ס"ל כן וכ"כ הלבושי שרד שם ולדידיה מה שאמרו בב"ב ג' דירתיה דאינשי לא מזבני היינו דלכתחלה אין הדרך לעשות כן כמו שכתבנו כמה רא"שוים ומתורץ בזה קושית הגרע"א על המ"א ע"ש: (יח) משב"ז סק"ד לדעת המ"א. ובא"א ס"ק ל"ג כתב בשם הש"ך החילוק שכתבנו בפנים ואף דמדברי הט"ז משמע דדוקא שיש להם ביהכ"נ אחרת משובת הרא"ש כלל י"ג סי"ד לענ"ד לא משמע כן ולהיפך כשיש להשיג מעות אחרות לדעת המ"א אין כדאי לכתחלה אפילו כשיש בהכ"נ אחרת ודלא כט"ז וכן בא"ר לא נהירא ליה קולתו של הט"ז ע"ש: (יט) ע"א ומ"א לקמן בס"ק כ"ט וכן איתא בחידושי הרמב"ן: (כ) כן משמע מהריטב"א והמאירי: (כא) פשוט: (כב) כן משמע בפוסקים: (כג) דבדעתן מסתברא דהרי דלא נכון לומר שנתנו לרחוב זה על דעת כל העולם אבל בלא דעתן לבאותה גרלה ברור דאין יכולין למכור דלא דמי להא דמתיר הרמ"א בשל כפרים אף כשבנו אותה משל אחרים להתם בודאי לא היה דעתם שלפעמים יבואו בכפר להתפלל שם ובודאי התליטו הדבר רק על דעת בני הכפר משא"כ בגאבי העיר: (כד) ע"ת:

הגהות ותיקונים: א) ולהספקת: ב) רנ"ב ועיין שם בש"ך ס"ק א':

באר הגולה

מרדכי פ' בני העיר: (כא) מותר לשנותן. אבל מכל מקום (כב) לא יוכל לחזור בו. (ב"י וכן משמע במרדכי ריש פ' בני העיר): ו * מוכרין בהכ"נ וכן שאר דברים שבקדושה (כג) ואפי' ס"ת להספקת (ט) תלמידים (כד) או להשיא (י) יתומים בדמיו: ז והא דבהכ"נ נמכר הני מילי (כה) של כפרים שאין באים אנשים ממקומות אחרים שלא נעשית אלא לבני הכפרים בלבד: (כו) (ואפי' בנו אותה משל (יא) אחריס) (מרדכי ישן בשם רא"י ה) ולכן יכולים למכרו ומכ"מ המעות נשארים (יב) בקדושתן (כז) ואינם רשאים להורידן מקדושתן * והיינו כשמכרו בני העיר שלא מדעת (כח) פרנסיהם * וה"ה אם מכרו (כט) ז'

ביאור הלכה

בגאבי ליד גבאי וא"ע לדינא: * מוכרין בהכ"נ וכו'. היינו אפילו בלא זט"ה בעמעמד אנשי העיר דדינו כמו לשאר קדושה חמורה דדי באנשי העיר לבד וכן בס"ת לענין הספקת תלמידים ומי דינא הכי דהספקת תלמידים גדול יותר מזה כמו שכתב הרא"ש בתשובה: * והיינו כשמכרו בני העיר שלא מדעת פרנסיהם. נראה דדוקא אם יש טובים בעיר אז אמרינן דאין רשות לבני העיר על מכירה זו בשלמות אבל אם לא נמצאו טובים בעיר אז מועילה המכירה שלהם לגמרי כמו זט"ה במעמד אנשי העיר וכן נראה מחידושי הרשב"א על מגילה ע"ש: * וה"ה אם מכרו ז' טובי העיר וכו'. עיין מ"ב דאין מינוי טובים בפחות מז' ופשוט דכל הז' ר"ל דהיינו שנתלקו הז' אזלינן בתר רובא. ומדינא גם זה דוקא היכא דהתנו אנשי העיר בשעה שמינום שיתנהגו באופן זה דאל"ה הלא מבואר בח"מ סימן י"ב סי"א ובסימן י"ג ס"ז ובסימן י"א ס"א בהג"ה דלא אזלינן בתר רובא כ"א בב"ד אבל לא בברורי הקהל ע"ש אלא דמשמע בתשובת מ"ם חלק חו"מ סימן קנו"ז דבכמה גלילות נהגו למיזל בתר רובא בזה דאם נמתין עד שיסכימו כולם לא יגמר שום ענין ע"ש ומובא בפ"ת חו"מ סימן קס"ג סק"ב. ודע עוד דאיתא בירושלמי דשלשה מביהכ"נ כביהכ"נ ור"ל ביהכ"נ של יחידים כמו של בעלי אומנויות וכדומה אם בירכו שלשה מאנשיהם

ז הרא"ש בתשובה ח"ם סי נגמרא

הלכות בית הכנסת סימן קנג

ט שם בגמרא כ"ו
י ב"י בשם מרדכי
יצן כ שם בגמרא

טובי העיר שלא במעמד אנשי העיר (ל) * [ט]אבל אם הסכימו ז' טובי העיר באותו מכר והיו במעמד אנשי העיר * רשאים להוציא המעות לכל מה (יג) שירצו * [י]ואם קבלו עליהם בני העיר (לא) בפירוש במכר זה כל מה שיעשו אפילו יחיד מה שעשה עשוי: הגה * וכל ז' טובי העיר (לב) מוכרים בפרסום מקרי במעמד אנשי העיר ואינן צריכין לומר הן או לאו (מרדכי) * [כ]אבל של כרכים * שבאים שם ממקומות אחרים (לג) אפילו בנו אותו משלהם (לד) אינו נמכר (לה) * אלא א"כ תלו אותו בדעת (יד) [א] היחיד

שערי תשובה

*[א] היחיד. עבה"ט ועיין שו"ת פני יהושע סימן ד' בענין ביהכ"נ שנשרף ורוצים לבנות במקום אחר ולהניח המקום פנוי ולנהוג בו קדושה ולמי שרי. ואם רוצים לעשות שם גן ירק בענין שיהיו זט"ה במא"ה ומ"מ שתלו הם בדעת היחיד דשמא יש אחד בסוף העולם שאין דעתו נוטה בזה. ואם אינם מתפללים בבהכ"נ של כרכים יכולין למכרה

ביאור הלכה

לפקח על עסקי צבור שלהם הרי הם שקולים ככל אנשי ביהכ"נ לענין מכירה ולא בענין בהו ז' טובים כמו בממונים על ארבי עיר כולה דבענין דוקא ז' וכנ"ל [ר"ן ועוד פוסקים] וכמ אלו השלשה על ביהכ"נ שלהן כמו ז' על ביהכ"נ של בני העיר: * אבל אם הסכימו וכו'. מקחיתא המתבר משמע דפקע הקדושה ממילא ע"י מכירה זו מהדמים ואפילו לא התנו בהדיא בשעת מכירה על הדמים שיצאו לחולין ג"כ דשאי לשנותן לחולין [פמ"ג במשב"ז ע"ש שכתב דאין דין זה ברור לו] אח"כ מצאתי בריטב"א בסוגיא דמכרו והותירו שכתב כן בתירוצא בתרא:

* רשאים להוציא המעות. כתב המ"ב בתשובה סימן ל"ג וזהו תוכן דבריו לאפקועי זט"ה במעמד אנשי העיר לא אלימא כחייהו לאפקועי לחולין אלא דוקא בבה"ג שמכרו אותו דאלה קדושתו עכ"פ בשעת מעשה אדמים והדר פקע קדושה גם מדמים דקלישא קדושתן אבל לא אלימא כחייהו לאפקועי קדושתייהו קיימי ואפילו הסכימו זט"ה במעמד אנשי העיר כולם להוציאם לחולין לא מהני אם לא שנו ביהכ"נ אחרת תחלה ואח"כ סתרו הישן דאז אלה הקדושה אביהכ"נ חדשה והישן יוצא לחולין והביאו המ"א לקמן בס"ק כ"ז מיהו אין דין זה ברור דזהו מוכח רק לשיטת הר"ן כמו שכתב הפמ"ג ושאר אחרונים [והראיה שהובא מא"א מהתוספתא יש לדחותה כמו שכתב בספר בגדי יפע ועיין בפירוש מגמת מיבורים] אבל לדעת הרמב"ן וסייעתו משמע דזט"ה במא"ה אלימא כחייהו אף בלי מכירה וכל שהסכימו שאינן צריכין לו עוד יוצא לחולין ממילא ומותר להשתמש בעציו ואבניו אף בתשמיש של חול ועיין שם במ"א סקכ"ז שגם לא בצירא דין זה דמ"ב וצ"ע בזה: * ואם קבלו עליהם בני העיר בפירוש וכו'. עיין במ"ב ולכאורה קשה מאי עדיפא כח יחיד שמינוהו לזה יותר מאלו הם עצמם מכרוהו דאסור להוריד המעות מקדושתן ואפשר דהכא מיירי בבני העיר עם הטובים שלהם מינוהו לאותו יחיד אח"כ מצאתי זה בפמ"ג במשב"ז אות ז': * וכל ששבעה טובי העיר וכו'.

הגה"ה זו שייך אחר תיבת לכל מה שירצו הגה"ל:

* אבל של כרכים וכו'. כתב בתשובת משאת בנימין סימן ל"ג דבאלו שמנהג הקהלות להעמיד עליהם מנהיגים ופרנסים ולהם מקבל ורצועה בכל עסקי הקהלה אין מילוק בכפרים[א] לכרכים ובכל ענין יש להם כח ביד מנהיגים למכור ביהכ"נ אפילו למשתי מיה שיכולא וגם הדמים יוכלו להוציאם לחולין אפילו אנשי העיר מוחים בידם על"ל וזהו דוקא כשבנאוהו משלהם ולא נתערב בזה מעות מעלמא [מ"א בס"ק ל"ז וג"ל] ולא העתקתיו בפיס כי בארצותינו אין להפרנסים כח זה כמובן וגם איזה אחרונים מפקפקין בזה עיין בא"ר: * שבאין שם וכו'. ר"ל ועשו אותו בודאי ג"כ אדעתא דכו"ע. כתב מ"א בשם המב"ע דבית המיים יכולים למכור: * אא"כ תלו אותו בדעת היחיד וכו'. לא שהתנו בפירוש שרשאי לעשות כל מה שירצה אלא שתלו ביחיד לבנות כרצונו אמרינן דמסתמא נתנו לו רשות גם למכור על פיו [ט"ז] והבית רואה מדברי התוספות מה שכתבו לענין רב אשי והנה בא"ר ובה"ב לא העתיקו דברי הט"ז כלל ומשמע דלא

באר היטב

לשנותן לקדושה קלה: (יג) שירצו. אפילו לדבר הרשות כיון שהתנו זט"ה יצאו המעות לחולין ט"ז וע"ל ס"ק ז': (יד) היחיד. זה קאי כשבנאוהו משלהם אבל אם נדבו אחרים לזה אין מועיל מה שעשה: (טו) שבאים שם. ואם אינם מתפללים בבהכ"נ של כרכים יכולין למכרה

משנה ברורה

אינם שבעה אנשים המובחרים בחכמה או בעושר וכבוד אלא שבעה אנשים שהעמידום הצבור פרנסים על עניני העיר והרי הם כאפוטרופסין עליהם וכתב עוד שם וא"ת אי כשקבלו עליהם למה לי ז' ומשני שם דאם מקבלים עליהם אנשים לעסוק בדבר ידוע ומפורט כגון בענייניו שברור אותן למכירה אפילו אחד נמי יכולין למעות וכל מה שעשה עשוי אלא דמיירי שהעמידו עליהם פרנסים בסתם לפקח על עסקי הצבור לפיכך כשהן שבעה יש להן רשות לכל דבר כאלו עשו כן כל בני העיר אע"פ שלא העמידו אותם על דבר זה בפירוש אבל בפחות מז' אין כחן שוה להיותן ככל בני העיר עד שיטלו רשות בפירוש מבני העיר וכן כתבו (כה) כמה פוסקים: (ל) אבל וכו' לכל מה שירצו. ר"ל אפילו לאיזה דבר של חול: (לא) בפירוש וכו' כל מה וכו'. ר"ל באופן זה (כו) דינו כשבעה טובי העיר במעמד אנשי העיר שרשאים אח"כ להוציא המעות לכל מה שירצו כיון שהרשוהו לזה אבל אם נתנו לו סתם רשות למכור אז המעות בקדושתן [א"ר]: (לב) מוכרין בפרסום וכו'. ר"ל דכל שמוכרין ז' טובי העיר בפרהסיא ולא בצינעא ולא מיחו בהם בני העיר מקרי במעמד אנשי העיר. ותיבת או לאו שכתב הרמ"א שיגרא דלישנא הוא ואינו מדוקדק גם במרדכי ובד"מ האריך ליתא: (לג) אפילו בנו אותו משלהם. דכיון דמעלמא אתו לשם (כז) מסתמא בני העיר הקדישוהו גם לדעת הנכנסים ולפיכך אין להם רשות למכור שמא יש אחד בסוף העולם שהיה סמוך לעיר הזאת וגיל ליכנס בה ולדעתו הוקדשה והוא אינו מסכים במכירה (כח) ולכן אפילו הסכימו במכירה זט"ה במעמד אנשי העיר אין מכירתן מכירה דאיכא לא כייפי לבני העיר ולפרנסים (כט) ואפילו אם ירצו להעלות אח"כ הדמים בקדושה כגון לקנות מזה ס"ת וכה"ג ג"כ אין להם רשות לזה דשמא אותן אחרים לא יסכימו לזה. וכ"ז בסתמא (ל) אבל אם ברור לן דלא בנאו אלא אדעתא דבני עירם לבד [כגון שהתנו בעת בנינם או שבשעת בנין היתה כפר ואח"כ נתרבו בה תושבים הרבה] (לא) וגם לא סייעו להם אחרים דינו ככפר. כתב המ"א בשם המב"ע דאפילו ביהכ"נ של כרכים אם אינם מתפללין בו יכולין למכרו: (לד) אינו נמכר. ודוקא כשמכרו בענין שלא יהיה אח"כ ביהכ"נ (לב) אבל אם אח"כ ג"כ ישאר ביהכ"נ (לג) שרבים יתפללו בו מותר דמאי נ"מ להני דאתו מעלמא אם הביהכ"נ שייך לאלו או לאלו: (לה) אא"כ תלו אותו

שער הציון

(כה) הר"ן והריטב"א ורי"ו בתיב י"ד ומובא ג"כ בד"מ בקיצור: (כו) הגר"א: (כז) ב"י להלבה: (כח) הרא"ש וש"פ: (כט) הרמב"ן ומאירי וכפסטות הש"ס: (ל) משאת בנימין ואף שהמ"א מפקפק עליו באמת לדינא הוא סובר ג"כ כהמ"א[ב] אלא שכותבתי בפיס או בענין כפר ועשה כרך וכמו שכתב הגרע"א וכן הסכימו עוד אחרונים לדברי המ"ב: (לא) דע דזה לא יצוייר רק בהתנו אבל בכפר ועשה כרך אפילו אם סייעו להם אחרים בעת בנינם נמי אינו כלום כמו שפסק הרמ"א לעיל בשם המרדכי: (לב) ט"ז: (לג) אבל ליחיד מסתברא שאין לו רשות למכרו דזה היזק להני דאתו מעלמא ולא יתרלו לזה ודברי הט"ז שכתב בהיפוך זה אינם מובנים וכבר השיגו הפמ"ג:

הגהות ותיקונים: א) צ"ל בין כפרים: ב) צ"ל כהמשאת בנימין:

*[יד]

הלכות בית הכנסת סימן קנג

שאז יעשה בו היחיד מה שירצה (לו) * בהסכמת הצבור (לז) וה"ה לכל דברי (טו) קדושה שנזכרו כאן (לח) דכלהו גרירי בתר בית הכנסת: הגה * יחיד שנגה בהכ"נ ומתנה לקהל (לט) דינה כבהכ"נ של קהל אבל אם שייר לעצמו בה שום כח אין לה מכר כי אם על פי הקהל ועל פיו או יורשיו (מ"ז והגהות אשר"י פרק בני העיר) (מ) * וכל זה לא מיירי אלא (מא) כשיש להם בהכ"נ אחרת אבל אם אין להם רק בהכ"נ אחת (מב) * אסור

באר היטב

מבי"ט ח"ג קמ"ג. ובית המיים יכולים למכור. וברא"מ סי' ס"ז כתב דכל דבר השייך לבהכ"נ כגון תכרות או מקוה אמרינן מסתמא

משנה ברורה

וכו'. היינו שתלו בעת הבנין את הביהכ"נ על דעתו וע"כ דעתו משובה אח"כ כז' טובי העיר (לד) וכ"ז דוקא כשבנאוהו משלהם אבל אם נדבו אחרים לזה אין מועיל מה שתלו הם בדעת היחיד דשמא יש אחד בסוף העולם שאין דעתו נוחה בזה: (לו) בהסכמת הצבור. דודאי לא היה דעתם שימכור היחיד ביהכ"נ שלהם בלא דעתם אלא להכי אהני דעת היחיד דלא בעי טובי העיר רק במעמד אנשי העיר לבד וגם לא מצי אינש דעלמא לעכבו [מ"א] ואם בפירוש תלו בדעת היחיד שיכול למכור ויעשה מה שירצה בלא הסכמתם א"כ לעשות בהסכמתם [נ"ל וא"ר] ועיין בבה"ל מה שכתבנו בזה: (לז) וה"ה לכל דברי קדושה. פירוש כגון מיבה ומטפחת וכדומה המזכירים בס"ב דינם כמו בהכ"נ עצמו לענין זה (לה) דכל היכי דאיהו נעשה אדעתא דכו"ע כגון דכרכים הרב ומי נעשו מסתמא אדעתא דכו"ע וזהו מה שכתב המחבר דכולהו גרירי בתר ביהכ"נ (לו) וכן כל דבר השייך לביהכ"נ כגון תכרות או מקוה אמרינן ג"כ כי האי גוונא ולא מצי למוכרן או לסוגרן למנוע מהן אורחין ומ"מ לא תמיר מביהכ"נ. וכן מה שנזכר בסעיף זה דזט"ה במעמד אנשי העיר בכפרים יכולים להוציא הדמים לחולין לאו דוקא בביהכ"נ אלא אפילו בתשמישי קדושה הדין כן. אך מ"מ יש חילוק ביניהם דבתשמישי קדושה אף דמותר להשתמש בדמיהם כשנמכר בזט"ה בתא"ה בכפרים (לז) מ"מ הם גופא בקדושתיהם קיימי ביד הלוקח דקדושת הגוף ניתנו ואין יולא לחולין אבל ביהכ"נ ותשמישי מצוה מותר להשתמש בהן כמ"ש לקמן בסעיף ט' [מ"א וא"ר וש"ל] ועיין לקמן בסעיף י' ובסימן קנ"ד ס"ג בתא"ב ובאור הלכה: (לח) דכולהו גרירי בתר בהכ"נ. כל כלי ביהכ"נ וספסלים (לט) ויריעות שבבהכ"נ דינם כביהכ"נ ועל כן כשמכרו זט"ה במעמד אנשי העיר בכפרים יכולים להשתמש במעות לכל מה שירצו ואי לא"ה (מ) לא [כן הוא לפי פשטות דברי המ"א שהעתיק דברי הר"ן בשם הירושלמי על דברי השו"ע ובספר קובץ על הרמב"ם הלכות תפלה פי"א כתב דנ"ל דאפילו בכרכים יכולים למכרם לדברי הר"ן דדוקא לענין מכירת בהכ"נ גופא אמרינן דלא מחלי רבים חלקם לזט"ה משא"כ בזה ולכן יכול הגבאי למכרם בצירוף אנשי העיר ולהוציא המעות לחולין] : (לט) דינה כביהכ"נ של קהל. ונמכרת על פיהם לבד ולא בעינן דעת הנותן בזה כלל: (מ) וכל זה. פי' הא בכפרים (מ) או של כרכים שתלו אותו בדעת יחיד: (מא) כשיש להם ביהכ"נ אחרת. המ"א פירש דר"ל כשבנאו עכשיו אחרת אבל כשיש להם שני בתי כנסיות מקודש אסור למכור אחד אבל להט"ז ברש סימן קנ"ב מותר אפילו באופן זה וכן דעת הא"ר שם כוותיה וכן משמע מביאור הגר"א אבל כ"ז דוקא כשאותו ביהכ"נ מרווח והוא מחזיק לכולם דאל"ה פשוט דלא"ע אסור. כתבו האחרונים דאפי' בכרכים היכא דבנאו אחרת טובה מותר לסתור הראשונה דודאי כו"ע ניחא להו בזה [וכבר העתקנו זה לעיל בסימן קנ"ב] (מא) וכן עניים ואבנים מראשונה מותר להשתמש בהן ולהוציאן לחולין ע"פ זט"ה במעמד אנשי העיר דמאי איכפת להו לבני עלמא בזה כיון שיש להם מקום טוב להתפלל: (מב) אסור וכו'. אפילו בזט"ה במעמד אנשי העיר ואפילו כשמוכרים זה כדי לקנות אחרת דומיא דסתירה דאסור

שער הציון

(לד) מ"א וא"ר וי"ל: (לה) ר"ן: (לו) מ"א: (לז) כן איתא בחידושי הרמב"ן בפרק בני העיר והרשב"א והריטב"א והר"ן ועיין בפמ"ג שהתעורר מלשון הרמב"ם דמשמע להיפוך ולקמן נאריך בזה אי"ה: (לח) מ"א בשם הר"ן ולא העתקתי סוף דבריו דלקמן בסימן קנ"ד ס"ו בהג"ה סתם הרמ"א דהפרוכת שלנו אין לו דין תשמישי קדושה: (לט) אבל שלא להוריד הדמים מקדושה מותר בכפרים וכן בכרכים לדעת הקובץ ע"י הגבאי לבד: (מ) פמ"ג: (מא) משאת בניימין וכנה"ג וא"ר דלא כמ"א:

מבי"ט ח"ג קמ"ג. ובית המיים יכולים למכור. וברא"מ סי' ס"ז כתב דכל דבר השייך לבהכ"נ כגון תכרות או מקוה אמרינן מסתמא

משנה ברורה

וכו'. היינו שתלו בעת הבנין את הביהכ"נ על דעתו וע"כ דעתו משובה אח"כ כז' טובי העיר (לד) וכ"ז דוקא כשבנאוהו משלהם אבל אם נדבו אחרים לזה אין מועיל מה שתלו הם בדעת היחיד דשמא יש אחד בסוף העולם שאין דעתו נוחה בזה: (לו) בהסכמת הצבור. דודאי לא היה דעתם שימכור היחיד ביהכ"נ שלהם בלא דעתם אלא להכי אהני דעת היחיד דלא בעי טובי העיר רק במעמד אנשי העיר לבד וגם לא מצי אינש דעלמא לעכבו [מ"א] ואם בפירוש תלו בדעת היחיד שיכול למכור ויעשה מה שירצה בלא הסכמתם א"כ לעשות בהסכמתם [נ"ל וא"ר] ועיין בבה"ל מה שכתבנו בזה: (לז) וה"ה לכל דברי קדושה. פירוש כגון מיבה ומטפחת וכדומה המזכירים בס"ב דינם כמו בהכ"נ עצמו לענין זה (לה) דכל היכי דאיהו נעשה אדעתא דכו"ע כגון דכרכים הרב ומי נעשו מסתמא אדעתא דכו"ע וזהו מה שכתב המחבר דכולהו גרירי בתר ביהכ"נ (לו) וכן כל דבר השייך לביהכ"נ כגון תכרות או מקוה אמרינן ג"כ כי האי גוונא ולא מצי למוכרן או לסוגרן למנוע מהן אורחין ומ"מ לא תמיר מביהכ"נ. וכן מה שנזכר בסעיף זה דזט"ה במעמד אנשי העיר בכפרים יכולים להוציא הדמים לחולין לאו דוקא בביהכ"נ אלא אפילו בתשמישי קדושה הדין כן. אך מ"מ יש חילוק ביניהם דבתשמישי קדושה אף דמותר להשתמש בדמיהם כשנמכר בזט"ה בתא"ה בכפרים (לז) מ"מ הם גופא בקדושתיהם קיימי ביד הלוקח דקדושת הגוף ניתנו ואין יולא לחולין אבל ביהכ"נ ותשמישי מצוה מותר להשתמש בהן כמ"ש לקמן בסעיף ט' [מ"א וא"ר וש"ל] ועיין לקמן בסעיף י' ובסימן קנ"ד ס"ג בתא"ב ובאור הלכה: (לח) דכולהו גרירי בתר בהכ"נ. כל כלי ביהכ"נ וספסלים (לט) ויריעות שבבהכ"נ דינם כביהכ"נ ועל כן כשמכרו זט"ה במעמד אנשי העיר בכפרים יכולים להשתמש במעות לכל מה שירצו ואי לא"ה (מ) לא [כן הוא לפי פשטות דברי המ"א שהעתיק דברי הר"ן בשם הירושלמי על דברי השו"ע ובספר קובץ על הרמב"ם הלכות תפלה פי"א כתב דנ"ל דאפילו בכרכים יכולים למכרם לדברי הר"ן דדוקא לענין מכירת בהכ"נ גופא אמרינן דלא מחלי רבים חלקם לזט"ה משא"כ בזה ולכן יכול הגבאי למכרם בצירוף אנשי העיר ולהוציא המעות לחולין] : (לט) דינה כביהכ"נ של קהל. ונמכרת על פיהם לבד ולא בעינן דעת הנותן בזה כלל: (מ) וכל זה. פי' הא בכפרים (מ) או של כרכים שתלו אותו בדעת יחיד: (מא) כשיש להם ביהכ"נ אחרת. המ"א פירש דר"ל כשבנאו עכשיו אחרת אבל כשיש להם שני בתי כנסיות מקודש אסור למכור אחד אבל להט"ז ברש סימן קנ"ב מותר אפילו באופן זה וכן דעת הא"ר שם כוותיה וכן משמע מביאור הגר"א אבל כ"ז דוקא כשאותו ביהכ"נ מרווח והוא מחזיק לכולם דאל"ה פשוט דלא"ע אסור. כתבו האחרונים דאפי' בכרכים היכא דבנאו אחרת טובה מותר לסתור הראשונה דודאי כו"ע ניחא להו בזה [וכבר העתקנו זה לעיל בסימן קנ"ב] (מא) וכן עניים ואבנים מראשונה מותר להשתמש בהן ולהוציאן לחולין ע"פ זט"ה במעמד אנשי העיר דמאי איכפת להו לבני עלמא בזה כיון שיש להם מקום טוב להתפלל: (מב) אסור וכו'. אפילו בזט"ה במעמד אנשי העיר ואפילו כשמוכרים זה כדי לקנות אחרת דומיא דסתירה

ביאור הלכה

דלא בריא להו דין זה ואח"כ מצאתי בספר חמד משה שכתב ג"כ דלאו כל יחיד שזה לענין זה בסתם אם לא שהוא משיב כרב אחי בדורו דודאי גבאי בעלמא אף שהוא מתעסק ומצוה בבניינם משו"ה לאו כו"ע אדעתא דיחיד ולאו מתנים עי"ש וע"כ לא העתקתי דין זה דהט"ז במ"ב:

* בהסכמת הצבור. עיין במ"ב מש"כ בשם המ"א ולפי זה משמע דאם לא היה המכירה במעמד אנשי העיר דאין המכירה חלה כלל דהצבור שהרשוהו לא היה דעתם באופן זה אבל מביאור הגר"א משמע דדינו כמו זט"ה בלא מעמד אנשי העיר בכפרים דמהני מכירתם אך דצריך אח"כ להעלות הדמים בקדושה: * יחיד שבנה וכו' דינה כביהכ"נ של קהל וכו'. הרב סתם ולא פירש במאי מיירי בכאן אם בכפר או אפילו בכרך והנה באור זרוע מקור האי דינא מבואר דבין בכרך ובין בכפר מיירי ואפ"ה יש להם מכר ע"פ הקהל בעצמו [ולכל היותר בצירוף הנותן כדינא דסיפא] אבן האור זרוע כתב כן משום דאזיל לטעמיה שם דעדיפותא דכרך הוא משום דמסתמא נתנו מעצמא להולאות הבנין ומשו"ה בנידון זה שהיה ביהכ"נ של יחיד אלא שהקדישה א"כ אפילו הקדישה לבני כרך נמי לא זכו בה עצמא ואין להם שום חלק בה רק לבני העיר בעצמם או גם להנותן יש בה כח אם שייר לעצמו בה שום זכות בסיפא ולפיכך נמכרת משא"כ לדידן דמחזקינן בשיטת הני פוסקים דבכרך אפילו בנו בעצמם אלא סיוע מעצמא נמי יש לכו"ע חלק בה דמסתמא הקדישוה גם אדעתא דכו"ע א"כ אפשר ה"ה בנידון זה דהיחיד הקדיש ביהכ"נ לבני העיר אם הם בני כרך אפשר דהקדישה גם אדעתא דכו"ע ותו לא מהני בה מידי דעת הנותן ודעת הקהל כדין ביהכ"נ של כרכים ומצאתי בספר עולת תמיד שכתב כן בתמת לדידן עי"ש וכן משמע קצת מרהיטת ליסניה דמשובת מהר"ש דוסאן סי' ז' ע"ש אלא דלפ"ז קיצר הרמ"א בזה יותר מדאי ויותר מסתברא לומר דבכונה סתם הרב רמ"א ובכל ענין יש לה מכר בזה דאם אמרו בביהכ"נ שרבים בונים דמקדישים אותו לכו"ע לא אמרו ביחיד שנותן מתנה לגבור יהוא בלא שום שיור שלא כוון להחליט להם לגמרי רק שייר בו כח גם לכו"ע דזה לא מסתברא כלל וגם א"א לומר דמשבא ליד בני הכרך ממילא נתקדש גם לכו"ע דמסתמא מתרצים הם בזה דהא כבר כתב בתשובת משאת בניימין דדוקא בשעת בנין אמרינן כן משום דמסתמא בנו אדעתא כן אבל אי בבור לנו דלא כוונו בשעת בנין כלל לא אמרינן דיתקדש ממילא לאחר הבנין אע"ג שרבים מבני עלמא באים לתוכה להתפלל וכמו שהעתקנו במשנה ברורה ס"ק ל"ג וה"ה בנידון דידן וכן נוטה לשון הגר"א בביאורו ס"ק כ"ד וכ"ה להמעיין בו ומ"מ ל"ע בזה:

* וכל זה וכו'. אכפרים קאי כדפירשנו במ"ב ושל כרכים אפילו בנאו אחרת מקודם אסורים למכור הראשונה כ"כ המ"א אבל כ"ז הוא רק לשיטתו ע"ש אבל להט"ז וסייעתו שהבאתי במ"ב סקמ"א אין שום ראיה לזה:

* אסור למכרו. עיין במ"א דלקנות מזה קדושה אמורה מותר [והיינו בכפרים דוקא וכמ"ש הא"ר] וכה"ג כתב לקמן בסי"ג סקל"ג ועי'

דלאסור

שער הציון

(לד) מ"א וא"ר וי"ל: (לה) ר"ן: (לו) מ"א: (לז) כן איתא בחידושי הרמב"ן בפרק בני העיר והרשב"א והריטב"א והר"ן ועיין בפמ"ג שהתעורר מלשון הרמב"ם דמשמע להיפוך ולקמן נאריך בזה אי"ה: (לח) מ"א בשם הר"ן ולא העתקתי סוף דבריו דלקמן בסימן קנ"ד ס"ו בהג"ה סתם הרמ"א דהפרוכת שלנו אין לו דין תשמישי קדושה: (לט) אבל שלא להוריד הדמים מקדושה מותר בכפרים וכן בכרכים לדעת הקובץ ע"י הגבאי לבד: (מ) פמ"ג: (מא) משאת בניימין וכנה"ג וא"ר דלא כמ"א:

(מג) למכרו דהא אפי' לסתרו אסור עד שיבנו אחרת (רבי' ירוחם נ"ב[1] ח"ה) כל דבר שבקדושה (מד) שנמכר ומותר לשנותו נמכר בלא הכרזה (מה) ואין בו אונאה (מו) אבל דבר שאסור * לשנותו (טז) לקדושה קלה (מז) צריך הכרזה (רשב"א סי' תרי"ד[2]): ח [1]בנו בית סתם והקדישוהו אחר כך לבית הכנסת (מח) דינו כבהכ"נ אבל (מט) אינו קדוש עד (יז) [ב] שיתפללו בו (נ) אפילו אם בנאוהו לשם בהכ"נ וכיון שהתפללו בו

ל ירושלמי והמילו הרא"ש שם

שערי תשובה

ברוב זע"ה סגי. ואם רוצים למכור ומסכימים רוב בני העיר אף בלא זע"ה סגי עיין שם. ועיין לקמן סימן קי"ח ועיין שם סימן ז' בענין בהכ"נ דק"ק הולאנדא והאורחים יושבים שם לפעמים כמו חצי שנה אבל בשביל המקלעי לפעמים מעלמא לא. וגם כתב שי"ל דגם בכרך שזע"ה מצוריים והם כראשי גליות ואין אחד מאנשי העיר מתערב בעסקיהם אפשר דאפילו בכרכים יכולים למכור אף בלא אנשי העיר. ועכ"פ כיון שיש מכשול הו"ל כמלוה דרבים ויש לסמוך שיהיו רשאים למכור לפחות במעמד אנשי העיר ע"ש: *[ב] שיתפללו בו. עבה"ט ועיין בחות יאיר סימן נ"ט במי שבשעת יריד נתן חדר להתפלל בו האורחים ושוב נמכר הבית לאחר ואחר לאחר ונאמר בפירוש שהוא חול ומ"מ גם האחרון עשה כן בימים

באר היטב

וספסלים וריעות. עמ"א: (טז) לקדושה קלה. מ"א מותר תיבות אלו וכ"ל שאסור לשנותו צריך הכרזה ע"ש: (יז) שיתפללו בו. ע"ל ס"ק ו' מש"ש. יחיד שבנה בהכ"נ לא יכול לחזור בו כמ"ש סעיף

ביאור הלכה

לקמן בבה"ל מה שנכתוב שם מזה ונראה דהיינו דוקא בגוונא היכא דליכא למיחש לפשיעותא דאל"ה מסתברא דאסור שמא לא יקנה אח"כ הדבר קדושה וכמו שכתב המ"א פרט זה לענין לקנות בדמיה אחרת ואף שלענין לקנות קדושה חמורה לא הזכיר בזה י"ל דנקטיה בריש הא וה"ה בסיפא: * לשנותו וכו'. הנה זה נובע מת' הרשב"א ולכאורה לפי דעת המ"א דלא גרסינן לקדושה קלה בתורו דוקא כשאסור לשנותו כלל אפי' לקדושה חמורה [כגון שלזה המקדיש על כך] אז צריך הכרזה אבל אם יש להם רשות לשנות לקדושה חמורה כגון ע"י זע"ה שלא במעמד אנשי העיר וכ"ל אז נחשב כשלהן ואין צריך הכרזה וכן מוכח באמת כונת הרשב"א דהא הוא תולה הטעם במלי יהיב ליה במתנה והוא ס"ל בעצמו בחידושיו בפרק בני העיר דלענין מתנה לא בעינן רק זע"ה לחוד וכן הוא ג"כ דעת הרמב"ן. אינרא דקשה דלפ"ז לפי פסק המ"א בעצמו שפסק לקמיה בסקכ"ו בדמתנה צריך דוקא זע"ה בתא"ה ממילא במכירה ע"י זע"ה שלא בתא"ה ליבעי הכרזה ואפשר דהמ"א סמך בעיקר הדין על טעם הר"ן שהעתיק המ"א בשמו בס"ק י"ח דז"ל שם דלא תלינו הכרזה אלא בדבר שמוטל על ד"ד לעשותו כגון ד"ד שמוכרין להגבות לאחרים וכו' אבל בדבר שאנו עושין מדעתנו ואין אנו צריכין בו לב"ד לא הוזכר בו הכרזה עכ"ל ומשמע להדיא לפ"ז דזע"ה לחוד נמי לא בעו הכרזה דהרי הם אנשי העיר בעצמן ויקרן ומוכרים בשלהם וכן משמע מלשון העור ומביאו הרמ"א בחו"מ סי' ק"ג ס"א בהג"ה שכתב דכיון שנמכר שלא מדעתו בב"ד צריך שומא והכרזה ע"ש ובאמת הלא מבואר בר"ן ובשאר רא"שונים שם דעכ"פ זע"ה לחודייהו לא גריעי כחם מכל אנשי העיר בלא זע"ה וא"כ אם יימא דע"י זע"ה לחוד בעי הכרזה משום דאסור לשנותו לקדושה קלה א"כ אם מכרו כל אנשי העיר בלא זע"ה נמי ליבעו הכרזה דהא אינהו ג"כ אינם רשאים לשנותו לקדושה קלה וזה דבר דלא מסתברא כלל שבני העיר בשלהם צריכין הכרזה אלא ע"כ דלא תלו כלל בזה דאם החמירו חכמים בדבר שבקדושה שלא להקל בהם ולא בדמיהם וגזרו דלא אנימא כחם לאפקועי לחולין

משנה ברורה

דאסור אפילו באופן זה וכנ"ל בסימן קנ"ב: (מג) למכרו. אם לא (מב) שירלו לקנות בדמים אחרת בגוונא דליכא למיחש לפשיעותא (מג) כגון שמוזמן ביהכ"נ ליקח ואינו חסר אלא נתינת המעות אז מותר (מד) ע"י זע"ה בעמד אנשי העיר: (מד) שנמכר ומותר לשנותו וכו'. פי' דבר זה הוא ע"פ המבואר ברשב"א בחד שנה שבית זה יהיה לעניים שיאכלו הפירות ולא יעשו בני הקהל שום הכרחה ואח"כ רצו הקהל למכור הבית ולקנות בדמים דבר אחר שתהא נושאת הפרות[3] לעניים וכתב הרשב"א דצריכים הכרזה בשעת המכירה דכיון שזה שבני הקהל לא יעשו הכרחה א"כ בודאי אין הלבור יכולים ליתן בית זה במתנה למי שירצו וא"כ ה"ה דאין רשאים למכור בלא הכרזה דכל שלא הכריזו אנו רואים כאלו מוזלי בקרקע זו דדילמא אם הכריזו היה נמצא מי שיתן ביוקר ומה לי נותנים כולה במתנה ומה לי מוזלי במקצתה עכ"ד ועתה נפרש דברי רמ"א כל דבר וכו' ומותר לשנותו היינו שהמוכרים יש להם רשות בלא"ה לעשות בדבר הנמכר מה שירצו לא בעו הכרזה דלו יהא דבשביל מניעת הכרזה נמכר בזול נמי לא איכפת לן דמי גרע מאם נתנו במתנה לאחד: (מה) ואין בו אונאה. מיירי במכירת קרקע ובתים ומשום שאין אונאה לקרקעות ואשמועינן דלא תימא דהוו כשלית דאפילו בכל שהוא מכרו בטל משום דיכול לומר לתקוני שדרתיך ולא לעוותי אלא הוו כשלהן אבל במכירת מטלטלין בודאי יש אונאה: (מו) אבל דבר שאסור לשנותו. כל"ל והיינו כדלעיל בשם הרשב"א שצריך הכרזה כדי שלא ימכר בזול וממילא יש אונאה ג"כ ואפילו בקרקעות [פמ"ג]: (מז) צריך הכרזה. דוקא בקרקע אבל במכירת מטלטלין אין צריך הכרזה כדאיתא בח"מ סימן ק"ט [ט"ז]: ח (מח) דינו כביהכ"נ. ר"ל אע"ג דמתחלה נשתמשו בה להדיוט

מ"מ נעשית כביהכ"נ לכל מילי ונראה דאפילו לכתחלה שרי ועיין לקמן סימן קנ"ד[4] סכ"א ולעיל סימן קמ"ז ס"א בהג"ה והתם ענין קדושה היא והכא ביהכ"נ תשמישי מצוה היא כמ"ש הפוסקים: (מט) אינו קדוש. דקי"ל הזמנה לא מילתא היא ומותר לשנות הבית לחול ועיין לעיל בשנה ברורה סקי"ח דמיירי הכא (מה) שבנאוהו הקהל ממעות חולין שיש להם אבל כשבנו המעות לצורך ביהכ"נ אסור לשנות הבית להורידו מקדושתו לחול ומ"מ עדיין אין לו קדושת ביהכ"נ לכל מילי רק שאסור לשנותו (ועיין שם בבה"ל שהבאנו שם דעת הט"ז דאפילו בבנו המעות לצורך ביהכ"נ ג"כ אין האיסור לשנותו רק שמ"מ לבסוף הוא מחויב לקיים נדרו) (מו) ויחיד (מז) שבנה ביהכ"נ אף שעדיין לא התפללו בו ואין לו קדושת ביהכ"נ מ"מ אינו יכול לחזור בו דהוי כאלו נדר לדקה לרבים (מח) אבל אם עשה מטפחת לס"ת שלו שיש לו בביתו ואין קורין בו ברבים כל שלא נשתמש בו לס"ת יכול לחזור בו דהזמנה לאו מילתא היא [מ"א] ומשמע דלא הוי נדר כלל לדעתו ועיין בפמ"ג שהביא בשם הא"ר דדין זה לא נהירא: (נ) אפילו אם בנאוהו

שער הציון

(מב) מ"א: (מג) מגילה כ"ז ע"א: (מד) דאל"ה אסור למכור לכתחלה לכו"ע וכמ"ש לעיל בס"ב סקי"א ע"ש: (מה) ועיין רמב"ם פ"א מהלכות בית הבחירה דין כ': (מו) משפטות לשון הט"א בס"ק כ"א שכתב ויחיד שבנה משמע דבלבד שבנאוהו ממעות חולין שהיה להם מותר לחזור בהם מזה לגמרי דלא שייך בזה שם נדר: (מז) משמע מלשון זה דאפילו לא אמר בהדיא הרי עלי מקום לבנות ביהכ"נ רק שבנה בתמא הבנין לשם ביהכ"נ הרי הוא ג"כ בכלל נדר וכן משמע בב"ח ולא כע"ת שמשמע שם הטעם בפשיטות דבבנין ביהכ"נ כיון דתמתא הוא לנורך רבים ממילא הוא כנדר אף שלא אמר בפירוש בפה משא"כ בס"ת אין מהעשיה ראיה לרבים הוא דיהא ע"ז כנדר אבל אם אמר בפיו מטפחת זו הרי מנדב לקדושת ס"ת לא גרע מדבר מצוה בעלמא שאמר שיעשה שמחויב לקיים דבריו:

הגהות ותיקונים: א) תשובות הרשב"א סימן תרי"ז: ב) קנ"ג: ג) הפירות: ד) נ"ג ח"ח:

*[יז]

הלכות בית הכנסת סימן קנג

אפילו אורחים לפי שעה (נא) כיון שהיה מיוחד לתפלה קדוש (נב) [ב]ואם לפי שעה הקדישו הכל כפי מה שאמרו: ט [ג]כשמוכרים (נג) אנשי הכפר בית הכנסת יכולים למכרו (נד) ממכר עולם והלוקח יעשה בו מה שירצה (נה) חוץ ממרחץ ובורסקי ובית הטבילה ובית הכסא (נו) * ואם מכרוהו (יח) ז' טובי העיר במעמד אנשי העיר (נז) יעשה הלוקח (נח) אפילו אלו הארבעה דברים: י [ד]א"א (נט) דיחיד בשלו (ס) אפילו ס"ת מותר למכרו ולעשות בדמיו כל מה שירצה (סא) כל שלא הקדישו

ב מרדכי שם
ג מגילה כ"ז
ד הרא"ש וע"ש ופפר מ"ש

באר היטב

י"ד אבל אם עשה מטפחת לס"ת שלו שיש לו בביתו ואין קורין בו ברבים כל שלא נשתמש בו לס"ת יכול לחזור בו להזמנה לאו מילתא היא מ"א: (יח) זט"ה במא"ה. ול"ד כל ז' אלא כל היכא דאיכא רובא זט"ה מיקרי ואזלינן בתר רובא עי' פני יהושע סימן ד' ומהרשד"ם מי"ד קי' קע"ה. זט"ה אינו ר"ל היותר חכמים שבעיר

שערי תשובה

טרחים ועתה רוצה לדור בתדר בזה ולתת תדר אחר ע"ש שהריך דודאי שרי ומכ"ש דעבד מלתא ימרתא לתת אחר במקומו תע"ב אבל אם בפירוש נדר תדר זה לעולם לזמנים מוגבלים לבהכ"נ לא מהני נתינת אחר

משנה ברורה

בנאוהו וכו'. דאף שהיה מעשה ג"כ לא מקרי רק הזמנה בעלמא: (נא) כיון שהיה מיוחד. ר"ל ההזמנה היתה הזמנה מעולה שהזמין אותה (מנ) לעולם להתפלל בו וכמה דאיתא לעיל בסימן מ"ב דהיכא דאזמניה לסודר לעולם למיגר ביה תפלין ובר ביה אפילו פעם אחד שוב אסור למיגר ביה זוזי ולאפוקי אם הזמין אותה לבית התפלה (נ) רק לפי שעה דהיינו עד שיעבור הרגל או היריד [מפני שאז הדרך שמתקבץ אנשים] לא חשיבא הזמנה כלל ומותר אפילו בעת הרגל לאכול ולשתות בו: (נב) ואם לפי שעה הקדישו. היינו שאמר סתם (נג) אני מזמין אותה לרגלים דמשמע הלשון בכל עת שיהיה רגל ע"כ חשובה הזמנה עולמית עכ"פ על אותו הזמן ואסור בזה הזמן. וסתם הזמנה לפי שעה כבר כתב בב"י בשם המרדכי דלא חשיבא הזמנה כלל וכמ"ש מתחלה. ולענין תנאי עיין לעיל סימן קנ"א סי"א ובמ"ב שם: ט (נג) אנשי הכפר ביהכ"נ. וה"ה (נד) בשל בריכים כשתלו בשעת הבנין בדעת יחיד המבואר לעיל בסוף ס"ו: (נד) ממכר עולם. כיון שאנשי העיר או טובי העיר מסכימים להמכירה וכדלעיל בס"ז: (נה) חוץ ממרחץ וכו'. שכל אלו הם תשמישים מגונים מאד (נג) ואסור לעשותן במקום שהיה ביהכ"נ ואפילו אם נפל הבנין במקום ההוא ונשאר רק תל בעלמא אסור להשתמש שם בתלו האחרעה דברים (נד) וכן אסור לזרוע במקום ההוא שכל זה הוא גנאי למקום שהיה מתחלה ביהכ"נ: (נו) ואם מכרוהו שבעה וכו'. הטעם (נה) דאז פקעה הקדושה מהמקום ההוא לגמרי ועיין בפמ"ג דמסתפק דאפשר דבעינן דוקא כשהתנו בהדיא בעת המכירה והרשו ללוקח על זה: (נז) יעשה הלוקח וכו'. וה"ה (נו) שע"י זט"ה במא"ה מותר להוציא הדמים לכל מה שירצו אפילו לדבר חול: (נח) אפילו אלו הארבעה דברים. עי' בבה"ל דדין זה לא בריבא ולכתחלה בודאי צריך ליזהר בזה: י (נט) דיחיד בשלו וכו'. הטעם דעל שלו יש לו כח כזט"ה במא"ה בשל צבור דמותר להוציא ע"י מכירה זו הדמים לכל מה שירצו וכנ"ל: (ס) אפילו ס"ת. כתב הע"ת דאף לפי דעה זו דמותר ואין הדמים נתפסין בקדושה מ"מ לכו"ע אין רוצה סימן ברכה בדמים אלו וכ"כ הא"ר: (סא) כל שלא הקדישו וכו'. המ"א מגדל דאם נתנו לרבים לקרות בו אסור לכו"ע אפילו לא הקדישו ממש וכתב עוד וצ"ע על מה סומכין העולם שמוכרין ס"ת ומשתמשין בדמיהן אפילו נתנו לביהכ"נ וצ"ל כיון דהמנהג כן הו"ל (נז) כאלו

ה"ה הכא וכ"ש הוא מפני שהוא דבר קבוע ויכר וחיון גדול להשתמש בה בקלות דאם וכמ"ש הריטב"א דאוגרה ומשכונא דמשום זה תמוד

שער הציון

ביהכ"נ

(מנ) ב"י: (נ) ב"י בשם המרדכי וכן כתב בספר דמשק אליעזר ע"ש ובספר שמן המאור: (נא) תשובת חות יאיר בסימן נ"ט: (נב) פמ"ג בשם תשובת מהר"מ: (נג) היינו אף שמהדמים קנה ביהכ"נ אחר או ס"ת: (נד) פוסקים מהא דרבינא מגילה כ"ז ע"ב ועיין מ"א ס"ק ל"ז דגן ירק וכדומה שא"ל תרישה רק שמופרים אותן במגרה וחצינא אינו מגונה כ"כ: (נה) רש"י: (נו) ואף הרא"ש דפליג אהרמב"ם במה שמתיר הד' דברים מודה בזה: (נז) ר"ל כיון שלא הקדישו לרבים רק נתנו בסתמא לרבים לקרות בו [פמ"ג בא"א]:

הגהות ותיקונים: א) צ"ל לקמן (סימן קנ"ד ס"ג בבה"ל ד"ה תשמישי קדושה):

ע הרמב"ם בפ"ו[א] מה"ת פ מגילה כ"ו

לקרות ברבים (סב) * [ע]ויש מי (יט) שאוסר אא"כ (סג) ללמוד תורה או לישא אשה: **יא** (סד) [פ]בהכ"נ או לבנים ועצים (סה) מבהכ"נ ישן שסתרו (סו) יכולים ליתן (כ) (סז) במתנה (סח) דאי לאו דהוה להו הנאה מניה לא הוו יהבי ליה הדר הוי ליה (כא) כמכר * וכן יכולים להחליפן באחרים והם יוצאים לחולין אבל אסור (סט) * למשכנן * או להשכירן (ע) או להשאילן (עא) אפילו ע"י ז' טובי

שערי תשובה

בדיוטא העליונה דשמא ניחא להו טפי בקמייתא והוי כבהכ"נ של רבים שעכ"פ צריך הסכמת אנשי העיר כו' ע"ש ועיין במיוחא בזה בשו"ת נו"ב מ"ת סימן י"ז לענין בהכ"נ שבכפר שנתיחד חדר ונכתב על הכתלים תפלות ובקשות משמות שאין נתחקים שצריך הסכמות אנשי הכפר והמעות יקחו להספקת ת"ת כו' ומ"מ לעשן בתוכו י"ש שמשתיר הכתלים וגורם

באר היטב

מו היותר זקנים אלא היותר משתלים בצרכי צבור הרא"ש ח"א סי' נ"ג: (יט) שאוסר. ולדבריו אף זט"ה במא"ה ומבר עיר אסורין למכרן ולהשתמש בדמיו אא"כ ללמוד תורה וכו'. ומ"מ נ"ל דבתשמישי' לכ"ע מותר היתיר למוכרן להשתמש בדמיהן ובי"ד סי' רפ"ב כ' שם בש"ע הפלוגתא גם בתשמישיה ול"ע. ואפשר דמ"ש שם ויש מי

שאוסר קאי רק אס"ת וכתב המ"א ול"ע על מה סומכין העולם שמוכרין ס"ת אפי' נתנו לבהכ"נ לקרות בהן ומשתמש בדמיהן ול"ל כיון דהמנהג כן ה"ל כאילו התנו בתחלה וכמ"ש בי"ד סי' רנ"ט ס"ב בהג"ה. ואם קנאה מתחלה כדי למכרה וכ"ש אם קבלה בחוב מותר למכרה ט"ז. עיין בתשובת גינת ורדים כלל ב' סימן ל"א שכתב דבזמן הזה שכל ספרינו בחזקת בית בהם פיסול מותר ליתיר למכור ס"ת בשופי ע"ש. ועיין בחות יאיר סי' נ"ט ועיין בי"ד סי' ר"ע: (כ) במתנה. היינו זט"ה במא"ה. ובכרכים אסור מ"א: (כא) כמכר. אבל ליתנו לעיר רחוקה שבודאי לא ה"ל הנאה מהם אסור. כתב במ"ב דאם נתנו בהכ"נ חדשה וסתרו הישנה ע"פ זט"ה במא"ה פקעה הקדושה מהישנה וחלה על החדשה ורשאי לשנות הישנה לכל מה שירצו דלא גרע ממתנה אבל בלא"ה אין כח אפילו זט"ה במא"ה לעשות בהן דבר אחר שאין כאן דבר חול שאין בהן קדושתה עליהן עמ"א:

ביאור הלכה

ביהכ"נ משאר תשמישי מצוה עיי"ש: * ויש מי שאוסר וכו'. עיין במ"א דלא קאי כ"א אס"ת ולא אתשמישיה ובמאור הגר"א משמע דלהיש מי שאוסר והוא דעת הרמב"ם אפילו בתשמישי קדושה ג"כ אסור להוציא המעות לדבר חול אפילו ע"י זט"ה במא"ה ורק לביהכ"נ הותר דבר זה ודעת הפמ"ג דלא נוכל לתלות זה לדעת הרמב"ם עי"ש ובי"ד סימן רפ"ב סעיף י"ז פסק ג"כ דע"י זט"ה במא"ה נוכל להוציא המעות של תשמישי קדושה שנמכרו לחול ולא הבא דעות בזה כהבא"ח שם לקמיה בסעיף י"ח משמע דס"ל דבזה כו"ע מודים דמותר: * וכן יכולים להחליפן באחרים. הוא לשון הטור ומקורו ממגילה כ"ו ע"ב דאמר שם לבני מלופיהו שרי והנה לפי מה שפסק המחבר לעיל ס"ד דלהחליף הקדושה לכיוצא בה יש אוסרים ע"כ יפרש הא דשרי הגמרא היינו להחליף על דבר שהוא עילוי קדושה אבל לא על לבנים אחרים וכ"כ הקרבן נתנאל אבל לשון הטור והשו"ע קשה לפי"ז. והנה לפי מה שכתב הב"י לעיל דהטור מתיר על דבר שהוא כיוצא בה ניחא לשון הטור אבל עדיין קשה לשון השו"ע ואפשר דמיירי דהלבנים מביהכ"נ יש לא היו טובים והוא בכלל חזי ביה מיוהא דשרי לכו"ע וכמו שכתבתי לעיל במשנה ברורה סקי"א ע"ש:

* למשכנן וכו'. ובתשובת בית דוד מתיר למשכן חפצי כסף של קודש לבטחון למלוה בלבד ושלא יתמשש בהן כלל [עקרי דינים] ופשוט: * או להשכירן וכו'. ולענין מכירה על תנאי משמע בתוד"א

משנה ברורה

התנה בתחלה שלא תחול קדושת רבים עליהן וכמ"ש ביו"ד סימן רנ"ט ס"ב בהג"ה: (סב) ויש מי שאוסר. ולדעה זו (נח) אפילו זט"ה במעמד אנ"ה ג"כ אסורין למכור ס"ת ולהשתמש בדמיה דאא"כ הוא תועלת בשביל לימוד התורה ואם מכר צריך לקנות בדמיה ס"ת אחרת [מ"א] ומלבוש יו"ד משמע דבזט"ה במעמד אנ"ה לכו"ע מותר להשתמש בדמיה [א"ר] . כתב מ"א דדוקא בספר תורה אבל בתשמישי קדושה לכו"ע מותר בתיר למוכרו ולהשתמש בדמיה כל מה שירצה מיהו מהמחבר ביו"ד רפ"ב סי"ח מוכח דיש מי שאוסר ס"ל דאפילו בתשמישין נמי אסור להשתמש בדמיה דיתיר אין לו כח בזט"ה במא"ה. כתבו האחרונים דאפילו בס"ת אם קנה מתחלה הס"ת כדי למכרה וכ"ש אם קבלה בחוב פשוט דמותר למכרה לכ"ע ולהשתמש בדמיה למה שירצה. איתא ביו"ד סי' ע"ר דשארי ספרים דינן כס"ת ואסור למכרן אלא ללמוד תורה או לישא אשה והנה פה כתב המחבר דיש שתי דעות אפילו בס"ת אפשר דשם מיירי כשהקדישו לרבים לקרות בו: (סג) ללמוד תורה. היינו להתפרנס בדמיו בריות [פמ"ג] וכתב עוד ל"ע אם מוכרין ס"ת לקנות גמרא ופוסקים ופירושיהן דהא הטעם דמוכרין ס"ת בשביל ת"ת משום דלמוד גדול שמביא לידי מעשה א"כ ה"ה אפשר דכה"ג נמי דא"א

ללמוד בלא ספרים: **יא** (סד) ביהכ"נ. יען: (סה) מביהכ"נ ישן. פי' שכבר התפללו בו כלעיל סעיף מ': (סו) יכולים ליתן. היינו שבעה טובי העיר (נט) במעמד אנשי העיר (ס) ויש אומרים דאפי' בלא מעמד אנשי העיר נמי יכולים. ובכרכים (סא) אסור בכל גווני: (סז) במתנה. והלוקח יכול להשתמש בס (סב) תשמיש חול: (סח) דאי לאו דהוה להו וכו'. או שמקוים שיהיה להם הנאה ממנו באיזה פעם [ריטב"א] ולפ"ז ליתנו לאנשי עיר רחוקה שבודאי לא נהנו ולא יהנו מהם לעולם אסור דהא אין כאן דבר אחר שתחול ע"ז קדושת בית הכנסת וע"כ לא נפקע קדושתה ואסור להשתמש בה. וכ"ז מיירי כשנותנין להשתמש בה בחול (סג) אבל ליתנה להן במתנה שיתפללו בתוכה מותר דהא אין כאן הורדה מקדושה וכמ"ש בהג"ה ועיין במ"א שמלדד דה"ה דמותר להם ליתן ס"ת [וה"ה כל תשמישי קדושה] (סד) במתנה דהא אינן מורידין אותן מקדושתן בזה: (סט) למשכנן או להשכירן. דכיון שגוף החפץ לא נמכר עדיין ברשות בעלים הראשונים הוא ובקדושתיה קאי: (ע) או להשאילן. פי' על זמן ואח"כ יחזירם בעין דאילו בהלואה לחלוטין והלוה יחזיר לבנים אחרים תמורתם בודאי שרי דהיינו חליפין דשרינן [ריטב"א]: (עא) ואפילו ע"י זט"ה. ואפי'

שער הציון

אם

(נח) וכן משמע מהגר"א במאורו לפי מה שהעתיק דברי הריב"ש: (נט) מ"א בשם הרי"ף ורא"ש ור"ן וכ"כ המאירי: (ס) רמב"ן ורשב"א וריטב"א ובפמ"ג מלדד דכן הוא ג"כ דעת הרמב"ם: (סא) מ"א ועיין מה שכתב בעצמו בס"ק י"ב [היינו שכתב שם בשם המב"ט דאם אינם מתפללים במהכ"נ של כרכים יכולים למכרה מטעם דמאי איכפת להו לכרכים אחר שבנא"ה אינם מתפללים עוד שם והכא נמי כיון שכבר נסתר הביהכ"נ] וא"ל דשם מיירי שאי אפשר עוד להתפלל שם אבל הלבנים ועצים דכאן מיירי שיכולים לבנותם עוד בביהכ"נ [דגול מרבבה] וכן משמע ברמב"ם פי"א מהלכות תפלה דין כ' להדיא: (סב) ולענין ארבעה דברים הנ"ל בסעיף ט' להני פוסקים דמיירי הכא בזט"ה במעמ"ה שרי אפילו בארבעה דברים כנ"ל בס"ט ולהני דשרו בכאן בזט"ה בלמוד אסור בארבעה דברים דמי עדיפא ממכר: (סג) מ"א: (סד) היינו אפילו לאנשי עיר אחרת:

הגהות ותיקונים: א) בפ"י מהלכות ס"ת:

הלכות בית הכנסת סימן קנג

העיר שעדיין נשארים בקדושתן (עב) שאין כאן דבר אחר שתחול קדושתן עליו: הגה ודוקא בדרך (עג) שמורידן מקדושתן אבל * מותר להשאיל (עד) אפי' ס"ת לקרות בה אפי' משל רבים ליחיד (ב"י בשם ג"מ): **יב** [צ]מי שיש לו תנאי עם הקהל שלא יוכל (עה) לבנות בהכ"נ כי אם הוא וזרעו (עו) אינו יכול למכור (כב) זכותו לאחר: **יג** [ק]גבו מעות לבנין בהכ"נ ובא להם (עז) דבר מצוה מוציאין בה המעות קנו אבנים וקורות (עח) לא ימכרום לדבר מצוה אלא לפדיון שבוים אע"פ שהביאו האבנים וגדרום ואת הקורות ופסלום והתקינו הכל לבנין בהכ"נ מוכרים הכל לפדיון שבוים בלבד אבל אם (עט) בנו (כג) וגמרו (פ) * לא ימכרו (כד) בהכ"נ אלא יגבו לפדיון מן הצבור: **יד** [ר]אובן שאמר קרקע זו אני נותן לבנות עליה בהכ"נ ולא רצו עובדי כוכבים להניחן לבנות בהכ"נ והקהל אומרים לבנות עליה בית לת"ת וראובן אומר אדעתא דהכי לא נדרי (פא) לא מצי ראובן הדר ביה ואם ראובן לא היה דר שם היו (פב) יכולים (כה) לשנותה ואם הוא מבני אותה העיר (פג) אינם רשאים

צ מרדכי בפ"פ המובל ק ב"ב ד' ג' ל' הרמב"ם בפ"ח מה' תחנות ענייס ר מרדכי שם פרק בני העיר

באר היטב

(כב) זכותו. דוקא אם כבדו הקהל לא' בדבר זה אבל אם קנה א' זכות זה יכול למכור לאיש הגון כמוהו ט"ז: (כג) וגמרו לא. המ"א הגיה בנו יגמרו ולא וכו': (כד) בהכ"נ. ומן הדין שרי מ"א. ט"ז וש"ך י"ד סי' רכ"ד[א]: (כה) לשנותה. אפילו

משנה ברורה

(סה) אם היה ג"כ בתעמד אנשי העיר: (עב) שאין כאן ד"א וכו'. ואע"פ (סו) שקבל מעות כשמשכנן או השכירן אין שייך לומר דחלה הקדושה על המעות שהרי אין גוף החפץ קנוי לו ועדיין נשאר בקדושתו וקא משתמש בקודש: (עג) שמורידן מקדושתן. דהיינו שהשואל ביהכ"נ להתפלל בה ועיין בע"ת דזה דוקא כשהשואל והשוכר קורא בס"ת וכן מתפלל ביהכ"נ בעשרה הא לא"ה יש בזה משום זלזול קדושה והמ"א כתב בסקכ"ז דמסתימת הפוסקים משמע דבכל גווני שרי: **יב** (עה) לבנות ביהכ"נ. וה"ה בשאר דבר מצוה: (עו) אינו יכול למכור. דמסתברא דלא השליטו הקהל על אומה מצוה אלא לאותו איש ולזרעו ולא למכור לאחרים אא"כ התנו בפירוש שיכול למכור זכותו [לבוש]. כתב הט"ז דהשו"ע מיירי דעלמא ויכול למכור זכותו לאחר ומ"מ ברור הוא כי דוקא להגון כמוהו הקנו לו זכות זה וכ"כ הא"ר וכן בדינא דלבוש כשהרשוהו בפירוש שיכול למכור זכותו הוא ג"כ דוקא להגון כמוהו [פמ"ג]: **יג** (עז) דבר מצוה. מדסתם משמע כל דבר מצוה כלדקה וכיו"ב אף שאינה חמורה מקדושת בהכ"נ ואע"ג דלעיל בס"ה פסק בגבו מעות דאין משגין אלא לקדושה חמורה הכא מיירי ע"י זט"ה בתעמד אנשי העיר דשרי להוציא המעות אף לקדושה קלה ואף לחולין וכנ"ל בס"ז [מ"א] והט"ז מוקי לה אף שלא ע"י זט"ה בתעמד אנ"ה אלא דמיירי דשקילי המעות דרך הלואה ואח"כ יחזירו מעות אחרים לבנין ביהכ"נ ואזיל לטעמיה בסק"ב דס"ל שם בגבו מעות דמותר ליקח דרך הלואה: (עח) לא ימכרום לד"מ. אע"פ שע"פ הדין מותר ע"פ זט"ה בתא"ה אפילו להוציא לחולין כ"ש לד"מ מ"מ (סז) לא יעשו כן [מ"א] ויגבו מן הצבור: (עט) בנו וגמרו. דוקא גמרו אבל לא גמרו את הבנין דינו כאבנים וקורות שנזכרו מקודם [ט"ז וח"מ ועיין לעיל בסימן קנ"ב בבה"ל]: (פ) לא ימכרו ביהכ"נ. פי' (סח) אין ראוי לאנשי העיר לעשות כן אבל מן הדין שרי בפדיון שבויים ולקדושה חמורה בכל גווני (סט) ואפילו בלא זט"ה בתעמד אנשי העיר: **יד** (פא) לא מצי וכו'. דנעשה נדר מכי אמר קרקע זו לביהכ"נ וכדאמרינן בפיק זו נדקה: (פב) יכולים לשנותה. ואפילו (ע) לדבר הרשות ואף שהוזמן הקרקע לביהכ"נ הזמנה לאו מילתא היא כדלעיל ס"ח ואף שהוא עומד ונוח אינו חפץ אלא שיהיה לביהכ"נ לא משגחינן בזה כיון דמעיקרא סתמא אמר ולא כפליה לתנאיה דלא אמר אם לא יבנו ביהכ"נ יחזירו לי הקרקע אמרינן לדעתא דידהו יהבה מעיקרא והשתא קהדר ביה ולא מצי [מרדכי]: (פג) אינם רשאים. ר"ל שיכול לעכבם שלא לבנות עליה בהמ"ד אף שהיא קדושה חמורה מזה כנ"ל בריש הסימן והטעם

שער הציון

(סה) מ"א ועיין בפמ"ג סקכ"ו שכתב דהוא דוקא לשיטת הרי"ף ושייעתו דס"ל בתחנה אסור בזט"ה בלחוד אבל להרמב"ן ושייעתו דס"ל דסוגיא דתחנה מיירי שלא בתא"ה לפ"ז גם מה דאמרינן בחוגורי ומשכוני היינו דוקא ג"כ בשלא היה בתא"ה ולענ"ד לא נהירא ד"ז כלל ולכו"ע אסור אפילו בזט"ה בתא"ה דהני דלשיטתם זט"ה בתא"ה יכולים לבטלו ולהפקיעו מקדושתו כשאינם צריכים לו היינו דוקא כשרוצים להפקיע אבל בני חוגורי ומשכוני הרי חזינן שאינם רוצים להפקיעו כלל ועדיין צריכים לו מדאינם ממשכנים אותו אלא לפי שעה ובקדושתיה קאי וכן מוכח בריטב"א ד"ה חוגורי ומשכוני דאינם בכלל משמשי מצוה לאחר זמן מדלא נסתלקו ממנה לגמרי ע"ש. ודע דכל זה דוקא בסתמא אבל אם ידענן שרוצים לבטלו ולהפקיעו לגמרי מקדושתו אלא שאינם מוצאים עתה למכרו או שדמי השכירות אשכירותו תמיד יעלה להם ריוח יותר בודאי בידם להשכיר ע"י זט"ה בתא"ה כמו בתכירה ובזה מיירי הא דתשובת הרא"ש כלל ה' שמתיר להשכיר והובאו דבריו בבדק הבית בראש הסימן וכן משמע שם בתשובה שהקהל חזרו מדעתם הראשונה ולא לבטלו לגמרי מדהמ"ד ע"ש מיהו כ"ז הוא לשיטת הרמב"ן ושייעתו אבל לדעת הר"ן דס"ל דאפילו בזט"ה בתא"ה לא פקעא קדושה בכדי לא יועיל בחוגורי ומשכוני בשום אופי כ"א בתכירה לחלוטין מיהו ההיא דתשובת הרא"ש עדיין אינו מיושב עכ"פ לדידיה דהא הוא ס"ל בתחנה בעינן זט"ה בתא"ה ואפ"ה בעינן לטעמא דאי לאו דהו"ל הנאה וכו' וע"כ דקדושה לא פקעא בכדי וכמו שהוכיח הר"ן ולפ"ז לשיטתו אין שום אופן להתיר בשכירות וכמו שכתבנו וצ"ע: (סו) לבוש וה"ל אפילו אם ירצה לקנות בדמים עילוי קדושה: (סז) וכן לט"ז דמיירי רק בהלואה ל"ל ג"כ בסברא זו דמשו תכמים אם נמכור האבנים שכבר מוחתים ונקח המעות דרך הלואה שמא יתבטל הבנין ע"ז דאלו מן הדין עדיין אינם קדושים דהזמנה לאו מילתא היא: (סח) מ"א: (סט) וכנ"ל בס"ז דלעילו בגי בזט"ה או בתא"ה לחוד: (ע) מ"א:

הגהות ותיקונים: א) רנ"ב:

ש מל"מ בשם הרמב"ם וכל מכמי דומו ת שם[ג] א מהר"י קולון קי"ג ב שם סימן קס"ח[ד]

(פד) לשנותה אם הוא עומד וצווח (פירוש וצועק) אא"כ יש שם חבר עיר דכל מאן דאתי אדעתא דידיה אתי (פה) (וזט"ה דינם כחבר עיר) (מרדכי ריש בני העיר): **טו** (פו) * שאין אדם יכול לאסור חלקו מבהכ"נ ולא מהספרים ואם אסר (פז) * אינו (כו) [ג] כלום: **טז** * [ה]מי שהשאיל ביתו לבהכ"נ ויש לו מריבה עם אחד מהקהל (פח) * אינו יכול * לאסרה אא"כ יאסרנה לכל הקהל כאחד: הגה ודוקא שהשאיל תחלה קודם * אבל אם התנה מתחלה שכל זמן שירצה למחות יהא בידו למחות או שלא השאיל להם בפירוש אלא הניחם ליכנס בביתו הרשות בידו (פט) למחות במי[ו] שירצה (מהר"ם פלאדואה סימן פ"ה): **יז** * [א]מי שהיה בביתו בהכ"נ ימים רבים (צ) אין (צא) הצבור רשאים (צב) לשנותו (צג) בבית (כז) [ד] אחר: **יח** [ב]יש

שערי תשובה

ממיקת הבשר אסור עיין שם: *[ג] כלום. עבה"ט ועיין בענין זה בשו"ת מאמר מרדכי סימן ה' ו' ז' עיין שם. ועיין בשו"ת חוט המשולש שבסוף התשב"ץ סימן ז': *[ד] אחר. עבה"ט ועיין במאמר מרדכי סימן ג' וד' שאם הראשון מחל אין בני הראשון יכולין למחות לפי שאמיתה נתן להם הנוהגים מדיר אלא אפילו בדבר דמזמן לזמן קאתי וכ"כ הראנ"ח מ"ב סי' ע' ועיין בהר"י הלוי סי' מ"ד ובהר"ש הלוי מא"ח סי' ט'. ואפילו בא ת"ח לזכות באיזה מצוה אין מעבירין מהמומחזק אפילו הוא ע"ה. ואם מכר זה בימו לראובן אין בידינו רשיה גמורה

ביאור הלכה

ה' הנ"ל אפשר ג"כ דמיירי שלא יתבטל הביהכ"נ מלבנות במה שיקחו מעט מעות לצורך מיבה וכדומה] וכולהו דוכתי דמוכר בפוסקים לשון לכתחלה מיירי שיש להם עוד בתי כנסיות או שהקדושה אחרת היה דבר נחוץ מאד כגון שחסר להם ס"ת לקרות בצבור או שחסר להם נביאים וכתובים ללמוד בהם כנלענ"ד: * אין אדם וכו'. לכאורה זה דוקא בלא היה לו מקום קבוע אלא מצד שהביהכ"נ משותף לכולם אבל לפי המנהג שכל אחד קונה מקום קבוע בביהכ"נ ויש לו בו זכות להוציא ולמכור אפשר דלא שייך זה ועיין. אח"כ מצאתי במאירי בפרק השותפין שלהרבה פוסקים בכל גווני אינו יכול לאסור אך דעתו נוטה כמו שכתבנו:

* אינו כלום. עיין מ"ב דכל זה מצד התקנה. ודע דכ"ז הולכינו לדעה קמייתא שנזכרת בי"ד סימן רכ"ד אבל להי"א שם דכל דבר שאין בו דין חלוקה בביהכ"נ וכדומה מדינא אינו יכול לאסור על חבירו גם הכא מדינא הוא ועיין בש"ב[ד] שם שדעתו לעיקר כהי"א:

* מי שהשאיל ביתו לביהכ"נ. ר"ל שהשאילם שיהיה עליו שם ביהכ"נ

גמור משא"כ אם השאיל להם בימו שיטולו להתפלל בו בעלמא אין בכלל זה [א"כ בשם מהרי"ט להלון]: * אינו יכול וכו'. לאו דוקא הוא דאי עבר ואסר אסור כמ"ש בתשובת רי"ט להלון אלא דאינו רשאי לעשות כן [מצד החרם שהחרימו ע"ז הקדמונים וכמו שכתוב בכל בו ובתשובת מהר"מ מרוטנבורג] וכמו דאיתא לשון זה בב"י [א"כ] ומה דאיתא בטו"ז דאם אסר אינו כלום וגם שם הוא מצד התקנה אפשר דשם היתה התקנה כן ומ"מ נ"ע: * לאסרה. כתב מהר"ש דורלאן בתשובה סימן ז' דאם יש ביהכ"נ אחרת באותה העיר יכול לאסרה דבשלמא בשאין ביהכ"נ אחר מה יש לו לאותו יחיד למעבד ויאסר בלי תפלה בצבור והרי זה האוסרו מבטילו ומונעו מתפלת צבור משא"כ כשיש ביהכ"נ אחרת והעתיקו הגרע"א בקיצור ולפי מה שכתבנו טעם התקנה במ"ב אין דינו מוכרח:

* אבל אם התנה מתחלה וכו'. הטעם מפני שכיון שהתנה תגאו קיים עכ"ל ד"מ משמע מזה דתנאו היה שיוכל למחות אפילו ליחיד:

* מי שהיה בביתו ביהכ"נ וכו'. נראה דלאו דוקא ביהכ"נ גמורה ה"ה אם היה אלו מנין קבוע ימים רבים כמו שמצאו בספרים נמי דינא הכי דהא מקור הא דינא נובע מדין עירובי חצרות דתשמשו חכמים מפני

באר היטב

לדבר הרשות מרדכי מ"א: (כו) כלום. הייגו מצד התקנה אבל מדינא יכול לאסור כמ"ש בי"ד סי' רכ"ד: (כז) אחר. וה"ה מי שזכה באיזה עניין של כבוד או של מצוה אין מעבירין ממנו אם לא בהיות איזה טענה למערער. ול"ד בדברים

ב' חדשים בכל בית ובית אינם יכולים לשנות [אחרונים]: (צב) לשנותו. וה"ה במי שזכה באיזה עניין של (עו) כבוד או של מצוה אין מעבירים ממנו [אם לא שיש טענה (עז) גמורה למערעיר] ול"ד בדברים הנוגעים[ב] מדיר אלא אפילו בדברים דמזמן לזמן קאתי נמי דינא הכי. כתבו האחרונים אנשים שהחזיקו לקבור מתים אינם יכולים למחות באחרים שבאים לקבור שבעשיית מצוה כל אחד רוצה לזכות ובמדינות שיש חברות מנויות על כך (עח) שמניחים עפקיהם בכל השנה כשמזדמן להם מצוה זו צריך ליתן להחברה כמנהגם: (צג) בבית אחר

שער הציון

(עח) מ"ש: (עב) כן מוכח במרדכי וכן מפורש בד"מ האריך בהדיא וכן מוכח במ"א ס"ק ל"ו [ובאמת מילתא דפשיטא הוא בעלמא דדעת היחיד אינו כלום נגד זט"ה במא"ה רק הכא הו"א כיון דהוא נתן הקרקע ע"ז עדיף כמו משאר יחיד קמ"ל דעל דעת זט"ה במא"ה בודאי נתן הקרקע] ובזה סרה מה שגמגמו איזה אחרונים על דברי ההג"ה: (עג) עיין במ"א ובפמ"ג ועיין בחידושי רע"א ביו"ד שם שמשיג על הפמ"ג. ומה שהביא בשם א"ר דסתם שאלה שנשים יוסי תמיהני הלא מבואר בהיפוך בחו"מ ריש סימן ע"ג: (עד) מ"א והגר"א: (עה) עיין בפמ"ג: (עו) ע"ת ומ"א: (עז) פמ"ג: (עח) בא"ר:

הגהות ותיקונים: א) בש"ך שם ס"ק ב': ב) הנוהגים: ג) בשם רבינו גרשון: ד) בשו"ע הגירסא כמו שירצה: *[כו] *[כז]

הלכות בית הכנסת סימן קנג

מי שאומר שכלי הקדש של כסף (צד) שנהגו להביאם תמיד לבית הכנסת בחגים (צה) אין יכולים להוציא (כמ) [ה] לחולין ולמכרם והקהל יכולים לתפשם שישארו בחזקת הקדש אחר מיתת המקדיש: **יט** * [ג]יש מי שאומר (צו) שאם נמצא אחר מיתת אדם כתב כתוב שהקדיש כלים ואין עליו עדים ולא מסרו לקהל אפ"ה (צז) הוי הקדש: **כ** [ד]יש מי שאומר שספר תורה שהוחזק (צח) שהיה של אבותיו של ראובן (צט) אין הצבור יכולים (ק) להחזיק (כט) בו: **כא** [ה]אין לקנות מעילים (קא) שנשתמש בהם (ל) [ו] (קב) הדיוט (קג) לתשמיש קדושה: הגה (קד) * אסור לעשות

ג סס ד סס סימן ע' ה תשו' מהרי"ל בשם אגודה

באר היטב

שהקונה יזכה באותה חזקה הרא"ש ח"ב סי' ע'. וכל זה לא מיירי אלא כשרוצים להעביר המצוה והכבוד לגמרי מהמוחזק אבל אם בא אחר לזכות במצוה וגם הראשון יעמוד במצותו אינו יכול לעכב ע"י אף עפ"י דקצת שהיו מתפללין בבהכ"נ הראשון מתפללין בבית השני אפ"ה אינו יכול לעכב הרא"ש ח"ב סימן ע"ה. תבואה שהיו לומדין בבית עשיר כמה שנים ואח"כ רוצים ללמוד ב' חדשים בכל בית ובית אינם יכולים לשנות באר עשק סי' ה' עח"מ ס"ס קמ"ט: (כמ) לחולין. ועכשיו המנהג פשוט שנשאירים ברשות בעליהם דהוי כאילו התנה עליהם מ"א. וט"ז כתב שמעתי וראיתי שבני אדם המתנדבים ס"ת לבהכ"נ הם מתנין ברבים שאינו לחלוטין וא"כ אותו אלא התנה איהו דאפקיד אנפשיה ע"ש: (כט) בו. אפי' עדות לא מהני מבני אותה העיר וכמ"ש בח"מ סי' נ"ז. ישוב אלא היה לצבור ס"ת וקראו בס"ת של יחיד ואח"כ קנאו הצבור ב' ס"ת וטוענן היחיד שהוחזק שיקרא דוקא בס"ת שלו אין לו חזקה דאין עמה טענה ומ"מ אין למעט כבוד ס"ת דיחיד אלא יקראו בכל שבת בס"ת אחרת רדב"ז סי' קפ"ב: (ל) הדיוט. עיין

שערי תשובה

בגדוניתם שיהיה להם לאחר מות אביהם ושם מצואר שלרין לתקן שיהיה דרך לעזרת אנשים בפ"ע שלא יצטרכו לילך דרך החדר המיוחד להתפלל בו נשים וכדאיתא בסוף סוכה כו' עיין שם והוא פשוט ועיין בשאלת יעב"ץ דמי שהחזיק במצוה עפ"י צבור אפילו פ"א זכה. ומי שזכה בהלקת נר תמיד שנה וחצי ולא מיחו בו אין מעבירין אותו עיין שם ובסימן ע"ב ובאורח לדיק סימן ע"ו ומזרע אמת סימן ט' כ"כ מח"ב. וכ"כ בר"י בשם הרדב"ז סימן שפ"ז מי שהחזיק בהלקה ומעה ידו ושלח מעבר שמן ונתנו ההלקה לאחר לא הפסיד חזקתו ולריך שיקבלו מה ששלח ע"ש ועיין לקמן סעיף כ"ב ועיין בתשובת כנה"ג סימן כ"ז מי שהחזיק במצוה כמה שנים ובנו ממלא מקומו הוא זוכה בה וק"ו אם עשאה קצת זמן כו' ועיין בשו"ת דבר משה סימן ג': *[ה] לחולין. עבה"ט ועיין במח"ב בשם אורח לדיק בהתנה למשכן בית עובד כוכבים מטפחת מרוקמת בכסף ואחר זמן קנאה ישראל יכול לשרפה ולמכור הכסף ולהוליא דמיו ע"ש: *[ו] הדיוט. עבה"ט ועיין באר יעקב דף ע' שכתב דאיה ממסכת כלים להתיר לעשות מבגד אשה וכ"כ מור וקציעה:

משנה ברורה

אחר. ר"ל בבית של יחיד אבל אם רוצים לבנות ביהכ"נ קבוע רשאים ואין בזה משום דרכי שלום (לבוש): יח (צד) שנהגו להביאם וכו'. כגון מנורות להדליק בהם או תכשיטים לתלות על ס"ת: (צה) אין יכולין. כיון שלא פירשו (עט) בהדיא דנותנים זאת רק באורת שאלה בעלמא משנשתמשו בהם חל עליהו קדושה וכתב המ"א דעכשיו המנהג פשוט שנשאירים ברשות בעליהם ואם כן המביאים את הכלים מביאים אדעתא דמנהגא והוי כמו שהתנה בפירוש דלא תחול עליהו קדושה (פ) ומ"מ יותר טוב להתנות בהדיא בשעת הנאה דהוא רק באורת שאלה בעלמא: **יט** (צו) שאם נמצא וכו'. ר"ל שנמצא בביתו בין שטרותיו: (צז) הוי הקדש. דודאי הקדישו כיון שכתב לו על המגילה [ועיין במ"א סקמ"ה*] מה שהעיר בזה מס"מ סי' פ"א סעיף י"ז ובדברי הש"ך שם יתורץ קושיתו כמ"ש במחלית השקל אבל א"כ אין זה דין ברור להוליא ממון דהרבה אחרונים סוברין שם דלא כהש"ך עיין בס"מ סימן הנ"ה בפתחי תשובה]: **כ** (צח) שהיה של אבותיו. ומונחת בביהכ"נ: (צט) אין הצבור יכולים. ולא אמרינן דבודאי החליטה להקדש ולא דמי לכלי הקודש של כסף שנהגו להביאם בביהכ"נ המובא בסעיף י"ח דאין הבעלים יכולים להוציאם לחולין (פא) דשאני הכא בס"ת שכן הדרך לעשות ס"ת ע"מ כן להניחה בביהכ"נ שיקראו בה רבים ושתהיה מונחת שם עד יום פקוד הבעלים אותה ליקח לביתו (פב) ואפילו היתה לבושה מעילין של צבור ולא הקפיד לא אמרינן בשביל זה מסתמא כבר סילק ידו ממנה משום דכן המנהג תדיר להחליף המעילין מס"ת אל ס"ת הן של יחידים הן של הקהל (פג) מיהו כמה אחרונים כתבו דגם הכא בס"ת מיירי שאנו יודעין בבירור שנתחלה לא הניחה לחלוטין רק שהשאילה לבהכ"נ שיקראו בה רבים ואשמועינן דלא אמרינן כיון שהניחה זמן רב מסתמא כבר החליטה להקדש אבל בהניחה סתם אמרינן דמסתמא אקדשה לעולם וכהיא דכלי הקודש בסעיף י"ח הנ"ל. ועיין במ"א סקכ"ב שכתב דמנהג העולם כהיום למכור ס"ת אפילו נתנו מתחלה לביהכ"נ לקרות בו וכתב דכיון שנהגו כן הו"ל כאלו התנו מתחלה בהדיא שלא תחול קדושת רבים עליהן ולפ"ז נראה דלכו"ע אין להתמיר בזה בדיעבד ומ"מ לכתחלה בודאי טוב להתנות בהדיא שאין נותנה לחלוטין: (ק) להחזיק בו. ואפילו יש עדים מבני אותה העיר דנתנה לצבור לא מהני דנוגעין בעדות הם ואפילו אם ירצו לסלק עצמם ממנה לא מהני אא"כ יש להם ס"ת אחרת מדוייקת וכשרה כמותה [אחרונים]. ישוב (פד) שלא היה לצבור ס"ת וקראו בס"ת של יחיד ואח"כ קנו הצבור ס"ת וטוענן היחיד שיש לו חזקה שיקראו דוקא בס"ת שלו אין זו חזקה דאין עמה טענה [וכמבואר בח"מ סוף סימן קמ"ט בהג"ה ע"ש] ומ"מ (פה) אין למעט כבוד ס"ת של היחיד אלא יקראו בכל שבת בס"ת אחרת: **כא** (קא) שנשתמש בהם. עיין לעיל בסימן קמ"ז ס"א בהג"ה במ"ב מה שכתבנו בזה: (קב) הדיוט. וכ"ש מדברים שנשתמש בהן לע"ג ובזה אפילו בדיעבד אסור ולריך למכרן ולחזור ולקנות אחרת [ח"א]: (קג) לתשמיש קדושה. אבל למצוה שרי וכמ"ש בסימן קנ"ז[ב] ס"א במ"ב וספרי פסולים של העו"ג שמכורכים בשירים נגוי אין ליקח השירים לעשות מהן טלית דמאיסי כמו בגדי אליל וק"ו דאסור לעשות מהן תשמישי קדושה וע"כ אסור ליקח הכריכות ולכרכן על ספרי קודש שלנו [מיהושי רע"א]: (קד) אסור לעשות וכו'. כמו שאסרה תורה להביאם למקדש ומזבח שנאמר לא תביא

ביאור הלכה

דרכי שלום וה"ה גם בזה: * יש מי שאומר שאם נמצא וכו'. עיין בתו"מ סימן ר"נ בפ"ת סקי"א מה שכתב בזה: * אסור לעשות מאתנן זונה וכו'. עיין במ"ב ומ"מ מספקא לי דיהי כשהקדישה אין אנו מקבלין ממנה מ"מ

שער הציון

(עט) ביאור הגר"א: (פ) עיין לקמן בסעיף כ' בט"ז: (פא) כ"מ מט"ז דהשו"ע חולק על רש"ל: (פב) ט"ז: (פג) מטה יהודה וא"ר בתירוצו השני וכן משמע מהגר"א: (פד) דאם היה להם ס"ת אחרת ואעפ"כ קראו בשל יחיד חזקה שיש עמה טענה היא וכמבואר בתו"מ שלהי קמ"ט בהג"ה: (פה) מ"א וא"ר בשם ב"ז וגם הרמ"א דמו"מ סימן קמ"ט מודה לזה וכן משמע בפמ"ג ודלא כמו שכתבו המרשים[ג] שם בהג"ה דהרמ"א חולק על ב"ז:

הגהות ותיקונים: א) סקמ"ד: ב) קמ"ז: ג) המרשים, פירוש רושמי המראי מקומות:

*[כמ] *[ל]

ו מרדכי בפרק ג דבבא בתרא

(לח) (קה) מתתן זונה או (קו) מחיר כלב דבר שלו מצוה (קז) כגון בהכ"נ (קח) או ס"ת ודוקא (קט) מהתתן עצמה אבל אם (קי) נתנו לה מעות בתתן מותר לקנות בהן דבר מצוה. ולא מקרי זונה * אלא (קיא) איסור ערוה * אבל אלו הפנויות הקדשות * שמקדישות דבר מותר לקבל מהן (ר' יהושע נ"ג[א] מ"ל): **כב** יאדם (קיב) * שהוא רגיל בשום מצוה כגון גלילה ואירעו (לב) אונס או עוני ונתנו הקהל המצוה לאחר ואח"כ העשיר ורצה שיחזירו לו המצוה אם בשעה שנתנו הקהל המצוה לשני (קיג) היה סיפוק ביד הראשון לתת מה שהיה נותן בכל שנה ולא חפץ בה (קיד) ונתרצה הוא עם שאר הקהל לתת לאחר איבד זכותו * אבל אם כשנתנו לשני לא היה ביד הראשון סיפוק לתת מה שהיה נותן ועתה שיש בידו רוצה לזכות במצותו ולחזור וליתן מה שהיה נותן תחלה (קטו) * חוזר למצותו:

באר היטב

בחות יאיר סי' קס"ו ויביל אהרן הרבה להקשות עליו ע"ש וע"ל סי' קמ"ז ס"ק ד' מש"ש: (לח) מתתן זונה. אם בא עליה ואח"כ נתן לה מותר. נתנה היא לו אתנן מותר. נתן לה ואמר יהי אלך עד שאבא אליך כשיבוא אליה אסור. ואם קדמה והקדישתו לבהכ"נ מותר. נתן אתנן לזכר אסור. אמר לזונה הילך טלה והבעלי

ביאור הלכה

אפשר שעכ"פ אסור להשתמש בה בחול כיון שאיסור זה אינו אלא מדרבנן לא אליס לאפקועי נדרה מכל וכל וצריך גיזה וצ"ע: * אלא איסור ערוה. עיין במ"ב והנה דעת הרמב"ם דלא מקרי אתנן אלא בשהיה בחנות הזאת איסור לאו או כרת אבל אם בביתה הזאת לא היה לאו וכרת אע"ג שכבר נעבלה לחייבי כריתות או לחייבי לאוין ונעשית זונה אעפ"כ אין אתננה אסור ודעת התוספות דכל שנעשית זונה מכבר אתננה אסור בכל גווני כיון שנתן לה בחנות אתנן ודעת האחרונים דבמידון ביהכ"נ נקטינן בכל אלו הפלוגתות לקולא כיון שאינן אלא מדרבנן:

* אבל אלו הפנויות וכו'. לכאורה אין להקל בזה אלא בקדשה מופקרת לישראל לבד אבל אותן הזונות היושבות בבתי הקדשות שמפקירות עצמן לכל אין להקל לפי דעת התוספות הנ"ל דס"ל דכל שנעשית פ"א זונה ע"י בעלה אינו אסור אפילו נבעלה אח"כ להמותר לה אתננה אסור וא"כ בבתי הקדשות שמפקירות עצמן לכל בודאי נעשית כבר זונה מבילת עו"ג ועבד [וכמבואר בחכן עזר[ב]] סימן ו'] וא"כ אפילו יהוא לנו להאתנן הזה קבלה מישראל נמי שם אתנן עליה ואפילו לדעת הרמב"ם בבעי שיהא האתנן גופא מבילת איסור ג"כ יש להחמיר עכ"פ בעיר שרובה עו"ג דתלינן דהאתנן בא מהן כ"ז שלא ידעינן בברור שקבלתו מישראל:

* שמקדישות דבר. משמע מלשון זה דאי לאו הא' טעמא היו מתמיהין בדבר אע"ג שלא נודע בברור שהוא מאתנן שניתן לה והטעם דתלינן דכל אפליהם הוא מאתנן זונה וכעין ההיא דב"ק קי"ג לענין מוכסין ע"ש: * שהוא רגיל. עיין במ"ב ועיין במו"מ סי' קמ"ט בפתחי תשובה מה שכתב בשם שער המשפט שהביא מס"ח דאם אחר רוצה להוסיף במעות הרשות בידו [אם לא שזיכו לו הקהל בפירוש גם בענין זה] ולפ"ז מייבי הכא שהאחר לא הוסיף במעות על הראשון או דמייבי שזיכו להראשון בפירוש שלא יהא אחר יכול להוסיף עליו. אבל בתשובת רדב"ז ח"ד סימן י"א מבואר דלא כדבריו ע"ש וצ"ע למעשה:

* אבל אם כשנתנו לשני וכו'. לאו דוקא לענין גלילה דה"ה באחד שיש לו חזקה שיתפללו הלבור בביתו ומתוך חוסם שנאנס בעה"ב הוכרחו להתקבץ במקום אחר לא אבד חזקתו וכשיעבור האוסם יתפללו שם [תשובת רא"ש וע"ש] וכן כל כיו"ב: * חוזר למצותו. לכאורה אפילו העשיר הראשון בתוך זמן שכירות השני נמי חוזר למצותו מיהא דומיא דבהן גדול שאירע לו אונס ביהכ"פ ומינו אחר תחתיו דחוזר לעבודתו מיהא כשנתבלה אותו ואודות התשלומין מתחבא שישלם כפי ערך הזמן שיש עדיין בהשנה. איתא בב"י בשם הרמב"ן דאין שייך ירושה במצות אלא כל מי שיתן יותר לצדקה הוא הזוכה עכ"ל ועיין בכנה"ג שכתב דאם היה המנהג בעיר שכל מי שהחזיקוהו הקהל בחיזה מצוה הרי הוא לו ולזרעו יעשו כמנהגם. עוד כתב דאם קנה מצוה לזמן קצוב ומת תוך הזמן יורשיו נכנסים במקומו לזמן הקצוב ועיין בברכי יוסף אות י"ב מה שהביא בשם תשובת כנה"ג דהבן קם תחת אביו במצות ואין בידי אותה תשובה לעיין בה ועיין בספר מקרי לב בסימן נ"ג מה שהאריך בזה:

שער הציון

רחבה

(פו) מ"א וש"א: (פז) גמרא: (פח) גמרא: (פט) שם: (צ) דכל כלי ביהכ"נ דינם כביהכ"נ כמבואר ברמב"ם פי"א מהלכות תפלה: (צא) דאי נתן לה ס"ת באתננה אפשר דאין חל ע"ז שם אתנן ומותר לקרות בה בלבור עיין בפמ"ג ועיין בפימני רבינו יהושע נתיב כ"ג מ"א דמשמע להיפך וצ"ע: (צב) מ"א: (צג) דעת התוספות [אם] דגם היא מחייבי כריתות מ"מ אתננה מותר [אחרונים]: (צד) הרמב"ם: (צה) גמרא: (צו) וכ"כ הגר"א דאף בפניו ושתק ג"כ מהניא: (צז) מ"א בשם רא"ש: (צח) אחרונים:

הגהות ותיקונים: א) נתיב כ"ג: ב) העזר:

הלכות בית הכנסת סימן קנד

קנד דיני תשמיש קדושה ונרות בהכ"נ. ובו ט"ו סעיפים:

א (א) * [א]רחבה של עיר אף על פי שמתפללין בה בתעניות אין בה משום קדושה מפני שהיא עראי [ב]וכן בתים (ג) וחצרות (ב) שמתקבצין בהם להתפלל (ג) באקראי (פי' דרך מקרה והזדמן לא דרך קביעות) אין בהם שום קדושה: **ב** (ד) * [ג]השוכרים בית (ה) ומתפללין בו אין לו דין בית הכנסת: **ג** (ו) * [ד]תשמישי קדושה כגון (ז) תיק של ספרים ומזוזות ורצועות תפלין

א מגילה כ"ו
ב טור ג מהר"י ן
מיב ד מגילה כ"ו

באר היטב

ברורה שנמיאש ממנו אבד חזקתו. ועמ"א וע"ל ס"ק כ"ז:
(ג) וחצרות. וחצרות[א] שלנו נעשו קודש כיון שמתפללין שם תדיר

משנה ברורה

חזקתו. כתבו הפוסקים דה"ה פרגם שעבר מחמת אונס ומינו אחר תחתיו דכשיעבור אונסו חוזר לפרנסותו (לט) ואין ליתן לשני שום חלק בפרנסות משום איבה דראשון (ק) ומ"מ אין לנהוג בזיון בשני ויתנו לו שום מינוי של כבוד בצרכי צבור. אם עבר משרתו מחמת עבירה שעשה אפילו בשוגג אינו חוזר לשרתו כדקי"ל במכות [י"ב] לענין רוצח שגלה לעיר מקלטו ושב דאינו חוזר לשרתו שהיה לו מקודש [מ"א] והא"ר מסתפק בזה דאפשר דדוקא ברוצח ע"ש ועיין בריטב"א שם מה שכתב בזה:

א (א) רחבה של עיר. הוא מקום שמתכנסין בו בתעניות להתפלל בו

(א) מפני שאז הקיבוץ רב ואין בתי כנסיות מכילין אותן.

(ב) שמתקבצים בהם וכו'. היינו אפילו הוא בית פנוי שאין דר בה אדם ואע"ל אם מתקבצין להתפלל בבית שדרין בו ומשתמשין בו לרבייהם (ג) בודאי אין ע"ז שם מיהכ"נ אפילו מתפללין שם תדיר כיון שאין מיוחד לתפלה בלבד: (ג) באקראי. ועזרות שלנו לא עדיפי מבתים וחצירות שאינן מתפללין בהם אלא כשהם נדחקים ומ"מ אפשר לומר הואיל ומתפללין שם תדיר כ"ז שהם נדחקים אע"פ שהוא אקראי לגבי זה המתפלל המקום נעשה קבע לעצלנים [מהרי"ט ח"ב סימן ד'] ובעיירות גדולות (ג) שהדרך להתפלל שם בעזרה בקביעות פשוט דכל קדושת מיהכ"נ עליו אבל גן ופרדס ואילנות שסביבה אע"פ שפתוח למיהכ"נ אין בה קדושה ואם היה פתוח נגד ההיכל יש להחמיר שלא לנהוג שם קלות ראש ואע"פ שהמקום חול הואיל והוא מכוון כנגד הקודש איכא זלזולא [שם]:

ב (ד) השוכרים בית. לזמן קבוע (ד) לחודש או לשנה והטעם דכיון דבכלות זמן השכירות יש בית הבעה"ב שלא להשכיר להם עוד א"כ אינו אלא ערלי ואין בו קדושה [זה הטעם מוכח מלבוש ובע"מ לא משמע כן ועיין בה"ל]: (ה) ומתפללים בו. דוקא אם הוא להתפלל לבד אבל אם הוא מיהמ"ד יש בו קדושה [ש"ת בשם תשובי כנה"ג ואיני יודע טעמו ואולי דכיון שהוא נעשה קבע גמור להתפלל ונלמוד בו כדרך מיהמ"ד לא מקרי ערלי]: **ג** (ו) תשמישי קדושה וכו'. והיינו אלף דבתשמישי מצוה קי"ל בסימן כ"א דלאחר שעבר מצותן מותר לזורקן בתשמישי קדושה אינו כן אלא אף לאחר שנתבלו ואין ראויין עוד לתשמישן מ"מ יש בהן קדושה וצריך לגנזן וגם אסור להשתמש בהן שום תשמיש ודוקא תשמיש קדושה עצמה אבל דבר המשמש להתשמיש קדושה והוא הנקרא תשמיש דתשמיש אין בו קדושה ומותר להשתמש בהן אף בעודן קיימין [פמ"ג]: (ז) תיק של ספרים. היינו תורה נביאים וכתובים שהם קדושה והתיק הוי תשמיש

שערי תשובה

[ב] השוכרים בית. ועיין בתשו' כנה"ג סי' כ"ו שאף שאין להם קדושה לענין מכירה מ"מ אין יכולים לנהוג בהם מנהג בזיון ועיין מהר"ם הלוי

ביאור הלכה

* רחבה של עיר וכו'. עיין במ"ב וזה המקום היה להם מזומן לזה ואפ"ה כיון שהוא רק באקראי אין בו קדושה ועיין בריטב"א שדעתו דמ"מ אין לנהוג בזיון במקום ההוא כיון שהוא מזומן לזה:

* השוכרים בית וכו'. עיין במ"ב טעמו של דבר וזה כתבתי לפי מה דאסברה לנו הלבוש ע"ש אמנם מעולת תמיד מוכח דאין דין זה אלא בכגון ההיא דר"י בן חביב שלא היה בה קדושה בתוגרמה להזמין מקום קבוע לתפלה מפני המלכות והיו מטמינים את עצמם בתחתיים להתפלל ובכה"ג בודאי אינו חשוב אלא ערלי כי היום או מחר יתודע ויתבטל בתמצע הזמן משא"כ בשוכרים בגלוי כדרך כל העולם שעל אותו הזמן כמכורה היא להם בודאי יש בה קדושה כיון שקבעו אותו מקום לתפלה בכל משך הזמן ולא באקראי בלבד ואע"פ שלאחר כלות הזמן אפשר שלא יצלה בעה"ב להשכיר מ"מ אין זה מקרי אקראי בעצמו כיון שבכל אותו הזמן אין להם קביעות אחרת כ"א שם וכעין זה משמע ג"כ מהכנה"ג הובא בשערי תשובה שכתב דאם הוא נעשה ברשות המלך [והיינו שלא בהנעע וכנ"ל] יש בה קדושה. ולענ"ד שכן נכון לדינא מאחר שגם בגוונא דמהר"י בן חביב כתב מהרי"ט ח"ב סימן ד' שלא בירא ליה דבר זה והוא חוכך מה להחמיר כל משך הזמן של השכירות [והביאו בכנה"ג] וא"כ עכ"פ בשוכר בגלוי כדרך כל האדם בודאי אין להקל בזה:

* תשמישי קדושה וכו'. ולענין אי מהני בזה ז' טודי העיר לאפקועי המטפחת וכדומה לאולין כמו בביהכ"נ המבואר לעיל סימן קנ"ג ס"ז כתב המ"א שם בסימן הנ"ל בקי"ד דלא מהני שום עצה לאפקועי תשמישי קדושה מקדושתייהו ע"ש וכ"כ שם הא"ר וכבר כתבנו שם בשה"ל דכן מוכח מדברי הרמב"ן והרשב"א והריטב"א והר"ן ר"פ בני העיר ונדחקו שם עוד גם בדינא דביהכ"נ טעמא מאי מהני זע"ה אלא דאפקרו לה הרמב"ן והרשב"א דלא ממיא קדושתה מכל תשמישי מצוה דנזרקין לאחר שפוסקים מלעשות בהם מצוה ע"ש ולא שייך כל זה בתשמיש קדושה אבן הפמ"ג בסימן קנ"ג אות י"ד בא"א העיר דמדברי הרמב"ם פ"י מהלכות ס"ת משמע דגם בתשמישי קדושה מהני עומי העיר להוציאה לאולין עכ"פ אם מתכוין לעניי בדמיה והעור ביו"ד רפ"ב מוסיף עוד דיכולין להוציאה לאולין אפילו לתשמי בדמיה שיכרא היכא דאיכא עומים בתא"ה וממש כמו בביהכ"נ דיכולין למכרה ולזרקה משמתש בה לאולין וגם המעות יוכלו להוציא לתשמי בהם שיכרא והב"י כתב שם דגם הרמב"ם מודה בה היכא דאיכא עומי העיר בתא"ה אלא דקיצר בלשונו ע"ש בב"י וכן פתח בשו"ע יו"ד שם אלא דהאחרונים תמהו דמה יענו לקושית הרמב"ן ומייעתו עיין בתשובת חתם סופר סימן ל"ח שנתקח בזה [ומה שכתב שם לתמוה על הרמב"ם גופא שדבריו סותרין דברי עצמו ברש דין ד'

שער הציון

(לט) מ"א וכעין ההיא דברכות כ"ח שלא היה אח"כ לרא"ע שום חלק בנשיאות: (ק) ג"כ מהאיא דברכות שאמרו שם שלא יעבריה לגמרי משום מעלין ואין מורידין כ"א שב"ג ירדום ג' שבתות והוא אחד ע"ש ועיין בריטב"א יומא י"ג דמשמע דבריו ע"ש היטב וכן הוא ג"כ כונת התוספות אשר לפנינו אך שקיצרו בדבריהם. ואף דכהן גדול השני לפי מאי דקי"ל כר' יוסי לא היה עובד כלל ואעפ"כ לא היה מקרי הורדה שאני התם דזה גופא שאינו רשאי בשום פעם לעבוד עבודה בארבעה בגדים מינכר דמעלתו גדולה עכ"פ מכהן הדיוט ומה תוסר קושית חמד משה ע"ש: (א) הרמב"ם פי"א מה"מ: (ב) תשובת חו"י סימן נ"ט הובא בברכי יוסף סי' קנ"ג וכן משמע מלשון הרמב"ם בהלכה כ"א עי"ש: (ג) כן מוכח מלשון מהרי"ט שהבאתי פה ולפלא על הפמ"ג שמתפתח בזה: (ד) עיין בפמ"ג שכתב לזמן רב נוטה הדבר דלכו"ע יש לו דין ביהכ"נ אבל מלבוש לא משמע כן דכתב דכיון שאין גוף הקרקע קנוי עי"ש ולענ"ד פשוט דהדין עם הפמ"ג דזה בודאי לא מקרי אקרקעי דהא לא תלה המהר"י בן חביב הדבר מחמת גוף הקרקע רק מחמת דהוי כרמנה של עיר עי"ש ועיין בה"ל:

הגהות ותיקונים: א) ועזרות (לשון המ"א):

(ח) וארגז (ט) שנותנין בו ס"ת או חומש (י) וכסא שנותנין עליו (ג) ס"ת (ג) (יא) ווילון שתולין לפני ההיכל (יב) יש בהן (ד) קדושה (יג) וצריך לגנזן: הגה (יד) * ודוקא הדבר שמניחין בהן דבר הקדושה בעצמו לפעמים או שנעשה לכבוד כגון (טו) המכסה שעל הקרשים של הספרים אבל אותו מכסה שהוא לשמור אותו

שערי תשובה

סימן מ"ו שכתב דאם נעשה נרשות המלך אעפ"י שאין להם בו אלא חזקה יש בו דין קדושה ובה"מ אף בל"ז יש בו משום קדושה כ"כ בבר"י בשם

באר היטב

כל זמן שהם נדחקין מהרי"ע עמ"ש. גן ופרדס ואילנות שסביבה אעפ"י שפתוח לבהכ"נ אין בה קדושה ואם היה פתוח נגד ההיכל יש להחמיר שלא להשתמש בהן. שם: (ב) ס"ת. בלא מטפחת

דאל"כ יש לו דין בהכ"נ: (ג) ווילון. ולדידן הוי תשמישי דתשמישי עי' ס"ו בהג"ה: (ד) קדושה. וה"ה מקק ספרים ומקק מטפחותיהן.

ביאור הלכה

שכתב שם סתם בתשמישי קדושה דנגנזין ולא חילק דע"י מכירה יוכל להוציאם לחול לא קשה מידי דדבריו שם בסוף דין ד' קאי על כל דבריו שם בדין ד'] ולענ"ד טעם הרמב"ם והטור הוא פשוט [דבאמת על טעם הרמב"ן כבר הקשה הר"ן וע"ש מה שחידש הוא בזה וגם דבריו דסוקין קלת] דס"ל דכח טובי העיר דמהני בביהכ"נ הוא משום דכל הנודר נודר על דעתם והוי כמו הקדש על תנאי דמהני וכעין ההיא דירושלמי פרק בני העיר[א]) [והמאוהו הרלשוטים] רבי ירמיה אזל לגווהלנה ממתין יהבין מכוסא בגו ארונא אתא ושאל לר' אמי א"ל אמי אומר לך התנו עליו מתחלה ולפי טעם זה אין חילוק בין תשמישי מצוה כמו ביהכ"נ ובין תשמישי קדושה ובכולהו מהני זע"ה וכן משמע במאירי במגילה שזה טעם דמהני טובי העיר שז"ל אבל אם מכרוה זע"ה במעמד וכו' יצאה לחולין אפילו מכרו אותה להוריד דמיה לקדושה קלה ואפילו להוציאם לדברי חול וכן יצאה קדושת הבית לחולין בית הלוקח לכל מיני תשמיש שלדעת כן הקדישוה ובשלהם נשמעו עכ"ל [ומ"מ אפילו לפי סברא זו לא יתישב מה שהסמיך הטור ביו"ד שם דינא דאמרי הרא"ש דיחיד בשלו הוא כטובי העיר במא"ה ומשמע ממנו שם להדיא דלפ"ז גם יחיד יכול למכור תשמישי קדושה שהקדיש להוציאם לחולין ובאמת קשה מאד נהי דאפשר לומר דבשעה שהקדיש הקדיש אדעתיה ותלה את הדבר בלשונו ולא גרע מאם תלה בדעת יחיד בעצמו וכמו שמצאתי באמת במרדכי בסימן תתכ"ד בשם הראבי"ה עי"ש מ"מ משמבואר דלא תני בדעתיה אלא באם יצלה למוכרה ולהוציא הדמים לחולין דשאי אבל לומר שבשעה שהקדיש תלה בדעתו שאם יצלה להוציא את החפץ עצמו לחולין יהא דשאי זה לא משמבואר כלל ואדרבה כל שלא התנה בפירוש משמשמע הקדישה לעולם] ומ"מ לענין דינא אף דדעת הרמב"ם והטוש"ע שם להקל וגם מהראבי"ה המובא במרדכי פרק בני העיר סימן תתכ"ו משמע ג"כ דמכירת בני העיר מהני לאפקועי לחולין אף קדושת תשמישי קדושה [אף שבנגדי יש מפרש באופן אחר אבל דבריו דמוקין] מ"מ קשה להקל נגד כל הני רבוותא הרמב"ן והרשב"א והריטב"א והר"ן הנ"ל וגם מלשון הגר"א בס"ט משמע ג"כ דאינו יכול להוריד תשמישי קדושה מקדושתן בשום גווני ועיין בפמ"ג בקנ"ג במשב"ז אות ט"ו שגם הוא נשאר בדין זה בל"ע: * ודוקא הדבר שמניחין וכו'. עיין במ"ב מה שכתבנו בשם הפמ"ג ומבאור הגר"א משמע דכל שהוא נוגע בקדושה עצמה אע"פ שהוא רק לשמירה לבד מ"מ מיקרי תשמישי קדושה [ומה דפסק הרמ"א לענין חרון הכנוי בחומה דמשום שהוא לשמירה לא מקרי תשמישי קדושה ס"ל לדבריו משום דאינו מצוי שיוצא ס"ת בחוכו בלא מטפחת ואין החרון נוגע בקדושה עצמה] ועיין מה שכתבנו לקמיה:

משנה ברורה

תשמישי לקדושה (ה) וה"ה לשאר ספרי קודש ומש"כ ולצועות תפילין ה"ה (ו) לחיק שלהן וכל זה (ז) בין בשל יד ובין בשל ראש: (ח) וארגז וכו'. מיירי שהוכן לכך ואפילו אם עדיין לא נתן בו רק פעם אחד או שלא הוכן מתחלה לכך אך שרגיל ליתן שם בקביעות ג"כ נתקדש עי"ז וכנ"ל בסימן מ"ב במ"ב סק"ט וכ"ל עי"ש: (ט) שנותנין בו ס"ת. קמ"ל דלא יימא דלשמירה בעלמא עביד ולא לכבוד ואין על הארגז שם תשמישי קדושה [גמרא] . ואותן מיבות המיוחדות לשום שם ספרים שלנו שהספרים מכוסים בנייר ובעור או בקרשים מקרי התיבה תשמיש דתשמיש [ספר שיורי ברכה בשם תשובת ר"י בן הרא"ש] ואף דבארגז שנותנין בו ס"ת קי"ל דאפילו הס"ת מונחת בתיק אפ"ה הוי הארגז תשמישי קדושה כמבואר בי"ד סימן רפ"ב סי"ב אפשר דארגז שאני שעשוי לכבוד הס"ת כדאיתא בגמרא משא"כ בלוח המיבות שעשוי רק לשמירה בעלמא: (י) וכסא וכו'. הוא השלחן שעומד על המימה ואף דעליו מונח מטפחת ועל המטפחת מונח הס"ת א"כ השלחן אינו אלא תשמיש לתשמיש אפ"ה דין תשמיש קדושה יש לו משום (א) דלפעמים נותנין עליו הס"ת בלא מטפחת [גמרא]: (יא) ווילון שתולין. הוא הפרוכת והיינו למנהג התלמוד שהיו לפעמים מניחין ס"ת עליה או שהיו מכסין בה הס"ת [ונראה שהיה זה דבר מצוי בזמנם (ט) דאל"כ הו"ל תשמיש אקראי בעלמא ואין ע"ז שם תשמיש קדושה] אבל האידנא דלא נהגינן הכי הו"ל רק תשמיש דתשמיש וזהו שהגיה הרמ"א לקמן בס"ו בהג"ה [אחרוניס]: (יב) יש בהן קדושה. וה"ה מקק ספרים ומקק מטפחותיהן והיינו רקב של הספרים והמטפחת שנעשה על ידי התולעת האוכלתן [שבת ל' עמוד א']: (יג) וצריך לגנזן. היינו אחר שנתבלו ואין עומדין להשמישן עוד אפ"ה יש בהן קדושה ואסור להשתמש בהן או לזורקן וע"כ יגנזם במקום המשומר משא"כ תשמיש דתשמיש אפילו בעודן קיימין מותר ליהנות בהן וכנ"ל: (יד) ודוקא הדבר וכו'. זה הכלל כל שנוגע ממש בקדושה בלי הפסק אע"פ שאין כ"כ לכבוד רק קלת שמירה כמו ארגז כו' (לאפוקי חרון בחומה שהוא רק לשמירה בעלמא) ולכבוד אע"פ שאין נוגע כך כמו טסי כסף ומכסה על הקרשים הואיל ומונח על הקדושה אע"פ שיש הפסק תשמישי קדושה הוה משא"כ פרוכת שלנו בעיף ו' אע"ג דדבר יקר וכבוד הוא מ"מ הוי כמחילה ואין מונח כלל על הקדושה [פמ"ג] ועיין בבה"ל מה שכתבנו בשם הגר"א בזה: (טו) המכסה שעל הקרשים. שדרכן היה לעשות לספרים תיק של קרשים ועליהן היו מכסין במכסה לנוי

שער הציון

(ה) פמ"ג וכן משמע במה שהביא בשיורי ברכה שזכרתי במ"ב אך קשה ממגילה ל"ב ע"א רש"י ד"ה הלוחות ע"ש: (ו) גמרא: (ז) בלצועות מוכח בהדיא בגמרא דקתני בלצועותיהן לשון רבים וממילא מוכח דה"ה לתיק דהא קתני בברייתא בחדא מתתא תיק של תפילין ולצועותיהן ובפמ"ג מסתפק דאפשר דהכתב של יד הוא רק תשמיש קדושה וממילא הבלע"ך של כסף שעליה הוא רק תשמיש דתשמיש ולא נהירא כלל דהא תיק דומיא דרצועות קתני ומה שדחק עצמו משום דמכסה גם הרצועה ולרש"י הוי מקום היו"ד קדושה עצמה מה יענה לשיטת התוספות דס"ל דכל הרצועה הוי רק תשמיש קדושה וגם לא ליתמיט שום פוסק לימא דתיק של תפילין קאי דוקא אשל ראש ועוד אף לדידיה דהכתב הוא רק תשמיש קדושה שמשמש להפרשיות אפ"ה הוי התיק של כסף ג"כ תשמיש קדושה כדאיתא ביו"ד דפ"ב דתפוחי כסף שתולין על המטפחת של ס"ת הוא תשמישי קדושה וכמו שכתב בעצמו בסימן זה בא"א לענין טסי כסף שתולין על המטפחת של הס"ת דכיון שתולין אותן לכבוד הוא בכלל תשמישי קדושה: (ח) ואף דבזמנינו אין מצוי זה אפ"ה פעמים שנשמט קצת המטפחת מתחתיה והשלחן משמש לס"ת ובהכי ניחא שלא הגיה הרמ"א על דין זה כמו על פרוכת בס"ו: (ט) ט"ז וכן מוכח בר"ן פרק בני העיר ד"ה הלוחות ע"ש:

הגהות ותיקונים: א) צ"ל ר' ירמיה אזל לגוולנה חמתון יהבין בכושא בגו ארונא אתא שאל לר' אימי א"ל אני אומר לכך התנו עליו מבתחילה:

הלכות בית הכנסת סימן קנד

מכסה שעל הקרשים לא מיקרי תשמיש דהוי תשמיש וכל כיולא בזה. הגה י"א דלא מקרי ארון (ה) הקודש אלא אם הוא כמין ארגז שאינו עשוי רק לכבוד התורה * אבל ארון (טז) הבנוי (ו) [ג] בחומה שנעשה לשמירה לא מקרי תשמישי קדושה וכל שכן אם הספרים (יז) מתקלקלים בו (יח) דמותר ליטלן משם (מרדכי והגהות אשר"י פרק בני העיר). אסור לכנס (יט) מטפחת של ס"ת (כ) במי רגלים מפני הכבוד (רמ"ו יראים נ"ב מ"ו[א]) ר"ן מרדכי פ"ק[ב] דמ"ק) : ד (ז) [ג] [ד]מטפחות ס"ת שבלו יכולים לעשות מהם תכריכין (כא) למת מצוה וזו היא גניזתן : ה (כב) ס"ת שבלה מניחין אותו (כג) בכלי חרס (מ) [ד] (כד) * וגונזין אותו בקבר ת"ח אפי' אינו אלא (כה) שונה הלכות ולא שימש ת"ח: ו [ו]אין עושין (כו) מתיבה כסא לס"ת אבל מותר לעשות מתיבה גדולה קטנה וכן מותר לעשות מכסא גדול כסא קטן אבל אסור לעשות ממנו שרפרף (פי' כסא קטן) לכסא וכן מותר לעשות מוילון גדול וילון קטן או לעשות ממנו כיס לס"ת אבל לעשות ממנו (כז) כיס (ט) לחומש (כח) אסור: הגה (י) [ה] ופרוכת שנתנו תולין לפני הארון (כט) אין לו קדושת ארון (ל) רק קדושת בהכ"נ וכן הכלונסות שבו תולין הפרוכת ומ"מ אסור לעשות מהם העליה שמסמנים בו הקרילה לחומת היום

ה שם בגמ' ו שם ז שם

באר היטב

גמרא: (ה) הקודש. הג"ה *) זו ל"ל בסעיף ג': (ו) בחומה. וה"ה הבנוי בכותל של עץ דהוי כחדר בעלמא. מ"א: (ז) מטפחות. אסור לעשות מטפחת משעטנז והפרוכת מותר. עש"ת ב"ש: (מ) וגונזין. ואסור לשורפן. וה"ה ספרים וכל תשמישי קדושה ב"ש מ"א עיין בתשובת כנסת יחזקאל סי' ל"ז: (ט) לחומש. וכ"ש שאסור לכרוך מפה של ס"ת בספר הפטרות. ומפה שפורסין על השלחן אסור לפרוס על העמוד שלפני החזן. מהרי"ל: (י) ופרוכת. ומותר לעשות מפרוכת מכסה שעל השלחן. [ובספר אליהו רבה מתיר אפילו לעשות ממנו מפה על העמוד וכן משמע בשו"ת ב"מ] ומותר לתתן טסים כסף ישנים שלמים ושבורים שאין משתמשים בהם בבהכ"נ כדי לעשות פמוט להדליק בשבת ויו"ט חוץ ירא סי' קע"א[ב] ובשו"ת ב"ח סי' י"ז מתיר לעשות מפרוכת מפה על העמוד

שערי תשובה

כנסת הגדולה עי"ש: *[ג] בחומה. עבה"ט וכתב במה"ב בשם זרע אמת שאם בנו סמוך לו שני עמודים אחד לצפון ואחד לדרום יכול להשתמש מה שילה עי"ש: *[ג] מטפחות ס"ת כו'. עיין אשל אברהם ובתשובת הרשב"ש כתב שאין יכולים ליתנם לעניים ע"ש: *[ד] וגונזין. עבה"ט ועיין שו"ת באר שבע סימן מ"ג שאוסר לשרוף כתבי הקודש אעפ"י שבלו ונמחקו ע"ש: *[ה] ופרוכת. עבה"ט וכתב במה"ב בשם זרע אמת שאין

משנה ברורה

לנוי ולכבוד והואיל שהיא עשויה לכבוד הקדושה לכן נחשבת לתשמישי קדושה אף שאינה נוגעת בקדושה עצמה: (טז) הבנוי בחומה. היינו שיש חלל בחומה כמין ארון וה"ה אם נעשה כן בכותל של עץ דבכל זה הוי כחדר בעלמא כיון שלא נעשה לכבוד רק לשמירה ואם עושין ארון עץ תוך חלל החומה אותו הארון תשמיש קדושה הוה וכן כששוטתים מתיכת נגד בתוך החומה שלא יתקלקלו הספרים יש על אותו הנגד שם תשמישי קדושה [פמ"ג] : (יז) מתקלקלים. א"כ לא היה ראוי מעיקרא ולא חלה עליו שם קדושה דלא מקרי תשמיש דידיה אלא מזיק דידיה ובאופן זה (י) אפילו עשוי לנוי כיון שהוא מתקלקל אין עליו שם תשמיש קדושה: (יח) דמותר ליטלן משם. ר"ל דיטול הס"ת (יא) ומותר לסתור אותו המקום ולא הוי כשאר תשמישי קדושה דאין לקלקלן וכנ"ל בסוף סימן קנ"ב עיין שם: (יט) מטפחת של ס"ת. וה"ה (יב) לכל תשמישי קדושה: (כ) במי רגלים. וה"ה בכל דבר המסריח (יג) כמו מי משרה של פשתן וכיו"ב: ד (כא) למת מצוה. שצריכו מוטלין על ארכי לבור [מאירי] : ה (כב) ס"ת שבלה. וה"ה נמחים וכתובים כשהם בעור ובגלילה ובדיו [פמ"ג] : (כג) בכלי חרס. שיהיה לו קיום: (כד) וגונזין אותו. וה"ה (יד) שאר ספרים שבלו שצריך לגונזן ואסור לשורפן (טו) אע"ג דכונתו שלא יבואו לידי בזיון מ"מ דרך השתתה עדיד וכתב הרמב"ם במל"ת סימן ס"ה שהמאבד כתבי הקודש עובר בלאו דלא תעשון כן לה' אלהיכם וה"ה בכל תשמישי קדושה יש ליזהר בזה [אחרונים] : (כה) שונה הלכות. פי' משניות ובריתות ולא שימש ת"ח בגמרא שהיא הסברת טעמי המשנה: ו (כו) מתיבה כסא. תיבה הוא ארון הקודש ואף דכסא הוא ג"כ תשמישי קדושה כדלעיל ס"ג (טז) אפ"ה אסור דתיבה הס"ת מונח בה תמיד וכסא שהוא השלחן אין נותנין עליו הס"ת אלא לפעמים והוי הורדת הקדושה: (כז) כיס לחומש. דהולון משמש לפעמים לס"ת גופה כנ"ל וחומש אפילו אם הוא עשוי בגלילה קדושתו קלה מס"ת: (כח) אסור. וכ"ש (יז) שאסור לכרוך מפה של ס"ת על הנביאים. ומפה שפורסין על השלחן אסור לפרוס על העמוד שלפני החזן. ומפות שפורסין על הס"ת יכולין לתלותן בכותל מיהכ"נ וכן כלי כסף שמשימין על הס"ת יכולין להניחן על העמודים שבמיהכ"נ (יח) והטעם בזה דאינו תולה אותן לשם תשמיש ומה לי אם מונחים כאן או כאן: (כט) אין לו קדושת ארון. דמזמינו לעולם אין נותנין עליו ס"ת בלא מטפחת (יט) ומותר לעשות מפרוכת מפה שעל השלחן וע"ע למה נהגו לפרסו לחופה לתתנים ואפשר דלב ד"ד מתנה עליהם וכמ"ש ס"ח: (ל) רק קדושת בהכ"נ. ואף שהוא רק תשמיש דתשמיש מ"מ לא גרע

ביאור הלכה

* אבל ארון הבנוי בחומה הנעשה לשמירה וכו'. הנה דין זה נובע מדברי האור זרוע והובא במרדכי ובהג"א ועי"ש באור זרוע שמפרש הסוגיא מ"ד הני לאו לכבוד עבדין לנטורי בעלמא עבדין קמ"ל דר"ל דלכבוד עבדין ומזה הוציא דכל היכי דלשמירה עבדין לא הוי תשמישי קדושה ועי"ש באור זרוע דכתב בעלמו דנוכל לפרש הסוגיא בהיפך דהיינו דס"ד כיון דלנטורי עבדין כאנדרוגא דמיא [וזו היא גירסת הרי"ף והרא"ש] קמ"ל דלא דמי לאנדרוגא ולפ"ז אפילו אם הוא עשוי לשמירה יש עליו שם תשמישי קדושה מ"מ הוא מגדל לנפוף שיותר טוב שנפרש כפירוש הראשון אמנם מלאתי במאירי וכן בדברינו ירושה שמוכח מהם שסוברים כפירוש השני דאפילו כשנעשה לשמירה הוא בכלל תשמישי קדושה ולפ"ז אפשר דלדידהו אפילו אם שבנוי בחומה אותו המקום הוא בכלל תשמיש קדושה ואולי דכיון שהוא רק זרוע בעלמא חקוק בתוך חומת הכותל נתבטל אותו המקום לגבי שאר הכתלים והוי כאנדרוגא בעלמא ואין על זה המקום כ"א קדושת בית הכנסת ול"ע:

* וגונזין אותו בקבר ת"ח. מדכתב השו"ע בס"ד יכולים לעשות ובסעיף זה וגונזין אותו משמע דהוא חובה ולא בקרקע אבל לא ראיתי

*) נמצא היה כתוב הג"ה זו בס"א.

שער הציון

(י) פמ"ג: (יא) כן מוכח בא"ז שממנו מקור הדין: (יב) דלא גרע משופר דאמרו בר"ה ל"ג דאין לשרותו במ"ר מפני הכבוד: (יג) מרדכי במו"ק: (יד) מ"א וב"ש: (טו) פמ"ג: (טז) מ"א ולא העתקתי מש"כ לענין ארון הבנוי בחומה דכבר השיגו הא"ר והפמ"ג: (יז) מ"א: (יח) פמ"ג: (יט) מ"א:

הגהות ותיקונים: א) ח"ד בענין מכסה שעל הקרשים עיין טור: ב) צ"ל פ"ג: ג) קס"א.

*[ו] *[ז] *[ח] *[ט] *[י]

(לא) שמינן (יא) [ו] קדושים כמו הס (פסקי מהרא"י סי' רכ"ה): ז הבימה (פי' מקום גבוה) כגון בימה שהיו עושים (לב) למלך אין בה קדושת ארון אלא קדושת בהכ"נ: ח * הארון וכל מה שעושים לס"ת (לג) מועיל בו תנאי להשתמש בו שאר תשמיש (לד) אפילו דחול: הגה ונהגו ליהנות בכמה הנאות מדברי קדושה כגון מטפחות של ספרים ושלחן שבהכ"נ ומעילים של ס"ת וכתבו הטעם משום דכיון שנהגו כן (לה) * ואי אפשר ליזהר לב ב"ד (לו) מתנה עליהם מעיקרא כדי שלא יבאו בני אדם לידי תקלה (לז) ואע"ג דלא התנו

ח מגילה פפ"ד ופירושלמי פס ט ירושלמי פס והפלו הרא"ש פס

שערי תשובה

יכולים לשנות שלא להניח פרוכת מפיבה שהארון מבהיק עי"ש:*[ו] קדושים. עבה"ע ועיין בשורי ברכה כתב שמ"כ בשם רבינו יהודה בן הרא"ש בספר מוקח התורה שלו שנשאל מי שהיה לו ס"ת מונחת בארון ושמה ארון אחר והושם בו אם יכול להשתמש בארון הראשון לשום בו גמרות ופירושים ושאר ספרים וכתב מכם אחד שמותר ולמה מפ"ק דשבת גבי שלא להניע תרומה אצל ספרים משום פסידא הא לא"ה שרי משום דהאי קודש והאי קודש. ואין זו ראיה דהתם ס"ת במקומה עומדת ובקדושתה קיימה. ועוד דשמא קדושת תרומה בקדושת ס"ת אבל הכא שאין הס"ת שם אסור להניח שם גמרות ופירושים שהרי מורידין הארון מקדושתו כדאמרינן גבי מיטתא דארפיט דאסור למעבד מיניה כורסיא עכ"ל. ועיין ש"ת נ"ב סי' ט' שמתיר להעמיד ס"ת פסולין בהא"ק מצד קדושת הארון אבל אסור

באר היטב

ואוסר לעשות חופה לחתנים ומ"א מקיל מטעם דלב ב"ד מתנה עליהם. ואין ליתן לבוצם עובד כוכבים אלא יכנסם ישראל ולא עם דברים אחרים. שכנה"ג: (יא) קדושים כמו הס. מפות שפורסים על הס"ת יכולים לתלותן בכותל בהכ"נ וכן כלי כסף שמשימים על הס"ת יכולים להניחם על העמודים שבבהכ"נ רדב"ז סי' קע"ד. כתב רש"ל נראה דאין קרוי הורדה מקדושה אם מניחים שאר ספרים בארון אצל ס"ת דהא עדיין קדושתו קיים תדע שהרי אנו מניחים לעולם יריעות פסולים בארון וה"ה חומשים ושאר ספרים אבן ג"ע היכא שהוציאו הס"ת ממנו אם יכולין להניח בתוכו שאר ספרים דמאחר דלית ביה ס"ת הוי הורדה מקדושה לפי שעה או לא עכ"ל. והב"ח כתב עליו ול"ג פשוט דאסור דאפי' לפי שעה מיקרי הורדה ואפי' להניחם אצל ס"ת נמי אין נראה להקל עכ"ל ובס"ח סימן תתקל"ה) איתא דאסור להניח בתוכו יריעות פסולים. וכתב ט"ז לפ"ז לא יפה עושים ביום הושענא רבה שמוציאים כל ס"ת ושמים שם נר דולק והוי דופן ארון הקודש תשמיש לאותו נר ע"ש. וכתב עוד הך קדושת הארון היא דוקא כשעשו ארון אותו שיהיה קבוע לעולם בו ס"ת אבל אם עושין ארון לזמן ולאח"כ יעשו ארון הקודש כראוי נראה דלאחר שעשו ארון שני לקביעות נתבטלה הקדושה של הראשון וע"כ מותר לשוס בתוכו ספרים. וכתב עוד ולולא דמסתפינא אמינא מילתא חדתא דהא דאמרינן דאסור לעשות מקדושה חמורה קדושה קלה היינו כ"ז שראוי לקדושה גדולה אבל אם אינה ראוי לזה רק לקלה טפי עדיף שיעשה בה לכל הפחות קדושה קלה ממה שהיה פנוי ותגנו עכ"ל ט"ז. ומ"א כתב על הב"ח אפשר דשרי

ביאור הלכה

נוהגין כן [פמ"ג]: * הארון וכל מה שעושים לס"ת. וכ"ש שאר תשמישי קדושה כמו מיק של תפילין וכדומה דמהני בהו תנאה:

* ואי אפשר ליזהר. משמע מזה דבדבר שאפשר ליזהר מהם אין אומרים

משנה ברורה

משאר כלי ביהכ"נ שדינם כביהכ"נ אבל שאר תשמיש דתשמיש שאינם בביהכ"נ כגון של תפילין וכדומה אין בו קדושה כלל [פמ"ג]: (לא) שאינן קדושים. שאינן לא נני ולא למלבוש רק לסימן בעלמא שלא יטעו וע"כ הוי הורדה מקדושת ביהכ"נ (כ) ועכשיו שנהגו לתלות היד בס"ת תשמיש קדושה הוה בודאי מותר לעשותו מכלונסים. איתא בס"ח סימן תתקל"ה*) דאסור להניח בתוך אה"ק יריעות פסולים דהוי הורדה לקדושה ובמ"א כתב דאפשר דשרי משום דבב"ד מתנה עליהם וכ"כ בא"ר בשם שבנה"ג דנוהגין להניח בתוכו יריעות פסולים (כא) אבל חומשים ושאר ספרים יש ליזהר שלא להניח בתוכו אפילו לפי שעה בין כשהס"ת מונח בתוכה או לא (כב) ובארון הנגוי בתוכה לפי המבואר לעיל בס"ג בהג"ה דיש לו רק קדושת בהכ"נ שרי. ועיין ט"ז שמפקפק קצת על מה שנוהגין בהו"ר שלאחר שמוציאין כל הס"ת שמים שם נר דולק דהוי דופן ארון הקודש תשמיש לאותו הנר. וקדושת הארון הוא דוקא כשעושין אותו שיהיה קבוע לעולם (כג) ואז אפילו נתייאש הארון ועשו אחר אפ"ה אין להשתמש בראשון להורידו מקדושתו אבל אם עושין אותו לזמן עד שירחיב ה' לעשות אה"ק כראוי לאחר שעשה ארון השני נתבטל קדושת ארון הראשון וע"כ מותר לשוס בתוכו ספרים [ט"ז ושארי אחרונים]. אסור להשתמש בספר להגאתו כגון להגן בפני החמה או כדי שלא יראה חבירו מה שעושה. ולהניח ספר אחר תחת ספר שלומד בו כדי להגביהו יש להתיר ואם מונח ספר אחד לכו"ע מותר להניח ספר אחר עליו [מ"א] וכשהשמש זורחת על הספר שלומד בו (כד) יש להקל במקום הדחק להגן בספר אחר להיות לצל כיון שאינו עושה להגאתו. לא ישרטט קונטרס על הספר שהקונטרס עדיין אין בו קדושה אבל כשכבר כתוב עליו ד"ת יש להקל אם הוא לצורך. אל ייחס קונטרסים (כה) שלא נכתבו בם ד"ת בספר ולא שוס דבר ופשיטא לכתוב בספר משבועותיו דאסור ולא יעקה בו בקולמוס. וצריך למחות בקושרי הספרים שמדבקין בלוחות הספרים כתבי קודש (כו) וידוע שהמאבד כתבי קודש עובר בלאו דלא תעשון כן לה' אלהיכם (כז) ואפילו אם נאמר דיזהר שלא ימחוק שם החיבות ובפרט השמות עכ"פ הוא מורידן מקדושתן והוא איסור גמור: ז (לב) למלך. שהיה קורא בתורה עליו בזמן הקהל (כח) וה"ה בימה שלנו שעומד עליו האוחז הס"ת: ח (לג) מועיל בו תנאי. היינו כשהתנו בתחלת עשייתו שיהא מותר להשתמש בו. ואין חילוק (כט) בין לזמן שהס"ת מונחת בו (ל) או אח"כ: (לד) אפילו דחול. ומ"מ לתשמיש מגונה לא מהני תנאה [מ"א לעיל בסימן קנ"א סקי"ד]: (לה) ואי אפשר ליזהר. עיין בתה"ד דמוכח שם דזהו דוקא בביהכ"נ אבל לא בס"ת של יחיד שיש לו בביתו: (לו) מתנה עליהם מעיקרא. ודוקא בתה שמבורר מנהגא להקל (לא) אבל בתה שאינו מנהגא אין לנו להקל מעצמנו דאפשר דלא התנו ע"ז: (לז) ואע"ג דלא התנו. ומסיים בתה"ד נדחקתי כדי לישב קצת מה שאין העולם נזהרין עכ"ל ומשמע שם דראוי לכל אדם כשמנהג דבר לביהכ"נ

שער הציון

(כ) מ"א ופמ"ג: (כא) ב"ח וא"ר בשם שבנה"ג ובית מאיר דלא כרש"ל: (כב) מ"א ולפי מה שכתבתי בבה"ל דדין של ארון הנגוי בתוכה אינו מוסכם לכו"ע ממילא גם בענין זה אפשר שיש להתיר: (כג) כ"מ מט"ז וכ"כ במגן גבורים. ולא העתקתי מה שכתב הט"ז דהיכי דא"א להשתמש בו קדושה ראשונה טוב יותר להורידו לקדושה קלה משיגנו לגמרי דהבכור שור חולק עליו וגם בפמ"ג השיב עליו עי"ש: (כד) עיין בח"א: (כה) ג"ר: (כו) ח"א: (כז) עיין במ"א ופמ"ג: (כח) יו"ד סימן רפ"ב: (כט) ירושלמי: (ל) אחרונים: (לא) ג"ר:

*[יא]

הגהות ותיקונים: א) תתקל"ד:

הלכות בית הכנסת סימן קנד

כאלו (יב) התנו דמי (תרומת הדשן סימן רע"ג וב"י): **ט** המתנדבים ס"ת ומניחים מטפחות בבהכ"נ מותר להשתמש בהן כל ספר וספר (לח) שלדעת כולן הוקדשו אבל המניחים בביתם ואח"כ מקדישין כיון שע"ד אותו ספר נעשה ונשתמש בו אותו ספר (לט) אסור להניחו בס"ת אחר (מ) ויש מתירים * (וכן נוהגין עכשיו (מא) משום לב ב"ד מתנה עליהם לנהוג כך): י הנוהגים להניח עטרות ס"ת בראש הקורא בסיום התורה (מב) אין מוחין בידם אבל המניחים אותם בראשי חתנים דעלמא מוחין (יג) בידם: **יא** * לנרות של (יד) שעוה (מג) שנתנם כותי לעבודת אלילים (מד) וכיבן שמשן ונתנם או מכרן לישראל אסור להדליקם (טו) (מה) בבהכ"נ: הגה (מו) אע"פ שמותרים להדיוט.[א] מומר עובד כוכבים[ב] שנתן

י הרשב"א כ' שם מהירושלמי ל' רמ' יהושפט נ"ב

באר היטב

משום לב ב"ד מתנה ובאחרון הבנו כמין חדר פשיטא דשרי כמש"ל ס"ק ג'. הט"ז ס"ד ס' רפ"ב כתב דאסור ליקח ספר ולהניחו תחת ספר אחר כדי להגביהו שיהא נוח לו לראות לעיין בתוכו אא"כ מונח הספר כבר אז מותר להניח השני על גביו ע"כ ומ"א כתב דמותר ומכ"ש כשעושה ללמוד ממנו. כ' בס"מ לא ישרטנו קונטרס על הספר לפי שאין קדושה לקונטרס עד שיכתבו בו וכ' המ"א משמע דכשכתוב בו מותר להניח עליו. אם החמה זורחת ולא יכול ללמוד מותר להניח ספר א' להיות לגל אבל אבל שלא לצורך אסור ליהנות בו ס"ח סי' תכ"ח. לא יניח קונטרסים בספר ולא יכתוב משבוטותיו בספר ולא ינקה בו הקולמוס ס"ח שם. כ'

משנה ברורה

אז הגזברים כשקונין איזה דבר להתנות שיהיו רשאים להשתמש בהם [מ"א]: **ט** (לח) שלדעת כולן הוקדשו. וכ"ש מטפחות שהגזברים קונים אותם לגרבי הספרים שבמיהכ"נ בודאי לדעת כן נתקדשו לכתחלה שיהא מותר ליתנם מספר לספר: (לט) אסור להניחו וכו'. משום (לג) דכל שינוי מקדושה לקדושה אסור אם לא לחמורה ממנו: (מ) ויש מתירים. כיון שעכ"פ אינו מורידה מקדושתה: (מא) משום לב ב"ד וכו'. ר"ל (לג) אע"ג דמלד הדין ראוי לפסול כהדעה ראשונה שהיא דעת רוב הפוסקים דשינוי מקדושה לקדושה ששוה לה אסור מ"מ הכא מותר משום לב ב"ד וכו': י (מב) אין מוחין בידם. שאני אומר לב ב"ד מתנה ע"ז במקום שנהגו כן כיון שמשתמשין לכבוד התורה אבל בראשי חתנים דעלמא לא שאין אדם מתנה בעטורות שהן משמשי קדושה לכבוד הס"ת שיהא משתמש בהן הדיוט לכבוד עצמו אבל אם התנו בהדיא בשעת עשיית העטרה שיניחוהו בראשי חתנים דעלמא שרי כמש"כ ס"ח [מ"א וא"ר]: **יא** (מג) שנתנם כותי לעבו"ם. פי' לבית עבו"ס להדלקה: (מד) וכיבן שמשן וכו'. כלומר דאז מותרין להדיוט וכמו שכתב בהג"ה דבתבטל מהם שם נו עבו"ס ע"י כיבוין אפ"ה אסורין לגבוה משום דמאים וה"ה שעוה הנוטף מנרותיהם דאסור [מ"א] ואם לא הודלקו עדיין מעולם ומכרן שמשן לישראל (לד) מותר אף לגבוה דלא חל עליהם שם נו עבו"ס מעולם: (מה) בביהכ"נ. וה"ה לכל הדלקה של מצוה (לה) כגון הדלקת הנר דשבת ודתנוכה או ללמוד לפניהן דאסור (לו) וה"ה לכל מילי דמצוה אין עושין מדבר שנעשה לעבו"ס עיין סימן י"א ס"ח וסימן תקפ"ו ס"ג. ולענין לעשות מבית תפלה של עבו"ס כיהכ"נ כתב המ"א בשם הרא"ש להקל והטעם כי לא נעבד הבית עצמו מעולם ודעת הא"ר נוטה להחמיר לעשות מיהכ"נ קבוע ע"ש וכמדומה שהעולם נוהגין להקל ועיין בה"ל שבירבו דדוקא כשאין דרכן להעמיד שם אליליהם אבל אלו שמעמידין שם אליליהם אף שהוליאום משם ומכרו הבית לישראל דאז מותר הבית להדיוט מטעם שכבר נתבטל עי"ז משם משמשי אליל כדאיתא ביו"ד קמ"ה ס"ג עכ"פ לביהכ"נ אסור: (מו) אע"פ שמותרים להדיוט. ר"ל מטעם ביטול וכנ"ל אפ"ה לגבוה אסור משום דמאים. וה"ה מנורות שקורין לייכטע"ר שהיו בבית אליליס שלקחן ישראל אחר שבטלן העו"ג שמותרין להדיוט אפ"ה לביהכ"נ אסור משום דמאים וה"ה להדליק בהן בביתו לצורך מצוה כמו לגר שבת וכדומה [פמ"ג בפירוש דברי הט"ז] ואף דא"ר ליבד להקל הפמ"ג והגרע"א מלבדים

המ"א תמיה על גדולי הדור שאין מוחין בהעושין בדפי הספרים בכתבי קודש כשקושרים אותם ובודאי זה איסור גמור שמורידין אותן מקדושתן [ובספר אליהו רבה מייסב קצת המנהג. כתב בתשובת חות יאיר יש להסתפק אם מותר לחתוך טס של כסף לעשות ממנה פמוט להדליק בביהכ"נ וטס שבור יש מתיר ע"ש וא"ע עבה"ט ס"ק ט"ו]: (יב) התנו. ואולי לכל אדם כשמנדב דבר או הגזבר כשקונה להתנות להשתמש בה: (יג) בידם. ואם התנו בשעת עשיית העטרה שיניחו בראש חתנים מותר כמ"ש ס"ח מ"א: (יד) שעוה. כתב הט"ז דה"ה וכ"ש מנורות שקורין לייכטיר שהם בבית עבודת כוכבים דאין להשתמש בבהכ"נ ואפילו בביתו: (טו) בבהכ"נ. וה"ה

ביאור הלכה

בשתמא לב בית דין מתנה עליהם [פמ"ג]: * וכן נוהגין עכשיו משום לב ב"ד מתנה וכו'. לכאורה לפי מה שכתבנו במ"ב סקל"ה בשם תה"ד דבשם של יחיד שיש לו בביתו אין שייך לב ב"ד מתנה א"כ הכא כיון שבביתו נתקדש מבבר המטפחת לס"ת זו קודם שהקדיש הס"ת לביהכ"נ מה שייך לב ב"ד ע"ז ואולי דנאמר דמיירי בשהיה דעתו מתחלה בשעה שקנה אותה להקדישה לבסוף לבהכ"נ וממילא לא יחדה לזו דוקא אבל א"כ היה לו לרמ"א לפרש זה ומדשתם משמע דבכל גווני שרי וצ"ע: * נרות של שעוה וכו'. עיין מ"ב במה שכתבנו בענין לעשות מבית גלוליס בהכ"נ שכתב המ"א בשם הרא"ש להקל ודעת הא"ר דלא נתבון הרא"ש מעולם להקל לעשות ביהכ"נ קבוע. ואולם דע דכל זה אם לא העמידו שם העו"ג את אליליהם בזה מלבד המ"א דלא דמי לנרות שעוה שאסור למצוה אף לאחר הבטול דשם חל עליהם עכ"פ שם נו עבו"ס קודם הבטול ולכן מאסי למצוה משא"כ בבית זה דלא חל עליהם מעולם שם נו ע"ג ולא שם משמשי עבו"ס דהא לא היה שם ע"ז בבית זה רק שהם משתחוים ומתפללים לאליליהם שם [ולירף לזה ג"כ הטעם שהבית הוא כעין מחובר אבל לא זהו עיקר הטעם דהא מדינא כתלוש נחשב וגם דהא מחובר עצמו למצוה אסור אם נעבד כדאיתא בגמרא שם וזהו מה שכתב המ"א ול"ע בדף מ"ו מ"ז ור"ל דשם מוכח דאף מחובר גמור אסור למצוה וכל זה מצדד להקל כנ"ל אבל אם מעמידין שם אליליהן דחל על הבית שם משמשי עבו"ס ואסור בהנאה אף להדיוט כדאיתא ביו"ד סימן קמ"ה ס"ג בהג"ה א"כ אף לאחר שהוליאום משם דהותר הבית להדיוט מטעם ביטול מ"מ עכ"פ למצוה אסור כמו לענין נו עבו"ס אף לאחר שבטלו וג"ל שע"ז דמז המ"א בזה שכתב ועיין סימן קמ"ה ס"ג. ואין להשיב ע"ז ממה דאיתא בסימן קמ"ג ס"ב דכתוב שם אבל בזה הוא לכתחלה הטרקלין או החצר שיש בה אותה הכיפה שמעמידין בה העבו"ס אלמא דלא נקרא הבית בשם משמש לעבו"ס דשם בבית עצמו אין שום ע"ג רק שמעמידין את הע"ז על הכיפה שעליה ולכן לא נחשב

שער הציון

(לג) ב"י: (לד) הגר"א: (לה) תשובת ח"ם סימן מ"ב: (לה) יו"ד קל"ט: (לו) מ"א:

הגהות ותיקונים: **א)** בשו"ע [ועיין בי"ד סימן קל"ט מדינים אלו]: **ב)** היינו מומר לעכו"ם: **ג)** ס"ק י':

הלכות בית הכנסת סימן קנד

(מז) שעוה או נר לבהכ"נ (טז) (מח) אסור להדליקו (פסקי מהרי"ו סי' ס"ד) ועיין ביו"ד סי' קל"ט ורנ"ד בדיניס אלו:
יב [מ]עכבר שנמצא בשמן של בית הכנסת (מט) אם הוא (יז) מאוס (נ) אסור להדליקו (יח) [ז] בבהכ"נ:
יג (נא) [נ]נר של בהכ"נ (נב) מותר לקרות (יט) לאורו: **יד** (נג) [ס]אין מדליקין נר (נד) של הדיוט מנר של בית הכנסת [ע]ויש מי שאומר דה"מ בעוד * שדולקין למצותן אבל (נה) כשצריך לכבותן מותר:
הגה מיהו לא נהגו ליזהר בכך ומדליקין בהן נר שהוא (נו) לצורך (כ) [ח] גדול ואפשר ג"כ שדעת בית דין מתנה בכך וכן בכל הדברים שנהגו להקל בדברים כאלו והוא[ב] מהאי טעמא (פסקי מהרא"י סימן רכ"ה): **טו** [פ]בני כרך שקנו ספר תורה (נז) והתנו שאם יצא אחד מהכרך שהנשארים יתנו לו חלקו (כא) [ט] והוקרו

מ סס בנתיב ט"ו
נ סס בנ"כ פ כל
ט ע נ"י בהלכות
ליליה פ תשובת
ר' יצחק בר יהודא

שערי תשובה

משוס שמא יבואו לידי מכשול לקרות ממוכו ע"ש: *[ז] בבהכ"נ. וכתב הרשב"ץ ח"ב סימן קע"א שמן של בהכ"נ לעולם הוא זמנו ואסור ליהנות אם לא שמכרוהו זע"ה בפעמ"ה וקנו מדמיו ס"ת דמעלין בקודש ואם אין בו אלא הזמנה א"ל עילוי ע"ש: *[ח] גדול. עבה"ט ובאשל אברהם כתב מה שמקילין להדליק הפיפ"א של טאבא"ק וכו' עיין תשובת בית יהודה וכו' וממשמעות הדברים שבב"י[א] מתיר. ובמה"כ נתן מכשול למעייניס שאדרבה אם כתב שהדבר פשוט לאיסור והמקיל משוס לב ב"ד מתנה אין לו על מה שיסמוך דאלו המקיל בהדלקת נר משוס לב ב"ד מתנה שהוא דבר שכבל משמשין וצריכין להדלקת נר משא"כ בזה ואפילו משלהבת לבד שבירא ליה דאסור להדליק ומכ"ש משלהבת הקשור עם הפתילה ע"ש. ונראה פשוט דאסור להדליק מנר של בהכ"נ הפיפ"א כי מלבד הנר עצמו יש בזה קפידא מחמת קדושת בהכ"נ שזה הוי כמו אמילה ושמיה ולכן אפילו מנר של יא"ל אסור וגם שנר יא"ל ג"כ עשוי לכבוד בהכ"נ אבל בנתי מדרשות שחכמים ותלמידיהם קבועים ללמוד וללמד וצריכים לפעמים לעשן הטאבק לא מטרחינן עליהו ללכת לבית להבעיר שם את הפיפ"א שיש בזה משוס בטול תורה ובכה"ג ודאי לב ב"ד מתנה. ומ"מ נר של תפלה יש להחמיר שאולי אין דעת המתנדבים נר למאור בשעת תפלה וזה אבל נר יא"ל שדולק כל המעל"ע יש להחיר: *[ט] והוקרו. עבה"ט ומ"ש

באר היטב

לכל נר מצוה. וה"ה לכל מילי דמצוה אין עושין מדבר שנעשה לעבודת כוכבים מ"א עיין סי' י"א ס"ח וסי' תקפ"ו ס"ג: (טז) אסור להדליקו. דדמי לקרבן שאין מקבלין ממנו אבל מעכו"ס מקבלים כ"כ בי"ד סי' רנ"ד. ובס"ח סי' תרפ"ו כתב דאם נתן המומר מעות לכתוב ס"ת בשמו שרי וכ"כ הש"ך בסי' רנ"ד בשם מבי"ט: (יז) מאוס. ואם יש ס' לבטלה מותר להדליק ט"ז מגן אברהם: (יח) בבהכ"נ. ה"ה לשאר הדלקה של מצוה רש"ל: (יט) לאורו. היינו דוקא דבר של לימוד וכ"מ מדאסר בסעיף י"ד אפי' להדליק ממנו ומיהו זהו דוקא במי שנדר נר לבהכ"נ דעלה קאי אבל הנרות שעושין הגזברים דדרך ליקח במ"ש כל א' נר לביתו ומשמש בהן תשמיש חול ה"ל לב ב"ד מתנה עליהן אבל באותן שעומדין על המנורה אסור לקרות בהם דבר של חול מ"א: (כ) גדול. לחולה שאין בו סכנה מ"א: (כא) והוקרו. ואם הוזלו א"ל ליתן לו אלא כשעת הזול לבוש. ואם היה התנאי שאם ירצה הוא יתן להם דמיהן ויקח הס"ת אעפ"י שנתרצה אח"כ ליתן להם הס"ת אינם נקראים מוחזקים כיון שיש בידו לסלקם מ"א. מצא דבר בחצר בהכ"נ זכה בו דחצר קונה מכח יד ואין יד להקדש. כתב המבי"ט ח"ב סימן קע"א בני העיר שהיה להם בהכ"נ א' ומחמת סיבה הוצרכו לחלוק עצמם לב' הדין שכל כלי קודש וס"ת יחלוקו באופן זה. אם יש חפצים ידועים שהקדישם א' יכול הוא או יורשיו להוליכם לבהכ"נ אשר הוא בתוכו ומה שאינו ידוע יחלוקו לפי ערך אנשים שהם מבן י"ג ומעלה

ביאור הלכה

הבית אלא כשאינם להכיפה שעליה ואינו אלא תשמיש דתשמיש לע"ז עצמה משא"כ בבית שהוקצה להעמיד בתוכה אלילים לעבדם א"כ הבית הוא משמש גמור לעכו"ם וכמבואר בהלי' בסימן קמ"ה ס"ג בהג"ה הנ"ל וא"כ בודאי אסור למצוה אף לאחר הבטול ולאיתי לגדול אחד שנלבד להקל מבעוד דדרכן להעמיד הע"ז בתיבה וכדומה וא"כ הבית הוי רק תשמיש לתשמיש ואין דבריו נראין דבאמת ידוע שיש הרבה גנולים שעומדים מגולים על הארץ ועל הכתלים ומלבד זה עיקר סברתו דמשוס זה לא יקרא הבית רק תשמיש לתשמיש לא נהירא דהרי מ"מ הוקצה הבית לע"ז ועיין בדגמ"ר מה שכתב בשם התוספות וכ"כ הריטב"א שם בהתוספות. ולא עוד דאם הבית תפלה שלהם לא היתה רק שכורה להם אפשר שיש לבדד להקל אף באופן זה דאין בכאן לאסור הבית לעולם עיין בפמ"ג ועיין בעין יצחק או"ח סימן י': * שדולקין למצותן. ונר של הבדלה לאחר שהבדיל עליה כבר נעשה המצוה ומותר להדליק ממנה אבל לא קודם [ב"א בשם רש"ל וכן דעת הא"ר וישב השגת המ"א ע"ש]:

הפוסקים אפילו ללמוד אסור לאורן וכדלקמן בסימן תרע"ג שאני התם דבעינן שיהא מיכר שהודלק לשם מצות נר חנוכה ולא לשום דבר אחר משא"כ הכא דכונת העודר היה רק כדי להרבות מאור ומקבל שכר. ומיהו זה דוקא במי שנדר נדר לביהכ"נ וכו"ל אבל במקומות שעושין הגזברים נרות והדרך ליקח במו"ש כ"א נר לביתו אפילו משתמש בהן תשמיש חול שרי הה"ל לב ב"ד מתנה עליהן אבל באותם שעומדים על המנורה אסור לקרות בהן דבר של חול [אמרוניס]: **יד** (נג) אין מדליקין וכו'. דיש קדושת ביהכ"נ עליהם: (נד) של הדיוט. ולאפוקי להדליק ממנו נר שבת וחנוכה או לצורך ת"ת דשרי: (נה) כשצריך לכבותן. הטעם דלא חמירי מנר חנוכה דלאחר שדלקו זמן שיעורן מותר ליהנות מהן [הגר"א]: (נו) לצורך גדול. ולענין להדליק הפיפ"א של טאבא"ק° מנר של ביהכ"נ עיין בש"ת שפוסק לאיסור מנר של תפלה ואף מנר של יא"ל שדולק כל המעל"ע יש להחיר. כתב ס"ח סימן תתי"ג לא יקח נר לנקש מעותיו אבל אם ירא פן נחבאו גנבים בביהכ"נ יקח נר ויחפש [מ"ר] ולענ"ד אחר שכתב רמ"א דלצורך גדול אמרינן לב ב"ד מתנה מסתברא דשרי גמי ליקח נר לחפש מעותיו שנפלו ממנו: **טו** (נז) והתנו וכו'

שער הציון

(לז) יו"ר רנ"ד: (לח) מ"א: (לט) פמ"ג:

הגהות ותיקונים: א) שבבית יהודה: ב) אולי הוא:

*[יח] *[כ] *[כא]

הספרים אם יצא אחד מהם אין נותנין לו (נח) אלא מה שנתן (נט) בלבד:

באר היטב

כי יש לכולם זכות בהם ואם א"א לחלקם ישתמשו כל א' בזמן לפי ערך ע"כ וכתב המ"א ול"ג אם נשתקע שם בעליו ממנו אעפ"י שידוע מי הקדישם זכו בהם כולם דהא הקהל יכולים לשנותו לדבר הרשות ועוד נ"ל דגם לנשים וטף יש להם חלק בכל דבריס שיהשו הזכות מאבותיהם ע"ש ועיין בהרא"ש מ"ג סי' ז' מה שהאריך בענין זה. קהל שברחו ואח"כ נמשיבו וא' מהם נקח כלי קודש מחוייב להחזיר לידם אעפ"י שהוא איבו רוצה לדור שם אפילו היה הוא המנהג הכלי קודש משפטי שמואל סי' ט"ו ועיין תשובת עה"ג סי' מ"ע. א' שקנה מצוה אחת לשנה כגון גלילה ובתוך השנה גירש המלך היהודים אם בשעת הקנין כבר נשמע דבר המלך אעפ"י שהיו משתדלין לבטל הגזירה מ"מ ה"ל להתנות ואם לא התנה צריך לשלם וכשהתנה בעינן תנאי קודש למעשה וכל דיני תנאי מ"ע סי' ס"ד וע' בת"מ סי' של"ד ס"א בהג"ה. ואפש' דהקד' שאני דיד הקד' על העליונ' מ"א. כתב הרשב"א ראובן שבנה מבימו היכל לבהכ"נ ורוצה לכתוב שמו עליו אין יכולין לעכב עליו שהתורה מפרסמת העושה מצוה. א' בנה בהכ"נ ולא הקהל להשתתף עמו במעות ולא רצה כדי שיהיה לו ולזרעו לשם וכלה זרעו שפר חסידים[א] סי' תק"ג ועיין תשובת עה"ג סי' מ"ט מזה. א' רצה ליתן בעד מצוה י' זהובים ונתן אחר ט"ו זהובים ואח"כ חזר השני חייב הראשון לעכבו בעד י' זהובים נ"ל. והמ"א כתב עליו ולא נהגו כן. [בס' אליהו רבה מפלפל אי מותר לעשות המכסה לס"ת או מענטל"י° ומפה משעטנז ומסיים שם ולמה דס"ל דאסור אם טעה א' ועשה הוי הקדש טעות ויעשה ממנו פרוכת]:

שערי תשובה

מצא דבר כו' עיין לעיל סימן קנ"א ס"ק ה' ובש"ת שם. ומ"ש בשם הרשב"א שאין יכולים לעכב לכתוב שמו עיין בנ"ל סימן נ' באחד שעשה ציור מנורה על דלתי ארון הקודש בלא ידיעת הגבאי ואח"כ רוצה לתמוה שמו שמעכבים עליו לומר שגם הם רוצים להשתתף בזה לצורת המנורה על דלתי אה"ק מבפנים מהגין כן בכל הקהלות עפ"י האחרונים שהוא מגין על הפורענות שלא תבא וחושבין זה למצוה גדולה כו' וכיון דהתי יחיד מקפיד על חתימתו יכולין להחזיר לו מעכשיו אף שמתחלה שתקו שסברו שהוא מזכה לצדקה ומוסר יפה כו' והא דאין מוחים במתנדבים טפיס ומנורות כסף ופרוכת אף שנכתב שמם משום שאין נדבת היחיד מבטל נדבת הציבור כו' וגם כיון שפתיחת הארון הוא לפיוטים ותפלה שצריכין כונה יש לחוש להיסח הדעת כשיראו חתימת היחיד שהוא להם דבר חדש ומתוה ועיין לעיל סימן כ"[א] ס"ק ד' בשם אמונת שמואל. ומ"ש בשם הנ"ל אחד רצה ליתן בעד מצוה כו' עיין בשו"ת פיס מאירות ח"ב סימן כ"ה שהיה איזה סכסוך בענין קנין מפטיר שהשני אמר שהשמש טעה והראשון אמר כיון שהשמש הכריז ההוספה הקיח דעתו ושאלו הגבאים פיו ולא רצה לתקוע הענין ביום הקדוש ואיה להכריז שנית מכירת המפטיר ומה שיהיה הפסד יקוב הדין אחר יוה"כ והבא דברי הנ"ל והעלה שהמוחזק יכול לומר קיס לי כהפוסקים דלא יפיון לדקה מהקדש ומנהגן של ישראל כו' כמ"ש המג"א. אך אם פסק בעשרה ולא הוסיף אחר עליו א"י לחזור ובזה המנהג להוציא ממנו:

וכו'. ובלא המנו (מ) א"ל ליתן לזה שהולך לכותל דהא קנו אותה אדעתא שתאחר פה: (נח) אלא מה שנתן. דמסתמא לא המנו אלא לחלק מבורר באותה שעה ולא לעשות שומא אחרת ואף אם היה ראוי להסתפק בלשונם למה נתכונו נמי דינא הכי כיון דממ"נ הס"ת נשאר להנשאריס אלא שצריכין להחזיר הדמים ויש ספק כמה יחזירו מצו למימר הס"ת ממ"נ דידן היא ומי משום דמי אייתי ראיה ושקול [ב"י] . ולפי טעם זה האחרון אפילו הוחלו הספרים א"ל ליתן לו אלא כשער הזול [לבוש] ואם היה התנאי ביניהם שאם ירצה הוא יתן להם דמיהם ויקח הס"ת אע"פ שנתרצה אח"כ ליתן להם הס"ת מ"מ הם אינם נקראים מוחזקים כיון שיש בידו לסלקן [מ"א] : (נט) בלבד. וכ"ז בנידון כזה דבלא תנאי לא היה לו שום זכות למישקל דמי עצור חלקו וכנ"ל וממילא הוי ס"ת בחזקת הנשאריס אלא שהתנאי גורם שיתנו לו דמיס הם שומרים אייתי ראיה כמה מגיע לך בשביל תנאי שלך ושקול אבל שותפים שקנו ביחד בית אחד והיה תנאי ביניהם שיתנו לו חלקו כ"ז שירצה ואח"כ הוקר ואחד רוצה להסתלק וליטול חלקו מן הנשאריס ודאי צריכים ליתן לו כפי מה ששוה עתה דמכח התנאי לא יגרע כחו דלא בא תנאי זה אלא ליפות כחו דלא יצטרך להמתין עד זמן שירצו הם משא"כ כאן בס"ת דמצד הדין אין לו שום זכות בס"ת בלתי התנאי וכנ"ל [ט"ז] . בני העיר שהיה להם ביהכ"נ אחד ומחמת איזה סיבה הוצרכו לחלוק עצמן לשנים הדין הוא שכל כלי הקודש וס"ת יחלוקו באופן זה אם יש חפצים ידועים שהקדישם יחיד ועדיין לא נשתקע שם הבעלים יכול הוא או יורשיו להוליכם לביהכ"נ שהתפלל בתוכה אבל אם נשתקע שם בעליו ממנו (מא) אעפ"פ שידוע מי הקדישם אין לו שום יפוי כח ויתברן בהם מאחרים. וההקדשות הבאים מקופת הקהל (מב) יש אומרים שאלו ההקדשות יחולקו לפי ערך אנשים שהם מבן י"ג ומעלה [שיש

מתרגם: °מעיל לס"ת

שער הציון

(מ) ט"ז: (מא) מ"א בשם שמשיג על המב"ט: (מב) א"ר: (מג) פמ"ג:

הגהות ותיקונים: א) צ"ל בבאה"ט סימן ק"נ ס"ק ד':

א טור ממשמעות גמ' דשבת ל"מ

קנה לילך מבהכ"נ לבית המדרש. ובו ב' סעיפים:

א *אחר שיצא מבהכ"נ (א) ילך (ח) [ט] לבהמ"ד (ב) * ויקבע * עת (ג) ללמוד וצריך שאותו עת יהיה קבוע (ד) שלא יעבירנו אף אם הוא סבור (ה) להרויח הרבה: הגה ואף מי שאינו יודע ללמוד (ו) ילך לבה"מ ושכר הליכה בידו (ז) או יקבע לו מקום (ח) וילמוד (ט) מעט במה שיודע (י) ויתשוב בעניניו ויכונס") בלבו

שערי תשובה

[ט] לבהמ"ד. עבה"ט וכתב בר"י בשם מז"ה דן את הדין בלא נטילת שכר עולה לקביעת עתים אבל בשכר וכן מלמד תינוקת בשכר אינו

ביאור הלכה

* ויקבע וכו'. והנה עצם הלמוד אף שבשהות לומד בימידי הוא ג"כ מקיים מ"ע של ת"ת מ"מ לכתחלה מצוה להדר כל מה שיכול ללמוד בתורה שע"ז יש כבוד שמים יותר וכן אמרו חז"ל בכמה מקומות ברב עם הדרת מלך וכבר אמרו חז"ל [ברכות ו'] שיש נפקא מינה בין מי שלומד בימידי דאף שהקב"ה קובע לו שכר על זה מ"מ לא מכתבן מליה בספר הזכרונות משא"כ כשלומד שלא בימידי נאמר עליהם בכתוב אז נדברו ירא"י ה' איש אל רעהו וגו' וכתב ספר זכרון לפניו ליראי ה' ולחושבי שמו וכש"כ כשלומדים בעשרה יחד דאז קדמה שכינה ואתיא כדכתיב אלהים נצב בעדת אל וגם אמרו חז"ל אין התורה נקנית אלא בתורה עוד אמרו חז"ל [ברכות ס"ג] על הפסוק הסכת ושמע ישראל וגו' עשו כתות כתות ועסקו בתורה גם ע"ז נושא הקב"ה פניו לישראל כדאיתא במנד"א[ב] פ' כ"ג משונת הקב"ה למדת הדין שנושלת לפניו למה הוא נושא פניו לישראל והלא כתיב האל הגדול הגבור והנורא אשר לא ישא פניו והשיב הקב"ה איך לא אשא פניו לישראל וכו' ולא עוד אלא שהן מלמדים את התורה ויושבים אגודות אגודות ועוסקים בתורה ע"ש. וכן המנהג בהיום בכל קהלות ישראל שקובעים ללמוד בתורה אחר התפלה בביהכ"נ ואומרים קדיש דרבנן. ואין אומרים קדיש דרבנן אלא על תורה שבע"פ ולא על פסוקים וכן על דברי אגדה אומרים קדיש דרבנן [אחרונים]. עוד כתבו דלענין אמירת הקדיש אין מעכב שילמדו דוקא בעשרה דאפילו אחד או שנים שלמדו יוכלו לומר קדיש רק שיהיו עשרה בביהכ"נ. וגם דאפילו איש אחר שלא למד יוכל לומר הקדיש: * עת ללמוד. מיו"ד סימן רמ"ו ס"א מבואר דצריך אדם לקבוע עת לת"ת ביום ובלילה וע"כ העושה תורתו עתים [ר"ל שאינו לומד אלא בעתות מיוחדות אף שיש לו פנאי ללמוד יותר] הרי זה מפר ברית וליף זה מן הכתוב עת לעשות לה' הפרו תורתך [ועי"ש בפירוש הפני משה] אלא הכונה בקביעת עתים לתורה הוא שצריך האדם ליחד עת קבוע בכל יום שלא יעבירנו בשום פעם. ואם אירע לו אונס שלא היה יכול להגיע עליו כמו חוב ושלימנו בגילה וכדאמרינן [עירובין ס"ה] רב אחא בר יעקב יזיף ביממא ופרע בגילא. וכתבו האחרונים שלעולם קודם שיצא מביהמ"ד שחרית אפילו אם אירע לו אונס שלא יוכל ללמוד בקביעות ילמוד עכ"פ פסוק אחד או הלכה אחת: (ה) להרויח הרבה. ואיש כזה הוא מבעלי אמנה שמאמין וצוטח בה' שלא יחסר לו מזונותיו עי"ז וכדאיתא בירושלמי [סוטה פ"ט] מאי אנשי אמנה בהדא דהוו נותנין ליה בפרגמטיא [פי' שהיו נוטעים הקונים שיצא עם סחורתו לסכור] והוי אמר ליה אנא מבטל ענתי מה דחמי למיתי מיתי וז"ל הקרבן עדה שם הוי אמר אין אני מבטל השעה שקבעתי ללמוד התורה בשביל הרווחת ממון אם ראוי שיבוא לי ריוח יבוא הוא מעצמו מהקב"ה אף לאחר שאגמור קביעות למודי: (ו) ילך לביהמ"ד. שלומדים שם ואפי' אם אינו מבין מה שלומדים מ"מ העכבה בביהמ"ד מצוה היא וכש"כ אם יוכל להבין מה שלומדים בהלכה או באגדה יקבע עצמו לשמוע ויעלה לו במקום לומד וכמו שאחז"ל [דברים רבה פרשה כי תבא] אמר ר' יהושע אמר רב נחמן כל מי שבא לביהכ"נ ושומע דברי תורה זוכה ליסב בין החכמים לעת"ל שנאמר אזן שומעת תוכחת חיים בקרב חכמים תלין: (ז) או יקבע לו מקום. הוא ענין בפני עצמו ואריש הסעיף קאי דצריך אדם לקבוע תורתו בביהמ"ד ושם יהיה לו מקום קבוע לתורה וע"ל ויקבע לו מקום: (ח) וילמוד. לפי רהיטת לשון הרמ"א הוא מגומגם דהלא מיירי בתחלה באדם שאינו יודע כלל ללמוד שאין לו אלא שכר הליכה אלא האמת כמו שכתבנו מתחלה דקאי אריש הסעיף וקמ"ל דאפילו מי שיודע ללמוד רק מעט אפ"ה יקבע לו מקום בבהמ"ד ללמוד במה שיודע וכן מבואר בתר"י שממנו נובע הג"ה זו שכתב וז"ל ואפילו מי שאינו יודע ללמוד אלא מעט יש לו לקבוע בתורתו מקום ללמוד במה שיודע וכו' ואם אינו יודע כלל ללמוד יש לו ללכת לבתי מדרשות שלומדין ושכר הליכה בידו: (ט) מעט במה שיודע. וכשלומד רק מעט נכון שעיקר למודו יהיה בהלכות שידע איך להתנהג למעשה וכנ"ל ואמרו חז"ל על הפסוק אוהב ה' שערי ציון מכל משכנות יעקב אוהב ה' שערים המלוים בהלכה יותר מכל בתי כנסיות וכו' וגם אמרו כל השונה הלכות בכל יום מובטח שהוא בן עוה"ב ואם אינו מבין בהלכות ילמוד כל מה שיודע וכעת בזמנינו יש כמה ספרים ממאמרי חז"ל מועתקים על לשון משכנו ויוכל כל אדם לקרות וללמוד בהם: (י) ויחשוב בעניניו. פי' שיראה (ג) ויבדוק בשבתו קצת פנוי בבהמ"ד

באר היטב

(ח) לבהמ"ד. ואם צריך לעשות דבר בחוץ ילמוד פסוק א' או הלכה א' ע"ת. והמנהג בכ"מ שקובעים ללמוד אחר התפלה בבהכ"נ

משנה ברורה

א (א) ילך לבית המדרש. דאיתא בגמרא היולא מביהכ"נ ונכנס לבהמ"ד ועוסק בתורה זוכה ומקבל פני השכינה שנאמר ילכו מחיל אל חיל יראה אל אלהים בציון. והנה בזמנם היה הביהכ"נ מיוחד לתפלה ובהמ"ד מיוחד לתורה ולזה היה דרכם להתפלל בביהכ"נ ואף בזמנינו שמתפללים בבתי מדרשות מ"מ שייך ג"כ דבר זה דאחר התפלה ילך להתחבר עם האנשים העוסקים בתורה במצוות וכדומה ונאמר עליו הכתוב ילכו מחיל אל חיל וגו': (ב) ויקבע. דאיתא בגמרא כשמכניסין אדם לדין שואלין אותו קבעת עתים לתורה וטוב שיקבע העת מיד אחר התפלה משום ילכו מחיל אל חיל וכנ"ל וגם דאם ילך מקודם לעסקיו חיישינן שמא ימשך ויתבטל קביעותו (פמ"ג): (ג) ללמוד. חייב אדם ללמוד בכל יום תורה שבכתב שהוא תנ"ך ומשנה וגמרא ופוסקים ובעלי בתים שאינם לומדים רק ג' או ד' שעות ביום לא ילמדו בגמרא לחוד דבזה אינו יוצא אלא צריך שילמוד דוקא גם ספרי פוסקים כל אחד כפי השגתו [שו"ע יו"ד וש"ך שם]: (ד) שלא יעבירנו. דעיקר מצות ת"ת אין לה שיעור (א) וחיובה הוא כל היום כ"ז שיש לו פנאי וכדכתיב לא ימוש ספר התורה הזה מפיך וגו' וכשיש לו פנאי והוא מבטל מלמוד תורה מרצונו הוא קרוב למה שאחז"ל [סנהדרין ל"ט] על הפסוק כי דבר ה' בזה זה שאפשר לו לעסוק בתורה ואינו עוסק. ואחז"ל [ירושלמי סוף פ"ט דברכות] ר' חלקיה בשם ר' שימון העושה תורתו עתים [ר"ל שאינו לומד אלא בעתות מיוחדות אף שיש לו פנאי ללמוד יותר] הרי זה מפר ברית וליף זה מן הכתוב עת לעשות לה' הפרו תורתך [ועי"ש בפירוש הפני משה] אלא הכונה בקביעת עתים לתורה הוא שצריך האדם ליחד עת קבוע בכל יום שלא יעבירנו בשום פעם. ואם אירע לו אונס שלא היה יכול להגיע עליו כמו חוב ושלימנו בגילה וכדאמרינן [עירובין ס"ה] רב אחא בר יעקב יזיף ביממא ופרע בגילא. וכתבו האחרונים שלעולם קודם שיצא מביהמ"ד שחרית אפילו אם אירע לו אונס שלא יוכל ללמוד בקביעות ילמוד עכ"פ פסוק אחד או הלכה אחת: (ה) להרויח הרבה. ואיש כזה הוא מבעלי אמנה שמאמין וצוטח בה' שלא יחסר לו מזונותיו עי"ז וכדאיתא בירושלמי [סוטה פ"ט] מאי אנשי אמנה בהדא דהוו נותנין ליה בפרגמטיא [פי' שהיו נוטעים הקונים שיצא עם סחורתו לסכור] והוי אמר ליה אנא מבטל ענתי מה דחמי למיתי מיתי וז"ל הקרבן עדה שם הוי אמר אין אני מבטל השעה שקבעתי ללמוד התורה בשביל הרווחת ממון אם ראוי שיבוא לי ריוח יבוא הוא מעצמו מהקב"ה אף לאחר שאגמור קביעות למודי: (ו) ילך לביהמ"ד. שלומדים שם ואפי' אם אינו מבין מה שלומדים מ"מ העכבה בביהמ"ד מצוה היא וכש"כ אם יוכל להבין מה שלומדים בהלכה או באגדה יקבע עצמו לשמוע ויעלה לו במקום לומד וכמו שאחז"ל [דברים רבה פרשה כי תבא] אמר ר' יהושע אמר רב נחמן כל מי שבא לביהכ"נ ושומע דברי תורה זוכה ליסב בין החכמים לעת"ל שנאמר אזן שומעת תוכחת חיים בקרב חכמים תלין: (ז) או יקבע לו מקום. הוא ענין בפני עצמו ואריש הסעיף קאי דצריך אדם לקבוע תורתו בביהמ"ד ושם יהיה לו מקום קבוע לתורה וע"ל ויקבע לו מקום: (ח) וילמוד. לפי רהיטת לשון הרמ"א הוא מגומגם דהלא מיירי בתחלה באדם שאינו יודע כלל ללמוד שאין לו אלא שכר הליכה אלא האמת כמו שכתבנו מתחלה דקאי אריש הסעיף וקמ"ל דאפילו מי שיודע ללמוד רק מעט אפ"ה יקבע לו מקום בבהמ"ד ללמוד במה שיודע וכן מבואר בתר"י שממנו נובע הג"ה זו שכתב וז"ל ואפילו מי שאינו יודע ללמוד אלא מעט יש לו לקבוע בתורתו מקום ללמוד במה שיודע וכו' ואם אינו יודע כלל ללמוד יש לו ללכת לבתי מדרשות שלומדין ושכר הליכה בידו: (ט) מעט במה שיודע. וכשלומד רק מעט נכון שעיקר למודו יהיה בהלכות שידע איך להתנהג למעשה וכנ"ל ואמרו חז"ל על הפסוק אוהב ה' שערי ציון מכל משכנות יעקב אוהב ה' שערים המלוים בהלכה יותר מכל בתי כנסיות וכו' וגם אמרו כל השונה הלכות בכל יום מובטח שהוא בן עוה"ב ואם אינו מבין בהלכות ילמוד כל מה שיודע וכעת בזמנינו יש כמה ספרים ממאמרי חז"ל מועתקים על לשון משכנו ויוכל כל אדם לקרות וללמוד בהם: (י) ויחשוב בעניניו. פי' שיראה (ג) ויבדוק בשבתו קצת פנוי בבהמ"ד

שער הציון

(ח) וכבר האריך בזה הגר"א בספרו שנות אליהו פ"א דפאה ע"ש: (ג) ממ"א ופמ"ג:

הגהות ותיקונים: א) ויכניס: ב) זוטא:

הלכות בית הכנסת סימן קנה קנו

ירלת שמיס (הר״י פ״ק דברכות): **ב** [ב]קודם שילך לבה״מ * יוכל לאכול פת (ג) שחרית אם הוא רגיל בו (יא) וטוב שירגיל בו:

ב טור מגמרא דקוכה ט״ו(ה)

קנו סדר משא ומתן. ובו סעיף אחד:

א [א]אח״כ (א) ילך (ה) [ה] לעסקיו דכל תורה שאין עמה מלאכה * סופה בטלה וגוררת עון כי העוני יעבירנו ע״ד קונו ומ״מ לא [ב]יעשה מלאכתו (ב) עיקר אלא (ג) [ג] עראי ותורתו קבע וזה וזה יתקיים (ג) בידו [ג]וישא ויתן (ד) באמונה ויזהר מלהזכיר שם שמים לבטלה שבכ״מ [ד]שהזכרת השם מצויה

א טור ממשנה ב׳ בפ״ב דברכות לה ג׳ שנת לא ד׳ מדרש ז׳

באר היטב

ואומריס קדיש דרבנן ואין מילוק בין גדולים שעוסקיס בתורה לו קטנים ובלבד שיהא עשרה גדולים שיענו אמ״ן. ע״ת: (ב) שחרית. כתב הב״ח בשם מרדכי פת שחרית אינה אלא בתנואה הרחוקה מן היישוב ולא שמעה קול תרנגול ולא קול מוכיס בחניות והרגילים בה צריכים לאוכלה תדיר בכל יום וע״כ נמנעים החכמים ממנה עכ״ל. וט״ז ומ״א כתבו דמי שמקיים הדברים כפשוטן ש״ד. ועיין בתשובת חכם צבי סי׳ ט״ו: (ה) לעסקיו. כלל הדבר שילך אדם בדרך המיצוע לא יקמץ יותר מדאי ולא יפזר יותר מדאי רק הגאוה והכעס יתרחק ממנה עד קצה האחרון הרמב״ם בהל׳ דעות: (ג) ערא״י. פי׳ שיעשה רק

שערי תשובה

עולה. ועיין שם שמסופק הלומד מישיבה בעת קבוע ומקבל פרס אם עולה וע״ש שמה שאמרו כל השונה כו׳ מיעוט הלכות שנים וכן כתוב בס׳ המנהיג והביא הרשב״ם בתשובה סימן נ״ב והסכים עמו עיין שם:

[ה] לעסקיו. עבה״ט וכתב בר״י בשם מהר״י נמת הרב זצלה״ה כשהיה הולך בדרך ומומנים לו אנשים היה מסתכל שאם היה במקום טהור ונקי היה משיב עליכם שלום ואם היה מקום מטונף היה משיב ברכה טובה עכ״ל: [ג] ערא״י. עבה״ט ועיין מג״א במ״ש במי שאינו אומר דבר בשם אומרו עובר בלאו וברשב״ם פ״ק דברכות ועיין מ״ש בבית אפרים על

משנה ברורה

בביהמ״ד אם יש לד עבירה במו״מ שלו גזל ואונא׳ ורבית וכדומה ויפרוש ממנה: **ב** (יא) וטוב שירגיל בו. כדאמרינן בגמרא שמוניס ושלשה מיני חלאים תלויים בגרה וכולם פת במלח וקיתון (ג) של מים שחרית מבטלתן ומצוה להנהיג עצמו במדה טובה והנהגה טובה לשמור בריאותו כדי שיהיה בריא וחזק לעבודת הבורא יתעלה [טור]:

א (א) ילך לעסקיו. והנהגת (ה) האדם צריך להיות הכל בדרך המיצוע לא יקמץ יותר מדאי ולא יפזר יותר מדאי וכן בכל המדות רק הגאוה והכעס יתרחק מהם עד קצה האחרון וכמו שאמר המגיד מאד מאד הוי שפל רוח וכן בכעס הזהירו חז״ל הרבה עליה: (ב) עיקר. אלא יעשה (ג) רק כדי פרנסתו אך בזה גופא צריך להזהר מפיתוי היצר שמפתהו שבכל היום צריך השתדלות על הרוחה זו. והעיקר שיתבונן בעצמו (ג) מה הוא הכרח האמיתי שלו אפשר בלעדו ואז יכול להתקיים בידו שיהא מלאכתו ערא״י ותורתו עיקר: (ג) בידו. כי אין מעצור לה׳ להושיע ברב או במעט ושלא לו ברכה במעשה ידיו: (ד) באמונה. היינו שלא ימנא בעסקו שום גזל ותרמית וגם ע״ז שואלין לו לאדם בשעת הדין כמו שאמרו״ל. והנה יש כמה מצות תדיריות [עשין ולאוין] שמוטלות על האדם לעשות ולהזהר בהן בכל עת ואינן מוגאות בהשו״ע וכמה מהן העתיקן המ״א מדברי הרמב״ם ושאר הראשוני׳ וכן כמה הנהגות טובות המוזכרים בדמז״ל לכן לא אחדול ג״כ מלהעתיק מקצת מהדברים פה. כתב הרמב״ם (פ״ו מהלכות דעות הלכה ב׳) מצות עשה להדבק בחכמים ותלמידיהם כדי ללמוד ממעשיהם כענין שנאמר ובו תדבק וכי אפשר לו לאדם להתדבק בשכינה אלא כך אמרו חכמים בפירוש מצוה זו הדבק בחכמים ותלמידיהם לפיכך צריך אדם להשתדל שישא בת ת״ח וישיא בתו לת״ח ולאכול ולשתות עם ת״ח ולעשות פרקמטיא לת״ח ולהתחבר להן בכל מיני חיבור שנאמר ולדבקה בו עכ״ל ואמרו חז״ל כל הנהנה מסעודה שת״ח שרוי בתוכה כאלו נהנה מזיו השכינה (ברכות ס״ד) . עוד כתב בפ״ו(ד) הלכה ג׳ מצוה על כל אדם להאוה את כ״א משראל כגופו שנא׳ ואהבת לרעך כמוך לפיכך צריך לספר בשבחו [ובפני שונאיו אסור שלא יבזה לספר בגנותו שם בפ״ו מה״ד] ולחוס על ממונו כאשר הוא חס על ממון עצמו ורוצה בכבוד עצמו לפיכך המתכבד בקלון חבירו אין לו חלק לעוה״ב עכ״ל. ודוקא רעך בתורה ומצות אבל אדם רשע שראה אותו שעבר עבירה המפורסמת בישראל ולא קבל תוכחה מצוה לשנאתו [ע״פ קי״ג] . אהבת הגר שנתגייר [בזה״ב] שני מ״ע הן שנא׳ בו גם מצוה בפ״ע ואהבתם את הגר. השונא אחד מישראל בלבו עובר בל״ת שנאמר לא תשנא את אחיך בלבבך והמכה את חבירו והמתרפא אינו עובר בלאו זה אלא הוא

ביאור הלכה

מן הכנסת שמלבד קביעות שאחר תפלת שחרית יקבע גם בין מנחה למעריב שמה יצא גם ידי חובת למוד תורה בלילה. וענין לימוד בין מנחה למעריב משמע גם בגמרא [ברכות דף ד׳] אדם בא מן השדה בערב הולך לביהכ״נ אם יודע לקרות קורא לשנות שונה וקורא ק״ש ומתפלל וכו׳ עי״ש ועיין בסימן מ׳ מש״כ בשם השל״ה ובעו״ה כמה אנשים מרפים ידיהם מן התורה לגמרי ואינם מושבים לקבוע אפילו זמן מועט ביום לתורה והסיבה הוא מפני שאינם יודעים גודל החיוב שיש בזה וכבר אמרו חז״ל ויאבר הקב״ה על עון ע״ז וג״ע וש״ד ולא ויאבר על עון ביטול תורה ואיתא במדרש משלי פ״י אר״י בא וראה כמה קשה יום הדין שעתיד הקב״ה לדון את כל העולם וכו׳ בא מי שיש בידו מקרא ואין בידו משנה הקב״ה הופך את פניו ממנו ומצירי גיהנם מתגברין בו כו׳ והם נוטלים אותו ומשליכין אותו לגיהנם. בא מי שיש בידו שני סדרים או ג׳ הקב״ה אומר לו בני כל ההלכות למה לא שנית אותם כו׳ בא מי שיש בידו הלכות א״ל בני מורת בהיתם למה לא שנית שיש בו וכו׳ בא מי שיש בידו ת״כ הקב״ה א״ל בני ממשה חומשי תורה למה לא שנית שיש בהם ק״ש תפילין ומזוזה בא מי שיש בידו ה׳ חומשי תורה א״ל הקב״ה למה לא למדת הגדה וכו׳ בא מי שיש בידו הגדה הקב״ה א״ל בני תלמוד למה לא למדת וכו׳ עי״ש והאיש אשר אינו מזכו א״ע לקבוע לו עתים לתורה בכל יום בודאי ישאר ריקם מכל מ״ו ומה יענה ליום הדין והחכם עיניו בראשו:

* יוכל לאכול וכו׳. משמע בטור דיאכל אז רק מעט ע״ש:

* סופה בטלה וגוררת עון. כתבו הספרים שזהו נאמר לכלל העולם שאין כולם יכולים לזכות לעלות למדרגה רמה זו להיות עסקם רק בתורה לבדה אבל אנשים יחידים יוכל להמלא בכל עת באופן זה [וזהו שאמרו בברכות ל״ו(ה)] ע״ב הרבה עשו כרשב״י ולא עלתה בידן ר״ל דוקא הרבה] והקב״ה בודאי ימציא להם פרנסתם וכענין זה כתב הרמב״ם פי״ג מהלכות שמיטין ויובלות ולא שבטו לוי בלבד וכו׳ עי״ש ובפרט אם כבר נמצאו אנשים שרוצים להספיק לו לרבו כדי שיעסוק בתורה בודאי לא שייך זה וישתכר וחבלו יוכיח:

שער הציון

(ג) אם אין לו שאר משקין(ו) [כ״מ מרש״י(ד)]: (ה) רמב״ם בהלכות דעות ובאמתות: (ב) כל אחד לפי ערכו: (ג) וכדי שלא ירמה אותו היצר יתבונן אלו הוא היה מתחייב לזון את מבירו ולהלבישו לפי ערכו מה היה אומר אז איזה דבר הוא הכרח:

עובר

הגהות ותיקונים: א) ל״ה: ב) בפ״ו: ג) צ״ל אם אין לו יין: ד) בבבא מציעא ק״ז ע״ב: ה) כ״ו:

ה סנהדרין פ"ג והרי"ף סוף פ"ק דעבודת כוכבים

מיתה מצויה ויזהר מלישבע אפי' באמת שאלף עיירות היו לינאי המלך וכולם נחרבו בשביל שהיו נשבעים שבועות אע"פ שהיו מקיימים אותם [ה] ויזהר מלהשתתף עם הכותים [ו] שמא יתחייב לו שבועה ועובר משום לא ישמע על פיך: הגה ויש מקילין בעשיית שותפות עם (ג) הכותים [ז] בזמה"ז משום שאין הכותים [ח] בזמן הזה נשבעים בע"ז ואע"ג דמזכירין הע"ז מ"מ כוונתם לעושה שמים וארץ אלא שמשתפין שם שמים וד"ז ולא מצינו שיש בזה משום לפני עור לא תתן מכשול דהרי אינם מוזהרין על השיתוף (ר"ן ספ"ק דע"ז ור' ירוחם נ"י"ז ח"ה ותוס' ריש פ"ק דנכורות [ט]) ולשאת ולתת עמהם בלא שותפות לכ"ע שרי בלא יום מגיהם (הגהות מיימוני פ"ק מהלכות ע"ז) (ועיין ביו"ד בהלכות ע"ז סי' קמ"ז):

שערי תשובה

עריפות בהקדמה לח"ב שמקור הדברים מתגאומא פרשת במדבר ושוב נדפס ספר נ"ב מ"ת וכתב ג"כ כמש"כ עיין שם ועיין בשו"ת בית אפריים חלק א"ח סימן ט"ו. ועיין מה שכתב בשם הי"ש שלא יאמר בתלמוד בינים אלא בינעים. ובראה דהמדינה שהורגלו לומר בינעים על בינים של מעה ויש במלת בינעים הרגשה יותר לדבר מגונה שפיר דמי לומר בינים. וע"ש שכתב בענין קבינעת עתים לתורה ופירש רש"י לפי שאדם ערך להתעסק בד"א כו' והגאון בעל הפלאה ז"ל פירש שקבינעת הוא מלשון קבנען פלגיא שאף מי שהוא ערוד גדול בעסקיו יש לו לגזול מזה עת ללמוד תורה ודפח"ת. ועיין בהקדמת שו"ת בית אפריים חא"ח מ"ש מזה דבר נאה [ב]:

באר היטב

כדי פרנסתו והעיקר ללמוד תורה ומצות עשה להדבק בחכמים ובתלמידים כדי ללמוד מעשיהם רמב"ם שם: (ג) הכותים [ג]. עיין תשובת שער אפריים סי' כ"ד מזה ועיין מ"א שכתב תוכחת מוסר גדול בסי' זה [ובספר אליה רבה הביא כמה ענייני מוסר בשם של"ה ושאר ספרי מוסר]:

משנה ברורה

עובר משום לא יוסיף להכותו ובחירוף עובר משום לא תונו איש את עמיתו ואם הכליתו בזה עובר ג"כ משום לא תשא עליו חטא. כתב הרמב"ם בפה"מ מצוה ר"ה דבכלל מצות הוכחה הוא שנוכיח קצתנו לקצתנו כשיחטא איש ממנו לאיש ולא נטור בלבבנו ולא נחשוב לו עון אבל נצטווינו להוכיחו במאמר עד שלא יאמר דבר בנפש ומ"מ לא ידבר לו קשות עד שיכלימנו שנאמר ולא תשא עליו חטא אלא יוכיחנו בסתר בנחת ובלשון רכה [ועיקר דיני הוכחה נבאר אי"ה לקמן בסי' תר"ו ותר"ח]. חייב אדם להזהר בימומים ואלמנות אפילו הם עשירים גדולים וכל המקניטן או מכעיסן או מכאיב לבן או רדה בהן או אבד ממונן עובר בל"ת וכש"כ המכה אותן או המקללן שנא' כל אלמנה ויתום לא תענון בד"א שעינה אותן לגרכו אבל כשעינה אותן הרב ללמוד תורה או אומנות או להוליכן דרך ישרה מותר ואעפ"י כן לא ינהג בהן מנהג כל אדם אלא יעשה להן הפרש וינהלם בנחת וברחמים גדולים אחד יתום האב ואחד יתום האם. ועד אימתי נקראין יתומים לענין זה עד שלא יהיו צריכים לאדם להסמך עליו ולאמן ולהטפל בהן אלא יהיה עושה כל צרכיו לעצמו כשאר כל הגדולים. המרגל בחבירו עובר בל"ת שנאמר לא תלך רכיל בעמיך איזהו רכיל זה שטוען דברים והולך מזה לזה ואומר כך אמר פלוני כך וכך שמעתי על פלוני אעפ"י שהוא אמת הרי זה מחריב את העולם. יש עון גדול מזה עד מאד והוא בכלל לאו זה והוא לשון הרע והוא המספר בגנות חבירו אף שהוא אמר אמת אבל האומר שקר נקרא מוציא שם רע על חבירו. המספר דברים שגורמין אם נשמעו איש מפי איש להזיק חבירו בגופו או בממונו ואפילו להצר לו או להפחידו הרי זה לשון הרע [ובלאו הזה נמצאו הרבה הלכות ומבוארים באורך בכמה מקומות בדברי הראשונים והרוצה לעמוד על כל פרטי הדינים יעיין בספר חפץ חיים כי שם יבואר כל הפרטים באורך]. שלא להחזיק במחלוקת שנאמר ולא יהיה בקרח ובעדתו [סמ"ג ל"ת קנ"ז]. הנוקם מחבירו עובר בל"ת שנאמר לא תקום ולא תטור כילד אמר לו השאילני קרדומך ולא רצה למחר אמר לו השאילני מגלך אמר לו איני משאילך כדרך שלא שאלתני זו היא נקימה [וכתב רבינו אליעזר ממיץ בס"י שלו וז"ל לאו דוקא שאלת כלים דהא לאו כלים כתיב בקרא אלא אפילו שאר ממון דלאו כלים מינהו למדנו שמוזהרים ישראל שלא למנוע לעשות צדקה וגמ"ח בממון בשביל שלא עשה הוא עמו שזו היא נקימה וכו' עיין שם] ואם אמר לו הא לך הריני משאילך ואיני כמותך זו היא נטירה אלא יתמחק הדבר מלבו ולא יזכרנו כלל ע"ל הרמב"ם עוד במצוה ע"ג להתודות לפני ה' מכל חטא שיעשה האדם שנאמר והתודו את חטאתם וגו'. בחלק ל"ת סימן קל"ה שלא לאכול ולשתות דרך זולל וסובא בימי הנערות שנאמר לא תאכלו על הדם ר"ל לא תאכל אכילה שהיא מביאה לשפוך דם והוא אכילת סורר ומורה שחייב עליה מיתה [ואף שלאחר שעבר ימי הנערות לא נתחייב בתורה מיתה על אכילה כזאת מ"מ טוכל לרחות כמה מגונה ומכוער הדבר ביותר מדבריב ואמרו אל זקני עירו בנו זה וגו' זולל וסובא ונאמר בקבלה אל תהי בסובאי יין בזוללי בשר למו ולהרמב"ן נכלל כל זה במ"ע קדושים תהיו עיין שם]. אל יוציא אדם דבר מגונה מפיו [פסחים ג']. מצוה רל"ע שלא להכשיל תם בדרך והיינו שלא ליתן לו עצה שאינה הוגנת לו שנאמר ולפני עור לא תתן מכשול. יזהר מלילנות ומניפות וכן ירחק משקר בתכלית הריחוק [עי' שבועות ל"ו] אך מפני השלום מותר לשנות [וע' במ"א מש"כ בשם הס"ח וע"ע בזה]. בג' דברים מותר לשנות במסכתא ובפורים ובאושפיזא [מו"מ רס"ב ע"ש]. איתא בסוטה בסוף פרק ז' בשעה שקרא אגריפס המלך לא תוכל לתת עליך איש נכרי וגו' זלגו עיניו דמעות מפני שלא היה מזרע ישראל אמרו לו אחיו אתה ובאותה שעה נתחייבו ישראל כליה על שחנפו לאגריפס דאעפ"י שלא היה בידם למחות מ"מ היה להם לשתוק ולא להחזיקו בכך וזה עונש המחניף בדבר עבירה מחמת ירא אמו מפניו ואינו חושש על ירא הקב"ה. ומיהו אם מתירא שלא יהרגנו מותר לו לומר יפה עשית אפילו עבר עבירה. אמרו מבמינו ז"ל על הפסוק בצדק תשפוט עמיתך הוי דן את חברך לכף זכות עיין בשבת דף קכ"ז והמושך בבשרים לוקה בגופו [יומא י"ט]. השם שיחת חולין עובר בעשה [פי' דבר בגאי וקלות ראש שנאמר ודברת בם ולא בדברים בטלים ולאו הבא מכלל עשה עשה [יומא י"ט]. כתב הרמב"ם בפה"מ מצוה מ' לוטו להדמות לו יתעלה כפי היכולת והוא והלכת בדרכיו וכבר נכפל זה הצוי ואמר ללכת בכל דרכיו ובא בפירושו [סוטה י"ד] מה הקב"ה נקרא חנון אף אתה היה חנון מה הקב"ה נקרא רחום אף אתה היה רחום וכו' וכבר נכפל זה הענין בלשון אחר ואמר אחרי ה' תלכו ובא בפירושו שר"ל ההדמות בפעולותיו הטובות והמדות הנכבדות שיתואר בהם עכ"ל. ועוד יש הרבה מצות תדיריות עשין ולאוין הנזכרות בכל ארבעה ספרי השו"ע וימצא אותם המעיין כל אחד במקומו ועוד יש הרבה והרבה שלא הובאו בהשו"ע ונמצאים בספרי מוני המצות הרמב"ם והסמ"ג והחינוך [ובאותר בספר חרדים כי הוא קיבץ מכל הראשונים הקודמים לו בהמצות הנוהגות למעשה בזמן הזה] ונכון מאד שילמוד אותם כל אדם והיה נקי בהן ועי"ז יהיה בכולתו לקיימן וכמו שאחז"ל על הפסוק וראיתם אותו וזכרתם את כל מצות ה' ועשיתם אותם זכירה מביאה לידי עשייה דאם לא ידע אם היא מצוה כלל מה יזכור לקיימן:

כשיגיע

הגהות ותיקונים: א) דף ב' ע"ב ד"ה שמא: ב) ומתקבל: ג) העכו"ם:

הלכות נטילת ידים

קנז דיני זמן קביעות סעודה. ובו סעיף אחד:

א (א) [א]כשיגיע שעה (ח) (ב) רביעית יקבע סעודתו ואם הוא ת"ח ועוסק בלמודו ימתין (ג) עד (ד) שעה ו'. ולא יאחר יותר דהוי כזורק (ד) אבן (ג) לחמת (ה) אם לא טעם מידי בצפרא:

א פסחים דף י"ב ושבת דף י'

קנח דיני נט"י לסעודה. ובו י"ג סעיפים:

א (א) [א]כשיבא (ב) לאכול פת (ג) [ב]שמברכין עליו המוציא (ד) יטול (ח) ידיו (ה) אפילו אינו יודע להם שום טומאה [ח] (ו) ויברך על נטילת ידים [ג]אבל לפת שאין מברכין עליו המוציא כגון (ז) לחמניות (פי' סטורט"י בלעז) דקות או פת הבאה בכסנין (פי' פת עשויה עם לוקמרו ושקדים ואגוזים) (ח) ואינו (ג) קובע סעודתו עליהם אין צריך נטילת ידים: **ב** [ד]יש מי שאומר שאם אינו אוכל אלא

א טולין ק"ה ב הרמב"ם בפ"י(ד) מה"כ ג ממשמעות רמב"ם ור"ש בפ"ק דמלה ד לוקח

באר היטב

(ח) רביעית. בתענית דף כ"ה משמע דחשבינן משעה שקס ממטתו ובפסחים דף י"ב משמע דחשבינן מעלות השחר. וי"ל דמאי דחשבינן מע"ה משוס דרוב העולם עומדים בעמוד השחר ומכאן יש לישב מה שמאריכין בשבת ויו"ט לפעמים אחר ו' שעות היינו משוס דחשבינן ו' שעות משעה שקמים ממטתם מ"ח: (ב) שעה ו'. פי' תחלת שעה ו' [אבל סמ"ע וש"ך בח"מ פסקו דאפילו בסוף שעה ששית לא הוי זורק אבן לחמת. ובספר אליה רבה המיא רמיה לדבריהם ע"ש] . ויש שיכילתו ביום קלה מבלילה. וטוב שיאכל ב"פ ביום אם חלש לבו ואל ימלא כריסו בפעם אחת. ויתנהג ע"פ התורה בערב בשר האר"י ז"ל. יפנה קודם סעודתו. לא לבעי אינש לבשלא מזונא מן יומא ליומא אחרא זוהר פ' בשלח מ"ח: (ג) לחמת. פי' כשהחמת אינה מלאה יין נפגם ומניחים שם אבן שתהא מלאה וטוב היה שימלאהו יין של"ה:

(ח) ידיו. צריך ליטול יד ימין תחלה כדי שישתמש[ב] השמאל ליטול רקנטי"י פ' עקב מ"ח. והבאר היטב אשר לפני כתב על המ"ח שטעה בזה ע"ש והוא טעה ולא ראה ברקנטי"י עצמו ע"ש: (ג) קובע. ואם קובע סעודתו עליו צריך לברך המוציא יטול בלא ברכה או

משנה ברורה

א (א) כשיגיע שעה וכו'. היינו לכל אדם אבל פועלים אמרינן בגמ' דזמן סעודתן הוא בשעה חמישית: (ב) רביעית. כשקס בעמוד השחר חשבינן השעות מתחלת היום וכשקס ממטתו אח"כ חשבינן הזמן מעת שקס ממטתו [מ"ח]: (ג) עד שעה ו'. היינו תחלת שעה ו' ולא יאחר יותר עכ"פ מסוף שעה ו' [אחרונים] והאי שעה רביעית ושעה ששית (ח) ר"ל זמניות הן: (ד) אבן לחמת. כגון חמת יין שחסר ועי"ז נפגם וזורק לתוכו אבן שיתמלא וזה לא מעלה ולא מוריד דהיין גופא לא נתרבה עי"ז וטוב היה שימלאהו יין כך בזו האכילה לא יתוסף לו כח עי"ז. טוב שיאכל אכילתו ביום קלה מבלילה. ויאכל ב"פ ביום אם חלש לבו ואל ימלא כריסו בפעם אחת ויתנהג ע"פ מה שכתוב בעניין המן בערב בשר לאכול ולחם בבקר לשבוע [אחרונים] . אימת בזוהר פרשת בשלח לא ליבעי אינש לבשלא מזונא מן יומא ליומא אחרי ולא לעכב מזונא מן יומא ליומא אחרי (והטעם כדי שיבקש בכל יום על מזונותיו וישתכחו על ידו ברכתן בכל יומא ויומא לעילא עי"ש) . טוב (ג) שיפנה קודם סעודתו: (ה) אם לא טעם מידי בצפרא. אבל אם טעם מידי לא הוי כזורק אבן לחמת ומ"מ לכתחלה נראה דנכון לקבוע סעודה בששית אף אם טעם מידי בצפרא דהא דרכן היה לאכול פת שחרית קלת וכדאמרינן בגמרא [סוכה כו] כל טעם בר מי רב ועייל לבלה ואפ"ה משמע (ג) בשבת דף י' דזמן סעודה הוא עד שעה ששית ובע"כ כמש"כ:

א (א) כשיבא וכו'. טעם תקנת נטילה הוא משני דברים אחד מפני דרך תרומה והיינו כיון דידים עסקניות הן (ח) ונוגעים בכל דבר ובזמן שהיה נוהג טומאה וטהרה והכהנים אכלו תרומה היו צריכין ליטול ידיהם מדברי סופרים קודם אכילת תרומה כדי שלא יטמאוה בנגיעתן וכדי שיהיו רגילין הכהנים בזה גזרו ג"כ על כל אינש ישראל האוכל פת שאסור לאכול עד שיטול ידיו וגם עכשיו אפילו הכהנים אוכלין תרומה מפני הטומאה לא בטלה תקנה זו כדי שיהיו רגילים בני ישראל כשיבנה בהמ"ק ב"ב לאכול בטהרה ועוד טעם לתקנת נטילה משום נקיות וקדושה (ב) וסמכו בגמרא [ברכות נ"ח א] אקרא דוהתקדשתם והייתם קדושים [סמ"ג]: (ב) לאכול פת וכו'. לאפוקי על פירות וכדלקמן בס"ה. והטעם (ג) לפי שאין רוב התרומה אלא ממיני פת דכתיב ראשית דגנך ואין דרך לאכול מיני דגן אלא אחר שעושין ממנו פת לא גזרו ג"כ נטילה אלא באופן זה [לבוש]: (ג) שמברכין עליו המוציא וכו'. דלא תקנו אלא בדבר שקובעין סעודה עליו: (ד) יטול ידיו. (ד) שני ידיו ובכלי ואף אם אוכל רק בחתת*מיישין שיגע גם בשניה [אחרונים] וכשיטול ידיו טוב שיטול ימין תחלה כדי שהשמאל תשמש לימין: (ה) אפילו אינו יודע וכו'. וגם (ה) אינם מלוכלכות: (ו) ויברך ענט"י. היינו אשר קדשנו במצותיו וצונו ענט"י ושייך לומר וצונו אף דהוא מדברי סופרים דנלטוינו לשמוע מהם כדכתיב ע"פ התורה אשר יורוך לא תסור וגו' [גמרא]: (ז) לחמניות דקות וכו'. יתבאר לקמן בסימן קס"ח ס"ו עי"ש וקמ"ל דאף דאלו מחמשת המינים הם כיון שלא קבע סעודה עליהם ג"כ נטילה וכ"ש על פת העשוי משאר דברים שאינם מחמשת המינים שאינם צריכים נטילה (ו) לעולם: (ח) ואינו קובע. אבל אם קבע סעודה עליהם צריך נטילה

שער הציון

(ח) מ"ח: (ב) מ"ח: (ג) דקאמר שם בגמרא עד אימתי יושבין בדין עד זמן סעודה ומסמיך שם אח"ז הבריתא דזמן סעודה לח"ח הוא שעה ששית: (ח) הגה רש"י פירש בשבת י"ד דהוא משוס נגיעת זיעה אבל הר"ח והרמב"ם וש"פ כתבו משוס טומאה וכפירוש רבותיו של רש"י מ"מ לדינא אם נגע בזיעה באמצע אכילה ג"כ צריך נטילה שנית וכדלקמן בסימן ס"ד[ב] עי"ש: (ב) ועוד סמכו עניין נטילה אקרא אחר עי"ש בחולין ק"ו בגמרא: (ג) ולטעם השני הנ"ל משוס נקיות נ"ל נמי דלא תקנו אלא בפת משוס דהוא דרך קביעות סעודה לבני אדם ולא תשאו לנקיות וקדושה באכילת עראי: (ד) וכמבואר לקמן דאם נטל שלא בכלי אינה נטילה כלל אף בידיו נקיות מזוהמא: (ה) רמב"ם וסמ"ג: (ו) היינו אף אם קבע סעודה עליהם דאינו בכלל פת כלל:

הגהות ותיקונים: א) נ"ג: ב) קס"ד: ג) שתשמש: ד) בפ"ר:

ה סס ו פסקים קט"ו

(ט) פחות מכביצה יטול ידיו ולא יברך: ג [ה]אם אוכל (י) פחות (ג) מכזית יש מי שאומר שאין צריך נטילה: ד אם אוכל (יא) דבר (ד) [ב] (יב) שטיבולו (יג) באחד משבעה (ה) משקין שסימנם י"ד שח"ט ד"ם (דהיינו (ו) יין (ז) [ג] (יד) דבש (מ) [ד] (טו) שמן

שערי תשובה

*[ב] שטבולו. עבה"ט וכתב בר"י אותם שעוקרים פירות במים לנקותם ונוטלים ואוכלים גם כן משיב טבולו במשקה ולמה מחרוסת עיין שם בשם מהר"ז גיטה וכן כתב אחד קדום בתשובה כת"י הילק שרתאוהו להעמיד הלכות משיב טבולו במשקה וכן מוכח מתשובת הרדב"ז סימן פ"ג ע"ש: *[ג] דבש. עבה"ט ועיין בפנים מתירות מ"ג סימן כ"ג שכתב דלא משבח דמשקה הבא לאוכל כאוכל דמי וכדברי המג"א ע"ש ועיין בתשובת כנה"ג סימן ס"ז: *[ד] שמן. עבה"ט ועיין בתשובת כנה"ג סימן ס"ח שכ"כ רדב"ז מ"א סי' ע"מ ועולת תמיד עיין שם ועיין במטה יוסף מ"ב סי' י"מ: (ה) משקים. שהידים שניות ומטמאין משקין להיות תחלה ומשוי להאוכל שני: (ו) יין. וחומץ בכלל יין מטה יוסף שם: (ז) דבש. היינו של דבורים ולא דבש תמרים. עירב א' מז' משקין הללו עם שאר משקין כגון דבש של דבורים עם דבש תמרים וכיולא אזלינן בתר רובא אי רובא משאר משקין מ"ל נט"י מחלה למחלה צריך נט"י מטה יוסף מ"ב סי' י"מ. דבש המרקחת וכן לכל המשקה שנתבשל רבו הדעות אי הוי משקה או לא עיין מ"א וט"ז וברכת הזבח ובהרדב"ז ומהרי"ט ודיל אהרן. ובתשובת מטה יוסף מ"ב סי' י"מ[ו] העלה דאם הוא מרק גלול בין שנתבשל לבדו בין שנתבשל עם מין אחר צריך נטילה. ואם אין כאן מרק אלא שהוא קרוש ויבש הרי הוא אוכל וא"ל נטילה ואם הוא קרוש אלא שאינו יבש שעדיין הוא ניכר[ז] אם תשב עליו למשקים צריך נט"י[ח] ואם לאו א"ל נטילה.[ט] ובמים אפי' הם קרושים ויבשים כאבן אם תשב עליהם למשקה צריך נטילה. ואם הם מבושלים עם מין אחר ואין שם מרק אלא משקה[י] מובלע בתוך האוכל ונעשה הכל גוף א' אע"פ שיש לחלוחית טופח על מנת להטפיח א"ל נטילה. ומי כבשים פשיטא דהוי משקה ולריכין נטילה עד כאן: (מ) שמן. שמן זית ולא שמן

באר היטב

יאכל פת אחר מחלה של"ה ולבוש. אבל הט"ז ומ"א פסקו שיטול ויברך ענט"י ע"ש ועיין בספר דמשק אליעזר דף שי"ח ע"ב ובתשובת מטה יוסף מ"ב סי' י"מ: (ג) מכזית. הל"מ והמ"א כתבו דכל הסעיף זה הוא בטעות ונוסחא היסרה ל"ל דעל פחות מכביצה א"ל נטילה עי"ש ועיין ב"מ ובשכנה"ג ודיל אהרן ובמטה יוסף מ"ב סימן מ"י: (ד) שטבולו. ודבר שאין דרכו לטובלו במשקה א"ל נטילת ידים דבטלה דעתו אצל כל אדם. הטובל אצבעו במשקה ומוצץ א"ל נטילה

משנה ברורה

נטילה (ז) וברכה כמו על הפת דגם המוציא ובהמ"ז צריך על אלו אם קבע סעודה עליהם וכדלקמן בסימן קס"ח ס"ח. ושיעור קביעת סעודה ג"כ יתבאר שם בעזה"י ואם כשהתחיל לאכול לא היה בדעתו לאכול רק מעט ואח"כ נמלך לאכול עוד (מ) כשיעור קביעות צריך נט"י וברכת המוציא וכמו שיבואר שם לקמן[ב] בסעיף ו' ע"ש: ב (ט) פחות מכביצה וכו'. הטעם משום דלענין טומאה פחות מכביצה אינו מקבל טומאה (ט) מדאורייתא ולא יטמא ע"י הידים לכן יש לומר דגם על הנטילה לא גזרו או אפשר כיון דלענין בהמ"ז תשיבא אכילה דהא קי"ל דמברכין בהמ"ז על כזית תשיבא גם לענין נט"י ולא פלוג חכמים בתקנתן ולכן יטול ידיו ולא יברך דברכה אינה מעכבת הנטילה. ודע דאם היה באוכל שיעור כביצה אפילו בלא קליפתה לכו"ע צריך נטילה וברכה [דגול מרבבה וש"א]: ג (י) פחות מכזית וכו'. דזה לא תשיבי אכילה אף לענין בהמ"ז והנה הט"ז[א] פסק כן לדינא דא"ל נטילה וכן הוא דעת הב"ח וכן הסכים הגר"א והברכי יוסף והמיא כן בשם הרשב"ץ ודעת הלחם חמודות והמ"א וא"ר ועוד אחרונים דאף בפחות מכזית דינו כפחות מכביצה ויטול ידיו ולא יברך וע"כ לכתחלה נכון להחמיר בזה. [ודע דשיעור כזית דצריך נטילה לכו"ע (י) הוא אף אם היה מפירורין דקין מצטרפין ואם היה כביצה שלימה מהפירורין צריך לברך על הנטילה ג"כ] . אם אכל מעט פת למתק חריפות השתיה באופן המבואר לקמן סימן רי"ב דא"ל לברך המוציא משום דהוא טפל להשתיה י"א דגם נט"י א"ל[ב] אף אם יש בו כביצה וי"א דצריך עיין א"ר (יא) ובפחות מכזית נראה שבודאי יש לסמוך שלא להצריך נטילה בזה אף לכתחלה [ו] דבלא"ה יש מקילין וכי"ל אך בכזית או כביצה יטול ידיו ולא יברך על הנטילה מחמת ספק: ד (יא) דבר וכו'. היינו אפילו ירק ופירות ובשר ואע"ג דעל פירות לא תקנו נט"י מתרגם: °מיס מבושל בדבש

שער הציון

(ז) ט"ז ומ"א והא"ר והגר"א וש"א דלא כלבוש ושל"ה: (מ) היינו דבזה שיעור קביעות אבל אם הוא רק בגירוף מה שאכל מקודם דאז א"ל לברך[א] כדמפורש שם בהמחבר[ב] ממילא א"ל ג"כ נט"י כ"כ הא"ר ופשוט: (ט) הגר"א ושארי הרבה אחרונים ויישבו בזה קושית הא"ר וכולם פסקו כהשו"ע אך הגר"א בעצמו משמע דס"ל דעל שיעור כזית צריך נטילה מדינא וברכה: (י) הגר"ז וכן משמע מהגר"א בסק"ז: (יא) והנה הא"ר בכלל נ"ו מיקל אף בכזית כל עוד שהוא פחות מכביצה ולי נראה שאין להקל בזה דלהגר"א משמע דס"ל בעצמא דעל כזית יש ליטול ידיו ולברך: (יב) אחרונים: (יג) מ"א בשם רבינו: (יד) א"ר בשם הר"ש: (טו) נשמת אדם: (טז) דבלא חזרו וימוחו גם בין ומים לא תשיבי משקה כן מוכח

הגהות ותיקונים: א) ברכת המוציא: ב)סעיף ו': ג) בסימן קס"ח סעיף ו': ד) סוף ס"ק כ"ד: ה) צ"ל ניגר: ו) נטילה: ז) צ"ל ובטל ובמים: ח) המשקה:

הארות והערות: 1) עיין לקמן במ"ב ס"ק כ' וס"ק כ"ו ובהארות והערות שם, וכן בסימן תע"ג סעיף ו' בבה"ל ד"ה פחות מכזית:

*[ד] *[ז] *[מ]

ליקוטי דברי הרב א) ובשו"ע הרב סעיף ב' פסק כהמג"א דאפילו כל שהוא צריך נטילה בלא ברכה. ב) ובשו"ע הרב בסימן רי"ב סעיף ו' כתב שאין צריך ליטול ידיו אפילו אוכל כביצה. ובסידור כתב בסדר ברכת הנהנין פ"ג הל' י"ב ומ"מ יש ליזהר שלא לאכול כ"א פחות מכביצה. ג) ובשו"ע הרב סעיף ט' הלשון: כל משקה אף על פי שנקרש לגמרי אם חוזר ונימוח חוזר להיות תורת משקה. ד) ובשו"ע הרב סעיף ז' הביא: וי"א שהדבש אינו יוצא מתורת משקה לעולם אפילו נקפה ונקרש לגמרי ואין בו משקה טופח כלל, ויש לחוש לדבריהם וכו', וע"ש עוד פרטי דינים בענין דבש. ועיין בסידור אות כ' וכ"א. עוד כתב בסידור הלכה י"ח אבל אם טועם פת קודם שישתה כדי שלא ישתה על ליבא ריקנא ויזיקנו צריך לברך המוציא, וצריך ליטול ידיו כהלכה אבל לא יברך על נטילה זו.

הלכות נטילת ידים סימן קנח

(ט) (טז) חלב טל (י) (יז) דס (יח) מיס) [1]ולא נתנגב ואפילו (יט) אין ידיו נוגעות במקום המשקה צריך נטילה (כ) בלא (יא) [ה] ברכה: הגה ואפי' אינו מטבל רק ראש (יב) הירק או הפרי (כא) אפ"ה יטול בלא ברכה (ג"י): ה [2]הנוטל ידיו לפירות (כב) הרי זה מגסי הרוח: הגה ודוקא שנוטלן בתורת חיוב אבל אם נוטלן משום נקיות (כג) שלא היו ידיו נקיות מותר (הגהת סמ"ק) . [3]ובשר צלי (כד) יש מי שנראה מדבריו אע"פ שמוהל טופח עליו דינו כפירות [1]ותבשיל (יג) מחטים (כה) והם נגובים (כו) דינו כפירות:

ז בית יוסף ח מולין ק"ו ט מדברי הרשב"א שם [2] מרדכי פ"ח דברכות

באר היטב

שומשמין גנת ורדיס תא"ח כלל י"א סי' כ"ט ומטה יוסף ח"ב סי' י"ח: (ט) חלב. ומי חלב הרי הם כחלב והוא אחר שעושין הגבינה נשאר אחריו חלב מעורב עם אוכל לף מלמעלה ואותו הנשאר נקרא מי חלב מטה יוסף שם. חלב ממון הנקרא יגור"ט צריך נט"י מטה יוסף שם ועיין יד אהרן: (י) דס. כדי נסבה דאסור לאכול דס. ודס דגים וחגבים לא מיקרי משקה ואפשר דמיירי שאוכל דס מפני רפואה ופקוח נפש מ"א: (יא) ברכה. שאינו אלא משום נקיות. ובל"מ כ' דהעולם נוהגים שלא ליטול ויש להם על מי שיסמוכו שהתוס' סוברים כן מ"א ועיין עטרת זקנים. ובמטה יוסף סי' י"ח כתב דהמקיל הוא מכלל המזלזל בנט"י הנעקר מן העולם וחייב נידוי ע"כ ירא שמים יזהר בדבר ואל יחוש למנהג הרע ע"ש: (יב) הירק. וה"ה אם אוכל בכף צריך נטילה לדבר שטיבולו במשקה מיהו אם הטיבול הוא במשקה שהוא מבושל גם למאן דמתמיר ליטול ידיו גם במבושל אם אוכל בכף אין להתמיר דתרי חומרות לא עבדינן כנה"ג ומטה יוסף שם ע"ת: (יג) מחטים. רש"ל כתב דבכל הני אפי' משקה טופח עליהם לא נקרא טיבול במשקה ולא גזרו אלא במה שצריך לטבול אותה אבל לא בלחלוחית של עצמו.

משנה ברורה

שמיים אינם בכלל משקה: (טז) חלב. וה"ה (יז) מי חלב (יח) או חמאה כשנימוחה ולכן הטובל בהם דבר מאכל צריך ליטול ידיו ואם היה החמאה (יט) קרושה א"צ ליטול ידיו דחמאה קרושה הוי כאוכל. והאוכל דבר המטונגן בחמאה (כ) כשהיא לחה ע"ג צריך ליטול ידיו ובח"א כתב דדוקא כשנימוח החמאה במחבת בשעת הטיגון קודם שהיתה האוכל לתוכו ונעשה עליה שם משקה מקודם אבל כשנימוח אח"כ קי"ל דמשקה הבאה לתקן אוכל אוכל הוא והאוכל דבר המטונגן בשומן או בשמן מינים לכו"ע לא הוי משקה [לחרוניס]: (יז) דם. כדי נסבה דהא אסור לאכול דם ודם דגים וחגבים לא מקרי משקה. ואולי דמיירי שאוכל המאכל בטבול בדם מפני רפואה ופקוח נפש: (יח) מים. ומלח (כא) העשוי ממים הוי משקה ולכן אם אוכל נטון במלח הוי דבר שטיבולו במשקה וצריך ליטול ידיו [דה"מ] . ונראה דמיירי כשהמלח היה לחה[1] בשעת טיבול דבשתם מלח שהוא קרוש הלא אין שם משקה עליהם[2] וכנ"ל בחות י"ד: (יט) אין ידיו נוגעות. גזרה שמא יגע בו: (כ) בלא ברכה. כי יש מקלת הראשונים דסברי שלא הצריכו חכמים נט"י לדבר שטיבולו במשקה אלא בימיהם שהיו אוכלים בטהרה משא"כ עכשיו שכולנו טמאי מתים ולכן לא יברך ענט"י שספק ברכות להקל והנה במ"א הביא בשם הל"ח דהעולם נוהגים שלא ליטול ויש להם על מה שיסמוכו היינו על מקלת הראשונים הנ"ל אבל הרבה אחרונים החמירו מאד בדבר וכתבו דהעיקר כדוב הפוסקים דצריך נטילה מדינא אף בזה"ז ועיין בביאור הגר"א שגם דעתו כן והחמיר מאד בזה שאף צריך לברך ע"ז ולכן אף דהעולם אין נוהגין לברך עכ"פ אין להקל לאכול בלי נטילה. וצריך לזה (כב) כל דיני נטילה כמו לפת.* ומ"מ בפחות מכזית נ"ל[3] *) שאין להחמיר בזה כלל[4] דאפי'

שערי תשובה

והמיא ראיה ממתניתין פרק בתרא דתרומות ע"ש: *[ה] ברכה. עבה"ט ועיין בר"י שאם אחר שמירך בהמ"ז תיכף המילו לפניו דבר שטבולו במשקה א"צ ליטול ידיו וקיימתיה מסברא ושוב מצאתי בשם הרדב"ז כו'. ועיין שם שאפילו לא היה יודע שיביאו לפניו ולא נתכוין בשעת נטילה אין צריך נט"י פעם אחרת כיון שלא המיה דעתו מידיו עיין שם. וקצת צ"ע דאם כן לאכול פת נמי ומה בכך שנתבלל מסעודת פת וצריך לומר דלענין דבר שטבולו במשקה יש להקל טפי:

שער הציון

מהתוספות וכן כתב בהגיא בר"ש פ"ג דטהרות וכ"כ בא"ר ובמחה"ש ובפירוש הגאון מליאת הלכות נט"י משמע שם דיין או מים אפילו כשהם קרושים משמי משקה ואינו כן ואפילו אח"ל דא"ל דיין קרוש משיב משקה דיפרש המשנה שם כפירוש הרמב"ם עכ"פ במים אינה בתוספתא בהגיא דכשהם קרושים לא משמי משקה וא"ע ואולי אחר שם בדפוס מיצות אפילו חזרו וימוחו הכתוב במ"א: (יז) משנה במכשירין פ"ו ועיין בה"ט ועיין פמ"ג: (יח) ט"ז ודה"מ: (יט) ואם טבל מאכל אם וימוח עי"ז משמע מח"א דאין צריך נטילה מיהו כ"ז שייך אם לא טבל רק פ"א אבל כשטבל המאכל אח"כ עוד פעמים כשכבר היה החמאה ימוח מסתברא דצריך נטילה: (כ) הר"מ: (כא) ומלח שמופרין מן הקרקע מצדד בפמ"ג להקל: (כב) פמ"ג. עוד כתב דאפשר*שיש להקל בכורך ידיו במפה או שלובש בתי ידים ע"ש: (כג) פשוט: (כד) מאחר מרדכי וש"א: (כה) מ"א וט"ז וא"ר והגר"א: (כו) מ"א: (כז) ט"ז וכ"מ ממ"א: (כח) ט"ז והגר"ז ודה"מ ומ"א ומג"ג: (כט) הגר"ז: (ל) אחרונים: (לא) ע' בדה"מ ומ"א: (לב) דה"מ וע' בא"ר:

*) אחנם מהטור (סימן תע"ג ותפ"ו) לא משמע כן עי"ש ובטולה דעתי מפני דעתו המחבה[2] ועי"ש בבה"ל בסי' תע"ג סעיף ו'[3]:

הגהות ותיקונים: א) לח: ב) עליו: ג) נ"ל פשוט: ד) ק"ד:

הערות והערות: 1) עיין לקמן במ"ב ס"ק כ"ו: 2) מהשוואת המהדורות השונות (ומבה"ל בסימן תע"ג דלקמן) נראה, שקטע זה הוסיף המחבר בהדפסה השניה והשלישית: 3) נראה שקטע זה הוסיף המחבר בהדפסה השלישית. ועיין לעיל במ"ב ס"ק י' ולהלן במ"ב ס"ק כ"ו ובהערות והערות שם, וכן בבה"ל סימן תע"ג סעיף ו' ד"ה פחות מכזית: *[יא]

ליקוטי דברי הרב א) ובשו"ע הרב סעיף ב' לא מחלק בין פחות מכזית ליותר מכזית. ב) ובשו"ע הרב סעיף י' פסק כשיטה הראשונה דאינו נחשב משקה. ג) ובשו"ע הרב שם סעיף ו' פסק דצריך נטילת ידים אם לא נגבו, או שיאכל בכף אם הוא דבר שדרכו לאכול בכף.

ו (יד) (כז) [ב]השותה א"צ ליטול אפי' ידו אחת (וע"ל סי' ק"ע): ז [ל]נטל ידיו לדבר שטיבולו במשקה ואח"כ רוצה לאכול לחם (כח) יש מי שנראה מדבריו שאין אותה נטילה עולה לו וא"צ לומר אם נטל ידיו (כט) שלא לאכול ואח"כ נמלך ואכל: הגה (ל) * ואם (לא) לא הסיח דעתו * יטול (לב) בלא ברכה (ד"ע) (לג) אם נגע באכילתו במקומות המטונפות בגופו יחזור ויטול ידיו. תשובת רשב"א סימן קנ"ב וקל"ג ועיין לקמן סימן קס"ד (כפול לקמן ושם נתבאר לדרך ג"כ לחזור ולברך): ח [מ]מי שהיה (לד) במדבר או במקום סכנה (לה) ואין לו מים (לו) פטור (טו) מנטילת ידים: ט צריך ליזהר בנט"י שכל המזלזל (טז) בנטילת ידים [ג]חייב נידוי [ד]ובא לידי עניות [ה]ונעקר מן העולם: י [פ]אעפ"י (לז) ששיעורם ברביעית (פירוש רביעית הלוג דהיינו שיעור מילה וחצי) יוסיף ליטול בשפע דאמר רב חסדא אנא משאי מלא חפני מיא ויהבו לי (לח) מלא חפני (יז) טיבותא: יא * [צ]מברך קודם נטילה שכל המצות מברך עליהם

כ א) [מ]מ"ק בסי' קמ"ט ב) [ל]מוספות בפסחים קט"ו מ מפ"ח ממשנה סוף פ"ק דעירובין נ עדיות פ"ה ס שבת פ"ג ע סוטה ל' פ שבת פ"ג צ כ"י בפי' דברי הטור

באר היטב

וט"ז חולק וכתב דאף מצד לחלוחית עצמו צריך נט"י והיינו מצד המים לו שאר משקה מהנך ז' שעל הפירות אבל לחלוחית מצד מוהל שלהם לא מהני דהא לא מז' משקים הם. ועפ"ז נ"ל גם בחטים מבושלים מיירי דוקא בגבוהים מן המים שנתבשלו בתוכה אבל גבי עלייה נ"ל דאפי' הודם הבשר במים קודם העלייה מ"מ בשעת העלייה נתייבש אותו לחלוחית ומן הבשר יוצא מוהל והוא מלחלוחית הבשר ואינו נקרא משקה. וכתב עוד נ"ל דכשמבשלים מיני עיסה במים אף שזש רוטב שם לא צריך נטילה להעיסה וזה דומה למ"ש ב"י בלשמות א"ל עטילה משום דלא עביד דגבע במשקין שבתוך הכוס וכו' ה"נ בזה לא עביד ליגע בעיסה ההיא ביד אלא אוכל בכף מתוך הקערה. אבל אם היא עיסה בטיגון נ"ל שיש לחלק באם הוא מטוגן בחמאה צריך נטילה דחמאה בכלל חלב והוא מז' משקין אבל מטוגן בשומן אווז או של בשר א"ל נטילה דלאו מז' משקין הוא עכ"ל וע"ל

ביאור הלכה

* ואם לא הסיח דעתו וכו'[א] ואם שהה כמה שעות עד שאכל פת מוכח לקמן בסימן קס"ד ס"א והגה"ה דצריך מדינא ליטול ידיו שנית [וממילא צריך לברך ג"כ] אף שיודע שלא הסיח דעתו מעת הנטילה כיון שלא התנה בעת הנטילה שיהיה הנטילה זו עולה לו אף לאחר מכן ואף דשם לא מוכח רק שאין הנטילה עולה לו לכל היום מתברא דה"ה לזמן מרובה אין עולה לו: * יטול בלא ברכה. עיין לקמן בסימן קנ"ט סי"ג במ"ב דבשאין לו מים יש לסמוך על נטילה הראשונה:

* מברך קודם נטילה וכו'. הגה מלשון השו"ע משמע דמי שרוצה לברך א"ל נטילה דלא תקנו נטילה לשתיה [מ"א]: ז (כח) יש מי וכו'. היינו (לד) לדעת מקצת הפוסקים שזכרתי לעיל בחות כ' שס"ל דאין חיוב נטילה לטיבולו במשקה בזמן הזה ולכן אינו יוצא בנטילה זו לאכילת פת דלא נטל לשם נטילה המחויבת: (כט) שלא לאכול. כגון שהיו ידיו מלוכלכות ונטלן ולא היה בדעתו לאכול אז ונמלך לאכול ולא הסיח דעתו בינתיים בזה כ"ש דאין נטילה ראשונה עולה לו דלא היתה לשם קדושה כלל: (ל) ואם וכו'. קאי על כל הסעיף: (לא) לא הסיח דעתו. דאם הסיח דעתו משמירתן לכו"ע צריך ליטול שנית ובברכה דאז אין נטילה ראשונה עולה לו כלל: (לב) בלא ברכה. דכמה פוסקים ס"ל דבנט"י לחולין אף אם לא כוון לשם נטילה יצא אם לא הסיח דעתו מעת שנטל ידיו ומבואר בבריהם בב"י סימן קנ"ט ובשו"ע שם סי"ג ע"ש וא"כ יטול בלא ברכה שמא יצא בנטילה הראשונה ועל נטילה ראשונה לא שייך לברך (לה) אף דנמלך לאכול סמוך ממש להנטילה כיון שלא היתה לשם נטילה [אחרונים]: (לג) אם נגע וכו'. היינו (לו) אף בדבר שטיבולו במשקה [מטה יהודה וכ"מ בביאור הגר"א עי"ש]: ח (לד) במדבר. הוא ג"כ הטעם (לז) מפני הסכנה אם ילך ויחפש אחר מים ונקט מדבר בפני עצמו לאשמועינן דאפשר לעולם מקום סכנה הוא: (לה) ואין לו מים. ואף כשיודע שאם יחזר אחריהם מיל (לח) יש"ג אם מים ג"כ אין מחוייב: (לו) פטור מנט"י. מ"מ בשפה (לט) [ג]צריך לברוך ידיו כדלקמן סימן קס"ג: י (לז) ששיעורם ברביעית. היינו רביעית אחת לשתי ידיו ולקמן בסימן קס"ב ס"ד העתקתי דברי האחרונים שכתבו דלא יפחות מרביעית לכל יד ויד דבטוטל בפחות צריך ליזהר בברכה דברים ואין הכל בקיאין בהם: (לח) מלא חפני טיבותא.

מתרגם: [מ]מודד חוזק

שער הציון

מ"מ

(לג) והגה מהט"ז שכתב דאם אוכל דבש בידיו צריך נטילה משמע לכאורה דפליג ע"ז וכ"כ הפמ"ג ע"ש אך לא רציתי להחמיר כ"כ לענין דבר שטיבולו במשקה ובפרט שמהגר"ז [ומלבושי שרד משמע ג"כ קצת הכי] משמע שגם הט"ז מודה לזה ע"ש. והנה מהגר"ז משמע דהאוכל דבש שהוא עב קצת באצבעו יש להחמיר להצריך נטילה אבל מהפמ"ג משמע דלהמ"א יש להקל בזה: (לד) ועיין בביאור הגר"א שהקשה דאמאי לא זכר המחבר דיטול בזה בלא ברכה אחרי דהוא בעצמו דעתו בס"ד לצריך ליטול מדינא לדבר שטיבולו במשקה ואף דשם משש לדעת התוס' ופסק דיטול בלי ברכה א"כ ה"נ עכ"פ הי"ל לפסוק דיטול בלי ברכה. ובאמת מצדד הט"ז דגם דעת המחבר כן הוא רק לחוש לדעה זו ולא לענין ברכה והוכיח דגם בלא כוון כלל לנטילה פסק בסימן קנ"ט סי"ג דרק לכתחלה צריך לחוש לדעת המחמירים עי"ש [וגם בב"י בסימן זה סיים על דין זה בל"ע]: (לה) היינו אף דקי"ל דיכול לברך אף אחר המיגוב כדלקמן בסי"ח: (לו) אך דבזה בודאי א"ל לברך דאפילו בפעם הראשון פסק המחבר בס"ד דא"ל לברך ומה דציין תשובת רשב"א וכפול לקמן אין מדוקדק והוא מאיזה מציין: (לז) מ"א והגר"א: (לח) כ"כ ר' יהונתן בעירובין פ"ק: (לט) אחרונים:

הגהות ותיקונים: א) ר"ן בפ' ערבי פסחים: ב) בסמ"ק ליתא:

הארות והערות: 1) מהשוואת המהדורות השונות נראה, כי כך היתה הגירסא בהדפסה הראשונה והשלישית. אך בהדפסה השניה היתה הגירסא "ואם הלעק"ך הוא פחות מכזית ג"כ אין להקל וכמש"כ לעיל במ"ב ס"ק כ". ועיין לעיל במ"ב ס"ק י' וס"ק כ' ובהארות והערות שם, וכן בסימן תע"ג סעיף ו' בבה"ל ד"ה פחות מכזית:

ליקוטי דברי הרב א) עיין מה שכתוב בשו"ע הרב סימן קס"ד סעיף א' ב) בסידור כתב שזיעה היוצאת מן המשקין הוא כמשקין כגון יין שרף ואם נתערב אחד מששה משקין במי פירות הולכין אחר הרוב. ג) בשו"ע הרב סעיף י"ד לא מביא את זה ומוסיף שא"צ למנוע מלאכול וכו' ולא גזרו כלל על נטילת ידים.

הלכות נטילת ידים סימן קנח קנט

(לט) עובר לעשייתן [7]ונהגו שלא לברך עד אחר נטילה משום (מ) דפעמים שאין ידיו נקיות ומפני כך מברכין עליהם אחר [7]ששפשף ידיו שכבר ידיו נקיות קודם שיטיל[8] עליהם (מא) מים שניים: הגה גם יכול לברך עליהם קודם נגוב (מב) שגם הנגוב מן המלוה (מג) ומקרי עובר לעשייתן[9] (הגהות אשירי פ"ק) ואם שכח לברך עד אחר נגוב (מד) * מברך (יח) אח"כ: **יב** [5]וינגבם היטב[6]קודם שיבצע שהאוכל בלי נגוב ידים * כאילו אוכל (מה) לחם טמא: **יג** [7]המטביל ידיו יכול לאכול (מו) בלא[9] (יט) נגוב [8]וה"ה לנוטל ידיו בבת אחת ושופך עליהם (כ) רביעית מים בב"א או שנטל ידו אחת ושפך עליה רביעית וכן שפך על חברתה:

ק תוס' נברכות כ"ח ובפסחים ז' והרא"ש שם ר רבי' ירוחם[7] ש פוטה ד' ת מהרי"ל פ"ח דברכות

א בית יוסף

קנט באיזה כלי נוטלין הידים וכיצד יבואו המים לידיו. ובו כ' סעיפים:

א [1]אין נוטלים לידים אלא (א) בכלי (ב) [2]וכל הכלים כשרים (ג) אפילו כלי

א תולין ק"ו ב פ"ק דמס' ידיס

באר היטב

(יח) אח"כ. אבל לא אחר ברכת המוציא רש"ל מ"א ע"ס וט"ז כתב דאפי' אחר הנגוב לא יברך ע"ס ובהלק"ט מ"א סי' מ"ו גראה דס"ל דאחר ברכת המוציא יכול לברך ענט"י ע"ס ועיין מטה יוסף מ"ב

משנה ברורה

מ"מ לכתחלה טוב יותר שלא יעשה בשביל זה דהוא ע"מ לקבל פרס אלא (מ) יעשה הכל לכבוד הש"י והשכר ממילא יבוא. ומי שזהיר בזה ואינו מתעשר הוא מפני שמעשיו מעכבין [אחרונים]: **יא** (לט) עובר לעשייתן. קודם וסמוך להעשייה [מרש"י]: (מ) דפעמים שאין ידיו נקיות. כגון שילא מבהכ"ס (מא) או שנגע במקומות המכוסות בגופו שאינו רגיל לברך קודם שנטל ידיו ומפני זה נהגו (מב) בכל הנטילות לברך אחר הנטילה: (מא) מים שניים. הב"י הביא זאת בשם רבינו ירוחם שכתב שכן נהגו רבותיו ובשב"ל הביא בשם רבינו מאיר ז"ל שנהג לברך אחר הנטילה וקודם [1]הניגוב וכדלקמיה וכן נהגו העולם: (מב) שגם הניגוב וכו'. הוא טעם אחר לאיחור הברכה דגם אחר הנטילה חשיב עוד עובר לעשייתן דגמר הנטילה הוא הניגוב וכדלקמיה בסי"ב: (מג) ומקרי עובר לעשייתן. ואף בשופך רביעית בב"א דלדעת המחבר א"ל ניגוב כלל כדלקמיה מ"מ לא פלוג [מ"א וש"א]: (מד) מברך אח"כ. והיינו (מג) לפי טעם הראשון שכתב המחבר דלא דמי לשאר ברכות שעל מצוה דקי"ל שאם לא בירך מתחלה שוב אינו מברך אח"כ דהואיל ואדמי לדמי דשאר הכא שלא היה רגיל לברך מקודם משום שפעמים שאין ידיו נקיות ולכן אף אם כבר נגב ידיו (מד) יוכל לברך עוד אבל אם כבר בירך המוציא כתבו הפוסקים דשוב אינו יברך ואף דלמעשה אין לנהוג כן דרבו האחרונים שמסכימים עם שנוהגין איזה אנשים שאומרים שאו ידיכם וממשיכין הדבר מלומר ענט"י עד לאחר הניגוב שלא כדין עושין כן: **יב** (מה) לחם טמא. כתב הב"י דהיינו משום דמים הראשונים ששופך על ידיו טמאים הם שנטמאו מחמת ידיו כדלקמן בסימן קס"ג ואף דשופך מים שניים לטהר המים כדאיתא שם מ"מ לכתחלה צריך להעביר את הראשונים לגמרי ע"י ניגוב ורש"ל כתב דעיקר הניגוב הוא משום נקיות דכשידיו נהיים ממי הניגוב[2] יש בו משום מיאוס וכ"מ ברש"י סוטה דף ד'. כתב המ"א בשם התשב"ץ לא יגבב ידיו בחלוקו שקשה לשכחה ועיין בפמ"ג שמסתפק אם דוקא חלוקו או כל בגדיו במשמע: **יג** (מו) בלא ניגוב וכו'. כן איתא בתוספתא וכתב הב"י דהטעם הוא משום דבמטביל אין כאן מים טמאים כלל ולכן אין צריך ניגוב ולמד מזה דה"ה בשופך רביעית בבת אחת על שתי ידיו או על כל יד ויד בפני עצמו דקי"ל נמי דהמים טהורים הם [כדלקמן בסי' קס"ג]*אין צריך ניגוב. ורש"ל חולק על זה דס"ל דעיקר הניגוב שתקנו הוא משום מיאוס וכנ"ל וא"כ מה לי רביעית בבת אחת או לא ורק במטביל אין צריכין ניגוב דטבילת הידים הוא כעין טהרה דאורייתא של טבילת הגוף ושם בודאי אין צריך ניגוב ולכן גם בטבילת ידים לא תקנו בו ניגוב וכדבריו כתב גם הב"ח בסימן קס"ה וכן הסכימו שאר אחרונים. ואף במטביל דא"ל ניגוב מן הדין כתב המ"א דמי שדעתו קלה עליו יש בו משום מיאוס וצריך ניגוב: **א** (א) בכלי. דאסמכינהו רבנן על (ח) מי חטאת או על קידוש ידיים ורגליים במקדש דנעי כלי: (ב) וכל הכלים כשרים. היינו (ב) בין של עץ או עצם או זכוכית וכן כלי עור שמיומדין לקבל משקה וכדלקמן בס"ד ע"ס: (ג) אפילו וכו'. היינו אף דכל אלו מינס

שער הציון

(מ) א"ר משל"ה: (מא) פמ"ג: (מב) כגון לתפלה [תוס' פסחים ז' ע"ב]: (מג) הגר"א: (מד) מ"א וא"ר בשם ל"ח והגר"א וכ"כ החיי ושב"ל בשם רב חיינא גאון ר"מ דיוכל לברך מזה הטעם קודם ברכת המוציא [וכ"כ הגר"ז ודה"מ] ולא כט"ז שמתקשה בזה: (א) היינו קידוש מי חטאת מאפר פרה דבעינן כלי דכתיב מים חיים אל כלי: (ב) ר"ש:

הגהות ותיקונים: א) שיטול: ב) בשו"ע (טור ותוס' ורא"ש פ"ק דפסחים): ג) צ"ל ס"ז: ד) ל"ח: ה) נט"ז ח"ה: ו) הנטילה:

ליקוטי דברי הרב א) בסידור באות ד' כתב שיברך אחר ששפך ב"פ רצופין על כל יד אבל קודם השפשוף. ב) בשו"ע הרב סעיף ט"ז כתב שאפילו, לא התחיל לאכול לא שייך לברך אלא מיד אחר הנטילה ולא מופלג ממנו וכו', ואם הפליג אפילו בשתיקה שוב אינו מברך, שאף שלא היה יכול לברך עובר לעשייתה ומוכרח לברך אח"כ אין סברה כלל שיוכל לברך עליה לעולם אלא מיד אחר עשייתה, ובסימן רס"ג בקונטרס אחרון אות ו' כתב דאף שהפסיק הרבה יכול לברך.

(ח) [ח] גללים (פי׳ כליס עשויים מרפש בקר ועפר) וכלי אבנים (ד) וכלי אדמה * [2]וצריך (ה) שיהא מחזיק (ו) רביעית ואם ניקב (ז) בכונס (ג) [ג] משקה דהיינו שאם ישימו אותו על משקים יכנסו בתוכו דרך הנקב (ח) * והוא [3]גדול מנקב שהמשקים שבתוך הכלי יוצאים בו אז (ט) * בטל מתורת כלי ואין נוטלים ממנו לידים [4]ואפילו אם הוא מחזיק רביעית מן הנקב ולמטה: ב [5]וה״מ שנוטל דרך פיו למעלה שמה שממנו מן הנקב ולמעלה אינו חשוב ככלי ונמצא שאין המים באים ע״י מהכלי (י) אבל

ג מולין ק״ו[א]) ד נדה מ״ע ה הרא״ש סס מחולין ו הרא״ש סס

שערי תשובה

[ח] גלליס. עבה״ע ועיין בר״י ספוג מלא מים וסחט הספוג ונטל ידיו ממנו כתבתי בתשובה שלא עלתה לו טבילה וכן כתב בספר אדמת קודש הספוג מיטו כלי כדתנן פ״ו דפרה ופשוט ע״ש: [ג] משקה. עבה״ע ועיין בד אפריס. ובבר״י כתב שמז״ה בעל חסד לאברהם כתב בשם זכרון משה דבסמרטוט למטה לא מהני אבל מצד השני מהני כו׳. וכתב ינגב ידיו בחלוקו שקשה לשכחה תשב״ך מ״ח:

באר היטב

(ח) גלליס. כלומר אעפ״י דלענין טומאה לאו כליס הם כשריס לענ״י עיין יד אהרן: (ג) משקה. ואם סחמו בטיט אינו מועיל בשום כלי וחפס מועיל לכלי חרס דוקא עט״ז שהאריך ומ״ח בס״ק ו׳ מחיר בניקב ותחב בו ד״א. היה טורד[ב]) טיפה אחר טיפה בידוע שכונס משקה ב״ח עיין יד אהרן ובהלק״ט ח״ב סי׳ קי״ח:

ביאור הלכה

הלחלוחית שבידיו להפת ויוכשר לקבל טומאה [ובדבריו מתורץ מה שהקשו לכיון דשפך מים שניים הלא אין כאן מים טמאים] ומשמע לדעתו ה״ה בשופך רביעית בבת אחת דמ״ש ורק בטובל משום דלא תקנו בו כל דיני נטילה:

* וצריך שיהא מחזיק רביעית. וא״ת פשיטא הלא צריך ליטול ידיו מרביעית וי״ל כגון דאתו משירי טהרה שאז אין צריך רביעית וכדלקמן בסימן ק״ס סי״ג אפ״ה צריך שיהא הכלי מחזיק רביעית [פריסה ע״ש עוד] : * והוא גדול וכו׳. עיין במ״ב דאם היה רק כמוליא משקה מותר דרך פיו כן הוא משקנת אחרונים ודלא כמה שכתב בב״י בשם סמ״ג וסמ״ק דהם סוברין דדוקא דרך הנקב מותר ועל עיקר דעתם קשה לי טובא דנקב קטן כזה דהוא רק כמוליא משקה ואינו הולך אפילו טיף אחר טיף אין המירו לכתחלה ליטול באופן זה לפי מה שכתב המ״א לקמן בסימן קס״ב ס״ה ובא״ר שם דהיכא שאינו שופך הקילוח בבת אחת הוא כעין נטילה לחצאין ועל כן אין להמיר בזה אלא דרך פיו דוקא: * בטל מתורת כלי. ולאו דוקא בכלי חרס המיוחד למשקין דגם לענין טומאה סברי כמה פוסקים דבטל מטומאתו ע״י נקב דכונס משקה דאינו ראוי לחטמיטו אלא אפילו בשאר כליס דלכו״ע לא נטהרו מטומאתן ע״י נקב זה [משום דחשובין הן ומצטיעין אותן לחטמיטי אוכלין הראויין להן] וכן בכלי חרס המיוחדין לאוכלין דשיעורן לענין טומאה עד שינקבו נקב כמוליא זית מ״מ לענין נט״י בטלי מתורת כלי מליטול דרך פיה בנקב ככונס משקה. והטעם דבשיעור זה כיון שאינו ממזיק מימיו כלל [דיוצא טיף אחר טיף] לא חשיב כלי לענין זה [דריסה ע״ש] או כיון דעתה משתמשין בה במים לנטילה דיינינן לזה לעולם כשיעור כלי חרס המיוחד למשקה דלמשמיש מים אינה ראויה וכמו שכתב במטה יהודה [כן כתבו התוספות הובא בב״י דלף בכלי שטוף הדין כן ופשוט דה״ה בכלי חרס המיוחד לאוכלין] וכן מוכח דעת הרי״ף [כמ״ש הט״ז] וכ״כ רש״ל הובא בט״ז סק״ז דבכולם השיעור ככונס משקה ולף דדעת הסמ״ק הובא בטור דבכלי המיוחד לזיתים שיעורו כמוליא זית וכתב ב״י דכן הוא ג״כ דעת הרמב״ם ובמאור הגר״א משמע שהוא מסכים כן להלכה ופחות מזה לא חשיב נקב מ״מ פשוט שאין להקל בזה יותר מדעת הסמ״ק עצמו דהיינו שלא ליטול רק דרך הנקב אם מחזיק רביעית מן הנקב ולמעה ולא דרך פיו [וכן משמע במאור הגר״א שלא נקט דעת הסמ״ק רק לענין זה ע״ש] :

משנה ברורה

אינם חשובים כלי כלל לענין קבלת טומאה אפילו מדברי סופרים עכ״פ כליס הם וכשרים (ג) לענין נט״י: (ד) וכלי אדמה. היינו (ד) טיט שאין נלרף בכבשן רק בחמה וכדומה אבל כשנלרף בכבשן הוא כלי חרס המוזכר בתורה לענין קבלת טומאה: (ה) שיהא מחזיק וכו׳. דאל״ה אין שם כלי עליה לענין נטילה. ועיין בה״ל: (ו) רביעית. היא רביעית הלוג שעשיורה ביצה ומחצה: (ז) בכונס משקה. ואם נותן לתוכו מים ויוצא טיף אחר טיף בידוע שהוא כונס משקה [ב״ח וא״ר] : (ח) והוא גדול וכו׳. דאם לא היה רק נקב קטן שהמשקין יוצאין בו אבל לא נכנסין מבחוץ לתוכו חשיב ככלי שלם (ה) ונוטלין דרך פיו. ואפילו ניקב בשולי הכלי שאין מחזקת רביעית תחת הנקב כתב בב״י להתיר דלא בטל מתורת כלי מחמת נקב זה (ו)*ונראה שיש להחמיר בזה אם לא בשעת הדחק שאין לו כלי אחר: (ט) בטל מתורת כלי. דין אם הכלי היה מיוחד למשקין או לאוכלין כמו שבארתי בבה״ל: ב (י) אבל אם נוטל וכו׳. והטעם דלמטה מן הנקב חשיב עדיין כלי כיון שמחזיק רביעית דמה שנוטל מן הנקב הוי כמו נוטל מברזא לקמן בס״ה. וכל זה הוא דעת הש״ע שהעתיק לדינא את דברי הטור (ז)*אבל[א] הרבה פוסקים חולקין בזה וס״ל דבכלי חרס המיוחד למשקין אם היה נקב ככונס משקה חשיב כולו שבר כלי ואין נוטלין ממנו כלל אפילו דרך הנקב ואינו דומה לברזא דהתם עשוי מתחלה לכך ומ״מ אם אין לו כלי אחר יש לסמוך על דעת המחבר להכשיר דרך הנקב [מ״א] ובכלי חרס המיוחד * לאוכלין [דשיעורו לענין טומאה כמוליא זיתים] וכן *בשאר הכליס דאינם של חרס דלא נטהרו מטומאתן לכו״ע ע״י נקב ככונס משקה (ח) גרלה ממ״א דלכו״ע מותר ליטול דרך הנקב. ודע דלפי המתבאר לקמן בסימן קס״ב ס״ג במסקנת (ט) הרבה אחרונים שם לא יהיה מותר דרך הנקב ליטול רק כשהנקב יהיה (י) עכ״פ גדול קצת שקילוח המים יהיה נשפך ממנו בלי הפסק דאל״ה יהיה אסור לכתחלה משום דהוי כעין נטילה לחצאין. וכ״ז במקום הדחק (יא) אבל לכתחלה בודאי נכון להדר

שער הציון

(ג) וכן לענין קידוש מי חטאת ג״כ כשר בכל אלו מטעם זה כדאיתא בפרה פ״ה משנה ה׳ ע״ש בר״מ הטעם: (ד) פמ״ג: (ה) ב״י וכן הסכימו כמה אחרונים: (ו) דממ״א משמע דהרשב״א ס״ל כסמ״ג וסמ״ק בזה ומצרף עכ״פ שיהיה רביעית תחת הנקב דלא כמ״ש הב״י בדעתו וכן כתב הפמ״ג בדעתו ומאחר שסמ״ג וסמ״ק ורשב״א מחמירין בזה וגם רי״ו משמע דס״ל כהסמ״ג לגמרי לכן יש להחמיר בזה אם לא בשעת הדחק דאז יש לסמוך על משמעות הרא״ש והטור וכפשטיות מימרא דרבא דלא זכר רק כונס משקה [וסברת הסמ״ק והסמ״ג גרלה דלף דרבא לא קאמר רק ככונס משקה ס״ל דהיינו לפסול הכלי לגמרי אף שהנקב למעלה מרביעית והוא שופך דרך הנקב משום דבנקב זה נטהר מטומאה וכשיטתם אבל אם אין מחזיק רביעית תחת הנקב מסברא יש לפסול אפילו אם רק כמוליא משקה דאינם מחזקת מימיו] והנה אף דבמ״א כתב דאף בנקב כמוליא משקה ומחזיק רביעית מתחיו יש להחמיר לכתחלה כהסמ״ג וסמ״ק אלא דרך פיו אי מתמחי להקל כהש״ע שכן פסקו ג״כ בדה״ח והגר״ז: (ז) סמ״ג וסמ״ק ולפי מה שכתב המ״א נמסקנתו גם הרמב״ם והרשב״א ס״ל כן וכן משמע קצת מהגר״א סק״ז ע״ש: (ח) ולפלא על הדה״ח שכתב להפכו ואולי שטעמו מפני שהוא נקב קטן מאד וכמעט א״א שיהיה הקילוח בלי הפסק: (ט) פמ״ג וא״ר ומהה״ש. אמ״כ מלאתי ביה״ק כדברינו: (י) אבל אינו כמוליא זית דאז הו״ל שנר כלי ופסול לגמרי (יא) מ״א:

הגהות ותיקונים: א) ק״ז: ב) צ״ל יורד:

ליקוטי דברי הרב: א) ובשו״ע הרב סעיף ד׳ פסק כהשו״ע בנוטל ידיו דרך הנקב אם הוא מחזיק רביעית מן הנקב ולמטה, אבל בסעיף ז׳ מוסיף הרב שאין נוטלין אלא ממים שמחזיק עד הנקב, אבל לא ממים שמנקב ולמעלה, שהם אינן באים מכח כלי אע״פ שבאים דרך הנקב.

הלכות נטילת ידים סימן קנט

אם נוטל דרך (ג) הנקב*שרי (יא) * כיון שמוזזיק רביעית ממנו ולמטה: **ג** (יב) ᵗכלי שמחזיק (יג) רביעית כשסומכים אותו ואם לא יסמכוהו ישפכו המים ולא ישאר בו רביעית (יד) אינו כלי הלכך (טו) מגופה של חבית (טז) שהיא חדה ואינה מקבלת רביעית שלא (ד) מסומכת (יז) אין נוטלים ממנה ואם הרחיבה מלמטה עד שמקבלת רביעית כשהיא יושבת שלא מסומכת נוטלים ממנה: **ד** ᵘחמת וכפישה שהם מיני נאדות של עור (יח) שתקנן ועשה להם בית מושב נוטלים מהם אבל שק וקופה שהתקינן לשבת בלא סמיכה וזפתן בזפת עד שהם מקבלים משקים אין נוטלים מהם

ז מולין ק"ז לפי התוספות ח מולין שם

באר היטב

(ג) הנקב. עיין ט"ז ס"ק מ' וכ"ש אם שברו מלמעלה: (ד) מסומכת. ואין ליטול ידיו מקנקן שקורין גיסק"ן דרך הדד

משנה ברורה

להדר שיהיה הכלי שלם: (יא) כיון שמחזיק רביעית. יש מאחרונים שכתבו דכ"ז בניקב אבל בנסדק אף אם מחזיק רביעית למטה מהסדק ואפילו אינו רק כמוציא משקה פסול דחשיב כשבר כלי עי"ז גם לענין טומאה (יב) והטעם משום דבנסדק עתידה להסדק כולה [ב"מ] והט"ז חולק עליו וסובר דנסדק דינו כניקב ואין לפסול אא"כ יוצא דרך הסדק טיף אחר טיף דאז הוי כצונם משקה ועיין בח"א שכתב דאם אין לו כלי אחר יוכל לסמוך על דעת הט"ז להקל בזה. ואפילו לדעת הב"ח נראה דבכלי נחשת או שאר כלי מתכות [כמו בלע"ך וכיו"ב] דמזקיק הס וע"י שנסדק קצת לא יסדק כולה לא גרע נסדק מניקב ועיין בבה"ל שנדדנו דבכלי זכוכית אפילו אם הסדק דק מאד שאינו אפילו כמוציא משקה אם אין הכלי יכול לקבל עתה החמין כלומר אין ליטול בו. כתב הט"ז אם מועיל לסתום הנקב יש ללמוד ממ"ש הראב"ד פי"ד מהלכות כלים דבטיט אינו מועיל בשום כלי [וכן בסמרטוטין]*ובוטפת מועיל לכלי חרס דוקא ובכל דבר שהוא ממין אותו כלי כגון של מתכות במתכות או של עץ בעץ בודאי מהני*וכ"כ בשע"ת ועיין מה שכתבנו בבה"ל בשם הגי"א: **ג** (יב) כלי שמחזיק וכו'. בטור וב"י איתא דה"ה בשבר כלי שהוא מחזיק רביעית שלא במסומך כגון חבית שנחלקה לארכה שהיא מקבלת על דופנה רביעית שלא במסומך (יג) אך י"א דאפילו לדידהו אין להקל בזה אא"כ יחדה לתשמישו ועיין במ"א סק"ג שהאריך בזה והעלה^א דאין להקל בזה בכל גווני דהואיל והיא שבר כלי לא חשיבא כלל וכן הוא דעת הגר"א בבאורו.*וכ"ז דוקא בדפנות הכלי וכנ"ל (יד) אבל כלי שנפחתה מלמעלה ויכולה לעמוד על שוליה שלא במסומך ולקבל רביעית (טו) נראה דיש להקל ליטול בה (טז) אם אין לו כלי אחר אך שיזהר ליטול בה במקום שנפחת שאם הכלי נמוכה דבשפה אחרת שהכלי גבוה כמה אחרונים מחמירין וס"ל דלא חשיבא כלי כיון שאין הכלי מחזיק המים במקום ההוא שנשפכין דרך הלד שנפחת (יז) ואם בכלי זה ניקב קטן אא"כ נקב קטן אפילו רק כמוציא משקה בלבד יש להחמיר שלא ליטול בו שום כלל: (יג) רביעית כשסומכים אותו. לאו דוקא דה"ה אם מחזיק הרבה יותר מרביעית ע"י סמיכה אינו אסור אא"כ יפסכו המים ולא ישאר בו רביעית כשלא יסמכוהו (יח) אבל אם ישאר בו רביעית אחר שפיכה לא נתבטל משם כלי: (יד) אינו כלי. והיינו כשלא היתה תחלת תיקונו כך דאם היתה תחלת תיקונו כך הלא חשיב כלי*וכדלקמן בס"ה (טו) אלא מיירי כשנפחתה אא"כ קצת ממקום מושבו שאינו יכול ליטב עי"ז שלא ע"י סמיכה או שהיה כלי כעין מגופה דאף אם נעשה מתחלה כך אינו חשיב כלי וכדלקמיה: (טו) מגופה וכו'. וה"ה (כ) בכיסוי כלים שהם חדין ואין מקבלין רביעית שלא ע"י סמיכה אסור אא"כ תקנן אבל אם היו רחבים מתחלה ומקבלין רביעית כשריס*משום דמשתמשין לפעמים בהן ג"כ לקבל (כא) ויש מחמירין בזה אא"כ יחדן בהדיא לקבלה: (טז) שהיא חדה. היינו שהיא חדה למטה במקום שיושבת בפי החבית ולמעלה*על גבה יש בה חלל לקבל: (יז) אין נוטלין ממנה. ואף דהיא נעשית מתחלה חדה מ"מ לא נחשבה ככלי שתחלת תיקונו כך המבואר בס"ה דמותר משום שלא נעשית מתחלה בשביל לקבל בה משקין רק עיקרה לכיסוי הוא וכן לא דמי לשק וקופה המבואר בס"ד דמחמירין שם דלא מהני אף אם תקנן לשבת בלא סמיכה משום דבזה עכ"פ משתמשין בה לפעמים לקבלת משקין: **ד** (יח) שתקנן ועשה וכו'. ר"ל שתקנן במה שעשה וכו' והקשה הט"ז הלא נודות עור עשויין לקבל משקין ותחלת

* כיון שמחזיק רביעית. עיין מ"ג מש"כ בשם הב"ח לענין נפדק והטעם כמו שכתב הח"א משום דסופו להסדק כולה והט"ז מפקפק מאד בדבר דמנ"ל לחלק בזה. והנה במרדכי פרק אלו דברים מוכח בהדיא דאין חילוק בין ניקב לנסדק דז"ל שם כלי שניקב או נסדק ומחזיק למטה רביעית כשר וכן הוא בספר התרומה ג"כ ובאמת משמע כן גם מתוספתא כלים בב"ק פפ"ג דאיתא שם הקוז והקוד הבבלי שנסדקו מלמעלה ומקבלין כשיעור מלמטה וכו' טמאין אמנם בתוספתא סוף כלים נמצא חילוק בין ניקב לנסדק לענין טומאה דז"ל שם תמחוי וקערה שניקבו מלמעלה טמאין מלמטה טהורין נסדקו אם יכולין לקבל את החמין כלומר טמאין וא"ל טהורין והובא בר"ש שם וגם הרמב"ם העתיקו סוף פי"ב^א) ע"ש והנה מסתימת הברייתא משמע דבנסדק אין חילוק בין למעלה או למטה אלא העיקר תלוי דאם ע"י הסדק איה יכולה לקבל חמין [כמו שמצו בכלי זכוכית שנסדק דכולה הן ברייתא משמע שם לכאורה דמיירי בכלי זכוכית ע"ש] חשיב כשבר כלי ופסול אף אם הוא דק מן הדק שאינו מוציא משקין אבל מיכולה לקבל כשר ולפ"ז נראה דבכלי מתכות דחזקים הם לא נפסלו ע"י סדק מצד אחד דבודאי יכולין לקבל חמין עדיין אם לא כשנוטף טיף טיף ע"י הסדק דאז בודאי חשיב כנקב בכותם משקה ואפשר דגם בכלי חרס יש להקל דכמה פעמים יכולין לקבל חמין אף כשיש בהן סדק והרמב"ם ותוספתא דקערה הנ"ל יהיה מיירי בכלי זכוכית [וי"ל דזהו טעם המרדכי דאינו מחלק בין סדק לנקב דמיירי בכ"ח וכן התוספתא דקוז וקוד מיירי בכלי חרס ע"ש] ועוד יש לעיין דאפשר דהא דמשערינן

שער הציון

(יב) ח"א וע"ש שהביא ראיה לדעת הב"ח מפ"ה דפרה ויש לדחות דמיירי דנוזל טיף טיף דזה הוי כצונם משקה: (יג) מ"א בסוף סק"ג בשם התוספות ומה שכתבתי בשם י"א משום דהפמ"ג כתב דמר"ש ורמב"ם משמע דלא ס"ל כן: (יד) כן משמע מט"ז סק"א במה שכתב לענין חמת וכפישה שפחותין ע"ש וכן משמע מהגר"ז: (טו) אף דמח"א משמע דס"ל דיש לסמוך גם בשבר כלי גמורה על דעת הטור וב"י בשאין לו כלי אחר וכן משמע במטה יהודה דס"ל לדינא כהטור וב"י מ"מ לא רציתי לסתום כן דלא המיאו מקור לדבריהם והגר"א בביאורו משמע דפשיטא ליה לדינא כהח"א: (טו) וכלי שיש בה רק פגימה פשוט דודאי כשר לגמילה אך יזקדק ליטול מצד הפגם ולא מצד השני: (יז) מ"א: (יח) ס"י: (יט) ט"ז: (כ) תוספות ואור זרוע ומרדכי: (כא) ב"ח ואף שהמ"א המיא עוד דעה אחת דאפילו יחוד לא מהני לענ"ד אין להחמיר כ"כ דהרבה ראשונים לא ס"ל כן ואף יחוד לקבלה הוא רק חומרת הב"ח ואף מהר"ש גופא אין ראיה כ"כ כידוע להמעיין ורק בראש"א בחידושיו סתם להקל וכן כל הפוסקים שהזכרתי מקודם בסק"כ:

הגהות ותיקונים: א) מהלכות כלים הלכה י"ד:

ליקוטי דברי הרב א) ובשו"ע הרב סעיף ה' כתב: ויש מקילין בכל שבר כלי שיכול לקבל רביעית וכו' ויש לסמוך על דבריהם להקל בד"ס.
ב) בשו"ע הרב סעיף י"ב כתב דהעיקר כהט"ז שנסדק דינו כניקב.

ט סמ"ק י טור כ הרא"ש

לידים (יט) לפי שאינם*עשויין לקבל משקים ט[1]וה"ה (כ) לכובעים של לבדים (פי' נגד קשה פילטר"ו בלע"ז) אפי' כשהם קשים כ"כ שמקבלים מים ואינם זבים מהם מ"מ אינם עשוים לקבל מים ומ"מ (כא) ע"י הדחק*מותרים שעוברי דרכים רגילים לשתות (ה) בהם: ה 'כלי (כב) שתחלת תיקונו כך שאינו יכול לעמוד בלא סמיכה ואין משתמשין בו אלא ע"י סמיכה חשוב שפיר כלי [2]לפיכך כלי שהוא (כג) * מלא נקבים מתחתיו ופיו צר למעלה וכשמניח אדם אצבעו עליו אין המים יוצאים וכשמסירו המים יוצאים (כד) מותר ליטול ממנו אע"פ שאינו מחזיק כלום כיון שעשוי לקבלה בענין זה וזה עיקר תשמישו נקרא כלי: הגה וכ"ש כלי שיש בו ברזא (כה) כלי שיש בו ברזא (כו) למטה (כז) הואיל ומתחלה נעשה (כח) לקבל

שערי תשובה

בחדמת קודש אם סתם כלי נחושת בגדיל וכ"ח בחרסית חזר להכשרו הראשון:

באר היטב

שבולט כמו חלי עגולה כי לא נעשה לקבלה של"ה ט"ז מ"א: (ה) בהם. וכתב רש"ל ולא נהירא להתיר אפי' ע"י הדחק ולא עדיף משק וקופה דכובע אין עשוי לקבלה ט"ז וכ"כ דמש"א וכפ"ב מיקל בזה דכאן יכול לקבל מתחלתו ע"י הדחק ושק וקופה א"י לקבל

ביאור הלכה

בחמין היינו דוקא בדבר שמשמישו בחמין כמו קערה [וכמ"ש הר"ש חילוק זה בכלים פ"ג משנה ז' לענין אם סתם נקב נופח בדבר שמשמישו בחמין לא מהני ובלונו מהני] אבל בדבר שמשמישו תמיד בצונן לא משערינן בחמין כלל וצ"ע בכל זה. היולא מדברינו לענין אכלי זכוכית אם ע"י הסדק שוב אינו יכול להחזיק חמין במוכה פסול לגמרי אף כשהסדק הוא דק מן הדק ואינו מוציא משקה ואם יכול להחזיק בו חמין הרי הוא כלי עדיין ובשאר כלים כגון כלי מתכות ואפשר דה"ה בכלי חרס דין הסדק כמו הנקב*ולענין סתימה עיין במש"כ במ"ב בשם הט"ז וכ"כ בח"א ולא כמ"א ע"ש בא"ר והנה פשוט דכל אחד במינו בודאי מהני סתימה ומה דלא מהני טיט בכלי חרס הוא משום דלא נלרף בבבשן עיין ר"ש כלים פ"ג משנה ג' ועיין נ"א דלאו דוקא זפת דיש עוד דברים דמועיל הסתימה לענין טומאה וי"ל דה"ה כאן*ואף בשאר כלים יש דברים שמועיל בהן סתימה עיין ר"ה דף י"ט לענין כלי זכוכית שסתימה באבר ורק זפת לא מהני אלא בכלי חרס וגם זה צ"ע. דהר"ש פ"ג דכלים המיא תוספתא דבכלי מתכות שמשמישו בצונן מהני סתימה בזפת אלא דלפירוש הגר"א בתוספתא אם כונה אחרת בתוספתא זו ועיין ברמב"ם פרק כ' מהלכות כלים דמשמע דמפרש אותה בכלי חרס ועיין בראב"ד שם:

* מלא נקבים וכו'. עיין מ"ב מש"כ לענין דעת הרמב"ם וכבר התעוררו בזה המטה יהודה והגר"א. ועיין בט"ז וא"ר שהביאו בשם רש"ל שדעתו להתיר בכל טיטרוס לענין נטילה [ומחלק בין טומאה לנטילה דבנטילה כלי חשובה בצינון] ומ"מ למעשה נראה דיש לסמוך על הש"ע אחרי דהרא"ש והטור מסכימים להקל וכ"כ רבינו יונה בשם המפרשים אך אם הנקבים הם גדולים או בגליוו"ר שלנו נראה דיש להתיר לכתחלה אחרי דלדעת הרמב"ם גם לענין טומאה לא חשיב כלי:

עדיף משק וקופה דכובע אין עשוי לקבלה ט"ז וכ"כ דמש"א וכפ"ב מיקל בזה דכאן יכול לקבל מתחלתו ע"י הדחק ושק וקופה א"י לקבל

משנה ברורה

ותחלת עשייתן כך הוא ודמי לכלי שתחלת תיקונו כך שכפ"ה ולמה צריך תיקון ותירץ דאינו חשיב בית קבול שלהן* בלא תיקון מושב שכשאין בהם מים אין בהם חלל אלא מונח זה על זה: (יט) לפי שאינם עשויים. היינו דאינם עשויים כלל מתחלה לקבל בהן משקין: (כ) לכובעים של לבדים. היינו מה שאנו קורין קאפעלושין° וכן יארמעלקעס ואפילו הם של עור: (כא) ע"י הדחק מותרים. היינו כשהם קשים ואין המים זב מהם. ודע דהרש"ל חולק וס"ל דכובע לא נעשה לקבלה כלל ולא עדיף משק וקופה.[2] וכתב הח"א דבשעת דחק גדול כגון בדרך ואין לו כלי אחר מזה יטול ובלי ברכה [וכתב דאז יכרוך ידו במפה] אבל שלא בשעת דחק גדול יש להחמיר דגם עוברי דרכים בזמנינו אין שותין מאלה וכ"כ הפמ"ג דלא יברך על נטילה זו: ה (כב) שתחלת תיקונו כך. ר"ל שנעשה מתחלה להשתמש בה ע"י סמיכה: (כג) מלא נקבים. הנה מסתימת המחבר (כד) משמע דאין חילוק בין נקבים קטנים לגדולים דהואיל בעת שמניח האצבע עליו אין המים יוצאים מקרי שפיר כלי וכשר לנטילה ולפ"ז ה"ה בגליווע"ר°° שלנו שיש רק נקב אחד רחב למטה במקום יציאת המים וכשמסיר האצבע יוצאין המים בשפע ג"כ מותר (כג) אבל מלשון הרמב"ם [והובא בט"ז] משמע דדוקא כשהנקבים שמהן יוצאין המים הם דקין מאד שאף כשמסיר האצבע אין יוצאין המים מחמת זה רק מעט מעט באיחור גדול אבל כשהנקבים הם גדולים אסור וכ"ש בגליווע"ר שלנו דאסור*ועיין בבה"ל: (כד) מותר ליטול ממנו. דהיינו שמסיר האצבע והמים יוצאים מלמטה. כתבו האחרונים דאין ליטול ידיו מהכלי (שקורין גיסקאן °°°) דרך הדד [והיינו מה שעושין הדד בחלי עגולה] (כד) ודוקא כשהדד גבוה משפה של הכלי ומשום דאין הכלי מחזיק המשקה רק עד השפה לכן מהשפה ולמעלה אין שם כלי עליה אבל אם הדד שוה לשפת הכלי מותר ליטול גם מן הדד ואם הדד נמוך משפת הכלי יטול רק דרך הדד ולא מהשפה של הכלי ומשום דאין הכלי מקבל מים רק עד הדד נמצא למעלה מזה אין שם כלי עליה (כה)*ויש מקילין[2] בזה. וכל זה דוקא כשהדד הוא בחלי עגולה אבל אם הדד הוא כשפופרת (שקורין שנוי"ץ °°°°) אף שהוא בולט למעלה משפת הכלי (כו) משמע ממ"א*דמותר ליטול אף דרך הדד (כז) ויש אוסרין דרך הדד: (כה) כלי שיש בו ברזא. היינו מה שקורין (לאפי"ן °°°°°) (כח) או מה שקורין (האנדפא"ס °°°°°°) שיש לו יתד מלמטה ובשעה שרוצה ליטול ממנו דוחה היתד למעלה ונשפך המים (כט) רק שצריך ליזהר בכל שפיכה ושפיכה וכדלקמן בסוף ס"ט. ועיין במ"א לקמן סימן קס"ב דכשבולט מהאנדפאס צריך ליטול רביעית בבת אחת על היד: (כו) למטה. ר"ל אף בשוליה אפ"ה לא נתבטל ממנה שם כלי ע"י נקב זה ומותר ליטול בין דרך הברזא ובין למעלה דרך פי החבית: (כז) הואיל ומתחלה נעשה וכו'. וה"ה אם נעשה נקב בכלי המבטלו משם כלי ותיקן שם ברזא להשתמש דרך שם חשיב ג"כ כאלו נעשה מתחלה לכך כיון שעתה יחד הברזא נעשה כלי עי"ז [מ"א]: (כח) לקבל ע"י כך. ר"ל ע"י הברזא שתחוב שם מחזיק המים שלא ישפכו דרך הנקב (ל) ומוכח מאחרונים דבכלי של חרס צריך שיהיה הברזא מהודקת שלא יהא מנטפת דרך שם דאם מנטף טיף טיף לא עדיף מאלו לא היה שם ברזא כלל (לא) ואפילו ליטול דרך הנקב אסור אף שמחזיק רביעית מן הנקב ולמטה ובשאר כלים מותר ליטול דרך הנקב אם מחזיק רביעית

מתרגם: °מגבעות °°שפופרת עם שמי פיות °°°קומקוס או קנקן °°°°ליעור דק בכלי °°°°°ברזא °°°°°°חבית מים

שער הציון

(כב) מטה יהודה וכ"כ הגר"א: (כג) שם: (כד) מ"א וא"ר ודה"ח: (כה) מטה יהודה שמולק על דין הט"ז דמירי בנקב וכ"ש בזה: (כו) וכ"כ בח"א ועיין בפתיחה של הגריעב"ץ שמקיל אף כשהדד בחלי עגולה: (כז) כן משמע מא"ר וכ"כ בהה"ח: (כח) לחם תמודות וח"א: (כט) מ"א: (ל) עיין במהה"ש ומה שמילק בין כלי מתכות ע"ש ה"ה בשאר כלים שאינם של חרס כמו שכתבנו במ"ב סק"י לדעת המ"א: (לא) היינו לדעת המ"א שהסכים עם הרשב"א והבאנו לעיל במ"ב סק"י:

הגהות ותיקונים: א) לכובעים:

ליקוטי דברי הרב א) ובשו"ע הרב סעיף י"ב לא חילק בין זכוכית לשאר כלים, ושיעור בנסדק לשיטה א' במוציא משקה, ולשיטה ב' והוא עיקר בכונס משקה. ב) ובשו"ע הרב סעיף ח' כתב: ויש אוסרין אפילו בשעת הדחק ובסידור סדר נט"י הלכה יד פסק ג"כ שפסול לנט"י. ג) ובשו"ע הרב בסיף י' כתב כהאוסרין, וגם הרב בסידורו אות י"ב כתב כהאוסרין.

הלכות נטילת ידים סימן קנט

על ידי כך (טור וב"י): ו לא יתן מים לחבירו (כט) בחפניו שאין נוטלים אלא מן הכלי מוהוא הדין אם נטל ידו אחת מהכלי (ל) ושפך ממנה לידו אחרת דאינו כלום * ור"ת מתיר בזו כיון שתחלת נטילה לידו אחת היתה מן הכלי (לא) והוא שהיתה ידו הראשונה (לב) טהורה כגון ששפך עליה (לג) * רביעית (ו) בבת אחת: הגה ונהגו להקל כדברי ר"ת אבל הסברא הראשונה (לד) היא עיקר ולכן יש להחמיר (לה) לכתחלה: ז יצריך שיבואו המים מכח נותן לפיכך צנור (לו) שדולה מים מן היאור ושופך בו ונמשכים ממנו המים להשקות השדה אינו יכול ליתן ידיו לתוכו כדי שיקלחו המים עליהן מפני שאינם באים מכח אדם שכבר פסק כח השופך ואם משים ידיו קרוב למקום השפיכה אע"פ שאינו משים אותה תחת השפיכה ממש עלתה לו נטילה דכל זמן שהם קרובים למקום השפיכה עדיין (לז) מכחו הם באים. (לח) ואם הטביל ידיו לתוך הצנור הזה אינם טהורות מכח טבילה * מפני

ל פ"ק דיה"ס מ מהדמי פ"מ דברכות נ מולין ק"ז

באר היטב

אם לא שמזפתן ע"ש [וכן פסק בספר אליה רבה דלא כמהרש"ל]: (ו) בבת אחת. נראה פשוט שזהו בענין שהמים אינם מקובצים תוך פיסת היד אלא שופך על כל היד והמים נשפכים אבל אם הם מקובצים תוך היד פשיטא דנטמאו אעפ"י שהם רביעית דהא גב

משנה ברורה

רביעית ממנה ולמטה. ולפ"ז בהאמדפא"ס° שלנו שהברזא בשולי הכלי מלמטה אם אינה מהודקת ומטופטף המים דרך שם נחבטלה מלהיות כלי עד שיתקנה ואסור ליטול ממנה: ו (כט) בחפניו. ואפילו היו ידיו טהורות: (ל) ושפך ממנה. היינו אחר שכבר נגמר הנטילה מיד האחת שפך מהמים הנשאר תוך פיסת ידו על היד השניה (לג) להכי אינה כלום דלא נאה הנטילה מהכלי. ואם המזיק הידים זו תחת זו ושפך אחד על היד העליונה וממנה ממילא נשפך גם על היד השניה שתחתיה נטהרה ע"ז וכדלקמן בסימן קס"ב ס"ה דנטילה אחת הם: (לא) והוא שהיתה. דמבואר לקמן בסימן קס"ב דמים הראשונים שנופכן על ידו לשם נטילה הם עצמן נטמאו בנגיעתן בידיו וא"כ אם יפוף מיד אחת על ידו השניה לא יטהרו אותה כיון דהמים עצמן טמאים הם ולכן כתב שהיתה ידו הראשונה טהורה שאז לא נטמאו המים ששפך עליה: (לב) טהורה. כתבו האחרונים דעכ"פ לא התיר ר"ת אלא רק לשפוך מיד זו לחברתה אבל לא לשפשף וליגע דאם ישפשף ויגע בה אף שהיא טהורה הלא תהיה נטמאת בנגיעתה בחברתה: (לג) רביעית בב"א. ובכגון זה אף שהיתה טמאה נטהרה ידו בשפיכה אחת וגם המים עצמן לא נטמאו דרביעית בבת אחת עשוה כמקוה המטהרת שגם המים טהורים הם כדלקמן בסימן קס"ב ולכן יכול לשפוך ממים אלו גופם שנתקבץ לתוך פיסת ידו על יד השניה (לד) מיהו זה דוקא אם שפך הרביעית על ידו כראוי דהיינו כדין נטילה על כל היד מצפנים ומכסות דאלו שפך כולה רק לתוך פיסת ידו אין זה נטילה כראוי וידו הראשונה עצמה טמאה וגם המים נטמאו בה: (לד) היא עיקר. וכן הוא דעת ש"פ דלא כר"ת [הגר"א]: (לה) לכתחלה. ודש"לאהמיר אף בדיעבד וגם לדעת רמ"א הוא (לד)ב דוקא בשעת הדחק אבל בזמנינו לו מים יטול שנים ובלי ברכה: ז (לו) שדולה מים וכו'. ר"ל שדולה אדם מים מן היאור (לה)ד בדלי ושופך לתוך הצנור שיבואו ממנו לשדות ובא זה ליתן ידיו לתוך הצנור [רחוק ממקום ששופכין בו] כדי שיקלחו המים על ידיו (לו)ה וסובר שיחשב לו לנטילה: (לז) מכחו הם באים. ואף דצנו"י מכלי הוא דוקא (לז)ו כיון שהוא קרוב למקום השפיכה ששופך בדלי השוב מכח הכלי ג"כ ופשוט דאם שפך לתוך הצנור בכלי פסולה כגון במנוקב אף בנתן קרוב למקום השפיכה פסול דאינם באים מכלי אם לא באופן המבואר לקמיה: (לח) ואם הטביל ידיו. היינו שתחבן במים (לח)ז שנתכנסו בתוך הצנור ובא להכשירן מכח

מתרגם: °חצית מים

שער הציון

(לב) ואפילו אם נתכוין בעת נטילת הראשונה שישפוך המים גם על היד השניה [מ"א]: (לג) ט"ז וש"א אמנם פירוש הט"ז בזה דהרביעית שפך מקודם לטהר ידיו ואח"כ שפך עתה מחדש בשביל ידו השניה לכאורה תמוה דא"כ אלא מיירי בשפיכה זו גופא אף בפחות מרביעית נטהר ידו כגון בשני פעמים כשאר נטילות: (לד) רש"י ותר"י: (לה) וכמבואר לקמן בס"ג לכתחלה בעינן כותש טוטל לנטילה היכא דלא הוי כותש מתן: (לו) תר"י: (לז) דבוזמלין בלא"ה יש סברא לפסול וכדלקמיה בסט"ו : (לח) יו"ד סי' ר"ס סמ"ה[2]. וגם הגר"ז כתב כן דהמתבר ס"ל דאין על הצנור שם כלי:

הגהות ותיקונים: ב) סמ"ו: ג) צ"ל (ל"ע) השעה"צ בעמוד ב': ד) צ"ל (ל"ד): ה) צ"ל (ל"ה): ו) צ"ל (ל"ו): ז) צ"ל (ל"ז):

ליקוטי דברי הרב: א) ובשו"ע הרב סעיף י"ג פסק כהרמ"א דיש להחמיר לכתחילה.

(לט) שהם שאובים °וה״מ בדולה ששופך ונותן לתוך הצנור עצמו אבל אם נותן אותם (מ) חוץ לצנור וממשיך אותם לצנור והטביל בו ידיו טהורות דשאובים (מא) שהמשיכוה (מב) כשרה. ואפילו דולה ונותן (מג) לתוך החריץ עצמו °אם הדלי נקוב מאחוריו (ז) (מד) בכונס משקה ובעוד ששופך דרך פיו לצנור מקלח מאחוריו ליאור מטביל בו את הידים וטהורות דחשיבי כאילו הטביל ביאור דנצוק זה (מה) מחבר הכלי ליאור וחשיבי מים שבצנור מחוברים למימי היאור אע״ג דנצוק כזה לא חשיב חבור (מו) לענין טבילה (מז) °ויש חולקין בזה ואומרים דגם לנט״י לא חשיב חיבור: הגה אין ליטול ידיו מאותן אצניס (מח) הקבועים (ח) לכותל ועשה להם בית קבול וברזא*אבל אם היו (מט) כלי תחלה וחברם לכותל (נ) נוטלין ממנו (אגולה פ׳ המוכר בית): ח (נא) אם הכניס ידיו לתוך כלי של מים

ם הרא״ה ע״ש בגמרא פ הר״ף לגירסתו והרמב״ם

באר היטב

נטמאו ואין תקנה להם אפילו אם ישפוך עוד עליהם כדלקמן ט״ז: (ז) בכ״מ. וה״ה אם הוא בספינה ואינו יכול להטביל ידיו בים יקח כלי שיניקב בכ״מ ודולה מהים ומטביל ידיו בתוך הכלי שמי הכלי מחוברים למי הים הואיל ומימיו נוטפין דרך הנקב ש״ג: (ח) לכותל. דלא היה שם כלי עליו בתלוש. וט״ז הקשה עליו דלנט״י יש לנו להקל דהוי כלי אפי׳ קבעו תחלה ע״ש. כתב ע״ת

משנה ברורה

מכח טבילה כמבואר לקמיה בסי״ד דטבילה נמי מהני לידים כשטובלן במעין או במקוה: (לט) שהם שאובין. ואין מכשירין מכח טבילה אלא במים הכשרין לטבילת הגוף ועיין לקמן בסט״ז דהראב״ד מכשיר בשאובין ארבעים סאה בקרקע אך דבאמת רבים פליגי עליה כמ״ש שם בבה״ל: (מ) חוץ לצינור וממשיך. ושיעור ההמשכה שיתבטל שם שאובין ע״ז הוא ג׳ טפחים [פמ״ג מיו״ד סי׳ ר״א סל״ו״] ומחמת הצנור עצמו לא הוי שאובין דמיירי שלא היה עליו שם כלי כגון שלא נעשו בו (לט)[ב] ד׳ שפות לקבל בתוכו דאלו היה הצנור עצמו כלי לא מהני ההמשכה דהא שאובין הן מחמת זה הצנור גופא ואין שייך שם טבילה כלל: (מא) שהמשיכוה. ואף לענין טבילת הגוף מחמירין בזה אם היו כל המים שאובין אף שהמשיכוה כמ״ש ביו״ד סימן ר״א בנטילה דרבנן סמכו להקל על דעת המחמירין שם [מ״א וש״א] : (מב) כשרה. ודוקא שיש בו מ׳ סאה [רש״ל וא״ר] דאף למאן דמיקל לקמן בסי״ד בפחות מזה הלא עיקר הדין דע״י המשכה ג״כ קולא היא ולא מקילינן כולי האי. וגם צריך שיהיו המים מכונסין (מ) ולא זוחלין והיינו שיסתום בסוף הצנור שיתכנסו המים: (מג) לתוך החריץ. ר״ל לתוך החריץ של הצנור: (מד) בכונס משקה. ומבואר לעיל בס״א דכשמוציא טיף אחר טיף כונס משקה הוא[א](מא) ויש רוצים לומר דבכאן צריך שיהיה גדול קצת שיהא נראה הקילוח דאז חשיב מחובר למימי היאור ועיין בב״י לעיל בראש הסימן במה שהביא בשם מהרי״ק דלפי זה הוי השיעור בנקב כעדשה: (מה) מחבר הכלי ליאור. וה״ה אם בא בספינה ואינו מגיע להטביל ידיו במי הים ואין לו כלי אלא רק כלי מנוקב ככונס משקה דולה בו מן הים ומטביל ידיו בו שמימי הכלי מחוברים למי הים ע״י שהמים נוטפים דרך הנקב [ש״ג ומ״א]: (מו) לענין טבילה. דגילוק אינו חיבור שם כלל וגם באופן דמהני שם עירוב לחבר המים הוא בשיעור גדול ולא ע״י גילוק דק כזה: (מז) ויש חולקין. ורש״ל הסכים כדעה זו מ״מ[ב] בשעת הדחק

מתרגם: °לינור המחובר לחבית °°חבית

שער הציון

(לט) ע״ת ופמ״ג וש״א: (מ) הגר״ז: (מא) התוספות בפרק בא סימן מסתפקין בזה והובא בב״י ומלשון רש״י כאן משמע ג״כ קצת הכי אמנם מלשון רבינו יונה משמע כפירוש הראשון שכתבתי בפנים וכן משתמע לשון הגמרא: (מב) כן משמע מאחרונים: (מג) א״ר ופמ״ג וש״א: (מד) מ״א ומו״ק: (מה) דה״ח ואף שבפמ״ג הניח זה בצ״ע זהו משום דמצדד שם שמא אין ד״ז בכלל מיקרב לגבי דולא ויש לחוש לשאובין אם יש שם חשש כלי אבל לפי הידוע מלאכת הפלומ״פ כעת אין שם כלי כלל למטה בפלומ״פ ומהני לזה גילוק חיבור. ומ״מ אם יש לו כלי ליטול ידיו אין כדאי להקל בנטילה ע״י גילוק: (מו) ואף דהט״ז הקשה על דין זה עיין בחמד משה ובנהר שלום ובפמ״ג שתירלו דברי הרמ״א: (מז) ובהכי נימא דלא יסתור לזה מק״מ ולפי מה שפירש שם הב״ח דאפילו בשיש ארבעים סאה אין לבטל בו וחה הוכרחנו לשיטת הגר״א שם דאיירי בקבעו ולבסוף תקנו: (מח) כן מוכח מע״מ דכתב דאין לבטל בו משום שאובין ולדבריו נימא שלא יסתור דברי הפמ״ג:

הגהות ותיקונים: א) סמ״ה: ב) צ״ל (ל״מ) השעה״צ בעמוד א׳:

ליקוטי דברי הרב: א) ובשו״ע הרב סעיף ט״ז כתב כהשו״ע דהשיעור ככונס משקה. ב) ובשו״ע הרב שם כותב במוסגר דהעיקר כסברא הראשונה דחשוב חיבור לגבי נט״י, ורק אם אפשר בקל להטביל ידיו בים לא יעשה כן, אלא יטבול משום דיש חולקין, ומהיות טוב אל תקרא רע.

הלכות נטילת ידים סימן קנט

ושכשך ידיו בהם * [צ]אם הכלי מחובר (ט) לקרקע (נב) לא עלתה לו נטילה ואם אינו מחובר לקרקע (נג) [ק]י"א שעלתה לו נטילה (נד) [ר]וי"א שלא עלתה לו (נה) [ש]ובשעת הדחק (נו) יכול לסמוך על דברי (י) המתירים*ואם אח"כ נזדמן לו ליטול בדרך נטילה (נז) * נוטל בלא ברכה: **ט** [ת]חבית שיש בה מים (נח) מניחה על (יא) ברכיו (נט) ונוטל ממנה לידים * ואם היתה (ס) מוטה (יב) בארץ והמים מקלחים ממנה או שעומדת והמים יוצאים (סא) דרך הנקב שבה ונתן ידיו שם (סב) לא עלתה לו נטילה [א]ואם היתה ברזא (פי' דבר סותם הנקב ספי"ה בלע"ז) בנקב והסירה וקבל המים על ידיו (סג) חשיב כח גברא וצריך להחזירה ולהסירה (סד) * בכל שפיכה (יג) [ג] ושפיכה:

[צ] הרמב"ם פסק הרמב"ן ק ה"ג ר טור והגמ"י ומס"ק[ב] ש כ"י ת ספ"ק דידיס א הרא"ש סס[ד] והמרדכי סס[ה]

באר היטב

שאין ליטול מפלומפי"ן שאינם כלי ס"ב ע"ש: (ט) לקרקע. דה"ל כמו טבילה וטבילה בשאובין ליכא: (י) המתירים. ורש"ל כתב דאפי' בשעת הדחק אין ליטול בתוך כלי ואם נטל צריך לחזור ולברך ואל תשגיח בדברי הקאר"ו עכ"ל ט"ז: (יא) ברכיו. ומנענע בברכיו כל פעם שיצאו המים: (יב) בארץ. פי' שנתגלגלה מאליה: (יג) ושפיכה.

שערי תשובה

*[ג] ושפיכה. עבה"ט ועיין בנ"ב מ"ת סימן קמ"ב שכתב להוסיף

משנה ברורה

בכלי במקום טבילה משום דס"ל דבעינן בטבילה כח גברא והיינו שיצאו המים על ידיו מכח אדם שטופך עליהם וכנ"ל וסברת המקילין בזה משום דסברא להו דלא בעי כח שופך על ידיו בטבילה ורק שיטול מכלי ולכן טבילה בתוכו (מט) תשיב להו (נ) כמו טבילה ממנה: (נב) לא עלתה נטילה. היינו אף לאותן דסברא להו דטבילה בכלי כבטבילה הוא היכא שחיבר הכלי להקרקע גרע דגרא דבא להכשיר מטעם טבילה כמו במקוה וטבילה בשאובין ליכא ועיין בבה"ל: (נג) י"א שעלתה. ולא בעינן מים אלא (נא) כשיעור רביעית דבטבילה ממש תשיב לידיהו (נב) וכח שופך ס"ל דלא בעינן בטבילה": (נד) וי"א וכו'. ואפילו יש בהם ארבעים סאה והטעם משום דבעינן כח שופך שיתן על הידים דוקא וכנ"ל (נג) וגם דמדמינן לקידוש ידים דמקדש דקי"ל דפסול לטבול הידים בתוך הכיור כדאיתא בזבחים [כ"ב א]: (נה) ובשעת הדחק. כגון שאין לו כלי אחרת וכלי זו אינו יכול לטבלה: (נו) יכול לסמוך. וט"ז הביא בשם רש"ל דחולק ע"ז ודעתו דגם בשעת הדחק אין לסמוך ע"ז דכל הפוסקים חולקים על זה וכן משמע מהגר"א. וגראה דאפילו מי שירצה לסמוך בשעת הדחק להקל כדברי הט"ע מ"מ לא יברך על טבילה זו ומצאתי שגם הגר"ז וח"א הסכימו כן עוד כתבו דיאכל אז (נד) ע"י שיכרוך ידיו במפה: (נז) נוטל בלא ברכה. דשמא הלכה כהמקילין וכבר יצא ע"י מה שנשכשך ידיו בהם (נה) לשם טבילה: **ט** (נח) מניחה על ברכיו. והיינו (נו) דרולה ליטול שני ידיו כאחד ואין לו אחר שיטול עליהם: (נט) ונוטל ממנה. ומנענע*בברכיו כל פעם שיצאו המים [מ"א] והיינו לכתחלה דבאופן זה כשר (נז) לכו"ע דמכחו ממש באים בכל שפיכה ושפיכה מיהו אף אם לא הטה אלא פ"א בתחלה בדיעבד כשר לפי מה שכתב המחבר לקמיה בסעיף י': (ס) מוטה בארץ. היינו שלא ע"י אדם (נח) אלא מעצמה נתגלגלה דאלו בא הקילוח מתחלה ע"י הטיית אדם מכשיר המחבר לקמיה בס"י דתשיב כח גברא: (סא) דרך נקב שבה. שנעשה (נט) בשביל ברזא ונפל הברזא והמים יוצאין מעצמן: (סב) לא עלתה. דצריך שיצאו על ידיו מכח איזה נותן ולא שיצאו מאליהן: (סג) חשיב שפיר וכו'. כיון דע"י הסרתו מקלחין המים: (סד) בכל שפיכה ושפיכה. פי' רש"ל והגר"א מחמירין אף בשעת הדחק כמ"ש לעיל וכ"ש בזה וכן

שער הציון

(מט) ומ"מ לעיל בגיטין גם הם מודים דלא תשיבי נטילה משום דבלא"ה לא בא שם מכח כלי ג"כ כשנפסק כח השופך וכנ"ל: (נ) זהו לפי דעת כמה פוסקים בטעם הבה"ג: (נא) ט"ז וא"ר בכמה ראיות דלא כב"מ דמצריך ארבעים סאה ואמתא המעיין היטב בא"ז תשב לפניו יראה דכונה אחרת יש שם בדבריו ולא כמו שכתוב בהג"א משמו: (נב) כן פירשו רוב הפוסקים טעם הבה"ג. וי"א עוד דטעמו דחשב כח גברא במה שמשכשך ידיו בכלי [טעם זה הוכר בשאובין ורוקח ומרדכי וריטב"א חולין ק"ז]: (נג) הריטב"א שם בשמקצתו דמטעם זה אסור אף דחשיב ליה לכח גברא: (נד) היינו דבשעת הדחק נצרף לזה גם דעת הרמב"ם המיקל ע"י כריכת המפה ואף בנתחה דעת הרמב"ם שהלכה כמחומר בקפ"ג מ"מ בגילוף טבילה זו מסתברא שיש לסמוך ע"ז: (נה) עיין בבה"ל: (נו) מרדכי"ס: (נז) פמ"ג ודגמ"ר עיי"ש: (נח) ממ"א וש"א: (נט) מ"א דכן נראה לומר

* ואם היתה מוטה בארץ. בחידושי רע"א הגיה בל"ע על המחבר דסתם בזה לאיסור ולי"א בס"ח דלא קפדינן אכח גברא גם בזה כשר והמחבר כתב לעיל דבשעת הדחק יש לסמוך עליהם להקל ובדשב"א דהוא בעל הי"א ההוא כתב בהדיא להתיר גם כאן וכן הקשה הפמ"ג ובביאור הגר"א הביא ג"כ דלהרי"א הנ"ל מותר בזה ולהלכה נראה דעיקר כפסק המחבר כאן דהמרדכי פי' דעת הבה"ג דמכשיר לטבול בתוך הכלי הוא משום דחשיב זאת כח גברא מה שמשכשך ידיו בכלי ובדבריו כתב גם הריטב"א וכן מצאתי בתשבול וברוקח ולפי דבריהם הבה"ג אינו חולק כלל על שאר הפוסקים דמצרכי כח גברא וכפסק"ה דמימרא דרבא בחולין ק"ז וא"כ לדבריהם בזה דהמים מקלחין מעליהן[ב] לכו"ע אסור והרשב"א ימיראה הוא דמתיר בזה [ואפשר דזהו ג"כ טעם המחבר דסתם בזה להתיר לאף דלא הביא בנ"י שיטת המרדכי סבר ליה מסברא דבכלי עדיף טפי ולא רצה להקל אלא במה שנמצא בבה"ג בהדיא וכן מצדד הפמ"ג] וע"כ אין להקל בזה וכפסק המחבר ובפרט דגם בטובל בכלי סתומו האחרונים: * בכל שפיכה ושפיכה. עיין במ"ב ומ"מ נראה דבדיעבד

* אם הכלי מחובר לקרקע וכו'. עיין במ"ב הטעם והוא מע"ת ודרישה והביאם הא"ר וכן בפמ"ג ועיין בע"ת שכתב דמלבוש משמע דדוקא כשהיה מחובר מעיקרא קודם שהקק [ומשום דאין עליה שם כלי כלל וכנ"ל בס"ז לכן לא מועיל בה הטבילה במקום נטילה ומשום טבילה עצמה דלא מהני אפשר משום דבא מתחלה המים למקום זה ע"י כלי והוי שאובין א"נ משום דלית בה מ' סאה לכך ס"ל להמיר בזה] אבל בחקקו ולבסוף קבעו כמו דמותר ליטול ממנה דרך הבראה כנ"ל בס"ז דכלי הוא כן מותר גם"כ לטבול בתוכה. והנה אף שהע"ת כתב על הלבוש דלא נהירא מצאתי בדברי הגר"א שכתב כן בהדיא ובאמת אף דמלבוש המחבר משמע קצת כדברי האחרונים הנ"ל ברמב"ן ובשב"א גופא שמהם הוא מקור הדין יותר נראה כפירוש הגר"א דלא בא לחדש גזרה משום דגראה כטובל אלא משום דאין עי"ז שם כלי לנטילה דמחקק במחובר לקרקע ע"כ ההכשר לאו משום נטילה אלא משום טבילה וטבילה אין בזה דעכ"פ שאובין הן שנאבו בדלי לתוך זה הכלי ומדמין אותה לנטילת הגוף דלימא בשאובין ובריטב"א מוכח בהדיא כן ע"ש: * נוטל בלא ברכה. עיין במ"ב והנה אף שהט"ז בשם רש"ל דחה לגמרי דעת המחבר ולריך לחזור ולברך מ"מ לדינא אין לזוז מדברי המחבר דכל עיקר טעם החולקין עליו משום דהוא נגד קוביא דחולין דמפשטו משמע דפסול בלי כח גברא וכמ"ש הרש"ל שם ולפי הנ"ל דכמה ראשונים יסבו לדבריו ואמרו דג"ז חשיב כח גברא ע"י השכשוך שמשכשך ידיו בהמים ומדהעתיקו לדבריו משמע לכאורה דס"ל כוותי' בזה ואף דהא"ר הביא כמה וכמה ראשונים דפליגי עליה עכ"פ בדיעבד נוהגי אין לחזור ולברך:

ביאור הלכה

שער הציון

הגהות ותיקונים: א) כ"א: ב) מאליהן: ג) וסמ"ג: ד) פ"ח דחולין: ה) פ"ח דברכות: *[יג]

ליקוטי דברי הרב א) בשו"ע הרב סעיף י"ז כתב רק שיכול ליטול דרך הברזא, אבל אם הכניס ידיו לתוך הכלי ושכשכן במים לא עלתה לו נטילה.

הלכות נטילת ידים סימן קנט

ב פ"ק דיומא
ג סס ד תוס' והרא"ש ה הרמב"ן והרשב"א ו מגיגה י"ם ז מיי' פ"ט מהלכות מקואות והרא"ש

ל (סה) [ב]אם הטה חבית מלאה מים (סו) והלך וישב לו והחבית שופכת מים כל היום מחמת הטייתו ונטל ידיו ממנו (סז) * עלתה לו (יד) נטילה: **יא** [ג]הכל כשרים ליתן מים לידים אפי' (סח) חש"ו (סט) עו"ג (טו) ונדה (ואיכא מ"ד דקטן פחות מבן שש (ע) דינו כקוף) (הגהות אשירי פ"ג דברכות): **יב** אם הקוף (פי' (עא) מין חיה שיש"ה בלע"ז) נותן מים לידים (עב) [ד]יש פוסלים (עג) [ה]ויש מכשירים ונראים דבריהם. (ומ"מ (עד) יש (טז) להחמיר): **יג** (עה) * [ו]ולכתחלה (יז) יכוין הנוטל לנטילה המכשרת לאכילה. (עו) (וכוונת נותן נמי מועיל אפילו לכתחלה אפילו שלא כוון הנוטל כלל) (רשב"א סי' תק"י): **יד** [ז]הטביל ידיו (עז) במי (יח) מעין (עח) אפי' אין בו מ' סאה עלתה לו טבילה (עט) כל שמתכסין ידיו בהם

שערי תשובה

מזה דמשמע כלי אפילו בעת הסרת הנרזא ממוכו. ועיין בשו"ת מיי אפריס חלק יו"ד סימן נ"ג שאין זה ראיה לענין מקוה דהכא כן הוא דרך תשמישו להריק מה שבכלי ע"י נקב הזה ואין זה מגרע כח הכלי וכן מבואר לעיל סעיף ה' בהג"ה וכ"ש כלי שיש בו נרזא כו' ע"ש:

באר היטב

והי"ה בכיור נחושת עם תרנגול דיש ליקח התרנגול בכל שפיכה ושפיכה והי"ה אם עשוי בענין שא"א ליקח יסגב אותו בכל שפיכה ושפיכה ע"מ עיין שבנה"ג: (יד) נטילה. ואע"ג דבס"ט כתב דקלוח ראשון לבד חשיב כח גברא שאני התם דלא עשה מעשה בגוף המים רק שהסיר הנרזא המונעת לגמת אבל הכא שעשה מעשה בגוף המים ומחמת הטייתו שופכין מיקרי כח גברא עמ"א: (טו) ונדה. ורש"ל כתב אשרי מי שיכול להזהר שלא ליטול מן המים אפי' שאינן עובד כוכבים או נדה וכ"ש שלא ליטול ידיו מהם עכ"ל רש"ל בפרק כל הבשר סי' נ"ה וכ"כ הט"ז משמו וע"ת ע"ש. ומ"א כתב וז"ל דוקא כשיולק על ידיו אבל אם מניח המים בכלי ליח לן בה ע"ש. ול"ע דהא מהרש"ל כתב בהדיא אפי' שאינן וכו' וכ"ש שלא ליטול ידיו מהם ע"ש: (טו) להחמיר. ובדיעבד כשר ואע"ג דבי"ד ס"ס ב' פסל שחיטת קוף ש"ה דשחיטה דאורייתא: (יז) יכוין. ואפילו בדיעבד צריך לחזור וליטול אם לא כוון רש"ל ומ"א: (יח) מעין.

ביאור הלכה

דבדיעבד אם לא עשה כן והוא חוזר ונוטל ידיו לא יברך ענט"י כי במאור הגר"א מצדד לדעת הרמב"ם די אם השפיכה ראשונה בא מכח גברא: * עלתה לו נטילה. המחבר סתם בזה בלי שום חולק וכן הסכימו האחרונים [מ"א וא"ר וש"א ועיין מש"כ בטעם המחבר דש"ל דכו"ע מודים בזה] אבל הגר"א הוכיח דבמחלוקת שנויה דהאוסרין בסי"ב בקוף ה"ג בזה לדידהו לא חשבינן זאת לכח גברא [דשני אלו הדיינין נשנו במסכת ידיים במחלוקת רבנן ור"י כמבואר בב"י] וא"כ המחמירין שם ה"ג בכאן והנה ברוקא כתוב בהדיא כמו דמפרש הגר"א וכן הוא ברש"ל וכן נראה מפשטיות לשון המשנה וכן מסמ"ג ושאר הראשונים האוסרין וע"כ נראה דלכתחילה טוב להחמיר בזה: * ולכתחלה יכוין וכו'. עיין במ"ב דכשאין לו מים וכו' ואם יש לו מים משמע מרמ"א לעיל בסימן קי"ח ס"ז דצריך ליטול ידיו שנית והיינו כדי לגמת דעת הרשב"א אבל לא יברך (וע"ש במ"א הטעם דשמא כבר יצא בהרא"ה וסייעתו) ונראה דטוב שיטמא ידיו כדי שיתחייב ודאי בנטילה שניה ויוכל לברך:

המים שהגיע אותם ומחמת הטייתו נשפכין כ"ז שנשפכין מהחבית בקילוח לעולם חשיב בא מכחו: (סז) עלתה לו נטילה. עיין בבה"ל[א] שטוב להחמיר בזה לכתחלה: **יא** (סח) חש"ו. דאינם בני דעת: (סט) עו"ג ונדה. אף דבנוטל ידיים לתרומה אסור על ידיהם דמטמאין המים במשא [נדה מדאורייתא ואידך חכמים גזרו עליהם טומאה] (סג) בנטילה לאוכלין לא גזרו וי"א משום דבזמנינו תמיד כל המים טמאין שכולנו טמאי מתים לכן לא חשו לזה וכתבו האחרונים*דמ"מ לכתחלה טוב ליזהר (סד) שלא ליטול ידיים מהם: (ע) דינו כקוף. המבואר לקמיה דיש פוסלין בו והוא משום דקטן בזה אין בו דעת כלל. ובמאור הגר"א משמע[ב]דאין להחמיר בזה ולא דמי לקוף דאין נוטלין ממנו דלאו אדם הוא ולית כאן כח גברא משא"כ בזה ואף דאין בו דעת לא גרע משוטה: **יב** (עא) מין חיה. ויש בה (סה) קצת דעת לתשמישים: (עב) יש פוסלין. דאין כאן כח גברא: (עג) ויש מכשירין. ס"ל דלא בעינן שיהא על ידיו רק מכח נותן: (עד) יש להחמיר. ובדיעבד כשר [מ"א] ובא"ר כתב[ג]דגם בדיעבד יחזור ויטול בלי ברכה אלא דאם אין לו מים יש לסמוך על נטילה זו: **יג** (עה) ולכתחלה יכוין. והמ"א כתב לפסול אף בדיעבד אם לא כוונו כלל עי"ש אבל הגר"א בקא"ח ס"ז הסכים כהסוברין[ד]דבלא כונה כשר וכן הוא דעת (סו) רוב הראשונים*ובדיעבד בודאי יש להקל כשאין לו מים ליטול שנית כדעת המחבר אח"כ מלאתי שכן כתב במאמר מרדכי: (עו) וכוונת נותן וכו'. ואם היה הנותן (סז) פחות מבן שש*משמע מהפוסקים דאין מועיל כונתו: **יד** (עז) במי מעין. היינו בכל מימות הנוצעין (סח) אף שהם נזחלין למרחוק: (עח) אפילו אין בו וכו'. דנמ' סאה פשיטא דמהני אפילו בשאר מימות שאינם נוצעין: (עט) כל שמתכסין. וכמו (סט) לענין טבילת כלים דקי"ל דמעין מטהר בכל שהוא כל שמתכסין בו

שער הציון

מתרגם: °נרזא

לדעת סמ"ג דאוקר בנקב כל שהוא משום שבר כלי אפילו ליטול דרך הנקב כמ"ש בב"י: (ס) לקמן בסי' קס"ב והגר"ז בסי' זה: (סא) בין שהסיר הנרזא בעת הנטילה או שהסבנו ומכוין הנקב [פמ"ג] והתחלת השקל בסימן קי"ט ס"ה[ב]: כתב דאינו מוחר רק כשהסיר הנרזא ונוטל דרך שם: (סב) לנוח ומ"א וש"א: (סג) עיין בב"י והגר"א: (סד) הכרעת המ"א וכ"כ[ג]הגר"ז ודה"ח: (סה) ובכ"מ נתפתק אם דוקא קוף משום דבר תשמיש הוא קצת או אורחא דמלתא נקט וה"ה שאר בעלי חיים: (סו) דמלבד דעת הרא"ה החולק על הרשב"א בזה והב"י הביא כן משב"ל מלאתי ברבינו יונתן שהביא כן מהרא"ש ורא"ש בתשובה והסכים עמהם שהוא פשוט וכן בפירוש ר"ח בחגיגה משמע פשוט דא"ל כונה והביא כן מירושלמי וגם הב"י כתב שכן נראה דעת כל הפוסקים: (סז) ולענין חרש ושוטה אם מועיל כונתם לחוד[ד]יש לעיין עיין ב"י והגר"א: (סח) הגר"א וכ"כ בתשובל: (סט) ב"י ועיין במאור הגר"א שהכריע ג"כ מה בספק השו"ע וכתב דכו"ע מודים בזה:

הגהות ותיקונים: א) כשפוחחו: ב) ס"ג:

ליקוטי דברי הרב א) ובשו"ע הרב סעיף י"ט סתם כמהחבר ולא כתב שטוב להחמיר. ב) ובשו"ע הרב סעיף כ' כתב: ואם הנותן הוא פחות מבן שש יש מי שאומר שדינו כקוף וכו', ובסידור כתב: ואפילו אם הוא קטן אם הוא מבן ו' שנים ולמעלה שיש בו דעת קצת. ג) ובשו"ע הרב שם פסק כהמג"א דבדיעבד יש להקל בד"ס. ד) ובשו"ע הרב שם כתב: דבקטן פחות מבן שש בדיעבד יש לסמוך וכו', והוא שהנוטל מתכוון לשם נטילה המכשרת לאכילה. ה) בסידור הרב כתב באות ט"ו אבל אם הקלוח דק בענין שאין מספיק להגיע המים לכל שטח היד וכו' בשפיכה אחת מקילוח ראשון לבדו וכו' אין ליטול ממנו לידים. ו) ובשו"ע הרב סעיף כ' כתב בסוגריים, שמי שיכול להזהר אף בהבאת המים ע"י גוי אשריו. ז) ובשו"ע הרב סעיף כ' כתב שחרש ושוטה מועלת כוונתם אע"פ שהניטל אינו מתכוין.

הלכות נטילת ידים סימן קנט

(פ) בבת אחת ואם הטבילם (פא) במי (יט) מקוה [ח]י"א (פב) שדינו (כ) כמעין [ט]וי"א (פג) שצריך מ' סאה ונקטינן (פד) כדברי המיקל. * (ויש להחמיר (פה) לכתחלה): **טו** מי גשמים (פו) שהם זוחלים (פי' נמשכים והולכים שאינם מכונסים) (פז) ויש בהם מ' סאה (פח) [י]יש (כא) להסתפק אם טובל בהם ידיו: **טז** מ' סאה מים שאובים (כב) (פט) שבקרקע להרמב"ם (צ) [כ]אין מטבילין בהם את הידים * ולהראב"ד מטבילין ושאובה (צא) שהמשיכוה כולה גם [ל]להרמב"ם מטבילין בהם הידים: **יז** [מ]לא יטול מהנהר מים בידו אחת ויתן על ידו השנית לפי שאין כאן (צב) לא נטילה ולא טבילה: **יח** [נ]ידו אחת (כג) (צג) בנטילה וידו אחת בטבילה ידיו טהורות: **יט** [ס]המטביל ידיו (צד) א"צ שתי פעמים (צה) ולא ניגוב ולא להגביה ידיו: **כ** [ע]המטביל ידיו (צו) אינו מברך על טבילת ידים אלא על נט"י (צז) וי"א דמברכין על טבילת ידים [או על שטיפת ידיס] וכן (כד) עיקר (טור ומרדכי פ' אלו דברים וסמ"ג ואגור):

ח רמיו יונה והרשב"א ם רש"י ומרדכי פ"ח דברכות י לדעת רש"י והרשב"א ולהרמב"ם פשיטא דאין טונלין כ נפ"ו מה"ב ל פ"ד מהלכות מקואות ם הרשב"א ום"ה נ שם נמ"ה ם מוי חוס[א] פ"ב דמס' ידיס ומרדכי פ"ח דברכות ע הרשב"א ור' יונה

באר היטב

דמעין מטהר בכל שהוא ואפילו כל גופו טובל בהם: (יט) מקוה. היינו מי גשמים המכונסים בבור: (כ) כמעין. זהו דעת הר"י דס"ל אף בכלים די בטבילה ברביעית אם מתכסים שם אלא שתכמיס הגריכו בהם מ' סאה מ"מ בטבילת ידיס שאינו אלא מדרבנן די ברביעית ויש אומרים שצריך מ' סאה הוא הרמב"ם דס"ל שצריך

משנה ברורה

בו וכ"ש בנטילה דרבנן וגם דבטבילת הגוף נמי לבמה פוסקים א"ל במעין מ' סאה דוקא אלא כשיעור שיתכסה גופו של כל אדם לפי מה שהוא ואף דלא קי"ל כן עכ"פ בנט"י יש להקל: (פ) בבת אחת. דאף דכשר לטובלן אחת אחת וכמו בפי"ח*שיעור המים (ע) צריך שיהיו ראויין לטובלן בבת אחת: (פא) במי מקוה. שאינם נובעין אלא שנתכנסו במקום אחד ממי גשמים או הפשרת שלגים ואם הם עכורים הרבה עיין לקמן סימן ק"ס ס"ט: (פב) שדינו כמעין. דמדאורייתא אף במים מכונסין סגי לטבילת כלים ברביעית אם הם כלים קטנים שמתכסין בהמים ורק חכמים הגריכו בהם מ' סאה כמו בטבילת הגוף ולענין נטילה דרבנן (עא) לא החמירו (ר"י): (פג) שצריך מ' סאה. דס"ל דכיון דבטלו רבנן טבילה בפחות מן מ' סאה במים מכונסין שוב אין בו טבילה כלל לכל דבר [מוספות]: (פד) כדברי המיקל. דדברי סופרים הוא: (פה) לכתחלה. אבל בדיעבד או בשעת הדחק יש להקל. [מ"א] ועיין בה"ל: **טו** (פו) שהם זוחלין. דמי גשמים אינם מטהרין בזוחלין אלא במכונסין: (פז) ויש בהם וכו'. ר"ל (עב) אפילו בים בהם מ' סאה יש להסתפק אם מהני לטבילת ידיס והיינו אפי' להמקילין לעיל לענין מקוה בשאין מ' סאה אפשר דהכא גרע טפי דהתם עכ"פ מן התורה לא בעינן לטבילת כלים ארבעים סאה והכא מן התורה פסול אף לטבילת כלים במי גשמים זוחלין דאלו (עג) להמחמירין לעיל וסברי דבעינן דוקא מ' סאה כמו בטבילת כל הגוף פשיטא דזוחלין לא מהני: (פח) יש להסתפק וכו'.ב וע"כ (עד) יחזור ויטול אלא ברכה והגר"א פסק דלכו"ע זוחלין לא מהני כלל: **טז** (פט) שבקרקע. אבל (עה) בכלי המחוברת לקרקע אין בה טבילה לכו"ע דאין טובלין בכלים ועיין לעיל סעיף מ': (צ) אין מטבילין. דבעינן מים הכשרים לטבילת הגוף וטעם הראב"ד הוא משום דמליגו לענין טבילת בעלי קריין לד"ת שטבילתן מדרבנן דמותר בשאובין שבקרקע דלעיל בסימן פ"ח בב"י: (צא) שהמשיכוה כולה. ר"ל דאף אם היתה כולה שאובין רק שהמשיך את המים דרך הקרקע למקום אחר כשר בזה וכנ"ל בסעיף ז': **יז** (צב) לא נטילה. דנטילה מכלי בעינן והכא לא נטל (עו) כלל מהכלי: **יח** (צג) בנטילה. פי' שנטל ידו אחת מכלי כדין והשניה טבל בנהר או במקוה ולענין הברכה מברך בזה על נט"י אף לדעת הרמ"א לקמן כיון שידו אחת היתה בנטילה [אחרונים]: **יט** (צד) א"צ שתי פעמים וכו'. דכל אלו הגריכו משום דנטמאו המים כשבאו על ידיו כמבואר בסימן קנ"ח וקס"ב אבל בטבילה לא שייך זה: (צה) ולא ניגוב. עיין לעיל בסוף סימן קנ"ח במ"ב: **כ** (צו) אינו מברך וכו'. שהיכן לומו על הטבילה (עז) אבל על נטילה נלטוונו ויש בכלל מאתים מנה שמחמת חיוב הנטילה שנלטווינו אנו מטבילין עכשיו: (צז) וי"א וכו'. (עח) והאחרונים הסכימו כדעת המחבר לברך ענט"י ורק אם המים פסולים לנטילה ורק

שער הציון

(ע) דכמו בטבילת הגוף צריך שיעור שיתכסה כל הגוף דוקא אפילו במעין לכו"ע כן בטבילת ידיס כיון דמצוה לטבול ידיס [אם לא נטלו ע"י כלי] צריך שיעור דוקא לשני ידיו דשניהן מצוה אחת הן: (עא) וה"ל די כמו במעין וכנ"ל: (עב) כונתו דיש להסתפק להיפך ג"כ אולי אף בפחות מארבעים סאה מהני בזוחלין [כן מוכח בב"י אם נאמר דדברי ר"י הם שלא בדקדוק ע"ם וזהו ג"כ כונת הלבוש ולפלא על הפמ"ג שכתב להיפך] ולשון הש"ע שכתב ויש בהם הוא לענין להחמיר: (עג) אחרונים: (עד) לבוש ומסיים הפמ"ג ע"ז דוקא בים לו מים: (עה) אחרונים: (עו) מ"א ואחרונים: (עז) מ"א ולא אפילו לדעת ר"ח לעיל בס"ו דמיקל שם הכא גרע יותר דלא היתה כלל שום נטילה מהכלי [הגר"א ולבושי שרד עי"ש]: (עח) רש"ל וב"ח ושבנה"ג ומ"א ולא"ר ודה"ח:

הגהות ותיקונים: א) תוספתא: ב) ס"ח:

ליקוטי דברי הרב: א) ובשו"ע הרב סעיף כ"א לא הוסיף דאם יזדמן לו מים שנית יטול ידיו בלא ברכה. ב) ובשו"ע הרב סעיף כ"ב כתב כהשו"ע, ובמים זוחלין יש להסתפק, ובמוסגר כתב דיטול ידיו שנית ולא יברך, אם ברך על הנטילה הראשונה.

קס איזו מים כשרים ואיזו פסולים לנטילה. ובו ט"ו סעיפים:

א [א]מים (א) שנשתנו *מראיהן בין (ב) מחמת (ג) עצמן בין (ג) מחמת דבר שנפל לתוכן [ב]בין (ד) מחמת מקומם (ג) (ה) פסולים: ב [ג]עשה במים (ו) מלאכה או (ז) ששרה בהם (ד) [ח] פתו (ח) אפילו (ה) נתכוין לשרות בכלי זה ונפל לשני פסולים (ט) [ד]ואם צינן יין (ו) [ג] במים פסולים (י) [ה]ואם הדיח בהם (יא) כלים (ז) (יב) פסולים ואם היו כלים מודחים

א נפ"ק דמסכת ידים ב הרמב"ם פ"ו מה"ב ג שם נפ"ק דידים ד הרא"ש בפירוש מס' ידים ה משנה א' שם נפ"ק

שערי תשובה

*[א] פתו. עבה"ט ועיין בר"י בשם מהר"ו נחוש בתשובת כת"י דאם ראוכן שרה פת במים של שמעון גם כן פסולים ע"ש. (ומ"ש שם לתלות בפלוגתא אם אדם אוסר דשא"ש הוא תמוה ועיין מ"ש לחלק בין ההיא דמתילת הכרם כו' למשליך חלב בקדירת חבירו עיין שם במרדכי דמולין) ועי' בשאל אבהרסם מ"ש בשם ספר בית דוד ובבר"י כתב ג"כ בשמו דאם בדק הכליס במים לראות אם הם שלמים או שברים פסולים ומים שבתוכם בכליס חדשים להכנים בהם יין כו' עיין שם: *[ב] במים. עבה"ט ועיין ביד אפריס שכתב לחלק בין מים שבתוכן בהם דגים ובין מ"ש לקמן מירקות שלא

באר היטב

ופני יצחק הכריע דאם טבל במים הכשרים לנטילה מברך ענט"י ואם הם פסולים לנטילה כמ"ש סי' ק"ס ס"ט מברך על טבילת ידים מ"ל:

(ג) שנשתנו. ואם חזרו לברייתן כשרים. מ"ל: (ב) עצמן. ברמב"ם ליתא הך גירסא דבין מחמת עצמן ולכן יש להקל כשנשתנו מחמת עצמן ט"ז מ"ל: (ג) פסולים. כתב הב"ח דוקא בנטילה פוסל שינוי המראה אבל בטבילת ארבעים סאה לא נפסל משום שינוי מראה דהשתא לטבילת כל הגוף כשרים ק"ו לענ"י: (ד) פתו. אם נתן במים דבר להריח כגון ברד הוה כשרה בהן פתו של"ה. ומ"ל כתב אבן לא קי"ל הכי ע"ש: (ה) נתכוין. ואם נפל פת מעצמו למים דעת הב"ח להתיר וט"ז אוסר: (ו) במים. דוקא לונן אבל אם עמד שם היין כדי שלא יתחמם והיין היה כבר לונן אין לפסול המים לענ"י. וה"ה אם נתן דגים חיים לתוך המים שלא יתומו לא נפסלו דלא מיקרי מלאכה דאין המים פועלים בהם כלל רק מלילין ממיתה מ"ל וע"ת ושכנה"ג בשם דמש"ל: (ז) פסולים. והוא הדין אם הדיח בהן ירקות פסולים רי"ו. ומשמע דירקות דומיא

משנה ברורה

(ענט) ורק לטבילה וכדלקמיה בסימן ק"ס ס"ט מברך *על טבילת ידים:[א]

א (א) שנשתנו מראיהן. ויליפינן זה ממים של ציור שהיה לקידוש ידים במקדש דפסולין בשינוי מראה [נ"י בשם הרא"ה]: (ב) מחמת עצמן. כגון שעמד בכלי (א) זמן רב עד שנעשה ירוק ע"י הטיר החם והנה המחבר העתיק זה מלשון הטור אבל ברמב"ם לא נזכר לפסול אלא בנשתנה מחמת דבר אחר וכן הוכיחו (ג) האחרונים והסכימו לדינא*דמותר בנשתנו מחמת עצמן: (ג) מחמת דבר שנפל. כגון (ג) דיו ושאר מיני סממנים וצבעים (ד) ואף שלא נימוח גוף הצבע בתוכן אלא שבל ידי שריית נשתנה המראה (ה) וה"ה אם נשתנה ע"י עשן ושוש דבר דרך מחמת עצמן כשרים. אבל מה שנשתנה ע"י עפר וטיט שנתערב בתוכו לא תשיב שינוי מראה וכדלקמיה בסעיף ט' (ו) משוש דדרך גידול המים*הוא כן להיות מעורב בעפר וטיט (ז) וגם דלבסוף כשיסהו אותן דרכן לצוף ועיין לקמיה בס"ט: (ד) מחמת מקומן. בין שנשתנו (ח) כשהיו עומדין בקרקע ובין אח"כ כשנתנן בכלי ונשתנו ע"י הכלי. ודע דמה שנפסלין המים בשינוי מראה כל דהו הוא דוקא כשנוטל בכלי על ידו (ט) אבל בטובל ידיו במ' סאה אינו פוסל מחמת שינוי מראה כל דהו וכמו בטבילת הגוף דאינו נפסל המקוה מחמת שינוי מראה אלא א"כ נפל בתוכו גוף*הצבע וימוח בתוכו או משקה כגון יין אדום וכיו"ב שאר מי פירות וכמבואר ביו"ד [סימן ר"א סעיף כ"ה כ"ו] ובמעין אינו פסול שינוי מראה כלל כמבואר שם: (ה) פסולין. ואם חזרו לברייתן כשרים*[מ"ש וש"ל]: ב (ו) מלאכה. דכשאדם עושה במים דבר שיש לו עורך (י) נעשו כשופכין העומדים לשפיכה ופסולים לנטילה: (ז) ששרה בהם. (עט) מ"ל בשם ספר פני יצחק וח"ל והגר"ז: (א) ב"ח ופרישה ואם עמד במקום מעופש עד שעי"ז נתקלקלו המים ונשתנה מראיתן אפשר דהוי בכלל נשתנו מחמת מקומן שהוזכר לפסול: (ב) ט"ז ומ"ל והגר"ל וש"ל וכן מוכח מסעיף י': (ג) משנה: (ד) מאמר מרדכי ופסוט דלא גרע מנשתנו מחמת עצמן ואף דבמקוה כשר מה: (ה) הגר"ז: (ו) הגר"ז: (ז) פמ"ג: (ח) רמב"ם: (ט) אחרונים: (י) הרמב"ם והר"ש כתב טעם אחר אבן מכל האחרונים משמע דטעם זה עיקר וכ"כ הרש"ל ולבל"ח: (יא) ב"ח ומ"ל ועוד הרבה אחרונים דלא בט"ז: (יב) מ"ל: (יג) ואם היה הבגד מלובן הרבה ושהה בתוך המים ועי"ז נמאס המים אפשר דהוא בכלל שופכין וכמו בשאה כלב לקמיה בס"ד במ"ב ע"ש: (יד) ע"ת בשם דמשק אליעזר: (טו) ע"ת ומ"ל וש"ל: (טו) ר"מ וכ"כ בדה"מ: (יז) הגר"ז ודה"מ והטעם דהמים מוסיפין לחלוחית בהירקות ומשום זה אינם נכמשים ולכן פסול אף בדיעבד [נגדי יסע ויד אפריס]: (יח) פרישה וא"ר וח"ל:

הגהות ותיקונים: א) משנה ד': ב) צינן: *[ד] *[ו]

ליקוטי דברי הרב: א) ובשו"ע הרב סעיף כ"ד סיים: והמברך על שטיפת ידים יוצא לד"ה. ב) ובשו"ע הרב סעיף ד' כתב (במוסגר): אבל אם היה יודע משקל המים ושקל הבשר כנגדן כשרים.

הלכות נטילת ידים סימן קס

(יג) או חדשים כשרים. ואם הטביל בהם הנחתום הגלוסקין (פי׳ ככרות לחם) פסולים [יא]אבל (יד) אם טבל ידיו במים וטח פני (טו) הגלוסקין (טז) או שחפן מהם בחפניו המים (יז) הנשארים לא נעשה בהם מלאכה ולפיכך כשרים אם לא נשתנו מראיהן. (וה״ה מים (יח) שהנחתום מדיח ידיו בהם מן הבלק הדבוק בידיו) (נ״י בשם ר׳ יהודה): **ג** [יב]מים שלפני הנפח אע״פ שלא נשתנו מראיהם פסולים מפני שבידוע שנעשה בהם מלאכה דהיינו שכיבה בהם הברזל (יט) ושלפני הספר אם נשתנו מראיהם פסולים ואם לאו כשרים: **ד** [יג]מים ששתו מהם (כ) התרנגולים או שלקק (פי׳ שמיית הכלב נקרא לקיקה) מהם הכלב (כא) יש מי שפוסל (כב) [יד]ואין דבריו נראין (כג) אלא בין באלו בין בכל שאר בהמה חיה ועוף יש (מ) להכשיר: **ה** [טו]אין מלאכה פוסלת אלא במים שאובים בין שהם בכלי בין (כד) שהם בקרקע אבל (כה) לא במי מקוה או מעין בעודם מחוברים: **ו** [יז]חמי האור נוטלים מהם לידים אפילו הן חמין (טו) (כו) שהיד סולדת (פי׳ שכל שכריסו של תינוק נכוה הימנו) (כז) בהם: **ז** [יח]חמי טבריה

ו ר״ש בפי׳ המשנה ז תוספתא ושם בפי׳ הר״ש ח רש״י ומ״ז ט ב״י י ב״י מלשון הרמב״ם פ״ו מה״ב כ חולין ק״ז) ל שם

באר היטב

דכלים דאם היו מודמים ונקיים כשרים דלא מיקרי מלאכה ומ״מ אם שרה בהן ירקות שלא יכשו יכשו מקרי מלאכה ופסולים דלא גרע מגינו יין במים. וה״ה אם נתן כלי במים בימות החמה שנתבקעו כדי שיכווצו פסולים מ״א ע״ש: (מ) להכשיר. והב״ח כתב דיש להחמיר כשאתה מהן כלב או חזיר דנמאסין וה״ל כשופכין וכן דעת רוב האחרונים: (טו) שהיש״ב. ורש״ל אוסר בים״ב ובדיעבד יש לסמוך

משנה ברורה

וש״א] ואם נתן בתוך המים דבר שמריח כתב בשל״ה לאסור אבל האחרונים הסכימו דאין בו איסור כלל דאינו עושה מלאכה בהמים אלא בא להשביחן: (יג) או חדשים. ואם היה בהן (יט) עפרורית א״כ יש צורך בהדחתן פסולים. אם ניסה במים הכלי אם ניקב שיזובו המים או לא (כ) יש לדון דלא מקרי נעשה בהם מלאכה דאין המים עושין שום פעולה וגילוי מילתא בעלמא היא כ״כ בחידושי רע״א ומ״מ מסיק שם דל״ע לדינא ובברכ״י בשם בית דוד מחמיר בזה: (יד) אם טבל וכו׳. דטבילת ידים לחוד לא הוי מלאכה וגם (כא) אין נמאסין המים בטבילת ידים ולכן לא הוי כשופכין ואף אם לא היו הידים טהורות לא נטמאו המים בנגיעתן כדלקמיה בסעיף י״א [מ״א]: (טו) הגלוסקין. מיני עוגות שלאחר עריכתן דרך לטוח פניהם במים ופעמים טובלין אותן בהמים ופעמים שטובל ידיו וטח על פניהם [ר״ש]: (טז) או שחפן מהם וכו׳. זו ואין לריך לומר זו [פמ״ג]: (יז) הנשארים. בכלי אבל אלו שבחפניו אם טח בהן פני הגלוסקא הרי נעשה בהן מלאכה: (יח) שהנחתום מדיח. דסתם ידים העוסקים בעיסה נקיים ואין בהם לכלוך והוי כהדחת כלים מודמים דלעיל [נ״י] ומחמת הבלק נ״ל דלא מקרי להם מלאכה [ואפשר משום דיכול (כב) להסירם גם בלא הדחה] וט״ז חולק על דין זה והוכיח דהרמב״ם ס״ל דהשיב זאת מלאכה גמורה דמדיח ידיו מן הבלק וכן פסק רש״ל וכן הסכימו (כג) שארי אחרונים: **ג** (יט) ושלפני הספר.[א] שמדיח שם לפעמים (כד) כלי מלאכתו וכדומה אבל אינו בחזקה שהדיח שם ולכן כשרים (כה) מספק וכדלקמיה בסי״א: **ד** (כ) התרנגולים או שלקק וכו׳. לפי המבואר בב״י לאו דוקא אלו אלא ה״ה בכל בהמה חיה ועוף חוץ מיונה: (כא) יש מי שפוסל. דמדמינן למים של פרת חטאת דנפסלין בשתית בהמה חיה ועוף [חוץ מיונה] ויש מפרשים שם הטעם משום מלאכה דכשמגדיחין רשאיהם רר מפיהם המים ששותין ומים אלו חשיב כמו שנעשה בהם מלאכה [דנשתמשו בהן לשתיה] ופוסלים כל המים בתערובתן וה״ה לענ״י דפוסלת בהן מלאכה: (כב) ואין דבריו נראין. דדוקא (כו) בפרת חטאת נפסלת במלאכה כל דהו וגם (כז) דכל הראשונים ס״ל דלא חשיב מלאכה גם בפרת חטאת ופירשו שם טעמים אחרים דאינם שייכים כאן ומלבד זה לענין נט״י לא נפסלו ע״ז כל המים (כח) דנתבטלו בתערובתן ברובה כדלקמיה: (כג) אלא בין וכו׳ יש להכשיר. ואחרונים חילקו בענין זה דאי בתרנגולים וכן בשאר חיות ועופות כשרים כדעת המחבר וכנ״ל אבל בשתית כלב וחזיר פסול משום*מיאוס דנמאסין המים משתיה ועשו כשופכין ובחיי אדם כתב דבשעת הדחק יש לסמוך על דעת המחבר להתיר אף באלו. אם שתה מהם נחש (כט) אין מוטלין מהם לידים ומים שנתגלו בעלמא אין חוששין הא׳דלא לשמא שתה מהן נחש (ל) דאינם מלוים ואף מי שנזהר מזה לשתיה לענין טבילה אין להחמיר [ב״ח] . מים פסולין שנתערבו במים כשרים בטילין במיעוטן*ומשלימין אפילו לרביעית אם לא נשתנו מראיהן [אחרונים]: **ה** (כד) או[ב] בקרקע. פי׳ (לא) אפילו היו בשעת מלאכה מונחים בקרקע כיון שהיו שאובין מתחלה מלאכה פוסלת בהם אבל כשעשה מלאכה בהם במחובר (לב) כשרים לענ״י בחלוש: (כה) לא במי מקוה. כ״ז לענין עשית מלאכה אבל לענין אם נפסלו משתיית בהמה אין חילוק בין שאובין למי מקוה ופסולין [ט״ז] וכ״ז לענין לשאוב בכלי מים ממי המקוה לענ״י (לג) אבל להטביל ידיו בהמקוה גופא מותר אף בזה. ולענין שיעור מראה עיין לעיל בס״ב סק״ד: ז (כו) שהיד סולדת. שנמשכת מאחוריה שלא תכוה: (כז) בהם. וי״ש (לד)[ב] מחמירין ביד סולדת בהם (לה) וכתבו האחרונים דבאין לו מים אחרים אין להחמיר בזה (לו) דהעיקר כדעת הש״ע (לז) ובפוסקין אין איסור כלל לכו״ע (לח) ואפילו אם היו חמין מתחלה*ונלטנו ועשו פושרין ג״כ מותר ולפ״ז אפילו אין לו מים אחרים

שיכווצו פסולים מ״א ע״ש: (מ) להכשיר. והב״ח כתב דיש להחמיר כשאתה מהן כלב או חזיר דנמאסין וה״ל כשופכין וכן דעת רוב האחרונים: (טו) שהיש״ב. ורש״ל אוסר בים״ב ובדיעבד יש לסמוך

שער הציון

(יט) ברכ״י: (כ) ואם נתן מים בכלים חדשים כדי שישבעו מבליעת המים ולא יבלעו שוב המשקה שימנו בם אח״כ נ״ע אם זה מקרי מלאכה לענין שיהא שוב אסור ליטול בהן כשנופך המים מהכלי דהא המים שנשארו לא נעשה מלאכה או אולי היה על ידן צורך להכלי דע״י מילוי המים שבע הכלי מהבליעה אח״כ מלאתי בברכ״י בשם ב״ד שמחמיר בזה: (כא) לבוש דבנמאסין יש לפסול וכמש״כ האחרונים בשתיית כלב: (כב) כל״ל לטעם הב״י אף דדוחק הוא ועיין ט״ו: (כג) מ״ל ודה״מ וכן הסכים הגר״ז וכן משמע מת״א שהשמיע דברי הרמ״א: (כד) וכן בורית [פמ״ג]: (כה) לבוש ומ״ר בשם תורת הבית וכ״כ הגר״א בביאורו לתוספתא דהכשר זה הוא משום ספק: (כו) ב״י ורש״ל: (כז) תוס׳ חולין ור״ש ורא״ש בפרה וכן הרמב״ם בפירושו משום ריר שבפיהם דאין שייך לפסול מחמת זה אלא בהזאה דשיעורה בכל שהוא: (כח) ב״י בשם תה״ד ורש״ל ולבוש ומ״ח בשם הרמב״ם וש״א: (כט) אחרונים: (ל) עור: (לא) ע״ת: (לב) שם: (לג) פמ״ג ומה שמשמע מדברי הט״ז דאפילו במעין פוסל שיעור מראה כבר תפסו עליו אחרונים: (לד) רש״ל שפסק כדעת סמ״ג וסמ״ק ופה״ת: (לה) מ״א וכן משמע מא״ר שכתב ג״כ רק דלכתחלה יש להחמיר: (לו) דבאמת כמעט כל הראשונים שראיתי פסקו בהדיא להתיר והם הר״ר והרי״ף והרמב״ם והרא״ש והאשכול והאור זרוע והבטולי לקט והרשב״א והריטב״א והמיוחס והריא״ז וגם רש״י לדעת אור זרוע ע״ש [ודלא כמנן גבוהים שהחלטו שרש״י סובר כדעת האוסרין]: (לז) גמרא: (לח) כן כתב מישועות יעקב והביא

הגהות ותיקונים: א) שהם: ב) ק״ו:

ליקוטי דברי הרב א) ובשו״ע הרב סעיף ז׳ כתב דמים שלפני הספר הכוונה שהספר טובל ידיו להשרות בהם השערות, ודומה לנחתום שטובל ידיו לטוח הגלוסקים. נמצא דלהרב, אם המים להשרות כלי עבודה, המים פסולים, ועוד דלהרב הכא המים כשרים אף ביש לו מים אחרים, ולהמשנ״ב רק באין לו מים אחרים וכדסעיף י״א. ב) ובשו״ע הרב סעיף יב לא כתב לחלק בין יד סולדת ושאינו סולדת, אף לכתחילה.

יכול (כח) להטביל בהם את הידים (כט) אבל ליטול מהם (ל) בכלי לא ואם המשיך אותן בארץ (לא) דרך חריץ חוץ למקומם (לב) והפסיקן מהמעין הנובע (מס) אם יש בהם שיעור מקוה (לג) מטבילין בהם הידים (לד) ואם אין בהם שיעור מקוה לא ואם חריץ זה מימיו מחוברים למי המעין הנובע חם לרש״י והרשב״א (לה) אין מטבילין בו את הידים ולהר״ר יונה מטבילין בו את הידים: **ח** [מ]טעם פיסול חמי טבריה לנטילה (לו) מפני שהן מרים ואינם ראויין לשתיית (לז)[א] הכלב אבל אם ימצאו מים חמין נובעין שהן ראויין לשתיית[ב] הכלב נוטלים מהם לידים: **ט** [נ]מים מלוחים (לח) או סרוחים או מרים (לט) שאין (י) [ג] הכלב יכול לשתות מהם פסולים לנטילת ידים אע״פ שכשרים (מא) * למי מקוה לטבילה [ס]ואם הם עכורים מחמת טיט שנתערב בהם (מא) * אם הכלב יכול לשתות מהם (מב) כשרים בין לנטילת ידים בין למקוה ואם אינו יכול לשתות מהם [א]פסולים לשניהם: **י** [ע]נוטלים לידים בכל דבר (מג) שתחלתו מן המים כגון (מד) יבחושים (פי׳ תולעים) אדומים או שומן דג. ונראה דוקא (מה) אם ריסקן דלא עדיף משלג וכו׳: **יא** * [פ]מים שיש לו (מו) ספק

מ רמב״ם ורשב״א ורמ״ר יונה ג פ״ק דמס׳ ידים והרי״ף בפרק מ׳ דברכות ס זבחים כ״ב ע הג״א פ״ב דברכות פ פ״ב דמסכת ידים

שערי תשובה

יכמוסו: *[ג] הכלב. עבה״ט וכתב הרדב״ז דאם אין לו כלי מנוקב שיעשה כמ״ש[ב] בסימן קנ״ט ס״ק י׳ וגם אם[ד] יכול להרתיח גם כן מי היס עדיפי

ביאור הלכה

מקקו ע״כ לדידיה בבעל קרי אסור בכלי אף באופן זה ולהכי אסור בזה ג״כ לענין נטילה:

* למי מקוה לטבילה. הנה הרבה פוסקים [הר״ם והרשב״א והריטב״א] כתבו דגם בזה הוי כמו בחמי טבריה דאם אפפקינהו לגומא שאין מחזקת ארבעים סאה גם לטבול בתוכן פסולין לכו״ע דהא גם שם הטעם משום דאינם ראויים לשתיית כלב וכנ״ל [וכן הוכיחו האחרונים לדעת הש״ע דדין אחד הוא] מיהו אם מחוברין להמים שבמערן או למקוה שיש בה מ׳ סאה יש לסמוך להקל בזה כדעת רבינו יונה הנ״ל דלרי״ף ורמב״ם משמע דמותר בזה בכל גווני וכמ״ש הגר״א בגרסת הרי״ף וכן היקל בא״ר: * אם הכלב יכול וכו׳. הנה בגמרא [זבחים כ״ב] איתא אם הפרה שותה ושותה מהם ומשמע לכאורה דאפילו הכלב יכול לשתות כ״ז שאין הפרה יכול לשתות פסולים לנט״י ול״ע [פמ״ג]:

* מים שיש לו ספק אם נעשה בהם וכו׳. ומשמע בפמ״ג דיוכל לברך עליהם ג״כ אחרי שהרשוהו חז״ל ליטול באותם מים * [וכה״ג כתבמי לקמן בסימן רס״א ס״א לענין עירובי חצירות בבה״ס ע״ס בבה״ל דאיה ממ״א] אבל בספק אם יש לו מים אחרים אפילו לדעת הים אומרים

סאה (מב) ודעת הרר״י כיון דמחוברת למי המעין וכשר אף לטבילת גופו שוב לא שייך למגזר שמא יבוא ליטול אף בכלי: **ח** (לו) מפני שהם מרים. ואינם ראויים וכדלקמיה בס״ט (מג) דאלו מחמת תמיותן אין לפסול וכמ״ש המחבר בס״ו: (לז) הכלב. אף שמשונים בטעמם משאר מים (מד) שאינם ראוים כ״כ לשתיית אדם כיון שעכ״פ ראוים לשתיית הכלב כשריס לנטילה. ולע דלדעת היש מחמירין שכתבנו לעיל בס״ב סקכ״ז לענין חמי האור כ״ם דיש להחמיר כאן (מה)בלענין חמין של מעיינות שלא היה להן מעולם שעת הכושר: **ט** (לח) מים מלוחים. מי הים אם הרתיחו אותן * חזרו להיות ראוין לשתיית כלב וכשרין לנטילה [מ״א וש״א בשם רבב״ו] ולבטול בתוכו לעולם מותר וכמו בכל מים מלוחין: (לט) שאין הכלב וכו׳. דכיון שהם סרוחים כ״כ שאפילו הכלב אין יכול לשתות מהם הוי כאלו נתבטל מתורת מים ופסלוה רבנן לגט״י [אחרונים]: (מ) למי מקוה לטבילה. והה״ה לטבילת ידים דלא עדיף מטבילה [גמרא]: (מא) אם הכלב יכול וכו׳. דהיינו שאין עב כ״כ ועיין בחולין פרק כל הבשר בדברי תמוהות אות ל״ח: (מב) כשרים. ומחמת שיעור מראה אין לפסול דדרך הים כן הוא וכנ״ל באות ג׳ בס״ב: **י** (מג) שתחלתו מן המים. ר״ל שתחלת בריאתו מן המים: (מד) יבחושין אדומים. שנתהוו מן המים ואין בזה (מו) משום שיעור מראה שעיקר תחלת גידולו (מז) כך היה: (מה) אם ריסקן וכו׳. והמ״א בסימן קס״ב כתב דבזה תמיר משלג דאף לבטול הידים בתוכן יש להתמיר אם לא ריסקן אף דבשלג מותר בטבילה בתוכן בשעת הדחק וכדלקמיה בסי״ב בס״ב עי״ש: **יא** (מו) ספק אם נעשה וכו׳. היינו בין שנתפקק אחר הנטילה (מח) או אפילו קודם נטילה

שער הציון

ראיה לזה מסמ״ג עי״ש ואף דבפמ״ג כתב דלדעת רש״י ק״ה ע״ב דאלה עשמא בנתבטל מתורת מים אסור לדעת האוסרים שם בגמרא אפילו בנטבטו אח״כ מ״מ נראה דיש לסמוך בזה להקל דבגלא״ה דעת הרבה ראשונים וכמעט כולם להקל אפי׳ בחמין ממש שהיה סולדת בהן וכנ״ל: (נט) כ״מ בפוסקים. ובריטב״א אפילו בדיד סולדת מותר [אף דחמי טבריא מסתמא יד סולדת כדאיתא שבת מ״א] אפילו להמחמירין לעיל בחמין לענין נטילה: (מ) דהיינו שאין חקוק לקבל צורות דאל״ה נעשה שאובין עי״ז: (מא) אחרונים מגמרא: (מב) והנה רוב הפוסקים ס״ל כרש״י כמ״ש הא״ר מ״מ בשעת הדחק יש להקל בהכרעת הרמ״א שם לעיל בסימן קנ״ט סי״ד דזה בזה תלוי [הגר״א וכן משמע בפמ״ג]: (מג) ב״י: (מד) עיין בב״י: (מה) ובפרט לדעת רש״י ורי״ף דהטעם שאסרו בחמי טבריא הוא מפני החמימות [וגרע משאר חמי האור מפני שלא היה להן שעת הכושר] שייך טעם זה אפילו בשאר מעיונות הנובעין כשהן חמין כמ״ש בב״י: (מו) היינו אפילו לדעת המחבר דפסל לעיל בנשתנו מחמת עצמן: (מז) ומטעם זה אין לנו חוששין ג״כ בחמה שאינו רואי זה לשתיית בהמה דזהו דוקא אם נתקלקלו המים מטבעם עד שאינו ראוי לבהמה משא״כ בזה: (מח) דרק בנתפקק אם יש שם כשיעור כתבו האחרונים דאסור לכתחלה דהוא ספק חסרון ידיעה:

הגהות ותיקונים: א) ס״ק (לז) אינו במקומו: ב) חסר כאן ס״ק (לז) של מ״ב: ג) בבאה״ט סימן קנ״ט ס״ק ז׳: ד) צ״ל אם אינו יכול: *[י]

ליקוטי דברי הרב א) בסידור אות ח׳ כתב דמותר לטבול ידיו במי גשמים המכונסין בקרקע אף שהם סרוחים ועכורים עד שאין הכלב יכול לשתות מהם וכדעת הרמב״ם המובא בב״י. ב) ובשו״ע הרב סעיף י״ב כתב: וכל מים שראוים לשתיית הכלב כשהם צוננים אפילו הם מעיינות חמין נוטלין מהן אפילו בכלי. ג) ובשו״ע הרב סעיף י״ב כתב כהמחמירים, ובסידור אות ח׳ מתיר בשעת הדחק אף באינו מחובר למקוה ובפחות מ-מ׳ סאה ועכורים. ד) בשו״ע הרב סעיף י׳ לא מביא אודות פרה.

הלכות נטילת ידים סימן קס

אם נעשה בהם מלאכה או לאו או שיש לו ספק (מז) אם יש בהם כשיעור אם לאו או אם הם (מח) טמאים או טהורים או ספק [צ]אם נטל ידיו או לאו (יא) (מט) טהור (נ) (וכל ספק טהרה בידים טהור) (טור) (נא) [ק]ויש מי שאומר שעם כל זאת אם יש לו מים אחרים (נב) יטול ידיו (נג) ויוציא עצמו מן הספק. הגה מי שלא נטל ידיו ונגע במים (נד) לא נפסלו אותן מים לנטילה ולא מיקרי מים (יב) טמאים אבל אסור לרחוץ ידיו (נה) ממים שנטל בהם תחילה כבר (תרומת הדשן סי' רנ"ט): **יב** [ר]השלג והברד (נו) והכפור והגליד (פי' המים הנקפיים מרוב הקור) (נז) והמלח (נח) אם ריסקן עד שנעשו מים נוטלין מהם וטובלין בהם אם יש בהם כשיעור (עיין בי"ד סי' (יג) ר"א ס"ל) . (נט) [ש]יש מי שאומר שאין נטילת מים ראשונים אלא במים (יד) [ד] בלבד (ס) [ת]רי"א שהיין כשר לנטילת ידים בין נתן לתוכו מים בין לא

צ רמב"ם בפ"ו מה"ב והטור ק ראב"ד שם ר בהרמב"ם שם ובסוף הלכות מקוואות ש הראב"ד ת הרשב"א

באר היטב

(יא) טהור. אפי' יש בהן כל הנך ספיקות טהור. וכל ספק במחלוקת הפוסקים נקטינן לקולא ת"ה ב"י עמ"א והבלק"ט ח"ב סי' ק"ל: (יב) טמאים. ולכן היולא מבהכ"ס יכול לשאוב מים בחפניו מן החבית ליטול ידיו רש"ל ט"ז מ"א: (יג) ר"א. דשם מבואר אפי' לא רסקן כשריס למקוה ומכ"ש לנט"י. ומזה נראה להתיר להולכי דרכים שאין להם מים שילך למקום עמוק ויתחוב ידיו בהם מיהו ידקדק דיהא שם שלג כשיעור מקוה ע"מ וכ"כ ט"ז בסי' קנ"ט ס"ק כ' אם השלג מכוסה בגומא ויש שם שיעור מ' אמה דיש להתיר בטבילת ידים אפי' לכתחלה ע"ש ומ"א מתיר אפי' המונח על פני הארץ כל שיש מ' אמה מחובר יחד אפי' נמוך מאד ע"ש. וכתב ל"מ אבל ליקח שלג בידו אחת לשפשף בידו הב' לד"ה אסור עיין בספר גן המלך סי' ל"ה: (יד) בלבד. עיין בתשובת פנים מאירות סי' ל"א ובית אהרן ובשכנה"ג:

משנה ברורה

נטילה מותר לו ליטול ידיו בהם (מט) אם אין לו מים אחרים: (מז) אם יש בהם כשיעור. וזה דוקא אם נסתפק לאחר שנטל ידיו אבל מקודם לא*דמה שאינו יודע לברר אם יש בו כשיעור אינו משוב ספק [מ"א וש"א] וספק במחלוקת הפוסקים הרי הוא כשאר ספק דליין שלא הכריעו בה הרי הוא ספק במלתא דרבנן (נ) ונקטינן להקל: (מח) טמאים או טהורים. פי' מים (נא) פסולים או כשרים [ב"י] לנטילה לחולין אין המים נפסלין מחמת טומאתן כדלעיל בסימן קנ"ט סי"א: (מט) טהור. והטעם דנטילה דרבנן הוא ולא החמירו בספיקא (נב) ואפילו היו כל הספיקות יחד כשרין: (נ) וכל ספק טהרה וכו'. כגון אם היה הכלי שלם או לא וכה"ג אינה ספק: (נא) ויש מי שאומר וכו'. על כל הסעיף קאי והטעם כיון (נג) שאפשר לצאת בקל מידי ספיקא: (נב) יטול ידיו. ובב"י משמע (נד) דנכון להדר אחר מים[ב] דאם אינו מקיים נט"י כראוי קשה לענייות: (נג) ויוציא עצמו וכו'. ואם יודע שנטל כהלכה (נה) ואח"כ נולד בהן ספק כגון שנסתפק בהן אם הסיח דעתו אם לאו או שיודע שלא הסיח דעתו רק שהושיט ידיו סמוך למקום הטיונופת וספק אם נגע בהם ספק לא נגע א"ל לחזור וליטלן אפילו לצאת ידי ספק מפני שמעמידין אותן בחזקתן: (נד) לא נפסלו. וכמו בס"ב בנחתום ואע"ג דבנטל ידו אחת ושפשפה בחברתה נטמאו המים שעל ידו כדלקמן בסימן קס"ב ס"ד מים שבכלי לא נטמאו בנגיעתו בהם. ולכן היולא מבהכ"ס ובא ליטול ידיו יכול לשאוב בחפניו מן הדלי ולשפוך המים לחוץ והמים הנותרים בדלי לא נטמאו בנגיעתו בהם וכשרים לנט"י

שערי תשובה

מעפר דמנקי ליטול בהם ולא חיישינן לרואים דאתו למיטעי ולמימר דמי היס לאוים לנט"י עי"ש. ולראה דמ"מ יש לו לכרוך ידיו במפה גם כן כמ"ש[א] בסימן קנ"א ס"ק ט"ו: *[ד] בלבד. עיין בה"ט ועיין בפר"ח לקמן סימן תס"ב ומ"ש:

נטילה לתעודה. ואם שכשך ידיו בדלי גופא לטהרן עי"ז הרי נעשה מלאכה בכל המים שבדלי ופסולים לנטילה ואפילו לא היו ידיו מלוכלכות ממש מ"מ כיון שיש לו לורך לנקותן במים משום שנגעו במקום הטיונופת נעשו המים כשופכין [אחרונים]: (נה) ממים שנטל וכו'. משום שכבר נטמאו המים (נו) ועוד שנעשה בהם מלאכה (נז) ולכן אפילו אם נטל מרביעית בצא אחת ג"כ אסור: **יב** (נו) והכפור. גשמים (נח) שנקפו בירידתן והוא כעין ברד: (נז) והמלח. לא בכל גווני מותר במלח (נט) לנטילה בכלי על ידיו הלא פסל המחבר לעיל בסעיף ט' אף במים מלוחים ורק בטבילה בתוכן מותר כשיש בהן כשיעור מקוה ומשום דגם לטבילת הגוף כשרין ומפני דכל אלו שנויים יחד לענין מקוה כללן גם כאן אף דאינם שויים בדיעם לגמרי: (נח) אם רסקן וכו'. אבל בלאו הכי (ס) אין נוטלין בהן בכלי אבל לטבול הידים בתוכן אם יש בהן כשיעור מקוה מותר בשעת הדחק[א] כשאין לו מים (סא) אף בלא רסקן (סב) ואפילו אם אין השלג מכוסה הרבה בצא אחת אלא מונח על פני הארץ ונמוך הרבה כל שיש מ' אמה מחובר יחד טובלין בו ומ"מ נראה לדריך שיהיה עכ"פ כדי לכסות ידיו במקום שתוחבן: (נט) יש מי שאומר וכו'. לא קאי אריס הסעיף (סג) דהני הוי בכלל מים אלא לאפוקי מי פירות בלבד קאתי דאינם חשובים מים וכש"כ יין דלא והטעם דנט"י סמכו על קרא דוידוי לא שנף במים ולכן צריך מים דוקא [ב"י]: (ס) וי"א שהיין כשר. וכש"כ (סד) שאר מי פירות[ב] ושאר משקין דס"ל דלא הצריכו דוקא מים לנטילה ומשום ביזוי אוכלין אין בזה (סה) כיון שצריך לזה ואינו

בדרך

שער הציון

(מט) דבים מים אחרים בודאי יש להחמיר לכתחלה דגם בדיעבד יש מי שאומר שיטול שניה והגר"א הביא מקור לזה מתוספתא ולכתחלה י"ל דכו"ע מודו דלא גרע ממאי דקי"ל בעלמא דיש להחמיר בדבר שיש לו מתירין כשהוא ספק אפילו במילתא דרבנן משום דהא יכול לעשות בהיתר וה"נ כן הוא: (נ) ב"י ואחרונים: (נא) ובריש הזכיר המחבר מלאכה והכא משאר פסולים: (נב) מ"א וש"א: (נג) ממקור שהובא בהגר"א: (נד) ובא"ר תולק ע"ז אבל גם הוא מודה דאם המים מזומן לפניו צריך לחזור וליטול: (נה) רש"ל וגם לענייות אין קשה בזה עי"ש: (נו) כן מוכח מהתוספתא שרמז עליה הגר"א ולפ"ז פשוט דסברא זיה כהפמ"ג דאפילו מרביעית אסור: (נז) פמ"ג ומשום שנעשה כשופכין*עי"ש: (נח) הרע"ב: (נט) חי' רע"א: (ס) מ"א ומ"א ובא"ר משמע דסובר דאי טבילת ידים מותר בשלג משום דהוי מים גם זה מותר: (סא) ב"י ביו"ד סימן ר"א וע"ת ובכה"ג והמ"א [שגם המ"א מייבי דוקא כשאין לו מים מדהמ"א מהב"י שמפורש בו בהדיא כן] והגר"א והשו"ע דכתב אם ריסקן קאי רק אנטילה א"נ דבא בזה להתיר אף כשיש לו מים ואף שהמ"א הביא לבסוף דעת הש"ך בזה ומשמע דס"ל דלהש"ך גם לענין טבילת ידים יש להחמיר מדא דהא"ר כתב דאפשר דגם להש"ך יש להקל לענין נטילה בזה ועוד דבודאי יש לסמוך על כל הני רבותא להקל לענין נטילה ויותר דהט"ז לעיל בסימן קנ"ט מיקל בזה אפילו אלא בשעת הדחק עי"ש: (סב) מ"א: (סג) אחרונים: (סד) הגר"א וש"א: (סה) מ"א לקמן בסימן קע"א וח"א:

הגהות ותיקונים: א) בבאה"ט: ב) מים אחרים:

*[יד]

ליקוטי דברי הרב א) ובשו"ע הרב סעיף י"ד מתיר ג"כ בשעת הדחק, אבל בסידור אות ח' משמע דאסור אפילו בשעת הדחק. ב) ובשו"ע הרב סעיף ט"ו כתב דהוא הדין שיכר ומי דבש, ואע"פ שנשתנו מראיהן מתחילה אין לחוש כיון שנשתנו לעילוי.

נתן לתוכו מים (סא) אלא שאסור לעשות כן * לכתחלה כדי שלא יהא כמזלזל בדבר חשוב שנשתנה לעילוי (פי' לשנת) עד שקובע ברכה (סב) לעצמו. (וי"ח דוקא יין לכן (סג) אבל אחרים לא) (מרדכי פרק אלו דברים) (סד) [א]ויש מי שאומר שכל מי פירות ראויים לנ"י * בשעת הדחק. (סה) (וכ"ש דמותר ליטול ידיים בשעת הדחק בשכר או במי דבש המטושלין דעיקרן מים) (הגהות מאר"י): יג [ב]צריך (סו) שיהא במים רביעית וה"מ (סז) לאחד אבל לב' (סח) שבאו ליטול כאחד (סט) האחרון א"צ (ע) ואפילו בזה אחר זה [ג]ובלבד (עא) שלא יפסיק הקילוח כיצד היה רביעית מים בכלי ופשט אחד ידיו ואחר יוצק על ידיו ובא שני ופשט ידיו למטה ממנו (עב) סמוך ליד הראשון וקילוח יורד על ידו של ראשון ולידו של שני שלמטה ממנו ידי שניהם טהורות אע"פ שפיחת שיעור הרביעית כשהם מגיעים לידיו של שני ידיו טהורות מפני שהם באים משיורי טהרה (עג) * [ד]ויש מתירים אפי' כשנוטלים זא"ז

א רש"י בברכות י' ב' רש"ש פ"ק דידים ומולין ק"ר[ב] ג רשב"ם ורמב"ן[ג] ד כ"כ רשב"ם[ד]

ביאור הלכה

מ"ל לברך כמו שכתב בע"ת: * לכתחלה כדי שלא יהא כמזלזל וכו'. משמע דשאר משקין מותר לכתחלה לדעה זו וכ"כ הגר"א. ודע דלשיטת הפוסקים המבואריס בסימן קע"ח אסור אף בשאר משקיס משום הפסד מולין וצ"ע: * בשעת הדחק. מקורו עיין באור זרוע בהלכות בע"י והדברים שם מגומגמין קצת ואף הוא לא כתב שם אלא דרך שמא וז"ל דשמא היכא דאיכא שעת הדחק אפילו לרבנן מותר ליטול במי פירות [1]: * ויש מתירין אפילו וכו'. הוא בלשת דעת הרבה פוסקים רש"י ותוס' ור"ש ומש"ג ורא"ש ורי"ו ועוד. והמחבר דלא כתב לדעה זו אלא בשם י"א משום לדעה הראשונה דהוא דעת הרמב"ן והרשב"א מסייעת גם דעת הראב"ד ור"י המחמירין לגמרי שיטלים דוקא לרביעית שלמה על כל אחד וכן דעת הרמב"ם דהוא לית ליה כלל היתר שיורי טהרה במים ראשונים אלא צריך לעולם רביעית מים שלמה לכל אחד ואחד [דהיתר שיורי טהרה ס"ל דהוא רק במים שניים] וכן משמע גם דעת הכל בו בהרמב"ם ולכן נקט לעיקר לדעה הראשונה ומ"מ בשעת הדחק בודאי יש לסמוך על דעת כל הני רבותא וכמו שכתבתי במ"ב אבן קשה לי לדעת היש מתירין דהם פירשו כן המשנה דנוטלין ברביעית לאחד אף לשניס ואין אפשר זה ליטול מרביעית אחת לשני בני אדם שני פעמים מים ראשונים ושניס לכל יד ויד ומצאתי שהקשה כן הגאון ר' מרדכי בנעט"ט זצ"ל בביאור המרדכי וכתב עוד להגדיל הקושיא דהלא המשנה עיקרה מיירי לענין תרומה ושם כמעט לכו"ע השיעור עד הפרק שהוא מיטור היד עם הזרוע ואף אם נפרש דמיירי דנטל לשתי ידיו בבת אחת מ"מ הלא קי"ל דבפחות מרביעית צריך ליטול שתי פעמים ראשונים ושניים ומצאתי מני רביעית לאחד על שתי ידיו שני פעמים ועד הפרק העליון וכתב

ידיו בב"א [כגון ע"י אחר שיטול עליהן] ובין שנוטל ידיו (עא) אחת אחת לעולם פני ברביעית אחת בשתי ידיו מיהו אפילו אינו רוצה ליטול רק יד אחת כגון דהיה ידו אחת טהורה מכבר ג"כ אין לפחות משיעור רביעית [תוספתא והובא בב"י] וגראה משום שבכלי צריך רביעית לעולם דבפחות אין שיעור טהרה וכדלקמיה בסעיף י"ד (עב) אבל על יד אחת אין צריך לשפוך אותה כולה ולקמן בסי' קס"ב סעיף ד' העתקתי דברי האחרונים שכתבו דיש לנהוג שלא לפחות משיעור רביעית מים לכל יד ויד דבזה לא יצטרך ליזהר בהרבה דברים הצריכים ליזהר: (סח) שבאו ליטול כאחד. כתבו האחרונים דהיינו שמתחלה כוונו ליטול ביחד ולכן אף אם פשט השני ידו אחר שכבר התחיל הראשון ליצוק על עצמו עולה הנט"לה גם לו דהוי כנוטל שניהם יחד דאין מתטמאין זה מזה אבל אם לא כוונו מתחלה ויצק הראשון רק לעצמו ואח"כ פשט השני ידיו אפילו קודם שנפסק הקילוח הוי כמו נוטל במי רחיצת חברו ולא עלתה לו נטילה וצריך לנגב ידיו ולחזור וליטול כדלקמן בסימן קס"ב סעיף ד': (סט) האחרון א"צ. ודוקא כשיגיעו המים על ידיו סביב כל שיעור הנטילה שבידיו: (ע) ואפילו בזה אחר זה. ר"ל לא מבעיא כשפשטו ידיהם בבת אחת זה אחת זה דמהני הנטילה לשניהם אלא אפילו אם פשט השני ידיו אח"כ כשכבר התחיל ליצוק על הראשון עלתה לו נטילה כיון שמתחלה כוונו לזה ליטול יחד וכנ"ל: (עא) שלא יפסיק הקילוח. דעי"ז תשתנן כאלו נטל גם השני ברביעית שלמה ומפני שנאים המים משיורי טהרה הקילו זה להשוה כנוטל ברביעית ע"י חיבור הליצוק [ב"י והרשב"א]: (עב) סמוך וכו'. דאז תשתנן כיד אחת אבל במרוחקים (עג) הוי כמו נוטל במי רחיצת חברו: (עג) ויש מתירין אפילו וכו'. ר"ל שנוטלין לגמרי בפני עצמן כל אחד ואחד ולדעה זו ג"כ דוקא כשבאו

משנה ברורה

בדרך איטול: (סא) אלא שאסור וכו'. היינו בין נתן לתוכו מים בין לא נתן דבכולם מקרי יין חשוב וקובע ברכה לעצמו כדלקמן בסימן רע"ב סעיף ה': (סב) לעצמו. בורא פה"ג אבל בשאר משקין ומי פירות דלא נתעלו בברכה בפני עצמן (סו) נוטלין אף לכתחלה לדעה זו: (סג) אבל אדום לא. דנשתנו ממראה מים ויש אומרים הראשון ס"ל דאינו חשוב שינוי מראה כיון דעומדים במראיתן שהיו מתחלה [רא"ש] ואם היה לבן ועשה אותן אדום ע"י צבע [כמו שעושין כמה פעמים ביינות שלנו] משמע דלכו"ע פסולין: (סד) וי"א[א] שכל מי פירות וכו'. היא (סז) דעה שלישית דמחלקת בין יין למי פירות דביין פסול מדינא אף בדיעבד כדעה ראשונה אבל במי פירות נוטלין (סח) בשעת הדחק דס"ל דכל מי פירות קרוי מים חוץ מיין (סט) ולדינא יש להורות כדעה זו להמיר ביין ולהקל במי פירות[א]בשעת הדחק: (סה) וכ"ש דמותר וכו'. ומשום שינוי מראה לא נפסלו דס"ל דהיכא דאשתני לעילוי לא חשיב שינוי [מ"א וש"א] ועיין בביאור הגר"א דמשמע דלא ס"ל סברא זו: יג (סו) שיהא במים רביעית. שכן תקנו הכמים לנט"י. ושופכה בשני פעמים על ידיו בבפעם ראשון מטהר הידים ובשניה מטהר המים שעליהם כדלקמיה ואם שפך הרביעית כולה בב"א על שתי ידיו (ע) ג"כ נטהרו ידיו אף אלא שפך אלא פ"א וכמבואר בסי' קס"ב. וכ"ז במקום שאין מים מצוים אבל במקום שמים מצוים טוב שיטול בשפע וכדלעיל בסימן קנ"ח ס"י: (סז) לאחד. בין שנוטל על שתי ידיו בב"א [כגון ע"י אחר שיטול עליהן] ובין שנוטל ידיו (עא) אחת אחת לעולם פני ברביעית אחת בשתי ידיו מיהו אפילו אינו רוצה ליטול רק יד אחת כגון דהיה ידו אחת טהורה מכבר ג"כ אין לפחות משיעור רביעית [תוספתא והובא בב"י] וגראה משום שבכלי צריך רביעית לעולם דבפחות אין שיעור טהרה וכדלקמיה בסעיף י"ד (עב) אבל על יד אחת אין צריך לשפוך אותה כולה ולקמן בסי' קס"ב סעיף ד' העתקתי דברי האחרונים שכתבו דיש לנהוג שלא לפחות משיעור רביעית מים לכל יד ויד דבזה לא יצטרך ליזהר בהרבה דברים הצריכים ליזהר: (סח) שבאו ליטול כאחד. כתבו האחרונים דהיינו שמתחלה כוונו ליטול ביחד ולכן אף אם פשט השני ידו אחר שכבר התחיל הראשון ליצוק על עצמו עולה הנט"לה גם לו דהוי כנוטל שניהם יחד דאין מתטמאין זה מזה אבל אם לא כוונו מתחלה ויצק הראשון רק לעצמו ואח"כ פשט השני ידיו אפילו קודם שנפסק הקילוח הוי כמו נוטל במי רחיצת חברו ולא עלתה לו נטילה וצריך לנגב ידיו ולחזור וליטול כדלקמן בסימן קס"ב סעיף ד': (סט) האחרון א"צ. ודוקא כשיגיעו המים על ידיו סביב כל שיעור הנטילה שבידיו: (ע) ואפילו בזה אחר זה. ר"ל לא מבעיא כשפשטו ידיהם בבת אחת זה אחת זה דמהני הנטילה לשניהם אלא אפילו אם פשט השני ידיו אח"כ כשכבר התחיל ליצוק על הראשון עלתה לו נטילה כיון שמתחלה כוונו לזה ליטול יחד וכנ"ל: (עא) שלא יפסיק הקילוח. דעי"ז תשתנן כאלו נטל גם השני ברביעית שלמה ומפני שנאים המים משיורי טהרה הקילו זה להשוה כנוטל ברביעית ע"י חיבור הליצוק [ב"י והרשב"א]: (עב) סמוך וכו'. דאז תשתנן כיד אחת אבל במרוחקים (עג) הוי כמו נוטל במי רחיצת חברו: (עג) ויש מתירין אפילו וכו'. ר"ל שנוטלין לגמרי בפני עצמן כל אחד ואחד ולדעה זו ג"כ דוקא כשבאו

שער הציון

(סו) הגר"א וש"א: (סז) כ"כ בבה"ג והגר"א ולבו"ש דלא כמ"א שמתקשה בזה: (סח) דאל"ה לא מיקרי צורך האדם כ"כ להפסיד אוכלין: (סט) דהיא מכרעת בין שתי השיטות הקודמין ואף דהא"ר פסק להחמיר אף במי פירות דכן הוא דעת רוב הראשונים מ"מ יש לסמוך להקל במלחא דרבנן בשעת הדחק וכן פסק הגר"ז ודה"ח וח"א ומ"מ לענין ברכה נראה דלא יברך על נטילה זו ולכשיזדמן לו מים אח"כ נכון ליטול שנית וכמו בכל פסק נטילה לעולם בסי"א: (ע) אבל לכתחלה טוב יותר לשפוך בשני פעמים משום ד"א דלעולם צריך מים שניים דוקא וכמבואר בסימן קס"ב ס"ב: (עא) כן משמע מסתימת כל הפוסקים: (עב) כך נראה דהא ליד אחת לבו"ע אינו שופך אלא חצי רביעית ובפרט דלהרבה פוסקים גם על שתי ידיו א"ל לשפוך כל הרביעית וכדלקמיה והא דאיתא בתוספתא צריך ליטול מי רביעית היינו שהא בכלי רביעית כדאיתא בב"י: (עג) א"ר בשם רש"ל וב"ח אף דבב"י מסתפק בזה וכן נראה מסתימת לשונו בשו"ע:

הגהות ותיקונים: א) צ"ל ויש מי שאומר: ב) ק"ז: ג) ורמב"ם: ד) בשם יש מתירין:

הערות והערות: 1) עיין בסימן קע"א בבה"ל ד"ה לא:

ליקוטי דברי הרב א) ובסידור הרב באות ח' כתב: אבל מותר ליטול ידיו בשעת הדחק בשכר שלנו או מי דבש שעיקרן מים. וכנראה דבמי פירות אין נוטלין אפי' בשעת הדחק. ובשו"ע הרב סעיף ט"ו כתב שבשעת הדחק יש לסמוך על דברי המקילין בדברי סופרים ליטול ידיו במי פירות ושכר ומי דבש אפילו לכתחילה (ובין בדיעבד).

הלכות נטילת ידים סימן קס קסא

* הואיל ובשעה שהתחיל האחד ליטול מהם היה בהם רביעית (עד) גם לשני זה עולים מפני שבאו משיורי טהרה (עה) [ה]ועל דרך זה נוטלים (עו) מחצי לוג לג' ולד' ומלוג לכמה ב"א כל זמן שמספיקים המים לשפוך כל אחד על ידיו (עז)*ג"פ [ו](וה"ה) שיכולים להניח ד' וה' ידיהם (עח) זה בצד זה (עט) או זה על גב זה וליטול כאחד ובלבד (פ) שירפו ידיהם בענין שיגיעו המים לכל אחד: **יד** [ז]צריך שיהא רביעית מכונס במקום א' (פא) שאם נטל משמינית וחזר ונטל משמינית ידיו טמאות כשהיו: **טו** [ח]רביעית שאמרו בין לידיו של גדול בין לידיו (פב) של קטן [ט]נטלו ב' בני אדם זה ידו אחת וזה ידו אחת (פג) * ואח"כ חזר השני ונטל ידו השניה (פד) הרי אלו כג' בני אדם ולפיכך אם היה בכלי חצי לוג ידיו טהורות ואם לאו (פה) אין ידו השניה טהורה שאין נוטלין בפחות מחצי לוג יותר משני בני אדם:

ה שם בריש פ"ק דידים לפי' הרמ"ש והר"ש ו שם פ"ב ז ספר מ"מ בשם הרשב"ם ח תוספות[א] המלו הר"ש שם ט הרשב"ם נמ"ה

קסא דיני חציצה בנטילה. ובו ד' סעיפים:

א [א]צריך (א) ליזהר מחציצה שכל דבר שחוצץ בטבילה חוצץ בנטילה.

א מולין ק"ו

משנה ברורה

כשבאו ליטול בבת אחת אלא דהשני המתין עד שיטול הראשון אבל כשבא השני אחר זמן לא מהני לפחות משיעור רביעית עי"ז [טור]: (עד) גם לשני זה עולים וכו'. אך לדעה זו צריך הראשון לשפוך על ידיו שתי פעמים ולמלא בנטילתו כדי שישאר גם לשני שיעור כדי שיוכל ליטול את ידיו משא"כ לדעה ראשונה צריך שישפוך הראשון כל הרביעית מים על ידיו ובשעת הדחק יש לסמוך להקל כדעה זו דהוא דעת הרבה פוסקים וכמ"ש בבה"ל: (עה) ועל דרך זה וכו'. ר"ל (עד) שמותר ליטול זה אחר זה אפילו בכמה אנשים ומטעם הנ"ל: (עו) מחצי לוג לג'. וא"ת כיון דברביעית סגי לשנים א"כ רביעית ומחצה סגי לשלשה י"ל שאשו חכמים (עה) כיון דנפישי גברי לא ידקדקו יפה ליטול עד הפרק שכל אחד ילמלא המים שישאר לחבירו לכן אסורים ברביעית ומחצה. ובדיעבד אם נטל האחד מחצי רביעית יוכלו ליטול שני האחרונים מרביעית הנשאר: (עז) ג' פעמים. בטור כתב שני פעמים דעיקר הנטילה משום טהרה הוא שני פעמים ורק אם יש עליהם לכלוך החוצץ צריך ליטול פ"א מקודם להעביר הלכלוך כדלקמן בסימן קס"ב: (עח) זה בצד זה. ואין מטמאין זה מזה בנגיעתן דכולם כיד אחת חשיבי כדלקמן בסימן קס"ב ס"ה ודי בזה ג"כ ברביעית לשנים ובחצי לוג לג' וד' ובאופן השפיכה דהולך השמש ויוצק מים על כולם ומסתברא דדעה הראשונה מקלת ג"כ בזה: (עט) או זה ע"ג זה. ולא אמרינן דנטמאו המים מידו של ראשון דכולם כיד אחת חשיבי וכנ"ל: (פ) שירפו וכו'. היינו (עו) שלא ידחקו זה על זה: **יד** (פא) שאם נטל משמינית וכו'. ואפילו (עז) נטל שני השמינית על ידיו בקילוח אחד לא מהני דבעינן שיהיה הרביעית מכונס במקום אחד דוקא: **טו** (פב) של קטן. פי' של אדם קטן: (פג) ואח"כ חזר השני וכו'. אראשון קאי כמו שפירשתי בבה"ל וכ"מ בלבוש: (פד) הרי אלו כג' בני אדם. דהא דמקילינן מרביעית אחת לשני בני אדם היינו דוקא כשנטל הראשון ב' ידיו זו אחר זו (עח) וכן השני אחריו אבל כאן שלא נטל מתחלה רק יד אחת ונטל השני ג"כ אחריו חשוב זה כאלו כבר נטלו שני אנשים ולכן כשחוזר הראשון ליטול ידו השניה חשוב כאדם שלישי דעלמא וממילא אין די ברביעית: (פה) אין ידו וכו'. עד שיטיל עליה מרביעית מים:

א (א) ליזהר. אקדים לזה הקדמה קצרה והוא דלענין טבילת הגוף ק"ל דצריך ליזהר שלא יהיה חציצה והיינו שלא יהיה שום דבר מודבק על הגוף בעת הטבילה דע"ז לא יהיה אותו המקום ראוי לביאת מים ואם היה חציצה לא עלתה לה טבילה ואף דמן התורה לא הוי חציצה אלא א"כ היה החציצה על רוב בשר הגוף מדרבנן אסור אפילו אם היה החציצה על מיעוט הגוף גזירה שמא רובו אך לא אסרו חכמים אא"כ כשדרך בני אדם להקפיד עליו שישאר כך אף שעתה בעת הטבילה אין מקפיד ע"ז אבל דבר שאין דרך להקפיד אינו חוצץ אא"כ היה מכוסה רוב הגוף דאז אסור מדרבנן אפילו כשמודבק עליו דבר שאין דרך להקפיד עליו. ולענין נט"י ג"כ אף שהוא

שער הציון

(עד) וגם לדעה קמייתא ג"כ מותר מחצי לוג לג' וכן מלוג לכמה בני אדם דהא מתניתין היא אלא לדעה קמייתא מתוקמא הך משנה באלא נפסק הקילוח דוקא וגראה שדברי השו"ע מתפרש גם לדעה קמייתא ובאופן אלא נפסק הקילוח ומש"כ וה"ה שיכולים וכו' אז זה ע"ג זה ר"ל שמניחים לכתחלה כולם ידיהם בעת תחלת הנטילה משא"כ מעיקרא מירי שבעת היציקה פעם השני ידיו למטה מן הראשון וכן כולם: (עה) והא דלאגבעה די חצי לוג וכן לוג לכמה בני אדם ולא חיישינן לזה י"ל דבשיעור גדול אז לא חיישי הראשונים כלל בעד האחרונים: (עו) הרמב"ם בפירושו: (עז) בנה"ג וא"ר: (עח) היינו ע"י חיבור הילוק אז להיש מתירין בכל גווני וכנ"ל:

הגהות ותיקונים: א) תוספתא:

ב בפ״ע דמקוואות ובתוספתא שם
ג עילופין ל׳

* כגון (ב) [ב]צואה שתחת הצפורן (ג) שלא כנגד (ת) הבשר ובצק שתחת הצפורן אפילו כנגד הבשר (ד) ורטיה (ה) שעל (ג) [ת] בשרו (ו) וטיט היון וטיט היוצרים (ז) אבל (ח) [ב]במיעוטו שאינו (ג) מקפיד אין (ד) לחוש: הגה ומשו״ה לא נהגו לנקר (ט) הטיט שתחת הצפרנים (ה) לנטילה משום דהוי כמיעוטו שאין מקפיד כי אין מקפידין על זה לנטילה (הגהות סמ״ק והגהות מאשרי פ׳ אלו דברים) אבל אם היה (י) * מקפיד (ו) * הוא צריך לנקרו וכן

שערי תשובה

*[ת] בשרו. עבה״ט ובבר״י כתב בשם מהר״י מולכו שכתב בנפלה הרטיה צריך ליטול שנית כדין מפה שאם יסיר המפה אסור לאכול עיי״ש:

ליטול מקום הרטיה כמ״ש ס״ס קס״ב ט״ז ועמ״א ס״ס קס״ב ס״ק י״ח ועיין הלק״ט ח״ב סי׳ קל״ב שכתב שאם היתה מכה על ידו וכרך עליה סמרטוט ונטל כדינו ובתוך הסעודה נפל הסמרטוט שאין צריך עוד נטילה: (ג) מקפיד. ואם רוב היד מכוסה אעפ״י שאינו מקפיד מותר ב״י מ״א: (ד) לחוש. וא״ת הא בסי׳ קס״ב ס״ט כתב דאם נמצא דבר על היד דטמא וצ״ל דהכא מיירי כשנטל מרבעית: (ה) לנטילה. כתב המ״א אבל שלא כנגד הבשר בודאי רוב בני אדם מקפידין ומותר אעפ״י שהוא אינו מקפיד. בשבת אסור לגרר הטיט שתחת הצפורן בצפרניו אלא ירחצנו במים תשב״ץ מ״א וע״ל סי׳ ש״ב: (ו) הוא. ובספר פני יצחק מיקל מ״א:

ביאור הלכה

* כגון צואה שתחת הצפורן שלא וכו׳ ובצק וכו׳. וה״ה אם נמצא גילדי צואה [היינו מלמולי זעה שנתיבש] בשאר מקומות שעל היד כדאיתא במשנה פ״ט דמקוואות וכן בצק אם לא שנמצא מעט מן המעט שאין דרך בני אדם להקפיד ע״ז דאז גם תחת הצפורן אינו חוצץ בין בצואה ובין בבצק כדאיתא בב״י: * מקפיד וכו׳. עיין במ״ב ובשעה״צ ואף דמבואר ביו״ד קל״ח סט״ו[א] בהגה״ה דאם מקפדת אפילו בדבר לא חוצץ לענ״ד ברור דהרמב״ם שם דס״ל דטעם לא הוא מפני שנתחה במים ע״כ דלא ס״ל כן כדמוכח שם בב״י גופא בהעתיקו דברי המרדכי ע״ש ורק דהרמ״א תפס שם לענין טבילה לדברי הרוקח והמרדכי דטעם לא הוא משום שאינה מקפדת וכאן בענינו לענין נט״י בודאי יש להקל כדעת הרמב״ם וכעין זה מצאתי בא״כ ומנגן בטורים לענין דיו לא:

* הוא צריך לנקרו. ובשבת ג״כ מותר לגרר הטיט שתחת הצפורן בצפרנו רק שלא יגרוד את הצפורן [מ״ר ודה״מ]:

שהוא מדרבנן (ת) כל דתקון רבנן כעין דאורייתא תקון וע״כ אם יש תלילה על רוב היד דהיינו (ב) על רוב מקום הנטילה אסור אפילו אם אין דרך בני אדם להקפיד עליו ואם היה רק על מיעוט היד אינו אסור אא״כ הדרך להקפיד ע״ז ועתה נבאר דברי הש״ע. מש״כ ליזהר מתלילה היינו שיסיר מהידים קודם הנטילה כל דבר שדרך בני אדם להקפיד עליו להסירו ואם נטל ידיו ואח״כ נמצא עליו דבר חוצץ בין על מיעוט היד (ג) בין על רוב היד תלוין להקל שנתהוה אח״כ אך לכתחלה ראוי שיעיין קודם נטילה אם אין עליו דבר חוצץ: (ב) צואה שתחת הציפורן וכו׳. היינו (ד) זוהמת הצפרנים שדרך להקבץ שם (ה) אבל צואה ממש אפילו כנגד הבשר מסתברא שלא תשיב נטילה אם מצאו שנשאר שם: (ג) שלא כנגד הבשר. כגון אם הצפורן גדול ועודף על בשר האצבע והצואה שיש שם תחת עודף זה דרך רוב בני אדם להקפיד לנקותם משום מאוס כבי חוצץ וצריך להסיר אותה הזוהמא קודם הנטילה ובבצק דרך בני אדם להקפיד אפילו נגד הבשר ועיין ביו״ד קל״ח דקתשיב שם עוד כמה דברים שחוצצים אלא דפה תשב דברים המצויים וכתב [ב]הפ״ר בשם ס״ח דנכון מעשה זה שלא יגדל אדם את צפרניו: (ד) ורטיה. הוא מה שנותנין תבלב או דוגג או שאר דבר משיחה על סמרטוט להניח על הכאב [ערוך]: (ה) שעל בשרו. ואף דמבואר לקמן בסימן קס״ב ס״י דא״ל ליטול כלל על מקום הרטיה ומעשה דכיון שאינו יכול ליטול בשומו מקום הוי כמו שנקטעה אצבעו דא״ל ליטול רק שאר מקום היד התם הלא מיירי בש לו מכה ולכך לא חיישינן שיסיר מקום הרטיה ויגע בבשרו להאוכלין דכתיב ליה (ו) אבל הכא מיירי שאין לו מכה רק מיתוש בעלמא במקום הנטילה ואין לו צער בנטילתו ויוכל להסיר הרטיה מתי שירצה א״כ יש לחוש שיסיר הרטיה בתוך הסעודה ויגע בבשרו להאוכלין ולכך צריך להסיר הרטיה וליטול ידיו דאם יטול כשהרטיה על ידו יהיה תלילה: (ו) וטיט היון וכו׳. פי׳ (ז) טיט הבורות דהוי כמו. טיט היוצרים שהם נדבקים מאד ומונעים המים מלבוא תחתיהם אפילו כשהם לחים (ח) וה״ה שאר מיני טיט כשהוא יבש ונדבק בבשר חוצצין בכל זה בין ע״ג היד בין תחת הצפורן אפילו כנגד הבשר [אם לא שהיה דבר מועט כ״כ שאין דרך בני אדם להקפיד ע״ז דאז אין חוצצין בכל מקום שימצאו וה״ה בצואה ובצק כה״ג כמו שכתבתי בבה״ל] אך היכא שמלאכתו בטיט כגון העושה לבנים או קדרן וכדומה בודאי אינו חוצץ בכל מקום שימצאו כיון שאומנתו בכך ואינו מקפיד בזה וכדלקמיה בס״ב אם לא שהיה רוב מקום הנטילה מכוסה בזה: (ז) אבל וכו׳. דין זה קאי על ריש הסעיף בעצם דין תלילה דאם נמצא שום דבר חוצץ על מיעוט היד ואין מקפיד אין לחוש ודעת הטור דאף בגלו שזכר המחבר מקודם דהוא מדברים שדרכן של רוב בני אדם להקפיד מ״מ אם הוא אינו מקפיד אינו חוצץ אבל דעת המ״א ושארי אחרונים דבכל אלו אזלינן בתריה כ״א בתר רוב בני אדם: (ח) במיעוטו שאינו מקפיד. ואם רוב היד מכוסה דהיינו רוב מקום הנטילה אע״פ שאין מקפיד חוצץ: (ט) הטיט. המ״א פירש דקאי רק על שכנגד הבשר ואפילו טיט היון והיוצרים משום דבגלו מדינות אין מקפידין ע״ז והוי כמיעוטו שאין מקפיד אבל שלא כנגד הבשר בודאי רוב בני אדם מקפידים אפילו בצואה וחוצץ אף שהוא אינו מקפיד וכדבריו העתיקו הח״א והדה״ח (ט)[א] ויש שמקילין בצואה וסתם טיט: (י) מקפיד הוא. [ב]משמע (י) אע״פ שהרוב אינן מקפידין כיון דהוא מקפידין אזלינן בתריה וחוצץ (יא) ומ״מ נראה דהיינו

משנה ברורה

באר היטב

(ת) הבשר. פי׳ במקום שהצפורן עודף על הבשר: (ב) בשרו. פי׳ שאין לו מכה רק מיתוש בעלמא ויכול להסיר הרטיה כשירצה זה תלוי בקפידא אבל אם יש לו מכה וא״א לו להסיר אז א״ל כלל

שער הציון

(ת) לנוש: (ב) פשוט ולפי זה לרוב הפוסקים שסוברין דדי עד מקום שלה האצבעות ברוב מן האצבעות סגי וכן כתב בדרך החיים עיין שם: (ג) פמ״ג: (ד) רמב״ם בפי׳ המשנה: (ה) כנ״ל דבודאי דרך בני אדם להקפיד ע״ז יותר מבצק ועוד דכל עיקר טבילה תקנו משום דידים עסקניות הן ונוגעות במקום הטינופת ומאי מהני שנטל ידיו הא נגע[ב] בהם בכל שעה: (ו) ב״ח ומ״א לקמן בסוף סימן קס״ב וט״ז בחידוש הא׳: (ז) מ״א: (ח) הגר״ז: (ט) א״ר בשם הב״ח והט״ז ועיין בנה״ש שהקשה על המ״א דמד״מ האחרון משמע דס״ל דלא אזלינן בתר רובא כיון שהוא אינו מקפיד וכדעת הטור ונראה דנייד המ״א מזה משום דלא ס״ל כן לדינא וכקושית הב״ח ע״ש: (י) מ״א בדעת הרמ״א וכ״פ הש״ש וחולק על הרשב״א שמסתפק בזה: (יא) אף דבדה״ח כתב סתם דבטיט שתחת הצפורן כנגד הבשר אם מקפיד חוצץ מ״מ נ״ל כמו שכתבתי דהלא המחבר כתב מתחלה טיט היון והיוצרים [וה״ה טיט יבש כמו שכתבו הפוסקים] משמע דבסתם טיט לא ס״ל דאינו נדבק כ״כ להבשר ועיילי מה מיא ולא חייבי ולא הגיה הרמ״א ע״ז

*[ב]

הגהות ותיקונים: א) סי״ד: ב) נוגע:

ליקוטי דברי הרב: א) ובשו״ע הרב סעיף ג׳ כתב כהמג״א. ב) ובשו״ע הרב סעיף ג׳ כתב שיש אומרים שכל דבר שרוב בני אדם אין מקפידים עליו אף על פי שהוא מקפיד, בטלה דעתו אצל כל אדם ויש לסמוך על דבריהם בנטילת ידים שעיקרה מדברי סופרים. ג) ובשו״ע הרב בסעיף ד׳ כתב: צריך ליזהר בציפורן שפירשה מיעוטה, לקרן אותה שהיא חוצצת.

עיקר ואפשר שנהגו להקל בחלילה לענין נטילה כי יש אומרים שאין שייך חלילה אצל העיקר כסברת הרא"שונה:
ב (יא) [1]כל דבר שאינו מקפיד עליו אינו חוצץ היה דרכו של זה להקפיד וזה אין דרכו להקפיד
[ב] למי שדרכו להקפיד חוצץ למי שאין דרכו להקפיד אינו חוצץ כיצד היה אחד צבע (יב) * והיו ידיו
צבועות (יג) אין הצבע חוצץ על ידיו אע"פ שיש על ידיו מממשות של צבעונים. לא היה צבע אם
היו ידיו צבועות ויש מממש הצבע על ידיו הרי זה חוצץ (יד) שהדיו (ז) [ג] היבש חוצץ והלח אינו
חוצץ וכן הנשים שדרכן לצבוע ידיהן לנוי וכיוצא בזה אין אותו צבע חוצץ (טו) (גלדי מכה שעל ידיו
(טז) אם אינו מקפיד עליו אינן חוצצין ס' התרומה): ג [2]צריך (יז) להסיר הטבעת מעל ידו בשעת נט"י
[3]ואפילו הוא רפוי (נ"י) (יח)[4] ואפי' אינו מקפיד עליו בשעת נטילה הואיל ומקפיד עליו (יט) בשעה שעושה מלאכה
שלא יטנפו (הרא"ש פ' תינוקת) ונהגו קצת להקל אם הוא רפוי אצל יש להחמיר כי אין אנו בקיאים איזה מיקרי
(מ) רפוי: ד [5]שיעור נט"י כל היד (כ) עד הקנה של (ע) זרוע [6]וי"א עד מקום חיבור האצבעות
לכף היד (כא) * וראוי לנהוג (כב) כדעת (י) הראשון:

ד הרשב"א בח"ה הגהת אשר"י פ"ב דברכות ו הרי"ף בפ"ח דברכות על הה"א דחולין ק"ו ז לפי' הרא"ש שם בחולין

באר היטב

(ז) היבש. ומי שכותב תדיר אין הדיו חולץ ל"ח מ"א. אם הוא טבח ומוכר שומן ויש דם ושומן על ידו אינו חולץ בנט"י. מוהל שנתייבש דם המילה בידיו אינו חולץ הלק"ע מ"א סי' כ' ועיין יד אהרן: (מ) רפוי. ורש"ל כתב דאין להחמיר כלל בנט"י בנשים אם לא שים בו אבן טוב מ"א ט"ז וכ"כ בס' גן המלך סי' קכ"ג ועיין בספר מעיל שמואל סימן י"ח: (ע) זרוע. פי' תיקף אחר השלמת היד מקרי קנה של זרוע: (י) הראשון. ויתנה בתחלה שלא יהא חובה עליו שמא

שערי תשובה

[ג] למי שדרכו להקפיד. ואם במקום זה אנשי המקום מקפידין ובמקום אחר אין מקפידין כתב בבר"י אם רוצה דעלמא מקפידין בעל מקום זה לגבי רוצה דעלמא כמ"ש בספר"ח יו"ד סי' קי"ג: *[ג] היבש. עבה"ט מ"ש

משנה ברורה

דהיינו דוקא בטיט היולרים או בטיט יבש אבל בטיט לח או בעפר שתחת הלפורן כנגד הבשר שאינו נדבק כ"כ אין להחמיר ובפרט אם כל היום אין דרכו להקפיד רק כשמגיע לנטילה: ב (יא) כל דבר וכו'. היינו אם הוא במיעוטו דוקא אע"ג דכבר זכר זה המחבר בסוף סעיף הקודם כפלו כאן משום דכל הסעיף זה הוא דברי הרשב"א ממש כמובא בב"י ולכה להעתיקו בלשונו: (יב) והיו ידיו צבועות. ר"ל (יג) מקצת ממקום הנטילה דאלו היה רובו הא קי"ל דאפילו אינו מקפיד חולץ אבן בסיפא לענין נשים שדרכן לצבוע ידיהן לנוי אם אפילו[1]כל ידיהן צבועות נמי כיון שמתכוונות לעשות כן ורוצות בזה הרי הוא כגופן ממש ולא חייבי: (יג) אין הצבע וכו'. וכן אם הוא טבח ויש דם על ידיו אינו חולץ וכן אם היה מוכר שומן ויש שומן על ידיו אינו חולץ אבל אחר שהיה ממשות דברים אלו על ידיו חולץ [אחרונים] ואם היה טבח ומוכר שומן ויש דם ושומן על ידיו ג"כ מצדד המ"א להקל דאינו חולץ: (יד) שהדיו וכו' והלח אינו חוצץ. ור"ל (יג) כמו התם גבי דיו שהלח אינו חולץ מטעם שנמחה במים ומי הנטילה מגיענין לגופו ה"ה לצבעים שהם כמו דיו דוקא שממשו עליו הא אם אין בו ממש רק חזותא של צבע בעלמא אין שייך חלילה וה"ה שחרורית שאין בה ממש אינה חוצצת [אחרונים] . ומי שכותב תדיר אפילו יש ממשות של דיו יבש על אצבעותיו אינו חולץ דהרי אין דרכו להקפיד ע"ז [אחרונים]: (טו) גלדי מכה. היינו ריר היולא מן המכה ומתיבש ועשה גליד [רמב"ם] וי"מ דהוא שאין שנתרפא ועלה עור למעלה ויש עליו גלדי[2]: (טז) אם אינו מקפיד. להסירו מעל ידיו מפני שהוא מלטער בנטילתו [כן מסיק במאמר מרדכי עי"ש ועיין בא"ר ובש"א]: ג (יז) להסיר הטבעת. משום חלילה: (יח) ואפילו וכו'. ר"ל אף שהמים בחיים להאצבע מ"מ יש להסיר משום שאין אנו בקיאין איזה מקרי רפוי וכדלקמיה ובדיעבד עלתה לו נטילה ברפוי והוא ששפך עליה רביעית בבת אחת כמ"ש לקמן בסימן קס"ג ס"ט: (יט) בשעה וכו'. ומסקי האחרונים דדוקא אשה שדרכה להקפיד להסיר הטבעת בשעת מלאכה [היינו בשעת ליסה] אבל איש שאין דרכו להקפיד להסירו בשעת מלאכה כי אין דרכו לגוש אין צריך להסיר אותו בשעת נטילה אפילו אם אינו רפוי רק אם יש בו אבן טוב שגם איש דרכו להקפיד להסיר בשעת נטילה שלא יתלכלך מהמים אז יש לחוש להסירו משום חלילה: ד (כ) עד הקנה וכו'. ר"ל עד סוף פיסת היד שהוא מקום חיבור היד והקנה: (כא) וראוי לנהוג וכו'. ר"ל אף דמדינא מי שירלה להקל כדעה שניה אין מוחין בידו דכל פסק בנט"י לקולא וכדלעיל בסימן ק"ס סעיף י"א מ"מ (יד) לכתחלה ראוי להחמיר כדעה הראשונה וכן נוהגין העולם ובספר עני אלמוגים הוכיח שהרבה גדולי ראשונים סוברים כן ויש ליזהר מלהקל בזה עי"ש[3]ועיין בביאור הלכה: (כב) כדעת הראשון. ומשמע דבשעת הדחק שיש לו מים בלמוס יוכל

ביאור הלכה

* והיו ידיו צבועות וכו'. עיין במ"ב סר"ל מקצת ממקום הנטילה וכו'
וכן כתב הגר"ז וכן משמע קצת להמעיין בב"י בטור"ד סי' קל"ח
במה שהביא שם בשם הרשב"א לענין נשים שלובעות שער ראשן לנוי שכתב שם אע"פ שצבע זה פושט בכל השער וראוי שאין מקפיד עליו חולץ וכו' ע"ש והרי היא אינה גריעא משאר בעלי אומנות שרגילין בכך ואפ"ה אי לאו שברתו דמתכוונות לכתחלה לזה ורוצות בכך עי"ש היה חולץ אח"כ מלאתי שכ"כ הגר"ז בהדיא דגם בעיינינו אם היה על רוחו חולץ והנה בח"א כתב דלענין צובע וכה"ג שאר בעלי אומנות אפילו אם הוא מכסה כל היד אינו חולץ ולא ידעתי מקורו ואולי שטעמו דבענין זה לא שייך לגזור רוחו שאין מקפיד משום רוחו המקפיד [שזהו הטעם שחולץ כדאיתא בעירובין פ"ק] דלא שכיח בהו הקפדה כיון שרגילין בכך אז אולי כיון דרגילין לילך כן תמיד כגופייהו דמי ולא שייך חלילה ע"ז אבל כ"ז הוא דבר חדש ולא מצאתי בפוסקים רמז לזה. ומה שכתבתי עוד במ"ב דלענין נשים שדרכן לצבוע ידיהן לנוי וכו' כן מוכח לפי קבלת הרשב"א הנ"ל ופסק שם פיו"ד סימן קל"ח סי"ז כוותיה ע"ש וכש"ך סקכ"א ולפ"ז אינו מדוקדק קצת לשון השו"ע במה שכתב וכן הנשים וכו' הא לענין נשים עדיפא דאפילו צובע כל היד אין שייך חלילה: * וראוי לנהוג וכו'. מלשון זה משמע דמצד הדין יש להקל כדעה שניה דהוא דעת הרבה פוסקים רש"י

שער הציון

כלל משמע דגם הוא ס"ל כן ואין פסק אח"כ דכשהוא מקפיד צריך לנקר למה יגרע כשמקפיד ועוד דכיון דתחלת ההג"ה קאי אטיט יון כמו דמוכח מהמ"א נפסק"ה גם סוף דבריו אזה אטיט [1] קאי דנדבק ולא עייני המים שם ולכן גרע כשמקפיד משא"כ בפתם טיט או עפר שתחת הלפורן. וגם יש לערף לזה דעת הרשב"א דמסתפק להקל משום דבטלה דעתו אצל כל אדם וגם בלא"ה דעת הא"ר בשם הב"ח והט"ז לקיים המנהג להקל בפתם טיט אפילו שלא כנגד הבשר נוכל לסמוך על דבריהם להקל עכ"פ זה כנגד הבשר: (יב) עיין בה"ל: (יג) מבאור הגר"א: (יד) ומה שכתב הט"ז בענין

הגהות ותיקונים: א) כאן מקום ציון ס"ק (יח) של מ"ב: ב) ציון ס"ק (י"ח) של מ"ב אינו במקומו: ג) גלד: ד) הטיט: *[ז]

ליקוטי דברי הרב: א) וראה בבה"ל. ובשו"ע הרב סעיף ה' כתב: וכל זה במיעוט היד אבל אם רוב היד מכוסה בדבר שיש בו ממש חוצץ אפילו לאותם שאין דרכם להקפיד. ב) שם הביא שיטות רבות שעד הזרוע הוא מעיקר הדין, ובשו"ע הרב סעיף ח' לאחר שכתב שראוי ליטול עד הזרוע. "ונכון להתנות ולומר שאינו מקבל דבר זה בתורת חובה אלא בתורת רשות וכו'", ומסיים: ואם נוטל ידיו בפני רבים במקום שנוהגים ליטול עד מקום חיבור האצבעות בלבד אין לו להחמיר בפניהם.

קסב הגבהה ושפשוף הידים בנטילה. ובו י׳ סעיפים:

א סוטה ד׳

א (א) אהנוטל (ב) צריך (ג) להגביה ידיו (דהיינו (ד) רחשי (ה) אצבעותיו) למעלה

באר היטב

פעם א׳ לא יהא לו מים כ״כ וכן ראוי להתענות בכל דבר שאדם רוצה להתמיד על עצמו (ב״י) ואם היד מלוכלך לכו״ע צריך כל היד

ביאור הלכה

ומוקפות והרא״ש ועוד כמה ראשונים ואף לכתחלה ראוי לנהוג כדעה הראשונה דהוא דעת הרי״ף משום דלא מלחת דטרימתא הוא ופכך נפשיה מפלוגתא וכמו שכתב בב״י ולענ״ד יש לעיין בזה בעיקר הדין דאם אף דבב״י כתב דבדעת הרמב״ם אין הכרע כבר כתב בספר מאמר מרדכי דבאמת מוכח מפשטיות דבריו דסובר כדעת הרי״ף מדכתב בסתמא עד הפרק וע״כ דברים בגירסת הרי״ף דעד הפרק לעולם הוא מקום מיוחד דהוא חיבור גב היד וקנה הזרוע דאלו לדעת התוספות וסייעתם היה לו לפרש עד איזה פרק וכמו שדייקו כן בתר״י והרא״ש מלשון הרי״ף שסתם כן וגם הר״ח ס״ל כן כמו שכתב ברמינו יונה וגם הרשב״א ס״ל הכי לדינא כדעת הרי״ף ע״ש שפירש בגמרא כדעת הרי״ף אף לפי גירסא שלנו [ובפירושו מתישב הסוגיא יותר דלדעת רש״י ותוספות אתיא קלת בדוחק עיין בביאור הגר״א] וכדברי הרשב״א ממש מלאתי גם בסמ״ג שכתב כן ונסתייע לזה מהירושלמי וכתב הסמ״ג דגם דעת הערוך כן הוא וכן בתור זרוע כתב דיש להתמיד בזה וכן הבית רבינו יונה בשם גמרא א״י דאיתא שם דשיעור נטילה הוא כל היד ומאחר שהר״ח והרי״ף והרמב״ם [לפי פשטיות דבריו] והערוך וסמ״ג ורשב״א כולם קיימי בחדא שיטתא להתמיר

נטילה ועי׳ ט״ז:

(ה) אצבעותיו. וצריך להזהיר להמון עם שטופכים המים מהלד

משנה ברורה

יוכל לסמוך על דעת המקילין. וכתבו האחרונים דאם פיסת ידו מלוכלך מזיעה וכה״ג לכו״ע צריך ליטול עד סוף פיסת היד:

א (א) הנוטל וכו׳. אקדים הקדמה קצרה כפי המבואר בטור וב״י וביאור הפוסקים כדי שיתבארו אלו הסעיפים. והוא. הנה נתבאר בסימן קנ״ח דטעם נט״י הוא משום דידים עסקניות הם ולכן גזרו עליהן טומאה אם לא שיטהרם ברביעית מים (ה) וצריך ליטול שני פעמים על ידו דבשפיכה ראשונה מטהר ידיו אבל המים עצמם טמאים הם שנטמאו מידיו ושפיכה שניה מטהרת אותם ונגמר טהרת הידים [אבל אם נשפך הרביעית בבת אחת על שתי ידיו או ששפך רביעית שלמה על כל יד ויד דעת רוב הפוסקים דאין צריך למים שניים וכן סתם המחבר לקמיה בסעיף ד׳] ואמרו בגמרא דהטוטל צריך שיגביה ידיו שלא יצאו מים חוץ לפרק ויחזרו ויטמאו הידים ופירשו המפרשים דהיינו דמיישינן שמא יצאו מעט ממים הראשונים הטמאים חוץ לפרק דהוא למעלה ממקום הנטילה שהתקינו חכמים ושם אף שבאו עליהם מים שניים אינן מטהרים אותם [דמים שניים אינן מטהרין אלא במקום הנטילה אבל לא בחוץ למקומה דטומאת ידים וטהרתם הוא עד הפרק דוקא] ולכן אם אין מגביה ידיו יחזרו המים הטמאים ההם לתוך הפרק ויטמאו הידים כך פירשו (ב) רוב המפרשים ופירושם אף אם נטל כל היד עד מקום חיבורה עם קנה הזרוע (ג) ג״כ צריך להגביה משום זה שיצאו חוץ לשם ויחזרו אח״כ (ד) ויש חולקין וס״ל דכשנוטל כל פיסת היד עד הקנה כמנהגנו (ה) לא מיישינן שמא יצאו המים חוץ למקום הזה ויחזרו ועיקר החשש הוא רק בשלא נטל כי אם עד קשרי אצבעותיו [דכן הוא השיעור להרבה פוסקים לעיל בסימן קס״א] דאז מיישינן שמא בעת הנטילה נשפך מעט מן הכלי לחוץ קשרי*) אצבעותיו דקשה לנמנם שם וממילא (ו) נטמאו שם המים ומים שניים לא הגיעו שם לטהרם וכשלא יגביהם ירדו המים הטמאים למטה על אצבעותיו וטמאו אותם והמחבר סמך עצמו על זה להקל כדלקמיה באומו הסעיף ועיין מה שכתבנו שם במ״ב ועתה אחל לבאר זה הסימן בעז״ה: (ב) צריך וכו׳. וכדיעבד אם לא הגביה (ז) משמע דאין מחויב ליטול שנית אם לא שנראה שיצאו מים חוץ לפרק וחזרו: (ג) להגביה ידיו וכו׳. מיכף (ח) *אחר מים שניים עד הגיעוב דשמא יצאו מים ראשונים [קודם שניתן עליהם מים שניים] חוץ לפרק והם טמאים מכבר שקבלו טומאה ע״י הידים ואחר מים שניים ירדו למטה וטמאו את הידים. וטוב ליזהר אפי׳ (ט) בעת הנתינה גופא להיות ידיו בהגבהה ולדעת הרשב״א המובא בב״י (י) צריך מדינא ליזהר בזה. והנה א״א לקיים מצות הגבהת ידיו אלא בששופך אחר על ידיו דכששופך בעצמו בע״כ ישפיל ידיו כשבא ליטול הכלי על ידו השני וכמש״כ לקמיה בס״ד עי״ש ואם אין לו אחר יטול מרביעית על כל יד דבטול מרביעית בבת אחת א״ל להגביה ידיו וכדלקמיה ובשעת הדחק שאין לו מים כ״כ יעשה העלה המבואר בהג״ה דהיינו שישפיל ידיו לגמרי מתחלת הנטילה עד סופה: (ד) ראשי אצבעותיו. היינו (יא) לדעת הפוסקים לעיל

שער הציון

זה כבר דחו האחרונים עיין בא״ר ובש״א: (א) לשון זה הוא ברא״ש וטור וכן כתב התוס׳ וסמ״ג וכ״כ רי״ו וכן הרמב״ם כתב כן לענין תרומה [כפי שטמיה דהמשנה בתרומה מ״ר] וכן כתב האשכול והרא״ד דרבינו יונה ומשמע דכך הוא דין נטילת ידים ליטול שני פעמים וזה הוא דלא כדמשמע בר״ש בענין השניים דהוא תלוי רק בלנוו אם רוצה ליטול יפה וגם הרא״ש בפירושו לידים מטין כדברי [ולא כדמשמע בפסקיו] ואם שפך רביעית בבת אחת ידו טהורה להרבה פוסקים אף בלא שניים ורק להרא״ד משמע דגם בזה צריך לשניים דוקא כדלקמיה וכן הוא גם לדעת הרמב״ם להדיא לענין תרומה: (ב) הר״ש ורא״ש ורע״ב וסמ״ג ורי״ו וטור ורש״ל: (ג) אחרונים: (ד) הרשב״א והר״ר אפיגדור: (ה) ר״ל דאף שאם היו יוצאין המים ראשונים שנטמאו מהידים חוץ לפיסת היד [והמים שניים לא הגיעו כ״כ כדי לטהרם] והיו חוזרים אח״כ בודאי היו מטמאים הידים ס״ל להרשב״א דמסתמא לא מיישינן שמא יוצאו המים מעצמן ונשמא ישפך מן הכלי חוץ לפיסת היד ג״כ לא מיישינן דשם לא יטמאו המים מן הזרוע דלא גזרו טומאה כ״א על הידים ולא על הזרוע: (ו) דטומאת הידים לטמא המים הוא כל היד עד הזרוע [דעד שם הוא השיעור לתרומה או לקידוש לכו״ע] וזהו ג״כ רק להרשב״א אבל להדעה ראשונה חוץ למקום קשרי האצבעות אין הידים יכולים לטמא להמים אלא דהחשש הוא שמא יוצאו המים מחוץ האצבעות עד לחוץ וחזרו וטומאו הידים: (ז) במשנה ידים לא אמר דטומאה אלא בילאו ולאי ולא מספק וכן מסתבר דההגבה הוא רק חשש לכתחלה אלא אם נטל רק עד קשרי אצבעותיו משמע מב״י דאז מסתמא יצאו קצת אבל מ״מ הא החזרה אינו ודאי: (ח) אבל בעת נתינת מים שניים גופא נראה שאין מחויב להיות ידיו בהגבה) דהלא אפילו אם ירדו מים ראשונים מתחלה חוץ לפרק ועתה יחזרו אל תוך הפרק הלא יטהרום השניים. וכ״ש דליתא לן למיחש שמא ירדו מים שניים למעלה מהראשונים וא״כ כשהוא אומר אומן בהשפלה ירדו על האצבעות דהלא למעלה ממקום האצבעות לרוב המפרשים אין המקום הזה מטמא: (ט) דאפילו אם מגביה מיכף אחר נתינה דילמא בעת הנתינה גופא ירדו המים שמחוץ לפרק על המים שניים שמטילם חוץ הפרק כיון שהוא אומר ידו בהשפלה: (י) דאל״ה שמא יפלו מים שניים מהכלי למעלה מקשרי אצבעותיו יותר מהמים ראשונים וטומאו ע״י הכף וירדו על האצבעות וטומאום אבל בעת נתינת מים ראשונים מותר להיות ידיה בהשפלה דלמאי ניחוש הלא אפילו אם יפלו המים חוץ לקשרי האצבעות וירדו מיכף למטה הלא יטהרום השניים: (יא) ב״י והגר״א:

הגהות ותיקונים: א) מקשרי: ב) בהגבהה:

הלכות נטילת ידים סימן קסב

(ה) שלא יצאו מים חוץ לפרק ויחזרו ויטמאו את הידים: הגה (ו) * וה"ה אם (ג) משפילן מתחלת הנטילה (ז) עד סופה דשפיר דמי (ח) רק שיזהר שלא יגביה תחלה ראשי אצבעותיו ואח"כ ישפילם דאז יצאו המים חוץ לפרק ויחזרו ויטמאו (ט) הידים (ב"י בשם מהר"י בן חביב) [2]והיינו כשאינו נוטל כל היד עד מקום חבור היד עם הזרוע (י) אבל אם נוטל עד שם א"צ להגביה ידיו (יא) (וש חולקים בזה) [2]וכן אם שפך (יב) על שתי ידיו רביעית (יג) בפעם אחת כיון (יד) דאין שם מים טמאים כלל א"צ להגביה ידיו (טו) [1]וכן המטביל ידיו א"צ להגביה ידיו * (י"א דאם שופך על ידיו ג"פ א"ל ליזהר בכל זה (טז) וכן נהגו להקל) (אגור בשם א"ז והגהות אשרי פכ"ה): ב * [1]הנוטל ידיו שופך עליהם (יז) * קצת מהרביעית להסיר מהם

ב האגור בשם ר"א כהן ג ב"י ד חומ' והמרדכי ה טור ומופפות והרא"ש שם בחולין

באר היטב

ורראשי האצבעות נשארו בלא נטילה: (ג) משפילן. ולפי דעת כמבואר בבר"י דף ל"ח עיין שם. וגם הש"ג שם על מ"ש הלק"ע מוהל שמתיבש כו' ולאיתו מדאמרינן שבא הוא לבני אהרן כו' וז"א דגם בני אהרן הוא חליצה אם הוא יבם כמבואר בקוגיא שם דאמרי לה הוא ואינו חולץ:

שערי תשובה

אם הוא טבא כו' עיין בשבות יעקב ח"א סימן ס"ט שאמה ע"ז וכתב שהמג"א נמשך אחר הרא"ש והרא"ש יש ע"ש מ"ש על בארו ול"ל על בגדו

משנה ברורה

לעיל בסימן ק"ס[א]) דקני בנטילה עד קשרי האצבעות אבל לדעת הפוסקים לעיל שם דצריך נטילה כל היד ממילא צריך להגביה ג"כ כל פיסת היד (יב) ויש שפירשו גם כונת ראשי אצבעותיו כן הוא שמגביה כולה אלא דמפרש אופן ההגבהה דהיינו שיהיו ראשי אצבעותיו למעלה והכף והזרוע למטה: (ה) שלא יצאו וכו'. ר"ל דשמא יצאו המים הראשונים הטמאים חוץ לפרק וכשנא יגביהם יחזרו המים למטה וישמאו הידים וכנ"ל: (ו) וה"ה אם משפילן וכו'. דכיון דהשפילן מתחלת הנטילה של מים ראשונים הלא מעיקרא לא יצאו המים כלל לחוץ[ב]) לפרק: (ז) עד סופה. היינו עד אחר נתינת מים שניים אבל אח"כ שפיר דמי (יג) אף להגביה קודם הניגוב [פמ"ג]: (ח) רק שיזהר וכו'. ר"ל דמה דאיתא בגמרא דצריך להגביה ידיו היינו אם היה מחזיקם בהגבהה בעת נתינת מים הראשונים [וה"ה אם היה מחזיקם בשוה] דחיישינן שיצאו חוץ לפרק וע"כ מוכרח להחזיקם דוקא בגובה עד שעת הניגוב כדי שלא יחזרו וירדו על האצבעות אבל אם היה מחזיקם מתחלה בהשפלה הרי לא יצאו כלל לחוץ: (ט) הידים. וכמה אחרונים מפקפקין על עצה זו דהשפלה מועיל דכשהם מושפלין למטה אפשר שלא יגיעו המים כלל על ראשי האצבעות וע"כ טוב להגביהם אפילו בעת נתינת מים ראשונים. וכן הא המ"א שכן הוא ג"כ ע"פ קבלה הגבהה דוקא וכן בגמרא שמכו ע"ז מקרא ויונעלם וינשאם משמע דכן ראוי לנהוג והנה בהיום נהגו העולם שאין מדקדקין בזה והטעם (יד) מפני שנוטלין רביעית על כל יד ויד וגם שנוטלין עד סוף פיסת היד. ומ"מ נכון להשגיח שיבואו המים בראשי אצבעותיו ובכל הצדדין ולא בהמון עם ששופכין רק על צדי ידיהם ואינם משגיחין שיבואו המים גם על ראשי האצבעות וכל היד סביב [אחרונים]: (י) אבל אם נוטל וכו'. הטעם כתבנו לעיל באות ז' עי"ש: (יא) ויש חולקים בזה. וס"ל דלעולם צריך להגביה ידיו ועיין בא"ר שכתב דהעיקר כהיש חולקים הזה דהוא דעת רוב המפרשים ומ"מ בשעת הדחק כשא"א לו להגביה יש לסמוך על דעה הראשונה שבאתה המחבר כוותה[ב]) לקולא ובפרט שאנו נוטלין ברביעית מים וכנ"ל: (יב) על שתי ידיו רביעית. וכ"ש אם שפך רביעית על כל יד [ט"ז]: (יג) בפעם אחת. ואין יצויר זה עיין לקמיה בס"ד: (יד) דאין שם מים טמאים. דמה דאמרינן מים הראשונים טמאים ומשו"ה צריך להגביה ידיו היינו דוקא בפחות מרביעית בא"א וכדלקמיה: (טו) וכן המטביל ידיו. ג"כ מטעם הנ"ל דאין כאן מים טמאים: (טז) וכן נהגו להקל. ויותר נכון לנהוג אם יש לו מים שיטיל רביעית על כל יד ויד או יותר שיבואו המים עליהם בשופי וכנ"ל בסימן קנ"ח וממילא לא יצטרך לדקדק בהגבהתם מדינא וכנ"ל וכן מוכח מא"א [דעל עצה זו דג' פעמים מפקפקים (טו) כמה אחרונים]: ב (יז) קצת מהרביעית. דשיעור נט"י הוא

שער הציון

לא

(יב) ב"ח וכ"מ בשב"ל: (יג) דאף אם יצאו אח"כ חוץ לפרק ואח"כ יחזרו עוד על האצבעות הרי כבר נטהרו ע"י המים שניים: (יד) דממ"נ הלא לשיטת כמה ראשונים מהני רביעית לזה וכדלקמיה בפנים ואפילו לדעת הרשב"א דלדידיה לא מהני רביעית אח"א כלל ליזהר בשנוטל כל פיסת היד: (טו) עיין במ"א בסוף סק"ב וכ"כ בא"ר ע"ש:

הגהות ותיקונים: א) קס"א: ב) חוץ: ג) כוותיה:

ליקוטי דברי הרב: א) ובשו"ע הרב סעיף ו' כתב: ואם רוצה להשפילן מתחילת הנטילה שלא יצאו מים הראשונים חוץ לפרק כלל מתוך הפרק הרשות בידו. ב) ובשו"ע הרב שם הביא ב' השיטות ולא הכריע ביניהם. ג) ובשו"ע הרב שם כתב: וע"פ סברא זו נהגו עכשיו להקל בהגבהת הידים לפי שנוהגין לשפוך על כל יד ג' פעמים, ואף שהן נקיות, ושוב אין לחוש שמא לא הלכו השניים בכל מקום שהלכו הראשונים שאם לא הלכו השניים הלכו השלישים.

ו ריש פ"ק דידיס לפירוש הרא"ש והר"ן ז רמב"ם בפי"א מה' מקואו' מסוגיא דגטין ע"ז

(יח) הלכלוך וכל דבר שחוצץ ואח"כ שופך עליהם פעם שנית וגם אלו המים (יט) הם טמאים ואח"כ שופך עליהם פעם (כ) שלישית לטהר המים שעל גבי הידים ואם אין בידים לכלוך ודבר החוצץ שופך על שתי ידיו (כא) רביעית בבת אחת וא"צ מים שניים: הגה והי"ה אם היו לו (כב) מים רבים רוחץ תחלה מעט כדי להסיר הלכלוך ואח"כ שופך רביעית כאחד וא"ל מים שלישיים. הנוטל ידיו (כג) צריך (ג) לשפשפם (כד) זו בזו (מיימוני פ' י"א מהלכות מקואות וכל בו וסמ"ג והרא"ש פ' כל הנשר): ג ¹נטל (כה) מקצת ידו וחזר והוסיף ונטל (כו) הנשאר מידו הרי ידו טמאה (כז) כמו שהיתה (כח) דאין נטילה לחצאין ²ואם עדיין יש על מקצת היד שנטל בתחלה (כט) טופח על מנת להטפיח (ל) הרי

באר היטב

המקובלים דוקא בהגבהה קודם הברכה ועיין ט"ז ומ"א:

(ג) לשפשפם. אפי' אם שפך על כל היד רביעית וא"כ גם מי

ביאור הלכה

התוספות חולין ק"ו[א]) שכתבו דאף דבמשנה דידים לא נזכר צריך לנטילה אלא ב' פעמים צריך לשפוך עוד פ"א מקודם להעביר הלכלוך והעמיק זה גם הסמ"ג והרא"ש והטור ועכ"ם הבינו דהא דלא נזכר בברייתא מפורשת בידים אלא דאמו לאשמועינן דלא נימא דכשר אם יעבור האצילה במים שטופך לשם נטילה גופא אלא צריך פעם אלישי להעביר האצילה מקודם דוקא כך נראה פשטיות כונתם. והנה הב"י וש"ע פירש לדעתם דפעם זה שטופך להעביר האצילה הוא מאותה הרביעית עצמה והוא קשה לאורה מאד דא"כ נפחת משיעור הרביעית קודם נטילה דאפילו לפי דעת הי"מ לעיל בסימן ק"ס סי"ג דס"ל דאין צריך לשפוך כל הרביעית לידים של אחד כמבואר שם מ"מ בכלי לכו"ע צריך שיהיה רביעית שלמה דוקא לראשון שבא ליטול ומצאתי שכבר הרגיש בזה הלבוש ומיקר דהכל לצורך טהרת ידים הוא אבל מ"מ אינו מיושב בזה עדיין דלכאורה נראה בפשיטות דהעברת האצילה אינו אלא הכנה לנטילה ומדברי התוספות עצמן אין מוכרח כפי' הב"י דכותם ליטול פעם זה מהרביעית עצמה דלא כתבו אלא עכ הדין דצריך פ"א מקודם והעביר האצילה ולאשמועינן דלא יעבירם בעת הנטילה גופא וכנ"ל אבל י"ל בפשיטות דהיינו במים אחרים ולא במי רביעית של הנטילה וגם מסתבר דכן הוא כונתם דיוק דהם עצמם כתבו דמשנה דידים מיירי בידים נקיות וא"כ שיעור הרביעית הוא בידים נקיות ומנ"ל לפחות מהשיעור כשהם מלוכלכות. ולדינא אף אם נפרש כפי' הב"י בדעתם הוא מלתא חדתא שלא נזכר זה בשארי ראשונים ומהרא"ש דאמשמע להדיא דאין לפחות משיעור רביעית מים בשתי פעמים בשום אופן שכתב דזהו השיעור ששיערו חז"ל דבזה יעול יפה היד והלא זה השיעור הוא אף בידים נקיות וא"כ אם יפחות מעט בשביל הסרת האצילה לא יעלה לו נטילה ודברי הרא"ש הובא בכלבו וע"כ מהנכון לכתחלה להחמיר בזה וכשצריך לנקות ידיו ואין לו רק רביעית מים יוכל לנקותם במים

שניים וכשהיה על ידו לכלוך ודבר חוצץ דאז צריך לשפוך קצת מהרביעית להסיר הלכלוך ולא נשאר הרביעית שלמה בע"כ צריך לשניים דוקא. ודע (יז) די"א דמן הדין צריך לעולם מים שניים ואם אין לו רק רביעית ישפוך ממנה בשתי פעמים ואפילו אם נוטל רביעית בב"א או על כל יד ויד רביעית בפ"ע צריך אח"כ ג"כ מים שניים וכתב הח"א דיש לנהוג כן ליטול רביעית על כל יד וגם שניים. וכ"ז הוא רק לכתחלה אם יש לו מים מזומנים אבל לעורות אח"ז (יח) נראה דא"ל דרוב הפוסקים הקילו בזה וכשתיתת המתכר דברביעית בב"א א"ל לשניים וכן נראה דעת האחרונים: (כב) מים רבים. היינו אפילו רק מעט יותר מרביעית בכדי שיהיה לו להסיר הלכלוך ושאר הרביעית שלמה [מ"א]: (כג) צריך לשפשפם וכו'. היינו (יט) אפילו נטל רביעית על כל יד ויד (כ) וכן במטבל ידיו: (כד) זו בזו. נראה שהוא כדי להעביר הלכלוך היטב היטב (כא) והוא רק לכתחלה ולא לעיכובא ועיין בב"ח: ג (כה) מקצת ידו וכו'. שנפעם אחת לא הגיעו המים עד הפרק שהוא שיעור הנטילה [כמבואר בסימן קס"א סעיף ד' עי"ש ולכל חד וחד כדאית ליה שם] ובא להשלים הנשאר מידו אם"כ שבכבר ניגב קצת משפיכה הראשונה ולא נשאר עליה מים טופח ע"מ להטפיח: (כו) הנשאר מידו. אבל אם בהוספה הטיל מים על כל היד (כב) שפיר דמי: (כז) כמו שהיתה. ונריך ליטול מחדש על כל היד (כג) כדין נטילה (כד) * ואין צריך לנגב מתחלה: (כח) דאין נטילה לחצאין. ר"ל (כה) דאין דרך נטילה בכך: (כט) טופח ע"מ להטפיח. היינו שנשאר עליה מים כ"כ שהונגע בה ירבע ידו עד שיוכל להטפיח למקום אחר ע"כ אמרינן דלא כלתה עוד נטילה הראשונה ומצטרפין יחד דהוי כנטילה אחת: (ל) הרי זו טהורה. יש מאחרונים (לו) שכתבו דדוקא בדיעבד אין צריך לחזור וליטול אבל

משנה ברורה

לא פחות מרביעית מים לשתי ידיו דשופך אותה על שתי ידיו כאחת או בשני עצמו מקצת על אחת ומקצת על השניה וכמבואר לעיל בסימן ק"ס סעיף י"ג ואם היו ידיו מלוכלכות קצת ואין לו רק רביעית מצומצם יש לו ליטול קצת ממנה מקודם להסיר הלכלוך המונח ומ"מ לא משמיען ע"ז לנפחת משיעור רביעית קודם נטילה דגם זה לצורך טהרת ידים הוא בא (לבוש) ועיין במאור הלבה: (יח) הלכלוך. כמו טיט וכיו"ב דבר המונח בנטילה דלכלוך שאינו מונח אין צריך להסירו כלל קודם הנטילה: (יט) הם טמאים וכו'. דכן איתא במס' ידים דהנוטל ידיו צריך לשפוך שתי פעמים על ידיו [היינו אף כשהם נקיים בלא לכלוך] דמיום הראשונים מטהרים הידים אבל הם עצמם טמאים הם שנטמאו בנגיעתם בידיו והשניים מטהרים אותן וגמר טהרת הידים ומיהו כתב הב"י בשם כמה פוסקים דהוא דוקא אם לא שפך הרביעית בבת אחת על שתי ידיו אלא שפך ממנה על ידיו אחת אחת מקצת ע"ז ומקצת ע"ז או שנחסר מהרביעית להעברת הלכלוך וכנ"ל אז צריך לשפוך שני פעמים אבל כשפך הרביעית בבת אחת על שתי ידיו וכש"כ על כל אחת רביעית אין צריך ²למים שניים לטהרם דאין כאן מים טמאים וכדלקמיה: (כ) שלישית לטהר וכו'. והם נקראים שניים בעצם הנטילה דפעם ראשון שחשב כאן אינם עצם הנטילה אלא להעברת הלכלוך וכנ"ל. ודע דהא דמתיר המחבר לכל הג' פעמים מרביעית אחת הוא דוקא אם בא המים סביב כל היד בשיעור הנטילה (טז) עכ"פ בשתי הפעמים: (כא) רביעית בבת אחת. הטעם דרביעית בבת אחת עשוהו כמקוה דמטהרת וגם המים טהורים הם ולכך א"ל למים

שער הציון

(טז) הא"ר אות ז' כתב דפעם הראשון שרי אף לאחאין והפמ"ג הגיה בא"ע ומשמע דאם ליתן לפעם הראשון דין נטילה מ"מ מסתבר דאין להחמיר בזה דבאמת אין זה בכלל נטילה רק הכנה לנטילה וכמ"ש בבה"ל: (יז) הוא דעת הרא"ש והרשב"א ונקא משמע מבאור הגר"א דמחזיק בשיטתם עי"ש ד"ה ואם: (יח) והטהג כן נראה דיש לו לחמנות שיהיה בל"ג וכמ"ש האחרונים כעין זה בסימן קס"א: (יט) ע"ז והוא מבואר בס"ד בפנים: (כ) ע"ז: (כא) דרישה: (כב) אף דברא"ש וו"ש מספקא להו בזה דאפשר דצריך לנגב מתחלה כיון דלהרמב"ם פשיטא ליה פסק המחבר לקולא דלא צריך לנגב מתחלה כ"מ בב"י וכ"כ במאמר מרדכי: (כג) היינו או שישפוך רביעית על כל יד או שישפוך מים ראשונים ושניים וכנ"ל בס"ב: (כד) כ"מ במאמר מרדכי הנ"ל ופשוט לפי דעת הרמב"ם שהעתיק המחבר כוותיה: (כה) מגן גבורים ע"ש באורך: (כו) מ"א ולא העתקתי דברי הט"ז דמביא ראיה הגהות ותיקונים: א) ק"ז:

[1]**יקותי דברי הרב:** א) ובשו"ע הרב סעיף ה' כתב: ואעפ"כ אינם ממעטים את הרביעית שאף אם לא נשאר בכלי רביעית וכו' אין בכך כלום וכו' וכיון שהיה רביעית בכלי בהתחלת נטילתו דיו. ב) בסידור הרב אות ב' כתב: הרוצה לקיים מצות נט"י לד"ה צריך ליזהר לשפוך על כל יד ב"פ לעולם אף ששופך רביעית ויותר שיגיעו המים בכל שטח היד וכו' ולכן צריך לשפוך ב"פ רצופים ולא יגע בכלי בידו הלחה בין שפיכה לשפיכה. ובאות ו' שם כתב דאם יש עליהן איזה לכלוך צריך להעבירו על ידי שפשוף מים יפה, ויזהר לקנח ולנגב המים יפה מהיד קודם נטילה כי הם מים טמאים ויטמאו את מי הנטילה.

הלכות נטילת ידים סימן קסב

זו (ד) טהורה*בד"א במים ראשונים (לא) אבל בשניים נוטל מקצת ידיו וחוזר ומוסיף על מקצתן: ד (לב) [ח] שפך מים על ידו אחת ושפשפה בחברתה (לג) לא עלתה לו נטילה [ט]אפי' שפך באחרונה על שתי ידיו לפי שהמים ששפך על ידו אחת (לד) נטמאו (לה) וכששפשפה נטמאת (לו) חברתה ואין מים שניים מטהרים אלא המים שנטמאו מחמת היד עצמה ולא הבאים מחמת היד האחרת (לז) הלכך השופך מהכלי על ידו אחת ושפשף בחברתה צריך לנגב ידיו ולחזור וליטלם כראוי (לח) לפיכך הנוטל ידיו צריך שישפוך לו אחר (ה) (לט) עליהם (מ) ואם אין לו אחר יאחוז הכלי בראשי אצבעותיו וישפוך (מא) על שתי ידיו כאחד (מב) או ישפוך על כל אחת רביעית (מג) ואח"כ ישפשפם (מד) שהשופך רביעית כאחד א"צ מים שניים לטהרם שעשו רביעית בבת אחת כמו טבילה

[ח] כפ"ב דידים הרמ"ם [ט] סס במולין

באר היטב

שמטמיל ידיו צריך ג"כ שפשוף אח"כ זו בזו שהרי רביעית בב"א הוי כטבילה ט"ז: (ד) טהורה. דוקא דיעבד אבל לכתחלה אסור לכן אין ליטול מכלי שפיו צר שאין יכול לשפוך בב"א על היד מ"א. וכתב ט"ז ודבר פשוט שלא אסרו להוסיף על מים ראשונים אלא אם שפך על מקצת ופסק ואח"כ רוצה לעשות שפיכה שניה על השאר

משנה ברורה

אבל לכתחלה צריך ליטול בבת אחת כל היד (כז) ולאו דוקא בשפיכה אחת אלא אפילו בשתי שפיכות כל שלא שהה בינתים כלל כשפיכה אחת דמי וע"כ אם נוטל ממי האמבפא"ס° ע"י הצור שקורין קראן"°° או העגדי"ל°°° שפיו צר וצריך לפתחו ולסגרו בכל שפיכה ושפיכה כדי שיצאו המים מכח גברא וכדלעיל בסימן קנ"ט ס"ט מ"מ ע"י זמן קצר כזה (כח) לא מקרי הפסק. ומ"מ אם יש לו כלי אחר (כט) טוב שלא יטול מכלי זה. ועיין מה שכתב המחה"ש בסימן קנ"ט סק"ד: (לא) אבל בשניים וכו'. ר"ל אף שנגב מקצת היד לגמרי יוכל להוסיף על מקצת השני דאלו המים אינם באים לעצם הנטילה של הידים רק לטהר את המים הראשונים: ד (לב) שפך מים וכו'. מיירי (ל) כשפך רק מים ראשונים מקצת מהרביעית על יד אחת ושפשפה בשניה שאינה נטולה משום שמיצד שיעלה נטילה גם להשניה בשפשוף זה וה"ה אם השפשוף היה להסיר הזעה והלכלוך ממנה או סתם נגיעה בעלמא: (לג) לא עלתה וכו'. ליד (לא) שניה וגם יד זו נטמאת בנגיעתה בחברתה וכדלקמיה: (לד) נטמאו. דמים הראשונים משומש טומאים דנטמאו בעת הנטילה בנגיעתם בידו כנ"ל בס"ב: (לה) וכששפשפה נטמאת וכו'. וגרע ע"י טומאה זו שקבלה עתה יותר מאם לא היו ידיו נטולות כלל דמים הטמאים שבאו על ידו אף אם ישפוך עליהם כמה קמים לא יטהרו עד שינגבם מקודם כדמפרש [הרא"ש]: (לו) חברתה. וממילא (לז) גם היא עצמה נטמאת (לג) וצריך לנגבה ג"כ כיון שקבלו מימיה טומאה ע"י נגיעתם ביד השניה הטמאה ומים השניים אינן מטהרין אלא טומאת היד עצמה אבל לא מהטומאה שבאה עליהן

מתרגם: °כיור °°גרזא°°°סוג אחר של גרזא

שער הציון

ממקום להמתיר בטופח ע"מ להטפיח דכבר דחה ראיתו בספר מאמ"ר ע"ש: (כז) כ"מ מהטו"ז וכפי שבארו הא"ר ע"ש וכ"כ הגר"ז [ובאמת כמעט א"א בקילוח אחד יגיע המים לכל האצבעות והיד במקום שצריך נטילה] ודלא כדמשמע קצת ממ"א שמתמיר בזה לכתחלה: (כח) ט"ז והדריסה בסימן קנ"ט ורמז הט"ז בדבריו נגד הב"ח המתמיר בזה ובאמת משמע להקל מסתימת כל הפוסקים הראשונים לעיל לענין כח גברא דצריך לסגור ולפתוח בכל שפיכה ושפיכה ומשמע שם במרדכי וש"פ דאף דלא הגיעו המים בשיעור הנטילה בשפיכה אחת יוכל לסגור ולפתוח עד שיטלים ולא משיב בכלל הפסק בזה: (כט) לאחת גם דעת הב"ח בשם רבותיו: (ל) כן משמע מדברי השו"ע והטור ואף דבמשנה עצמה משמע לפרש דנטל ידיו זו לגמרי אלא דנטמאת בנגיעתה בחברתה וכן משמע בכמב"ם פי"א דמקוואות אכן דברי הטוש"ע הוא ע"פ לשון הרא"ש והוא נגרר אחר פי' הר"ש דכתב על התוספתא המפרשת למשנה זו דע"כ מיירי שנטל רק במים ראשונים דאל"ה לא אמיא שפיר סיפא דהתוספתא ע"ש אבל באמת דין זה דרש"ש שייך גם בשנטל מים שניים ג"כ נטמאה יד זו ע"י חברתה אכן לענין אם צריך דוקא לנגבה מתחלה או די בשיטול עליה רק מים עוד הפעם תליא בדעות עיין במ"כ אות מ"ח: (לא) ואף דלעיל בסימן קנ"ט ס"ז[א] יש מי שאומר דיכול ליטול מיד אחת לשניה התם דוקא כשפך רביעית בבת אחת דמים טהורים הם כמבואר שם אבל לא בזה שמים הראשונים עומדים הם: (לב) ל"מ בפרק כל הבשר ומ"א: (לג) פמ"ג: (לד) יסודו הוא מט"ז ועוד בשם רש"ל טעם אחר על מה דצריך לשפוך אחר דוקא או רביעית מים בב"א משום דבלא"ה א"א לקיים הדין דהגבהה שבא"א דכשנוטל בעצמו הלא בע"כ צריך להשפיל ידו הנטולה לאחוז הכלי ויחזרו המים מחוץ לפרק ויטמא ידו כמבואר שם ועוד טעמים עיין במ"א: (לה) עיין במ"א סק"ט בתירוצא קמא וגם לתירוץ שני אפשר לומר דכיון דיד השני נטמאה [ע"י שבא עליה מעט מים ע"י הנגיעה ולא שייך לומר ע"ז רביעית אין מקבל טומאה דהרביעית לא בא רק על יד הראשונה אבל יד זו היה רק מעט מים ושלא ע"י כלי] ממילא מטמא גם יד הראשונה:

הגהות ותיקונים: א) ס"ו:

ליקוטי דברי הרב א) בשו"ע הרב סעיף י' כתב: אם שפך על ידו א' רביעית בבת א' ונגעה בה ידו השניה שלא שפך עליה כלום, ידו הראשונה טהורה (וגם השניה וכו' מיטהר הוא ע"י מים ראשונים ושניים וכו') . ב) ובסידור סדר נטילת ידים הלכה ט"ו כתב שבמקום שקילוח הדד קטן ודק אין ליטול ממנו לידים.

שא"צ שטיפה ב' פעמים: (מה) אם נגע בהם אחר שלא נטל ידיו בעודן לחות מן המים צריך לנגבם ולחזור וליטול שהרי זה טמאם (מו) ע"י המים שעליהם לכך צריך ליזהר כששופך מים שלישית (מז) שהם שניים לבד מהראשונים (מח) שלא יגע יד בחברתה עד שישפוך גם זה על השניה או שישפוך מתחלה על שתיהן כאחד ואם נטל כל יד מרביעית (מט) א"צ (ו) לכל זה: ה [מתוך מה שכתבנו יתבאר לך דהא דיד נטמאה בשפשוף חברתה דוקא בנוטל ידו אחת ואח"כ שפשפה בחברתה אבל אם רצה ליטול בתחלה (נ) שתי ידיו כאחת נוטל דשתיהן נחשבות כיד אחת (נא)[א] ואינן מטמאות זו את זו ואפילו ד' או ה' שהניחו ידיהם זה בצד זה או זה על גב זה כיד אחת חשיבי [ב]ואינן מטמאות זו את זו: ו [ב]נטל שתי ידיו זו לעצמה וזו לעצמה ונמלך (פי' נתיענ) כשנטל המים השניים והגיע ידיו זו לזו ושפך על שתיהן כאחת ידיו טמאות מפני שכשצירף ידיו זו לזו לקבל המים השניים (נב) נטמאו ידיו בנגיעתם זו לזו דמים שעל גב יד זו מטמאים מים שעל גבי חברתה וגם את היד וכשנטל את השניים לא טיהרו את הראשונים כיון שנטמאת מחמת חברתה אלא אדרבה גם השניים נטמאו בהן וצריך לנגב ידיו (נג) וליטול שתיהן כאחת: הגה (נד) וכ"ש ליזהר שלא יגע בידו ששפך עליה פעם אחת לידו השנית ששפך עליה שתי פעמים (מרדכי פרק אלו דברים): ז (נה) * [ל]אם שפשף ידיו זו בזו יזהר שלא יגע (נו) חוץ ממקום שנפלו בו מים מפני שהן מטמאות

י הר"ש והרא"ש בפ"ב דתמ' ידיס והרמב"ם בפי"א מהלכות מקואות כ בפ"ב דידיס לפירוש התוספתא הביאה הרא"ש ל כל בו בשם הראב"ד

באר היטב

(ו) לכל זה. ואם נגע בהם אחר טמאות עמ"א. כלי שנקב בשוליו ותחוב בו ברזא ודוחק אותו למעלה ויוצאים המים על ידו שרי אעפ"י שהברזא לתה ונוגע בו בידיו אית לן בה ל"ח וכתב המ"א ומ"מ יש לחוש שלאחר שנטל הראשונה וחוזר ודוחק הברזא בידו הלתה נדבקו מים טמאים בברזא וכשחוזר ודוחק בידו השניה נטמאה מהמים הלחים לכן יטול רביעית כאחד. אם נטל הכלי בידו הלתה נטמא אזן הכלי מהמים ואם חזר ואוחז בידו הראשונה נטמאה ידו ממנה וצריך לנגבם כמ"ש ס"ד לכן יטול רביעית כאחד.

ביאור הלכה

פסולים או בשאר מידי דמנקי: * אם שפשף ידיו וכו' יזהר וכו'. דע דלהרא"ש ופיעתו דס"ל דלמעלה מקשרי אצבעות אין מקום טומאה כלל ממילא לא איך דין זה רק דהמחבר חשש לדעת הרשב"א דס"ל דאף נטל ידיו צריך לנגב ולחזור וליטול כראוי: (מו) ע"י המים. ר"ל שהמים נטמו מגיעתו ומטמאין הידים: (מז) שהם שניים. שהראשונים באים רק להסיר הלכלוך כנ"ל בס"ב: (מח) שלא יגע יד בחברתה. שחברתה כשאין עליה רק מים ראשונים הלא טמאים הם ומטמאין את ידו הראשונה וכדיעבד אם נגע (לז) * י"א שא"ל לנגבה רק נותן אח"כ מים עליה פעם אחת דכיון שכבר היו טהורים לגמרי אע"פ שנטמאו מיד האחרת מהני מים השניים לטהרם (לח)[א] וי"א דגם בזה צריך לנגבה כמו בנגע בהם אחר: (מט) א"צ לכל זה. ר"ל כמו שכתב מקודם דא"ל מים שניים ומותר מיכף לשפשף זה בזה אבל מ"מ יש ליזהר שלא ליגע בהם אחר שלא נטל ידיו וכנ"ל בקקמ"ה וכתב המ"א דמ"מ אם כבר בירך ענט"י ונזכר יחזור ויטול ידיו (לט) ולא יברך. (מ) כתבו האחרונים אם נטל הכלי בידו הלתה [היינו (מא) ביד הימין ששפך עליה מתחלה פעם אחת בידו השמאלית] נטמא אזן הכלי מהמים שיש על ידו דמים הראשונים טמאים הם ואם חזר ואחזו בידו השמאלית ליטול פעם שניה על הימין נטמא ידו עי"ז וצריך לנגבה והעלה לזה שיטול רביעית בב"א[ב] על כל יד ויד או שישפוך מים ראשונים ושניים על כל יד ויד בפ"ע: ה (נ) שתי ידיו כאחת. אבל בנטל רק אחת ושפך ממנה על השניה אף שלא נגע בה ותכוין מתחלה ליטול גם השניה אפ"ה טמאה וכנ"ל בסימן קנ"ט ס"ז[ג] [מ"א]: (נא) ואינן מטמאות זו את זו.[ד] ועיל בסימן ק"ס סי"ג מבואר דבשעת הדחק א"ל אלא נוטל מרביעית לשניים מחצי לוג לג' ולד' רק אם הספיק לבוא על ידיהם כל שיעור הגעילה כראוי: ו (נב) נטמאו ידיו. דמים הראשונים כשהם פחותים מרביעית טמאים הם ומטמאין זה את זה וכנ"ל בס"ד: (נג) וליטול שתיהן כאחת. היינו אף ברביעית אחת סגי בזה וכנ"ל בסעיף ד' וה': (נד) וכ"ש ליזהר וכו'. ומשמע מלשון זה דאף בזה הוי הדין דאם נגע צריך לנגב ולחזור וליטול וכ"כ הלבוש ועיין לעיל בסקמ"ח שיש דעות בפוסקים בזה: ז (נה) אם שפשף וכו'. היינו (מב) אף ששפך עליהם רביעית בב"א או שכבר שפך מים שניים על שתי ידיו דאין מטמאין זה מזה מ"מ אם יגע למעלה ממקום שהגיעו המים יטמאו בנגיעתן: (נו) חוץ ממקום וכו'. מיירי שנטל המים רק עד קשרי אצבעותיו דילא ידי נטילה להרבה פוסקים כמבואר בסימן קס"א ולמעלה משם אף דאינו חייב ליטול שם לנטילת חולין מ"מ מקום טומאה הוא [דלתרומה צריך ליטול גם שם] ולכן מטמא ידו הלתה בנגיעתה שם אבל אם נטל המים עד חיבור קנה היד עם הזרוע אין לחוש בהנגיעה למעלה דשם

שער הציון

(לו) כ"מ מהפמ"ג דאף להמ"א שהמים מש"[ב] נסק"י להקל בנגע ביד אחרת שא"ל ניגוב כאן מודה וכ"כ בדה"ח והמחה"ש בסקי"א סובר דלהמ"א בשש יש"ש גם בנגע בהם אחר א"ל ניגוב ברביעית: (לז) מ"א בשש היש"ש: (לח) רמ"א נקמן בסוף ס"ו ולבוש וכן מלמד במאמ"ר: (לט) דזה הדין גופא שהמים המ"א דרביעית לא מהני לאם נגע בהם אחר או ידו השניה לא בריעא ליה[ד] עיין בנשמת אדם וכן בהגר"ז מוכח דס"ל דלדעת הב"י רביעית מהני עי"ש ולדבריו מה שסיים המחבר א"ל לכל זה גם אינגע בהם אחר קאי [ודלא כהמ"א בסקי"א] ומה שכתב בס"ז אם שפשף וכו' רק אמים שניים קאי ולא אאם נטל ברביעית מים ול"ע למעשה: (מ) מ"א וש"א: (מא) ורא"ח בפ"ח שכתב שלכתחלה יזהר שיהא אזן הכלי נגוב לגמרי שאם הוא לח א"כ כשנוטל ידו אחת נטמא המים שעל הכלי וכשיחזור ויטול ויגע בה בהיד שכבר נטל תטמא אותו היד ע"ל וכ"כ בספר שלחן שלמה ומשמע מלשונם שאפשר לאשונה כשנוטל הכלי בידו יזהר שיהיה אזן הכלי נגוב דאל"ה תטמא מיכף ע"י היד ובאמת משמע מהאחרונים [המחה"ש בסקי"ד והגר"ז] דעי"ז לא נטמא המים דהוי כמו שנגע בידו במים שבכלי שלא בשעת נטילה דמבואר לעיל בסימן ק"ס סי"א דלא נפסלו המים עי"ז והכא נמי הרי אותה היד לא נטל עדיין וכן משמע מל"ח המובא שם בא"ח וזהו שכתבנו בדיוק בא"ב ששפך עליה מתחלה וכו' דזו כבר שעת נטילה היא ויש עליה מים טמאים משפיכה ראשונה שהיתה פחות מרביעית: (מב) מ"א:

הגהות ותיקונים: א) ציון ס"ק (נא) של המ"ב אינו במקומו: ב) כאן מקום ציון ס"ק (נא) של המ"ב: ג) בשם יש"ש: ד) לי: ה) סעיף ו':

ליקוטי דברי הרב א) בשו"ע הרב סעיף י כתב כהי"א שא"צ לנגבה, ובסידור אות ג' כתב כהי"א השניים שצריך לנגבה. ב) ובשו"ע הרב הרב סעיף ח' מביא שיטה שמחמירים אף כששפך עליהם רביעית בבת אחת, אבל בסוף כתב בסוגריים (ויש להקל בדברי סופרים) . ג) ובשו"ע הרב סעיף י"א כתב שבאופן זה נכון שישפשפם אחר נטילה ראשונה קודם שישפוך עליהם מים שניים לטהרם כדי לרחוץ יפה הזיעה קודם שיתן עליהם מים שניים לטהרן.

הלכות נטילת ידים סימן קסב

זו את זו: **ח** (נז) [מ]נטל ידו אחת ושפשפה (נח) בראשו (פי' כדי לנגבה ולפיכך לא נטמא ידו משא"כ בפי' קס"ד סעיף ב' שמיכך בראשו) או בכותל ואח"כ חזר ונגע באותן מים שבאו מידו על הראש ועל הכותל (נט) טמאה שאותם מים טמאים חזרו וטמאו את היד שנגע בהם אע"ג דכל כמה דלא שפשף (ס) * מטהרים (ז) בשפשוף השתא דחזר ונגע (סא) גרע וכבר נתבאר שהשופך רביעית כאחת אינו בכלל כל אלו דאין שם מים טמאים כלל: **ט** [נ]כששופך מים ראשונים על ידיו (סב) צריך ליזהר

מ פ"ב דידים ושם בפי' הר"ש נ שם מש"ה ב'

באר היטב

וכאן מהני נמי אם ישפוך על כל היד בפ"ע הראשונים ושניים עמ"א: (ז) בשפשוף. עיין ט"ז ומ"א. כתב הל"ח אם קנח במפה

משנה ברורה

דשם אין מקום טומאה לכל (מג) הפוסקים [ב"י וש"פ]. ודע דכל מה שצריך ליזהר שלא ליגע למעלה ממקום שהגיעו המים (מד) הוא רק בעוד ידיו לחות דאח"כ כשכבר נגב ידו א"צ ליזהר מה כלל ואף אם נתלחלחו אח"כ אין בה כיון שכבר טיהר ידיו ונגבן: **ח** (נז) נטל ידו אחת וכו'. אפרש כלל ענין של סעיף זה. הנה מבואר לעיל בסעיף ב' דהנוטל ידיו צריך בשפוך מים ראשונים ושניים והראשונים מטהרים הידים והם עצמן טמאים והשניים מטהרים אותן ורק בשפך רביעית בבת אחת על ידיו א"צ לשניים לרוב הפוסקים וכתב כאן המחבר דאם נטל רק מים ראשונים לבד (מה) ובפחות מרביעית דהמים טמאים הם אם קנח אותם נטהרו ידיו אף בלא מים שניים כיון שידו עצמו נטהרה במים ראשונים לבד ורק אם חזר ונגע במי הקינוח נטמאו ידיו מהם ועיין בבה"ל שבארנו דהיינו בדיעבד אבל לכתחלה צריך לשניים דוקא: (נח) בראשו. בשערות (מו) שבראשו ואף דאם נגע בזיעה צריך נטילה שנית כדלקמן בסימן קס"ד שאני הכא שאינו מחכך בין השערות מקום הזיעה אלא מקנח ידיו מלמעלה וכמו שמפרש המגיה ברא"ש: (נט) טמאה. וכגון שלא נטל עליה רק מים ראשונים ופחות מרביעית דאז המים טמאים הם וכנ"ל: (ס) מטהרים בשפשוף. ר"ל (מז) דאלו לא חזר ונגע באלה המים היה נטהר ידו לגמרי בהקינוח לבד בלא מים שניים דהלא קינח המים טמאים שעליו השתא דחזר ונגע גרע: (סא) גרע. וצריך לנגב ולחזור וליטול כראוי וכמבואר בסעיפים הקודמים: **ט** (סב) צריך ליזהר וכו'. ואם אינו נזהר ונמצא אחר הנטילה של השניים לרוב או קיסם (מח) ידיו טמאות וצריך (מט) לנגבן ולחזור וליטול ראשונים ושניים כדין אך אם הסיר הלרוב אחר מים הראשונים ושפך אח"כ השניים [או שבהדחת השניים הודחו הלרוב והקיסם] יש לעיין בדבר (נ)*דאולי מהני ומצאתי בפמ"ג ובביאורי הגאון מהר"מ בנעט על המרדכי אבל לכתחלה נראה לצריך שניים דוקא אם אינו נוטל רביעית בב"א וכפשטיות לשון הראשונים הנ"ל [והתוספתא בפ"ב^א] שכתוב בה דאם שפשף בראשו טהורה הוכיח הר"ש דע"כ אחר מים הראשונים הוא ומוכח דטהור מה וכל הפוסקים הנ"ל או דיפרשו דהיינו דיעבד או דיפרשו דלא מיירי בקינח כלל וכמבואר בב"י ורק בשפשוף בשביל הסרת הזיעה ומה מים שניים צריך עכ"פ וכמו בכל מקום דבמים ראשונים ידו טהורה אבל צריך לשניים לטהר המים. והנה כל עיקר האי דינא דשו"ע מיירי שעל ידו הגיע כשיעור נטילה ובכלי היה רביעית [דאם לא היה בכלי רביעית אין כאן נטילה כלל] ושפך מקצת ממנה על ידו דעל יד אחת א"צ לשפוך כל הרביעית דברביעית די לשתי ידים דידו נטהרה מה אבל צריך שניים בשביל לטהר המים ומה כתב השו"ע דבניגוד

שער הציון

(מג) זולת לדעת הערוך: (מד) כ"כ הרשב"א להדיא במשמרת המים ומלק שם על הרא"ה שלא כתב כן: (מה) וכגון שהיה בכלי רביעית כשיעור נטילה אבל לא שפכו כולה על יד אחת דשיעור זה פני לשתי ידיו: (מו) א"ר וא"א והגר"ז בסימן קס"ד ולא כמ"א: (מז) הר"ש וכ"כ הל"ח ומ"א והגר"א ולא כט"ז ודברי הט"ז תמוהים דברמב"ם פי"א דמקוואות כתב בהדיא דאחר מים שניים אין[א]בהם שום טומאה בנגיעה בהם אף בכבר תרומה ולכך תקנו השניים וכ"מ מכל הפוסקים וכבר תמה עליו הפמ"ג: (מח) משנה בפ"ב דידים: (מט) דומיא דחזר ונגע בטומאה: (נ) דכן משמע קצת מלשון השו"ע שכתב שלא ישאר וכו' או אולי דמיכף אם בעת השפיכה ראשונה נופף שטפו המים את הלרוב ונפל מידו ליתא לן בה וכן מוכח קצת לשון המשנה דקתני נטל את הראשונים ונמצא על ידו לרוב וכו' משמע דלא מועיל אף אם יסיר אח"כ [ומה דקתני שאין המים השניים מטהרין וכו' ר"ל דאם היו מטהרין גם שעל הלרוב ממילא יש לה דין שאר מים שאינם מטמאין את היד] ומה שכתבתי או שבהדחת השניים וכו' אף שבספר יד הקטנה מחמיר מה לענ"ד גם זה נראה:

הגהות ותיקונים: א) בפ"א:

ליקוטי דברי הרב א) וראה מ"ש בשו"ע הרב סעיף ט"ז בסוגריים שמים שניים מטמאים ודלא כהשע"צ. ב) בשו"ע הרב סעיפים ב-ד פסק דאף בדיעבד לא נטהרו בלי מים שניים, רק באופן שנטל בשפיכה אחת מרובה כשתיים אז נטהרו הידים גם בלי מים שניים, ומכל מקום המים נשארו טמאים, ואם נגע בהם טמא.

(סג) שלא ישאר על ידו צרור או קיסם (סד) * או שום (ח) ד"א (סה) שאין מים מטהרין אלא מים שע"ג היד ולא המים שעל הצרור (סו) °ואם שופך רביעית מים כאחת על ידו א"צ ליזהר בכך: י °מי שיש לו מכה בידו (סז) ורטיה (פי' מיגגו"נטו בלע"ז) (ט) עליה (סח) די לו שיטול (סט) שאר היד שלא במקום הרטיה וצריך ליזהר (ע) שלא יגע ברטיה שלא יחזרו המים שעל הרטיה ויטמאו היד (עא) או ישפוך רביעית על היד כאחת שאז לא נטמאו המים. (עב) נוטלים מים ראשונים בין על גבי כלי בין על גבי קרקע (טור):

ם סס בפי' הר"ש והרא"ש ע טור בשם הרא"ש סס במולין ק"ו

קסג דין מי שאין לו מים והמאכיל לאחרים. ובו ב' סעיפים:

א רמב"ם בפ"ז[א] **א** (א) * [א]אם אין מים (ב) מצויים (ג) לפניו * ברחוק יותר מארבעה (ד) מילין ולאחריו מיל

באר היטב

כדרך המקנחים אפילו חזר ונגע טהור ע"כ ומ"ל כתב עליו דמין לסמוך ע"ז: (ח) דבר אחר. וה"ה שלג וברד כשלא ריסקן ונמצא על היד דטמא. מ"א: (ט) עליה. ע"ל סי' קס"א ס"ק ב' מש"ש:

ביאור הלכה

דבגיגוב סגי [מ"ר בשם מי"ט]: * או שום דבר אחר. עיין במ"ב במה שכתבנו בשם הפמ"ג והוא מלדד כן ע"פ דעת הט"ז בסוף סימן קנ"ט דמתיר לטבול בהם לכתחלה אף בלא ריסקן. והנה הלא קי"ל לעיל דכל ספק בנטי' טהור ובפרט דבשעת הדחק נקטינן כן להלכה בסימן ק"ס סי"ב ע"ש במ"ב והמגר"א משמע דאף לכתחלה מותר לטבול בהם ידיו כהט"ז וכמבואר דעתו ביו"ד סימן ר"א דמלדד כן אף לענין טבילת נדה וכן לעיל בסימן ק"ס ע"ש ובפרט דלהרמב"ם דמפרש הטעם משום תליה ליתא ליה כלל הא' סברא דר"ש והרא"ש ועל כן נראה דבזה שנמצא אח"כ על ידו[א] אין לפסול הנטילה לחשוב אותם לד"ל. ומ"מ לכתחלה טוב יותר אם יש לו מים שמעורב בברד שיטול רביעית על כל יד ויד ובזה שוב אין שום חשש כלל כמו שכתב המחבר:

* אם אין מים מצויים וכו'.[ב] עיין במ"ב מש"כ דאפילו אם הוא מסופק שמא לא ימצא ג"כ שרי ועיין בא"ר שכתב דוקא אם הוא רעב הרבה ובחידושי הריטב"א [שנדפס בעת] על פסחים בדף מ"ו משמע דאפי' בודאי שלא ימצא מים ג"כ אין להקל בתמה רק כשהוא צריך לזה הרבה כגון שהוא חולה מפני טורח הדרך וכו"ב: * ברחוק יותר מד' מילין וכו'. ומתחבר דכשהוא נוסע בגמלא פרחא [כגון על פאס"ט וכו"ב] אין חושבין לפי אורך הדרך אלא לפי חשבון הזמן של הילוך ד' מילין (ע) שלא יגע ברטיה. ל"ל שלא יגעו המים ברטיה [פמ"ג] והיינו דכל שנשפך מים רחוצים קלת על הרטיה אין מים שניים יכולים לטהרם וחוזרים אח"כ המים שעל הרטיה על היד ומטמאים אותם וכמו בס"ח[ב] לעיל לענין צרור וקיסם וזהו שסיים המחבר שלא יחזרו וכו': (עא) או ישפוך רביעית וכו' שאז לא נטמאו. ל"ל ואפילו אם יחזרו המים אח"כ אין חשש בדבר וכתבו האחרונים דעלה זו יפה יותר מאופן הראשון דא"א להזהר ולשפוך ממש (נו) סמוך למקום הרטיה ועל הרטיה לא יגיעו המים. עוד כתבו דטוב לכרוך על הרטיה (נז) אחר הנטילה כשבא לאכול בשמרטוט לבן ונקי לכסות זוהמת הרטיה. כתבו (נח) האחרונים אם נפלה הרטיה בתוך הסעודה צריך ליטול שנית כדין מפה [בחופן המבואר לקמן סימן קס"ג דמותר בזה] אחר הסיר המפה אסור לאכול כן בזה: (עב) נוטלים מים ראשונים וכו'. דהיינו מים שלפני המזון ולאפוקי מים אחרונים וכדלקמן סימן קפ"א ס"ב:

א (א) אם אין מים וכו'. כתב בס' של שלמה דאותן שנוטלין ידיהם בלחות העשבים כשאין להם מים עבירה היא בידם שמזלזלין בנט"י וגם ברכתן לבטלה היא שאין זה נטילה כל עיקר [והביאו הפמ"ג]: (ב) מצויים וכו'. אבל כשאינם מצויים אסור אף במפה (ג) דלמא אתי למינגע: (ג) לפניו ברחוק יותר וכו'. ר"ל כשהולך בדרך ומשער שלא ימצא מים אף ברחוק יותר מארבעה מילין

שער הציון

(נא) ר"ש ורא"ש. ורמב"ם פירש דוקא בדוקים ומשום תליה אבל ר"ו וטור והשו"ע נקטו כר"ש ורא"ש: (נב) הרא"ש בפירושו לידים: (נג) מ"א וש"ל: (נד) הרא"ש וש"פ: (נה) מ"א וטעמו דדמי לסימן קס"ג ס"א עי"ש: (נו) דאם ירחיק קצת ממקום הרטיה אלא לא יצא ידי נטילה דעד מקום הרטיה צידו מגולה הלא מחויב מן הדין ליטול יש של שלמה]: (נז) הוספתי מיבמ[ב] אלו משום דאי יכרוך קודם הנטילה יהיה צריך לנגמא שיהיה שיעור הסמרטוט רק כרוחב שיעור הרטיה ולא יותר [דאל"ה לא יצא ידי נטילה דמקום מהיד שאין עליו הרטיה לא המירו לאכול ע"י מפה משום דילמא אתי למינגע ורק במקום הרטיה גופא הקילו משום דכאיב ליה וטודאי לא יסיר הרטיה כדאיתא בא"ש וש"פ] וזה קשה לגמגם: (נח) שע"ת[ג] בשם הבר"י ושם מבואר שצריך ליטול עתה כל היד ולא סגי במה שיטול עתה רק במקום הרטיה דהוי בכלל נטילה לחצאין ע"ש ולדידי לא בריר לי כולי האי זה הדין אחרי דבעת נטילה הראשונה לא היה עליו מיום יותר ו"ע ואולי דזהו כונת הלק"ע שהוצא בבה"ט שכתב שא"ל נטילה דהיינו למקום שנטל בראשונה דאל"ה אין עושה לדבריו [ואולי דכונתו* אם חזר וכיסה בסמרטוט דיצא בזה ולא אמרינן דסיון שנפל ויש עליו מיום נטילה עתה שוב לא יפקע אף אם יכסהו ואין בידי הספר לעיין בו]: (א) גמרא:

הגהות ותיקונים: א) בפ"ו מה"ב הל' י"ח: ב) בס"ט: ג) תיבות: ד) סי' קס"א:

ליקוטי דברי הרב: א) ובשו"ע הרב סעיף י"ד פסק דפסולין וכהמג"א. ב) ובשו"ע הרב סעיף א' ס"ל דספק הוי כיודע שאין מצוין.

הלכות נטילת ידים סימן קסג קסד

(ד) יטול * ידיו (ה) במפה ואוכל פת או דבר שטיבולו (ו) במשקה (או אוכל (ז) ע"י (ג) כף): ב המאכיל לאחרים (ח) א"צ נט"י והאוכל צריך נטילת ידים (ט) אע"פ שאחר נותן לתוך פיו ואינו נוגע במאכל (י) והה"ה לאוכל במגרפה (פי' כלי שיש לו שיניים פירי"ק° גלעז) שצריך נט"י * (ואסור להאכיל (יא) למי שלא נטל ידיו (יב) משום לפני עור לא תתן מכשול) (הר"י ס"פ אלו דברים):

ב מולין ק"ז ג הר"ל יונה ספ"ח דברכות

קסד דין שיכול להתנות על הנטילה. ובו ב' סעיפים:

א * אנוטל אדם ידיו שחרית (א) ומתנה עליהם*כל היום (ב) אפילו שלא בשעת (ג) הדחק בובלבד

א מולין ק"ו ב עור בשם הרמב"ם

באר היטב

בתחילת אפילו תוך ד"מ תשיג שעת הדחק מהרש"ל בש"ת סי' ל"ד. אם יש לו מים פסולים לכו"ע יטול בהם בלא ברכה ולא חיישינן שיטעו לומר שהם כשרים כנה"ג: (ב) כף. ע"ל סי' קי"ח ס"ק י"ב

משנה ברורה

מילין והוא רוצה לאכול אז התירו לו לאכול ע"י כריכת מפה על ידיו אבל אם הוא משער שישיג מים (ב) תיכף אחר ד' מילין מחויב להמתין עד שיגיע לשם ולאחריו דיש לו טרחא לחזור מדרכו קצי (ג) בשיעור מיל כשמשער שלא ימצא בו מים מותר ע"י מפה. וכתבו האחרונים דה"ה אם מסופק שמא לא ימצא מים לפניו בשיעור ד' מילין ולאחריו מיל והוא תאב לאכול מותר ג"כ (ד) ע"י מפה (ה) ושומרי גנות ופרדסין כשצריכין ליכנס אחר מים אינם מחויבין אלא פחות ממיל כמו מלאחריו משום שאינם יכולים לעזוב שמירתן. והמ"א ושארי (ו) אחרונים הסכימו דכל^א היושב בביתו ג"כ אינו מחויב לערוך אחר מים אלא פחות ממיל כמו מלאחריו דרך לפניו בדרך שהולך בלא"ה לשם הצריכוהו להמתין עד ד' מילין: (ד) יטול ידיו וכו'. ל"ל יוצו ור"ל שכורך ידיו [מאמר מרדכי]: (ה) במפה. או בשום דבר [גמרא] ועיין בביאור הלכה דלדעת המחבר מסתברא דצריך לכרוך שתי ידיו דוקא (ז) דאף שאוכל בחתת שמא יגע בחברתה אמנם לדעת רמ"א יש להקל^ז בזה

ועיין בספר בני חיא ובספר פרח שושן תא"ח כלל א' סימן ט'. ובזה אהכן:

(א) הדחק. ורש"ל החמיר דוקא בשעת הדחק מהני תנאי ומ"מ

ביאור הלכה

לאדם בינוני שהוא שיעור ע"ב מיטוטי"ן°° וכ"ז דוקא כשהוא רעב הרבה וכנ"ל: * ידיו במפה. עיין במ"ב דמסתברא דוקא לשתי ידיו אך מלשון הרמ"א שהתיר אפילו לאכול בכף משמע דלדידיה ה"ה במפה ג"כ די בזה שהוא אוכל בו ולא חיישינן דילמא אתי למינגע בזה ולא אתי למנגע ומ"מ צ"ע דעיקר דינו של הרמ"א דמתיר ע"י כף כבר פקפקו עליו כמה אחרונים: * ואסור להאכיל וכו'. מלשון זה משמע דדוקא בנותן לו כדי לאכול מיד [ובאופן זה מיירי הגמרא דאסור ליתן לשמש]^ד אבל בלוקח לביתו מותר ליתן לו דמי יודע שיאכל שם בלי נט"י:

* נוטל אדם ידיו שחרית. ואף דבעינן סמוך לנטילה סעודה [ועכ"פ שיהיה השלחן ערוך בשעה שנוטל וכדלקמן בסימן קס"ו בטור ע"ש] היינו דוקא שנוטל בשעת אכילה דמאחר שנטל ידיו לאכילה עכשיו הצריכו חכמים לאכול מיד שלא יסיח דעתו בינתים משא"כ בזה שנטל מקודם אלא בשעת אכילה דאין שייך לחייבו לאכול מיד וכשבא אח"כ לאכול אין עליו חיוב נטילה עוד כיון ששמר ידיו ולא הסיח דעתו והתנה עליהם מקודם [מרדכי יומא וכפי מה שכתבתי לקמיה בסוף המאמר

ועיין מה שכתבנו שם בא"ב. כתב הא"ר דבמקום שאין לו מפה מותר אף בלא מפה כיון דאין יכול להשיג מים בשיעור זה אך באמת הוא דבר שאינו מצוי דאטו בגברי ערטילאי עסקינן דלית ליה שום סודר שיהיה יכול לכרוך ידיו בו ובודאי מחויב לעשות כן דהערוך דמצריך מפה לאו יחידאה הוא דגם הר"ח בפירושו על פסחים [שזכינו עתה לאורו] בדף מ"ז^ז כתב בהדיא כן: (ז) ע"י כף. (מ) האחרונים נתקשו בזה דמנ"ל לרמ"א דין זה ושאני מפה שידו מכוסה משא"כ בזה שידו מגולה חיישינן טפי דילמא אתי למינגע ובא"ר יישבו בדוחק ע"ש וע"כ נראה^ב דאם יש לו מפה יכריח במפה דוקא: ב (ח) אינו צריך נט"י. אע"פ שנוגע בהמאכל דלא תקנו רבנן נטילה אלא להאוכל בלבד: (ט) אע"פ וכו'. דלא פליג רבנן באוכל בין נוגע לאינו נוגע [לבוש]: (י) והה"ה לאוכל במגרפה. דלא אדיף מאוכל מחמת מאכיל דצריך נטילה: (יא) למי שלא נטל ידיו. דוקא בידוע שלא נטל אבל בספק מותר [כן הוא לפי מה שידיד המ"א בסימן קס"ט סק"ה ע"ש] ובפרט לבעני בתורת צדקה בודאי אין להחמיר בספק ע"ש בס"ב. ומ"מ טוב בשבתותן לבעני שלא קיים ליה בגויה לאכול שיאמר קום נטול ידך [מ"ר]: (יב) משום לפני עור. דהיינו בלתם של המאכיל דבלתם של האוכל ויוכל לקחת בעצמו אין כאן לפני עור מ"מ כתבו

האחרונים דאסור גם בזה משום דאסור לסייע ידי עוברי עבירה ועיין בפמ"ג:

א (א) ומתנה עליהם. בפיו (ב) או עכ"פ שיכוין בלבו שיעלה לו נטילה זו לכל האכילות שיאכל בכל היום. ונריך ליזהר שהיה הנטילה בהכשר כל הדברים הנצרכים לנט"י לאכילה כגון בכלי שלם ובכח גברא ובמים שלא נשתנו מרראיהן ושלא נעשה בהן מלאכה וכמבואר בסימנים הקודמים אף דבנט"י שחרית אין קפידא כ"כ בכל אלו הדברים כמבואר בסימן ד' זה כיון שהוא לאכילה שאני: (ב) אפילו שלא בשעת הדחק. ויש מן (ג) הפוסקים שכתבו דאין להקל בזה כ"א בשעת הדחק כגון שהולך בדרך (ג) וירא שלא ימצא שם מים וכן כשיושב בעגלה עם עו"ג ואין ממתינין עליו כשירד ויחפש אחר מים תשיג שעת הדחק אף שהוא יודע שיש מים בדרך

שער הציון

ההיא

(ב) כן איתא בגמ' ובדה"מ כתב בזה וכן לענין שיעור מיל שלא בדקדוק עי"ש ועיין בא"ר שמסיק ג"כ כמו שכתב הש"ע בכאן לענין מיל: (ג) ג"ז בגמ' דפחות ממיל דוקא אחר: (ד) ולענין כף עיין בפמ"ג שמצדד להחמיר שלא להקל בספק זה ובדה"מ העתיק דלפ ע"י כף מותר בספק ולמעשה נראה להחמיר כהפמ"ג דאפילו בודאי שלא ימצא מים ג"כ כמה אחרונים והגר"א מכללם מפקפקין על הרמ"א שהתיר דאין לו מקור לזה והבו דלא לוסיף עלה: (ה) מ"א וש"ל: (ו) הפמ"ג ובה"מ: (ז) וכמו בנטילה שצריך ליטול שתי ידיו דוקא וגם שיעור הכריכה מסתבר דהוא ג"כ כשיעור שצריך ליטול ידיו במים המבואר בסימן קס"א ס"ד: (מ) הא"ר והגר"א ומאמר מרדכי: (א) כן מצדד הא"ר ע"ש: (ב) רש"ל וא"ר ע"ש: (ג) ואף שמשער שבתוך ו' מילין ימצא שם מים ג"כ מהני תנאי [מסקנת פמ"ג דלא כרש"ל שהפרז בזה להחמיר עי"ש ובאמת מפשטא דלשנא דטור ושב"ל ואור זרוע ג"כ לא משמע כן ע"ש]:

הגהות ותיקונים: א) מ"ו:

ליקוטי דברי הרב: א) ובשו"ע הרב סעיף א' כתב: אבל היושב בביתו צריך לילך ד' מילין אם יודע שימצא מים. ב) ובשו"ע הרב שם כתב: **או** אוכל ע"י כף, וכלשון הרמ"א. ובסידורו כתב אבל לאכול פת אין שום צד היתר בעולם לא ע"י כף ולא ע"י מפה ויש מקילים למהלך בדרך **ואין לפניו מים עד** יותר מד' מילין לכרוך ב' ידיו במפה ולאכול ויש חולקין, והמחמיר תע"ב. ג) ועיין בשו"ע הרב סימן שמ"ז סעיף ד'. ד) ובסידורו **באות** כ"ב כתב **שבשעת** הדחק שאין מים מצוים כגון בדרך אפשר להקל לאכול ע"י מפה לכרוך על שתי ידיו, אבל לאכול פת אין שום צד היתר **בעולם לא ע"י כף** וסכין ולא ע"י מפה ויש מקילים למהלך בדרך **ואין** לפניו מים עד יותר מד' מילין לכרוך שתי ידיו במפה ולאכול וי"ח והמחמיר תע"ב.

(ג) שלא יסיח דעתו מהם (ד) (ולא (ב) יטונפס) (טור) (ה) [ג]ואם מים מצויים לו טוב שיחזור ויטול ידיו אבל לא יברך*: הגה והמהני דמנאי דוקא בנטילה (ו) שאינה צורך (ג) אכילה דומיא דנטילת שחרית אבל אם נוטל לצורך אכילה (ז) * לא מהני (ד) תנאי בתותה נטילה (ב"י בשם הר"י): ב [ד]מי שעומד בסעודה (ח) ונזכר שנגע * בשוק (ה) וירך (ט) ומקומות המכוסים באדם (י) או שחיכך בראשו וכל כיוצא

ג סמ"ג ד תשובת הרמב"ן סי' קנ"ה ותשובת הרשב"א

באר היטב

מי שיושב בעגלה עם עובדי כוכבים ואין ממתינין עליו חשיב שעת הדחק: (ב) יטונפס. כגון שמניחם בבתי ידים. כתב בשכנה"ג דהאידנא נהגו עלמא שלא להתנות דאין יכולין ליזהר שלא יטונפס ע"ש: (ג) אכילה. כגון שיצא מבית הכסא או לטיבולו במשקה והתנה

ביאור הלכה

ע"ש]: * לא מהני תנאי באותה נטילה. עיין במ"ב והנה מסתימת דברי הרמ"א משמע דאפילו מתנה קודם הנטילה שתעלה לו נטילה זו אלאחר איזה שעה ג"כ לא מהני כיון דנטילתו הוא כדי לאכול בעינן שיסמיך סעודתו לנטילתו ואינו מובן כ"כ דכיון שמתנה קודם נטילתו הרי הוא כנוטל שלא לצורך אכילה דהא אין דעתו לאכול עכשיו [ומה שמיכן המ"א בסק"ה דהתם נוטל ידיו לצורך ד"א והתנה שתעלה לו נטילה זו למה שיאכל אח"כ זה עדיף ממה שמתנה קודם נטילה שיהיה מהני הנטילה אמה שיאכל אחר כך זהו דומק] ובאמת המעיין בדברי רבינו יונה יראה שאינו מוכרח כלל דתנאי לא מהני דאפשר שכונתו כשלא התנה קודם נטילה וא"כ נטילתו היה מסתמא ע"ד לאכול תיכף ולהכי צריך להסמיך הסעודה תיכף אכן בהתנה קודם נטילתו לא מוכח מידי ודאיה עוד לדבריו ממה שמקשה אח"כ שם מנטל ידיו לא יקדש ע"ש דלדבריו ניחא קושיתו דאף דהקידוש הוא אחר הנטילה מ"מ כיון שיודע שצריך לקדש אחר הנטילה קודם האכילה הוי כאלו התנה בנטילתו ע"ד שיפסיק בקידוש ולמה אסור לקדש אח"כ אבל לפי דבריהם שסובר ר"י דלא מהני תנאי כשנוטל ידיו לצורך אכילה להפסיק אח"כ א"כ מאי מקשה על דינו מנטל ידיו לא יקדש [וכבר מצאתי שמעורר ע"ז במהר"ם אך מה שמיכן שם הוא דוחק גדול ע"ש] וכן מצאתי בריטב"א כשהקשה קושיא זו דרבינו יונה מיכן בקיצור דהתם בשלא התנה [ואי אפשר לתרץ דכונת הרמ"א אם מתנה אחר נטילה דהא דומיא דרש דברי דמיירי בודאי בתנאי קודם הנטילה להרשב"א דטעם התנאי הוא משום כונה] ואפשר עוד לומר דאפי' לרמ"א בפירוש דברי ר"י דאינו מועיל תנאי בנטילה לצורך אכילה זהו דוקא בנוטל לאכילה על דעת לאכול תיכף אלא שרצונו לעשות בתמצע איזה פעולה כגון מזגת הכוס וכדומה בזה אמרו שאינו רשאי ואינו מועיל תנאי דכיון שרוצה לאכול הרי מחויב בנטילת ידיו וממילא צריך להסמיך הסעודה לנטילה ולהכי מוטב שימזוג הכוס קודם ואח"כ יטול ויסמיך סעודה לנטילה משא"כ בשאינו רוצה כלל לאכול עכשיו אלא שנוטל ידיו ומכין עצמו שיוכל לאכול אחר זמן בזה אפשר מודה הרמ"א דהא אינו מחויב ליטול ידיו עכשיו כיון שאינו רוצה לאכול ובשעה שרוצה לאכול נמצאו ידיו נקיות ואין עליו חיוב נטילה* ושפיר[א] מועיל תנאי בתוקפן בזה וכמו שכתב רבינו יונה סברא כזו לענין נטילת שחרית וכן נראה מלשון הלבוש ע"ש:

* בשוק וירך וכו'. ואם נגע בטומאה בתמצע אכילה מלבד הפמ"ג דאין צריך לחזור וליטול ידיו* דבלא"ה בזה"ז כולנו עמאי מתים וכענין שנטילה זו יעלה לו לצורך אכילה הוי כוונה מעליא ומ"ש בסימן קנ"ח ס"ו מיירי שלא התנה מ"א: (ד) תנאי. דהא בעי מיכף לנטילה סעודה אבל אם נטל לאכילה אחת ומתנה שיעלה לו גם לאכילה אחרת מהני ואפילו תנאי לא בעי אם שמר ידיו מ"א: (ה) וירך.

משנה ברורה

ההיא ומהני כשנוטל שחרית ומתנה ועיין לקמיה סוף סק"ד מש"כ בזה: (ג) שלא יסיח דעתו. משמירת ידיו שלא יגעו במקום הטיופת [וזהו שכתב הרמ"א ולא יטונפס הוא פירוש דברי המחבר והאי ולא ר"ל שלא] ואפ"ה אף שידיו נקיות הצריכו ג"כ להתנות מקודם שיהיה עולה לו הנטילה לאכילה משום דנט"י בעי כונה לאכילה והפוסקים דלנטילה לא בעי כונה כמבואר בסימן קנ"ט סי"ב* י"ל דלהכי צריך תנאי (ד) דכיון דלכל היום הוא אין סומכין על שמירתו שמא ישכח ולאו אדעתיה אא"כ התנה דאז נותן לב להזהר יותר: (ד) ולא יטנפם. טיוף הפוסל בנטילה הוא רק מלוחה או זיעה כל שהוא ואפילו רק נגע במקומות המכוסים בגופו וכדלקמיה בס"ב אבל טיוף עפר וטיט בעלמא אינו פוסל הנטילה. כתבו הפוסקים דאם הכניס ידיו בבתי ידים מיד אחר הנטילה ולא הוליאן מועיל דתו ליכא משש היסח הדעת דבודאי נשמרו ידיו. כתבו השכנה"ג וא"ר שהאידנא נהוג עלמא שלא להתנות משום שאינן יכולין ליזהר שלא יסיחו דעתם משמירת הידים לכך מנעו התנאי מכל וכל [והטעתיקס גם בדה"ח] ומ"מ נראה דהכל לפי ערך הדחק דבדחק גדול יש לסמוך על התנאי אף עכשיו ורק שצריך זהירות וזריזות יתירה לשמירת ידים ולכן יניח ידיו בבתי ידים וגם מ"מ אם יזדמן לו מים יטלא פעם שנית וכדלקמיה וכ"כ בח"א: (ה) ואם מים מצוים. טעם (ה) הדבר דיש דעות בפוסקים שסוברין דאפילו אם נקל ליטול בשחרית שלא בשעת הדחק היינו שלא היה שעת הדחק לגמרי אבל מ"מ אין מים מצוים סמוך לו שהוא צריך לטרוח אחריהם ולהשיגם אבל אם מצוים בסמוך לו בזה לא מקילינן כלל והמחבר חש לכתחלה לדעה זו ולכך כתב שטוב לחזור וליטול: (ו) שאינה צורך אכילה. דלאו דוקא בנט"י שחרית כשקם יכול להתנות דה"ה בכל נטילה שאינה לצורך אכילה אף בתמצע היום כגון שנטל ידיו כשילא מבהכ"ס או שנטל לדבר שטיבולו במשקה והתנה עליהם שיעלה לו הנטילה לאכילה שיאכל אחר זמן דכיון שנטל לד"א ושלא בשעת אכילה (ז) לא משו בה מה שאין הסעודה סמוך להנטילה: (ז) לא מהני תנאי. ר"ל שאם נוטל ידיו לאכול ומתנה שיעשה דבר אחר קודם שיאכל סעודה זו עצמו זה לא מהני דהא בעינן מיכף לנטילה סעודה עכ"פ לכתחלה כמסקנת המחבר בסימן קס"ו. מיהו אם נטל לצורך אכילה (ז)[ב] והתנה שיעלה לו גם לאכילה שניה שיאכל באותו יום ושמר ידיו (ח) ג"כ מהני דלא גרע מנטל לד"א כיון דאכילה שניה אין עכשיו זמנה: ב (ח) ונזכר שנגע. וה"ה אם הסיח דעתו משמירתו צריך ליטול כמ"ש בסימן ק"ע ס"א [מ"א] ועי"ש במ"ב מה שכתבנו בזה ואם נגע בעוד הפרוסה בפיו אסור לבלוע עד שיטול ידיו [מ"א]: (ט) ומקומות המכוסים. ר"ל בשאר מקומות המכוסים שבגופו יש בהם זיעה ולאפוקי במקומות המגולים כגון פניו ומקום המגולה שבזרועותיו אין קפידא וכמבואר בסימן ד' סכ"א וע"ש במ"ב דיש השייכים לענייניו: (י) או שחיכך בראשו. אבל

שער הציון

(ד) הרא"ה בבדה"ב: (ה) ע"ז והגר"א: (ו) ואף דשאר בלא ברכה דבשעת נטילה בית הבקא וכה"ג אין מברך וגם אח"כ בעת אכילה אינו מברך דאינו נוטל אז אין בכך כלום דאח"כ פטור הוא מנטילה ומברכה ולא מטל מעולם חיוב הברכה [אחרונים]: (ז) אף דבמ"א כתב דלא בעינן תנאי זהו לשיטתו דהתנאי הוא משום כונה משא"כ לפי מה שכתבנו באות ד' בשם הרא"ה לעולם בעי כונה וכ"כ הפמ"ג: (ח) מ"א והגר"ז ובגדי ישע וה"ב ואף דש מאחרונים שם"ל בזה להחמיר [עיין לבוש ול"מ] מ"מ מסתברא יותר להקל וכן משמע ברמב"ם פ"ו דין י"ז שכתב נוטל שחרית ומתנה וכו' ואין צריך ליטול אם ידיו לכל אכילה ואכילה עכ"ל משמע מדבריו דפירש דנטילה ראשונה היתה לאכילה:

הגהות ותיקונים: א) סי"ג:

ליקוטי דברי הרב א) ובשו"ע הרב סעיף א' כתב: אבל אם אינו נוטל אלא לצורך אכילת פת שיאכל אחר כך אסור כי תקנת חכמים היא שתהא תיכף לנטילת ידים סעודה. ב) ובשו"ע הרב שם כתב: דאין צריך תנאי וכמג"א.

הלכות נטילת ידים סימן קסד קסה

בזה. (יא) (ובמקומות המטונפים * שיש בהם מלמולי זיעה) (תשובת הרמב"ן סי' קנ"ה) (יב) צריך * לחזור וליטול ידיו*(יג) ויברך (ו) על נטילת ידים:

א טור כשם רש"י[2] ור"י בר ר' יקר והגמי"י פ"ו מה"ב

קסה דין העושה צרכיו ורוצה לאכול. ובו ב' סעיפים:

א (א) *העושה צרכיו ורוצה לאכול (ב) יטול ב' פעמים על הראשונה מברך אשר יצר ועל השניה

באר היטב

ואפילו הפרוסה בתוך פיו אסור לבלוע עד שיטול ידיו מ"א: (ו) ענט"י. ורש"ל כתב שלא לברך וכ"ד הט"ז וע"ל ס"ס קע"ח

משנה ברורה

אבל אם לא מיכך אלא שנגע בשערותיו א"ל נטילה ואפילו אם קינח בהם וכנ"ל בסימן קס"ב סקנ"ח במ"ב: (יא) ובמקומות המטונפים. נ"ל במקומות בלא ו"ו ומה שכתב שיש בהם (ט) הוא טעם לכל הנ"ל: (יב) צריך לחזור וליטול. וכ"ש אם נגע במקום הטינופת ממש או עשה לרגליו או אפילו הטיל מי רגליים ושפשף בידיו כדלקמן בסימן ק"ע: (יג) ויברך ענט"י. ורש"ל חולק וס"ל דא"ל לברך מחמת נגיעתו באמצע סעודה בזיעה ואפילו בעשה לרגליו באמצע סעודתו ג"כ ס"ל דא"ל לברך אא"כ הלך והפליג באמצע סעודתו. והנה יש הרבה דעות (י) באחרונים אם יש לנהוג למעשה כמותו ועיין בבה"ל שהכריעו דבעשה לרגליו או שנגע במקום מטונף ממש או שהלך והפליג[א] לריך ענט"י ברכה אבל אם נגע במקום המכוסה קצת או שהשמין אף ששפשף לריך ענט"י כדין אבל לא יברך ע"ש*:

א (א) העושה צרכיו. כתב בשל"ה דכל אדם יכדוק עצמו לפנות

קודם הנטילה וכ"כ בספר סדר היום [א"ר] : (ב) יטול שתי פעמים וכו'. דאם יטול פ"א (א) ויברך מתחלה אשר יצר ואח"כ על נט"י הוי הפסק בין הנטילה לברכתה ואם יברך מתחלה ענט"י ואח"כ אשר יצר (ב) הוי היפסק בין ברכת נטילה להמוציא (ג) ולהניח מלברך ברכת אשר יצר עד אחר ברכת המוציא ג"כ אין נכון שחיובה חל עליו מיד כשנעשה לרגליו ואין לאחרה כ"כ וכתבו האחרונים (ד) [ב]דלריך ליזהר שלא ליטול בפעם הראשון נטילה גמורה ורק מעט משום נקיות דאל"ה הרי נטהרו ידיו בפעם הראשון ואין שייך לברך עוד על נטילה שניה וכנ"ל בסימן קנ"א ס"ז. ודע דיש כמה פוסקים שס"ל דאשר יצר לא הוי הפסק בין ברכת נטילה להמוציא משום דהכל לצורך טהרת ידים והוי כמו גמיל לחורא בסימן קס"ז (ה) וע"כ אם בדיעבד נטל נטילה אחת כדין (ו) לשם נטילה לאכילה יברך מתחלה ענט"י ואח"כ אשר יצר דיש לסמוך על הפוסקים אלו (ז) וא"ה לכתחלה אם היה קשה לו ליטול שתי נטילות מדומק מים וכי"ב יטול אחת ויברך ענט"י ואח"כ א"י. כתב מ"א דהעושה לרגליו באמצע הסעודה לכו"ע נוטל רק פ"א ומברך ענט"י ואח"כ אשר יצר כיון דאין לריך לברך המוציא כדלקמן בסימן קע"ח א"כ אין כאן הפסק ועיין מש"כ בסי' לכתחלה למעשה נראה שיש לנהוג בהכרעת הא"א דבעשה לרגליו או שנגע בטינוף ממש או שהלך והפליג לריך לברך שתי ומקומות המכוסים או שהיכך ראשו או שהשמין יחזיר ויטול ידיו ולא יברך ענט"י [דברי"ח הנ"ל לא מזכר בהדיא זיעה וי"ל דוקא טינוף ממש כמו צואה ומקום הטינופת ורק בהרמב"ן והרשב"א כתבו דזיעה חשיב טינוף לענין זה. והנה בהטיל מיס ושפשף ג"כ דעת הא"א לחזור ולברך ענט"י

שער הציון

(ט) כ"מ בב"י: (י) בבה"ל הכריע לדעתו וכן הפמ"ג והדה"ח ומגן גבורים חשו לדבריו לענין ברכה אבל בספר מאמר מרדכי ומנחה יהודה ובגדי ישע ומיש מאיר הכריעו לפסק השו"ע אף לענין ברכה וכן בהר שלום ובמחמד משה סי' ק"ע תמהו על רא"ומיו של הט"ז: (א) אחרונים: (ב) ר"ל ולכתחלה מצוה ליזהר להסמיך הנטילה לסעודה: (ג) א"ר: (ד) מ"א [דמיכון ראשון שלו דתהו בחי' רע"א] והגר"ז וח"א והה"ח וכ"כ בית אהרן ולגא כא"ר: (ה) ח"א: (ו) דאי נטל שלא לאכילה רק מפני שצריך לומר אשר יצר אין לאו לברך ע"ז ענט"י כמש"כ המ"א בסימן קס"ח סקי"ג: (ז) דמלבד אלו הפוסקים המקילים הנה דין דמיכף לנטילה סעודה אינו מוכרח כדלקמן בסימן קס"ו וגם דעת הגר"א במעשה רב וכן בסימן זה משמע לכתחלה יכול לעשות כן:

הגהות ותיקונים: א) שורה זו נשמטה בדפוסים אחרים: ב) צ"ל רש"י בשם ר"י בר:

ביקוטי דברי הרב: א) ובשו"ע הרב סעיף ב' כתב ויש אומרים שאין לברך על נטילת ידים באמצע הסעודה וכו' ואפילו עשה צרכיו וכו'. (ויש לחוש לדבריהם להקל בספק ברכות). ובסידור אות י"ז כתב שיברך בלא שם ומלכות. ב) בסידורו אות ו' הוסיף שצריך לנגבן היטב תחילה קודם נט"י לסעודה, ולאחר שהביא זו, הסיק אך מן הדין יכול לברך אשר יצר אחר ברכת ענט"י ואין בזה משום הפסק בין נט"י לסעודה עכ"ל, ולא חילק בין לכתחילה לדיעבד.

ברמ"א ועיין מ"ש המחבר יד אהרן ומ"א סי' קס"ה ס"ק א' ועיין סימן ק"ע ס"א:

ביאור הלכה

זה משמע בספר בית מאיר ע"ש: * שיש בהם מלמולי זיעה. נראה שנכון ליזהר מליגע אפילו באיזה נגד שידוע שיש שם הרבה זיעה כגון בלא התחתון של הכובע המונח על הראש שיש שם הרבה זיעה מן השער: * לחזור וליטול ידיו וכו'. עיין במ"ב מה שכתבנו בשם הרש"ל והנה בט"ז

המא כמה ראיות להסכים לדינו ועיין בספר בית מאיר שהרבה להפליא על כל ראיותיו והסכים לפסק השו"ע וכן בספר בגדי ישע ובספר מאמר מרדכי ובספר מעה זהורה כולם תמהו על ראיותיו ודמו לדברי רש"ל והסכימו לפסק השו"ע אכן מלאתי בפמ"ג בפתיחתו להלכות בט"י שרואה לומר שעיקר דין זה אם נגע באמצע סעודתו במקום מטונף אם לריך בט"י תלוי במחלוקת דלרש"י לריך ברכת ענט"י משום סרך תרומה כי זהו עיקר הטעם [דידים עסקניות הן וזוגעות במקום הטינופת] ולפירוש רבותיו של רש"י וכן לדעת הרמב"ם א"ל ברכה כה"ג דאשאל הוי שמא נגע בטומאה בראשון ומשו"ה ידים שניות וכו' ומשום סרך תרומה התקינו בחולין ג"כ וא"כ בידע ובזהר מטומאה רק נגע במקום מטונף באמצע סעודה אין מברך ענט"י ע"ש וגם הר"ח בפירושו לשבת דף י"ד כתב ג"כ משום טומאה. אכן לפ"ז קשה דעת השו"ע שסתם כן לדיא כהרמב"ן [וכן הרמ"א בס"א כתב ומי שיזהר מלטנפם ומוכח ומי דזה פוסל הנטילה] אחרי דלרבותיו של רש"י וכן הרמב"ם והר"ח ישתנה זה הדין אמנם כאשר נתבונן נראה דאין תלוי זה בזה ראיה לדבר שהר"ח שכתב בפירושו לשבת בהדיא דהוא משום טומאה בפסחים קט"ו שם דמלריך ליטול ובכן שיית כתב דהוא משום שמא נגע בטינוף ולריך לומר לדעתו דבאמת נטילה לחולין משום שניהם הוא חדא משום סרך תרומה והוא מפני נגיעת טומאה וגם [משום נקיות וטהרה וכמו שכתב הסמ"ג וכדמשמע בברכות נ"ג דגם][א] משום נקיות וקדושה תקנו והא דהפליג באמצע סעודה דחייב ליטול שיית יפרש הר"א ומי משום שמא נגע בטינוף [דטומאה אין מלוי כ"כ וגם בזה"ז אין לחוש לזה כמש"כ בבית מאיר והגמרא מייריי לף בזה"ז] וזהו סברת הרמב"ן והרשב"א ג"כ דס"ל לברך שיית בזה וכל מקום שיש בו זיעה ס"ל דבכלל טינוף הוא ומזיעו זה להטיל מיס ושפשף דאיתא בהדיא דלריך ליטול שיית והיינו בברכה כמו כל נטילות שבש"ס ולפ"ז דברי השו"ע נכונים והטוהג כן יש לו על מי לסמוך דהר"ח ס"ל בהדיא הכי וכן הרמב"ן והרשב"א בעלי דעה זו וכ"מ מרש"י וגם מהטור שכתב בס"א בלבד שיזהר מלטנפם וגם הרמ"א והאחרונים שם כן. נחזור לענייננו דמי שרואה לנהוג בספק השו"ע לברך בודאי אין לחתות בידו [אף דבעל דה"ח והפמ"ג כתבו דיש לחוש לדברי רש"ל מ"מ כבר הבאנו לעיל כמה אחרונים דהסכימו כולן לפסק השו"ע וגם בספר נהר שלום וחמד משה בסימן ק"ע דחזהו לראיותיו של נט"ז וחמהו עליו ע"ש] אכן

שער הציון

בהר"ח ומנה יהודה ובגדי ישע ומיש מאיר הסכימו לדעתו וכן הפמ"ג והדה"ח ומגן גבורים חשו לדבריו לענין ברכה אבל בספר מאמר מרדכי ומנחה יהודה ובגדי ישע ומיש מאיר הסכימו לפסק השו"ע אף לענין ברכה וכן בהר שלום ובמחמד משה סי' ק"ע תמהו על רא"ומיו של הט"ז: (א) אחרונים: (ב) ר"ל ולכתחלה מצוה ליזהר להסמיך הנטילה לסעודה: (ג) א"ר: (ד) מ"א [דמיכון ראשון שלו דתהו בחי' רע"א] והגר"ז וח"א והה"ח וכ"כ בית אהרן ולגא כא"ר: (ה) ח"א: (ו) דאי נטל שלא לאכילה רק מפני שצריך לומר אשר יצר אין לאו לברך ע"ז ענט"י כמש"כ המ"א בסימן קס"ח סקי"ג: (ז) דמלבד אלו הפוסקים המקילים הנה דין דמיכף לנטילה סעודה אינו מוכרח כדלקמן בסימן קס"ו וגם דעת הגר"א במעשה רב וכן בסימן זה משמע לכתחלה יכול לעשות כן:

הלכות נטילת ידים סימן קסה

ב תשובת הרא"ש כלל ד' והטור
ג בהלכות מ"ו

מברך על נט"י. [2]ואם אינו רוצה ליטול אלא פעם אחת (ג) לאחר ששפך פעם אחת על ידיו (ה) [ו] ומשפשף יברך אשר יצר ואח"כ בשעת (ג) ניגוב יברך ענט"י: **ב** [3]אם רבים מסובין בסעודה (ד) הגדול נוטל ידיו תחלה (ה) * והרא"ש היה רגיל ליטול באחרונה (ו) שלא להפסיק (ז) ושלא (ג) לדבר:

שערי תשובה

[ו] ומשפשף. עבה"ט ובאשל אברהם בשם ב"ד ובבר"י כתב בשמו לדידן דנטלינן רביעית בב"ח בשפיכה ראשונה הגיע זמן ברכת ענ"י ואם יברך אשר יצר הוי הפסק עיין שם ועיין מיד אפרים מ"ש על דברי הט"ז באורך בענין זה ועיין לעיל סימן ז'[א] ומ"ש שם:

באר היטב

(ו) ומשפשף. היינו שנטל שניהם כאחד ע"ל סי' קס"ב ס"ד עט"ז ומ"ח: (ב) ניגוב. ואם שכח לברך עד שנטל ידיו יברך מתחלה ענט"י ואח"כ א"י ד"מ עמ"א וע"ל סי' ז' ס"ק ח': (ג) לדבר. ורש"ל כתב שהוא יוהרא לנהוג כן אלא אדרבה יטול תחלה ויהיה נזהר מלדבר וילמדו אחרים ממנו וכתב הט"ז עליו ואין דבריו כדאי לדחות דברי הרא"ש. ומו כתב רש"ל דד"ת לא הוי הפסק גם זה לא מסתבר דיש לחוש דילמא משכא ליה שמעתתא ויבא לידי היסח הדעת ט"ז וכ"כ הב"ח. ומ"א כתב דמ"ש כאן שלא לדבר היינו שלא יהיה מדבר שום עסק וענין אחר דהוי הפסק אבל שיחה בעלמא ג' או ג' תיבות לא הוי הפסק וכ"ש כששואלין לו דבר שמותר להשיב הן או לאו ע"ש:

ביאור הלכה

ענט"י וכ"מ דעת המ"א בסימן ק"ע דצריך לברך אף דבסימן זה לענין זימה המא דעת רש"ל דלא יברך [ואף דרש"ל אינו מחלק וס"ל דלא יברך באמצע הסעודה בשום גוונא] והנה הפמ"ג והדה"ח כתבו שלא לברך וכבר כתבנו דהנוהג לברך יש לו על מי לסמוך וכ"ש בהטיל מים ושפשף ומ"מ יותר נכון לכתחלה שלא לברך אף בהטיל מים ושפשף דהברכות אין הראשונים בהטיל מים ושפשף כמי רגליים ע"ש אבל בעשה צרכיו נראה לצריך לברך וכמש"כ הח"א [ובלח"ה לכתה פוסקים אף בנטילה שלא לצורך אכילה ס"ל לצריך לברך ענט"י כמבואר בב"י בסימן ז' וטוכל לצרף שיטתם לענין זה עכ"פ]. כתב הח"א הנוגע באמצע סעודתו בס"ת או בתפלין או ברלוועות [כ"ל כשהם עם התפילין כדאיתא במשנה דידים וברמב"ם] או במגילה מן המגילות הנכתבים על הקלף כדין צריך ליטול ידיו שהרי כל אלו מטמאין את הידים אך כיון שלא מצאתי דין זה בפוסקים יטול ידיו ולא יברך עכ"ל ולענ"ד אין דבריו מוכרחין כלל דבשבת י"ד איתא דגזרו שמי גזירות דמתחלה גזרו נטילה לתרומה רק על הידים הנאים מחמת ספר משום דאסור לאוחזן ערוס לכך גזרו וקנסו שאם יגע אח"כ בתרומה שיפסול אותם ואח"כ גזרו על כל קאם ידים משום דידים עסקניות הן וכתבו התוספות דמ"מ גזירה קמייתא קיימי וג"מ אם נטל ידיו ושמרן ואח"כ נגע בספר צריך נטילה וכ"כ הרמב"ן [והמרדכי לא ס"ל כן אלא דגזירה קמייתא בטלה] ומ"מ נראה דהיינו רק לענין תרומה דכן מיירי שם כל הסוגיא ומחולין ק"ו איתא דגזרו נט"י לחולין נמי משום סרך תרומה והיינו בעיקר גזירת קאם ידים משום דידים עסקניות הן וכאשר יגעו בידים מזוהמות בתרומה יטמאוה ויטנפוה לכך תקנו דבר זה גם לחולין אבל לא מצינו שיגזרו גם על חולין לנוגע בספר אחר הנטילה דכל עיקרו בתרומה הוא רק מחמת קנס שנגע בספר. ובתרומה נמי משמע מהתוספות והרמב"ן דלא היו גוזרין נטילה אחר שנטל ידיו אלא דכיון דגזרו מתחלה בנוגע בספר בקאם ידים שיפסול התרומה שוב לא בטלה הגזירה כשנגע אף אחר שנטל ידיו אבל לחולין מסתברא דלא גזרו אלא גזירת קאם ידים ולכן לא אישתמיט בשום פוסק לכתוב זאת. אח"כ מצאתי בנאשכול בהלכות ס"ת סימן י"ב תשובה אחת לרב האי גאון דמוכח מינה להדיא כמו שכתבנו וכן מצאתי שהעיר בזה הנאל אשכול שם בסקי"ז שמדברי תשובה זו מוכח דלא כח"ש. ומ"מ אפשר דלכתחלה נכון ליזהר בזה שלא ליגע באמצע סעודה:

* והרא"ש היה רגיל וכו'. והכיוס שע"פ רוב המנהג שכ"א מברך על פתו לעצמו לא שייך טעם הרא"ש ואזר המנהג שהיה בזמן התלמוד שהגדול נוטל תחלה ואוכל:

שער הציון

ובפת

(ח) ט"ז ומ"א בחידושו: (ט) ט"ז ומ"א ומ"ר והא דלייר המחבר באופן זה ולא לייר דשפך על כל יד בפני עצמו ולא שפשף עתה כלל ומיכך א"י ואח"כ שפך שייס ושפשף ומיכך ענט"י עיין בט"ז שמתרץ קצת ולענ"ד אפשר לומר עוד דכיון דעשה צרכיו טוב שלא לברך קודם הספסוף משום נקיות: (י) ט"ז ושע"ת: (יא) פרישה [ומא"א משמע קצת בסק"ד דמפרש לה בחדתי והנכון יותר כפרישה דאל"ה למה המחבר כאן דין ההפסק ודיבור דשייך לקס"ו וגם בטור סימן קס"ו מוכח דדברי הרא"ש הוא משום הפסק]. ועיין בגמרא דמשמע ג"כ דבזמן שנלמן אחד לכולם הגדול נוטל ידיו באחרונה ומטעם אחר דהיינו כדי שלא יצטרך ליגש ולשמור ידיו עד שיטלו כולם והיינו משום דרך כבוד כדאיתא בתשובת רש"ל ואפשר דדברי הש"ס הוא ג"כ משום היסח הדעת כדי שלא יצטרך לשמור ידיו מטומאה ודברי הרא"ש שכתב משום הפסק ודיבור הוא ג"כ משום היסח הדעת: (יב) מאמר מרדכי וכ"כ הגר"ז: (יג) ח"ר ומגן גבורים וכדעת המ"א בסי' קע"ט ודלא כמ"ש המ"א כאן:

הגהות ותיקונים: א) סימן ו' ס"ק ד':

הלכות בציעת הפת

קסו דין הפסקה בין בציעה לנטילה. ובו סעיף אחד:

א [א]יש אומרים (א) שא"צ ליזהר מלהפסיק בין נטילה*להמוציא (ב) [ב]ויש אומרים שצריך ליזהר (ג) וטוב (ד) ליזהר. (ד) ואם שהה (ה) כדי הלוך (ז) [ח] כ"ב אמה (ו) מקרי הפסק (מוס' פ' אלו נאמרים):

קסז מקום וזמן הבציעה ומי הוא הבוצע. ובו כ' סעיפים:

א (א) [א]בוצע בפת במקום שנאפה (ב) [ג] היטב (ב) * (ובפת דידן יש לבצוע (ג) בלד הפת ויתחתן מעט מלד העליון והתחתון) (הגהות מיימוני פ"ז מהלכות ברכות) (ד) [ב]ויחתוך פרוסת הבציעה * וצריך לחתוך

באר היטב

(ב) ליזהר. כתב בזוהר בשלא שיתפלל קודם נטילה על מזונו ואם שכח להתפלל עד אחר נטילה מותר להפסיק בכך והעולם נוהגים לומר מזמור ה' רועי אין נטילה להמוציא מ"א: (ג) כ"ב אמה. עמ"א וע"ל סימן מ'. ודוקא לכתחלה אבל בדיעבד ליתן בה ע"מ. וכ"כ מהרש"ל דדוקא במים אחרונים בעינן מיכף לנטילה ברכה אבל בראשונים אין שם כ"א והירות בעלמא ט"ז ועיין יד אהרן:

(ג) היטב. פי' במקום הקשה ולא במקום הרך. זקן שאין לו שיניים יבצע ממקום הרך הלק"ט מ"ב סימן קפ"ב:

משנה ברורה

א (א) שא"צ ליזהר וכו'. דמה דאמרינן בש"ס [ברכות נ"א][ב] מיכף לנט"י שעורה ק"ל דהיינו שלא יתעסק בינתים באיזה עסק או (ג) מעשה עד שיסיח דעתו (ד) או בשיחה הרבה דמבלי לידי היסח הדעת [אפילו אם (ג) היה בד"ת] אבל אם יוצא בטל ואינו עושה בינתים שום מעשה אף שישהה הרבה (ד) או אפילו משיח מעט אין לחוש כיון שהשלחן ערוך לפניו ודעתו לאכול מיד לא מסיח דעתו: (ב) וי"א שצריך ליזהר. אפילו בשהיה לחוד כדלקמיה וכ"ש שלא לדבר בינתים (ה)[א]אפילו שיחה מועטת (ו) ואפי' בד"ת משיב הפסק לדידהו וצריך ליזהר לבד מהדברים שהם לצורך שעודה דמותר להפסיק לכו"ע: (ג) וטוב ליזהר. כתבו הספרים בשם הזוה"ק שמצוה לאדם שיתפלל בכל יום על מזונו קודם האכילה. ואם שכח להתפלל עד אחר שנטל ידיו לאכילה יש מלדדים שיכול לומר תפלה זו אחר הנטילה דלא חשיב הפסק דהוי קלת כצורך שעודה [ויש שנהגו לכתחלה לומר מזמור ה' רועי אין נטילה להמוציא][ב] ויותר נכון (ז) שיאמרנו אחר אכילת ברכת המוציא וכ"כ א"ר בשם של"ה: (ד) ואם שהה וכו'. היינו (ח) משעה שנגב ידיו עד ברכת המוציא: (ה) כדי הילוך כ"ב אמה. שבשיעור זה נקרא הפסק אפילו בזוטב במקומו [ואם הולך מביתו לבית אחר (ט) יש שמחמירין אפילו בהליכה מועטת] ומשמע (י) מאחרונים דבשלא לצורך אין לשהות כלל בינתים אלא יברך המוציא מיד אחר הגיגוב: (ו) מקרי הפסק. ולא (יא) מקרי תיכף וא"כ לפי מה שהפסק המחבר דטוב ליזהר לתכוף נטילה לסעודה יש ליזהר גם מלשהות בינתים שיעור כזה. ודע דעיקר דין תכיפה המוזכר בסימן זה הוא רק מצוה לכתחלה אבל בדיעבד (יב) אפילו שהה הרבה (יג) או הפסיק בינתים אין צריך לחזור וליטול ידיו * כל שלא הסיח דעתו בינתים משמירת ידיו:

א (א) בוצע בפת במקום וכו'. היינו לאחר שנטל ידיו לאכילה ורוצה לברך על הלחם ולאכול הוא בוצע לכבוד הברכה במקום שנאפה היטב (ג) דהיינו במקום הקשה ולא במקום הרך בלמעיתו: (ב) ובפת דידן. עיין בביאור הגר"א שמפקפק על לשון דידן דה"ה בתוריס שלהן שמדבקין הפת בגדי התנור ג"כ דינא הכי ועיין בנה"ל: (ג) בצד הפת. דבגמרא איתא [לאחר גירסא] שבוצע ממקום שמתחיל הפת לקרוס ולהתבשל (ב) וש מפוסקים שס"ל דהוא לד העליון מהפת שהוא נגד אויר התנור וי"א שלד התחתון מתבשל תחלה שמונח על קרקעית התנור לכן צריך לחתוך מן הלד מהעליון והתחתון ולא ידי שניהם. י"א שטוב שיחתוך בלד שהוא כנגד לד המתבקע כי בזה הלד התחיל לאפות ונדחקה העיסה עד שנתבקע הלד שכנגדו.[ג] בפרוסה יכול לבצוע במקום שנפרס ולא לבצוע במקום השלם רק שצריך לחתוך מלד העליון והתחתון [פמ"ג]. היכא שנשרף הבכר במקום אחד או שנדבק בעפר אין לחתוך (ג) במקום ההוא לברכת המוציא: (ד) ויחתוך וכו' וצריך וכו'. האי וצריך הוא פירוש למה שכתב בתחלה ויחתוך ובאיזה הענין הוא

שערי תשובה

*[ג] כ"ב אמה. עבה"ט ועיין מ"א ועיין בבכור שור בברכות דף מ"ב מ"ש בזה יבוא לקושיית המג"א ע"ש ובמשובת מבכ יי סימן קכ"ח ובשו"ת חות יאיר סימן רכ"ז ובשלמת יעבץ סימן ס[א] ובכרמי ופלגי סימן י"ט:

[ג] היטב. עבה"ט ועיין לקמן סימן קפ"ח במקום שהיתה דבוקה בחברתה

ביאור הלכה

* ובפת דידן. נקט דידן משום דבגמרא איתא [לאחר גירסא] דצריך לברך המוציא מהיכא דמקדים הפת להתבשל והנה התנורים שהיו בזמן הש"ס דרכן היה להדביק הפת בדופני התנור וס"ל דשם בין אלק העליון שבבכר ובין התחתון הנדבק בדופני התנור שייכם מתחלין להאפות בזמן אחד וע"כ בוצע ממקום שירלה או מהעליון שבבכר או מהתחתון שבבכר משא"כ בתנורים אלנו שמונח הפת על קרקעית התנור שמתחמם תחלה מתוס האש שמונח עליו יש אומרים שאם מתחיל הפת להאפות תחלה ויש אומרים שהלד העליון הוא מתבשל תחלה שהוא לגד האויר וע"כ כתב הרמ"א דיתחתן מעט מלד העליון והתחתון [דהיינו מלדו של הפת] קודם גמר[ד] הברכה כדי לאחת ידי שניהם ועיין בלבושי שרד וכן בביאור הגר"א שמתהו ע"ז דאותן שתי דעות החולקים איזה מקום מתבשל תחלה שייך גם בתנורים שבזמן הש"ס ונשאר על הרמ"א בל"ע מ"ש דידן דנקט. ודע עוד דהרמ"א אף שזכר דבריו בסתם מ"מ הוא כמו שהיה כתוב ויש מי שאומר דלדעת המחבר שפוסק במקום שנאפה היינו קפדינן העיקר רק שיבצע ממקום הקשה מעליונו של הבכר או מתחתונו ולא מאמצעיתו דהוא פוסק כלשון אחרון שבהש"ש שגורס בגמרא מהיכא דקרים בשוליה ודעת הרמ"א שסובר כהפוסקים דגרסי בגמרא מהיכא דקדים[ה] בשוליה וכמו שכתב הגר"א והאחרונים העתיקו הלכה דברי הרמ"א דמה אנו יוצאין ידי כו"ע:

* וצריך לחתוך מעט. עיין במ"ב ולפ"ז פשוט דהיכא שלא יהיה שהיה בשבירתה אחר הברכה כגון בבכר קטן ודק א"ל לחתוך כלל

שער הציון

(א) כגון למזוג איזה כוס בתמין דצריך דקדוק שלא יחסר ושלא יותיר וכביו"ב [מוס' פסחים ק"ו]: (ב) הגר"ז: (ג) פשוט: (ד) אחרונים ולא כדעת הפמ"ג שמסתפק לאפי' לדעה לאשורה יש ליזהר בזה: (ה) א"ר וש"א כמש"כ המ"א בפי' קע"ט ולא כמש"כ בסוף סי' קס"ה: (ו) א"ר וש"א ולא כרש"ל: (ז) וכ"כ גם הש"ל: (ח) מאמ"ר: (ט) הגר"ז וכן הבגדי ישע בפי' דברי המ"ל: (י) מ"א [וכמו לענין מים אחרונים בסימן קפ"א במ"א סק"ה בשם הרשב"ם] וכ"מ מהגר"א: (יא) כן הוא בד"מ וע' בג"א בכלל ה': (יב) א"ר ופמ"ג וש"ל: (יג) כן מוכח מפמ"ג: (א) מ"א: (ב) מ"א: (ג) ע' בא"ר:

הגהות ותיקונים: א) ח"א סימן ל"ז: ב) נ"ב: ג) דגמר: ד) אולי צ"ל קודם הברכה:

*[נ]

ליקוטי דברי הרב: א) ובשו"ע הרב סעיף א' כתב: אבל שיחה בעלמא ב' או ג' תיבות אינן חשובין הפסק לד"ה וכו' וכ"ש שמותר להשיב הן או לאו. אבל בסידורו הל' נטילת ידים אות ו' כתב שצריך ליזהר מלהשיח בינתיים אפילו שיחה קלה, וראה בשו"ע הרב סי' קפ"ג סעיף י' שפירוש שיחה קלה הוא ב' וג' תיבות. ב) ובשו"ע הרב שם פסק כהשיטה הראשונה המובא במשנ"ב דמותר לו להפסיק ולומר מזמור זה. ג) ובשו"ע הרב סעיף ב' כתב אם הביאו לפניו פת פרוסה לא יבצע מאמצעותה שהוא רך אלא יבצע מלמעלה שהוא מקום המובחר שבפת בפת שלם וכו' ולצאת ידי שניהם יש לבצוע מצדי הפת ולחתוך מצד העליון ומעט מצד התחתון וכו'.

(ה) מעט [ג]שאם יאחוז בפרוסה יעלה שאר הככר עמו (ו) שאל"כ חשוב (ז) כפרוסה (ז) ויניחנה מחוברת לפת ויתחיל לברך [ד]ואחר שסיים הברכה יפרידנה כדי שתכלה הברכה בעוד שהפת שלם [ה]ולא יבצע פרוסה (ח) קטנה מפני שנראה כצר עין [ו]ולא פרוסה (ט) יותר מכביצה מפני שנראה כרעבתן: הגה (י) ובשבת לא יתמוך בככר עד אחר הברכה כדי שיהיו הככרות שלימות (תוס' ומרדכי פ' כילד מברכין) ומ"מ אם שכח ותמך כמו בחול (יא) אינו מזיק (מרדכי) ונראה הא דלא יבצע יותר מכביצה היינו דוקא בחול ואוכל לבדו (יב) אבל בשבת (יג) או שאוכל עם הרבה עני אדם ונריך ליתן (יד) מן הפרוסה (טו) לכל אחד (ג) כזית מותר לבצוע כפי מה שנריך לו וע"ל סי' רע"ד: ב [י]יברך (ד) (טז) המוציא לחם מן הארץ. (יז) (ואם רבים מסובים (יח) יכוונו לבם. משום דכיון דדולה לגאת בברכת מבורך יכוין לתן לעמו שאומרים) (א"ז). (כא) [יא]יתן ריוח בין לחם ובין מן: ג [יב]אין לברך (כב) קודם שיתפוס הלחם: ד (כג) [יג]יתן

ג רא"ש ממשנה א' פ"ג דטבל יוסף ד' תוס' והרא"ש והמרדכי שם ה הרמב"ם בפ"ז מה"ב ו טור ממשמעות גמרא דשבת קי"ז ז ברכות לא ח טור מהירושלמי שם[א] ט רוקח י טור וכל מ ומרוקח בשם הירושלמי פ"ק דחלה

באר היטב

(ג) כפרוסה. וא"ל דאפילו בפרוסה לא יתמוך לגמרי קודם הברכה כדי שתהא יותר גדולה וכן נוהגין מ"ה: (ג) כזית. לכתחלה יש לעשות כן. ועיקר המצוה לגאת מהפרוסה שתתן לכל ג' ומ' וא' כזית ולא מהלחם הנשאר. ונריך ליזהר בזה בסעודה גדולה מצו"מ מהרי"ל מ"ה: (ד) המוציא. עיין עט"ז מ"ש בשם תולדות יצחק. ואריך קצת בה"א דהמוציא האר"י ז"ל:

ביאור הלכה

קודם אכילה וכ"כ הגר"ז: * ויענו אמן. ואע"ג דבכל הברכות כששומע מישראל נריך לענות אמן נקטיה הכא משום דבכאן שרוצים לגאת בהברכה נריך לכוין לבם לשמוע הברכה [כמו שכתב בעצמו] ולענות אמן לבסוף משא"כ בעלמא שאין מחויב לשמוע כדי שיענו אמן אח"כ:

* והמברך יכוין וכו'. עיין במ"ב טעם הדבר והוא מד"מ וכן מבואר בא"ז להדיא והנה אף דהאיתו זה מירושלמי בשום פוסק [לבד מהאו"ז] לא נמצא דבר זה [ובפרט מה שמוכח באו"ז דבלא"ה לא יצאו ידי חובתן הוא נגד הדין המבואר לקמן בסימן רי"ג וכמו שכבר העיר בזה המאמ"ר ע"ס] ובאמת כל המבארך בעצמו אינה ברכה אין נריך להאמן כלל וכלל ואדרבה העונה אחריה אמן ה"ז טור כמבואר בס"ם ואע"ג דהכא אינו מפסיק כלל עכ"פ למה לו להאמן [ואף שיבחתי זה קצת במ"ב מ"מ הוא דוחק] ובאמת הל"ח פרק ג' שאכלו וכן בשבנה"ג כפי הנראה שהוקשה להם דין זה והביאו דין זה לעשה אחר והוא כדי שידע אימתי לבצוע משום שאסור לבצוע עד שיכלה האמן מפי העונים כדלקמן בסעיף ט"ז אבל מד"מ מוכח כטעמא שכתבתי במ"ב. ולולא דמסתפינא הו"א דע"ם הוא מירושלמי וא"ל הכ דעתך מפקא ידי חובתך והכונה דבעינן דעת שומע ומשמיע וכדלקמן בסי' רי"ג ולפ"ז לא נזכר כלל דינא דאו"ז

(ד) מ"א וש"א: (ה) הרא"ש: (ו) הגר"ז: (ז) מ"א וש"א: (ח) ט"ז: (ט) מ"א: (י) גמרא: (יא) אחרונים: (יב) דברי חמודות ומה חוסר קושית המ"א: (יג) וטעם הד"מ משום דהכא בס"י בשם הרוקח שהי דעות לשיעור בציעה ע"ש: (יד) מ"א אף דעצם מיזב ברכת המוציא הוא אפילו על פחות מכזית כמבואר בסו"ע סי' קפ"ח ס"ט: (טו) ד"מ: (טז) ד"מ והגר"א: (יז) הגר"ז ופשוט:

הגהות ותיקונים: א) פ"ו דברכות: ב) שיספיק: ג) ס"ד:

ליקוטי דברי הרב: א) בשו"ע הרב בסעיף ד' כתב: ויש אומרים שאין צריך כזית שהרי אפילו כל שהוא ראוי לברך המוציא ודי שתהא פרוסת המוציא כחצי זית. וכן נוהגין. ב) ובשו"ע הרב בסעיף ג' הוסיף שעוגה דקה גם בחול א"צ לחתוך בה קודם שיברך כיון שאין שהות בשבירתה אחר הברכה.

משנה ברורה

דמדינא מברך ואח"כ פורס הככר כדי שתהיה כל הברכה אפת שלמה שהוא דרך כבוד לברכה אך כדי שלא יהיה שיהוי רב בין הברכה לאכילה וראה בהפסקה כתבו הפוסקים דטוב לכתחלה שיתמוך מעט בככר קודם שמתחיל הברכה [ושיעור התיתוך יהיה מעט כדלקמיה] ובברך ואח"כ גומר להפריד הפרוסה מן הפת: (ה) מעט. ואפילו (ד) בפרוסה לא יתמוך לגמרי קודם הברכה כדי שיהיה גראה יותר גדולה: (ו) שאם לא כן וכו'. ר"ל שאם יתמוך כ"כ בהככר עד כדי שיעור שאם יאחז בפרוסה לא יעלה הככר עמו ושאר לתלאין נחשב כפרוס ומובדל מהככר (ה) ואע"ג שאם יאחז בהככר יעלה ממילא הפרוסה עמו לא מקרי שלם עי"ז: (ז) ויניחנה וכו'. הוא חוזר למה שכתב מתחלה ויתמוך פרוסת הבציעה: (ח) קטנה. היינו קטנה מכזית [לבוש] ועיין במאור הגר"א ובא"ר: (ט) יותר מכביצה. היינו אם פורסה כדי לאכול תיכף ממנה גופא אבל אין בכלל זה מה שפורסין אחיכה גדולה מהככר ואח"כ אותן מן אותה פרוסה גופא אחיכה להמוציא דמה לא מיחזי כרעבתנותא וכמבואר לקמן בסוף סימן זה בט"ז עי"ש:

(י) ובשבת. וה"ה (ו) ביו"ט מפני שנריך לברך על לחם משנה חייבין שאם תשבר כולה קודם הברכה (ז) או עכ"פ שאם יתמוך כ"כ בעומק שבשיאחז בפרוסה לא יעלה הככר עמו והוי כפרוס לגמרי ואין לחם משנה בעינן וע"כ טוב יותר שלא יתמוך כלל ואף דעי"ז יצטרך ע"י התחיכה לשהות קצת בין הברכה לאכילה לא תשיבא הפסק כיון דהוא צורך אכילה (ח) אבל דבחול אחמרינן לעשות ע"ל[ב] היותר טוב: (יא) אינו מזיק. ר"ל שלא הפסיד עי"ז הלחם משנה (ט) שכל שאוחז בפרוסה ושאר הככר עולה עמו הוי כשלם: (יב) אבל בשבת וכו'. פי' דבשבת (י) לא מתחז כרעבתנותא דמשום חטוב סעודת שבת הוא עושה להרבות בסעודה: (יג) או שאוכל וכו'. ר"ל אפילו בחול: (יד) מן הפרוסה. פי' שעיקר (יא) המצוה לכתחלה כשמוציא אחרים ידי חובתן לתת לחם מהפרוסה שתתן לכל אחד ואחד מהם ולא מן הלחם הנשאר ונריך ליזהר בזה בסעודה גדולה [אם אחד מוציא את כולם בברכתו] שיתחוך בציעת המוציא כ"כ גדולה שיספיק[ג] לחלק ממנה המוציא לכל המסובין: (טו) לכל אחד כזית. כדי (יב) שלא יהיה נראה כגר עין וכנ"ל בסוף הסעיף (יג) [ובד"מ איתא כזית או פחות מעט][א] וא"א עוד דבלאו הכי טעמא ג"כ (יד) טוב הוא לכתחלה שיאכל אדם כזית בעת ברכת המוציא: ב (טז) המוציא. בה"א קודם הנ"ס ואם בירך מוציא יצא: (יז) ואם רבים מסובים. ר"ל (טו) אם המסובים רוצים לגאת בברכתו: (יח) יכוונו לבם. משום דכיון דדולה לגאת בברכת חבירו נריך ליתן דעתו לשמוע ואז הו"ל כל חיבה ששומע מפי המברך כאלו אמר בעצמו: (יט) ויענו אמן. דע"י הענינה שמאחת הדבר אז נחשב כאלו הוא מברך בעצמו ומ"מ בדיעבד אינו מעכב כדלקמן בסימן רי"ג ס"ב ע"ש: (כ) והמברך יכוין וכו'. דענית אמן (טז) ג"כ מכלל הברכה היא ואע"ג דהוא בירך כבר בעצמו מ"מ ע"י שעונים אמן עליה הברכה תשובה יותר ולכך נכון לכתחלה לכוין לגאת בענית אמן שעונה העונה ועיין בה"ל: (כא) יתן ריוח. היינו שיפסיק מעט כדי שלא יבלע אחת לשונו אחת מהממין (יז) וכן אין אמר שתי אותיות ששוות בהברכות: ג (כב) קודם שיתפוס. שאין מברכין על המצות אלא קמוך לעשייתן כשהמצוה בידו לעשותה ולא קודם לכן ובדיעבד אם בירך ואח"כ נעלו בידו ג"כ אין נריך לחזור ולברך וכדלקמן בסימן ר"ו ס"ה[ב] ע"ש ובמ"ב: ד (כג) יתן שתי ידיו. היינו דטוב לעשות כן. ואם הוא לבוש בגמי

שער הציון

(ד) מ"א וש"א: (ה) הרא"ש: (ו) הגר"ז: (ז) מ"א וש"א: (ח) ט"ז: (ט) מ"א: (י) גמרא: (יא) אחרונים: (יב) דברי חמודות ומה חוסר קושית המ"א: (יג) וטעם הד"מ משום דהכא בס"י בשם הרוקח שהי דעות לשיעור בציעה ע"ש: (יד) מ"א אף דעצם מיזב ברכת המוציא הוא אפילו על פחות מכזית כמבואר בסו"ע סי' קפ"ח ס"ט: (טו) ד"מ: (טז) ד"מ והגר"א: (יז) הגר"ז ופשוט:

הלכות בציעת הפת סימן קסז

שתי ידיו על (ה) הפת בשעת ברכה שיש בהן י׳ אצבעות כנגד י׳ מצות (כד) התלויות (ו) בפת ולכך יש י׳ תיבות בברכת המוציא וי׳ תיבות בפסוק מצמיח חציר לבהמה וי׳ תיבות בפסוק עיני כל אליך ישברו וי׳ תיבות בפסוק ארץ חטה ושעורה וי׳ תיבות בפסוק ויתן לך: ה (כה) [ב]לא יבצע עד שיביאו (כו) לפניו (כז) מלח או ליפתן (פי׳ רש״י כל דבר הנאכל עם הפת) ללפת בו פרוסת הבציעה ואם היא נקיה או שהיא מתובלת בתבלין או במלח כעין שלנו [ג]או שנתכוון לאכול (כח) פת חריבה (כט) אינו צריך להמתין: הגה ומ״מ מצוה להמיא על כל שלחן מלח קודם שיבצע כי השלחן (ל) דומה (ז) למזבח (לא) והאכילה כקרבן ונאמר על כל קרבנך תקריב מלח (ב״י בשם שבלי הלקט) (לב) והוא מגין מן הפורעניות (תוס׳ והגהות אשירי פרק כילד מברכין (לג) וע״ל (ח) סוף סימן ק״ע): ו (לד) [ד]יאכל מיד (לה) * ולא ישיח בין ברכה (ט) [ב] לאכילה (לו) ואם שח צריך לחזור ולברך אא״כ היתה השיחה

ב נרכות מ׳
ל רמב״ם בפ״ז מהלכות ברכות
מ ברכות שם

באר היטב

(ה) הפת. ואם יש לו מיני יד צריך להסירו הגמ״י. כשיאמר השם יגביה הפת ובשעת שמיהם מהרי״ל מ״ל: (ו) בפת. ואלו הן לא תחרוש בשור ובחמור כלאים לקט שכחה ופאה בכורים תרומה[ב] ומע״ש וחלה: (ז) למזבח. לכן אסור להרוג כינה על השלחן ס״ח מ״ל: (ח) ס״ם ק״ע. אע״ג דאין אנו נוהגין באכילת מלח משום דיש בפת מלח מ״מ מצוה להניחו על השלחן וכ״כ האר״י ז״ל דעל דרך הנסתר צריך מלח אפילו על פת נקי וכ״כ בית יעקב סימן קס״ה. וכתבו המקובלים דיטבול פרוסת המוציא במלח ג״פ: (ט) לאכילה. וצריך לאכול שיעור כזית קודם שידבר ואם הכניס המוציא לתוך פיו

שערי תשובה

עיין שם ועיין מיד אפריס מ״ש בפירוש דברי הט״ז והמג״א בזה: *[ב] לאכילה. עבה״ט ועיין מג״א בשם ס״מ דלשמיה אדם קודם ועיין בשאילת יעב״ץ דאף שאינו בביתו אינו רשאי לעשות עד שיתן לבהמתו

משנה ברורה

בצאתי ידיו נכון שיסירם בשעת הברכה. כתבו האחרונים כשיאמר השם יגביה הכבר ובשעת שמברכין על שמיס יגביה שמיהם: (כד) התלויות בפת. כי עשר מצות אדם עושה עד שלא יאכל פרוסת פת [ירושלמי ספ״ק דחלה] בשעת החרישה לא תחרוש בשור ובחמור יחדו בשעת הזריעה שדך לא תזרע כלאים בשעת דישה לא תחסום שור [א]בדישו. לקט שכחה ופיאה תרומה ומעשר ראשון ושני וחלה: ה (כה) לא יבצע וכו׳. וממילא צריך ליזהר מלהתמיל לברך הברכה ואם מיבך (יח) צריך להמתין קצת מלאכול עד שיביאו המלח: (כו) לפניו. ואם רגיל המסובים (יט) צריך להמתין מלברך עד שיביאו לפני כל אחד ואחד לפי שהוא מוציא אותם בברכתו וצריכין לטעום מיד אחר הברכה: (כז) מלח או ליפתן. כדי שתהא נאכלת בטעם (כ) משום כבוד הברכה ועוד כדי (כח) שלא יצטרך אח״כ להפסיק בין ברכה לאכילה לבקש מלח ותבלין דאסור לכתחלה ואפילו אם יתאחר קצת עד שיביאו ג״כ (כט) נכון להמתין מלברך. ומש״כ נקיה כגון (כג) פת חטים וכה״ג: (כח) פת חריבה וכו׳. דאין בזה משום כבוד ברכה (כד) הואיל דאין דעתו לאכול כלל בסעודה זו מלח ותבלין וגם לטעם השני משום הפסק ג״כ לא שייך בזה דהא אין דעתו כלל לבקש אח״כ מלח ותבלין: (כט) א״צ להמתין. ומ״מ אם רוצה להמתין קודם הברכה עד שיביאו לפניו מלח ותבלין הרשות בידו ואין לחוש להפסק בין גאילה להמוציא כיון שהוא צורך סעודה [מ״א וש״א]: (ל) דומה למזבח. כמו שאמז״ל [ברכות נ״ה] בזמן שבהמ״ק קיים המזבח מכפר על האדם עכשיו שלחנו של אדם [שנותן (כה) מלחמו לדל] מכפר עליו דכתיב (כו) וידבר אלי זה השלחן אשר לפני ה׳: (לא) והאכילה. שאדם אוכל לחזק כחותיו ועי״ז יהיה ברית וחזק לעבודת ה׳: (לב) והוא מגין. דאיתא במדרש כשישראל יושבין וממתינין זה את זה עד שיטלו ידיהם והם בלא מצות השטן מקטרג עליהם וברית מלח מגין עליהם: (לג) וע״ל סוף סי׳ ק״ע. פי׳ אע״ג דמבואר שם לדידן דפת שלנו הוא במלח אין אנו נוהגין באכילת מלח אחר הסעודה מ״מ מצוה להניחו על השלחן (כז) וכתבו המקובלים לטבול פרוסת המוציא במלח ג״פ: ו (לד) יאכל מיד. דלכתחלה אסור להפסיק בשתיקה יותר מכדי דיבור כדלקמן בסי׳ ר״ו ס״ג עי״ש: (לה) ולא ישיח. עד שיכלה לגעום קצת מהפרוסה (כח) ויבלענו כיון דפסק השו״ע לקמן בסוף סימן ר״י דבטועם לבד אם לא בלע א״ל ברכה א״כ עיקר הברכה על הבליעה [וכן (כט) אם רגיל המסובין וכל אחד יש לו ככר ומברך לעצמו לא יענה אמן על ברכתו של חבירו קודם שיטעום הוא על ברכתו] ומ״מ אם עבר ושח בעודו לועס קודם שבלע הפרוסה בדברים שאינו מצרכי סעודה (ל) צ״ע אם צריך לחזור ולברך [ובמ״א כלל מ״ט מצדד דאפילו לא בלע רק הטעם שמצץ בפיו מן הלעיסה א״ל לחזור ולברך] אמנם (לא) א״ל שיאכל דוקא שיעור כזית קודם שידבר דאפילו אם אכל רק פחות מכזית אחר הברכה חשיבא אכילה לענין זה דמותר לדבר אח״כ אם הוא צריך לכך ושלא במקום הדחק (לב) טוב שיאכל מתחלה שיעור כזית: (לו) ואם שח. אפילו

שער הציון

תיבה

(יח) פמ״ג: (יט) גמרא ועיין פי׳ בה״ג והערוך והרא״ה דמפרשי דהגמרא קאי על ברכה: (כ) הגר״ז: (כא) הגר״א וכן איתא ג״כ בבה״ג ע״ש: (כב) כן משמע בגמרא: (כג) ד״מ בשם או״ז ומסיים שם שאפילו אם הוא אינו יכול לאכלו בלא לפתן בטלה דעתו: (כד) כ״מ: (כה) שם וגם ע״י אמירת ד״מ עליו כדאיתא באמת פ״ה*) ולפחות יאמר אחר ברכת המוציא: (כו) ולכן אסור להרוג כינה על השלחן [אחרונים]: (כז) מ״א: (כח) וכן ג״כ צריך ליזהר שלא ילוך ממקום למקום עד שיבלע הפרוסה כי ההליכה חשיבא הפסק אלא א״כ הוא לצורך אכילה שא״א בענין אחר כגון שאינו יכול לברך במקום אכילתו מחמת נקיות דאז הוי כדיעבד [הגר״ז]: (כט) ברכי יוסף: (ל) אף דבא״ר מצדד דחוזר ומברך ממ״א משמע דלא פשיטא ליה וכן מפמ״ג ומהגר״ז. וכן בבגדי ישע ומגן גבורים משמע דס״ל דבדיעבד א״ל לחזור ולברך כיון דמתכוין בלעיסה לשם אכילה הלעיסה אחתלתא דאכילה היא ועכ״פ לכתחלה בודאי יש ליזהר מה מאד: (לא) א״ר ופמ״ג: (לב) עיין במחה״ש:

מירושלמי וב״ה שמצאתי אח״כ בפירוש ספר תרדיס שהוא גורס כן מירושלמי ע״ש וע״ע: * ולא ישיח. עד שיבלע עכ״פ מעט כמו שכתבתי בס״ב וש ליזהר מה הרבה דדעת המ״א וא״ר דמה שלועס לא מקרי עדיין אכילה וא״כ כשאת הוי הפסק בין הברכה לאכילה ועיין בא״ר שהביא בשם ברכת אברהם שגם הוא סובר כהמ״א אך הרבה אחרונים כתבו דאף שלכתחלה בודאי צריך ליזהר מה מ״מ בדיעבד כשעבר ושח בשעה שהוא לועס בפיו א״ל לחזור ולברך דהלעיסה ג״כ אתחלתא דאכילה היא [הגר״א והגה רמ״ת המ״א הוא מסימן ר״י דהלועס ופולט א״ל ברכה ובאמת לפי מה דמסקי האחרונים שם דשם משום שכונתו רק לטעימה בעלמא א״כ אין שום ראיה לענינו דכונתו בלעיסה היה רק לשם אכילה וכן דחה באמת מה הבגדי

הגהות ותיקונים: א) פ״ג: ב) צ״ל תרומה ומעשר ראשון ומע״ש: *[ט]

ליקוטי דברי הרב: א) בשו״ע הרב בסעיף ז׳ מוציא דישה לא תחסום שור בדישו, וכתב במקומו ביכורים.

בדברים (לז) מענין דברים שמברכין עליו כגון (לח) שבירך על הפת וקודם שאכל אמר הביאו (י) מלח או ליפתן (לט) תנו לפלוני לאכול תנו (מ) מאכל לבהמה וכיוצא באלו א"צ לברך: הגה * ומ"מ לכתחלה (מא) לא יפסיק כלל (כל בו) והא דאם אם דבריס בטלים צריך לחזור ולברך היינו דוקא (מב) ששם קודם שאכל הבוצע (מג) * אבל אח"כ לא הוי שיחה (יא) [ג] הפסק אעפ"י שעדיין לא אכלו אחרים המסובים

שערי תשובה

קודם והמגדל חטול אין חיוב להקדים מזונותיה ומ"מ נכון להקדים עיין שם. וכתב בר"י סימן קנ"ד[ד] בשם מז"ה שצריך ליזהר לנוות לתת מאכל לתרנגולים בבוקר כדי שלא יעבור על איסור לעב"ח וכנודע ממעשה שאירע בזמן האר"י ז"ל עכ"ל והמעשה שבזמן האר"י הוא מוזכר בס' מדריס שהיה בזמנו ז"ל ועיין ביד אפרים מ"ש בענין אם הפסיק בין ברכה לשתיה בצווי ליתן להבהמה לשתות. וגם מייה איש טעם על מה שקצת אין נזהרים בזה עי"ש: *[ג] הפסק. עבה"ט ועיין בפנים מאירות מ"ב סימן ה' שבני אדם שיושבים במסיבה אחת וכל אחד כוסו לפניו לקדש וממתינין בברכת היין עד שיברכו כולם ומי שקדש וברך עונה אמן אחר ברכת חבירו ואח"כ מקדשים לאו שפיר עבדי וגורמים בהפסק זה ברכה לבטלה דכיון שהפסיק המועיל ושבעה"ב הבוצע יכוין שלא יוציא רק מי שלא יפסיק בדבריס קודם שיאכל ממילא אין כאן משם ברכה לבטלה ע"ש ועי' בגינת

באר היטב

ולעם אין לברך עד שיבוציע ואם שם בעודו לועס א"ל לחזור ולברך של"ה עמ"א ועיין הלק"ט ח"ב סי' ל"ג. עיין ט"ז ס"ק ו'[ה] דלא אמר לטעום וכו' ע"ש. וע"ע בבגיטין דף ס"ב אמר אסור לטעום עד שיאכיל לבהמתו. והרב מוהר"ר משה מאגי"ז השיב דכלל גדול בש"ס דאין לסמוך כ"א על שנשנה במקומו לזה דייק הט"ז למה אמרו כאן דקאי על ברכות ודוק. באר היטב אשר לפני: (י) מלח. אפי' לדידן שפת שלנו גלוש במלח אפ"ה לא הוי הפסק ט"ז: (יא) הפסק. ט"ז ומ"א חלקו ופסקו דהוי הפסק וכ"כ בפרח שושן חא"מ כלל א' סי' י"ד. וט"ז מסיים שראוי לאדם להזהר בזיתו שילוה לכל א' שיברך לעצמו ברכת המוציא אם יסיח קודם אכילת

ביאור הלכה

יש"ע את דבריו וכזה ג"כ בספר מגן גבורים וכן הגריעב"ץ בסידורו כולם דמו דבריו מהלכה [וז"ל עוד דאף שבא"ר פה סתם כדבריו בסימן ר"י סק"ג שהבא מש ע"ת משמע שם בהא דאם לעם האוכל בפיו שלא בשם טעימה רק בשם אכילה מקרי אכילה] ומ"מ אפשר לי"ש בדברי דבונתו הוא לפי מה שכתב בסימן ר"י מתחלה לפי דעת הרוקח דאפילו כונתו לאכילה מקרי רק טעימה ואף בשם מיירי באכילה ממש מ"מ לענין לעשיה לבד ס"ל להמ"א דבודאי יש לתפוס כדבריו דרק בשם טעימה מקרי עדיין אך האחרונים הנ"ל לא הסכימו לדבריו לענין דיעבד. ולענ"ד בחמת לע"ג בזה דלשיטת הרמב"ם דס"ל לענין ברכה דהסוגיא אירי בטלא אפשר דבלא בליעה רק בלעיסה בעלמא אפילו כשהיה מתכוין לאכילה בשם טעימה בעלמא מקרי עדיין וכפי הנראה לדינא לכאורה יש להוא למעשה בהכרעת הא"ח ואפשר עוד דאפילו הא"א מודה היכא דבלע הטעם בשם בפיו מן הלעיסה שא"צ לחזור ולברך דעי"ז חלה הברכה] . ועיין בא"ח שגם הוא הסכים כן להלכה אך משמע מדבריו דדוקא כשבלע מתחלה עכ"פ הטעם שמצץ בפיו מן הלעיסה ע"ש: * ומ"מ לכתחלה לא יפסיק כלל. היינו אפילו בתנו לבהמה כן משמע מסתימת הכל בו וכן הבא בביו"ב משם ספר האורה וכן מוכח בבה"ל[א] ובספר האשכול ע"ש. והנה הא"א הבא בסימן רע"א בשם תשובת מהר"מ דלאכול קודם הבהמה הוא איסור דאוריתא ומשמע דס"ל דהוא דרשה גמורה ולא אסמכתא ולפ"ז פשוט דאפילו בירך המוציא צריך להפסיק אבל מהפוסקים הנ"ל מוכח דלא ס"ל הכי. ודע עוד דמסתימת הרמ"א משמע דאפילו פת שאינו נקי אף לכתחלה בודאי מצוה להבא מלא קודם שמברך על הפת אבל בדיעבד אם כבר בירך אסור להפסיק קודם שיבלע מעט מפרוסת המוציא והנה הפמ"ג כתב דהרמ"א מיירי רק בפת נקי ולא נהירא אח"כ מלאתי בעזה"י בבה"ג ובאשכול שמוכח בהדיא כמו שכתבנו: * אבל אח"כ וכו'. עיין במ"ב מש"כ בשם האחרונים שמסכימים עם הב"י ובאמת מקור דברי הרמ"א הוא מרוקח ואור זרוע והמעיין באור זרוע בתחלת דבריו ירגה דלא מיירי כלל בדינא דרמ"א בהפסיקו השומעים קודם שאכלו אלא תוכן דברי האור זרוע דשקיל וטרי הוא דלאו מיובא הוא להיוצאים בברכה לבעוס מפרוסת הבוצע בדוקא אלא כאו"א יכול לאכול מכברו המוצא לפניו דלא הויאים אלא בברכה אבל לא שיאכלו דוקא מכברו ומשום זה אע"ג בבודאי יש מיובא לבעוס מכבר שברבו עליו המוציא [דבלא"ה מתבטל הברכה אבל המברך וממילא מתבטל ג"כ שמיעתם ולא יצאו גם הם וכמו שמוכח בסימן רי"ג ס"ב דהיכא דהברכה הוא לבטלה ממילא לא יצאו גם השומעים וכענין שייעתא לדברינו מדברי רבינו יונה בסוגיין דאין המסובין רשאין לבעוס וכו' ע"ש בתירוץ א' ומה שהבא הפמ"ג ראיה מסימן ר"ט ס"ב בהג"ה דכתב שם הרמ"א גם הוא האחרים בברכתו ולכן ברכתו ברכה לאו ראיה היא כלל לענ"ד דהתם אחרינן הואיל דהברכה חלה על אחרים שיוכלו לשתות מכוסם חלה נמי הברכה לגבי דידיה שיוכל לשתות יין מכוסות אחרים אע"ג דלא היה דעתו עליהם בפירוש אלא בסתמא וברכתו לא לבטלה היא כלל משא"כ בענינא דידן כיון שהפסיק לא חלה עדיין הברכה כלל ואינו יכול לאכול ולשתות על סמך ברכה זו והוי לבטלה וממילא לא יצאו השומעים ג"כ בברכתם ובדברינו מיושב קושית המ"א

משנה ברורה

תיבה אחת: (לז) מענין דברים. ואפילו (לג) הפסיק בדבריס שאינו לצורך פרוסת המוציא*רק מעניני צרכי סעודה (לד) ואפילו דיבר להבא הכלים שהן לצורך הסעודה לא הוי הפסק: (לח) שבירך על הפת וכו'. ואפילו (לה) פת שלנו דנקיה ומתוכל בתבלין דפסק השו"ע לעיל דא"ל להמתין עד שיביאו מלח ולפתן מ"מ כיון שהוא חפץ לאכול הפת ע"י טיבול במלח ולפת[ב] ה"ז מעניני סעודה: (לט) תנו לפלוני לאכול. בין עני (לו) ובין עשיר (לז) ואפילו לא אמר שיתנו לו מפרוסת המוציא אלא אמר לב"ב שיתנו לו כבר שיברך בעצמו מ"מ מעניני סעודה הוא: (מ) מאכל לבהמה. ג"כ מעניני סעודה הוא דאסור[א] לבעוס קודם שיתן לבהמתו. כתב המ"א בשם ס"א דלשמות אדם קודם לבהמה כדכתיב ברבקה שאמרה להעבד שתה וגם גמליך אשקה: (מא) לא יפסיק כלל. בכל (לח) אלו הדבריס ואפילו אם היה פת (לט) שאינו נקי דצריך להמלח ג"כ אסור להפסיק קודם שיבלע מעט: (מב) ששם. הבוצע קודם שאכל כנ"ל: (מג) אבל אח"כ וכו'. פי' אפילו השיחו אח"כ השומעים ויוצאים בברכתו קודם שטעמו ג"כ אין קפידא בדיעבד הואיל וכבר חלה ברכת המברך (מ) מיהו לכתחלה בודאי אסור לכל אחד מהשומעים להפסיק קודם שיטעוס. והנה זהו רק דעת הרמ"א אבל כמעט (מא) כל האחרונים חולקים עליו וס"ל דלא עדיף השומע מהמברך עצמו בשאם קודם טעימתו שחוזר ומברך וה"נ השומעים אם הפסיקו בדבריס קודם טעימתן שחוזרין ומברכין. ודע עוד דאם המברך אם קודם שטעם אף שהשומעים לא שתו כלל משמע מהפוסקים לכאורה דשוב אינם יוצאים בהברכה

שער הציון

(לג) מ"א וש"א: (לד) פמ"ג: (לה) אחרונים וכתב ב"י דאפילו כשמברך לא היה דעתו לגפת[ב] ומלח ואחר שברך אמר להבאים לרבי סעודה מקרי: (לו) אחרונים: (לז) כ"מ בב"ח: (לח) היינו אפילו בתנו לבהמה: (לט) עיין בבה"ל: (מ) מ"א: (מא) הט"ז והמ"א והמ"ר וליקוטי הפר"ח והגר"ז והמ"א והשיו"ב וההלכה ברורה ונראה שכן הוא דדעת הגר"א בביאורו ועיין בבה"ל:

הגהות ותיקונים: א) בבעל הלכות (מובא בספר האשכול): ב) ולפתן: ג) ללפתן: ד) קנ"ז: ה) צ"ל ס"ק ז' דלא אמר אסור לטעום: *[יא]

ליקוטי דברי הרב: א) ובשו"ע הרב סעיף ט' הלשון אסור לאכול קודם שיתן לבהמתו. ושם כתב הרב בשם יש מי שמתיר דאכילת עראי מותר, וגם אכילת פרוסה של ברכה מותר. (ובזה מיושב מדוע להמג"א. מותר לאכול פרוסת הברכה ולא יפסיק לכתחילה אף דהוא מדאורייתא, ראה בבה"ל ד"ה ומ"מ).

הלכות בציעת הפת סימן קסז

כבר יצאו כולם באכילת הבוצע כי אין צריכים כולם לאכול מן פרוסת הבוצע רק שעושין כן לחבוב מצוה (רוקח ואור זרוע) : ז [1]ראובן שהיה נוטל ידיו לאכילה ויעקב היה מברך המוציא ונתכוין (מד) להוציא השומעים (מה) ואח"כ ניגב ראובן ידיו (מו) ובירך ענט"י לא הוי הפסק ויוצא בברכת יעקב וא"צ לחזור ולברך ברכת המוציא: ח [5]שכח ואכל ולא בירך המוציא אם נזכר בתוך הסעודה (מז) מברך ואם לא נזכר עד שגמר סעודתו (מח) אינו (יב) מברך: ט [7]אם הוא מסופק אם בירך המוציא אם לאו (מט) אינו חוזר ומברך: י [9]אם (נ) * במקום ברכת המוציא (נא) בירך שהכל נהיה בדברו או שאמר * בריך רחמנא (יג) [ד] מלכא מאריה (נב) * דהאי פיתא (נג) יצא: יא [11]אם היו

ג ספר תורמות מייס ם ברכות נ"ל ע טור ומ"ג ומגמ"ס בפ"ד מה"ב לפי נוסחאות שלנו פ ברכות מ' צ שם מ"ב

באר היטב

ורדיס כלל ל' סי' מ"ג: (יב) מברך. כתב ב"י אם יכול לאכול יברך ויאכל מעט. וכתב המ"א וטוב לעשות כן מאחר שהרשב"א כתב דלהרא"ד צריך לברך אעפ"י שגמר סעודתו ולכן טוב להוציא עצמו מספלוגתא: (יג) מלכא מאריה. אפילו לא אמר פתא ומי

שערי תשובה

כן הברכה לטעימה הוי הפסק כמ"ש קצת פוסקים בעניית אמן אחר ברכת ק"ש וצריך לברך פעם אחרת והוי ברכתו הראשונה לבטלה ולכן אין להפסיק בעניית אמן וכן בברכת המוציא וכל אחד כברו לפניו אין לענות אמן אחר ברכת חבירו עד שיטעום אחר ברכתו ע"ש: *[ד] מלכא מאריה. עבה"ט ועיין ב"ח סימן קס"ח דמשמע דאם שמע בריך ממ"מ על הפת לא יצא וכן כתוב בבית יהודה סימן מ"א וכתב בבר"י שדעת הב"י והט"ז והא"ר בשם הדרישה דיצא וכ"כ בתבן העזור סימן קס"ח לדעת הב"י והבר"י לידד לומר דאפשר שגם הב"ח מודה וע"ש בשיורי ברכה ובסימן ר"ז דגם הרמ"ע בתלפיות זוטא ס"ל הכי ושם כתב דאם בירך על הפת בפה"א

משנה ברורה

כמו שכתבתי בבה"ל וע"ש לדיעה: ז (מד) להוציא השומעים. וגם השומעים כוונו לצאת בברכתו: (מה) ואח"כ ניגב וכו'. ה"ה (מג) כשכל הנטילה וברכת ענט"י היה אח"כ ג"כ יוצא בדיעבד דכל זה לא הוי הפסק דהוי צורך סעודה וכנ"ל ולא נקט לשון זה אלא להורות לנו דאם ברכת ענט"י היה בשעה שיעקב בירך המוציא דלא יצא דהרי (מג) צריך להבין ולשמוע מה שאומר המברך ולא להפסיק בדברים אחרים ואז שומע כעונה [עיין לקמן סימן קפ"ג סוף ס"ו] ובעו"ה הרבה נכשלין בזה בליל ש"ק כשהבעה"ב מוציא בני ביתו בקידוש: (מו) ובירך ענט"י וכו'. ואע"ג דקי"ל שומע כעונה וכבר פסק המ"א לעיל בסימן קנ"ח סי"א דאם קודם שבירך ענט"י בירך המוציא לא יוכל לברך עוד ענט"י שאני הכא דלא ניגב ידיו (מד) קודם ברכת המוציא ולא נגמר המצוה עדיין אבל אם כבר נגב ג"כ לא יכול לברך עוד ענט"י כיון דכבר יצא בברכת המוציא: ח (מז) מברך. על מה (מה) שיאכל אח"כ דכי כשיבל שאכל עד עתה בלי ברכה יחזור ויאכל בלי ברכה [גמרא] : (מח) אינו מברך. שברכת הנהנין הוא כשאר ברכת המצות שאין מברכין עליהם אלא עובר לעשייתן ולא אח"כ אא"כ היא מצוה שא"א לברך עליה עובר לעשייתן כמ"ש בסימן קנ"ח סי"א ע"ש (מו) ומיהו אם אפשר לו לאכול (מז) עוד מעט טוב שיברך המוציא ויאכל: ט (מט) אינו חוזר ומברך. כשיאכל עוד דברכת המוציא אינו אלא מדרבנן וספיקא לקולא (מח) ומטעם זה אפילו אם ירצה להחמיר ולברך ג"כ אינו רשאי משום ברכה שאינה צריכה (מט) מיהו אם נזדמן לפניו במסיבתו אחד שרוצה לאכול פת נכון שיוציאנו בברכת המוציא: י (נ) במקום ברכת המוציא וכו'. היינו אף דפת הוא דבר חשוב אפ"ה מהני בדיעבד אם בירך שהכל וכ"ש על כל דבר בדאיתא לקמן בסימן ר"ו ס"א: (נא) בירך שהנ"ב. היינו שאמר ברוך אתה ה' אמ"ה שהנ"ב או אף שלא הזכיר תחלה כלל רק אמר בריך רחמנא וכו' לחוד יצא כיון שיש שם ומלכות (נ) דמלא רחמנא קאי במקום השם (שכן היו קורין אותו בגבל) ומלא מלכא הוא מלכות: (נב) דהאי פיתא. ואם אמר מלכא מאריה דהאי ולא הזכיר שם הפת כלל אפשר[1]דיצא כיון שהפת מונחת לפניו ועיין בה"ל: (נג) יצא. בדיעבד אבל לכתחלה אסור בשתיהן דאף

ביאור הלכה

המ"א שמקשה בסימן רי"ג ס"ב על דברי הרמ"א דסימן ר"ע] אבל אין החיוב מוטל על כל אחד מהשומעים ובעיתמא אחד מהם קבי או שיטעום הבוצע או אפילו אחד מאחרי המסובין יכולים אח"כ כ"א לאכול מכבר אשר לפניו ומביא ראיה לזה מהיא דעירובין דאמרינן שם לטעמיה יוקרא אגמא דלאו דוקא כל השומעים מחויבים לטעום מכוס שברכו עליו אלא בטעימת אחד סגי ואפילו לא טעם המברך בעצמו אלא אחד מן השומעים סגי כן הוא תוכן דבריו למעיין שם [וכן משמע משארי ראשונים בסוגיא זו שעל זה שקלו וטרו עיין תוספות ר"י שארליא"ן וברבינו יונה] אבל אה"נ דאסור להפסיק לכל אחד מהשומעים קודם שיאכל מבכרו ואם הפסיק אבד ברכתו ודברים אלו יש להעמיס גם בדוקא המובא בב"י למעיין בו אלא שיש שם ט"ס קטן שבמקום והשיתו ל"ל והשיח ור"ל שאחר שאכל המברך מבכרו אף שהשיח מ"מ נפקי כולם בברכתו ויוכלו אח"כ לאכול מבכרם משא"כ אם השיח קודם שאכל איבד ברכתו והוא ברכה לבטלה וממילא גם אחרים לא יוכלו לאכול מבכרם על סמך זה וכדלקמן בסימן רי"ג ס"ב וחזו שלא כדברי הפמ"ג שרצה לומר שבאופן זה לכו"ע יוצאים דליתא וכן י"ל בכונת הריקאנטי סימן ע"ד המובא בא"ר ע"ש ולפ"ז גם הוא יכול לבטר כהב"י היינא מדברינו שמרוקח ואו"ז גופא ג"כ אין מקור לדברי הרמ"א וקס דיגא כהב"י וכמו שכתבו האחרונים:

* במקום ברכת המוציא וכו'. ואם בירך במ"מ דעת הרבה אחרונים [2]דיצא בדיעבד וא"ר בשם הדרישה בסימן קס"ח כתב דברכת טורא מיני מזונות היא ברכה כוללת כמו שהכל ויוצא על כל דבר דכל מילי מיין זיין (חוץ ממים ומלח) וכן כתב הח"א בכלל נ"ח עי"ש בנ"א: * בריך רחמנא וכו'. בט"ז לקמן סימן רי"ט הביא בשם תר"י דלריך לומר ג"כ אלהנא[3] ושארי פוסקים לא הביאו דבר זה להלכה ומשמע דס"ל דכיון דרחמנא הוא נמקום שם די בשם אחד דהא פשיטא בין לרב ובין לר"י אם יאמר ברוך ה' מלך העולם וכו' בודאי יצא דהא הזכיר שם ומלכות ועיין רשב"א פרק הרואה ובירושלמי שלפנינו ליתא: * דהאי פיתא. עיין בא"ר והוא מהגא"ח וש"פ שכתבו בלשון אפשר ועיין

שערי תשובה

בין הברכה לטעימה הוי הפסק כמ"ש קצת פוסקים בעניית אמן אחר ברכת ק"ש וצריך לברך פעם אחרת והוי ברכתו הראשונה לבטלה ולכן אין להפסיק בעניית אמן וכן בברכת המוציא וכל אחד כברו לפניו אין לענות אמן אחר ברכת חבירו עד שיטעום אחר ברכתו ע"ש: *[ד] מלכא מאריה. עבה"ט ועיין ב"ח סימן קס"ח דמשמע דאם שבריך בריך ממ"מ על הפת לא יצא וכן כתוב בבית יהודה סימן מ"א וכתב בבר"י שדעת הב"י והט"ז והא"ר בשם הדרישה דיצא וכ"כ בתבן העזור סימן קס"ח לדעת הב"י והבר"י לידד לומר דאפשר שגם הב"ח מודה וע"ש בשיורי ברכה ובסימן ר"ז דגם הרמ"ע בתלפיות זוטא ס"ל הכי ושם כתב דאם בירך על הפת בפה"א

שער הציון

(מג) שע"ת בשם הברכ"י וכ"כ ג"כ בספר דמשק אליעזר: (מג) ומקתבנא דאפילו אם יאמר שכוונתי אז בלבי לברכת המברך ג"כ לא יצא כיון דמה שיוצא בשמיעה הוא רק מפני דשומע כעונה וזה שייך דוקא כששותק אבל אם אז דיבר לא עדיף מהמברך בעצמו ברכת המוצא כשהפסיק באמצע בדברים אחרים דלא יצא: (מד) ואם הגביה שלו היה אחר ברכת המוצא קודם שבירך ענט"י יש לעיין בדבר דאפשר דהכא עדיף טפי כיון דבעת המוצא עדיין לא היה ניגוב לא יוכל הברכה לגרוע אותו מברכת ענט"י וצ"ע: (מה) והלא"ח ועוד איזה אחרונים כתבו דבזה יתקן עותתו על העבר דכ"ז שלא גמר סעודתו מקרי עובר לעשייתן: (מו) מ"א וש"ך כדי לצאת גם דעת הרא"ש דס"ל דאפילו גמר סעודתו ואינו אוכל עוד כלל ג"כ צריך לברך ברכת המוצא על העבר: (מז) ואפילו אם הוא שבע רק שאינו קץ במזונו [מקקנת א"ר ע"ש] : (מח) הגר"ז ואף דרשאי להחמיר ע"ע שלא לאכול מה אינו נכנס לתשש איסור משא"כ בזה: (מט) פשוט: (נ) אבל אם אמר הרחמן מקפתבנא דלא יצא בזה אינו שמו של הקב"ה וכן מוכח בשו"ע הגר"ז:

*[1]

ליקוטי דברי הרב א) ובשו"ע הרב סעיף י"ג כתב דיצא. ב) בשו"ע הרב בסימן קס"ח סעיף י"ב כתב דהמברך במ"מ על לחם גמור לא יצא ידי חובתו, אבל בסידור פ"א אות ג' מביא שיצא ויש חולקים, וספק ברכות להקל. ג) בשו"ע הרב סעיף י"ג לא כתב לומר גם "אלקנא", אמנם בסדר ברכת הנהנין פרק י"ג הלכה י"ד פסק כהט"ז

(נד) שנים * או רבים * אחד מברך לכולם ודוקא (נה) הסיבו שהוא דרך קבע (לו בעל הבית (נו) עם בני ביתו דהוי כהסיבו) (טור) אבל אם היו יושבים * בלא הסיבה כיון שאינם נקבעים יחד כל אחד מברך לעצמו ואם אמרו נאכל כאן או במקום פלוני כיון שהכינו מקום לאכילתן (נז) הוי קבע ואפילו בלא הסיבה [ק]והאידנא שאין אנו רגילים בהסיבה * ישיבה דידן בשלחן אחד או בלא שלחן במפה אחת הוי קביעות (נח) ואפילו לבני חבורה כהסיבה דידהו דמי (נט) ולדידן אפילו קבעו מקום לאכילתן או [ר]בעל הבית עם בני ביתו לא מהני * אא"כ ישבו (ס) בשלחן א' או במפה אחת: **יב** [ש]אם היו רוכבים ואמרו (יד) נאכל אע"פ שכל אחד אוכל מכברו * שלא ירדו מהבהמות מצטרפין (סא) כיון שעמדו במקום אחד אבל אם היו אוכלים (עו) (סב) והולכים לא (סג) ואם היו אוכלים בשדה מפוזרים ומפורדים אע"פ שאוכלים כלם בשעה אחת ומכבר אחד כיון (סד) שלא קבעו מקום ואוכלים מפוזרים אינם מצטרפין: **יג** [ת]היכא דלא קבעו מקום דאמרינן שכל אחד מברך לעצמו (סה) * אם כוון

[ק] תוספות שם והרמ"ם וה"ר אי' ר' ג"י ולדעת הטור בפ' קע"ד ש ר"י שם ת רוקח

באר היטב

יגא ב"י ב"ת. וע"ל מלכא דעלמא מריה. דמלך לבד אינו מלכות עי' סימן רי"ד מ"א: (יד) נאכל. אע"ג דלעיל כתב דלא מהני

ביאור הלכה

בג"י דכתב דכיון שהוא ספיקא דרבנן לענין ברכת המוציא יצא בדיעבד ולכתורה לפי מה שכתב הרמב"ם דבעינן שיזכיר עכ"פ מענין הברכה והכא לא הזכיר כ"א ברמז בעלמא והיכן מצינו ברכה כזו וע"כ לא העתקתי כ"א לשון הראשונים בענין זה: * או רבים וכו'. וכ"ז לענין

פת ולענין יין ושאר פירות נתבאר בסימן רי"ג ע"ש:

* אחד מברך לכולם. ואפילו אם המסובין יודעין בעצמן לברך מ"מ הידור מצוה הוא שאחד יברך ויוציא כולם דברוב עם הדרת מלך

ג [מעדני יו"ט בפרק כילד מברכין סימן ל"ג וסכ"כ גם הרמ"ך]:

* בלא הסיבה. עיין מ"א שהעתיק בשם ש"ג דאם מקצתן מסובין אחד

מברך לכולם אף שאינן מסובין ועיין בפמ"ג שכתב לדידן דיש"ה הוי כהסיבה ה"ה בישבו מקצתן מהני ולענ"ד לע"ג על עיקר דברי המ"א בשם הש"ג שהרי מבואר לקמן בסימן קל"ג ס"ב דאף אם הצליבו צריך לקבוע אותם[ב] בהסיבה עכ"פ בגמר אכילה ולדידן בישיבה וכמבואר בהדיא בדברי הרא"ש בפ' ג' שאכלו דממנו נוצע זה הדין וידוע שיטת הרא"ש וש"פ וכן פסק השו"ע דמתניתין מיירי בין בברכת המוציא ובין בבהמ"ז וחד דינא הוא לתרוייהו ולע"ג: * ישיבה דידן. אבל עמידה לא מהני [תוספות בברכות מ"ג ד"ה הואיל בפס"ד והעתיקו בב"י סימן רל"ו וכ"כ הכ"מ] ושאני ההיא דסי"ב דשני בעמידה דשם הם יושבים על המטות: * אא"כ ישבו בשלחן אחד וכו'. עיין במ"א בקב"ו שהסכיר טעם הדבר דבמת דאיכא שלחן ואין כולם אוכלים על שלחן אחד מוכח דאין דעתם לקבוע יחד ובטל מה שקבעו מקום מתחלה והגר"א בביאורו כתב דאגב שיטפיה מקודם העתיק המחבר בשלחן אחד וכו' ובאמת לא[א] בעינן כלל שלחן אחד או מפה אחת היכא שקבעו מתחלה לאכול יחד או בעה"ב עם בני ביתו אלא כל שיושבין ואוכלין ביחד דהיינו שאינם מפוזרים אחד הנה ואחד הנה מצטרפים וכמו בסי"ב ודלא כמ"א:

* שלא ירדו מהבהמות. ל"ל ולא ירדו מהבהמות [מאמר מרדכי] וכן הוא לקמן בסימן קל"ג ס"ג: * אם כוון המברך להוציאם וכו'. הקשה הט"ז דמאי אשמעינן דוקא הכא הא אפילו בדקבעו גמי צריך המברך להוציא והשומעים לצאת ועיין בא"ר שפירך דאפשר דבקבעו אף שצריכין כונה לצאת מ"מ א"צ לכוין להדיא להוציאם דמסתמא כוונתו כך כיון שקבעו דומיא דש"ץ המוקע בשופר דלקמן סי' תקפ"ט וכזה תירצו ג"כ שארי אחרונים:

אחת י"ל דמצטרפין וכן נוטה דעת הא"ר להקל[ב] ובספיה פשוט אף להמ"א להקל דמצטרפי דקביעות גמור הוא. כתבו האחרונים דשמש המשמש בסעודה יוצא בברכת המוציא אם שומע ומתכוין לצאת אע"פ שהולך ובא תדיר ואינו קבוע אצל השלחן מפני שדרך אכילתו בכך: (סג) ואם היו אוכלים וכו'. ל"ל וכן אם וכו' ואדלעיל קאי שאמרו נאכל כאן ויצאו לאכול אפ"ה לא מהני כיון שהיו מפוזרים דבעינן שיהיו במקום אחד [מאמר מרדכי]: (סד) שלא קבעו מקום ואוכלים וכו'. אד עניינא הוא (נה) וכ"ל שלא קבעו מקום בשעת אכילתן אלא שאכלו מפוזרים זה לכאן וזה לכאן לכך לא מהני אף שאמרו מתחלה נאכל כאן: **יג** (סה) אם כוון וכו'.

שער הציון

(נא) רמב"ם בפ"א מהלכות ברכות ועיין במאור הגר"א בסימן ס"ח שכתב דכן הוא כונת הרמב"ם שם והוכיח זה ג"כ מן הגמרא: (נב) דאף דשם הוא דעת ר"מ הא כתב שם הרא"ש ושארי הראשונים דהלכה כר"מ. ומ"מ מסתפקנא אפשר דדוקא במנגס שהיו קורין להש"י בלשון זה: (נג) אף דלא נזכר זה בדברי ר"מ הוא לא נחית לזה רק להשמיענו דכיון שהזכיר מענין הברכה יצא אבל גם הוא מודה דבעינן שם ומלכות דהא כתבו כל הראשונים דלפי המסקנא ר' יוחנן ס"ל כר' מאיר ור' יוחנן ס"ל דבעינן שם ומלכות: (נד) אבל בלא אמרו נאכל לא מהני אפילו לדידן דיש"ה אלא הוי כהסיבה דהא בעינן דוקא על שלחן אחד: (נה) מאמר מרדכי ועיין במאור הגר"א שגם הוא הסכים כן בכ"ז לדינא אף בדפירוש השו"ע כתב

הגהות ותיקונים: א) והרשב"א: ב) אתם:

ליקוטי דברי הרב: א) ובשו"ע הרב סעיף ט"ו פסק כהמג"א דבעינן שולחן אחד או מפה אחת. ב) ובשו"ע הרב סעיף ט"ז כתב שיש להסתפק ולא הכריע. ג) ובשו"ע הרב בסעיף י"ח כתב: ומ"מ רשאים הם לקבוע יחד על דעת שלא להצטרף וכו' ולפיכך נהגו עכשיו לברך כל א' לעצמו וכו' וכיון שנהגו כן ה"ז כאילו היתה דעתם בפירוש בקביעותם יחד שקובעים ע"ד שלא להצטרף ופטורין מהידור זה.

הלכות בציעת הפת סימן קסז

המברך להוציאם והם נתכוונו לצאת (עז) יצאו: **יד** [א]אם המסובים (סו) רבים (סז) גדול שבכלם (יז) (סח) בוצע: הגה ואם הם שוים ואחד מהן כהן מצוה (סט) להקדימו ואם הכהן עם הארץ (ע) ת"ח קודם (יח) לו ואם הכהן ג"כ ת"ח אלא שהוא פחות מן השני (עא) טוב (יט) להקדימו אבל אין חיוב בדבר ועי"ל סי' ר"ח (מרדכי פ' בני העיר ב"י סי' קל"ה בשם רשב"א) ואם יש (עב) עמהם בע"ה (עג) [ב]הוא (כ) בוצע (עד) ואפילו אם האורח גדול (והמברך (עה) יאמר תחלה ברשות (כא) מורי ורבותי) (א"ז וב"י בשם שבולי לקט): **טו** (עו) [ג]אין המסובין (עז) רשאים לטעום עד שיטעום הבוצע (עח) (אבל מותר לתת (עט) לכל אחד אחד אבלו קודם שיאכל הוא והם יתמיהו עד שיאכל הוא) (תוספות ומרדכי פרק ג' שאבלו). [ד]ואם כל אחד (פ) אוכל מכברו ואין כלם זקוקים לכבר שביד הבוצע (פא) רשאים לטעום קודם (פב) [ה]ואם הוא שבת (פג) צריך שיהא לפני המסובים לחם משנה חוץ ממה שלפני הבוצע ואז יהיו רשאים לטעום

באר היטב

מהני אמירה. ול"ע אם יושבים בעגלה א' ואמרו נאכל כאן ואוכלין יחד אם מצטרפין ובספינה פשוט דקביעות גמור הוא מ"א: (עז) יצאו. והמ"א הביא דבר זה בל"ע ע"ש: (יז) בוצע. והחתן בוצע ביום חתונתו אעפ"י שיש גדול ממנו ב"י מ"א: (יח) לו. ואם הח"ח נותן לו רשות אין כאן בית מיחוש שכנה"ג. והב"ח כתב דיש להחמיר שלא ליתן ת"ח רשות לכהן ע"ה וכ"כ המ"א: (יט) להקדימו. ומאריך ימים נכך. עיין ע"ת ובספר באר שבע דף כ"ג: (כ) בוצע. ונהגו לחלוק כבוד לאורח וכ"מ בגמרא דר' אבהו חלק כבוד לרבי זירא לבצוע מ"א: (כא) מורי. ונהגו ליטול רשות מכהן קודם הת"ח דהא מצוה להקדימו ומ"מ לא מהני מי שאומר ברשות

שערי תשובה

יצא והרא"ה והריטב"א פליגי עליו עי"ש. וכתב בבר"י אם נטל ומרך המוליא ונודע שהמיס שנטל פסולים לנט"י ולריך ליטול פעם אחרת יאכל מיד פחות מכזית דלדעת הרשב"ץ ודעמיה אין לריך נטילה ושוב יטול ויגמור סעודתו. ואם אירע דאחר שמרך המוליא לא טעם מידי ומזר

א רמב"ם בפ"ז מה"ב ותוס' שם בברכות מ"ו ב שם בגמרא ג שם[א] ד ירושלמי שם[ב] וכ"כ התוס' שם דף מ"ז והר"ר יונה והרא"ש ה הרא"ש שם

משנה ברורה

וכו'. פי' בדיעבד יצא[ב] שלא הצריכו לברך כל אחד אלא לכתחלה ועיין במ"א שהביא דין השו"ע בל"ע (נו) כי יש מהראשונים דסברי דבלא קבעי אין אחד יכול להוציא חבירו אף בדיעבד אמנם בביאור הגר"א[א] הכריע לדינא דדברי השו"ע עיקר. ודע (נז) דדין זה שייך גם בברהמ"ז היכא דלא קבעו יחד בין בשנים ובין בשלשה אם כוון אחד להוציא את חבירו בברהמ"ז יצא בדיעבד: **יד** (סו) רבים. וה"ה (נח) שנים ומיירי כשאין עמהם הבעל סעודה או שכולם בעלי סעודה ואוכלין יחד: (סז) גדול שבכולם. בחכמה מפני כבודו: (סח) בוצע. ומוליא האחרים ברכתו ואפילו במקום דהמנהג דכל אחד מברך לעצמו על ככרו מ"מ המנהג דגדול בוצע תחלה [פמ"ג] והחתן ביום חתונתו (נט) בוצע אע"פ שיש בהמסובין גדול ממנו: (סט) להקדימו. לכתיב וקדשתו ואחז"ל לכל דבר שבקדושה לפחות ראשון ולברך ראשון: (ע) ת"ח קודם לו. ואסור (סא) להת"ח להקדימו לפניו ומבזה בזה את התורה ואיתא לקמן בסימן ר"א דדוקא אם מקדימו לפניו דרך חוק ומשפט כהוגה דהיינו מפני שהוא כהן אבל אם נותן לו רשות לברך שלא מחמת כהונה רשאי: (עא) טוב להקדימו. ואיתא בגמרא שמי שנזהר בזה מאריך ימים בכך: (עב) עמהם בעה"ב. ר"ל (סא) בעל הסעודה שאוכל עמהם: (עג) הוא בוצע. והוא קודם אפילו (סב) לכהן ות"ח כדי שיבצע בעין יפה: (עד) ואפילו אם האורח גדול. הגה הלחם חמודות כתב שכהיום נהגו לחלוק כבוד לגדול והמ"א הסכים עמו (סג) אך כמה אחרונים [ב]מפקפקין בזה אך בסעודה שכל המסובין אוכל כאו"א מבכרו ומברכין לעצמן בודאי

שער הציון

באופן אחר עי"ש מ"מ לדינא הכל אחד: (נו) ופשוט דאפילו לדידהו אין דבר זה כ"א מדרבנן דמן התורה אחד מוציא את חבירו בברהמ"ז אף בשלא אכל כלל כדאיתא ברא"ש פ' ג' שאכלו סימן כ"א ומיתר הפוסקים ובודאי לא שייך קביעות בזה וכן משמע הלשון באור זרוע סימן ק"נ שכתב כי הצריכו מכמיס שיהיו קבועין יחד באכילתן ע"ש ואף דהוא אייר לענין המוליא פשוט דה"ה לברהמ"ז: (נז) פשוט וכן מבואר בביאור הגר"א ע"ש: (נח) אחרונים: (נט) מ"א וש"א: (ס) בגמרא: (סא) דאם אינו בעל הסעודה אף שעושין בביתו וגם הוא אוכל עמהן אינו נחשב לענין זה בעה"ב [כ"מ מפוסקים ופשוט]: (סב) שכנה"ג: (סג) מאמר מרדכי ובגדי ישע: (סד) עיין בגמרא: (סה) לבד כשבעה"ב או הגדול בוצע אין לריך ליטול רשות מכהן ולענין בהמ"ז כשגדול מברך ג"כ אין לריך ליטול רשות מכהן דגדול עדיף מכהן וכנ"ל אך כשבעה"ב רוצה בעצמו לברך יש לעיין אם לריך לרשות מהכהן אם לא ועיין בסימן ר"א בבה"ל אם אם בעה"ב עדיף מאורח כשהאורח הוא גדול ולכאורה תלוי זה בזה: (סו) מ"א: (סז) מ"א: (סח) דריש: (סט) דאם היו רשאים לבצוע מקודם אחרי שהוא מוליאם בברכתו זה לא נחשב להפסק דהברכה חל על כולם וע"י שיקבלו תיקף חלקם ויטעמו יהיה נקמן הברכה לאכילתם אבל אחרי שהם אינם רשאים לבצוע מה לו להפסיק: (ע) הגר"ז ומגן גבורים: (עא) דאם אין לכ"א רק פרוסת לחם הרי הם זקוקים לכבר דהלא מצוה לכתחלה לברך על שלמה [הגר"ז] : (עב) כנ"ל אח"כ מלאתי שכ"כ הגר"ז בסי' רע"ד:

הגהות ותיקונים: א) דף מ"ז: ב) פרק ו': ג) יצאו:

ליקוטי דברי הרב א) ובשו"ע הרב סעיף י"ז סיים: והעיקר כסברא הראשונה (היינו כשיטת המג"א דאין יכול להוציא וראה גם לקמן סי' רי"ג. ב) ובשו"ע הרב סעיף י"ט כתב כהמ"א. ג) ובשו"ע הרב סעיף כ' מוסיף, רק שימתינו עד שיכלה אמן מפי רוב העונים, כמו שהבוצע צריך להמתין כמו שנתבאר למעלה.

קודם הבוצע: **טז** (פד) [1]אין הבוצע רשאי לבצוע עד שיכלה (פה) אמן מפי רוב העונים: **יז** (פו) [1]הבוצע (פז) פושט ידו תחלה לקערה לאכול ואם בא לחלוק כבוד למי שגדול ממנו רשאי: **יח** (פח) [2]הבוצע נותן (כג) [ה] פרוסה לפני כל אחד[3] והאחד נוטל פרוסה בידו ואין הבוצע נותן ביד האוכל אא"כ (פט) היה (כג) אבל. (פרשה זיין בידיה (צ) רמז לפרוסת המוליא שנותנין בידו בשעת אכילות) (כ"י ומנורהס בשם רמב"ם פ"ז מהלכות ברכות ותשובות הרשב"ם): **יט** [5]מי שאינו אוכל (צא) אינו יכול לברך (צב) ברכת (כד) המוציא להוציא האוכלים (צג) אבל (כה) [6]לקטנים יכול לברך אף ע"פ שאינו אוכל עמהם כדי לחנכם במצות: **כ** (צד) [3]אפילו בשבת שהוא חייב לאכול פת לא יברך לו חבירו ברכת המוציא אם אינו אוכל [1]ולא שרי לברך לאחרים (צה) אע"פ שאינו טועם אלא ברכת המוציא דמצה בליל ראשון של פסח וברכת היין דקידוש בין של לילה (צו) בין של יום: הגה ויש לאכול הפרוסה שבצע עליה (צז) קודם שיאכל פת אחר (כו) שתהא נאכלת לתאבון והוא משום חבוב מצוה (אגור וב"י בשם שבולי לקט):

ו שם בבגלי[4] ז שם ח רמב"ם בפ"ז מה"ב ט ר"ה כ"ע י כן דקדק הב"י משם כ מרדכי בפ"י דפסחים ל שם בר"ה

קסח על איזה מין פת מברכין. ובו י"ז סעיפים:

א [4]היו לפניו חתיכות של פת ופת שלם הכל ממין אחד (א) מברך על [2]השלם אפילו הוא (ב) פת קיבר (פי' לחם שאינו נקי) וקטן והחתיכות פת נקיה וגדולה אבל אם השלם משעורים והחתיכות מחטים

א ברכות ל"ט
ב תוס' והרא"ש והמרדכי

שערי תשובה

ונטל ידיו נסתפק הגני מיא ובגר"א כתב שנראה שאין צריך לברך דלא גרע מטול כרוך[1] עי"ש: *[ה] פרוסה. עבה"ע וכתב בר"י בשם מו"ה שכתב בשם לרוב המיים מי שבירך המוליא ונפל אותה פרוסה שבירך עליו מידו יאמר בשכמל"ו ויחזור ויברך פעם אחרת ויפרוס מהלחם כן כתבו

באר היטב

אם לא נתן לו הכהן רשות מ"א: (כב) פרוסה. ואסור לזרוק הפת כמ"ש סי' קע"א: (כג) אבל. ובשבת פורס כדרכו דאין אכילת בשבת: (כד) המוליא. וה"ה בכל ברכת הנהנין: (כה) לקטנים. אפי' אינם בני בינו ע"ז: (כו) שתהא. וי"א לאוכלה באחרונה לכן יאכל קצת בתחלה וקצת בסוף של"ה. אין להאכיל מפרוסת הבציעה לעכו"ם או לבהמה אבודרהם ט"ז מ"א:

משנה ברורה

לו: **טז** (פד) אין הבוצע וכו'. היינו (עג) אם הוא מוציאם ידי חובתם בברכה: (פה) אמן מפי רוב וכו'. שגם עניית אמן (עד) מכלל ברכה היא אבל המיעוט המתריכין יותר מדאי א"ל להמתין עליהם שכל המתריך באמן יותר מדאי (עה) אינו אלא טועה: **יז** (פו) הבוצע. שהוא (עו) הנעה"ב או מי שנתנו לו רשות לבצוע תחלה: (פז) פושט וכו'. דכיון שחלקו לו כבוד לברך תחלה ובצוע להוציא המסובין (עז) ראוי לכבדו שיפשוט ידו לקערה תחלה: **יח** (פח) הבוצע נותן. אבל (עח) לא יזרוק חתיכת המוליא על השלחן לפני האורחים אפילו אם לא נתאם המאכל ע"י הזריקה כמו שיתבאר בסימן קע"א (עט) ועוד כיון שהיא פרוסת המוליא הוי בזיון מצוה: (פט) היה אבל. ובשבת (פ) פורס האבל כדרכו דלא יהיה כאבילות דפרהסיא אם יתן לו בידו: (צ) רמז לפרוסת המוציא. משמע דאין ראוי לעשות כן כשאינו אבל (פא) דלא ליתרע מזליה: **יט** (צא) אינו יכול לברך. אפילו (פב) אין השומע יכול לברך בעצמו: (צב) ברכת המוציא. וה"ה (פג) בכל ברכת הנהנין דדוקא ברכת המצוה שכל ישראל ערבים זה בזה וכאשר חברו לא יצא ידי המצוה הוי כאלו הוא לא יצא משו"ה יכול להוציא אפילו הוא כבר יצא ידי המצוה משא"כ בברכות הנהנין שאע"פ שהן חובה על הנהנה לברך דאסור ליהנות מהעוה"ז בלא ברכה מ"מ בידו שלא ליהנות ולא לברך לפיכך אותו שאינו נהנה אין נקרא מחויב בברכה זו ועיין לקמן סי' קנ"ז ס"ד במ"ב לענין בהמ"ז: (צג) אבל לקטנים וכו'. ואפילו (פד) קטנים דעלמא שאין חנוכם מוטל עליו מדינא ג"כ מותר לברך עמהם כשרוצים ליהנות ואין יודעים לברך בעצמן וכ"ש כשהם מבני בינו ולגדולים אפילו לבני בינו גמי לא: **כ** (צד) אפילו בשבת שהוא חייב וכו'. היינו (פה) של כל השלש סעודות דלף שהם חוב אין החוב עליו משום מצוה אלא כדי שיהנה מסעודת שבת ואין להמצוה עצמה חוב דהא אם נהנה ממתענה א"ל לאכול כדאיתא בסימן רפ"ח ע"כ הם בכלל שאר ברכות הנהנין: (צה) אע"פ שאינו טועם. וה"ה כשכבר קיים מצות אכילת מצה וכבר קידש על היין והטעם בכל זה דברכת קידוש ואכילת כזית מצה (פו) היא מחובת המצות שהיא חוב על האדם וממילא הכל נכנסים בזה בכלל ערבות וכנ"ל (פז) וה"ה בליל ז' וד' דסוכות שהוא חייב לאכול כזית פת בסוכה יכול ג"כ להוציא אע"פ שאינו טועם בעצמו: (צו) בין של יום. דעיקרו נתקן (פח)[1]רק למצוה ולא בשביל הנאה וע"כ ברכה זו היא בכלל שאר ברכת המצות דקי"ל אע"פ שיצא מוציא: (צז) קודם וכו'. כתב ש"ה שגם ישייר מן פרוסת המוליא מעט שיאכל אחר אכילתו כדי שישאר טעם המוליא בפיו. אין להאכיל לבהמה ועוף [1] או לכותי מפרוסת המוליא או מהחתיכה שנוגעת בה חתיכת המוליא (היינו דמאותה פרוסה שחתך מקודם מהלחם השלם חותך אח"כ מן אותה פרוסה חתיכה קטנה להמוליא וגם אותה הפרוסה לא יאכילם שאין כבוד בזה להמצוה):

א (א) מברך על השלם. משום (ב) הידור מצוה ואם לא היה לפניו רק פרוסה ונטל אותה כדי לברך עליה ונתון כך המיאו לפניו שלמה מניח הפרוסה בתוך השלמה ומברך אם כבר בירך על הפרוסה יצא אותה: (ב) פת קיבר וכו' וקטן וכו'. דמעלת שלם עדיף טפי (ג) אפילו באופן זה:

מניח

שער הציון

(עג) הגר"ז ופשוט: (עד) רש"י: (עה) גמרא: (עו) מ"א: (עז) ב"ח ולבוש: (עח) מ"א: (עט) פמ"ג: (פ) אחרונים: (פא) א"ר: (פב) ע"ת ופשוט: (פג) כל הפוסקים: (פד) ב"י והגר"א וט"ז וש"א: (פה) מרדכי וט"ז בסימן רע"ג סק"ג וש"א דלא כלבוש: (פו) מ"א וט"ז לקמן בסימן רע"ג: (פז) פמ"ג: (פח) אחרונים: (א) אחרונים: (ב) וכן מסקנת הרבה אחרונים כהש"ע דלא כא"ר שמלבד כנ"ל ע"ש:

הגהות ותיקונים: א) ברכות מ"ז: ב) כל אחד ואחד והאחר נוטל (לשון הרמב"ם): ג) ברוך:

הערות והערות: 1) עיין במ"ב סימן קע"א ס"ק י"א:

*[כב]

ליקוטי דברי הרב: א) ובשו"ע הרב בסעיף כ"ג הוסיף ואם מקדש על הפת מוציאו גם מברכת המוציא שבקידוש.

הלכות בציעת הפת סימן קסח

אפי׳ היא קטנה (ג) * מניח הפרוסה (ד) תחת (ה) [ה] השלמה [1]ובוצע משתיהן יחד: הגה וכל זה כשרוצה לאכול משניהם אבל אם אינו רוצה לאכול אלא מאחד יבצע עליו (ה) ואין לחוש לשני אע״פ שחשוב או חביב עליו (תה״ד סי׳ ל״ב): ב [2]אם ב׳ שלמות ממין אחד אחת גדולה ואחת קטנה (ו) מברך על הגדולה [3]אם יש לאדם שני חצאי לחם ואין לו לחם שלם (ז) יחברם יחד בעץ או בשום דבר (ח) שלא יהא נראה ודינו כדין שלם (ט) ואפילו בשבת יכול (ב) לחברם: ג [4]שני גלוסקאות הדבוקים יחד שנאפו ונחתך מן האחת והשניה נשארה שלמה טוב להפריד החתיכה מהשלמה כדי שתהא נראית שלמה (י) ממה שיניחנה דבוק בה אע״פ שנראית יותר גדולה: הגה ולא יבצע ממנה במקום שהיתה דבוקה בחברתה שפת גרמית כפרוסה אלא יבצע (יא) ממקום השלם שבה (מהרי״ל): ד [5]פת שעורין ופת כוסמין מברך על של שעורים כיון שהוא (יב) ממין ז׳ (יג) אע״פ שהכוסמין יפים (יד) פת נקיה ופת קיבר מברך (טו) על (ג) הנקיה [6]ואם שתיהן נקיות וזו לבנה יותר מזו מברך (טז) על הלבנה (ד) יותר: ה (יז) [7]פת עובד כוכבים נקיה ופת קיבר של ישראל אם אינו נזהר מפת עובד כוכבים מברך

באר היטב

(ה) השלמה. ודוקא כשקבע ידידי אבל אם שניה הם טוב שיברך ה׳ על הפת שלם וה׳ יברך על הפרוסה מט״מ ב״ח ושל״ה בשם רש״ל. ואם הא׳ שיפון ה״ל להניחו דאינו ממין ז׳ עמ״ה: (ב) לחברם. דבעינן לחם משנה ובחול אין נוהגין לחברם וכשמחברם בשבת יזהר שלא ליקח עץ שהוא מוקצה מ״ח. עיין בחשובת פנים מאירות בשיטתו לזבחים דף ק״ה ע״ב שדחה דברי רוקח ממ״ש התוספות שם בד״ה חיבור אוכלין וכו׳ ע״ש ועיין יד אהרן שמיאב: (ג) הנקיה. אפי׳ הקיבר גדול מהנקיה. כתב ב״י אפי׳ יאמר הבולע דפת נקי אינו חביב עליו בטלה דעתו אצל כל אדם והמ״ח הקשה עליו מסימן רי״ח ע״ש והיד אהרן מיישבו: (ד) יותר. ואם

משנה ברורה

(ג) מניח הפרוסה וכו׳. כדי לקיים מעלת השלמה דשעורין ומעלת החיטין דחשיבא טפי משעורין משום דאקדמיה בפסוק כדכתיב ארץ חטה ושעורה וגו׳. ומבואר בש״ס דמעיקר הדין פרוסה של חטין עדיפא אלא לצאת ידי שמים כל המעלות צריך להניח הפרוסה תחת השלמה וכו׳ (ג) וכתב המ״א דמ״מ אם היה השלמה מפת (ד) של שיפון [הוא שאינו קורין דגן ורוב הלחמים שלנו ממנו הוא] והפרוסה של חיטין [וכן (ה) אם היה של שעורין] אין להחמיר לבצוע על השלמה עם הפרוסה אלא יבצע על הפרוסה לבד דשיפון קיל אף משעורים (ו) משום דאין מזכרת בקרא בהדיא: (ד) תחת השלמה וכו׳. ואפילו הפרוסה גדולה מהשלמה נמי טוב שיניח שתיהם ביחד [פמ״ג]: (ה) ואין לחוש לשני. אע״פ שהוא לפניו והוא מוקדם בפסוק או חביב או חשוב אינו חייב לאכול ממנו בשביל הקדמה זו [ב״י וט״ז] ומסתברא דדוקא אם אינו רוצה לאכול אלא מאחד״ אבל אם ברצונו שזה הוא לאכול מזה או מזה ושניהם מונחים לפניו אף שאינו רוצה לאכול משניהם יחד מצוה מן המובחר לבצוע על המוקדם בפסוק ושארי המעלות: ב (ו) מברך על הגדולה. ודוקא כשהיו שניהם שוים ביופי (ז) אבל אם הקטנה נקיה והגדולה קיבר מברך על הקטנה: (ז) יחברם יחד. והמ״א מפקפק בזה ודעתו דבחול א״ל להדר אח״ז ורק דבשבת דבעינן לחם משנה שלם יעשה זה ורק שיזהר שלא יקח עץ שהוא מוקצה לזה ובא״ר אמוטה לדעת השו״ע: (ח) שלא יהא נראה. אבל אם גרלה (ט) להדיא שנתחבר יחד לא מקרי שלם וכדלקמן בסימן שס״ו ס״ו: (ט) ואפי׳ בשבת. ומ״מ אם יש לו אחר שלם לא יבצע ע״ז [א״ר]: ג (י) ממה שיניחנה וכו׳. דמעלת שלם עדיף ממעלת גדול וכנ״ל בס״א: (יא) ממקום השלם שבה. ודוקא בזה דבאמת שלמה היא ורק במקום שהיתה דבוקה גרמית כפרוסה לכן יבצע מצד השלם אבל בפרוסה ממש אין קפידא שיבצע מצד השלם ודי שיתחתוך מן הצד [אחרונים]: ד (יב) ממין ז׳. אף דכוסמין חשבינן נמי בכלל שבעת המינים דמין חטים הוא וכמ״ש בטור סימן ר״ח (טו) מ״מ אינו מפורש בהדיא בקרא דשבעת המינין ולכן שעורים חשיב טפי ממנה: (יג) אע״פ שהכוסמין יפים. וחביב עליו דמעלת מין ז׳ עדיף כדלקמן בסימן רי״א ושם מבואר די״ל דחביב קודם [מ״א]. ולפ״ז לא משכחת דין זה כ״א בשאינם שוים בעיניו. ולענין כוסמין ושיפון דשניהם אינם מפורשים בקרא (י) כוסמין עדיף דהוא מין חטים. ושיפון ושבולת שועל דשניהם מין שעורים שיפון עדיף שהוא חביב טפי: (יד) פת נקיה ופת קיבר. ושניהם מין אחד [טור] דאם הפת קיבר חשיב במינו מן הנקיה כגון חטים לגבי שעורים או שעורים לגבי כוסמין הוא קודם: (טו) על הנקיה. ואף דהקיבר גדול ממנה דמעלת הנקיות עדיף ומיירי שהיו שניהם שוים שלמים או פרוסים דאם הקיבר לבד שלם הוא קודם להנקיה הפרוסה וכנ״ל בס״א. וזה הכלל מסעיפים אלו מעלת (יא) שבעת המינים קודם לכל ואחריו מעלת השלם ואחריו מעלת הנקי ואחריו מעלת הגדול [מ״א] ולענין מעלת חביב עיין סימן רי״א: (טז) על הלבנה. [2]ואף אם השניה (יז) גדולה ממנה אם לא שהוא חביב עליו יותר: ה (יז) פת

שערי תשובה

המוספות והמ״ו רא״ה מהירושלמי עכ״ל. ועיין לקמן סימן ר״ו מחלוקת הפוסקים בענין זה:

[ה] השלמה. עבה״ט. ועיין בחכן העוזר וכתב בר״י בשם מהר״י מולכו מי שנטל פרוסה לברך עליו ובתוך כך המיר לפניו שלמה מניח

שער הציון

(ג) וכן סתמו ש״א: (ד) וכ״ש אם הפרוסה של חטים הוא של ישראל והשלמה משיפון הוא משל עו״ג [מ״א] והיינו אף למי שאינו מזהר מפת של עו״ג: (ה) פמ״ג ודה״ח: (ו) טעם זה בחמת אין פשוט כ״כ לחלק בזה לענין מעלת השלם שפיר י״ל דאין חילוק בין זה לשעורים ממש דעכ״פ שלימה מצוה מן המובחר אך המ״א סמך לזה עוד משום דבגלא״ה ברש״י וסייעתו לעולם א״ל לברך אלא על פרוסת חטים לחוד: (ז) א״ר בשם הג״ך וכ״מ ממ״א לקמיה בס״ד: (ח) דמקרוב כשמסתכלין בו הלא לעולם גרמה שהוא נתחבר משני חצאין: (ט) מ״א בשם אגודה: (י) פרישה ופמ״ג: (יא) ובז׳ מינים גופא אומה דאקדמיה קרא הוא קודם ועיין לקמן בסימן רי״א: (יב) המ״א נסתפק בזה אבל הא״ר כתב כן לגדולי וכן מנהג הפמ״ג משום מעלת החביב ולכן כתבתי דאם הוא חביב בעיניו מהלבנה הגדולה קודם וכ״ל דאפילו שניהם שוים הוא קודם משום דהוא חביב עליו ואף דהמ״א בסק״ז כתב בשם הב״י דבטלה דעתו היינו לענין קיבר לבד אבל לא מלבן ללבן ביומר:

הגהות ותיקונים: א) מאחד: ב) בפ״ז: ג) פ״ו:

ליקוטי דברי הרב: א) ובשו״ע הרב סעיף ג׳ פוסק כהמג״א דבשבת יחברם, ובחול לא צריך. ב) ובשו״ע הרב סעיף ה׳ מביא ב׳ דיעות בדין זה, וכהמג״א.

(יח) על איזה מהם (ה) [ב] שירצה [1]ואם הוא נזהר מפת עובד כוכבים (יט) מסלק פת נקי של (ו) עובד כוכבים מעל השלחן עד לאחר ברכת המוציא [2]ואם בע"ה אינו נזהר מפת עובד כוכבים (כ) ואין דעתו לאכול כל הסעודה רק פת עובד כוכבים כי היא נקיה אבל בני ביתו אכלו[3] מפת שאינו נקי של ישראל ושתי הלחם מונחים על השלחן צריך לבצוע על פת נקיה של עובד כוכבים הואיל והוא הבוצע ואין דעתו לאכול אלא מאותו פת [4]ואם בעל הבית נזהר מפת עובד כוכבים וישראל שאינו נזהר בכך מיסב עמו על (ז) השלחן כיון דמצוה מוטלת (כא) * על בעל הבית יבצע מן היפה של עובד כוכבים וכיון שהותר לבצוע הותר לכל הסעודה: הגה ודוקא שמניח עליו אותו פת (כב) אבל אם אינו מניח עליו בלא איסור פת של עובד כוכבים אינו צריך להקדימו (תה"ד סי' ל"ב): ו [5]פת הבאה (כג) בכיסנין מברך עליו בורא מיני מזונות ולאחריו ברכה אחת [6]מעין שלש ואם אכל ממנו שיעור (כד) שאחרים רגילים לקבוע (ח) [ג] עליו אף על פי שהוא לא שבע ממנו מברך עליו

שערי תשובה

הפרוסה בתוך השלחן ומברך ואם כבר מיכך על הפרוסה בוצע מן הפרוסה ע"ש: *[ב] שירלה. וענה"ע ועיין בתשובת גאוני בתראי סי' ו' על מ"ש הגאון בעל מיו"ט ובתשובת ב"ח המדשות השיב לו ב"ח ע"ש: *[ג] עליו. ענה"ע וגם בנר"י פקפק בדין זה שכתב שאם אכל בשר עמו כו' דלמעשה שתי מעלות עיין עטרת זקניס: (ו) עובד כוכבים. ע"ז הגיה דל"ל ואם הוא זהר מפס"ג יבדך דוקא על של ישראל אפילו הוא קינר ויש אומרים שהוא מסלק וכו' ע"ש: (ז) השלחן. דאז אינו יכול לסלקו מפני האורח: (ח) עליו. נ"ל דאם הוא קבע סעודתו עליו אעפ"י שאכל עמו בשר ודברים אחרים ואלו אכלו לבדו לא היה שבע ממנו אפ"ה מברך המוציא וג' ברכות. ואם אכלו לבדו בעי

באר היטב

השניה גדולה מזו יש להסתפק מ"א: (ה) שירלה. עיין ט"ז ומ"א. אם של עובד כוכבים פרוסה ונקי ושל ישראל שלמה וקינר מברכין על של ישראל דשתי מעלות יש לו וכן אם של ישראל פרוסה נקי ושל עובד כוכבים שלם וקינר מברך ג"כ על של ישראל דיש לו ג"כ קינר ויש אומרים שהוא מסלק וכו' ע"ש: (ז) השלחן. דאז אינו יכול לסלקו מפני האורח: (ח) עליו. נ"ל דאם הוא קבע סעודתו עליו אעפ"י שאכל עמו בשר ודברים אחרים ואלו אכלו לבדו לא היה שבע ממנו אפ"ה מברך המוציא וג' ברכות. ואם אכלו לבדו בעי

ביאור הלכה

הפרוסה מיטין ויוליא להמיסב אלו בברכתו ובאופן זה טוב יותר שהאורח יאחז השלחה בעת הברכה דמיכר טפי ע"ז שיש לה ג"כ מעלה משיטתו שהיה בידו דלא מיכר תשיטתא דכל חד כ"כ ע"ש וגכון:

* על בעה"ב יבצע וכו'. דע שאף שמדברי תה"ד שממנו נוצע דין המחבר משמע דאף בלא כבוד האורח המיכו פת עו"ג כשהוא נקי ויפה יותר ומונח לפניו מפני תביבות הברכה אעפ"כ לא העתקתיו מפני שהרבה אחרונים מפקפקין מאד ע"ז עיין בב"ח וט"ז וש"ך ביו"ד סימן קי"ב [וגם מהגר"א סקי"ב משמע שדין זה סותר לדעת המחבר ברים הסעיף דפסק דבמזהר צריך לסלק] ובבית מאיר מפקפק מאד ביותר ע"ש ולפי דבריו צריך התרה מתחלה [כשאר דבר מצוה שהגו לעצמו ולא התנה מתחלה שיהא בלי נדר] וגם בפמ"ג העיר לזה ולפי דבריהם לא יועיל אפי' כשאורח מיסב אלו וגם מדברי הגר"א משמע קצת דלא ס"ל חילוק זה דאורח מיסב אלו שאני [דאל"ה לא היה ל"ל דס"ל דהירוש' הנ"ל מיירי בזהר ע"ש] ועכ"פ בלא טעם כבוד האורח בודאי אין להקל וכן הוא מסקנת הא"ר. ודע דמדברי הש"ך ביו"ד סי' קי"ב שכתב הטעם מפני מיבה ע"ש משמע לכאורה דאפילו אין בעה"ב מוציא להאורח בברכתו ג"כ דיש הכי ודלא כמהה"ש שהעתקנו במ"ב אכן לפי דברי הט"ז שהעתיק טעמא דהך מילתא כמו שכתבנו במ"ב יש מקום לדבריו וכן מוכח לשון השו"ע בכאן כהט"ז שכתב כיון דהמצוה מוטלת על הבעה"ב וכו':

משנה ברורה

עו"ג נקיה וכו'. אבל בשון פשיטא דפת ישראל קודם לברך עליו [ג"ר]: (יח) על איזה מהם שירצה. דכל אחד יש לו מעלה זה שהוא פת ישראל [דפת עכו"ם לא התירו אלא מדוחק][1] וזה שהוא נקי: (יט) מסלק וכו'. דין זה נוגע מדברי הטר מקולי שאשם שאם יהיה מונח על השלחן יהיה בעת הברכה תביבה עליו מפני שהיא נקיה ואפשר שיעטרך לברך עליו מפני זה והרבה (יג) מאחרונים מפקפקין מאד בזה דכיון שהוא זהר ומחזיק זה לאיסור מאי אהני ליה תביבותיה ומ"מ לכתחלה טוב לחוש לדבריו ולסלק: (כ) ואין דעתו וכו'. פי' דאף דברים הסעיף כתב דמברך על איזו שירלה היינו היכא שבדעתו לאכול הסעודה משתיהם אבל זה שאין דעתו לאכול כלל רק פת עו"ג זה אין צריך לברך על פת אחר אף שהוא תשיב טפי וכנ"ל בס"א בהג"ה. ואף דמוציא את ב"ב בברכת המוציא והם אינם אוכלים מזה אלא מפת בשר מ"מ כיון דהוא אינו חפץ לאכול אלא זה והוא הבעה"ב הוא העיקר ואזלינן בתריה ויברך על פת שהוא אוכל: (כא) על בעה"ב. פי' לבצוע ולהוציא את אחרים בברכתו כמו שאמרו בעה"ב בוצע כדי שיבצע בעין יפה וכיון שהאורח יאכל מפת עו"ג שהוא יפה ונקי התירו לו גם כן לבעה"ב לבצוע על הפת של עו"ג מפני כבוד האורח אבל בלא אורח אינו מותר כלל למי שמזהר מפת עו"ג לברך על הפת זה אלא יסלקם מעל השלחן וכדלעיל [כן הוא מסקנת הש"ך וט"ז ביו"ד קי"ב ע"ש] ועיין בבה"ל. ודע דכהיום שהמנהג שכל אחד מברך לעצמו ברכת המוציא לכאורה לא שייך כלל דין זה אלא כ"א יברך על פתו שאוכל [מתה"ש] ועיין בפמ"ג מה שהעיר על עיקר דין השו"ע: (כב) אבל אם אינו חביב וכו'. ר"ל דכ"ז אם הפת זה בעצם תביבה עליו ורק שהוא מונע עצמו מפני שהוא פת עו"ג התירו לו בכאן מפני האורחים אבל אם אינו תביב עליו בעצם פת זה (יד) ואינו חפץ בו יברך על פתו הכשרה: ו (כג) בכיסנין וכו'. בסעיף שאח"ז מתבאר מה הוא. ואף דבסתם פת מברכין עליו המוציא בכל שהוא ועל כזית מברכין בהמ"ז (טו) שאני אלו דאין דרך בני אדם לקבוע סעודתן עליהם ורק אוכלין אותן מעט דרך ערבי (טז) לפיכך ברכתן רק במ"מ ולאחריו ברכה מעין שלש אע"כ אכל כשיעור קביעת סעודה דאז מברך המוציא ובהמ"ז דעכ"פ פת הוא: (כד) שאחרים רגילין לקבוע. (יז) כתבו האחרונים דאם אכלו לבדו צריך שיאכל שיעור שאחרים רגילים (יח) לבצוע ממנו לבדו ואם אכלו עם בשר או דברים אחרים שמלפתים בו הפת פגי כשאוכל שיעור שאחרים רגילין לבצוע ממנו כשאוכלין ג"כ עם דברים אחרים אך אם אכלו לבדו ובצע ממנו אף שאחרים לא היו שבעין ממנו לבדו אבל כיון שאם אכלו אותו עם דברים אחרים היו שבעין ממנו ג"כ לא אמרינן בטלה דעתו וצריך לברך עליו המוציא ובהמ"ז. והנה לענין עירובי תחומין בסימן שס"ה[2] איתא דשיעור

שער הציון

(יג) עיין בב"ח וט"ז ומ"א וחמד משה ובית מאיר ומאמר מרדכי ובגדי ישע: (יד) תה"ד: (טו) ב"י ולבוש וש"א: (טז) דלא גרע משאר מיני מזון: (יז) מ"א וש"א: (יח) האי לשבוע לאו דוקא שביעה גמורה לכו"ע אלא ר"ל דרך קביעת סעודה:

הגהות ותיקונים: א) אוכלים: ב) שס"ח:

*[ה] *[ח]

ליקוטי דברי הרב א) בשו"ע הרב סעיף ו' מוסיף אם שוות בגודלותם.

י תוס' בשם ר"ש ב ת"ה ל מרדכי בפ"ב דע"ז בשם רא"ה מהירושל' ם ברכות מ"ב ג הרא"ש יהרשב"א

הלכות בציעת הפת סימן קסח

(כה) המוציא וברכת המזון [ט]ואם מתחלה היה בדעתו לאכול ממנו מעט וברך בורא מיני מזונות ואח"כ אכל שיעור שאחרים קובעים עליו (כו) יברך עליו בהמ"ז אע"פ שלא ברך המוציא (ט) [ד] תחלה [י]ואם אכל שיעור שאחרים אין קובעים עליו * אע"פ שהוא קובע עליו אינו מברך אלא בורא מיני מזונות וברכה אחת מעין שלש דבטלה דעתו אצל כל אדם: ז פת הבאה בכיסנין [פ]יש מפרשים פת שעשוי כמין כיסים (כז) שממלאים*אותם (י) [ה] דבש או סוכר (כח) ואגוזים ושקדים ותבלין והם הנקראים רישקולא"ש ריאלחש"ו [צ]וי"א שהיא עיסה (כט) שעירב בה דבש או שמן או חלב או מיני תבלין ואפאה [ק]והוא שיהיה טעם תערובת המי פירות או התבלין (ל) ניכר בעיסה (וי"ל (לא) שזה נקרא (יא) (לב) פת גמור אלא אם כן יש בהם (לג) * הרבה תבלין או דבש כמיני מתיקה שקורין (יב) לעקי"ך

באר היטב

שיאכל כ"כ שאחרים רגילים לשבוע ממנו לבדו ואם הוא שבע ממנו וגם אחרים רגילים לשבוע ממנו כשמלפתין עמו דבר אפי' אכלו לבדו מברך המוציא כיון ששבע ממנו מ"א ועיין בספר פרח שושן תא"ח כלל ג' סי' ג' מ"ש עליו ועיין ביד אהרן: (ט) תחלה. משמע אע"ג דנמלך באמצע לאכול יותר א"ל לברך המוציא דהא ליתא ביה שיערא בעותר וכ"כ מהרש"ך ח"א קס"ג. ופשוט דאם לאחר שאכל מעט נמלך לאכול עוד כשיעור קביעות צריך ליטול ולברך המוציא מ"א: (י) דבש. פי' שרש"י מפרש פת הבאה בכיסנין היינו מלא המילוי והעיסה עצמה נילושה במים אלא שמלאוהו בצוקר או דבש או אגוזים. ובכלל זה מה שעושין בפוריס עיסה רחבה וכפולה וממלאין אותה בשומשמין. והי"א הוא הרמב"ם דס"ל דכיסנין הוא מלא העיסה עצמה שנילושה בדבש או תבלין. ונסתפק הב"י אי נימא דוקא שנילושה בהרבה דבש והמיעוט מים אבל אי הוי מיעוט דבש בטל לגבי רוב מים והוי פת גמור או דילמא אפי' ע"י תערובות מעט דבש כל שניכר הטעם בעיסה מקרי כיסנין. וכתב דלענין הלכה כיון דמידי רבנן הוא יש להקל כדברי כולם ועיין מ"ש המ"א על הרמב"ם ועיין בתשובת פנים מאירות סימן ס"ח: (יא) פת גמור. פי' אם אין בו אלא דבש מעט וע"כ יפה עושין שאופין בשבת שמאל"ך קוכי"ן °° ללחם משנה כי אין שם רק מעט שומן. וכתב הט"ז נראה דלא פליג הרמ"א אלא אהך מלתא לחוד אבל מ"ש השו"ע תחלה מלא המילוי וכן מ"ש אח"כ וא"מ וכו' לא פליג. וי"ל דלענין כיסנין שהם מחמת המילוי אפי' אם נקח המילוי ממנו ונשאר הבצק לבד הוי עדיין דין כיסנין עליו והטעם דאמו הולכין בתר שעת אפיה ט"ז. קרעפלי"ך של פוריס הוי כיסנין: (יב) לעקי"ך. ב"ח בשם

משנה ברורה

דשיעור קעודה הוא ג' או ד' ביצים וכתבו כמה אחרונים דה"ה כאן תשיב זה שיעור קביעת קעודה (יט) אבל כמה אחרונים והגר"א מכללם מולקים וס"ל דאין לברך המוציא ובהמ"ז אלא כשיעור קעודה קבוע שהוא של ערב ובקר וכמש"כ בב"י בשם שיבולי לקט וכן מלאתי בשכול דמוכח שהוא סובר כן (כ) וכן נוטה יותר לשון השו"ע. ומ"מ לכתחלה[א] טוב לחוש לדעת המחמירים שלא לאכול ד' ביצים וכ"ש אם הוא דבר שיש להסתפק בו מדינא אם הוא פת הבאה בכיסנין אף דמבואר בס"ז דהולכין בזה להקל עכ"פ בודאי יש לחוש לדעת המחמירים הנ"ל: (כה) המוציא ובהמ"ז. וגם נט"י וכמו בפת גמור וכמבואר לעיל בסימן קנ"ח ס"א ע"ש: (כו) יברך עליו בהמ"ז. כיון שהשלים לשיעור קביעת קעודה (כח) אבל[ב] המוציא אין צריך (כט) לברך על מה שנמלך לאכול כיון דאין במה שמונח לפניו אחר שנמלך שיעור קביעת קעודה אלא ביחד עם מה שאכל כבר (כג) ואם באמת יש שיעור קביעת קעודה במה שלא אכל עדיין צריך ליטול ידיו ולברך המוציא ובענט"י וברכת המזון: ז (כז) שממלאין אותן וכו'. ר"ל אף אם נילושה מתחלה במים כשאר פת כיון שכל העיסה ממולא ממיים אלו ואף דהמילוי (כד) עיקר אצלו מ"מ מין דגן חשוב ואינו בטל ולכן מברך במ"מ ופוטר הכל כמ"ש בסי' ר"ח סעיף ד' ג'. ואך אם אינו אוכל העיסה ורק הפירות שבפנים לבד מברך הברכה השייכה להפירות וכתב הט"ז דאם נלקח הפירות ואוכל רק העיסה אפ"ה מברך במ"מ ולא המוציא דיש עליה דין כיסנין כיון שנאפה עם מילוי הפירות שאין דרך לקבוע קעודה על פת כזו: (כח) ואגוזים ושקדים וכו'. (כה) או או קאמר ומסתברא דמיירי ג"כ שטעם המילוי ניכר בעיסה וכמו שמסיים לבסוף: (כט) שעירב בה. בעת הלישה (כו) והיינו אפילו היה הרוב ממיים כיון שעירב בה ג"כ ממיים אלו ועי"ז נשתנה הטעם מקרי פת כיסנין: (ל) ניכר בעיסה. דאל"ה הוי לחם גמור. ואם שותפין בו ואפר"ן° להטעימו ולגאומו או שותפין בו מעט לימוקין לכו"ע לחם גמור הוא [פמ"ג]: (לא) שזה נקרא. היינו היכא דעירב בה בהלישה רק מעט דבש וחלב אינו בטל אם פת מחמת שנרגש הטעם: (לב) פת גמור. ומברך המוציא לכל שהוא וכן בהמ"ז לכזית כדין פת: (לג) הרבה תבלין או דבש וכו'. ר"ל (כז) שכ"כ

שערי תשובה

ג"ע כיון שלבדו לא היה שבע ממנו עיין שם: *[ד] תחלה. עבה"ט ועיין בר"י שכתב שמז"ה כתב בשם ספר בת"י קדמון שדעתו לענין פת כיסנין דאם קבע מברך עליו המוציא וג' ברכות. סעודות שבת קובע כמו שקובעת למעשר ומר"י מאגיז בספר ע"א על משניות פ"ד דמעשרות נסתפק אך בגינת ודיש כלל ב' סימן י"א כ' בפשטות שאין חילוק בין שבת לחול והסכים עמו בבר"י וכתב שכן עמא דבר: *[ה] דבש. עבה"ט ועיין באחן

שער הציון

מתרגם: °תבלין כרכום °°לחם הנילוש עם שומן תבלין

(יט) כן מוכח ממ"א וש"א דחלקו בין אם אכלן לבדו או עם דברים אחרים וכנ"ל והייטו ע"כ לא כפי שיעור עירוב דהתם משערינן לענין בתכילה עם לפתן ולא לבדו וכ"כ הגר"ז וכ"כ בח"א שמעמ מפי הגר"א ז"ל: (כ) ועיין שם בגמרא אר"ל עדי כפנא וכו' כל שאחרים קובעים וכו' משמע דאלא אר"ה רק במה דסבר דתלוי השמיעה בדידיה אלא דתלוי באחריני אבל גם הוא מודה לצריך שמיעה: (כא) אבל לענין ברכת במ"מ תלוי בזה אם היה נמלך גמור [דהייטו שהיה בדעתו מתחלה שלא לאכול יותר ואח"כ נמלך לאכול עוד] צריך לברך במ"מ כן כתבו המחבר"ש וש"א ולכאורה בענייננו הלא בודאי אף דלא מיבשל בהיא מתחלה שלא לאכול יותר כמיבשל דמי דהלא יודע דאם אוכל כשיעור קביעת קעודה מברך המוציא וגם נוטל ידיו והוא כיון שמברך רק במ"מ ע"ד דדעתו היה שלא לאכול כשיעור זה: (כב) מ"א וש"א: (כג) ג"ז במ"א ואף שבחמד משה מפקפק לענין ברכת המוציא בזה מ"מ היכא דנמלך גם הוא מודה לצריך לברך המוציא ע"ש וכבר כתבנו דענייננו הוי כנמלך וכ"ש בזה בודאי לא היה דעתו לאכול כ"כ מתחלה:

(כד) מ"א וש"א: (כה) ב"ח: (כו) ב"י: (כז) אחרונים:

ליקוטי דברי הרב: א) ובשו"ע הרב סעיף ח' פסק כהשיטה השניה דהשיעור הוא כשיעור סעודה קבועה. ובסידור כתב, שאם אוכל מו' ביצים ולמעלה עד חצי עשרון אם לא שבע יאכל תחלה כזית לחם ויברך המוציא וברהמ"ז כדי לצאת לכו"ע, ומד' ביצים עד ו' ביצים אם שבע יברך המוציא וברהמ"ז, ואם לא שבע יברך במ"מ ומעין שלש וכו'. ב) וכן פסק בשו"ע הרב סעיף ח', ושם מובא מהסידור דכתב דנכון לברך ברכת מעין שלש על מה שאכל וישתה מעט ואחר כך יטול ידים ויברך המוציא ויאכל עד שישבע ויברך ברכת המזון אף שהשביעה אינה מאכילה שניה בלבד, ובתנאי שבאכילה שניה יאכל לפחות שיעור ד' ביצים.

*[ט] *[י]

פ הרא"ש לדעת הרמב"ם ע שם ורבי יונה פ פירוש ר"מ והערוך והטור והרשב"א צ רמב"ם פ"ג מה"ב ק כן דקדק ב"י מדבריו

הלכות בציעת הפת סימן קסח

ר ערוך כסס רב הלו ש ברכות מ"ב לפי' התוספות והרא"ש ת סס תוס' והרא"ש א סס בגמרא

* שכמעט הדבש והתבלין הם עיקר (לד) וכן נוהגים) (רש"י וערוך וכן יש לפרש דעת רמב"ם) ר"וי"מ שהוא פת בין מתובלת בין שאינה מתובלת שעושים אותם (לה) כעבים יבשים וכוסססין (יג) אותם והם הנקראים בישקוני"ש° * והלכה כדברי כולם שלכל אלו הדברים נותנים להם דינים שאמרנו בפת הבאה (יד) בכסנין: ח ש לחמניות אותן שבלילתן עבה שקורין (טו) אובליא"ש (לו) לחם גמור הוא ומברך עליו המוציא ובהמ"ז ח ואותן שבלילתן רכה ודקים מאד (לז) שקורין (טז) ניבלא"ש מברך עליהם בורא מיני מזונות וברכה אחת מעין שלש (לח) א ואם קבע (יז) (לט) סעודתו עליהם מברך המוציא

באר היטב

רש"ל כתב דגם על לעקי"ך אין לברך במ"מ אא"כ הדבש עיקר וקמח מעט וכתב הט"ז עליו דברי יחיד הם והעיקר תלוי בגישה אם גילוש ברוב דבש ומעט מים הוי כיסנין ע"ש: (יג) אותם. היינו הקיכל"ך שעושין בסעודה לחיפתון ולא כדי להשביע: (יד) בכיסנין. הטעם דברכת במ"מ פוטר הכל אפילו עיסה דהא זיין אלא שמפני חשיבות הפת קבעו עליו המוציא ושלש ברכות משו"ה כל כמה שלא ברור לנו שיש שם חשיבות ואינו בכלל כיסנין יש להקל שלא להצריך המוציא וג' ברכות ט"ז. והב"ח מחמיר אפילו אינ בהו תבלין או דבש דלא יאכלם אלא בתור הסעודה אא"כ הדבש והתבלין הן

ביאור הלכה

במ"ב דבעינן שיהא טעם הדבש ניכר יותר מן העיסה [הוא מהט"ז בביאור דברי הרמ"א] וכה"ג בגילוש בביצים לריך שיהא הרוב מביצים ומיעוט מים כדי שיהא טעם הביצים נרגש הרבה ויש הרבה שאין מזהרין בזה שקונים מיני עוגות קטנות שגילוש במעט דבש או ביצים והרוב ממים ומברכין עליהם במ"מ ואוכלין בלי נט"י וביותר מזה שכמה פעמים אוכלין מהם כדי קביעות סעודה אף בכיסנין גמור לריך נטילה והמוציא ובהמ"ז. ויש עוד מיני עוגות דקות שלשין אותו[ב] בלא דבש וביצים בלל רק שמבשלין מקודם מים עם מעט שיבולת שועל ולשין אותם במים אלו ואיני יודע היתר לזה ואולי משום דגילוש במים אלו אבד טעם העיסה ממנו [וגם אף אם היה נרגש טעם השיבולת שועל הרבה ג"כ מסתבר דלאו כלום הוא להוציאו מתורת לחם דאטו אם מתערב לבתלה כמה מיני דגן ביחד לאו לחם הוא ושמן ודבש שאני דמיניה אחריה הם וגם דבשמן ודבש וביצים נחשב מיני מתיקה שאוכלין רק לקיעות שבעסה חשיב משא"כ בזה] אך אם עושין העוגות דקין ויבשין מאד עד שנפרכין יש להתיר משום דזה הוי בכלל כעבין יבשין המזכר בשו"ע דגם אלו מן הסתם אין דרך לאוכלן להשביע רק לקיעות כמו בעבין הנ"ל: * שכמעט הדבש והתבלין הם עיקר. עיין במ"ב מש"כ וכן בציור הראשון וכו' ולפ"ז העיסה שעושין בפורים וממלאין אותה בשומשמין לא נבטל ממנה שם פת עד שיהיו השומשמין הרבה עד שיהיה מנכר טעם השומשמין יותר מטעם העיסה וע"פ רוב העיסה של פורים שעושין בזמננו אין בה שומשמין כ"כ ובפרט שלחם ההוא אין עשוי בזמננו לקיעות ולתענוג כמו שזכרו הראשונים בפת הבאה בכיסנין רק לשבוע ולחם גמור הוא וכן כתב הגר"ז בסידורו (ומה שזכר הט"ז בסק"ו ובכלל זה וכו' אפשר דבזמנו היה עשוי באופן אחר לקיעות בעצמן): * והלכה כדברי כולם וכו'. עיין בחידושי רע"א שהקשה אמאי לא כתב המחבר די"ש יצא ידי כולם כמ"ש בפי"ב ע"ש ובמאמר מרדכי מייבו דכיון דלא זכר בהדיא שחולקים הפוסקים בזה ואפשר דמודו לבדדי ע"ש והנה המ"א העתיק על השו"ע דברי הב"ח ע"ש ואנכי לא העתקתי דכבר יישב הט"ז קושייתו והרבה אחרונים תפסו לדינא כפסק הרמ"א דבגי כגילוש ברוב דבש ומיעוט מים: א

מתרגם: °בייגאלאך °°בלינלעם °°°וואפלעס

שער הציון

(כח) כ"מ בב"ח ופשוט ומה שכתב הט"ז דרמ"א לא פליג אדין הראשון של מילוי כותחו דמחבר גופא בסברא ראשונה כתב כמין כיסים שממלאין אותם וכיון שהעיסה ממולא מהן מסתמא נרגש הטעם הרבה מאד ולא טעם כל שהוא: (כט) מפמ"ג ולבושי שרד: (ל) דאם היה ממולא בתבלין או שילוש בדבש וכה"ג היינו פת כיסנין המזכר בס"ז דאינו מברך עליו[א] במ"מ בדלא קבע ועיין בכש"ו ברכות מ"א ע"ב ד"ה פת ובתוס' מ"ב ע"א ד"ה לחמניות וא"ע ועיין בתבן עוחר ובמגן גבורים שנתעוררו בזה: (לא) עיין בתר"י פרק כילד מברכין ד"ה ואמר רב יהודה וכו': (לב) ב"ח ושל"ה ומ"א וש"א ולא כט"ז: (לד) אחרונים וכהיה לקמן בסי"ד בהג"ה: (לה) עמק ברכה ומ"א בס"ק מ' וחמד משה ובגדי ישע והלכה ברורה ולא כט"ז: (לו) ובעמק ברכה מבואר אופן עשייתן ח"ל שלוקחים קולת וגלילתה ג"כ רכה מאד ונוטל בכף מאותה כלי שהעיסה בתוכו ושופך אותה בדפוס של ברזל שקורין פורב"ן ויש למעלה עוד ברזל אחר כמוהו והעיסה נשפך בין שני הברזלין וכשמהדק ברזל בברזל יחד [כעין לבת] ואותו הרקיק הוא בתוך אז נאפה מיד על הברזל שהוא חם מאד ואלו אין להם תורת לחם בלל הואיל ונתפשטו כ"כ דק דק:

(לח) כ"מ בב"ח ומה שכתב הט"ז דרמ"א לא פליג אדין הראשון של מילוי כותחו דמחבר גופא בסברא ראשונה כתב כמין כיסים שממלאין אותם וכיון שהעיסה ממולא מהן מסתמא נרגש הטעם הרבה מאד ולא טעם כל שהוא: (כט) מפמ"ג ולבושי שרד: (ל) דאם היה ממולא בתבלין או שילוש בדבש וכה"ג היינו פת כיסנין המזכר בס"ז דאינו מברך עליו[א] במ"מ בדלא קבע ועיין בכש"ו ברכות מ"א ע"ב ד"ה פת ובתוס' מ"ב ע"א ד"ה לחמניות וא"ע ועיין בתבן עוחר ובמגן גבורים שנתעוררו בזה: (לא) עיין בתר"י פרק כילד מברכין ד"ה ואמר רב יהודה וכו': (לב) ב"ח ושל"ה ומ"א וש"א ולא כט"ז: (לד) אחרונים וכהיה לקמן בסי"ד בהג"ה: (לה) עמק ברכה ומ"א בס"ק מ' וחמד משה ובגדי ישע והלכה ברורה ולא כט"ז: (לו) ובעמק ברכה מבואר אופן עשייתן ח"ל שלוקחים קולת וגלילתה ג"כ רכה מאד ונוטל בכף מאותה כלי שהעיסה בתוכו ושופך אותה בדפוס של ברזל שקורין פורב"ן ויש למעלה עוד ברזל אחר כמוהו והעיסה נשפך בין שני הברזלין וכשמהדק ברזל בברזל יחד [כעין לבת] ואותו הרקיק הוא בתוך אז נאפה מיד על הברזל שהוא חם מאד ואלו אין להם תורת לחם בלל הואיל ונתפשטו כ"כ דק דק:

מרובים מהקמח ע"ש וט"ז דחה דבריו ע"ש ועיין בחשובת גנת ורדים בלל מ' סי' פ"ד דף י"ג: (טו) אובליא"ש. נראה שהוא נאפה מבלי גלגול רק שמערב עיסה עם מים ליפה עבה ט"ז: (טז) ניבליא"ש. שקורין נאלסינק"י דהיינו שמערבין קמח עם מים בקדירה כמו דייסא ושופכין העיסה על עלי ירקות רחבים ונאפים בתנור עם העלים: (יז) סעודתו. ושיעור קבע הוא ג' או ד' ביצים עיין בס' פרח שושן בלל מ' סי' ד' ועיין יד אהרן וע"ל ס"ק ח' מש"ש בשם מ"א. וט"ז העלה דאין לקבוע סעודה ולברך המוציא בכל מיני שבלילתן רכה והם דקים אבל המין שקורין נאלסינק"י

משנה ברורה

תבלין מעורב בהן עד שעל ידי זה יהיה מנכר התבלין בטעם יותר מהקמח וכן בדבש ושמן וחלב בעינן שיהיה הרוב מהן ומיעוטו מים שעי"ז נרגש מהן הטעם הרבה מאד עד שעי"ז הם העיקר וטעם העיסה טפל וכן בציור הראשון שכתב השו"ע שממלאין מהם (כח) בעינן ג"כ שיהיה המילוי הרבה כ"כ עד שעי"ז יהיה נרגש הטעם הרבה מאד: (לד) וכן נוהגין. שאופין ללחם משנה פת עם מעט שמן ותבלין [ד"מ] וכן הסכימו האחרונים להלכה בפסק הרמ"א: (לה) כעבים יבשים. כך שמה בערבי ובלשון ספרד נקרא בוסקינו"ש° (כט) ועשית מה' מיני דגן ובמים לבד אך בחפייתן נעשים יבשים כ"כ עד שנפרכים ואין זה נקרא אוכל אלא כוסס ואין דרכם לאכול מזה הרבה לכן אין לו דין פת: ח (לו) לחם גמור הוא. דנעשים (ל) רק מקמח ומים כשאר פת ואף (לא) שהם דקים מ"מ לא הוי כמו כעבים יבשים דס"ז דהם יבשים מאד ואינם עשוים לאכילה ורק כוססין אותם (לב) לקיעות אבל אלו עשוים לאכילה: (לז) שקורין ניבלא"ש. וכתבו (לג) האחרונים דהיינו מה שקורין בלשון רוסיא נאלסילק"ע°° שמערבין קמח עם הרבה מים בקדירה כמו דייסא ושופכין על עלי ירקות ונאפים בתנור עם העלים [וה"ה (לד) בשנאפים על מחבת בלי שמן] ודוקא באלו שהם דקים ורכים ביותר אבל אם אינם רכים ודקים כ"כ מבואר בסי"ד דדין לחם עליו ומברך המוציא [מ"א]: (לח) ואם קבע וכו'. וכתבו (לה) הפוסקים (לו) לאותן שקורין בפרלג וואנלאפלנקע"ס°°° שנעשין ג"כ בלילתן רכה אך מפני שמתפשטין בחפייתן נעשים דקין וקלושים הרבה יותר מאותן נאלסילקע"ס שמזכר לעיל אין לברך עליהם המוציא אפילו בדקבע דאין ע"ז תורת לחם בלל ודמיא לעוריתא בסע"ו: (לט) סעודתו עליהם וכו'. ומה נקרא קבע מבואר לעיל בס"ו לענין פת כיסנין וה"ה

הלכות בציעת הפת סימן קסח

וברכת המזון (מ) ואי אכיל להו בתוך הסעודה (מא) שלא מחמת (יח) הסעודה (מב) * טעונים ברכה (יט) (מג) לפניהם ולא לאחריהם (מד) [2]אבל אותם רקיקים דקים שנותנים מרקחת עליהם (מה) הם טפילים לגבי (כ) המרקחת וברכת המרקחת (מו) פוטרתן: **ט** [3]פת גמור אפילו (מז) פחות מכזית מברך עליו המוציא אבל לאחריו אינו מברך (מח) כלום כל שלא אכל (כא) כזית: **י** (מט) [7]חביצ"א (נ) דהיינו

ב כ"י והרוקח[א]
ג הרשב"ץ לדעת המ"ף . והרמב"ם בפ"ג . מה"ב ועור וכ"י לדעת הרא"ש
ד ברכות ל"ו[2]

באר היטב

מהני קביעות לברך המוציא דהא אינם דקים ע"ש: (יח) הסעודה. פי' שאין אוכלין לשובע אלא לתענוג או לקנוח להקל מכובד המאכל: (יט) לפניהם. וא"כ כל מיני פת הנזכרים בסעיף ז' טעונים ברכה לפניהם תוך הסעודה כשאוכלין לקינוח. והא דקיש לן בירך על הפת פטר את הפרפרת היינו כשבאין להמשיך תאות המאכל. כללא דמלתא כל שאוכל למזון ולתבשיל כגון עפי"ל פלאדי"ן ופאוידל"י פלאדי"ן תמיד מחמת הסעודה הם באים וא"צ לברך עליהם תוך הסעודה כי הפרי נעשה תבשיל תוך המולייתא וקימתא עיקר. ואין להחמיר וליקח קצת תפוחים מבפנים ולברך עליהם ברא דאין דהוי ברכה לבטלה דקימתא עיקר עיין סימן קע"ז. ודבר שבא

משנה ברורה

וה"ה הכא: (מ) ואי אכיל להו וכו'. פי' (לז) להני רכין ודקין וה"ה לכל פת הבא בכיסנין המבואריס בסעיף ז' [מ"א] ועיין בה"ל שכמה אחרונים חולקים על דבריו: (מא) שלא מחמת הסעודה. פי' שלא אכלם להשביע רעבונו (לח) רק לקינוח ומתיקה [דאלו אכלם למלא רעבונו (לט) אפילו לא אכלם רק מעט הם בכלל סעודה וא"צ ברכה]: (מב) טעונים ברכה. דכיון דאינו אוכל זה בשם סעודה לא נפטר בברכת המוציא (מ) ואם אוכל הרבה כשיעור קביעת סעודה המבואר בס"ו אפילו אכלם למתיקה בעלמא נפטר בברכת המוציא דכיון דאי אכלם שלא בתוך הסעודה צריך לברך המוציא ממילא בתוך הסעודה נפטר בברכת המוציא: (מג) לפניהם. וכ"ז בעניני פת אבל בעניני מעשה קדרה שבאין למזון ולתבשיל תמיד מחמת הסעודה הם באים כמבואר בסימן קע"ז ואפילו הם ממולאים בפירות כאותן שקורין עפי"ל פלאדי"ן וכדומה הפירי נעשה תבשיל תוך המולייתא וקימתא עיקר והפירי בטל לגבייהו ואין להחמיר וליקח קצת תפוחים ממוכס ולברך בפה"ע דהוי ברכה לבטלה [אחרונים]: (מד) אבל וכו'. קאי על עיקר דין פת הבאה בכיסנין וקמ"ל דזה לא הוי בכללו דאין מברכין בזה על העיסה בלל משום דהוי טפילה למרקחת כדמפרש: (מה) הם טפלים. דאין מתכונין לאכול הרקיקין ורק שעושין אותם כדי שלא יטנפו הידים מהמרקחת ולכן הוי העיסה בכלל טפל כדלקמן בסימן רי"ב. וכתבו האחרונים שם דבמדינותינו שנותנין מרקחת על הדובשנין [שקורין לעק"ך פלאדי"ן] שטובים הדובשנין למאכל בעצמן אם כן כונתם גם בשביל אכילת הדובשנין (מא) וממילא הם העיקר ומברך עליהם במ"מ ופוטר המרקחת. ופשוט דדוקא שבעת אפייה נאפין ביחד אבל אם אפה הדובשנין לבד ואח"כ מניח עליהם מלמעלה המרקחת טפילה להם שכונתו לאכול שניהם ואין המרקחת באין לצפת הדובשנין וצריך לברך גם על המרקחת: (מו) פוטרתן. ואם אכל המרקחת מלמעלה (מב) והשאיר הרקיקין ואכלן בפני עצמן צריך לברך במ"מ עליהם אך אם אכלן ביחד (מג) ונשאר עוד קצת בלא מרקחת אין צריך לברך עליו כיון דעיקר אכילתו היה ביחד ונחשב לטפל להמרקחת אין מושבין על גמר האכילה: **ט** (מז) פחות מכזית. וה"ה (מד) אפילו על כל דהו דאסור ליהנות מן העולם הזה בלי ברכה: (מח) כלום. היינו לא בהמ"ז ולא שום ברכה אחרונה: **י** (מט) חביצ"א וכו'. אקדים לזה הסעיף הקדמה קצרה והוא דיש בזה שלשה אופנים. א) פת שפירר לפירורין ונשלו תלוי בזה אם הפירורין גדולים שיש בהם כזית לא נתבטל מהם שם פת אפילו אם ע"י המשול אזל מהם מותר לאכל ואם אין בהם כזית[א]אפילו אם נראה שיש עליהם תואר לחם מברך במ"מ דשם תבשיל עליהם. ב) אם לא בשלו רק שפירר בקערה ונתחברו הפירורין יחד ע"י דבש או מרק אם יש עדיין עליהם תואר לחם מברך עליהם המוציא אפילו אם אין בהפירורין כזית ואם אין בהם תואר לחם מברך עליהם במ"מ אא"כ היה בהפירורין כזית וכנ"ל לענין בשול. ג) כשלא בשל וגם לא נתחברו הפירורין יחד ע"י משקה אפילו אם הפירורין דקין כשולת מברך עליהם המוציא דשם פת עליהם ועתה נבאר את הסעיף בעזה"י: (נ) דהיינו פירורי לחם שנדבקים. בנתבשל אין נ"מ בין נדבקין או לא ונקט

מתרגם: °מייגלאך

(לז) דאלו אוכלין"ש שהוא לחם גמור [וכן פת הילוש במעט דבש ורוטב מיס לפי דעת הרמ"א לעיל בס"ז] אפילו בדלא קבע ג"כ בודאי א"צ ברכה לנפטר בברכת המוציא כשאר פת: (לח) מ"א: (לט) עמק ברכה והדרישה וכ"מ ממ"א בסקכ"א ומאמר מרדכי דלא כט"ז: (מ) מאמר מרדכי ופשוט: (מא) הגר"ז: (מב) ט"ז: (מג) ג"ז ממשמעות הט"ז והעתיקו הגר"ז לדינא ע"ש: (מד) הרא"ש:

שער הציון

זה

לקינוח או לתענוג כגון עוגות דקות או מיני מתיקה שכתב בס"ז צריכה ברכה ואין הפת פוטרתן אא"כ שבאין להמשיך תאות המאכל מ"ש. ואלפלטק"ש והויז"ן בלאז"ן שקורין פריטלי"ך צריך לברך במ"מ בתוך הסעודה ט"ז: (כ) המרקחת. היינו כגון מה שמטגנין בפורים בשי"ט על עיסה שאין לברך על אותה עיסה כל זמן שאוכל אותה עם הבשי"ט אבל אם אוכל העיסה בפ"ע מברך עליה במ"מ דבשעת אפיה לא נאפה בתורת לחם ע"ל ס"ק י"א ט"ז: (כא) כזית. מי שאכל חצי זית וחזר ואכל חצי זית אחר תוך כדי אכילת פרס ולא היה בדעתו בשעת ברכת המזון נתפפח בהלע"ט מ"ב סימן קמ"ז אם מחויב לברך לאחריו ועיין עוד שם סי' רכ"ז:

ביאור הלכה

* טעונים ברכה לפניהם. עיין במ"ב שכתב בשם המ"א דה"ה לכל פת הבא בכיסנין המבואר בס"ז והנה באמת כדבריו מבואר בכמה ראשונים והנה כ"ז לעיקר הדין אבל לדידן דמספקינן בפת הבא בכיסנין מאי הוא אף דהמחבר פסק להקל בכולם היינו משום דספק דרבנן להקל ואין מצריכין לו לברך המוציא ובהמ"ז כשאר פת משא"כ בענינו להצריכו ברכה תוך הסעודה משום דנחזיקו לפת כיסנין אין סברא דאדרבה ספק דרבנן להקל ושמא מין זה פת גמור הוא ונפטר בברכת המוציא ע"כ אין לברך על פת כיסנין בתוך הסעודה אא"כ הוא פת כיסנין לבו"ע [דהיינו שממולא וגם נילוש בדבש וכה"ג והוא דק ויבש] כ"כ דגמ"ר והגר"ז וכעין זה כתב ג"כ בחידושי רע"א וח"א ולפי מה שכתבנו לעיל בשם המאמר מרדכי דאפשר דמודו זה לזה אין קושיא כ"כ ולדינא נראה דבאוכל דבר הנילוש בדבש ומי פירות וכה"ג בתוך הסעודה כגון לעק"ך וקיכלי"ך אז שאוכל כעפ"ל° יבשים לא יברך בתוך הסעודה אפילו אם אוכלן לקינוח ואם אוכל מדברים הממולאים בפירות [וכמה שאייר המחבר בתופן הראשון] המברך עליהם בתוך הסעודה[ד]לא הפסיד דמשמע דרוב הפוסקים שוברין כן דזהו פת כיסנין. ובח"א משמע דאף על לעק"ך וקיכלי"ך לכתחלה ראוי שיכון בשעת ברכת המוציא לפטור אותן:

דין פת הבאה בכיסנין וקמ"ל דזה לא הוי בכללו דאין מברכין בזה על העיסה בלל משום דהוי טפילה למרקחת כדמפרש: (מה) הם טפלים. דאין מתכונין לאכול הרקיקין ורק שעושין אותם כדי שלא יטנפו הידים מהמרקחת ולכן הוי העיסה בכלל טפל כדלקמן בסימן רי"ב. וכתבו האחרונים שם דבמדינותינו שנותנין מרקחת על הדובשנין [שקורין לעק"ך פלאדי"ן] שטובים הדובשנין למאכל בעצמן אם כן כונתם גם בשביל אכילת הדובשנין (מא) וממילא הם העיקר ומברך עליהם במ"מ ופוטר המרקחת. ופשוט דדוקא שבעת אפייה נאפין ביחד אבל אם אפה הדובשנין לבד ואח"כ מניח עליהם מלמעלה המרקחת אין נעשין המרקחת טפילה להם שכונתו לאכול שניהם ואין המרקחת באין לצפת הדובשנין וצריך לברך גם על המרקחת: (מו) פוטרתן. ואם אכל המרקחת מלמעלה (מב) והשאיר הרקיקין ואכלן בפני עצמן צריך לברך במ"מ עליהם אך אם אכלן ביחד (מג) ונשאר עוד קצת בלא מרקחת אין צריך לברך עליו כיון דעיקר אכילתו היה ביחד ונחשב לטפל להמרקחת אין מושבין על גמר האכילה: **ט** (מז) פחות מכזית. וה"ה (מד) אפילו על כל דהו דאסור ליהנות מן העולם הזה בלי ברכה: (מח) כלום. היינו לא בהמ"ז ולא שום ברכה אחרונה: **י** (מט) חביצ"א וכו'. אקדים לזה הסעיף הקדמה קצרה והוא דיש בזה שלשה אופנים. א) פת שפירר לפירורין ונשלו תלוי בזה אם הפירורין גדולים שיש בהם כזית לא נתבטל מהם שם פת אפילו אם ע"י המשול אזל מהם מותר לאכל ואם אין בהם כזית[א]אפילו אם נראה שיש עליהם תואר לחם מברך במ"מ דשם תבשיל עליהם. ב) אם לא בשלו רק שפירר בקערה ונתחברו הפירורין יחד ע"י דבש או מרק אם יש עדיין עליהם תואר לחם מברך עליהם המוציא אפילו אם אין בהפירורין כזית ואם אין בהם תואר לחם מברך עליהם במ"מ אא"כ היה בהפירורין כזית וכנ"ל לענין בשול. ג) כשלא בשל וגם לא נתחברו הפירורין יחד ע"י משקה אפילו אם הפירורין דקין כשולת מברך עליהם המוציא דשם פת עליהם ועתה נבאר את הסעיף בעזה"י: (נ) דהיינו פירורי לחם שנדבקים. בנתבשל אין נ"מ בין נדבקין או לא ונקט

ליקוטי דברי הרב א) ובשו"ע הרב סעיף י"ח בהג"ה מביא מהסידור דבעל נפש יחמיר שלא לאכול כדי שבעיה אם יש עליהם תואר לחם.
ב) בשו"ע הרב סעיף י"ד כתב שאין לברך בתוך הסעודה אלא על מה שלדברי הכל הוא פת הבאה בכסנין, ועל כן אין לברך בתוך הסעודה גם על הממולאים בפירות. ובסידור סדר ברכת הנהנין פ"ב הלכה י' משמע שעל ממולאים בפירות יברך בתוך הסעודה. ורק על פת שנילושה בחלב וכיוצא בו לא יברך בתוך הסעודה.

הלכות בציעת הפת סימן קסח

ה טור בשם רבי יונה

פירורי לחם שנדבקים (נא) יחד על ידי מרק (נב) ᵃאם (כג) נתבשל (נג) * אם יש בהם (כג) (נד) כזית (נה) אע״פ שאין בו תואר לחם מברך המוציא ובהמ״ז. * ואם אין בהם כזית אע״פ (נו) שנראה שיש בו תואר לחם (נז) אינו מברך אלא בורא מיני מזונות וברכה אחת מעין שלש ואם אינו מבושל אלא שהוא מחובר ע״י דבש או מרק (נח) אם יש בפרוסות כזית מברך עליו המוציא אפילו אין לו תואר לחם ואם אין בהם כזית (נט) אם יש בהם תואר לחם דהיינו שהוא ניכר וידוע שהוא לחם מברך עליו המוציא וברכת המזון ואם אין בהם תואר לחם מברך (כד) [ו] בורא מיני מזונות וברכה אחת מעין שלש ואם אינו לא מבושל ולא מחובר אלא מפורר (כה) דק דק אע״פ שאין בו כזית (ס) ולא תואר לחם מברך עליו המוציא ובה״מ (וע״ל סי׳ קפ״ד כמה שיעור אכילה לברך עליה ברכת

שערי תשובה

העוזר שהאריך וכתב כמה פרטי דינין לענין זה ועיין בשו״ת בית אפריס חלק א״ח סימן י״א וי״ב מ״ש בזה: *[ו] במ״מ. עבה״ט ועיין בהקדמת חיבור מעשה ניסים (הוא פירוש ההגדה שחיבר כבוד בד״ז הגאון מופת הדור מוהר״ר יעקב נר״ו האב״ד דק״ק ליפא) מ״ש על דברי המג״א בזה וחידש כמה דינים עיין שם ועיין בשו״ת בית אפריס חלק א״ח סימן י״א וי״ב באורך וסיומא דפסקא דאף פת גמור שנטחן עד אשר דק ואין בו פירורין כזית אעפ״י שנגלגל יחד על ידי דבש או שמן כל שנשתנה תוארן מתואר לחם אין שבשלו אח״כ או אפאו כל שע״י אפיה לא חזר עליו צורת הפת כגון לעקיך וכיוצא בו דאזיל חיורא ואתי סומקא אין מברכין עליו רק במ״מ. ואל״ל בפרעמול״ך שנעגן בשומן ומכ״ש בקינדלי״ך שבשלו במים ואף אם חברו בבילים אם נתבשל אך אם נאפה יש להסתפק שדעת המוספות דאפילו אם נעשה מקמח ממש מברך עליו המוציא ומכ״ש

באר היטב

(כג) נתבשל. דהיינו שנתן הלחם בכלי ראשון אבל אם היה הפירורין בקערה ועירה עליהם רותחין לא מקרי נתבשל כ״י מרדכי וכתב המ״א נ״ל מאחר שיש מחלוקת ביו״ד סי׳ ס״ח אם עירוי מבשל ככלי ראשון לכן יש למנוע שלא לאכול פירורין שעירה עליהם מכ״ר ונראה שיש בו תואר לחם וכ״ש כשאוכל הרבה עד ששבע ממנו דהוי ספק דאורייתא אם יברך בהמ״ז לכן יברך על פת אחר תחלה כמ״ש סי׳ קע״ז: (כג) כזית. פי׳ שבכל פרוסה בפ״ע הוי כזית: (כד) במ״מ. ובכל הני אפילו קבע סעודתו עליו מברך במ״מ כיון דלאו פת הוא כלל וע״ל ס״ק י״ז. איתא בגמרא אם פירר הלחם עד שהחזירו כסולת ואח״כ חזר וגבלן יחד וחזר ואפאן צריך לברך המוציא. וכתב המ״א א״כ אותם שעשין פרימזלי״ך

מלחם מפורר או מלחם שרוי במים צריך לברך המוציא כיון שתחלתו היה לחם לא נפק מתורת פת עד שאין בכל א׳ כזית ומ״מ אם עירב בהן קמח וטוגן בשומן או לשו בהן ל״ע אם נלך אחר הרוב ועיין סעיף י״ג. וכנה״ג בשם רש״ך ח״א סי׳ קס״ג פסק בפשיטות דיברך במ״מ ע״ש. ומיהו אותן המטגנים פרוסות שלימות פשוט דמברך המוציא כמ״ש בש״ע מ״א ע״ש: (כה) דק דק. דכיון שהוא

ביאור הלכה

* אם יש בהם כזית וכו׳. עיין במ״ג ועיין בפמ״ג שמתפפק אם אחר בישול היה כזית ואח״כ פירכו לפירורין קטנים אם נימא כיון שהיה בעת בישול כזית הו לא נפקע מיניה שם לחם ע״י מה שהמעיטו לפחות מכזית*: * ואם אין בהם כזית וכו׳. נ״ל דאפילו אם ימלא שם איזה חתיכה שיש בהם כזית מ״מ הפירורין הדקין שאין בהם כזית לא נגררו בחרייהו וכשאוכלם לבדם מברך עליהם במ״מ:

משנה ברורה

זה משוש אופן השני דמיירי בלי בישול: (נא) יחד. וה״ה אם היו (מה) רק שרוים בתוכו הרבה (מו) עד שנתלבן המים עי״ז דינו כמו נדבקין יחד וכדלקמיה בסי״א: (נב) אם נתבשל וכו׳. היינו שנתן הלחם בכלי ראשון כשעמד על האש או עכ״פ שהיה היד סולדת בו*אבל בכלי שני (מז) לא משיב בישול ודינו כמו באופן השני דאם יש בו תואר לחם מברך המוציא אף בפחות מכזית

[ודוקא אם לא נתלבן המים ע״י הלחם אבל אם נתלבן המים כדרך שמלוי כשנשרה פת במים תמיד מבואר בסי״א דעי״ז נחשב הפת כאין בו תואר לחם] ואם היה הפירורין בקערה ועירה עליהם רותחין מכלי ראשון כתבו האחרונים דספק הוא אם יש לו דין בישול או לא וע״כ אם אין בפירורין כזית ויש בו תואר לחם יברך על פת אחר תחלה: (נג) אם יש בהם וכו׳. נ״ל בכולם אלא אפילו אם יש כזית (מח) בחדא פרוסה ג״כ מברך עליה המוציא ובהמ״ז וממילא יכול לאכול השאר הקטנות ג״כ: (נד) כזית. ר״ל בהפרוסה עצמה שמברך עליה היה בה כזית (מט) מקודם ולא נפחתה משיעור זה ע״י הבישול (נ) ולא מלרפינן לה מה שנתדבקה עם תבלתיה (נא) או שנתפחה ע״י המשקה: (נה) אע״פ שאין בו וכו׳. דכיון שיש בהם כזית לא נתבטל ממנה שם לחם: (נו) שנראה וכו׳. דכיון שנתבשל אינו משוב תואר לחם.*ואם לא בשלם בקדרה אלא טיגנם במשקה במחבת משמע מ״א שקל״ו דלא הוי כבישול ומהני בזה תואר לחם כמו לקמיה באופן השני ולפי דעת שארי האחרונים שם (נב) אין הכרח לדבריו והנכון שבטיגון לא יאכל בשים בו תואר לחם כ״א בתוך הסעודה. וכ״ז*בשאין בהם כזית אבל אם טיגן פרוסות שיש בהם כזית אפילו אזל ליה התואר לחם פשוט דמברך המוציא וכנ״ל בבישול וכ״ש בזה: (נז) אינו מברך וכו׳. דע דבכל הני שנזכר בסעיף זה ובסעיפים שאחריו אפילו קבע סעודתו עליהם ואכל כדי שביעה מברך במ״מ ואחריו מעין שלש משום דלא הוי בכלל לחם כלל רק כמיני קדירה בעלמא: (נח) אם יש בפרוסות. היינו אפילו באחת מהן וכנ״ל: (נט) אם יש בהם וכו׳. הטעם דעדיף בזה מאופן הא׳ דכיון שלא נתבשל תואר לחם שלו משיבא שהוא ניכר וידוע יותר ומש״כ וברכת המזון היינו כשאכל כמה פירורין עד שיעור כזית. אם פירר הלחם עד שהחזירן לסולת ואח״כ חזר וגבלן בשומן וכיו״ב [שאם קורין בלשונו קיידלי״ך או חרענזלי״ך] עיין במ״א מה שכתב בזה והסכמת (נג) הרבה אחרונים דאם בישלן בקדירה או טיגנם במשקה דמשיב כבישול אף אם שם בכל אחת כזית ויותר מברך עליהם במ״מ [ואפילו אם אכל הרבה] וכן הוא מנהג אהעולם ואם אפאן נכון שלא יאכלם כ״א בתוך הסעודה אלא א״כ נילוש ברוב שומן או דבש דאז מברך עליהם במ״מ וכדלעיל בס״ז בהג״ה ואם גיבלן במים לבד ואפאן יש עליהם דין פת גמור: (ס) ולא תואר לחם. היינו שע״י שהוא מפורר דק דק כסולת

שער הציון

(מה) מ״א: (מו) מאמ״ר: (מז) אחרונים: (מח) פמ״ג וש״א: (מט) לבוש: (נ) מ״א וש״א: (נא) ח״א וש״א: (נב) וגם מתר״י מוכח קצת ג״כ דטיגון ובישול חדא היא ולמסקנא שמפרש כהערוך מיירי הגמרא רק בחיבור בעלמא ע״י דבש ומרק ובלי שום בישול וטיגון כלל ובזה הוא דמהני תואר לחם אבל מסוגיית הש״ס שם בדעת אביי משמע דס״ל דטיגון לא הוי כבישול [עיין בתוספי הרא״ש שם] ולכאורה משמע שם בגמרא דרב ששת ורבא בשיטתא דאביי קיימי דבמנחות מברכין עליה המוציא אף בפחות מכזית משום דאיכא עליה תורתא דנהמא ע״ש וע״ע למעשה: (נג) עיין באבן העזר ובשע״ת ובח״א וש״א ובמגן גבורים ובמשיבת נפש:

*[כד]

ליקוטי דברי הרב א) בסידור סדר ברכת הנהנין פ״ב הלכה ט״ו הוסיף ואם לא הלך מהם תואר לחם בבישול יש להחמיר שלא לאכול כדי שביעה כ״א בתוך הסעודה, ובטיגון יש להחמיר בכל ענין. אפילו אוכל פחות מכדי שביעה.

הלכות בציעת הפת סימן קסח

המזון): **יא** יׄיש מי שאומר (סא) דפירורין שנותנין (כו) (סב) במים והמים מתלבנים מחמת הפירורין (סג) אזיל ליה תוריתא (פירוש כאילו אמר תוריתא כלומר תורה הלחם) דנהמא ואין מברך עליה אלא בורא מיני מזונות וברכה אחת מעין שלש: **יב** יׄיש מי שאומר *שפת השרוי (כז) (סד)*ביין (אדום)[א] אינו מברך (סה) אלא בורא מיני מזונות וברכה אחת מעין שלש ונראה (סו) שאין דבריו אמורים אלא בפירורין או בפרוסות שאין בכל אחת כזית: **יג** חׄאפילו דבר (סז) שבלילתו (פירוש לשת הקמח במים) עבה (סח) אם בשלה או טגנה (סט) אין מברך עליה המוציא אפילו שיש עליה (ע) תורייתא (כח) דנהמא (עא) ואפילו נתחייבה (כט) בחלה דברכת המוציא אינו הולך אלא אחר

ו תוס׳ והמרדכי סס ז סס במרדכי ח רבי יונה ורבי ירוחם בשם רבי שמשון והרמב״ם

באר היטב

פת בפני עצמו אינו יוצא לעולם מתורת פת: (כו) במים. וה״ה הנותנים מתיכות פת שמיבשין על הגחלים בשכר וקורין פעניי״ן נמי דינא הכי שלה״ה. והיינו שאין בהם כזית בכל א׳ וכמ״ש בסעיף שאח״ז: (כז) ביין אדום. שעי״ז נשתנה צורתו אבל בלבן הוי דינו עד שיתלבן היין ממנת הפת כמ״ש בסעיף שלפני זה ולענין אם חייב לברך על היין נראה דאזלינן בתר העיקר אם היין עיקר ואכילת הפת בתוכו למתק את השתיה מברך על היין ופוטר את הפת ואם הפת עיקר והיין למתק לו האכילה מברך על הפת ופוטר את היין ואם שתיהן עיקרים מברך על שניהם על הפת במ״מ ועל היין בפה״ג ע״ת ועיין מ״א ס״ק ל׳: (כח) דנהמא. פי׳ כגון שאפאו באילפס אפ״ה לא הוי לחם ול״ד למ״ש בסעיף י׳ דהתם הוי לחם מעיקרא לכן כל זמן שיש בו תואר לחם לא נפיק מתורת לחם ועפי״ד בהג״ה דמעטו משקה לא מקרי משקה: (כט) בחלה. פי׳ למ״ד דחייב בחלה אבל אנן קי״ל דפטורה כמ״ש ביו״ד סי׳ שכ״ט

משנה ברורה

כקולת לא מיבכר עליו תואר לחם והטעם דכיון שהוא פת בפני עצמו ואינו מתובר אינו יוצא לעולם מתורת לחם (נד) ועיין באחרונים שהסכימו דאפילו שרה הפירורין במים כיון שלא נתחברו יחד אינו יוצא מתורת פת ודוקא אם שרה זמן מועט אבל אם שהו הפירורין בתוכם עד שנתלבנו המים עי״ז מבואר בסעיף שאחריו דמברך עליו במ״מ וברכה מעין שלש: **יא** (סא) דפירורין שנותנין וכו׳. היינו (נה) כשאין בהם כזית דאלו יש בהם כזית א״ל תואר לחם כמש״כ בסעיף הקודם: (סב) במים. והנותנים (נו) תחיכת פת שמיבשין על הגחלים בשכר [שקורין פעניך] ואין בהם כזית והשכר מתלבן ע״י השריה נמי דינא הכי דמברכין עליהם במ״מ ואם נתן רק מעט לחם דק דק לתוך השכר אם כדי שיתן בו טעם ולא בשביל אכילה אינו מברך (נז) רק שהכל על השכר דהוא העיקר והלחם אין בו ממשות ודבר חשוב: (סג) אזיל ליה וכו׳. ואף דמבואר בסוף סעיף הקודם דפירורין שאינם מבושל ולא מחובר אפילו אם אין בהם תואר לחם מברך המוציא [ואפילו היו שרויים במים כמש״כ שם] (נח) דוקא התם שלא נשתנה צורת הפת בעצם כלל שנשרה במים רק זמן מועט ומה שלא מיבכר בו תואר לחם הוא רק מפני קטנותו משא״כ הכא שנשרה הרבה במים עד שנתלבנו המים עי״ז הוא סימן שנפסדה צורתה ע״י השריה ואבד ממנה שם לחם: **יב** (סד) ביין אדום. דוקא אדום ומשום דכיון שנתאדם הפת ע״י היין אבד ממנה תואר לחם (נט) אבל אם שרה פתו ביין לבן בעינן דוקא שישתנה היין מצורתו ע״י הפת השרוי בתוכו וכדלעיל בסי׳א: (סה) אלא במ״מ. ר״ל לאפוקי שלא יברך עליה המוציא. ולענין ברכת היין (ס) אם כונתו העיקר בשביל אכילת הפת והיין בא רק למתק האכילה נעשה היין טפל ואינו מברך כ״א במ״מ על הפת וכן השורה פת כיסנין ביין או ביין שרף ג״כ דינא הכי [וכ״ש השורה פרוסות שיש בהם כזית או השורה פת ביין לבן דמברך המוציא אפילו על פרוסות שאין בהם כזית וכנ״ל בודאי נעשה היין טפל להפת] אבל אם כונתו גם בשביל שתיית היין שרוצה לאכול ולשתות ביחד (סא)[א] נכון שיברך מתחלה על קנת יין בפני עצמו בפה״ג ואח״כ יברך ברכה על הפת השרוי (סב) ואם כונתו רק בשביל היין שבו והפת בא רק למתק השתיה נעשה הפת טפל ליין ואינו מברך רק בפה״ג. והנה לפ״ז לענין שתיית קאווי״י המהוג בינינו שטובלין בו פת כיסנין ושם הלא כונתו ג״כ בשביל שיהם נראה ג״כ דנכון הוא שקודם שברך על הפת כיסנין יברך על הקאווי״י שהכל ישתה מעט (סג) ויותר טוב שיברך מתחלה על הפת כיסנין לבד בלא שרייה ואח״כ יברך מתחלה על מעט לוקער ברכת שהכל להוציא הקאווי״י [מאמר מרדכי]: (סו) שאין וכו׳. דאם היה בו כזית הלא מבואר לעיל בס״י דמברך המוציא אפילו בשאבד תואר לחם: **יג** (סז) שבלילתו עבה. היינו לאחר שיצק המים לתוך הקמח לא אותה עב כמו פת: (סח) אם בשלה וכו׳. בשאן במים וטיגון בשמן: (סט) אין מברך וכו׳. אפילו (סד) על פרוסות שיש בהם כזית (סה) ולא דמי למש״כ בסעיף י׳ דהמשול אין מבטל אותה מתורת לחם דהתם הוי לחם גמור מעיקרא שהיה אפוי משא״כ הכא דלא נאפה מעולם להכי המשול והטיגון מבטל מתורת לחם (סו) ועיין לקמן בסי׳ד בהג״ה דאם נותן במחבת מעט שמן שלא יצרף העיסה לא מקרי טיגון במשקה והוי אפיה גמורה: (ע) תורייתא דנהמא. ואפילו (סז) אבל הרבה וקבע סעודתיה עליהן הוי כמו דייסא ומברך במ״מ לפניה ומעין שלש לאחריה: (עא) ואפילו נתחייבה בחלה. ר״ל אפילו (סח) הוא בענין שקרוי לחם לענין חלה כגון שבשעת ליסה לא היה בדעתו לבשלו או לטגנו ואח״כ

מתרגם: °כרכוס

שער הציון

(נד) מאמר מרדכי והגר״ז ומגן גבורים: (נה) אחרונים: (נו) של״ה ומ״א וש״א: (נז) מ״א וש״א: (נח) מאמר מרדכי ע״ש באריכות: (נט) ט״ז וש״א: (ס) מ״א וש״א: (סא) אף אף דבמ״א כתב שיברך על שניהם לענ״ד נ״ע דכל הפוסקים [המופקפים והר״י והרא״ש] כתבו סתמא דשורה פת ביין א״נ לברך משמע אפילו אם כונתו בשביל שניהם ומשום דפת עיקר [עיין לעיל במ״א סקט״ו שמוכח ג״כ הכי] ועיינתי בא״ז [בהעתיקו דברי ע״ת שכתב ג״כ כמ״א] שכתב ע״ז וא״ע לדינא ושוב מצאתי עוד במ״א בסימן רי״ב סק״ג דמוכח בהדיא שקובר דאף אם כונתו בשביל שתיית המשקה אך שהוא רוצה ג״כ לאכול הפת אמרינן דהפת עיקר וכן סתם שם הגר״ז דהשורה פת כיסנין ביין או ביי״ש מברך רק במ״מ ובודאי דברי רובעים מדברי המ״א שם וע״כ העתקתי רק דנכון לכתחלה לעשות כמו שכתב המ״א מתחלה: (סב) מ״א וש״א ועיין בסי׳ רי״ב: (סג) דהלא בודאי ברכת במ״מ קודמת לשהכל [שם]: (סד) א״ר: (סה) אחרונים: (סו) מ״א וש״א: (סז) מי׳ רע״א והגר״ז: (סח) ט״ז והגר״א וש״א שמייבשים מה שנדחק המ״א בסקל״ב:

הגהות ותיקונים: א) בשו״ע, (מרדכי):

ליקוטי דברי הרב: א) ובשו״ע הרב בסימן רי״ב סעיף ח׳ כתב דתמיד טוב להקדים ברכה על הטפל, וכ״כ בסידור סדר ברכת הנהנין פ״ג הלכה י״ד, ואם העיקר חביב לו צריך להקדימו.

מ ר"מ בפסקי ל"ז בתוס' ובברכות ל"ו

(עב) שעת אפייה (עג) [ט]ויש חולקין ואומרים דכל שתחלת העיסה עבה * אפי' ריככה אח"כ במים ועשאה סופגניין (פירוש עיסה שלשוה ועשאוה כמין ספוג) ובשלה במים או טגנה בשמן מברך עליה המוציא (עד) * (ונהגו (ל) (עה) להקל) (עו) * וירא שמים יצא ידי שניהם (עז) ולא יאכל אלא ע"י שיברך על לחם אחר תחלה: הגה וכל זה לא מיירי אלא בדאית ביה (עח) לאחר אפיה (עט) מואר לחם (לשון הטור והפוסקים) אבל אי לית ביה מואר לחם כגון לאקסי"ן שקורין ורומזלין לכ"ע אין מברכין עליהם המוציא

באר היטב

עמ"א: (ל) להקל. פי' שאין מברכין המוציא רק במ"מ ומ"מ נ"ל שאם שבע ממנו הוי ספק דאורייתא וצריך לברך בהמ"ז מספק

ביאור הלכה

כתוב הואיל וימוק וע"פ גירסא זו הדבר כפשטיה דמיירי שנשתהה הרבה וימוק הפת עד שאבדה ע"ז צורתה וכנ"ל בסי"א ואין נ"מ כלל בין יין לבן לאדום ואף דבעל הג"ה שם [הוא בנו של השל"ה ז"ל] מצדד להלכה כגירסת הרמ"א מ"מ קשה מאד להקל בזה למעשה וצ"ע לדינא:[א]

* אפילו ריככה וכו' ובישלה וכו'. כפל הלשונות אינו מדוקדק כ"כ ובפוסקים לא נזכר רק שבשלה במים אחר שעשה מתחלה העיסה עבה עיין בב"י ובלשון רבינו יונה כתוב אם היתה בלילתה עבה ואח"כ ריככה על ידי משקין והכוונה שבשלה במשקין כדמוכח שם אבל שמי הלשונות מיחד לכאורה מיותר ואולי הדרך לעשות כן לרכך מתחלה במים ואח"כ לבשל ולטגן והיותר נכון שמה שכתב ובשלה הוא כמו שבשלה והוא פירוש למה שכתב בתחלה אפילו ריככה ועשה סופגניין דהיינו שעשה אותה בלילה רכה וסופגניין ע"י שבשלה במים:

* ונהגו להקל. עיין במ"ב במש"כ בשם המ"א והגר"א ואח"כ כתבנו אך כ"ז וכו' וטעם לכ"ז אף שהמ"א לא חילק בזה דהנה הפמ"ג וכן הבית מאיר הקשו בתמה על המ"א הלא מעיקר הדין אין בזה פפיקא וכדעת רוב הפוסקים דקיימי בשיטת ר"ש וכדכתוב בב"י אולם לפי מה שחילקנו הדבר נכון לדינא דבנ"בינו שמשון ורמב"ן ורא"ש ויתר הפוסקים העומדים בשיטתו לא נזכר כלל חילוקא דהמוציא מחלה אלא דהם חלקו על עיקר דינו של ר"מ לענין חלה דגם בשהיה מתחלה בלילתו עבה לא סגי לחייביה בחלה היכי דהשב מתחלה לבשלו ולטגנו וכיון דלא נקרא לחם לענין חלה ה"ה לענין המוציא לא נקרא לחם אבל סברא זו דאף היכא דחייב בחלה גם לדידהו כגון בנמלך אפ"ה לענין המוציא לא נקרא לחם לא נזכר בס כלל [ואדרבה כמה אחרונים נוטים לומר דלדעת רבינו שמשון ג"כ אינו חלוק מוציא מחלה וכמו לר"מ עיין בב"י ובקרבן נתנאל ובגבורי יש"ע האריך בזה הרבה] אלא שהמחבר סתם בזה על דעת רבינו יונה [שכתב כן בשיטת ר"ש והרמב"ן] ורבינו יונה שחילקו כן ועכ"פ אין זה ברור לדחות דעת ר"מ ור"י הזקן שכתבו בהדיא שאין לחלק בין חלה להמוציא וכמו שמוזכר ברבינו יונה וכן הוא ג"כ דעת רבינו יהודה וכמו שמובא בתוספותיו על ברכות ובאור זרוע ומידי ספיקא לא נפקא [ואף דהמ"א בעצמו כתב בדעת רבינו שמשון דאפילו היכא דנמלך אין מברך עליה המוציא מ"מ לדינא אין הדבר זה ברור אף לר"ש וכבר דחה דבריו בספר בגדי יש"ע וכנ"ל וכ"ש ליתר הפוסקים שאין סוברין כן וכמו שכתבנו] וע"כ חלקנו בדבר והעתקנו דברי המ"א לענין דינא רק בנמלך: * וירא שמים וכו'. שיברך על לחם אחר תחלה. עיין במ"א שהביא בשם השל"ה שכתב דכיון שבלילתה עבה ואין ממלאין בשום דבר וגם לא מילושין עמו להכי פת פוטרתן [פי' דהוקשה לו האיך יצא ידי דעה ראשונה הא לדידהו לכאורה אין נפטר בברכת המוציא ודומיא דמה שפסק השו"ע בס"ח לענין פת כיסנין דצריך לברך תוך הסעודה במ"מ] והמ"א מיאן בזה והקשה עליו מכעין יבשים דג"כ בלילתה עבה ואפ"ה מברך בתוך הסעודה [והמ"ר מייסד קושיתו דהתם הדרך לאכלו רק לקינוח ולא למזון משא"כ בזה וסברת המ"א דהכא ג"כ לקינוח הוא ולא למזון] ותירץ דהכא מיירי שממולא בשר שהוא ג"כ בא לתבשיל ולמזון ולא לקינוח. והיכא שאין ממולא גרלה שיש לעשות עלה אחרת שכתבו האחרונים שיכוין לאכלו למזון ולא לקינוח ובספר הלבה ברורה תירץ דהיכא שמכוין בהדיא לפטור בברכת המוציא המינים אלו בכל גווני יכול

שער הציון

(סט) וכדמסיים הרמ"א בהג"ה: (ע) אחרונים: (עא) ואף דהדגמ"ר שדי בה נרגא דהא מדאורייתא מקבנרא דיוגאים במעין ג' במקום בהמ"ז ואח"כ שוב אינו אלא מדרבנן י"ל כיון דעכ"פ מחויב לברך מן התורה היכא דיש ספק ממילא מחויב לברך כל הברכות כמיקומם ואע"פ שאינם מדאורייתא ממש כמו אם היה מחויב בודאי דאין לו לפטור עצמו במעין ג' במקום ג' ודומיא מה שכתבו הפוסקים בסימן ס"ז לענין ספק קבא ק"ש דחוזר וקורא עם ברכותיה וכ"ש הכא שנוסף בהמ"ז הוא ממרע"ה ויהושע כדאיתא בברכות מ"ח ע"ש. ובאמת יש ראיה לזה מברכות נ"ז שקפץ ר"ע ומירך מעין ג' אא"ל ר"ג עד מתי אתה מבטים ראשך בין המחלוקת [פי' דר"ג סבר דצריך לברך על שבעת המינים ג' ברכות] א"ל למדתנו רבינו יחיד ורבים הלכה כרבים וקשה מה היה דעתו של ר"ג בשאלתו הלא עכ"פ מחלוקת הוא ובכלל ספק הוא וא"כ יותר טוב לברך ברכה אחת מעין ג' מלברכות בברכות וא"ל דאכל כדי שביעה דמחויב מן התורה לר"ג לברך בהמ"ז וע"כ היה לו לר"ע להתמיד בספקו ולברך ג' ברכות וע"ז השיב לו ר"ע דאין זה בכלל ספק דהלכה כרבים הרי מוכח מכאן דהיכא דיש ספק בכדי שביעה אם לברך ג' ברכות או מעין ג' צריך לברך ג' ברכות אף שמן התורה יוצא במעין ג' במקום ג' אף שמצאתי שם בטוגיא בדברי הרשב"א דלא מיירי שם בכדי שביעה מכח איזה קושיא שהקשה שם אין זה מוכרח דיש לתרץ קושיתו באופן אחר כמו שתירץ שם בעצמו ועוד אפשר דר"ג היה סובר דמן התורה חיוב בהמ"ז בזית וכדעת איזה ראשונים שס"ל כן לדעת ר"מ: (עב) דהלא הוא דברי ר"מ לחוש לשיטת ר"ת: (עג) של"ה וכן הסכים האגן העזר והגר"א וביה מאיר ומגן גבורים ודלא כמ"א: (עד) אה"ע ובית מאיר וח"א וכ"מ מביאור הגר"א הנ"ל:

ליקוטי דברי הרב: א) ובשו"ע הרב סעיף כ"א כתב יין אדום. ב) ובשו"ע הרב סעיף ט"ו בהג"ה מביא מהסידור דבאוכל כדי שביעה ראוי להחמיר ולאכול רק בתוך סעודה של לחם. ג) ובשו"ע הרב סעיף י"ח בהג"ה מביא מהסידור דבעל נפש יחמיר לעצמו שלא לאכול כדי שביעה אם יש עליהם תואר לחם, ובטיגון יש להחמיר בכל ענין.

ולא ג׳ ברכות דלא מיקרי לחם אבל (פ) פשטיד״א (לא) וקרעפלי״ך° (פא) מקרי מזונא לחם (מרדכי פרק כל שעה) ואין לאכלם אלא אם כן מברך על שאר הפת תחלה. (פב) * וכל זה לא מיירי אלא בעיסה שאין בה שמן ודבש וכיונא בו אלא שמטוגן בהן אבל אם נילוש בהן כבר נתבאר דינו אבל פת הבאה בכיסנין: יד ˙חלוט (פירוש כמין פת חולטין אותו ברותחין) (פג) שאח״כ אפאו בתנור (פד) פת גמור (לב) הוא (פה) ומברך עליו המוציא: הגה וכן דבר שבלילתו רכה שאפאו בתנור בלא משקה דינו כפת (פו) ומברך עליו המוציא ושלש ברכות וכן אם אפאו באילפס בלא משקה (תוס׳ והרא״ש והר״ן פרק כל שעה ורמב״ם פ״ו מהל׳ חלה ושאלתות וטור) ומעט משקה שמושחין בו האילפס שלא ישרף העיסה לא מיקרי משקה (הגהות מיימוני פ״ג מהל׳ ברכות) אבל דבר שבלילתו רכה (פז) וטוגנו במשקה לכולי עלמא לאו לחם הוא (תוספות והרא״ש והר״ן ור״י פרק הילד מברכין): טו ˚טרוקנין דהיינו שעושין גומא בכירה ונותנים בה (פח) * קמח (לג) ומים מעורבין בה ונאפה שם מברך עליו בורא מיני מזונות וברכה אחת מעין שלש ואם קבע סעודתו עליו (פט) מברך המוציא ובהמ״ז אבל טריתא דהיינו שלוקחין קמח ומים ומערבים אותם ושופכים על הכירה והוא מתפשט ונאפה אין עליו תורת לחם

באר היטב

כמ״ש סי׳ קפ״ד ס״ד מ״א: (לא) וקרעפלי״ך. פי׳ שממולאין בבשר דאילו ממולאים במיני פירות הוי כיסנין כמ״ש ס״ז אפילו נאפה בתנור מ״א. וט״ז כתב דלעולם הוי כיסנין אפילו ממולאין בבשר ועמ״ש בנקק״ד: (לב) הוא. ונכלל זה אינ״ר זאטיי זעמל°°:(לג) ומים.

משנה ברורה

דהתם היה תחלה פת גמור: (פ) פשטיד״א וקרעפלי״ך וכו׳. פי׳ שממולאין בבשר וכמ״ש סוף סימן זה בהג״ה דאלו ממולאים במיני פירות הוי פת הבאה בכיסנין וכמ״ש בסעיף ז׳ ומברכין לכתחלה בורא מיני מזונות בדלא קבע סעודה עלייהו ואפילו בדנאפה בתנור. וכ״ז הוא לדעת הרמ״א אבל הט״ז חולק וס״ל דגם פת הממולא בבשר ודגים וכה״ג הוי ג״כ בכלל פת הבאה בכיסנין ואה״נ בדלא קבע לכו״ע מברך עלייהו במ״מ ולאחריו מעין ג׳ וכסוף הסימן יתבאר להלכה בזה: (פא) מקרי תואר לחם ואין וכו׳. ר״ל (עה) כי״ש הרוקח לגאת דעת היש חולקים הנ״ל [והיינו בתבשיל במיס לו נוטגן בשמן]: (פב) וכ״ז וכו׳. פי׳ (עו) היש חולקים הנ״ל דס״ל דהוי לחם גמור ומברך עליה המוציא ואפילו בדלא קבע סעודה מיירי דוקא בעיסה שלא נילושה מתחלתה בשמן ודבש ולכן ס״ל דכיון דהוי מתחלתה עיסה גמורה כשאר לחם לא נפקע שמה לענין חיוב המוציא אף דנטוגנה אח״כ בשמן ונעשה כפת כיסנין אבל כשנלושה מתחלה בדבש וכה״ג קודם הטיגון א״כ לא היה עליה שם עיסה גמורה מעולם ולכן אף להיש חולקים אינו כלחם גמור לברך עליה המוציא בדלא קבע סעודה עלייהו דהרי היא פת כיסנין ואם קבע סעודה עלייהו (עז) לדעה קמייתא אינו מברך אלא במ״מ דהטיגון הפקיע מתורת לחם לגמרי ולית חולקים *מברך המוציא וברכת המזון כדין פת כיסנין: יד (פג) שאח״כ אפאו בתנור. וה״ה אם אפאו באילפס [גמרא] בלי משקה: (פד) פת גמור הוא. דלא תימא כיון דחלוטה מעיקרא לאו בכלל לחם הוא קמ״ל: (פה) ומברך עליו המוציא. ואפילו היתה בלילתו רכה שחלטה ברותחין ואח״כ אפאה בתנור מברך המוציא [מ״א בשם הטור] עוד הביא המ״א דאפילו טוגנו בשמן ואפאו אח״כ מברך המוציא ומוכח שם מדבריו דס״ל דאפילו בדלא קבע עלייהו מברך המוציא אבל הט״ז ועוד הרבה אחרונים הסכימו עמו דטיגון בדבש או בשמן וכה״ג משוה אותו לפת הבאה בכיסנין כמו אם נילוש באלו המיניס ובדלא קבע סעודה מברך במ״מ ועל המחיה אבל דע דאינו נקרא פת כיסנין אלא בשטגנו בכ״כ שמן עד שהיו הם העיקר בהטעם לגבי הקמח וכמו דכתב הרמ״א בכללא דפת כיסנין בס״ז ע״ש במ״ב: (פו) ומברך עליו המוציא. אפילו בדלא קבע עלייהו ועיין במ״א לעיל בס״ח דדוקא אם לא היו דקין ביותר דאז״ה הוי בכלל פת כיסנין ועיין במה שכתבנו שם: (פז) וטגנו במשקה. ר״ל שלא אפאו ע״ג תנור אלא באילפס עם משקה ולהכי לכו״ע היינו אפילו לדעת הט״ז אבל אם נילוש בשמן ועשה פת הבאה בכיסנין כמו אם היה נילוש בדבש ולהכי מברך המוציא ועיין בה״ל: (פט) מברך המוציא וכו׳. דאע״ג שבתחלתה היתה רכה מ״מ כיון שאופין אותו בגומא ומתקבץ העיסה

מתרגם: °עיסה ממולא בגבינה או בבשר °°מאכל מסולא

שער הציון

(עה) הגר״א: (עו) ר״ל דהרמ״א לא קאמר כ״ז רק לי״ש הרוקח לגאת דעת היש חולקים משא״כ לדעה הראשונה המשול והטיגון מבטלו מתורת לחם לגמרי ואפילו קבע אינו מברך המוציא: (עז) מ״א:

ביאור הלכה

יכול לפטור אותן: * וכ״ז וכו׳. ע׳ במ״ב והשמטתי דעת הט״ז דס״ל דאפילו להיש חולקין מטוגן הוא בכלל פת הבאה בכיסנין ואינו מברך המוציא בדלא קבע דהרבה אחרונים חולקין עליו [עיין בחמד משה ובנהר שלום ובמאמר מרדכי ובאבן העזר] והוכיחו לדשיטת היש חולקין מברך המוציא אפילו בדלא קבע. והנה זהו רק לדעת היש חולקין גופייהו אבל לדינא הסכימו כמה אחרונים להט״ז [עיין באבן העזר ובבית מאיר והגר״ז] דע״י טיגון שמטגנה לבסוף בשמן ועשה פת הבאה בכיסנין כמו אם היה נילוש בשמן ובעיגונו בדלא קבע עלייהו מברך לכו״ע במ״מ ועל המחיה ובדקבע תליא בשתי אלו הדעות דלדעה ראשונה במ״מ ועל המחיה דהטיגון בטלו מתורת פת כיסנין ולדעת היש חולקים המוציא ובהמ״ז. וע״מ מדברי הט״ז זה גם בעלמא ואף לדעה ראשונה כגון שלא נלילה עבה ואח״כ טגנו בשמן ואפאו אח״כ בתנור דיש עליה שם פת הבאה בכיסנין ואינו מברך המוציא ובהמ״ז רק בדקבע עלייהו. ולענ״ד נראה ברור לדעה ראשונה אף הרמ״א מודה דהטיגון שמטגנה בדבש חשיב כמו נילוש בדבש וע״מ למה שכתבנו היכא דאפאה לבסוף דשם פת כיסנין עליה אלא לדעת היש חולקים דס״ל דאזלינן בתר מעיקרא לא מוכל לחשוב לפת כיסנין לברך עליה במ״מ בדלא קבע אחרי דמתחלה היה בלילה עבה ונילוש בלי שמן לא נפקע ממנה שם לחם ע״י הטיגון שלבסוף (וזה מוסר קושית הט״ז שהקשה על הרמ״א דהא בתר אפיה אזלינן שהוא רק לדעה ראשונה אבל לא להיש חולקים וגם מה שהקשה מפת המתבלבן כבר דמו כל האחרונים דהתם לית ביה תואר לחם): * קמח ומים מעורבין בה. עיין במ״א והעתקנוהו במ״ב. ודע דלפי המבואר טעם דין זה ברמב״ם לכאורה^א אין לנו מוכרחין לחילוקו של המ״א ואפילו אינה רכה ביותר אעפ״כ כל שלא קבע אין מברך עליה המוציא דז״ל הרמב״ם בפ״ג עיסה שנאפה בקרקע כמו שהערביים שוכני המדבריות עושין [הוא פירוש על כודא דחרעא הנאמר בתלמוד והשו״ע נמשך אחר לשון הרא״ש והטור והוא הוא] הואיל ואין עליה צורת פת מברך עליה במ״מ ואם קבע וכו׳ הרי דעיקר הטעם בתנור מ״א. וט״ז כתב דלעולם הוי כיסנין אפילו ממולאין בבשר ע״ש ועמ״ש בנקק״ד: (לב) הוא. ונכלל זה אינ״ר זאטיי זעמל°°:(לג) ומים.

י׳ כ״ מסוגיא דיומא מ׳ כ ברכות ל״ז

ל שם בגמרא
מ לגול ושטלי
הלקט בשם רבי
יעקיה

כלל ואין מברכים עליו אלא בורא מיני מזונות וברכה אחת מעין שלש (צ) ואפילו קבע סעודתו (לד) עליו: **טז** לנהמא דהנדקא (צא) והוא (לה) לחם שאופין בשפוד ומושחין אותו בשמן או במי ביצים וכן לחם העשוי לכותח שאין אופין אותו בתנור אלא בחמה (צב) מברך עליו בורא מיני מזונות: **יז** * פשטיד"א (צג) הנאפה[א] בתנור בבשר או בדגים או (לו) [ז] בגבינה (צד) מברך עליו המוציא ובה"מ: הגה ודוקא שאפאו בתנור בלא משקה אבל אם אפאו במחבת במשקה (צה) אין לברך עליו ואין לאכלו רק תוך הסעודה כמו שנתבאר (דעת עצמו):

שערי תשובה

בפת פרור. ורבא שמים לא יאכל מי אם בתוך הסעודה עי"ש: *[ז] בגבינה. עבה"ע ועיין במג"א שמחלק בין מילוש במי ביצים לשאר משקים ועיין באה"ע ובדגול מרבבה ומעשה ניסים ובשו"ת בית אפרים סימן הנ"ל באורך בענין זה וכבר כתבתי מסקנת הדברים בס"ק כ"ד ובמח"ב המא דברי התוספות:

באר היטב

ובגילתן רבה מאד כמ"ש ס"ח: (לד) עליו. מ"א חולק ופסק דמהני קביעות בטריקא כמו בטרוקנין ומ"מ אותן שאופין בדפוס ברזל אעפ"י שהן מכוסין בדפוס שקורין וואלפלטקי"ם מ"מ כיון שהן רקיקין דקין מאד אחר האפיה אפילו קבע עלייהו לא הוי קביעות ומברך במ"מ עמ"א: (לה) לחם. כלומר בלא דלחם שאופין בשפוד לחם גמור הוא מ"א: (לו) בגבינה. ע"ל ס"ק ל"א מש"ב. וט"ז כתב דלעולם הוי כיסנין בין מילוש בשר בין במילוי פירות והש"ע איירי כאן בקבע סעודתו וקמ"ל דהו"א דפשטיד"א זו אפילו קבע סעודתו לא יברך המוציא מכח דעיקר בשר קמ"ל דלא ע"ש ומ"א מחלק בין מילוי בשר למילוי פירות ובשמים דמילוי פירות ובשמים הוי קינוח והוי כיסנין ע"ש. ודע דפת של כיסנין דמברך עליה במ"מ הוא אפילו אם אפאו בתנור. כללי סי' זה. א' עיסה שמילושה במי פירות ונאפית אח"כ בשעוה ז'. ב' אם נטגנה במי פירות או במים בשעוה י"ג. ג' ואם ממולא בפירות בשעוה ז'. ד' ואם ממולא בבשר ודגים בשעוה ט"ז[ב]. וכל זה בגלילתו עבה.

ביאור הלכה

משום דאין עליה צורת פת והנה בלבוש כתב הטעם משום שאין זה דרך ליפה ולא דרך אפייה לחם [פי' משום שאין דרך לבוש ולאפות בכובא דארעא] ולפ"ז ג"כ אין אנו צריכין לחילוקו של המ"א וי"ע לדינא:

* פשטיד"א הנאפת וכו'. עיין במ"ב דאפילו בלא קבע ס"ל להמחבר דמברך עליו המוציא ובאמת כן מוכח בריא"ז וז"ל אם וכן פת הבא בכיסנין והוא העשוי בדבש או במיני תבלין שאוכלין אותו בעין מיני מתיקה לקינוח סעודה אם קובע וכו' ואם אינו קובע וכו' ומורי זקני הרב מאר שהמולייתות הנאפות בתנור שהן מלאות בשר או דגים או גבינה או מיני ירקות מברך עליהן המוציא וכן נראה בעיני עיקר שהן עשויין פת ולפתן כאחד ולקביעת סעודה הם עשויין עכ"ל אם בפסקי הלכות למסכת ברכות ומובא ג"כ בשה"ג ורמז לזה המ"א ודלא כהט"ז בהבנת דין זה שם"ל דהכוונה דוקא בדקבע והנה ראיתי שהרבה אחרונים מסכימים לדינא לדברי הט"ז שממולא בבשר ודגים דינו כמו ממולא בפירות שאינו מברך עליהם המוציא ובהמ"ז אלא בדקבע ומביאים ראיה לדבריהם מספר התניא שכתב כן בהדיא והנה באמת כל עניין היטב במקור הדברים יראה דאף המחבר מודה לדברי הט"ז דמילוי בשר הוי כמו מילוי פירות ורק דהמחבר מיירי בשהיה עשוי כעין פתם לחם שעשוי לשבוע וע"כ לא הוי בכלל פת כיסנין שעשוי רק לקינוח ולמתיקה בעלמא [וכמו שכתבו הפוסקים דפת כיסנין הוא העשוי רק לקינוח סעודה בעלמא] וכמו שמוזה לשון הריא"ז שכתב שהן עשויין פת ולפתן כאחד ולקביעת סעודה הם עשויין וכ"ל דחשיב הבשר והדגים שממולא בתוכו כמו שאוכל לחם עם בשר ודגים הואיל שלחם זה עשוי לקביעת סעודה ולא לקינוח אבל אם עשויים רקיקים קטנים ומעורב בהן פתיתין של בשר ויכר שאין עשויין רק לקינוח אחר הסעודה דינו ממש כפת שמעורב בפירות ובשאר מיני מתיקה דאינו מברך עליהם המוציא ובהמ"ז בדלא קבע וקרוב בעיני דבהכי מיירי התניא דפסק דהוי כפת כיסנין וכן מוכח מתמד משה לדינא כמו שכתבנו וכן מוכח בדרך החיים וע"פ הדברים האלה כתבתי דברי שבמ"ב:

משנה ברורה

העיסה יחדו נעשה כמו פת [רא"ש]: (צ) ואפילו קבע וכו'. המ"א (עמ) מלבד דבקבע מברך עליו המוציא [וכן הוא דעת הב"ח לדעת הטור] וכתב בא"ר דמתמת זה אין לאכלו אלא תוך הסעודה ובמגן גבורים מכריע לדינא כהשו"ע ע"ש: **טז** (צא) והוא לחם. כלומר (עט) בלא לחם שאפאו בשפוד (פ) לחם גמור הוא: (צב) מברך עליו במ"מ. היינו (פא) אפילו בדקבע עליהו. ועיין בטור דאם עשאה ערוכה ונאה כעין גלוסקא מברך עליה המוציא והשו"ע השמיט ועיין במ"א וא"ר ומאור הגר"א מש"כ בזה ובע"פ לאכול מזה כדי שביעה בודאי יש ליזהר אלא לאכול כ"א בתוך הסעודה: יז (צג) הנאפת בתנור. וה"ה הנאפה באילפס בלא משקה: (צד) מברך עליו המוציא[א] היינו אפילו בדלא קבע עלייהו ולא דמי לפת הנאפה בכיסנין (דפירושו פת הממולא בפירות ובתבלין המבואר בס"ז) דלא מברך עליהו המוציא בדלא קבע סעודה עלייהו דשאני התם דאין עשויין אלא לקינוח סעודה ולמתיקה משא"כ פשטיד"א שממולא בבשר דרך לאכלם לרעבון וכדי לשבוע והוי כמו שאר פת ובשר בשאוכל כאחד ונראה פשוט דאם עשויין רקיקין קטנים ומעורב בהם פתיתין של בשר ויכר שאין עשויים כ"א לקינוח אחר הסעודה דינו ממש כפת שמעורב בפירות ובשאר מיני מתיקה דאינו מברך עליהו בהמ"ז בדלא קבע עלייהו. ודע דפת שנאפה במי ביצים דהיינו מה שקורין קיכלי"ך (פב) מסתפק במ"א אם הוא בכלל פת כיסנין ודה"ח והגר"ז החליטו (פג) דהוא בכלל פת כיסנין וכן במגן גבורים [אח"כ מצאתי שכ"כ ג"כ בהגהת הגר"א] ומ"מ כתב במגן גבורים די"ש לא יאכל כ"א בשכל הליפה הוא על מי ביצים[ב] ולא נתערב בו מים כלל ונראה דאם הוא (פד) דק ובשם אין להחמיר אפילו נתערב בו מים: (צה) אין לברך עליו וכו'. היינו אפילו קבע סעודה עלייהו דדבר זה תלוי בפלוגתא הנ"ל בסי"ג דלדעה ראשונה כיון שנתבשל במשקה יצא מתורת לחם לגמרי ובכל ענין מברך עליו רק במ"מ ולדעה שניה כיון דילוש בלילה עבה והיה עליו שם עיסה גמורה אז לא נפקע ממנה ע"י הבישול והטיגון ומברך עליו המוציא (פה) בכל ענין וע"כ אין כדאי

שער הציון

(עח) עיין בהר שלום ובנגדי יעב שדחו דאיותיו: (עט) מ"א: (פ) ואפילו בדלא קבע עלייהו: (פא) דהא זהו מאור על טריתא הנאמר בגמרא ושם דעת המחבר דפטור אפילו בדקבע עלייהו: (פב) עיין באבן העוזר ובדגמ"ר וכן בחמד משה שכולם דחו דאית המ"א מהתוספות ועיין בנגדי יעב שגם הוא דחה דאית המ"א והמ"א מהר"ן [בבילה פ"ב] מפורש דכונת התוספות שהיה רק מלמעלה טוח על פניו במי ביצים אבל עיקר ליבתו אימא דהיה ממים עי"ש: (פג) ולפ"ז אפילו היה רק הרוח מי ביצים ג"כ מהני כמו פת שילוש על רוב דבש ומיעוט מים וכנ"ל בס"ז ובמ"ב בשם האחרונים: (פד) וכהחיא דס"ז לענין בעכין[ב] יבשים ע"ש: (פה) היינו אפילו בלא קבע וכמ"ש למעלה בסי"ג במ"ב:

הגהות ותיקונים: א) הנאפת: ב) י"ז: ג) כעבים:

*[לו]

ליקוטי דברי הרב א) ובשו"ע הרב סעיף י' כתב: אבל אם המילוי וכו' כגון בשר ודגים וגבינה וכו' אין מילוי זה מוציא את הפת הממולאות בו מתורת לחם גמור וכו' ויש אומרים שאין חילוק בין מילוי פירות למילוי בשר וגבינה וכיו"ב ולעולם מברך במ"מ אא"כ אוכל שיעור שרוב בני אדם קובעים עליו. והעיקר כסברא הראשוונה ויר"ש לא יאכל מהם פחות משיעור קביעת סעודה אלא בתוך הסעודה למזון ולשובע.
ב) ובשו"ע הרב סעיף י"א כתב דאפילו בנתערב בו מעט מים נחשב כפת הבאה בכסנין

הלכות דברים הנוהגים בסעודה סימן קסט

קסט דין שמש הסעודה. ובו ג׳ סעיפים:

א * [א]כל דבר שמביאין לפני האדם (א) שיש לו ריח והאדם תאב לו (ב) * צריך ליתן ממנו (ג) * לשמש (ג) מיד ומדת חסידות הוא ליתן לו * מיד (ד) מכל מין (ג) ומין (ה) [ב]ולא יתן לו כל זמן שהכוס (ו) בידו או (ז) ביד בע״ה (ודוקא לשמש אבל לאחר שנסעודה מותר (ח) ליתן (ג) כי האי גונא) (הר״י ס״פ אלו דברים) [ג]ואסור (ט) ליתן לו פרוסת פת אא״כ יודע בו שנטל ידיו: **ב** (י) [ד]לא יתן לאכול אלא * למי שיודע בו שיברך. ויש מקילין אם נותן לעני (יא) בתורת (ד) צדקה (הר״י ס״פ

א כתוטת ס״ג ב תולין ק״ז ג שם ד רמ״י יומה בפס״מ דברכות בשם י״ג

באר היטב

ה׳ בגילתו רכה בסעיף ח׳ ובסעיף י״ד וסט״ו. ו׳ לחם גמור שברא ובשלו אח״כ בסעיף י׳. כן הוא להמחבר מ״ג דמחלק בין מילוי בשר למילוי פירות אבל להמחבר ט״ז אין חילוק בין מילוי בשר או שאר דברים ולעולם הוי כיסנין ואיירי בסעיף ז׳ בין במילוי בשר בין בשאר דברים וסעיף ט״ז אייר בדקבע עלייהו ודו״ק ועיין בבני חיים ובפרח שושן כלל ג׳ סימן ה׳ וסימן ג׳ ובד אהרן:

(ג) מיד. פי׳ דבר מועט: (ב) ומין. ואם התנה עמו בשעת שכירות שיתן לו מזונות כשאר בני הבית ג״כ ליתן לו מכל מין ומין רק ממין שיש לו ריח ומה״ט אין אנו נוהגים ליתן לשמש

משנה ברורה

לי״ש לנרך עליו ולאכול כ״ג תוך הסעודה וכדלעיל בסי״ג:

א (א) שיש לו ריח. או (ג) קיוהא דהיינו טעם חמוץ [גמרא]:

(ב) צריך ליתן וכו׳. דדבר שיש לו ריח מזיק לאדם כשאוכלין בפניו והוא תאב לו ואין נותנין לו מיד אבל דבר שאין לו ריח יכול לאכול תחלה ואח״כ יתן לשמש כדלקמן בסימן ק״ע ס״ג: (ג) לשמש מיד. ובדבר מועט (ב) סגי דבזה נמי מתישבא דעתו. וכתבו האחרונים דאפילו אם התנה עם משרתו בשעת שכירותו לפטור עצמו מזה (ג) לא מהני התנאי. ודוקא בשמש שעומד ומשמש ואינו אוכל עמהם ביחד (ד) אבל אם גם הוא מסב על השלחן עמהם לא צריך לאקדומי. איתא בגמרא דמי שהריח ריח מאכל והוא מתאוה לו אם אינו יכול להשיגו כל רוק שיבוא לתוך פיו מחמת תאות האוכל לא יבלע דיוכל לבוא לידי סכנה עי״ז אלא ישליך הרוק מפיו: (ד) מכל מין ומין. היינו (ה) אפילו בדבר לית ביה ריחא וקיוהא דעכ״פ גם בזה מצטער הוא כשרואה שארי אנשים אוכלין והוא אינו אוכל: (ה) ולא יתן לו. קאי (ו) אאחד מן המסובין: (ו) בידו. ביד (ז) השמש דשמא תמוך שהוא טרוד בלקיחת הפרוסה יפפך הכוס שמביא לשלחן. וי״מ דאף כשהכוס ביד אורח לא יתן באותה שעה לשמש דשמא ירגיש האורח בנעשה״ב שמביט עליו בעין רעה (משום דשמא יחסר לאורחים) ומרתח ויפפך הכוס מידו: (ז) ביד בעה״ב. כנ״ל דשמא יקפיד בעה״ב ומתוך כעסו יפפך הכוס מידו ויהיה קלקלה בסעודה. יש אומרים (ח) דאף בעה״ב בעצמו לא יתן לשמש כשהכוס ביד השמש ג״כ מטעם הנ״ל דמתוך שהוא טרוד בלקיחת הפרוסה יפפך הכוס מידו ויהיה קלקלה וגנאי להמסובין בסעודה: (ח) ליתן בכה״ג. פי׳ דשאר בני הסעודה יכולין לתת זה לזה כשהכוס ביד בעה״ב (ט) שמאחר שהוא זימן אותם אינו מקפיד במה שהם נותנים זה לזה ולא חיישינן לקלקלה (תר״י) ומוכח מזה (י) דלאחר שלא זימן אסור ליתן (אחרונים): (ט) ליתן לו וכו׳. פי׳ (יא) להשמש דחיישינן שמא מתוך טרדתו יפכה מליטול ידיו אבל באחר לא חיישינן לזה אא״כ רואהו שרוצה לאכול בלי נטילה (יב) ויש מחמירין בזה אך כשהוא נותן בתורת צדקה בודאי יש להקל [1] כדלקמיה בס״ב בהג״ה: **ב** (י) לא יתן לאכול וכו׳. נלמד מסעיף הקודם אך לפי סברא קמייתא דדוקא להשמש משום טרדא ג״כ אין מקור לדין זה אם לא שיודע בו שלא יברך שבזה כו״ע מודו דאין נותנין לו: (יא) בתורת צדקה. דלא מפקעינן מצות צדקה בשביל חשש שמא לא יברך ואע״ג דגבי שמש בסעיף הקודם חיישינן התם הנתינה לאו

מכל מין ומין וגם אנו מניחים לעבדים להולך כלינו אחרינו לבית המרחץ ולנעול מנעליו דהוי כאלו התנה בכך שלה״ה. וכתב המ״א וג״ל דבענין המאכל לא מהני תנאי כיון שהטעם משום לערה. ודוקא בשמש שעומד ומשמש בסעודה כמ״ש רש״י אבל אם הוא מיסב בשלחן ליש לן בה ע״כ ע״ש. [ובסימן ק״ע ס״ק ח׳ כתב אפילו אינו משמש בסעודה רק מבשל האוכל אפילו אין מזונותיו עליו]: (ג) בכה״ג. דאין בעה״ב מקפיד אם אורח א׳ נותן לחבירו מאחר שזימן כולם ולאחר שלא זימן אסור ליתן מ״א: (ד) לדקה. ואם יודע בודאי שלא יטול ידיו ושלא יברך אסור. והב״ח כתב דוקא בנט״י אסור דחיכף בשעה שנותן לידו כדי לאכול עובר

ביאור הלכה

* כל דבר וכו׳. היינו אפילו הביאו לו כמה מיני שיש בו ריחא וקיוהא צריך ליתן לו מכל דבר [כן משמע בגמרא ע״ש]:

* צריך ליתן ממנו וכו׳. ומסתברא דכשיש לו משרת שהשכירו לשנה ואמר לו בתחלה שאימת שתביא לי דבר שיש בו קיוהא וריחא אני מרשה לך שתטעום מתחלה דסגי בזה: * לשמש. ואפילו אינו משמש בסעודה רק מבשל המאכל ואפילו אין מזונותיו עליו [מ״א לקמן בסימן ק״ע סק״מ] וכש״ס משמע עוד ביותר דאפילו באדם דעלמא שאינו משמשו אם אירע שעומד שם בשעה שמביאין לו דבר ריחא וקיוהא צריך ליתן לו מעט לטעום כדי שלא יבוא לידי סכנה והש״ס במימרא דר״ה שם וכן השו״ע דנקטו דיש בשמש אפשר משום דאורחא דמלתא נקטי שהשמש בודאי עומד שם בשעה שמביאו משא״כ באדם אחר אינו דרך שיושב בשעה שאוכלין. ואפשר דמטעם זה המנהג בכל ישראל כשאדם נכנס לבית חבירו בשעה שאוכלין קורין לו לאכול: * מיד. עיין במ״ב ועוטה הדבר דכל דין זה הוא במקומות שאין המשרת אוכל מאותן מיני מזונות שנותן לבעה״ב לפיכך נפשו מתאוה לזה משא״כ במקומות שהמנהג שגם המשרת אוכל מאותן האכילות שמביא לבעה״ב אע״פ שעדיין לא אכל מזה אינו חייב לאקדומי׳ ודמי למה שפסק הש״א במסב עמו על השלחן דלית לן בה ואפשר דמטעם זה אין נוהגין העולם ליזהר בזה:

* למי שיודע בו שיברך. ומסתברא דבמוחזק לכשר סגי:

שער הציון

(א) רש״י שם שכותת הגמרא או קיוהא וכ״כ בלבוש: (ב) מ״א וא״ר ומנגן גבורים בלא כפמ״ג: (ג) ולפ״ז גם בימינו אפילו אם נימא דהוי כהתנה כיון שכל מזונותיה עליו כשאר ב״ב ג״כ לא מהני [אם לא שהמנהג הוא שיושבת עמו על השלחן וכדלקמיה] וצריך ליזהר בזה: (ד) אחרונים: (ה) אחרונים וכן משמע מפתימת לשון הרמב״ם פ״ז מהלכות ברכות וכן מבואר בקיצור פסקי הרא״ש בפרק אע״פ: (ו) רש״י: (ז) מ״א וש״ל: (ח) עיין בלבוש שרד ופמ״ג: (ט) כשהכוס ביד האורח אפשר דלא שייך באורח טעמא דטורד בפרוסה כמו בשמש ועיין בפמ״ג ובמאמר מרדכי בזה: (י) היינו אפילו כשאין הכוס בידו אין ליתן לו פרוסה דאין אורח מכניס אורח [פמ״ג]: (יא) מ״א ממשמעות רש״י בגאלפסי פרק א״ד וכן סתם הא״ח להקל בזה והרמב״ם לא הזכיר כלל דינא דרב לענין שמש רק העתיק לשון הברייתא דמשמע משם דוקא כשיודע שלא נטל ידיו ע״ש בפ״ו מה״ב דין י״ט: (יב) תר״י:

הארות והערות: 1) עיין לעיל במ״ב סימן קס״ג ס״ק י״א:

אלו דבריס): ג [ה]השמש מברך בורא פרי הגפן על (כל) כוס וכוס שיתנו לו לפי (יב) שהוא (ה) כנמלך וברכה אחרונה אינו מברך אלא לבסוף ואינו צריך לברך על כל פרוסה ופרוסה אם יש (יג) אדם חשוב בסעודה שיודע שיתנו לו כל צרכו מפת ואם אין אדם חשוב בסעודה צריך לברך על כל פרוסה ופרוסה כמו על היין: הגה (יד) שנים שהיו אוכלין מתוך השמש אוכל עמהם אלא נטילת רשות כדי שילטרפו לזמון [וע"ל סי' ק"ע סכ"א]:

ה טולין ק"ז
א תענית ה' ב ירושלמי פרק ו' דברכות ג יומא ל' *)(נלע"ד דכאן מיירי ביושב לבדו בסעודה וכן משמע ל' הגהות אשירי וא"כ לא שייך לומר שיטול משום תשדא)

קע דברי מוסר שינהג אדם בסעודה. ובו כ"ב סעיפים:

א (א) [א]אין משיחין (א) [א] בסעודה (ב) שמא יקדים קנה לושט [ב]ואפי' מי שנתעטש (פי' שטארנודאר"י נלע"ז) בסעודה אסור לומר לו אסותא [ג]היו מסובין בסעודה ויצא אחד[ד] להטיל מים (ג) נוטל ידו אחת (ד) [ג] (ד) ששפשף בה ואינו נוטל אלא בפני כולם שלא יחשדוהו שלא נטל[ה]: הגה *) ואם לא שפשף (ה) אינו נוטל כלל * אם לא נגע במקום טנופת אבל אם עשה צרכיו (ו) ודאי צריך נטילה (הגהות אשירי פ"ב

שערי תשובה

[א] בסעודה. וכתב בא"ר בשם הפרישה דהאידנא שאין מושמין זה לפי שאין המשמש רק ממתת שהיה דרכם לאכול בהסיבה עיין שם וכתב בר"י דלפי"ז נגיל פשט שהאכילה בהסיבה יש ליהבר מה ע"ש. וי"ע על מירוץ הדרישה מה דמשמע בש"ס דבהסיבת שמאל אין משמש זה כלל עיין שם וא"כ הרי הסיבה שלהם של שמאל היה וי"ל דאף אם מיסב בשמאל יש משמש כשמדבר משום שהקול יוצא דרך הקנה ונפתח השיפוי כובע על ידי הדבור ועל כן י"ל כדאמרינן בעלמא והאידנא דדשו בה רגים כו' עיין שבת דף קכ"ט ולפי"ז אין לחלק בין גילי פסחים לשאר השנה לענין זה ט"ז: [ב] שפשף. עבה"ט ובמור וקציעה הפליג ע"ז שהוא היפך הש"ס ובמח"ב כתב שבמח"כ בחנם העתיר דברים שדברי הפו"ע מיוסדים על אדני פז והביא דברי התוספות ישנים ביומא ודברי הריטב"א

ביאור הלכה

* אם לא נגע במקום הטינופת. נלטש איתא אם יודע שלא נגע וכו' רשעתו אבל אם מתוך אונסו שאינו יכול לברך לא נפקע מצות צדקה בשביל זה [פמ"ג]: ג (יב) שהוא כנמלך. שאינו יודע אם יתנו לו עוד (יג) אך אם היה דעתו בשעת ברכה ראשונה על כל מה שיביאו לו א"ל לברך: (יג) אדם חשוב וכו'. דמסתמא האדם חשוב יזהיר שיתנו לו כל צרכו מפת ואינו נמלך מזה ומדנקט המחבר פת משמע דדוקא בפת יזהיר הת"ח את המסובין שיתנו לו (יד) וה"ה כל דבר דאית ביה ריח וקיוהא דמבואר לעיל דצריך ליתן לו אבל בשאר דבר שהוא רק מדת חסידות צריך לברך על כל מה שיתנו לו בכל פעם ופעם דשמא הת"ח לא יזהיר על דבר שהוא מדת חסידות [ט"ז] ועיין במגן גבוריס שמפקפק בדבריו: (יד) שנים שהיו אוכלין וכו'. ר"ל מידי דמחייב בזימון (טו) ומסתברא דאין לו רשות רק לאכול מעט כדי שיתחייב בזימון וילטרף עמהם:

באר היטב

משום לפני עור וגו' אבל בברכה בשעה שנתנו אינו עובר ואם אח"כ לא יברך מה עליו לעשות: (ה) כנמלך. ואם היה דעתו בשעת ברכה ראשונה[ו] עם כל מה שיתנו לו א"ל לברך עיין סימן קע"ט. [אבל הט"ז בסימן קע"ט כתב דלא מהני דעתו כיון שאין לו בירור שיתנו לו עוד וצ"ע לדינא]:

א (א) אין משיחין בסעודה. אפילו (א) בד"ת ודוקא בשעת אכילה גופא ומשום סכנה וכדלקמיה (ב) אבל בין תבשיל לתבשיל מותר (ג) ומצוה על כל אדם ללמוד תורה על שלחנו שכל שלחן שלא אמרו עליו ד"ת כאלו אכלו מזבחי מתים וכתב בשל"ה דילמוד משנה או הלכה או אגדה או ספרי מוסר ואינו יוצא במה שמברך בהמ"ז (ד) ועכ"פ יאמר איזה מזמור וטוב לומר אחר ברכת המוציא מזמור ה' רועי לא אחסר דהוא ד"ת ותפלה על מזונותיו: (ב) שמא יקדים וכו'. שכשיוצא הקול נפתח אותו כובע שע"פ הקנה ונכנס בו המאכל ומסתכן [רש"י]: (ג) נוטל ידו אחת. וצריך לברך ענט"י (ה) אם רוצה לאכול [מ"א] ועיין מה שכתבנו לעיל בסוף סימן קס"ד במ"ב בזה: (ד) ששפשף בה. ואם שפשף בשתי ידיו צריך ליטול שניהם ואיתא בגמרא דמצוה לשפשף הילולות של מי רגלים אם נגזו על רגליו (ו) שלא ירגיש בכרות שפכה וכנ"ל בסימן ג'[ה]: (ה) אינו נוטל כלל. בין לאכילה (ז) בין לשתיה: (ו) ודאי צריך נטילה. ולענין ברכת ענט"י יש מהאחרונים שכתבו שלא לברך גם בזה ולעיל בסימן קס"ד[ה] הכרענו כדעת הת"א דבזה צריך

משנה ברורה

לאו בתורת צדקה הוא שנותן לו בעבור שמשנו [ל"מ] אך אם יודע בודאי שלא יברך אסור ליתן לו אף בתורת צדקה ודוקא אם מתוך

שער הציון

(יג) מ"א ושאר הרבה אחרונים שהזכרתים בסימן ק"ל ס"ה בשעה"ל ולא כט"ז בסימן קע"ט: (יד) מפשטות לשנא דט"ז משמע דאפילו בדבר אית ביה קיוהא מ"מ אינו הכרח שאדם דעלמא יקיים זה ולכן נמלך ומפמ"ג משמע בדבריו היפך זה ואינו מוכרח לדינא. גם מה דמשמע מט"ז דבפת באדם חשוב מדינא צריך ליתן לו כ"ל מפת ולכך אינו נמלך ג"ז אינו מבואר כ"כ דהא מדינא השמש אינו אוכל עמהם ביחד כמו לאיתא בגרמב"ם וא"כ הוא רק מדה טובה בעלמא שבפת נותנין לו כל צרכו ותלינן דמסתמא אדם חשוב יתנהג כן ואיתא דה"ה בכל דבר שהוא מדת חסידות: (טו) פשוט ועיין בא"ח בפרק כל הבשר שכתב דמחמת זה אינו מברך ג"כ על כל פרוסה ופרוסה אפילו אלא אדם חשוב ולא אבין מנלן זה דמה שייכות כל פרוסה ופרוסה לזירוף זימון ואפשר שטיגרא דליטייה דרמ"א שהעתיק דין זה לכאן גרס לו לומר כן אבל באמת הוא ענין בפ"ע ואיידי דאיירי כאן בסימן זה בענייני שמש מה שצריך ליתן לו רק מלד המדה למדנו שפעמים שנוטל איזה דבר מעצמו בלי רשות וכן מורה להמעיין בד"מ שהוא ענין בפ"ע: (א) מ"א וא"ר מגמרא: (ב) מסקנת א"ר: (ג) מ"א וש"א: (ד) מ"א: (ה) דאם רוצה רק לשתות א"ל ברכה כיון דעיקר הנטילה הוא רק משום חשש בעלמא שמא יאכל וכדלקמיה [מ"א] ובמאמר מרדכי מולק עליו בזה ע"ש: (ו) ובגא"ה הלא צריך לברך אשר יצר וגם בהמ"ז וכשמי רגליו הלא אסור לברך: (ז) ולא מיישינן שיחשדוהו ששפשף בידיו דא"כ אף ביומא לחוץ ולא הטיל מים כלל יוצרך ג"כ נטילה שיחשדוהו שהטיל מים [מ"א וש"א דלא כלטש]:

הגהות ותיקונים: א) צ"ל אחד מהם: ב) צ"ל נטלו: ג) על כל: ד) סעיף י"ג: ה) ס"ק י"ג:

הלכות דברים הנוהגים בסעודה סימן קע

דברכות). (ז) וה"מ לשתות אבל לאכול נוטל אפי' בחוץ דמידע ידעי דאנינא דעתיה (פי' שמתטרפת ומתבלבלת דעתו) ולא אכל בלא נטילה (ח) ואם דבר עם חבירו והפליג (ט) נוטל שתי (ג) [ג] ידיו (י) כיון שהסיח דעתו: הגה והא דצעינן נטילה לשמיה היינו בתוך הסעודה דמייצינן שמא יאכל בלא נטילה כגון לריך נטילה לשמיה (הר"י פ"פ אלו דברים ורש"י פרק אמר להם הממונה): ב [1]שנים ממתינים (יב) זה את זה בקערה שכשהאחד מסלק ידו מן הקערה (ל) [ל] (יג) לשתות חבירו מפסיק מלאכול עד שיגמור השתיה אבל אם הם שלשה אין השנים פוסקין בשביל האחד: ג [2]משיירין פאה בקערה כל אחד מהאוכלים והוא (יד) מאכל (ה) השמש (טו) אבל כשהשמש מערה מן האילפס לתוך הקערה אין דרך להניח באילפס כלום לצרכו: ד [3]אין מסתכלין בפני האוכל ולא במנתו שלא לביישו: ה * [4]הנכנס לבית (טז) כל מה שיאמר לו בעל הבית (ו) [ה] (יז) יעשה: ו [5]לא יהא אדם (יח) קפדן (פי' כעסן או רגזן) בסעודתו: ז (יט) *) [6]לא יאכל אדם פרוסה (ז) כביצה ואם אכל (הרי) זה גרגרן: ח [7]לא ישתה כוסו (כ) בבת אחת ואם שתה ה"ז גרגרן (כא) שנים דרך ארץ שלשה הרי זה מגסי הרוח: הגה ומיהו (כב) כוס קטן (ח) מאד מותר לשתותו בבת אחת (כ"י) וכן גדול מאד בשלשה או ארבעה פעמים (ד"ע):

ד ברכות מ"ו
ה עירובין נ"ג
ו רמב"ם בפ"ז מהל' ברכות ז מס' דרך ארץ זוטא[8] פרק ד' ח סס
ט סס (*) פירוש לא ימחוה פרוסה כגילה בידו) י סס ובפסחים פ"ו ומלה כ"ה

באר היטב

(ג) ידיו. וא"ל לברך המוציא כמ"ש רמ"א סי' קע"ח מ"א [ועיין בספר ברכת אברהם דף כ"ד]: (ד) לשתות. ל"ד לשתות אלא ה"ה לד"א מחויב להמתין מ"א. איתא בתוס' בכורות דף מ"ד אין שותין מים בפני רבים אלא יהפוך פניו ושלא בשעת סעודה אפילו בשאר משקין יהפוך. בכתובות דף ס"ה אשה שאין בעלה עמה אין לה לשתות יין ואכסנאי אפילו בעלה עמה אסור וה"ה שאר משקין המשכרין מ"א. ואם היא רגילה לשתות יין בפני בעלה מותרת לשתות מעט אלא בפני בעלה ועיין בא"ע סי' ע': (ה) השמש. ומדת חסידות ליתן לו מיד דבר מועט ע"ל סי' קס"ט ס"א: (ו) יעשה. ומ"מ אין דרך ארץ שיעשה מיד עד שיפליר בו אבל לגדול עושין מיד עמ"א: (ז) כביצה. אפילו אוכל מעט רק שאותו פרוסה כגילה בידו ב"י: (ח) מאד. פי' שהוא קטן מרגיעת.

שערי תשובה

בחידושיו שפירש בשם התוספות כמ"ש בשו"ע ע"ש: [ג] ידיו. עבה"ט ועיין בר"י כתב שמו"ה כתב שם בשם לרור החיים ושמעתי ממורי הרב ר' פרץ שאם נוטל בידו פת אין לריך נט"י שדעתו עליו ואינו מסיח דעתו ע"ש: [ד] לשתות. עבה"ט והא"ר הביא על המג"א והביאו באמת אברהם ובנר"י כ' שנראה לו בפשט התוספות בהמג"א ומ"ש בשם פסקי תוספות אפשר דע"ש נפל כו' ע"ש. ואמנם מ"ש הא"ר מפסקי תוספות נראה שכוונתו לספר אחד שכך שמו שהיה ביד הא"ר כמבואר למעיין שבכמה מקומות מביא מפסקי התוספות שאין הכוונה על פסקי התוספות שלנו ע"ש: *[ה] יעשה. עבה"ט ועיין מ"ש אא"ז מהרש"א בחידושי אגדות שלא יקרב ועיין בא"ר ובנר"י כתב להכריע כמהרש"א ע"ש וכתב בנר"י

משנה ברורה

לריך לברך*עי"ש: (ז) וה"מ לשתות. פי' שחוזר לביתו רק לשתות דאף לזה לריך נטילה (ח) שמא יבוא לאכול וכדלקמיה בהג"ה: (ח) ואם דיבר וכו'. איתא (ט) לתוך קאי: (ט) נוטל שתי ידיו. דכיון דהפליג שעה אחת או שתיס הסיח דעתו מסעודתו ולא נזהר לשמור ידיו והן עסקניות [רש"י] . וכתב הברכי יוסף בשם ספר לרור החיים דכשנוטל פת בידו בשעה שמדבר א"ל נטילה שדעתו עליו ולא יסיח דעתו: (י) כיון שהסיח דעתו. ובין (יא) אאכילה ובין אשתיה קאי כיון שהפליג. ומ"מ המוציא א"ל לברך שנית (יא) אף אם נודאי נגע במקום הטנופת [מ"א]: (יא) אבל בלא"ה א"צ וכו'. וכמו שפסק המחבר לעיל בסימן קנ"ח ס"ו: ב (יב) זה את זה. והוא (יב) שלא יהא שהיתן הרבה ושלא יפסיק בדברי שיחה: (יג) לשתות. וה"ה (יג) לדבר אחר. (יד) אין ד"א לת"ת לשתות מים בפני רבים אלא יהפוך פניו לצד אחר (טו) וי"א דדוקא שלא בשעת סעודה שרי ושאר משקין מותר בכל גווני. בש"ס כתובות ס"ה אשה שאין בעלה עמה אין לה לשתות יין וכשהיא בדרך באכסניא אפילו בעלה עמה אסור וה"ה בשאר משקין המשכרין. ואם היא רגילה לשתות בפני בעלה מותרת לשתות מעט שלא בפני בעלה [מ"א]: ג (יד) מאכל השמש. ומ"מ מדת חסידות ליתן לו (טו) גם מיד דבר מועט כמ"ש בסימן קס"ט וע"ש במ"ב סק"ב: (טו) אבל כשהשמש מערה מן האילפס לתוך הקערה אינו מדרך המוסר שישייר לעצמו באילפס אלא יערה הכל והם יניחו כל אחד בקערה מעט בשבילו: ה (טז) כל מה שיאמר וכו'. היינו אפילו דבר שיש בו קלת גסות ושררה שלא היה עושה כן האורח משום ענוה אעפ"כ יעשה [תוספות] ואם האורח נוהג איזה פרישות בדבר שעושה משום סרך איסור אינו מחוייב לשמוע לבעה"ב לעבור אבל דבר שהוא פרישות בעלמא טוב לגבר להסתיר מעשיו [שע"ת ע"ש]: (יז) יעשה. עיין בבגדי יפע שמלבד דהיינו דוקא זולת אכילה ושתיה אבל באכילה ושתיה אם אינו תאב לאכול ולשתות יותר והבעה"ב מפציר בזה אינו מחוייב כדי שלא יזיק לו האכילה ואין בזה מניעת כבוד לבעה"ב אם אינו עושה כדבריו ע"ש: ו (יח) קפדן בסעודתו. מפני (יז) שמוטב ב"ב לתת כלום לעניים מפני ירא"ת קפדנותו (יח) ועוד כי האורחים וב"ב מתביישים אז לאכול כי יחושו פן יתרגז ויקפיד על אכילתן: ז (יט) לא יאכל אדם. והב"י מלבד דאפילו לאחוז בידו (יט) כגילה אינו כדאי אע"פ שאינו אוכל בבת אחת: ח (כ) בבת אחת. ואם משייר אפילו מעט מו לא הוי גרגרן [מ"א]: (כא) שנים ד"א. פי' כששותהו בשני פעמים ועיין לקמן סימן ר"י מה שכתבנו שם: (כב) כוס קטן. היינו פחות מרביעית. וכ"ז

שער הציון

כשהאדם

(ח) רש"י: (ט) כן משמע מלבוש וח"א: (י) ועיין במ"א אם לענין זה ג"כ אמרינן דלאכילה אינא דעתא ומותר ליטול מבחוץ וליכנס יש דעות בפוסקים ויש להקל בזה כהטור והרמב"ם והרא"ה דגם בזה לענין אכילה מותר ליטול מבחוץ: (יא) כן מוכח מהרמ"א שרמז המ"א: (יב) א"ר בשם ג"ל: (יג) מ"א וא"ר וש"א דלא כלבוש: (יד) מ"א מתוספות בכורות מ"ד: (טו) א"ר ע"ש ועיין בש"ת ומש"כ ת"ת הוא מרש"י שם: (טו) מ"א: (יז) לבוש וטעם זה נראה ממעשה שהובא בנ"י: (יח) ל"ח ועט"ז: (יט) ולעיל בסי' קס"ז ס"א מוכח דדוקא יותר מכביצה אסור אבל כביצה שרי לאחוז:

הגהות ותיקונים: א) רבה פרק ו': ב) פ"ו:

כ בילה סס ומסכת דרך ארץ זוטא א) פ"ד ל"ד סס ב) מ סס ג) נ סס פרק ח' ד) ס סס פ"ו ה) ע פ"ז ו) פ סס צ סס ק סס

ט [כ]לא יאכל שום או בצל (ט) (כג) מראשו אלא (כד) מעליו ואם אכל ה"ז רעבתן: הגה ולא יאכל דרך רעבתנות ולא יאמון המאכל בידו אחת ויתלוש ממנו (כה) בידו השניה (טור): **י** [ל]לא ישוך (י) פרוסה ויניחנה על גבי השלחן: **יא** (כז) [מ]לא ישתה אדם שני כוסות בבת אחת בתוך סעודתו ויברך ברכת המזון מפני שנראה כגרגרן: **יב** [נ]שנים שיושבין על השלחן (כח) הגדול פושט ידו (יא) תחלה והשולח ידו בפני מי שגדול ממנו הרי זה גרגרן: **יג** [ס]הנכנס (כט) לבית לא יאמר (ל) תנו לי (יב) לאכול עד שיאמרו הם: הגה לא יאמר אדם לחבירו בא ואכול עמי מה שהאכלתני דהוי כפורע לו חובו וגרמה כאלו הלוה לו ויש לחוש שיאכילהו יותר ואינו בא (לא) משום רבית (לב) אבל מותר לומר לו בא ואכול עמי ואאכול עמך בפעם אחרת ומותר לאכול עמו אח"כ (לג) אפי' בסעודה יותר גדולה (ד"ע לפי' הטור): **יד** [ע]לא יפרוס אדם (לד) פרוסה על גבי (יג) הקערה אבל מקנח הקערה (לה) בפרוסה: **טו** [פ]לא ילקט פירורין ויניח על גבי השלחן מפני שהוא ממחה (פי' מטריד) דעתו של חבירו (לו) ולא ישוך פרוסה ויתננה לפני חבירו או לתוך הקערה לפי שאין דעת כל הבריות שוה: **טז** [צ]לא ישתה מהכוס (לז) ויתן (יד) לחבירו מפני סכנת נפשות: **יז** [ק]ולא ישתה כוס (לח) ויניחנו על השלחן אלא

באר היטב

ושכר שלנו שיעורו יותר מרביעית מ"א: (ט) מראשו. פי' שלא יתחיל לאכלו מראשו ובשבת יתחיל לאכול מראשו מ"א: (י) פרוסה. משוס מיאוס: (יא) תחלה. אפילו כל א' קערה שלו לפניו או במיני פירות שיש לכל א' לפניו ב"ח ועיין ט"ז: (יב) לאכול. ואם נתנו לפניו לאכול א"ל שיאמרו לו שיאכל וראיה מאליעזר שאמר לא אוכל וגו' והרי עדיין לא א"ל אלא א"ל אמירה מ"א. ויכסה השלחן בגיעות מפני רוח קדושה השורה עליו. ולא יאכל ממקום

משנה ברורה

כשהאדם בינוני (כ) ובשתים יין אבל מי שכריסו רחבה או יין מתוק נשתנה השיעור והוא מותר בבא אחת אפילו ביותר מזה ולפ"ז בשכר שלנו שאינו חזק בודאי שיעורו יותר מרביעית [מ"א]: **ט** (כג) מראשו. פי' כי השוס הלבן שבו מצפיים הוא המשובח שבו והעלין הירוקין שבמלעלה גרועין מהן ומחזי כרעבתן כשיתחיל לאכול מראשו [פריסה] ובשבת (כא) מותר משוס חיבוב סעודת שבת: (כד) מעליו. מצד (כב) העלין: (כה) בידו השניה. ר"ל כמו (כג) הרוצה לקרוע בבא דבר מדבר שמחזיק בשתי ידיו לקרוע ובמסכת דרך ארץ שלפנינו הגירסא הטיפש שבהן אחז הקלא בידו אחת ונשכו בשיניו ע"ש משמע דדוקא באופן זה הוי גנאי ועיין בביאור הגר"א: **י** (כו) לא ישוך וכו'. מפני שנמאסה לבריות: **יא** (כז) לא ישתה וכו' ויברך בהמ"ז. דגרמה (כד) כששותה אותם בב"א שעושה לשרות המאכל כדי שיוכל לאחוז ולאכול אחר בהמ"ז עוד הרבה ובעור הגירסא לא יביא שתי כוסות ופירשו (כה) הרבה אחרונים דהכונה שרוצה לשתות עתה רק כוס אחד והשני יניחנו לברך עליו בהמ"ז אפ"ה לא יביאם בפעם אחד מפני הרואים שסבורים שבשביל להרבות בשתיה מכוין: **יב** (כח) הגדול פושט וכו'. אפילו בדאיכא (כו) קערות טובא לא יפשוט ידו לקערה שלפניו עד שהגדול יפשוט תחלה לקערה שלפניו וה"ה במניחין פירות לפני כאו"א שיפשוט הגדול ידיו תחלה: **יג** (כט) לבית. בעה"ב ופשוט דמיירי כשאינו מתארח שם בשכר: (ל) תנו לי לאכול. ואם נתנו לפניו (כז) א"ל להמתין תו עד שיאמרו לו שיאכל: (לא) משום רבית. כלומר דמחזי כריבית אבל מדינא לאו ריבית הוא דלא היה מתכוין בשעה שהאכילו ברלשונה לכך: (לב) אבל מותר לומר וכו'. דאינו (כח) מתכוון כלל בזה לחוב רק אומר כן דרך המוסר שלא יסרב נגד דבריו ויאכל עמו ולא יקשה בעיניו שאכל עכבר וחתול שקשה לשכחה. ובענין דברים המשכחים כגון זיתים וכיוצא בהם אין זה אלא בע"ה אבל האוכלם בכוונה כנודע מוסיפין לו זכירה אך צריך ליזהר מאד שלא לאכול לב בהמה חיה ועוף. האר"י היה אוכל עשבי המדבריות שאין מזרעין ע"י אדם לקיים ואכלת את עשב השדה. כתביס: (יג) הקערה. שמא תפול לתוך הקערה ותמאס. אל יחמוך בשר ע"ג היד אלא ע"ג השלחן ש"ס: (יד) לחבירו. שמא מחמת הבושה יקבל חבירו ממנו ויאמר

לאכול עמו בחנם והט"ז חוכך גם בזה להחמיר עי"ש: (לג) אפילו בסעודה וכו'. דהלא אינו אומר לו אז בשעת אכילה שהוא לפרעון על מה שעבר רק בדרך מתנה בעלמא: **יד** (לד) פרוסה על גבי וכו'. היינו פרוסת פת (כט) והטעם שמא תפול הפרוסה לתוך הקערה וימאס האוכל. אינא בגמרא [ברכות ח'] כשיתחוך בשר יחתכנו ע"ג השלחן וכדומה ולא ע"ג היד שמא יפגע בידו וגם שמא יגע דם וימאס האוכל: (לה) בפרוסה. ובלבד שיאכל אח"כ הפרוסה דאל"ה איכא בזיון אוכלין כדלקמן בסימן קע"א [אחרונים]: **טו** (לו) ולא ישוך פרוסה וכו'. לכאורה הא גלמוד זה במכ"ש דסעיף י' דאפילו ע"ג השלחן אסור כ"ש ליתן לפני חבירו או בקערה אלא באמת גרסינן הכא מפרוסה [וכן הוא במסכת ד"א וברוקח] והיינו דאין הכונה על החתיכה גופא שאחזה בשיניו דזה אין להניחו אפילו על השלחן וכדלעיל בס"י אלא הכוונה על החתיכה שנשאר שנשך ממנה בשיניו אינה פרוסה דגם זו החתיכה לא יתן לפני חבירו לאכול או בקערה [א"ר ופריסה]: **טז** (לז) ויתן לחבירו וכו'. שמא מחמת הבושה יקבל חבירו ממנו ויאמר בע"כ ואולי חבירו מאיס ליה לשתות ממה ששייר זה דאפשר דמתערב רוקו שם ויחלה עי"ז (ל) ולפ"ז דוקא אם נותנו לידו אבל אם מניחו לפניו והוא לוקח מעצמו ליתא לן בזה וט"ז כתב אני ראיתי בגואת ר"א הגדול שמזהיר מאד שלא לשתות ממה ששייר חבירו כי שמא יש לו חולי בתוך גופו ולא רוח מפיו לאחותו שיזר ע"ש ועיין לקמן בסק"ב דמהני קינוח מקום נשיקת הפה או במים כשטופך מהם מעט דרך אוזנו מקום ששתה בפיו ולכאורה סותר לדברי ר"א הגדול ואולי דר"א הגדול מיירי דהראשון ששתה היה אדם שאין אנו מכירין אותו אם הוא בריא דאז יש לחוש יותר [א"ר] ועיין בפמ"ג: **יז** (לח) ויניחנו על השלחן. שאין זה דרך כבוד להניח על השלחן

שער הציון

(כ) ובי"ש שלנו שהוא חריף מאד משתברא דאפילו כוס שהוא פחות מרביעית לא ישתה בבא אחת: (כא) מ"א בשם אגודה: (כב) רש"י: (כג) פריסה: (כד) לשון ומ"א וכתב המחבר"ש דמשמע שבתוך הסעודה מותר לשתות שתי כוסות בב"א: (כה) ב"ח ודריסה וט"ז וא"ר: (כו) ב"ח וכנה"ג וע"ת ומ"א וא"ר דלא כט"ז ומה שהקשה הט"ז מהא דסימן קס"ז סט"ו דאם לכל אחד ככרו לפניו א"ל להמתין על הבולע כבר יישבו הא"ר והפמ"ג דהתם עושה כן משום שיש קצת הפסק בין הברכה להטעימה משא"כ הכא: (כז) אחרונים: (כח) דרכי משה: (כט) ב"ח ומ"א: (ל) אחרונים בשם רש"ל

הגהות ותיקונים: א) צ"ל דרך ארץ רבה פ"ו: ב) צ"ל מסכת דרך ארץ זוטא פ"ו: ג) צ"ל מסכת דרך ארץ רבה פ"ו: ד) שם פ"ז: ה) שם פ"ח: ו) שם פ"ט:

הלכות דברים הנוהגים בסעודה סימן קע

יאחזנו בידו עד שיבא השמש ויתננו לו: **יח** [ר]הנכנס לסעודה (לט) לא יקח חלקו ויתננו לשמש שמא יארע דבר קלקול בסעודה אלא יקחנו ויניחנו ואח"כ יתננו לו: **יט** * [ש]אורחים הנכנסין אצל בעל הבית (מ) אינם רשאים ליטול מלפניהם וליתן לבנו (מא) או (טו) לעבדו של בעל הבית אא"כ נטלו רשות מבעל הבית: **כ** [ת]נקיי הדעת שבירושלים (מב) * לא היו מסובין בסעודה אא"כ יודעים מי מיסב (טז) עמהם מפני שגנאי הוא לתלמיד חכם לישב אצל עם הארץ בסעודה: **כא** [א]השמש שהיה משמש על שנים הרי זה אוכל עמהם (מג) אע"פ שלא נתנו לו (יז) רשות היה משמש על שלשה אינו אוכל עמהם אא"כ נתנו לו רשות: **כב** [ב]אחר ששתית ונשאר יין בכוס לשתיית חבירך

ר סס ש סס וחולין ל"ד ת סנהדרין נג א) א ברכות מ"ה ב אורחות חיים מנהג' דמס' תמיד

באר היטב

בע"כ וימות מחמת מיחוש. וט"ז כתב אני ראיתי בצוואת ר"מ הגדול שמזהיר מאד שלא לשתות ממה ששייר חבירו כי שמא יש לו חולי בתוך גופו וילא רוח מפיו לאותו שיור ע"ש: (טו) לעבדו. ולשמש המשמש בסעודה שרי רש"ל פג"ה ס"ך. והבאר היטב אשר לפני העתיק עוד משמו וה"ה לאחר שנתן לכל א' חלקו ע"ש. והעתקתי אחריו בשו"ע א"ע סי' כ"ח ס"ק ל"ב ותרלתי עפ"ז קושית הב"י וט"ז ע"ש. אבל עתה שבתי וראיתי ותפשתי במהרש"ל שם ולא מצאתי רק כמו שהעתקתי כאן ולא יותר. וג"ל שלשון הט"ז אטעיתיה שכתב בסעיף י"ח ס"ק ט' שא"ל להמתין רק עד אחר שיניח לכל א' חלקו כראוי ע"ש. וסבר הבאר היטב אשר לפני הה"ה כאן נמי הדין כן ולא דק ע"ש: (טו) עמהם. אפי' בסעודת מצוה מט"מ [ועיין בספר אליהו רבה שמביא בשם של"ה כמה דיני מוסר בסעודה וכתב בשם רוקח דרך ארץ לא יאכל אדם מעומד ולא ישתה מעומד ולא יקנח הקערה כו' ולא יעמוד מיד אחר הסעודה וכל מין מאכל ישתה אחריו כשיעור ברכה אחרונה שלו. אימתא במסכת דרך ארץ לא ישמח אדם בין הבוכים ולא יבכה בין השמחים ולא יהיה ער בין הישנים ולא ישן בין הערים ולא יושב בין העומדים ולא עומד בין היושבים כללו של דבר אל ישנה אדם דעתו מדעת חבירו ובני אדם. ולא יישן אחר אכילה מיד ועיין ברמב"ם הלכות דעות שהאריך בדברים אלו והנהגתן]: (יז) רשות. מפני שיזמן עמהם. ממילא אם אוכלין מידי דאין מזמנין עליו אין

שערי תשובה

דבמו הגדול או אחד מהגדולים של בני הבית בעה"ב מיקרי לענין זה. וכן משמע בסוף פרק כ"ל ע"ש וגם כתב שאם האורח נוהג איזה פריצות בדבר שעושה משום סרך איסור אינו מחויב לשמוע לבעל הבית לעבור אבל בפריצות בעלמא טוב לגבר להסתיר מעשיו ועל זה נאמר אתהלך בתם לבבי בקרב ביתי ע"ש:

משנה ברורה

השלחן כוס ריקם [לבוש]: **יח** (לט) לא יקח חלקו וכו'. הב"ח פי' הטעם שנראה שחלקו בזויה בעיניו ולא חפץ בה ומסרה לשמש ולכן יניחנה לפניו דמראה שמקובל בעיניו אבל דלפי שא"ל לאכול מסרה לבסוף לשמש ומ"ש המחבר דבר קלקול ר"ל שע"ז יוכל לבוא לידי קטטה הבעה"ב עם האורח ולבוש פי' כפשוטו דלפיכך לא יתנו מיכף להשמש שמא יהיה קלקול בסעודה ויצטרך לחלק הזה לחלק לשאר המסובין אבל יניחנו עד אחר הסעודה ואח"כ יתן לו וכתב הט"ז דלפ"ז א"ל להמתין רק עד אחר שיניח לכל אחד חלקו כראוי. כתב מ"א כשעושה סעודה דרך ארץ להשקות בעצמו למסובין כדאיתא בקידושין ל"ב: **יט** (מ) אינם רשאים וכו'. הוא תקנת חכמים מפני מעשה שהיה כדאיתא בחולין ל"ד מעשה באדם אחד שזימן ג' אורחים בשני בצורת ולא היה לו להניח לפניהם אלא כשלש פיאים בא בנו של בעה"ב נטל אחד מהן חלקו ונתן לו וכן שני וכן שלישי בא אביו של מינוק מצאו שמחזיק אחד בפיו ושתים בידו חבטו בקרקע ומת כיון שראתה אמו עלתה לגג ונפלה ומתה אף הוא עלה לגג ונפל ומת ע"ש. וכתבו המ"א וא"ר דדוקא בכה"ג דש"ש שהיתה סעודה מצומצמת ומתביים בעה"ב כשיחסר להם אבל אם יש הרבה על השלחן שלא יחסר עי"ז רשאים ליתן להם ולפ"ז כ"ש אם כבר כלו לאכול ונשתייר מותר ליתן להם מהשיריים ובספר שמן[2] רוקח מוכח בכל זה להתמיר: (מא) או לעבדו. (לא) י"א דדוקא לעבדו אסור אבל לשמש המשמש בסעודה שרי (לב) ויש אומרים דאף לשמש אסור: **כ** (מב) לא היו מסובין וכו'. אפילו בסעודת מצוה [אחרונים] ועיין בבה"ל: **כא** (מג) אע"פ וכו'. דמסתמא נתרצו לזה שיאכל עמהם מעט משלהם כדי שיהיה להם זימון עי"ז וממילא אם אוכלין מידי דאין מזמנין עליו אין לו לאכול בלא רשות. וכתב הא"ר דאפשר דה"ה אם היו האוכלין תשעה [דבר שמזמנין ע"ז] יכול העשירי ג"כ לאכול בלא רשות דמסתמא ניחא להו כדי שיהא להם

ביאור הלכה

אין לריך לשרתו בכך כי אין זה כעבדו לילך לשווקים והעתיקו המ"א וע"ש עוד ביאור: * אורחים הנכנסים וכו'. עיין במ"ב הטעם דעי"ז מתביים בעה"ב כשיחסר להם כתב בספר מופסות ירושלים איתא בירושלמי ברכות [פ"ו ה"ו] אין רשות לאורח ליכנס אחר ג' פרפראות ע"ש בפי' בעל ספר חרדים. ולא יפה הם עושים הבאים לסעודת מילה וגשואין וכדומה בסוף הסעודה דפעמים אין לבעה"ב מה ליתן לפניהם וממלא מתביים: * לא היו מסובין וכו'. עיין במ"ב בשם אחרונים והוא נובע מספר מעה משה ולא ידעתי מקורו [1] וגם אין העולם נוהגין בזה כלל ומהש"ס שילהי פרק כילד מברכין דאיתא שם דילמא אתי לאימשוכי בתרייהו ג"כ אין ראיה כלל להתמיר דאפשר דלא שייכא אלא בסעודת רשות משא"כ בסעודה שהיא של מצוה אפשר דע"ז שייך מה שאחז"ל מצוה בעידנא דעסיק בה מגני [מן היסורין] ומצלי [מן החטא] . וג"ל שאפילו לדידיה אם יכול להיות תועלת ממה שהת"ח מיסב שמה כגון מה שנוהגין בזמנינו חבורה של מכנסי אורחים או של גמ"ח וכדומה שעושין סעודה בזמן המיוחד להם וממה שהת"ח יהיה אז ביניהם יתחזק עי"ז הדבר יותר ויותר אין שום משש בדבר ואדרבה כבוד התורה הוא כשמצותיה מתחזקין. ועוד אפשר דאפילו לדידיה אינו אסור אא"כ יושב עמהם בחבורתם דגנאי הוא לו אבל כשהת"ח יושב בחבורה של איזה לומדים היושבים סביבו אף שבסעודה היא הרבה ע"ה ג"כ [או אפשר דה"ה כשיושב במקום מיוחד בפני עצמו] ליח לן בה והכי דייק לשון הש"ס אא"כ יודעין מי מיסב עמהן דמשמע אגלא ממש וכפירש"י דגנאי לת"ח לישב אצל עה"א[2] וזכר לדבר הא דאיתא במדרש על הפסוק טוב אחרית דבר מראשיתו דר"א ור' יהושע הוו בסעודת מילה של אליעזר בן אזריה ואמרו אינהו בדידהו [ר"ל שאדי בני אדם] ואנן בדידן עי"ש במדרש:

שער הציון

ועיין בל"ח שדעתו דזה הסעיף מיירי בלי תקנתא דסכ"ב אבל בתקנתא שרי ועיין בספר מאמר מרדכי שמלגדל דאפילו אם חבירו לוקח מעצמו צריך ג"כ לעשות התקנתא המבואר בסכ"ב ע"ש: (לא) רש"ל וכדמשמע לעיל בסעיף י"ח דעכ"פ לאחר שיניחנו מותר ליתן לשמש וכ"כ הפריסה ע"ש: (לב) שכנה"ג והיה דס"ל מיירי כשכבר שבע האורח או שהיה הרבה על השלחן וכנ"ל או דמיירי שאינו רוצה האורח לאכול כלל ובכגון זה אפשר דלא תקנו כלל ומתיישב הענין גם אלינא דשמן[2] רוקח הנ"ל:

הגהות ותיקונים: א) כ"ג: ב) מעשה רוקח על הרמב"ם פ"ז מה"ב ה"י: ג) עם הארץ: ד) דמעשה רוקח:

הארות והערות: 1) צ"ע, הלא מקורו בפסחים קי"ד ע"א תוס' ד"ה ואין מיסב, מובא ברמ"א יו"ד סימן רס"ה סעיף י"ב:

(מד) קנח מקום נשיקת הפה משום מיאוס ולא תשפוך משום בל תשחית אבל אחר שתיית מים שפוך מהם (מה) דרך שם: הגה אחר כל אכילתך אכול מלח ולאחר כל שתייתך שתה מים וכמו שיתבאר לקמן סי׳ קע״ט. וי״ל דוקא שלא היה מלח בפת או במאכלים שאכל וכן שלא שתה משקה שיש בו מים אבל בלאו הכי ליכא למיחש. וכן נוהגין שלא ליזהר באכילת מלח ושתיית מים אחר הסעודה מטעם שנתבאר:

א ברכות ו׳

קעא שלא לנהוג בזיון באוכלין. ובו ה׳ סעיפים:

א אעושה אדם (א) צרכיו (ב) בפת והני מילי דלא ממאיס ביה (ג) אבל מידי דממאיס ביה (ד) (ד) * לא * הילכך אין מניחין עליו בשר חי ואין מעבירין עליו (ה) כוס מלא ואין סומכין בו הקערה (ו) * אם היא (ז) מלאה דבר שאם יפול על הפת ימאס ואין נוטלין הידים ביין בין חי ובין מזוג אפילו נטילה (ח) שאינה צורך אכילה (ט) ואין זורקין (ג) הפת משום בזיון אוכלים וכשם שאין זורקין את הפת כך אין זורקין אוכלין (י) הנמאסים ע״י זריקה אבל מידי דלא ממאיס (יא) כגון

באר היטב

לו לאכול בלא רשות ט״ז:

(ד) לא. ודבר שהוא צורך האדם או לרפואה ליכא ביזוי ומותר ומה״ט נוטלים לידים במשקין אי ליכא מים מ״א ע״ש: (ג) הפת.

ביאור הלכה

* לא. עיין מ״ב במש״כ ודרך העולם לעשות כן וכו׳ כן מוכח מסוגיא דמהו לפלוג זיתים שהביא המ״א לקמיה שאסרו חז״ל ואף דהמ״א שם תירץ משום דאפשר בטורית הוא דחוק דהא מותר אדם לסוך בשמן ולא אסרינן משום דאפשר בטורית וע״כ דמשום שדרך העולם כן שרי משא״כ בפליעת זיתים אף שיש בתוכן שמן אין דרך העולם לסוך בפירות ולפי כל זה אין לנו מקור לדברי המ״א שכתב דדבר שהוא צורך האדם לית ביה משום הפסד אוכלין ואדרבה המעיין בדברי הפוסקים בסימן זה יראה דאסור ליטול ידיים במשקה משום הפסד אוכלין ולאו בשופטני עסקינן דיטול במשקה היכא דיש לו מים וע״כ דכל היכא דאין דרך העולם לעשות כן יש בו משום הפסד אוכלין בכל גווני ומה שהביא מהרמב״ם דלא אסור הפסד אוכלין כ״א דרך ביזוי ובעיטה המעיין שם יראה דגע״י וכה״ג שהאוכלין נפסד מקרי דרך ביזוי ובעיטה ולפי דבריו אין לנו מקור שיהיה מותר ליטול ידיים בשאר משקין אפילו אי ליכא מים זולת הי״א שהביא המחבר בסימן ק״ס סי״ב ועליו רמז המ״א וכבר כתבנו שם בבה״ל שלא נמצא זה רק בלו״ז ואף הוא לא כתב שם רק בדרך שמא ומטעם אחר דאפשר דלא חיישינן להפסד אוכלין בשעת הדחק וצ״ע בכל זה:

* הילכך אין מניחין עליו וכו׳. וה״ה על האוכלין דמימאסי עי״ז ואית בהו משום הפסד אוכלין ועיין ביו״ד סוף סימן ש״ג דאסור לגרוס לאוכלין שיאסרו בהגאה כגון לתלות על המתים דבר שיש בהן אוכל נפש דמפקידן עי״ז ע״ש: * אם היא מלאה וכו׳. עיין במ״ב ורמיתי בפמ״ג שכתב דצ״ל דוקא לסמוך הקערה שרי לצורך אכילה היא [ר״ל כשאינה מלאה] אבל לעשות בו מלאכה שאינה צורך אכילה כגון לסמוך איזה דבר אסור דהוי כמו זריקה ע״ש ולא נהירא דאיתא בהשב״א בהדיא דלשמואל שרי לסמוך קערה ריקנית ע״ש:

אפילו לא ממאיס בכך ב״מ. כשרואים אוכלים מונחים על הארץ אסור ליגע ולהניחם אלא צריך להגביהם אם לא במקום דאיכא למיחש לכשפים כגון בכר שלם ואסור לגרוס לאוכלים שיאסרו בהגאה

משנה ברורה

להם זימון בשם: **כב** (מד) קנח מקום וכו׳. עיין לעיל בסט״ז במה שכתבנו שם במ״ב: (מה) דרך שם. כדי לשטוף הרוק שנגע דרך שם ועיין מה שכתבנו לקמן בסימן רל״א מעניני אכילה. יזהר מאד שלא לאכול לב בהמה חיה ועוף [מ״א] כתב א״ר בשם של״ה ייטיב לבו בסעודתו אם מעט ואם הרבה יאכל פתו בשמחה. יאכל הטוב והמועיל לו לרפואה ולא מה שערב לו לפי שעה. ולא יישן סמוך לאכילה אלא יתמתן אחר אכילה ועיין ברמב״ם הלכות דעות פ״ו״ שהאריך בדברים אלו והנהגתן. גם האריך בשל״ה ליזהר מרבוי אכילה ושתיה אלא יאכל וישתה רק להעמיד ולהברות את גופו מזומן לעבודת הבשם וזה כל סעודותיו הוין סעודת מצוה וע״ש בא״ר

שהביא עוד כמה עניינים הנוגעים בענין זה:

א (א) צרכיו. כ״ל צורך תשמישיו וכמו שיתבאר לקמיה: (ב) בפת. וכ״ש בשאר אוכלין: (ג) אבל מידי דמימאס וכו׳. ואפילו (ד) בשאר אוכלין ג״כ אסור: (ד) לא. ואם (ה) עושה לרפואה שרי אפילו מימאס ביה וכדלקמן בסימן שכ״ח ס״כ ואפילו בלא רפואה אם הוא דבר שהוא צורך האדם (ג) ודרך העולם לעשות בהאוכל צורך זה ג״כ שרי ומטעם זה מזלפין הקרקע ביין וסכין הגוף ביין ושמן כמבואר בגמרא בכמה דוכתי. אסור לפלוג זיתים (ד) ליטול ידיו במים היוצאים מהם [שחזקים הם ומעבירים את הזוהמא] מפני שהזיתים נמאסים עי״ז ואיכא הפסד אוכלין [גמרא]: (ה) כוס מלא. שקרוב (ה) הדבר שיפך עליו וימאס: (ו) אם היא וכו׳. וג״כ (ו) מטעם הנ״ל (ז) וכ״ש אם הקערה בתחתיתו אינו נקי וימאס הפת עי״ז: (ז) מלאה וכו׳. אבל כשאינה מלאה שרי לסמוך אף דמשתמש בפת דעושה אדם כל צרכיו בפת וכנ״ל וה״ה דמותר לכסות בו כלי [טורי]: (ח) שאינה צורך אכילה. דאלו בנטילה לאכילה בלא״ה אסור לכתה פוסקים [עיין בסימן ק״ס סי״ב] דאין נטילה אלא במים אלא אף בזה שאינה צורך אכילה אסור משום בזיון היין (ח) וה״ה בשאר משקין אסור. ובשעת הדחק עיין לעיל בסי׳ ק״ס סוף סי״ב ובבה״ל שם: (ט) ואין זורקין הפת. ומבואר בב״י וש״פ דפת חשיבא טפי משאר אוכלין ובדידיה אסור אפילו אם לא נמאס ע״י זריקה כגון שזורקו ע״ג מקום נקי דזלזול הוא לפת: (י) הנמאסים ע״י זריקה. כגון (ט) תאנים וכדומה שנתבשלו כל צרכן שהם רכים (י) ומתמעכים ע״י זריקה ונמאסים: (יא) כגון אגוזים וכו׳. שהם קשים ואינם מתמעכים (יא) ומיירי שזרקו

שער הציון

(ד) מבואר בפוסקים: (ב) מ״א: (ג) עיין בה״ל: (ד) העתקתי פירוש הרי״ף והרא״ש שם ובפרק ג׳ שאכלו והשמטת פי׳ רש״י [שמביאו המ״א] שפירש כונת הש״ס דאסור לפלוג זיתים על הסלע כדי למתק מרירותו משום דהרבה ראשונים חולקים עליו [הלא המה הרמב״ן והרשב״א ומידושי הר״ן בשם הרא״ה וריטב״א ומאירי ותר״י] וק״ל דאין ביזוי במה שנעשה להכשר האוכל עצמו ומ״א בודאי לא ראם ולפיכך משנה ליה בפלוגתא: (ה) הרא״ה בהלכות הרי״ף: (ו) הרא״ש [וכ״כ רבינו יונה בפירוש הברייתא] וריא״ז בהלכותיו ובשיטה מקובצת דהטעם שמא יפסך וכ״כ במאמר מרדכי: (ז) עיין בב״ח: (ח) כיון דהטעם משום דמימאס וזה שייך אפילו בשאר משקין: (ט) רש״י והובא בב״י: (י) ור״ל אפילו זורקו במקום נקי אסור: (יא) ב״י:

הגהות ותיקונים: א) פ״ד:

הלכות דברים הנוהגים בסעודה סימן קעא קעב

אגוזים ורמונים וחבושים שרי: **ב** [ב]לא ישב אדם על (ג) [ל] (יב) קופה מלאה תאנים וגרוגרות אבל יושב הוא על עיגול (יג) של דבילה או על קופה מלאה (יד) קטניות: **ג** [ג]מותר לאכול דייסא (פי' המטה הנקלפת ומנושלת) בפת (טו) במקום כף (טז) והוא שיאכל הפת אח"כ (יז) [ד]והמדקדקים אוכלים בכל פעם שמכניסים לתוך פיהם מעט מן הפת עם הדייסא: הגה והנשאר מן הפת (יח) אח"כ אוכלים אותו (נ"י): **ד** (יט) [ה]ממשיכין יין בצנורות לפני חתן וכלה (כ) והוא שיקבלנו בכלי בפי הצנור. וזורקין לפניהם קליות ואגוזים בימות החמה שאינם נמאסין אבל לא בימות הגשמים מפני (כא) שנמאסין אבל (כב) לא גלוסקאות לעולם: **ה** [ו]הזורקים חטים לפני חתנים צריך ליזהר שלא יזרקו אלא (כג) במקום נקי (כד) וגם יכבדו אותם משם כדי שלא ידרסו עליהם:

קעב מי שהכניס אוכלין ומשקין לפיו בלא ברכה. ובו ב' סעיפים:

א [א]שכח והכניס משקין לתוך פיו בלא ברכה (א) בולען (ב) * [ב]ואינו מברך עליהם (ג) ברכה (ה) ראשונה: הגה (ד) וי"ל דמברך (ג) עליהם (ה) וכן נראה עיקר (הרשב"ל בשם הראב"ד והרל"ש פרק ג'

באר היטב

עי"ד ס"ס ש"ל[ב]. מאכל אדם אין מאכילין לבהמה תענית דף כ' מ"ל: (ג) קופה. דוקא בקופה של גרים שהיא נכפפת והאוכלין נמאסות אבל בקופה של עץ שאינה נכפפת אפילו היו במוכה ספרים מותר לישב עליהם וכ"ש אוכלים ב"ח. ונתשובת רמ"ל כתב דאסור לישב על מיבה שהספרים במוכה וביו"ד סימן רפ"ב כתב הט"ז דאם הוא קבוע בכותל שרי וכן נוהגין בבהכ"נ ועיין בתשובת אהל יעקב סימן מ':

(ה) ראשונה. דוקא כשאין לו משקין יותר לשתות והוא דחוק למשקין הללו אבל אם יש לו יותר יפליט ולא יהנה בלא ברכה משום מעט משקין הראב"ד ב"ח עיין בכה"ג ומיד אהרן: (ב) עליהם. ול"ע אם יברך ג"כ ברכה אחרונה דלא מלינו ב' ברכות סמוכות

שערי תשובה

*[ל] קופה. עבה"ט ועיין ביו"ד בנה"כ שם וגם אל"ז בבב"ש בעירובין דף ל' הש"ג על הט"ז מרש"י דגיטין דף ח' ומוספות תוגיגה דף כ"ה ע"ש שכתב שהסומך על דעת ב"ח לא הפסיד אפילו ביושב בקרון ואדגז קטן

משנה ברורה

שזרקו במקום נקי דאל"ה אסור אפילו באגוזים וכדלקמיה בסעיף ד'. כשרואין אוכלין מונחים על הארץ אסור ליכנס ולהניחם אלא צריך להגביהם אם לא במקום דאיכא למיחש לכשפים כגון ככר שלם [עירובין ס"ד] . (יב) אימא בגמרא [תענית כ'] דרב הונא סובר מאכל אדם אין מאכילין אותו לבהמה [וה"ה לעופות] אמנם בא"ר מסתפק אם הלכה כר"ה בזה ועיין במחצית השקל (יג) שמצדד דאם אין לו דבר אחר להאכיל כ"א מאכל אדם לכו"ע מותר ואפשר דמשום זה נוהגין העולם היתר להאכיל לעופות פת: **ב** (יב) קופה מלאה תאנים. דוקא (יד) בקופה של גרים שהיא נכפפת והאוכלין ממעכין ונמאסין אבל של עץ שרי: (יג) של דבילה וכו'. שהם קשים ואינם מתמעכים [לבוש]: (יד) קטניות. שאף שהקופה היא מגרים הקטניות בעצמן קשים הם: **ג** (טו) במקום כף. משום דעושה אדם לרבו בפת היכא דלא מימתא וכנ"ל (טו) והכא לא מימתא להאדם הזה בעצמו שאכל בו הדייסא: (טז) והוא שיאכל וכו'. דלאדם אחר מימתא ואיכא הפסד אוכלין: (יז) והמדקדקים וכו'. שחוששים (טז) להשתמש מעשה עץ באוכלין דבזזי הוא לכן אוכלין בכל פעם מעט מן הפת דנראה כאלו בא לגנב את הפת: (יח) אח"כ אוכלין אותו. דלאחרים הוא נמאס וכנ"ל: **ד** (יט) ממשיכין יין בצנורות. שעושין משום (יז) שימן טוב שימשך שלותן וטובתן ומיירי בגיטו (יא) של עץ שאינו נמאס: (כ) והוא שיקבלנו. דאל"ה איכא משום הפסד אוכלין: (כא) שנמאסין. ואע"פ שאגוזין (יט) יש להם קליפה ואין האוכל שבתוכן נמאס מ"מ בימות הגשמים שיש רפש וטיט ומתלכלכין שם נמאסין להגביהן ואיכא הפסד אוכלין. יש מקומות שהנהיגו בהיסוס לזרוק למוקין לפני החתן בשבת שלפני חתונתו בשעה שקורין אותו למפטיר ולא יפה הם עושין שרכין הם ונמאסין ע"ז כנ"ל: (כב) לא גלוסקאות.

כנ"ל ס"ל: **ה** (כג) במקום נקי. כדי שלא ילך לאיבוד: (כד) וגם יכבדו וכו'. דאל"ה (כ) אין תועלת מה שזרק במקום נקי:

א (א) בולען. אע"ל לפולען (ל) דמימתא ומיפסדי וגם לסלקם לגד אחד מלוגמיו ולברך כמו בס"ב באוכלין אינו יכול לעשות זה במשקין (ב) שא"ל לדבר בעוד משקין בפיו הלכך המירו לו לבולען וכתב בלבושי שרד דאם הכניס מעט בפיו ויכול לברך ע"י הדחק (ג) יברך: (ב) ואינו מברך עליהם וכו'. י"ל דכ"ז דוקא כשאין לו יותר משקין לשתות והוא דחוק למשקין הללו אבל אם יש לו יותר יפליט ולא יהנה בלי ברכה וכן ראוי להוג [מ"ל וא"ר]: (ג) ברכה ראשונה. הטעם דמאחר שכבר בלע המשקין כבר נדחה ממנו מצות ברכה ראשונה אבל ברכה אחרונה צריך לברך אם היה כשיעור עיין לקמן בסי' ר"י: (ד) וי"א דמברך עליהם. היינו אחר שבלע מברך עליהם הברכה ראשונה ולא דמי להא דקי"ל בסי' קס"ז ס"ח דאם נזכר אחר שגמר סעודתו שלא מיבך אינו מברך (ד) דשאני הכא דמאחר שנזכר בעודו בפיו היה עליו אז חיוב ברכה ודומה זה קצת לעובר לעשייתן אלא שלא היה יכול לברך לכן לא נפטר מן הברכה: (ה) וכן נראה עיקר. ולעת (ה) רוב הפוסקים כדעה ראשונה שאינו מברך רק ברכה אחרונה אם

שער הציון

(יב) מ"ל: (יג) היינו לגשון שני שברש"י שם ול"נ דאפילו לנ"ק שרי בכה"ג ועיין במגן גבורים שמצדד להקל בעיקר הדין כהא"ר: (יד) ב"ח ומ"ל: (טו) ב"י: (טז) מ"ל: (יז) רש"י ולבוש ועיין בב"ח: (יח) שיטה מקובצת ור"ל שלא ע"ג קרקע ע"ש: (יט) ב"י בשם מוספות ועיין במסכת שמחות פ"ח דמשמע דאגוזים בקליפתן שרי אף בימות הגשמים [עיין בתחלת יעקב] וכן מוכח בגירסת הגר"ל שם ולדידהו מיירי הברייתא באגוזים קלופים: (כ) עיין בב"י שכתב שלא נהגו כן ועיין במתמ"ר מה שכתב בזה ועיין בשמק"ו די"ל דחטים לא משמי אוכל לגמי הא מילתא ואפשר שזהו טעם המנהג ועיין תענית כ' ע"ב במעשה דר"ה: (א) רש"י: (ב) הרל"ה בביאורו להרי"ף: (ג) אף דכתב דלפי' ר"ח שהועתק במ"ל בכל גווני לא יברך השמעתיו משום שאור זרוע ומיל"ז והרל"ה כולם העתיקו פירש"י: (ד) הרל"ש: (ה) כי הנה דעה ראשונה שסוברת דבולען בלי ברכה היא דעת ר"ח ולאו

הגהות ותיקונים: א) צ"ל הטור בשם אביו הרא"ש (בתוס' שם ליתא): ב) ש"נ:

*[ג]

ב טור בשם מסכת סופרים ג תוס' בברכות נ' ורל"ש שם ד[א]) תוס' שם והעור בשם אביו הרל"ש ה ברכות נ' ו תוס' שם והגהות מיימוני פ"ז מה"ב

א שם בגמרא נ' ב רש"י ור"ח והרמב"ם פ"ח מה"ב לדעת הב"י

ג שם בגמרא

שאכלו וכן דברי הרמב"ם פ"ח מהל' ברכות): ב [ג]שכח והכניס אוכלין לתוך פיו בלא ברכה אם הוא דבר (ו) שאינו נמאס אם יפלטנו (ז) יפלטנו (ג) ויברך עליו ואם הוא (ח) דבר שנמאס מסלקו לצד אחר ומברך:

קעג דין מים אמצעיים. ובו ג' סעיפים:

א [א]מים אמצעיים (א) רשות וה"מ בין תבשיל לתבשיל אבל בין תבשיל לגבינה חובה (ב) (עיין ביו"ד סי' פ"ט): ב [ב]בין בשר לדגים חובה ליטול משום דקשה (ג) לדבר (ד) [ה] אחר וחמירא סכנתא מאיסורא (ד) (ועיין י"ד סי' קט"ז): ג [ג]כל הדברים הנוהגים באחרונים (ה) נוהגים באמצעיים (ו) בין להקל * בין להחמיר חוץ מהיסח הדעת (ז) שפוסל באמצעיים מפני שעדיין רוצה לאכול וידיו צריכים שימור וחוץ מניגוב הידים (ח) שאמצעיים צריכים ניגוב כראשונים: הגה ויש שאמרו שאמצעיים צריכים (ט) דוקא מיס מה שאין כן באחרונים כדלקמן סי' קפ"ה (ב"י בשם אורחות חיים):

א מולין קה ב טור בשם הרא"ש מגמ' דפסחים ע"ו
ג אורחות חיים בשם הראב"ד

קעד דין ברכת היין בסעודה. ובו ח' סעיפים:

א [א]יין שבתוך הסעודה מברך עליו בורא פרי הגפן (א) ואין הפת פוטרו:

א ברכות מ"ה

באר היטב

שערי תשובה

רק שאינו כליין וכ"ש כשיש בתרגו דברים אחרים עם הספרים שאז אין התרגו בטל לגבי הספרים וכעין שכתב רש"י בברכות דף כ"ג ע"ה ד"ה אלא בספר תורה יש להחמיר עכ"ל ומ"ש בתשובת אהל יעקב הנאחי לעיל בס"ת סימן מ' ע"ש:

[ה] אחר. עבה"ט ועיין פר"ח יו"ד סימן פ"ט מ"ש על דברי הרשב"א שא"ל כלי ליטול לתוכו ובא"ל סימן נ"ה הטיג עליו. וכן הרא"ל הבין דנשתנו הטבעיות וגם הכל לפי טבע האדלות מ"ה עיין ביו"ד סימן שט"ז[א] ס"ג ובא"ע סימן קנ"ו:

זו לזו וג"ל דעל ז' המינין יברך די"ה דהוי דאורייתא אבל במיס ושאר מינין אפשר דבזה אין לברך וא"ע לכן יש לנהוג שיפלוט אותן כמש"ל מ"ה: (י) ויברך. ולא מהני בזה סילוק לגד אחר דכתיב ימלא פי תהלתך:

(ה) אחר. ואפשר דבזמן הזה אין סכנה כ"כ דהרבה דברים נזכרים בש"ס שהם סכנה לרוח רעה ושאר דברים והאידנא אינו מזיק

ביאור הלכה

משנה ברורה

הראשונים לא הזכירו דבריו וע"כ המיקל בזה אין למחות בידו:

* בין להחמיר. כתבו הרבה אחרונים שאין נוטלין ע"ג קרקע במיס אחרונים [הא"ר והמ"ל והפרישה בסימן קפ"ה והברכי יוסף ומגן גבורים דלא כרש"ל ופר"ח] אבן בפמ"ג יו"ד סימן פ"ט סק"י בש"ד פסק להקל:

אם שתה כשיעור וכן הסכים (ו) הא"ר: ב (ו) שאינו נמאס. כגון (ז) פולין וכיו"ב שהם קשים: (ז) יפלטנו ויברך עליו. כדי שיהא פיו ריקן בשעת הברכה דכתיב ימלא פי תהלתך [גמרא] וכתב האשכול מהא שמעינן מאן דמברך ברכה צריך לברך מלא פומיה ולא לגמגם:

(ח) דבר שנמאס. כגון (ח) מותים וענבים:

א (א) רשות. רלה נוטל רלה (ה) אינו נוטל: (ב) עיין ביו"ד סימן פ"ט. ס"ג ושם נתבאר בהג"ה דלפי מנהגנו יש ליטול ידיו אפילו בין תבשיל של גבינה לתבשיל של בשר שאחריו אם נוגע בהם בידיו ואין לנו רשות אלא בשני התבשילין שוין: ב (ג) לדבר אחר. צרעת ועיין במ"ה שכתב דאפשר דבמינינו אין סכנה כ"כ בבכמה דברים נשתנו הטבעים ע"ש: (ד) ועיין ביו"ד סי' קט"ז. ושם נתבאר בהג"ה דמנהגנו שאין חוששין לזה וקיים דמ"מ (ב) יש לאכול דבר ביניהם ולשתות דהוי קינוח והדחה: ג (ה) נוהגים באמצעיים. היינו (ג) שבין תבשיל לגבינה: (ו) בין להקל. היינו (ד) שא"ל נטילה בכלי וגם רק עד פרק השני וגם אין חילה מעכב בהם בדיעבד: (ז) שפוסל באמצעיים. אין הכוונה שאם הסיח דעתו לאחר שהטיל לאמצעיים נבטל נטילת האמצעיים דמאי איכפת לן בהיסח דעתו הרי עכ"פ ידיו נקיות מגבינה אלא ר"ל שאם הסיח דעתו משמירת ידיו נבטל נטילה ראשונה דמיס ראשונים כמו שמבואר בכמה מקומות דהיסח הדעת משמירת ידיו פוסל הנטילה ומילתא דפשיטא הוא ולא נקט לה אלא משום דהשוה לה בכל דבר למיס אחרונים ובמיס אחרונים לאחר שנטל לא איכפת לן בהיסח הדעת שהרי לא יאכל יותר להרי קאמר דבנטילה לאמצעיים אינו כן דאף שהטיל לאמצעיים אעפ"כ אינו רשאי להסיח דעתו מנטילה ראשונה שהרי יאכל עוד: (ח) שאמצעיים צריכים ניגוב. דיש בו (ה) משום מיאוס אם יאכל בלי ניגוב: (ט) דוקא מים. ששאר משקין מתוך שהם עצמן שמנים (ו) אינם מנקים את השומן והמאכל משא"כ באחרונים שאינם באים רק להעביר הזוהמא מידיס אפילו משקין מעבירין הזוהמא ורש"ל מיקל דמותר בשאר משקין (ז) אבל כמה אחרונים הסכימו להרמ"ה: א (א) ואין הפת פוטרו. היינו אע"פ ששותה (ה) לשרות האכילה שנמעיו (ב) וה"ז כדברים הבאים מחמת הסעודה תוך הסעודה שנפטרין

שער הציון

יחידאה הוא כי כן הוא גם דעת רש"י [והובא בהגר"א] וריא"ז ובתוספות רבינו יהודה ג"כ העתיק לפי' ר"ח בגמרא ומשמע דהכי ס"ל וגם דעת הרמב"ם כן הוא בגרסה מפשטיות דבריו וכמו שכתב הגר"א במאורו [ולא כמו שמצדד בד"מ במאורו] וכ"כ הכ"מ בשם רבינו מנוח וגם דעת הראב"ד בהשגות לדינא כן הוא [והראב"ד שהובא בהג"ה הוא ראב"ד אחר דס"ל דאפילו גמר סעודתו לגמרי ונזכר אח"כ ג"כ יברך דפוסק כרבינא ויחידאה הוא בזה ולא נוכל לגרפו כלל וכמו שנפסק לעיל בסימן קס"ז ס"ח לדינא בלי שום חולק] וגם מסתימת הסמ"ג והאור זרוע והרא"ה משמע ג"כ דמפרשי דבולען בלי ברכה כלל כדעת ר"ח ורש"י דאל"ה היה להו לפרש: (ו) ע"ש שהביא עוד ראשונים דס"ל כדעה ראשונה: (ז) רמב"ם: (ח) רמב"ם: (ט) לשון הרמב"ם: (ג) ובחכמת אדם כלל ס"ח כתב וז"ל יש נוהגין לרחוץ ידיהם בין בשר ודגים אבל אין מן הצורך ומ"מ יש אתה דבר מיאוס שלא לאכלם יחד עכ"ל: (ג) ב"י בשם ראב"ד: (ד) אחרונים: (ה) מ"ל: (ו) מ"א ותשובת מ"ל סימן נ"ה: (ז) ש"ך ביו"ד פ"ט וא"ר וח"ל ומגן גבורים ותכמ"ל: (ח) גמרא: (ט) הרא"ש:

הגהות ותיקונים: א) קט"ז:

הלכות דברים הנוהגים בסעודה סימן קעד

ב (ב) * [ב]יין פוטר (ג) כל מיני (ד) [ה] משקין: הגה (ד) אפילו מברכה ראשונה (הר"י פרק כילד מברכין וב"י בשם הפוסקים): **ג** [ג]אם אין לו אלא כוס אחד (ה) מניחו עד לאחר (ו) המזון ומברך עליו:
ד (ו) [ד]אם קבע (ג) לשתות * לפני המזון א"צ לברך על יין (ז) שבתוך המזון דיין שלפני המזון

ב שם ג שם נ"ל ע"כ דשם מ"ב

באר היטב

(ה) משקין. דוקא אם היו שאר משקין לפניו בשעה שמברך על היין אז היין פוטר אותם ט"ז: (ב) המזון. לפי מ"ש רמ"א ס"ס קל"ז די"א דאינו חייב לברך מדאורייתא אם לא שתה והוא תאב לשתות ע"ש א"כ ה"ג מוטב לשתות ובברט שנוהגין עכשיו כמ"ד דאינה טעונה כוס ומ"מ אם אינו צמא כ"כ פשוט דמחויב להניחו לבהמ"ז מ"א: (ג) לשתות. לאו למימרא דבלא קבע אינו פוטר אלא בא לאפוקי אם לא היה דעתו תחלה לשתות אח"כ דהוי נמלך:

שערי תשובה

בהרשב"א בפר"מ והשיג עליו בא"ר שהכוונה שא"ל כלי ליטול ממנו ע"ש ומ"ש בהג"ה לריכים מיס דוקא עיין בא"ח בכלל ע"ז ובמ"י שם והא"ר כתב לישב האחרונים:

[ה] משקין. עבה"ט ועיין בדגול מרבבה דלפי מאי דקי"ל בסימן רי"ג דקובעין על היין אף לדידן אף שלא היה המשקים לפניו פוטר

משנה ברורה

שנפטרים בברכת הפת כמו שיתבאר לקמן מ"מ הואיל והיין הוא (ג) חשוב אינו נחשב טפל לפת להפטר בברכתו (ד) ואפילו כוון בפירוש בברכת הפת לפטור כל מה שישתה בתוך הסעודה לא מהני ליין: **ב** (ב) יין פוטר וכו'. שהוא ראש וראשון לכל המשקים וכולם נטפלים לו [תוספות]: (ג) כל מיני משקים. ובלבד (ה) שיהיו לפניו על השלחן בשעה שמברך על היין [דאלו לא היו לפניו בשעת ברכה אף שהביאו המשקין לפניו בשעה שעמד עדיין היין לפניו לא מהני ולריך לברך עליהם] ויש מקילין אפילו לא היו לפניו (ו) ורק שהיה דעתו עליהם וכ"ז בשלא קבע עצמו לשתות יין ורק כוס זה בלבד אבל אם קבע לשתות יין הסכימו (ז) כמה אחרונים דפוטר אפילו המשקין שלא היו לפניו בשעת ברכה כיון שבאו לפניו עכ"פ בעוד שהיין לפניו [ואם באו לפניו אחר גמר שתיית היין לריך לברך על המשקין כ"כ מהר"מ בנעט בביאורו אם לא שהיה דעתו על המשקין קודם גמר השתיה] ולכתחלה טוב יותר לעולם (ח) שיהיו שאר המשקין לפניו בעת ברכתו על היין. ודע שאם קידש על היין והוציא אחרים בברכתו אם לא טעמו מכוס של קידוש ורוצים לשתות שארי משקין אף שהיו לפניהם בשעה שמברך על היין (ט) לריכים לברך על המשקין כי הטעם שיין פוטר הוא משום שכל המשקים טפלים לו וכשאינו שותה לא שייך טעם זה ועיין בבה"ל מה שכתבנו עוד בענין זה: (ד) אפילו מברכה ראשונה. ועיין לקמן סימן ר"ח סט"ז ובמ"ב שם לענין ברכה אחרונה: **ג** (ה) מניחו וכו'. דאפילו למ"ד בהמ"ז אינה טעונה כוס (י) מ"מ מצוה מן המובחר יש בזה אם יוכל לעשות בכוס כדלקמן סימן קפ"ב ס"א (יא) ומ"מ אם הוא צמא לשתות ואין לו שאר משקין מוטב שישתה קודם כדי לצאת גם דעת המרדכי [שהובא ברמ"א לקמן סימן קל"ג[א]] שסובר דכשתאב לשתות אינו חייב מה"מ לברך בהמ"ז עד שישתה: **ד** (ו) אם קבע וכו'. כתבו האחרונים דל"ד קבע דה"ה אפילו אם שתה רק כוס אחד של יין קודם הסעודה דפוטר היין שבתוך הסעודה (יב) וכל זה אם (יג) דעתו לשתות גם בתוך הסעודה: (ז) שבתוך המזון

ביאור הלכה

* יין פוטר כל מיני משקין. ולפ"ז הסותה קאווע אחר שתיית יין א"ל לברך עליו ואף על הלוקע"ר שנוטל בפיו למתק השתיה ג"כ א"ל לברך דהוא נטפל להקאווע והקאווע להיין [מ' ח"ם או"ח סימן מ"ז] ועיין בח"א בכלל נ"ה בנאמת אדם שכתב דאינו פוטר אא"כ שתה תחלה ואח"כ לקח הלוקע"ר בפיו דאם יהיה תחלה מן הלוקע"ר לא יהיה טפל להמשקין ודעתו שם דיותר טוב שיקח תחלה מעט לוקע"ר ויברך עליו ויכוין לפטור המשקין ע"ש עצמו. ודע דהא דיין פוטר כל מיני משקין היינו אפילו לא כוון בעת ברכתו לפטור אותם אלא בשתמא אפ"ה אמרינן דממילא נטפלים לו ועיין בח"א ובכ"א שכתב דדוקא בשותה יין בקביעות אבל לא בשותה כוס אחד או ב' ואין בדעתו למשוך עצמו ביין וכ"ש כשמקדש ושותה רק כמלא לוגמיו דלא מהני לפטור המשקין אפילו היו המשקין לפניו בשעת ברכה. והגה אף שבמשנה ברורה סתמנו שלא כדבריו מפני שהרבה אחרונים חולקין ע"ז וסוברין דאפילו בלא קבע לשתות יין ג"כ מהני לפטור שאר משקין כשעומדין לפניו בשעת ברכה מ"מ נראה דאין להקל רק כששתה עכ"פ כמלא לוגמיו שהוא שיעור חשיב דמיימחבא דעתיה דגם לענין קידוש כמה גדולי ראשונים סוברין דאינו יולא בפחות ממלא לוגמיו כמבואר בסימן רע"א סי"ד בביאור הלכה ע"ש ואף שאנו מקילין בדיעבד וסוברין דשיעור[ב] כולם מצטרף למלא לוגמיו היינו רק לענין לצאת ידי מצות קידוש אבל לא דלהוי זה הטעימת משהו שיעור חשוב שיהיו כל המשקין ששותה אחריו טפלין לו. והנה מדברי הלב"ח שהעתקתי דבריו בס"ב [לענין המסובין שלא טעמו מן הכוס שלריכין לברך על המשקה ששותין] מוכח דעתו דס"ל דאפילו בטעימת כל שהוא מן היין סגי לפטור ע"י שאר המשקין וס"מ לדינא ס"ע וכ"ל ונכון לכתחלה שמי שירלה לפטור שאר המשקין ישתה עכ"פ מלא לוגמיו [ובלא"ה יש[ג] ליזהר בזה כמ"ש בסי' רע"א סי"ד] ואם לא שתה מלא לוגמיו יבקש לאחד שלא טעם כלל מן הכוס שיפטרנו בברכה על המשקין או שיברך על מעט לוקע"ר לפטור המשקין:
* לפני המזון. ר"ל סמוך להמזון דבמופלג אין שייך לפוטרו לכו"ע וכ"מ

שער הציון

(ג) מפני שגורס ברכה לעצמו [גמרא] והיינו שבכמה מקומות מברכין עליו אע"פ שא"ל לשתיה כגון בקידוש והבדלה [לרש"י] ותוספות פירשו דהיינו מה שמברך על היין ברכה מיוחדת בפה"ג ותר"י בשם ר"ח פי' עוד פירוש אחר עי"ש: (ד) פשוט: (ה) ט"ז בשם מרדכי [וטולמי דאפי' לא קבע דהא לדידה אין בזה"ז קבע ליין] ואף דמלבוש משמע דהשו"ע מיירי בדקבע על היין וכן מלאד בע"ת וכן הסכים בא"ח לדינא הרבה אחרונים חולקין ע"ז הלא המה הבכנה"ג וא"ר ובל"ה בספר ע"ב וכן המ"א לקמן בסוף סקי"א [וע' בפמ"ג בא"א סי' ר"ח אות ח'] ודה"מ בהל' קידוש והגר"ז כולם הסכימו דבהיו לפניו מהני אף בשלא קבע על היין וכפשטות דברי המרדכי וכן משמע בביאור הר"מ בנעט על המרדכי אות ק"ד ע"ש דבקבע על היין א"ל שיהיו המשקין לפניו בשעת ברכה ובדלא קבע מהני כשהיו לפניו ובאמת בפיר"ח המובא בתר"י ובתוספות רבינו יהודה ובאו"ז ג"כ לא נזכר כלל ענין קביעות רק שהיה היין והמשקין לפניו ואז הכל נטפלים לו ע"ש [ואפשר לומר עוד דגם הרשב"א שכתב בדקבע על היין ג"כ כוונתו דבזה פוטר אף שלא היו המשקין אז לפניו אבל בהיו לפניו אוהב דא"ל קבע וכדמשמע מפשטיות דברי המרדכי ולא כמו שכתב בנ"א לדידיה בלא קבע לא מהני אף כשהיו אז המשקין לפניו]: (ו) הגר"ז ור"מ בנעט הנ"ל: (ז) ד"מ בגה"ג בש"ר דגמ"ר נהר שלום דה"ח מגן גבורים ולא כט"ז וא"א שמתירין בזה: (ח) לאוש לדעת הפוסקים דבהמ"ז אין קביעות ליין ועיין בח"א: (ט) כן מתבאר מדברי הלב"ח בהלכות קידוש ע"ש ופשוט ומשמע מיניה דאם טעמו אפילו מקלת בעלמא שוב אינם לריכים לברך על המשקין שאחריו ועיין בבה"ל דיש לפקפק בדין זה הרבה: (י) שנה מקובלת: (יא) מ"א ומש"כ בשאין לו שאר משקין הוא בא"ר וכתב הפמ"ג דכשהוא בשלשה אפשר דאפילו לא יותר טוב להניחו לאחר המזון: (יב) תוספות פ' כ"מ בראש הבכנה וכן התוספות בספסים דף ק' ע"ב ד"ה ידי יין בסוף דבריהם אבן מסוף דבריהם בכ"מ הנ"ל משמע קצת דבתוך הסעודה אדם רגיל לשתות והוי כאלו היה דעתו לזה אפילו מתחתא וכן משמע מרא"ש פסחים פ' בתרא סי' ד' ע"ש דאפילו בשהיה רק היין לפניו מתחתא דעתו לזה אך סוף דבריו סותר קצת לזה ע"ש: (יג) בשו"ע הגר"ז פוסק דבמקום דנגילין לשתות

הגהות ותיקונים: א) קצ"ז: ב) מ"ב: ג) דשתיית כולם: ד) אולי צ"ל אין צריך:

ליקוטי דברי הרב א) ובשו"ע הרב סעיף ד' כתב: ואפילו אינו קובע עצמו לשתות יין אלא שותה יין מעט לצורך מצוה כגון קידוש והבדלה, וכו' פוטר שאר משקים, ובסידור סדר ברכת הנהנין פרק א' הלכה כ"א כתב שאפילו שתה פחות מרביעית.

ה הרא"ש שם
ו תוס' שם ז ב"י
ח פסחים ק"ג
ובברכות מ"ו ט שם
פסחים ולתמימר

פוטרו (ח) וכן היין של קידוש פוטר יין (ט) שבתוך (ד) המזון (י) וכן המבדיל על השלחן פוטר היין שבתוך המזון יוי"א (יא) שאין ברכת (יב) * יין הבדלה פוטר אלא א"כ (יג) נטל (ה) ידיו (יד) קודם הבדלה יהילכך המבדיל קודם נטילה (טו) יכוין שלא להוציא יין (וע"ל סי' רל"ט סעיף ז') שבתוך הסעודה ובדיעבד שלא כיוון כך פוטר יין שבתוך הסעודה דספק ברכות דרבנן להקל: ה הכל מה ששותה (טז) בתוך הסעודה די לו (יז) בברכה אחת אלא א"כ כשבירך (יח) לא היה דעתו לשתות אלא אותו הכוס ונמלך לשתות (ו) [כ] אחר: הגה וכן מי (יט) שבא לסעודה (כ) ומושיטין לו הרבה כוסות מברך על כל אחד ואחד דהוי (ז) נמלך (כל בו) וע"ל סי' קע"ט וכן מי שמברך (כא) על כוס ברכת נשואין ואינוידע להיכן יגיע הכוס (כב) כל אחד צריך לברך דמקרי נמלך (אגודה פרק ערבי פסחים וע"ל סימן ק"ל):

שערי תשובה

וכמבואר מהד"מ וכן כתב בפ"מ עפ"י הד"מ ע"ש ועיין במג"א: *[כ] אחר. עבה"ט ומהריק"ש למד מכאן כשהקורא מכוון לגמור עם העולה ושתק ואחר כך אמרו שיקרא להלן צריך העולה לברך שנית דהוי כנמלך ובגינת ורדים חולק על מהריק"ש ובפרח שושן מחזיק בדעת מהריק"ש ובבר"י כתב בשם מז"ה שכתב לחלק דבוונת המברך על כל מה שיקראו לפניו כו' וגם בלילוף מ"ש גו"ר דש"ך טעל לעבור ובתרייהו גריר וכן ראיתי בקהל רב כמה פעמים בפני חכמים ולא הצריכוהו לברך עי"ש:

באר היטב

(ד) המזון. וה"ה ליין שלאחר המזון קודש בה"מ מ"א ט"ז: (ה) ידיו. ל"ד דה"ה אם קבע עצמו לסעודה מ"א ע"ש: (ו) אחר. כתב הט"ז נראה פשוט דה"ה לענין אכילה כגון שקנה לעצמו לחם מ' ולאוכלו כולו ועד"ז בירך ואח"כ נתאוה לאכול עוד ושולח לקנות עוד צריך לברך שנית המוציא אבל אם יש לו בבית לחם וחופך לו חציכה לאכול אותה ואח"כ רוצה לחתוך עוד אין זה נמלך דדרך אדם הוא ט"ז עיין סימן ר"ו ס"ה: (ז) נמלך. נותנין לו כוסות מסתמא כשבירך על הראשונה דעתו על כל מה

ביאור הלכה

מהלטוש עי"ש: * יין הבדלה. מוכח מזה דבקידוש סובר דפוטר בכל גווני ואף דכמה פוסקים סוברים לדעת התוספות ה"ה יין של קידוש דוקא אחר נטילה לא רצה המחבר להכריע כן להלכה דבהבדלה גופא

שבתוך המזון (טו) צריך לברך שנית על יין שלאחר הסעודה כי יין שבתוך המזון אינו בא רק לשרות המאכל שבמעיו ואינו חשוב לפטור היין שלאחר המזון שבא לשתיה ולתענוג [ועיין בב"י שכתב דאם הוא למת מחמת אכילתו אפילו שתהא זמן הרבה אחר הסעודה אעפ"כ כל זמן שלא בירך בהמ"ז כיון שבתוך המזון דמי דבא לשרות המאכל וגם משמע קצת מדברי הרשב"א דאם הוא שותה מיד אחר האכילה ג"כ מסתמא כדי לשרות המאכל הוא בא] אך באמת (טז) אין דין זה מצוי שאין אנו מושכין ידינו מן הפת עד בהמ"ז וחשיב הכל תוך הסעודה ולפיכך ממילא יין שבתוך המזון פוטר גם יין שלאחר המזון דזה וזה לשרות: (ח) וכן יין של קידוש. קמ"ל (יז) דלא תימא דוקא יין קודש המזון דחשיב דבא לפתות המעיים ולשתות פוטר בתוך הסעודה אבל יין קידוש דבא עיקרו למלוה אימא לא קמ"ל דפוטר. (יח) וג"ל פשוט דבמדינתנו שאין אנו רגילין לשתות יין בתוך הסעודה אפילו בשבת אינו פוטר אלא א"כ היה דעתו לזה מתחלה וכמו שכתבתי מקודם: (ט) שבתוך המזון. וה"ה שלאחר המזון [אחרונים]: (י) וכן המבדיל וכו'. ר"ל אע"ג דהבדלה אינה שייכת כלל לסעודה כמו קידוש אפ"ה כיון דהבדיל על השלחן ר"ל שהכין עצמו לסעודה ומיירי כג"ל שהיה בדעתו לשתות גם בתוך הסעודה: (יא) שאין ברכת וכו'. הטעם כג"ל (יט) דאינה שייכת לסעודה כמו קידוש [שאינה אלא בתקוס סעודה] וע"כ ס"ל להי"א דבעינן עכ"פ שיטול ידיו לסעודה מתחלה דזה בודאי אתחלתא דסעודה היא: (יב) יין הבדלה. כתב מ"א דדוקא יין הבדלה שאינו בא לצורך סעודה (כ) אבל יין שלפני המזון דעצמו שבא לצורך סעודה לפתות המעיים פוטר אפילו קודם נטילה יין שבתוך הסעודה ולהכי סתם המחבר בריש הסעיף ולא התנה דדוקא אחר נטילה: (יג) נטל ידיו. לאו דוקא דה"ה אם קבע עצמו לסעודה על השלחן [מ"א]אובא"ר חולק עליו (כא) וכן משמע מביאור הגר"א: (יד) קודם הבדלה. ומ"ת היכי שרי להפסיק בהבדלה בין נט"יבלהמוציא (כב) י"ל דלא הוי היסח הדעת כיון שדעתו לאכול ואינו רשאי לאכול בלי הבדלה (כג) אבל להפסיק בשתיית רשות בין נטילה להמוציא אסור: (טו) יכוין שלא להוציא. ואז יברך ברכה אחרונה על כוס זה קודם הסעודה: ה (טז) בתוך הסעודה. ר"ל אפילו שלא בא בתוך אחת. דמסתמא כשבירך בפה"ג על כוס האחד דעתו היה ג"כ על כל מה שישתה בתוך הסעודה: (יח) לא היה דעתו וכו'. ר"ל (כד) שהיה דעתו שלא לשתות אלא אותו הכוס ולא יותר אלא שאח"כ נמלך לשתות עוד וכתב הט"ז דה"ה לענין אכילה כגון שקנה לעצמו לחם מ' לאכלו כולו וע"ד זה בירך ואח"כ נתאוה לאכול עוד ושולח לקנות עוד (כה) צריך לברך שנית המוציא [והטעם (כו) דמעשיו מוכיחין דלא היה בדעתו לאכול כ"א הלחם שקנה דאל"כ היה קונה יותר אלא שאח"כ נתאוה לאכול עוד] אבל אם יש לו בבית לחם וחופך לו חציכה לאכול אותה ואח"כ רוצה לחתוך עוד אין זה נמלך (כז) דדרך אדם כן הוא לדעתים בשעת ברכה מושב שיהיה די לו בחציכה אחת ואח"כ כשרואה שאינו שבע בזה לוקח עוד: (יט) שבא לסעודה. היינו (כח) שאינו מן הקרואים אלא שבא דרך ערמי לשם לכך אמרינן דהוי נמלך דבשעה שבירך לא היה יודע אם יתנו לו עוד וכדלקמן בסימן קע"ט סה"ו עי"ש במ"ב: (כ) ומושיטין לו. ר"ל אלא בא אחת אלא זה אחר זה: (כא) על כוס ברכת נשואין. שיש שם הרבה מסובין וכל כיוצא בזה: (כב) כ"א צריך לברך. דמסתמא אינו מכוון לאחת בברכת המברך

שער הציון

יין בתוך הסעודה אפילו מסתמא אמרינן כאלו היה דעתו לזה כי פסק כמסקנת התוס' הנ"ל בברכות: (יד) עיין בראש"ש שם בשם הראב"ד: (טו) גמרא: (טז) לבוש ומ"א: (יז) פמ"ג: (יח) ממעשה דאבי שם בגמרא דמיירי ביו"ט וכפירש"י שם: (יט) ע"ת וש"א: (כ) מ"א וכ"כ הא"ר: (כא) דרמ"א המ"א הוא מסתירת דברי התוספות וכמו שפירש בתחה"ש ע"ש והגר"א כתב דבאמת דעת התוספות בדף מ"ג כדעת הרא"ש וא"כ אין שום מקור לחידושו: (כב) מ"א ומאמ"ר: (כג) עיין מ"ר וכ"כ המגן גבורים: (כד) דאם היה בתחה"ת בודאי אינו צריך לחזור וכמו שפסק המחבר לקמן סימן ר"ו: (כה) אף דהא"ר כתב על דברי הרב ט"ז וא"ע בספר מאמר מרדכי ובספר מגן גבורים הסכימו לדבריו: (כו) מאמר מרדכי: (כז) ומסתברא דבשתיית יין הוי נמלך בכל גווני אפילו אם לא היה צריך להמ"א כוס שני מן השוק: (כח) כן מבואר לקמן סימן קע"ט ע"ש במ"א:

*[ו]

הגהות ותיקונים: א) סעיף ד' וה':

ליקוטי דברי זרב א) ובשו"ע הרב סעיף ה' כתב: ויש אומרים שיין הבדלה וכו' אינו פוטר היין שבסעודה אא"כ הבדיל על שולחנו ממש, דהיינו אחר שקבע עצמו לסעודה על השולחן או אחר שנטל ידיו וכו'. ב) בשו"ע הרב סימן קס"ו כתב דתלוי בשני דעות שבסימן קס"ו, ולהדעה השניה שם אסור משום הפסק.

ד (כג) [יא] אין לברך אחר יין שבסעודה דברכת המזון פוטרתו * וכן [כ]פוטרת יין (כד) שלפני המזון (כה) * ואפילו [לא] היה לו יין בתוך המזון (כו) (וע"ל סוף סימן רע"ב) (כז) ולענין יין של הבדלה שלפני המזון (ע"ל סימן רל"ט סעיף מ'): ד (כח) [ל]אם אין לו יין ושותה מים או שאר משקה אין לברך עליהם דחשיבי (כט) כבאים מחמת הסעודה לפי שאין דרך לאכול בלא (מ) [ג] שתיה ואף יין לא היה צריך ברכה לפניו אלא מפני שהוא חשוב קובע ברכה לעצמו אבל מים או שאר משקים לא חשיבי (ל) ואינם טעונים ברכה [מ]ואפי' אם היה צמא קודם סעודה כיון שלא רצה לשתות אז כדי שלא יזיקו לו (לא) המים נמצא כי שתית המים בסבת הפת היא * ופת פוטרתם (לב) [נ]וי"א

באר היטב

שיתנו לו עוד ט"ז ע"ש: (מ) שתיה. משמע דיין שרף דאין דרך לשתותו תמיד לא חשיב כבאים מחמת הסעודה וצריך לברך עליו ואף מי שרגיל לשתותו תמיד בטלה דעתו אצל כל אדם מט"מ ורש"ל ול"ח וט"ז ועמ"א. והעטרת זקניס בסי' קע"ז כתב משם הגאון

שערי תשובה

*[ג] שתיה. עבה"ט ועיין בשו"ת נחלת שבעה סימן ל' המאו מיד אפרים

משנה ברורה

המברך מאחר שאינו יודע אם יגיע לו ועיין לקמן סימן ק"ל במ"א סק"ז ובמ"ב שם: ד (כג) אין לברך וכו' דבהמ"ז פוטרתו. כדין דברים הבאים מחמת הסעודה שנפטרין בהבהמ"ז [כמש"כ בסימן קע"ז] דהיין מחמת הסעודה הוא חשיב דבא לשרות המאכל ואף דברכה ראשונה מברך על היין כנ"ל בס"א ברכה אחרונה לא: (כד) שלפני המזון. דכיון שבאים לפתוח המעיים להמשיך האדם לתאות המאכל הוי ג"כ כדברים הבאים מחמת הסעודה ופשוט דזה דוקא אם שותה סמוך למזון עכ"פ דהוי כאתחלתא דסעודה אבל בלא"ה לא: (כה) ואפילו לא וכו'. כל"ל ור"ל דאף דאז לא שייך לומר דהוא שתיה אחת עם אלה שבתוך הסעודה אפ"ה פוטר דהן עצמן בכלל סעודה הן וכנ"ל. ולענין מים ושאר משקין ששותה קודם המזון ואינו שותה בתוך המזון דעת הרבה אחרונים דצריך לברך עליהם ברכה אחרונה שאין בהמ"ז פוטרתן דמכיון ששתה אותם קודם המולא"ח אינם שייכים לסעודה כלל לבד יי"ש שהה ליין דהוא מעורר תאות המאכל ועיין בה"ל: (כו) וע"ל ס"ס רע"ב. ס"ז[א] לענין קידוש דשם מבואר דגם בו ברכת המזון פוטרתו ועיין בה"ל מה שכתבנו שם: (כז) ולענין יין של הבדלה. ר"ל דהם אינם באים לצורך סעודה ועיין שם שכתבנו דאם לא בירך קודם הסעודה[א] לא יברך עוד (כט) ויפטרו בברכת המזון. ולענין אם פוטר בהמ"ז היין ששתה אחר גמר הסעודה יש דעות בפוסקים (ל) י"א דאין בהמ"ז פוטרו בסתמא וצריך לברך על היין מעין שלש אם לא שכוון בהליא בהבהמ"ז לפטור גם היין דאז פטור בדיעבד כמבואר בסימן ר"מ סי"ז (לא) וי"א דאין צריך לברך ברכה אחרונה ובהמ"ז פוטרו בסתמא (לב) אף לכתחלה מיהו אין דין זה מלוי[ד] דיינו לפי המבואר לקמן בסימן קע"ז דאין אנו מושכין ידינו מן הפת עד בהמ"ז א"כ הוי הכל כבתוך הסעודה ובהמ"ז פוטרו [מ"א] ומיהו בסתמא לכתחלה טוב יותר שיכוון בעת בהמ"ז לפטור: ד (כח) אם אין לו יין וכו'. אסעיף ג' קאי לאיין שבתוך הסעודה מברך ברכה ראשונה אף בתוך הסעודה משום חשיבותו אבל אשאר משקין לא דנטפליס להסעודה: (כט) כבאים מחמת הסעודה. בתוך הסעודה דמבואר בסימן קע"ז דאין מברכין עליהם דנפטרין בברכת המוציא: (ל) ואינם טעונים ברכה. לא לפניהם ולא לאחריהם (לג) ואפילו אם הם באים אחר גמר סעודה לדידן דאין אנו מושכין ידינו מן הפת וחשוב הכל כבתוך הסעודה: (לא) המים. אליבא ריקנא (לד) וה"ה בשאר משקין: (לב) וי"א לברך. היינו ברכה ראשונה דס"ל דדיינו כמו פירות שאוכל בתוך הסעודה דצריך ברכה

שער הציון

(כט) וכן שיכוין לפוטרו בבהמ"ז דאז בודאי פוטרו וכמש"כ בסימן ר"מ: (ל) כ"ח והגר"א וע' במלחמות פ' ע"פ ובר"ן [בעניגא דב"א דד' כוסות] וע' במג"א: (לא) מ"א בשם הרשב"א והרל"י: (לב) הטעם דאע"ג דלאחר הסעודה הוא ואין היין שייך לסעודה מ"מ כיון דבדין היה לאו לברך על היין בהמ"ז לכתחלה אלא דלא קבעי אינשי סעודתא עליה כדאמרינן בגמרא והכא כיון דבסעודה הוא מיגו דהוי קביעות לפת הוי נמי קביעות ליין וכתב המ"א דבשאר משקין דלא שייך טעם זה ממילא לבו"א אין בהמ"ז פוטרו וצריך לברך גם ברכה אחרונה אחריו ואכן לפי מסקנת המ"א גם בשאר משקין א"צ לברך כ"א אף אם שתה לאחר גמר סעודה קודם בהמ"ז דלדידן חשוב הכל תוך המזון מיהו באמר הב לן ונברך ושותה שאר משקין צריך לברך ברכה ראשונה ואחרונה לבו"ע [פמ"ג ע"ש טעמו]: (לג) מסקנת המ"א בסק"ט: (לד) לטש:

הגהות ותיקונים: א) ס"י: ב) ק': ג) בסקי"ד:

*[מ]

ליקוטי דברי הרב א) ובשו"ע הרב סעיף ו' כתב: ואם שכח ולא בירך לפני הסעודה ונזכר קודם ברהמ"ז צריך לברך מיד מעין שלוש. ובסידור סדר ברכת הנהנין פי"ד הי"ב מוסיף: בד"א שאין לו כוס לברהמ"ז, אבל אם דעתו לברך ברהמ"ז על הכוס אין צריך לברך אחריו לפני הסעודה שנפטר בברכה אחרונה שמברך על הכוס של ברהמ"ז. ב) ובשו"ע הרב סעיף ח' כתב אבל בשבת ויו"ט שמקדש על הכוס אין צריך לברך אחריו לד"ה אפילו הוא של שאר משקין וכו'. ג) ובשו"ע הרב סעיף ו' כתב השותה שאר משקין לפני הסעודה בחול צריך לברך אחריהם ואפילו דעתו לשתות ג"כ בתוך הסעודה, ומ"מ ישתה פחות מרביעית לפני הסעודה ובזה יסתלק הספק. ד) בשו"ע הרב סעיף ט' כתב דבסעודות גדולות שרגלים למשוך ידיהם מן הפת ולערוך השולחן במיני מגדים לקבוע שתיה קודם ברכת המזון, אין יין שבתוך הסעודה פוטר יין ששותה אז, אלא אם כן דעתו לפטור בפירוש, אע"פ שלשאר דברים דינו כבתוך הסעודה, ועל שאר משקים ששתה אז אין צריך לברך.

לברך על (לג) המים שבסעודה ויש מחמירין עוד לברך עליהם (לד) בכל פעם דסתמא נמלך הוא בכל פעם °והרוצה להסתלק מן הספק ישב (לה) קודם נטילה (לו) במקום סעודתו (לז) * ויברך (לח) על דעת לשתות בתוך (ט) [ד] סעודתו: הגה (לט) * והמנהג כסברא הראשונה: ח ״על יין שבתוך

ם הרא״ש ומנהגו כלל ד׳ והגה״מ פ״ד מה״כ ע ברכות מ״ב

שערי תשובה

עי״ש: *[ד] סעודתו. עבה״ט ועיין בגר״ א שהט״ז הביא נוסחא מוטעת וכן בידי אהרן מספר גביד ומצוה והוא ז״ל הביא נוסחא האמיתית מכ״י מהרש״ו כמו שלא מהרש״ו זצלה״ה בשער המצות פרשת עקב כתוב שם בשם האר״י ז״ל שישתה פחות מרביעית ויברך בתחלה ולא בסוף ומהרש״ו כתב שפעם אחת שתה רביעית והכיר האר״י ז״ל במצוה שלא מיבך ברכה אחרונה עכ״ד ומזה מבואר בהמג״א דבהמ״ז אינו פוטר שתיית רביעית ושאני יין שלפני המזון עי״ש:

באר היטב

מהר״ר פייבש ליתן היין שרף על השלחן בשעת המוציא ואז ברכת המוציא פוטר ואם לא עשה כן יטבול מעט פת בתוכו ע״ש. ומיהו בשבת אין צריך לכל זה דממה נפשך אם קידש על היין נפטר בזה כמ״ש ס״ב ואם קידש על השכר נפטר בברכת שהכל ועמ״א. משקה שקורין מע״ד א״ל ברכה דגם הוא בכלל שתיה לאכילה ודינו כשכר ט״ז: (ט) סעודתו. ומ״מ צ״ע אם שתה רביעית אם צריך ברכה אחרונה ע״כ ישתה פחות מרביעית לפני הסעודה ובזה יסתלק מן ויתכוין לפוטרו. ואם שתה רביעית כגון בסעודות גדולות שאותין פטור מברכה אחרונה דברכת המזון פוטר הכל ועיין מ״א וט״ז על כוס של יין מציאין עוד משקה שקורין קאו״י כדי ליישב דעתו

הספק וכ״כ בכוונת האר״י ז״ל או יתן לאחר שאינו אוכל לברך לפני המזון יש ליזהר שלא יצא קודם הסעודה דהוי הספק ואז בידי אהרן. מה שנוהגין בסעודות גדולות שלאחר שמברכין בה״מ

ביאור הלכה

עכ״פ על הפת מברך עליו המוציא והמשקה הוא טפל להפת ואם הוא אוכל רק מעט פת כדי שלא יזיק לו המשקין אליבא ריקנא בלבד אזי אדרבא המשקין עיקר והפת טפל והיה ראוי להפטר לגמרי בברכת המשקין אלא משום שאוכל לפת תחלה קודם להעיקר וע״כ מברך על הפת הטפל שהכל וקאי הברכה על הפת ועל המשקין [כן הוא כונת המ״א בסקי״ב לכאורה וכן מתבאר בשו״ע הגר״ז ודלא כמתה״ש] והנה התבן העוחר תלה ליה דברי המ״א זה בדבריו שבסי׳ קע״ז סק״א ולענ״ד זה אינו דפה הוא טפל גמור שהפת אינו רק מועלת להמים שלא יזיקנו משא״כ התם נהי דאינו עיקר שיהיה יכול לפטור המאכלים עכ״פ טפל לא הוי להפסיד ברכתו הראוי ולברך שהכל ולפיכך לא מסתפק בזה המ״א שם בזה עי״ש: * ויברך ע״ד לשתות וכו׳. ודוקא אם הוא מתהנה עכ״פ מהמים ששותה אבל אם אינו מתהנה כלל אין כדאי לברך עליהן עיין בסי׳ ר״ד ס״ז ומה שכתבנו שם: * והמנהג וכו׳. ואם יש לו יין טוב שיפטור אותם ע״י שיברך על היין בתוך הסעודה שפוטר כל המשקין [מ״ר]:

פחות מרביעית דאם ישתה רביעית לא יועיל כלום בתיקונו (לח) ליכנס בספק ברכה אחרונה על המשקין האלו דאפשר דאין בהמ״ז פוטרתו דאין שייכים לסעודה מכיון שאתה קודם נטילה (לט) אבל אם יש לו כוס שכר לברך עליו בהמ״ז א״ל ליזהר בזה דברכת בו״ר שיברך על הכוס יפטור גם את המשקין שאתה קודם בהמ״ז[א]: (לח) על דעת וכו׳. או שיבקש (מ) לאחר שאינו אוכל שיברך על המשקה ויתכוון לפוטרו: (לט) והמנהג כסברא הראשונה. והטעם כדלעיל לפי שאין אכילה בלא שתיה והוי כדברים הבאים מחמת הסעודה ולענין יי״ש (מא) יש אחרונים שכתבו דצריך ברכה בתוך הסעודה מטום שאין שותין אותו מחמת למאון האכילה כשאר משקין אבל המ״א כתב דבתוך הסעודה א״ל ברכה מטום דאז נעורר תאות המאכל ושייב גם זה מחמת הסעודה [וה״ה בפירות הבאים להמשיך תאות האכילה (מג) כגון לימני״ם מלוחים או זית מליח או אוגערקע״ם מלוחים וכיו״ב ולא דמי לשאר פירות שבתוך הסעודה שצריך ברכה] וכן העתיקו (מד) איזה אחרונים כדעתו ובאמת היה ראוי לנהוג בזה כעצת המחבר לענין שאר משקין [דיברך על מעט מהיי״ש קודם נטילה ע״ד לפטור מה שישתה בתוך הסעודה] מפני (מה) שיש דעות בזה אלא שהעולם נהגו

שער הציון

(לה) מ״א בסקי״ג ומאמר מרדכי ונהר שלום ומג״ג ודלא כט״ז: (לו) מאמ״ר: (לז) מ״א: (לח) עיין במ״א דמליא בשתי הדעות האלו דלדעה ראשונה דא״ל לברך על המשקין שבתוך הסעודה א״כ הברכה ראשונה שמברך על המשקין שאתה לפני הסעודה אינו בא לפטור המשקין שבתוך הסעודה [דבלא״ה פטור מלברך עליהן] א״כ ממילא אין שייכים כלל להסעודה וצריך ברכה אחרונה עליהן: (לט) מקום דברי המ״א בסקי״ד ודבריו בסק״ט מעורבבין בזה מאד להמעיין במ״א ובמתה״ש ואולי יש ט״ס בדבריו: (מ) מ״א בשם רמ״מ: (מא) רש״ל ומ״מ ול״ם ולבוש וט״ז בסק״י וא״כ בסוף סי׳ קע״ז: (מב) והנה המ״א מילק בזה בופא דאם רוצה לשתות בתחלת הי״ש בתחלת אכילתו הייינו לאחר ברכת המוציא צריך ברכה מטום דאז נעורר תאות המאכל כ״כ דבלא״ה רגיל לשתות בכל יום בבוקר לחיזוק הלב אבל בשאת אדם כתב דזה תלוי בטבע האדם וכן בט״ז סוף סימן קע״ז משמע ג״כ דאף בתחלת האכילה בא לעורר תאות המאכל וכן סתם במ״א דאף בתחלה אין לברך: (מג) מ״א ולבאורה פשוט דה״ה זית מלוח דגם הוא בא לעורר תאות האכילה כפי מה שהובא בהרא״ה: (מד) הגר״ז בסידורו ומ״א [ומגן גבורים ג״כ העתיק דברי המ״א להלכה ומילק בין בתוך הסעודה לבתחלת הסעודה אך כבר כתבנו דזה תלוי לפי טבע האדם]: (מה) דאלו האחרונים שהעתקתי לעיל רש״ל ולבוש ומייעמייהו כולהו לא ס״ל המ״ר סברא דמפני שהוא בא לעורר תאות האכילה לא יוצרך ברכה דבאמת הראיה שמביא המ״א מהטור כבר דחו האחרונים דהוא רק לענין לפטור מה שתתה קודם המזון מברכה אחרונה דתתבב כבא בתוך הסעודה אבל אין ראיה דתשיב זה בבא מתחת הסעודה דאולי הוי כמו פירות וגם הראיה מרש״ל אין ראיה כ״כ [ואח״מ בהאחרן] ולא נשאר לו אלא המרדכי ותוספות ולעומת זה נמצא הרא״ה שהביאו המ״א וכן מצאתי בחי׳ הרשב״א בדף מ״א רים קוגיא דהביאו תאנים וענבים שכתב בפי׳ לדינא כדעת הרא״ה ע״ש ונמצא דהוא פסיקא דדינא ואף שספק ברכות להקל ומסתמא זהו טעם המנהג מ״מ הרוצה להסתלק מן הספק יעשה כעצת המחבר לענין משקין או שיטול מעט נוקש״ר ויפטור בברכתו. ולא העתקתי הענות שכתב בבה״ט שפקפקו עליהם כמה אחרונים [דליתן על השלחן ויהא דעתו עליהם אינו מועיל כמו בפירות לקמן בסוף סי׳ קע״ז במ״א ולבוש פת בי״ש אינו מועיל רק לאותה תאיכה אם לא שיטבול בתחלה ובסוף כמו בפירות בקע״ז]:

הגהות ותיקונים: א) דהיינו לפני הסעודה:

*[ט]

הלכות דברים הנוהגים בסעודה סימן קעד קעה

המזון כל אחד ואחד מברך לעצמו (מ) אפילו הסיבו יחד: הגה דלא יכולין (מא) לענות אמן (טור) (מב) משום דחיישינן שמא יקדים קנה לוושט: הגה (מג) וי"א דאם אמר להם סברי רבותי ושמעו ויכוונו לברכה ולא יאכלו אז ויענו אמן (מד) אחד מברך (י) לכולם * וכן נוהגין (הגהת מיי' פ"ז מהלכות ברכות ומרדכי ס"פ כילד מברכין וטור בשם רש"י) (מה) ויאמר סברי רבותי ר"ל סוברים אתם לאחת בברכה זו ולא יאמר ברשות רבותי וכן (מו) כ"מ שמברכין על היין משום ברכת היין שבתוך הסעודה (מז) א"א ברשות אלא סברי מטעם שנתבאר (בית יוסף סימן קפ"ז) בשם שבולי הלקט):

קעה דיני ברכת הטוב והמטיב על היין. ובו ו' סעיפים:

א [א]הביאו להם (א) יין אחר אינו מברך בפה"ג אבל מברך עליו (ב) הטוב (ג) [ג] והמטיב: הגה

באר היטב

שלא אדם ממאכליו אין לברך על אותה הקאו"י. תשובת גיונת ורדים כלל ג' סי' אב"ג ע"ש. כתב בש"ג האנוש"י שאוכלים אחר הסעודה למתק השתיה הוי כמו מזון וזית וברכת היין פוטרתה עכ"ל. וכתב

שערי תשובה

[ג] והמטיב. עבה"ט ובבר"י כתב דרמים פליגי על מהרי"ל עיין בטור סימן תע"ג ובמאמר ממן להרשב"ץ שכתב שיכול לברך הטוב והמטיב וכתב הבר"י בעובדא שבגיל פסח אחר כוס קידוש ראו שהיין גרוע ונסתפקו

המ"א וג"ל דבשאר משקין חוץ הסעודה ברכת הלחם פוטרתן דהמשקה טפל ללחם והאנוש"י למשקה: (י) לכולם. ולריכין שיטעום כל ג' תיכף מהכוס שלא להפסיק בין ברכה לשתיה. מ"א עיין סי' קס"ז סעיף ו':

(ג) והמטיב. כתב מהרי"ל י"א שאין מברכין הטוב והמטיב בגיל פסח שלא להרבות בכוסות עכ"ל. וכתב המ"א וג"ל שלא יאתה

משנה ברורה

נהגו להקל ויש להם על מה לסמוך. וכ"ז בתוך הסעודה אבל אם שותה את הי"ש אחר סעודתו דאז בודאי דעתו רק לעכל המזון לכו"ע צריך ברכה [אחרונים] מ"מ נ"ל דאם אכל מאכל שמן ולקח (מו) מעט יי"ש להפיג השמנונית שבפיו אם רגיל בענין זה (מז) הוא בכלל טפל להאוכל וע"כ אף אם הוא אחר גמר סעודתו א"צ לברך. כתב הח"א דאם שותה אחר גמר סעודתו קאפ"ע הוא רק כדי לעכל המזון ולא דמי לשאר משקין וע"כ צריך לברך ברכה

ביאור הלכה

* וכן נוהגין. ומשמע מפמ"ג דהידור מצוה לית בזה [היינו אף דבעלמא היכא שאחד מוציא את חבירו יש בזה משום הדרת מלך] משום דלדעה ראשונה אסור לעשות כן והוא דעת רוב הפוסקים [והם רבינו אלחנן ורבינו יונה ולא"ש ומרדכי והגה"מ כמבואר בב"י וגם הרא"ש סובר כן והי"א הוא דעת רש"י לחוד] אלא שנהגו כן אף דהמעיין בשבולי לקט יראה דדעת ר"ה גאון ועוד כמה ראשונים דס"ל כרש"י וע"כ יש מקום להמנהג ואין למחות בם מ"מ הדין כמו שכתבנו דהידור לא שייך בזה:

רשאונה ואינו מוכרח ונכון שיברך מתחלה על מעט לוקע"ר לפטור את הקאו"ע . וכל זה שייך רק לענין חול (מח) אבל בשבת ויו"ט (מט) בשחרית אין שייך כ"ז דהרי בודאי בכר קידש על הכוס וממ"ל אם קידש על היין הלא פוטר כל המשקין [ובאופן המבואר לעיל בסק"ג] ואם קידש על השכר וכיו"ב הלא מברך שהכל וממילא נפטר גם זה: ח (מ) אפילו הסיבו יחד. ר"ל ולא כמו דאמרינן בעלמא [קס"ז סי"ח] דאם הסיבו יחד אחד מוציא כולם ועדיף טפי משום ברוב עם הדרת מלך אבל בברכה שבתוך הסעודה לא יעשו כן: (מא) לענות אמן. ואף דקי"ל בכל מקום דשומע כעונה ועניית אמן אינו מעכב כלל לענין לאחת בהברכה חיישינן שמא יענו אמן ויסתכן [רא"ש וטור]: (מב) משום דחיישינן וכו'. היינו משום דעוסקין אז באכילה ואין בית הבליעה פנוי ומבואר בפוסקים דלדעה זו (נ) אף אם יאכל מלאכול ויכינו עצמם לשמוע הברכה ולענות אמן ג"כ לא מהני דמ"מ חיישינן שמא לא יזהרו להפסיק מלאכול ויבוא[ב] לידי סכנה [פריסה][ג]: (מג) וי"א וכו'. דהם ס"ל הטעם דאין אחד יכול להוציא חבירו בברכת היין שבתוך הסעודה משום דטרודים הם לאכול ולא יתנו לב לכוון לשמוע ולאחת ולכן אם אמר מקודם שיברך סברי מורי ומניחים כולן לאכול ויכונו לגם להברכה שפיר דמי וגם משום סכנה ס"ל דאין כאן כיון שפסקו מלאכול: (מד) אחד מברך לכולם. ולריכין שיטעמו כולם תיכף מהכוס ולא יפסיקו בין ברכה לשתיה [מ"א]: (מה) ויאמר סברי רבותי. ר"ל בברכה שבתוך הסעודה כשאחד מברך ומוציא כולם לא יאמר ברשות רבותי [דלשון זה אינו אלא נטילת רשות לברך] אלא סברי רבותי דהיינו שיפסקו מלאכול ויתנו לב לשמוע הברכה ולאחת כנ"ל: (מו) כל מקום וכו'. ר"ל כשאחד מוציא חבירו כמו קידוש והבדלה וכה"ג. ובחופה וברית מילה (נא) שאין נוהגין לומר סברי כלל הוא (נב) משום דרך במקום שצריך נטילת רשות אומרים על היין סברי במקום רשות אבל בחופה ומילה (נג) שאין נוטלין רשות (נד) אין לומר סברי כלל: (מז) אין אומרים ברשות. פי' אף דהיה ראוי לומר יותר ברשות שהוא נטילת רשות מהמסובין שחפצים בו שיוציא אותם בברכתו אלא משום ברכת היין שבתוך הסעודה דמוכרח לומר סברי כדי שיפסיקו מלאכול (נה) נהגו לומר לשון זה בכל מקום שמברכין להוציא אחרים:

א (א) יין אחר. ר"ל שמתחלה בירך על יין שבתוך המזון ואח"כ הביאו לו עוד יין אפילו הוא ממין אחר אפ"ה נפטר בברכה ראשונה ועיין לעיל בסימן קע"ד ס"ה: (ב) הטוב והמטיב. ומברך אותה בשם ומלכות והוא הודאה על ריבוי היין שנזדמן לו [ועוד כתבו

שער הציון

(מו) ואפשר דמה שרגילין ליקח מעט יי"ש אחר שאוכלין דגים או דג מלוח הוא ג"כ בכלל טפל אם הוא רגיל בכך ופטור לכו"ע: (מז) עיין לקמן בסימן רי"ב: (מח) מ"א: (מט) דבגילה הלא יכול לקדש על הפת: (נ) ולענין דיעבד מסתימת הש"ע משמע דאינו מעכב וכן הרמב"ם וכל הפוסקים קמתו בזה אלא בתוספות ברכות מ"ג ד"ה הואיל משמע שם בדברי ר' אלחנן דלעיכובא הוא וכן משמע בחידושי הרא"ה[ד] להרי"ף: (נא) מ"א: (נב) מ"א ופירוש דבריו נראה דהיינו משום דהתם הבעל בית ובעל התתונה מכבדים אותו: (נג) ואפשר דמהאי טעמא אין אומרים סברי על כוס בהמ"ז דרשות א"צ ליטול כיון שנטל רשות מקודם שהתחיל לברך ולכן אין לומר עתה גם סברי ואף דהלבוש הלריך לומר ע"ש הא"ר כתב שאין נוהגין כן ומ"מ טוב שהמברך על הכוס יתתין מלברך עד שיגמרו הכל יראו את ה' וגו' שנוהגין לומר עיין בא"ר: (נד) אף דהא"ר הקשה עליו מדברי השב"ל המעיין שם ירואה דלפי טעם הרמ"א שהעתיק תחלת דברי השב"ל בשם ר"ה גאון דברי הרמ"א נכונים הם וסוף דברי השב"ל שהביא הא"ר ע"כ שיטה אחרת היא ע"ש: (נה) עיין ב"ח ושב"ל בשם כמה ראשונים עוד טעמים להמנהג:

הגהות ותיקונים: א) קס"ז: ב) ויבואו: ג) דרישה: ד) על הרי"ף:

א בברכות נ"ט

הלכות דברים הנוהגים בסעודה סימן קעה

(ג) אע"ג שאין לו עוד מן (ב) [ג] הראשון (ג"י) (ד) ולאו דוקא הביאו להם מחדש אלא ה"ה אם היה להם מתחלה שתי יינות מברכין על הב' הטוב והמטיב: הגה ודוקא (ה) שלא היו לפניו יחד (ג) כשמיר בפה"ג אבל אם היו ביחד א"ל לברך (ו) אלא בפה"ג כמו שיתבאר סעיף ג' (ד"ע להשוות הטור עם מרדכי פ' הרואה) (ג"י): **ב** [2]מברכין הטוב והמטיב על כל שינוי יין מן הסתם אפילו אינו יודע שהשני משובח מהראשון כל (ז) שאינו יודע שהוא גרוע (ח) ממנו: הגה (ט) ואין חילוק בין שניהם חדשים (י) או א' חדש וא' ישן (ב"י בשם תוס' פרק הרואה וטור ותרומת הדשן סי' ל"ד) ואפי' שתה ממנו (יא) תוך שלשים יום. י"א דאם שתה תחלה יין אדום והביאו לו יין לבן אע"פ שהוא (יב) יותר גרוע מברך הטוב והמטיב לפי שהוא בריא (ד) לגוף (יג) יותר מן האדום (מרדכי פרק ערבי פסחים): **ג** [3]הביאו לו יין רע ויין טוב כאחד יברך

ב שם בתוספות
ג מרדכי שם בשם אבי העזרי

שערי תשובה

אם לשלוח אחר יין משובח שלא ליכנס בספק ברכת הטוב והמטיב והשיב דודאי מוכח בגמרא לעשות מצוה מן המובחר וראיה משו"ת מ"ל סימן מ"ה ע"ש. וכתב דנהגו גם מהרי"ל מודה שהרי אינו מרבה בבוסות דהאי מיבעי ליה לבוסות של מצוה והרי יש להם מהראשון ושפיר יכולין לברך הטוב והמטיב אלינא דבו"ע ע"ש ומשמע קצת דאם לא היה להם מן הראשון אפשר שאין להביא מחדש בכדי שלא ליכנס לבית הספק בענין ברכת הטוב והמטיב וראיה דמ"מ דמשום מצוה מן המובחר ש"ד להביא מן המשובח דחביבה מצוה בשעתה אף שלא יברכו הטוב והמטיב מחמת הספק וכמ"ש בבר"י שם שכן דעת הראב"ד והרדב"ז שלא לברך ויש לחוש לדבריהם וכן כתוב" מהריק"ש והל"ה ע"ש: [ב] הראשון. עבה"ט ועיין בס"ק שלפני זה שספק ברכות להקל וכתב בר"י בשם מהר"י מולכו אם עירב יין הבא מחדש בתוך יינו אם הרוב מהיין הבא מחדש מברך הטוב וברכות בית ספק יסלק מן השלחן א' מהם ואח"כ יברך על א' מהם בפה"ג ואח"כ על הטוב והמטיב ובזה יצא לד"ה ע"ש ועיין בשכנה"ג ובפרח שושן כלל א' סי' י"ב האריך והעלה כנ"ז ע"ש: (ד) לגוף. ואם שתה לבן תחלה ואח"כ אדום שהוא משובח

באר היטב

מב' מינין אבל אם הביאו לו מין אחר צריך לברך מאחר שנזכר בגמרא. אם בירך בהמ"ז על היין אחר א"ל לברך הטוב והמטיב דהא כבר אמר הטוב והמטיב בבה"מ מ"א: (ב) הראשון. וכנה"ג הביא פוסקים דס"ל דאין מברכין ומהרדב"ז סי' קכ"ה הכריע דאם יש להם מן הראשון ולא רצו בו והביאו אחר מברך ע"ש: (ג) כשמיר. כתב זה לתרץ דברי שו"ע אהדדי דכאן כתב אם היו לו תחלה ב' יינות מברך הטוב והמטיב ובסעיף ג' לא כ"כ ע"כ תירץ רמ"א דכאן קאי על הברכה דדוקא אם לא היו בשעת ברכה שניהם לפניו דאם היו היינו סעיף ג' וב"ח פי' דבס"א מיירי שעבר ובירך על הגרוע ע"ש. וט"ז פי' דבס"א מיירי בנסתפק איזה עדיף וס"ג מיירי בידוע שהוא גרוע יותר והעלה מי שלבו נוקפו לברך ב' בפה"ג ואח"כ על השני ברכת הטוב והמטיב ובזה יצא לד"ה ע"ש: (ד) לגוף. ואם שתה לבן תחלה ואח"כ אדום שהוא משובח

משנה ברורה

כתבו (א) הספרים טעם לנוסח זה כי ידוע שהאדם צריך למעט בתענוגי העולם ויין הלא מביא לידי שמחה ויכול לבוא לידי קלות ראש לכך סידרו נוסח זה של הטוב והמטיב שידוע שברכת הטוב והמטיב שבבהמ"ז תקנו על הרוגי ביתר שמתנו לקבורה ועי"ז יזכור יום המיתה ולא ימשך אחר היין הרבה]. ודוקא על יין שבתוך המזון [או שהיו מסובין לשתות בלא אכילה ואח"כ הביאו להם יין אחר וכדלקמיה בס"ה בהג"ה] אבל על כוס של בהמ"ז א"ל לברך עליו ברכת הטוב והמטיב אף שהוא מין יין אחר (ב) דהא כבר אמר הטוב והמטיב בבהמ"ז [מ"א] . בלילי פסח טוב לכתחלה שלא לשתות עוד מין אחר של יין (ג) בתוך הסעודה כדי שלא יצטרך לברך עליו הטוב והמטיב ויהיה נראה קצת כמוסיף על הבוסות אך אם הוא צמא ומושק לשתות ממנו יכול לברך עליו הטוב והמטיב [אחרונים]: (ג) אע"ג שאין לו וכו'. עיין במ"א בשם פוסקים שיש דעות בזה (ד) וע"כ הכריעו לדינא דאם יש להם מן הראשון והביאו השני כדי שיטעמו יין אחר משונה מן הראשון מברכין עליו הטוב והמטיב אבל אם אין להם כלל מראשון א"כ לא מחמת שינוי הביאו אלא מפני שבלה הראשון אין מברכין עליו שאין בזה ריבוי טובה כ"כ: (ד) ולאו דוקא וכו' מחדש. ר"ל (ה) שהביאו להם עתה בית אלא ה"ה אם היה להם מתחלה שתי יינות בית ודעתו לשתותם אלא שהיין השני לא היה מוכן לפניו על השלחן בשעת ברכת בפה"ג וכדלקמיה [לבוש] ודעת הל"מ[2](ו) דכשהם בביתו בשעת ברכת בפה"ג ודעתו לשתותם כמונח לפניו על השלחן דמי וא"ל לברך ברכת הטוב וספק ברכות להקל: (ה) שלא היו לפניו וכו'. או (ז) שעבר ובירך על הגרוע תחלה צריך לברך ברכת הטוב על היין השני: (ו) אלא בפה"ג. ר"ל על היין המשובח וממילא נפטר היין הגרוע מכל וכל וכן פסקו האחרונים: **ב** (ז) שאינו יודע שהוא גרוע. אבל אם יודע שהוא גרוע אפי' מעט לא יברך עליו אף שהוא מין אחר [אחרונים]: (ח) ממנו. כתב הט"ז דוקא אם הוא מסתפק שמא הוא גרוע רק ממנו אבל אם הוא מסתפק שמא הוא גרוע מאד עד שאינו ראוי לשתות אלא מדוחק לא יברך עליו ברכת הטוב: (ט) ואין חילוק וכו'. היינו בין לענין ברכת בפה"ג שאין צריך לברך אפילו מחדש ליתן ובין לענין ברכת הטוב שצריך לברך אפילו כשניהם חדשים [הגר"א] והטעם דכיון שהובאו משני כלים משני מיני וכדלקמן בס"ו: (י) או אחד חדש וכו'. ודוקא מחדש ליתן אבל מיתן לחדש בסתמא לא אא"כ ידוע לו שהחדש ההוא טוב כמו הישן [עט"ז וא"ר וש"א]: (יא) תוך ל' יום. לאפוקי ממאן דס"ל דאם שתה תוך ל' מיין זה אין חביב עליו כ"כ ולא יברך עליו ברכת הטוב קמ"ל: (יב) יותר גרוע. ר"ל (ח) גרוע אבל אם הוא גרוע הרבה לא יברך: (יג) יותר מן האדום. ומ"מ אם

שער הציון

(א) רבינו בחיי הובא בחי' רע"א וא"ר בשם ג"ז: (ב) ובמידושי רע"א הביא לבפי תש"כ בס' בית יהודה דבגמלך או שהיה שינוי מקום דצריך לברך עליו בפה"ג ממילא אין שייך ברכת הטוב והמטיב דהוא ענין חדש ואין שייך ליין שישתו מקודם א"כ הי"ה בגידון זה בלא"ראאין צריך לברך הטוב והמטיב דהא צריך לברך בפה"ג עליו ואין שייך ליין שבתוך הסעודה: (ג) אבל ליקח יין אחר טוב למנין הבוסות גופא כגון שטעם כוס הראשון ולא ערב לו היין לבו"ע יכול ליקח מין אחר של יין לכוס שני ויברך עליו בפה"ג [לדידן דנהגינן לברך על כוס שני בבסימן תע"ד] וגם הטוב והמטיב [פמ"ג ושע"ת]: (ד) מ"א בשם רדב"ז וא"ר וש"א הרבה: (ה) אבל אין כוונת המחבר שהביאו לו אחר שכבר שתה היין הראשון דזה לא היה מביא המחבר במלתא דפשיטא כ"כ וכבר נתקשה בזה הט"ז [ומה שהירך דמוהו הא"ר והפמ"ג וכן ממ"א והגר"א משמע דלא כמאורו] אלא כמו שפירשתי [א"ר]: (ו) וכי קאמר הטוש"ע אלא ה"ה אם היו להם שתי יינות היינו אע"פ שהיה להם במרתפם ודעתו היה בשעת ברכה להביאם ולשתותם מ"מ כיון שהביאם אחר הברכה נמי הוא בכלל שינוי יין [שם בל"ת]: (ז) ב"ח וט"ז ומ"א וכן מוכח בס"ג: (ח) ב"ח ומ"א וש"א דלא כט"ז:

הגהות ותיקונים: א) כתבו:

ליקוטי דברי הרב: א) ובשו"ע הרב סעיף א' כתב: ואם הוא בענין שצריך לחזור ולברך בפה"ג על השני כגון בנמלך יברך תחלה הטוב והמטיב ואח"כ בפה"ג. ב) ובסידור בסדר ברכת הנהנין פרק י"ב ה' ט"ו כתב דלא כהל"ח. וכ"כ בשו"ע הרב סעיף ג' שכל מקום שמברך על השני בסתם ה"ז מברך עליו אפילו הביאוהו על השלחן בב"א עם הראשון ששתה תחילה ובירך עליו בפה"ג על דעת לשתות גם הב' אעפ"כ מברך הטוב והמטיב כששותה מן הב', וכנראה דלא כהלבוש.

הלכות דברים הנוהגים בסעודה סימן קעה

מיד בפה"ג (יד) על הטוב ופוטר את הרע ולא יברך על הרע תחלה בפה"ג כדי לברך אחריו הטוב והמטיב כי לעולם יש לברך על העיקר ועל החביב תחלה: ד [ד]אין לברך הטוב והמטיב אא"כ יש אחר (ה) (טו) עמו דהכי משמע הטוב לו והמטיב לחבירו [ה]וה"ה אם אשתו ובניו עמו אבל אם הוא יחידי (ו) לא: ה [ו]אם רבים מסובים בסעודה כל אחד מברך לעצמו הטוב והמטיב ולא יברך אחד לכלם דחיישינן שמא יקדימו קנה לושט כשיענו אמן: הגה אבל[א] היו מסובים (ז) לשתות בלא מאכילה אחד מברך לכולם (וע"ל סוף סימן קע"ד): ו [ז]יין של שתי חביות והכל ממין אחד אם בתוך מ' יום לבצירתם שמוהו בשני כלים (טז) חשיבי כשני מינים ומברכין עליו הטוב והמטיב ואם לאחר ארבעים יום חלקוהו אין מברכין עליו הואיל והכל ממין אחד:

ד סס בגמרא ה המוס' סס והרשב"ל ו עוד ולא"ש והמרדכי סס ז רבי פרץ בשם רשמיו:

באר היטב

יותר מברך (ב"ח) ובסתם אינו מברך מ"א ושכנה"ג וע"ת: (ה) עמו. כתב הל"ח לאוכן ושמעון ששתין כל א' מיינו ושוב נתן לאוכן לשמעון כוסו לשתות ל"ע אם יברך הטוב והמטיב כיון שאין שינוי יין אלא לשמעון עמ"א. ובתשובת גינת ורדים כלל א' סי' מ' כתב אפי' יש אחר עמו ולא שתה מן היין הראשון ואח"כ בא להס יין אחר ורוצים לשתות שניהם גם יחד מן היין הב' אין לו לברך הטוב והמטיב דמטיב לאחרינא ליכא כיון שלא שתה אבל מן היין הראשון. אמנם אם גם עתה אחר שבא לפניהם יין אחר גמרו דעתם לשתות גם מן הראשון מברך הטוב והמטיב ע"ש שכתב דבזה נפשטה השאלה של הרב ל"ת. ובתשובת פרח שושן כלל א' סי' י"ב האריך והעלה דבין אם שתו ראוכן ושמעון מהיין הא' ומהיין הב' לא שתה אלא א' מהן ובין אם הוא בהיפך בכולם יש להסתפק ע"ש ופסק ברכות להקל עמ"א ס"ק ה': (ו) לא. כתב במרדכי ס"פ הרואה דהאכסנאי והאורח לא יברך הטוב והמטיב כי אין זה הטבה כיון שאינה שלו ע"כ ופי' הב"י דעתו שהאורח לא יברך רק הבעה"ב והוא מולק עליו למה לא יברך על מה שהזמין לו הקב"ה מיני יינות לשתות לעפ"י שאינו שלו ע"ש. והכ"מ כתב דהמרדכי ר"ל שהאורח לא יברך אלא הבעה"ב מברך והאורח יוצא בברכתו וכתב דהכי נקטינן וכ"פ הש"ג והמ"א מולק וכתב דפסק ברכות להקל ולא יברך לא האורח ולא הבעה"ב כשאין בשלחן אחד מבני ביתו. ומ"מ כתב דאם הבעה"ב נותן הקנקן על השלחן כמו שעושין בסעודות גדולות כולן שוין לטובה ומברכין הטוב והמטיב. ואם אין שותין כאחד רק כל א' בחדר א' בשיטה דאין לברך ע"ש. ובתשובת פרח שושן כלל א' סי' י"ב האריך הרבה להקשות על המ"א והעלה דהאורח יכול לברך הטוב והמטיב וכן בעה"ב השותה עמו וכן ראיתי נוהגים בפני גדולי הדור לברך האורח הטוב והמטיב וכ"כ הרב אור חדש דף כ"ט ס"ק[ו] ח' ונתן טעם משום דהוי כאלו נותן לו היין המוכן כולו בתחנה וכדידיה דמי ע"ש. לכן כדי לצאת מספק כשנותן הבעה"ב לאורח לברך יש לומר האורח לבעה"ב או הבעה"ב לאורח דבזה שנותן לו לברך הוי היין כלו שלו כדי שיוכל לברך הטוב והמטיב אליבא דכו"ע[ו]. או יאמר שהמחלת היין יהיה שלו שאם נותן לו את כלו שוב לא יוכל בעה"ב לברך עליו הטוב והמטיב עיין בפרח שושן ס"י[ו] שם: (ז) לשתות. עיין גינת ורדים כלל א' סי' מ"ד מ"ה ומיד אחרן. הטעם שתקנו הטוב על היין ולא על הפת עיין לבוש ובשכנה"ג[ו] ובס' שמע שלמה דף ל"א ע"א:

שערי תשובה

והמטיב ע"ד שפסק בשו"ע סימן ר"מ וסי' רי"ז עי"ש ולפענ"ד ל"ע בזה שעיקר ברכה זו על שטועם עכשיו טעם משובח יותר מבתחלה אין זה תלוי בריוח ומיעוט אלא במשפח ואינו משביחו[ד] ואם טועם עתה טעם יין משובח אף שהוא על ידי תערובות המיעוט יש לברך ודעת לבוש נקל לחלק בין ההיא דסימן זה וסי' רי"ז ועיין לקמן סימן ר"ב לענין יין מבושל שנתערב בין שאינו מבושל עי"ש:

משנה ברורה

(ט) אם שתה לבן תחלה ואח"כ הביאו לו אדום מברך עליו ברכת הטוב אם יודע שהאדום משובח יותר (י) אבל בתחלה לא מפני שהלבן בריא יותר לגוף ומשבר אדום לגבה כגרוע ממנו: ג (יד) על הטוב וכו'. ואם מסופק לו איזהו טוב ואיזהו רע (יא) מותר לו לתחלה לברך בפה"ג על האחת וברכת הטוב על השני אף שהוצאו לפניו לבתחלה שניהן כאחת וזהו מדינא (יב)אומ"מ טוב להדר כשיש לו ספק איזהו טוב שבתחלה יקלב אחת מן השלחן ואח"כ יברך בפה"ג על האחת ואח"כ יברך ברכת הטוב על השני ויוצא בזה ידי כל הספקות. כתב בא"ר דכן אם רוצה לברך על כמה [ב]יינות יסירם עכ"פ מהשלחן בשעת ברכה ראשונה ואח"כ כששותה אפילו כמה יינות מברך על כ"א ברכת הטוב: ד (טו) עמו. ושותה (יג) מאותו יין אבל אם אינו שותה אלא הוא לבדו או ששותה רק מבירו לבדו אין מברכין[ו] ע"ז ברכת הטוב גם בענין דוקא שיהיה לחבירו שותפות באותו היין (יד) אבל אם הוא רק אורח בעלמא שבעה"ב נתן לו לשתות (טו) לא יכול לומר ברכת הטוב וכתב המ"א דגם הבעה"ב לא יכול לומר ברכה זו באופן זה אם לא שהבעה"ב העמיד הקנקן על השלחן לשתות מי שירצה הוי כשותפות ויכול אף האורח לברך ואשמו ובניו כיון שצריך לפרנסן הוי כאלו יש להם חלק בו. גם בענין שישתו בחבורה ביחד ולא זה בחדר זה וזה בחדר זה. גם הסכימו כמה (טז) אחרונים שאין לברך ברכת הטוב אלא כששתו שניהם משתי היינות אבל אם שתו שניהם רק מיין הראשון ומיין השני שתה רק אחד או להיפך[ו]אין לברך.[ד] (יז) כתבו האחרונים בברכת הטוב יכול לברך בדיעבד אף שבבר שתה ונזכר כשהיין בפיו שבולעו ומברך אח"כ אבל אם נזכר אחר שבבר שתה אין כדאי לברך ומיהו כשיש עוד יין בקנקן לבו"ע יכול לברך בדמי למי ששבח לברך המוציא ונזכר קודם גמר סעודה [פמ"ג]: ו (טז) חשיבי כשני מינים. דהיון שכל אחד היה תוסס בחצי בפ"ע בשיעור זמן זה עדיין חדש הוא ויכול להשתות כל אחד בטעמו משא"כ אחר ארבעים יום הוא בכלל יין ישן ואין משתנה טעמו ומין אחד הוא ואין זה בכלל שינוי יין:

שער הציון

(ט) ב"ח ומ"א וש"א: (י) ע"ת ומ"א ואף דל"ח מולק כתב הפמ"ג דפסק ברכות להקל: (יא) ט"ז וא"ר וח"א: (יב) ט"ז: (יג) מ"א וש"א: (יד) מ"א וח"א ע"ש ואף דבגאה"ט הביא בשם פרח שושן לברך בזה פסק ברכות להקל: (טו) אפילו אם נתן לו הכוס בתחנה גמורה מ"מ לא מיקרי שותפין בהטובה כיון שלב"א שייך לו כוסו [ממ"א] אם לא שנתן לו רק מחצימו בתחנה אז נעשו ע"ז שותפין גמורים וכמו שכתב בגאה"ט בשם פרח שושן ע"ש וגם שביין הראשון שבאו היה כעין שותפות: (טז) פרח שושן ודה"ח: (יז) א"ר ודה"ח:

הגהות ותיקונים: א) צ"ל אבל אם היו: ב) נראה דצ"ל במשובח ואינו משובח: ג) אות ח': ד) עכ"ל האור חדש: ה) צ"ל סימן י"ב: ו) ובכנה"ג:

ליקוטי דברי הרב א) ובשו"ע הרב סעיף ג' כתב כהשיטה הראשונה. ב) ובשו"ע הרב סעיף ה' כתב: אם הביאו לפניהם עוד מין יין ג' חדרים ומברכים הטוב והמטיב שנית, והוא שלא היה דעתם מתחילה עליו כשבירכו בראשונה, וכן הוא בסידור. ג) ובשו"ע הרב בסידור סדר בברכת הנהנין פרק י"ב הלכה ב' כתב ואם קנה בגד להתכסות בו פעם הוא ופעם בני ביתו מברך הטוב והמטיב הואיל ויש עמו שותף בטובה. ד) ובסידור פרק י"ב הלכה כ'. כתבו שאם שניהם שותין יין הב' ביחד, אלא שיין הראשון שתה הוא לבדו יש להסתפק בדבר, וספק ברכות להקל.

קעו שהפת פוטר את הפרפרת. ובו סעיף אחד:

א ברכות מ"ב
ב רמבן יומה ג סס
בגמרא

א [א]ברך על הפת פוטר את הפרפרת דהיינו [ב]פירורי פת (ג) (א) דק דק שדיבקם עם מרק או דבש (ב) * [ג]ברך על הפרפרת לא פטר את הפת: הגה ברך על הפרפרת

באר היטב

(ג) דק. ומין בהם תואר לחם שצריך לברך במ"מ ופת פוטרתן דבאים להמשיך תאות המאכל ב"ח ועיין סי' קס"ח ס"ח

ביאור הלכה

* ברך על הפרפרת. עיין במ"ב מה שכתבנו לענין ברכה אחרונה והגה כ"ז שייך גם לענין פת כיסנין דברכתן במ"מ כמבואר בסימן קס"ח צריך לברך עליהם ב"א קודם הסעודה ולהי"ל אם היה לו מיני מזונות בתוך הסעודה יוכל לסמוך לכתחלה על סמך בהמ"ז שיברך אחר הסעודה וגם בזה בשעת בהמ"ז יכוין להדיא לפטור אותם וכנ"ל [ואם בדעתו לאכול המיני כיסנין גם בתוך הסעודה דמן הדין היה צריך לברך על פת כיסנין במ"מ אף בתוך הסעודה כמבואר לעיל בסימן קס"ח אלא שבמה שמברך מקודם הסעודה פוטר מברכה ראשונה גם מה שאוכל מהם בתוך הסעודה אז בודאי ממילא גם בהמ"ז פוטר את כולם אף לדעה קמייתא וכמו דקי"ל לענין יין בסימן רל"ט ס"ח ע"ש] אבל לענין מה שאנו נוהגין לאכול לענקי"ך וקיכלי"ך[ג] וכדומה בשבת בשחרית אחר קידוש צ"ע למעשה איך לנהוג דאף דלכאורה כ"ז הם פת כיסנין כמבואר לעיל בסימן קס"ח אבל באמת הלא רק מספק נותנין עליהם דין פת כיסנין וכמבואר בלשון המחבר שם ס"ז והיינו משום דספק ברכות להקל ולכן אין מברכין עליהם רק מעין שלש משא"כ בענינו אם הם לחם גמור בודאי נפטרין בבהמ"ז לגב וא"ל לברך עליהם מעין ג' א"כ בודאי הלא נכון יותר שאף אם אין לו מזה בתוך הסעודה ואפילו לדעה קמייתא לא יברך עליהם מעין שלש רק יסמוך על בהמ"ז שיברך בסוף דבדיעבד יוצא[א] לכו"ע ואפילו על פת כיסנין גמורה וכמבואר בחידושי רע"א בסימן ר"ח סי"ז ע"ש [ואף דבתחלה מיכר עליהם במ"מ אין משש בדבר וכמבואר שם בסעיף ו' לענין אם בתחלה רצונו לאכול רק מעט ואח"כ אכל כדי קביעות[ג] ע"ש] וטוב שיכוין בעת בהמ"ז לפטור אותם עיין שם בהגהות". ואף דבא"א כלל מ"א ראיתי שכתב דאף באוכל לענקי"ך קודם הסעודה צריך לברך ב"א לא נהירא וכנ"ל:

(ד) דק. ומין בהם תואר לחם שצריך לברך במ"מ ופת פוטרתן דבאים להמשיך תאות המאכל ב"ח ועיין סי' קס"ח ס"ח

משנה ברורה

א (א) דק דק. שאין בהם כזית וגם אבד מהם תואר לחם שברכתן במ"מ כמבואר בסימן קס"ח ס"י ומ"מ פטר להו פת מפני (ג) שהם עפלים לגבה והרי הם נחשבין כמעשה קדרה דפת פוטרתן. (ב) בירך על הפרפרת. דדרך הוא להביאם קודם הסעודה לתענוג או להמשיך הלב לאכילה ולא פטר את הפת כיון דברכתן במ"מ. וכתב בשיטה מקובצת* שאף אם כוון בפירוש לפטור (ב) לא מהני. ולענין ברכה אחרונה (ג) אם אכלן רק לתענוג או להשביע[ב] קלת צריך לברך עליהם ב"א קודם הסעודה (ד) ואם לא בירך עד שבירך בהמ"ז בדיעבד בהמ"ז פוטר כל מיני מזונות כמו שכתבנו לקמן בסימן ר"ח סי"ז במ"ב ע"ש (ה) וי"א דאם דעתו לאכול מיני מזונות גם בתוך הסעודה נחשבת לאכילה אחת ויכול אף לכתחלה לסמוך על בהמ"ז שיברך בסוף ומ"מ נראה דאף לדעה זו יראה לכוין להדיא בבהמ"ז לפטור מה שאכל מקודם [עיין באבן העזר סימן ר"ח סי"ז] . ועיין בבה"ל שבארנו לענין מה שאנו אוכלין אחר קידוש בשחרית לענק"ך וקיכלי"ך וכדומה נכון יותר שאף לדעה ראשונה לא יברך עליהם ברכה אחרונה קודם הסעודה (ו) אלא יפטרנו בבהמ"ז וכ"ש אם אוכל המין כיסנין גם בתוך הסעודה ובברכת במ"מ שמברך קודם הסעודה פוטר גם אותם לכו"ע נפטרין הכל בבהמ"ז מפני דכל זה שייך לסעודה. ואגב אעתיק מפוסקים אחרונים עוד איזה דיעים מה ששייך לענין זה. עד הנה כתבנו באוכל מיני מזונות קודם הסעודה ובעכשיו נבאר באוכל שאר דברים. א) הרולה לאכול קודם נט"י לסעודה מדברים שצריך לברך עליהם בתוך הסעודה (ז) כגון פירות ובדעתו לאכול פירות גם בתוך הסעודה ומכוין עכשיו בברכה זו לפטור גם מה שיאכל בתוך הסעודה א"כ הוי הכל לצורך סעודה וא"ל לברך אחריהם דבהמ"ז יפטור הכל כמו מה שפוטרת מה שאוכל בתוך הסעודה ואם לא יאכל פירות בתוך הסעודה צריך לברך ב"א עליהם דכיון שאכלן קודם הסעודה אין שייכין לסעודה כלל. ואפילו אם לא בירך ב"א קודם נט"י צריך לברך בתוך הסעודה. ב) כ"ז בשאוכל פירות וכנ"ל אבל אם אכל קודם הסעודה דברים שא"ל ברכה עליהם כשאוכלן בתוך הסעודה [כגון מיני לפתן ופרי אדמה שקורין ערד עפי"ל או בולבע"ס וכדומה] א"כ אפילו אם דעתו לאכול מהם גם בתוך הסעודה אינו מועיל להם כלל הברכה ראשונה דבלא"ה הם נפטרין ע"י ברכת המוציא וע"כ מה שאוכל קודם הסעודה אין שייך כלל להסעודה (ח) וצריך לברך עליהם ברכה אחרונה בורא נ"ר. ולענין יין ושאר משקין מבואר בסימן קע"ד סעיף ו' ז'. ג) אבל אם אכל קודם הנטילה (ט) פרפראות להמשיך הלב לאכילה ולפתוח הבני מעיים [כגון מיני מתיקה שקורין אייר"ן גימאל"ץ או דבר מלוח וכדומה

שער הציון

(ג) עו"ת: (ב) וכתב שם שאף דבעלמא פוטר בדיעבד ברכת במ"מ לפת היינו היכא שצריך רק על אותו פת דאין להברכה על מה לחול אבל כאן שצריך על הפרפרת אלא דבמחשבתו תשב לפטור הפת אינו פוטר עכ"ד עי"ש: (ג) הגר"ז דאף דמיני מזון ניתנו דהכריעו האחרונים לקמן בסימן ר"ח סי"ז דבהמ"ז פוטר אותם היינו בדיעבד כשבירך עליהם אבל לכתחלה בודאי אין לו לשנות הברכה שתקנו חז"ל וכן מבואר בהגהו"ז שם ע"ש: (ד) מ"א בכלל מ"א ע"ש: (ה) מ"א שם ונראה לכאורה שמקורו הוא מדברי המאור בפרק ע"פ לענין ד' כוסות ואינו ראיה גמורה דאפשר דהוא לא כתב כן רק לענין יין שבא לפטור בשעת הסעודה וממילא אינו יכול לברך ב"א מקודם אבל לא במיני מזון שאין צריך ברכה בתוך הסעודה ואפשר דמקורו הוא מדברי הר"ן שם שהשיג על המאור וכתב דדברי הגאונים הוא רק בדיעבד ע"ש ומשמע עכ"פ דבדיעבד מודה לדין המאור דאף בשאכל מקודם הנטילה ודעתו לאכול גם בתוך הסעודה דא"ל ברכה מקודם ונפטרין בבהמ"ז ולדיעבד צ"ע דמהפוסקים שסוברין בסי' ר"ח דדיעבד אם אכלן אחר גמר סעודתו קודם בהמ"ז אין נפטרין בבהמ"ז לכתחלה [ורק בדיעבד כשכוון לפטור גם הדיעבד] וצריך לברך עליהן הברכה מעין שלש המיוחדת להן וכן קי"ל לדינא משמע לכאורה דכ"ש שצריך לברך ברכה אחרונה כשאכל קודם התחלת הסעודה דלא נתחייב עוד כלל בבהמ"ז [ודברי הר"ן הוא רק לשיטתו דגם לכתחלה יוכל לפטור בבהמ"ז עי"ש] ומ"א בסימן רמ"ט הביא בשם אור זרוע ג"כ דצריך לברך ברכה אחרונה קודם הסעודה ומא"א נתחק ליישב זה: (ו) וטוב שיכוין בפירוש בעת בהמ"ז לפוטרו דבזה בודאי יוצא בדיעבד: (ז) מ"א: (ח) אף דבמ"א העתיק דבר זה בספיקא ומתמה זה המחבר שלא יאכל קודם הסעודה כ"א פחות מכזית לענ"ד אין להתמיר בזה כלל דהלא מקורו הוא מדברי המ"א בסי' קע"ד סקי"ד שהבין כן מדברי המאור והוא עצמו השיג ע"ז בס' נש"א שאין מדברי המאור ראיה ע"ש ואפי' באופנים שפוטר הברכה שקודם הסעודה מה שבתוך הסעודה דעת הרמב"ן ור"ן דצריך בר"א ובזה אין לנו שום פוסק שיסבור כן וכן פסק הגר"ז בסימן קע"ד אות ו' לענין שאר משקין והשיג ג"כ על המ"א דמתאות אין שום ראיה ע"ש: (ט) הרא"ש בפרק ע"פ בוודאי פסק המחבר לעיל בסימן קע"ד ס"ו לענין יין וכן פסק הגר"ז בסי' זה אבל לפי מה שבארתי שם בבה"ל דהרבה פוסקים חולקין על הרא"ש לענין יין אף דגריר א"כ ה"ה בענינו לכתחלה עוד ליתר לאכול פחות מכזית:

ליקוטי דברי הרב: א) בשו"ע הרב בסעיף ג' כתב שמי שאוכל לפני הסעודה פרפראות כמו מיני מתיקה או מיני פירות לפתוח בני מעיים ולגרר ולהמשיך הלב לאכילה אף על פי שאין לו פרפראות אחר הסעודה לפוטרם אין צריך לברך אחריהם לפני הסעודה שנפטרים בבהמ"ז וכו', אבל אם אוכלם לתענוג בלבד ולא לגררו להמשיך הלב לסעודה צריך לברך לאחריהם. ב) בשו"ע הרב בסעיף ג' כתב רק לתענוג. ג) ובסידור כתב ונכון לברך ברכת מעין שלש על מה שאכל וישהה מעט ואחר כך יטול ידים ויברך המוציא ויאכל עד שישבע ויברך ברכת המזון אף שהשביעה אינה מאכילה שניה בלבד, ובתנאי שבאכילה שניה יאכל לפחות שיעור ד' ביצים.

הלכות דברים הנוהגים בסעודה סימן קעו קעז

(ג) פוטר מעשה קדרה שהוא דייסא וכיוצא בו וכן אם צריך על מעשה קדרה פוטר את הפרפרת (גמרא פרק כילד מברכין ורמב"ם בפירוש המשנה):

א ברכות מ"א לפי' התוספות והרא"ש וכן לגעל ה"ג

קעז דברים הבאים בתוך הסעודה ואחר הסעודה מה דינם. ובו ה' סעיפים:

א *דברים הבאים בתוך הסעודה אם הם דברים הבאים מחמת הסעודה דהיינו דברים שדרך לקבוע סעודה עליהם (א) * ללפת בהם את הפת כגון בשר ודגים וביצים וירקות וגבינה ודייסא ומיני מלוחים אפי' אוכלם (ב) בלא (א) [א] פת אין טעונין ברכה לפניהם דברכת המוציא (ג) פוטרתן ולא לאחריהם דברכת המזון פוטרתן ואם הם דברים הבאים שלא מחמת הסעודה דהיינו שאין דרך לקבוע סעודה עליהם ללפת בהם את הפת (ד) * כגון תאנים (ג) וענבים (ה) וכל מיני פירות

באר היטב

וסי"ג דאפילו אינן באין להמשיך פת פוטרתן כיון שהן עצמן מזון מ"א:

(א) פת. עכה"ט ומ"ש אם לא בשבת ויו"ט עיין בד אפרים מ"ש ועיין באהעז"ר סי' קע"ד שהכריע דהפת פוטר כיון דרוב פעמים הפת עיקר

שערי תשובה

(א) פת. עכה"ט ומ"ש אם לא בשבת ויו"ט עיין בד אפרים מ"ש ועיין באהעז"ר סי' קע"ד שהכריע דהפת פוטר כיון דרוב פעמים הפת עיקר

פת ומברך עליו המוציא ל"ע אי פוטר המאכלים דהא לא קי"ל כמ"ד פת פוטר כל מיני מאכלים אלא דוקא בקובע סעודתו על הפת אמרינן דכל המאכלים מחמת הפת הן באים אבל כשאין חפץ לאכול פת אינו פוטר וכ"ש אם אוכל פחות מכזית ואפשר לומר כיון דדרך לקבוע סעודה עליהם הפת פוטרתן לכן יברך עליהם ולא על הפת אם לא בשבת ויו"ט מ"א: (ב) וענבים. ה"ה כל דבר

משנה ברורה

וכדומה] אין לברך עליהם ברכה אחרונה דהם שייכים לסעודה ופטרין בהמ"ז. ד) ודע דהא דמותר לאכול קודם המוציא דברים שא"ל ברכה חוץ הסעודה כגון המבואריס באות ב' דוקא שאין בדעתו לאכול מיקף אבל אם השלחן ערוך והלחם לפניו אסור לברוס ברכה שא"ל אלא יברך המוציא על הלחם ויפטר שארי דברים [מ"א] וי"א דאם אוכל יותר לאוכלן קודם הסעודה מלאכלן בתוך הסעודה (י) אין זה משוס גרס ברכה שאינה צריכה. ואם הם דברים המושכין הלב (יא) לתאות המאכל בודאי יש לסמוך להקל לאכלן קודם הסעודה: (ג) פוטר מעשה קדרה. שברכתן נמי בא"מ:

א (א) ללפת בהם וכו'. ודייסא אף שהיא עבה (א) ואינו מלפת בהם הפת ונאכל בפ"ע מ"מ (ב) כיון שבאת להשביע עיקר סעודה היא

ונטפלת להפת וה"ה כל מיני תבשילין הרגילין לבוא לתוך סעודת הפת [רא"ש]: (ב) בלא פת. דכיון שתמיד באים ללפת את הפת (ג) מעיקר הסעודה הם ונטפלים להפת: (ג) פוטרתן. ואם אינו חפץ לאכול פת אלא אוכל מעט פת כדי לפוטרם (ד) כתבו האחרונים דיש להסתפק אם יכול לפוטרם דלא שייך לומר שהם נטפלים להפת כיון שלא היה חפץ באכילתו וכ"ש כשאכל רק פחות מכזית או אולי כיון דדרך העולם לקבוע סעודה על הפת ברכת הפת פוטרתן בכל גווני וע"כ כתבו דבאופן זה טוב יותר שיברך על השאר דברים הברכה הראויה לכל אחת ולא יאכל פת כלל[ב] (ה) אם לא בשבת ויו"ט דאז מצוה לאכול כזית פת חשוב הוא ועשו הכל טפלים לו: (ד) כגון תאנים וכו'. וכן כל דבר (ו) שבא רק לקינוח ולא להשביע. ואפילו היו הפירות לפניו בשעה שברך המוציא. ואפילו הם (ז) מבושלים ג"כ אין הפת פוטרתן כיון שאין שייכים לפת [אחרונים] ואפילו אם בישלו הפירות עם בשר משמע מכמה (ח)[א] אחרונים דלריך לברך עליהם הפירות נעשין טפילין להבשר והוא דלא כדעת הא"ר שכתב (ט) דהפירות טפלין לגבי הבשר אבל בספר יד הקטנה מצאתי שמצדד ג"כ לומר דלא יברך אלא דכתב טעם אחר זה דהיכא דמבשל הפירות עם בשר או עם שומן ודבש ושושה מהן מבשיל (שקורין עפי"ל לימע"ס) או מהאגסים שקורין באריי"ן) נראה שכל עיקרן הן באין למזון ולא לקינוח ולא לקינוח בעצמה אלא בתורת מבשיל כשאר מבשילין שנעשין מלפת וירק שא"ל לברך עליהם מטעם זה ומסייים דלשאת ידי ספק כברוחה לאכול לימע"ס מפירות מבושלים יקח מחלה איזה פרי מי ויברך עליה להוציא את זה ואם אין לו פרי מי יאכל מחלה וסוף עם פת עי"ש. ואין בכלל זה מה (י) שמביאין מעט פירות מבושלין לקינוח סעודה [שקורין קאמפאטע] דזה אין בא למזון כלל רק לקינוח סעודה ולריך ברכה: (ה) וכל מיני פירות. ה"ה חזרת וקשואין ומלפפונות חיין או לטון וכלל ג"כ לריך לברך עליהן אבן אם אוכל חזרת

שער הציון

(י) הגר"ז בסימן רמ"ע ע"ש ועיין במה שכתבנו בביאור הלכה שם לענין מה שאוכלין אחר קידוש קודם נט"י: (יא) עיין במשנה מ"ב ברש"י שהיו רגילין להביא פרפרלאות קודם הסעודה וכן מתבר אחרי דהם הגורמין שיאכל אח"כ: (א) כדאמרינן בגמרא על דייסא הני בבלאי טפשאי דאכלי נהמא בהמא: (ב) תר"י ואו"ז בשם ר"א וש"פ [ולאפוקי משיטת רש"י] ולשון המחבר דבלא בהטעם דמלפת בהם הפת דחוק הוא: (ג) מבואר בפוסקים: (ד) מ"א וח"א והגר"ז ומגן גבורים ע"ש מש"כ על דברי אבן העזר: (ה) לבושי שרד וח"א ומחצית השקל ועיין פמ"ג: (ו) מ"א וש"א: (ז) ולא במקומות שנהגו לאכול פירות מבושלים בכל סעודה לבסוף ג"כ מסתברא לכאורה דלא תשיבי כדברים הבאים מחמת הסעודה כיון שעכ"פ רק לקינוח הם באים ולא ללפת הפת וגם לא למזון ולשונו [וכך משמע באו"ז בשם ר"א וערוך דלף דברים הבאים בתוך הסעודה אבל רק לקינוח ולא ללפת הפת לריך ברכה בתחלה] ואינו דומה למאכל הנעשה מירקות [שקורין מערי"ן וכדומה] המובא בש"ק בסוף הסעודה דגם שם אין דרך ללפת בהם הפת ולפ"ה מנהג העולם שלא לברך עליהן דהם הוא משיקר סעודה שבא למזון ולא לקינוח בעצמה ודומה לדייסא שהסכימו הפוסקים שלא לברך עליו אף שאינו בא ללפת משום דבא למזון ולשונו ולא לקינוח משא"כ בפירות שבא תמיד רק לקינוח בעצמה אבן אם עושין מהן מבשיל שקורין לימע"ס אפשר שהוא דומה לתבשיל הנעשה מלפת [שקורין מערי"ן] דבאופן זה יש לומר דהוא בא ג"כ למזון ולשונו ולא לקינוח ועיין בפרי מה שכתבנו בשם יד הקטנה: (ח) מ"א והגר"ז ודה"ח [ודה"ח קיצר מאד בלשונו וי"ל אפילו עם בשר יש להסתפק ולשון המ"א]: (ט) ובאמת דברי הא"ר שהשיג על המ"א שלא מצא כן בגאון תמוהין דאין כוונת המ"א להביא ראיה לענין מבושלין עם בשר [דזהו היה פשיטא ליה מצד הסברא דאין הפירות נעשין טפל להבשר שמיתין בחוכו להטעימו ואפילו אם כונתו בשביל הבשר גופא ג"כ מ"מ אין הפירות נעשין טפל להן] רק כונתו להביא ראיה דגם האגור היה מושש להחמיר שהאוכל פירות בסעודה עם הפת יאכל בתחלה מעט בלי פת ויברך עליהם: (י) שם בד הקטנה:

ליקוטי דברי הרב: א) בסידור סדר ברכת הנהנין פרק ד' אות ב' כתב ויש מסתפקים בפירות מבושלים כשאוכלם למזון ולתבשיל אם לברך לפניהם ולכן יש לאכול מהן מעט קודם הסעודה ולברך עליהם. ופירוש מעט כוונתו שיאכל פחות מכזית וכמבואר בשו"ע הרב סי' תע"ז סעיפים יז-יח. ב) ובקונטרס אחרון אות ב' משמע דאם האוכל בא למזון ולשובע יכול לאכול מעט פת כדי לפוטרן (עיין בתהל"ד ס"ק ב')

מתרגם: °ליפתן תפוחים °°ליפתן

הלכות דברים הנוהגים בסעודה סימן קעז

(ו) (וע"ל סימן קס"ח סעיף ח) אם אוכל אותם בלא פת טעונין ברכה לפניהם דברכת המוציא אינה פוטרתן דלאו מעיקר סעודה הם ואינם טעונים ברכה לאחריהם דכיון שבאו בתוך הסעודה (ז) בהמ"ז פוטרתם (ח) ואם [ב]בתחלת אכילתו אכל (ג) הפירות (עם פת) (ט) * ובסוף אכל עמהם פת אפילו אם בינתים אכל מהם בלא פת (י) אינם טעונים ברכה אף לפניהם: **ב** [ג]ודברים הבאים לאחר סעודה קודם ברכת המזון שהיה מנהג בימי חכמי הגמרא שבסוף הסעודה היו מושכים ידיהם מן הפת ומסירים אותו וקובעים עצמם לאכול פירות ולשתות כל מה שמביאים אז לפניהם בין דברים (יא) הבאים מחמת הסעודה בין דברים הבאים (יב) שלא מחמת הסעודה * טעונים ברכה בין לפניהם (יג) בין לאחריהם דהמוציא ובהמ"ז אין פוטרין אלא מה שנאכל (יד) תוך עיקר הסעודה ודין זה

ב הרא"ש נדפס הירושלמי שם
ג שם בגמרא לפי' התוס' והרא"ש

שערי תשובה

ולא פליגי[א] עי"ש. ועיין בר"י דדוקא ירקות מבושלים אבל חזרת וקישואין ומלפפונות חיין אינן נלפתן ומברך עליהן וכן כתוב בתשובת בית דוד וכתב שכן נהגו שמה. ולפ"ז אף אם אכל תבשיל מירקות אלו נלפת את הפת ושוב אחר כך המציא לפניו ממיני אלו לפירות מברך עליהם ואין לדחות אחר שמילא כריסו ע"ש ובמדינתנו דאיכא עניים שאוכלים פת שחרית ומלפתין אותו עם גבון ובצלים וקשואים חיים נראה שאם אוכלן תחלה נלפתן אף אם אח"כ אוכל אותם בלא פת א"ל לברך כמו בשאר פירות כמבואר בס"ק שאח"ז:

באר היטב

שבא לקנות ואפי' היה לפניו משעה שברך המוציא ואפילו פירות מבושלים דאין פת פוטרתן כיון שאין שייכים לפת מ"א אל"ה ועיין בתשובת גינת ורדים כלל א' סי' ל' ל"א ובפרח שושן כלל ג' סימן ו': (ג) הפירות. דהיינו תחלת אכילת פירות לא תחלת הסעודה ומיירי כגון שהיו עומדין באמצע הסעודה והתחלת קביעות סעודתן היה בבשר וכיוצא בו ובאמצע סעודתן הביאו להם פירות כדי לנלפת בהן את הפת ואכלו מהם עם הפת וכוונתם גם כן עדיין לאכול מהם עם הפת אח"כ א"ל ברכה מפני שמאחר שמתחלה הביאו אותן כדי לנלפת בהן את הפת ואוכל אותם תחלה וסוף עם הפת א"ל לברך שמלרף עם שאר הסעודה כיון שהביאו אותם מתחלה לצורך הסעודה ומלפת בהן הפת תחלה וסוף. אבל אם לא הביא אותם מתחלה לנלפת עמהם רק לקנות אעפ"י שאכלם תחלה וסוף עם פת אם אוכל באמצע בלא פת צריך לברך כיון שלא באו מתחלה לנלפת הפת זהו דעת תר"י אבל שיש עוד דעות אחרות ולכן כתבו הג"מ דירא שמים כשמביאין לו פירות באמצע סעודתו לנלפת הפת יאכל מהם מעט בלא פת ויברך ואח"כ יאכלם

ביאור הלכה

רגילין לבוא לעיקר הסעודה מקרי ג"כ שלא מחמת הסעודה והנה לפ"ז במדינות שיש שם ריבוי פירות מאד ומבשלין שם תמיד פירות למזון כמו במדינותינו בשאר תבשילים מסתברא לכאורה דיש לו דין שאר תבשיל. וגם במדינותינו אם מבשלין הפירות לשם מזון כמו שקורין עפי"ל ליימע"ס וכדומה מלבד בספר יד הקטנה דג"כ א"ל ברכה ומ"מ כיון שאין הדין ברור כתב דיברך מתחלה על פרי חי וכמו שכתבתי במ"ב וגראה דאם מישל הפירות ביחד עם תפוחי אדמה מסתברא דזה ודאי בכלל שאר תבשילין שהן באין למזון ולהשביע ואין צריך להחמיר בזה לברך על פרי חי: * ובסוף אכל עמהם. עיין במ"ב מש"כ דהוא לעיכובא דבלא"ה צריך ברכה והוא מהלבוש וש"א והנה באמת זהו רק לדעת הרבינו יונה וסמ"ג והגהת מיימוני אבל להרא"ש והעור א"ל לברך על הפירות כיון שמתחלה הובאו לאכול אותם עם הפת והתחיל לאכלן עם פת ומדברי המחבר אין ראיה להיפך דאפשר דכונתו דבאופן זה הוא יצא ידי רוב הפוסקים אבל אי לא"ה יש ספק בדבר וכ"כ בהר צבי וטוב ובודאי לכתחלה יש ליזהר בזה שהיא שרוצה לאכול בינתים מעט פירות בלא פת יהא בדעתו לגמור אכילתו עם הפת דוקא דמה יצא לכל הפוסקים הנ"ל וכמ"ש בב"י: [א]

* טעונים ברכה בין לפניהם ובין לאחריהם. עיין במ"א שהביא בשם המוקפתא דמילא הבא לפני המזון ופת הבא עם המליח לאחר המזון טעונה ברכה לפניה ולאחריה [ועיין במה"ש ביאורו] והנה דין השני שלאחר המזון אין שייך במדינותינו דהכל נחשב אצלנו תוך המזון וגם לענין דין הראשון לפי מה שהביא מ"א בשם הרא"ש בסימן קע"ד דדבר שבא לגרר תאות המאכל אין צריך ברכה לאחריו דשייך לסעודה ובהמ"ז פוטרו וכבר העיר בזה שם הגר"א ולאמת"ל בהגהותיו ואולי דמיירי דאינו לאכול אך שירצה לאכול גם לבסוף עם פת. אמנם אם עיקר קביעת סעודתו היתה מתחלה על הפירות אז לכו"ע אפילו אם אוכל אח"כ בלא פת א"ל לברך כמ"ש בס"ג. אם אכל פשטיד"א שמתולא עם פירות (טו) א"ל לברך על הפירות דנטפלים הם להקמח ועיין לעיל בסימן קס"ח במ"ב[ב]: **ב** (יא) הבאים מחמת הסעודה. כגון בשר ודגים וכיו"ב וכנ"ל: (יב) שלא מחמת הסעודה. כמו פירות ומיני מתיקה הבאים רק לקינוח וכנ"ל: (יג) בין לאחריהם. ואף אם אכל דבריס שברכתן מעין שלש לא נפטרו בבהמ"ז דבהמ"ז אינו פוטר מעין שלש כמ"ש לקמן בסימן ר"מ סי"ז ע"ש[ד]: (יד) תוך עיקר הסעודה. דאחר שמשבו ידיהם מן הפת שוב אין נטפלים אליו

שער הציון

(יא) ט"ז: (יב) מ"א בביאור דברינו יונה: (יג) דמה שאוכל עם הפת לעולם א"ל ברכה דנטפלים הם להפת: (יד) לבוש וט"ז בסוף סק"ג וס"א: (טו) ב"מ ושל"ה וט"ז ומ"א וש"א: (טז) אחרונים:

הגהות ותיקונים: א) פלוג: ב) שוב: ג) סקמ"ג: ד) ובמ"ב ס"ק ע"ה:

ליקוטי דברי הרב: א) בשו"ע הרב בסעיף ג' כתב שטוב לנהוג לאכול מהם תחלה בלא פת ולברך, ואח"כ יאכל בין עם פת בין בלא פת שיש מסתפקים אף אם מלפת בהם פת תחילה וסוף ואוכל בינתיים בלא פת אם נפטרים בברכת המוציא.

הלכות דברים הנוהגים בסעודה סימן קעז

האחרון אינו מצוי בינינו לפי * שאין אנו רגילין * למשוך ידינו מן הפת עד בהמ"ז: ג (טו) [ד]ואם קובע ליפתן סעודתו על הפירות הוו ליה הפירות כדברים הבאים מחמת הסעודה * ואפילו אם אוכל מהפירות בתחלת סעודתו בלא פת אינו מברך לא לפניהם ולא לאחריהם (טז) [ה]ויש חולקין ולכן * טוב שיאכל בתחלה מהפירות עם פת ואז אפי' אם אח"כ יאכל מהם בלא פת אינם טעונים ברכה כלל: הגה (יז) ואע"פ שאינו מוזר לבסוף לאכול עמהם פת מאחר שעיקר קביעות היה עליהו (ב"י בשם הר"י): ד [ו]אע"פ (יח) שלא היו הפירות לפניו בשעה שבירך על הפת כיון דללפת את הפת הם באים אינם טעונים (ד) (יט) ברכה כלל: ה [ז]אם אחר שבירך על הפת שלחו לו מבית אחרים שאינו סמוך עליהם ולא היה דעתו על הדורון אפי' מדברים (כ) שדרכן לבא ללפת את הפת צריך לברך עליהן כדין נמלך: (הגה ולא ראיתי מזהירים בזה ואפשר דטעמא דסמיס (ה) דעת האדם (כא) על כל מה שמביאין לו בסעודה וע"ל סי' ר"ו):

ד טור בשם הרא"ש ה סמ"ג והגהת מיי' פ"ד מה"ב ו הרשב"א בשם הר"ר זרחיהו ז ב"י וכן מצא בספר הפרדס

באר היטב

בין בפת בין בלא פת וכ"כ הב"ח וכן העלה המ"א ובפרט שזשן כלל ג' סי' ו'. וכן הט"ז המריך והעלה לבסוף דיותר טוב שיאכל תחלה בלא פת ויברך עליהם. וכל זה כשקובע סעודתו על שאר דברים ממילא הוי הפירות שלא מחמת הסעודה אבל מי שקובע

משנה ברורה

אליו ולכן צריכין ברכה בפני עצמם בין לפניהם בין לאחריהם: ג (טו) ואם קובע וכו'. ר"ל שקביעת סעודתו ללפת הפת היה רק אלו הפירות וע"כ נחשבים הם כשאר דברים המזכירים לעיל בס"א: (טז) ויש חולקין. ס"ל דמ"מ אם אכל מהם בתחלה בלא פת אינם נעשים טפל להסעודה וצריך לברך עליהם בתחלה: (יז) ואע"פ וכו' מאחר כו'. ר"ל דאף דבס"א אמרינן שיאכל פת דוקא גם לבסוף (יז) זה שעיקר קביעת סעודתו מתחלה היה רק על אלו הפירות יוכל לאכול אח"כ לבו"ע בלא ברכה אף שאין דעתו לאכול עמהם עוד פת: ד (יח) שלא היו וכו'. ואפילו לא היה ג"כ דעתו עליהם בפירוש דיון שקובע עצמו לאכילה הרי מן הסתם דעתו על כל מה שיביאו לו [מ"א בסי' רי"ב]: (יט) ברכה כלל. פי' למה שאוכל עם הפת ומה שאוכל בלא פת נחבאר בסעיפים הקודמים: ה (כ) שדרכן לבוא וכו'. ר"ל (יח) וגם אוכלן עם הפת כיון שהוא מביא אחרים שבודאי לא היה דעתו עליהם כלל אין נפטרין בברכת הפת: (כא) על כל מה וכו'. והיינו כשהביאו לו דברים הבאים מחמת הסעודה וכנ"ל בס"א דאלו אם הביאו לו מיני פירות לא מהני אפי' היה דעתו לזה בשעת ברכת המוציא שיוכל לאכלן אח"כ בלי ברכה [ואפילו בפירות שלו] אח"כ מלפת בהם הפת: קיצור דיני פירות הבאים בתוך הסעודה. אם אוכל עם הפת פשיעא שא"צ כלל ברכה

ברכה אף לאחריהם אבל דברים הבאים מחמת הסעודה משמע דא"צ ברכה כלל [ועל פירוש זה כתב שם דהוא כפשטיה דקוגיא והוא דלא כפירוש התוספות והרא"ש] וגם לפירוש ב' שם שהוא כפירוש הבה"ג ס"ל נמי דעכ"פ ברכה לבסוף א"צ על דברים הבאים מחמת הסעודה אף אם הביאו לאחר הסעודה דברכה בתחלה צריך משום דאין מלפת בהם את הפת אבל ברכה לבסוף א"צ רק בפירות ע"ש ובר"ח המובא בא"ז מוכח לכאורה נמי שם"ל כן שכתב דזה קאי על דברים הבאים שלא מחמת הסעודה כגון אבטיחים ורמונים דכיון שאכלו ידיהם מן הפת ואינם באים ללפת הפת צריך. ברכה בין לפניהם ובין לאחריהם וכן הביא שם גם בשם הערוך ולענין בשר ודגים י"ל דס"ל נמי דצריך ברכה [ולא כהרשב"א הנ"ל דפטורן הוא רק משום דבאין ללפת בהן את הפת משא"כ לאחר שאכלו ידיהם מן הפת אבל בדייקא שהוא בכלל דברים הבאים מחמת הסעודה וא"כ אף לאחר הסעודה נמי א"צ ברכה. היוצא מדבריו דבדייקא הוא פלוגתא דרבוותא ופסק ברכות להקל [והמחבר סתם בזה ומשמע דקאי על הכל וכמו שמוכח מלשון הטור והמ"א אמנם פירש דהיינו בשר ודגים ואולי בכונה פירש כן] והנה לפי מה שמבואר לקמן בסימן ר"מ סי"ז בתחרוצים דעל דייקא אם מיבך בהמ"ז יצא נראה דבענינו אם אכל דייקא אחר שאכלו ידיו מן הפת טוב שיכוין לפטרו בבהמ"ז:

* למשוך ידינו וכו'. ואם נטל הכוס לברך דהוא היסח הדעת גמור וכמבואר בסימן קע"ט לכאורה אף בזמנינו אין לך סילוק סעודה יותר מזה ואם אכל אח"כ איזה דבר יש לו לברך תחלה ובוף ולא נפטר בבהמ"ז ומתחלה בודאי יש לו לברך אף על דברים שנפטרים בתוך הסעודה מן הברכה לגמרי [דגם לפת עצמו צריך ברכה לרוב הפוסקים אחר שנעל הכוס לברך כמבואר בסימן קע"ט] אלא דגם לבסוף יהיה צריך ברכה אז וכ"כ הגר"ז בפשיטות וכ"מ מהמ"א סימן ר"מ סקכ"ד אבל המאמר מרדכי שם בסקל"ה[א] תולק ע"ז ע"ש. ובדברים הבאים מחמת הסעודה נראה ודאי דיש לסמוך על דעתו שלא לברך דבלא"ה יש ראשונים דסברי דהגמרא לא קאי על דברים הבאים מחמת סעודה וכנ"ל: * ואפילו אם אוכל מהפירות. ר"ל מעט [טור]: * טוב שיאכל בתחלה מהפירות וכו'[ב] אין ר"ל שיעשוה מעט עם פת דהלא עיקר הטעם שיוכל לאכול הפירות בלי ברכה

שער הציון

אף

(יז) וגם כונת המחבר כן הוא אלא שרמ"א מאר דבריו דלא נטעה לומר שכונתו על בינתים לבד: (יח) נובע ממ"א בסימן רי"ב סוף סק"ב בשמורו לדברי המאור ע"ש דבסתם הוא דעתו משא"כ בזה וכ"כ הגר"ז:

הגהות ותיקונים: א) בסימן ר"ח ס"ק ל"ג:

ביקורתי דברי הרב: א) ובשו"ע הרב סעיף ז' כתב ובסעודות גדולות שרגילות למשוך ידיהם מן הפת ולערוך השולחן בפירות ולקבוע שתיה היה ראוי לברך על המשקים וכו' אלא שלא נהגו כן וכו', ועיין בשו"ע הרב סי' קע"ד סעיף ט' וקו"א ט' שם. ב) ובשו"ע הרב סעיף ד' הלשון, ולכן טוב שיאכל תחילה מעט עם פת, ואז אח"כ יכול לאוכלם בלי פת.

קעח איזה דברים קרוים הפסק בסעודה. ובו ז׳ סעיפים:

א פסחים ק״ח
ב לשון הרמב״ם
בפ״ד מה״ב

א (א) [א]היה אוכל בבית זה ופסק סעודתו (ב) והלך (ג) לבית אחר (ד) או [ב]שהיה אוכל וקראו חבירו לדבר עמו ויצא לו (ה) * לפתח ביתו וחזר הואיל ושינה מקומו (ו) צריך לברך

באר היטב

כמ״ש ס״ח. קיצור דיני פירות הבאים בתוך הסעודה. אם אוכל עם פת פשיטא שא״צ כלל ברכה ואם אוכל בלא פת לקנוח בעלמא פשיטא שצריך ברכה לפניה דהוי שלא מחמת הסעודה אבל אם רואה לאכול פירות קצת עם פת וקצת בלא פת בזה יש דעות חלוקות ע״כ יש לנהוג שיאכל תחלה מעט בלא פת ויברך ואח״כ יאכלם בין בפת בין בלא פת. וזהו בקובץ סעודתו על שאר דברים

ביאור הלכה

אף כשבא אכל עוד עם פת כמ״ש הרמ״א הוא משום דקבע סעודתו עליהן ובטעימה בעלמא לא מקרי קביעת סעודה וכן מוכח בתר״י שממנו מקור הדין הזה וז״ל דמכיון שמזה עשה עיקר לפתן שלו מתחלה והתחיל לאכול ממנו עם הפת פטור הוא אח״כ כשאוכל ממנו בלא פת בכל ענין בין שיחזור לבסוף ויאכל ממנו עם הפת בין וכו׳ ולשון עיקר לפתן שכתב מוכח כדבריו וכן משמע לשון רמ״א. ואפשר לומר עוד דהמחבר שכתב דעוד שיאכל בתחלה מהפירות דמשמע לכאורה אפילו מעט היינו דיאכל מתחלה מעט עכ״פ אבל יאכל גם אח״כ דהא עיקר סעודתו היה אלו הפירות אבל למה שסיים הרמ״א כלשון רבינו יונה דאף אם לא יאכל לבסוף שפיר דמי היינו בע״כ לא בטעימה קלת וכנ״ל:

* לפתח ביתו. עיין מ״ב ועיין בפמ״ג שתמה על המ״א בסק״ב שמעתיק דכשרואה מקומו מהני א״כ אמאי הוא שינוי מקום בלא לפתח ביתו ולא נהירא דלמא מיירי כשהפתח נעול ונפרע אם נימא דמבית לבית לא מהני רואה מקומו בודאי לק״מ דלהרמב״ם בלא חוץ לפתח ביתו הוי כמבית לבית כמו שכתבו האחרונים:

משנה ברורה

דנעשה טפל לפת ואפילו לא היה דעתו לזה בפירוש בשעת ברכת המוציא. ואם אוכל בלא פת פשיטא שצריך ברכה לפניהם ואפילו הם מבושלים דהוי שלא מחמת הסעודה רק לקינוח בעלמא. אבל אם רואה לאכול פירות קצת עם הפת וקצת בלא פת בזה יש דעות חלוקות ע״כ יש לנהוג שיאכל תחלה מעט בלא פת ויברך עליהן ואח״כ יוכל לאכול שאר הפירות בין בפת ובין בלא פת. וזהו בקובץ סעודתו לפת בשאר דברים אבל בקובץ סעודתו לפת בפירות כיון שאכל מתחלה פירות עם פת יוכל לאכול בסוף פירות בלא פת בלא ברכה:

הנה מפני שהסימן הזה יש בו פרטים רבים ע״כ אקדים לזה הקדמה קצרה כדי להקל על המעיין. הנה בענין שינוי מקום [היינו שהתחיל לאכול והלך למקום אחר ורואה לאכול שם או שרואה לחזור למקומו הראשון ולאכול שם] צ״ל דצריך לחזור ולברך ויש בזה ג׳ דברים שצריך לבאר. א) מהו שינוי מקום אם מבית לבית או מחדר לחדר. ב) באיזה דברים שייך דין שינוי מקום. ג) אם שינה מקומו מה דינו בזה ובחזור לבאר אחד אחד. ענין שינוי מקום הוא לא מיבעיא אם הלך באמצע אכילתו מבית זה לבית אחר בודאי הוי שינוי מקום ואפילו אם יצא רק חוץ לפתח ביתו בתוך אכילתו ג״כ בכלל שינוי מקום הוא ואינו מועיל אפילו היה דעתו לזה בשעת ברכה שישנה מקומו ואפילו אם שינה רק מחדר לחדר ג״כ קוברים הרבה פוסקים דהוא שינוי מקום [ועיין במש״כ בזה בבה״ל] אך בזה יש חילוק דאם היה דעתו בשעת ברכה לשנות המקום מחדר לחדר מותר כיון שהוא תחת גג אחד. ומזוזה לזוזה אפילו טרקלין גדול לא הוי שינוי מקום כלל כיון שהוא חדר אחד ואין צריך כלל דעתו לזה. ובאיזה דברים שייך שינוי מקום אימתא בזה פלוגתא בגמרא [פסחים ק״ח ע״ב] דרב ששת סבר בין אם אכל פת ובין שאכל פירות ושארי משקין דינם שוה בזה דצריך לחזור ולברך ורב חסדא סבר דוקא אם אכל דבר שאין טעון ברכה במקומו ר״ל כגון פירות ומשקין שאין מחויב דוקא לברך ברכה אחרונה שלהן במקומו הראשון וע״כ אמרינן דחיכף שעקר ממקומו נתבטל קביעתו וצריך לחזור ולברך כשירצה לאכול עוד אבל אם אכל פת [וי״א דה״ה כל דבר שהוא משבעת המינים] שהוא דבר שצריך לברך במקומו דוקא וע״כ אמרינן בהו דאפילו אם עקר ממקומו עדיין לא נתבטל קביעותו הראשונה וכל היכא שאוכל על דעת קביעות הראשונה הוא וכאלו יושב במקומו דמי ואין צריך לברך עליו המוציא ונחלקו הפוסקים בזה הרמב״ם ופייעתו פסקו כרב ששת דבכל גווני צריך לברך וזהו טעם שני טעיפים הראשונים והרא״ש ופייעתו פסקו כרב חסדא וזהו דעת הגהת הרמ״א שהובא בסוף סעיף ב׳. וכל זה הוא לענין לחזור ולברך אבל לכתחלה אין לעקור ממקומו לכו״ע בכל גווני. ומה דינו של שינוי מקום נחלקו הפוסקים ג״כ בזה הרמב״ם ופייעתו סוברים דמשחזר במקומו בתחלה צריך לברך בהמ״ז [או הברכה אחרונה כשאכל דבר שחייבין עליו לברך ברכה אחרונה] על האוכל שאכל מקודם ואח״כ יחזור לברך ברכה ראשונה על מה שהוא רוצה לאכול עתה וזהו המוזכר בסעיף ו׳ ושארי פוסקים סוברים דאין צריך לברך רק הברכה ראשונה על מה שהוא רוצה לאכול אבל הברכה אחרונה יוצא במה שמברך אחר אכילה השניה ויהיה קאי על שניהן וזהו המוזכר בריש הג״ה שבסוף ס״ב ולמעשה נקטינן הכל כדעת הפוסקים המובא בהג״ה ויתר פרטי הדינים המסתעפים לזה יבואר הכל אי״ה בתוך הסימן ועתה נתחיל לבאר את דברי הסימן:

(א) היה אוכל בבית זה. ומיירי באוכל יחידי דאם אכל ביחד עם עוד אנשים (א) ונשארו בני חבורתו במקומן א״צ לחזור ולברך לכו״ע ע״י יציאתו וכדלקמן בס״ב: (ב) והלך וכו׳. ואפילו לא נשתהא שם כלל שחיכף חזר למקומו הראשון אפ״ה שינוי מקום מקרי וכדלקמיה וכ״ש אם רוצה לגמור סעודתו במקום השני: (ג) לבית אחר. וה״ה לחדר אחר ג״כ בכלל שינוי מקום הוא אם לא שהיה דעתו מתחלה לשנות לחדר אחר וכדלקמיה בהג״ה ע״ש: (ד) או שהיה אוכל וכו׳. אשמועינן בזה אע״פ שלא פסק מסעודתו כלל אלא שקראו חבירו לדבר עמו דיכול בעלמא וילא לקראתו מפתח ביתו וחזר הוי כמו שינוי מבית לבית: (ה) לפתח ביתו. ר״ל שילא (ב) חוץ לפתחו דאם מדבר עמו על הפתח אין זה שינוי מקום: (ו) צריך לברך וכו׳. דע״י היציאה ממקומו (ג) חשיב כנפסקה סעודתו לגמרי ומה שאוכל אח״כ (ד) כסעודה אחרת דמיא ולכן מברך בהמ״ז למפרע והמוציא על הבצה:

למפרע

שער הציון

(א) ומסתברא דה״ה אם נשארו ב״ב מסובין על השלחן ג״כ דינא הכי דהרי בס״ב כתב דוקא אם לא הניחו שם אדם אז נעקר הקביעות אח״כ מצאתי שמלבד כן בספר מעשה רוקח: (ב) כ״מ ולבוש והגר״א: (ג) במ״ש המחבר בסוף ס״ב: (ד) וגרע מהיסח הדעת דאינו מצריך רק ברכה לכתחלה דהתם מ״מ סעודה אחת היא אבל ע״י שינוי מקום חשיב כסעודה אחרת לגמרי [לבוש]:

הלכות דברים הנוהגים בסעודה סימן קעח

(ז) [ח] למפרע על מה שאכל (ח) וחוזר ומברך בתחלה * המוציא ואח"כ יגמור סעודתו [1]אבל אם דבר עמו בתוך הבית אע"פ ששינה מקומו (ט) מפנה לפנה א"צ לברך: הגה (י) (ועיין לקמן סימן רע"ג (יא) אם היה דעתו לאכול במקום אחר לא מיקרי שנוי מקום והוא שיהיו שני המקומות (יב) *[א] בבית א' וע"ל סימן קפ"ד): ב [2]חברים שהיו יושבין לאכול ויצאו (יג) לקראת חתן או לקראת כלה אם הניחו שם (יד) מקצתן חוזרים למקומם וגומרין סעודתן ואינם צריכין (טו) לברך שניה ואם לא הניחו שם אדם (טז) כשהם יוצאים צריכים ברכה למפרע (יז) וכשהם חוזרים צריכים ברכה לכתחלה (יח) וכן

ג כ"י מנ' הרמב"ם
ד פסחים סה ולשון הרמב"ם שם

באר היטב

אכל הקובע סעודתו על הפירות יאכל תחלה פת עם הפירות ודוק:
(ח) למפרע. פי' לכתחלה צריך לברך בהמ"ז קודם שיעקור כמ"ש ס"ב ואם לא בירך קודם שעקר צריך לחזור למקומו ולברך

משנה ברורה

(ז) למפרע. וממקומו הראשון. ולכתחלה כשרוצה לצאת ממקומו צריך לברך בהמ"ז קודם שיעקור כמ"ש ס"ב ורק בדיעבד כשלא בירך מתחלה צריך אח"כ לחזור ולברך בהמ"ז במקומו שכך הוא מצוותו ואח"כ יברך המוציא ויאכל במקום שירצה: (ח) וחוזר ומברך[ד] המוציא. והיינו כשעומד באמצע סעודת פת וכ"ש אם לא אכל מתחלה רק פירות או משקין בודאי שייך בהו שינוי מקום וכדלקמיה בס"ב: (ט) מפנה לפנה. היינו באותו חדר (ה) ואף שאין נראה לפניו מקומו הראשון מחמת הפסק דבר מתשמישי הבית כמו תנור או פארטוואן° וכיו"ב אין זה שינוי מקום כיון שהוא בחדר אחד: (י) ועיין לקמן וכו'. ר"ל דשם מיירי לענין שינוי מקום גבי קידוש וה"ה לענינו: (יא) אם היה דעתו. ר"ל (ו) שבשעת ברכה חשב לאכול גם במקום ההוא: (יב) בבית אחד. היינו (ז) תחת גג אחד ואפילו מחדר לחדר או מבית לעליה ואף שאין רואה מקומו (ח) וה"ה אם רואה מקומו הראשון שאכל אם אפילו דרך חלון ואפילו מקצת מקומו נמי מועיל אף שלא היה דעתו מתחלה. ודוקא מחדר לחדר באותו בית (ט)[א] אבל מבית לבית אף שסמוכין זה לזה מסתפקים האחרונים דאפשר דאין להקל ע"י ראיה מקום. ודע שלפי המבואר לקמן בהג"ה דאנו נוהגין כהפוסקים שלא לברך ע"י שינוי מקום כשעומד באמצע סעודת פת (י) אז אין נ"מ לדינא כל החילוקים האלו שהזכרנו לענין שינוי מקום רק לענין מסובין לאכול פירות ושאר משקין דבהם לכו"ע שייך דין שינוי מקום: ב (יג) לקראת חתן וכו'. וה"ה כשיצא (יא) לדבר הרשות והא דנקט לקראת חתן לרבותא דבלא הניחו שם אדם צריך לברך בהמ"ז מקודם שיצאו אף שיוצאין לדבר מצוה: (יד) מקצתן. ואפילו (יג) רק אחד: (טו) לברך שניה. היינו ברכת המוציא אף ששינו מקומן בינתים דכיון שנשאר[ה] מקצתן במקומן לא פסקה סעודתן בהיציאה: (טז) כשהם יוצאים וכו'. דכיון שלא הניחו שם אדם נפסקה סעודתן ע"י היציאה וכשאוכל אח"כ הוי כסעודה חדשה: (יז) וכשהם חוזרים וכו'. באמת כבר כתב זה בס"א וכפל הדברים (יג) בשביל החידוש דהיינו מקצת חברים או למה שכתבנו בסקי"ג: (יח) וכן אם היו וכו'. אשמועינן (יד) דגם זה מהני

שערי תשובה

[ח] למפרע. עיין בה"ט ועיין מג"א מ"ש בס"ק ב' ברואה מקומו הראשון לא מיקרי שינוי מקום ועיין באבן העזר שהאריך בדיני שינוי מקום וכתב דמחדר לחדר אפילו רואה מקומו לא מהני אם לא היה דעתו מתחלה

ביאור הלכה

* המוציא. ואם הפליג והסיח דעתו מוטל ידיו ומברך גם מעילת ידיים ואם לא הסיח דעתו משמיענא ידיו יש לעיין בדבר לענין מעילה: *[ב] בבית אחד. עיין במשנה ברורה דהיינו בחדר אחד כ"כ המ"א ושארי אחרונים דמחדר לחדר אף בבית אחד הוי שינוי מקום וכ"מ בסימן רע"ג וכמ"א כאן [ע"ש בעור וב"י שסוברים כן בפשיטות] אלא דאם רואה מקומו הראשון או שהיה דעתו בזה בשעת ברכה יש להקל בזה כמ"ש למעלה בס"א ולפ"ז אם אכל פירות ומשקין שאין מעונין ברכה במקומן ובכגון באמצע לחדר אחר שאין רואה מקומו הראשון אסור לו לאכול אם בלא ברכה לכו"ע [דאף לדעת הגה"ה לקמיה בפירות ומשקין מודי] ואף בחזר למקומו יהא מעין ברכה לכתחלה. והנה ד"ז אף שהוא כתוב בכמה אחרונים קשה מאד להזהר בזה וכמדומה שאין העולם נוהגין כן ותפשתי במקורי הדין ומצאתי שאין דין זה מבואר דהמעיין בפסחים ק"א בתוד"ה אבל ובריא"ש שם יראה דזהו רק לפי גירסתם דגרסי בגמרא גבי קידוש אבל ממקום למקום וכו' [ולדידהו דין קידוש במקום סעודה ושינוי מקום שוין] אבל אם נגרום אבל מפנה לפנה לא נהיה מוכרחים לומר דסובר הגמרא דמפיסה לפיסה ומחדר לחדר [2]שוים אחרי שהם תחת גג אחד ואם נחמיר במחדר לחדר ה"ה דצריך להחמיר במפיסה לפיסה [דאל"ה מאי מייתי הגמרא ראיה מרב ענן דהתם הוי מאיגרא לתרעא] וא"כ כל מקילין אח"כ במפיסה לפיסה לענין שינוי מקום בכלל בענין זה גם במחדר לחדר דדוקא במבית לבית מקרי שינוי לענין שינוי מקום וכלישנא דגמ' שם נ"ם אלא מבית לבית דהא לפי גירסא זו ע"כ דצריך לחלק בין דין שינוי מקום לדין קידוש במקום סעודה וכמ"ש במידושי מהר"ם אלאו"ה [שהי' תלמיד הרשב"א] דלענין קידוש בענין מקום סעודה ממש ומקום פיסא גריס לכך אפילו מפיסה לפיסה אסור אבל לענין שינוי מקום בעקירה גמורה תליא מילתא ומפיסה לפיסה לא הוי עקירה ע"ש. והנה גירסא זו פטור מינה וכו' אבל מפיסה לפיסה לא מצאתי בכמה ראשונים והוא בפירוש ר"ח ובנה"ג ובר"ף וכן במידושי מהר"ם אלאו"ה [והנה אף מי שירצה לדחות דאיה זו ויאמר דעכ"פ לא מצינו היתר בהדיא בגמרא לענין שינוי מקום אלא במפיסה לפיסה וכמו שמסיים הגמרא אבל מפיסה לפיסה לא אשיב לו גם איסור לא מצינו דאדדייקת מסיפא דלישנא דייק מראש המימרא דקאמר הגמרא לא שנו אלא במבית לבית ומחדר לחדר לא הוי בכלל זה] והנה דעת הרמב"ם כתב בב"י דהוא סובר ג"כ בהתוס' והרא"ש דקידוש במקום סעודה ושינוי מקום דינם שוה וכי היכי דמתמרינן במחדר לחדר לענין קידוש ה"ה דמתמרינן לענין שינוי מקום ולא מקילינן אלא מזוית לזוית באותו חדר אבל מהרה"מ בפכ"ט מהלכות שבת מוכח בהדיא דסובר דדעת הרמב"ם להיפך דמחלקינן בין קידוש במקום סעודה ובין שינוי מקום בסעודה ובשינוי מקום אף מחדר לחדר לא הוי שינוי מקום דגם הוא גורם שם בגמרא לגבי קידוש סבור מינה וכו' אבל מפנה לפנה לא וכו' [וכגרסת הגאונים הנ"ל] ומפרש שם דדבר זה קאי על מחדר לחדר דמפנה לפנה היינו מפנה אחד שבמבית לפנה השני שבסוף המבית אף שבאמצע מתחלקים חדרים הרבה [והוכיח פירוש זה מדברי הגאונים ע"ש ומה מתישב שפיר הגמרא דמייתי ראיה מרב

מתרגם: °מחילה מטולטלת

שער הציון

(ה) מ"א והגר"ז וח"א בכלל נ"ט ומגן גבורים: (ו) מא"מ וח"א וש"א: (ז) אחרונים בסימן רע"ג: (ח) מ"א והגר"ז וח"א ולא דלא כאהע"ז: (ט) עיין בלבושי שרד וכן בהלכות קידוש דעתו שם דמבית לבית לא מהני ראיה מקום אם לא שהיתה דעתו לזה מתחלה. ובאמת גם בסימן רע"ג לא מזכר זה רק בשם י"א ורמ"א לא העתיקו כאן לדינא אבן לענין מחדר לחדר נראה דיש לסמוך על דעת המ"א וש"א בזה [אף דהאהע"ז חולק] אחרי דעלם הדין דמחדר לחדר הוי בכלל שינוי מקום אינו מטורר כ"כ דיש כמה ראשונים דפליגי בזה וכמו שכתבנו בבה": (י) אחרונים: (יא) אחרונים: (יב) גמרא זקן או חולה ול"ד זקן אלא דאותבא דמלתא נקט [נ"י והגר"א]: (יג) הגר"א: (יד) מ"א וא"ר והגר"א ושאר אחרונים דלא כט"ז ועיין ברא"ש פרק ערבי פסחים סימן כ"ו שדעתו ג"כ דמהני הניח אף בדברים שאין טעונין ברכה במקומן:

הגהות ותיקונים: א) הציון של בה"ל אינו במקומו: ב) בה"ל זה שייך לסעיף ב' של המחבר בעמוד ב': ג) צ"ל אינם שוים: ד) חסר תיבת בתחלה: ה) שנשארו:

ליקוטי דברי הרב: א) ובשו"ע הרב סעיף א' פסק דאם רואה אפילו מקצת מקומו אין צריך לחזור ולברך, וזה כתב בדין מבית לחצר, ובדין מבית לבית כתב הרב בסעיף ט' ויש מי שמחמיר גם בזה, וספק ברכות להקל. ועיין עוד בשו"ע הרב סי' קפ"ד סעיף א'. ועיין בקצות השולחן סימן נ"ז סעיף ב'.

אם היו מסובין לשתות או לאכול פירות שכל המשנה מקומו הרי (יט) פסק אכילתו (כ) ולפיכך מברך (כא) למפרע על מה שאכל וחוזר ומברך שנית על מה שהוא צריך לאכול והמשנה מקומו מפנה לפנה (כב) *[א]) בבית א׳ (כג) אינו צריך לחזור ולברך. (כד) "אכל *) במזרחה של תאנה זו ובא לאכול במערבה (כה) צריך לברך: הגה (כו) ויש חולקים בכל מה שכתוב בסי׳ זה רק סוברים שאינו מקום אינו אלא כהיסח הדעת ולכן אם שינה מקומו למקום אחר א״צ לברך אלא לפני מה שרוצה לאכול אבל לא על מה (ג) שכבר אכל (תוס׳ ורשב״ם והרא״ש ומרדכי פרק ע״פ וטור) ודוקא שלא הניח מקצת חבריו בסעודה ואכל מדבריו שאינן צריכים ברכה במקומם (כז) אבל אם הניח מקצת חבריו או אפילו לא הניח (כח) * ואכל דבריו שצריכין ברכה במקומם אפי׳ מה שרוצה לאכול אחר כך (ג) א״צ לברך (סמ״ק ואו״ז) ולכן מי שפסק סעודתו והלך (ד) לבית אחר (כט) או שהיה אוכל וקראו חבריו לדבר עמו אפי׳ לפתח ביתו או למקום אחר כשחוזר לסעודה א״צ לברך כלל

*)(והוא שלא היה דעתו מתחלה לכך הראב״ד והלקמן ס״ג)

באר היטב

בהמ״ז ואח״כ יאכל במקום שירצה רק שיברך המוציא תחלה ועסי׳ קפ״ד: (ב) שכבר אכל. דהברכה אחרונה על אכילתו שניה עולה לכאן ולכאן רק לפניה צריך לברך כדין ומלך: (ג) א״צ לברך. ואז אפילו הלך למקום אחר בתוך הסעודה ושתה יין או מים א״צ לברך דלקבעיה קמא הדר ב״י מ״ש: (ד) לבית אחר. והא דכתב

ביאור הלכה

מרב ענן דמיירי מאגרא לאדעא על מפנה לפנה דגם מפנה לפנה הכונה מאחד לאחד עי״ש ואפשר דגם כל הגאונים הנ״ל דגרסי מפנה לפנה ס״ל כן ומתפרש הסוגיא בפשיטות] ולפיכך היקל הרמב״ם גבי קידוש מוזית לזוזי דזוזי אינו בכלל מפנה לפנה שבש״ס וא״כ גבי שינוי מקום דקאמר בגמרא דדוקא מבית לבית אבל מפנה לפנה מותר ע״כ קאי נמי על מאחד לאחד דזה נקרא מפנה לפנה וכנ״ל [ומיושב לשון הש״ס דקאמר רק מבית לבית הוי שינוי מקום דמשמע דכל שבתוך הבית לא הוי שינוי] והרמב״ם שהעתיק נמי בענינו גבי שינוי מקום כלשון הגמ׳ דמפנה לפנה בבית אחד מותר לפ״ז בע״כ כונתו ג״כ אף על מאחד לאחד דכיון שהוא בבית אחד מותר ולא הזכיר בתחלה לאסור אלא מבית לבית [ומדויק מאד מה ששינה הרמב״ם לשונו לגבי קידוש קאמר מזוית לזוית וכאן כתב מפנה לפנה]. היוצא מדברינו דלהרה״מ דעת הרמב״ם דמאחד לאחד לא הוי שינוי מקום וגם מדעת בה״ג וא״ח ורי״ף ע״פ גירסתם גראה כן וגם מלינו לרש״י שסובר בהדיא לענין שינוי מקום דמבית לעליה לא הוי שינוי מקום וה״ה מאחד לאחד דהוא גורם בשניהם אבל ממקום למקום לא [וע״כ דמחלקינן בין קידוש לשינוי מקום בסעודה] וכן נאור זרוע העתיק דבריו לדינא עי״ש וע״כ אף דראוי וכוון לחוש לכתחלה לדעת האחרונים שלא ליכנס אפילו מאחד לאחד באמצע אכילתו בדברים שאין טעונין ברכה אחריהן במקומן אם לא שהיה דעתו לזה מתחלה בשעת ברכה מ״מ הנוהג להקל בזה אין למחות בידו דיש לו על מי לסמוך וכנ״ל[א] ועכ״פ בדיעבד בודאי אין להצריך ברכה בהן דמידי ספיקא לא נפקא ופסק ברכות להקל ובכול ברחות מקומו הראשון בודאי יש להקל אף לכתחלה וכנ״ל בסק״א בס״ב: * ואכל דברים שצריכין ברכה וכו׳. היינו שמתחלה אכל דברים הצריכים ברכה במקומן אבל במקום שהלך עתה בתוך הסעודה אפי׳ שתה יין [ומיירי שבירך מתחלה על היין בסעודת הפת] או מים א״צ לברך דהא ע״כ צריך לחזור לקביעותו הראשון והוי כעומד באמצע הסעודה [מ״מ לפתח ביתו נפסקה סעודתו [אם לא הניח אם מקצת חבריו (כח) ואפילו הלך רק לעשות צרכיו לקטנים] אבל בפת ומיני דגן שצריכין לחזור ולברך במקומן לא נפסקה הסעודה בהיציאה וא״צ אף ברכה ראשונה וכאלו לא שינה מקומו כלל אם לא שהסיח דעתו מלאכול עוד וכדלקמיה: (כז) אבל אם הניח וכו׳. דכיון שנשארו מקצתן ואפילו אחד במקומו לא נפסקה הסעודה וחוזרין לאכול או לשתות בלי שום ברכה אף שהיתה מסיבתן לאכול פירות או משקין: (כח) ואכל דברים וכו׳. כתב במ״א סימן ר״י דוקא כשאכל כזית דאם אכל רק פחות מכזית פת קודם שילא דינו כמו פירות דהא א״צ לברך אחריו וממילא מיד שילא לחוץ צריך ברכה ראשונה אף שחזר למקומו וע״כ צריך ליזהר (כט) לכתחלה שלא ילאת ממקומו אף מאחד לאחד [היכי שאין רואה מקומו] קודם שיאכל כזית: (כט) או שהיה אוכל וכו׳. אף שלא אשמועינן בזבנא זו שום רבותא נקט ליישב דהמחבר בס״א ופסק להיפך: ודאי

משנה ברורה

הניח מקצת חבריו כמו בסעודת פת: (יט) פסק אכילתו. וגרע (טו) מהיסח הדעת שאין מברכין רק ברכה לכתחלה כשחוזר לאכול דזה נחשב כסעודה אחרת לגמרי: (כ) ולפיכך מברך וכו׳. היינו כשלא בירך ברכה אחרונה קודם יציאתו מברך עתה כשחזר וכמו לענין פת לעיל בס״ו: (כא) למפרע. ובזה א״צ לחזור למקומו דוקא אלא יכול לברך אפילו במקום השני דרק בפת מצותו לכו״ע לחזור ולברך במקומו כדלקמן בס״ה: (כב) בבית אחד. פי׳ באחד [מ״א וש״ל] ועיין מש״כ בבה״ל: (כג) אינו צריך וכו׳. ואף ששינה מקומו לגמרי לאכול בזוית האחרת א״צ לחזור ולברך דזה אינו נחשב שינוי מקום ואף שאין רואה מקומו הראשון (טו) כגון שמפסיק תנור וכיו״ב כיון שהוא באחד אחד: (כד) אכל במזרחה וכו׳. ואין חילוק בין שאכל שם פת ושאר דברים או שאכל (יז) פירות התאנה עצמה: (כה) צריך לברך. כיון שהתאנה מפסקת (יח) ואינו רואה מקומו הראשון ומיירי שלא עמדה התאנה בתוך היקף מחילות (יט) דאם עמדה בתוך היקף מחילות אף שאין רואה מקומו א״צ לברך דחשיב הכל מקום אחד וכמש״כ לעיל בשינה מקומו באחד אחד ועיין לקמיה בס״ג לענין מאילן לאילן. ואם היה דעתו בשעת ברכה לאכול גם במערבו של אילן (כ) י״א דמהני בכל גווני: (כו) ויש חולקים וכו׳. בתרתי פליגי על דעה ראשונה אחד דהם לא מצרכי ברכה למפרע לעולם מחמת שינוי מקום ורק ברכה לכתחלה קודם שיאכל שנית דחשיב רק כהיסח הדעת ולא כמה שסילק סעודה הראשונה לגמרי וע״כ הברכה אחרונה עולה לשניהם וגם ס״ל דגם זה שצריך ברכה ראשונה הוא רק בעומד בסעודת פירות או משקין דמיכף ביציאתו חוץ לפתח ביתו נפסקה סעודתו [אם לא הניח אם מקצת חבריו (כח) ואפילו הלך רק לעשות צרכיו לקטנים] אבל בפת ומיני דגן שצריכין לחזור ולברך במקומן לא נפסקה הסעודה בהיציאה וא״צ אף ברכה ראשונה וכאלו לא שינה מקומו כלל אם לא שהסיח דעתו מלאכול עוד וכדלקמיה: (כז) אבל אם הניח וכו׳. דכיון שנשארו מקצתן ואפילו אחד במקומו לא נפסקה הסעודה וחוזרין לאכול או לשתות בלי שום ברכה אף שהיתה מסיבתן לאכול פירות או משקין: (כח) ואכל דברים וכו׳. כתב במ״א סימן ר״י דוקא כשאכל כזית דאם אכל רק פחות מכזית פת קודם שילא דינו כמו פירות דהא א״צ לברך אחריו וממילא מיד שילא לחוץ צריך ברכה ראשונה אף שחזר למקומו וע״כ צריך ליזהר (כט) לכתחלה שלא ילאת ממקומו אף מאחד לאחד [היכי שאין רואה מקומו] קודם שיאכל כזית: (כט) או שהיה אוכל וכו׳. אף שלא אשמועינן בזבנא זו שום רבותא נקט ליישב דהמחבר בס״א ופסק להיפך:

שער הציון

(טו) לגמ: (טו) מ״א וש״ל: (יז) דע דכ״ז לדעת המחבר דפסק דאפילו בדברים הטעונין ברכה במקומן נמי יש שינוי מקום משא״כ להרמ״א דפסק לקמיה בדברים הטעונין ברכה במקומן אין שייך שינוי מקום כלל אם נסבר כדעת הי״א בס״ה דכל ז׳ מינים טעונים ברכה במקומן ע״כ יפרש דין זה דאכל במזרחה פירות שאינם מז׳ מינים: (יח) ב״י וש״פ: (יט) ג״ז שם: (כ) דעת הראב״ד המובא בב״י והובא בבאר הגולה ועיין בסמ״ג: (כא) לה״מ: (כב) כתבתי לכתחלה משום דמירתי בבה״ל דמאחד לאחד כמה פוסקים סוברין דלא הוי שינוי מקום:

הגהות ותיקונים: א) עיין בה״ל בעמוד הקודם ששייך לכאן:

ליקוטי דברי הרב: א) ובשו״ע הרב סעיף א׳ פסק דיחזור ויברך, אם לא היה בדעתו ולא רואה את מקומו. (כ״פ גם בשו״ע הרב סי׳ תפ״ד סעיף ו׳).

דהא פת צריך ברכה במקומו לכולי עלמא מיהו * אם הסיח דעתו כשחזר (ל) ולמי * צריך (ה) לברך על מה שרוצה לאכול אח"כ (כ"י ורשב"א) (לא) ואין חילוק בין חזר למקום שאכל כבר ובין (לב) סיים סעודתו במקום (ו) אחר (רמב"ם פ"ד ור"ן) וכן נוהגין במדינות אלו מ"מ (לג) לכתחלה לא יעקר (לד) ממקומו (לה) * בלא ברכה

באר היטב

שלא באו מחמת הסעודה אף שצריך מחלה עליהם אם מסיח דעתו מהם צריך לחזור ולברך [ועיין בספר אליה רבה מה שתירץ על קושית ב"ח על רמ"א וכן בספר זכרון לר' ישמעאל הכהן פסק

משנה ברורה

(ל) ודאי צריך לברך. ברכה ראשונה כדין היסח הדעת ואח"כ יברך בהמ"ז על הכל: (לא) ואין חילוק בין וכו'. אלעיל קאי והיינו באוכל דברים הטעונין ברכה במקומו ולא הניח מקצת מדברים ואשמעינן דאף כשמסיים סעודתו במקום אחר ג"כ א"צ לברך דעל סמך סעודה ראשונה אוכל אבל כשאוכל דברים שאין טעונין ברכה במקומן כגון פירות וכיו"ב [או שאותה משקין] אף שהניח מקצת מדברים לא מהני אלא כשחוזרין לחבורתן לסעודתן הראשונה אבל לאכול או לשתות במקום אחר צריכין ברכה לכתחלה [מ"א וש"א]: (לב) סיים סעודתו. ואם אכל גם שם פת מבואר בס"ד דמברך שם בהמ"ז כיון דשם הוא סיום סעודתו: (לג) לכתחלה לא יעקור. ר"ל אף שעומד באמצע סעודת פת (כג) ורוצה לצאת ע"מ לחזור ולאכול ולברך לדעה זו אינו מברך שום ברכה בינתיים מ"מ לכתחלה לא יצא דמישתין שמא ישכח לחזור ולאכול ולברך במקומו [או (כד) שישהא עד שיבוא ויפסיד בהמ"ז לגמרי] ואם מזמינים לו לאכול פת במקום אחר דאז לא שייך האי חששא כיון שהולך לאכול שם ויברך שם אחר אכילתו כמ"ש בס"ד (כה) אפ"ה לכתחלה לא יעקור ממקומו עד שיברך דרק בדיעבד כשכבר יצא אמרינן דמותר לו לאכול ולברך במקום השני דגם שם מקומו הוא אבל לכתחלה מצוה לברך במקומו שאכל קודם שיצא אם לא שהיה דעתו בשעת המוציא לאכול בב שם דאז חשיב שניהם מקומו ומותר אף לכתחלה ואפילו מבית לבית מהני אם חשבתו לדעה זו וכן נהגו כשהולכין לסעודת נשואין שמכוון מתחלה לאכול שם: (לד) ממקומו. בתוספות ורא"ש משמע דאין להחמיר בזה רק כשיוצא ע"מ להפליג דאז חיישינן להנ"ל אבל כשיוצא ע"מ לחזור לאתר מותר: (לה) בלא ברכה. עיין בחידושי רע"א מה שכתב בזה ועיין בבה"ל שהכרענו לדינא דאף לכתחלה בודאי נכון לנהוג כהרמ"א שלא לצאת לדבר הרשות מ"מ כשיוצא אין לו לברך אם יצאתו הוא ע"מ לחזור ולגמור סעודתו דחשיב כעומד באמצע סעודה וש"ב בזה חששא דברכה שא"צ רק אם הוא משער שאפשר שיפליג הרבה נכון יותר שיברך

הנה מיישינן לזה וזה אפשר דגם מ"ק דר' יהודה מודה לזה ולא פליגי אלא לענין כשחוזר לכתחלה אבל באמצע כן מודה מבריתא שניה דס"ל לת"ק בהדיא דסברא לן להלכה כוותיה דאף כשיוצא אין טעון ברכה והיינו ע"כ כמו שכתבנו דשום דעומד באמצע סעודה. ואחר העיון נראה דמקור דברי הרמ"א יש להם סמך מדברי הכלבו והמאור ע"ש במאור דדייק מדקתני בברייתא ראשונה לקראת חתן וכן בשניה לבהכ"נ או לבהמ"ד משמע דדוקא בתופן זה אמרו דמותר להם לעקור משום דהוא דבר מצוה אבל בלא"ה לא ויותר מזה מוכח שם בהמאור דאפילו ר' יהודה דמיקל בשהניח מקצת מדברים הוא משום דהוא דבר מצוה אבל בלא"ה אין לו לעקור ממקומו דחיישינן דלמא ממשיך ולא הדר לברוכי בדוכתיה [ופליגי ת"ק ור"י דת"ק סבר דכיון שעוקר רגליו לדבר מצוה אין לנו לחוש דלמא ממשיך אף בלא הניח מקצת מדברים ור"י סבר דאין לנו להקל בזה רק בשהניח דאל"ה הוי כגמר סעודה לפי שיטתו שם]. אמנם עדיין קשה דבאמת גם בדברי הכלבו לא מזכר דיברך בהמ"ז קודם שיצא וגם במאור לא מזכר בהדיא ולא כתב רק לדבר הרשות אסור לו לצאת דלמא ממשיך וכו' ואפשר דכוונתם בזה שיגמור סעודתו ויברך אבל לא שיברך בהמ"ז באמצע סעודתו ויצא לדבר הרשות ואח"כ כשיבוא לגמור סעודתו יברך עוד ויגרום ברכה שא"צ [ויתכן דזהו ג"כ כונת המאור בסוף דבריו שכתב עד שיבוא להיינו שיגמור סעודתו ויברך] ואפשר דגם כונת הרמ"א הוא כן דיגמור סעודתו ויברך וי"ע. אכן אם הוא משער שאפשר שיפליג הרבה מסתברא דיברך מקודם ובפרט אם לא הניח מקצת מדברים בודאי נכון לברך ואין לחוש לברכה שא"צ כי טובל

ולכך לזה דעת המחבר דסתם כהרמב"ם והגאונים דפסקו דבכל גווני משיצא מפתח ביתו צריך לחזור ולברך:

שער הציון

(כג) דברי"ן מיירי בכה"ג וגם דאלו כבר גמר סעודתו לגמרי כבר נזכר הדין הזה לקמן בסימן קפ"ד ע"ש וכ"מ פשטא דלישניה וכן פירשו האחרונים ועיין בה"ל: (כד) תוספות והרא"ש בפרק כיסוי הדם ורמז הגר"א לטעם זה: (כה) ב"ח ומ"א וא"ר וש"א:

ליקוטי דברי הרב א) ובשו"ע הרב סעיף ה' כתב: אסור לו לעקור ממקומו עד שיברך. ב) בשו"ע הרב סעיף ה' כתב, שזה אם הולך לאכול שם, אבל אם אינו הולך לאכול. שם אסור לו לעקור ממקומו עד שיברך ביהמ"ז

ו אורחות חיים זסמ"ק בסי' קי"ט[א]

(ז) (לו) * דחיישינן שמא ישכח מלחזור ולאכול (הר"ר מנוח ור"ן) מיהו לצורך מצוה * עוברת כגון שהגיע זמן תפלה מותר (כל בו הל' פסח) ועיין סי' קפ"ד: ג [יא] יש מי שאומר שאם היה בגן ורוצה לאכול מפירות כל אילן ואילן כיון שברך על אילן אחד (לז) א"צ לברך על האחרים (לח) והוא שבשעה שברך היה דעתו לאכול מאותם האחרים אבל מגן לגן צריך לברך אפילו אם הם סמוכים (לט) ואפילו אם כשבירך תחלה היה דעתו על הכל: ד [יב] אם אכל פת במקום אחד (מ) וחזר ואכל במקום (מא) אחר

באר היטב

לברך מ"א ע"ש: (ז) דחיישינן שמא ישכח. לפי טעם זה אם מזמינים אותו לאכול למקום אחר שרי וכן המנהג פשוט אבל הב"ח כתב דוקא כשהיה דעתו בשעת ברכת המוציא לעקור אבל בלא"ה אסור לעקור דלכתחלה צריך לברך במקומו וכ"כ רמ"א בתשובה ס"א מ"ש. וט"ז הארך והעלה המנהג בינינו שאוכלין קצת בביתם והולכים לסעודת נשואין לגמור הסעודה וזהו כשהיה דעתם מתחלה ללכת אח"כ שם וכן בהולכי דרכים שמברך במקום סיום אכילתו. ואם מירע הדבר שהלך למקום אחר שלא לאכול שם וחזר לסעודתו אם אכל מה שצריך ברכה במקומו כנזכר בס"ה אז א"ל לברך תחלה שנית וכ"ש לא למפרע בהמ"ז ואם אכל פירות או שתה יין והלך וחזר צריך לברך תחלה על מה שישתה בחזירתו[ב]. ואם הסיח דעתו מן האכילה בשעה שהלך בכל גווני צריך לחזור ולברך שנית על מה שיאכל ע"ש ועיין יד אהרן. [כתוב בס' ברכת אברהם דף קנ"ד אם בירך על פרי א' ולא אכל ממנו שם והוליכו למקום אחר צריך לחזור ולברך במקום השני וברכה שעשה במקום הראשון הוי ברכה לבטלה ע"ש]: (מ) אחר. אייר בדיעבד דלכתחלה אסור

ביאור הלכה

* דחיישינן וכו'. עיין במ"ב אף דבמאור משמע דבדברים שאין טעון ברכה במקומו מותר לו לעקור לכתחלה אף לדבר הרשות קודם שיברך [והא דקאמר בדף ק"ב ע"א בגמ' דטעונין ברכה למפרע כשיוצא אף לרבנן צע"ג לדידיה ואפשר דכונת הגמרא דמה רשות לו לברך משא"כ בדברים הטעונין ברכה במקומן לרבנן אין רשאי לברך כשיוצא כיון דס"ל דכשיחזור א"ל ברכה לכתחלה נמצא דכשמברך ברכה למפרע גורם ברכה אח"כ לכתחלה בכדי] מ"מ לטעם התוספות והרא"ש שכתבו דשמא ישתה כתבו כמה אחרונים דשייך אף בדברים שאין טעונין ברכה במקומן ובפרט דמה נפקא הא לדידיה דיליתו דבלא"ה צריך ברכה לכתחלה כשיאכל אח"כ: * עוברת. כ"כ בכלבו אבל במאור לא משמע כן דהוא לא כתב רק לדבר הרשות אסור ובפרט לפי דברי התוספות והרא"ש בפ' כיסוי הדם דהא דקאמר דטעונין ברכה למפרע הוא רק משום עלה טובה משום דאין דין זה ברור דליהני דעתו באין מוקף מחיצות דהוא רק שיטת הראב"ד [הגר"א בביאורו]: (לח) והוא וכו' היה דעתו. כמו בחדר לחדר בעלמא דבעינן דוקא דעתו וכנ"ל בס"א בהג"ה ובמ"א בלל נ"ט[א] דאיתי שמחלק בענין זה בין מוקף מחיצות לאינו מוקף מחיצות דבמוקף מחיצות לא בעינן דעתו בפירוש אלא אפילו מסתמא אמרינן דדעתו על כל האילנות [אם לא שהיה דעתו מתחלה לאכול רק מהאחד ואח"כ נמלך לאכול גם מהשני דאז צריך לברך] ובאינו מוקף מחיצות בעינן שיהיה דעתו בשעת ברכה גם על השני [ואם לא היה דעתו אפילו (לא) רואה את מקומו הראשון ג"כ אינו מועיל כיון שאינו מוקף מחיצות ט"ז ודה"מ]: (לט) ואפי' וכו'. משום שינוי מקום דהוי כמבית לבית דלא מהני דעתו לכו"ע כמש"כ לעיל בס"א בהג"ה ואפילו אין הגן [ג] מוקף מחיצות כיון שכל אחד הוא בפני עצמו חשיב הוא כמו שני בתים ואפילו רואה מקומו הראשון ג"כ אינו מועיל. מי שברך על הפרי לאכול כאן ולא אכל ממנו ושינה מקומו כתב הא"ר בשם ברכת אברהם דאינו יוצא בברכתו [ולפי מש"כ לעיל בס"ב בבה"ל הוא דוקא מבית לבית אבל מחדר לחדר לא] וכתב הח"א דאפילו אם אוחז הפרי בידו והולך ואוכל יש בו משום שינוי מקום אם יצא ממקומו הראשון שקבע עצמו לאכול לחדר אחר ולא היה דעתו מתחלה לזה דכל פתיחה ופתיחה הוא דבר אחר עי"ש ולפי מה שכתבתי לעיל יש ליזהר בזה רק לכתחלה אבל בדיעבד אין לחזור ולברך מחמת שינוי מקום שמחדר לחדר: ד (מ) וחזר ואכל. ואף דלדעת המחבר לעיל בסעיף א' וב' אסור לאכול במקום השני על סמך סעודה הראשונה אלא צריך לברך מקודם בהמ"ז על אכילה ראשונה והמוציא על להבא (לב) וגם דעתו לא מהני מבית לבית כ"ל דכאן מיירי (לג) שכבר אכל דאז מברך במקום השני דגם זה מקומו הוא ולפי מה שאנו נקטינן כדעת ההג"ה לעיל בסעיף ב' רק לכתחלה אין לעקור ממקומו עד שיברך במקומו אבל אם כבר עקר מותר לאכול כאן

שער הציון

(כו) בית מאיר ופמ"ג בא"א סק"ג ומגן גבורים והח"א כלל נ"ט אות א' אך הוא כתב כשגמר בדעתו אלא לאכול ולשתות עוד ע"ש ומהם משמע דאפילו באמצע סעודה משום עלה טובה שמא ישתה עד שיגיע ויפסיד ברכתו וכמה שכתבו התוספות והרא"ש לגבי פת אכן ביולא ע"מ לחזור לאנתר בודאי אין להתמיר וכמו שכתבנו בס"ב לגבי פת: (כז) אבל כשכבר יצא קילא מפת דבפת קי"ל בסימן קפ"ד דצריך לחזור למקומו ולברך ומה מותר לברך במקומו שהוא: (כח) אחרונים: (כט) מ"א [וכ"מ מט"ז] ודה"מ והגר"ז: (ל) מאמר מרדכי והגר"א ואם העוזר והנה במא"מ ואהע"ז משמע דגם במוקף בעינן דעתו ובהגר"א לא מצאתי הוכחה לזה ובמ"א משמע דנקט לדינא דבמוקף לא בעינן דעתו לזה ואפילו בסתמא מהני. והנה אפשר היה לומר דגם המ"א יסבור להראב"ד מהני דעתו ואפילו מאילן לאילן באין מוקף מחיצות כמו לענין מזרחה של תאנה אך לא רצה לפרש כן בהשו"ע משום דהא חזינן דאין דעת השו"ע לסבור לדינא כהראב"ד דהא לענין מזרחה של תאנה לא הזכיר כלל דעתו ומשמע דלא ס"ל כוותיה וע"כ מפרש דמיירי במוקף ואמינא דעו"א והגר"א יסברו דלהכי הזכיר דעת הראב"ד בסעיף זה להשמיענו דאפילו באילן לאילן מהני ג"כ דעתו וכ"ש באילן אחד ממזרחו לערבו דמהני דעתו לדידיה: (לא) ובלבושי שרד כתב דמשמע ממ"א בסק"ט דרואה מועיל אפילו אין מוקף מחיצות. גם בא"ר משמע דחולק על הט"ז ולענ"ד נראה דתלוי זה בזה דאם נסבור דדעתו לא מהני באינו מוקף[ד] גם רואה אין מועיל: (לב) כן מוכח ממ"א דלא ס"ל כפירוש הט"ז וגם המאמר מרדכי הארך בדבר ומסכים להרמ"א לעיל דלא מהני דעתו בבית לבית לדעה הראשונה: (לג) מ"א:

הגהות ותיקונים: א) קנ"א: ב) בחזרתו:

ליקוטי דברי הרב א) ושיטת הרב סעיף ט', דאף במוקף מחיצות בעינן דעתו, ואם לא כן יברך על כל אילן, ובאין מוקף מחיצות כשאין רואה מקומו אין מועיל דעתו וחייב לברך על כל אילן. ב) וברואה (אם אין מוקף מחיצות) יש מי שמחמיר, וספק ברכות להקל. ג) ובשו"ע הרב סעיף ט' כתב ומגן לגן המוקפים מחיצות כ"א בפ"ע אפילו הם סמוכים זה לזה צריך לחזור ולברך אפילו אם כשבירך היה דעתו על הכל וכו'. ד) בשו"ע הרב סעיף ד' סובר דאין איסור זה בכל דבר שאין טעון ברכה אחריהן במקומן.

הלכות דברים הנוהגים בסעודה סימן קעח

אינו מברך בה"מ (מא) אלא במקום השני כמו שנהגו (מב) הולכי דרכים שאוכלים דרך הילוכם ויושבים ומבדכין במקום סיום אכילתם: ה [ח]י"א ששבעת (ט) המינים טעונים ברכה (מג) לאחריהם במקומם [ט]וי"א דדוקא (מד) מיני דגן: הגה וי"ל דוקא פת (מה) לבד ([כ]הגהות מיימוני פ"ד): ו [י]מי שנזכר בתוך הסעודה שלא התפלל ועמד והתפלל אפי' אם אין שהות לגמור סעודתו ולהתפלל שחייב להפסיק (מו) ואי אפשר לו לאכול עד שיתפלל עם כל זה (מז) לא הוי (י) [נ] הפסק: ז [כ]אדם שישן בתוך סעודתו (מח) שינת עראי לא הוי הפסק: הגה וכן אם הפסיק בשאר * דברי רשות * כגון שהולך (מט) לנקביו וכיוצא בזה:

ח הרמב"ם בפ"ד ובדעת הרשב"ם ם הרא"ש י' המוס' והא"ש שם ובפרק בפר הלס כ הרא"ש בפ"ק דתענית בשם הרא"ד

באר היטב

לאכול במקום השני עד שיגיע כמ"ש ס"א: (ט) המינים. ולכתחלה יחמיר לברך במקומו וכן לענין שינוי מקום א"ל לברך על כל ז' המינים וכמ"ש ס"ב דספק ברכות להקל מ"א: (י) הפסק. ומ"מ נ"ל דנט"י בעי דהוי היסח הדעת מ"א. כתב הע"ת וברכת אברהם דוקא עמד והתפלל במקומו אבל הלך לבהכ"נ להתפלל הוי הפסק ע"ש וצא"ז כתב דמשמע בלבוש אפילו הלך לבהכ"נ לא הוי הפסק וט"ז העלה דלמעשה יש לזהר בזה דלא אמרינן דלא הוי הפסק אלא במתפללין בתוכו מדר אז שהיא מקלת חברים ע"ש. [כתב רמ"א בסי' רע"ב[א] דמדת לסוכה משוב כמפינה לפינה והשיג הכ"ל עליו ובספר אליה רבה מייסבו ופי' כדעת רמ"א ע"ש באריכות]:

שערי תשובה

לאכול בחדר האחר כו' עיין שם: *[ב] הפסק. עיין בה"ט ועיין במג"א שהביא ראיה מע"פ דכיון דבעי למימר אגדתא והלילא הסיח דעתו כו' ובאהע"ז השיג עליו כיון דקי"ל דדיש של היסח הדעת פסולין לתפלה לא חיישינן שמא יסיח דעתו משא"כ באגדתא והלילא דלשאר ברכות דמי ע"ש ועיין בד אפרים מ"ש דברי הט"ז לענין הנ"ל מקלת חברים כו' ע"ש:

משנה ברורה

כאן על סמך סעודה הראשונה ואם היה דעתו לזה מהני בסעודת פת אף לעקור לכתחלה מדת לדת וכנ"ל: (מא) אלא במקום השני. דכאן (לד) הוא סיום סעודתו: (מב) הולכי דרכים. דהם (לה) לכו"ע מותר להם להלוך ולאכול ואף אם אין רואין מקומן הראשון מחמת מרחק הדרך או שמפסיקין אילנות משום דהם לא קבעו עצמן לכתחלה לאכול במקום שברכו ורק לילך ולאכול ולכן אין נחשבין כלל עי"ז עוקרין ממקומן (לו) ואם היה דעתן לאכול סעודתן במקום שברכו המוציא ונמלכו לגמור סעודתן דרך הליכתן כ"ז שרואין מקומו הראשון מותר להם לאכול דחשיב מקום אחד אבל באין רואין מחמת מרחק הדרך או מחמת הפסק אילנות חשיב שינוי מקום ובפירות צריך לברך שנית ובפת ג"כ אף לדעת הגהה לעיל עכ"פ לכתחלה אין להם לעקור ממקומן בלא ברכה כמבואר שם. אך אם מתחלה חשב לאכול מעט במקומו והשאר לאכול בדרך (לז) מהני ואף בהפסק אילנות דרך מדת לדת לא מהני בלאכילת פירות (לח) אמנם אם התחיל לאכול בדת והלך לדרך הרי הוא כמו מדת לדת דלא מהני דעתו בפירות וצריך לחזור ולברך ובפת מהני דעתו ואף לענין לכתחלה: ה (מג) לאחריהם במקומם. ואם הלך משם צריך לחזור למקומו ולברך כמו לגבי דגן: (מד) מיני דגן. מפני חשיבותן שנקרא מזון: (מה) לבד. כתבו האחרונים דלכתחלה יחמיר לברך במקומן אפילו בז' מיני (לט) וכן לענין שינוי מקום א"ל לברך (מ) על כל השבעה מינים כמו על הפת אם שינה מקומו לפי מה שפסק בס"ב בהג"ה ודעת הגר"א בביאורו דדעה[ב] האמצעית היא העיקר לדינא ולפ"ז פירות של שבעת המינים דומים לפתם פירות דשייך בהו שינוי מקום לכו"ע: ו (מו) וא"א לו לאכול. ר"ל דלכאורה יש לדמותו להב לן ובברך דלמ"ד דאין רשאי לאכול צריך לברך כשחוזר לאכול אבל באמת לא דמי דהתם הטעם משום דהוי היסח הדעת ופיוק משא"כ הכא דלא הסיחו דעתם מלאכול: (מז) לא הוי הפסק. ולדעת המחבר בס"א (מא) הוא דוקא כשמתפלל במיתו אבל אם הולך לבהכ"נ הוי הפסק אבל לפי מה שאנו נקטינן כדעת ההג"ה בס"ב (מב) לא הוי הפסק (מג) אף כשהלכו לבהכ"נ ורק אם לא הסיחו דעתם מלאכול. כתב המ"א דאף דהמוציא א"ל לברך מחמת הפסק התפלה אבל נט"י צריך דשמא לא שמר ידיו (מד) אבל הרבה אחרונים מולקין עליו וס"ל דאף נט"י אינו צריך דבעת התפלה בודאי שמר ידיו מלטופם. אבל בזה דוקא אם מתפלל במיתו אבל אם הלך לבהכ"נ והתפלל שם כשחזר (מה) צריך ליטול ידיו ובלי ברכה: ז (מח) שינת עראי. ואפילו אם שהה (מו) משך זמן לערך שעה כיון שנתנם בשינה לא מקרי הפסק וא"ל לברך המוציא [אבל נט"י בעי ובלי ברכה פמ"ג] ואם ישן על מטתו (מז) שינת קבע הוי הפסק דזהו סילוק והיסח הדעת לד"ה: (מט) לנקביו. ונטילת ידיים צריך כמבואר בסימן קס"ד ע"ש:

שער הציון

(לד) ואם רצונו לחזור למקומו ולאכול שם עוד בודאי יש לו לחזור ולברך שם וזה עדיף יותר דיצא בזה גם דעת הסמ"ק שפירש מה שאמרו בגמרא דלקבעיה קמא הדר היינו דיש לו לחזור למקומו: (לה) מ"א והגר"א: (לו) מ"א: (לז) כן מוכח מת"א: (לח) ובס"א מסתפק אולי אף מאדת לעגלה חשיב כמו מדת לדת דלא מהני דעתו בפירות ואין נראה כ"כ להחמיר בזה: (לט) כ"ח ומ"א והגר"ז ודה"ח ושארי אחרונים ואף דבחי' רע"א מפקפק בדברי המ"א כל האחרונים העתיקו דברי המ"א לדינא וגם הוא בעצמו נשאר רק בצ"ע: (מ) מן שהיא מקלת אנשים כשיצא מהן ומן שלא היא ומן שחזר למקומו ואכל שם ומן שאכל במקום שהלך בכל גווני א"ל לחזור ולברך: (מא) פשוט וכ"כ ע"ת וב"א והבה"ט העתיק דברהם שלא בדיוק דהם לא אמרו אלא לדעת המחבר: (מב) ודברי הט"ז שצריך לברך כבר דמוהו כל האחרונים עיין א"ר ומאמ"ר והגר"ז וש"א אך אפשר לכתחלה יש ליזהר מה שלא להתפלל באמצע הסעודה כ"א במיתו או בשהיא מקלת חברים (א"ר ופמ"ג): (מג) ודוקא בדברים הטעונים ברכה במקומן אבל בפירות מיכף משהלכו חוץ למתם נתבטל קביעותן: (מד) א"ר ואהבו"ז והגר"ז ומג"ג: (מה) כנלענ"ד: (מו) מ"א: (מז) הגר"ז וח"א: (מח) הגר"ז וח"א:

*[ו]

הגהות ותיקונים: א) רע"ג: ב) בשו"ע (ב"י סימן קפ"ד בשם רשב"א והגהות מיימוני פ"ד):

ליקוטי דברי הרב א) ובשו"ע הרב סעיף ו' משוה מצוה שאינה עוברת לדבר הרשות. ב) ובשו"ע הרב סעיף ג' כתב: לכתחילה יחמיר בכל שבעת המינים לברך במקומו, וכן בדיעבד אם שינה מקומו אין צורך להזור ולברך שספק ברכות להקל, וכ"פ בסידור בסדר ברכת הנהנין פרק ט' הלכה טו, וכ"פ הרב בסימן קע"ד סעיף ה' לענין יין. ג) בשו"ע הרב סעיף ח' כתב: אע"פ שישן במקום סעודתו שינת קבע הוי הפסק. ד) ובשו"ע הרב סעיף ח' כתב דאין שינוי מקום הפסק אם קבע על דברים שקביעותם קביעות מפני שאין הפסק עראי חשוב להפסיק סעודת קבע, וכן הוא בסידור בסבה"נ פרק ט' הלכה י"ח, וכתב בסידור כגון שכר ומי דבש במדינות אלו. שקובעין עליהם אם הפסיק הפסק עראי אינו הפסק.

הלכות דברים הנוהגים בסעודה סימן קעט

א ברכות מ"ב
ב פסחים ק"ו[2]

קעט איזה דברים קרויים היסח הדעת בסעודה שצריך לחזור ולברך. ובו ו' סעיפים:

א [1]גמר סעודתו ונטל ידיו מים אחרונים אינו יכול (א) לאכול (ב) ולא לשתות (ב) * עד שיברך בהמ"ז ואם אמר (ג) הב לן (ג) ונברך הוי היסח הדעת [2]ואסור לו (ד) לשתות אלא א"כ יברך עליו תחלה (ה) ואכילה דינה כשתיה להרא"ש אבל להר"ר יונה והר"ן אכילה שאני שאע"פ (ו) שסילק ידו מלאכול (ז) * ואפילו סלקו השלחן * אם רצה (ח) לחזור לאכילתו * א"צ לברך פעם אחרת שכל

באר היטב

(ב) ולא לשתות. אבל להפסיק בדבור מותר וכ"מ סי' קפ"ג ס"ו

ביאור הלכה

* עד שיברך בהמ"ז. עיין מ"ב מש"כ דדעת כמה פוסקים דמיס אחרונים דומה להב לן ונברך ודי כשיברך המוציא על מה שיכלה לאכול אך הב"ח והמ"א כתבו דלכתחלה יש ליזהר בזה. והנה כאשר נתבונן בדברי אין להקל בזה לכתחלה דמצינו לכמה גדולי הראשונים שמתמירין בזה והוא דעת רש"י ורשב"ם ותו"ז והמ"א כן בשם רבו והרמב"ם ורא"ד [הובא בראש"א] ורשב"א ורבינו יונה [וכ"כ הגר"א בדעתם שהוא סובר כהב"י אלא כמ"ש הט"ז דגם הוא מודה בנטילה שניה שרי וכן מרשב"א שכתב הטעם משום דכבר הכין עצמו לברהמ"ז משמע ג"כ דאין מועיל נטילה שניה] והרא"ה בתשובה להרי"ף בברכות ג"כ כתב דאסור אפילו אם ילכה לברך המוציא משום דכיון שנטל ידיו לברכה הא קבל עליה לברוכי בהמ"ז ואף בהב[3] ונברך כמה מהם החמירו לאכול אף בברכה משום דהכין עצמו לבהמ"ז ונפתלק מהסעודה אבל רבו המקילין בזה [רי"ף ור"ם ורש"י בחולין החירו בברכה וגם התוספות ורא"ש וסייעתייהו הנ"ל ולר"י הנ"ן מותר באכילה אף בלי ברכה] אבל עכ"פ בנטל ידיו בודאי יש להחמיר[4] וכן הוא מסקנת הגר"א בביאורו ע"ש שכתב שברך בהמ"ז דוקא בנטל: * ואפילו סלקו השלחן. היינו שסילק הלחם ושאר מזון מעל השלחן [כדפירש"י שם בגמרא] והנה מלשון זה משמע דזה מציב היסח הדעת טפי מן הב ונברך ואי"כ להרא"ש דמצריך לברך בהב ונברך כ"ש בסילוק השלחן אבל באמת אינו כן דזהו רק לשיטת רבינו יונה והר"ן דהסוגיא דברכות מיירי רק לענין אכילה אבל להרא"ש אדרבה הב ונברך מציב היסח הדעת טפי וסילוק השלחן ס"ל דלא מציב היסח הדעת כדמוכח בגמרא שם דקאמר במסקנא ולית הלכתא ככל הני שמעתתא דקאי גם אסילוק וכדפירש"י שם. והנה בשו"ע לא מבואר בהדיא לדעת הרא"ש רק בהב לן ונברך אבל בסתם אם הסיח דעתו מלאכול ולשתות עוד ולא אמר הב לן ונברך לא הוזכר בשו"ע כלל לדעת הרא"ש אם זה מצריכו לחזור ולברך או לא [והנה הרמב"ם פסק בהדיא דאם גמר בלבו שלא לאכול ולשתות עוד ואח"כ נמלך לאכול ולשתות חוזר ומברך אף שלא שינה את מקומו והובאו דבריו בב"י בב"י היפך מדעת הר"ן ור"י ומה שאמר שם בגמרא מתחלה גמר אסור מלאכול ולבסוף מסיק על זה ולית הלכתא הכי מפרש הרמב"ם דגמר היינו דגמר סעודתיה ומתחלה רצה הגמרא לומר דזה ג"כ מציב היסח הדעת דמסתמא כיון שגמר ממילא הסיח דעתו ועל זה מסיק לית הלכתא ככל הני שמעתתא אבל אם גמר בלבו בהדיא שלא לאכול ולשתות עוד ודבריו נכונים מאד בדעת הרמב"ם וכן הוא ג"כ דעת הרא"ה דהיכא דנמלך ואח"כ חוזר ואוכל צריך לברך לפניו] דאפשר דהוא מפרש בגמרא גמר היינו שגמר סעודתו וע"ז מסיק ולית הלכתא וכו' דאף דסילוק השלחן אמרינן דעדיין היה דעתו כשיזדמן לו לאכול שיאכל אבל אם הסיח דעתו בהדיא מלאכול ולשתות עוד אפשר דלדידיה זהו עדיף גם מסילוק השלחן וכמו לדעת הרמב"ם ודומה להב לן ונברך ומלאתי בספר בית מאיר דגם הוא העיר בזה ובסוף מצדד ג"כ לומר כן לדעת הרא"ש דהיסח הדעת מהני אף באכילה להצריכו לחזור ולברך וכ"כ הגר"ז:

* אם רצה לחזור לאכילתו וכו'. עיין בפמ"ג שכתב דלאו דוקא בפת ה"ה בשאר מיני דמזון ג"כ לא נפתלק להרר"י ור"ן באומר ונברך ברכה אחרונה ואם רוצה לאכול עוד רשאי בלא ברכה ראשונה: * אין צריך לברך וכו'. הנה להלכה לא הכריע המחבר בהדיא כמאן ונראה לכאורה דדעתו כהרר"י ור"ן שהם רבים אבן בסימן קצ"ג[5] ס"א שאם המחבר כדעת הרא"ש דהב ונברך הוי גמר סעודה [עי"ש במגן אברהם סק"ב] דבאמת דעת הרא"ש לאו ימיהלה הוא זה דגם הרמב"ם ס"ל דמשאמר הב לן ונברך אסור לאכול [והוא סובר דאף בברכה אסור וכמו שמובא

(ב) אפילו[6] מעט דמיכף לנטילה ברכה [ומהאי טעמא יש ליזהר שלא לשתות (ג) שהיה מרובה אחר הנטילה וכ"ש שלא לעסוק באיזה עסק] אך אם צריך להפסיק (ד) בדבר נחוץ או בדיעבד אם הפסיק יטול ידיו שנית כדי להיות מיכף לנטילת מים אחרונים ברכה:

(ב) עד שיברך בהמ"ז. ולא דמי להב לן ונברך דמותר לאכול ורק שיברך המוציא מתחלה וכדלקמיה דכיון שנטל ידיו אסור להפסיק. והנה יש (ה) כמה פוסקים דס"ל דאין איסור לאכול אף בנטל ידיו ורק שיברך המוציא מתחלה וכ"כ (ו) האחרונים להקל ורק דאחר אכילתו יטול ידיו שנית שהרא"ש סמוכה נטילה לברכה אבל לכתחלה דעת הב"ח והמ"א דצריך ליזהר בזה ועיין בבה"ל מה שכתבנו עוד בזה. וכ"ז לענין אכילה אבל להפסיק בדבור כשאינו רוצה לאכול ולשתות או להתעסק באיזה עסק (ז) אסור לכו"ע [א"ר וכ"מ מכמה אחרונים לעיל בסימן קס"ו]: (ג) הב לן ונברך. פי' תן לנו כוס לברך וכשנברכין נלא כוס (ח) אם אומרים בזאו ונברך ג"כ דינא הכי דהוי היסח הדעת. וכן אם הסיח דעתו בהדיא בלבו מלשתות עוד ואח"כ רוצה לשתות (ט) ג"כ צריך לברך מתחלה על המשקה: (ד) לשתות. ואם מסובין רק לשתיה ואמרו בזאו ונברך ברכה אחרונה ג"כ דינא הכי דהוי היסח הדעת ואסור לשתות עוד בלא ברכה: (ה) ואכילה דינה כשתיה. דבגמרא לא נזכר בהדיא רק לענין שתיה וס"ל דה"ה לאכילה: (ו) שסילק ידו מלאכול. ר"ל אפילו (י) גמר בדעתו שלא לאכול: (ז) ואפילו סילקו השלחן. זהו מלשון רבינו יונה והיינו אף דס"ל דזה מציב היסח הדעת טפי מהב ונברך אפ"ה לא מהני לענין אכילה ועיין מש"כ בבה"ל בדעת הרא"ש בזה: (ח) לחזור לאכילתו וכו'. כתב הט"ז דאם מחמת אכילה זו שחזר לאכול נגרר לבו גם לשתיה א"ל ברכה לדעה זו גם על השתיה דבתר אכילה גרירא אף שאמר מתחלה הב לן ונברך

משנה ברורה

א (א) לאכול. וה"ה שיש ליזהר לכתחלה (א) שלא יפסיק בדבור (ב) אפילו[2] מעט דמיכף לנטילה ברכה [ומהאי טעמא יש ליזהר שלא לשהות (ג) שהיה מרובה אחר הנטילה וכ"ש שלא לעסוק באיזה עסק] אך אם צריך להפסיק (ד) בדבר נחוץ או אם הפסיק יטול ידיו שנית כדי להיות מיכף לנטילת מים אחרונים ברכה:

(ב) עד שיברך בהמ"ז. ולא דמי להב לן ונברך דמותר לאכול ורק שיברך המוציא מתחלה וכדלקמיה דכיון שנטל ידיו אסור להפסיק. והנה יש (ה) כמה פוסקים דס"ל דאין איסור לאכול אף בנטל ידיו ורק שיברך המוציא מתחלה וכ"כ (ו) האחרונים להקל ורק דאחר אכילתו יטול ידיו שנית שהרא"ש סמוכה נטילה לברכה אבל לכתחלה דעת הב"ח והמ"א דצריך ליזהר בזה ועיין בבה"ל מה שכתבנו עוד בזה. וכ"ז לענין אכילה אבל להפסיק בדבור כשאינו רוצה לאכול ולשתות או להתעסק באיזה עסק (ז) אסור לכו"ע [א"ר וכ"מ מכמה אחרונים לעיל בסימן קס"ו]: (ג) הב לן ונברך. פי' תן לנו כוס לברך וכשנברכין נלא כוס (ח) אם אומרים בזאו ונברך ג"כ דינא הכי דהוי היסח הדעת. וכן אם הסיח דעתו בהדיא בלבו מלשתות עוד ואח"כ רוצה לשתות (ט) ג"כ צריך לברך מתחלה על המשקה: (ד) לשתות. ואם מסובין רק לשתיה ואמרו בזאו ונברך ברכה אחרונה ג"כ דינא הכי דהוי היסח הדעת ואסור לשתות עוד בלא ברכה: (ה) ואכילה דינה כשתיה. דבגמרא לא נזכר בהדיא רק לענין שתיה וס"ל דה"ה לאכילה: (ו) שסילק ידו מלאכול. ר"ל אפילו (י) גמר בדעתו שלא לאכול: (ז) ואפילו סילקו השלחן. זהו מלשון רבינו יונה והיינו אף דס"ל דזה מציב היסח הדעת טפי מהב ונברך אפ"ה לא מהני לענין אכילה ועיין מש"כ בבה"ל בדעת הרא"ש בזה: (ח) לחזור לאכילתו וכו'. כתב הט"ז דאם מחמת אכילה זו שחזר לאכול נגרר לבו גם לשתיה א"ל ברכה לדעה זו גם על השתיה דבתר אכילה גרירא אף שאמר מתחלה הב לן ונברך

שער הציון

(א) מ"א בסקנתו [ולפלא על בא"ט שהעתיק להפכו] וא"ר בסימן קס"ו וס"א: (ב) פמ"ג: (ג) היינו כדי הילוך כ"ב אמה כמ"ש בסימן קס"ו בהג"ה דזה לא מקרי מיכף: (ד) דה"ח: (ה) מוספות ורא"ש [בפרק ע"פ] וטור ורי"ו ושב"ל ומרדכי [המאסף הא"ר] ועי"ש בא"ר שהביא גם בשם בה"ג כן [ובאמת בתחלת דברי בה"ג משמע לכאורה להיפך דכתב שם דאסור עד שיברך בהמ"ז ואפשר שטותת הבה"ג בגון בשעת הדחק וכעין זה כתב ג"כ הרמב"ם דבאמת אינו רשאי אחר נטי"י אלא דמ"מ אם רוצה לאכול ולשתות קודם בהמ"ז צריך ברכה והא"ר לא העתיק רק סוף דברי הבה"ג וא"ע: (ו) ט"ז ומ"א וא"ר ומג"א: (ז) נראה הטעם משום דלא שייך בזה שיטול ידיו שנית כיון שלא אכל עוד וידיו נקיות מזוהמת אכילה א"כ הנטילה אינו מעלה ולא מוריד: (ח) כ"מ מרמב"ם וכ"כ הגר"ז: (ט) דבשתיה כו"ע מודים דהיסח הדעת מצריכו לחזור ולברך אף שלא אמר הב לן ונברך כן משמע בספר בית מאיר ובהגר"ז: (י) כ"מ בדברי רבינו יונה עי"ש וכן בדברי הר"ן בהדיא:

הגהות ותיקונים: א) חסר תיבת לן: ב) קצ"ז: ג) ק"ג:

ליקוטי דברי הרב: א) ובשו"ע הרב סעיף ה' פסק דיכול לאכול אם נוטל ידו לאכילת פת ומברך המוציא, ובלבד שאחר האכילה יטול שוב מים אחרונים. ב) ובשו"ע הרב סימן קפ"א סעיף ו' כתב אבל שיחה בעלמא ב' וג' תיבות אין לחוש, אלא משנטל הכוס בידו לברך כמ"ש בסי' קפ"ג.

הלכות דברים הנוהגים בסעודה סימן קעט

שלא נטל ידיו (ט) לא נסתלק לגמרי מאכילה: ב [ג]מי שסומך על שלחן אחרים * אפילו אמר הב לן ונברך (י) * לא הוי היסח (ג) הדעת (יא) * עד שיאמר (ד) בעל הבית: ג [ד]אם לא אמר הב לן ונברך וגם לא נטל ידיו (ה) (יב) * משנטל הכוס לברך (יג) הוי היסח הדעת: ד (יד) כשאדם נכנס לבית חבירו ויש שם חבורות (טו) הרבה שאוכלים וכל אחד מושיט לו כוס [ה]יש מי שאומר שמברך על כל א׳ בפה״ג כי בכל פעם הוא (ו) (טז) נמלך: ה (יז) [ו]הקרואים בבית בעל הבית

ג מו׳ סס בברכות ד ב״י מדברי רמי יחוסס ה כל טו בסס הר״ס ו מיח יוסף בסס הרי״ף[ב]

באר היטב

(ג) הדעת. דודמי דעתו אם ירצה בעה״ב לאכול ולשתות עמו יאכל וישתה עמו ולכן נ״ל אם בשעת אמירתו הסיח דעתו בברור שאף שיאכל וישתה בעה״ב לא יאכל וישתה עמו ומלך אח״כ לריך לברך וכ״ש כשנטל ידיו מ״ח: (ד) בעה״ב. ואז כולן אסורין ונ״ל דוקא כששתקו והסכימו לדבריו מ״ח: (ה) משנטל הכוס. כעט״י מ״ח: (ו) נמלך. ע״ל סי׳ קע״ד ס״ה מ״ש בסס הט״ז:

משנה ברורה

דעת השו״ע בתחלה בין נטל ידיו להב ונברך דלהב לן ונברך קגי לברך המוציא וא״ל בה״מ[א] אבל בנטל ידיו לריך דוקא בהמ״ז תחלה. וט״ז חולק וס״ל דבה״מ א״ל רק ברכת המוציא ולא בהמ״ז ע״ש. וכ״כ הא״ר שאין חילוק בין נט״י להב לן ונברך ע״ש ועיין יד אהרן ונתשובות נאמן שמואל סי׳ ז׳. כתב מהרש״ל י״א כששופכין כוס לבהמ״ז אפי׳ בלא דבור הוי כאומר הב לן ונברך עטרת זקניס:

ביאור הלכה

שמובא בב״י ע״ש] וכן הוא ג״כ דעת התוספות בברכות מ״ב ד״ה מיכף ע״ש וכן הוא ג״כ דעת הא״ז בשם קע״ז ובשם קל״ד ע״ש וכן הוא ג״כ דעת הרשב״א בברכות מ״ח ד״ה יהבו ע״ש ואח״כ מלאתי בא״ר שהביא עוד הרבה פוסקים שסוברין כן כהרא״ש ע״ש וכתב דדעת הרר״י בדבר זה יחידאה הוא ועיין במאמ״ר שהשיג עליו דבהר״ן המיא דבר זה בשם הרמב״ן והר״ר משולם דקיימי בשיטה זו ע״ש בשורך ומ״מ איך שיהיה הרוב פוסקים סוברין כהרא״ש דאין חילוק בין אכילה לשתיה ומסיק בא״ר בביאור הגר״א כתב דנ״ל לעיקר לדינא כהרר״י והר״ן מהך עובדא דשמעון בן שטח בברכות מ״ח [ועיין בפסחים ק״ג ע״ב ד״ה כיון שהקשו קושיא זו ותרלו דגם זה באמת לגרמיה הוא דעבד אלא דבלא״ה דחי ליה וכ״כ גם הרשב״א בברכות מ״ח] וע״כ לא נוכל להכריע לדינא בזה ויש ליזהר שלא לאכול אחר שאמר הב לן ונברך דהוי ספק ברכה וכ״כ בה״ח. [א]וכן אם הסיח דעתו בהדיא שלא לאכול אף שלא אמר הב לן ונברך ג״כ נכון מאד ליזהר לכתחלה שלא לאכול דגם בזה יש הרבה לראשונים שסוברין להתחיר בזה וכנ״ל: * אפילו אמר הב לן וכו׳. עיין מ״ב ומשמע מפמ״ג בסק״ג בא״ח דאם נטל ידיו אחרינן דמסתמא בודאי הסיח דעתו בכל גווני וכ״כ בחי׳ רע״א בסס תשובת פרח שושן ובספר מטה יהודה חולק ע״ז ע״ש וכן בספר מנחת שמואל: * לא הוי היסח הדעת. עיין מ״ב והוא מלשון המ״א ולכאורה משמע מזה דבשאין בעה״ב אוכל ושותה עוד והאורח נמלך ממחשבתו הראשונה ורולה לאכול ולשתות לאחוש דהרי אמר הב לן ונברך והסיח דעתו אבל באמת יש לומר דכל זמן שלא אמר בעה״ב הב ונברך לא חשיב היסח הדעת של האורח כלל דבודאי לא הסיח דעתו עדיין בברור כ״ז שלא אמר בעה״ב הב לן ונברך וכן מורה לשון [ב]השו״ע והלבוש ע״ש אח״כ מלאתי בספר מנחת שמואל שכתב ג״כ כדברינו: * עד שיאמר בעה״ב. וה״ה גדול השלחן [א״ר בסס ל״] ולשון המחבר שכתב על שלחן אחרים לכאורה משמע דוקא מפני דעת בעה״ב אדם מבטל דעתו אבל לא בחופן אחר וכן משמע קלת בפמ״ג ע״ש וא״ע למעשה: * משנטל הכוס. ולענין שאר המסובין תלוי בזה אם המברך הוא בעה״ב בעצמו [או גדול השלחן לפי דעת הא״ר הנ״ל] פשוט דכל

דעת השו״ע לחלק בין נטל ידיו להב ונברך דלהב לן ונברך קגי לברך המוציא וא״ל בה״מ[א] אבל בנטל ידיו לריך דוקא בהמ״ז תחלה. וט״ז חולק וס״ל דבה״מ א״ל רק ברכת המוציא ולא בהמ״ז ע״ש. וכ״כ הא״ר שאין חילוק בין נט״י להב לן ונברך ע״ש ועיין יד אהרן ונתשובות נאמן שמואל סי׳ ז׳. כתב מהרש״ל י״א כששופכין כוס לבהמ״ז אפי׳ בלא דבור הוי כאומר הב לן ונברך עטרת זקניס:

משנה ברורה

ולא מיירי השו״ע בתחלה לענין שאיה דמלריך לברך לכו״ע רק כשלא חזר גם לאכילה: (ט) לא נסתלק. משום דדרך להגרר מאכילה קטנה לגדולה לא חשיב היסח הדעת גמור אלא כשנטל ידיו משא״כ בשאיה בהיסח הדעת כל דהו כבר נסתלק משאייתו ולריך לברך שנית כשנמלך. ועיין בבה״ל שהבאתו הרבה פוסקים שסוברים כדעת הרא״ש דבהב[ב] ונברך חשיב גמר סעודה ואף באכילה אסור בלא ברכה וכן סתם המחבר לקמן בסימן קל״ז ס״א ע״ש וע״כ לכתחלה בודאי יש ליזהר שלא לאכול אחר שאמר הב לן ונברך וכ״פ בה״ח. ודע דמי שלריך ברכה באמצע סעודה (יא) לריך נטילה ג״כ דכיון דהסיח דעתו לא שבר ידיו (יב) ורק ברכת נט״י אין לו לברך: ב (י) לא הוי היסח הדעת. דודאי דעתו (יג) אם ירלה בעה״ב לאכול ולשתות (יד) עמו יאכל וישתה עמו ואם בשעת אמירתו הסיח דעתו בברור שאף שיאכל וישתה בעה״ב לא יאכל וישתה עמו ומלך אח״כ לריך לברך [היינו לדעת רבינו יונה בשאיה לבד והרא״ש אף באכילה] וכ״ש כשנטל ידיו דמהני [מ״א וש״ך]: (יא) עד שיאמר בעה״ב. ואז (טו) כל המסובין אסורין ודוקא כששתקו והסכימו לדבריו אבל אם האורח דעתו לאכול ולשתות עוד רשאי אף שאמר בעה״ב הב ונברך (טז) ועוד שיגלה לפני המסובין שלא היה לו היסח הדעת שלא יחשבוהו כגמלך: ג (יב) משנטל הכוס וכו׳. ועדיף (יז) מהב לן ונברך דכיון שנטל הכוס בידו אפילו בשאיה אסור להפסיק כדלקמן בסימן קפ״ג ס״ו: (יג) הוי היסח הדעת. ודינו כנטילת ידים [מ״א] ולפ״ז לדעת המחבר לעיל בס״א אסור שוב בין באכילה ובין בשאיה לכו״ע[ג] ועיין לעיל בסק״ב במ״ב מש״כ לענין נטילת ידים: ד (יד) כשאדם נכנס וכו׳. היינו (יח) שלא קרלוהו להיות נקבע עמהם לשתות בכל המסובין: (טו) הרבה. וה״ה (יט) בחבורה אחת כשכל אחד מושיט לו כוס דעל כל כוס וכוס הוי נמלך וכדלקמיה: (טז) נמלך. דאינו יודע אם יושיטו לו כוס אחר ואפילו אם הושיטו לו כוס אחר בשעה שעדיין לא גמר לשתות כוס הראשון (כ) ומי דינא הכי דלריך לחזור ולברך עליו בפני עצמו כיון שבשעה שברך לא היה דעתו ע״ז שלא היה יודע שיושיטו לו עוד. וכ״ז דוקא בסתמא אבל אם בשעת ברכתו היה דעתו שתעלה הברכה על כל מה שיתנו לו א״ל לברך על כל כוס (כא) אף שלא היה יודע אז אם יתנו לו מ״מ מהני דעתו לזה (כב) ומקום שהמנהג שמושיטין כוסות הרבה למי שנכנס במסיבת הקבועים לשתיה אז אפילו ברך בסתמא על כוס אחד אמרינן דדעתו היה על כל מה שיתנו לו וא״ל שוב לברך על כל כוס וכוס. ומ״מ טוב יותר שיכוין בשעת ברכה על כל מה שיתנו לו: ה (יז) הקרואים וכו׳.

שער הציון

(יא) מ״א: (יב) מבואר לעיל בסימן קס״ד: (יג) וא״ל דאפילו אין בעה״ב אוכל עם האורח רק שבעה״ב קראו להאורח שיאכל אצלו אפ״ה אמרינן דאף שאמר הב לן ונברך מ״מ מסתמא דעתו אם יבקשנו בעה״ב שיאכל עוד שלא יסרב על דבריו: (יד) ובה״מ כשהעתיק הדין השמיטו תיבת עמו ומסתברא דגם המ״א לאו בדוקא נקט: (טו) מ״א בסס התוספות: (טז) וכ״מ בפמ״ג וכ״פ בה״ח ע״ש: (יז) כ״מ ממ״ז וכן משמע מהגר״א: (יח) דאם קראוהו בשתיה הדין וכדלקמיה: (יט) כ״מ לעיל בסימן קע״ד ס״ה בהג״ה: (כ) מ״א ועיין במחה״ש ופמ״ג שגורסים במ״א כאשר לפנינו דלריך לחזור ולברך ולא כהגרי״ב וכן משמע ממ״א לעיל בסימן קע״ד סק״ז ואף בזו״ד סי׳ י״ט לענין שתיה פסק שם המחבר דאם המינו לפנינו בשעה שעדיין לא גמר הראשונים דא״ל לחזור ולברך דמשבינן כאלו בא בגת אחת שאני התם דאמרינן כיון שעדיין יש לפניו מהראשונים גרלה שעדיין הוא קנוט לשתות וכמו שכתב הנ״י שם משא״כ הכא דלא שייך קביעות לאכילה ושתיה כיון שבא רק דרך ערלי לשם: (כא) מ״א בסימן קס״ט סק״ז ושאר אחרונים דלא כט״ז בסימן זה סק״ד: (כב) מ״א ומקורו הוא בט״ז קע״ד ע״ש וכ״כ הגר״ז:

הגהות ותיקונים: א) בהמ״ז: ב) חסר תיבת לן: ג) צ״ל בשם הר״ף:

ליקוטי דברי הרב: א) ובשו״ע הרב סעיף ד׳ לאחר שהביא שיטת המחמירים בהב לן ונברך, וב״היסח הדעת״, סיים: ולענין הלכה ספק ברכות להקל. ובסידור בסדר ברכת הנהנין פרק ה׳ אות ג׳ כתב וטוב לחוש לדבריהם שלא לחזור ולאכול כלל אבל לא יאכל ויברך משום חשש ברכה לבטלה ב) ועיין בקצות השלחן סימן נ״ד בבדי השלחן אות ט״ו דדעת שו״ע הרב אינו כן. ג) ועיין בסימן קע״ז בבה״ל ד״ה למשוך בשם הגר״ז לברך גם לבסוף ולא נפטר בבהמ״ז.

ז ברכות מ׳ ח שבלי הלקט א הרא״ש והמרדכי שם ב פרהדרין נ״ב ג ברכות נ״א וי״ב ד הר״ר יונה שם

לאכול מיני פירות ומביאין להם בזה אחר זה אינם צריכים לברך אלא על (ז) הראשון: ו [1]אכל כל מאכל ולא אכל מלח שתה כל משקה ולא שתה מים ביום ידאג מפני ריח הפה ובלילה מפני ריח הפה ומפני אסכרה (פי׳ חולי חונק) [2]והאוכל מלח אחר אכילתו לא יאכל בגודל (גודל הוא האצבע הגס. אצבע הוא קרוב לגס. אמה האמרון. קמיצה הוא הסמוך לקטן. זרת הוא הקטן) דקשה לקבור בנים ולא בזרת דקשה לעניות ולא באצבע דקשה לש״ד״ אלא באמה ובקמיצה (וע״ל סי׳ ק״ע (יח) למה אין אנו נוהגין באכילת מלח ושתיית מים):

קפ דיני פירורי הפת. ובו ה׳ סעיפים:

א (א) [3]אין להסיר המפה והלחם עד אחר ברכת (א) המזון: **ב** (ב) [4]כל מי שאינו משייר פת על שלחנו (ג) אינו רואה סימן ברכה לעולם (ד) אבל (ה) לא יביא פת (ג) [ו] שלמה ויתננה על השלחן ואם עשה כן מחזי דלשם עבודת כוכבים עביד שנאמר העורכים לגד שלחן: **ג** (ו) [5]קודם שיטול ידיו (ז) יכבד הבית שלא ישארו שם פירורין וימאסו במים של נטילה אע״פ שמותר לאבד פרורין שאין בהם כזית שמא יהא השמש עם הארץ שמותר להשתמש בשמש עם הארץ ויניח גם פירורין שיש בהם כזית שאסור לאבדן ביד לכך יכבד תחלה [6]ועכשיו אין אנו נוהגים כך מפני (ח) שאין אנו מסלקין השלחן (ט) ואנו נוטלים הידים חוץ לשלחן במקום שאין שם פירורים וליכא

שערי תשובה

*[ו] שלמה. עבה״ט ועיין בא״ר ובבר״י שנעלם ממנו לשון הזוהר פרשת יתרו דף פ״ז דקאמר בני נ״נ לסדרא על פתורא חד נהמא או יתיר לברכא עליו (ובאמת במג״א מבואר שכתב מדברי הזוהר פ׳ יתרו ומפרש הרב כאן תמוהים מאד והיד אהרן הרבה להקשות על הט״ז והעלה ומקייס כפסק השו״ע ע״ש:

(א) המזון. דאין הברכה שורה על דבר ריק אלא כשיש שם דבר כענין אלישע ושונמית: (ב) שלמה. מלשון זה משמע דאם מונח כבר על השלחן א״צ להסיר ט״ז והב״ש פרק חלק עמ״א ובש״ך יו״ד סי׳ קע״ח ויד אהרן. [עיין בספר אליה רבה שהסכים עם

באר היטב

(ז) הראשון. דאתכא דבעה״ב קומכיס שיודעים שיתנו להם כל צרכן משא״כ בשמש ס״ם קס״ט שנמלך הוא בכל פעם וט״ז חולק וכתב דצריך לברך על כל מין ומין שנותנין לו ע״ש שכתב דברי

משנה ברורה

דכיון שהם קרואים אף כשמברכין תחלה בשתא ג״כ (כג) דעתם על כל מה שיביאו לפניהם שיודעים דדרך בעה״ב להביא הרבה מיינים זה אחר זה. [ולא דמי לס״ד הנ״ל וכן לשמש בסימן קס״ט שאם אינם יודעים שיתנו לו עוד ובודאי מסתמא לא ברכו אלא על מה שלפניהם לבד] ואף אם הסיחו דעתם אח״כ שקברו שלא יביא להם עוד ג״כ אין זה היסח הדעת גמור כיון דתלויים בדעת בעה״ב וכנ״ל בס״ב ולכן אם הביא להם בעה״ב אח״כ א״צ לחזור ולברך: ו (יח) למה אין אנו נוהגים. היינו משום דכל האכילות שלנו מעורב במים וכן כל המשקה שלנו כשכר ומי דבש וכדומה מעורב במים ע״כ אין להקפיד ע״ז מיהו בלא״ה אין להקפיד בזמנינו דהאידנא נשתנו הטבעים [מ״א]:

א (א) אין להסיר. כדי (א) שיהא ניכר לכל שמברכין להשי״ת על מאכלו ומשקהו שהכין מזון לכל בריותיו (ב) וגם דהברכה אינה שורה על דבר ריק אלא כשיש שם דבר כענין פך שמן של אלישע: **ב** (ב) כל מי שאינו וכו׳. דצריך לשייר (ג) כדי שיהא מזומן לעני שיבוא (ד) וכענין שאמרו חז״ל המאריך בשלחנו מאריכין לו ימיו דלמא אתא עניא ויהיב לו (ה) וגם כדי שיודה להשי״ת על חסדו שהשפיע לו מטובו ששבעונו והותרנו כדכתיב אכול והותר: (ג) אינו רואה סימן ברכה. כדכתיב אין שריד לאכלו על כן לא יחיל טובו וכתב של״ה דראוי וראוי שימן להעני הטוב שבשלחן ובפרט אם הוא עני חשוב שמזה ילמד לו שמקבלו בסבר פנים יפות. ומשבח אני את הקהלות שמחזיקין לומדים בחורים על שלחנם כל השנה כאחד מבניהם וזה יוצא הבעה״ב בשני דברים מצות חלק ענייס

וגם מצות דברי תורה על השלחן דסתם בחור כזה עני הוא וגם ידבר בדברי תורה על השלחן ובודאי מה שנאכל על השלחן שחרית וערבית נחשב כשני תמידין וכו׳ עכ״ל והובא בא״ר: (ד) אבל וכו׳. ר״ל אם יש פתיתין על השלחן (ו)[1]אבל אם אין פתיתין על השלחן מותר להביא אפילו שלמה ובשם הזוהר כתבו שטוב לעשות כן לכתחלה: (ה) לא יביא וכו׳. עיין במ״א שכתב דה״ה אם יש שלמה על השלחן לא יביא פתיתין ופמ״ג כתב דה״ה לא ישייר פתיתין על שלחנו כשיש שלמה (ז) ויש מקילין בדבר שא״צ להסירן מעל השלחן ובפרט בשבת בודאי לא יסירן עד לאחר בהמ״ז בין הפתיתין ובין השלמה שהכל יודעין שבשביל כבוד שבת הוא מונח: **ג** (ו) קודם שיטול ידיו. למיס לאחרוניס: (ז) יכבד הבית. מקום שאכלו שם אם הסיחו ע״ג קרקע מכבדין את הקרקע או אם הסיחו על השלחן מכבדין את השלחן משיורי אוכלין שנתפזרו שם [רש״ל] ותר״י פירשו דהכיבוד הוא במקום שדרך לסלק השלחן קודם נטילה לבהמ״ז צריך לכבד הקרקע של מקום השלחן דחיישינן שנתפזרו שם פירורי פת ובאופן זה מיירי המחבר כאן שכתב דעכשיו שאין מסלקין א״ל לכבד והיינו הקרקע שתחת השלחן אבל כשנוטלין הידים בכלי על השלחן כמנהגנו לכו״ע צריך לנקות הפירורין סביב וכדלקמיה: (ח) שאין אנו מסלקין. משמע דמלפניס היו נוהגין לסלק וא״ל דהיינו מלפני כל המסובין (ט) אבל מלפני המברך לא וכמו שכתב בס״א שאין להסיר וכו׳: (ט) ואנו נוטלים וכו׳. ואם יושבין במקומן ונוטלין הידים בכלי על השלחן (ט) אף עכשיו הדין הוא שצריך לנקות השלחן עצמו מפירורי הפת שלא ימאסו

שער הציון

(כג) הט״ז נתקשה בזה ודעתו להשיג על השו״ע אכן בא״ר ומאמר מרדכי ונהר שלום ושארי אחרונים דחו דבריו מהלכה והסכימו עם השו״ע:

(א) לבוש: (ב) מ״א: (ג) רש״י ולבוש ולפ״ז טוב לכתחלה שהפתיתין לא יהיו קטנים מאד כדי שיהא בהם כדי נתיזה: (ד) א״ר: (ה) לבוש: (ו) הגר״א בביאורו: (ז) ט״ז ועוד לזה אחרונים: (ח) ב״ח: (ט) ב״ח ול״מ וכ״כ א״ר ולא כט״ז:

הגהות ותיקונים: א) צ״ל לש״ר ר״ת לשחין רע (שו״ע הרב ערוך השלחן וא״ר):

*[ב]

ליקוטי דברי הרב א) בשו״ע הרב סעיף ג׳ לא חילק בין אם יש פתיתין על השולחן או לא, וכתב אם לא נשאר לו לחם על השלחן לא יביא פת שלימה, אבל אם היתה שלימה מונחת כבר על השולחן טוב שלא להסירה עד אחר ברכת המזון.

הלכות דברים הנוהגים בסעודה סימן קפ קפא

למיחש למידי: ד [ה]אע"פ שמותר לאבד פרורין שאין בהם כזית מכל מקום (י) קשה (ג) [ב] לעניות: ה [ו]נוהגים (יא) לכסות (ד) [ג] הסכין בשעת בהמ"ז (יב) ונהגו שלא לכסותו בשבת ויום טוב:

קפא דין מים אחרונים. ובו י' סעיפים:

א (א) [א]מים אחרונים (ח) (ב) חובה: **ב** [ב]מים אחרונים אין נוטלים על גבי קרקע (ג) * אלא (ג) [ח] בכלי (ד) מפני רוח רעה ששורה עליהם (ה) ואם אין לו כלי נוטל ע"ג (ג) עצים דקים

ה תוספות שם בברכות ובמולין ק"ה ו רוקח והרד"ח ובכלי הלקט
א מולין קה והמיו הרי"ף ורא"ש בפ"ח דברכות
ב שם בגמרא

באר היטב

מהרי"ן). הלבוש כ"ד שם כתב דהנוהגים לערוך שלחן בליל שבת בפת שלם ומניחין אותו שם כל הלילה יש למחות בידם דודאי לא נתפשט זה אלא מחק עובדי כוכבים ע"ש. וכ"כ בספר נגיד ומצוה ע"ש והט"ז כ"ד וכאן מייסב ומקייס המנהג שעושין לכבוד השבת ע"ש והיד אהרן כתב עליו דברי תמוהים ע"ש: (ג) לעניות. היינו אם משליכן במקום שדורסין אבל אם משליכן למיס שרי מ"א ע"ש: (ד) הסכין. דברזל מקלר ימי האדם ואינו דין שיהיה מונח על השלחן שדומה למזבח שמאריך ימי האדם. וטעם הב' לפי שפעם א' הגיע א' לברכת בונה ירושלים ונזכר חורבן הבית ותקע סכין בצוארו ע"כ נהגו לסלקו בשעת ברכה ב"י. וכתב ט"ז והמעשה היה בחול ע"כ גזרו ג"כ בחול. ולטעם הא' י"ל דכיון דאין בוטן מזבח בשבת וליכא רמז למזבח. ובמדינתנו אין נוהגין לחלק בין שבת לחול. עי' בתשובת מאר עשק סי' כ"ז. כתב בשלחן[ג] ארבע שיש לכסות הפת בשעת ברכת המזון שלא ירגה בושתו ועיין סימן תע"ג[ד]:

(ח) חובה. מוזגין הכוס ואח"כ נוטלין רי"ו מ"ח: (ב) בכלי. ומ"מ אין לרחוץ ידיו מתוך הכלי ובאמצעים שרי יש"ש מ"ח: (ג) עליס. וה"ה

משנה ברורה

ימאסו מגלוי מי הנטילה וכנ"ל מרש"י ונראה דמ"מ ישאיר לחם על השלחן במקצוע אחד שיהיה מונח עד אחר בהמ"ז וכנ"ל בס"א ויהיה קצת רחוק ממקום הזה: ד (י) קשה לעניות. ודוקא לדרוש עליהם דהוא בזוי גדול (י) אבל כשמשליכן למיס אפילו כשנאבדין עי"ז אין חשש כיון שהוא פחות מכזית ויש[א] מחמירין (יא) כשיש הרבה פירורין ויצטרפו לכזית: ה (יא) לכסות הסכין. בב"י ב' טעמים האחד דברזל מקלר ימי האדם ואינו דין שיהיה מונח על השלחן שדומה למזבח שמאריך ימי האדם דע"כ כתיב לא תניף עליהם ברזל וע"כ אחר שגמר אכילתו ורוצה לברך בהמ"ז מכסה הסכין וטעם שני בשם רבינו שמחה לפי שפעם אחד הגיע אחד לברכת בונה ירושלים ונזכר חורבן הבית ותקע סכין בצוארו וע"כ נהגו לסלקו בשעת ברכה: (יב) ונהגו שלא לכסותו וכו'. הטעם שאין מקפידין ע"ז בשבת ויו"ט עיין באחרונים:

א (א) מים אחרונים וכו'. הטעם (ח) משום שהידים מזוהמות הן מן האכילה ופסולות לברכה וסמכו חז"ל אקרא דוהתקדשתם והייתם קדושים והתקדשתם אלו מים ראשונים (שיקדשו ידיהם קודם האכילה לטהרם מטומאה כמו שנתבאר לעיל בסימן קנ"ח) והייתם קדושים אלו מים אחרונים (ב) ואפילו למי שאינו מברך בעצמו אלא שומע לברכת אחר מפי המברך ויותר מזה אפילו כשאין ידיו מזוהמות כלל מן האכילה ג"כ חייבו חז"ל בנטילת מים אחרונים והוא מפני חשש מלה קדומית דבכל סעודה הלא נמצא מלח (ג) ויש לחוש שמא מעורב בהן מעט ממלח קדומית שמסמא העינים למי שנוגע בם ואח"כ יגע בעיניו ואף עכשיו שאין מצוי מלח קדומית בינינו יש לחוש למלח אחר שטבעה כמותה ועיין בסעיף י': (ב) חובה. ואם יש לו מים מצומצמים (ד) צריך למעט במים ראשונים כפי שיעור המבואר בסימן קס"ב סעיף ב' בבדי שישאר לו מעט למים אחרונים ואם אין לו רק כפי שיעור מים ראשונים (ה) הם קודמים אפילו למי שנזהר תמיד במים אחרונים דהאידנא דאין מצוי מלח קדומית בינינו אינם חובה כ"כ כמו מים ראשונים (ו) יש אומרים דמתחלה אין לו לאכול אא"כ יודע שיהיה לו ג"כ מים אחרונים (ז) ומ"מ אין החיוב עליו יותר ממים ראשונים דהיינו בלפניו ד' מילין ולאחריו מיל ואם בתוך שיעור זה לא נמצא מים (ח) אעפ"כ מותר לו לאכול וגם לברך אח"כ בהמ"ז (ט) וכל אימת שימצא מים אח"כ יטול ידיו משום חשש מלח קדומית: **ב** (ג) אלא בכלי. ולא יתחוב ידיו (י) בתוך הכלי לרוחצם אלא יפסוך המים על ידיו שירד לתוך הכלי: (ד) מפני רוח רעה. ויש (יא) חשש סכנה לעובר עליהם (יב) ובמקום שאין עובדים שם יכולים ליטול ע"ג קרקע ולכן מותר ליטלם תחת השלחן ואע"ג שלפעמים מסלקין השלחן מ"מ יתגגבו בינו ובינו: (ה) ואם אין לו כלי. דכשיש לו כלי

שערי תשובה

דהיינו מתחלת הסעודה) והמיו יד אהרן ובמקדש מלך שם האריך בזה עיין שם: *[ב] לעניות. עיין בה"ט ועיין בר"י בשם מז"ה שהאלהי מהר"א גלאנטי ז"ל בפירוש הקדמת הזוהר כתב להכריח דדוקא כשאין בכל הפירורין יחד כזית ליכא איסורא עיין שם: *[ג] הסכין. עיין בה"ט ובבר"י כתב שבמדומה שראה בשם הקדוש מהר"ש קורדאווירו ז"ל שאין לכסות[א] בי"ט וכן ראיתי למז"ה מהר"א אזולאי בהגהותיו בח"י לפי שבשת ו"ט רמז לעוה"ב שבאותו זמן מיתוק המילוים ובלע המות לנצח עכ"ל כו' עיין שם. ומ"ש לכסות השלחן וכו' בבר"י כתב בשם מז"ה טעם אחר שלא יפלו ממיס אחרונים על הפת וימאס דלא שייך בושת כיון שנברכו עליו המוליא. ובבר"י כתב שבמקומם אין מי שנוהג כן רק באיזה עיר ראה קצת נוהגין כן ע"ש: *[ח] בכלי. עיין בה"ט ועיין לעיל סימן קע"ג מ"ש שם בשם הח"ל והא"ר

ביאור הלכה

המסובין בחבריה גרירן אבל אם המברך הוא אחד מהמסובין המברך בעצמו בודאי חשוב היסח הדעת אצלו ואחר מסובין תלוי דבר זה בדעות הפוסקים לקמן בסימן קפ"ג אם המסובין רשאין להשיח אחר שנטל הכוס בידו לדלידהו בודאי אין גרגרין בחריה כ"ז שלא הסיחו דעתם ולא אמרו ובברך בהמ"ז:

* אלא בכלי. ואם צריך ליהר שלא יספכם אח"כ למקום מלרם בני אדם לכאורה תלוי בפלוגתא דלפי טעם הלבוש דהיתר הכלי הוא משום שלא ידרסו ע"ז בני אדם לפ"ז אסור לשפכם אח"כ במקום שעוברים בני אדם וכדלעיל בסימן ד' ס"ט לענין מי הנטילה של שחרית אבל לפי טעם ש"פ

שער הציון

(י) מ"א וא"ר וש"ח: (יא) עיין בשע"ת בשם הבריב"י: (א) בגמרא: (ב) שאלתות והובא בפוסקים: (ג) ב"י בשם הרמב"ם: (ד) פשוט: (ה) מ"א: (ו) מ"א וכ"כ המגן גבורים ועיין בא"ר: (ז) כן משמע ממש"כ ועיין סימן קס"ג וכו'.: (ח) ומ"מ נראה לטוב שיכרוך ידיו במפה קודם שיאכל כדי שלא יהיו ידיו מזוהמות מן האכילה וגם יהיו ממילא שמורות מנגיעה במלח קדומית: (ט) הלבב"ד: (י) מ"א בשם רש"ל ועל נטילת ידיים שבין גבינה לבשר מותר אפילו לשפשפם בתוך הכלי [שם]: (יא) לבוש: (יב) מ"א:

הגהות ותיקונים: א) צ"ל בשבת וביו"ט: ב) מחולין: ג) של ארבע: ד) ובסימן רע"א סעיף ט': *[ג] *[ד] *[ב]

ליקוטי דברי הרב: א) ובשו"ע הרב סעיף ה' כתב דבפירורין שאין בהם כזית מותר לאבדם כגון להשליכם למים וכיוצ"ב, ולא הזכיר איסור כשכל הפירורים מצטרפין לכזית.

הלכות מים אחרונים סימן קפא

(ו) וכיוצא בהן: ג [ג]אין נוטלין (ז) בחמין שהיד (ד) (ח) נכוית בהם מפני (ט) "שמפעפעין (פי' מבעבעין מלשון שמין אבעבועות) את הידים ואין מעבירין את הזוהמא: ד [ד]א"צ ליטול אלא (י) * עד (ה) פרק שני של אצבעות: ה [ה]צריך שישפיל ראשי אצבעותיו כדי (יא) שתרד הזוהמא: ו [ו]אם המסובין רבים עד חמשה (יב) מתחילין מן המברך ואם הם יותר מתחילין (יג) * מן הקטן ונוטלין דרך ישיבתן (יד) ואין מכבדין זה את זה ליטול עד שמגיעין (ו) [ב] לחמשה האחרונים וכיון שלא נשארו אלא חמשה שלא נטלו (טו) מתחילין (טז) מן המברך: ז (יז) [ז]אין מברכין שום ברכה על מים

ג סס בגמ"ל
ד טור והרשב"ל
ה סוטה ד'
ו ברכות מ"ו
ז טור בשם בה"ג
וכ"ב עמרם

שערי תשובה

ע"ש: *[ב] לה' האחרונים. ועיין בה"ט ובשם האר"י ז"ל כתבו שאסור להפסיק אפילו בד"ת ע"ש:

באר היטב

ביני וביני: (ד) נכוית בהן. ורש"ל פסק דוקא בגוונין: (ה) פרק שני. שלמעלה מהפרק אין מגיע לכלוך המאכל: (ו) לה' האחרונים. ושיערו חכמים שבשיעור נטילת האחרון יכול המברך לעיין בד' ברכות של בה"מ. וש"מ דהא דאמרינן תיכף לג"י ברכה לאו תיכף ממש

ביאור הלכה

שאין רוח רעה שורה על המים כשרוחצים בכלי מותר ואין דומה להג"ל בסימן ד' דהתם הרוח רעה שורה על הידים וכשרוחץ ידיו אפילו בתוך כלי שורה על המים הרוח רעה מן הידים אבל באמת יש לדחות דאפשר אפילו אח"כ כשמערה המים אחרונים מן הכלי על הקרקע שורה עליהם רוח רעה וכן משמע קצת לשון רש"י [מולין ק"ה] ד"ה קינסא ע"ש דכל שהמים אחרונים מוטלין ע"ג קרקע רוח רעה שורה עליהן:

* עד פרק שני וכו'. עיין במיאור הגר"א דמוכח מגיה [ולפי מה שביארו בדמשק אליעזר] דדין זה תלוי בפלוגתא הג"ל בסימן קס"א ס"ד דלדעת הדעה הראשונה שם יהיה הדין בנטילת מים אחרונים עד סוף קשרי האצבעות עם פיסת היד. ועוד לנהוג כן לכתחלה לגמרי ידי הכל כשים לו מים: * מן הקטן. עיין במ"ב כדי שלא יהא הפסק רב לגדול המברך בין נטילה להברכה והוא מהרשב"א וכהיום שכולן מברכין בעצמן א"כ אף אם יתחילו מן הקטן יהיה הפסק גדול מן הנטילה לברכה להנוטלין ידיהם בראשונה מהנכון שיושיטו מים על השלחן לנטילה באיזה מקומות [ולא כוס אחד לכל המסובין שע"ז ימשך הרבה] כנלע"ד:

בלבו] ועיין בבה"ל. ורע עלי המעשה שראיתי שיש אנשים אשר המה זהירים בנטילת מים האחרונים אבל אינם יוצאים חובת הדין כלל וכלל דאינם נותנים כ"א איזה טיפים מים על ראשי האצבעות עד אשר אפילו עד סוף פרק הראשון אינה מגעת ולפעמים יוצאים בנגיעה בעלמא במים וידיהם נשארים מטונפות מזוהמת המאכל כבראשונה ובאמת מן הדין צריך לרחוץ לפחות עד סוף שני פרקי אצבעות וכנ"ל: ה (יא) שתרד הזוהמא. מן הלכלוך שבידיו ע"י הנטילה: ו (יב) מתחילין מן המברך. כדי (כא) שיעיין באדבע ברכות של בהמ"ז בתוך הזמן שיטלו אלו הד' אנשים הנשארים (כב) ואע"ג דהיום המנהג שכל אחד מהמסובין מברך לעצמו ואין יוצאין בברכתו מ"מ לא נשתנה הדין דגם היום מהנכון שיאמרו המסובין כל ברכה וברכה בלחש עם המברך שמברך בקול רם כדאיתא לקמן בסימן קפ"ג ס"ז וגם ברכת הזימון צריך המברך לומר לפניהם משו"ה צריך לעיין קצת מתחלה: (יג) מן הקטן. היושב בסוף המסבה והטעם הוא (כג) כדי שלא יהא צריך המברך להמתין הרבה אחר נטילתו עד שיטלו כולם וגנאי הוא לו (כד) וגם דהוי הפסק: (יד) ואין מכבדין וכו'. דאין זה כיבוד במה שירמוז לו שהוא ירחץ תחלה ידיו המזוהמות: (טו) מתחילין וכו'. כדי שבשיעור הזמן שיטלו הד' את ידיהם יוכל הוא לעיין בבהמ"ז וכנ"ל (כה) ואף דקי"ל דתיכף לנטילה ברכה בשיעור זה לא משיב הפסק ומיהו אפשר דבכדי אין להפסיק כלל: (טז) מן המברך. וכיון שנטל הוא ידיו אותן הד' שאלו אין מכבדין זה את זה אלא דרך ישיבתן נוטלין: ז (יז) אין מברכין וכו'. דלפי (כו) הטעם שבארנו לעיל בסק"א משום משש מלא קדומית דהוא סכנה לעינים בודאי אין שייך לברך על נטילה זו כמו שאין מברכין על שמירה משאר סכנות כגון המסגן מים בגילה מפני סכנת עלוקה וכיוצא בזה ואפילו לפי הטעם הראשון שכתבנו לעיל דהנטילה היא כדי להסיר הזוהמא מעל ידיו קודם בהמ"ז שלפי טעם זה היה ראוי לברך על נטילה זו מ"מ לא נהגו כן לפי שעכשיו אין עושין המלוה כתקנת חכמים ומנהגם שהיו נוהגים למשוח הידים גם בשמן ערב אחר הנטילה להעביר את

שער הציון

(יג) כדעת הרמב"ם המובא בב"י אך במקום שאין לו כלי סמך על הרשב"א והטור [הגר"א ומאמר מרדכי ומגן גבוריס]: (יד) א"ר בשם הכל בו: (טו) לבוש וע"ת: (טז) מ"א וא"ר לדעת המיונך: (יז) דהמעיין שם בלבוש יראה בפשיטות דס"ל דהרו"ר שורה אף כשנוטלם בכלי אלא שמשתמר בכלי שלא ירדסו עליו בני אדם [אך לשון רש"י דחוק לדידיה עיי"ש] ולפ"ז אין להקל לשפכם ע"ג רצפה ולענ"ד גם להמיונך נופא נ"ע דאפשר דרצפה משוב כקרקע ומה שכתב קינסא וכל דבר שחוצץ היינו נמי דומיא דקינסא שאינו מחובר: (יח) דהלא כל הראשונים פסקו כלישנא בתרא לקולא וכמו שביארתי לעיל בסימן ק"ס ס"ו ע"ש בשער הציון: (יט) שחוזרת לאחוריה מפני החום (רש"י): (כ) תר"י: (כא) רשב"א ומובא בב"י ועיין בא"ר מה שהשיג על רש"ל: (כב) פמ"ג: (כג) דסילוק השלחן שכתב רש"י לאו דוקא אלא שיבחו בטל והמתין על הכל גנאי הוא לגדול או לאיזה איש שכיבד אותו לברך [דרישה בסימן ק"פ וכ"כ הא"ר לתרץ קושית הט"ז]: (כד) ב"י והאחרונים מרשב"א ולבאורה היום שאנו מברכין כולם גם בקטן יש משום הפסק ואולי דאנו לריכין לחוש יותר להמברך דהוא העיקר יותר וכבל מה דאפשר לתקן מתקנין: (כה) מ"א בשם ב"י ורשב"א: (כו) אחרונים:

*[ו]

ליקוטי דברי הרב: א) ובשו"ע הרב סעיף ב' כתב שעל רצפה מותר. ב) ובשו"ע הרב סעיף ד' כתב: אין צריך ליטול אלא עד פרק שני של אצבעות.

הלכות מים אחרונים סימן קפא קפב

האחרונים: **ח** [ח]י"א שמים אחרונים (יח) אינם צריכים נגוב (יט) ולהרמב"ם מנגב ואח"כ (ז) מברך: **ט** [ט]מים אחרונים (כ) נוטלים בכל (כא) מיני (מ) משקים: **י** יש (ט) (כב) שאין נוהגים ליטול מים אחרונים ואפי' לנוהגים כן אדם שהוא אסטניס ורגיל ליטול ידיו אחר הסעודה לדידיה הוו ידים מזוהמות (כג) וצריך ליטול ידיו (כד) קודם ברכת המזון:

קפב דין כוס ברכת המזון ושלא יהא פגום. ובו ז' סעיפים:

א [א]יש שאומרים שברכת המזון (א) טעונה כוס אפילו (מ) ביחיד וצריך לחזור עליו (ב) ולא יאכל אם אין לו כוס לברך עליו אם הוא מצפה ואפשר שיהיה לו אפילו אם צריך לעבור זמן אכילה אחת [ב]ולפי זה (ג) אם שנים אוכלים יחד צריך לקחת כל אחד כוס לברכת המזון [ג]וי"א שאינה טעונה כוס אלא בשלשה [ד]ויש אומרים שאינה טעונה כוס כלל אפילו בשלשה: הגה ומ"מ מצוה (ד) מן המובחר לברך על הכוס (ר"ן פרק ערבי פסחים): **ב** [ה]כוס ברכת המזון אינו אלא של יין (ה) ולא

א פסחים ק"ה לדעת המגיד' סס והטור ב כל טו ג במדרש רות הנעלם ד הרי"ף ורמב"ם בפרק ז' ה פסחים ק"ז

באר היטב

מלא בכדי שיעור זה ומיהו להפסיק בכדי לא מפסקינן מ"מ: (ז) מברך. ובש"ס כתב דוקא המברך צריך לנגב ולא האחרים: (ח) משקין. וה"ה במים הפסולים לרחצה מ"מ. ובש"ג כתב דיש לזהר במים אחרונים שיהיו ראוין לשתיה ולא יהיו מרים וסרוחים וגם כח אדם בעינן כמו הרחצה. מים אחרונים אין צריכין שיעור.

משנה ברורה

את הזוהמא מהידים וכיון שאין אנו עושים המצוה כתיקונה נהגו שלא לברך בכל גוונא: ח (יח) אינן צריכין ניגוב. כיון שאינם באים רק לנקות את הידים גם בלא ניגוב הן נקיות: (יט) ולהרמב"ם וכו'. ס"ל דלא נקרא נטילה (כז) בלי נגוב ועיין לעיל סוף סימן קע"ג משמע דעת המחבר להקל בזה אמ"מ לכתחלה טוב לנגב ידיו לצאת דעת כולם [מ"מ] . כתב הב"י בשם ספר שלחן של ארבע וכן הביא בא"ר בשם הכלבו דמים אחרונים אין צריכין שיעור אלא שיהא בהן כדי להדיח בהן את ידיו ובספר מעשה רב הביא דהנהגת הגר"א היתה ברביעית: **ט** (כ) נוטלים בכל וכו'. שגם הם (כא) מנקין הידים מזוהמא כמו מים ומי'רי באין לו מים כ"א משקין הא יש לו מים אין ליטול במשקין [פמ"ג]: (כא) מיני משקין. אפילו (כט) בשמן ודבש וחלב (ל) חוץ מיין מפני מפני חשיבותו. (לא) כתבו האחרונים שכל מיני מים הפסולים לרחצה דהיינו שנעשה בהן מלאכה או שנשתנו מראיהן ואפילו מים שנפסלו משתית בהמה וכה"ג מ"מ כשרים לאחרונים וגם אין צריך להם כלי וכח גברא כרחצה ואין תלינא הידים פוסלת בהן. גם אין צריך לשפוך על ידיו אלא פעם אחת: **י** (כב) שאין נוהגים וכו'. מפני שאין מלא קדומית מצוי בינינו ומשום ידים מזוהמות אין מושיין הואיל ועכשיו אין מקפידין לרחצן מלכלוך המאכל אין זה קרוי זוהמא לנו. ודעת הגר"א בביאורו דצריך ליטול גם האידנא [דטעם מלא קדומית וידים מזוהמות גם עתה שייך וכמ"ש בס"א] וכ"כ המ"א בשם המקובלים דכל אדם יזהר במים אחרונים וכן המיר המהרש"ל בים של שלמה וכ"כ הברכי יוסף ע"ש שהמיר הרבה בזה: (כג) וצריך ליטול ידיו וכו'. ר"ל דזה מדינא צריך ליטול ידיו

ח ממשמעות דברי רשב"א בח"ה והכל טו בשם הרא"ש ט שלחן[א] ארבע והכל טו בשם הרא"ש תוס' שם בברכות נ"ג

שער הציון

(כז) הגר"א ולא העתקתי דברי הש"ס המובא במ"א משום דהיום שכולם מברכין אין נ"מ בזה כמו שכתב בפמ"ג: (כח) ב"י: (כט) ב"י: (ל) ב"י ולבוש והמיא בפמ"ג וכנראה שגם הגר"א רמז לזה בביאורו: (לא) עיין בא"ר שכן הסכים להלכה [ולא כש"ג דכתב בקצת דבריה היפוך זה עי"ש] וכן ש"א העתיקו ג"כ לקולא בכמה דבריה ולא כש"ג: (לב) וה"ה כשבולה לברך מיזה ברכה שהיא וידיו מלוכלות מזוהמת המאכל. ומה דקיי"ל דסתם ידים כשרות לברכה היינו כשאינן מלוכלות [פמ"ג]: (לג) ב"מ וא"ר בשם האר"י ז"ל: (א) הגר"א: (ב) הגר"ז: (ג) אף דהרש"ל וב"ח מחמירים לברך על הכוס ביחיד כמה אחרונים סתמו להקל בזה עיין בהגר"ז ובא"ח וכן המיא בשם האר"י ז"ל וגם מהר"ן פרק ע"פ על המשנה דמזגו כו' לא מוכח מידי דמירי ביחיד לפי מה שכתב הרא"ש דדרכן לומר הלל בשלשה ע"ש:

הגהות ותיקונים: א) של ארבע:

ליקוטי דברי הרב: א) ובשו"ע הרב סעיף ד' כתב: י"א שמים אחרונים אין צריכין ניגוב, ויש מי שאומר שהמברך מנגב וכו' אבל המסובין אין צריכין לנגב לד"ה, וגם במברך יש להקל בד"ס. ב) ובשו"ע הרב סעיף ד' כתב: ואין שעור למים של נטילה זו וכו'. ג) ובשו"ע הרב סעיף ח' לא חילק בין יש לו מים לאין לו מים. ד) ובשו"ע הרב בסעיף ו' כתב: אבל שיחה בעלמא ב' וג' תיבות אין לחוש אלא משניטל הכוס בידו לברך. אבל בסידור כתב: אבל צריך ליזהר מלהשיח בינתיים אפילו שיחה קלה ואפילו ללמוד לא נכון. ה) ובשו"ע הרב בסימן רצ"ו קונטרס אחרון אות א' דוחה דברי המג"א לגמרי, אבל פה נראה שכן סובר כהמ"א.

ו הגה"ם שם
ז פפקיס ק"ו
ח ברכות נ"ב

משאר משקים (ו) אפי' קבע סעודתו עליהם ᵗואם (ז) אין יין מצוי (ח) באותו מקום והשכר או שאר משקין הוו חמר (ג) מדינה (ט) מברכין עליהם (י) חוץ מן המים: הגה (יא) ומה שנוהגין במדינות אלו לברך על השכר אין למחות דהא י"א דאינו טעון כוס כלל ועוד דהא עיקר חמר מדינה הוא שכר (יב) וקובעין הסעודה עליו ואע"ג דיין נמצא בעיר מ"מ לא מיקרי מצוי לדבר זה שהוא ביזוק (ג) ואי אפשר (יג) לקנות יין בכל סעודה לברך עליו אמנם המנהג לברך על יין (ד"ע) ויש מדקדקין כשמברכין מיחיד על היין (טו) שלא לאחוז הכוס בידם רק מניחין אותו על השלחן לפניהם (טז) ונכון מנהג זה (ד) על דרך הקבלה (נ"י) ג ᵘצריך שלא יהא פגום שאם שתה ממנו ᵛאבל אם שפך ממנו (ו) (יח) לתוך ידו

באר היטב

אהרן: (ג) מדינה. כתב רש"ל בשעת הדחק יכול לברך אפי' על קווא"ס או בארש"ט ואין להורות כן בפני ההמון שלא יבואו לזלזל אף שלא בשעת הדחק ע"כ. וכתב הט"ז ואני אומר דיש בזה בזוי הברכה ולא יעשה כן בישראל. ועוד יש מנהג בין ההמון אם שותין שכר בתוך הסעודה ואחר האכילה קובעים עצמם לשתות מי דבש מברכין בה"מ על כוס שכר באמרם שהוא חמר מדינה גם זה בזוי מצוה הוא והוא בכלל מ"ש שלא יהא שלחנך מלא ושלחן רבך ריקם וכ"כ הב"ח ושל"ה. וכתב המ"א וז"ל דאין דבריס אלו אלא במדינות שרגילין לשתות המי דבש הוי חמר מדינה אבל במקום שאין שותין אותו אלא לפרקים לא הוי חמר מדינה ע"ש: (ג) וא"א לקנות יין. אבל אם יש לו יין בביתו צריך לברך עליו ב"ח וכתב המ"א וז"ל דאם יש לו מעט יין בביתו לצורך קידוש א"ל לברך עליו דקידוש לכ"ע טעון כוס וחמיר מבה"מ: (ד) ע"ד הקבלה. כבר כתבתי בשם האר"י שא"ל כוס כלל ועי' יד אהרן: (ה) פגמו. ה"ה כוס של קידוש והבדלה וכיוצא בהם אבל אם רוצה לשתות אע"ג דפגום הוא צריך לברך וזהו פשוט: (ו) לתוך ידו. ובאופן שעדיין שם

משנה ברורה

לבו"ע במקום אלא הויין חמר מדינה: (ו) אפילו קבע סעודתו. ר"ל שתוך הסעודה סמך על משקה והיה עיקר שתייתו מהם אפי' הכי אין זה מחשב אותם לברך עליהם בהמ"ז כיון דאין אנשי העיר רגילין לשתותו תמיד במקום הזה: (ז) אין יין מצוי. (ל) ואפי' נמצא יין בעיר אלא שאינו מצוי הרבה ומפני זה עיקר שתיית בני העיר הוא שכר ושאר משקין יש להקל לברך בהמ"ז על שכר ועיין בב"ח שכתב דאף דאינו מתוב להדר שם אחר יין לקנותו מן החנוני מ"מ אם יש לו יין בביתו יברך על היין: (ח) באותו מקום. היינו (ה) בכל העיר אף שבשאר עיירות במדינה זו נמצא יין הרבה: (ט) מברכין עליהם. ואם יש לו (ו) שני מיני משקין כגון שכר ומי דבש וכיו"ב ואחד מהן חביב עליו יברך על אותו המין שהוא חביב עליו וכ"ש אם מתחלה קודש בהמ"ז שתה ממנו מפני חביבותו בודאי מהנכון לברך ג"כ עליו ולא על משקה האחר שלא יהא שלחנך מלא ושלחן רבך ריקם אבל כ"ז דוקא אם אותו המין הוא חמר מדינה דהיינו שרגילין לשתותו במקום ההוא (ז) אבל אם אין שותין אותו אלא לפרקים אף דבעצם הוא חביב יותר מחבירו לא הוי חמר מדינה מידי דהוי אשאר משקין כגון יין תפוחים ויין רמונים: (י) חוץ מן המים. אע"פ שרוב שתייתן מים אין מברכין עליו (ח) וה"ה קוואס° ומי בארש"ט°° אע"פ שרוב שתיית ההמונים מהם אפ"ה לא חשיבי יותר ממים וטיבריה°°° אפשר (יא) דיש להקל בשעת הדחק כשרוב ההמונים שותין בהם ועיין בסימן רל"ו במ"ב סק"י מה שכתבנו שם: (יא) ומה שנוהגין וכו'. ר"ל

מתרגם: °משקה חמון °°מי סלק °°°שכר שולחני

שער הציון

(ד) עיין בסימן ער"ב ס"ט בבה"ל דדעת הרמב"ם דבה חשיב חמר מדינה ולענין בהמ"ז בודאי יש להקל כיון שדרך רוב העיר לקטע שתייתן עליהם וכדמוכח מהרבה פוסקים עיין בב"י כאן וב"כ הא"ר בסימן ער"ב ע"ש: (ה) כ"ז מתבאר מסימן ער"ב ס"ט ואף דבעור מזכר שם עוד דעה דדוקא אם אין יין גדל מהלך יום סביבות העיר בענינו לענין בהמ"ז בודאי יש להקל: (ו) ט"ז וש"א: (ז) מ"א וא"ר ומגן גבורים ועיין שו"ע הגר"ז משמע שמקיל בזה דסבירא ליה דהוא בכלל חמר מדינה ואולי דהמגן אברהם מיירי דמה שאין שותין אותו רק לפרקים הוא מפני שאין חשיב להם למשקה אבל אם מגיעתו הוא רק מפני היזוק גם הוא מודה דחשיב חמר מדינה וכן משמע קצת בע"מ: (ח) ט"ז ואליה רבה והגר"ז ומגן גבורים דלא כרש"ל: (ט) עיין בפרי מגדים: (י) כן פירש המגן אברהם והגר"א משום דהיה קשה להו לפרש כפשטיה דלמה הולרך רמ"א להוסיף דבר זה ואולם גם לדידהו קצת קשה דהוי ליה לרמ"א לכתוב בלשון יחיד וקבע הסעודה עליו [היינו מתחלה בתוך הסעודה] כדי דלשמעו דקאי על זה הא"ש גופא ואולי משום דפתח מתחלה בלשון רבים דכתב שנוהגין לכך סיים ג"כ בלשון זה ומבארכין גופייהו קאי: (יא) מגן אברהם ושארי אחרונים: (יב) דעיקר הקפידא שכתב שם בזוהר שאין מברכין על הכוס מיחיד משמע שם דהוא דוקא לאחוז אותו ביד כדרך המברכין [הגר"א]: (יג) הגר"א ולפי דבריו נכון מנהג זה שאין אוחזין אותו בידים וכן הוא דעת המ"א במסקנתו ע"פ מה דאיתא בכתבים ודלא כב"ח שמלבד שיאחזו בידו: (יד) הגר"ז ומגן גבורים: (טו) אבל שלא לכוס של ברכה בודאי ראוי הוא וצריך לברך עליו [פוסקים]: (טז) כן מוכח מהפוסקים: (יז) א"ר ומגן גבורים בשם אבודרהם:

ליקוטי דברי הרב א) בשו"ע הרב סעיף ג' כתב שאפילו במקום שדרך רוב אנשי העיר לקבוע סעודה עליהם, אין מברכים עליהם ברכת המזון שאין להם חשיבות יותר ממים, ולא היקל כלל בשעת הדחק . וכן הוא בסימן תע"ב סעיף כ"ט. ב) ועיין בשו"ע הרב סי' ער"ב קונטרס אחרון אות א'. ג) בשו"ע הרב סעיף ב' כתב - אם אין יין הרבה גדל כדרך יום סביבות כל העיר, אפילו גדל מעט סמוך לעיר.

הלכות ברכת המזון סימן קפב קפג

או כלי (יט) אין בכך כלום ואפי' שתה [ד]מהכד או מחבית קטנה (כ) הוי פגום אבל אם שתה מחבית של עץ גדולה (ז) (כא) אין להקפיד [ב]יש מי שאומר שאפילו מים פגומים (כב) פסולים למזוג בהם כוס של ברכה: ד (כג) [ל]אם היו כוסות המסובין פגומים צריך לתת (כד) מכוס הברכה (ח) לתוכם (כה) [מ]ויש מי שאומר שא"צ (כו) (ע"ל סי' ק"ץ וסי' רע"ח): ה (ט) [נ]אם החזיר יין של כוס פגום לקנקן היין שבקנקן (כז) כשר משום (כח) דקמא קמא בטיל: ו (כט) [ס]יכולין לתקן כוס פגום ע"י שיוסיפו מעט יין ואפילו על ידי שיוסיפו עליו (ל) מים (לא) מיתקן: ז (לב) [ע]בשעת (י) [מ] הדחק מברכין על כוס פגום:

קפג המברך איך יתנהג בכוס של בה"מ. ובו י"ב סעיפים:

א [א]כוס של ברכה (א) טעון הדחה מבפנים ושטיפה מבחוץ [ב]ואם הוא נקי ואין בו (ב) שיורי (מ) [מ] כוסות (ג) א"צ: **ב** [ג]יתן היין לתוכו (ד) חי עד שמגיע (ה) לברכת הארץ ואז מוזגו להודיע

א ברכות נ"מ ב תוס' והר"ר יונה ג שם בגמרא לפי' הרי"ף

באר היטב

מלא עליו דהא מלא בעינן לכ"ע: (ז) אין להקפיד. ויש לזהר לכתחלה כנה"ג מ"מ: (ח) לתוכם. קודם שישתה המברך דכולם ישתו מכוס אחינו נפגם אבל מה שנוהגים ששותה המברך ואח"כ שופך לכוסות המסובים שהם פגומים אין לזה טעם ט"ז: (ט) אם החזיר. דוקא בדיעבד אבל לכתחלה אסור לעשות כן לכן נוהגים להוסיף עליו מעט מהקנקן וזה מתקן ואח"כ שופכין אותו להקנקן ואח"כ מוציאין אותו מהקנקן לשם ברכה כמ"ש סי' קפ"ג עיין מ"א ובעטרת זקנים ובספר הליכות אליהו דף ע"ד: (י) הדחק. טוב יותר לברך על יין פגום מעל שאר משקין שאינם פגומים עטרת זקנים. יש נוהגין שנותנין פרורין של פת בכוס ואומרים שמתוקן בכך וכתב הטור שהוא מנהג שטות. והרמ"מ וב"מ כתבו סמך מקרא דגורן ויקב שהגורן ממלא היקב: (מ) כוסות. פי' שיורי יין ששרה בו פת רש"י. וה"ה כשמקנחו במפה שרי מ"א:

משנה ברורה

אם שתה ממנו בפיו[ב] פגמו: (יט) אין בכך כלום. והוא (יח) שלא שפך אלא מעט בעינן שעדיין אם מלא עליו או שאח"כ שפכו לתוך כוס קטן ממנו והוא מלא או שזרק לתוכו פירור פת להגביה היין שיהא הכוס מלא שאל"ל מלא כולו מיין כי די ברביעית רק שלא יהא הכוס חסר וכדלקמיה: (כ) הוי פגום. ר"ל כל מה שיש בזו החבית אף ששפכו אח"כ לכלים אחרים: (כא) אין להקפיד. ויש מחמירין אף בזה (יט) ויש לחוש לדבריהם לכתחלה שלא להניח לשתות אפילו מפי ברזא מחבית גדולה: (כב) פסולים למזוג. לכאורה אמאי לא אמרינן קמא קמא בטיל כמו בס"ה (כ)[א]ואפשר דמיירי שהיין חי דא"א לשתות בלי מזיגה ולכך לא בטיל: ד (כג) אם היו וכו'. פי' דפעמים שנותנין כוס לכל אחד ואחד מן המסובין וכשמברך המברך נפה"ג שותים כל אחד כוסו ואם היו שלהם פגומים צריך שיתן המברך מכוסו מעט לכל אחד ואחד (כה) קודם שישתה ויתקן פגימתם וישתו כולם מכוס שאינו פגום: (כד) מכוס הברכה. ואם רק המברך לבדו אותו כוס בידו אף שאז המסובין בע"כ טועמין מכוס פגום אחר ששתה הוא לא איכפת לן[ג]כיון דמתחלה (כב) היה כוס שלם וכולהו כחד חשיבי: (כה) ויש מי שאומר וכו'. דס"ל דלא קפדינן על כוס פגום אלא על המברך ולא על המסובין: (כו) עיין לקמן וכו'. ר"ל דשם סתם המחבר כסברא הראשונה: ה (כז) כשר. ודוקא בדיעבד אבל לכתחלה (כג) אסור לעשות כן ולכן נוהגין להוסיף עליו מתחלה מעט מהקנקן וזה מתוקן כמו בס"ו (כד) ואח"כ שופכין אותו להקנקן ואז כשר היין להוליא לברכה: (כח) דקמא קמא בטל. ובלבד (כה) שיהיה היין שבקנקן יותר מהיין שבכוס: ו (כט) יכולין לתקן. דעינן פגום אינו פסול ממש (כו) אלא פגם בעלמא משום ששתה ממנו מעט ולכך כשחוזר ומוסיף עליו נעשה מתוקן בכך: (ל) מים. ודוקא (כז) שהיין חזק שאינו מתקלקל ע"י המזיגה. ואם דוקא במים דה"ה בשאר משקין [מ"ר]: (לא) מיתקן. והוא (כח) שלא יהיו המים עצמם פגומים שלא שתו מהם דאל"ה א"א לתקן בהם לי"א בס"ג דגם מים נפגמים בשתיה: ז (לב) בשעת הדחק. שאין לו כוס אחר ואין לו במה לתקן הכוס זה וקמ"ל דהו"א דמוטב לברך בלא כוס כלל קמ"ל דעינן פגום הוא רק לכתחלה אם יכול ליזהר בזה ולא לעיכובא. כתבו האחרונים דכשלריך לברך על כוס פגום אם יש לו כוס קטן המחזיק רביעית ישפוך מהגדול לתוכו דעי"ז נמי מתקן הפגימה קצת. יש שמתקנים הפגימה ע"י נתינת פירור פת והטור דחה מנהג זה דלא מהני זה לפגימה. ואם אינו פגום רק שאינו מלא ונמה שיש בהכוס יש בו שיעור רביעית לכו"ע מהני המלוי אפי' ע"י פת ודוקא בחתיכה א' דבהרבה יש בו משום מיאוס דהקריבהו גא וגו' וגם אדרבה צריך להדיח הכוס מפירורי פת וכדלקמן בסי' קפ"ג ס"א [אחרונים]:

א (א) טעון הדחה וכו'. וה"ה אם (מ) קנחו במפה עד שהוא נקי דשרי: (ב) שיורי כוסות. שיורי יין (נ) ששרה בו פת: (ג) אינו צריך. וטוב להדיח (ג) אפילו כש בו שיורי פת אם לא שהוא נקי ולח [מ"ר]: **ב** (ד) חי. פי' שלא שהוא בלי מזיגה (ד) אף שאין רואי לשתותו כך כמות שהוא: (ה) לברכת הארץ.

שערי תשובה

*[מ] הדחק. עיין בה"ט ועיין במג"א שיש נוהגין להקפיד אם יש בו פירורי פת ובטור לא משמע כן ע"ש ועיין בתוספת שבת סימן רע"ב ס"ק ט' בלוחך ועיין בשו"ת שבות יעקב מ"ג סימן י"ד דהשותה מכוס על ידי קנה חלול מן הדין אין הכוס פגום אך כיון שיש מקנה להוסיף מעט מים או יין אין להקל ע"ש:

[מ] כוסות. עיין בה"ט וכתב בתפארת שמואל בהגהת הרא"ש דאף דלא אמרינן בכך וכתב הטור שהוא מנהג שטות. והרמ"מ וב"מ כתבו סמך מקרא דגורן ויקב שהגורן ממלא היקב: (מ) כוסות. פי' שיורי יין ששרה בו פת רש"י. וה"ה כשמקנחו במפה שרי מ"א:

שער הציון

(יח) אחרונים: (יט) מ"א: (כ) תפמ"ג: (כא) מ"ר: (כב) הרא"ש: (כג) מ"א ומג"א: (כד) מ"א ואף דמדינא קי"ל בס"ו דבשפיכה מעט יין או מים לתוכן סגי באופן זה עדיף טפי דיותר מזה לכו"ע היינו אף לדעת מהר"מ מרוטנבורג דלא ס"ל העלה דתיקון מעט מים או יין שנותנין בתוכו עיין בב"ח: (כה) מ"א ולא העתקתי דעת הט"ז והב"ח דס"ל דוקא כשישפוך מעט מעט או אמרינן קמא קמא בטיל משום דהא"ר רוצה להקל לגמרי דהיינו אפילו אם בהקנקן יש מיעוט מים או יין [לפי מה שפסק לקמן בס"ו דמהני בתיקון ע"י הוספה מעט] ולכן העתקתי הכרעת המ"א דבאופא סגי: (כו) מ"א וש"א והוא טעם למה לא אמרינן בזה דיתבטל המים והיין בהכוס שטופך לתוכו: (כז) או שיתן רק משהו בעלמא: (כח) ב"ח: (א) אחרונים וכוותם שקנחו משני לדדין דומיא דהדחה ושטיפה שבש"ס: (ב) מ"א בשם רש"י: (ג) וכ"מ בב"י ע"ש: (ד) כיון שמוזגו אח"כ בברכת הארץ.

הגהות ותיקונים: א) צ"ל הרשב"ם:

*[נ]

ליקוטי דברי הרב א) בשו"ע הרב סעיף ו' כתב שאם המים הם פגומים פסולים אפילו למזוג בהן יין שאינו פגום, שאין המים מתבטלין ביין ברוב הואיל וטעם המים נרגש ביין, שיין מזוג אינו שוה בטעמו לשאינו מזוג. ב) ובשו"ע הרב סעיף ד' כתב ואפילו לא הקריב אליו את פיו אלא שפך לתוך פיו פגמו. ג) ובשו"ע הרב סימן ק"צ סעיף ה' כתוב - אע"פ שמצוה מן המובחר שכל המסובין יטעמו מכוס של ברכה א"צ לטעום מכוס המברך, אלא יכול כל א' ליתן כוסו לפניו ויותר טוב לעשות כן אם אפשר לפי שכוס המברך הוא פגום לאחר ששתה ממנו המברך.

ד טור בשם י"מ ה שם בגמ' ו טור וכן הוא מירושלמי ז שם בגמ' ח שם

(ו) שבח הארץ: הגה וי"א דאם היין אינו חזק (ז) א"צ למוזגו (טור) וכן נוהגין בגלו הארצות. ויוציאנו מן החבית (ח) לשם (ב) ברכה (טור בשם רש"י) ונראה לדידן שאין לנו הרגה יין א"צ רק לשפכו מן הקנקנן ששומריס בו היין לשם ברכה וחבית לאו דוקא וכן נוהגין במדינות אלו וכוס של ברכה ימלאנו (ט) שיהא מלא על כל גדותיו:

ג [י]צריך (י) לחזור אחר כוס (ג) (יא) שלם: **ד** (יב) [ה]מקבלו (ד) בשתי ידיו וכשמתחיל לברך נוטלו (ה) בימינו ולא יסייע בשמאל: הגה והיינו דוקא (יג) שלא תגע השמאל בכוס אבל אם נותן השמאל תחת הימין (ו) (יד) לסייעה (טו) מותר (ב"י בשם שבולי הלקט) (טז) ומגביהו מהקרקע טפח אם הוא יושב על גבי קרקע [ו]ואם הוא מיסב בשלחן מגביהו מעל השלחן טפח [ז]ונותן בו עיניו (יז) שלא יסיח דעתו: הגה (יח) ועל כן אין לוקחין כוס שפיו צר שקורין (ז) גלוק גלא"ז[ט] לברך עליו (יט) [ח]ומשגרו (ח) [ב] לאשתו שתשתה

שערי תשובה

עבדינן עיטור מכל מקום אין לעשות להיפך ואין להניח כלים ריקים על השלחן בעת בהמ"ז וגדולים מהריס מה ע"ש המלו בבר"י:*[ב] לאשתו. עיין בה"ט והטעם כדי שתתברך וכתב הפרישה דמה"ט נתפשט קלת שלא לשתות בין איש לאשתו והמילו בא"ר:

באר היטב

(ב) ברכה. כי אי פירוש פריש"ק. ולדידן יש"ל לקנות מחנוני סמוך לברכה כדי שיהא אי מ"א: (ג) שלם. ואפי' נשבר בסיס שלמטה פסול אא"כ בשעת הדחק מהרי"ל. ועי' שבנה"ג: (ד) בב' ידיו. עי' תשובת חכם בני סי' קס"ח שכתב דוקא המברך צריך שיטול הכוס בידו ע"ש: (ה) בימינו. ויעמיד הכוס על כף ימינו והאצבעות יהיו זקופים סביב הכוס והסוד ואתן את הכוס על כף פרעה של"ה. ובספר נגיד ומצוה כתב שיהא הכוס עומד על ה' אצבעות על גבהם ממש ע"ש ועי' בית יעקב סי' קע"ד. לא יטול הכוס בשתי הידים רק יסירם קודם מהר"ס: (ו) לסייעה מותר. ב"ח כתב אם תופס בימין באמצע הכוס מותר לשום יד השמאל תחת הכוס ומ"א חולק עליו. וט"ז אוסר אפילו בנתן השמאל תחת הימין לסייעו דלא כהרמ"א ע"ש. כתב הט"ז ראיתי הרבה בני אדם שאינם ממלאין הכוס ממש ורמ"א כתב שיהא מלא. וא"ל הטעם שאם יהא מלא הרבה יתפוך ויתבזה וכמ"ש אין מעבירין כוס מלא על האוכלין: (ז) גלו"ק גלא"ז. ט"ז ומ"א הקשו דמנ"ל שיתן עיניו בין דילמא די שיתן עיניו בכוס ע"כ העלה הט"ז דאם אין בקלות כוס אחר יברך ע"ז ואין כאן חשש פיסול ע"ש ועי' בשבנה"ג: (ח) לאשתו. אפילו לא אכלה עמהם כ"מ בגמרא גבי

משנה ברורה

פי' (ה) לתחלת ברכת הארץ: (ו) שבח הארץ. שייגה חזק שצריך למוזגה במים ועיין בב"י שכתב דבמדינתו נהגו העולם למזוג במעט מים אף כשאין היינות חזקים ע"ש הטעם: (ז) אינו צריך למוזגו. משום דראוי לשתותו כמות שהוא: (ח) לשם ברכה. היינו שיוציאנו (ו) סמוך לברכה מן החבית לשם ברכה ולא יוציאנו מקודם ושתהא בכלי וזהו (ז) רק למצוה מן המובחר: (ט) שיהא מלא וכו'. ואף שרגיל ליתפך קצת עי"ז לארץ ויש שאין ממלאין אותו כ"כ מטעם זה ואפ"ה (ח) אם מלא עליו. ודע דמלא הוא רק למצוה לכתחלה ואינו מעכב אם אך יש בהיין שיעור רביעית וכמו שכתבתי בסימן רע"א במ"ב בקמ"ב עי"ש: ג (י) לחזור וכו'. מלשון זה משמע דהוא רק לכתחלה ואין עיכוב בדבר: (יא) שלם. שלא יהיה גוף הכוס שבור ולא פגום בשפתו אפילו (ט) חסרון מועט [ובנסדק (י) יש להקפיד לכתחלה (יא) אפילו בלא חסרון כלל] וכן אם גוף הכוס שלם רק בסיסו נשבר ג"כ יש להקפיד (יב) ואפילו יכול לעמוד על בסיסו (יג) אם לא שאין לו אחר יש להקל (יד) בכל זה. ובכיסוי כלים אף שלא נעשו לקבלה ג"כ אין להקפיד אם אין לו אחר [א"ר]. כתב המ"א בשם הב"ח ירא שמים לא יברך במצנפת רק יש"ש הכונע על ראשו[א] ויש שנוהגין ג"כ להתעטף בבגד העליון דכל זה הוא בכלל עיטוף הנאמר בגמרא אבל כוס ברכה וכן נהגו בהיום בישראל בעת בהמ"ז שמשימין הכונע על ראשיהן אפילו כשהוא מברך מיד אחר שלא יהא נראה עליו כמשוי ויד ימין שהוא העיקר והמשוב: (יג) שלא תגע וכו'. היינו (טו) אפילו אם ירצה לאחוז הכוס בידו ימינו באמצע הכוס ויד שמאלו יאחזנו מתחתיו: (יד) לסייעה. פי' שהכוס מונח על כף ימין ונותן השמאל מתחת לסמוך יד הימין: (טו) מותר. כיון שאין נוגע בהכוס (טז) והאחרונים כתבו דיש להחמיר בזה אם לא לצורך. כתב הש"ה ע"פ הקבלה נכון שיעמיד הכוס על כף ימינו והאצבעות יהיו זקופים סביב[ב] (יז) לא יטול הכוס בשתי ידים רק יסירם מקודם: (טז) ומגביהו וכו'. כדי שיהא נראה הכוס לכל המסובין ויסתכלו בו [טור] ובגמרא מסמיך לה אקרא דכתיב כוס ישועות אשא וגו': (יז) שלא יסיח דעתו. מן הברכה: (יח) וע"כ אין לוקחין וכו'. שלא יוכלו להסתכל במה שבתוכו (יט) והאחרונים הקשו ע"ז דכוונת הגמרא מה שאמרו ונותן עיניו בו היינו בהכוס ולא במה שבתוכו וע"כ אין להקפיד בזה אם אינו יכול להשיג בקל[ג] כלי אחר: (יט) ומשגרו לאשתו וכו'. שע"י כוס של ברכה מתברכת האשה ואפילו לא אכלה האשה עמהם ואם יש עוד אורחים אצלו יתן גם להם לטעום מהכוס של ברכה וכמבואר לקמן בסימן ק"ל ס"א ובסימן רע"א סי"ד ע"ש ואם אורח מיסב אצל בעה"ב ומברך על הכוס יתן גם לבעה"ב לשתות מכוס של ברכה

מתרגם: °לנגנת

שער הציון

(ה) בית יוסף: (ו) מגן אברהם: (ז) כדי לצאת כל הפירושים בלשון מי [שיש שפירשו מי מה שאנו קורין בלשון לעז פרי"ש] דהיינו סמוך לברכה [טור]: (ח) ט"ז ואליה רבה ושארי אחרונים וכן מוכח בא"ש פרק שלשה שאכלו סימן ל"ה לשיטת ר"ת ע"ש: (ט) בא"ר כתב אפילו רק חסרון כדי חגירת נפורן ופמ"ג כתב ע"ז דחומרא היא: (י) א"ר: (יא) היינו אפילו אם אין היין נוטף דרך הסדק: (יב) א"ר וש"א: (יג) א"ר וש"א ולא ביאר כונתם אם אפילו כשאינו יכול לעמוד על בסיסו כלל או אפשר דבאופן זה אינו חשיב כוס כלל ודומיא דנטי' בסימן קנ"ט ואף דא"ר מקיל בכיסוי כלים אפשר דהכא גרועה טפי דהתם הלא יכול להחזיק רביעית אלא שלא נעשה לקבלה משא"כ הכא ועיין בע"ת דמשמע מיניה דמיקל בזה כדלא[א] אפשר ליה בלחר ואעפ"כ למעשה נ"ע: (יד) היינו אפילו בכוס שהוא שבור בשפתו כיון שנשאר רביעית ממנו ולמטה כ"מ מפמ"ג ופשוט דאם יש נקב בשולו ועי"ז אינו יכול להחזיק רביעית אין ע"ז שם כוס כלל והוא לעיכובא אפילו בשעת הדחק דכוס של בהמ"ז וקידוש צריך להחזיק רביעית כמבואר ברמב"ם פ"ז מהלכות ברכות הלכה י"ד ופכ"ט מהלכות שבת הלכה ז': (טו) והנה הב"ח פליג על רמ"א בזה ומסיק המ"א כהרמ"א ובלא"ה דינא דרמ"א ג"כ רפיא מאד דלדעת הטור יש להחמיר בזה כמ"ש הט"ז ומ"א והטו דלא להוסיף עלה: (טז) ט"ז ומגן אברהם: (יז) מ"א וא"ר בשם מהר"מ: (יח) ט"ז ומ"א והגר"א:

הגהות ותיקונים: א) צ"ל כשאי: *[ב]

ליקוטי דברי הרב א) בשו"ע הרב סעיף ו' כתב שי"א שעפ"י קבלה אין עיטוף אלא בא"י מפני כבוד השכינה. ב) ובשו"ע הרב סעיף ז' הוסיף וי"א להעמיד על האצבעות ממש. ג) ובשו"ע הרב סעיף ט' מביא טעם שלכתחילה לא יברך על גלוק - גלאז מפני שאין יכול לשתות רביעית בבת אחת.

הלכות ברכת המזון סימן קפג

ממנו: ה [ט]יש מי שאומר שאם המברך אטר (נלעז מגל״ינו) אוחז הכוס בימינו (כ) שהוא שמאל כל אדם: ו (כא) [ו]משנתנו לו כוס לברך לא ישיח המברך [ז]והמסובין אין להם להשיח (כב) משהתחיל המברך לא מבעיא בשעה שהוא מברך (כג) שצריכין לשמוע ולהבין מה שאומר המברך אלא אפילו בין ברכה לברכה (כד) אין להם להשיח ואם עברו ושחו בין ברכה לברכה בשעה שהמברך שותק מעט יצאו: (הגה (כה) * אפילו אם שח המברך עצמו) [ל]אבל אם שחו בשעה שהוא מברך (כו) לא יצאו: ז (כז) [מ]נכון הדבר שכל אחד מהמסובין יאמר (ט) בלחש עם המברך (כח) כל ברכה וברכה ואפילו

מ שגלי הלקט י שם בגמ׳ כ שם בתוס׳ וכרמינו יונה ולמ״ש ל שם מ שגלי הלקט ומ״ח בשם רבי פרץ

באר היטב

עובדא דילתא: (ט) בלחש. והב״ח כתב דיותר טוב לשמוע וכ״פ בתשובת פנים מאירות סי׳ נ״ו ע״ש. ובט״ז כתב הואיל בעו״ה

משנה ברורה

ברכה (יט) כדי שיתברך הבעה״ב: ה (כ) שהוא שמאל כל אדם. ואם הוא שולט בשתי ידיו (כ) אוחז בימין שהוא ימין לכל אדם. ודע דמה דהזכר מקעיף ד׳ עד סעיף זה הסכים בביאור הגר״א דהוא רק להידור מצוה לכתחלה: ו (כא) משנתנו לו כוס. ועד (כא) אחר שתייתו שהוא לאחר גמר בהמ״ז: (כב) משהתחיל המברך. אבל מקודם רשאין להשיח אף שכבר נטל המברך הכוס בידו ויש מן הפוסקי׳ דס״ל להחמיר בזה (כג) וכנון לחוש לדבריהם: (כג) שצריכין לשמוע וכו׳. דהמברך מוציא אותם בבהמ״ז ואם לא ישמעו לא יצאו: (כד) אין להם להשיח. לכיון דשומע כעונה הרי הם כמברך עצמו: (כה) אפי׳. דהשיחה שבינתים אינה מפסדת הברכות בדיעבד. ודע דמ״א מצדד דכ״ז הוא דוקא בשיחה בשוגג אבל במזיד אפילו בשיחה מועטת ואפילו בין ברכה לברכה חוזר לראש בהמ״ז וכמו גבי תפלה לעיל בסימן קי״ד ס״ז אמנם בא״ר נשאר בדין זה בל״ע וכן הכרענו לעיל בסימן ס״ה במ״ב דבדיעבד אין לחזור (כג) אפילו בששה במזיד וע״ש בבה״ל אך לכתחלה יש ליזהר בזה הרבה. ואם היה בין ברכה לברכה שיהוי מרובה שהיה יכול באותו הזמן לגמור (כד) כל בהמ״ז מראש ועד סוף אפילו אם לא שח כלל בינתים י״א דצריך לחזור לראש בהמ״ז ודוקא אם השיהוי היה מחמת אונס שהיה צריך לנקביו או שהיה המקום אינו נקי וכמבואר לעיל בסימן ס״ה לענין ק״ש וה״ה כאן ועיין בבה״ל דאין דין זה ברור למעשה דיחזור בשביל שהיה בין ברכה לברכה אך אם שיהוי כזה היה באמצע ברכה צריך לחזור ורק לראש הברכה: (כו) לא יצאו. ותלוי בזה דאם לא גמר המברך עדיין את הברכה (כה)*מוחזין המסובין (כו) ומברכין בעצמן ממקום שפסקו לשמוע לדברי המברך ואם גמר המברך (כז) את הברכה וכוונו לשמוע צריכין המסובין לחזור לתחלת הברכה ולברך בעצמן (כח) דכיון שדלגו באמצע הוי כלא אמרוה כלל. וכ״ז דוקא אם ע״י השיחה שבאמצע לא שמעו ודלגו דברים שהם מעיקר הברכה כמו ברית ותורה וכיו״ב שהם לעיכובא כמ״ש בסימן קפ״ז אבל אם דלגו רק דברים שהם שלא מעיקר הברכה יצאו בדיעבד ואינם צריכים לחזור בשביל זה וכ״ש אם לא דלגו כלל כגון שהמברך עצמו שח אז באמצע ושמו גם הם אף דבודאי שלא כדין עשו מ״מ בדיעבד יצאו (כט) ואינם צריכים לחזור: ז (כז) נכון הדבר. היינו אף דמדינא היה יותר נכון שישמעו המסובין כל הבהמ״ז מפי המזמן והוא יוציאם בברכתו ובעצמן לא יברכו כלל מ״מ בעבור (ל) שמצוי בעו״ה שהמסובין מסיחין דעתם ואינם מכוונין לדברי המברך כלל ומצא שחסר להם בהמ״ז לגמרי ומבטלין עשה דאורייתא בידים לכך נכון כהיום יותר שהמסובין יאמרו בעצמן בלחש כל מלה ומלה עם המברך כדי שיברכו יחדו ונקרא עי״ז ברכת זימון ומתקיים מה שאמר הכתוב גדלו לה׳ אתי ונרוממה שמו יחדו דמזה יצפינן ברכת זימון וכמ״ש לקמן [בסימן קל״ב במ״ב]: (כח) כל ברכה וברכה.

שער הציון

(יט) וממילא מתברכת גם האשה וכמו שאמר שם עולא בהדיא בדף נ״א ע״ב אך מסתפקנא אולי עולא פליג על עיקר הדין דבריתא די״א משגרו לאשתו דכיון שהוא שותה ממילא מתברכת גם היא וכיון דהפוסקים נקטו להלא דינא ה״ה בתורת אגל בעה״ב ואפשר דזה היה ג״כ טעמו של רב נחמן שאמר נשדר לה מר כסא לילתא וע״ע: (כ) פמ״ג: (כא) שמקודם הכל בכלל מה שאמרו אין מסיחין על כוס של ברכה: (כב) מ״א ועוד איזה אחרונים: (כג) אפילו כששח באמצע ברכה: (כד) וכמו לענין ק״ש ושאר דברים דבעינן דוקא שהיה מתחלתה ועד סופה כנ״ל בסימן ס״ה במ״ב ולכאורה אין לשער רק כדי לגמור הג׳ ברכות דאורייתא ולא דמיא לברכת ק״ש דבשהה בק״ש משערינן אף בהם דהם נתקנו לק״ש אבל ברכה רביעית שבבהמ״ז בפני עצמה היא ונתקנה אח״כ בשביל הרוגי ביתר כדאיתא בש״ס ואדרבה קבעו שיעור בעצמו אמן אחר ברכה ג׳ להראות שכאן הוא גמר ברכות וכ״ע: (כה) דלא גרע זה מאם דלג באחת מג׳ ראשונות של תפלה באמצע דקי״ל לעיל בסימן קי״ד ס״ו דאם נזכר קודם שסיים הברכה א״ל לחזור לראש הברכה ורק יראה לתקן המעוות: (כו) או שהמברך בעצמו יחזור בשבילן לומר ממקום שפסקו לשמוע: (כז) מאמר מרדכי ע״ש דמצדד כן. ועי״ש עוד שכתב דאם התחיל המברך לומר ברכה שלאחריה הם צריכים לחזור לראש בהמ״ז ולא העתקתי ד״ז להלכה משום דהוא אזיל לפי מה שכתב המ״א בסימן קפ״ח בשם הרא״ש דכולהו ג׳ ברכות תשיבות[1] באחת משא״כ לפי מה שהבאנו שם משאר ראשונים דלא ס״ל כן אף בזה א״צ לחזור רק לתחלת אותה ברכה שדלגו בה לשמוע: (כח) משא״כ כשלא גמר המברך עדיין הברכה לא מקרי דלוג באמצע שיפסיד עי״ז לאם הברכה: (כט) ולפי מה שכתוב בס״ז דיש לנהוג לומר בעצמו עם המברך בלחש וכמו שאנו נוהגין אף אם לא שמעו דברים שהם מעיקרי הברכה מהמברך אין להקפיד ע״ז כיון שאמר בעצמו בלחש ולא דילג מהברכות: (ל) ט״ז:

הגהות ותיקונים: א) ס״ו: ב) ד״ה בין בדיבור: ג) חשובות: ד) נ״ז:

ליקוטי דברי הרב: א) בשו״ע הרב בסימן קפ״ה סעיף ה׳ כתב בסגריים, דספק ברכות להקל ועל כן אם שהה לגמור כולה אינו חוזר לראש.

ג סס בא"ח פ סס בגמ' ע כ"י לדעת הרמב"ם והמרדכי פ הרא"ש סס וכל ט צ ירושלמי סס

החתימות: הגה ויקדיש לסיים קצת קודם המברך כדי שיענה אמן כדלעיל סי' נ"ט. אין נותנין כוס של ברכה אלא (י) (כט) לטוב עין (גמרא פרק אלו נאמרין): ח יולענין לשאול בבה"מ מפני היראה או מפני הכבוד יש מי שאומר (ל) שדינה כתפלה: ט ᵒצריך לישב (לא) בשעה שמברך בין אם היה הולך (לב) בביתו כשאכל או עומד או מיסב כשמגיע לברך צריך לישב כדי שיוכל לכוין יותר וגם לא יהא מיסב שהוא דרך גאוה אלא ישב (יא) באימה: הגה נראה לי דאלו דוקא המברך אלא (לג) ה"ה כל המסובין לא ישבו בקלות ראש אלא באימה מיהו אם לא עשה כן (לד) אפילו בירך מהלך בדיעבד יצא (רמב"ם פ"ד): י ע"י"א (לה) שגם ברכת מעין שלש צריך לאמרה מיושב: יא ᵒאם היה מהלך בדרך ואוכל א"צ לישב ולברך לפי שאין דעתו מיושבת (לו) עליו: יב (לז) ᵃאסור לברך והוא עוסק (יג) במלאכתו:

קפד לקבוע ברכה במקום סעודה ועד כמה יכול לברך ומי ששכח ולא בירך ובו ו' סעיפים:

א ברכות נ"א

א ᵃמי שאכל במקום אחד צריך לברך (א) קודם (א) שיעקור (ב) ממקומו: (הגה ועיין לעיל סי' קע"ח) ואם

באר היטב

בזימון כלל דאז היה כ"א מברך בפני עצמו משא"כ עכשיו שטועים לומר שהם יוצאים בברכת המברך ע"כ חיוב על כל אדם לדבר הברכות בלחש עם המברך ע"ש. ובתשב"ץ כתב דצריכים לשמוע עד הזן את הכל שהוא ברכת הזימון וכתב המ"א וכ"נ עיקר: (י) לטוב עין. פירוש לשונא בעע וגומל חסד בממונו רש"י: (יא) באימה.

משנה ברורה

ועכ"פ יזהרו לומר עמו בלחש ברכה ראשונה דאל"ה להרבה פוסקים לא מקרי זימון כלל וכדלקמן בסימן רי"ש [אחרונים] ולפ"ז מה שנוהגין הרבה אנשים שאחר שאמרו ברוך שאכלנו וכו' כל אחד ואחד מברך בקול רם בפ"ע (לא) שלא כדין הם עושין אלא המברך צריך לברך ברכה ראשונה עכ"פ בקול רם כדי שישמעו המסובין והם יאמרו בלחש עמו אמן ולא כסיום הברכה יקדימו לסיים כדי שיענו אמן כמו שכתב רמ"א ועיין במ"א שהוא מגדל להורות^א כהתשב"ץ שס"ל דעד הזן את הכל צריכין לשתוק ולשמוע ולכוין לצאת מן המברך [ומשם ואילך יברכו בעצמן בלחש עם המברך] דעד שם היא ברכת הזימון (לב) אבל אין אנו נוהגין כן (לג) ומ"מ הטוב והישר כשיודע במסובין שיכוונו לדבריו לעשות כהתשב"ץ רק שיודיע להם מתחלה שיכוונו לצאת וגם הוא יכוון להוציאם ודוקא כשהשומעים כלם מבינים לשון הקדש (לד) דאל"ה בודאי טוב יותר שיברכו בעצמן כל הנהמ"ז ולא לצאת מן המברך [מ"ר]: (כט) לטוב עין. שהוא (לה) שונא בצע וגומל חסד בממונו שנא' טוב עין הוא יבורך אל מקרי יבורך אלא יברך [גמרא]: ח (ל) שדינה כתפלה. אין שואלין ומשיבין כלל (לו) והטעם מדמלינו שהחמירו חכמים בנהמ"ז שאין מברכין אלא במקום אחד כתפלה לאפוקי ק"ש שיכול לאומרה בהולך מן פסוק ראשון ואילך וי"א מעל לבבך ואילך וכדלעיל סימן ס"ג ע"ש במ"ב. ט (לא) בשעה שמברך. ומסתימת (לז) הפוסקים משמע דגם ברכה רביעית אף שהיא מדרבנן צריך לישב כי היכי דלא לזלזולי

מתרגם: ᵒמחילה

שער הציון

(לא) חי אדם: (לב) מגן גבורים: (לג) חי אדם: (לד) דהלא יש כמה פוסקים דס"ל לקמן בסימן קנ"ג דמי שאינו מבין לשה"ק לא יצא ע"י שמיעה מאחרים: (לה) רש"י: (לו) חידושי רבי עקיבא איגר בשם האו"ח: (לז) וכן נראה לכאורה ממה שמבואר בקפ"ד סק"ז במ"א ע"ש אבל מדברי תר"י משמע לכאורה דדוקא בדבר שהוא מדאורייתא ע"ש ואולם יש לומר דכיון דכל הג' ברכות שהוא עיקר בהמ"ז צריך להיות דוקא בישיבה ברכה זו נמי נגרר בתרייהו אבן מדברי הכל בו בהלכות בהמ"ז ממה שכתב לענין רוכב ע"ש משמע דדוקא בג' ברכות שהוא מדאורייתא מממרינן וא"ע: (לח) לבוש וע"ש: (לט) ואף דבסימן קע"ח ס"ה מביא הרמ"א עוד דעה דדוקא פת בכר כתב שם הגר"א שהעיקר כדעה האמצעית: (מ) וכן נראה לדינא דאפילו באוכל כשהוא מהלך אין הדין ברור כ"כ להקל עיין בכל בו ומובא בב"י בקיצור וכ"ש בזה שאין להקל: (מא) אפילו אותם שהם מדרבנן כן מוכח בירושלמי מקור דין זה: (מא) מ"א: (מב) מ"א ומה שהמה על המ"א נוסחא מוטעת מדמנה לו בהמ"א ולפי מה שכתוב אצלנו במ"א לק"מ: (מג) עיין בפמ"ג לעיל בסימן קע"ח במ"ז סק"ט שפקפק על דברי המ"א בענינו שמקיל לכתחלה ברואה מקומו ובפרט לפי מה שכתב האבן העזר שם ע"ש [ומה שהמה עוד לענין מפיעה לפיעה לק"מ דדוקא שם גבי קידוש מחמיר המ"א לכתחלה משום איזה גרסות דגרסי בגמרא שם מפיעה לפיעה משא"כ לענין שיור מקום בודאי מפיעה לפיעה לא חשיב שיור מקום כדאיתא בגמרא שם] ולכך כתבנו בש"ס לו מגיעה: (ד) מ"א וח"א וש"א: (ה) ח"א וכן מלדד הפמ"ג לעיל שם ומיהר שם דהיינו במקום שאינו מוקף מחילות דאלו במקום המוקף מחילות אף ביותר מזה מותר וכנ"ל. ואפילו בלא שום מגיעה היה מותר:

ליקוטי דברי הרב א) ובשו"ע הרב סעיף י' פסק כדעת התשב"ץ, וכן בסימן קצ"ז סעיף ח'. ב) ובשו"ע הרב סעיף י"א כותב טעם אחר. ג) ובשו"ע הרב סעיף א' מתיר לכתחילה ברואה מקומו.

הלכות ברכת המזון סימן קפד

יצא ממקומו ולא בירך אם היה במזיד (ב) (ג) יחזור למקומו ויברך ואם בירך במקום שנזכר (ד) יצא. הגה ודוקא (ה) לדעת הרמב"ם אבל לדעת הרא"ש דס"ל דאף בשוגג יחזור למקומו לכתחלה במזיד אף בדיעבד לא יצא (טור) ואם היה בשוגג להרמב"ם (ו) יברך במקום שנזכר (ג) ולהר"ר יונה והרא"ש גם הוא (ז) יחזור למקומו ויברך: ב [ב]בד"א כשאין לו פת עוד אבל אם יש לו פת עוד (ח) יאכל במקום השני (ד) (ט) מעט ויברך (י) רק שלא יהא (ה) רעב מאכילה ראשונה: ג [ג]י"א שכל שבעת המינים טעונים ברכה לאחריהם (יא) במקומם [ד]וי"א דחמשת מיני דגן דוקא (יב) [וע"ל סי' קע"ח סעיף ה]: ד [ה]אכל ואינו יודע אם בירך ברכת המזון אם לאו (יג) צריך לברך (ו) [א] (יד) מספק (טו) מפני שהיא מן (ז) [ב] התורה: ה (טז) [ו]עד אימתי יכול לברך (מ) עד*שיתעכל המזון שבמעיו וכמה שיעורו (יז) כל זמן שאינו

ב טור בשם ר' פרץ ג הרמב"ם פ"ד מה"ב ד הרא"ש ה טור ורמב"ם פ"ג[ד] מהל' ברכות כ"א ו שם נ"א

באר היטב

עסי' קע"ח דמפיה לפיה לא חשיב שינוי מקום. וה"ה כשרואה מקומו. ואם אכל בחדר זה ולעתו לברך במקום אחר בבית זה יש לסמוך על זה כשאותו מקום אינו נקי מ"מ ע"ש: (ב) יחזור. נ"ל דאם הוא רחוק שעד שיחזור למקומו יתעכל המזון יברך כאן מ"מ: (ג) ולהר"י והרא"ש. עי' ט"ז שהאריך והעלה דלענין הלכה יש לפסוק בזה ספק ברכות להקל ודיעבד בכל גווני א"צ לחזור אם בירך כבר במקום השני אבל אם לא בירך עדיין יחזור למקומו אפי' בשוגג והיינו אם אפשר לו ואין עליו עיכוב מחמת החברותא שעמו ע"ש: (ד) מעט. אפילו לא אכל כאן כזית נ"מ. ובהלק"ט מ"א סי' קמ"ו כתב דוקא כזית ע"ש: (ה) רעב. דאם הוא רעב א"צ לאכול עוד דהא לא מהני לאכילה ראשונה [ובספר אליה רבה מגיה בש"ע שלא יהיה רעב ושבע מאכילה ראשונה וכן הגירסא בלבוש ובראב"ן]: (ו) מספק. ספק אכל ספק לא אכל אינו מברך הלק"ט מ"ב סי' רע"ח ובספק אכל פת כתב בתשובת קול בן לוי סי' ג' דמברך ע"ש: (ז) התורה. משמע מלשון המחבר דברכת הטוב והמטיב דאינה אלא מדרבנן דבינה תקנוה א"צ לחזור ולברך וה"ה אם לא אכל כדי שביעה שאינו חייב לברך מן התורה. אמנם בתשובת הר"ם חיון כתב אפילו ברכת הטוב והמטיב צריך לחזור ולברך כי היכי דלא ליתי לזלזולי ביה וכ"כ בתשובת הר"י הלוי סי' מ"ד בנה"ג. ואשה שהיא מסופקת אם בירכה בה"מ אם מחוייבת לחזור ולברך עי' תשובת שערי[ד] אפריס סי' י"א י"ב: (מ) עד שיתעכל. ושיעור עיכול באכילה מועטת הוא כדי הלוך ד' מילין

*[א] מספק. עיין בה"ט ועיין בלקוטי פר"ח דאף שהוא צריך לברך מספק מ"מ לא מצי להוציא אחרים שודאי לא בירכו דספק דאורייתא לחומרא מדרבנן ולא אתי למיפק דאורייתא עיין שם ובבר"י הביא בשם מכס אחד שהקשה ע"ז מסימן קנ"ז דמי שאכל כזית מוציא מי שאכל כדי שביעה ועיין שם מ"ש לתרץ בתירוץ הב' דלא אתי מדבריהם שחייבוהו מספק ומפיק דאורייתא ועוד הקשה החכם מ"ש פר"ח בכללי ס"ם לחזקה מדאורייתא והכא אתחזק שאכל והוא ז"ל מיקר דהכא אין החזקה שאכל מתנגד להספק שמא בירך עיין שם וצ"ע בזה ופשוט שודאי לכתחלה אין להאחרים לצאת על ידי זה שמברך מספק ועיין בספרי מגדים ביו"ד בפתיחה לתערובות באם אחד אכל שיעור דרבנן אי יכול להוציא לזה שצריך לחזור ולברך מספק תליא בפלוגתא אי ספק מדאורייתא לחומרא או מדרבנן לחומרא עיין שם ובדיעבד שבבר כוון להוציא לא יחזור ויברך וכ"כ מה"ב וע"ש בפ"מ אם קבע על פת הבאה בביקנין שדיעה לברך בהמ"ז ונתפפק אם בירך אם לילוש בדבש ומי פירות לא יברך שזה מדרבנן עיין שם וצ"ע ועיין לקמן סימן רי"ח[א] בזה: *[ב] התורה. עיין בה"ט באשה שמסופקת כו' בשער אפריס כתב שאין לפוטרה משום ס"ם עיין שם ובבר"י האריך ומסיק דפטורה ועיין בכללי ס"ם בספק אם נמלא עם דגים טמאים וגם בפ"מ בפתיחה לתערובות נראה דדעתו דפטורה משום ס"ם ע"ש והביאו מה"ב ועיין במוגל מאש למהר"י אלפנדרי סימן י"ב:

משנה ברורה

אכילתו חשיב מקום אחד ויוכל להעתיק ממקומו ע"י מניעה קטנה: (ג) יחזור למקומו. אפילו כבר הלך בדרך למרחוק (ו) כמה מילין אם לא שהוא רחוק כ"כ שעד שיחזור למקומו יתעכל המזון ויפסיד ברכתו לגמרי (ז) יברך כאן: (ד) יצא. היינו אפילו היה מזיד בעקירתו וגם הזיד עתה בברכה דהיינו שידע הדין שצריך לחזור למקומו ונתעצל בזה (ח) אפ"ה יצא בדיעבד: (ה) לדעת הרמב"ם. ר"ל דס"ל בסמוך דבשוגג אף לכתחלה יוכל לברך במקום שנזכר די לנו אם נחמיר במזיד בלכתחלה שצריך לחזור למקומו אבל לדעת הרא"ש דאף בשוגג צריך לכתחלה לחזור למקומו מסתברא דבמזיד מחמירינן עפי דאף בדיעבד לא יצא. ולענין הלכה הסכימו האחרונים דא"צ לחזור ולברך אפילו היה מזיד בהליכה ובברכה כנ"ל בסק"ד: (ו) יברך במקום שנזכר. ומ"מ גם לדעה זו (ט) אם חזר הרי זה משובח אבל דאינו מחויב בדבר: (ז) יחזור למקומו ויברך. וכתבו האחרונים דכן נכון לנהוג למעשה אם לא שהוא שעת הדחק דאז יוכל לסמוך אסברא דאשונה: ב (ח) יאכל במקום השני. ואפילו במזיד (י) מהני האי תקנה שיאכל כאן פת דבר מועט (יא) וא"צ לברך תחלה ברכת המוציא ולא ברכת המזון על מה שכבר אכל ואחר אכילת פת שבכאן יברך בהמ"ז ויעלה להאכילה שאכל במקום אחר;: (ט) מעט.

*[ב] בד"א. עיין בה"ט ובלקוטי פר"ח דאף שהוא צריך לברך מספק מ"מ לא מצי להוציא אחרים שודאי לא בירכו דספק דאורייתא לחומרא מדרבנן ולא אתי למיפק דאורייתא עיין שם ובבר"י הביא בשם מכס אחד שהקשה ע"ז מסימן קנ"ז דמי שאכל כזית מוציא מי שאכל כדי שביעה ועיין שם מ"ש לתרץ בתירוץ הב' דלא אתי מדבריהם שחייבוהו מספק ומפיק דאורייתא ועוד הקשה החכם מ"ש פר"ח בכללי ס"ם לחזקה מדאורייתא והכא אתחזק שאכל והוא ז"ל מיקר דהכא אין החזקה שאכל מתנגד להספק שמא בירך עיין שם וצ"ע בזה ופשוט שודאי לכתחלה אין להאחרים לצאת על ידי זה שמברך מספק ועיין בספרי מגדים ביו"ד בפתיחה לתערובות באם אחד אכל שיעור דרבנן אי יכול להוציא לזה שצריך לחזור ולברך מספק תליא בפלוגתא אי ספק מדאורייתא לחומרא או מדרבנן לחומרא עיין שם ובדיעבד שבבר כוון להוציא לא יחזור ויברך וכ"כ מה"ב וע"ש בפ"מ אם קבע על פת הבאה בביקנין שדיעה לברך בהמ"ז ונתפפק אם בירך אם לילוש בדבש ומי פירות לא יברך שזה מדרבנן עיין שם וצ"ע ועיין לקמן סימן רי"ח[א] בזה: *[ב] התורה. עיין בה"ט באשה שמסופקת כו' בשער אפריס כתב שאין לפוטרה משום ס"ם עיין שם ובבר"י האריך ומסיק דפטורה ועיין בכללי ס"ם בספק אם נמלא עם דגים טמאים וגם בפ"מ בפתיחה לתערובות נראה דדעתו דפטורה משום ס"ם ע"ש והביאו מה"ב ועיין במוגל מאש למהר"י אלפנדרי סימן י"ב:

שער הציון

(ו) אפילו יותר מד' מילין [פמ"ג] אם אכל אכילה מרובה: (ז) מ"א וש"א: (מ) פמ"ג וש"א: (ט) כ"מ מהגמרא וכ"כ הגר"ז: (י) אחרונים לפי מה שפסק הרמ"א לעיל בסימן קע"ח: (יא) ח"א: (יב) רוב אחרונים: (יג) מ"א וש"א: (יד) מ"א. והנה בפמ"ג הביא בשם הפרישה דבר חדש דלדעת הרא"ש א"צ לחזור למקומו כ"א בפת ולפלא עליהם שלא עיינו בפ' ע"פ בהרא"ש גופא ע"ש והדין עם הב"י: (טו) מ"א ופר"ח בסי' ר"ט וש"א וכן מלאתי בתשובת בהלי עטי"י ועטורה: (טז) היינו אם אותו האחר א"י לברך ואם הוא יודע בעצמו בודאי מצוה שיברך בעצמו וכעין הביא דסי' קנ"ז וע' בשע"ת: (יז) מ"א

הגהות ותיקונים: א) ר"ט ס"ג: ב) אימתי: ג) פ"ב: ד) שער אפרים: *[ו] *[ז]

ליקוטי דברי הרב: א) בשו"ע הרב בסימן קע"ח סעיף ג' כתב: ולכתחילה יחמיר בכל ד' מינים לברך במקומו וכן בדיעבד אם שינה מקומו אין צריך לחזור ולברך שספק ברכות להקל.

הלכות ברכת המזון סימן קפד

ז רבינו יונה
ח טור והרא"ש
סס ט ברכות
מ"ה וכמ"ק

רעב (יח) מחמת אותה אכילה יומשעה שהתחיל להיות רעב אע"פ שלא נתעכל עדיין לגמרי כנתעכל לגמרי דייניגן ליה חוכן נמי לענין אכילת פירות ושתיית יין אם אינו רעב ולא צמא ותאב (יט) לאותם (ט) פירות יברך (כ) * אם אינו יודע לשער אם נתעכלו: ו טשיעור אכילה (כא) לברך עליה ברכת המזון (י) (כב) * בכזית:

באר היטב

והוא שעה וחומש. וכתב המ"א נ"ל דהאי עיכול תחלת עיכול הוא דסוף עיכול הוי עכ"פ ו' שעות. ובסעודות גדולות לפעמים יושבים ד' או ה' שעות קודם שמברכין ואינו נכון וג"ל כיון שעוסקין בשתיה ובפרפראות כלא נתעכל דמי. נ"ע מי שאכל מעט ולא שבע ממנו היאך יעבר הלא מתחלה ג"כ היה רעב וג"ל דמשער אם הוא רעב כ"כ כמו שהיה קודם שאכל והואיל ואין אנו בקיאין לשער זה לכן יאכל מעט קודם ברכת המזון ואם הסיח דעתו יברך המוציא תחלה.

ביאור הלכה

דיחזור לראש. ואפילו אם שהה באמצע ברכה כדי לגמור כולה מתחת אוגם ג"כ אפשר לחזור רק לתחלת ברכה שהשה בה אחרי דכמה פוסקים לא ס"ל כהרא"ש דכולהו ג' ברכות חשובות כאחת וגם אפשר דאין מעכבות זו את זו כדעת אבן העזר סס ס"ב ממילא אין לו לחזור רק לתחלת אותה ברכה וכמו שפסקנו סס בסימן ס"ה בבה"ל לענין ברכת ק"ש וע"ש:

* אם אינו יודע. עיין במ"ב לענין אכילה מועטת מש"כ דיש לסמוך אסברא דאשונה והטעם משום דיש הרבה פוסקים המחזיקים בשיעור זה עיין בא"ר ובמגן גבורים ובספר תפארת ישראל ועיין בד"מ שגם הוא העתיק שיעורא דד' מילין ולענ"ד היה נראה עוד יותר דאפילו לפוסקים דאשונים שהשמיטו שיעורא דד' מילין והעתיקו שיעורא דר' יוחנן דכל זמן שהוא רעב ומשום דמשמע להו דר' יוחנן פליג אשיעורא דד' מילין אעפ"כ מודו בשיעורא דד' מילין דעד שיעור זה בודאי לא נתעכל המזון ושיעורא דכל זמן שהוא רעב הוא שיעור יותר מאותר מד' מילין ובן מסתבר לומר שהרי לענין אכילה מרובה נתן ר' יוחנן שיעור יותר גדול משיעורא דר"ל דאינו רק עד שהוא צמא וא"כ טפי ניחא לומר דגם באכילה מועטת שיעורא דר"י גדול משיעורא דר"ל ושפיר איכא למימר דאע"ג דלא אכל אלא אכילה מועטת מ"מ עד שיתחיל להתעכל במעיו מה שאכל ויחזור להיות רעב כבתחלה השיעור יותר גדול מד' מילין דאינו כ"א שעה וחומש וא"כ לפ"ז באשר קשה לנו לשער שיעורא דר' יוחנן באכילה מועטת יש לסמוך ברוות עכ"פ על שיעורא דר"ל שהוא פחות מזה ולכן ואף שבמג"א משמע דשיעורא דר"ל נפיש לענ"ד נראה כמו שכתבתי ועכ"פ יוכל לסמוך ע"ז אחרי שהרבה פוסקים אחרונים העתיקו שיעורא דד' מילין להלכה:

* בכזית. עיין במ"ב והוא ממג"א וכן הוא דעת השו"ע בהדיא בסימן קפ"ו ס"ב וסימן קל"ז ס"ד ובאמת כן דעת רוב הפוסקים עיין ברש"י ברכות כ' ע"ב שכ"כ וכ"כ עוד בדף מ"ח ע"ש וכן דעת בה"ג מובא שם ברש"י וכן דעת ר"ח כמו שכתב בספר יראים וכן דעת ר"י בעל התוספות וכן כתבו בעלי התוספות שם בברכות ובכמה דוכתי וכן דעת רמב"ם וסמ"ג וכן דעת הרא"ש וכן דעת בעל המאור שם בסוגיא דף כ' ע"ש וכן ג"כ דעת בעל האשכול וכן דעת ר' יעשיה מובא בשב"ל [והא"ר כתב שדעת המיוחס והר"י והרי"ו דמן התורה סגי בכביצה ע"ש והנה המעיין בדברי המיוחס יראה שלא הכריע כלל כן לדינא רק כתב דיש מרבותיו שדעתם כן ואדרבה בראש הסימן כתב דדוקא שביעה גמורה והביא מימרא דרב עוירא דמוכח מינה דכזית וכביצה אינם כ"א מדרבנן בעלמא גם אחר שהביא דעת יש מרבותיו כתב אח"כ בהיפך שלפי הנראה מדברי הראשונים כ"ז שלא שבע במזון לא יתחייב לחזור ולברך מספק ע"ש הרי דלא בירא דעתו בענין זה ואדרבה נוטה דעתו קצת להיפך ופשט לן רק דעת הר"י והרי"ו ובאמת כי עיקר שיטה זו לחלק בין כזית מי שרוצה לפטור שתי אכילות או שתיות בברכה א' ושהה כדי שיתעכל צריך לחזור ולברך ברכה ראשונה מ"א ע"ש [וכס' אבן העזר חולק עליו ע"ש והיד אהרן הביא בשם הרופאים ששיעור עיכול בינוני הוא שש שעות וכן הכריע בהלק"ט מ"א סי' קמ"ה וכ"כ מהר"ם לוזאטו עי' בספר מלא שמוריס]: (ט) פירות. אעפ"י שיש לו תאוה לשאר פירות עי"ז ומ"א בשם ב"ח כתב שאינו תאב לשום פרי: (י) בכזית. היינו מדרבנן אבל מדאורייתא בעי דוקא שאכל ושבע ממש:

משנה ברורה

האכילה והפסיד בהמ"ז. ואם רוצה לאכול עתה מחדש דעת המ"א שיחזור ויברך המוציא אפילו לא הסיח דעתו עדיין כיון שנתעכל המזון הפסיד גם ברכה הראשונה (יח)[א] אבל הרבה אחרונים פליגי עליה וסברי דברכה הראשונה לא הפסיד כל שלא הסיח דעתו בינתים: (יח) מחמת אותה אכילה. נראה שבא לאפוקי אם הוא משער שבאותה האכילה לבדה היה כבר שיעור להתעכל והיה חוזר להיות רעב ובעוד איזה משך אכל עוד משארי מיני מזונות ומחמת אלו הדברים אינו רעב ואח"כ נזכר שלא ברך בהמ"ז אחר אכילה הראשונה לא יכול לברך עוד בהמ"ז שכבר בטל אותה האכילה. בד"א שאחר שגמר אכילתו הראשונה הסיח דעתו מלאכול עוד אבל אם היה הכל במשך סעודה אחת כגון מה שרגילין בסעודות גדולות שיושבין כמה וכמה שעות ולפעמים יש שיעור עיכול מאכילה פת שאכלו בתחלה (יט) אעפ"כ יוכלו לברך לבסוף ברכת המזון כיון דבתוך משך הזה אוכלין פרפראות וכיסנין ושותין הכל סעודה אחת היא וכלא נתעכל מזון הראשון דמי: (יט) לאותם פירות.[ב] לאו דוקא אלא שאינו תאב (כ) לשום פירות הוא סימן שלא נתעכל עדיין במעיו: (כ) אם אינו יודע וכו'. וכ"ז כשאכל כל צרכו מהלחם או מהפירות אבל אם אכל מעט ותפך לאכול עוד אלא שלא היה לו יותר מזה בזה קשה מאד לשער השיעור דכל זמן שאינו רעב כיון שתיכף היה לו ג"כ תאוה אלא שלא היה לו (כא) כתבו הרבה אחרונים דמשערינן בזה עד כדי הילוך ד' מילין [שהוא ע"ב מיוט] ועד כדי שיעור זה *מחויב לברך שבודאי לא נתעכל אפילו אכילה מועטת בשיעור מועט כזה (כב) ויש מן האחרונים שמגדדים דאם אכל אכילה מועטת ושהה קודם שבירך בהמ"ז ואינו יודע לשער אם נתעכל המזון אף שהוא בתוך שיעור ד' מילין יאכל עכ"פ עוד כזית פת ואח"כ יברך בהמ"ז ועל אותו פת שאוכל א"צ לברך המוציא מחדש אם לא הסיח דעתו מלאכול עוד. ומ"מ אם אין לו פת יש לסמוך אסברא דאשונה ולברך בהמ"ז עד שיעור ד' מילין וכנ"ל ועיין בביאור הלכה: ו (כא) לברך עליה בהמ"ז וכו'. ואע"ג דברכה ראשונה צריך לברך אפילו על כל שהוא (כג) התם משום דאסור ליהנות מעוה"ז בלי ברכה: (כב) בכזית. היינו (כד) מדרבנן אבל מדאורייתא אינו חייב לברך בהמ"ז כ"א כשאכל דוקא שיעור שביעה שנאמר ואכלת ושבעת וברכת. ושיעור שביעה משמע מספר

שער הציון

ואחרי אחרונים ובא"ר כתב דמחיוב משמע דאפילו רק אכל כביצה חייב מדאורייתא ובאמת לא כתב החיוב זה רק להסוברים כן אבל הוא לא פסק מידי זה ע"ש וכמו שכתבנו זה בבה"ל. והנה יש איזה אחרונים שמגמגמים על עיקר דינו דמ"א דאפשר כיון דעצם הברכה הוא דאורייתא המחירו בספיקו אפילו בשיעורא דרבנן [עיין בל"ח בברכות כ' ובגדי ישע] אבל דברי החיוב סי' מ"ל הוי חיובתייהו: (יח) אבן העזר ודה"ת ומגן גבורים: (יט) מ"א בסוף סק"ט והפמ"ג אסבר לן דברי המ"א בפנים אחרים ועכ"ד הטעם כמו שכתבתי: (כ) רוב אחרונים: (כא) ט"ז וא"ר בשם כמה פוסקים ומגן גבורים ותפארת ישראל וגם ד"מ העתיק שיטות זה: (כב) מ"א ודה"ת וח"א: (כג) מזכר בפוסקים בכ"מ: (כד) עיין בה"ל:

הגהות ותיקונים: א) חסר תיבת שאינו: ב) מ"ט:

ליקוטי דברי הרב: א) ובשו"ע הרב סעיף ג' פסק דיחזור ויברך גם ברכה ראשונה. ב) ובשו"ע הרב סעיף ג' מביא הלשון של לאותם פירות.

הלכות ברכת המזון סימן קפה

קפה לברך בהמ"ז בקול רם ויתר פרטים בברכת המזון. ובו ה' סעיפים:

א [א]ברכת המזון נאמרה (א) בכל לשון: **ב** [ב]צריך שישמיע לאזניו מה שמוציא (ת) [ת] (ב)[א] בשפתיו ואם לא השמיע לאזניו יצא [ג]ובלבד שיוציא [ב] בשפתיו: **ג** * [ד]יש מי שאומר דבעל הבית עם בניו ואשתו צריך לברך (ג) בקול רם כדי שיצאו בברכתו: **ד** [ה]אפילו נשתכר כל כך עד שאינו יכול לדבר כראוי (ד) יכול לברך (נ) ברכת המזון: **ה** (ה) * [ו]אם בירך והיתה צואה כנגדו

באר היטב

(ת) בשפתיו. אבל אם הרהר בו לא יצא וכ"ל דאם מחמת חולי או אונס אחר קרא בלבו יצא כמו בעל קרי מ"ת. מצאתי למה אין ף בבהמ"ז לפי שכל מי שבירך בה"מ בכוונה אין שולט בו לא אף ולא קלף וכו' ומזונותיו מצויין לו בריוח ובכבוד כל ימיו ספר החיונ עטרת זקנים. והמדקדק יזהר לברך דוקא תוך הספר ולא בע"פ ב"ח [כתב בס' חסידים מעשה באחד שמת ונתגלה בחלום לא' מקרוביו וא"ל בכל יום דיין אותי על שלא הייתי מדקדק לברך כל הברכות בכוונת הלב כו' ע"ש ובס' אליה רבה]: (ג) בה"מ. עי' סימן ל"ט ס"ת. ולכתחלה יברך קודם שיצא לידי כך עמ"ת:

שערי תשובה

[ת] בשפתיו. עיין בה"ט ובס' חרדים כתב דרוב הפוסקים הסכימו דאם לא השמיע לאזניו לא יצא והביאו בר"י:

משנה ברורה

החיונ [בפרשת עקב] דאיזו שוה בכל אדם (כה) אלא כ"ת יודע שביעתו ואם דרכו תמיד לאכול כדי מחייתו לבד גם זה נחשב שביעה:

א (א) בכל לשון. דכתיב וברכת (ת) בכל לשון שאתה מברך ודוקא שמבין באותו הלשון [בה"ל לעיל בסימן ס"ב ע"ש] וכתב הב"ח בסימן קל"ג דכ"ז מצד הדין ולמצוה מן המובחר בעינן דוקא לשה"ק. כתב בספר החיונ כל הזהיר בבהמ"ז מזונותיו מצויות לו כל ימיו בכבוד. והמדקדק יזהר לברך לכתחלה תוך הספר ולא בע"פ. כתב בספר חסידים מעשה באחד שמת ונתגלה בחלום לאחר מקרוביו וא"ל בכל יום דיין אותי על שלא הייתי מדקדק לברך כל הברכות בכונת הלב וכו' ע"ש: **ב** (ב) בשפתיו. אבל אם הרהר בלבו לא יצא. ואם מחמת חולי או אונס אחר בירך בהמ"ז בלבו יצא [מ"ת] ועיין לעיל בסימן ס"ב במ"ב סק"ז שבירר דהאי יצא לא לגמרי קאמר דהא קי"ל הרהור לאו כדיבור דמי אלא ר"ל דעכ"פ בשעה שאינו יכול לברך יהרהר בלבו והקב"ה יקבע לו שכר עבור זה אבל בעלם אינו יוצא וע"כ כשנסתלק האונס אם עדיין לא נתעכל המזון יברך ברכת המזון ועיין במה שכתבנו שם במ"ב ובבה"ל בכל הסעיף כי הכל שייך לכאן: **ג** (ג) בקול רם. היינו כשאינם בקיאים בעצמם לברך והם יוצאים בשמיעתם ממנו (נ) ויש שכתבו דטוב לעולם לברך בקול רם כי הקול מעורר הכונה ובפרט אם הוא שבת או ר"ח לא ישכח ע"ז להזכיר מענין המאורע: **ד** (ד) יכול לברך בהמ"ז. דכתיב ואכלת ושבעת וברכת ואפילו מדומדם [ירושלמי] פי' שאינו יכול לדבר כראוי ומושבעת קדייק ליה (ג) שמצוי כמה פעמים שאחר שביעה האדם עומד שיכור ואפ"ה חייבתו התורה לברך ועיין לקמיה מה שכתוב בזה: **ה** (ה) אם בירך והיתה וכו'. ר"ל (ד) דבתפלה קי"ל לעיל בסימן ע"ו במי שהתפלל ומצא צואה כנגדו או בצדו תוך ד' אמותיו במקום שהיה ראוי להסתפק ופשע ולא בדק שצריך לחזור ולהתפלל משום שנאמר זבח רשעים תועבה וכן ה"ה לענין ק"ש ונסתפקו התוספות והרא"ש אם גם בבהמ"ז אמרי הכי או דלמא שאני בהמ"ז דקילא מהתם דהכי בשמו אף שיכול לדבר לפני המלך קי"ל דאל

שער הציון

(כה) ולכאורה משמע מלשונו דאם הוא איש רעבתן ואינו שבע כ"ת באכילה מרובה מאד אינו מתחייב כ"ת לפי שביעתו ומרבותיו של רש"י [ברכות מ"ב] משמע דתולי לפי אנשים אחרים כל שדרכו לקבוע סעודה בשיעור הזה מיקרי שביעה: (ת) גמרא: (ב) ת"ר בשם ר"ח: (ג) תר"י: (ד) כ"מ בלבוש דע"ז מסתפק הש"ע ועיין בבה"ל:

א סוטה ל"ב
ב ברכות ע"ז
ג לפירש"י ולפי ר' יונה שם והרא"ש ד כל מי ה טור בשם ירושלמי פ"ק דתרומות ו עירובין ס"ד

הגהות ותיקונים: א) ציון ס"ק (ב) של מ"ב אינו במקומו: ב) כאן מקום ציון ס"ק (ב) של מ"ב: ג) בבהמ"ז:

א ברכות כ׳ בעיא ולא איפשיטא לדעת הרמב״ם והרא״ש

* או שהיה (ג) שכור (ו) (פי׳ לגמרי) נסתפקו התוספות והרא״ש (ז) אם צריך לחזור ולברך (ח) ומשום מי רגלים פשיטא שאינו חוזר לברך:

קפו אם נשים וקטנים חייבים בבהמ״ז. ובו ב׳ סעיפים:

א אנשים חייבות בברכת המזון (א) [ב] וספק הוא (א) אם הן חייבות מדאורייתא * ומוציאות את האנשים * או אם אינן חייבות (ב) * אלא מדרבנן ואינן מוציאות (ג) אלא למי שאין חיובו אלא

שערי תשובה

[ב] וספק. עיין בתשב״ץ ח״א סימן קס״ח וסי׳ קס״ט ובאורך ועיין בחידושי הרמב״ן מ״ס בטעם דגרים וכהנים מוציאים אחרים י״ח בבהמ״ז אף

ביאור הלכה

סתמא משמע דמסתפקי בכל גווני ומשום דהגמרא לענין תפלה מתמרי אפילו במצא אח״כ נקטו ג״כ ספיקתם לענין בהמ״ז ג״כ באופן זה אבל לעולם דמסתפקי לענין בהמ״ז בכל גווני וצ״ע. והנה ראיתי בח״א בכלל ג׳ ונגשמת אדם שם אות ז׳ שהרחיב הדבור בזה ודעתו דאפילו בנודע לו מתחלה אין צריך לחזור ולברך בהמ״ז מזה נראה שדעתו ג״כ כהפמ״ג דספיקתם הוא בכל גווני ופסקו להקל בדיעבד ע״ס טעמו דזה אינו מקרי ספיקא דאורייתא דמדאורייתא בכל גווני יצא בדיעבד אף שעבר אדאורייתא ולא הוי רק קנסא דרבנן לענין תפלה ועיין שם שהאריך בזה קיל משאר מצוה הבאה בעבירה ולענ״ד לא נהירא כלל דאדרבה דזה חמיר יותר כיון דזה ברור לכו״ע דלאו דוקא ק״ס אסור לדבר מן התורה במקום הטנופת דה״ה כל דבר קדושה כמו שכתב הרמב״ם בפ״ג מהלכות ק״ש ה״ד וכן כתב הרמב״ן בליקוטיו ע״ס ואם עבר ודבר הוא בכלל כי דבר ה׳ בזה כדאמרינן ברכות כ״ד ע״ב ע״ס ואיך נאמר שיצא בזה דיעבד ברכתו שצריך לברך לה׳ על מזונו וכה״ג אחרי שבזה בזה את דבר ד׳ (וגם הראיה שהביא שם שכתב וכן משמע ומדויק מאד דברי הפו״ע שהרי בפי׳ ע״ו כתב הטוס״ע דאם קרא במקום שראוי להסתפק מצואה חייב לחזור ולקרות ובסי׳ קפ״ה כתב בבהמ״ז דתוס׳ ורא״ש נסתפקו אם צריך לחזור ולא הכריע וכו׳ ע״ס ולפנא על קושיתו שהרי המתו׳ הביאו דבהמ״ז קיל מתפלה מדהקילו לענין בהמ״ז לגבי איכור ע״ס והנה לגבי ק״ס לא הקילו כלל כדאיתא לעיל בסי׳ צ״ט ס״א בהג״ה ע״ס ובפרט לגירסת הגר״א שם בירושלמי פסק הירושלמי בהדיא דשיכור אסור בק״ס ע״ס) ויותר על כל זה שהרמב״ן בליקוטיו הרחיב הדברים לענין ספיקא דתוספות במצא אח״כ צואה במקום שמברך ברכת המזון והכריע דצריך לחזור ולברך ועכ״פ ננודע לו מתחלה ועבר ע״ז במזיד ורואה עתה לחזור מעונו בודאי יש להריכו לחזור ולברך אחר דדעת כמה אחרונים [הע״ת והב״ח והא״ר] להחמיר בספק דהתוספות והרא״ש ועוד דהרמב״ן סבר כוותייהו ובפרט בנודע לו מתחלה ועבר במזיד דמסתברא מאד דלבו״ע מחר ומברך: * או שהיה שיכור וכו׳. עיין במ״ב מה שכתבנו בשם האחרונים מה דמסקי לדינא ועיין בחידושי הרמב״ן בליקוטיו הנ״ל שגם הוא מסיק כן לעיקר הדין דמותר שיכור בכל הברכות לבד מתפלה מפני שהוא כעומד לפני המלך ולאיה בזה מירושלמי כמו שכתב המ״א ע״ס. אמנם בביאור הגר״א בסימן צ״ט משמע דהוא ס״ל דאפילו לפי הירושלמי אינו ברור שמותר דהוא פירש דמה שאמר שם חזקיה בין לקרות בין לברך הוא להחמיר ופליג חזקיה אמה דמקיל שם מקודם לענין בהמ״ז [והרמב״ן בליקוטיו מפרש להיפוך דחזקיה מקיל אפילו לגבי ק״ס עיי״ש] ומ״מ אפשר דגם הגר״א מודה בדיעבד אם נשתכר יברך בהמ״ז כדעת רב אסי שמתיר מקודם וכמו שפסק המ״א ושארי אחרונים: * ומוציאות את האנשים. היינו כגון שאמרו ברית ותורה ואע״ג שאין צריכין לומר לפי מה שכתב בסימן קפ״ז ס״ג בהג״ה: * או אם אינן חייבות וכו׳. וה״ה עבד [רמב״ם] ועיין בחידושי הרשב״א: * אלא מדרבנן. עיין במ״ב[א] לענין אשה שנסתפקה אם ברכה ודע דאף דמשו״ע משמע שהחזיק בדעת הרמב״ם והרא״ש והמאור והרי״ז וסייעתם דנשים בבהמ״ז ספק הוא אם חייבות מדאורייתא ומשום דהוי בעיא ולא אפשיטא בש״ס מ״מ לא נהירא כולי האי ויש הרבה מגדולי הראשונים

באר היטב

(ג) שכור. עי׳ ט״ז וביד אהרן:

(ד) וספק. עי׳ יד אהרן שהאריך:

משנה ברורה

יתפלל ולענין בהמ״ז ודאי מותר בשתוי: (ו) פי׳ לגמרי. היינו שנשתכר כ״כ עד שאינו יכול לדבר לפני המלך ונסתפקו אם צריך לחזור ולברך כשיפוג יינו ועדיין לא נתעכל המזון [ומ״מ מיירי שלא הגיע לשכרותו של לוט דאל״ה כשוטה יחשב ופטור מכל המצות (ה) וחייב לכ״ע לחזור ולברך] ונסעיף הקוד׳ שמתיר לברך מיירי שיכול לדבר לפני המלך והקשו כמה אחרוני׳ דיין שאינו יכול לדבר כראוי משמע אינו יכול לדבר לפני המלך ואפ״ה מתיר הירושלמי. ולדינא מסקי (ו) האחרונים דאם אירע שנשתכר כ״כ אעפ״כ יברך ולכתחלה יזהר לברך קודם שיבוא לידי כך ועיין לעיל בסימן ל״ט סקי״א במ״ב: (ז) אם צריך לחזור ולברך. אבל לכתחלה גם הם מודים דאסור לברך שום ברכה וכן ד״ת נגד צואה ומן התורה דהא כתיב והיה מחניך קדוש ואינו תפלה כתיב בקרא אלא כל דבר קדושה אסור לקרות במקום שאינו נקי [רמב״ן בליקוטיו ע״ס] ולא מסתפקי אלא כשנבר בירך ומצא אח״כ ולדינא דעת הע״מ והא״ר בשם הב״ח (ז) כשמצא צואה כנגדו (ח) בתוך ד׳ אמותיו דצריך לחזור[א] לברך בהמ״ז אם עדיין לא נתעכל המזון וכן מצאתי בלקוטי הרמב״ן על ברכות שהביא מתחלה ספיקא שנסתפקו בעלי התוספות בזה ואח״כ מסיק דאין חילוק בזה בין תפלה ובין שארי דברי קדושה עי״ש ועיין בבה״ל: (ח) ומשום מי רגלים וכו׳. היינו ג״כ באופן זה דברך בהמ״ז ואח״כ מצא מי רגלים בתוך ד׳ אמות ולהכי קאמר פשיטא וכו׳ דאפילו לכתחלה היה מותר לו לברך כ״ז שלא נודע לו שיש כאן מי רגלים דנגד מי רגלים הוא רק איסורא דרבנן ועל ספיקן לא גזרו וכדלעיל בסימן ע״ו ס״ז דאי היה נודע לו מתחלה שיש כאן מי רגלים ועבר ע״ז ומיך נגדם לא הוה אמר המחבר פשיטא דדין אחד הוא עם מצא צואה כנגדו [פמ״ג בשם לחם יהודה ע״ש]:

א (א) אם הן חייבות מדאורייתא. לפי שהיא מ״ע שלא הזמן גרמא:

(ב) אלא מדרבנן. מדכתיב על האדם הטובה ונשים אין להם חלק בארץ מצד עצמן (א״ל בנת יורשת) משא״כ כהנים ולוים אע״פ שאין להם חלק מ״מ יש להם ערי מגרש וי״א משום שלא ניתן להם גרים[ב] ומורה: (ג) אלא למי שאין וכו׳. כגון שלא אכל כדי שביעה שאין חיובו אלא מדרבנן ומסיים הטור דמפני הטור דאוא ספק נקטינן דאין מוציאות את האחרים שאכלו (א) כדי שביעה [מ״א] וכ״כ

הגהות ותיקונים:

א) ס״ק ג׳:

שער הציון

(ה) פר״ח ופמ״ג: (ו) מ״א ושארי אחרונים ומה שכתב הפמ״ג בשמו לצריך לחזור ולברך בודאי יש ע״ס בדבריו דהא המ״א כתב בהדיא להיפוך וגם הבא הכריעו לעיל בסוף סימן פ״ח דאפילו לגבי תפלה אינו חוזר ומתפלל ע״ש: (ז) דאי אכלו פחות מכדי שביעה בודאי יכולה האשה להוציא ואפילו להשיטות שסוברים דכזית וכביצה הוא מן התורה דהמעיין ברוב ראשונים שם יראה דזה תלוי בזה דמאן דסובר דכזית דאורייתא הוא סובר דנשים חייבות מן התורה בבהמ״ז:

ליקוטי דברי הרב א) ובשו״ע הרב סעיף ה׳ מסתפק בזה. ב) בשו״ע הרב סעיף א׳ מוסיף דגרים חייבים אע״פ שאין להם חלק בארץ משום דנטפלים לישראל שיש להם חלק. אבל נשים עם בפני עצמן הן. ע״ש עוד.

הלכות ברכת המזון סימן קפו קפז

מדרבנן (וע"ל סימן קל"ט בענין זימון שלהם): **ב** (ד) [2]קטן חייב מדרבנן כדי לחנכו (ה) וההיא דבן מברך לאביו (ו) כשלא אכל האב כדי (ז) שביעה (ז) שאינו חייב אלא מדרבנן:

ב סס בגמרא
א טור ב ברכות מ' ג הרש"א סס

קפז דיוקים בנוסח ברכת המזון. ובו ד' סעיפים:

א (א) [1]יש אומרים ברוך משביע לרעבים ואין לאומרו (ב) והמוסיף גורע ואם [2]אמר במקום ברכת הזן בריך רחמנא (ג) מלכא מאריה דהאי פיתא (ד) (ד) יצא [1]וי"א שצריך שיחתום בריך רחמנא דזן כולא: **ב** בברכת הארץ להרא"ש לא יאמר שהנחלת לאבותינו ארץ חמדה וכו' (ה) ברית ותורה שהרי אומר על בריתך שחתמת בבשרנו ועל תורתך שלמדתנו ודי בפעם אחד והרמב"ם

באר היטב

(ג) שביעה. ומפי' גם הבן לא אכל כדי שביעה דהוי תרי דרבנן אפ"ה מוציא לאביו כ"מ סוף פסחים. והתוספות סוף פ"ב דמגילה חולקין וכ"כ האגודה ומשמע שם דוקא במגילה דינא הכי. ופשוט דקטן אינו מוציא את האשה. מ"א:

(ד) יצא. בדיעבד ולא לכתחלה כלל כ"א לקטנים פחות משמונה שנה ב"ח. דבריס הראויים לנהוג בבהמ"ז. שאתה זן קמ"ן תחת הטי"ן. אנחנו מודים לך ולא אנו דאנו הוא לשון אמיתות. בפי כל חי ולא בפה. רענו בטו"א תחת הרי"ם ולא בחול"ס. זוגנו במלאפו"ס. וא"ל אל בכל יום רק בכל יום ט"ז סימן קפ"ט. הוא הטיב לנו הוא מטיב לנו והוא[ב] ייטיב לנו. ורש"ל כתב דיאמר הוא הטיב מטיב ייטיב לנו עמ"א סימן קפ"ט. וכל טוב ומכל טוב במלאפו"ס. ויאמר מחת ה' ידקדק במלת מחת. יאמר ומלא חן ולא ומלא חן ובשבת בגבימים עי' עטרת זקנים סי' קפ"ט. לא חיסר לנו בחיר"ק תחת החי"ת. אל יחסר לנו בטו"א תחת היו"ד ופת"ח תחת החי"ת ולירי' תחת הסמ"ך. ושל"ה כתב לומר חָסַר לנו ואל יֶחְסַר שהנקודות עולין כמנין לחם. בברכת בעה"ב אם הוא לבדו יאמר ונאמר אמן ואם יש אחרים יאמר ואמרו אמן. ויאמר בכל מכל כל הכ"ף דגושה. אם יש ג' שלחנות ממש ועל כל א' יושבים ג"ב בפני עצמן יאמר על שלחנות אלו אבל אם מסדרין הדפין על שלחנות הרבה כמו בסעודות גדולות הוי כמו שלחן א'. אבי

שערי תשובה

שלא נטלו חלק בארץ ועיין בבר"י מ"ש ליישב קושית הלשון למודים ועיין בכפות תמרים דף ל"ד ובתשובת שי למורא סימן ג"ד ע"ש ובבר"י כתב שלא זכרו רלתיית הרמב"ן מהא דרב חסדא בריך ע"ש ור"ל דר"ח היה כהן כדלתיתא בכמה דוכתי:

משנה ברורה

הרמב"ם פ"ה מהלכות ברכות. כתב בש"א אשה שאכלה כדי שביעה ונתפקה אם ברכה חייבת לברך עי"ש טעמו וכן הסכים בח"א ובמגן גבורים אבן בחידושי רע"א וכן בברכי יוסף פסקו שאינה צריכה לחזור ולברך וכן מלדד בפמ"ג ומ"מ נראה דהרוצה לסמוך על דעת ש"א וסייעתו אין למחות בידו ועיין בבה"ל: **ב** (ד) קטן חייב מדרבנן. היינו (ג) אפי' לא אכל רק כזית ג"כ חייב מדרבנן לחנכו: (ה) וההיא דבן וכו'. ר"ל דאיתא בגמרא דבן קטן מברך ומוציא את אביו בבהמ"ז (ג) כשאין יודע לברך: (ו) כשלא אכל האב כדי שביעה. אבל אם אכל האב כדי שביעה שחייב לברך מן התורה אין בנו קטן שמחויב רק מדרבנן יכול להוציאו. וכתבו האחרונים דקטן אינו מוציא את האשה דשמא מדאורייתא חייבת: (ז) שאינו חייב וכו'. ואם גם הבן לא אכל כדי שביעה דהוי אבלו תרי דרבנן אם מוציא לאביו יש דעות בין הפוסקים (ד)[א] ויש להחמיר:

א (א) י"א ברוך וכו'. היינו שהיו נוהגין לומר קודם התחלת בהמ"ז:

(ב) והמוסיף גורע. דאין להוסיף על מטבע שטבעו חכמים (ג) לא יאמר כי לעולם חסדו עמנו כי חסדיו הם עם כל חי. (ד) שאתה זן קמ"ן תחת הטי"ן. אנחנו מודים ולא אנו דאנו הוא לשון אמיתות. בפי כל חי ולא בפה.[ב] רענו בטו"א תחת הרי"ם ולא בחול"ס. זוגנו במלאפו"ס. ולא חָסַר לנו ואל יֶחְסַר לנו [א"ר בשם אל"ה]: (ג) מלכא מאריה וכו'. ולפי מה שכתב המחבר לקמן בסי' רי"ד (ג) מיירי דאמר מלכא דעלמא ועיין במש"כ שם: (ד) יצא. ידי (ד) ברכה ראשונה שהיא ברכת הזן ואף שקיצר מאד הברכה ולא אמרה כנוסח שתיקנו חכמים בלה"ק אפ"ה יצא בדיעבד הואיל והזכיר שם [דהש"י היו קורין אותו בלשון רחמנא] ומלכות ועיין הברכה ומשמע עוד דלדעה ראשונה אף שלא חיתם ג"כ (ה) מהני דאף דקי"ל דמקום שאמרו לחתום אינו רשאי שלא לחתום מ"מ בדיעבד יצא והדעה השניה ס"ל דהוא לעיכובא אף בדיעבד ועיין בב"ח שכתב דנ"ל לעיקר הדעה הזו והביאו בא"ר. והנה כ"ז הוא דוקא בדיעבד אבל לכתחלה לכו"ע אין לשנות כלל מנוסח הברכה שתקנו לנו חכמים ז"ל וכמו שמבואר ברמב"ם פ"א מק"ש ופ"א מהלכות ברכות (ו) ומשמע בחמרונים דילדים קטנים נוכל לחנכם לכתחלה בנוסח זה מברכת הזן (ז) וכן מעטן מעטן מכל ברכה עד שידעו לברך כל ברכה כתיקונה: **ב** (ה) ברית ותורה. כי בנוסחתם הי' כתוב שהנחלת לאבותינו ארץ חמדה טובה ורחבה ברית ותורה וע"ז כ' הרא"ש דלא יאמר שהרי יאמר אח"כ על בריתך וכו' ומה דאמר בגמ' לריך שיזכיר בה ברית ותורה היינו

הענין

שער הציון

(ב) ע"ת ומ"א וכן משמע בתוספות מגילה י"ט ע"ב ובאור זרוע ולא כלבוש ועיין בא"ר שכתב בחד מיבועא דאפשר דגם הלבוש מודה בזה: (ג) רש"י: (ד) שכן הוא דעת התוספות מגילה י"ט ואור זרוע בשם ר"י שירליאון ור"ן במגילה שם שכתב שכן עיקר ובפרט דעת הרמב"ן דס"ל דקטן גרע משאר מיומי דרבנן דאין עליו חיוב כלל רק האב מחויב לחנכו: (ה) טור: (ו) אחרונים: (ג) מ"א לעיל בסימן קס"ז: (ד) גמרא אבל שאר ברכות צריך לומר ואי לא אמר יחר הברכות אי מעכב גם לזה שאינו יוצא כלל עי"ז או לא עיין לקמן בסימן קל"ד סקי"א[א] ובשער הציון שם. (ה) עיין בחי' רע"א שהביא ממלחמות דס"ל הכי: (ו) מ"ר והגר"ז והיינו לילדים קטנים פחותים מבן שנה ודלא כב"ח שהצריך להוסיף בחמצע ע"ש בא"ר: (ז) הגר"ז ובוודאי דכן הוא דצריך לחנכם גם ביחר הברכות ולפלא על המ"א שהעתיק בקצרה דברי הב"ח ומשמע דדי בברכה זו לבד וזה בודאי אינו דמסהגיע לחינוך צריך לחנכו גם ביחר הברכות מעטן מעטן בפרט דכל השלם רשאונות הם דאוריית' ואפשר דגם הב"ח ס"ל הכי עי"ש בסימן קל"ב בדבריו ותבין ויתבן דגם המ"א ס"ל הכי דצריך לומר גם יחר הדברים המזכירים שם עי"ש והביא דברי הב"ח רק להורות דלהב"ח לקטנים צריך לכתחלה להוסיף בחמצע:

הגהות ותיקונים: א) סקי"ג: ב) נראה דצ"ל הוא:

ליקוטי דברי הרב: א) ובשו"ע הרב סעיף ג' פסק דיכול להוציא גדול אף אם הקטן לא אכל כדי שביעה. ב) ובשו"ע הרב סי' קפ"ח סעיף ה' כתב: י"א רענו הרי"ש בשב"א שהוא לשון בקשה, וי"א רוענו בחולם שהוא שם התואר וכו' ועל הגליון מובא (בסידור כתב ע"פ קבלת האר"י לומר בחול רענו בשב"א תחת הרי"ש ובשבת רוענו בחולם). ג) ובשו"ע הרב סי' קפ"ח סעיף ה' מובא על הגליון דבסידור כתב לומר זוננו בחולם. ד) ובשו"ע הרב סעיף ט' כתב יש נוהגים לומר לא חִיסַר וְאַל יְחַסַּר לנו, ויש נוהגים לא חָסַר ואל יֶחְסַר. ובסידור כתב לא חָסַר.

ד שם מ"מ ה שם בגמרא.

חולק (הגה ודברי הרא"ש הם עיקר): ג (ו) [ו]אם לא הזכיר (ז) בברכת הארץ * ברית (ב) ותורה אפי' אם לא חיסר אלא אחד מהם (ח) * מחזירין אותו: הגה (ג) [ח] ונשים ועבדים לא יאמרו ברית ותורה (ט) ונשים לאו בני ברית נינהו ועבדים לאו בני תורה נינהו (כל בו): ד [ז]אם לא הזכיר (י) בבונה ירושלים מלכות בית דוד מחזירין אותו: הגה ואומרים על הנשים בתנוכה ובפוריס קודם ועל הכל וכו' ואם לא אמרו אין מחזירין אותו (טור) וע"ל סימן תרפ"ב ומ"מ יוכל לאומרו בתוך שאר הרחמן [ב] ויאמר הרחמן הוא יעשה לנו נסים כמו שעשה בימים ההם וכו' והכי נהוג (כל בו):

קפח נוסח ברכה ג' ודיני בהמ"ז בשבת והטועה בבהמ"ז. ובו י' סעיפים:

א ברכות מ"ה ב שם בגמ' כרב אשי

א [א]אחר שחתם בונה ירושלים יענה אמן אחר ברכת עצמו (א) מפני שהיא סיום הברכות דאורייתא דהטוב והמטיב אינה דאורייתא: **ב** [ב]אמן זה יאמרנו בלחש כדי שלא ירגישו שברכת הטוב והמטיב אינה דאורייתא ויזלזלו בה: הגה (ב) ונראה דדוקא כשמברך לבדו ואין עונין אמן אחר שאר ברכות אבל כשמזמנין עונין עליו כשאר אמן שעונין על ברכות הראשונות ואע"ג דהמברך עונה ג"כ מ"מ אינו ניכר כל כך הואיל ואחרים עונין ג"כ עמו וכן המנהג במדינות אלו לאומרו בקול רם אפי' המברך עצמו כשמזמנים ואולי הוא מהאי

שערי תשובה

*[א] ונשים. עיין בה"ע ובא"ר הקשה הרבה ע"ז ועיין בבר"י ובמח"ב הביאו משם המאירי דאף הנשים אומרות ברית ותורה מידי דהוי אברכת הארץ כו' ע"ש: [ב] ויאמר הרחמן הוא כו' ועיין מ"ש אא"ז בבב"ש דאע"ג דמוכח בברכות שאין להתפלל שיעשה לו נס מ"מ כיון שאומר יעשה לנו לשון רבים שפיר דמי ולכן בנוסח שאחר נשיאת כפים לא יאמר ויעשה לי נסים רק ויעשה לנו וגם יש לחלק לכאורה דהיא דמלחמת משמואל שהנסים היו דרך טבע העולם לא היה תפלה שוא אבל צריך לזהר מלהתפלל שיעשה לו נס היוצא מדרך טבע העולם ואין ראיה מעובדא דר"ח בן דוסא דרב גוברים וע"ד ותגור אמר ויקם ע"ש:

ביאור הלכה

הראשונים דס"ל דהם חייבות ודאי מדאורייתא עיין בבה"ג שהאמינו כל הסוגיא ולא העתיק אלא מה דקאמר בראש הסוגיא פשיטא מ"ד קמ"ל ע"ש אלמא דס"ל דהוא דאורייתא וכן מוכח בריב"ף עי"ש היטב וכמו שהעיר בבר הרמב"ן במלחמות וכן הוא דעת רב האי גאון מובא שם במלחמות וכן המיא שם משום יש גאונים עי"ש וכן הסכים שם הרמב"ן בעצמו וכן הוא דעת הראב"ד והסכים ג"כ הרשב"א לזה וכן הוא דעת הריטב"א [המכוונה להרשב"א] סוכה ל"ח וכן הוא ג"כ דעת הר"ן שם וע"כ נלענ"ד להסומך ע"ד השערי[א] אפרים ושאר אחרונים המגריכין להאשה לחזור ולברך לא הפסיד דבלא"ה דעת הראשונים הנ"ל דחייבת בודאי מדאורייתא: * ברית ותורה אפילו לא חיסר וכו'. איתא בש"ס צריך שיאמר בה הודאה תחלה וסוף והפוחת לא יפחות מאחת וכל הפותח מאחת [פירוש שלא אמר כלום כן איתא בראש"ש] ה"ז מגונה וכו' וכל שאינו אומר ברית ותורה בברכת הארץ ומלכות ב"ד בבונה ירושלים לא יצא ידי חובתו ומשמע מלשון זה בפשיטות דבריאה שלא אמר הודאה הי דעבד שלא כהוגן והויא מגונה*מ"מ יצא בדיעבד ידי חובתו וכ"כ בספר מעשה רוקח ובשו"ע הגר"ז ודברי המ"א שכתב בהיפוך מזה דבריו צ"ע ואף שבתחילה מלשון הטור שכתב שאם לא הזכיר מה שחייבו חכמים להזכיר לא יצא ידי חובתו ע"כ דהוא קאי רק אחרת ממלה טובה ורחבה ועל ברית ותורה שכתב בתחלה הענין: * מחזירין אותו. עיין בא"א שכתב דאם מסתפק לו אם אמר ברית ותורה צריך לחזור וע"ש בב"ח טעמו דזכירת ברית ותורה בהמ"ז הוא דאורייתא מתוספות ברכות כ' ע"ב ע"ש ולא בריבא דבר זה דיש עוד ראשונים שסוברים דהוא דרבנן עיין בחידושי רבינו אהרן הלוי הנדפס מחדש על הרי"ף דברכות שכתב דברית ותורה בברכת הארץ ומלכות בית דוד בבונה ירושלים הם דרבנן וכ"כ בשיטה מקובצת שם גם מלשון הב"י מוכח דהוא ס"ל דהזכרה הוא מדרבנן [ועיין בפמ"ג] וא"כ כשנתפקפק לו ח"ל לחזור ודע עוד דלדידן שנוסח בהמ"ז שגורה בפי הכל אין שייך דבר זה כלל דאם ספק לו אם אמר תלינן בודאי דאמר דברייה נקיט ואתי וכדאיתא לעיל בסימן ס"ד ס"ד:

באר היטב

מורי ולא אבא. יש לענות אמן אחר הרחמן עי' אחרונים. [ועי' בספר אליה רבה שתיקן כל הנוסחאות בבהמ"ז]: (ב) ותורה. אם לא אמר בה הודאה תחלה וסוף מחזירין אותו: (ג) ונשים. ועבדים אומרים הנשים עמ"ש:

משנה ברורה

הענין של ברית ותורה כמו שאנו אומרים על בריתך וכו' לא חיבות ממש: ג (ו) אם לא הזכיר וכו'. והא דלא הזכיר המחבר אם לא אמר ארץ חמדה טובה ורחבה דמחזירין אותו כדאיתא בש"ס דהא מלתא דפשיטא היא דהיא עיקר ברכת הארץ אלא אפילו לענין ברית ותורה נמי מחזירין אותו [מ"ר]: (ז) בברכת הארץ וכו'. שע"י ברית נתנה הארץ לאברהם בפרשת מילה שנאמר ונתתי לך ולזרעך אחריך את ארץ מגוריך וגו' ובזכות התורה והמצות ירשו את הארץ שנאמר למען תחיון ורביתם ובאתם וירשתם את הארץ וגו' ואומר ויתן להם ארצות גוים וגו' בעבור ישמרו חקיו ותורותיו וגו': (ח) מחזירין אותו. היינו (ח) לראש בהמ"ז לכולהו ג' ברכות לראשונות חשובות כאחת כ"כ מ"א לקמן בסימן קפ"ח סק"ח ועיין במה שכתבנו שם מה בשם שאר אחרונים: (ט) בנשים לאו וכו'. בתחת לאו בני תורה נינהו ג"כ והא דתלקינהו לנשים משום דעבדיה אינהו בברית. ומ"מ בימינו נהגו הנשים לומר ג"כ על בריתך שחתמת בבשרנו ועל תורתך שלמדתנו וכו' והכוונה על ברית הזכרים שחתמת בבשרנו וכן תורתך שלמדתנו על למוד הזכרים שבזכות התורה והברית נחלו ישראל את הארץ ועוד שגם הנשים צריכות ללמוד מצות שלהן לידע איך לעשותן כמ"ש בסי' מ"ז: ד (י) בבונה וכו'. מפני שע"י דוד נתקדשה ירושלים וגם שאין נחמה גמורה אלא בחזרת מלכות ב"ד למקומה:

א (א) מפני שהיא סיום וכו'. עיין לקמן בסימן רט"ו: **ב** (ב) ונראה דדוקא וכו'. ויש מייסדין (ג) המנהג מטעם אחר שלא תשש לזלזול ברכה רביעית אלא בימיהם שהיו הפועלים הולכים למלאכתם כשאומעים אמן שאחר בונה ירושלים (שלא מיירוש תכמים ברכה רביעית מפני בטול מלאכתו של בעה"ב) לכך היה צריך לענות אמן בלחש כדי שלא ישמעו הפועלים ויכירו שברכה רביעית אינה מן התורה

שער הציון

(ח) נ"ל דהיינו דוקא כשנזכר אחר שהתחיל רחם גם דלא עדיף מהזכרת יעלה ויבוא בברכת רצה כשהבה דיכול לומר קודם שהתחיל תיבת מודים וה"נ יזכיר ברית ותורה קודם רחם גם אבן בחמת זה הדין דיעלה ויבוא גופא ג"כ לא בריבא כמו שכתבנו לעיל בסימן קי"ד בבה"ל ע"ש וצ"ע: (ט) ד"מ בטעם הראשון וכ"ח הגר"ז:

הגהות ותיקונים: א) השער אפרים סימן י"א וי"ב:

*[ג]

הלכות ברכת המזון סימן קפח

טעמא: **ג** [ג]צריך להזכיר בברכה שלישית מלכות בית דוד ואין להזכיר בה (ג) שום מלכות אחר (ד) [ד]והאומר ומלכותך ומלכות בית דוד משיחך טועה שאין להשוות מלכותא דארעא עם מלכותא דשמיא וכן אין לומר בה (ה) אבינו מלכנו. הגה וי"א דאף כשאומר יעלה ויבא לא יסייס מלך מנון ורחוס אלא ילג מלת מלך (אנדרהס) וסברא נכונה היא (ו) אבל לא ראיתי (א) נוהגים כן: **ד** [ה]נוסח ברכה זו פותח בה רחם ה' אלהינו (ז) או נחמנו ה' אלהינו (ח) וחותם בה בונה ירושלים או מנחם ציון בבניין ירושלים (ט) ואין לשנות הנוסח משבת לחול דבין בשבת בין בחול אומר (י) נוסחא אחת. הגה [א] וי"א דאומרים נוה נרחמיו ירושלים וכן נוהגין (מרדכי סוף ברכות): **ה** [ו]בשבת (יב) אומר בה רצה והחליצנו וברי"ח ויו"ט וחולו של מועד אומר יעלה ויבא ואם חל אחד מהם בשבת אומר רצה והחליצנו (יג) ואח"כ יעלה ויבא ואינו מזכיר של שבת (יד) ביעלה ויבא ולא של יו"ט וחוש"מ ור"ח (טו) ברצה והחליצנו: **ו** [ז]טעה (טז) ולא הזכיר של שבת (יז) * אומר ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם * שנתן שבתות (ג) למנוחה לעמו ישראל באהבה לאות ולברית ברוך אתה ה' מקדש השבת

באר היטב

(א) נוהגים כן. ואין למחות ביד הנוהגים כן. מ"א: (ב) למנוחה.

משנה ברורה

המורה ויבואו לזלזל בה אף אלא במקום בטול מלאכת נעה"ב אבל עכשיו שגם הפועלים מברכים ד' ברכות כמ"ש בסימן קל"א אין לחוש לזה ולפי טעם זה אין כשמברך בזימון וכן כשמברך בימדי יכול לענות אמן בקול רם וכמדומה שכן המנהג. (ב) לא יאמר בונה ירושלים אמן בנשימה אחת רק ימתין קצת אחר תיבת ירושלים ואח"כ יאמר אמן כדי שלא יהא משמע שגם האמן מסיום הברכה הוא: ג (ג) שום מלכות אחר. היינו כגון הא דמסיים המחבר לקמיה: (ד) והאומר וכו'. ל"ל לכן האומר וכן הוא בטור: (ה) אבינו מלכנו. אלא יאמר אבינו רועינו[א] ואע"ג דאינו אומר ביחד ממש עם מלכות בית דוד מ"מ כיון דבאד ברכה הוא לאו אורח ארעא לאדכורי מלכותא דשמיא אגב מלכותא דבשר ודם: (ו) אבל לא ראיתי וכו'. (ג) והאחרונים כתבו טעם לזה כיון דענין בפ"ע לגמרי הוא לא קפדינן בזה ואומרים אותה כמו שהיא מסודרת בתפלת י"ח לכן אין למחות ביד הנוהגין כן: **ד** (ז) או נחמנו. היינו נחמנו ה' אלהינו בירושלים עירך וציון משכן כבודך ומלכות בית דוד משיחך ובבית הגדול והקדוש וכו': (ח) וחותם בה וכו' או מנחם. מלשון זה משמע שאף אם פתח ברחם מותר לחתום במנחם ואף שאין החתימה מענין הפתיחה ממש אית לן בה דעכ"פ הענין אחד (ד)[א]אבל יש מאחרונים שמחמירין בזה וסוברין דצריך להיות מענין הפתיחה ממש: (ט) ואין לשנות וכו'. ר"ל דאם אומר בחול רחם יאמר בשבת ג"כ רחם (ה) ואע"ג דאסור לתבוע צרכיו בשבת הכא שאני דתופס[ב] ברכה כך היא תמיד (ו) וגם כל הרחמן יכול לומר בשבת אע"פ שאינן מתופס[ב] בהמ"ז נעשה להם כתופס ברכה ואין זה משום שאלת צרכיו בשבת: (י) נוסחא אחת.[ב] והגר"א כתב שעיקר כהרי"ף שבחול יאמר רחם גם כמנהגנו ובשבת יאמר נחמנו וכו' ומסיים מנחם וכו' וכי[ה] יש עוד (ז) כמה דאשונים שסוברים כן: (יא) דאומרים בונה ברחמיו וכו'. משום (מ) דכתיב שבתי לירושלים ברחמים וגו' (ט) וגם מאחר שהתחיל בתחלת הברכה ברחם מסיים נמי ברחמים כדי שיהיה החתימה מענין הפתיחה ממש ומ"מ לכ"ע אין מעכב כלל ועיין במעשה רב: ה (יב) אומר בה. לפי שהזכרה זו וכן ביעלה ויבוא הם בקשת רחמים קבעום בברכת בונה ירושלים שהיא ג"כ בקשת רחמים ולא בברכת האדם שהיא הודאה (י) ואם הזכירם בברכת האדם לא יצא וצריך לחזור ולהזכיר בבונה ירושלים: (יג) ואח"כ יעלה ויבוא. מפני שבשבת הוא תדיר וקי"ל בכל מקום תדיר קודם ובדיעבד אם החליף בודאי יצא: (יד) ביעלה ויבוא. הא כבר הזכיר שבת בלילה (יא) ולמה יחזור ויזכירנו: (טו) ברצה והחליצנו. הא תקנו ע"ז נוסח בפ"ע יעלה ויבוא ולמה יכפילנה פעמים: ו (טז) ולא הזכיר של שבת. ואפילו אם ספק לו אם הזכיר או לא (יב) תלינן דמסתמא בודאי לא הזכיר: (יז) אומר ברוך אתה וכו'. ואם אינו יודע נוסח ברכה זו חוזר לראש ואם יודע בהתחלה והסיום אף שאינו יודע שאר הנוסח שבאמצע

שערי תשובה

[א] וי"א דאומרים כו'. עיין בעטרת זקנים ועיין בב"י שכתב משום

ביאור הלכה

* אומר ברוך אתה ה'. אע"פ שאם היה מזכירן במקומן לא היה בטוסח ברכה בשם ומלכות היינו משום שבשהוא מזכירה בברכה הסמוכה הרי היא נכללת בברכה שיש בה שם ומלכות בפתיחתה וחתימתה דפתיחת וחתימת הראשונה כוללת כולן אבל כיון שסייס בונה ירושלים ואומרה ברכה בפני עצמה לא הוי סמוכה לחברתה כיון שאינה אלא אקראי בעלמא [מב"י]: * שנתן שבתות למנוחה. עיין במ"ב מה שכתב בשם הט"ז לענין אם אינו יודע נוסח ברכה זו וכו' ולענ"ד[ד]יש לעיין בזה בוודאי לפי מה שפסק השו"ע לעיל בסימן קי"ד ס"ו דאם שכח לומר משיב הרוח ומזכר עד שלא התחיל אתה קדוש דאומר משיב הרוח וה"ה לענין יעלה ויבוא כשנזכר קודם שהתחיל מודים וכדלקמן בסימן תכ"ב ס"א והטעם בכל זה משום דכיון שלא התחיל עדיין ברכה אחרת לא נקרא עדיין סיום ברכה א"כ הכא נמי בענינו הי דמקנו רבנן לכתחלה לומר נוסח ברכה שבתות וכו' דהכי עדיף טפי כדכתבנו מעיקרא אבל היכא דאינו יודע הנוסח למה לא יאמר כאן רצה כשהוא שבת או יעלה ויבוא כשהוא יו"ט כיון שלא התחיל עדיין ברכה שאחריה וכעומק עדיין בברכת רחם דמי ואם תלגא לאלק ולומר לענין בהמ"ז שאני דאשבי רבנן סיום ברכה מכיון שגמר ברכת בונה ירושלים ואפ"ה היכא דהוא מברך בשביל מענין המאורע ברכה מיוחדת הקילו ולא הטריחו לחזור לראש כשמזכר כל זמן שלא התחיל ברכת הטוב והמטיב זה אינו דהא הביאו לראיה לדינים הנ"ל מענינו דמהני תקנה קודם שהתחיל הטוב והמטיב אלמא דלא חשיב סיום ברכה קודם שהתחיל ברכה שאחריה ואם בא לדחוק ולחלק כמו שכתבנו אין מקור לדינים. אינרא דדין זה דשו"ע הנ"ל בסימן קי"ד ולקמן בסימן תכ"ב לאו מלתא בריר היא דכמה ראשונים פליגי ע"ז ע"ש לעיל בבה"ל. ומ"מ לפי דעת השו"ע

שער הציון

(ב) פמ"ג [ד]בשם רש"ל: (ג) מ"א וא"ר וכן הוא דעת הט"ז: (ד) הלבוש וע"ת ועיין בד"ח שחולק ע"ז: (ה) ב"י: (ו) [ד] בשם ש"ל וד"מ בשם א"ז: (ז) ר"ח המובא בא"ז והאשכול והריא"ז והרוקח ועיין בהרא"ה שכתב ג"כ דבתחתיה עכ"פ צריך לסיים בשבת בתחתה ובחול בונה ירושלים אלא דבפתיחה אפשר דבין בחול ובין בשבת יכול לפתוח בנחמנו ע"ש: (ח) עיין בנב"י: (ט) עטו"ז ועיין בנוסח בהמ"ז של הרמב"ם ששם כתב ג"כ ברחמים: (י) מ"א וש"א וכן כתוב בהלי בבה"ג וכמו שכתב בא"ר: (יא) ב"י: (יב) כן מוכח לפי מה שפסק המ"א והט"ז והרבה אחרונים לקמן בסימן תכ"ב לענין יעלה ויבוא דלא כהרמ"א שם וה"ה הכא ובפרט לפי מה שמגדל שם בהב"י בהירושלמי מיירי לענין בהמ"ז וכן הוא דעת הגר"א שם בהחלטה ע"ש א"כ הרי מוכח שם בהירושלמי [פרק שלשה שאכלו הלכה ד'] בהדיא לענין בהמ"ז דשבת אפילו בפרק חוזר וכמו שכתב הפמ"ג בסימן תכ"ב

הגהות ותיקונים: א) רענו: ב) דטופס: ג) מטופס: ד) ב"י: ה) וכן: ו) נראה שכאן מקום ציון ס"ק [ג] בשערי תשובה דלהלן בעמוד ב':

ליקוטי דברי הרב: א) ובשו"ע הרב סעיף ד' כתב שאין לחוש שהחתימה אינה מענין הפתיחה. ב) ובשו"ע הרב שם כתב: ובין בשבת ובין בחול י"ל נוסח אחד וכו'. ג) ובשו"ע הרב סעיף ח' כתב כהט"ז דאם יודע פתיחת הברכה וסיומה אף שאינו יודע שאר הנוסח כראוי אין צריך לחזור לראש, ומי שאינו יודע נוסח ברכה זו צריך לחזור לראש בהמ"ז.

ג סס מ"מ ד מרדכי בשם המוס' ורמינו יונה והרשב"א ה סס בגמ' בפי' רש"י ומוספות ו טור וממ"ג ז סס בגמ' מ"ט

ח סס בגמרא

ואם טעה ולא הזכיר של יו"ט אומר ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם אשר (ג) נתן (יח) ימים טובים לישראל (יט) לששון ולשמחה את יום חג פלוני הזה ברוך אתה ה' מקדש ישראל והזמנים ואם חל (כ) יו"ט בשבת אומר שנתן שבתות למנוחה לעמו ישראל באהבה לאות ולברית וימים טובים לששון ולשמחה את יום חג פלוני הזה ברוך אתה ה' מקדש השבת וישראל והזמנים (כא) וכל ברכות הללו בשם ומלכות והא דסגי בהך ברכה דוקא כשנזכר (כב) קודם שהתחיל הטוב והמטיב אבל אם לא נזכר (כג) * עד שהתחיל הטוב והמטיב צריך * לחזור (כד) * לראש בהמ"ז: ז [ג] ח"אם

שערי תשובה

דכתיב שבתי לירושלים ברחמים ע"ש: [ב] אם טעה כו'. וכתב בר"י בשכח רצה והתחיל לומר בא"י וזכר וקיים למדני חקיך אפילו למ"ש הריטב"א בחידושיו לדעת קצת פוסקים לדידהו לכתחלה אין לקיים למדני (ג) נתן. ובר"ה א"א בזה ודברך מלכנו אמת מהרי"ל. וא"א לששון ולשמחה בר"ה. הרב בעל כנה"ג פסק דבר"ה וי"כ דהיינו חולה

ביאור הלכה

הנ"ל נ"ע למעשה: * עד שהתחיל וכו'. [ב] עיין במ"ב מה שכתבנו בשם המ"א והנה משארי אחרונים משמע דמשהתחיל ברכה זו שוב אין תקנה וחוזר לראש דלא כמ"א וי"ל דס"ל דהא דאמרינן בש"ס דכשפתח בהטוב והמטיב חוזר לראש הוא משום שעי"ז ניכר שכבר הסיח דעתו מברכה שלישית וכן משמע באמת בירושלמי פרק שלשה שאכלו ה"ד ע"ש בפני משה וכן מבואר באור זרוע בהדיא בהלכות סעודה מי' ר' ע"ש ולפ"ז מאי מהני שיגמור אשר נתן מנוחה הרי עכ"פ כשאמר ברוך אתה ה' משב אדעת ברכה רביעית וממילא כבר הסיח דעתו מברכה שלישית וע"כ דינא דמ"א נע"ג: * לחזור וכו'. אם נרדם בבהמ"ז ואינו יודע באיזה ברכה עומד חוזר לראש בהמ"ז אם לא שיודע בודאי שאמר איזה מהברכות שאז אינו חוזר אלא למקום שמסתפק [בכרי יוסף]: * לראש בהמ"ז. הנה אף דהרשב"ד והרשב"א ורבינו יונה ס"ל דחוזר לבונה ירושלים כיון שהוא עומד עדיין בברכת הטוב והמטיב [ולאם גמר גם הטוב והמטיב לכ"ע חוזר לראש בהמ"ז] מ"מ סתם לדינא דחוזר לראש משום דהרמב"ם ורש"י והרא"ש קיימי בחדא שיטתא דחוזר לראש. והנה אף שמצאתי ברוקח ג"כ שדעתו כהרא"ד מ"מ אין לזוז מפסק המחבר כי חפשתי ומצאתי עוד חבל ראשונים דקיימי כולהו בשיטה זו הלא המה הרא"ה בחידושיו על הרי"ף והאור זרוע ורבינו ירוחם ותוספות רבינו יהודה על ברכות ובשיטה מקובצת ומגדול עוז בשם גדולי הגלרפתים וריא"ז. וטעם שיטה זו העתיק המ"א בסק"ח סברת הרא"ש דכולהו ג' ברכות חשיבי כברכה אחת ועי"ז הולד לנו דין חדש דלאו דוקא בענין זה דה"ה בכל מקום שטעה [כגון שלא הזכיר בית ומורה בברכת הארץ או מלכות בית דוד בבונה ירושלים] דחוזר לראש בהמ"ז ועיין בפמ"ג שמפקפק מאד מה דנהגי לטעם הרא"ש מוכח דין זה מ"מ לרש"י שכתב טעם אחר בענין זה ע"ש בודאי בטעה בברית ותורה וכה"ג אינו חוזר רק לאותה ברכה שטעה בה וכן להרמב"ם שכתב ג"כ דחוזר לראש אולי טעמא ג"כ הוא כסברת רש"י עי"ש וכן שיסיים מיכה למדני חקיך כדי שלא יהיה השם לבטלה והוא עדיין בלא הברכה וחוזר לראה. כתב המ"א ר"ל שאמר ברוך אתה ה' אמ"ה האל זה מקרי התחלה לברכה זו אבל אם אמר רק בא"י אמ"ה יסיים אשר נתן שבתות למנוחה וכו' ואח"כ יחזור ויאמר ברכת הטוב והמטיב ועיין בבה"ז: (כד) לראש בהמ"ז. דכיון דכבר סיים סדר ברכות דאורייתא והסיח דעתו

שער הציון

דלהכי נקט הירושלמי לגבי ר"א בגדר ספק לאשמועינן דלגבי בהמ"ז דשבת אפילו ספק חוזר. והנה בא"ח בפרק תפלת השחר מצדד לחלק דדוקא לענין תפלה דלא יהא אלא ספק ג"כ מחמרינן משום דהלואי שיתפלל אדם כל היום כולו משא"כ לענין בהמ"ז ולענ"ד לא נהירא כלל דהרי המימרא שם בירושלמי פרק אין עומדין דספק הזכיר של ר"א ספק לא הזכיר חוזר הוא בשם ר' אלעזר ואיהו ס"ל בבבלי דף כ"א דבספק התפלל אינו חוזר ומתפלל וע"כ לטעמיה דכודאי משויגן ליה משום דהוא אזיל בתר הרגלו וכהדא ירושלמי דתענית שהביאו הפוסקים וא"כ ה"ה בבהמ"ז נמי: (יג) מ"א: (יד) אף דבדה"ח איתא בלא שם ומלכות זהו לפי שיטתו שהעתיק בר"ח ג"כ את הפתיחה בלא שם ומלכות אבל לפי מה שנכתוב לקמיה מהרבה לאשונים דכולם סברא להו דגם בר"ח הפתיחה בשם ומלכות וכ"ש בזה: (טו) א"ר ואהר שלוש וכן מצדדים הבגדי ישע ושומת יעקב ובאמת אפילו אם נסבור בהמ"א בדין השני דשוה לר"ח בשכח והתחיל הטוב והמטיב שאין מחזירין מטעם דיש מקצת פוסקים שסוברין דמותר להתענות בר"ה וא"כ אי בעי לא אכל כלל וכמו שמבואר בש"ס טעם זה לענין ר"ח מ"מ לענין תחיה לא נזכר שום רמז בסוגיא דלהכי מסקקא לן דלא תחמיין בה משום דאי שכח לגמרי אינו חוזר אלא פשוט דטעם הספק בש"ס הוא אי ר"ח חשיב כיו"ט לענין לתקן בשבילה ברכה אחרונה בפתיחה וחתימה וכיון דהכי הוא פשוט דר"ה יו"ט גמור הוא וצריך לתחום (וקצת יש לישב סברת המ"א לפי מה שהסכיר בחוספי הרא"ש בפיקא דגמרא לענין ר"ח ע"ש אך הלא הרא"ש בעצמו לא סמיך שם על טעם זה לדינא אפילו לענין ר"ח ע"ש בסוף דבריו) וכענין זה העיר ג"כ בנהר שלום ע"ש: (טו) מ"א: (יז) נהר שלום וגם דעיקר דינא דסימן תרי"ח ס"י אינו ברור וכמו שערערו עליו כמה אחרונים שם ועיין במאמר מרדכי שם: (יח) כ"כ הח"א ומטעם כדי שלא יצטרך להוסיף ברכה אשר נתן אלא צורך ואף שיש איזה אחרונים שכתבו דלאחר שאמר השם שוב אין תקנה אלא גומר הברכה ואומר אשר נתן (וטעמם מהא

ליקוטי דברי הרב: א) ובשו"ע הרב סעיף י' פסק דבר"ה אינו חוזר. ובסידור פסק דליל רה"ש חוזר דאפילו המתענים בר"ה ה"מ ביום אבל בלילה לכו"ע אין מתענים. ב) ובשו"ע הרב סעיף ט' לא כתב כהח"א, וכתב שאפילו לא אמר אלא תיבת ברוך בלבד צריך לחזור לראש.

הלכות ברכת המזון סימן קפח

טעה ולא הזכיר בה של ר"ח בין ביום * בין בלילה (כה) [ג] * אומר ברוך שנתן ראשי חדשים לעמו ישראל לזכרון [ט]ואינו חותם בה והוא שנזכר קודם שהתחיל הטוב והמטיב. [י]אבל אם לא נזכר עד שהתחיל הטוב והמטיב אינו חוזר (כו) מפני שאינו חייב לאכול פת כדי שיתחייב לברך בהמ"ז (כז) [כ]וחוה"מ דינו כר"ח: הגה ואפשר דמ"מ יש לומרו בתוך שאר הרחמן כמו שנתבאר לעיל סוף סי' קפ"ז גמי על הנסים [ד] ואולי יש לחלק כי בעצלה ובא יש בו הזכרת שמות * ואין לאומרו לבטלה כן נראה לי וכן נוהגין. [ל]אם חל ר"ח בשבת והזכיר של שבת ולא הזכיר של ר"ח ולא נזכר עד שהתחיל הטוב והמטיב

ם הרי"ף שם ומנה"ם שם בפ"ב[ד] י שם בגמ' כ פמ"ג וכל בו ור' כ ירושם ב"ל[ה] מ"ב ל טור בשם ר' יוסף והמרדכי והגמ"י[ו] בפ"ב דשבת

באר היטב

שאכל ביו"כ אם טעה ולא אמר יעלה ובא שיאמר ברוך אשר נתן ימים טובים לישראל וחותם ברוך מקדש ישראל ויו"כ. והרב בני חיים חולק ופסק דאינו חותם בר"ה ויו"כ. וכן פסק המ"א דאינו חותם כוותייהו דהא[ב] סיים ברכות דאוריתא כו' ואף אי אמר למדני חוקיך הו"ל כתחנונים וחוזר לראש עיין שם. וע"ש בשם מהר"י מולכו אם נרדם בשינה בתפלה ולא ידע באיזה ברכה עומד חוזר לראש בהמ"ז ע"ש: [ג] אומר ברוך כו'. ומשמע דאינו אומר בה שם ומלכות ועיין באחרונים ובא"ר דעתו להזכיר בה שם ומלכות בר"ח. ובבר"י כתב שיש לחוש לדעת מרן הב"י ומור"ם דקאי כוותיה ולידד שי"ל דגם הרי"ף והרמב"ם דעתם כן ופסק ברכות להקל עיין שם: [ד] ואולי יש לחלק כו'. עיין בנאר יעקב דף י"ב כתב[ג] לחלק דבר"מ לד"ה אינו חוזר בשביל

שערי תשובה

מוקיך אלא יסיים בונה ירושלים ויאמר ברוך אשר נתן כו' מכל מקום מה שכבר אמר למדני חוקיך בדיעבד כ"ע מודו דיכול לומר רלה ולחתום אח"כ בונה ירושלים אך אם סיים בונה ירושלים אמן והתחיל בא"י אדעתא לומר ברכה רביעית צריך לחזור לראש לדעת הרמב"ם והרא"ש דקי"ל כוותייהו דהא[ב] סיים ברכות דאוריתא כו' ואף אי אמר למדני חוקיך הו"ל כתחנונים וחוזר לראש עיין שם. וע"ש בשם מהר"י מולכו אם נרדם בשינה בהמ"ז ולא ידע באיזה ברכה עומד חוזר לראש בהמ"ז ע"ש: [ג] אומר ברוך כו'. ומשמע דאינו אומר בה שם ומלכות ועיין באחרונים ובא"ר דעתו להזכיר בה שם ומלכות בר"ח. ובבר"י כתב שיש לחוש לדעת מרן הב"י ומור"ם דקאי כוותיה ולידד שי"ל דגם הרי"ף והרמב"ם דעתם כן ופסק ברכות להקל עיין שם: [ד] ואולי יש לחלק כו'. עיין בנאר יעקב דף י"ב כתב[ג] לחלק דבר"מ לד"ה אינו חוזר בשביל

משנה ברורה

דעתו מהם ופתח בהטוב והמטיב דמי לעקירת רגלים בתפלת י"ח דחוזר לראש אם טעה באיזה דבר. ואם טעה בברכה רביעית כגון שלא אמר בה שם ומלכות אע"פ שכבר גמר אותה אינו חוזר אלא להטוב והמטיב שהיא ברכה בפני עצמה [מ"א וש"א]: ז (כה) אומר ברוך שנתן. עיין בבה"ל שבירנו בשם רוב הפוסקים דגם אותה ל"ל בשם ומלכות: (כו) מפני שאינו חייב וכו'. דדוקא בשבת ויו"ט שמחויב לאכול דוקא פת וא"כ חיוב ברהמ"ז קבוע הוא בימים האלה לכן תקינו רבנן לעיכובא ג"כ להזכיר שם מעין המאורע וכמו בתפלה אבל בר"ח אע"ג שאסור להתענות בו מ"מ אינו מחויב לאכול דוקא פת וא"כ אין חיוב ברהמ"ז קבוע בו ולהכי לא תקנו חכמים הזכרת מעין המאורע שלו לעיכובא בברהמ"ז ועי"כ אם שכח אין צריך לחזור וכתב המ"א דה"ה ביו"ט יומר מסעודה אחת ביום וסעודה אחת בלילה שמחויב לאכול אם אכל ושכח להזכיר מעין המאורע בברהמ"ז אינו צריך לחזור כמו בר"ח אם לא כשלא אכל הסעודה בלילה שמחויב לאכול ביום שתים כדלקמן בסימן תקל"ט[א] דאז אפילו בסעודה שניה חוזר [פמ"ג]: (כז) וחוה"מ דינו כר"ח. לענין שאין צריך לחזור וה"ה לענין שאם נזכר קודם שהתחיל הטוב והמטיב אומר בא"י אמ"י אמ"ה שנתן (יט) מועדים לעמו ישראל לששון

דמשיב כעקירת רגלים בתפלה לחזור לראש התפלה וכמו שכתב רש"י והרא"ה אבל לא בעומד באמצע בהמ"ז ונזכר שטעה דיחזור לראש ומטעם דג' ברכות משונות כאמת דזה לא נזכר כלל אף בנעלי שיטה זו[א]וע"כ דין זה דמ"א נע"ג למעשה: * בין בלילה. ואע"ג דלגבי תפלה קי"ל דאין מחזירין אותו אם שכח יעלה ויבוא ביום ר"ח ה"מ להחזיר אבל להוסיף ברכה אפילו בלילה נמי [טור] ועיין רשב"א שלהי פרק תפלת השחר מה שכתב בזה: * אומר ברוך שנתן וכו'. עיין בשע"ת בשם הבכי יוסף וכן מסתפק הפמ"ג עי"ש. אמנם לדינא נראה דיש לסמוך אהני רבותא דכתבו בהדיא דהפתיחה ל"ל בשם ומלכות הלא המה השיטולי לקט בהלכות ר"ח ובפסקי ריא"ז לברכות ע"ש וכן הוא ברבינו ירוחם בדיני שבת וכן מוכח מתוספות ר' יהודה מה שכתב בטעמא דאינו אותם משום דהוי כברכת הפירות והמלות שהם בלי חתימה ומשמע דעכ"פ פותח בשם ומלכות וכ"מ בשיטה מקובצת שם ע"ש ומלבד זה יש עוד חבל ראשונים דס"ל לדינא שהיא ברכה גמורה אף לענין חתימה כמו שבת ויו"ט [וממילא דבודאי כ"ש דצריך להיות בשם ומלכות בהפתיחה] הלא המה הבה"ג והרוקח והראב"ן והאשכול לחד גירסא בגמרא ותוספות רבינו יהודה והשור זרוע בשם הירושלמי [ובתוספי הרא"ש מצדד ג"כ הכי וכ"כ הטור מאביו הרא"ש מסכים לזה לדינא אף שברא"ש לא הכריע בהדיא] ואף שאין אנו נוהגין כן לענין חתימה עכ"פ הפתיחה צריך להיות בשם ומלכות מאחר שאף כל הני פוסקים דס"ל שאין חותם אין בהם אחד שכתב בהדיא שגם פתיחת הברכה הוא בלא שם ומלכות ואדרבה הרבה פוסקים דקיימי בשיטתייהו לענין חתימה כתבו בהדיא בפתיחת ברכת ר"ח שם ומלכות וכנ"ל וכן הסכים בא"ר לדינא ובספר מעשה רוקח ושו"ע הגר"ז ומיי אדם: * ואין לאומרו לבטלה. עיין במ"א שמחה ע"ז דכי אסור לומר תחנונים שיש בהן הזכרת שמות ודוקא

שער הציון

דסימן תרפ"ב ע"ש) מ"מ למעשה נ"ל שהעיקר כהמ"א וגדולה מזו כתב הא"ר בשם דרשות מהר"ש דאפילו אם אמר תיבת בא"י בונה כ"ז אלא סיים כל הברכה מקרי עדיין עומד בתחנת הברכה (ואינו מושם למה אלא יהיה להברכה שוב משמעות והוי לבטלה) וחוזר לראה וכתב הא"ר שכן משמע ג"כ קצת בבה"ג (וג"ל לפ"ז דהא דקי"ל בסימן תרפ"ב דמכיון שהזכיר השם שוב גומר הברכה היינו דמיירי שם בעל הנסים דהוא מדברים שהוא רק למצוה לכתחלה ובדיעבד אין מחזירין אותו ולהכי גומר הברכה וכמו שהביא הח"א בכלל כ"ד דין ח' בשם גדולי הראפתים משא"כ הכא דהזכרה זו היא לעיכובא וצריך להוסיף ברכה עי"ז) והעתיקו ג"כ המגן גבורים ואף שלמעשה נ"ע בזה כמו שמפקפק בזה הח"א מ"מ עכ"פ בזה אלא אמר עדיין תיבת בונה בודאי יש לו לסיים למדני חוקיך כדי שלא יהיה הזכרה לבטלה ויחזור לראה כדי שלא יצטרך להוסיף ברכה: (יט) כן משמע ממגן גבורים וכמו שאומרים בתפלת מוסף אז שיאמר ימים קדושים וכמו שכתבו אחרי אחרונים אבל לא יאמר ימים טובים [ג"כ]:

הגהות ותיקונים: א) תקכ"ט מ"ב ס"ק י"ג: ב) דכתב: ג) דהא כי סיים: ד) מהלכות ברכות: ה) נ"ח: ו) צ"ל והגהות מרדכי:

ליקוטי דברי הרב: א) ובשו"ע הרב סעיף ט' פסק כהמג"א דג' ברכות ראשונות דברהמ"ז כחד חשיבי, ובטעה באחת מהן חוזר לראש.

(כח) אינו חוזר (כט) ואם שכח [גם] של (ד) שבת ונזכר קודם שהתחיל הטוב והמטיב כולל ר"ח עם שבת ואומר שנתן שבתות למנוחה וראשי חדשים לזכרון ואם פתח בהטוב והמטיב חוזר לראש בהמ"ז ומזכיר של שבת ושל ר"ח ויש מי שאומר שאם שכח של שבת ור"ח ונזכר קודם שהתחיל הטוב והמטיב אומר שנתן שבתות למנוחה וראשי חדשים לזכרון וחותם בשל שבת [ה] (ל) ואינו חותם בשל ר"ח: **ח** * °סעודה שלישית (ה) * בשבת (לא) דינה (ו) כר"ח: **ט** יג' שאכלו בשבתות ויו"ט ושכחו להזכיר מעין המאורע והם צריכים לחזור לראש בהמ"ז יברך כל אחד בפני עצמו כי מידי זימון כבר יצאו: **י** °היה אוכל ויצא שבת * מזכיר של שבת בבהמ"ז (לב) דאזלינן (לג) בתר

מ טור בשם אמיו הר"ר ישראל ג כל ט ם מ"ח בשם המוס'

שערי תשובה

יעלה ויבא משא"כ בעל הנסים דאיכא דעות דיחזור (אפילו בבהמ"ז דחנוכה עיין סימן תרפ"ג ולדעת רש"ל היינו בבהמ"ז דפורים עיין ט"ז סימן תרל"ה) ולכן יש לומר בתוך שאר הרחמן כו' ע"ש: [ה] ואינו חותם בשל ר"ח. ע' במג"א שדעתו שחותם בשל ר"ח והיינו בל"ע והלבוש והל"ח מ"א: (ה) בשבת. דביו"ט דוקא בסעודה א' של לילה וא' של יום תשב"ץ: (ו) כר"ח. אע"ג דלכתחלה חייב לאכול פת מ"מ כיון שיש דעות בזה ספק ברכות להקל. ואם אכל סעודה רביעית בשבת לא הדר לריש תוס'. וכתב המ"א משמע מלשונם דאם לא פתח

ביאור הלכה

ודוקא ברכה לבטלה אסור ורמיתי בספר בגדי ישע שמייסדו דבכאן גמי יעלה ויבוא שכוונתו בזה לאתא ידי חיוב ברכה גרע דש בזה משום ברכה לבטלה ע"ש שהמיר סמוכין לדבריו: * סעודה שלישית וכו'. אבל שתי סעודות הראשונות בודאי חייב בפת לכו"ע דהא כתיב וקראת לשבת ענג ואין ענג בלא פת [הרשב"א בחידושיו] ובתוספות רבינו יהודה על ברכות איתא דה"ה ביו"ט דכתיב ביה שמחה ואין זה בלא לחם: * בשבת דינה כר"ח. עיין במ"ב מש"כ דאם לא התחיל עדיין ברכת הטוב והמטיב אומר בריך שנתן כמו בר"ח והוא ממ"א בקצו"ש ע"ש ומשמע דלענין חתימה ג"כ שוה לר"ח דאינו חותם ואזיל לטעמיה בסק"ז דכל היכא דבדיעבד אין מחזירין אותו ה"ה דאינו חותם אם נזכר קודם שפתח בהטוב והמטיב אבל לפי מה שכתבנו שם[א] בשם הגהר שלום דאינו תלוי כלל זה בזה דדוקא גבי ר"ח מספקא ליה לתלמודא אי חתים משום דלא תשיבא יומא כולי האי לקבוע עליו ברכה בבה"מ בפתיחה וחתימה א"כ ה"ה בענינו נהי דתמהרינן שלא להחזירו אם נזכר לאחר שפתח בהטוב והמטיב[ב] מ"מ יוס שבת בודאי תשיבא וכשנזכר קודם שפתח בהטוב והמטיב[ג] ל"ל אשר נתן וכו' בפתיחה וחתימה ובפרט בסעודה ג' דמעיקר הדין כבר פסק המחבר בסי' רל"א ס"ה דחיובה דוקא בפת אח"כ מלאתי בהגר שלום בסעיף זה שגם הוא מלבד דברינו: * מזכיר של שבת בבהמ"ז. עיין מ"ב ומ"מ אם שכח להזכיר ונזכר קודם שפתח בהטוב והמטיב נ"ל שאין מברך אשר נתן וכו' לפי מה שכתב המ"א בסימן רע"א בקי"ד ע"ש דגם המחבר בסימן זה שפוסק דלאזלינן בתר התחלת הסעודה ג"כ ספוקי מספקא ליה בודאי אין לברך מספק שום ברכה בשם ומלכות וזה כתבנו לפי הכרעתנו למעלה דגם בר"ח צריך לברך בשם ומלכות אבל לפי מ"ש שארי אחרונים שגם בר"ח וה"ה בסעודה שלישית של שבת אפילו כשמברך מבע"י אינו מזכיר שם ומלכות אין נ"מ בכל זה דודאי גם עתה מותר לברך בלי שם ומלכות:

באר היטב

דהוי כר"ח ע"ש: (ד) שבת. ואם שכח של שבת לחוד אינו מזכיר ר"ח בברכה מיהו כשפתח הטוב והמטיב דחוזר לראש בהמ"ז יזכיר של ר"ח. ובשבת חנוכה אם הזכיר של חנוכה ולא של שבת חוזר לראש ואינו מזכיר של חנוכה דהא אינו חובה להזכיר של חנוכה.

משנה ברורה

ולשמחה ואינו חותם כמו בר"ח: (כח) אינו חוזר. כמו בכל ר"ח כשבכח ואע"ג דבהחוא יומא לא שבי דלא אכיל פת ההיא משום שבת היא ולאו משום ר"ח דאכילת פת ביום חיובא ושל שבת הרי הזכיר: (כט) ואם שכח גם של שבת. כל"ל וכן הגילרא בש"ע של עולת תמיד ובשכח של שבת לבד (כ) בודאי אין צריך לכלול גם של ר"ח בברכה זו כיון שכבר הזכיר ר"ח בעלה ויבוא. ומ"מ אם לא נזכר עד לאחר שפתח בהטוב והמטיב וחוזר לראש בהמ"ז בשביל הזכרה של שבת (כא) אז צריך לומר עוד הפעם גם יעלה ויבוא בבהמ"ז הראשון בתבנון בגמרי: (ל) ואינו חותם בשל ר"ח. כדלעיל דאיכא חתימה בר"ח ואע"ג דהכא מזכיר הבש בחתימה בלא"ה משום שבת מ"מ אינו כדאי להזכיר דהזכרת הבש הוא על שניהם ומ"מ לדינא מסקי (כב) האחרונים דיזכיר בחתימה גם ר"ח מטעם דבלא"ה הרבה פוסקים ס"ל דגם בכל ר"ח צריך לחתום בברכה כמו ביו"ט ואע"פ שאין אנו נוהגין כוותייהו משום חשש ברכה שא"ל הכא דבלא"ה חותם בברכה בשביל שבת שפיר דמי לומר מקדש השבת וישראל וראשי חדשים: ח (לא) דינה בר"ח. שאינו חוזר אם התחיל ברכת הטוב והמטיב לפי שי"א שסעודה שלישית אין צריך פת ואף שאין דבריהם שלא לבוש לספק ברכה לבטלה. ובסעודה ג' ביו"ט לד"ה אינו חוזר שהרי לד"ה אינו אלא רשות וכמש"ל בס"ק כ"ו (כג) ומ"מ אם נזכר קודם שהתחיל ברכת הטוב והמטיב אפילו בסעודה רביעית (כד) או חמישית בשבת ויו"ט אומר בא"י אמ"ה שנתן שבתות למנוחה וכו' או שנתן ימים טובים וכו' (כה) כמו שאומר בר"ח אע"פ שא"ל אז פת כלל באותו יום: י (לב) דאזלינן וכו'. וכיון שהתחלת הסעודה היה מבעוד יום כבר נתחייב להזכיר מעין המאורע וע"כ אפילו נמשך זמן רב בלילה לא נפקע חיובו וכתבו האחרונים דאם התפלל מעריב קודם בהמ"ז שוב אינו מזכיר של שבת בבהמ"ז דמחזי כסתרי אהדדי ": (לג) בתר התחלת הסעודה. ולפיכך אף אם חל ר"ח במו"ש יזכיר בבהמ"ז של שבת לבד ולא של ר"ח ודוקא כשגמר סעודתו מבעוד יום אבל אם אכל פת גם בלילה יש עליו חיוב להזכיר גם של ר"ח ושניהן אי אפשר להזכיר דהוי תרתי דסתרי דהיאך יאמר ביום השבת הזה ואח"כ יאמר ביום ר"ח הזה דהא ר"ח הוא ביום א' א"כ מוטב להזכיר שלא[ג] ר"ח דזה יש חיוב לכ"ע משא"כ בהזכרת שבת דיש פלוגתא בין הראשונים אם חייב להזכיר כלל כשמברך במו"ש (ואף דאנן פסקינן כאן בש"ע דאזלינן בתר מעיקרא וחייב להזכיר של שבת במו"ש מ"מ כאן שהוא מקום הדחק מוטב שידחה הזכרת שבת מפני הזכרת ר"ח דהוא חיוב לכ"ע) אבל במו"ש לחנוכה ופורים אפילו אם גמר סעודתו בלילה אינו מזכיר של חנוכה ופורים רק של שבת לבד כיון דבלא"ה הזכרה מעין המאורע דחנוכה ופורים אינו אלא רשות כנ"ל בסימן קפ"ז ס"ד כ"כ המ"א ועוד הרבה אחרונים (כו) וי"א דאם חל יו"ט או ר"ח במו"ש יזכיר רלה וגם יעלה ויבוא דאזלינן בתר התחלת הסעודה וגם בתר שעה שהוא מברך בו ולא קפדינן במה דנראה כסותרים אהדדי

דנרלה

שער הציון

(כ) מ"א: (כא) מ"א וש"א ולא העתקתי מש"כ לענין חנוכה[א] דדבריו אינן מוכרחין וכמו שהעיר הפמ"ג: (כב) הגר"ז והה"ח וח"א: (כג) מ"א: (כד) פמ"ג: (כה) היינו בלא חתימה ועיין בבה"ל מה שכתבנו שם: (כו) ט"ז ומגן גבורים ובגדי ישע:

הגהות ותיקונים: א) לעיל בשער הציון אות ט"ו:

הערות והערות: 1) עיין כמ"ב סימן רס"ג ס"ק ס"ז לענין אם אמר רק המבדיל:

ליקוטי דברי הרב א) שיטת המג"א דבשבת חנוכה והזכיר של חנוכה ולא של שבת, וכשחחר אינו צריך שוב להזכיר של חנוכה. וע"ז כתב השעה"צ דדבריו אינן מוכרחין וכו'. ובשו"ע הרב סעיף י"ד פסק כהמג"א. ב) ובשו"ע הרב סעיף ט"ו כתב שאומר כמו בר"ח, ומ"מ אם נזכר קודם שהתחיל ברכת הטוב והמטיב אפילו בסעודה רביעית בשבת ויו"ט אומר ברוך שנתן שבתות וכו'. ובסידור כתב: שכח ולא אמר רצה בשבת אפילו בסעודה שלישית אם הוא קודם לשקיעת החמה ונזכר קודם הטוב והמטיב אומר ברוך וכו'. ג) ובשו"ע הרב סעיף י"ז כתב כהט"ז שיזכיר שניהם (אם לא אמר ברוך המבדיל) אם אכל כזית משחשיכה, דלא הי' תרתי דסתרי כיון שמזכיר של שבת ואח"כ של ר"ח.

הלכות ברכת המזון סימן קפח קפט

א טור והכל"פ
ב ברכות מ"ט

התחלת (ז) [ו] הסעודה (מ) [ז] (לד) והוא הדין לראש חודש ופורים וחנוכה:

קפט נוסח ברכה רביעית ודיניה. ובו ב' סעיפים:

א אברכה רביעית (א) לא יאמר תתברך ולא יאמר בה (ב) החי (ג) כי אם בבית (מ) [מ] האבל
ב ואומר בה (ד) שלשה מלכיות ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם האל אבינו מלכנו כו' (ה) המלך

באר היטב

הטוב והמטיב אומר ברוך וכו' כמו בר"ח: (ז) הסעודה. ואם התפלל ערבית שוב אינו מזכיר של שבת אפי' התפלל מבע"י מ"מ: (מ) וה"ה לר"ח. ואם חל ר"ח ביום א' ג"ע אם יזכיר שייחס של שבת ור"ח דמחזי כסתרי אהדדי דאם אזלינן בתר השתא י"ל ר"ח ואם אזלינן בתר התחלת סעודתו י"ל שבת. ופסק הט"ז די"ל תרוויהו של שבת ור"ח מידי דהוי איקנה"ז שאומר תחלה קידוש השייך ליו"ט ואח"כ הבדלה השייכה אחר השבת ה"נ בבה"מ מזכיר של שבת שעבר ושל ר"ח או יו"ט הבא. אבל הב"ח פסק דאם חל ר"ח או יו"ט במו"ש ומשכה סעודתו אינו אומר אלא רצה דבתר התחלת סעודתו אזלינן. ומ"א פסק דאם אכל פת בגילה צריך להזכיר של ר"ח ולא של שבת ואם לא אכל פת בגילה יזכיר של שבת ולא של ר"ח. אבל במו"ש לתנוכה אפי' אכל פת בגילה אינו מזכיר של חנוכה דאינו אלא רשות להזכיר. וכל זה אם חל ר"ח או יו"ט או חנוכה ביום א' אבל שבת חנוכה או שבת ר"ח או יו"ט שחל בשבת ומשכה סעודתו במו"ש לכ"ע מזכיר שתיהן של שבת ור"ח או שבת ועל הנסים ופשוט הוא. ודוקא אם לא התפלל ערבית אבל בתשובת רמ"א סי' קל"ב משמע דוקא בפורים ושבת אזלינן בתר תחלת הסעודה משא"כ בר"ח וחנוכה דלא תשיבי סעודתייהו כ"כ להיות נקראים קבועים ליל אחר תחלת סעודה והטעם מפני שבשבת ופורים חייב לאכול סעודה ג' ביום וכן בפורים סעודת פורים שאכלה בגילה לא יצא י"ח ע"כ נכון לילך בתר תחלת סעודה משא"כ ר"ח וחנוכה. לפ"ז אם אכל ומשכה סעודתו עד הגילה והיה שבת ור"ח או חנוכה מזכיר של שבת לחוד ולא של ר"ח או חנוכה. ומהר"ם מלובלין פסק אם חל ר"ח בשבת ומשכה סעודתו יזכיר של שבת ור"ח אבל כשחל ר"ח באמצע שבוע ומשכה סעודתו עד הגילה לא יזכיר ר"ח כיון שאין בתוספתו מצוה משא"כ אם חל ר"ח בשבת עיין עטרת זקנים ומ"א בסי' תי"ט ועיין בשכנה"ג. עיין בהלק"ט מ"ב סי' מ"ו שכתב דעד כדי שיתעכל המזון שאכל בשבת יוכל להזכיר של שבת שאינו בדין שאם ישב לאכול כל הגילה שיזכיר של שבת ופשוט הוא ע"ל סי' קפ"ד ס"ק א'. [ועי' בס' אליה רבה בזה הענין ובמה שהשיב על הב"ח ומייישב דברי רמ"א ע"ש]:
(מ) האבל. ואם מברך בעצמו אומר בעצמו. תורת האדם מ"א. כשיש עובד כוכבים בבית נוהגים לומר כולנו יחד בני ברית. וט"ז

שערי תשובה

והמאם עט"ז כתבו גם כן בהמג"א ועיין בא"ר ובב"י ובד אפרים מ"ש בזה:
[ו] הסעודה. עיין בה"ט וכן כתב בר"י בשם שערי יעושה כמ"י שאף שמג"א בסימן תרל"ה כתב שדעת המרדכי שיאמר על הנסים לא קי"ל הכי דאפילו בלא התפלל קודר הרא"ש ודעמיה דאזלינן בתר השתא כו' ע"ש והמג"א שם כתב דיברך תחלה ואח"כ יתפלל לאפוקי נפשיה מפלוגתא ע"ש ועיין בא"ר בשם הוא לא התפלל אף שהצבור התפללו מזכיר ומיהו אם התפלל מנחה והתחיל לאכול אחר שהתפללו הציבור ערבית בר"ח מבעוד יום אינו מזכיר של ר"ח וה"ה איפכא אם הצבור התפללו בערב ר"ח מבע"י והתחיל לאכול אחר ערבית אע"פ שהוא לא התפלל ערבית מזכיר של ר"ח מיהו אם הוא עדיין לא התפלל מנחה אינו מזכיר של ר"ח כיון שעתיד להתפלל מנחה של חול וה"ה במוצאי רא"ש חודש מזכיר של ר"ח בבהמ"ז אם לא התפלל מנחה אף שהציבור התפללו ערבית מבע"י ע"ש:[ז] וה"ה לר"ח. עיין בה"ט וכתב בגינת ורדים כלל א' דאף להפוסקים דאזלינן בתר התחלת הסעודה היינו לענין הזכרה אבל בז' ברכות דתמן שנמשכה סעודת יום ז' עד ליל ח' ודאי אין לברך ז' ברכות ע"ש ועיין בר"י:
[מ] האבל. עיין בה"ט ועיין באבן העזר שמולק על המג"א ופ"ל דא"ל

משנה ברורה

דברלה נתחייב משעה שהתחיל הסעודה ביום ואח"כ כשנמשך הזמן ולא בירך והגיע לילה של יו"ט או של ר"ח ניתוסף עליו חיוב לזכור מעין המאורע של שעה שהוא מברך בו: (לד) וה"ה לר"ח וכו'. ר"ל דאם אכל בהם ונתאחר הבהמ"ז עד הערב צריך להזכיר דאזלינן בתר זמן התחלת הסעודה והוא שלא התפלל ערבית וכנ"ל ועיין לקמן בסימן תי"ט:

א (א) לא יאמר תתברך. שכבר אמר ברוך אתה ה': (ב) החי. כי בקצת סדורים היה כתוב המלך החי הטוב וכו': (ג) כ"א בבית האבל. וכדלקמיה בס"ב: (ד) ג' מלכיות וכו'. וטעם כל זה הוא דברכת הטוב והמטיב אינו מן התורה אלא שחכמים תקנוה על הרוגי ביתר שניתנו לקבורה ואמרו הטוב שלא הסריחו והמטיב שנתנו לקבורה וקבעוה לברכת המזון מפני שכולה הודאה ושבח על הטובה שהטיב עמנו וגם זו מן הטובות וסמכוה לברכת טובה ירושלים מפני שבשחרבה ביתר נגדעה קרן ישראל ואינה עתידה לחזור עד שיבוא בן דוד ומפני שבכבר קיימו ברכות שהם מן התורה וזו היא מדרבנן לא מקרי זו ברכה שהיא סמוכה לחברתה ולהכי פותחת בברוך [ומה שאין אנו חותמים בה בברוך אע"פ שהיא ברכה ארוכה מפני שמתחלה תקנוה במטבע קצר שלא הוזכר בה אלא הטוב והמטיב

שער הציון

(מ) מ"א: (ב) ט"ז:

*[ז] *[מ]

כל

הלכות ברכת המזון סימן קפט קצ

הטוב. וג׳ הטבות [ג] הוא הטיב לנו הוא מטיב לנו הוא ייטיב לנו. וג׳ גמולות הוא גמלנו הוא. גומלנו הוא יגמלנו: **ב** (ו) [2]בבית האבל אומר ברוך אתה ה׳ אלהינו מלך העולם האל אבינו מלכנו בוראנו גואלנו קדושנו קדוש יעקב המלך החי (ז) הטוב והמטיב אל אמת דיין אמת וכו׳ (ועיין מי״ד סימן שע״ט):

ג שם מ״ו
א פסחים ק״ג וכמר זוטרא
ב כדין המוליא ומוליא הדינים מנויינים שם לעיל בסימן קס״ז
ג פסחים שם
ד עור בשם ר״י בתוספות בסוכה כ״ו ובדומה ע״ט ובברא״ש בפ״ו דברכות

קצ שתיית היין אחר הברכה ודיניה. ובו ה׳ סעיפים:

א (א) [א]אחר שסיים בהמ״ז מברך (ח) בפה״ג (ג) ויטעום המברך (ומש הפסיק בין הברכה לטעימה (ב) ע״ל סי׳ רע״ח סעיף ט״ו)[א] (ג) [2]ואח״כ יטעמו האחרים (ד) אם כולם זקוקים לכוס אחד ונותן המברך מכוסו לכוס ריקן שבידם לא יטעמו עד שיטעום הוא. (ה) אבל אם אינם זקוקים לכוסו יכולים לטעום קודם שיטעום הוא. (ו) א״צ המברך לשפוך מכוסו לכוס המסובין אלא א״כ כוס המסובין (ז) פגום. (ע״ל סי׳ קפ״ב וסוף סימן רע״ח): **ב** (ח) * [2]אחר ששתה כוס של בהמ״ז * יברך ברכה אחת מעין (ג) שלש: **ג** [1]שיעור (ט) שתיית (ד) [ח] יין להתחייב בברכה אחרונה יש ספק

שערי תשובה

בני ברית וכמ״ש ג״כ בבה״ט ועיין בלה״ע סימן קמ״ח ומ״ש בספר בית מאיר שם: [ב] הוא הטיב לנו הוא מטיב לנו הוא ייטיב לנו. כן הנוסחא העיקרית לאפוקי האומר הוא הטיב הוא ייטיב אך יש מי שכתב לומר הוא מטיב לנו קודם וכן הוא גומלנו כדי שיהיה הוא עבר עתיד אך מנהגנו כדברי מרן כן כתב בר״י ואמנם במג״א ובעט״ז כתבו שאומרים הוא[ב] מטיב ייטיב הכל כאחד כו׳ ועיין לעיל בבה״ט סימן קפ״ז ובא״ר כתב בשם הכל בו להקדים הוא מטיב כו׳ עד ה׳ מלך וכן כתב המרדכי בשם הפרדס ורבי יונה ואבודרהם בשם הרא״ש ואולי יש ט״ס בטור עיין שם ובנוסחאות שלנו בסידורים הוא הטיב[ב] הוא ייטיב לנו ומיבא לנו לגולה קלי וכן הוא בבהמ״ז הקצר לבקמן עיין שם[ד] סימן קל״ד[ד] וכן כתב בספר אור חדש על הלכות ברכות נוסח זה מבהמ״ז של מהר״ן ובעמודי שמים להגאון מ׳ יעב״ץ מיתא ג״פ לנו כמו בש״ע:

*[ח] יין. עיין בה״ט ועיין לקמן בט״ז סימן ר״י ובבה״ט שם המא דברי

באר היטב

בי״ד כתב שאינו נכון לכיון שאומר כולנו יחד הכל בכלל אלא יאמר אותנו בני ברית עכשיו כולנו יחד. כשיש מומר לעבודת כוכבים במקום סעודה ל״ל בני ברית דמומר לעבודת כוכבים אינו בכלל ברית מ״ח ע״ש. ובמשובת יד אליהו סי׳ פ״ג הרבה להקשות עליו וכתב שאין לאומרו ע״ש:

(ח) בפה״ג. ואומרים סברי מרנן אע״פ שבית הבליעה פנוי אלא יאמר לחלק בברכת היין עברת זקניס ע״ש: (ב) ויטעום המברך. מלה לגמוע גמיעות גסות משום חבוב מלוה: (ג) אלא. ואם דעתו לשתות עוד לא יברך אחריו אלא לבסוף. ואם טעה וברך אחריו אין צריך לברך בתחלה כיון שהיה בדעתו לשתות עוד ודוקא כשדעתו לשתות מיד דאם לא כן יש לחוש שמא יתעכל. מ״ח: (ד) יין. והוא הדין שאר משקין. והספק הוא דיש לדמותו

ביאור הלכה

* אחר ששתה כוס של בהמ״ז וכו׳. עיין במ״ב מה שכתבנו בשם המ״ח דדוקא שדעתו לשתות מיד וכו׳ ובלה״ה שכונת המ״ח הוא דילטרך עי״ז לברך עוד ברכה לאשונה על השתיה שישתה אח״כ מתחש ואזיל לטעמיה לעיל בסימן קפ״ד סק״ט אך בתחת הרבה אחרונים הסכימו שם לדעת אבן העזר הה שכל שלא סילק דעתו מהאכילה או מהשתיה לא נתבטלה ברכה ראשונה אפילו שהה כל היום וכמו שכתבנו במ״ב לעיל ע״ש וא״כ לכאורה אין מקום לדברי המ״ח גם בפעיף זה אבן לבי מגמגם הה דנהי דאם שהה הרבה לא נתבטלה ברכה ראשונה כיון שלא הסיח עכ״פ דעתו מ״מ מאן יאמר לן דרשאי לעשות כן דהרי עכ״פ מפסיד ברכה אחרונה של אכילה ושתיה זו ומה שיברך לבסוף לאחר אכילה ושתיה שניה לא מהני כלל לזה כיון שכבר נתעכל והוי כמי שאינו ומה גם שאנו כמה פעמים שבהמשך איזה זמן נשתנה לגמרי או מטריד מאיזה דבר ואינו אוכל ושותה עוד וא״כ בודאי מפסיד ברכתו לגמרי: * יברך ברכה אחת מעין שלש. ואם דעתו

למה שלפניה: (ב) ע״ל סימן רע״א סט״ו. לחזור ומברך ובמילתא דשייך לסעודה אינו חוזר ומברך בדיעבד: (ג) ואח״כ יטעמו האחרים. שכיון שהוא מברך על כוס זה נכון הוא שישתה הוא תחלה: (ד) אם כולם זקוקים. הלשון מגומגם קצת וכוונתו כאלו כתב וכן אם כולם זקוקים ור״ל דלא מיבעיא אם יש רק כוס אחד וכולם שותים מכוס זה (ב) בודאי נכון לכתחלה שהוא יטעום מקודם ואפילו אם כל אחד כוס ריקן לפניו והוא מערה לאחר ברכה קודם טעימתו מכוסו לכוסם ג״כ אין ראוי שיטעמו הם קודם מאחר שעכ״פ הם זקוקים כולם לכוסו: (ה) אבל אם אינם וכו׳. ר״ל אם יש לפני כל אחד כוס יין והוא מוליאם בברכתו והוי כאלו הם מברכין בעצמם אינם צריכין להמתין עליו: (ו) אין צריך וכו׳. קאי אדלעיל שלא היו זקוקין לכוסו של המברך והטעם דא״ל לשפוך משום דכיון דילאו בברכתו א״כ כוסות כל אחד מקרי כוס של ברכה: (ז) פגום. שאז צריך לשפוך מכוסו לכוסם מעט (ג) קודם שטעם ממנו כדי לתקן פגימתם (ד) ובזה צריכין ליזהר שלא יטעמו קודם שיטעום הוא תחלה כיון שהם זקוקים לכוסו: **ב** (ח) אחר ששתה וכו׳. ואם דעתו לשתות עוד לא יברך אחריו אלא לבסוף אחר גמר שתיימו ודוקא כשדעתו לשתות מיד דאל״ה יש לחוש שמא יתעכל של שתיה אינו שיעור גדול כ״כ עיין לעיל סימן קפ״ד ס״ה מ״ח ועיין בבה״ל: **ג** (ט) שתיית יין. וה״ה (ה) [2]בשאר משקין יש ספק זה: אם

שער הציון

(ג) מ״ח ומגן גבורים ע״ש: (ח) מבואר בפוסקים: (ב) לשם: (ג) אחרונים: (ד) אחרונים: (ה) אחרונים:

הגהות ותיקונים: א) יש דפוסים הגורסים כי תיבות אלו הם דברי המחבר: ב) הוא הטיב מטיב ייטיב לנו (מג״א): ג) חסר תיבות, הוא מטיב: ד) בבאה״ט: ה) קצ״ב:

*[ד]

ליקוטי דברי הרב: א) ובשו״ע הרב סעיף ח׳ כתב: ואין חוששין בבית האבל לומר ג׳ הטבות וג׳ גמולות וכו׳. *) בשו״ע הרב סעיף ד׳ כתב כשיש נכרי בבית נוהגים לומר כולנו יחד בני ברית להוציא הנכרי מכלל הברכה שאסור לברך הנכרי שנאמר ולא תחנם, ויותר נכון לומר בני ברית כולנו יחד שלא יהיה בכלל הברכה אפילו רגע וכו׳. ובמשנ״ב לא הזכיר זאת. ב) בסידור סדר ברכת הנהנין פרק ח׳ אות א׳ כתב ספק זה ביין, ובשאר משקין כותב השיעור של רביעית.

הלכות ברכת המזון סימן קצ

(י) אם די בכזית (ה) [ג] (יא) או ברביעית [ה]לכך יזהר לשתות או פחות מכזית או רביעית כדי להסתלק מן הספק (יב) והכא א"א לשתות פחות מכזית דכל דבר שצריך כוס צריך לשתות ממנו כמלא לוגמיו (יג) שהוא רוב רביעית הלכך ישתה (יד) רביעית (ו) שלם: ד [י]אם המברך אינו רוצה לטעום [ג] (טו) * יטעום אחד * מהמסובין כשיעור (טז) ואין שתיית שנים מצטרפת ומ"מ מצוה מן המובחר (יז) שיטעמו כולם (וע"ל (יח) סימן רע"ח סעיף י"ד): ה [י]כשמסובין בסעודה גדולה ואין יודעים עד

ה טוב ו טוב בפי' רע"ח ז מגולה בפרק מ"ד מפסחים

באר היטב

לאכילה והו בכזית אז נאמר ובשעת שהיא שתיה בעי שישתה כדי שתיעה דהו רביעית. ויש רוצים לומר דעל יין שרף מברך בפחות מכזית דבפורתא מיתבא דעתיה ול"נ דבעי כשיעור דלא חלקו חז"ל בשיעורים מ"ח: (ה) אז ברביעית. ובספר גן המלך הביא ראיה דשיעורו ברביעית ע"ש והיד אהרן חולק עליו: (ו) שלם. וט"ז העלה דאם שתה מלא לוגמיו מכוס גדול אז בפחות מזה אם שתה רוב הכוס צריך לברך לכ"ע ע"ש. [ובס' אליה רבה דתה דברי

הא דאמרינן טעם אחד מהמסובין יצא אפילו לא טעם המברך ה"מ בדלא לאחר לברך וכמ"ש רש"י ז"ל שם בעירובין[ב] גם מבואר מהמ"ל שם שאם נפתלק לו מעשה דאשון והרי זה כלא ברך על כוס כלל המברך על הכוס לא מיקרי אלא כשאותו שמברך על הכוס אומר עליו ברא פה"ג ומטעם זה כתב שאין לזיר לברך בהמ"ז על כוס של יין ע"ש וקודם לזה כתב ג"כ טעם אחר שהזיר כיון שאין בידו להמיא עצמו לידי חיוב לברך על היין אינו יכול להוציא המסובין מידי חובת כוס של ברכה דאף שהוא דרבנן מ"מ צריך המוציאו להיות מחויב כמותו ולהמוספות בברכות דף מ"מ

שערי תשובה

המג"א כאן ושו"ת בית יעקב וכן כתב בא"ר דלא פליג וצריך שיעור רביעית שלם ואפילו בין שרף אין לברך ברכה אחרונה כשאין שותה רביעית ע"ש: *[ג] אז ברביעית. עיין בה"ט ועיין בשו"ת פניס מלכות ח"ב סימן קל"ו ועיין בשו"ת בית אפרים חלק א"ח סימן י"ד על דברי הפמ"א והט"ז כאן בא"ש על הלבוש שפי' הספק שאמר צריך רביעית שאם יקרב יעמוד על כזית כו' ע"ש: [ג] יטעום אחד מהמסובין כשיעור. וכתב מהריק"ש בספר ערך לחם שאם טעם המברך[א] אין המסובין צריכים שיעור והביאו בא"מ ג ועיין לקמן סימן רע"ח דאפילו למצוה מן המובחר א"צ שיטעמו אלא לוגמיו עיין שם בט"ז ועיין בשו"ת מ"ל סימן קס"ח שכתב אפשר לטועם לברך כגון בניו ובני ביתו אבל בדאפשר לטועם לברך אמור מברך על הכוס ואחר גמר בהמ"ז נותן הכוס לאחר| ומברך עליו ושותהו נסתלק לו מעשה דאשון והרי זה כלא ברך על כוס כלל המברך על הכוס לא מיקרי אלא כשאותו שמברך על הכוס אומר עליו ברא פה"ג ומטעם זה כתב שאין לזיר לברך בהמ"ז על כוס של יין ע"ש וקודם לזה כתב ג"כ טעם אחר שהזיר כיון שאין בידו להמיא עצמו לידי חיוב לברך על היין אינו יכול להוציא המסובין מידי חובת כוס של ברכה דאף שהוא דרבנן מ"מ צריך המוציאו להיות מחויב כמותו ולהמוספות בברכות דף מ"מ

משנה ברורה

(י) אם די בכזית. כמו באכילה דקי"ל בכל מקום שיעור אכילה בכזית [והוא כחצי ביצה כמבואר בסימן תפ"ו] ולפ"ז במשקין יחויב בברכה אחרונה בשלש רביעית דרביעית הוא ביצה וחצי כידוע ועיין סימן רע"ח סי"ג מה שכתבתי שם במ"ב ובה"ל: (יא) או ברביעית. כמו שמצינו בכמה דיני התורה לענין משקין דשיעורן ברביעית: (יב) והכא וכו'. פי' דבשאר שתיות שהם רשות יכול גם להסתלק מן הספק בשם ישתה פחות מכזית דבזה פטור לכו"ע מלברך אחריו אבל הכא בכוס של ברכת המזון א"א לעשות כן דכיון דטעון כוס צריך עכ"פ לשתות מלא לוגמיו שהוא רוב רביעית והוא הרבה יותר מכזית: (יג) שהוא רוב רביעית. היינו (ו) בחלש בינוני מחזיק שיעורו כך אבל בחלש גדול ביותר משערינן במלא לוגמיו דידיה ומ"מ לא בעי לשתות טפי מרביעית: (יד) רביעית שלם. עיין ט"ז שכתב דלעיקר הדין קי"ל במלא לוגמיו ולפיכך אם לא שתה רק כמלא לוגמיו חייב לברך ברכה אחרונה אלא דלכתחלה יראה לשתות רביעית כדי לצאת לכו"ע אבל כל (ז) האחרונים דחו דבריו והעלו דכל שלא שתה רביעית שלם בין בין בשאר משקין אין רשאי לברך ברכה אחרונה וכדעת השו"ע (ח) עוד הסכימו דאין חילוק בין שאר משקין ובין יין שרף אע"פ דביי"ש מיתבא דעתיה דאינשי בפחות מרביעית דלא חילקו חכמים בשיעורן ודלא כט"ז לקמן בסימן ר"י: ד (טו) יטעום אחד מהמסובין. דכיון (ט) שהמסובין שמעו מתחלה את הברכה והוא כוון עליהם להוציאם מהני טעימתם לכולם ועיין בבה"ל מה שכתבנו בשם חי' רע"ח: (טז) ואין שתיית וכו'. דבעינן שיטעום בעצמו או אחד מהמסובין (י) שיעור הראה שתתישב דעתו עליו והיינו כמלא לוגמיו: (יז) שיטעמו כולם. היינו (יא) טעימה בעצמה וא"צ מלא לוגמיו רק לאחד. והנה הכא אירי המחבר רק לענין מצות שתיית הכוס ולפי מה שביאר המחבר לעיל בס"ג דלצאת ידי ספק יראה לשתות רביעית שלם לא יצויר מה שכתב דמצוה מן המובחר שיטעמו כולם בכוס המחזיק רביעית אם לא שהוא מחזיק יותר מרביעית: (יח) סימן רע"א. דיש מי שאומר דשתיית כולם יכול להוציאם אע"פ שאינו צריך לברך לעצמו כדמבואר לעיל בסי' קס"ז סעיף י"ט עיי"ש בביאור הגר"א ובאחרונים והפוסקים סתמו וכתבו דבין הוא

שער הציון

(ו) מ"א וש"א: (ז) א"ר ונהר שלום ומאמר מרדכי ומטה יהודה ומגן גבורים והגר"ז ודה"ח והמ"א: (ח) מ"א וא"ר ונהר שלום בשם כמה אחרונים וכן בשע"ת: (ט) א"ר לקמן בסימן רע"ח: (י) רש"ש שם בב"י: (יא) אחרונים:

הגהות ותיקונים: א) חסר תיבת כשיעור: ב) מ' ע"ב: ג) צ"ל שיאכל: ד) בפרק י': *[ה]

ליקוטי דברי הרב: א) ובשו"ע הרב סעיף ז' פסק כהמג"א. ב) ובשו"ע הרב סעיף ד' כתב דבכה"ג אין לו לברך בורא פרי הגפן, אלא שהשותה יברך.

א ברכות ט"ז
ב הגהות מיי'
ג ירושלמי שם

היכן יגיע כוס של בהמ"ז כל אחד (ז) מהמסופקים אם יגיע לו (יט) צריך לברך בורא פרי הגפן. (וע"ל סימן קע"ד סעיף ה' בהג"ה):

קצא אם הפועלים מחויבים לברך. ובו ג' סעיפים:

א [א]פועלים העושים מלאכה אצל בעל הבית מקצרין (ח) בבהמ"ז כדי שלא לבטל מלאכת בעל הבית כיצד ברכה ראשונה כתקנה ושניה פותח בברכת הארץ (א) וכולל בה בונה ירושלים וחותם בברכת הארץ ואין אומרים ברכת הטוב והמטיב (ב) כלל בד"א (ג) כשנוטלים שכר על מלאכתן מלבד הסעודה אבל אם אין נוטלים שכר אלא הסעודה שאוכלים לבד מברכין כל ד' ברכות כתקנן וכן אם בעה"ב (ד) מיסב עמהם אע"פ שנוטלים שכר מלבד הסעודה מברכין כל ד' ברכות: **ב** [ב]והאידנא לעולם מברכים כל ארבע ברכות שאין דרך בני אדם עכשיו להקפיד בכך ומסתמא אדעתא דהכי שוכרים פועלים שיברכו כל ארבע ברכות כתקנם: **ג** (ה) * [ג]אסור לעשות (ג) מלאכה * בעודו מברך. (וכן הוא (ו) לעיל סוף סימן קפ"ג):

שערי תשובה

עכ"פ צריך שיהיה בידו להבין עצמו לידי חיוב ואפשר אי בעי מתשיל על נדרו ליכא למימר בנזיר שמשון שאין לו התרה ע"ש ומשמע דאם אינו נזיר שמשון ספוקי מספקא ליה אם מקרי יכול להבין לידי חיוב על ידי דאתשיל עלה וע"ש שגרלאה דלרוותא דמלתא הוסיף בהם טעמיה ואין צריך

(ח) בבה"מ. גם א"ל להמתין על אחרים עד שיזמנו סמ"ע סי' של"ז ומ"א לא כ"כ ועי' בשכנה"ג: (ב) מלאכה. אפילו תשמיש קל אסור. והי"ה בכל המצות לא יעשה אותם האדם ויעסוק בדבר

באר היטב

ט"ז בשתי ידים והעלה לעולם צריך רביעית שלם]: (ז) מהמסופקים. ואם בשעה שצריך המברך נתכוין על כל מ' מהמסובין והמסובין נמי נתכוונו אם יגיע להם הכוס שיצאו בברכתו יוצאין בזה מ"מ. [ובס' מ"ר העלה דטוב לכוין שלא יצאו בזה וכן מוכח מט"ז ס"ס קע"ט]:

ביאור הלכה

הוא אין אחר יכול לטעום ולא חלקו כלל וע"כ לא דמי כלל להאי דסימן קס"ז דהתם ברכת הנהנין הוא ולא יהנה ולא יברך וכדאמרי' בש"ס ר"ה דף כ"ט עיי"ש משא"כ בברכת המצות אדרבה קי"ל אע"פ שיצא מוציא ומה שהביא מדברי רש"י המעיין שם ברש"י יראה שדבריו שם סתומים ומסופקי הבנה אף לדבריו ומראש דבריו משמע לכאורה איפכא וא"כ אין להבין ראיה משם. ואין להבין ראיה לדברי החכ"ל מדברי המחבר לקמן סי' רע"ג ס"ד דגם בקידוש שהוא ברכת המצות נמי אינו יכול להוציא אם כבר יצא אלא למי שא"י בעצמו לקדש חדא דדברי המחבר שם דמוייס מהלכה כמו שהבאתי שם בבה"ל בשם האחרונים ועוד דלא דמי כלל דשאני התם דהוא כבר יצא וא"כ למה ליה לקדש ולברך עוד הפעם לאחרים במקום שהם בעצמם יכולים לקדש משא"כ הכא דהוא מברך בהמ"ז לחיובו ונקט ג"כ כוס כתיקון חכמים לברך בהמ"ז על הכוס וא"כ הוא מברך גם בעצמו אלא שאינו רוצה לעשות וזה שפיר מודו כ"ע דיכול גם אחר לעשות אע"פ שאותו אחר יכול בעצמו לברך תדע דהמחבר בעצמו בסי' רע"א סעיף י"ד סתם וכתב דאם טעם אחד מן המסובין יצא ולא חילק כלל אם המסובין יכולים בעצמם לברך או לא וכן בב"י שם לא נזכר מזה כלל ע"ש אלמא דלא שייכא כלל האי דינא דמיירי שיוצא ג"כ בקידוש בעצמו להאיא דסי' רע"ג הנ"ל שאינו מקדש רק לאחרים וכן בדור ומצאתי בתפה"ש שכתב ג"כ דמדברי הפוסקים לא משמע כדברי חכ"ל:

* אסור לעשות מלאכה וכו'. והי"ה כשעוסק באיזה מלאה לא יעסוק אז בדבר אחר [ט"ז]: * בעודו מברך. ומ"מ כדיעבד כשמברך כשהיה עסוק יצא דלא גרע משיכור [ע"מ]:

מלטרפין למלא לוגמיו ועיין לקמן בסימן רע"א ס"ק ס"ט במ"ב: ה (יט) צריך לברך. דמסתמא אינו מכוין לצאת בברכת המברך מאחר שאינו יודע אם יגיע לו וכתב המ"א דאם המסובין נתכונו בהדיא אם יגיע להם הכוס שיצאו בברכתו יוצאין בזה אם גם המברך נתכוין להוציא בברכתו כל אחד מהמסובין וכן הסכימו (יב) הרבה אחרונים. ואך יזהרו כולם מי שרוצה לטעום מן הכוס על סמך ברכת המברך שלא ישימו עד שיטעמו מן הכוס כדי שלא יהיה הפסק בין הברכה להטעימה:

א (א) וכולל בה בונה ירושלים. דאף דדרשינן בגמרא מקרא שיברך לה' בבהמ"ז על המזון ועל הארץ ועל ירושלים (ח) אין ר"ל שמן המורה צריך לחתום על כל אחד ואחד בברכה בפ"ע אלא מדאורייתא די כשיברך על שלשתן בברכה אחת אך דרבנן תקנו לחתום בברכה על כל אחד ובפועלים משום בטול מלאכה תקנו שרק הזן יברך בפ"ע אבל ברכת הארץ ובנין ירושלים כיון שדומות זו לזו יכללם בברכה אחת [מ"א בביאור דברי רש"י וכ"כ עוד הרבה אחרונים לדינא]: (ב) כלל. שזו אינה כ"א מדרבנן בעלמא ועקרוה אצל פועלים בין שמברכין בעצמן בין ששומעין מפי אחר המזמן ומברך בהמ"ז כתיקונה הרי הן עומדין למלאכתן כשחותם ברכת ירושלים ולענין ברכת הזימון אם מחויבין פועלים בכך או לא (ג) יש דעות בין האחרונים ולפי מה שכתב בס"ב לא נ"מ מידי לדידן דבודאי חייבין אך כשאוכל פועל עם אנשים אחרים והוא גמר סעודתו מקודם גרלה דלא יתמין עליהם אם אינם רוצים לעצות אותו דבכגון זה בודאי בעה"ב מקפיד ועיין לקמן בסימן ר' במ"א סק"ב: (ג) כשנוטלין שכר. וע"כ צריכין למהר המלאכה [רש"י]: (ד) מיסב עמהם וכו'. דמסתמא מוחל להם: **ג** (ה) אסור לעשות מלאכה וכו'. מפני שגרלאה (ג) כמברך בדרך ערמי ומקרה (ד) ואפילו תשמיש קל אסור לעשות ואע"ל שלא יעסוק בדבר שצריך לשום לבו אליו וכתב הט"ז שיש ליזהר שלא לעיין אפילו בד"ת בשעה שמברך בהמ"ז כי זה מורה על היות הבהמ"ז אצלו רק על צד המקרה וההזדמן ולאו דוקא בבהמ"ז ה"ה כשעוסק בתפלה או באיזו ברכה אחרת וזה נכלל במאמר תורתנו ואם תלכו עמי קרי דהיינו שלא יהיו המצות אצלנו על צד המקרה וההזדמנות בעלמא: (ו) לעיל סוף סימן קפ"ג

משנה ברורה

ה' בבהמ"ז על המזון ועל הארץ ועל ירושלים (ח) אין ר"ל שמן המורה צריך לחתום על כל אחד ואחד בברכה בפ"ע אלא מדאורייתא די כשיברך על שלשתן בברכה אחת אך דרבנן תקנו לחתום בברכה על כל אחד ובפועלים משום בטול מלאכה תקנו שרק הזן יברך בפ"ע אבל ברכת הארץ ובנין ירושלים כיון שדומות זו לזו יכללם בברכה אחת [מ"א בביאור דברי רש"י וכ"כ עוד הרבה אחרונים לדינא]: (ב) כלל. שזו אינה כ"א מדרבנן בעלמא ועקרוה אצל פועלים בין שמברכין בעצמן בין ששומעין מפי אחר המזמן ומברך בהמ"ז כתיקונה הרי הן עומדין למלאכתן כשחותם ברכת ירושלים ולענין ברכת הזימון אם מחויבין פועלים בכך או לא (ג) יש דעות בין האחרונים ולפי מה שכתב בס"ב לא נ"מ מידי לדידן

שער הציון

(יב) המאמר מרדכי בסימן קע"ט והגהר שלום והמ"מ והיד אהרן והגר"ז בסימן זה והמגן גבורים בסימן קע"ד דלא כט"ז בסימן קע"ט: (ח) ואפילו אם נאמר דמנין הג' ברכות הם מדאורייתא מ"מ יש כח ביד מכמים לעקור דבר מן התורה בשב ואל תעשה כן הוא לדעת התוספות אצל הרבה ראשונים אין סוברים כן דיהא הנוסח גופא בפתיחה וחתימה דאורייתא: (ב) עיין בחמד משה שכתב דמדברי רש"י דף מ"ו ע"א בתירוצא דר"נ שם מוכח דכשהם ג' מזמנין אפילו בפ"ע אלא דלפירוש התוספות שם בשם הרי"ף לא מוכח מידי: (ג) אחרונים: (ד) מ"א:

הלכות ברכת המזון סימן קצב

קצב ברכת זימון בג׳ או בעשרה. ובו ב׳ סעיפים:

א [א]היו המסובין ג׳ (א) חייבים בזימון * שאומר אחד מהם (ב) (ב) נברך שאכלנו משלו והם עונים ואומרים ברוך שאכלנו משלו ובטובו חיינו (ג) [ב]והוא חוזר ואומר ברוך שאכלנו משלו (ד) ובטובו (ג) [ג]חיינו (ג) [ד]בא״י אמ״ה הזן את העולם וכו׳ [ה]ואם הם ד׳ (ה) יכול לומר ברכו שאכלנו משלו [ו]אבל יותר טוב לומר (ד) נברך שלא להוציא עצמו מן הכלל. [ז]ואם הם עשרה צריך להזכיר את ה׳ שאומר נברך אלהינו וכו׳ והם עונים ואומרים ברוך אלהינו וכו׳. [ח]ואין לומר נברך לאלהינו (ו) בלמ״ד [ט]ובין שיהיו עשרה או מאה או אלף או רבוא כך הם מברכים [י]וכל המשנה מזה הנוסח כגון שאומר נברך (ז) על המזון שאכלנו או שאומר (ח) למי שאכלנו משלו או שאומר במקום ובטובו מטובו או במקום חיינו אומר חיים הרי זה בור וכשהם עשרה כיון שמזכירים את השם (ט) יכול

א ברכות מ״ה
ב שם לפי הר״ף
ג שם מ״ע ד שם
ה שם ו שם נתוס׳
ז שם במשנה
ח שם כ׳

באר היטב

ומקרה כמאמר רז״ל ואם תלכו עמי קרי שפירושו אף שתלכו עמי דהיינו עשיית המצוה מ״מ היא בדרך מקרה וערמי. וז״ל שבכלל איסור זה שלא לעסוק בתורה באותה שעה ע״ז:

(א) נברך. כתוב בזוהר שיאמר הב לן ונברך כי כל מילי דקדושה בעי הזמנה ומזה נוהגין לומר בל״א רבותי מיר וועלין בענטשין והן עונין יהי שם ה׳ מבורך מעתה ועד עולם. ונסמא בה״מ הקלר להרב מהור״ר נפתלי בהקכמת הרבה גדולים. ברכה ראשונה כולה כתקונה. ואח״כ יאמר נודה לך ה׳ אלהינו על שהנחלת לאבותינו ארץ חמדה טובה ורחבה ונתת לנו ברית ותורה ולחם לשבוע בא״י על הארץ ועל המזון. רחם ה׳ אלהינו עלינו ועל ישראל עמך ועל ירושלים ועל מלכות בית דוד משיחך ותגדיל מהרה כבוד הבית ותנחמנו בכפלים בא״י בונה ברחמיו ירושלים אמן. בא״י אמ״ה האל אב״מ המלך הטוב והמטיב לכולנו הוא הטיב הוא מטיב הוא ייטיב לנו הוא גמלנו הוא גומלנו הוא יגמלנו לעד בחסד ובחן וברחמים ויזכנו לימות המשיח עושה שלום וכו׳ עכ״ל. ומכ״ש שיוכל לומר עד אל יחסרנו ב״ח: (ב) חיינו. והמסובין יענו אמן כאן של״ה עי׳ מ״א: (ג) בא״י. משמע מדברי המחבר שאין לומר ברוך הוא וברוך שמו וכ״כ מט״מ בשם רש״ל וכ״כ הב״ח דדוקא ביו״ד שמזכיר השם אומר ב״ה וב״ש ולא בשלשה (או ביחיד). אבל הטור ואבודרהם כתבו לאומרו וכ״כ מהר״ל מפראג. וכ״כ הלבוש וכן המנהג. אבל ביחיד פשיטא שלא יאמרו רק מתחיל ברוך אתה ה׳ וכו׳ מ״א: (ד) נברך. עי׳ הלק״ט ח״א סי׳ פ״ז. ועי׳ מ״א ס״ק

שערי תשובה

לזה לפי מה שהומיא שם שצריך המברך לתפוס הכוס דוקא אז אסור לכתחלה לזכר לברך עליו משום סמור סמור כו׳ ובפרט בזה שרגילות הוא שיטעום אחר בהמ״ז ועיין סימן תרי״ב ועיין בח״ל שם ד״ה כוס צריך שיהיה ביד המברך דוקא ולא סגי בקבלת אחד מהם מהמסובין ועיין לעיל סימן קפ״ג בבה״ט ס״ק ד׳ ועיין בעמודי שמים להגאון מוהר״ר יעבץ בשם אביו הגאון ז״ל שהיה אומז הכוס בידו עד אחר הברכה והיה מלעיג על המנימין הכוס מידם בסיום בהמ״ז ע״ש:

*[א] חיינו. עיין בה״ט ובא״ר העלה כפי מ״ש המג״א שהמנהג שלא לענות אמן ותהה הרמ״א מסימן קנ״ח דנכנס שאני וכמ״ש הלבוש וגם במח״ב כתב בגלוותינו המנהג שלא לענות אמן ע״ש. והמזמן ודאי לא יענה אמן אחר אמירת המסובין ברוך שאכלנו כו׳ כיון שהוא בעצמו חוזר ואומר ג״כ ברוך וכבר כתבתי כן לעניין ש״ץ שאומר ברכו אין לו לענות אמן אחר אמירת הקהל ברוך ה׳ הל״ו וכן לענין קריאת התורה עיין בשערי אפרים שער ד׳: *[ב] בא״י. עיין בה״ט ועיין בא״ר דאפילו לדעת הסוברים שאומרים ב״ה וב״ש מטעם שכתב בד״מ להפסיק בין ברכת הזימון לבהמ״ז

משנה ברורה

קפ״ג. אלא דשם מיירי שמקודש התחיל במלאכה וכאן מיירי שמקודש התחיל לברך והיא היא:

א (א) חייבין בזימון. דהיינו שחייבין להזדמן ולערף ברכתם בלשון רבים דהיינו שאחד יאמר נברך שאכלנו וכו׳ ואסמכו רבנן אקרא דכתיב גדלו לה׳ אתי ונרוממה שמו דמשמע שאחד יאמר לשנים גדלו א״נ ממאי דכתיב כי שם ה׳ אקרא הבו גודל לאלהינו וכ״ש אם הם יותר עד עשרה כמו שיתבאר לפנינו: (ב) נברך. בזוהר (א) הזהירו לומר בפיו קודם בהמ״ז תן לנו הכוס ונברך או בא ונברך לפי שכל דבר שבקדושה צריך הזמנה בפה עובר לעשייתו כדי להמשיך הקדושה ומזה נוהגים לומר בל״א (רבותי מיר וועלין בענטשין) והם עונים יהי שם ה׳ מבורך מעתה ועד עולם: (ג) והוא חוזר ואומר וכו׳ חיינו. ואם המסובין צריכין לענות אמן אחריו יש דעות בין האחרונים (ב) והמנהג שלא לענות: (ד) ובטובו חיינו בא״י אמ״ה וכו׳. משמע מזה (ג) דלא יאמר ברוך הוא וברוך שמו ויש פוסקים כתבו לומר ב״ה וב״ש[א] וכן המנהג ועיין במ״א ובשארי אחרונים דעכ״פ לא שייך זה ביחיד וגם בשלשה אין לומר אותו רק המברך ולא שנים המזמנים עמו: (ה) יכול לומר ברכו. כיון שהם שלשה ורחוק לברך בלשון רבים בלעדו (ד) אבל בשנים לא יכול לומר ברכו רק נברך ובדיעבד אם אמר בשנים ברכו (ה) אפשר דיצא: (ו) בלמ״ד. דגבי ברכה (ו) לא כתיב למ״ד דכתיב ברכו עמים אלהינו: (ז) על המזון שאכלנו. דמשמע דמברך לבעה״ב המאכילו דאי לרחמנא למה הוא מזכיר מזון בלא מזון יש הרבה לברכו [תוס׳]: (ח) למי שאכלנו משלו. דמשמע דרבים הם זה זן את זה וזה זן את זה ולפי דבריו הוא מברך לבעה״ב [רש״י] וגבי מטובו פירש משום דממעט בתגמוליו של מקום דמשמע דבר מועט כדי חיים וטעם שלא לומר חיים דמשמע דהוא מוליא עצמו מן הכלל: (ט) יכול וכו׳. דתו ליכא למטעי דקאי

שער הציון

(א) מ״א: (ב) א״ר ושע״ת בשם המח״ב והגר״ז ודה״ח וע׳ באחרונים דהמזמן לבו״ע לא יענה אמן אחר אמירת המסובין ברוך שאכלנו וכו׳ כיון שהוא בעצמו חוזר ואומר ג״כ ברוך: (ג) וכן הוא ג״כ דעת הגר״א במעשה רב: (ד) משנה: (ה) עיין בב״ח ובמ״א וא״ר ובמגן גבורים: (ו) כ״כ בתוספות ואע״ג דלפעמים נמצא גם בברכה בלמ״ד כמו בד״ה א׳ כ״ט ובנחמיה סימן י״א מ״מ אין בחר רוב מקראות אזלינן דלא כתיב ברכה בלמ״ד [בכר״י] אמנם בגירסת הירושלמי במשנה וכן בכמב״ם ובחידושי הרא״ה על הרי״ף איתא בלמ״ד ומ״מ יותר נכון כדעת השו״ע דזה לבו״ע שפיר הוא:

*[ב] *[ג]

ליקוטי דברי הרב: א) ובסידור השמיט לגמרי ב״ה וב״ש.

לומר נברך אלהינו על המזון שאכלנו משלו: ב [ה] אם טעה המזמן [ה] [ג] בעשרה והעונים ולא הזכירו אלהינו (י) אין[א] יכולים לחזור אבל אם עדיין לא ענו אחריו (יא) יחזור ויזמן בשם:

קצג אם מצטרפין לזימון אם לאו. ובו ו' סעיפים:

א [א]שנים שאכלו אע"פ שבברכת המוציא (א) פוטר אחד את חבירו (ב) מצוה ליחלק שיברך כל אחד בהמ"ז לעצמו [ב]במה ד"א כשהיו שניהם יודעין לברך בהמ"ז אבל אם (ג) אחד יודע והשני אינו יודע מברך היודע ויוצא השני. [ג]אם מבין לשון הקודש אלא שאינו יודע לברך * [ד]וצריך לכוין מלה במלה לכל מה שיאמר: הגה וצריך המברך (ד) שיכוין להוציאו (מרדכי ר"פ ג' שאכלו וב"י בשם סמ"ג). (ה) [ה]אבל אם אינו (ה) מבין * אינו יוצא בשמיעה [ו]אבל ג' שאכלו (ו) אינם רשאים ליחלק ושנים שאכלו (ז) [ז]מצוה שיחזרו (ח) אחר שלישי שיצטרף עמהם לזימון [ח]וכן ארבעה או חמשה אסור להם ליחלק (ט) שכלם נתחייבו (ב) [ט] בזימון ששה נחלקים כיון שישאר זימון לכל חבורה

שערי תשובה

לא שייך זה ביחיד וגם בג' אין לומר אומו רק המברך ולא שיש המזמנים וכן משמע באמרדכם ובמיבות עולם ע"ש: *[ג] בעשרה. עיין בה"ע ועיין לקוטי פר"ח שכתב על מ"ש בש"ע אשם העונה לא הזכירו אין יכולים לחזור ומשמע שגם המזמן שוב אין לו להזכיר השם וזה אינו דהוא לא הפסיק בשביל זה ויכול לחזור ולומר ברוך אלהינו ע"ש ובשיורי ברכה כתב שדברי מ"ח הם בתשובת הרשב"א בס"י ומבואר שם דאם כבר ענו אחריו גם הוא הפסיק ע"ש:

*[ד] בזימון. עיין בה"ט בשם ב"ח ובלקוטי פר"ח הכריע כהרמב"ם דאין

ביאור הלכה

בפ"ע ור"ל דלא יאמר מעוזו ולא יאמר חיים אלא חיינו וכל הלשון של כל המוספות הזה מפורש בהלילא במוספות רבינו יהודה על ברכות ושם אימא בהלילא כדברינו וידוע שמוספות של ברכות רובו הוא מזה המוספות:

* וצריך וכו'. והוא לעיכובא אם לא שיודע ששמע עכ"פ עקרי הברכות ופתיחתן וחתימתן אז יצא בדיעבד. ודע עוד דאם שמע הבהמ"ז והוא מתנמנם לא יצא [כ"מ בביאור הגר"א]: * אינו יוצא בשמיעה. הגה דיצא דהמתבר חייבי בשיים וכנ"ל. ולענין שלשה אם אחד יוכל להוציא לשיים יש דעות בין הפוסקים דדעת ברכת אברהם דאפילו לדעת המחבר היינו דוקא ביחיד המוציא ליחיד אבל בזימון שלשה שאחד מוציא לשיים או בעשרה שאחד מוציא לתשעה אפילו אינם מבינים יחיד מוציא את הרבים

באר היטב

ב': (ה) בעשרה. טעה המזמן ולא הזכיר אלהינו והעונים הזכירו עונה הוא אחריהם ומזכיר אלהינו ודי בזה שכבר הזכירו כולם:

(א) מבין. ולכן טוב שהנשים יברכו לעצמן מיהו המנהג בזמן הזה כרש"י דיוצאים אע"פ שאינם מבינים ולא ראיתי מעולם מי שמיחה בדבר וכ"כ הב"ח דאפילו בקידוש שהיא דאורייתא יוצאים הנשים וע"ה בשמיעה ומ"מ טוב שיאמרו מלה במלה עם המקדש והמברך מ"א עי' בשכנה"ג סי' ס"ב: (ב) בזימון. כלומר אע"פ

משנה ברורה

דקאי על בעה"ב המאכילו: ב (י) אינם יכולים לחזור. דבדיעבד יצאו בזימון בלא שם ואם יכול המזמן לחזור אח"כ ולומר ברוך אלהינו וכו' אז שלריך לומר ג"כ בלא שם מאחר שהעונים אמרו מתחלה בלא שם יש דעות בין האחרונים עיין בשע"ת ולכו"ע אם הם אמרו בשם יכול גם הוא לחזור ולומר ברוך אלהינו וכו' אף דבברך אמר בלא שם: (יא) יחזור ויזמן בשם. דכיון שלא ענו עדיין לא נתקיים מצות זימון והוי כלכתחלה:

א (א) פוטר אחד וכו'. ר"ל דבהמוציא אף לכתחלה יכול כ"א לצאת בברכת חבירו: (ב) מצוה לחלק[ב]. כלומר דאע"ג (א) דבדיעבד אף בבהמ"ז בודאי יוצא ע"י חבירו המוציאו מ"מ לכתחלה מצוה ליחלק והטעם שחלקו בין בהמ"ז להמוציא דבתחלת הסעודה שקובעים לאכול יחדו דעתן להצטרף משא"כ בסוף הסעודה דעתן להפרד זה מזה הלכך צריך לברך כ"א לעצמו ויש עוד טעם משום דבהמ"ז דאורייתא החמירו בה ועיין בפמ"ג שכתב דנכון לחוש לטעם הראשון וע"כ אף אם לא אכל כדי שביעה דחיובו הוא רק מדרבנן ג"כ מצוה ליחלק ולברך כ"א לעצמו: (ג) אחד יודע וכו'. עיין לקמן סימן קל"ז ס"ד במ"ב: (ד) שיכוין להוציאו. וגם השומע (ב) צריך שיכוין לצאת כמ"ש בסימן רי"ג ס"ג ועיין במה שכתבנו שם: (ה) אבל אם אינו וכו'. ולפי זה הנשים (ג) יברכו לעצמן וה"ה ע"ה כשאינו מבין ברכת המוציאו (ד) ויש פוסקים שסוברין שבלה"ק יוצא אדם ידי חובתו בשמיעה אע"פ שאינו מבין הלשון (משא"כ (ה) בשאר לשונות דלכו"ע אינו יוצא אם אינו מבין הלשון) וכן המנהג שנשים יוצאות י"א בשמיעה מהמברך אע"פ שאינן מבינות כלל ואפילו בקידוש שהוא דאורייתא לכו"ע להנשים אפ"ה יוצאות בשמיעה וכן ע"ה אע"פ שאינן מבינים דברי המקדש [אחרונים] ומ"מ יותר טוב שיאמרו אחרי המברך והמקדש מלה במלה בלחש אם אפשר להם דמה יצאו לכל הפוסקים ובלא"ה (ו) נכון לעשות כן לכו"ע דא"א לכוין ולשמוע היטב וכמבואר לעיל בסימן קפ"ג ס"ז ע"ש: (ו) אינם רשאין ליחלק. דכבר נתחייבו בזימון משאכלו ביחד. ודע דחיוב זימון הוא דוקא כשאכלו פת שחייבין עליו בהמ"ז אבל אם אכלו פירות ואפילו הן משבעה מינים לא כדקי"ל בסימן רי"ג דאין זימון לפירות ויש מחמירין בז' מינים ולכן טוב שלא יקבעו ג' ביחד על ז' מינים כדי לאפוקי נפשין מפלוגתא [ב"ח] וברכי יוסף כתב (ז) שהמנהג פשוט לקבוע כמה אנשים על פירות מז' מינים וכן לאכול פת הבאה בכיסנין: (ז) מצוה שיחזרו. היינו אם הוא עמהם בביתם מצוה ליתן לו דבר מה לאכול כדי שיצטרף עמהם ומשמע בגמרא דאף אם הוא שמש המשמשם בסעודה שאין דרכן לאכול אתו ביחד מצוה שיקראו לו לאכול אתם כדי שיוכלו לזמן: (ח) אחר שלישי. ופשוט דאם הוא אחד מ"ל לחזור אחר שנים: (ט) שכולם נתחייבו. כלומר אע"פ שאם ילך אחד ישאר שלשה וזמנו מ"מ הוא לא

שער הציון

(א) ברכות מ"ה ע"ב מימרא דר' יוחנן שם ועיין בתי' רשב"א שם: (ב) פמ"ג שם: (ג) עיין בפמ"ג שכתב דיוכלו לברך בלשה"ק אע"פ שאינן מבינות אע"ג דבשמיעה[א] בעינן דוקא שיבינו בשהן מברכות בעצמן עדיף טפי וכ"כ בלבוש ועי"ש וכ"כ בחנן גבורים סימן ס"ב בשם ספר שער אפריים ע"ש וכן משמע ממ"א סי' ק"א סק"ה וכ"ל ג"כ כדמות ראיה לזה דמאי גריעא ד"ז מאם לא כוון לבו בבהמ"ז דודאי יצא בדיעבד וכמ"ש בעיל בסימן ס' בא"ר בסק"ז בשם הפוסקים: (ד) רש"י ור"י מקומבל וכל בו ורי"ו: (ה) תר"י: (ו) מ"א: (ז) והמיאו בשע"ת וכן בחנן גבורים:

הגהות ותיקונים: א) אינם: ב) ליחלק: ג) לשון הטור: ד) ברכות נ': ה) רפ"ג שאכלו: ו) דף נ':

*[ה] *[ג]

ליקוטי דברי הרב א) בשו"ע הרב בסימן קפ"ה סעיף א' כתב דאין חילוק בין שמיעה לאמירה, ולהדעות דסבירא להו דאם אינו מבין אין יוצא בשמיעה, הוא הדין דאין יוצא באמירה.

הלכות ברכת המזון סימן קצג

עד עשרה ואז אין נחלקים עד שיהיו עשרים כיון שנתחייבו בהזכרת השם הגה דלז (י) יכולים ליחלק אם ירצו וע"ל דה"ה כששה (יא) אינן מחויבים ליחלק רק אם ירצו נחלקים [ד]ומצוה לחזור (יב) אחר עשרה. [ו]ומיהו אם היו רבים מסובים יחד ואינם יכולים (יג) לשמוע ברכת (ג) הזימון מפי המברך (יד) ואינם רשאים ליחלק לחבורות של[ב] עשרה מפני שיצטרכו לברך (טו) בקול רם וישמע בעל הבית (טז) ויקפיד עליהם יכולים ליחלק לחבורות של (ד) ג' ג' ולברך בנחת כדי שלא ישמע בעל הבית [ז]וזה טוב להם ממה שלא יצאו ידי חובת (יז) ברכת זימון שהרי אינם יכולים לשמוע מפי המברך: **ב** [ל]אפילו לא הוקבעו מתחלה כולם לאכול יחד אלא (יח) שהשנים קבעו ואח"כ בא השלישי וקבע עמהם או שאחד קבע תחלה ואח"כ קבעו השנים עמו אינם רשאים ליחלק כיון שהם קבועים יחד (יט) בגמר האכילה (כ) ומ"מ אם יאכל עמהם (כא) בלא קבע רשאים ליחלק אא"כ (כב) הוא שמש: הגה ומ"מ אפי' (כג) כ"מ שרשאים ליחלק (כד) * עדיף טפי לזמן משוס דברוב עם הדרת

ם הגהות מיי' פ"ה מהה"ל דברכות ה' ברכות שם כ הרא"ש שם ל הרא"ש שם ורמינו יכופס

באר היטב

שאם ילך א' ישאלו עוד ג' ויזמנו מ"מ הוא לא יצא י"ח שגם הוא נתחייב בזימון. כתב הב"ח י"א שאף על ז' מיני מזמנין ולכן טוב שלא יקבעו ג' על ז' מיני: (ג) הזימון. ולכתחלה יתנו לברך למי שקולו חזק שישמעו כל המסובין דברוב עם הדרת מלך מ"א: (ד) ג'

משנה ברורה

לא יצא ידי חובתו שגם הוא נתחייב בזימון: (י) יכולים ליחלק. עשרה לבדן ועשרה לבדן ומצא שכולם זמנו בשם: (יא) אינן מחויבין לחלק[א]. היינו דלא אמרינן טוב יותר להתחלק כדי להרבות בברכות ועיין בד"מ. שדעתו דלדרכה שמלוה מן המובחר שלא להתחלק בין בעשרים (ח) ובין בששה (ט) משום ברוב עם הדרת מלך רק דמדינא אין איסור בדבר אם יתחלקו (י) ויש שחולקים ע"ז וס"ל כיון שיש בכל כת ג"כ מקצת רוב עם וגם נתקיים מצות ברכת זימון בכל חד וחד ולהכי שקולים הם ויכול לעשות כמו שירצה אפילו לכתחלה: (יב) אחר עשרה. כדי שיהיו יכולים לברך בשם ועיין (יא) באחרונים דאפילו אם הם שבעה מצוה לחזר אחר עוד שלשה ועיין במש"כ לעיל בסק"ז: (יג) לשמוע ברכת הזימון. דאם היו יכולין לשמוע ברכת זימון מפי המזמן (יד) אף דכל ברכת המזון אינם יכולין לשמוע מרחוק לא היו רשאין ליחלק על ג' ג' אלא ישמעו ברכת זימון לבד מפי המזמן ובהמ"ז יברכו כ"א בפני עצמו בלחש וכמבואר לעיל סימן קפ"ג ס"ז: (יד) ואינם רשאים וכו'. דאם היו יכולין ליחלק לעשרה עשרה לא היו רשאין ליחלק לחבורה של ג' כדי שלא יפסידו מלהזכיר הזימון בשם: (טו) בקול רם. כדי להשמיע ברכת הזימון לכל העשרה: (טז) ויקפיד עליהם. במה שעושין חבורות לעצמן. וה"ה אם צריכין ללכת לדבר מצוה ואין להם שהות להמתין שתתבטל המצוה שרשאין לחלק לג' ג' כ"כ המ"א ובח"א מגמגם בזה ופוסק דעכ"פ כשלא נשארו עשרה בלעדם בודאי אסור לצאת אפילו לדבר מצוה. ומ"מ אם הוא מצוה דאורייתא אפשר דיש להקל בכל גווני ועיין בפמ"ג: (יז) ברכת זימון שהרי וכו'. אבל אם היו יכולין לשמוע ברכת זימון לא היו רשאין ליחלק וכנ"ל בסק"ג (יג) והאחרונים חולקים ע"ז משום דנהי דקי"ל בסימן קפ"ג דהאידנא מברכין כ"א מהמסובין כל הבהמ"ז בלחש מ"מ צריכין לשמוע גם לדברי המברך ולומר עמו בלחש כל מלה ומלה ולענות אמן על כל ברכה וברכה ועכ"פ עד הזן את הכל בודאי צריכין להאזין גם לדברי המברך דעד שם הוא ברכת הזימון בסימן רי"ח בהג"ה וא"כ אף אם יכולין לשמוע ברכת זימון מפי המברך כל שאין יכולין לשמוע מלה במלה מפי המברך (יד) עד הזן את הכל מוטב להס*ליחלק ג' ג' ולברך בלא שם ממה שלא יצאו כלל ידי חובת זימון מדינא. כתבו האחרונים היכא שיש מסיבה גדולה יש ליתן לברך ברכת הזימון למי שקולו חזק כדי שישמעו כל המסובין וכנ"ל: **ב** (יח) שהשנים קבעו. קביעות נקרא כשיושבים ואוכלים על שלחן אחד או בסבה אחת אפילו כל אחד אוכל מכברו (טו) וכמבואר לעיל בסימן קס"ז סי"א ועיין לעיל שם בסי"א בביאור הגר"א דדעתו שם דנעה"ב עם בני ביתו שישבו לאכול הוי קביעות ומצטרפי אפילו בלא שלחן אחד: (יט) בגמר האכילה. אל עלייהו חובת זימון ע"ז שאכלו לבסוף ביחד (טז) ושמע מזה הא אם לא גמרו גם סוף אכילה ביחד כגון שבא אחד לאכול אצל שניים אחר שכבר התחילו לאכול וגם גמרו סעודתן שלא בזמן אחד אותן שגמרו מקודם (יז) רשאין לברך בפני עצמן דעכ"פ התחלה או גמר בעינן ביחד ומ"מ אם המתינו לאחר אכילתם ולא ברכו עד שגמר גם השלישי לאכול (יח) חייבין לזמן ואין רשאין ליחלק ואע"ג שלא גמרו ביחד כל היכי דאי מייתי להו מידי מצי למיכל מייתו כמו גמרו ביחד דייתינן להו וכעין ההיא דריש סימן קל"ז ע"ש: (כ) ומ"מ אם וכו'. הוא כמו אבל: (כא) בלא קבע. היינו שלא אכלו בדרך קבע בישיבה ועל שלחן אחד ואפילו התחילו לאכול בשלשה מתחלת הסעודה ועד סופה: (כב) הוא שמש. שדרך אכילתו בלא ישיבת קבע לכך הוא מצטרף בכל גווני: (כג) כ"מ שרשאין ליחלק. היינו (יט) שאכלו השלשה בלא קביעות (כ) וכן בעשרים או בששה אף שע"פ דין רשאים ליחלק מ"מ עדיף טפי שלא ליחלק: (כד) עדיף טפי לזמן. עיין במ"א

שער הציון

(ח) כן הבינו הא"ר ועוד כמה אחרונים בדעתו ודלא כהפמ"ג: (ט) וכן משמע בתוספות רבינו יהודה על ברכות בדף י' במעשה דריש גלותא וכן בתוספי הרא"ש שם ואולם כ"ז לפירושם שם אבל לפרש"י דמפרש דהקפדת ר"ג הוא משום דעושין חבורות לעצמן שוב אין ראיה: (י) הט"ז וכן מסיק בא"ר [אתנס בא"א סוף סק"ד משמע דהוא סובר כהד"מ] וכן משמע קצת בהרמב"ם שכתב שיש להם לחלק[א] ומשמע דאפילו מצוה מן המובחר ליכא שלא ליחלק ועיין בשמק"ו שם מה שכתב בשם הרא"ב"ד: (יא) ע"ת ושכנה"ג וא"ר: (יב) ב"י: (יג) מ"א וא"ר ודה"ח וח"א והגר"ז בסימן קל"ה: (יד) מ"א והגר"ז ואף שבדה"ח מפליג עוד יותר דצריך לשמוע דוקא כל בהמ"ז מ"מ די לנו להקל נגד המחבר בא"אינם יכולין לשמוע עד הזן מאחר שגם הד"מ שהשיג עליו הודה לו אח"כ בסימן קל"ה ופתם כדבריו: (טו) אף דשם איירי לענין ברכת המוציא ה"ה לענין בהמ"ז וכמו שהסכימו הפוסקים דכל הדין דקביעות המוזכר שם שייך גם לענין זימון: (טז) ט"ז ואף דא"ר וה"ש מפקפקין בדבריו המחבר ומא"מ ומהה"ש וח"א ומגן גבורים הסכימו להט"ז: (יז) ומ"מ לכתחלה מצוה להמתין ולהצטרף ביחד לזימון ולהצטרף בסימן ר"ח: (יח) כן מוכח מביאור הגר"א בד"ה אפילו: (יט) כי קאי אדסמיך ליה: (כ) כן מבואר בד"מ:

הגהות ותיקונים: א) ליחלק: ב) של עשרה עשרה: ג) מהלכות ברכות:

מ רבינו יונה
נ ברכות שם לפי׳ הרא״ש ועל פי הירושלמי ם שם
ע שם בתוספות

מלך (נ״י): **ג** (כה) [מ]אם היו רוכבים ואמרו נאכל אף ע״פ שכל אחד אוכל מכברו ולא ירדו מהבהמות מצטרפין כיון שעמדו במקום אחד אבל אם (כו) היו הולכים ואוכלים לא ואם היו אוכלים בשדה מפוזרים ומפורדים אע״פ שאוכלים כלם בשעה אחת ומכבר אחד כיון שלא קבעו מקום לאכול אינם מצטרפין: הגה המנהג (כז) שלא לזמן בבית (ה) [נ] עובד כוכבים וגראה לי הטעם משום דלא יוכלו לקבוע עצמן בבית עובד כוכבים משום ירא״ת העובד כוכבים והוי כאלו אכלו בלא קבע[ע] ולכן מתחלה לא קבעו עצמן רק לברך כל א׳ לבדו ולכן אין לשנות המנהג ואף אם לא היה נעשה זה מספיק[ב] מ״מ מאחר דכבר נהגו כך הוי כאלו לא קבעו עצמן ביחד: **ד** [ג]שלשה שישבו לאכול וברכו ברכת המוציא * אפילו כל אחד אוכל מכברו ואפילו לא אכל עדיין כזית פת (כח) אינם רשאים (ו) ליחלק: **ה** [ד]ג׳ שבאו מג׳ חבורות של שלשה שלשה בני אדם ונתחברו אלו השלשה [ה]אם זימנו עליהם במקומם כגון שהפסיקו (כט) * כל

שערי תשובה

מזמנים על הפירות של ז׳ מינים וכתב בבר״י שהמנהג פשוט לקבוע כמה אנשים על פירות מז׳ מינים וכן לאכול פת הבאה בכיסנין ולא זהירי בזה ע״ש: [נ] עובד כוכבים. עיין באר היטב ועי׳ באליה רבה שהביא

באר היטב

ג׳. וכ״ש אם צריכים ללכת לדבר מצוה שרשאין ליחלק ג׳ ג׳ מ״א: (ה) עובד כוכבים. כל האחרונים חלקו על הרב בזה. והמרש״ל כשהיה מזמן בבית וכו׳ היה אומר הרחמן הוא ישלח לנו

ביאור הלכה

ברכה מרובה במקום הליכתנו וישיבתנו. ופעם א׳ היה סעודת פדיון הבן בבית עובד כוכבים והיו שם כמה גברי רבבי והסכימו לברך ולומר יברך את בעה״ב דקאי על בעל הסעודה עי׳ ע״מ. ואפשר דאם אוכלין במלון ביום דרך ערבי דלא הוי קביעות בבית עובד כוכבים ואין מזמנין מ״א: (ו) ליחלק. אפילו רוצה לגמור סעודתו ביחד אבל אם

משנה ברורה

וקבע עמהם מצערך לזימון שוב אין לו מקום לדין זה [מהא דרב ושמואל בדף מ״ז ע״א דהתם מדינא חייבין כיון שהיו קבועין יחד בגמר סעודה וכן מהא דדף נ״ג דסברי ב״ה אחד מברך לכולם אין ראיה כמ״ש הרא״ש שם] ויש לשיטה זו מקום רק לדעת רבינו יונה דס״ל דדוקא בהתחילו כאחת חייבין לזמן וא״כ יקשה עליו מההיא דרב ושמואל הנ״ל וכן מהא דינאי מלכא בדף מ״ח וע״ק דיתרץ דרשות לזמן בכל גווני וכ״כ בספר מגן גבורים. * אפילו כל אחד אוכל מכברו ואפילו וכו׳. עיין במ״א שהביא בשם הב״ח דבדליכא חרתי לרישותא דשאין ליחלק והנה הב״ח קנסיב לה מלשון הטור דכתב צריך לחוש לשתי הגרסאות ומשמע ליה להב״ח דאם נגרום בגמרא כ״א אוכל מכברו חו אין להחמיר בפחות מכזית וכן אם נגרום בגמרא כגון שישבו לאכול חו אין להחמיר בכ״א אוכל מכברו ע״ש בב״ח בסוף דבריו וע״כ ס״ל דאין להחמיר בשתי חומרות ובאמת זה אינו דדינא דרי״ף לענין כ״א אוכל מכברו הוא אמת לכו״ע עיין בתוס׳ רבינו יהודה על ברכות דכתב דינא דרי״ף משם ר״ח וקנסיב לה מגמרא מפורשת דף מ״ב ע״ב ע״ש וכ״כ הרשב״א והרא״ה בחידושיהם מהאי סוגיא [ואף דיש לבאורה לדחות להרי״ף גופא בפרק כ״מ דלדידיה כל הסוגיא שם לענין ברכה ראשונה ואפשר לענין ברכה אחרונה בענין שיאכלו כולם מכבר אחד אבל עכ״פ הרא״ש ורשב״א ותוס׳ וס״פ כולם כאחד כתבו להדיא דסוגיא דדף מ״ב מיירי גם בברכה אחרונה ע״ש וכן הוא בסימן זה ס״ג הרי דבר מפורש דגם גבי זימון לא קפדינן שיאכלו כולם מכבר אחד] וכן מוכח לענ״ד ממתניתין ר״פ שלשה שאכלו אכל עבל וכו׳ הרי דמיירי באוכל מכברו ואעפ״כ דוקא בהא דא״א כלל לאכול ביחד אין מצטרפין הא לא״ה לא ולענין פחות מכזית הוא דבר מפורש בירושלמי ומגלן למדתייה מהלכה וכן מבואר בא״ז שגורס כרי״ף ואעפ״כ מביא הא דירושלמי לענין דינא אלמא דתרוייהו איתנהו [אם לא שנדחק ונאמר דאף דשני הדינים אמיתיים מ״מ אפשר הא דמתמיר בירושלמי בפחות מכזית היינו באוכלים שניהם מכבר אחד ומנ״ל הא וגם לשון הב״ח לא משמע כן דמשום זה הוא מיקל ע״ש] ועיין במאמר מרדכי שגם הוא מגדד דלא כב״ח ואף דבאמת לישנא דעור דחוק קצת אבל מ״מ אין זה מוכרח לדינא וכן הראיה שביה שמביא הב״ח מעור לאו ראיה היא כלל לענ״ד וע״כ אין לזוז מפסק הרא״ש: * כל אחד לשנים. לבאורה נראה דה״ה אם אחד מהן הפסיק לשנים

שער הציון

(כא) ומה שחיבר דכונת רמ״א שיאכלו מעט וכו׳ הוא מלתא חדתי ואינו דומה למ״ש בשנים שמצוה לחזור אחר שלשי דהתם מיירי שלא גמרו עדיין לאכול אבל הכא מיירי בגמרו כולם את אכילתם וע״כ אף דלא הסיחו עדיין דעתם מ״מ לא מצינו שיאכלו עוד מחדש משום זימון אלא החמת הכרוך דכוונת הרמ״א להתשובה שהביא הב״י בסוף הסימן בשם הריב״א דאותה התשובה ס״ל דאפילו כל אחד אכל בזוית אחר דבודאי לא קביעי ע״ז לכו״ע [היינו אפילו לדעת הפוסקים דס״ל דבבהמ״ז לא בעי הסיבה מ״מ אכילה כאחת בעי לענין חיוב זימון ולא הבנתי דברי המ״א בסוף דבריו שכתב דטעם התשובה הביא משום דאפשר דבהמ״ז לא בעי הסיבה בלא לכו״ע] אפ״ה ראוי לזמן וטוב לעשות כן משום ברוב עם הדרת מלך וכ״כ בחמד משה ובביאור הגר״א: (כב) וכ״כ בחמד משה וכן מסתברא דאין יאמרו נברך והכוונה שנברכנו יחדו [כאשר מפיק ד״ז הגמרא מקרא גדלו וגו׳ שמו יחדו] אחרי שבסוף מוכרחין הם להתחלק שאין אחד יכול להוציא את חבירו: (כג) מגן גבורים: (כד) ט״ז:

הגהות ותיקונים: **א**) חסר כאן, ועוד דיש לחוש לסכנה אם ישנו בנוסח הברכה ולא יאמרו הרחמן הוא יברך ב״ה הזה (שו״ע): **ב**) טעמים אלו מספיקים (שו״ע):

*[ה]

הלכות ברכת המזון סימן קצג

אחד לשנים עד שאמרו הזן שוב אינם יכולים לזמן (ל) אפי' אכלו אח"כ יחד וגמרו סעודתן ואם לא זימנו עליהם במקומם חייבים לזמן (לא) ואינם רשאים ליחלק (לב) [5]ואפילו לא אכלו אלו הג' ביחד (ז) [ג] (*) משנתחברו: ו [6]שלש חבורות שהיו בכל אחת ארבעה ופירש אחד מכל חבורה ונצטרפו לחבורה אחרת וזימנו הג' הנשארים (לג) פרח זימון מינייהו (לד) * כיון שחבריהם זימנו [7]וה"ה אם לא היו בכל חבורה אלא ג' והלך אחד מכל חבורה קודם זימון ונתחברו אלו הג' (לה) ובא א' לכל חבורה ונצטרף עם ב' הראשונים וזימנו יחד פרח זימון מאלו הג' כיון שכבר זימנו חבורתם אע"פ שלא זימנו עמהם: הגה שלש חבורות שאכלו ובכל חבורה ג' בני אדם אסור לכל א' ליפרד מכל חבורה ולזמן ביחד דהרי הב' הנשארים בכל חבורה אינן יכולים לזמן אח"כ * אבל אם היה בכל חבורה ד' (לו) מותר ליפרד א' מכל חבורה ולזמן ביחד והנשארים יזמנו כל חבורה במקומם (ב"י בשם הרשב"א):

(*) (בב"י בשם רשב"ם שאכלו בבית אחד דהוי כמו מפיה לפיה א"ג ה"ק כיון שנתוועדו לזימון אינם רשאים ליחלק ולרבים לאכול ביחד ולזמן) צ כן פי' ר"י והמאו הרא"ש שם ורבינו יונה ק רבינו יונה שם]

באר היטב

הקדים א' ובאו הב' אח"כ ואכלו ג"כ רשאי הא' לגמור סעודתו קודם ולברך בפני עצמו ט"ז ע"ש: (ז) משנתחברו. ר"ל אלא כל א'

משנה ברורה

(ל) אפי' אכלו אח"כ. דכבר פרח זימון מינייהו ע"י שזימנו עליהם מקודם ומ"מ בהמ"ז מייחדים לברך מתחלת ברכת הזן וכדלקמן בסימן רי"ש בהג"ה: (לא) ואינם רשאים ליחלק. כיון שנועדו עתה יחדו (כה) וכל אחד בא מחבורה שכבר נתחייב שם בזימון ואף דנתבאר בס"ו בהג"ה דאסור ליפרד מחבורה של ג' שע"ז מפסיד הזימון שלהם וא"כ היה לכל אחד ואחד לחזור לחבורה שלו י"ל דמיירי הכא שנתפרדה חבורתם הראשונה א"נ לפי מה דמבואר לקמן בסי' רי"ש בא"ר וש"א דבמקום שיש אונס או הפסד ממון מותר לאחד לגמור סעודתו מקודם שגמרו השאים ולברך בפני עצמו מיירי הכא ג"כ בכה"ג שהיו אלו השלשה מוכרחין למהר ולגמור סעודתן מקודם ולכן אם נזדמנו אלו השלשה ביחד יזמנו בפני עצמן: (לב) ואפילו לא אכלו וכו'. וקשה (כו) הא קי"ל לעיל סימן קפ"ד דבהמ"ז צריך לברך דוקא במקום שאכל וא"כ כל אחד ואחד צריך לחזור למקום שאכל מתחלה יש מתרצים דהכא מיירי (כז) בעקרו בשוגג ממקומם דבזה לא מטרחינן אותו לחזור למקומו לדעת הרמב"ם וכי"ל שם בסעיף א' וכן פסקו שם האחרונים במקום הדחק ובעגינו נמי כיון דכאן יכול לזמן וכשיחזור לשם יברך בחידי כשעת הדחק דמי (כח) ועוד י"ל דה"ק ואפילו לא אכלו יחד כלומר אלא כל אחד אכל בפני עצמו שלא קבעו דאינם חייבים בזימון כמ"ש ס"ב הכא חייבין כיון שכבר נתחייבו: ו (לג) פרח זימון מינייהו. ובזה דוקא אם לא אכלו אח"כ יחדו אבל אם אכלו אח"כ יחד מצטרפין ואינו דומה להא דסעיף ה' (כט) דהא לא זימנו עליהם מקודם [חי' רע"א בשם תר"ץ]: (לד) כיון שחבריהם זימנו. עיין בביאור הלכה:(לה) ובא אחד וכו'. היינו אחד מן השוק אבל מעט בסוף סעודתן ונצטרף עמהם ולישנא לכל חבורה שכתב המחבר לאו דוקא דאפילו רק לחבורה אחת א"כ פרח זימון מן אחד ולא נשאר כאן אלא שנים: (לו) מותר ליפרד וכו'. ומיירי שכל החבורות היו מתחלה ג"כ בבית זה אלא שלא נצטרפו ביחד דאל"ה הלא

שערי תשובה

הנוסחא באופן אחר: *[ג] משנתחברו. עי' בה"ט ועי' בשו"ת פמ"א א"כ סימן ו' מ"ש בזה על דברי הב"ח:

ביאור הלכה

בפסקי ריא"ז ובמידושי הרא"ה על הרי"ף אבן לפי מה דמבואר לקמן בסי' ר' בעור והובא שם בא"א משמע דבאחד יכול להצטרף עוד הפעם עם השנים[א] כשאכלו עתה ביחד אחרי שהם לא יזמנו עדיין וכ"ל דלהרשב"ם הנ"ל מיירי שהם לא אכלו עתה אבל כשאכלו ה"נ דמצטרפי וכ"ע[א]לדינא: * כיון שחבריהם זימנו. כתב הגרע"א נ"ל דזהו דוקא אם זימנו הם קודם שנתחברו אלו השלשה יחד דאז אין להאחד שיצא מחבורתם מקום לצאת בפ"ע ידי זימון וע"כ אל הזימון שזימנו הג' הנשארים בביתם גם עליו ופרח זימון ממנו אבל אם נתחברו אלו ג' למקום אחד מתחלה ואח"כ זימנו האחרים הנשארים בביתם יכולין אלו שלשה לזמן ולא פרח זימון מינייהו כיון דיש כאן מקום להם לזמן בפ"ע יחד נפרדו לגמרי מחבורתם ולא קאי הזימון עליהו וקצת ראיה לזה מדברי הג"ה כאן שכתב אבל אם היה בכל חבורה ד' מותר ליפרד וכו' ולא התנה שזימנו הם תחלה וכו' ע"ש עכ"ל ואף דלשון הש"ע לא משמע כן כ"כ דכתב ונצטרפו לחבורה אחרת וזימנו משמע שמתחלה נצטרפו וכן אח"כ כתב ונתחברו אלו השלשה ובא אחד וכו' משמע שמתחלה נתחברו ואעפ"כ פרח זימון מ"מ האמת אתו דכן כתב בלקוטי הרמב"ן על ברכות בהדיא ע"ש: * אבל אם היה בכל חבורה וכו'. כתב הח"א ארבעה שאכלו ביחד על שלחן אחד ושנים אכלו על שלחן אחר יכול אחד מן הד' להצטרף עם הב' ולזמן עמהם ואם כבר זימנו הג' הנשארים פרח זימון מן האחד ואינו מצטרף וכו' ע"ש ודבריו קשים דאיך מצטרף האחד עם השנים לזמן אחרי שהם אינם מחויבים כלל ולא דמי להא דהג"ה דהכא כאו"א מחויב מאחר שנפרש מן חבורה של ג' המחויבת לזמן והיה אפשר לומר דכונתו היכא שהאחד יאכל עתה מעט בחבורתם ונעשה זימון ע"י אבל א"כ יקשה מה שכתב אח"כ אם כבר זימנו הג' הנשארים פרח זימון מן האחד ושוב אינו מצטרף ואי מיירי באכל הלא יוכל להצטרף בכל אופן מאחר שהוא לא יצא ידי חובת זימון ע"י זימון החבורה וכמו שכתבנו במ"ב בשם הגאון רע"א וא"ל דמיירי מתחלה במקצתן רואין אלו את אלו דא"כ מהו שסיים בסוף דבריו אבל אם היו ג' חבורות ובכל חבורה ג' אין רשאי אחד להצטרף וכו' ע"ש וא"ש בדבריו:

שער הציון

(כה) לאפוקי אם כל אחד בא מחבורה של שני אנשים לא מהני מה שנועדו עתה יחדו כיון שעתה לא אכלו ביחד ומקודם ג"כ לא נתחייבו: (כו) מ"א וט"ז: (כז) מאמר מרדכי ונהר שלום דלא כמ"א: (כח) ט"ז ומ"א [ולתירוץ זה מדויק מאד לשון הש"ע שכתב ביחד] וכ"כ הגר"א לעיל בסימן קפ"ד ס"ב ע"ש: (כט) ואף דמהרא"ש משמע דאף בדקרו ליה ועני דזה לא יצא ידי חובת זימון עדיין כמו שכתבו תר"י ואפ"ה אף אם אכלו אח"כ ג"כ לא מהני למייחס בזימון ע"י כמו שכתב הרא"ש בהדיא זה אינו דהרא"ש לשיטתו חזיל דס"ל שם מקודם דאף בדקרו ליה ועני יצא ידי חובת זימון [דמשו"ה הקשה הר"י מפרי"ש על רש"י פסיטא ע"ש] ולכך לא מהני אח"כ אפילו אם אכל משא"כ להר"י דס"ל דבזה לא יצא ידי חובת זימון הוא"ל שלא נתבון לצאת בזה לכך אם נועדו עתה יחדו מתחלת חיוב זימון ממדש ומינה נמי לענינו דלכו"ע לא יצא הרביעי ידי חובת זימון במה שהשלשה זימנו ורק שפרח ממנו הזימון דמעיקרא לכך אם אכלו אלו הג' עתה ביחד מתחיל חיוב זימון מחדש [כ"ל ברור שזהו טעם הגרע"א שאינו מביא דעת החולקים על תר"י דס"ל דבזה כו"ע מודים כמו שכתבנו] ועוד נ"ל פשוט דמה שלא נייר המחבר בס"ה כגון דקרו ליה ועני ונייר באחד מפסיק לשנים משום דבדקרו ליה ועני לא היה יכול לסיים ואפילו אכלו אח"כ יחד דזהו רק להרא"ש משא"כ לרבינו יונה וכנ"ל ולא רצה להכניס דבריו בפלוגתא לכך נקט כגון שאחד מפסיק לשנים דזה לכו"ע יצא ידי חובת זימון עי"ז ולכך לא מהני אפילו אכלו אח"כ יחד:

הגהות ותיקונים: א) צ"ל שנים אחרים:

*[ז]

ליקוטי דברי הרב: א) בשו"ע הרב בסימן ר' סעיף ב' פסק כהמ"א.

קצד שלשה שאכלו כאחד ונפרדו לענין הזימון מה דינם. ובו ג׳ סעיפים:

א ברכות מ״ח א) ב הרא״ש והרשב״א ג שם בגמרא ד הרא״ש שם ה שם בגמ׳ ו שם מ״ו לפי׳ הרי״ף וכן הסכימו הרא״ש ור׳ יונה והטור׳ ז שם בתוספות

א *שלשה שאכלו כאחד ושכחו * וברך כל אחד לעצמו בטל מהם הזימון (א) ואין יכולים לחזור ולזמן למפרע * [ב]וכן אם ברכו שנים מהם [ג]אבל אם * שכח * אחד מהם ובירך השנים יכולים לזמן עם השלישי אף על פי שכבר ברך (ב) [ד]יכול לומר ברוך שאכלנו משלו והם יוצאים ידי חובת זימון והוא אינו יוצא ידי זימון שאין זימון למפרע: הגה ואם האחד זימן (ג) עם אחריס אף שניס הנשאריס (ד) אין יכולים לזמן (בית יוסף בשם רשב״א): **ב** [ה]שלשה שאכלו ויצא אחד מהם לשוק קוראים אותו ומודיעים לו שרוצים לזמן (ה) כדי שיכוין ויצטרף עמהם (ו) ויענה עמהם ברכת זימון (ז) ויוצאים ידי חובתן אף ע״פ (ח) שאינו בא ויושב (ט) עמהם וה״מ בג׳ אבל בעשרה כיון שצריכים להזכיר את השם אינם מצטרפין עד שיבא וישב עמהם (ט) (וע״ל סימן ר׳ עד היכן ברכת הזימון): **ג** [ו]ג׳ שאכלו כאחד (י) ואין אחד מהם יודע כל בהמ״ז אלא אחד יודע (יא) ברכה ראשונה ואחד השניה ואחד השלישית חייבים בזימון (יב) וכל אחד יברך הברכה שיודע ואע״פ שאין בהם מי שיודע ברכה רביעית (יג) אין בכך כלום * [ז]אבל לחצאין אין לברך אם האחד אינו יודע כי אם חצי הברכה שאין ברכה אחת מתחלקת (ג) [ח] לשתים:

שערי תשובה

*[ח] לשתים. עיין בה״ע ועיין בחגן העוזר שמולק על המ״ח מה ודעתו ב״י ב״ח: (ב) לשתים. ואם אין שם מי שיודע אלא ברכה א׳ לא יברך כלום דמעכבות זו את זו עמ״ח. סדר ג׳ ברכות אלו

באר היטב

אכל בפ״ע משנתברו עי׳ ט״ז ומ״ח:

(א) עמהם. אלא שעומד לפני הפתח ויוצא גם הוא י״ח. רמב״ם

ביאור הלכה

* ובירך כ״א לעצמו. ואפילו לא גמרו רק ברכת הזן ג״כ מיבדו הזימון אבל אם התחילו רק בא״י אמ״ה הזן את העולם כולו יש להסתפק וכו׳ [פמ״ג]: * וכן אם ברכו שנים מהם. ר״ל דאין יכולין לחזור ולהצטרף עם השלישי לפטרו על ידם מהזימון דאין שנים נגררין אחר אחד ועם חבורה אחרת של ג׳ יש לעיין ומסתברא דיוכל להצטרף דהרי נפרש מחבורה של חיוב שגם הם חייבים עדיין אלא שאין להם תקנה מפני שאין זימון למפרע ומ״מ נ״ע אך אם יאכל עמהם מעט בודאי מצטרף ואפילו עם שנים: * שכח. וה״ה דאיד ונקט שכח מיירי דרישא [אחרונים]:

* אחד מהם וכו׳. וה״ה בעשרה ושכחו ג׳ מהם וברכו יכולים להצטרף עם הנשאריס ולזמן בשם (א״ר ושארי אחרונים) עוד כתב במאמר מרדכי דה״ה אם היו מתחלה ד׳ וברכו מהם שנים יכולים השנים הנשאריס לגרף אחד מן אלו השנים שברכו ולזמן עליו ומצדד עוד יותר דאפילו רוב מהחבורה ברכו בפ״ע אם נשארו שנים אלא ברכו עוד יכולים לגרף אחד מהם לזימון ע״ש. כתב א״ר יש להסתפק בשנים שאכלו פת והג׳ שתה רביעית משקה ואח״כ שכח אחד מן האוכלים פת ובירך אם בכה״ג רשאי הג׳ שאכל לזמן עם אותם שנים או דילמא כיון דאין כאן רק אחד אותו שחייב מדינא בזימון לא וכן מסתבר עכ״ל וכן דעת הברכ״י ואמ״ר ומגן גבורים: * אבל לחצאין וכו׳. ולפי המבואר לקמן בזימון רי״ש בהג״ה דברכת הזימון הוא עד הזן דוקא א״כ אם אין אדם אחד יודע לברך עד גמר הזן כ״א ברך לבד והשני יודע ברכת הזן אין מחלקין אותה לשתים אלא יברכו *בלי זימון כלל ויתחילו רק מתחלת בהמ״ז דהיי דברכת הזן מעכב לברכת הזימון שבלתה אינו יוצא בזימון מ״מ זימון אינו מעכב לברכת הזן שהוא התחלת בהמ״ז כנ״ל אח״כ מלאתי שכ״כ בחידושי הרא״ה לברכות בהאי סוגיא:

משנה ברורה

הלא צריך לברך בהמ״ז במקומו:

א (א) ואין יכולים וכו׳. לומר נברך וכו׳ דלמאי יזמנו זה את זה (א) והרי כבר ברכו בהמ״ז ואין לשון זימון אלא שאחד יזמן השניס שיהיו מוכנין ומזומנין להצטרף יחד לברכת המזון: (ב) יכול לומר וכו׳. דהא באמת (ג) מחוייב בזימון הוא שאכל עמהם ביחד אלא שאין לו תקנה משום שכבר בירך ואין זימון למפרע לכן מהני הצטרפותו עכ״פ שיהיו הם יוצאין על ידו: (ג) עם אחרים היינו (ג) שבא לחבורה של שלשה או אפילו שבא לשניס בסוף סעודתם ואכל עמהם מעט: (ד) אינן יכולין לזמן. על האחד מפני שכבר יצא ידי חובת זימון (ד) מיהו אם נזדמן להם אחד מן השוק יכולין לזמן עליו כשיטעום עמהם דחיוב זימון שלהם לא נפקע בשביל אותו שזימן: **ב** (ה) כדי שיכוין. לשמוע ברכת הזימון: (ו) ויענה עמהם. אבל אם אינו עונה אין מזמנין עליו משום דאינו עומד עמהם אבל אם היה עומד עמהם אף אם אינו עונה עמהם מזמנין עליו בע״כ כמבואר לקמן סי׳ רי״ב [שיו״ד ומגן גבורים ואח״ר בתירוץ ב׳]: (ז) ויוצאין ידי חובתן. וגם הוא (ה) יוצא ידי חובת זימון בזה: (ח) שאינו בא. אלא שעומד (ו) נגד הפתח בסמוך להם [ועיין סימן נ״ה ס״ב דמבואר שם דאם יש טיוף בינתים מפסיק] וכשיגמור עניגו יבוא הביתה שאכל שם ויברך בהמ״ז [רמב״ם] מיהו (ז) אם נשתהה שם עד גמר בהמ״ז וכוון לבו לצאת יצא ידי בהמ״ז וא״ל לברך: (ט) וע״ל סי׳ רי״ש. ס״ב ולפי מה דפסק שם רמ״א צריך העונה להמתין עד שיגמרו ברכת הזן: **ג** (י) ואין אחד מהם יודע. דאי אחד מהם יודע כל ברכת המזון בודאי נכון שהוא יברך כל הברכות ויוציאם ידי חובתם ולא לחלק בהמ״ז לפרקים פרקים: (יא) ברכה ראשונה. היינו לבד מברכת נברך שצריך המזמן לומר בתחלת ברכת הזימון: (יב) וכל אחד יברך. ר״ל ויכוין להוציא את חבירו: (יג) אין בכך כלום. דברכת הטוב והמטיב לאו דאורייתא היא ולפיכך (ח) אינה מעכבת להשלם ברכות (ט) ומשמע מזה דבאחת משלם ברכות הקודמים אם אין אחד מהם שיודע אותה מעכב שלא יברכו כלל דברכות מעכבות זו את זו

שער הציון

(א) לבוש: (ב) שמק״ו לברכות דף נ׳: (ג) היינו אפילו לא אכל עמהם מפני שבא לבא המחוייבת והוא ג״כ נתחייב מכבר וכדלעיל בסימן קנ״ג סוף ס״ה משא״כ כשבא לשניס אף דהוא מחויב מכבר הלא הם פטורים כ״ז שלא אכל עמהם וכדלקמן בקנ״ז דלא מקרי שלשה שאכלו כאחת ואינו דומה להא דס״ה הנ״ל דהתם הלא כ״א מאלו השלשה נתחייב מכבר: (ד) לבוש וא״ר ופמ״ג ומי׳ רע״א דלא כמ״ש. ועיין במי׳ רע״א בשם א״ר שכתב דבשביל אחד לא פרא הזימון משמע לכאורה מלשון זה דאם אחד שפירש ג״כ מכת המחוייבת בזימון דמצטרף*אע״פ שלא יאכלו עתה ביחד תשנתחברו ואף דבכגון זה קי״ל בקנ״ג ס״ו דפרא זימון מיניהו ואינם יכולים לזמן אם לא שיאכלו מחדש וכמו שכתבנו במ״ב שם שאני התם דרוב החבורה זימנו*משא״כ הכא דאחד[ב] זימן לא פרא זימון של שניס בשביל האחד: (ה) מאמר מרדכי בשם רוב הפוסקים: (ו) ר״ה גאון ורש״י: (ז) אחרונים: (ח) ב״י: (ט) מ״א

הגהות ותיקונים: א) מ״ה: ב) דאחד:

*[ב]

הלכות ברכת המזון סימן קצה

קצה חבורות שאוכלים בהרבה מקומות מה דינם. ובו ג׳ סעיפים:

א * [א]שתי חבורות שאוכלות בבית אחד או [ב]בשני בתים אם מקצתן (א) רואים אלו את אלו (ב) מצטרפות לזימון (ג) ואם לאו אינם מצטרפות (ד) ואם יש שמש אחד לשתיהן (ה) הוא מצרפן (ו) וכגון שנכנסו מתחלה על דעת להצטרף (ז) [ח] יחד [ג]ויש מי שאומר שאם (ג) (ז) רשות הרבים מפסקת בין שני הבתים אינם מצטרפין (ח) * בשום ענין: **ב** [ד]אכלו מקצתן בבית * ומקצתן חוץ לבית אם המברך יושב על (ט) מפתן הבית הוא מצרפן: **ג** [ה]כל היכא שמצטרפות שתי

א נכנסו נ׳ ב תוס׳ ור״ח ולא״ש והר״ר יונה והרשב״א וכן הוא מירושלמי שם ג ר׳ יונה שם ד טור מהירושלמי דלעיל ה תוס׳ שם ע״ב

באר היטב

מעכבות ואם אמרם למפרע לא יצא. דבר שמואל סי׳ קמ״ז: (ח) יחד[א]. והא דנסי׳ קל״ג ס״ב דא״ל הכנסה אלא סגי באכלו אח״כ בחד היינו שאכלו במקום א׳ אע״ג שאכלו כל א׳ מכבר מ״מ סמוכים הם זה לזה כדרך שאוכלים בחבורה אחת אבל כאן מיירי שכל חבורה יושבת במקום אחר כגון מפינה לפינה ובזה אמרינן לעיל שאין חיוב זימון בזה אלא משום הדרת מלך וכאן מיירי מחיוב לזמן ביחד כגון אם אין ג׳ במקום אחד או לירוף יו״ד בזה בעינן תנאים הכתובים כאן ט״ז ע״ש: (ב) ר״ה. ל״ד ר״ה שהוא

שערי תשובה

שאין מעכבות וצריך לברך כל מה שיכול הן ברכה אחת או שתים ובא״ר הביא דברי המג״א וכתב דמסי׳ קפ״ח דאם טעה מוחר לראש משמע קצת הכי ע״ש: [ח] יחד. עיין בה״ט[א] ועיין ב״ח דשכח ולא דוקא אלא ה״ה הזד ע״ש.

ועיין בא״ר שנסתפק בשנים שאכלו והג׳ שהה רביעית ואח״כ שבא אחד וברך אם רשאי הג׳ שאכל לזמן על אותן ב׳ או כיון דרק אחד חייב בזימון לא וכן משמבר עכ״ל ועיין לקמן קל״ו דאם זה שהה רביעית ברך

משנה ברורה

זו (י) ויש פוסקים שסוברים דאף דמן התורה חייב לברך אותם מ״מ אין מעכבות זו את זו ולפיכך מי שאינו יודע לברך כל הברכות וא״א לו לקרא לבקי שיוציאו בהמ״ז צריך לברך עכ״פ הברכה שיודע אותה (יא) ולענין דינא אם אכל כדי שביעה דחיוב בהמ״ז שלו הוא מן התורה יש להחמיר כשיטה זו ולברך אותה:

א (א) רואין אלו וכו׳. אפילו כשאוכלים כל אחת על שלחן בפני עצמו: (ב) מצטרפות לזימון. ר״ל אם ירצו (ג) יכולין להצטרף ולהוציא אחד את כולם בברכה״מ: (ג) ואם לאו וכו׳. אפילו כשהם בבית אחד ואפילו אם נכנסו מתחלה ע״ד להצטרף יחד: (ד) ואם יש שמש. היינו (ב) אפילו אינו אוכל כלל: (ה) הוא מצרפן. היינו אפילו (ג) הם בשני בתים ואין רואין אלו את אלו: (ו) וכגון שנכנסו וכו׳. מסתימת המחבר (ד) משמע דאפילו בית אחד ורואין זה את זה ג״כ לא מצטרפי שתי החבורות יחד אח״כ כשנכנסו מתחלה ע״ד זה (ה) אבל הרבה אחרונים כתבו[א] דבבית אחד לא בעינן כלל שיכנסו מתחלה ע״ד זה ובכל שרואין זה את זה נלחוד אם אפילו באין רואין זה את זה ויש שמש בין שתי החבורות סגי לענין לירוף וכן דעת הגר״א בבאורו ובאדרת אליהו[ב] ע״ש: (ז) רשות הרבים וכו׳.[ב] כתב הט״ז לאו דוקא ר״ה ממש שהוא רחב ט״ז אמות דה״ה כשיש שביל היחיד מפסיק בינתים ואפשר דדוקא כשהוא קבוע גם בימות הגשמים [א״ר]: (ח) בשום ענין. היינו אפילו כשהן רואין זה את זה ויש שמש המשמש לשתיהן: **ב** (ט) מפתן הבית. דהוא רואה אלו ואלו (ו) והו״ל כמקצתן רואין זה את זה:

לירופן יתחדש שיברכו בעשרה כגון שיש ה׳ בכל חבורה נמי לא מהני בשרואין זה את זה ובכנסו מתחלה כיון שעי״ז יצטרפו לברך בשם. ודע עוד דאפילו לרשב״א שמקיל מ״מ היינו דוקא בנכנסו מתחלה לכך אבל בלא זה לא מהני ואפילו בראין זה את זה ובבית אחד וכדמשמע מהי׳ הרשב״א להדיא. ואפילו להני דמקילי בבית אחד ולא בעו שיכנסו מתחלה כמו שכתבנו בס״ב היינו דוקא בשתי חבורות שיש בכל אחד כדי זימון ולא בשאין בהם כדי זימון כמו שכתב המ״א: * בשום ענין. עיין מ״ב והנה מהט״ז משמע דלענין בני החופה להצטרף יחד לבהמ״ז אין ר״ה מפסיק ומשמע מגיה דה״ה אין צריכין לירוף שמש ואפילו אין רואין זה את זה אבל בא״ר ובפרישה איתא דדין הרא״ש לא נאמר כלל לענין לירוף לבהמ״ז דגם לבני החופה בעינן התנאים הנצרכים בסימן זה ולא נאמר דין הרא״ש כ״א לענין ברכת תתנים וכן פסק בדה״מ: * ומקצתן חוץ לבית. וה״ה כשהם

שער הציון

ועיין סימן קפ״ח במ״א סק״ח: (י) אבן העוזר ועוד כמה אחרונים והנה קצת רחיה לדעה זו מברכות דף מ׳ בגימין רעיא כרך ריפתא ואמר בריך רחמנא אמר רב יצא ומסקינן דיצא ידי ברכה ראשונה ומסתמא לא היה יכול לברך יותר [דלהרמב״ן פירושא דהתי קוגיא שלא קיים אפילו הברכה זו עצמה והכאן בחידושי רע״א בסימן קפ״ז] ובזוהר מבואר מירושלמי פרק כיצד מברכין בהה״ל חד פרסי אתא לגבי רב בגין דאנא אכל פיסתי [ר״ל פת] ולית אנא חכים מברך עליה ואנא אמר ברוך דברא הדין פיסא נפק מנא ידי חובתי א״ל אין עכ״ל שם הרי מוכח דאפילו אם אינו יודע כלל יתר הברכות יוצא עכ״פ ידי ברכה זו אך אפשר לומר דזו מעשה אחרת היא שבא לקמיה דרב ואברכת המוציא קאי כמו שפירש הפ״מ שם אבל מהבבלי בודאי קצת רחיה לדעה זו: (יא) בגדי ישע והגר״ז [ולדעת התוספות שבא בליקוטיו גם המ״א מודה לזה במקצתו דאיהו מפרש דהמ״א המתחיר שלא לברך מיירי בשאינו שבע] והמגן גבורים: (א) ב״ח ושועות יעקב ופשוט: (ב) הגר״ז: (ג) כ״מ מהפוסקים: (ד) מ״א וב״ח וכ״כ הט״ז: (ה) ד״מ בשם ת״ז והר שלום ולבוש וא״ר וע״ך: (ו) ומ״מ משמע דאדם אחר מהחבורות כשיבא לא מהני והטעם דהקילו במברך אפשר משום דכיון דשתי החבורות צריכין לו שיוציאם נחשב כשמש המשמש לשתיהם דהוא מברכן:

הגהות ותיקונים: א) שע״ת זה מבאר את דין שכח אחד האמור בסי׳ קצ״ד ס״א: **ב)** בשונות אליהו ברכות פרק ה׳ משנה ו׳ ד״ה שני חבורות:

ליקוטי דברי הרב: א) ובשו״ע הרב סעיף ב׳ כתב: וכל זה כשנכנסו מתחילה לשם על דעת להצטרף, אבל בסתם אינן מצטרפות אפילו רואים אלו את אלו והם בבית אחד ושמש אחד לשתיהן שהרי אינן מצטרפות לזימון אא״כ קבעו בשלחן אחד לאכול יחד וכו׳, ואם נכנסו זו אחר זו אע״פ שהשניה נכנסה ע״ד להצטרף עם הראשונה, אם הראשונה לא היה בדעתה כלל בשעת כניסתה על השניה להצטרף עמה אלא נכנסה סתם אינן מצטרפות. ב) ובשו״ע הרב בסעיף א׳ כתב שאין דרך הרבים מפסקת ביניהם.

חבורות צריך שישמעו שתיהן דברי המברך (י) ברכת (ג) זימון (ד) (יא) בביאור: הגה ושאר ברכת המזון יכרך כל אחד לעצמו אבל אם ירצו שהמזמן יוציא כולם (יב) צריכים שישמעו כל ברכת המזון דבלא זה לא יצאו כלל (ד"ע):

קצו מי שאכל דבר איסור אם מצטרף לזימון. ובו ד' סעיפים:

א ברכות מ"ה
ב שם מ"ז
ג הרמב"ם והרשב"א ד רבי' יהודה בשם הרמ"ה

א [א]אכל (א) דבר איסור [ב]אף על פי שאינו אסור אלא מדרבנן אין מזמנין עליו (ב) ואין מברכין עליו (ג) לא בתחלה (ד) [ג]ולא (ה) [ד] בסוף: **ב** [ד]אם אכל (ה) דבר איסור במקום

שערי תשובה

ברכה אחרונה שוב לא יוכל לזמן עמהם ע"ש וכתב בא"ר דבעשרה אם שכחו שלשה וברכו אעפ"כ מברכין עליהם ברך אלהינו כדלקמן באכל ירק ע"ש ועיין בשו"ת פרים מאירות ח"ב סי' ו' דבעשרה אם אחד מיבך לבד אינהו מזמנים בשם ונפקי בזימון דידיה ואיהו לא נפק וע"ש דמשמע קצת מדבריו דדוקא בכה"ג אבל אם אחד מהם נצטרף לזימון ומכ"ש אם שלשה מהם ברכו בזימון שוב אין מצטרפין לעשרה לברך בשם ולא כא"ר שהרי מסיק שם על הב"י סי' קל"ג בפי' התוספתא שהביא הטור ושם איתא שכתב אבל אם אחד מהם קדם וזימן בג' או מיבך בהמ"ז לעצמו אין העשרים נחלקים דאותן שעמו אין יכולים לזמן בשם כיון שהוא קדם וזימן פרח זימון מנייהו עכ"ל הב"י וע"ז כתב הפמ"א ולא זכיתי להבין דבריו במ"ש אי מיבך בהמ"ז לעצמו כו' דלא גרע מאכל עמהם עלה של ירק כו' ע"ש משמע דוקא בהך גוונא שכתב הב"י שמיבך לבד פליג אבל לא באידך גוונא שאחד מיבך בזימון וכן בסוף דבריו כ"כ כמש"ל וצ"ע כיון דלדעת הב"י בכל גוונא אין מצטרף:

[ד] בסוף. עיין בה"ט ועיין בשו"ת ב"ח החדשות שהעלה ג"כ לברך בסוף ואינו מנאץ ואפילו מצוה אינה ובקונטרס אחרון מ"ש שם ושם בהג"ה בשם גדול אחד במי שנדר או נשבע שלא יאכל איזה דבר ועבר ואכל חייב לברך בסוף אבל בתחלה שרוצה לאכול שבשעת ברכה רוצה לעשות איסור עכ"פ אין לו לברך ע"ש ומ"ש בה"ט בשם תשובת בתר עשק עיין באשל אברהם מתשובת בית יהודה והוא ביו"ד סי' כ"ג ועיין בהלכות קטנות ח"א ובאמילת יעב"ץ סי' מ"ה ועיין בשו"ת בית אפרים חלק א"ח סי' ס"ג בפנים מסברות לאגדה בשבת דף קל"ט מיוס שפירש יוסף מאמיו וכו' ע"ש. ועיין בסוף תשובת תשב"ץ בטור השלישי סי' כ"ט ועיין בבר"י בשם מז"ה שכתב בהגהותיו מספר זכרון משה דאמון וברכת הזימון שוים ואין עונה אחר מי שבירך על אמילת דבר איסור כדאיתא בתוספתא דדמאי אבל כשהוא דבר שהאוכל נוהג בו היתר והשומע נוהג בו איסור כגון פת עובד כוכבים וכיוצא יכולים השומעים לענות אחריו אמן שאין זה מנאץ

משנה ברורה

ג (י) ברכת זימון. עיין לקמן בסימן רי"ש ס"ב דדעת המחבר דברכת זימון הוא נברך וברוך שאכלנו ודעת הרמ"א דדוקא עד גמר ברכת הזן וכל זה הוא ג"כ רק במקום הצורך אבל לכתחלה יותר נכון שישמעו כל הבהמ"ז מפי המברך והוא יוציאם בכל הברכת המזון [מ"א והגר"א] ועיין לעיל סימן קפ"ג ס"ז במ"ב שם: (יא) בביאור. ודעיבד (ז) אם לא שמע דברי המזמן שאמר נברך רק שמע להעונים שענו ברוך שאכלנו משלו וכו' ומתר גם כן לענות עמהם ביחד: (יב) צריכים שישמעו וכו'. ויכונו לצאת:

א (א) דבר איסור. אפילו (ב) אין איסורו בעצם אלא משום שהוא אסר ע"ע דבר זה: (ב) ואין מברכין עליו. והי"ה (ג) שאין עונין אמן על ברכתו: (ג) לא בתחלה וכו'. הואיל ודבר איסור הוא וש עבירה באכילתו (ג) מנאץ את ה' בברכתו ע"ז וכעונין שנאמר בוצע ברך נאץ ה': (ד) ולא בסוף. ואפילו אם אכל כדי שביעה ואם אכל (ד) בשוגג ונזכר אחר אכילתו דעת הט"ז ועוד כמה אחרונים דבזה יוכל לברך בסוף [והיינו אפילו לא אכל כדי שביעה] דבזה לא שייך נאוץ אלא דלענין זימון (ה) אפילו בשוגג אין לזמן ע"ז דאכילת איסור לא חשיבא קביעות. אם נגב או גזל חטים וטחנן ואפאן (ו) י"א שאע"פ שקנאן בשינוי והרי הם שלו אלא שחייב לשלם לו דמים עצורם מ"מ אסור לברך ע"ז בין ברכה ראשונה ובין בהמ"ז (ז) דלענין ברכה דאית בה הזכרת השם תמיד טפי ותמיד הוא בכלל נאוץ (ח) וי"א דהואיל וקנה יכול לברך ודעת המ"א דלענין בהמ"ז אם אכל כדי שביעה יש להורות בזה שיברך בהמ"ז (ט) דהוא דאורייתא ויש להחמיר ולברך: **ב** (ה) דבר איסור. ואפי' אכל איסור דאורייתא במקום סכנה כגון מפני חולי והטעם דכיון דסכנה הוא

שער הציון

(ז) אף דממ"א לא משמע כן הוא אזיל לשיטתו בסימן נ"ז סק"א אבל כבר פסקו הא"ר והפ"ח ועוד אחרונים דלא כוותיה ע"ש במ"ב ומה שמביא המ"א מסימן קל"ט כבר דחה הא"ר בסימן קל"ט ע"ש וכ"כ הגר"ז ע"ש: (ח) תוספתא פ"ב דדמאי כיו"ב לא יושיט כוס יין לנזיר וכו' ועל כולן אין מברכין ואין מזמנין עליו ואין עונין אחריו אמן ולא כאותה תשובה שהובאה בשע"ת בשם גדול אחד ובכר השיג ע"ז ג"כ בספר מגן גבורים: (ט) תוס' הנ"ל: (ג) רש"י מ"ז ד"ה הא לא חזי: (ד) היינו אפילו דבר שהוא אסור מה"ת: (ה) ט"ז לבדו או שכולם אכלו בשוגג ד"ז כאתה לא חשיבא קביעותם קביעות: (ו) ב"י וכן משמע ברא"ש לדעת הרמב"ם [דאל"ה לא מקשה עליה הרא"ש בפרק ג' שאכלו סימן ב' מהחיא דהגזל אלה חטים טחנה וכו' ע"ש] וכן משמע ברש"י מ"ז ד"ה הא לא חזי דאפילו על ידי שינוי אין לברך: (ז) וכסתימת השו"ע בסימן תרמ"ט ס"א ורמזו רמ"א בסי' י"א ובסימן תכ"ד ע"ש: (ח) מ"א בשם הרה"מ ונאמת לא ניזכר[א] שם בפירוש אלא דיבא ידי מצות מצה אלא שסברא ליה להמ"מ דהרה"מ גם אברכה קאי מדהרמב"ם שם תלה זה בזה ואינו מוכרח כ"כ דס"ל ליה להה"מ בזה כוותיה וגם אפשר דהרמב"ם גופא לא קאי אגזל וכמו שכתבו אחרונים. אכן בדברינו מנוח נזכר בהדיא קולא זו אף לענין ברכה וכמו שכתב במאמר מרדכי: (ט)[א]ומה שלא העתקתי מש"כ המ"א לענין גזל לחם חדא דהמ"א הגהות ותיקונים: א) נזכר:

ליקוטי דברי הרב: א) ובשו"ע הרב סעיף ב' פסק דיברך ברכת המזון בגנב לחם אפוי, והטעם דכיון שכבר אכלו הוא שלו ודמים הוא חייב לו, אבל **ברכה ראשונה** לא יברך אף אם נתיאשו הבעלים, דאם יבואו הבעלים חייב להחזיר הלחם גופו ולא דמים, ומדברי הרב מוכח שאפילו לא אכל כדי שביעה **מברך בהמ"ז.**

הלכות ברכת המזון סימן קצו קצז

(ג) [ב] סכנה מברכים עליו (ו) (וע׳ לקמן סי׳ ר״ד): **ג** [ה]שלשה שאכלו כאחד אחד נזהר מפת עובד כוכבים ואחד אינו נזהר או אחד מהן כהן ואוכל חלות אע״פ שאותו שנזהר אינו יכול לאכול עם אותו שאינו נזהר ולא ישראל עם הכהן כיון שאותו שאינו נזהר יכול לאכול עם הנזהר והכהן עם הישראל (ג) [ג] (ז) מצטרפין אבל אם היו כהנים וזר אוכלים כאחד והכהנים אוכלים חלה ונזהרים מפת של עובד כוכבים והזר אוכל פת של עובד כוכבים (ח) אינם מצטרפין [ו]וה״ה (ט) לשלשה שמודרים[ב] זה מזה שאינם מצטרפים לזימון: הגה ודוקא כשכל אחד אוכל מכברו אבל אם אוכלים מכבר בעל הבית מצטרפין דהא אוכלים מכבר אחד (מ״ז): **ד** [ו]אין מזמנין על מי שאכל פחות מכזית:

ה טור בשם הרמב״ם ושאר פוסקים מהה״ל דערכין ג׳[א] ו טור בשם ר״י מהה״ל דרשב״ם ז ברכות מ״ה וכמ״ק

א ברכות מ״ז

קצז דין צירוף לזימון ג׳ או עשרה. ובו ד׳ סעיפים:

א [א]שנים שאכלו כאחד וגמרו (א) ובא שלישי כל היכא דאי מייתי להו מידי (ב) * מצו למיכל מיניה

באר היטב

עיין מ״ל. והבאר היטב אשר לפני כתב בשם המ״ל דבגוב חטים ועשה לחם מבכר אף בחלה ולא דק: (ב) סכנה. וה״ה האוכל איסור בשוגג דבמקום סכנה ושוגג דין אחד להם ט״ז עיין סי׳ ר״ד ס״ט ועיין הלק״ט סי׳ קנ״ב: (ג) מצטרפין. כתב האגודה פ׳ ג׳ שאכלו מ׳ אוכל גמינה ושנים בשר מצטרפים דהאוכל גמינה מצי אכיל עם האחרים. ובשבת שחל ט״ב [בתוכה] אין מזמנין יחד האוכלים בשר והנזהרין מלאכלו ואוכלים גמינה כיון דאין שום מ׳ מהן יכול לאכול עם חבירו ע״כ והגמ״נ הקשה ע״ז דהא יכולין לאכול יחד לחם וכ״כ רש״ל דשל דיכולין לזמן יחד וכן דעת הט״ז וע״ש. ומ״מ כתב די״ל דש״ל דבעי׳ שיכולים לאכול יחד אותו לחם שאוכל חבירו והכא אין יכולין לאכול בשר וגמינה מלחם אחד דהרי מלוכלך מבשר כמ״ש בי״ד סי׳ פ״ט. וכ״מ ברוקח וס״ה שאין מצטרפים אלא אם כן כשאוכל הגמינה יכול לאכול בשר וכ״כ בהגמ״נ בשם מהר״ש ב׳ אוכלים בשר וא׳ חלב האוכל חלב מבכר ומוליא השני לפי שיכול

משנה ברורה

הוא (י) התירא קאכיל ואדרבה מצוה קעביד להציל נפשו וכדכתיב ואי בהם ואחז״ל ואי בהם ולא שימות בהם: (ו) וע״ל סי׳ ר״ד. דשם נשנה דין זה ונתבאר שם בס״ח בהג״ה דאם אנסוהו (יא) לאכול אינו מבכר אע״ג דהיה מוכרח לאכול מפני הסכנה וע״ש בא״ב: **ג** (ז) מצטרפין. אע״פ שכל אחד אוכל מכברו: (ח) אינם מצטרפין. שכל צירוף לזימון אינו אלא כשהם יכולים להתחבר יחד באכילתן לאכול לחם אחד וכאן כ״א נזהר מלחם חבירו: (ט) לשלשה שמודרים וכו׳. בין שכל אחד מהם מודר מחבירו בין שאחד מודר מהשנים והשנים ממנו דעכ״פ אותו האחד אינו יכול לאכול משלהם והם משלו לכך אינם מצטרפין אבל כששנים מודרים מאחד והוא אינו מודר מהם ודאי מצטרפין כיון שהאחד יכול לאכול עמהם. כתבו הפוסקים דה״ה כשאחד אוכל חלב או גמינה והשנים בשר מצטרפין שהאוכל גמינה הרי יכול לאכול מלחמם אע״פ שהוא מלוכלך בבשר אם יקנח פיו ודיימנו [והמנהג (יב) שהאוכל גמינה הוא המברך ברכת הזימון ולא להיפוך שהוא הגורם להזימון] אבל אם אוכל גמינה קשה אינן מצטרפין שהמנהג עכשיו שלא לאכול בשר אחר גמינה קשה ע״י קינוח והדחה וכן מר״ח עד ט״ב שאין אוכלים בשר רק בסעודת מצוה ויש שנזהרין גם בזה ואוכלין רק מאכלי חלב כמו שכתב בסימן תקנ״ו אותן שנזהרין מבשר ואוכלין חלב אין מצטרפין עם אוכלי בשר דהרי אין יכולין לאכול זה עם זה אלא אם כן אכלו כזית פת קודם שאוכלי בשר התחילו לאכול בשר בלחמם אז עדיין היו יכולין לאכול ביחד או שאחד מבני הסעודה אכל כזית לחם אחר שאינו מלוכלך לא בבשר ולא בחלב אז מצרף את כולם שהרי כולם יכולים לאכול מלחמו:

א (א) ובא שלישי. ורוצה לאכול ולהצטרף עמהם לזימון: (ב) מצו למיכל מיניה. היינו (א) שאינם שבעים כ״כ ואם היו מביאים להם דגים

שער הציון

גופא מסתפקא ליה בזה ועוד ממה שכתב המ״מ דמסוף דברי הירושלמי אין נראה כן משמע דלענין לאחר בודאי אינו יוצא אף שכבר אכלה וא״כ ממילא אין לברך ע״ז אף בסוף לפי מה שמניח הרמב״ם הכלל דתלוי זה בזה. ומלבד זה עיקר דינו של המ״א שהיתר היסוד דמפני שהוא דאורייתא יש להחמיר לברך בשינוי ג״כ רפיא מאד דכיון שיש בזה משש גאון ג״כ אין שייך יפוי מפני שהוא דאורייתא ודומיא דמאי דאמרינן ברכות כ״ב היכא שתפלתו תועבה ופסקו הפוסקים שצריך לחזור ולהתפלל והטעם דכיון שהוא תועבה נאלו לא התפלל כלל וה״נ בענינו כיון דהתמתירין סוברין דברכתו נאות הוא ג״כ א״כ אפילו דאורייתא היא אין כדאי לברך: (י) עי׳ בשע״ת מ״ש בשם פמ״א ודחינו דבריו עיין לקמן בסימן ר״ד ס״ט בשעה״ל מ״ש שם: (יא) היינו אין דבר איתר ומין דבר איסור: (יב) הגה זה נוכר במ״א והעתיקו המ״א והגר״ז והדה״מ לא העתיקו דבר זה ומשמע לכאורה דלא ס״ל זה ועכ״פ היכא שהאוכל בשר הוא כהן דיש עליו מצוה דוקדשמו לבבדו שהוא יהיה המברך מתברכא בודאי דא״א לדחות משום מנהג זה: (א) לנוח ועוד כמה אחרונים.

שערי תשובה

מידי דהוי אזימון דמזמנין על מי שאינו נזהר מפת עובד כוכבים ע״ש: [ב] סכנה. עיין בה״ט ועיין בפמ״א מ״ב סי׳ ו׳ שדעתו להבריע בהרמב״ם שדבר איסור שנפשו של אדם קלה ואפילו בשוגג או לדפואה אפי׳ לאחריו אינו חייב לברך דלא מחשב הנאה ע״ש ועיין בפסחים דף ק״ז בתוספות שם ד״ה שיש שני מיני אכילה גסה ע״ש ועיין לקמן סימן ר״ד מ״ש שם: [ג] מצטרפין. עיין בה״ט ומ״ש בשם המג״א שאין יכולים לאכול הלחם שמלוכלך מבשר הקשה ע״ז במקום שמואל סימן ג״ד שהרי יכול לאכול אחר שיגמר אכילת חלב ואפי׳ בשבוע שחל ט״ב מותר בתבשיל של בשר וא״כ אינו אסור מאותו לחם ועי״ש דמ״מ מסיק דשב ואל״ת עדיף שלא להצטרף לזימון בשבוע שחל ט״ב אוכלי בשר עם אוכלי חלב ע״ש ועי׳[ב] סי׳ קל״ה על מ״ש בש״ע ובטור בג׳ שמודרים הנאה זה מזה על דברי הב״י דמיימי רמיה מדאיצטריך למימר דכהני אכלי חולין מיפוק ליה דאי בעי מתבשיל כו׳ והשיג ע״ז דבתרומה ביד כהן לא מצי מתבשיל ע״ש וע׳ בפנים מאירות ח״ב סי׳ ו׳ שהקשה כן וכתב לישב קלא ע״ש וכן הפר״ח בלקוטים כתב לישב קלא ועיין בא״ר ובגן המלך סי׳ פ׳ ובבר״י ע״ש ועיין ביד אפרים בשם הבר״י במי שנשבע שלא ידבר עם חברו אין רשאי לזמן עליו ומ״ש שם בדין

ביאור הלכה

כשהם שני בתים והמברך באמצע על המפתן הוא מצרפן:

* מצו למיכל מיניה. כל״ל כן הוא הגירסא בשו״ע הישנים והכונה דדוקא אם שייהם מצו למיכל מיניה וכן משמע מלשון הרמב״ם ולפ״ז פשוט דאם אחד נטל ידיו [או שהמיח דעתו בדיבור שלא היה אוכל שום דבר לפי מה שכתבנו בסימן קע״ט בבה״ל סוד״ה ואפילו בשם הבית מאיר] שוב ממילא אין השלישי יכול להצטרף ומצאתי בא״ר שגם הוא מגדד כן לדינא אלא שאח״כ מסתפק בזה קלת ומגירסת החות יאיר בריש״ף שגרס אלו מייתי לי אדרבילא וכו׳ משמע ג״כ כמו שכתבנו אח״כ מצאתי בשאמר

הלכות ברכת המזון סימן קצז

ב תשו' הרשב"ץ מהריץ דמולין ק"ו
ג סס[א]) בברכות
ד סס מ"ש

(ג) * מצטרף בהדייהו (ד) [2]וחייבים ליתן לו לאכול כדי שיצטרף עמהם [3]והוא שבא עד שלא אמרו הב לן ונברך * אבל אם אמרו הב לן ונברך ואחר כך בא השלישי (ה) * אינו מצטרף (ו) [ז] * עמהם: הגה * ונטילת מים אחרונים כהב לן ונבריך דמי (מרדכי פרק ג' שאכלו) (ו) וע"ל סי' קע"ט: ב [4]תשעה שאכלו דגן (ז) ואחד אכל (ח) * כזית ירק (ב) [ב] (ט) מצטרפין להזכיר השם ואפילו לא טיבל עמהם אלא (ג) (י) בציר או לא שתה עמהם אלא (יא) כוס אחד * שיש בו רביעית מכל משקה

שערי תשובה

אם יש י' בזימון מה דינו ע"ש:

[ז] עמהם. עיין בה"ט ועיין בא"ר שכתב שאין לזה שורש ומשמעות בש"ס ופוסקים שיהיה מצוה לחזור ולאכול ומסתבר דזה הוי כאכילה גמה כו' ע"ש. ועיין בבר"י בשם תשובת שערי יושרה כתי"י ט' שאכלו וסברו שהם עשרה ונטלו מים אחרונים ונתנו הכוס לברך ולא שאינם רק ט' אין מועיל לגרף אחד על ידי שיתנו לו לשתות כדי לברך בשם כמו דלא מהני לזימון בג' ע"ש: (ב) מצטרפין. עיין בה"ט ועיין מ"ש בש"ת לעיל

באר היטב

לאכול עם חבירו ולא להיפוך משמע דוקא אבל אבל אם אוכל גבינה קשה אין מצטרפים דהמנהג עכשיו שלא לאכול בשר אחר גבינה ובשבת שחל ט"ב [בתוכה] אפי' באבל אין מצטרפין וצ"מ בשעודת מצוה וכן נוהגין עמ"ש. ובאר היטב אשר לפני כתב עליו זה הדבר אין לו שחר ע"ש ולא ידעתי למה ועיין יד אהרן [ועיין בס' אליה רבה שהאריך בזה ע"ש]:

(ח) עמהם. וב"ח כתב דמצוה שיטלו ידיהם ויברכו המוציא ואם כבר בירך ברכה אחרונה שוב לא יוכל לזמן עמהם דכבר נסתלק מהם ול"ד לסי' קל"ד ס"א דהתם עכ"פ אכל לחם מ"מ: (ג) בציר. ומ"מ בעי שיעורא:

ביאור הלכה

ויאכלו מעט משום זימון ועיין שכנה"ג וע"ת: (ב) מצטרפין.

מרדכי שכתב לדבר גדול כדברינו והרבה לתמוה על הא"ר שמסתפק בזה ע"ש: * מצטרף בהדייהו. היינו שהיינן בזימון [ולא שהוא רשות] וכמו שפסק המחבר בסי' קנ"ג דתלוי בגמר סעודה וזה ג"כ גמר סעודה מקרי כן משמע מכמה פוסקים דנקטו כן לדינא ולא בשעת רבינו יונה דלדידיה האי סוגיא רק לענין רשות וכן משמע שם ברש"י ד"ה אכילה דמיירי בזימון. ודע עוד דמשמע מהראשונים דזה השלישי יכול לזמן ולהוציאם ידי זימון ג"כ: * אבל אם אמרו וכו'. עיין במ"א דלדעה השניה המבוארת לעיל בסימן קע"ט ס"א דהב לן ונברך ג"כ לא הוי היסח הדעת לגמרי לענין אכילה ממילא בכאן מצטרפי כל שלא נטלו ידיהם במים אחרונים וכן משמע בכמה אחרונים [עיין בדרישה ובא"ר ובמאור הגר"א לעיל בסימן קע"ט ס"א] דתלוי זה בזה אמנם בשו"ע הגר"ז נוטה לומר דדינא דידן לכו"ע הוא ע"ש טעמו ועיין בפמ"ג שגם הוא רואה לנדד כן והניח בצ"ע. * אינו מצטרף. עיין באור זרוע שלולה לחדש דזהו דוקא כשהיו שנים ובא שלישי אבל היכא שאכלו ג' שנתחייבו בבר בזימון ושוב בא אחד ואכל כזית אפילו נטלו ידיהם או שאמרו הב לן ונברך ג"כ מצטרף עמהם ומזמן להם ומוציאם ידי חובת זימון ומה ישב מה שהקשו הראשונים [עיין פסחים ק"ג ע"ב תוד"ה כיון] מהגיא דשמעון בן שטח ע"ש אכן משארי ראשונים שהרבו באופן אחר משמע דלא ס"ל הכי: * עמהם. עיין בפמ"ג שמצדד לומר דבברכת זימון של אלשה כל היכא שיש שפק לדינא מצטרפין [היינו דרשות להם לזמן] אבל בברכת זימון של עשרה שיש הזכרת השם מסתפק שם אי מותר בזה משום תומר לא תשא וכן נוטה בא"ח:

* ונטילת וכו'. עיין במ"א סק"ג מה שהביא בשם הב"ח ולא העתקתיו

בבבר הסיגו בא"ר והוסא בשע"ת ועיין בט"ז סימן קל"ג סק"ח שגם הוא סובר כסברת[א] הא"ר: * כזית ירק. ובמאור הגר"א משמע שדעתו דלא בעינן כזית לגירוף עשרה וכן משמע בחידושי הרא"ה מדהביא רמיה לפסק הרי"ף דדוקא לעשרה מצטרף מלשון המשנה דקתני מזמנין עד כזית ומתניתין מיירי בגירוף שלשה ע"ש הרי מוכח דגירוף דעשרה הוא אף בפחות מכזית ובשיטלי לקט מביא ג"כ רמיה מתוספתא דלגירוף עשרה מהני אפילו בפחות מכזית דגן ע"ש ולכאורה ה"ה לפחות מכזית ירק [ואפשר דאף דעל דגן ג"כ אין לברך שום ברכה אחרונה בפחות מכזית מ"מ חשיבא טפי מירק ועכ"פ לענין דגן מבואר דעתו דאפילו פחות מכזית מהני] ומ"מ למעשה נ"ע להקל נגד דעת הטו"ר דדעת המרדכי שממנו הוציא הטו"ע מקורו כמבואר בב"י לא דעת יחידאה היא דמסתברא דדעת כל הני פוסקים שאין מחלקין בין ג' לי' לענין גירוף ס"ל כן דעכ"פ בענין שיעור כזית הרי איתא במשנה ר"פ ג' שאכלו דהשתא שאכל פחות מכזית אין מזמנין עליו דאפילו נתא כפירושם דהיינו אפילו באכל ירק מוכח מזה עכ"פ דבענין כזית דוקא אפילו לענין גירוף [וכדפירשו כל הראשונים דהאי מתניתין מיירי לענין גירוף] ולדידהו בודאי אין לחלק בין ג' לעשרה [כדמוכח מהראיה שהביאו בעלי שיטה זו מהגיא דינא אחד מהם לשון דאדרבה בעשרה מחמירין טפי] וא"כ בודאי אין להקל לדידהו בפחות מכזית אפילו בענין עשרה וכיון דבאמת לזה לחה לנו לומר דלדעת הרי"ף ושיעתו המחמירים יותר לענין גירוף יקילו בעשרה להצטרף אפילו בפחות מכזית וגם לחה לנו לעשות פלוגתא חדשה מיניהם ועוד דהרשב"א מסקים להרי"ף בענין גירוף שלשה דדוקא בדגן סברא ליה דהדא ג"כ לענין גירוף עשרה דמקילין מירק וכה"ג דיהא עכ"פ המצטרף מחוייב באיזה ברכה אחרונה דאל"כ אין שייך כלל להצטרף לענין זימון ע"ש בברכות מ"ח וא"כ עכ"פ בענין כזית שיהא מחוייב בברכה אחרונה. והיא דתוספתא שמביא הבב"ל לראיה לזו רמיה גמורה היא אפילו לענין דגן דיהיה סגי בפחות מכזית דאפשר דמיירי שם דהיה כזית ע"י שטבל בציר וכמו שדחה שם קצת בעצמו ע"ש: * שיש בו רביעית. עיין במאור הגר"א שכתב דהוא דעת המרדכי וכשיטתו ומשמע דדעתו דלא בעינן רביעית

שער הציון

(ב) רמב"ם שכתב ואפילו כל שהוא: (ג) כן איתא בברכה ראשונים אשכול וריטב"א בחולין ותשב"ץ ושארי ראשונים: (ד) פמ"ג: (ה) רשב"א: (ו) פמ"ג בשם הלבוש ועיין בהרמב"ם דאם אכל ציר לבד ג"כ מצטרף לעשרה: (ז) תוספות:

הגהות ותיקונים: א) בתוספות ברכות מ"ז:

ליקוטי דברי הרב: א) ובשו"ע הרב סעיף א' כתב: ומ"מ אפילו נטלו ידיהם מים אחרונים מצוה שיחזרו ויטלו מים ראשונים ויברכו המוציא וכו' ואפילו אם זה אינו חפץ לאכול כלל מצוה שיתנו לו לאכול מעט כדי לזמן עליו. וזהו כשיטת המג"א.

הלכות ברכת המזון סימן קצז

(יב) חוץ מן (ד) [ג] המים מצטרף עמהם והוא שיהיה (יג) המברך אחד מאוכלי הפת [ה]ואפי׳ שבעה אכלו דגן וג׳ (יד) ירק מצטרפין אבל ששה לא דרובא דמינכר בעינן: ג [ו]המצטרף (טו) צריך לברך ברכה אחרונה על מה שאכל (טז) ואינו נפטר בבהמ״ז (ה) [ד] של אלו בד״א דסגי בכל מאכל (יז) להצטרף לעשרה [ז]אבל לג׳ אינו מצטרף עד שיאכל (יח) כזית פת [ח]וי״א (יט) דבכזית דגן מהני אפי׳ אינו פת וי״א (כ) [ט]דבירק ובכל מאכל (ו) מהני (כא) הלכך שנים שאכלו ובא שלישי אם יכולים להזקיקו שיאכל כזית פת מוטב ואם אינו רוצה [י]לא יתנו לו (ז) (כב) לשתות ולא מאכל אחר ואם אירע שנתנו לו לשתות או מאכל אחר יזמנו עמו אע״פ שאינו רוצה לאכול פת: ד [כ]חברים שאכלו כאחד קצתם אכלו כדי שביעה וקצתם לא אכלו אלא כזית אם כולם יודעים לברך (כג) מצוה שיברך אותו שאכל כדי שביעה ויוציא את האחרים ואם אין יודעים כולם לברך מי שאכל כזית (כד) יכול

ה סס לפירוש הפוסקים ו ר׳ ימיאל בסס אמרו הרמ״ם זר״מ[ב] פ״ה מה״כ ח הרי״ף והרשב״א ע״פ הירי׳ מ תו׳ ורא״ש ור׳ יוחה י בהגהת מיי׳ סס בסס רבי׳ מאיר כ הרא״ש וכדעת[ג] רבי יהוסס

באר היטב

(ד) המים. ומ״א חולק ופסק אפי׳ במים מצטרפין: (ה) של אלו. דברכת המזון אינה פוטרת ברכה של בורא נפשות רבות. ובין משמע בב״י דמיפטר בברכת המזון דיין נמי מיזן זיין ועי׳ סי׳ ר״מ סעיף י״ז דהוא הדין בתמרים. ועי׳ ט״ז סי׳ קע״ד ס״ק מ׳ שכתב שכר שלנו ודאי זיין. ומ״מ לכתחלה יכוין שלא לצאת בבהמ״ז מ״א: (ו) מהני. ודוקא כזית מ״א: (ז) לשתות.

שערי תשובה

סי׳ קנ״ד מענין זה: *[ג] המים. עיין בה״ט ועיין[א] בא״ר דמ״ש בס״ל דשתה רוב רביעית מצטרף לא נמצא לו חבר בפוסקים: *[ד] של אלו. עיין בה״ט ועיין בבר״י דמסתימת דברי הב״י משמע דלא יצא וכן כתב הרדב״ז בתשובה סי׳ תשע״ה משום דהמברך מכוין לפטור עצמו מאכילת דגן שהוא ברכת שלשה והמכוין לצאת הוא לפטור עצמו מעין ג׳ ולכן לא יצא שהמברך מכוין לענין אחר והשומע לענין אחר ע״ש. וקצת נ״ע כיון שהטעם דיין נמי מיזן זיין הוי ככוונה לענין אחד שמברך על המזון וגם לפי מ״ש לעיל סי׳ ק״מ מתשובת הרדב״ז סי׳ שס״א דש״ך שהיה אנוס ולא התפלל יוצא בתפלה של קול רם לתשלומין אף על פי שמוציא שאינו בקי לשם חובה ובבר״י למד מזה לענין יחיד שרוצה לצאת ידי חובת תשלומין בחזרת הש״ץ אעפ״י שהכוונות אינם שוים ע״ש ולכך נראה להסומך על המג״א לא הפסיד ומכ״ש דבא״ר כתב בשם מהר״ש שעשה כן לכתחלה ואמר זה

משנה ברורה

לומר שאכלנו: (יב) חוץ מן המים. דמים לא זיינו ואינו משוב להצטרף (ח) אפי׳ הוא נמצא ורוצה לשתות ומ״א חולק ופסק דמצטרף דכל שהיה בכלל אכילה היא והעתיקוהו (ט) איזה אחרונים להלכה אבל בספר בגדי ישע ובמגן גבורים[א] הסכימו להמחבר (י) וכן מצדד בספר חמד משה: (יג) המברך אחד וכו׳. דכיון (יא) שהוא מוציא את חבריו בברכת הזימון חמיר טפי: (יד) ירק. וה״ה איזה משקה וכנ״ל: ג (טו) צריך לברך. לאחר שגמר לשמוע ברכת הזימון: (טז) ואינו נפטר. ר״ל אפילו אם ירצה לכוין לצאת בבהמ״ז ג״כ לא מהני כדקי״ל [לקמן בסימן ר״מ סי״ז ובאחרונים שם] דאין ברכת שלשה פוטרת מעין שלשה ולא ברכת בנ״ר (יב) אך אם אכל תמרים או שהה יין בודאי מהני בדיעבד דהא קי״ל בסימן ר״מ דאם בדיעבד בירך עליהן בהמ״ז יצא ולפי מה דפסקו שם כמה אחרונים דאף על דייסא אם בירך בהמ״ז יצא גם בדייסא דינא הכי (יג) וכתב המ״א דמ״מ לכתחלה יכוין בהם שלא לצאת בבהמ״ז דצריך לברך על כל מין ברכתו הראויה לו: (יז) להצטרף לעשרה. דבלאו דידיה יש חיוב זימון מן האוכלים פת ולא בעינן ליה אלא להזכרת השם: (יח) כזית פת. דמחויב בבהמ״ז: (יט) דבכזית דגן וכו׳. היינו כגון דייסא וכיוצא בו ממיני מזון שחייב לברך עליו ברכה אחת מעין שלש: (כ) דבירק ובכל מאכל. וה״ה שהיה וכנ״ל בס״ב לענין עשרה וטעם דעה זו דס״ל דלענין צירוף לזימון אקילו גם לענין שלשה כיון ששנים מהן אכלו פת ומחויבין בבהמ״ז (יד) והוא

שער הציון

(ח) בגדי ישע: (ט) הגר״ז וח״א: (י) ע״ש דהוא עכ״פ לדידן דפסקינן דעד הזן הוא ברכת הזימון כמבואר בסימן ר׳ ע״ש: (יא) הוצרכנו לטעם זה אפילו לדעת המחבר דפסק לקמן בסימן ר׳ דסגי עד נברך וכ״ש לדעת הרמ״א דפסק שם דהמזמן צריך לומר גם ברכת הזן: (יב) מ״א וש״א: (יג) ולא העתקתי דברי הא״ר שמלדד קצת דאפי׳ לכתחלה [ומשום דמצטרף לענין זימון מקילינן בזה לכתחלה] משום דמיאור הגר״א בסימן קע״ד ס״ו וכן בחבן העזוב סימן ר״מ סי״ז משמע דהא דאיתא בגמרא דעל התמרים נפטר בבהמ״ז וה״ה לענין יין היינו רק בדיעבד אם כוון לפטור אותם בפירוש אבל מסתמא לא נפטר אף היכי דצריך לברך הבהמ״ז על הפת בלא״ה וכ״ש הכא דאין לו חיוב אחר רק משום היין והתמרים שאכל בודאי אין כדאי לכוין לצאת בברכה שלא נתקנה לזה: (יד) היינו אפילו להני פוסקים שהזכרתי בבה״ל בסעיף ב׳ לענין עשרה דלא בעינן שיעורא הכא לענין שלשה מודו כו״ע דדוקא*כזית דהא תנן והשמש שאכל פחות מכזית וכו׳ וכן בסוף המשנה וכמו שכתבתי שם בבה״ל: (טו) ומ״מ משמע דהוא אינו לעיכובא רק מצוה לכתחלה מדכתב המחבר לשון מצוה וכן לשון זה איתא בראשונים: (טז) דברכת הזימון לרוב הפוסקים הוא*מדרבנן [פמ״ג]: (יז) תוס׳ ורא״ש:

הגהות ותיקונים: א) צ״ל מ״ש בא״ר דמ״ש בס׳ צדה לדרך (מאמ״ר כל״ג פכ״ג): ב) רמב״ם: ג) צ״ל וכדעת הר״י:

*[ד] *[ה]

ליקוטי דברי הרב: א) ובשו״ע הרב סעיף ב׳ פסק כהמג״א (וכמובא בשעה״צ) דאף בשותה רביעית מים מצטרף .

א ברכות מ"ה ב תוס' וכ' יומה והרא"ש בסס הה"ג להוציא אף אותם שאכלו כדי (ח) [ה] שביעה: הגה (כה) י"א שאינו חייב לברך מדאורייתא אם לא שהה (כו) והוא תאב לשתות (מרדכי פ ג' שאכלו וכ"י בסס כל בו וסגלי לקט) (כז) וטוב ליזהר לכתחלה אם מקצתן שתו ומקצתן לא שתו (כח) שיברך מי (ט) [ו] ששתה (דברי עצמו):

קצח אחד נכנס אצל שלשה שאכלו. ובו סעיף אחד:

א [א]שלשה שאכלו והם מברכין ונכנס אחד (א) שלא (ת) אכל אם נכנס כשאומר המברך נברך שאכלנו משלו (ב) עונה אחריו ברוך ומבורך [ב]שמו תמיד לעולם ועד ואם נכנס (ג) כשאחרים עונים ברוך שאכלנו משלו (ד) עונה אחריהם (ג) [ת] אמן: הגה (ה) בכל הברכות שאדם שומע חייב

שערי תשובה

המצטרף שיכוין ויצא בהמ"ז ע"ש: *[ה] שביעה. עיין בה"ט ובבר"י כתב בסס הרדב"ז בתשובה כמ"י סי' ב' אלפים רכ"ד דמי שאכל כזית והוא שבע כגון שהוא זקן או חולה או שאכל קודם יכול להוציא אחרים דאף בה"ג מודה כו' ואם יש בסעודה אדם גדול ולא אכל רק כזית אף שלא שבע הוא יברך כיון שכל האחרונים אלקו על בה"ג כו' ע"ש. ועיין בא"ר שכתב בסס ע"ת להסתפק אם כבר אכל ובקביעת אכילת כזית נעשה שבע ל"ע למעשה אם חייב מדאורייתא ומדברי הרדב"ז אלו משמע דבכה"ג אינו[א] חייב מדאורייתא ולדידן דהגיגין שכ"א מברך בלחם אין נ"מ מה דבלא"ה רשאי לומר אף שלא אכל אלא כזית כמ"ש הב"י ומ"ש בסס הלק"ע ע"ש בספק אם אכל שיעור דאורייתא ועיין מ"ש לעיל סימן קפ"ד מדברי הפמ"ג ביו"ד ע"ש ומ"ש בבה"ט והוא שהנה גרונו במג"א סיים בה באותה אכילה ע"ש. ועיין בעניין הנאת גרונו בשו"ת פמ"א ח"ב סי' כ"ז ולענין אכילה גמה בעניין שיהיה נהנה גרונו בכל אותה האכילה של כדי שביעה ואם נפשו קלה עליו ואין גרונו נהנה אין ראוי לברך לא לפניו ולא לאחריו ועיין בא"ר: *[ו] ששתה. עיין בה"ט ועיין בא"ר דמוכח מהפוסקים דאם שתה אעפ"י שעדיין צמא חייב וכן נוטה דעת הע"ת אבל אם אינו צמא אעפ"י שלא שתה כלל חייב ע"ש וכתב עוד דכל סעיף זה כשאין מברך כ"א לעצמו כו' וכבר מבואר לעיל:

*[ת] אמן. עיין בא"ר ועיין לעיל סי' קל"ב מ"ש שם בסס הא"ר דהלבוש מחלק בין נכנס אחד שלא אכל שזה יש לו לענות אמן אחר ברכת הזימון

באר היטב

וב"ח כ' שרבותיו נהגו ליתן לו לשתות אם לא רצה לאכול ומצטרף וכן נהגו עכשיו: (ח) שביעה. כ' הב"י דאם כל אחד מברך לעצמו בלחם רק שמזמנין יכול לברך מי שאכל כזית ואפי' אם כולם יודעים לברך עי' הלק"ט ח"ב סי' רע"ז ועי' יד אהרן. האוכל אכילה גסה דהיינו שלא היה צריך לאותה אכילה מוציא אחרים בבהמ"ז והוא שנהנה גרונו ש"ג ועי' כנה"ג: (ט) ששתה. ואם מקצתן אכלו לשובע ולא שתו ומקצתן לא אכלו לשובע ושתו מוטב שיברכו אותן שאכלו לשובע מ"א ע"ש:

(א) אכל. ואם שתה אומר ברוך שאכלנו משלו דשתיה בכלל אכילה. מ"ע מ"א: (ב) אמן. אם בא כשהמברך חוזר ואומר ברוך שאכלנו משלו וכו' פסק הט"ז דא"צ לענות אז אמן ע"ש הטעם. וצ"ה ולבוש פסקו דצריך לענות אמן עיין סי' קל"ב ס"ק מקובלת ברכות דף מ"ח ע"ש: (כה) י"א שאינו חייב וכו'. דס"ל (יח) דמה דדרש ר"מ בגמרא ואכלת זו אכילה ושבעת זו שתיה הכוונה דאם שתה לאחר אכילה אז חייב לברך ואם לאו אינו חייב אלא מדרבנן: (כו) והוא תאב לשתות. דאם אינו תאב לשתות לכו"ע חייב מדאורייתא אף בלי שתיה: (כז) וטוב ליזהר לכתחלה. ר"ל (יט) דלפי פסק המחבר מקודם דאם יש מי שמחויב בדבר מדאורייתא שיודע לברך מצוה שיברך הוא להוציא אחרים טוב לחוש גם לשיטה זו שיברך מי ששתה אחר אכילתו להוציא אחרים דהוא מחויב בודאי מדאורייתא אם לא שאותן ששתו אין יודעין לברך דאז יוכל להוציא אותן אפילו מי שלא שתה וכמו שכתב גם המחבר לענין כדי שביעה: (כח) שיברך מי ששתה. ואעפ"כ אם מקצתן אכלו לשובע ולא שתו ומקצתן לא אכלו לשובע ושתו (כ) מוטב שיברכו אותן שאכלו לשובע דחייבין מדאורייתא לדעת הפוסקים אף שלא שתו (כא) ודעת המרדכי בסס הרא"ם דעת יחידאה היא. מי שהיה שבע קודם שאכל ואכל אכילה גסה שלא היה צריך לאותה אכילה אעפ"כ אם נהנה (כב) גרונו מאותה אכילה מברך עליו לפניו ולאחריו ומוציא אחרים ואם נפשו קלה עליו ואינו נהנה גרונו אינו ראוי לברך לא לפניה ולא לאחריה לפי שזו אינה משובה אכילה כלל לכל מצות שבתורה כמו שנתבאר בסימן תע"ו ובסימן תרי"ב:

א (א) שלא אכל. ואם שתה אפילו לא נצטרף עמהם כלל יכול לומר ברוך שאכלנו וכו' דשתיה בכלל אכילה ומיהו בעשרה לענין הזכרת השם שיאמר ברוך אלהינו שאכלנו משלו וכו' נשאר הפמ"ג בספק ע"ש: (ב) עונה אחריו ברוך וכו'. דאין מן הראוי (ג) שיהיה אדם אכל חבורה שמזמינין עצמן ליתן שבח והודיה לו ית' והוא יתנע מזה: (ג) כשאחרים עונים. ר"ל דאז לא יוכל לענות ברוך וכו' (ד) כיון שלא שמע מפי המזמן שבקשו לברך: (ד) עונה אחריהם אמן. בכל הברכות (ג) שאדם שומע מפי ישראל שצריך לענות אמן אחריו (ד) ואם שמע אח"כ מפי המזמן כשחזר ואמר ברוך שאכלנו משלו וכו' צריך[א] לענות עוד הפעם אמן בכל הברכות שאדם שומע מפי אחד וחזר ושמע אותה הברכה מפי השני כתב הט"ז אם נכנס אחר שכבר התחיל המברך לומר ברוך שאכלנו אין צריך לענות אמן[ב] אבל כמה אחרונים חולקין ע"ז: (ה) בכל הברכות

שער הציון

(יח) ספר ירמיס לרא"מ ורוב הפוסקים ס"ל דהאי דרשא אסמכתא בעלמא היא וכונת התורה ושבעת שביעה ממש ואף אם נאמר דכזית הוי דאורייתא ושבעת זו שתיה הכוונה דאם יאכל או ישתה יין חייב לברך והוא ברכה אחת מעין ג' [ב"י וכפי מה שביארו אחרונים דבריו] וכן משמע בשיטה מקובצת דמפרש ושבעת זו שתיה הוא עניין בפ"ע וכן משמע בתוס' ישנים דיומא דף ע"ט ע"ב סוף ד"ה פחות וכן מצאתי אח"כ בהדיא בחידושי הרמב"ן על ברכות דף מ"ט ובאמת כל הראשונים שזכרתי בבה"ל סוף סי' קפ"ד שאחזו בשיטת הרא"מ דכזית הוי דאורייתא אין בכולם אחד מהן שיזכור דהחיובא הוא דוקא אם שתה וע"כ דמפרשי הבב"י וכתוספות ישנים הנ"ל: (יט) נהר שלום ומיושב בזה קושית הט"ז וכעין זה כתב גם הפמ"ג ע"ש: (כ) מ"א ור"ל דאף לדעת הרא"מ כזית הוי מדאורייתא הא רוב הפוסקים אין סוברים כן: (כא) וכמו שכתב בב"י וכ"כ בספר קרן אורה: (כב) מ"א (א) ט"ז: (ב) ואף שפסקנו לעיל בסי' נ"ז במ"ב [ובסוף סי' קל"ה ע"ש] דאף מי שלא שמע ברכו מפי הש"ץ מ"מ עונה עם הצבור בזה דהתם עניינו הוא ממש כשל צבור משא"כ הכא הם אומרים ברוך שאכלנו והוא עונה ברוך ומבורך [הגר"ז]: (ג) שיטה מקובצת ומזה מוכח ג"כ דס"ל ככל הפוסקים החולקים על הט"ז דסברא הוא שצריך לענות אמן גם כשנכנס בסוף ושמע רק את המזמן שחזר ואומר ברוך שאכלנו וכן משמע ג"כ מדברי הרמ"א בהג"ה מדמסמיך זה לכל הברכות: (ד) דה"ת ומסתברא כוותיה דלא כמו שראיתי לאחד שכתב בהיפך מזה:

הגהות ותיקונים: א) נראה דצ"ל דבכה"ג חייב מדאורייתא: *[ת] *[ט] *[כ]

ליקוטי דברי הרב א) ובשו"ע הרב סעיף א' כתב: ונכנס א' שלא אכל וכו' חייב לענות ברוך ומבורך שמו תמיד לעולם ועד, ושוב אינו עונה אמן אחר ברוך שאכלנו וכו'. ב) ובשו"ע הרב סעיף א' מביא ב' השיטות, ומסיים בסוגרים, ויש לחוש לסברא הראשונה, לענות אחריו אמן, ושוב אינו עונה אחר ברוך שאכלנו שחזר המברך.

הלכות ברכת המזון סימן קצח קצט

לענות אמן (טור וב"י בשם בה"ג וסמ"ג) [ב]ואם הם עשרה (ו) אומר ברוך (ג) אלהינו ומבורך שמו תמיד לעולם ועד [ג]וה"ה אם היה שם כשגמרו מלאכול ולא אכל עמהם כך הוא עונה אחר המברך (ז) ואחר העונים:

קצט על מי מזמנים ועל מי אין מזמנים. ובו י"א סעיפים:

א [א]השמש שאכל כזית (א) מזמנין עליו: **ב** [ב]כותי בזמן הזה הרי הוא כעובד עבודת אלילים ואין מזמנין עליו: **ג** (ב) * [ג]עם הארץ גמור * מזמנין עליו בזה"ז: **ד** (ג) עובד כוכבים אין מזמנים עליו [ד]ואפילו גר שמל (ה) (ד) ולא טבל (ה) אין מזמנין עליו אבל גר גמור מזמנין עליו (ו) ויכול לברך בהמ"ז [ה]ולומר על שהנחלת (ז) לאבותינו: **ה** (ב) [ו]אונן בחול (ח) שהוא פטור מלברך

ג שס ובסמ"ג
א ברכות מ"ה ב הרי"ף והרא"ש שם מפ"ק דחולין ג תוס' שם בברכות והרא"ש ד שם בגמ' ה תוס' בשם ר"י בב"ב וכן הסכימת הפוסקים ו ברכות י"ח ומו"ק כ"ג

באר היטב

ג' מש"ש: (ג) אלהינו. וברא"ה דבברכת נשואין עונה ג"כ ברוך אלהינו ומבורך שמו תמיד לעולם ועד שהשמחה במעונו. עטרת זקנים משם גדול אחד:

(ה) ולא טבל. וכל זמן שלא טבל כראוי מיקרי לא טבל. ופשוט

משנה ברורה

הברכות. בין ברכת (ה) המצות בין ברכת הנהנין: (ו) אומר ברוך אלהינו. היינו כששמע להמברך שאמר ובברך לאלהינו[א] ואם שמע רק להעונים אומר רק אמן בלבד כנ"ל. וברכת נשואין עונה ברוך אלהינו ומבורך שמו תמיד לעולם ועד שהשמחה במעונו [אחרונים]: (ז) ואחר העונים. כ"ל אף שאמר מתחלה עם המסובין ברוך ומבורך וכו' צריך[ב] לענות לבסוף (ו) אמן ג"כ אחר העונים:

א (א) מזמנין עליו. שאף שלא קבע עצמו בשלחן עמהם שאוכל מעומד וגם הולך ובא בחצר אכילתו ואין לו קביעות כלל עמהם אפ"ה מצטרף שכיון שדרך אכילתו בכך זו היא קביעתו משא"כ בא"ש אחר וכמ"ש בסימן קל"ג ס"ב במ"ב: **ג** (ב) ע"ה גמור. דבגמרא אמרינן דאפילו קרא ושנה ולא שימש ת"ח דהיינו להבין טעמי המשניות להקשות ולפרק אין מזמנין עליו ולכן קאמר דאפילו ע"ה גמור אין בו מקרא ומשנה מזמנין עליו בזמן הזה שאם היו פורשין מהם היו גם הם פורשין מן הצבור לגמרי ואם אינו מקיים מצות התורה בדבר המפורסם בכל ישראל כגון שאינו קורא ק"ש שחרית וערבית י"א שאעפ"כ מזמנין עליו ודעת המ"א שבזה אין מזמנין עליו דבזה כיון דכלל ישראל קוראין ק"ש לא חיישינן לקלקולא במה שנפרוש עצמנו מיחידים שאין קורין וכן סתמו כמה אחרונים וכ"ש מי שהוא רשע ועובר עבירות בפרהסיא דאין מזמנין עליו [מ"א וש"א]: **ד** (ג) עו"ג אין וכו'. היינו (א) אפילו נתכוין לברך לאלהי ישראל: (ד) ולא טבל. וכל זמן שלא טבל כדין בפני ב"ד של שלשה כמבואר ביו"ד סימן רס"ח ס"א מקרי לא טבל [אחרונים]: (ה) אין מזמנין עליו. דאינו גר עד שימול ויטבול: (ו) ויכול לברך. והיינו אפילו להוציא אחרים ידי חובתן בברכת המזון [ב"י]: (ז) לאבותינו. לפי שלאברהם נתנה הארץ למורשה ולאברהם נקרא אב המון גויים: **ה** (ח) שהוא פטור מלברך. פי' כל זמן שמתו מוטל לפניו כבסימן

דמי שהוא רשע בפרהסיא ועובר עבירות וכ"ש מומר[ג] לעבודת כוכבים דאין מזמנין עליו דלא גרע מע"ה בזמן התלמוד מ"ש. ומומר דשב אפי' לא טבל יכול לברך עיין י"ד סו"ס רס"ח:

(ב) אונן. פי' כל זמן שמתו מוטל לפניו עכי' ע"א:

ביאור הלכה

רביעית וכמו דמיקל הגר"א לענין כזית ירק אך כבר כתבתי דקשה להקל דכמה דאשונים ס"ל כן. ובא"ר המ"א בשם הספר לדה לדרך דגם ברוב רביעית פגי וכתב דלא מצא כן בפוסקים אחרים ולענ"ד אין לחוות כ"כ דבריו מאחר דהגר"א ודעמיה ס"ל דלא בעינן כזית וממילא דמה ג"כ פגי אפילו בשיעור קטן מאד ובפרט רוב רביעית דהוא שיעור חשוב לענין קידוש ויש הרבה פוסקים דמסתפקי לענין ברכה אחרונה דאית להו דשיעור כזית פגי לענין שהיה שהוא שלש רביעית וכ"ש ברוב רביעית ואף לכתחלה מתחרינן שלא לברך ברכה אחרונה בפחות מרביעית כדאיתא לקמן סימן ר"י מ"מ לענין לירוף אפשר דיש להקל בפחות מזה ולכתחלה בודאי יותר טוב להדר שיהיה רביעית אך[א] בדיעבד אפשר שיש להקל:

* ע"ה גמור וכו'. עיין במ"ב מש"כ דכ"ש אם הוא רשע גמור ועובר עבירות בפרהסיא דאין מזמנין עליו ועיין בסמ"ג שכתב דאין מתירה לזה מסי"א דמבואר שם דדוקא כשנידוהו על עבירה הא לא"ה מזמנין עליו דהתם בעבירה אחת וכאן בעבר על כמה עבירות ולענ"ד נראה דאין חילוק בדבר אלא דלענין אחרי דברים שבקדושה כגון לענין קה"ת וכ"כ ואחרי דברים שבקדושה דצריך עשרה בודאי אפילו עבר על כמה עבירות לתאבון כ"ז שלא נידוהו ומנה למנין עשרה דהכי משמע מסתימת המחבר לעיל סימן נ"ה סי"א ע"ש [וגם דהרא"ה שהביאו ע"ז שם מעכן דכתיב היה חטא ישראל דאע"פ שחטא ישראל הוא מורה ג"כ הכי דהתם הלא היה שם חילול שבת ועוד כמה עונות] והכא לענין זימון מתחברא שאפילו עבר עבירה אחת בפרהסיא במזיד [כגון שאכל חזיר או נבלה וטרפה שהוא דבר המפורסם בישראל לאיסור] אין מזמנין עליו והטעם דענין זימון הוא שמיוחד לא ע"י שמתחלה התחברו יחד לאכילה ובשביל זה צריך ג"כ אח"כ להתחבר ולברך להש"י על אכילה שאכלו וע"ז איתא במשנה דאם הוא ע"ה אין מזמנין עליו והיינו עבור שפשע שלא למד לכך אין להתחבר אתו כדי לזמן כמו שכתבו הפוסקי' וע"כ קאמר המ"א דאם הוא רשע ועובר על התורה בפרהסיא בודאי אין נכון להתחבר אתו לזמן [ובסי"א לא מייר בכה"ג] וממילא מתחבר דאפילו אם רואהו פ"א בפרהסיא שפקר בעבירה ג"כ אין לזמן אתו. ותדע דלענין זימון התחברו הרבה יותר דהרי בודאי אפילו ע"ה גמור מצרפין אותו לעשרה לענין קדיש וברכו וכה"ג ולענין זימון איתא במשנה דאין מזמנין עליו א"ו דלענין זימון תמיד הרבה יותר וכמו שכתבנו הטעם. ולפי כ"ז מה דאיתא לעיל בסימן נ"ה דאם לא נידוהו מצטרף למנין עשרה היינו רק לשאר דברים שצריך עשרה אבל לענין זימון בשם בודאי לא דלא עדיף מע"ה בזמן התלמוד ואולם היה אפשר עוד לומר דמה דאיתא במשנה דע"ה אין מזמנין עליו היינו דוקא בשלשה אבל לענין מניף לעשרה עושין ולפ"ז דינא דמ"א לענין רשע שעובר בפרהסיא ג"כ דוקא לענין שלשה ולא לענין עשרה. ולפ"ז מה דאיתא בשו"ע לעיל בסימן נ"ה דנמנה לעשרה היינו אפילו לענין זימון בשם ול"ע: * מזמנין עליו בזמן הזה. עיין במ"ב סק"ב וכל זה הוא לענין אם אנו מצרפין אותו לזמן עליו והטעם דמשום שפשע שלא למד לכך מדינא דגמרא אין מתחברין אתו לצרפו לזימון וכמו שכתב הרא"ש וכ"ש אם אינו מקיים מצות התורה דשייך טעם זה אבל הוא בעצמו בודאי מייב בזימון כשאר ישראל [וב"ת לענין אם היו שלשה כה"ג בודאי מחויבים לזמן או אם יש בתורה של אנשים כשרים שהיו שלשה בלתו בודאי אין רשאי להפרד מהם ויזמן אתם] דכי מי שאכל שוס וריחו

עודף

שער הציון

(ה) כל הפוסקים: (ו) נ"ל המובא בסמ"ג ופר"ח בליקוטיו ומגן גבורים דלא כל"ח ושכנה"ג: (א) הגר"ז ומ"מ לשון המחבר עדיין מגומגם דבגמרא קאמר פשיטא ומשני הכ"ע בגר שמל ולא טבל והמחבר חלק הדין לשנים:

הגהות ותיקונים: א) אלהינו: ב) נראה שכאן הוא מקום ציון אות ג' של באר הגולה: ג) במג"א ובבאה"ט שבשו"ע חסר תיבות לעבודת כוכבים:

ליקוטי דברי הרב: א) ובשו"ע הרב סעיף ב' כתב דצריך שישתה רביעית. ב) ובשו"ע הרב סעיף א' כתב: ונכנס א' שלא אכל וכו' חייב לענות ברוך ומבורך שמו תמיד לעולם ועד. ושוב אינו עונה אמן אחר ברוך שאכלנו.

הלכות ברכת המזון סימן קצט

(ט) אין מזמנין (י) עליו: ו [1]נשים ועבדים (יא) וקטנים (יב) אין מזמנין עליהם (יג) אבל מזמנין (ג) [ל] לעצמן ולא תהא חבורה של נשים ועבדים וקטנים מזמנין יחד משום (יד) פריצותא דעבדים אלא נשים לעצמם ועבדים לעצמם [2]ובלבד שלא יזמנו בשם: ז * [3]נשים מזמנות לעצמן (טז) רשות * אבל כשאוכלות עם האנשים (יז) חייבות (יח) * ויוצאות בזמון שלנו: הגה [ב] (יט) אע"פ שאינן מצוות (הרא"ש ומרדכי ריש פ' ג' שאכלו בשם רש"י): ח [4]אנדרוגינוס (כ) * מזמן למינו ואינו מזמן (כא) לא לאנשים ולא לנשים: ט [5]טומטום (כב) אינו מזמן כלל: י [6]קטן (כג) שהגיע לעונת (ל) [ג] (כד) הפעוטות

ז ברכות מ"ה
ח רמב"ם פ"ה מהלכות ברכות
ט סמ"ג בשם ר"י
מהריא דערכין ג' [7]
י מהריא דר"ה ס"ט לענין שופר כ שם
ל ברכות מ"מ

שערי תשובה

אבל המזומנים[2] עצמם אין להם לענות אמן ע"ש:

*[ל] לעצמן. עיין בה"ט ועיין בלבוש דאפילו עם בעלה אין נאה לזמן ועיין בא"ר שם בשם מלבושי יו"ט ועיין בגן המלך סי' ע"ה שגדול מ' היה מזמן הוא ואמנו ודאה דבריו ע"ש ועי"ש דאף לגרף אשה אז עבד להזכרת השם בעברה לא ראה נוהגין כן וכ"כ באגור ע"ש: [ב] אע"פ שאין מצוות. עיין במג"א המיא דברי הלבוש דאף שבהמ"ז צריכין להמין מ"מ ברכת הזימון א"ל להמין ועיין בא"ר שכתב שהלבוש בא ליישב קושית הל"ח שהקשה מסימן קצ"ג דאיתא דצריך שיהיו ולכן מחלק בין בהמ"ז לברכת הזימון ובעמק המלוך בזה ע"ש וגם י"ל דמיירי שהם מברכות בעצמם בלחש רק ברכת הזימון צריך שיהיו ועיין בלבוש בעמק הא"ז שכתב צריכות שיהיו בעצמם בלחש ול"ל צריכות שיהיו אז שיברכו בעצמם בלחש והיינו כמ"ש: *[ג] הפעוטות. ועיין בה"ט ועיין בר"י שהוא קושית היד אהרן והמג"א עצמו סימן תרנ"ח כתב בן שש כמ"ש בח"מ סי'

ביאור הלכה

נודף וכו' וכמו שכתב הרמב"ם בתשובה דאפילו ירבעם בן נבט שבלא"ה עבד ע"ז אעפ"כ יענש גם על קלות כגון עירובי תבשילין וכדומה וכן מוכח בתוספות חגיגה כ"ב ד"ה כמאן בסה"ד עי"ש אח"כ מצאתי שכ"כ בשיטה מקובצת ברכות ע"ש: * נשים מזמנות לעצמן רשות.[8] ודעת הגר"א בביאורו שהעיקר כהרא"ש ותר"י שנשים מזמנות לעצמן חוב אך העולם לא נהגו כן: * אבל כשאוכלות עם האנשים. פשוט דהיינו אפילו אשה אחת: * ויוצאות בזימון שלנו. ומשמע מדברי היד הקטנה דהיא אסורה לברך ברכת הזימון ולהוציא את האנשים אלא שצריכה לשמוע ולצאת מהזימון שמברכין האנשים: * מזמן למינו. ואם הוא רשות אז חוב

באר היטב

(ג) לעצמן. עיין בספר יד אליהו דף ק"ט ע"ג: (ד) הפעוטות. כבן שש אז כבן שבעה. והמ"א כתב כבן ט' אז כבן י' ע"ש אפשר

משנה ברורה

ע"א: (ט) אין מזמנין. ואפילו (ג) להאומרים שאם רצה להתמיר ולענות ולברך הרשות בידו מ"מ כיון שהוא פטור אינו מצטרף ועיין מה שכתבנו לעיל בסימן ע"א סק"ד במ"ב לענין אם יש חבורה בעיר המיומדים להוצאת המת ומסרהו להם: (י) עליו. ואפילו בדיעבד אם מרך להוציא לאחרים לא מהני דכל שהוא בעצמו פטור מן הדבר אין יכול להוציא לאחרים [פמ"ג]: ו (יא) וקטנים. עיין לקמיה בסעיף י': (יב) אין מזמנין עליהן. ר"ל אם לא היו רק שני אנשים אין אלו מצטרפין לשלשה שיתחייבו על ידם בזימון משום דאלו אינן בני חיובא בזימון וכדלקמיה בס"ז (ג) ואפילו אם רצו לזמן עמהם ג"כ אין רשאין וגרע מנשים בעצמן או עבדים שיש להם עכ"פ רשות לזמן וכדלקמיה משום שאין חברתן נאה שיהיה הצירוף של שלשה ע"י הנשים וכן ע"י העבדים שהם פרוצים בזמה ואפילו אשה עם בעלה ובניה ג"כ אין נכון להצטרף מטעם זה: (יג) אבל מזמנין לעצמן. רשות (ד) וקאי אנשים ועבדים ולא אקטנים דקטנים לאו בני מצוה נינהו לומר שיזמנו לעצמן: (יד) פריצותא דעבדים. שחשודים על הזנות ועל משכב זכור (ה) ולכן אפילו יש ג' עבדים אין מזמנין עם הנשים בחבורה אחת דאכתי איכא פריצותא: (טו) בשם. דהזכרת השם הוא דבר שבקדושה וכל דבר שבקדושה אינו בפחות מעשרה זכרים ובני חורין וכדלעיל בסי' נ"ה: ז (טז) רשות. י"ל הטעם (ו) דלא רצו חכמים להטיל עליהם חיוב ברכת הזימון כשהם בפ"ע משום שאינו מצוי כ"כ שיהיו בקיאות בברכת הזימון: (יז) חייבות וכו'. ואע"ג דנתבאר בסקי"ב דאין מזמנין אנשים ונשים ביחד ואפילו רצו משום שאין חברתן נאה (ז) היינו דוקא התם שהאנשים הם רק שנים וחיוב זימון בא ע"י צירוף נשים להכי מנכר צירופן והתחברותן יחד וגנאי הדבר משא"כ הכא מיירי כשיש שלשה אנשים שלהן ואין צריך כלל לצירופן לענין חיוב זימון ולכן אף שהנשים (ח) ועבדים מצטרפין לגאת ידי חובתן בשמיעה מהמברך ולענות אחריו ברכת הזימון אין בזה משום גנאי: (יח) ויוצאות וכו'. שכמו שהאנשים מוציאים לאנשים כן הם מוציאים לנשים (ט) ועיין בשו"ע הגר"ז שדעתו שאם רצו הנשים להתחלק מחברות האנשים ולזמן בפ"ע[2] הרשות בידן: (יט) אע"פ שאינן מבינות. ועיין בסימן קצ"ג במ"ב סק"ה משו"כ שם בשם האחרונים דיוצאות גם ידי בהמ"ז בשמיעה מפי המברך אע"פ שאינן מבינות לשה"ק וכתבנו שם דמ"מ יותר נכון שיאמרו אחר המברך מלה במלה בלחש אם אפשר להם: ח (כ) מזמן למינו. דכל אנדרוגינוס אחד הם משא"כ בטומטום לקמיה דשמא זה כשיקרע ימצא זכר וזה נקבה ואין נשים מצטרפות עם האנשים וכדלעיל בס"ו: (כא) לא לאנשים וכו'. דשמא (י) נקבה היא (יא) ואתבאר בס"ו שאין מזמנין עליהן וכן עם הנשים דשמא זכר הוא ואין חברתן נאה וכו"ל: ט (כב) אינו מזמן כלל. היינו אפילו עם שני טומטומים אחרים וכ"ש דאינו מצטרף עם אנשים ונשים ומ"מ פשוט דעם ג' אנשים יכול להצטרף דלא גריעא מאשה וכנ"ל בס"ז: י (כג) שהגיע כו'. ופחות מזה (יב) אין דעתו חשיב לכלוס אפי' יודע למי מברכין: (כד) הפעוטות. היינו

שער הציון

(ב) הגר"ז ומייריי בשם לו מי שיתבדל עצורו בגרכי הקבורה ומ"מ לא מסרו עדיין לכתפים עיין לעיל בסימן ע"א במ"ב: (ג) רבינו יונה ולבוש ודע דלענין עבדים לא נמלא בשארי האחרונים שלא יהיה רשות לזמן עם האנשים רק בר"י הנ"ל: (ד) מאמ"ר: (ה) מ"א: (ו) ואפשר עוד משום דלכתחלה מצוה מן המובחר בשלשה לברך על הכוס וכדלעיל בסימן קפ"ג[8] ס"א בהג"ה ובאשה גנאי הדבר ולפי דברינו ניחא מה שחייבוה בזימון כשהם עם האנשים ובלבוש כתב הטעם דלהכי חייבות עם האנשים משום מגו דחל החיוב על האנשים חל ג"כ עלייהו: (ז) ר"ן: (ח) ערכין ג': (ט) ומיד הקטנה לא כתב כן ע"ש ונראה שטעם הגר"ז דכיון דחייבינו להו בזימון מחמת שאכלו בחבורה של ג' אנשים וחל ממילא עלייהו ג"כ חיובא כמ"ש הלבוש אפילו לאחר שנפרדו מהם לא פקע חיובייהו ועדיין הן מחויבות בזימון ולא רשות ולא שייך בזה סברת הש"ס גבי ד' שאכלו אין רשאים לחלק לשאי חברות [אף למ"ד דשנים מזמנין רשות] משום דאיקבעו להו בחובה מעיקרא דהתם החיוב היה מעיקרא משום שהיו ד' [לפי' התוספות שם] ואם יתחלקו לשתים ע"כ פקע חיובייהו משא"כ הכא דנמשך עליהם החיוב משום מגו וכנ"ל ולכן אף לאחר שיפרדו ג"כ לא פקע מהם ואף דאין מוכרח מ"מ מסתברא כוותיה דאין לנו לכופן שישבו דוקא בחבורה אחת עם גבריים ובפרט להגר"א שפסק לעיקר דנשים מזמנות לעצמן חוב בודאי לא יפסידו כלום ע"י פרידתן: (י) לבוש ועוד טעם בב"י דבריה בפני עצמו הוא ואינו מצטרף עמהם: (יא) ואם שם היה[2] חבורה של ג' לפ"ז יכול להתחבר עמהם דלא גרע מאשה ומ"מ אם הם אכלו כדי שביעה בודאי אין כדאי שיוציאם בבהמ"ז ומ"מ בדיעבד אפשר דיצאו עיין בסמ"ג ובשו"ע הגר"ז: (יב) ב"י והגר"א:

הגהות ותיקונים: א) קפ"ב: ב) המזומנים דהיינו המסובים שהצטרפו לזימון: ג) צ"ל היה שם: ד) ג':

*[ג] *[ד]

ליקוטי דברי הרב: א) ובשו"ע הרב סעיף ו' כתב שנשים מזמנות לעצמן רשות. ב) ובשו"ע הרב בסעיף ו' הוסיף: אם האנשים הם פחות מי' שאינם מזומנים בשם.

הלכות ברכת המזון סימן קצט ר

מ רמב"ם שם ג הריב"ש בתשובה ושאר פוסקים עיין בסי' נ"ה

ויודע למי מברכין מזמנין עליו (כה) ומצטרף (כו) בין לשלשה [ב]בין לעשרה: הגה וי"ל דאין מצטרפין אותו כלל * עד שיהא בן שלש עשרה שנה (כז) דאז מחזקינן ליה כגדול שהגיע (ה) ג' שערות (הרא"ש והמרדכי פ' ג' שאכלו וטור) וכן נוהגין ואין לשנות (ו) (כח) וחרש (כט) ושוטה אם מכוונים ומבינים * מצטרפין לזימון אע"פ שאין החרש שומע הברכה (מהרי"ל): **יא** [ג]מי שנדוהו על עבירה [בזמן שהותר מצד השררה] (ל) אין מזמנין עליו:

ר דין המפסיק כדי לברך. ובו ב' סעיפים:

א [א]שלשה (א) * שאכלו כאחד אחד (ב) מפסיק (ג) על כרחו לשנים ועונה עמהם ברכת (ג) [ד] זימון

א נרמות מ"ה לפי' הרשב"ג שם

באר היטב

דט"ס הוא: (ה) ג' שערות. פי' ג"ל לדוגה אחר ג' שערות אבל אי ידעינן שלא הביא ג' שערות אין מזמנין עליו. ולהוליא אחרים בעינן שידעינן בודאי שהביא ג' שערות. מיהו אם כל אחד מבדך לעצמו נלאם ליה לן בה עיין סי' קל"ו[ד] ס"ק ח' מ"ג: (ו) וחרש. דוקא חרש המדבר ואינו שומע ושוטה שאינו שוטה גמור ל"מ מ"ג: (ג) על כרחו. ואם לא הפסיק הוא אינו יוצא ידי זימון מ"ג: (ג) זימון. כתב הטור מי שהפסיק פעם אחת יכול להפסיק פעם שנית וכתב הב"ח דמיירי שמתחלה אכלו ג' והפסיק ג' לב' ואח"כ באו ב' אחרים ואכלו עם הא' ולא שייך לומר פרח זימון מייה דכיון דנצטרפו עמו ב' אחרים שלא זימנו יכולים לזמן עליו ול"ד פעם שנית דה"ה פעם ג' או יותר יכול לזמן עכ"ל. וכתב המ"א אבל אם היו ה' בחבורה ג' והפסיק ג' לשנים שוב לא יוכל לזמן עם הב' הנשארים דפרח זימון מכולהו. אבל אם היו ז' או ח' והפסיק לב' יוכל להפסיק אחר כך פעם ב'. כתב הטור ואם הם יו"ד

שערי תשובה

רל"ה ע"ש ובבר"י כתב לישב קצת דברי המ"א בזה:

*[ד] זימון[ב]. ומ"ש בשם הטור עיין בט"ז ובא"ר ובר"י ויל אפריס וע"ש בא"ר דאדעה מפסיקין לעשרה כיון דשם הוי רובא ע"ש ומ"ש בה"ט בשם המג"א אם היו ה' בחבורה כו' עיין באבן העוזר שמולק בזה וס"ל דלא פרח זימון מנייהו כיון שזה שהפסיק היה בדעתו לאכול עוד ע"ש שמדברי תר"י משמע שאפילו אם הג' ברכו לגמרי והלכו להם וב' נשארו ואכלו יחד ובא אליהו ואכל כזית פת עמהם מצטרפין לזימון וכתב בבר"י היכא שאכלו עשרה וה' גמרו ובעי ברוכי וה' לא גמרו ואחד מהם נתרלה

משנה ברורה

היינו כגון ט' או כגון י' [מ"ג] וי"ל (יג) דה"ה בפחות משיעור זה אם הוא רק מבן שש ומעלה אם הוא חריף ויודע למי מברכין: (כה) ומצטרף וכו'. היינו (יד) אחד ולא שנים בין לשלשה בין לעשרה: (כו) בין לשלשה וכו'. והא דאיתא בס"ו דאין מזמנין על הקטנים מיירי בקטנים ביותר או שאינו יודע למי מברכין: (כז) דאז מחזקינן וכו'. דאמרינן כיון שהגיע לכלל שנים מסתמא כבר הביא שתי שערות וא"ל בדיקה אחר זה (טו) אבל אם בדקוהו ונמצא שאין בו שתי שערות לא מצרפינן ליה לזימון. וכל אלו הדעות הוא רק לענין לירוף שיהיה מצטרף לשלשה ולעשרה (טז) אבל שיהיה הוא המזמן ויוציא אחרים (יז) בברה"ז לכו"ע אינו מוציא עד שיהיה בן י"ג שנה ויוס אחד וידוע שהביא שתי שערות שבהמ"ז הוא מן התורה ובשל תורה אין סומכין על חזקה זו דמסתמא הביא (יח) מיהו אם המזמן אינו אומר כי אם נגרך וכל בהמ"ז מברך כ"א ואחד לעצמו כמנהגנו [וכמבואר בסימן קפ"ג ס"ז] אית לן בה דכיון שהוא בן י"ג שנה סמכינן (יט) בזה על חזקה: (כח) וחרש. מיירי (כ)[א]בחרש המדבר ואינו שומע דאלו בחרש גמור קי"ל דפטור מכל המצות בקטן דלאו בר דעה הוא וכדלעיל בסימן נ"ה ס"ח ואינו מצטרף. וחרש השומע ואינו מדבר עיין בפמ"ג: (כט) ושוטה. לא מיירי בשוטה גמור דזה (כא) אין מצטרף אלא שאינו חכם כ"כ כשאר אינשי והעם מחזיקין אותו לשוטה: **יא** (ל) אין מזמנין עליו. (כב) בין לג' בין לעשרה שזהו לשון *) נידוי שמרחיקין ומבדילין אותו מאגודתם ועיין לעיל בסימן נ"ה סי"ב בבה"ל:

א (א) שאכלו כאחד וכו'. ר"ל (א) שהתחילו לאכול כאחד וגמרו שנים מהם תחלה ורוצים לברך בהמ"ז: (ב) מפסיק על כרחו. ר"ל שאין הדבר תלוי בדעתו אם רוצה להפסיק מקעודתו ולענות אלא מן הדין מחויב לזה כיון שהם רבים נגדו אין צריכים להמתין עליו: בין

*) היינו בזמן שהיה מותר מצד השררה

שער הציון

(יג) עיין בב"י בשם הריב"ש ובמלמ"ר ובבר"י: (יד) מ"א וכן הסכים הברכ"י בדעת המחבר ע"ש: (טו) מ"א וש"א: (טז) מ"א ולא כב"ח וע"ת ועיין במשכנות יעקב חלה"ע סימן ל"ט שגם הוא הסכים כן: (יז) היינו כשאכלו כדי שביעה דאז חיובן הוא מן התורה: (יח) מ"א: (יט) דזימון לרוב פוסקים הוא*מדרבנן עיין בחידושי הרשב"א והרא"ה פרק ג' שאכלו: (כ) אחרונים: (כא) אחרונים: (כב) רשב"א והובא בב"י סי' נ"ה: (א) עיין לעיל בסימן קל"ג במ"ב מקו"ט:

*[ב]

הגהות ותיקונים: א) סוף סימן קפ"ו: ב) עיין בה"ט:

ליקוטי דברי הרב: א) בשו"ע הרב סעיף י' פוסק בחרש השומע ואינו מדבר, או המדבר ואינו שומע מצטרפין לזימון עשרה, אבל לזימון ג' אינם מצטרפין וכשמצטרפין לעשרה הובא שם בסוגרים אפילו הם ב' ויותר. (ומ"ש הרב בסוגרים אפילו הם ב' ויותר ובמשנ"ב לא הזכיר מזה, אפשר דהמשנ"ב אזיל לשיטתו ראה סי' נ"ה מה שהראנו הנ"מ בין הרב למשנ"ב ודו"ק). וכ"כ הרב בסימן ר' סעיף א'.

שערי תשובה

עיין בע"ת ובנוש ומ"ר: * עד שיהא בן י"ג שנה. ור"ל אפילו אם הביא שערות קודם י"ג לא מהני [מ"א וכ"כ הפרישה והב"ח]:

* מצטרפין לזימון. עיין במ"ב דמיירי בחרש המדבר ואינו שומע. לכאורה פשוט דדוקא לענין לירוף הוא אבל הוא אין נכון לכתחלה שיהיה הוא המזמן להוציא אחרים בהבהמ"ז דהא קי"ל בסימן קפ"ה ס"ב דלכתחלה צריך להשמיע לאזנו וא"כ אף דשומע בעונה מ"מ הם לא עדיפא מדידיה בעצמו ובעצר אצלם הברכות בדבור לבד בלא שמיעה לאזנם אח"כ מצאתי בחידושי רע"א שכתב ג"כ כעין זה לענין שאין כדאי שיהיה ס"ן לכתחלה ג"כ מטעם זה ע"ש. והנה בזמן שהיו המזמנין מוציאין בבהמ"ז בודאי דהכי הוא אך כהיום שאין מוציאין בבהמ"ז בלל וכ"א מברך לעצמו והמזמן אומר רק נברך לבד אפשר דיש להקל בזה שיהי' הוא אף מזמן לכתחלה ולא דמי לתפלה אף דבזמנינו נמי כ"א מברך לעצמו מ"מ הלא מה שחוזר ומתפלל הש"ץ אף שכבר התפלל בעצמו מקודם הוא מפני שתקנת חז"ל לא זזה ממקומה משא"כ הכא שהעונים שאומרים ברוך שאכלנו וכו' הלא משמיעים לאזניהם ומה איכפת לן אם מי שאומר נברך אינו יכול להשמיע לאזנו וצ"ע:

* שאכלו כאחד וכו'. עיין במ"ב והנה בשו"ע לא זכר כלל אם מיירי שהשנים היו נאוצים לצאת ואו חייב בע"כ האחד להפסיק להם מקעודתו או אפילו כשאינם נאוצים ג"כ צריך מדינא להפסיק להם כשהם רוצים לברך בהמ"ז אבן מדקיים השו"ע לנכון וכתב אף הוא אינו רשאי לברך ולצאת לשוק וכו' וזה מיירי באינו נאוץ לילך לדרכו דוקא כמבואר בדברי ב"י לתרץ שיטת הה"ג דמיקל להאחד לצאת דמיירי בנאוץ ומקשה הרישא נמי מיירי בנאוצים זה ואפ"ה אחד מפסיק לשנים בע"כ (אם לא דיימא דהב"י כתב זה רק לתרץ דברי הה"ג אבל לרשב"א אפשר דבבה"ג נמי לא פסיקא ליה להקל ובאשר בחמת מפקפק הב"ח מאד בקולא זו והמחבר שהעתיק לשון הרשב"א אפשר דאף בבה"ג אסור ולפ"ז לא מיירי

ב סס מ"ו וכרב נחמן הרי"ף והרמב"ם

ואפילו לא רצה להפסיק מזמנין עליו בין עונה (ג) בין אינו עונה כל שהוא עומד שם [ג] אבל שנים אין חייבים להפסיק לאחד והלכך (ד) אין חיוב זימון חל עד שיתרצו להפסיק[ב] ולברך ואם לא רצו להפסיק וזימן הוא עליהם לא עשה כלום ואם לא רצו להפסיק אף הוא (ה) אינו רשאי לברך ולצאת (ג) לשוק * עד שיגמרו השנים ויזמן עליהם שהרי כבר נתחייב הוא בזימון והיאך יברך בלא זימון: **ב** [ב]אינו צריך להפסיק אלא (ו) עד שיאמר ברוך שאכלנו משלו וכו' וחוזר וגומר סעודתו (ז) בלא ברכה בתחלה: הגה (ח) וי"א שצריך להפסיק (ט) עד שיאמר הזן את הכל וכן נוהגין (הרא"ש ותוס' והר"י בשם הה"ג והטור) ואם היה דעתו * לחזור ולאכול (ל) פת אף על פי שלא אכל אחר כן כשרוצה לברך מברך מתחלה ברכת הזן וכל שכן אם חזר ואכל (הר"י פרק ג' שאכלו) (טור):

שערי תשובה

להפסיק אי מקרי רוצה לומר שצריכין הד' להפסיק די"ל כיון דלאו מדינא רק שזה נתרצה מדעתו לא מקרי רוצה ודעתו דבשבל שזה נתרצה אין הד' מייבים להפסיק כיון דבאמת ממשה לא גמרו סעודתיהו עיין שם: [ב] אבל ב' כו'. וכתב בבר"י בשם מהריק"ש מלינו שר"פ הפסיק מפני מלטרפין עם ה' אחרים לברכת אלהינו מ"א: (ג) לשוק. ע"ל סי' קל"ג ס"ק ו' מש"ב בשם הט"ז: (ד) פת. ואם לא היה דעתו לאכול פת רק פרפרת א"ל לחזור אלא למקום שפסק ד"מ כ"ח ואם אכל פרפרת צריך לברך עליהם ברכה אחרונה כיון דלא אחר הזן ומ"מ

ביאור הלכה

המחבר כלל בריש גמינו נחון אבל כ"ז דוחק) אמנם באור זרוע משמע דדברי רה"ג ור"ם (שהוא היש מרבותינו שהביא שם כדמוכח להמעיין) מיירי בשהולרכו השנים לצאת ודוקא אז צריך האחד להפסיק להם וכן ברמינו יונה כתב דהאי אין שנים מפסיקין לאחד מיירי בשיש להאחד דבר נחון ואעפ"כ אין שנים מפסיקין לאחד ומסתמא ה"ה אחד מפסיק לשנים אחירי נמי בבה"ג וכן במידושי הרא"ה להלכות הרי"ף מבואר להדיא דמיירי בשהשנים הולרכו לצאת ע"ש. היולא מכל זה דהיכא דהשנים אינם נחולים לצאת ל"ע אם יכולים להכריח להאחד שיפסיק מסעודתו לענות אך ממדת ד"א אפשר דלכו"ע צריך להפסיק בכל גווני וכמו שכתב באור זרוע דלרש"י שסובר דהאי אחד מפסיק הוא ממדת ד"א מפסיק בכל גווני ע"ש ואפשר דשאני פוסקים נמי לא פליגי עליה מה: * עד שיגמרו השנים. את סעודתן אבל משגמרו את סעודתן שוב אין להם רשות לשהות יותר לעבב את השלישי הרולה לזמן ולברך והכי דייק ליטא דגמרא דקאמר אין שנים מפסיקין לאחד והיינו להפסיק מהסעודה דוקא: * לחזור ולאכול פת. אבל אם לא היה בדעתו לאכול רק פרפרת או אשר ודגים וכיו"ב יצא ידי חובת ברכת הזן וא"ל להתחיל מתחלה ברכת המזון רק מברכת נודה לך ואילך ויזהר לכתחלה שלא ישיח בינתים ואחר בהמ"ז יברך מעין ג' שהיא ברכה אחרונה על הפרפרת שהיא ממחמת המינין כי לא נפטרה בברכת המזון הואיל ולא איכ בה ברכת הזן [מ"א וא"ר] ועיין בפמ"ג שמסתפק בדברים שברכתן בנ"ר"אם צריך שוב לברך או אשר שיצא בברכת נודה לך וגם ברכה ראשונה ל"ע אם יש לברך ע"ש. העתקתי דברי האחרונים מה אך לבי מגמגם דממ"א משמע קצת דגם לכתחלה מותר לאכול דבר שאינו פת אחר שהצטרף לזימון ויצא בברכת הזן ולענ"ד לא נהירא דנהי דבשב"ל המעיין בו משמע קצת כן מ"מ הראב"ד המובא בבא"ש סימן י"ב בפ' ג' שאכלו מוכח בהדיא דלא ס"ל כן וגם הרשב"א הסכים לדבריו ע"ש וגם הרא"ש גופא לא פליג עליה אלא מעשה שהי אינו מבבר אלא מפסיק סעודתו כדי שיזמנו עליו ולדידיה היכא שחוזר לסעודתו מסתמא לא כוון לצאת מתחלה בברכת הזן אבל אה"נ דאם התכוין לצאת בברכת הזימון דדומה כאלו הוא מברך בעצמו בודאי גם הוא מודה[א] דאסור לאכול שום דבר באמצע בהמ"ז קודם שגומר אותה וע"ע:

באר היטב

מפסיקין ג' לז' ואין צריך להפסיק אלא עד שאמרו ברוך אלהינו ואם חזרו הג' ואכלו יכולים לזמן יחד וכתב המ"א וג"ל דיכולין להצטרף לז' אחרים לומר אלהינו דלא שייך לומר פרט זימון דאמירת אלהינו דכל ב' עשרה שביעתא שריא ואפי' יש ה' שהפסיקו

משנה ברורה

(ג) בין אינו עונה וכו'. ר"ל שאעפ"כ הם יוצאים ידי זימון כיון שהוא עומד שם ושומע ויכול לענות (ולאפוקי כשיצא לחוץ וכדלעיל בסימן קל"ד ס"ב) (ב) ומיהו הוא בודאי אינו יוצא אא"כ הפסיק ועונה עמהם: (ד) אין חיוב זימון חל וכו'. הלשון מגומגם (ג) קצת והכוונה דאין מיירים עתה לזמן עם האחד: (ה) אינו רשאי. הב"ח חולק ע"ז ודעתו דאין חיוב זימון חל עד שיגמרו כל השלשה את סעודתם ועל כן קודם שגמרו השנים רשאי האחד לברך בפני עצמו ולצאת והעתיקו המ"א להלכה אבל כל (ד) האחרונים חולקין עליו ודעתם כהשו"ע דמכיון שהתחילו לאכול ביחד חל מיד חובת זימון עליהם ואין שום אחד מהם שגמר סעודתו קודם רשאי לברך בפ"ע ולצאת (ה) מיהו אם היה דבר נחון מאד שנוגע להפסד ממון וכדומה (ו) אפשר שיש להקל להאחד לברך בפ"ע קודם שגמרו השנים סעודתם ולצאת. אך באופן זה טוב יותר שהשנים יתנהגו בזה (ז) לפנים משורת הדין ויפסיקו מסעודתם ויזמן עליהם: **ב** (ו) עד שיאמר וכו'. דבזה לבד יוצאים ידי ברכת הזימון: (ז) בלא ברכה בתחלה. דהיינו שאין צריך עוד הפעם נט"י והמוציא שהרי כשפסק בשביל ברכת הזימון לא הסיח דעתו מלאכול עוד. ואם לא היה דעתו לחזור ולאכול וחוזר ואוכל (ח) צריך ברכת המוציא בתחלה (ט) וגם נט"י ממילא: (ח) וי"א שצריך להפסיק. ס"ל דאף דברכת הזן לאו לגמרי מברכת זימון היא דהרי היחיד אומר אותה ג"כ אפ"ה שייכא לברכת זימון דבברך לבד אינה ברכה שאין בה שם ומלכות וקאי על מה שמברך המזמן אח"כ ברכת הזן: (ט) עד שיאמר הזן. וחוזר וגומר סעודתו כמו שכתב המחבר ואח"כ מברך מתחלת בהמ"ז כמו שסיים הרמ"א בסוף ולפ"ז הטעם דאף דשמע ברכת הזן מפי המזמן מ"מ הרי צריך לברך כל הבהמ"ז בשביל מה שאכל אח"כ ומסיים הרמ"א עוד דאפי' לא אכל אח"כ אם רק בדעתו היה [בעת שפסק כדי לשמוע ברכת הזימון] לחזור אח"כ לגמור סעודתו כשיברך אח"כ מתחיל מתחלת ברכת הזן דכיון בדעתו היה לאכול עוד מסתמא לא כוון לצאת בברכת הזן מפי המזמן אך אם לא היה בדעתו לאכול עוד ולא אכל כשמברך בהמ"ז מתחיל מן נודה לך כמו בכל מקום כששומע ברכת הזימון ועיין לעיל סימן קפ"ג ס"ז וכמ"ב

שער הציון

(ב) מ"א ושארי אחרונים: (ג) דהא חיוב זימון חל מעת התחלת הסעודה כנ"ל בסימן קל"ג ס"ד: (ד) ט"ז ומאמר מרדכי וא"ר ומג"א [ובבית מאיר הוכיח מהרש"י שהביא המ"א ג"כ להיפך ע"ש] ובמאור מהר"מ נעשו ג"כ הסכים לדינא דלא כהב"ח ונפאת באור זרוע מוכח בהדיא בפירוש ר"ה גאון כדברי הב"י ע"ש: (ה) ב"י וא"ר וש"א: (ו) עיין בב"ח וא"ר ופמ"ג: (ז) אחד דהא בבה"ג והעתיקו הסמ"ג וריי"ז משמע דלפנים משורת הדין צריך תמיד להפסיק אף שנים לאחד וגם בגא"ה הגא יצטרכו לחפש אח"כ אחר עוד אחד מן הסוק שיצטרף עמהם לזימון וכדלעיל וא"כ יותר טוב שיפסיקו הם להאחד שאכל עמהם בימד: (ח) מ"א ואינו דומה להא דסימן קע"ע ס"א דלהר"ר יונה והרא"ש[א] אינו צריך לברך על אכילה אפילו הסיח דעתו דהכא גרע כיון שגם מיכ ברכת הזימון: (ט) ועיין הברכה יש לעיין בסימן קס"ד בחחרונים שם היכא דהוי היסח הדעת גמור:

הגהות ותיקונים: א) והר"ן: ב) להפסיק לאחד ולברך:

ליקוטי דברי הרב: א) ובשו"ע הרב סעיף ג' פסק כהמג"א דאחר ברכת הזן שיצא מפי המזמן אוכל הפרפרת ואח"כ ממשיך בברהמ"ז ולאחר ברכת המזון יברך מעין שלוש.

הלכות ברכת המזון סימן רא

רא מי הוא המברך. ובו ד׳ סעיפים:

א (א) [א]גדול (ח) [ח] מברך אפי׳ * בא (ב) בסוף [ב]ואם רצה ליתן רשות לקטן לברך רשאי [ג]והני מילי כשאין שם אורח אבל (ג) אם יש שם אורח הוא (ג) [ג] (ד) מברך אפילו אם בעל הבית גדול ממנו כדי שיברך (ג) לבעל הבית (ה) ומה ברכה מברכו יהי רצון שלא יבוש ולא יכלם בעל הבית הזה לא בעולם הזה ולא בעולם הבא ויצליח בכל נכסיו ויהיו נכסיו מוצלחים וקרובים לעיר ולא ישלוט שטן במעשה ידיו [ד]ואל יזדקק לפניו שום דבר חטא והרהור עון מעתה ועד עולם. * [ד]ואם בעה״ב רוצה

א א גדול מ״ז ב תוס׳ מעומלא דרב ור׳ חיי״א שם ג שם מ״ה[ב] ד הרא״ש שם

באר היטב

יזהר לכתחלה שלא ישיח בדברים של״ה מ״ח:

(ח) מברך. ואם הגדול מוציא ליתה שקורין הוסטי״ן יברך אחר כי אין זה נכון שיפסיק הרבה פעמים ויהיה רוקק והאחרים ימתינו מהר״ם מ״ח. וכן לכתחלה לא יתן לברך לקטוע אצבע או למוכה שחין תשובת חות יאיר סי׳ קע״ו: (ג) מברך. אורח שהוא זיר עיין בתשובת חכם צבי סי׳ קס״ח ובספר פרי האדרת חא״ח סי׳ ה׳: (ג) לבעה״ב. וברכת את ה׳ את לרבות בע״ה מהר״ם:

משנה ברורה

שם. כתבו הפוסקים דאחד המפסיק לשנים יכול להפסיק כמה פעמים כגון שמתחלה אכלו ג׳ והפסיק להם א׳ ואח״כ באו שנים אחרים ואכלו עם האחד (י) יכול זה עוד הפעם להפסיק לשנים אלו דלא שייך לומר פרח זימון מינייהו[א] כיון שנטרפו עמו שנים שלא זימנו יכולין לזמן עליו וכן פעם ג׳ ויותר אבל אם היו חמשה בחבורה אחת והפסיק א׳ לשנים שוב * אינו יכול לזמן עם שנים מהנשארים דפרח זימון מינייהו [מ״א וש״א] ומשמע אפילו אכלו אח״כ ביחד[ב] [ובספר אבן העוזר חולק ע״ז אך כמה אחרונים מיישבין את דבריו] אבל אם היו ז׳ או ח׳ והפסיק לשנים מהם יכול אח״כ להפסיק עוד הפעם להשאר דלא שייך בזה פרח זימון מינייהו כיון שהיה בהן כדי זימון. עוד כתבו הפוסקים כשם שאחד מפסיק לשנים להטרף לזימון (יא) ה״ה שלשה (יב) או ארבעה צריכין להפסיק מסעודתם להשלים לעשרה ולברך בשם אך דבזה לכו״ע אין צריכין להפסיק רק עד ברוך אלהינו שאכלנו וכו׳ ולא יותר ואם אכלו ביחד אחר כך לאחר שהפסיקו יכולין לברך בזימון ולא פרח זימון מינייהו כי לא נטרפו מעיקרא רק להזכרת השם וכן יכולין אח״כ להטרף לעשרה אחרים שאכלו אצלם לזמן בשם דלא שייך לומר פרח זימון דאמירת אלהינו דאכל בי עשרה שכינתא שריא וכן אם יש אפי׳ חמשה שהפסיקו לחמשה אחרים מטרפין אח״כ לחמשה אחרים לברכת אלהינו כשאוכלים עכ״פ כזית פת ביחד [אחרונים]:

א (א) גדול מברך. היינו הגדול בחכמה שבכל המסובין הוא יהיה המברך בהמ״ז לכולם (ח) ואף דהשתא המנהג שכל א׳ מברך לעצמו בלחש וכדלעיל בסימן קפ״ג מ״מ מנהג ד״א לכבדו שיהיה הוא המזמן (ג) ומיירי שכל המסובין הם בעלי בתים שאכלו משלהן דאם היה א׳ בעה״ב הדבר תלוי בו ליתן לאורח לברך וכדלקמיה או למי שירצה מבני ביתו ויברך ג״כ לבעה״ב. אם הגדול מוציא ליתה [שקורין הוס״ט] יברך אחר כי אין זה נכון שיפסיק הרבה פעמים ויהיה רוקק והאחרים ימתינו [אחרונים] . יש מקומות (ג) שנוהגין שנותנין לאכל [שעל אביו ואמו כל י״ב חודש] לברך ודוקא כשכולם שויים דהיינו שכולם אוכלים משלהם אבל כשאוכל מפתו של בעה״ב תלוי ברצון בעה״ב למי שירצה יתן וכ״ש אם רוצה בעצמו לברך: (ב) בסוף. הסעודה כל היכא דאי מייתי להו מידי מנו למיכל וכדלעיל בסימן קנ״ז ס״א ע״ש ומסתברא דאם משהה בסעודתיה אין מחויבין להמתין עליו עד שיגמור סעודתו כדי שיהיה הוא המברך אלא מברך אחר והוא יענה: (ג) אם יש שם אורח. היינו כשהוא אוכל מפתו של בעה״ב: (ד) מברך אפי׳ וכו׳. ואם יש שם כמה אורחים תלוי לפי דעתו של בעה״ב (ד) ואפילו ליתן לקטן שבהם: (ה) ומה ברכה מברכו וכו׳. בספר לחם חמודות תמה למה אנו משנים לפי דעתו של בעה״ב (ד) ואפילו ליתן לקטן שבהם: (ה) ומה ברכה מברכו וכו׳. בספר לחם חמודות תמה למה אנו משנים

שערי תשובה

אבל ברייה להתשיבו כמ״ש בברכות דף מ״ה וכתב בבר״י עוד כ״ל אם השנים הללו בנו או תלמידיו של הג׳ חייבים להפסיק לכבוד רבם או אביהם. וקצת רחוק כו׳:

[ח] מברך. עיין בה״ט ועיין שאלות יעב״ץ סימן ע״ד שמה שנוהגין לתת לאכל לברך דוקא בשנים שויים אבל אם בעה״ב אבל ויש לו אורח או אם אורח אבל בכל גוונא אם בעה״ב רוצה לברך הרשות בידו עיין שם: [ג] מברך. עיין בה״ט שהרחה מקום לשו״ת מ״ל אורח שהוא זיר כו׳ והצאתי דברי התשובה הביא לעיל[ד] ולא באורח תליא מלתא כלל רק שבך

ביאור הלכה

* בא לבסוף. בגמרא איתא דאיכא מ״ד דאם בא גדול לבסוף אינו מברך דעיקר שבסעודה מברך [אחד מאותן שהיו בתחלת הסעודה רש״י] והגמרא מסיק דהלכתא גדול מברך אפילו בא לבסוף ולכאורה משמע דהיינו עכ״פ רק בגדול משום משיטומו אבל בתחת אנשים כ״ע מודים דעיקר שבסעודה מברך ולא מי שבא בסוף הסעודה וע״ע: * ואם בעה״ב רוצה לוותר וכו׳ למי שירצה. עיין מ״ב מש״כ דרשות בידו ליתן לאחר אף שאינו אורח כ״כ המ״א וש״א וש לעיין אם יש שם גדול אם רשאי הבעה״ב להעביר ממנו הזימון וליתן לאחר או אפילו לעצמו דהא בעצמו קי״ל דגדול מברך ורק אם יש אורח שמיסב אצל בעה״ב אמרו דיברך הוא כדי שיברך את בעה״ב אבל אם האורח אינו מברך שפיר נראה דקיימא זכות הברכה להגדול ולמה יהיה זאת ברשות בעה״ב להעביר מהגדול וכ״ש אם האורח הוא הגדול שבכולם ג״כ בודאי לכאורה אין לו רשות להעביר ממנו והשו״ע שהרשה לבעה״ב ליתן למי שירצה אפשר דמיירי כשאין שם גדול שכולם היו שוין ובפרט דיש מן הפוסקים דס״ל דלעולם הזכות הוא להגדול ואורח דמברך הוא רק בשוין [עיין תוס׳ ר׳ יהודה ורבינו יונה] והנה לענין בעה״ב בעצמו יש לנדד ולומר דאפילו יש גדול הרשות בידו לברך בעצמו דהא משמע בשו״ע דמעלת האורח משובה יותר ממעלת גדול כדי שיברך את בעה״ב ולפי המבואר נקמן דצריך לחזור אחר כוס של ברכה יכול הבעה״ב לומר כלום תקנו אלא משום תקנתא דידי אינא בזה ניחא לי עפי ורק לענין ליתן לאחר לכאורה מתבר כדבריו דבמקום שיש שם גדול אין לו רשות לזה:

שער הציון

(י) ולא דמי להא דסי׳ קנ״ג ס״ה דשם פסק דאינם יכולים לזמן משום דפרח זימון מינייהו דשאני התם דכל אחד מחבורתם כבר נטרף אבל הכא יש שנים שלא זימנו ובטיל האחד שזימן ליה לן בה דלא גרע מאכל עלה של ירק [נ״מ] ועיין במור וקציעה ובמידורו אך כל האחרונים העתיקו דברי המ״א בדיניים אלו: [יא] (א) פמ״ג [והוא כותב משום לא פליג] וכן מוכח מהשו״ע דגם השתא טובא דין זה דאל״ה היה להם לבאר דלפי מה שכתבו בסימן קפ״ג אין דין זה מהג: (ב) פרישה וא״ר: (ג) שאלת יעב״ץ בסימן ע״ד ע״ש: (ד) מאמר מרדכי וכעין זה מלדד הפמ״ג וכן משמע מהא דרבי ור״מ ורב דהוו יתבי בסעודתא ונתן רבי רשות לרב לברך [מ״ו ע״ב] אף דר״מ היה גדול ממנו:

הגהות ותיקונים: א) מיניה: ב) חסר, (יא) טור: (יב) א״ר: ג) מ״ו: ד) סימן ק״צ ס״ק ג׳:

ליקוטי דברי הרב: א) בשו״ע הרב סעיף ד׳ הנוסח ״ואל יזדקר לפניו שום דבר חטא ועון״. ב) ובשו״ע הרב בסעיף ב׳ בסוף כתב שאם אכלו עוד אחר זימון הראשונים, יכולים עוד לזמן.

הלכות ברכת המזון סימן רא

לוותר (פירוש שאינו רוצה להקפיד) על ברכתו ולברך ברכת המזון בעצמו (ו) רשאי: הגה והוא הדין שיכול ליתן לברך (ז) למי (ד) שירצה (כ"י בשם אוהל מועד): ב (ח) [ה]לא יקדים חכם ישראל (ה) לכהן עם הארץ לברך לפניו (ט) [ו]דרך חק ומשפט[ז] אבל לתת לו החכם (י) רשות שיברך אין בכך כלום (יא) [ז]אבל כהן ת"ח (יב) מצוה להקדימו שנאמר וקדשתו (יג) לפתוח (ו) [ג] ראשון ולברך ראשון (ועיין לעיל סי' קס"ז סי"ד): ג [ח]מי (יד) שנותנים לו לברך ואינו מברך מקצרים (ז) ימיו: ד [ט]צריך לחזור שיתנו לו כוס של ברכה (טו) לברך:

ה מגילה כ"ח ו מרדכי שם ז גמרא נ"ע ח ברכות נ"ה ט שם נ"ג לפי' רש"י

שערי תשובה

היה המעשה שכבדו האורח שהיה מזיר לברך ונתן הכוס לאחר והוא זימנו בשם ומיכך וחה שהיה מופס הכוס מיכך בפה"ג וע"ז חלק שם דאין לעשות כן ועיין מש"ש: *[ג] לאשון. עיין בה"ט מ"ש דאין בקיאין בימוסי כהונה והוא מדברי המג"א והראה מקום לסימן מנ"ז שכתב שם כן לענין נתינת חלה לכהן בה"ז ע"ש ועיין בשו"ת מהרשד"ם בענין שהיה לכהן ובמשובת שבות יעקב ושוב השני ושות ילוי וחכרון יוסף שהאריכו בזה ועיין בשו"ת בית אפרים חלק א"ח סימן ה' וחלק אה"ע באורך בענין זה:

באר היטב

(ד) שירצה. קשה ממ"נ אם נותן לברך לא' מב"ב פשיטא דגם הם אורחים לענין זה שמברכין לבעה"ב. וע"ל דאם א' סמוך על שלחנו ומשלם לו דמי מזונו ואותו א"ל לברך לבעה"ב רשאי ליתן לו לברך. ועוד נ"ל דאם ב' אוכלים בבית אחד ואחד יש לו אורח על שלחנו דמן הדין יש לאורח לברך ואם אותו בעה"ב רוצה לוותר יכול ליתן לברך למי שירצה מ"א ע"ש: (ה) לכהן ע"ה. ואמרי' בגמ' דחייב מיתה שמזה התורה: (ו) לאשון. בקריאת התורה רש"י ור"ן. והרא"ש כ' להיות [לאש] מדברים בכל קבוץ עם לדבר ולדרוש תחלה. וה"ה בשיבה ידבר בראש. כתב המ"א וא"ע למה אין נוהרין עכשיו להקדים הכהן לכל הנך מילי מאחר שמלאורייתא הם ואפשר דאין אנו בקיאין בימוסי כהונה. ומיהו אם הכהן רוצה לחלוק כבוד לאחר רשאי סמ"ג וע"ל ס"ם קכ"ח ס"ק פ"ב מש"ש. ואם צריך להקדים לו ליש"ל מחלוקת בין הפוסקים י"א שצריך להקדים וכן יסד בחרון נודה לשמך ברשות כהנים והלוים וי"א שא"ל וגורסין הכהנים הלוים כלומר דכהנים איקרי לוים עמ"א. [ובס' אליה רבה פסק דכשאין כהן יש ללוי הקדימה לפני ישראל בהמוציא ובבהמ"ז וכן משמעות ב"ח ופרישה]: (ז) ימיו. דכתיב ואברכה מברכיך והמברך בהמ"ז מברך לבעה"ב רש"י וא"כ דוקא באורח הדברים אמורים וכוסם בה"מ מ"א:

משנה ברורה

נוסח הברכה דבעה"ב ממה שנאמר בש"ס: (ו) רשאי. שלא תקנו ליתן לאורח אלא לטובתו כדי שיברכנו (ה) וכ"ש אם האורח אינו הגון בעיניו דיש לו לעשות כן: (ז) למי שירצה. היינו דאפילו (ו) אם א' סמוך על שלחנו ומשלם לו דמי מזונו שאותו א"ל לברך לבעה"ב ג"כ רשאי ליתן לו לברך: ב (ח) לא יקדים וכו'. ואמרינן בגמרא דהוא בכלל משניאי אהבו מות שמשניא את התורה בפני ההמון שיאמרו שאינה חשובה כ"כ בראותם שהחכם שפל לפני ע"ה דאף שהוא כהן מעלת התורה גדולה ממעלת הכהונה: (ט) דרך חק וכו'. ר"ל שמקדימו מפני משפט הכהונה: (י) רשות. ר"ל אין בזה (ז) פחיתות ערך לת"ח מדאינו מברך בלתי רשותו ואפילו אם הוא אינו כהן יכול ליתן לו רשות לברך: (יא) אבל כהן ת"ח וכו'. וה"ה כששניהם אינם מכמים: (יב) מצוה להקדימו וכו'. ואפילו אם הת"ח הוא גדול ממנו (ח) דאין עליו חיוב לכבדו מחמת מלות וקדשתו מ"מ טוב שיקדים הכהן לפניו כיון שהוא ג"כ חכם והעושה כן הוא מאריך ימים: (יג) לפתוח ראשון. בקריאת (ט) התורה ולברך לאשון בעבודה (י) בברכת המוציא ובבהמ"ז וכן להוציא בקידוש דוקדשתו הוא לכל דבר שבקדושה וכתבו הפוסקים דבכלל לפתוח לאשון הוא להיות לאש המדברים בכל קבוץ עם ולדרוש תחלה וה"ה בשיבה ידבר בראש ועיין במ"א שמלדד דהלימוד מוקדשתו הוא דאורייתא (ולא אחמכתא בעלמא) ומ"מ אם הכהן רוצה לחלוק כבוד לאחר בכל זה רשאי ורק בקריאת התורה אינו יכול למחול וכדלעיל בסימן קל"ה במ"ב סק"ט אמרי' בגמרא דהכהן יטול מנה יפה לאשון [ור"ל שישראל צריך ליתן לכהן מנה יפה לאשון לכל המסובין והיינו דוקא בחברים המסובין בסעודה או בלדקה אבל כשהכהן חולק איזה שותפות עם חבירו ישראל לא דאדרבה אמרינן בגמרא כל הנותן עינו בחלק יפה אינו רואה סימן ברכה לעולם וע"ע למה אין נוהרין עכשיו להקדים לכהן לכל הנך מילי [מ"א וע"ש שמלדד למנוע קנאת טעם למנהג ומ"מ לכתחלה בודאי יש ליזהר בזה] . טוב להקדים הלוי ג"כ לישראל אם הם שוין בחכמה (יא) בבהמ"ז ובהמוציא (יב) וכן בנתינת הצדקה דהא מקדימין אותו בקריאה ג"כ לפני ישראל: ג (יד) שנותנים לו לברך. (יג) ר"ל אורח שנותנים לו לברך בהמ"ז ואינו מברך מקצר ימיו משום דבדין כשהאורח מברך מברך לבעה"ב וכנ"ל ובזה שנמנע לברך את בעה"ב שהוא מזרע אברהם שנאמר בו ואברכה מברכיך ומכללן הן אתה שומע לאו (יד) נמצא גורם קללה לעצמו וכתב המ"א[א] ודוקא כשמברכין על הכוס (טו) דאז החיוב על האורח לברך את בעה"ב. וע"ל שר"ל שבלא זה אין גורם קללה אבל בודאי אין נכון לאדם לדחות מצוה הבאה לידו: ד (טו) לברך. שיהיה (טו) הוא המזמן ומוציא אחרים ידי חובתן ולא לשמוע ולענות אמן שאף שהשומע כעונה ועונה אמן כמוציא ברכה מפיו מ"מ ממהרין ליתן שכר תחלה להמברך:

שער הציון

פירות

(ה) ב"י בשם אוהל מועד: (ו) מ"א ומשמע דס"ל דאעפ"כ אינו נחשב כבעה"ב גמור דאל"ה למה תלוי הענין בידו של בעה"ב יותר ממנו: (ז) ב"ח: (ח) עיין בסימן קס"ז סי"ד: (ט) רש"י: (י) סי' קס"ז סי"ד: (יא) מ"ר והגר"ז: (יב) פמ"ג: (יג) ואף דדין זה לחיובא הוא דוקא באורח כמו שכתב המ"א מ"מ לכתחלה מצוה לכל אדם לחזור אחר כוס של ברכה [פמ"ג]: (יד) וכהיום שבלא"ה המנהג אצל כל אורח לומר הרחמן הוא יברך את בעה"ב וכו' אינו יודע אם שייך כלל ענין זה ועיין בא"ר שפקפק ג"כ: (טו) אינו יודע מענין לו למ"א שבלא כוס כשמברכין אין החיוב לברך את בעה"ב ואולי דהמ"א דייק מל' הגמ' דקאמר מי שנותנים לו כוס: (טז) ומחמינו שכל אחד ואחד מברך לעצמו אינו יודע אם שייך דין זה ואולי מה שעושים ברוך שאכלנו וכו' לא נחשב זה רק כעניית אמן והמזמן הוא חשוב עיקר המברך וע"ע:

הגהות ותיקונים: א) חסר תיבת כהונה: *[ו]

ליקוטי דברי הרב א) בשו"ע הרב סעיף ה' לא מביא המ"א.

הלכות ברכת הפירות סימן רב

רב דיני ברכת פירות האילן. ובו י"ח סעיפים:

א *על כל (א) פירות האילן מברך בתחלה (ב) [ג] * בורא * פרי העץ (ב) חוץ מהיין שמברך עליו (ג) בפה"ג בין חי (ד) [ב]בין (ג) [כ] מבושל בין * שהוא עשוי קונדיטון (ה) דהיינו שנותנין בו (ו) דבש ופלפלין: הגה ואם נתערב יין (ג) [ג] (ז) בשכר אזלינן אחר הרוב (ח) * אם הרוב יין (ט) מברך בפה"ג (י) * ואם

א ברכות ל"ה ב תוס' והרא"ש בב"ב ל"ו[ד] מירושל' דשקלים ופסחים

באר היטב

(א) בפה"ע. ואם הוא פרי שראוי לאוכל שהתליע לא יברך עד שיפתח הפרי וירואה אם ראוי לאכילה ספר חסידים. ושל"ה כתב דוקא בגאנז משא"כ בשאר פירות שאף אם התליע באוכו לא יברך לבטלה בשביל קליפתו המיוהה ע"כ טוב יותר לברך כשהוא שלם [ועיין בספר אליהו רבה שמביא כמה עניינים בדרך חסידות ומוסר בענייני ברכות]: (ב) מבושל. תע"ג דלענין יין נסך לא מתנסך לענין ברכה אין חילוק: (ג) בשכר. דוקא שכר תאנים אבל שאר משקין מיד שנתערב בהן כל כך עד שנפסד טעם היין מוטעם בלעדו יתן לאוכל קודם ברכה כדי שיברך על דבר שהוא מתוקן לפעודה כראוי אם לא שצריך לטעום לידע כמה מלח ותבלין צריך ליתן אז יברך תחלה ואף שהטעימה ת"ל ברכה מ"מ אין לו לעשות כן שמא יבלע מעט ועיין סימן ר"י לכן יש לברך תחלה. ועיין ב"ח סי' ר"ו מי שבירך על דבר מאכל ולאחר שבירך נתמם בעיניו יש לו לאכול קצת תעפ"י שנרקב שלא תהיה הברכה לבטלה ע"ש וראה שאם נתמם בעיניו ונפסו קצה בתחלתו אין לו לאכול שהאוכל דבריס שנפסו קצה בתחלתו עובר על בל תשקצו כמבואר בי"ד סי' ק"י ובנו"ז שם משמע דהוא איסור דאוריתא ועיין בדברי אא"ז בשמ"ח סימן י"ג שכתב ב' דעות בזה ע"ש והב"ח מיירי שאינו מתום בעיניו כ"כ אלא שאינו חפץ לאכלו בשביל רקבון קצת מוסם אף במה שיש שם מן הראוי לאכל ולכן יש לו לאנוס את עצמו לאכול שלא תהיה ברכתו לבטלה. וכתב בא"ר בשם מט"מ הרואה לשתות מיס ששופך קצת יפפון תחלה ואח"כ יברך ובכנה"ג כתב משום הפסקה ויותר נראה משום חוי הברכה ועיין בהלכות שבת לענין שפיכת כוס הבדלה וע"ל ס"ס ר"ו בשמע מת בעיר או שהתקופה נופלת והוא מיכן על המיס ע"ש: [ב] מבושל. עי' בה"ע ועיין בפרים מאירות ח"ג סימן כ"א כתב דיש לפקפק למה לא ניחוש להגר גאונים דאין לברך על מבושל רק שהכל וע"ש שכתב קצת מקנה לזה. ועיין ביד אפרים מה שכתב בזה וע"ש דגם יין מעושן וקונדיטון שנותנין בתוכו דבש ופלפלין בכלל זה: [ג] בשכר. עיין בה"ע ועיין בפסקי מהר"מ רקנטי בנתערב יין

שערי תשובה

[א] בפה"ע. עיין בה"ע ועיין בא"ר שכתב עוד טעם משום שהשביה הוי הפסקה דומיא דתחיכת לחם בברכת המוציא ושאם[ב] רוצה לקלוף הפרי תחלה יקלוף ואח"כ יברך ולפי זה אם יש הרבה אנשים שאין לאוש שהתליעו כולם א"ל לשטר קודם אך יש לחלק בין ההיא דתחיכת לחם וקליפת הפרי די"ל דשביה אינו הפסק כ"כ ע"ש ולענ"ד י"ל דאפילו תימא דלאו הפסקה הוא כ"כ אין לעשות כן לכתחלה דגם טעם לברך קודם על השלם אין כאן דכיון דהקליפה לא מזיא כלל בתר פרי אזלינן והברכה הוא על הגרעין שבתוכו שראוי לאכילה והרי הוא בשלמותו. עוד כתב שם בשם של"ה שלא יברך על מאכל או משקה שהוא חם או קר ביותר שיש לאוש להפסקה ע"ש. ונראה שאם יודע שהתבשיל חסר מלח או תבלין ואינו מי שבירך על דבר מאכל ולאחר שבירך נתמם בעיניו יש לו לאכול קצת תעפ"י שנרקב שלא תהיה הברכה לבטלה ע"ש ונראה שאם נתמם בעיניו ונפסו קצה בתחלתו אין לו לאכול שהאוכל דבריס שנפסו קצה בתחלתו עובר על בל תשקצו כמבואר בי"ד סי' ק"י ובנו"ז שם משמע דהוא איסור דאוריתא ועיין בדברי אא"ז בשמ"ח סימן י"ג שכתב ב' דעות בזה ע"ש והב"ח מיירי שאינו מתום בעיניו כ"כ אלא שאינו חפץ לאכלו בשביל רקבון קצת מוסם אף במה שיש שם מן הראוי לאכל ולכן יש לו לאנוס את עצמו לאכול שלא תהיה ברכתו לבטלה. וכתב בא"ר בשם מט"מ הרואה לשתות מיס ששופך קצת יפפון תחלה ואח"כ יברך ובכנה"ג כתב משום הפסקה ויותר נראה משום חוי הברכה ועיין בהלכות שבת לענין שפיכת כוס הבדלה וע"ל ס"ס ר"ו בשמע מת בעיר או שהתקופה נופלת והוא מיכן על המיס ע"ש: [ב] מבושל. עי' בה"ע ועיין בפרים מאירות ח"ג סימן כ"א כתב דיש לפקפק למה לא ניחוש להגר גאונים דאין לברך על מבושל רק שהכל וע"ש שכתב קצת מקנה לזה. ועיין ביד אפרים מה שכתב בזה וע"ש דגם יין מעושן וקונדיטון שנותנין בתוכו דבש ופלפלין בכלל זה: [ג] בשכר. עיין בה"ע ועיין בפסקי מהר"מ רקנטי בנתערב יין

משנה ברורה

א (א) פירות האילן. בין משבעת המיניס ובין שאינם משבעת המיניס:

(ב) חוץ מהיין וכו'. מפני שהוא (ג) סועד הלב ומשמחו קבעו לו ברכה בפני עצמה: (ג) בורא פה"ג. ואפילו זב מעצמו מהענבים בלי דריכה [פמ"ג] . ואם טעה ובירך על היין בפה"ע עיין לקמן בסימן[א] ר"מ סי"ד[א] במ"ב: (ד) בין מבושל. דע"י המשול אין משתנה היין לגריעותא. ואין חילוק (ב) בין אם בשל יין גופא (ג) או שבשל הענבים והלמוקים כדי לעשות מהן יין: (ה) דהיינו שנותנין וכו'. ואע"פ (ד) שנשתנה (ה) טעמיה וריחיה עי"ז ממה שהיה מקודם אפ"ה לא נשתנה היין לגריעותא (ו) והיין עיקר לגבי אידך לפיכך מברכין עליו בפה"ג: (ו) דבש ופלפלין. ואפילו (ז) שלש דבש ושלש פלפלין ויותר מזה אפ"ה היין עיקר שהם לא באו רק להשביחו ולהטעימו: (ז) בשכר. ושכר (ח) של כל המיניס (ט)[ב]שיש בזה (י) לבד ממיני משקין שפוגמים ומפסידין טעם היין מיד שנתערב בהם כ"כ עד שנפסד טעם היין מברך שהכל: (ח) אם הרוב יין וכו'. כדקיי"ל (יא) כל שהוא עיקר ועמו טפילה מברך על העיקר ופוטר את הטפילה וכל מין שהוא הרוב הוא העיקר והמיעוט טפל הוא לו: (ט) מברך בפה"ג. והוא (יב) שלא נתבטל טעם היין ע"י התערובות: (י) ואם הרוב שכר וכו'. ולא דמי להא דקי"ל לקמן בסימן ר"ד ס"ה בהג"ה דדי שיש בין מעט יותר מאחד בששה נגד המיס ע"ש (יג) דהתם דרך מזיגת יין הוא במיס וע"כ לא שייך לומר דיתבטל היין נגד המיס שנמזגו בם דנעשה הכל כמין אחד (יד) משא"כ בשכר דאין דרך למזוג בם וכשני מיניס בעלמא דמי דלכל מין שהוא הרוב הוא העיקר ועיין במאור

שער הציון

(א) גמרא ברכות ל"ו[ב]: (ב) כ"מ מהרא"ש ב"ב ל"ז: (ג) מהח"א בדיני קידוש: (ד) ב"י לקמן בסימן רע"ב: (ה) דהיינו שטעם יין גם עתה יש בו אלא שאינו בכראשונה דאי אבד טעם יין ע"י התערובות משמע בתשב"ץ ח"א סימן פ"ה שאין מקדשין עליו ואין מברכין עליו בפה"ג: (ו) ע"ת: (ז) תשב"ץ ח"א פ"ו: (ח) כן מוכח מלבוש וט"ז וכן מוכח בהדיא בתשב"ץ בסימן פ"ו ובסימן פ"ז ודלא כמ"א בשם הש"ך [מגן גבורים] ולפי הנראה לא היה לפניהם ספר התשב"ץ בגוף: (ט) דבשעם לאוזן כם היין ולא להפסד טעמו: (י) מ"א ואף דלפי הא"ל אין לו מקור מהתשב"ץ מ"מ מסתבר כן לדינא: (יא) ב"י: (יב) דלא עדיף מיין שיש בו דבש הא"ל דהדבש בא להטעימו ואפ"ה כתב התשב"ץ דבעינן שלא יהא נפסד טעם היין: (יג) פמ"ג: (יד) ואין זה סתירה למה שמבואר בי"ד סימן קי"ד ס"ד דאם עירב יין במשקין נראין ס' לבטלו ודעת הט"ז שם דעב"פ נראין ששה נגדו דלענין ברכה הגהות ותיקונים: א) סט"ו: ב) ל"ה: ג) ואם: ד) צ"ז:

ליקוטי דברי הרב א) ועיין בליקוטי דברי הרב שם. ב) בשו"ע הרב בסימן ר"ד סעיף ח' פסק כהרמ"א דבשכר תאנים שאינו מפסיד טעם היין הולכים אחר הרוב, ובשאר משקים אם נתערב בו כל כך שמפסיד טעם היין אין לברך עליו בפה"ג אלא שהכל.

הלכות ברכת הפירות סימן רב

הרוג שכר * מברך שהכל (כ"י כשם התשב"ן): **ב** (ד) [ד] [1]הבוסר כל זמן שלא הגיע (יא) לכפול הלבן מברך עליו (יב) בפה"א ומשהוא כפול הלבן ואילך מברך עליו בורא פרי העץ (יג) ומתוך שלא נודע לנו שיעור פול הלבן (יד) [2]לעולם מברך בפה"א עד שיהיה (טו) גדול ביותר * [3]ושאר כל האילן (טז) משיוציאו פרי מברכין עליו בפה"ע [4]ובלבד שלא יהא (ה) [ה] מר או (יז) עפוץ ביותר (יח) עד שאינו ראוי לאכילה אפילו ע"י הדחק דאז (יט) אין מברכין עליו כלל: הגה וי"ל דעל חרובין אינו מברך בורא פרי העץ (כ) עד שיראה בהן כמין שרשראות של חרובין וכן בזיתים עד שיגדל הגן סמיכס וקודם לכן (כא) מברך (כב) בפה"ע וכן עיקר

ג נרכות לו בתוס' והרא"ש והרשב"א ד הרא"ש שם ה שם בגמ' ממשנה בפפ"ג[א]) דשביעית ו רמב"ם

שערי תשובה

מבושל בחי אזלינן בתר הרוב והמיאו בשבנה"ג והוא מדברי תשובת הרי"ף סימן רל"ה ע"ש: [ד] הבוסר. עיין בה"ט ואם אחט ענבים בעודם בוסר ועשאם יין מברך שהכל עיין יו"ד סי' קכ"ג ולדעת רבינו משולם אינו נאסר בחגא עובד כוכבים שנקרא מיס ואף שר"ת אוסר משום שאין רק שהכל. ולענין ענבים עצמם בעודם בוסר עיין ביד אפרים מ"ש שם:

ביאור הלכה

אפי' הם רוחא נגד היין [כ"ז שאינם שם נגדו] נמי אינם מבטלין היין ואפילו נשתנה טעם היין עי"ז מכמות שהיה מקודם וכמו הביא קונדיטון שמבואר בירושלמי שהוא שלש דבש ושלש פלפלין הרי דהיין הוא מיעוט לגבי הבשמים והדבש ואפ"ה מברכין בפה"ג והטעם כמש"כ הרשב"א בתשובה והעתיקו התשב"ץ שהרי עליהו בו ולא שייך שם לומר דהיין הוא טפל דאדרבה הם טפלים לגבי היין להשביח טעמו ודברי הרמ"א מיירי בשכר וכיו"ב שאין דרך העולם לערב אותן ביין כדי להשביח טעמו דהגם דמשמע דשכר מחזק כח היין מ"מ אין דרך העולם לערב בזה כדי להשביחו ולכן לא הוי טפל לגבי היין וע"כ תלוי הדבר ברוחא: * מברך שהכל. עיין במ"ב שהגר"א חולק על פסק זה ודעתו דמברך בפה"ג דמדינא יין בשכר שוה למזיגת יין במים ולא אזלינן בזה בתר רוחא אבן כמה אחרונים העתיקו דברי הרמ"א לפסק הלכה [וקושית הגר"א ממה שאמרו כל ממרא דלא דרי וכו' ייבש הפמ"ג וש"א דדוקא במים אמרו שהוא דרך מזיגה וע"כ לא נחבטל ולא בשאר משקין ומה שכתב עוד דמתניתין לא איירי כלל בנתערב וכו' הביא במגן גבורים לדעת הלא קי"ל דאף בנתערב אמרינן עיקר פוטר הטפל וכדלקמן בסימן רי"ב ס"א וכן נתקשה בדבריו בספר דמשק אליעזר וע"ש מה שכתב בישובו. והעיקר דהגר"א ס"ל דלגבי יין אף שהשכר הוא רוב לא משבחינן ליה לעיקר דמדמה אותו למים שמוזג היין בם] וע"כ לענין ברכה לאשורה בודאי מהנכון לכתחלה לברך שהכל [ואם בירך בפה"ג יצא] ולענין ברכה אחרונה יראה ליקח יין אחר דבעית ריפטון בברכה אחרונה גם את זה אבן לפי המבואר בסימן ר"ד באחרונים שם לענין מזיגת יין במים דעכ"פ תלוי בחזק היין ואף אם המיס פחות משיעור המבואר שם לבטל היין מ"מ אין מברך בפה"ג אלא בש בו טעם יין ודבך העולם לשתות יין זה במזיגה כזו נראה דה"ג בעירב בשכר אם הוא יין מלוש ואין דבך העולם למזוג אף ברוב מים גם בעירב עם שכר מברך שהכל ואחריו ב"ג אף לדעת הגר"א דמהגר"א משמע דשכר ומים דין אחד להם וכ"ש אם אבד טעם יין דמברך שהכל לבו"ע וכמ"ש במ"ב: * ושאר כל האילן משיוציא וכו' כמין שרשראות וכו'. עיין במאור הגר"א שחולק על פסק השו"ע והוכיח דכל אלו המינים לא נזכרו בש"ס רק לענין איסור קנילת אילנות בשביעית אבל לענין ברכה מסתברא דבענין דוקא משיגיעו לעונת המעשרות וקודם לכן לא משיב פרי הראויה לאכילה וכן הוא ג"כ דעת הפמ"א ולפי דבריהם ישתנו כל הדינים שנפעיף זה

באר היטב

מברכין שהכל עיין מ"א: (ד) הבוסר. עיין סימן רכ"ה סעיף ז' לענין שהחיינו: (ה) מר. ואם מתקן על ידי המור מברך שהכל

משנה ברורה

במאור הגר"א שדעתו לדינא[ג] דגם בענינו שוה למזיגת יין במים: **ב** (יא) לכפול הלבן. בגדלו: (יב) בפה"א. דכל דבר שגדל על האילן ואינו עיקר הפרי בפה"א [עור]: (יג) ומתוך שלא נודע וכו'. שיש כמה מיינים גדולים וקטנים: (יד) לעולם מברך וכו'. משום דבדיעבד אם ברך בפה"א על פה"ע יצא כדלקמן בסימן ר"ו. ומ"מ בכגון זה אין לאכול מהם כשיעור שחייב ברכה אחרונה אלא בתוך הסעודה כיון שהוא ספק אם יברך אחריהם מעין ג' או בר"ר [אהע"ז ומא"מ]: (טו) גדול ביותר. ואם לפי מראית עין כבר נגמר בישולו (טו) אין נ"מ כלל בגדלו ובכל אופן מברך עליו בפה"ע וכן אם המרגיש שהם (טז) נראה מבחוץ בודאי הוא קרוב להתבשל ומברך. עליהם בפה"ע לכו"ע: (טז) משיוציאו פרי. אע"ג שהם עדיין (יז) קטנים ביותר: (יז) עפוץ. חמוץ: (יח) עד שאינו ראוי וכו'. מבואר מזה דאם עכ"פ נאכלים ע"י הדחק אע"ג שחמוצים ומרים הם כדרך פירות בקטנותם אפ"ה מברך עליהם ברכתם הראויה ובמ"א וכן בספר עולות אפריס[א] פקפקו בדין זה ודעתם דבבגון זה אינו מברך אלא שהכל (יח) אם לא שבשלן או שמתקן באור דאז מברך עליו בפה"ע כיון שהוא פרי בעצם אלא שצריך תקון: (יט) אין מברכין עליו כלל. דבעת בעלמא חשיב (יט) ואפי' מתקן ע"י אור ג"כ אין מברך עליו רק שהכל ובדין גרעינין שמתקן לקמן בס"ג. כתב בא"א דלפ"ז מיני פירות שמרקחין ומטגנין בדבש וכיו"ב בעודם קטנים מאד אם לא היו ראוין לאכול קודם ריקוחן כלל אין מברכין עליהם כ"א שהכל לאחר ריקוחן ועיין בבה"ל מה שכתבנו לענין תפוחים: (כ) עד שיראה בהן וכו'. דאז חשיב פרי אבל כ"ז ג"כ דוקא אם לא היו מרים ביותר וכנ"ל: (כא) מברך וכו'. וכן הסכים המ"א והגר"א וע"ש במאור הגר"א שמחמיר עוד יותר בענין זה כמו שכתבנו בבה"ל: (כב) בורא פה"א. היינו אפי'

שער הציון

תלוי הדבר בעיקר וטפל ולכן אף דלא נתבטל הטעם של היין ברוחא וש בודאי טעם יין כיון שהשכר הוא הרוב ס"ל להרמ"א דהוא העיקר והוי היין טפל נגדו ומברך ברכת השכר וכעין זה מירא ג"כ הט"ז על קושיתו מחלה ע"ש והנה המעיין בתשב"ץ גופא יראה דאף דעתו דאף לענין מגע בין מהני כשהיה מתחלה רוב שכר דהיין נתבטל ברוחא נראה דבר בין היתר כיון שנתבטל אבל בין אסור צריך ששים לבטל ברוחא שוב אין שם יין עליו ואין אוסר אח"כ במגע עכו"ם אבן אנן לדינא לא קי"ל הכי כמבואר בי"ד סימן קכ"ג ס"ח בהגה"ה דעכ"פ צריך ששה נגדו ואם לאו שם יין עליו: (טו) מא"מ דלא כמשמעות הב"ח וכ"כ בספר עולות אפריס להגאון ר"ז מרגליות ע"ש: (טז) דאפילו לדעת הפיס מאירות והגר"א דחולקים על פסק השו"ע וס"ל דשיעורא דפול הלבן לא שייך רק לענין איסור קנילת אילנות בשביעית ולא לענין ברכה דלברכה בענין דוקא עד שיגיעו לעונת המעשרות הלא בשיעור זה הגיע לעונת המעשרות וכדאיתא בתמ"ש פ"ג מהלכות מעשר הלכה ה' ע"ש. ואפשר דאז יוכל לברך שהחיינו אפילו לדעת הרמ"א לקמן בסימן רכ"ה ס"ג בהג"ה כיון שהיא חשובה פרי לענין מעשר ולא מיעט הרמ"א רק שיעורא דפול הלבן: (יז) פוסקים: (יח) ולדעת הפמ"א והגר"א דלא הוי פירא לענין ברכה עד שיגיע לעונת המעשרות מסתברא דאפילו מיתקן אינו מועיל: (יט) מ"א בשם אחרונים ובספר עולות אפריס חולק ע"ז ודעתו דכל שחוכל גוף הפרי לא איכפת לן במה שהיו מתחלה מרים אלא כל שהן ראויים לאכילה עכשיו ע"י שיתקן באיזה דבר מברך עליו בפה"ע ולא דמי לגרעינין והנה במאור הגר"א בסעיף ג' ד"ה ואם משמע ג"כ דס"ל כסברתו דאפילו בגרעינין מרים ס"ל שם לדעת התוספות דמהני מיתוק לברך עליו בפה"ע אלא דמלד אחר לא נוכל לברך בפה"ע לדעת הגר"א אפילו בלא היו מרים דהא הוא ס"ל דבענין דוקא שיגיעו לעונת המעשרות אז משיב פרי:

הגהות ותיקונים: א) בספ"ד:

ליקוטי דברי הרב א) ובשו"ע הרב סעיף ד' כתב בלשון המחבר ומשמע דלא כהח"א והעולות אפרים. ב) ובשו"ע הרב סעיף ד' כתב כהמ"א. ג) בשו"ע הרב סימן רד סעיף ח' כותב כהרמ"א שהולכים אחר הרב.

הלכות ברכת הפירות סימן רב

(טור): ג * [ז]גרעיני הפירות אם הם (כג) מתוקים מברך עליהם (ו) [ו] בורא פרי העץ ואם הם (כד) מרים אינו מברך עליהם כלל [ח]ואם מתקן על ידי האור (כה) מברך עליהם (ז) [ז] שהכל: ד [ט]שמן זית אם שתאו (כו) כמות שהוא אינו מברך עליו כלל משום (כז) דאזוקי מזיק ליה ואם אכלו (כח) עם פת אינו מברך עליו דפת (ח) [ח] עיקר ומברך על העיקר (כט) ופוטר את הטפילה [י]ואם שתאו מעורב (ל) עם מי סלק"א (הנקרא מיגרון) שאז אינו מזיק אדרבה הוא מועיל לגרון * אם הוא חושש בגרונו (לא) הוה

ז סס נתו' והרא"ש
ח הרשב"א
ט נרכות ל"ה
י הרמב"ם בפ"ח מה"ב

באר היטב

ל"ח מ"א: (ו) בפה"ע. מהר"א הלוי בס' גן המלך סי' ל' כתב שמברך בפה"א וכ"פ בתשובת פנים מאירות סי' ס"ה דמברך בפה"א אז שהכל ע"ש ועיין יד אהרן: (ז) שהכל. א"ל לדברי המחבר שפסק דאם הם מתוקים מברך עליהם בורא פרי העץ ש"מ דהוי פרי א"כ כשמתקן ע"י האור נמי ליברך בפה"ע כמו גבי שקדים בסעיף ה'. וי"ל דכשהן מרים נאו פרי מינהו משא"כ בשקדים מ"א וכ"כ בלבוש: (ח) עיקר. ואם מתכוין לרפואה ואוכל רק מעט פת שלא יזיקנו בגרונו מברך על השמן וה"ה אם שותהו עם שאר משקין שקולין אותם כשאוכלם יברך בפה"א ע"ש ח"ב סימן קמ"ב: [ח] עיקר. עבה"ע ועי' ב"ח וע"ל וג"ל והא"ר שדעתם שהפת עיקר ועי' בד' אפריס:

שערי תשובה

א' סי' ס"ה ומד אפריס מ"ש בזה: [ו] בפה"ע. עיין בה"ע ועיין במעדני מלך וא"ר בשם מלבושי יו"ט ובפר"ח ואבן העוזר ודעת הפר"ח לברך שהכל ובבר"י כתב שאף שבגן המלך ואה"ע כתבו לברך בפה"א לאפוקי נפשיה מפלוגתא יש לברך שהכל ועיין בד' אפריס מ"ש בזה: [ז] שהכל. עבה"ע ועיין בעטרת זקנים בשם הלבוש ועיין באה"ע ובבר"י כתב שדבריו בכלל המ"א והמ"א רמז לדברי הלבוש ע"ש ועיין בד' אפריס מ"ש בזה בשם אבודרהם שדעתו גם בזה לברך בפה"ע וכבר כתבתי בס"ק שלפני זה אפילו במתוקין יש לברך שהכל. ועיין בד' אפריס דבמתוקין בדיעבד אם ברך בפה"א או בפה"ע אין לו לחזור ולברך משום תשש ברכה לבטלה משא"כ במרים ומתקן ע"י האור ע"ש ועיין בשאילת יעב"ץ גרעיני הקאווי"י לאחר

משנה ברורה

הם מתוקים דעדיין אינם עיקר פרי; ג (כג) מתוקים. לאו דוקא (כ) אלא כל שהחיך נהנה ממנו במקצת והטעם שמברך בפה"ע משום דהם נמי חלק מחלקי הפרי (כא)[ב]והרבה אחרונים חולקים ע"ז וס"ל דאינו מברך בפה"ע דלא הוי כפרי גופא ואינו מברך עליהם (כב) אלא בפה"א וכן הסכמת הגר"א. ואם ברך בפה"ע יצא בדיעבד [דרך המיוחס] ואם אוכל הגרעין אחר שאוכל הפרי מסתברא (כג) דלכו"ע נפטר בברכת בפה"ע שברך על הפרי משום דהוי טפל לפרי: (כד) מרים. היינו שאינם ראויים לאכול אפילו ע"י הדחק וכ"ל בסוף ס"ב: (כה) מברך עליהם שהכל. הרבה (כד) אחרונים הקשו ע"ז ודעתייהו דלדעת המחבר דגרעינין הוי כפרי גופא א"כ גם במרים ומתקן ע"י איזה דבר נמי מברך עליהם בפה"ע וכמו גבי שקדים המרים המבואר בס"ה (כה) ויש מחרלים דאפילו לדעה זו לא עדיפא גרעינין כשקדים גופא שאם עיקר הפרי משא"כ בגרעינין ולהכי אם הם מרים לא מקרי פרי כלל ולא מהני במה שממתקן אח"כ מיהו לדינא (כו) אין לזוז מפסק השו"ע דבלא"ה כתבנו מקודם דעת הרבה אחרונים והגר"א מכללם לחלוק על עיקר דינא דמחבר ולדידהו גם גרעינין מתוקין אינו מברך עליהם לכל היותר רק בפה"א דלאו פרי מינהו וממילא במרים ומתקן ע"י האור אינו מברך עליהם אלא שהכל: ד (כו) כמות שהוא. בלא תערובות ד"א להחליש כח השמן: (כז) דאזוקי מזיק ליה. ואפילו (כז) מושש בגרונו נמי אינו מברך דשמן כמות שהוא אין נהנה ממנו: (כח) עם פת. פי' אע"ג דעם פת אינו מזיק ליה השמן ואדרבה נהנה מזה אבל עכ"פ אינו מברך עליו משום דהו"ל פת עיקר ומיפטר בברכת הפת; (כט) ופוטר את הטפלה. ואפילו היה (כח) שמן הרבה נמי אינו אלא טפל לפת (כט) וכ"ז באוכל השמן לגפת בו הפת אבל אם אוכל השמן מפני שמושש בגרונו רק אוכל לזה מעט פת כדי שיוכל לאכול השמן עמו ולא יזיקנו זה מקרי השמן עיקר (ל) ופוטר הפת הטפלה לו וא"ל ליטול ידיו ולברך המוציא (לא)[ג] ויש חולקים וס"ל דאף בכה"ג הפת עיקר [א"ר ע"ש]: (ל) עם מי סלקא. וה"ה אם שירבו עם איזה (לב) שאר משקה בענין שנהנה מהשמן עי"ז ואינו מזיקו: (לא) הו"ל שמן עיקר. דמרכך ומרפא את הגרון ואע"ג דהאמיגרון (לג) מרוכה על השמן

שער הציון

דלא

(כ) פשוט: (כא) אהע"ו ופר"ח ופמ"א וש"א: (כב) פרישה בדעת הרשב"א וכ"כ באהע"ו. וכ"כ הגר"א בפ"ג דערלה וכמו שהעיר במאמר מרדכי שכן מבואר בתוספות בהדיא לדעת הרשב"א וכ"כ בדה"מ ודלא כפר"ח וא"ר בזה וכן בהגהות רע"א מפקפק על דבריהם [ונעתקו אפרים מייש בדבריהם קצת]: (כג) היינו אפילו לדעת הרשב"א דלא הוי כפרי עכ"פ לדידיה מתרצי גרעינין בערלה מדהוי טפל לפרי וממילא בעינינו הלא בכ"מ ק"ל דמברך על העיקר ופוטר הטפל וכן מצאתי בספר שדי חמד בשם איזה פוסקים: (כד) פרישה ופר"ח והגר"א וש"א: (כה) ממ"א ואהע"ו ועוד אחרונים: (כו) שע"מ ודה"מ וע"ש בדה"מ שכתב דבדיעבד אם ברך בפה"ע או בפה"א יצא והדין עמו [דלא כשע"מ] אחרי הרבה ראשונים סברי דעל גרעינין מתוקין בפה"ע ממילא גם במרים ומתקן בודאי יצא בדיעבד וכדעת כמה אחרונים דזה בזה תליא: (כז) כן מוכח ממחבר לקמיה וכן מבואר ברמב"ם בהדיא עי"ש ומה שכתב דמברך עליו בהכל בזה פליגי עליו הפוסקים: (כח) ע"מ ופשוט: (כט) מ"א וע"מ והגר"ז: (ל) ומיהו במתכוין באכילת הפת גם להשמיע דעבוטו מסתבר דמה לכו"ע הפת עיקר ופוטר השמן וכ"כ הגר"ז: (לא) ב"ח וג"ל וא"ר ושע"ת: (לב) מ"א וש"א וכן מוכח ברמב"ם ע"ש: (לג) ב"ח וע"ת ומ"א והנה בב"ח מוכח דאפילו נותן מעט שמן כפי הרגילות שנותנים תמיד באמיגרון ג"כ הוא העיקר וכן

ליקוטי דברי הרב: א) ובשו"ע הרב סעיף ג' כתב השיעורין כהשו"ע. (ומה שכתב בביה"ל ולעולם מברך בפה"א דבזה יוצא ממ"נ, יש לעיין מה יעשה בברכה אחרונה באותן שהן מז' המינים, האם יברך בורא נ"ר או מעין שלש לפיכך כתב הרב אין לאכול מהם כשיעור שחייב ברכה אחרונה אלא בתוך הסעודה). ב) ובשו"ע הרב סעיף ח' פסק כהמחבר דאם הם ראוין לאכילה מברך בורא פרי העץ. ג) ובשו"ע הרב סעיף י' פסק דמברך בפה"ע בלבד. ד) ובשו"ע הרב שם כתב: בד"א בחושש בגרונו ומתכוין לרפואה וכו'.

ליה שמן (ט) [ט] עיקר (לב) ומברך עליו בפה"ע [2]ואם אינו מתכוין לרפואה אלא לאכילה הוה ליה (לג) אניגרון (י) [י] עיקר ואינו מברך אלא על האניגרון (יא) [יא] (לד) (שהכל): ה [1]שקדים המרים כשהם קטנים (לה) מברך בורא פרי העץ גדולים ולא כלום דאזוקי מזקי * וטעמא דמלתא דכשהם קטנים עיקר אכילתם היא הקליפה ואינה מרה וכשהם גדולים עיקר אכילתם מה שבפנים והוא מר (לו) [3]ואם מתקן על ידי האור או דבר אחר (לז) מברך *) בורא פרי העץ: ו [1]צלף (פי' גלף מין מילון שעלין שלו רואיים לאכילה וים בעליו כמין תמרים. מציונות הוא הפרי מהגלף וקפריסין הן קליפה שסביב הפרי בקליפות האגוזים) (לח) על העלין ועל התמרות (לט) ועל (יב) [יב] הקפריסין (יג) [יג] בורא פרי האדמה ועל האביונות שהם עיקר הפרי בורא פרי העץ: ז * [5]תמרים (מ) שמיעכן ביד [6]ועשה מהם עיסה

כ סס ל' ר' יונה והרמ"ם והרשב"א נסס נה"ג ם ר' יונה והרא"ש

*) לעיל סעיף ג' אינו עיקר הפרי דלא אדעתא דהכי נעשי לה ג גרסות ל"ו וכר"ע ם סס ל"ח ע ל' הרמב"ם נפ"ב[2] מה"ב

שערי תשובה

[ט] עיקר. עבה"ט ואין כן דעת הט"ז והא"ר ועי' בד אפריס: [י] עיקר. עבה"ט ועי' טור נסס הר' יוסף אלא כתב כן והטור כתב שסברתו נראית והאחרונים חלקו על זה ונלקוטי פר"ח כתב והגני מורה ובא בפסיטות כסברת הר' יוסף ז"ל ע"ש ובד אפריס שגם בהגהת סמ"ג משמע כהר"ר יוסף אך לאפוקי מפלוגתא י"ל שהכל ע"ש: [יא] שהכל. עבה"ט ועי' בא"ר שכתב נסס בה"ג לנכון בפה"א וע"ש מ"ש לתרץ דברי הש"ע ובד אפריס מ"ש בזה: [יב] הקפריסין. עבה"ט ודעת התוס' והרא"ש דמברך בפה"ע אך הטור כתב דמספק יש לברך בפה"א ועיין בשו"ת שאגת אריה סי' כ"ג ובד אפריס מ"ש בזה: [יג] בפה"א. ועיין בפני יהושע

ביאור הלכה

אפילו בתחת הוי כמכוין ע"ש: * וטעמא דמלתא דכשהם קטנים עיקר אכילתם היא הקליפה וכו'. טעם זה שכתב המחבר בהרבה לשונות לא נזכר ד"ז של קליפה אלא בפשוטו דהשקדים המרים גופם בקטנותם אינם מרים ובגדלם נעשו מרים [עיין רש"י חולין כ"ה ושיטומין כ"ח ובפירוש המשנה בהרמב"ם בחולין שם] וכל טעם זה דקליפה לא נזכר רק בתר"י אבן גם לדידיה משמע דכשנתגדל נעשה הקליפה בעצמה ג"כ מרה ולשון המחבר לא משמע כן ולע"ק לדברי המחבר אתאי לא יברך על קליפת הגדולים עכ"פ שהכל נגדלו אם לא שנאמר דלהמחבר ג"כ נגדלו הקליפה לאו בר אכילה היא כלל מפני שהיא קשה אבל לשונו אינו מדוקדק כ"כ לפ"ז: * תמרים שמיעכן ביד וכו'. עיין מ"ב בסע"כ דלהלכה קי"ל וכו' דלפ שנתה"ד דקדק מרש"י דערימת הוא דוקא כשהם כתושים קצת כבר השיב עליו בב"ס בס"ד ע"ש וכן פסק המ"א וא"ר והגר"ז וא"א דאפי' בנתרסקו לגמרי אם ניכר בטקלת מהות הפרי לא נשתנית ברכתן ובאמת לבד דעת הרוקח שהובא בא"א שעומד בשיטת הרמב"ם מלאתי עוד כמה לאשונים דקיימי בשיטתיה והוא הערוך בערך טרימה ע"ש [ולפי הגראה שמתנו העתיק הרמב"ם דינו] וגם העתיקו האור זרוע לדינא וכן הוא ג"כ דעת

באר היטב

לרפואה כגון עם שכר או יין שרף דמברך על השמן בפה"ע מ"א: (ט) עיקר. אפי' השמן הוא מועט ב"ח מ"א: (י) עיקר. אפי' הוא המיעוט מ"א: (יא) שהכל. נ"ע דהא בגמרא דף נ"ט אי' בהדיא דמברך על מי סלקא בפה"א מ"א: (יב) הקפריסין. הוא קליפת הפרי כמו קליפת אגוזים: (יג) בפה"א. לאינו עיקר הפרי מכאן הבינ ראיה הרב ט"ז לקמן בסי' ר"ד ס"ק ט"ו דעל קליפת מרגני"ן° שמרקחין אותם בדבש שמברך בפה"א. אבל המ"א סי' זה ס"ק י"ז חולק וכתב דלא דמי דהכא הקליפה נופלת ובהמרגני"ן° הקליפה

משנה ברורה

דלא אזלינן כאן בתר רוב המשקה אלא כל דבר שעיקר כוונתו[1] הוא עיקר לענין הברכה והשני נפטר בברכתו: (לב) ומברך עליו בפה"ע. ולאחריו (לד) מעין ג' אם שתה כשיעור: (לג) אניגרון עיקר. ומשמע מדברי הט"ז דמיירי שמי הסילקא הם הרוב לגבי שמן ולפיכך השמן נטפל לו (לה) אבל המ"א כתב דאפילו[2] באניגרון מועט נמי אניגרון עיקר כל שאינו לרפואה אלא לאכול ומברך על האניגרון ופוטר השמן: (לד) שהכל. כ"כ הרמב"ם שם וכ"מ בתר"י והמג"א תמה דהא מבואר לקמן בסי' ר"ה דברכת מי הסלקות הוא בפה"א והגר"א מייאשנו (לו) דהכא שמתקנו לשתיה הרי הוא כמשקה וברכתו שהכל:[3]ה (לה) מברך בפה"ע. ואע"ג דמתוקים קטנים אינו מברך אלא שהכל וכדלקמן סימן ר"ד שאני התם (לז) דאינו גמר פירא ונודאי לא נעשי להו אדעתא לאכלם קודם שיתבשלו משא"כ הכא דנגדלים לא יהיו ראוין כלל לאכילה (לח) נעשי להו שפיר אדעתא למיכל בקטנותם וזהו גמר פירא שלהם: (לו) ואם מתקן. דכיון דנשתנו למעליותא ע"י המיתוק בחור (לט) הו"ל כשאר פירות שאין

ראוין לאכול חיין ונתבשלו דמברך כשהן מבושלין בפה"ע וכדלקמן בסי"ב: (לז) מברך בפה"ע. וה"ה (מ) שאר מיני פירות שהם חמוצים או מרים ואינם ראוים לאכילה כלל ומיתקן או בישלן שמברך בפה"ע דהלא בחמת פרי הוא אלא שאינו ראוי לאכילה כך לכך מהני מיתוק: ו (לח) על העלין ועל התמרות. שאינן (מא) חשובין להקרא פרי העץ: (לט) ועל הקפריסין וכו'. משום דאינו עיקר הפרי. ומ"מ (מב) נדיעבד אם ברך על הקפריסין בפה"ע יצא. ולענין קליפת פאמערגני"ן° שבוגנין בדבש יש דעות (מג) בין האחרונים אם לברך עליהן שהכל או פה"ע ופרי האדמה (מד)[1]וע"כ יש לברך עליהן שהכל ובדיעבד אם ברך פה"ע או פה"א יצא: ז (מ) שמיעכן ביד

מתרגם: °מאראנגין, אראנדזשעס

שער הציון

משמע בהגר"א ובא"ר כתב דדוקא אם נותן שמן הרבה [אין כונתו הרבה יותר מאניגרון אלא ר"ל שיעור מרובה] ולבשון הברייתא ולענ"ד דאלו הדבר אם נותן שיעור כפי מה שמועיל לרפואה אז הוא נחשב לעיקר: (לד) נהר שלא כמעשה רוקח ע"ש ראיותיו: (לה) ובפמ"ג משמע שהוא מצדד כע"ז שכתב דלהמ"א אין לו ראיה מהב"ח לזה ע"ש אמנם במאור מהר"מ נעשו למרדכי מצדד כהמ"א ע"ש וכן משמע קצת באגודרהם שכתב וז"ל ואם אינו מושם וכו' מברך על השלקות ופוטר את השמן ואפילו השמן מרובה כיון שאינו ראוי לשתיה אלא ע"י השלקות הוי להו השלקות עיקר והשמן טפל וכו' ע"ש ומסברא זו משמע קצת דאפילו השמן מרובה מהשלקות דינא הכי וצ"ע: (לו) אבן בכמה לאשונים והם הבה"ג וריא"ז בענינא דמי שלקות ואגודרהם מבואר להדיא דגם בכאן ברכתו בפה"א וכסברת הרב מג"א והא"ר הכריע דהיכא דרובא שלקא מברך בפה"א והיכא דהשמן מרובה אינו מברך אלא שהכל ובפסק הטו"ע וכ"פ המגן גבורים: (לז) רש"י שיטומין כ"מ ורא"ש פ' כ"מ: (לח) הרא"ש וש"פ וכ"פ הגר"א והגר"ז והפמ"ג בהמחבר ודלא כהא"ר שפוסק שיברך בפה"א: (לט) נ"ח: (מ) פשוט ולא דמי לס"ב דהל"ח סובר שם [והובא במ"א] דאף במיתוק לא מהני לברך בפה"ע שאני התם שלא נגמר הפרי משא"כ הכא דאיירינן בפרי גמורה ודמי ממש לשקדים: (מא) ומ"מ יש לברך עליהן בפה"א משום דעטעי להו אינשי גם אדעתא דעלין ותמרות [גמרא] ועיין בברכי יוסף שכתב דבהיסוס לא נעטעי להו אינשי כלל אדעתא דעלין ותמרות ויש לברך עליהן שהכל: (מב) חידושי רע"א משום דלהרבה פוסקים ברכתו בפה"ע ע"ש ועל העלין ותמרות יש לעיין בדבר אף לפי מה שפסק המ"א לקמן בריש סימן ר"ו דעל דבר שאינו עיקר הפרי יצא בדיעבד בברכת פה"ע דשמא אינן בכלל פ"ע כלל ובפרט על העלין שהם עליים בעצלתא: (מג) דהמ"א והפרים מאירות והח"א פסקו דיש לברך עליהן פה"ע והט"ז והבנדי יצא והגר"ז והיד הקטנה והמגן גבורים פסקו דיש לברך עליהן פה"א והע"ת והא"ר והפמ"ג פסקו דיש לברך עליהן שהכל: (מד) דה"ח:

הגהות ותיקונים: א) חסר תיבת עליו: ב) בפ"ח:

ליקוטי דברי הרב א) וראה בשו"ע הרב סעיף י'. ב) ובשו"ע הרב סעיף ט' כתב דלכתחילה יברך בורא פרי האדמה שאז יוצא לד"ה, ואם בירך בפה"ע יצא. ג) ובשו"ע הרב סעיף י' כתב: (ולסברא הראשונה אם השמן הוא הרוב אינו מברך כלום מפני שמזיק לגופו ואינו נהנה בשתיה זו כלל מפני שהשמן הוא הרוב וספק ברכות להקל). וכ"ז כתב בסוגרים. ובסידור סדר ברכת הנהנין פרק ז' הלכה י"א השמיט דיעה זו. ובשו"ע הרב מסביר סברת המ"א דכל דבר שאין ראוי בלא תערובות משקה הוי ליה המשקה עיקר.

הלכות ברכת הפירות סימן רב

והוציא מהם גרעיניהם אפילו הכי לא נשתנית ברכתן ומברך עליהם בורא פרי העץ ולבסוף ברכה מעין שלש: הגה ולפי זה ה"ה נלטווערן (מא) הנקרא פאווידל"א° מברכין עליהם בורא פרי העץ (מב) וי"א לברך עליהם (יד) [יד] שהכל (ת"ה סי' כ"ט וב"י בשם הטור) וטוב לחוש לכתחלה (מג) לברך שהכל אבל אם בירך בפה"ע (טו) (מד) יצא כי כן נראה עיקר: ח [ד]דבש (מה) הזב מהתמרים מברך (מו) עליו (טז) שהכל וכן (מז) על [צ]משקין היוצאין מכל מיני פירות חוץ מזיתים וענבים מברך שהכל: ט (מח) [ז]סופי (יז) ענבים שאין מתבשלין לעולם וכן על (יח) [טו] [ח]הנובלות שהם תמרים (מט) * שבשלם ושרפם החום ויבשו

פ שם בגמ' ל"ה
צ תוס' שם ושאר פוסקים יש שם בגמ' ר שם[א] וכת"ק

באר היטב

מגוף הפרי וראוי לאוכלו אלא שאין טוב כ"כ דגם תוך הפרי אינו טוב בלא תיקון ותערובת לוקר לכן יברך בפה"ע ע"ש וכן בתשובת פנים מאירות סי' ס"ה הכריח דמברך בפה"ע דלא כט"ז. ומלאתי דיש לברך שהכל על מרגלי"ן מרוקמין וכן נוהגין בכל מדינות ישמעאל. באר היטב אשר לפני [וכן פסק בס' אליה רבה לברך שהכל על מרגלי"ן מרוקמין]: (יד) שהכל. זהו דעת ת"ה והיינו דוקא בגודגדניות כגון פאווידל"א שנתבשלו וגימוחו לגמרי אבל בתמרים שנתמעכו לא פליג הת"ה וס"ל כהרמב"ם דמברך בפה"ע עמ"א וע"ת: (טו) יצא. ט"ז האריך והעלה דהמברך לכתחלה בפה"ע על הפאווידל"א של פלוימ"ן או קירש"ן אין עליו משם ושפיר עביד כיון שברכת בפה"ע יש לה מעלה על ברכת שהכל ובכל יום אנו נוהגין כשמבשלין תפוחים עד שנתרסקו לגמרי שמברכין עליהם בפה"ע וכמ"ש סעיף י"ב בין מבושלים וכו' ובודאי הוו מרוסקין ע"י המשול ולית כאן בית מיחוש ברכה לבטלה עכ"ל. והב"ח פסק דהמדקדק במעשיו יברך על הפאווידל"א וכיוצא בו שהם מרוסקים לגמרי בפה"ח. ואם בירך בפה"ע או שהכל יצא ע"ש ועי' יד אהרן מה שהקשה על הט"ז [ועי' בס' אליה רבה שהשיג על ט"ז בענין פאווידל"א ופסק כדעת רמ"א]: (טז) שהכל. דזיעה בעלמא הוא דאין נקרא משקה אלא היוצא מהזיתים וענבים בלבד: (יז) ענבים. ול"ד לבוסר בס"ב דמברכין עליו בפה"א שאני בוסר דעומד לעשות ממנו משקה דאשתני לעלויא דהיינו יין שמברכין עליו בפה"ג משום הכי דיו דמורידין אותו מעלה מ' ומברכין בפה"א משא"כ בסופי ענבים שעומדים לעשות חומץ לכן מברכין שהכל: (יח) הנובלות.

משנה ברורה

בד ועשה וכו'. פי' אף שנתרסק עי"ז לגמרי אפ"ה מברכין פרי העץ משום דכיון דעדיין ממשן קיים שייך לברך עליהם פרי העץ וה"ה לענין פה"א כגון ער"ד עפי"ל[ס] שמיעכן ועשאן כעיסה: (מא) הנקרא פאווידל"א. שעושין מגודגדניות ושאר מיני שמוליאין גרעייניהן ומבשלין אותם (מה) עד שהם נימוחו לגמרי: (מב) וי"א לברך עליהם שהכל. כזה נחלקו האחרונים (מו) יש מהם שסוברים דהי"א לא פליג כ"א אפאווידלא משום שנימוחו לגמרי ולא ניכר צורתן כלל אבל בדין המחבר דמיירי בתמרים שנתרסקו שניכר מוארן וצורתן אף כשמתרסקין לגמרי מודו דמברך פה"ע (מז) וש מהם שסוברין דהי"א פליג גם אדין המחבר וס"ל דכיון דנתרסקו לגמרי מברך שהכל ולדינא אין נ"מ בזה דאף אם נימא דהי"א פליג גם אתמרי' שנתרסקו (מח) מ"מ להלכ' קי"ל כדעת המחבר דהיכא שממשן קיים לא נשתנית ברכתן ורק בפאווידלא שאבד כל צורתו ולא ניכר כלל מה הוא אז לכתחלה מברך שהכל וכהכרעת הרמ"א דבברכה זו יוצא על הכל בדיעבד [אבל לענין ברכה אחרונה אין עצה אי אתרמי לענין דברים שהוא משבעה מינים וכדאיתא בסימן ר"ח סי"ג דברכת בנ"ר אינה פוטרת מענין ג' ולא מענין ג' פוטרת בנ"ר אם לא שיאכל גם פרי משבעת המינים וגם דבר שברכתו בנ"ר לפטור גם את זה ממ"נ [פמ"ג] ואם אין לו נראה לי (מט) שיוכל לברך מענין אגם כי כן משמע מלשון הרמ"א דתופס לעיקר הדין שברכתו פה"ע]: (מג) לברך שהכל. וע"כ מיני אגרע"ם ויגדע"ם ומאלינע"ם וכיו"ב שסוחטין אותם ומרקחין אותם בדבש ונוקע"ר מברכין עליהם (נ) שהכל כיון שהם מרוסקים וגימוחים לגמרי ואבד מהם צורתן ובדיעבד אם ברך עליהם ברכתו הראויה יצא: (מד) יצא. ואם רוב דרך אכילת אותן פירות הוא (נא) ע"י ריסוק אף לכתחלה מברך ברכתו הראויה בין לענין פה"ע או פרי האדמה כגון מאכל שמבשלין מדלועין שקורין קירבעס[ס] וכן אינגבע"ר[ס]) ושאר בשמים שחוקים שאוכלין עם לוקער מברכין בפה"א ועיין לקמן סי' ר"ח ס"ח בהג"ה מדיעים אלו: ח (מה) הזב מהתמרים. וה"ה (נב) היוצא ע"י כתישה וסחיטה: (מו) עליו שהכל. דמה דכתיב בתורה זית שמן ודבש היינו תמרים היוצא מהן דבש אבל דבש גופא זיעה בעלמא הוא ואינו בכלל פרי: (מז) על משקין היוצאין וכו'. כגון יין תפוחים וכה"ג (נג) בין אי אתרמי שיצא מאליהן ובין שיצא ע"י כתישה (נד) וסחיטה ברכתן שהכל דזיעה בעלמא הוא דאין נקרא משקה אלא היוצא מן הזיתים והענבים בלבד: ט (מח) סופי ענבים. היינו (נה) ענבים הנמצאים בגפנים בימות החורף שאין מתבשלין לעולם ועושין מהם חומץ: (מט) שבישלם ושרפם וכו'. היינו שע"י שריפת החום נתבשלו ונתייבשו (נו)[א]ונשתנו לקלקולא [רש"ל]

מתרגם: °פירות מבושלים עם לוקער הרבה ומרוסקים (לעקוואר) °°תפו"א °)דלעת °)זנגביל ושאר

שערי תשובה

שהשיג על המג"א ועיין בא"ר שכתב בשם ע"ת לברך שהכל ועיין בד אפריס מ"ש מה: [יד] שהכל. עיין בה"ט ועיין בשיורי כנה"ג ובתשובותיו סי' ס"ד מ"ש מה: *[טו] הנובלות. עיין בפנים מאירות מ"א סי' ס"ה

ביאור הלכה

הריא"ז בספקי הלכות שלו וכיון דכל אלו מוכח מהם בהדיא דאפילו נתרסקו לגמרי לא נשתנית ברכתן בודאי נקטינן כן לדינא ובפרט דהא"ר מגדל דגם רש"י מודה בדינא להרמב"ם. ומש"כ במ"ב ורק בפאווידל"א וכו' אף דהט"ז דעתו לדינא דאפילו לכתחלה יכול לברך בפה"ע הלבוש והמ"א והא"ר והגר"ז וח"א כולם החזיקו לדינא כספק הרמ"א דאם נימוח לגמרי ולא ניכר צורתו כלל יברך שהכל [וראיותיו של הט"ז כבר דחוהו האחרונים עיין בד אהרן ובהר שלום] ומלאתי להרא"ה בחידושיו על הרי"ף שכתב ג"כ דאם נתרסק כ"כ עד שעברה צורתן מברך שהכל [וכן מוכח מאטדרהם המובא במ"א בסימן ר"ה סק"ט ע"ש] והגם דמסתברא בפשיטות דהרא"ה סובר כן מעיקר הדין מ"מ אין לזוז מדברי הרמ"א שהחליט דבראה לו לעיקר* דאם בירך בורא פה"ע יצא: * שבשלם ושרפם וכו'. עיין במ"ב בשם כ"כ ים מפרשים שפירשו דהוא מין תמרים שאין מתבשלין על האילן ונותנין אותן בעפר או בתבן להתמתק וכו'. ודע

הגהות ותיקונים: א) מ':

*[יח]

ליקוטי דברי הרב: א) בשו"ע הרב בסעיף ו' כתב ונפלו מן האילן קודם שנתבשלו.

(נ) * מברך שהכל: י (נא) ᵉפירות ששראן או בשלן במים אע״פ שנכנס טעם הפרי במים אינו מברך * על אותם המים (נב) אלא (יט) [טז] שהכל ᵗוהרא״ש כתב דאפשר (נג) שאם נכנס טעם הפרי במים מברך בורא פרי העץ: יא ᵃמי שריית צמוקים ותאנים או מי בישולם (נד) מברך עליהם שהכל

ש הרשב״ם סס
ת סס א ב״י
לדעת הרמ״ם סס

שערי תשובה

ובהקדמת ספר חק יוסף ובשער אפרים סימן כ״ג וביד אפרים מ״ם בזה: *[טז] שהכל. עבה״ט ועיין בפרים מאירות מ״ב סימן ק״ל שמיזק דבריו שבמ״ת והשיב על השגת הש״י ומ״מ. סיים בזה שגם הוא נוהג נגרך שהכל על קפוו״י וטרי״ע כמנהג העולם וגם על שעקלד״י כתב בדברי יוסף סימן

באר היטב

עי׳ יד אהרן שהאריך בזה: (יט) שהכל. ולא דמי למיא דסלקא בסי׳ ר״ה ס״ב דהנהו כיון דרוב אכילתן על ידי שליקה מי שליקתן כמותן משא״כ פירות דאין דרכן למשלקיה או למסחטיה אלא למיכלא בעייהו בהנהו לא אמרינן שיהא מימיהן כמותן ב״י הרשב״ם. ומיהו בפירות יבשים כגון תפוחים ואגסים גודגדניות פלוים״ן ד״ה דמברך בפה״ע דהא אין דרכן אלא למשלקינהו ולא למיכלא בעייהו וכן אני נוהג ועיקר ב״מ ט״ז. וכ״פ הע״ת דפירות שרוב אכילתם במבושל ואפי׳ מיס שלהם כמותן אאם הם פרי האדמה

ביאור הלכה

דמדברי הלחם חמודות על המשניות שמובא בא״ר מבואר דמיירי בזה שלא נתן בעפר דאם נתן בעפר ונתבשל הו״ל כשאר פירות האילן ומברך בפה״ע. אבן לפ״ז אמאי קרי ליה בש״ם בושלי כמרא הלא בבושלי כמרא מברך בפה״ע ודוחק לומר שבונת הש״ם שהוא עומד לבושלי כמרא ועוד יש להביא ראיה מפירוש ר״ח שהובא בתוס׳ ר״י ובא״ז שכתב שהוא פירות שאין נכשרין לאכילה כלל וכומרין אותן בעפר להתבשל וא״כ בש״ז בתחלה ע״כ אין מברכין עליו כלל כיון דאין ראוין לאכילה אפילו ע״י הדחק וע״כ מה שאמר הגמ׳ דמברכין שהכל היינו אחר שתקנם ע״י חימוס בעפר וכה״ג ומצאתי בא״ר סימן ר״ד בשם הפרישה שגם הוא סובר כן לדינא דלאחר שכמרן בעפר אפ״ה אינו מברך רק שהכל אמנם אח״ז ראיתי בספר מג״ג שהביא בשם תשובת פרים מאירות מ״א סי׳ ס״ה וגם הוא מגדל כן דמשול ע״י הכימור בעפר או בתבן וכדומה מהני לברך בפה״ע אך לא הביא ראיה לזה ע״ש. ולמעשה צ״ע. ודע עוד דהרמב״ם בפירוש המשנה פירש על טובלות הפירות שנפלו מן האילן פגים קודם שיתבשלו וכ״כ תר״י וז״ל הפירות שנפלו קודם בישולן [ונראה כוונת ג״כ כעין זה וז״ל שהשירן או נפלו קודם שבשלו] והטור בסימן ר״ד כתב על טובלות מין תמרים שאין מתבשלין על האילן ומשמע מזה דלדוקא מין תמרים רעים שאין יכולין להתבשל על האילן אבל אם תמרים שהשירן או נפלו קודם בישולם לא בתמים ברכתן משום זה ואזיל לטעמיה בסימן ר״ב ס״ב דשאר כל האילנות חשיב פרי שלהן משיוציאו אף שלא נגמר עדיין בישולן כלל ונוכל לומר דלפיכך השמיע המחבר בפנים את דעת הרמב״ם ותר״י בזה משום דאזיל לטעמיה בסימן ר״ב דפסק בשאר כל האילנות משיוציאו חשיב פרי ומה לי אם השירן בעצמו או נפלו ממילא [שוב מצאתי בבית מאיר שכתב ג״כ דלפיכך תמה הב״י על הרי״ו שכתב דטובלות היינו שלא נגמר בישולו משום דאזיל לטעמיה] ואמנם לפי מה שהערנו שם דדין זה אינו ברור ממילא אם נפלו מעצמן קודם בישולן ג״כ אפשר דמברך שהכל אמ״כ מצאתי בא״ת שהעיר ג״כ מסעיף הנ״ל:א* מברך שהכל. דע דמבואר בש״ם למסקנא דתמרים שנופלין מן האילן מחמת רוח פירי מעליא הינהו ומברך עליהו בפה״ע וכ״כ ר״ח מובא בתו״ז [ודברי רש״י בחלפסי במשנה שם אינו מדוקדק עי״ש] וכ״כ הגר״א ואם נפלו קודם שנתבשלו עיין מה שכתבנו מקודם דתלוי זה בדעות. ולכתחלה יותר טוב לברך שהכל אם ראוין לאכילה קלת ובדיעבד אם ברך בפה״ע יצא:

* על אותם המים וכו׳. משמע דעל הפירות גופא מברך עליהן ברכה הראויה להן וכן מוכח במ״א בשם הרשב״א וע״כ דמיירי שטובים לאכול בין חיין בין מבושלין דאל״ה מברכין גם עליהן רק שהכל וכמבואר לקמן בסי״ב ע״ש במ״ב ואפ״ה לענין הדוחק לא אמרינן שיהא מימיהן כמותן אם לא שיהא רוב אכילת אותן הפירות ע״י המשול כן נראה לבאר דברי השו״ע ורמ״א ברורה לדבר דהרי תפוחים אינה בסי״ב דטובים לאכול

שער הציון

(נז) הערוך ומוקפות רבינו יהודה ומוקפי הרא״ש ואור זרוע בשם ר״מ ור״ש פ״א דדמאי וטור לקמן בסימן ר״ד וכן הסכים הגר״א לדינא ומשמע לכאורה מיניה דלפ״ז דין השו״ע שהוא לפירש״י אינו מוכרע לדינא ובא״ר כתב דשניהם אמת וכ״כ הבית מאיר ובאמת רש״י לאו יחידאה הוא בזה דגם ריא״ז פירש כן וכן בתוספות ר״י הנ״ל בשם רבו וכן הפירוש ראשון המובא בר״ש ע״ש: (נח) אחרונים: (נט) עיין לעיל בס״ב בבה״ל מה שכתבנו שם לענין שאר אילנות: (ס) ע״ת וכן מוכח בהגר״א ומ״מ נ״ל דתלוי לפי טבע דבר הנכנס דאנו רואין כמה דברים נכנסין שאינם נותנים טעם גמור במים במעל״ע ובהם בודאי שצריך יותר ממעל״ע ולזה דעת הרמ״ם הוא דמברך בפה״ע ועיין בא״ר: (סא) רשב״א ומ״א: (סב) מ״א וש״א: (סג) מ״א ומאמר מרדכי אלא כב״ח: (סד) דעת הט״ז בזה דדרכיה למיכל ע״י בישול וכן הוא ג״כ דעת א״ר אף לענין תפוחים ואגסים אפשר דסבר הט״ז ג״כ בהמג״א ואפשר דלפ״ז גם הא״א יודה לזה אמנם בפמ״ג משמע דלדעת המ״א אפילו במי פלוימין ג״כ ברכתן שהכל והנכון לנהוג כמו שהעתקתי מהמ״א: (סה) ולענין רוטב של גיפרעגילטע קרטין עיין בא״א:

*[יט]

ליקוטי דברי הרב: א) ובשו״ע הרב בסעיף ו׳ כתב שאם נתלשו מן האילן ואם לא נתלשו היו מחבשלים ונגמרים עליו מברכין בפה״ע, אבל הנובלות וכו׳. וכן מין תמרים שאין מתבשלין על האילן אלא תולשין אותן ועושים אותם כומר בארץ ומתבשלין וכו׳ וכן סופי ענבים וכו׳ מברכין עליהם שהכל.

הלכות ברכת הפירות סימן רב

ב שם בב"י

ויוצא גם (כ) (נה) להרא"ש אבל בברכה שלאחריהם יש להסתפק אם מברך בורא נפשות או אם מברך ברכה אחת מעין שלש כהרא"ש, ולכן ירא שמים לא ישתה (נו) אלא * בתוך הסעודה או יאכל * פרי מז' מינים וגם * ישתה מים כדי שיצטרך לברך * ברכה אחת מעין שלש * ובורא נפשות (נז) [2]ואם (כא) [יז] משך המים והבדילם מהצמוקים הוה ליה יין ומברך עליו בפה"ג (נח) וברכה אחת מעין שלש והוא שיהיו צמוקים שיהיה בהם לחלוחית (נט) שאם ידרוך אותם יצא מהן דבשן

באר היטב

מברכין בפה"א ואם הם פרי העץ מברכין בפה"ע ומ"א מסופק בזה. ועל קאו"י וטה"ע מברך שהכל פרא מטה אהרן מ"א סימן מ' וכ"פ בתשובת שבות יעקב ח"ב סי' ה' שמברכין שהכל על הקאו"י ועל הטה"ע אבל בהלק"ט סי' ט' ובתשובת פניס מאירות סי' נ"ה כתבו דמדינא יש לברך בפה"א אלא שנהגו לברך שהכל ע"ש (ועי' בס' בני חיי) ואחריו בג"ר עי' סי' ר"ד ס"ז מש"ש: (כ) להרא"ש. דעל כולם אם אמר שהכל יצא. ומיהו אם אכל מחלה פרי וביך בפה"ע נ"ע אם יברך שנית על המרק שהכל ולכן יאמר ד"א מחלה לברך שהכל מ"א. ועיר של פירות שנכנשו כגון אוגירק"ס או קומפס"ט שקורין זויא"ר קרוי"ט ° אין לברך רק שהכל דהא לא נכנשו להוציא מימיהן ט"ז: (כא) משך. ז"ל הרב"י דוקא כשהצמוקים מעורבים עם המים הא אם נמשכו המים מהצמוקים ה"ל יין

שערי תשובה

י"ד לברך שהכל וכן עמא דבר ועיין בשו"ת שמש צדקה סוף סימן ב': *[יז] משך. עבה"ט ועיין בבר"י ומה"מ סימן ער"ב שאף שהרלב"ח סימן מ"א סובר דלא בעי המשכה מ"מ בב"מ פרק י"ז מהל' מ"א) מבואר דבעי המשכה ע"ש ועיין לקמן סימן ר"ד סעיף ה' מ"ש מדברי הבב"ש בב"ב

משנה ברורה

ושותה המים ג"כ (סו) מסתברא דלכו"ע אין צריך לברך עליהם לא ברכה ראשונה ולא אחרונה דנעשה טפל[2] להפרי (סז) ואם עיקר כונתו בשביל המים ואכל איזה מהפירות מתחלה וביך בפה"ע נ"ע אם יברך שנית על המרק שהכל דלהרא"ש כבר יצא בברכת פה"ע וע"כ יברך על ד"א תחלה שהכל: (נה) להרא"ש. קאי על סעיף הקודם דהביא פלוגתא בזה וקאמר דלמעשה פשוט דנקטינן כדעה ראשונה לברך שהכל דיוצא בזה גם לדעת הרא"ש דהא בלא"ה על כל הדברים אם אמר שהכל יצא ובברכה אחרונה ג"כ אין נ"מ בכל הפירות דהא ברכה אחרונה שלהן אינה אלא טורא נ"ר אבל בפירות של ז' מיני כגון צמוקים ותאנים שמברכין עליהם באחרונה מעין ג' בזה יש להסתפק היכי נעביד דאם יש להמים דין הפרי יש לברך עליו מעין ג' באחרונה ואם אין להם דין הפרי בעצמם אין לברך עליו אלא ב"נ ובאלו אין האחת פוטרת חברתה אפי' דיעבד: (נו) אלא בתוך הסעודה. דבהמ"ז פוטרת ברכה שלאחריהם בין שהיה מעין ג' בין שהיה בנ"ר: (נז) ואם משך וכו'. פי' הא דהשויו צמוקים לתאנים אינו אלא בשהיו מעורבים הצמוקים עם הרוטב דעדיין שם רוטב ומרק עליהם אבל בשנמשך המים מן הצמוקים הו"ל המים יין גמור ומברך עליהם בפה"ג ודעת המג"א דל"ד במשיכה נעשה יין אלא אפילו כשמעורבים כל אלא שראן אדעתא לאכול הצמוקים רק למשוך ולשתות המים אפילו שתה מהכלי כשמעורבים ביחד דין יין יש לו והמגן גבורים מפרשו (סח) כפשוטיה דדוקא בשמשך (סט) אלא דמיירי בשלא נשרה עדיין ג' ימים ולכך אין לו דין יין לענין ברכת בפה"ג אא"כ משכן והפרידן מהצמוקים: (נח) וברכה אחת וכו'. היינו על הגפן ועל פה"ג ועיין באחרונים דאפילו לא רמיא ג' ואתא ד' והטעם דכיון שהצמוקים יפים כח הפרי העומד בתוכן נותן טעם חזק: (נט) שאם ידרוך אותם. ר"ל בלא שריה יצא מהן שבתבתי לקמן בסימן ר"ד ס"ז ע"ש: * ברכה אחת מעין שלש וכו'. עיין בפמ"ג שמלבד דיברך המעין שלש קודם דהיא תשובה: * ובורא נפשות. ואם אין לו אלו דברים לפטור את המי פירות דעת הבגה"ג שמברך בג"ר ודיו וטעמו עיין במאמר מרדכי ס"ס ר"מ מש"כ בשם גינת ורדים ובגהר שלום בסימן זה והמג"א מפקפק בדינו דבגה"ג ועיין בס"ס ר"ח משמע דעתו שלא לברך כלל בזה [מפמ"ג] וכן משמע קצת בב"י וב"ח דאין לו תקנה כלל אבל אם אם יש לו יין טוב שיתה ויברך על הגפן ויכלול גם על העץ והמ"ג הבי"ר ולנוח כתבו כאן דאין זה תקנה דאין לו להוסיף בנוסח הברכה

ביאור הלכה

לאכול בין מין בין מבושלין ואפ"ה כתב הרשב"א בהדיא לענין מימיהן דמברכין שהכל משום דדרכן ליאכל מין ולא ליאכלן ע"ש והוא בע"כ משום דלענין מימיהן צריך שיהא רובן עומדין לכך דוקא [ואולי דלהרשב"א אף בדדרכן לאכול מבושלין כמו מין בשוה ג"כ מודה להרא"ש דמהני לברך בפה"ע ולא נחלק רק כשבומין לאכול מבושלין אבל דרכן לאכול רק מין משא"כ בזה ועי"ש ברשב"א בחידושיו בענין מי שלקות בכל הסוגיא שם דמשמע קצת כדברינו אלה] ודע עוד דגם הרא"ש דסובר דלעולם מברכין על מימיהן בפה"ע היינו דא"ל שיהיה רוב מכילתן ע"י מיבוש אבל עכ"פ בענין שיהיו טובים לאכול בין מין ובין מבושלין דאי טובים לאכול רק מין גם על הפירות גופא אין מברכין רק שהכל כשאוכלן כשהן מבושלין וכדלקמיה בסי"ב במ"ב. ולפ"ז פשוט דעל מי שריית תפוחים [שקורין עפי"ל קווא"ס] אין לברך עליהן לכו"ע רק שהכל דהתפוחים גופא אין דרך אכילתן כשהן שרויין דמתקלקלים ע"ז ומברכין עליהן שהכל ומימיהן לא עדיף מהן ומלבד טעם זה יש עוד טעם דברכתו שהכל עיין במ"א בסימן ר"ה ס"ב וכן פסק המ"א: * בתוך הסעודה. ר"ל ולא יצטרך לברכה אחרונה דבהמ"ז פוטרתו אבל ברכה ראשונה שהיא שהכל יצטרך לכו"ע ואפילו להרשב"א דאל"ה מאי מקנאיה [הלא ע"ז יהיה ספק בברכה ראשונה] ואע"ג דבסימן קע"ד דעת הרבה פוסקים דא"ל לברך על המים ועל המשקין בתוך הסעודה וא"כ להרשב"א לכאורה לא יצטרך לברך עליו ברכה ראשונה אבל באמת נראה דאף להרשב"א אין עליהם שם משקה אלא כרוטב הפירות [והוו כפירות בתוך הסעודה לענין ברכה] ורק משום דדרכן לאכול רק מין ס"ל דכשמבשלן מברך על רוטבן שהכל: * פרי מז' מינים. נראה דה"א אם יטעום קצת מהצמוקים ומהתאנים גופא ומתבר מיי"ר מעיקרא ששותה מי הצמוקים לחודא כמו שכתבנו במ"ב ומה שכתב המ"א דמיירי שאוכל הצמוקים עם המים אין כונתו שאכלן ביחד דא"כ לכו"ע לא היה מברך אפילו שהכל דנעשה המים טפלין להצמוקין כמו שכתבתי במ"ב אלא כונתו דמיירי שבעת שברה הצמוקים במים היה דעתו לאכול גם הצמוקים וע"כ תורת מרק על מי הצמוקין וכן משמע מסיום דברי המ"א שם ע"ש[1]וכן מוכח בהגר"ז: * ישתה מים וכו'. מיירי שהוא צמא קצת למים דאי אינו רוצה לשתות כלל אין לברך על המים כמו

מתרגם: °כרוב חמוץ

שער הציון

(סו) עיין במ"א סקכ"ד ומשמע לכאורה מדבריו דלהרשב"א אינו נפטר מי הפירות ע"י ברכת הפירות אבל באמת קשה דלמה לא יחשב המים כטפל לגבי הפרי וע"כ נ"ל דכונת המ"א שהיה עיקר כונתו לשתות המים ורק מיבך על פרי אחת מהפירות שבשלן דבאופן זה לא נעשה המים טפלין אבל אם אוכל הפירות ושותה אח"כ גם המרק כדרך העולם לכו"ע נעשה המים טפלין להן אף להרשב"א והשו"ע מיירי בשותה המים בפני עצמן ואפילו אם נאמר דכונת המ"א שלא כדברינו מ"מ לענ"ד נראה להלכה כמו שכתבנו וכן מוכח מהגר"ז. ולאיה ברורה לדברינו מדברי הרא"ה שמפרש הא דקתמר ר"פ מי קלקא כסילקא קאי על ד"ז שאוכל ושותה ביחד דנעשה המים טפלים להם עי"ש ואף שפיכושו הוא דלא כשיטת כל הפוסקים אבל בעיקר סברתו דהמים נעשו טפלין לא מצינו מי שיחלוק עליו: (סז) מ"א וע"פ הנ"ל: (סח) וכן מוכח בע"ת דהוא כפשוטיה וכן משמע לשון הלבוש: (סט) ובגהר שלום כתב לחלק באופן אחר דבכתשן וסחטן באמת לא בעינן שיפרישן אבל הכא שראן בעלמא לא הוי יין עד שיפרישן ע"ש:

הגהות ותיקונים: א) מאכלות אסורות הל' י"א: *[כא]

ליקוטי דברי הרב: א) ובשו"ע הרב סעיף י"ב פסק כהמג"א אבל אם שראן שלא ע"ד לאכלן כלל אלא לשתות מימיהן לבד תורת יין עליהם וכו'. ב) בסידור סדר ברכת הנהנין פרק ז' הלכה י"ב, ובשו"ע הרב סעיף י"א כתב שטוב שישתה דבר אחר תחילה לברך עליו שהכל.

הלכות ברכת הפירות סימן רב

אבל אם כשיעצרו אותם לא יצא מהם (ס) שום לחלוחית דבש לא: **יב** [ג]כל הפירות (סא) שטובים חיים ומבושלים (סב) כגון תפוחים ואגסים בין חיים בין מבושלים מברך בורא פרי העץ (סג) * ואם אין דרך * לאוכלם חיים אלא מבושלים אכלם (סד) כשהם חיים * מברך שהכל (סה) כשהם מבושלים בורא פרי העץ: **יג** [ד]אגוז גמור המטוגן בדבש ונקרא נואינד"ו (סו) (ר"ל (כב) נויאי"ט) (סז) מברך עליו (סח) בורא פרי העץ: **יד** [ה]אגוז (כג) רך שמבשלים בדבש וקורין לו (ע) נוס מושקאד"ה (עא) מברך עליו שהכל: הגה (עב) וכן אותם אגוזים שמבשלים בדבש בעודם ירוקים

ג ברכות ל"ח ופסח בתוס' ולוג הפוסקים ד ר"ש בתוספות והרא"ש לפי' הב"י ה שם

באר היטב

עכ"ל. ופי' המ"א דבריו דה"ק דוקא כשהאמוקים מעורבים עם המים ואוכל האמוקים ושותה המים אז הו"ל כמרק של כל הפירות אבל אם נמשכו וכו' כלומר שאין כוונתו לאכול האמוקים כלל רק להמשיך מהן היין אז אפילו שתה מהן מהכלי שהאמוקים בתוכו מברך בפה"ג ולא בעי המשכה וכ"מ מכל הפוסקים לכתבו יין

ביאור הלכה

הברכה על הספק ע"ש כ"ז בש לו תקנה אחרת דפרי ומים המזכר בשו"ע אבל באין לו תקנה זו יכול לסמוך על הט"ז ס"ס ר"ח שכתב דבשעת הדחק יכול להוסיף בברכה וכן הסכים שם במאמר מרדכי וכ"כ הח"א:
* ואם אין דרך וכו'. ל"ע מלקמן סימן ר"ח ס"ד אכל דגן מי וכו' ודין זה נוגע שם ממה דאיתא בגמ' ל"ז הכוסס את החטה וכו' ואולי משום זה שינה הרמב"ם בפ"ג דברכות ה"ב ולא העתיק הברייתא הנ"ל כדרכו בכל מקום אלא כתב אכל דגן שלוק לאשמועינן דדוקא שלוק אבל לא מי ומשום דאין דרכו לאכול מי ולא כב"מ שם. ואולי יש לתרץ גם לפסק השו"ע דמיני דגן כיון שהוא מוכן למזון משיב יותר ועיין במגן גבורים מש"כ בשם שיו"ב בזה: * לאוכלם חיים וכו' אכלם כשהם חיים וכו'. מיירי שהוא רואה לאכול עכ"פ ע"י הדחק דאל"ה אפילו שהכל אין לברך עליו וכדלעיל בסוף ס"ב וכמו דאיתא לקמן ג"כ לענין פלפלין יבשים בסוי"ז:
* מברך שהכל. ולא דמי לדלעיל בס"ב דמוכח שם מהטו"ע דאם רואין לאכול אפילו רק ע"י הדחק דמברך ברכה הראויה לאותו המין נ"ל משום דהתם הלא מיירי בפרי שבגדלותה יהיה ראוי לאכול אי לכל אדם לכך אמרינן דאף עתה בקטנותה משלמתה עד שהיא ראויה לאכול אפילו רק ע"י הדחק שם פרי עלה משל"כ בזה שאף בגדלותה אינה ראויה לאכול לרוב בני אדם כשהיא אי אין עלה שם עיקר פרי כלל ועיין בלבוש מה

למוקים ולא חלקו בין משך ללא משך מ"א ע"ש וכ"כ ט"ז דאחר ג' ימים הוי יין גמור אף שלא משך ע"ש: (כב) נויאי"ט. דהאגוז עיקר והדבש אינו בא רק למתקו: (כג) רך. דקודם הטיגון אינו ראוי לאכילה דמר הוא ולא נטעי אינשי אדעתא דהכי ב"י. וכתב הט"ז ואיני מבין מ"ש רמ"א וכן אותם אגוזים וכו' דגם אגוז רך מיירי

משנה ברורה

לחלוחית אז אם שרמן הו"ל יין גמור: (ס) שום לחלוחית וכו'. ר"ל ומברכין עליהם (ע) שהכל לכו"ע ואע"פ שנתתקו קלת המים אינו אלא זיעה בעלמא: **יב** (סא) שטובים חיים ומבושלים. ואפילו הם טובים יותר כשהם מבושלים (עא) כיון שכשהם חיים טובים ג"כ והרבה ב"א אוכלים אותם כן: (סב) כגון תפוחים ואגסים. שקורין בערנע"ס שאותן פירות טובים ג"כ לאכול כשהם חיין. וש מיני תפוחים שהם חמוצים ואין ראוין לאכול לרוב בני אדם כשהם חיין רק ע"י בישול מברך שהכל כשהם חיין ועיין לקמן בסימן ר"ג במ"ב שקו"ה לענין תפוחי יער: (סג) ואם אין דרך וכו'. ר"ל (עב) שרוב בני אדם אוכלים אותו כשהם מבושלים: (סד) כשהם חיים וכו'. הטעם כיון שדרך אכילת אותן פירות לרוב בני אדם הוא ע"י בישול דוקא לא מקרי (עג) עיקר פרי כ"ז שלא בא לכלל זה ועיין בא"ר סי' ר"ה ובא"א (עד) שדעתם דאפילו טובים ג"כ לאכול חיין כיון שדרך[א]רוב בני אדם לאכול אותן ע"י בישול דוקא מברך שהכל: (סה) כשהם מבושלים בפה"ע. וה"ה (עה) אם היה להיפך שדרך אכילת בני אדם אותן הפירות הוא רק כשהם חיין כגון אגוזים וכה"ג אינו מברך ברכת פה"ע כ"א כשהם חיים וכשהם מבושלים שהכל. וברכה אחרונה בורא נפשות (עו) אפילו אי אחרמי בשבעת המינים בכה"ג: **יג** (סו) ר"ל נויאי"ט. פי' שכבר נגמר גידולו (עז) ופוצעים אותו וזורקים ממנו הקליפה שהיא כעץ ולוקחין הגרעין ומטגנין בדבש ונקרא בל"א נויאי"ט: (סז) מברך עליו וכו'. ואע"ג דאגוזים דרכן לאכול חיים ואם היה מבשלם במים משחנים לגריעותא (עח) אפ"ה כשמתקנין אותו ע"י טיגון בדבש הרי הם משחנים למעלותא ע"י הדבש והו"ל כדבר שטובים חיין ומבושלין. וגם קמ"ל דלא אמרינן בזה דהדבש עיקר ולינבך עליה ברכת שהכל כברכת הדבש וכדמבואר כעין זה לקמן בסימן ר"ה ס"א בהג"ה (עט) דבזה דאין הדבש בא בשביל עצמו כ"א בשביל ליתן טעם בהאגוז הו"ל האגוז עיקר והדבש טפל ומברכין בפה"ע (פ) וה"ה כל מיני פירות כה"ג [פה"ע או פה"א] שדרכן להאכל רק חיים ואם היה מבשלו במים היה משחנה ברכתו לשהכל אם טיגון בדבש מברך ברכתו הראויה להן: (סח) בפה"ע. כתבו האחרונים דאפילו אין האגוז שלם (פא) אלא כתות ושבור כמו שדרך לעשות כשמטגנין אותן אפ"ה לא נשתנית ברכתו ומיהו עכ"פ נעינן שלא יהיה כתות ושחוק ביותר שיהא ניכר עכ"פ קלת דבמעוך שאין ניכר צורתו לגמרי אין מברכין עליו אלא שהכל: **יד** (סט) אגוז רך וכו'. שלא נגמר גידולו (פב) וקליפתו עדיין אינו קשה ולוקחין אותו למרקחת ביחד עם הקליפה העליונה ומטגנים אותם כן בדבש: (ע) נואיס[א] מושקאד"ה. אין זה אגוז מושקא"ט האמור בסי"ז דשם פרי גמור הוא: (עא) מברך עליו שהכל. ואע"ג דע"י הדבש נתקן הפרי וטוב לאוכלו (פג) מ"מ כיון שהוא רך עדיין ונאכל ביחד עם קליפתו אינו מברך עליו אלא שהכל דלא נטעי אדעתא למיכל כשהם רכים בקליפתן אלא לאכול הפרי עצמה כשיתבשלו וכמו דקי"ל לקמן בסימן ר"ד ס"א לענין שקדים הרכין דברכתן נמי שהכל (פד) מטעם זה וכ"ש הכא שבלא טיגון אינו ראוי כלל בעודו רך לאכילה שמר הוא וכל מיקונו הוא ע"י דבש. והנה כ"ז הוא דוקא משום שלא נגמר הפרי ולא נטעי אדעתא דהכי וכמ"ש מה שאין כן בפרי גמורה כשאינו ראוי לאכול אי כ"א ע"י טיגון בודאי מברך עליו ברכתו הראויה לו [אחרונים]: (עב) וכן אותם וכו'. ל"ל (פה) והן אותם וכו' דהא זהו ג"כ כוונת המחבר:

שער הציון

(ע) לבוש: (עא) לבוש ועט"ז ועיין ר"ה סק"ג במ"א: (עב) א"ר בסימן ר"ה ודה"ח: (עג) מרש"י ברכות ל"ח ע"ב ד"ה שלקו: (עד) היינו שהם הסכימו דלא כמ"א בר"ה סק"ג וט"ש: (עה) רמב"ם פ"ח מה"ב: (עו) גמרא ל"ח ע"ב בעובדא דזית ורמב"ם שם: (עז) פריסה: (עח) רא"ש וש"פ: (עט) מ"א בסימן ר"ה סק"ה וש"א שם: (פ) מ"א ואחרי אחרונים הרבה שם ודלא כט"ז שם בסק"ג: (פא) כ"מ בשב"ל שמפני זה מולקים איזה פוסקים אעיקר הדין משום דהאגוז משחנה וכ"כ הע"ת והא"ר בשם ערוך ברכה: (פב) פריסה: (פג) ב"י: (פד) דהתם נמי כתב הרשב"א לחלק מהא דקי"ל דבשאר כל המינים משיוציאו משם פרי דשאני שקדים הרכים דעיקר אכילתם הוא בקליפתן ולא נטעי אדעתא דהכי והכא נמי דכוותיה: (פה) אחרונים:

הגהות ותיקונים: א) נוס:

ליקוטי דברי הרב: א) ובשו"ע הרב בסעיף ט"ז כתב ואפילו פירות שדרך אכילתם הוא כשהם חיים ולא מבושלים שאין דרך רוב העולם לבשלם לא נשתנית ברכתם בשביל שבישלם וכו', והוא שלא נשתנה טעמם לגריעותא שהם טובים מבושלים כמו חיים.

מברכים שהכל (רבינו ירוחם נתיב י"ז[ז] מ"ב וכ"י): **טו** (עג) * יעל הסוקא"ר מברך (כד) (עד) שהכל (עה) וכן המוצץ קנים מתוקות (עו) שהכל: **טז** יעל פלפל (עז) וזנגביל יבשים [ח]ועל הקלאוו של גירופלי (ר"ל נעגלי"ך°) (עח) וכל כיוצא בזה (עט) שאין דרך לאכלם אלא ע"י תערובות אין מברך עליהם (כה) כלום: **יז** [ט]על אגוז (כו) מושקא"ט (פ) בפה"ע על קניל"ה (ר"ל לימרינ"ד°°) (פא) בורא פרי האדמה: **יח** יעל פלפל וזנגביל כשהם (כז) [יח] (פב) רטובים בורא פרי האדמה: הגה כל הפירות

ו רמב"ם פ"ח מהל"ב ז ברכות מ"ו[ב] ח שם נתוס' ט שם י שם תגמ'

באר היטב

בענין זה. ומ"מ הגיה דל"ל והן אותם וכו' ע"ש: (כד) שהכל. ודעת הטור דיברך בפה"ע וכתב הט"ז ונראה פשוט שאם יש לפניו פרי אחר שיברך עליו יצא גם על הסוקא"ר דדעת הטור עיקר: (כה) כלום. וה"ה גלגי"ן ולימוו"מ מהר"ם מ"מ: (כו) מושקא"ט. שקורין מושק"ט ו"ם דפרי גמור הוא ורגילין לאוכלו ביובש ול"ד לסעיף י"ד. ומי שיש לו שלשול ונותן המושקא"ט לתוך השכר כדי שיעלור דמי לשמן זית כמ"ש סעיף ד'. ומיהו נ"ל דכשאותה לעמאו לעפ"י שנותן ג"כ מושק"ט לתוכו לרפואה מ"מ מברך על השכר וה"ה גבי שמן מ"מ [וכמ' אליה רבה פוסק דאף בשאותה רק לרפואה מ"מ מברך על השכר ופוטרו דמיעוט הוא נגד השכר ול"ד לשמן דלעיל]: (כז) רטובים בפה"מ. ועיין שקורין לאקרי"ן בפה"מ

שערי תשובה

ע"ש: *[יח] רטובים. עבה"ט ועיין לקמן סי' ר"ג בדין בשמים שאוכלים עם לוקע"ר שקורין (מאגן פולו"ר) ובעונת תפארת כתב גם בפלפלין שנושין מהם (מאגן פולו"ר) מברך בפה"מ אבל מה שעושין לעבל לא שייך

משנה ברורה

טו (עג) על הסוקאר. פי' שנתרלותם גדלים קנים מתוקין וסותטין אותם ומבשלין מימיהם עד שיקפה וידמה למלח [רמב"ם]: (עד) שהכל. דלא עדיפי מדבש תמרים דמשמין ליה רק כזיעה בעלמא וברכתו שהכל וכ"ש זה שנשתנו ע"י הבישול [רמב"ם]: (עה) וכן המוצץ. פי' שמוצץ קני הסוכר בעצמם: (עו) שהכל. ג"כ מטעם הנ"ל דהא הקנה בעצמו הוא עץ בעצמא וא"א לאוכלו אלא שיש בו מתיקות וא"כ לא עדיף המוצץ את המתיקות מהעץ מאלו סחט את הזיעה הזאת ושתאו. וכתב בח"א דה"ה הלועס שורש שקורין לאקערין ג"כ אין מברך אלא שהכל דגם הוא עץ בעצמא אלא שיש בו טעם מתוק. ודע דאף שהשו"ע סתם לדינא דעל הסוכר ועל הקנים ברכתו שהכל בחמת יש בזה דעות בין הראשונים כמו שמובא בטור וב"י ומספיקא פסק לברך שהכל דבזה יוצא בדיעבד לכו"ע ואולם בדיעבד אם מיכל בפה"ע או בפה"א יצא וכן בלוקער שלנו שנעשה מבוריקע"ם ג"כ יש לברך לכתחלה שהכל ובדיעבד אם מיכל בפה"א יצא וכמו שבארתי הכל בבה"ל ע"ש: **טז** (עז) וזנגביל. הוא מה שקורין (אינגבער): (עח) וכל כיוצא. כגון (פו) גלגי"ן ולימוו"מ : (עט) שאין דרך וכו'. פי' והוא אכלן לבדן לפיכך אין מברך עליהם כלום שאין הנאה באכילתן כשהם יבשים ואם אכלן עם לוקער וכדומה מברך בורא פה"א [פמ"ג]: יז (פ) בפה"ע. דפרי הוא ורגילין ג"כ לאכלו ביובש. ומי שיש לו שלשול ונותן לתוך השכר מושקא"ט כדי שיעלור (פז) אם אינו למא ואינו שותה אלא לרפואה המושקא"ט עיקר והשכר טפל ומברך בפה"ע כמו גבי שמן לעיל בס"ד ואם הוא תאב לשתות השכר גם בלא רפואה אע"פ שנותן לתוכו המושקא"ט לרפואה השכר עיקר ומברך שהכל ופוטר את המושקא"ט (פח) וה"ה גבי שמן לעיל כשהוא תאב לשתות מי אינגרון והשכר אע"פ שנותן לתוכו השמן לרפואה מברך על השכר לבד אם הם הרוב: (פא) בפה"א. כי הוא גדל על האדמה כמו קנים ורגילין ג"כ לאוכלו ביובש: יח (פב) רטובים וכו'. דזנגביל לאו פירא הוא אלא שרשים מן העץ תחת הקרקע ופלפלין אע"ג דגדילין על אילן כיון דאין נוטעין אלא ע"ד שיתייבשו ויאכלו רובן שחוקין בתערובת כתבלין ואין נאכלין לבדן אלא לפעמים [א]קרוב הדבר שיברכו ע"ז שהכל כמו קורא ברים קימן ר"ד אלא לפי שמעט מהן נאכלין בדרכיותן אלעתא דהכי נמי נטעי קלת לכן מברכין עליהן ולפיכך אין לברך על הסוקאר וכ"ש על העץ בעצמו אלא שהכל. אלא דלפ"ז בלוקער שלנו שנעשה מן יבקות שקורין טוריקע"ם וא"כ אף אם נימא דלא תלוי בחי שלקות שהמיס כמוהם דזהו אפשר דוקא במבשל שלקות ולא בשנעשה דבר חדש מהשלקות כבגידון דידן אבל עכ"פ לא בגע

ביאור הלכה

שמיכן בזה והגלענ"ד כתבתי: * על הסוקא"ר. הוא לשון הרמב"ם והטור השיג עליו דלא דמי לדבש תמרים דאין המתרים עומדים בעיקרם לכך משא"כ בזה שהקנים עומדים בעיקרם לסחיטת הסוקאר א"כ הוי להו כזיתים וענבים שהפרי היוצא מהם הוא כמותם והב"י כתב עליו דדברים של טעם הם אלא דלחומרא טוב לחוש לדעת הרמב"ם שמברך על הכל שהכל דמה יוצא לכו"ע אבן בכ"מ חזר בו וכתב דהטור לא ראה מעולם אותם קני הלוקער ובאמת בארץ מצרים שם גדלים אותם הקנים ומכרים לאלפים למען אותם בפה וא"כ אין עיקרם דוקא לסחיטה ולעשות מזה לוקער ולהכי אף שסחטנו לא עדיפי משאר מי פירות שאינם אלא זיעה [כן הוא קוטב כוונתו דלא כט"ז וכבר השיגוהו האחרונים] וכן השיגו הרדב"ז לעור בהשגה זו אלא דבאמת אם זהו עיקר טעם הרמב"ם א"כ הא מינה הלוקר בעצמו אינו אלא רוטב כשאר מי פירות אבל לפ"ז הי"ל להרמב"ם להחליט לברך בפה"ע או בפה"א על הקנים בעצמם כשמוציאים אותם ופשטות לשון הרמב"ם משמע דהקנים לא עדיפי מהלוקער בעצמם ומו דבעיקר הדבר בודאי לדקו דברי הטור דעיקר פרי קנים האלו הוא הלוקער שעושים ממנו שהוא דבר חשוב ולא משגחינן במה שכמה אלפים מוציאים בפה את הענן בעצמם דאינו אלא הנאה כל שהוא ודבר טפל ובודאי עיקר נטיעתו הוא ע"ד הלוקר וכן מבואר בחמת בבה"ג בעצמו וז"ל סוכר קנה דיליה ודאי עץ הוא וכי נטעי ליה אנשי ודאי נמי אדעתא דסוכר נטעי ליה וכו' [ומה שכתב נמי פשוט דקאי על מה שאמר בתחלה דודאי עץ הוא וע"ז קאמר דגם נטיעתו הוא עיקר להסוכר] וכ"כ האשכול דנטיעתו הוא אדעתא דסוכר וכ"כ הריא"ז בהלכותיו לדבר פשוט דרק אדעתא דלוקער נטעי ליה וכן הוא ג"כ דעת הגר"א בביאורו שדמה דברי הכ"מ אלא דטעם הרמב"ם הוא בחמת פשוט מאד לענ"ד דהא בבה"ג גופיה איתא דהיה לדעה קמייתא וז"ל סוכר וקניא דסוכר בפה"א ולאו משום דס"ל דקנה לאו עץ הוא אלא הכין סברא להו דאע"ג דעץ הוא כיון דלאו פירי קמפיק ולאו פירי קאכלינן לא מתאמר בה בפה"ע אלא בפה"א מידי דהוי אשותא דפרחא עכ"ל בה"ג [ודבריו אלו אשמיטתיה מהרדב"ז שכתב דבלוגתייהו הוא משום דאית בהו כמה שאין מחליפים גזעם כ"א שתי שנים ואית בהו דמחליפים גזעם ג' שנים ע"ש] והרמב"ם סובר דבודאי הסברא הוא כדעה שניה [ולאחר שכתב שכל הגאונים סוברים דברכתו בפה"א] אלא דס"ל דלאו פרי הוא כלל ומטעם הנה"ג הנ"ל ואין לברך גם בפה"א ולא דמי לשותא דפרחא דעכ"פ אוכלין אותם משא"כ זה שא"א לאוכלו אלא למצוץ את הטעם המתוק ובכי האי גוונא לא מצינו בש"ס דליברך ע"ז ברכת הפרי וזהו כונת הרמב"ם שכתב שאין זה נקרא פרי ולפ"ז לא שייך דין זה כלל לשלקות שהמיס היוצאין מהם כמותם וכן למי שריית פירות להרמ"ם בסעיף י' דבטולהו יש פרי משא"כ בזה שאינו פרי כלל אלא עץ א"א לאוכלו אלא שיש בו טעם מתוק ולפ"ז בלוקער שלנו שנעשה מן יבקות שקורין טוריקע"ם וא"כ אף אם נימא דלא תלוי במי שלקות שהמיס כמוהם דזהו אפשר דוקא במבשל שלקות ולא בשנעשה דבר חדש מהשלקות כבגידון דידן אבל עכ"פ לא בגע

מ"שאר

מתרגם: °לפורן °°קנמון

שער הציון

(פו) כ"מ ומ"א: (פז) מ"א ופמ"ג והגר"ז ומ"א בלא כא"ר: (פח) מ"א והגר"ז:

הגהות ותיקונים: א) ט"ז: ב) ל"ו:

ליקוטי דברי הרב: א) ובשו"ע הרב בסעיף כ"א וכ"ב כתב שעל רטובין לכתחילה יברך בפה"א ובדיעבד אפילו בורא פרי העץ ועל יבשים אין מברכין עליהם כלום כשאוכלם בפני עצמו, שאין זו אכילה של הנאה.

שיודע בהם שהם עיקר הפרי מברך עליהם בפה"ע (פג) ושאינן עיקר הפרי בפה"א (פד) ואם הוא (כח) [יט] מסופק בו אם הוא עיקר הפרי או לא (פה) בפה"ב. ואם אינו יודע (פו) מה הוא מברך שהכל (טור):

רג דיני ברכת פירות הארץ. ובו ח' סעיפים:

א [א]על פירות הארץ מברך בורא פרי האדמה: **ב** (א) [ב]על התותים הגדלים בסנה בורא פרי האדמה: הגה *) דלא מקרי עץ אלא (ב) שמוציא עליו מעצו אבל מה שמוציא עליו משרשיו לא מקרי עץ והני כיון (ג) דכלה עליו לגמרי (א) [א] בחורף והדר פרח משרשיו מברכין עליו בפה"א (טור ומרדכי בשם תשובת הגאונים שבמיא הב"י)

*) (ונלע"ד שהגהת רמ"א שייך אחר סעיף ג' וכ"כ בתשובת הגאונים שבמיא הב"י)

שערי תשובה

ברכה דמברך על העיקר כו' ע"ש ועיין בד אפרים מ"ש בזה: *[יט] מסופק. עיין בה"ע ובתנו תר"י דהא דאמרינן בש"ס הנהנה אלא ברכה כאילו מעל אף אם לא ידע רק ברכת שהכל יצא מידי מעילה אלא דאפ"ה צריך לגמוד אבר הברכה הראויה לכל דבר עכ"ל. ונא"ר כתב אהא דאמרינן מאן דבעי למהוי חסידא ליקיים מילי דברכות ולכאורה אם לא בירך רשע מיקרי אלא אר"ל ברכה הראויה לו וכתב אלא יאמר אפשר בברכת שהכל כי ה"ז טור שקלוהו חכמים אלא יש לגמוד לידע ומה שהוא ספק דינו שהכל ואם הוא דבר שיכול לפטרו בתוך הסעודה עדיף עפי כמ"ש[א] בס' ר"ד ס"ק כ':

[א] בחורף. עיין בה"ע ומ"ש ואותן האדומים הנמצאים כו' והן אותן הנמצאים במדינתנו שקורין קאלינס ובפ"מ[ב] מחמיר בזה שיברך על פרי

ביאור הלכה

משאר מי פירות שיצאו ע"י בישול דלהרא"ש מברך בעל פירות וגם הרשב"א מודה דהא איהו לא פליג אלא משום שאין דרכן של פירות אלו להוציא משקים אלא אוכלין אותם בעין ובגידון דידן כו"ע יודעין שזורעין אלפי שדות רק בשביל זה וגם הירקות הוא מין מיוחד שנקראים בוריקעס[ב] מתוקים שעומדים העיקר רק להוציא מהן לוקער א"כ ליברך על הלוקער בפה"א כמו על הבוריקעס בעצמם ואין לו טעם בזה לברך שהכל אלא לפי סברת השניה שזכר הרמב"ם והוא מפני שמשתנים ע"י האור וס"ל להרמב"ם דלא תקנו ע"ז ברכת הפרי שממנה יצא כיון שאין ניכר כלל לעין אדם שמפרי או מירק פלוני יצא דבר זה שהרי הוא עכשיו כחתיכת מלח ואין לברך בכגון זה אלא שהכל. והנה לענין דינא אף שהרבה מהראשונים [ושם הגה"ג בדעה קמייתא והר"ח והתוספות והרא"ש והמרדכי והטור והר"מ] דעתם דיש לברך בפה"ע על הלוקער הנעשה מהקנים וכן ג"כ דעת כמה אחרונים [הב"ח וט"ז והגר"א] דמעיקר הדין הוא כהגה"ג וסייעתו הנ"ל מ"מ למעשה בודאי יש לנהוג בכתחלה כדעת השו"ע שפסק בהרמב"ם דמברך שהכל דמה הלא יוצא לכו"ע וכמש"כ בב"י ובב"ח וכן העתיקו כמה אחרונים למעשה. ואף על הלוקער שלנו שנעשה מבוריקעס נהגו העולם ג"כ לברך שהכל וראיה דסמכו בזה על דעת הרמב"ם וכפברתו משום שנשתנה ע"י האור אך בדיעבד אם בירך בפה"א על לוקער שלנו או על לוקער של קנים בין בפה"ע או בפה"א יצא [וכן משמע מלבוש וא"ר והגר"ז] דהנה הראשונים הנ"ל שהזכרתי ס"ל לברך בפה"ע על הלוקער של קנים ויש עוד כמה ראשונים דס"ל דמברך עליהן בפה"א היינו תר"י והריא"ז בהלכותיו ע"ש והכל בו וגם הרמב"ם כתב שכן הוא דעת כל הגאונים [אלא שהוא חלק עליהם] ומה אלא אם בירך על פה"ע פה"א יצא. ותמיה על הט"ז שיען אלאת מספיקא שיקח פה"ע ויכוין לפטור בברכתו על הלוקער ותימה אמאי לא משש לשיטת כל הני רבוותא הנ"ל דס"ל דברכתו רק בפה"א ולפ"ז אפילו בדיעבד לא יצא לדעת כל הני גדולים ויותר טוב היה לו ליען אף לפברתו דהעיקר כדעת הטור שיברך בפה"א דיוצא בזה בדיעבד אף לדעת הרא"ש והטור וכן דמה הא"ר אם שהכל או הט"ז. ודע דלענין מוצץ קני לוקער יש ג"כ דעות בפוסקים אם שהכל או פה"ע או פה"א וע"כ לכתחלה יש לברך שהכל כדעת השו"ע ובדיעבד

עטרת זקנים בשם ס"ח ע"ש: (כח) מסופק. היינו אחר שלמד אבל מי שלא למד לא יאכל עד שילך אצל חכם ללמדו ש"ס מ"א: (א) בחורף. וא"כ ה"ה בפרי שקורין ברומבע"ר ופרי אדום שקורין ערפיר"ע מברך בפה"א מהר"ם ז"ח. והמ"א כתב משם האגודה שיברך בפה"ע שכן הענף מתקיים ימים הרבה וכי שקיל פרי הדר אתי מאותו ענף עצמו וכן עיקר. וכן אותם שקורין בפולין יאגדע"ס השחורים אבל האדומים הגדלים בעצים מברכין בפה"א. ואותם האדומים הנמצאים בתמוז וגם יש מין הנמצאים בחורף ואין בהם אלא שרף בעצמה כנוס בתוך המרגלים ומוציאין אותן וזורקין אותן רואי לברך עליהם שהכל דהקליפה והגרעינין אינן עטרת זקנים בשם ס"ח ע"ש: (כח) מסופק. היינו אחר שלמד אבל מי שלא למד לא יאכל עד שילך אצל חכם ללמדו ש"ס מ"א: (א) בחורף. וא"כ ה"ה בפרי שקורין ברומבע"ר ופרי אדום שקורין ערפיר"ע מברך בפה"א מהר"ם ז"ח. והמ"א כתב משם האגודה שיברך בפה"ע שכן הענף מתקיים ימים הרבה וכי שקיל פרי הדר אתי מאותו ענף עצמו וכן עיקר. וכן אותם שקורין בפולין יאגדע"ס השחורים אבל האדומים הגדלים בעצים מברכין בפה"א. ואותם האדומים הנמצאים בתמוז וגם יש מין הנמצאים בחורף ואין בהם אלא שרף בעצמה כנוס בתוך המרגלים ומוציאין אותן וזורקין אותן רואי לברך עליהם שהכל דהקליפה והגרעינין אינן

באר היטב

משנה ברורה

(פט) בפה"א: (פג) ושאינן עיקר הפרי וכו'. כנ"ל בס"ו ועיין לקמן בריש סימן ר"ו במ"ב: (פד) ואם הוא מסופק. היינו אחר שלמד ואינו יכול לברר אבל מי שלא למד לא יאכל עד שילך אצל חכם ללמדו ברכות [גמרא]: (פה) בפה"א. שאף אם הוא פה"ע יצא בדיעבד בברכת פה"א כדלקמן בסי' ר"ו: (פו) מה הוא.

היינו שמא הוא מין שברכתו שהכל:

ב (א) על התותים הגדלים בסנה. שקורין (א) מוי"ל בע"ר ומאלינע"ס °° ויש מיני מוי"ל בע"ר שגדילים באילן ומברכין עליו בפה"ע וכן מאלינע"ס שלנו[א] ג"כ יודע שגדילין באילן שמתקיים משנה לשנה ומברכין עליו בפה"ע [דה"ח וח"א] ושטעני"ל בוס"ל °°° (ב) שגדילין על עצי יער ל"ע כי אין טוב כ"כ למאכל כ"א אחר הבישול ודמי לבני אמא המבואר בס"ה ולא דמי לתותים הגדילים באילן שכתבנו דמברך בפה"ע דטובים הם למאכל כשנשתהו על האילן: (ב) שמוציא עליו מעצו. ואז (ג) יש על פריו שם פרי עץ אף הם העץ הוא גבעול דק: (ג) דכלה עציו. ופרי שקורין ברומבערי"ן וערפער"ט דעת המ"א וא"ר דיברך עליהם בפה"ע שכן הענף מתקיים ימים הרבה וכי שקל פירא הדר אתי מאותו ענף עצמו. ופירות אדומים שקורין פאזימקע"ס הגדילים בתוך היערות מברך עליהם בפה"א ואפילו אותן הגדילים בגנות מסיק הח"א דנכון לכתחלה שיברך עליהן פה"א ובדיעבד כשברך בפה"ע יאכל רק מעט כדי שלא תתבטל הברכה ולא[ד] יותר. ופירות שגדילין על אילנות קטנות (ד) אף שגבהן פחות מג' טפחים כמו יאגד"ס שמורים דעת המ"א ועוד כמה אחרונים לברך עליהן בפה"ע אך העולם נוהגין לברך[ב] בפה"א ואפשר דטעמם דלא משיבי כ"כ פרי. ומיני יאגדע"ס וזורעווייני"ס °) שמוצאין מהן המשקה וזורקין הקליפה (ה) יש דעות בין האחרונים אי מברכין [ג]עליהן בפה"א או שהכל (ו) אבל על קאלינע"ס°)° אף שגדילין באילן בודאי יש לברך עליהן שהכל שאין האוכל רואי כלל ואפילו אם בולע

עס

מתרגם: °סלק °°סוגי פירות קטנים °°°אגוזים קטנים °)מין תות גדל על שיח °)תות שדה

שער הציון

(פט) דע דפסק השו"ע הוא כדעת הרי"ף והרמב"ם ור"ה גאון והגר"א בביאורו פסק דפלפלין דטיבתא בורא פה"ע כדעת הראב"ד והרשב"א והרא"ש וכן מצאתי בחידושי הרא"ה שכתב דע"ם הוא בהרי"ף וא"ל בורא פה"ע אחנס לעומת זה מצאתי אבל ראשונים דקיימי בשיטת הרמב"ם והם האשכול והסמ"ג וכתב שם שכן הוא דעת בה"ג ועיקר ומשמע שם שהיה להם הגירסא בגמרא כן: (א) א"ר: (ב) פמ"ג בסי' ר"ד אות כ"ג: (ג) מ"א: (ד) מ"א: (ה) דדעת המ"א לברך שהכל והעתיקו דבריו הא"ר והגר"ז והמ"א כתב שהמנהג לברך פה"א ע"ש: (ו) מ"א:

הגהות ותיקונים: א) בבה"ט: ב) ובפמ"ג:

*[כח]

ליקוטי דברי הרב: א) בשו"ע הרב סעיף א' מביא מהסידור: מברכין עליהן בפה"א כגון מיני תותים שקורין במדינתנו מאלינע"ש. ב) ובשו"ע הרב שם עה"ג מובא מהסידור: אבל אם הם פירות חשובין כגון מין שקורין בפולין יאגידע"ס השחורים, מברך עליהם בפה"ע. ג) ובשו"ע הרב סעיף ב' פסק דמברך בפה"א, וכמובא בשעה"צ. ד) ובסידור סדר ברכת הנהנין פרק ו' הלכה ו' כתב סתם דיצא בדיעבד, ולא הזכיר שאין לאכול יותר.

ג (ד) [ג]על המאוזי"ש° בורא פרי האדמה: ד [ד]על פירות שמוציאין * אילני (ג) [נ] סרק (ה) שהכל:
ה (ו) [ה]בני אסא אף על גב דבישלן והויין כפירות אינו מברך (ז) אלא שהכל: ו * [ו]על זנגביל
(ח) שמרקחים אותו כשהוא רטוב בפה"א. ונראה דה"ה אם מרקחים (ט) אותו יבש כיון שעל ידי
כך הוא (י) ראוי לאכילה (ג) [ג] (יא) הזנגביל עיקר ומברך עליו בורא פרי האדמה: ז [ז]בשמים
(יב) שחוקים ומעורבים עם סוכר (ד) [ד] (יג) הבשמים עיקר ומברך עליהם כדין ברכת אותם בשמים:

ג כמשנת הגאוני' ד שטלי הלקט בשם משנת הגאונים ה שם ו ברכות ל"ו ויומא פ"ו ושם בפרש"י ז טור בשם ר"מ מרוטנבורג

באר היטב

רחוים לאכילה כלל ח"כ אין לברך אלא על המשקה שבתוכו. מ"ח: (ב) סרק. ט"ז העלה דלא אמר כאן אלא במינים גדולים להיות בעלי היער כגון תפוחים קטנים ואגסים שאינם רחוים לאכילה כשהם חיים אבל תומי' כשהם שוחים הרבה על הסנה הם טובי' לאכלם חיים מברכין בפה"ע ואינו בכל יום מברכין בפה"ע על אגוזים קטנים הנלקטים מעצי יער עכ"ל וכ"כ המ"ח ועיין יד אהרן: (ג) הזנגביל עיקר. וה"ה כשלולין זנגביל ואוכלים אותו לרפואה מברך בפה"ח. וכן על פלפלין שמרקחין אותם בפה"ח אבל בציטוו"ר מברך שהכל עמ"ח. זנגביל ופלפלין יבשין שבשלו עובד כוכבים שרי. מ"ח: (ד) הבשמים עיקר. לוק"ר עם אינגב"ר כמוש ויש שם לוק"ר הרבה כמו האינגב"ר אפ"ה מיקרי הלוק"ר טפל לגבי האינגב"ר ומברך על האינגב"ר בפה"ח ופוטר הלוק"ר ט"ז. על השומשמין והולנדהר"ח מברך בפה"ח. וטחוים שהכל של"ה. וכן שומשמין שמטגנין אותן בדבש מברכין עליהם בפה"ח אלא בקלת טוענים לברך שהכל. משנת פנים מאירות ס"ם ס"ה ועיין סי' ר"ד סעיף י"ח:

שערי תשובה

אחר בפה"ע תחלה וגם יאמר מים ויברך שהכל ע"ש והיינו משום דקשיא ליה מזיתים וענבים ולוקח"ר לדעת הטור ע"ש ועיין מיל אפריים בפירוש המג"א וכן עיקר שאין לברך רק שהכל ואלא מה אם לא שבלא"ה רולה לאכול הפרי ולשמות מים אבל ח"ל לעשות כן במכוון: [ב] סרק. עבה"ט ובבר"י כתב בשם האר"י לברך בפה"ע וכן עמא דבר: [ג] הזנגביל. עבה"ט ועיין בלקוטי פר"ח שיש לדון מה מדין תומי וכרתי כו' ועיין מ"ח מה ועיין בעמק ברכה דמרקחת זנגביל וכולא היינו כשמרקחין תחילות ממנו אבל אם הוא מעוך וכתות עד שאינו ניכר מה הוא אעפ"י שיודע שהוא זנגביל מברך שהכל ועיין סימן ר"ד סעיף י"ח. ועיין בע"ת דמרקחת חזרת שקורין קרי"ן מברך בפה"ח ובא"ר כתב דמברך שהכל ועיין מ"ח שעיקר כא"ר: [ד] הבשמים עיקר. עבה"ט ועיין במשבצות זהב כתב דאותן שמרקחין נוא"ש שומשמין עם אגוזים מעורבים בתוכם אפשר מברך בפה"ע ואינו מטעם דקשיא ליה מזיתים וענבים ולוקח"ר לדעת הטור ע"ש ועיין מיל אפריים בפירוש המג"א וכן עיקר שאין לברך רק שהכל ואלא מה אם לא שבלא"ה רולה לאכול הפרי ולשמות מים אבל ח"ל לעשות כן במכוון: [ב] סרק. עבה"ט ובבר"י כתב בשם האר"י לברך בפה"ע וכן עמא דבר: [ג] הזנגביל. עבה"ט ועיין בלקוטי פר"ח שיש לדון מה מדין תומי וכרתי כו' ועיין מ"ח מה ועיין בעמק ברכה דמרקחת זנגביל וכולא היינו כשמרקחין תחילות ממנו אבל אם הוא מעוך וכתות עד שאינו ניכר מה הוא אעפ"י שיודע שהוא זנגביל מברך שהכל ועיין סימן ר"ד סעיף י"ח. ועיין בע"ת דמרקחת חזרת שקורין קרי"ן מברך בפה"ח ובא"ר כתב דמברך שהכל ועיין מ"ח שעיקר כא"ר: [ד] הבשמים עיקר. עבה"ט ועיין במשבצות זהב כתב דאותן שמרקחין נוא"ש שומשמין עם אגוזים מעורבים בתוכם אפשר

משנה ברורה

עם הקליפה והגרעין (ז) מ"מ הלא באמת הקליפה והגרעין אין רחוים לאכילה כלל: ג (ד) על המאוזי"ש בפה"א. ג"כ הטעם כמו בתותים: ד (ה) שהכל. (ח) דלא חשיבי לברך עליהן בפה"ע דכמו עץ בעלמא ניהו (ט) ולא דמי לתותים שבשם"ח[א] דמשודין עכ"פ פרי אף שגדילים גמי בסנה דהוא כאילן סרק דהם טובים לאכילה חיים כשהם שוחים הרבה על הסנה ומתבשלין אלא שאין הענף מתקיים משנה לחברתה אבל כאן מייירי בפירות גדולים כגון תפוחים קטנים ואגסים קטנים הגדילים בעצי היער[א] שאינם רחוים לאכילה כשהם חיים וע"כ אינם חשודין בכלל פרי ואפילו בשלם ולכן מברך[ב] עליהם שהכל (י) ואגוזים קטנים הנלקטים בעצי היער שהם טובים לאכילה פרי גמור הוא ומברך ע"ז בפה"ע. וכן על [אגרע"ם] ובל"ח (קאסטעה"ר בערי"ן) אף שגדילי' על קוצים שקורין בל"ח (האנפוטין) וכ"ש על המיינים שגדל על אטדין וקורין בל"ח (שלוים קערסין) ובלשון פולין (פיאניעס) מברכין שהכל (יא) שאינן חשובין וגם שגדילין על אטדין: ה (ו) בני אסא. היינו ענבים קטנים שרגילין להמלא בהלסים: (ז) אלא שהכל. דלא חשיבי והו"ל כפירות שמוציאין אילני סרק: ו (ח) שמרקחים אותו. אשמעינן דע"י ריקוח שמרקחין אותו בדבש לא נשתנה ברכתו מאלו אכלו מי דברכתו בפה"ח וכדלעיל בסי' ר"ב בסי"ח: (ט) אותו יבש. ר"ל אף דזנגביל יבש אין מברכין עליו כלל וכבסימן ר"ב סט"ז הכא דע"י ריקוח נעשה רחוי לאכילה מוחר לברכתו הראויה [ואין להקשות מאגוז רך דאיתא שם בסי"ד דאף שנתקן ע"י בישול בדבש מ"מ ברכתו שהכל (יב) דהתם הפרי לא הגיע עדיין זמן בישולו משא"כ הכא דהפרי כבר נתבשל אלא שמתמתק יבשותו לא היה ראוי לאכילה ולכן מהני כשמרקחו ועושהו ראוי] וה"ה (יג) כשמרקחין פלפלין יבשין ג"כ ברכתו בפה"ח: (י) ראוי לאכילה. וכן (יד) כשלולין זנגביל ואוכלין אותן[ב] לרפואה כיון דחזי לאכילה ע"י כך אבל ציטוו"ר מברך שהכל כיון דעבד לטעמא ולא לאכילה. מרקחת של (טו) חזרת (שקורין קריין °°) ברכתו (טז) שהכל אבל מרקחת של (רעטיך °°°) משמע (יז) מכמה אחרונים דברכתו בפה"ח ואפילו אם עושה מקליפתן ג"כ לא נשתנית הברכה: (יא) הזנגביל עיקר. ואפילו רקחו עו"ג (יח) אין בו משום בשול עו"ג שהרי נאכלין חיין ע"י תערובות לוקע"ר אבל שאר כל מיני פירות או ירקות וכן עלי ורדים כל שאינו רחוי לאכול אותו מי אם בשלן או רקחן נכרי אסורים משום בשול עו"ג: ז (יב) שחוקים. היינו אף כשהם (יט) שחוקין וטיומים לגמרי עד שאין ניכר בהם תארן הראשון כלל אפ"ה לא נשתנית ברכתן עי"ז לכו"ע דדרך הבשמים לכתוש בחופן זה: (יג) הבשמים עיקר. היינו אפילו כשהיה לוקע"ר (כ) הרוב ומעט בשמים וכעין שנוהגין בזיינו לעשיית מאגע"ן פולווע"ר°) שמערבין לוקע"ר הרבה עם אינגבע"ר

מתרגם: °בשמשמים °°תמכא, חריי"ן °°°לנון °)אבק לקיבה

שער הציון

(ז) מ"ח: (ח) מ"ח: (ט) ט"ז וש"ח: (י) ט"ז וכ"מ ממ"ח: (יא) ח"ח: (יב) ע"ש: (יג) מ"ח: (יד) מ"ח: (טו) עיין פמ"ג ומגן גבורים: (טז) ומשמע בפמ"ג דאפילו כשאוכלו מי אפשר דברכתו שהכל: (יז) כן מלבד בפמ"ג וכן בח"ח: (יח) מקקנת המ"א וכ"כ הח"ח: (יט) ר"ל ואינו דומה למה שמבואר בסימן ר"ד ס"ק כ"ב[ב] לגיך שיהא ניכר מהומו ומאלו דהכא לענין הבשמים שדרכן בכך מודו כו"ע היינו אפילו לדעת הגה"ה בסימן ר"ב ס"ז וכמבואר בהדיא בסה"ד סימן כ"ט: (כ) פמ"ג:

הגהות ותיקונים: א) שבס"ב: ב) נ"ב: ג) אותו:

ליקוטי דברי הרב: א) ובשו"ע הרב בסעיף ב' כתב שאפילו הם ראוים לאכילה אינם חשובים פרי ואין מברכין עליהם אלא שהכל נהיה בדברו, בין חיים בין מבושלים. ב) ובסדור סדר ברכת הנהנין פרק ו' הלכה ה' הביא שהאריז"ל היה נוהג לברך בפה"א על הגדלים בארץ ובפה"ע על הגדלים באילן אפילו הם מינים גדולים כעשבים ודומיהם.

ח [ה] (יד) חצנון מברך עליו בורא פרי האדמה *):

רד דיני הברכות ליתר מאכלים. ובו י"ג סעיפים:

א ^א^על דבר שאין גידולו מן הארץ כגון בשר בהמה חיה ועוף דגים ביצים חלב (א) גבינה (א) * ופת שעפשה. ותבשיל שנשתנה צורתו (ב) (ב) ^ב^ונתקלקל ונובלות שהם תמרים (ג) שבשלם ושרפם החום ויבשו (ד) ועל הגובאי (ה) ועל המלח ועל מי מלח (ג) (ו) ועל המרק ועל (ד) (ז) כמהין ופטריות (ה) [ח] ועל קורא (ח) הגה שהוא הרך (ט) הנתוסף *) נמילון בכל שנה שקורין

ח בכרכות מ"ח^ד^)
*) (אע"ג דקופו אם אינו תולשו בעצו הוא מתקשה כעץ)
א ברכות מ' משנה ובריתא ב ולא לגמרי ב"י
*) (הטור כתב בענפי הדקל וכן הוא בפרש"י סס ל"ו)

באר היטב

(א) גבינה. אם צריך על גבינה בפה"א לא יצא הלק"ט מ"א סי' רל"ח: (ב) ונתקלקל. היינו קצת דאלו נתקלקל לגמרי אין מברכין עליו כלל ב"י: (ג) ועל המרק. של בשר. דמרק של פירות ע"ל סי' ר"ב: (ד) כמהין ופטריות. מן האויר הם גדלים: (ה) ועל קורא. דלא נטעי אינשי האילן אלעצא למיכל הקורא כשהוא רך רק שיתקשה ויעשה עץ. וג"ל דבשרביטין של קטניות (ו) גבינה. אם צריך על גבינה בפה"א לא יצא הלק"ט מ"א סי' רל"ח: (ב) ונתקלקל. היינו קצת דאלו נתקלקל לגמרי אין מברכין עליו כלל ב"י: (ג) ועל המרק. של בשר. דמרק של פירות ע"ל סי' ר"ב: (ד) כמהין ופטריות. מן האויר הם גדלים: (ה) ועל קורא. דלא נטעי אינשי האילן אלעצא למיכל הקורא כשהוא רך שיתקשה ויעשה עץ. וג"ל דבשרביטין

שערי תשובה

דהולכים אחר הרוב דמון ממיני דגן הולכים אחר הרוב ומה שמדבקין בקמח השומשמין כל לדבק בטל הוא ע"ש. ונראה שאם שניהם שוים ויש לס.ן איזה עיקר מברך בפה"א דאפי' על דבר שברכתו בפה"ע יצא בדיעבד כמ"ש סי' ר"ו: [ה] צנון מברך עליו בפה"א. ואע"פ שקופו להקשות וכתב בע"ת דאם נתקשה אין מברכין עליו דעך בעצלא הוא ע"ש ונראה דמיירי בענין שנתקשה הרבה עד שרוב בני אדם אין אוכלין מחמת קשיותו והאוכל בטלה דעתו כו' וזה פשוט. ועיין במשנות זהב דמרקתת קליפה עבה של צנון בדבש מברך בפה"א דלא דמי לקליפת מרגלי"ן דקליפה של צנון הוא משובח ע"ש. ונראה דמכל מקום אם מרקה צנון שנתקשה הרבה אין לברך רק שהכל:

*[ח] ועל קורא. עבה"ט שכתב שבפיס מאירות אולק על הט"ז ועי' בלהע"ז שגם הוא אולק על הט"ז ועיין מ"ש ביד אפריס שאף שיש לישב דברי הט"ז מ"מ עצא דבר כהפמ"א ולהע"ז שאין מחלקין בין קטניות לקטניות וזה שכתב הט"ז דגם על השרביטין מברך בפה"א אולקים ג"כ

ביאור הלכה

בהכי ואולי יש לומר דאף שהימלא כולל גם זגבגיל מ"מ לענין כמישה אפשר דיש לחלק בין זגבגיל לשאר בשמים דזגבגיל כשמרקאו בדבש אין ערך לכחשו כל כך וע"כ אבד ברכתו הקודמת אבל מדברי עטרת זקנים וכן מהט"ז משמע לכאורה כמו שכתבנו וצ"ע:

* ופת שעיפשה. עיין במ"ב ודע דמבואר ברמב"ם דכל אלו שברכתן שהכל ברכה אחרונה שלהם בג"ר ומוכח שם דגם על הפת שעיפשה קאי ולכאורה כיון דעדיין חזי לאכילה קצת אין יפטור מברכת המזון דבשלמא לענין ברכת המוציא שהיא דרבנן כיון דלא חשיבי אמרו שיברך רק שהכל אבל לענין בהמ"ז שהיא דאורייתא אין נפקע חיובו והלא עכ"פ ע"י הדחק חזי למליליה והלא בגמרא ל"ו ע"ב מדמי ברכה ליוה"כ ולענין יוה"כ משמע ביומא לכאורה דאכילה ע"י הדחק שמה אכילה מדאמר שם [פ"א] ע"ב] דכשאכל לולבי גפנים חייב ומסתברא דלולבי גפנים לאו אכילה גמורה היא אלא ע"י הדחק וכן מוכח בהדיא בסימן ר"ב ס"ב דלענין ברכה שמה אכילה ומברך עליה ברכתה הראוי לה ובעינינו משוס דלא משיבא גרעו מדרגתה אבל לא מסתברא דמשום הכי יהיה פטור לגמרי ואולי י"ל דדוקא כשלא אכל כדי שביעה דחיוב בהמ"ז שלו הוא מדרבנן בעצלא אבל כשאכל כדי שביעה דבהמ"ז שלו הוא מדאורייתא חייב לברך בהמ"ז כיון דע"י הדחק חזי לאכילה ואף דמתחלה בירך שהכל ליתא לן בה וכעין מה שפסק השו"ע לענין פת כיסנין בסימן קס"ח ס"ו ע"ש וצ"ע למעשה:

משנה ברורה

מינגבע"ר^כ^כתוש אפ"ה המינגבע"ר עיקר והלוקע"ר טפל להן דאינו בא רק למתקו ואין לברך עליהן: ח (יד) צנון וכו'. לאע"ג שקופו להקשות כעץ אם אין תולשו בעתו אפ"ה מברכין עליו בפה"א דנטעי אינשי אדעתא לאוכלו כשהוא רך [גמ'] ועי' בח"א ובא"א שמלדד דבלמון שלנו שהוא מר [ואין דרך לאכול בלא פת] לא חשיבא כ"כ ומברך עליו שהכל אמנם הגר"ז בסי' ר"ה מוכיח מהא"י דמ"מ מברך עליו בפה"א: א (א) ופת שעיפשה. ונתקלקל (א) קצת עי"ז דאלו נתקלקל לגמרי ולא חזי לאכילת אדם אין מברכין עליו כלל וכדלקמיה לענין תבשיל: (ב) ונתקלקל. מיירי ג"כ שנתקלקל קצת ולא לגמרי דאל"ה אפילו שהכל לא שייך לברוכי [ב"י]: (ג) שבשלם ושרפם וכו'. היינו ע"י שריפת החום (ד) נתבשלו ונתייבשו ונשתנו לגריעותא ועיין מה שכתבנו לעיל בסי' ר"ב ס"ט במ"ב ובה"ל: (ד) ועל הגובאי. הוא מין חגב טהור ולאפוקי מר' יהודה דאמר שם במשנה כל שהוא מין קללה [שעל הקללה הם באין] אין מברכין עליו: (ה) ועל המלח. הוא"ל וש לו מזה עכ"פ הנאה קצת כשנותן לתוך פיו: (ו) ועל המרק. של (ג) בשר דאלו של פירות וירקות תליא בפלוגתא עיין בסימן ר"ב סעיף י' וי"א: (ז) כמהין. אותן (ד) שמצויים תחת הקרקע ובגרמא משומן האדם ופטריות גדילים על העצים: (ח) שהוא הרך. של דקל (ה) כשענפיו גדלים בכל שנה ושנה הנוסף בשנה זו רך וחזי לאכילה ובשנה שניה מתקשה ונעשה כעץ: (ט) הניתוסף וכו'. לאע"ג דגידולו מן האדם אפ"ה לא מברכינן עליה אפי' בפה"א אלא שהכל דלא נטעי אינשי האילן אדעתיה^ב^) למיכל את הקורא כשהוא רך דממעט ענפי האילן אלא שיתקשה ויעשה עץ ויגדל פרי. כתב הט"ז (ו) דקטניות רטובין בשל גנות שנזרעין ע"ד לאכול מיין מברך בפה"א אפילו על השרביטין לבד דע"מ כן נזרעו אבל של שדות שדרכן להניחן עד שיתייבשו ולאוכלן מבושלין מברך על הקטניות כשהן מיין אפילו כשהן רטובין בפה"א ובפמ"ג מפקפק מאד על דבריו וכן דעת (ז) הרבה אחרונים דאין לחלק בין קטניות לקטניות ולעולם מברך עליהן כשהן רטובים בפה"א וכן מנהג העולם^א^[שע"ת] אמנם לענין

מתרגם: ^כ^זגבגיל

שער הציון

(א) עטו"ז ופמ"ג ע"ש. ופשוט דהיינו כשאוכל במקום שנתעפש דאלו כשמונח בהכלר מקום שלא נתעפש עדיין בודאי מברך המוציא ובהמ"ז: (ב) והנה המ"א הביא בשם הב"ח דה"ה אם נפלו מן האילן קודם גמר בישולן ועיין בפמ"ג ובשארי אחרונים דנתקשו בזה ממה שפסק המחבר לעיל בסימן ר"ב ס"ב דשאר כל המינות משויליו חשיב פרי ומה לי אם תלשן או שנפלו ע"י הרוח ועיין לעיל בסימן ר"ב ס"ט בבה"ל מש"כ שם: (ג) אחרונים: (ד) מ"א בשם תר"י: (ה) רש"י: (ו) והעתיקו המ"ל והפ"מ ואפילו על השרביטין לבד דע"מ כן נזרעו אבל של שדות שדרכן להניחן עד שיתייבשו ולאוכלן מבושלין מברך על הקטניות כשהן מיין אפילו כשהן רטובין בפה"א ובפמ"ג מפקפק מאד על דבריו וכן דעת (ז) הרבה אחרונים דאין לחלק בין קטניות לקטניות ולעולם מברך עליהן כשהן רטובים בפה"א וכן מנהג העולם^א^[שע"ת] אמנם לענין

הגהות ותיקונים: א) פ"א: ב) אדעתא: ג) העוזר: ד) ל"ו:

ליקוטי דברי הרב: א) ובשו"ע הרב סי' ר"ה סעיף ד' כתב: אבל הנזרעים בשדות דרכם להניחם ולהאכל מבושלים, ולפיכך אין מברכין עליהם כשהם חיים אפילו בעודם רטובים אלא שהכל בין על הקטניות בין על השרביטין.

הלכות ברכת הפירות סימן רד

(פלמיטו) (טור) ועל (י) לולבי גפנים ועל שקדים (יא) מתוקים שאוכלים אותם (יב) כשהם רכים בקליפיהם ועל חזיז והוא (יג) שחת ועל קרא (יד) חיה ועל (טו) קימחא דשערי ועל שכר תמרים (טז) ושכר שעורים (יז) ועל מי (ו) [ב] שעורים שמבשלים לחולה ועל (יח) עשבי (ז) דדברא (יט) שאינם נזרעים ועל שבת שקורין אניט"ו (ר"ל (ח) אני"ס) (כ) ועל (ט) כמון וכסבור (כא) (דלטעמא עבידי (כב) ולא לאכילה) ועל [ג]החומץ שעירבו במים (כג) עד שראוי לשתות מבורך שהכל: ב על החומץ לבדו (כד) [ד]אינו מברך כלום מפני שהוא (י) [ג] מזיקו: ג (כה) [ה]ריחיה חלא (פי' חומץ) וטעמיה חמרא

ג שם כמשנה לפי' הרא"ש ד הרא"ש מהפיא דיומא פ"א ה ב"כ ג"ו וע"ז ס"ו

באר היטב

שקורין ערבי"ס שוטי"ן יש חילוק דאותם שהם נזרעים בגינה יש לברך בפה"א אפילו על השרמיטין דע"מ כך נזרעו לאוכלן חיים. אבל אותן שזורעין בשדות להניח עד שיתקשו ויבשלו אותם אין לברך עליהם בפה"א אלא שהכל עד אחר מישולש ט"ז ע"ש ובתשובת פניס מאירות סי' ס"ה חולק וכתב דאין לחלק ועל כלם מברך בפה"א: (ו) שעורים. ועל הקאו"י וטה"ע ומי שהכל ע"ל סי' ר"ב ס"ק י"א[א]: (ז) דדברא. דוקא בעשבים אמר כן דאינם משובים מלד עצמן ולא מלד זריעה דגדלים בלי זריעה אבל פירות טובות כגון יאגדע"ם מלינו"ם יש לברך עליהם[ב] כמ"ש בסימן ר"ג ס"ק א': (ח) אני"ס. ואם שלקו מברך על מימיו בפה"א מ"א ס"ק י"ד ע"ש: (ט) כמון. קימ"ל בל"א: (י) מזיקו. דוקא בחומץ חזק

שערי תשובה

בפמ"א ואה"ע ובתבו דלאו פרי הוא ונחמיון חד דרגא לברך שהכל עיין ביד אפרים שעיקר הוא כהט"ו. ובשרמיטין מאותן שקורין לוק"ר ארבי"ם שהרבה כוסקין השרמיטין עם הקטניות בימד נראה דכ"ע מודו ע"ש: *[ג] שעורים. עבה"ט ודין זה מתשובת הרא"ש ויש שכתבו שהרמב"ם חולק על דין זה ועיין בתשובת פרח מטה אהרן ח"א סי' מ'. ועיין ביד אפרים דיראקות שמבשלים לחולה לצורך מימיהם מברך על המים כברכת הירקות ודוקא שעורים שאין דרך לבשל לאכילה כ"א לצורך מימיהם בשביל החולה ע"ש ועיין לקמן סי' ר"ח בא"ח ואה"ע שם: *[ג] מזיקו. עבה"ט ועיין באשל אברהם בשם הא"ר ונראה עיקר כהמג"א כיון דבלא"ה

(ח) אני"ס. ואם שלקו מברך על מימיו בפה"א מ"א ס"ק י"ד ע"ש: (ט) כמון. קימ"ל בל"א: (י) מזיקו. דוקא בחומץ חזק שבמים ר"ל בלא"ה אפילו על השרמיטין דע"מ כך נזרעו לאוכלן חיים. אבל אותן שזורעין בשדות להניח עד שיתקשו ויבשלו אותם אין לברך עליהם בפה"א אלא שהכל עד אחר מישולש ט"ז ע"ש ובתשובת פניס מאירות סי' ס"ה חולק וכתב דאין לחלק ועל כלם מברך בפה"א: (ו) שעורים. ועל הקאו"י וטה"ע ומי שהכל ע"ל סי' ר"ב ס"ק י"א[א]: (ז) דדברא. דוקא בעשבים אמר כן דאינם משובים מלד עצמן ולא מלד זריעה דגדלים בלי זריעה אבל פירות טובות כגון יאגדע"ם מלינו"ם יש לברך עליהם[ב] כמ"ש בסימן ר"ג ס"ק א':

משנה ברורה

לענין השרמיטין (ח) יש דעות בין האחרונים כשאוכלן לבדן בלא הקטניות אם יברך עליהן בפה"א או שהכל וע"כ טוב לכתחלה ליזהר שיאכלן עם הקטניות ויברך על הקטניות לבד בפה"א (ט) ולא יברך עוד על השרמיטין ואם אירע שאוכל השרמיטין לבד יברך שהכל: (י) לולבי גפנים. גם זה הטעם כמו בקורא: (יא) מתוקים. ושקדים מרים עיין לעיל בסימן ר"ב ס"ה: (יב) כשהם רכים בקליפיהם. ואף דקיי"ל לעיל בסימן ר"ב ס"ב (י) בשאר כל האילנות דמשיוליהו שוס פרי חשיב תיכף פרי שאני התם דהוא נהנה מגוף הפרי שנוטעין אותו מחמתו אבל הכא בשקדים מתוקים בקטנותם אינו נהנה מן הפרי רק מהקליפה החיצונה ולא נטעי להו אינשי אדעתא דקליפה אלא אדעתא דגרעיניהן כשיתבשלו ודמי לקורא הנ"ל: (יג) שחת. תבואה שלא (יא) המיאה שלש וחזי לאכילה ומשום דלא גמר פירא נחית חד דרגא מפה"א לשהכל וה"ה לכל פרי האדמה דלא גמר פירא וחזי לאכילה שהכל [מ"א וש"א]: (יד) חיה. שהוא טוב מבושל יותר מחי וע"כ כשאוכלה חי נשתנית ברכתו לשהכל וכדלקמן בסימן ר"ה ס"א: (טו) קמחא דשערי. אפילו (יב) הנעשה משבלים שמיבשין בטוחים לאכילה קלת ול"ד דשערי דה"ה קמח של כל ה' מיני דגן כמבואר לקמן בסי' ר"ח ס"ה והאי דנקט דשערי דקד"א הואיל וקשה לתולעים שנמעים לא יברך עליה כלל קמ"ל כיון דאית ליה הנאה מיניה בעי ברוכי [גמרא]: (טז) ושכר שעורים. הואיל (יג) והוא

מתרגם: °עלי חסא °°כמון שחור °שבא (ירק שיש לו ריח טוב)

שער הציון

(ח) דדעת השע"ת [וכעין זה ג"כ מלבד בחמד משה] כהט"ז שיברך עכ"פ בשל גינה בפה"א ודעת אבן העזר ופניס מאירות דתמיד מברך עליהן רק שהכל אם אוכלן לבדן בלא הקטניות משום דאינן עיקר הפרי וכן הוא ג"כ דעת הח"א בכלל נ"א וע"ש שסובר דאפילו בלוקע"ר ארבי"ם שוטי"ן יברך על השרמיטין שהכל בלא כשע"ת: (ט) אהבו"ז שכן הוא מנהג העולם ומסתברא דדינא הכי דמיפטרי מטעם טפל: (י) העתקתי מתשובת הרשב"א סימן תכ"ח ולפלא על המ"א ששינה מלשון הרשב"א ומחמת זה נדחק הפמ"ג מאד ע"ש ואולי לא היה לפניו ספר הרשב"א רק מאיזה מעתיק שהעתיק דבריו בקיצור ובשינוי: (יא) עיין בעט"ז שכתב דבגינוייהא[ב] מברך בפה"א ובמגן גבורים מלבד דלדינא אין לחלק בזה: (יב) לקמן בסימן ר"ח ס"ה: (יג) ויש עוד טעמים עיין בפוסקים: (יד) ויש לעיין בתשובת מהר"מ סי' קנ"ד שהובא במ"א סק"ע אם אינו סותר לזה ואין בידי התשובה: (טו) ע"ז וש"א ועיין במאור הגר"א שהקשה על הש"ע מכתבין ופטריות ולפי דבריהם לכאורה לא קשיא מידי: (טז) מ"א ומאמר מרדכי ויד הקטנה והגר"ז וה"ב דלא כב"ח וא"ר. ולא דמי לפלפלין וזנגוויל דמיבשין אין מברך כלל דהתם אינם ראוים לאכילה כלל מיבשותן אבל הני ראוים קצת דמתוקים לאיך אלא שאין דרך אכילתם כך ולא נטעי להו אדעתא דהכי ולכן נתתיון דרגא ומברך שהכל [מ"א ומאמר מרדכי]: (יז) גמרא ולכאורה מסתברא דה"ה בכמון וכסבור והגר"א הקשה על עצם הדין דאף בגופן נמי יברך בפה"א: (יח) מ"א ומגן גבורים והגר"ז ופירושו של הגאון יעב"ץ ודלא כא"ר ועיין בשע"ת שגם הוא הסכים כן לדינא דבלא"ה דעת רבינו יונה לברך על חומץ ע"ש וכן מלאתי בשאבות שדעתו דיש לברך על חומץ משום דנהנה ואין למדין מיה"כ דתליא בטובת דעתא וחומץ אינו משיב נפש [משא"כ בעניינא דכם פלפלי מדמיון שפיר דאינו בכלל אכילה כלל]: (יט) ע"ת וא"ר וכן מוכח מהגר"א:

*[ו] *[ו]

הגהות ותיקונים: א) י"ט: ב) בפה"א: ג) דגדל בגינה:

ליקוטי דברי הרב: א) ובשו"ע הרב סעיף ה' הוסיף: ויש מי שהיה נוהג לברך בפה"א על הגדילים בארץ וכו' אפילו הם מינים גרועים כעשבים ודומיהם, וזה שיטת האריז"ל כמו שכתוב בסדר ברכת הנהנין פרק ו' הלכה ה'.

חמרא הוא ומברך עליו בורא פרי הגפן: ד (כו) * [ו]וכל שבני אדם נמנעים לשתותו מפני חמיצותו אין מברכין עליו בורא פרי הגפן (אלא שהכל): ה (כז) [ז]שמרי יין מברך עליהם בורא פרי הגפן נתן בהם מים אם נתן (כח) שלשה מדות מים ומצא ארבעה הוה ליה כיין מזוג ומברך בורא פרי הגפן (כט) ואם מצא פחות אף על פי שיש בו טעם יין קיוהא בעלמא הוא ואינו מברך (ל) אלא שהכל [ח]והיינו ביינות שלהם שהיו חזקים אבל יינות שלנו שאינן חזקים כל כך אפילו רמא תלתא ואתא ארבעה אינו מברך עליו בפה"ג ונראה שמשערים בשעור שמוזגים יין שבאותו מקום: הגה [ד] (לא) ונלבד שלא יהא היין אחד מששה במים (לב) כי אז (לג) ודאי בטל (אגור): ו [ט]תמד (לד) שעושים מחרצנים שנותנים עליהם מים דינם כשמרים [י]וה"מ (לה) כשנעצרו בקורה אבל אם לא נדרכו * אלא ברגל אפילו נתן שלשה מדות מים ולא מצא אלא ג' או פחות (לו) מברכין עליו בפה"ג שיין הוא והמים נבלעים

ו שבלי הלקט בשם ס' התרומה ז ב"ב ל"ו וכמ"ש לפי' התוס' ח ר' יוחנן [ד] שם בם ר' יהושע בשם התו' י רמב"ן

שערי תשובה

דעת רבינו יונה שהמיאו ב"י דס"ל לברך בחומץ וגם אין זה בכלל ספק ברכה שאף ירמיה מוך ג' ימים דמ"מ כיון שעתה אינו חזק כ"כ אינו מזיק ושם ביו"ד י"ל דאין דרך ליסון ככך רק משום דאין בקיאים מחמירין וע"ש ובריב"ל פרים מ"ש בזה: [ד] ונלבד שלא יהיה היין אחד מששה במים. ועיין בדברי אא"ז בבב"ש בב"ב כתב וז"ל שמעתי מי שמפקפק על שנוהגין ליתן מים הרבה על הלמוקין עד שהלמוקין הם אחד מששה במים וא"כ היין בטל במים כמ"ש בסימן ר"ד אך במנחות דף נ"ה בגרוגרת אמרינן הואיל ויכול לשלקן ולהחזיקן כמות שהיו משתערין לכמות שהיו קודם שנתבשלו א"כ ה"ה לגמוקים הרי אנו רואין שאחר שליקה או שנתמלו במים מתגדלים בכפל או יותר א"כ משתערין כך רק צריך ליזהר שלא יהיה הלמוקים אחר שנתגדלו אחד מששה במים שאז ודאי הוי ברכה לבטלה עכ"ל ועיין ביד אפרים מ"ש בזה ולפי זה מ"ש שם בבב"ש שלא יהיה אחד מששה אחר שנתגדלו לאו דוקא לאפי' פחות מזה

ביאור הלכה

* כל שבני אדם וכו'. והמ"א כתב דלפי שאין אנו בקיאין בשיעור זה היטב דיש בני אדם שותין ויש שאין שותין לכך מספק יש יין ויפטרנו בברכה ראשונה ואחרונה. [ועיין במתה"ש שהשיג דברי המ"א לכונה אחרת דהיינו שטעם סה"ת שנמנו מקור דין זה הוא מפני ספק עי"ש אבל לא משמע כן בסה"ת שהמיאו הב"י עי"ש וכן מוכח בביאור הגר"א שכתב דהיינו פולמי שהוחזר בגמרא והלא פולמי הוא ביאור על יין שהקיים שהוחזר שם מקודם והתם בודאי לא מטעם ספק אלא משום דנשתנה לגריעותא מברכין מתחלה שהכל ואחריו בג"כ כמו שכתבו הפוסקים אלא דכונת המ"א הוא דמשם לדברי ר"ת עי"ש]:

* אלא ברגל וכו'. עיין בתשב"ץ ח"א סימן פ"ו[א] שמלבד לומר דדין זה דוקא בחרלים של ענבים אבל בחרלים של למוקים אפשר לית לה דינא כלל שאפילו בלמוקים עצמם כתבו הפוסקים דבעינן שיהא בהם דוקא לחלוחית קצת שאפשר לנאת מהם היין ע"י דריכה בלא שריה [וכדאיתא לקמן בסימן רע"ב ס"ו] וכ"ש שהפסולים[ב] של למוקים לא עדיפא מלמוקים שלמים גרועים ע"ש שמלבד שדינם כדין שמרים דבעינן דוקא רמא להתקלקל (כ) ומטבעו שמתחלה מתקלקל ריחו ואח"כ טעמו: ד (כו) כל שבני אדם וכו'. היינו בשלא נעשה עדיין טעמיה אלא גמורה רק שהתחיל טעמיה להתחמץ קצת עד שבני אדם נמנעין לשתותו מפני זה ברכתו שהכל: ה (כז) שמרי יין. היינו בשלא נתן עליהם מים אלא שהה אותם גופא ומפני שיש בהם לחלוחית יין מברך בפה"ג. ואף דשמרים אזוקי מזיק (כא) אפשר דמיירי שמצא רק הלחלוחית מהם: (כח) שלשה מדות וכו'. מיירי בשמרים של ענבים שדרכו אותן שנעשה בלי תערובות מים אבל ביין למוקים שלנו שנשרה מתחלה הלמוקים עם מים א"כ גם בלחלוחית יין שיש בהשמרים מעורב מתחלתו הרבה מים וכשנותן עוד מים בודאי נתבטל כח היין שהיה בו תחלה: (כט) ואם מצא פחות וכו'. ודוקא בשמרים ומשום דלחלוחית יין שיש בהן אינו חשוב כ"כ (כב) אבל יין גופא שיצא מדריכת ענבים אם שפך עליהם מים אפי' יותר משלשה חלקי' עד קרוב לששה ג"כ יין גמור הוא וכדלקמי' בהג"ה (כג) ובעינן רק שיהיה בו טעם יין שראוי לשתיה ע"י מזיגה זו ודרך בני אדם לשתותו דעתו אצל כל אדם: (ל) אלא שהכל. ואחריו ברכת בו"ר: (לא) ובלבד שלא יהא וכו'. דברי הג"ה (כד) אין לו ביאור דהמחבר הלא בא להחמיר דביינות שלנו לא סגי שיהיה רק רביעית יין ואפילו אם הדרך בתותו מקום לעשות מזיגה גדולה הלא פחות מרביעית יין בודאי לא מהני אפילו ביינות שלהם שהיו חזקים והרמ"א משמע דמהני עד קרוב לששה חלקים מים (כה) ונחמת דדברי האגור לא קאי על שמרים דבשמרים השיעור כמו שכתב המחבר והוא מיירי ביין ענבים גופא כשמוזגו עם מים דעד קרוב לששה שם יין עליו וכנ"ל: (לב) כי אז וכו'. ואם היין יותר מאחד מששה במים שם יין עליו (כו) ובלבד שיהיה בו טעם וריח של יין ודרך בני אדם לשתות יין במזיגה כזו וכנ"ל בסוף סקכ"ט (כז) ודע דדברי הג"ה זו מיירי ג"כ ביין חי שנעשה מתחלה בלי תערובת מים ולכך ראוי שיתוסף עליו אח"כ הרבה מים ויהיה שם יין עליו אבל ביין למוקים שלנו שנתערב מתחלה הלמוקים בהרבה מים אין שייך כלל אח"כ מזיגה כזו ואפילו פחות מזה מתבטל שם יין עי"ז ועיין לקמן בסי' רע"ב במ"ב סקט"ז שאם נתבאר היטב דין זה: (לג) ודאי בטל. אפילו יש בו טעם יין ואף דבעלמא קי"ל טעם כעיקר לאוריתא (כח) הכא לא חשיב טעם דבקיוהא בעלמא דמי. ואם נתערב יין בשאר משקין עיין לעיל בסימן ר"ב ס"א בהג"ה ובמ"ב מש"כ שם: ו (לד) שעושים מחרצנים וכו'. היינו לאחר שנסחט היין מהענבים ונתנים מים על החרצנים לקלוט טעם היין שנשאר בהם וזהו הנקרא תמד: (לה) כשנעצרו בקורה. ועי"ז יצא מהענבים כמעט כל הלחלוחית שבהם: (לו) מברכין עליו בפה"ג. שדינם (כט) כלמוקים (ל) ומ"מ דוקא כשיש בו טעמו של יין וריחו וכנ"ל בסקל"ב לענין יין

באר היטב

שמבעבע כשמשליכין אותו על האדן אבל בחומץ שאינו חזק כ"כ ודאי אית ליה הנאה מיניה ובעי ברכה כמ"ש ס"ד מ"א:

משנה ברורה

רק שיהיה בו טעם יין שראוי לשתיה ע"י מזיגה זו ודרך בני אדם לשתותו דעתו אצל כל אדם: (ל) אלא שהכל. ואחריו ברכת בו"ר: (לא) ובלבד שלא יהא וכו'. דברי הג"ה (כד) אין לו ביאור דהמחבר הלא בא להחמיר דביינות שלנו לא סגי שיהיה רק רביעית יין ואפילו אם הדרך בתותו מקום לעשות מזיגה גדולה הלא פחות מרביעית יין בודאי לא מהני אפילו ביינות שלהם שהיו חזקים והרמ"א משמע דמהני עד קרוב לששה חלקים מים (כה) ונחמת דדברי האגור לא קאי על שמרים דבשמרים השיעור כמו שכתב המחבר והוא מיירי ביין ענבים גופא כשמוזגו עם מים דעד קרוב לששה שם יין עליו וכנ"ל: (לב) כי אז וכו'. ואם היין יותר מאחד מששה במים שם יין עליו (כו) ובלבד שיהיה בו טעם וריח של יין ודרך בני אדם לשתות יין במזיגה כזו וכנ"ל בסוף סקכ"ט (כז) ודע דדברי הג"ה זו מיירי ג"כ ביין חי שנעשה מתחלה בלי תערובת מים ולכך ראוי שיתוסף עליו אח"כ הרבה מים ויהיה שם יין עליו אבל ביין למוקים שלנו שנתערב מתחלה הלמוקים בהרבה מים אין שייך כלל אח"כ מזיגה כזו ואפילו פחות מזה מתבטל שם יין עי"ז ועיין לקמן בסי' רע"ב במ"ב סקט"ז שאם נתבאר היטב דין זה: (לג) ודאי בטל. אפילו יש בו טעם יין ואף דבעלמא קי"ל טעם כעיקר לאוריתא (כח) הכא לא חשיב טעם דבקיוהא בעלמא דמי. ואם נתערב יין בשאר משקין עיין לעיל בסימן ר"ב ס"א בהג"ה ובמ"ב מש"כ שם: ו (לד) שעושים מחרצנים וכו'. היינו לאחר שנסחט היין מהענבים ונתנים מים על החרצנים לקלוט טעם היין שנשאר בהם וזהו הנקרא תמד: (לה) כשנעצרו בקורה. ועי"ז יצא מהענבים כמעט כל הלחלוחית שבהם: (לו) מברכין עליו בפה"ג. שדינם (כט) כלמוקים (ל) ומ"מ דוקא כשיש בו טעמו של יין וריחו וכנ"ל בסקל"ב לענין יין

שער הציון

(כ) כן הוא דעת המום' והסכים לזה הגר"א בסימן רע"ב: (כא) עיין במ"א בתירוצו ואפשר דזהו כונתו ועיין בשם והגר"ז. ועיין ב"ב ל"ז ע"א תוד"ה מי דלכאורה הוא היפך מסעיף זה והובא דברי ר"ת בב"י יו"ד קכ"ג ואפשר דשם נמי הטעם משום דנתערב בהרבה מים שמשכשך בהן וע"ע למעשה: (כב) יו"ד קל"ד סק"ה[ב] וכ"כ הגר"א: (כג) מ"א בשם הפוסקים: (כד) עיין בע"ת שגם הוא נתקשה בזה: (כה) הגר"א: (כו) ר"ן בפרק ע"פ לענין חרלנים שלא נעלנו הענבים בקורה והובא בד"מ דדינם כלמוקים גמורים וה"ה הכא: (כז) כן מוכח במקורי הדין הזה [שלמדוהו מהא דע"ז ע"ג ע"ב שני כוסות] ומביאור הגר"א בסימן רע"ב ס"ז ורמז בקיצור גם בסימן זה: (כח) מ"א בשם מהרי"ל וכעין מה שכתבו תוספות ב"ב ל"ז: (כט) ומ"מ לכו"ע אם היה במים ששה פעמים כנגד החרלנים בודאי אין שם יין עליו [הגר"א בסימן רע"ב]: (ל) ר"ן הנ"ל:

הגהות ותיקונים: א) פ"ז: ב) סעיף ה': ג) שהפסולת: ד) בס"פ כיצד מברכין:

בזגים ובמה שיוצא יש בו יין מרובה: הגה (לז) זגים שנתנו עליהם תאנים לחזק כח היין אע"פ שהזגין הרוב מ"מ (לח) כל כח התאנים במשקה (לט) * ואין לברך (יא) בפה"ג (ב"י בשם התשב"ן): ז * [ב]השותה מים (מ) לצמאו מברך שהכל ולאחריו (יב) [ה] בנ"ר [ל]אבל אם (מא) * חנקתיה אומצא (מב) ושתה מים להעביר האומצא אינו מברך לא לפניו ולא (יג) לאחריו: ח [מ]כל האוכלין והמשקין שאדם אוכל

באר היטב

(יא) בפה"ג. אלא בפה"ע ט"ז. ומ"א כתב שהכל ע"ש: (יב) בנ"ר. עי' בשכנה"ג שכתב משם הרב מהר"י אבולעפי"א שאין לברך ברכה אחרונה על שתיית הקאו"י שמתמת חומה רגילים לשתותה לאט לאט ושוהין מתחלת השתיה עד קופה טפי מרביעית וכן הסכים מהר"י רוזאני"ס בס' משנה למלך בפ"ג מהלכות ברכות ומהר"ם בן חביב ז"ל בחידושיו בפ' יום"כ דף י"ב ע"ב ומהר"א הלוי בתשובת גנת ורדים חא"ח כלל א' סי' ט"ז ופר"ח בס' מים חיים סי' א' אבל מהר"י אשקאפה ובעל כנסת הגדולה ומהר"א יפחקי ז"ל בתשובתו זרע אברהם חא"ח סי' ב' וסי' ה' ומהר"ם גלאנטי הסכימו לברך עי' בהלק"ט ח"א סי' ט' ובס' בני חיי. ועתה בזמנינו רובם ככולם אין מברכים לבסוף ורואיתי אנשי מעשה שמניחין אותו שיצטנן ואח"כ שותין אותה ומברכין יד אהרן: (יג) לאחריו. לית ליה הגאה מיניה אבל השותה שאר משקים

שערי תשובה

ג"כ אין לברך כי עיקר הגידול תלוי באלחותיה שבצמוקים ע"ש ועיין בשו"ת ח"ל סימן ק"מ לענין ליטה בין בצמוקים אם חשוב מי פירות שכתב דבצמוקים שהוא ע"י מעשה ב"א אין בו כח לשנות עצם המים כו' ע"ש: *[הם] בנ"ר. עבה"ט ועיין בר"י שכתב שהגאון מופת הדור בעל בתי כהונה כתב בגליון היד אהרן שכתב שראה שמיחין עד שתצטנן כו' וז"ל אין דרך שתיימו בכך ולא עבדי ליה לכה"ג ואין זה דרך הגאתו ותיקונו ואנשים הללו בטלה דעתם אצל כל אדם וכהיא דכותה דאמרינן אי שרף כו' ועיין במגמות דף ע' ובמוס' בבכורות דף כ"ג וברמב"ם פ' י"ד ממ"א ופ"ח הל' ט"ז בדברי ה"ה דבעינן דרך אכילה כתיקונו ועיין מ"ש מורי הפר"ח ביו"ד סי' ק"ג ואותם שכתב הרא"ש פ' כל שעה אינו אלא איסורא דרבנן לחומרא ועיין מ"ש במ"ל בפ"ח מהל' מ"א ומורי פר"ח בתשובה סי' י' ומכל הנ"ל שיעיך תחזיה מישרים דאנשי מעשה הללו לא עשו כלום דעכ"פ לענין ברכה כה"ג בטלה דעתם וזה ברור עכ"ל ולפענ"ד צ"ע דמה בטלה דעתם שייך לענין ברכה אחרונה דבנ"ר אפי' שותה מים לצמאו מברך לאחריו בנ"ר ואם לומר כיון שאין דרך הגאתו בטלה דעתו ולא יברך לפניו שהכל פשיטא דגם הא ליתא דודאי צריך לברך על הגאה כל שהוא אם לא דאזוקי מזיק ליה הא לא"ה לא לריך לברך ובמדינתנו אין מקפידין כ"כ לשתות בתמימות ביותר ולא שייך בטלה דעתו ולכן בסוף השתיה שהיא קצת מצוגן יכול לשתות רביעית בלא הפסק בכדי א"פ וגם די"ל כיון שדרך שתייתה בכך לא תשיב הפסק ועיין לקמן סי' ר"י בט"ז לענין יין שרף וכבר האריכו בזה בספרים שהביא בבה"ט ושאר ספרים. ונראה דאם נתפסק אם הפסיק כדי שיעור רביעית אם לא אף

משנה ברורה

יין שנתערב במים: (לז) זגים וכו'. ר"ל שאחר שהוציאו היין מן הענבים ונשארו הזגים נתן עליהם תאנים או שאר פירות לחזק כח היין הנשאר בהם ולהוסיף באדמימותו [תשב"ן]: (לח) כל כח התאנים וכו'. דהתאנים היה בהם כל כחם אלא נתמצו מקודם (לט) והזגים אע"פ שהם הרוב הרי יצא מהם כבר עיקר הלחלוחית. ומסתברא דאפילו רמי תלתא ואתי ד' ויותר ג"כ לא מהני דלעולם אמרינן דעיקר המשקין הוא מהתאנים: (מ) ואין לברך בפה"ג. אלא (מא) שהכל דהוי (מב) כשכר תאנים דברכתו שהכל ועיין מ"א לענין ברכה אחרונה יש להסתפק בזה דהתשב"ן לא בירא ליה סברא זו כ"כ ומספיקא פסק דמברך שהכל דיוצא בזה על כל דבר וע"כ לענין ברכה אחרונה יראה לשתות רביעית יין גמור ויברך על הגפן לפטור גם משקה זו: ז (מג) לצמאו. נראה (מד) דאלו דוקא לצמאו ממש אלא בסתמא כל שהמיץ נהנה מהתאנים מסתמא הוא צמא קצת וצריך לברכה דאם אינו צמא כלל לא היה המיץ נהנה ממנו: (מא) חנקתיה אומצא. שעמד לו דבר אכילה בגרונו: (מב) ושתה מים. דוקא מים שאין המיץ נהנה מהם כ"א כששותה לצמאו (לה) אבל כששותה שאר משקים או אוכל תתיכת פת שהמיץ נהנה מהם אף שאין שותהו ואוכלו עכשיו כ"א להעביר האומצא חייב לברך עליו בתחלה וסוף כדלקמיה בס"ח. כששותה מים בבוקר לרפואה לא יברך (לו) ואם גם לצמאו יברך [סי' ר"י יעב"ן]:

ב ברכות מ"ד וכמ"ק ל' שם בגמ' ובמוס' מ שם בתו' מהסי' דשמן זית בתענגון[א] ל"ו וכ"כ שאר הפוסקים:

מהשתיה בכלל לצמאו הוא. ודע עוד דמשמע מדברי הפוסקים [עיין בחידושי רש"א ברכות מ"א ושאר ראשונים] דאם שותה מים לשרות האכילה שבמעיו מקרי זה שותה לצמאו ואף דאנן פסקינן בסימן קע"ד דבאוכל אין לברך על מים ששותה כ"מ מזה להיכא דשותה אחר בהמ"ז כדי לשרות: * חנקתיה אומצא וכו'. עיין במ"ב ונראה דה"ה אם שותה מים כדי להוריד המזון למקומו (דפעמים אירע

שער הציון

(לח) תשב"ן שם: (לט) לשון ומ"א ושאר הרבה אחרונים וכן מפורש בתשב"ן ודלא כט"ז: (מ) שם בתשב"ן וזה נסתלק ספיקא דמ"א בתחלת דבריו דשמא יש לו דין שריית תאנים דלהרא"ש מברך ברכה אחרונה על העץ ועל פרי העץ דבאמת לא דמי כלל לשם דזה עשייתו רק לשם משקה כשכר תמרים דגם הרא"ש בע"כ מודה בזה דברכתו שהכל כדאיתא בגמרא [ב"ב ל"ו ע"ב] וכן מלבד גם המג"א גופא בסוף דבריו ולפי הנראה לא היה לפניו ספר התשב"ן רק מה שהעתיק הב"י: (מא) דהא בדף ל"ו איתא כיון דאית ליה הגאה מניה בעי ברוכי ומתלבנים הראשונים דהכא שאני דבמים אם אינו צמא אין לו הגאה כלל מהם וא"כ כל שהוא מרגיש הגאה מהשתיה צריך ברכה דמסתמא צמא הוא קצת: (מב) כל הפוסקים: (מג) וכן משמע בירושלמי סוף פרק כ"מ דהשותה מי דקרים [הוא מי מעיות שמשלשלין] אם שותה אותם גם לצמאו מברך עליהן ע"ש בפני משה:

הגהות ותיקונים: א) בדף ל"ו:

*[יב]

הלכות ברכת הפירות סימן רד

ושותה לרפואה (מג) אם טעמם טוב והחיך נהנה מהם (מד) מברך עליהם תחלה וסוף: הגה אם אנסוהו לאכול או לשתות (מה) אע"ג דהחיך נהנה ממנו אינו מברך עליו הואיל (יד) ונאנס על כך (נ"י בשם אהל מועד והרא"ה): ט [נ]אכל מאכל או משקה של איסור (מו) מפני הסכנה (מז) מברך עליו (מח) תחלה וסוף: י (מט) [ס]דבש דבורים (נ) הרי הוא כשאר דבש ואינו מברך עליו אלא שהכל: יא חבושים או גינדא"ש או ורדים ושאר מיני פירות ועשבים שמרקחים בדבש [ע]הפירות והעשבים (נא) הם עיקר והדבש טפל אפילו הם (נב) כתושים (טו) ביותר הילכך מברך על חבושים וגינדא"ש בפה"ע ועל עשבים בורא פרי האדמה * ועל של (טז) [ו] (נג) [פ]ורדים *) בורא פרי האדמה: הגה וכל מרקחת שאין

נ הרא"ש והגהת מיי' וכ"ש אפי' לדעת הרמב"ם פ טור ע טור בשם מהריו ומעל דעתו מפני דעתם פ שהורע שלו הוא העיקר והעליס הם הפרחים כל כו

*) (ונלע"ד הטעם משום דהוי פירות האדמה וכמ"ש לעיל רים סי' ר"ג וע"ש)

שערי תשובה

שספק ברכות להקל מ"מ כיון דאפשר לתקוני ע"י שיסתה רמעית או שיאכל דבר שברכה אחרונה שלו בג"ר ויש גם בשתיית הקפו"י מידי ברכה אחרונה ועיין בשו"ת שמש צדקה סי' ב' שתי תשובות בדבר מבעהמ"ח ובנו ודעתם מסכמת לברך ע"ש באורך: *[ו] ורדים. עבה"ט ועיין בסוף ספר דת ודין בתשובה סי' ב' דכמה גדולים מברכין על לוק"ר רוחלמי שהכל וכ"כ בבר"י בשם מהר"י מלכו דבמרקחת ורדים שהכל:

באר היטב

להעביר האומלא מברך כמ"ש ס"ח מ"ח: (יד) ונאנס. דדמי לאשה שתחלתה באונס וסופה ברצון דחשמין ליה אונס והמ"א וט"ז הניחו דבר זה בל"ע ועי' בס' גן המלך סימן ל"ז ובהלק"ט סי' קנ"ב: (טו) ביותר. ודוקא שיכיר מהותו ותארו אבל אם נפסדה צורתו העצמית מברך שהכל כמ"ש סי' ר"ב ס"ז בהג"ה ועמ"ש שם דדוקא כשנמוחו לגמרי מברכין שהכל מ"א: (טז) ורדים. היינו רוז"ן בל"א ועפ"י שגדלים על האילן כיון דזרע שלהם הוא עיקר הפרי והעליס הם הפרחים ב"י וכן הלונדר"א מברך בפה"א דעיקר

ביאור הלכה

אינו שהמאכל עומד בחמצע ונראה לו כמי שדומה לו כנגד לבו) הוא ג"כ בכלל זה כיון שאינו שותה להנאה: * ועל של ורדים בפה"א. עיין בשע"ת מה שהביא בשם הברכ"י אמנם בהה"ח וח"א וש"א העתיקו כפסק השו"ע ומ"מ אם בא לתקן דבש ונותן בו בשמים כתושים ועיקר אכילתו הוא הדבש אינו מברך כ"א על הדבש והבשמים טפלים לו [ושאני ורדים וחבושים שהם העיקר] אך אם עיקר האכילה היא הבשמים כגון שיש מהם הרבה ומרקחם בדבש פשיטא שמברך בברכת הבשמים והיינו ההיא דר"ג סעיף ז' [טו"ז ופמ"ג]:

משנה ברורה

ח (מג) אם טעמם טוב וכו'. ר"ל אע"פ שאינו תאב להם כלל ואינו אוכלם אלא מחמת אונס אליו כיון שעכ"פ החיך נהנה מהם (לז) ולאפוקי אם הם רעים שאין לו הנאה מזה אע"פ שמתרפא מהם אינו מברך כלל: (מד) מברך עליהם וכו'. עיין לקמן בסי"א בהג"ה מה שנכתב שם במ"ב: (מה) אע"ג דהחיך וכו'. ולא דמי למש"כ לקמיה בסעיף ט' באוכל איסור מפני הסכנה דמברך עליו כיון דעכ"פ נהנה אף דגם שם אכילתו ע"י אונס שאני התם דהאונס אינו על האכילה גופא משא"כ הכא שהאכילה גופא הוא ע"י אונס שאונסים אותו לאוכלו (לח) לא שייך בזה לחייבו לברך על הנאתו כיון שהוא בע"כ כן היא סברת הרמ"א והסכימו עמו (לט) הרבה אחרונים (מ) ויש חולקים ע"ז וס"ל דכיון שסוף סוף נהנה גרונו מזה תשיבא אכילה ולריך לברך ע"ז וכהיא דס"ט ועיין בא"ח שהכריע דבפת אם אכל כדי שביעה דבהמ"ז שלו הוא מה"ת יברך: ט (מו) מפני הסכנה. כגון חולה שלריך לאכול מאכלות אסורות לרפואתו וכ"ש אם אוכל מאכל של היתר בזמן האיסור כגון חולה ביום"כ דמברכין עליו וכדלקמן בסימן תרי"ח בסופו: (מז) מברך עליו. דכיון דסכנתא הוא התירא קאכיל ואדרבה מצוה קעביד להליל נפשו ואין זה בכלל שאר דבר איסור דקי"ל בעל בסימן קל"ו שאין מברכין עליו: (מח) תחלה וסוף. דאע"ג שברלונו לא היה אוכל דבר זה כ"א מחמת אונס אליו מ"מ כיון שבבר הוא חולה וחפץ להתרפאות במאכל ומשקה זה (מט) תשיבא אכילה שיש בה הנאה. ואם הוא דבר שנפשו קלה בזה (מב) א"כ אין החיך נהנה ממנו ואין לריך לברך ע"ז: י (מט) דבש דבורים וכו'. דהוא בכלל דבר שאין גידולו מן האדמה [ב"י]: (נ) הרי הוא כשאר דבש. דנתבאר בסי' ר"ב ס"ח דמברך עליו שהכל ולסימנא בעלמא נקטיה ובאמת אפילו החולקין בדבש ממרים מודו בדבש דבורים דאע"ג דהדבורים מכניסין מי פירות לתוך גופן ומוללין מהן ועי"ז נעשה הדבש מ"מ אין טעם הפירות נרגש כלל בהדבש [ב"ח]: יא (נא) הם עיקר וכו'. דהדבש (נב) אינו אלא הכשר לדבר המרוקח שמכשירו ומתקנו לאכילה. וכן שקדים המחופין בצוקע"ר אף שהם מחופין לגמרי מברך בפה"ע דאף שצוקע"ר הרבה מהפרי הפרי עיקר [פמ"ג]: (נב) כתושים ביותר. דוקא שיכיר מהותו ותארו (מד) אבל אם נימוח לגמרי עד שנפסד צורתו העצמי מברך לכתחלה שהכל כמבואר לעיל סי' ר"ב ס"ז בהג"ה ע"ש ועיין לעיל סי' ר"ג ס"ז ובמ"ב שם: (נג) ורדים בפה"א. היינו רוז"ן[°] בל"א ואע"ג דפרי עץ הם שגדילים על האילן מ"מ כיון שאינן עיקר הפרי דזרע שלהם הם עיקר

שער הציון

מתרגם: [°]שושנים

(נז)[א]ואף אם טעמם אינו טוב כ"כ כיון שעכ"פ אינם רעים והחיך נהנה מהם משמע ממ"א בקב"ד דאעפ"כ מברך ומה דנקט המחבר אם טעמם טוב הוא לאו דוקא אלא לאפוקי אם הם רעים וזה רמז המ"א בסקי"ט דבחוקפות לא נזכר כלל טעמם טוב: (לח) ואע"ג דלעניין מלה קי"ל בסימן תע"ה דכפאותו ואכל מלה יצא אלמא דחשיבא אכילה זהו לעניין לצאת ידי המצוה אבל לחייבו ליתן תודאה ע"ז אחר אכילתו אפשר דלא שייכי כיון שאנסוהו ע"ז [מ"כ] ויש מתרלין דכיון דדבר מצוה הוא אתרינן דמסתמא נתרצה אח"כ ע"ז וכמו שכתב הרמב"ם בברכו לענין גט מעושה וכ"מ בין התירולים לענין ברכת המזון דלתירוץ השני לריך שם ג"כ לברך בהמ"ז אחר אכילתו משא"כ לתירוץ הראשון: (לט) א"ר חמד משה בית מאיר בגדי יפע [והר שלום ומאמר מרדכי אך הם מלדדים דהרמ"א מיירי שהאכילוהו בע"כ] ומגן גבורים ותשובת אגורה בהלכך: (מ) ט"ז וא"ר ופר"ח וכן מלדד במטה יהודה ובאמת מה שכתב המ"א ושיער דבעל דעה זו הוא מי שמזכר בתשובת הרשב"א דחולק ג"כ על הא דס"ט וס"ל דגם שם אינו מברך כן הוא באמת שכן מבואר בחידושי הרא"ה ר"פ ג' שאכלו דבין מי שאוכל דבר איסור או ביום הכפורים מפני הסכנה אינו מברך משום דהוא הנאת אונס ולא תשיבא הנאה וכהיא דאשה שנאנסה ע"ש בתריכות ומ"מ אע"ג דכוון את האמת בדברי הרא"ה שהוא בעל הג"ה זו דלדידיה תלוי דין זה בהיא דס"ט מ"מ אין לדחות מפני זה דברי הרמ"א בעניינו לפי מה דקי"ל בס"ט דלא כוותיה דהרא"ה דשפיר יש לחלק בייחס כמו שכתבנו בס"ב ודאה הרמ"א לחפוס בזה כוותיה: (מא) ועיין בשע"ת בסימן קל"ו מה שהביא בשם הפמ"א שמלדד שלא לברך באוכל דבר איסור אף בסקוס סכנה ולא העתקתיו משום דהרבה והרבה[א] אחרונים סתמו כוותיה דהמחבר בזה הלא המה הט"ז ומ"א והא"ר והמחמד משה והמאמר מרדכי והיעב"ץ והגר"ז והמ"א ובתשובת כתב סופר וכן משמע מבאור הגר"א וכל אלו מוכרים אפילו באיסור שהוא מן התורה: (מב) מ"א בסק"כ ופשוט: (מג) ב"י: (מד) מ"א ואף דבד"מ כתב דכאן

הגהות ותיקונים: א) תיבת והרבה מיותרת:

*[טו]

ליקוטי דברי הרב: א) וכן כתוב בשו"ע הרב סעיף י"ד בסוגרים שכתב ואם אינם טובים ולא רעים לגמרי יש מי שאומר שלעולם מברך עליהם שהכל.

הלכות ברכת הפירות סימן רד רה

ברייתא רגילין בו (נד) אלא (יז) [ז] לרפואה (נה) מברכין עליו שהכל (ב"י בשם הרא"ש): **יב** [צ]כל שהוא עיקר ועמו טפילה מברך (נו) על העיקר ופוטר את הטפילה וכל דבר (יח) שמערבין אותו לדבק או כדי ליתן ריח או כדי לצבוע התבשיל ה"ז טפילה אבל אם עירב כדי ליתן טעם בתערובות (נז) הרי הוא עיקר לפיכך מיני דבש שמבשלים אותם ונותנים בהם חלב חטה כדי לדבק ועושים מהם מיני מתיקה אינו מברך במ"מ מפני שהדבש הוא העיקר. הגה וראה להא דאם עירב כדי לתת טעם בתערובות שהוא עיקר היינו דוקא (נח) שיש שם ממשות מן הדבר הנותן טעם ודבר חשוב אבל בשמים שנותנין לתוך המרקחת אע"פ שהם לנתינת טעם אין מברכין עליהם דבטלין במיעוטן אע"פ שנותנין טעם לכן נוהגין שלא לברך רק על (יט) המרקחת ולא על הבשמים שבהן: **יג** [ק]כל דבר (נט) שהוא מסופק בברכתו (ס) יברך (כ) [מ] שהכל:

צ ג' רמב"ם בפ"ג מהל"ב ק הגהת מי' פ"מ[א]) בשם התוס'

א בברכות ל"ה וכמ"ק ב שם ל"ח

רה ברכת ירקות. ובו ה' סעיפים:

א [א]על הירקות מברך בורא פרי האדמה (א) ואפילו [ב]בשלם וכן כל פירות (א) [א] (ב) * וקטניות

באר היטב

הפרי הם הגודגדניות השחורות של"ה עמ"א: (יז) לרפואה. מיירי שאין טובים לאכול כמ"ש ס"ח מ"א ע"ש: (יח) שמערבין. כל שעיף זה הוא לשון הרמב"ם ופשוט דמיירי דוקא בה' מיני דבהי מיירי כדמסיים ואזיל חלב חטה וכו' אבל בשאר מיני פשוט דאזלינן אחר רוב וכ"מ בגמ' דאמרי' כל שיש בו מחמשת מיני מברכין במ"מ והיינו דוקא כשבא ליתן טעם בתערובות א"כ בשאר מיני אפי' בא ליתן טעם אזלינן אחר הרוב והכי משתבר אטו מי שיתן בצלים או חומץ לתוך התבשיל יברך על הבצלים מ"א ע"ש ועי' ט"ז ועי' ע"ת: (יט) המרקחת. השקדים שמחפים אותם בצוק"ר אף שהפרי חפוי מכל וכל מברך על הפרי ולא על הצוק"ר: (כ) שהכל. מ"מ אם הוא דבר שיכול לפוטרו תוך הסעודה עדיף טפי דאז אין ספק כלל. כתב בספר חכמת מנוח שהכל נהיה בקנו"ל תחת היו"ד שהוא[ב]) בינוני ולא בקמ"ץ שהוא לשון עבר דרוב ברכות נתקנו בלשון בינוני ובס' קס"ז ס"ק ח' כתב המ"א בקמץ ע"ש: (א) וקטניות. נ"ל דעל קטניות יבשים האוכלן חיים מברך שהכל

משנה ברורה

עיקר הפרי והעלים שמרקחין אותם הם הפרחים ע"כ מברך בפה"א וכן על הלוינדר"א בל"א מברך בפה"א דאע"פ שהלוינדר"א גדילים באילן דעיקר הפרי הם גודגדניות השחורות שגדלים באותו אילן ודומה ממש לדין ורדים [אחרונים] וא"ת כיון דורדים לא חזיא לאכילה לא חיין ולא מבושלין אלא א"כ הם מבושלים עם דבש א"כ הו"ל דבש עיקר וי"ל דאדרבה כיון שעיקר תיקון הורדים לאכילה אינו אלא עם דבש הו"ל דבש טפל שהרי אינו בא אלא להכשיר הורד לאכילה והו"ל כפירות שאין נאכלין חיין שמברך עליהם אחר בישולם ברכה הראויה להם [כדלקמן בריש סימן ר"ה] ואין אנו אומרין שיברך עליהם שהכל מפני שהמיס המובלעים בהם הכשירום לאכילה [ב"י]: (נד) אלא לרפואה וכו'. הטעם דאף דנהנה אין זה עיקר הנאתו כיון שאין הבריאים רגילין לאכול אותו בכך (מה) שעומד רק לרפואה: (נה) מברכין עליו שהכל. ועיין בבדק הבית שכתב שרוב הפוסקים חולקים ע"ז[א]) וכן הסכימו (מו) האחרונים לצרף לברך עליו ברכה הראויה לו כיון שעכ"פ נהנה: **יב** (נו) על העיקר וכו'. עיין לקמן סימן רי"ב שם מבואר כל פרטי דין עיקר וטפל: (נז) הרי הוא עיקר. המ"א (מז) ושארי האחרונים הסכימו דהוא דוקא בחמשת מיני דגן אמריגן דהיכא דבא ליתן טעם אף שהוא מיעוט הוא העיקר וכדלקמן בסימן ר"ח ס"ב אבל בשארי מיינים אזלינן בתר רובא: (נח) שיש שם ממשות. ולפי הסכמת אחרונים כנ"ל אף בש ממשות לא אזלינן בתריהו רק בתר רובא: **יג** (נט) שהוא מסופק וכו'. עיין לעיל סוף סי' ר"ב מ"ב[ב]) ד"ה ואם: (ס) יברך שהכל. דבדיעבד יוצא (מח) בשהכל על כל דבר וכאן כיון שמסופק כדיעבד דמי [ב"י] ומ"מ אם הוא דבר שיכול לפטרו תוך הסעודה עדיף טפי [מ"א]:

א (א) ואפילו בשלם. ומיירי שטובים לאכול בין מיסי בין מבושלים וכדמסיים אח"כ גבי פירות וקטניות: (ב) וקטניות. ודוקא שאוכלן

שערי תשובה

*[ז] לרפואה. עבה"ט ועיין מח"ב האוכל חלמון ביצה כמות שהוא מי לאחלא הקול אף שאינו נהנה בטעם אכילתו הוא נהנה במזונו ע"ש בשם קונטרס ישן כמ"י ובשיורי ברכה כתב השותה מרק עם מי לימונ"ם לרפואה מברך שהכל ואם עירב במרק דבר שאוכלו דרך הנאתו לרפואה אף שהוא מועט והרוב הוא המרק הדבר המעורב עיקר והמרק טפל ומברך ברכה הראויה לאותו דבר ופוטר את הטפלה כ"כ מהר"י ואל"י בתשובת כמ"י: *[מ] שהכל. עבה"ט והמג"א בס"ק י"ד הביא דברי חכמת מנוח והראה מקום לסימן קס"ז שבשם חולק עליו ועיין ביד אפרים שם ועיין במעיל צדקה סי' מ"ב האריך בזה ומסיק דלשון מינוי עדיף לברך בו אבל שמעתי כי גם נהיה בקמץ פירושו בינוני ואדרבה בסגול הוא מל' בקשה כמו ונהיה אנחנו ונאלאינו כו' ויש לחלק עכ"ל. ועיין בבר"י שכתב יש מ"ש נהיה בסגול וכמ"ש המג"א סי' קס"ז (ז"א שהמג"א חולק רק בשם חכמת מנוח כ"כ) ואינו מחוור אלא העיקר כמנהג העולם וכ"כ שאלת יעב"ץ סימן ק"ד וסי' ק"ה עכ"ל:

(א) וקטניות. עבה"ט וכתב בראשון לציון דאם בירך על הקטניות בורא מיני דשאים יצא בדיעבד וכתב בר"י דה"ה אם בירך עליהם בורא מיני זרעים אך נסתפק אם בירך על הירקות בורא מיני זרעים אם יצא

ביאור הלכה

* וקטניות. וכו' כתב בעמק ברכה קטניות ופולין שאכלן כשהם לחים דהיינו מה שקורין ארבע"ם שוטי"ן בין מי בין מעושן [ר"ל שרופין קצת בעשן] וקורין אותו גיברענטי ארבע"ם או אותן קטניות שמבשלין במים בין שאוכלין אותן תוך המרק שקורין אותן ארבע"ם זופ"א ואפילו הם נימוחים קצת או שאוכלן לאחר בישולן בלא מרק ודרך לשפוך מהם כל המים הרותחין ואח"כ מנהג ליתן לתוכן מלח ופלפלין ואוכל אותן כמות שהן שלימות לקינוח או אותן שאינם מבושלים במים כלל רק כשהן

הגהות ותיקונים: א) מה"ב: ב) שהוא לשון בינוני: ג) ס"ק פ"ד: *[יז] *[כ]

ליקוטי דברי הרב: א) ובשו"ע הרב סעיף י"ד כתב (ואם אינם טובים ולא רעים לגמרי יש מי שאומר שלעולם מברך עליהם שהכל), כהרמ"א.

* שטובים חיים ומבושלים מברך עליהם לאחר בישולם כברכתם הראויה להם קודם שבישל אבל קרא וסילקא (ב) וכרוב וכיוצא בהם * שטובים מבושלים (ג) יותר מחיים * כשהם חיים מברך שהכל (ד) ולאחר בישולם בפה"א ותומי (פי' שומיס) (ג) [ב] וכרתי (פי' פורט בלע"ז) (ה) כשהם חיים בפה"א לאחר שבישלם שהכל: הגה (ו) דמחשבי נשתנו לגריעותא ואפילו בשלם עם בשר ונשתנו אין השבח (ז) מלד

שערי תשובה

דשמא ירקות נמי זרעים מיקרי ע"ש ולענ"ד דילא דהא כתיב וכגנה זרועיה תצמיח ועיין בפסחים דף ל"ט: *[ב] וכרתי. עבה"ט ומ"ש דכשלא הזקין ראוי לאוכלו מי כו' עיין ע"ז שכתב ש"ל שחלא זריעתו על כוותה זו וצ"ע במדינתנו שנעשה אין אוכלים השומיס והבצלים אף כשהם רכים אם לא טפל לפת ואז אין חיוב ברכה כלל עליהם. ומחוורתא לברך שהכל כמ"ש המג"א בשם הב"ח ועיין פ"מ[ב] וגם נראה שעיקר זריעתו הוא לעורך לחבל בו

ביאור הלכה

יבשין שורין אותן במים קרים עד שנפרו הזגין שלהם ואח"כ לוקחין אותן מהמים ונעוד שהשלגותיה של מים עליהם נותנין אותן על המחתות שעל הגפלים והמחתה נקובה נקבים דקים ומטגנין אותן בהם כמות שהן בלי שום משקה על כולן מברך בפה"א דבשתנו לעילויא עכ"ל והעתיקו אותו האחרונים: * שטובים חיים ומבושלים. כתב הח"א דוקא אם דרך בני אותו מקום לאכלן כך חיין אבל אם אין דרך בני אותו מקום לאכול כך חיין אע"פ שהן טובים לאכול אף שלא ע"י הדחק יברך שהכל דאינו חשוב לקרותו פרי: * שטובים מבושלים יותר מחיים. עיין מ"ב דאפילו כשהם חיים הם ג"כ טובים כיון שכשהם מבושלים הם טובים יותר ומוכח ממ"א דוקא כשהם טובים יותר בעצמותם כשהם מבושלים דהיינו אפילו כשמבשלן בלא בשר לאפוקי אם הם טובים יותר רק כשמבשלם עם בשר זה לא נחשב שהם טובים יותר וע"כ מברך בפה"א כשהם חיין:

* כשהם חיים מברך שהכל. עיין מ"ב לענין קרוי"ט מחומץ ולכאורה אם אוכל הקלח של קרוי"ט מברך בפה"א אפילו באינם מחומצים שהרי טוב למאכל ואוכלין כן בחיותן ומ"מ אפשר שאעפ"כ אינו מברך אלא שהכל דלא חשיב כעיקר קרוי"ט וע"פ רוב מותכים את הקלחים

בפה"א הזקינו שהכל ועיין בשע"ת שמלבד לומר דאפילו רכים אינו מברך בפה"א רק במדינות שדרך לאוכלן רכים בלא פת אבל במדינותינו שלעולם אין דרך בני"א לאכול שומיס ובצלים חיים אף כשהם רכים (ז) בלא פת אין מברך עליהם אלא שהכל[א] וכן מלבד בנשמת אדם לברך שהכל. וע"ש עוד בשע"ת שכתב דבמבושלים בין שומיס ובצלים רכים ובין כשהזקינו[ב] לעולם אינו מברך אלא שהכל ואפילו בישלן אם בשר: (ו) דמחשבי נשתנו לגריעותא. ומשמע מהאחרונים דה"ה (ח) בבצלים מבושלים וכן בירק שקורין זערזי"ך או מה שקורין טרחה"ן ונראה דדוקא כשבישל הבצלים בתבשיל עם מים כנהוג אבל מה שדרך לעשות מאכל מבצלים לבד שמבשלין אותן בשול רב עד שמצטמקין וטובין ויפין לאכילה יוכל לברך עליהן בפה"א דהרי הם משתנים לעלויא ע"י בישול הרב: (ז) מצד עצמן. עיין באחרונים שכתבו דאם היה מבשל ירקות עם בשר [או שטגנן בשומן] שכוונתו ודאי לאכול גם הירקות עצמן בודאי צריך לברך עליהן בפה"א אפילו אם טבע אותן הירקות להשתנות לגריעותא כשמבשלן בלא בשר ואחי הכא דלא ניתנו שומיס בתוך הקדרה בשביל עצמן רק כדי ליתן טעם בהבשר אלא דממילא מקבלין הם ג"כ הטעם מהבשר ונשתנו (ט) ע"כ מברך עליהן רק כברכת הבשר. ולפ"ז אם טיגן (י) בבצלים (יא) בשמן או בחמאה כדי להשתמש מברך עליהן בפה"א דהרי הבצלים נשתנו לעילויא ע"י הטיגון והם העיקר

מתרגם: °כרוב °°עלי חסה

באר היטב

מ"א: (ב) וכרוב. אם הוא כבוש ראוי לאוכלו חי ומברך בפה"א אל"ה מ"א ט"ז: (ג) וכרתי. ט"ז העלה לחלק בין השומיס דבשום שהוא לא הזקין עדיין ראוי לאוכלו חי אפילו בלא פת מברך בפה"א אבל אם הזקין שאינו ראוי לאוכלו חי בלא פת יש לברך בזה שהוא חי שהכל ולאחר בישולו בפה"א וכן בבצל יש חילוק זה. אתרוג המטוגן בדבש וכן כל דבר שגדל על העץ ועושין מהן

מיי"ן גימאלכט"ש° יש לברך בפה"ע דומיא דלאגוז המטוגן בדבש כמ"ש סי' ר"ב סי"ג אבל מה שעושין מן פרי האדמה יש חילוק דאם

משנה ברורה

שאוכלן בעודם לחים (א) אבל קטניות ופולין יבשים אין דרכן של בני"א לאכלן חיין אלא מבושלים לפיכך האוכלם חיין מברך שהכל ועיין בסימן ר"ד סק"ט במ"ב: (ג) יותר מחיים. מלשון זה משמע דאף כשהם טובים חיין ג"כ כיון שהם יותר טובים כשהם מבושלים מברך שהכל (ב) ומ"מ אם דרך (ג) רוב ב"א לאכלם ג"כ כשהם חיין מברך בפה"א: (ד) ולאחר בישולם וכו'. וה"ה (ד) אם הם כבושים או מלוחים ודרך בני אדם לאכלם ע"י כשהם חיין מברך בפה"א ולפ"ז מה שקורין קרוי"ט ° כשכבשן ונעשו חמוצים מברך עליהן בפה"א אף כשהם חיין אבל אם לא כבשן ואכלן (ה) חיין שהכל מבושלין בפה"א. שלאטי"ן °° מעורב עם שמן וחומץ בפה"א אף בחיין. וכ"ז כשלא אכלם תוך הסעודה [אחרונים] ואם אוכל השלאטין עם בשר נעשה טפל להבשר [פמ"ג]: (ה) כשהם חיים בפה"א. כתבו (ו) האחרונים דדוקא בשומיס רכים דאז דרך בני אדם לאוכלן חיים אבל שומיס שהזקינו שהם חריפים מאד ואינו ראוי לאוכלן חי [בלא פת] אם אכלו מברך שהכל וכן בבצלים דינא הכי דאם אוכלן רכים

בפה"א הזקינו שהכל ועיין בשע"ת שמלבד לומר דאפילו רכים אינו מברך בפה"א רק במדינות שדרך לאוכלן רכים בלא פת אבל במדינותינו שלעולם אין דרך בני"א לאכול שומיס ובצלים חיים אף כשהם רכים (ז) בלא פת אין מברך עליהם אלא שהכל[א] וכן מלבד בנשמת אדם לברך שהכל. וע"ש עוד בשע"ת שכתב דבמבושלים בין שומיס ובצלים רכים ובין כשהזקינו[ב] לעולם אינו מברך אלא שהכל ואפילו בישלן אם בשר: (ו) דמחשבי נשתנו לגריעותא. ומשמע מהאחרונים דה"ה (ח) בבצלים מבושלים וכן בירק שקורין זערזי"ך או מה שקורין טרחה"ן ונראה דדוקא כשבישל הבצלים בתבשיל עם מים כנהוג אבל מה שדרך לעשות מאכל מבצלים לבד שמבשלין אותן בשול רב עד שמצטמקין וטובין ויפין לאכילה יוכל לברך עליהן בפה"א דהרי הם משתנים לעלויא ע"י בישול הרב: (ז) מצד עצמן. עיין באחרונים שכתבו דאם היה מבשל ירקות עם בשר [או שטגנן בשומן] שכוונתו ודאי לאכול גם הירקות עצמן בודאי צריך לברך עליהן בפה"א אפילו אם טבע אותן הירקות להשתנות לגריעותא כשמבשלן בלא בשר ואחי הכא דלא ניתנו שומיס בתוך הקדרה בשביל עצמן רק כדי ליתן טעם בהבשר אלא דממילא מקבלין הם ג"כ הטעם מהבשר ונשתנו (ט) ע"כ מברך עליהן רק כברכת הבשר. ולפ"ז אם טיגן (י) בבצלים (יא) בשמן או בחמאה כדי להשתמש מברך עליהן בפה"א דהרי הבצלים נשתנו לעילויא ע"י הטיגון והם העיקר

מתרגם: °כרוב °°עלי חסה

שער הציון

(א) עמק ברכה ומ"א וא"ר וכן מבואר בבה"ג ח"ל כל מיני קטניות כגון חמצי וטלפחי ובקולי ומגי כד רטיבי בפה"א כד יבשין ואכלי בחיותייהו שהכל בשלינון וקלינון בפה"א והעתיקו ג"כ האשכול ע"ש שיש חסרון לשון בדבריו וכ"כ בהלכות ריא"ז ח"ל ונראה בעיני שעל הפולין היבשים שאכלן חיין מברך עליהן שהכל אבל הפולין הלחים מברך עליהן בפה"א בין חיין ובין שלוקין עכ"ל ולא כע"ת שמתפתק בזה: (ב) כן משמע מא"ר והה"מ והגר"ז וכן מוכח מהלבוש והעט"ז בסימן ר"נ סי"ב ע"ש ומשמע מדברי הפ"ר דלהמ"א שמלבד לדינא בהתר"י אף כשמיעוט ב"א אוכלין אותן שהכם חיים ג"כ מברך אז עליהן בפה"א כיון שהם טובים לאכילה [אך לדינא אין מסכים כוותיה עי"ש] ומהגר"ז משמע דגם המ"א ס"ל דדוקא כשרוב ב"א אוכלין אותה גם חיין: (ג) היינו באותו מקום כ"מ בח"א: (ד) מ"א וש"א: (ה) וכעין זה כתבו גם לענין טריקעם חיין ולענ"ד צ"ע בכל זה דהא לפי הנראה מיניס אלו אין רוחים לאכול חיין אפילו ע"י הדחק וא"כ דמי זה לפלפלין המבואר בסימן ר"נ סט"ז דאין מברך עליהן כלום: (ו) ט"ז וש"א: (ז) הנה בחמת אין סברת זו ברורה דמחק יעקב נקמן בסימן תע"ג[א] לענין מרור שם משמע דאף דאינו ראוי לאכול כ"א ע"י טיבול בחומץ מקרי ראוי לאכול חי וא"כ ה"נ בבה"ג וכן משמע ג"כ בהגר"ז ומ"מ טוב יותר לברך שהכל דהא מהמ"א שם משמע דלא ס"ל כוותיה בזה ובברכת שהכל בודאי יוצא בדיעבד: (ח) וה"ה כל בה"ג מיניס שאנו יודעין שטובין יותר חיין ממבושלין: (ט) היינו אפילו אם אוכל השומיס לבד כן משמע בחאחרונים ודלא כמה שנראה מהפמ"ג בסק"ה. ודע דמה שכתבתי לענין ירקות שמבשלן עם בשר הוא לדעת המ"א ושאר הרבה אחרונים שהסכימו עמו ודלא כט"ז בסק"ג: (י) נראה דאין חילוק בזה בין בצל זקן לרך והפמ"ג בחוח ה' במ"ז[ב] רצה לחדש דבר דבצל זקן לא מהני טיגון לברך עליה בפה"א ולא נהירא דהרי להט"ז גופא אפילו בסחס בצל זקן מבושל [היינו במיס] ג"כ מברך פה"א וכ"ש כשטגנו בשמן כדי להסמיכו: (יא) וה"ה בשומן אווז מעט בה"ג אבל מה שמוסכין בצלים לחמיכות דקות ונותנין אותן לתוך שומן אווז כשמטגנין אותן נראה לכאורה דמברך עליה שהכל דאותן הבצלים אינם נאין כ"א להשתמש השומן אלא דממילא קולטין הם השמנונית מהשומן ודומין למה שמבואר בהרמ"א:

הגהות ותיקונים: א) תע"ה ס"ק ט"ז: ב) בא"א: ג) פמ"ג:

*[ג]

ליקוטי דברי הרב א) ובשו"ע הרב סעיף א' פסק דמברך עליהם בפה"א. ב) ובשו"ע הרב שם פסק דשומים ובצלים זקנים שאינם ראוים לאכול חיין בלא פת כשמבשלם מברך בפה"א וכו', וכשלא בישלם מברך שהכל.

הלכות ברכת הפירות סימן רה

עצמן אלא מחמת הבשר שבהם (הר"י פרק כילד מברכין): **ב** (ח) [ג]על המים שבישלו (ט) בהם (ד) ירקות (י) מברך הברכה עצמה (יא) שמברך על הירקות עצמן (יב) אע"פ שאין בהם אלא טעם הירק וה"מ כשבשלם בלא בשר [ד]אבל בשלם (ה) [ג] (יג) עם בשר מברך עליו שהכל: **ג** (יד) [ה]אם (ו) סחטן אינו

ג שם ל"ע ד עור בשם אמרי הרא"ש ה שם לדעתו

באר היטב

הוא מין לגון שקלת בני אדם מטבגין אותו בדבש ברכתו אז שהכל כמו תומי וכרתי כיון שהוא משתה לגריעותא בבשול בלא דבש וטובים יותר מיים ממבושלי' רק הדבש הוא משבח אין השבח מחמת עצמן אבל אם מטבגין מערי"ן ורומי"ן וקיבר"ס°) יש לברך בפה"א ומזה יש ללמוד כל דיני אי"ן גימאכלו"ס°) עכ"ל ט"ז: (ד) ירקות. ע"ל סי' ר"ב ס"ק י"ט מש"ש: (ה) עם בשר. דמיס לית ליה טעמא כ"א מה שקבלו מן הבשר אזלינן בתר בישרא לפ"ז נ"ל אם בישל ירקות במומן או במשקה שקורין בארש"ט °° אין לברך עליהם כמו על הירקות אלא כפי ברכת המשקה כיון שיש לו עוד טעם שלו אפילו בישלו עם בשר לא הפסיד טעמו כמו באגוז בדבש בסי' ר"ב סי"ג ט"ז: (ו) סחטן. דלמשתי לגריעותא. וע"י כמישה הוי כבישול ע' ט"ז. מי תותין ויין תפוחים שעומדין לשתיה מברך שהכל. וכן

שערי תשובה

המאכלים כבוש גלי ומבושל אך מקום שהרבה אוכלים אותם כשהם רכים לבדם מיין דינם כשאר ירקות לברך בורא פה"א כמ"ש הט"ז ושום ובצלים שהכל אפי' חזקין ובשלם עם בשר ודלא כע"מ עיין מג"א וא"ר ובר"י הביא דברי הרא"ש בספקיו דמחלק להדיא בין זה לאגוז ע"ש ובאמת שהמג"א ג"כ כוונתו על דברי הרא"ש אלו ע"ש ומ"ש באתרוג המטוגן בדבש כ"כ בעמק ברכה ובמרקחת גרינ"י פלאגי"ן בדבש או בצוקר כתב פ"מ שאם בעודן מיין ראוין לאכילה ע"י הדחק מברך בפה"ע וכן לוטרינ"ן°) קטיס וקאלמאפ"ן מרוקחים בפה"ע או שעתרסק"ע זיל"ע מרוקח בדבש יש לברך שהכל ומרקחת שנקרא לידק"ע י"א שהוא קליפת קשואין יש לברך שהכל דגרע מקליפת מרמגלי"ן ומרקחת קריי"ן°°°) י"ל שהכל ומרקחת לגון בפה"א ע"ש ועיין מש"ל סימן ר"ב ור"ג ועיין מ"ש ביד אפריס שם: *[ג] עם

משנה ברורה

העיקר אלו וה"ה כל כה"ג: **ב** (ח) על המים שבשלו. ואם שרה ירקות במים כתב הב"י בסימן ר"ב דדינו כמבושל וכדקי"ל בעלמא דבבוש כמבושל ומ"מ ברוטב של חוגערקעס שהבישה הוא רק בשביל האוגערקעס לבד שיתמילו ואין כוונתו בשביל מי הבישה כלל מברך על הרוטב שהכל [ט"ז בר"ב סק"י וכ"כ הא"ר] [ובמקום (יב) שמנהג רוב אנשי העיר לבטול בו פת במי האוגערקעס יצטרך לברך פה"א אף כששותה המשקין לבד] עוד כתב שם א"ר דה"ה ברוטב של קומפוס"ט ובמדיוותיהו קורין אותן קרוי"ט ° שמברך שהכל [ואין זה גראה לפי מנהג מדיוותיהו שאוכלין הרוטב כמו הקומפוס"ט עצמו] וכ"ז בשאוכל רוטב של קרוי"ט חיין אבל כשבשלן עם הקרוי"ט ורואה לשתות הרוטב לבד (יג) מודה הט"ז דמברך פה"א כעל שאר מי שלקות ורוטב של בוריקע"ס °°תמונין שקורין לאפי"ל °° אף אם בשלן לבדן משמע מהט"ז (יד) שמברך בפה"א כיון דנכבשו בהן הבוריקעס וכונת הבישה הוא גם בשבילן ודרך לגלפת בו הפת וכן מלדד הח"א ומ"מ בשותה אותן חיין משתברא דמברך עליהן שהכל משום דרוב אכילתן הוא ע"י בישול. ומשקה בארש"ט העשויה ממי סודין וקמח מברך עליהן שהכל בין בשותה אותן חיין או מבושלין [אחרונים]: (ט) בהם ירקות וכו'. ר"ל שרואה לגמוע המים לבד דאלו אם אוכלן עם הירק אין שייך שום ברכה על המים דנעשין טפלה לירק: (י) מברך וכו'. ודוקא כשבלקן כדי לאכול גם את הירקות (טו) דאלו בישל הירקות או שראן לצורך מימיהן לבד לשתות אותן אין מברך עליהן אלא [ב]שהכל ולכן המשקה שעושין בפסח מתפוחים וכל כה"ג אין מברך עליהן אלא שהכל: (יא) שמברך וכו'. וכ"ז במיני ירקות [א]אבל לבישות שבשלן במים [פארפיל לאקשין קניידלין] ואינו רואה לאכול הלבישות רק לשתות המים לבד (טו) הוא ספק אם יברך עליהן במ"מ כהלבישות או שהכל (יז) וע"כ יקח מעט מהלבישות ויברך במ"מ וגם יברך על ד"א שברכתו שהכל ואכל משני המינים כשיעור כדי שיוכל לברך על המחיה וגם בג"ר [וזה דוקא בענין זה שעיקר רצונו הוא רק לאכול את הרוטב של הלבישות (יח) אבל אם רואה לאכול גם הלבישות עצמן כדרך העולם מברך על הלבישות במ"מ ופוטר בזה את הרוטב ג"כ לכו"ע מטעם טפל] ואם בשל רק מעט לבישות בהרבה מים ועיקר כונת מבשילו הוא רק בשביל המים שהרוטב כמעט צלול בזה בודאי אין המים בטלים ללבישות ומברך על המים שהכל ועל הלבישות במ"מ [מ"א וש"א] ובמ"א כתב שגם בזה יותר טוב שיברך שהכל על ד"א וכנ"ל: (יב) אע"פ שאין בהם וכו'. ודוקא כשבישל הירק במים בעצמה אין בהם טעם בעצמו וגרגם בו רק טעם הירק (יט) אבל אם בישל הירק בחומץ או במשקה העשויה ממי סודין וקמח [שקורין קוואס] שיש בהן טעם בפני עצמן אין נגרר המשקה אחר הירק ומברך עליו שהכל כששותה אותם בפני עצמו וה"ה במשקה בארש"ט °° שהוא מי שריית בוריקעס °° תמונין שבישל בהם ירקות עם בשר ורואה לשתות אותם לבדו[ב] אין מברך על הבארש"ט שהכל משום טעם בשר שנקלט בו וכדלקמיה אלא בפה"א (כ) כיון שיש להמשקה טעם עצמו מבלתי הבשר [ט"ז] ומ"מ כשאוכל גם הבשר גראה שיותר טוב שיברך על הבשר שהכל ויכוין לפטור גם את הרוטב דמתברא דכשאוכל ביחד הרוטב טפל לגבי הבשר: (יג) עם בשר וכו'. דהירקות נותנין טעם בהמרק והבשר נותן טעם בהמרק וטעם הבשר הוא חשוב יותר הלכך הוא עיקר וע"כ אפילו הוא אוכל המרק לבד מברך שהכל. ומ"מ אם אוכל הירק עם המרק ביחד אין צריך לברך כ"א על הירק דהמרק נעשה טפל גם להירק ודע עוד דהירק גופא בודאי לא נעשה טפל להבשר כיון שבא למזון ולשובע [פמ"ג]: **ג** (יד) אם סחטן וכו'. דיותר (כא) יוצא טעם הירק ע"י בישול מעל ידי סחיטה ולכן אפילו בפירות שדרכן * למיסחטינהו גם כן ברכתן שהכל (כב) ואפילו אם כתשן ומי דינא הכי:

לחתיכות

מתרגם: °כרוב °°סלק °°מי כבישת סלק °)לפת ולענת °)°)מרקחת °°)לימוניס °°°)מרקחת של חזרת (תמכא, מרייי"ן)

שער הציון

(יב) מ"א: (יג) פשוט דאפילו אם בישל רק במים אלא נכבשו עמהן ג"כ ברכתו בפה"א: (יד) וכ"כ גם הפמ"ג בר"ה ובר"ב במשבצות והב משמע דדבר זה רפיא בידיה ע"ש והובא בשע"ת וע"כ טוב לכתחלה למנוע מלשתותן אלא בתוך הסעודה: (טו) מ"א וש"א: (טו) עיין במ"א דמלוי בסברת הרמב"ם והרא"ש דלהרמב"ם ברכתו שהכל: (יז) מ"א וכ"מ מדה"מ ועיין במ"א שכתב דאם אין לו דבר אחר יברך על הרוטב עצמו שהכל: (יח) מ"א: (יט) ט"ז וח"א ואף דא"ר מסתפק בדינו מ"מ יותר טוב לברך שהכל דבזה בודאי יוצא בדיעבד: (כ) ואפשר עוד לומר דגם הא"ר יודה לזה מטעם אחר דבזה הויה על הרוטב שם מי שלקות מקודם אין מברא דבשביל שנשתנה הרוטב ע"י שקלטו גם טעם הבשר יוצרע ברכתו וא"מ למעשה גראה שיותר טוב שיברך בפה"א על מעט ירק מתחלה: (כא) זהו להרא"ש שהביאו המחבר לעיל בר"ב ס"י ומפני זה כתבתי דאפילו בשדרכו למיסחטיה נמי דינא הכי וכשיטת הרא"ש שם עי"ש דכן נראה מסתימת המחבר [הגר"א ופמ"ג] ואף דהמחבר תלה הדבר בר"ב ס"י בפלוגתא וכאן סתם כהרא"ש משום דבשהכל יוצא בדיעבד לכו"ע [מתמר מרדכי] ולפ"ז לכאורה בדיעבד אם ברך בפה"א יצא: (כב) תמד משה והבר שנוס עי"ש דלא כט"ז אלא דלעולם תשיב רק מוהל בעצמה כשיוצא שלא ע"י בישול וכן מוכח מהרא"ש שהובא לעיל בר"ב ס"א בב"י וט"ז:

*[ה]

ליקוטי דברי הרב א) ובשו"ע הרב סי' ר"ב סעיף י"ב כתב: וכן מרק של כל מעשה קדרה מחמשת המינין (וכו') אין המרק נחשב כתבשיל לברך עליו במ"מ אם בא לשתותו בפ"ע אא"כ בשלו בשביל לאכול התבשיל וכו' אבל אם עיקר הבישול בשביל המרק לבדו וכו' מברכין עליו שנ"ב וכו'. ומ"מ כדי לעשות עצהיו"ט ראוי לברך שנ"ב תחלה על המרק ולשתות ממנו בפ"ע מעט ואח"כ מברך על התבשיל במ"מ וכו'. **ב)** ועיין בשו"ע הרב סימן ר"ב סעיף ט"ו שמסתפק בזה. **ג)** בשו"ע הרב בסימן רב סעיף י"ב כתב דבירקות אף אם נתבשלו לצורך המרק, כגון לשתותם לרפואה, מברך עליהם ברכת הירקות, כיון שכל העולם מבשלים אותם לאכילה וכו'.

ו סס נגמ׳ ז טור בשם רב האי

מברך על אותם משקין אלא שהכל: **ד** [יחתכן (טו) לחתיכות קטנות לא נשתנית (טז) ברכתן (יז) מפני כך: **ה** (ז) [ד] (יח) * [יהלפת כשהוא חי מברך עליו שהכל אבל אם הוא מבושל או כבוש בחומץ או בחרדל בפה״א:

רו דיני הפסק וטעות בברכת הפירות. ובו ו׳ סעיפים:

א ברכות מ׳ וכו׳ יהודה ב טור ג ר׳ יונה מהא דאין ברכותיהם שוות בדף מ״ח

א [ג] (א) [א]בירך על פירות האילן בפה״א יצא אבל אם בירך (ב) על פרי האדמה בפה״ע (ג) [ב] (ג) לא יצא [ב]הילכך אם הוא מסופק בפרי (ד) אם הוא פרי העץ או פרי האדמה מברך בפה״א. ועל הכל (ה) אם אמר שהכל יצא (ו) ואפילו על פת ויין: **ב** (ז) [ג]היו (ח) לפניו (ט) פרי האדמה ופרי

שערי תשובה

בשר. עבה״ט ור״ל דדוקא מיס שאין להם טעם לעצמם רק מה שמקבלין טעם מאחרים משא״כ אם הוא משקה שיש לו טעם לעצמו אין נברר אחר טעם הירקות. ועיין בפ״מ בבארש״ט מסופין שהכל ובבארש״ט[00] מבורקי״ם בפה״א ב דכנים במבושל ומ״מ רפיא בידו וכתב דאפשר קומכין על המג״א בסי׳ ר״ה דכה״ג יש לברך שהכל וה״ה פלומי״ן יבשים אם מפריד המשקה י״ל לכ״ע מברך שהכל ע״ש ועיין ביד אפריס מ״ש בזה: *[ד] הלפת. עבה״ט ועיין במג״א שכתב דאפשר אם בישל לפת בפ״ע בלא בשר משתנה לגריעותא וברכתו שהכל ועוד כו׳ ע״ש (ובפק״א[ב] מ״ש לענין פענטרז״ל בלא בשר) אך מט״ז סס״ק ד׳ משמע דבכל בישול משתנה למעליותא ע״ש ואם בישל עם בשר יברך בפה״א אף שאין השבח רק מחמת השומן ועיין בעטרת זקנים ומ״ש המג״א בשם אבודרהם בדין שומשמין שאם טחנן מברך שהכל ובאהע״ו[ג] שם השיג ע״ז וכתב שאף שנתמעך ונתרסק אם הוא דרך הנאתן לא נשתנה ברכתו וכן רעטשנ״ע קאש״ע[0000] יש לברך בפה״א אף על פי שנתמעך כי רן דרכו לאכול בלא כעטרת זקנים שכתב בדומן וריפות לברך שהכל וכל ירא שמים יהוג כן לברך בפה״א עכ״ל ועיין לקמן סי׳ ר״מ:

[ג] בירך על פירות האילן בפה״א יצא כו׳. ועיין בראשון לציון שכתב דיברך שהכל בלא קי״ל כר״י אלא דיעבד ובבר״י כתב דבפה״א עדיף דמבורכת בטפי ועיין בשאגת אריה סימן כ״ג שנשא ומתן אם ראוי לברך שמיס לחוש לכתחלה לגומתא דפריס ישנים שבבמד״ס שפוסק לא יצא וא״מ אם נתפסק אם יברך בפה״ע או בפה״א לא יברך בפה״א מספק והעלה דעיקר הגומא שבבמד״ס כמ״ש הכ״מ דיצא וגם הביא ראיה מהא דאמר עולא מחלוקת בברכותיהם שוות כו׳ דעולא ס״ל כר״י דיצא ע״ש: *[ב] לא יצא. עבה״ט ועיין בי״א מ״ש על דברי אהע״ו שלעניין אם אין עיקר הפרי אין

ביאור הלכה

חורקיס או מתקנים אותן לבהמה: * הלפת וכו׳. עיין מ״ב וע׳ פמ״ג דמתפסק כשבישל לפת בלא בשר ובלא חמאה ושומן אם מברך בפה״א וכעין זה כתב גם בשע״ת אליבא דהמ״א ולי הצעיר נע״ג בדברים אלו אחד דמהט״ז בסק״ג בסופו מוכח בהדיא דס״ל דאפילו בישל הלפת בלא בשר כ״א במיס לבד ג״כ משתנה למעליותא וכבר העיר זה בש״ת וגם להמ״א גופיה בסק״ט אין שום ראיה דס״ל דמשתנה לגריעותא ע״י הבישול בלא בשר אלא קאמר דצריך לדקדק וכו׳ אם ישתנה למעליותא וז״ל דשמא אין שבח במבושלין יותר מבחיין רק שניהן שוין וממילא בחיין ג״כ מברך בפה״א וגם מהמחבר גופיה מסתימתו מוכח דאפילו בישל במיס לבד מברך בפה״א וגם דומיא דמה שכתב בשהיה כבוש בחומץ או בחרדל דהוא בלא בשר מכל הנין נעמיד לא העתקתי ספיקו דהפמ״ג:

משנה ברורה

ד (טו) לחתיכות קטנות. כיון שניכר עדיין תארן ולורתן במקצת וע׳ לעיל סי׳ ר״ב סעיף ז׳ במ״א סקי״ח ולקמן בסימן ר״ח סקל״ח במ״ב: (טז) ברכתן. בין דבר שברכתו בפה״א או בפה״ע: (יז) מפני כך. ושומשמין שטחנן נשתנית ברכתן מפה״א לשהכל מפני שאין לורתן עליהן כלל [מ״ב][ד]ודעת האע״ו דאפי׳ טחנן מברך בפה״א אם לא שעשה מהן משקין דאז ברכתן שהכל והובא בשע״ת: ה (יח) הלפת כשהוא חי וכו׳. הלפת טוב שיותר[א] מבושל מחי [טור] ולפת הוא מה שאנו קורין מייאהרי״ן וריבי״ן[א] ועיין במ״א שמפקפק בדין זה ועיין בטור שמביא ג״כ שיש גאונים שסוברין לברך על חי בפה״א ועיין בח״א שכתב דאנו אם דרך בג״א בגאונו מקום לאוכלן חיין ועיין בג״א שהאריך בזה:[א]

א (א) בירך וכו׳. הוא״ל ועיקר האילן הוא מן הארץ ולא שיקר בברכתו ואפילו הזיד בזה [פמ״ג]: (ב) על פרי האדמה וכו׳. ואפילו כשהפירות גדילין על העץ אך שאין העץ מתקיים בחורף לא[ב]יצא דהוי בכלל פרי האדמה וכדלעיל בסי׳ ר״ג בהג״ה: (ג) לא יצא. כתב מ״ח (א) ואותן פירות הגדלים על האילן ומברך בורא פרי האדמה משום דלא נגמר הפרי או שאינן עיקר הפרי וכדלעיל בסימן ר״ג ס״ב וס״ו אם בירך בפה״ע יצא כיון דעכ״פ מין פרי עץ הוא. וכן על פירות האדמה שטובין מבושלין יותר מחיין שדינן לברך שהכל כשאוכלן כשהם חיין אם בירך בפה״א יצא [פניס מאירות]: (ד) אם הוא פרי העץ וכו׳. וכן כשהוא ספק לו (ב) מצד הדין אבל אם הוא ספק לו מחמת שלא למד לא יאכל עד שילמוד: (ה) אם אמר שהכל. וכ״ז דיעבד (ג) אבל לכתחלה צריך לברך על כל דבר ברכתו המיוחדת לו: (ו) ואפילו וכו׳. ר״ל אף שהם דבריס חשובים: **ב** (ז) היו וכו׳. דוקא דיעבד (ד) אבל לכתחלה לכו״ע אין לכוין להוציא את פה״ע בטוב יותר לברך ברכה המיוחדת לו ובלא״ה יש דעות בסימן רי״א ס״ג די״א דטוב יותר להקדים פרי העץ: (ח) לפניו. נקט (ה) לפניו לרבותא דאפילו היה לפניו פה״ע כשבירך לא נפטר ממילא אא״כ נתכוין בהדיא לפטור (ו) אבל באמת היכי דנתכוין בהדיא לפטרו מהני אפילו לא היו לפניו פרי העץ כשבירך: (ט) פרי האדמה ופה״ע. וכן (ז) אם היה לפניו דבר

מתרגם: °כרוב ירוק °°קאלאט חסה °°°כרוב חמוץ °°°°דייקא מכוסמת

שער הציון

(א) ואף דאבן העוזר וא״ר ומאמר מרדכי מולקין עליו ומביאין ראיה מגדו יש כמה אחרונים שהחזיקו בשיטתו וישבו הקושיות שעליו הלא המה הבר״י והמגן גבורים והמ״א וגם הפמ״ג מישב הקושיא שעליו ולפי הנראה גם הפמ״א הולך בשיטתו [אך מה שהיש בנוסר שיברך פה״ע דחו האחרונים את דבריו] ופסק ברכות להקל: (ב) אחרונים: (ג) אחרונים: (ד) מ״א ופמ״ג: (ה) א״ר: (ו) ט״ז וא״ר: (ז) פמ״ג:

הגהות ותיקונים: א) צ״ל טוב יותר: ב) ובאבן העוזר: ג) ובסק״ג: *[ז] *[א]

ליקוטי דברי הרב א) רבשו״ע הרב סעיף ג׳ פסק כהמחבר דמברך בפה״א רק כשמבשלן או כבשן. ב) ובסידור סדר ברכת הנהנין פרק ו׳ הלכה ו׳ כתב שיצא בדיעבד. ג) בשו״ע הרב בסימן ר״ב סעיף י״ז כתב כהמ״א, שיברך שהכל.

הלכות ברכת הפירות סימן רו

העץ ובירך על פרי האדמה [ג] ונתכוון לפטור את פרי העץ (י) יצא: ג [d]כל אלו הברכות צריך שלא יפסיק (יא) בין ברכה לאכילה: הגה (יב) ואם יותר מכדי (ג) [ד] דבור (ג"י בשם שבולי לקט) [e]וצריך להשמיע לאזניו ואם לא השמיע לאזניו יצא ובלבד שיוציא (יג) בשפתיו ונאמרים (יד) בכל לשון [f]ולא יברך ערום עד שיכסה ערותו בד"א (טו) באיש אבל אשה יושבת ופניה של מטה (טז) טוחות בקרקע כי בזה מתכסה ערותה (וע"ל סי' ע"ד סעיף ד') ואפילו אם אינו ערום אם לבו רואה את הערוה או שראשו מגולה אסור לברך: ד [g]כל דבר שמברך עליו לאכלו או להריח בו (יז) צריך לאוחזו (ג) (יח) בימינו כשהוא

ד מהא דעול בריך שם ה לייתיו בסי' קפ"ב ו גם זה בסי' ע"ד ז ברכות מ"ג

באר היטב

על מ"א בזה] ועי' בתשובת פניס מלירות סי' ל"ח[a]) ובבאר היטב אשר לפני יש שם תקרון איזה לותיות ע"ש: (ב) דיבור. פי' כדי דיבור שאילת שלום תלמיד לרב דהיינו שלום עליך רבי ומורי ושתיקה לא הוי הפסק בדיעבד אפילו בזמן מרובה עמ"א: (ג) בימינו. ואל

שערי תשובה

רמיה מקפדינין רק לענין לא גמר הפרי שפיר יש רמיה מבוסר וכן בא"ר לא כתב רק לענין גמר הפרי ע"ש. ועיין בבר"י שדחה גם הרמיה זו מבוסר דמ"מ יותר לוקחת ברכת בפה"א דבפה"ע משמעותו שזה עיקר הפרי אבל מ"מ בדיעבד אף בפה"ע יצא. ומ"ש בפניס מלירות סי' נ"ח דבבוסר ודבוותיה יברך בפה"ע לאחת ידי הרמב"ם ז"ל דהבוסרת הבוהה

ברמב"ם כמ"ש הכ"מ דברך בפה"א על פה"ע יצא ע"ש וע"ש בפמ"א שאם על פירות האדמה שבושים מבושלים יותר מחייס שדינן לברך שהכל אם ברך בפה"א יצא בדיעבד ע"ש ופשוט דה"ה איפכא באותן שחייס בושים ממבושלים וברך לאמר המשול בפה"א יצא ונראה שאם נתפקק אם פרי זו בוהה היה ממבושלת או איפכא יש לברך בפה"א בין קודם המשול או אח"כ כיון דבדיעבד יצא ואע"ג שגם בשהכל בדיעבד יצא מ"מ בפה"א מבוררת טפי כמ"ש לעיל בשם הבר"י ומ"ש בש"ס ר"ד במתופק ברכתו שהכל היינו במתופק בענין שאם יברך בפה"א או בפה"ע לא יצא אף בדיעבד אבל בבה"ג בפה"א עדיף כיון שבדיעבד יצא ועיין בט"ז שכתב דלמה נקט בש"ע שהיה לפניו שאפילו היה דעתו עליו הדין כן כדלקמן סעיף ה' ובשאגת אריה סימן כ"ז כ' שהפרי על מדומיו דהתם הברכות שוות בפה"ע אך גם בא"ח היה לפניו ונראה מרש"י ותוס' דאין ברכת לנון פוטר את הזית ומסיק להלכה כדברי רש"י דלא מהני לפטור בבה"ג וצריך לברך על של עץ בפה"ע ע"ש. ועיין בר"י שהביא דברי השאגת אריה וכתב לישב הסוגיא לדעת הש"ע ומסתבר טעמיה כיון דברך בפה"א על פה"ע בדיעבד יצא א"כ כשבדו פה"א ומתכוון בברכתו לפטור את פה"ע יצא דגדול כח הכוונה וע"ש שכתב דברי רבינו יונה מורה להדיא כט"ז וכ"כ בפירוש בספר כל בו וכ"כ בתורמות חייס שהוא דעת הרשב"א וכן דעת מור"ם בד"מ בהש"ע וכן הפר"ח בלקוטים. ונראה שאם היה לפניו אין לחזור ולברך כדברי הש"ע דבפק ברכות בהקל ולכתחלה יש לו להיות נמלך אלא לאכול מיד פה"ע דהא אין כאן ברכה לבטלה כיון שעיקר ברכתו על פה"א נתקיימה וכן אם לא היה לפניו ראוי לעשות כן לאפוקי נפשיה מפלוגתא ועיין בא"ר מבואר דכוונה בעינן הא קמתא אפי' היו שניהן לפניו לא פטר בברכת בפה"א את פה"ע ע"ש שהה מיושב קושית הט"ז וכ"כ בפמ"א מ"א סי' נ"ח וכתב שם וכן אם היו לפניו דבר שברכתו שהכל ודבר שברכתו בפה"ע או האדמה וטעה וברך על שהכל תחלה אין נפטר על עץ או האדמה בלא מחכוין וגדולה מזו דאפי' בדבר שברכותיהם שוות כתב הב"י בשם הרשב"א כו' א"כ אף כשברך שהכל צריך לחזור ולברך על כל מין ברכה הראויה לו ועיין בשו"ת הריב"ש סימן שפ"ד בחמצע התשובה שם כתב ומי איכא למימר דמי שלפניו בשר ובמיה שברכותיהם שוות וצריך על הגמיה שיהא צריך לחזור ולברך על הבשר מפני שא"א לאוכלם יחד מחמת איסור ע"ש. ונראה דהיינו בחתכון או אפי' בחמצת כיון שדעתו לאכול גם הבשר אחר קנוח והדחה דאל"כ בלא"ה הו"ל נמלך: [ג] ונתכוון לפטור את פה"ע יצא. עמגא"ח שהראה מקום לפי' רי"ח דלכתחלה אין לעשות כן וכ"כ בעט"ז ע"ש: *[ד] דבור. עבה"ע ועיין מ"ש לא"ז בח"ש סימן י"ט סק"ב ומבואר שם דאם בלא ברכה אין לו

משנה ברורה

דבר שברכתו שהכל ודבר שברכתו פה"א ונתכוון בשהכל לפטור גם המין השני יצא בדיעבד: (י) יצא. ועיין בשע"ת דיש חולקין ע"ז וס"ל (מ) שאפילו נתכוון לפטור את פה"ע המונח לפניו לא יצא וצריך לחזור ולברך ברא פרי העץ וברכת ברא פה"א לא היתה לבטלה דנתקיימה על פרי האדמה לבד ומ"מ מסיק דבדיעבד אין לחזור ולברך וכדעת הש"ע דבפק ברכות להקל (נ) ויותר טוב להיות נמלך שלא לאכול מיד הפרי העץ אלא לאחר זמן ויחזור ויברך עליהן: ג (יא) בין ברכה לאכילה. וה"ה ברכת המצות בין ברכה להמצות: (יב) יותר מכדי דיבור. היינו כדי שאילת תלמיד לרב (י) שהוא שלום עליך רבי ויותר מהכי תשיב הפסק ומיירי (יא) בשתיקה אבל דיבור (יב) אפילו מלה אחת הוי הפסק כל שהוא שלא לצורך הברכה וכמבואר בסימן קס"ז ס"ו עי"ש עוד יש חילוק בין שתיקה לדיבור דבדיבור הוא לעיכובא וצריך לחזור ולברך אבל בשתיקה הוא (יג) רק לכתחלה אבל בדיעבד[a] אפילו שהה הרבה יותר מכדי דיבור א"צ לחזור ולברך כל שלא הסיח דעתו בינתים. כתבו האחרונים דאפילו מפני הכבוד והיראה אסור להפסיק אחר הברכה ואם הפסיק חוזר ומברך ואפילו לענייה אמן או לקדיש וקדושה וברכו ג"כ לא יפסיק. לא יברך על מאכל או משקה שהוא חס או קר ביותר משום חשש הפסק. ומי שבירך על מאכל ולאחר שבירך נמאס בעיניו יש לו לאכול קצת שלא יהיה הברכה לבטלה. הרואה לשתות מים שטופך קצת ממנו ישפוך תחלה ואח"כ יברך דתרוייהו איתנהו משום הפסק ומשום ביזוי ברכה כ"כ בשערי תשובה בסי' ר"ב בשם אחרונים. כשאוכל אגוז (יד) ישברנה ואח"כ יברך דאין בדאי בהפסיק הרבה בין הברכה לאכילה ועוד שמא לא ימצאנה יפה ואינה ראויה לברכה ולענין שאר פירות עיין לעיל בסימן ר"ב בשערי תשובה: (יג) בשפתיו. אבל אם הרהר בלבו את הברכה לא יצא ועיין לעיל בסימן קפ"ה ס"ב במ"ב ובסימן ס"ב בבה"ל סוד"ה יצא: (יד) בכל לשון. עיין לעיל קפ"ה ס"א במ"ב: (טו) באיש. שהגיד והבליס בולטין וערלין ולא מהני בלא כיסוי: (טז) טוחות בקרקע. פי' דבוקות ומכוסות בקרקע ולריך להיות מכוסה כ"כ שלא תהא נראה עגבותיה כי העגבות יש בהן משום ערוה [ב"י] ומ"א מאריך בזה ומסיק דעגבות אין בהן משום ערוה וכן נוטה קצת דעת הגר"א לעיל בסי' ע"ד ובא"ר וכן במגן גבורים מלדדים לדינא בהב"י ולכן יש להחמיר לכתחלה: ד (יז) צריך לאוחזו. טעם האחיזה כדי (טו) שיכוין לבו על מה שמברך והוא רק לכתחלה דבדיעבד אם בירך עליו כשהיה מונח בפניו אף אם לא אחזו כלל יצא וכדלקמיה: (יח) בימינו. הטעם משום חשיבות [ובאיטור יד אחזינן בתר ימין ושמאל דידיה ולא בתר דעלמא כן משמע מחי' רע"א וכ"מ במ"א סימן קפ"ג] וכן בכל ברכה שמברך על איזה מצוה (טז) יש לו לאחוז הדבר בד ימינו בשעת ברכה

שער הציון

(מ) וה"ה לענין ברכת שהכל ופרי האדמה המוזכר בחות טו"ת: (נ) שע"ת. עי"ש ומ"מ הסומך עלמו על הש"ע אין למחות בידו כי הרבה אחרונים העמיקו דברי הש"ע לדינא: (י) רוב אחרונים דלא כט"ז שכתב שלום עליך רבי ומורי: (יא) א"ר ופמ"ג והגרע"א: (יב) פמ"ב: (יג) מ"א וא"ר וש"א מפני שיש בזה דעות בין הראשונים ופפק ברכות להקל: (יד) אחרונים: (טו) לבוש: (טז) אחרונים:

*[נ]

הגהות ותיקונים: א) צ"ל נ"ח:

ליקוטי דברי הרב: א) ובשו"ע הרב סעיף ג' כתב: ושהייה שהיא לצורך אכילה אינה חשובה הפסק כלל אפי' לכתחילה, לפיכך המברך על הפרי וחותך ממנו ואוכל לא יחתוך עד אחר הברכה כדי שיברך על השלם למצוה מן המובחר וכו'. וכן הוא בהרב סימן קס"ז סעיף ג'. ב) ובשו"ע הרב סעיף ו' ובסימן ע"ד סעיף ה' נראה כדעת המ"א, ולא הביא כלל דעת הב"י.

מברך: ה [ח]אין מברכין לא על אוכל ולא על משקה עד שיביאוהו לפניו. [ט]ברך ואח"כ הביאוהו לפניו (יט) צ"ל פעם אחרת אבל מי שברך על פירות שלפניו (כ) ואח"כ הביאו לו יותר מאותו המין או (כא) ממין אחר (כב) שברכתו כברכת הראשון (ל) [ה] א"צ לברך: [א]וטוב (כג) ליזהר לכתחלה להיות דעתו על כל מה שיביאו לו (כ"י טור יו"ד סי' י"ט): ו [נ]טל בידו פרי לאוכלו ובירך עליו ונפל מידו ונאבד (כד) או נמאס צריך לחזור ולברך (כה) אע"פ שהיה מאותו מין לפניו יותר כשברך על הראשון: הגה (כו) * רק שלא היה (ה) [ו] עליו[ז]

ח רמב"ם בפ"ד מה"ב מהילוזלמי ט טור מהרא"ל דילוזלמי בסוף הסי' י טור והכל"ם מהרא"ל דילוזלמי[ב] ע"א ושאר פוסקים

שערי תשובה

לברך בתב"ד של אכילה וע"ש שהביא מדלעיל סימן קע"ב וא"ע דהא הרמ"א כתב שם דעיקר שיברך והיינו לאחר בליעת המשקין וא"כ גם בשכח ואכל אפשר דמהני לברך תב"ד. ונראה שאם יש לפניו עוד מאותו המין יהיה זר"ז לברך תב"ד של האכילה שאכל ושוב יאכל אח"כ ממה שלפניו וכן גבי משקין דלעיל סימן קע"ב יש לעשות כן ועיין במג"א דבין ברכה לאכילה אין לו לשאול שלום אפי' תלמיד לרב ולא דמי לברכת ק"ש ע"ש וה"ה לאינו משיב כיון שיש זה משום ברכה לבטלה כשמפסיק בדבור ועיין בת"ש סימן י"ג דשיהה אפי' מלה אחת אחיה לצורך האכילה שמברך עליו הוי הפסק וצריך ברכה אחרת ע"ש: *[ה]א"צ לברך. עבה"ט ועיין ת"ש סימן י"ט ס"ק י"ד מ"ש זה ועי"ש ס"ק ל"ג אם הביאו לפניו שלשים אגוזים או תפוחים ודעתו לאכול כולם והוא טועה בדעתו שסובר שצריך לברך על כ"א נפ"ע כשנודע לו האמת א"צ לברך שנית דלא דמי לנמלך שלא היה בדעתו לאכול ונתחדש לו אכילה אבל זה שלא נתחדש לו כלום

באר היטב

יתחוב בסכין רמ"מ: (ד) א"ל לברך. עיין מ"א שהצריך והעלה להלכה וז"ל כללו של דבר אם דעתו על כל מה שיביאו פשיטא דא"צ לברך ואם היה נמלך ממש פשיטא דצריך לברך ובסתם כל זמן שמונחים לפניו מהרא"שוים פליגי דלהכל בו צריך לברך דאין קביעות לפירות ולהסי"ח א"צ לברך מיהו דוקא מיני פירות אבל שתה שכר והביאו לו דגים אע"ג שהיא ברכה א' צריך לברך אא"כ היה דעתו עליהם. ואם אין מונחים לפניו מפירות הרא"שוים לכ"ע צריך לברך עכ"ל ועיין ט"ז. אם בעודו מברך הביאו לו פירות יותר יפים יאכל מהרא"שוים תחלה כיון שבירך עליהם תחלה אע"פ שהיה דעתו לפטור גם היפים ס"ח ועיין בתשובת באר עשק סי' ע"ד [ובס' אליה רבה ס"ק י"]: (ה) עליו. עמ"א בירך על המיס ושמע שיש מת בעיר

ביאור הלכה

למה יברך ע"ש ועיין בתשובת מהר"מ גלאנט"י והביאו בא"ר ע"ש:*[ו] עליו. עיין בה"ט ועיין מ"ש לעיל סימן ר"ב:

* רק שלא היה דעתו וכו'. אף שמלשון הרמ"א משמע לכאורה דהוא מפרש את דברי המחבר אבל באמת אינו כן דלדעת המחבר שהעתיק לדינא שיטת התוספות והרא"ש וגם רבינו יונה [כן הכריח בספר מאמר מרדכי דלא כט"ז] אפילו בדעתו בהדיא על הכל לאכלו ג"כ צריך לחזור ולברך דעיקר ברכתו היה ע"ז שאוחז בידו והשאר נגרר אח"ז ממילא וע"כ כיון

משנה ברורה

ברכה וע"ד הקבלה אין לתחוב הפרי שמברך עליו בסכין אף שיאחוז הסכין בימינו. כשאומר לחבירו להושיט לו ספר יקבלנו בידו ימינו [ס"מ]: ה (יט) צריך לברך פעם אחרת. ואפי' (יז) כוון דעתו עליהם בשעת ברכה ג"כ לא מהני כיון שאז לא היו לפניו ולא היה להברכה על מה לחול ולא דמי לאמת המים דס"ו דהתם כיון שבודאי יבואו

המים נגדו כאלו היו לפניו דמיא משא"כ הכא דתלוי בדעת אחרים. ואם היה הדבר שבירך עליו (יח) מונח בתיבה בעת הברכה ואחר הברכה לקחה משם אינו צריך לחזור ולברך כיון שהוא מוכן לפניו ואינו תלוי בדעת אחרים ובפמ"ג מצדד דה"ה כל כה"ג שהוא ודאי שיובא אצלו כגון שהוא בחדר הסמוך לו ג"כ אין צריך לחזור ולברך אך לכתחלה בודאי יש ליזהר בזה אחד מטעם הפסק ועוד דלכתחלה המצוה לאחוז בידו בשעת הברכה וכנ"ל בס"ד: (כ) ואח"כ הביאו לו. היינו (יט) אפילו אחר שכבר אכל הרא"שוים. והנה מדברי הרמ"א דבסמוך משמע דהמחבר מיירי (כ) אפילו בשלא היה דעתו בהדיא על כל מה שיביאו רק שבירך על פירות אלו שהיו לפניו בסתמא ואמרינן דזה הוי כאלו אתני בפירוש שאם יביאו לו עוד שיאכל גם מהן משום שכן דרך האדם לכנוס מאכילה קטנה לגדולה אא"כ היה דעתו בהדיא שלא לאכול רק אלו הפירות שהם לפניו או שבעת שגמר אכילתו הוסכם בדעתו שלא לאכול עוד ואח"כ נמלך לאכול דבזה לכו"ע צריך לחזור ולברך: (כא) ממין אחר. ובלבד שיהיה ממין פירות (כא) דאם בירך על דגים והביאו לו שכר שהוא מין אחר לגמרי אף שברכותיהם שוות מ"מ אינם נפטרין בברכתו בסתמא אא"כ היה דעתו בהדיא לפטור אותם בהברכה (כב) או שהיו לפניו עכ"פ על השלחן בשעה שבירך: (כב) שברכתו וכו'. כמה (כג) אחרונים מולקים בדין זה וס"ל דדוקא באותו המין ממש הוא דפטור בברכתו בסתמא אף לאותן פירות שהביאו לו אח"כ אבל למין אחר לא מהני ברכתו בסתמא וצריך לברך ומ"מ אם הביאו לו המין האחר בעוד שלא כלה מין הראשון נראה (כד) שאין לברך כיון שהביאו לו בשעה שהיה עסוק עדיין באכילה וכן נראה להלכה. ויש מן (כה) האחרונים שכתבו עוד דאם קבע עצמו לאכילת הפירות אף שבירך בסתמא על הפירות שהיו לפניו והביאו לו מין אחר אחר שכלה המין הראשון א"צ לחזור ולברך דכיון דקבע עצמו לאכילה אינו מסיח דעתו מזה: (כג) ליזהר לכתחלה. דיש (כו) מן הפוסקים שסוברים דבסתמא לא מהני (כז) בכל גווני אא"כ היו לפניו בשעת ברכה אבל בלא"ה בעינן שיהיה דעתו על כל מה שיביאו לו אח"כ: ו (כד) או נמאס. וה"ה במלאו שנרקב ואינו ראוי לאכילה כלל ונוטל אחר דאם עדיין קצת ראוי לאכילה צריך לאכול ממנו כדי שלא יהא ברכתו לבטלה [עטו"ז]: (כה) אע"פ שהיה וכו'. ר"ל אפ"ה לא אמרינן דיהיה חל ברכתו על הכל והטעם עיין בה"ל: (כו) רק שלא היה דעתו. ר"ל שלא

שער הציון

(יז) הגר"ז וכן משמע בב"י מדהקשה מאמת המים: (יח) מ"ר בשם ספר הזכרון: (יט) לבוש ומ"ר ע"ש: (כ) אף דהמ"א מסיק דהמחבר מיירי דוקא בשהיה בדעתו על כל מה שיביאו לו [ולא כהבנת הרמ"א] אבל בסתמא צריך לחזור ולברך [אם לא בשקבע עצמו לאכילת הפירות דאז גם בסתמא מ"ל לחזור ולברך על פירות אחרות כשהביאו לו אח"כ] לכו"ע אפילו מאותו המין אם הביאו לו אחר שכבר אכל הרא"שוים והעתיקו הח"א בכלל סמ"ך לא העתקתי דברי להלכה משום דהרבה אחרונים פליגי עליה [הלא המה הש"ך והט"ז והדרישה והא"ר ומאמ"ר וכן משמע ג"כ מביאור הגר"א] וסברי דהטוש"ע מיירי בשלא היה בדעתו מתחלה על כל מה שיביאו לו [ומה שהביא ראיה לדבריו מב"י בסימן קע"ז דמיירי בשהיה דעתו על כל מה שיביאו דאמו הא"ר והסכר שלום ע"ש] ואפ"ה א"ל לחזור ולברך וכן בשו"ע הגר"ז פסק ג"כ דבמין אחד אפילו בסתמא ואפילו כבר כלה הראשון בעת שהביאו לו הפירות השניים א"ל לחזור ולברך: (כא) מ"א וש"א: (כב) הגר"ז: (כג) הב"ח ופרישה וט"ז והכרעת הרמ"א ביו"ד סי' י"ט והנה הגם שיש שיטה קושיתם דאמילה יותר קבע משתיה מ"מ מאחר דהמ"א מכריע להלכה דבסתמא אפי' במין אחד צריך לחזור ולברך ולא ס"ל שברתם כלל עכ"פ במין אחר בודאי יש לסמוך עליו וכן פסק ג"כ הגר"ז: (כד) מ"א והגר"ז ומ"א וכמו גבי שתיה שם: (כה) מ"א אף דממ"א אין ראיה לזה לאפשר דבוקא במין אחד וגם הגר"ז לא חילק בזה להקל במין אחר היכא שקבע מ"מ יש לצרף לזה דעת השו"ע דמשמע דאין מחלק בין מין אחד למין אחר: (כו) הכלבו וכן דעת המחבר ביו"ד סי' י"ט וזהו שיעין המעיין בהרמ"א: (כז) היינו אפילו במין אחד ואפילו קבע עצמו לאכילת פירות וכמו דאיתא במ"א:

הגהות ותיקונים: א) חסר תיבת הג"ה: ב) פ' כיצד מברכין ה"א: ג) צ"ל דעתו עליו:

*[ל] *[ה]

ליקוטי דברי הרב: א) ובשו"ע הרב סעיף ט' כתב: ויש אומרים וכו' אבל בפירות וכו'ב אף אם קובע עצמו בהם אין קביעתו כלום שאין קבע לפירות וכו' צריך לחזור ולברך בכל ענין וכו' וספק ברכות להקל, ומ"מ לכתחילה טוב ליזהר להיות דעתו על כל מה שיביאו לו. ובשו"ע הרב סעיף י' הוסיף תנאי בזה: וכ"ז כשהראשון והשני הם שוין בחשיבות שאין לזה קדימה ע"ז אם היו שניהם לפניו אבל אם הב' חשוב מהא' מפני שהוא מין ז' או שהוא חביבו אינו נפטר בברכת הראשון אפי' אם הוא ג"כ לפניו בשעת הברכה אלא שבירך בסתם ולא נתכוון לפטור השני בברכה זו ואע"פ שמן הסתם דעתו עליו וכו', ובסבה"נ פרק ט' הל' ז' כתב: וי"ח ואומרים שאין חילוק כלל כל שברכותיהן שוות, ולצאת מידי ספק ברכות צריך לכתחילה לכוון בפירוש לפטור גם החשוב בברכה זו כשאינו לפניו עדיין, ואם השני לפניו יברך עליו תחילה.

הלכות ברכת הפירות סימן רו רז

דעתו לאוכלו (הגהות מיימוני פ"ד וכל בו ואבודרהם ותשובת מהרי"ל סי' ל"ב). וצריך לומר ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד על שהוציא ש"ש לבטלה [2]ואם אמר כשנפל ברוך אתה ה' ולא אמר אלהינו יסיים ויאמר למדני חקיך שיהא נראה כקורא פסוק ואין כאן מוציא ש"ש לבטלה [1]אבל העומד על אמת המים מברך ושותה אע"פ שהמים ששותה לא היו לפניו כשבירך מפני שלכך נתכוון תחלה: הגה וע"ל סי' ר"ט סעיף ג' אם בירך נטעות מה דינו:

ב סס ד' סס מיי'

רז דין ברכה אחרונה על הפירות. ובו סעיף אחד:

א (א) [א]פירות האילן חוץ מחמשת המינים וכל פירות אדמה וירקות (ב) וכל דבר שאין גידולו מן הארץ ברכה אחרונה שלהם (ג) בורא נפשות רבות ואם אכל מכל מינים (ד) [ה] אלו מברך (ד) לאחר כולם ברכה אחת [2]וברכה זו (ה) חותם בה בלא שם שיחתום כך ברוך (ג) [ב] חי העולמים:

א ברכות מ"ד ב ר' יהושע בשם תשו' הרשב"א ותלמידי ר' יונה בשם רבנו

באר היטב

ישתה מעט מן המים וישפוך השאר ואם אמרו לו שהתקופה נופלת ימתין מעט עד שתעבור התקופה וישתה ולא יברך ס"מ מ"א: (א) אלו. וה"ה אם אכל ושתה מ"א. אם נסתפק אם אכל כזית פירות נכדי אכילת פרס בהלק"ט מ"ב סי' שי"ג פסק דמברך ברכה אחרונה בנ"ר והיד אהרן חולק ופסק דלא יברך: (ב) חי העולמים.

ע"ש וע"ש בשם הרמ"ע שדעתו שאם בירך על המים ברכה ראשונה בנ"ר לא יצא דלהכי קרא לברכת בנ"ר ולא כלום אך בבר"י סימן ר"ד כתב מעשה בא' שבירך תחלה בנ"ר ואח"כ אמר שהכל והמ"ל שם דברי הבאר שבע והמ"ר לענין ברכת התורה ודעתו שא"צ לחזור ולברך לא בראשונה ולא באחרונה ומ"מ כתב שלריך להתישב למעשה ונראה דאם כבר אכל אז שתה ובירך שהכל אחרונה יש לו ליקח פרי אז מים ולברך לפניו כראוי ואח"כ יברך ברכה אחרונה ויכוון לפטור האכילה אז שתיה הראשונה ג"כ לאפוקי נפשיה מספיקא ועיין ברדב"ז סימן רל"ט וסי' תש"כ. ואם בירך על הפת בפה"א דעת הרמ"ע דיצא ובשיורי ברכה המ"ל בשם ר' אשר בר' חיים בספר הפרד"ס בח"י שכתב שהריטב"א כתב דלא יצא וכן דעת מורי הרא"ה וכן אם בירך על פת אורז ודוחן המוציא לא יצא ע"ש. וע"ש שכתב הטעם דכיון דנעשה פת אינו נקרא פרי כלל אלא אז לחם אז מזון.ואם בירך על הפת בורא מיני מזונות יצא ע"ש ועיין לעיל סימן קס"ז ולקמן סימן ר"ח: (ג) חי העולמים . עיין בה"ט ועיין שאילת

שערי תשובה

[א] אלו. עבה"ט ועיין בשיורי ברכה שכתב אם בירך על תפוחים וכיוצא ברכה אחרונה על העץ ועל פה"ע יצא בדיעבד ולהיה מלקמן סי' ר"ח סעיף י"ג כו' ושם המ"ל דברי הרמ"ע באלפסי זוטא שאם בירך ברכה ראשונה על העץ ועל פה"ע אפי' לפני פירות האילן דעלמא שאינו מז' המינים יצא. ובשיורי ברכה שם כתב שנראין דבריו אם אמר על העץ ועל פרי העץ בלבד אך אם אמר כל הברכה כהווייתה בחתימה יש להסתפק ברכה אחרונה על העץ ועל פה"ע [ב] אם בירך על המים ברכה ראשונה בנ"ר לא יצא דלהכי קרא לברכת בנ"ר ולא כלום אך בבר"י סימן ר"ד כתב מעשה בא' שבירך תחלה בנ"ר ואח"כ אמר שהכל והמ"ל אם דברי הבאר שבע והמ"ל לחזור ולברך לא בראשונה ולא באחרונה ומ"מ כתב שלריך להתישב למעשה ובראה דאם כבר אכל אז שתה ובירך שהכל אחרונה יש לו ליקח פרי אז מים ולברך לפניו כראוי ואח"כ יברך ברכה אחרונה ויכוון לפטור האכילה אז שתיה הראשונה ג"כ לאפוקי נפשיה מספיקא ועיין ברדב"ז סימן רל"ט וסי' תש"כ. ואם בירך על הפת בפה"א דעת הרמ"ע דיצא ובשיורי ברכה המ"ל בשם ר' אשר בר' חיים בספר הפרד"ס בח"י שכתב שהריטב"א כתב דלא יצא וכן דעת מורי הרא"ה וכן אם בירך על פת אורז ודוחן המוציא לא יצא ע"ש. וע"ש שכתב הטעם דכיון דנעשה פת אינו נקרא פרי כלל אלא אז לחם אז מזון.ואם בירך על הפת בורא מיני מזונות יצא ע"ש ועיין לעיל סימן קס"ז ולקמן סימן ר"ח: [ג] חי העולמים . עיין בה"ט ועיין שאילת

משנה ברורה

(כח) שלא היה דעתו בפירוש בשעת ברכה על כולם רק בשתמא דאם היה בדעתו בשעת ברכה לאכול גם השאר א"צ לחזור ולברך [ואפילו[א](כט) כשלא היה מונח לפניו אז על השלחן] ועיין בבה"ל דיש כמה ראשונים שסוברין דאפילו בשתמא ג"כ א"צ לחזור ולברך דכיון שהיה מונח לפניו על השלחן הוי כדעתו בהדיא על הכל. וספק ברכות להקל. בירך על פירות (ל) ובעודו מברך המאו לו פירות יותר יפים יאכל מהראשונים תחלה כיון שבירך עליהם אף שהיה דעתו לפטור היפים. ואם לא היה דעתו לפטור היפים צריך לחזור ולברך עליהם [מ"א] והא"ר מצדד דא"צ לחזור ולברך כיון שהוא מין אחד. בירך על המים ושמע שיש מה בעיר ישתה מעט מן המים וישפוך השאר ואם אמרו לו שהתקופה נופלת ויש אז חשש סכנה לשתות המים ימתין מעט עד שתעבור התקופה ואח"כ ישתה ואפילו למ"ד שיש חשש סכנה אף בכה"ג כיון שהיו אז המים תלושים מן הקרקע אפ"ה ש"ד כי שומר מצוה לא ידע דבר רע:

א (א) פירות האילן וכו'. ובדיעבד אם בירך עליהם על העץ ועל פרי העץ יצא [שערי תשובה]: (ב) וכל דבר וכו'. כלל בזה (ג) אפילו מים: (ג) בורא נפשות רבות. נוסח הברכה בא"י אמ"ה בורא נפשות רבות (ד) והסרונות על כל מה (ג) שברא להחיות בהם נפש כל חי ברוך חי העולמים. והחי"ת (ד) נקוד בצירי שהוא דבוק (ה) וי"א שברא[ב]ונהרא נהרא ופשטיה: (ד) לאחר כולם וכו'. ר"ל דא"צ לברך בורא נפשות עכשו"א דהיא שייכא על כולם ואפילו אכל ושתה יצא בברכה אחת. ואם מצטרפין שייהם יחד לכזיעור עיין לקמן בסימן ר"י במ"ב. אם מסתפק אם אכל כזית בכדי אכילת פרס (ו) א"צ לברך בג"ר: (ה) חותם בה בלא שם. שי"א שהיא

שער הציון

(כח) מ"א וא"ר ובה"ט שלוס: (כט) פשוט: (ל) אחרונים: (א) כמ"ש התו' מ"ד ע"ב: (ב) כ"כ הפמ"ג ולא ותסרונן וכן בהס ולא בהן ע"ש: (ג) כן הוא נוסח הטור והרא"ש והרוקח וכן הוא בספר הבהיר והסכים הגר"א שכן הוא העיקר וכן העתיק בח"ה: (ד) תו"ט ומ"א והגר"א ופמ"ג וכמה אחרונים: (ה) מ"א בשם כתבים וא"ר בשם כמה פוסקים: (ו) דספק ברכות להקל וכ"כ היד אהרן והדין עמו ולא נוכל לברך דעת ר"י שסובר

ליקוטי דברי הרב א) ובשו"ע הרב סעיף י"א כתב: נטל בידו פרי לאכלו ובירך עליו ונפל מידו וכו' ויש ממין זה לפניו עוד צריך לחזור ולברך עליהם אפילו היתה דעתו עליהם וכו', וי"א שהברכה חלה על כל מה שמונח לפניו ודעתו עליו וכו', וכן עיקר להקל בספק ברכות, והוא שהיתה דעתו בבירור לאכול ולשתות ממה שלפניו וכו', אבל בסתם אין הברכה חלה אלא על מה שבידו בשעת הברכה וכו', ועיין בסימן רע"א סעיף כ"ח וקונטרס אחרון אות ח'. **ב)** ובשו"ע הרב סעיף ב' כתב הנוסח "שבראת". **ג)** ובשו"ע הרב סעיף ב', וחסרונן.

רח דין ברכה מעין ג׳ אחר ה׳ מיני פירות וה׳ מיני דגן. ובו י״ח סעיפים:

א ברכות מ״ד
ב שם (ל״ט)
ג הרא״ש[2] שם
ד [3]הרשב״א ושם ל״ט ה תוס׳

א [א]על חמשת המינים שהם גפן ותאנה ורמון וזית ותמרה (א) מברך לאחריהם ברכה אחת מעין שלש: **ב** (ב) [ב]חמשת מיני (א) דגן (ג) ששלקן (ד) או (ג) (ג) כתשן ועשה מהם תבשיל כגון מעשה קדירה (ה) הריפות וגרש כרמל (ו) ודייסא [ג]אפילו עירב עמהם דבש (ז) הרבה יותר מהם או מינים אחרים הרבה יותר מהם מברך עליו במ״מ ולבסוף על המחיה [ד]אבל אם לא נתן הדגן בתבשיל (ח) אלא לדבקו ולהקפותו בטל בתבשיל: **ג** [ה]כשנותנים קמח לתוך שקדים שעושים לחולה אם עושים כן כדי שיסעוד הלב (ט) מברך במ״מ ואם לדבק (ג) [ג] בעלמא (י) אינו מברך במ״מ (יא) וטוב

שערי תשובה

יעב״ץ שדעתו ג״כ לומר בפת״ח ועיין בר״י שהביא שם דברי מהר״י מלגיז בספר עץ חיים סוף ממיד ובסוף דבריו כתב שבמשנת מהר״י מריאל כת״י כתב שהאומר בפתח זה לפי הדקדוק אינו טועה ע״ש:

[א] מברך לאחריהם כו׳. אם אכל הפירות כשיעור ברכה אחרונה ושוב הקיאם לא יברך ברכה אחרונה דלא גרע מנתעכל כ״כ בר״י ועיין פמ״א מ״ב סי׳ כ״ז: [ב] כתשן. עבה״ט ועיין בד אפרים מ״ש על דברי המג״א בזה: [ג] בעלמא. עבה״ט ועיין פמ״א מ״א סימן ס״ח שהשש לומר שיברך המוציא וג׳ ברכות שכן הוא לדעת ר״ת בחלה והביא שם

באר היטב

נוסח הברכה בא״א אמ״ה בורא נפשות רבות וחסרונם על כל מה שברא להחיות בהם נפש כל חי ברוך חי העולמים. חי נקוד בציר״י שהוא דבוק וכן כתב התוי״ט סוף ממיד [ובס׳ אליה רבה העיד ששמע שחזר בו וכ״כ בסי׳ כ״ז]:

(א) דגן. והם חטה ושעורה וכוסמין ושבולת שועל ושיפון אבל מה שאנו קורין טערק״ א אינו בכלל: (ב) כתשן. משמע דבריש מיירי ששלקו בלא כתישה וקשה דבסעיף ד׳ כ׳ כששלקו כשהגרעינין שלמים מברך בפה״א ואפשר דהכי מיירי ששלקו עד שנתמעך עמ״ה:

(ג) בעלמא. כתב הט״ז לכאורה נראה דאפילו אם החמשת מינים הם רוב כיון שאינם למאכל אין להם תשיבות מאכל לברך עליהם במ״מ ואע״ג דבשאר דברים אזלינן בתר רובא הכא גרע טפי שאינם בכלל מאכל כלל כיון שאינם אלא לדבק וא״כ אותם הלעקי״ך שהם עשויים בשביל הדבש והבשמים ממילא הוי הקמחא רק לדיבוק בעלמא אין לברך עליהם במ״מ אלא דאין להקל בכך כיון שיש לו הנאה חשובה עכ״פ מצד הריבוי. ונראה דמשוס ספק זה כתב הש״ע כאן וטוב להחמיר לגומעם בתוך הסעודה ובפ״ב כשזכר שנתנו לדבקו ולהקפותו לא כתב שם להחמיר בזה דשם מיירי שאין מה׳ מינים רוב אז ברור דהם בטלים כל שהם לדבק משא״כ כאן שיש רובא כנ״ל עכ״ל. מאכל שעושים מבלים ולוק״ר וכשמשימים אותו על האש נותנים בו קמחא נראה דבטל לגבי המלים והלוק״ר דאין נותנים לתוכו קמחא שהיא מטבע אחרוכה וי״א שתקנו בה מטבע קצר בלא חתימה ולכך טוב שיחתוס אבל בלא שם ודעת הגר״א לחתוס בה בשם כמו שמוזכר בירושלמי ומ״מ העולם לא נהגו כן [מגן גבורים]. ופי׳ בנ״ב מבואר בטור דנותן לו יח׳ שנה על שברא דברים הכרחיים כגון לחם ודברים מועילים אף שאינם הכרח כגון פירות על ההכרחיים אומר ותסרונם ועל כל השאר יאמר על כל מה שברא להחיות וכו׳:

א (א) מברך לאחריהם וכו׳. שמתוך תשיבותן (א) שנשתבחה בהן א״י כלשהיא בקרא ארץ חטה ושעורה וגפן ותאנה ורמון ארץ זית שמן ודבש [והוא תמריס (ב) שזב מהן דבש] קבעו להן ברכה תשובה בפ״ע לאחריה: **ב** (ב) חמשת מיני דגן. הם חטה ושעורה וכוסמין ושבולת שועל ושיפון אבל מה שאנו קורין טאטארק״י[ג] (ג) או מה שאנו קורין טערקסי ווייץ״ לאו בכלל דגן הוא דהם פרי האדמה: (ג) ששלקן. ל״ל (ד) שחלקן והיינו (ה) אחד לשנים או ליותר והוא מה שקורין גרויפי״ן[ד] דאלו אם הם שלמים אף שבישלן מבואר בפ״ד דמברך בפה״א (ו) אבל אם נתמעכו ע״י הבישול אף שנתחלה נתנו בקדרה שלמים לגמרי דהיינו כשהם בקליפתן מ״מ מברך במ״מ כיון שנתמעכו יפה: (ד) או כתשן. ר״ל אפילו לא חילקן רק

משנה ברורה

(ז) שהסיר קליפתן ע״י הכתישה (ח) והאחרונים מגדדים דבעינן דוקא שיתדבק ע״י הבישול אז נחשב זה למעשה קדרה דאל״ה נחשב כשלמין בפ״ד ועיין מה שכתבנו שם: (ה) הריפות וגרש כרמל. הריפות הוא פי׳ על כתשן וגרש כרמל הוא פי׳ על חלקן וכל אלו בכלל מעשה קדרה הן: (ו) ודייסא. מקרי (ט) כשנתמעך ונתדבק יפה. ומה שכתבו האחרונים שלא לאכול הני שעורים אז מטים גנג״י גערסטי״ן אז גרי״ץ שלמים אלא בתוך הסעודה כמ״ש ס״ד היינו כשלא נדבקו ע״י הבישול (י) אבל אם נדבקו ע״י הבישול מברך במ״מ: (ז) הרבה יותר מהם. הטעם כיון דהוא בא (יא) להטעים ולהכשיר את התבשיל והוא מתמשת המיינין דתשיבי הוא העיקר ועיין לקמן בס״ט ובס״ג שם לענין השיעור שיתחייב לברך על המחיה: (ח) אלא לדבקו וכו׳. ר״ל שלא בא להטעים התבשיל (יב) ולא לעשות הלב רק שיהא התבשיל מדובק לא תשיב ובטל לגבי התבשיל (יג) אפילו נתן לתוכו קמחא הרבה: **ג** (ט) מברך במ״מ. ואפילו אם הם המועט כיון שהקמחא הוא מתמשת המיינין השקדים בטלי לגבייהו: (י) אינו מברך במ״מ. דהקמחא בטל לגבי הפרי וכנ״ל בס״ב: (יא) וטוב להחמיר. משוס (יד) דבמעשה השקדים

מתרגם: °כוסמת °°גריסים

שער הציון

דלבבכם בנ״ר מ״ל שיעור דהלא המוספות והרמב״ם והרשב״א פליגי עליה וכן סתם השו״ע בפשיטות לקמן בסימן ר״י ע״ש מ״כ זה לא נחשב לספק כלל ובשאר רק ספק אחד: (א) טור ואפילו למ״ד דברכה מעין שלש הוא ד״ת [עיין בסוף סימן ר״ט בטור וב״י] אפשר דמה״ת די בברכה אחת לשבעת המיינים חוץ מפת ומתוך תשיבותן קבעו להם מעין שלש [פמ״ג]: (ב) דאלו לדבש היוצא מתמרים מבואר בסימן ר״ב ס״ח דמברך שהכל וממילא לאחריו הוא בורא נפשות: (ג) פמ״ג: (ד) בית דוד ויד אפרים ומאמר מרדכי וכ״כ הגר״א וכל׳ הרמב״ם שממנו העתיק המחבר לשונו: (ה) גמרא מו״ק י״ג ע״ב: (ו) מ״א ולבוש וכן משמע בפמ״ג דנקט כן לדינא: (ז) מ״א ממשמעות הרמב״ם: (ח) כן הוכיחו מהר״י ע״ש ועיין בפמ״ג שנאחר בספק בדין זה: (ט) דכתשן מקרי ע״י שהוסר הקליפה לבד וכמו שכתב המ״א. ודע דמלשון הפמ״ג משמע דמלבד לדינא דבהוסר הקליפה לבד ולא נדבק כלל יש לספק[א] אם לברך במ״מ או בפה״א אבל אם נדבק קצת יש לברך במ״מ: (י) מ״א וא״ר: (יא) רשב״א: (יב) תוספות ולענ״ד מה שכתב הט״ז בסוף סק״ג דאם נותן למאכל תשיב כמו לטעם [אף דראיתו מדבש אינה מוכרחת דגם שם יתן הקמחא להטעים ולהכשיר התבשיל כמו שכתב הרשב״א] הוא בכלל במה שכתבו התוספות לשעוד הלב: (יג) גמ׳ והנה השמטתי דברי הט״ז מה שכתב לענין לעקי״ך דכבר השיגו עליו הרבה אחרונים. גם מה שכתב דאפילו אם החמשת מיינין הוא הרוב כיון שבא לדבק הוא בטל השמטתיו דאינו ברור דיש אחרונים מפקפקין בזה עיין במטה יהודה ומגן גבורים גם אינו מצוי שיתן בו כ״כ קמחא ולא יהיה רק לדבק ולא למאכל גופא: (יד) מ״ר וכוון לישב למה לא כתב המחבר דבר זה על סעיף ב׳:

הגהות ותיקונים: א) להסתפק: ב) ל״ו: ג) צ״ל הרא״ש שם והרשב״א: ד) צ״ל שם ל״ט:

הלכות ברכת הפירות סימן רח

להחמיר (יב) ולגמעו בתוך (ד) הסעודה לאחר ברכת המוציא (ה) (יג) ופטור ממנה: ד [י]אכל (ו) (יד) דגן חי או עשוי [י]קליות או שלוק (טו) והגרעינין שלמים אינו מברך אלא בפה"א ולאחריו בורא נפשות: הגה והא דמברך לפניו בפה"א היינו באוכל חטין וכיוצא בהן דרגילין לאכול כך אבל האוכל שעורים שלמים אפילו קלוין בא"ש אינן רגילין לאכול רק ע"י הדחק ואין מברך לפניהם (טז) רק שהכל (כל בו וכן משמע מדברי רש"א שמה שהשוה חטין לשעורין לברכה אחרונה משמע ולא לראשונה) [ד] [ח]והתוספות (יז) נסתפקו אם יברך לאחריו ברכה מעין שלש ולכך כתבו שנכון שלא לאכלו אלא (ז) (יח) בתוך הסעודה ויפטרנו בהמ"ז: ה [ט]קמח (יט) אפילו של חטים (כ) מברך עליו שהכל ואחריו ב"נ. [ל]לא שנא נטחן (כא) דק דק לא שנא נטחן קצת ועדיין יש בו טעם של חטים לא שנא קמח של קליות: ו [כ]קמח של אחד מחמשת מיני דגן ששלקו (פי' בשלו הרבה) ועירבו במים או בשאר משקין אם היה עבה כדי שיהיה ראוי

ז ברכות ל"ז ז מדברי תוספות והרא"ש והרמב"ם פ"ג מה"ב ח שם בשם הירושל' ושאר פוסקים ט ברכות ל"ז וכרב נחמן י הרא"ש שם לדעת הר"ף כ שם ל"ח ולאוקימתא דרב אסדא

באר היטב

כ"א לדבקו ולהקפותו ואין מברכין עליו אלא שהכל אבל ממ"ש הרב הפר"ח ביו"ד סי' קי"ב ס"ק י"ז על הקיפט"י דהיינו שלוקחין תירוש ומרתיחין אותו על האור ומערבין עמו קמח ומתעבה והתירוש מרוחה על הקמח דמברכין במ"מ כיון שאבד ממה שמדבק ומקפה התערובות מבשירו ומתקנו נמי לאכילה ע"ש וכ"פ בספרו מיס חיים בתשובתו שם סי' ח' ע"ש וכ"כ מהר"א יצחקי בתשובתו זרע אברהם סי"א א"כ ה"ה הכא נמי כיון שאבד ממה שמדבק מבשירו לאכילה מברך במ"מ. ולענין ברכה אחרונה כ' הפר"ח שם בתשובתו שיברך ברכה מעין ג' ומהר"א יצחקי בתשובתו שם כ' שאם אכל שיעור שיהיה בו כזית דגן בכדי אכילת פרס יברך מעין ג' ואם לאו יברך בנ"ר עיין יד אהרן לפ"ז אין ספק בלעקי"ך ולכ"ע מברך במ"מ ואחריו ברכה מעין ג' ודלא כט"ז: (ד) הסעודה. כתב הט"ז תמיה לי למה כתבו שאוכלים בתוך הסעודה אמאי לא אמר שיברך עליהם שהכל דהא על הכל שאמר שהכל יצא וא"ל דכאן הוי ספק משום ברכה אחרונה דאם יצטרך לומר במ"מ יצטרך לברך אחריו מעין ג' ובברכה אחרונה אין לומר אלא כפי שנתקנה מש"ה כתב דיאכלנה בתוך הסעודה לפ"ז אם רוצה לאכול דבר זה וכן הלעקי"ך פחות מכזית ואז א"צ ברכה אחרונה יאמר לפניו שהכל ולאחריו ולא כלום וא"ל תוך הסעודה ע"ש ולפי מ"ש בס"ק שלפני זה אין ספק בלעקי"ך ולעולם מברך במ"מ: (ה) ופטור ממ"נ. כל"ל: (ו) דגן. כל ה' מינים בכלל: (ז) בתוך הסעודה. לכן יש ליזהר שלא לאכול חיטין או שעורין וכן גרי"ן[oo] שלמים מבושלים אלא בתוך הסעודה משום ספק ברכה אחרונה ואם אירע שאכלו שלא בתוך הסעודה יברך אחריהם בנ"ר וכ"כ הכנה"ג

משנה ברורה

השקדים הדרך לעשותו נמי לעפוד ולכן קשה לשער אם היה כונתו רק לדבק וע"כ טוב להחמיר: (יב) ולגמעו. פי' (טו) לאכלו שהיה עב ורחוי לאכילה דאלו אם היה רך ורחוי רק לשתיה אפילו אלא בתוך הסעודה ועשאו כדי לעפוד הלב ג"כ מברך רק שהכל וכדלקמן בס"ו: (יג) ופטור ממנה. ל"ל ממ"נ (טו) והקשו האחרונים דאם הוא רק לדבק א"כ בטל לגבי השקדים והרי צריך לברך על פרי בתוך הסעודה וגרלה לי"שב דכיון שהוא חולה וצריך להשקדים עיקר קביעת סעודתו לכתחלה הוא עליהם והו"ל כקובע סעודתו על הפירות דאינו מברך עליהם וכדלעיל בסימן קע"ז ס"ג עי"ש: ד (יד) דגן חי. כל (יז) ה' מינים בכלל והרמ"א חולק בשעורים: (טו) והגרעינין שלמים. ר"ל שלא חילקן מתחלה וגם לא נתמעכו (יח) כלל ע"י הבישול אינן משובין למזון אלא כשאר פרי אדמה גינהו ואם הוסר הקליפה ע"י כתישה (יט) יש אומרים דברכתן בא"א כשנתבשלו דחשיב מעשה קדרה (כ) ויש אומרים דברכתן פ"א כיון שגרעינין עצמן שלמים (כא) והנכון שלא יאכלם כ"א בתוך הסעודה [לבד סברת התוספות דלקמיה] ועיין לעיל בסוף סק"ו דבשנתבקו ע"י הבישול יש לסמוך לכתחלה לברך בא"מ ואחריו מעין שלש. אבל

מתרגם: °פתיתי גריסים °°גריסים

שער הציון

(טו) מ"א: (טז) מילוטי רעק"א והשמטת[ב] קושית הט"ז דלמה לא יברך בהכל דבר מיכן במאמ"ר דעכ"פ עדיף טפי לעשות כן לגאת אפילו לכתחלה ולא לסמוך על שהכל דנהי דקי"ל דאם אמר שהכל יצא על כל דבר מ"מ יותר טוב לומר ברכתו הראויה וכשפוטר אותו תוך הסעודה אין כאן ספק כלל והוי כמברך ברכתו הראויה: (יז) מ"א וכ"מ בב"י: (יח) דאם נתמעכו במקצת ולא נשארו הגרעינין שלמים יש ספק בדבר ואפשר דמברך עליה במ"מ וכן משמע בביאור הגר"א בס"ז דכשלא נשארו שלמין הוא בכלל נתמעכו [ובנתמתא קאמר שם משמע לכאורה דאפילו בלא הסיר קליפתן מתחלה] ומה שכתבו התוספות דנעיין שנתמעכו יפה י"ל דאז בודאי בכלל מזון מינהו הלא"ה לא בריא להו הדבר בה: (יט) המ"א לפי פירושו בדברי הרמב"ם: (כ) לפי דברי תר"י שהובא במ"א ועיין בעולות אפרים שמאריך בדבר ומגדל לומר שגם הרמב"ם יודה בה לתר"י ודעתו שם דמברך בפה"א וכן משמע דעת מ"א בכלל נ"ד אות א': (כא) דהפמ"ג נשאר בדין זה בספק כמו שכתבנו למעלה בשער הציון אות יו"ד וכן משמע ממ"א בסק"ז וגם דרך בני אדם לאכול אותן כך לכן מידי ספיקא לא נפקא: (כב) כן כתב בהגהות הגר"א לאחר עי"ש. ואף אם לא נודה לדבריו שם שכתב ביותר מזה עכ"פ בנידון זה מסתברא דיש לסמוך עליו די"ל דהוא בכלל שעורים שחלקן המבושר בס"ב: (כג) ועיין במ"א שכתב דקאי אפילו אשעורין חיין ואפילו לדעת רמ"א דברכתן שהכל אפ"ה יש ספק לענין ברכה אחרונה: (כד) מ"א ושאחי אחרונים: (כה) רש"י:

הגהות ותיקונים: א) צ"ל דבזה: ב) והשמטתי:

ל שם נ"ז ומהמיים מ הרי"ף וכנ"ב ושמואל שם

(ח) לאכילה (כב) וללועסו (פי' לטחון אומו בפה) מברך במ"מ ואחריו על המחיה ואם היה רך כדי שיהא ראוי לשתיה מברך עליו (כג) שהכל ואחריו בורא נפשות: ז (כד) [ל]הכוסס (פי' האוכל) את (ט) [ה] (כה) האורז מברך עליו בפה"א ואחריו ב"נ ואם בשלו הגה (כו) * עד (י) שנתמעך (נ"י בשם הרא"ש והר"י) או שטחנו ועשה ממנו (כז) פת (כח) מברך עליו במ"מ ואחריו (כט) בורא נפשות (ל) [מ]והוא

שערי תשובה

*[ה] האורז. עבה"ט ועיין בר"י בשם מהר"י מולכו והלק"ט סי' מ' אם אכל אורז מבושל ובירך על המחיה או שאכל לחמניות ואורז ובירך על המחיה פוטר את האורז בדיעבד ומקרי שפיר מחיה וכלכלה ע"ש וראיה לזה לדידן דמסקינא לן אחה אורז מ"מ כיון שכבר בירך על המחיה אינו חוזר ומברך בג"ר דספק להקל ועיין בפ"מ שמחה דלמה אין מברכין על גרויפי"ן מטטרקי בפה"א וע"ש במשבלות זהב בפת שעורין מטירקש"ן המים ומ"מ אין הגרעין בטלים ברובא דה' מינים חשיבי מ"א [ועי' בס' אבן העוזר דהוכיח מן ש"ס דעל כוסס שעורין שלמים חייס אין לברך עליהם כלל כספק הרד"א המיאו ב"י] וגם בדין התבשיל משבולת שועל חולק עליו: (ח) לאכילה וללועסו. משמע דאם אינו רחוי ללועסו אפילו הוא עב מברך שהכל והדר קאמר אם רחוי לשתיה וכו' משמע דאם הוא עב מברך במ"מ וכן עיקר וכ"מ בגמרא בעבה מברך במ"מ מגן אברהם ועיין עוד במגן אברהם סי' ר"ה ס"ק ו': (ט) האורז. האורז ריי"ז ודותן היר"ז וי"מ איפכא לכן לא יאכלם כשנתמעטו אלא בתוך הסעודה ואם אכלם בלא סעודה יברך על שניהם שהכל מספק של"ה ב"ח. וט"ז כתב כיון דעכ"פ אין באלו ברכות מעין ג' ואין כאן ספק אלא בברכה ראשונה אם תהיה שהכל או במ"מ יש לברך על ריי"ז והיר"ז שהכל ואחריו בנ"ר. וגרויפי"ן שנעשו משעורין כתושים ברחיים ובישלם פשיטא שמברך במ"מ ולאחריהם מעין ג' דהא מחמשת המיינים הם. ואותן שנעשו מטטרק"ה אחין מחמשת המיינים מברך שהכל ובנ"ר וזהו פשוט: (י) שנתמעך. עיין ט"ז ומ"א [ונפ' אליה רבה כתב דאין מילוק באורז בין נתמעך או שלם ממש ולכן אתם בש"ע

באר היטב

ועיין בתשובת גנת ורדים כלל א' סי' ט"ז והיינו דוקא כשלא נדבקו על ידי בישול אבל אם נדבקו על ידי בישול או כתושים ברחיים מברך בורא מיני מזונות ודוקא שנתמעטו יפה ע' במ"א. אם עושין תבשיל משבולת שועל שקורין גנג"י גרי"ן ונותנין בהם מים הרבה שאין רואים רק לשורפו שקורין זופ"א אין המים בטלים לגבי הגרעין וצריך לברך על הגרעין בפה"א ועל המים בפני עצמו שהכל דהא עיקרן על שם המים ומ"מ אין הגרעין בטלים ברובא דה' מינים חשיבי מ"א [ועי' בס' אבן העוזר דהוכיח מן ש"ס דעל כוסס שעורין שלמים חייס אין לברך עליהם כלל כספק הרד"א המיאו ב"י] וגם בדין התבשיל משבולת שועל חולק עליו: (ח) לאכילה וללועסו. משמע דאם אינו רחוי ללועסו אפילו הוא עב מברך שהכל והדר קאמר אם רחוי לשתיה וכו' משמע דאם הוא עב מברך במ"מ וכן עיקר וכ"מ בגמרא בעבה מברך במ"מ מגן אברהם ועיין עוד במגן אברהם סי' ר"ה ס"ק ו': (ט) האורז. האורז ריי"ז ודותן היר"ז וי"מ איפכא לכן לא יאכלם כשנתמעטו אלא בתוך הסעודה ואם אכלם בלא סעודה יברך על שניהם שהכל"ה ב"ח. וט"ז כתב כיון דעכ"פ אין באלו ברכות מעין ג' ואין כאן ספק אלא בברכה ראשונה אם תהיה שהכל או במ"מ יש לברך על ריי"ז והיר"ז שהכל ואחריו בנ"ר. וגרויפי"ן שנעשו משעורין כתושים ברחיים ובישלם פשיטא שמברך במ"מ ולאחריהם מעין ג' דהא מחמשת המיינים הם. ואותן שנעשו מטטרק"ה אחין מחמשת המיינים מברך שהכל ובנ"ר וזהו פשוט: (י) שנתמעך. עיין ט"ז ומ"א [ונפ' אליה רבה כתב דאין חילוק באורז בין נתמעך או שלם ממש ולכן אתם בש"ע

ביאור הלכה

* עד שנתמעך. עיין במ"ב והגה בב"י משמשמע בעיקר הדין במיאור דברי רבינו יונה דמשמע מדבריו דבאורז מבושל אף כשהם שלמים מברך במ"מ ודהה קצת ע"ש ובכ"מ הסכים כן וכן מצדד הא"ר בשם הכלבו שכן הוא דעת רבינו יונה [וכן משמע מהגר"א אבן לא מיאר הכרעתו להלכה בזה אם נתפוח כרבינו יונה או כהרא"ש שחולק עליו בזה] ולדינא מחולקים בזה הרבה אחרונים אם לברך על אורז שלמים במ"מ או בפה"א או שהכל מספקא [עיין בב"ח ובע"ת ובשל"ה ובט"ז ובמטה יהודה ובברכ"י ובמש"מ ובישועות יעקב ובהלק"ט ודה"מ] והעיקר לדינא נ"ל כדברי הרמ"א והאחרונים המשכין אחריו דכשיתמעטו מברך במ"מ אבל אם הם שלמים מברך בפה"א דאף אם נפרם בדעת רבינו יונה שסובר דאף בשלמים במ"מ מ"מ בהרא"ש משמע להדיא דדוקא כשבשלו ועשאו כמין דייסא מברך במ"מ וכמו לענין מטין בס"ד וכן העמיק רי"ו ומצאתי עוד אבל ראשונים שסוברים כן הלא המה תוספות רבינו יהודה והעמיק דבריו גם האו"ז וכ"כ הריא"ז והובא בש"ג דדוקא כשעשאו כעין דייסא מברך במ"מ אבל כשהגרעינין שלמים מברך בפה"א. אבן מדברי הפמ"ג משמע שכ"ז בשלמים לגמרי אבל אם הוסר קליפתן כמו אורז שלנו יש לדד בתין" זה בכלל שלמים אף אם לא נתמעטו ע"י המשול דבלא"ה אפילו בחטים דעת הרמב"ם לפי מה שביארו המ"א בסק"ב דבהוסר קליפתו יוכל לברך במ"מ ואף דמדברי נתבטלו לגבי המים: ז (כד) הכוסס. פי' שאכלו כשהוא חי: (כה) האורז. ריי"ז דותן היר"ז בל"א [ב"י ובלבוש] ויש מפרשים איפכא ועי"כ יש מחמירין דלא יאכלם (ל) כשנתמעטו אלא תוך הסעודה או שיברך עליהם שהכל מחמת ספק ובלחם חמודות כתב דקוגיין דעלמא אורז ריי"ז ודותן היר"ז וכן מוכח בברכי יוסף ומטה יהודה וכן מצאתי במעשה רב מהגהות הגר"א לאורז הוא ריי"ז (לא) ומברך עליהם במ"מ: (כו) עד שנתמעך. היינו אפילו (לב) נתמעך קצת ע"י המשול אבל כשהם עדיין שלמים מברך בפה"א ואפשר דאפילו אם רק הוסר קליפת האורז כמו בשלנו ג"כ לא מקרי שלמים ומברך עליהם במ"מ [פמ"ג] ומ"מ אם מירך בפה"א משמע שם דיוקא בזה עי"ש: (כז) פת. (לג) פת. וה"ה תבשיל: (כח) מברך עליו במ"מ. דפת שלו אז תבשילו משביע וסועד הלב כמו מה' מיני דגן ועדיף משאר מיני קטניות ומ"מ לא חשיב פת שלו לחסם גמור של ה' מיני דגן לברך המוציא: (כט) בנ"ר. דבהמ"ז אז ברכה מעין שלש איגם אלא בתמשה מינין מפני חשיבותן: (ל) והוא שלא יהא וכו'. היינו דאף שנתמשה מיני דגן קי"ל לעיל בס"ב דאם עירבן בשארי

משנה ברורה

ואפילו נטחן רק קצת וכו' אפ"ה ברכתו רק שהכל: ו (כב) וללועסו. לאו דוקא דאפילו אם אינו עב כ"כ כיון שאינו רך שיהיה רואי רק לשתיה מברך עליו במ"מ [אחרונים]: (כג) שהכל. דכיון שהמים רבים עליו כ"כ עד שאינו רואי לאכילה ורק לשתיה אינו בכלל מאכל כלל ומברכין שהכל כברכת המים. וכ"ז הוא דוקא בקמח שממשו אינו בעין ומתבטל בריבוי המים אבל העושה תבשיל (כו) ממיני גרויפי"ן שנעשה מה' מיני דגן [כגון הנעשים במדינתנו משעורים ושבולת שועל (כז) שנחלק כל גרעין לשנים] ונתן בהם מים הרבה עד שאינו רואי רק לשרפו שקורין זופ"א אין הגרויפ"ן בטילין לגבי המים כיון שהם בעין ומיני דגן לא בטלי ולריך לברך על הגרויפי"ן במ"מ ומ"מ אפשר שגם המים לא בטלי לגמריהו כיון שעיקרן נעשה רק לשתיה ולא לאכילה ולריך לברך גם על המים שהכל וע"כ יברך תחלה על המים ואח"כ על הגרויפי"ן [כן מתבאר מדברי המ"א בסימן זה (כח) ובסימן ר"ה] ובמ"א כתב שיותר טוב בזה לברך שהכל על דבר אחר ויוציא את הרובב. וכ"ז דוקא בה' מיני דגן דאם בטלי (כט) אבל בשאר מיניים כגון רעלק"ע גרויפי"ן שנעשים בריבוי מים שאינם רואין לאכילה ורק לזופ"א מברך ברכה אחת שהכל דהגרויפי"ן נתבטלו לגבי המים: ז (כד) הכוסס. פי' שאכלו כשהוא חי: (כה) האורז. ריי"ז דותן היר"ז בל"א [ב"י ובלבוש] ויש מפרשים איפכא ועי"כ יש מחמירין דלא יאכלם (ל) כשנתמעטו אלא תוך הסעודה או שיברך עליהם שהכל מחמת ספק ובלחם חמודות כתב דקוגיין דעלמא אורז ריי"ז ודותן היר"ז וכן מוכח בברכי יוסף ומטה יהודה וכן מצאתי במעשה רב מהגהות הגר"א לאורז הוא ריי"ז (לא) ומברך עליהם במ"מ: (כו) עד שנתמעך. היינו אפילו (לב) נתמעך קצת ע"י המשול אבל כשהם עדיין שלמים מברך בפה"א ואפשר דאפילו אם רק הוסר קליפת האורז כמו בשלנו ג"כ לא מקרי שלמים ומברך עליהם במ"מ [פמ"ג] ומ"מ אם מירך בפה"א משמע שם דיוקא בזה עי"ש: (כז) פת. וה"ה תבשיל: (כח) מברך עליו במ"מ. דפת שלו אז תבשילו משביע וסועד הלב כמו מה' מיני דגן ועדיף משאר מיני קטניות ומ"מ לא חשיב פת שלו לחסם גמור של ה' מיני דגן לברך המוציא: (כט) בנ"ר. דבהמ"ז אז ברכה מעין שלש איגם אלא בתמשה מינין מפני חשיבותן: (ל) והוא שלא יהא וכו'. היינו דאף שנתמשה מיני דגן קי"ל לעיל בס"ב דאם עירבן בשארי

מתרגם: °מרק

שער הציון

(כו) עיין במ"א שרולה לומר דאפילו בגאנל"ע גערשטי"ן שברכתן בפה"א [לשיטת תר"י] לא בטלי כיון שעכ"פ מיני דגן הוא וכ"ש בזה: (כז) ואם הגרויפי"ן היה משעורים שלמים שהוסרו קליפתן בלבד אלו בהדעות אם מברכין עליהם במ"מ או בפה"א דאם ברכתן פה"א אז בטלים לגבי המים [אבן העוזר וחולק בזה על המ"א ע"ש]: (כח) סוף סק"ו לגבי לבוטת והעמיקו הגרע"א פה וכן כתב גם המ"א בכלל נ"ד אות י"ז ע"ש לענין עיקר הדין דעל המים צריך לברך בפ"ע ע"ש: (כט) כן מוכח ממ"א ואחרי אחרונים: (ל) דבלא נתמעטו אף אם הוא דותן או אורז ברכתו בפה"א והיינו לפי דעת הרמ"א לקמיה דדוב ראשונים סוברין כוותיה כמו שביארתי בבה"ל: (לא) והנה לפי מה שהבאתי לקמן בסי' זה דעל הכל [אוץ ממים ומלח] אם מירך במ"מ יצא בודאי יש לסמוך ולברך במ"מ על ריי"ז ובפרט לפי המבואר בבה"ל בשם אחרונים דכל דבר שאינו רואין דזיין מברך בורא מיני מזונות בודאי ריי"ז בכלל זה: (לב) ד"מ והגר"א:

הגהות ותיקונים: א) דאין:

*[ט]

ליקוטי דברי הרב א) בסידור סדר ברכת הנהנין פרק א' הל' י"א כתב: לפיכך יר"ש לא יאכל בין אורז בין דוחן בין שלם בין נתמעך כ"א בתוך הסעודה, וכשאוכל שלא בתוך הסעודה יברך שהכל על כולם ואם בירך בפה"א יצא אם הוא שלם.

הלכות ברכת הפירות סימן רח

שלא יהא מעורב עם דבר אחר אלא אורז (לא) לבדו ואם עירב ממנו בתבשיל אחר והתבשיל האחר (לב) הוא הרוב מברך עליו כברכת אותו תבשיל: ח (לג) * על פת דוחן (לד) ופליז"ו או של שאר מיני קטניות (לה) מברך שהכל ואחריו בורא נפשות: הגה העושה תבשיל (לו) משאר מיני קטניות אם (לז) נשארו שלמים וטובים מבושלים כמו חיין מברך בפה"א ואם (יא) (לח) נתמעטו לגמרי (לט) או שאינן טובים מבושלין כחיין (מ) מברך שהכל (וכן פירש הב"י דברי הטור): ט * "עירב קמח (יב) [ו] דוחן ושאר מיני

ג הרא"ש שם ם הרי"ף שם והרמב"ם בפ"ג ממשנעות הגמ' שם ע ב"מ והרד"א

באר היטב

ולא חילק בין נתמעט או לא וכן הסכים הב"ח ע"ש]: (יא) נתמעטו לגמרי. דוקא כשנתמעטו דרך כלי מנוקב שהן דקין מאד או שעשה תבשיל מקמח של קטניות אבל כשמיעך אותן בכף עיקר דרך אכילתן בכך וממשן קיים מברך בפה"א מ"א של"ה: (יב) דוחן וכו'. עמ"א

שערי תשובה

ווי"ן: *[ו] דוחן. עיין בשו"ת בית אפרים סי' י"ג נתבאר בתריבות בדינים אלו והמורם מהם בקצרה העושה עיסה מן החיטין ומן האורז ואפאה ועשה ממנו פת אם יש מהחטים כזית בכדי מ"פ דהיינו כשאוכל שלשה מיני מזונות שהם שעה זימים כגר אבל מהתערובות זית חיטים ואבל שלשה מיני מהתערובות ולא כשאינה נאכלה זו רק כשיעור הצריך לאכילת

ג' מיני פת מטין בלפתן ובהסיבה שעי"ז הוא אוכל במהירות ואינו שוהה באכילתו מברך אחריו ג' ברכות ואין ל"ל שמברך לפניו המוציא ואע"פ שרוב אורז. ואם רוצה לאכול פחות משיעור זה ירא שמיס לא יאכל אלא בתוך הסעודה שאוכל פת אחר שחייב ג' ברכות. ואם אוכל פת

משנה ברורה

בשאר מינין אפילו הם המיעוט אזלינן בתרייהו אורז אינו משוב כ"כ וע"כ אם עשה תבשיל או פת וקמח דשאר מינין הם הרוב מברך עליו כברכת אותן המינין: (לא) לבדו. ה"ה (לג) אם הוא הרוב ונקט לבדו לאשמועינן רבותא דאפ"ה אין מברכין ברכה אחרונה כ"א בי"ר: (לב) הוא הרוב וכו'. וכן פסקו (לד) הרבה אחרונים: ח (לג) על פת דוחן וכו'. דאף דהם פרי אדמה וע"י שנעשה פת איסתני למעליותא מ"מ כיון דעי"ז יצא ממורת פרי אין יכול לומר פרי האדמה והמוציא אין מברכין אלא בה' מינים ולכן מברכין שהכל ואפשר לומר עוד טעם מפני שאין דרך אכילתו בכך שאין דרך לעשות פת מזה ע"כ יברך שהכל. והנה לפי טעם זה במדינות שדרכן לעשות פת מטערקע"ש ווי"ן° לכאורה ברכתן בפה"א כיון שדרכן בכך [פמ"ג] אבל בחשובת ח"ם סימן נו"ן מסיק דבכל מקום אין מברכין בפה"א מטעם דלא נטעי אדעתא דהכי אלא לעופות ופטוס אווזות וע"ד הדוחק בני אדם עושין מהן פת ואין זה עיקר פריין ואין לברך עליהן בפה"א ע"ש (לה) אך מסתפק שם דאולי הוא בכלל אורז שברכתו על הפת ועל התבשיל הוא גמ"מ (לו) וע"כ הנכון לכתחלה אלא יאכלם אלא תוך הסעודה: (לד) ופליז"ו. בתר"י כתוב פניא"ו (לז) והכל אחד והוא מין שהוא זיין יותר משאר מיני קטניות וקמ"ל דאפ"ה מברכין על פתו שהכל כשאר קטניות: (לה) מברך שהכל וכו'. וה"ה (לח) על תבשיל הנעשה מקמח שלהן וכדלקמיה: (לו) משאר מיני קטניות. וה"ה (לט) מדוחן לפי מה שפסק המחבר מקודם דדוחן שוה לקטניות: (לז) נשארו שלמים. לאו דוקא שלמים אלא כל שלא נתמעטו לגמרי שעדיין ניכר קלת

מוארן ולורתן ברכתן בפה"א וע"כ מה שאנו קורין (רעליי"ע קאש"ע°) מברכין בפה"א [אחרונים]: (לח) נתמעטו לגמרי. היינו דוקא שעשה תבשיל מקמח של קטניות שאין דרך אכילתן בכך או שמיעך אותן דרך כלי מנוקב (מ) שהן דקין מאד נקמח (או מה שנעשה מן רעלקע שאנו קורין מל"ך גרופי"ן°°) אבל כשבישל הקטניות שלמין ומיעך אותן בכף (מא) עיקר דרך אכילתן בכך (מב) ועוד שממשן קיים ומברך בפה"א: (לט) או שאינן וכו'. כמ"ש בסימן ר"ה ס"א: (מ) מברך שהכל. ובדיעבד (מג) שברך בפה"א (מד) כתב בח"א דיצא: מברך

מתרגם: °דייסא מכוסמת °°כוסמת טחון

שער הציון

(לג) ע"ת וי"ש בזה קושיא הב"ח: (לד) שבנה"ג ומ"א וא"ר ומגן גבורים דלא כב"ח וט"ז שמסתפקין בזה מחמת לשון הרי"ף והרמב"ם ובכר כתב המ"א וש"א דאינו מוכח מהם שחולקין על הרא"ש דאחרי דקי"ל בכל המורה רובו כולו אם הרוב מן האורז חשוב כאלו הוא לבדו וכן משמע מפשטות לשון הגר"א שהאליט כן לדינא [דאל"ה הי"ל להביא דעת החולקים ע"ז] ומלאתי בחשבון שפירש ג"כ דברי הרי"ף כמו שמפרש הרא"ש וכן מצאתי ברבינו ירוחם א"כ הרי יש לנו ד' ראשונים שסוברים כן בהדיא והם האשכול והרא"ש והטור וריי"ז ומפרשים כן גם דעת הרי"ף ולמה לנו לעשות מחלוקת מיותם: (לה) ואף דהוא מחמיר שם גם על הטאטארקי כעין זה לא העתקתי דבכר כתבו כמה אחרונים דטאטארקי הוא מין קטניות וכן המנהג פשוט: (לו) ואם א"א לו לעשות כן יברך שהכל: (לז) הגר"א: (לח) כן מוכח מביאור הגר"א וכן מקיצור פסקי הרא"ש דלהרי"ף דוחן שוה לקטניות גם לענין תבשיל: (לט) והטור לשיטתיה אזיל ע"ש בטור: (מ) מ"א וח"א ע"ש: (מא) מ"א: (מב) מ"א וכ"ל דהלא מבואר בסימן ר"ב ס"ו[8] סקי"ח במ"א דכשממשן קיים (היינו שניכר מוארן ולורתן במקצת) אפילו אם אין רוב דרך אכילה באופן זה ג"כ לא נשתנית ברכתן: (מג) שע"ת בסי' ר"ו כתב שם בשם פניס מאירות דבין עוטים מבושלים יותר מחיין וברך בפה"א על החיין או להיפך יצא: (מד) בכלל ר"א אות י"ב ומשמע דקאי על כל מה שזכר באות י' שם והנה על מל"ך גרופין שזכר באות י' וכן על רעליסיקע"ש שעושין מקמח רעלקי או על לביבות שעושין מקמח רעלקע"י מסתברא דיצא בדיעבד דהרי לפעמים דרך לעשות זה מרעלקע"י ולכן אף דאינו ניכר כלל מוארן ולורתן הראשונה בדיעבד יצא כמו שפסק הרמ"א בסי' ר"ב ס"ז בהג"ה אבל בקמח קטניות שאין דרך בני אדם כלל לעשות מזה תבשיל כזה יש לעיין אי מהני בדיעבד

*[יב]

הגהות ותיקונים: א) ס"ז: ב) מה"ב:

ליקוטי דברי הרב א) בסידור סדר ברכת הנהנין פרק ח' הלכה ה' כתב דאם עירב קמח חיטים עם קמח אורז ועשה מהם פת מברך ברהמ"ז אפילו אין בו כזית בכדי אכילת פרס, לפי שהחיטים גוררים את האורז להיות בכולו טעם חיטים. וכן הדין אם עשה מהן תבשיל מברך מעין ג' אפילו אם אין בו כזית בכדי אכילת פרס.

פ רמינו יונה

קטניות עם קמח של חמשת מיני דגן ובשלו בקדירה (מא) מברך במ״מ ועל המחיה * ואם עשה ממנו פת (מב) מברך המוציא*ובהמ״ז [פ]ודוקא שיש באותו קמח מחמשת המינים כדי שיאכל ממנו כזית דגן (מג) בכדי אכילת פרס אבל אם אין בו זה השיעור מחמשת המינים * אינו מברך לבסוף בהמ״ז אלא (מד) בתחלה מברך המוציא כיון שיש בו (מה) טעם דגן אע״פ שאין בו כזית בכדי אכילת פרס (מו) ולבסוף (מז) על המחיה ואם בשלו (מח) * בקדירה (מט) * מברך תחלה במ״מ * ואחריו

שערי תשובה

מהתערובות הנזכר פחות משיעור פרס שהוא שלשה ביצים שוחקות ואין לו כזית מפת אחר מז אם שבע ממנו מברך אחריו בהמ״ז ואם אינו שבע

ביאור הלכה

שמצדדים לדעת יש לתפוס דאורז שזה לדוחן לענינו אמנם במנן גבורים מולק ע״ז ע״ס: * ואם עשה ממנו פת מברך המוציא. ומתברא כל שיש לפניו פת מה׳ מיני דגן אפילו אינו נקיה ופת מעורב ויש בו כזית כא״פ מחטה אפ״ה עדיף טפי לברך על פת שאינה נקיה [פמ״ג]: * ובהמ״ז. עיין בפמ״ג שמתפקק לענין חיובא דאורייתא דבענין כדי שביעה אם משערף יתר המינים להדגן לענין זה: * אינו מברך לבסוף בהמ״ז. עיין בשע״ת שכתב דאם אכל כדי שביעה צריך לברך בהמ״ז ולא ביאר טעמו [וקפר בית אפרים שלו אין בידי] ואולי משום דחשש לשיטת הפוסקים דטעם בעיקר דאורייתא וסוכר דגם לענין בהמ״ז שייך זה וע״כ המיר בכדי שביעה דחיובא בעלמא מדאורייתא אמנם מדברי הגר״א באות ל״ד שכתב דהעיקר הוא דבכל הברכות בסוף צריך כזית בכא״פ לאורה לא משמע כן וכן מדברי המחבר שסתם זה משמע דבכל גווני אינו מברך ברכת המזון: * בקדרה. עיין מ״ב מש״כ דלאו דוקא תערובות קמח בקמח וכו׳ כ״כ הלחם חמודות והוכא בשכנה״ג ואף דהמ״א בסוף סקט״ו כתב להיפך והעמיקו דבריו איזה אחרונים לא רציתי לפתוח כן לדינא משום דהרבה אחרונים אמרו על דבריו ודעתם כהל״ח הנ״ל הלא המה המהר״מ בנעמ״ע בביאורו על המרדכי והמאמר מרדכי והנשמת אדם וכן מלבד ג״כ הט״ח והובא בא״ר [ולפי הנראה שגם הא״ר הסכים לזה ע״ש] וכן מבואר הגר״א בסקל״ה ד״ה ואם בשלו וכו׳ מוכח בהדיא דס״ל כהל״ח הנ״ל:

* מברך תחלה במ״מ. עיין במ״ג דבענין שיהא בו טעם דגן כן מוכח מהיעוש דברי המחבר דאדלעיל קאי וכ״כ המ״א בסימן ר״ד ס״ק כ״ה ע״ש [ואף דהפמ״ג רוצה לדחוק שם בכוונת המ״א דלא יסבור כן פשטיות לשון המ״א משמע כמו שכתבנו וכן הוא דעת הא״ר] ואף דמדברי הט״ז בריש סימן זה ובריש סימן ר״ג משמע דס״ל דלא בענין שיהא בו טעם דגן והוכיח זה ממה שכתב המחבר אפילו עירב עמהם דבש וכו׳ כבר תמהו עליו בספר מעה יהודה ובספר נשמת אדם דאינו ראיה כלל דאפילו כשמעורב בדבש יוכל להרגיש קצת טעם דגן ע״ש ודעתם כמו שכתבנו במ״ב וגם בהגהת הגר״א לאמנאר חולק על הט״ז וגם מדברי הא״ש [שכתב כל שעיקרו ממשמש המינים אפילו רובו ממין אחר] משמע דעכ״פ בענין שיהא בו טעם דגן דאל״ה אין שייך כלל לקרותו לעיקר וכעין זה מצאתי ג״כ בספר אור זרוע בשם פי׳ ר״א ע״ש היטב ובפרט שמצאתי דעת הרא״ה בחידושיו על הרי״ף שסובר דבלית כזית בכא״פ אינו משוב כלל וגם בחלמו אינו מברך בורא מיני מזונות והיי דלדינא אין לזוז מדברי הש״ע שפסק כהאחרונים בשם רבינו יונה דבחלמו מברך בכל גווני במ״מ טעם דגן עכ״פ בענין: * ואחריו בורא נפשות. עיין

שערי תשובה

אינו מברך רק ברכה אחת מעין ג׳ ואם אין בתערובות כ״כ דגן שאוכל אלא בשיעור ארבעה ביצים יש בתוכו כזית מהחטים ואכל שיעור ארבעה

משנה ברורה

ט (מא) מברך במ״מ וכו׳. כ״ל בס״ב ע״ס: (מב) מברך המוציא ובהמ״ז.[א] דפת גמור הוא: (מג) בכדי אכילת פרס. פרס הוא חצי ככר של עירוב י״א שלשה ביצים וי״א ארבעה וכזית הוא חצי ביצה ומשערינן בו כל האיסורים שאם אוכל כזית איסור ושאר בחכילתו יותר משיעור אכילת פרס אינו מצטרף למלקות ולחיוב חטאת וה״נ לענין בהמ״ז דבעינן דוקא שיאכל כזית דגן אין מצטרף השיעור כזית שלו אלא בכדי שיוכל לאכלו בתוך שיעור אכילת פרס וא״כ אינו מברך בהמ״ז אא״כ היה מעורב בו קמח דגן אחד משמינים עכ״פ (מה) דאז אם יאכל מהפת ארבעה ביצים יהיה מזה כזית דגן ויתחייב בהמ״ז: (מד) בתחלה מברך המוציא וכו׳. כדקי״ל לקמן בסימן ר״י דברכה ראשונה א״ל שיעור דאפילו על משהו יש לברך ברכה הראויה לאותו המין ומיני דגן חשיבי ולא נתבטלו בתערובתן בשום גווני כיון שנרגש טעמן: (מה) טעם דגן. אלא״ה לא חשיבי ובטיל (מו) ומברך שהכל ובנ״ר: (מו) ולבסוף וכו׳. אפילו (מז) לא אכל רק כזית מהפת: (מז) על המחיה. רבים מהאחרונים נתקשו בזה דלא מצינו כיולא בזה בברכות דמתחלה המוציא ולבסוף על המחיה ועוד דמאי שנא מהא דכתב לענין בישול בקדירה דאין מברך לבסוף רק בנ״ר מחמת דאין בו כדי אכילת פרס וה״נ לענין פת ומחמת זה בחמת הגיה הגר״א דל״ל גם כאן ולבסוף בנ״ר[ב] והרבה אחרונים טרחו לייסד דברי הש״ע [עיין בא״ר ובמטה יהודה] ומחמת זה ראוי לירא שמים שלא יאכל פת כזה אלא בתוך הסעודה ומ״מ הנוהג כדברי הש״ע אין למחות בידו דכן סתמו הרבה אחרונים לדינא ודע עוד דה״ה אם בהפת היה מעורב קמח דגן כזית בכדי א״פ אלא שהוא לא אכל רק מקצת מהפת שלא היה שיעור כזית דגן מכל הזיתים שאכל ג״כ אינו מברך בהמ״ז אלא על המחיה לדעת הש״ע או בנ״ר לדעת הגר״א: (מח) בקדירה. ר״ל ולא היה בהקמח של מיני דגן כזית בכדי אכילת פרס [או שהיה בהקמח כשיעור והוא לא אכל עד שיעור כזית וכנ״ל באות הקודם] דאף דבחחלה מברך במ״מ וכנ״ל בס״ב אבל על המחיה אינו יכול לברך אלא על שעור כזית דגן וע״כ מברך רק ברכת בנ״ר בשביל יתר המינים המעוררים[ג] בתבשיל זה. ועיין בביאור הלכה שבאמרו דלאו דוקא תערובות קמח בקמח דאינו מברר כ״כ המיני דגן דה״ה אם עירב ה׳ מיני דגן עם דבש ותבלין או שאר מינים וכהיא דס״ב הנ״ל (מח) ג״כ בעינן שיהא מהחמשה מיני דגן כזית בכדי א״פ ואי לא״ה אינו מברך ברכה אחרונה אלא בנ״ר (מט) וע״כ מיני [גרוופין] מה׳ מיני דגן שמבשל עם בולבע״ס וקטניות וכיו״ב אין לברך לבסוף על המחיה אלא דוקא כשאכל מהמיני דגן כזית בכדי אכילת פרס. ומ״מ לענין פת כיסנין שמעורב בתבלין הרבה [כגון לוקע״ר לעק״ך] ונהגין העולם לברך עליו לבסוף על המחיה כשיש בו כזית אף שבמין דגן לבדו שבמלא בו אין בו שיעור כזית ואולי שטעמם מפני שהתבלין בא להכשיר את האוכל מלטרף עם האוכל גופא לשיעור וכדאיתא כעין זה במ״א סימן ר״י. ולכתחלה*טוב ליזהר לשער שיהיה בהקמח שיעור כזית: (מט) מברך תחלה במ״מ. וגם זה בעינן דוקא שיהיה מונכר כ״כ המיני דגן דה״ה אם שיעור הדגן עם דבש ותבלין אז אינו מברך ברכה אחת מעין ג׳ ואם אין בתערובות כ״כ דגן כשאוכל אלא בשיעור ארבעה ביצים יש בתוכו כזית מהחטים ואכל שיעור ארבעה

שער הציון

מונכר

(מה) הגר״א ודה״מ ומוכח דבברי דאינו מלטרף עם שאר המינים לענין חיוב ובספר מאמר מרדכי דאיתי שהוא מלדד דאפילו על כזית מהפת הזה חייב לברך בהמ״ז ע״ס טעמו [וכן משמע קצת מפר״ח שהביאו רע״א בחידושיו אכן יש לדחות דאפשר דדוקא לענין על המחיה כ״כ] ולענין מעשה בודאי יש לפסוק כהגר״א ודה״מ שכתבו כן בפשיטות וכן פסק בשע״ת: (מו) ובשע״ת משמע דאפילו יש בהפת בכדי אכילת פרס ג״כ בעינן דוקא שיהיה בו טעם דגן הא לא״ה בטל לגבי השאר והא דכתב שם דמברך בורא מיני מזונות משום דמיירי לענין עירוב עם אורז דברכת האורז הוא במ״מ: (מז) פמ״ג ודה״מ ושע״ת ור״ל אף בזכזית זה אין בו רק מעט דגן: (מח) והא דלא ביאר המחבר זה בס״ב משום דסמך ע״ז הסעיף: (מט) מ״א:

הגהות ותיקונים: א) המעורבים:

ליקוטי דברי הרב: א) ובסידור סדר ברכת הנהנין פרק ח׳ הלכה ג׳ כתב וי״א שאינו מברך בהמ״ז עד שיאכל כל הפרס, ויש לחוש לדבריהם להקל בספק ברכות, ואינו מחלק בין אכל כדי שביעה או לא. ב) ובסידור פרק ח׳ הלכה ד׳ כתב לברך מעין ג׳, אלא שסיים שנכון למנוע שלא לאכול מפת זו כ״א בתוך הסעודה.

הלכות ברכת הפירות סימן רח

בורא נפשות: **י** [צ]בברכה אחת (יג) (נ) מעין שלש (נא) של פירות דחוצה לארץ חותם על הארץ (נב) ועל הפירות ובא״י חותם (נג) על הארץ ועל פירותיה [ק]ואם בח״ל (נד) אוכל מפירות (יד) [ו] הארץ חותם ג״כ על פירותיה: **יא** בברכה מעין ג׳ דיין (נה) [ר]אינו חותם על הגפן ועפה״ג אלא (נו) על

צ ברכות מ״ד
ק הרשב״ם שם
ר ר׳ יונה והרא״ש והרא״ש ד

באר היטב

ובפרח שוש כלל ח׳ סי׳ ג׳: (יג) מעין ג׳. נוסח הברכה בא״י אמ״ה על המחיה ועל הכלכלה ועל תנובת השדה ועל ארץ חמדה טובה ורחבה שרלית והנחלת לאבותינו לאכול מפריה ולשבוע מטובה רחם ה׳ אלהינו עלינו ועל ישראל עמך ועל ירושלים עירך ועל ציון משכן כבודך ועל מזבחך ועל היכלך ובנה ירושלים עיר הקדש במהרה בימינו והעלנו לתוכה ושמחנו בה כי אתה ה׳ טוב ומטיב לכל ונודה לך על הארץ ועל המחיה ברוך אתה ה׳ על הארץ ועל המחיה ועל הכלכלה. ועל פירות אומר על העץ ועל פרי העץ ועל תנובת השדה ועל ארץ וגו׳. ועל היין על הגפן ועל פרי הגפן ועל תנובת השדה ועל ארץ וגו׳ וחותם על הארץ ועל הפירות ב״ח אבל המנהג לחתום על הארץ ועל פרי הגפן: (יד) הארץ. ובח״ל הסמוכה לא״י ח״ל לשנות מנהג הברכה מספק שמא הפירות מא״י הן ולא חיישינן לזה ב״ח ר״י[א] מ״א [ובספר אליה רבה העלה להלכה דאם בודאי באים מא״י לחו״ל יברך על פירותיה ואם בודאי באו מחו״ל לא״י על הפירות אבל בספיקא לעולם יברך על הפירות עיין שם]:

שאר מינים יש כמה חילוקים והרוצה לעמוד עליהם יעיין בתשובה הנ״ל:

שערי תשובה

בינים צריך לברך בהמ״ז ואם אין בתערובות כ״כ אז לפניו מברך המוציא ואם שבע מאכילתו מברך בהמ״ז ואם לאו מברך מעין ג׳ ואף בכזית מהתערובות מברך מעין ג׳ ודוקא כשיש שם טעם דגן אבל אם אין בו טעם דגן אע״פ שיש שם כזית בכא״פ מברך לפניו במ״מ ואחריו בג״ר כברכת האורז ואם רוב העיסה דגן וטעמה דגן ואין טעם האורז נרגש ואכל ממנו כזית יש מי שנראה שלדעתו צריך לאכול דגן כ״כ מהתערובות עד שבודאי אכל כזית דגן ואז יברך בהמ״ז ואין נראה כן ונראה עוד דכל שרובה דגן סגי אע״פ שאין טעמה דגן ומה צריך שיאכל כל כך מהתערובות עד שבודאי אכל כזית מהדגן. ואף שיש בכא״פ בתערובות זה אם לא שבע ממנו אף שאכל כל הפרס רק ששהה באכילתו יותר משיעור המזכר לעיל אינו מברך רק מעין ג׳ ומעין ג׳ צריך לברך אף בכזית מהתערובות. וכבר בארתי שיש ליזהר שלא לאכול אלא בתוך הסעודה וע״ל ג״כ דאם יש יותר מכא״פ אלא שאכל בחפזון ולא שהה באכילתו יותר משיעור המזכר למעלה מברך אחריו בהמ״ז כיון שאכל מהתערובות כ״כ עד שבודאי אכל כזית דגן וגם אכלו בכא״פ מברך אחריו ג׳ ברכות. ודין תערובות קמח מחיטין ואורז שכתבתי לעיל נראה לי דה״ה מינים אחרים עם אחד מה׳ מינים דינם שוה לכל הדברים שכתבתי ויש שאין נראה כן מדבריו ולפי״ז היו הרבה חילוקי דינים וי״א שגם שעורים שוה לחטים וגם לענין תערובות *[ו] הארץ. עיין בה״ע ועיין בהלק״ט מ״ב סימן נ״ה ועיין בבר״י בשם

משנה ברורה

מנכר טעמו כלל בטל לגבי יתר המינים ומברך שהכל: י (נ) מעין שלש. נוסח הברכה (נ) בא״י אמ״ה על המחיה ועל הכלכלה ועל תנובת השדה ועל ארץ חמדה טובה ורחבה שרלית והנחלת לאבותינו לאכול מפריה ולשבוע מטובה רחם ה׳ אלהינו על ישראל עמך ועל ירושלים עירך ועל ציון משכן כבודך ועל מזבחך ועל היכלך ובנה ירושלים עיר הקודש במהרה בימינו והעלנו לתוכה ושמחנו בבנינה ונאכל מפריה ונשבע מטובה [וש (נא) שאין אומרים ונאכל מפריה ונשבע מטובה] ונברכך עליה בקדושה ובטהרה כי אתה ה׳ טוב ומטיב לכל ונודה לך על הארץ ועל המחיה בא״י על הארץ (נב) ועל המחיה [ונקראת ברכה זו מעין שלש לפי שיש בה מעין ג׳ ברכות שבברכת המזון דהיינו נגד ברכת הזן אומרים כאן על המחיה או על הגפן או על העץ ונגד ברכה שניה שעל הארץ ועל המזון אומרים כאן ועל ארץ חמדה טובה וכו׳ ונגד ברכה ג׳ שהיא בונה ירושלים אומרים כאן ובנה ירושלים ונגד הטוב והמטיב שהיא ברכה ד׳ בברכת המזון אומרים ג״כ כי אתה ה׳ טוב ומטיב ואף ע״פ שיש שברכה זו מעין ד׳ ברכות נקראת מעין ג׳ לפי שעיקר בהמ״ז מן התורה הם רק ג׳ ברכות והטוב והמטיב הוא מדרבנן] ועל פירות אומר על העץ ועל פרי העץ ועל תנובת השדה ועל ארץ וכו׳ ועל יין אומר על הגפן ועל פרי הגפן ועל תנובת השדה ועל ארץ וכו׳ ולענין חתימה דיין מבואר בסעיף הסמוך: (נא) של פירות דחוץ לארץ. ר״ל כשהן משבעת המינים (נב) ועל הפירות. שאין יכול לומר פירותיה כיון שאינם מפירות של א״י ואפילו הובאו לא״י ואכלן אם כיון שגדלו בחו״ל [ע״ת וא״ר]: (נג) על הארץ ועל פירותיה. שמשבח להש״י (נג) על נתינתו לנו את הארץ שמוציאה אומן פירות: (נד) אוכל מפירות הארץ. ר״ל כשיודע שהם מפירות הארץ אבל בספק (נד) כגון בחו״ל הסמוכה לא״י יאמר על הפירות (נה) וה״ה כשאוכל בא״י ואינו יודע אם הם מפירות הארץ או שהובאו מחו״ל יברך ג״כ על הארץ ועל הפירות: **יא** (נה) אינו חותם וכו׳. דכמו בה׳ מיני דגן אומר בחתימתו על הארץ ועל המחיה וכן בפרי העץ אומר בחתימתו על הארץ ועל הפירות כן בפרי הגפן צריך ג״כ להזכיר ארץ בחתימה ומ״מ בדיעבד אם לא הזכיר ארץ כתב המ״א דיצא: (נו) על הארץ ועל פה״ג וכו׳. טעם המחבר משום דיש דעות בין הפוסקים יש מראשונים דס״ל דכמו בפתיחת הברכה מתחילין ביין על הגפן ועל פה״ג משום שבאו ועילויו כן צריך להזכיר

שער הציון

(נ) מ״א ושיתי קצת מלשונו ע״פ הכתוב בסידורים שלנו ועיין בפמ״ג שכתב ג״כ כדברינו ובכמה ראשונים מזכר הנוסח כמו בסידורים שלנו: (נא) עיין בטור בשם סמ״ג וכן הלבוש והמ״א השמיטוהו מנוסח הברכה וכ״כ ג״כ במעשה רב בהנהגות הגר״א ומ״מ הרוצה לאומרו אין מוחין בידו שבכמה ראשונים איתא נוסח זה ועיין בא״ר: (נב) הנה אף שבמ״א מסיים בנוסח הברכה בא״י על המחיה ועל הכלכלה וכמו שהובא נוסח זה בטור ואטודרהם לא העתקתיו דכבר כתב הב״י על דברי הטור שמה״ג והרמב״ם וסמ״ג מוכח בהדיא שלא לחתום רק בטא״ל המחיה וכן הוא ג״כ נוסחת הרי״ף והרא״ש וכן נמצא בשם רבינו חננאל הובא בשב״ל ואור זרוע וכן הביא בשב״ל בשם רש״י מספר הפרדס וכ״כ הריא״ז שנוסח זה עיקר וכן הוא ברוקח וכל בו ורי״ו וכ״מ ג״כ בחידושי רשב״א ומהרי״ל על המ״א והלבוש שהעתיקו נוסח הטור שהיא דעת יחידאה וכבר השיג עליה הב״י והנה באמת בספר מקור חיים להגאון מליסא כתב שנ״ם הוא במ״א במה שסיים ועל הכלכלה וגם בספר מע״ר בהנהגות הגר״א משמע ג״כ שלא יאמר ועל הכלכלה והנה ביד אפרים ראיתי שמגדל קצת לאמרו ונשאר בספק מחמת שראה איזה מעתיקים שהעתיקו בהנוסח בהמ״א ולבוש וברור אצלי שאלו ראו כל הני ראשונים לא היה אצלם שום ספק בדבר וכן בסידור הגר״ז נוסחתו ג״כ לבסוף רק על המחיה: (נג) גמרא בדף מ״ט (נד) מ״א: (נה) מסקנת הא״ר:

*[יד]

הגהות ותיקונים: א) תר״י:

הארץ ועפה״ג או על הארץ ועל הפירות: **יב** (נז) ש״מזכירין בה (טו) (נח) מעין המאורע בשבת ויו״ט ור״ח (נט) אבל לא בחנוכה ופורים ת״אם אכל פירות מז׳ מינים ואכל מיני מזונות ושתה יין יכלול הכל בברכה אחת (ס) ויקדים המחיה ואח״כ הגפן ואח״כ העץ ויאמר על המחיה ועל הכלכלה ועל הגפן ועפה״ג ועל העץ ועל פרי העץ וחותם על הארץ ועל המחיה (סא) ועל פרי הגפן ועל (טז) הפירות: **יג** א״אם אכל פירות מז׳ המינים ואכל תפוחים א״צ לברך על התפוחים בורא נפשות (סב) שגם הם בכלל ברכת על העץ שגם הם (סג) פרי העץ הם ב״אבל אם אכל תפוחים (סד) ושתה יין צריך לברך בורא נפשות על (יז) התפוחים (סה) וכ״ש אם אכל בשר או פרי האדמה ושתה יין או אכל מז׳ המינים שצריך לברך על כל אחת ואחת (סו) [מ] וה״ה אם אכל בשר ודגים ואכל מחמשת מינים אין ברכת על המחיה פוטרת את הבשר ואת הדגים: **יד** ג״שתה יין וברך (יח) בפה״ג ואכל ענבים צריך (סז) לברך עליהם (יט) בורא פרי העץ וכן בברכה אחרונה (סח) צריך להזכיר על העץ ועל פרי העץ: **טו** (סט) ד״אם בדיעבד בירך (ע) על הענבים בורא פרי הגפן או אחריהם על הגפן יצא: **טז** ה״שתה יין (עא) ומים

ש מוס׳ בברכות מ״ד בסס ס׳ המר׳ והירושלמי וכ״כ הר״ר יונה והרמ״ם ופאר פוסקים ת רמב״ם פ״ח ור׳ יונה ורמ״ם והרשב״א סס בסס ר״מ א רמב״ם סס והרמ״ם סס ב טור בסס אמו הרמ״ם ג סס בסס ר׳ ישמעאל אמו בסס אמו הרמ״ם ד סס ה סס

שערי תשובה

פרי האדמה מ״ג כת״י אם המיאו למוקים ממ״ל לא״י ועשו מהם יין בא״י אף שבא״י נגמר היין ישתוה עפה״ג ע״ם והוא פשוט: [מ] וה״ה אם אכל בשר ודגים. עיין בבר״י שמנהג לאכול לביות עם גמינה הרבה ואין מברכין על הגמינה וגם רמים מהגים לאכול בטוקר מיקנין עם גמינה ואין מברכין כ״א על הכיסנין ומדין מברך על העיקר ופוטר את הטפלה נגעו בה וצריך להתישב בדבר עכ״ל וע״ם דלעיל מייתי בשם מז״ה דמשמע לי׳ מלשון הטור והש״ע דלא״ג שבאו הבשר והדגים לעפת הה׳ מינים והיתה בא״ע בלביות עם גמינה ע״ם ונאמת לשון הש״ע לא משמע כן וגם לשון הטור יש לישב: *[טו] בפה״ג. עיין בה״ט וגם בא״ה מולק על מהר״י הלוי ועיין בד אפרים מ״ם בזה:

באר היטב

(טו) מעין המאורע. היינו קודש שיאמר כי אתה ה׳ טוב ומטיב אומר ושמחנו בה ולא והחליצנו ביום השבת הזה. ובי״ט אומר וזכרנו לטובה ביום חג פלוני הזה וכן בר״ח ואם לא אמר פלוני ביום חג פלוני הזה וכן בר״ח אומר יעלה ויבא (יח) בפה״ג. טעה ובירך על היין בפה״ע צריך לחזור ולברך בפה״ג ר״י לוי עמ״א ובתשובת פנים מאירות סי׳ נ״ח חולק ופסק דיעלה ע״ם: (יט) בפה״ע. ואם בשעת שתיית היין נתכוין

שער הציון

(נו) ט״ז ומ״א ומ״ר ומגן גבוריס: (נז) מ״א ובפרע דדעת הגר״א דהעיקר כסברא אחרונה: (נח) כ״מ בתוספות: (נט) כן מוכח בפוסקים: (ס) מ״א וכמה טעמים בזה אחד דהא אינו מחוב וגבי דלא אכל זה וכדלעיל בסימן קפ״ח טעם זה על ר״מ שאין מחזירין אותו בכל גווני וכן מלאתי בחי׳ הרא״ה ועוד דהא כמה פוסקים חולקין וס״ל דאין צריך להזכיר כלל וכמ״ש בב״י וגם בירושלמי גופא משמע דהוא רק לכתחלה דקאמר ר׳ ירמיה הואיל ר׳ זעירא חש לה אגן צריכין למיתם לה: (סא) ט״ז: (סב) פמ״ג וכן מלבד הא״ר ע״ם וכן העתיקו הא״א והה״ח: (סג) מי׳ רע״א ממ״א סי׳ ר״ב סקכ״ה: (סד) ע״ת ונאמר מרדכי וח״א ואף דהמ״א כתב דגם בא״א כתב דאם אכל פרי האדמה ושתה יין אז אכל פרי מז׳ מינים גם כן יש ספק זה דאולי יעלה בחמ שמיים על האדם ועל הפירות לא העתקתיו משום דמלשון הרמב״ם ספ״ח שכתב שכולם פרי העץ הן לא משמע כן: (סה) מאמר מרדכי: (סו) פנים מאירות ואגן העוזר וח״א ע״ם בג״א ומי׳ רעק״א בשם גינת ורדים: (סז) מ״א בשם ר״י הלוי וט״ש ומגן גבוריס ע״ם ונאמת יש דעות בענין זה בין הגהות ותיקונים: א) רי״ב: ב) דבפתיחה:

*[יח]

ליקוטי דברי הרב: א) ובסידור סדר ברכת הנהנין פרק א׳ הלכה י״ג כתב: בסיום הברכה הנוסח הוא ״והפירות״, ב) ובסידור סדר ברכת הנהנין פרק א׳ הלכה י״ד כתב כהמ״א. ג) ובשו״ע הרב סימן ר״ב סעיף י׳ פסק דלא יצא, אבל בהג״ה שם כתב: אבל בסידור השמיט דין זה. וכמדומה לי ששמעתי מפיו הקדוש נ״ע שחזר בו ופסק באה״ע שיצא בברכת בפה״ע.

משנה ברורה

מיימיהן אינו נפטר בברכת על העץ דלאו פרי הוא כלל: (סד) ושתה יין. ואפילו להפוסקים שסוברין דבתחימה שבברכת היין מסייס על האדם ועל הפירות כנ״ל בסעיף י״א מ״מ כיון דפתיחה[ב] הוא מזכיר רק גפן אין תפוחים בכלל ואינו יוצא [מ״ב] (סד)[ב] וי״ש מאחרונים שכתבו דאם סייס בברכת היין על האדם ועל הפירות אפשר דיוצא גם על התפוחים: (סה) וע״כ יש ליזהר היכא שאוכל תפוחים ושותה יין שיברך תחלה בג״ר על התפוחים או שיסייס בברכת היין על האדם ועל פה״ג: (סה) וכ״ש אם אכל בשר וכו׳. טועם הכ״ש דיין ותפוחים הם עכ״פ תרוויהו מין עץ כ״ש מה שאינו מין עץ: (סו) וה״ה אם וכו׳. עיין לקמן בסימן רי״א[א] לענין עיקר וטפל מה שבתבנו שם: **יד** (סז) לברך עליהם בפה״ע. דלא תימא דענבים נמי פה״ג ניהו ויפטרו בדיעבד בברכת היין קמ״ל דלא: (סח) צריך להזכיר על וכו׳. ור״ל דלא תימא דיוצא בברכת על הגפן שמברך על היין אלא צריך להזכיר ג״כ על העץ ויכלול עם ברכת הגפן בברכה אחת וכנ״ל בסי״ב: **טו** (סט) אם בדיעבד וכו׳. וה״ה אם שתה יין ונתכוין לפטור הענבים דיצא כמ״ש סימן ר״ו ס״ב עי״ש [אחרונים. וע״ש במ״ב מה שכתבנו בזה וה״ה לענינו] . ואינו דומה לסי״ד דהתם לא כוון בפירוש בברכת פה״ג לפטור הענבים לכן אמרינן דממילא לא מיפטרי דלכתחלה יש לו לברך על כל אחד ברכה מיוחדת: (ע) על הענבים בפה״ג וכו׳. ואם בירך על היין בורא פה״ע יש דעות בין הפוסקים (סו) יש אומרים דיצא בדיעבד (סז) וי״א דלא יצא[ו] וספק ברכות להקל: **טז** (עא) ומים. וה״ה כל מיני

באר היטב

(טז) שמחנו בה. ר״ל בתחימת הברכה ויש מרבותינו דס״ל דבתחימת הברכה די אם יזכיר סתם ועל הפירות ואין לשנות נוסחתו משארי ברכות ולכן סתם המחבר להורות דיכול לעשות כמו שירצה (יז) ועיין באחרונים דמשמע מהם דהמנהג לחתום על האדם ועל פרי הגפן. ומ״מ בדיעבד (יז) אם סייס על האדם ועל הפירות בודאי יצא: **יב** (יז) מזכירין בה. בין על מיני מזונות (יח) ובין על היין ועל פירות האדם: (יח) מעין המאורע. היינו (יט) קודש שאומר כי אתה ה׳ טוב ומטיב יאמר בשבת ורצה והחליצנו ביום השבת הזה וביום טוב אומר וזכרנו לטובה ביום חג פלוני הזה וכן בר״ח יאמר וזכרנו לטובה ביום ר״ח הזה (ס) ובדיעבד אפילו לא הזכיר מעין המאורע יצא: (יט) אבל לא וכו׳. דהא אפילו בבהמ״ז אינו מחוייב להזכיר מלבד הדין רק מלבד מנהגא וכאן ליכא מנהג כלל ע״ז [הגר״א]: (ס) ויקדים המחיה. לפי שברכתו במ״מ (סא) שהיא חשובה ומבורכת וגם קודמין בפסוק ואח״כ יין שג״כ חשוב ויש לו ברכה בפרטיות: (סא) ועל פה״ג ועל הפירות. במ״א מלבד שלא לומר רק[א] ועל הפירות וכן משמע בביאור הגר״א ומנהג העולם כהשו״ע (סב) וברכה שא״ל לא שייך כאן דאין מוסיף שם א״כ אין קפידא שיאמר פה״ג ופירות ועכ״פ בדיעבד אם לא אמר פה״ג בודאי אין חוזר [מ״א]: **יג** (סב) שגם הם וכו׳. הא לא״ה אין ברכה מעין ג׳ פוטרת בג״ר וכן להיפך [אחרונים]: (סג) פרי העץ הם. פי׳ אלא שמפני שאין חשובין כ״כ לא קבעו עליהן ברכה זו ועכשיו שמברך בלא״ה ברכה זו פוטרת (סג) ודוקא אם אכל תפוחים עצמן אבל קחתן ושתה

(נו) מ״א ובפרע דדעת הגר״א דהעיקר כסברא אחרונה: (נח) כ״מ בתוספות: (נט) כן מוכח בפוסקים: (ס) מ״א וכמה טעמים בזה אחד דהא אינו מחוב וגבי דלא אכל זה וכדלעיל בסימן קפ״ח טעם זה על ר״מ שאין מחזירין אותו בכל גווני וכן מלאתי בחי׳ הרא״ה ועוד דהא כמה פוסקים חולקין וס״ל דאין צריך להזכיר כלל וכמ״ש בב״י וגם בירושלמי גופא משמע דהוא רק לכתחלה דקאמר ר׳ ירמיה הואיל ר׳ זעירא חש לה אגן צריכין למיתם לה: (סא) ט״ז: (סב) פמ״ג וכן מלבד הא״ר ע״ם וכן העתיקו הא״א והה״ח: (סג) מי׳ רע״א ממ״א סי׳ ר״ב סקכ״ה: (סד) ע״ת ונאמר מרדכי וח״א ואף דהמ״א כתב דגם בא״א כתב דאם אכל פרי האדמה ושתה יין אז אכל פרי מז׳ מינים גם כן יש ספק זה דאולי יצא בחמ שמיים על האדם ועל הפירות לא העתקתיו משום דמלשון הרמב״ם ספ״ח שכתב שכולם פרי העץ הן לא משמע כן: (סה) מאמר מרדכי: (סו) פנים מאירות ואגן העוזר וח״א ע״ם בג״א ומי׳ רעק״א בשם גינת ורדים: (סז) מ״א בשם ר״י הלוי וט״ש ומגן גבוריס ע״ם ונאמת יש דעות בענין זה בין

הלכות ברכת הפירות סימן רח

(עב) אין לו לברך על המים (כ) ב"נ (עג) שברכת היין פוטרתן כשם שבברכה ראשונה יין פוטר כל מיני
(כא) משקים: יז ברכת ג' [1]אינה פוטרת מעין שלש (עד) שאם אכל (עה) *) דייסא אין בהמ"ז (כב) פוטרתו
(עו) * אבל ביין [2] ברכת שלשה (כג) [ו] פוטרתו שאם בירך על היין ברכת המזון במקום על הגפן יצא

[1] ב"י בשם ר' יונה *)[לענ"ד הוא רמוק דולמי הדייסא מיין זין יותר מן התמרים]

שהרי קבעו עליה חכמים ברכה טרם מיני מזונות ואי לא מקפיענא אמינא מ"ש רבינו יונה אבל מין וכו' ה"ה בדייסא ולא בא להוציא אלא שאר דברים)

באר היטב

לפטור הענבים פטור מברכת הענבים ב"י מ"א ט"ז ע"ש ועיין בתשובת פניס מאירות סי' נ"ח: (כ) ב"נ. עיין מהר"א הלוי בס' גן המלך סי' נ"ח: (כא) משקים. דוקא אם היו שאר משקין לפניו בשעה שבירך על היין דאז פוטר היין אותם מברכה ראשונה ה"נ פוטרן מברכה אחרונה וע"ל סי' קע"ד ס"ק א' אבל היכא דאין המשקין לפניו והוצרך לברך על המשקין הבאים אח"כ ה"ה דצריך לברך לאחריהם (מרדכי) ומיהו היכא דקבע על היין א"ל ברכה אחרונה על המשקין מ"א ועסי' ר"ו ס"ה[2]: (כב) פוטרתו. עיין בבאר הגולה שכתב לענ"ד דמוק הוא דולמי הדייסא מיין זיין יותר מן התמרים שאם בירך בה"מ על הדייסא יצא ע"ש ומ"א כתב דשאני דייסא מתמרים ויין דאית ליה עלויא אחרינא בפת ע"ש ועיין בגנת ורדים כלל א' סי' מ"ח ובהלק"ט ח"ב סי' קנ"ד [ובספר אבן העוזר ע"ש]: (כג) פוטרתו. וה"ה ברכת על המחיה פוטרת יין ותמרים. לחם רב עטרת זקנים:

שערי תשובה

*[ו] פוטרתו. עבה"ט ובבר"י כתב בשם מהר"י מולכו דעל מאנים לא יצא דתאנים לא זייני ע"ש ועיין במעשה נסים והוא פי' על הגדת פסח שחיבר בד"ז הגאון מופת הדור מו"ה יעקב נ"י בעהמ"ח חוות דעת ובתחלתו שמה כמה מידושי דינים בהלכות ברכות משם מדרשנו:

משנה ברורה

מיני משקין אף החשובים ביותר: (עב) אין לו לברך וכו'. מיירי (סח) כשקבע על היין ואז פוטר אפילו לא היו המשקין לפניו בשעת ברכה או דמיירי שהיו המשקין לפניו בשעת ברכה (סט) ואז פוטר אפילו לא שתה (ע) רק כוס אחד אבל אם לא קבע (עא) וגם לא היו המשקין לפניו בשעת ברכה אז צריך לברך על המשקין בלא אחריהם כשם שצריך לברך עליהם לפניהם וכמבואר לעיל בסי' קע"ד במ"ג סק"ג ע"ש: (עג) שברכת היין פוטרתן וכו'. ואפילו (עד) אם אירע שהבימו המשקין אחר שנמלך והסיח דעתו משמיה היין דאז בודאי צריך לברך ברכה ראשונה על המשקין [דלא עדיף מיין גופא] אפ"ה א"ל לברך בנ"ר כיון שקבע מתחלה על היין נטפל הכל ליין ונפטר בברכתו: יז (עד) שאם אכל וכו'. ר"ל שלא בתוך הסעודה דאלו בתוך הסעודה (עג) אפילו קודם בהמ"ז ודאי ג' ברכות פוטרן: (עה) דייסא. וה"ה שאר מיני תבשילין שהם מה' מיני דגן ואף בכל זה הוא זיין יותר מתמרים (עד) אפ"ה כיון דאית להו עלויא אחרינא בפת נעשית עיקר ממיני דגן לא שייך ברכת שלשה כ"א בפת. ודע דלדינא הסכימו (עה) כמה אחרונים שלא כדעת המחבר אלא דדייסא וכן כל שהוא ממיני דגן (עו) כדיעבד בהמ"ז פוטרתן דכיון דהוא זיין לא גריעא מתמרים [וכ"ש (עז) בפת כיסנין דודאי בהמ"ז פוטרתן]: (עו) אבל ביין וכו'. ר"ל אפילו כשאתה שלא בתוך הסעודה גם כן כדיעבד פוטרו כשבירך עליו ברכת המזון והטעם משום דיין זיין וקובע הלב כמו לחם ועיין בה"ל:

ביאור הלכה

ליתא זה בדברי רב ושמואל: * אבל ביין וכו'. דע דביין יש כמה דעות בין הראשונים ויש בענין זה כמה מלוקים ובענתיק כולם לדינא. א) אם שתה יין אלא בתוך הסעודה ובירך עליו בהמ"ז נפטר בדיעבד דכן הוא דעת רבינו יונה והרא"ש וכן משמע דעת הרשב"ם והמאור בפרק ע"פ אף שדעת הרמב"ן והר"ן שם דיין אין נפטר בבהמ"ז אלא קי"ל כוותייהו וכמו שפסק השו"ע בסעיף זה. ב) אם שתה בתוך הסעודה אף דברכה ראשונה צריך לברך משום דחשוב וגורם ברכה לעצמו אבל ברכה אחרונה לבו"ע נפטר ע"י בהמ"ז וכמו שפסק השו"ע בסי' קע"ד ס"ו. ג) אם שתה אחר גמר סעודה דעת רבינו יונה והרשב"ם .והמאור דנפטר ממילא ע"י בהמ"ז שבירך על הלחם אף שלא כוון בפירוש על היין אבל דעת הרא"ש [כן מוכח מדבריו בפ' כ"מ סוף אות כ"ו וכן כתב בהדיא בתוספותין] והרמב"ן והר"ן דטעון ברכה לפניו ולאחריו ואין לסמוך על בהמ"ז [אך אם כוון בהדיא לפטור גם היין להרא"ש ופייעתו המזכר באות א' בודאי מהני ולהרמב"ן והר"ן אף בדיעבד לא מהני] אך לדידן אין נ"מ מה לדידן נתשב הכל כתוך הסעודה כדלעיל בסימן קע"ז אם לא בשאמר הב לן ונברך דאז יהיה תלוי בלבו הדעות וע"כ טוב שיכוין בהדיא לפטור בבהמ"ז את היין ואז יצא לרוב פוסקים. ד) אם שתה קודם הסעודה לבד לדעת המאור והרמב"ן והר"ן אין נפטר בבהמ"ז אבל לדעת הרא"ש נפטר לכתחלה משום דיין גורר תחות המאכל ושייך לסעודה והשו"ע פסק כוותיה בסימן קע"ד ס"ו ואף דבודאי אין לזוז מפסק השו"ע מ"מ לכתחלה בודאי נכון שיכוין בבהמ"ז לפטור היין ששתה: * ברכת שלשה פוטרתו. כ"כ הפוסקים מהא דברכות ל"ה ע"ב ע"ש בהא דפריך הגמרא א"ה נברך עליה ג' ברכות ולכאורה הלא קושית הגמרא קאי אם רק על פורתא דסעיד ולא על טובא דגריר וכן מוכח בפסחים ק"ח ע"א דיין מגרר גריר ולא

סעיד

שער הציון

הראשונים דדעת הרא"ה וכן כתב בשיטה מקובצת דיצא בדיעבד וכן הבין בברכי יוסף בשם כס"י פרדס מר' אשר בר' חיים שכתב בשם הרא"ה וריטב"א דיצא ובתוספות ברכות י"ב ע"א ד"ה לא לאחויי וכעין זה ממש הביא בב"י סי' ר"ו ממרדכי בשם מהר"מ ע"ש משמע דאי לא היה מסיים בפה"ג לא היה יוצא אפילו בדיעבד וכבר הרגישו בזה הפרי מגדים ומאמר מרדכי ע"ש: (סח) כן הסכימו כמה אחרונים דקבועות מהני אף בזה"ז וכמו שציינתי לעיל ברש סי' קע"ד בשה"ל ע"ש: (סט) ע"ש לעיל שהבאתי שם כמה אחרונים דסוברין כן להלכה: (ע) ואף לענין ברכה ראשונה אפשר דסגי לפטור המשקין אף אם לא שתה מהיין רק כמלא לוגמיו וכמו שכתבתי שם בבה"ל אבל לענין ברכה אחרונה לפטור המשקין מברכתם לא יצויר רק אם שתה רביעית יין שמחויב לכ"ע בברכה ואם שתה פחות מכשיעור זה יש לעיין בדבר איך יעשה לענין ברכה אחרונה דמשקין דהלא יש דעות שסוברין דאפילו על רוב רביעית [ואפשר דאפילו על כזית כמבואר בסימן ר"י] צריך לברך מענין שלש וממילא לא יוכל לברך בנ"ר על המשקין דכי משום שאין אנו יודעין לברר ההלכה יחוייב עי"ז לברך בנ"ר[א] וצ"ע: (עא) אך אם היה דעתו עליהם בשעת ברכה יש מקילין שא"ל ברכה לפניו כמבואר לעיל בסי' קע"ד במ"ג וממילא ה"ה לענין ברכה אחרונה: (עב) שלא"ה וכן הסכימו אחרונים דלא כמ"א: (עג) לשון הט"ז וכתב כן לפי המסקנא דפסק בסימן קע"ז דלדידן נתשב הכל כתוך הסעודה אבל לפי עצם הדין שייך פסק המחבר גם בתחלן אחר גמר סעודה דטעון ברכה לפניו ולאחריו וכן פירש הגר"א: (עד) מ"א: (עה) בה"ג ופר"ח ואבן העוזר וכן משמע ב"כ מהגר"א ומ"א וש"א ועיין בח"א ובחידושי רע"א שהביאו ג"כ מהר"ן שמפורש שם להדיא דבהמ"ז פוטר לדייסא ועיין בדברי אבן העוזר שמפרש שלדברי רבינו יונה דוקא אם אכל דייסא לבד וברך עליו בהמ"ז יצא בדיעבד אבל אם אכל דייסא לאחר גמר סעודה שמשך ידו מן הפת וברך בהמ"ז בתחמת לא נפטר ממילא הדייסא אם לא שכוון בהדיא לפוטרן ואם כי דבריו בביאור דברי רבינו יונה נכונים מאד אמנם לדינא צ"ע דמדברי ר"ן פרק ע"פ הנ"ל לכאורה לא משמע כן דלדברי הר"ן אפילו הדייסא שאכל קודם הנטילה נפטר בבהמ"ז בתחמת וכ"ש מה שאכל לאחר הסעודה אבן למעשה אין נ"מ בכל זה לדידן נתשב הכל כתוך הסעודה וכנ"ל בסימן קע"ז: (עו) אפילו אכלן שלא בתוך הסעודה כלל: (עז) מי' רע"א דזה הלא לפעמים שם לחם עליה אי קבע עטרתיה עליה:

הגהות ותיקונים: א) חסר ציון לבה"ל: ב) במג"א ס"ק ד':

*[כג]

ליקוטי דברי הרב א) בסידור סדר ברכת הנהנין פרק א' הלכה כ"א כתב ואם שתה יין פחות משיעור רביעית שא"צ לברך אחריו, ומשאר משקין שתה רביעית יברך לאחריהם בנ"ר אף אם הוא בענין שלא בירך לפניהם שנ"ב. **ב)** בסידור ברכת הנהנין פרק א' הלכה כ"א פסק דאין צריך ברכה אחרונה אפילו לא היו המשקים לפניו ולא היה דעתו עליהם. ג) בשו"ע הרב סימן קס"ח סעיף ח' משמע דאם אכל לפני הסעודה אינו נפטר בבהמ"ז, ובסדר ברכת הנהנין פרק א' הלכה י"ז כתב שבדיעבד נפטר בבהמ"ז.

ז הרא"ש ח ס"ה

* וה"ה אם בירך (עז) על התמרים ברכת המזון במקום על העץ יצא ואפילו לא אמר (עח) * אלא ברכת הזן בין על היין בין על התמרים יצא (עט) ז'ואם נזכר עד שלא חתם ברכת הזן יתחיל ועל שהנחלת לאבותינו ארץ חמדה טובה ורחבה ויסיים ברכה דמעין שלש: יח ח'לא יכלול על הספק שום תוספת בברכה מעין שלש אף על פי שאינו מוסיף שם ומלכות. (פירוש כגון ששתה משקה (כד) שספק אם נרכתו על הגפן וכו' או נורא נפשות רבות וכו' לא יאכל דבר שברכתו בנ"ר (פ) ודבר שברכתו על העץ (פא) ויכלול עמו ג"כ על הגפן ועל פרי הגפן כו' (פב) * מספק) (ת"ה וכ"מ במרדכי פ' כ"מ) (ועיין לעיל סעיף ט"ז):

רט דין טעות וספק בברכת היין. ובו ג' סעיפים:

א נרכות י"ב לפי' הרמב"ם נפ"ם מה"ב ב רש"י ותוס' שם ושאר פוסקים

א אלקח כוס של שכר או של מים ופתח ואמר ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם על דעת לומר שהכל וטעה ואמר בפה"ג (א) אין מחזירין אותו מפני שבשעה שהזכיר שם ומלכות שהם עיקר הברכה לא נתכוין אלא לברכה הראויה לאותו (ב) המין (ב) ויש אומרים שאם לקח כוס שכר או מים וסברו שהוא של יין ופתח ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם (ג) על דעת לומר בורא פרי הגפן ונזכר שהוא שכר או מים וסיים שהכל (ג) [ד] יצא: הגה וכל זכן אם היה בידו יין וסברו שהוא מים ופתח אדעתא

שערי תשובה

*[ד] יצא. ענה"ע ועיין בדגול מרבבה ובית אפרים מ"ש בזה:

באר היטב

(כד) שספק. וט"ז כ' דבדיעבד יכול להוסיף ע"ש ואם אכל פרי ואינו יודע אם הוא משבעת המינין ואין לו שום דבר לכלול בתוכו יברך על העץ דיוצא ממ"ג כמ"ש[ב] סי"ג ובמשקה לא יברך כלל אחריו דיותר יש לחוש לברכה לבטלה מלאוכלן בלא ברכה דכל הברכות דרבנן מ"א:

(ד) המין. משקנת כל האחרונים דלא אזלינן בתר דעתו אם אמר שלא כהוגן עיין בדבריהם: (ב) יצא. כתב בלשון וי"א משום

ביאור הלכה

סעיד ובין אי אמרינן דהאי קונים דספקים קובבת דאפילו פורתא סעיד[א]) ובין אי אמרינן דשם בטובא אירי כמו שכתבו המוספות שם הלא עכ"פ מוכח דטובא גריר [והיינו לערך ג' כוסות של רביעית כמו בקונים שם בספקים] וכן נספק בשו"ע לקמן בסימן תע"א ס"א דטובא גריר וא"כ ע"כ דקונים הגמ' בברכות קאי רק על פורתא אבל על טובא דגריר ולא סעיד לא שייך לפרוכי א"כ הו"ל לאמורה להשו"ע לחלק דבטובא אין יולא אפילו בדיעבד כשאירך בהמ"ז ולא"ל לכוורה הגמ' שם בספקים דהוא סועד וגם גורר תאות האכילה והא דקאמר שם ולא"ל דסעיד היינו דסעיד לבד א"כ מאי קא מקשה הגמ' בברכות והא רבא הוי שמי וכו' והוצרך לחלק בין פורתא לטובא לימא דהוא גריר וגם סועד א"ו דזה אינו ואפשר לומר דכיון שנתחייב משעה ששתה פורתא ושייך אז אצלו בהמ"ז דאז נעשד הלב כמו ע"י לחם מו לא פקע אף ששתה טובא ול"ע: * וה"ה אם בירך על התמרים. היינו בדיעבד לבתחלה בודאי יש לו לברך ברכה המיוחדת ואפילו אם אכלן בתוך המזון לאחר גמר סעודה אין לו לפוטרן בברכת המזון אלא טעון ברכה לפניו ולאחריו [כן הוא דעת הגר"א בסימן קע"ד ובסימן זה וכ"כ ג"כ האגן עזר והוכיחו זה מירושלמי דלא כמ"א בסימן קע"ז שהעתיק לדינא בהרשב"א] ולדידן אין שייך זה להכל נחשב אצלנו בתוך הסעודה ואינו טעון ברכה לפניו ובסימן קע"ז: * אלא ברכת הזן וכו' יצא. עיין מ"ב ומ"מ צריך טעם דהלא חסר בברכתו ברכת האדמה וברכת ירושלים וע"כ צ"ל דלא תקנו לכלול בהברכה כל ג' דברים מזון ואדמה וירושלים רק לבתחלה*ובדיעבד אם לא הזכיר רק מזון לחוד יצא אמ"כ מלאמי שכ"כ הרבינו יונה בפרק כ"מ בסופו והוכיח מזה דברכה מעין ג' היא דרבנן ולמ"ד דאוריתא באמת צ"ע: * מספק. עיין מ"ב מש"כ דעת הט"ז וש"א לענין דיעבד דדעתם דכדי שלא יצאר בלי ברכה אחרונה כלל מותר להוסיף. ודע עוד דלהפוסקים שהבאתי לעיל סט"ו במ"ב דאם בירך על היין בפה"ע יצא בדיעבד שהיא ברכה כוללת כמו פה"א שכוללת ג"כ העץ ולא"כ בודאי ה"ה בברכה אחרונה אם בירך על היין על העץ ועל פרי העץ דיצא בדיעבד וכ"כ בנ"א ע"ש בכלל נ' ולא"כ אף אם נתקנו שלא כדעת הט"ז ג"כ יש לו תקנה דהיינו שיברך רק על העץ ועל פרי העץ ויכוין בהדיא להוציא גם הספק יין ששתה מקודם:

וכן הלכה [אחרונים]: (ג) על דעת וכו'. היינו אע"ג דבשעה שהזכיר שם ומלכות שהוא עיקר הברכה היה דעתו על ברכה אחינה

משנה ברורה

(עז) על התמרי. דתמרים נמי זיין כעין מיני דגן ושייך בהו בדיעבד בהמ"ז משא"כ שאר פירות אפי' מז' המינים אפי' בדיעבד אין יולא בבהמ"ז: (עח) אלא ברכת הזן וכו'. אע"ג שאין בו מעין שלש מ"מ כיון שכבר גמר הזן את הכל שוב אין יכול לומר הברכות הנותרות שלא נתקנו לבתחלה על היין והתמרים: (עט) ואם נזכר וכו'. לבתחלה הלא בודאי יש לו לברך ברכה שיכלול מעין שלש כדין: יח (פ) ודבר שברכתו וכו'. ומיירי שיין אין לו [בודאי יש לו הלא יכול להוציא עצמו מספק דיברך על היין בפה"ג[ב]) ועל מין אחר בנ"ר ויצא ממ"נ] ורוצה ליקח דבר אחר שברכתו ג"כ מעין שלש ויכלול ג"כ בתמצע ברכה מספק על הגפן וכו' וכמו בסי"ב והטעם לאסור דשמא ברכתו בנ"ר ואין שייך פה שם גפן כלל ומוטב שלא להזכיר כלל ומ"מ אם יש לו על איזה דבר לברך בנ"ר יברך דשמא ברכתו בנ"ר ומה שיוכל לתקן: (פא) ויכלול עמו וכו'. ואם אכל פרי עץ ואינו יודע אם הוא משבעת המינים ואין לו פרי אחר שהוא משבעת המינים להוציאו בברכת מעין שלש כתב המ"א דיוכל ליקח יין וה"ה אחד מה' מיני דגן שברכתו ג"כ מעין שלש ויוסיף לכלול בהברכה על העץ ועל פרי העץ ויצא ממ"ג דאף אם הפרי זו אינה משבעת המינים שייך לומר עליה פרי העץ וכנ"ל בסי"ג: (פב) מספק. ודעת הט"ז והסכימו אתו (עח) כמה אחרונים לדינא דלא אמרינן סברא זו רק לענין לבתחלה דהיינו שישתה משקה זו ויסמוך לענין ברכה אחרונה על סמך שיכלול אח"כ בתוכה שום תוספת אבל לענין דיעבד דהיינו שכבר שתה משקה שיש לו ספק מוטב שיכלול בתוכה ממה שיאחר בלי ברכה אחרונה כלל:

א (א) אין מחזירין אותו. זהו דעת הרמב"ם אבל רוב הפוסקים וכמעט כולם חולקים עליו והסכימו דלא אזלינן בתר דעתו כיון שבפיו הוציא ברכה שאינה ראויה לאותו המין לא יצא ומחזירין אותו וכתבו האחרונים דכן יש להורות: (ב) וי"א שאם לקח וכו'. שהזכיר שם ומלכות שהוא עיקר הברכה היה דעתו על ברכה שאינה

שער הציון

(עח) א"ר ומאמר מרדכי ובחידושי רע"א פקפק על עיקר דינו של התה"ד וע"כ לענין דיעבד בודאי יוכל לסמוך על אלו האחרונים:

הגהות ותיקונים: א) גריר: ב) לעיל: ג) צ"ל על הגפן וכו':

*[ד]

הלכות ברכת הפירות סימן רט

לומר שהכל ונזכר ומירך בפה"ג שיולא (ד) שהרי אף אם סיים שהכל יצא (טור): **ב** [1]לקח כוס של שכר או מים (ה) ובירך ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם (ג) בפה"ג (ו) * ותוך (ל) כדי דיבור נזכר שטעה ואמר שהכל נהיה בדברו וכך היתה אמירתו ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם ב"פ הגפן שהנ"ב יצא. הגה ואם היו אחרים (ה) שותים ג"כ ויין לפניהם ודעתו גם כן על יין שהיה קטר שבכוסו יין (ז) ומירך בפה"ג ונמצא אח"כ שבכוסו מים או שכר כשחוזר ושותה אחר כך יין אין צריך לחזור ולברך ויולא בברכה שבירך על כוסו אף על פי שהיתה בטעות (ח) דהא דעתו היה לשתות גם כן שאר יין גם הוליא האחרים ששותין שם ולכן ברכתו ברכה

ג הרי"ף לפי פי' הרא"ש וכ"כ המרדכי בשם ר"מ

באר היטב

דלהרמב"ם שהוא דעה א' לא יצא משום שהיה בדעתו לומר שלא כהוגן וכ"כ הכ"מ אבל העיקר דיצא כמש"ל. מי שהיה מברך ברכת השחר וכשהגיע לברכת פוקח עורים וטעה ואמר מלבש ערומים וחזר תכ"ד ואמר פוקח עורים ל"ע אם יצא י"ח פוקח עורים אבל אם נתכוין למלבש ערומים יצא ידי מלבש ערומים מ"א ועיין מ"ש עליו הפנים מאירות סי' נ"ח. מי שהיה מבדיל ואמר ברכת היין אמר בורא מאורי האש ונזכר וסיים בורא מיני בשמים יצא מיהו צריך לחזור ולברך בורא מאורי האש מ"ל כנה"ג וכתב המ"א ודוקא כשנתכוין

משנה ברורה

שאינה רואה לאותו המין בכל אפ"ה כיון שהתימת הברכה הזכיר בפיו כהוגן יצא (א) כדיעבד: (ד) שהרי אף אם סיים. ונמצא שאף לפי מחשבתו היתה ברכה הראויה לאותו המין: **ב** (ה) ובירך בא"י וכו'. היינו אפילו בעת תחלת הברכה (ג) היה סבור שהוא יין ונמצא שהיה תחלת הברכה וסופה שלא כהוגן אפ"ה כיון שעקר תוך כ"ד וסיים כהוגן יצא: (ו) ותוך כדי דיבור. אבל לאחר כדי דיבור (ג) לא מהני עקירתו וחוזר ומברך. ודע דהא דמקילינן בדיעבד בתוך כדי דיבור (ד) דוקא בברכות דרבנן אבל בבהמ"ז שהוא דאורייתא אם אירע כה"ג כגון שאכל לחם (ה) וטעה וסבר שאכל פירות והתחיל לברך בא"י אמ"ה על העץ ועל פרי העץ ונזכר שהוא לחם וסיים הזן את העולם וכו' כהוגן צריך לחזור ולברך ודוקא באופן זה שיירנו (ו) אבל אם טעה וסבר על הלחם שאכל (ז) שהוא אחד מחמשת המינים והתחיל לברך בא"י אמ"ה על המחיה ונזכר יכול לסיים הזן את העולם כולו וכו' ויצא דמחיה נמי מזון הוא. כתבו האחרונים מי שאומר אחר ברכת היין בורא מאורי האש ונזכר שצריך להקדים בשמים וסיים בורא מיני בשמים יצא ידי בשמים וחוזר ומברך בא"י אמ"ה בורא מאורי האש ודוקא כשנתכוין בשעת הזכרת שם ומלכות על הבשמים (ח) שנקט בידו ונכשל בלשונו ואמר בורא מאורי האש אבל כשנתכוין על האש יצא ידי ברכת מאורי האש ואח"כ מברך ברכה אחרת על הבשמים דהא על האש ג"כ צריך לברך והסדר אינו מעכב. ולענין ברכת השחר אם טעה בפוקח עורים ומלבש ערומים וכדומה נתבאר לעיל בסימן מ"ו בא"ר סק"כ עי"ש: (ז) ובירך בפה"ג. וכוונתו היתה להוליא גם האחרים בברכתו: (ח) דהא דעתו היה וכו'. אמר (ט) שני טעמים לפטור אחד כיון שדעתו לשתות שאר יין ואפילו (י) לא היה לו אותו היין לפניו והביאו לו אח"כ חל הברכה עליהם [ואף דכוס זה היה מיום (יא) והתחיל לשתותו אפ"ה לא מקרי הפסק (יב) כיון שלא הפסיק בדיבור

שער הציון

(א) דהוא בגמרא בעיא דלא איפשיטא ופשיטא דרבנן לקולא ואי איתרמי כה"ג בתלתא דאורייתא עיין בבה"ל סוף ד"ה תוך כדי דיבור: (ב) לבוש וא"ר ומאמר מרדכי ונהר שלום והגר"א בסימן תקפ"ב והפר"ח בסימן מ"ו דלא כהמ"א וגם המ"א גופא בסימן תפ"ז סק"ב ובסימן תקפ"ב סק"ב הסכים להלכה דיצא בכל גווני וכי"א הנ"ל בס"א דפסק המ"א בסק"ב כוותיה ומה שמתמה המ"א דהו"ל להמחבר לכתוב כאן וי"א כתבו כמה אחרונים דגם זה קאי על וי"א הנ"ל: (ג) ואפילו אם בתחלת הברכה בשעה שאמר בא"י אמ"ה ידע שהוא מיס ודעתו היה לברך שהכל אלא שאח"כ טעה בדיבורו ואמר בורא פה"ג וחזר לאחר כ"ד וסיים שהכל ג"כ לא יצא דהאי עקירה שעקר לאחר כ"ד כמאן דליתא דמיא ונמצא שסיים שלא כהוגן [כ"י הלוי ומשפ"ל והגר"א בסי' זה ובסימן תקפ"ב ונהר שלום דכו"ע מודו בזה וכן מוכח מהמחבר בסימן תפ"ז דאי לא סיים כהוגן בתוך כדי דיבור לא יצא אע"ג שמתחלה ידע שהוא יו"ט והתחיל לומר הברכה ע"ד לסיים כהוגן ועיין מ"א מש"כ בשם כנה"ג ונראה שלא היה גוף הכנה"ג לפניו ורק העתקה בקיצור והמעיין בו יראה שכוון שם כונה אחרת] (ד) מ"א: (ה) עיין בה"ל ודוקא שאכל כדי שביעה דאל"ה הלא מיזנו רק מדרבנן: (ו) פשוט: (ז) ולא איירתי בפת הבאה בכיסנין דנאכל כדי שביעה בודאי מחוב לברך עליה בהמ"ז ואפילו בשיעור שדרך ב"א לקבוע עליו סעודה מדלעיל בסי' קס"ח: (ח) דגמ"ר: (ט) ד"מ ומ"א ולענ"ד נראה בפשיטות דלהכי תפס מהרי"ל הני טעמים משום דכל טעם בפני עצמו לא פסיקא ליה כ"כ דטעם הראשון תלוי בפלוגתא דלתוספות ורא"ש לא מהני כמו שכתבו כל האחרונים וגם טעם השני לא בריר"א כמו שפקפק המ"א ע"ז מאד: (י) פשוט: (יא) מ"א בשם מהרי"ל: (יב) ואם אמר מיניים בשכמל"ו נראה לדעתי לחזור ולברך ולא מהני מה שמוליא אחרים בברכתו לגבי דידיה ועיין בנה"ש והגלענ"ד כתבתי:

הגהות ותיקונים: א) בשעה:

ד הרמב"ם שם (תשובת מהרי"ל סימן ל"ב נ"י סק"י ר"ו): **ג** (ט) [ד]כל הברכות אם נסתפק אם בירך אם לאו אינו מברך לא בתחלה ולא בסוף (י) חוץ מברכת המזון מפני שהיא (ו) [ז] (יא) של תורה:

רי האוכל פחות מכזית מה דינו. ובו ב' סעיפים:

א (א) [א]האוכל פחות (ב) [ג] מכזית בין מפת בין משאר אוכלים והשותה

א טוס' ברכות רים ל"ע ורמב"ם פ"ג מה"ב והרא"ש והרשב"א שם

שערי תשובה

*[ג] של תורה. עבה"ט ועיין בשו"ת משאת משה סי' ח' שהאריך בפרטי דינים של ספק ברכות ועיין בלקוטי פר"ח ושם מבואר שאם נסתפק בבהמ"ז מחזר ואומר גם ברכה רביעית ועיין בהגהות עולם סי' ע"ח:

[ב] מכזית. עבה"ט ועיין בית יהודה סימן כ"ח וכתב בבר"י בשם זרע אמת בשם סופגנין שנתפח עד שאין האוריים שבו נרגשים האוכל מאותו המין ויברך ויוצא גם על הספק שלו ט"ז ועיין הלק"ט מ"א סי' קמ"ג:

באר היטב

בדעתו לשתות גם שאר יין אפילו אין אחרים עמו מ"ל לברך ודוקא שלא הפסיק עד ששתה יין. ואם לא היה בדעתו לשתות שאר יין הוא צריך לברך והאחרים שהיה יין לפניהם יוצאים בברכתו אף שהיתה ברכה לבטלה עמ"ח: (ו) של תורה. ובטור כתב דגם ברכת מעין ג' על ז' המיניס היא דאורייתא ע"כ ומי שנסתפק יאכל עוד

(ב) מכזית. כל האוכלין מצטרפים לכזית אכל חצי זית מז' המיניו וחצי זית אחר מברך אחריהן בנ"ר כנה"ג וכתב המ"א וע"ל דה"ה פת ודבר אחר וכל המשקין מצטרפין לרביעית אבל האוכל והשותה אין מצטרפין עיין סי' תרי"ב וכ"כ בס' גן המלך סי' כ"ח. ועיר שע"ג ירק מצטרף לכזית אכשורי אוכלא אוכלא הוא וה"ה בפת השרוי במשקה או ביין אבל רוטב של בשר אינו מצטרף דהוי משקה

משנה ברורה

בדיבור בינתים] ואפילו לא היה דעתו בהדיא לשתות יותר ורק בסתמא (יג) כיון שהוציא אחרים בברכתו שיהיו יכולים לשתות היין שלפניהם נמצא שלא היתה ברכתו לבטלה ולכן מותר גם לו לשתות שאר יין. והנה הרמ"א חזא לשיטתו בסימן ר"ו ס"ג[א] בהגהה שם"ל שם דהיכא שלא היה דעתו בהדיא ורק בסתמא צריך לחזור ולברך ולכן בענינו נמי כתב דהא דעתו וכו' אבל לפמש"כ שם במ"ב ובה"ל דיש כמה פוסקים שסוברין דאפילו בסתמא כל שהיו לפניו על השלחן בשעת ברכה ממילא חל הברכה על כולם ואין צריך לחזור ולברך כשנשפך הכוס שבירך עליו א"כ ה"ה בענינו כשנמצא מיס ושותה כוס אחר יין שהיה לפניו בכל גווני א"צ לחזור ולברך:

ג (ט) כל הברכות וכו'. משום שהן מד"ס ופפיקא דרבנן לקולא ועיין לעיל סימן קס"ז ס"ט במ"ב: (י) חוץ מבהמ"ז. והוא שאכל כדי שביעה דלו הוא מחויב מן התורה ועיין לעיל קפ"ד ס"ד במ"ב. והנה מהמחבר משמע שסתם כהרמב"ם וסמ"ג שסוברין דברכה מעין שלש שמברכין על שבעת המיניס הוא מדרבנן אבל באמת יש הרבה לתשויס שסוברין שהוא מדאורייתא וע"כ כתבו האחרוניס דמי שאכל כדי שביעה (יד)*מפירות או תבשיל של שבעת המיניס ונסתפק לו אם ביבך אחריו יאכל עוד מאותו המין שיעור כזית ויברך אחריו ויוצא עי"ז גם הספק שלו ועיין בפמ"ג שמלדד דאם אין לו מאותו המין יקח ממין אחר שהוא משבעת המיניו כגון שאכל פרי עץ יקח מיני מזונות ויכלול בהברכה: (יא) של תורה. ועיין בסימן מ"ז במ"ב סק"א מ"ם לענין ברכת התורה אם נסתפק:

א (א) האוכל. כל האוכלין (ב) מצטרפין לכזית לברך עליהן ברכה לרביעית

שער הציון

(יג) ואם לא היה יין לפניהם רק שהיה סבור להשקותם מכוס זה פשוט דלא מהני: (יד) ובפת הבאה בכיסנין לא יצוייר זה דאם אכל מהם כדי שביעה הוא כמו לחם גמור ומייב לברך עליו בהמ"ז וכדלעיל בסימן קס"ח ולכאורה משמע דהוא מה"ת אם אכל כדי שביעה כמו בשאר לחם [ובפמ"ג בסימן קס"ח במשב"ז נסתפק שם בזה בסק"ו ועיין מש"כ שם בביאור הלכה]: (מ). מ"ח: (ג) ספק שמא קי"ל כר"י דאפילו בפחות מכזית מז' מיניס לבד נמי מברך בנ"ר ואפילו להחולקין עליו מ"מ כאן שאכל כזית בין הכל שפיר מברך בנ"ר [כנה"ג ע"ש]: (ג) מ"ח: (ד) היינו המשקין שהם חוץ מיין אבל חצי רביעית יין וחצי רביעית שכר יש לעיין אם מצטרפי לבנ"ר דהא יש ספק שמא צריך ביין לברך על כזית ברכה הראויה לה: (ה) עיין בא"ח ובחמד משה שמפקפקין בזה דלמא דוקא לענין יוהכ"פ משום דקיים להו לרבנן דלא מיתבא דעתיה משא"כ בעלמא: (ו) מ"ח: (ז) דלא גרע מפרוי במשקה וממה שסיים המ"א וכ"מ סימן קנ"ח ס"ה ע"ש במ"א משמע לכאורה דבכל גווני קרוי משקה וצ"ע: (ח) כצלענ"ד דזהו כוונת המג"א ועיין בח"א בלל כ' סט"ז משמע שהוא מפרש להמ"א דלפ בטבל ברוטב אין מצטרף ולא נהירא. ודע דהמ"א משיג על המ"א ודעתו דאם שבל פת ביין אין מצטרף היין ודעתו דדוקא לענין יוהכ"פ משום יתוב דעתא והבא המקור מתו"י שם אבל המעיין בהרמב"ם פ"ב מהלכות עשור הלכה ז' משמע דדין הגיר לאו דוקא לענין יוהכ"פ: (ט) מ"א ועיין לקמן סימן תע"ה סקט"ו במ"ז וסימן תרי"ב וביומא דף פ' ע"ב ברש"י ד"ה כזית ומתמא כמו שבארנו [ודע דכדברי המ"א מצאתי בחידושי הרא"ה על הרי"ף בפרק כ"מ וכן הוא ג"כ דעת הגר"א בסימן ר"ם ס"ט ולא ככנה"ג]: (י) וגם זה לא בירא כולי האי דאפשר דאף שיש כדי שביעה ואכלא ג"כ בעינן וזה לא מקרי אכילה כמו שכתב המ"א ואפשר דמשום זה סיים הפמ"ג וצ"ע אך אם אכל כזית אחד מזה בצ"א בולמי חייב מן התורה ממ"נ ודוק: (יא) עיין בלחם משנה פ"ב מהלכות עשור ה"ד ותבין מה שבינו[ב] הלשון מלקמן סי' תרי"ב וצ"ל דסתם שחיית לרביעית

הגהות ותיקונים: א) ס"ו: ב) ששיבינו:

*[ו]

ליקוטי דברי הרב: א) ובסידור סדר ברכת הנהנין פרק ח' הלכה ח' כתב: רוטב שנתבשל בו אוכל אינו מצטרף עמו, כי משקה גמור הוא לכל דבר וכן אוכל שנימוח כ"כ עד שראוי לשתיה יצא מתורת אוכל וכן משקה שנקרש עד שראוי לאכילה יצא מתורת משקה אפילו יש בו טופח ע"מ להטפיח.

הלכות ברכת הפירות סימן רי

(ב) פחות(ב) [ב]מרביעית בין מיין בין משאר משקים (ג) מברך תחלה ברכה הראויה לאותו המין (ד) ולאחריו אינו מברך כלל [ב]ויש מסתפקים לומר שעל דבר שהוא (ג) כברייתו כגון (ה) גרגיר של ענב או של רמון (ו) שמברכין לאחריו אע"פ שאין בו כזית לכך נכון ליזהר שלא לאכול בריה פחות מכזית. הגה ולא מקרי בריה אלא אם אכלו (ז) כמות שהוא (ח) אבל אם לקח (ד) [ג] (ט) הגרעין ממנו לא מקרי בריה (הר"י פ' כילד

ב מו' שם והרא"ש והרשב"א וכדעו יונה להשוות הירושלמי עם התלמוד שלנו

באר היטב

מ"א. ואם אכל מעט וחזר ואכל מעט אם שהה יותר מכא"פ אין מצטרף לברכה אחרונה. ולענין שהיה עי' סי' תרי"ב ס"י וע"ל סי' ר"ד לענין שהיית הקאו"י מש"ש. אם אכל פחות מכשיעור והלך לחוץ וחזר למקומו דצריך לברך שנית בתחלה אפי' בפת דהא אין טעון ברכה אחרונה ודינו כשאר דברים ולכן כ"ש אם חזר ואכל פחות מכשיעור אם מצטרפין דהוי כמו היסח הדעת וכ"ל דמצטרפין מ"א. דבר שהיה בו כזית ונלטמך ונתמעט בשיעורו אין לברך אחריו ואם אח"כ חזר ונתפח שפיר מברכין עליו לאחריו גן המלך סי' קכ"ב ויד אהרן: (ב) מרביעית. הט"ז כתב דיין שרף במדינתנו אינו בכלל זה דאפילו לא שתה רביעית מברך ברכה אחרונה דאזלינן בתר שיעור שתיה לרוב בני אדם אבל המ"א בסי' ק"ן ס"ק ד' כתב דאפי' ביין שרף צריך שיעור רביעית דלא חלקו בין משקה למשקה ע"ש וכ"כ הרב בעל בית יעקב סי' נ"ז ודחה שם דברי הט"ז ע"ש [וכן פסק בס' אליה רבה]. שיעור רביעית היינו ביצה ומחצה. תמצא כלי יין ותתן לתוכו ביצה ומחצה ומה שיוצא ממנה הוא רביעית ודוקא ביין שנגדש ע"ג הכלי ואינו יוצא כ"כ אבל במים יוצא יותר לכן יעשה כמ"ש סי' תנ"ו ע"ש [אבל בס' אליה רבה מביא בשם מהרי"ל ושל"ה דימלא אפילו במים ע"ש] ובשל"ה כתב דהוא כמעט מלא ג' קליפות מבילת תרנגולת וכל הדברים משערין בביצים בינונים מ"א: (ג) כברייתו. משמע בחולין דף קי"ט דקטנית א' מקרי בריה אע"פ שהרבה גדלים בשרביט א'. דג קטן מיקרי בריה חוה יאיר סי' ק"ס: (ד) הגרעין. ואם אכל מה שבתוך הגרעין מקרי בריה דהרי אכל

שערי תשובה

כזית ממנו כמות שהוא אינו מברך דלפי האמת לא אכל כזית: [ב] מרביעית. עבה"ט ולענין שיעור רביעית של תורה עיין בספר בית אפרים על טריפות בקונטרס התשובות שם חילוק בין שיעור רביעית דאוריתא להיכא שאין המיוב רק מדרבנן וזה תלוי בספק שיעור אגודל אם מודדין במקום הרחב או במקום הקצר ולפי מ"ש התוס' בתמחות יש עוד ספק אם לשער בשיעור קטר אגודל ע"ש: *[ג] הגרעין. עבה"ט

משנה ברורה

לרביעית (יב) יש אומרים דאינו מצטרף וי"א דמצטרף אם לא ששהה מתחלת השתיה עד סוף השתיה יותר מכדי אכילת פרס [מלקמן בסימן תרי"ב ס"י] והגר"א הסכים שם בביאורו דהלכה כדעה זו השניה. והנה לענין שתיית טה"ע וקאפ"ע שהדרך לשתותו כשהוא חם וקשה לשתותו בלא הפסק כדרך שאר משקין כ"א מעט מעט (יג) יש מחלוקת רבה בין הפוסקים אם צריך לברך ברכה אחרונה (יד) לדעה ראשונה הנ"ל ובמחצית השקל ובפ"א מלדדים שלא לברך וכ"כ בדה"ח וכן הוא מנהג העולם. ואנשי מעשה נוהגין שלבסוף שתייתן מניחין כדי שיעור רביעית שלטנן מעט כדי שיוכל לשתות רביעית בלא הפסק ולברך ברכה אחרונה וטוב לעשות כן כדי לצאת אליבא דכו"ע ובפרט לדעת הגר"א הנ"ל דפסק כדעה שניה דהשיעור הוא כדי אכילת פרס לענין לירוף גם בשתיה (טו)[א] בודאי נכון לעשות כן. אם אכל פחות מכשיעור והלך לחוץ וחזר מיד דבודאי (טז) צריך לברך שנית בתחלה אפילו בפת יש לעיין אם חזר ואכל פחות מכשיעור בכדי אכילת פרס אם מצטרף לחולי כיון שהלך לחוץ הוי כמו היסח הדעת ועיין במ"א[ב] דמצטרף: (ב) פחות מרביעית. ושיעור רביעית וכזית עיין לעיל[א] בסימן רע"א סקס"ח במ"ב ובה"ל שם ולקמן בסימן תפ"ו במ"ב (ובה"ל): (ג) מברך תחלה. ואפי' על כל שהוא בין מדבר אוכל בין ממשקה דאסור ליהנות מן העוה"ז בלא ברכה: (ד) ולאחריו וכו'. דבפת (יז) הלא כתיב ואכלת ושבעת וברכת וגו' ואין אכילה בכל התורה פחותה מכזית ובשאר דברים כשתקנו חז"ל ברכה אחרונה כעין זה תקנו ובמשקין נמי (יח) מדאשכחן בעלמא לענין (יט) שתיית משקין אסורין דחיובו ברביעית הכא נמי כשתקנו ברכה אחרונה במשקה בשיעור זה תקנו: (ה) גרגיר של ענב. וה"ה יגד"ע אחת (כ) או קטנית אחת [ל"ר וש"ל]: (ו) שמברכין לאחריו. מפני תשיבותיה ואם נתרסקה (כא)[ג] קודם אכילה לא מקרי בריה [ע"ת]: (ז) כמות שהוא. דהיינו עם הגרעין (כב) ואפילו אם הגרעין אינו ראוי לאכול כלל כיון שעכ"פ בלע כולו: (ח) אבל אם לקח וכו'. וכ"ש אם נתתך מעט מהפרי גופא. ואם נפל ממנו קלת ע"י בישול כמו שרגילות הוא להתפרפר ג"כ נראה (כג) שעי"ז נתבטל ממנו שם בריה: (ט) הגרעין. ולא מבעיא אם הגרעינין ראוי ג"כ לאכלן בודאי ע"י חסרונן נתבטל שם בריה מהפרי (כד)[ד] ואפילו אם היו מהמיונין שאין ראוי לאכול אותן כלל ג"כ נתבטל הפרי מתורת בריה

עי"ז

שער הציון

רביעית משערינן כדרך שתיית בני אדם שאינו שותהו בבת אחת כ"א בשתי פעמים שהוא מדת ד"א כדלעיל בסימן ק"ע ס"ח ע"ש ומה דאיתא ברמב"ם פי"ד מהלכות מאכלות אסורות שתה מעט וחזר ושתה אם יש מתחלת שתיה ראשונה עד סוף שתיה אחרונה כדי שתיית רביעית מצטרפין לכשיעור וכו' מיירי בכה"ג שלא הפסיק יותר משיעור זה ומה שכתב עוד וא"ל אין מצטרפין היינו שהפסיק יותר משיעור זה ומעט וזה ניחא מה שהקשה שם בל"מ וכך תעיין הוא מיכן ג"כ מעין זה ומה שכתבנו בפנים והפסיק מעט היינו שהה מעט יותר משאר בני אדם ששותין באמצע שתיה ועיין בא"א כלל נ' אות לדי"ת והבלענ"ד כתבתי: (יב) המחבר לקמן בסימן תרי"ב סתם כדעה זו בתחלה ועל דעה שניה כתב בשם י"א משמע דהכי ס"ל: (יג) עיין בבה"ט סימן ר"ד ס"ז ובשע"ת שם: (יד) לדעה שניה השיעור דוקא אם נשתהה מתחלה עד סוף יותר מכדי אכילת פרס: (טו) לדעתו כ"ז שלא נשתהה יותר מכדי א"פ חייב בברכה אחרונה וכדי לצאת גם דעת המחבר דסתם בסימן תרנ"ב[ב] כדעה הראשונה לכן טוב לעשות כן: (טז) דהא אין טעון ברכה אחרונה ודינו כשאר דברים: (יז) ואף דמן התורה כדי שביעה בעינן מ"מ כשתקנו חז"ל אסמכו אליבא דקרא דכתיב ואכלת ואכילה דכל התורה הוא לא פחות מכזית: (יח) כ"מ בפ"ג מה"כ: (יט) כגון של עבלה ומלאי הכרס וכה"ג: (כ) וה"ה דג קטן הוי בריה [אחרונים]: (כא) וה"ה אם תלקו מקודם לשתים ואכלו [מ"א]: (כב) דאף דלדעת הר"י יש לומר דלא הוי בריה כיון שאין דרכו לאכול כיון דלדעת התוספות והרא"ש והטור והרשב"א והרי"ו כולם ס"ל דנהכי הוי בריה כוותיהו נקטינן [מאמר מרדכי] ואף דהמ"א ביאר דדברי הרמ"א יכול לומר דאתיא אליבא דכו"ע והוא מיירי דוקא בעגבים ומרוטים מ"מ לדיעא בודאי הדין עם המא"מ וכמו שהסכיר דבריו ובפרט דבדברי תמודות ובביאור הגר"א איתא בפירוש דדעת הרמ"א הוא כדעת הרשב"א ע"ש: (כג) דהרי כתב המ"א דזה הוא רק להרא"ש דס"ל דע"י דבר שאין דרך לאכול לא נתבטל שם בריה וא"כ להרמ"א שפסק דלא כהרא"ש וכמו שכתב הגר"א יש להקל בפרט שידוע שדעת הרי"ף והרמב"ם שלא לחלק בין בריה לשאינו בריה והוא מלתא דד"ס אין להתמיר ועיין בא"ר והבלענ"ד כתבתי: (כד) דברי תמודות והגר"א ואף שלדברי המ"א שפיר דהרמ"א אתיא ג"כ כדברי הרא"ש ממילא אין ראיה לדין זה מ"מ פשוט דיש להקל מה דיש לצרף דעת הרי"ף והרמב"ם דמקילין בעיקר דין זה וגם הר"י בודאי מיקל מזה כמו שכתב המ"א:

הגהות ותיקונים: א) לקמן: ב) תרי"ב:

*[ד]

ליקוטי דברי הרב א) ובסידור סדר ברכת הנהנין פרק ח' הלכה ו' פסק ששעור הצרוף הוא בכדי אכילת פרס, ולפיכך יש לברך ברכה אחרונה על קאוו"י וטיי"א חמין אם לא שהה יותר מכדי אכילת פרס. ב) ובסידור פרק ח' הלכה ב' כתב כהמ"א דמצטרף. ג) ובסידור פרק ח' הלכה ט' כתב דדוקא אם נחתך קודם שהובא לפניו. ד) ובסידור פרק ח' הלכה ט' כתב: וכן פרי שאין דרך לאכול גרעיניה כיון שאכל מה שראוי לאכול ממנה הרי אכל בריה שלימה, והוא שהובא הפרי לפניו לאכול כשהוא שלם. אבל אם קודם שהובא לפניו חסר ממנו גרעינתו אין עליו חשיבות בריה.

מברכין וכ"י נסס רשב"ם). [1]ויש מסתפקים עוד בברכה אחרונה (י) של יין אם מברכין אותה (יא) על כזית [2]לכן טוב ליזהר שלא לשתות (יב) (אלא) פחות מכזית או (ה) רביעית: ב (יג) הטועם את (ו) התבשיל [3]א"צ לברך (ז) (יד) * עד רביעית (טו) [4]ואפי' אם הוא בולעו וי"א [5]שאם הוא בולעו (טז) טעון (ח) ברכה ולא פטרו את הטועם אלא (יז) כשחוזר (ט) [ל] ופולט (יח) ואז אפילו על הרבה א"צ ברכה: הגה (יט) וספק ברכות (י) להקל:

ג תוס' נסוכה כ"ו ומיומא ע"ט ד הרא"ש נפ"ז דברכות ה סס י"ד ו ממשמעות הרי"ף והרמב"ם פ"א מה"ב ז תוס' נסס ר"ח ושאר פוסקים

שערי תשובה

ועי' ביד אפריס מ"ם על דברי המג"א ועי' נפ"מ יו"ד סוף שער התערובות ועל מ"ם סס על החו"י סי' ק"ס: *[ד] ופולט. עבה"ט ועיין במור וקציעה דדבר פשוט הוא שאין לברך בעישון הטאב"ק וכ' ממ"ב סס כמה דינים בענין זה כי יש מתירין להדליק הפיפ"א מנר של חלב ופר"ח מתיר להדליק מראש השלהבת ובלה"ק כתב בשם הרב מוהר"ר דוד גרשון שפיפר לו שראה בחלום שהיו מנדים אותו בשמים על הדלקת הפיפ"א מנר של חלב ועיין במשאת משה חלק יו"ד סי' ד' שכתב שאם אחד מזהר אסור למי שאינו מזהר להדליק מנר של חלב ויתן לחבירו המזהר ע"ש ועיין ביו"ד סימן קי"ט בש"ך סס וע"ש שלף המזהר ביו"ט ראשון אבל לנועם ופולט מ"א. וי"ע באותן שנותנין עשב שקורין טובא"ק או טוטי"ן לתוך השפופרת ומדליקין אותו ושואבין את העשן לתוך פיהם וחוזרין ופולטין אותו י"ע מי דמי לנועם ופולט שא"ל ברכה או דלמא דומה לריח שצריך לברך ק"ו כאן שגם הגוף נהנה ממנו שהרבה שבעין ממנו כמו שאכל ושתה עסי' רי"ו סי"ג מ"א ועש"ח[א] הלק"ט סי' ק"ח דעל טובא"ק ששואפין בחוטס א"ל לברך על הריח: (י) להקל. מ"א כתב דאין כאן ספק דאם בולע מבחר אפילו מעט ע"ם ועיין עטרת זקנים:

ביאור הלכה

* עד רביעית. עיין במ"ב מש"כ בשם המ"א דאפילו לטעום מהרבה קדירות שרי והגה א"א לומר דכוונתו מכולם כדי רביעית דא"כ מאי רבותא ועוד מהו זה שפייס אח"כ ומיהו אם כונתו לאכול מעט וכו' דה"ל אכילה מעלייתא מאי מעלייתא הכא מה דהוי מהרבה קדירות כיון דבין כולם לא היה אלא כדי רביעית ואי משום דכונתו לאכול א"כ אפילו מקדירה אחת נמי יהיה אסור וע"כ נראה דכוונת המ"א הוא דמותר כדי רביעית מכל קדרה וקדרה דעל כל אחת בשם טעימה מקרי לידע אם צריכה מלח ותבלין. ולכאורה דבריו אלו סייכים לשתי הדעות המבואריס בסימן תקס"ז ס"ב דהיינו להפוסקים שם דאפילו בנת אחת מותר כדי רביעית יהיה מותר מכל קדרה וקדרה רביעית בב"א ולהפוסקים שם דדוקא מעט מעט יהיה מותר מכל קדרה מעט מעט עד כדי רביעית אמנם ראיתי לקמן שם בביאור הגר"א דס"ל דשתי הדעות שם הוא רק לענין התענית אבל לענין ברכה אי נקבור דסוגית הגמרא קאי עלה ע"כ מה דקאמרה הגמרא כדי רביעית היינו בנת אחת והכא בעיינינו אלא לדעה ראשונה דהוא דעת הרמב"ם יהוא דס"ל דהסוגיא קאי אף לברכה וכמו שכתב הגר"א וא"כ ע"כ דס"ל דאפילו בנת אחת שרי. ודע עוד דמה שפייס המ"א דאם כוונתו לאכול מעט אסור לעשות הרבה פעמים דהו"ל אכילה מעלייתא ועד (לא)[ב] בכלל אבל יתר מרביעית כיון שהוא הנאה יתירה חשיב כמו שמתכוין לאכילה. ועיין במ"א שכתב דעד רביעית דשרי היינו אפילו לטעום מהרבה קדירות ומיהו אם כונתו לאכול מעט אסור לעשות הרבה פעמים דהו"ל אכילה מעלייתא. ולענין טעימה איזה דבר אוכל ידע אם הוא טוב (לב) מלדדים האחרונים דשיעורו הוא רק[ג] עד כזית. ודע דאף שבשו"ע כתב אין צריך לברך ממילא אסור לברך דהו"ל ברכה לבטלה [אחרונים]: (טו) ואפילו אם הוא בולעו. ואם הוא פולט (לג) מותר אפילו ביותר[ד] מרביעית בלי ברכה גם לדעה זו: (טז) טעון ברכה. אפילו בכל שהוא כיון שיש לו הנאת מעיו: (יז) כשחוזר ופולט. דבזה התירו כשכונתו רק לטעימה בעלמא כיון שאין לו רק הנאת החיך מהתבשיל שטעם (לד) או מהאוכל שלעם. ואותן שנותנין עשב שקורין טאב"ק לתוך שפופרת ומדליקין אותו ושואבין העשן בפיהם נסתפק המ"א בזה אי הוי כטועם ופולט (לה) והאחרונים התליטו בפשיטות שאין לברך על עישון הטאב"ק הזה: (יח) ואז אפילו וכו'. וע"כ הלועם לתיוק כיון שאינו בולע אפילו להרבה א"ל ברכה: (יט) וספק ברכות להקל

מתרגם: °שזיפים

שער הציון

(כה) להרשב"א דנקטינן כוותיה נגד הר"י וכ"ם להרא"ש ועיין בפמ"ג ביד אפריס. ודע דבמאמר מרדכי מפקפק מאד בזה ומ"מ אחרי שכמה אחרונים העתיקו כהמ"א קשה להקל בזה. ודע עוד דמה שכתב בבה"ט ואפילו אם אכל הגרעין כבר השיגו במא"מ דאין זה המסקנא לדינא: (כו) אחרונים: (כז) אחרונים. ואף דיש להסתפק עוד דלמא כזית הוא כשאים ביה אולי לא מחמרינן כולי האי: (כח) ט"ז ועיין לעיל בסימן ק"ל במ"ב ס"ק י"ד ולכתחלה בודאי יש להחמיר כדבריו: (כט) מ"א: (ל) ואם כונתו לטעימה וגם ליהנות מזה יש לעיין ולכאורה ראיה מלעיל סימן ר"ד ס"ח דצריך לברך אבל באמת התם שאני דאפילו אינו מתכוין להנאה כלל צריך לברך ומת"א משמע דצריך לברך: (לא) הרא"ש ולקמן סימן תקס"ז וכ"כ בספר נהר שלום ע"ש: (לב) ע"ת וא"ר: (לג) כ"כ כמה אחרונים וכ"כ הגר"א בביאורו [דלא כדמשמע מאיזה אחרונים לדעה ראשונה ביתר מרביעית גם בפולטו אסור] וליתא דאפילו אינו מדוקדק לפ"ז וכבר העיר בזה הע"ת: (לד) מ"א: (לה) עיין בשע"ת ומגן גבורים:

הגהות ותיקונים: א) ועיין שו"ת הלכות קטנות ח"א סימן ק"א: *[ט]

ליקוטי דברי הרב: א) ובסידור פרק ח' הלכה א' מביא רק יין. ב) ובסידור סדר ברכת הנהנין פרק ח' הלכה י"א כתב: ולא עד בכלל. ג) ובסידור פרק ח' הלכה י"א לא מביא עד כזית. ד) ובסידור פרק ח' הלכה י"א כתב שאם טעם ופלט רביעית או יותר צריך לברך.

ריא דיני קדימה בברכת הפירות. ובו ו׳ סעיפים:

א (א) [א]היו לפניו מיני פירות הרבה אם (ב) ברכותיהם שוות ויש ביניהם (ג) ממין שבעה (ד) מקדים מין (ה) שבעה (ה) אע״פ שאינו חביב כמו המין האחר ואם אין ביניהם ממין שבעה (ו) מקדים [ב]החביב (ז) [ג]ואם אין ברכותיהם שוות אפילו יש בהן ממין ז׳ (ח) כגון * צנון וזית איזה מהם שירצה (ג) יקדים [ד]ואפילו אינו חביב (ט) * [ה]וי״א שגם בזה צריך להקדים החביב ונקרא חביב

א ברכות מ׳ מ״ל וכו׳ יוהה בה״ג ור׳ יוהה והרשב״ל בשם התו׳ ולאב״ד וש״פ ב תוספות והרל״ש שם ג שם בגמרא ד הרי״ף ורמב״ם שם והרל״ש שם ה תוס׳ ור״י והרשב״ל בשם רב האי ופמ״ק

באר היטב

(ה) שבעה. אפילו הוא מני פרי והשני הוא שלם. ואם שניהם מין שבעה או שניהם אינן מין שבעה ו׳ שלם ו׳ שלם מביב שלם עדיף מ״ש: (ב) יקדים. קשה הא כתב הטור חטה קודם לזית וכמ״ש סס״ד משום דמוקדם בפסוק וכ״ש כאן דלגון אינו ממין ז׳ כלל ומיכן המ״ל אם שניהם מין ז׳ אזלינן בתר המוקדם בפסוק מאחר שהקרא הקדימו אגן נמי נקדימנו אבל למה[א] שלא נכתב בכלל בקרא לא שייך ונראה דמי שנהג שלא לעשן ביום ט׳ של יו״ט יש לו לפרוש בפה שאינו עושה כן משום מנהג של מרן איסור כדי שלא יוקבע עליו בנדר כדי שאם יהיה לו צורך לפעמים לרפואה יהיה מותר בו ובמת״ב שם כתב בשם נקה״ק דלכן האמיריס מותר בעו״ב ויוה״כ אך מי שנהג

משנה ברורה

להקל. היינו בחפילו אם הוא בולע לא יברך כיון שאין כונתו לאכילה ובסברא הראשונה. והנה המ״ל חולק על השו״ע והרמ״א וס״ל דבבולע לבו״ע חייב[א] לברך (לו) אבל כמה אחרונים החליטו עם פסק הרמ״א דהוא ספק ברכה ולא יברך ולכתחלה טוב ליזהר הרוצה לבלוע שיתכוין ליהנות ממנו בתורת אכילה ויברך עליו [מ״ח].

הנה מפני שהסימן הזה רבו פרטיו ע״כ אכתוב לו הקדמה קצרה.

והוא. תנן [ברכות מ״ח] היו לפניו הרבה מיני ר׳ יהודה אומר אם יש ביניהן מין שבעה עליו הוא מברך וחכמים אומרים מברך על איזה מהן שירצה ואיתא בגמרא אמר עולא מחלוקת בשברכותיהן שוות [כגון זית ותפוח] דר׳ יהודה סבר מין שבעה עדיף וחכמים אומרים חביב עדיף אבל כשאין ברכותיהן שוות כגון לגון וזית ד״ה מברך ע״ז וחוזר ומברך ע״ז והנה יש דעות בפוסקים דרוב מהן פסקו כר״י דמין שבעה עדיף [וזהו מה שכתוב בס״ח] ויש שפסקו כחכמים [וזהו דעת הרמב״ם המובא בס״ב] וגם באין ברכותיהן שוות יש דעות בפוסקים יש אומרים דכותם עולא מה שאמר ד״ה מברך ע״ז וחוזר ומברך ע״ז היינו דכיון שאין ברכותיהן שוות ואין אחד פוטר חבירו לא שייכי זה לזה כלל ויוכל לברך תחלה על לגון בפה״א אף שהזית הוא מין שבעה וגם חביב עליו וי״א דכותם עולא דלד״ה יכול לברך על איזה שירצה תחלה ומסתמא יברך ממילא על החביב אצלו ואלו שתי הדעות נזכרים ג״כ בסעיף ח׳. גם מבואר שם בס״א וב׳ מה נקרא חביב אם הרגיל להיות תמיד חביב אצלו או מה שהוא אצלו עתה חביב ומתאוה לו. כל הקודם בפסוק ארץ חטה ושעורה וגו׳ המדבר שם משבחה של ארץ ישראל הוא מוקדם לברכה אפילו השני חביב עליו יותר ומ״מ זית הוא קודם לגפן משום דחזינן שחלק הכתוב וכתב ארץ פעם שני [ארץ זית שמן ודבש] ומצא דזית הוא ראשון

סמוך לארץ בארץ וגפן הוא רק שלישי לארץ קמא. בפה״ע ובפה״א קודמין לשהכל ויתר הפרטים יבואר הכל בפנים:

א (א) היו לפניו וכו׳. ודוקא שגם דעתו היה לאכול מכולם הא (ב) אם אין כולם לפניו (ג) או שאין דעתו לאכול מכולם אין שייך

כזה דין קדימה: (ב) ברכותיהם שוות ויש ביניהם וכו׳. כגון ענבים ותפוחים: (ג) ממין שבעה. ר״ל שנשתבח ארץ ישראל בהן דכתיב ארץ חטה ושעורה וגפן ותאנה ורמון ארץ זית שמן ודבש [זית שמן הוא ד״א[ב] זית שעושה שמן. ודבש היינו תמרים שעושין מהן דבש]: (ד) מקדים מין שבעה. ואפילו (ג) הוא חני פרי והשאר הם שלמים. ואם שניהם (ד) ממין אחד משבעת המינים או ששניהם אינם מין שבעה מקדים השלם ואפילו אם החני חביב יותר (ה) שלם עדיף: (ה) אע״פ וכו׳. דמעלת מין שבעה עדיף: (ו) מקדים החביב. היינו שרגיל להיות תמיד חביב עליו וכדלקמיה: (ז) ואם אין וכו׳. דכיון דאין אחד פוטר חבירו ברכתו אין שייך כאן שום מעלה בהקדמתו ואיזה שירצה יברך עליו ואוכל קודם [הרא״ש]: (ח) כגון צנון וזית. דוקא בזה דברכת הצנון בפה״א אבל אם היה דבר שברכתו שהכל נהיה מברך על הזית תחלה וכדלקמיה בס״ג: (ט) וי״א וכו׳. ס״ל דגם בזה שייך מעלת הקדימה לברך על מין אחד

שערי תשובה

ביו״ע שני נוהגין היתר וכן היה נוהג הגאון בעל מחנה אפרים ורבנן קשישי וכן אני נוהג וכתב דבמקומות שהוא שוה לכל נפש ורבים שתו יש היתר אבל במקומות דמיעוטא הם שותים אסור וע״ש מ״ש מת״ב ע״ש וצ״ע ועיין במשנות הזב סי׳ תקי״ח כתב שהרלו״ל בפני יהושע בשבת דף ל״ט דבר שהוא לרפואה כעיקר טיטול אף דגם לתענוג שוה לכל נפש מיקרי כו׳ והנה אני רגיל לשתות טיטול ביו״ט כמנהג העולם לרפואה ובפרט בהיום שוה לכל נפש. ולקרוא הנייר לריך מעיו״ט גם נייר שיש בו אותיות יש לאסור ע״ש ומדבריו משמע שהיה נוהג היתר אף ביום ט׳ עושה כן משום מנהג של מרן איסור כדי שלא יוקבע עליו בנדר כדי שאם יהיה לו לורך לפעמים לרפואה יהיה מותר בו ובמת״ב שם כתב בשם נקה״ק דלכן האמיריס מותר בעו״ב ויוה״כ אך מי שנהג

ביאור הלכה

לבאורה כיון שכוונתו לאכול אפילו פ״א אסור כמו שכתב מקודם בסק״ו דהעיקר תלוי בכוונת הלב [וגם כתב לבסוף סברא שניה נ״ל עיקר וכמ״ש דהוא קלי על סברא זו וכמו שכתב היד אפרים ומגן גבורים] ונראה שלזה כוון הסמ״ג באות ד׳ שכתב באות ז׳ עיין באות ו׳ וצ״ע קצת בזה וצ״ל שכוונת המ״א הוא אפילו לפי מה שהמ״א מתחלה רמיה מרוקח להקל אפילו בתתכוין כיון שהוא טועם רק מעט הכא שהוא הרבה פעמים אסור אף לדידיה:

* צנון וזית. וזהו דלא כדעת הי״א שבס״ג דהוא דעת הבה״ג דפה״ע קודם לפה״א ואף שהשני חביב הוא קודם והא״ר הביא הרבה ראשונים ס״ל דהבה״ג בתר חביב ועיין מש״כ לקמיה: * וי״א שגם בזה צריך להקדים החביב. מה שכתב המחבר דעה זו בשם י״א אינו מדוקדק דאדרבה

הגהות ותיקונים: א) צ״ל מה: ב) ברכותיהן: ג) דבר אחד:

ליקוטי דברי הרב: א) ובסידור פרק ח׳ הלכה י״א כתב כהמ״א.

(י) המין שרגיל להיות חביב עליו (יא) אפי׳ אם עתה חפץ במין השני: ב (ג) ׳ולהרמב״ם אם היה מין אחד חביב לו יותר בין שברכותיהם שוות בין שאינם שוות בין שיש בהם ממין שבעה בין שאין בהם ממין שבעה (יב) מקדים החביב לו אז (יג) באותה שעה * ואם אינו רוצה בזה יותר מבזה אם יש ביניהם משבעת המינים מברך עליו תחלה: ג ׳הביאו לפניו דבר שברכתו בפה״ע ודבר שברכתו שהכל (יד) בורא פרי העץ (ל) קודמת (טו) שהיא חשובה שאינה פוטרת אלא דבר אחד

ו סס נפ״מ מה״נ וכתכמים ז׳ ברכות ל״מ״) נעומ״ל דבר קפרל פרס״ ותוס׳ סס

שערי תשובה

מיסור קמי נמיסורו ומין להמיר לו ע״ס נסוף הספר נהסמטות וע״ס שכתב נמשקה מטעם שעושים משמרי יין ומיני עשבי נשמים שנורפין נערי מדום מומר לוקפו על העמנק״ו ולשומפו נמוטס ע״ס נסס שו״ת זרע יעקב ועיין נשער המלך פ׳ י״ל מהל׳ מ״ל נענין המומנק״ו להרמ״ם שמוסשין דזמנין מומרים שמולפין עליו פחס יינם מין לסוס לזה והמיר להלכה ולמעשה והמלו מחזיק ברכה נק״ל:

באר היטב

קדימה ע״ס: (ג) ולהרמב״ם. כתב הט״ז לענין הלכה מין כמן שוס חשש דנכל הדרכים יש לו על מה לסמוך דאם ברכות שוות ויש מין ז׳ מי שרולה ליקח המין ז׳ ולפטור השני מברכה שפיר עביד כרבנן וכפסק הרא״ש ואם ירלה ליקח השני החביב עליו ולפטור המין ז׳ שפיר עביד כר״י וכפסק הרמב״ם. ואם אין ביניהם מין ז׳ פשיטא דשפיר יעשה ליקח החביב וה״ה בלין ברכות שוות ולריך להקדים א׳ לחבירו בברכה ג״כ יש מעלה למין ז׳ ויש מעלה לחביב ויעשה מה שירלה בהקדמה ובענין חביב יכול לסמוך על שני דרכים הן אם חביב לו רוב פעמים אחרים כהרא״ש הן אם חביב לו עתה כהראב״ד כי״ל כיון שאין לפניו הכרע הלכתא כמאן עכ״ל: (ל) קודמת.

ביאור הלכה

דעה ראשונה היא דעת איזה יחידאי [הוא הרא״ש ויחידאי ראבי״ה על ברכות ואפשר שגם דעת רש״י כן ועיין מה בתוספות ד״ה אכל ובדברי ראבי״ה שחלוקים בדעת רש״י מה] ודעה שניה היא דעת הרבה ראשונים הלא הוא דעת ר״ה גאון הונא בחידושי הרשב״א וגם דעת הר״ח והרי״ף כפי מה שמוכח שם בדברי ראבי״ה דלפירושם דעת עולא הוא דבאין ברכותיהן שוות לכו״ע חביב עדיף וכן הוא ג״כ דעת התוס׳ ורבינו יונה והרשב״א וגם נוכל לערף לזה דעת הרמב״ם והעומדים בשיטתו דס״ל ג״כ דחביב עדיף אלא דהסס ס״ל דאפילו בשברכותיהן שוות ג״כ חביב עדיף ממין שבעה ועכ״פ באין ברכותיהן שוות משברא ולמי דנוכל לערף דעתם ועיין בב״ח שגם הוא כתב דהעיקר למעשה כדעה זו שהיא דעת רוב הפוסקים וכן משמע מהגר״א ע״ש. ודע דבא״ר הביא שיטה אחרת דגם באין ברכותן שוות מין שבעה קודם ומלדד כן למעשה משום דהרבה פוסקים קיימי בשיטה זו [וגם משום דפה״ע חביב מפה״א כדעת הה״ג] ולענ״ד למעשה טוב יותר לנהוג כדעת האחרונים הה דחביב עדיף דאף שהא״ר הביא הרבה ראשונים דס״ל כר׳ יהודה דמין ז׳ עדיף אף באין ברכותיהן שוות לעומת זה יש עוד הרבה ראשונים דס״ל דאף בברכותיהן שוות ג״כ הלכה כרבנן דאזלינן בתר חביב הלא המה רב האי גאון והראבי״ה [כמו שמובא בראב״א ובהגמי״י] והרמב״ם והאשכול והאור זרוע [וע״ש שהביא שגם הרי״ף ס״ל הכי] והרע״ב והרא״ה בספר החינוך ובחידושיו על הרי״ף ועכ״פ נוכל לערף דעתם באין ברכותיהן שוות ליתר הרבה פוסקים דס״ל דאזלינן בתר חביב אלא אם שהיה ג״כ היה חביב עליו תמיד נדולי יותר טוב לברך עליו אף שעתה חביב עליו יותר הנגון בספק השו״ע דזהו נקרא חביב ואפילו אם תמיד היה חביב עליו הנגון אך עתה חביב עליו הזית נראה דיותר טוב לברך על הזית אחר מלד הרבה פוסקים שהובא בא״ר דס״ל דתמיד מין ז׳ עדיף ממעלת החביב ועוד הא דעת הרמב״ם דחביב נקרא מה שהוא עתה חביב עליו וכן משמע דעת האו״ז דכתב דחביב הוא מה שהוא מתאוה לאכלו ע״ש [ואף דבשו״ע פסק כדעת תר״י ורא״ש מ״מ נוכל לערף דעתן לזה] וגם נוכל לערף דעת הרא״ש ורא״ה [שהבאתי למעלה] דס״ל דבאין ברכותיהן שוות יוכל לברך על איזה שירלה ולא אזלינן כלל בתר חביב והיא דעה הא׳ שבשו״ע מכל הלין טעמי נראה דיותר טוב שיברך על הזית אם עתה חביב עליו ואפשר עוד לומר דאפילו בספק פ״ע ופ״ת ג״כ אם הפ״ע חביב עליו עתה יברך עליו אף שתמיד חביב עליו הפ״ת מטעם דנלטרף דעת הה״ג שהובא בס״ג וגם הרמב״ם דס״ל שזהו ג״כ חביב וגם הרא״ש הנ״ל וכ״כ הא״ר אחן אם הפ״ת תמיד חביב עליו יותר וגם עתה נראה שטוב יותר לנהוג למעשה כדעת האחרונים שיברך עליו תחלה כדעה הראשונה שבס״ג ולא כבה״ג שהוא דעת הי״ת אם ולא כא״ר הנ״ל שטומר פסק השו״ע: * ואם אינו רוצה וכו׳ משבעת המינין וכו׳. דין זה בברכותיהן שוות הוא אלינא דכו״ע ובאין ברכותיהן שוות כגון

שער הציון

דמעיקר הדין קי״ל כדעה ב׳ שבסעיף א׳ דחביב עדיף אפילו ממין ז׳ ממילא כ״ש דאלם עדיף מינה [דהא שלם עדיף אפילו מחביב] או אולי י״ל בהיפך דהא דקי״ל שאלם עדיף מחביב היינו בשברכותיהן שוין ובא לפוטרו בברכתו אבל בשאין ברכותיהן שוין דקי״ל בה דאפילו ממין שבעה חביב עדיף א״כ כ״ש דעדיף משלם דגרוע ממעלת מין שבעה וכ״ע. ולאיתי בדה״ח בסוף אות כ״ו שפסק דאלם עדיף אפילו מחביב ומין ז׳ וכ״ל בשאין ברכותיהן שוין ואפה״ע ופה״א קאי ע״ש ולא אדע ראיתו לזה [ומש״ש במוקף אף שהמ״א כ׳ וכו׳ זהו לדעת הרא״ש דפסק כר״י לא אדע איה פסק כר״י באין ברכותיהן שוין ואי ר״ל בברכותיהן שוין למה פיס אבל למאי דקי״ל כרבנן וכו׳ הא בשו״ע נזכר דעה הראשונה בסתמא ואולי מ״ש הרא״ש ל״ל הראשונים (דיש ראשונים דס״ל דהלכה כר״י אפילו באין ברכותיהן שוין) ור״ל לדידהו יהיה שייך דברי המ״א אפילו באין ברכותיהן שוין אבל לדידן דפסקינן בשו״ע דבאין ברכותיהן שוין חביב עדיף וכו׳ ומ״מ עדיין[א] צ״ע: (ו) מ״א בסוף הסימן והה״ח: (ז) הרמב״ם בפ״ב ועוד כמה פוסקים כמה שהבאתי בבה״ל ובפסטיות לשון המשנה דעל מה שילה היינו שרולה בו עכשיו [כמ״ש הגר״א בסק״ז]: (ח) אף דדעת הרמב״ם דפסק כרבנן דתמיד חביב עדיף ג״כ לאו דעת יחידאה היא כמו שהבאתי בבה״ל מ״מ רוב הפוסקים קיימי בשיטת הבה״ג דפסק כר׳ יהודה עיין בב״י וגם הא״ר הביא ראשונים דקיימי בשיטה זו ועכ״פ יש לנו לאחוז דברי״הס בברכתן שוה הן הוא סתימת השו״ע ולא כט״ז שהשוה להלכה שתי הדעות וע״כ כתב שאין שיעשה שפיר עביד: (ט) וכן ה״ה לענין פה״פ. וכ׳ הפמ״ג דאפי׳ אם הדבר שברכתו שהכל הוא גם ממין ז׳ כגון דובשא דתמרי אפ״ה פה״א עדיף:

הגהות ותיקונים: א) ל״ט:

ליקוטי דברי הרב א) ובסידור הרב סדר ברכת הנהנין פרק י׳ הלכה ~~ד~~ ~~ה~~ ז׳ משמע להדיא שאין דין קדימה לשלם בדבר שאין ברכותיהן שוות. ב) ובסידור סדר ברכת הנהנין פרק י׳ הלכה ט״ו כתב שאיזה שרוצה יקדים. ג) ובסידור פרק י׳ הלכה ח׳ כתב כהט״ז שיברך על החביב, או איזה שירצה.

(טז) * וכן בפה"א ושהכל בפה"א קודמת ואם הביאו לפניו פה"ע ופה"א (יז) [ח]איזה מהם שירצה יקדים (יח) [ט]וי"א שבפה"ע (ה) קודם: ד (יט) [י]כל הקודם (ו) בפ' ארץ חטה ושעורה (כ) * קודם לברכה (כא) וארץ בתרא הפסיק הענין וכל הסמוך לו חשוב מהמאוחר ממנו לארץ קמא הלכך (כב) תמרים קודמים לענבים שזה שני לארץ בתרא וזה ג' לארץ קמא: הגה ודוקא שאוכל ענבים כמות שהן אבל אם עשה מהם יין שקובע ברכה לעצמו בפה"ג משום והיא קודמת לברך עליו (כג) תחלה אבל מעשה קדירה מחמשת מיני דגן (כד) היא משונה יותר מברכת היין. כל הנאמר סמוך לארץ קמא קודם למה שנא' סמוך לארץ (ז) בתרא (כה) לאחר שזה לו בסמיכה לארץ (טור): ה [כ]הא דחטה ושעורה קודמים דוקא כשעשה מהם (כו) תבשיל או פת אבל הכוסס חטה

ח רש"י והרי"ף ט הרא"ש בשם בה"ג י ברכות מ"א כ טור בשם בה"ג ושאר פוסקי

באר היטב

אפי' השני חביב עליו מ"א: (ה) קודם. אפי' השני מין שבעה כגון הכוסס חטה ותפוח. ויש לפסוק אם חביב לו פרי האדמה יברך תחלה בפה"א. ואם שויס בחביבות יברך בפה"ע תחלה ט"ז ומ"א [וכמ' אליה רבה פסק דהכוסס חטה ותפוח חטה קודם

משנה ברורה

טפי על איזה מברך ואשונה היא מברכת שהכל שאינה רק ברכה כוללת לכל המינים: (טז) וכן בפה"א. משונה נמי משהכל דמברר בהברכה רק מיני פה"א משא"כ שהכל דכוללת הכל. וע"כ כשמביאים לפניו יי"ש עם מרקחת יברך על המרקחת תחלה אף שהיי"ש חביב עליו יותר [אחרונים]: (יז) איזה מהם וכו'. ואין תלוי כלל בחביב לדעה הראשונה שבא"א דהא אין ברכותיהן שוות ולי"א שם מיירי הכא ששניהם חביבים עליו בשוה: (יח) וי"א שבפה"ע קודם. והסכימו (י) האחרונים דנכון לנהוג כי"א הזה אם שניהם שויס בחביבות אבל אם פה"א חביב עליו יותר מברך על החביב כנ"ל בא"א וכן אם פה"א (יא) הוא מין שבעה כגון קליות של חטים ותפוח או אחד משבעת המינים יש לו לברך תחלה על החטה שהוא מין שבעה וקודמת בפסוק: ד (יט) כל הקודם וכו'. דמקרא זה מושב המינים שנשתנתה בהן א"י וכל המוקדם בפסוק הוא יותר חשוב מהמאוחר לפיכך הוא קודם לברכה ואינה ושעורה דקרא דקודמין לשאר המינים הוא דוקא שעשה מהן תבשיל להרבה פוסקים וכדלקמיה בס"ה: (כ) קודם לברכה. אף כשהמין השני (יב) הוא חביב יותר[א] וכתבו האחרונים דחביבות מין שבעה להקדים ראשון לשני הוא רק כשנגמר הפרי אבל אם לא נגמר כגון זית קודם שגדל הנץ אף שהוא ראשון לארץ בתרא חשוב יותר המאוחר ממנו דמה שנשתנתה בהן א"י הוא רק בגמר פרי וכן כל כה"ג: (כא) וארץ בתרא. דכן הוא סדר המקרא ארץ חטה ושעורה וגפן ותאנה ורמון ארץ זית שמן ודבש ומארץ שבאמצע הוי התחלת סדר וכל הסמיך לו חשוב יותר מהמאוחר שבארץ קמא: (כב) תמרים קודמין. דדבש שנקרא הוא תמרים שיוצא מהן דבש [ב"י]: (כג) תחלה. היינו אפילו (יג) לזיתים שהיא ראשונה לארץ בתרא: (כד) היא חשובה. שגם ברכת בורא מיני מזונות (יד) היא ברכה מבוררת כמו ברכת היין והרי היא קודמת ליין בקרא. ונקט הרמ"א מחמשת מיני דגן להשמיענו דאף כוסמין ושבולת שועל ושיפון מזון הנעשה מהן ג"כ קודמין ליין (עו) דהם ג"כ בכלל חטים ושעורים: (כה) לאחר ששזה וכו'. מלשון זה משמע דחטים ושעורים דקודמין הוא רק מהשזה להן בסמיכה לארץ כמו חטים לזיתים ושעורים לדבש [שהוא תמרים] אבל (עו) שעורים [היינו מזון הנעשה מהן כמו שמפרש בסעיף ה'] לזיתים לא אבל הלבוש כתב דברכת במ"מ היא קודמת לכל וכן הסכימו הרבה[ב] אחרונים: ה (כו) תבשיל או פת. והם קודמים לשאר מינים אף אם הם חביבים אצלו יותר:

שער הציון

(י) ט"ז בסק"ב ומ"א בסוף הסימן ובא"ר הביא בשם הרבה פוסקים שם"ל כהי"א הזה דפה"ע הוא קודם: (יא) כן משמע ממ"א בסוף הסימן ומהפמ"ג בסק"ד והיינו כששניהם חביבים עליו בשוה. [ודע דט"ז הוא לפי מה שהסכמנו במ"ב סק"ע דהלכה כהי"א ע"ש הא לדעה הראשונה אין שום מעלה בחביב ומין שבעה נגד חבירו בשאין ברכותיהן שוות וא"כ יוכל לברך תחלה על התפוח אף שאינו מין שבעה]. והנה בביאור הגר"א משמע לכאורה דעתו דהתוספות מודים לפסק הבה"ג אי מיירי הגמרא לענין קליות ותפוח דתפוח קודם אבל בא"ר הביא ראיה מוכרחת דלא כמ"א שכתב בשם הבה"ג אלא דגם בה"ג מודה דקליות חטה קודם לתפוח ע"ש: (יב) אחרונים וכן מבואר כדבריהם בהפוסקים דפסקו כר"י דלא אזלינן בתר חביב דקדימת הכתוב עדיף. ודע דלדעת הרמב"ם המזכר בס"ב יהיה ג"כ דוקא בשניהם חביבים בשוה הא אם אחד חביב יותר חביב עדיף אף שהוא מאוחר כ"כ הב"י והמ"א בסק"ה וכן משמע מהגר"א [ואף שבפמ"ג וכן בה"ש רצו לומר דלפי מה שכתב המ"א בסק"ב נראה דגם לדעת הרמב"ם מיירי בכל גווני כבר דחה זה בתמא"ר ע"ש והאמת אמו דכל הני דאחרונים בשיטת הרמב"ם דהלכה כרבנן הנה המה רב הפי גאון [המובא בראב"ן] והאבכות והאור זרוע כתבו בהדיא דמיירא דכל המוקדם בפסוק וכו' מיירי דוקא בשכולם חביבים אצלו בשוה]: (יג) טור: (יד) מ"א: (טו) עיין בסוף הסימן: (טז) מ"א והנה מ"א וט"ז נדנו משו"ה דזיתים קודמין לבמ"מ של שעורים אבל בספר אהע"ז ומאמר מרדכי פסקו כהלבוש דבמ"מ של שעורים קודם וכן מנדד בספר בית מאיר וכן נתנו גבורים בהאחרונים שזכרתי. ולענין קליות של שעורים וזיתים בודאי זיתים קודמין לפי מה שפסק הרמ"א לעיל בסימן ר"א ס"ד בהג"ה דברכתו היא שהכל ע"ש:

ליקוטי דברי הרב: א) ובסידור סדר ברכת הנהנין פרק י' הלכה ט' כתב דאם המאוחר בפסוק חביב אצלו יותר, איזה שירצה יקדים. ב) ובסידור פרק י' הלכה י"ב כתב שזית היא קודם לשעורה, ואצ"ל לש"ש ושיפון אם הם שוין בחביבות.

שברכתו בפה"א (כז) אינה קודמת לברכת בפה"ע: הגה ברכת המוציא (כח) קודמת לברכת (ח) במ"מ וכ"ש לשאר ברכות (אגור) ואע"פ (כט) שהדבר השני חשוב (ל) או חביב עליו (וכן יש לדקדק מדברי הגה"מ פ"ט*) ומקמ"ק שהביא הטור וכל בו וב"י בשם רמב"ם) וכל הא דאמרינן דאחד קודם לחבירו היינו שרוצה לאכול משניהם לכן יש להקדים החביב או החשוב אבל (לא) אם אינו רוצה לאכול (ט) [א] משניהם אינו מברך רק על זה שרוצה לאכול אע"פ שגם השני מונח לפניו (תרומת הדשן סימן ל"ג[ב]) וכל זה דצריך להקדים היינו דווקא לכתחלה אבל אם עבר וברך על השני אם הברכות שוות יוצא וא"צ לחזור ולברך על זה שהיה לו להקדים (לב) * ובלבד שיהא דעתו ג"כ (לג) * עליו (י) בברכתו (ב"י בי' ר"ו ובזה הבי' בשם רשב"א): ו היה לפניו תבשיל מקמח כוסמין ושבולת שועל

שערי תשובה

*[א] משניהם. עבה"ע ומ"ש שנתפקק המ"א בהיה לפניו יין ותבשיל וזית כתב בפמ"א ח"ג מש"ם דזמנים דף ל' בנעיא דעוף ועולת בהמה ומעשר איזה קודם מוכח דברכת היין שהיא חשובה היא קודמת ואח"כ מברך על הזית ואח"כ על התבשיל של שעורים ע"ש וכ"כ בבר"י בשם בתי כהונה וכתב שמ"ש בא"ר בשם אגודה לא נמצא שם ואולי ט"ס הוא וע"ש דמייתי מירושלמי פ"ג דהוריות היה שם פר בו' וכתב שם בשם בתי כהונה שאם ילכה להוציא אחד מהמינים לפניו יוצא היין ומייתי זכר לדבר

באר היטב

במעשה קדירה דשעורה עי' מ"א ט"ז: (ח) במ"מ. אפילו הלחם משעורים ומיני מזונות מחטים ע"ת: (ט) משניהם. ואפי' רוצה לאכול משניהם אך שלא הביאו החביב א"צ להמתין עליו ב"י מ"א. וכשמביאין לפניו מרקחת שהיא פרי האדמה או פה"ע ויין שרף מברך תחלה על המרקחת אפי' אם הי"ש חביב עליו ואם גם לעקי"ך שם יברך עליו תחלה במ"מ ופשוט הוא ע"ת עט"ז. סדר המעלות. המוציא. במ"מ על חטים. בפה"ג. זית. במ"מ על שעורים. גפן תאנה ורמון. בפה"א ובפה"ע קודמין לשהכל. בפה"א ובפה"ע אזלינן בתר החביב אפילו השני מין ז'. היו שניהם חביבים אזלינן בתר מין ז' והמוקדם בפסוק קודם. שניהם אינן מין ז' יש להקדים פה"ע. ולענין חביב אין בני אשכנז נמשכין אחר הרא"ש שהמין הרגיל להיות חביב וכמ"ש ס"א. ואם שניהם חביבים אזלינן אחר איזו שחפץ עתה כמ"ש הרמב"ם מ"א ועי' ט"ז ס"ק א'. וברכת אכילה ושתיה קודמת לריח. היה לפניו יין ותבשיל שעורים וזית ל"ע מה יעשה דהא יין קודם לזית ושעורים קודמין ליין וזית קודם לשעורים כמ"ש בס"ק ז' ע"ש מ"א [ובס' אליה רבה פסק דיברך אתבשיל של שעורים תחלה ואח"כ אין וזית והביא ראיה לדבריו ע"ש]: (י) בברכתו. ואפילו היו שניהם לפניו בענין שיתכוון בפירוש לפוטרו דאינו בדין שיפטור מי שאינו

ביאור הלכה

שביאר בעצמו בס"ה: * ובלבד שיהיה דעתו וכו'. עיין במ"ב במש"כ דאפילו היו שניהם לפניו בענין שיתכוון לו בפירוש לפוטרו דאינו בדין שיפטור מי שאינו חשוב וכו' והיינו בין שאינו מין ז' אם המין ז' או שאינו חביב אם החביב כ"מ בב"י סוף הסימן במה שהביא בשם הרשב"א וכ"כ הפמ"ג לדינא. ואם אוכל אצל בעה"ב כיון דאתכא דבעה"ב ממיך הוי כאלו דעתו בפירוש לפטור כל מה שירצה בעה"ב וימלו לו [מ' רע"א בשם תשובת גו"ר]: * עליו בברכתו. והנה כ"ז לענין שני מיני פירות אבל לענין מין אחד אם הביאו לו אחר ברכה פירות היותר יפים מהראשונים

משנה ברורה

(כז) אינה קודמת וכו'. אלא בפה"ע תקדים ומשמע במ"א דדוקא אם הפה"ע חביב יותר אבל אז הוא קודם אף שהוא מאוחר בקרא אבל אם שניהם חביבים בשוה חטה קודמת אבל בביאור הגר"א משמע דאפי' מה שמאוחר לעיל בס"א דהיכא שאין ברכותיהן שוות לא אזלינן כלל בתר מין שבעה (יז) ה"ה הכא לא אזלינן כלל בתר מוקדם ועל איזה שירצה יברך תחלה. ומ"מ אם החטה חביבה יותר אבל מסתברא דיברך עליה תחלה דגם שם הלכה כהי"א דחביב קודם כמש"כ שם: (כח) קודמת לברכת במ"מ. פי' כגון שיש שלחן ערוך לפניו לאכול פת וגם רוצה לאכול לחמניות דברכתן במ"מ ואפילו כשאוכלן בתוך הסעודה [כגון (יח) שבלילתן רכה ואוכלן לתענוג ולא לשובע וכדלעיל בסימן קס"ח ס"ח] מצוה שיטול ידיו ויברך המוציא תחלה על הפת דברכת המוציא חשובה ואח"כ יברך במ"מ על הלחמניות דאי מיירי בשאר תבשילין בלאו טעמא דברכת המוציא חשובה צריך לברך תחלה על הפת ולפטור ממילא את התבשיל דאי יברך תחלה על התבשיל נמצא גורם ברכה שא"ל ואסור [מ"א]: (כט) שהדבר השני חשוב. כגון שהלחם משעורים והמזונות מחטים [אחרונים] וה"ה כל כה"ג שהדבר השני הוא חשוב (יט) בעצם יותר מהדבר הראשון: (ל) או חביב עליו. ר"ל שבאמת אינו חשוב יותר מהראשון אך בעיניו הוא חביב יותר. ופשוט דה"ה אם הוא חביב וחשוב ביחד: (לא) אם אינו רוצה. ואפילו רוצה לאכול משניהם (כ) אך שלא הביאו עדיין החביב לפניו א"ל להמתין: (לב) ובלבד שיהא דעתו וכו'. ואפילו (כא) היו שניהם לפניו בשעת ברכה בענין שיתכוון לו (כב) בפירוש לפוטרו דאינו בדין שיפטור מי שאינו חשוב דרך גרירא אלא בכוונה אבל אם בירך על החשוב פוטר את שאינו חשוב אפילו לא נתכוון בפירוש לפוטרו כיון שהיה מונח לפניו על השלחן בשעת ברכה ואם הביאו לו אחר שכבר כלה המין הראשון צריך לחזור ולברך ואם הביאו לו אחר שבירך אבל עדיין לא כלה אכילתו יש דעות בפוסקים וספק ברכות להקל [כ"ז מבואר בסימן ר"ו עי"ש באחרונים ובמ"ב סקכ"ב] ולכתחלה מבואר שם ברמ"א דיש ליזהר לכוין לפטור את אשר יביאו לו אח"כ: (לג) עליו בברכתו. ואם היה מונח לפניו אתרוג וזית אף דאתרוג היה חביב עליו יותר קי"ל לעיל בס"א דמברך על הזית שהוא ממין שבעה ונפטר ממילא אף בשמתא האתרוג ואם הוא בירך על האתרוג בשמתא לא נפטר הזית [ב"י בשם רשב"א] ומ"מ לפי מה שהבאנו שם בשה"ל הרבה ראשונים דס"ל ג"כ כדעת הרמב"ם המובא שם בס"ב דחביב עדיף אף לגבי מין שבעה נהי דלכתחלה בודאי טוב לנהוג כדעה הראשונה שהיא שתמית ולברך על הזית מ"מ בדיעבד שבירך על החביב כדעת הרמב"ם וסייעתו לאחורה בודאי לא יחזור ויברך על הזית דלשיטתם היא ברכה לבטלה וכבר כתב שם הט"ז[א] דמאן דעביד כרמב"ם ג"כ

שער הציון

(יז) והמ"א אזיל לשיטתו בסק"ב דס"ל שם דיש לחלק בה דכיון ששניהם ממין שבעה וחזינן דהקרא אקדמיה אגן ממי מקדמינן וכעין זה כתב גם הט"ז באות ג' ע"ש אכן לפי מה שכתב הרשב"א דע"כ לא מיירי הקרא בכוסם כלל לא שייך כלל סברתם ובלא"ה היא סברא מחודשת נגד ש"פ ובאה רק לתרץ דברי הטור ע"ש במ"א לכן לא חש לה הגר"א: (יח) מחה"ש: (יט) ומש"כ לקמיה בהג"ה או החשוב ר"ל שהוא ממין שבעה שהוא בעצם חשוב יותר וכאן לא יכולתי לפרש כן דהרי ברכת המוציא בודאי היא ממין שבעה: (כ) מ"א וש"א וה"ה לענין קדימת מין שבעה: (כא) ב"י מ"א: (כב) וזה מהני אפילו לא היה לפניו המין השני החשוב בשעת ברכה עיין ב"י ופשוט:

*[ט]

הגהות ותיקונים: א) פ"ח מהלכות ברכות: ב) ל"ב: ג) הגה"מ בפ"ח מה"ב:

ליקוטי דברי הרב: א) ובסידור הרב כתב כהט"ז שיברך על החביב. ב) ובסידור סדר ברכת הנהנין פרק ט' סוף הלכה ז' כתב: ולצאת מידי ספק ברכות צריך ליזהר לכתחילה להתכוין בפירוש לפטור גם החשוב בברכה זו כשאינו לפניו עדיין, ואם ישנו לפניו יברך עליו תחילה.

הלכות ברכת הפירות סימן ריא ריב

ברכות מ"ד ב הרא"ש שם

ושיפון וגפן ותאנה ורמון כיון דמברך על התבשיל במ"מ ברכתו קודמת אע"ג דהנך ממין ז' (לד) * ואיהו לאו (יא) [ג] ממין ז' מ"מ כיון דחשיבי (לה) דעבדי מינייהו פת ומברך עלייהו המוציא וברכת המזון קודמת אע"ג דלא עבדינהו פת:

ריב שהעיקר פוטר הטפל. ובו ב' סעיפים:

א אכל (לו) שהוא עיקר ועמו טפילה (פי' דבר גלמי נחשב) מברך על העיקר ופוטר את הטפילה בין מברכה שלפניה בין מברכה שלאחריה לא מבעיא (א) * אם העיקר מעורב עם הטפל אלא אפי'

באר היטב

חשוב את החשוב דרך גרירה אבל כירך על החשוב פוטר את שאינו חשוב אפילו לא נתכוון בפירוש לפוטרו ב"י עי' מ"א: (יא) ממין ז' אע"ג דהם בכלל חטה ושעורה מ"מ אין נזכרין בהדיא בקרא ע"ל סי' קס"ח סד:

שערי תשובה

מב"ק דף פ"ד) דאמרי נהרא שמואל: *[ג] ממין שבעה. עיין בזכרון יוסף חלק א"ח סי' כ' מ"ש בזה.

(לו) שהוא עיקר. וכל שהוא הרוב הוא העיקר. וכל שיש בו מה' מינין אזלינן בתרייהו ובלבד שיהא בהם ממש אבל אם עירבו

משנה ברורה

שפיר עביד. ויותר נ"ל דאפילו אם הוא מברך על הזית טוב שיכוין בהדיא לפטור גם האחרונ אחרי דהאחרונ חביב לו יותר ולדעת הרמב"ם וסייעתו אינו יוצא בזה ממילא על האחרונ וכן כל כה"ג היכא שיש דעות בפוסקים על איזה דבר יברך בתחלה יהיה זהיר בשעת ברכה לכוין לפטור שייהם דבלא"ה יש חשש דאוכל המין השני בלא ברכה: ו (לד) ואיהו לאו ממין שבעה. אע"ג דכולהו מין חטין ושבולת שועל ושיפון מין שעורים (כג) מ"מ כיון דאין נזכרין בהדיא בקרא אין בהם חשיבות מין שבעה כ"כ כמו המפורשים בהדיא בקרא: (לה) דעבדי מינייהו פת. וגם הם בכלל חטה ושעורה דקרא עכ"פ [דחטה ושעורה קודמין לגפן ותאנה ורמון] וכתב המ"א דדוקא הני דחשיב כאן אבל זיתים עם תבשיל של שבולת שועל זיתים קודמין משום דמוקדמין בקרא אבל כמה אחרונים חלקו ע"ז וכנ"ל בס"ק כ"ה עי"ש. ועתה נבוא לבאר סדר המעלות בקצרה. וכל המאוחר מחבירו הוא גרוע מחבירו. המוציא [אפילו מפת (כד) של שבולת שועל ושיפון]. במ"מ על מעשה קדרה דחטים. במ"מ על מעשה קדירה (כה) דשעורים. במ"מ על מעשה קדירה (כו) דשיבולת שועל ושיפון שהוא ג"כ מין שעורים [ובמ"מ דשעורים כיון דשעורה מפורש בקרא קודם להן (כז) ואפילו לכוסמין שהוא מין חטים הוא ג"כ קודם]. בפה"ג. (כח) זיתים. (כט) תמרים. וענבים. תאנה. ורמון. בפה"ע ופה"א. שהכל. ובכל אלו אין משגיחין (ל) על החביב כלל דמי שהוא מאוחר מחבירו אפילו הוא חביב יותר כגון שהיה חביב לו השהכל אפ"ה הפה"א קודם לו וכן בכל הנ"ל. בפה"ע ובפה"א (לא) אזלינן בתר החביב אפילו השני מין זי"ן. היו שניהם חביבין אזלינן בתר מין זי"ן. ואם אחד מהן מוקדם בפסוק כגון שכוסם קליות חטה דברכתו בפה"א ואוכל זית יקדים חטה דהוא קודם בקרא כ"כ המ"א והגר"א פליג ע"ז וכמו שכתבנו לעיל בסקכ"ז עי"ש. שניהם אינן מין זי"ן יש להקדים פה"ע אם שויש בחביבות הא לא"ה חביב קודם וכנ"ל. וכן שניהם פה"א או שניהם שהכל (לב) אזלינן בתר חביב. והנה מה נקרא חביב אמנם נמי משכנו נמשכין אחר הרא"ש וסייעתו שהוא המין הרגיל להיות חביב אצלו כמ"ש בס"א ואם שניהם חביבים אצלו אזלינן אחר איזה שחפץ עתה כמ"ש בס"ב לרמב"ם. ברכת אכילה ושתיה (לג) אפילו ברכת שהכל קודמת לברכת הריח:

א (א) אם העיקר מעורב. כגון כל תערובות שני מינים שהאחד הוא העיקר והשני אינו בא אלא לתקנו ולהכשירו או אפילו שניהם עיקרים אלא שהאחד מרובה מחבירו הרוב הוא (לו) העיקר כמ"ש סימן ר"מ ס"ז (ב) ואפילו כל מין ומין עומד בפני עצמו וניכר נמי בתר רוב אזלינן וע"כ בפורים שמרקחין שומשמין בדבש ומערבין בהם פתיתי אגוז כל שרוב שומשמין בתר העיקר אזלינן ומברך פרי האדמה (ג) ומיהו כ"ז דוקא בששניהם הוא דבר חשוב הא אם אחד מהן אינו דבר חשוב אף שהוא הרוב בטל הוא לגבי מינוט

שער הציון

מתרגם: °גריסים טחונים

(כג) מ"א: (כד) פמ"ג: (כה) אף שנתחלה לא נזכר זה במ"א לבסוף פירש בהדיא דהוא קודם ליין ועיין בח"א ובמחה"ש: (כו) כ"כ הרמ"א בס"ד בהגה"ה דכל מעשה קדירה דה' מינים קודם ליין [פמ"ג]: (כז) בסימן קס"ח ע"ש: (כח) אף דבמ"א וט"ז כתבו דזיתים קודם למיני מזונות דשעורים כבר כתבנו לעיל במ"ב דהרבה אחרונים חולקין ע"ז וס"ל דשעורה קודמין ומ"מ ה"ה דשבולת שועל ושיפון וכן מוכח בחבן העזר ע"ש: (כט) כן איתא בס"ד בהדיא ומתיה על המ"א שלא זכרו [פמ"ג]: (ל) אחרונים: (לא) מ"א וש"ח: (לב) הכל באחרונים: (לג) פמ"ג. ולא העתקתי הפיקא דמ"א מטוש דהרבה אחרונים הסכימו דמ"מ של שעורים קודמין לזית: (א) מ"ש: (ב) פמ"ג בפתיחה והה"א אות י"ח בדיף דברים המטוגנים ע"ש ועיין בח"א כלל נ"א אות י"ג שדעתו כשניכר כ"א בפ"ע לגרף ב' ברכות.ובפק ברכות להקל: (ג) פמ"ג שם לדעת הט"ז ומשמע שהוא מלבד שם כן לדינא:

הגהות ותיקונים: א) פ' ע"ב: *[יא]

ליקוטי דברי הרב א) ע"ש המחלוקת. ב) בסידור פרק י' הלכה ט"ו כותב - דבין דבר שחביב עתה אע"פ שאין חביב עליו ברוב פעמים נקרא חביב, ואם יש שניהם לפניו איזה שירצה יקדים. ג) ובסידור פרק י' הלכה י"ב פסק דזתים קודם לשעורה וכל שכן לשיפון ושיבולת שועל.

ג שם בתשובה

(ב) כל אחד לבדו [ג]ואפילו פת שהוא חשוב מכל אם הוא טפל כגון (ג) שאוכל דג מליח ואוכל פת עמו כדי (ד) שלא יזיקנו בגרונו מברך על הדג ופוטר את הפת (ד) כיון שהוא טפל: הגה [ה] וי"ל אם הטפל חביב עליו מברך עליו (ה) ואח"כ מברך על העיקר [לאור בשם א"ז] . הא דמברכין על העיקר ופוטר את הטפילה

שערי תשובה

[ה] וי"ל אם הטפל חביב עיין במג"א סק"ג ובאהע"ו שם כ' דלא שייך איסור להרבות בברכות אלא כשפוטר בברכה הראויה מתקנת חכמים אבל אם בא לפטור בברכה אחרת דרך עיקר וטפל לא שייך זה ויכול לברך בפ"ע ברכה הראויה כגון להניח אחר הסעודה וא"ש מ"ש המג"א סי' רע"ו בשם השל"ה ע"ש:

באר היטב

במיס עד שהוא רך מברך שהכל עיין סי' ר"ח ס"ו ועס"ס ר"ד מ"א: (ב) שלא יזיקנו. אבל האוכל העריג"ג עם פת הפת עיקר והעריג"ג בא לצפת הפת ט"ז ע"ש. מי שאוכל פת למתק השתיה מברך על המשקה ופוטר את הפת אם היה דעתו עליו בבירור או שברכו בכך ברוב הפעמים לאכול פת באמצע השתיה והוי כאילו דעתו עליו ובלא"ה צריך לברך מ"א משס של"ה וכ"כ הט"ז ס"ק א'. יש למנוע מלאכול פת בשעת השתיה כי מי יוכל להבחין אם אוכל משום מילוי כרסו דאז צריך לברך המוציא או שאוכל למיתוק השתיה. וכשאוכלו למיתוק השתיה יטול ידיו בלא ברכה של"ה.

משנה ברורה

מיעוט החשוב דהוא העיקר ועיין סימן ר"ד סי"ב ובמש"כ שם. (ד) ודע דבמשא מיני דגן קי"ל לעיל בסי' ר"ח דאם מעורבין עם שאר מיני אפילו הם המיעוט (ה) כל שניתן בהתבשיל לטעם אוכלין בתרייהו ומברך עליהם במ"מ לבד ונפטר תערובות הרוב (ו) מפני שמיני דגן נחשבין לעיקר תמיד (ז) אך בלבד אם יש בהם ממש אבל אם עירב קמח במים הרבה כ"כ עד שהוא רך כדי שיהא ראוי לשתיה מברך שהכל: (ב) כל אחד לבדו. בין (ח) שאוכל העיקר והטפל בבת אחת בין שאוכל העיקר תחלה והטפל אח"כ וכדלקמיה: (ג) שאוכל דג מליח. כגון שאכל (ט) דבר ממתוק מקודם ואוכל דג מליח להפיג המתיקות ומפני שלא יזיקנו המליח בגרונו אוכל פת עמו אבל אינו תאב כלל לאכול פת לכן הוי הפת טפל משא"כ אם הוא תאב לאכול פת ג"כ אע"פ שאוכלו עם המליח בהנהג לאכול דג מלוח שקורין העריג"ג עם פת אינה טפלה אליו אפילו אם תאב להמליח יותר וצריך לברך עליה המוציא ופוטר את המליח [אחרונים]: (ד) כיון שהוא טפל. ואפילו כשלא היה הטפל לפניו בשעת אכילת העיקר (י) אם היה דעתו בשעת ברכה לאכול גם הטפל או שדרכו בכך לאכול הטפל אחריו פוטר הטפל [גם בעינן דוקא שיאכל הטפל באותו מקום (יא)[ד] לאפוקי כששינה מקומו בינתים] אבל אם אינו רגיל בכך וגם לא היה דעתו בפירוש בשעת הברכה לאכול הטפל צריך לברך גם על הטפל (יב) אך אז מברך על הטפל רק שהכל דעכ"פ טפל הוא ומפקיד ברכתו העיקרית ודומיא דפסק הרמ"א לקמן בהג"ה דאם אוכל הטפל קודם העיקר אף דצריך לברך עליו בפ"ע ואינו נפטר בברכת העיקר שיברך אח"כ מ"מ כיון שהוא טפל מפקיד ברכתו העיקרית. (יג) האוכלים"[ה] (יד) שאוכלין אחר הסעודה למתק שתית היין ששתה מקודם א"ל לברך עליהן דהן טפלין להיין וברכת היין

מתרגם: °שבת

שער הציון

(ד) מ"א ועיין בחידושי הרא"ה שהסכיר לנו טעם למה בענין תערובות שהוא ג"כ מטעם עיקר וטפל קי"ל דבמשא מיני אפילו מיעוט הם העיקר לעולם ובשאינן מעורבין אפילו פת טפל לפעמים וכתב דכשהם בתערובות אי"ירין בענין תשיבות בהתבשיל ואמרינן דכששם בתוכו מיני דגן שם אותן לעיקר בהתבשיל כי הם חשובין יותר משא"כ כשהם מפורדין כענין מתניתין דפא ומליח שהוא בעין ובא עם המליח אינו עיקר כלל ולא בא אלא להכשיר את פיו: (ה) לאפוקי אם רק לדבק בעלמא קי"ל בעיל בסימן ר"ח ס"ב דבטילי לגבי שאר מינים: (ו) וע"ש עוד בס"ט במ"ב דדוקא כשמרגיש טעם דגן בפיו: (ז) מ"א מס"ו שם: (ח) כדלקמיה בהג"ה: (ט) ליתי בחופן זה ולא ליתי בפשיטות כגון שאפך לאכול דג מליח וכפשטיות ליתא דהמחבר וכמו שכתב הט"ז והא"ר משום דהרבה אחרונים [הב"ח ומש"ל וד"ח וכן משמע ג"כ מהרע"ב וכ"כ בריטב ירוחם וכן משמע מהרמב"ם בפירושו להמשנה וכן מרש"ל] מלדיק דדוקא בחופן זה שהיה מוכרח לאכול המליח מפני חולשת לבו מהמתיקות לכן חביב המליח לעיקר אף נגד הפת הא בעלמא לא אמרינן דהמליח יהיה עיקר נגד הפת וכן משמע מהעתקת המ"א והח"א: (י) מ"א וא"ר וש"א: (יא) תוספות ומ"א: (יב) מ"א ודה"מ: (יג) ש"ג ומ"א סימן קע"ד: (יד) ודוקא כשהיה דעתו בשעת ברכת היין לאכול אח"כ האנטו"י או שרגיל בכך וכנ"ל: (טו) וכן בא"א ובדה"ש לא העתיקו פרט זה להלכה. והנה המ"א כתב דאף הפ"ז גופא כוונתו במש"כ אבל אם הענון דהיינו שאין מוכח שהענון עיקר אלא ע"ש ותפסם עליו המים מאיר דהלא האו"ז כתב שהענון עיקר והוא מלבד שאין הענון עיקר אבל לפי מה שזכינו עתה שנדפס האור זרוע איתא להדיא בהמ"א אם אין הענון עיקר מברך על הזית ובאגור שלנו נחסר מיבה אחת וכ"ל אם אין הענון עיקר וע"ש שכתוב שמה כל עיקרי דברי המ"א ומעתה שוב אין לנו להסתפק כלל בהלכה זו למעשה דבודאי הדין עם המ"א: (טז) אחרונים: (יז) מ"א: (יח) פשוט: (יט) נ"ל דאפילו זו המעט שמועיל להפיג המרירות ג"כ אינו דשאי לעשות כלי ברכה אחרי שכונתו בזה גם לפעוד הלב וכן מלאחי מאחרונים בשם תשובת משיבת נפש:

הגהות ותיקונים: א) או:

ליקוטי דברי הרב א) ובשו"ע הרב סעיף ט' כתב: בד"א כשאין העיקר חביב לו יותר מהטפל וכו' אלא שברוב פעמים הטפל חביב עליו יותר וכו' מ"מ כדי להרבות בברכות טוב להקדימו וכו'. ובסידור פרק ג' הלכה ט"ו כתב: וי"ח בזה ויש לסמוך עליהם בשבת ויו"ט כדי להשלים מאה ברכות. **ב)** ובשו"ע הרב סעיף ו' כתב: וכל פת שהיא טפילה לענין ברכה היא טפילה ג"כ לענין נטילת ידים ואין צריך ליטול ידיו אפילו אוכל כביצה וכו' (ובסידור פרק ג' הלכה י"ב כתב: ומ"מ יש ליזהר שלא לאכול כי אם פחות מכביצה וכו') . ג) ובשו"ע הרב סעיף א', ובסבה"נ פ"ג הלכה ח' כתב כהט"ז והא"ר. ד) בשוע הרב סעיף י"א כתב דאם הוא טפל לדבר שטעון ברכה אחריו במקומו, אז פטר הטפל אע"פ ששינה מקומו, ובסידור פ"ג הט"ו הוסיף דהוא הדין בדבר שאין טעון ברכה במקומו וקבע עצמו לדבר שמועיל קביעות נמי א"צ לברך על הטפל אפילו שינה מקומו.

הלכות ברכת הפירות סימן ריב

היינו (ו) שאוכלן ביחד או שאוכל (ז) העיקר תחלה אבל אם אוכל הטפל תחלה כגון שרואה לשתות ורואה לאכול תחלה כדי שלא ישתה אליבא ריקנא (ח) או שאוכל גרעיני גודגדניות למתק השתיה מברך (ט) על האוכל תחלה אע"פ שהוא טפל לשתיה * ואינו מברך עליו (י) רק שהכל (יא) הואיל והוא (ג) טפל לדבר אחר (מ"ה סי' ל"ה[א]):

ד כל ט

ב [ד]מרקחת שמניחין על (ד) רקיקין דקים אותם רקיקין (יב) הוו טפילה למרקחת שהדבר ידוע שאין מתכוונים (יג) לאכול (ה) לחם:

באר היטב

והמ"א כתב בשם תשובת רמ"א ובשם מט"מ משם רש"ל שא"ל נטילה: (ג) טפל לד"א. נ"ל דוקא בזה שהוא טפל לשתית שאר משקין והיה ראוי לברך על המשקה שהכל ולפטור זה אך מפני שאוכל הטפל תחלה ומברך עליו לכן מברך עליו כברכת העיקר אבל כשברכת העיקר הוא דבר אחר אין מברך עליו שהכל. ובמ"ה הבין דאפי' רואה לשתות יין מברך על הגרעין שהכל הואיל והן טפלים הפסידו ברכתן העצמית ומברך שהכל ואח"כ מברך על היין בפה"ג וא"ע

משנה ברורה

לברך המוציא ונט"י. ומי ששורה אחר גמר אכילתו מעט פת בי"ש לעכל המאכל יש לברך על הי"ש דעיקר כוונתו אז על הי"ש כדי לעכל ואין שייך להסעודה ורק מפני שחזק לו לשתותו שורה בו פת להפיג קלת מרירותו והו"ל הי"ש עיקר [מ"א] ומא"ר משמע דטוב באופן זה שישתה תחלה מעט יי"ש קודם ששורה בו הפת ויברך עליו. ועיין לעיל בסי' קע"ד סקל"ט במ"ב דאם אחר שאכל מאכל שמן נקח מעט יי"ש להפיג השמנונית שבפיו אם רגיל בכך א"ל ברכה דהוא טפל לפת: (ו) שאוכלן ביחד. ואם אוכל (כ) פת כיסנין עם גמיגה או שאר דבר ללפת בו אף שהם ג"כ תבשיל עליו (כא) והוא תאב לאכול אותם מ"מ מברך רק על הכיסנין לבד דמסתברא שהוא העיקר אצלו וה"ה בכל דבר כשאוכל עם מין אחר ללפת בו דמה שאוכל ללפת נחשב רק כטפל: (ז) העיקר תחלה. ואח"כ הטפל כדי למתק את העיקר כגון אכל תחלה לנון ואח"כ זית להפיג חרפו של נון וכה"ג שאר טפל וכנ"ל בס"א: (ח) או שאוכל גרעיני וכו'. נ"ל ג"כ שאוכלן (כב) קודם שמתחיל לשתות כדי למתק השתיה ששותה אח"כ: (ט) על האוכל תחלה וכו'. דבשלמא כשמברך על העיקר תחלה ממילא הטפל בכלל משא"כ כשאוכל הטפל מקודם לא יתכן שיפטרנו אח"כ העיקר מברכתו למפרע וכבר היה נהנה בלא ברכה: (י) רק שהכל. נ"ל דכיון דעכ"פ אכילתו הוא לטפל לד"א הפסיד ברכתו הראויה לו ומברך שהכל כדי שלא יהנה בלי ברכה והנה הרמ"א סתם בזה ולא הזכיר שום חילוק דמיירי בכל גווני אבל המ"א חילק בזה ודעתו דדוקא אם שותה משקין שברכתו שהכל והיה ראוי לברך על המשקה שהכל ולפטור זה אך מפני שאוכל הטפל תחלה צריך לברך עליו לכן מברך עליו כברכת העיקר וממילא נפטר גם העיקר בברכתו אבל כשברכת העיקר הוא דבר אחר (כג) כגון ששתה יין אין מברך על המאכל שמקודם שהכל רק ברכתו הראויה לו.[א] ולכתחלה (כד) טוב למנוע לגמרי מלאכול הטפל קודם לעיקר: (יא) הואיל והוא טפל לד"א. ואם הטפל חביב עליו מברך עליו ברכה הראויה לו [ט"ז וא"ר]: **ב** (יב) הוו טפלה למרקחת. ולריך לברך על המרקחת לבד: (יג) לאכול לחם. רק שנאים לדבק המרקחת עליהם שלא יטנפו הידים בדבש ועיין באחרונים שכתבו דבמדיותינו שעושין הדובשנין שטוחים למאכל ומניחין המרקחת עליהם א"כ כונתו ג"כ לאכילת הדובשנין ומברך עליהם ועיין לעיל סימן קס"ח במ"ב סקמ"ה שמבואר שם כל פרטי דין זה:

שער הציון

(כ) כן הסכים בספר מגן גבורים לדינא בסי' ר"ח וכתב דאף שבספר ברכי יוסף מסתפק קצת בזה [והובא בשע"ת בסימן ר"ח ע"ש] העיקר כן הוא ופוק חזי מעמא[ב] דבר ע"ש ומש"כ בסי' ר"ח סי"ג דאם אכל בשר ודגים ואכל ממשקה המיונין אין על המתיה פוטרת אותם היינו כשאא אכל הבשר ודגים עם הכיסנין בתוך אבל כשאוכלן בתוך פטור מטעם טפל [או כשאוכלן עם תבשיל של ה' מינים דבודאי בזה אין אחד טפל לחבירו בכל אחד דבר בפני עצמו הוא] וכן משמע בשע"ת שם: (כא) ואינו דומה למה שכתבנו שקודם אם כונתו בשביל הטפל ג"כ כגון ששותה יי"ש ואוכל לעקי"ך או מרקחת דצריך לברך גם על הלעקי"ך דהתם אין אוכלן בתוך ללפת אבל הכא כשאוכל בתוך מתבשרא דמה שאוכלן ללפת בודאי הוא טפל אצלו אף דהוא תאב לו ויש סעד לזה מט"ז סוף סק"ג ע"ש: (כב) ולא העתקתי דברי הט"ז בסק"ה שחולקים עליה[ג] הט"מ והמאמ"ר והפמ"ג: (כג) וה"ה כל כה"ג כגון שרוצה לאכול נון ותמכא שברכתו בפה"א ואף להפיג מריפותו אוכל מעט פת ואם היה אוכל אותו אח"כ או בתוך לא היה צריך לברך כלל על הפת דנפטר בברכת הנון אך עתה שאכל הפת מקודם כדי למתק מריפות של הנון שלא יזיקנו כ"כ לדעת הרמ"א מברך עליו שהכל ולהמ"א מברך עליו המוציא ברכתו הראויה לו: (כד) כי יש מאחרונים שמפקפקין על כל עיקר דין הרמ"א [עיין בביאור הגר"א ובבית מאיר] ומסכימים עם הב"י דאם אוכל הטפל קודם לעיקר אין עליו שם טפל כלל ואין לשנות מברכתו הראויה לו וכן העתיק בזה"ח כדברינו דטוב למנוע:

הגהות ותיקונים: א) ל"א: **ב)** ס"ק כ': **ג)** מאי עמא: **ד)** עליו:

ליקוטי דברי הרב: א) ובשו"ע הרב סעיף ח' העלה דאם ברכת הטפל והעיקר אינם שוים, מוטב שיברך קודם על הטפל ואחר כך על העיקר כדי להרבות בברכות הצריכות.

ביאור הלכה

הרוב ממין אחד והמין השני שהוא המועט מובדל בפ"ע כגון שבשל בתוך תפוחים עם מעט תפוחי אדמה וכה"ג ימעך המיעוט ויברך כברכת הרוב: * ואינו מברך עליו רק שהכל. עיין במ"א במה שהסכיר טעם הא"ז וכ' אבל בא"ה הבין דהא"ז מיירי וכו' והנה עכ"ל טעם הדבר מבואר בד"מ וז"ל מאחר שהוא טפל לד"א ואין עיקר ההנאה מאותו דבר שיברך עליו כברכתו הראויה אלא שצריך לברך שלא יהנה מן העולם בלא ברכה וכשמברך עליו שהכל הרי ברך וכו' ולכאורה אפשר לומר דהרמ"א חזל לשיטתיה בסימן ר"ד סי"א בהג"ה שכתב שם וז"ל וכל מרקחת שאין בריאים רגילין בו אלא לרפואה מברכין עליו שהכל והוא מדברי הרא"ה שמובא שם בב"י והטעם דכיון שהדבר מיוחד רק לרפואה ולא ליהנות ממנה לא שייך בה ברכה העצמית ורק שהכל מברך דאף שהוא אינו מכוין ליהנות הא עכ"פ נהנה וה"נ בענינו אפשר לומר דכיון שאין כונתו ליהנות מהטפל רק לאגוני שלא יזיק לו העיקר לא שייך לברך עליו ברכה העצמית רק שהכל מיהו אמת יש לחלק דהתם אין הבריאים רגילין בו כלל ולכן הפסיד ברכתו משא"כ הכא דמאכל בריאים הוא אלא שהוא לקח אותו עכשיו לטפיל עדיף טפי. ועכ"פ נלענ"ד נלפי מה שהסכימו שם רוב הפוסקים בדין זה דלא כהרא"ה וכמבואר בדברי האחרונים שם דאף שהוא עומד לרפואה ומתכוין לרפואה כיון שהוא עכ"פ נהנה מברך עליו ברכתו הראויה לו וכ"ש בענינו דלא גרע מזה דאף שאין כונתו לאכילת הטפל בעצמו מברך עליו ברכתו הראויה לו ועיין בביאור הגר"א שמפקפק ג"כ על עיקר דין הא"ז וכתב שהוא תמוה:

ישארי

הלכות ברכת הפירות סימן ריג

ריג מי שיצא אם מוציא אחרים. ובו ג׳ סעיפים:

א ברכות מ״ג כלשנא קמא וכו׳ יוחנן כן דעת רוב הפוסקים ב שם מ״ב[ה] במשנה ג מו׳ שם ושאר פוסקים ד ר״י[ו] ה תולין ק״ו

א * [א]על כל פירות (א) ושאר דברים (ב) חוץ מפת ויין אם היו האוכלים שנים או יותר (ג) אחד פוטר את חבירו (ד) אפילו בלא הסיבה ומיהו (ה) ישיבה מיהא (ו) בעי [ב]דדוקא פת ויין בעי הסיבה (ו) [ג]ולדידן הוי ישיבה כמו הסיבה לדידהו [ד]ולפי זה לדידן דלית לן הסיבה אין חילוק בין פת ויין לשאר דברים דבישיבה אפי׳ פת ויין אחד מברך לכולם ושלא בישיבה בשאר דברים נמי כל אחד מברך לעצמו. והא דאמרינן דאחד מברך לכולם בשאר דברים (ז) חוץ מן הפת ה״מ (ח) בברכה ראשונה [ה]אבל בברכה אחרונה (ט) צריכין ליחלק וכל אחד מברך לעצמו (י) דאין זימון (כ) לפירות: הגה (יא) וי״ש דנכל הדברים חוץ מפת ויין לא מהני הסיבה וה״ה ישיבה לדידן (נ״י סי׳ קע״ד בשם

באר היטב

הדושנין ומברך עליהם:

(ו) בעי. בשלחן ו׳ עי׳ סי׳ קס״ז סי״ז. כשרוצה לשתות לחבירו יברך בתחלה דקודם ברכה הוא של הקב״ה ואח״כ שלו:

(ג) לפירות. ואם ברך ו׳ ושמעו האחרים יצאו ב״י הרשב״ש וכתב הט״ז וע״ל דהאידנא שמזלזלין בברכה אחרונה יש לסמוך על דעה זו ויברך בקול רם הברכה אחרונה והיו האחרים יוצאים על

ביאור הלכה

* על כל פירות ושארי דברים. עיין במג״א שמלדד לומר דבברכת מוגמר אף דהוא ברכת הנהנין לא בעי אף ישיבה להוציא אחד את חבירו והביא ראיה לזה מברכת המאור דאחד מברך לכולם כדמבואר בסי׳ רל״ה ס״ד[א] והתם אף ישיבה לא הוי ע״ש בדבריו. ועיין בפמ״ג שמפקפק בדבריו דשאני מאור דברכת שבח הוא והוא״ש כעין ברכת המצות משא״כ הכא ובאמת כעין זה כתב ג״כ הרשב״א שם בשוגיא דמאור ע״ש (ועיין עוד שם במוס׳[ב]) ר״י וברא״ש שם) אמנם באמת גם במאור גופא לא בריר״א ובשיטה מקובצת שם איתא בהדיא דעכ״פ ישיבה מיהא בעי ביחד ע״ש ואפשר עוד יותר דגם הרשב״א לא הקיל אלא לענין הסיבה [ומה שמקשה המ״א דישיבה הוא שישבו יחד בקביעות אדעת זה והתם בביהמ״ד היו עוסקים בתחלה בלימוד לענ״ד ל״ק מידי דאפילו ישבו מאליהן ואח״כ רצו להוציא אחד את חבירו נמי מהני בשאר דברים דלא בעי הסיבה דעכ״פ קצת קביעות הוי ובאופן זה הוא כוונת המחבר במ״ש ומיהו ישיבה מיהו בעי. ועיין רש״י ברכות מ״ג ע״ב ד״ה בדוך פלן וכו׳ אבל ישבו מאליהן וכו׳ הרי לפרש״י מה דקאמרי׳ במתני׳ היו יושבין היינו מאליהן וע״ז אמרינן בש״ס דשאר דברים חוץ מפת ויין לא בעי הסיבה וכתבו הפוסקים דישיבה מיהא בעי והיינו ישיבה מאליהן. ומה שנהגין כהיום להוציא בנבמ״ד בברכת המאור אף על גב שכל העם עומדין היינו משום דמברכין גם ברכת הבדלה עם המאור ומיגו דמהני קביעותא להבדלה מהני נמי לזה וכמו שכתב הפרישה שם בסי׳ רל״ח משא״כ כשמברכין על המאור לחודיה אפשר דשפיר בעינן ישיבה] ובפרט לענין מוגמר דברכת הנהנין גמורה היא טולמי יש לומר דגם הרשב״א מודה לשיטה מקובצת [ד]דעכ״פ ישיבה

רשאונה כל אחד מרויח באותה ברכה שעי״כ מותרין לאכול וליהנות לפיכך מצטרפין לה אבל בברכה שלאחר אכילה שכבר אכלו ודעתם להפרד אין מצטרפין (ד) ואפילו בין: (ט) צריכין ליחלק. ואפילו (ה) קבעו יחד לא מהני לזה ובדיעבד אם כוון לצאת והמברך ג״כ כוון להוציאו יצא[ב] ואפילו בלא קביעות כלל כמו שפסק המחבר לעיל בסימן קס״ז סי״ג עי״ש במ״ב (ו) ואם אחד אינו יודע לברך בעצמו (ז) יוצא אפילו לכתחלה בברכת חבירו וכתבו הט״ז וש״א דהאידנא שמזלזלים ההמון מאד בברכה אחרונה יש לסמוך לעשות כן לכתחלה שמברך אחד בקול רם הברכה אחרונה ויהיו אחרים יוצאים על ידו אפילו כשיודעים בעצמם לברך ובפרט ברכה אחרונה מעין שלש (ח) שאין הכל בקיאים בה בע״פ בודאי טוב לעשות כן לכתחלה ומ״מ טוב יותר שיאמרו עם המברך מלה במלה: (י) דאין זימון לפירות. היינו דכיון דאין מצות זימון בפירות להזדמן יחד ולומר ונברך שאכלנו ממילא צריך כ״א לברך לעצמו ולא לצאת בברכת חבירו ועיין לעיל סימן קנ״ג סק״ו במ״ב: (יא) וי״א דבכל וכו׳. קאי אריש הסעיף אברכה לאשונה וטעמם דדוקא פת ויין (ט) דהשיבי מהני הסיבה אז ישיבה לדידן משא״כ בשאר דברים דלא משיבי צריך כ״א לברך לעצמו (י) ואם באו פירות תוך הסעודה

שער הציון

(א) מעיו״ט בפ׳ כילד מברכין וכ״כ הרמ״ך (ב) ב״י וע״ת ודע דעכ״פ בשלחן אחד לא בעי והכי מוכח מגמרא דף מ״ג דהא בזמנם היה לפני כל אחד ואחד שלחן בפ״ע כמו שכתבו הפוסקים ואפ״ה אי לא היה הסברא דדעתייהו למיעקר היה מהני אפילו בישיבה כזו וכן מוכח שם ברש״י ד״ה שאני דבשעת הסעודה שאין דרכן אז למיעקר מועיל ישיבה בעצמא כזו וכן מוכח ברמינו ירושם להמעיין והא דכתב בשו״ע ולפ״ז אין חילוק וכו׳ מגומגם קצת וכוונתו דליכא נ״מ רבא[ד] מיהו דאפילו לדברינו נמי בעינן שישבו יחדו ולא מפוזרים אחד הנה ואחד הנה. ובבה״ט סק״א העתיק היפך מדברינו ומקורו מהא דמ״ש סק״ב ולענ״ד שגה בזה דהמג״א לא כתב כן רק על פת ויין: (ג) כל הפוסקים: (ד) ב״י ובבה״ט וא״ר בשם רמב״ן סימן קנ״ו ורבינו יונה וסמ״ק דלא כסמ״ג [ומלאתי ברי״ו שכתב ג״כ כסמ״ג אבן בשב״ל כתב כימר הלשטוים]: (ה) פשוט וכן הוא בסמ״ק ומ״א לעיל בסימן קס״ז סי״ג: (ו) הגר״ז מהא דסופר מברך וטוב יוצא: (ז) אך ישיבה יחד מיהו בעי לכתחלה: (ח) פמ״ג: (ט) ברא״ש: (י) א״ר ופמ״ג ומה שלא העתקתי דין המ״א בסק״ה לענין ברכה אחרונה משום דלפי מנהגינו לא שייך כלל כמו שכתבו האחרונים:

הגהות ותיקונים: א) סי״ד: ב) בתלמידי: ג) ס״ג: ד) רבה: ה) מ״ג בגמרא: ו) רבינו ירוחם:

ליקוטי דברי הרב: א) ובשו״ע הרב סעיף א׳ לא מביא שבדיעבד שרי, ועיין בסימן קס״ז סעיף י״ז. ב) ובשו״ע הרב סעיף ב׳ כתב דיצא רק אם היו קבועים, וכן כשאחד אינו יודע לברך יוצא לכתחילה בברכת חבירו ״כשקבע עמו״ וראה ג״כ לעיל סי׳ קס״ז סעיף י״ג. ג) ובשו״ע הרב סעיף ה׳ כתב דבמוגמר, מאור, (ובשמים במוצאי שבת אף שלא בשעת הבדלה) יכול להוציא את חבירו אף בעמידה ובלא קביעות.

הלכות ברכת הפירות סימן ריג ריד

הרא"ש"ד) ולכן נהגו עכשיו (ג) [ת] (יב) בפירות (יג) שכל אחד מברך לעצמו: **ב** [1]אין המברך (יד) מוציא אחרים אא"כ יאכל וישתה עמהם (טו) ואז יוצאים (ד) [נ] בשמיעתן אליו (יז) [2]אפי' לא יענו אמן: **ג** [3]אין יוצא ידי חובתו (יח) בשמיעת הברכה אפילו יענה אמן אא"כ ששמעה (יט) מתחלתה ועד סופה [5]ונתכוין לצאת בה ידי חובתו [6]והמברך נתכוין ג"כ להוציא ידי חובתו:

ריד בכל ברכה צריך להיות שם ומלכות. ובו סעיף אחד:

א [8]כל (א) ברכה שאין בה הזכרת (ת) (ב) שם ומלכות אינה ברכה

ו ר"ה כ"ט ז רמב"ם נפ"ת מה"ב ושאר פוסקים מהה"ל דקוכה לח וברכות מ"ה דשומע כעונה ח שם מהה' דסוף פ"ח דברכות ט שם ובר"ה כ"ט כמ"ד מצות צריכות כונה

י ב"י לדעת רמב"ם א ברכות מ' וכרבי יוחנן הרי"ף ורמב"ם שם

באר היטב

ידו: (ג) בפירות. וה"ה בשאר דברים חוץ מפת ויין. ולכאורה משמע דשכר שלנו דין יין יש לו לענין זה דהא ג"כ רגילים לקבוע עליו לשתות בלא סעודה וכן מי דבש שקורין מע"ד וכ"מ בד"מ ולכך דייק וכתב כאן נהגו עכשיו בפירות וכו' וכן פסק הט"ז בפשיטות דעכשיו הוי שכר ומי דבש בכלל פת ויין שאחד מברך לכולם ע"ש אבל הב"ח כתב דאף דין טוב שיברך כל אחד לעצמו. ואין לזוז מהמנהג מ"א ע"ש: (ד) בשמיעתן. ואם אינו אוכל ושותה עמהם אפי' בדיעבד לא יצאו בשמיעתן דהא ה"ל ברכתו לבטלה ול"ד למ"ש סי' ר"ט ס"ב דהתם ה"ל שוגג מ"ת:

(ת) שם ומלכות. והא דבתפלת י"ח לא תקנו מלכות תירץ ב"י בשם הרא"ש דברכה ראשונה כיון דאית בה הלל הגדול תשוב אין למחות במי שעונה ב"ה וב"ש ע"ש: *[נ] בשמיעתן. עבה"ט ועיין בספר"ח סוף סימן פ"ט[7] ובמ"ש סימן ו' ס"ק ס' ועיין בבר"י דאע"ג דיוצא

שערי תשובה

*[ת] בפירות. עיין בה"ט ובבר"י נסתפק מי שאכל כיסנין ופירות כשיעור דדינא דמברך וכולל שניהם אם יכול להוציא מי שאכל כיסנין לבד ונסתפק אם אכל כשיעור חיוב ברכה מעין ג' אם זה שכולל בברכתו גם פה"ע יכול להוציא דשמא לדידיה הוי הספק והביא שם מרדב"ז סימן שם"ת המוזכר בסימן ק"מ ועוד ראיות דמלי השומע לכוון שיצא במה שנוגע לו ולא איכפת ליה במה שמוסיף המברך לעצמו ע"ש. וע"ש שאם היו יושבים ואחד אכל פירות שאינם ממין ז' ואחד שתה השותה יכול לפטור חבירו בברכת בו"ר והביא מגינת ורדים בהיה לפניו יין שרף ומרקחת ברכת שהכל של הי"ש פוטר ברכת שהכל דמרקחת וכתב בדבר שמואל סי' רל"ה כשאחד יוצא בברכת חבירו שלריך לכוון מתחלת הברכה עד סופה כגון קידוש וכיוצא בו לא יענה בדון הוא וב"ש דהא שומע כעונה ופיו ולבו שוים בתמירת הברכה ואם עונה ב"ה וב"ש הוי כמפסיק ומוסיף ומשנה ממטבע שטבעו חכמים ע"ש ובבר"י כתב דבשושנים לדוד הביא מי שחלק עליו כו' ונכון לחזר אף

משנה ברורה

הסעודה אחד מברך לכולם דמיגו דמהני הסיבה לפת מהני נמי לשאר דברים: (יב) בפירות. וה"ה בשאר דברים. ולענין שכר ומי דבש שקורין מע"ד עיין בע"ת וט"ז ומ"א[1] והאידנא נוהגין שגם בזה כ"א מברך לעצמו [פמ"ג] ולענין יין משמע מרמ"א וכן מבואר מד"מ דגם לדידן מהני הסיבה או ישיבה אבל כמה (יא) אחרונים העלו דאף בין טוב שיברך כ"א לעצמו משום דהאידנא אין העולם רגילין לקבוע עצמן על היין (יב) ובאמת לדינא אלו זה במנהג המקומות דבמקום שמצוי הרבה יין ורגילין לקבוע עליו בודאי מהני הסיבה או ישיבה להוציא אחד את חבירו. וכמדומה שבעת המנהג פשוט ברוב המקומות שאין מוציאין אחד את חבירו כמעט בשום דבר מאכל אף שהוא (יג) נגד הדין ואפשר משום שאין הכל[2] נקיאין להתכוין לצאת ולהוציא וכעין זה מבואר בח"א כלל ה': (יג) שכל אחד מברך לעצמו.[3] ודוקא לכתחלה (יד) אבל בדיעבד אם ברך וכוון להוציא חבירו והשומע נתכוין לצאת אף בלא הסיבה וישיבה כלל נמי יצא: **ב** (יד) מוציא אחרים. בברכת הנהנין דדוקא בברכת המצות שכל ישראל ערבין זה בזה וכשחבירו אינו יוצא ידי המצוה כאלו הוא לא יצא לכן יכול לברך אפילו מי שאינו חייב בברכה זו משא"כ בברכת הנהנין שאינו חוב המוטל עליו כשאר מצות דלא ליתהני ולא לברך ואפילו אם אינם יודעים בעצמן לברך. וזה הסעיף שייך בין לברכה ראשונה (טו) ובין לברכה אחרונה ועיין לעיל בסימן קס"ז סי"ט: (טו) ואז יוצאים בשמיעתן. ואם אינו אוכל ושותה עמהם (טז) אף בדיעבד לא יצאו דהא ברכתו הוי לבטלה כיון שאינו אוכל בעצמו ואיך יצאו

שער הציון

(יא) ב"ח והגר"א ועוד אחרונים: (יב) כן מוכח בפוסקים ובמאור הגר"א: (יג) דמן הדין יש הידור מצוה בזה כדלעיל במ"ב סק"ג: (יד) עט"ז והיינו אף בלא שיבה כלל ודומיא דמלי שפסק המחבר לעיל בסימן קס"ז ס"ג בלא קבעו וה"נ בזה דקביעותן אינו נחשב לקביעות: (טו) הוא לפי המסקנא שכתבתי במ"ב סי' קנ"ז ס"ד ד"ה יכול ע"ש: (טז) מ"א והא דסימן ר"ט: (יח) מ"א וש"א: (יט) כללתי בזה מה שהביא הפמ"ג במ"ז סי' קס"ו[2] והעמיקו הגרע"א בחידושיו: (יט) עיין בפמ"ג: (כ) לאפוקי אם לא שמע איזה חיבה שאינה מעיקר הברכה ושרשה מסתברא דיצא כמברך בעצמו אם מדלג ועיין מזה בסימן נ"ט בבה"ל ד"ה עם הש"ץ ועיין לעיל בסימן קפ"ז ס"א דסתם המחבר בדעה הראשונה דגם התחיבה אינו מעכב בדיעבד ועיין

הגהות ותיקונים: א) רע"ג: **ב)** מתחלתה: **ג)** קס"ז: **ד)** תפ"ט:

*[ג] *[ד]

ליקוטי דברי הרב א) בשו"ע הרב סעיף א' כתב: שנהגו במדינות אלו לברך כל אחד לעצמו בשאר דברים לחוש לסברא האחרונה, חוץ משכר ומי דבש לפי שרגילין לקבוע עליהם אף בלא סעודה לפיכך מועלת בהם קביעות כמו ביין, וכן הוא בסימן רי"ב סעיף י'. **ב)** ובשו"ע הרב בסימן קס"ז סעיף י"ז כתב שבדיעבד גם כן לא מהני. **ג)** ובשו"ע הרב בסימן קס"ז סעיף י"ח מביא טעם אחר משום שההמון לא היו נזהרים מלהשיח בין שמיעת הברכה להטעימה. **ד)** ובשו"ע הרב סעיף ו' מביא חילוקים מתי אומרים ברוב עם הדדת מלך, שזהו דוקא כשכולם מקיימים המצוה ביחד, כגון שמיעת קול שופר או מגילה, או בברכת הנהנין שכולן קבועים ביחד, שהם נחשבים כגוף אחד נהנה. **ה)** בשו"ע הרב סעיף כ' כתב בסוגריים דלהסוברים דמצוות דרבנן אין צריך כוונה יצא בלי כוונת מוציא ובלי שנתכוין לצאת, ויש לחוש לדבריהם שלא ליכנס לספק ברכה לבטלה.

ב תו' שם והרא"ש

(ג) * ואם דילג (ד) שם או מלכות (ה) יחזור ויברך * [2]ואפילו לא דילג אלא תיבת העולם לבד צריך לחזור ולברך (ו) דמלך לבד אינה מלכות:

רטו עניית אמן אחר הברכות. ובו ד' סעיפים:

א כרכות מ"ה לפי' הכי"ף והרמב"ם והר' יונה והרא"ש ב שם נ"א

א [1]אין עונה אמן (א) אחר ברכותיו אלא אחר שתי ברכות או יותר (ב) שהם סוף ברכות ונהגו לענות אמן (ג) אחר יהללוך ואחר ישתבח: הגה וי"א שאין עונין אמן רק אחר ברכת (ד) בונה (ה) ירושלים כברכת המזון וכן המנהג פשוט במדינות אלו ואין לשנות (תוס' ומרדכי ריש פ' שלשה שאכלו ומהרי"ק שורש ע"ב[1]) ובמקומות שנהגו לענות אמן אחר יהללוך ושתבח יענה ג"כ אחר ברכת (ה) שומר עמו ישראל לעד (ב"י סי' נ"ח) : **ב** [2]השומע אחד מישראל מברך אחת מכל הברכות אע"פ (ו) * שלא שמע כולה

שערי תשובה

בשמיעתו אף בלא עניית אמן מ"מ לכתחלה יש לענות אמן אחר הברכה שנתכוין לצאת בה ולהוציא בפועל שהוא נתכוין לצאת בה ומייתי מירושלמי פ"ג שאכלו דמלוה בעניית אמן ולא עוד אלא שמוכח להמברך שיצא בעניית אמן ומייתב בזה דברי הא"ז שמביא בד"מ סי' קס"ז ע"ש וכ' שמשם ראיה לא"ש בפנים מתירות מ"ב סי' ה' שאם כל א' כוסו בידו לקדש וממתין לחבירו שיאמר בפה"ג ויענה אמן והדר מקדש דהוי הפסק ובבר"י הביא סיוע לזה ג"כ מדברי הב"י סימן נ"ז לענין ב"ש אם סיים קודם החזן ע"ש ודברי הפמ"א אלו הבאתי לעיל בש"ת[2] ע"ש:

ביאור הלכה

מיהא בעי וצ"ע לדינא: * ואם דילג שם או מלכות וכו'. ואף לענין ברכה אינו יוצא בשתיהם מ"מ יש חילוק ביניהם לענין לא תשא דברכה בשם בלא מלכות נמי יש בה משום לא תשא [פמ"ג בפתיחה בשם ב"י וב"ח] אבל במלכות בלבד בלא שם אינו עובר דלא תשא את שם ה' וגו' כתיב משא"כ מלכות [דרך פקודיך מ"ע ל' ע"ש] :

* ואפילו לא דילג אלא תיבת העולם לבד וכו'. ובספר אבן העוזר העלה דבבר זה אפשר הוא וע"כ מספק לא יחזור ויברך ע"ש. והנה מה שהעלה דמהרא"ש משמע ג"כ הכי בברכות דף מ' דאינו לעיכובא בדיעבד מדלא הזכיר רק רחמנא מלכא הנה בפרק הרואה גבי ברכת הודאה הזכיר מלכא דעלמא ע"ש וכן בריש ובתר"י הזכירו שם ג"כ מלכא דעלמא וע"כ אפשר דקצור לשון הוא בפרק כילד מברכין וגם שאר ראיותיו אינן מוכרחות כמו שכתב בספר מגן גבורים אבן מירושלמי משמע לכאורה כוותיה דאיתא התם בריש פרק הרואה כל ברכה שאין בה מלכות אינה ברכה והטעם משום דכתיב ארוממך אלהי המלך הרי דבמלך לבד יצא אך יש לדחות דיש לחלק בין מלך לחוד ובין מיבת המלך ואמ"כ מצאתי בשו"ע הגר"ז שכתב ג"כ הכי דיש חילוק בין מלך להמלך ע"ש. ולפ"ז אף שאין דברי האבן העוזר בזה מוכרחין לדחות דברי השו"ע וכמה אחרונים שנמשכו אחריו מ"מ אם אמר המלך בה"א הידיעה משתברא דאינו חוזר: * שלא שמע כולה. עיין במ"ב מה שכתבנו דבעינן שישמע הזכרת השם הוא דעת הרא"ש ותר"י ודעה השניה היא דעת רש"י ותור זהוע [ועוד פוסקים כמו שציינתי בשעה"צ] ולכאורה הלא זה ע"כ חייבי בשתה דערבית ושחרית אף שהם שתי ברכות הלא אינם בסוף הענין ואמן לא שייך אלא בגמר וסילוק הענין: (ג) אחר יהללוך וכו'. ואע"ג דאין עונין אמן אחר עצמו אלא דוקא אחר שתי ברכות סמוכות מ"מ הני מקרי סמוכות (ד) דיהללוך סמוכה להברכה שלפני הלל ושתבח סמוכה לברוך שאמר דהא אסור להפסיק והשיח בין ברוך שאמר לשתבח ובין ברכה שלפני הלל ליהללוך [ופסוקי דזמרה שאומרים ביניהם לא מקרי הפסק] משא"כ בברכה אחרונה שאחר ברכת הנהנין אע"ג דאיכא ג"כ שתי ברכות אחת לפניה ואחת לאחריה כיון שאין לה אחיזה עם ברכה ראשונה שהרי רשאי להפסיק ולדבר בין הטעימה שאחר ברכה ראשונה לבין ברכה אחרונה הוא ברכה אחרונה כברכה מיוחדת: (ד) בונה ירושלים. מפני שהוא סוף ברכות שהם מדאורייתא דברכת הטוב והמטיב הוא מדרבנן (ה) וכדי להראות שחילוק יש ביניהם לכך עונים אחריה אמן: (ה) שומר עמו וכו'. אבל אין עונין אחר יראו עיינו שמברך בעצמו כי היא אינה שייך[3] לברכת ק"ש והוא כברכה מיוחדת: **ב** (ו) שלא שמע כולה. אלא שמע רק (ו) שמזכיר השם וסוף

באר היטב

כמו מלכות וכולהו בתרא דראשונה גרירא. כתב הרמב"ם פי"א מברכות העושה מצוה ולא בירך אם היא מצוה שעדיין עשייתה קיימת כגון ציצית תפילין וסוכה מברך אחר שנתעטף אבל אם שחט או כסה או מל בלא ברכה אינו מוחר ומברך אחר עשיה וכן כל כיוצא בזה עמ"א ועי' בס' אבן העוזר שתמה על פסק ש"ע באם דילג מלת העולם לגריך לחזור ולברך ע"ש:

(א) ירושלים. שהיא סוף ברכות שהם מדאורייתא דהטוב והמטיב

משנה ברורה

בה האל הגדול חשוב כמו מלכות וכולהו בתרא דראשונה גרירא ועי"ש עוד מירושלים: (ג) ואם דילג וכו'. אבל אם דילג (א) תיבת אחת אינו מעכב בדיעבד: (ד) שם וכו'. היינו שלא אמר כלל אזכירה (ב) אבל אם אמר אזכירה אחת כגון אדני (ג) או אלהינו יצא: (ה) יחזור ויברך. המחבר מיירי לענין פתיחת הברכה דאית בה שם ומלכות וה"ה לענין ברכה שיש בה חתימה אם דילג השם בחתימה (ד) הוי כלא חתם כלל: (ו) דמלך לבד וכו'. ובספר אבן העוזר חולק ע"ז ועיין בבה"ל מה שכתבנו בזה:

א (א) אחר ברכותיו. ר"ל אחר כל ברכה מיוחדת שהוא מברך או אפילו אחר שתי ברכות (א) כל שאינם סיום ברכות אין עונה בעצמו אחריהם אמן דאיתא בגמרא כל העונה אמן אחר ברכותיו ה"ז מגונה. והנה מלשון הגמרא משמע דלא עשה בזה איסור רק דהוא מגונה וה"מ דלא עשה בזה הפסק אבל אם בירך על איזה דבר מצוה שרוצה לעשות או ברכת הנהנין דהפסיק בזה בין הברכה לאותו דבר עשה איסור בזה (ב) וחוזר ומברך [פמ"ג בסי' נ"ח] : (ב) שהם סוף ברכות. היינו אחר ברכת אשר יצר עמו ישראל לעד [או אחר הפורס סוכת וכו' שאומרים בשבת] שהוא גמר ברכות ק"ש או אחר ברכת בונה ירושלים שהוא גמר ג' ברכות ראשונות שהם מן התורה (ג) ולא אחר ברכות ראשונות [ופסוקי דזמרה] שאומרים ביניהם לא מקרי הפסק] משא"כ בברכה אחרונה שאחר ברכת הנהנין אע"ג דאיכא ג"כ שתי ברכות אחת לפניה ואחת לאחריה כיון שאין לה אחיזה עם ברכה ראשונה שהרי רשאי להפסיק ולדבר בין הטעימה שאחר ברכה ראשונה לבין ברכה אחרונה הוא ברכה אחרונה כברכה מיוחדת: (ד) בונה ירושלים. מפני שהוא סוף ברכות שהם מדאורייתא דברכת הטוב והמטיב הוא מדרבנן (ה) וכדי להראות שחילוק יש ביניהם לכך עונים אחריה אמן: (ה) שומר עמו וכו'. אבל אין עונין אחר יראו עיינו שמברך בעצמו כי היא אינה שייך[3] לברכת ק"ש והוא כברכה מיוחדת: **ב** (ו) שלא שמע כולה. אלא שמע רק (ו) שמזכיר השם וסוף

שער הציון

בחידושי רע"א שם ומעניינו משמע דגם סופה הוא לעיכובא ועע"ק: (א) ד"ח בפרק הרואה: (ב) ולא גרע זה מתיבת רחמנא בסימן קס"ז ס"י דיצא: (ג) גראה פשוט דה"ה אם הזכיר אזה שם משבש. שמות שאינם נמחקין דיצא בדיעבד דלא גרע כל זה מתיבת רחמנא: (ד) וע"כ לפי מה שהסכים הב"ח לעיל בסימן קפ"ז ס"א בהרשב"א דחתימת הברכה מעכב א"כ צריך לחזור ולברך: (א) הגר"א בסי' נ"ח: (ב) ואם שנה אז אמן אחר ברכה שעושה איש אחר תלוי בפלוגתא אם צריך לחזור ולברך לט"ז בדיעבד א"ל לחזור ולברך ולמ"א צריך עי"ש בפמ"ג[3]: (ג) הגר"א הנ"ל: (ד) ב"י ומ"א וברכת התורה נמי לא הוי סמוכות דתקנת קדמונים היה שהראשון העולה לתורה היה מברך ברכה ראשונה והאחרון ברכה אחרונה א"כ לא מקרי סמוכות והוא ברכה אחרונה כברכה מיוחדת ואין שייך אמן אחר ברכת עצמו [מ"א] : (ה) אחרונים: (ו) תר"י ורא"ש וטור ורי"ו:

הגהות ותיקונים: א) ל"א: ב) שייכת: ג) בא"א סימן נ"א ס"ק ג': ד) סי' קס"ז ס"ק ג' (ס"ק י"א):

* מתחלתה ועד סופה (ז) [ז]אף על פי שאינו חייב באותה ברכה (ח) * חייב לענות (ט) אחריו (נ) [ח] אמן (י) אבל אם היה * המברך אפיקורוס או כותי או [ד]תינוק או היה גדול (יא) ושינה ממטבע הברכות אין עונין אחריו אמן: הגה ועונין אמן (ג) אחר עובד כוכבים * אם (יב) שמע כל הברכה מפיו (הר"י פרק אלו דברים): ג [ה]והא דאין עונין אמן אחר תינוק דוקא (ד) [נ] בשעה (יג) שלומד הברכות לפני רבו [ו]שמותר ללמד לתינוקות הברכות כתקנן ואע"פ שהם מברכין (יד) לבטלה

ג שם כ"ג ד הרמב"ם פ"ח מה"ב ה שם בגמ' ו רמב"ם שם

באר היטב

דרבנן: (ב) אמן. במדרש איתא כששומע אחד מתפלל דבר או מברך לישראל אפי' בלא הזכרת השם חייב לענות אמן ולכן עוונים אמן אחר הרחמן בבהמ"ז מ"א: (ג) אחר עובד כוכבים. אבל חיובא ליכא ט"ז ע"ש ועמ"א. ואף שעובדי כוכבים כותבן לעבודת כוכבים מ"מ חושב וכו' כמ"ש ס"ס קנ"ו: (ד) בשעה שלומד.

בא"י נהגו שלא להזכיר השם בקריאתו וכן במה"ב כתב שכן כתב בתשב"ץ

משנה ברורה

וסוף הברכה חייב לענות אמן אחריו (ז) ויש שפוסקים דאפילו לא שמע רק תחילת הברכה צריך לענות אמן [א"ר] ועיין בא"א שהכריח דאפילו דעה הראשונה מודה היכא שיודע על איזה ברכה הוא עונה דצריך לענות וכדלעיל בסימן קכ"ד ס"ח בהג"ה ע"ש: (ז) אע"פ שאינו חייב. ר"ל וכ"ש היכא שהוא עצמו חייב באותה ברכה ורוצה לצאת בברכת המברך בודאי חייב לענות אמן להורות שגם הוא מחזק ומקיים דברי המברך אבן מז בעינן דוקא שישמע כל הברכה מתחלה ועד סוף כדלעיל בסימן רי"ג ס"ג: (ח) חייב לענות. דכתיב כי שם ה' אקרא הבו וגו' ואחז"ל [יומא ל"ז] אמר להן משה לישראל כשאני מברך ומזכיר שם השי"ת אתם הבו גודל לאלהיכם בעניית אמן: (ט) אחריו אמן. איתא במדרש כששומע שאחד מתפלל דבר או מברך לישראל אפילו בלא הזכרת השם חייב לענות אמן. ולכן נתפשט המנהג שעונין אמן אחר הרחמן בבהמ"ז [אחרונים]: (י) אבל אם היה וכו'. מדכיל אפיקורוס וכותי (מ) בהדי מינוק וגדול ששינה משמע דחדא דינא אית להו וכי היכי דבמינוק וגדול ששינה אפילו שמע כל הברכה מפיהם לא יענה אמן דהברכה היא לבטלה כן ה"ה בלו (ט) ואע"ג דבגמרא אמרינן שאף בכותי עונין אם שמע כל הברכה מפיו היינו קודם שמצאו להן דמות יונה בהר גרזים שהיו עובדין לה אבל אח"כ לא דכותבן להר גרזים ואפיקורוס נמי אין כותבו לשמים אלא לע"ג והגר"א בביאורו פסק דבאלו השנים אם שמע כל הברכה מפיו עונה אחריו אמן:[א](יא) ושינה וכו'. ודוקא כששינה (י) באופן דלא יצא בהברכה מחמת זה והרי הוא כמברך ברכה לבטלה דאסור לענות אמן אחריו: (יב) שמע כל הברכה. אמין דרך העו"ג (יא) לכוין לע"ג כשמזכיר השם [ובראה (יב) דה"ה במי ששמע מאחד שהמיר דתו לע"ג] ומ"מ דעת הט"ז דאין עליו חיוב לענות בעכו"ם רק רשות: ג (יג) שלומד וכו'. ר"ל דאין שייך לומר אמן לאמת ולקיים את דברי המברך אחרי דאין שם ברכה עלה: (יד) לבטלה. ר"ל שלומד הרב עמהם הברכות שלא בזמנן אפ"ה מותר להזכיר שם השם (יג) ואפילו הרב יכול להזכיר השם כדי ללמד להתינוק הברכות מכת הקרואים ועיין לעיל בסי' נ"ה סקמ"ז במ"ב: * אם שמע כל הברכה. הנה דעת כמה אחרונים שלדעת הרמב"ם אין עונין אחריו בכל גווני ומ"מ נראה

שערי תשובה

*[ח] אמן. עבה"ט ובלבוש כתב שגדול העונה אמן יותר מהמברך והשיגו עליו מדאמר רב חנוך ובריך ועיין באורח בש"ך חושן משפט סימן שפ"ט[ב] ובפנים מאירות חלק א' סי' נ"ז ובשאלות ותשובות שבסוף ספר שער יוסף סי' ז' שהמא מהריטב"א בהש"ך ועיין בבר"י מזה: *[נ] בשעה שלומד. עבה"ט ובשאלת יעבץ סי' פ"ח כתב דאם יש הזכרה באמצע מעבא ברכה הכתובה בש"ס יכול לאומרה ע"ש. ובבר"י כתב דרבנן קשישאי קטן בשם מהר"ם ואיני קורא שם אל ד' אותיות בתלמוד כ"א השם ע"ש

ביאור הלכה

אמן על ברכה שאין מחויב עתה בעצמו כדאיתא בגמרא וא"כ אפילו לא שמע סוף הברכה ג"כ צריך לענות אמן אם יודע איזה ברכה היא ואפשר לכונו רש"י הוא ג"כ דע"י ששומע סוף הברכה יודע הוא באיזה ברכה עומד המברך אבל על הרא"ש ותר"י שכתבו דצריך לשמוע ג"כ הזכרת השם מפי המברך בודאי קשה דהא מדבריהם בעצמם לעיל בפרק שאם אכלו בעניה דאמן יתומה מוכח דלכו"ע יכול לענות אמן בברכה שאין מחויב בה אפילו לא שמע הברכה כלל אם יודע על מה הוא עונה [וזהו מן לתירוץ קמא לו לתירוץ בתרא שם ע"ש בתר"י והרא"ש] ולולא דמסתפינא הו"א דגם להרא"ש ותר"י הכי הוא דבעינן רק שידע על מה הוא עונה ואפילו לא שמע קול המברך בעצמו רק ע"י אחרים לו ששמע רק סוף הברכה והא דנקטו הזכרת השם משום דרגלה לסיים אבל גם כותי אפילו שמע הזכרת השם לא מהני דשמא כונתו לשם הפסל שהעמידו להם בהר גרזים ע"ש בתר"י וכן י"ל כה"ג בדברי הרא"ש ע"ש עוד י"ל דלענין שיהא מותר לענות אמן דהיינו שלא יהיה אמן יתומה די אם יודע על מה הוא עונה ובזה אתיא ההיא דאלכסנדרא של מצרים שהיפו בסודרין אבל לענין שיהיה חייב לענות אמן אינו חייב עד שישמע הזכרת השם מפי המברך דהא חיובא דאמן נובע מדכתיב כי שם ה' אקרא ואחז"ל שאמר להם משה לישראל כשאני מזכיר שם ה' אתם הבו גודל לאלהינו באמן וע"כ בעינן דוקא שישמע העונה הזכרת השם ואז יש עליו חיובא וא"ע בדעת הרא"ש ותר"י. ודע דמסתימת לשון הרמב"ם שהועתק בטו"ע משמע דאפי' לא שמע הזכרת השם רק סוף הברכה לבדה ג"כ יענה אמן וכ"כ הש"ך ועיין מה שנכתוב לקמיה: * מתחלתה ועד סופה. משום דבגמרא אמרינן דלענין כותי בעינן עד שישמע כולה [היינו קודם שגזרו עליהן] להכי נקט המחבר ג"כ בלשון זה דלענין ישראל לא בעינן זה אבל באמת אפילו לא שמע גם סוף הברכה אם יודע איזה ברכה שבירך המברך יכול לענות אמן לכו"ע וכדלעיל בסימן קכ"ד ס"ח בהג"ה ע"ש כיון דהכא איירי באין השומע רוצה לצאת באותה ברכה [דבברוכה לצאת כבר פסק לעיל בסימן רי"ג ס"ג דבעינן דוקא עד שישמע כולה ע"ש]: * חייב לענות אחריו אמן. עיין בט"ז דמוכח מיניה שהוא סובר דגם הטור מודה בעצם החיוב אלא שסובר דלענין חיובא בעינן דוקא שישמע ממנו כל הברכה ועיין במאמר מרדכי שגם הוא מלבד כן ולא כס"פ שנדחקו בדברי הטור:

* המברך אפיקורוס. עיין לעיל בסימן מ"א בבה"ל ד"ה שכתבן אפיקורוס. ופשוט דפו"י שאינם מאמינים בדברי חז"ל הם ככותים קודם שגזרו עליהם דצריך לענות אחריהם אמן כששמעו כל הברכה מפיהם וזהו דוקא לענין עניית אמן לבד. ולענין לירוף לשאר דבר שבקדושה לא עדיף מדלא אמן. עבה"ט ובלבוש כתב שגדול העונה אמן יותר מהמברך והשיגו עליו מדאמר רב חנוך ובריך ועיין בחורב בש"ך חושן משפט סימן שפ"ט[ב] ובפנים מאירות חלק א' סי' נ"ז ובשאלות ותשובות שבסוף ספר שער יוסף סי' ז' שהמא מהריטב"א בהש"ך ועיין בבר"י מזה: *[נ] בשעה שלומד. עבה"ט ובשאלת יעבץ סי' פ"ח כתב דאם יש הזכרה באמצע מעבא ברכה הכתובה בש"ס יכול לאומרה ע"ש. ובבר"י כתב דרבנן קשישאי קטן בשם מהר"ם ואיני קורא שם אל ד' אותיות בתלמוד כ"א השם ע"ש

שער הציון

(ז) רש"י ותוס' זרוע ובטעורה ושמקו"ב ובריא"ז בפרק ג' שאכלו משמע דהוא ס"ל אפילו לא שמע כלל הברכה בעצמו ג"כ מותר לענות ועיין בבה"ל ד"ה אלא שמע כולה: (ח) ט"ז והגר"א במקצתו [במאור דברי הש"ע שהוא לשון הרמב"ם] והרמ"א בהגהת דברי הש"ע מדלא פרט אלא עו"ג: (ט) ב"י ועונין עו"ג יש דעות בשיטת הרמב"ם יש דס"ל דקמירא ליה להרמב"ם דעו"ג דינו ככותי ויש דס"ל דלפ הרמב"ם מודה בעכו"ם דעונה אחריו והא"ר הוסיף מפירוש המשנה שלו דס"ל דעו"ג דינו ככותי ומ"מ לדינא נראה בהכרעת הרמ"א כמו שכתבתי בבה"ל: (י) דבאופן דינא שלא חיסר הדברים שהם מעיקר הברכה כדלעיל בסי' קס"ז ס"י בודאי צריך לענות אמן: (יא) הר"ר יונה: (יב) כיון שאינו אחוק לע"ג ועיין לעיל בסי' מ"ס[א] בבה"ל ד"ה שכתבן: (יג) מוכח ממ"א ולבוש וש"א ומה שכתב הפתחי תשובה שמוכח ממהרש"ל [בהגהותיו ק"ד] להחמיר אינו כן להמעיין שם:

הגהות ותיקונים: א) ל"ט: ב) שפ"ב ס"ק ד':

*[נ] *[ד]

ליקוטי דברי הרב: א) ובשו"ע הרב סעיף ב' פסק דכותי הוי כנכרי דאם שמע כל הברכה עונה אמן, אבל אחר מין אסור לענות אמן אף אם שמע כל הברכה.

בשעת הלימוד [ז]אבל בשעה שהם מברכין (טו) לפטור את עצמן כיון (טז) דבני חינוך הם (ה) עונים אחריהם אמן [ח]וכן בשעה (יז) שאומרים ההפטרה בבית הכנסת: ד [ט]כל המברך (יח) ברכה שא"צ הרי זה נושא שם שמים (יט) לשוא והרי הוא (כ) כנשבע (ו) לשוא (כא) * ואסור לענות אחריו אמן:

ז טור בשם פי' הרא"ש ח רש"י שם ט רמב"ם שם

רטז דיני ברכת הריח. ובו י"ד סעיפים:

א ברכות מ"ג **א** (א) [א]אסור ליהנות (ג) * מריח טוב (ב) עד שיברך (ג) קודם שיריח

שערי תשובה

ועיין עוד בשאילת יעבץ שם שכתב כשקורא בש"ס ובשאר דברי חז"ל ובכלל דבריהם כתובים הבאים קורא כדרכו במקרא האזכרות בקריאתן וכתב שכן היה נוהג מר אמי מ"ל ז"ל:

באר היטב

אבל גדול בשעה שלומד אומר בלא שם מ"ל: (ה) עונים אחריהם. ומ"מ אינו יכול להוציא הגדול: (ו) לשוא. ואסור לברוס ברכה אחרת כשיכול לפטור בברכה א'. ומה"ט אסור לשיח בין שחיטה לשחיטה. ובשבת אם המיאו לו פירות תוך הסעודה יוכל להניחם עד אחר הסעודה כדי לברך עליהם ברכה אחרונה דבשבת מותר לברוס ברכה להשלים ק' ברכות של"ה. ומהר"ם גלאנטי"י סי' ל"ח כתב דבשבת יוכל לצוות לבני ביתו שלא להניח לפניו כל הפירות בבת אחת. וכה"ג בשם ספר הזכרונות אוסר להרבות בברכות אפי' אם מצוה שלא יביאם לפניו ע"ש ועמ"ש:

(ג) מריח טוב. עי' הלק"ט מ"א סי' קל"ז. דבר שאסור באכילה ולא בהנאה מותר להריח בו אפי' לכתחלה תשובת אמונת

ביאור הלכה

נראה דלמעשה יש לנהוג להקל אחרי דיש פוסקים שסוברין דאפילו לא שמע כל הברכה ג"כ צריך לענות כדמוכח מהירושלמי וכן פסק הגר"א לדינא וע"כ די לנו אם נאמיר שצריך שישמע כולו: * ואסור לענות אחריו אמן. עיין במ"ב ומ"מ נראה דאם אחד טוהר כאיזה דעה ואותה דעה לא הודתה לגמרי מן הפוסקים [כגון מי שמברך בא"י מי העולמים כדעת הירושלמי] אף שמן הדין אין מחוייב לענות עליה אמן דספק אמן לקולא מ"מ אין איסור אם עונה עליה וכמו שכתב הפמ"ג בשות א' דאין בו משום בלא תשא: * מריח טוב. ואין חילוק בין מבשמים תלושין ובין כשהוא עדיין מחובר

משנה ברורה

שהרי ע"כ אנו צריכים ללמוד עמהם כדי לחנכם בלימוד התורה ובקיום המצות (וכמו דכתיב ולמדתם אותם את בניכם וגו') ודוקא עם התינוק מותר להזכיר את השם (יד) אבל גדול בשעה שלומד הברכות בגמרא אומר בלא הזכרת השם (טו) ורק כשלומד הפסוקים הנזכרים בתלמוד רשאי לאומרן כמו שהם כתובים עם הזכרת השם: (טו) לפטור וכו'. כגון שמברך הברכות בזמנן דרך חינוך: (טז) דבני חינוך הם. משמע דעל ברכה שמברך על אכילה וכה"ג קודם שהגיע לחינוך אין לענות אמן עליו [פמ"ג בחידושיו על

ברכות]: (יז) שאומרים ההפטרה. ר"ל שאז קורין בתורה ובנביאים ומברכין לפניהם ולאחריהם וצריך לענות אמן עליהם: ד (יח) ברכה שאינה צריכה. כגון שמברך בתוך הסעודה על דברים (טז) שנפטרו כבר ע"י ברכת המוציא דזו הברכה שלא לצורך היא כלל (יז) ועוד כתבו הפוסקים דאפילו אם עכשיו לא היה הברכה לבטלה ג"כ היא לפעמים בכלל ברכה שאינה צריכה (יח) כגון אם שלחנו ערוך לפניו ודעתו לילך וליטול ידיו ולאכול ולוקח קודם הנטילה ומברך על דברים שדעתו לאכלם בתוך הסעודה ג"ז אסור דגורס ברכה שאינה צריכה וכ"ש המפסיק בין הברכה לעשיה דגורס שמתבטל הברכה הראשונה לגמרי בודאי אסור ועיין לעיל בסימן מ"ו במ"ב סקי"ד ובמ"א בסימן זה[א]לענין השלמת מאה ברכות בשבת: (יט) לשוא. ר"ל אף שהוא מברך כסדר נוסח הברכה בדרך הודאה ושבח כיון שאינה צריכה וכ"ש אם הזכיר שם השם לבטלה מ"ו (יט) ולא דוקא שם של ד' אותיות ה"ה שאר השמות ג"כ בכלל איסור הזה. וה"ה אם הוציא השם בלשון לעז לבטלה דהיינו שלא בדרך שבח והודאה ג"כ יש איסור (אחרונים) . כתב הא"ר בשם ס"ח אם שמבך מזכיר השם אל תכנס תוך דבריו לומר עשה לי כך וכך שהרי ע"ז ישתוק לשמוע דבריך ואתה גורם שיוציא שם שמים לבטלה אבל אם תשמע שהמברך הזכיר שם השם לקבל את חברו אז תפסיק דבריו כי יחטא כשיקבל: (כ) כנשבע לשוא. הוא לשון הרמב"ם ומקורו ממה דאיתא בגמרא כל המברך ברכה שא"צ עובר משום לא תשא את שם וגו' ומ"מ דעת כמה ראשונים דעיקר האיסור הוא מדרבנן כיון שהוא מזכירו בברכה דרך שבח והודאה וקרא אסמכתא בעלמא אבל אם הוא מזכירו להשם ח"ו לבטלה בלא ברכה לכו"ע יש בו איסור תורה שהוא עובר על מ"ע דאת ה' אלהיך תירא שהיא אזהרה למוציא שם שמים לבטלה כדאיתא בתמורה [דף ד'] כי זהו מכלל הירואה שלא להזכיר שמו הגדול כ"א בדרך שבח והודאה מה שמחויב אבל לא לבטלה. ומ"מ (כ) בין לדעת הרמב"ם ובין לשאר פוסקים אם נסתפק לו על איזה ברכה אם ברך או לא אם הוא דבר שהוא דאורייתא חוזר ומברך ואם הוא דרבנן לא יחזור ויברך (כא) ומשמע מכמה אחרונים דאיסור יש בדבר לחזור ולברך. (כב) כתבו האחרונים דאפילו יש ספק ספיקא להצריך ברכה כגון ספק אכל כזית או לא ואח"ל לא אכל שמא הלכה דעל בריה אפילו פחות מכזית מברכין אפ"ה ספיקו להקל ולא יברך: (כא) ואסור לענות אחריו. דלא עדיף מחיוב שמזכיר השם דרך לימודו דלא עשה איסור בהזכרתו ואפ"ה אין לענות אמן אחריו דאין שם ברכה עלה כ"ש זה דעשה איסור דהוציא ש"ש לבטלה [הגר"א]:

(א) אסור ליהנות וכו'. וכמו שאסור באכילה ושתיה עד שיברך ואסמכוהו בש"ס אקרא דכתיב כל הנשמה תהלל יה דמשמע שאף הנשמה תהלל על הנאתה ואיזהו דבר שהוא הנאת הנשמה בלבד הוי אומר זה הריח: (ב) עד שיברך. הברכה המבוארת לקמיה בס"ב: (ג) קודם שיריח. דבעינן עובר לעשייתן (ד) וכמו באכילה ושאר מצות. כתבו האחרונים (ב) דאם שכח והריח

שער הציון

(יד) מ"א וא"ר והגר"ז וש"ת דלא כיעב"ץ: (טו) פמ"ג וש"ת: (טז) ברכות ל"ג ע"א: (יז) מ"א: (יח) מ"א בסי' רי"א סק"ט ע"ש. וה"ה אם יש לפניו שני דברים שיכול לפוטרם בברכה אחת והוא מברך על כל אחת [אחרונים]: (יט) תשובת הריב"ש: (כ) עיין הטעם בפמ"ג: (כא) עיין בפמ"ג בפתיחה ובמ"א בכלל ה' בג"א ובאמת משמע מכמה פוסקים דיש איסור בדבר וא"ל הטעם דמשום דאמרכו אלא תשא שהבלאו הזה תמיד משאר לאוין כדאי' בשבועות ל"ט עי"ש דחשיב לה בגדול חומרה בחייבי כריתות ומיתות ב"ד וגם גודל עונשה עי"ש בגמרא לכך אפילו ספיקה חמור משאר ספיקי דרבנן ואסור להתמיר מספק: (כב) מ"א בכלל ה' והפמ"ג בפתיחה להלכות ברכות ג"כ מצד קצת כן: (א) טור: (ב) א"ר ופמ"ג ומגן גבורים:

ליקוטי דברי הרב א) ובשו"ע הרב סעיף ה' כתב דאם מביאים לפניו פירות באמצע הסעודה טוב יותר להניחם לאחר הסעודה כדי שיברך עליהם, ובפרט בשבת ויו"ט כדי להשלים ק' ברכות, ועיין בשו"ע הרב סימן רמ"ט קו"א אות ד', וסעיף י"א שם, דברכה דמיוחדת לדבר אחד אלא שיכול לפטור בה בתורת טפילה, טוב יותר להרבות בברכות.

הלכות ברכת הפירות סימן רטז

(ד) [ב]אבל לאחריו (ג) [ל] אין צריך לברך כלום: **ב** (ה) [ג]אם זה שיוצא ממנו הריח עץ (ו) או מין עץ מברך בורא עצי בשמים. ואם הוא עשב מברך בורא עשבי בשמים. ואם אינו לא מין עץ ולא מין עשב (ז) כמו (ג) * המוס"ק (*) מברך בורא מיני בשמים. [ד]ואם היה פרי (ל) (ח) ראוי לאכילה מברך (ט) הנותן ריח טוב בפירות והני מילי * כשנטלו להריח בו (י) * או לאכלו ולהריח בו

ב סס מ"ד ונדה נ"ל ג ברכות מ"ג (*) (שקורין בפלגניא פיז"ס) ד סס

באר היטב

שמואל סי' מ"ה. ועי' הלק"ט סי' ל"ה: (ב) מ"ל לנרך. דהנאה מועטת היא פי' שנפסק מיד ודומה לאוכל שנתעכל במעיו. ומה"ט אין מברכין עליו שהחיינו ל"ח עמ"ש. אין מברכין על קול ערב הומיל ואין בו ממש. והא דאין מברכין על רחיצה וסיכה נ"ל כיון דאין נכנסין לגוף: (ג) המוס"ק. הוא פיז"ס° בל"ש. וכתב הטור שהיא זיעת היה ידוע ויש לה מטוטרת בגואלה ומתקבץ שם בתחלה כמין דס ואח"כ מתיבש ונעשה ממנו המוס"ק והרז"ה[א] היה מושש לאוכלו משוש דס. והר"י כתב דפירשא בעלמא הוא אף ע"ג דמתחלה היה דס ועי' ט"ז ומ"א ובכנה"ג: (ד) ראוי לאכילה.

שערי תשובה

*[ל] מ"ל לנרך. עבה"ט ובשו"ת שנות יעקב מ"ב סוף סימן ל"ז כתב לברך שהחיינו על עשבים שנעשו להריח וכן כתב בתשובת הרדב"ז והמלו בכנה"ג סי' רכ"ה ובבר"י כתב שלא שמענו ולא ראינו זה וכן עמא

משנה ברורה

והריח בלא ברכה ומזכר לאחר שנמר מלהריח הפסיד ברכתו וכמו בתחילה לאחר שנמר מלאכול שהפסיד ברכתו הראשונה וכמו שנתבאר בסימן קס"ז ס"ח: (ד) אבל לאחריו וכו'. דלא תקנו ברכה אחרונה רק בתחילה ושתיה ולא בריח (ג) שהנאה מועטת היא. כתבו (ל) הפוסקים היו לפניו שתי ברכות אחת של טעם ואחת של ריח נוטל תחלה המין של טעם בימינו ומברך עליו לפי שהיא תשובה שנכנסת בגוף ואח"כ נוטל של ריח ומברך עליו. עוד נתבאר בפוסקים דדוקא אריח תקנו תכמים ברכה ולא לקול [ר"ל בשומע קול נעים] שאין בו ממש וכן לא תקנו ברכה ארחיצה וכדומה משום דאין נכנסין לגוף: **ב** (ה) אם זה וכו'. רצה לבאר כילד מברכין עליו וע"ז קאמר אם זה וכו': (ו) או מין עץ. ר"ל (ה) אע"ג דלאו עץ גמור הוא דרכיך מ"מ כיון דמוליא עלין מעצו מברך בורא ע"כ: (ז) כמו המוס"ק. ובגלשון לעז פיז"ס° ובשמיס זה בא מן המיה לפיכך מברך עליה בורא מיני בשמיס. ודע שמוס"ק זה יש אומריס שבא מזיעת היה ויש אומריס שבא מדס של היה אחת שמתקבץ בגואלה ואח"כ מתייבש ונעשה בושש ולפי סברא זו האחרונה יש שרצו לאסרו עכ"פ לתת בקדירה להטעים בריחו את התבשיל דדס אסור בתחילה (ו)[א] והרבה פוסקים מתירים אפילו לתת בקדירה דאזלינן בתר השתא והשתא לאו דס הוא אלא עפרא בעלמא שנותן ריח טוב ועיין בא"ר שמלדד להורות כדבריהם ובפמ"ג במשב"ז מלדד ג"כ דיש לסמוך על דבריהם להקל אף לכתחלה בשם שאיש כנגדו בתבשיל: (ח) ראוי לאכילה. כאתרוג ותפוח או פרי אדמה שמריח ריח טוב. ואפילו אינו ראוי לאכול בפ"ע אלא ע"י תערובות וכמו שיתבאר בסוף הסעיף: (ט) הנותן וכו'. עיין בא"ר שכתב דמש"ם ופוסקים משמע שצריך לומר אשר נתן בלשון עבר: (י) או לאוכלו ולהריח בו. ואיזה מהם יברך

היכא דלאו לריחא עבידא לא מברכין עליה והכא נמי כשלוקח לאוכלו לא מברכין עליה [ועיין בא"ש שכתב דמ"ש הא' מאן דמרח באתרוגא מיירי כגון שלקחו להריח בו או לאוכלו ולהריח וכו' דלא אכל וכו' דלא כרש"י ותוספות עכ"ל הגר"א ועיין בדמשק אליעזר שכתב דכוונת הגר"א שהתוספות וכן רש"י שם בג"ג ע"א חולקין על הא"ש במה שמצריך לברך כשלקחו לאוכלו ולהריח בו ומפרש דמה שכתבו התוספות לאפוקי תפוחים ואתרוגים שאין עקרן לריח אלא לאכול היינו דע"כ אפילו לוקחן להריח ולאכול ג"כ אין מברך [וכן ברש"י נ"ג ע"א ד"ה אין מברכין וכו' לא בנא בתוך הסעודה היינו אפילו הוא בשביל שניהם] ואינו יודע האיך נוכל לומר כן בדעת התוספות הלא הטור וכן רבינו ירוחם וכן רבינו מאיר [בברכות מהר"מ] כולם כתבו בהדיא בשם התוספות דכשנוטלו לאוכלו ולהריח בו חייב לברך ובאמת בתוספות רבינו יהודה על ברכות [שנדפס זה מקרוב] דאיתא שם כמעט כל לשון התוספות שלפנינו יראה שכותבים הוא כפשוטו משום דאין עקרן לאכילה לכן לא תקנו בה ברכת עני בשמים אפילו כשמתכוין רק להריח אבל לענין ברכת אחר נתן לא איירו כלל ומה שרצו לברך אפילו כשמתכוין לאכול ולהריח וכ"כ ר"י להדיא בתוספותיו ס"פ אלו דברים בהדא"ש לבד היכא דאין מתכוין רק לאכול אע"ג דנהנה הוא מריח אין מברך כלל כמו שכתב שם וכן ראי"ה בהלכותיו

מתרגם: °בושש

שער הציון

(ג) רש"י ויש עוד טעם שכבר נפסק ההנאה לגמרי ודמי למאן דנתעכל המזון במעיו דאבד ברכתו [כל בו] (ד) לשון הטור והכלבו והוא מש"ם ברכות מ"ג ע"ב נוטל את היין וכו' ולאו דוקא יין דתשיבא הוא דקדש לריח אלא ה"ה כל דבר של אכילה ושתיה [אחרונים]: (ה) כתלפי אי נרגים שמונה בסעיף ט' שהם רכיכי כדאיתא בב"י [כ"מ מביאור הגר"א שזהו כוונת השו"ע] ומש"א משמע דהיה גורם מן עץ בלא יו"ד ועכ"כ ביאר דרצה השו"ע לרבות בה ורד ומי ורד שאין שם פרי עץ עליהן שאין עומד לאכילה אלא להריח ומקרי רק דבר הבא מן העץ דעכ"פ אינו מין עשב כמו שכתב המ"א נסק"ו: (ו) ט"ז ופר"מ ועוד אחרונים הוכא בא"ר ע"ש:

הגהות ותיקונים: א) והרמ"ה: ב) הרבינו יונה והרמ"ה: ג) צ"ל אמונת שמואל: ד) ס"א:

ליקוטי דברי הרב א) ובסידור פרק י"א הלכה ה' כתב - ובעל נפש יחמיר לעצמו בספק של תורה.

ה אבל אם נטלו לאכלו * ולא נתכוון להריח בו (יא) * אף על פי שהוא מעלה ריח טוב (ה) אינו מברך (יב) ועל כולם אם אמר (ו) [ב] בורא מיני בשמים (יג) יצא ז הילכך על כל דבר שהוא מסופק בו מברך בורא מיני בשמים ז על (יד) אגוז (ז) מוסקאט"ה (טו) ועל קניל"ה (טז) וקלא"וו וכל בשמים

ה א) הרמב"ם בפ"ט מה"ב והטור ו תוס' בס"ד ומרב"ם בס"ט ולח"מ ומרב"ם בס"ד

ז מרדכי בשם ר"מ מרוטנבורג והלח"מ

שערי תשובה

דבר שלא לברך שהחיינו על הריח ע"ש: *[ב] במ"ב יצא. עבה"ט ועיין במה"ב שכתב ששמע מחכם א' שאם יש לפניו עני ועשבי בשמים כולנו נברכה אחת בא"י אמ"ה בורא עני ועשבי בשמים וא"ל לברך בפרטות על כל א' והחכם הוקשה בעיניו שלא מצינו לכלול כ"א בברכה מעין ג' החומ' כתבו דאין זה מצות חכילות דהשבח על האדם המוציא מזונות וגפן ואיך יכלול כאן ושוב מצא בירושלמי גבי המפרים תרומה ותרומת מעשר ואלה וכ"פ הרמב"ם דכולל הכל עכ"ל ובק"א שם כתב שצריך להתישב דאין ראיה משם דכתבה חשבי כו' ע"ש ועיין בשו"ת בית אפרים חלק א"ח סי' ד' באורך בענין ברכה להנות ועל מצות תפלין וע"ש מ"ש על דברי הירושלמי

ביאור הלכה

בהלכותיו על ברכות כתב ג"כ בהדיא דכשנוטלו לאכלו ולהריח בו מברך וכן מרש"י ז"ל הנ"ל ג"כ אין ראיה דכוונת רש"י הוא אפילו כשהנאת בשמיל שייהם לכן ג"ל דכוונת הגר"א הוא רק להשיג על לשון הרא"ש כמה שמסיים אבל וכו' כיון שלא נתכוון להריח משמע דאם מתכוון אח"כ להריח מברך וזה קוצר הגר"א דכוונת התוס' ע"ב ד"ה האי דלא כוותיה אלא כיון דבא לכתחלה בשביל אכילה אפילו לבסוף נתכוון להריח אינו מברך וכן משמע יותר בדף נ"ג ע"א ברש"י ותוספות שם מסתימת דבריהם דהיכא שבא בתור הסעודה בשביל אכילה אפילו אם לבסוף כוון גם להריח אינו מברך וכן דעת הטיטה מקובצת להדיא בפרק אלו דברים וז"ל שם ואע"ג דמורח באתרוגא מברך שנתן ריח טוב וכו' התם כשלוקחו ע"ד כן להריח בו אבל מי שאוכלו והריח בו לא ואפי' נתכוון אח"כ להריח בו וכו' עכ"ל אבל אם בשעת לקיחתו מכוון בשביל שיהם גם הגר"א מודה לכל הפוסקים הנ"ל דמברך [ואין הקשות על דברינו מפי"ד לענין מריח באתרוג של מצוה דמסכים הגר"א שם לסברא שיה דאין לברך משום דעיקרו לאו לריח עבידא ושם בודאי אפי' אם בעת הנטילה לשם מצוה כוון ג"כ בשביל להריח ג"כ אין מברך וכן מי"א השמי לענין פת שמסכים שם ג"כ הגר"א שלא לברך מטעם שאין עיקרו עומד להריח ושם משמע ג"כ בהדיא בהגר"א שאפילו אם בעת נטילת הפת שנטלו לאכלו כוון גם להריח אפ"ה א"ל לברך ברכת אשר נתן דלענין אתרוג כיון דלקיחתו למצוה היא חיובית נתבטל אצלה המתשבה שחישב אז בנטילתו גם בשביל ריח ולא אמרינן דעל ידי המתשבה שחישב אז גם לריח נעשה כאלו האתרוג לריח עבידא וכמו שהארכתי לקמן בבה"ל בד"ה המריח ע"ש וכן לענין פת כיון דשתמא עומד רק לאכילה והריח שבו אינו רק לפי שעה בעת שהוא חם ע"כ לא אמרינן דבשביל שחישב בעת הנטילה לאכילה גם בשביל הריח דיהיה נעשה כאלו לריח עבידא משא"כ לענין אתרוג [בשאר ימות השנה] ותפוח שריחן הטוב הוא לעולם אם מתכוין בנטילתו גם בשביל הריח נעשה כאלו לריח עבידא) . ודע עוד דאף לדעת הטיטה מקובצת והגר"א דוקא כשלקחה מתחלה לאוכלה ואח"כ רוצה להריח בה ס"ל דנפטר אז מברכה אבל בשרוצה מתחלה*להריח ואח"כ לאכול נ"ל דבודאי צריך לברך לכו"ע דהא נטילתו היה עתה בשביל להריח ומאי חיכפת לן שרוצה לאוכלה אח"כ וק"ו ממה דפסק הטו"ע בלקחו לאכלו והריח בו דצריך לברך. [ואפילו לדעת הדמש"א דלעיל ג"כ צריך לברך בזה וסייעתא לזה מדברי הבה"ג שהבאתי בשער הציון אות ז' ע"ש]: * ולא נתכוין להריח בו. לשון זה הוא מהרא"ש וכבר כתבתי שהגר"א מפקפק בזה על דבריו ובאמת הדין אמו דהנא קי"ל לקמן בריש דכל היכא דלאו לריחא עבידא אפי' מתכוין להריח ג"כ אין מברך אא"כ נטלו בידו בשביל להריח וכ"ל וא"כ בענייננו כיון דבשם נטילתו היה בשביל אכילה אפילו אם לבסוף כוון גם להריח ג"כ אין יכול לברך וי"ל שלזה כוון גם הש"ס ד"ה אינו מברך דלאו לריח עבידא עכ"ל ור"ל דא"כ אפילו מתכוין להריח ג"כ אינו מברך ולולא דמסתפינא הו"א דגם הרא"ש מודה בזה וכוונתו במש"כ שלא נתכוין להריח היינו שבעת הנטילה לא נתכוין בשביל להריח וע"כ אפילו לבסוף נתכוין גם להריח לא מהני וכמו שכתב בטיטה מקובצת הנ"ל וזה יהיה מדוקדק כל דברי הרא"ש ע"ש דאל"ה אין סוף דבריו מכוונים לראשון אך לשון השו"ע דמסיים אע"פ שהוא ריח טוב אינו מדוקדק כ"כ לפ"ז דהו"ל לסיים יותר רבותא אע"פ שנתכוין אח"כ להריח: * אע"פ שהוא מעלה ריח טוב וכו'. וה"ה כשהאילו לפניו בתור הסעודה שמן לאכילה והשמן מבושם במיני בשמים שמריחין ומעלה

באר היטב

אפי' אינו ראוי לאוכלו בפ"ע רק ע"י תערובות מ"א: (ה) אינו מברך. על הריח: (ו) במ"ב יצא. אפי' המריח על פירות דבמ"ב היא כוללת כמו שהכל באכילה. ומטעם זה אין אנו מברכין בהבדלה רק על מיני בשמים: (ז) מוסקאט"ה. מוסק"ט נוס הוא עיקר הפרי. קנילי"ה הוא לימרנ"ד. וקלאו"ו הוא נעגלי"ך אף שהוא אינו עיקר הפרי מ"מ עיקרו עומד לאכילה ע"כ שם פרי עליו לריחו. על הענ"ה שקורין אותו מינטי"ה נסתפק בתשובת גינת ורדים כלל א' ס' מ"א אם יש לברך עליה או לא ודעתו נוטה

משנה ברורה

תחלה עיין בא"ר שמסיק דבכגון זה שהריח והאכילה הוא בחד פירא מוטב לברך על הריח תחלה דמקרבא הנייתא שתיכף כשאוחזו בידו מריח ואח"כ יברך על האכילה (ז) וכ"כ ג"כ המאמר מרדכי ע"ש. ובפמ"ג נתן עצה אחרת בזה והוא שיטעום קצת מן הפירי ויברך עליה ברכת האכילה (מ) ולא יכוין אז ליהנות מן הריח ואח"כ יברך ברכת אשר נתן וכו' ויריח: (יא) אע"פ שהוא וכו' אינו מברך. דהויא לזה כדבר שלא נעשה להריח שאין מברכין עליו אע"ג שנותן ריח ונהנה וכמו שמבואר לקמן סי' רי"ז ס"א: (יב) ועל כולם. בין שהריח בעצ"ע בעשב (ט) או בפרי שמריח: (יג) יצא. שלשון ברכה זו כוללת הכל כמו ברכת שהכל שכוללת כל מיני אכילה ושתיה. ודעת איזה אחרונים שבדיעבד אם בירך אריח שהכל יצא דלא עדיף ריח שהנאה מועטת היא מאכילה ושתיה שהנאתם מרובה ואעפ"כ יוצאים בשהכל ודעת מגן גבורים שאפילו בדיעבד לא יצא דאין זו מטבע שטבעו חכמים בברכות ולא נתקן ברכת שהכל כ"א באכילה ושתיה: (יד) אגוז מוסקא"ט וכו'. פי' אם רוצה להריח בו: (טו) ועל קנילה. שקורין (י) לימערינג°: (טז) וקלאו"ו. שקורין (יא) נעגעל"ך °° ואע"ג דכל הני הם מיני בשמים מ"מ עיקרייהו לאכילה קיימי[א][רא"ש] (יב) ועיין באחרונים שמפקפקין לענין קלאו"ו והרבה מהן מסכימין שטוב יותר לברך בורא מ"ב על ריחה. כתבו האחרונים המריח בקאוו"י כתושה והיא חמה שריחה עודף ואדם נהנה מאותו ריח צריך לברך ברכת אשר

שער הציון

(ז) ולא כע"ת. והנה מלאתי בבה"ג ג"כ שייעתא לדברי הא"ר ומאמ"ר שז"ל האי מאן דמרח באתרוגא או בחבושא אומר ברוך אשר נתן ריח טוב בפירות כד אכיל ליה בורא פה"ע ולבסוף בנ"כ הכי דמייני בשלקחו ע"מ לאכלו ג"כ ואפ"ה מברך מתחלה ברוך אשר נתן וכו' ויש לתמוה קצת דמייני בשלקחו ע"מ להריח בו מתחלה ואח"כ לאוכלו אבל בשלקחו לאוכלו ולהריח בו מיחד אימא דברכת אכילה קודמת: (מ) דבזה נכו"ע אין צריך לברך על הריח: (טו) אתרוגים: (י) בסוף סי' ר"ב: (יא) גז"ש: (יב) עיין א"ר ופמ"ג ומגן גבורים וח"א ודה"ח ואף שבח"א ודה"ח מפקפקין לענין לימרינג ג"כ מ"מ בפמ"ג ובחידושי רע"א משמע דרק בנעגעלא"ך [ומטעם דהלא בסוף סימן ר"ב קי"ל דאין מברכין עליהם כלל א"כ לאו שם פרי עלה] אבל בלימרינ"ג יש לברך אשר נתן וכו' וכן בדין דהלא לימרינ"ג בודאי ראוי לאוכלו ע"י תערובות ומברכין עלה וכנ"ל בסוף סימן ר"ב ושם פרי עלה. ודע דמשמע בח"א בהלכות שבת כלל ח' דעל ענגלי"ע פלפלין יוכל לברך במ"ב ולענ"ד נראה דיוכל לברך עלה ברכת אשר נתן וכו' דמאי גריעותיה

מתרגם: °קינמון °°נפורן

הגהות ותיקונים: א) צ"ל תוספות ורא"ש והטור. (המראה מקום של הרמב"ם בפ"ט מה"ב שייך לדברי המחבר להלן, ועל כולם אם אמר וכו'): *[ו]

ליקוטי דברי הרב א) בסידור פרק י"א הלכה י"ג כתב - ויש מדקדקים בקינמון וצימרינג שמברכין עליהם בורא עצי בשמים מאחר שאינם ראוים לאכילה בעינם ומספק יש לברך עליהם בורא מיני בשמים. ובהלכה י' כתב דגנגביל ופלפלין כתושים יש אומרים שאין לברך עליהם כיון שעשוין לתבלין בלבד, ואין רגילות כל כך להריח בהם, ויש חולקין בזה, ולכן נכון למנוע שלא להריח בהם. ב) ובסידור פרק י"א הלכה י"ג כתב דאם נמלך ומגביה הפרי אל חוטמו אז מברך על הריח.

הלכות ברכת הפירות סימן רטז

שהם לאכילה מברך שנתן[ב] ריח טוב בפירות: ג (יז) [ח]על (מ) הורד ועל [ג] הקנמון שהוא (יח) עור הנדי ועל (יט) מי הורד ועל (כ) הלבונה (ט) (כא) והמצטיכי וכיוצא בהם בורא (י) * עצי בשמים: ד (כב) [ט]על שמן (יא) אפרסמון מברך (כג) בורא שמן ערב: ה [י]שמן זית (יב) (כד) שכתשו או טחנו עד שחזר ריחו נודף מברך עליו (כה) בורא עצי בשמים: ו (כו) [כ]שמן שבשמו (כז) כמו שמן המשחה

ח רמב"ם שם ט ברכות מ"ג וכר' יוחנן י שם וכהרדעי כ לדעת הרמב"ם שם והרא"ש שם

באר היטב

שלא לברך. ובתשובת פרס שושן כלל א' סי' י"ג כתב שיש לברך עליה הנותן ריח טוב בפירות וכן המריח בקאווי"י כתושה והיא חמה שריחה נודף ואדם[ג] נהנה מאותו ריח צריך לברך ועי' הלק"ט ח"ב סי' קט"ו ועי' בס' בני חיי אם על חצי פרי מברך ובגנת ורדים כלל א' סי' מ"ב: (מ) הורד. שקורין רוזא"ש. אעפ"י שראוי לאכילה ע"י מרקחת מ"מ אין עיקרן עומד לאכילה אלא להריח: (ט) והמצטיכי. שרף שעושין ממנו זפת: (י) עצי בשמים. וכן בכל דבר שהקלא שלו קשה ש"ג מ"א: (יא) אפרסמון. מפני שגדל בא"י ברכה בפ"ע תר"י: (יב) שכתשו. דוקא שמן

שערי תשובה

והתוספתא ודברי הריב"ש בתשובה סימן שפ"ד וע"ש בדברי הש"ס בסוכה דף מ"ו שרמז להם המג"א בסימן כ"ה ע"ש: [ג] הקנמון שהוא עור הנדי. ע' בהגהות בעל תוספת שבת ובסימן רל"ז במג"א ומ"ש בתוספת

משנה ברורה

נתן וכו': ג (יז) על הורד. הוא מה שאנו קורין רוזא"ש וקמ"ל בזה אע"פ שראוי לאכילה ע"י מרקחת ומברכין עליה כמבואר בסימן ר"ד סי"א אפ"ה לא נוכל לברך על ריחה אשר נתן ריח טוב בפירות (יג) כיון שאין עקרה עומד לאכילה אלא להריח אלא מברכין בורא עצי בשמים. והיינו על הורדים הגדלים בתילות אבל אלו הגדלים בקרקע מברכין בורא עשבי בשמים [ב"י] ובביאור הגר"א משמע שמצדד (יד) דאם מוציא עליו מעצו והוא מתקיים משנה לשנה [דהיינו שאין העץ מתייבש וכלה בחורף] יברך בורא עצי בשמים ואפשר שגם הב"י מודה לזה וצ"ע: (יח) עור הנדי. ט"ס וצ"ל עוד הנדי ובילוקוט עץ בושם הבא מארץ הודו כי עוד הוא עץ בלשון ערבי והנדי היינו מארץ הודו שאם גידולם [הגר"א] ועיין בשע"ת מש"כ בשם מחזיק ברכה: (יט) מי הורד. היינו (טו) בין מי הלבונתא שיצא מן הורד ע"י סחיטתו (טז) ובין מה שיצא ע"י שנשרה ונתבשל במים ואפילו למאן דס"ל בסימן ר"ב ס"י דמי שריית פירות אינו כפירות עצמן היינו לענין ברכת אכילה לבד (יז) ולא לענין ברכת הריח: (כ) הלבונה. הוא (יח) קטף יוצא משרשי עץ: (כא) והמצטיכי. הוא (יט) מין עץ ששרף שלו נותן ריח טוב: ד (כב) על שמן אפרסמון. הוא לרי (כ) בלשון המקרא וחותכין העץ ומקלפין אותו וזוטף שמן ממנו ומוזכר בש"ס הלרי אינו אלא שרף הנוטף מעצי הקטף: (כג) בורא שמן ערב. מפני (כא) שנמצא בא"י והוא חשוב קבעו לו ברכה בפני עצמה להורות על חשיבותו ואם בירך בורא ע"ב אם יצא בדיעבד עיין בב"ח ופמ"ג: ה (כד) שכתשו וכו' עד שחזר. פי' (כב) שלא נתן בתוכו שום בשמים אלא שמחמת כתישה או טחינה הזיע התחיל השמן להיות ריחו נודף: (כה) בורא עצי בשמים. שהזיע גדל על העץ וה"ה משאר פירות שגדלין על העץ אם עשה כה"ג ואם היה זה מפירות שאין גדלין על העץ שטחנם וכתשם ומריח שמנם אינו מברך עליהם רק בורא מיני בשמים [פמ"ג] והא דאין מברכין על כל אלו הנותן ריח טוב בפירות כמו באתרוג וכיוצא בו (כג) דהתם שאני שגדל עם הריח גדל עמם אלא בא ע"י כתישה וטחינה שנעשית בידי אדם אין שייך לברך הנותן וכו' שלא ניתן בו הריח מתחלתו ושייך טפי לברך עליו בורא ע' בשמים על שהוטבע בו כח הנושם בפנימיותו: ו (כו) שמן שבשמו. ר"ל שנתן בו בשמים כדי שיריח השמן וה"ה מיס ושאר משקין שנתן בהם הבשמים [ח"א]: (כז) כמו שמן המשחה. אין הכונה שעשאו בשיעור ובמדה כמו שמן המשחה דזה אסור אלא הוא מראה לנו שדרך לבשם

ביאור הלכה

ומעלה ריח טוב כיון שעיקר כונתו בהנאתו לאכילה אין צריך לברך [כן מוכח בריש"י ב"ג ע"א בסופו ע"ש]: * עצי בשמים. כתב מ"א וכן בכל דבר שהקלא שלו קשה [ש"ג] ומשמע מלשון זה אע"ג דיבש בשמן הקרקע ואין נשאר בחורף אפ"ה כל שהקלא שלו קשה מברך בורא ע"ב אע"ג דלענין ברכת אכילה אינו כן עיין סימן ר"ג ס"ב בהג"ה אבן בש"ק י"ד במ"א משמע להיפך דלא מברכינן ברכת הריח עצי בשמים עד שיהיו בו הסימנים שהוא עץ כמו לענין אכילה וצ"ע ובבר העיר הפמ"ג בזה והנה בח"א משמע שהוא מפרש דכונת המ"א בשם הש"ג הוא רק לסימנא בעלמא לידע אם הוא עץ או עשב דהיינו לאשון לכל אנו צריכין לראות אם הקלא קשה [ולאם הוא רך משמע כן ע"ש בש"ג בשם הריא"ז אמנם באמת יש פלוגתת הראשונים בזה דהרא"ה בהלכותיו ומובא ג"כ בשמק"ו לברכות כתבו בהדיא בדף מ"ג וז"ל סמלק וחילפי דימא הם עשבים בעלי ריח בגופן ואינם רכים כמו עשבים אלא קשים כעץ וגדלין ע"ג קרקע ואי הוה פירי בודאי בפה"א הוה מברכינן עליהו ולא בפה"ע משום דעץ המזכר בברכת בפה"ע הכונה אילן והני לאו אילן מיהו אבל מ"מ כל דבר שהוא קשה נקרא בלשון העולם עץ וכיון דכן הני נמי שהן קשין ואית להו ריח טוב בגופן עץ מקרי ומברכינן עליהו בורא עצי בשמים ומיימי ראיה דאפילו מידי דלאו אילן רק משום דקשה מקרי עץ מדכתיב ותטמנם בשמי העץ ובודאי פשמים אינו אילן וקרי ליה עץ עכ"ל [וכן משמע קצת בריש"י מ"ג ע"ב ד"ה סמלק שכתב שהוא מין עשב שיש לו ג' שורות וכו' והובא נקמן בס"ז אמנם יש לדחות דהכונה שהוא רך ביותר כעשב אבל אה"נ דעצו מתקיים משנה לשנה ותדע דהא זה פי' על ימין ודעת הערוך ג"כ דסמלק הוא ימין והערוך בעצמו סובר דבעינן שיהיה בו סימני אילן וכדלקמיה] אבן לפי המבואר בערך חילפא בשם הגאונים תלוי דינא דברכת בשמים בעיקר דינו של אילן אם עץ הוא או ירק וז"ל שם ופירשו הראשונים דהני חילפי דימא לא בריכא לן בודאי מאי ניהו וקי"ל כי האי מתניתא [בתוספתא דכלאים] דכל שתחלת בריאתו מוציא עץ אילן הוא ועל כל שהוא כענין הזה בורא עצי בשמים מברכין עליהו עכ"ל ע"ש וכ"כ בא"ז בשם הערוך ומסיים ע"ז וכ"כ ר"י אלפס דקי"ל כי האי מתניתא דכל שתחלת בריאתו מוציא עלין ירק הוא

שער הציון

מלימרינ"ג ומ"מ כיון דבדיעבד יצא בברכת במ"ב על הכל אפשר דטוב יותר לכתחלה לברך במ"ב כדעת הח"א: (יג) הרא"ש: (יד) וכן משמע בכלאים פ"ה מ"ח בר"ש ע"ש: (טו) כן מוכח מהרשב"א והרא"ש וכן משמע במאור הגר"א שמפרש כך את דבריהן: (טז) כן מוכח במ"א ומאור הגר"א והטעם דהוא כמו משחת כמשח: (יז) והטעם כמו שכתב המ"א לחלק דטבע הריח להיות נקלט וכשנותנו במים נקלט כל הריח משא"כ במאכל אינו נקלט כל הטעם במים אלא נותן טעם קלוש וכעין זה משמע ג"כ בב"ח אלא שאם משמע קצת דדוקא ע"י מישול ולא ע"י שריה בעלמא ואינו יודע מ"ש ממשחת כמשח ואפשר דבשרוי זמן מרובה כמו בבשמשת גם הוא מודה: (יח) כן מבואר בטור ובב"י אבל בריא"ז משמע דקאי על המריח בשרשים עצמן ולדידן דא ודא אחת היא שהרי גם על מי ורד מברך בורא עצי בשמים: (יט) ערוך בערך מסטיי ע"ש ורש"י וי"ן והובא בתחרוטים ואע"פ שהוא שרף[א] מן האילן עצמו [הגר"א]: (כ) ערוך ואו"ז ורא"ה: (כא) תר"י ועי' בנה"ג שכ' טעם אחר: (כב) מלבוש וקושית הפמ"ג עליו אינה מוכרחת לפ"מ שהעתקתי:

הגהות ותיקונים: א) צ"ל רק מן האילן: ב) יש גורסין, הנותן: ג) ואם:

אם בעצי בשמים מברך בורא [ד] עצי בשמים ואם בעשבי בשמים מברך בורא עשבי בשמים. ואם היו בו (כח) עצים *) ובשמים מברך בורא מיני בשמים (כט) ואם סיננו והוציא ממנו הבשמים [ל]יש אומרים שמברך (ל) בורא שמן ערב [מ]וי"א שאינו מברך עליו כלל דהוי ריח (לא) שאין לו (יג) עיקר וכיון שספק הוא נכון ליזהר (לב) מלהריח בו: **ז** (לג) [נ]סימלק וחילפי דימא מברך בורא עצי בשמים סימלק [ס]יש מפרשים (לד) רוסמארי"ן [ע]ויש מפרשים יאסמי"ן [פ]ויש מפרשים שהוא עשב שיש לו שלש שורות של עלין זו למעלה מזו ולכל שורה שלש עלין. וחילפי דימא (לה) הוא שבולת נרד שקורין (יד) אישפי"ק: **ח** (לו) [צ]סיגלי והם ויאול"ש בורא עשבי בשמים: **ט** [ק]נרגיס והוא [ר]חבצלת [ש]ויש אומרים שהוא לירייי"ו [ת]אם (לז) גדל (לח) בגנה מברך בורא עצי בשמים ואם הוא גדל בשדה מברך בורא עשבי בשמים: **י** (לח) [א]היו לפניו עצי בשמים ועשבי בשמים ומיני בשמים (לט) מברך על כל אחד ברכה

*) וים נוסחא שכתוב ועשבים

ל טור בשם י"א מ שם ג בשם נגמ' ם ר' יוחנ ע ר' יהודה פ רש"י שם צ שם נגמ' ק שם ר רש"י בשם בה"ג ש נ"ע[2] ת שם נגמ' א רמב"ם שם וכ"ב ערוך

שערי תשובה

שבת ומיד אפריס שם שאפשר שט"ם במג"א וע"ל מור הגדי ועיין במח"ב שם שהביא דברי שיורי כנה"ג והתוספת שבת שכתבו שע"ם בשו"ע ומח"ב כתב לדינא וע"ש שכתב דעות הוא עץ בל' ערבי והגדי ר"ל מאינדיאה ששם גידולם ובטורקי קורין לו אודאלאשי ובלעז ספרדי קורין לו עץ אלואים כמ"ש הרמב"ם בפהמ"ש ושפיר מברך עלי בשמים (ועיין בחוות יאיר דף רמ"ט מתרגום שיר השירים ותהלים מור ואהלות מתורגם אקסיל אלואן והביא שם מערוך על מפשא אלוותא ומכאן מבואר דשם הבושם כן הוא בלעז): [ד] עלי בשמים. וכתב בבר"י בשם מהר"י פראגי

ביאור הלכה

[ודע שבכמה מקומות מביא דברי ר"י אלפס ולימא באלפס שלפנינו ואולי נמצא בתשובותיו] וכ"כ בתשבול בשם הגאונים וכ"כ בחידושי רשב"א בשם רב אחאי ובשם הגאונים ע"ש היטב וכן מצאתי להמאמר מרדכי שכתב בשם הא"ח ובשם אבודרהם כשיטה זו וא"כ לא מברכינן עלי בשמים אא"כ נתקיים בו בלי הגי"ה לעיל בסימן ר"ג [ולפ"ז מה שהביא הגמרא ראיה מפשתן למילפי דימא והלא מילפי דימא לשיטה זו ע"כ מתקיים משנה לשנה ומתחלת בריאתו מוציא עץ מה שאין זה כלל בגבעולי פשתן אלא דהראיה הוא רק דאע"ג דרכיכי נקרא עץ וכמו בגבעולי פשתן דנקרא עץ אף על גב דג"כ לאו קשים הם כ"כ הערוך והביאו הגר"א בס"ז ומה דמשמע מהרא"ה הנ"ל דגבעולי פשתן קשים הם אין סותר לזה לדברי שאר מבואות ועשבים קשים הן ולגבי עץ רכין הן) ולדינא קשה להכריע אף דפשטיה דש"ס משתבר כהרא"ה וריא"ז מ"מ רמיס הם המולקים וע"כ יברך בורא מיני בשמים כל שאין בו שמני אילן וכן משמע מפמ"ג ומאמר מרדכי שמגדיש מיני שפיריטו"ס המריחים להריח בו ואינם מברכין כלל ויותר מזה שמופכין על בגד פשתן שיריח בו וזה אסור דמולידין ריח בבגד. ואותן שפיריטו"ס שקורין (שלאקוואסער) אין לברך ע"ז כלל שאינו מריח כלל [מ"א]: **ז** (לג) סמלק וחלפי דימא. אע"ג דקלא שלהם אינו קשה כשל עץ (כנ) אפ"ה כיון דמוציא עליו מעצו כשאר אילנות בכלל עץ הוא ומברך בורא ע"כ: (לד) רוסמארי"ן. ובביאור הגר"א מולק והוכיח דלדעת הש"ס מפרשים והוא תר"י (ל) חלפי דימא הוא רוסמארי"ן : (לה) הוא שבולת נרד וכו'. והוא מה שקורין בימינו ספיגינאר ומעלה ריח טוב ובעלי בתים נוהגים באיזה מקומות ליתן זה למים שהכהנים נוטלים ידיהם לדוכן כדי שיהיה עי"ז ריח טוב (לח) ואין נכון לעשות כן דהא מוליד ריחא במים ביו"ט דאסור: **ח** (לו) סיגלי. הם מין דודאים הנזכר במקרא: **ט** (לז) גדל בגינה וכו'. הטעם דמחלקינן בין גינה לשדה הוא (לב) משום דהגדל בגינה נעבד ומשקים אותם (לג) ואע"פ שעצו מתייבש מתקיים הוא לשנה הבאה אבל דברא מתייבש כעשב והולך לו: **י** (לח) היו לפניו. פי' ודולה להריח בהם: (לט) מברך על כל אחד וכו'.

באר היטב

זית מפני שגדל על העץ: (יג) עיקר. ומה"ט אין מברכין על הטובא"ק שמופין בחוטם הלק"ט ח"א סי' ק"א וע"ל סי' ר"י ס"ק ט': (יד) אישפי"ק. היינו ספיגנרדי"א בלשון פולין שעושין מזה שהוא לריח ובעלי בתים רגילים לשפוך זה למים שהכהנים נוטלים ידיהם לדוכן ולריכים העומדים שם לברך בע"ב כמו במי ורד בס"ג. והבלבות י"ט כתבתי שאין לנהוג כן ט"ז ע"ל סי' קכ"ח ס"ק ח: (טו) בגנה. שמשקין אותו וגדל ומתקיים אבל

משנה ברורה

לבשם שמן בבשמים וכמו שמניחו בשמן המשחה שהיו מבשמים אותו: (כח) עצים ובשמים. ר"ל (כד) אין עשבי בשמים ואין מיני בשמים: (כט) ואם סיננו. פי' דכ"ז מיירי בשנשאר עכ"פ מעט מן עיקר הבושם לתוכו לפיכך מברכין ברכת אותו מין אבל אם סיננו וכו': (ל) בורא שמן ערב. וכמו (כה) באפרסמון: (לא) שאין לו עיקר. ואינו אלא ריח קלוש בעלמא ואין מברכין עליו וכעין דמבואר לקמן בסימן רי"ז לענין מריח בכליס שהם מוגמרים: (לב) מלהריח בו. כדי שלא יכנס עצמו בספק ברכה [והיינו שאין לו אלא בושם זה אבל כשיש לו בשמים אחרים מברך עליהם עלי או מיני (כו) ויוצא גם ע"ז] ועיין (כז) באחרונים דמסקי דמי שאין רוצה להחמיר ע"ע מותר לו לכתחלה להריח (כח) ולברך בורא מיני בשמים. וצריך להזהיר שביום"כ לוקחים

הגר"א שמקיים הוא לשנה הבאה אבל דברא מתייבש כעשב והולך לו: **י** (לח) היו לפניו. פי' ודולה להריח בהם: (לט) מברך על כל אחד וכו'.

שער הציון

(כד) עיין ברא"ש וטור: (כה) טור ולא ס"ל לדעה זו הטעם דכתבינן לעיל גבי אפרסמון אלא דלהכי מברך שם בורא שמן ערב לפי שאין בו בשמים בעין וא"כ הכא [הגר"א] ולפ"ז לכאורה יתלוק זו הדעה גם על ס"ה ובאמת המחבר שם סתם לדינא שוב עיינתי בחידושי הרא"ה [ומובא ג"כ בשמק"ו] ומצאתי שם השתי דעות שהובא בטור ומצאתי שכתב שם דלהכי בשמן אפרסמון[א] בורא שמן ערב משום דאפילו בפירות אין משקה היוצא מהן כמותן וכ"ש בעץ ולהכי לא נוהל לברך עליו בורא עלי בשמים ע"ש ולפ"ז בזה דמשקה היוצא מהן כמותו וגם מברכין עליו בורא פרי העץ שפיר מברכינן על ריחו בורא עלי בשמים ומ"מ עדיין צ"ע על המחבר דסתם לענין מי ורד דמברך בורא ע"ב דלפי דברי הרא"ה לא נוהל לברך עליו בורא עלי בשמים אא"כ מונח שם קצת מן הולדין בעצמו וצ"ע [ודע דשתי הדעות שהעתיק הטור ליכר שהוא מדברי הרא"ה הנ"ל ומפני שלא היה הרא"ה לעיני הבדולה של הב"י ע"כ דחק עצמו ותלה דברי הטור בדעת הרמב"ם ובאמת הדין עם הב"ח וש"א דדבר זה אינו דומה כלל לריח שאין לו עיקר אלא דברי הטור הוא מהרא"ה]: (כו) באחרונים [והטעם דיש לנכון לזה דעת האחרונים דבברי דאף על שמן אפרסמון אם בירך בורא מ"ב יצא]: (כז) ב"ח וג"ן וא"ר וח"א: (כח) כדעת הראב"ד וקיימתו ואף אנו הסובריס לריך לברך בורא עלי בשמים בהתוספות והרשב"א בשם הגאונים גם הם מודים דיוצא בדיעבד בבורא מיני בשמים שהיא ברכה הכוללת וכנ"ל בסוף ס"ב והם הרובא נגד דעת הרא"ה הנ"ל: (כט) מ"א בשם הרשב"א: (ל) אינו יודע לתר"י דמפרש בל"ק חלפי דימא הוא רוסמארין וע"כ דמין זה יש לו שמני אילן כדמוכח בערוך חלפי אם יודה לרש"י לענין שבולת נרד: (לא) ט"ז ואף לא"ר שהבאתי בסימן קכ"ח ס"ק[ב] דמתיר היינו בוחתן שמן של ריח במים אבל בוחתן זה הספיניגראל גופא במים לבו"ע אסור כדמוכח שם: (לב) מ"א בשם רשב"א: (לג) כן תיקן הלבוש ולשון וכתב עליו הל"ח דיפה כוון ועיין בפמ"ג שרצה לומר בחופן אחר ומחידושי הרשב"א מה שהעתיק שם בשם הגאונים משמע כהלבוש:

הגהות ותיקונים: א) מברך: ב) צ"ל ס"ו ס"ק כ"ג: ג) רבינו יונה בשם י"א:

הראויה לו: הגה (לח) ואם מברך על כולם מיני בשמים (טז) (לט) יצא (טור ריש הסימן). ואם צריך להקדיש ב שם בגמ' לגי' הרי"ף ג שם לגי' הרא"ש ד שם בגמ'
של עץ לשל עשבי בשמים (מ) עיין לעיל סימן רי"א: **יא** [2]הביאו לפניו הדס ושמן (יז) (מא) להריח בהם (מב) אם ברכותיהן שוות (מג) מברך על (יח) ההדס ופוטר השמן (מד) [3]ואם אינם שוות (מה) * מברך על ההדס תחלה: **יב** [4]מברכין על המוגמר (פי' בשמים שמשימים על הגחלים (מו) להריח בהם) * משיעלה קיטור עשנו (מז) * קודם שיגיע לו הריח (מח) אבל לא יברך קודם שיעלה קיטור העשן:

באר היטב

דדברא מתיבש כעצב והולך לו ב"י: (טז) יצא. כתב הב"ח דאם מברך על של עץ עשבי בשמים לא יצא דעשבי אינו כולל של עץ

משנה ברורה

וכו'. ר"ל אין לו לפטור עצמו בברכה כוללת אחת דהיינו בברכת בורא מ"ג אלא לכתחלה צריך לברך על כל אחד בפ"ע. ויברך בתחלה על עצי בשמים ועשבי בשמים ואח"כ יברך על שאר מיני בורא מ"ג וכמו דקי"ל לעיל סימן רי"א ס"ג לענין ברכת הפירות. נתערבו כמה מינים יחד אז אם בהגודה אחת וא"א להריח מכל מין בפ"ע מברך עליהם בורא מ"ג [א"ר והה"ח] מיהו משמע בא"ר דטוב לקטוס מהאגודה איזה מין כדי שיוכל לברך עליו ברכתו הראוי לכתחלה: (לח) ואם בירך וכו'. כנ"ל בס"ב אלא דשם מירי שנקט עצי בשמים או עשבי בשמים בדוו ובירך עליהם בורא מ"ג והכא מירי שנקט רק מיני בשמים ובברכתו כוון להוציא גם את העצי בשמים ועשבי בשמים אפ"ה יצא שברכה זו שייך בדיעבד גם עליהם: (לט) יצא. היינו כשכיון בהדיא להוציא כל המינים ואי לא"ה לא וכמו לענין ברכת הפירות כשיש לפניו דבר שברכתו פה"ע ופה"א ויש לפניו דבר שברכתו שהכל אינו יוצא בתמתא בברכת שהכל על הכל וכנ"ל בסי' ר"ו. כ' האחרונים דכשם שברכת עצי בשמים אינו פוטר לברכת עשבי בשמי' כן ברכת עשבי בשמי' אינו פוטר לברכת עצי בשמים דבעשבים אינו נכלל עץ: (מ) ע"ל סי' רי"א. ר"ל דשם איתא פלוגתא כעין זה בס"ג לענין פה"ע ופה"א אם צריך להקדיש פה"ע וה"ע בעיינו. ודע דשם הסכימו האחרונים דמה שהוא חביב לו תמיד יותר צריך להקדימו אך אם שניהם חביבין אצלו בשוה נכון יותר להקדיש הפה"ע וה"ה הכא אם חביבין אצלו שניהם בשוה נכון יותר להקדיש העצי בשמים שהיא ברכה מבוררת ופרטית ביותר ואח"כ יברך עשבי בשמים: **יא** (מא) להריח בהם. דאלו (לד) שמן שהמיא לסוך ידיו להעביר מהם זוהמת האוכלים אין מברך וכמ"ש בסימן רי"ז ס"ב ע"ש בבה"ל מה שכתוב בזה: (מב) אם ברכותיהן שוות. כגון שהשמן (לה) היה מבושם בעצי בשמים שמברכין על השמן בורא עצי בשמים כמבואר בס"ו: (מג) מברך על ההדס. הטעם (לו) דהדס הוא גוף העץ הנקרא בשמים והשמן אין הריח מעצמו אלא קולטו מאחר הלכך הדס משיבא טפי ולהכי מברך עליו ופוטר השמן בברכתו. וכשמברך עליו (לז) נוטל ההדס בימין והשמן בשמאל דעל דבר שמברך נוטלו בימינו: (מד) ואם אינם שוות. כגון שהיה שמן שמבושם בעשבי בשמים שברכתו בורא עשבי בשמים או שהיה שמן אפרסמון דמבואר בס"ד דברכתו הוא בורא שמן ערב וא"כ (לח) אין יכול לברך על ההדס עצי ולפטור את השמן: (מה) מברך על ההדס תחלה. ואע"ג (לט) דשמן אפרסמון ריחו מחמת עצמו ולא קלטו מאחרים וגם ברכתו חשובה שמזכיר ומיחד שמן בברכתו אפ"ה הדס שהוא כברייתו וקיים (מ) בגופו חשיב טפי [הרא"ה]: **יב** (מו) להריח בהם. לאפוקי אם מעשן בשביל לבטל הסרחון אין מברכין עליו כלל ואף שנהנה מהבשמים מאד וכדלקמן בסימן רי"ז: (מז) קודם שיגיע וכו'. דבעינן לכתחלה עובר לעשייתן. ובדיעבד יכול לברך (מא) אף בעת שמריח: (מח) אבל לא

שער הציון

(לד) מ"א וש"א: (לה) וה"ה אם היה שמן זית שכתבו וכנ"ל בס"ה כן מוכח מרמב"ם בהלכות ברכות פ"ט הלכה ג' ע"ש וכן משמע מסתימת המחבר דקאי על כל דברים של שמני בשמים שברכתן בורא עצי בשמים וע"כ דסמיכא לן דזה נמי מקרי אין הבושם בעין כמו הדס שגוף העץ קיים וכמו שבשמו בעשבי בשמים שהשמן קלט רק מריח משא"כ לענין אפרסמון וקשה לדבריו אמאי פסק הרמב"ם לענין שמן זית [שיש לו ריח] והדס שההדס עיקר וע"כ דגם זה לא חשיב בעין לענין הדס שגוף העץ קיים וה"ל לענין אפרסמון וכ"כ הרא"ה לענין אפרסמון וכמו שכתבנו במ"ב. ודע כי הרא"ה כתב גם בסברא זו דמיירי שאין אחת חביבא ליה ע"ש אלא דאח"כ בסוגיא דהמילו לו שמן ויין כתב ג"כ דמיירי שאין אחת חביבא ליה ואח"כ מסיים א"נ אליבא דהלכתא נהא כיון דאין ברכותיהן שוות אפילו איכא חד מינייהו דחביב עליה טפי בתר חשוב אזלינן ונהא פליגי הי מינייהו חשיבא עי"ש. אמנם לפי מאי דאסיקנא לעיל בסימן רי"א בנה"ל דרוב פוסקים סוברין דבאין ברכותיהן שוות ג"כ אזלינן בתר חביב לפ"ז ע"כ לכאורה יהיה קאי דברי הש"ע לדיעא רק בששניהם חביבין ליה בשוה ואפשר לומר דכיון דמעלת ההדס דהוא קיים בגופו דוחה אפילו מעלת ברכת שמן ערב דהוא ברכה המבוררת כ"ש שדוחה מעלת חביב שהוא למטה מזה כדלעיל בר"א וצ"ע: * מישעלה קיטור עשנו. דע דמוכח מרש"י ותוספות דאפילו נשרפו הבשמים לגמרי ג"כ צריך לברך עליו אע"ג דהשתא אינם כלל ולא קפדינן שיהיה קצת מהבשמים קיים בשעת ברכה ולא מקרי ריח שאין לו עיקר דאדרבה הריח בא מן גופן וכן דרך הבשמים שכשנשרפים מריחים וכן מוכח לשון הרמב"ם דין ב' עי"ש וכן מוכח באו"ז ובש"ג בשם ר' יעשיה ע"ש וכן פסק הט"ז וכתבתי כ"ז להוציא מדברי הרא"ה בהלכותיו שלדעתו אין מברכין אא"כ עיקרו קיים עדיין דאחר שעיקרו כלה בא אין מברכין דהוי ריח שאין לו עיקר ומפרש כולה קוראי בדרך זה עי"ש ונמשך אחריו בעל שיטה מקובצת ואינו כן לכל הפוסקים הנ"ל: * קודם שיגיע לו הריח. ואף שאין תופס המוגמר בידו לא מקרי קודם דקודם וכמו לעיל בסימן קס"ז ס"ג לענין לאם דהתם מאסר

כן לדינא: * מברך על ההדס תחלה. עיין בא"ר שהקשה על הטור שכתב לענין שמן אפרסמון אם נזדמן לו עם ההדס דמברך תחלה על ההדס הא לפי טעם הבה"ג משום דהדס איתא בעין לא שייך זה כ"א לגבי שמן שבשמו בעשבי בשמים שהשמן קלט רק מריח משא"כ לענין אפרסמון וקשה לדבריו אמאי פסק הרמב"ם לענין שמן זית [שיש לו ריח] והדס שההדס עיקר וע"כ דגם זה לא חשיב בעין לענין הדס שגוף העץ קיים וה"ל לענין אפרסמון וכ"כ הרא"ה לענין אפרסמון וכמו שכתבנו במ"ב. ודע כי הרא"ה כתב גם בסברא זו דמיירי שאין אחת חביבא ליה ע"ש אלא דאח"כ בסוגיא דהמילו לו שמן ויין כתב ג"כ דמיירי שאין אחת חביבא ליה ואח"כ מסיים א"נ אליבא דהלכתא נהא כיון דאין ברכותיהן שוות אפילו איכא חד מינייהו דחביב עליה טפי בתר חשוב אזלינן ונהא פליגי הי מינייהו חשיבא עי"ש. אמנם לפי מאי דאסיקנא לעיל בסימן רי"א בנה"ל דרוב פוסקים סוברין דבאין ברכותיהן שוות ג"כ אזלינן בתר חביב לפ"ז ע"כ לכאורה יהיה קאי דברי הש"ע לדיעא רק בששניהם חביבין ליה בשוה ואפשר לומר דכיון דמעלת ההדס דהוא קיים בגופו דוחה אפילו מעלת ברכת שמן ערב דהוא ברכה המבוררת כ"ש שדוחה מעלת חביב שהוא למטה מזה כדלעיל בר"א וצ"ע: * מישעלה קיטור עשנו. דע דמוכח מרש"י ותוספות דאפילו נשרפו הבשמים לגמרי ג"כ צריך לברך עליו אע"ג דהשתא אינם כלל ולא קפדינן שיהיה קצת מהבשמים קיים בשעת ברכה ולא מקרי ריח שאין לו עיקר דאדרבה הריח בא מן גופן וכן דרך הבשמים שכשנשרפים מריחים וכן מוכח לשון הרמב"ם דין ב' עי"ש וכן מוכח באו"ז ובש"ג בשם ר' יעשיה ע"ש וכן פסק הט"ז וכתבתי כ"ז להוציא מדברי הרא"ה בהלכותיו שלדעתו אין מברכין אא"כ עיקרו קיים עדיין דאחר שעיקרו כלה בא אין מברכין דהוי ריח שאין לו עיקר ומפרש כולה קוראי בדרך זה עי"ש ונמשך אחריו בעל שיטה מקובצת ואינו כן לכל הפוסקים הנ"ל: * קודם שיגיע לו הריח. ואף שאין תופס המוגמר בידו לא מקרי קודם דקודם וכמו לעיל בסימן קס"ז ס"ג לענין לאם דהתם מאסר

וכ"כ הלבוש ועי' בס' גן המלך סי' ל"ט: (יז) להריח בהם. דאלו להעביר הזוהמא אין מברכין עליו כמ"ש סי' רי"ז סס"ב: (יח) ההדס.

ביאור הלכה

(לה) מ"א וש"א: (לו) הוא לשון הבה"ג והשכול והלכות הרא"ה ע"ש ושמק"ו וכבר העיר בדבר הבה"ג בא"ר ע"ש. ודע דהרא"ה מסיים ומיירי דליכא מיינייהו מה דחביב לו טפי וכיון דכן ודאי דחשוב בגופו עדיף וכו' ע"ש ומיושב בזה מה שתמה בתשובת ר' מנחם עזריה סימן ה' וכן במע"מ מלעיל סימן רי"א דבברכות שוות חביב עדיף ולא היה לפניהם הלכות הרא"ה וכן מוכח בשיטה מקובצת בד"ה לא דדוקא היכא דאין חביב לו אחד מהם אז הוי פלוגתא דב"ש וב"ה עי"ש: (לז) מ"א וכן הסכים במ"ג דלא כלל"ח וכ"כ בא"שכול: (לח) ואפילו לפי מה שכתבנו לעיל דבדיעבד יוצא בשמן אפרסמון בברכת עצי בשמים עכ"פ לכתחלה צריך לברך על כ"א ברכתו הראויה כדלעיל בס"י: (לט) כ"כ הטור דשמן אפרסמון נמי בכלל זה וכ"כ המחבר מרדכי לדיעא דשמן אפרסמון נמי מקרי אינו בעין לגבי הדס [ולא כא"ר שכתב שזהו דוחק ומחמת זה רצה לפסוק דלא כהטור עי"ש] וכוון להרא"ה שכ"כ בהדיא: (מ) ואם המילו לפניו שמן אפרסמון ושמן שמבושם בעצי בשמים נראה דגם להרא"ה טוב יותר שיברך תחלה טורא שמן ערב על האפרסמון משום דהוי ברכה מבוררת טפי וכפסק המ"א: (מא) אחרונים:

ליקוטי דברי הרב א) בסידור פרק י"א הלכה ז' כתב - וטוב להקדים ברכת עצי בשמים לברכת עשבי בשמים, ואם יש בינהם הדס הוא מוקדם לברכה.

ה סס לפי הטור ו טור כסס אבי העזרי ז סס כסס ר׳ שמחה

יג [ה]המוגמר אם הוא של עץ מברך (מט) בורא עצי בשמים ואם של עשב בורא (יט) (נ) עשבי בשמים ואם של שאר מינים בורא מיני בשמים: **יד** (נא) * המריח באתרוג של מצוה [ו]מברך עליו (כ) [ה] (נב) [ז]וי״א שאינו מברך (נג) לכך נכון שלא (כא) להריח בו: הגה י״א (נד) דהמריח בפת חם יש לו לברך שנתן ריח טוב בפת (אבודרהם וב״י סי׳ רל״ו[ח]) בשם א״ח) (נה) וי״א דאין לברך עליו (כ״י) (נו) לכך אין להריח בו:

שערי תשובה

בתשובה אם מברך על מין עץ טרא עשבי בשמים לא יצא ע״ש: *[ה] וי״א שאינו מברך. עבה״ט וכתב בבר״י הממשמש באתרוג ונשאר הריח בידו או בגבדו אינו מברך על אותו הריח כלל שאין לו עיקר מז״ה בשם ספר צרור המיים תלמיד הרשב״א:

באר היטב

טורא עצי בשמים: (יט) עשבי בשמים. שמעתי מהמדקדקים שא״ל עֲשָׂבֵי בניקוד שו״א ופתח כיון שהוא דבוק לתיבה שאחריה אלא י״ל בחירק ומצינו כן הנקודה בכתוב במשלי [ב]עִשְׁבוֹת הריס ט״ז: (כ) וי״א שאינו מברך. דלאו לריחא עבידא אלא

למצוה. מ״כ בשם רש״ל דוקא בשעת נטילה בשם מצוה אבל קודם לכן ואחר כך מברך מ״א וכ״כ בסי׳ תרנ״ג ע״ס ועי׳ ט״ז: (כא) להריח בו. ואם מריח בו כתב הב״ח דמברך עליו ומ״א חולק עליו שלא לברך וכן בפת חם:

ביאור הלכה

הלקיחה בידו והאכילה משא״כ הכא לא מחסר רק שיריח ומקרי שפיר קודם לעשיתן: * המריח באתרוג וכו׳. וי״א שאינו מברך וכו׳. עיין מ״ב מש״כ בשם מג״א בשם מהרש״ל וכ״כ הגאון ר׳ מרדכי בעצו בביאורו למרדכי אבל מ״ר ונהר שלום בסימן תרנ״ג ומאמר מרדכי ומטה יהודה חולקים עליו ולדידהו לדעה ב׳ כל ימי החג אין לברך על ריחו בין בשעה שנטלו למצוה ובין בשאר כל היום משום דהוקלה למצוה ואינו עומד להריח וכן משמע מלבוש אמנם לענ״ד הדבר תמוה אחרי כי בש״ס נאמר מפורש דאתרוג מותר להריח בו שלא הקלהו אלא מאכילה שעומד בעיקרו לכך אבל מריח לא אקלייה ושפיר היה בדעתו ליהנות הימנו מריחו א״כ אמאי לא יברך עליו עכ״פ בשעה שאינו לוקחו למצוה בשלמא בשעה שלוקחו למצוה אפשר לומר בטעם סברא שניה דמאחר דבלא״ה חייב ליקחנו בשביל לאתא בו הו״ל כדבר שלא נעשה להריח ואע״ג דמתחרון ג״כ להריח ל״ל בה ועדיפא מלקחו לאכלו ולהריח דהתם רשות הוא עיקר לקיחתו וכשלקחו לאכלו ולהריח אאן מפיס שעיקר לקיחתו בשביל אכילה והריח בא ממילא ולא איפכא דעיקר הוא בשביל הריח או אפשר בשביל שתי הנאות בשוה משא״כ הכא דבודאי עיקר נטילתו היה בשביל מצוה בשעתה דמחוייב בזה א״כ ההנאה לכו״ע טפלית היא אבל שלא בשעת מצוה מאי איכא למימר ולא טוכל לאתרן ולומר דכיון דעיקרו אינו עומד להריח אלא לעשות בו מצוה כל שבעה ימים לכך לא טוכל לברך עליו ברכת אשר נתן זה אינו דהא אתרוג בשאר ימות השנה בשלוקחו לאכלו אע״ג דהנהנה הוא מריח בבר׳ כולי עלמא ג״כ שלא לברך עליו מטעם דעיקרו אינו עומד להריח אלא לאכילה ואפ״ה כשנטלו להריח לבד לכו״ע יש לו לברך והר״ל אע״ג דעיקרו עומד למצוה ולא להריח עכשיו כשנטלו להריח לבד יש לו לברך] ויש מן האחרונים שרוצים לומר באופן זה דמאחר שאינו עומד להריח בעיקרו א״כ אין לו לברך עליו עכי״ו אפילו בשאר ימות השנה שריח זה אין לו תגא הדם וכל דדמי ליה שעומדים בעיקרם להריח משא״כ אחרונים ותפוחים ע״ש בתוס׳ ורשב״א וא״כ אין לברך עליו רק אשר נתן ריח טוב בפירות בכל דבר שעומד בעיקרו לאכילה והכא בחג הרוקלה מאכילה א״כ גם ברכה זו אין לברך [וזהו תורף כונתם אף שלא זכרו מקוגיא זו דתני הדם עיין בכנה״ג ובגדי ישע ומאמ״ר] אבל מ״מ לא מסתברא כלל דכי בשביל שהקלה עצמו מאכילה פרי זה אינה עומדת לאכילה בעיקרה ולא שייך למקרי פרי ובפרט לפי מה שכתב הרשב״א מובא בב״י סימן תרנ״ג דאם התנה שלא יהא אסור באכילה או בהנאה מהני ע״ש היטב א״כ בודאי לא נתבטל ממנה שם מאכל ע״י שפירש עצמו מלאכלה גם המעיין בטור יראה שהר״כ שמתה בעל סברא שניה לא כתב כלל כיון שאינה עומדת לאכילה אלא אדרבה כתב כיון שאינה עומדת להריח ע״ש וע״כ נראה דהעיקר כהמג״א לדינא דבשאר פעמים בכל ימי החג צריך לברך כשמריח לכו״ע ומ״מ אחרי שהרבה אחרונים הג״ל מחמירין בזה והעמיקו הדה״ח והמ״א את דבריהם יש למנוע מלהריח באתרוג כל ימי החג. ודע דאם ממשמש באתרוג ונשאר הריח בידו או בגבד אינו מברך על אותו הריח כלל לכו״ע אפילו בשאר ימות השנה שריח זה אין לו עיקר [אחרונים]:

שער הציון

הנכנס

(מב) מ״א: (מג) כ״מ מביאור הגר״א ופשוט: (מד) טור: (מה) אבל הוא פסק כדעה אחרונה לגמרי ע״ש: (מו) דקדקתי בלשון זה לאפוקי כשנכנס לבית והריח ריח תפוחים או ריח פת חם דבודאי לכו״ע אין לו לברך דלא עדיף מנכנס לאדם אחד ואם בחדרו מונח שם בשמים אא״ל לברך אף כשמתכוין להריח משום דהנהו בשמים לאו לריח עבידא כמ״ש המג״א בריש סימן רי״ז והר״ג אבל כשנטל הפירות בידו כדי להריח דבר זה משוה להו כמו שעשוי להריח כמו שכתבו האחרונים בסימן רי״ז ע״ש במ״ב: (מז) ולפ״ז פשוט דאף כשנטל הפת כדי להריח לבד ואין מתכוין לאכול כלל ג״כ אין לו לברך. אמנם לפי ביאור הגר״א בסוף הסימן משמע דאף לדעה אחרונה ס״ל דפת דינו כפרי שיש לו ריח אלא שטעמם כיון שאין עיקרו עומד להריח לכך אין לו לברך ע״ש ולפ״ז אם נטלו להריח לבד צריך לברך. ופסק ברכות להקל:

הגהות ותיקונים: א) רצ״ז: ב) כ״ז פסוק כ״ה:

*[כ]

ליקוטי דברי הרב א) בסידור פרק י״א הלכה ח׳ כתב - אין מברך עליו כל שבעת ימי החג,

הלכות ברכת הבשמים סימן ריז

ריז ברכת הבשמים והמוגמר. ובו ח׳ סעיפים:

א (א) * [א]הנכנס לחנותו של בושם שיש בו מיני בשמים (ב) מברך (ג) בורא מיני בשמים ישב שם כל היום אינו מברך (ד) אלא אחת (ה) נכנס ויוצא נכנס ויוצא מברך על כל פעם [ב]ודוקא שלא היה דעתו לחזור אבל (ו) היה דעתו (ז) לחזור (ג) לא יברך: **ב** אין מברכין על הריח אלא אם כן

א ברכות נג ב עור והמרדכי בשם ר״מ מרוטנבורג

באר היטב

(א) במ״ב. דוקא אם נתכוין להריח אבל אם לא נתכוין להריח פטור ומש״ה ניחא דלא אמר המוכר בשמים חייב לברך בכל פעם שעוסק בהם אלא ודאי דפטור כיון שלא נתכוין להריח והריח אחי ממילא ט״ז. אם מונחים בחדר ואינו בחנות אינו מברך אפי׳ כוונתו להריח כיון שהבשמים לא נעשו שם להריח מ״א: (ב) לחזור. נ״ל דוקא שהיה דעתו לחזור לאלתר מ״א: (ג) לא

משנה ברורה

א (א) הנכנס לחנותו וכו׳. ואף דבמ״ב מבואר דבעינן שיהא נעשה הבושם להריח וזה הלא כיצם שחורתו בחנותו רק למכור בחמת גם בזה נקרא עשוי להריח דניחא ליה שיריחו אנשים ריח הבושם ויבואו לקנות ממנו [גמרא] ולפ״ז אם מונחים בשמים (א) בחדרו של חנוני הבושם ולא בחנותו [דהיינו שאין מונחים בפומבי במקום שמצוי יוצאים ונכנסים] דהתם לא עבידא לריחא אז אפילו אם נתכוין הנכנס שם להריח בהם א״ל לברך (ג) אם לא שנטלו * בידו להריח בו אותה נטילה משוה לו עבידא לריחא וצריך לברך: (ב) מברך. יש (ג) אומרים דדוקא בנתכוין להריח אבל באינו מתכוין אלא שהריח בא מאליו ונהנה מזה אינו מברך (ד) אבל רבים חולקים ע״ז וס״ל דאפילו אינו מריח בנתכוין כיון שהבשמים נעשים כדי להריח בהם והוא נהנה מברך: (ג) בורא מיני בשמים. משום שבחנות של בשמים נמצאים בו עני ועשבי בשמים לפיכך מברך מיני בשמים ול״ד להא דלעיל סימן רט״ז ס״י דאם היו לפניו עני ועשבי דמברך על כל אחד ברכה הראויה לו התם מיירי שמביאין לפניו פנים או שלשה מינים ונוטל בידו מכל מין בפ״ע להריחו לפיכך מברך אכל מין בפ״ע משא״כ הכא שאינו נוטל בידו שום דבר אלא שנכנס עולה לו ריח מן כמה מיני בשמים כאחת לפיכך מברך ברכה כוללת [אחרונים]: (ד) אלא אחת. ולא נ״מ בזה (ה) אם הסיח דעתו אז לא כיון שהריח עולה לו תדיר כ״ז שהוא יושב בחנות. ובעל החנות גופיה נמי (ו) פעם ראשון שנכנס לחנותו צריך לברך עליו לפי שנהנה מריח ואז לא ואפילו נכנס ויוצא דהא דעתו לחזור שוב לחנותו וכדלקמיה (ז) ויש אחרונים שסוברין שאפילו בפעם ראשון כשנכנס לחנותו[א]א״ל לברך וע״כ טוב שיכוין להריח ואז לכו״ע יהיה צריך לברך בפעם ראשון: (ה) נכנס ויוצא וכו׳. וכ״ש כשהלך לחנות של בושם אחר (ח) בודאי צריך לברך שם פעם אחרת: (ו) היה דעתו לחזור. ודוקא כשהיה (ט) דעתו לחזור מיד. אבודות בשמים שמונחים על השלחן להריח בהם אם נוטלו פעם אחד להריח בו ומברך עליו וחוזר ומניחו על השלחן (י) אם היה דעתו לחזור ולהריח בו א״ל לברך עליהם כשחוזר ומריח בהם ואפילו יצא מביתו ודעתו לחזור מיד (יא) א״ל לברך עליהם כיון שהיה דעתו מתחלה להריח בהם בכל שעה ואם הלך לעסקיו או להתפלל בבהכ״נ הוי הפסק וצריך לברך שנית: (ז) לא יברך. ואפילו כשחוזר ומריח (יב) בבשמים אחרים

מתרגם: °בית מרקחת

שער הציון

(א) מ״א ע״ש ופשוט דכונתו הוא כמו שביאתי במ״ב דאיירי בחדרו של חנוני המחזיק הבשמים לקחורה דהיינו להוציאם אח״כ לחנותו למכרם ודאי מיירי בנעה״ב המחזיק בשמים בחדרו כדי ליהנות מריחם דאז בודאי אע״ג דאינו חנות ולא שייך בזה דניחא ליה דיריחו אנשי אפ״ה אם נכנס אדם אחד בביתו ומריח בודאי צריך לברך עליו כיון שבשמים אלו נעשו לריח עכ״פ וכדמוכח בש״ס מהא דמהלך חוץ לכרך ומהא דמהלך בערבי שבתות בטבריא ע״ש ולא בעינן האי סברא דניחא עבידא כי היכי דנרחי אנשי אלא גבי חנוני דהתם בבשמים כדי שיריחו אלא לקחורה ומשו״ה בעי הגמרא לסברא דניחא ליה דנרחי אינשי ומשום דאי לא״ה הו״ל כדבר שאין עשוי להריח שאין מברכין עליו: (ב) פמ״ג ודה״מ ופשוט דה״ה בעל הבושם גופיה כשהבשמים עדיין מונחים בחדרו אם לוקחם בידו כדי להריח בהם דצריך לברך דהא ייחד אותם בעת הריח ולא נפסלו במה שהביאם מתחלה לחחורה אלא בענין לברך עליהם כשהריח עולה מאליהם ולא באופן זה: (ג) כן כתב הט״ז ושמן[א] רוקח וכן מלבד בע״ת עי״ש וכן העתיק הח״א והיד הקטנה: (ד) הב״ח וא״ר ונהר שלום ובית מאיר ומגן גבורים בשם שבנה״ג וכן הסכים בספר ישועות יעקב ובדה״ח [ומה שהוכיחו ממ״א[ב]] נסק״ה לאו ראיה היא לפי מה שביאתי כוונתו למעלה[ג] עי״ש] וכתבו דלא דמי להא דלעיל סימן רט״ז ס״ב דהתם שהוא פרי ועיקרו לאו לריחא כ״ז שלא נטלו בידו כדי להריח בו לא חשיבא משא״כ הכא בבשמים גמורים דעומדים רק לריח כיון שמעלים ריח טוב ונהנה מהריח סגי [וכן משמע קצת מהרא״ש פ׳ אלו דברים דקמקשה מהיא דאחרוג על הא דבשמים של מתים ותיפוק ליה דלא נתכוין להריח א״ו דלפי הס״ד דלא בעינן שיהא עבידא לריח כיון שנהנה אף שלא התכוין להריח צריך לברך וממילא לפי המסקנא די במה שנהנה מהריח בדעבידא לריח אמנם לפי מה שפירשתי לעיל[ד] כונת הרא״ש אין ראיה מהרא״ש ודוק כי קלכתי] וכן מוכח להדיא בהרא״ה לברכות ובשיטה מקובצת פרק כילד מברכין שכתבו שם דהיכא שאינו מתכוין להריח אע״פ שמריח ונהנה אינו מברך אלא במידי דעבוד לריחא עי״ש הרי דבמידי דעבוד לריחא צריך כיון שנהנה מהריח מברך וכן משמע מדברי מהר״ש חלאווה בסוגיא דהנאה הנאה לו לאדם בע״כ עי״ש בד״ה איכא דאמרי: (ה) פמ״ג במ״ז ע״ש שכתב דגם הט״ז מודה בזה: (ו) לפי דעת האחרונים שחולקים על הט״ז [דלט״ז אין בעל החנות צריך לברך כלל כיון שאין מתכוין להריח] וכן הסכים במגן גבורים וישועות יעקב: (ז) נהר שלום דאף לדידן דחולקים על הט״ז ומברכין אפילו בלא כונה להריח כיון שנהנה הוא מהריח מ״מ התנוני עצמו א״ל לברך וסברתו נראה דהני דאמרינן גבי חנוני ניחא ליה דנרחי אינשי וליתי וליזנייה מיניה מ״מ לדידיה גופא בודאי לאו לריחא עבידא אלא לקחורה ולהכי כ״ז שאין מריח בתחכון א״ל לברך ומשאר אחרונים לא משמע כן: (ח) א״ר ודה״מ: (ט) מ״א ואא״ר ונה״ש בסימן תרל״ט וכ״כ בספר תפי העזרי בהלכות ברכות עי״ש: (י) דה״מ בשם הסמ״ג ומשמע דאם הסיח דעתו ואח״כ רוצה להריח צריך לברך פעם אחרת ואינו דומה למה שכתבנו במ״ב ריש אות ד׳ דהתם כיון שהריח עולה תדיר הוי כלא הסיח דעתו: (יא) אף דבסמ״ג מסתפק בזה ע״ש הוא ס״ל להקל ומשמע מדה״מ דס״ל דהיסח הדעת גרע מסתם יציאה לחוץ: (יב) כתירוץ השני שבמג״א וכמסקנת הגר״א וכ״כ במ״ג. ומ״מ אפשר דאם נוטלן בידו כדי להריח בהם ומתחלה לא היה מיונכר לו הריח גם לתירוץ השני צריך לברך דהנטילה נחשב כמעשה:

הגהות ותיקונים: א) ומעשה רוקח פ״ט מה״ב ה״ה: ב) בסי׳ רט״ז: ג) בבה״ל סי׳ רט״ז ס״ב ד״ה ולא נתכוין:

ליקוטי דברי הרב: א) ובסידור סדר ברכת הנהנין פרק י״א הלכה י׳ כתב: וכן המוכר מברך בפעם הראשונה שנכנס ונהנה מהריח.

נעשה להריח [ג]הילכך אין מברכין על בשמים של מתים [ד]הנתונים למעלה מהמטה שאינם אלא להעביר סרחונו של מת אבל (ח) נתונים למטה מברכין שאני אומר (ט) לכבוד החיים הם עשוים [ה]וכן אין מברכין (י) * על בשמים * של בה"כ ולא על שמן (יא) העשוי להעביר את הזוהמא: **ג** (יב) [ו]מוגמר שמגמרין בו את הכלים (יג) אין מברכין עליו (יד) לפי שלא נעשה להריח בעצמו של מוגמר אלא כדי ליתן ריח בכלים [ז]וכן (ד) המריח בכלים שהם מוגמרים אינו מברך לפי שאין עיקר (טו) * אלא ריח בלא עיקר: **ד** [ח]בשמים (טז) (ה) [ט] של ערוה כגון [י]קופה של בשמים (יז) תלוי (ו) [כ] בצוארה או אוחזת

ג סס במשנה נ"מ
ד ירושלמי סס
ה סס בגלי נ"ג
ו מהמ דטעמ"מ ולפיכך סס
ז רמב"ם ספ"ע מה"נ ח סס
ט הרד"מ

שערי תשובה

*[ט] של ערוה. עבה"ע ועיין בא"ר שיש לאסור אפי' בפנויה וכ"כ מת"כ וקציעה ע"ש ועיין בר"י אפילו של אשתו נדה אסור אף שהתורה העידה סוגה בשושנים מ"מ יש להתרפק כו' ופיומן לדבר סוגה בשושנים דלריך סייג גם בשושנים: *[כ] בצואלה. עבה"ע ובבר"י כתב להתמיר כהנ"ז ועיין בדרדע"ז החדשות סימן מ"ד שמותר להריח בפרחי אילנות של ערלה אעפ"י שיש בהם עיקר פרי אבל אסור להריח בפרי אם גדול קלת ובמת"כ בשם זרע יעקב דפירות הקדש או קונם מותר להריח ולא יברך ועיין ש"ך ופר"ח יו"ד סימן ק"ח וע"ש בשם זרע יעקב. ורל

ביאור הלכה

להריח: * על בשמים וכו'. עיין במ"ב במש"כ אם הולך אדם וכו'. ועיין בפמ"ג שמתפקק אולי הדבר דומה לר"ל[ד] שאין לו עיקר כשמריח מרחוק וגם אולי מועיל הפסק מחילה לענ"ד א"א לומר כן ולאיה מהא דאמרינן המהלך מחוץ לכרך והריח ריח אם רוב ישראל מבכרך ע"ש אולי אבל אחד היה בשמיו בבית ולבתו היה[א] פתומה וגם אין מתלק בגמרא בין אם עומד סמוך לכרך או רחוק: * של בה"כ. עיין במ"ב דאפילו מתכוין להריח אינו מברך ועיין בפמ"ג שמלדד דאפילו נוטלו כדי להריח נמי לא יוכל לברך ועיין בשה"ל שהבאתו דאיה לזה וממתיק הסברא בענין זה והוא דאע"ג דגבי אתרוג נמי לאו לריח קאי ואפ"ה אם מריח מברך כדאיתא בהרא"ז ס"ב התם כיון דנוטלו להריח הרי קאי שפיר לריח [אבל דכ"ז שאינו נוטלו לריח מסתמא רוב תשמישו לאכילה כדמוכח בתוד"ה ועל ההדס ובחידושי הרשב"א שם] משא"כ הכא דאע"פ שנוטלו להריח ומריח אעפ"כ אינו עומד גם כעת לריח אלא להעביר הסרחון: * אלא ריח בלא עיקר. נ"ל דאפ"ז גם בבית הנוסח אין מברכין אא"כ הבשמים גלויין ומריחין אבל אם הבשמים מונחים בגלוסיות והם סתומות שאין הריח נוקעת מהן אלא שמריח בבית מסתמא שפותחין אותם בכל שעה והריח נוקע ועולה ונמצא בהמשך היום הבית נמלא[ב] ריח בכגון זה אין לברך דהא

באר היטב

יברך. ואם כשחוזר מריח בבשמים אחרים צריך לחזור ולברך מ"מ: (ד) המריח בכלים. וקצת ב"ב שאין להם בשמים להבדלה רק הכלים שדוכים בו הבשמים ויש לו ריח ומברכין עליו הם עושים ברכה לבטלה ט"ז ע"ש: (ה) של ערוה. דוקא של ערוה אבל של פנויה מברכין[ג] ע"ש: (ו) בצואלה. ה"ה אם הסירה משם ומונח אסור ט"ז ע"ש. ובשכנה"ג כתב דאפילו הבשמים הם על האשה כל שלא הגיע עצמו אל האשה והבשמים נתנו ריח מברך על הריח ע"ש:

משנה ברורה

אחרים ג"כ (יג) א"ל לברך: **ב** (ח) נתונים למטה. היינו (יד) לפני מטתו: (ט) לכבוד החיים. כדי שיריחו ויהנו: (י) על בשמים של בה"כ. שמוליך איסטניס לביה"כ להעביר הריח רע (טו) אם הולך אדם ומריח מרחוק ריח בשמים אלו א"ל לברך כיון דבעלים לא עשאום אלא להעביר הר"ר (טז) ואפילו במתכוין להריח נמי אין מברך: (יא) העשוי להעביר וכו'. כגון אדם (יז) שגופו מזיע הרבה וצריך לסוך גופו בשמני בשמים להעביר זוהמת הזיעה שריחה רע (יח) וכן כשאוכל וידיו מזוהמות מחמת שנגע בידיו באוכלין וסך ידיו בשמן נמי אינו מברך דגם בזה עיקרו להעביר הזוהמא (יט) ולא להריח (כ) ואין נ"מ בין שמן סתם לשמן אפרסמון דמשיגא (כא) ובכל ענין אין מברך עליהם שום ברכה כיון שלא באו אלא לסלק הזוהמא: **ג** (יב) מוגמר. שאורפין בשמים ומעבירין כלים או בגדים ע"ג עשן הבשמים ונקלט הריח בכלים או בבגדים: (יג) אין מברכין עליו. בין המגמר בעצמו (כב) בין אדם אחר שהולך ומריח: (יד) לפי שלא נעשה וכו'. מיהו אם מתכוין לגמור כליו וגם להריח (כג) צריך לברך עליו דהא עומד גם לריח: (טו) אלא ריח בלא וכו'. ובע"ב (כד) שאין להם בשמים להריח במוש"ק ונוטלין מדוכה שדכו בה בשמים ונקלט בה ריח ומריחין ומברכין ברכתן לבטלה הוא וכמש"כ כאן שהיא ריח שאין לו עיקר: **ד** (טז) של ערוה. פי' של אשה שהיא ערוה עליו אבל בפנויה אפשר דמותר [מ"א] אבל כמה אחרונים מחמירין (כה) דאפילו בפנויה אסור דעי"ז יבוא לידי הרהור וכ"ז אפילו כשאינה נדה. ונתולות שלו שסתמן בחזקת נדות הם שאינן טובלות לנדותן (כו) אסור לכו"ע דבכלל עריות הן. וכתב בשע"ת בשם הברכ"י דאפילו בבשמים של אשתו נדה אסור להריח: (יז) תלוי בצוארה. (כז) יש מאחרונים שכתבו דל"ד בשהוא תלוי בצואלה אלא רגילות

שער הציון

(יג) ולא דמי להא דסימן קע"ח בדברים שאין טעונים ברכה אחרונה אם רק שיהה מקומו צריך לברך ואפילו היה בדעתו לחזור שאני התם דמחוסר מעשה [כלומר שצריך מחדש לעשות מעשה דהיינו לאכול ולשתות] משא"כ הכא דאינו מחוסר מעשה שיכף כשנכנס הריח בא מעצמו ולהכי רק אם לא סילק בדעתו דהיינו שדעתו לחזור שני [מ"א]: (יד) וכן הוא לשון הירושלמי ע"ש וכל שהבשמים במטה בודאי נעשה להעביר הסרחון עיין גירסת הרוקח: (טו) דבעלים גופייהו בודאי אינם יכולים לברך שם דהמקום מעונף ועיין בבה"ל. ואפילו הבעלים בעת שמכינים הבשמים בבית להוליכם לביה"כ ג"כ א"ל לברך דהא אינם עשויים לריח וכן משמע מרש"י [פמ"ג]: (טו) כ"כ בהדיא בשיטה מקובצת פ' א"ד וכ"כ מ"א והגר"א. ועיין בפמ"ג שמלדד דבזה אפילו נוטל אדם אחד כדי להריח בו נמי אינו מברך*ובגרע מאתרוג דג"כ שתמא לא לריח קאי ואפ"ה אם נוטלו כדי להריח מברך משום דבזה נעשה לכתחלה בפירוש להעביר הסרחון ולא להריח גרע טפי ומ"מ לא ברירא ליה כ"כ ד"ז ע"ש ועיין לקמן בסימן רל"ו ס"ו ורל"ז ס"ב ומשמע דאינו מברך: (יז) ב"ח לפי' הרמב"ם: (יח) רש"י והמפרשים: (יט) ואם מתכוין בפיכתו להעביר הזוהמא וגם להריח מסתפק הפמ"ג עי"ש: (כ) מ"א לדעת התוספות בפ' כ"מ וכן משמע מסתימת כל הפוסקים ולולא כרש"י וכ"כ באשכול בהדיא: (כא) היינו אפילו מתכוין להריח וכנ"ל: (כב) כדמוכח בש"ס שם: (כג) כן מלדד בא"ר ומנן גדורים וא"ל דאפילו להדמשק אליעזר שמפרש לדעת הגר"א דבכוון לאכול וגם להריח דאינו צריך לברך היינו דוקא שם שאינו עומד בעיקרו לריח משא"כ הכא דעומד בעיקרו לריח: (כד) ואפילו לדעת הטור וריא"ז דמברכין ע"ג כלים מוגמרים היינו בגמרוס לכתחלה כדי שיתנו ריח וכמבואר בריא"ז וטור ולא כאן שנקלטו מאליו בלי כונה [ט"ז] והפמ"ג מפקפק בזה ע"ש ודעתו דאם אין לו בשמים אחרים יקחם במו"ש להשיב הנפש ולא יברך עליהן: (כה) מ"ר ומו"ק וש"א: (כו) כ"כ הפמ"ג דבנדה נמי איכא לאו דלא תקרבו לגלות ערוה: (כז) ט"ז וח"א ושע"ת בשם בבר"י וכפי הגראה דימה הט"ז ד"ז להסתכלות בנגדי בעלעוים של אשה כשמכירה שאסור אפילו תלוים על הכותל כדמבואר בא"ה ע"ע סימן כ"א שמא יבוא להרהר בה ומיירי הט"ז בקופה של בשמים המיוחדת לנשים [נה"ס] . ואפשר דאפילו להנהת מהרל"ח בשם שבנה"ג דלא ס"ל כהט"ז הוא דוקא באינו מתכוין להריח [דלדידהו ס"ל דבעלמא אפילו אינו מכוין להריח צריך לברך כל שנהנה מהריח] אבל כשמכוין להריח אפילו לדידהו אסור דיבוא לידי הרהור. ועיין בגמא"ר שהרבה להשיג על השכנה"ג ובזיותר שבשנה"ג בעצמו של"ו דלטעם הרשב"א שכתב לפי שהם עשויין

הגהות ותיקונים: א) ונראה שצ"ל לא היתה: ב) נתמלא: ג) מ"א: ד) לריח רע:

*[ה] *[ו]

הלכות ברכת הבשמים סימן ריז ריח

בידה או בפיה אין מברכים עליהם לפי שאסור להריח בהם שמא יבא ליד הרגל נשיקה או קירוב בשר: ה 'בשמים (יח) של עבודת כוכבים אין מברכין עליהם (יט) לפי שאסור להריח בהם: ו (כ) [כ]מסיבה של עובדי כוכבים אין מברכים על בשמים שלהם (כא) דסתם מסיבתן לעבודת כוכבים: ז [ל]היה הולך חוץ לכרך והריח ריח טוב (כב) אם רוב העיר עובדי כוכבים אינו מברך (כג) * ואם רוב ישראל (ז) (כד) מברך: ח (כה) * [מ]נתערב ריח שמברכין עליו בריח שאין מברכין עליו הולכים אחר הרוב:

[י] סס נ"ל ממשנה [כ] סס נ"ל ל סס נ"ג מ טור בשם[1] הרמ"ה ורמב"ם סס

ריח ברכות הנעשים על הנסים. ובו ט' סעיפים:

א [א]הרואה מקום שנעשו בו נסים לישראל (א) * [ב]כגון מעברות (ג) הים (ב) ומעברות הירדן

ברכות נ"ל ב סס בגמרא

באר היטב

(ז) מברך. היינו על מה שריח עוד דעל מה שהריח כבר אין לברך. ואם לא נתכוין להריח ג"ל לברך כמ"ש בס"ק ג':

משנה ברורה

רגילות נקט דבשמים שהיא רגילה לשאת בגוארה אפילו הם מוגמים כעת על השלחן ג"כ אין לברך עליהם דעי"ז יבוא לידי הרהור אם מכירה ויודעה: ה (יח) של עכו"ם. היינו שהוקטרו לעבודת גלולים ועיין בח"ג בכלל ס"ג אות י"ד מה שכתב בזה: (יט) לפי שאסור וכו'. ולאיסור אין מברכין: ו (כ) מסיבה. כשמסובין לאכול ולשתות: (כא) דסתם מסיבתן לעכו"ם. ודוקא במסיבה (כא) אבל שלא במסיבה מותר לברך אבשמים של עובד גלולים: ז (כב) אם רוב וכו'. דתלינן הריח בתר רוב ובודאי של עובדי גלולים הם שעשאום במסיבה ולפיכך מריח מרתוק [מ"ג]: (כג) ואם רוב ישראל וכו'. וה"ה מתנה על מתנה ישראל וכמו שמבואר לקמן בסימן רל"ח לענין אור של הבדלה ועיין בבה"ל: (כד) מברך. כבר כתבנו בראש הסימן די"ג דוקא היכי שמתכוין להריח ובלא"ה אין צריך לברך אבל רוב הפוסקים חולקין ע"ז וס"ל דמברך בכל ענין כיון שעכ"פ נהנה מהריח שעולה: ח (כה) נתערב ריח וכו'. עיין בבה"ל:

א (א) כגון מעברות הים. מקום שעברו ישראל בים ביבשה:

(ב) ומעברות הירדן. מקום שעברו ישראל בירדן בחרבה

(ג) הים. דוקא הנך שביכר הנס מתוך המקום אבל בלא"ה כגון סביב ירושלים שנפלה מחנה סנחריב אין מברכין מיהו על נס

ביאור הלכה

הוא ריח שאין לו עיקר וכמו הכא גבי ריח שנקלט בכלים. וגדולה מזו כתב הרא"ה בהלכות שגם גבי מוגמר גופיה אם המוגמר כלה בגשם שוב אין מברכין ואע"ג שכתבנו לעיל לחלוק עליו היינו דוקא גבי מוגמר שגחלת הבשמים קיים עכ"פ אבל בנידון דידן שהלוחיות סתומות ואין שום ריח בא מהן אלא שנקלט מתחלה בחוריר ריח בעלמא מסתברא שאין לברך ע"ז: * ואם רוב. עיין במ"ב שכתבתי דאפילו מתנה על מתנה נמי מברך כן הכסיס במנגן גבורים וכדעת הרוקח אלא מצינו מי שיחלוק עליו. ולענ"ד קשה כיון דהוא מתנה על מתנה הו"ל ספיקא דאוריתא דריח של ע"ג הוא מלא ידבק בידך מאומה מן המרס [וכמו שכתוב בפירוש המשניות להרמב"ם] ולתומרא דיינינן ליה וא"כ כיון שאסור להריח מספיקא אין לברך אפשר בכל עליו אם לא דיימא דכל עיקרו של ריח אינו אלא מדרבנן ועיין בסמ"ג ול"ע: * נתערב ריח. הוא לשון הרמב"ם וכתב בעל שמן[2] רוקח דלא קאי אלא על שמן ובשמים של מתים ושל מיה"כ וכדומה שאינם לריח וע"ז כתב אם נתערב ריח של אלו בריח טוב אזלינן בתר רובא אבל לא קאי אמאי דסליק בדיבא דרוב עו"ג ורוב ישראל דבזה בודאי אפילו נתערב מיעוט ריח של ע"ג ג"כ אין לברך דע"ג לא בטיל ברובא עי"ש ולא תקשה עליו מהא דרוב ישראל מברכין אע"ג דאיכא מיעוטא עו"ג דשאני התם דכיון דרוב ישראל אזלינן בתר רובא ותלינן שמהם בא הריח לגמרי ומעו"ג כלל לא שלא עשאו כלל מוגמר משא"כ כשעשאו כולם ונתערבו ס"ל דלא שייך בזה בתר רובא דע"ג לא בטיל כן נראה דעתו ומדברי הגר"א בס"ק אחרון נראה דלא ס"ל כן שהרי כתב דדין זה ילפינן מהא דס"ז הרי דלא שני ליה להגר"א ואינו מחלק בין ס"ז לס"ת [וז"ל עוד דדברי הרמב"ם נופעים ממימרא דר' יוסי ע"ש בגמרא דקאמר דרובא לאו לריחא עביד ומפרש הרמב"ם אע"ג דנתערבו הריחות בהדדי אלא דהגר"א ס"ל דמריחא דבריתא נמי נוכל לדייק דינא דהרמב"ם] ועיין במחה"ש מה שכתב בשם חמד משה וסייס על דבריו ול"ע ובאמת המעיין בסימן רט"ז גבי נתערב עלי בשמים בעשבי בשמים כתבו הפוסקים דמברך מיני בשמים עיין בכלבו בשם הראב"ד ובא"ר ולא כתבו כלל לראות הרוב מאיזה מין וע"כ כבעל חמד משה דלא משגחינן כלל בזה דעכ"פ הריח גם ממיעוטא:

* כגון מעברות. וכתב בספר כפתור ופרח פ"ז וז"ל מעברות וכו' נראה בפירושו שאין המברך מברך עד שיראה בפרנו מקום הנס כמו שהרואה יס סוף לא יברך אם לא ראה מקום שעברו בו וכן הרואה הירדן עד שיראה מקום שעברו והכתוב אומר והעם עברו נגד יריחו וכן נחל ארנון. ומיהו בכל מקום שיראה מלך מן היס או מן הירדן ראוי לו להזכיר תפדי ה' והשגחתו עלינו ויודה ושבח כפי כחו [ר"ל שבח בעלמא בלי שם ומלכות] וכן הענין ברחוקו מקום שהאל יתברך עשה פלא או גם לקלת נמיאים כמו ברחוקו בהר הכרמל מקום שעשה אליהו המזבח ולאותו בשונם מקום עלית אלישע וכיו"ב ואין ספק כי ענין אליהו היה פלא וגם לו שהרי המלך היה רודפו אבל של אלישע היה פלא לבן השונמית לתפלת הנביא עכ"ל הנה בעיקר דבריו שצריך לראות דוקא מקום הנס בימוד משמע כן גם משאר פוסקים וכ"כ רש"י בר"ה מעברות ואף שמלשון הרמב"ם שכתב הראה מקום שנעשו נסים וכו' כגון יס סוף משמע לכאורה דבמ"א יס סוף לחודיה מברך אעפ"כ אינו מוכרח כ"כ מדמסיים או מעברות הירדן ולא כתב או הירדן וע"כ דלאו דוקא ודבין השני בראיית הר הכרמל נראה דכונת כפתור ופרח הוא לשבח שבח בעלמא ואדלכיל[3] קאי שכתב גם בראה שאר הירדן ג"כ צריך לשבח וע"ז מסיים וכן בראה הר הכרמל דהברכה לא נתקנה על פלאי הטורא דא"כ היה לו לברך בראתו הר סיני מקום שניתנה בו התורה וע"כ דנתקן רק אהלא חדש מן המיתה בדרך גם ואבן שיבש עליו משה היה אז ג"כ הסלה בדרך גם ע"י תפלתו של משה וכמו שכתוב ה' נסי וא"כ גבי אליהו אף שהיה גם ופלא אעפ"כ מעשה הר הכרמל לא נעשה כדי שיעלה אליהו מן המיתה שהרי אליהו היה נחפז ואמ"כ הלך אליו בשלימות הש"י שאמר לו לך הראה אל אחאב ואתנה מטר ע"פ האדמה וענין עשיית הפלא בהר הכרמל היה כדי לחזק אמונת ישראל בה' אלא ע"כ כונת כו"פ הוא רק לענין שבח בעלמא וכמו מה שסיים וראותו בשונם וכו' שהוא ודאי לשבח בעלמא כמו שנכריח אח"כ וכמו שמוכח מסוף דבריו בעלמו ולפ"ז מה שסיים שהרי המלך היה רודפו הוא רק לענין להגדיל השבח על הטובה שעשה

שער הציון

לעבירה להטיל ארס של יפה"ר אסור אפילו בהריח ממילא עי"ש ואיך כתב כאן לברך ע"ז עי"ש במאקנא וכן הסכים במ"ג ע"ש. עיין בירושלמי שם דאייתי בריאתא דמברכין אבשמים של עובד גלולים וקאמר פתר לה במעשן [כל"ל] לפני חבוטו עכ"ל כלומר במגמר בשמים לפני בית מסקרו דבודאי לשם מסקר בעלמא עשה ולא בשביל כבוד העבודת גלולים עי"ש:

הגהות ותיקונים: א) מעשה רוקח בפ"ט מה"ב ה"ט: ב) ואדלעיל: ג) בשם הרמב"ם:

(ג) ומעברות נחלי ארנון ואבני אלגביש (ד) של בית חורון (ה) * ואבן שבקש עוג לזרוק על ישראל ואבן שישב עליה משה בעת מלחמת עמלק (ו) וחומת יריחו (ז) * מברך שעשה נסים לאבותינו * במקום הזה. [ג]ובין ברכה זו (ח) ובין שאר ברכות הראיה הרי הם כשאר ברכות וכולם (ט) בהזכרת שם ומלכות: ב [ד]על נס שנעשה לקצת ישראל כל זמן שלא נעשה לכל ישראל או רובן ואפילו נעשה לקצת (ג) שבטים (י) אין מברכין עליו: ג [ה]כל אלו הדברים אינם אלא כשרואה אותם (יא) משלשים (ג) לשלשים יום (יב) ואז הם (יג) חובה כמו בפעם ראשונה: ד [ו]הרואה מקום

ג סס תוספות בסס ר׳ שמעיה והרמ״ס בפ״י מה״ב ור׳ יונה והרמ״ם והרשב״ץ בסס הירו׳ ד סס בגמ׳ לפי ר׳ יונה ה הרמ״ם סס ו סס בגמרא לגירסת הרי״ף וכב הלי והרמב״ם סס

שערי תשובה

והדם שנתלשו ביו״ט מותר להריח בהם בלי שיטלטלם ועיין ברדב״ז ח״ג סימן תרכ״ח לענין להריח בשושנה של הקדש איסורא איכא עי״ש:

ביאור הלכה

שעשה הש״י עם הגבינא שלא המיתו אחאב. [וגולי אפשר עוד לומר דדעת כפתור ופרח הוא דהנם שהיה בהר הכרמל היה ג״כ תועלת להגיל אליהו מן המיתה דלפי שנוס הש״י ואמר לו לך הראה אל אחאב מ״מ אחאב היה בעל מחיה בענין חיי אליהו (וכענין שמצינו גבי אוריהו מקרית יערים שהיה נביא והמיתו יהויקים על דבר נבואתו כדכתיב בירמיה כ״ו) ומכיון שהיה חמת המלך עליו על שעבר המטר בדברו עד שאמר לו בשביל זה הלחה זה עובר ישראל והנבא השיבו לא עברתי את ישראל כ״א אתה ובית אבך בעזבכם את מצות ה׳ ותלכו אחרי הבעלים בודאי היה חייו בסכנה גדולה עד שיכריח[ב] כי האמת אתו וע״ז אמר לו ועתה לך קבון אלי וגו׳ וע״י מעשה הר הכרמל נתגלה שהאמת אתו שעלירת המטר היה בעבור הליכתם אחרי הבעלים ומיכף כשעשו תשובה שאמרו ה׳ הוא האלהים היה מטר על הארץ ועי״ז ראו הכל שאליהו הוא עבד נאמן לה׳ וכמו שאמר הכתוב היום יודע כי אתה אלהים בישראל ואני עבדך ובדברך עשיתי את כל הדברים האלה. ונוכל לומר שרמז זה שעלירת המטר בתחלה שהיה ע״פ אליהו היה ג״כ ע״פ רוח ה׳ שהיה עליו לו ועי״ז נסתלק ממנו חרון אף המלך ונתרצה אליו אף להמית את כל נביאי הבעל. והנה אף שאראנו את דברי הכו״פ מ״מ למעשה צ״ע אם יש לברך על ראיית הר הכרמל] וגם בענין בן השונמית ג״כ אין טעם לברך ע״ז שהרי מטעם אליעזר שהיה אדם מסויים אין לברך שהרי בו לא קרה שום סכנה ומיגל אלא שעשה לאחרים והאי אחר לא היה מסויים. גם מטעם שנתקדש ש״ש ע״י גם זה ג״כ לא בריבה אחד אלא היה ברבים כגם דניאל ועוד אלא ידענא אם תחית המתים בכלל הני שתקנו ברכה דהברכה נתקנה רק על מי שהיה בסכנה ומיגל ולא על מי שכבר מת ומיגא החיה אותו ויותר טוב לברך בכגון זה ברכת מחיה המתים. ועי״ש בכפתור ופרח נוסח ההודאה שרגילים לומר ברואתם הירדן: * ואבן שבקש עוג וכו׳. עיין בח״א[ד] מש״כ בזה ולפי פשוטו אין תימה כ״כ על אים בזה שהוא היה מבני ענקים ואביו הוא מאותן שאמר עליהם הכתוב ויבואו בני האלהים אל בנות האדם וילדו להם והלאמרינן בגדה ס״א סיחון ועוג מבני אחיה בן שמחזאי וע״ש ברש״י שהוא ועוזאל הם המלאכים שירדו מן השמים בימי דור אנוש וממילא כח גבורתן היה מעין גבורת מלאכים: * מברך שעשה נסים. ומבואר בפוסקים שאין צריך לפרט ולהזכיר מה היה הנס ודי שאומר שעשה גם במקום הזה עיין בתוס׳ רבינו יהודה ובתוספי הרא״ש וכן הסכים הט״ז:

* במקום הזה. וראיה דאין יכול לברך רק כל זמן שרואהו להמקום אבל אם עבר כבר ואינו רואה אותו הפסיד ברכתו כמו בשמע רעמיס לקמן בסימן רכ״ז ס״ג עי״ש וכן יהיה הדין בראיה אדם שנעשה לו נס המבואר בס״ו בהג״ה אם כבר עבר האיש ולא בירך והרמיק ממנו עד שאינו רואהו שוב אינו מברך ואפשר עוד דאפילו ראה את האדם או את המקום בעוד איזה ימים כל שלא עבר שלשים יום מראיה ראשונה אינו מברך אף שלא בירך בפעם ראשון אבל הרי לענין פרי חדש יש כמה פוסקים שסוברים דמכיון שלא ברך בפעם ראשון כשראהו שוב אינו מברך כמו שכתב המ״א בסימן רכ״ה ס״ק ט׳. ואף דאנן לא נהיגין הכי היינו משום דאנן קי״ל דתלוי הדבר באמילה כמו שמוכח שם מביאור הגר״א אבל בזה דודאי הברכה נתקנה על הראיה לחוד שראה מקום הנס וכיון שכבר ראה

באר היטב

שלו אפי׳ אינו ניכר מתוך המקום מברך מ״א: (ב) שבטים. עמ״א והיד אהרן הקשה עליו: (ג) לשלשים. ולריך שיהיו למ״ד יום חוץ

משנה ברורה

בימי יהושע: (ג) ומעברות נחלי ארנון. מפורש בש״ס שהיו שני הרים ועמק ביניהם שהיו ישראל צריכין לעבור דרך אותו עמק ונתבאו האמוריים במערות שעשו בהרים בצדי העמק כדי שיפלו עליהם פתאום בעברם בעמק ונעשה גם שנדבקו ההרים זה בזה בעבור אחרון ברית ה׳ עליהם ונהרגו כולם שם: (ד) של בית חורון. שהושלכו מן השמים על האומות שנלחמו עם יהושע כדכתיב בקרא: (ה) ואבן שבקש וכו׳. כדמפורש באגדה שעקר הר בת תלתא פרסא כדי להפילו על ישראל ונעשה גם שלא היה יכול להפילו ע״ש בברכות ס״ד ע״ב ועיין בבה״ל: (ו) וחומת יריחו. שנבלעה במקומה: (ז) מברך שעשה נסים. כתב המ״א לכאורה משמע דדוקא הנך וכדומה שניכר הנס מתוך המקום [פי׳ שבראותנו מעברות היס נזכרים אנחנו שהמיס אלו נחלו לגזרים וכן בירדן היה גם במיס גופא כדכתיב בקרא וכן אבני אלגביש יודעים אנו שאלו הם האבנים שבהם נעשה הנס] אבל בלא״ה כגון בבואנו סמוך לירושלים שקרה שם גם בעת מלחמת סנחרב שיצא מלאך ה׳ והמית כל המחנה אין מברכין על כגון זה שעשה נסים (ח) שאין הנס ניכר מתוך המקום [פי׳ אע״ג שאפשר לכוין מקום שנעשה הנס אעפ״כ אין הנס ניכר שהרי לא בגוף האדמה נעשה הנס] מיהו על נס שלו אפי׳ אין ניכר מתוך המקום כל שמגיע למקום ששם קרה הנס מברך: (ח) ובין שאר ברכות וכו׳. המזכרים בסימן שאחר זה: (ט) בהזכרת שם ומלכות. וכן צריך לומר נמי (ב) אתה ואלהינו כמו בשאר ברכות גמורות: ב (י) אין מברכין עליו. אלא אותם שנעשה להם הנס בעצמם: ג (יא) מל׳ לל׳. חוץ (ג) מיום שראה וחוץ מיום שעומד בו עתה.[א] (יב) ואז הם וכו׳. וקודם לכן (ד) אסור וברכתו לבטלה: (יג) חובה. ואין להקשות מ״ש מברכת רעמיס וזועות וברכת בשמים שמברך בכל פעם ואפילו בו ביום [עיין לעיל סימן רי״ז וסימן רכ״ז] דשאני התם (ה) שמברך ארעמיס וזיקים חדשים וכמו כן ברכת הנושם שמברך אריח חדש שנולד תמיד משא״כ הכא שלא נתחדש שום דבר מזמן שבירך ע״כ

בימי יהושע. מפורש בש״ס שהיו שני הרים ועמק ביניהם שהיו ישראל צריכין לעבור דרך אותו עמק ונתבאו האמוריים במערות שעשו בהרים בצדי העמק כדי שיפלו עליהם פתאום בעברם בעמק ונעשה גם שנדבקו ההרים זה בזה בעבור אחרון ברית ה׳ עליהם ונהרגו כולם שם: (ד) של בית חורון. שהושלכו מן השמים על האומות שנלחמו עם יהושע כדכתיב בקרא: (ה) ואבן שבקש וכו׳. כדמפורש באגדה שעקר הר בת תלתא פרסא כדי להפילו על ישראל ונעשה גם שלא היה יכול להפילו ע״ש בברכות ס״ד ע״ב ועיין בבה״ל: (ו) וחומת יריחו. שנבלעה במקומה: (ז) מברך שעשה נסים. כתב המ״א לכאורה משמע דדוקא הנך וכדומה שניכר הנס מתוך המקום [פי׳ שבראותנו מעברות היס נזכרים אנחנו שהמיס אלו נחלו לגזרים וכן בירדן היה גם במיס גופא כדכתיב בקרא וכן אבני אלגביש יודעים אנו שאלו הם האבנים שבהם נעשה הנס] אבל בלא״ה כגון בבואנו סמוך לירושלים שקרה שם גם בעת מלחמת סנחרב שיצא מלאך ה׳ והמית כל המחנה אין מברכין על כגון זה שעשה נסים (ח) שאין הנס ניכר מתוך המקום [פי׳ אע״ג שאפשר לכוין מקום שנעשה הנס אעפ״כ אין הנס ניכר שהרי לא בגוף האדמה נעשה הנס] מיהו על נס שלו אפי׳ אין ניכר מתוך המקום כל שמגיע למקום ששם קרה הנס מברך: (ח) ובין שאר ברכות וכו׳. המזכרים בסימן שאחר זה: (ט) בהזכרת שם ומלכות. וכן צריך לומר נמי (ב) אתה ואלהינו כמו בשאר ברכות גמורות: ב (י) אין מברכין עליו. אלא אותם שנעשה להם הנס בעצמם: ג (יא) מל׳ לל׳. חוץ (ג) מיום שראה וחוץ מיום שעומד בו עתה.[א] (יב) ואז הם וכו׳. וקודם לכן (ד) אסור וברכתו לבטלה: (יג) חובה. ואין להקשות מ״ש מברכת רעמיס וזועות וברכת בשמים שמברך בכל פעם ואפילו בו ביום [עיין לעיל סימן רי״ז וסימן רכ״ז] דשאני התם (ה) שמברך ארעמיס וזיקים חדשים וכמו כן ברכת הנושם שמברך אריח חדש שנולד תמיד משא״כ הכא שלא נתחדש שום דבר מזמן שבירך ע״כ

שער הציון

(א) תו׳ ר״פ הרואה בשם רבינו יהודה ואע״ג דבתוס׳ רבינו יהודה אשר לפניו כתוב בס״ד דתו׳ דמסתמא חזר בו ר׳ יהודה וכן משמע קצת מתו׳ שבתבו ושוב היה נראה וכו׳ משמע דמתחלה היה דעתו להיפוך אך בתוספי הרא״ש שם העתיק דברי ר׳ יהודה בס״ד דתוספות ולא הביא כלל אלי חזרה וגם בש״ס משמע לכאורה דאין נ״מ בין יחיד לרבים אלא דברבים כולי עלמא מברכים וביחיד איהו לבדו אבל עכ״פ לא עדיף יחיד מרבים ובמקום דיחיד מברך גם רבים צריכים לברך ולכן צ״ע למעשה: (ב) רמב״ן בת״ה ורשב״א והרא״ש ע״ש מהירושלמי ועיין בד״ח שם ובאמת הכונה בזה הוא רק לכתחלה דבדיעבד אפילו לא אמר אתה רק הזכיר שם ומלכות ואפילו בלשון חול שאמר בריך רחמנא מלכא דעלמא וכו׳ יצא וכדלעיל בסימן קפ״ז ורי״ד ע״ש: (ג) וכמו שמתפקח במ״א ופפק ברכות להקל וכן פסקו האחרונים: (ד) צ״ל בשם הפוסקים ולא בהראב״ד דס״ל שיש לו רשות אפילו קודם שלשים יום: (ה) מ״א:

הגהות ותיקונים: א) בחידושי אגדות מהרש״א בברכות נ״ד ע״ב: ב) צ״ל שיוכיח:

ליקוטי דברי הרב: א) בסידור סדר ברכת הנהנין פרק י״ג הלכה י״ג כתב: ומונין מיום הראיה (כגון אם ראה ביום א׳ בשבת כשחזרו ורואה בסוף ד׳ שבועות ביום ג׳ חוזר ומברך).

הלכות ברכת הנסים סימן ריח

(יד) שנעשה נס ליחיד אינו מברך (טו) אבל הוא עצמו מברך שעשה (ד) [ה] לי נס במקום הזה (טז) * [1]וכל יוצאי (ה) [ב] ירכו ג"כ מברכין (יז) שעשה נס לאבי במקום הזה: ה [2]מי שנעשו לו נסים הרבה בהגיעו לאחד מכל המקומות שנעשה לו נס צריך להזכיר (יח) כל שאר (ו) המקומות (יט) ויכלול כלם בברכה אחת: ו [3]על נס של רבו (כ) צריך לברך כשם שהוא מברך על נס של אביו: הגה י"ל דה"ה (כא) אם רואה (ז) האדם שנעשה לו הנס מברך עליו (כב) * כמו שמברך על המקוס

באר היטב

מיוס שראה בו ויוס שעומד בו כגון אם ראה ביוס ג' צריך שיראה ביוס ד' מ"ל ע"ש ועי' יד אהרן: (ד) לי נס. משמע בשבת דף ל"ג כשנעשה לאדם נס יתקן איזה לרבי רבים בעיר: (ה) ירכו. אפי' אומן שנולדו קודם לכן מ"ל ע"ש והיד אהרן חולק עליו ופסק דוקא הנולדים אחר הנס חייבים לברך ע"ש. ואם רבים הם יוצאי חלציו ורואים כ"ל המקום ההוא יאמרו שעשה נס לאבותיו: (ו) המקומות. אבל יוצאי ירכו ג"ל להזכיר שאר המקומות מ"ל: (ז) האדם. וה"ה אם ראה הרבים מ"ל:

שערי תשובה

*[ל] לי נס. עבה"ט ועיין במהריט"ץ סימן פ"ז מי שנעשה לו נס בעליה ודוקא דר למטה ואינו עולה בעליה אם לאחר שלשים יום עולה בעליה צריך לברך דמקום מיוחד בעינן אף שגוף העליה היה רואה בהיותו דר למטה ועיין בר"י בשם פרי האדמה סי' ז' גמגם בזה ובריש ברוך הכסף כתב לישב ע"ש. ועין ברדב"ז ח"ג סי' תקע"ב מי שנפל מן הסולם ובשרו עליו יכאב לא יברך הגומל ולא שעשה לי נס אלא בלא שם ומלכות: *[ב] ירכו. עבה"ט ובמ"ל הסכיע דבנו ובכדו אפי' נולדו קודם ואחר יוצאי ירכו דוקא נולדו אח"כ ובבר"י הכריח בהמג"א וכן משמע מסתימת הפוסקים שים מי שכתב דדוקא בכדו מברך ואו לא ובמח"ב הביא בשם המאירי בפסקיו בח"י שב' הגרסא בריה ובר בריה וכן הוא בשאלתות ודוקא בנו ובן בנו מפני שהם בני דורו כו' עי"ש ובמ"ל ושער יוסף. וכתב בשולת בלורה מדברי הזוהר ושל"ה מי שנעשה לו נס טוב ולאוי שבו ביוס יתחדד בכל שנה להודות ולשמוח ולספר קלת מהנס והביאו בחמ"ב וכתב ואני ראיתי בשיטת ר"ה להרמב"ם בסופו איתא שם

משנה ברורה

לא תשיב לברוכי אמ"כ עבר זמן מרובה כלי יוס: ד (יד) שנעשה נס ליחיד. וכבר מבואר בס"ב דכל זמן שלא נעשה נס לרוב ישראל כיחיד דייניון ליה: (טו) אבל הוא עצמו וכו'. היינו (ו) כשחוזר ומגיע שם אחר שקרא לו[1] הנס ומפעם הראשונה ואילך אינו מברך כשמגיע שם אא"כ עברו שלשים יום מברכה ראשונה וכבסעיף ג': (טז) וכל יוצאי ירכו. עיין בא"ר (ז) שהכריע דבנו ובן בנו לריכין לברך בין שנולדו קודם שקרה הנס ובין שנולדו לאחר מכן משום כבוד אביהם ומנכד ואילך אין מברכין אא"כ נולדו אבותיהם אחר שקרה הנס לאביהם הראשון דבזה הם שותפים כולם באותו הנס: (יז) שעשה נס לאבי. זה קאי (מ) על בן ומבן הבן ואילך יברך שעשה נס (ט) לאבותי (י) או לאבי אבא: ה (יח) כל שאר המקומות. זהו דוקא ביחיד אבל בנסי (יא) רבים שמחוייב כ"א להזכיר לברך כשמגיע למקום הנס א"ל להזכיר כל המקומות שנעשו בהם נסים לישראל וגם ביחיד גופא כתב המ"א (יב) דדוקא הוא בעצמו אבל בנו אינו מחויב להזכיר כל הנסים שנעשו לאביו: (יט) ויכלול כולם. וצריך להזכיר (יג) מתחלה מקום שעומד בו ואח"כ יזכיר שארי מקומות. ודע שאף שכלל שארי נסים מ"מ אם פגע אח"כ המקום שנעשו לו שארי נסים (יד) מברך עוד הפעם אפילו בו ביוס: ו (כ) צריך לברך. ונוסחתו ברוך וכו' שעשה גם לרבי במקום הזה ומיירי (טו) ברבו מובהק ופשוט דדוקא הוא (טז) אבל בניו אינם מחויבים בכבוד רבו ואין מברכים אביהם: (כא) אם רואה האדם וכו'. וכגון שמחוייב לברך אביהם (יז) לאביו ורבו או אדם מסויים: (כב) כמו שמברך וכו'. ולפ"ז (יח) כל שלשים שלא ראה לאותו האיש כשפוגע בו אח"כ חייב לברך ובוסח הברכה ברוך אתה וכו'

שער הציון

(ו) דבשעת גם גופיה א"ל לברך ברכת שעשה נסים דלא נתקנה בזה אלא ברכת הגומל וכדבסימן שאחר זה וכן מבואר בשיטה מקובלת דפעם ראשון מקרי כשחוזר ומגיע שם אחר שקרה לו הנס: (ז) עיין בשע"ת ולענ"ד שראוי להורות כא"ר אחרי דיש פוסקים שסוברים דוקא בנו ובן בנו ולא יותר א"כ די לנו עכ"פ שיכריע שלא לברך עליהם רק כשהנס היה טובה גם להם: (מ) ואם בא שני בניו ולאו מקום הנס יאמרו שעשה גם לאבינו [ל"ח וא"ר]: (טו) רמב"ם וריא"ז וש"פ ואם הם שני בני בנים מזקן אחד יאמרו לאבותינו [מ"ר]: (י) הלכות הרא"ה ובכלבו איתא לזקני: (יא) כ"כ מ"א וכן מבואר בתוס' ר"י וכן משמע בראש"ש וטור וריי"ו: (יב) אף שא"ר כתב דגם בזה עד ג' דרי צריך לכלול אין דבריו מוכרחים עי"ש ובפרט שעיקר ד"ז אינו אלא מומרא בעלמא ורי"ף ורמב"ם וש"פ השמיטוהו ולא הזכירוהו כ"א הרא"ש וריא"ז גם בתוס' ר' יהודה מבואר להדיא שא"ל כלל לכלול ומר בריה דרבינא לגרמיה עביד משום חביבותא דנסא ולא מדינא וכן משמע מתוספי הרא"ש גופיה ע"ש וכן משמע משיטה מקובצת וג"ל דגם הרא"ש בפסקיו אין סותר א"ע ממה דמשמע מתוספותיו אלא לרותא דמלתא הוא ולא מדינא ועכ"פ בנו דלפי הרבה גרסאות אין מחוייב הבן כלל להודות על נסי אביו בודאי די שיברך אמקום שפוגע בו בלא שיכלול שארי מקומות; (יג) ר' ירוחם ושיטה מקובצת בש"ס: (יד) א"ר ומגן גבורים וכן משמעות מ"א סק"ה ולא כע"ת וכמו שהעיר הפמ"ג בכל זה אכן אעפ"כ מספקא לי אם בפעם השני צריך ג"כ לכלול גם הראשון שכבר בירך עליו היום בשם ומלכות וגראה דאין קפידא דהא על כל פנים אין מברך לבעלה אלא כולל בתחרונה: (טו) מדמדמו ליה הפוסקים לאביו וידוע דזהו דוקא ברבו מובהק וכמבואר ביו"ד בהלכות כבוד אב וכ"מ בבגדי ישע: (טוז) א"ר: (יז) כבלענ"ד וכ"כ בשלחן שלמה אכן בהלכות הרא"ה כתב דראיית אדם שנעשה לו גם עוד עדיפא מראיית מקום שבראיית אדם אפילו אינו אביו ורבו רק אם הוא חביב לו יוכל לברך ברוך שעשה לך גם בשעה שרואהו דבשמחה תליא וכיון ששמח בראותו מברך וכתב לתרץ בזה קושית הראב"ד דאמאי לריכין דוקא אביו או רבו אלא בכל אדם כשרואהו אחר ל' מברך שהחייונו ע"ש אכן לדינא בודאי אין לזוז ממה שכתבנו במ"ב דכל עיקר דין זה לא בריבה כ"כ דהוכחת אבודרהם בעל דין זה הוא ממאי דילפינן בש"ס מיתרו ויתרו הרי לא ראה את מעברות הים וע"כ דראיית האדם שקרה לו הנס חשיב כמקום הנס אכן האשכול הקשה ג"כ מהאי דיתרו ומירן בחופן אחר וכן מירן המהרש"א ע"ש בר"פ הרואה ולפי דבריהם בודאי אין מברכין אלא אראיית מקום בלבד וכפשטות דמתניתין הרואה מקום וא"כ אף לדינא נקטינן כאבודרהם שכ"כ גם בכל כפתור ופרח פ"ז ע"ש וכ"כ גם בשיטה מקובצת אכן עכ"פ אלא גם לדידהו לא חשיבא ראיית האדם אראיית מקום הנס כנלענ"ד ברור לדינא: (יח) שלחן שלמה:

*[ל] *[ה]

ליקוטי דברי הרב א) בסידור פרק י"א הלכה א' כתב דדוקא אם הגיע אחר ל' יום משאירע הנס מברך, והטעם שאם הגיע למקום תוך ל' שאירע בו הנס לא יברך הואיל וכבר בירך ברכת הגומל שהיא עומדת גם במקום ברכת הניסים.

ז טור בשם יש מפרשים והרשב"א ח הרא"ש משובח דמר בריה דרבינא שם ט יהושע לד' הרא"ש והרמב"ן בפ' תורת האדם

שנעשה בו הנס (אבודרהם): ז * ׳על נס של אדם מסויים (מ) (כג) כיואב בן צרויה וחבריו וכן על נס של אדם (כד) שנתקדש בו שם שמים כגון דניאל וחביריו מברך * לפיכך הרואה גוב אריות של דניאל וכבשן האש של חנניה מישאל ועזריה מברך (כה) שעשה נס לצדיקים במקום הזה: ח [2]הרואה (כו) אשתו של לוט (כז) מברך שתים עליה אומר בא״י אמ״ה דיין האמת ועל לוט אומר בא״י אמ״ה (כח) זוכר הצדיקים: ט [1]י״א שאינו מברך על נס אלא בנס (כט) שהוא יוצא ממנהג (ט) העולם אבל נס שהוא מנהג העולם ותולדתו כגון שבאו גנבים בלילה ובא לידי סכנה (ל) וניצול

שערי תשובה

שהרמב״ם קיבל עליו להתודד ביום הכפר בכל שנה וביום שלאחריו לשמוח ולשון זה הביאו בספר חרדים וכיוצא בזה נמצא שעשה הגאון בעל תוי״ט ועוד גדולים כאשר יצאו מצרה לרוחה:

באר היטב

(מ) כיואב. ואין עתה כיוצא בו. (ט) העולם. כגון שנפל עליו

ביאור הלכה

כבר עברו שלשים אמ״ה אינו מברך וה״ה איפכא: * על נס של אדם מסויים. עיין במ״א שגמגם בדין זה שהוא בעיא דלא איפשטא בירושלמי והשיגו האחרונים עליו עיין בא״ר ובשארי אחרונים ומ״מ אני תמה דלא השיגו עליו אלא במאי דמצאו לאיזה פוסקים שהעתיקו להאי מימרא דירושלמי לא בחורת בעיא אלא בגיחותא אבל מ״מ נדקו דברי המ״א דאפשר דבעינן דוקא דומיא דיואב שיצא טבעו בכל העולם ובאמת משמע ג״כ הכי בפשטות דברי הירוש׳ גופא מדנקט אדם מסויים כגון יואב ואדם שנתקדש בו ש״ש כגון דניאל וחבריו ומשמע דדניאל וחבריו גופייהו אין מברכין עליהם אלא מטעם שנתקדש ש״ש ע״י הנס שאירע להם אבל אי לא היה נתקדש ש״ש על ידם דהיינו שאירע להם איזה סכנה וניצלו בדרך נס לא היו מברכין כל ישראל עליהם אלמא דגם אנשים כמו אלה לא מיקרי מסויים וכן משמע דיוק זה במחבר גופא שכתב לפיכך הרואה וכו׳ דמשמע דאי לא היה נתקדש ש״ש על ידי נס שאירע להם לא היו צריכין לברך עליהם אע״ג דהיו מפורסמים לאנשים חשובים בישראל וגם סריסים בהיכל מלך בגבל אע״כ דכל שלא יצא טבעו בכל ישראל כמו יואב שנאמר בו ויהי דוד עושה משפט וצדקה ויואב על הצבא אין מברכין עליו וא״כ לדקו דברי המ״א שכתב אין לו עתה כיוצא בזה. ודברי א״ר שכתב ומ״מ בעינן שיהיה מסויים ביותר אין מספיקין דאם אדם חשוב בעלמא מקרי מסויים א״כ באמת ממוה הלא גם של שבע נשאר בספק ואין מברכין עליהם אף שבשבע שלם נמצאים כמה אנשים גדולים ומכובדים וע״כ שמכובד בכל ישראל בעינן ובאמת הקשה הע״מ אעיקר דין זה דמסויים מהא דעל שבע שאין מברכין וגם כל שאין רוב ישראל אין מברכין אע״ג דברהבה שבטים נמצאים מסתמא הרבה גדולים ומכובדים וכתב לתרץ דאפשר דשאני יואב שהלך בשליחות של כל ישראל והרי הוא כמו שאירע לכל ישראל עכ״ל הרי דגם דעתו דהמ״א ועוד עדיפא מינה דדוקא אם הוא משולח מכל ישראל [ואז אם קרה לו גם אע״ג דהנס לא נגע בצרכי כלל ישראל אלא בצרכי גופו אעפ״כ הוא כאלו נגע לכלל ישראל שהרי הוא המוליא והמביא] ואדם כזה אין מצוי בדורות אלו שאנו מפוזרין בכל העולם וע״כ הנכון בודאי למעשה כדעת המ״א דהיום אין נוהג ברכה זו ובפרט דדעת הרא״ה בהלכותיו ג״כ שכל הני בעיות בירושלמי הן בעיא דלא איפשטא: * לפיכך הרואה גוב אריות וכו׳. הוא מלשון הטור ומשמע דאם אירע לאדם שנתקדש ש״ש ע״י אח״כ איזה סיבה וניצל בדרך גם אין לאחר לברך עליו אחרי שלא היה בזה קידוש ש״ש ולולי דברי הטור היה נ״ל לכאורה לומר דכונת הירושלמי אחרי שנתחלה נתקדש ש״ש ע״י [כמעשה דדניאל שסיכן עצמו עבור מצות תפלה והצילו הקב״ה בדרך נס] חשיב לכל אדם כרבו וצריך לנהוג בו כבוד ולהודות להש״י על הנס שהזמין לו

שער הציון

(יט) א״ר: (כ) הלכות הרא״ה: (כא) כן פשוט ובמ״ג כתב שעשה נסים לאדם זה ואינו מובן דהא מיירי המחבר ברואה המקום ולא ברואה האדם ומה שייך זה: (כב) ולא ידענא לפי מה שמבואר לקמן בריב״ה ס״ט דברכת דיין האמת הוא דוקא כשמצטער על הענין ע״ש דלפיכך לא מברכינן על עו״ג והיא בודאי איננה ישראלית ואולי דמצערינן על שלא הועיל זכות של אברהם להצילה שזה מורה על מוקף הדין: (כג) הנה המחבר העתיק לשון הרא״ש והטור וכמו שכתב בב״י אבל לדינא יש לעיין אם יברך עליה שתי ברכות דבשאלמות פרשת וישלח וכן בריב״ף משמע לכאורה דאינו מברך עליה רק דיין האמת בלבד ע״ש הכסי איתא בריב״ף על לוט ועל אשתו מברך שתים על לוט אומר ברוך וזוכר הצדיקים ועל אשתו אומר וכו׳ אמנם באמת י״ל דגם דעתם הרא״ש והטור דמברך על לוט רק במקום שזכר הקב״ה את אברהם והצילו [וכי היכי דמברכינן בעלמא ברוך שעשה נס במקום הזה] וכשנרצה לידע את מקום ניסתם מקדום בגמטם כדי לברך להש״י על זכירתו אז לאברהם נוכל לידע ממקום נציב מלח של אשתו ששם באותו מקום בודאי היו שניהם בהתפוס לנוס מקדום והמלאך אמר אל תביט אחריך והיא לא שמעה לדבריו והפכה באותו רגע למלח כדכתיב בקרא והוא שלא עבר ע״ז ויגל אז בזכות אברהם וזהו ג״כ כונת הרי״ף על לוט ועל אשתו ר״ל בשביל לוט ואשתו מברך שתים ואיזהו המקום ששייך ברכות אלו הוא רק במקום נציב מלח ששם הוא היכר הנס של הצלת לוט ע״י זכירת אברהם וזהו שאמרה הברייתא והרואה אשתו של לוט צריך שיתן הודאה ושבח לפני המקום היינו על הצלת לוט ולמעוטי כשרואה את קבר לוט דאין שם מקום זכירה ועיין בב״י ודוק כי קלרתי: (כד) כ״מ בב״י דאל״ה מקשה על הברייתא למה לא קאמרה הרואה קברו של לוט דהוי אחי שפיר טפי בלא דחוקים וכמו שבררתי באות הקודם: (כה) אבודרהם: (כו) כן צריך לפרש לדברי אבודרהם ומהמ״א נסקי״ל נראה לכאורה דלדידיה לא קאי מנהג של עולם אהצלה אלא על הסכנה דאם הסכנה היה דבר שאינו מנהגו של עולם כגון שנפל עליו איזה מקרי גם אע״ג שהצלה היה בפשטו בלא גם כגון שברח ממנה או שנתקבלו הרבה ב״מ והבריחו אותה אעפ״כ מקרי גם אפילו לדעה ראשונה אבל כשנפלו עליו גרגרים זה מקרי מנהגו של עולם ולהכי אין מברכין אבל אבודרהם מוכח כמו שפירשתי [ורלאחי בנ״א שגם הוא כתב בחחלה כדבריו אבל אח״כ חזר מזה ממעשה דאחי שהוכא בגמ׳ ולענ״ד איזה ראיה כלל דהא אמר שם דאיתעבד ליה ניסא משמע דהיה שם איזה גם ולא פירש הש״מ

י שם ושם כ שם בבגלי ג״ר
ל הרד״א בשם הרא״ש מלוביל

הלכות ברכות הנסים והודאות סימן ריח ריט

וכיוצא בזה (לא) אינו חייב (י) לברך (לב) * ויש חולק וטוב לברך בלא הזכרת שם ומלכות: א נרכות נ"ד

ריט ברכת הודאת היחיד. ובו ט' סעיפים:

א *ארבעה צריכים (ה) [ה] להודות * יורדי הים (א) כשעלו ממנה [ב] והולכי מדבריות כשיגיעו לישוב ומי שהיה חולה (ב) ונתרפא (ג) ומי שהיה (ד) [ג] * חבוש בבית האסורים ויצא וסימנך וכל החיים

באר היטב

מריה מו גמלא פרישא: (י) לברך. פי' על הנס מכל הגומל חייב לברך ט"ז עס"ס רי"ט:

(ה) להודות. מי שנתחייב מרבעתן מינו מברך כ"ה ברכה מ' לכולן פרי הארץ סי' ז' ועי' בתשובת קול בן לוי סי' מ'. קטן פחות מבן י"ג שנים מ"ל להודות דלא שייך לומר לחייבים טובות דהא לאו בר עונשין הוא רמ"מ ס"ד מ"מ. מה שאין האשה מברכת ברכת ההודאה מפני שצריך לאודויי בפני עשרה ולאו אורח מרעא דכל כבודה בת מלך פנימה הלק"ט מ"ב סימן קס"מ. וכנה"ג הסכים שיברכו בבהכ"נ שלהם ושישמעו האנשים מבהכ"נ מו לפחות בפני נשים ואיש מ' ע"ש: (ב) חבוש. על עסקי נפשות:

משנה ברורה

(לא) אינו חייב לברך. כשיגיע שם בפעם אחר ברכת שעשה לי נסים ומ"מ בשעה שאירע לו ההצלה (כז) צריך לברך ברכת הגומל דבברכת הגומל לא קפדינן כולי האי שיהיה גם גמור וכדלקמן בסוף סי' רי"ט בדעה הראשונה דהסכימו עליה הרבה אחרונים: (לב) ויש חולק. דאפילו היה ההצלה שלא למעלה מדרך הטבע אעפ"כ כיון שהיה בסכנה אם לא נזדמן לו ההצלה גם מקרי וחייב להודות ולשבח לבורא על שהכין והזמין לו ההצלה ברגע זו. אם נפל עליו אבן וכיו"ב או שעבר עליו עגלה טעונה שבדרך הטבע היה שימות עי"ז והוא נילול ממיתה (כח) כשיגיע לאותו מקום משלשים לשלשים צריך לברך ואם נפל אבן סמוך לראשו או נתקע ברזל סמוך לעינו ונעשה לו גם ולא נפל האבן על ראשו ולא נתקע הברזל בעין ממש לדעה ראשונה אין מברכין ולדעה שניה (כט) אפשר שמברכים כי כל אדם שקרוב לדבר שיש בו סכנה וניצול מברך וע"כ יברך בלא שם ומלכות ועיין בבה"ל. כתבו האחרונים מי שנעשה לו נס יש לו להפרישם לצדקה כפי השגת ידו ויחלק לגומדי תורה ויאמר הריני נותן זה לצדקה ויהי רצון שיהא נחשב במקום תודה שהייתי חייב בזמן המקדש וראוי לומר פרשת תודה. וטוב וראוי לו (ל) לתקן איזה צרכי רבים בעיר ובכל שנה ביום הזה יתבודד להודות לה' יתברך ולשמוח ולספר חסדו:

א (א) כשעלו ממנה. ודוקא כשעלו ממנה לגמרי ואין בכלל זה מה שעומדים עם הספינה כשבאה לנמל והאנשים שבה יורדים ליבשה (מ) ליום או ליומים או עד שתגיע זמן הספינה לילך הלאה דבזה אין מברכין דאכתי לא ניצול מן הסכנה לגמרי וה"ה בהולכי מדבריות (נ) ובדרך הליכתם עוברים דרך איזה עיר ג"כ אין מברכין: (ב) ונתרפא. והולך כבר (ג) על בוריו: (ג) ומי שהיה משל"כ בחבוש מחמת שיש עליו עלילת נפשות א"כ הרי הוא עומד בסכנה שמא יגמר דינו ליהרג וכיוצא ולהכי מברך ולפי טעם זה גם בחבוש מחמת נפשות דמברכין לכאורה הוא דוקא בחבוש שנחבש עד שיגמר דינו דאז עומד בסכנה דהא אינו יודע אם יצא דינו לשבט או לחסד ואז אם יצא

שערי תשובה

[ה] להודות. עבה"ט ובלחמי תודה להגאון מהר"י בחאן כתב שקטן יברך וכתב בבר"י שכן נהגו בגליל שלהם ע"ש ובמדינתנו נוהגים כמהר"מ מינץ והמג"א וכן הא"ר הביאו בשמם וכ"כ בשערי אפרים שער ד' ובמח"ב כתב בשם שו"ת אוהל יוסף שהאב על בנו קטן לא יברך אלא בלא שם ומלכות ע"ש: [ב] והולכי מדבריות. וכ' בבר"י בשם מהר"י שאול בס' קול יעקב מי שהולך ממקום למקום ובדרך הלוכו עבר בעיירות גדולות אין לברך עד שיגיע עד מחוז חפצו: *[ג] חבוש. עבה"ט ובבר"י הביא מדברי רבינו יונה והאריך[א] ומתשובת ר"י מגא"ש וכ"כ בא"ר בשם התי"ט דאף בחבוש על עסקי ממון מברך (ושם הביא לשון תשו' הר"י מגא"ש שהוציא והיה חבוש בבית הסוהר כו' ולא היה מושל בנפשו ועתה יצא מאותו מצב להיות מושל בנפשו בפרט אם היה חבוש על פריעת מס קנוד

ביאור הלכה

לו: * ויש חולק. עיין מג"א שתמה איש חולק זה דבודאי אמנהג העולם וטבעו אין לברך שעשה לי נסים וכן הגר"א תמה דא"כ כל יולדת תהא צריכה לברך שעשה לי נסים וכמו כן בניה לעולם ולפי מה שכתב בתשובת רדב"ז ח"ג סי' תקע"ב והובאה בג"א ניחא קושיתו דבודאי כגון יולדת או חולה ליכא למ"ד שאין זה גם כלל [שרוב חוליים ויולדות לחיים] ואנן לכו"ע גם בעינן רק לדשיטה מ' בעינן דוקא שהנס של הצלה יהיה דוקא למעלה מדרך הטבע בנסי אבותינו ולשיטה ב' כל דבר שמזמין ה' ברגע זו בדרך המולדה ג"כ מקרי גם כגון שבאו גנבים או גזלנים עליו [ובג"א משמע דלדעה ראשונה נתמעט רק גנבים ומשום דבאים רק בשביל ממון וליכא חשש סכנה כלל לא נהירא דהא ע"פ הדין מותר להרגו דחזקה בא להרוג וכידוע מדין דמתחתרת] וקרוב שיהרגוהו ונזדמנו בני אדם או סיבה אחרת שנתפחדו וברחו מחמת זה אע"פ שלא היה כאן שיורי בטבע מ"מ גם הוא שהזמין הקב"ה לשעה זו:

* יורדי הים. אי דוקא יש או ה"ה נהר שמהלכין בו באניות או בדוברות עצים כמו שדרך בנהרות הגדולים נראה לכאורה דאינא בנהגא פפרד ואשכנז המבואר לקמן במחבר ס"ז דלמ"ד התם אפילו בתתם דרכים נמי מברכין כמו כן ה"ה הכא לא גרע נהר גדול מתתם דרכים אבן לפי מנהג אשכנז דבדרך אין מברכין אפשר ה"ה גם גבי נהר אין מברכין דלא שכיחא סכנתא כמו גבי יס גמור כנ"ל. ודע עוד דפשוט דלכו"ע בין בים ובין במדבר מברכין אפילו לא קרה לו שום סכנה כגון שעבר הים ולא היה שום רוח סערה וכה"ג או הלך במדבר ולא תעה בדרך ולא חסר לו מים וכה"ג אפ"ה תקינו רבנן לברך ואע"ג דבקרא כתיב תעו במדבר בשיממון וכו' וכמו כן גבי יורדי הים ויאמר ויעמד רוח סערה וגו' לאו דוקא שקרה לו אלא כיון שעלול לו לקרות מקרים כאלה צריך לאודויי שיגיל מזה: * חבוש. עיין מ"ש במ"ב בשם המג"א דמירי בחבוש על עסקי נפשות וגראה מדבריו דזה דגם חבוש אינו מחויב להודות אלא מחמת שהוא בסכנה מחמת חיבושו ולהכי בחבוש מחמת ממון שמוצעים ממנו שבודאי ע"פ לא יבא הדבר לידי סכנת נפשות שאפי' אם לא ישיג ידו לשלם ג"כ לא יהרגו אותו לפיכך אין מברכין

שער הציון

מה היה גם מה שהביא שם ממעשה דריב"ש דמוכח דלכו"ע כשנפל עליו כותל מקרי נס לענ"ד לכו"ע מקרי זה גם גמור דדמי לנפל לגוב של אריות וענינו הצלה מדריסת שור יהיה תלוי באיזה אופן היה ההצלה אם היה בדרך גם גמור או במנהגו של עולם כגון ע"י בריחה וכיו"ב]: (כז) ט"ז וש"א: (כח) ואפילו לדעה ראשונה [מ"א] ואפילו לפי מה שפירשנו לדעה א' גם גמור בעינן ג"ז הוא גם גמור דדמיא לנפל לגוב אריות: (כט) נ"א בשם הרדב"ז וכתבתי בלשון אפשר משום דלא בריר לי דאפשר דאפילו לדעה שניה אין מברכין ולא דמיא לבאו עליו לסטים כמובן והשמטתי דינו השני דהיה עולה בסולם ונפל דלא בריר לי דאפשר דאפי' לדעה א' מברכין כל שהיה בגובה מקום: (ל) מ"א: (מ) ואם שוהה כמה ימים מסתפק בעולם תמיד אך ממסקנת הא"ר משמע דגם בזה אינו מברך: (נ) אחרונים: (ג) א"ר וש"א:

הגהות ותיקונים: א) והערוך:

*[ב]

ב סס לפי גירסת הרי"ף והרמב"ם והרא"ש ג סס[ב])

יודוך סלה "חבוש "יסורים "ים "מדבר: **ב** [2]ומה מברך בא"י אמ"ה (ד) הגומל לחייבים טובות שגמלני כל טוב (ה) והשומעים אומרים מי (ג) שגמלך כל טוב הוא יגמלך כל טוב סלה: **ג** [3]צריך לברך ברכה זו (ד) (ו) בפני עשרה * ותרי מינייהו (ה) רבנן דכתיב וירוממוהו בקהל עם (ז) ובמושב

שערי תשובה

באר היטב

על כל אים או חוב לסיבת היות שאין ידו משגת ואח"כ הזמין לו ה' כו'. ושם אח"כ נראה שדעתו לומר שאם היה מיכלתו אלא שלא רצה או שהיה מקום שיותרו לו ולא הועיל כו' אם לא שנאמר נתת דבריך לשיעורין ע"ש ונראה דבכה"ג יברך בלא שם ומלכות וסיים בה שכן הוא המנהג

(ג) שגמלך. ואם לא אמרו אינו מעכב. טוב לברך מעומד רמב"ם ע' ע"ת. כתב כנה"ג בשם הרשב"ץ דיכול לברך אפי' ביום לילה ס"ת אם מתאחר יותר מג' ימים דהיינו אם יצא ביום ב' יברך בפני יו"ד בלא ס"ת ואל ימתין עד יום ה' עי' ס"ו: (ד) בפני עשרה. עם

בעל הנס הלק"ט מ"א סי' רע"א וכ"כ בס' מקראי קדש דף נ"ג אבל הרא"ם כתב דבעינן עשרה חוץ מן בעל הנס יד אהרן: (ה) רבנן.

ביאור הלכה

משנה ברורה

חייב לברך משא"כ בגמר דינו שיצא בגית האסורים כמו במדינות אלה שיציאת בית האסורים בעצמה הוא עונש אפי' היה עילה של נפלאה אפ"ה כשיצא מבית האסורים אינו מברך דהא לא הוי שום סכנה מאחר שידוע שזה הוא כל עונשו [אם לא שהשיבה גופא הוא סכנה כמו שידוע שיש בתי אסורים על פשעים גדולים שהשיבה בהם זמן מרובה הוא סכנת נפשות ובודאי צריך לברך כשיצא משם] ואולם יש לדמות דחייב להודות ולברך להש"י על שלא נגמר דינו מתחלה רק לשיצא בית האסורים בלבד ולא לענוש נפשות. והנה הא"ר וברכ"י ועוד אחרונים מלקו עליו והוכיחו מהרבה ראשונים דאפי' חבוש מחמת ממון ולא היה שום סכנה ג"כ מברך כיון דעכ"פ היה בצער ולא היה מושל בנפשו ויש אחרונים שכתבו שגם מג"א לא כתב דבריו אלא לפי מנהג אשכנז המובא בס"ז ובס"ח דדוקא בדרך שיש בה סכנה או בחולי שבחלל הגוף משא"כ למנהג ספרד דאפילו בחולי כל דהו או בדרך פחם נמי מברכין ה"ה הכא גבי חבוש אפי' על עסקי ממון והני קדמונים הם בעלי שיטה זו של מנהג ספרד אלא דבאמת מסתימת מג"א נראה דאפילו למנהג ספרד בעינן דוקא חבוש מחמת נפשות ועוד ראיה דהא המ"א בעצמו נטה בס"ק ח' לדעת המחבר דאפי' בלא מכה של חלל נמי וא"כ איך פחם הכא בפחם דדוקא מחמת נפשות.

ונראה דדעת מג"א הוא דהני קדמונים שמביא הברכ"י הולכים בשיטת הערוך דאפי' במיחוש כל דהו נמי מברכין ולפ"ז ה"ה בחבוש מחמת ממון כיון שהוא עכ"פ בצער ואינו יכול לצאת כאפלו די להתחייב בברכה משא"כ להמחבר בס"ח שלא אחז לגמרי בשיטת הערוך אלא לצרך עכ"פ שעלה למטה ומטעם כיון שעלה למטה אע"פ שאינו מסוכן לע"ע מ"מ יקרה פעמים רבות מכיון שנפל למסכב מתגבר עליו החולי ובא לידי סכנה וזהה חייב להודות וכמו שכתב בחמת המחבר בברא זו בחמה שמסיים ודמי להעלוהו לגרדום לידון שאינו יודע איך יצא דינו וא"כ לפי שיטה זו בחבוש מחמת נפשות שעכ"פ יעלוהו לגרדום חייב לברך משא"כ בחבוש מחמת ממון שלעולם לא יעלוהו לגרדום לדונו מחמת שאין לו מה לפרוע אינו חייב לברך. ומ"מ אפי' יהיבנא לדבריהם לדמות דברי מג"א אינו אלא למנהג ספרד ולפי קתימת המחבר בס"ח משא"כ לדעת רמ"א ולמנהג אשכנז ולמי שנוהג כן בודאי לדקו דברי המג"א דבמקום שאין סכנה אין מברכין ומה איכפת לן במה שאינו שולט בנפשו [אם לא במקום דבר בחבוש על עסקי ממון אינו בטוח לגמרי מסכנה וכמו דמשמע מלשון הר"י] ומתיה על א"ר שלא נחית לזה. ודע עוד דאף לדברי המולקים אמג"א ולשיטתם אם דנוהו לשב בבית האסורים בודאי חייב לברך כשיצא אח"כ אף שלא היה לו סכנה כלל מ"מ נראה דכ"ז כשיושב ע"פ בבית האסורים גמור ומשך אחה זמן אבל לא בשדנוהו לשב יום או יומים בבית האסורים כמו שהוא בזמנינו על מעשים קלים נגד חוקי הממשלה יר"ה דמה לכ"ע אין מברכין דליכא הכא שום סכנה וגם לא שייך כ"כ טעמא דר"י מיגאס שהביא הברכ"י משום דאינו שולט בנפשו ואין זה כלל מעניינא דקרא דכתיב ביה יושבי חשך וצלמות וגו' ויכבע בעמל לבם וגו' וכשלו ואין עוזר וגו' וגדולה מזו מצאתי לאחד שכתב שחבוש[א] מבלי דוקא בשהיה כבול בכבלי ברזל ואף שלדינא לא נראה כן דכפי הנראה נמשך אחר לשון המקרא דכתיב אסירי עני וברזל וכבר כתבנו לעיל בביאור הלכה דלא בענין דומיא דקרא ואפי' בלא תעו במדבר או לא עמד רוח סערה ג"כ מברך וה"ה בזה וכן משמע משאר פוסקים שלא הזכירו תנאי זה אבל עכ"פ ביושב יום או יומים בודאי אינו כלל מעניינא דקרא ואין לברך: * ותרי מינייהו רבנן. עיין פמ"ג שמגמגם בדברי המחבר שהשמיט דעת התוס' דבעינן תרי רבנן נגד העשרה מאחר שהרי"ף והרמב"ם[א] מסכימים ג"כ לשיטה זו ובאמת נמשך בשגגה אחר דברי הב"י וכבר כתב הפרישה שט"ס הוא בב"י ואדרבה הרי"ף קיים בשיטת הרמב"ם דס"ל להיפך מהתוס' וכן בשאבול והבלבות ראפי"ה [שיצא עתה לאור] העתיק ג"כ הכי ומצאתי שכבר העיר בזה המפרש לחידושי הרא"ה ע"ש ובעיקר הדבר אין תמיה כלל עליהם דידוע דכמה ראשונים סוברים דכל היכי דלא אסיק הגמרא בתיובתא לא נדחה דינא דאמורא [והתוס' אפשר דקיימי בשיטת הרשב"ם פ' חזקת הבתים נ"ב ע"ב בד"ה קשיא דלא סבר לה כהראשונים הנ"ל אח"כ מצאתי שהגר"א העיר כל זה] וי"ל גם בענינו דמר זוטרא סובר דאין סברא להצריך ב' לבד העשרה דהיכן מצינו בכל התורה להצריך מספר י"ב אנשים ובודאי הני ב' מתוך עשרה הם. ודע עוד דלשון התוס' בזה כפי מה שהוא לפנינו הוא מקוצר ביותר ועיין באחרונים שנדחקו בהבנתו ובתוס' רבינו יהודה הלשון מבורר ביותר וז"ל אימא מ' עשרה ותרי רבנן קשיא וכיון דלא איפשטא לן עבדינא לחומרא ואי ליכא יבבא אפילו ליכא תרי רבנן עכ"ל ומפורש הוא שני דברים הם והגר"א בביאורו כוון ג"כ לזה מדעתו עשרה ולא חילק בין שיש שם עשרה מצומצמים או לא וע"כ דלא איכפת לן כל שיש שם עשרה:

(ד) עיין בכנה"ג וא"ר וח"א: (ה) ומה שהביא המ"א בשם רמ"מ דאין לשנות ממנהג חכמים הוא רק לכתחלה דע"כ לאו שינוי גמור הוא וכמו שמוכח בס"ד ואפילו לענין לכתחלה בע"ק דהא משמע בגמרא דרב יהודה עשה כן לכתחלה: (ו) אחרונים: (ז) כ"כ בכה"ט בשם פוסקים ואע"ג שכתב הרמב"ם חולק [ומשמע אחריו איזה אחרונים] אעפ"כ נראה דיש להקל וסתם לדבר דהא כל דין דעשרה ילפינן מוירוממוהו בקהל עם א"כ כמו גבי ברכת חתנים דילפינן ג"כ לחד מ"ד מבמקהלות ברכו ה' [עיין כתובות דף ז'] ואפ"ה חתנים מן המנין וכ"ש ברכה זו דקילא דלכמה פוסקים מספר עשרה אינו מעכב כלל דיעבד כדלקמן וכן משמע קצת מסתימת דברי המחבר שכתב בסעיף זה ונהגו לברך אחר קה"ת מפני שיש שם

יחידוד לשון הגר"א בביאורו כוון ג"כ לזה מדעתו

שער הציון

הגהות ותיקונים: א) והרא"ש: ב) ברכות נ"ד:

ליקוטי דברי הרב: א) בסידור סדר ברכת הנהנין פרק י"ג הלכה ב' כתב: מי שהיה חבוש בבית האסורים על ידי עסק נפשות ויצא, או על עסקי ממון אם היה מעונה בכבלי ברזל. ב) בסידור פרק י"ג הלכה ג' כתב: אבל נשים ועבדים חייבים בברכה זו, ולכן כל אשה יולדת כשתקים מחליה תברך בבית הכנסת של נשים וישמעו עשרה אנשים מבפנים.

הלכות ברכות הודאות סימן ריט

זקנים יהללוהו [ד]ואם * לא שכיחי רבנן לא יניח מלברך [ה]ונהגו לברך אחר קריאת התורה לפי שיש שם עשרה ואם בירך בפחות מעשרה (ח) [ו]י"א שיצא * [ז]וי"א שלא יצא וטוב לחזור ולברך בפני עשרה (ט) בלא הזכרת שם ומלכות: ד (י) [ח]אם בירך (ו) אחר ואמר בא"י אמ"ה אשר גמלך כל טוב (יא) וענה אמן (יב) יצא וכן אם אמר בריך רחמנא (ז) מלכא דעלמא (יג) דיהבך לן * וענה אמן יצא: הגה (יד) * ואין זה ברכה לבטלה מן המברך (טו) אע"פ שלא נתחייב בברכה זו הוא"ל ואינו מברך

ד תוס' שם והמרדכי ה שם בתו' וא"ם ו טור מלשנא דגמ' ז ר' יונה ח שם בגמרא

באר היטב

ל"ל דתנו הלכתא מ"מ: (ו) אחר. והאחר רשאי לברך אפי' בפחות מי'. ואם החולה ילא בברכתו בפחות מי' יש פלוגתא כמ"ש ס"ג: (ז) מלכא. בתר"י כתוב בריך רחמנא אלהנא מלכא

משנה ברורה

מ"א דבעינן הני דתנו הלכתא: (ח) יש אומרים שיצא. דכל עיקר עשרה אינו אלא למצוה ולפ"ז אם יודע שלא יזדמנו לו עשרה יברך בלא עשרה אפי' לכתחלה ועיין בהלכות הרא"ה שכתב דיממין עד שלשים יום פן יזדמן לו עשרה שיוכל לקיים המצוה בהלכתה ויותר לא ימתין: (ט) בלא הזכרת שם ומלכות. משום דספק ברכות להקל: ד (י) אם בירך אחר. מדסתם המחבר משמע דאפילו אחר שאינו קרובו יכול לברך אטובת חבירו כל שהוא משמח[א] בזה ועיין בבה"ל ד"ה ואין זה וכו': (יא) וענה אמן. ואי לא ענה אמן (ח) לא ילא ומיירי ששמע הברכה מתחלתה ועד סופה (ט) וכוון נמי לצאת בה ידי חובת ברכת הגומל שנתחייב: (יב) יצא. וה"ה (י) דלכתחלה יכול לפטור עצמו בכך. ודוקא שיש שם עשרה הא אי ליכא עשרה בודאי אין לו לכוין לפטור עצמו ובדיעבד שכוון אם צריך לחזור ולברך (יא) תליא בפלוגתא דס"ג ויברך בלא שם ומלכות: (יג) דיהבך לן. כש"ס הגירסא דיהבך לן ולא יהבך לעפרא: (יד) ואין זה וכו'. היינו אפילו לא היו שם עשרה אנשים ולי"א הנ"ל בס"ג דס"ל דלא ילא בפחות מיו"ד וא"כ החולה אינו יולא בברכה זו אפ"ה לא מקרי זה ברכה לבטלה לגבי המברך שהוא רשאי לומר ברכה זו לכו"ע אפילו בפחות מעשרה [הגר"א]: (טו) אע"פ שלא נתחייב. דלא נזכר חיוב ברכה זו בש"ס בד'

המחלית השקל בריש"ס הסימן משמע דלדעה אחרונה אם מברך בלא עשרה הוי ברכה לבטלה דלא נתקנה כלל בלא עשרה וא"כ לדבריו כיון שהמחבר לא הכריע בפלוגתא זו א"כ ממילא אינו רשאי לברך בלא עשרה אבל דעת רע"א בחידושיו דאפילו לדעה אחרונה אינו אסור לברך בלא עשרה דרך שבח והודאה דלא גרע מאדם דעלמא שמברך על חבירו ברכה זו אע"ג דלא נתחייב כלל וכמ"ש בהג"ה בס"ד וכ"ש איהו גופיה אלא דאם יזדמנו לו אח"כ עשרה צריך לברך עוד הפעם דרך חובה לדעה אחרונה ואמנם לכתחלה יש ליזהר שלא לברך בלא עשרה אפילו דרך שבח והודאה דאם יזדמן לו אח"כ עשרה לא יוכל לברך פעם שני דרך חובה דשמא קי"ל כדעה ראשונה וכבר ילא ע"ש [אלא אם כוון בהדיא שלא לצאת בהברכה אפשר דלכו"ע יכול לחזור ולברך דאפילו למ"ד מצות א"ל כוונה היינו בסתמא אבל לא בכוון בהדיא שלא לצאת ועיין]: * וענה אמן. עיין מ"ב ופע"ג דבכל מקום קי"ל דשומע כעונה ואפילו בלא ענה אמן וכדמעותר בסי' רי"ג שאני הכא דהמברך ג"כ לא נתחייב בברכה זו אלא שמברך דרך שבח ותהלה על הלצת חבירו משו"ה כל שלא ענה אמן לא ילא [עוד בשם הרא"ש] אבל כ"ז הוא רק לשיטתו דמותר לברך דרך שבח ותהלה אהצלת חבירו אף שלא נתחייב בזה ועיין לקמיה בבה"ל בד"ה ואין וכו' ובשמק"ו כתב סברא אחרת דכיון דהמברך אינו מכוין אותו להוציאו לחכי בעינן עכ"פ שיענה אמן תוך כדי דיבור של המברך ע"ש. והנה לפי סברא זו לכאורה בכל מקום נמי אם ענה אמן לא בעינן שיכוין להוציאו ובאמת זה אינו עיין בסוף סימן רי"ג ואפשר דהכא עדיף טפי משום דלא אפשר לכוין להוציאו בנוסח זה וכמו שכתבנו בשה"ל ע"ש ובחידושי רבי עקיבא איגר כתב טעם אחר דהכא לא שייך שומע כעונה דהא אפילו יאמר בהדיא בעצמו ברכה בלשון זה לא יועיל דהא הברכה נאמרה לנוכח הגיגול ואינה שייכה רק לאדם נכרי המודה על טובת חבירו ולזה בעינן שיענה אמן על ברכת חבירו אם כן עכ"פ מודה הוא גם כן לה' על שנמלו טוב אבל בלא זה לא מהני כלל והוא נכון מאד: * ואין זה ברכה לבטלה. וכן הסכים מגן אברהם וכתב שכן נראה גם דעת המחבר שסתם בזה ולא כמ"ש בב"י שיש לגעור נמי שמברך ברכת הגומל על חבירו אבל בא"ר כתב שהעיקר הוא כדברי הב"י שזולת כן אז תלמיד אינם רשאים לברך וכן כתב בע"ת שכן דעת רוב הפוסקים עיי"ש. וכן נראה דבאמת דברי הג"ה שהם דברי הטור בשם הרא"ש מוקשים דהיכן מצינו ברכות שאינו מחויב כלל ואפ"ה רשאי לברך ואף דאמרו על ברכת שהמיינו שהיא רשות ג"כ אין הכוונה רשות גמור אלא דלאו חיובא כ"כ אבל מצוה לברך יש בזה. ועוד דמה בין ברכה זו לברכת הנס דבסימן רי"ח ובכל הסימן שם חקרו על איזה דבר רשאי לברך ועל איזה דבר אינו רשאי לברך עד שנפסק דגם בנס הנעשה לשבעים אינו רשאי לברך אא"כ רוב ישראל ולא נחת שם שום פוסק לאמר דעכ"פ

שערי תשובה

פשוט דכל מין חבוש מיליאתו מברך ע"ש ובמח"ב המיא שגם בנתיב החיים הסיג על מג"א בזה ועיין בבר"י שהאב לא יברך על בנו שנפל לבור ויצול דלא כשו"ת בית יהודה ומהר"ם דורלאן שבסוף התשב"ץ:

ביאור הלכה

הרחבה עי"ש: * לא שכיחי רבנן וכו'. עיין בביאור הגר"א דמשמע מניה דלדעת המחבר דפסק מתחלה דאין צריך כ"א עשרה ליכא מקור לדין זה [וכן בחמד משה פקפק בזה עי"ש] ומ"מ למעשה נראה כפסק המחבר ואפשר דלף הגר"א מודה בזה דהוא לא לעיכובא דהמעיין בבה"ג ירואה שלא העתיק כלל מימרא דמר זוטרא דבעינן תרי רבנן ואפשר דס"ל דמאחר דרב אשי מוחיב עלה קושיא אחר קושיא משמע לא חש לה כלל וס"ל דמדאמוראי קמאי כרב יהודה ואחרי לא הזכירו זה כלל ס"ל דקרא אורחא דמלתא נקט דמהדר אחרי זקנים כדי שיברכו אותו וכדכתב הרמב"ם דהשומעים אומרים מי שגמלך וכו' אבל לא דאינא הכי וכמו בברכת חתנים לר"ג דליף [בכתובות ז'] מויקח בועז עשרה אנשים מזקני וגו' ודאי זקנים לאו דוקא ולא לקחם אלא כדי שיברכו אותו וכמו שמצואר שם באמת בקרא דברכו אותו [וע"כ ל"ל כן לר"ג דלא ס"ל כאידך דלקח זקנים למדרש עמוני וכו' עי"ש היטב] כמו כן הכא וכן בנוסחת הרי"ף שהיה לפני רבינו ירוחם לא הביא ג"כ הא דתר זוטרא וכן הרא"ה בהלכותיו כתב דהרי"ף לא הביא הא דתר זוטרא וכתב ע"ז ומשמע משום דבגמרא מקשינן עליה אימא וכו' עי"ש וכן כתב אחריו בשיטה מקובצת עי"ש וכמו שכתבנו ג"כ בטעם דבה"ג ולכן אף שפסקינן דבעינן תרי רבנן אעפ"כ אי לא שכיחי רבנן מסתברא שאינו מעכב מאחר שבה"ג והרי"ף [לפי גירסת הרא"ה והרי"ז] לא העתיקו כלל מימרא זו: * וי"א שלא יצא. עיין בטור דהביא דליה מדקתמר אחרי בלשון צריך משמע דהוא רק למצוה בעלמא ובבה"ג משמע דחיובא יש בזה ע"ש אמנם הרא"ה דעתו בהלכותיו כהטור ע"ש. ודע דמדברי המחלית השקל בריש"ס הסימן משמע דלדעה אחרונה אם מברך בלא עשרה הוי ברכה לבטלה דלא נתקנה כלל בלא עשרה וא"כ לדבריו כיון שהמחבר לא הכריע בפלוגתא זו א"כ ממילא אינו רשאי לברך בלא עשרה אבל דעת רע"א בחידושיו דאפילו לדעה אחרונה אינו אסור לברך בלא עשרה דרך שבח והודאה דלא גרע מאדם דעלמא שמברך על חבירו ברכה זו אע"ג דלא נתחייב כלל וכמ"ש בהג"ה בס"ד וכ"ש איהו גופיה אלא דאם יזדמנו לו אח"כ עשרה צריך לברך עוד הפעם דרך חובה לדעה אחרונה ואמנם לכתחלה יש ליזהר שלא לברך בלא עשרה אפילו דרך שבח והודאה דאם יזדמן לו אח"כ עשרה לא יוכל לברך פעם שני דרך חובה דשמא קי"ל כדעה ראשונה וכבר ילא ע"ש [אלא אם כוון בהדיא שלא לצאת בהברכה אפשר דלכו"ע יכול לחזור ולברך דאפילו למ"ד מצות א"ל כוונה היינו בסתמא אבל לא בכוון בהדיא שלא לצאת ועיין]: * וענה אמן. עיין מ"ב ופע"ג דבכל מקום קי"ל דשומע כעונה ואפילו בלא ענה אמן וכדמעותר בסי' רי"ג שאני הכא דהמברך ג"כ לא נתחייב בברכה זו אלא שמברך דרך שבח ותהלה על הצלת חבירו משו"ה כל שלא ענה אמן לא ילא [עוד בשם הרא"ש] אבל כ"ז הוא רק לשיטתו דמותר לברך דרך שבח ותהלה אהצלת חבירו אף שלא נתחייב בזה ועיין לקמיה בבה"ל בד"ה ואין וכו' ובשמק"ו כתב סברא אחרת דכיון דהמברך אינו מכוין אותו להוציאו לחכי בעינן עכ"פ שיענה אמן תוך כדי דיבור של המברך ע"ש. והנה לפי סברא זו לכאורה בכל מקום נמי אם ענה אמן לא בעינן שיכוין להוציאו ובאמת זה אינו עיין בסוף סימן רי"ג ואפשר דהכא עדיף טפי משום דלא אפשר לכוין להוציאו בנוסח זה וכמו שכתבנו בשה"ל ע"ש ובחידושי רבי עקיבא איגר כתב טעם אחר דהכא לא שייך שומע כעונה דהא אפילו יאמר בהדיא בעצמו ברכה בלשון זה לא יועיל דהא הברכה נאמרה לנוכח הגיגול ואינה שייכה רק לאדם נכרי המודה על טובת חבירו ולזה בעינן שיענה אמן על ברכת חבירו אם כן עכ"פ מודה הוא גם כן לה' על שנמלו טוב אבל בלא זה לא מהני כלל והוא נכון מאד: * ואין זה ברכה לבטלה. וכן הסכים מגן אברהם וכתב שכן נראה גם דעת המחבר שסתם בזה ולא כמ"ש בב"י שיש לגעור נמי שמברך ברכת הגומל על חבירו אבל בא"ר כתב שהעיקר הוא כדברי הב"י שזולת כן אז תלמיד אינם רשאים לברך וכן כתב בע"ת שכן דעת רוב הפוסקים עיי"ש. וכן נראה דבאמת דברי הג"ה שהם דברי הטור בשם הרא"ש מוקשים דהיכן מצינו ברכות שאינו מחויב כלל ואפ"ה רשאי לברך ואף דאמרו על ברכת שהמיינו שהיא רשות ג"כ אין הכוונה רשות גמור אלא דלאו חיובא כ"כ אבל מצוה לברך יש בזה. ועוד דמה בין ברכה זו לברכת הנס דבסימן רי"ח ובכל הסימן שם חקרו על איזה דבר רשאי לברך ועל איזה דבר אינו רשאי לברך עד שנפסק דגם בנס הנעשה לשבעים אינו רשאי לברך אא"כ רוב ישראל ולא נחת שם שום פוסק לאמר

שער הציון

(מ) כ"מ מליאתא דטור בשם הרא"ש וכן מוכח בבה"ג עי"ש וכ"כ בשיטה מקובצת לחד מ"ד ולא בהרא"ה שכתב דלא דוקא הוא ובשמיעה בלחוד סגי: (ט) אבל לא בעינן שהמברך יכוין להוציאו דהא רב חנא לא כוון להוציא את רב יהודה שהרי לא ידע כלל מתחלה שיכול לפוטרו עד שחידש לו רב יהודה [ויש לדחות דאפשר דסבר ר"י בעלמא דמצות א"ל כוונה משא"כ לדידן] ועוד דלא שייך כלל בזה להוציא דלשון ברכה זו אינה רחויה רק למברך בעצמו שהיא לנוכח אדם הגיגול ואין שייך להוציאו וכ"כ בשמק"ו להדיא וכן מלבד א"ר ופמ"ג נה"ש ולא כע"ת: (י) דהא רב יהודה פטר עצמו בכך וכ"כ בשמק"ו להדיא: (יא) מ"א ומ"ר וכ"כ בשיטה מקובצת ולא כלבוש ונה"ש:

הגהות ותיקונים: א) שמח:

(טז) רק דרך שבח והודאה (יז) על טובת חבירו (מ) (יח) שאמת בה (טור): ה [ט]אם בירך אחד הגומל לעצמו ונתכוין להוציא את חבירו ושמע חבירו וכוון לצאת יצא אפילו בלא עניית אמן (כיון שהמברך ג"כ חייב יצא האחר בלא עניית אמן) (טור): ו (יט) [י]אם איחר יש לו תשלומין לברך כל זמן שירצה [כ]ונכון שלא לאחר (ט) (כ) שלשה ימים: ז [ל]באשכנז וצרפת אין מברכין כשהולכין מעיר לעיר (כא) שלא חייבו אלא בהולכי מדברות דשכיחי ביה חיות רעות ולסטים [מ]ובספרד (כב) נוהגין לברך מפני שכל הדרכים בחזקת סכנה (כג) [נ]ומיהו בפחות מפרסה אינו מברך ואם הוא מקום מוחזק בסכנה ביותר אפילו בפחות מפרסה: ח [ס]בכל חולי צריך לברך אפי' אינו חולי של סכנה ולא מכה של חלל אלא (כד) כל שעלה למטה וירד (כה) מפני [ע]שדומה כמי שהעלוהו לגרדום (פי' מעלות שעושין דיינים לשנת כשדינן) לידון (כו) ואין הפרש בין שיש לו מיחוש קבוע ובא מזמן לזמן (כז) ובין שאינו קבוע: הגה וי"ל דאינו מברך רק על חולי שיש בו סכנה (כח) * כגון מכה של (י) חלל (טור בשם הראב"ד והר"ר רבו מותר לכ"ע לברך על רפואתו דזה גם הרשב"א מודה. וג"ל לכאורה שאז לא יאמר הגומל לחייבים דזה פוגם כבוד אביו או רבו דאעפ"י שהמודה בעצמו אומר כן מ"מ אחר לא יאמר כן עליו עי' ט"ז: (מ) ג' ימים. ובדיעבד עד ה' ימים מברך עי' עטרת זקנים: (י) חלל. וה"ה בחולה שמוטל במטה יותר מג' ימים דהא

באר היטב

וכו': (מ) שאמת בה. משמע דוקא שאמת בלבו על שזה נתרפא אבל אם אינו אמת בלבו כ"כ אלא שאומר כן מפני השלום אין לומר כן בשם ומלכות. ובבית יוסף כתב שיש נוהגים אם נשיהם יולדות עומדות[א] שבעליהן מברכין הגומל אלא דהרשב"א כתב דדוקא על רבו שייך זה ולא על אחר אוהבו ומסיק דאין לברך. ועל אביו ועל

ביאור הלכה

דעכ"פ גם בלא חיוב רשאי לברך דשמא בהעלם אלפיס מישראל וע"כ דלא ס"ל כסברת הטור ולא ברבו רב חנן ורבנן אדב יהודה אלא מפני שהיה רבם וכמ"ש הרמב"ן והרשב"א והרא"ה בראש הקוגיא ומשום שברב[ב] ג"כ מחויב לברך ברכת הגם ואף שהרא"ה בסוף הקוגיא כתב שברכת אחרת דעל מי שאמת בו צריך לברך ברכת הגומל עי"ש אמנם הוא עצמו כתב ג"כ דעל כל מי שאמת בו רשאי ג"כ לברך ברכת הגם ולא הצריכו אב או רב אלא דוקא בהגיע למקום שנעשה בו הגם ולא בשראה אותו גופא וא"כ לדידן דלא פסקינן כן בסימן רי"ח ס"ו בהג"ה ולא עדיפא ממקום הגם דבעינן דוקא אביו או רבו או רוב ישראל וכמ"ש שם א"כ גם ברכת הגומל אין לנו לפסוק כשיטה זו אלא דוקא באביו ורבו וכה"ג דאין שבח להעדיף ברכת הגומל מברכת שעשה נסים דנתקן על גם וע"כ נראה דבלא אביו ורבו אינו נכון לברך אפילו באב על בנו וכדומה [ועיין מה שכתב בשע"מ בשם הברכ"י וחולי דעעמו כדכתיבנא] ועיין בא"ר סק"ג שדעתו לסמוך אדברי הג"ה בבעל על אשתו משום דאשתו כגופו עי"ש וגם זה ל"ע דכי היכי דבברכת על הנסים אינו מברך בעל על אשתו וכמו שכתבנו בסי' רי"ח כמו כן ה"ה הכא אבל על אביו ורבו מסתברא דצריך לברך הגומל כמו דצריך לברך אינשי וכמעשה דרב חנא בגדתאה המובא בגמ' שבירך אדב יהודה רבו. והנה ראיתי בספר א"ר שהביא בשם הרמב"ן דברכת הגומל גריעא דגם באביו ורבו אינו אלא רשות דברכת רפואה עליה דייה רמיא ולא אאחרים [כ"ל דזה הוי כמו שאר ברכי בני האדם שמברך האדם ע"ז בבוקר בכל יום כמו מלבש ערומים ומתיר אסורים וכה"ג היתכן שתלמידו או בנו יצטרך לברך על שיש לאחיו מלבוש וכה"ג משא"כ בנעשה לו גם גמור צריך בנו ותלמידו לברך ע"ז] ואף דלא מצינו בשאר ברכות שירצו[ב] חכמים לברך במקום שאינו חייב זה אפשר דכשנעשה לו גם גמור לאביו ורבו יש חיובא לברך ע"ז להכי הרשהו גם בזה לברך ע"ז. וברמב"ם השמיט לגמרי עובדא דרב חנא וצ"ע בטעמו: * כגון מכה של חלל. עיין משכ"ב במ"ב לענין חולי קדחת והנה עיקר

ברשאו או בגרונו וכה"ג אינו מברך אפילו לדעה זו: (כה) מפני שדומה כמי שהעלוהו וכו'. שאין אנו יודעים איך יצא דינו כמו כן בחולה כיון שנפל למשכב אין אנו יודעים סופו שכמה פעמים אע"פ שהחלתו לא היה סכנה בסוף מתגברת המחלה ובא לידי סכנה: (כו) ואין הפרש בין וכו'. ר"ל שלא תאמר דמיחוש שבא מזמן לזמן כבר ידוע הוא שאין בו סכנה אינו כן ואדרבה כל שהוא קבוע הוא יותר מתחזק ואע"פ שנעשה לו גם פעמים רבות ונילול ממנו מן השמים רחמוהו ואלו כל שעתא מתרחים ניסא עכ"ל הרשב"א בתשובה: (כז) ובין שאינו קבוע. אלא בכל גווא (יח) כל שעלה למטה מחמתו בזמן שאשש בו חייב לברך אח"כ: (כח) כגון מכה של

שער הציון

(יב) מגן אברהם: (יג) ולא יאמר לחייבים טובות כן כתב הטורי זהב ואף שמדלג מהנוסח מכל מקום יולא בזה כמו שכתבנו לעיל: (יד) ט"ז: (טו) עיין בפמ"ג דמפקפק שלא לומר ברוך רחמנא דהוא שם וע"כ שיתי מלשון הט"ז ולענ"ד הדין עם הט"ז דאפילו מפני שלום בעלמא אף שאין לו שמחה עי"ז ג"כ מותר להזכיר עליו לשון זה דהא איתא במשנה [נ"ד] דהתקינו לשאול בשלום תחילו בשם ועי"ש בפירש"י בד"ה ואומר עת וכו': (טז) ב"י ומ"מ כ"ז הוא רק לכתחלה ובדיעבד אם איתר יכול לברך אפילו אח"כ [אחרונים]: (יז) ועיין שבת ל"ב חש ברשאו כמי שתעוהו בקולר עלה למטה כמי שהעלוהו לגרדום ועיין שם בפירש"י דחש ברשאו הייבו מיחוש קל: (יח) הוא לשון השואל בתשובה שם:

הגהות ותיקונים: א) דהיינו חוזרות לבורין: ב) שברבו: ג) שהרשו:

ליקוטי דברי הרב: א) ובסידור סדר ברכת הנהנין פרק י"ג הלכה ד' לא הביא דעת החולקים, ופסק כהרמ"א.

הלכות ברכות הודאות סימן ריט רכ

יוסף (כח) וכן נוהגין בתשכנז): **ט** [פ]הני ארבעה לאו דוקא דה"ה למי שנעשה לו נס כגון שנפל עליו כותל או ניצול מדריסת שור ונגיחותיו או שעמד עליו בעיר אריה לטרפו או (כט) אם גנבים באו לו אם שודדי לילה וניצול מהם וכל כיוצא בזה (ל) כולם צריכים לברך (יא) הגומל [צ]וי"א שאין מברכין הגומל (לא) אלא הני ארבעה דוקא וטוב לברך (לב) בלא הזכרת שם (יב) [ק] ומלכות:

[פ] תשובת הריב"ש [צ] הרד"ל בשם רמי גרשון[ב]) וא"ח בשם י"א ובשם ר' שם טוב[ג]) וכל זו בשם התוספות א ברכות נ"ה ב שבת י"א

רכ הטבת חלום ותעניתו. ובו ב' סעיפים:

א [א]הרואה חלום (א) ונפשו עגומה עליו (ג) (ב) ייטיבנו (ג) באפי תלתא דרחימו ליה (פי' שאוהבים אותו) ולימא באפייהו חלמא טבא חזאי ולימרו אינהו טבא הוא (ג) [ק] (ד) וטבא להוי וכו': **ב** (ג) (ה) [ב]יפה

באר היטב

צריך לבקש רחמים מאחרים כדאמר רבא טורקו גלי ט"ז. ואין לברך עד שיצא מהצרה לגמרי וכן בחולה עד שיחזור לבוריו לגמרי עטרת זקנים: (יא) הגומל. וכשיגיע למקום שנעשה בו הנס מברך שעשה לי נס במקום הזה כמ"ש סי' רי"ח: (יב) ומלכות. ועכשיו נהגו לברך כל מי שנעשה לו נס וכ"ש אם בא עליו לסטים וילול. ט"ז ומ"א:

(א) ייטיבנו. בשחרית אל"ה. ויזכור החלום במחשבתו בשעת הטבה מהר"ם. ומי שחלם לו חלום קשה על חבירו יתענה ס"ח: (ג) וטבא להוי כו'. י"א דכך הוא הלחש וא"ל לאומרו רק ג"פ כדרך כל הלחשים וי"א דל"ל טבא הוא וטבא להוי ז"פ לכן אומרים טבא הוא וטבא להוי ד' פעמים ואח"כ אומרים אותו עם שבע זימנין ג"פ וזה [יולא ידי] שתי הדעות רש"ל מט"מ וכן נוהגין מ"א. וב"ח כתב לומר הכל ז"פ ואומרים לו לך בשמחה אכול לחמך אכל לא יאמר אכול בשמחה לחמך דהוי ר"ת אבל. ב"י: (ג) יפה תענית. ותשובה עמו ס"ח. ומ"מ אין מחויב להתענות אלא רשות הרשב"א. וכשבת אין להתענות אלא חלוס שחלס על עצמו

משנה ברורה

של חלב. או שאר חולי שיש בו סכנה כגון קדחת של כל הגוף (שקורין שוידערין) כמבואר בסימן שכ"ח ועיין בה"ל: (כח) וכן נוהגין באשכנז. וכתב המ"א דקצת נוהגין כסברת המחבר וכן דעת הא"ר לדינא וכן כתב במגן גבורים שכל שחלה בכל גופו שכיולא בזה מחללין עליו את השבת ע"י עו"ג מברך הגומל [והביא כן בשם הרדב"ז] וכעין זה כתב ג"כ הח"א אך שכתב שמ"מ לא יברך אא"כ נפל למטה לא פחות מג' ימים ועיין בה"ל דאם מחללתו הוא דבר שיש בו סכנה אפילו בפחות מג' ימים ומי צריך לברוכי: **ט** (כט) אם גנבים באו לו. ר"ל והיה קרוב לסכנה על ידם וכדלעיל בסוף סי' רי"ח: (ל) כולם צריכים וכו'. ואעפ"כ כשיגיע למקום שנעשה בו הנס יברך גם שעשה לי נס במקום הזה ועיין בסימן רי"ח ס"ט שם יש פלוגתא אי יברך שעשה לי נס כשילול בדרך הטבע [מ"א]: (לא) אלא הני ארבעה. משום שמצויים ביותר תקנו עליהם ברכת הגומל משא"כ אינך שאינם שכיחים כלל אין לברך עליהם הגומל אלא בהני דנעשה להם נס יברך שעשה לי נס כשיגיע לאותו מקום. ומי שהלך בדרך אפילו שלא במקום סכנה ובא עליו לסטים להרגו וילול (יט) לכו"ע מברך ברכת הגומל: (לב) בלא הזכרת שם ומלכות.

שערי תשובה

*[ק] ומלכות. עבה"ט ועיין בר"י שכ"כ בשו"ת בית יהודה והוא ז"ל כתב ואנו אין לנו אלא דברי מרן לברך בלא שם ומלכות:

*[ק] וטבא. עבה"ט ובבר"י כתב בשם מהר"י אמת ש"ל כסדר הפסוק לך אכול בשמחה לחמך דמה שהוא לאכל נהפך בשמחה ביושר בפסוק

ביאור הלכה

דינא הוכא בחליה רבה בשם מהרי"ל דעל חולי של קדחת צריך לברך אך שתים בזה איזה קדחת וג"ל דחלוי בזה אם סובר כהמחבר אפילו בקדחת המולפת (שקורין פינער) גמי מברך ואם כדעת הרמ"א אינו מברך אלא באישתא למירתא (שקורין שוידערין) וכמו שכתב הט"ז בסימן שכ"ח והוא פשוט. ודע דהט"ז כתב על דעת רמ"א דה"ה אם מוטל במטה יותר מג' ימים והעתיקוהו האחרונים ואמת הוא שעיעור זה נזכר בזו"ל ה' ביקור חולים עיין שם בסי' אל"ה לענין ביקור שרחוקים אינם מבקרים אלא עד לאחר ג' ימים ועי"ש בביאור הגר"א שאז מקרי שביב מרע אבל כ"ז אינו ענין לכאן שהרי לדברי הרמ"א הוא דוקא במכה של חלב וכה"ג וא"כ כמו דלענין לחלל עליו השבת בסי' שכ"ח לא נזכר שם כלל שיעור זה דחולה ג' ימים אלא דל"ש רק חלוי הדבר אם הוא מכה בחלב הגוף או קדחת של אישתא למירתא וכה"ג היכא דהרופאים אומרים שהוא מסוכן כמו כן הכא ואם יש מקום לסברתו הוא רק לשיטת המחבר שכל שחלה אע"פ שאין בו סכנה אעפ"כ דומה למי שהעלוהו לגרדום ע"ז אפשר לומר דכ"ז דוקא בחולה ג' ימים דאז צריך לבקשת רחמים ולא קודם לזה אך באמת ממחבר משמע דבכל גווני צריך כיון שעלה עכ"פ למטה. אין שיהיה לדברי הג"ה בודאי אין מקום לשיעורו של הט"ז ואולי כתב כן דרך הכרעה ול"ע:

שער הציון

(יט) כ"מ ממ"א והטעם דאף לדעה ראשונה בס"ז טעמא שלא חייבו אלא בחולני מדבריות דשכיחי בה חיות רעות ולסטים אבל לא בסתם דרך והכא שפגע[א]) בו לסטים כו"ע מודו: (כ) ט"ז וכ"כ הב"ח ולבוש ואליה רבה: (א) פמ"ג. ודע דאיתא בגמרא [ברכות נ"ה] כל חלוס ולא עווות עיין רש"י שם ובתוספות רבינו יהודה ובתוספי הרא"ש פירשו וז"ל כל חלוס רע שאדם רואה יש לדאוג עליו חוץ מחלוס שראה אחר התענית לפי שיבב בתענית ונלטער מחמת העיגוי יראה חלוס רע ע"ש וכן פירש ג"כ בערוך ומזה יש ללמוד לכל היכא שיש לאדם צער גדול ואח"כ רואה בחלומו חלוס רע שאין לדאוג עליו: (ב) כ"מ בתחרוגים: (ג) א"ר: (ד) וכן הסכים בתוספי הרא"ש ובשתק"ו דמה דאיתא בגמרא שבע זמנין וכו' הוא לחש בעלמא ולא שיאמרו הס ז' פעמים: (ה) א"ר וש"א. והיינו כשמטיבין לו בערבית או אף בשחרית וכשאינו מתענה:

הגהות ותיקונים: א) שפגעו: ב) צ"ל רבי גרשום ב"ר שלמה: ג) צ"ל ר' שם טוב פלכו בשם התוספות:

*[יב] *[ג]

(ו) תענית לבטל חלום רע (ז) כאש לנעורת: הגה ודוקא בו ביום ואפי' בשבת ועיין לקמן סי' רפ"ח:

רכא ברכת הודאת הגשמים. ובו ב' סעיפים:

א (א) * [א]אם היו בצער מחמת עצירת גשמים וירדו גשמים * מברכים עליהם אע"פ שלא ירדו עדיין כדי רביעה [ב]משירדו כ"כ שרבו על הארץ [ג]שיעלו (עליהם) אבעבועות מן המטר וילכו זה לקראת זה: הגה ומה שאין אנו נוהגים בזה"ז בברכת הגשמים משום דמדינות אלו מדיריס בגשמים (ב) ואינן נעצרין (א) כל כך (סמ"ג ואגור וכל בו): **ב** [ד]ומה מברך אם אין לו שדה אומר מודים אנחנו לך ה' אלהינו על כל טפה וטפה שהורדת לנו ואלו פינו מלא שירה כים וכו' עד הן הם יודו ויברכו את שמך מלכנו וחותם בא"י אל (ג) רוב ההודאות ואם יש לו שדה (ג) (ד) בשותפות עם אחר מברך

א ג"י מדברי הכל בו ב ברכות נ"ט ותענית ו' ג לפירוש רמב"ם בפ"י מה"ב והר"ן ד שם בברכות ושם בתענית

שערי תשובה

וס"ת לך אמול בשמחה כלה דעתה הוא שמחה כלה עכ"ל:

באר היטב

ולא שחלם לחבירו עליו עי' שבנה"ג בסי' רפ"ח:

(א) כ"כ. וכתב ב"י דהא פשיטא שאפי' באותן ארצות שרגילין במטר אם נעצרו הגשמים והיה העולם בצער ואחר כך ירדו גשמים שצריך לברך. אם רואה עילום כשהוא קטן ורואהו בזמן שהוא גדול ושמח ברואתו מברך שהחיינו אפי' אין לו קרקע אבל יום לא יברך עי' כנה"ג: (ב) בשותפות. אפי' בשותפות אשתו ובניו הלק"ט ח"א סי' קל"ז וכ"כ הש"ך והמ"א חולק עליו ע"ש. אם עובד כוכבים שותף בשדהו היה[ה] מברך שהחיינו עמ"א:

ביאור הלכה

* אם היו בצער וכו'. הרמב"ם בפ"י מהלכות ברכות סתם ולא הזכיר אם היו בצער ומ"מ מסתברא לכאורה דגם הוא מודה דדוקא באופן זה דהא במשנה איתא על הגשמים ועל בשורות טובות וכו' ואיתא בגמרא דבריש מייני דחזי מחזי דאי שמע משמע שירדו גשמים היינו בשורות טובות ובודאי מסתברא דבשורה טובה לא נקרא רק כשהיו בצער מתחלה וא"כ מה שאמרה המשנה על הגשמים נמי מיירי באופן זה דוקא ולפ"ז גם הרמב"ם מודה לדברי הג"ה שבסמוך ומה שלא הזכיר הרמב"ם בפירוש אם היו בצער משום דאין דרכו לכתוב דבר שאינו מפורש בתלמוד וגם בבא"י ובברוחיה שמצוי שם יוצא גדול ועצירה רבה עד שצריכים רחמים על המטר ואין המטר בא רק לפרקים בודאי יש שמתה רבה כשיורד מטר וצריכין להודות ע"ז ואפשר עוד לומר דגם המחבר מודה לזה בא"י ונקט לשון זה משום דרצה לרמז דבמדינות שהם מדיריו בגשמים לא יברך ברכת הגשם רק כשהיו בצער מתחלה ממתא עצירותו וכמו שכתב בהג"ה אבל בא"י אפילו בסתמא הוא בכלל זה ששם כל אחד מצפה וממתין על עת הגשמים ומצטער על העדרו ושמח מאד בירידתו. ולאיתי בפמ"ג שכתב למלתא דפשיטא דאפילו בא"י כשהשנים מסודרות אין לברך על הגשמים ולענ"ד דבר זה צע"ג לדינא [ומה שכתב בב"י ומשמע דאתא לאשמועינן דכשהשנים כתיקונן א"צ לברך וכו' ע"ש אחו"ל קאי ופירושי קמפרש הב"י להכלבו דהוא קאי רק כשהשנים כתיקונן דאין לומר דקאי הב"י על א"י[ב]) לא הו"ל לומר ומשמע דאתא לאשמועינן דהא הכלבו אמדינותינו שבחו"ל קאי והו"ל לומר ומינה שמעינן דכשהשנים כתיקונן א"צ לברך וכל דייקת היטב בדברי הכלבו ממלא כדבריו] שלא נמצא זה בשום פוסק אח"כ מצאתי בא"ר שהוא כתב דבא"י צ"ע לדינא וע"כ נראה דיברך בלא שם ומלכות: * **מברכים עליהם** וכו' משירדו כ"כ וכו'. הוא הטיעור דמשיגא אתן לקראת כלה האמור בגמרא. והנה מדברי המחבר מוכח דכל מה שאמור בס"ב הוא אפילו אם לא ירד רק כטיעור זה וכן מוכח אבן בגמרא משמע דברכת הטוב והמטיב אין לברך רק כשאתא טובא והוא יותר משיעור זה המבואר בשו"ע כדמוכח שם ברש"י ד"ה דאתא פורתא וא"ע על הרי"ף והרא"ש שהשמיטו תירוץ זה ונהי דברכת מודים יש לברך אפילו אתא פורתא דהיינו משיגא אתן וכו' [ומה שתירץ הגמרא ואב"א אידי ואידי דאתא טובא היינו אף דאתא טובא שייך ג"כ ברכת מודים] עכ"פ ברכת הטוב ומטיב[ג]) אין לברך רק בדאתא טובא בין לתירוצא בתרא אח"כ מצאתי בגל"ח שהקשה ג"כ קושיא זו על הרי"ף והרא"ש [ומה שכתב דהרמב"ם כוון לזה כמה שכתב שם בדין ה' ירדו גשמים רבים להורות דלריך לברכת הטוב והמטיב יותר משיעור זה דמשיגא אתן וכו' ודלא כפסק הש"ע לא הירא כלל דבאמת כונת הרמב"ם הוא רק על מה שכתב שם אח"כ בדין ו"ו משירבו המים על הארץ וע"ש היטב דמוכח דכולהו ברכות בחדא מחתא מתחיבו וזה נקרא להרמב"ם ירדו גשמים רבים] ובפסר ברכת ראש הקשה ג"כ קושיא זו ומידש בזה מלתא חדתא והאמת אתו דהרי"ף והרא"ש מפרשים הסוגיא היפך מפירש"י דרש"י מפרש בתירוצא קמא דאתא פורתא היינו מודים אגמנו לך דמברך שיעור זה על משיגא אתן וא"כ ע"כ דאתא טובא היינו יותר משיעור זה והם יפרשו דאתא טובא היינו שיעור דמשיגא אתן דמברך עליו ברוב ההודאות והיינו בריבוי ההודאות על גשם רב כזה ונותן הודאה על כל טיפה וטיפה שבו ואתא פורתא היינו פחות משיעור זה שמברך עליו ברכת הטוב והמטיב וזהו לתירוצא קמא ולתירוצא בתרא תרוויהו דוקא בדאתא טובא ובפחות משיעור זה אין לברך כלל והכי נקטינן ולהכי יפה עשו שהשמיטו כ"ז וכתב הרי"ף כלכתבינן בתענית ושם מבואר השיעור דמשיגא אתן וכו' והשוו הרי"ף והרא"ש כל הברכות בחדא גווני ויתא

שער הציון

(ו) רשב"א: (א) ב"י ולבוש וט"ז וח"א וכ"מ דעת הגר"א בביאורו לא כע"ת וג"ל: (ב) הלק"ט והש"ך וכן הסכים הא"ר דלא כמ"א וע"ש שליקח לזה משום דדעת הרבה ראשונים הלא המה רש"י והרא"ש והרשב"א והריא"ז דבשדה אפילו אין לו שותף בה כלל ג"כ מברך הטוב והמטיב [ודע דדעת הרא"ה בחידושיו ג"כ כאלו הגדולים] ולא נשאר לנו נגדם כ"א הרי"ף והרמב"ם וה.י"; במסכת תענית ע"ש ונהי דבאין לו שותף כלל אין לנו לחלוק על הש"ע דפסק כוותייהו אע"פ בש לו אשה וכיוס בודאי יש לסמוך ולברך ע"ש:

הגהות ותיקונים: א) אינו מברך הטוב והמטיב כ"א שהחיינו דטובת עכו"ם אינה טובה: ב) חסר תיבת דא"כ: ג) והמטיב:

הלכות ברכות הודאות סימן רכא רכב

הטוב והמטיב (ה) ואם אין לו שותף בשדה (ו) * מברך שהחיינו. הגה (ג) (ז) י"ל דהשומע שירדו גשמים מברך הטוב והמטיב (רשב"ל):

א ברכות נ"ד וי"ט ב שם ג שם נ"ד ד טור ה שם נ"ד וס'

רכב ברכת הודאת הטוב והרע. ובו ד' סעיפים:

א (א) [א]על (ל) (ב) שמועות שהן טובות לו לבדו (ג) מברך שהחיינו ואם הן טובות לו ולאחרים מברך הטוב והמטיב: **ב** * [ב]על שמועות רעות מברך בא"י אמ"ה * דיין האמת: **ג** [ג]חייב אדם לברך על הרעה בדעת שלמה ובנפש חפצה (ד) כדרך שמברך בשמחה על הטובה [ד]כי הרעה לעובדי השם היא שמחתם וטובתם כיון שמקבל מאהבה מה שגזר עליו השם נמצא שבקבלת רעה זו הוא עובד את השם שהיא שמחה לו: **ד** [ה]מברך על הטובה הטוב והמטיב (ה) אע"פ שירא שמא יבא לו רעה ממנו (ו) כגון שמצא וכו'[א] וכן מברך על הרעה ברוך דיין האמת אע"פ שיבא

באר היטב

(ג) י"ל דהשומע. פי' היכא דשמע ולא חזא ואית ליה שדה בשותפות מברך הטוב והמטיב ואם יש לו שדה לבדו מברך שהחיינו דנזה אין חילוק בין רואה לשומע. וברכת מודים לא נתקנה אלא

משנה ברורה

בכלל שותפין: (ה) ואם אין לו וכו'. הרואה נילוס כשהוא קטן ומוזר ורואהו בזמן שהוא גדול ושמח ברואיתו (ג) מברך שהחיינו אף דאין לו קרקע כיון דהוא בא מזמן לזמן והוא נהנה ושמח ברואיתו לא גרע מאדם הרואה את חבירו ושמח ברואיתו דמברך שהחיינו אבל הרואה בכל יום אף דביום זה ניתוסף על שלפניו (ד) מ"מ לא יברך דקמא קמא בטיל בהנהר. ואם רואה מים שבכלי"ג [הוא חלק מהנילוס שמתפשט בו ג"כ מגודל הנהר] אם כבר ראה המים במקומו בנילוס אין לו לברך על ראית הכלי"ג אבל אם לא ראה אלא עתה בכלי"ג מברך שהחיינו שרגילין העולם לשמוח גם בו: (ו) מברך שהחיינו. לבד ולא הטוב ומטיב ואפילו יש לו שותף כותי לא מקרי שותף לזה [מ"א ע"ש טעמו]. (ז) י"א דהשומע שירדו וכו'. ר"ל אף שלא ראה בעצמו רק שמע מאחרים שירדו גשמים בשדה שלו אחר העצירה וכנ"ל ג"כ שייך ברכת הטוב והמטיב והיינו כשהשדה שלו הוא בשותפות וכנ"ל ברואה בעצמו ואם השדה שייך לו לבדו מברך שהחיינו וכנ"ל. ואם אין לו שדה (ה) אינו מברך כלל ואפי' ברכת מודים הנ"ל דברכה זו לא נתקנה אלא ברואה בעצמו ולא בשומע [מ"א וח"א] וכשיטה מקובלת מסיק בסוף דבריו דאין חילוק כלל בין רואה לשומע ויכול לברך ברכת מודים אפילו בשומע. וח"מ נראה דספק ברכות להקל:

א (א) על וכו'. ודוקא כששמע מפי אדם (ל) נאמן וזה האדם ראה בעצמו אבל אם שמע שמועה [בין שמועה טובה שצריך לברך עליה הטוב והמטיב או שהחיינו בין שמועה רעה שצריך לברך עליה דיין האמת] ואין המגיד נאמן או שהמגיד לא ראה בעצמו לא יברך[א]וכן אם שמע שנתפס הגזלן שגזל ממנו לא יברך עד שיביא לו הגזלה. מי שהוכרח מחמת עניותו לקחת אשה עשירה שלא בחפצו מברך הטוב והמטיב ודיין האמת [מ"א בשם ס"ח] וכמדומה שכהיום ממעטין בברכות אלו [פמ"ג] גם בספר מור וקציעה מפקפק בזה: (ב) שמועות. נקט (ב) בלשון רבים להורות שאם שמע כמה שמועות (ג) בבת אחת די לו בברכה אחת: (ג) מברך שהחיינו. היינו (ד) כשיש לו שמחה מהשמועה וכן להיפוך בדיין האמת (ה) כשיש לו צער מהשמועה: **ג** (ד) כדרך שמברך וכו'. כי באמת כל היסורין בין בגוף ובין בממון הוא הכל כפרה על העונות כדי שלא יצטרך להמיסר לע"ל ששם העונש הוא הרבה יותר גדול וכדאיתא במדרש יאלף תבע יסורין [היינו שהוא הכיר גודל מדת הדין שלעתיד וכעין זה אמר ג"כ דהע"ה סמר מפחדך בשרי וממשפטיך יראתי ותבע בעצמו יסורין כדי שיצקה מכל וכל ולא יצטרך לפחוד עוד] מ"ל הקב"ה חייך דבר טוב אתה מבקש וממך אני מתחיל שנאמר ויהי כי זקן ויאלף ותכהין עיניו מראות: **ד** (ה) אע"פ שירא וכו'. כי אין לנו להסתכל בעתיד שאפשר שלא יהיה כן [רמב"ם בפי' המשנה]: (ו) כגון שמצא מציאה. וירא שיעלילו עליו ויקחו את אשר לו ומייני (ו) שיש לו אנשי בית שיש בזה טובה

גס

שער הציון

(ג) הרדב"ז ע"ש בסימן שי"ט ואם יש לו שדה בשותפות והנילוס הלא ידוע שעולה ומשקה השדות נראה לכאורה פשוט דצריך לברך הטוב והמטיב ומרוב פשיטותו לא הזכיר הרדב"ז לכתבו: (ד) ואפילו לא בירך בימים הקודמים דכבר עבר זמנם ע"ש בדרב"ז: (ה) ובנ"ך וא"ר חולקים בזה וס"ל דבשומע כיון דאין יכול לברך ברכת מודים כשאין לו שדה יברך הטוב ומטיב[ב] דטובה הוא לכל כשיש זול בעולם ולא העתקתים מפני שמסיק בסמק"ו בסוף דבריו דמסתברא דאין חילוק בין רואה לשומע ואינו יכול לברך ברכת הטוב והמטיב כשאין לו שדה ע"ש: (ל) ואפשר דבעינן דוקא שיהא מוחזק בכשרות לא מסתם בני אדם [פמ"ג]: (ב) אחרונים: (ג) נראה דבבת אחת ל"ד אלא כל שלא בירך על שמועה ראשונה כבת אחת דמי: (ד) לבוש: (ה) מ"ל (ו) משנה לאם ונראה לפי דעת המ"ל בסימן רכ"ל סק"ל שמא לא יתן להם כלום מפירותיה ה"נ שמא לא יתן להם מהמעות שמלא וע"כ

הגהות ותיקונים: א) שמצא מציאה וירא שמא ישמע למלך ויקח כל אשר לו (שו"ע): ג) והמטיב:

ליקוטי דברי הרב: א) בסידור סדר ברכת הנהנין פרק י"ב הלכה ח' כתב: ואם אין המגיד נאמן בעיניו יברך בלי שם ומלכות. ואודות נוסח הברכה כתב בסידור: ומנהג העולם לומר ברוך דיין האמת בלי שם ומלכות, אבל במי שיש לו צער ממיתתו מפני אהבתו לו וכ"ש באדם חשוב שמת צ"ל בשם ומלכות.

לו טובה ממנו כגון שבא לו שטף על שדהו אע"פ שכשיעבור השטף היא טובה לו שהשקה שדהו:

רכג מי שילדה אשתו ומת מורישו ובנה בית חדש וקנה כלים חדשים מה מברך. ובו ו' סעיפים:

א (א) * [א]ילדה (ב) אשתו (ב) * זכר (ג) מברך (ג) הטוב והמטיב [ב]וגם היא צריכה לברך כן.
הגה (ד) ואם מתה אשתו (ה) * בלידתה (ו) מברך שהחיינו דהא ליכא הטבה לאחריני וכן אם מת האב קודם שילדתו היא מברכת שהחיינו (כן נראה לי לישב (ג) הרשב"א סי' רמ"ה) * ויש שכתבו שנהגו להקל (ד) (ז) בברכה זו שאינה תובה אלא רשות ומזה נתפשט שרבים מקילים בשלו הברכות: **ב** (ה) (ח) [ג]מת אביו מברך (ו) דיין

באר היטב

שמועה שצריך לברך עליו הטוב והמטיב או שהחיינו או דיין האמת ואין המגיד נאמן או שלא ראה הדבר לא יברך וכן אם שמע שנתפסק הגזלן לא יברך עד שיביב לו הגזלה ס"ח מט"מ. מי שהוכרח מחמת עניותו לקחת אשה עשירה שלא בחפצו מברך הטוב והמטיב ודיין האמת ס"ח מ"ח.

(ה) אשתו. ובאלו אין חילוק בין רואה לשומע מ"ח: (ב) הטוב והמטיב. ויש חמחוה כנגד מזרח ויברך. מ"כ. אף שהיו לו כבר בגיס ט"ז: (ג) הרשב"א. וט"ז כתב דברבינו המחבר עיקר

ביאור הלכה

* ילדה אשתו וכו'. עיין בא"ר שהביא בשם ס"ח דה"ה[ב] כשנולד לבנו ולבתו בן או שנולד בן לאוהבו שהוא לדיק וחסיד אמנם לפי מה שראיתי בתשובת הרשב"א ח"ד סימן ע"ז [והעתיקו הב"י והמ"א בקיצור ריש סימן רכ"ה] מובא דפליג ע"ז שמסיק שם דלאו בכל דבר שהנה הוא ואחריס עמו שיברך הטוב והמטיב שא"כ אפילו אקבא חדתא יברך הטוב והמטיב וגם למה שאלו בגמרא בילדה אשתו וכו' מאן איכא אחריני בהדיה ואמרו דהתם נמי איכא אשתו בהדיה ת"ל משום בניו וב"ב דהנים ושמחים עמו ואפילו הכל נהנים בלידת זכריס אלא דברכה זו הוא דוקא בדבר שיש לו תועלת והנאה בו כירידת גשמים וירושת הקרובים ולענין ריבוי יין שאחריס נהנים ושוחים ממנו עמו [וכלבעיל בסימן קע"ה ע"ש] וכן בלידת אשתו זכר יש לאב ולאם הנאת תועלת חדא דהוה להו חוטרא לידא ומרה לקבורה ועוד שהוא כיכר האב והאם ומדת כל אדם תאמין לו ליורשן עכ"ל ובהני שזכר הס"ח לא שייך טעם זה וגם ביתר הפוסקים לא נזכר דבר זה וטוב למעט בברכות אלו בדבר שלא נזכר בהדיה: * זכר וכו'. עיין מ"ב ולדינא יש לעיין אם יש לו כמה בניס ואין לו בת ואב שנולד לו בת ונולד לו בן אם יש לו לברך ברכת הטוב אחרי דקוף הדבר הוא דלא ניחא ליה בזכר וצ"ע: * בלידתה. מלי זה משמע לכאו' דאם מתה איזה שעה אחר לידתה והוא לא כיכר עדיין יכול לברך ברכת הטוב והמטיב אחר שמתה על ההנאה שהיתה לה מקודם ויש לדחות דכיון שקודם שביכר מתה ואין לה עתה הנאה גשמיית בגנה שוב לא יכול לומר ברכה זו ודומיא דמי שגמר אכילתו ונזכר שלא ביכר ברכת המוציא ששוב לא יכול לברך על הנאה הקודמת [ומדע דמי שמת אביו ויש לו אח דמברך הטוב והמטיב על הירושה ומת האח עד שלא ביכר הברכה [והוא יורשו ג"כ מפני שלא היתה בן] אעו יכול לברך ברכת הטוב מפני שהיה לו לאח הנאה מקודם זה ולאי לכאורה לא מסתברא] ומאי דנקט הרמ"א בלדתה משום דאל"ה היה מברך תיכף אחר לידתה ולא רצה הרמ"א לגייר בשם לא ביכר מקודם ועיין לעיל בסי' קע"ה בב"י לענין שיעור יין אם לריך הברכה דוקא עובר לעשייתן וצ"ע: * ויש שכתבו וכו' אלא רשות. ר"ל יש שכתבו דהוא

שמועה שצריך לברך עליו הטוב והמטיב או שהחיינו מ"ח דיין האמת ואין המגיד נאמן או שלא ראה הדבר לא יברך וכן אם שמע שנתפסק הגזלן לא יברך עד שיביב לו הגזלה ס"ח מט"מ. מי שהוכרח מחמת עניותו לקחת אשה עשירה שלא בחפצו מברך הטוב והמטיב ודיין האמת ס"ח מ"ח:

(ה) אשתו. ובאלו אין חילוק בין רואה לשומע מ"ח: (ב) הטוב והמטיב. ויש חמחוה כנגד מזרח ויברך. מ"כ. אף שהיו לו כבר בגיס ט"ז: (ג) הרשב"א. וט"ז כתב דברבינו המחבר עיקר

משנה ברורה

גם להס[א]ויש ברכת הטוב והמטיב דאל"ה יש לו לברך רק שהחיינו:
א (א) ילדה וכו'. ואפילו לא ראה בעלמו (א) רק שמע כשהיה בעיר אחרת (ג) וכן במה שמבואר בס"ב: (ב) זכר. מדסתמו הפוסקים משמע דאפילו היו לו כמה זכריס ותאב שיולד לו בת כדי שיקיים מצות פו"ר אפ"ה אם מולד בת (ג) אין מברך ע"ז ומ"מ נ"ל פשוט דבפעם ראשון כשראה אותה מברך ברכת שהחיינו דמי גרע ממי שראה את חברו לאחר ל' יום ושמח בראיתו דמברך שהחיינו כדלקמן בסימן רכ"ה ס"א: (ג) מברך הטוב והמטיב. הטוב לו דניחא ליה בזכר וגם טוב לה שגם לה ניחא בבן זכר (ד) ואפילו היה להס כבר כמה בניס. ועיין בפמ"ג דאפילו אם לא ביכר מיכף כששמע ג"כ יברך לבו"ע דעדיין הטובה נמשכת: (ד) ואם מתה אשתו וכו'. יש אומרים דהמחבר פליג ע"ז וס"ל דאפילו מתה אשתו בלדתה מברך הטוב והמטיב (ה) וכזה ס"ל ג"כ הט"ז לדינא וטעמו של הט"ז דמ"מ יש לה טובה שהשאירה זכר בעולם ע"ש אבל במור וקציעה פליג ע"ז דברכת הטוב והמטיב נתקן רק על הנאה גשמיית ולא על הנאה רוחניית לבד וכן בלחם ממודות ולבוש וח"א כולם העתיקו לדינא כהרמ"א: (ה) בלדתה. מלשון זה משמע לכאורה דאם מתה איזה שעות אחר לידתה מברך הטוב והמטיב דמכל מקום ניחא היה לה מקודם שמתה ועיין בבה"ל: (ו) מברך שהחיינו. על לידת הבן אלא שמתחלה צריך (ו) להקדים לברך דיין האמת על מיתתה דבברכת דיין האמת היא תובה כדלעיל בסימן רכ"ב ס"ג וברכה זו דשהחיינו י"א שאינה אלא רשות וכדלקמיה: (ז) בברכה זו. פי' (ז) בברכת שהחיינו מפני שהיא רק רשות [שעיקר ברכת שהחיינו (ח) נתקן על דבר הבא מזמן לזמן כמועדים וכדומה] ומזה נתפשט שרבים מקילים בכל הברכות כיולא בשלו אבל אינו נכון דמאי דאיתמר בגמרא שהיא רשות איתמר דאפי' מתה אשתו מברך הטוב והמטיב ומ"ש הרשב"א שהחיינו היינו חוץ מהטוב והמטיב ע"ש וכ"כ בשבה"ג ובתשובת חות יאיר סימן רל"ז ע"ש ועי' יד אהרן: (ד) בברכה זו. פי' בברכת שהחיינו דאי' בגמרא שהיא רשות אבל רבים מקילין בכל הברכות כיולא בו ואינו נכון דמאי דאתמר אתמר מ"א: (ה) מת אביו. וה"ה שאר אדם כשר ומכ"ש ת"ח דהוי בכלל שמועות רעות מ"א: (ו) דיין האמת. וצריך לברך בשם ומלכות בא"י אמ"ה דיין האמת ודוקא אביו או שאר אדם כשר שהוא מצטער עליו אבל על שאר

גם להס[א]ויש ברכת הטוב והמטיב דאל"ה יש לו לברך רק שהחיינו:
א (א) ילדה וכו'. ואפילו לא ראה בעלמו (א) רק שמע כשהיה בעיר אחרת (ג) וכן במה שמבואר בס"ב: (ב) זכר. מדסתמו הפוסקים משמע דאפילו היו לו כמה זכריס ותאב שיולד לו בת כדי שיקיים מצות פו"ר אפ"ה אם מולד בת (ג) אין מברך ע"ז ומ"מ נ"ל פשוט דבפעם ראשון כשראה אותה מברך ברכת שהחיינו דמי גרע ממי שראה את חברו לאחר ל' יום ושמח בראיתו דמברך שהחיינו כדלקמן בסימן רכ"ה ס"א: (ג) מברך הטוב והמטיב. הטוב לו דניחא ליה בזכר וגם טוב לה שגם לה ניחא בבן זכר (ד) ואפילו היה להס כבר כמה בניס. ועיין בפמ"ג דאפילו אם לא ביכר מיכף כששמע ג"כ יברך לבו"ע דעדיין הטובה נמשכת: (ד) ואם מתה אשתו וכו'. יש אומרים דהמחבר פליג ע"ז וס"ל דאפילו מתה אשתו בלדתה מברך הטוב והמטיב (ה) וכזה ס"ל ג"כ הט"ז לדינא וטעמו של הט"ז דמ"מ יש לה טובה שהשאירה זכר בעולם ע"ש אבל במור וקציעה פליג ע"ז דברכת הטוב והמטיב נתקן רק על הנאה גשמיית ולא על הנאה רוחניית לבד וכן בלחם ממודות ולבוש וח"א כולם העתיקו לדינא כהרמ"א: (ה) בלדתה. מלשון זה משמע לכאורה דאם מתה איזה שעות אחר לידתה מברך הטוב והמטיב דמכל מקום ניחא היה לה מקודם שמתה ועיין בבה"ל: (ו) מברך שהחיינו. על לידת הבן אלא שמתחלה צריך (ו) להקדים לברך דיין האמת על מיתתה דבברכת דיין האמת היא תובה כדלעיל בסימן רכ"ב ס"ג וברכה זו דשהחיינו י"א שאינה אלא רשות וכדלקמיה: (ז) בברכה זו. פי' (ז) בברכת שהחיינו מפני שהיא רק רשות [שעיקר ברכת שהחיינו (ח) נתקן על דבר הבא מזמן לזמן כמועדים וכדומה] ומזה נתפשט שרבים מקילים בכל הברכות כיולא בשלו אבל אינו נכון דמאי דאיתמר בגמרא שהיא רשות איתמר:

ב (ח) מת אביו. וה"ה (ט) שאר אדם כשר שאדם מצטער עליו דהוא בכלל שמועות רעות מיהו העולם נוהגין לברך בלא שם ומלכות ואינו נכון

שער הציון

דמיירי שמלא כלים תשובים בהם ועיין בסימן רכ"ג בב"ל: (א) רא"ש וש"פ: (ב) מ"א: (ג) ואפשר דהטעם משום דהאשה שאינה מצווית על פו"ר לעולם ניחא לה בזכר: (ד) ט"ז בשם הרשב"א ודומיא דקנה כלים חדשים: (ה) וכן מלדד ג"כ בא"ר: (ו) כנ"ל ועיין לקמן בסי' רכ"ה מה שנכתוב בענין זה: (ז) מ"א וזהו כונת הרמ"א שכתב ומזה נתפשט וכו': (ח) עיין מש"כ בסימן רכ"ה ס"ג: (ט) ב"ח ומ"א וש"א ונקט השו"ע אביו משום שאר הברכות שהזכירם אח"כ:

ליקוטי דברי הרב: א) ובסדר ברכת הנהנין פרק י"ב אות ט' כתב הטעם הטוב לו והמטיב לעניים, שהרי נתחייב בצדקה שכל אדם חייב ליתן כדי השגת ידו וכו'. ב) ובקצות השלחן סימן ס"ד בבדי השלחן אות י' מביא שהרב בסידורו סובר כהא"ר, ע"ש.

הלכות ברכות סימן רכג

האמת היה לו ממון (ז) שירשו אם * אין לו אחים מברך (ט) ג"כ שהחיינו * ואם יש לו אחים (י) במקום שהחיינו מברך (מ) הטוב והמטיב: הגה שאין מברכין הטוב והמטיב אא"כ יש לו שותפות באותה טובה (טור) : ג (יא) * [ד]בנה (ט) [אא] (יב) בית חדש או *[א] קנה (י) [ב] (יג) כלים חדשים אפילו (יד) היה לו כיוצא באלו תחלה או קנה וחזר וקנה מברך על כל פעם (טו) שהחיינו ולאו דוקא חדשים דהוא הדין (יא) לישנים אם הם חדשים לו שלא היו אלו שלו מעולם [ה]ולא אמרו חדשים אלא (טז) לאפוקי

ד שם וכרבי יוחנן וכליטנא בתרא ה הרשב"א בשם הראב"ד

באר היטב

אדם א"ל לברך וע"כ נוהגין העולם לומר ברוך דיין האמת בלא שם ומלכות ועכ"פ באדם או קרובו או אדם חשוב מכ"ש במיתת א"א חייב לברך דוקא בשם ומלכות ב"ח וט"ז: (ז) שירשו. מכאן רמז להוכיח בהלק"ט א"ב סי' קס"ב דאם היה יודע מתחלה שהיו לו נכסים אינו מברך הטוב והמטיב ע"ש ואינו מוכרח: (מ) הטוב והמטיב. ועל מה שנתבאר ראשון מברך ראשון אם א"ל מת אביו והניח מעות יאמר דיין האמת ואח"כ הטוב והמטיב וכן להיפוך. ואם משני בני אדם כאחד יקדים הטוב דאקדומי פורענותא לא מקדמינן הלק"ט א"ח סי' ר"ה: (ט) בית אדם. קהל שבנו או קנו בהכ"נ או נתתר וחזרו ונגאלוהו יעמוד ש"ץ ויברך בקול רם הטוב והמטיב הלק"ט א"ב סימן קע"ט: (י) כלים חדשים. ואין להקל בברכה זו ודוקא כלי תשמיש אבל על ספרים חדשים אינו מברך מ"א אבל בברכת רמ"מ כתב לברך על ספרים ע"ש ויעיין בסוף תשובת מהר"י בי רב שהקונה ס"ת שיברך שהחיינו והסכימו עמו כמה גדולים ע"ש. ובס' נאמן שמואל סי' ז' כתב שלאחת ידי ספק יברך על ס"ת בפעם ראשונה שקורא בס"ת ע"ש וע"ל סי' כ"ב מש"ש: (יא) לישנים. מחליף כלים שניהם יברכו הלק"ט א"ח סימן ר"ז:

שערי תשובה

*[אא] בית אדם. עבה"ט ועיין במא"ב שמדברי הלק"ט ראה דברכת שהחיינו לא יברך וכשבנו בהכ"נ בק"ק אמשטרדם דרש הרב לחיטוכו והורה שהחזן יברך שהחיינו ורב אחר חלק עליו והורה שלא יברך וכן דעתי וכ"כ בשו"ת בית יהודה בס"ת שקנו הקהל שלא יברכו שהחיינו: *[ב] כלים. עבה"ט ומ"ש אם לברך על ספרים הרדב"ז א"ג כתב לברך וכ"כ מור וקציעה אך לא נהגו כן ואם גמר ספר בכתיבה בחידושי תורה וכ"ש בהדפסה כתב מור וקציעה שיברך ומא"ב כתב שיברך בלא שם ומלכות שאינ להודות לה' על שזכהו לכך ובעל גדולי תרומה בגמר הדפסת הספר דרש ברכים לשבח לה' שזכה לכך כמ"ש בספרו פינה לעמים ע"ש וכן אם עלה לגדולה שנתמנה פרנס או רב וכיוצא יש ג"כ לברך בלא שם ומלכות כי לא יברך וכשבנו בהכ"נ בק"ק אמשטרדם דרש הרב לחיטוכו והורה שהחזן יברך שהחיינו ורב אחר חלק עליו והורה שלא יברך וכן דעתי וכ"כ בשו"ת בית יהודה בס"ת שקנו הקהל שלא יברכו שהחיינו: *[ג] כלים. עבה"ט ומ"ש אם לברך על ספרים הרדב"ז א"ג כתב לברך וכ"כ מור וקציעה אך לא נהגו כן ואם גמר ספר בכתיבה בחידושי תורה וכ"ש בהדפסה כתב מור וקציעה שיברך ומא"ב כתב שיברך בלא שם ומלכות שאינ להודות לה' על שזכהו לכך ובעל גדולי תרומה בגמר הדפסת הספר דרש ברכים לשבח לה' שזכה לכך כמ"ש בספרו פינה לעמים ע"ש וכן אם עלה לגדולה שנתמנה פרנס או רב וכיוצא יש ג"כ לברך בלא שם ומלכות כי

משנה ברורה

נכון ועכ"פ על א"א שמת שצריך בודאי להתאונן ולהתמרמר ע"ז וכן על קרובו שחייב להתאבל עליהם ודאי [ד]יזכור הברכה בשם ומלכות: (ט) ג"כ שהחיינו. היינו מתחלה דיין האמת כנ"ל באות ו' ואח"כ שהחיינו על הנכסים שנשארו לו מאתו [רמב"ם] ואף דיותר היה מתרלה שלא ימות אביו ולא יירשנו מ"מ יכול לברך שהחיינו דאין ברכה זו תלויה בשמחה אלא בדבר שמגיע לו תועלת ממנו ואע"פ שמתערב עמה צער ואנחה [מ' הרשב"א סי' רמ"ה]: (י) במקום שהחיינו. ר"ל ששוב לא יברך שהחיינו כיון שיש בזה טובה גם לאחיו ויוכל לברך ברכת טוב[ה] ומטיב. א"ל שמתה אשתו (י) והניחה ממון מברך דיין האמת על מיתתה ושהחיינו על ירושתה: ג (יא) בנה וכו'. וה"ה אם קנה בית ודוקא כשבנה או קנה לעצמו אבל אם יש לו שותפות בגוה כ"א מהשותפים מברך הטוב והמטיב [גמרא] ,ע"כ קהל שבנו או קנו בהכ"נ (יא) יעמוד ש"ץ ויברך בקול רם הטוב והמטיב להוציא את כולם: (יב) בית חדש. ה"ה אם (יב) נשרף וחזר ובנאו אבל אם שברו וחזר ובנאו (יג) יש דעות באחרונים בזה וספיקו להקל. ואם הוסיף בו (יד) איזה שורה בגובה לכו"ע יש לברך: (יג) כלים חדשים. בין מלבושים (טו) ובין כלי תשמיש ושתיה ואכילה וכיו"ב אם הם דברים שלב האדם שמח בהם (טז) עני בראוי לו ועשיר בראוי לו ועיין בסעיף וי"ז אבן אם הוא (יז) עשיר גדול שאפילו כלים יקרים וחשובים אין משמיש לו ואין שמח בהן לא יברך[א] ובקניית ספרים יש דעות בין האחרונים אם יברך עליהם משום דמלות לאו ליהנות ניתנו ובא"א מצדד דאם היה מהדר אחר זה הספר ושמח בקנייתו דמברך שהרי ברכה זו נתקנה על השמחה ולא על התשמיש וכדלקמיה בס"ד וכ"כ במור וקציעה וע"כ אין למחות ביד המברך: (יד) היה לו וכו'. מירושת אבותיו (יח) דמ"מ כלי זה אדם הוא לענין קניה וכתב עוד דאפילו קנה וחזר וקנה (יט) דבזה אף לענין קניה לאו אדם הוא שהרי יש לו כלים כאלו קנויות מכבר אפ"ה כלי זו חדשה היא אצלו: (טו) שהחיינו. ויזהר לברך תיכף קודם שיתחלק השמחה ממנו: (טז) לאפוקי אם מברן וכו'. ואפילו אם

ביאור הלכה

רשות משום דאינו בא מזמן לזמן ודמיא לקרא אחרא [עירובין מ"ס:] דסבר הגמרא שם דהוא רשות אבל הרבה פוסקים ס"ל דהוא חובה [כן מוכח בד"מ בסוף סימן זה] וטעמם דדבר שתקנו חז"ל לברך משום שמחת הנב לא שייכא בזמן אלא כל אימת שנזדמן ע"י הקניה שמחה בלבו מברך לד' על שזיכהו לבוא לשעה שיש בו שמחת הלב: *אין לו אחים מברך ג"כ שהחיינו. עיין במו"ק שכתב דמיירי שאין לו אשה ובניס הא לא"ה מברך הטוב ומטיב כדלקמיה בס"ד[ב] והנה לפי דעת המ"א לעיל בסימן רכ"א אות א' אפילו יש לו אשה ובניס נמי אינו מברך כ"א שהחיינו ולא הטוב ומטיב דהרי אין להם חלק בזה ושמא לא יתן להם ממון זה א"ל אשאלו כלים מירושה ויש לכולם הנאה שמתמשין בהם מיד: * ואם יש לו אחים וכו'. היינו אפילו בכר חילק אביו נכסיו על פיו ויש לכל אח שדה בפ"ע אפ"ה הלא ע"י הירושה הוטב לכולם ושייך ברכת הטוב ומטיב כ"כ הרא"ש ועיין בפמ"ג בסימן רכ"א דגם המחבר מודה בזה: * בנה בית חדש וכו'. עיין בל"ח וא"ר דאם יש לו אשה ובניס הוי כמי שיש לו שותפין בה ומברך הטוב ומטיב ובדלקמיה בס"ד לענין כלים. והנה בח"א מחלק דבקנה כלים תשומיס שישתמשו בהם הוא וב"ב אין זה מצד החיוב ונקרא בזה טובה משא"כ הכא הוא מחויב ליתן בית לאשתו ובניו ולא נהילא דעבור בניו הזכרים משהגיעו לכלל שם מזונות שנותן להם הוא רק בכלל צדקה ובודאי הבית שקנה עבורם הוא טובה גמורה ואפילו עבור אשתו הלא היה יכול לשכור דירה עבורה ואינו מחוייב לקנות בית בשביל זה ובשקונה בית בודאי יש להם שמחת הלב עי"ז והוא הטבה גמורה ושייך בזה ברכת הטוב ומטיב: * [ג]קנה כלים שמשתמשין וכו' מברך הטוב והמטיב.

שער הציון

(י) מור וקציעה ועיין בבה"ט סק"ז בשם הלק"ט והוא מילתא חדתי ולמעשה ל"ע גם אל"ע בפנים הספר אין דעתו לענין ברכת שהחיינו: (יא) בה"ט בשם הלק"ט ותשובת מ"ס סימן קנ"ו ודברי שער הזקנים שהובא בפ"ת לא נהירא: (יב) פ"ת בשם קובץ על הרמב"ם פ"י מה"ב: (יג) עיין בבה"ט בשם הלק"ט ובפ"ת בשם שבלת בימין וכן פסק במור וקציעה ואפשר דהטעם משום דאין הלב שמח ואפילו מ"ק דר' יהודא [פוטה מ"ג] מודה בזה: (יד) דאפילו לדעת ר' יהודה [בפוטה דף מ"ג] הוא דוקא בבונה בית על מכונו שמקודש הא אם הוסיף בו לכו"ע בכלל בית אדם הוא ע"ש בדף מ"ד אם הוסיף דימוס אחד ופירש"י שם: (טו) פמ"ג: (טז) קיצור פסקי הרא"ש: (יז) מ"א בשם הרדב"ז: (יח) גמרא: (יט) גמרא:

הגהות ותיקונים: א) ציון של בה"ל אינו במקומו: ב) בס"ה: ג) שייך לסעיף ה': ד) יזכיר: ה) הטוב והמטיב: *[ט] *[י]

ליקוטי דברי הרב: א) ובסידור סדר ברכת הנהנין פרק י"ב הלכה ה' כתב ובמדינות אלו נוהגין שאפי' עני אינו מברך על חלוק ומנעלים וכיוצא בהם על שאר כלי תשמישי אדם אפילו כלי כסף וזהב אין נוהגין לברך כלל לא בקנייתם ולא בתשמישם וכן עיקר וכן בספרים.

אם מכרן וחזר וקנאן: ד (יז) [1]בשעת (יח) הקנין יש לו לברך אע"פ שעדיין לא נשתמש בהם שאין הברכה אלא ע"י שמחת הלב שהוא שמח בקנייתן וכשילבשם [2]מברך (יג) [ג] (יח) מלביש ערומים: ה [3]קנה כלים שמשתמשין בהם (יט) הוא (יא) ובני ביתו מברך הטוב והמטיב [5]אם נתנו לו (כ) במתנה * מברך הטוב והמטיב * שהיא טובה (כא) לו (טו) ולנותן: ו [6]על דבר שאינו חשוב כל כך (כב) כגון חלוק או מנעלים ואנפלאות (פי' מנעליס קטנים שמופין רוב הרגל) אין לברך עליהם

ו רל"ם והרשב"ל מירוש' ז ירוש' שם וכתבו התוס' והרל"ם ח טור בשם פמ"ק ט שם בשם הירושלמי י שם בשם התו'

שערי תשובה

בודאי מיובא רמי עליה להכיר מסדי ה' ולברך בשמו וכמו"ק האריך הרבה ע"ם עכ"ד מת"ב וע"ם בשם מור וקציעה שאם נקח מאה והכניסה לו נכסי מלוג יש לברך הטוב והמטיב ע"ם: *[ג] מלבש ערומים. עבה"ט ועיין בא"ר דמ"ם לקמן ס"ק ט"ו בענין הלבשת נעריס מבואר שיקדים מלבש ערומים לשהמיינו וכן משמע:

באר היטב

(יב) הקנין. דהיינו משעה שקנה הבגד אע"פ שצריך ליתן אותו לחייט לעשות ממנו מלבוש ט"ז. ומ"א כתב דוקא כשקנה כלי כמו שהיא אבל אם קנה ונתן לאומן לעשות כלי אינו מברך אלא כשישתמש בו ע"ם: (יג) מלבש ערומים. והקונה כובע יברך עוטר ישראל. ובאבנט עוזר ישראל הלק"ט ח"א סי' ה'. והמני"ח כתב שם בלא שם ומלכות: (יד) ובני ביתו. אבל אם קנה כלים לו וכלים לבני ביתו מברך על שלו שהמיינו ועל של ב"ב מברך הטוב והמטיב ב"ח. וג"ל דר"ל לבניו אבל לעבדו ולשפחתו ה"ל כאלו מכרן להם דשכיר הוא בא בשכרו מ"א: (טו) ולנותן. בתשובת פרח שושן כלל א' סי' י"ב כתב דהתוס' והרי"ף והרמב"ם לא ס"ל כהירושלמי הזה ובודאי אלו היה רואה הב"י כל הני רבוותא לא היה פוסק כהירושלמי ומש"ה העלה שם במקומות שנוהגים שעושים הלבשה לנערים יתומים שמברכין היתומים מלבש ערומים ושהמיינו ולא הטוב והמטיב ע"ם כ"כ בשכנה"ג. ומהר"ם אלגזי פסק דהיתומים יברכו מלבש ערומים ושהמיינו והטוב והמטיב ע"ם בתשובה שנדפסה בסוף ספר שמע שלמה ולכ"ע לא יברך הטוב רק המקבל ולא הנותן שם בפרח שושן ועי' מ"א וט"ז ובס' בני חיא

ביאור הלכה

פשוט דגם בזה דינא הוא דאפילו יש לו מבבר כלים כיו"ב אפ"ה מברך הטוב והמטיב וכמו לעיל בס"ג: * מברך הטוב והמטיב. המקבל מתנה אבל הנותן לבו"ע לא יברך [אחרונים]: * שהיא טובה לו ולנותן. עיין מ"ב בטעם הדבר ועיין במ"א שהקשה על דברי הרא"ש ועיין בא"ר ובביאור הגר"א שישנו קושיתו ומפני זה בדה"מ ובמ"א העתיקו לדינא בספק השו"ע אמנם בתשובת פרח שושן [המובא בבה"ט] ובביאור הגר"א דעתם לדינא דבמרא שלנו אינו סובר כהירושלמי הזה [עי"ש בביאור הגר"א] ובאמת מבמה דאשונים משמע דס"ל שבתלמודא דידן חולק על הירושלמי היינו בתוספות וברשב"א ובתב שם הרשב"א שכן הוא ג"כ דעת הראב"ד ע"ש נמצא שיש לנו ג' ראשונים דפליגי על הרא"ש מלבד מה שלא הובא דברי הירושלמי אלו בריי"ף וברמב"ם משמע ג"כ דס"ל הכי. והנה לדינא הכרענו למעשה דלא יברך הטוב ומטיב מחמת אלו הפוסקים דס"ל דהירושלמי חולק בזה עם הבבלי ובודאי אנן נקטינן כהבבלי וא"כ יברך שהמיינו לבד ועוד נ"ל יותר דאפילו לדעת הפוסקים דיוכל לברך הטוב והמטיב אפ"ה אי בירך שהמיינו לא הוי לבטלה דברכת שהמיינו הוותה על שמחה של עצמו [שיש לו מאיזה דבר שמועה טובה שנוגע לו כדלעיל בסימן רכ"ב ואפילו אקרא חדתא נמי הרשותו לברך [עירובין מ"ם ע"ב] וברכת הטוב דוקא אם השמחה הוא ביותר שיש בזה גם טובה לאחרים והנה בכלל מחמים מנה ובלא"ה הלא יש איזה פוסקים דס"ל דהיכא שצריך לברך ברכת הטוב צריך גם לברך שהמיינו ואי דאנן לא ס"ל לבחלה להוכות כן מ"מ לבטלה לא מיקרי משא"כ אם יברך ברכת הטוב אם נגקוט כדעת הבבלי היא לבטלה ומפני זה הכרעתי במ"ב שיברך שהמיינו ולא ברכת הטוב:

משנה ברורה

(כ) אם הם חדשים שלא נשתמש בהם עדיין מ"מ כיון שכבר דש בהן לית בהן שמחה: ד (יז) בשעת הקנין וכו'. ודוקא אם קנה בגד שראוי ללובשו מיכף (כא) אבל אם קנה שוס דבר שאינו ראוי ללובשו או להשתמש בו כמו שהוא רק שצריך ליתן לאומן לתקן לא יברך שהמיינו עד שעה שילבש הבגד או ישתמש בהכלי: (יח) מלביש ערומים. היינו קודם שהמיינו. אבל אם לובש הבגד שמרית יכול לגאת בברכת מלבש ערומים שמברך [א]בברכת השחר [אחרונים]: ה (יט) הוא ובני ביתו. אבל אם קנה כלים לו וכלים לב"ב מברך על שלו שהמיינו (כב) ועל של ב"ב מברך הטוב והמטיב דטוב הוא לדידיה שזכה שיהיו ב"ב מלובשים במלבושי כבוד והמטיב לאחריני הם ב"ב שהנין בטובה זו (כג) ודוקא אם קנה בשביל אשתו וזרעו אבל אם קנה בשביל עבדו ושפחתו לא מקרי טוב לדידיה דהוי כאלו מכר להם בשכרן שמגיע להם (כד) אם לא שגם הוא משתמש בהכלים האלו: (כ) במתנה. היינו דוקא כלים או בגדים שהמקבל משתמש[ב] בזה (כה) אבל לא מעות שעי"ז מתביים יותר ולא יוכל ע"ז לברך: (כא) לו ולנותן. שאם המקבל עני הוא טובה לנותן שזיכהו הש"י לעשות צדקה ואם המקבל עשיר שמח הנותן שמקבל ממנו והוי טובה גם לנותן [הרא"ש בביאור דברי הירושלמי] . והנה יש (כו) מאחרונים שחולקים על פסק זה וס"ל דלפי מסקנת גמרא דידן לא נתקנה ברכה זו כ"א בדאית להו לאחריני ג"כ טובה גשמית ולפ"ז בשניתן לו כלים במתנה צריך המקבל לברך ברכת שהמיינו ולא ברכת הטוב (כז) ויש דנקטי לדינא בספק השו"ע ויברך ברכת הטוב ולא שהמיינו ולמעשה נראה דטוב יותר לנהוג בזה לברך ברכת שהמיינו ולא ברכת הטוב כאשר בירכו בבה"ל (כח) ומ"מ במקום שנוהגין שעושין הלבשה לנערים יתומים כ"א מהיתומים יברך מלבש ערומים וברכת הטוב והמטיב דהא איכא בזה טובה עוד לכמה נערים (כט) וברכת שהמיינו לא יברכו דבמקום שמברכין ברכת הטוב ס"ל לרוב הפוסקים דאין מברכין שהמיינו: ו (כב) כגון חלוק וכו'. וה"ה שאר כלים שאין משומש ואין דרך לשמות בהם:

שער הציון

(כ) ב"י וג"ל דאפילו אם לא בירך קודם שמברן שוב לא יברך דהשמחה דאשונה כבר נסתלק משמברן ונתבטל חיוב הברכה ועתה בקניה שנית שוב ליכא שמחה כמ"ש הפוסקים: (כא) מ"א ומה"ש ודה"ח וש"א דלא כט"ז ועיין במ' רע"א שמסתפק לענין בית שלא לברך עד שיקבע בו מזוזה וכן לענין כלים שצריכין עטילה עד שיטבלם שיהיו ראוין להשתמש בהם ואין להשיג ע"ז ממה שמבואר לקמן ברכ"ה ס"ג אפילו ראהו בידו וכו' וכתב הגר"א דמקורו הוא מהך דהכא והא התם ג"כ אינו יכול לאכלם שאני התם שהפרי בעצם כבר נגמר ורואי ליהנות ממנה אבל שהיא על האילן או בידו משא"כ הכא שבעצם אינו ראוי להשתמש ממנה: (כב) ב"ח: (כג) מ"א: (כד) מהה"ש: (כה) א"ר וש"א: (כו) ח' פרח שושן וביאור הגר"א דזהו רק לדעת הירושלמי ולא למסקנת גמרא דילן: (כז) א"ר והה"ח וח"א: (כח) כנ"ל ברור ודומיה כשירש מאביו ויש לו אחים דמברך ברכת הטוב משום דיש עוד אנשים מקבלי הטובה ועכ"ד נראה ברור דזהו טעם מהר"ם אלגזי המובא בבה"ט. ומש"כ שם דיברך שניהם ס"ל כאיזה אחרונים שפסקו כהסמ"ק דיברך שניהם אבל אנן לא הכי קי"ל כ"כ בא"ר ופשוט: (כט) א"ר:

*[יג]

הגהות ותיקונים: א) שמח:

ליקוטי דברי הרב א) ובסידור סדר ברכת הנהנין פרק י"ב הלכה ו' כתב הלובש בגד חדש י"א שמברך מלביש ערומים אע"פ שכבר בירך בשחר ונכון לברך בלא שם ומלכות, וטוב ללובשו קודם ברכת השחר לפטרו בברכת מלביש ערומים שבשחר, ואם לא חגר עד לאחר ברכת השחר טוב לברך אחר ישראל בגבורה בלא שם ומלכות, וכן בכובע עוטר ישראל בתפארה. **ב)** בסידור פרק י"ג הלכה י"ד כתב - ואם לא בירך יכול לברך כל זמן שלא פשטו, אבל אם פשטו על דעת שלא לחזור ללבשו לאלתר אלא לאחר זמן, לא יברך בלבישה שניה.

[כ] ואם הוא עני ושמח בהם (טז) יברך: הגה (כג) וי"א דאפילו עני אינו מברך על חלוק ומנעלים וכדומה (כד) וכן נוהגין (טור בשם תוס' ותרומת הדשן סימן ל"ו). המנהג לומר למי שלובש בגד חדש תבלה ותתחדש. ויש מי שכתב שאין לומר כן על מנעלים או בגדים הנעשים מעורות של (יז) (כה) בהמה דל"כ היו צריכים להמית בהמה אחרת תחלה שיחדש ממנה בגד אחר וכתיב ורחמיו על כל מעשיו (מהרי"ו בפסקיו) והנה הטעם חלוש מאד ואינו נראה מ"מ רבים מקפידים על זה שלא לאמרו:

כ בשם הרא"ש שם

רכד דיני ברכות פרטיות. ובו י"ג סעיפים:

א [א]הרואה (א) מרקוליס (ב) [ב]או שאר עבודת כוכבים אומר ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם שנתן ארך אפים לעוברי רצונו [ג]ואם רואה אותה בתוך שלשים יום אינו חוזר ומברך: הגה (ב) (ג) והאידנא אין מברכים זאת הברכה:[ב] **ב** [ד]הרואה מקום שנעקרה עבודת כוכבים (ד) [ה]אם הוא בארץ ישראל אומר בא"י אמ"ה שעקר עבודת כוכבים מארצנו ואם הוא בחוצה לארץ אומר שעקר עבודת כוכבים מהמקום הזה ואומר [ו]בשתיהן כשם שעקרת אותה מהמקום הזה כן תעקור אותה מכל המקומות והשב לב עובדיהם לעבדך: הגה ואם נעקרה עבודת כוכבים ממקום אחד ונתנוה במקום אחר מברך על מקום שנעקרה שעקר עבודת כוכבים (ה) ועל מקום שנתנוה לשם שנתן ארך אפיס (בית יוסף בשם תוספות וירושלמי): **ג** [ז]הרואה בבל הרשעה אומר ברוך אתה ה' אמ"ה שהחריב בבל הרשעה. ראה ביתו של נבוכדנצר אומר ברוך שהחריב ביתו של נבוכדנצר הרשע. ראה גוב אריות (ו) או כבשן האש אומר ברוך שעשה נסים לצדיקים במקום הזה (וע"ל סימן רי"ח סעיף ז'): **ד** [ח]ראה מקום שיש בבבל שכל בהמה שתעבור עליו אינה יכולה לזוז משם אם לא יתנו עליה מעפר המקום ההוא והוא סימן קללה לה דכתיב וטאטאתיה במטאטא (פירוש מכבדות הבית שקוב"י בלעז) השמד אומר (ז) ברוך אומר ועושה ברוך גוזר ומקיים: **ה** [ט]הרואה ששים רבוא מישראל ביחד אומר בא"י אמ"ה (ח) חכם הרזים ואם הם עובדי כוכבים ומזלות אומר[ט] וכו': **ו** [י]הרואה חכמי ישראל אומר בא"י אמ"ה (ט) שחלק מחכמתו (ג) [לא] ליראיו: **ז** [כ]הרואה חכמי אומות העולם עובדי כוכבים [ל]שחכמים

א ברכות נ"ז ב ר' יוחנן שם בשם י"מ וטור ג מהא דרש"י פ' הרואה ד שם נ"ד ה יהושע שם ו שם[א]) וכרשב"א ז שם ח שם וכפי' רש"י ט שם נ"ח י שם כ שם ל ממ"ק

באר היטב

ומיד אחרן: (טז) יברך. ועשיר גדול שקנה כלים חשובים שאין שמח בהם ואין נחשבין לו לא יברך כנה"ג בשם הרדב"ז מ"א:

(יז) בהמה. אפילו טמאה כגון פי"א בל"א אפילו הוא ממין אחר רק שתפור תחתיו מעורות בהמה כנה"ג שם ומ"א:

(א) מרקוליס. פי' חילוף קילוס דאסור להזכיר עבודת כוכבים בשמה: (ב) והאידנא. אפילו הולך לעיר אחרת כיון דראה כיולא בזה בעירו. וה"ה קטן שהגדיל א"ל לברך כיון שראה בקטנותו מ"א. וכתב הב"ח בשם ספר האשכול השמר לך לראות קינגאות של עובדי כוכבים וה"ה מחולתם או שום דבר שמתחם ואם תשמע קול עובדי כוכבי' שמחים תאנח ותצטער על חורבן ירושלים ותתפלל להקב"ה עליה. וכפ"ק דמס' ע"ג דף י"ח דאפי' ההולך לקינגאות של ישראל הרי זה מוסב לעיל: (ג) לירליו. לפי

*[לא] לירליו. עבה"ע ועיין בר"י בכל אלו שהוזכרו שמברכין על רמייתם שמח בהם ואין נחשבין לו לא יברך כנה"ג בשם הרדב"ז מ"א:

שערי תשובה

(כג) וי"א דאפילו עני וכו'. ס"ל דדוקא בגד למר וכדומה דבר שיש בהם חשיבות קצת דמי לדבר הבא מזמן לזמן דשמח ב"א מתחדשים להם לפרקים מועטים ושייך ע"ז שהחיינו משא"כ אלו שרגילים תמיד להתחדש לשמח לך ואין שייך ע"ז לברך שהחיינו לזמן הזה: (כד) וכן נוהגין. עיין במ"א ובאור הגר"א שהרדב"ז מכריע לענין לברך ועיין בפמ"ג בשם ספר האשכול השמר לך לראות קינגאות של עובדי כוכבים וה"ה מחולתם או שום דבר שמתחם ואם תשמע קול עובדי כוכבי' שמחים דאפילו עני לא יברך על כלים שאינם חשובים כאלו: (כה) בהמה. אפי' טמאה (ל) ואפי' הוא ממין אחר רק שתפור תחתיו מעורות בהמה: **א** (א) מרקוליס. היא ע"ג שעובדין אותה עי"ז שזורקין לה אבנים.

ושמה העלמה קילוס (א) ומפני שאסור להזכיר ע"ג בשמה לכך כינו אותה בשם קוליס ומר הוא חילוף בלשון ארמי ופירושו הוא חילוף קילוס: (ב) או שאר ע"ג. אפילו בית ע"ג [ב"י] וב"ח פי' דוקא כשרואה אותה בגלוי: (ג) והאידנא וכו'. שהרי אנו רואין אותה תמיד וכתבו האחרונים דאפילו הולך לעיר אחרת וראה שם ע"ג אינו מברך כיון דראה את מין זה תוך למ"ד בעירו ואפשר עוד דאפילו קטן שהגדיל א"ל לברך כיון שראה אותה בקטנותו ובא"ר כתב עוד מילתא חדתי דאפילו הוא לא ראה אותה תוך למ"ד כיון שיש רוב העולם שהוא שוכן ביניהם שרואין אותה. כתב הב"ח בשם ספר האשכול השמר לך לראות קנגיאות של כוכבים וה"ה מחולתם או שום דבר שמתחם ואם תשמע קול כוכבים שמחים האנח ותצער על חורבן ירושלים ותתפלל להקב"ה עליה. ואיתא בגמרא דאפילו ההולך לקינגיאות ולטיטראות של ישראל ה"ז מוסב לעיל: **ב** (ד) אם הוא בא"י וכו'. אפילו (ג) רק ממקום אחד: (ה) ועל מקום שנתנוה. היינו אם יש שלשים יום שלא ראה אותה וכנ"ל: **ג** (ו) או כבשן האש. היינו התפירה שהוסק בה אז האש לחנניה מישאל ועזריה: **ד** (ז) ברוך אומר ועושה וכו'. היינו (ג) בשם ומלכות. בגמרא הגירסא ברוך אומר ועושה (ד) גוזר ומקיים: **ה** (ח) חכם הרזים. שאין (ה) דעתן דומין זה לזה ואין פרצופיהן דומין זה לזה (ו) והוא יודע מה בלב כל אלו האוכלוסין: **ו** (ט) שחלק. שעם ד' הם חלק אלוה ודבקים בו לכן אמר שחלק

מש"כ

שער הציון

(ל) אחרונים: (א) מ"א: (ב) ב"ח והגר"א בלא כד"מ: (ג) כן מוכח בגמרא דקאמיר שם אמשה ברכות על בגד ומשמע דכולהו בחדא מתחתא וכי היכא דמרקוליס הוא בשם ומלכות ה"ג אידך: (ד) וכן נכון [א"ר ע"ש] וגם דאל"ה הו"ל שם ברכות ועיין במעדני יו"ט: (ה) רש"י[ב]: (ו) גמרא[ג]:

הגהות ותיקונים: א) ברכות נ"ז ע"ב וכר' שמעון בן אלעזר: ב) שהרי אנו מגודלים ביניהם ורואים אותו תמיד (בשו"ע): ג) (ירמי' נ' י"ב) בושה אמכם [מאד] חפרה יולדתכם הנה אחרית גוים מדבר ציה וערבה (בשו"ע): ד) גמרא ברכות נ"ח ע"א: ה) רש"י:

*[ג]

מ סס נ"ח ג סס
ם סס ע רש"י סס
פ סס צ סס
ק ממשנה דרש
פרק הרואה וגמ'
נ"ט

(י) בחכמות (ד) העולם אומר בא"י אמ"ה שנתן מחכמתו לב"ו: **ח** [מ]על (ה) [נ] [א]מלכי ישראל[ב]) אומר בא"י אמ"ה שחלק מכבודו ליראיו (יא) ועל מלכי עובדי כוכבים [ג]אומר (יב) ברוך שנתן מכבודו לב"ו: **ט** [נ]מצוה להשתדל (יג) לראות (ו) מלכים [א]אפי' מלכי עובדי כוכבים[ב]): **י** [ס]הרואה (יד) בתי ישראל (ז) בישובן [ע]כגון [א]בישובן בית שני אומר בא"י אמ"ה מציב גבול אלמנה. [א]הרואה בחורבנן אומר ברוך דיין האמת: **יא** (טו) [פ]הרואה בתי עובדי כוכבים בישובן אומר [א]בית גאים יסח ה', בחורבנן אומר אל נקמות ה'): **יב** [צ]הרואה (מ) [ג] (טז) קברי ישראל אומר בא"י אמ"ה אשר יצר אתכם בדין וכו' ועל קברי עובדי כוכבים אומר [א]בושה אמכם וגו'): **יג** [ק]כל ברכות הראייה אם חזר וראה (ט) [ד] (יז) אותו דבר בתוך ל' יום אינו חוזר ומברך:

שערי תשובה

אף שלא ראה אותם עין בעין רק דרך חלון שהזכוכית מפסיק ביניהם יכול לברך ברכת הראייה ועיין בדבר שמואל סי' רמ"ב ובשבות יעקב ח"א סי' קכ"ו לענין ברכת הלבנה דרך חלון הסתום בזכוכית ויבואר בסי' תק"ד[ה] ע"ש: *[נ] מלכי[ב]. עבה"ט ועיין בשבות יעקב ח"ב סי' ל"ח ומ"ש בד אהרן סימן רכ"ה ומ"ש שם ועיין בח"ר שכתב של"ע דרב ששת לא היה מברך ברוך שנתן רק בענין שאילת שלום כו' ובמה"ב כתב דמש"ם משמעות שבירך ממש וגם כי נעלם מהח"ר הגרסא בע"י פתח ר"ש וקאמר ברוך ע"ש וכ' ברכ"י בשם מהר"י[ו] ילחקי בתשובה כת"י הרואה המלך מיס בספינה קטנה והיא מכוסה ובא ירואה המלך עצמו אך יודעים בבירור שהמלך שם יכול לברך ורואה מרב ששת דהוי סגי בהור ואפ"ה מיבן וגראה דדוקא בראיה זו על המלך הדין כן כיון שעיקר הברכה שחלק מכבודו וכן משמע שם בעובדא דרב ששת אבל אין ללמוד מזה לשאר ברכות שמברך על הראיה ולא על הידיעה: *[ג] קברי כו'. עבה"ט ועיין בבר"י בשם מז"ה בעל חסד לאברהם בהגהותיו כת"י כתב כשישים ידו על הקבר יאמר פסוק ונתן ה' תמיד כו' תשכב בשלום ותישן בשלום עד כא מנחם משמיע שלום וכשישים ידו יכוין בפסוק ונתן שיש בו ט"ו תיבות כמנין קברי היד ושמעתי שישים יד שמאלו דוקא ולא יד ימינו עכ"ל: *[ד] אותו דבר. עיין בה"ט ועיין בתשובת הרדב"ז ח"ב סימן רל"ו ועיין ביד אליהו סימן ל"ח שכתב מדברי המג"א[ז] ס"ק ב' משמע שדעתו שלא לברך ולענ"ד יש לחלק ועיין בבר"י שהביא מהרדב"ז והלק"ט וזקנו מהר"א אזולאי ז"ל שעל קברות אחר יברך וכן כתב הוא ז"ל וע"ש בבר"י בשם פ"ה אשר בעד חלון ביתו רואה הקברים מ"מ כל שלא הלך שם ל' יום והולך עתה בבית הקברות עצמו יש לברך והביא ראיה ממהריט"ץ סימן פ"ט. ובלבוש הכסף למהר"א גוטיינ"ו חלק עליו ע"ש. ואם ח"ו נתחדש קבר תוך למ"ד יום כתב מהריק"ש בשם הרדב"ז לברך אם הוא ודאי ובספק לא יברך ועיין ברדב"ז ח"ג סימן תקס"ו ובבר"י כתב שבהלק"ט סימן רי"ג פליג ובראה לפי שכתב דאפשר לא נתקנה על היחיד דשמא לא הגיע זמנו והוי כמרים מגדלא כו' והרדב"ז כתב דעל קבר אחד נמי יברך וקשה מיבא אתכם לנוכח עכ"ל ובראה שהיה סובר שהרדב"ז קאמר על קבר אחד מתחלתו לז"א דגם הרדב"ז לא קאמר אלא בנתוסף אחד ואתכם שייך שפיר דאגב כולל הכל. אך מתחת שכתב דשמא לא הגיע זמנו מזה נראה שדעתו דאף בנתוסף אין לברך:

משנה ברורה

משא"כ לקמיה בס"ז: ז (י) בחכמות העולם. היינו (ז) בהשבע חכמות לאפוקי אם הם חכמים בדתם ע"ז אינו מברך כלל: **ח** (יא) ועל מלכי וכו'. ומשמע בגמרא אפילו סומא כשיודע שהמלך עובר מברך ועיין בפמ"ג שמלבד דאם הוא סומא שלא ראה מאורות מימיו יברך[א] בלא שם ומלכות: (יב) ברוך שנתן מכבודו וכו'. השלטונים שאין עול מלך עליהם לשנות דבריהם ודן והורג במשפט (מ) מברך עליהם. ועל השרים שממנה המלך בכל עיר ועיר טוב ויישר לברך בלא שם ומלכות: **ט** (יג) לראות מלכים אפי' וכו'. ומותר לטומא בטומאתה של דבריהן מפני כבודן בין למלכי ישראל (ט) ובין למלכי או"ה וכן מפני כבוד הברייות כגון לילך לנחם אבלים. אם רואה פ"א המלך (י) לא יבטל יותר מלימודו לראותו אם לא שבא בחיל יותר ובכבוד גדול יותר: **י** (יד) בתי ישראל. פי' בתי עשירי ישראל שמיושבים בתוקף ובגבורה כגון בישוב בית שני [רש"י]

באר היטב

(שהמאמינים בה') [א]שישראל) דבקים בו יש יחוס לחלק אחר מי שנחלק ממנו משא"כ בעובדי כוכבים [ב]אומר שנתן שאין דביקות בנותן מתנה למקבל ט"ז: (ד) העולם. ואם אינם חכמים אלא בדתם אין מברך עליהם מ"א: (ה) מלכי ישראל[ב]). אפילו סומא אומר ברכות דף נ"ח: (ו) מלכים. אם אינם הולכים שם עם העבודת כוכבים עיין ס"ח. השלטונין שאין עליהם עול מלך לשנות דבריהם ודן והורג במשפט מברך עליהם. ועל השרים שממנה המלך בכל עיר ועיר טוב לברך בלא שם ומלכות כנה"ג בשם הרדב"ז ומ"א. אם רואהו פעם א' המלך אל יבטל יותר מלימודו לראותו אם לא שבא בחיל יותר ובכבוד גדול יותר ס"ח מ"א. ברמב"ם ספ"ג דאבל כתב שמותר לטמא בטומאה של דבריהם מפני כבוד מלכים או מפני כבוד הבריות כגון לנחם אבל עיין מ"א: (ז) בישובן. דוקא בא"י ולא בח"ל [ובס' אליה רבה פסק דוקא בבתי כנסיות וכן בבית כותים מיירי בהכי כדעת הרי"ף וכ"כ רש"ל ובכל בו ובס' זכרון]: (ח) קברי ישראל. אפילו על קבר אחד יברך הרדב"ז אבל בהלק"ט מ"א סי' רי"ג חולק וכתב דעל קבר א' אינו מברך ע"ש. כתב בדרשות מהר"ש כשהיה הולך על הקבר היה אומר יהי רצון שתהא מנוחתו של פלוני פה בכבוד וזכותו יעמוד לי. עוד כתב מה שתולשין עשב או צרור ומשימין על מצבה אינו אלא משום כבוד המת להראות שהוא היה על קברו. וכתב בר"מ שיניח ידו על הקבר ע"ש: (ט) אותם דבר. ודוקא כשראה אותו מלך אבל אם ראה מלך אחר צריך לברך רדב"ז. וה"ה אם ראה קברות אחר וכן כל כיוצא בזה:

(יא) בחכמות העולם. היינו (ז) בהשבע חכמות לאפוקי אם הם חכמים בדתם ע"ז אינו מברך כלל: **ח** (יא) ועל מלכי וכו'. ומשמע בגמרא אפילו סומא כשיודע שהמלך עובר מברך ועיין בפמ"ג שמלבד דאם הוא סומא שלא ראה מאורות מימיו יברך[א] בלא שם ומלכות: (יב) ברוך שנתן מכבודו וכו'. השלטונים שאין עול מלך עליהם לשנות דבריהם ודן והורג במשפט (מ) מברך עליהם. ועל השרים שממנה המלך בכל עיר ועיר טוב ויישר לברך בלא שם ומלכות: **ט** (יג) לראות מלכים אפי' וכו'. ומותר לטומא בטומאתה של דבריהן מפני כבודן בין למלכי ישראל (ט) ובין למלכי או"ה וכן מפני כבוד הבריות כגון לילך לנחם אבלים. אם רואה פ"א המלך (י) לא יבטל יותר מלימודו לראותו אם לא שבא בחיל יותר ובכבוד גדול יותר: **י** (יד) בתי ישראל. פי' בתי עשירי ישראל שמיושבים בתוקף ובגבורה כגון בישוב בית שני [רש"י]

(ואפשר דוקא בא"י ובזמן בית שני קאמר אבל בזה"ז אפילו בא"י לא [נ"י] (יא) ויש שמפרשים כונת רש"י דאפילו אם הם מיושבים עתה כמו בבית שני ג"כ מברכין והרי"ף פי' בתי ישראל בישובן היינו בתי כנסיות שמתפללין בתוכן וכן נהגו העולם שאין מברכין על שאר בתים כ"א על בהכ"נ כשרואה אותה ביפיה ובתיקונה וכתב בא"ר דאין חילוק בין א"י לחו"ל ואפילו בזה"ז ובפמ"ג[ל] מלבד (יב) בזה"ז טוב לברך ברוך מציב גבול אלמנה בלא שם ומלכות: **יא** (טו) הרואה בתי וכו'. לפירש"י הנ"ל היינו בתי כותים *) שיושבים בשלוה והשקט ועושר ולהרי"ף היינו בתי תפלה שלהם: **יב** (טז) קברי ישראל. ואם היה שם רק קבר אחד (יג) י"א שאין לומר ברכה זו כי נתקנה בלשון רבים: **יג** (יז) אותו דבר. ודוקא כשראה אותו מלך אבל אם ראה מלך אחר צריך לברך [מ"א בשם רדב"ז] וה"ה לענין הא דס"ב דראה קבר[ל] אחר וכל כיו"ב אמנם

שער הציון

*) כותים שהיו עובדים לדמות יונה בהר גרזים בא"ר

(ז) פמ"ג: (מ) רדב"ז וש"א: (ט) רמב"ם וכן הוא גם כן בתוס' רבינו יהודה על ברכות בשם ירושלמי דברכות פ"ג: (י) ס"ח: (יא) ב"ח בשם רש"ל ומסתברא דלדידיה אפילו בחו"ל ועיין בפמ"ג שכתב דמפני דיש לחוש לדברי הב"י טוב לברך בלא שם ומלכות: (יב) מפני שחשש לדעת רש"י: (יג) בה"ט בשם הלק"ט:

הגהות ותיקונים: א) הקטע הושמט בגלל הצנזורה: ב) (המלכים): ג) רכ"ה ס"ק י"ט:

אומות העולם: ד) באומות העולם: ה) תכ"ו: ו) מהר"א: ז) צ"ל סימן *[ה] *[מ] *[ט]

ליקוטי דברי הרב א) ובסידור סדר ברכת הנהנין פרק י"ג הלכה ט' אינו מחלק בסומא, ודלא כהפמ"ג. ב) ובסידור פרק י"ג הלכה י"א פסק כהרי"ף, שיברך בשם ומלכות, והעולם נוהגין שלא לברך אלא על בתי כנסיות שמתפללין בתוכם. ג) ובסדור פרק י,ג הלכה י"ג כתב שאפילו רואה קבר אחר אינו מברך תוך ל' יום, אבל במלך אחר או חבר אחר מברך.

רכה דיני ברכת שהחיינו. ובו י׳ סעיפים:

א [א]הרואה את (א) [ב] (א) חבירו (ב) לאחר שלשים יום (ג) אומר שהחיינו ואחר י״ב חדש מברך (ג) (ד) מחיה המתים [ב]והוא שחביב עליו הרבה ושמח בראייתו: **ב** [ג]מי שלא ראה את חבירו (ג) [ג] מעולם (ה) ושלח לו כתבים אע״פ שהוא נהנה בראייתו אינו מברך על ראייתו: הגה י״ל מי שנעשה בנו (ו) בר מצוה יברך בא״י אמ״ה (ד) [ג] (ז) שפטרני מענשו של זה (מהרי״ל בשם מרדכי וב״ר פרשת תולדות) (ח) וטוב לברך בלא שם ומלכות (ד״ע): **ג** [ד]הרואה * פרי חדש [ה]מתחדש משנה לשנה (ט) מברך (ה) שהחיינו

באר היטב

(א) חבירו וכו׳. והכל בשם ומלכות. ובתשובת פנים מאירות סי׳ ס״ו כתב דברכת מחיה מתים א״ל לברך בשם ומלכות כיון דנוסח ברכה זו היא בתפלת י״ח ושם לא נזכר מלכות ע״ש. ואין חילוק בין זכריס לנקבות ב״י בשם תשובת הרשב״א מהררמ״י עטרת זקנים. אם בתוך ל״ד קיבל ממנו כתב אפ״ה מברך שהחיינו אבל מחיה מתים לא יאמר אם קבל כתב בתוך י״ב חדש הלק״ט ח״א סי׳ ר׳ כ: (ב) מחיה מתים. ואז אין מברך שהחיינו ב״ח: (ג) מעולם. דכיון דלא ראהו אינו אוהבו כ״כ: (ד) שפטרני. דעד עכשיו נענש האב כשחטא הבן בשביל שלא חנכו. ובלבוש פירש איפכא דעד עתה הבן נענש בעון האב. מצוה על האדם לעשות סעודה ביום שנעשה בנו בר מצוה כיום שנכנס לחופה. בי״מ[א] בליקוטים סי׳ כ״ט וכתב המ״א דמשמע דהיינו ביום שנכנס לשנת י״ד ובשש״ס פ״ז דב״ק כתב דאם הגער דורש הוי סעודת מצוה אפילו אינו בתוך סי׳ נ״ג סעיף יו״ד: (ה) שהחיינו.

שערי תשובה

[ה] מחיבו. עבה״ט ומ״ש אמין חילוק בין זכריס לנקבות. ועיין בר״י דפסוט דאיש מברך על אשה ואשה על איש ועיין בהלק״ט דהיינו בשתמו ואמו ובתו ואחותו ע״ש ולפ״ז גם האשה שמברכת על איש דוקא בבה״ג הוא. ומ״ש מחיבו כתב בבר״י דכ״ש מי שגדול ממנו כגון אביו או רבו כיון שנהנה בראייתו ומ״ש בשם הלק״ט בקיבל ממנו כתב כו׳ וע״ש דמשמע שאף אם בתו אנשים שהדיעו משלומו וכן בבר״י בשם מז״ה משמע דגם אם הוא יודע משלומו אף שלא כתב לו אין מברך וצ״ע: *[ג] מעולם. עבה״ט ור״ל דאעפ״י שהיה רגיל להריץ אגרות וכתבים מזה לזה מ״מ כיון שלא נתחבר עמו פא״פ אין מעולם[ב] האהבה כ״כ עד שיהיה נהנה ושמח בראייתו: *[ג] שפטרני. עבה״ט ועיין בשערי אפריס שער ד׳ מדינים אלו:

משנה ברורה

בא״ר סוף סימן רכ״ה כתב דהמ״א בעצמו בסקי״ט שם משמע דלא ס״ל הכי ועיין בפתחי תשובה מה שכתב בשם ספר עמודי אור זה:

א (א) חבירו. ואין חילוק (א) בין איש לאשה (ב) והיינו אם רואה אשתו ואמו בתו ואחותו כיון שהוא שמח ונהנה בראייתם. כתבו הפוסקים דאם ראה חכם מחכמי ישראל מברך עליו אשר חלק וכדלעיל בסימן רכ״ד ס״ו וגם שהחיינו אם הוא שלשים יום שלא ראה אותו: (ב) לאחר שלשים יום. מראיה ראשונה. ואם קיבל ממנו (ג) כתב[ד] או שאנשים הודיעוהו משלומו יש דעות באחרונים[א] ואפשר ברכות להקל: (ג) אומר שהחיינו וכו׳. וכל אלו הברכות הוא בשם ומלכות ואפילו ברכת מחיה מתים[ב] [מגן גבורים ושאר הרבה אחרונים דלא כתשובת[ג] פ״מ]: (ד) מחיה המתים. ואז (ד) אין מברך שהחיינו. וטעם ברכה זו כתב בחידושי אגדות לפי שבכל שנה האדם נידון בר״ה ויוה״כ אם למות אם לחיים ואם רואהו אחר ר״ה ויוה״כ זה ואח״כ אין רואה אותו עד אחר ר״ה ויוה״כ הבא הרי עבר עליו דין אם למות אם לאו וע״כ אומר ברוך מחיה מתים שגילוי מדין מיתה בר״ה ויוה״כ: **ב** (ה) ושלח לו כתבים. ר״ל אע״פ שהרילו כתבים מזה לזה ועי״ז נעשו אוהבים מ״מ כיון שלא נתחבר עמו פנים אל פנים אין מעולה האהבה כ״כ עד שיהיה נהנה ושמח בראייתו. כתב הפמ״ג דאם נתבשר לו (ה) שילדה אשתו והוא היה במדינת הים (ו) ורחוק עתה מברך שהחיינו או מחיה המתים [אם הוא לאחר י״ב חודש] דודאי יש לו שמחה בולדו אף שלא ראהו מעולם: (ו) בר מצוה. היינו כשנעשה בן י״ג ויום אחד ועכשיו נהגו שלא לברך עד שעה שהגער מתפלל בעבור בתורת ש״ץ או שהוא (ז) קורא בתורה בשבת ראשונה שאז נודע לרבים שהוא בר מצוה. (ח) מצוה על האדם לעשות סעודה ביום שנעשה בנו בר מצוה ביום שנכנס לחופה והיינו ביום שנכנס לשנת י״ד (ט) וטעם הסעודה משום דעכשיו נעשה איש ישראל שנטוה במצות התורה. ואם הגער דורש הוי סעודת מצוה אפילו אינו בתוך יום: (ז) שפטרני מענשו וכו׳. פי׳ דעד עכשיו נענש האב כשחטא הבן בשביל שלא חנכו למצות התורה ועכשיו שנעשה איש מחוייב הוא להתחזק בעצמו למצות הש״י. ודע דאע״פ שאב אין עליו עונין חיוב מ״מ יש על האב מצות הוכחה כשרואה שאינו מתנהג כשורה וכשאינו מוחה בידו נענש עליו דלא גרע משאר ישראל וכידוע מה שאחז״ל כל מי שיש לו למחות באנשי ביתו ואינו מוחה נתפס בעון אנשי ביתו. וכל מי שיש לו למחות באנשי עירו ואינו מוחה וכו׳: (ח) וטוב לברך בלא וכו׳. משום שלא הוזכרה ברכה זו בגמרא וכן העתיק בדה״ח אמנם דעת הגר״א בביאורו דמאחר שהוזכרה ברכה זו במדרש ומהרי״ל עשה כן הלכה למעשה יש לברך בשם ומלכות ועיין בא״א שכתב ג״כ דהמברך לא הפסיד: **ג** (ט) מברך שהחיינו

שער הציון

(א) ב״י: (ב) שע״מ דבאחרת הלא אסור לאתכולי וגם אם במקרה נתאכל לא שייך נהנה ושמח בראייתה: (ג) נראה דהיינו שהשלום אתו דאי שמע שהוא חולה ואח״כ כשראהו מצאהו שהוא בריא משתבח ודאי דיש לו לברך שהחיינו דבזה השמחה עוד יותר משלא היה ממנו כתב כלל: (ד) אחרונים: (ה) היינו אפילו נקבה דאי אלהה זכר ובירך ע״ז ברכת הטוב ומטיב[ד] כנ״ל בסימן רכ״ג ובא לביתו בתוך שלשים יום[ב]אינו יודע אם חייב לברך שהחיינו דברכת הטוב היא כוללת יותר: (ו) לא כאר הפמ״ג אם הראיה הוא דוקא לאחר שלשים או אפילו בתוך שלשים להמכתב שקיבל דאפשר דהמכתב כמאן דליתא דמיא לראיית שמחת ולדו: (ז) מ״א ואף דמטאר לקמן ברפ״ב דקטן עולה למנין שבעה מ״מ להיות מקרא אינו יכול [א״כ] והנה לפי המטאר שם באחרונים דמהגנו כהיום שקטן אינו עולה לתורה לכל ממילא כשעולה נודע לכל שנעשה בר מצוה: (ח) מ״ל: (ט) כנ״ל ובא״ר בשם ש״ש כתב הטעם משום דגדול המצוה ועושה וכמו שאמרו לגבי רב יוסף דהוי עביד יומא טבא בשביל זה:

הארות והערות: 1) עיין בה״ט בשם הלק״ט שכתב דין זה לענין מחיה מתים:

הגהות ותיקונים: א) בספר ילקוט חדש (בשם זוהר חדש): ב) המתים: ג) מעולה: ד) פנים מאירות: ה) והמטיב: *[ג] *[ד]

ליקוטי דברי הרב: א) ובסידור הרב סדר ברכת הנהנין פרק י״ב הלכה י״א כתב: ואפילו היתה לו ממנו ידיעה בינתיים בכתב או בעל פה, כי עיקר הברכה הוא על הנאה ושמחת הלב בראיית פניו ולפיכך צריך לברך. ב) ובסידור פרק י״ב הלכה י״ב כתב דבתוך ל׳ א״צ לברך שהחיינו מאחר שכבר בירך עליו הטוב והמטיב.

א ברכות נ״ח ב תוס׳ שם ור׳ יונה והרמ״ם ג הרשב״א בתשו׳ ד עירובין מ׳ ה רש״י שם ורמב״ם בפ״י מהל״ב

ו רש"י שם כ' מטה ז הרא"ש שם ח תרומת הדשן פ המגור לר' מהר"י מולין

[יא]ואפילו רואהו (י) ביד חבירו * או על האילן [יב]ונהגו שלא לברך (יא) עד שעת (ו) אכילה: הגה ומי שברך בשעת ראיה לא (ז) הפסיד (טור) ואין לברך (יב) עד שנגמר תשלום גידול הפרי (תשובת רשב"א סי' ר"ן וכל בו) ואם לא ברך בראיה ראשונה יכול לברך (מ) (יג) בראיה שניה (מגור): ד [יד]אם בירך שהחיינו על שירזא"ש (יד) כשיאכל גינדא"ש חוזר ומברך שהחיינו: הגה והם כשני מיני גודגדניות כגון ויינקש"ל (ט) וקירש"ן וכל כיוצא בזה: ה [טו]אם בירך שהחיינו על ענבים כשישתה יין חדש (טו) אינו חוזר

באר היטב

ואינו אלא רשות עמ"א: (ו) אכילה. ברכת הפרי יקדים לשהחיינו הלק"ט מ"א סי' רל"ו: (ז) הפסיד. הסומא מברך ג"כ על הראיה כיון שהם בראיה אלא אחרים שבות יעקב ס"ב סי' ל"ח והמתבר יד מהרן חולק עליו ופסק דיברך בשעת אכילה וכ"כ הסמ"ק דמי שאינו נהנה בראייתו רק באכילתו מברך באכילתו ע"ש. על פירות המורכבים מין בשאינו מינו אין מברכים על הראיה הלק"ט מ"א סי' ס': (מ) בראיה שניה. הר"ם וסמ"ק כתבו שאין מברך וה"ה לדידן אם לא ברך בשעת אכילה אינו חוזר ומברך גם אם יחזור לאכול מאותו פרי וכ"ש שלא יברך על אותה אכילה עצמה בעוד שלא נתעכל הפרי הרדב"ז מ"א סי' ק"ל וכ"כ בהלק"ט מ"א סי' ר"ל. אם ברך שהחיינו קודם שנגמר הפרי חוזר ומברך כשיגמר הפרי עב"י. וכשהגיע לפול הלבן מברך עליו הרדב"ז עמ"א: (ט) וקירש"ן. אפילו אין חלוקין בשמן אם חלוקים בטעמן כגון תאנים לבנים ותאנים שחורים ב' מיני הן לבוש וכ"כ בתשובת מהרי"ל סי' קל"ה דאפילו ב' מיני אגסים ותפוחים או אגוזים מברכין. ומט"מ כתב בשם ס"מ אפילו יש להם טעם א' כגון אדומות ושחורות. וכן פסק בתשובת שבות יעקב מ"ב סי' ל"ז דיש לברך שהחיינו על קירש"ן שחורות ואדומות על כל א' וא' בפני שהחיינו. ואינה (י) אלא רשות דאי לא מברך לא מיענש. ומ"מ ראוי ליזהר שלא לבטלה [מ"ר ע"ש]: (י) ביד חבירו. דעיקרה נתקן על שמחת הלב שמשמח על למיחת פרי חדש: (יא) עד שעת אכילה. דמי שאין לבו שמח בראייתו (יא) רק באכילתו לכו"ע מברך רק באכילתו ולכך נהגו תמיד בזה משום לא פלוג ועיין בפמ"ג שכתב דלכתחלה (יב) נכון לברך שהחיינו קודם ואח"כ יברך ברכה הראויה לה [1] וה"ה אם טועם מעט ואח"כ מברך שהחיינו אפשר דג"ז טוב הוא ודיעבד אם בירך שהחיינו אחר הברכה שבירך על האכילה קודם שהתחיל לטעום ג"כ אין זה הפסק ע"ש: (יב) עד שנגמר וכו'. ר"ל דאף לענין ברכה על הפרי קי"ל בסימן ר"ב ס"ב דמברכין על הבוסר [בגפניס] כפה"ע משהגיעו לשיעור פול הלבן ובשאר כל האילנות משיוציאו פרי אהוי ראוי לאכול ע"י הדחק הכא לענין שהחיינו אין לברך עד שיהיה נגמר תשלום גידולו [2] שיהיה טוב למאכל (יג) ואפילו בדיעבד אם בירך מקודם שנגמר ברכתו היא לבטלה. ועיין במ"א שהביא דדעת הרדב"ז הוא דכשהגיע לפול הלבן [ומסתמא ה"ה בשאר כל האילנות משיוציאו פרין] כיון שמברך עליו ברכתו הראוי לו כשאוכלו יוכל ג"כ לברך עליו שהחיינו (יד) ולענין דיעבד יש לסמוך עליו שלא לחזור ולברך: (יג) בראיה שניה. דהרי (טו) אנן נהגינן דאין מברכין עד שעת אכילה אף שראה כמה פעמים מקודם. ואם לא בירך בשעת אכילה ראשונה שוב לא יברך על אכילה[א] שניה וכ"ש שלא יברך על אותה אכילה עצמה אף שעדיין לא נתעכל הפרי [אחרונים]: ד (יד) כשיאכל גינד"ש וכו'. ר"ל אע"פ שכולם נכנסים תחת סוג מין אחד מ"מ כשני מיני הם לענין ברכת זמן כי שתי שמחות הן ועיין במ"א ובשארי אחרונים שכתבו דאפילו אם אין חלוקין בשמן אם חלוקין בטעמן כגון תאנים לבנים ותאנים שחורים ב' מיני הן לזה ולריך לברך על כל אחד ברכת שהחיינו (טז) כשאין באין לפניו בבת אחת (יז) וכן ב' מיני אגסים או תפוחים או אגוזים ג"כ לריך לברך על כ"א שהחיינו. [ובמיאור הגר"א מפקפק בכל זה ודחה ראיותיהן ומשמע שדעתו דכיון שבעצם הוא מין אחד ד' במה שבירך בפעם ראשונה וכן בספר מור וקציעה הביא בשם אביו החכם צבי ג"כ כעין זה ממש אמנם לבסוף מצדד שם דאף דבאמת לשארי עניים נקראין מין אחד מ"מ לענין ברכת שהחיינו דנתקן על השמחה שבלב משתברא דנתחדש לו על כל דבר שמחה בפני עצמו (יח) ויתא פסק השו"ע ע"ש]: ה (טו) אינו חוזר ומברך. ואפילו אם שתי ליה אחר מ"ש יום שנתחזק היין ויש לו טעם אחר מן מוהל הענבים מ"מ

ביאור הלכה

לך הרכבה פסולה יותר ממנו ע"ש: * או על האילן. נראה דאף אם רואה בשבת שאין יכול לאכלו ולאכלו אפ"ה יברך דבאמת כבר נגמר הפרי אלא דאחרי' הוא דרביע עלה. ועיין בסימן רכ"ג בחי' רע"א בתש"ב לענין בנה בית חדש כשעדיין לא קבע מזוזה ובמה שכתבנו שם:

משנה ברורה

לא מברך לא מיענש. ומ"מ ראוי ליזהר שלא לבטלה [מ"ר ע"ש]: (י) ביד חבירו. דעיקרה נתקן על שמחת הלב שמשמח על למיחת פרי חדש: (יא) עד שעת אכילה. דמי שאין לבו שמח בראייתו (יא) רק באכילתו לכו"ע מברך רק באכילתו ולכך נהגו תמיד בזה משום לא פלוג ועיין בפמ"ג שכתב דלכתחלה (יב) נכון לברך שהחיינו קודם ואח"כ יברך ברכה הראויה לה [1] וה"ה אם טועם מעט ואח"כ מברך שהחיינו אפשר דג"ז טוב הוא ודיעבד אם בירך שהחיינו אחר הברכה שבירך על האכילה קודם שהתחיל לטעום ג"כ אין זה הפסק ע"ש: (יב) עד שנגמר וכו'. ר"ל דאף לענין ברכה על הפרי קי"ל בסימן ר"ב ס"ב דמברכין על הבוסר [בגפניס] כפה"ע משהגיעו לשיעור פול הלבן ובשאר כל האילנות משיוציאו פרי אהוי ראוי לאכול ע"י הדחק הכא לענין שהחיינו אין לברך עד שיהיה נגמר תשלום גידולו [2] שיהיה טוב למאכל (יג) ואפילו בדיעבד אם בירך מקודם שנגמר ברכתו היא לבטלה. ועיין במ"א שהביא דדעת הרדב"ז הוא דכשהגיע לפול הלבן [ומסתמא ה"ה בשאר כל האילנות משיוציאו פרין] כיון שמברך עליו ברכתו הראוי לו כשאוכלו יוכל ג"כ לברך עליו שהחיינו (יד) ולענין דיעבד יש לסמוך עליו שלא לחזור ולברך: (יג) בראיה שניה. דהרי (טו) אנן נהגינן דאין מברכין עד שעת אכילה אף שראה כמה פעמים מקודם. ואם לא בירך בשעת אכילה ראשונה שוב לא יברך על אכילה[א] שניה וכ"ש שלא יברך על אותה אכילה עצמה אף שעדיין לא נתעכל הפרי [אחרונים]: ד (יד) כשיאכל גינד"ש וכו'. ר"ל אע"פ שכולם נכנסים תחת סוג מין אחד מ"מ כשני מיני הם לענין ברכת זמן כי שתי שמחות הן ועיין במ"א ובשארי אחרונים שכתבו דאפילו אם אין חלוקין בשמן אם חלוקין בטעמן כגון תאנים לבנים ותאנים שחורים ב' מיני הן לזה ולריך לברך על כל אחד ברכת שהחיינו (טז) כשאין באין לפניו בבת אחת (יז) וכן ב' מיני אגסים או תפוחים או אגוזים ג"כ לריך לברך על כ"א שהחיינו. [ובמיאור הגר"א מפקפק בכל זה ודחה ראיותיהן ומשמע שדעתו דכיון שבעצם הוא מין אחד ד' במה שבירך בפעם ראשונה וכן בספר מור וקציעה הביא בשם אביו החכם צבי ג"כ כעין זה ממש אמנם לבסוף מצדד שם דאף דבאמת לשארי עניים נקראין מין אחד מ"מ לענין ברכת שהחיינו דנתקן על השמחה שבלב משתברא דנתחדש לו על כל דבר שמחה בפני עצמו (יח) ויתא פסק השו"ע ע"ש]: ה (טו) אינו חוזר ומברך. ואפילו אם שתי ליה אחר מ"ש יום שנתחזק היין ויש לו טעם אחר מן מוהל הענבים מ"מ

שער הציון

(י) מ"א וש"ת ומ"א: (יא) ע"ת ומ"א: (יב) וכ"כ הח"א ואף דבדה"ח העתיק בהלק"ט המובא בבה"ט וכן בהגהות הגרי"פ מ"מ נראה דעוב יותר לנהוג כהפמ"ג והח"א דמושבי משום הפסק מן ברכה לאכילה לתיבה ראיה גמורה מגמל למורי שהובא בפמ"ג אחרי דשם אסור לאכול קודם שיתן לבהמתו ע"כ שייך שם לפעודה [וכן מהמיאו מלא שבה מיפה המוכל] משא"כ הכא דמעיקרא דדינא שהחיינו הוא רשות ומטעם זה אין ראיה ג"כ מתשובת מהרש"ל שהביא הגרי"פ שיברך שהחיינו קודם האכילה וכ"כ בפ"ת בשם תשובת כ"ם דיברך שהחיינו קודם ע"ש ומ"מ בדיעבד אם בירך שהחיינו אח"כ בדאי על המקילים עכ"פ אלא לחזור ולברך: (יג) מ"ר ופמ"ג לדעת הרמ"א ויישבו בזה מה שחידש הרמ"א על הא דס"ז לקמן דקמ"ל דהוא לעיכובא: (יד) כנ"ל דבלא"ה ברכת שהחיינו הוא רשות: (טו) הגר"א בשם מהרי"ל והוא בסימן קמ"ג. [והנה לכאורה משמע מזה לענין אכילה לכו"ע אם לא בירך פעם ראשונה כשאכלו אינו מברך בפעם שניה אבל באמת זה אינו דלמהרי"ל אפילו לענין אכילה מברך בפעם שניה אם עדיין לבו שמח מחידוש הפרי דהרי המהרי"ל בסימן קמ"ג הביא שם על שאלת השואל בסימן קל"ו ששאלו לענין אכילה ע"ש אך אנו מושבין לדעת הרדב"ז בזה]. ועיין מ"א שהביא דעת מהר"מ ומ"ק ומשמע דאשש להם ק"ק דהרי אנו פוסקין דתנאי באכילה ואולי לא הביא רק להורות לדידן יש להאמיר עכ"פ לענין אכילה: (טז) דכשבאין בבת אחת אפילו שני מיני חלוקין לגמרי בולמי די בברכה אחת: (יז) והנה במ"א הביא עוד דאפילו מין אחד לגמרי גם בטעם ורק שחלוקין במראה כגון קירש"ן שחורות ואדומות ג"כ מברך על כל אחד בפני עצמו ולא העתקתיו [1] דפקפקו בה כמה אחרונים עיין בה"ט בשם הפמ"א וגם הפמ"ג כתב ע"ז דיש למעט בפסק ברכות ע"ש: (יח) ועיין בא"ר שהביא בשם השכנה"ג ובשם מי"ט בשם מהר"ש דאין נוהגין בפסק השו"ע בזה [וכדעת הגר"א והח"ל הנ"ל] אמנם הא"ר סיים שם דבמנו נוהגין הכל בפסק השו"ע והנלבש בזה דהוא ע"פ הס"ח ומהרי"ל ותה"ד ואגור ע"ש וכנראה שהוא מחלוקת ישנה בין הגדולים בזה [ועיין בח"א שאחר העתקתו דין זה כתב ג"כ לענין בש"ל שלו דדין זה ל"ע ומסתמא כוונתו להשגה שהשיגו עליה הגדולים הנ"ל וכנר ייבש מור וקציעה את מומר הקושיא וכנ"ל] ודעבד כמר עבד ודעבד כמר [2] עבד וטוב יותר שיקח פרי של מין חדש שעדיין לא בירך עליה ויכוין לוהיא גם את זה:

הארות והערות: 1) עיין במ"ב סימן כ"ב ס"ק ג': 2) עיין סימן ר"ב בשעה"צ אות ט"ז:

ליקוטי דברי הרב: א) ובסידור פרק י"א הלכה י"ג כתב ואם לא בירך בראיה ראשונה או באכילה ראשונה יש לברך על הראיה השניה או על האכילה השניה בלא שם ומלכות. ב) ובסידור פרק י"א הלכה י"ד כתב כמו המ"א.

הלכות ברכות סימן רכה

(י) ומברך: ו [1]פרי (טז) שאינו מתחדש (יא) משנה לשנה אפילו אם יש ימים רבים שלא אכל ממנו אינו מברך שהחיינו: הגה פרי שמתחדש (יב) ב"פ בשנה (יג) מברכין עליו שהחיינו (ב"י) אבל אין לו זמן קבוע לגידולו אין מברכין עליו (ב"י בשם הר"ר מנוח) לכן אין מברכין שהחיינו על (יג) ירק חדש (יח) דעומד כל השנה בקרקע (מהרי"ל[א]): ז [2]אינו מברך שהחיינו על הבוסר אלא כשהבשילו האשכולות ענבים וכן בכל פרי (יט) אחר גמרו: ח [3]הרואה כושי וגיחור דהיינו שהוא אדום הרבה והלוזקן דהיינו שהוא

י טור ופמ"ג בשם רב שרירא גאון ב הרשב"א בתשובה (שאלה) ל ברכות נ"ח

באר היטב

עצמו ע"ש ובתשובת פניס מאירות סי' ו' הקשה עליו והניח בל"ע ע"ש ועיין בהלק"ט ח"ב[ב] סי' רל"ח: (י) ומברך. ורדב"ז וח"ה כתבו לברך על היין חדש. ומספיקא אני מוצא מלאכול ענבים עד שאני שותה תירוש מהרי"ל. וטוב שיכיר את עצמו לידי חיוב שהחיינו ממקום אחר כגון על פרי חדש או על מלבוש וכיוצא בהן ושיש יין חדש בגדו וכשיברך יכוין לפטור גם אותו עמק ברכה ושל"ה. ומ"מ משמע דוקא כששותה תירוש אבל כשהוא יין אעפ"י שיודע שהוא חדש א"ל לברך משום דאין ניכר בין חדש לישן. ואם בירך שהחיינו על יין חדש לכ"ע אינו חוזר לברך שהחיינו על הענבים ע"ת: (יא) משנה לשנה. פי' דבר שאינו גדולי קרקע כגון עופות ודגים אינו מברך דאע"פ שהוא לא אכל ממנו ימים רבים אחרים אכלו ממנו. או יש לומר שהפרי שעומד על העץ יותר משנה. וכ"כ בתשובת שער אפרים סי' ל"ה אחרוג שהוא[ג] באילנו משנה לשנה שאין לברך עליו שהחיינו ועיין בהלק"ט ח"ב סי' רל"ג וסי' רנ"ו. על ריח המתחדש משנה לשנה אני מברך זמן מהרדב"ז וכ"כ בתשובת שנות יעקב ח"ב סי' ל"ח וע"ל סי' רי"ו ס"ק ב'

משנה ברורה

מ"מ הכל שמחה אחת היא דבעת שראה אז שאכל הענבים ידע שהיין יצא מהם ועיין באחרונים שהביאו די"א דמ"מ צריך לברך שהחיינו גם על היין החדש משום דיש בו שמחה יתירה מבענבים וע"כ טוב שאם בירך שהחיינו על הענבים אזי כשישתה יין חדש יברך מחלה שהחיינו על איזה מין חדש או על מלבוש כדי לפטור גם את היין [אבל אם בירך תחלה שהחיינו על היין דעת הע"ת דלכו"ע אינו חוזר לברך שהחיינו על הענבים] וכ"ז דוקא כששותה את היין כשהוא תירוש שהוא ניכר שהוא יין חדש אבל אם אינו שותהו עד שהוא יין אפילו לא בירך שהחיינו על הענבים אינו מברך עליו שהחיינו אף שהוא יודע שהוא יין חדש משום דאינו ניכר בין חדש לישן [אחרונים]: ו (טז) שאינו מתחדש וכו'. ר"ל שאפילו בימות החורף אינו משתנה ממראיתו (יט) כגון אחרוג וכה"ג אדר באילנו משנה לשנה שכיון שעומד בירקותו כל השנה אין הגאה נרגשת בחידושו וכן בא למעט דבר שאין לו זמן קבוע לגידולו וכדלקמיה בהג"ה (כ) וכן דבר שאינו גידולי קרקע כגון עופות ודגים שנודמנו לו אפילו אותן שלא נעשו ממינן מעולם אפ"ה אין מברך עליהם שהחיינו דזה המין אינו חדש בעצם דאע"פ שהוא לא אכל מהם אחרים אכלו מהם. על כמהין ופטריות אין לברך שהחיינו דגם להם אין זמן קבוע גם[ד] מאויר הן גדלין ולא מקרקע [פמ"ג]. על ריח המתחדש משנה לשנה כמו ורד וכיו"ב שאר דברים שנעשו להריח יש דעות בפוסקים אי מברך עליהם זמן והגהו שלא[ב] לברך [שע"ת בסי' רט"ז] י"א שעל גדיים וטלאים שרגילים להתחדש פעמים בשנה שמברכין עליהם שהחיינו וא"ע [מ"א] והעולם נהגו כתבתי בשם ל"ח דאין מברכין זמן על ריח. מ"כ בתשב"ץ כתוב בקלף שעל גדיים וטלאים מברכין שהחיינו וא"ע מ"א: (יב) ב"פ בשנה. הברכת הזכח דף קכ"ח[ה] והסמ"ג גן המלך סי' כ"ד והמ"א הביאו ראיה שמברכין שהחיינו ממה דאמרינן בפ' כ"מ ובפ' אלו מנחות האוכל מנחות מברך שהחיינו ולא היה אוכל אלא ב"פ בשנה ע"ש. והיד אהרן הקשה עליהם דמאי שהיו מברכין שהחיינו לאו על אכילת מנחה היה אלא על המצוה שהגיעם וקיימם לאותו זמן לעמוד לשרת בבית ה' ע"ש. מי שהיו לפניו ב' מיני פירות שהיה צריך לברך עליהם שהחיינו ברכה א' לשתיהם די וכ"כ היד אהרן ע"ש: (יג) ירק חדש וכל ירק בכלל. ועל גנון ומיני לפתן מברך. פרישה. על הלחם חדש אין מברכין דאין ניכר בין חדש לישן של"ה. ומ"מ מברכין על הריפות שעושין מדגן חדש שניכרין היטב שהם חדשים מ"א ועיין בהרמב"ם פ"ז מהלכות תמידין ומוספין שכתב שהמקריב מנחה מן החדש שיברך שהחיינו וכ"כ רש"י בפרק אלו מנחות ועיין שם בכ"מ שנראה שלא ראה דברי רש"י שבפרק אלו מנחות. הרי שאפילו שאינו ניכר בין חדש לישן מברך שהחיינו יד אהרן. ויש

משנה ברורה

שלא לברך ע"ז: (יז) מברכין עליו שהחיינו. בכל (כא) פעם ופעם כיון דעכ"פ בא מזמן לזמן: (יח) דעומד כל השנה בקרקע. ר"ל שיש ירק שדרכו לעמוד כל השנה בקרקע (כב) וברכת שהחיינו לא נתקן אלא בדבר הבא מזמן לזמן אבל באמת אינו מצוי זה כ"א באיזה ירקות ולא בכולן ואפשר משום דאין לחלק בין ירק לירק [פרישה] ויש לפרש עוד דכונת רמ"א במה שכתב דעומד כל השנה בקרקע היינו שמטמינין אותו בקרקע בבורות ועומד כל ימות השנה ואינו ניכר בין ירק חדש שגדל בשנה זו לישן שגדל אישתקד משא"כ פירות אע"ג דיש מטמינין אותן הו"ל מיעוטא דמיעוטא ולא חיישינן להו [מ"א] ולפ"ז פשוט דאין לברך שהחיינו (כג) על פרי אדמה שקורין (ער"ד עפי"ל) דהרי דרך העולם להטמין אותם בבורות בחורף ומתקיים זמן רב. ובשם של"ה כתבו האחרונים דאין לברך שהחיינו על שום ירק חדש וכן על לחם חדש דאין ניכר בין חדש לישן והעולם יטעו ויבואו לידי ברכה לבטלה וכתב המ"א דמ"מ מברכין על הריפות שעושין מדגן חדש שניכרין היטב שהם חדשים אבל במור וקציעה חולק[א]ע"ז דאחרי שאין מינכר בטעמו אין יתרון להם ע"ש ויש למעט בברכות. ובקטניות כשהן חדשים וניכרין שהן חדשים כגון שהם ירוקים עדיין במקצת גראה שיוכל לברך שהחיינו וכן משמע בא"ר. (כד) על מיני לפתן שקורין מיירי"ן וריבי"ן ואוגערקע"ס מברכין עליהם שהחיינו [א"ר ודה"מ]: ז (יט) אחר גמרו. ר"ל שיהיה גמר לגמרי וטוב למאכל ועיין לעיל בסקי"ב. כתבו האחרונים בשם הירושלמי דמצוה לאכול מעט מכל מין חדש בשנה והטעם כדי להראות שחביב עליו בריאתו של הקב"ה: והקפה

שער הציון

(יט) שערי אפרים ומור וקציעה: (כ) מ"א ופירושו אינא במרדכי סוף סוכה ומהו הב"י ע"ש ומש"כ בפנים פרי וכו' ג"ז קרוי פרי בלשון הגמרא ב"ק ס"ב ע"ב עיי"ש: (כא) ב"י: (כב) הגר"א בביאורו על ס"ג ע"ש (כג) ובחי' רע"א הביא בשם מהרי"ל שהיה דרכו לברך שהחיינו בגיל ר"ה על ער"ד עפי"ל משמע דלא ס"ל האי סברא דמ"א [ומה שנראה ברמ"א מהרי"ל ס"ס הוא ול"ל מהרי"ו כמו דאיתא בד"מ ופרישה ע"ש] ואפשר דמזמן המהרי"ל לא נתפשט עדיין כ"כ זריעת זה המין באדרן ולא היו זורעין אותו אלא מעט מן המעט ולא היו צריכין להטמינו בחורף כמו בימינו שהוא מעיקרי מיני מזון ואפשר עצה להעמידו שלא יבלה: (כד) והנה בדה"מ מזכר ג"כ לענין וכונה השמטתיו דלמסקנת המ"א משום דדרך להטמין בבורות בחורף ומתקיים גם לענין הלא דרכו להטמין וכ"כ במחה"ש והמעיין בפרישה יראה דמסקנת גם הוא מודה לסברת המ"א שכ' שם א"ג וכו' כל ימי החורף ע"ש:

הגהות ותיקונים: א) מהרי"ו: ב) וגם: ג) ח"א: ד) שהוא דר באילנו: ה) במנחות דף ע"ה ע"ב:

ליקוטי דברי הרב: א) ובסידור פרק י"א הלכה ט"ו כתב כמו המ"א. ב) ובסידור פרק י"א הלכה ט"ז כתב שיברך בלא שם ומלכות.

לבן הרבה (כ) והקפח דהיינו שבטנו גדול ומתוך עוביו נראית קומתו מקופחת והנגס והדרקונה דהיינו מי שהוא מלא יבלת ופתויי הראש (כא) שכל שערותיו דבוקות זה בזה ואת הפיל ואת הקוף מברך בא״י אמ״ה משנה הבריות: **ט** [ס]הרואה את החיגר ואת (כב) הקטע ואת (כג) הסומא ומוכה שחין והבהקנין והוא מי שמנומר בנקודות (כד) דקות אם הם (כה) ממעי אמם מברך משנה הבריות * ואם נשתנה אחר כך (כו) מברך דיין האמת [ו]ויש מי שאומר (כז) דדוקא על מי (יד) שמצטער עליו (כח) אבל על עובד כוכבים אינו מברך (כט) ואינו מברך אלא פעם ראשונה שהשינוי עליו גדול מאד: הגה (ל) וי״א (לא) משלשים יום (טו) לשלשים יום (טור): **י** (לב) [ס]הרואה אילנות טובות ובריות נאות (טז) * [ע]אפילו (לג) עובד כוכבים או (יז) בהמה אומר בא״י אמ״ה שככה לו בעולמו [פ]ואינו מברך עליהם אלא פעם ראשונה ולא יותר לא עליהם (לד) ולא על אחרים אלא אם כן היו נאים מהם:

מ סס נ טור נסס הרא״ש ס נרכות מ״ב) וס״ק ע ירוס׳ סס פ טור נסס הרא״ש

רכו הרואה פרחי האילן מה מברך. ובו סעיף אחד:

א [א]היוצא (א) בימי ניסן וראה אילנות שמוציאין (א) (ב) פרח אומר בא״י אמ״ה שלא חיסר בעולמו

א נרכות מ״ג

באר היטב

לחלק דסס מנחת העומר ניכר. עתיד אדם ליתן דין וחשבון על שראה מיני מגדים ולא אכל. ר״א הוי מלמלס פריטי למיכל בהון מכל מיני חדש ירושלמי מט״מ מ״א: (יד) שמצטער עליו. וקאי אברכת דיין האמת אבל אם הם ממעי אמן מברך לעולם משנה הבריות ט״ז מ״א: (טו) לג׳ יום. פי׳ שלא ראה אחר כיוצא בו תוך למ״ד יום: (טז) אפילו וכו׳. דהיינו ראיה בעלמא דמותר אבל להסתכל בו ביותר אסור. ואסור לומר כמה נאה כותי זה: (יז) בהמה. על הפרדה נאה אין לברך דמאיסי הלק״ט ח״א סימן רס״ה:

(א) פרח. ואין מברכין כ״א על אילני מאכל הלק״ט ח״ב סי׳ כ״ח.

ביאור הלכה

* ואם נשתנה אח״כ וכו׳. ואם הרואה אותו אינו יודע אם נולד כן או לא ל״ע אם יברך דיין אמת[א] [מי׳ רע״א ע״ש]: * אפילו עו״ג. עיין מ״ב בסס מ״א וקצת ראיה לדבר מע״ז דף כ׳ דקמקשה מיתיבי וכו׳ שלא יסתכל אדם בנאה נאה וכו׳ מיפוק ליה דאפילו היה זכר היה אסור להסתכל בו מצד דאסור להסתכל בדמות וכו׳ א״ר דהסתכלות בעלמא שרי דדוקא להסתכל בו ביותר ולהתבונן בדמותו והתם לענין אשה אפילו סתם הסתכלות אסור:

משנה ברורה

ח (כ) והקפח דהיינו וכו׳. ובנכורות [דף מ״ה] משמע דהוא אריך וקטין ולפי שדק הוא אינו יכול לסבול קומתו ונכפף ודומה כמי שחוליותיו שמוטות [מ״א]: (כא) שכל שערותיו וכו׳. ונולד כך ממעי אמו דאי (כה) נעשה לו זה אח״כ אומר דיין האמת: **ט** (כב) הקטע. שנקטעו לו ידיו: (כג) הסומא. משמי (כו) עיניו: (כד) דקות. היינו שיש לו נקודות כעדשים אדומים קצת אלא שבין עדשה לעדשה יש לובן לא ומבהיק ועל שם אותו הלובן נקרא בהקנין [מהה״ש ועיין בא״ר ובפמ״ג אבן אם שכיח שם הרבה אנשים כזה מסתברא דאין זה גמרי ולא שינוי שיברך ע״ז דיין האמת ומשנה הבריות וכ״ש אם נעשה זה ע״י חוס השמש ועתידין להסתלק נראה דלכו״ע אין לברך ע״ז]: (כה) ממעי אמם. קאי אכולהו (כז) לבד אקיטע: (כו) מברך דיין האמת. שבא לו זה ע״י עוגש: (כז) דדוקא וכו׳. קאי (כח) על ברכת דיין האמת דאינו שייך אלא למי שמצטער ומצדיק הדין אבל ברכת משנה הבריות לא שייך במצטער דוקא מידי דהוי אפיל וקוף: (כח) אבל על עכו״ם וכו׳. מילתא דפסיקא נקט (כט) וה״ה לכל מי שאינו מצטער עליו: (כט) ואינו מברך וכו׳. זה קאי גם אברכת משנה הבריות [ט״ז] וי״ל דאפילו (ל) ראה כושי אחר [וכה״ג שארי דברים הנ״ל] אחר שלשים יום ג״כ אינו מברך והטעם דעל שינוי אין שייך לברך רק פעם ראשון שראה הדבר והשינוי גדול בעיניו ומשמע מהט״ז דכ״ש דקאי המחבר אברכת דיין האמת אמנם בספר נהר שלום כתב דלענין דיין האמת שהוא דוקא על קרובו ואוהבו שמצטער עליו משתברא דאם רואה זה עוד על קרובו אחר בודאי נתגדל עליו עוד הצער יותר ושייך לברך ע״ז דיין האמת: (ל) וי״א וכו׳. ונמעשה (לא) יש להורות דיברך אחר ל׳ בלא[א] שם ומלכות [א״ר עי״ש]: (לא) מל׳ יום. פי׳ שלא ראה אחר (לב) כיוצא בו תוך ל׳ יום [מ״א]: **י** (לב) הרואה וכו׳ ובריות נאות. בין זכרים בין נקבות. ועכשיו לא נהגו כלל לברך ברכה[ב]זו [ח״א (לג) ע״ש טעמו] ומ״מ נכון לברך בלא שם ומלכות: (לג) עו״ג. היינו ראיה בעלמא דמותר אבל להסתכל בו ביותר ולהתבונן בדמותו אסור [מ״א] ואסור לומר כמה נאה כותי זה משום לא תחנם [גמרא]: (לד) ולא על אחרים. אפילו (לד) לאחר שלשים יום:

א (א) בימי ניסן. תורתא דמלתא נקט שאז דרך אילנות החמים לצאת האילנות וה״ה בחודש אחר כל שראוה הלבלוב פעם ראשון מברך [אחרונים]: (ב) פרח. דוקא פרח הא עליס לחודיה לא ואף בפרח דוקא באילני מאכל שמזה הפרח עתיד להתגדל פרי אבל אילני

שער הציון

(כה) דכן הוא לפי גירסתנו בגמרא דקתניא לה בברייתא בהדי אינך דברכתן דיין האמת וכן הוא ג״כ בתוספתא והרי״ף והרא״ש נמי מודיס בזה לדינא אלא דהיה להם גירסא אחרת והערוך דפירש פתוי הראש שאין ראשו סגלגל אלא רחבה ע״כ דגרים כגירסת הרי״ף דאל״ה לא אלקא קושית הגמרא שם במאי דקאמר דיקא נמי עי״ש: (כו) א״ר וראה דאל״ה לא שייך לומר משנה הבריות דאין זה שינוי גדול כ״כ אבל לענין דיין האמת אם נעשה בנו או קרובו שמצטער עליו קומא אפילו בחתא מעייני מסתברא דיוכל לברך דיין האמת: (כז) כן הוא שם בגמרא ובדברי הפמ״ג לא אמרן בזה: (כח) ב״ח ומ״א וט״ז והגר״א וש״א דלא כב״י: (כט) כן מוכח מהגר״א: (ל) כן מוכח ממ״א בס״ק י״ט: (לא) ועיין בביאור הגר״א דתלוי זה בפלוגתא במה דפליגי לעיל בסימן רי״ח ס״ג [ע״ש בטור] וממילא לדידיה הלכה כהיש אומרים ועיין בפמ״ג בשם הנ״ל: (לב) דאלו על זה שמיך מתחלה פשיטא דלכו״ע לא יברך עליו לעולם: (לג) וכ״ג משום דכונת הגמרא דוקא כשהם נאות ביותר כדאיתא בדרמב״ם פ״י מה״ב ומי יוכל לדקדק בזה: (לד) זהו לדעת המחבר הנ״ל אבל להי״א שם גם בזה צריך לברך לאחר[ג]שלשים על אחרים [א״ר בשם מי״ט וש״פ והגר״א דלא כב״ח]:

הגהות ותיקונים: א) האמת: ב) בברכות מ״ג ליתא ונראה דצ״ל ע״ז דף כ׳ ע״ב וברכות דף נ״ח ע״ב:

ליקוטי דברי הרב א) ובסידור פרק י״ג הלכה י״ג כתב שאפילו לאחר ל׳ אינו מברך אלא בפעם הראשונה, (ולא כתב שלאחר ל׳ יברך בלי שם ומלכות), [והיינו שהשמיט מה שכתב במהדורא ראשונה של הסבה״ע שנקרא בשם לוח ברכת הנהנין פי״ב הכ״א שוב לברך בלי שם ומלכות] ואינו מברך אחר ל׳ אפילו על אחר כיוצא בו, אמנם ברכת דיין האמת מברך על אחר אפילו תוך ל׳, ועל אותו איש מברך אחר ל. ב) ובסידור פרק י״ג הלכה י״ב לא חילק בין זמנינו לבין דורות הקדמונים, ופסק לברך. ג) ובסידור פרק י״ג הלכה י״ג כתב שלא לברך על אחרים אפילו לאחר ל׳.

הלכות ברכות סימן רכו רכז

כלום וברא בו בריות טובות ואילנות טובות ליהנות בהם בני אדם [ב]ואינו מברך (ג) אלא פעם אחת בכל שנה ושנה (ד)[א] ואם איחר לברך (ה) עד אחר שגדלו הפירות לא יברך עוד:

ב מרד' שם הג"מ

רכז ברכת הזיקים. ובו ג' סעיפים:

א [א]על הזיקים והוא כמין כוכב (א) היורה כחץ באורך השמים (ב) ממקום למקום ונמשך אורו כשבט ועל רעדת הארץ ועל (ו) [ל] (ג) הברקים ועל הרעמים [ב]ועל רוחות (ד) שנשבו בזעף (ה) על כל אחד מאלו אומר בא"י אמ"ה עושה מעשה בראשית (ו) [ג]ואם ירצה יאמר (ז) בא"י אמ"ה שכחו וגבורתו מלא עולם: **ב** [ד]כל זמן שלא נתפזרו העבים נפטר בברכה אחת (ח) נתפזרו בין ברק

א ברכות נ"ד ונ"ח
ב תוס' נשם הירוש' ג שם נ"ט כפוקימתא לרבא כפירוש התוס' והרי"ף והרמב"ם והרא"ש ד ירושל' שם לפי' ר"ש[ב] נשם ר"ח והרא"ש

באר היטב

[וה"ה רואה פורחת בחדש אדר]:

(ו) הברקים. גליל"ן בל"ח. אומר עושה מעשה בראשית דלא שייך לומר שכחו וגבורתו מלא עולם שאין נראין בכל העולם. ועל הרעמים בל"ח דונרי"ן אם ירצה אומר מעשה בראשית דמעשה בראשית הם ואם ירצה אומר שכחו וגבורתו מלא עולם שהקול נשמע בכל העולם. ומש"ה כתב המחבר בזעף ר"ל בכח גדול אז אומר עמ"ב או שכחו וכו' אבל אם נשבו בנחת אומר דוקא עמ"ב. וכתב המ"א אם שמע רעם ורואה ברק כאחד מברך על שניהם ברכה א' ברוך עמ"ב דאין מרבין בברכות אבל אם הם באים זה אחר זה נהגו העולם לברך על רעמים שכחו וגבורתו מלא

שערי תשובה

[ל] הברקים. עבה"ט ועיין בר"י שאם בירך על הברק ונתכוון לפטור הרעם הבא אחריו יצא וע"ש בשם תשובת כת"ר למהר"מ בן חביב בעהמ"ח גע פשוט שכתב לא ראינו מברכים על כוכב הרן ממקום למקום אבל כיון שמבואר בפוסקים לא ראינו אינו ראוי וצריך לברך ולא יברך

משנה ברורה

אילני סרק לא [אחרונים]: (ג) אלא פעם אחת. מדסתם משמע (ה) דאפי' על אילנות אחרים לא יברך וכנ"ל בסי' רכ"ה ס"י: (ד) ואם איחר לברך וכו'. היינו אפילו לא ראה כלל מקודם אפ"ה אבד הברכה כיון שגדלו הפירות כ"מ בב"י אבל בא"ר הכריע לדינא (ב) דאם לא ראה מקודם לא אבד הברכה וכן משמע ג"כ בביאור הגר"א דאפילו כבר גדל הפרי לא אבד הברכה ומ"מ אם כבר גדל הפרי וגמר כל צרכו שראוי לברך עליה שהחיינו משמע מפמ"ג וס"א שטוב אין כדאי לברך ברכה זו: (ה) עד אחר שגדלו. אבל קודם שגדלו הפירות (ג) יוכל לברך ואפילו לא בירך בשעת ראיה ראשונה [תשובת מהרי"ל סי' קמ"ג]:

א (א) היורה בחץ. וי"א שהוא כוכב שיש לו זנב ושבט של אורה ושניהם העתיקו אחרונים לדינא ואם אותו כוכב עצמו שיש לו שבט רואהו עוד הפעם בלילה אחרת א"צ לחזור ולברך (ו) כל שהוא עדיין בתוך למ"ד יום לראיה ראשונה: (ב) ממקום למקום. ולא יברך בלילה אחד (ג) רק פ"א אפילו אם ראה כוכב אחר רק באותו לילה: (ג) הברקים. גליל"ן בל"ח. ואותן שהן באים בלא רעם כלל רק מחמת חוס מצדד המ"א שאין זה ברקים הנזכר בגמרא ואין מברכין עליהם: (ד) שנשבו בזעף. ואם אלא בזעף אם הוא (ג) רוח גדול מברך עושה מעשה בראשית ולא יוכל לברך שכחו וגבורתו וכו' אחרי שהוא שלא בזעף גדול וטוב לברך תמיד על רוח סערה שאין מצויה רק ברכת עושה מעשה בראשית שהוא בודאי יוצא ממ"ע (ד) כי אין אנו בקיאין כ"כ מהו בזעף: (ה) על כל אחד וכו'. והעולם (ה) נוהגים לברך על הברקים עושה מ"ב ועל הרעמים שכחו וגבורתו וכו' וכן משמבר שע"י הרעם גרלה גבורתו של הקב"ה יותר מבברק אמנם באמת שייך כל אחת מהברכות על שניהם (ו) וע"כ אם שמע ברק ורעם כאחד מברך ברכה אחת דהייגו (ז) עושה מע"ב על שניהם ואם בירך שכחו וגבורתו מ"ע ג"כ יוצא. ואם לא היו תכופים זה אחר זה מברך תחלה על הברק [שהוא מתרלה מחלה לעין האדם] עושה מע"ב ואח"כ על הרעם שכחו וגבורתו מ"ע (ח) וה"ה אם לא ראה את הברק ושמע קול הרעם ובירך עליו שכחו וגבורתו מ"ע או שבירך עושה מע"ב ואח"כ ראה ברק מברך עליו ג"כ עושה מע"ב ועיין בשע"ת שכתב בשם הברכ"י דאם בירך על הברק ונתכוין לפטור הרעם הבא אחריו יצא בדיעבד ור"ל דאחרי שטבע הבריאה שאחר הברק יוצא רעם א"כ חל ברכתו על הרעם שיצא אח"כ: (ו) ואם ירצה וכו'. אבל לא יברך שתי ברכות באחת אלא או זו או זו: (ז) ברוך וכו' שכחו וגבורתו וכו'. ר"ל ברוך העותן כח להטבע להראות כח יוצר בראשית כדי שיראו מלפניו [א"ר בשם אבודרהם]: **ב** (ח) נתפזרו וכו'. ודוקא היכא דהשמים עטהרו וזכו לגמרי בין ברק לברק ואח"כ נתקדרו השמים בעבים ושמע עוד קול רעם וברק צריך לברך מחדש עליהם דהוי מלתא חדתא (ט) אבל היכא שנתפזרו העבים ע"י הרוח אחד הנה ואחד הנה ועדיין מעונן הרקיע אז נפטר הכל ע"י ברכה הראשונה ואין צריך לחזור ולברך מחדש (י) ומשמע בירושלמי דדוקא באותו יום אבל ביום אחר בכל גווגא צריך

שער הציון

(ו) ומסתברא דאפילו המולקים שם [עיין בא"ר ובביאור הגר"א] מודים בזה דברכה זו נתקנה על פריחת הפירות ודי בפ"א: (ב) ע"ש טעמו דבלא"ה הרבה ראשונים חולקין על דברי הטור שהעתיקו המחבר לדינא [וכן הוא ג"כ דעת הגר"א כמותם] וטוכל לסמוך עליהם עכ"פ בלא ראה מקודם שלא יאבד הברכה: (ג) מחה"ש וע"ש שכתב דלפי דברי המ"א לעיל בסימן רכ"ה סק"ט דחש לדעת החולקים שם ה"ה הכא דאם לא בירך בראיה ראשונה שוב לא יברך עוד [ואופיף קצת על דבריו דאפילו לפי מה שאנו פוסקין שם דמברך בראיה שניה אפשר משום דאנן קי"ל דאנשי בחילה כמו שכתב הגר"א שם משא"כ הכא אפשר דגרע טפי אף להרמ"א שם והכא מיירי בלא ראה מקודם אבל בחמת מסתיימת המחבר משמע דאפילו ראה ג"כ מותר לברך כ"ז שלא גדלו הפירות] אבל מדברי הא"ר מוכח דסובר להלכה כמו שכתבנו בפנים: (א) שע"ת: (ב) גם זה שם ומשמע דאם בלילה אחרת ראהו צריך לחזור ולברך ולכאורה מ"ש מכוכב שיש לו זנב ואפשר משום דמה אינו מצוי להכיר שהוא אותו הכוכב אבל אם אחר הוא ומש"כ אפילו אם ראה כוכב אחר וכו' היינו אפילו בלא אחר של הרקיע: (ג) מ"א בשם התוס' וכ"כ בתוספי הרא"ש וא"ר בשם הרוקח ומרדכי ומגודה: (ד) כי המ"א העתיק זעזף הוא הנשמע בכל העולם ועיין בתו"ט שהביא בשם רש"י שאלו נראין או נשמעין למרחוק ומשמע שמה לבד די: (ה) ט"ז: (ו) מ"א: (ז) היינו לפי מנהג העולם שמהדרין שלא לברך על ברקים שכחו וגבורתו וכו' אבל בחמת מדינא דגמרא אין לזה מקום כלל ותמיה גדולה על הב"ט שכתב דמש"כ המחבר ואם יראה אומר וכו' זה קאי וכו' דדברי המחבר ניחא כפשוטו: (מ) א"ר: (ט) ל"ח וא"ר: (י) והוא ברא"ש אות י"ג בפרק הרואה עי"ש:

הגהות ותיקונים: א) נראה שצריך להיות כאן ציון לבאה"ג, שמקור הלכה זו בטור: ב) רבינו יונה:

לברך ובין רעם לרעם צריך לחזור ולברך: ג [ה]היה יושב (ט) בבית הכסא ושמע קול רעם או ראה ברק (י) אם יכול (יא) לצאת ולברך תוך כדי דבור (ג) (יב) יצא ואם לאו לא יצא:

ה ירושלמי שם וכתבו הרא"ש והטור

רכח ברכת ימים ונהרות הרים וגבעות. ובו ג' סעיפים:

א [א]על (א) ימים ונהרות הרים וגבעות ומדברות אומר בא"י אמ"ה (א) עושה מעשה בראשית * [ב]ועל הים (ג) הגדול (ב) והוא הים שעוברים בו לארץ ישראל ולמצרים אומר בא"י אמ"ה (ג) עושה הים הגדול: ב [ג]לא על כל הנהרות מברך אלא על ארבע נהרות דכתיבי בקרא (ד) כמו חדקל ופרת [ד]והוא שראה אותם (ה) במקום שלא נשתנה (ג) מהלכם (ו) על ידי אדם: ג [ה]ולא על כל הרים וגבעות מברך אלא דוקא על הרים וגבעות המשונים וניכרת גבורת הבורא בהם:

א ברכות נ"ד ב שם וכו' יהודה והרמב"ם בפ"י מה"ב ג פוס' שם והמרדכי ד ממשמעות הגמ' נ"ע ה הרא"ש בשם ר"ש

שערי תשובה

בגילה אחת רק פעם אחד ואף שראה כוכב אחר רק באותו לילה א"צ לברך וגם על כוכב שיש לו זנב ושבט של אורה שהוא פירוש הב' של הרמב"ם ורבינו האי והערוך צריך לברך ויותר ניכר בו גבורת הבורא יתברך להיותו דבר נפלא ובלתי מצוי כ"א לעתים רחוקות ואם אותו כוכב עצמו רואה דבר בכל לילה או אם רואה אותו בתוך למ"ד יום א"צ לחזור ולברך. ולענין זועות אם עבר זמן מה בין רעש לרעש דאחת דעתיה מיניה צריך לחזור ולברך ואם לאו א"צ לחזור ולברך וכן לענין רוחות כך העלה מהר"מ בן חביב ז"ל ועיין בהלק"ט סי' ל"ח:

באר היטב

עולם ועל ברקים עושה מ"ב. ומ"ש המחבר ואם ירצה אומר שכמו וכו' זה קאי דוקא על רעמים אבל על ברקים אינו מברך כ"א עושה מ"ב: (ב) יצא. בגי"י דאין שייך לומר כאן יצא בקמ"ץ דהא פטור הוא כל שא"א אלא ודאי דקאמר מה יעשה ופי' דצריך לצאת משם ולברך כיון שאפשר לו לעשות כראוי ולברך בשמוך יעשה כן. וכגון שלא נגע עדיין במקום הטיופת ולא עשה צרכיו עדיין או שיוכל ליטול ידיו ט"ז מ"א:

(א) ימים ונהרות. היינו כל שלשים יום כדלעיל: (ב) הגדול. ובל"ח הוכיח שאין מברכין רק על היס אוקיינוס המקיף העולם ובשה"ת כתב שהוא הסובב ארץ אנגלטיר"א° עי' מ"א וע"ת וכנה"ג ובתשובת שי למורא סי' י"ט: (ג) מהלכם. פי' דבמקום שחפרו ושינו מהלכם אין מברכין:

ביאור הלכה

* ועל הים הגדול וכו'. הטעם שמפני משיטתו קבעו לו ברכה לעצמו [רש"ן] נ"ל דאם מיכן עליו עושה מעשה בראשית יצא בדיעבד דהוא דומיא דברכת שהכל ועוד שאפילו בין אם מיכן עליו בפה"ע ג"כ יש הרבה מראשונים ואחרונים דס"ל דיצא בדיעבד דאף שלכתחלה מפני משיטתו קבעו לו ברכה לעצמו [כדפירש"י בריש פ' כ"מ] מ"מ לענין

משנה ברורה

צריך לחזור ולברך: ג (ט) בבית הכסא. והה"ה אם היה (יא) בבית שמקלבין בו בשר דשם ריח מעופש מאד או שהיה הולך (יב) במבואות המטונפות ויכול לזרז עצמו לצאת משם תיכף: (י) אם יכול וכו'. י"א דאפילו אם (יג) נתעורר לעשות צרכיו מ"מ כל זמן שאין מתאוה כ"כ שיהא בו משום בל תשקצו יכול לצאת משם קודם שעשה צרכיו ולברך (יד) ויש מחמירין בזה. ובפרט היכי דמשער שישמע עוד קול רעם ויוכל לברך אח"כ בודאי נכון להחמיר: (יא) לצאת ולברך וכו'. והיינו (טו) היכא שלא עשה צרכיו ולא נגע בידיו במקום הטיופת [ואע"ג דלעיל בסימן ד' מבואר דהיינא מביה"כ צריך ליטול ידיו אפילו לא עשה צרכיו (טז) מ"מ הכא כדי שלא יפסיד הברכה אין צריך ליטול ידיו מקודם אם לא שהיו ידיו מטונפות] או שיכול ליטול ידיו במים או בשאר מידי דמנקי סמוך לשמיעתו דאל"ה ודאי יתאחר הזמן יותר מכדי דבור: (יב) יצא. פי' יתהר לצאת משם כדי שלא יפסיד הברכה אבל אם יתאחר יותר מכדי דבור דבלא"ה כבר עבר הזמן א"צ שוב למהר ומכל זה נשמע דשיעור הברכה שעל רעמים וברקים הוא דוקא בכדי דיבור (יז) ואם עבר יותר מכדי דבור מעת שראה הברק או שמע הרעם שוב לא יברך על רעם[א] וברק זה. ומטעם זה (יח) היכא דעשה צרכיו וטל ידיו ושמע קול רעם או ראה ברק יברך מתחלה על הרעם והברק ואח"כ יאמר אשר יצר. ודע עוד דסתם ידים דהיינו שאינו יודע אם הם מלוכלכות כשרות לברכה [ס' ד' סכ"ג]:

א (א) עושה מ"ב. פי' כיון שיסדן (א) מאז ושבחו של מקום הוא כשאנו מכירין היום דבר שאנו יודעין שהמקום ברא משמת ימי בראשית ועדיין הוא קיים (ב) ואין שייך לברך עליהם שכחו וגבורתו מלא עולם כמו על רוחות ורעמים דהתם הם נראים ונשמעים למרחוק אבל ימים ונהרות כל אחד במקומו: (ב) והוא הים שעוברין וכו'. ונקרא יס הגדול מפני משיטתו של א"י אבל הרבה (ג) אחרונים פליגי על המחבר וס"ל דדוקא על יס אוקיינוס שהוא היס הגדול שבכל הימים שמקיף את כל העולם עליו קבעו ברכה בפני עצמו מפני גדלו אבל על יס שעוברין בו לא"י לא נקרא לענין זה יס הגדול ומברכין עליו כמו על שאר ימים. ודע דכל הברכות האלו אינן אלא כשרואה אותן משלשים יום לשלשים יום [אחרונים]: (ג) עושה הים הגדול. כן הוא לשון הטור (ד) אבל כמה פוסקים העתיקו נוסח ברכה זו בלשון עבר שעשה את היס הגדול: ב (ד) כמו חדקל ופרת. לאו דוקא אלו אלא ה"ה כל הנהרות (ה) שהן גדולות כמו אלו הד' נהרות (ו) ושיהיו ידועים שהם מימי בראשית כמו אלו ולא נתהוו אח"כ מברך: (ה) במקום שלא נשתנה וכו'. פי' דבמקום שחפרו ושינו מהלכו של הנהר לדרך אחרת אין מברכין (ז) מאותו המקום והלאה דשם לאו מעשה בראשית הוא ועיין בא"ר שמלבד לומר דאם ספק לו (ח) אם נשתנו ג"כ לא יברך: (ו) ע"י אדם. וה"ה לענין ימים אם המשיכו בני אדם מאחד

מתרגם: °ארץ ענגלאנד

שער הציון

(יא) א"ר [והנה ברמב"ם פ"ד[א]) ה"ט בבית שיש בו מוריים שיש ג"כ ריח רע ואפ"ה מדינא מותר אפשר דהכא משום דיש ריח רע יותר גדול וע"כ נחשב זה כמבואות המטונפות ובהכי נוכל לישב ההיא דסימן פ"ו שהבאתי שם בשם א"ר דמרחפות היין ג"כ אין לדבר שם ד"א ובחנם השבתי שם עליו ע"ש]: (יב) כדלעיל בסימן פ"ה עי"ש: (יג) א"ר ומג"ב: (יד) מחה"ש: (טו) מ"א: (טו) א"ר: (יז) חמד משה ובהר שלום וח"א דלא כט"ז וגם הפמ"ג מפקפק עליו ואף שהמג"ב מלדד כהט"ז ספק ברכות להקל: (יח) א"ר: (א) א"ר: (ב) לבוש: (ג) הרש"ב ופרישה ול"ח [בשם אבודרהם וגם הכריחו כן מדברי תשובת הרא"ש גופא] ומ"א והגר"א בשנות אליהו: (ד) מ"א וא"ר ע"ש: (ה) הוכחת מ"א מכמה פוסקים וכ"כ א"ר והגר"א: (ו) פמ"ג: (ז) אבל בשאר משך הנהר שלמעלה מזה מברכין [ש"ס עי"ש]: (ח) ובפמ"ג מלדד לומר דמסתמא לא נשתנה וא"ע למעשה:

הגהות ותיקונים: א) צ"ל מהל' תפילה ה"ט איתא:

ליקוטי דברי הרב: א) ובסידור סדר ברכת הנהנין פרק י"ג הלכה י"ז כתב: וי"ח בזה וספק ברכות להקל, לכן אחר תוך כדי דבור יברך בלא שם ומלכות.

רכט ברכת הקשת וחמה בתקופתה. ובו ב׳ סעיפים:

א (א) * [א]הרואה הקשת (ב) אומר בא״י אמ״ה זוכר הברית (ג) [ג] (ג) [ב]נאמן (ד) בבריתו וקיים במאמרו (ה) [ג]ואסור (ג) להסתכל בו ביותר: **ב** [ד]הרואה חמה (ו) בתקופתה והוא מכ״ח לכ״ח שנה (ז) והתקופה בתחלת ליל ד׳ כשרואה אותה ביום ד׳ (ג) [ב] (ח) בבוקר אומר ברוך עושה [מעשה] בראשית (ט) וכן מברך ג״כ כשרואה לבנה בטהרתה וכוכבים במשמרותם ומזלות בעתם [ה]דהיינו כשתחזור הלבנה בתחלת מזל טלה בתחלת החדש ולא תהיה נוטה לא לצפון ולא לדרום וכן כשיחזרו כל כוכב מחמשה (ד) (י) הנשארים לתחלת מזל טלה ולא יהא נוטה לא לצפון ולא לדרום וכן בכל עת שיראה מזל טלה עולה מקצות המזרח:

רל דין קצת ברכות פרטיות. ובו ה׳ סעיפים:

א [א]המתפלל על מה שעבר כגון שנכנס לעיר ושמע קול צוחה בעיר ואמר יהי רצון שלא יהא קול

א ברכות נ״ד וס׳

באר היטב

(ג) נאמן. והאומרים נאמן בבריתו ואחר כך בג״י זוכר הברית טועים הם ט״ז כנסת הגדולה: (ב) להסתכל. והמסתכל בו ביותר עיניו כהות ש״ה: (ג) בבוקר. משמע מיד בהנץ החמה וכן מהרי״ל זוה להכריז בערב שלמחרת יזהר כל אדם כשרואה הנץ החמה יברך. ומ״ב כתב שבשחרית כשיולאים מבהכ״נ מתאספים הקהל יחד ומברכין ברכה זו כן נהג מוהר״ם וכן דעתי לעשות אי״ה עכ״ל. וכתב המ״א וז״ל דאם לא בירך עד אחר ג׳ שעות לא יברך שכבר עברה ממקום הזה: (ד) הנשארים. הם שבתי לדק מאדים נוגה כוכב:

(ג) נאמן. עבה״ט ומח״ב כתב שבתוך למ״ד יום צריך לחזור ולברך ולא דמי להנך דפעם אחת בחודש דיש דכאן הקשת שבירך עליו אלף הלך לו וכמו בברכת הלבנה וברעמים מופסקים ע״ש: *[ב] בבוקר. עבה״ט ובא״ר בשם מי״ט כתב עד חצות וכ״כ מהר״י עמדן בסוף פירושו למגילת תענית וכ״כ בדגול מרבבה וז״ל וכן עשיתי הלכה למעשה בשנת תקמ״ה שלא זרחה השמש עד שעה קודם חצות וברכתי בשם ומלכות עכ״ל ועיין בפמ״א ח״ב סי׳ ל״ח שצידד לומר דאף שמכסים עננים ואין רואים גוף השמש יש לברך אף בשם ומלכות כיון שעיקר הברכה שזכינו לראות שהיא בנקודה הראשונה שבשעה שנתלו המאורות ושמשא אכ״ע נייחא ואע״פ שעננים מכסים אנו יודעים שהיא בנקודה הראשונה ראוי לברך בבוקר (וקצת יש להביא ראיה לזה ממ״ש לעיל סימן רכ״ד [א]) בשם מהר״א יצחקי

במלך שבא בספינה ע״ש) וכן אירע בניסן תפ״ט והוריתי לברך עכ״פ בלא שם ומלכות ומתכתי על הראב״ד דכל הברכות דפרק הרואה בלא שם ומלכות אבל לדינא נ״ל לברך אף בשם ומלכות עכ״ל. וגראה שהרואה לסמוך ולברך בשם ומלכות ימתין עד חצות ואין לו לברך בלא שם ומלכות כלל בבוקר שיש לחוש דלהראב״ד יצא בזה ושוב הו״ל ברכה לבטלה משא״כ אם אינו מברך בבוקר אח״כ בשם ומלכות כמו שאר הברכות אע״ג דלהראב״ד א״צ בהם שם ומלכות מ״מ ברכה לבטלה לא הוי ומי שחושש להמג״א כשמגיע סמוך לג׳ שעות על היום ועדיין הוא מכוסה בעננים יש לו לברך בלא שם ומלכות וכמ״ש הפמ״א ועיין בשו״ת בית אפרים סי׳ ז׳ הטעם שאין מברכין רק על מקופת החמה ולא על הלבנה וכוכבים ומזלות המבואר בש״ע ע״ש ועיין במשא בנימין סי׳ ק״א דהא מלתא דחמה בתקופתה אימא בתקופת מר שמואל דוקא וע״ש שנהגו לברך באפיפת עם וכמ״ש בשם מהרי״ל ובמח״ב כתב שאינו אלא משום ברוב עם כו׳ ולכן הזריז לברך כשרואה הנץ החמה שפיר דמי לברך מיד מלאחר עד אחר התפלה לברכה בעברה ומוכח בר״ה דף ל״ב ע״ב דטעם דזריזין מקדימין דמי לטעם דברוב עם ועיין בקרבן מגיבה סימן פ״ז ועיין במח״ב שכתב שיש לברך בשעת הנץ החמה ונכון לברך במקום שרואה גלגל החמה וגם כתב ש״ל דסומא לא יברך ברכה

משנה ברורה

מאחד לחבירו (ט) ועשוהו לאחד אין מברכין על אותו מקום אלא דבימים מן הסתם אין אנו צריכין לחוש לזה:

א (א) הרואה הקשת וכו׳. ואין כדאי להגיד לחבירו שיש קשת מטעם מוליא דבה [מ״א]: (ב) אומר וכו׳. ובכאן אם ראה אותו עוד הפעם אפילו בתוך למ״ד יום חוזר ומברך ולא דמי לכל הנך דקי״ל בהו דפעם אחת בחודש די לברוכי דכאן הקשת שבירך עליו אלף והלך לו ודמי לברכת רעמים [שע״ת בשם ברכ״י]: (ג) נאמן וכו׳. ברמב״ם וטור הנוסח ונאמן: (ד) בבריתו. ר״ל שלא יעבירנו אע״פ שרבו הרשעים וקיים במאמרו אפילו לא היה הברית כיון שאמר בדבור בעלמא ולא יהיה עוד מבול לשחת הארץ ברור הוא שיקיים מאמרו [אבודרהם]: (ה) ואסור להסתכל וכו׳. והמסתכל בו ביותר עיניו כהות [מגיבה ט״ז] אלא רואהו ומברך: **ב** (ו) בתקופתה. מקום שהיא חוזרת שם לתחלת הקיפה היא שעת תליית המאורות בעת הבריאה ומאז התחילה להקיף ולשמש והוא נמשך כ״ח שנה עד שבא לאותו המקום בגמלוס בתחלת ליל רביעי כבעת הבריאה: (ז) והתקופה. היינו תקופת ניסן: (ח) בבוקר. היינו לכתחלה מצותה מיד להקדים מה דאפשר וטוב לברך אותה (א) ברוב עם ובדיעבד עד ג׳ שעות על היום [לבוש ומ״א] אבל הרבה (ב) אחרונים הסכימו דיוכל לברך בשעת הדחק עד חצות והיינו אפילו בשם ומלכות ואם נתכסה השמש בעבים ואין רואין אותה עיין בשע״ת. ובתשובת חתם סופר סימן נ״ו כתב דאם היתה מכוסה בעבים אך גראית רושמה מבין העבים מברכין אבל כשלא נתראה כלל לא גראה לברך. וע״ש שכתב מנהגו בעניין ברכה זו קודם הברכה אמרו הללו את ה׳ מן השמים ואחר ברכת עושה מעשה בראשית אמרו פיוט אל אדון על כל המעשים עד וחיות הקודש ואח״כ מזמור השמים מספרים כבוד אל ואח״כ עלינו לשבח וקדיש: (ט) וכן מברך וכו׳. וכהיום (ג) אין נוהגין העולם בזה: (י) הנשארים. הם שבתי לדק מאדים נוגה כוכב:

שער הציון

(ט) כמו שידוע מן היס זוענ: (א) ועיין בתשובת ח״ם סי׳ נ״ו שכתב דכשהוא יום מעונן כל הקודש לברך כשרואה החמה אפילו בימידות מוקדם לברכה: (ב) ח״ר בשם מעיו״ט והגאון ר״י עמדן והדגמ״ר והח״מ: (ג) כ״מ בשע״ת ע״ש:

באר הגולה

א ברכות נ״ט ב הרי״ף והרמב״ם ג מהר״כ מגיגה ט״ו(ב) לפירוש הרא״ש והטור ד ברכות נ״ט ה לשון הרמב״ם שם

שערי תשובה

[א] נאמן. עבה״ט ומח״ב כתב שבתוך למ״ד יום צריך לחזור ולברך ולא דמי להנך דפעם אחת בחודש דיש דכאן הקשת שבירך עליו אלף הלך לו וכמו בברכת הלבנה וברעמים מופסקים ע״ש: *[ב] בבוקר. עבה״ט ובא״ר בשם מי״ט כתב עד חצות וכ״כ מהר״י עמדן בסוף פירושו למגילת תענית וכ״כ בדגול מרבבה וז״ל וכן עשיתי הלכה למעשה בשנת תקמ״ה שלא זרחה השמש עד שעה קודם חצות וברכתי בשם ומלכות עכ״ל ועיין בפמ״א ח״ב סי׳ ל״ח שצידד לומר דאף שמכסים עננים ואין רואים גוף השמש יש לברך אף בשם ומלכות כיון שעיקר הברכה שזכינו לראות שהיא בנקודה הראשונה שבשעה שנתלו המאורות ושמשא אכ״ע נייחא ואע״פ שעננים מכסים אנו יודעים שהיא בנקודה הראשונה ראוי לברך בבוקר (וקצת יש להביא ראיה לזה ממ״ש לעיל סימן רכ״ד [א]) בשם מהר״א יצחקי

במלך שבא בספינה ע״ש) וכן אירע בניסן תפ״ט והוריתי לברך עכ״פ בלא שם ומלכות ומתכתי על הראב״ד דכל הברכות דפרק הרואה בלא שם ומלכות אבל לדינא נ״ל לברך אף בשם ומלכות עכ״ל. וגראה שהרואה לסמוך ולברך בשם ומלכות ימתין עד חצות ואין לו לברך בלא שם ומלכות כלל בבוקר שיש לחוש דלהראב״ד יצא בזה ושוב הו״ל ברכה לבטלה משא״כ אם אינו מברך בבוקר אח״כ בשם ומלכות כמו שאר הברכות אע״ג דלהראב״ד א״צ בהם שם ומלכות מ״מ ברכה לבטלה לא הוי ומי שחושש להמג״א כשמגיע סמוך לג׳ שעות על היום ועדיין הוא מכוסה בעננים יש לו לברך בלא שם ומלכות וכמ״ש הפמ״א ועיין בשו״ת בית אפרים סי׳ ז׳ הטעם שאין מברכין רק על מקופת החמה ולא על הלבנה וכוכבים ומזלות המבואר בש״ע ע״ש ועיין במשא בנימין סי׳ ק״א דהא מלתא דחמה בתקופתה אימא בתקופת מר שמואל דוקא וע״ש שנהגו לברך באפיפת עם וכמ״ש בשם מהרי״ל ובמח״ב כתב שאינו אלא משום ברוב עם כו׳ ולכן הזריז לברך כשרואה הנץ החמה שפיר דמי לברך מיד מלאחר עד אחר התפלה לברכה בעברה ומוכח בר״ה דף ל״ב ע״ב דטעם דזריזין מקדימין דמי לטעם דברוב עם ועיין בקרבן מגיבה סימן פ״ז ועיין במח״ב שכתב שיש לברך בשעת הנץ החמה ונכון לברך במקום שרואה גלגל החמה וגם כתב ש״ל דסומא לא יברך ברכה

ביאור הלכה

דיעבד אינו יוצא מכלל שאר פ״ע וכמו שביארנו בשעה״ל בר״מ אות ס״ז ע״ש וכ״ש הכא דבכלל שאר מעשה בראשית הם:

* הרואה הקשת וכו׳. לא נתבאר אם בעינן דוקא שיראהו בתמונת קשת דהוא כחצי גורן עגולה או אפילו מקצת ממנו די:

אחר

הגהות ותיקונים: א) בשערי תשובה בשם מהר״י יצחקי: ב) ט״ז:

*[ג]

ב שם ג תענית פ׳ בנגה מליעה מ״ב ד ברכות נ״ט ב) לגירסת הרי״ף והרמב״ם ה שם *) ברכה זו וכל שאר ברכות צריך להזכיר בה שם ומלכות ומלכות נכנס לעיל רים סימן רי״ח, ב״י ו שם בגמרא

זה בתוך ביתי או שהיתה אשתו מעוברת (ח) (א) אחר ארבעים יום לעיבורה ואמר י״ר שתלד אשתי זכר ה״ז תפלת שוא [ב]אלא יתפלל אדם על העתיד לבא ויתן הודאה על שעבר כגון הנכנס (ב) לכרך אומר יר״מ ה׳ אלהינו[ג] שתכניסני לכרך הזה לשלום נכנס בשלום אומר מודה אני לפניך ה׳ אלהינו[ד] שהכנסתני לכרך הזה לשלום בקש לצאת אומר יר״מ ה׳ אלהינו[ה] שתוציאנו מכרך זה לשלום יצא בשלום אומר מודה א״ל ה׳ אלהי שהוצאתני מכרך זה לשלום וכשם שהוצאתני לשלום כן תוליכני לשלום וכו׳ עד בא״י שומע תפלה (ג) וזו היא (ג) תפלת הדרך שנכתבה היא וכל דיניה (ג) בסימן ק״י: ב [ג]הנכנס למוד את גרנו אומר יר״מ ה׳ אלהי[ו] שתשלח ברכה בכרי הזה התחיל למוד אומר (ד) ברוך השולח ברכה בכרי הזה מדד ואח״כ בירך ה״ז תפלת שוא שאין הברכה מצויה אלא בדבר הסמוי (פי׳ הנעלם ואינו נראה) מן העין: ג (ה) [ד]הנכנס (ד) למרחץ אומר יר״מ ה׳ אלהי שתכניסני לשלום ותוציאני לשלום ותצילני מהאור הזה וכיוצא בו לעתיד לבא. יצא בשלום אומר מודה אני לפניך ה׳ אלהי שהצלתני מהאור הזה: ד [ה]הנכנס (ה) (ו) להקיז דם אומר יר״מ ה׳ אלהי שיהא עסק זה לי לרפואה כי רופא חנם אתה ולאחר שהקיז יאמר (ז) *) ברוך רופא חולים: ה [ו]לעולם יהא אדם רגיל לומר כל מה דעביד רחמנא לטב עביד:

שערי תשובה

זו אף דרש״ל ודעמיה ס״ל בברכת הנהנה דגם סומא מברך הו״ל ס׳ ברכות וגם אפשר דרש״ל מודה בזה דבשכנה״ג מבואר דבאלות ישמעאל לא נהגו לברך (וע״ש שכתב כמדומה דרוב העולם מברכין וכ״כ בפרי האדמה שבשנת תי״ז ברכו בירושלים ברכת החמה ע״ש) ולכן אין לסומא לברך וע״ש שכתב דבש״ע דאיתא ברוך עושה בראשית הוא השמטת סופר ול״ל עושה מעשה בראשית והוא פשוט:

באר היטב

(ח) אחר מ׳. דתוך מ׳ יוס מועיל תפלה: (ב) תפלת הדרך. ואם כבר אמר ת״ה בשתרית אומר מודה אני וכו׳ עד לשלוס עמ״א וט״ז: (ג) בסי׳ ק״י. משמע דאף שיצא מהכרך לא יאמר עד שיחזיק בדרך*) ע״ש: (ד) למרחץ. ובמרחץ דידן א״ל להתפלל תפלה זו ב״ח מ״א ט״ז: (ה) להקיז. וה״ה בכל מידי דרפואה יאמר זה [אבל ברד״א משמע דוקא הקזה שהיא סכנה שמא יתמוך ורידי הדם וימות מ״ו] ופשוט שצריך שם ומלכות כמו בכל הברכות. מי שמתעטש וחברו א״ל אסוותא יאמר לו ברוך תהיה ואח״כ יאמר לישועתך קויתי ה׳ דהמתפלל על חברו הוא נענה תחלה יש״ש ב״ק פ״ח סי׳ ס״ד:

משנה ברורה

א (א) אחר מ״ם יום לעיבורה. שכבר נצטייר צורת הולד אבל תוך מ״ם יוס מועיל תפלה. ואפילו אחר מ״ם יוס (ח) יוכל להתפלל שיהיה הולד זכר קיימת ויהיה עוסק במצות ומע״ט: (ב) לכרך. דוקא לכרך דשם מצויים ממונים רעים ומחפשים עלילות (ג) אבל לעיר קטנה א״ל לומר כשנכנס לה ולא אח״כ כשיצא ממנה אלא אח״כ כשמחזיק בדרך אומר תפלת הדרך משום סכנת דרכים וכמבואר לעיל בסימן ק״י: (ג) וזו היא תפלת הדרך וכו׳. לכאורה הלא בסימן ק״י מבואר דכשיוצא לדרך אומר תפלת הדרך לבד בלא הודאה על שעבר וגם אינו אומר אותה רק כשהחזיק בדרך ומהו זה שכולל הכא תה״ד בהודאה שנותן על העבר וגם משמע שאומר אותה (ג) חיכף ביציאתו מן העיר י״ל דהתם מיירי ביוצא מעיר קטנה שאין שם מורא כלל לצאת מן העיר וא״ל תה״ד רק משום מורא הדרך ולכך אין לומר אותה רק כשהחזיק בדרך וכמ״ש בס״ק ב׳ ואפילו אם זזדמן אח״כ בדרך נסיעתו שנוסע דרך כרך אין לומר כשיוצא ממנה רק ההודאה מודים וכו׳ וכו׳ (ד) עד לבסוף בלא חתימה כיון שאמר תה״ד בתחלת נסיעתו והכא מיירי בנכנס לכרך (ה) ולן שם בענין שא״ל תה״ד שנית בבוקר בשביל הדרך שרוצה לנסוע ומלבד זה הלא צריך ליתן הודאה ג״כ על יציאת הכרך בזה אמר שיעשה משניהם אחד ויחתוס בה (ו) ומיגו דא״ל ההודאה תיכף כשיוצא מן העיר אומר אז ג״כ תה״ד שכולל בה: ב (ד) ברוך השולח ברכה וכו׳. וכתב הא״ר דיאמר בלא הזכרת השם דדוקא במודד כדי לעשר מצינו שהבטיח הקב״ה ברכה עד בלי די כמה דכתיב הביאו את כל המעשר וגו׳ ובחנוני נא בזאת וגו׳ והריקותי לכם ברכה עד בלי די: ג (ה) הנכנס למרחץ וכו׳. ועכשיו לא נהגו בתפלה זו והטעם דלא ניתקן אלא בימיהם שהיו מסיקין האש מלמטה בתפילה ורוחצים בחמצטי מלמעלה ע״ג מקרה שע״ג ויש משם פן תפחת ויפלו לתוכה אבל בזה״ז (ז) עומד התנור בזוית וליכא סכנה [אחרונים]: ד (ו) להקיז דם. וה״ה (ח) בכל מידי דרפואה יאמר זה ולא יחשוב שהיה איזה דבר לו רפואה אלא ע״י הבורא ית״ש ולכן ע״י תפלה זו יסיס בטחונו בו ויבקש ממנו שתהיה לו לרפואה: (ז) ברוך רופא חולים. וצריך לומר בשם ומלכות [ב״י וט״ז] אבל (ט) לא ראיתי נוהגין כן [פמ״ג] . מי שמתעטש

שער הציון

(ח) א״ר: (ב) אחרונים: (ג) ב״ח וע״ת וא״ר דלא כמ״א: (ד) ב״ח וט״ז וא״ר דלא כמ״א שם״ל דל״ל רק עד מכרך זה לשלוס: (ה) ואם הוא דר באותו כרך ורוצה לנסוע ממנה כיון שיש לו מכירים שם י״א דא״ל לומר ההודאה על יציאתו ממנה בשלוס [עיין פרישה ופמ״ג]: (ו) וגם הלא מבואר לעיל בסימן ק״י במ״ב סקכ״ט דכשהוא לן בדרך לכו״ע יכול לברך בבוקר כשרוצה לצאת אפילו כשהוא עדיין בעיר ע״ש: (ז) ואף דירושלמי אמר דבמרחץ שאינה ניסוקת אומר בה מהיזק ממין כתב הב״ח דעכשיו אין צריך לחוש להיזק ממין כי העין רואה והלב מבין ליזהר מהיזק ממין שעומדים בגלוי [ב״ש וט״ז] ולענ״ד בזמנינו שמצוי כמה סיבות ע״י החמין ל״ע: (ח) מ״א וכן פסק הח״א ומקפבגא כונתם דבכל דבר שהאדם עושה צריך לבקש מה׳ שיהיה לתועלת ועיין בא״ר מש״כ בשם הרד״א [והובא בבה״ט] ואם נחוש לדבריו הוא רק בברכה אחרונה שאומר בלשון ברוך אבל לא בריתי רצון שאומר בתחלה שהוא רק בקשה בעלמא וכ״כ במחצית השקל: (ט) הנה ברמב״ם וקמ״ג מזכר בא״י רופא חולים וכתב בב״י דה״ה דיאמר מלכות ובאמת אין לו ראיה ברורה לזה דלא הזכירו הפוסקים בריש פרק הרואה כ״א לענין ברכת הרואה דשם ברכה עליהן שמתחלת בברוך לא כן זה לענ״ד כ״א בקשה בעלמא והאי ברוך נמשך ליהי רצון שבקש קודם הקזה ודומיא דתה״ד שלא נמצא לאחד מן הפוסקים שיסברו שצריך שיחתוס בא״י מלך העולם שומע תפלה אלא בא״י שומע תפלה והתיבת לר״מ מרוטנבורג שהיה מסמיכה לאיזה ברכה אבל לפ״פ מאי איכא למימר אלא ע״כ משום דהיא כתפלה בעלמא כמו שכתבו התוס׳ בפ׳ ע״פ דף ק״ד והובא בטור סי׳ ק״י וה״ל דכוותה וב״ה שאח״כ מצאתי בכ״מ ריש פ״י מהלכות ברכות שכתב בהדיא על הקזה שאין ברכה בתחימה ומסתמא היינו משום שאין בה מלכות ולפלא שסותר עצמו לדבריו שבב״י:

הגהות ותיקונים: א) מ״א: ב) ס׳: ג) גירסת הגמרא והטור, אלהי: ד) אלהי (טור) ואלהי אבותי (גמרא): ה) גירסת הש״ס, אלהינו:

הלכות ברכות סימן רלא

רלא שכל כוונותיו יהיו לשם שמים. ובו סעיף אחד:

א ג׳ הטור ב סוכה כ״ו ג טור בשם רמ״ו יומה בפרקי אמות

א (א) [א]אם א״א לו ללמוד בלא שינת צהרים יישן: הגה (ב) וכשמיעור משנתו מ״ל לברך אלהי נשמה (ג״י) וי״מ שיקרא קודם שישן (ג) ויהי נועם (כל בו) [ב]ובלבד שלא יאריך בה שאסור לישן ביום (ד) יותר משינת הסוס שהוא שתין•נשמי [ג]ואף בזה המעט לא תהא כוונתו להנאת גופו אלא להחזיק גופו לעבודת השי״ת וכן בכל מה שיהנה בעוה״ז לא יכוין להנאתו אלא לעבודת הבורא יתברך כדכתיב * בכל דרכיך דעהו ואמרו חכמים כל מעשיך יהיו לש״ש שאפילו דברים של רשות כגון האכילה והשתיה וההליכה והישיבה והקימה והתשמיש והשיחה וכל צרכי גופך יהיו כולם לעבודת בוראך או לדבר הגורם עבודתו שאפילו היה צמא ורעב אם אכל ושתה להנאתו אינו משובח (ה) אלא יתכוין שיאכל וישתה כפי חיותו לעבוד את בוראו וכן אפילו לישב (ו) בסוד ישרים ולעמוד במקום צדיקים ולילך בעצת תמימים אם עשה להנאת עצמו להשלים חפצו ותאותו אינו משובח אא״כ עשה לש״ש וכן בשכיבה א״צ לומר שבזמן שיכול לעסוק בתורה ובמצות לא יתגרה בשינה לענג עצמו אלא אפי׳ בזמן שהוא יגע וצריך לישן כדי לנוח מיגיעתו אם עשה להנאת גופו אינו משובח אלא יתכוין לתת שינה לעיניו ולגופו מנוחה לצורך הבריאות שלא תטרף דעתו בתורה מחמת מניעת השינה וכן בתשמיש אפילו בעונה האמורה בתורה אם עשה להשלים תאותו או להנאת גופו ה״ז מגונה ואפילו אם נתכוין כדי שיהיו לו בנים שישמשו אותו וימלאו מקומו אינו משובח אלא (ז) יתכוין שיהיו לו בנים לעבודת בוראו או שיתכוין לקיים מצות עונה כאדם הפורע חובו וכן בשיחה (ח) אפילו לספר בדברי חכמה צריך שתהיה כונתו לעבודת הבורא או לדבר המביא לעבודתו. כללו של דבר חייב אדם לשום עיניו ולבו על דרכיו ולשקול כל מעשיו במאזני שכלו וכשרואה דבר שיביא לידי עבודת הבורא יתברך יעשהו ואם לאו לא יעשהו ומי שנוהג כן עובד את (ט) בוראו תמיד:

באר היטב

(ט) בוראו תמיד. עש״ת[ד] דב״ש סקל״ח איזה דרך ישרה אם לעסוק בתורה ובתלמידים כל ימיו ויהנה מאחריס או יהנה מיגיע כפו ויעסוק בתורה בשבת לבד:

משנה ברורה

שמתעטש וחברו אומר לו אסותא יאמר לו ברוך תהיה ואח״כ יאמר לישועתך קויתי ה׳ [דאמרז״ל דמחלה לא היה אדם חולה כלל אלא היה הולך בשוק ומתעטש ומת עד שבא יעקב אבינו וביקש רחמים על הדבר]:

א (א) אם א״א לו וכו׳. עיין לעיל בסימן ד׳ סט״ז ובמשנה ברורה שם: (ב) וכשמיעור משנתו וכו׳. אפשר הטעם דמתקנה ברכה זו על מנהגו של עולם שהקב״ה מחזיר הנשמות לבני האדם בבוקר: (ג) ויהי נועם. משוס סכנת מזיקין. וכתב הלבוש שאין נוהגין כן: (ד) יותר משינת הסוס וכו׳. עיין לעיל בסימן ד׳ סט״ז ומש״כ במ״ב בשם המחה״ש: (ה) אלא יתכוין שיאכל וכו׳. ורחיתי לאנשי מעשה שקודם אכילה היו אומרים הנני רוצה לאכול ולשתות כדי שאהיה בריא וחזק לעבודת הש״י [ח״א]: (ו) בסוד ישרים וכו׳ אינו משובח. ומ״מ טוב הוא דמתוך כך בא לשמה: (ז) יתכוין שיהיו לו בנים וכו׳. ועיין עוד כונות אחרות בסימן ר״מ ס״א ואחר כונת הלב הן הדברים ורחמנא לבא בעי: (ח) אפילו לספר בדברי חכמה. וכ״ש אם סיפורו הוא בעניני משא ומתן צריך שתהיה כונתו לשם מצוה דהיינו שיהיה לו במה להתפרנס כדי שלא יבוא ליד גזל. ואפילו אם הוא עשיר גדול שדי לו בממונו לפרנס עצמו וב״ב כל ימי חייו ג״כ יצוייר לפעמים במה שמשתדל להרבות עסקיו דבר מצוה כגון שכונתו להרבות בצדקה וגמ״ח עי״ז או שכונתו ליקח עסקים תחת רשותו כדי להמציא מלאכה לעניי ישראל שישתכרו להחיות נפשם שכל זה הוא בכלל צדקה ומעולה ממנה כמו שכתב הרמב״ם ומובא בי״ד סימן רנ״א[א] וע״ש שהמחזיק בי״ד ישראל שמך[ב] ונותן לו מלאכה כדי שישתכר ולא יצטרך לבריות לשאול הוא מקיים בזה המ״ע דומטה ידו עמך והחזקת בו:

ביאור הלכה

*בכל דרכיך דעהו. כתב בתשובת דבר שמואל סימן קל״ח שאלה איזו היא דרך ישרה שיבור לו האדם אם לעסוק בתורה ולהרבות בנולו בתלמידים כל ימי השבוע ולהנות מאחריס או ליהנות מיגיע כפיו ומלאכה נקיה כל ימי השבוע ולעסוק בתורה לבד כל יום השבת [ואין כונתו שלא ילמוד כלל כל ימי השבוע דהא פשיטא דמחוייב האדם עכ״פ לקבוע עתים לתורה בכל יום כמבואר בסימן קנ״ה ובסימן רל״ח ובי״ד סימן רמ״ו אלא כונתו על יתר העת שבוים אין יתנהג. וגם שאלתו הוא דוקא אם העסק שלו הוא נקי מתערובות גזל ורמיה ואונאה דאל״ה אין זה בכלל אחד דעסקים כאלו שוב אין נקרא נהנה מיגיע כפו[ג] אלא מיגיעת אחריס ועוד דמוטב להתבייש בעוה״ז ולקבל מאה מחנות ולא לעבור פעם אחד על לאו דאורייתא של לא תגזול] ואעתיק בקצרה עיקר תשובתו לשואלו הלא ראתה עינו הבדולת מה שכתוב בטור״ו סימן רמ״ו בב״י ובב״ח ובט״ז ובש״ך בשם ספר יש של שלמה ומכולם האריך למענתו מהר״י קאר״ו בספרו כ״מ הלכות ת״ת פ״ה[ד] וכו׳ אך הנראה לע״ד שאפילו הרמב״ם ז״ל יסכים בגידון דידן להתיר דאין דנין אפשר משאי אפשר וכיון שכפי צורך השעה והמקום א״א לזה האיש התפן בחיים להתקיים תלמודו בידו לזכות בו את הרבים כ״א בפיקוח נרכיו ע״י אחריס הרי הוא בכל המון הדיינים והחכמים שהיו מקבלים שכר מתרומת הלשכה כדגרסינן בכתובות פרק שני דייני גזירות והרמב״ם ז״ל בפרק כן בהלכות שקלים פ״ד וז״ל מגיהי ספריס שבירושלים ודיינים שדנים את הגזלנים עוטלין שכרן וכו׳ ואם לא הספיקו להם אע״פ שלא רצו מוסיפין להם כדי נרכן להם ונשיהם ובניהם ובני ביתם. ואין יעלה על הדעת שיורה בכגון זה הרב ז״ל שיותר טוב לאדם לאחוז בסכלות וחסרון החכמה כל ימיו אשר הוא גרמא לכמה נזקין ומכשלות תלמוד המביא לידי מעשה ולמטוע טוב מבעליו מפני היותו נהנה מאת אחיו וע״ש עוד מה שהאריך בענין זה ולפלא על הב״ט שלא העתיק רק השאלה ולא התשובה:

הגהות ותיקונים:

א) רמ״ט: ב) המך: ג) כפיו: ד) פ״ג: ה) עיין שו״ת:

רלב דברים האסורים לעשות בשעת המנחה. ובו ג׳ סעיפים:

א שבלי הלקט בשם רבי אפרים בשם רבי׳ הלי ב שבת ט׳

א [א]אם השעה (א) דחוקה (ב) יתפללו בלחש ואח״כ יאמר שליח ציבור מגן ומחיה ויענה קדושה ומסיים האל הקדוש אם אין שהות (ג) ביום לגמור י״ח ברכות: הגה וי״א שיתפלל (ד) * הש״ץ עם הקהל (ה) בקול רם וכן נוהגין וע״ל סי׳ קכ״ד סעיף ג׳: **ב** (ה) [ב]לא ישב אדם (ו) להסתפר (ז) סמוך (ג) למנחה עד שיתפלל ולא יכנס (ח) למרחץ ולא (ט) * לבורסקי (מקוס שמעבדין שם העורות) (י) ולא

באר היטב

(א) בקול רם. ומ״מ בת״ל לא יעשה כן לכתחלה כיון שאומר הש״ץ עננו ברכה בפ״ע והקהל אומרים כדרכן ליכא יו״ד דלייתי לש״ץ ומ״מ אם השעה דחוקה מאד יתפלל מיד בקול רם ויאמר הש״ץ עננו והקהל יאמרו בש״ת רלנ״ח מ״א וע״ל סי׳ קכ״ד ס״ב

ביאור הלכה

* הש״ץ עם הקהל. עיין מ״א מה שהביא בשם הרלב״ח דבמ״ל לא יעשו כן דכיון שאומר הש״ץ עננו ברכה בפ״ע והקהל אומרים כדרכן בלחש הלא ליכא יו״ד דלייתי לש״ץ ע״ש ולא העתקתיו במ״ב דנלענ״ד פשוט לפי מה שאנו נוהגין כהיום שהש״ץ אינו אומר בקול רם עד אחר ברכה ג׳ כדי להוליאן י״ח בקדושה בולמי א״ל הש״ץ לומר ברכת עננו רק בש״ח כשאר יחידים דזה לא נקרא חזרת הש״ץ והרלב״ח מיירי לפי מה שהיו נוהגין בזמנו שהש״ץ היה אומר כל הי״ח בקול רם ועיין לעיל בסימן קכ״ד בבה״ל ד״ה בלחש: * לבורסקי. עיין מ״ב מש״כ לענין שאר מלאכות והוא ממ״א ומצאתי במאירי שכתב מענין זה וז״ל קצת מפרשים כתבו שלא נאסרה מלאכה בחול מזמן הסמוך למנחה גדולה אלא במלאכות שאין רגילות עשייתן לחלאין כגון תספורת או הבורסקי שמאחר שאתה חושש על הפסד עורות איך יפסיד [ולך להתפלל] ועוד שדרכו לנהוג בגדים לוחים באותה שעה עד שישלים וירחץ רגליו ולבשם בגדים הרגילים לו ואיך יפסיק ע״מ לחזור לאלתר לפורו וכן לדין קשה לו לזוז בעוד שטענתו בידו ועדיו מזומנים לו וכן כל כיוצא בו אבל תפירה וכתיבה ושאר דברים שאדם רגיל להסתלק מהן לחלי שיעור מתחיל וכשיגיע זמן תפלה מפסיק עכ״ל וכונת המאירי במש״כ קצת מפרשים הוא להרשב״א המובא בבל״ה בב״י ואפשר שכן הוא ג״כ דעת המ״א ולהכי כתב כיוצא בזה וכ״כ הפמ״ג אמנם מסתימת לשון מהרי״ו שהביא המ״א בסק״ח משמע דהיינו סעודת נישואין וכה״ג אז אסור שמא יעבור זמן המנחה או אפילו סעודה קטנה כסעודת כל אדם אסור דלמא אתי לאמשוכי [וכן כה״ג יש להסתפק בשאר דברים המוזכרים במשנה דהיינו שאסור ליכנס למרחץ אי דוקא לכולא מלתא דמרחץ דהיינו לחוף ראשו ולהשתטף בחמין ולונן ולהזיע או אפילו להזיע בעלמא אסור שמא יתעלף מחמת חום המרחץ וכן לענין בורסקי אי דוקא לבורסקי גדולה או אפי׳ לעיוני בעלמא וכה״ג בשאר דברים כאשר מוזכרים בזה הסעיף] ויש שם בגמרא שני תירוצים ולתרוייהו איירי המשנה במנחה גדולה תירוץ קמא דכונת המשנה שאסרה סמוך למנחה גדולה איירי דוקא בסעודה גדולה [הא סעודה קטנה מותר להתחיל עד זמן סמוך למנחה קטנה. ויש שמקילין עוד לתירוץ זה דאפילו סמוך למנחה קטנה ג״כ מותר להתחיל סעודה קטנה] ותירוץ בתרא דכונת המשנה לאסור אפילו סעודה קטנה סמוך למנחה גדולה ונחלקו הפוסקים בזה הרי״ף והרמב״ם פסקו כתירוצא בתרא וזהו שסתם המחבר כמותם והרמ״א בריש דבריו פסק כתירוצא קמא זהו תוכף הענין שבסעיף זה ועתה נתחיל לבאר את דברי הסעיף: (ו) להסתפר סמוך למנחה. הלי סמוך למנחה היינו סמוך למנחה גדולה כאשר כתב המחבר בסוף דבריו ואכולהו קאי ואף שעד סוף זמן המנחה יש שהות הרבה (ב) אפ״ה מיישינן שמא ישבר הזוג ויחזר אחר אחרת ויעבור המנחה (ג) ואפשר שאם יש לו ב׳ או ג׳ זוגים מוכנים לפניו שרי. כשמגיע זמן המנחה נכון שלא יקח ילד בחיקו דשמא יטוף בגדיו ונעוד שיחזר אחר מיס יעבור מנחה או יתאחר לבוא לבהכ״נ [ס״ח סימן י״ח]: (ז) סמוך למנחה. היינו חלי שעה קודם דהוא תחלת שעה שביעית שהוא מחלי היום ומעלה ואין חילוק בין היום ארוך או קצר (ל) לעולם תשבינן לדעה זו סמוך למנחה אחר חלי היום: (ח) למרחץ. אפילו להזיע בעלמא וכ״ש לכולא מלתא דמרחץ: (ט) לבורסקי. אפילו לעיוני בעלמא שמא יראה שנתקלקלו העורות וילטער (ה) ויהיה טרוד בצערו ולא יתפלל [רש״י] (ו) ומשמע דהוא הדין לכל מלאכה או משנון כיוצא בו שאפשר להמשך או לגרוס טרדא [ועיין בבה״ל] ולכן אותם היוצאים לירידים שטרודים בקניית ומכירת סחורה לא יתחילו לכתחלה סמוך לזמן מנחה גדולה עד שיתפללו מקודם [ח״א]: (י) ולא לדין. אפילו שמעו טענותיהם מכבר ועתה (ז) ראו ליישב בשביל גמר דין אסור שמא ירלו טעם ויסמרו הדין וימשך הענין:

שער הציון

סעודה

(א) היינו מה שרמז הרמ״א במש״כ ועיין לעיל וכו׳: (ב) גמרא: (ג) מ״א וא״ר מפקפק בזה;: (ד) פמ״ג: (ה) וגם שמא יתקן [רמב״ם] ובמוך כך יעבור הזמן: (ו) מ״א: (ז) דלק באופן זה קאי שעתה בא ליישב מחדש רק בשביל הגמר דאלו כבר יש מקודם שהגיע הזמן בשביל התחלת הדין אף שגמר הדין הגיע סמוך למנחה הלא קי״ל אם התחילו אין מפסיקין ופשוט:

הלכות תפלת המנחה סימן רלב

לדין ולא לאכול [ג]אפי׳ (ג) (יא) סעודה קטנה (יב) סמוך למנחה גדולה (יג) * ואם (ד) התחיל (יד) באחת מכל אלו אינו מפסיק אף ע״פ שהתחיל באיסור [ד]והוא שיהא שהות ביום להתפלל אחר שיגמור סעודתו או מלאכתו אבל (טו) אם אין שהות להתפלל אח״כ צריך (ה) (טז) להפסיק מיד (יז) [ה]ומאימתי התחלת תספורת משיניח סודר של ספרים על ברכיו והתחלת מרחץ משיפשוט לבושו העליון והתחלת בורסקי משיקשור בגד בין כתפיו כדרך הבורסקים והתחלת דין (יח) אם היו עסוקים בו משיתחילו בעלי דינים לטעון ואם לא היו עסוקים בו (יט) משיתעטפו הדיינים [ו]ולדידן משישבו אדעתא לדון והתחלת אכילה (כ) משיטול (ו) ידיו: הגה * ויש מולקים וסמירא להו (כא) דסעודה קטנה (כב) מותר (כג) ואינו אסור לעיל כסדר (כד) נשואין או מילה (טור בשם ר״מ)

ג שם וכיב אמא בר יעקב דליישנא בתרא הוא והרי״ף שם ורמב״ם בפ״י מה״ת והגהות מיי׳ שכן היה נוהג ר׳ מאיר ד תוס׳ ורא״ש והר״ן ממשמעות הגמרא שם ובפוסה ל״ת ה שם בגמרא י״ב) ו רבינו יהושפ

באר היטב

ס״ח סי׳ י״ח: (ג) סעודה קטנה. דילמא אתי לאמשוכי. כתב מהרי״ל בהלכות פסח וכ״ל דה״ה מי שלא התפלל ערבית עם הצבור אסור במלאכה ובלמוד עד שיתפלל אבל בשחרית כיון שהצבור מתפללין לא חיישינן שמא יפשע ומה״ט נהגו לאכול אחר זמן מנחה קטנה ועוד דהשתא מזכיר וקורא לבהכ״נ אבל במקום שאין שם מנין אסור ללמוד בשחרית קודם שיתפלל עכ״ל וכ״ה לעיל סימן פ״ט ס״ו. והא דאמרי׳ בברכות שלא יאמר אדם אוכל ואשתה תחלה ואח״כ אקרא ק״ש אלא נכנס לבה״מ וקורא ושונה ואח״כ קורא

משנה ברורה

(יא) סעודה קטנה. היינו סעודת כל אדם [וסעודה גדולה הוא של נישואין ומלה] והטעם דחיישינן שמא ימשך. ודין איסור אכילה או מלאכה קודם מעריב יתבאר בסימן רל״ה ס״ב. ולענין להתחיל ללמוד קודם תפלת המנחה ע׳ לעיל בסי׳ פ״ט ס״ו לענין לימוד קודם תפלת שחרית (ח) וה״ה הכא כשמגיע זמן מנחה קטנה: (יב) סמוך למנחה גדולה. עיין לעיל בסק״ז במ״ב: (יג) ואם התחיל וכו׳. (ט) אפילו התחיל אחר שהגיע כבר זמן מנחה גדולה ואפילו אחר כך כל שלא הגיע עדיין החצי שעה שקודם מנחה קטנה [דאלו כשהתחיל (י) בזו החצי שעה מפסיק (יא) כשיגיע זמן מנחה קטנה ואף שיש שהות הרבה עדיין עד הערב דעיקר זמן מנחה הוא (יב) ממנחה קטנה ולמעלה ועיין לקמן בהג״ה מה שעכשיו נוהגין להקל]: (יד) באחת מכל אלו. היינו (יג) אפילו התחיל סעודה גדולה או שנכנס לבורסקי גדולה וכה״ג בשאר דברים כאשר הזכרנו בפתיחה דנודאי יש לחוש בהו שמא ימשך הרבה אפ״ה אינו מפסיק כיון שיש שהות להתפלל אחר שיגמור סעודתו או מלאכתו: (טו) אם אין שהות. אפילו (יד) התחיל בהיתר מפסיק: (טז) להפסיק מיד. היינו (טו) אפילו עוד היום גדול כל שיודע שממשך סעודתו או מלאכתו עד (טז) שתמשך צריך להפסיק מיד שמא ישכח ויעבור הזמן לגמרי: (יז) ומאימתי התחלת וכו׳. קאי אמה שכתב לעיל ואם התחיל וכו׳: (יח) אם היו עסוקים. פי׳ שכבר ישבו בדינין אחריס: (יט) משיתעטפו. שכך היו נוהגים מלפנים כשיושבין בדין משום ששכינה שורה עמהם [ב״י]: (כ) משיטול ידיו. ומי שרגיל להתיר איזורו בשעת אכילה (יז) מקרי התחלה משתיר איזורו אף קודם נטילה: (כא) דסעודה קטנה. ולדידהו תספורת דידן נמי שרי סמוך למנחה גדולה [ואינו אסור אלא תספורת של בן אלעשה שהיא מלאכה גדולה כמבואר בגמרא] ומרחץ דוקא כולא מילתא דמרחץ אסור אז אבל להזיע בעלמא שרי ובורסקי דוקא בורסקי גדולה ודין דוקא התחלת דין שצריך לזה שיהיו הרבה (יח) אבל סמוך למנחה קטנה שהוא מתחלת שעה עשירית ולמעלה גם לדידהו אסור (יט) בכל אלה ואפילו בדיעבד אם התחילו אז מפסיקין (כ) כשיגיע הזמן דמנחה קטנה: (כג) ואינו אסור וכו׳. היינו לדידהו אינו אסור להתחיל סמוך למנחה גדולה אלא סעודה גדולה דבדידהו דוקא שצריך שיהוי רב ע״כ חיישינן שמא ימשך הרבה עד שיעבור הזמן: (כד) נישואין או מילה. וה״ה פדיון הבן שיש שם הרבה בני אדם מסובין יחד ועי״ז רגיל הדבר להמשך

ביאור הלכה

דס״ל שבכל מלאכה אסור ובמקום הצורך יש לסמוך להקל: * ואם התחיל וכו׳ אינו מפסיק. וכל שלא״ל להפסיק ומפסיק נקרא הדיוט [מ״א בשם ירושלמי] ובאדרת אליהו בפ״א דברכות משנה ג׳ מולק ע״ז וע״ש מה שכתב ע״ד הירושלמי הזה ונראה פשוט דאף למ״א במקום דמן הדין יש להפסיק כגון שהתחיל בזמן מ״ק ורק שאנו סומכין על קריאת השמש המתמיד בזה בודאי לא נקרא הדיוט. ודע דכל היכא שאמרו שאינו מפסיק הוא אפילו אם עי״ז יפסיד התפלה בלבד אינו מחוייב מדינא דלא אטרחוהו רבנן בדיעבד כיון שיש לו שהות להתפלל אח״כ: * ויש חולקים וס״ל דס״ק מותר וכו׳. עיין במ״ב דסמוך למנחה קטנה גם לדעה זו אסור אפילו ס״ק ועיין בביאור הגר״א שכתב דהעיקר כדעה זו וע״כ נראה דאף מי שאינו רואה לסמוך על המנהג שנהגו להקל המבואר בהג״ה לקמיה אין לו להחמיר רק כדעה זו האמצעית אבל לא כ״כ כדעה ק״ש מיירי קודם זמנה דהיינו חצי שעה קודם הזמן דאסור באכילה ומותר בלימוד כדי שלא יהא יושב ובטל חצי שעה אבל כשהגיע הזמן אסור ללמוד אא״כ במקום שיש צבור ע״ל סי׳ פ״ט ס״ו מ״ח: (ד) התחיל. אפילו אחר מנחה גדולה אין מפסיקין אפילו כשיגיע זמן מנחה קטנה. ואם התחילו סמוך למנחה קטנה מפסיקין אפי׳ יש שהות. וכל הפטור ומפסיק נקרא הדיוט עמ״ח: (ה) להפסיק מיד. אפי׳ עוד היום גדול כל שיודע שתמשך סעודתו עד שתמשך צריך להפסיק מיד ואפי׳ התחיל בהיתר מפסיק מ״ח: (ו) ידיו.

שער הציון

(ח) פמ״ג בסק״ח בא״ח [ומה שכתב שם תחלת שעה עשירית לכאורה לפי מה דמשמע ממ״א שם במקצתו אין להתחיל לענין לימוד אחצי שעה ואולי דגם הפמ״ג לאו דוקא קאמר] ופשוט דאם התחיל בלימוד קודם שהגיע הזמן דחיוב תפלה אינו חייב להפסיק אם ישאר לו שהות אח״כ להתפלל בזמן תפלה כמו שם בסימן פ״ט ע״ש במ״ב: (ט) מ״א: (י) מ״א: (יא) הרא״ש: (יב) לכך מחמירין יותר כשמתחיל סמוך לה: (יג) ב״ח וא״ר ופרישה ולא כט״ז וכן משמע במחירי ועיין בבשב״א דכתב ג״כ בהדיא דאם התחיל לאכול אינו מפסיק ובדבריו נתחלק רלית הט״ז מעיקרו. אבל זה משמע מיניה דאם עדיין לא התחיל לאכול אף כשהתיר תגורתו כדי לאכול מפסיק והאחרונים הנ״ל לא הזכירו בזה: (יד) מ״א: (טו) היינו דלא אחרינן שיאכל ויפסיק בתוך הסעודה: (טז) רש״י וא״ד עד שתמשך ממש אלא כל שלא יאחר זמן אחר סעודתו להתפלל כל התפלה בעוד יום: (יז) טור ע״פ הגמרא: (יח) מ״א ופשוט: (יט) היינו אפילו תספורת דידן וכן בכל הדברים כמו לדעה קמייתא כן מבואר בתקור הדין: (כ) כנ״ל מהרא״ש בברכות[א] עי״ש:

הגהות ותיקונים: א) בשבת: ב) שבת דף ט׳:

ז ברכות כח ח טור

(כה) וי"ל דאפילו סעודה גדולה סמוך למ"ג שרי (בעל המאור והגמ"ר פ"ק דשבת) וי"ל דסעודה קטנה (כו) אפילו סמוך למ"ק שרי (טור בשם ר"י) (כז) ונהגו להקל כשתי הסברות דהיינו בסעודה גדולה סמוך למנחה גדולה ובסעודה קטנה סמוך למנחה קטנה ואפשר הטעם (כח) משום דעכשיו קורין לבהכ"נ (כט) לא חיישינן דלמא יפסע ולא יתפלל (אגודה פ"ק דשבת) (וע"ל סימן פ"ט) מיהו בסעודה גדולה (ל) יש להחמיר אפילו סמוך למנחה גדולה * ואפי' אם התחיל (לא) קודם לכן (לב) כשמגיע מנחה קטנה והשעה (ז) עוברת (לג) צריך לקום ולהתפלל (טור וב"י בשם הפוסקים):

ג ¹והא דאסור לאכול סעודה קטנה היינו כשקובע לסעודה אבל לטעום דהיינו אכילת פירות (לד) מותר ²וה"ה לאכול פת (מ) (לה) כביצה כדרך שאדם אוכל בלא קבע מותר:

באר היטב

ולמי שרגיל להתיר איזורו בשעת אכילה משיתיר איזורו אפי' קודם נטילה: (ז) עוברת. ע"ל ס"ק ה' דאפי' עוד היום גדול צריך להפסיק אם יודע שתמשך סעודתו עד שתחשך. כתב ב"ש כשיש תחומה בשבת ולא יצאו מבהכ"נ עד אחר חצות יתפללו מנחה בצבור ואח"כ יאכלו דסעודת נשואין הוי סעודה גדולה אבל סעודת שבת בביתו לא מיקרי סעודה גדולה: (מ) כביצה. דוקא ולא יותר.

ביאור הלכה

משנה ברורה

דאשונה: * ואפילו אם התחיל קודם לכן וכו'. עיין במ"ב ובלה"מ דאיתי שפוסק דאם התחיל קודם שהגיע זמן דסמוך למ"ק [דהיינו קודם ג' שעות וזמניות קודם הלילה] אפילו סעודה גדולה אין מפסיקין ומשמע שם מניה דהיינו אפילו יודע שתמשך סעודתו עד הלילה אלא פוסק איזה זמן מועט קודם שיגמר זמן התפלה ואפילו במקום שאין קורין לבהכ"נ ע"ש ולכאורה הוא דלא כדעת הרמ"א ונראה שטעם הלה"מ דמה שפוסק העור דאם אין שהות להתפלל ביום אחר גמר סעודתו דפוסק מיד ומובא כן לעיל בשו"ע היינו כשהתחיל באיסור אבל כשהתחיל בהיתר אין צריך לפסוק מיד אלא פוסק איזה זמן מועט קודם שיגמר היום כדי שיוכל להתפלל ואנו סומכין על דעת המאור דעד שיגיע זמן סמוך למנחה קטנה אפילו סעודה גדולה מותר להתחיל וא"כ נקרא אז התחיל בהיתר אבל מהרמ"א משמע דאפילו התחיל בזמן ההיתר לכו"ע צריך לקום מיד כשיגיע זמן מ"ק אם יודע שתמשך סעודתו עד הלילה וצ"ע למעשה: (כא) ואפילו אם התחיל קודם לכן וכו'. עיין במ"ב ובלה"מ דאיתי שפוסק דאם התחיל קודם שהגיע זמן דסמוך למ"ק [דהיינו קודם ג' שעות וזמניות קודם הלילה] אפילו סעודה גדולה אין מפסיקין ומשמע שם מניה דהיינו אפילו יודע שתמשך סעודתו עד הלילה אלא פוסק איזה זמן מועט קודם שיגמר זמן התפלה ואפילו במקום שאין קורין לבהכ"נ ע"ש ולכאורה הוא דלא כדעת הרמ"א ונראה שטעם הלה"מ דמה שפוסק העור דאם אין שהות להתפלל ביום אחר גמר סעודתו דפוסק מיד ומובא כן לעיל בשו"ע היינו כשהתחיל באיסור אבל כשהתחיל בהיתר אין צריך לפסוק מיד אלא פוסק איזה זמן מועט קודם שיגמר היום כדי שיוכל להתפלל ואנו סומכין על דעת המאור דעד שיגיע זמן סמוך למנחה קטנה אפילו סעודה גדולה מותר להתחיל וא"כ נקרא אז התחיל בהיתר אבל מהרמ"א משמע דאפילו התחיל בזמן ההיתר לכו"ע צריך לקום מיד כשיגיע זמן מ"ק אם יודע שתמשך סעודתו עד הלילה וצ"ע למעשה: (כב) ואפילו אם התחיל קודם שהגיע זמן מנחה קטנה כיון שיש שהות עדיין לגמור גם התפלה מבעוד יום: (כג) מ"א אבל המעיין בתוספות רבינו יהודה ירא"ה דדעת רבינו יהודה דלא ק"ל כריב"ל ומשמע בפשיטות דאפילו משהגיע זמן מ"ק מותר להתחיל וכן משמע בהגר"א ודלא כב"ח דכתב דאפילו לרבינו יהודה ק"ל כריב"ל והיינו כשהגיע זמן מ"ק עי"ש: (כד) מ"א וש"א: (כה) מ"א ודה"מ: (כו) שאין רוצין לסמוך על קריאת השמש דלאו דוקא אם מוזכר בחידושי רע"א: (כז) שמושאין לדעת המחבר שהשמש שמא יתעלם [ומפני זה אסר אפילו להזיע בעלמא] וממילא לא מהני קריאת השמש: (כח) ובאמת בחורף בימים הקצרים כשבא מצית המרחץ הלא ידוע שמצוה על כל אדם לזרז על הלקחת הנרות שלא יעברו הזמן ולא יהיה לו שהות ע"ז להתפלל מנחה בזמנה בודאי מהנכון להקדים להתפלל מנחה מקודם ואפילו בימדי: (כט) ר"ל דלא כמנהג העולם שנהגו להקל גם בזה וכמו שכתב מתחלה: (ל) מ"א בשם ב"ש: (לא) ולפי הרעיונות לשון רמ"א משמע דהיינו אפילו במקום שקורין לבהכ"נ: (לב) דה"ח:

שער הציון

(כא) ובמ"א כתב דסעודת יו"ט מקרי ס"ג וא"ע מנין לו זה והלא בב"י בשם הגה"מ מבואר להיפך: (כב) היינו לכתחלה אבל אם התחילו אפילו סעודה גדולה אין מפסיקין אף שהגיע זמן מנחה קטנה כיון שיש שהות עדיין לגמור גם התפלה מבעוד יום: (כג) מ"א אבל המעיין בתוספות רבינו יהודה ירא"ה דדעת רבינו יהודה דלא ק"ל כריב"ל ומשמע בפשיטות דאפילו משהגיע זמן מ"ק מותר להתחיל וכן משמע בהגר"א ודלא כב"ח דכתב דאפילו לרבינו יהודה ק"ל כריב"ל והיינו כשהגיע זמן מ"ק עי"ש: (כד) מ"א וש"א: (כה) מ"א ודה"מ: (כו) שאין רוצין לסמוך על קריאת השמש דלאו דוקא אם מוזכר בחידושי רע"א: (כז) שמושאין לדעת המחבר שהשמש שמא יתעלם [ומפני זה אסר אפילו להזיע בעלמא] וממילא לא מהני קריאת השמש: (כח) ובאמת בחורף בימים הקצרים כשבא מצית המרחץ הלא ידוע שמצוה על כל אדם לזרז על הלקחת הנרות שלא יעברו הזמן ולא יהיה לו שהות ע"ז להתפלל מנחה בזמנה בודאי מהנכון להקדים להתפלל מנחה מקודם ואפילו בימדי: (כט) ר"ל דלא כמנהג העולם שנהגו להקל גם בזה וכמו שכתב מתחלה: (ל) מ"א בשם ב"ש: (לא) ולפי הרעיונות לשון רמ"א משמע דהיינו אפילו במקום שקורין לבהכ"נ: (לב) דה"ח:

שהתפלל

הלכות תפלת המנחה סימן רלג

רלג זמן תפלת המנחה. ובו ב׳ סעיפים:

א [א]מי (א) שהתפלל תפילת המנחה לאחר ו׳ שעות (ב) ומחצה ולמעלה (ג) [ג] יצא ועיקר זמנה מט׳ שעות ומחצה ולמעלה [ב]עד הלילה לרבנן ולר׳ יהודה עד פלג המנחה (ג) שהוא עד סוף י״א שעות חסר רביע: הגה (ד) ומשערינן (ב) שעות אלו לפי ענין היום ולף אם היום ארוך משערינן (ג) לי״ב שעות והם נקראות שעות זמניות וכן כ״מ שנזכרו חכמים בשעות משערינן בשעות אלו (רמב״ם בפי׳ המשנה בפ״ק דברכות) [ג]ואסיקנא (ה) דעבד כמר עבד ודעבד כמר עבד והוא שיעשה (ו) לעולם כחד (ד) מינייהו

א כ״י לדעת הרמב״ם בפ״ג מהלכות תפלה ב ברכות כ״ו ג שם כ״ז

באר היטב

וג״ל דלשתיה יותר מכדיקה נמי אסור עמ״ש:

(ג) יצא. אם בדיעבד התפלל בתחלת שעה שביעית דהיינו אחר שש שעות לא יצא מ״מ והיד אהרן. ובית יעקב סי׳ ל״ח פסק דיצא: (ב) שעות אלו. דהיינו מהגיע החמה עד סוף שקיעתה והוא כמו רביעית שעה קודם ל״ה עמ״ש: (ג) לי״ב שעות. ר״ל שהיום משערין לי״ב חלקים אפי׳ אם יהיה ארוך י״ח שעות וכל חלק נקרא שעה וע״ל סי׳ פ״ט ס״ק ג׳: (ד) מינייהו. פי׳ שלא יהוג פעם אחר חצות מ״מ כיון דאין אנו בקיאין לא יצא כמ״ש המג״א ובלקוטי פר״ח ע״ש ועי״ש בשם רדב״ז סימן תרע״ו דמפלג המנחה עדיף מתחלת זמן מנחה קטנה כ״כ רבינו חננאל כ״ש מנחה גדולה שאין להתפלל אותה אלא מתוך הדחק ע״ש ועיין בשאלת אריה סימן י״ז שהאריך בענין אם מותר להתפלל מנחה אחר שקיעת החמה וסיים בה דש״מ דזמן תפלת המנחה עד הלילה ע״ש וכתב בשם האר״י ז״ל שיש להתפלל תפלת מנחה בעוניים סגורות וכן להניח ב׳ ידיו זו ע״ג זו ימין על שמאל וכן יעשה בערבית ובערבית של ע״ש א״ל לסגור עיניו ואריך לומר עליו אחר כל ג׳ תפלות היום וכן י״ל מזמור ה׳ רועי ומזמור אלהים יחננו אחר כל ג׳ תפלות ע״ש:

שערי תשובה

[ג] יצא. עבה״ט ובבר״י כתב דלא יצא דאע״ג דזמנה אחר חצות מ״מ כיון דאין אנו בקיאין לא יצא כמ״ש המג״א ובלקוטי פר״ח ע״ש ועי״ש בשם רדב״ז סימן תרע״ו דמפלג המנחה עדיף מתחלת זמן מנחה קטנה כ״כ רבינו חננאל כ״ש מנחה גדולה שאין להתפלל אותה אלא מתוך הדחק ע״ש ועיין בשאלת אריה סימן י״ז שהאריך בענין אם מותר להתפלל מנחה אחר שקיעת החמה וסיים בה דש״מ דזמן תפלת המנחה עד הלילה ע״ש וכתב בשם האר״י ז״ל שיש להתפלל תפלת מנחה בעוניים סגורות וכן להניח ב׳ ידיו זו ע״ג זו ימין על שמאל וכן יעשה בערבית ובערבית של ע״ש א״ל לסגור עיניו ואריך לומר עליו אחר כל ג׳ תפלות היום וכן

משנה ברורה

א (א) שהתפלל וכו׳. דתפלת המנחה כנגד תמיד של בין הערבים תקנוה וזמן שחיטתו מדאורייתא התחלתו אחר שש שעות (ב) ומחצה להיינו תלי שעה אחר חצות היום ורק משום כדי שיהיו יכולין להקריב קרבנות יחיד מקודם [שאחר התמיד של בין הערבים אסור להקריב שום קרבן] לכן היו מאחרין הקרבתו בכל יום עד ט׳ שעות ומחצה לבד מערב פסח שחל להיות בע״ש (ג) שהיו שוחטין התמיד בשש שעות ומחצה וע״כ עיקר זמן תפלת המנחה לכתחלה הוא מט׳ ומחצה ולמעלה כנגד התמיד שהיו מקריבין בכל יום ומ״מ אם התפלל משש ומחצה ולמעלה יצא אחרי דעיקר זמנו של תמיד מדאורייתא מתחיל מאותו זמן (ג) ויש מהראשונים שמקילין לכתחלה משש שעות ומחצה ולמעלה (ד) ועכ״פ אם רוצה לאכול או לצאת לדרך (ה) או שעתה יוכל להתפלל עם הצבור ואם ימתין על מ״ק לא יהיה לו מנין לכו״ע מותר להתפלל לכתחלה משש שעות ומחצה ולמעלה: (ב) ומחצה ולמעלה יצא. משמע דמקודם לכן לא יצא אפילו דיעבד [כ״כ מ״א ודה״ח וברכ״י] (ו) ויש מאחרונים דס״ל דאף לכתחלה אסור להתפלל קודם שנשלם החצי שעה שאחר חצות מ״מ בדיעבד שהתפלל בזו החצי שעה לא יתפלל שנית. ודע דמש״כ עד הלילה לרבנן (ז) לאו דוקא דהא לערך רבע שעה קודם לאת הכוכבים לכו״ע בכלל בין השמשות הוא כדלקמן בסימן רס״א ואין להתפלל מנחה אז ועיין לקמיה בהג״ה שניה מה שכתבנו בענין זה למעשה: (ג) שהוא עד סוף וכו׳.

שער הציון

(א) דבין הערבים כתיב ביה מכי יעטו צללי ערב דהיינו משהחמה נוטה למערב דהוא משש ומחצה ולמעלה [רש״י ברכות כו]: (ב) כדי שיהיו יכולין להתעסק אח״כ ג״כ בקרבן הפסח קודם שיכנס השבת דלגיית הפסח אינו דוחה שבת [גמרא]: (ג) הרא״ש והטור ועיין בביאור הגר״א שמשמע שמגדד כמותם: (ד) מ״א וש״א: (ה) כ״מ במאמ״ר וכן מוכח בסימן רל״ה ס״א דמשום תפלה בצבור התירו לו לקרות אח״כ ק״ש בלא ברכות עי״ש ולף אם נתמיר שם כהמעשה רב מסתברא דבזה מותר לכו״ע: (ו) פר״ח ובית יעקב ומגן גבורים וכן משמע קצת בפמ״ג בא״א ובאמת אף דאין אנו בקיאין ומשום זה אסור מקודם מי גרע מספק התפלל או לא התפלל דאינו חוזר ומתפלל ויש לדמות דיון שקבעו חז״ל זמני התפלות והם אמרו וי״ו ומתלה הוי מתחלה כלא התפלל בזמנה וא״ע למעשה: (ז) פמ״ג בסק״ז: (ח) וא״ל דאף החצי שעה שאחר חצות למנחה גדולה הוא ג״כ שעות זמניות דהא בגמרא איתא תרוויהו כי הדדי ט׳ ומחצה למנחה קטנה ושש ומחצה למ״ג וכי היכי דשם הוא זמניות ה״נ במ״ג הוא זמניות אף לכאורה כיון דהוסיפו חצי שעה הוא כדי שלא יטעו דאין אנו בקיאין צריך להיות תמיד חצי שעה ועדיין צ״ע: (ט) תה״ד ומבי״ט המיאל הא״ר בסי׳ רס״ז: (י) ש״ג וא״ח ולבוש וכונת הא״ח והלבוש הוא עד תחלת השקיעה כמו שמפורש במע״מ וגם בלבוש סימן רס״ז [ודלא כמ״א שמשתמש בכונת הלבוש. מ״ר] וכן הוא ג״כ דעת הגר״א בהליה בסימן תנ״ע ע״ש שהרחיב מאד בדבר בכמה ראיות דהי״ב שעות משבין מנן החמה עד שקיעת החמה ושקיעת החמה הוא תיכף משעה שהחמה מתכסה מעיניו עיין בדבריו בסימן רס״א ועי״ש שכתב מנעשה זה שלא להתפלל אז מנחה וכן הוא ע״כ לדעת הגדולים הנ״ל דהא אפילו אם נסבור כרבנן דסברי עד הערב הלא ע״כ הוא בהשלמת הי״ב שעות לא יותר [כדמוכח בברכות כ״ו ע״ב דפריך הגמרא אי עד ועד בכלל ר׳ יהודה היינו רבנן] וא״כ כיון דהשבין הי״ב שעות מנן החמה עד שקיעתה א״כ ע״כ ערב היינו שקיעה. ולבד כל אלו מצינו לאחד מהראשונים דדעתו

אפילו

ד ר׳ יוחנן שם
ה ל׳ הטור בסי׳ ל״ב ושם ליישבו מולא הדיין

שאם עושה כרבנן ומתפלל מנחה עד הלילה שוב אינו יכול להתפלל ערבית מפלג המנחה ולמעלה ואם עושה כרבי יהודה ומתפלל ערבית מפלג המנחה ולמעלה צריך ליזהר שלא יתפלל מנחה (ז) באותה שעה [ז]ועכשיו שנהגו להתפלל תפלת מנחה (ח) עד הלילה אין להתפלל תפלת ערבית (ט) קודם שקיעת החמה ואם בדיעבד התפלל תפלת ערבית מפלג המנחה (י) ולמעלה יצא (יא) ובשעת הדחק יכול להתפלל תפלת ערבית מפלג המנחה ולמעלה: הגה ולדידן במדינות אלו שנוהגין להתפלל ערבית מפלג המנחה אין לו להתפלל (יב) מנחה אח״כ ובדיעבד (יג) או בשעת הדחק יצא (נ״י בשם אהל מועד ורשב״א*) אם מתפלל מנחה עד הלילה (יד) * דהיינו עד (ה) צאת הכוכבים: ב [ה]אם יש לו מים (טו) צריך

באר היטב

כך ופעם כך ומכ״ש שלא יתפלל ביום אחד מנחה אחר פלג המנחה וערבית קודם ל״ה. מ״א: (ה) ל״ה. ז״ל ד״מ מהרי״ל היה מתפלל מנחה בשעת הדחק סמוך לל״ה ואמר אע״פ שנראה בעיר לילה מ״מ עדיין יום הוא עכ״ל. וכתב המ״א ודוקא בעיר שבתיה גבוהין או יושבת בעמק. ועכשיו נוהגין להתפלל מנחה ומעריב סמוכין זה לזה כי סוברין כרבנן ומה שמתפללין ערבית קודם

ביאור הלכה

* דהיינו עד צאת הכוכבים. עיין מ״ב מש״כ דיש ליזהר לכתחלה שלא לאחר מנחה עד אחר שקיעה אך בדיעבד יוכל לסמוך ע״ד המקילים בזה ובספר סדר זמנים כתב לענין דיעבד כשמתפלל אחר שקיעה שיתפלל על תנאי אם הוא עדיין יום יהיה נחשב לתפלת המנחה והתפלה שיתפלל אחר לה״כ יהיה לשם ערבית ואם עכשיו הוא לילה יהיה תפלה זאת עולה לו לשם תפלת ערבית והשניה שיתפלל אח״כ יהיה לתשלומין

משנה ברורה

(יא) אפילו למחר ומכ״ש שלא יתפלל ביום אחד מנחה אחר פלג כרבנן וערבית (יב) קודם לה״כ: (ז) באותה שעה. אלא קודם פלג דוקא: (ח) עד הלילה. ר״ל סוף שקיעה שהוא שקיעת החמה. ר״ל סוף שקיעה שהוא לדעת המחבר בסי׳ רס״א זמן מועט קודם לאת הכוכבים ואע״ג דגם אז אין להתפלל עד לאת הכוכבים ממש דמקודם לכן הוי רק ספק לילה וכדלקמן בסימן רל״ה בהאי פורתא לא דק: (י) ולמעלה יצא. אבל קודם פלג אפילו בדיעבד (יג) לא יצא ולעיל מתבאר דיש דעות בפוסקים איזה הוא פלג המנחה וע״כ (יד) יש לסמוך להקל שלא לחזור ולהתפלל אף אם התפלל שעה ורביע קודם שקיעת החמה: (יא) ובשעת הדחק וכו׳. ר״ל דאף אם דרכו תמיד להתפלל מנחה אחר פלג מ״מ יכול להתפלל תפלת ערבית ג״כ בזמן הזה (טו) ומ״מ אין להקל בזה רק אם עכ״פ באותו היום התפלל מנחה קודם פלג אבל אם באותו היום גופא התפלל מנחה אחר פלג שוב אסור לו להתפלל ערבית קודם הלילה דהוי תרתי דסתרי באותו יום גופא (טז) וכ״ז אם מתפלל ביחידי אבל בצבור שהתפללו מנחה וכשילכו לביתם יהיה טורח לקבצם שנית לתפלת ערב ויתבטל תפלת הצבור לגמרי הקילו האחרונים שמותר להתפלל ערבית סמוך למנחה ועיין לקמן בסימן רל״ה ס״א: (יב) מנחה אחר כך. ר״ל אפילו ביום אחר לא יתפלל מנחה אחר פלג כיון דתמיד מחזיק אותו זמן לזמן תפלת הערב אפילו אם בדעתו באותו היום להתפלל מעריב אחר לאת הכוכבים: (יג) או בשעת הדחק וכו׳. ר״ל דכיון שהוא שעת הדחק מותר לו לכתחלה להתפלל מנחה בשעה שנהג עד היום להתפלל מעריב וכבר כתבתי בסקי״א דיש לו ליזהר שלא להתפלל אז מעריב רק אחר לה״כ אם לא שהוא בצבור ויהיה טורח לקבצם שנית כשילכו כ״א לביתו: (יד) דהיינו עד צאת הכוכבים. (יז) לאו דוקא דערך רבע שעה קודם לאת הכוכבים בודאי בין השמשות הוא לכו״ע ואין להתפלל באותו זמן אלא ר״ל סמוך לזה וכן אי׳ בד״מ בר״ל״ב. ודע דאף שהמחבר והרמ״א משמע דלדידן דנוהגים להתפלל מעריב אחר לה״כ מותר להתפלל מנחה אפי׳ אחר שקיעה עד סמוך לל״ה (יח) יש פוסקים רבים שחולקים בזה ודעתם שתפלת המנחה הוא רק קודם שקיעת החמה ולכן לכתחלה צריך כל אדם ליזהר להתפלל קודם שקיעת החמה דוקא דהיינו שיגמור תפלתו בעוד שלא נתכסה השמש מעיניו ומוטב להתפלל בזמנה בידיעות מלהתפלל אח״כ בצבור ובדיעבד יוכל לסמוך על דעת המקילים להתפלל אחר שקיעה עד (יט) רבע שעה קודם לה״כ [אך כל מה שיכול להקדים מחוייב להקדים כדי שלא יכנס בספק בין השמשות אכן אם כבר נרמו (כ) כוכבים כבר עבר זמן מנחה בודאי דזהו סימן לילה כמבואר כ״ז בסימן רל״ג ע״ש במ״ב ובה״ל] אך כ״ז (כא) בדיעבד ושעת הדחק גדול[א] אבל לכתחלה בודאי אין לאחר זמן המנחה עד אחר שקיעה וכ״ש שיש ליזהר מאד שלא לאחר עד סמוך לצאת הכוכבים וכבר אחז״ל במערבא לייטי אמאן דמצלי עם דמדומי חמה דלמא מטרפא ליה שעתא: ב (טו) צריך ליטול

שער הציון

בהדיא ג״כ הכי דאין להתפלל מנחה רק עד שקיעה והוא התר״י ברים פ״ד דברכות שדעתו דכי היכי דדם נפסל בשקיעת החמה כן תפלת המנחה שתקנו נגד התמיד הוא ג״כ עד השקיעה לבד ולכאורה פשוט דכונתו עד תחלת השקיעה כמו לענין דם וכדמוכח בפסחים דף ל״ג וכמו שהביא המ״א בסק״ג אמנם יש לדחות דאפשר דס״ל לתר״י דשם מדברנן בעלמא ורק בפסח עבדו הרחקה מתחלת שקיעה [ולא בתמיד דבתמיד אין הדם נפסל עד סוף השקיעה וממילא בתפלת המנחה יהיה מותר להתפלל עד סוף שקיעה] כמו שכתבו התוספות במנחות דף כ׳ ע״ב בשם יש מפרשים: (יח) מ״א: (יט) מ״א והוא לפי שיטת השו״ע: (יג) מ״א וש״א: (יד) א״ר ולשא כמ״א לקמן בסימן רל״ה סק״ג ע״ש טעמו וע״ל דאפילו המ״א מודה בזמנינו דנוהגין שלא לעשות מלאכה אחר שקיעת החמה דמששין לדעת הגר״א והרבה מהראשונים דס״ל דמיקם אחר שקיעה הוא בין השמשות ולדבריהם בודאי פלג המנחה הוא קודם השקיעה שעה ורביע א״כ בודאי אין לחזור ולהתפלל בדיעבד: (טו) ע״מ וא״כ: (טז) מ״א ומגן גבורים: (יז) פמ״ג: (יח) שלטי גבורים ולבוש ול״ח והגר״א בסימן רס״א וכנ״ל. וגם בספר סדר זמנים הזהיר בשיטה זו וע״ש שישב כל הקושיות שהקשה בשאגת אריה על שיטה זו ובאר לשיטת הגר״א מיושב הכל [אכן דברי הגר״א בסימן זה בסק״ז סותר קצת לדבריו שברס״א ואפשר שכתב רק לברר דעת הרמ״א אבל הוא בעצמו לא ס״ל כן ודאיתו שכתב דהא לכו״ע סיום המנחה עד התחלת ערבית אינה מוכרחת דהא יש ביניהם זמן בין השמשות לדעת הגר״א מתחיל תיכף אחר שקיעה] וגם מדברי הר״ח שהביא הגר״א בסק״ו משמע ג״כ קצת הכי: (יט) שהוא ג׳ רבעי מיל המבואר לקמן בסי׳ רס״ח: (כ) אפילו שני כוכבים שהוא בין השמשות ובעו״ה ראיתי הרבה אנשים שהורגלו להתפלל מנחה זמן הרבה אחר השקיעה עד ממש שהכשיף אדמימות החמה דזהו ודאי שלא כדין הוא עיין שבת ל״ד ע״ב: (כא) וע״ל עוד דאפילו לדעת הגר״א והגאונים דסברי דמיקם אחר השקיעה הוא בהש״מ מ״מ נוכל לומר דבשעת הדחק סומכין על דעת ר׳ יוסי דס״ל דאז עדיין יום ודאי הוא עד שנראה שהכשיף העליון והשה לתחתון ולא גרע ממאי דאמרו בברכות ט׳ כדאי הוא רשב״י לסמוך עליו בשעת הדחק וכ״ש בענייננו דסוגיא דברכות ב׳ ע״א אזלא אליבא דר׳ יוסי דתלי הדבר בלה״כ כמו שכתב הגר״א בכס״א וכן הסוגיא דספחים דף ב׳ דקאמר והא קי״ל דעד לה״כ יממא הוא [עיין בתוס׳ שם שנדחקו בזה אבל לפי דברי הגר״א ניחא בפשיטות דהסוגיא אזלא אליבא דר׳ יוסי]:

*) ומה שמצוין בדפוסין הקודמין אחר תיבת הכוכבים ט״ס הוא כי לא נמצא זה רק במהרי״ל והובא בד״מ בר״ל״ב.

ליקוטי דברי הרב: א) ובסידור כתב: אבל לענין תפילת מנחה שהיא מד״ס אין למחות ביד המקילין (להתפלל בה״ש) בין בחול בין בשבת ובפרט בשעת הדחק בביה״ש.

הלכות תפלת המנחה סימן רלג רלד

ליטול ידיו כדי להתפלל (טז) * אע"פ שאינו יודע להם שום לכלוך ולא יברך (יז) (וע"ל סימן ל"ב סעיף ה). הגה ואפילו עומד (יח) מלמודו יטול ידיו (ו) (יט) לתפלה (מנהגיס) ואם אין לו מים מזומנים (ז) (כ) אינו צריך ליטול:

א תשובת הרא"ש כלל ד' סי' ט'

רלד הרוצה להתפלל מנחה גדולה ומנחה קטנה. ובו ב' סעיפים:

א *הרוצה להתפלל (א) מנחה גדולה ומנחה קטנה (ב) אין ראוי לו להתפלל רשות אלא הגדולה (ג) ואם יתפלל הגדולה חובה לא יתפלל הקטנה כי אם רשות אבל אין ראוי להתפלל תפלת רשות (ד) אא"כ מכיר בעצמו שהוא זהיר וזריז ואמיד בדעתו לכוין בתפלתו מראש ועד סוף בלא היסח הדעת אבל אם אינו מכוין בה יפה קרינן ביה למה לי רוב זבחיכם: הגה (ה) (ה) אין לומר אחרי שקודם מנחה אלא כשיש מנין בנ"ה כדי שיאמרו עליו הקדיש שלפני תפלת המנחה (הגהות סמ"ק וכל בו) יש

באר היטב

הלילה היינו מפני הדוחק שעורת הוא לאסוף הצבור שיית. ויחיד שלא התפלל בבהכ"נ ימתין עד הלילה. ולריך ליזהר שלא יתפללו ערבית קודם פלג המנחה מ"א: (ו) לתפלה. ואם נטל ידיו לתפלה אע"פ שהפסיק אח"כ בלימודו כגון בזמן שדורשין א"ל ליטול שיית ומ"מ בשבת שמפסיקין במכירת המלות נ"ל שלריך ליטול שיית לתפלת מוסף אא"כ לא הסיח דעתו [ובס' אליה רבה פסק דכל זמן שהוא בבהכ"נ אין לריך ליטול ידיו עוד דמסתמא לא הסיח דעתו] ואם נטל ידיו לאכילה ואכל מ"מ לריך ליטול לתפלה כיון שלא נטל לתפלה משא"כ ברחץ ידיו שחרית דהוי נטילה לתפלה ע' סי' ד' מגן אברהם: (ז) א"ל ליטול. וינקה ידיו בצרור ויתפלל עם הצבור אע"פ שעדיין יש"ר לו זמן להתפלל ביחיד ב"ח ע"ת ע"ש:

משנה ברורה

ליטול וכו'. בין לתפילת המנחה בין לתפלת ערבית דמצוה ליטול ידיו לתפלה: (טז) אע"פ שאינו יודע וכו'. ואם נטל ידיו לתפלת המנחה (כב) ולא הסיח דעתו משמירתן אין לריך ליטול ידיו לתפלת ערבית: (יז) ועיין לעיל וכו'. היינו מה דמבואר שם דאפילו היו ידיו מלוכלכות ונוטל ידיו לתפלה אינו מברך ועיין לעיל בסימן וי"ו[א] ס"א במ"ב: (יח) מלמודו. ר"ל דמסתמא (כג) לא נגע בתמצע הלימוד במקום מטונף אפ"ה מצוה ליטול בשביל התפלה וכתב המ"א דמ"מ אם נטל לתפלה והפסיק בלימוד א"ל ליטול שיית ובשבת שמפסיקין במכירת המלות לריכין ליטול שיית לתפלת המוסף אא"כ לא הסיח דעתו משמירת ידיו והא"ר כתב דכ"ז שהסיח בבה"מ מן הסתם אין כאן היסח הדעת וכן המנהג: (יט) לתפלה. ואפילו נטל ידיו (כד) לאכילה ואכל ולא הסיח דעתו לריך נטילה לתפלה שאין נטילתו לאכילה עולה לתפלה אבל נטילת שחרית שנטל כשקם ממטתו ולא הסיח דעתו עולה לו לתפלה: (כ) א"צ ליטול. אלא יקה ידיו בכל מידי דמנקי. וכ"ז בסתם ידיס אבל אם נגע ידיו במקום מטונף או עשה לרכיו לריך לחזור אחר מים אף בתפלת מנחה ומעריב וכמו בתפלת שחרית וכמבואר שיעורו לעיל בסימן ל"ב ס"ד ע"ש [אחרונים בסימן ל"ב] וע"ש במ"ב ובה"ל ששייך לכאן: **א** (א) מנחה גדולה. הוא משש שעות ומחלה ומנחה קטנה הוא מחצי ומחלה ולמעלה ורולה להתפלל שניהם אחת לחיוב ואחת לנדבה וכמו דקי"ל בסימן ק"ז דיכול אדם להתפלל כמה שירלה בחורת נדבה ובלבד שיחדש דבר בתפלתו שהוא לנדבה ע"ש: (ב) אין ראוי וכו'. דאף דלעולם מתפללין החוב מקודם ואח"כ הרשות הכא קודם תשע ומחלה לא הגיע עוד עיקר זמן מנחה שעיקר זמנה (ג) לכתחלה הוא מט' ומחלה ולמעלה שהיה זמן הקרבת התמיד בכל יום כנ"ל בסימן רל"ג: (ג) ואם יתפלל וכו'. דבדיעבד יצא י"א במנחה גדולה כנ"ל בסי' רל"ג ובסתמא [שלא כוון בהדיא לשם נדבה] נמי נראה דעולה לשם חובה ויתפלל השניה לשם נדבה אם ירלה: (ד) אא"כ מכיר וכו'. ובריש סימן ק"ז משמע דבעינן ג"כ שיחדש בה דבר ואפשר דהיכא שהוא מכיר בעצמו שיכוין היטב ותפלה עובה היא לא בעינן חידוש אבל מלשנא דעור לא משמע הכי: (ה) אין לומר אשרי וכו'. ואם אמרו בלא מנין ואח"כ בא מנין

שער הציון

(כב) כן מוכח ממ"א בסק"ח: (כג) וכדלעיל בסימן ל"ב ס"ז ומיירי שעשה לרכיו ונטל ידיו קודם שהתחיל ללמוד דאל"ה מאי רבותא דלמא נגע במקום מטונף בתמצע היום זמן הרבה קודם שהתחיל ללמוד ולא מדכר וכדקי"ל דסתם ידיס עסקניות הן וידוע דסתם ידיס כשרות לתורה א"ו כדפירשתי: (כד) מ"א: (א) ב"י ודע דדין זה של המתבר הוא רק דעת הרמב"ם דס"ל דמנחה גדולה הוא רק דיעבד והרא"ש חולק ע"ז וס"ל דמנחה גדולה מותר לכתחלה להתפלל וממילא בענייניו יתפלל מ"ג לשם חובה ומ"ק לשם רשות כדאיתא בטור והמחבר שלא הביא דעתם משום דאזיל לטעמיה דפסק ברש סי' רל"ג כהרמב"ם אבל לפי מה דמשמע שם מהט"ז והגר"א שמלדדים לדינא כדעת הרא"ש והטור ממילא שתנה זה הדין וכן משמע בב"י ברש

הגהות ותיקונים: א) ז':

ב כתבי מהר"ר ישראל מ' נ"ט

שכתבו שנוהגין לומר (ו) פרשת התמיד (ג) (ז) קודם אשרי של תפלת המנחה נגד תמיד של בין הערבים ומנהג יפה הוא (אבודרהם בשם הר"י וב"י): **ב** (ח) [2]אם שכח ולא התפלל מנחה מתפלל ערבית שתים ואומר אשרי (ט) קודם תפלה שהיא תשלומין לתפלת המנחה (וע"ל סימן ק"ח):

הלכות ק"ש ותפלה של ערבית

רלה זמן קריאת שמע של ערבית. ובו ד' סעיפים:

א ברכות ג' ב שבת ל"ה ג ר' יוחנן שם בברכות ד כן העלה כ"י להלכה

א [א]זמן ק"ש (א) בלילה משעת יציאת (ב) [2]שלשה כוכבים (ג) [ג] [3]קטנים ואם הוא יום מעונן (ג) ימתין עד שיצא הספק (ד) מלבו ואם קראה (ה) קודם לכן (ו) [4]חוזר וקורא אותה (ז) [ב] (ז) בלא ברכות

שערי תשובה

[ג] קטנים. עבה"ט וע"ע ממ"ש המג"א סי' תקס"ב דקטנים לא מהני וע"ש שהגיה גדולים במקום קטנים ועיין בש"ל בשם מטה יהודה שפירש עד שיהיו נראין הקטנים היוצאים אחר התפלה היינו הכוכבים דהיינו שנתחלת לאחם נראים קטנים ואח"כ אותם הקטנים בעצמם נראים לעיניו יותר גדולים ואחרי גדלם יוצאים כוכבים אחרים קטנים וכ"כ בבר"י דקטנים דהכא היינו שאחר הכוכבים שעליהם אמרו פרק ב"מ שודאי לילה ובסי' תקס"ב מיירי בהכוכבים תחלת יציאתן שהם קטנים וכזה מייתב דברי הש"ך ביו"ד סי' רס"ב ממה שתמה הפר"ח בליקוטים ע"ש והני ג' כוכבים לענין ק"ש לא בענין רלופים אלא אפי' מפוזרים מהני ועיין סי' רל"ג: [ב] בלא ברכות. עבה"ט ועיין בשאגת אריה סימן ג' האריך ומסיק דירא שמים יש ליזהר לקרות כל הג"פ של ק"ש אחר צאת הכוכבים ואע"פ שכבר קרא בבהמ"ד מפלג המנחה ולמעלה. וכתבו בשם האר"י ז"ל שהיה נזהר שלא להתפלל מנחה אלא עם שקיעת החמה ואפי' היה ע"ש עכ"ז לא הניח לאומרה בקול רם אלא היה אומרה בלחש ואח"כ בקול ע"ש ועוד כתבו בשמו בענין ג' משמרות כו' דיש להתפלל שלריך לחזור משוש רוחא דמילתא כמ"ש משא"כ בשעת שריבה דיש אז התעוררות לקרות מפני המזיקין וזה אין אדם עשוי להשכח עכ"ל וכ"כ המ"א שוב מצאתי במט"מ שרש"ל קרא על מטתו כל ג' פרשיות עמ"א ס"ק ג' ובגנת ורדים בס' גן המלך סי' ל"ו

באר היטב

נמשכה עד הלילה אומריס קדיש]: (ב) קודם אשרי. ט"ז ומ"א כתבו לאמרה אחר אשרי ע"ש. וכ' האר"י ז"ל לומר פטוס הקטורת אחר פ' התמיד. מי שמתאחר לבא לבהכ"נ בשעה שהצבור התחילו מנחה יתפלל י"א עמהם ואח"כ יאמר אשרי מ"א בסי' ק"ח ס"ק ה' דלא כב"ח ע"ש:

(ג) קטנים. ומן הדין סגי בכוכבים כמ"ש רמ"א בסי' תקס"ב אלא שאין אנו בקיאין לכן בעי קטנים אבל גדולים לא מהני שנראים גם ביום ובתענית לא הטריחו כולי האי וסגי בכוכבים כמו שכתב רמ"א סימן תקס"ב: (ב) בלא ברכות. ולא יסמוך על קריאת שמע שעל מטתו מפני שאין מתכוין לצאת בה תר"י. וט"ז העלה דכל מאן דהש למעבד ע"ל הטוב יקרא ק"ש על מטתו ויכוין לצאת י"א בזה ולא מפני המזיקין ולא יצטרך לקרות רק ב' פרשיות כיון דכבר קרא ולא י"א בבהכ"נ וזהו יותר נכון מדרך הש"ע דבדרך הש"ע קרוב לודאי שבשעת ל"ה אפשר שישכח לקרות בפרט שכבר קרא ולא רק בלילה [וכמו תפלת שעלה] אומריס קדיש מתקבל: **ב** (ח) אם שכח וכו'. ואם הזיד עיין לעיל בק"ח ס"א[א]: (ט) קודם תפלה. עיין לעיל בסי' ק"ח סקי"ד במ"ב:

משנה ברורה

מנין (ג) יאמרו מזמור ח' ואח"כ יאמרו קדיש וה"ה כשלומדים בבהמ"ד בלא מנין ואח"כ קורין בבהמ"ד אנשים להשלים המנין לא יפה עושים דהא עיקר טעם קדיש על הלימוד הוא משום שנתקדש השם ברבים (ג) וא"כ בענין שיהיו עשרה בבהמ"ד בעת הלימוד (ד) מיהו אפשר ללמוד משנה אחת וכיו"ב אחר שהתאספו עשרה אנשים ולומר קדיש: (ו) פרשת התמיד. וטוב ג"כ לומר פטוס הקטורת אך כ"ז אם לא יעבור זמן תפלה אבל אם יש חשש שיעבור זמן תפלה אפילו אשרי ילבג ובעו"ה יש אנשים שנכשלין בזה: (ז) קודם אשרי. ט"ז ומ"א כתבו לומר אחר אשרי אבל אין המנהג כן. כתב הטור סדר תפלת המנחה אומר אשרי וקדיש ומתפללין י"א וש"ץ חוזר התפלה כמו בשחרית ונופלין על פניהם ואומרים ואנחנו לא נדע וגו' ואומרים קדיש שלם וכו' וכתבו הפוסקים דאם התפללו מנחה סמוך לחשיכה ונמשכו בחמירת אחינו מלכנו או שאחרי מחנוים אחר התפלה עד שחשיכה אין לומר קדיש תתקבל שהתפלה היתה ביום אחר אבל אם אירע שהתפלה עצמה (ה) נמשכה בלילה משעת שלשה כוכבים (ג) ימתין עד שיצא הספק (ד) מלבו ואם קראה (ה) קודם לכן (ו) חוזר וקורא אותה (ז) בלא ברכות.

שער הציון

סימן רל"ג ובהגר"א בסימן זה דתלוי זה בזה ולפלא על האחרונים שלא העירו בזה: (ב) מ"א: (ג) מ"א וכן משמע מהגר"א דלא כהט"ז ועיין לעיל בסימן כ"ה במ"ב סק"ב: (ד) פשוט: (ה) ואפילו אם התפלה נמשכה רק עד צאת הכוכבים נמי מותר כל שלא נלחה ביום והיה הספק ביניה לילה [א"ר]: (ו) אחרונים: (ב) משא"כ לגבי תענית בסימן תקס"ב לא הטריחו ואוקמי אדינא דסגי בכוכבים ועיין בסמ"ג מש"כ לענין תענית דיוהכ"פ: (ג) ולא למי לסימן רל"ג דבעינן שיהיו מכוסין במקום אחד דהתם משום דבעינן להוסיף מחול על הקודש [אחרונים] ועיין בשע"ת מה שכתב בשם מטה יהודה והוא מלתא חדתי והוא בנה דבריו על מה שמצא בב"י בשם הר"י הגירסא בין כיבוסים לקטנים ובאמת ט"ס הוא וע"ל בין כיבוסים לגדולים כמ"ש הא"ר ובב"י שלפניו כתוב כהוגן וכן בסימן רל"ג כתוב בין כיבוסים לגדולים וכן בל"ח בהעתיקו את דברי הר"י כתוב ג"כ בין כיבוסים לגדולים ובעל דה"ח אף שבודאי ראה דברי השע"ת מ"מ לא הזכירו כלל לדינא אלא אתם דבעינן ג' כוכבים קטנים. ובמ"א ראיתי שכתב ג' כוכבים כיבוסים והוא פלא ואולי ט"ס הוא וצ"ל קטנים: (ד) ירושלמי וכ"כ בביאור הגר"א סק"ד:

הגהות ותיקונים: א) בסימן ק"ח סעיף ד':

הלכות קריאת שמע סימן רלה

(ח) * [ה]ואם הצבור מקדימים לקרות קריאת שמע מבעוד יום (ט) יקרא עמהם ק"ש (י) וברכותיה ה סס
ויתפלל עמהם (יא) וכשיגיע זמן קורא (יב) קריאת שמע בלא ברכות: הגה (יג) * ומיהו לא יחזור
ויתפלל בלילה אע"פ שהצבור (יד) מקדימים הרבה לפני הלילה אא"כ הוא רגיל בשאר פרשיות וחסידות (טו) דאז לא

באר היטב

וכש' יד אחרן. מי שרגיל לקרות ק"ש ולהתפלל בצבור מעריב בלילה
וטעה והתחיל בברכות ק"ש עם הצבור מבע"י יגמור אומן כדי שלא
יברך ברכה לבטלה ובלילה יקרא ק"ש בלא ברכותיה ויתפלל אעפ"י
שאינו סומך גאולה לתפלה הכי עדיף טפי כדי שיתפלל בזמנה מ"א:

משנה ברורה

דהא כבר בירך אומס ואע"ג דלא יצא בק"ש שקרא קודם הזמן
(ה) אעפ"כ לא הוי הברכות לבטלה דאע"ג דמסתכינן להן לק"ש
מ"מ עיקרן לא נתקנו דוקא לק"ש ולפיכך בדיעבד שקראן (ו) קודם
לזמן של ק"ש יצא: (ח) ואם הצבור וכו'. והיו עושין כן מפני
הדחק (ז) שכמה פעמים אלו היו ממתינין בתפלת ערבית עד לה"כ
היה כ"א הולך למיתו ולא היו מתפללין בצבור שטורח להם להתאסף
עוד וגם איכא עמי הארץ טובא דאי לא יתפללו בצבור לא היו
מתפללין כלל וע"כ סומכין עצמן על דעת ר' יהודה שס"ל דמפלג
המנחה ולמעלה נחשב ערבית להתפלל תפלת ערבית וכדאיתא לעיל
סימן רל"ג דשרי לעשות כן בשעת הדחק וכיון שנחשב לענין תפלה
בלילה (ח) היה מנהגם שהיו קורין אז ג"כ ק"ש אף שהוא דלא
כהלכתא לרוב הפוסקים: (ט) יקרא עמהם ק"ש. ולא (טו) יכוין
אז לצאת ידי חובת ק"ש כ"א בקריאה שניה שקורא אח"כ בזמנה:
(י) וברכותיה ויתפלל עמהם. כדי (י) לסמוך גאולה לתפלה וגם
להתפלל עם הצבור: (יא) וכשיגיע זמן קורא וכו'. ודי שיקרא
שתי פרשיות הראשונות כיון שהזכיר יציאת מצרים בהכ"נ דנהי
דלענין ק"ש לא יצא בזה הזמן משום דאכתי לאו זמן שכיבה הוא
לענין יציאת מצרים שאנו מחויבין להזכיר בלילה יוצא בזה הזמן
[מ"א בשם תר"י] אבל בשאבת אריה הארץ ומסיק דירא שמים יש
לו ליזהר לקרות כל השלש פרשיות של ק"ש אחר צאת הכוכבים:
(יב) קריאת שמע בלא ברכות. ואין כדאי לסמוך (יא) על הקריאה
שקורא על מטתו אפילו אם מנהגו לקרות כל הג' פרשיות דהא
צריך לכוין לצאת ידי מ"ע של ק"ש כדלעיל בסימן סמ"ך וק"ש שעל מטתו אין אנו מכוונים לשם מצוה כ"א להבריח המזיקין (יב) ועוד
שאפילו אם נימא דאין צריך כונה לצאת המ"ע צריך עכ"פ כונת הלב לקבל עליו עול מלכות שמים במורא ובאותה שעל מטתו אין
מכוין לזה. והנה בזמנינו נהגו רוב העולם לקרות ק"ש ולהתפלל אחר צאת הכוכבים כדין מיהו באיזה מקומות בגתי כנסיות יש
עדיין מנהג היש"ן שמתפללין תיכף אחר מנחה אף שהוא מבע"י קצת והמתפלל במקומות האלו יראה לחזור ולקרות ק"ש כשיגיע
הזמן. ולפחות יראה לקרות כל הפרשיות על מטתו כדין ויכוין לצאת בזה המ"ע של ק"ש ובאיזה מקומות יש מנהג שהומיקין
אינן קוראין ק"ש עם הצבור אלא שותקין עד שמ"ע ומתפללין עמהם וממתינין אחר התפלה עד לה"כ וקורין ק"ש וברכותיה ואין
חוששין לסמיכת גאולה לתפלה וגם מנהג זה נזכר בדברי הקדמונים עיין בב"י ועיין מה שכתבנו לעיל בסימן רל"ג ס"א במ"ב ואשרי
המתפלל מעריב בזמנו בצבור ועיין מה שכתבנו בבה"ל בשם המעשה רב: (יג) ומיהו לא יחזור וכו'. עיין בה"ל: (יד) מקדימים.
הסכמת (יג) הפוסקים הוא דעכ"פ אין לו להקדימה יותר מפלג המנחה ואם הקדים לא יצא לא בק"ש (יד) וברכותיה ולא בתפלה
לכו"ע ואינו לחזור ולקרות ק"ש וברכותיה ולהתפלל שמ"ע. ואפילו מפלג המנחה ולמעלה אינו אלא למי שהתפלל מנחה קודם פלג
אבל להתפלל מנחה ומעריב אחר פלג הוי תרתי דסתרי אהדדי: (טו) דאז לא מחזי כיוהרא. אבל מה שחוזר וקורא ק"ש לא מחזי
כיוהרא (טו) דלענין ק"ש כמעט כל הפוסקים מסכימים דזמנה הוא מלה"כ. כתבו האחרונים מי שנוהג לקרות ק"ש ולהתפלל
בצבור בזמנה וכשהיה בצבור שקורים ומתפללים מבעוד יום טעה והתחיל בברכת ק"ש יגמור הברכות עם הק"ש עד שמ"ע כדי שלא
יהיה ברכה לבטלה אבל שמ"ע לא יתפלל עמהם וכשיגיע זמן ק"ש יקרא ק"ש בלא ברכות ויתפלל (טז) עם הצבור ואע"ג דעכשיו אינו
סומך

ביאור הלכה

* ואם הצבור מקדימים וכו'. ויתפלל עמהם. ובמעשה רב אות ס"ה
כתב דמוטב להתפלל ערבית בזמנה ביחיד אם א"א לו לאמוף
עשרה בזמן ק"ש ואף בשבת דעתו שם שיתפלל בזמנה דוקא:
* ומיהו לא יחזור ויתפלל וכו'. הלשון מגומגם דכיון שהוא מתפלל
עמהם לכתחלה משום דאין תפלתו של אדם נשמעת אלא עם
הצבור פשיטא שלא יחזור ויתפלל משום ברכה לבטלה ועוד דמאן דרגיל
בפרישות היכי שרי ליה לחזור ולהתפלל ואפשר כונתו כמו שכתב רב האי
ומובא בב"י שיש נוהגים להתפלל עם הצבור תפלת נדבה ואח"כ הזמנה
מתפלל עוד תפלת חובה וכתב ב"י דבזה צריך שיהא מכיר עצמו שיהא
זהיר וזריז בכונה ע"ש ולזה אפשר כוון הכא בהג"ה ומצאתי אח"כ שכן
היה מפרש הלבוש וכן העתיק בחבורו ע"ש אבל באמת כ"ז דוחק והמעיין
במקור הדברים במרדכי ובהגהת מיימוני ובתה"ד יראה שלא נזכר כלל
לחזור ולהתפלל אלא כתבו כולם דצריך לנהוג כדעת ר"ת לקרות ולהתפלל
לאחר פלג המנחה והנוהגים לאחר בק"ש ובתפלה עד לה"כ ממזי כיוהרא
וכונתם משום דשורש מן הצבור שקוראים ומתפללים אחר פלג המנחה וכתב
הב"י דלענין תפלה יש לסמוך עליהם שלא לפרוש מן הצבור ולהתפלל
עמהם בשוה אבל בק"ש שלרוב הפוסקים לא יצאו קודם לה"כ בודאי מותר
לו לאחר בקריאתו עד לה"כ וכן העתיק בד"מ וכפי הנראה ט"ס הוא
בכאן וצ"ל ומיהו לא יאחר להתפלל בלילה וכו' וכן הוא באמת הלשון
בתה"ד ע"ש ואדברי המחבר קאי וכונתו דאע"ג דלענין ק"ש אם יצלה
להמתין בק"ש וברכותיה עד לה"כ בודאי שפיר עביד וכמו שהמנהג באמת
בומנינו[א] אבל עכ"פ שמ"ע יתפלל עם הצבור ואם גם יתמין בתפלה מחזי
כיוהרא. ואפשר עוד הלשון יחזור שטפא לישנא הוא ומשום דגבי ק"ש
לפי המנהג שקורין עם הצבור כתב חוזר נקט גם הכא חוזר והכונה

שער הציון

(ה) רשב"א וש"פ: (ו) ואף שהוא אומר בברכת מעריב ערבים גולל אור מפני חושך כיון שקבעה חמה הוי לילה לענין זה [תר"י] ומשמע מדבריו דאם אמר הברכות קודם שקיעה חוזר ומברך אבן מסוף דבריו שכתב דהוא דומה לתפלה של ערבית וא"כ כי היכי דלענין תפלה בודאי יצא מפלג המנחה ולמעלה ה"ג לענין ברכות בדיעבד ועכ"פ אם בירך קודם פלג דלענין תפלה לא יצא אפילו דיעבד ה"ג בודאי לענין ברכות: (ז) הרשב"א והרא"ה בהלכותיו: (ח) ר"ת ייחב מנהגם אבל רוב הפוסקים חולקין עליו: (ט) פמ"ג וה"ש ואף שכתב הפמ"ג עוד עלה דיתנה אם זמנה עכשיו כתבתי דאמרי שזמנה קודם לה"כ טוב וכו' לא העתקתי משום דמביאור הגר"א וכן מכמה אחרונים משמע דאין כאן פסק כלל דדעת ר"ת יחידאה היא: (י) פוסקים: (יא) ממ"א: (יב) תר"י והשמטתי טעם ראשון שהביא המ"א דצריך לקרות ק"ש של חובה קודם אכילה דרש"י פליג ע"ז כמו שהביא המ"א בעצמו בסוף דבריו וגם הט"ז בסק"ג חולק ע"ז ע"ש: (יג) אחרונים: (יד) דברכת ק"ש יש לה דין תפלה והיכא דאינו יוצא בתפלה גם בברכות אינו יוצא. ואימתי נקרא פלג המנחה עיין לעיל ברל"ג דיש דעות דסברי דהוא שעה ורביע קודם שתתכסה השמש מעיינו וע"כ בדיעבד אין לחזור אא"כ אם הקדים להתפלל קודם הזמן הזה: (טו) פוסקים: (טז) ואם אין לו עשרה בלילה להתפלל עמהם נכון להתפלל עם הצבור גם לכתחלה מבע"י [דה"ס] ונראה

הגהות ותיקונים: א) בזמנינו:

מתחזי כיוהרא מה שיחזור ויתפלל (מרדכי ריש ברכות והגהות מיימוני פרק ג' מהלכות תפלה ותרומת הדשן ס"א):
ב (טז) [1]אסור להתחיל (ג) (יז) לאכול (ד) (יח) חצי שעה (יט) סמוך לזמן ק"ש של ערבית * [1]ואם
(כ) התחיל לאכול אחר שהגיע זמנה (ה) (כא) מפסיק וקורא ק"ש (כב) בלא ברכותיה וגומר סעודתו
ואח"כ קורא אותה בברכותיה ומתפלל: הגה (כג) אבל א"ל להפסיק לתפלה הואיל והתחיל לאכול אבל אם
לא התחיל לאכול (כד) אע"פ שנטל ידיו צריך להפסיק (ר"ן פ"ק דשבת) (כה) ואם אין שהות להתפלל מפסיק אף

ו ב"י לדעת ר' יונה והרשב"א אהא דאיתא שם בגמ' ד' ז מרדכי בפ"ק דשבת והר"ן שם מהא דמפסיקין לק"ש ומהא דקוכה ל"ח

שערי תשובה

כל הג' תפלות בעת שהוא קרוב יותר ליום ממה שהוא קרוב לגילה כי כל הג' תפלות צריכים להיות ביום וק"ש יקרא אחר צאת הכוכבים וכתב בשלמי צבור שכן הוא בפירוש בזוהר חדש פ' בראשית ובשאר מקומות בזוהר וא"כ איך היה עושה מרי קולי דקמרי אהדדי וא"ל דסמך על ר"ת דבתפלה הקילו והיה קורא ק"ש אח"כ והנוהגים כמנהג הרב זלה"ה להתפלל ערבית מבע"י מ"מ במוצאי שבת מאחרין תפלת ערבית להוסיף

באר היטב

(ג) לאכול. אבל טעימה בעלמא שרי מ"א וט"ז. וכתב הט"ז לפי הדרך שכתבתי לקרות ב' פרשיות בק"ש שעל המטה ולכוין לצאת בה י"א יוכל לאכול ולשתות תחלה כיון שיש לו זמן מוגבל ע"ש וכ"כ המ"א לרש"י אם קרא בבהכ"נ מבע"י רשאי לאכול קודם קריאתו שנית בביתו ומ"מ במוצאי שבת שאין קוראין מבע"י בבהכ"נ אסור להתחיל חצי שעה סמוך לצאת הכוכבים ואין לסמוך על קריאת השמש לבהכ"נ דהא מקצת אין הולכין לבהכ"נ במו"ש: (ד) חצי שעה. ט"ז כתב דא"ל חצי שעה אלא בסמוך שיעור קטן לפני הזמן ע"ש: (ה) מפסיק. דק"ש לאורייתא היא. ואם התחיל בהיתר א"ל להפסיק מרדכי ב"י עט"ז. ובאחר היטב אשר כתב ע"ש מ"א

ביאור הלכה

כשהוא רגיל בפרישות יאחר להתפלל ודומק: * ואם התחיל לאכול וכו'. סומך גאולה לתפלה (יז) דתפלה בזמנה עדיף מסמיכת גאולה לתפלה: **ב** (טז) אסור להתחיל וכו'. והטעם שמא ימשך בסעודתו ופעמים ישתקע עי"ז גם בשיעה ושכח לקרות שמע ואפילו לאכול קמעא אסור ומ"מ טעימה בעלמא מיני פירות או אפילו פת בכדילה שרי: (יז) לאכול. וכן ליתן אפילו דעתו רק ליתן קמעא [גמרא] וה"ה דאסור אז לעשות (יח) כל המלאכות המבוארות לעיל בסימן רל"ב ס"ב שהם דברים המבילים לידי פשיעה וכ"ש כשהגיע זמן ק"ש בודאי אסור להתחיל בהן [לבוש ופמ"ג בלל"ב ובה"ח] וא"ר מצדד להתיר בהם קודם שהגיע זמן ק"ש. מיהו לגמוד לבו"ע שרי בסמוך לה [ואחרבה מצוה הוא וכמו שאמרו בש"ס אדם בא מן השדה בערב נכנס לביהכ"נ אם רגיל לקרות קורא לשנות שונה וקורא ק"ש ומתפלל] אבל משהגיע זמן ק"ש אסור אף ללמוד כשהוא מתפלל (יט) בביתו ביחיד ואם אמר לחבירו שאינו לומד שיזכרנו שיתפלל מותר [אחרונים]: (יח) חצי שעה. דעת הט"ז להקל בזה ולא בעי אלא שיעור מועט (כ) והאחרונים מסכימים לפסק השו"ע דכל דליכא אלא חצי שעה אסור להתחיל לאכול (כא) ואם ביקש מאחד שיזכירנו להתפלל ליכא אסורא להתחיל לאכול (כב) אפילו כשכבר הגיע זמן ק"ש: (יט) סמוך לזמן ק"ש. היינו (כג) סמוך לצאת הכוכבים ומשמע ממ"א דאפילו במוצאי שבת יש ליזהר שלא להתחיל אז הסעודה ועיין במ"ב רל"ט סק"א מש"כ בזה. כתבו האחרונים הקורין ומתפללין מבעוד יום אע"ג שיש להם לחזור ולקרות בלילה כהוכבים וכנ"ל בס"א (כד) אפ"ה מותר להם לאכול קודם שיקרא שנית שהרי עכ"פ כבר קרא (כה) ומ"מ בהגיע זמן לה"כ ממש נכון ליזהר גם בזה: (כ) התחיל לאכול אחר וכו'. ובתוך חצי שעה (כו) סמוך לצאת הכוכבים נמי כאחר שהגיע זמן הוא: (כא) מפסיק. (כז) מיד כיון דק"ש לאורייתא הוא והוא התחיל באיסור (כח) ואם התחיל בהיתר דהיינו לפני חצי שעה שסמוכה לה"כ אפילו לק"ש אינו מפסיק כל שיש לו שהות לקרות אחר גמר סעודתו וכנ"ל בסימן עי"ן במ"ב ס"ק כ"ג כ"ד: (כב) בלא ברכותיה. משום דברכות (כט) אינם אלא מדרבנן לא הטריחוהו להפסיק בשבילם: (כג) אבל אין צריך וכו'. כמ"ש המחבר שאינו מפסיק אלא לקרות ק"ש בלחוד בלא ברכות ובלא שמ"ע ומשום שהם רק מדרבנן והאי דהדר ושנאו הרמ"א משום דרלה לסיים אבל וכו': (כד) אע"פ שנטל ידיו. היינו אף שיש עוד שהות הרבה להתפלל מחמרינן ליה שיפסיק. ולא דמי (ל) להתחיל סמוך למנחה דאינו מפסיק בדיעבד אם כבר נטל ידיו כדמבואר לעיל בסי' רל"ב דבמנחה כיון דזמנה מועט מירתת ולא אתי למפשע משא"כ בערבית דזמנה בדיעבד כל הלילה גזרינן דלמא אתי למפשע ויסמוך על אריכותה של לילה להכי כ"ז שלא התחיל באכילה עלמה מטרחינן ליה להפסיק אף שנטל ידיו (לא) ודוקא כשלא בירך עדיין ענט"י אבל אם כבר בירך ענט"י נכון שלא יפסיק אלא יברך המוציא ויאכל כזית ויפסיק סעודתו ואף דבהתחיל לאכול א"ל להפסיק הכא שאני שלא התחיל לאכול רק בשביל שלא יהא הפסק בין נט"י להמוציא שאינו נכון לכתחלה כמבואר לעיל בסימן קס"ו: (כה) ואם אין

שער הציון

דוקא אם בזה היום לא התפלל מנחה אחר פלג המנחה: (יז) היינו דכיון שדרכו תמיד לנהוג כרבנן דאין מתפללין מבע"י ומנחה מתפללין אחר פלג: (יח) כן מוכח מרשב"א שהובא בב"י דשאר מלאכות שאין דרכן להמשך שרי ועיין ברל"ב סק"ו בפמ"ג ובבה"ל שם ד"ה לבורסקי במש"כ שם בשם מהרי"ו דמשמע דמתמיר בכל מלאכות: (יט) דכשהוא מתפלל בצבור ליתא לן למיחש שמא יפשע: (כ) הא"ר וה"ש ומאמר מרדכי: (כא) מ"א בסוף סק"ד: (כב) כן מוכח מאחרונים וכמו לעיל בסימן רל"ב ס"ג לגבי מנחה: (כג) היינו אפילו במקום שהצבור מקדימין להתפלל מפלג המנחה ולמעלה אין לחוש בזה להתמיר ושלא כפיקא דעט"ז בזה דבאמת לא דמי להא דסימן רל"ב אפילו לשיטת הרי"ף שם דלף סמוך למנחה גדולה אסור הטעם דמשם מתחיל זמן מנחה וגזרו בסמוך למנחה שמא מש"כ בזה: (כד) הט"ז והמ"א בסימן זה [ובסימן רס"ז דעת המ"א להתמיר בזה ויש אחרונים שמיישבין דבריו עיין לקמן בסי' בשעה"ל] והביאם הא"ר: (כה) א"ר וכן בהה"א בדין מ"ע של שבת כתב שיהא שמיים יש לו יוהר בזה משום די"א שאין יוצאין בתורה ק"ש שקרא מתחלה וכ"ש לדעת הגר"א דמשמע מיניה דהוא פוסק בפשיטות דאינו יוצא קודם לה"כ: (כו) כן מבואר בר"ן פ"ק דשבת וכ"כ בשאמר מרדכי ובפמ"ג: (כז) ומשמע מפמ"ג דאפילו בהתחיל סמוך למעריב נמי מפסיק מיד אע"פ שעדיין לא הגיע זמן ק"ש מ"מ כיון שהתחיל באיסורא מפסיק מלאכול וממתין עד שיגיע הזמן ויקרא ואח"כ יגמור סעודתו אבל באמת אין הדברים מוכרחין כלל ובר"ן פ"ק דשבת לא מזכר רק אלא שכיון שהתחיל באיסורא מפסיק אפילו איכא עוד שהות לקרות ע"ש אבל זה לא מזכר שיפסיק אע"פ שלא הגיע עדיין הזמן וכעין זה מבואר ברא"ש בברכות[א]) לאיכא מ"ד דבסמוך למנחה קטנה נמי מפסיק כתב וז"ל ואם התחיל לאכול סמוך למנחה קטנה יפסיק כשיגיע זמן המנחה אלמא אע"ג דהתחיל באיסור מ"מ אינו מפסיק אלא כשהגיע הזמן ולא מיד וה"ה בענינו אם התחיל לאכול סמוך לזמן ק"ש דערבית אינו מפסיק רק כשיגיע הזמן: (כח) פוסקים: (כט) פשוט: (ל) ש"ס ופוסקים: (לא) כן מלדד הא"ר במסקנתו וכן מצדד המאמר מרדכי וכן העתיק הח"א ומג"ג:

הגהות ותיקונים: א) בפ"ק דשבת:

הלכות קריאת שמע סימן רלה

(ו) לתפלה (הרא"ש בהגהות פ"ג מה"ב)[א]: ג [ח]לכתחלה צריך לקרות ק"ש (ז) [ג] (כו) מיד בצאת הכוכבים * [ט]וזמנה (כז) עד חצי הלילה (כח) ואם עבר ואיחר וקרא (כט) עד שלא עלה עמוד השחר יצא ידי חובתו: ד [י]הקורא ק"ש של ערבית * אחר שעלה עמוד השחר קודם הנץ החמה (פי' ילילת החמה מעניין הנלו הרמוניס) (ל) לא יצא ידי חובתו אא"כ היה אנוס (לא) כגון (מ) שכור או חולה וכיוצא בהן [כ]ואנוס שקרא אז (לב) לא יאמר השכיבנו דכיון שעלה עמוד השחר (לג) אינו זמן שכיבה. הגה אבל שאר הברכות דהיינו שמיס שלפני ק"ש וברכת אמת ואמונה (לד) עד השכיבנו אומר (עור ומרדכי והגהות מיימוני וע"ל סימן נ"ח סעיף ה'):

ח רפיא יונה סס לדעת כולהו מנאי דריש פ"ק דברכות ט סס וכמכמים י סס ט'[ב] וברשב"י מגוס ר"ע כ סס בגמרא[ג]

באר היטב

שמתמיר בזה וכונתו למ"ש המ"א בס"ק מ' ואפי' התחיל מבע"י צריך להפסיק ע"ש ולא דק בזה דהתם קאי על אס אין שהות וכו' וכמ"ש בס"ק שלאחר זה וק"ל: (ו) לתפלה. ואפי' התחיל בהיתר מפסיק ע"ל סי' רל"ב: (ז) מיד בצ"ה. ואסור לעשות כל המלאכות המזכרות בסי' רל"ב ב"י: (מ) שכור. ואס נשתכר אחר התחלת זמן ק"ש לא מיקרי אונס ואין לו שיעור לקרות רק עד שיעלה ע"ה ותו לא ע"ז:

שערי תשובה

מחול על הקודש ע"ש: *[ג] מיד. עבה"ט ובשאגת אריה סי' ד' האריך ופיים בה ואס רצה שלא לקרות עד סמוך לעמוד השחר הרשות בידו ע"ש ואין לעשות כן כ"א כשיש צורך בדבר:

משנה ברורה

אין שהות. ר"ל בין שהוא עומד סמוך לעלות השחר או אפילו עומד בתחלת הלילה רק שסעודה זו תמשך (לב) עד עלות השחר כגון סעודות גדולות בימות הקיץ שהלילות קצרים צריך להפסיק (לג) מיד בילילת הכוכבים ואפילו התחיל בהיתר מבעוד יום נמי הדין כן: ג (כו) מיד בצאת הכוכבים. דזריזין (לד) מקדימין למצות: (כז) עד חצי הלילה. פי' דרבנן גדרו[ד] שאסור להתאחר בקריאת שמע ביותר מחצות שלא לבוא לידי מכשול ואס מתאחר מקרי (לה) עובר על דברי חכמים אבל עד חצות ליכא איסורא אס מתאחר אלא שלא נקרא זריז וכנ"ל והיינו ביושב ואינו עוסק באכילה או במלאכה המטרדת דאלו אוכל או עוסק במלאכה המטרדת (לו) כהיא דסימן רל"ב ס"ב מדינא אסור משהגיע זמן ק"ש וכנ"ל בס"ב: (כח) ואם עבר ואיחר וכו'. דמן התורה לכו"ע זמנה כל הלילה דובשכבך כ"ז שבני אדם שוכבין משמע: (כט) עד שלא עלה עה"ש וכו'. משום דמיירי בעבר דהיינו בפשיעה נקט עד שלא עלה אבל בנאנס אפילו אחר שעלה[ה] השחר רק שהוא קודם הנץ נמי קורא ויוצא וכדלקמיה בסעיף ד': ד (ל) לא יצא וכו'. דאף דמן התורה קיימין בשכבך עד הנץ משום דאיכא עדיין מקצת אנשים דגנו בהיא שעתא מ"מ היכא דלא איתנס בטלו חכמים ממנו מצות ק"ש על שאינר כ"כ (לז) ואינו יוצא ידי חובתה שוב בקריאתה: (לא) כגון שכור וכו'. ואפילו נשתכר (לח) לאחר שהגיע זמן ק"ש דהיינו מצאת הכוכבים ואילך נמי אינו בכלל מזיד דקסבר עדיין יש שהות שבמוך כך יפוג יינו אבל בנשתכר זמן מועט קודם עלות השחר שאי אפשר בשעה קטנה כזו להפיג שכרותו (לט) לא הוי אונס ולא יצא ידי חובתו: (לב) לא יאמר השכיבנו. מתבאר (מ) בפוסקים דאפילו אס ירצה לדלג תיבת השכיבנו ולהתחיל מן ותקנינו בעצה וכו' נמי אינו נכון: (לג) אינו זמן שכיבה. ר"ל אינו זמן שבני אדם הולכים לשכב שיהיה שייך לומר על זה השכיבנו אבל מ"מ מיקרי זמן שכיבה לענין מצות עשה דק"ש דכתיב בה בשכבך דהכוונה כל זמן שבני אדם שוכבין ועדיין יש מקצת בני אדם שוכבין וכנ"ל: (לד) עד השכיבנו אומר. ולא יאמר ברוך ה' לעולם וגו' וגם שמ"ע לא יתפלל תפלת ערבית נתקנה רק בשביל לילה (מא) ומכיון שעלה עה"ש יום הוא לכל דבר:

ביאור הלכה

וה"ה כשהתחיל במלאכות שבתנו מקודם ג"כ דינא הכי [דה"מ]:

* וזמנה עד חצי הלילה. המחבר סתם כדעת הרמב"ם והסמ"ג ולא כדעת הרשב"א והרא"ש דס"ל דלא קי"ל כחכמים דעשו סייג עד חצות ועיין בשאגת אריה סימן ד' שדעתו לדינא כדעת הרשב"א והרא"ש והאריך לדחות דברי הב"י במה שהביא ראיה לדעת הרמב"ם עי"ש בסוף התשובה ואין דבריו שם מוכרחין לדחות דברי הב"י גם נוכל לומר דגם ר"ג מודה לחכמים לדינא דיש סייג לכתחלה עד חצות ולא בא לחלוק במשנה כ"א על ר"א דס"ל דמן התורה הוא רק אשמורה הראשונה [וכן כתב הגר"א בשנות אליהו] ומה דאצטריך לפסוק בגמרא הלכה כר"ג אף דחכמים ג"כ ס"ל הכי והלכה כרבים משום דחכמים לא פירשו בדבריהם דהחצות הוא רק משום סייג וזה היו מסופקין בנין של ר"ג ע"ש בגמרא שהביא להם דבנן כוותי ס"ל וזה אמר דהלכה כר"ג כמו שהביא לבנין וגם מפשטיות לשון המשנה מוכח ג"כ דר"ג ס"ל סייג דחצות בשאר דברים ולמה נאמר דנק"ש תולק על חכמים ולא ס"ל סייג כלל ועיין בדברי הגר"א בביאורו שהביא ג"כ סתירות לדברי הרמב"ם ובאמת יש עוד כמה גדולי הראשונים דקיימי בשיטת הרמב"ם והסמ"ג הנ"ל הלא המה הרמב"ן במלחמות והסמ"ק ורבינו ירוחם ואבודרהם [וגם מדברי הרע"ב והתוי"ט משמע דפסקו כן להלכה] והמעיין היטב בדברי הרי"ף יראה שגם הוא עומד בשיטה זו ובודאי אין לדחות כל דברי הראשונים הנ"ל מהלכה אמנם מלאתי שגם הרא"ש והרשב"א לאו יחידאי הם שכן נמצא כדבריהם בתוספות רבינו יהודה ובריא"ז שהובא בשה"ג מ"מ רובא דרבוותא קיימי בשיטת השו"ע וכנ"ל וכן בדה"ח וח"א העתיקו דברי השו"ע להלכה. ובמקום הדחק כגון שהוא מלמד תורה לאחרים וכה"ג אפשר דיכול לסמוך על שיטת הרא"ש לאחר עד אחרי חצות וכן משמע במגן גבורים: * אחר שעלה עה"ש קודם הנץ. נקט הני תרי לישני לאשמועינן דבלא אונס אפילו קראה מיכף משעלה עה"ש ג"כ אינו יוצא ובאונס אפילו קראה אח"כ כל שלא הגיע החמה יוצא כ"כ הפוסקים:

בעבר

שער הציון

(לב) כן מבואר במ"א בפי' גירסת המהה"ש וכ"כ המאמר מרדכי ובספר מוספת שבת שכל"ל בהמ"א שממשך עד כל הלילה: (לג) מלעיל סימן רל"ב סק"א במ"א ע"ש: (לד) לבוש: (לה) ע"מ ול"ר ופשוט: (לו) כן משמע מרשב"א ומתירי שהבאתי בדל"ב בבה"ל ד"ה לבורקי ועיין מש"כ מקודם בחות י"ח: (לז) ופשוט דאס ירצה שרי לקרות ק"ש בלא ברכות בתורה וכן משמע מפמ"ג במשבצות: (לח) כן דעת א"ר ומאמר מרדכי דלא כט"ז וכן מתמנו במ"ב סי' ל"ט בשם כמה אחרונים: (לט) כה"ג כתבנו לעיל סימן ל"ט בשם כמה אחרונים: (מ) רא"ש וש"ס: (מא) רמב"ם פ"ג מהלכות תפלה הלכה ו"ו ושאני ק"ש דכתיב ובשכבך ומקצת אנשים גנו בהיא שעתא אבל ל"ע מפירוש המשנה פ"ד משנה א' דמשמע שם דיכול להתפלל אותה עד הנץ ע"ש ובאמת הלא ת"ע הוא כנגד הקרבת איברים שזמנם הוא רק עד עמוד השחר כדאיתא במשנה לאשורה ול"ע:

הגהות ותיקונים: א) פ"ב מהלכות ק"ש: ב) ח': ג) דף ט': ד) גזרו: ה) עמוד השחר:

הלכות קריאת שמע סימן רלו

רלו ברכות קריאת שמע של ערבית. ובו ד׳ סעיפים:

א ברכות י״ח
ב שם ד׳[ג] וכו׳
יוחנן ג הרא״ש שם
ובתשו׳ ד הרשב״א
בתשובה ה לגור
בשם ר״ע ו ב״י
לפי׳ לדעת התוס׳
והרא״ש וכ״כ הכל
מו והרשב״א שם

א (א) [א]בערב מברך (א) [א] (ב) שתים לפני ק״ש (ג) ושתים לאחריה: **ב** [ב]אין לספר (ד) בין גאולה דערבית לתפלה (ה) [ג]ואף הנוהגין לומר י״ח פסוקים ויראו עינינו (ו) אין להפסיק בין יראו עינינו לתפלה [ד]ומיהו מה שמכריז ש״צ ראש חדש בין קדיש לתפלת ערבית לא הוי הפסק כיון שהוא (ז) צורך התפלה [ה]וכן יכול (ח) לומר ברכו להוציא מי שלא שמע ולא הוי הפסק: הגה (ט) וע״ל סימן ס״ט. ראיתי מדקדקים (י) נהגו לעמוד כשאומרים הי״ח פסוקים של ברוך ה׳ לעולם וכו׳ ומנהג יפה הוא כי נתקנו במקום תפלת י״ח וע״כ ראוי (ג) לעמוד בהן כמו בתפלה: **ג** [ו]מצא צבור שקראו ק״ש (יא) ורוצים לעמוד בתפלה

שערי תשובה

[א] שתים לפני ק״ש. עבה״ט וכתב בש״ל שכתוב בכתבי האר״י דצריך לדקדק ולומר מעריב ערבים בחכמה. פותח שעריס בתשובה וזה רבים שגו ומעריבים ערבים עכ״ל וכעת לא מצאתי זה בכתבי האר״י ז״ל וגם בפע״ח בשם החברים נראה הסדר כמו שאנו נוהגים לומר בחכמה פותח שעריס ואמנם הרואה יראה כי המחבר ז״ל היה בידו כתבי האר״י ז״ל מדוייקים ול״ע:

באר היטב

[א] שתים לפני ק״ש. יש להפסיק בין ברקיע ברצונו ובין ברא יום ולילה עמק ברכה. מה שאנו חותמין מלך צור ישראל וגואלו כשאומרים מערבית אינו נכון ב״ח ע״ל סי׳ ס״ו ס״ק י״ב. ומ״א כתב דבספ״ק דברכות פרש״י דדוקא שחרית קאי על גאולה שעברה אבל גאולה דערבית קאי גם על לעתיד וא״כ אין לזוז מהמנהג: (ב) לעמוד. ובמ״ע כתב דצריך ליצב וכ״כ מט״מ בשם מהרי״ל ומהרש״ל. וכ״כ הט״ז דאם האומרים מעומד נתכוין שיהא במקום י״ח א״כ יצא ידי תפלת ערבית והאיך יתפלל אח״כ ערבית שנית

משנה ברורה

א (א) בערב וכו׳. והמנהג לומר והוא רחוס קודם תפלת ערבית [טור בסי׳ רל״ז ע״ש הטעם] . ודע דמה שמבואר לעיל בסימן נ״ד במ״ב סקי״ד[א] בשם האחרונים דאחר ברכו דינו כאמצע הפרק [דעיקר ברכו שאומר הש״ץ הכונה אברכות שמברכין העולם אח״כ וכיון שענו העולם ברכו הוי כאלו התחילו הברכה וכמש״כ הא״ר והפמ״ג שם ע״ש] פשוט דאין לחלק בין שחרית לערבית ואפ״ז צריך ליזהר מאד שלא לספר אחר ברכו דערבית אפילו קודם שהתחיל לברך הברכה ראשונה אם דעתו להתפלל אז מעריב עם הצבור וענו״ה הרבה אנשים נכשלין בזה: (ב) שתים וכו׳. אשר בדברו וכו׳ ואהבת עולם ואינה פותחת בברוך דהויא סמוכה לראשונה. ויש להפסיק (א) בין ברקיע ברצונו לבין ברא יום ולילה דברצונו קאי אלעליל. ומנהג ספרד שלא לומר ה׳ צבאות וכו׳ אל חי וכו׳ אלא מסיימין תיכף אחרי מבדיל בין יום וכו׳ ברוך אתה וכו׳ כי היכי דלהוי מעין חתימה סמוך לחתימה וכן נכון ועיין בטור שייסב גם מנהגנו דהוי ג״כ מעין חתימה שאנו מתפללין שימלוך ה׳ ויתקיים והיה לעת ערב יהיה אור לנו וחשך לשונאי ה׳ ומה שאנו אומרים ה׳ צבאות כתבו ג״כ האחרונים משום דכתיב[ב] עושה עיפה ושחר ה׳ צבאות שמו: (ג) ושתים לאחריה. ראשונה אמת ואמונה ואינה פותחת בברוך דהויא סמוכה לחברתה דק״ש לא הוי הפסק ואותם בא״י גאל ישראל ולא גואל ישראל כמו בתפלה משום שנתקנה על הגאולה שעברה [טור] ובמערבית של יו״ט נוהגין לסיים מלך צור ישראל וגואלו ומפקפקין הרבה בזה והרבה מהאחרונים משבחין המנהג ואעפ״כ יותר טוב לסיים גאל ישראל כמו בשאר ימות השנה וכמו שכתבנו לעיל בסימן ס״ו במ״ב ס״ק ל״ג וברכה שניה השכיבנו ואותם שומר עמו ישראל לעד מפני שלילה צריכין שימור מן המזיקין ואע״ג דקי״ל דצריך לסמוך גאולה לתפלה אף בערבית וכדלקמיה בס״ב מ״מ השכיבנו לא הוי הפסק דכגאולה אריכתא דמיא [גמרא] וכתבו בתר״י הטעם דכשעבר ה׳ לנגוף את מצרים היו ישראל מפחדים ומתפללים להש״י שיקיים דברו שלא יתן המשחית לבא אל בתיהם לנגוף וכנגד אותה תפלה תקנו לומר השכיבנו הלכך מעין גאולה היא: **ב** (ד) בין גאולה דערבית לתפלה. שגם בערבית מצוה לסמוך (ג) גאולה לתפלה: (ה) ואף הנוהגין לומר וכו׳. ובטור מסיים בזה ומה שנוהגין להפסיק בפסוקים וירא עינינו וקדיש לפי שבימים הראשונים היו בתי כנסיות שלהם בשדות והיו ירחוק להתאחר שם עד זמן תפלת ערבית ותקנו לומר פסוקים אלו שיש בהם י״ח אזכרות כנגד י״ח ברכות שיש בתפלת ערבית ונפטרין בקדיש ועתה שחזרו להתפלל ערבית בבתי כנסיות לא נתבטל מנהג הראשון ומ״מ אין להפסיק בדברים אחרים ויש מן הגדולים שנהגו שלא לאמרם עכ״ל וזה נכון דברי המחבר: (ו) אין להפסיק וכו׳. דאותן פסוקים לא מקרי הפסק כיון דתקינו לאומרם הו״ל כגאולה אריכתא [מוספות]: (ז) צורך התפלה. ולאו דוקא לקרוא ולהכריז שהוא ר״ח שהוא דאורייתא או להכריז טל ומטר שאם יטעו צריך לחזור אלא אפילו להכריז על הנסים (ג) שפיר דמי ואע״ג שאם יטעו ג״כ אין צריך לחזור דמ״מ הוא צורך תפלה. ודוקא במקום זה (ד) יכול להפסיק אבל כשהוא עומד בברכת ק״ש בין הפרקים (ה) אסור לו להכריז שום דבר: (ח) לומר ברכו. לגם זה (ו) הוא צורך תפלה: (ט) ועיין לעיל סי׳ ס״ט. ר״ל דשם בהג״ה מבואר דדוקא בערבית מקילינן לזה אבל לא בשחרית: (י) נהגו לעמוד וכו׳. והרבה אחרונים כתבו דיותר טוב שלא לעמוד (ז) כדי להראות שאין רואה ללאת בזה ידי חובת תפלת י״ח אך כשמתפלל עם הצבור וקורא אח״כ ק״ש וברכותיה אז יוכל לומר ברוך ה׳ וכו׳ מעומד ועיין מה שנכתוב לקמיה. כתב מ״א בשם רש״ל שיש לומר הושיענו אלהי ישענו והוא פסוק בדברי הימים ולא יאמר הושיענו ה׳ אלהי ישענו דא״כ הוא מוסיף על י״ח אזכרות: ג (יא) ורוצים לעמוד בתפלה. ואם הם עוסקים עדיין בברכות ק״ש והוא משער שעד שיגיעו הצבור לשמ״ע יוכל לומר ק״ש וברכותיה עד שומר עמו ישראל לעד יעשה כן וידלג ברוך ה׳ לעולם וכו׳ ויתפלל שמ״ע עם הצבור דאותן הפסוקים אינן אלא מנהג ויש גדולים שסוברים שאין לאומרו ולכן מוטב לדלג כדי לקיים תפלה בצבור עם סמיכת גאולה לתפלה כן כתבו כמה אחרונים [והנה בדברי הט״ז וא״ר מבואר בהדיא דברוך ה׳ לעולם וכו׳ וגם יראו עינינו יאמר אחר התפלה וכן העתיק הח״א וכן משמע קצת במ״א סק״ב אכן במעשה

שער הציון

(א) אחרונים: (ב) ואמז״ל איזהו בן עוה״ב זה הסומך גאולה של ערבית לתפלה של ערבית: (ג) מ״א וכ״כ בגה״ש: (ד) ודוקא בערבית דסמיכת גאולה לתפלה שלו לא תמיר כולי האי משום דתפלת ערבית רשות אבל בין גאולה לתפלה דשחרית ממילא טפי ואסור [ט״ז בסימן ק״ד ופמ״ג בסימן זה]: (ה) מ״א וא״ר בסימן תכ״ב: (ו) ב״י: (ז) ועכ״פ לא יעמוד ופניו אל הקיר דאז נראה כמכוון ללאת בזה תפלת י״ח [א״ר ופמ״ג]:

הגהות ותיקונים: א) סקי״ג: ב) בעמוס ד׳ פסוק י״ג עושה שחר עיפה וגו׳: ג) בתוס׳:

הלכות קריאת שמע סימן רלו רלז רלח

(ג) (יב) יתפלל עמהם ואח"כ יקרא ק"ש (ד) עם ברכותיה: ד [ז]אחר שומר עמו ישראל אומר אמן (יג) אחר ברכת עצמו (יד) ולא יענה אמן אחר ברכת (טו) המלך (ה) בכבודו (טז) (וע"ל סי' רט"ו):

ז הרמב"ם בפ"ח מה"ב

רלז סדר תפלת ערבית. ובו סעיף אחד:

א (א) [א]אין שליח צבור חוזר התפלה בתפלת ערבית (ב) (ואין נופלין על פניהם לאחר ערבית):

א הרמב"ם בפ"ט מה"ח והטור ורשב"א

רלח לקבוע עתים לתורה בלילה. ובו ב' סעיפים:

א [א]צריך ליזהר (א) בלמוד הלילה יותר מבשל יום והמבטלו (ב) עונשו (ג) מרובה: **ב** [ב]אם יש לו

א עירובין י"ח ב סס"ב

באר היטב

ע"ש. וכתב ג"ז דעכ"פ לא יעמוד ופניו אל הקיר כמו בי"ח: (ג) יתפלל עמהם. לאפ"י שהם מתפללים מבע"י מ"מ תפלת הצבור עדיפא ממיסמך גאולה לתפלת ערבית שהוא רשות. וג"ל דאם יש שהות יקרא ק"ש וברכותיה וידלג ברוך ה' לעולם אמן ואמן וגו' וגם ירלו עיניו וגו' כדי להתפלל עם הציבור דאינה אלא מנהג וכמה גדולים סוברים דאין לאומרו. ואם בא לבהכ"נ בשעה שמתחילין ברכו והוא לא התפלל מנחה יתפלל מנחה בעוד שהם קורין ק"ש וברכותיה ואח"כ יתפלל ערבית עם הציבור ואח"כ יקרא ק"ש וברכותיה בלילה אבל לא יתפלל ערבית עם הציבור ואח"כ יקרא

משנה ברורה

במעשה רב כתב דאחר התפלה לא יאמר הפסוקים דברוך ה' לעולם וכו' ומשמע דטעמיה דלא נתקן אלא לאומרו במקומו ולא אחר שכבר התפלל ערבית וע"כ נראה דטוב שלא יחתום ברכת ירלו עיניו אלא יאמר עד כי אין לנו מלך אלא אתה ואע"ג דברכה בלא חתימה בעלמא אינה משובה ברכה כלל מ"מ כיון דאפילו קודם י"ח הוא רק מנהגא בעלמא הכו דלא להוסיף עלה] עוד כתבו במקומות שמקדימין להתפלל ערבית מבע"י ובא לבהכ"נ בשעה שמתחילין ברכו והוא לא התפלל מנחה יתפלל מנחה בעוד שהם קורין ק"ש וברכותיה ואח"כ יתפלל ערבית עם הצבור ואח"כ יקרא ק"ש וברכותיה בלילה אבל אם יש לו לתפלת ערבית מנין בלילה ימתין בתפלת מנחה להתפלל בשעה שהצבור מתפללין ערבית ותפלת ערבית יתפלל אח"כ כדינה עם צבור בלילה [פמ"ג:] (יב) יתפלל עמהם. דתפלת הצבור מתפללין מבע"י אפ"ה יתפלל (טו) עמהם ויקרא ק"ש וברכותיה כשיגיע זמנה ועיין לעיל בסי' רל"ג ס"א מתי יוכל להתפלל שמ"ע (י) דערבית מבעוד יום] אבל כ"ז דוקא כשהוא משער שלא יוכל להשיג אח"כ מנין להתפלל עמהם דאל"ה אין לו לבטל מצות סמיכת גאולה לתפלה: ד (יג) אחר ברכת עצמו. שהוא סיום ברכת ק"ש ואזל המחבר לטעמיה במה שפסק בסימן רט"ו ס"א עי"ש: (יד) ולא יענה וכו'. כי היא אינה שייך לברכת ק"ש והוא ככל ברכה מיוחדת שאין עונה אמן אחר ברכת עצמו: (טו) המלך בכבודו. באומרו (יא) תמיד ימלוך עלינו לא יהיה כונתו בלשון בקשה שמתפלל שימלוך עלינו דהיינו לקרב הגאולה שאין תפלה בחתימת הברכה אלא יהיה כונתו בלשון שבח שהקב"ה ימלוך לעולם [מ"א]: (טז) וע"ל סי' רט"ו. ר"ל ששם כתב הרמ"א שבמדינותינו אין נוהגין לענות אחר ברכת עצמו אפילו אחר ברכת עצמו ישראל לעד:

ק"ש וברכותיה בלילה אבל לא ימתין להתפלל מנחה בשעה שיתפללו ערבית ולהתפלל אח"כ ערבית בלילה דסתרי אהדדי שהקהל תופסים לומו זמן לילה שהרי מתפללים ערבית והוא תופסו עדיין ליום שהוא מתפלל מנחה מ"א ט"ז ע"ש: (ד) עם ברכותיה. ואז אומר ברוך ה' לעולם אמן ואמן וגו' מעומד מ"כ[א] בשם מהרי"ש מ"א: (ה) בכבודו. וכתב בע"ה שיקרא מלת תמיד למטה תמיד ימלוך וכו':

(א) מרובה. ועשל"ה שיש לחבר לילה ליום ויום ולילה בתורה או

שער הציון

(ח) אבל בשחרית עדיף מצות סמיכת גאולה לתפלה מתפלה בצבור וע"כ אם בא לעורת אחותיו וכו' אסור לו להתפלל עם הצבור ולקרוא ק"ש וברכותיה אח"כ [כל הפוסקים]: (ט) מ"א וכדבריו מוכח בתשובת ר"ה גאון המובא בא"ש רש ברכות ע"ש וקצת ממנו העתיקו הב"י בסימן זה: (י) היינו דאם דרכו להתפלל מנחה אחר פלג המנחה שוב אין לו להתפלל ערבית קודם הלילה: (יא) ותיבת תמיד כתב הא"א בשם ע"ה שייך למטה וא"ר בשם הפרישה כתב להיפך ע"כ אין דעבוד שפיר עבד: (א) כתב בבה"ט שאין לקרוא מקרא בלילה ובפמ"ג משמע דיכול לקרוא מקרא ובראה דאפילו

הגהות ותיקונים: א) מצאתי כתוב בשם מהררנ"ש: ב) דף ס"ה:

א נרכות ד׳ דף ס׳ (ג) חק קבוע ללמוד כך וכך ליום והיה טרוד ביום ולא השלימו (ד) ישלימנו (ב) בלילה (ה) מיד:

רלט דין ק״ש על מטתו. ובו ב׳ סעיפים:

א *קורא על מטתו (ו) (א) פרשה ראשונה של שמע (ב) ומברך (ג) [ו] המפיל חבלי שינה על עיני וכו׳: הגה ויקרא קריאת שמע (ג) * סמוך למטתו ואין אוכלים ושותים ולא מדברים (ד) אחר קריאת שמע שעל מטתו אלא (ג) (ה) יישן מיד שנאמר אמרו בלבבכם על משכבכם ודומו סלה (כל בו ורוקח ורבינו ירוחם נ״ב״) ח״ב) ועיין לעיל סימן ס״ג אי מותר לקרות (ו) כשהוא (ד) שוכב ואם קרא קריאת שמע ולא יוכל לישן מיד אז

שערי תשובה

*[ו] המפיל. עבה״ע וכתב בר״י בשם תשובת לחמי תודה שיש שרלה לומר שעפ״י הסוד אם היה ער עד אחר חצות ואז הולך לשכב אינו מברך המפיל ואין האמת כן אלא צריך לברכה בכל עת שהולך לישן ע״ש:

באר היטב

בתפלה. וכתב ב״ח דאחרונים קבלו משכבי עד קומי וכו׳ ע״ל סי׳ ו׳ סק״ו: (ב) בלילה. דהוי נדר ולכן יתנה בתחלה שלא יהא עליו נדר מ״ח. אין לקרות מקרא בלילה ואין לישן אלא אחר

ג׳ שעות ויסכב על צד שמאל וישן ויסכב במטה מיוחדת. וכשתשמש אחר שתגמור תשוב למטתך האר״י ז״ל:

(ו) פרשה ראשונה. ורי״ו כתב לומר כל ק״ש שהוא רמ״ח מיצות לשמור רמ״ח איברי וכ״כ האר״י ז״ל. וע״ל סי׳ רל״ה ס״ק ב׳ משש״ס: (ב) המפיל. משמע דברכת המפיל יאמר אחר שמע כדי שתהא הברכה סמוכה לשינה וכן עיקר מ״א ע״ש: (ג) ישן מיד. ואם צריך לשמש מטתו יטול ידיו ואח״כ יקרא ולפחות יאמר ברכת המפיל ושמע אחר התשמיש אל״ה וכנה״ג: (ד) שוכב.

ביאור הלכה

* סמוך למטתו. עיין מ״ב מה שכתבנו בשם הכנה״ג ועיין בח״א שמצדד לומר דאפילו לא היה יכול אח״כ כלל לישן ג״כ אין הברכה לבטלה דעל מנהגו של עולם הוא מברך וכן משמע בחד מירושלא בגליה רבא ולענ״ד נ״ע בזה אחרי דברכה זו מברך על עצמו המפיל חבלי שינה על עיני וכו׳ וכעין שכתב השע״ת בסימן מ״ו לענין ברכת המעביר שינה כשאינו ישן בלילה ע״ש ועכ״פ נ״ל דאם מסתפק שמא לא יוכל אח״כ לישן בודאי אין כדאי לבתחלה לברך. נסתפקתי אם הוא עדיין קודם עמוד השחר בעת ברכת המפיל אך הוא משער שעד שיישן יעלה עה״ש אי אזלינן בתר עת הברכה שהוא עדיין לילה או בתר שינה שיהיה היום ועל שינת היום לא נתקנה הברכה כמו שכתבו הפוסקים אבל אחר שעלה עה״ש לא מסתפק לי כלל דאף דאיכא אינשי דגנו בהתיא שעתא עד הנץ החמה ועדיין זמן שכיבה הוא ע״פ דהתם כדאיתא בברכות ט׳ מ״מ לענין ברכת המפיל נראה דעבר זמן שהרי אינו יכול לומר השכיבנו אחר עה״ש כדאיתא שם בגמרא וממילא בעיינינו ג״כ אינו יכול לומר שתשכיבני לשלום

שיתנה בתחלה שלא יהיה עליו דבר זה בנדר פן יזדמן איזה פעם שלא יוכל להשלים:

א (א) פרשה ראשונה. ואם התפלל ערבית מבעוד יום (ו) צריך לקרות (ב) כל הפרשיות ויכוין לצאת בהן המ״ע של ק״ש וגם המצוה של זכירת יציאת מצרים. וטוב לומר תמיד כל ק״ש שהיא רמ״ח מיצות [בצירוף (ג) אל מלך נאמן] (ד) לשמור רמ״ח איבריו: (ב) ומברך המפיל וכו׳. מלשון השו״ע משמע (ה) דברכת המפיל אומר אחר ק״ש כדי שתהא הברכה סמוכה לשינה ומה שקורא אח״כ יושב בסתר ואינך כיון דהוי משוס שמירה לא הוי הפסק [ויש מדקדקין (ו) לברך המפיל בסוף אחר כל הפסוקים] ויש מאחרונים (ז) שהסכימו שיברך ברכת המפיל קודם (ח) ואח״כ ק״ש ויתר פסוקי דרחמי (כמו שנדפס בסידורים) ונראה דלמעשה יתנהג האדם כפי טבעו דהיינו אם טבעו להרדם באמצע ק״ש טוב יותר שיקדים ברכת המפיל מה דאפשר ואם אין טבעו לזה טוב יותר לאחר ברכת המפיל עד לבסוף: (ג) סמוך למטתו. ולא יקרא ק״ש כשיכנס לישן אלא כשרואה שהשינה באה עליו [סדה״י] (ט) אבל בכנה״ג כתב שיש לקרות מיד שמא יתעטפו שינה אח״כ ולא יקרא ואין לחוש משוס הפסק אלא כשעושה ד״א בינתיים אבל מה שיושב ודומס לא מקרי הפסק אף ששהה איזה זמן קודם שישן: (ד) אחר ק״ש וכו׳. ואם תאב לשתות או לדבר איזה ענין נחוץ נראה שמותר אך יחזור ויקרא פרשת שמע אבן אם כבר אמר ברכת המפיל יזהר בזה כי יפסיק בין הברכה להשינה: (ה) יישן מיד. ואם צריך לשמש מטתו ירחץ עצמו מהש״ז שעליו ויטול ידיו ואח״כ יקרא. ולפחות יאמר ברכת המפיל ושמע אחר התשמיש: (ו) כשהוא שוכב. ר״ל דשם מוכח בס״א בהג״ה דלבתחלה אין כדאי לילך ולשכב ולקרותה בשכיבה אפילו כשהוא שוכב על לדו ממש. כתב המ״א דוקא כשקורא זו הק״ש לשם מודה כגון שהתפלל ערבית מבע״י וצריך עתה לכוון לקיים המ״ע דק״ש לכך צריך ליזהר בכל פרטיה אבל אם כבר קרא בזמנה וקורא עתה רק משוס ק״ש שעל המטה מותר לבתחלה לקרותה בשכיבה ויש

שער הציון

להמתמירין לית בזה איסורא אלא שלבתחלה יותר טוב ללמוד מקרא ביום ונובע ד״ז ממה דאיתא במדרש שהיה הקב״ה לומד עם משה מקרא ביום ומשנה בלילה: (ב) ע״ת: (ג) מ״א: (ד) מ״א בסימן רל״ה: (ה) דהמ״א שכתב שם שמי פרשיות אזל לטעמיה שפסק כתר״י דמיליאת מצרים יוצא במה שקרא ויאמר מבע״י אבל לפי מה שהאריך בשאגת אריה ומסיק דאינו יוצא בזה שקרא מבע״י ע״כ צריך לקרותה עכשיו מדינא וממילא צריך לכוון ג״כ המ״ע של זכירת יציאת מצרים דאפילו לפי מה שכתב הח״א דאם לא כוון בק״ש של שחרית וערבית לקיים המ״ע ג״כ יוצא בדיעבד התם משום דכשהולך להתפלל מסתמא מכוין לקיים כמו שתקנו חכמים משא״כ בזה: (ג) מהה״ש: (ד) אחרונים: (ה) מ״א: (ו) א״ר בשם של״ה: (ז) עיין א״ר וכן משמע קצת מהגר״א: (ח) ולא הוי הק״ש הפסק דק״ש גמי משוס שמירה הוא וכ״ש יתר הפסוקים [מ״א] וגם דיתר הפסוקים כק״ש אריכתא דמיא [הגר״א]: (ט) וכן משמע מש״א:

*[ג]

הגהות ותיקונים: א) נג: ב) ח׳: ג) רי״ד:

(ה) (ז) מוזר וקורא כמה פעמים זה אחר זה עד שישתקע בשינה ושיהיה קריאתו סמוך לשינתו (הגהות מיימוני פ"ז) (ח) * ואין מברכין על ק"ש שעל מטתו (הגהות מיימוני פ"ז וב"י בשם תוספות פרק כל הכשר). (ט) [ב]ואומר יושב (ו) בסתר עליון ואומר ה' מה רבו צרי עד לה' הישועה ואומר [ג]ברוך ה' ביום ברוך ה' בלילה ברוך ה' בשכבנו ברוך ה' בקומנו ויאמר ה' אל השטן יגער ה' בך השטן וגו' ה' שומרך וגו' מעתה ועד עולם בידך אפקיד רוחי וגו' יברכך ה' וגו' עד וישם לך שלום ואומר [ד]השכיבנו עד סמוך לחתימה: ב [ה]כשיפשוט חלוקו לא יהפכנו ממטה למעלה שאם כן נמצא גופו ערום אלא יפשטנו דרך ראשו ויכסה עצמו בסדינו מתחת ויכנס במטתו:

ב שבועות ע"ו
ג טור בשם רב עמרם ד שם בשם אביו הרא"ש
ה שבת קי"ח

רמ איך יתנהג האדם בתשמיש מטתו. ובו י"ז סעיפים:

א [א]אם היה נשוי (א) לא יהא רגיל ביותר עם אשתו (ב) * אלא [ב]בעונה (ג) האמורה (ד) בתורה. א (ג) (ד) הטיילים שפרנסתן מצויה להם ואין פורעין מס עונתן בכל יום. הפועלים שעושים מלאכה בעיר אחרת ולנין בכל לילה בבתיהם פעם אחת בשבוע ואם עושים מלאכה בעירם פעמים בשבוע. ב

טור מהא דברכות כ"ב דה"ה בכל אדם כתוספות ס"ו

באר היטב

והיינו דוקא בק"ש של תורה אבל אם כבר קראה אחר ל"ה וקורא אה על מטתו לשמירה מותר לקרותו שוכב דהא ר"ז קרי וחזר וקרי עד דמשתקע בשינתיה מ"א: (ה) מוזר וקורא. וה"ה אם מהרהר בד"ת ש"ד מ"א: (ו) בסתר. היינו בבית יחידי אחזתו לילית שבת פכ"ג ובית היינו חדר מהרי"ל. אלו לריכים שמור מהמזיקים חולה היה חתן כלה אבל ות"ח בלילה ברכות נ"ד. יש נוהגין לומר וידוי ש"מ קודם השינה וג"ל שאינו נכון דאיתא בברכות שלא לומר אם אמות תהא מיתתי כפרה דלא ליפתח פיו לשטן לכן אין לאומרו רק יפשפש במעשיו שעשה כל היום אם ימצא שעשה עבירה יתודה

משנה ברורה

(י) ויש שמחמירין לכתחלה (יא) לקרותה בעמידה או בישיבה אבל אם כבר שכב לכו"ע מותר להטות על לדו ולקרות. ויש לו לאדם להרגיל עצמו לשכב על לדו דוקא (יב) ואיסור גדול לשכב פרקדן (יג) דהיינו שמושלך על גבו ופניו למעלה או שפניו טוחות למטה: (ז) חוזר וקורא. פרשה ראשונה [ולאוי (יד) שלא לכפול פסוק ראשון] (טו) או שיאמר שאר פסוקים דרחמי. וה"ה אם מהרהר בד"ת שפיר דמי [מ"א]: (ח) ואין מברכין וכו'. פי' אשר קדשנו במצותיו וצונו על ק"ש אין לברך ולאפוקי מדעת איזה פוסק שמצריך לברך. כתבו הפוסקים היכן ביום מ"ל לברך ברכת המפיל ועוד שיאמר ויהי נועם וגו' ושב בסתר וגו': (ט) ואומר יושב בסתר וגו'. כל אלו הפסוקים שנהגו לאומרם הוא להגן שלא יבוא עליו מ"ו דבר רע. ואם הוא חולה או אנוס (טז) די במה שיאמר פרשה ראשונה של ק"ש וברכת המפיל לבד [מ"א]. כתבו הספרים שבלילה קודם השינה נכון לאדם שיפשפש במעשיו שעשה כל היום ואם ימצא שעשה עבירה יתודה עליה ויקבל ע"ע שלא לעשותה עוד ובפרט בעונות המצויים כגון מניפות שקרים ליצנות לשה"ר וכן עון בטול תורה לריכים בדיקה ביותר. גם ראוי למחול לכל מי שחטא כנגדו וליערו ובזכות זה האדם מאריך ימים [מגילה כ"ח]. אחז"ל היכן בית יחידי והיינו בלילה אחזתו לילית (יז) ובית היינו חדר. אלו (יח) לריכין שימור מהמזיקין חולה היה חתן כלה אבל. וה"ה בלילה [היינו (יט) כשהוא עומד יחידי בחישון לילה ואפלה]:

א (א) לא יהא רגיל ביותר. עיין רמב"ן בחומש פרשת קדושים בראשו: (ב) אלא בעונה וכו'. ולריך לקיים העונה (א) גם כשהיא מעוברת או מניקה. ולא יבטל עונתה אלא מדעתה כשהיא [א]מותלת לו (ג) וכבר קיים מצות פו"ר: (ג) האמורה בתורה. וכ"ז במי שגופו בריא אבל מי שאינו בריא אינו חייב אלא לפי מה שאומדין אותו שיכול לקיים [אה"ע סימן ע"ו ס"ג]: (ד) הטיילים. בני אדם

שער הציון

(י)מ"א [וגם הפמ"ג מפקפק על דאית המ"א] ומ"מ נ"ל דהמקיל בזה בודאי אין למחות בידו דהא אפילו בק"ש של תורה הפוסקים להקל כשהוא רוצה לשכב על לדו ממש וכמו שכתבתי בסימן ס"ג בבה"ל ד"ה מאחר ובק"ש שעל המטה בודאי יש לו לסמוך כמותם והנה דעת המ"א להקל אפילו כשהוא שוכב מעט על לדו ובזה מפקפק עליו הפמ"ג אבל בזה בודאי אין למחות ביד המיקל ומ"מ המרגיל עצמו לקרותה בישיבה או בעמידה טוב יותר דהקורא בשכיבה מצוי שנרדם באמצע הקריאה ומפסיד ברכת המפיל: (יא) היינו מה שקורא בפ"א אבל מה שקורא וחוזר וקורא עד שמשתקע בשינה לכו"ע אין להחמיר בדבר [פמ"ג]: (יב) היינו אפילו שינה בלבד בלא קריאה [גמרא]: (יג) לעיל בסימן ס"ג: (יד) מ"א: (טו) אחרונים: (טז) ומה שכתב עוד דנשים מ"ל לקרותה השיג עליו הא"ר וגם בלא"ה כהיום הנשים נהגו לאומרם [פמ"ג]: (יז) מ"א בשם מהרי"ל לפ"ז היכן בחדרו יחידי אף שבבית יש אנשים צריך ליזהר שלא יהיה נעול רק פתוח לבית והעולם נוהגים להקל בזה וכ"ל אף להמחמירין אם בית יש שם אשה לבד ועי"ז שיהיה פתוח יהיה איסור יחוד לא יפתחנו ולא יגיע לו שום ריעותא כי שומר מצוה לא ידע דבר רע: (יח) ברכות נ"ד: (יט) תר"י בפ"ק דברכות: (א) אחרונים: (ב) פוסקים:

הגהות ותיקונים: א) שו"ת הרשב"ש סימן קע"ד:

ליקוטי דברי הרב: א) בשו"ע הרב בסימן ר"פ סעיף ב' כתב: ואעפ"כ טוב לקיימה כמו שנתבאר שם.

החמרים אחת בשבוע. (ה) הגמלים אחת לשלשים יום. הספנים אחת לששה חדשים. ועונת (ו) * ת"ח (ז) * מליל שבת (ג) לליל שבת [ג]וכל אדם צריך לפקוד את אשתו (ח) בליל (ד) טבילתה [ד]ובשעה שיוצא (ה) (ט) לדרך אם אינו הולך לדבר מצוה וכן אם אשתו (י) מניקה [ה]והוא מכיר בה שהיא משדלתו ומרצה אותו ומקשטת עצמה לפניו כדי שיתן דעתו עליה חייב (יא) לפקדה. [ו]ואף כשהוא מצוי אצלה לא יכוין להנאתו אלא (יב) כאדם שפורע חובו שהוא חייב בעונתה [ז]ולקיים מצות בוראו שיהיו לו בנים עוסקים בתורה ומקיימי מצות בישראל וכן אם מכוין לתיקון הולד שבששה חדשים אחרונים יפה לו שמתוך כך יצא מלובן ומזורז שפיר דמי. ואם הוא מכוין לגדור עצמו בה כדי שלא יתאוה לעבירה כי רואה יצרו גובר ומתאוה אל הדבר ההוא הגה גם זה יש קיבול שכר אך (טור) יותר טוב היה לו לדחות את יצרו ולכבוש אותו כי הענין הזה מרעיבו שבע משביעו רעב אבל מי שא"צ לדבר אלא שמעורר תאותו כדי למלאות תאותו זו היא עצת יצר הרע ומן ההיתר יסיתנו אל האיסור ועל זה [ח]ארז"ל המקשה עצמו לדעת יהא בנדוי: ב [ט]לא ישתה אדם בכוס זה (יג) ויתן עיניו (ו) בכוס אחר ואפילו שתיהן נשיו: ג [י]וברותי מכם המורדים והפושעים בי אלו בני ט' מדות בני (ז) (יד) אנוסה בני (ח) (טו) שנואה * בני נידוי בני (ט) (טז) תמורה

ג ממשמעות מימרא דרב הונא[ב] בר"ה דרב יוסף בברכות כ"ל ד יומא פ"א[ג] ה פסחים ע"ב ובפירש"י ועירובין ק' וסוטה[ד] כ' ו טור ז סס בשם הרא"ש ח נדה י"ג ט נדרים כ' י שם

באר היטב

רמב"ם ומשמע בגמרא אפילו הם בני תורה: (ג) לליל שבת. וה"ה בר"ח וי"ט ואל יאמר אדם אעשה עצמי כת"ח כי כתיב ועונתה לא יגרע ס' הקנה: (ד) טבילתה. אפילו שלא בשעת עונתה. טוב לומר קודם הזווג מזמור לדוד ה' רועי לא אחסר וגו'. וכל אזהרות רז"ל על זווג משבת לשבת הוא במשמש בשם הריון האר"י ז"ל. ואין לשמש ב' לילות של ר"ה והנזהר ביו"ד ימי תשובה תע"ב שכנה"ג. וכתב האר"י ז"ל שאין לשמש ליל ש"ע וליל שבועות

ביאור הלכה

שגם אז נברכו נשמות קדושות עי"ז: * ת"ח וכו'. עיין במ"ב מש"כ בשם הפמ"ג וכ"כ בתפו' מ"ל סימן נ"א שכל מי שהוא לומד בתמידות הן אם הוא מהמורים בעם או מן התלמידים רשאי שלא לקיים עונתו כ"א אחת בשבת ואף שאין לנו דין ת"ח בזה"ז לכתה דברים מ"מ בזה רשאי לעשות עצמו ת"ח ומה שכתב מ"א שאין רשאי היינו כשהוא באמת פועל או טייל ואינו עוסק בתורה אבל לעוסקי תורה שמתשת כחם אין חילוק בין ת"ח שבמניהם לומניו ע"ש ומ"מ כתב לבסוף שהיה מיעץ לסמיו שיקיימו עונת פועלים שתים בשבת והובא כ"ז בפ"מ אה"ע סי' ע"ו וכן הביא בחכמ"א בשם זוואת ר"י מפרלג והעיקר הכל לפי כח האדם וכדלעיל בסק"ג ועיין לקמן בסי"ד: * מליל שבת וכו'. עיין במ"ב במש"כ שאין לשמש בליל ש' ש"פ וליל שבועות וכו'. עיין בספר יסודות יעקב שמלדד דאם לא קיים עדיין פריה ורביה אין להתמיד בכל זה:

* בני נידוי. היינו כשהוא או היא היו אז בנידויים וה"ה כשהוא או היא היו בחבלים [ומה דאיתא ביו"ד דמותר לבוא על אשתו לבד אבלה ואינה יודעת כל שאינה יודעת לא איסורא הוי] ויש גורסין בני נדה דאף דאין הולד ממזר מזה פגום מיהא הוי ועליהם אמר הכתוב וברותי מכם וגו' [פמ"ג]:

תורה ועי"ז בחיים ח"ו לידי כמה מכשולים מצוה לשמש אפילו בר"ה ויטבול למחר דמצד הדין אין איסור אבל ביום"כ ובט"ב וממי אבלות שלו או שלה [מכמ"א]: (ח) בליל טבילתה. ר"ל אפילו שלא בשעת עונתה: (ט) לדרך. עיין לקמן בסט"ו: (י) מניקה. ר"ל אף שהיא מניקה או מעוברת מ"מ חייב לפקדה [ב"י]: (יא) לפקדה. היינו אפילו שלא בשעת עונתה וה"ה ביולדת אך אם מהני מחילה דידה [פמ"ג]: (יב) כאדם שפורע חובו וכו'. וזה יכוין אפילו בעת עיטור ויניקה: ב (יג) ויתן עיניו. פי' שיתן מחשבתו (ה) בשעת תשמיש על האחרת: ג (יד) אנוסה. אפילו אינה אנוסה רק (ו) שאינה מרוצה מפני כעס שיש לה עליו לכן יפייס ואח"כ יבעול: (טו) שנואה. בשעת תשמיש אבל אם היא אז רצויה אע"פ שהיא שנואה שרי [טור]: (טז) תמורה. אפילו שתיהן נשיו וכגון

שער הציון

(ג) בה"ט והוא מהמ"א ובא"ר מפרש כונת המ"א להיפך שדינו כחול לזה והנה תפשתי בקנה ולא מצאתי ואם כונתו כא"ר הי"ל לפרש את מקורו לענין יו"ט דאז בודאי אין חיוב כ"כ בתורה וכשבת דמיא אע"כ דכונתו להעתיק מה שכתבו המקובלים בשם האר"י דלענין זווג ר"ח ויו"ט כשבת ואמנם באמת לענ"ד בפשיטות דאין כונת האר"י לחייב בר"ח ויו"ט לת"א שהתורה מתשת כאן אלא כונתו דאף שע"פ הקבלה נכון לי"א ליזהר מלשמש בחול [אם לא שילרו גבר עליו] כ"א בשבת שאז ממשיך נפש קדושה על זרעו בר"ח ויו"ט א"ל ליזהר בכך שגם אז ממשיך נפש קדוש אבל לא שיהיה מחוייב בדבר: (ד) אחרונים דע"פ קבלה נכון ליזהר: (ה) מ"א: (ו) מ"א:

הגהות ותיקונים א) ט"ו: ב) והיא: ג) המנונא: ד) ס"ב: ה) צ"ל ונדרים כ':

בני (י) (יז) מורדת בני (יא) (יח) שכרות בני (יב) (יט) גרושת הלב בני (יג) (כ) ערבוביא בני (יד) (כא) חצופה: ד * [כ]אסור להסתכל באותו מקום [ל]שכל המסתכל שם אין לו בושת פנים ועובר על והצנע לכת ומעביר הבושה מעל פניו שכל המתבייש אינו חוטא דכתיב ובעבור תהיה יראתו על פניכם זו הבושה לבלתי תחטאו ועוד דקא מגרה יצר הרע בנפשיה * וכ"ש הנושק שם שעובר על כל אלה ועוד שעובר על בל תשקצו את נפשותיכם: ה [מ]הוא למטה והיא (טו) למעלה זו דרך עזות שמשו שניהם כאחד זו דרך עקש: ו [נ]אסור לשמש מטתו בפני כל אדם אם הוא * נעור (כב) [ס]ואפילו ע"י הפסק מחיצה עשרה [ע]ובפני תינוק שאין יודע לדבר מותר * [פ]בית שיש בו ס"ת או חומשים (כג) העשוים בגלילה אסור לשמש בו (כד) * עד שיהיה בפניו (טז) (כה) מחיצה (ולענין לעשותה נשנת עיין לקמן ריש סימן שט"ו) [צ]ואם יש לו (כו) בית (יז) אחר * אסור עד שיוציאנה ואם יש בו (כז) תפילין (יח) (כח) [ק]או ספרים (כט) אפילו של גמרא אסור (ל) * עד שיתנם

כ שם ל' הרא"ש נשער הקדושה מ טור בשם מסכת כלה נ נדה י"ז ס טור ע שם ורא"ש מהא דפסחים קי"ב פ בכלות כ"ה ושם בתוס' צ שם ק תוס' והרא"ש והרא"ש

באר היטב

עמ"א: (י) מורדת. דאמרה לא בעינא לך ואעפ"כ הוא משמש עמה אעפ"י שרצוייה בשעת תשמיש: (יא) שכרות. הוא או היא. (יב) גרושת. שבדעתו לגרשה אעפ"י שהוא אוהבה כגון מאותן שכופין להוציא: (יג) ערבוביא. כגון שנתן דעתו על אחרת כמ"ש ס"ב: (יד) חצופה. שתבעתו בפה. אבל אי מקשטת עצמה ומרצה אותו שיתן דעתו עליה ה"ל בנים מהוגנים: (טו) למעלה. מכלל

משנה ברורה

(ז) וכגון שנתכוין לזו ונזדמנה לו אחרת: (יז) מורדת. דאמרה לא בעינא לך לבעל ואעפ"כ הוא משמש עמה אע"פ שהיא מרוצה לו בשעת תשמיש: (יח) שכרות. הוא או היא שכורה. ומסתברא דדוקא נתבלבל דעתו מחמת שכרות ולא בשאתה רביעית [פמ"ג]: (יט) גרושת הלב. שבדעתו לגרשה אע"פ שהוא אוהבה כגון מאותן שכופין להוציא: (כ) ערבוביא. כגון שנתן אז דעתו על אחרת כמ"ש ס"ב: (כא) חצופה. שתובעתו בפה אבל אי מקשטת עצמה ומרצה אותו שיתן דעתו עליה אדרבה אז חייב בעונה כדלעיל בס"א והו"ל בנים מהוגנים. וכל אלו הדברים הנזכרים כאן צריך ליזהר אפילו כשהיא מעוברת או זקנה שאינה ראויה לילד [פמ"ג]. (א) כתבו האחרונים דיש ליזהר מלבוא על אשתו כשהיא ישנה: ו (כב) ואפילו ע"י הפסק וכו'. הטעם (ע) דמרגיש הוא בעת שהלה משמש מטתו ואין כאן לגיעות. ואם הוא בענין שאין מרגישים כלל מותר ע"י הפסק מחיצה [אחרונים]: (כג) העשויים בגלילה. ר"ל שהן כתובין בקלף כמו ספר תורה אבל שיש בהן רק תומש התורה וה"ה שאר (י) כתבי קודש כשהן עשויין בגלילה: (כד) עד שיהיה וכו'. ר"ל אפילו היא מונחת בארגז וע"ג הארגז יש עוד כיסוי לבגדי תפלין ושאר ספרים מהני וכדלקמיה בס"ת אסור עד שיהיה מחיצה מפסקת וכשיש מחיצה אפילו אינה מונחת בארגז כלל ג"כ שרי: (כה) מחיצה. ומה שפרוש וילון סביב המטה (יא) אינה בכלל מחיצה [ואפילו הוילון הוא גבוה הרבה שאין הספר נראה ע"י] והס"ת מונחת בארגז ובכמה כיסויין על הארגז ג"כ אסור] שהוילון נע ונד ע"י רוח. כתב המ"א אם יש נקבים וחלונות בענין שריגה (יב) אסור עד שיהיו הספרים מכוסים מן העין שאין נראין ובספר נהר שלום מפקפק על דבריו וכן בספר מוספת ירושלים ובמקום הדחק יש לסמוך ע"ז אבן לכתחלה טוב לכסות שלא יהיו הספרים נראין ובפרט ס"ת בודאי יש להחמיר: (כו) בית אחר. פי' חדר אחר: (כז) תפלין. וה"ה מזוזה ועיין לעיל בסימן מ' במ"ב שם בילמנו כל פרטי הדינים: (כח) או ספרים. ר"ל כ"ד ספרי קודש ומיירי שאינם עשויין בגלילה דאינם כס"ת וכנ"ל: (כט) אפילו של גמרא. ר"ל אע"ג דגמ' לא ניתן לכתוב בדורות הראשונים משום דדברים שבע"פ אסור לאומרם בכתב אפ"ה כיון דלבסוף התירו האמוראים לכתוב משום עת לעשות לה' הו"ל כשאר ספרי קודש וממילא היום ה"ה כל הספרים הן בכתיבה או בדפוס יש בהן קדושה [פמ"ג]: (ל) עד שיתנם

מתרגם: [מ]מחילה מעץ או מבד

שער הציון

(ז) הקשה המ"א דהלא יעקב נתכוין לרחל ובא על לאה ותירץ דוקא כשנתכוין לגוף זה ונזדמנה לו גוף אחר מחמיו אבל יעקב משעת כניסתו לחופה ראה לאה ונתכוין לגופה רק שסבר שאמה רחל ע"כ לית לן בה: (ח) ט"ר ופמ"ג בשם הרמב"ם: (ט) פרישה: (י) כ"כ בחב"א כלל קכ"ח וכ"מ מהרא"ש: (יא) תכמ"א וש"א: (יב) ואם יש שום כיסוי על הספרים מותר ואפילו בס"ת דהא בחמת כיון שהמחילה מפסקת הו"ל שם כרשות אחרת אבל דעכ"פ

קדושת הזווג שיהא פנים כנגד פנים זוהר: (טו) מחילה. ואם יש נקבים וחלונות כעין סריגה אעפ"י דלענין טומאה משיבי כמחילה אבל הכא אסור עד שיהיו הספרים מכוסין מן העין שאין נראין מ"א ע"ש. ועי' בתשובת שער אפרים סי' קי"ט. ועיין בא"ע סי' כ"ה ס"ק ה' מש"ש: (יז) אחר. פי' חדר אחר: (יח) או ספרים. ופשוט דגם המזוזה צריך לכסות בכלי תוך כלי:

ביאור הלכה

* אסור להסתכל וכו'. והעובר ע"ז הוין ליה בנים קומין [גמרא]:
* וכ"ש וכו'. והעובר ע"ז הוין ליה בנים אלמים [גמ']: * ניעור. ובפני יקן מותר אפילו בלא הפסק מחילה ומ"מ לכתחלה טוב במקום שבני אדם יכנסו בבית שיעמיד מחילה סביב המטה [שקורין פארהאנג"]:
* בית שיש בו ס"ת. משמע בגמרא דיש בזה חשש סכנה אם יעבור ע"ז:
* עד שיהיה בפניו מחיצה. מסתימת הטוש"ע משמע דכיון שיש מחילה המפסקת אפילו אם הס"ת עומד למעלה בגובה וברחוק שרי ועיין בא"ר שמפקפק בזה ובס"ת בודאי יש להחמיר ולכסותה בכיסוי [ודוקא כשהמחילה עשויה באופן שלא תניח ברוח מצויה כגון מה שקורין פארהאנג"ן או אפילו בוילון פרוסה סביב המטה וקושרה מלמטה שלא תניח דאל"ה אין שם מחילה עלה וכיסוי לא מהני בס"ת ואפילו כמה כיסויין] ובשאר ספרים אפשר שיש להקל כיון שיש מחילה גמורה המפסקת [מחצית השקל בכלל קכ"ח עי"ש]: * אסור עד שיוציאנה. ואם הפתח פתוח וגלאה מרחוק יש לעיין בדבר דאפילו לפי מה שפסק המ"א בסקט"ו להחמיר היכא דהמחילה עשויה כעין סריגה משום דהספרים נראין אפשר דהכא עדיף טפי דהא עיקר הטעם משום דכשנראה דרך נקבי המחילה איכא קצת חיוון והכא כיון דהוא חדר אחר לגמרי אין בזה חיוון ומדע דחדר עדיף ממחילה דהא אפילו במחילה טובה שאין נראה על ידה הס"ת ג"כ מחמירינן היכא דיש לו חדר אחר להוליאה שם אלמא דחדר עדיף טפי ומצאתי בנהר שלום שגם הוא מצדד להקל בזה אבל שמדבריו משמע דהמ"א מחמיר בזה ולענ"ד נראה דגם המ"א מודה דיש להקל בזה וכדכתיבנא. ולמעשה נראה דבשאר ספרים בודאי יש לסמוך להקל דאין מחוייב לכסותן שם ולענין ס"ת יש להחמיר לכסותה שם. אח"כ מצאתי בפתחי תשובה לו"ד סי' רפ"ב סק"ט בשם הפמ"א שמחמיר בזה גם לענין שאר ספרים והפ"ת מסיים ע"ז וא"ע בזה וא"נ דהסומך להקל כנהר שלום אין למחות בידו: * עד שיתנם וכו'. ואין נ"מ בין אם הספרים מונחים למעה או שעומדים בגובה על הדף [שקורין פאליצ"ע] כיון שהם נאותו

(לא) בכלי בתוך כלי [ר]והוא שלא יהא השני מיוחד להם (וע"ל סי' מ' ס"ג) אבל אם הוא מיוחד להם אפי' מאה כחד חשיבי ואם פירש (לב) טלית ע"ג (יט) ארגז (לג) חשוב ככלי בתוך כלי: ז [ש]לא ישמש (לד) בתחלת הלילה ולא בסופה כדי שלא ישמע קול בני אדם ויבא לחשוב באשה אחרת אלא באמצע הלילה: ח [ת]וישמש באימה וביראה כמ"ש על ר"א שהיה מגלה טפח ומכסה טפח ודומה כמי שכפאו שד פי' באימה וביראה כאלו כפאו שד [א]וי"מ מגלה טפח ומכסה טפח שלא היה ממרק האבר בשעת תשמיש כדי למעט הנאתו ודומה כמי שכפאו שד שעושה הדבר באונס [ב]וי"מ מגלה טפח שבאשה כלומר עכשיו מגלה אותה לצורך תשמיש ועכשיו מכסה אותה כלומר שלא היה מאריך באותה מעשה ודומה לו כמו שבעתו השד ונבעת והניח המעשה כל כך היה (לה) מקצר בתשמיש. [ג]וי"מ מגלה טפח על הסינר שהיתה חוגרת בו שאף בשעת תשמיש היה מצריכה לחגרה ומגלה רק טפח ממנה ומכסה מיד כדי למעט הנאתו וכולהו פירושי איתנהו (לו) וצריך בעל נפש ליזהר בהם: ט [ד]לא יספר עמה בדברים (לז) שאינם (לח) מעניני התשמיש לא בשעת תשמיש ולא קודם לכן שלא יתן דעתו באשה אחרת ואם סיפר עמה ושימש אמרו עליו מגיד לאדם מה שיחו אפי' שיחה קלה שבין אדם לאשתו מגידין לו בשעת הדין: י [ה]אם היה לו כעס עמה אסור לשמש עד שיפייסנה [ו]ויכול לספר עמה קודם תשמיש כדי לרצותה: יא [ז]אסור לשמש (לט) * לאור הנר אע"פ [ח]שמאפיל בטליתו: הגה אבל אם עושה (מ) מחיצה גבוה עשרה לפני הנר (הגהות מיימוני פ"ד מהל' י"ט) (מא) אע"פ שהאור (כ) נראה (מב) דרך המחיצה כגון שהפסיק בסדין שרי (כן נראה לי מדברי רש"י בפ"ב דמסכת בילה) גם

ר שם בגמרא ש נדרים כ' מאימת אלוס ת שם א טור בשם הראב"ד בשם י"מ ב שם בשם הראב"ד[ג]) ג שם ד מגיגה ה' ה נדרים כ' ו מהל' דברכות ס"ג יסודות[ד]) כ' ומגיגה ה' לפירוש הר"ן והראב"ד ז נדה י"ז ח תוספות שם והראב"ד

באר היטב

(יט) ארגז. ואם האדגז גדול שמחזיק מ' סאה והוא אמה על אמה ברוס ג' אמות מוקצת רשות לעצמה מ"א ע"ש וע' סי' שי"ד ועשו"ת חות יאיר סי' קפ"ד דוילון סביב הספרים או סביב המטה לא מיקרי

ביאור הלכה

מדר ואין מחילה מספיק ביניהם [כן מוכח בפסיקות בסימן שט"ו במ"א סוף סק"ג ע"כ וכ"כ בתשובת מו"י סימן קפ"ד והובא בפ"ת ליו"ד סי' רפ"ב]: * לאור הנר. ועטור זה הוויין ליה בגיס נכפין [בפסיס ק"ג ונד ע"י רוש ואין זה נחשב הפסק לענין ס"ת וכנ"ל בסקכ"ה מ"מ שם כיסוי (יג) יש עליה אם אין הספרים נראין עי"ז ועי"כ אם יכסה על הספרים אפילו רק בכיסוי אחד מותר דמו הוי שני כיסויין וכבלי בתוך בלי דמיא: (לא) בכלי בתוך כלי. וה"ה שני כיסויין. ומה שנוהגין איזה אנשים שתולין נגד הספרים וילון לכסותם וסוברים שבזה נחד די לאו שפיר עבדי דזה הוי רק כיסוי אחד ובעינן עוד כיסוי אחר שיכסה אותן נחד זה: (לב) טלית ע"ג ארגז. ר"ל אע"ג (יד) דהטלית אינו פרוש רק מלמעלה ולא מלמטה אפ"ה נחשב כאלו היה מונח בכלי תוך כלי: (לג) חשוב וכו'. ואם האדגז גדול שמחזיק ארבעים סאה והוא אמה על אמה ברוס שלש אמות (טו) מוקצת רשות לעצמה וא"ל לפרוש עוד כסוי על האדגז (טז) ויש מחמירין בזה (יז) אבל אם מחובר לכותל בחמרין לכו"ע יש להקל: ז (לד) בתחלת הלילה וכו'. ואם רואה שיצרו מתגבר עליו ובא לידי הרהורים ויכול לבוא לידי טומאה עי"ז לא יחמיר בזה [אחרונים]: ח (לה) מקצר וכו'. עיין במ"א מש"כ בזה: (לו) וצריך וכו'. כתבו התוספות [נדה י"ז] בשם המדרש דהקב"ה שונא המשמש ערום. ודוקא ערום ממש ומשום דיש לו לאדם להיות נזוע אבל אם מכסה עצמו מלמעלה (יח) ליכא שום חשש בדבר: ט (לז) שאינם וכו'. ואם היה לו כעס עמה מותר לספר עמה מתחלה כל דברי ריצוי כדי לפייסה [פמ"ג]: (לח) מעניני וכו'. ולפעמים אפילו מעניני תשמיש ג"כ יש ליזהר שלא לספר עמה מתחלה כגון שהוא אינש מחומם ויכול לבוא עי"ז לידי חטא [אחרונים]: יא (לט) לאור הנר. ואפילו (יט) אין שם אלא קצת אור כגון שדולק הנר בתוך השפופרת שהנר מונח בתוכו או שמאיר קצת דרך לאנטערנ"ע[ה] [אחר שאין שם מחילה המפסקת] וה"ה לאור הלבנה ג"כ אסור ודוקא אם אור הלבנה מאיר עליהם להליל אבל אם אינה מאירה עליהם אע"פ שמאירה לבית מותר [ומ"מ נכון (כ) שיאפיל בטליתו] ואם הם תחת אויר השמים אפילו אין אור הלבנה עליהם ממש (כא) אלא הם בצלה אפ"ה אסור. והיינו אפילו יש שם מחיצות סביבם דבמקום מגולה שאין שם מחיצות בלא"ה אסור לשמש כמבואר בחה"ע סימן כ"ה ס"ד: (מ) מחיצה גבוהה עשרה. ומיירי שקשר אותה מלמטה (כב)[א] שלא יבוד ברוח מצויה דאל"ה אין דין מחילה עליה: (מא) אע"פ שהאור נראה וכו'. וה"ה (כג) אם האור נראה למעלה מהמחילה שרי כיון שהיא מחילה גמורה. וכ"ז דוקא (כד) כשמאפיל בטליתו אבל בלא"ה אסור דמאחר שהחדר מלא אור לא עדיף מבית ויש שממחירין אפילו ע"י האפלת עלית (כה) כיון שמ"מ האור נראה באותו חדר: (מב) דרך המחיצה. וכ"ש אם הנר בחדר אחר ומאיר לחדר זה דשרי

מתרגם: [ה]נר דולק בתוך כלי שקוף

ליכא קצת בזיון משום שנראית וכיון דמכוסה שרי: (יג) מ"א בפי' שע"ו ופסר תפלה למשה[א]) והביאו בחי' רע"א: (יד) לשון הרשב"א בחידושיו: (טו) מ"א וחכמ"א בכלל קכ"ח: (טו) לדעת הט"ז ביו"ד רפ"ב [פמ"ג ועש"ש שדחה ראיית הט"ז וע"כ נראה דבשאר ספרים [נגד ס"ת ותפילין ומזוזות] הסומך על דעת מ"א ואחרונים שהעתיקו דבריו בודאי אין למחות בידן]: (יז) הט"ז שם;: (יח) יד אהרן עי"ש שהביא מהמקובלים שאדרבה באופן זה עדיף טפי: (יט) מ"א וש"א בשם קדר היום ומבואר שם דאפילו ע"י האפלת עלית אסור: (כ) לאוש לדעת הבנה"ג: (כא) שם בשדה"י ומ"א: (כב) מ"א בסימן שע"ו סק"ג ומכ"א בכלל קכ"ח וש"א: (כג) רש"ל ומ"א: (כד) שם וכ"כ הט"ז וא"ר ובית שמואל בחה"ע בי' כ"ה והגריע"ק בפירורו ומש"כ ויש מחמירין הוא מהחכמ"א בכלל ק"ח[ב]) בשם המקובלים ועיין בא"ר שדעתו דאף האר"י ז"ל מודה להני פוסקים דבמאפיל שרי ואפשר דמפני שיש בזה חשש סכנתא חשש החכמ"א לדעת השל"ה דמשמע מסתימת לשונו דס"ל דהאר"י פליג על הרמ"א בזה וס"ל דבכל גווני אסור: (כה) ואם הירעות

הגהות ותיקונים: א) וספר תפארת למשה: ב) קכ"ח: ג) בשם י"מ: ד) צ"ל נדרים כ':

ליקוטי דברי הרב: א) בשו"ע הרב סימן שט"ו סעיף ג' כתב שא"צ כאן לחילוק רשויות אלא כיון שהמחיצה היא גבוה מהנר בענין שאינו רואה את הנר במקום שמשמש וגם היא עבה קצת בענין שאין האור נראה יפה דרך המחיצה מותר לשמש אף אם אינה גבוה י"ט וגם אם אינה קשורה בטוב בענין שלא יוכל הרוח להניד אותה.

הלכות צניעות סימן רמ

אמרינן התם דשרי (מג) כשכופה כלי על הגר ואם מותר לעשות מחיצה זו בשבת ע"ל ריש סי' שט"ו [ט]וכן אסור לשמש (מד) ביום אלא אם כן הוא בית אפל: הגה (מה) ותלמיד חכם מאפיל (כא) בטליתו ושרי (טור): **יב** [י]אסור לשמש מטתו בשני רעבון (מו) אלא לחשוכי בנים (פי' מי (מז) שאין לו בנים). הגה (מח) וע"ל סי' תקע"ד ס"ד והוא הדין בשאר צרות שהם כרעבון (ירושלמי דתענית): **יג** [כ]אכסנאי אסור לשמש (נ) [ל]ואם יחדו לו ולאשתו (נא) בית מותר ובלבד שלא יישן (נב) בטליתו של (כג) בעל הבית: **יד** [מ]שכבת הזרע הוא כח הגוף ומאור העינים וכל זמן שתצא ביותר הגוף כלה וחייו אובדים וכל השטוף בבעילה זקנה קופצת עליו וכחו תשש ועינו כהות וריח רע נודף מפיו ושער ראשו וגבות עיניו וריסי עיניו נושרים ושער זקנו ושחיו ושער רגליו רבה ושיניו נושרות והרבה כאבים חוץ מאלו באים עליו אמרו חכמי הרופאים אחד מאלף מת משאר חלאים והאלף מרוב תשמיש * לפיכך צריך אדם ליזהר: **טו** [י]לא יבעול והוא שבע או רעב אלא כשיתעכל המזון שבמעיו [ס]ולא יבעול מעומד ולא מיושב ולא בבית המרחץ ולא ביום שנכנס למרחץ (נג) ולא ביום הקזה ולא ביום יציאה לדרך או ביאה מן הדרך ולא לפניהם ולא לאחריהם. (והא דברים הסימן שחייב לפוקדה אחיי כשהוא רוכב או יושב בקרון וכאן אחיי (כג) (נד) במהלך) (מהרש"ל): **טז** [ע]המשמש מטתו על מטה שתינוק (כד) ישן עליה אותו תינוק נכפה ולא אמרן אלא דלא הוי בר שתא אבל הוי בר שתא לית לן בה ולא אמרן אלא דגני להדי כרעיה (פי' שישן לרגליו) אבל גני להדי רישיה

מ סס בגמרא י תענית י"ל כ כמוכות בסי"פ אף על פי ק ב) בפ' בעלי הנפש מ לשון הרמב"ם בפ"ד מהל' דעות נ סס ס גיטין ע' ע פסחים קי"ב

באר היטב

למעלה מהמחיצה שרי ומ"מ צריך האפלת טלית דמאחר שהחדר מלא אור לא גרע מציוס. יש"ש ביאה סי' ו'. ובכוונות כתב ג"כ שלא יראה אור דגורם נכפה לבניו אפילו היא מעוברת. ואם הלבנה מאירה עליהם להדיא אסור אבל אם מאירה לבית ולא עליהם אין בשש כ"כ. וכנה"ג אוסר. אבל אם הם תחת אויר השמים אפילו הם בצל הלבנה אסור עמ"א: (כא) בטליתו. ואין נזקקין לדבר זה אלא מפני צורך גדול ב"ח. פי' כשילרו מתגבר עליו. ובכתובות דף ס"ה משמע דבבית אפל מותר לכתחלה מ"א: (כב) בעה"ב. שמא יראה קרי

משנה ברורה

דשרי וכתב בחכ"א (כו) דמ"מ צריך האפלת טלית: (מג) כשכופה כלי. עיין לקמן בסוף סימן רע"ז בט"ז ומ"ב סס: (מד) ביום. דאין זה דרך צניעות: (מה) ות"ח. שהוא (כז) לצוע בדרכיו ולא יבוא להסתכל ע"כ מותר ע"י האפלת טלית אבל מ"מ אין להקל בדבר זה אלא לצורך גדול (כח) דהיינו כשילרו מתגבר עליו: **יב** (מו) אלא וכו'. ואם ילרו מתגבר עליו ויש חשש שיבוא לידי השחתת זרע כתב א"ר בשם ספר דברי דוד[א] בסימן תקע"ד להקל וכ"כ בספר בית מאיר לאה"ע: (מז) שאין לו בנים. ר"ל (כט) שלא קיים עדיין פ"ו ולכן אפילו יש לו בנים אם אין לו עדיין בת מותר: (מח) וע"ל סי' תקע"ד. ר"ל דמתיר שם המחבר גם בליל טבילה וע"ש באחרונים: **יג** (מט) אכסנאי וכו'. היינו (ל) אפילו כשהבני בית כולם ישנים: (נ) ואם יחדו וכו'. היינו (לא) שאין לבעה"ב עסק באותו מקום אלא מיוחד לשניהם לבדם דאז הוא כבעה"ב: (נא) בית. וה"ה (לב) חדר: (נב) בטליתו של בעה"ב. שמא יראה קרי עליו. איתא בעירובין ס"ג הישן בקילעא [בחדר] שאים ואשתו ישנים שם עליו הכתוב אומר ואת בני עמי (לג) תגרשון מבית תענוגיה (לד) ואפילו כשהיא נדה והובא בחידושי רע"א: **טו** (נג) ולא ביום הקזה. מי שאלה ומתרפא יזהר מלשמש עד שיתחזק גופו כי יכאיבהו ויחליאהו ולא ידע כי בנפשו הוא [א"ר בשם ל"ל]: (נד) במהלך. ומ"א כתב (לה) דכאן אחיי מצד הרפואה ובס"א אחיי מהדין ותדע דהא קאמר נמי ולא ביום שנכנס למרחץ ולא לפניהם ולא לאחריהם וידוע דמצוה לרחוץ בכל ע"ש ועוונת ת"ח משבת לשבת אע"כ דכל זה רק מצד רפואה הוא. היולא מבהכ"ס קבוע [דהיינו שיש שם מקום מושב לאפוקי בהכ"ס ערלא] אל ישמש מטתו עד שישהה שיעור חצי מיל לפחות מפני שבר של בהכ"ס (לו) מתדבק בו [גיטין דף ע'] וכ"כ גם בקדה"י בשם הזוהר אלא דהוא כתב שלא ישמש מטתו כל אותה שעה ועיין ביד אפריס דגם כונת הזוהר לאו דוקא שעה ממש אלא ר"ל זמן מה ע"ש. כתב בנדק

שער הציון

שבביב המטה עצות ומחשיכות אפילו אין מחשיכות לגמרי לכו"ע שרי כיון שיש תרתי מעלות אחד שהוא הפסק מחיצה [והיינו בשעשויה כדין מחיצה וכמו שכתבנו בסק"מ במ"ב] ועוד שאור הגר אינו משמש אורו שהרי החשיך [שם בסה"י ומועתק דבריו בשל"ה וגם תמצינו במ"א:] (כו) ומשמע מניה שם דאפילו לדעת המקובלים דמחמירין בשהאור נראה דרך המחיצה כאן להוא חדר אחר עדיף טפי אבן לא ביאר החכמ"א אם מותר אפלו כשהאור מאיר עליהם להדיא או דוקא כשאין אור הגר מאיר להדיא עליהם [ועיין בב"ש אה"ע סימן כ"ה] ובפמ"ג משמע דמותר ע"י האפלת טלית בכל גווני ועכ"פ כשאין האור מאיר עליהם להדיא בודאי יש להקל ע"י האפלת טלית: (כז) מ"א והנה בכל הדינים הנזכרים למעלה דמותר ע"י האפלת טלית לא בארו הפוסקים דדוקא בת"ח ומשמע דלכו"ע שרי והטעם משום דכאן שהוא ביום חמיר טפי משום דהוא נגד גדר הקדושה ופשוט: (כח) מ"א בבאור דברי הרמב"ם ומהר"א משמע דכשילרו מתגבר עליו ויכול לצוע מ"ו לידי חטא מותר ע"י האפלת טלית בכל אדם: (כט) א"ר וש"א בסימן תקע"ד דלא כט"ז סס: (ל) כן מלבד הא"ר דלא כמ"ש: (לא) נהר שלום וכן משמע מביאור הגר"א: (לב) א"ר והג"ר יעבץ ומה"א דלא כמ"א בחירוך השני: (לג) שבשין ממנו לעסוק בדרך ארץ שמא הוא ניעור: (לד) שבשין ממנו לדבר דברים שבלעגא מינו לבינה [חידושי אגדות] ולפ"ז נראה דאם שניהם בעצמן מבקשין אותו שישן שם ליכא איסורא: (לה) ומהמ"א העתיק כמ"ש מהרש"ל והט"ז וכ"כ הב"ח והפרישה בשה"ע דבריהם ויוסב בקרון לית חשש כלל לכו"ע: (לו) ואם שימש הוין לו בנים נכפין [שם]:

הגהות ותיקונים: א) להט"ז על החומש פ' מקץ: ב) הראב"ד בס' בעלי הנפש:

פ נכתוב ה׳ צ סס נתוס׳
א נדה ע״ז י״ז
ב שבת ס״ב

לית לן בה ולא אמרן אלא דלא מנח ידיה עליה אבל מנח ידיה עליה לית לן בה: יז [פ]מטה שישן (כה) בה [צ]עם אשתו צריך שתהא ראשה ומרגלותיה (נה) זה לצפון וזה לדרום:

רמא שלא להשתין ערום בפני מטתו. ובו סעיף אחד:

א [א]אחד מהדברים (א) ששונא הקב״ה המשתין (ב) בפני מטתו (ג) (ג) ערום (ד) [ב]המשתין בפני מטתו ערום מביא (ה) לידי עניות ולא אמרן אלא דמהדר אפיה לפוריא (פי׳ למטה) אבל (ו) לבראי לית לן (ז) בה ודמהדר אפיה לפוריא נמי לא אמרן אלא בארעא אבל (ג) (ז) במנא (ח) לית לן בה:

באר היטב

וכשמתעורר בקישוי אבר בחלוש יזהר שלא לבעול אז כי הבנים יהיו פגומים ח״ו ואף אם היא מעוברת תלד רוחין ביישין האר״י ז״ל: (כה) בה. אסור לשיס ספר על מטה שישן עליו ובפרט עם אשתו כי שכבת זרע עליו. כתב של״ה יזהרו אב ואם שלא יעשו מורא לתינוק מדבר טמא לומר חמול או כלב תקח להתינוק דיש חשש

היזק להתינוק:

(א) ערוס. ל״ד אלא אורחא דמילתא מתוך שהוא ערוס אינו יולא לחוץ להשתין מ״א: (ב) בה. שהקלוח הולך ונישז למרחוק רש״י משמע דבאשה אסור מ״א: (ג) במנא. ומ״מ ת״ח צריך שיכפה עליו כלי דא״א לו בלא הרהור תורה מ״א:

משנה ברורה

בדרך הבית בשם הזוהר והביאוהו האחרונים דאשה מינקת לא תשמש אלא בשעה שהתינוק ישן ואחר התשמיש לא תניק את הילד עד אחר שיעור הילוך שני מילין ואם התינוק בוכה תמתין לפחות שיעור מיל. ואשה שמאחרת עד הילתה לצער בעלה עבירה גדולה בידה וגורמת כמה רעות [זוהר] . כ׳ בס״א אסור להזכיר השם וכל דבר שבקדושה כשעדיין שכבת זרע עליו רק ישטוף מים על מקומות שטיף עצמו. וכתבו הספרים שתמיד יהא אצל מטתו כלי מים ויטלו ידיהם קודם התשמיש ואחריו. וכשמתעורר בקישוי אבר בחלוש יזהר שלא לבעול אז כי הבנים יהיו פגומין ח״ו ואף אם היא מעוברת תלד רוחין ביישין [האר״י ז״ל] . יש ליזהר מלשוס ספר על מטה שישן עליה ובפרט עם אשתו כי שכבת זרע מצוי עליו: יז (נה) זה לצפון וכו׳. עיין לעיל בסימן ג׳ ס״ו ובמ״ב שם:

א (א) ששונא הקב״ה וכו׳. מפני שרצון הקב״ה שיהיה האדם מתנהג בדרך נקיות וקדושה וזה (א) מתנהג עצמו בדרך מיאוס וטינופת ולא יוכל להשרות שכינתו אצלו: (ב) בפני מטתו. ומכ״ש אם משתין מים (ב) לפני מקומות אחרים שצריכים להתנהג יותר בנקיות כגון לפני שלחנו וכיב״ז: (ג) ערום. לאו דוקא ערום (ג) אלא ה״ה אם היה לבוש אלא אורחא דמלתא נקט מתוך שהוא ערום אינו יולא לחוץ להשתין: (ד) המשתין וכו׳. קיצור לשון הוא וכונתו עוד אחז״ל המשתין וכו׳: (ה) לידי עניות. דאמרינן בערבי פסחים קי״א דשרא דעניותא נגל שמיה ואוהב לשרות במקום מיאוס [ומשו״ה קרי ליה נגל שחפץ לגבל את עצמו] ומשתין לפני מטתו הייגו מיאוס: (ו) לבראי וכו׳. שהקלוח הולך ונישז למרחוק וממילא בשאה אסור אפילו בכה״ג [מ״א]: (ז) במנא וכו׳. ומ״מ ת״ח (ד) צריך שיכפה עליו כלי מלמעלה דא״א לו לת״ח בלא הרהור תורה: (ח) לית לן בה. וכשרוצה לברך אח״כ ברכת אשר יצר (ה) יטול ידיו וגם יחגור עצמו כדי שלא יהא לבו רואה את הערוה וירחיק את עצמו כדין ממקום המי רגליס אם אין הכלי מכוסה כדין:

שער הציון

(א) לבוש: (ב) מהרש״א בשבת ס״ב והובא בא״ר: (ג) מ״א בשם רש״י: (ד) מ״א ומה שלא הזכיר מפני דצריך לברך אשר יצר וזה שייך בכל אדם דלזה יש עצה שירחיק ד׳ אמות ממקום המי רגליס וכדלעיל בסימן פ״ז ע״ש ואח״כ יוכל לקרב עצמו לגד המטה אך בא״ח שא״א לו תמיד בלא הרהור תורה צריך ע״כ לכפות כלי מלמעלה או שאר כיסוי שיכסה אותה מלמעלה ומן הצדדין אם היה עביב של מי רגליס ואם אינו מיוחד לכך די בהטלת רביעית מים לתוכה או בכיסוי מלמעלה לבד וכמבואר הכל בסימן פ״ז ע״ש. ועיין בחידושי רע״א שנאחר בקושיא על הפמ״ג למה כתב דעביב של עץ וחרס לא מהני כיסוי אם מיוחדין לכך ע״ש ולי נראה פשוט דכונת הפמ״ג הוא רק בשמכסה מלמעלה לבד שלא יראו המי רגליס ובזה בודאי הדין עמו אבל בשמכסה אותה מלמעלה ומן הצדדין גם הוא מודה דמהני כיסוי ולפי הנראה היה לו להפמ״ג הגירסא גם במ״א שיכסה ולא כגירסתינו שיכפה: (ה) מ״ר ועיין לעיל בסימן ס״ב סק״ח במ״ב:

סימן קמ"ג

ס"ק כ"ה במ"ב

ובמ"ב סי' קמ"ג סקכ"ה הביא דיש מקילין גם בנגיעה קדם שנגמרה האות, משום סברת הרשב"א שהראוי למחוק אין מחיקה מעכבת, ואינו מובן... וממילא ליתא לן כאן סברא ראוי לבילה, וכשם דנגעה קדם שנגמרה פסולה ה"נ בנגעה אח"כ, ואין כאן שום צד להכשיר.

חזו"א או"ח סי' ח' ס"ק ט' ד"ה ובמ"ב

סעיף ד' ברמ"א

דאין קורא אפי' בחומש השלם, ויש לתמוה על הרשב"א גיטין שם שכ' דקורין בחומש השלם ולא מקרי מחסר במלתי' כיון דהחומש שלם והביאו הרמ"א או"ח סי' קמ"ג... אבל ל' הגמ' א"א לפרש כן דהו"ל למימר דלמא בהאי חומש קאמר דודאי לא פשטוה בבית המדרש מהא דאין קורין באותו חומש החסר אלא שפירשו מלתא דר' שמואל בר נחמני בתורה כלה אין קורין וכ"כ רשב"א שם בהדיא דר' שמואל בר נחמני בא למעט שאין קורין בחומש השלם מפני חסרון יריעה בחומש אחר, וצ"ע.

חזו"א ידים סי' ח' ס"ק י"ג ד"ה ויש

סימן קנ"ח

ס"ק ד'

כתב במ"ב סי' קנ"ח סק"ד דאם נטל ידו אחת ואוכל בה אסור שמא יגע בשני', ואין זה הטעם אלא דאסור לו לאכול כיון שהשני' אינה נטולה מדין אוכל מחמת מאכיל דקיי"ל דצריך נטילה כדאיתא לק' סי' קס"ג ס"ב, ומבואר בגמ' חולין ק"ז ב' דאפי' במקום דליכא למיחוש לנגיעה אלא דכן הוא עיקר תקנת נט"י, על האוכל אע"פ שאינו נוגע, וצריך ליטול ב' ידיו ואם נטל אחת אסור לו לאכול מחמת השני'.

חזו"א או"ח סי' כ"ג ס"ק י"ג ד"ה כתב במ"ב סי'

ס"ק י"ד

ואם קרשו וחזרו ונמוחו כ' במ"ב ס"ק י"ד [וכ"כ מ"א] דלדעת תו' אינו משקה, וזה תמוה מאד... אבל ודאי משקין הן.

חזו"א טבול יום סי' ד' ס"ק י"ח

שם

ומש"כ המ"ב שם בשם הח"א לחלק בין התכו לעשותו משקין להתכו לאוכלין תמוה דלא בהתכו תליא מלתא אלא ברסקו... ואולי קיים לי' דאין אנו רגילין בריסוק והיתוך דידן היינו ריסוק,

שם

ס"ק כ'

כ' במ"ב סק"כ דבפחות מכזית א"ל נטילה בדבר שטיבולו במשקה כמו באכילת פת, ואין ללמוד מהתם משום דפחות מכדיבה אינו מק"ט מדאורייתא אבל משקין מיטמאין בכל שהוא וכמש"כ תו' חולין פ"ז ב' ד"ה כל, והלכך שפיר י"ל דאף בכל שהוא צריך נטילה. [א"ה, אף המ"ב בעצמו חזר בו, בהוצאה שניה של המ"ב, ועי' סי' תע"ג ס"ו בבה"ל ד"ה פחות].

חזו"א או"ח סי' כ"ה ס"ק ט"ו ד"ה כ' במ"ב סק"כ

שעה"צ אות כ"ב

פסחים קט"ו א' תוד"ה כל, דעת רש"י דדין טיבולו במשקה כדין פת וגזרו בהן משום סרך תרומה ואע"ג דלא גזרו בפירות משום שאין תרומתן דאורייתא או משום דפעמים לא הוכשרו, וכן לא גזרו במשקין דשותין ע"י כלי ואין דרך ליגע בהן ולכן אף בשותה בידיו לא גזרו, אבל אוכל הטבול במשקה חיישינן שמא יגע במשקה והצריכוהו נטילה אף בחולין משום סרך תרומה דהא איכא משקה תרומה וגם כיון דמשקין עלולין לקבל טומאה ונעשו רשאונים גזרו בהו טפי איכא סרך תרומה טפי, והלכך לא מהני מפה ולא מהני נטילת יד אחת דהא אפי' אוכל מחמת מאכיל צריך

נטילה ואם יטהר ידו אחת אכתי אסור באכילה משום ידו השני' הטמאה אף שיאכל ביד הטהורה, ואם אוכל בלא נטילה אכילתו עברה, וכ"ד כמה ראשונים כמש"כ ב"י סי' קנ"ח, ודעת תו' שלא התקינו נטילה לטיבולו במשקה אלא הוא מדיני סעודה ודרך ארץ וזהירות... ואוכל מחמת מאכיל א"ל נטילה, וכן מפה על ידיו אפשר דמהני, ואם עבר אין אכילתו עבירה אלא לא נהג כחבר.

ולדעת רש"י אף בזמן שהוא טמא צריך נטילה ואף בזה"ז כדין נט"י לפת, אבל לדעת תו' אין זה אלא בזמן טהרה ואינו נוהג בזמה"ז, ולדינא הוי ספיקא ודעת אחרונים להחמיר, וכ' הט"ז כי היכי דמשקה א"ל משום שאין דרך לשתות בידים ה"ג כל תבשיל שאין דרך ליטלו בידים לא תיקנו בו נטילה, ומיהו אין מקור נאמן לזה ויש מקום לומר שלא חילקו בטיבולו במשקה, אלא שכבר המנהג כן.

שם ס"ק י"ד

ס"ק כ"ד

משכ"כ במ"ב ס"ק כ"ד בשם הגר"א דאם הדיח הבשר קדם לגי מוהל היולא דינו כמשקה, אם כבר נתיבשו המים ודאי אינו כן, ואפי' לא נתיבשו עדיין אינו מוכרח דכונת הגר"א כיון שא"ל הדחה נמצא דאין המים מוציאין המוהל אלא האש, והלכך אף אם הדיח לא דמי לבישול דהתם המים מוציאין המוהל, ומ"מ לדעת הרמב"ם בלא"ה דינם כמים משום תערובות מים כל שהן.

שם ס"ק ט"ו ד"ה משכ"כ

ראיתי להגר"א ז"ל או"ח סי' קנ"ח ס"ה דמפרש דכל שהמים מוציאין הזיע גם זיעת האדם נהפכה לדין משקין,... ומבואר מדברי הגר"א שם דאף אם נפרשו המים מן הזיע אח"כ ונשארה הזיע לבדה כל שחל עליו שם מים פ"א לא פקע שם מים מני' לעולם, ולפיכך כל רוטב היולא מן הבשר ע"י בישול דינו כלו כמים ואף אם נפרש המים ממנו כגון שנקרש כלו שזה רמי' שאין בו מים מ"מ אם חזר ונמס דינו כמים,

חזו"א מכשירין סי' ב' ס"ק ד' ד"ה במש"כ

ס"ק כ"ו

כתב במ"ב סי' קנ"ח ס"ק כ"ו דיי"ש לא הוי משקה, אבל דעת הגר"א דיי"ש הוי משקה וכמש"כ לקמן ריש סי' קנ"ו, ובמ"ב הביא דעת הגר"א לעיל ס"ק כ"ד,

חזו"א או"ח סי' כ"ה ס"ק ט"ו ד"ה כתב במ"ב סי'

וכתוב בשם הגר"א שאמר להגאון ר' רפאל מהאמבורג זצ"ל שנתאכסן אצלו שיין שרף שלנו דינו כמים לענין טיבולו במשקה ואע"ג שזיע בעלמא הוא וכדתנן פ"ב דמכשירין, וכונתו ז"ל למש"כ דכיון דיולא מתחלה בתערובות המים אע"ג דתעשית היי"ש להפרים זיעת המים ולא נשארה רק זיעת הפירות מ"מ דינו כמים.

שם סי' קנ"ו (השמטות לסימן קנ"ח) ד"ה וכתוב

שם

ואם מזגו במים כ' במ"ב דהולכין אחר הרוב ואין כן דעת הרמב"ם אלא מ"פ שנפל לתוכן מים כל שהן דינו כמים וכמש"כ מכשירין סי' ד' סק"ד.

שם סי' כ"ה ס"ק ט"ו ד"ה כתב במ"ב סי'

סעיף י"ב במחבר

ר"ש פ"ב מ"ב צריך לקנח מים שעל ידיו במפה או בשאר דבריס, נראה דה"ה דיכול להמתין עד שינגבו, דהא עיקר הטעם משום מים שנטמאו או משום מיאוס וכל שנתנגבו ליתא לן בה.

שם ומיהו אפשר דשפשוף בעי לעולם, הנה נסתפק רבנו אי טעמא משום מים טמאים ודוקא בשלא נטל שנים, או משום מיאוס ואפי' בנטל שנים,... על כרחך היגוב הוא משום מיאוס ולא משום טומאה, דהא אי נטל רביעית שלמה אין המים טמאים, ובפחות מרביעית גם הידים

טמאות אף אחר ניגוב וכמש"נ לעיל סי' כ"ד ולא מש"ל דין אוכל בלא ניגוב, אלא על כרחך הטעם משום מיאוס,וכן פרש"י סוטה ד' ב'.

שם ס"ק י' ד"ה ר"ש וד"ה שם

נגיבת ידים במקום שנטל רביעית על כל יד הוי ספיקא, ראוי להחמיר מפני שהחמירו חז"ל בדין ניגוב, ובטבל לכו"ע א"צ ניגוב, אלא אם נפשו קלה.

שם סי' כ"ד ס"ק ל' ד"ה נגיבת

ס"ק מ"ו

ונראה דגם מטבילת ידיו צריך ניגוב,... והב"י סתם כדברי המרדכי בשו"ע סי' קנ"ח סי"ג והוסיף דאפי' בנטל רביעית א"צ ניגוב וזה תמוה מאד דאם איתא דברביעית אין המים טמאין ע"כ מתפרשת המשנה פ"ב מ"א כפר"ש ומוכח דאין הידים טהורות בלא שניים בפחות מרביעית, וא"כ לא מש"ל דין ניגוב ידים משום מים טמאים דקדם שניים גם הידים טמאות ולאחר שניים גם המים טהורים, וע"כ הניגוב משום מיאוס, ונראה דכיון דאנו נוהגין כדעת ר"ש ותו' לקולא בנטל רביעית וכמבואר בשו"ע סי' קס"ב ראוי לנו להחמיר בניגוב אפי' בטבל ידיו.

שם סי' כ"ה ס"ק י' ד"ה ונראה

סימן קנ"ט

ס"ק ח'

ונקטינן להלכה דאם ניקב כמוליא משקה אפי' למטה מרביעית נוטלין ממנו וכדעת השו"ע, [ובמ"ב כתב להחמיר בזה ולהקל בנקב למעלה אפי' ליטול דרך פיו, והסמ"ג והסמ"ק עצמן לא ס"ל לחלק בכך],

שם סי' כ"א ס"ק ג' ד"ה ונקטינן

מ"ב סי' קנ"ט סק"ח כ' דיש להחמיר במוליא משקין בלא נשתייר מן הנקב ולמטה רביעית, ובשה"ל סק"ו כ' טעם חומרא זו משום דממ"א משמע דהרשב"א ס"ל כסמ"ק וסמ"ג בזה, והדברים תמוהים דברשב"א כפי פי' המ"א מבואר בהדיא דדין כלי שניקב בכונס משקה אין נוטלין ממנו היינו בלא נתבטל בנקב זה מדין כלי כגון בכלי עץ או בכלי חרס ומיוחד לאוכלין דשיעורו בזיתים, ולפיכך אין הנקב פוסל אלא למטה מרביעית, וא"כ מבואר בהדיא דאפי' למטה מרביעית בעינן ככונס משקה ולא סגי במוליא משקה וכ"ה בהדיא בל' הרשב"א בתורת הבית הקצר בנקב למטה מרביעית בעינן ככונס משקה, וא"כ מבואר דעת רשב"א כדעת הרא"ש והטור, וזה גם דעת סה"ת שלא הזכיר רק שבר ולא הזכיר לפסול במוליא משקה, ולמש"כ לעיל זה גם הכרעת התה"ד.

שם ס"ק ד' ד"ה מ"ב

ס"ק י'

ואם ניקב ככונס משקה ויותר מזה ונשאר שיעור גסטרא היינו מלוג עד סאה רביעית בכלי חרס, ולית פוסקים בעינן יחוד לגסטרא, [ובשאר כלים לא נתפרש שיעור גסטרא] נוטלין מן הנקב אם מחזיק רביעית עד הנקב, [והגר"א בביאורו לתוס' ידים כ' דלענין נט"י כל שהשבר מחזיק רביעית נוטלין ממנו אף שבא מיותר מסאה וכ"ע],

שם ס"ק ג' ד"ה ונקטינן

שם סק"י כ' להחמיר בכלי חרס המיוחד למשקין בניקב ככ"מ אע"ג דנשתייר רביעית מן הנקב ולמטה ולמש"כ המ"ב לק' ס"ק י"ב להקל בשולי הכלים אין מקור נאמן להחמיר בזה, והעיקר לדינא דיש להקל בזה בין בניקב ובין בשולי הכלים ובין בדפנות הכלים,

שם ס"ק ד' ד"ה שם

שם

בכלי חרס העשוי לאוכלין א"צ שיעור גסטרא...

כל שמיוחד לזיתים ונשתייר רביעית מן הנקב ולמטה, אף אם יש בשוליו נקב מוציא משקה כשר,

שם ס"ק ג' ד"ה ונקטינן

שם

ובשאר כלים כגון של עץ כל שלא ניקב כשיעור רמון... וכיון שמחזיק רביעית מן הנקב ולמטה נוטלין ממנו,

שם

סעיף ב' במחבר

יש לעי' על מש"כ הפוסקים דאם יש נקב בכלי אין נוטלין מפי הכלי אלא מן הנקב, ולמה לא יטול מפי הכלי כיון דהמים מקלחין מן הכלי, לא יהא הדופן שלמעלה מן הנקב אלא סילון מ"מ המים מקלחין מכח השפיכה של הכלי, ואפשר כיון דבהטיה מעט של הכלי יצאו המים מן הכלי ועברו מן הנקב ולמעלה ועדיין אינם מקלחין לחוץ וצריך להוסיף ולהטות הכלי והוספה אינו בהטית הכלי אלא בהטיה החלק שלמעלה מן הנקב כיון שמעט המים שיצאו הן כבר מונחין למעלה מן הנקב, ומיהו י"ל כיון שגם המים היוצאין מן הכלי באחרונה דוחפין את המים הראשונים בקילוחן חשיב כח גברא ולא חשיבי כמו שהונחו כבר חוץ לכלי, ואפשר דהא דכתבו הפוסקים שאין נוטלין דרך פה היינו למלא מים בכלי למעלה מן הנקב, אבל כשהמים עד הנקב ומערה דרך הפה ליט לן בה, אף שמלי' האחרונים ז"ל לא משמע כן, ואם יימא דאף במים שעד הנקב אין נוטלין דרך פה, א"כ אין נוטלין אף מן הנקב אם הנקב עגול, שאין נוטלין רק מן הנקודה הנמוכה וכל שהגדלין של הנקב מיגבהין המים היוצאין משם משבר כלי הן באין, וכן אם יש פגם בשפת הכלי אין נוטלין אף מן הפגם כל שהמים מתפשטין בקילוחן על שפת הכלי הנלתי פגום, וכל הראשונים והאחרונים סתמו בזה להכשיר, ומכאן סמך שכל שהקילוח מקלח מן הכלי אף שהקילוח עובר בחלק השבור ליט לן בה וצ"ע.

ונראה דאם הכנים ידיו תוך הכלי עד הנקב וכשמערה הכלי המים נופלין על ידיו לכו"ע כשר.

שם ס"ק ח' ד"ה חולין וד"ה ונראה

ס"ק י"א

ולדינא אין כאן פלוגתא דמודה הר"מ דהזפת חשיב חיבור לטמא את הכלי כמבואר בר"מ פי"ט הי"ד, ובפ"ך ה"ה, ואפי' בשל עץ כמש"כ הט"ז במשפך, ובשל נחושת כמש"כ בפ"ך ה"ח ומשמע דוקא בעשוי ליין.

שם ס"ק ה' ד"ה ולדינא

ואף זפת ואינך דסותמין בהן נראה דדוקא בעשאן אומן והסתימה מתקשה ומתקיימת אבל אם סתם הדיוט בזפת ואינו מתקיים לא מקרי סתימה,

שם ס"ק ו' ד"ה ומיהו

שם

כ' במ"ב דאם סתם במינו ודאי מהני, ואין כונתו סתימה שתקע מתכת בנקב כלי מתכת דזה לא מקרי סתימה עד שיתיך את המתכת ויחבר את הטלאי כדרך האומנים דזה הוי ככלי חדש וכן בשל עץ אם תיקן את הנקב כדרך האומנים הוי ככלי חדש דהרבה כלים מתכונים מלוחות קטנים, אבל תקיעה בנקב של הדיוט ואינו מתקיים לא חשיבא סתימה, ובשל חרס לא מהני סתימה בחרס שאינו מתקיים כלל.

שם ד"ה כ' במ"ב

בה"ל ד"ה כיון

במש"כ המ"ב בבה"ל ד"ה כיון לענין נסדק, צ"ע דאין כאן ספק כלל דאם מקבלת כבתחלה כשרה וכדתנן כלים פ"ד מ"ב חבית שנתרועעה כו' וכש"כ במטלטלת כבתחלה וכן בפי"ד מ"א כלי מתכת כו' ופי' ר"ש בנתרועעו ואם אינן מטלטלין במלואן לא נאמר לן שיעור כל כלי וכלי, אבל כל

שהכלי משמשת כבתחלה ודאי הוא כלי עדיין וכהא דתניא בכ"ז בר"ש פ"ל מ"ג נסדקו אם יכולין לקבל את המים כלנן טמאין וכש"כ שאר כלים שאין סדקן מוסיף כל כך כמו בזכוכית כגון מתכת ועץ.

חזו"א כלים סי' כ"ב ס"ק ו' ד"ה במש"כ המ"ב

שם

ומיהו בשאר הממרחים השנוים בפ"י מ"ב ודאי אין סותמין למהוי כלי לק"ט ולשאר מילי, דלא נאמר הני ממרחין אלא לענין למיד פתיל, וכן הוא בהדיא בתוס' בר"ש פ"ח מ"ג דזפת מהני אף להניל שלא תלא הטומאה וטיט לא מהני, ומאד תמוהים דברי הג"א בזה שכתב ללמוד סתימת כלי מדין מירוח בלמיד פתיל. וגם במ"ב בבה"ל רמז עליו, וז"א דלענין לעשות כלי בעינן דבר נאמן ומתקיים ולא בלק ודבילה, וכיו"ב,...

חזו"א או"ח סי' כ"א ס"ק ו' ד"ה ומיהו

ס"ק י"ב

וכן גסטרלות ממש בין דפנות בין שולים כל שיש בהן שיעור גסטרא לענין טומאה נוטלין מהן, ודוקא ביושבין שלא מסומכין, ואין להם חידודין המסרטין, ואפשר דבעינן דוקא יחדן לתשמיש כמש"כ תו' חולין נ"ה א',

שם ס"ק ג' ד"ה וכן

כ' במ"ב שם דגסטרא צריך יחוד והוא דעת רש"י, ואפשר דמודה רש"י בעושה מעין מלאכה באופן דטמא בכלי מתכת דא"ל יחוד, דהרי מה ששנינו ברפי"ד הוא לטהר מטומאת השרץ שנגע בו כבר, ואי בפחות משיעור השנוי צריך יחוד, א"כ נטהר מטומאתו שהיה לו כבר, אלא ע"כ דאם נשאר בדלי כדי למלאת בו א"ל יחוד, ואפשר דה"ה בכלי חרס.

חזו"א כלים סי' כ"ב ס"ק ב' ד"ה כ' במ"ב

ולפ"ז נראה להלכה כדעת הב"י דכל גסטרא כשרה לנטילה, ומיהו דוקא בים בה כשיעור דתנן בפ"ב מ"ב מלוג ועד סאה ברביעית כו' [ויש לעי' אם בזמנינו ג"כ משתמשין בהני גסטרלות] ובמ"ב כתב בס"ק י"ב לחלק בין שולים לדפנות, והכשיר בשולים ופסל בדפנות, ותמוה מאד, דאם באנו לדקדק ולפסול מהא דתנן בפ"א דידים ובתוספתא שם דשולי הכלים צריך קרקוס א"כ גם שולים נמי, ואם נסמוך אהא דתניא שבר כ"ח נוטלין ממנה גם דפנות נמי, ולא חלקו חכמים בזה, רק ר"י מחלק בזה ברפ"ד דכלים, ועיקר שהחמיר בזה משום דעת הגר"א ולמש"כ לא מצאנו הכרעת הגר"א בזה, [מיהו למעשה יש לדקדק אם משתמשין בגסטרלות אלה דאפשר דכל אלו הדינים תלוי לפי המקום והזמן, וקרוב הדבר דבזמנינו משתמשין בשולים ולא בדפנות, ואפשר דאף יחוד לא מהני].

שם ס"ק א' ד"ה ולפ"ז

ס"ק י"ד

שם ס"ק י"ד כתב אם עשוי מתחלה חד שאין ראוי להושיב חשיב כלי, נראה דוקא כלי שהשתמשות שלו הוא ביד כמו טיטרוס וכיו"ב והכל עושין כן, אבל כלי מקולקל בתחלה שאינו יושב, ועשהו לאוגסו, או שעשהו שוטה אינו כלי אף שתחלת יצירתו כך.

חזו"א או"ח סי' כ"ב ס"ק ג' ד"ה שם ס"ק י"ד

ס"ק ט"ו

והנה נראה לדינא דכל שיש למגופה בית מושב ומחזיקה רביעית, מהני לה יחוד לתשמיש תוכה, אבל כל זמן שלא יחדה אין נוטלין ממנה, ואם אין לה בית מושב לא מהני לה יחוד, ואם עשה לה בית מושב כדי שתקבל המים לעת הצורך אע"ג דאין דעתו לשמש בה הוי כלי ונוטלין ממנה, וכש"כ אם חקק בה להיות מוכן לעת הצורך, דנוטלין ממנה,...

שם ס"ק ב' ד"ה והנה

ובמ"ב ס"ק ט"ו כתב דכיסוי כלים שיש להן מושב ומקבלין רביעית טוטלין מהן, וכ"מ לכאורה ל' המרדכי פ' א"ד, אבל הדבר תימא דבמשנה פ"ב דכלים מ"ה תנן בהדיא דאינן מק"ט, ורק כיסוי הלפס טמא ויהבו תנאי שם טעם, ואין ניקוס אינן ונימא כללא דכל כיסוי הכלים טוטלין מהן, ול' המרדכי ע"כ לפרש בכיסוי כוסות שמשמשין בתוכן, אבל לא כל סתם כיסוים בדין זה, ואם יחדן לשמש בתוכן הכל מודים דמהני כדתנן במתני' שם וכמש"כ לעיל, וגם בזה אין פלוגתא, ומש"כ ר"ש שתקנה שחקק בה רביעית הוא כפרש"י וקאי באינו מיחדה לשמש בה אלא מכינה לפעם אחת או להזדמנות רחוקה, ובזה בעינן חקיקה.

שם ס"ק ג' ד"ה ובמ"ב

ס"ק ט"ז

שם ס"ק ט"ז כ' דחלל המגופה הוא על גבה, ול"מ כן בל' הר"ש פ"ב דכלים מ"ה, ובל' הר"י פ' א"ד אלא כופין את חללה למטה, ועי' תויו"ט שם כל המשמש כפוי, אבל אם חללה למעלה י"ל דראוי לתשמיש, ומ"מ אם אין עשוי לקבלה ודאי לא חשיב תוך.

שם ד"ה שם ס"ק ט"ז

סעיף ד' במחבר

שו"ע קנ"ט ס"ד שק וקופה כו' אין טוטלין מהן לפי שאינם עשוים לקבל משקים, נראה דכלי שעשוי לקבלה כל דהו אף שאינו עשוי לקבל משקים טוטלין ממנו וכדתניא בר"ש פ"א דידים מ"ב השידה והתבה והמגדל בזמן שאינן עשוין אהלין טוטלין מהן לידים, אלא שק משוש שאינו ראוי לקבל משקין ואין דרך לזפתו למשקין ועתיד לפנותו הלכך אין הזפת חיבור לו וחשיב כנקוב, ואע"ג דיחדו למשקין בטלה דעתו שאין עושין כיולא בו, ואף אם תפר השק מתחלה לכך, דהזפיתה לקבל הוי כחקיקה בשאר כלים, ולעולם הזפיתה הוי כעשי' מתחלה ואפ"ה לא מהני, ולהאמור אין מקום לדברי המ"ב ס"ק י"ז בהחילוק בין שק למגופה, ואולי כונתו למש"כ.

שם ס"ק ד' ד"ה שו"ע

שם

שם וה"ה לכובעים של לבדים כו' ומ"מ ע"י הדחק מותרים שעוברי דרכים רגילין לשתות בהם, מכאן משמע דמגופה אע"ג שאינה יכולה לישב על שוליה אם יחדה לקבלה טוטלין ממנה, וכדתנן פ"ב דכלים מ"ה סתמא אם התקינן לתשמיש טמאים, ואפי' אין לה מושב, דכיון דעיקרה לכיסוי משמשין בה תשמיש ערלי אף שאין לה מושב, דהא כובעים סתמא אין להם מושב ומ"מ אם משמשין בה קבלה הויא כלי.

ונראה דנידון הכובע הוא בשני דברים אחד שאין עשוי לקבלה ועוד שאינו ראוי לקבלה כמו שק זפות ורוב בני אדם לא יעשו כלי למשקין מלבד קשה, ואם עשאו יחיד בטלה דעתו, והמקילין בשעה"ד, סברי דרוב בני אדם משמשין בכובע למים בדרך בשעת דוחק הלמא כי אין להם מים ועי"ז ע"כ חשיב כלי קיבול, ומ"מ י"ל כיון שהוא ע"י הדחק ולמקרה רחוק לא מקרי תשמיש וזה דעת המחמירין.

שם ד"ה שם וד"ה ונראה

ס"ק י"ח

נראה דתיקון דחמת וכפישה אינו עשית מושב דהלא מתחלה למים עשוים והם עשוים לגרור פיהם ולהוליכם בדרך, והלכך אין צריכים כלל מושב, וגם הם רכים ולא שייך להם תיקון מושב, ולולא דברי הרשב"א בתורת הבית הקצר והרבינו יונה פרק אלו דברים, היה נראה לפרש דה"ק חמת וכפישה נקובין שתיקנן בזפת טוטלין מהן אבל שק וקופה שזפתן אין טוטלין מהן, והנה בר"ש פ"א דידים הביא הגי' חמת וכפישה אע"פ שפחותין טוטלין ופר"ש דבלבד שיחזיקו רביעית ובגמ' הגי' אע"פ שתיקנן, ואפשר דתרויהו

גרסינן אע"פ שפחותין ותיקנן נוטלין מהן, וקמ"ל דאע"ג דמהני זפת בחמת וכפישה לא מהני בשק וקופה.

שם ד"ה והא

ס"ק כ"ג

במ"ב כתב דאין דין טיטרוס אלא ביוצאין המיס מעט מעט, ולפיכך בליוועד שלנו אין נוטלין,... ומיהו בליוועד יש מקום להקל.

שם סי' כ"א ס"ק ז' ד"ה במ"ב כתב

ס"ק כ"ד

במ"ב ס"ק כ"ד כ' בדד היוצא מן הכלי פלוגתת אחרונים ז"ל ואין מובן טעם פלוגתתן, דודאי אם הדד גבוה מפי הכלי אין נוטלין מן הדד, דדין חלק הדד שמוגבה מפי הכלי כדין חלק הכלי שמן הנקב ולמעלה וכבר הוכרע הדין דבנקב כופס משקה אין נוטלין רק דרך הנקב, ואין מקום לחלק בין אם הדד כשפופרת או כחלי שפופרת, ואם הדד נמוך אין נוטלין רק דרך הדד, ואם שוין נוטל מאיזה שירצה, וכן בנקב בדופן לגוי ודאי הלכה כהט"ז שאין נוטלין רק דרך הנקב, כדין עשוי לאוכלין שאין נקב ככופס משקה מפסיד הכלי מ"מ אין נוטלין רק דרך הנקב, ודעת החולקין שהביא המ"ב אינו מובן,

שם ד"ה במ"ב ס"ק

שם

וגם דברי המ"א אינו מובן דדדי הכיור היו מן הצד או למטה וסתומות בברזות ופותחין אותן בשעת נטילה, וכמש"כ רשב"א במשמרת הבית.

שם

ס"ק מ"ז

כתב במ"ב ס"ק מ"ז בשם אחרונים ז"ל דצנור המקלח מים מן הנהר לתיבה, מטבילין ידיס בתיבה בשעה שמקלח אבל אין נוטלין מן הקלוח, דלאו כלי הוא, וגם אין כאן כח נותן, וזה דוקא באין הקלוח מקיף כל היד אבל אם מקיף כל היד מטבילין בקילוח, אם לא שלא הגיע הקילוח למיס שבתיבה משום דאין מטבילין בציפין,

שם סי' כ"ג ס"ק י"א

שם

וכן בפליאמ"פ אם הקלוח עב כדי שיתכסה ידו בבת אחת והקלוח כבר הגיע לארץ טובלין אף בראשו, ואם אין ידיו מתכסין בב"א אף אם יניחס סמוך לארץ לא מהני, ומש"כ במ"ב שם דיניחס סמוך לארץ אינו מבואר, מיהו עיקר הדין דפלומ"פ אינו אלא להמכשירים בדלי נקוב המחבר, אבל לדעת החולקין ה"ג לא חשיב חיבור בפלומ"פ דכיון דהמיס נעקרין מן המעין בכח מכריח נגד טבעת שטיפתן בטלו מדין מעין לענין נלוק וזחילה ואין נלוק כזה מחבר למעין, ונראה עוד דאפי' לדעת המכשירים התס הכא פסול משום דהמיס זוחלין ואין מועיל חיבור למעין לטהר בזוחלין וכמש"כ סק"י והא דמכשירים באריתא דדלאי י"ל דאיירי באשבורן, וכמש"כ במ"ב ס"ק מ"ב בהמשכה ואין לנו מקור להכשיר בזוחלין.

שם

סעיף ז' ברמ"א

לפי פשטא דסוגיא אין מקום לחלק לענין נט"י ויש להכשיר אפי' בקבעו ולבסוף חקקו וכמש"כ ט"ז סי' קנ"ט סק"ח,... וכן מוכח מדברי האגודה שהביא הד"מ סי' קנ"ט ופסקו בשו"ע שם ס"ז, ומדברי הט"ז נראה דאין הדבר מבואר בהדיא באגודה אבל מל' הד"מ משמע דכתב כן האגודה בהדיא בשם ר"י ונראה דבאגודה שלפני הט"ז היה חסר.

שם סי' כ"א ס"ק י"ב ד"ה ולפ"ז

סעיף ח' במחבר

ונראה דאם שכשך ידו אחת כבר נפסלו המים לידו השני' כדין מי רחילה, אלא משכשך ב' ידיו בב"א.

שם סי' כ"ג ס"ק ב' ד"ה ולענין

ס"ק נ"ט

מ"א סי' קנ"ט ס"ק ט"ז כ' דדין מניח חבית בין ברכיו דמודה בה ר"י היינו במנענע בכל שפיכה והן דברי הרשב"א בת"ה, ויש לעי' ה"ד אי מגביה החבית וחוזר ומטה אותה כדי שתשפוך היינו נתינה ממש ומ"ל נותן ביד או בברכיים, ואי כשלא הגבי' והמים מקלחים מעצמן כי מנענע מאי הוי ואף את"ל דנענוע ממהר את קילוח המים, מה נפשך אי האי נענוע חשיב כח גברא א"כ אף במטה חבית על לדה כי מנענע מודה ר"י, ולמה חלקינהו ליתני בין מנענע בין אינו מנענע ור"י פוסל באינו מנענע, ואי במטה חבית והיא מונחת על הארץ לא מהני נענוע כי מניחה בין ברכיו מאי הוי, וע"כ כיון דאדם אוחז בכלי והמים מקלחין ממנו הוי כח גברא כי לא מנענע מאי הוי, ומדברי שאר מפרשים דלא הזכירו תנאי זה משמע דס"ל אע"ג דאינו מנענע כשר, ול"ע.

שם ס"ק ו'

ס"ק ס"ט

ובמ"א ס"ק כ"ב כ' להיזהר מיליקת עכו"ס ונדה ולא מצאנו מי שהחמיר בזה, דא"כ נדה ג"כ צריכה ליזהר שלא תטול מנדה חברתה וא"כ מעצמה נמי וצריכה לבקש טהור שיתן על ידה והלא כתבו כל הראשונים דנוטלת לעצמה, ועוד שאנו אם לא נטול מנדה אכתי ניטול מטמא מת ומה נרוויח, ולא נאמר לחלק בין אפשר ללא אפשר אלא באפשר למעט את החסרון, אבל אנו אין אנו מרויחים כלום דהמים טמאים בלא"ה, ולכן דברי המ"א ורש"ל ל"ע.

שם ס"ק ח'

ס"ק ע"ה

וכתב המ"ב סי' קנ"ט ס"ק ע"ה דדעת רה"פ כהרא"ה, והלכך כל שנטל כדין לשם טהרה כל דהו ומשמר ידיו מפני חביבת הטהרה או משמרן לתורה ולתפלה, ואח"כ בא לאכול אוכל על סמך שמירתן, וי"א דלזמן מרובה צריך תנאי מפורש שיאכל על סמך נטילה זו, ואם לא נתכוין הנוטל והנותן כלל ובעוד ידיו לחות נתכוין הנוטל לשמור ידיו נמי כשר, ומיהו לכתחלה מחמירינן כדעת רשב"א, וצריך כונה לאכילה, ומ"מ מעיקר הדין יכול ליטול אימתי שירצה ולכוין לאכול על סמך נטילה זו בכל היום וגם בזה נוהגין להחמיר לכתחלה ליטול סמוך לאכילה, די"א דרב לא אמר חולין ק"ו ב' דנוטל אדם שחרית ומתנה אלא בדלא שכיחא מיא.

כתב הרא"ה דהא דאמר חולין ק"ו ב' נוטל אדם שחרית ומתנה עליהן היינו תנאי לאכילה ממש ואם משמר ידיו שלא לשם אכילה לא מהני לזמן מרובה דלמא מסח דעתו אלא שאם כיון בהדיא לאכול על סמך נטילה זו מהני אף לזמן מרובה,... נראה לפ"ז דאם נטל בכונת אכילה ואח"כ אסח דעתי' משמירת ידיו לאכילה אלא משמרן לשם תורה ותפלה, צריך אח"כ נט"י לסעודה אף לדעת הרא"ה, וכש"כ לדעת רשב"א, ושמירה מקרי כל שאם יצטרך ליגע בדבר הפוסל יזכר להזהר.

שם סי' כ"ה ס"ק ו' וס"ק ז'

ס"ק ע"ו

ולכאורה נראה דמדר"י נשמע לחכמים דכי היכי דר"י מצריך כונת נותן ונוטל ומ"מ סגי בחש"ו ה"נ לרבנן בנתכוין נותן לחוד סגי בחש"ו, וכבר נסתפק בזה במ"ב.

שם סי' כ"ג ס"ק ט' ד"ה שם הנהו

ס"ק פ'

שו"ע סי' קנ"ט סי"ד הטבל ידיו במי מעין כו' כל שמתכסין ידיו בהן בב"א כו' אין כונת השו"ע

ב' ידיו בב"א אלא ה"ה אחת אחת דאין שיעור למעין אלא צריך שיתכסה כל היד שאין ידיס טהורין לחצאין ואין טבילה לחצאין וכן לדעת הרמב"ם דמעין כל שהו כשר אף לאדם, אין שיעור למעין אלא צריך שיתכסה כל גופו שאין טבילה לחצאין, ובמ"ב כתב דבעינן שיתכסה ב' ידיו בב"א משום שזה שיעור במעין שיתכסה כל גוף הנטבל, והדבריס מתמיהיס,

שם ס"ק י'

ס"ק צ"ז

שו"ע סי' קנ"ט ס"כ המטביל ידיו מברך על נטילת ידיס, הטעם כ' תר"י והרשב"א שלא הוזהרנו רק על נטילה והזמן הזה ראוי לברכה שהרי טובל בשביל אחרת נטילה, ואין מובן כלל משכ"כ המ"א דאס מי המקוה אינס ראויס לנטילה צריך לברך על טבילה מה מפסיד לברכה מה שאינס ראויס לנטילה.

שם ס"ק י"ג ד"ה שו"ע

סימן ק"ס

סעיף א' במחבר

מי רגליס שלא נשתנו מראיהן ממיס, וגס הן ראוין לשתי' בהמה מ"מ פסולין לנטילה, אע"ג דדינן כמיס לענין הכשר כדתנן מכשירין פ"ו מ"ה, מ"מ כיון דפסולין למקוה כמש"כ ר"ש מקואות פ"י מ"ו, פסולין לנטילה, ועוד שהרי הן מטמאין את הידיס כדאמר יומא ל' א', ואס נפלו במיס אס לא שינו המראה ולא נפסלו משתית בהמה בטלין במיעוטן ואס יש רביעית מיס זולתן והמיס רובא נוטלין מהן, ואינן מטמאין את הידיס כדין ביטולן לענין מחניך קדוש כדאמר ברכות כ"ה ב' וכמש"כ בח"ל סי' ק"ב,

שם ד"ה מ"ר

ס"ק ב'

ומיהו אפשר דדעת הר"מ דגס נשתנו מחמת עצמן פסולין והיינו מחמת מקומן דכתב הר"מ,

שם סי' כ"ב ס"ק י"ג ד"ה והא דפסק הר"מ לקולא

ס"ק ג'

שם סק"ג כ' הא דעכור לא מקרי שינוי מראה דדרך גידולו הוא, ונראה דאף אס נתעכרו המיס שנפלו לתוכן שומשמין וכיו"ב דבר דק ונשתנו מראיהס לא מקרי שינוי מראה דהמיס לא נשתנו מראיהס אלא הרואה רואה את המיס ואת המעורב בהן ולא מקרי שינוי מראה אלא בדבר המזדווג עס המיס יפה, וזהו בכלל דברי הפמ"ג שאפשר לגזול את המיס.

שם ס"ק ט' ד"ה שם

ס"ק ד'

מ"ב סי' ק"ס סק"ד כ' דאס נמוח גוף הנבע במקוה פסול לטבילה, ולא נזכר זה בראשונים ז"ל אלא אף אס נמוח כשר דהמראה לא מקרי ממש וגוף הנמוח נמי בטל שגס הוא נהפך למראה ואס יש בו מן הגוש הוא כעפר המעורב, ולא נפסל מקוה אלא ביין ומי פירות דכיון דנהפך למראה של היין חמרא מזיגא מקרי, וכן במי פירות, אבל הכא מי נבע מקרי, וכדאמר מכות ג' ב'.

שם ד"ה מ"ב

ס"ק ה'

ולפ"ז מבואר דמיס שנפסלו וחזרו לבריאותן פסולין דאס איתא דחזרו לכשרותן א"כ לא יתכן לומר דאין משלימין דאס מראיהן נשתנה כלן פסולין ואס מראיהס השתא מראה מיס הרי חזרו הפסולין להכשירן, וכן בפסולין שנפסלו משתית הבהמה ונתערבו והשתא חזין לבהמה הרי חזרו ומיהו אפשר דסרוחין לא הוחזרו אלא שנתבטלו. והמ"א הביא ראי' דחזרו לבריתן כשריס מהא דמבעיא לן סוטה ט"ו ב' בכלי חרס שנתאכס והחזירו לכבשונות אי יש ריחוי או לאו ופסק הר"מ פ"ג מה' סוטה דכשר, והלא עיקר פסול

נתאכס בכלי ילפינן ממיס אלמא דמי כיור שנשתנו וחזרו כשרים, וכל עיקר נט"י סמכו למי כיור כמש"כ ב"י סי' ק"ס בשם הרא"ה, ומיהו יש לעי' למה מבעיא לי' לרבא בכלי תבעי לי' במיס ומשמע דמיס אין להן תקנה לחזור, ואע"ג דיש להן תקנה ע"י תערובות בעינן תקנה בעייהו ותערובות מלתא אחריתא היא שתערובתן גרמה להן ול"ע.

שם ס"ק י"ב

ואפשר לאידך גיסא דגם מיס שחזרו כשרים דכל שהן מחוברין לא שייך בהן דיחוי, אבל כלי אפשר דבעינן שיהא כלי מתחלתו ועד עכשו.
ולהאמור אין ללמוד מכאן דין מיס שנפסלו וחזרו לעניין נט"י דאפשר דמיס שנפסלו בתלוש גרע אלא די"ל דתלוי בבעיא דרבא בכלי, וטעם הר"מ דפסק בעיא דרבא לקולא לא נתפרש.

שם ס"ק י"ד ד"ה והא וד"ה ולהאמור אין

ס"ק ז'

נראה דעשית מלאכה במיס פוסלת אפי' אינו בעליס, דהא אפי' שתה מהן בהמה אי חשיבא מלאכה פסול כמש"כ התה"ד סי' ר"ס, והביאו ב"י סי' ק"ס,

שם ס"ק ט' ד"ה נראה

ס"ק ח'

כתב בתויו"ט בשם מהר"ס דאם נפל ממילא ולא נתכוין כלל מודה ת"ק דכשר וכ"כ המ"א סי' ק"ס סק"ד, ול"ע אי דוקא בלא ניחא לי' או אפי' בניחא לי'.

שם ס"ק י' ד"ה שם שמעון

ס"ק ט'

ונראה דאם הטמין בהם לוגן שלא יתחממו נמי מקרי מלאכה, וכן במלא כלי מיס שיבליע, וכן במנסה אם אין הכלי מנוקב, אבל נתן לתוכה דגים חיים שיחיו אין זה בכלל מלאכה, ומה שחלקו אחרוניס ז"ל מתקן ממשמר אין לו מקור.

שם ס"ק ט' ד"ה נראה

ס"ק כ"ג

כתב בתה"ד סי' ר"ס בשם א"ז בשם ר"ח דמיס שלקק מהן כלב פסולין ובמרדכי פ' א"ד כתב כן בשם תוס' ובב"י סי' ק"ס נתקשה מ"ש כלב מכל בהמה וחיה, ופי' דסברי דהוי מלאכה וכדעת רש"י חולין ט' ב',... ואפשר לומר דהמיס שבפי בהמה וחיה הוי בכלל מלאכה ואפי' אי לא חשיבא מלאכה במי מטאת י"ל דהכא הוי בכלל מלאכה כיון שכבר באו בפה נתבטלו ונתיחדו לתשמיש ונפרשו מכל העולם ולא גרע מנתיחדו למלאכת הדמה, ומיהו בשאר בהמה וחיה מיס המוזרין הן מעט ובטלין כמש"כ התה"ד אבל כלב שהוא לוקק מיס המוזרין הן הרבה, והנה מיס פסולין אע"ג דהן מיעוט אין משלימין הרביעית וכמש"כ לעיל ס"ק י"א, והלכך נקט לי' בכלב דאף אם נוטל יותר מרביעית חוששין דלמא ליכא רביעית מיס כשרים אבל בשאר בהמה כי נוטל יותר מרביעית שהרי אין דרך לגמאס, על הרוב איכא רביעית מיס כשרים.
ולפ"ז כל שלא נפסלו המיס משתית בהמה ליכא לעולם משום מיאוס, והאחרוניס ז"ל לא כתבו כן.

שם ס"ק י"ח ד"ה כתב וד"ה ולפ"ז

שם

נקטינן לדינא דמיס פסולין אין פוסלין הכשרים אם הן מיעוט, אבל אין משלימין הרביעית, וכדעת ב"י בבה"ב שהביא המ"א, ולעולם בעינן רביעית מן הכשרים.

שם ס"ק י"א ד"ה נקטינן

ס"ק כ"ז
עיין לעיל ס"ק ה'.
ס"ק ל"ח
עיין לעיל ס"ק ה'.

בה"ל ד"ה מים

ובבה"ל כ' בשם הפמ"ג דיברך וכ"מ קצת ל' השו"ע ול"ע, ועי' ר"ש פ"ב מ"ג משום שמא לא נטלו מן הרביעית ופר"ש משום ספיקא לקולא ומבואר דנוטלין לכתחלה ומשמע דמברכין, דאל"כ מפסיד הברכה ומ"מ אינו מוכרע.

שם סי' כ"ג ס"ק י"ב ד"ה ונראה

ס"ק מ"ז

ואם ספק יש בהם כשיעור כתב המג"א ס"ק י"ג דאין נוטלין לכתחלה ופי' אחרונים משום דאפשר לברר, ומיהו פעמים שאין לו מדה לברר או שאין לו כלים, או שנטל משירי טהרה, ומיהו אף באפשר לברר אין הדבר מוכרח שצריך לברר שהרי אין הנטילה איסור בפחות משיעור ואי אפשר לאסרו ליטול, ואפי' את"ל דצריך לברר היכי דאין לו מים נראה דא"ל לברר, דמה בצע שידע שהם פסולים, טוב שיטול מספק.

שם ד"ה שו"ע

שעה"צ אות נ"ז

ובמ"ב שם בשעה"ל כ' בשם הפמ"ג דפסולין גם משום מיאוס וכמש"כ המ"א שם סק"ז, ולא נראה דא"כ הוי תנא הכא דאין חוששין משום שמא נעשו שופכין.

שם סי' כ"ד ס"ק כ"ז ד"ה ושמעינן

ס"ק ס"ח

ומש"כ בשו"ע דעת רמב"ן ורשב"א דאין דין שירי טהרה רק בלא נפסק הקילוח הדברים סתומים... אלא ודאי כונת רשב"א שהן זו תחת זו, והאחרונים נראה דלא פי' כן כמש"כ בא"ב ס"ק ס"ח והוא תמוה, ומש"כ האחרונים טעם דלא חשיבי מי רחיצת חברו משום דחברו כיון מתחלה להכניס ידיו באמצע הקילוח, אין זה מספיק דדבר זה אין לנו לומר מעצמנו ולא מצאנוהו במשנה ובריתא ומנ"ל לרשב"א לומר כן, ואם באנו אחר רהיצת ל' הרשב"א משמע דלא כיונו יחד, ואם באנו לתקן לשונו ז"ל דמיירי בכיונו ליטול יחד אף אנו נאמר דאיירי דפשט גם השני ידיו קדם שהתחיל ליצוק, ואף לדעת האחרונים בדעת רשב"א אין להקל דהא אנן מקילינן כדעת שאר פוסקים דאפי' בזא"ז מהני שירי טהרה ולשיטתם ודאי אין להקל בפשט שני ידיו באמצע הנטילה.

שם ס"ק ל' ד"ה ומש"כ בשו"ע

סעיף י"ג במחבר

שו"ע סי' ק"ס סי"ג, כל אחד על ידיו ג"פ, כבר כתבנו לעיל דפעם הג' אינו בכלל הנטילה, והלכך ברביעית שנטל ראשון ג"פ הוי פעם השלישי כשנשפך מעט על הארץ, וכיון דברביעית נוטלין שנים ולא ג' נראה דאם נשפך מעט על הארץ הוי כנטל כבר שני והשני הבא ליטול חשיב כשלישי, וכן בחצי לוג אם נטלו ג"פ אין כאן שיעור לג' וד', ומיהו בלוג יש לעי' בנשפך כיון דבלוג נוטלין אפי' מאה, כי נשפך נמי, או דלמא נשפך שאני והוי כפחות מלוג, ואם נטל הראשון ג"פ אי נטילה הראשונה המעברת הלכלוך אינה בכלל נטילה ודאי הוי חסר הלוג.

שם ד"ה שו"ע

סימן קס"ב

ס"ק ג'

כתב המ"ב סק"ג דהגבהה הוא אחר נתינת מים שניים, ותמוה מאד דאם יחזרו מים ראשונים מחוץ לפרק לתוך הפרק כבר טמאו את היד ובטלה נטילה ראשונה דדוקא מים שבאו על היד מדין נטילה אין מטמאין את היד אבל מים שבאו שלא מדרך נטילה אפי' מים טהורין שנטפו על היד מיטמאין ומטמאין את היד וצריך ניגוב ונטילת ראשונים מחדש וכן הוא בנטל שניים על מקצת היד למ"ד אין מוסיפין על השניים, וכמש"כ לעיל סק"ו,... ובמ"ב ס"ק ס"ב כתב דאחרונים ז"ל נסתפקו בזה, ול"ע ספיקם, ובמ"ב

שם כתב דאם נמצא אחר שנייס לא מהני הסרת הקיסם וליתן שלישיים אלא צריך ניגוב, ולכאורה הדברים סותרים זא"ז, ואחרי שהמ"ב לא הקיל בנמצא קיסם כמו כן לא מצינו להקל בהשפיל ידיו אחר מים ראשונים, ודין הגבהה הוא מתחלת נטילת ראשונים עד אחר ניגוב,... [עי' ס"ק כ"א דלגרש"י דברי המ"ב מכוונין דא"ל להגביה רק בשנייס וזו דעת ראב"ד שהביא הכלבו אבל אין זה דעת שאר פוסקים].

שם ס"ק י"ח ד"ה כ' המ"ב

בה"ל ד"ה הנוטל

ובמ"ב כ' דלא מצינו בראשונים דנטילה להעביר חצילה תהי' בכלל נטילה ולכן כתב דראוי להחמיר שישתייר רביעית, אבל ניגוב כתב דא"ל דהוי כנגע במים דלא נפסלו לנטילה, ולא נראה כן אלא האי דומה לנטל מקצת יד דקיי"ל דאין מוסיפין על הראשונים וצריך ניגוב ואף שהר"ש נסתפק אי צריך ניגוב הוא משום דבאו דרך נטילה אבל אם באו שלא בדרך נטילה לעולם צריך ניגוב דכל המים שבאו על היד שלא בדרך נטילה אין מים שניים מטהרין אותן כמו בבאו מחוץ לפרק ומקיסם ומה לי באו אחר נטילה ומה לי באו קדם נטילה, הלא אין ביאתן פוסלת אלא מציאותן וכל שנמצאין מים שלא בדרך נטילה בשעה שבאים מי הנטילה נטמאת היד מהמים הטמאין שלא באו דרך נטילה ואין השניים מועילין לזה כלום, והלא הצריכו חכמים שניים לטהר ראשונים, ובדין הוא שהראשונים יטמאו השניים אלא כיון שבאו לטהר הם נלחמים עם הטומאה ואתערב בהו טהרה וכמש"כ לעיל סק"ה משא"כ במים הבאים שלא בדרך נטילה, והא דנגע במים טמאים כשרים לנטילה הוא משום דלדידן כל המימות טמאות ואפ"ה אנו צריכים נט"י לחולין ולפיכך לא שייך למפסל משום טומאה אלא בשעת נטילה ובמעשה הנטילה וכדין סרך תרומה אבל לא בטומאה קדומה, ולפיכך נגע במים כשרים לנטילה, אבל נגע במי נטילה אחר נטילה צריך ניגוב ונטילה ולפיכך גם דברי המ"א סי' קס"ב סק"י צ"ע בהא דכ' דאם נגע בזה שנטל שניים א"צ לנגב רק נוטל שניים וכן מש"כ דאם הבראה נחה לא אכפת לן, גם דברי הב"י שכ' דהר"מ לא מצריך ניגוב בנטל מקצת יד צ"ע דאין כל הכרח בדעת הר"מ דהר"מ עיקר דינא קתני דלא מהני נטילה למקצת הנשאר וכיון דצריך נטילה מחדש נמצאת דהראשונים לא באו לטהר כלום ושפיר י"ל דמטמאין את היד ואת המים הבאים ולא יועיל נטילה עד שינגבם, וכן נראה עיקר לדינא דלעולם צריך ניגוב, ולכן בנוטל להסיר לכלוך אם הפסיק צריך ניגוב ואם לא הפסיק נראה דיש להקל כדעת השו"ע דעולין בשיעור רביעית ומ"מ לכתחלה ראוי להחמיר להפסיק ולנגב ואז ודאי צריך רביעית בתחלה.

שם ס"ק כ'

ס"ק כ"א

מ"א סי' קס"ב סק"ג הביא דעת הראב"ד דגם בנטל רביעית צריך שנייס, וד"ז מוכרח בירו' לדעת הראב"ד דלעולם צריך רביעית ולא מהני שירי טהרה ואפ"ה קאמר בירו' בראשונים נוטל ומפסיק ומבואר דחובה להפסיק, ודעת הרמב"ם ותלמידי רבינו יונה ג"כ דלעולם בעינן רביעית וממילא דצריך שנייס אף בנטל רביעית, ומיהו לדעתם אין השנייס רק לטהר המים אבל אם נגב ידיו הן טהורות אף בלא שנייס... ואם כן אין נפקותא לדידן לדינא דלכולי עלמא נוטל רביעית ומנגב ידיו והן טהורין, אלא דנפקותא דלדעת הראב"ד צריך הגבהת ידים וזהירות מקיסם אף בנטל רביעית בב"א, וכן בנטל כל יד בפ"ע אסור לשפשף זו בזו לדעת הראב"ד אף בנטל רביעית, ואם נוטל כל אחת בפ"ע צריך לעולם שנייס לדעת הרמב"ם והראב"ד משום מלות שפשוף, דהיינו

מצוה לשפשפן זו בזו.

שם ס"ק כ"ב ד"ה מ"א

ס"ק כ"ז

שו"ע שם ס"ג נטל מקצת ידו וחזר והוסיף כו', כ' הר"ש פ"ח מ"ח דהא דאמרו בירו' דצריך להפסיק היינו דצריך לנגב אם נטל מקצת ידו,... ולדינא נראה דצריך ניגוב וליטול אח"כ כל היד וכמש"כ לעיל סק"ך,

שם ד"ה שו"ע וד"ה ולדינא

סעיף ג' במחבר

ומש"כ בשו"ע דאם עדיין טופח להטפיח יכול להוסיף נראה דדוקא בלא נגבה כלום אבל אם נגבה מקצת אינו יכול להוסיף דאשתכח דהמים שבמקום שנתנגב לא טיהרו כלום, ומים שאינם מטהרין מטמאין היד והמים וצריך ניגוב ונטילת כל היד,

שם ד"ה ולדינא

ואם לא נגבה ונטל לא עלתה לו נטילה שני' ג"כ, ולכו"ע אם נפלו מעט מים על ידו שלא כדרך נטילה צריך לנגבן ואם נטל ולא נגב נטילתו פסולה וכן עמא דבר.

שם ס"ק ל' ד"ה נטל מקצת

ס"ק מ"ח

שם סק"י כ' בשם ים"ש דאם נטל שניים ונגע בחברתה לא הפסיד ראשונים, ובש"ש שם כ' הטעם דהא גם הראשונים טמאים ואפ"ה שניים מטהרים אותם ה"נ יטהרו שניים את הטמאים והדברים תמוהים מאד, דהדבר פשוט שאם נטל ראשונים ושניים ונגב והרי ידיו טהורות, אם חזר ונגע במים ראשונים של חברו נטמאו ידיו וצריך ראשונים ושניים וה"נ בנגע בחברתה אחר שנטל שניים הרי המים נעשו ראשונים ומטמאים ידיו עכשו ונטילתו ראשונה ושני' קדם הטומאה בטלות ועכשו על ידיו מים טמאים שלא באו דרך נטילה ואם שופך שלישים עליהם הרי הוא כטובל ושרץ בידו שהמים הטמאים מטמאים גם המים הבאים, אלא ודאי דצריך ניגוב וכבר פירשו כן אחרונים ז"ל דברי הרמ"א בס"ו.

שם ס"ק כ"ג ד"ה שם

סעיף ז' במחבר

שו"ע ס"ז שלא יגע בשעת שפשוף חוץ למקום שהגיעו המים, ד"ז כ' הכלבו בשם הראב"ד, והראב"ד לשיטתו דס"ל דיצאו השניים חוץ לפרק וחזרו ליד טומאה, אבל לא מצינו לי' חבר בכל הפוסקים ובגירסא במשנה פ"ב מ"ג איתא בהדיא דיצאו שניים חוץ לפרק וחזרו ליד ידו טהורה, וגם לפי גירסת רש"י ליתא דין יצאו שניים חוץ לראשונים... לכן נ"ל שוס מקור לאסור נגיעה בכף לדעת הפוסקים דסגי לחולין עד קשרי אצבעות,... וא"כ לא שייך להחמיר כלל, כיון דמקילינן בלא נגע יש להקל גם בנגע. ודברי השו"ע צע"ג.

שם ס"ק כ"ד ד"ה שו"ע ס"ז

בה"ל ד"ה מטהרים

שם ס"ח העמיק המחבר דין התוס' דאם נגב בראשונים ידיו טהורות ואם נגע במי הנגיבה ידיו טמאות, ואם יש במי הנטילה רביעית אף אם נגע במי הנגיבה ידיו טהורות, ודברים אלו תמוהים מאד,... ולכו"ע אם נטל רביעית ונגבן א"ל שניים דלכו"ע ידיו טהורות, ואם לא נגבן לדעת ר"ש וש"פ דבמחלוקת שנוי' אי המים טהורין אם הלכה דהמים טהורין לא שייך שניים, ולדעת הרמב"ם שייך שניים לטהר המים, אבל אין חובה לטהר המים ורשאי לנגבן, ובפחות מרביעית לדעת הר"מ וש"פ לא מהני, ולדעת ר"ש וש"פ צריך שניים ויכול ליתן קדם ניגוב, ויכול ליתן לאחר ניגוב, ודברי המ"ב בבה"ל תמוהים טובא.

שם ד"ה שם

ס״ק ס״ב
והא דנמצא על היד קיסם היינו אפי׳ אם הסיר הקיסם קדם השניים ונטל השניים אין בידו אף נטילה אחת דטיפת מים טמאים שחזרה מהקיסם על היד מטמאה את היד ואת המים בכל שעה עד שינגב ויחזור ויטול.

שם ס״ק י״ג

שעה״צ אות נ״ח
ונראה דאי נפלה באמצע סעודה בטלה נטילתו ולא מהני מה שיחזירנה למקומה, אלא מחזירה למקומה וחוזר ונוטל ול״ע.

שם ס״ק כ״ה ד״ה שו״ע

סימן קס״ד

סעיף א׳ במחבר
עיין לעיל סימן קנ״ט ס״ק ע״ה ולקמן ס״ק י״ג.
שם
ונכון ליגע בדבר הפוסל כדי שיוכל לברך, ואם יוצא לדרך לכו״ע נכון שיטול ידיו ויתנה וא״ל להתחיל בסעודה ולהפסיק ולצאת לדרך.

שם ס״ק ל׳ ד״ה נוטל

בה״ל ד״ה לא מהני
שו״ע סי׳ קס״ד ס״א בהגה׳ אבל אם נוטל לצורך אכילה לא מהני תנאי, ר״ל שאם יפסיק יפסיד מצות נטילה ואי אפשר לו לברך, וכמש״כ לעיל סק״ח, ומש״כ במ״ב בבה״ל לחלוק על הרמ״א דמהני תנאי תמוה,

שם סי׳ כ״ה ס״ק ט׳ ד״ה שו״ע

בה״ל ד״ה בשוק
כתב במ״ב סי׳ קס״ד ס״ב בבה״ל בשם אחרונים ז״ל דאם נגע בגבלה ובשרץ באמצע סעודה א״צ לחזור וליטול כיון דכלנו טמאים, ואל״כ לא מש״ל נט״י דהא הכלים שמשתמש בהן הן טמאין, וה״ה בנוגע במים טמאים ואפי׳ המים טמאים מחמת ידיס, וכמבואר בשו״ע סי׳ ק״ס סי״א, אבל אם נגע במי רחיצת חברו ידיו טמאות כמבואר בשו״ע סי׳ קס״ב ס״ח, ומשמע דאין חילוק בין נגע במי נגיבתו או במי נגיבת חברו, מיהו יש לעי׳ אם נטל חברו שלא כדין כגון שהיה בהן חציצה או שנטל על מקצת ידו, ונגבן, ובא זה באמצע הסעודה ונגע במי נגיבתו, מהו, מי אמרינן כיון שלא נטל כדין הוי כנגיעה בעלמא במים ומים טמאים מחמת נגיעה אינם מטמאים את ידיס הטהורות או דלמא כיון דבא ליטול ידיו גזרו בהן רבנן וגרמה להקל, ואע״ג דהנוטל שלא כדין צריך ניגוב כשבא ליטול שאני הכא דהמים שהוא נוטל מיטמאין עכשו והוי פסול בנטילה.

שם ס״ק י״ב ד״ה כ׳ במ״ב

סעיף ב׳ במחבר
שמעתי אומרים דנוטלים ידיס בבית הכסא ויוצא ואע״ג דידיו מוזרות ומיטמאות הלא קיי״ל דאין מוסיפין על הראשונים ומ״מ אם עדיין טופח להטפיה מוסיפין אלמא דכל זמן דמים שעל היד קיימין מטהרין בכל שעה כי יצא מבה״כ והמים על ידיו קיימין נטהרו ידיו, ואין הדין כן דמעשה הנטילה דצריך כלי ונטילה מכלי צריך שיעשה אחר הטומאה ואז נמשכה טהרתו עד שיגמור נטילתו על כל היד,... אבל אם נטל מקצת היד או כל היד, והכניס ידיו לבה״כ הרי טימאה אותה עכשו ובאת הזוהמא אחר הנטילה נטילה זו שקדמה לטומאה אין שם נטילה עליה כלל לענין טומאה החדשה, והוי כמים שוכנים על היד שלא מכלי ושלא מנטילה ואינם מטהרין כלום, ולכן אם איתא דמכניס ידיו בבה״כ באמצע סעודה צריך נט״י ה״ה אם הכניסן ועדיין טלה״ט עליהן ג״כ הפסיד נטילתו, וכמו כן אין נוטלין בבה״כ, מיהו לא מצינו בהדיא ד״ז דהא דצריך נטילה ביוצא מבה״כ בלא עשה צרכיו הוא משום רו״ר למש״כ המ״ב סי׳ ד׳ ס״ק מ׳, ומ״מ אפשר דמשום

זוהמא ג"כ איתא, וקשה להקל.

שם סי' כ"ד ס"ק כ"ו

ואם נגע אחר נטילה בעדיט אפשר דהוי כהכניסן לביה"כ וצריך לחזור וליטול.

שם סי' כ"ג ס"ק י"ג ד"ה מ"ר

ס"ק י"ג

נטל והתנה לכל היום ואח"כ עשה צרכיו, או הטיל מים ושפשף, או נגע במקום המכוסה בגוף או חיכך ראשו, צריך נט"י לסעודה ומברך ובזה מודה רש"ל דמברך... ובמ"ב כתב להכריע דבעשה צרכיו יברך וכן בנגע בגוופה, אבל לא בש"ד, והדבר קשה לחלק במה שלא חלקו ראשונים ז"ל, והמברך לא הפסיד, והמקיל משום ספק ברכה כדעת רש"ל אין מוחין בידו.

שם סי' כ"ה ס"ק ט' ד"ה נטל

סימן קס"ה

ס"ק ג'

כשצריך לברך ברכת אשר יצר י"א דלא יטול ידיו לסעודה אלא יטהר ידיו במעט מים ויברך אשר יצר, ואח"כ יטול כדין, ויש מקילין ליטול לסעודה ויברך על נט"י ואח"כ אשר יצר וכן נוהגין, וכן באמצע סעודה מי שנוהג לברך.

שם סי' כ"ד ס"ק ל' ד"ה כשצריך

סימן קס"ו

סעיף א' במחבר

כשנוטל לאכילה ומברך ענט"י אין להפסיק בין נטילה לסעודה יותר משיעור כ"ב אמה וכתבו אחרונים דהיינו מאחר הניגוב, ואם שהה א"צ לחזור וליטול, ואם הפסיק במעשה או בדיבור אפשר דצריך לחזור וליטול, וקשה לעמוד על דיני הפסקה ושיעורו ולכן יש להקל שאין נטילה שני' מעיקר הדין רק מקנסא, או מחמת הידור, ואם שוהה לצורך הסעודה נראה דלא חשיב הפסק, ואם נוטל ידיו בבית זה והולך לבית אחר אין קפידא כיון שהוא קדם ניגוב, ואפי' נטל רביעית על כל יד, ואפי' טבל ידיו בנהר ובא לבית כ"ז שלא שהה אחר ניגוב אין כאן הפסק, ואע"ג דא"צ ניגוב בטבילה, מ"מ אפשר דסתם נפשו קלה בידים לחות, ובלא"ה יש מקילין בשהי' וכש"כ כשהולך לסעודתו דאין הליכה זו הפסק, ויש להקל בשה"ד אף אם נגבו ידיו ושהה כ"ב אמה עד סעודתו.

שם ד"ה כשנוטל

ס"ק ו'

וכתב במ"ב סק"ה דדיעבד ששהה הרבה או הפסיק א"צ נטילה שני', וצ"ע למה הלא הר"י פי' סוגיא דפסחים ק"ו ב' דצריך לחזור וליטול משום קנס, וכ"מ בפרש"י שם, וכן לדעת תו' דאין דינא דרב חולין ק"ו ב' אלא בלא שכיחי מיא, והלכך אמרינן נטל ידיו לא יקדש נמי הדין נותן דיחזור ויטול, ומיהו שהי' ושימור ידיו לא מצינו בהדיא דחשיב הפסק, והרי דעת ראשונה בשו"ע דלא חשיב הפסק, אבל הפסק גמור ראוי לחזור וליטול, וכל ששוהה לצורך הסעודה וכגון שיטלו כל המסובין לא חשיב הפסק דיעבד.

שם סי' כ"ה ס"ק ח' ד"ה וכתב

סימן קס"ז

ס"ק ל"ז

ואם ברך המוציא ונזכר שלא הפרים מעשר יכול להפרים במחשבה תרומה גדולה ומעשר ראשון ותרומת מעשר ומעשר שני, מיהו חילול מעשר שני לא סגי במחשבה... מיהו אם עושה מעשר שני בתחתון של הכבר יבצע מעליונו ואחר המוציא יחלל, וכ"ז בדמאי, ובודאי דצריך לברך על ההפרשה, נראה דמותר להפסיק ולברך כדין הפסק לצורך הסעודה באו"ח סי' קס"ז ס"ו, ואפשר דצריך להלחיש בשפתיו שאין מברכין על מחשבה לחוד, וגם עיקר דין מעשר במחשבה לא

מצינו בהדיא ראוי להחמיר וכיון דראוי להחמיר ראוי להפסיק.

חזו"א דמאי סי' ט"ו ס"ק ה' ד"ה ואם

סימן קס"ח

סעיף ז' במחבר

ויש לעי' לפי זה כשאוכל כיסין ממולחין אי בעינן שיעור קביעות בכיסין לבד זולת המוליחתא, שהרי רק על הכיסין דין לחם, ומיהו כשלא אכל כזית מהכיסין נראה ודאי דאין מברך ג', אע"ג דהמוליחתא השלימה לשיעור קביעות סעודה, ואולי אף לברכת מעין ג' אין המוליחתא מצטרף כה"ג, אבל כשאכל כזית מהכיסין והמוליחתא השלימה לשיעור קביעות סעודה צ"ע, ובגלוסות בתבלין ובשמים נראה דבטלין אגב עיסה ומצטרפין אף לכזית וצ"ע.

חזו"א או"ח סי' כ"ו ס"ק ח'

ס"ק ל"ה

והלכך הלחמים העגולים שקורין בייג"ל המצויות ביינו הנחלטין או מתבשלין קדם אפייתן לחם גמור הוא.

שם ס"ק ט'

ס"ק נ"ב

ונראה דדוקא שנתבשל שיעור בישול או כמב"ד אבל הוחלטו ברותחין וסלקן מיד לא נפקו מתורת לחם,

שם

בה"ל ד"ה אם יש

היוצא מזה לדינא, לחם שנתבשל ואין בו כזית בין שלא היה כזית בתחלה בין שנמוח בקדרה לפחות מכזית ואפי' לקח פרוסה קימת ופתחה בטלה ומברך עלי' במ"מ ומעין ג', ומיהו נראה דכשפותת ואוכל מיד אינה בטלה, דאל"כ לא מש"ל פרוסה קימת אלא כשלועס כזית שלם וצ"ע, ואם יש בה כזית אף כי עבר ממנה צורתה מברך עלה המוציא, ואם נטגן או נדבק במרק ובדבש וכי"ב אם יש בו תוריתא דנהמא אף שאין בו כזית מבר' המוציא ואם אין בו תוריתא דנהמא מברך במ"מ ואף אם היה בו תוריתא דנהמא אחר הטיגון והרס תוארו אחר הטיגון בטל, ולפר"ת גם בעיסה שנתבשלה או נטגנה דינה הכי, אלא דאפי' בכזית שנתבשל לא חל עלי' תורת לחם אלא א"כ יש בה תוריתא דנהמא בצורתה, ולשאר פוסקים לא חל תורת לחם על עיסה שלא נאפה אלא שנגמרה בבישול או בטיגון.

שם ס"ק ה' ד"ה היוצא

ס"ק נ"ו

ולפ"ז מותר לאכול מצה מבושלת כל שאין פרוסה כזית בלא נט"י ובה"מ אף בשיעור קביעות סעודה, אע"ג דרוב מצות שלנו לא יפסידו תואר לחמן בבישולן.

שם ס"ק ט'

שם

ואם נטגן אפי' אין כזית ויש בה תוריתא דנהמא צריך נט"י ובה"מ, והלכך מצה שנטגנה, וכן המניחים פירורי מצה במחבת הדגים שיש להן דין טיגון צריכין נטילת ידים וברכת המזון בכזית אף שהפרוסות פחותין מכזית כיון שיש בהן תוריתא דנהמא, אבל לחם שנטגן ואין בו תוריתא דנהמא ואין בפרוסה כזית בטל לחמו וקובעין עליהן ומברך מעין ג',

שם

ס"ק ע"ה

ונראה דאף אם עשאה מתחלה לתנור ונמלך לטגנה נמי לא הוי לחם,

וא"כ לענין ברכת המוציא אף בעשאה ע"מ לאפותה באפית הלחם ונמלך ועשאה סופגנין מברך במ"מ,

עיסה שנתבשלה או נטוגנה ואפי' בלילתה עבה קובעין עלה בלא בה"מ ואף דאיכא כזית ואיכא עלי' מוריתא דנהמא, חזר ואפאה נראה דהוי לחם גמור,... וכש"כ כשחלטה ואפאה,

שם ס"ק ב' וס"ק ג' וס"ק ט'

ס"ק פ"ב

עיין לעיל ס"ק ע"ה.

סימן ק"ע

ס"ק ו'

עיין לעיל סימן קס"ד ס"ק י"ג.

סימן קע"ו

ס"ק ב'

במ"ב סי' קע"ו בשם שטמ"ק, דאם ברך על הפרפרת לא פטר את הפת, אף אם כיון לפוטרו,... מיהו בשו"ע סי' ר"ו סעיף ב' סתם דגם בברכה ראשונה אף אם פרס את פה"א יצא ברכת פה"ע ג"כ, וצ"ע על המ"ב שסתם בסי' קע"ו דברי השמ"ק.

שם סי' ל"ד ס"ק ז'

סימן קפ"ג

ס"ק כ"ו

כתב הגרע"א... ומבואר בדבריו ז"ל דשפיר נפיק בשמיעת חצי ברכה, והשאר גומר בעצמו. וצ"ע בגמ' ברכות מ"ו א' בה"מ בב' ובג', והסכימו הפוסקים לדעת הרי"ף דאם אין אחד יודע ברכה שלמה אין מחלקין ברכה אחת לשנים, וכמש"כ לקמן סי' ל' ס"ק ב' וג' וצ"ע.

שם סי' כ"ט ס"ק ו'

ס"ק ל'

שו"ע או"ח קפ"ג ס"ח דינה כתפלה, אפשר דלא החמיר אלא לענין לשאול שלו' ולהשיב, אבל לענין קדושה וברכו באמצע הפרק ואמן בין הפרקים לא חמירא בהמ"ז מק"ש וכמש"כ הרא"ש ברכות פ"ב סי' ה', דיותר יש להחיר ברכו וקדושה משאילת שלו', דהא בתפלה דתנן ר"פ ת"ה אפי' המלך שואל בשלומו לא ישיבנו, ואפי' נחש כרוך על עקבו, ומ"מ לא פסיקא להו בגמ' לענין קדושה ולמדו שם מאמוראי, ולענין יהש"ר איכא פלוגתא, אלמא דקדיש וקדושה עדיפי, ואפי' להפוסקים דאסרי קדיש וקדושה בק"ש הייט משום דס"ל דכיון דעסיק בשבחו של מקום א"צ להפסיק משבח לשבח, אבל בעיקר כבוד ק"ש קל יותר להפסיק לקדיש וקדושה, וכן לענין מלך שואל בשלומו ונחש כרוך על עקבו אין להחמיר בבהמ"ז יותר מק"ש,

שם סי' כ"ח ס"ק ג'

סימן קפ"ד

סעיף ה' במחבר

וכיון שבה"מ עיקרו על האכילה אם אכל כשהוא גוי ונתגייר א"צ לברך אף קדש שנתעכל, ונראה דגם קטן שהגדיל קדש עיכול המזון א"צ לברך מה"מ, דמה שהיה לאו בר חיובא בשעת אכילה זה גרע יותר מהפסקה, ודוקא כשהיה החיוב עליו תיכף מהני מה שלא נתעכל לאמשוכי זמן הברכה אבל לא כשהפסיק זמן פטור, דאז לא מהני מה שלא נתעכל לחיובי' וצ"ע, וכבר נסתפק בזה הגרע"א בחידושיו לאו"ח יעו"ש.

שם ס"ק ה' ד"ה וכיון

ס"ק כ'

ומיהו אם הכין עצמו לבה"מ בסוף הזמן וקדש שהתחיל לברך עבר הזמן אף שלא הפסיק ולא הסיח דעתו משעה שהכין שהיה בתוך הזמן עד לאחר הזמן, מ"מ אינו יכול לברך, ואפי' תוכ"ד של כלות הזמן, נראה שאינו מברך, דכיון דמתחיל לברך לאחר שיעור עיכול אין כאן מעשה מוכיח על בה"מ שמישך שייך על האכילה המוקדמת, מיהו אם התחיל לברך תוך הזמן נראה דיכול לגמור אחר הזמן דשפיר נגרר סוף בה"מ אחר תחלתו, ותחלתו אחר האכילה ואין כאן הפסק, וכיון שאין

כאן הפסקה שפיר שייך לברוכי גם לאחר שנתעכל כמו שפי', וגם' יד אליהו מהגר"א מקאליש זצ"ל לא כ"כ וצ"ע.

שם ד"ה ומיהו

בה"ל ד"ה בכזית

ועיין במ"ב סי' קפ"ד בבה"ל, שהביא בשם רדב"ז, דאם גמר שביעתו בכזית פת, חייב בבה"מ מה"ת, הנה מבואר דעתו דלא בעינן שיעור שאחריס קובעין עליו, ומש"כ שם לדחות דמיירי שאכל פת מקדש וברך בה"מ, ואח"כ אכל, נראה שאם צריך שיאכל פת שיעור שביעה, גם כה"ג, כיון שגמר סעודתו בלא שביעה, והסיח דעתו כבר מלאכול, ואח"כ כשיאכל כזית אינו חייב בבה"מ מה"ת,... והדעת נוטה כמש"כ הפמ"ג המובא במ"ב שם, דאינו חייב בבה"מ, עד שיאכל שיעור שביעה, או שיעור שביעתו, בסעודה אחת, שהפת יהי' בה העיקר.

שם סי' ל"ד ס"ק ד'

סימן קפ"ז

בה"ל ד"ה ברית

שם וכל החותם מנחיל ארצות בברכת הארץ ומושיע [את] ישראל בבונה ירושלים ה"ז בור, ברא"ש איתא ה"ז מגונה, ולפי מש"כ במ"ב שם נראה דיצא דיעבד.

שם סי' כ"ח ס"ק ח' ד"ה שם וכל

סימן קצ"ג

ס"ק י"ז

שם דאווש כו"ע לא שמעי, כ' בס' מ"ב סי' קל"ג בשם אחרונים ז"ל דאם לא יוכלו לשמוע ברכת הזן אף שישמעו ברכת זימון מ"מ צריכין לחלוק כמש"כ רמ"א סי' ר' בהגה' דברכת זימון עד הזן וצ"ע דהכא כיון דאיכא עשרה ומברכין בשם לכו"ע אין ברכת זימון צריכה לברכת הזן כמש"כ הטור בס"ס [ר'] והובא במ"ב שם.

שם סי' ל"א ס"ק ב' ד"ה שם דאווש

סימן קצ"ד

שעה"צ אות ד'

ג' שאכלו כאחד והלך א' ונטרף עם ב' וזימן עמהן, פקע זימון מניהו, ואם בא אחד מחבורה של ג' אינו מצטרף עמהן עד שיטעום, וכן הוא עצמו כשבא אליהן וטועם עמהן מצטרף ואף שלא ברך בה"מ, וצ"ע בל' המ"ב סי' קל"ד סק"ד שכ' דא' מן השוק מצטרף עמהן דבשביל אחד לא פקע זימון מניהו אלו תוכן דבריו.

שם ס"ק ה'

שם

כתב בחי' רע"א, וכ"כ במ"ב, ובאר דבריו, דמ"מ לא פקע זימון מניהו ואם יבוא אליהם עוד א', יזמנו, אף שלא יאכל עמהן, אם הא' בא מחבורה של ג' שנתחייב בזימון, וחילוק זה בין ברכו רובן של חבורה לברכו מיעוטן אין לו מקור בש"ס,... והמ"ב כ' שאם נזדמן להם א' מן השוק יזמנו כשיטעום עמהן, וצ"ע דמ"ש א' מן השוק, דה"ה הוא עצמו,...

שם ס"ק ד'

בה"ל ד"ה אבל

כתב במ"ב סי' קל"ד בבה"ל ד"ה אבל, שאם אין א' מהג' שיודע ברכת זימון ובה"ז וצריך לחלקן לב' לא יזמנו למאי דמבואר בהגה' סי' ר' דברכת זימון עד הזן, ונראה כיון דהרי"ף והר"מ והרשב"א בשם הגאונים וכ"ד הרשב"א דקיי"ל כר"נ וכותי' סתם הב"י, י"ל דהרמ"א לא הביא דברי הר"י אלא להחמיר כותי' שיהא המפסיק שומע גם בה"ז אבל לא להקל כה"ג.

שם סי' ל' ס"ק ה'

סימן קצ"ז

ס"ק ח'

במ"ב שם סק"ח כתב בשם הרשב"א הטעם דבעינן כזית, דבעינן שיתחייב בברכה אחרונה, ל"ע דהא רב דאמר אכל ירק מצטרפין ס"ל לעיל מ"ד ב' אבל ירקא לא [פירש"י: לא צריך לברוכי אחריה - המלקט] ומשמע שם דרב יצחק בר אבדימי הוא תלמיד רב, ומשום רבנו הוא רב, מדפליג התם ר"י ומדפריך לי' ממתני' וקאמר בשלמא כו' יעו"ש, ועי' תו' ב"ב פ"ז א'.

שם ס"ק י"ב ד"ה במ"ב

שעה"צ אות י"ד

בשו"ע סי' קל"ז ס"ב איתא דדוקא כזית, והגר"א שם הקשה דהלא גרוגרת הוא פחות מכזית, וכן מל' אכל עלה של ירק משמע אע"ג דליכא כזית ואע"ג דליכא ברכה אחרונה בפחות מכזית מ"מ יכול לזמן ברכת זימון עמהן, וכ' הגאון רבי ישראל מאיר (שליט"א) [ז"ל] בשה"ל אות י"ד דאף לדעת הגר"א דוקא בצירוף לי' לא בעינן כזית אבל בצירוף לג' לכו"ע בעינן כזית, דהא תנן השמש שאכל פחות מכזית אין מזמנין עליו, ולא נראה כן, דהא לדעת הפוסקים דבאכילת ירק מצטרף לג' מימרא דרב חנא בר יהודה משמי' דרבא הוא לדין צירוף ג' והלכה כרשב"ג, וכיון שהוכיח הגר"א מהא דקאמר גרוגרת אחת ועלה של ירק דלא בעינן כזית מוכח מזה דגם לצירוף ג' לא בעינן כזית, והא דתנן השמש שאכל כו' אין מזמנין עליו, נראה הטעם כמש"כ לעיל דבאכילת פת בעינן הסיבה דוקא וקביעות גמור שאין דרך לאכול כזית פת בלבד והלכך אם אכל כזית שנתחייב בברה"מ נקבע עמהן בברכה, אבל אם אכל פחות מכזית כיון דלא נתחייב בברכה וגם לא נקבע עמהן דאין אכילת פחות מכזית פת קבעתן אינו מצטרף עמהן,

שם ס"ק י"א

שעה"צ אות ט"ז

עיקר ברכת זימון דאורייתא הוא כדמוכח לעיל מ"ו א' דקאמר ברכת המזון ג' וד' וקחשיב לברכת זימון, והתם ברכות דאורייתא קחשיב,... אבל ראיתי בס' מ"ב בשם הפמ"ג דדעת רוב הפוסקים דברכת זימון דרבנן ולא ידעתי מי המה,

שם סי' ל"א ס"ק א'

סימן קצ"ט

שעה"צ אות ב'

עיין לעיל סימן ע"א סעיף א' במחבר.

שעה"צ אות י"ט

עיין לעיל סימן קל"ז שעה"ל אות ט"ז.

סימן ר'

ס"ק ט'

והמתבאר לפי האמור לולא דברי האחרונים ז"ל, ה' שאכלו כאחד והפסיק א' לב', ואוכל שוב עם הב', מצטרף, ואל"ל כשא' הפסיק לב' ואח"כ באו אצלו ב' מן השוק, אבל זימן עמהן ולא אכל אח"כ, אף שבאו ב' מן השוק, אינו מצטרף עמהן, ואף שלא ברך בה"מ עדיין,

שם ס"ק ה'

בה"ל ד"ה לחזור

ונראה עוד, דכיון שיצא בברכת הזן ע"ד שלא לאכול עוד פת, הוי ברכת הזן הפסק, להטעינו ברכה לפניו [אף שאסור לי' לכתחלה, מ"מ יש נפקותא בזה] ולאחריו,... וא"כ אם אכל אפי' דבר שברכתו בג"ר אינו יוצא בברכת האדמה ובונה ירושלים, ודלא כדמשמע מפמ"ג המובא במ"ב בבה"ל שם, דעדיין מקרי תוך הסעודה, אלא שחסר ברכת הזן,

שם סי' ל"ב ס"ק ז' ד"ה אם כיון

סימן ר"ב

שעה"צ אות י"ט

ואם הסמדר מר ועפוץ וממתיקו ע"י האור כ'

המ"א סי' ר"ב סק"ה דמברך שהכל ואע"ג דהוא גוף הפירי כיון דהשתא לא חזי לברך עליו בפה"ע אלא משום שמתקנו אתינן עלה בעינן שיהא רוב המין עומד לאכלו ע"י תיקון וכמו קור שעלקו וגרעינים שמתקן וכמש"כ לעיל ונראה דאין נפקותא אם ראוי קצת או אינו ראוי כלל כל שאין ראוי לברכת בפה"ע לא מהני מה שמיתקו שיעוב לברכת בפה"ע ואף אם ראוי כמו שהוא לברכת בפה"א ומתקו אינו חוזר לבפה"ע וביד אפרים לא כתב כן.

שם סי' ל"ג ס"ק ד' ד"ה ואם

בה"ל ד"ה תמרים

מן האמור נלמד דסחיטת תפו"ז הנהוג שמערין כל האוכל לתוך הכיס ואינו נשאר רק הפסולת הדעת נוטה שיש לו דין ריסוק של פוידל"א שנחלקו בו הפוסקים או"א סי' ר"ב ס"ז ודעת רמ"א שם דהעיקר דברכתו בפה"ע,ומותר לעשות פוידל"א מפירות שביעית ומתרומה.

ולימון עדיף טפי שאין דרכו לאכלו כולו אלא לעולם המין שלו עיקר.

שם ס"ק ה' ד"ה מן וד"ה ולימון

שעה"צ אות נ"ד

כל שעיקר האכילה הפירי והמשקה היוצא אין בני אדם דעתם עלי' חשיב זיע אבל כשרוב בני אדם יהבי חביבותם על המשקה ונהנין בה כהפירי לא גריעי היוצא מהפירי מהיוצא מקנים וכיון דהרשב"א הכריע הדבר ואין לנו הכרח שהרא"ש חולק למעוטי בפלוגתא עדיף.

ואמנם במ"ב סי' ר"ה ס"ג כתב בשם אחרונים ז"ל דהרא"ש חולק אף בדרך למסחטינהו אבל לא מצינו הכרח לזה ובתה"ד סי' כ"ט מבואר בהדיא דכל שדרכן לרסקן לגמרי מברך עליהן בפה"ע אף שדעת התה"ד דבנתרסקו לגמרי חשיבי כמשקין היוצאין ומבואר דבדרכן למסחטינהו נמי חשיבי פירי.

שם ד"ה עוד וד"ה ואמנם במ"ב

ס"ק נ"ב

ובכל זה נראה דא"ל רובא דעלמא אלא סגי בזה שנהוג באתרא דידי' דלא נחלקו חכמים עלי' דר"א בקונים בכרס אלא אי דיינינן להו לכל העולם בשביל מקום אחד אבל מקום שמקיימים הכל מודים וכמש"כ הר"מ פ"ה מה' כלאים הי"ח ומיהו צריך שיהא באופן שאם היה כל העולם נמצא בתנאי מקום זה היו ג"כ סוחטין וכמש"כ תו' שבת ל"ב ב', וכמש"כ המ"א סי' ש"ך.

שם ד"ה ובכל

סימן ר"ה

ס"ק י"ד

עיין לעיל סימן ר"ב שעה"ל אות נ"ד.

סימן ר"ח

ס"ק מ"ח

ובנלושות בחבלין ובשמים נראה דבטלין אגב עיסה ומצטרפין אף לכזית ול"ע.

שם סי' כ"ו ס"ק ח'

בה"ל ד"ה אלא

ונראה דדוקא כשברך ברכת הזן, יצא, אבל אם ברך בנוסח מעין ג', ולגב בארץ וירושלים, לא יצא, כיון דשנה מטבע שטבעו חכמים,

שם סי' ל"ד ס"ק ד'

סימן ר"ט

ס"ק י'

ומש"כ בדרישה סי' ר"ט, דברכת מעין ג' הוא מדרשא אחרינא, או הלמ"מ, ל"ע, דאיה מצינו, דהוא מה"ת, עד שנימא דהוא מדרשא או מהלכה, וגם לא יתכן שלא יביאו רז"ל בגמ' אותה דרשא או הלכה, וכ"מ בביאור הגר"א סי' ר"ט, שהסכים דברכת מעין ג' לאו דאורייתא, כסחימת השו"ע,

שם ס"ק א' ד"ה ומפרשינן

סימן ר"י

ס"ק א'

ואם הוא נטפל לאוכל כגיר שע"ג ירק אף משקה גמור מקרי אוכל, וכן לענין שיעור רביעית וכזית שכ' תו' זבחים ק"ט א', תלוי אם הוא דרך אכילה או דרך שתי',

חזו"א טבול יום סי' ד' ס"ק י"ט

סימן רט"ז

בה"ל ד"ה מריח

כתב בבה"ל בשם שכה"ג דהמריח בבשמים כשגדלין ובאביהן הריח מברך, ולכאורה צ"ל דדוקא כשנוטלן ביד או כשקרב אליהן להריח דנראה דהו"ל כנוטל ביד אבל כשבא לגינה ומריח אף אם כיון להריח אינו מברך דבמחובר דומה לאדר של בשמים המבואר לעיל סק"ג, ולפמ"כ לדעת הגר"א אף אם נוטלן ביד א"מ עליהן וצ"ע, ואולי כל בשמים עשוין לבוא לגן ולהתענג בריחן והוי כחנות של בשמים.

חזו"א או"ח סי' ל"ה ס"ק ז' ד"ה כתב

בה"ל ד"ה או לאוכלו

לכן נראה כש"נ לעיל דלדעת הגר"א וכפי שבאר הוא דעת הי"א אין חילוק במכוין להריח בין נוטל ביד למונחים במקומם ומריח בהן, וכל שא"מ עליהן במכוין להריח בהן כשמונחים במקומם, א"מ עליהן כשנוטלן ביד,... אלא ע"כ דכל שאינו מיוחד להריח לאו בשם הוא אף כשלוקחן להריח לחוד כיון דהוי באקראי ומבואר דברי הגר"א ז"ל ס"ק ל"ו ל"ז.

שם ס"ק ה'

ס"ק נ"ב

ולפ"ז אתרוג של מצוה אף שלוקחו להריח כיון דאינו אלא באקראי בלא הזמנה לכך אינו מברך על ריחו, וכן המריח בפת חמה, וזהו דעת י"א בשו"ע סי' רט"ז סעי' י"ד וכפי שביאר שם הגר"א והסכים לדעת זו,

שם ס"ק ג'

סימן רי"ז

ס"ק א'

אם מחזיק בשמים בחדר ואינו מוכר באותו חדר אלא שמביא משם לחנות דלא שייך טעמא דירחו אינשי ויזבון אין לברך על אותן בשמים ולא מועיל אף אם נוטלן בידו ומריח כיון שמחזירן למקומן,

שם ס"ק א'

שעה"צ אות ט"ז

ואף אם נוטלן ביד ומריח בהן ריח לתענוג כיון שאינן מיוחדין לכך אין מברכין עליהן וכן העשוי לגמר את הכלים אף שמריח בהן לתענוג ולפ"ז הא דאמר לעיל מ"ג ב' דמורח באתרוגא ובחבושא מברך איירי שיחדן להריח עד שילטרכן לאכילה ואז מברך עליהן אף שאין לוקחן ביד אלא שמונחים במקומן כיון שמגיע אליו ריחן, ואף אותם שיחדן להריח אם נוטלן באקראי להעביר ריח רע או להעביר הזוהמא אינו מברך עליהן באותו פעם, והלכך אתרוג וחבושא שיחדן להריח ולוקחן לאכילה אינו מברך עוד עליהן על ריחן כיון שריחן ממילא הוי, ואפשר עוד שכשלוקחן לאכילה אף אם כיון גם להריח כבר בטל יחודן לריח ואינו מברך על ריחן.

שם

קכח. דיני נ"כ ואיזה דברים הפוסלים בכהן

א. נשיאת כפים בי׳: זר: (מ"ב) ישן: מקום ס"ת: אמר כהן אני: ברכת כהנים בלא נ"כ זר בלא כוונה (בה"ל) ישראל בכלל המצוה: טעם למה צריך עשרה: התחילו חזרת הש"ץ בי׳: חלל טומטום ואנדרוגינוס: טעם למנהג העולים שמברכין ביברכך: **ב. כהן שאינו עולה:** (מ"ב) טומאה בבית: אמר לו השופך מים ליטול ידיו (בה"ל) אמרו לו חוץ מביהכ"נ: אמרו לו קדם רצה ויצא: אמר שופך המים: **ג. עלה כבר ביום זה:** (מ"ב) עלה פעם שנית: **ד. כשאינו רוצה לעלות:** (מ"ב) נמנע מצד פסול דרבנן: כשאין בביהכנ"ס רק פסולים (בה"ל) אינו רוצה סתמא: **ה. מנעלים: בתי שוקים:** (מ"ב) בגד מחופה עור. מנעלים של גמי: יחף ממש: **ו. נט"י: הלוי יוצק: אם הלוי צריך נטילה** (מ"ב) מים דוקא: אין לו מים: כעין נט"י לסעודה: אין לוי: לוי ת"ח: הסיחו הלוים דעתם: לשפוך בהמים: (בה"ל) הפסיק כדי הילוך כ"ב אמה בין נטילה לברכה: **ז. ברכה לנט"י:** (מ"ב) נגע במקום מטונף: **ח. לעקור ברצה:** (מ"ב) כ"ז שלא סיים רצה: העקירה אחר נטילה: עקר לצד חוץ: עקירה מביתו: (בה"ל) עלה אם צריך לירד אמרו לו עלה: **ט. אמירת יהר"מ:** (מ"ב) הכהנים יענו אמן על ברכת הש"ץ: **י. דרך עמידת הכהנים: אמירת הש"ץ או"א מקדם נ"כ:** (מ"ב) אם ההיכל קבוע בצפון: שני כהנים שונאים: הצבור שונאים אותו ולהיפך: כהן גדול וקטן אם לומר כהנים: למנהגינו אפי׳ בלא קטן: כהן אחד אם מחוייב לעלות: **יא. אימת מברכין: יב. פרישת ידים והאוירים בין האצבעות:** (מ"ב) לקרב האצבעות בין מלה למלה: **יג. קריאת הש"ץ מלה במלה:** (מ"ב) אינו אלא למצוה: באין אלא כהן אחד: להקריא גם יברכך (בה"ל) אם הקריאה מעכב: **יד. לשה"ק: עמידה נ"כ: קול רם:** (מ"ב) פנים כנגד פנים: כל אלו בדיעבד: עמידת הצבור: ע"י סמיכה: נ"כ ע"י סמוכין: להניח בין תיבה לתיבה: קול בינוני: קולו צרוד: **טו. חזרת הפנים: אמירת רבון העולמים: גם הכהנים יענו אמן על ברכת הש"ץ: טז. אימת חוזרים קדמותם:** (מ"ב) שלא ידברו עד שירדו: עכשיו שהמנהג לומר לכהנים בירידתם מן הדוכן יישר **יז. החזרת פנים דרך ימין: לא יגעו במנעליהם:** (מ"ב) יצדדו להיכל כשירדו: **יח. אימת מקריאים כהנים: ואימת מתחילין הברכה ויברכך וכל תיבה ורבון העולמים:** (מ"ב) שלא להתחיל הש"ץ יאר ישא עד שיכלה האמן: לא יתחיל לקרות תיבה עד שיסיימו: **יט. לא יענה הש"ץ אמן:** (מ"ב) מתפלל מתוך סידור: **כ. אם ש"ץ כהן: אמרו לו לעלות: אין שם כהן אלא הוא: מקרא אחר: כא. לנגן נגון אחד: כב. שיהא המקרא ישראל** (מ"ב) ש"ץ כהן לכתחלה אין שם מי שיודע להקרות: (בה"ל) אם המקרא שאינו ש"ץ יאמר אלקינו כו׳: **כג. כוונת הכהנים והעם: שלשול הטלית** (מ"ב) המנהג לא להביט כלל: העם מכסין פניהם: **כג. עם שאחורי הכהנים: מחיצה: אנוסים:** (מ"ב) העומדים במזרח: (בה"ל) להיכן יהיו פונים העומדים לצדדים ממש: אם מפסיק דבר טינוף: היושבים בבית: **כה. כולם כהנים:** (מ"ב) אין גם נשים וטף: (בה"ל) יש אחד עשר עם הש"ץ: אם החיוב בכה"ג הוא מה"ת **כו. לומר פסוקים: כז. להוסיף על הג׳ פסוקים:** (בה"ל) בירך ולא בנ"כ או שלא בהחזרת פנים וכה". **כח. נשא כפיו ומצא צבור:** (מ"ב) כהן באמצע תפלת י"ח: לא עקר ברצה: **כט. לא התפלל עדיין:** (מ"ב) אם יעבור זמן ק"ש או תפלה: **ל. יש לו מום: דש בעירו:** (מ"ב) חולי מעיים: **לא. כשמנהג המקום לשלשל הטלית:** (מ"ב) רוצים לשנות מהמנהג: מה שמכסין הקהל פניהם: **לב. ידיו צבועות: רוב העיר מלאכתן בכך: לג. אינו יודע לחתוך האותיות:** (מ"ב) כל בני עירו כך: **לד. קטן: הביא ב"ש: ראוי להתמלאות זקנו:** (מ"ב) כשאין נושאין אלא ביו"ט: (בה"ל אם באחרים מותר בקבע אפי׳ קטן: אין שם כהן אחר בקבע: ננס: ביו"כ ובתענית: **לה. הרג את הנפש: אם עשה תשובה:** (מ"ב) אנסוהו להרוג: הרג עובר: (בה"ל) לא מת מיד: אם עלה בעשה תשובה: **לו. מל תינוק ומת: העם מרננים: לז. מומר לעבודת אלילים: עשה תשובה: נאנס:** (מ"ב) שוגג: הבטיח להמיר וחזר: מחלל שבת בפהרסיא (בה"ל) שגג בהשתחואה: ערל שמתו אחיו מחמת מילה: לא מל א"ע במזיד: **לח. שתה יין:** (מ"ב) משקין המשכרים: יין מגתו: **לט. שאר עבירות: מ. נשא גרושה:** (מ"ב) כל עבירות שהכהנים מוזהרים: **מא. נטמא למת: יש לו בת שהמירה או זנתה:** (מ"ב) רופא צריך לדור ברבים: המירה לחוד: רשות לקדשו: זינתה פנויה: בזמה"ז: (בה"ל) נטמא באקראי: **מב. חלל: מג. אבל:** (מ"ב) בדיעבד שקראוהו: אונן: **מד. בלא אשה: אלא ביו"ט: מה. תיבות שהכהנים הופכים בהם לצפון ולדרום: אומרים רבון: המקרא לא יאמר רבון כו׳: להשתמש בכהן:** (מ"ב) ותערב אם אין כהנים: אם אין נהנה מהשימוש: שירות בזויות: (בה"ל) שימוש כהן בכהן: כהן ע"ה:

קכט. באיזו תפלות נושאים כפים.

א. באיזה תפלות יש נ"כ: ב. עלה לדוכן במנחה ביוה"כ: לומר אז או"א: (מ"ב) במנחה סתם של שאר ימים: המתענים עד חצות:

קל. רבש"ע שאומרים בשעת נשיאת כפים

א. מאן דחזא חלמא: (מ"ב) במדינותינו יו"ט שחל בשבת: אמירת רבון בכל יום:

קלא. דיני נפילת אפים

א. אין לדבר בין תפלה לנפ״א: לאיזה צד יטה: ואנחנו לא נדע: (מ״ב) שיחה בעלמא: דבר קדושה: ליפול במקום אחר: לכסות הפנים: ש״ץ יטה מעט כלפי הארון: מניח תפילין במנחה: (בה״ל) הטיה מדינא: **ב. מיושב: ארון וס״ת:** (מ״ב) בשעת הדחק: ס״ת לחוד: שאר ספרים: יכול לראות הארון: טינוף מפסיק בין ביתו לביהכנ״ס: הצבור אומרים תחנון: **ג. בלילה:** (מ״ב) המזמור: ביה״ש: לדלג א״מ: מחצות: **ד. בבית האבל חתן מילה:** (מ״ב) אחר שיצאו: כשהאבל בביהכ״נ: במקום המת: הלל: אם לומר כשהולך אח״כ בביתו: בשבת: שחרית ביום החופה: בהכ״נ שימולו: בעלי ברית: בעזרה: מתפללין (קודם סעודה): בעלי ברית עצמם: בזמנינו לענין חתן: **ה. בתענית צבור: והוא רחום: ו. ימים שאין נופלין על פניהם: במנחה שלפניו: ז. עוד ימים:** (מ״ב) שאין אומרים למנצח: **ח. אדם חשוב: פשוט ידים ורגלים: להציע עשבים:** (מ״ב) דרך קידה: כשכל הקהל נופלין: אין פניו דבוקים: רצפת לבנים:

קלב. דיני קדושת ובא לציון

א. לאמרו בכוונה: יחיד: (מ״ב) לא אמר אשרי והתחילו ובא לציון: תרגום שלא בצבור: **ב. לצאת קדם קדושה דסדרא מבהכ״נ: עלינו לשבח: קדיש יתום: פטום הקטורת: השיר שהיו הלוים: כשיוצא מבהכ״נ אומר: ומשתחוה**

קלג. דין ברכו בשבת

א. בשבת ויו״ט א״א ברכו;

קלד. סדר והוא רחום והגבהת התורה

א. והוא רחום: מעומד: בלחש: (מ״ב) אם להמתין עם רחום וחנון על הש״ץ: **ב. מראה פני כתיבת התורה: לכרוע: מה שאומרים בהוצאת ס״ת:** (מ״ב) ג׳ דפין: ממזרח לדרום: ליכנס לבהכ״נ לראות: וזאת התורה נגד הכתב: בריך שמיה: מגביה ג״פ:

קלה. סדר קריאת התורה ביום ב׳ וה׳

א. קורין שלשה: (מ״ב) בדיעבד שלא קראו שחרית: טעו במקום הקריאה: **ב. מקום שמפסיקין: אם בטלו שבת אחת:** (מ״ב) אם יש פנאי במנחה: בטלו כמה שבתות: ג׳ סדרות: בב׳ חומשים: רוב הצבור שמעו: (בה״ל) בטלו במזיד: בטלו בב׳ וה׳: והתחילו ולא סיימו: **ג. כהן לוי ישראל:** (מ״ב) רצה הכהן למחול: אין כהן: **ד. כהן ע״ה: יכול לקרות מלה במלה:** (מ״ב) המנהג כהיום: (בה״ל) אם יש גם כהן חבר: **ה. כהן קורא שמע: אינו מתענה:** (מ״ב) א״צ להמתין בהוצאת ס״ת עד שיגמור תפלתו הסכמת האחרונים: נהגו למכור פרשת בראשית: **ו. נכנס אחר שהתחיל הישראל: אין כהן בבהכ״נ:** (מ״ב) לא יעלה הכהן אחריו: חוזר הכהן לומר ברכו לקרות ללוי שלישי: **ז. סבור שאין שם לוי והתחיל הכהן לברך: ח. אין לוי:** (מ״ב) כשאין הלוי מתענה: **טץ שני לוים: י. בהפסק ישראל: לאחר מנין שבעה:** (מ״ב) מפטיר של תענית: טעו וקראו לכהן או ללוי: כהיום: במקום צורך: חילוק בין ג׳ ספרים של ש״ת ושל ר״ח טבת שחל בשבת וכדומה: **יא. קראו לכהן או ללוי ואינם שם: ש״ץ כהן:** (מ״ב) קראו לישראל: בנו: לאחרון או למפטיר: **יב. עיר שכולה כהנים או לוים:** (מ״ב) אם יש לוי יקראו כסדר: אם יש שני ישראלים: יש שני ישראלים ושני לויים: כהן אבל ואין כהן אחר: **יג. קטן: סומא: יד. אין מביאים ס״ת: אם מכינים: אדם חשוב:** (מ״ב) פרשת זכור ופרה: עשרה חבושים: לישא ס״ת לילך לבית אחר לקרות: אם הכין מקום לס״ת באותו יום שיהא מונח שם: חשוב ואינו אנוס: (בה״ל) חשוב מפני עשירות:

קלו. מי הם הנקראים לס״ת בשבת

א. סדר הנקראים בשבת ויו״ט ויוה״כ: (מ״ב) מקומות שמוכרים המצות: עכשיו גדול מסיים: לקרוא לפי השנים: ((בה״ל) סדר החיובים כהיום: מקום שנהגו למכור כל העליות:

קלז. כמה פסוקים צריך לקרא לכל אחד

א. ביום שקורין ג׳ כמה פסוקים קורין: ב. כמה לכ״א: ג. דלג: בשבת אפי׳ התפלל מוסף: (מ״ב) וחוזר ומברך: דילג בשביעי: דילג במוספים עיקרן: (בה״ל) דילג במועדים מה ששייך ליו״ט זה: **ד. קרא אחד ב׳ פסוקים: בין שלשתן ט׳:** (מ״ב) לענין ברכה: בחול בשבת: אם כבר בירך: אם התחיל השני: כהן שקרא ב׳ פסוקים: **ה. בפרשת פרה פסק והגר הגר בתוכם וגלל:** (מ״ב) גלל לאו דוקא: **ו. קרא מה שקרא הראשון: במקום דלא אפשר** (מ״ב) לכתחלה לקרא מה שכבר קרא: (בה״ל) הוסיף א׳ במקום דלא אפשר:

קלח. שלא לשייר פחות מג׳ פסוקים

א. לא ישייר: וכן לא יתחיל בפרשה פחות מג׳ פסוקים פרשה שאינה רק ב׳ פסוקים: להתחיל ולסיים בדבר טוב: (מ״ב) טעה וסיים שני פסוקים סמוך: התחיל המפטיר שני פסוקים לאחר הפרשה: טעה וסיים שני פסוקים אחר הפרשה: להפסיק אחר הפרשה דב׳ פסוקים: פרשה באמצע פסוק: טובת

ורעת עכו״ם: לקרות לעור או פסח בפרשה עוורת או שבור: החזן לא יחשוב לברך אחד או לקלל בשעה שקורא: לא לסיים במי שעשה מעשה רע:

קלט. סדר קריאת התורה וברכותיה

א. לסדר תחלה הפרשה: (מ״ב) אע״פ שקראוהו: אם אין מי שסידר: גם העולה יסדר: **ב. מי שאינו יודע לקרות: אם הוא כהן או לוי: ג. לא יקרא עד שיאמרו לו: ש״ץ: אביו מומר: אסופי שתוקי: סומא:** (מ״ב) אביו מומר והוא בעיר אחרת: לפרשת פרה וזכור: **ד. ברכה שלפניה ושלאחריה: רואה הפסוק: הפיכת הפנים בשעת ברכה:** (מ״ב) טעה בנוסח הברכות: בברכה אחרונה יגלול הס״ת: להעצים עיניו: לשחות באמירת הברכה: (בה״ל) לגלול גם בברכה ראשונה: **ה. לכסות בין גברא לגברא:** (מ״ב) כשהס״ת מגוללת אם צריך כיסוי: ו. לברך בקול רם: לא שמעו המברך: (בה״ל) אם הברכות בלחש מעכב **ז. המברך חוזר: ח. ברך לעצמו ותיכף קראוהו: ט. קראוהו קדם שברך לעצמו** (מ״ב) לעסוק והערב: **י. ברכה אחרונה:** (מ״ב) מנהגנו לומר וחיי עולם: **יא. לאחוז בס״ת: לומר חזק:** (מ״ב) בעמודי ס״ת: בשעת קריאה: לנשק:

קמ. דיני הפסק בברכת התורה

א. הקורא ונשתתק (מ״ב) כשחוזר לברך אינו חוזר לברכו: (בה״ל) נשתהא: **ב. קרא מקצת ודבר:** (מ״ב) לא קרא עדיין: הסיח דעתו: המברך יכוין בתחלה שאף אם יסיח דעתו יסמוך על ברכתו: **ג. ברך והזכירוהו שפרשה אחרת:** (מ״ב) אם היה ג״כ מגולה: (בה״ל) אם התחיל לומר בא״י: התחיל לקרות: סברו ששם כתובה פרשת חובת היום:

קמא. דיני קורא והמקרא

א. לקרות מעומד: (מ״ב) בדיעבד שקרא מיושב יצא: סמיכה קצת: חולה: לישען על המפה: הסגן: ס״ת ארוכה: **ב. קריאת העולה עם הש״ץ:** (מ״ב) יותר טוב לא להשמיע לאזניו: (בה״ל) לפי המנהג לקרות לסומא: **ג. המנהג להקריא מלה במלה:** (בה״ל) אם מקרא שלא מן הס״ת: **ד. ש״ץ עולה יעמוד אחר אצלו:** (מ״ב) שיהיו ג׳: **ה. שלא לענות אמן עד שתכלה הברכה: ושלא לקרות עד שתכלה אמן:** (מ״ב) הקורא מאריך באמן: ויפסיק בין אמן לתחילת הקריאה: **ו. לקרות ב׳ אחים: ובן אחר האב:** (מ״ב) אם קראוהו וכבר עלה: אם אין מקפידים: עם בן בנו: אם מוציאין ס״ת אחרת: כשאין קורין בשם:

ז. באיזה צד לעלות ולירד: ואימת לירד: (מ״ב) כשמוליכין הס״ת להתיבה: לילך בזריזות: כשיורד לילך בנחת: **ח. קרי וכתיב:**

קמב. בין מי שקרא וטעה ובמקום שאין שם מי שיודע לקרות בדיוק

א. איזו טעות מחזירין: (מ״ב) נגינת הטעמים כשמשתנה הענין: (בה״ל) לענין חזרה בברכה: בימות החול: חיסר תיבה ולא נשתנה: אם ואם: **ב. אין מי שיודע:** (מ״ב) אם יטעו בטעיות שישתנה הענין: יקראו מתוך החומש להקורא:

קמג. אם נמצא ס״ת מוטעה ויתר דיני ספר תורה

א. פחות מעשרה: אם התחילו: (מ״ב) התחילו ברכו: לא יוסיפו על ז׳: ולא יפטירו: (בה״ל) רוב שלא קראו עדיין: אם יקראו עוד אחרים: **ב. כל חומש לבדו: חומשים שלנו: אין הש״ץ בקי בנגיגה:** (מ״ב) אין ס״ת: (בה״ל) אם הצבור מוחלים על כבודם: **ג. אין נמצא ס״ת כשר: ד. טעות בס״ת: בין גברי לגברי: באמצע: כבר קראו ג״פ: חסרות ויתרות: בשעת הדחק: חומש שלם:** (מ״ב) נשלם סדר הפרשה: אם אפשר לקרות ז׳: בין ברכה לקריאה: בשביל מפטיר: נודע אחר קדיש: טעות בשביעי: לאחר שבעה ועדיין לא השלימו: באמצע מפטיר: אותיות ותיבות שנמחקו קצת: נקרעו התפירות: דיבוק אותיות: כל שהוא מחלוקת הפוסקים: נשתנה במבטא: או הענין: גדולות קטנות נקודות: נמצא טעות ואין אחרת: **ה. אין מי שיודע לקרות אלא אחד:** (מ״ב) לפי מה דאנו קוראים אפי׳ לע״ה:

קמד. שלא לדלג בתורה מענין לענין ודיני ההפטרה

א. מדלגין בנביא: ואין מדלגין בתורה: בחד ענינא (מ״ב) בנביא אחד למפרע: **ב. שבת שיש בו חתן: חל ר״ח: ג. לגלול ס״ת בצבור:** (מ״ב) בשבת שקורין בשני ס״ת: **ד. אדם אחד בב׳ ס״ת:** (מ״ב) הפסיק בינתים איש אחר: בס״ת שלישית: (בה״ל) במנין שני.

קמה. דיני המתרגם

א. בימי חכמי הגמרא: ב. קטן: ג. האידנא:

קמו. שלא לדבר בשעת הקריאה

א. לצאת ולהניח ס״ת: בין גברא לגברא: (מ״ב) כשנשאר עשרה: כבר שמע: לצורך גדול: (בה״ל) לא התחילו לקרות: באקראי: עדיין לא בירך: **ב. אסור לספר: סברות להתיר**

לד״ת: לקרות שמו״ת: זכור ופרה: (מ״ב) לאפרושי מאיסורא: ללמוד בין גברא לגברא: להורות: כבר שמע קה״ת: הרבה מחמירין אפי׳ בשמו״ת: מלה במלה נכון: (בה״ל) שיטת המתירים לגרוס בלחש תמוה: שמו״ת בדליכא עשרה דצייתי: **ג. לספר כשהמפטיר קורא:** (מ״ב) בברכות המפטיר: **ד. א״צ לעמוד:** (מ״ב) בשעה שנושאין אותה: בשעת אמירת ברכו: איש חלש יש לישב: בין גברא לגברא לכו״ע שרי:

קמז. דיני גלילות ס״ת

א. לאחוז ס״ת ערום: שאר כתבי הקדש: נטל ידיו: הגדול גוללו: מעיל שהוא מצ״א פשתן ומצ״א משי: מפה קרועה: מדברים ישינים: (מ״ב) היכא דלא אפשר: עמודי הס״ת: ספרים שלנו: נגע במקום הטנופת: עכשיו אין מדקדקין בהגולל: תש כח: כלאים במפות: מדברים ישנים בדיעבד: תשמיש מצוה: תשמיש דתשמיש: שינה צורתן: נעשו להדיוט ולא נשתמשו עדיין: **ג. הושטת המעיל: הוצאה והכנסה:** (מ״ב) החזן מוליכו לבימה: **ג. יעמידנה כנגד התפר: ד. אופן הגלילה:** (מ״ב) הגבהה היא יותר מצוה מגלילה: **ה.תגלל המטפחת: ו. הגולל בתוך התיק: ז. לא יפטיר עד שיגלל:** (מ״ב) ברכות: יה״ר בב׳ וה׳: לא כרכו עדיין המפה: **ח. ביום שיש בו ב׳ ס״ת:** (מ״ב) קדיש על שתיהן: ביום שיש ג׳: קדיש על ב׳: למסרה לבן דעת: להתרחק קצת מן הצד:

קמח. שלא יפשיט ש״ץ התיבה

א. כל זמן שהם בבהכ״נ:

קמט. שהצבור לא יצאו מבהכ״נ עד שיצניעו ס״ת:

א. אם מצניעים בבית אחר: יש ב׳ פתחים: אם מצניעין בהיכל: הגולל: לנשק: (מ״ב) וכן כשמוציאין מההיכל: המגביה והגולל: מזמורים שאומרים בשעת הולכת הס״ת מן התיבה:

קנ. בנין בהכ״נ ושיהיה גבוה

א. כופין לבנות בהכ״נ: תנ״כ: (מ״ב) אפי׳ המיעוט: גביית בנין או שכירות: לבנות בהכ״נ כשיש אחר: אם ספרים מצויים: (בה״ל) לבנות ע״י עו״ג: לבנות ביהמ״ד: **ב. בונין בגבהה של עיר: אין משתמשים בהם: בשעת הדחק:** (מ״ב) מקומות שאין נזהרין: (בה״ל) מקום שמשתמשין שם כשעומדין על העליה: **ג. מי שהגביה יותר: בקרן אחד:** (מ״ב) דווקא בנין: **ד. הבונה כנגד חלון בהכ״נ:** (מ״ב) שמונה אמות: עזרה ועזרת נשים: חצר ביהכ״נ: בהכ״ס סמוך לבהכ״נ: **ה. בניית הפתח: בימה באמצע: סדר הישיבה:** (מ״ב) ש״ץ יורד לארץ לפני התיבה: עכשיו שקונין המקומות: לישב בין הבימה וההיכל: (בה״ל) במקום הדחק אינו מעכב: שאר פתחים שאינם עיקר: פתח הפרוזדור: במקום שהארון אינו במזרח:

קנא. דיני קדושת בהכ״נ

א. קלות ראש: אכילה שתיה: קישוט טיול: נכנס מפני החמה: ת״ח: חשבונות: הספד: צריך לקרוא לאדם: (מ״ב) לצורך פרנסה: מלאכה: מפני החמה שיקרא מעט: לפי שעה להאכיל עניים: קפנדריא או מפני החמה לת״ח: הלומדים בקביעות: בביהמ״ד כל תשמישיהם: לא יקדים הקריאה: (בה״ל) נעבדו עבירות: לשתות מים: אכילת עראי: **ב. יחיד הקובע מדרש:** (מ״ב) כל סעודת מצוה: **ג. אין ישינים: בביהמ״ד:** (מ״ב) שינת ארעי: ולת״ח: (בה״ל) בהמ״ד שלנו: **ד. לצורך בהכ״נ: סעודת מצוה עיבור השנה:** (מ״ב) כל סעודת מצוה: **ה. ליכנס בפתח זה לעשות לו דרך: היה קדם שנבנה: לא נכנס תחלה כדי לקצר: וכשנכנס להתפלל:** (בה״ל) אם יקרא או ישהה מעט: הולך לדבר מצוה: **ו. במקלו כו׳: בסכין ארוך: בראש מגולה:** (מ״ב) דווקא סכין מגולה: (בה״ל) סכין לת״ח לצורך: **ז. לרוק:** (מ״ב) האריז״ל: בשבת: **ח. טיט שעל רגליו: לכלוך בבגדיו: ט. נוהגים בהם כבוד: להדליק נרות:** (מ״ב) קדם שיכנס אדם: **י. אפי׳ לאחר שחרבו: עלו בהם עשבים: יא. התנו להשתמש: בישובו: תשמיש מגונה: בא״י:** (מ״ב) לא התנו בפירוש: תנאי בישובו לשאר תשמישים: חשבונות יחיד בחורבנו: בא״י לשאר תשמישין: (בה״ל) התנה להתפלל עד זמן פלוני: תנאי בישובו מדוחק: תנאי בא״י אף בישובן להאכיל עניים: **יב. עליה על גבי ב״ה: שאר תשמישים: בית שיחד לאחר שנבנה:** (מ״ב) לשכב דרך מקרה: שאר תשמישים חוץ ממקום שע״ג ההיכל: תשמיש מגונה מאד: נבנה ביחד: שומר נפשו: (בה״ל) על הגג במקום גלוי:

קנב. שלא לסתור שום בהכ״נ

א. לסתור בהכ״נ: אפי׳ מחיצה א׳: חרבו יסודותיו: ליקח אבנים מהישנה: לסתור דבר מבהכ״נ: (מ״ב) של יחיד: לבנות בגודל פאר: לעשותו ביהמ״ד: היתה מושכרת: איכא בהכ״נ אחרת: גזרו המלכות: היתה חוץ לחומה: לפנות מביהכ״נ: גומא להחזיק הדף: (בה״ל) למכרה: לא גמרו עדיין כולה: א״א

להרחיב בלא סתירה: להשחית דבר מטלטל: כל כלי בהכ״נ:

קנג. דין בנין בהכ״נ

א. מבהכ״נ בהמ״ד ולא להיפוך: (מ״ב) בהמ״ד ליחיד: (בה״ל) למכור בהכ״נ: **ב. לשנות לקדושה חמורה: לשנות המותר לקדושה קלה:** (מ״ב) לכתחלה למכור: בדמי חומשין נביאים וכתובים ולהיפך חומשין שלנו: **ג. ס״ת שנמצא בו טעות: ד. קדושה כיו״ב:** (מ״ב) ס״ת: לכתחלה: חזי ביה תיוהא: בזמנינו: (בה״ל) אין להם עוד ביהכנ״ס לענין הלכה: **ה. רוצים לשנות מלצורך מה שגבו: המותר: אם התנו: קנו עצים הביאו עצים:** (מ״ב) רוצים ללותן: דבר שאין בו קדושה כלל: גבו מעות סתם: גבו עצים: **ו. להספקת תלמידים להשיא יתומים:** (מ״ב) יתומות: פדיון שבויים: אפשר להשיג מעות: **ז. מכרו ז׳ טובי העיר: מוכרים בפרסום: של כרכים: תלוי בדעת היחיד: יחיד שבנה בהכ״נ: אין להם ביהכנ״ס אחרת: מכירה בהכרזה: אין בו אונאה:** (מ״ב) מתקבצים רבים: עשו אותה למעט: ברור דלא בנאו אלא אדעתא דבני עירם: ביהכנ״ס שאין מתפללין בו: אם ישאר אח״כ ג״כ בהכ״נ: תלו ביחיד שיעשה בלא הסכמותיהם: כלי בהכ״נ דכרכים: בנו אחרת טובה בכרכים: לקנות ביהכנ״ס מזומן: במטלטלין יש אונאה ואין צריך הכרזה: (בה״ל) לא נתמנו טובים בעיר: רוב הז״ט: שלשה מביהכ״נ: אם פקע הקדושה ממילא: אי אלימא כחייהו לאפוקי הקדושה בלא מכירה: זט״ה מינו היחיד: בית החיים: תלוי ביחיד לבנות: מכר היחיד בלא הסכמת הצבור: יחיד שנתן להקהל בכרך: אם יש רשות לשנות לקדושה חמורה: אם צריך הכרזה: **ח. בנו בית סתם: אפי׳ אם בנאוהו לשם בהכ״נ: הקדישו לפי שעה:** (מ״ב) אם גבו לבנות: יחיד שבנה בהכ״נ: עשה מטפחת לס״ת שלו: **ט. כשמוכרים אנשי הכפר בהכ״נ: מכרוהו זט״ה:** (מ״ב) לכתחלה ליזהר להשתמש דבר גנאי: **י. יחיד בשלו:** (מ״ב) נתנו לרבים לקרות בו: תשמישי קדושה דיחיד: קנה מתחלה למכרה: שאר ספרים: **יא. ליתן המתנה מה שסתרו וכן להחליפם: למשכנן להשכירן להשאילן: להשאיל לקרות ליחיד:** (מ״ב) ליתן לאנשי עיר רחוקה: ליתן במתנה ע״מ לא להוריד: אם אין השואל קורא בס״ת: (בה״ל) למשכן לבטחון ושלא להשתמש בהן: מכירה על תנאי: **יב. תנאי שלא יוכל לבנות בהכ״נ כי אם הוא:** (מ״ב) שאר מצוה: התנו בפירוש שיוכל למכור: קנה בדמים: הגון כמוהו: **יג. גבו מעות לבנין בהכ״נ ובא להם דבר מצוה:** (מ״ב) אע״פ שמותר: (בה״ל) למכור בהכ״נ לקדושה חמורה: **יד. נתן לבהכ״נ ואין מניחין ורוצין לבנות לת״ת:** (מ״ב) אם הבעלים יכולים למחות מלבנות קדושה חמורה: הבעלים נמי לא מצי למיהדר: **טו. אדם שאסר חלקו מבהכ״נ:** (בה״ל) אם קנה מקום ״קבוע״ **טז. השאיל ביתו לאסור לאחד: אם התנה: הניחם לכנוס לביתו:** (בה״ל) השאיל שיבואו להתפלל בעלמא: בדיעבד אם אסר: אם יש בהכ״נ אחרת בעיר: **יז. לשנות מבית אחד לבית אחר:** (מ״ב) ה״ה איזה ענין של כבוד: לקבור מתים: יש חברה: לבנות בהכ״נ קבוע: (בה״ל) מנין קבוע: **יח. כלי קדש של כסף שנהגו להביא תמיד:** (מ״ב) המנהג עכשיו: **יט. נמצא כתב אחר מיתה: כ. ס״ת שהוחזק שהיה של אבותיו:** (מ״ב) היתה לבושה מעלין של צבור: יש עדים שנתנו לצבור: קראו בס״ת של יחיד ואח״כ קנו הצבור: **כא. מעילים שנשתמש בהם הדיוט: מאתנן:** (מ״ב) נשתמש בהו לע״ג אפי׳ בדיעבד אסור: למצוה: נתן האתנן אח״כ: האשה נתנה לו: נשתנו: (בה״ל) להשתמש בחול: **כב. רגיל במצוה ואירעו אונס ואח״כ נתבטל:** (מ״ב) לא הרשוהו בפירוש: יש ראיה שכבר נתייאש: העבירוהו מחמת עבירה: (בה״ל) אם האחר הוסיף על המעות: ה״ה אם היה לו חזקה שיתפללו בביתו: העשיר בתוך זמן שכירות השני: ירושה במצוה:

קנד. דיני תשמישי קדושה ונרות בהכ״נ

א. רחבה של עיר בתים וחצרות שמתקבצין בהם להתפלל באקראי: (מ״ב) עזרות: גן ופרדס ואיצטבא של בהכ״נ: (בה״ל) מנהג בזיון: **ב. השוכרים בית ומתפללין בו:** (מ״ב) אם הוא בהמ״ד: (בה״ל) שוכר בגלוי: **ג. תשמישי קדושה: תשמיש דתשמיש: ארון הבנוי בחומה: לכבס במי רגלים:** (מ״ב) ספרים שלנו שמכוסים בנייר ובעור: הבימה: תשמיש דתשמיש בעודן קיימין: ארון עץ או בגד תוך חלל החומה: לסתור הארון הבנוי בחומה: (בה״ל) זט״ה: נוגע בקדושה לשמירה: **ד. מטפחות ס״ת שבלו: ה. ס״ת שבלה:** (מ״ב) שאר ספרים ותשמישי קדושה: **ו. אין עושין מתיבה כסא וכמה עניני הורדה: פרוכת:** (מ״ב) אם אינו תולה אותן לשם תשמיש: לפרסו לחופה: היד: יריעות פסולים באה״ק: ומשים נר: ארון לזמן: להשתמש בספר להנאתו: לשרטט על הספר: להניח קונטרס שלא נכתבו בם ד״ת בספר: **ז. הבימה שהיו עושים למלך:** (מ״ב) וה״ה בימה שלנו (היינו שעומד עליו האוחז הס״ת עיין יו״ד) **ח. תנאי: נהגו ליהנות:** (מ״ב) לתשמיש מגונה: של יחיד בביתו: מה שאינו מבורר מנהגא: ראוי להתנות: (בה״ל) דבר שאפשר להיזהר: **ט. להשתמש במטפחות ספרים מזל״ז: י. להניח עטרות ס״ת בראש המסיים בתורה: בראשי חתנים:** (מ״ב) התנו בהדיא: **יא. נרות שנתנם לעבודת אלילים: מומר עכו״ם שנתן שעוה:** (מ״ב) שעווה הנוטף מנרותיהם:

אם לא הודלקו מעולם: לכל הדלקה של מצוה: מבית תפלה של עכו״ם ביהכ״נ: לייכטער: ספסלים: מומר לחלל שבת בפרהסיא או להכעיס: נתנו מעות: (בה״ל) הבית תפלה שלהם היתה שכורה: **יב. עכבר שנמצא בשמן:** (מ״ב) אם יש ששים: לשאר הדלקה של מצוה: **יג. נר של בהכ״נ לקרות לאורו:** (מ״ב) קריאה של חול: דוקא במי שנדר: **יד. להדליק נר של הדיוט:** (מ״ב) להדליק הפיפ״א: לחפש מעותיו: (בה״ל) נר של הבדלה: **טו. בני כרך שקנו ס״ת יצא אחד מהכרך והתנו שהנשארים יתנו לו חלקו והוקרו:** (מ״ב) הוזלו: אם התנה שאם ירצה יתן להם דמיהם: שותפים שקנו ביחד בית: בני העיר שהוצרכו לחלוק עצמן לשנים: קהל שברחו מעיר: קנה מצוה לשנה ובתוך השנה גירש המלך: מצא דבר בחצר בהכ״נ: רוצה לכתוב שמו על מה שהתנדב: לא רצה שהקהל ישתתפו: לכתוב בפקודת פלוני גבאי:

קנה. לילך מבהכ״נ לביהמ״ד

א. ויקבע עת ללמוד: (מ״ב) אף בזמנינו שייך דבר זה: ללמוד תנ״ך: עכ״פ פסוק אחד: אפי׳ אינו מבין: לקבוע תורתו בבהמ״ד: כשלומד רק מעט: (בה״ל) להדר ללמוד בחבורה: ביום ובלילה: **ב. לאכול פת שחרית:** (בה״ל) יאכל רק מעט:

קנו. סדר משא ומתן

א. ילך לעסקיו: וישא ויתן באמונה: מלהזכיר שם שמים: מלישבע: מלהשתתף עם העכו״ם בזמה״ז: (מ״ב) דרך מיצוע: מצות תדיריות עשין ולאוין: (בה״ל) אנשים יחידים יוכל להמצא:

קנז. דיני זמן קביעת סעודה

א. שעה רביעית יקבע סעודתו: ת״ח: (מ״ב) פועלים: משעה שקם ממיטתו: שעות זמניות: ב״פ ביום טוב שיפנה קודם סעודתו: לכתחלה אפי׳ טעים:

קנח. דיני נט״י לסעודה

א. פת שמברכין עליו המוציא: (מ״ב) אוכל כאחת: ימין תחילה: **ב. פחות מכביצה** (מ״ב) כביצה בלא קליפתה: **ג. פחות מכזית:** (מ״ב) פירורין: למתק חריפות השתיה: **ד. טיבולו במשקה: רק ראש הירק:** (מ״ב) אין דרכו לטובלו או להיות עליו משקה: הטובל אצבעו: המשקין שנקרשו: חזרו ונימוחו: מרקחת המטוגן בדבש: אוכלו ע״י מזלג: שאר שמנים: מטוגן בחמאה: מלח: פחות מכזית: **ה. הנוטל לפירות: משום נקיות: בשר צלי: תבשיל מחטים:** (מ״ב) רוצה להחמיר משום הברכה: הודח קדם צליה: מיני תבשיל: פירות מבושלים: כבושים: לעקי״ך ביי״ש: **ו. השותה:** (מ״ב) שאב בידיו: **ז. נטל ידיו לטבולו במשקה או סתמא ונמלך: נגע באכילתו במקומות המטונפות:** (בה״ל) שהה כמה שעות: כשאין לו מים: **ח. במדבר או במקום סכנה:** (מ״ב) ישיג כשיחזור מיל: מפה: ט. ליזהר בנט״י: י. ליטול בשפע: יא. אימת מברך: שכח לברך עד אחר נגוב: (מ״ב) כבר בירך המוציא: (בה״ל) רוצה לברך קודם הנטילה: בירך המוציא קדם הניגוב: **יב. וינגבם:** (מ״ב) ניגוב בחלוקו או בבגדיו: **יג. המטביל: רביעית בב״א:** (מ״ב) סברת רש״ל: דעתו קצה:

קנט. באיזה כלי נוטלין הידים וכיצד יבואו המים לידיו א. כל הכלים כשרים: מחזיק רביעית: ניקב: (מ״ב יוצא טיף אחר טיף: ניקב בשולי הכלי: **ב. אם נוטל דרך הנקב:** (מ״ב) כלי חרס: מיוחד למשקין: מיוחד לאכלין: יהיה נשפך בלי הפסק: נסדק: לסתום הנקב: (בה״ל) נסדק בכלי זכוכית: ג. מחזיק רביעית כשסומכים אותו: הרחיבה מלמטה ויושבת בלי סמיכה: (מ״ב) שבר כלי: כלי שנפחתה מלמעלה: כסוי כלים: **ד. חמת וכפישה: שק קופה: כובעים:** (מ״ב) יכרוך ידיו: **ה. תחלת תקונו כך: כלי מלא נקבים: יש בו ברזא:** (מ״ב) נקבים גדולים: ליטול דרך חצי עגולה: או דרך שפופרת: להחזיר בכל שפיכה ושפיכה: תיקן ברזא לכלי שניקב: אם מנטף אצל הברזא: **ו. נטל מחפניו של חבירו: או מידו האחרת:** (מ״ב) לשפשף וליגע: שפך הרביעית לתוך פיסת ידו: סברת רש״ל: (בה״ל) שיטת ר״ת בנטל מחנפיו של חבירו: **ז. כח נותן: ליתן ידיו לתוך צנור: הטביל לתוך הצנור: ממשיך: אם הדלי נקוב: אבנים הקבועים לכותל:** (מ״ב) שיעור המשכה ג״ט: אם הצנור עצמו כלי: מ׳ סאה: לא זוחלין: נזדמן לו ליטול כראוי: רע״ר קאסטי״ן: פלוימ״פ: לטבול בהאבנים הקבועים: **ח. שכשך ידיו בכלי מחובר: אם אינו מחובר:** (מ״ב) יכרוך במפה: **ט. חבית שיש בה מים: המים היוצאים מאליהם: היתה ברזא בנקב:** (מ״ב) מנענע בברכיו: הטה פ״א: הנוטל ע״י קראן: (בה״ל) בדיעבד שלא החזיר בכל שפיכה: **י. הטה חבית מלאה מים:** (מ״ב) לא כוון לנטילה: לכתחלה: **יא. ליטול מחש״ו עו״ג נדה קטן פחות משששה:** (מ״ב) לכתחלה: **יב. הקוף** (מ״ב) בדיעבד ואין לו מים: **יג. כוונה לנטילה: כוונת נותן:** (מ״ב) פחות מבן שש (בה״ל) אם יזדמן לו מים: **טו. זוחלין: טז. מ״ס מים שאובין: המשיכה:** (בה״ל) העיקר להלכה: **יז. לא יטול מהנהר ויתן על השנית: יח. אחת בנטילה ואחת בטבילה:** (מ״ב) ומברך לכו״ע ענט״י: **יט. המטביל ידיו א״צ**

ב״פ ניגוב הגבהה: כ. מה מברך במטביל (מ״ב) הסכמת האחרונים:

קס. איזו מים כשרים ואיזו פסולים בנטילה

א. מים שנשתנו מראיהן: (מ״ב) סברת האחרונים בנשתנו מחמת עצמן: ע״י עפר וטיט: טובל ידיו: מעיין: חזרו לברייתן: **ב. שרה פתו: צינן יין: הדיח כלים: הטביל הגלוסקין: טבל ידיו וטח:** (מ״ב) שלא יתחממו: שלא ימותו הדגים: ירקות שלא יכמשו: כלים שיתכווצו: מדד בהם: נתן דבר שמריח: ניסה הכלי אם ניקב: הסכמת האחרונים במדיח מהבצק: **ג. שלפני הנפח: ושלפני הספר: ד. שתה מהם בהמה חיה ועוף:** (מ״ב) סברת האחרונים בשתיית כלב וחזיר: נחש: שנתגלו: פסולים שנתערבו בכשרים: **ה. מלאכה במי מקוה ומעיין:** (מ״ב) עשה מלאכה במים מחוברים שאובין: נפסלו משתיית בהמה במי מקוה: **ו. מים חמין:** (מ״ב) להמתין שיצטננו: **ז. חמי טבריא: להטביל: ליטול: הפסיקן: מחוברים: ח. טעם פסולו:** (מ״ב) לסברת המחמירים בחמי האור **ט. מלוחים סרוחים מרים: הכורים מחמת טיט:** (מ״ב) מי הים שהרתיחו: (בה״ל) אפסקינהו: אם הכלב יכול לשתות והפרה אינה יכולה: **י. דבר שתחלתו מן המים:** (מ״ב) לטבול בלא ריסקן: **יא. ספק: יש לו מים אחרים: נגע במים: נטל בהם חבירו:** (מ״ב) ספק מלאכה אפי׳ קדם נטילה: ספק שיעור לאחר נטילה: ספק מחלוקת הפוסקים: כל הספיקות יחד: נכון להדר: ידע שנטל כהלכה: היוצא מבה״כ לשאוב מהדלי: שכשך: **יב. שלג וברד וכפור מלח יין ומי פירות ושכר ודבש:** (מ״ב) מלח רק לטבילה: לטבול בשלג: יין לבן ועשאו אדום: לדינא: שנוי מראה לעילוי: (בה״ל) שאר משקין משום הפסד: **יג. צריך רביעית: ב׳ שבאו ליטול: זה אחר זה: מחצי לוג: מלוג:** (מ״ב) וישפוך בשני פעמים על ידיו: נוטל ידיו אחת אחת: על יד אחת: לא כוונו ליטול ביחד: ידיהם מרוחקים: גם לדעה השניה דווקא בבאו בבת אחת: החילוק בין סברא ראשונה לשניה: בשעת הדחק: בדיעבד כשנטל הא׳ מחצי רביעית: (בה״ל) וי״מ דצריך רביעית לכל א׳: **יד. רביעית מכונס: טו. רביעית לגדול ולקטן: זה ידו אחת וזה ידו אחת ואח״כ חזר:** (בה״ל) השני נטל ידו השניה תיכף:

קסא. דיני חציצה בנטילה

א. ליזהר בחציצה: שתחת הצפורן: רטיה: טיט: מיעוט שאינו מקפיד: (מ״ב) נמצא דבר חוצץ לאחר שנטל: יעיין קודם נטילה: צואה ממש: שלא יגדל צפרניו: רטיה של מכה: אם הוא אינו מקפיד: צואה וסתם טיט שלא כנגד הבשר: הוא מקפיד: (בה״ל) מלמולי זיעה בשאר מקומות היד: לגרר בשבת: **ב. דבר שאינו מקפיד: היה אחד צבע: ממש הצבע: לח: לנוי: גלדי מכה:** (מ״ב) לנוי אפי׳ כולו: טבח ומוכר שומן: שחרורית: כותב תדיר: אינו מקפיד להסירו: **ג. הטבעת:** (מ״ב) דוקא אשה: יש אבן טוב: **ד. שיעור נט״י:** (מ״ב) אם פיסת ידו מלוכלך מזיעה:

קסב. הגבהה ושפשוף הידים בנטילה

א. להגביה ידיו: משפילו מתחלה עד סוף: נוטל כל היד: רביעית בב״א: מטביל: ג״פ: (מ״ב) אם לא הגביה: בעת הנתינה מים: ע״פ קבלה הגבהה דוקא: (בה״ל) לחוש להרשב״א דלא מהני השפלה: **ב. להסיר הלכלוך: פעם שלישית: אם אין לכלוך: היו לו מים רבים: לשפשפם זב״ז:** (מ״ב) שיבאו המים סביב היד: לכתחלה לעולם מים שניים: שפשוף לעיכובא: (בה״ל) ניגוב למים ראשונים: מהנכון לכתחלה רביעית בשתי פעמים אחרונים: לנקות במים פסולים: **ג. נטל מקצת ידו וחזר והוסיף ונטל הנשאר מידו: טופח ע״מ להטפיח: בשניים:** (מ״ב) אם בהוספה נטל כל היד: א״צ לנגב: שתי שפיכות ולא שהה: **ד. שפך מים על ידו אחת ושפשפה בחברתה: נגע בהם אחר:** (מ״ב) נגע יד בחברתה לאחר שכבר נטהרה: אם כבר בירך: נטל הכלי בידו הלחה: **ה. נטל ידיו כאחת: אפי׳ ג׳ או ה׳: ו. נטלם לעצמם ונמלך במים שניים: ליגע ידו ששפך פ״א לשפך ב״פ: ז. שלא יגע חוץ ממקום שנפלו המים:** (מ״ב) אם נטל עד חיבור הקנה: נתלחלח אחר שנגב ידו: **ח. שפשפה בראשו וחזר ונגע אחר שנטל ידיו רק מים ראשונים ופחות מרביעית:** (מ״ב) לא בין השערות: (בה״ל) לכתחלה שניים דוקא: ומיירי שבכלי היה רביעית ושפך רק מקצת ממנה: **ט. שלא ישאר צרור או קיסם:** (מ״ב) נמצא אחר נטילה של השניים צרור או קיסם ידיו טמאות: הסיר הצרור אחר הראשונים ושפך השניים: כשהם רפויים: דבר שברייתו מן המים: שלג: (בה״ל) אם יש לו מים מעורב בברד לכתחילה ישפוך רביעית על כל יד: **י. מכה ורטיה: נוטלים ע״ג כלי או אל הקרקע:** (מ״ב) אינו יכול ליטול כלל: לכסות זוהמת הרטיה: נפלה הרטיה:

קסג. דין מי שאין לו מים והמאכיל לאחרים

א. אין מים מצויים: (מ״ב) בלחות עשבים: מפה כשמצויים: מסופק: שומרי גנות ופרדסים: יושב בביתו: אין לו מפה: ע״י כף כשיש מפה: (בה״ל) אינו רעב הרבה: גמלא פרחא: מפה בשתי ידיו: **ב. המאכיל: והאוכל: אוכל במגריפה: להאכיל למי שלא נטל:** (מ״ב) ספק נטל: עני: (בה״ל) אם לוקח לביתו:

קסד דין שיכול להתנות על הנטילה

א. נוטל ומתנה: אם מים מצויים: נוטל לאכילה: (מ"ב) בשעת הדחק: טינוף עפר וטיט: בתר ידים: האידנא: נטל והתנה גם לאכילה שניה: (בה"ל) מתנה על אכילה דלאחר שעה: **ב. נגע במקומות מכוסים ומטונפים:** (מ"ב) הסיח דעתו: הפרוסה בפיו: נגע בשערותיו: אימת יש לברך: (בה"ל) נגע בטומאה: כגד עם זיעה: נגע בס"ת:

קסה. דין העושה צרכיו ורוצה לאכול

א. אימת יברך אשר יצר: (מ"ב) יבדוק עצמו לפנות קודם הנטילה: שלא ליטול בפעם ראשונה נטילה גמורה: קשה לו ליטול ב"פ: באמצע סעודה: כשנוטל רביעית בב"א: **ב. מי נוטל ידיו תחלה:** (מ"ב) לברך כ"א המוציא: (בה"ל) כהיום חזר המנהג:

קסו. דין הפסק בין בציעה לנטילה

א. ליזהר מלהפסיק: כ"ב אמה: (מ"ב) לומר מזמור ה' רועי: לבית אחר: שלא לצורך: שהה הרבה:

קסז. מקום וזמן הבציעה ומי הוא הבוצע

א. שנאפה היטב: העליון והתחתון: לחתוך מעט: שיעור הפרוסה: בשבת: נותן מן הפרוסה לכ"א: (מ"ב) פרוסה: נשרף: נדבק עפר: גם בפרוסה לא יחתוך לגמרי: אם פורס חתיכה גדולה לחתוך אח"כ פרוסה להמוציא: כשמוציא אחרים יתן לכתחילה מן הפרוסה שחתך: לכתחילה יאכל כזית בברכת המוציא: (בה"ל) ככר קטן: ודק: **ב. יברך המוציא: רבים מסובים: המברך יכוין לאמן: יתן רווח בין לחם, ובין מן:** (מ"ב) אם בירך מוציא יצא: לא ענו אמן: (בה"ל) ט"ס: **ג. לתפוס הלחם:** (מ"ב) בדיעבד: **ד. ליתן שתי ידיו:** (מ"ב) בתי ידים: יגביה הככר: **ה. להביא מלח: מצוה להביא מלח בכל גווני:** (מ"ב) ואם בירך ימתין: רוצה להמתין בכל גווני: לטבול ג"פ: **ו. לא ישיח: אם שח: לאחר שאכל הבוצע:** (מ"ב) כדי דיבור: שח בעודו לועס: טוב שלא יפסיק עד שיאכל כזית: להביא הכלים: לשתות קדם הבהמה: סברת האחרונים: שח המברך: (בה"ל) להפסיק להאכיל לבהמה: פת שאינו נקי: **ז. ברכת נט"י לא הוי הפסק כשעדיין לא ניגב:** (מ"ב) ה"ה כל הנטילה: **ח. שכח ולא בירך:** (מ"ב) טוב שיברך ויאכל: **ט. ספק אם בירך:** (מ"ב) רוצה להחמיר: נכון לצאת: **י. שהכל: בריך רחמנא:** (מ"ב) אמר מאריה דהאי: לכתחלה: ברוך המקום: (בה"ל) בירך במ"מ: לומר אלהנא: **יא. אימת אחד מוציא לשני: והאידנא:** (בה"ל) הידור מצוה: מקצתן מסובין: אם שלחן אחד דוקא: **יב. היו רוכבים: היו אוכלים בשדה מפוזרים:** (מ"ב) יושבין בעגלה: שמש: **יג. לא קבעו מקום:** (מ"ב) בבהמ"ז: (בה"ל) ובקבעו אין צריך לכון בהדיא להוציא: **יד. מי הבוצע: לומר ברשות:** (מ"ב) כ"א מברך לעצמו: חתן: ת"ח המקדים לכהן: בע"ה קודם לכהן ות"ח: בע"ה להקדים לגדול: אפי' הגדול או בעה"ב צריך ליטול רשות: כשיש כהן ואחר בוצע או בברהמ"ז אם מועיל שיאמר ברשות הכהן: **טו. לטעום קדם הבוצע: לתת לכל אחד חלקו:** (מ"ב) כשכל אחד מברך לעצמו: ונתן להם בפירוש רשות: להט"ז לא יחלק עד שיטעום: **טז. שלא לבצוע עד שיכלה אמן:** (מ"ב) דווקא אם מוציאם: המאריכין יותר מדאי: **יז. הבוצע פושט ידו תחלה אם בא לחלוק כבוד למי שגדול יח. אין נותן הפרוסה ביד: אבל:** (מ"ב) בשבת **יט. מי שאינו אוכל לברך להוציא: לקטנים:** (מ"ב) קטנים מעלמא כשרוצים ליהנות: **כ. אפי' בשבת: מוציא מצה: קידוש: לאכול הפרוסה תחלה:** (מ"ב) כזית בסוכה: ישייר מן הפרוסה לאחר האכילה: לא יתן מהפרוסה לבהמה ועוף:

קסח. על אינה מין פת מברכין

א. היו לפניו חתיכות ופת שלם: אינו רוצה לאכול משניהם: (מ"ב) הביאו שלמה כשנטל הפרוסה: אם השלמה מפת של שיפין: ברצונו שוה לאכול מזה או מזה: (בה"ל) אחד מיסב אצלו: **ב. גדולה וקטנה: שני חצאים:** (מ"ב) קטנה נקיה: בחול: אם יש לו אחר שלם: **ג. חתיכה דבוקה לשלמה: יבצע במקום השלם:** (מ"ב) בפרוסה ממש: **ד. מי הקדם:** (מ"ב) ז' מינים שלם נקי גדול: **ה. של עכו"ם נקיה: בע"ה אינו נזהר: אב אינו חביב בלא איסור** (מ"ב) כשאין פת ישראל קודם: ב"ב א"א פת עכו"ם: (בה"ל) אין הבע"ב מוציא להאורח: **ו. פת הבאה בכיסנין: שיעור שרגילין לקבוע: מתחלה היה דעתו לאכול מעט: אחרים אין קובעין והוא קבע:** (מ"ב) אכלו עם דברים אחרים: שבע ממנו: מה נקרא שיעור קביעות: אם במה שלא אכל עדיין יש שיעור: (בה"ל) זקן או נער: **ז. מהו פת הבאה בכיסנין: כעכים יבשים: שממלאין: שעירב: הדבש והתבלין עיקר:** (מ"ב) נטל הפירות מהעיסה: לחם שנותנים בו זאפרן או מעט צימוקים: (בה"ל) המחבר לא כתב י"ש יצא ידי כולם: **ח. לחמניות: אם קבע: בתוך הסעודה: רקיקים דקים שנותנים עליהם מרקחת:** (מ"ב) מעשה קדרה: ליקח קצת תפוחים מתוכם: מרקחת על דובשנין: השאיר הרקיקין: נשאר קצת: (בה"ל) לדידן דמספקינן: שיכוין בשעת המוציא: **ט. פת פחות מכזית:** (מ"ב) ה"ה אפי' כל דהוא: **י. חביצ"א**

פירורי לחם שמדבקים: נתבשל: אינו מבושל: לא מבושל ולא מחובר: (מ"ב) נתבשלו ולא נתחברו: שרוים הרבה: כלי שני: ערוי: כזית ע"י שנתדבקו: טיגנם במשקה: קבע: קנידליך: אפאן שרה הפירורין: (בה"ל) אחר בישול היה כזית ואח"כ פירורו: **אם יש חתיכה שיש בו כזית ואוכל רק הפירורים הדקים: יא. המים מתלבנים מהפירורין:** (מ"ב) פת שמיבשין על הגחלים ונתנין בשכר: **יב. שרוי ביין אדום:** (מ"ב) לענין ברכת היין: שתיית קאווי: (בה"ל) אם צובעין הפת: ברוב ספרי המרדכי כתוב הואיל ונימוק: **יג. בישל עיסה: תחלתה עבה: לאקש"ן: פאשטידא וקרעפליך:** (מ"ב) מעט שמן שלא ישרף: קבע: אכל כדי שביעה: ירא שמים בהיה דעתו מתחלה: אם אין בהפרוסות כזית: ממולא בבשר ודגים בלא קבע: (בה"ל) האיך יוצא י"ש ידי כולם בברכת המוציא: **יד. חלוט שאפאן: בלילה רכה שאפאן: באילפס: מעט שמן: בלילה רכה וטיגנה:** (מ"ב) טגנו ואפאן: **טו. טרוקנין קמח ומים בגומא: קבע: טריתא קמח במים ושופכים ומתפשט:** (בה"ל) טרוקנין בלילה עבה: טריתא אם קבע: **טז. נהמא דהדנקא שאופין בשפוד: לכותח בחמה:** (מ"ב) קבע: עשאה נאה: **יז. פשטיד"א: אפאו במחבת במשקה:** (מ"ב) רקיקין קטנים: נאפה במי ביצים: (בה"ל) סברת הט"ז והרבה אחרונים בממולא:

קסט. דין שמש הסעודה

א. ליתן מיד לשמש דבר שיש לו ריח: מדת חסידות: כשהכוס בידו: לאחר: ליתן כשאינו יודע שנטל ידיו: (מ"ב) אפי' התנה לפטור עצמו לא מהני: אם הוא מיסב: מי שהריח ריח מאכל ומתאוה ירוק: כשהכוס ביד אורח: הבעה"ב לשמש: לאחר שלא זימן: חילוק בין שמש לאחר: (בה"ל) משרת שהתנה עצמו ליקח: אדם דעלמא שעומד שם: כשהמנהג שהשמש אוכל מאותן מזונות: **ב. ליתן לאכול למי שאינו יודע בו שמברך: לעני:** (מ"ב) בחורת צדקה כשיודע בודאי: (בה"ל) מוחזק לכשר: **ג. השמש אם יברך על כל כוס ופרוסה: יש אדם חשוב: אוכל עם שנים:** (מ"ב) אם היה דעתו על מה שיביאו: בדבר שהוא רק מדת חסידות: אוכל מעט:

קע. דברי מוסר שינהג אדם בסעודה

א. אין משיחין בסעודה: יצא אחד להטיל מים: לא שפשף: לאכול: דבר והפליג: (מ"ב) כשנוטל פת בידו: המוציא: **ב. שנים ממתינים:** (מ"ב) שהה הרבה הפסיק בשיחה: אשה לשתות משקין המשכרין: **ג. משירין פאה: כשהשמש מערה: ד. אין מסתכלין: ה. הנכנס לבית:** (מ"ב) אם נוהג איזה פרישות: זולת אכילה ושתיה: (בה"ל) חוץ מצא: **ו. לא יהא קפדן: ז. פרוסה כביצה:** (מ"ב) לאחוז בידו: **ח. כוסו בבת אחת: כוס קטן מאד גדול מאד:** (מ"ב) משי"ר מעט: פחות מרביעית: כריסו רחבה: יין מתוק: שכר שלנו: **ט. שום או בצל מראשו: לתלוש:** (מ"ב) בשבת: **י. לשוך פרוסה ולהניחה על השלחן: יא. שני כוסות:** (מ"ב) להביא שני כוסות: **יב. הגדול פושט:** (מ"ב) מונחין פירות לפני כאו"א: **יג. תנו לי לאכול: אכול עמי מה שהאכלתני: ואכול עמך:** (מ"ב) דעת הטו"ז: **יד. פרוסה ע"ג קערה: מקנח:** (מ"ב) לא יחתוך בשר ע"ג היד: **טו. פירורין על השלחן: לא לישוך ויתן: טז. לא ישתה ויתן:** (מ"ב) מניחו לפניו: **יז. לא ישתה כוס ויניחנו על השלחן: יח. לא יקח חלקו ויתננו לשמש:** (מ"ב) שחלקו בזויה או שיצטרך: להשקות בעצמו למסובין: **יט. אורחים ליתן לבנו:** (מ"ב) אם יש הרבה: כבר כלו לאכול: (בה"ל) הבאים בסוף הסעודה: **כ. לישב אצל ע"ה בסעודה:** (בה"ל) סעודת מצוה: יושב סביב לומדים: **כא. השמש שהיה משמש על שנים: היו האוכלין שלשה: כב. קנח מקום נשיקת הפה: אכול מלח: שתה מים: כשיש מלח בפת ומים במאכלים:** (מ"ב) לך בהמה חיה ועוף:

קעא. שלא לנהוג בזיון באוכלין

א. לעשות צרכיו בפת: לזרוק: אוכלין הנמאסים ע"י זריקה: (מ"ב) צורך האדם ודרך העולם: לזרוק פת על מקום נקי: אוכלין מונחים על ארץ: מאכל אדם לבהמה: (בה"ל) אין דרך העולם כן: לגרום לאסור בהנאה: מלאכה שאינו צורך אכילה: **ב. לישב על קופה אוכלין:** (מ"ב) על קופה של עץ שרי: **ג. לאכול דייסא בפת ד. ממשיכין יין: וזורקין קליות:** (מ"ב) הזורקין צימוקים לא יפה הם עושים: **ה. לזרוק החטים במקום נקי ולכבדן:**

קעב. מי שהכניס אוכלין ומשקין לפיו בלא ברכה

א. משקין בולען: (מ"ב) אינו דחוק למשקין הללו: דעת רוב פוסקים: **ב. אוכלין יפלוט: דבר שנמאס:**

קעג. דין מים אמצעים:

א. בין תבשיל לגבינה: (מ"ב) בין תבשיל של גבינה לתבשיל של בשר: **ב. בין בשר לדגים:** (מ"ב) בזמנינו לאכול ולשתות לקינוח והדחה: **ג. החילוקים בין אמצעים לאחרונים: היסח הדעת: ניגוב: מים:** (מ"ב) דעת הרש"ל: (בה"ל) ע"ג קרקע:

קעד. דין ברכת היין בסעודה

א. לברך על יין בתוך הסעודה: (מ"ב) כוון בפירוש: **ב. יין פוטר:** (מ"ב) היו לפניו: היה דעתו: קבע: קידש: (בה"ל) הצוקע"ר שנוטל בפיו למתק: לא כוון: פחות ממלא לוגמיו: **ג. כוס אחד מניחו:** (מ"ב) אם צמא: **ד. קבע לשתות לפני המזון: קידוש: הבדלה:** (מ"ב) עיקר אם היה דעתו: שלאחר המזון: במדינותינו שאין רגילין לשתות: להפסיק בשתיית רשות בין נטילה להמוציא: (בה"ל) דווקא סמוך לסעודה: **ה. נמלך לשתות כוס אחר: בא לסעודה ומושיטין: כוס ברכת נשואין:** (מ"ב) קנה לעצמו לחם ושלח לקנות עוד: **ו. ב"א לענין יין שבתוך הסעודה ושלפני הסעודה:** (מ"ב) אם שותה סמוך למזון: לא בירך קדם הסעודה על יין דהבדלה: לאחר גמר סעודה: (בה"ל) לכוון לפטור בבהמ"ז כוס של קידוש: ב"א לענין שאר משקין: לא בירך עד אחר בהמ"ז: יין שרף: צמא הרבה ואינו תאב לאכול: שותה גם בתוך המזון: **ז. שאר משקין תוך הסעודה** (מ"ב) שכר ומי דבש: כשמברך קודם נטילה לא ישנה מקומו: וישתה פחות מרביעית: או יבקש מאחר: יי"ש: פירות הבאים להמשיך תאות האכילה: יי"ש לאחר הסעודה: קאפ"ע אחר הסעודה: בשבת ויו"ט: (בה"ל) אוכל מעט פת שלא יזיק לו המשקין: אם אינו מתהנה מהמים כלל: טוב שיפטור ע"י יין: **ח. עניית אמן על יין שבתוך המזון ולהוציא: לומר סברי:** (מ"ב) בחופה ובברית מילה א"א סברי: (בה"ל) אין הידור לומר סברי ולהוציא:

קעה. דיני ברכת הטוב והמטיב על היין

א. הביאו יין אחר: אם היו ביחד: (מ"ב) טעם לנוסח זה: כוס בהמ"ז: בליל פסח: אין לו עוד מן הראשון: סברת הל"ח כשהם בביתו: עבר ובירך על הגרוע: **ב. שינוי יין מן הסתם: שתה תוך ל' יום: אדום ולבן:** (מ"ב) יודע שהוא גרוע אפי' מעט או מסתפק שמא גרוע מאד: אם גרוע הרבה: לבן ואח"כ אדום בסתמא: **ג. רע וטוב** (מ"ב) אם מסופק: רוצה לברך על כמה יינות: **ד. כששותה לבדו:** (מ"ב) שיהיה להם שותפות: העמיד הקנקן: בחבורה: שניהם משתיהם: נזכר כשהיין בפיו: **ה. מסובים בסעודה: מסובים לשתות: ו. יין של שתי חביות ממין אחד:**

קעו. שהפת פוטר את הפרפרת

א. פירורי פת שדיבקם: הפרפרת לא פטר הפת: ופוטר מעשה קדרה (מ"ב) כיוון בפירוש על הפרפרת שיפטור הפת: לענין ב"א: לעק"ך וקיכלי"ך: אכל פירות: לא בירך ב"א קדם נט"י: אכל דברים שא"צ ברכה בתוך הסעודה: אכל להמשיך הלב לאכילה: אם בדעתו לאכול תיכף:

קעז. דברים הבאים בתוך הסעודה ואחר הסעודה מה דינם

א. דברים שדרך ללפת בהם את הפת: כל מיני פירות: תחלה וסוף עם פת: (מ"ב) תבשילין הרגילין לבוא לתוך סעודת הפת: אוכל מעט פת כדי לפוטרן: בישל פירות עם בשר: מעט לקינוח: חזרת קישואין מלפפונות חריין צנון ובצל: הובאו לקינוח ואכל בהם פת תחלה וסוף: לברך תחלה על הפירות: אם לא שעיקר קביעותו על הפירות: פשטיד"א: (בה"ל) בישל הפירות עם תפוחי אדמה: **ב. דברים הבאים לאחר סעודה: אינו מצוי בנינו:** (בה"ל) מליח הבא לפני המזון: משכו ידיהם מהפת ולא סלקו השלחן: דייסא: נטל הכוס לברך: **ג. קובע ליפתן על הפירות: לאכול בתחלה עם פת:** (בה"ל) מתחלה מעט עכ"פ: **ד. לא היו הפירות לפניו:** (מ"ב) לא היה דעתו בפירוש: **ה. שלחו לו מבית אחרים:**

קעח. איזהו דברים קרויים הפסק בסעודה

א. היה אוכל בבית ויצא וחזר: דעתו מחדר לחדר: (מ"ב) אוכל יחידי: לא נשתהה כלל: מפנה לפנה ואינו רואה מקומו הראשון: מחדר לחדר ורואה מקומו הראשון: (בה"ל) רואה מקומו: חוץ לפתח במבית לבית: הפליג ולא הסיח משמירת ידיו: דברים שאין טעון ברכה אחריהן במקומן מחדר לחדר: **ב. חברים שהיו יושבין לאכול: אכל במזרחה של תאנה: ויש חולקין: לא על מה שכבר אכל: פת א"צ לברך כלל: הסיח דעתו: סיים במקום אחר: לכתחלה: מצוה עוברת:** (מ"ב) נקט חתן לרבותא: הלך רק לעשות צרכיו לקטנים: נשאר רק אחד: הניח מקצת חבירים בדברים שאין טעונין ברכה במקומן: עמדה התאנה בתוך היקף מחיצות: היה דעתו: אכל פחות מכזית פת: הניח מקצת חברים לאכול במקום אחר: מכוון מתחלה לאכול במקום אחר: יוצא ע"מ לחזור לאלתר: לצאת קדם ב"א לפירות: (בה"ל) בירך על יין בתוך הסעודה והלך למק"א: היסח הדעת עם עקירה ממקומו: ליטול ידיו: יוצא לדבר רשות לא ע"ד להפליג הרבה: מצוה שאינה עוברת: **ג. היה בגן והיה דעתו: מגן לגן:** (מ"ב) מוקף מחיצות: אינו מוקף לא היה דעתו ורואה: מגן לגן אינו מוקף ורואה ודעתו: בירך על פרי ואוחזו בידו ושינה מקומו: **ד. אינו מברך בהמ"ז אלא במקום השני:** (מ"ב) לאכול לכתחלה: הולכי דרכים מותרים לכו"ע: אם נמלכו: חשב לגמור בדרך: **ה. שבעת המינים: דגן: פת:** (מ"ב) סברת הגר"א כסברא

אמצעית: **ו. המתפלל באמצע סעודה:** (מ"ב) נט"י: הלך לביהכ"נ: **ז. ישן בתוך הסעודה: הוצרך לנקביו:** (מ"ב) ישן ערך שעה: על מטתו:

קעט. איזה דברים קרויים היסח הדעת בסעודה שצריך לחזור ולברך

א. נטל מים אחרונים: אמר הב לן ונברך: (מ"ב) הפסק בדיבור אפי' מעט: אם צריך להפסיק לדבר נחוץ: לאכול אחר מים אחרונים כשרוצה לברך המוציא: הסיח דעתו בהדיא מלשתות: מסובין רק לשתיה: נגרר לבו לשתיה מחמת אכילה השניה: הצריך ברכה צריך גם נטילה: (בה"ל) סילוק השלחן להרא"ש: היסח הדעת באכילה להרא"ש: שאר מידי דמיזן: דעת הרא"ש לאו יחידאה הוא: **ב. מי שסומך על שלחן אחרים:** (מ"ב) הסיח דעתו בבירור: אמר בעה"ב ודעת האורח לאכול עוד: (בה"ל) נטל ידיו: אין בהעה"ב אוכל עוד והאורח נמלך: גדול השלחן: **ג. נטל הכוס:** (מ"ב) להפסיק בשיחה: (בה"ל) לענין המסובין תלוי: **ד. נכנס לבית וכ"א מושיט לו כוס:** (מ"ב) היה דעתו שתעלה הברכה על כל מה שיתנו לו: במקום שהמנהג: **ה. קרואים לאכול מיני פירות:** (מ"ב) סברו שלא יביאו להם עוד: **ו. אכילת מלח ושתיית מים: אין אנו נוהגים:** (מ"ב) בלא"ה אין להקפיד בזמנינו:

קפ. דין פירורי הפת

א. אין להסיר המפה והלחם: ב. לשייר פת: פת שלמה: (מ"ב) להביא שלמה כשאין פתיתין: להביא פתיתין כשיש שלמה: להסירן מעל השלחן: **ג. לכבד הבית קודם נטילה: אין אנו נוהגים:** (מ"ב) ליזהר אף עכשיו שלא ימאסו מנצוצי הנטילה: **ד. לאבד פירורין קשה לעניות:** (מ"ב) דוקא לדרוס: אם מצטרפין לכזית: **ה. לכסות הסכין: בשבת ויו"ט:** (מ"ב) הטעמים לכסות הסכין:

קפא. דין מים אחרונים

א. מים אחרונים חובה: (מ"ב) שומע: אין ידיו מזוהמות אף עכשיו: אין לו רק שיעור מים ראשונים: לאכול כשאין לו מים אחרונים: לא נטל קדם בהמ"ז: **ב. על מה נוטלין:** (מ"ב) לא יתחוב ידיו בכלי: במקום שאין עוברים: כשיש לו כלי: ע"ג רצפה: (בה"ל) לשפוך מן הכלי על הקרקע: **ג. בחמין:** (מ"ב) יס"ב: פושרין: **ד. עד פרק שני:** (מ"ב) אצבע אגודל: היה המאכל מגיע יותר: (בה"ל) סברת הגר"א: **ה. להשפיל ראשי אצבעותיו: ו. ממי מתחילין הנטילה: אין מכבדין: ז. אין מברכין: ח. נגוב:** (מ"ב) לכתחילה ינגב: שיעור מים אחרונים: **ט. בכל מיני משקין:** (מ"ב) כשיש לו מים: הפסולים לנט"י: פ"א: **י. יש שאין נוהגים ליטול: אסטניס:** (מ"ב) סברת הגר"א והמקובלים: רוצה לברך על פירות והוא אסטניס: אין להפסיק אפי' בד"ת:

קפב. דין ברכת המזון ושלא יהא פגום

א. כוס בבהמ"ז: י"א ביחיד: ולא יאכל: י"א בשלשה: י"א א"צ כלל: (מ"ב) אין למנוע מלאכול: מנהג העולם: מצוה מן המובחר לכו"ע בשלשה: **ב. יין: חמר מדינה: שלא לאחוז הכוס ביחיד:** (מ"ב) עיקר שתית בני העיר: אחד מהם חביב: קוו"ס ובארש"ט: קבע על שאר משקין והיין ביוקר: קידוש והבדלה קדם: המנהג כהיום ביחיד: **ג. שתה ממנו: שפך: מחבית גדולה: מים פגומים:** (מ"ב) טעם משהו: טעמו כאצבעו: לשתות מפי ברזא: **ד. אם כוסות המסובים פגומים:** (מ"ב) קדם שישתה ומה שטועמין אחר ששתה כשרק המברך אוחז כוס לא איכפת לן: **ה. החזיר כוס פגום לקנקן:** (מ"ב) לכתחלה אסור: שיהיה בקנקן יותר יין מבכוס: **ו. לתקן ע"י שיוסיפו:** (מ"ב) המים שמוסיף לא יהיו פגומים: כן משקין: **ז. בשעת הדחק מברכין על פגום:** (מ"ב) לשפוך לכוס קטן: תיקון ע"י פת: מלוי ע"י פת:

קפג. המברך איך יתנהג בכוס של בהמ"ז

א. הדחה ושטיפה: נקי: (מ"ב) קנחו במפה: נקי וצח: **ב. חי עד ברכת הארץ: אינו חזק: יוציאנו לשם ברכה: מלא:** (מ"ב) נהגו למזוג מעט: יוציאנו סמוך לברכה: רגיל לישפך קצת: מלא למצוה: **ג. לחזור אחר כוס שלם:** (מ"ב) לכתחלה: חסרון מועט: נסדק: בסיסו: כיסוי כלים: בכ"ז אם אין לו אחר: לברך במצנפת: **ד. מקבלו בשתי ידיו: לא תגע השמאל: מגביהו: נותן עיניו: פיו צר: משגרו לאשתו:** (מ"ב) להחמיר לא לסייע בשמאל: האצבעות זקופים סביב: בתי ידים: נותן עיניו היינו בהכוס: לא אכלה האשה עמהם: להטעים להאורחים: אורח יתן לבעה"ב: **ה. המברך איטר: שולט בשתי ידו:** (מ"ב) הסכמת הגר"א: **ו. לא ישיח המברך והמסובין:** אם שחו: (מ"ב) עד אחר שתייתו: להשיח משנטל המברך הכוס: שח במזיד: שהה שהוי מרובה: דלגו ע"י השיחה דברים שאינם מעיקר הברכה: **ז. נכון לומר עם המברך: לסיים קצת קדם: אין נותנין אלא לטוב עין:** (מ"ב) לומר עכ"פ עם המברך ברכה ראשונה: **ח. לענין לשאול מפני היראה: ט. לישב באימה: מהלך**

בדיעבד: (מ"ב) ברכה רביעית: **י. מעין שלש:** (מ"ב) תלוי בהא דסי' קפ"ד ס"ג: **יא. מהלך בדרך ואוכל:** (מ,ב) אם אכילתו היה בישיבה: **יב. עוסק במלאכתו:** (מ"ב) כל הברכות:

קפד. לקבוע ברכה במקום סעודה, ועד כמה יכול לברך מי ששכח ולא בירך

א. יצא ממקומו ולא בירך: במזיד: בשוגג: (מ"ב) מפינה לפינה: מחדר לחדר כשיש לו מניעה: מחדר לחדר כשהיה דעתו: כל ד"א: אם עד שיחזור למקומו יתעכל המזון: בדיעבד כשהיה מזיד בהליכה ובברכה: מה שנכון לנהוג למעשה שלא בשעת הדחק: **ב. יש לו פת במקום השני:** (מ"ב) אפי' במזיד: וא"צ לברך המוציא ולא ברכת המזון: פחות מכזית: פרפרת וכיסנין: **ג. י"א ז' המינים י"א ה' מיני דגן:** (מ"ב) י"א פת סברת הגר"א סברא האמצעים: **ד. לברך מספק:** (מ"ב) אף ברכה רביעית: וגם יכול להוציא לאחר: דוקא כששבע: ראוי לי"ש: **ה. עד אימתי יכול לברך: לענין פירות ושתיית יין:** (מ"ב) אם הפסיד גם ברכה ראשונה: אם אינו רעב מחמת שאכל באמצע: כשאינו תאב לשום פירות: אם מתחלה לא שבע: **ו. השיעור לברך בהמ"ז:** (מ"ב) מדאורייתא כדי שביעה ואינו שוה בכל אדם: (בה"ל) י"א מה"ת כביצה וי"א אפי' כזית: חולה וזקן או שכבר אכל מקדם והוא שבע ע"י כזית או כביצה:

קפה. לברך בהמ"ז בקול רם ויתר פרטים בברכת המזון

א. בכל לשון (מ"ב) לשה"ק מצוה מן המובחר: יזהר לברך לכתחילה תוך הספר: **ב. שישמיע לאזניו:** (מ"ב) הרהר בלבו מחמת אונס: **ג. בעה"ב עם בניו לברך בקול רם:** (מ"ב) טוב לעולם: (בה"ל) להוציא אם אין מבינים: **ד. נשתכר: ה. היתה צואה כנגדו או שהיה שכור לגמרי: מי רגלים:** (מ"ב) שכרותו של לוט: לדינא כשנשתכר: לכתחילה נגד צואה לדינא במצא צואה: אם ידע שיש מי רגלים: (בה"ל) שכור לכתחלה:

קפו. אם נשים וקטנים חייבים בבהמ"ז

א. חיוב נשים ספק מה"ת: (מ"ב) אין מוציאות שאכלו כדי שביעה: אשה שנסתפקה אם בירכה: **ב. קטן: בן מברך לאביו:** (מ"ב) קטן את האשה: אם גם הבן לא אכל כדי שביעה:

קפז. דיוקים בנוסח בהמ"ז

א. המוסיף גורע: אמר בריך רחמנא כו': וי"א שצריך לחתום (מ"ב) כמה דיוקים בברכת הזן: דאמר גם מלכא דעלמא: עיקר כדעה שניה: לכתחלה: ילדים: **ב. אם לומר שהנחלת כו' ברית ותורה: ג. לא הזכיר ברית או תורה: נשים לא יאמרו:** (מ"ב) הא דלא הזכיר המחבר אם לאמר ארץ חמדה: לחזור לראש: בימינו נהגו לומר: (בה"ל) לא אמר הודאה: נסתפק אם אמר ברית ותורה: לדידן דשגורה: **ד. לא הזכיר מלכות בית דוד: לא אמר על הנסים:**

קפח. נוסח ברכה ג' ודיני בהמ"ז בשבת והטועה בבהמ"ז

א. אמן אחר בונה ירושלים: ב. בלחש: כשמזמנים לומר בקול רם: (מ"ב) אלא בימיהם: לא לומר ירושלים בנשימה אחת: **ג. מלכות בית דוד בברכת שלישית: לא יאמר ומלכותך ומלכות בית דוד: אין לומר אבינו מלכנו: מלך חנון ביעלה ויבא:** (מ"ב) אין למחות בהנוהגין לומר: **ג. נוסח ברכה שלישית: אומרים בונה ברחמיו ירושלים:** (מ"ב) לומר הרחמן בשבת: דעת הגר"א: **ד. נוסח ברכה זו:** (מ"ב) "ברחמיו" לכו"ע אינו מעכב: **ה. הזכיר דשבת ור"ח ויו"ט וחוה"מ: דשבת בתחלה:** (מ"ב) אם הזכירם בברכת הארץ לא יצא: אם החליף: **ו. נזכר שלא הזכיר עד שלא התחיל הטוב:** (מ"ב) ספק הזכיר: אינו יודע הנוסח שבאמצע כראוי: צ"ל לעמו ישראל: הנוסח בר"ה: אם כבר התחיל בר"ה הטוב והמטיב: ביו"כ: שבת ויו"ט ושכח אחד מהם: נזכר אחר שאמר בא"י: נזכר אחר שאמר בא"י אמ"ה של הטוב והמטיב: טעה בברכת הטוב והמטיב: (בה"ל) צ"ע אם אינו יודע הנוסח למה לא יאמר רצה: נרדם בבהמ"ז ואינו יודע באיזה ברכה עומד: כשטעה בג' ברכות הראשונות לאיזה מקום חוזר: **ז. לא הזכיר של ר"ח או של חוה"מ: חל ר"ח בשבת: כולל: ואינו חותם בשל ר"ח:** (מ"ב) צ"ל בשם ומלכות: ביו"ט יותר מאחת ביום ואחת בלילה: כשלא אכל בלילה: הנוסח בחוה"מ כשנזכר קודם הטוב והמטיב: כשחוזר בשביל הזכרה של שבת לבד יאמר גם יעלה ויבא: מסקנת האחרונים דיזכיר בחתימה גם ר"ח: (בה"ל) לומר חתימה: מה איסור לומר יעלה ויבא בהרחמן: **ח. סעודה שלישית בשבת:** (מ"ב) ביו"ט: נזכר קדם הטוב: (בה"ל) בחתימה: **ט. ג' ששכחו מעין המאורע: י. היה אוכל ויצא שבת: ר"ח פורים חנוכה:** (מ"ב) התפלל מעריב קדם בהמ"ז: אכל פת גם בלילה והוא ר"ח: חנוכה ופורים: להזכיר שניהם: (בה"ל) נזכר קודם שפתח הטוב והמטיב:

קפט. נוסח ברכה רביעית ודיניה

א. לא יאמר תתברך ולא החי: ג. מלכיות והטבות וגמולות: (מ"ב) אין לומר אל שבכל יום: בבהמ"ז מסיים ונאמר אמן: בעושה שלום: אמן אחר הרחמן: בשבת ויו"ט ור"ח אומרים מגדול ובחול מגדיל: **ב. בבית האבל:** (מ"ב) אם בעינן עשרה: אין אומר הטבות וגמולות:

קצ. שתיית הכוס אחר הברכה ודיניה

א. מברך בפה"ג אם אפשר שיטעמו קודם המברך: אם כוס המסובין פגום: (מ"ב) אפי' כבר בירך על היין בתוך הסעודה: אם כ"א כוס ריקן לפניו: כשכוס המסובין פגום לשפוך לכוסם קדם טעימתו: **ב. לברך מעין שלש:** (מ"ב) כשדעתו לשתות עוד: (בה"ל) אין דעתו לשתות מיד: טעה ובירך ברכה אחרונה: **ג. ליזהר לשתות או פחות מכזית או רביעית** (מ"ב) בדיעבד כששתה מלא לוגמיו: שתה יי"ש: **ד. לטעום אחד מהמסובין: שתית שנים: מצוה מן המובחר:** (בה"ל) מי יברך בפה"ג כששותה אחר: אם האחד מהסובין יודע לברך בעצמו **ה. שאין יודעים היכן יגיע הכוס:** (מ"ב) נתכוון בהדיא:

קצא. אם הפועלים מחויבים לברך

א. מקצרין: אם אין נוטלין שכר אלא הסעודה: כשהבע"ב מיסב עמהם: (מ"ב) לענין זימון: **ב. האידנא ג. לעשות מלאכה כשמברך** (מ"ב) תשמיש קל: לעיין בד"ת: (בה"ל) כשעוסק באיזה מצוה: בדיעבד

קצב. ברכת זימון בג' או בעשרה

א. היו ג': היו ד' לומר ברכו: י' להזכיר ה': המשנה: (מ"ב) לומר תן לנו הכוס ונברך או באו ונברך: אם לענות אמן: ב"ה וב"ש: בשנים שאמר ברכו (בה"ל) שלא לומר המזמן ובטובו חיינו: **ב. לא הזכיר אלקינו בעשרה:** (מ"ב) אם יכול המזמן לחזור בשם כשהמסובין לא ענו בשם:

קצג. אם מצטרפין לזימון אם לאו

א. שנים מצוה לחלק: כשאין השני יודע: אם אינו מבין: ג': מצוה לחזור אחר ג': ששה נחלקים: לחזור אחר עשרה: אינם יכולים לשמוע ברכת הזימון: (מ"ב) לא אכל כדי שביעה: המנהג שנשים יוצאות: יותר טוב שיאמרו מלה במלה: זימון לד' המינים: אחד א"צ לחזור אחר שנים: אם לעולם יותר טוב לא ליחלק: אם צריכין ללכת לדבר מצוה: סברת האחרונים לשמוע עד הזן: ליתן לברך למי שקולו חזק: (בה"ל) אם יודע ששמע עקרי הברכות ופתיחתן וחתימתן יצא: מתנמנם: אם אחד יכול להוציא לשנים או לתשעה כשאינם מבינים: **ב. שנים קבעו ואח"כ בא השלישי ולהיפוך: בלא קבע: אפי' שרשאין לחלק:** (מ"ב) בעה"ב עם בני ביתו הוי קביעות: התחלה או גמר: המתינו: לא אכלו על שלחן אחד: בעשרה שיש הזכרת השם באין חייבין: **ג. היו רוכבים ואמרו נאכל: היו הולכים: היו אוכלים בשדה מפוזרים: לא לזמן בבית עובד כוכבים:** (מ"ב) יושבין בעגלה: כהיום המנהג שמזמנין: במלון דרך עראי: **ד. כ"א אוכל מכסרו: פחות מכזית:** (מ"ב) אפיל רוצה לגמור סעודתו קודם: (בה"ל) הכי דאיכא תרתי לריעותא: **ה. ג' שבאו מג' חבורות: לא זימנו עליהם: אפי' לא אכלו:** (מ"ב) מיירי שנתפרדה חבורתם הראשונה: א"נ שהיה אונס או הפסד ממון: הכא מיירי שעקרו בשוגג או דלא קבעו: (בה"ל) אם אחד הפסיק לשנים: **ו. ג' חבורות שהיה בכל אחת ארבעה: וה"ה ג' והלך א' מכל חבורה: ונצטרף א' עם ב' הראשונים: ואסור ליפרד מחבורה של ג' ומד' מותר:** (מ"ב) בזה אם אכלו יחד: ומיירי שכולם היו בבית זה: (בה"ל) נתחברו הג' שנפרדו קדם שזימנו חבורתם: ד' שאכלו על שלחן אחד וב' על שלחן אחר אם יכול אחד מהד' להצטרף עם הב':

קצד. שלשה שאכלו כאחד ונפרדו לענין הזימון מה דינם

א. כל אחד ברך לעצמו: שכח אחד: זימן האחד עם אחרים: (מ"ב) נזדמן להם אחד: (בה"ל) גמרו הזן: אם רק התחילו היו ג' ושנים ברכו אם השלישי יכול להצטרף לחבורה אחרת: בעשרה ושכחו ג' ד' וברכו שנים: הג' שתה ושכח אחד מן האוכלים פת: **ב. יצא אחד מהם לשוק: בעשרה:** (מ"ב) אם אינו עונה: אבל אם היה עומד עמהם: וגם הוא יוצא חובת זימון: אם יש טינוף בינתים: **ג. אין אחד מהם יודע כל בהמ"ז: אבל לחצאין:** (מ"ב) אם מעכבות זא"ז: באוכל כדי שביעה יש להחמיר (בה"ל) אחד יודע נברך ואחר הזן:

קצה. חבורות שאוכלים בהרבה מקומות מה דינם

א. רואים: שמש אחד לשתיהן: נכנסו בתחלה: רה"ר מפסקת: (מ"ב) אם ירצו: כשאחרד משמש לשתיהן אפילו בב' בתים ואין רואין: בבית אחד לא בעינן נכנסו בתחלה: שביל היחיד: (בה"ל) אם צריך שיהא בכל חבורה כדי לזמן: וכן ע"י צירופן לברך בשם: בבית אחד ולא נכנסו מתחלה ואין בכל חבורה ג': בברכת חתנים: **ב. מקצתן בבית ומקצתן חוץ לבית:** (בה"ל) כשהם שני בתים: **ג. צריך שישמעו דברי המברך בביאור: ואם רצו לצאת ברהמ"ז צריכים לשמוע כל בהמ"ז:** (מ"ב) לכתחלה לשמוע כל הבהמ"ז: בדיעבד שלא שמע דברי המזמן:

קצו. מי שאכל דבר איסור אם מצטרף לזימון

א. אכל דבר איסור אין מזמנין ואין מברכין עליו: (מ"ב) אפי' הוא אסר ע"ע: ה"ה דאין עונין אמן: אכל בשוגג: גזל וקנאו בשנוי: **ב. במקום סכנה: אחד כהן ואוכל חלות: כהנים**

וזר אוכל פת עכו"ם: שלשה מודרים: אוכלין מככר בעה"ב: (מ"ב) שנים מודרים מאחד והוא אינו מודר: אחד אוכל גבינה: **ד. אכל פחות מכזית.**

קצז. דין צירוף לזימון ג' או עשרה

א. שנים שגמרו ובא שלישי: אם אמרו הב לן ונברך: מים אחרונים: (מ"ב) אחד שגמר: וכן לצירוף עשרה: (בה"ל) אם אחד הסיח דעתו: חיוב: השלישי יכול לזמן: לדיעה שניה סי' קע"ט ס"א: ג' שאמרו הב כו' אם הרביעי יכול להוציאם ספק לענין ג' ולענין עשרה: **ב. אחד אכל ירק להצטרף להזכיר השם: טיבל בציר: שתה: המברך מאוכלי פת: ששה לא:** (מ"ב) בירך ב"א: הירק והציר מצטרף לכזית: פלוגתת אחרונים לענין מים: (בה"ל) סברת הגר"א דלא בעינן כזית: וכן לא לרביעית: רוב רביעית: **ג. צריך לברך ב"א: להצטרף לג': י"א כזית דגן י"א ירק: אירע שנתנו לו לשתות:** (מ"ב) אכל תמרים דייסא שתה יין: לכתחילה יכוין לא לצאת ברהמ"ז: עכשיו נוהגים ליתן לשתות: **ד. מצוה שיברך אותו שאכל כדי שביעה: אם מקצתן שתו:** (מ"ב) אם כ"א מברך לעצמו: אם הם שנים: מקצתן אכלו לשובע ולא שתו ומקצתן להיפוך: אכל אכילה גסה ונהנה גרונו:

קצח. אחד נכנס אצל שלשה שאכלו

א. נכנס כשאומר נברך: נכנס כשאחרים עונים: לענות אמן: גם הם עשרה: (מ"ב) שתה לעצמו: שמע מפי המזמן כשחזר: נכנס אחר שכבר התחיל המברך לומר שאכלנו: ברכת נישואין: אף שאמר ברוך ומבורך וכו' צריך לענות אמן:

קצט. על מי מזמנים ועל מי אין מזמנין

א. השמש: ב. כותי: ג. ע"ה: (מ"ב) אינו מקיים מצות התורה בדבר המפורסם בכל ישראל: (בה"ל) לענין שאר דברים שבקדושה: הע"ה בעצמו חייב: **ד. עובד כוכבים: גר גמור: גר גמור יכול להוציא לאחרים: ה. אונן:** (מ"ב) בדיעבד: **ו. נשים ועבדים וקטנים: ביחד: בשם:** (מ"ב) אשה עם בעלה ובניה: **ז. נשים עם האנשים: אינן מבינות:** (מ"ב) דוקא עם ג' אנשים אם רצו הנשים להתחלק: (בה"ל) אפי' אשה אחת: לברך האשה ברכת הזמון: **ח. אדרוגינוס: ט. טומטום: י. קטן: חרש ושוטה:** (מ"ב) מבן שש והוא חריף: אחד ולא שנים: בדקוהו ולא נמצא בו ב"ש: לברך הקטן ברכת הזמון: חרש גמור: שוטה גמור: (בה"ל) הביא ב"ש קדם י"ג: חרש שיהא המזמן: **יא. מי שנדוהו**

ר. דין המפסיק כדי לברך

א. אחד מפסיק ע"כ: לא רצה: שנים: אינו רשאי לברך: (מ"ב) הוא אינו יוצא: כשנוגע להפסד ודומה: יתנהגו לפנים משורת הדין: (בה"ל) אם אין השנים נחוצים לצאת: משגמרו השנים: **ב. עד היכן צריך להפסיק: היה בדעתו לחזור ולאכול פת:** (מ"ב) לא היה דעתו לחזור ולאכול: יכול להפסיק כמה פעמים: היו חמשה והפסיק אחד לשנים: היו ז' או ח': ג' או ד' להפסיק לעשרה: עד ברוך שאכלנו: אכלו ביחד: (בה"ל) היה בדעתו לאכול רק פרפרת וכיו"ב: דברים שברכתן בנ"ר ולענין ברכה ראשונה: לכתחלה לאכול:

רא. מי הוא המברך

א. גדול מברך: רצה ליתן רשות: יש שם אורח: נוסח ברכת האורח לבעה"ב: בעה"ב רוצה לוותר: ליתן למי שירצה: (מ"ב) אם הגדול מוציא: ליחה ליתן לאבל: להמתין על הגדול: (בה"ל) סתם אנשים שבאו לבסוף: ליתן לאחר כשיש גדול: **ב. לא יקדים חכם ישראל לכהן ע"ה: כהן ת"ח:** (מ"ב) כהן ת"ח ויש ת"ח גדול ממנו: להיות ראש המדברים: דאורייתא: רוצה לחלוק כבוד לאחר: להקדים הלוי: **ג. מי שנותנים לו לברך:** (מ"ב) כשמברכין על הכוס: לחזור שיתנו לו כוס של ברכה:

רב. דיני ברכת פירות האילן

א. פירות האילן: יין: מבושל: קונדיטון: יין בשכר: (מ"ב) בירך על היין בפה"ע: בישל הענבים והצמוקים: נפסד טעם היין: נתבטל טעם היין: (בה"ל) ווערמיט וויין שהוא מר: יין מזוג בשכר: אם דרך העולם לערב ביין: **ב. הבוסר: שאר כל האילן: מר או עפוץ: חרובין: זיתים:** (מ"ב) שיעור ב"א בבוסר: לפי מראית העין: החרצנים נראה מבחוץ: נאכלין ע"י הדחק: מיתקו ע"י אור: בדבש: (בה"ל) חרובין שנראה בהן שרשראות והן מרים ביותר: סברת הגר"א משיגיעו לעונת המעשרות: תפוחים: **ג. גרעיני הפירות: מיתקן:** (מ"ב) הסכמת הגר"א והרבה אחרונים: אוכל הגרעין אחר הפרי: קשיא לפי סברת המחבר: (בה"ל) נמצא בתוך הפרי כמין שקדים: **ד. שמן זית: כמות שהוא: עם פת: עם מי סלק"א:** (מ"ב) אוכל עם פת שלא יזיקנו: מכוון לאכילה ואניגרון הוא המיעוט: (בה"ל) אם חושש בגרונו ושותה סתמא: **ה. שקדים המרים: קטנים: גדולים: מתקן:** (מ"ב) שאר פירות המרים שמיתקן או שבישלן: **ו. צלף:** (מ"ב) בדיעבד בפה"ע על הקפריסין: קליפת פאמערנצי"ן **ז. תמרים שמיעכן: פאווידל"א:** (מ"ב) ערד עפי"ל: אם בתמרים שמיעכן לכו"ע בפה"ע: להלכה: לענין ב"א: מיני אגרע"ס וכו': אם רוב דרך אכילת אותן פירות הוא ע"י ריסוק: **ח. דבש תמרים: משקין מכל פירות:** (מ"ב) היוצא ע"י כתישה וסחיטה: **ט. סופי ענבים: נובלות:** (בה"ל) אין מתבשלות על האילן וטמנם בעפר ונתבשלו: סתם תמרים שנפלו קודם בישול: תמרים שנופלין מן האילן מחמת רוח: **י. פירות ששראן או בשלן:** (מ"ב)

פירות שרוב אכילתן הוא ע״י בישול או כבישה: רוטב של פלוים״ן יבשים: לענין הלכה: (בה״ל) מי שריית תפוחים: **יא. מי שריית צמוקים ותאנים או מי בישולם: אם משך המים: שיהיה בהם לחלוחית:** (מ״ב) אם אוכל הפירות ג״כ: עיקר כוונתו בשביל המים: שראן אדעתא דהמים ולא משכם: (בה״ל) ברכה ראשונה בתוך הסעודה: אם אכל מהצמוקים גופא: מעין שלש קדם בנ״ר: אין לו אלו הדברים לפטור את המי פירות **יב. פירות שטובים חיים ומבושלים: אין דרך לאוכלם אלא מבושלים:** (מ״ב) וטובים יותר מבושלים: טובים גם חיין: הדרך רק חיים: אפי׳ מז׳ המינים: (בה״ל) דגן חי בסי׳ ר״ח ס״ד: מיירי דראוי לאכול עכ״פ ע״י הדחק: **יג. אגוז המטוגן בדבש** (מ״ב) כל מיני פירות שטיגנו בשמן או בדבש: אם האגוז כתות ושבור: **יד. אגוז רך שמבשלים בדבש:** (מ״ב) כל פרי גמורה שאינו ראוי לאכול רך חי וטיגנו: **טו. הסוקא״ר: קנים מתוקות:** (מ״ב) בדיעבד אם בירך בפה״ע או בפה״א: **טז. פלפל וזנגביל יבשים וכיו״ב:** (מ״ב) אם אכלם עם צוקער: **יז. אגוז מושקא״ט: צימרינד: יח. פלפל וזנגביל רטובים: אם מסופק אם הוא עיקר הפרי: אינו יודע מה הוא:** (מ״ב) אחר שלמד:

רג. דיני ברכת פירות הארץ

א. על פירות הארץ: ב. תותים הגדלים בסנה: כלה עציו: (מ״ב) אילנות פחות מג״ט: מינים שמוצצין המשקין: אם אין האוכל ראוי כלל **ג. המאוזי״ש: ד. אילני סרק** (מ״ב) דוקא פירות גרועים: (בה״ל) שגדילין מאליהן ואינן ראויין לאכול חיין: **ה. בני אסא (היינו ענבים קטנים שבהדסים): ו. זנגביל שמרקחים אותו:** (מ״ב) ה״ה פלפלין יבשים: וכן כשצולין זנגביל: מרקחת של חזרת: של רעטי״ך: בשול ע״ג: (בה״ל) זנגביל מעוך וכתות: **ז. בשמים שחוקים:** (מ״ב) שחוקין ונימוקים לגמרי: הצוקע״ר רוב: **ח. צנון:** (מ״ב) צנון שלנו

רד. דיני הברכות ליתר מאכלים

א. דבר שאין גידולו מן הארץ: פת שעיפשה: תבשיל שנשנתה צורתו ונתקלקל: נובלות: גובאי (מין חגב): מלח: מרק (של בשר): כמהין ופטריות: קורא: חזיז: לולבי גפנים: שקדים מתוקים: קרא חיה: קימחא דשערי: שכר: עשבי דדברא: לטעמא עבידי: החומץ שעירבו במים (מ״ב) נתקלקל לגמרי: קטניות רטובין של גנות: של שדות: השרביטין: כל פה״א דלא גמר פירא: האי דנקט דשערי: שכר שיש בהן כזית בכדי אכילת פרס: עשבי דדברא שנתבשלו והוא מאכל שרים: עשבים שנזרעו: פירות הגדלים מאליהן: שלק את האני״ס: (בה״ל) על אלו שברכתן שהכל ברכה אחרונה שלהם בנ״ר: פת שעיפשה שאכל ממנו כדי שביעה לענין ב״א: **ב. החומץ לבדו:** (מ״ב) שמבעבע: **ג. ריחי׳ חלא: ד. וכל שבני אדם נמנעים לשתותו:** (בה״ל) שאין אנו בקיאין: **ה. שמרי יין: נתן בהם מים: אחד משששה:** (מ״ב) שמרים אזוקי מזיק: דברי הג״ה אין לו ביאור: מיירי ג״כ ביין חי: **ו. תמד שעושים מחרצנים: נדרכו ברגל: זגים שנתנו עליהם תאנים:** (מ״ב) רמי תלתא ואתי ד׳: לענין ב״א: (בה״ל) חרצנים של צמוקים: לענין הבדלה: **ז. מים לצמאו: חנקתיה אומצא:** (מ״ב) צמאו ל״ד שותה מים לרפואה: ואם גם לצמאו: (בה״ל) חנקתיה אומצא ל״ד: לשרות האכילה: להוריד המזון: **ח. לרפואה והחיך נהנה ממנו: אנסוהו:** (מ״ב) בפת אם אכל כדי שביעה: **ט. של איסור מפני הסכנה:** (מ״ב) נפשו קצה: **י. דבש דבורים: יא. פירות ועשבים שמרקחים בדבש: מרקחת שאין בריאים רגילין בו:** (מ״ב) שקדים המחופין בצוקער: הסכמת האחרונים: **יב. כל שהוא עיקר: לדבק: לריח: לצבוע: ליתן טעם: ממשות ודבר חשוב:** (מ״ב) הסכמת אחרונים: **יג. מסופק בברכתו:** (מ״ב) עיין לעיל ר״ב (דהיינו אחר שלמד): אם הוא דבר שיכול לפטרו בסעודה:

רה. ברכות ירקות

א. על הירקות: שטובים חיים ומבושלים: שטובים מבושלים יותר מחיים: תומי וכרתי: עם בשר: (מ״ב) קטניות ופולין יבשים: יותר טובים מבושלים: דרך רוב בנ״א: וה״ה כבושים או מלוחים: שלאטי״ן: שומין שהזקינו: וכן בצלים: מאכל מבצלים: ירקות אם בשר: טיגן בצלים בשמן: (בה״ל) ארבע״ס: כשטובים חיים ומבושלים ואין דרך בני אותו המקום לאכול חיין: טובים יותר רק כשמבשלם עם בשר: קלח של קרוי״ט: **ב. על המים שבישלו בהם ירקות: עם בשר:** (מ״ב) שרה ירקות: רוטב של אוגערקעס: ובוריקעס: רוטב של קרוי״ט: בארש״ט ממי סובין וקמח: בישל ירקות לצורך מימיהן לבד: לביבות: בישל הירק בחומץ או במשקה: אם אוכל הירק עם המרק: הירק עם הבשר: **ג. אם סחטן:** (מ״ב) דרכן למיסחטינהו: אם כתשן: **ד. חתכן לחתיכות:** (מ״ב) שומשומין שטחנן: **ה. הלפת:** (מ״ב) תלוי בדרך בנ״א באותו מקום: (בה״ל) לפת במים לבד:

רו. דיני הפסק וטעות בברכת הפירות

א. על פירות האילן בפה״א ולהיפך: אם הוא מסופק: על הכל אם אמר שהכל: (מ״ב) אפי׳ הזיד: אין העץ מתקיים

בחורף: לא נגמר הפרי: או שאינו עיקר הפרי: פה"א שטובים מבושלים: ספק מצד הדין: מחמת שלא למד: ודווקא בדיעבד: **ב. בירך על פה"א ונתכוון לפטור את פה"ע:** (מ"ב) לכתחילה אין לכוין: לא היו לפניו ונתכוין: בירך שהכל ונתכוין לפטור את פה"א: טוב להיות נמלך: **ג. לא יפסיק: להשמיע לאזניו: בכל לשון יכסה ערותו: לבו רואה את הערוה: ראשו מגולה:** (מ"ב) שיעור כדי דיבור: חילוק בין שתיקה לדיבור: מפני הכבוד והיראה: קר או חם ביותר: לאחר שבירך נמאס: הרוצה לשתות מים ששופך קצת: אגוז ישבר ואח"כ יברך: הרהר בלבו: **ד. לאחוז בימין:** (מ"ב) לכתחלה: איטר: אין לתחוב בסכין: ספר יקבל בימין: **ה. ברך ואח"כ הביאוהו לפניו: הביאו לו יותר: לכתחלה להיות דעתו:** (מ"ב) אם הוא ודאי שיובא אצלו: אחר שכבר אכל הראשונים: בסתמא: מין אחר לגמרי: מין פירות אחר בסתמא: בסתמא והביאו לו מין אחר בעוד שלא כלה מין הראשון: קבע עצמו לפירות: **ו. בירך ונפל מידו ונאבד: לומר בשכמל"ו: אם רק אמר בא"י: העומד על אמת המים:** (מ"ב) מצאו נרקב: אם היה בדעתו: מונח לפניו: ספק ברכות להקל: בירך ומביאו לו יותר יפים: לא היה דעתו עליהם: בירך על המים ושמע שיש מת בעיר: שהתקופה נופלת: (בה"ל) הרמ"א פליג אמחבר:

רז. דין ברכה אחרונה על הפירות

א. פירות האילן חוץ מחמשת המינים: אכל מכל מינים: חותם בלא שם: (מ"ב) בדיעבד אם בירך על העץ: י"א שבראת: מסתפק אם אכל כזית בכדי א"פ:

רח. דין ברכה מעין ג' אחר ה' מיני פירות וה' מיני דגן

א. על חמשת המינים שהם גפן כו': ב. חמשת מיני דגן שחלקן: עירב דבש הרבה: לא נתן הדגן בתבשיל אלא לדבק: (מ"ב) צ"ל שולקן: נתמעכו ע"י הבישול: הסיר קליפתן ע"י הכתישה: שיתדבק ע"י הבישול: לדבק אפי' נתן קמח הרבה: **ג. קמח לתוך שקדים: וטוב לגמעו בתוך הסעודה:** (מ"ב) קשה לשער: הקשו האחרונים: **ד. דגן חי: הגרעינין שלמים: שעורים שלמים: שלא לאכלו אלא בתוך הסעודה:** (מ"ב) הוסר קליפתן ע"י כתישה: נתדבקו ע"י הבישול: אם הוסר קליפתן גם מקצת מהם ע"י טחינת הרחיים: שעורים מבושלים: אם אירע שאכלו שלא בתוך הסעודה: **ה. קמח של חטים: ו. קמח ששלקו: אם היה רך כדי שיהא ראוי לשתיה:** (מ"ב) אינו עב שיהא ראוי ללעסו: תבשיל ממיני גרויפי"ן ונתן מים הרבה: **ז. הכוסס את האורז: בשלו עשה ממנו פת: עירב ממנו בתבשיל:** (מ"ב) סוגיין דעלמא אורז ריי"ז: הוסר קליפת האורז: בירך בפה"א בזה: האורז הוא הרוב: **ח. על פת דוחן ופליזו או שאר מיני קטניות: תבשיל משאר מיני קטניות:** (מ"ב) במדינות שדרכן לעשות פת: תבשיל מקמח שלהן: בישל קטניות שלמין ומיעך אותן בכף: (בה"ל) מי שרוצה לברך במ"מ על דוחן: **ט. עירב קמח דוחן ושאר מיני קטניות עם קמח של חמשת מיני דגן: אין מהחמשת מינים כדי שיאכל ממנו כזית בכדי א"פ:** (מ"ב) האחרונים נתקשו דלא מצינו המוציא ועל המחיה: לא אכל רק מקצת מהפת: ה"ה אם עירב ה' מיני דגן עם דבש ותבלין או שאר מינים: לענין פת כסנין: טוב ליזהר: לא מנכר טעם הדגן: (בה"ל) לברך על פת שאינה נקיה ולא על פת מעורב: אם מצטרף לענין חיובא דאורייתא: **י. בברכה מעין שלש על פירות דחו"ל: בחו"ל אוכל מפירות הארץ:** (מ"ב) בדיעבד אם לא הזכיר ארץ: **יב. הזכרת מעין המאורע: אכל מז' המינים ומיני מזונות ושתה יין: המחיה והגפן והעץ:** (מ"ב) לא הזכיר מעין המאורע: בדיעבד אם לא אמר פה"ג: **יג. אכל פירות מז' המינים ואכל תפוחים: תפוחים ויין: בשר דגים ומחמשת המינים:** (מ"ב) ברכה מעין ג' לפטור בנ"ר וכן להיפך: סחט התפוחים ושתאן: אם סיים בברכת היין על הארץ ועל הפירות: **יד. שתה יין וברך בפה"ג ואכל ענבים: וכן בב"א: טו. בדיעבד אם בירך על הענבים בפה"ג:** (מ"ב) אם שתה יין ונתכוין לפטור: בירך על היין בפה"ע: **טז. שתה יין ומים:** (מ"ב) ה"ה אפילו משקין חשובין: כשקבע: או שהיה לפניו: אירע שהביאו המשקין אחר שנמלך והסיח דעתו: **יז. ברכת ג' לפטור מעין שלש: דייסא: יין תמרים: ברכת הזן: נזכר עד שלא חתם:** (מ"ב) אכל בתוך הסעודה או קודם ברהמ"ז פוטרן: הסכמת האחרונים: (בה"ל) שתה יין אחר גמר הסעודה או קודם הסעודה יכון בברהמ"ז לפטור היין: צ"ע בשתה טובא: בברכה מעין ג' אם לא הזכיר ארץ וירושלים: **יח. לא יכלול מספק** (מ"ב) אכל פרי עץ ואינו יודע אם הוא מז' המינים: בדיעבד שכבר שתה משקה שיש לו ספק: (בה"ל) אם יכול גם לברך רק על העץ ויכוין בהדיא לפטור הספק יין:

רט. דין טעות וספק בברכת היין

א. כוס של שכר ופתח בא"י אמ"ה ע"ד לומר שהכל: סבור שהוא יין וסיים שהכל: סבור שהוא מים וסיים בפה"ג: (מ"ב) הסכמת הפוסקים: **ב. תוכ"ד נזכר שטעה: היו אחרים שותים ודעתו לשאר יין גם הוציא האחרים:** (מ"ב) אפי' היה סבור שהוא יין: תוכ"ד בבהמ"ז: מחיה נמי מזון: אמר מאורי האש קדם במ"ב: לפמ"ש בסי' ר"ו ס"ג כל שהוא לפניו:

(בה"ל) נשאר בצ"ע בדאורייתא אם יצא: **ג. כל הברכות אם נסתפק: בהמ"ז:** (מ"ב) ברכת מעין ג':

רי. האוכל פחות מכזית מה דינו

א. פחות מכזית ופחות מרביעית: דבר שהוא כברייתו: לקח הגרעין: לא לשתות בין כזית לרביעית (מ"ב) כל האוכלין מצטרפין: חצי זית מז' המינים או פת ומדבר אחר: האוכל והשותה: ציר שע"ג הירק: ופת השרוי: היה הרוטב מדברים שמברכין עליהן כמו על המאכל: אכל הכזית מעט מעט: אכל כדי שביעה: פת סופגנין שנתפת: שתה רביעית והפסיק בינתים: טה"ע וקאפ"ע: אכל פחות מכשיעור והלך לחרץ: נתרסקה הבריה: גרעין שאין ראוי לאכילה: נפל קצת ע"י בישול: נמצא בתוך הגרעין דבר שראוי לאכול ואכלו: שתה כזית ואין לו רביעית: **ב. הטועם:** (מ"ב) טועם כשאין ביכלתו לתקן: פחות מרביעית מהרבה קדירות: טעימת אוכל: אסור לברך: עישון טאב"ק: הרוצה לבלוע טוב לכוין ליהנות:

ריא. דיני קדימה בברכת הפירות

א. היו לפניו מיני פירות הרבה אם ברכותיהם שוות: מין ז': חביב: אין שוות: י"א חביב: נקרא חביב: (מ"ב) אם אין לפניו: מין ז' חצי פרי: שלם עדיף מחביב: צנון וזית חביבים בשוה: (בה"ל) אינו מדוקדק מ"ש י"א: הא"ר מצדד גם באין שוות: פ"ע חביב עליו עתה: **ב. ולהרמב"ם חביב באותה שעה:** (מ"ב) סתימת המחבר: **ג. בפה"ע או בפה"א ושהכל: פה"ע ופה"א דשעורה:** (מ"ב) הסכמת האחרונים: אם פה"א חביב או מין ז': (בה"ל) י"ש ומיני מרקחת מפירות: **ד. כל הקדם בפסוק: בפה"ג חשיבה: מעשה קדרה מחמשת מיני דגן: כל הנאמר סמוך לארץ:** (מ"ב) אם לא נגמר הפרי: ברכת במ"מ קודמת לכל: (בה"ל) האחרונים נתקשו מס"א: **ה. הכוסס חטה: ברכת המוציא: אינו רוצה לאכול: עבר ובירך: בלבד שיהא דעתו:** (מ"ב) פה"ע ופה"א חביבים בשוה: פה"א חביב: החשוב פוטר את שאינו חשוב אפי' לא נתכוין: אינו בדין שיפטור מי שאינו חשוב: בדיעבד שבירך על החביב: לכוון לפטור החביב: (בה"ל) אוכל אצל בעה"ב: מין אחד יותר יפים: **ו. תבשיל מקמח כוסמין ושבולת שועל ומז' מינים:** (מ"ב) אינם מפורשים: זיתים ותבשיל של שיבולת שועל: סדר המעלות בקצרה: המוציא במ"מ דחטים דשעורים דכוסמין דשיבולת שועל ושפון בפה"ג זתים תמרים ענבים תאנה רמון בפה"ע בפה"א שהכל י"ד מעלות

ריב. שהעיקר פוטר הטפל

א. מברך על העיקר: אפי' כ"א לבדו: אפי' פת: אם הטפל חביב: אם אוכל הטפל תחלה (מ"ב) הרוב הוא העיקר: אחד אינו דבר חשוב: ה' מיני דגן: תאב להמליח יותר מהפת: אינו רגיל ולא היה דעתו: אוכל אח"כ למתק השתיה: סברת המ"א והגר"א לענין הטפל חביב: יי"ש ולעקא"ך או מרקחת: כשרוצה לאכול יותר מלהפיג המרירות: למנוע לאכול פת: שורה מעט פת ביי"ש: להפיג השמנונית: פת כיסנים עם גבינה: המ"א חילק: טוב למנוע לאכול הטפל קדם: הטפל חביב ואוכלו קדם: (בה"ל) אוכל שני מאכלים מעורבין בקערה: מעורב מה' מיני דגן ומינכר כ"א בפ"ע **ב. מרקחת שמניחין על רקיקין:** (מ"ב) לעיל סי' קס"ח במ"ב סקמ"ה:

ריג. מי שיצא אם מוציא אחרים

א. פת ויין בעי הסיבה: ולדידן ישיבה: ולפ"ז אין חילוק: בב"א: וי"א דלא מהני לשאר דברים: (מ"ב) אפי' יודע כ"א לברך: בדיעבד כל שכוון המברך: אם אינו יודע: האידנא שמזלזלים בב"א: בתוך הסעודה: שכר ומי דבש: האידנא ביין: (בה"ל) מוגמר: ומאור: **ב. אין המברך מוציא אא"כ יאכל:** (מ"ב) בין לב"א: אף בדיעבד: אם היה שוגג או אנוס: ויזהר באמן: כמה אנשים ערשים מצוה אחת: **ג. שמיעה מתחלה עד סוף: כוונה להוציא ולצאת:** (מ"ב) אפי' דרבנן

ריד. בכל ברכה צריך להיות שם ומלכות

א. דילג שם: או מלכות: או תיבת העולם: (מ"ב) דילג תיבת אתה: אמר אזכרה אחת: דילג השם בחתימה: (בה"ל) שם ומלכות לענין לא תשא: אמר המלך בלא העולם:

רטו. עניית אמן אחר הברכות

א. אמן אחר ברכותיו: י"א רק אחר בונה ירושלים: (מ"ב) אם הפסיק עשה איסור: **ב. השומע אחד מישראל מברך: היה אפיקורוס כותי תינוק או שנה ממטבע הברכות: אחר עכו"ם:** (מ"ב) לא שמע השם: שמע אחד מברך לישראל דעת הגר"א בכותי ואפיקורס: דוקא ששינה באופן דלא יצא: שמע ממי שהמיר דתו לע"ג: דעת הטו"ז דאין חיוב לענות בעכו"ם: (בה"ל) חילוק בין חיוב לענות ובין מותר לענות: יודע איזה ברכה בירך: אינו מאמין בדברי חז"ל: **ג. ללמד לתינוקות הברכות: כשמברכין לפטור א"ע:** (מ"ב) גדול בשעה שלומד: קדם שהגיע לחינוך: **ד. המברך ברכה שא"צ:** (מ"ב) אם שלחנו ערוך: בלשון לע"ז לבטלה: אם תשמע שחברך מזכיר השם" אם הוא איסור מה"ת: ספק ספיקא: (בה"ל) אם אחד נוהג כאיזה דיעה שלא הודחה לגמרי:

רטז. דיני ברכת הריח

א. לברך קודם שיריח ריח טוב: לאחריו א"צ: (מ"ב) שכח והריח בלא ברכה: היו לפניו שתי ברכות אחת של טעם: אין מברכין על קול נעים ורחיצה וכדו': (בה"ל) כשהוא עדיין מחובר: **ב. עץ: עשב: המוס"ק: פרי הראוי לאכילה: נטלו לאכלו ולא נתכוון להריח: על כולם אם אמר במ"ב: מסופק:** (מ"ב) מוציא עלין מעצו מוס"ק לתת בקדירה: אינו ראוי לאכול אלא ע"י תערובות: לומר אשר נתן: ריח ואכילה בחד פירא איזה לברך קודם: אם בירך שהכל: דעת האחרונים בנעגעל"ך: המריח בקאוו"ע כתושה והיא חמה: (בה"ל) דבר האסור באכילה אם מותר להריח בו: אם לא לקח הפרי בידו ומתכוין להריח: לקח לאכילה ולבסוף נתכוין להריח: לקח פת לאכילה ולהריח: לקח מתחלה להריח ואח"כ לאכילה: שמן מבושם לאכילה: **ג. ורד קנמון מי הורד הלבונה המצטיכי עצי בשמים:** (מ"ב) מי ורד שיצא ע"י סחיטתו ומה שיצא ע"י שנשרה ונתבשל במים: (בה"ל) מידי דלאו אילן אלא שהן קשין: **ד. שמן אפרסמון:** (מ"ב) אם בירך עצי בשמים: **ה. שמן זית שכתשו:** (מ"ב) ה"ה משאר פירות שגדלין על העץ: היה זה מפירות שאין גדלים על העץ: **ו. שמן שבשמו: ואם סיננו: נכון ליזהר מלהריח:** (מ"ב) מים ושאר משקין: כשיש לו בשמים אחרים: מי שאינו רוצה להחמיר ע"ע: שפיריטו"ס המריחים: **ז. סימלק וחליפי דימא:** (מ"ב) קלח שלהם אינו קשה כשל עץ: ליתן במים ביו"ט: **ח. סיגלי: ט. נרגים: גדל בגנה: גדל בשדה: י. היו לפניו עצי בשמים ועשבי בשמים ומיני בשמים:** (מ"ב) יברך כמו לענין פירות: נתערבו כמה מינים: כשכיון בהדיא להוציא בבמ"ב כמו לענין פירות: ברך עשבי בשמים לעצי בשמים: להקדים עצי לעשבי: חביב: **יא. הדס ושמן:** (מ"ב) ההדס בימין: (בה"ל) צ"ע אם הדס דוחה שמן אפרסמון אפי' אם הוא חביב כמו שדוחה אע"פ שברכתו מבוררת: **יב. מברכין על המוגמר:** (מ"ב) בדיעבד בעת שמריח: (בה"ל) נשרפו הבשמים לגמרי: **יג. אם הוא של עץ: יד. המריח באתרוג של מצוה: המריח בפת חם:** (מ"ב) דוקא בשעת נטילתו למצוה: אם מריח אין לברך לא באתרוג ולא בפת: (בה"ל) יש למנוע כל ימי החג: נשאר הריח בידו או בבגד:

ריז. ברכת הבשמים והמוגמר

א. הנכנס לחנותו של בושם: נכנס ויוצא: היה דעתו לחזור: (מ"ב) אם אין מונחים בפומבי: אם אין מתכוין להריח: אם הסיח דעתו: בעל החנות גופיה: דעתו לחזור מיד: אגודות בשמים שמונחים להריח: חוזר ומריח בבשמים אחרים: (בה"ל) אפטיי"ק: **ב. אין מברכין אא"כ נעשה להריח:** (בה"ל) המריח מרחוק או בהפסק מחיצה: הנוטל בשמים של בהכ"ס בידו להריח: **ג. מוגמר שמגמרין בו את הכלים:** (מ"ב) מתכוין לגמור ולהריח: מדוכה שדכו בו בשמים: (בה"ל) בשמים המונחים בצלוחיות והם סתומות והריח הוא מחמת שפותחין אותם בכל שעה: **ד. בשמים של ערוה:** (מ"ב) פנויה: אשתו נדה: מונחים על השלחן: **ה. בשמים של עבודת כוכבים:** (מ"ב) שהוקטרו: **ו. מסיבה של עובדי כוכבים:** (מ"ב) שלא במסיבה מותר: **ז. היה הולך חוץ לכרך:** (בה"ל) היה מחצה על מחצה: **ח. נתערב ריח שמברכין עליו כו':** (בה"ל) נתערב ריח של עו"ג עם של ישראל: נתערב עצי בשמים בעשבי בשמים:

ריח. ברכות הנעשים על הנסים

א. הרואה מקום שנעשו בו נסים: בהזכרת שם ומלכות: (מ"ב) שניכר הנס מתוך המקום: צ"ל נמי אתה ואלקינו: (בה"ל) אם צריך מקום הנס ביחוד דוקא: רואה הר הכרמל: א"צ לפרט הנס: עבר כבר ואינו רואה: ראה פעם שניה תוך ל': **ב. על נס שנעשה לקצת ישראל:** (מ"ב) אותם שנעשה להם הנס בעצמם: **ג. מל' לל' יום:** (מ"ב) חוץ מיום שראה ושעומד בה: **ד. הרואה מקום שנעשה נס ליחיד:** (מ"ב) פעם ראשונה ואח"כ לל' יום: אם דוקא שנולדו אחר הנס: מבן הבן יברך לאבותי: או לאבי אבא: (בה"ל) בעל על אשתו ולהיפך: אב על בנו: **ה. נעשו לו נסים הרבה:** (מ"ב) דוקא ביחיד: בנו: להזכיר תחלה מקום שעומד: פגע אח"כ המקום שנעשה לו שארי הנסים: **ו. על נס של רבו: רואה האדם:** (מ"ב) דווקא ברבו מובהק: ודווקא הוא ולא בנו: והא דמברכין בראית האדם דווקא במחויב לברך על ניסו: (בה"ל) רואה האדם בתוך ל' שבירך על המקום ואח"כ רואה עוד האדם בתוך ל' לראיית האדם: **ז. על נס של אדם מסוים: על נס של אדם שנתקדש בו שם שמים:** (בה"ל) כהיום אין נוהג ברכה דאדם מסויים: נעשה נס לאדם לאחר שנתקדש ש"ש ע"י: **ח. אשתו של לוט: ועל לוט:** (מ"ב) ר"ל בשביל לוט: קברו של לוט: **ט. נס שהוא מנהג העולם ותולדתו:** (מ"ב) וניצול ג"כ כדרך מנהג העולם: לברך ברכת הגומל: נפל עליו אבן וכיו"ב: נפל סמוך לראשו: להפריש לצדקה: (בה"ל) סברת היש חולק שהיה בסכנה והזמין לו הקב"ה לפי שעה:

ריט. ברכת הודאת היחיד

א. ארבעה צריכים להודות: (מ"ב) יורדי הים והולכי מדבריות שיגיעו לגמרי למקומם: ונתרפא והולך על בוריו: מי שנתחייב ארבעתן: קטן: נשים: (בה"ל) נהר שמהלכין בו באניות או בדוברות עצים: לא קרה לו שום סכנה: חבוש מחמת ממון: מחמת נפשות והישיבה עצמו הוא העונש: דנוהו לישב יום או יומים: **ב. מה מברך: השומעים אומרים:** (מ"ב) הנוסח אינו מעכב: יהא עומד: כדיעבד: אם לא אמרו: **ג. לברך בפני עשרה ותרי מינייהו רבנן: לא שכיח: בירך בפחות מעשרה:** (מ"ב) דתנו הלכתא: ימתין עד שלשים יום: (בה"ל) אם עכ"פ לכו"ע אין איסור לברך בפחות מעשרה" אם בירך בפחות מעשרה וכוון בהדיא שלא לצאת אח"כ נזמדנו לו עשרה: **ד בירך אחר וענה אמן:** (מ"ב) כל שהוא שמח: לא ענה אמן: לשמוע מתחלתה עד סופה: ולכוון לצאת: לכתחלה לפטור בכך: כשיש עשרה: דיהבך לן ולא יהבך לעפרא: המברך יכול לומר לכו"ע בפחות מעשרה: שלא בדרך חיוב: נוהגים קצת שכשיולדות נשותיהם: מברך על אביו ועל רבו: לכתחלה רק על אביו ורבו לבד: (בה"ל) הטעם דצריך דוקא לענות אמן: אין נכון לברך אפי' אב על בנו: **ה. אם בירך אחר הגומל לעצמו ונתכון להוציא: בלא ענית אמן: ו. אם איחר: ג' ימים:** (מ"ב) יצטרך שלא בס"ת: **ז. כשהולכין מעיר לעיר: פחות מפרסה: ח. באיזה חולי צריך לברך:** (מ"ב) קצת נוהגין כהמחבר: חולי כל גופו: (בה"ל) קדחת: מוטל במטה יותר מג' ימים: **ט. אם הני ארבעה דוקא:** (מ"ב) הולך בדרך שלא במקום סכנה ובאו עליו לסטים: המנהג:

רכ. הטבת חלום ותעניתו.

א. הרואה חלום ונפשו עגומה: (מ"ב) אפי' אין בו משמעות לרע: היכא שהוא מתענה: בשחרית: יזכור החלום: להמצא עם הג': אף בשבת: אם יאמרוהו ג' פעמים או ד': חלם חלום קשה על חבירו: **ב. יפה תענית: בו ביום:** (מ"ב) עוברות ומניקות: אין מחויב:

רכא. ברכת הודאת הגשמים

א. היו בצער מחמת עצירת גשמים: שיעלו אבעבועות: מה שאין אנו נוהגים: (מ"ב) בא"י בסתמא: אפי' בארצות שרגילין במטר אם נעצרו ואח"כ ירדו צריך לברך: (בה"ל) מדברי המחבר מוכח דכל האמור בס"ב כשיעור זה: **ב. ומה מברך אם אין לו שדה: אם יש לו: השומע:** (מ"ב) יש לו רק אשה ובנים: הרואה נילוס: רואה בכל"ג: שותף כותי: שומע ואין לו שדה:

רכב. ברכת הודאת הטוב והרע

א. על שמועות טובות: לו: ולאחרים: (מ"ב) אין המגיד נאמן: או המגיד לא ראה בעצמו: שנתפס הגזלן: הוכרח מחמת עניות לקחת אשה: כהיום: כמה שמועות בב"א: כשיש לו שמחה מהשמועה וכן להיפוך: **ב. על שמועות רעות:** (בה"ל) אמרו שילדה אשתו נקבה ותשוקתו היה רק לבן זכר: החמיץ יינו נשרפו לו נכסיו: מתה בהמתו: **ג. חייב לברך על הרעה בדעת שלמה ובנפש חפצה כמו על הטובה: ד. מברך על הטוב אע"פ שירא: וכן על הרעה אע"פ שיבא לו טובה:** (מ"ב) ומיירי שיש לו אנשי בית:

רכג. מי שילדה אשתו ומת מורישו ובנה בית חדש ובנה כלים חדשים מה מברך:

א. בלידת זכר הטוב והמטיב: וגם היא: מתה אשתו או מת האב: רבים מקילים: (מ"ב) אפי' רק שמע: נולד בת: לא בירך תיכף: מתה איזה שעות אחר לידתה: מתחלה דיין האמת: אינו נכון להקל: (בה"ל) נולד בן לבנו ולבתו: אם תאב לבת: להרבה פוסקים היא חובה: **ב. מת אביו: היה לו ממון:** (מ"ב) יותר היה מתרצה שלא ימות: מתה אשתו והניחה ממון: (בה"ל) היו לו אשה ובנים: חילק אביו נכסיו על פיו: **ג. בנה בית חדש: קנה כלים: היו לו כיו"ב: קנה וחזר וקנה: ל"ד חדשים: מכרן וחזר וקנאן** (מ"ב) ה"ה אם בנה: קהל שבנו או קנו ביהכנ"ס: חזר ובנאו: עני בראוי לו: עשיר גדול: קניית ספרים: לברך קדם שיתרגל: אפי' לא נשתמש בהם עדיין: (בה"ל) בנה בית ויש לו אשה ובנים: **ד. בשעת הקנין: וכשלבשם:** (מ"ב) קנה בגד שאינו ראוי ללובשו תיכף: לובשו בשחרית: **ה. שמשתמשין בהם הוא וב"ב: נתנו לו במתנה:** (מ"ב) לו לבד ולב"ב לבד: לעבדו לשפחתו: מעות מתנה: לנהוג לברך שהחינו: במקום שמברכין הטוב אם לברך שהחיינו: (בה"ל) הנותן לא יברך **ו. דבר שאינו חשוב אם הוא עני: חלוק ומנעלים: לומר תבלה ותתחדש: על מנעלים או בגדים מעורות של בהמה:** (מ"ב) תפור תחתיו מעורות:

רכד. דיני ברכות פרטיות

א. הרואה מרקוליס: והאידנא: (מ"ב)בית ע"ג: לעיר אחרת: קטן שהגדיל: לא לראות קיניגיאות של כותים: קיניגיאות של ישראל: **ב. מקום שנעקרה עבודת כוכבים: בא"י בחו"ל: ממקום למקום:** (מ"ב) בא"י אפי' רק ממקום אחד: **ג. בבל: בית של נבוכדנצר: גוב האריות: כבשן האש: ד. מקום שיש בבבל שכל בהמה כו':** (מ"ב) בשם ומלכות: **ה. ס'**

רבוא: ו. חכמי ישראל: ז. חכמי אומות העולם ח. המלכים מלכי עכו"ם: (מ"ב) סומא: השלטונים: השרים: **ט. מצוה להשתדל:** (מ"ב) לטמא לבטל מלמודו: **י. בתי ישראל** (מ"ב) בא"י נהגו העולם רק בביהכנ"ס בזה"ז: **יא. בתי עכו"ם יב. קברי ישראל: קברי עכו"ם** (מ"ב) קבר אחד: **יג. ראה אותו דבר בתוך ל' יום:** (מ"ב) מלך אחר:

רכה. דיני ברכת שהחיינו

א. חבירו לאחר ל' יום: י"ב חדש: (מ"ב) אשה: חכם: קבל מכתב: כל אלו ברכות בשם ומלכות: **ב. לא ראהו מעולם: נעשה בנו ב"מ:** (מ"ב) נתבשר שילדה אשתו: לברך כשקורא הנער בתורה: לעשות סעודה: שם ומלכות: **ג. פרי חדש: מי שבירך בשעת ראיה: לא נגמר תשלום גידול הפרי: לא בירך בראיה ראשונה:** (מ"ב) רשות: אין לבו שמח בראייתו: שהחיינו קדם: טועם מעט: בדיעבד: בירך קדם שנגמרה: לא בירך בשעת אכילה ראשונה: (בה"ל) פה"א: מורכבים: ראהו על האילן בשבת: **ד. שני מיני גודגדניות:** (מ"ב) חלוקין בטעמן: **ה. יין חדש:** (מ"ב) י"א דצריך לברך: טוב שיברך תחלה על איזה מין חדש: בירך שהחיינו קודם על היין: יין ישן: **ו. פרי שאינו מתחדש: ב"פ בשנה: ירק חדש:** (מ"ב) עופות ודגים וכמהין ופטריות: ריח: גדיים וטלאים: מטמינים אותו בקרקע: בשם של"ה בירק חדש ולחם חדש: קטניות: מיני לפתן: **ז. הבוסר:** (מ"ב) מצוה לאכול: **ח. כושי גיחור הלווקן: קפח ננס דרקונה: פתויי הראש: הפיל קוף:** (מ"ב) אם נעשה אח"כ אומר דיין האמת: **ט. חגר קטע סומא ומוכה שחין בהקנין: על עכו"ם: פעם ראשונה:** (מ"ב) הרבה אנשים כזה: בקיטע אפי' נשתנה אח"כ: בברכת משנה הבריות לא צריך מצטער: דיין אמת לאחר ל' יום בלא שם ומלכות: (בה"ל) אינו יודע אם נולד כן: **י. אילנות טובות ובריות נאות: עכו"ם ובהמה: נאים מהם:** (מ"ב) עכשיו לא נהגו: להתבונן בדמות עכו"ם: לומר כמה נאה:

רכו. הרואה פרחי האילן מה מברך

א. היוצא בימי ניסן: פ"א: איחר: (מ"ב) בחודש אחר: אילן סרק: על אילנות אחרים: לא ראה מקדם: לא בירך בראיה ראשונה:

רכז. ברכת הזיקים

א. הזיקים: רעדת הארץ: ברקים רעמים רוחות: (מ"ב) אותו כוכב בכל יום: כוכב אחר רץ באותו לילה: ברקים בלא רעם: רוחות בלא זעף: ברק ורעם כאחד: נתכוין לפטור הרעם הבא אחריו: **ב. כ"ז שלא נתפזרו העבים:** (מ"ב) נתפזרו ע"י הרוח הנה והנה: ביום אחר: **ג. היה יושב בבית הכסא:** (מ"ב) ה"ה אם היה במקום שיש ריח מעופש מאד או במבואות המטונפות: נתעורר לעשות צרכיו: נגע במקום הטינופת: שיעור ברכה על רעמים ברקים בכדי דיבור: קדם אשר יצר:

רכח. ברכת ימים ונהרות הרים וגבעות

א. ימים ונהרות הרים וגבעות ומדברות: הים הגדול: (מ"ב) דוקא ים אוקינוס: כל אלו הברכות מל' יום לל' יום: לכמה פוסקים נוסח הברכה שעשה הים וכו': (בה"ל) בירך עמ"ב על הים הגדול: **ב. לא על כל הנהרות:** (מ"ב) גדולות: מימי בראשית: ספק אם נשתנו: **ג. ולא על כל הרים וגבעות:**

רכט. ברכת הקשת וחמה בתקופה

א. הרואה הקשת: ואסור להסתכל ביותר: (מ"ב) אין להגיד לחבירו: ראה עוד הפעם: (בה"ל) אי בעינן דווקא בתמונת קשת: **ב. חמה בתקופתה: לבנה בטהרתה: וכוכבים במשמרותם כו':** (מ"ב) בבקר: ג' שעות חצות: נראית רושמה מבין העבים: כהיום:

רל. דין קצת ברכות פרטיות

א. המתפלל על מה שעבר: הנכנס לכרך: בקש לצאת: (מ"ב) תוך מ' יום לעיבורה: אחר מ' יום יתפלל שיהיה זרע קיימא, ועוסק במצות ומע"ט: לעיר קטנה: יוצא מעיר קטנה: **ב. למוד את גרנו: התחיל למוד:** (מ"ב) בלא הזכרת השם: **ג. למרחץ: יצא:** (מ"ב) עכשיו לא נהגו: **ד. להקיז דם: לאחר שהקיז:** (מ"ב) בכל מידי דרפואה: בשם ומלכות: מי שמתעטש: **ה. לעולם יהא רגיל לומר כל מה דעביד וכו':**

רלא. שכל כוונותיו יהיו לשם שמים

א. לישן ביום: בכל דרכיך דעהו: לשום עיניו ולבו על דרכיו: (מ"ב) אנשי מעשה היו אומרים קודם אכילה הנני רוצה לאכול וכו': (בה"ל) שאלה ותשובה בענין אם לעסוק בתורה ויהנה מאחרים או יהנה מיגיע כפיו:

רלב. דברים האסורים לעשות בשעת מנחה

א. אם השעה דחוקה: (בה"ל) לומר עננו בת"צ כשמתפללים הקהל עם הש"ץ: **ב. להסתפר למרחץ: לבורסקי: לדין:**

לאכול: ואם התחיל: אם אין שהות: סעודה קטנה: עכשיו קורין לביהכ"נ: סעודה גדולה: (מ"ב) מתחלה שעה שביעית: אותן היוצאין לירידין: לענין למוד: תספורת דידן: בורסקי סתם: גמר דין: התחילו כשהגיע זמן במנחה קטנה: סעודת שוי"ט לא מיקרי סעודה גדולה: מיירי שדרכו ג"כ לילך ולהתפלל בצבור בביהכ"נ: למרחץ: לסמוך על קריאת השמש כשהתחיל אחר זמן מנחה קטנה: (בה"ל) שאר מלאכות: המפסיק במקום שא"צ: **יפסיד תפלת צבור: אם להחמיר כדעה הראשונה: ג. אכילת פירות: פת כביצה:** (מ"ב) שתיה:

רלג. זמן תפלת המנחה

א. לאחר ו' שעות ומחצה: עיקר זמנה: שעות זמניות: דעבד כמר עבד: בשעת הדחק: (מ"ב) כשרוצה לאכול או לצאת לדרך או להתפלל עם הצבור: בדיעבד בחצי שעה לאחר חצות: מע"ה או מהנץ: בדיעבד כשהתפלל ערבית שעה ורביע קדם שקיעת החמה: אם באותו יום גופא התפלל מנחה אחר פלג המנחה: אבל צבור: להתפלל אחר השקיעה מנחה: להתפלל ביחידות: (בה"ל) להתפלל אחר השקיעה בתנאי: **ב. ליטול ידיו:** (מ"ב) נטל למנחה ולא הסיח דעתו: הפסיק בלימוד: לתפלת מוסף: נטל לאכילה: נטילת שחרית:

רלד. הרוצה להתפלל מנחה גדולה ומנחה קטנה

א. הרוצה להתפלל מנחה גדולה ומנחה קטנה: לומר אשרי כשיש מנין: לומר פרשת התמיד: (מ"ב) בסתמא שלא כוון בהדיא לשם חובה: אמרו אשרי בלא מנין: לומר פטום הקטורת אם לא יעבור זמן תפלה: נמשכו עד שחשיכה: **ב. שכח ולא התפלל מנחה:**

הלכות ק"ש ותפלה של ערבית

רלה. זמן ק"ש של ערבית

א. זמן ק"ש: קראה קדם: הצבור מקדימים: לחזור ולהתפלל: (מ"ב) ג' כוכבים אפי' מפוזרים: ע"ב מינוט אחר השקיעה: לסמוך על ק"ש שעל המטה: יש ששותקין עד שמ"ע: טעה והתחיל בברכת ק"ש: (בה"ל) שמ"ע יתפלל עם הצבור **ב. להתחיל לאכול חצי שעה סמוך: אם התחיל: אין שהות:** (מ"ב) טעימה בעלמא: לישן: המלאכות המבוארות בסי' רל"ב: ללמוד: ביקש מאחר שיזכירנו: הקורין ומתפללין מבע"י התחיל בהיתר: בירך על נט"י: (בה"ל) התחיל במלאכות המבוארות לעיל: **ג. לכתחלה: עד חצי הלילה: ואם עבר:** (מ"ב) עד חצות ליכא איסור: (בה"ל) לאחר אחר חצות במקום הדחק: **ד. הקורא אחר שעלה עה"ש: היה אנוס: ויאמר הברכות עד השכיבנו:** (מ"ב) נשתכר לאחר שהגיע זמן ק"ש: לדלג תיבת השכיבנו: ושמ"ע לא יתפלל:

רלו. ברכות ק"ש של ערבית

א. בערב מברך: (מ"ב) המנהג לומר והוא רחום: אחר שהתחילו ברכו: אם לומר ה' צבאות וכו': **ב. אין לספר בין גאולה: מה שמכריז ש"ץ ר"ח: ברכו: לעמוד בי"ח פסוקים:** (מ"ב) להכריז עה"נ: בין הפרקים: לא יאמר הושיענו ה': **ג. מצא צבור שקראו ק"ש ורוצים לעמוד בתפלה:** (מ"ב) לומר ברוך ה' כו' לאחר התפלה: התחילו ברכו ולא התפלל מנחה: אם יוכל להשיג מנין: **ד. לענות אמן אחר שומר כו': ולא אחר המלך בכבודו**

רלז. סדר תפלת ערבית

א. אין ש"ץ חוזר: אין נופלים: (מ"ב) מתפלל תשלומין למנחה: לומר שיר המעלות הנה ברכו:

רלח. לקבע עתים לתורה בלילה:

א. ליזהר בלימוד הלילה: ב. יש לו שיעור קבוע: (מ"ב) הוי נדר: וטוב שיתנה:

רלט. דין ק"ש על מטתו

א. פרשה ראשונה: ומברך: סמוך למטתו: לא יוכל לישן מיד: ואומר יושב בסתר כו' (מ"ב) לומר תמיד כל ק"ש: אימת לברך: תאב לשתות או לדבר דבר נחוץ: לקרות בשכיבה: לשכב על צדו: מהרהר בד"ת: הישן ביום: חולה או אנוס: נכון לפשפש במעשיו: הישן בבית יחידי (בה"ל) אם מסתפק שמא לא יוכל לישן: אם משער שעד שישן יעלה עה"ש: **ב. כשיפשוט חלוקו:**

רמ. איך יתנהג האדם בתשמיש מטתו

א. לא יהא רגיל ביותר: (מ"ב) כשהיא מעוברת או מניקה: מי שאינו בריא: ברשותה תבא עליו ברכה: דלפי הדור הוא ת"ח: ר"ח ויו"ט: הימים שאין לשמש: (בה"ל) לומד בתמידות: בימים שאין לשמש ולא קיים פו"ר: בא ישתה אדם בכוס זה: **ג. בני ט' מדות:** (מ"ב) אינה מרוצה: שתה רביעית: צריך ליזהר בכל אלו אפי' כשהיא מעוברת: ליזהר כשהיא ישנה: **ד. אסור להסתכל: ה. הוא למטה: ו. בפני כל אדם: בפני תינוק: בית שיש בה**

ס״ת: יש לו בית אחר: תפילין או ספרים: (מ״ב) מחיצה נע ונד: יש נקבים וחלונות במחיצה: מחיצה נע ונד לענין כסוי: טלית פרוש רק מלמעלה: ארגז גדול מחזקת ארבעים סאה: מחובר לכותל: **ז. בתחלת הלילה: ח. באימה: ט. לא יספר: היה לו כעס: יא. לאור הנר: עושה מחיצה: ביום:** (מ״ב) לאור הלבנה: מחיצה קשור למעלה ולמטה: ביום כשמאפיל: **יב. בשני רעבון: בשאר צרות:** (מ״ב) אין לו בת: **יג. אכסנאי: יד. ש״ז הוא כח הגוף: טו. לא יבעול והוא שבע או רעב: ביום שנכנס למרחץ: ביום הקזה:** (מ״ב) כ״ז מצד רפואה: היוצא מבהכ״ס קבוע: מינקת: אשה שמאחרת: ליטול ידיהם: כשמתעורר בקישוי ספר על המטה שישן עליה: **טז. מטה שתינוק ישן: יז. ראשה ומרגלותיה:**

רמא. שלא להשתין ערום לפני מטתו

א. דמהדר אפיה לפוריא: בארעא: (מ״ב) ל״ד ערום: שיכפה עליו כלי: כשרוצה לברך א״י:

כתב החזו"א: (קונטרס השיעורין אות טו) כל מה שכתבנו אינו אלא להחמיר, אבל במקום ששיעור רבותינו האחרונים הוא לקולא בדאורייתא, ראוי להיות מיראי הוראה ולהחמיר.

משנה ברורה חלק ב'

הנושא	לשיטת החזו"א	לשיטת ר"ח נאה
הלכות נשיאות כפיים		
רביעית	150 סמ"ק	86 סמ"ק
הלכות בית הכנסת		
ד' אמות	2.304 מ'	1.92 מ'
8 אמות	4.608 מ'	3.84 מ'
הלכות נטילת ידים		
ביצה	100 סמ"ק	57.6 סמ"ק
כזית בדאורייתא	45—50 סמ"ק	27 סמ"ק
כזית בדרבנן	33 סמ"ק	17.3 סמ"ק
מיל (במידה)	1.152 ק"מ	960 מ'
2 רבעיות	300 סמ"ק	172 סמ"ק
ארבעים סאה (לטבילת ידים לאכילה)	576 ליטר	331.8 ליטר
ג' טפחים	28.8 ס"מ	24 ס"מ
יד סולדת	45 מעלות	45 מעלות
כמוציא זיתים	21—14 מ"מ	21—14 מ"מ
חצי רביעית	75 סמ"ק	43 סמ"ק
רביעית ומחצה	225 סמ"ק	129 סמ"ק
חצי לוג	300 סמ"ק	172.8 סמ"ק
שמיניה לוג	75 סמ"ק	43 סמ"ק
ד' מילין (במידה)	4.608 ק"מ	3.840 ק"מ
הלכות בציעת הפת		
כ"ב אמה	12 שניות	12 שניות
ג' ביצים	300 סמ"ק	172.8 סמ"ק
ד' ביצים	400 סמ"ק	230.4 סמ"ק
כדי אכילת פרס	4—2 מינוט	4 מינוט
אכילת פרס (שיעור) דאוריתא (ד' ביצים)	400 סמ"ק	230.4 סמ"ק
אכילת פרס (שיעור) דרבנן (ג' ביצים)	300 סמ"ק	172.8 סמ"ק
שיעור הילוך מיל לגבי דרבנן (הזמן הגדול)	24 מינוט	24 מינוט
שיעור הילוך מיל לגבי דאוריתא (הזמן הקטן)	18 מינוט	18 מינוט
הלכות דברים הנוהגים בסעודה		
שיעור עיכול (לכל הפחות)	72 מינוט	72 מינוט
שליש רביעית	50 סמ"ק	28.6 סמ"ק
ט"ז אמות	9.21 מ'	7.68 מ'
ד' מילין (בזמן)	72 מינוט	72 מינוט
שיעור שביעה (לברך ברהמ"ז)	300 סמ"ק	230 סמ"ק
הלכות ברכת הפירות		
חצי זית בדאוריתא	25—22.5 סמ"ק	13.5 סמ"ק
חצי זית בדרבנן	16.5 סמ"ק	8.65 סמ"ק
פרסה	4.608 ק"מ	3.840 ק"מ
חצי ביצה	50 סמ"ק	28.8 סמ"ק
הלכות קריאת שמע של ערבית		
חצי מיל	9 מינוט	9 מינוט
י' טפחים	96 ס"מ	80 ס"מ
2 מילין	36 מינוט (48 מינוט)	36 מינוט (48 מינוט

דיני שכחת "רצה והחליצנו", "יעלה ויבוא" ו"על הנסים" בברכת־המזון

מצורפת טבלה שבה מבואר כיצד ינהג מי ששכח להוסיף את אחת ההוספות בברכת־המזון ונזכר לאחר־מכן.

שכח להוסיף בברכת־המזון ← וכן, כאשר הוא מסופק אם הוסיף [1] המקום בברכת המזון שבו נזכר ← המברך בטעותו	"רצה והחליצנו" בשבת		"יעלה ויבוא" ביום־טוב		"יעלה ויבוא" ראש־חודש	"יעלה ויבוא" חול־המועד	"על הנסים" בחנוכה ובפורים
	בשתי הסעודות הראשונות בשבת [2] (כולל סעודת ליל־שבת)	בשאר הסעודות שאוכלים בשבת (מלבד שתי הסעודות הראשונות)	בשתי הסעודות הראשונות ביום־טוב [2] (כולל ליל יום־טוב)	בשאר הסעודות שאוכלים ביום־טוב (מלבד שתי הסעודות הראשונות)	בכל הסעודות [3]	בכל הסעודות	בכל הסעודות
לא אמר עדין את שם ה' של סיום הברכה שבה הוא שכח להוסיף	חוזר ל"רצה והחליצנו" [4]	חוזר ל"רצה והחליצנו" [4]	חוזר ל"יעלה ויבוא" [4]	חוזר ל"יעלה ויבוא" [4]	חוזר ל"יעלה ויבוא" [4]	חוזר ל"יעלה ויבוא" [4]	חוזר ל"על הנסים" [5]
הזכיר את שם ה' של סיום הברכה וטרם המשיך לומר הלאה	אומר: "למדני חוקיך" [5*] וחוזר ל"רצה והחליצנו" [6]	אומר: "למדני חוקיך" [5*] וחוזר ל"רצה והחליצנו" [6]	אומר: "למדני חוקיך" [5*] וחוזר ל"יעלה ויבוא" [6]	אומר: "למדני חוקיך" [5*] וחוזר ל"יעלה ויבוא" [6]	אומר: "למדני חוקיך" [5*] וחוזר ל"יעלה ויבוא" [6]	אומר: "למדני חוקיך" [5*] וחוזר ל"יעלה ויבוא" [6]	אינו חוזר וכשמגיע ל"הרחמן" יאמר את הנוסח המצורף [7] (7)
גמר את הברכה [8]	מברך: "ברוך אתה וכו'" כמובא בנוסח המצורף. [9] (1)	מברך: "ברוך אתה וכו'" כמובא בנוסח המצורף. [10] (2)	מברך: "ברוך אתה וכו'" כמובא בנוסח המצורף. [11] (3)	מברך: "ברוך אתה וכו'" כמובא בנוסח המצורף. [10] (4)	מברך: "ברוך אתה וכו'" כמובא בנוסח המצורף. [12] (5)	מברך: "ברוך אתה וכו'" כמובא בנוסח המצורף. [13] (6)	אינו חוזר וכשמגיע ל"הרחמן" יאמר את הנוסח המצורף. [7] (7)
המשיך לברך את הברכה הבאה	חוזר לראש ברכת המזון [14]	אינו חוזר [15]	חוזר לראש ברכת המזון [16] (נתקשר לדין ראש־השנה ראה בהערה 17)	אינו חוזר [18]	אינו חוזר [19]	אינו חוזר [20]	אינו חוזר וכשמגיע ל"הרחמן", יאמר את הנוסח המצורף [7] (7)

1. סי' קפ"ח במשנ"ב ס"ק ט"ז. 2. שם במשנ"ב ס"ק כ"ו וראה בסי' רצ"א במשנ"ב ס"ק ה'. 3. סי' קפ"ח סע' ז' ובביאור הלכה שם ד"ה בין בלילה. 4. שם במשנ"ב ס"ק כ"ב. 5. סי' תרפ"ב סע' א'. *5. בתהלים קי"ט, י"ב מצוי הפסוק: "ברוך אתה ה' למדני חוקיך". כאשר האדם מסיים את הברכה בשתי המלים "למדני חוקיך" נמצא שבדיעבד אמר פסוק זה ולא הוציא מפיו את שם ה' לבטלה (ראה בסי' תכ"ב במשנ"ב ס"ק ה'). 6. סי' קפ"ח במשנ"ב ס"ק כ"ב ובשער־הציון שם אות י"ח וראה במשנ"ב שם ס"ק ל"א לגבי סעודה שלישית בשבת. 7. סי' קפ"ז סע' ד' וסי' תרפ"ב סע' א. אם אומר "הרחמן יעשה לנו נסים וכו'" בראש־חדש טבת בחנוכה יאמר זאת לאחר "הרחמן הוא יחדש עלינו את החודש וכו'". 8. בסי' קפ"ח במשנ"ב ס"ק כ"ג כתב (בשם החיי־אדם) שאם התחיל את ברכת הטוב והמטיב ואמר את המלים "ברוך אתה ה' אלקינו מלך העולם" (או חלק ממלים אלו) ימשיך את הברכה ויסיים "אשר נתן שבתות למנוחה" (או את נוסח יום־טוב, ראש־חודש או חול־המועד) ובביאור הלכה שם הביא את דעת שאר הפוסקים שאם התחיל את ברכת הטוב והמטיב שוב אינו אומר את נוסח "אשר נתן (כו'", עיין שם. 9. סי' קפ"ח סע' י'. 10. שם במשנ"ב ס"ק ל"א. 11. סי' קפ"ח סע' י'. 12. סי' קפ"ח סע' ז' ובמשנ"ב שם ס"ק כ"ה. 13. שם סע' ז' ובמשנ"ב ס"ק כ"ז. 14. סי' קפ"ח במשנ"ב ס"ק ל"א. 15. שם. 16. שם. 17. ראה שם במשנ"ב ס"ק י"ט שדן אם ראש־השנה דינו כשאר ימים־טובים שאם שכח "יעלה ויבוא" חוזר לראש ברכת־המזון או שאינו חוזר. 18. סי' קפ"ח במשנ"ב ס"ק ל"א. 19. סי' קפ"ח סע' ז'. 20. שם ובמשנ"ב ס"ק כ"ז. 21. ראה שם במשנ"ב ס"ק י"ט אם בראש השנה בשתי הסעודות הראשונות חותם: "ברוך אתה ה' מקדש ישראל ויום הזכרון". 22. ראה בסי' קפ"ח במשנ"ב ס"ק י"ח. 23. ראה בסי' קפ"ח בשער הציון אות יט.

כאשר ראש־חודש או יום־טוב חלים בשבת ושכח להזכיר גם את "רצה והחליצנו" וגם את "יעלה ויבוא" ונזכר במקום שמוסיף את נוסח הברכה המיוחדת, קיים נוסח ברכה שבו מוזכרים יחדיו השבת וראש־חודש או שבת ויום־טוב (ראה בסי' קפ"ח סע' ו' ובמשנ"ב שם ס"ק כ', ובסע' ז' ובמשנ"ב שם ס"ק ל'). הנוסח מובא בחלק מהסידורים.

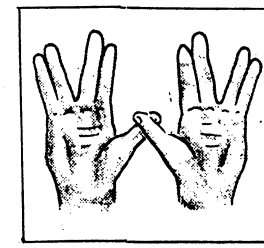

סי׳ קכ״ח סי״ב ומ״ב סקי״ג,
הפרדת האצבעות בברכת כהנים

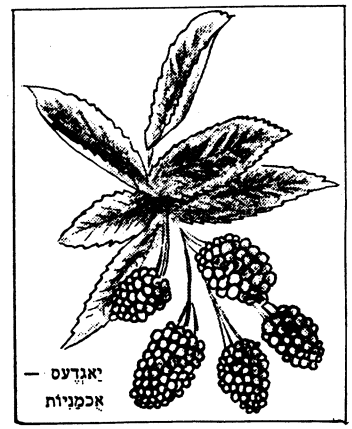

סי׳ ר״ג סק״ג, יאגדעס (אוכמניות)

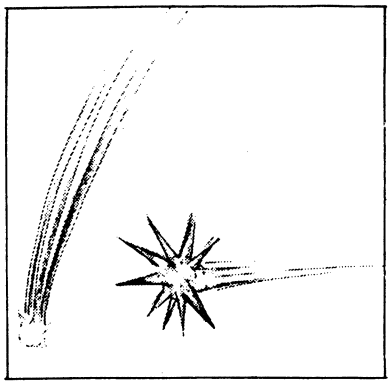

סי׳ רכ״ז ס״א, כוכב השביט וכוכב היורה כחץ

ציור קביעת מזוזה

1

כורכה מסופה לראשה דהיינו מאחד כלפי שמע כמו ציור 1

תמונת המזוזה מכורכת, בשיפוע ראשה כלפי פנים מוכנת לקבוע בדלת כמו ציור 2

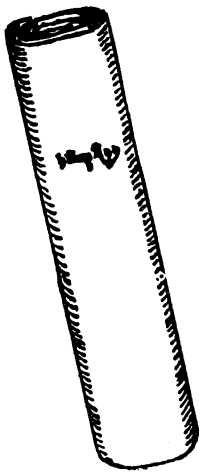

2

כורכין אותה בנייר, או מניחין עליה זכוכית, (שלא ימחקו את השם בהנחת היד בכל פעם). וקובעין אותה מימין הכניסה, בהתחלת שליש העליון בגובה הפתח, כמו ציור 3

(ואם הפתח גבוה הרבה, יניחה נגד כתיפיו)

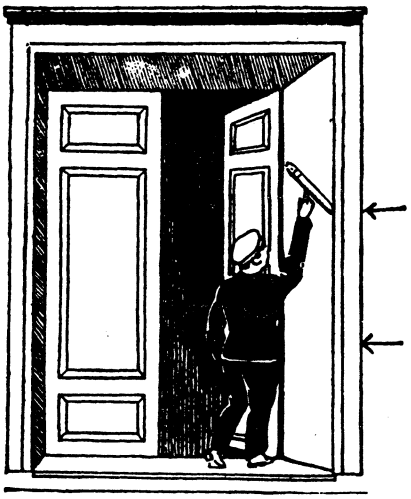

3

שיעורי המצוות

המכיל

מדות, משקלות, מטבעות, משיחות, זמנים ולשון חז"ל המורה על איזה שיעור

המפוזרים בתורה שבכתב ושבעל פה

נערך

מאתי הפחות שבערכין, בארבע מאות ערכין

ונסדר

בסדר א"ב בקצור נמרץ

להיות כל אחד סוקר בסקירה אחת ותיכף יסצא מבוקשו

וגוסף על זה

לוחות־ההשתוות (פערגלייכס־טאבעללען)

וערכן זה לזה

נקבץ ונסדר

בעזר החונן לאדם דעת

מאתי

דוד פעלדמאן

מדות, משקלות, מטבעות וזמנים

מסודרים על פי א"ב.

א) **אגודה** אין נקראת פחות משלשה סוכה יג. ע"ש ברש"י ותוספת. וברש"י שבת קס:. וע' תפארת ישראל פרק יא' משנה ס' דפרה. דפשוט דאין אגודה פחותה משלשה אבל גם יותר משלשה נקרא אגודה.

ב) **אגודל** הוא האצבע העב העומד בקצה היד. וסמוך לגוף. והוא בהן הכתוב בתורה ע' רש"י שמות כט' כ' וע' "אצבע".

ג) **אגון** גדול מזית ובציר מביצה תויים פ"ג פ"ב דכלים בשם רש"י שבת סא. וע' רש"י ברכות מא: דקשן פרסון וע' "רסון". וע' תויים שם שהוא קשן מגרוגרות ולדעת הגר"א הוא גדול מגרוגרות ודע"ש בהסאי"ר. וע' ילקוט שיר השירים עהים אל גנת אגוז. האגוז הזה יש בו שלשה מינים. ובגמ' ברכות סב. ושבת קס: ומגילה כד: ועוד בכמה מקומות קראו לאגוז אמגוזא.

ד) **אגורה** נזכר בשטאל"א ב' לו' לאגורת כסף. והוא כמו גרה הכתובה בתורה והיא הנקראת פעה בלשון חכמים שמות ל' יג' וברש"י שם וע' "גרה".

ה) **אגרוף** הוא היד שיקבצו האצבעות לתוך הכף להמות בה. רמב"ן שמות כא' יח'. וע' תוספתא כלים בבא מציעא פ"ז מ"יב האגרוף שאמרו. ר"ש פוסק ראשי אצבעותיו ומראה. ר"ע קופץ ראשי אצבעותיו ומראה. רי' מנחם אצבע על גודלו כופל חוזר ומורידו. ר' יוסי אומר ישנו כראש כרים גדולים של צורר. אחרים אומרים משמו שפת ושלש שפת. וכך היו משערין עד שלא בא בן בטיח ע"ש. ודע כי לא מצינו אגרוף קטן אי בינוני לשער בו רק אגרוף גדול כמ"ש במסכת ב' פ"ז דכלים האגרוף שאמרו זכר על אגרוף של בן אבטיח. ועי' בהגהות חשק שלמה סוכה סח.

ו) **אדרב** בבא מציעא ס: ועירובין קב. ופרש"י לתך ס"ו סאין. חצי כור. והעריך נורס ארדב. חצי לתך.

ז) **אדר** סתם הוא אדר ראשון. פלוגתת ר"מ ור"י בגדרים סג. והלכה כר"י. וע' תוס' סי' מ"ג סעי' כה' וביו"ד סי' ר"כ סעי' ה' ובש"ך. ועי' תת"ס או"ח סי' קס"ג באריכות ובסוף התשובה. היוצא מזה לכמה ענינים.

ח) **אוזיא** ומלבא אוזיא. ביצה כט. ורש"י פירש חלק מחלקים שוים. ובערוך פי' ששית. וברא"ש שם על הגליון שם כלי הידוע במקומם.

ט) **אונקיא** בראשית רבה סי"ז. ובערוך משקלו שני שקלי הקודש או שמנה דרכמנין. וע' רש"י משפטים גבי שלשים של עבר וזיל והשקל משקלו ד' זהובים שהם חצי אונקיא למשקל הישר של קלוניא. ומביאו הרא"ש פ"ח דבכורות סי' ס' ובר"ח ומעיר"ים שם. ונזנו שקורין בלשון אשכנז אונציא. ועיין בטור יורה דיעה סימן ש"ה ובתשב"ץ חלק ג' סימן רכ"ו באריכות.

י) **אונגאה** שתות. לענין ביטול מקח. אם נתאנה לוקח או מוכר. בין בשתות מקח. בין בשתות מעות ע' ב"מ מט: ושי"ע חוים סי' רכ"ו ובקבה"ח שם.

יא) **אותיום** נזה פ"ב מ"ב. ובמשנה שבירושלמי גרים אוותיאס והוא לשון יווני לאלחר. מיד תוך שיעור וסח. ע' נזה יד:

יב) **אחד** אין נחשב חסרון למנין הכולל עי' רא"ש סוף פסחים סי' כ. וב"י או"ח סי' תקס"ב. וע' דבש לפי אות גימטריאות.

יג) **אחד** אינו מספר ע' תויים פ"א משנה ג'. ועי' במדרשי חדל ומפרשים עה"פ ויהי ערב ויהי בקר יום אחד.

יד) **אחד** פירושו ב"כ מיוחד. ע' מגילה כה. סנהדרין צ"ג: צפ. בכורות יז. ועוד בכמה דוכתי.

טו) **אחיזה.** אין אחיזה פחות מפסח מ"ק כ"ב: ורש"ש בתוס' כו: דה' תחלה ובהגהות הרש"ש. וע' טור או"ח סי' תקסז. ועי' רש"י ערובין נ"ב: שאחיזה היא פסח וחצי אצבע וברש"ש שם. וע' "כדי אחיזה".

טו) **אחר** אחר הסבוע (שמיטה) שנה. אחר שנה. חודש. אחר חודש. שבת. אחר שבת. חד בשבתא. תרי בשבתא. תלתא בשבתא. ניסין עי' ע"ש ברין לענין אחר הרגל. ועי' אבן העזר סי' קס"ד סעי' ו'. ואו"ח סי' רפד. רצ"ם.

יז) **אחר** סמוך רב הונא אמר בכ"ם שנאמר אחר סמוך. בראשית רבה פרשה מד. ור' יודן אומר אחר מופלג.

יח **אחרי** מופלג שם בבראשית רבה. ועי' סוטה לז: ובתוס' ניסין ס. ועי' נזר אר"י עה"ת סוף פ' וירא והחלת פרשת ראה.

יט) **אטבא** דספרי כמלוח אטבא דספרי. שצריך להניח במזוזה ריוח למעלה ולמטה ע' מנחות לב. ובשיטה מקובצת שפ"ג בשם רש"י. ובמור או"ח סי' ל"ב ודיל סימן רפ"ח שהוא כחצי צפורן.

כ) **איספרגוס,** לפירוש הערוך בערך אנגל היא מדה מחזקת רביעית של תורה. ביצה ומחצה. ועי' רש"י ותוס' ב"ב נח: וברא"ש עה"ג שם וברשב"ם סחים קי: שפי' איספרגוס הוא משקה מכרוב ומיין.

כא) **איסר** האיטלקי הוא אחד מארבעה ועשרים בדינר של כסף ב"מ מד: ומחזיק שמנה פרוטות. והוא של כסף קדושין פ"א מ"א וברש"י שם. וכן פרש"י בב"ם נ"ח: וע' תוס' ב"ב קסה: ד"ה אימא נסכא. והרא"ש כתב שהאיסר הוא מטבע של נחשת. שאין מטבע של כסף מחותם ממנה. ועי' ב"ח חוים סי' רכ"ו שהחזיק בשיטת רש"י וכתב שאפשר שהיו שני מיני איסרין. משקלו. ארבעה גרעיני שעורה כסף נקי ע' מקואות פ"ט מ"ה ובתויים שם. ובשיעור ארכו ורחבו לא בקיאין ע' חולין נד: ועי' ודיל סי' ל"ד שהוא יתר מרוב רוחב חלל הקנה של עוף.

כב) **איסתירא** סתם לדעת רש"י גיטין יד. וחולין סד: הוא סלע צורי. מיהו בגיטין סה: ובי"מ קיב: ובכתובות סד. ועוד בכמה דוכתי פרש"י דאסתירא הוא סלע מדינה. פלגא דזוזא ע' קידושין יא: ובכורות ג: דקרי אינשי לפלגא דזוזא איסתירא. ועי' רש"י קידושין יא. כסף מדינה שמינית שבכסף צורי. אם סלע הוא שמינית שבסלע צורי. ואם דינר הוא שמינית שבדינר צורי וכו' ובצורי מטבע של נחשת ליכא. ועי' רש"ש קידושין יד. שעמד בזה. ועי' ב"ב קס"ו. וכפתעיין בכל המקומות הנ"ל תמצא כי איסתירא פשוטי או איסתירא זוזא לדברי הכל הוי סלע מדינה. אבל איסתירא סתם לא נתברר אם הוא סלע מדינה או צורי. ועי' בפירוש המשנה להרמב"ם בכורות פ"ח מ"ז שכסף מדינה הוא חלק שמינית כסף. ושבעה חלקים נחושת וכן קיבל מאביו איסתירא נקרא ג"כ סרפעיק. גיטין מה: ע' סרפעיק ועי' עוד בכורות סט: ובתוס' שם איסתירא סרסיא או סוסרתא על שם סוריא.

כג) **איפה** שם הכולל לכל המדות ויקרא יט' לו' עמוס ח' ה' ועי' תוס' מנחות מה. בשם ספרי מלמד שאיפה גדולה ואיפה קטנה קרויה איפה. ובפרשות משתמש האיפה למדת היבש מחזק שלש סאין כמ"ש ביחזקאל מה' יא' האיפה והבת תכן אחד יהיה לשאת מעשר החומר וגו'. שהחומר שזה לומר שהוא שלשים סאה ומעשר מזה הוא שלש סאין. האיפה במדת היבש. והבת במדת הלח. ובתרגום שם תלת סאין. ועי' מנחות עז.

כד) **אָמָה.** האצבע האמצעית נקראת אמה ועי' כתובות ה: ומנחות יא. וברש"י שם מהגדולה מהדדין אמת בגין ואמת כלים לפי שהיא ארוכה מכולן וכו' ואותן מקלות נמדדו באותה אצבע ארוכה. ונקראת גם כן שליש ע' ישע' מ' יב' וכל בשליש עפר הארץ וברש"י שם. ונקראת גם כן אצבע צרדה ע' יומא כב. ותוס' עירובין כא. ועי' מגחות מא: ספח דאורייתא שית בקטנה חמש בחלתא וארבע בגודל. ובראש ה' ציצית הניחא חמש באצבעתא וכן גריס בהל' מקואות וסימים שם ואצבע היא הבינוני. ועי' מעיים ועי' ב"ח אהע"ז סי' קנ"ה וסדר חליצה אות ז' שברחב אצבע אָמָה מודדין אורך השתי שערות.

כה) **אמה** של תורה או אמה סתם היא אמה בינונית בת ששה ספחים. ע' כלים פ"ז מ"ם. האמה שאמרו (לענין שבת. ערובין. סוכה וכלאים) באמה הבינונית. והיא בת ששה ספחים עירובין נ: מגחות צז. וספיגה בינונית דרך הליכתו של אדם מראש גדול רגל זו עד ראש גדול רגל זו הוא אמה. עירובין כט. ועי' ש"ך יו"ד סי' ר"א סק"ו ומג"א סי' שצ"ו סק"א ורדש"ש. שהוא אורך ב' מגעלים. מגעל אחד מקום מצב הרגל. כתצי אמה. והרחקת מגעל הוא כתצי אמה בין רגל לרגל. והיא אמה של משה. כלים שם ומנחות צח. ואמה זו נמדדת לפעמים עובצות שאצבעות היד מקובצות והחוקין זו לזו. ולפעמים שוחקות מרוחות שיכנס אויר ביניהם. ויתירה שוחקת על העובצת בתצי אצבע לאמה. בית יוסף יו"ד סי' ר"א בשם הרשב"א. וזה זה להחסיר עירובין נ: ורמב"ם פ"ין מה' שבת הל' לו'. ועי' תשב"ץ ח"א סי' יז'. אמה היא גרמידא ע' "גרמידא".

כו) **אמה קטנה** היא בת חמשה ספחים כלים פ"ז מ"י. עירובין ד. כנחות צז. והיו משתמשין גם בה במקדש.

כז) **אמה גדולה,** היו שתים. אחת בת ששה ספחים ואצבע. ואחת בת ששה ספחים וחצי אצבע. ששתי אמות היו בסוגן הבירה (חוץ בנוי לו שער מזרחי של עזרה ועליו שוקן הבירה מצויר. משם מלך פרס שבנה המקדש) אחת יתירה על של משה חצי אצבע. ואחת יתירה לל של משה אצבע. שהאומנים נטלים בקטנה וסחוירים בגדולה. כדי שלא יבאו לידי מעילה ע' כלים פ"ז מ"ם ומנחות צח.

כח) **אמה תביקין** נזכרת בבראשית רבה לא' י' ועי"ש ברש"י וידי משה שהיתה בת עשרה ספחים כמו אחת משלש אמות שהיו במקדש. וכבר העיר ברש"ש שם שהדבר סתמיה ממנחות צח.

כט) **אמת השחי** ע' תמיד פ"ג מ"ו ובר"ע שם שהיה מכניס ידו עד בית השחי. היינו עד תחת הכתף. וראיתי לח"א כי בימים הקדמונים היו מודדין האמה בזרוע. והיא היתה בת ו' ספחים. ואולי הי' מודדין אלפנים גם בכל היד עד השחי. והיה ארכה עשרה ספחים. וזו אמה תביקין הנ"ל כאמת שחי.

ל) **אמתא** בריבוע היא אמתא ותרי חומשי באלכסונה סוכה יא. וע"ש בתוס' ד"ה כל. דאין החשבון מכוון ואיכא שפי פורתא.

לא) **אמתא** באמתא לא יתיב פסחים קט:

לב) **אנבג,** אנפל, אנפס. כליס שכל אחד מחזיק רביעית של תורה ביצה ובחצה ב"ב נח:

לג) **אסימון,** כסף שאין עליו צורה ב"מ מז: וברש"י ברכות מז: כסף שלא נקבע בו צורה.

לד) **אספגו** הוא רקיק קטן כסלע ע' שבת עח:

לה) **אספרי** היא מטבע יוונית. חמישית הדינר. אחד מעברים בסלע רע"ב מע"ם ז"ב פ"ם. ועי' בפי' הרמב"ם שכתב ואינו דפח אספרים יש בסלע. ועי' ודיל סי' רצ"ד סעי' ו'.

לו) **אצבע** סתם האמור בכל מקום הוא אגודל העומד בקצה היד וסמוך לגוף. והוא בהן הכתוב בתורה ע' רש"י שמות כט' כ' ורמב"ם פ"ט מה' חלה הל"י. והוא אחד מארבעה בספח ע' בכורות לט: כנחות מא: ורמב"ם פ"ין מה' לו' מה' שבת. (ועי' סכנה אחרונה על כלים פ"ין מ"ח דמצינו אצבע סתם שאינו האגודל. והתכמים על הרוב דברו) ובהל' פ"ח מ"ים דיש כתב דקדקו בשיעורי ומצאנוהו רחב שבע שעורות בינונית ו' בצד ו' בהוקן כשהן שוכבות על צדיהן. והן כאורך שתי שערות בריוח. ומודדין באגודל אדם בינוני במקום הרחב. מג"א ה' ציצית סי' יא' סק"ה בשם המרדכי ואין צריך לרחוק את האגודל על דבר שמודד. שעל־ידי זה מתרחב האגודל. מחצית השקל סי' יא' סק"ה. ועי' תת"ס או"ח סי' קס"א כא"ד וצע"ק עי' אש"ש. ועי' דעת תורה סי' ל"ה סעי' קס"ו ובקונטרס אחרון שם. ובסו"ת אמרי יושר ח"א סי' פ"ח שיעור אגודל בערך צענטימעטער ועי' בלוח התשמות.

לז) **אצבע צרדה** אם הוא האמצעי או הסמוך לאגודל ע' תוס' מנחות לה: ובתוס' ערובין כא. ובתוס' יומא כב.

לח) **אשר** הוא אחד מששה בפר סחים לו:

לט) **אשישה** אחד מששה באיסה לדעת ר' חנן בר אבא שם.

מ) **אשמורה** חלק מן הלילה ע' ברכות ג: מחלוקת רבי ורי"נ (אתיתם ע' אותיתם)

מא) **בונא** מלא אגרוף. עי׳ שבת פ׳ ק״י: ובגישין ע. פרש״י מלא אגרוף, ובגישין סט: פרש״י מלא היד.

מב) **בשדא** יש אומרים אצבע. עי׳ חולין נ: ע. ובר״ש גם שם. ועי׳ בתוס׳ מד. ובר״ן שם יש אומרים שתי אצבעות ובר״ן שם ארבע אצבעות ועיין „כדי תפיסת יד״.

מג) **בין השמשות** שיעורו תלתא רבעי מיל, היינו מתחלת השקיעה עד סוף השקיעה ג׳ מילין ורביע, ונתשב ליום, והוא זמן תוספת שבת, ואחר כך מתחיל בין השמשות שהוא ג׳ רבעי מיל, ובין הכל ד׳ מילין מתחלת השקיעה עד צאת הכוכבים וזהו שיטת רש״ת וסיעתו, תוס׳ שבת לה: ובר״ן שם וכן אפסק בש״ע אר״ח סימן רס״ג. ושיטת הגאונים היא דמתחלת השקיעה הוי בין השמשות, ונמשך זמנו עד צאת הכוכבים, וכן הסכים הגר״א, ועי׳ שדי״ח סי׳ רסו סק״א. ושיטה ג׳ היא דעת הרא״ש בס׳ יראים דבין השמשות מתחיל ג׳ רבעי מיל קודם התחלת השקיעה עי׳ ב״ח ומג״א סי׳ רס״א סק״ט. ונהגו להחמיר כשיטת הגאונים, עי׳ ב״ש שם ובאחרונים. ושיעור מיל הוא ח״י מינוטען לדעת הרמ״א שם. ועי׳ חת״ס או״ח סי׳ פ׳. ושיעור מיל במוחלט הוא כ״ב מינוטען כמו שהוכיח בראיות ברורות שאין עליהם תשובה החק יעקב בסי׳ תנ״ט סק״י. ועי׳ „מיל״.

מד) **ביצה**, כתם ביצה שאכרו היא ביצה בינונית, של תרנגולת כלים פ״ז מ״ו, יומא פ׳ רמב״ם פ״ח מהל׳ שבת ה״ה ונקראת גם כן ביצה קלה, לפי שהוא קלה להתבשל יותר משאר ביצים, שבת פ: ועי׳ כללי הרז״ה ונובר״ק סי׳ לד: לתי׳ שדעתו לענין ביצה הסגורה במשנה, הכוונה בלא קליפתה. ודעת הרז״ה הנ״ל לשער עם קליפתה ועי׳ ביאור הגר״א או״ח סי׳ תפ״ז. ודע שביצה ומחצה עם הקליפות, הן שתי ביצים בלי הקליפות, שלה״ק בשם מהרי״ל בסדר הגדה. ועי׳ בתשב״ץ ח״ג סי׳ לג׳ שיש לשער באצבעות, כי האצבעות שוות בכל הקומות, וכשתשער באמות שלנו היום ותכוין אותו למדת הביצים במקומות אלו, תמצא שהביצים הם קטנות הרבה מהשיעור, וכשיש שני שיעורים לפנינו בלתי שוים יתנו ראוי להחמיר בשל תורה ע״ש, ודעת הגוב״ר בצל״ח סוף פסחים והגר״א והגר״ז ותת״ס ארח סי׳ קכ״ז שהביצים נתקטנו ובימינו עמדו על מחציתן, והסכימו שלחומרא ישערו בכפל. ובערוך השלחן ה׳ בציעת הפת סי׳ קס״ח סעי׳ יב׳ הביא שיטת הגאונים הנ״ל וסיים דהביצים לא נתקטנו מזמן הש״ס אלא שבכלל אינם שוים ולי״ז ולא ממדינה למדינה דבארצות אדום הם גסות ובארצות ישמעאל ומצרים הם קטנות ומביא ד׳ התשב״ץ הנ״ל וסיים דאי אפשר לומר דכיון דהוי כביצה שלנו שהרי אמרו חז״ל יומא פ׳ דבית הבליעה מחזיק רק כביצת תרנגולת, ולדבריהם הוי כשתי ביצים שלנו. והחוש מכחיש זה. וע״כ דגם עתה כתבי ביצה בינונית הוי שיעור כוית ע״ש, ועי׳ שרית בית יצחק דיד סי׳ קל״ג.

מה) **בית** כור, הוא שסח תראוי לזרוע בו כור שעורים בממולא יד, כור הוא שלשים סאה, יחזקאל מה׳ יד׳, במפולא יד׳, לא שזורעים ביד ולא בסווירים, ערכין כה. ורש״י שם. והוא מקום המחזיק חמשה ושבעים אלף אמה, ברוחב אמה, כשתהיה מרובעת המחזיק מאתים ושלשה ושבעים אמה ושב שביעית, על כאתים ושלשה ושבעים אמה ושש שביעית, רמב״ם פ״ב מ״ם דכלאים, ועי׳ רמב״ם פ״ד מהל׳ ערכין ה״ד, ובר״ש קידושין ס: ובר״ש פ׳ בית כור ב״ב ק״ב: ועי׳ הרע״ב פ״ג מ״ב דערכין שוריעת כור חסים אינו צריך מקום גדול כל כך כמו שעורין.

מו) **בית לתך** מקום הראוי לזרוע בו חמשה עשר סאין ב״ב ק״ג. והוא שבע ושלשים אלף וחמש מאות אמות ברוחב אמה.

מז) **בית סאה** מקום הראוי לזרוע בו סאה חטים, והוא שני אלפים וחמש מאות גרמידי, (אמות) ב״ב כ: ירושלמי טוטה פ״ה הל׳ ג׳, ועי״ש דבר חכמה מרב הונא סטיפר לו הריש גלותא שהשליכו עליו ליתן סם להמלך הדר אחד של ארבעים אמה על ארבעים אמה מלא חיטין, שלא כדת, ונתן לו עצה שיבקש מהמלך שיקבל הסם בשני פעמים, בכל פעם עשרים על עשרים אמה, והם לא יבינו ויסברו שקבלו כל הארבעים אמה בעוקבות, ובאמת ירוות מחצה, כי כמרובע ארבעים על ארבעים יש ארבע פעמים עשרים על עשרים, ע״ש ע״ד עם עקש תתפל.

מח) **בית סאתים** הוא שסח של חמשת אלפים אמות באמה רוחב עירובין כג: שהוא שבעים אמה (שריים) וארבעה סחים ואצבע, על שבעים אמה וארבעה סחים ואצבע, או כאה אמה אורך ורוחב חמשים כתבי המשכן.

מט) **בית הפרס** החורש את הקבר, עושה בחריטתו את מקום הקבר ולהלן בית הפרס (לשון שבור ופרוס, על שם שנפרסו העצמות) מלא ענה, מאה אמה בית ארבעה מאים, אהלות פ״ז מ״א, ועי׳ רש״י מ״ק ה:

נ) **בית קב** הוא אחד משסה בסאה, וכיון שמקום זריעת הסאה היא שתי אלפים וחמש מאות אמה, עולה לבית קב, ארבע מאות ושש עשרה ושני שלישי אמה עי׳ „בית סאה״.

נא) **בית רובע** מקום שראוי לזרוע בו רובע הקב, חלק כ״ד מסאה, והוא מאה וארבע אמות וששית האמה, כלאים פ״ב מ״ם ועי״ש בתוי״ט ובמלאכת שלמה.

נב) **בקע**, מהצית השקל בשקל הקודש שמות לח׳ כו׳ ובר״ש שם משקל של מחצית השקל.

נג) **ברוינא** נוכר בשבת קס: פרש״י כוס קטן מאד ושמו ברוינא, והערוך פירש אחד מסכמה ברבריית הלוג, ועי׳ ערוך שפרוינא שפי׳ שהוא כמו ברוינא, כוס של זכוכית ארוך שיעור ששה אז יותר, וגרים בכתובות סה. במקום בשופרוי בשפרוינא.

נד) **בת** היא עשירית החומר או הכור, והוא שוה אל האיפה אלא שהאיפה סדת היבש, והבת מדת הלח, יחזקאל מה׳ יא׳, ועי׳ תשב״ץ ח״א סי׳ קע״ב.

נה) **גודל** הוא אגודל עי׳ „אצבע״.

נו) **גודש** תלתא הוי, כלי עגול שגבהו כחצי רחבו, או הכלי מחזיק שני שלישים והגודש שליש עי׳ שבת לה. ובר״ש ועי׳ תוס׳ עירובין יד:

נז) **גמד** נוכר בשופטים ג׳ מז׳ נמד ארכה, ובתרגום גרמידא, ועי׳ עירובין יד: וב״ב כו. שהוא אמה וכן סי׳ בר״ק, ובר״ש סי׳ אמה גדומה עי׳ זבחים סב: ובר״ש שם אמה קצרה, ועי׳ בערוך שפי׳ בתתרגום והביא בשם י״א שהוא שיעור אמה בלא אצבעות, ועי׳ רשב״ם ב״ב ק. אמות קטנות מפרקו עד אצבעותיו, וי״א אמות שליימות דקרא כתיב נמד ארכה, וצע״ק כה שהביא ראי׳ מקרא שפסם גם כן לא נתבאר לנו.

נח) **גרב** תרגום של כל נבל יפלא יין, כל גרב יתמלי חמר, ירמיה יג׳ יב׳ ועי׳ רש״י שסחים לו: גרבא איפה של יין, ועי׳ ניטין סט: פרש״י גריבי סאין, וכן סי׳ בכתובות יקא: לא כמו שסי׳ בשסחים, ועי׳ תרומות ס״י מ״ח. ונראה שלא כל הגרבים שוים, וגרב הוא שם לכד או חבית.

נט) **גרה** האמורה בתורה, שמות לי׳ יג׳. עשרים גרה השקל מתרגמינן עשרין מעין, עי׳ בכורות נ׳ והיא הנקראת מעה בלשון חכמים ז״ל ומשקלה ששה עשר גרעינו שעורה נקוי, רמב״ם פ״א הל׳ משקלים. ובהלכות עירובין פ״א הל׳ יב׳.

ס) **גרוגרת** שאכרו לענין הוצאת שבת לא גדולה ולא קטנה אלא בינונית כלים פ״ז מ״ז והיא סחות מביצה שבת פ: וגדולה מזית חצי שבת, ותוס׳ עירובין פ: ותוס׳ יומא פ׳ ודעת הרמב״ם ז״ל פ״ח ה״ה מהל׳ שבת שהגרוגרת היא שליש ביצה, והראב״ד השיג שם קשרוב הוא ואינו מכוון, ועי׳ נוב״ק ארח סי׳ לו׳, ודעת הרע״ם בתוס׳ יומא הנ״ל שגרוגרת הוי שני שלישי ביצה עי׳ ביאור הגר״א ארח סי׳ תפ״ז, ודעת המור ארח סי׳ תים שגרוגרת הוי ארבע חלקי תשיעית מביצה עיין מג״א סי׳ תפ״ז.

סא) **גריו** עי׳ עירובין יד: פירושו סאה וכן הוא בב״ב קו. וברמב״ם שם. ועי׳ ב״מ סה. בנמוק״י שפירש קב. ועי׳ רשב״ם ב״ב ע״ג. שפירש כור ובר״ח שם פי׳ מדות וכן פרש״י בנדרים נא. מדה וכפי הנראה היא כמו גרב הנ״ל.

סב) **גריס** שעיורו בו לענין נגעים, הוא גריס הקלקי מחצית הטל ממקום שטלין שלהם גדולים כשנחלץ עביו של טל נוח למדוד בו יותר בצמצום מאשר הוא שלם ועגול, והוא שסח המחזיק שלוש על שלוש עדשות עין כמו שלשים ושש שערות הקבוצין בגופו של אדם נגעים פרק ו׳ משנה א׳ ובתפארת ישראל וכן מה שאמרו בסכות ה׳ וכמה שיעור גריס הוא גריס של טל פ״ש בגמורא״. ובכתפים נדה נח: אמרו עד גריס של טל, וגריס תולה לחקל שכל שעורי חכמים להחמיר חוץ מכגריס של כתפים לחקל ועי׳ ידיד סי׳ ק״ב סעי׳ ה׳, ועי׳ סוף פ״ה דנגעים דכסלא הוא יותר מכגריס ועי׳ חולין נ: ובש״ע ידיד סי׳ ל׳ סעי׳ ב׳ וסי׳ מה׳ סעי׳ ד׳ דסלא הוי שליש שפח, נמצא דסלא הוי אגודל ושליש, שהוא ס׳ שעורות לשעורה שעורה ברחבו, הגריס הוא פחות מזה השיעור, ועי׳ תמא״י נגעים פ״ו מ״א דגריס של נגעים גדול יותר מרוחב ראש אגודל, ואנן נוהגין לענין כתם לשפר בטבעב המחוקק בקו הישר המתות באמצעה (דורכמאסס) 19 מילימעטער ועי׳ לחרש דדרת ידיד סי׳ ק״ב סעי׳ ה׳.

סג) **גרידה** הנאסר באיסורין היא פחותה מקליפה, שבגרידה אין צריך שינטל כולה כאחת שיך ידיד סי׳ צ״ו סק״כא, ועי׳ פמ״ג בשפ״ד ס׳ צ״ב סקליה ועי׳ בינת אדם שער אר״ה סי׳ לס׳.

סד) **גרמידא** היא אמה עי׳ עירובין יד: ב״ב כו:

סה) **גרמא** היא אחת משנים עשר לשקל עי׳ ירושלמי שקלים פ״ב ה״ג.

סו) **דורס**, שליישית המעה ירושלמי קידושין פ״א ה״א ועי׳ קידושין יב׳. שם הגירסא הדרס. ובערוך ערך הדרס כתב שני הדרסים למעה.

סז) **דינר**, פתם דינר הוא של כסף, אחד מארבעה בסלע מעשר שני פ״ב מ״ט, ונקרא גם כן זוז רמב״ם פ״ה ה״ח מהל׳ אישות, ועי׳ תוי״ט מאה פ״ו מ״ו ועי׳ תוס׳ בכורות מט: ועי׳ מאה פ״ח מ״ח ובפי׳ הרמב״ם ז״ל, ומשקלו שש ותשעים שעורות שהדינר שש מעין, והמעה משקל שש עשרה שעורות, ודינר כתם של דברימם הוא שמינית מכסף צורי היינו שבעה חלקים נחושת וחלק אחד כסף. ברמב״ם שם ובפי״ד היטו ובמגיד משנה, ובפ״א הי״ב מעירובין.

סח) **דינרין** הם של כסף, ודינרי, הם של זהב רשב״ם ב״ב קסו: ועי׳ תוס׳ שם ובחי״ם סי׳ מ״ב סעי׳ יג׳, ועי׳ ביאור הגר״א אח״ע סי׳ סו סעי׳ ד׳ ויו״ד סי׳ ש״ח סעי׳ א׳.

סט) **דינר** הדריינא, מרוינא... והוא כדינר זהב סתם עי׳ בכורות ה.

ע) **דינר זהב** נקרא גם כן לעפעים זהב או זהוב סתם עי׳ ב״מ קב: ב״ב זהובים לשנה מדינר זהב לחודש, והוא שוה כ״ה דינרי כסף צורי ב״ם מ״ד: ועי״ש בתוס׳ ובבכורות נ. עובדי של דינר זהב לא נתפרש לנו, ידיד סי׳ מ״ב בשם הרשב״א, ובתוס׳ הגיל כתבו דשמא היה עובדו כפלים כשל כסף.

עא) **דינר ערבאה**, ישמעאלי, עי׳ רש״י בכורות סט: בשם תשו׳ הגאונים ששבעה מדינרים האמורים בכל הש״ס לשהדינר שי מעה כסף) עושין שקר מאותן של ערבי. ובלשון ישמעאל קורין אותה מגרעות. ובר״ש בתוס׳, ובר״ח קידושין פ״א ושעורה של פרוטה חד ממאה ותשעין ותרין, בזוזא דשדנג, והוא דינר זהב של ערביים.

עב) **דנקא** פירושו שתות, שבת לה: וברש״י שם. רה״ש כו: ועי׳ זבחים מח. ובבכורות יא. מעה כסף שהוא שתות דינר.

עג) **דרבון** הוא מסבע זהב, שוין כשני טלעים של כסף, רמב״ם בפיה״מ שקלים פ״ב ה״ז, ובהלכות שקלים פ״א ה״ד, ועי׳ בפי׳ הברטנורה שהוא כמו דרכמוני זהב הנאמר בעזרא ב׳, ועי׳ בכורות נא. הגירסא דרבונות.

עד) **דרכמון** נוכר בעזרא ב׳ סט׳ וברש״י שם מסבע של זהב, ובאבן עזרא שם דינרי זהב. ובפי׳ הרע״ב דדרכון דדרכמון אחד הוא.

עה) **דרך היחיד** שתי אמות וחצי ב״ב נ״ט שם פ׳ ועי״ש דרך המלך, דרך הקבר ועוד.

עו) **דרך הרבים** שש עשרה אמה, ב״ב צ״ט: שבת צ״ט.

עז) **דרך מעיר לעיר** שמונה אמות עי׳ ב״ב ק:

עח) **דרך ערי מקלט** שלשים ושתים אמות, ב״ב ק:

עט) **דרך רחוקה** חמשה עשר מיל מירושלים ססחים צ:

פ) **דרך יום** במדבר י״א לא, כדרך יום כה, ובגמ׳ ססחים צ: מהלך אדם בינוני עשרה פרסאות ביום שהם ארבעים מיל, ואין חשבינן היום אם כעלות השחר עד צאת הכוכבים, או מהגיע החמה עד השקיעה, נחלקו בזה הפוסקים, עי׳ מג״א סימן רל״ב: חזק יעקב סי׳ תנ״ט באריכות ובש״ע הרי״ט שם, ועי׳ ערך „מיל״.

פא) **הדרים** עיין „דורס״.

פב) **הבאה מן הספקר**, שיעורו חמש כדי שסן וחמשה עשר כדי יין, היינו פטירות שביעית שהקירון החורה, שיעורו חכמים שכן דרכו לישוי, שביעית פ״ח מ״ו.

פג) **הין**, שנים עשר לוג, מנחות סס. ועי׳ הוריות יא׳: ובמנחות שז: שבמקדש היה הין, וחצי ההין, ושלישית ההין, ורביעית ההין, הין לא היה דבר למדוד בו ולמה היה שם, הואיל והיה במקדש מימי משה, שמדד בו שמן לשמן המשחה, ועי׳ רמב״ם פ״א ה״ח מהל׳ כלי המקדש.

פד) **היקף** כל שיש בהיקפו שלשה שפחים יש ברחבו שפח עירובין יג: ועי״ש בתוס׳ יד. ובפיה״מ להרמב״ם ובש״ך ידיד סי׳ לי׳ סקי״ח, דאין החשבון מדוקדק.

פה) **המינא** ארבעה חמשא המינון והוה מתקרי שמיה פיתקא, ועי׳ שבות יעקב ח״א סי׳ כב׳ ועי׳ „פוסקא״.

פו) **הניף, הנף** שני הנצון להדדיים, שני שמנין להנף, נמצא כי הנף הוא אחד משלשים ושש לדינר עי׳ קידושין יב.

פז) **ווינר** לא נמצא בהחזיל עי׳ ידיד סי׳ רצ״ד סעי׳ ו׳ ובש״ך סק״טו, הוא אחד מארבעה למעה, והמעה מז׳ שעורות עי׳ „מעה״.

פח) **זהב, זהוב** עיין לעיל „דינר זהב״.

פט) **זוז, זוזא**, זוז של תורה הוא דינר כסף עי׳ תוי״ט מאה פ״ו מ״ו, ובראשון לציון בשם התשבי ולעיל בערך „דינר״, וראיתי בשם ח״א לחלק בין זוז לזוזא, דזוז יוהה על כסף מדינה, וזוזא על כסף צורי ועי׳ מלאכת שלמה מאה פ״ח מ״ז.

צ) **זוזא חיורא** שבת סו: לפפרש״י והערוך הוא סתם זוז של כסף צרוף וחדש.

צא) **זוזא מכא** שבת קכט. הוא כמו אסימון ויתמעקר ונפחת צורתו ועי׳ ב״ק לז.

צב) **זוז יהודא** כשני זוזים בגליל, תרומות פ״י מ״ח וכתובות דף סד: וחולין קלה. משקל של יהודא כפלים משל גליל, וכפי הנראה הוא למשקל שבמע צורי ועי׳ „סלע״.

צג) **זוז מדינה** עיין „דינר״.

צד) **זוזי פשיטי** הוא זוז מדינה, שמינית שבזוז צורי כנ״ל בערך דינר של דבריהם, עי׳ רש״י כתובות סד: סז: ועי׳ תוס׳ שם ד״ה אמר אביי.

צה) **זין**, עיין ירושלמי תרומות פ״י מ״ה לוג תרי ליטרין וליטרא מאה זינין ובערוך ערך לטר פי׳ הוא זין, הוא דינר, הוא זוז.

צו) **זיר**, בספרא פ׳ קדושים יט׳ לה׳ לחד פי׳ד. משורה הוא זיר הגדול, ועי׳ ב״ב פ״ט: ומה משורה שהוא אחד משלשים וששה בלוג וכו׳ ועי׳ ב״מ ס: וברגבים פ״ח ה״ז מהל׳ נגיבה אחת משלשים ושלשה בלוג.

צז) **זית**, בו משערין רוב שיעורי התורה ברכות מא: עירובין ד: ובר״ש שם. והוא זית בינוני אגורי שסמנו אגור בתוכו, כלים פ״ז מ״ח, ברכות לפ׳ גדול, דעת התוס׳ עירובין ק: ויומא פ: דזית הוי כחצי ביצה בינונית עפ״י קליפתה, ודעת הרמב״ם פ״א ה״ם מהל׳ עירובין (ועי׳ מג״א סי׳ תפ״ז ובביאור הגר״א) וכזית הוי קונם לשליש ביצה. ועי׳ כריתות יד. דכותבת יש בה שני זיתים.

צח) **זקוק**, לא נמצא בדהמ"ל, וע"י אחע"ז סי' ס"ז בב"ח ובדרישה ובנחלת שבעה סי' יב' אות מס' ובשו"ת חו"ר סי' ג'.

צט) **זרת** האמורה בתורה, שטות סוי' מו', הוא חצי אמה של ששה ספחים תוספתא כלים ב"מ פ"ו מ"ד, רמב"ם פ"מ מהל' כלי המקדש ה"י, וע"י רמב"ם הל' שבת פ"מ ה"ז וכן איתא ברש"י עירובין ד. כא. ויש אומרים שזרת הוא שליש אמה עי' עירובין כא. בתוס' בשם הקלירי. ובלבושי שרד הירושים על מקואות פ"ק קצ"ט בשם הירושלמי שיש שני מיני זרת אחד מחצי אמה. ואחד משליש אמה. ויש אומרים שזרת היא חצי אמה באמה בה' ספחים. נמצא שזרת הוא שני ספחים ומחצה ש"ל הרשב"א סי' תתקי'. וכפי הגראה מוה"ק זרת הוא הספח ע"ש בלבוש. וע"י רש"י כתובות ה: זרת היא האצבע הקטנה שממנה בדקו זרת של חושן.

ק) **חבל מדה** זכריה ב' ה' וע"י יחזקאל מ' ג' ופתיל פשתים בידו ובדרש"י שם לשרדות קרקע אין יפה בחבל פשתים. ובמשנה עירובין ב: אין מודדין אלא בחבל של חמשים אמה לא פחות ולא יותר.

קא) **חבילה** אין חבילה פחותה מעשרים וחמשה קנים תוס' סוכה יב. בשם הירושלמי וש"ע א"ח ס' תרכ"ט סעי' מו'.

קב) **חבא** כסף משקל שעורה רא"ש פ"ח דבכורות סי' ס' ועי' „חכה".

קג) **חוליא** לענין ציצית נקראת הקפה שלש עטפים עי' מנחות לט. כדי שיכריך וישנה וישלש. וכן לענין טריפות בנסדק הקנה הוי חוליא שלש טבעות, ויש אומרים טבעת אחת עי' רש"י חולין מה: ב.

קד) **חודש** סתם הוא שלשים יום תוס' כתובות עא. ותוס' סנהדרין יא. ובאמת אינו אלא כמ' יום יב' שעות תשע"ג חלקים מתחרי"ף לשעה (כי השעה מתחלקת ל"ס מינוטען וכל מינוט ליח' חלקים. יח' פעמים ס' עולה תתר"ף עי' לקמן בלוח הקביעות) אבל הרי אמרו מגילה ה. ימים אתה מונה לחדשים ולא שעות. ע"כ נקרא סתם חדש (מלא) שלשים יום (או חדש חסר כמ' יום) ועי' מג"א סי' שלים סקי"ח.

קה) **חומר** מדת היבש. מחזיק עשר איפות. שזה אל הכור יחזקאל מה' יא' יד'.

קו) **חכה** ריי"ף ריש קידושין הפרוסה היא חצי חכה ובריין שם והוא משקל חצי שעורה. פי' הפרוסה הוא חצי שעורה. וחכה היא משקל שעורה עי' „חבא".

קז) **חמת** בראשית כא' יד' וחפת מים. ועי' כלים סכ"ד מי"א שלש חמתות הן ושם בריש סרק כ' החמת של שבעה קבין. והוא כמו נאד. ואין לו מדה ידועה.

קח) **חצבא** עי' כלים פ"ב מ"ב חצבים גדולים. ועי' ביצה ל. חצבא רבה וחצבא זוטא. ועי' ברכות כב. חצבא בת ס' קבין דאתקין רי"נ ע"ש. ואין לו מדה ידועה.

קט) **טבעין** פלגי סלעין. ירושלמי שקלים פ"ב מ"ב.

קי) **טטרטון** או טירטרסין. היא מדה המחזקת ארבעה חומשי רביעית של תורה. ובערוך שם פי' בל"י רביעית ירושלמי שבת פ"ח ה"א, ספחים פי' ה"א. ועי"ש בקרבן עדה וס"מ.

קיא) **טפה** היא אחת מתתק"מ $\frac{1}{144}$ לרביעית של תורה. בס' תקנות וחפלות כתב שקיבל מורו המהרי"ם ש"ק בשם החת"ם שמדד רביעית של תורה בצלוחית של רוקחים (טרא"פ פענגלאז) ומצא בה תתק"מ טיפין.

קיב) **טיפול בהמה** לענין בכור, בגמה חמשים יום, ובדקה שלשים יום, בכורות כו: ורי"ד סי' ש"ו סעי' ב'.

קיג) **טלית** ששיערו חד"ל מנחות מא. כדי שיתכסה בו ראשו וגופו של קטן. עי' אר"ח סי' ס"ו, ובבאה"ס שם סק"א **שיעורו** שלשה ריבועי אורך, וחצי אמה ברוחב וע"ש ב"מ בשם ארצות החיים.

קיד) **טני** דומה לתרקב של זהב מחזיק קביים וחצי. עי' תמיד פ"ג מ"ו ובתוי"ט שם ובתפא"י.

קטו) **טפח** נזכר בשמות כה' כה' וביחזקאל מ' ה', ובנמ' מנחות מא: טפח דאורייתא. ארבע אצבעות בגודל שית בקטנה. וחמש בתילתא. עיין „אצבע". ועיין אמה שוחקת ועוצבת. ובלוח ההשתוות.

קטז) **טרטימר** או תרסימר. מגדרדין ע. תרסימר זה אינו יודע מה וכו' תרסימר חצי מנה. ובירושלמי שם חצי ליטרא. ועי' רמב"ם הל' ממרים פ"ז ה"ב משקל חמשים דינרין.

קיז) **טרימים** מין מטבע רומי שוה שלשה חלקים של איסר. ערוך ומביא ממדרש איכה.

קיח) **טריסיס** טברית או צפורית. תוספתא מע"ש פ"ד מי' ב"מ מו: ועי' שבועות פ"ו מ"ג. וברש"י שם מעה קטנה ובערוך (מוספיא) מטבע רומי שוה ג' איסרין.

קיט) **טרפא דאסא** הזכרה לענין טריפות חולין מז: יש אומרים שיעור ארכה ורחבה. כצפורן אגודל של אדם ביונני. ויש אומרים כפרק אמצעי של אגודל. ד"מ ורי"ד סי' ל"ה סק"ב והולכין להחמיר. ויש עוד דיעה שלישית בפרי"ח שם סק"ח שהיא כשתי צפורני אגודל. וע"ש בתרו"ש ובראנ"מ. דשיעור פרק אמצעי הוא יותר מעובי אצבע. ופרק האמצעי הוא הפרק המחובר לפרק הראשון שהצפורן מחובר בו. ונקרא פרק אמצעי. משום שגם להאגודל יש ג' פרקים. אלא שהפרק השלישי ממנו הוא נכלל בבשר הידי ואינו ניכר ונקרא אחרון (מורה לוובחים סי' א' אות ז). ודע דפרק אמצעי הוא רק עד מקום שהולך שם הצפס האמצעי ולא העליונית של הפרק שזה שייך להפרק הראשון שבסוף הידי. דרכי תשובה סי' ל"ה סק"ק שי"ז בשם לקו"י.

קכ) **טרפעיק** יומא לח: וברש"י שם סלע מדינה שהוא חצי דינר כך מפורש בכתובות סד: וע"ש בגמ' מאי טרפעיק איסתירא. פלגא דזוזא, היינו ג' מעין שהוא חצי דינר צורי. משקל מ"ח שעורות כסף צרוף. עי' ברטנורה כתובות פ"ה מ"ו ובתוי"ט וחי' הרש"ש.

קכא) **יד סולדת** היינו כשכריסו של תינוק בן יומו נכרית בו אר"ח סי' ש"ח סעי' יד' ובפמ"ג. ועי' פ"ת יו"ד סי' ק"ה סק"ז ובדרכי תשובה שם סק"נא הביא דיעות שונות בזה. ועי' במגודת סי' ע"ב שכתבתי דפחות מארבעים מעלות 40% צעלזיוס אין להחמיר כלל.

קכב) **ידות** חלקים. בראשית מ' כד' ונתתם חמישית לפרעה וארבע הידות יהיה לכם וגו' ושם מג' לד' שמואל"ב יט' מד' ועי' עירובין פ"ח כב' שתי ידות לכבר פירושו שני שלישים. וכסנהדרין יג. וכמה שתי ידות בחדש כ' יום, מבואר ג"כ שני שלישים. ועיין „רובע".

קכג) **יום** או היום משמע עד שתחשך. **יום אחד** הוא מעת לעת כ"ד שעות. עי' נדרים ס. ויו"ד סי' ר"כ.

קכד) **יום אחד** האמור במקומה בראשית. ובאותו יום ובנו. ובשבת ויום טוב. היום הולך אחר הלילה שלפניו הוץ מבקדשים. שהלילה הולך אחר היום שלפניו. חולין פג. והיום נחשב מעלות השחר עד צאת הכוכבים. ויש אומרים מהגץ החמה עד שקיעתה עי' ספחים צג' צד' ורמב"ם בפה"מ ספחים פ"ב ועי' אבן עזרא שמות יח' יד' על הפסוק מן בקר עד ערב. ועי' מג"א סי' רל"נ בס"נ. ובש"ע אר"ח סי' תנ"ט ובחק יעקב באר"מ.

קכה) **ימים** בלשון המקרא מצינו **לשנה**. ימים תהיה נאולתו ויקרא כה' כט. ועי' ערכין לא. שנה תמימה ובעינן מעת לעת.

קכו) **כבדת ארץ** פרש"י בראשית מה' ד' מדת ארץ והם אלפים אמה. כמדת תחום שבת ושם לוי שד' פרש"י שם מדת קרקע כמו מהלך פרסה או יותר. וע"ש ברבינו שרשה בעיני. ואינו רחוק כל כך וע"כ מפרש מדה בלתי מצומצמת ע"ש.

קכז) **כדור** קטן שיעורו כאגוז עי' שבת עז:

קכח) **כדי אחיזה** עי' חולין קכג. כדי אחיזה של הפשטה ספח כפול. ועי' תוס' נדה כו. ובהגהות הרש"ש ועל „אחיזה".

קכט) **כדי אכילת פרס** פת חסין, ולא פת שעורין מיסב ואוכל ליתפון הוא שיעור שהייה בבית המנוגע. ולענין אכילת איסור שמצטרפין בכדי אכילת פרס. וזל"ל רש"י עירובין ד. **פרס ד' ביצים**. הן מזון סעודה בינונית. פרס לשון פרוסה ששיעורות בתני כזר האמור בעירוב דבעינן מזון ב' סעודות ותנן התם פב: חצית לבית המנוגע. פת חיטין אין שוהה בה כפת שעורין וכו' ע"כ ועי' יומא פ: ולדעת הרמב"ם בפ"ב ה"ד מהל' שביתת עשור, ופ"א ה"ו מהל' חמץ ומצה דכדי אכילת פרס הוא כשיעור ג' ביצים שוחקות. עי' ש"ע אר"ח סי' תרי"ב סעי' ד' וסי' תרי"ח סעי' ד' ובשל תורה להחמיר. ובשל דבריהם להקל. ש"ע הרש"ו סי' תרי"ב סעי' ד'. וכתב החת"ם ח"ו סי' מז' שזמן אכילת פרס הוא כשיעור חצי מיל שהוא מ' מינוטען ועי' מהרי"ט שיק אר"ח סי' רס"ג.

קל) **כדי גמיאה** הוא יותר מגרוגרת תוס' שבת יז. ובריין שם שהוא פחות מרביעית. ויש אומרים כמלא לוגמין (ואיתני דיעה זו בתוס' ובריין שם).

קלא) **כדי טומאה** לענין טתירת פוסה. הוא **כדי לצלות ביצה** של תרנגלת בשש בינוני ולבומעה חמה. ובירושלמי איתא שעיקור זה הוא אחר התרת הסינר. עיין טוסה ד. ובתוס'. וש"ע אבן העזר סי' קע"ח סעי' ד'.

קלב) **כדי כניסת נדי** הוא שלשה ספחים. כלאים פ"ד מ"ד. ועי' עירובין יד. הגבה מן הקרקע שלשה ספחים. הוי לה מחיצה שהגדיים בוקעין בה ואין כאן מחיצה.

קלג) **כדי לאכול בו** או **בהם**, אינו אלא כדי לאכול בו בלסתו. כאדם שטובל ואוכל דהיינו שיעור מעט. אבל כדי לאכול **הימנו**, או כדי לאכול **מהם**, אינו אלא מהם עצמם שתי סעודות. ואין אכילת דבר אחר עמהם. שלחי"ם תושבע"ם אות כ' הליכות עולם שער ב' פ"א.

קלד) **כדי להעלות ארוכה**. אם נשאר בגלותה כל אורך השדרה כרוחב סלע. וכן בשאר מקומות הגפש שם בחולין נה: ועי' יו"ד סי' נ"ט.

קלה) **כדי לזרוק בעוף** לענין הוצאה בשבת. שיעורו משקל עשרה זוז, עי' שבת מא.

קלו) **כדי לסוך אבר קטן** הגאמר בשבת עז: פי' הרי"ש ומביאו התוי"ט פ"ב דכלים מ"ב. שהוא אחד מתשעים ושש בלוגו.

קלז) **כדי מזיגת הכוס**. כדי מזיגת כוס יפה והוא **רובע רביעית**. שבת עז:

קלח) **כדי נפילה** לענין היתר שגגע באיסור. הוא **כעובי רוחב אצבע** עי' ספחים עה: ובריש"י. ועיין רא"ש פ' גיד הנשה סי' כ"ד שהוא כעובי אצבע.

קלט) **כדי נפילה** נאמר לענין לקט שפיור עליו הרוח את הטמרים של בעל הבית. נותן להם כדי שיעור שרגיל ליפול בשעת קצירה. שהם ארבעה קבין לכור זרע. והוא חלק אחד ארבעים וחמשה מהגזרע בשדה. מאה אמה פ"א הגאמר ב"מ קה: ועי"ש בב"מ נאמר כדי נפילה לענין חיוב האריס לסמל בשדה של בעה"ב. שתעשה השדה תבואה כדי לזרוע בה לשנה הבאה. ובשדה שמנה הגאמר הא ד' סאין לכור. ובשדה כחושה שמונה סאין לכור (ובהגהות הגר"א גורס במקום סאין. קבין) וקיי"ל כת"ק דהשיעור הוא כדי להעמיד כרי. שהוא קיבוב לסאתיים ע"ש.

קמ) **כדי נתינה**. אם היא בכל שהו או שצריך שיעור מן התורה. עיין תוס' שבת כח: ותוס' ספחים לב: ובמשנה למלך פ"ו מהל' מתנות עניים, ובנוב"י מה"ת יו"ד סי' ר"א שהוא פלוגתת הראשונים, ועי' שע"מ סי' תרצ"ד ובשד"ח את „נתינה".

קמא) **כדי עבודה** לענין לבטל העור שלא תטמא כבשר. אם שפחו לדרום עליו ברגליו שהוא קצת עיבוד. שיעורו ארבעה מיל. חולין קכב. ועי' רש"י בד' נזה: שהוא שיעור מיל. וכבר העיר ותיקן בגליון הש"ס דפוס ונילנא. ועיין נוב"י מה"ת יו"ד סי' כב.

קמב) **כדי עניבה** האמור לגבי ציצית עי' ש"ע אר"ח סי' יב' ב' דיעות בזה. ועי' מ"א כלל יז' סי' כ' שהוא פחות מארבעה אגודלין.

קמג) **כדי קליפה** הגאמר לענין היתר שגגע באיסור. שיעורו כל שינכל כולו כאחד משא"כ בגרידה. שי"ך יו"ד סי' צ"ו סק"כא בשם הרן ועי"ש בשפתי דעת סק"ח ובסוף סימן צ"ב.

קמד) **כדי שביעה** לענין ברכת המזון. עיין בס' התינוק מצוה ת"ל דמשמע שם דאינו שוה בכל אדם. ובדיק אוכל לשובע נפשו. היינו כדי שהחיינו לבד. ובסוף סיום דבריה הוי שביעה דאורייתא. דבהכי מיתבא דעתיה דאינש ע"ש. ועי' אר"ח סי' קס"ח סעי' ו' ובמחצה"ש. וסי' קס"ד סעי' ו' בס"ב. וסי' קצ"ו סעי' ד' ובשע"ת בשם הרדב"ז.

קמה) **כדי שהדעת טועה** עיין ב"מ עח. ובש"ע חו"מ סי' ר"כ סעי' ח'. ועי' לח"מ פ"ב מהל' סכירה הל"ז. ועי' ב"מ דף סג: ובחו"מ סי' רל"ב סעיף ב'.

קמו) **כדי שיגערו** בו חבריו. הגאמר לענין תספורת באבל אחר אבוי ואמו. מועד קטן כב: נהגו בשלשה חדשים. עי' יו"ד סי' ש"ן סעי' ד' בתנה. ועי"ש בפ"ת קולא לבני אשכנז.

קמז) **כדי שינטל מן החי וימות** הגאמר לענין שלא יטמא באוהלו אהלות פ"ב מ"ג. ולענין טריפות עירובין ז. וחולין מב: ובתוס' שם. **שיעורו כללא** בכורות לו: שהוא **שליש ששה** עי' רא"ש פ' אלו טריפות סי' לג' ושע"ע יו"ד סי' ל' סעי' ב' ובש"ך. ועי' עוד נדה כד. לענין מפלת גוף אטום שיעור כדי שינטל מן החי. הוא עד שיבורו ע"ש.

קמח) **כדי שיעשו** הגאמר לענין פלאכה שעשה הגוי בשביל ישראל שצריך להמתין במוצאי שבת אז יו"ט בכדי שיעשו. היינו בכדי ששהה המביא. ואם הביאן דרך רכיבה מטערין ג"כ דרך רכיבה. מג"א ס' שכ"ה סק"יז. ועי"ש עוד שיעורים בזה.

קמט) **כדי שיתנו על האש** ויתחיל להרתיח. הגאמר לענין כבוש בציר. יו"ד סי' ס"ט סעי' יח' וסי' קי"ה סעי' א'. שיעורו יח' מינוטען. עי' תפא"י פ"ב דספחים מ"ו. ועי' דר"ת ביו"ד שם שהוא פחות מזה השיעור. ואין אנו בקיאין בו.

קנ) **כדי שתצא נפשו** הגאמר לענין עגונה. יבמות פ"מז מד". ועי' ש"ע אה"ע סי' יז' סעי' לב'. ובאה"ע וס"מ שם ס"ק קל"ד. יש אומרים שלש שעות. ויא"א שעה. ויא"א ב' שעות ויא"א שעה קלה (זמן מועט).

קנא) **כדי תפיסת יד**. הוא כמלא בסדא בתורה. ועל"ל ערך „בסדא" ועי' תוס' חולין מד. שחילקו ואמרו דכדי תפיסה סחם. גדול מכדי תפיסת יד. (כדי עיכול עיין „עיכול" כדי דיבור עיין „תוך כדי דבור").

קנב) **כד** קטנה מחבית. עי' רש"י ב"ק כז. ובריח"ם עה"ג בס' שתי ידות לכ' פחות מחבית.

קנג **כחא** הוא כלי קטן מכד. עי' יבמות ע. וברש"י כוזא כלי קטן. כדא כלי חשוב. ועי' שבת עז: כוזא כזה וכזה וברש"י כלי חרס קטן. ועי' חולין קנ. אתקין רב אשי כוזא בת רביעתא. ועי' תמיד פ"ב מ"ו.

קנד) **כוס** (עי' ירושלמי שבת פ"ח ה"א כמה הוא שיעורין של כוסות) שיעורו רביעית של תורה. **אצבעים** על **אצבעים** ברום **אצבעים** וחצי **אצבע** וחומש **אצבע**. ספחים קט. ובריי"ף שם לא פחות ולא יותר. וע"ש בתוס' שהקשו על ירושלמי שבת הגיל שכתבו אצבעים על אצבעים ברום אצבע וחמצה ושליש דלפי חשבון המקדה אינו מכוון. ותירצו דבירושלמי מיירי מאצבעות צפורי וכוס עגול ע"ש נמצא לפי הבבלי. **עשר אצבעות מעוקבים ושמנה עשיריות** 10.8 הוא **רביעית** של תורה ועי' „רביעית".

קנו) **כור** הוא שלשים סאה כמו הומר. עי' חזקואל מה' יד' ועל „חומר".

קנז) **כותבת הנסה** שאמרו לענין יום הכפורים. יומא עז: **היא פותחה מבבריה**. שם עז: ריתיה מבבריה. בתוס' שם. וגדולה כמו ב' ויתפס. בריתות יח. ועי' מה שכתבתי מנחה ש"ג ובמה"ר שם.

קנז) **כיבוא** עי' מנחות מט: ברש"י שם שפח בקיפת אגודל וכן פי' בחיד"ל (בצ"ק כתב דש"ס ברש"י שני ספחים).

(קנח) **ככונס משקה** שיעורו הביא הב״י אריא בסי׳ קר״ג והבלטות מקומות בשם מהרי״ק שהוא נקב רחב כעדשה וסיים אינו יודע מנין לו, ודע״ש שו״ת אר״ח סי׳ קנ״ט ובסי״ז סקי״ב דאם נטף טיף אחר טיף בידוע שהוא כונס משקה, הוא מגמ׳ נדה נט: ועי״ש עוד בדיקות לזה:

(קנט) **ככר כסף** הוא ס׳ מנה, והמנה הוא כ״ה סלעים, נמצא שהככר אלף וחמש מאות סלעים ושל קדש כפול היה, בכורות ה.

(קס) **ככר לחם** הוא חצי קב, עיירובין סב. ובגמ׳ שם בככר הנקבה מתנוני משערינן, והוא משתכר מחצה. נמצא שהוא רביע הקב (ששה ביצים) וזהו לדעת ר׳ יוחנן ב״ב, ור״ש סובר דככר הוא שלישית הקב שמנה ביצים, ועי׳ לעיל ערך כדי אכילת פרס״ שהרמב״ם פסק כרי״ב, ורש״י כר״ש.

(קסא) **כסמטא** עי׳ ערוך שם מדה מחזקת הין, ובערך קסס כתב דמחזקת לוג, ובגמ׳ סמחים קס. הגריסא קסתא דמוריסא דהוה בציפורי היא הות כמין לוגא וכו׳.

(קסב) **כסף** שתם האמור בתורה סלע. דנביאים לימרין דכתובין קינמרין, בכורות נ. ושם בעמוד ב׳ כל כסף האמור בתורה שתם, כסף צורי, ושל דברהם כסף מדינה. ועי״ל ערך איסתירא בשם פיהמ״ש להרמב״ם שם שכסף צורי נקי מתערובות נחושת, וכסף מדינה היא שמינית מכסף צורי, שיש בו חלק שמינית כסף, ושבעה חלקים נחושת. ועי׳ עוד ברמב״ם פ״ג מהל׳ תובל ומזיק הי״ז ועי׳ בנחלת שבעה סי׳ לג, ואת אות לא׳.

(קסג) **כרשינה** גדולה קצת מעדשה, בכורות לז: וברש״י שלשה כרשינין הן כאורך שעורה. אהלות פ״ז מ״א ברש״י, ועי׳ תוי״ט, ובס׳ סדרי טהרות שם.

(קסד) **לבוד** פחות משלשה סמחים כלבוד דמי, ורשב״ג סיל דתמוז מארבעה סמחים אסרינן כלבוד דמי, עי׳ עירובין ס. וסוכה כב. ועי׳ שבת צז: דסמחות מנ׳ כלבוד דמי הלכתא נמרי לה.

(קסה) **לגין**, לגינא. הוא כמו כד ואין לו מדה ידועה עי׳ שבת קל״ט: ברש״י שם גדול מכוס וכסו מחבית. ועי׳ כלים פ״ל מיד לגינים גדולים ומי׳ הרע״ב כמו כדים גדולים.

(קסו) **לוג** האמור בתורה, הוא רובע הקב, ומחזיק ששה ביצים, משקל ב׳ ליטרות, ירושלמי תרומות פ״י ה״ה, ורמב״ם פ״א מהל׳ עירובין הל׳ יב. ליטרא האמורה בכל מקום מלא שתי רביעיות, ועי״ש במגיד משנה דאין כל הדברים תשוים בכמות שוין במשקל, ורש״י בעירובין נט. כתב שליטרא הוא לוג, ועי׳ תפארת ישראל שם בתרומות, ולא נמצא מדה קטנה ממנה בתורה, תוספת יומים יומא עו.

(קסז) **לומא** הוא זוז ורש״י ע״ז לד: וחוס׳ שם יב.

(קסח) **ליטרא** היא שתי רביעיות, ולרש״י היא לוג, על ערך לוג, משקל ל״ה דינרין, רמב״ם פ״א מהל׳ עירובין הנ״ל. ועי׳ ירושלמי תרומות פ״י ה״ה דלוג הוא שתי ליטרין ולשיטה היא מאה זוין, ועי״ל ערך זין, והרא״ש פ׳ גיד הנשה סי׳ לג, ובמפרשים ברכות פ״ג סי׳ לה׳ אות פ׳ שתנית בצ״ע, ואולי הוי שתי ביני ליטרות. ועי׳ „רוסל״.

(קסט) **לתך** הוא חצי כור, ט״ו סאין. הוסיפ׳ ב׳ בכרש״י שם לתך חצי חומר. הלין צב.

(קע) **מאכל בן דרוסאי** לרש״י הוא שליש ביישולו, ולהרמב״ם הוא כחצי ביישולו, ובס״ע אי״ח סי׳ רנ״ד סע״י ב׳ משום חומרא דשבת כתב הבית יוסף שהוא חצי ביישולו, ובי״ד סי׳ קי״ג סע״י ח׳ גבי ביישול אינו־יהודי אסק לקולא שהוא שליש ביישולו ע״ש בב״י.

(קעא) **מדה גסה** היא סנים עשר לוג, הין, ומהין ולמטה נקרא מדה דקה. ירושלמי דמאי פ״ב ה״ה, ועי״ש שתיקן רבי אבהו שניטור החלב וגיד־הנשה יהי׳ משל לוקח, כדי שלא יהוס הטבח על חסרון המסקל ויעסוק בניקור החלב.

(קעב) **מהלך** יום הוא עשרה פרסאות ע״ל דרך יום.

(קעג) **מודיא** שם מדה לתבואה בערך סאה גיסין נז. ועי׳ עירובין סג. מודיא דקונדסא ברש״י שם הסאה.

(קעד) **מוציא משקה** נקב קטן מאד. עיין ככונס משקה ובנדה נט:

(קעה) **מזון שתי סעודות** שיעורו אינו כסמוגה עשר גרוגרות שהן כשש ביצים עירובין פ: ורמב״ם פ״א ה״ט מהל׳ עירובין. ועי״ל כדי אכילת פרס.

(קעו) **מחיצה** אינה פחותה מעשרה טפחים גובה סוכה ה. ירושלמי שבת פ״א ה״א.

(קעז) **מטראתא**, מטרתא. ע״ז י: כתובות קי. ובערוך שלימין של שקין מחזיק י׳ סאין.

(קעח) **מיל** הוא אלפים אמה של תורה והוא תחום שבת יומא סז: וברש״י שם, ועי׳ סוטה כז: ושיעור מיל בהלכו של אדם יש בזה ככה שיטות. א) תה״ד שחושב את היום כעלות השחר עד צאת הכוכבים בתקופת ניסן ותשרי שהוא יב׳ שעות (72 מינוטן) ואחרי שהולך אדם בינוני עברה פרסאות ביום שהיא ארבעים מיל בזמן של 720 מינוטן, נמצא חלק אחד כארבעים הוא 18 מינוטן וכן הוא בס״ע אי״ח סי׳ תנ״ט סעי׳ ב׳. ועי׳ תוס׳ סחים יא: ב) הא שיטת הרמב״ם בפיה״מ סחים פ״ג מ״ד ששיעור מיל הוא שני חומשי שעה 24 מינוטן. ויש עוד שיטות, להרז״ה הוא 16 מינוט, לההון עשיר 18.8 מינוט, להרא״ש 20 מינוט, ועי׳ בבעיר״ם ברכות פא״ס ר׳ אות ט׳ ובחק יעקב סי׳ תנ״ט סקי״א שהוא כ״ב מינוטן ויתבי ועי׳ תת״ם אי״ח סי׳ ס׳ שהחליט כן להלכה. וע״ל ערך בין השמשות.

(קעט) **מכלתא** תרגום של איפה מכילא דברים כה׳ יד׳ ויתיזקאל מה׳ יא׳ תרגום מכילתא עי׳ איפה.

(קפ) **מלא הסיט** הוא שתי אצבעות וכמלא רוחב הסיט יש לו שיעור אחר עי׳ בגיד מנשה פ״ט מהל׳ שבת הל׳ ז׳ יח׳ ועי׳ ערך „סיט״.

(קפא) **מלא העול השירוני** הוא רוחב שתי אמות עי׳ כלאים פ״ב מ״ו וברע״ב ועי׳ „תלם של פתיח״.

(קפב) **מלא חפנים** עי׳ נזיר נ: וברמב״ם פ״ב הי״א מהל׳ טומאת מת דפסק כר׳ יוחנן דשיעור הרווח הוא מלא חפנים, ועי׳ „הרווח״.

(קפג) **מלא לוגמין** הוי שפ׳ מרביעית. כמלא לוגמין הוי רוב רביעית. תוס׳ יומא פ׳ ופסחים קז. ועי׳ ש״ע אי״ח סי׳ ק״צ סע׳ ג׳ וסימן רע״א סעיף יג׳. וסימן תרי״ב סע׳ פ׳.

(קפד) **מלא מענה** שמואל־א׳ יד׳ יד׳ וברדק״ס שם שיעור בהלך צמד הבקר בחורשו. ועי׳ אהלות פ״ז מ״א מלא מענה מאה אמה על מאה אמה.

(קפה) **מלא מקדח** גדול בלא חיסומו הוא כסלע נירונית. כלים פ״ז מ״יב, ועי׳ בכורות לח. ובר״ש שם דפם חיסומו, שפרחיב הנקב כדי שיכנס ויצא המקדח ברווח הוי יותר מסלע. ועי׳ אהלות פ״ב מ״ג ותפא״י שם ששיעורו שליש שפח כמו סתם סלע. ובתוס׳ ב״ב יט: מבואר דסלע נירונית יתירה על סלע סתם עי״ש ועי׳ בפיה״מ להרמב״ם אהלות פ״ג הי״א שהוא קטן משיעור אצבעים על רוחב גודל.

(קפו) **מלא נקב שבעול** הוא כסלע נירונית וכסונדיין האיסלקי ועי׳ „סונדיון״ ולעיל „מלא מקדח״.

(קפז) **מלא פי חבית** שיעורו חכמים שאינה פתוחה מלוג עי׳ תענית כב.

(קפח) **מלא פי טלה** שיעורו כגרוגרת שבת עו. מלא פי גדי וזהר מינו׳ ע״ש.

(קפט) **מלא פי תנור** נזכר במשנה תענית יט, ובגמ׳ כב: שם הוי איבעי דלא איפסיא אם הוא כמלא תנור תבואה שהוא יותר מפת, ואם כל השטח עד סי התנור או רק השורה העליונה ע״ש בגמ׳.

(קצ) **מלא פיסת היד** הוא שיעור תרוח אליבא דחזקי׳ נזיר נ: ועי׳ תרוח.

(קצא) **מלא רגל בהמה רועה** הוא ששה עשר מיל. דקים להו לרבנן דשיתסר מיל קא שלסא ביה עינא דרועה, ויכולות להשתמר ברועה אחד. בכורות נד:

(קצב) **מלא ריצת הדג** הוא שיעור הרחקה מצודת הדג כן הדג והוא שיעור פרסה. ב״ב כא: וברחוק פרסה אינו יכול להבים המאכל ע״ש ברא״ש שעל הגליון.

(קצג) **מלא שגר היונה** מרצת מריחתה עפם אחת היא בית ארבעת כורין. ב״ב כב. וע״ל „בית קב״.

(קצד) **מלבר**, הינו חוץ מהמספר, למשל אם נאחז מספר ששה לראובן, ונאמר כי לשמעון מגיע שליש מלבר, יעלה לחלק שמעון שלשה, שאחר שתצרף חלק שמעון לראובן יהי׳ חלקו שליש מהכל, ואם נאמר כי לשמעון מגיע שליש מלבון

(קצה) **מלגיו** נשמע מזה כי חלק שמעון כלול בתוך חלק ראובן ויעלה לחלק שמעון שנים מהששה.

(קצו) **מלוזמא** ברכות נג: ורש״י פ׳ שהוא משקל, ובערוך פי׳ מסבע.

(קצז) **מליחה** שיעור מליחה הנאסר בפוסקים הוא שיעור מיל בין לענין איסור בין לענין מליחת בשר לקדירה עי׳ תוס׳ חולין קיב. ד״ה ה״מ, והמנהג להשהות במליחה לקדירה שיעור שעה. וי״ד סי׳ סיט סעי׳ ו׳, ואין אנו בקיאין בין מליחת צלי לקדירה עי׳ וי״ד סי׳ צ״א סעי׳ ה׳.

(קצח) **מנה** משקלה חמשה ועשרים שקל שהן מאה דינרין, ושל קדש כפול היתה, של חמשים שקל, ובימי יחזקאל הוסיפו על של קדש שתות מלבר, והיתה המנה של קדש ששים שקל. עי׳ בכורות ה: ועי׳ רמב״ם פ״א מהל׳ עירובין הי״ב, ועי׳ ערך סלע וערך שקל.

(קצט) **מנה איטלקי** שיעורה כנ״ל, ובציעית פ״א מ״ב. ושיעורו באיטלקי שכך היה בדורו של משה רבינו ע״ה כדמסמע בפ״ק דקידושין יב. גבי פרוסה אחד משמונה באיסר האיטלקי, ר״ש שם בפיה״מ. ועי׳ תוס׳ כתובות י: דמנה ביומי משה לא היתה וכן כתבו בבכורות ה׳.

(ר) **מנה מדינה, מנה צורי**, ב״ק צ: איבעיא להו מנה צורי תנן, או מנה מדינה תנן. וברש״י שם מנה צורי פ״ה סלעים ק׳ זוז, מנה מדינה שמינית שבמנה צורי. סלע של מדינה חצי זוז עכ״ל. ועי׳ ברש״י בכורות נ: סלעים דאורייתא תלתא דינר צורים הוו ותילתא דהן עשרים מעין. נמצא שדינר צורי שש מעה שהן קצ״ב פרוטות, וסלע צורי כ״ד מעה שהן חשפ״ח פרוטות. ועי׳ ברמב״ם הל׳ טוען ונטען פ״ג הל׳ א׳ ב׳.

(רא) **מסמוס** הוא חצי איסר, ב׳ קונטרונקין קידושין יב.

(רב) **מספר**, אין לכתוב מספר סדורי. סטוס. חלקי עי׳ באילת השחר פ״ס להגאון מלבי״ם זכר־צדיק־לברכה.

(רג) **מעה, מעא**. הוא גרה. שמות ל׳ יג׳ עשרים גרה השקל ובתרגום עסרין מעין וברש״י שם גרה לשון מעה. וכן בשמואל־א ב׳ לו׳ יבא להשתחות לאגורת כסף. עשרים גרה השקל. שהשקל השלם ל׳ זוזים, והזוז מתחלתו חמש מעות אלא מאי והוסיפו עליו שתות והעלוהו לשש מעה כסף שכ״ל. ועי׳ תוס׳ מנחות עז. ומשקלה ט״ן שעורות. רמב״ם פ״א הי״ב מהל׳ עירובין. ובהחז״ל נמצא ברבים הלשון מעות על מטבעות שונות כלומר על דמים. עי׳ מלאכת שלמה מעשר שני פ״ב מ״ח.

(רד) **מקורה**. שיעור מקורה אמה על אמה ברום ג׳ אמות ושיעורו חכמים מי מקוה ארבעים סאה. עירובין יד: סחים קס: ועי׳ תוס׳ שם ז אדם מחזיק שלש אמות בלא הראש ורק כשטובל עולים המים למעלה. וכדי שיכנס ברווח עם זרועותיו בעינן אמה רוחב ע״ש ועי׳ תוספתא דכלים ב״מ פ״ה מ״א ששיער בשש מאות וארבעים ושמונה שסחים הינו באמה בת שש סחים) ועי׳ בקצור שלחן ערוך חי״ט במצות דוד דף קב בציור המקוה שיעורה לטרת הליטר, ובלות ההתאות.

(רה) **מקום חשוב** הוא ארבעה טפחים. שלא מצינו מקום חשוב פחות מארבעה. סוטה י.

(רו) **מקום קרוב** לענין אבילות שמונה עכהם. הוא עשרה פרסאות מהלך יום. מועד קטן כא: ובתוס׳ שם בשם הה״ג ועי׳ בקצה״ע ח״ס במצות דוד דף קמו.

(רז) **משורה** אחד משלשים ושסה בלוג ב״ב פס:

(רח) **משמר**, משמורה. שליש או רביע הלילה עי׳ „אשמורה״.

(רט) **משהו** אין לו שיעור ויכול להתחלק לאלפי אלפים משהוין. עי׳ ש״ע הרמ״ס סי׳ תמ״ז סל׳ מז. ועי׳ נדה כו׳: דכל שהו לעניים יש לו שיעור. ועי׳ ב״ב קנ. וכל היכא דתני כל שהא לית ליה שיעורא! ובתוס׳ שם.

(רי) **נטלא** בת רביעתא דאתקין ר׳ יעקב מנהר פקוד חולין קו. ועי׳ ב״ב נח: ולעיל אנבג. אנסל. אנפק

(ריא) **ניצה** ירושלמי רוש קדושין. ועי׳ קדושין יב. הגריסא הנץ עי׳ ערך „הנץ״.

(ריב) **סאה** ששה קבים, כמ״ד בציצים. עי׳ עירובין פג. ועי׳ ירושלמי תרומות פ״ה ה״א קבא ככה עביד ככה אאה עבדה ובפנ״ר ה״ס. ולפי חשבון ארבעים סאה שהם שש מאות וארבעים ושמונה סחתים. עי׳ ערך „קורה״ עולה לכל סאה. ששה עשר סחתים וחומש סחת. בתיר משקל. נמצא בטוסה לה. שאיתן אגנים שהקים ומחוטע משקל כל אחת כארבעים סאה ועי׳ ערך „לוג ולשרא״. ובירושלמי שם.

(ריג) **סאה ירושלמית**, דדברית צפורית. עי׳ עירובין פג. שיהושלמית יתירה על מדברית שתות. ושל צפורי על ירושלמית שתות. ועי׳ תוס׳ מנחות עז. ובפסחים קט. ובתוס׳ שם ריה הרביעית.

(ריד) **סיט כפול**. סיט כמה היא שתי אצבעות. שתות זרת. רמב״ם פ״ט מהל׳ שבת הי״ח. סיט כפול הוא אר״ע אצבעות שליש זרת. רוחב הסיט הוא ריחוק בין גודל לאצבע כשיפתח בכל כחו שם הלי ז׳. קרוב לשני שלישי זרת (ב׳ שפחים). רוחב הסיט כפול הוא אורך ארבעה שפחים. שם הלכה ז׳ ועי״ש בבגיד משנה שחילק בין כמלא סיט, למלא רוחב הסיט. ורש״י שבת קו. פירש. סיט הוא רוחב שבין אצבע לאמה. סיט כפול הוא כפי ריוח שבין אגודל לאצבע. ועי׳ בפיה״מ להרמב״ם ערלה פ״ג מ״ב וזיל הסיט הוא שתות הזרת. ראיתי בזו הכלה פירושים הרבה. וזכרתי כהם פחות שבשיעורים לחומרא. ונתחזק אצלי זה הפירוש מפני שהוא פירוש הקדמונים, והקדמון הוא יותר חכם בלשון מן האחרון עכ״ל.

(רטו) **סלע** תרגום של שקל. שמות ל׳ יג׳ ובגמ׳ בכורות נ. סלעים דאורייתא שלשה דינרים ושליש דינר. דכתיב עשרים גרה השקל ומתרגמינן עסרין מעין. ותניא שש מעה כסף. דינר. ובגמ׳ נזכר עפי׳ רוב סלע מארבעה דינרין. והיינו אחר שהוסיפו עליהם כתות מלבר והיו כ״ד מעין. עי׳ בכורות ה. ובתוס׳ שם. ועי׳ רש״י שבת כא׳ לב׳. שהשקל משקלו ד׳ זהובים כהם חצי אונקיא למשקל הישר של קלוניא. ועי׳ רא״ש פ״ח דבכורות סימן ט׳ שהביא דברי רש״י הנ״ל ומסיים בשם הגאונים דפרוטה היא פלגא חבא. וחבא נופח כסף משקל דעורה. נמצא חמשה סלעים משקל אי״ף ותתק״כ פעורים כסף. ועי״ש במעיו״ט ות״ח באריכות. ובתשב״ץ ח״ג סי׳ רכ״ז. רוחב הסלע הוא שליש כסף. וזוס הקליפו הוא כסף עי׳ ברא״ש פא״ש סי׳ לג. ובי״ד סי׳ ל׳ סעי׳ ב׳ ושיך שקיה.

(רטז) **סלע גלילי**, וסלע יהודה. תרומות סי׳ מ״ח וכתובות סד: משקל חמש סלעים ביהודה שהן עשר סלעים בגליל וכו׳ ועי״ש ובברש״י שמשקל יהודה כפלים מסלע גליל. ועי׳ „זוז יהודה״.

(ריז) **סלע מדינה**. וסלע צורי. עי׳ ב״ק לו: סלע צורי תנן או סלע מדינה תנן וברש״י שם סלע צורי פ״ה סלעים ק׳ זוזים. סלע מדינה שמינית שבסלע צורי. והוא חצי דינר. וכל מקום שנינו שום כסף מדינה בין סלע בין שקל הוי שמינית לצורי. ודעת רוב הפפרשים שסלע צורי הוא כ״ד מעה. א״כ סלע מדינה הוא ג׳ מעה. וכדברותיו של הרמב״ם ס״ל שסלע צורי הוא כ׳ מעה. וסלע מדינה שנים וחצי מעה. וע״ל ערך „כסף״ וערך „מנה מדינה״.

(ריח) **סלע נירונית** הוא יתירה על סלע סתם. תוס׳ ב״ב יט: וע״ל ערך „מלא מקדח״.

(ריט) **ספל** עי׳ תוס׳ ב״ב קס״ו: זאה וסלגא. קסל לב וסלגא. וברשב״ם כתב שאין זה בספרייא והבל הוא.

רכ) **עדשה**, כעדשה שאמרו (לענין מומאת שרץ בתגיגה יא. ולענין פחיה בצרעת נגעים פ״ד מ״ו) לא גדולה ולא קטנה אלא בינונית זו מצרית. כלים פ״ז מ״ח. ועי׳ רש״י נזיר נב. דנטלה קטנה מעדשה. וכ׳ עדשות על ג׳ עדשות הוא שיעור גרים. ועי״ל „בריש״.

רכא) **עובי המרדע**, מרדע שאמרו אין בעוביו ספח ויש בהיקפו ספח, שבת יח.

רכב) **עוד, ועוד**, וכמה הוא ועוד? אחד מעשרים בביצה. עירובין פב. ז׳ רבעים קמח ועוד חייבת בחלה. והאי ועוד הוא ביצה וחומש, ובכל מקום לפי ענינו, ואין לו שיעור קצוב כמובן.

רכג) **עוכלא** וכמה היא עוכלא. אחד מחמשה ברובע הקב. כלומר אחד מחמשה בלוג. היינו ביצה וחומש ביצה והיא שם מדה ב״ב צ. ושם דף מה: מ׳ רשב״ם שם משקל וכן פרש״י סוטה ה׳ הרמב״ם פ״א מהל׳ עירובין הי״ב כתב שעוכלא הוא חצי רביעית. אחד משמנה בלוג. וכן פרש״י עירובין כט. עוכלא שמינית שבליטרא וליטרא הוא לוג פ״ש. ועי׳ ערך „ליטרא״ וערך „לוג״ ועי״ש ברמב״ם שהעוכלא משקל תשעה דינרים פחות רביע ועי״ש במגיד משנה.

רכד) **עונה**, שם עונה הונח ליום או לילה בין שהם ארוכים או קצרים. וגם אם אינם בשליטות יקראו להם עונה. עד שבמעלה-לעת. מחצי היום עד הלילה, והלילה, וחצי היום. יקראו ג׳ עונות עי׳ יו״ד סי׳ קפ״ד. וזהו ריקא דבר שתלוי בחליפות הזמן. אבל במקום שנערכים למשך הזמן או תקרא עונה יב׳ שעות. שם מגמ׳ נדה מה: ובכרס״ם.

רכה) **עונה**, עי׳ ירושלמי ברכות פ״א הי״א דענונה הוי אחת מכ״ד לשעה. ואחרי ששעה הוי אחת מכ״ד למעה-לעת. נמצאת העונה אחת מתקע״ו במעל״ע.

רכו) **עונה בינונית**, לענין וסת אשה. היא שלשים יום. ויש אומרים שעונה בינונית היא יום החדש בין שהחודש הוא מלא או חסר. סי׳ קפ״ד ועי׳ ש״ך סי׳ קפ״ט סק״ל ובחוו״ד.

רכז) **עיבורה של עיר**, נקרא תוך שבעים אמה ושיריים שהם ארבעה ספחים, ונחשב להעיר בלשון בני אדם. עי׳ או״ח סי׳ שצ״ח. וי״ד סי׳ רי״ז סעי׳ כט. ובש״ך סק״ל.

רכח) **עיבור החודש והשנה**, בכלל החודש והשנה יחשב. וז״ל הרמב״ם ב״פ מהל׳ אישות הי״בא. כל השנים האמורות בבן זכבת ובערכין ובכל מקום. אינן לא שני הלבנה ולא שני החמה. אלא סנים של סדר העיבור. שהן משטוות ומעוברות עפ״י בית-דין כמו שהם קובעין אותן. כמ״ש בהל׳ קידוש החודש. ובאותן השנים מונין לכל דברי הדת עכ״ל. וע״ש במ״מ שהביא מירושלמי נדרים פ״ו הי״ח מה שדרשו על הפסוק אקרא לאל גומר עלי.

רכט) **עיבור**, מיום שנתעברה בהמה היה ועוין, כמה יתאחיר עד זמן הלידה. וכנגדן באילות משעת הפרח עד גמר פרי. מבואר בבכורות ח.

רל) **עכול המזון**, שיעור עכול באדם באכילה מועטת כדי הילוך ארבעה מילין. ת״ס ברכות נג: ובאכילה מרובה משיגחזיל להיות רעב. שם בגמ׳ ותוס׳ ועי׳ מג״א סי׳ כפ״ד סק״ס ועי״ש בבאה״ס בשם אחרונים דשיעור עכול בינוני הוא שש שעות.

רלא) **עכול בצופות ודגים**, פלוגתא דר״ש וריב״ב. ר״ש אומר כדי שתפול לאור ותשרף ור׳ יהודא בן בתירא אומר מעת לעת. והלכה כריב״ב. אהלות פ״א מ״ז. והוא הדין בשאר בהמה וחיה. פרה פ״ט מ״ה. ואם יצאו דרך בית הדרסי לאלתר הוי עכול. עי׳ מנחות סט. ובתוס׳ שם. ועי׳ רש״י תענית כב:

רלב) **עכול בכלב** שלשה ימים מעת לעת אהלות פ״א מ״ז ושבת קנה:

רלג) **עומר** עשירית האיפה הוא. שמות טז׳ לו׳. ואחרי האיפה היא י״ח קבין נמצא כי העומר הוא ב׳ קבין חסר חומש. והוא לפי חשבון הקב שמחזיק כ״ד ביצים. יהיה בעומר מ״ב ביצים וחומש ביצה ועי׳ יו״ד סי׳ שכ״ד וש״ע א״ח סי׳ תנ״ו ובאחרונים שם ולעיל בקצש״ע ובמצודת דוד סי׳ ל״ה.

רלד) **ענבה**, היא ענבה של גפן. והיתה גדולה מפול בימי חכמי הש״ס עי׳ חולין נו: ועי׳ ש״ך יו״ד סי׳ מ״ד סק״ב שהיו מסיגים בגדלם. ועי׳ שו״ת מהר״ם שיק יו״ד סי׳ נ״ו שהארך בשיעור ענבה ופול ועי׳ בדעת תורה סי׳ מ״ד. ועכ״פ לא היתה גדולה מחצי ביצה בינונית. ובענבים שבזמננו לא נמצא יותר גדולה משיעור אגוז גדול שקורין וואלנוס (וועלעסטין נוס) ועיין בית יוסף יו״ד שם שפירש ענבה באופן אחר ומביאו השי״ך סק״ג.

רלה) **עריבה** עי׳ רש״י ב״מ ס. אדריב לעריבה. ומשמע שם שהעריבה היא שלשים אדריבים. וע״ל אדריב.

רלו) **עשרון** הנוסר בתורה הוא עשירית האיפה (עומר) עי׳ מנחות פ״ח מ״א שתי איפות עשרון עשרון. הרי דאיפה עשרה עשרונים. ועשרון עשירית האיפה. ועי׳ שם במנחות סו: ר״מ אומר שתי עשרונות היו במקדש אחד גדוש ואחד מהוק ועי״ש בפיה״מ להרמב״ם ז״ל.

רלז) **עת** הוא אחד מכ״ד לעונה. ועונה הוא אחד מכ״ד לשעה. ושעה אחד מכ״ד במעל״לעת ירושלמי ברכות פ״א הי״א. ועי׳ אילת השחר רצ״ו רצ״ח.

רלח) **פול** נזכר בשמואל״ב יז׳ כח׳. ועי׳ חולין קנ״ט. ברש״י דפול קטן מחצי זית וגדול משליש זית. ועי׳ שו״ת מהר״ם שיק יו״ד סי׳ נ״ז ובדעת תורה סי׳ מ״ד ועי״ל „ענבה״.

רלט) **פול הלבן** ברכות לו: ועי׳ ש״ע א״ח סי׳ ר״ב סעי׳ ב׳ דלא נהדע לנו שיעור פול הלבן.

רמ) **פולסא** עי׳ ב״מ מז: מאי אסיטמן פולסא וברש״י שם. מחוטר צורה. ע״ל „אסיטמן״ ועי׳ שבת סה. ובתוס׳.

רמא) **פולר** עי׳ ירושלמי פאה פ״א הי״א חד פולר ובפני משה פירש מטבע קטנה.

רמב) **פיילי** של חרס סוטה טו: במשנה ופרש״י כוס ובתוס׳ שאנן שעל הגליון כתב בספל אדירים שופסים ה׳ כה׳ מתרגבינן בפילי. וכן תירגם השותים במזרקי יין עמוס ו׳ ו׳ דשתיין בפילון. (עליש ארמ״ת).

רמג) **פונדיון** חצי מעה קדושין יב. ועי׳ פיה״מ להרמב״ם כלים פ״ח מ״י שקראו חצי דראהם שהוא ח׳ גרעיני שעורה כסף.

רמד) **פונדיון האיטלקי** דעת הרמב״ם פ״ז דכלים מ״ב הוא שוה לפונדיון סתם ועי״ש בתוי״ט ובתפא״י.

רמה) **פוסקא**, כוס גדול מחזיק ארבעה מצעיות והוא נקרא פוסקא. ילקוט אסתר א׳ סי׳ תתרס״ח. ועי׳ שו״ת שבות יעקב סי׳ כב׳ שגרים ארבעים שמצעות. ויש נוסחין שמניות. ופירושו ארבעה שמינית הקב. היינו חצי הקב או ב׳ לוגין. ועי׳ ערך „המינא״.

רמו) **פוסחא**, ניסין נח. פירש רש״י. דף.

רמז) **פורה**, חמסים פורה. חגי ב׳ טז׳ וברש״י שם מדה שמודדין בה יין מגיתות ובתרגום כתב גרבין ועי״ל ערך „גרבי״.

רמח) **פושרין**, עי׳ יו״ד סי׳ קפ״ח סעי׳ ד׳ שיעור חימום של פושרין כמו מים שנשאבו בקיץ מהנהר או מהמעין ועמדו בבית שחום הבית חממתן. וסחם פושרין אינם חמים יותר מחמימות הרוח וע״ש בתורת השלמים.

רמט) **פסיעה**, פסיעה בינונית אמה ״ים דרך הליכתו היא אמה. פסיעה גמה היא יותר מאמה ברש״י שבת קיג: ״ א אורך ב׳ מנעלים. מנעל אחד מקום מצב הרגל, ומנעל הוי בין רגל לרגל. ועי״ל ערך „אמה״.

רנ) **פסכתר**, כלי גדול מחזיק לתך תמיד פ״ה מ״ה ועי״ל ערך „לתך״.

רנא) **פעוטות** הם מבני שש שנים ועד עשרה שנים לפי הבנת התינוק. ופחות מבן שש לא נחשב לבר דעת כלל. ולאחר עשרה שנים מחזקינן אותו בחזקת בר דעת. עי׳ ניסין נט. ובחו״מ סי׳ רל״ה סעי׳ א׳.

רנב) **פרוטה**, כל המסבבות קפנות עי׳ סנהדרין צז. פסחים נב. ובפרטות נקראת כן מטבע של נחושת. אחד משמנה באיסר האיטלקי קידושין פ״א מ״א. והיא אחת מקצ״ב בדינר ועי׳ קידושין יב. וברש״י שם. ופרוטה דדהבא לא עבדי אינשי ב״ב קסו. ופרוטה דכספא לא עבדי אינשי. עי׳ כתובות קי: ועי׳ רי״ף ריש קידושין שהפרוטה היא חצי חבה. ועי״ל ערך „טלע״ ועי׳ באבן העזר סוף סי׳ כ״ז שיעור הפרוטה חצי שעורה כסף צרוף ובח״מ שם.

רנג) **פרוטה**, מעות של נחושת שהן עדיין בלא צורה כעין אסיטמן של כסף, רש״י בב״מ מ.

רנד) **פרס** מצינו אותו על כמה פנים: א) אצל שיעורי הזמן, בפרוס הסמה. בפרוס הערבת ובפרוס החג, וכמה פרס פלגא. אין פרס פחות מס״ו רגים. שואלין ודורשין שלפחות יום. עי׳ בכורות נח. ב) אצל שיעורי הכמות חולין קלה. חמש רחלות נזוזות מנה ופרס ופרש״י שם מנה וחצי. ג) בענין כדי אכילת פרס. חצי ככר של חטין. ועי״ל ערך „כדי אכילת פרס״ פלוגתת רש״י ורמב״ם ז״ל.

רנה) **פרסה** נאמר גם כן על כף רגל אדם. ורוחב פרסת רגל אדם הוא ספח עד שכת פה.

רנו) **פרסה** היא ארבעה מילין שהן שמונת אלפים אמה 4480 מעבר היינו אם נחשוב מדת האמה 56 צענטימעטער ועי״ל ערך אצבע ובלוח ההשתוות.

רנז) **פשיטי** עי׳ חולין נד: והוא שם למעה קטנה ובדברי הפוסקים נמצאו כמה מיני פשוטי.

רנח) **פשך** הוא ספח תרגום של מסגרת ספח. שמות כד׳ כה׳ ורנמא רומי׳ פשכא, ועי׳ סוכה ה: עשר אמות של ששה ספחים הוי להו שיתין פושכי.

רנט) **צאת הכוכבים** עי׳ ספחים צד. משקיעת החמה עד צאת הכוכבים ארבעה מילין. ועולא ורבא דאמרי תמשה מילין נשארו בתיובתא. ועי׳ שבת לה: כוכב אחד יום. שנים בין השמשות. שלשה לילה. ואריי׳ לא כוכבים גדולים הנראים ביום ולא כוכבים קטנים שאין נראין אלא בלילה אלא בינונים. ועי׳ שם בר״ן בשם הירושלמי ברכות פ״א הי״ג. וכמי הגריסא שהיה לפניו בירושלמי ובלבד דיתחמן תלתא כוכבים דדמיין כחדא כוכבתא. כלומר רצופים במקום אחד. ועי׳ ש״ע א״ח סי׳ רל״ה וסי׳ רצ״ג דמן הדין סני בבינונים. אלא שאין אנו בקיאים לכן בענין קטנים ועי׳ בלות הקביעות.

רס) **צבחר** פירושו מעט. מעט מזער ישעי׳ כט׳ יז׳ תרגומו צבחר כזעיר. וכן הוא בירושלמי ברכות פ״א ה״ב.

רסא) **צבתים**, עי׳ עירובין צו. הן הן כריכות. צבתים וזוי וזוי (שנים שנים) כריכות דכריכן סובא.

רסב) **צמד** כדי עבודת יום אחד בצמד בקר נקרא צמד. רש״י ישעי׳ ה׳ ו׳ ועי׳ רד״ק שם.

רסג) **צעד** תהלים יח׳ לו׳ מתרגמינן פסיעתא. א״כ הוא כמו פסיעה. ע״ל ערך „פסיעה״.

רסד) **קב** נזכר פעם אחת במלכים־ב ו׳ כה׳ רובע הקב ובמשנה וגמרא נזכר הרבה פעמים. והקב הוא ד׳ לוגין כ״ד ביצים. ב״ב פט: ופסחים קט: וברשב״ם שם ובר״ף פסחים שם. ומשתמשים בלשון קב לשם מדה כמו איפה ע״ל ערך „איפה״ עי׳ יבמות יז. קבא רבה וקבא זוטא ופרש״י איפה גדולה ואיפה קטנה. ובקידושין ע״ט: גם הושאל שם קב לענין החקוק לחבר לשום בו הרגל. הכסף יוצא בקב שלו שבת מה:

רסה) **קב טבריני** עי׳ ירושלמי חלה פ״ב ה״ב. קב מלוגגא ספחים מח. קב נהרדעא כתובות נד.

רסו) **קומת אדם בינוני** הוא שלש אמות בלא הראש תוס׳ ספחים קט: ותוס׳ ב״ב ק: ויש אומרים שלש אמות עם הראש עי׳ תשב״ץ ח״א סי׳ יז.

רסז) **קומקום** כלי שפופכין לתוכו ורותחין מהמיחם. ומיחם הוא הכלי שניחן ע״ג האש. וקומקום יותר גדול ממיחם כלים פ״ב מ״ז ובר״ב ותפא״י.

רסח) **קונטרוניק** הוא שתי פרוטות קידושין יב.

רסט) **קופה** היא שלש סאין ירושלמי שבת פ״יח ה״א.

רע) **קורט, קרט** עי׳ ירושלמי שקלים פ״ג ה״ג דינרין קרטין ופירש בתקלין־חדתין קרטין כמו קוורטרטין היינו רביעית הסלע. ובגמ׳ ע״ז לה. קורט של חלתית ובמנחות יא. חסרה דמפדה על קורט, לא נודע שיעורו בצימצום. והוא כל שהו.

רעא) **קורסב** הוא אחד משמנה בשמיניות בלוג ב״ב צ. וברש״י הגיריסא וחצי. שמיניה. ועי׳ בפיה״מ להרמב״ם מקואות פ״ג מ״א קורסב היא מדה קטנה חלק מארבעה וששים בלוג מכיל משקל דראהם וחצי מצרי על צד הקירוב ע״ש. ועי׳ תשב״ץ ח״א סימן יז.

רעב) **קייסא** עי׳ ברכות מד: וברש״י מדות מחויקות לוג ועי׳ ערוך ערך „קס״ שהוא תרווד של עץ.

רעג) **קימעא, קימאה** עי׳ כתובות עט: וכמה קימעא. ואפילו גרוגרת אחת. משמע דבעינן התם לכל הפחות גרוגרת.

רעד) **קלבון** מטבע קטנה, ופלוגתא היא בשקלים סוף פ״א ר״מ אומר מעה כסף וחכ״א חצי מעה.

רעה) **קליטה**, שיעור קליטה לענין ערב שביעית. שאם לא קלטה עד זמן זה מתקלקלת, ולא תקלוט עוד. ר׳ יהודה אומר שלשה ימים. ור׳ יוסי ור״ש אומרים שתי שבתות. והלכתא כוותייהו. יבמות פג. ועי׳ בנקודות הכסף יו״ד סי׳ רצ״ג לענין השרשת זרעים.

רעו) **קליפה**, לענין היתר שגגע באיסור. שיעורה שתהא עבה עד שתנטל כולה כאחת. ש״ך יו״ד סי׳ צ״ו סק״כא בשם הרי״ן ועי׳ „כדי נטילה״ גרידה.

רעז) **קלפי**, של עץ היתה ואינה מחוקק אלא שתי ידים. יומא ל״ט: וברש״ן שעל הגליון. פיה אינה מחוזקת אלא שתי ידים.

רעח) **קמץ**, הוא מה שתופס כשתופה שלש אצבעות על פס ידו. מנחות יא. ועי״ש דף כו: דלריב״ל אין קומץ פחות משני זיתים. ועי׳ ברמב״ם פרק יג׳ מהל׳ מעשה הקרבנות הי״ד.

רעט) **קלסטר**, טנא בת ארבעה קבים. כלים פ״ב מ״א. ויש אומרים כלי עור מחזיק ארבעה קבים עי׳ ערוך.

רפ) **קנה**, קנה המדה האמור ביחזקאל מ׳ ה׳ שש אמות באמה וטפח. הכוונה על אמות של ששה ספחים, עי׳ מנחות צז. ועי׳ ביצור לפרשת שקלים, ושיעור הקנה שש אמות וזורת (שליש אמה) הי״ב מן ל״ח ספחים. ועי׳ יומא סז.

רפא) **קנטר** הוא הככר. עי׳ בכורות נ. ס. ועי׳ ערך „ככר״.

רפב) **קנקן**, כלי מוכן ליין או לשמן. ומסמעיתו כד דיקן. עי׳ תוספות ישראל כתובות פ״ג מ״ה. ועי״ש בתוי״ט ששני מינים הם. ואין לו מדה ידועה.

רפג) **קניסקין**, עי׳ שבת סב: על הפסוק השותים במזרקי יין עמוס ו׳ ו׳. חד אמר קנישקין וברש״י כלי זכוכית ארוך ולו שני פיות ועי׳ ע״ז עב: וברש״י שם. ואין לו מדה ידועה.

רפד) **קסטא** קסתא תרגומו של הין. שמות ל׳ כד׳. ועי׳ ספחים קט. קסתא דהוי בציפורי הות כמין לוגא דסקרטא. משמע דהוי לוג.

רפה) **קפיזא**, עי׳ ספחים סח: משמע שהקפוזא מחותה מעכרון (מ״ג ביצים וחומש ביצה) ועי׳ רש״י שבת כח: כלי מחזיק ג׳ לוגין. ועי׳ רשב״ם ב״ב צ: קפיזא. קב הסר לוג. היינו ג׳ לוגין.

רפו) **קפל**, עי׳ ערך ספל שפירשו התוס׳ קב וחצא.

רפז) **קרדיונטס** שתי פרוטות. ירושלמי ריש קידושין.

רפח) **קשיטה** היא מעה. רש״י בראשית לג׳ יט׳ ועי׳ ראש השנה כו. קורין למעה קשיטה.

רפט) **קשיתא** נרעין. ועי׳ חולין נ. יתר מכסלע הוא כמו תלת נרעיני תמרה ע״ש.

רצ) **קשר גודל**, שיעור הצפורן עם הבשר עד הקשר. רש״י מנחות מב. ושיעורו כשתי אצבעות. עי׳ ש״ך יו״ד סי׳ מ״ו קע״נב. ובפמ״ג כשני ביצים. (ועי׳ חכ״א שהוא שיעור אצבעות פשוטים) ועי׳ לחה״ם בקצש״ע ה׳ ציצית שהוא אגודל וחצי ועי׳ ב״י אורח סי׳ ח׳ ובארחות חיים החדש. ועי״ל ערך פרפא דאמא וערך אצבע.

רצא) **רביעית**, כל רביעית שבנמרא הוא רביעית הלוג, וכל רובע הקב, רשב״ם ב״ב סט: ועי׳ רש״י שבת עז. ושיעורו אצבעים על אצבעים. ברום אצבעים וחצי אצבע וחומש אצבע. והויינו 10.8 אצבעות מעוקבים. עשר אצבעות וארבע חומשא. ועי׳ סוטה ח. בתוס׳ ד״ה אדם. סדם הצלול שבלב אין בו אלא משקל כ״ה סלעים שהוא רביעית הלוג. ורביעית מחוקק ביצה ומחצה. ועי״ל ערך ביצה בשם התשב״ץ וערך כוס.

רצב) **רבע, רבעא**. היא רביעית הקב. היינו לוג. ע״ עירובין פג. וברש״ם ב״ב פס: וע״ ,,רביעית״.

רצג) **רבעא דריבעא** דפומבדיתא. ע״ שבת עס: וב״מ קה: ופרש״י רובע ליטרא של פומבדיתא, דבר מעוט הוא, וע״ש בשבת שהוא משקולת של עוסרת דרך הסוחרים לצור אותה כדי שלא תפחת.

רצד) **רבעת, רבעתים**, כריתות ח. וע״ ב״ב קסו: ברש״ם רובע דינר וע״ש בתוס׳.

רצה) **רגיא** היא תלתא זוזי, בכורות יא.

רצו) **רגע** כמימרא, אחד מחמש רבוא ושמונת אלפים ושמונה מאות ושמונים ושמונה בשעה. ברכות ז׳ וע״ש על הגליון דפוס וילנא. ובירושלמי שם אחד מחמשת רבוא וששת אלפים ושמונה מאות וארבעים ושמונה בשעה.

רצז) **רוב**, אם כפל בעינן או במשהו יותר מחצי סגי. עיין בפרי מגדים בשער התערובות פ״א שהאריך בזה. ואולי י״ל דתלוי בפלוגתא דרבנן ור׳ יהודה לענין רובו של חדש. עיין סנהדרין יג. ודוק.

רצח) **רוב הנראה לעינים**, פירושו, לפי שאמרו מחצה על מחצה כרוב, שאף על פי שאין נראה לעינים, אלא רואין אותו במראית הלב כאלו הוא רוב. אמרו כאן לא רוב הנראה ללב כאלו הוא, אלא רוב ממש המשובר הנראה לעינים. עד כאן לשון הב״י יו״ד סי׳ כ״א בשם הרשב״א ומביאו המרדכי שם, והביא בשם פוסקים להחמיר דלא סגי על ידי מדידה, רק רוב גדול בעינן. רובא דמינכר ע״ש.

רצט) **רובע**, שם מדה הוא רובע הקב, ע״ל ערך רביעית בשם הרשב״ם ב״ב פס: כל רובע הוא רובע הקב. ושם מסבא ע״ ב״ם נב: מאי רובע. רובע שקל, וע״ בתוס׳ ראש השנה לא:

ש) **רוחב הסיט** הוא ריחוק שבין אגודל לאצבע הראשונה. כשיפתח בכל כחו, קרוב לשני שלישי זרת. רמב״ם פ״ם מהל׳ שבת ה״י, וע״ל ערך סיט.

שא) **ריסל**, ירושלמי כתובות פ״ה ה״י. מנה וארבע ריסלין ופרש בפ״ם ריסלין כמו ליטרין שהיו בזמנם, וע״ ערוך משקל של י״ב אונקיות. ונראה ג״כ שליטרא וריסל חד הוא. וע״ בשו״ת תשב״ץ ח״א סי׳ קס״א דאין ליטרא ריסל. ולא חצי ריסל לבקי בשיעורין המקובלים אצל הגאונים ז״ל.

שב) **ריס**, ר״ס; ד׳ רוס ומחצה הוא מיל. ואחרי שהמיל הוא אלפים אמה, הריס הרים מאתים ושישים ושש ושני שלישי אמה. ויש מי שאומר שרוס הוא רס״ו אמה כמנין רוס וע״כ המיל הוא אלפים אמה חסר ד׳ אמות, יומא פ״ו מ״ד וב״ב דף כג. וע״ בתוס׳ ב״מ לו. וברע״ב.

שג) **רמון** שאמרו לא קטן ולא גדול אלא בינוני והוא גדול מאגוז, רש״י ברכות מא: וע״ כלים פ״יז מ״ה במשנה אחרונה דמשמע שהרמון גדול מביצה. כמוצא רמון יש אומרים שהוא כשלשה רמונים אחרונים זה בזה והוא שפח על שפה מרובע שהוא יותר מעט ממוצא רמון. ש״ע הרי״ש בתיקוני המקוה ע״ש.

דש) **שבוע** לפעמים משמע ז׳ ימים כמו מלא שבוע ואת, בראשית כט: כז. ולפעמים משמע שבוע ז׳ שנים כמו שבוע אחד ותצי השבוע, דניאל ט׳ כו׳ מכות סוף פ״א סנהדרין צז. ולדעת הרמב״ן ז״ל גם מלא שבוע ואת סי׳ זמן ז׳ שנים.

שה) **שביל** היחיד הוא פחות מארבע אמות, שביל הרבים פחות משש שערה אמה. רמב״ם פ״ג מהל׳ מתנות עניים הי״ג, משעול הכרמים במדבר כב: כד׳ מתרגמינן שביל כרמיא.

שו) **שבת** מתואר יום השביתה והמנוחה, גם כל השבוע כמו בנדרים ס. אסור בכל השבת. וכן מתואר השמיטה ומשך שבע שנים כמו שמפורש בקרא שבע שבתות שנים ויקרא כה: ח׳.

שז) **שית הסוס** הוא שיתין נשמין סוכה כו: יש אומרים שהוא ג׳ שעות. וי״א דהוא יותר מחצי שעה. וי״א שהוא יותר משש משלשה מינוטען. עי׳ שע״ת או״ח סי׳ ד׳ סעי׳ שז׳.

שח) **שינת עראי** (ארעי) הוא כמהלך מאה אמה והוא קרוב לחלק ס״ו משעה עי׳ סוכה כו׳ ומג״א סי׳ מ״ד סק״ג ובמחה״ש.

שט) **שכונה** אין שכונה פחותה משלשה בני אדם. ע״ז כא. והכוונה משלשה בתים. עי׳ רש״י גיטין ו. ותוס׳ כתובות כח.

שי) **שליש**, וכל בשליש עפר הארץ ישע׳ מ׳ יב׳. שם מדה גדולה וברש״י שם שהוא אמה. אצבע שלישית להאגודל וע״ ערך אמה.

שיא) **שמין** חצי הגין. ב׳ פרוטות, קידושין יב.

שיב) **שמינית** היא שמינית הלוג. דהיינו חצי ביצה ורבע ביצה שהוא שמינית הלוג רשב״ם ב״ב צ. ורמב״ם בפיה״מ תרומות פ״יא מ״א.

שיג) **שמינית טברנית** עי׳ ירושלמי שבת פ״ח ה״א חצי שמינית טברנית הישנה ובקרבן העדה שם שהוא רביעית של תורה.

שיד) **שמציה** עי׳ שרית שבות יעקב סי׳ כב׳ וע״ ערך פוסקא.

שטו) **שנה** האמורה בקדשים, בבחי ערי חומה, בשדה אחוזה, בעבד עברי וכן שבבן ובת כולם מעת לעת, ערכין יח: נדה מז: וע״ רמב״ם הל׳ אישות פ״ב ה״כא שכתב לא שני הלבנה ולא שני החמה, אלא שנים שלי סדר העיבור שהן משוטות ומעוברות עפ״י ב״ד כמו שהם קובעין אותן, ובאותן השנים מונין לכל דברי הדת. וע״ ראש השנה ז: מונה י״ב חודש מיום ליום, דעת רש״י משעה לשעה. עי׳ ערכין שם. וי״א דזוקא בקדשים דאמרינן בובחים כה: דשעות פוטלות בהו בעינן משעה לשעה, לא בשאר דברים. וכל זה באלו שאין הם רה״ש מיתחד ואין ראש שנתם קבוע, אבל אלו שראש השנה שלהם קבוע כמו שנות מלכים, אפילו יום אחד בשנה חשוב שנה.

שטז) **שני חזקה**, הם ג׳ שנים מעת לעת. רצופות. ויש דברים שאינם צריכים ג׳ שנים אלא ג׳ זמנים. כגון שהחזיק באכילתו ג׳ תבואות שנדלו בשדה. אף שלא עברו ג׳ שנים מיום ליום הוי חזקה. כ״ב כח. וע״ תרומ״ם סי׳ קמ״א סעי׳ א.

שיז) **שעה**, פירושו זמן קצר ועי׳ בתר״י ברכות פ״ה שבהרבה מקומות כשאומר שעה הוא זמן מועט. ועי׳ חת״ס או״ח סי׳ קצ״ם ומצינו ג״כ שעה על אחד מכ״ד במעל״ע עי׳ זוהר הקדוש פ׳ ויקהל קצה: ועי׳ ב״ק נ: שעה ראשונה אמר לו שלום. הכוונה על שעה אחד מכ״ד במעל״ע ונ״ם לענין שיעור כדי שתצא נפשו עי׳ ערך כדי שתצא נפשו.

שיח) **שעות זמניות**, הכוונה שהשעות נחשבות לפי הזמן, שלעולם חשבינן היום לי״ב שעות והלילה לי״ב שעות. ולפ״ז בקיץ שהיום ארוך יח׳ שעות, יהי׳ כל שעה משעה וחצי, והם השעות הנזכרות בגמרא שם. ולענין קיש בש״ע או״ח סי׳ נ״ח, ולענין תפלה בסי׳ פ״ם, ולענין תפלת המנחה בסי׳ רל״ג ולענין חמץ בערב פסח בסי׳ תמ״ג ועוד, וע״ בפיה״מ להרמב״ם פ״א ב״ב דברכות.

שיט) **שעות השוות**, הכוונה שהשעות שוות בכל הזמנים, אחד מכ״ד במעת לעת, כמו לענין שיעור מליחה בי״ד סי׳ ס״ט, ועיין בתרי״ם פ״ה דברכות מ״א הגי״ל ובמג״א סי׳ צג׳ סעי׳ א׳.

שכ) **שעורה** שאמרו, בינונית כלים פ״יז מ״ח וזו היא מדברית, ומשערין ביבישה ובקליפתה 13 ויוסא עט. וע״ל ערך אצבע. ומשקלה אחד מארבעה לגרעין של חרוב. רמב״ן בהל׳ בכורות פ״ח וע״ שו״ת חות יאיר סי׳ א׳. וע״ תלפיות שנת עת״ר אות ס׳ שמשקל הגרעה 23 שעורות. וע״ל שמשקל הסלע ספ״ד שעורות. וא״כ הוא שוה 16,[1/2] גרעה. וברמב״ם ביכורים פ״ב שוה ששה דרהם.

שכא) **שעל** היא פסת יד או רגל, ולרד״ק יחזקאל ג׳ יט הוא מלא אגרוף וע״ ישעי׳ מ׳ יב׳.

שכב) **שערה** ע״ נגעים פ״ו מ״ב ורמב״ם פ״א ה״ז ופ״ב ה״א מהל׳ טו״צ. לענין ד׳ שערות שמשערין ע״ם המרחק שביניהן, ועי׳ ירד סי׳ קצ״ב סעי׳ ה׳ ולעיל בערך עדשה.

שכג) **שפופרת הנוד** שעורו כשתי אצבעות הראשונות שבפסת היד תוחרת לסקומן, והן הסמוכות להאגודל, מתהפכים בחלל הנקב בריוחות. מקואות פ״ו מ״ז, וקילוח המים יהי׳ כ״ד כרוחב נקב כזה ע״ ב״י ופ״ע יו״ד סי׳ רמ״ו סעי׳ מ׳.

שכד) **שקל** עשרים גרה השקל שמות ל׳ יג׳, ובימי יחזקאל או אח״כ הוסיפו עליו שתות מלבר והיה כ״ד גרה. עי׳ תוס׳ בכורות ח. ד״ה ושקל, וע״ רש״י שמות כא׳ לב׳ שמשקלו חצי אונקיא למשקל היסר של קלונא, ותרגום של שקל הוא סלע, ותרגום של גרה, מעה, ועי׳ ערך סלע.

שכה) **שרגש** עי׳ עירובין כט: ברש״י שהוא תרוזה וע״ ערוך.

שכו) **שתי שערות** שאמרו לענין גדלות של בן יג׳ שנה ושל בת״ב שנה. צריך שיהי׳ בעיקרן נומות. ובשיעור ארכן פליגי ר׳ שמעאל וי״א ור״ע. והלכה כדברי כולן להחמיר נדה נב: וע״ ב״ח אה״ע סי׳ קנ״ה ובסדר חליצה שאורך השערות יהיו כרוחב אצבע אמה ואו יצא מכל ספק. ועי׳ חידושי רז״ה.

שכז) **תוך** אינו נקודת האמצע אלא לאמתי הקצוות עי׳ רש״י בראשית ב׳ מ׳ ובמורחי שם. ועי׳ ברכות ג: תנא אין תיכונה אלא שיש לפניה ולאחריה וכו׳ ע״ש.

שכח) **תוך כדי דיבור** הוא כדי שאילת שלום שלום תלמיד לרב. שלום עליך רבי ב״ב קכט: ובשו״ם וי״א שלום עליך רבי ומורי עי׳ חי׳ ר״א יו״ד סי׳ רמ״ם מנמ״ב״ק עג:

שכט) **תומן**, תומנתא, היא שמינית הקב עי׳ רשב״ם ב״ב פ״ט: ועי׳ במרדש״א שם.

ש״ל) **תורמס** הוא מין קטניות ורחב כמעה קטנה ביצה כה: וברש״י שם. ובו משערין לענין כתם במקום דשכיחי שפשפין. עיין יו״ד סי׳ קצ״ב סעי׳ ז׳. ועיין ש״ע הרש״ו סי׳ קצ״ב סקי״ז דסעה גדולה כפונדיון, שהמעה היא ב׳ פונדיונות. ופונדיון הוא יתר על שליש עפו. שהוא רוחב סלע סתם. והפונדיון הוא אשלקי וגדול מסתם סלע עכ״ל ועי׳ פתחא זוטא סי׳ קצ״ב עי׳ ד׳ שהוא כרוחב אצבע אגודל באמצע הצפורן בשפע, והוא קרוב לרוחב צאבל. ובחלק עשירית הוא רחב מהשיעור המצויר בלחו״ש שהוא 19 מיליעמטר, ותורמס קרוב אל 21 מיליעמטר עיין ערך גריס. ועי׳ סדרי הדור שם.

של״א) **תורמל** כיס שהרוקה תולה בצוארו, ובילקוט. שמואל־א יז׳ מ׳ מתרגמינן ובתרמילה. ועיין כלים פ״כ מ״א התורמל חמשת קבין ושם בפ׳ כ״ד פ״יא. שלש תורמלין הן.

של״ב) **תחום שבת** אלפים אמה, סוטה פ״ה מ״ג. ובעיריובין סב. אלפים פסיעות בינונית עי׳ ערך פסיעה וערך מיל וערך אמה. ועי׳ ערוך השלחן חו״מ סי׳ רי״ח וא״ח סי׳ שצ״ז דלפי המדה דמרינן רוסיא, כל ד׳ אמות שבנמ׳ הם שלשה ארשין, שהוא שבעה רגל, שהוא סאזשין אחד, וכל ספח הוא שני וויערשקים. נמצא תחום שבת

במדת רוסיא. חמש מאות סאזשין שקורין וויארסט. ועי׳ ילקוט הגרשוני או״ח סי׳ שצ״ם מדידת תחום שבת לפי מדת המעבר. דאמה של תורה הוא 528 מיללימעטער, וממילא לפי״ז עולה שבעים אמה ושיריים וא״לפים אמה. 1093 מעטער ועוד 31 צענטימעטער ושני מילימעטר. ולפי מ״ש בס׳ חיי אדם כלל עו׳ אות ב׳ דבשעת הדחק יש לסמוך על הגאונים הסוברים דרשאי להלוך אלפים ושמונה מאות אמה (עי׳ תוס׳ עירובין נא. דחשיב הם ואלכסנדן. ועי׳ אה״ח בשם שרית בית שלמה ועוד פוסקים וסיים דהמיקל אין מוזחין אותו. אולם הצצלנים בזה משובחין יותר) לפי״ז עי אמה ושיריים ושיעור תחום שבת עולה 1516 מעטר ועוד 2 צענטימעטער 2 מילימעטער. נמצא בשעת הדחק יכולין להלוך עי״ עירוב ע׳ אמה ושיריים וחמשה אלפים ושש מאות אמה. דהיינו 2994 מעטר ועוד 11 צענטימעטר 2 מיללי־מעטר. ולפי חשבון המינוטען השיעור מיל הוא 18 מינוטען א״כ יכולין להלוך עי״ עירוב 36 מינוטען ובשעת הדחק נוסף עוד 14 מינוטען 24 סעקונדען, ס״ה 50 מינוטען 24 סעקונדען. ולפי דעת הרמב״ם דשיעור מיל הוא 24 מינוטען יכולין להלוך עי״ עירוב 48. אך אין לצרף לזה עוד שיטת הגאונים הנ״ל ולילך עי״ עירוב 62 מינוטען דכולי האי חלילה להקל עד כאן מס׳ ילקוט״ב.

של״ג) **תיבה** נקרא כל שלא שהה כדי הילוך כ״ב אמה: עי׳ תוס׳ סוטה ל״ט. ד״ה כל כהן. ובשו״ע או״ח סי׳ קס״ו. עי׳ אפ״ש שהוא בערך ששית המינון.

של״ד) **תיך נרתיק**, לשון תיך נופל על דבר ארוך ונרתיק על דבר קצר ברש״י מגילה כו: ואין לו מדה ידועה ועי׳ גיטין עז. לכשתצא חמה מנרתיקה.

של״ה) **תכלה רגל מן השוק** הוא כמו חצי שעה משקיעת החמה ש״ע או״ח סי׳ תרע״ב סעי׳ ב׳.

של״ו) **תלם של פתיח** עי׳ כלאים פ״ב מ״ו וברע״ב ותוי״ט שהוא שני שלישי אמה, ומלא עול השירוני מעט יותר משלשה תלמים של פתיח, ולדעת התפא״י מעט פחות מזה. עי״ש.

של״ז) **תומנתא תימנייתא** עי׳ סמחים קס. וברשב״ם ותוס׳ שם.

של״ח) **תמצית** עי׳ תענית י. מתמצית בית כור שותה תרקב, משמע שתמצית הכלי הוא אחד מס׳ בכלי ע״ש.

של״ט) **תנור גדול** צריך שיתוץ בקרקעיתו ר״ב עשרונים פת עבה פחותה מעט מטפח. יו״ד סי׳ צ״ו סעי׳ ג׳ וסי׳ קיח. ועיין בדר״ת סי׳ צ״ו קס״נט בשם ח״י הרז״ה (אחרון) שאם רוחב חלל התנור ה׳ טפחים ושליש אצבע, וארוך חללו כ״ו אצבעות ותשיעית אצבע שהם ו׳ טפחים בקירוב, וגובה חללה ז׳ אצבעות או מחוץ ר״ב עשרונים, אסנם בבינת אדם סי׳ פ״א כתב שאם מחזיק ב׳ אמות וחצי ספח על ב׳ אמות וחצי ספח ונבהו ששה טפחים או יהי׳ בו שיעור ר״ב עשרונים. וע״ש עוד שיעורים בזה.

שמ) **תרווד** קף כלים פ״ב. ועי׳ נזיר נ: מלא פיסת היד או מלא הפנינו. ועי׳ רמב״ם פ״ב ה״א מטו״ם במלא הפנינו.

שמא) **תרטא, תרטיא** עי׳ חולין קכד. וברש״י שם רובע הקב. ועי׳ ב״ק צ״ו: פרש״י סלע גדול במדה מחוקק רובע. ועי׳ ערוך ובביצה כט. תרטא ופלגא תרטא פירש בערוך שליש.

שמב) **תרקב** עי׳ ב״ב פס: פי׳ הרמב״ם תרי וקב, ג׳ קבים, ועי׳ רש״י ע״ן יח: חצי סאה, וברש״י יומא יח: שפי׳ תרי קב הוא ס״ם כמו שתיקן שם על הגליון.

בירורי המדות והוספה לשיעורי המצווה.

שמג) **אותה**, אם הכוונה על כולה, או אפילו מקצתה משמע, להרמב״ם פ״ד מהל׳ שבועות ה״ם משמע אפילו מקצתה, ולהראב״ד שם כולה משמע, ועי׳ מנחות נא: אותה ולא תצוה.

דמש) **אותו** חד מספע ספחים סו. יומא נה. וברש״י שם. חגיגה ט. ועי׳ זבחים קו. אותו דוקא שהוא שלם.

שמה) **אחרון** אין הכוונה שאין אחריו, דמצינו לשון אחרון אף דאיכא אחר אחריו, אלא דכלפי הקודמים אליהם קרויים אחרונים כן כתב התוי״ט פ״ו מ״ב דדמאי, וסיים ושמעתי שכן הכתוב הזה תשובה לשואל בפ׳ חגי ב׳ ט׳ גדול יהיה כבוד הבית הזה האחרון מן הראשון, שעל בית שני נאמר, ונמצא שאין עוד שלישי, והתשובה על זה שפירושו כמו אחרונים דפרשת בראשית לג׳ ב׳ וישם את השפחות ואת ילדיהן ראשונה ואת לאה וילדיה אחרונים, ואת רחל ואת יוסף אחרונים, הרי שנקרא לאה וילדיה אחרונים, אף שיש עוד אחרונים אחריה, ועוד ראי׳ מפ׳ שמות ד׳ ח׳ והאמינו לקול האות האחרון, והיה אם לא יאמינו גם לשני האותות והחזר ונותן עוד אות שלישי והיו לדם. עד כאן דברי התוי״ט. ועי׳ תוס׳ נזיר כא. ד״ה ש״ם. ושעמתי בשם הגה״צ צאמ״ל צמח צדיק וצ״ל מוויזניצא. מליצה נאה ורמז בתורה תשובה לחופשים ומסילים ספק בבנין בית שני, דזהו מרמז הכתוב והיה

הדם (פי׳ שהוא האות הבא אחר האחרון הכתוב לפניו) לכם לאות על הבתים (פי׳ על בתי מקדשות. על בנין בית שלישי שיבנה ב״ב, אף שכתוב אחרון ע״ל בנין שלמניו ודפח״ח ומצאתי ג״כ בשד״ח כנ״ל.

שמו) **אין**, אם משמעיתו כלל כלל לא. או רד עפ״י רוב אינו. ע״ נוביר״ק אהע״ז סוס״י ס״ה. ועי׳ שד״ח כללים אות א׳ סי׳ ע״ג ר״פ. ועי׳ שבת נה: בתוס׳ ד״ה ארבעה.

שמז) **אין לו שיעור** שאמרו חכמים, הכוונה לפעמים על דבר שיש לו שיעור. אלא שסיעורו גדול, ע״ סוטה סז: לענין ליזה תלמיד לרב אין לו שיעור, וכמה א״ש עד סרסה ועי׳ מנחות סב. ביצה סז: תגיגה ז. אין לו שיעור לטעלה.

שמח) **איש** ע״ תוס׳ סנהדרין סט. בד״ה ביתיב. דבדורות הראשונים היה זמן נדליות להקרא איש מבן שמנה שנים. ובדורות האחרונים מבן יג׳ שנה. ועי׳ שד״ח אות א׳ סי׳ קנה.

שמט) **אכילה** שחם אינה פחותה מכזית. ברכות לט. וברש״י. פסחים לב: יומא סא. אכילה בכזית ועינו בככותבת. וחולין קב. (ועי׳ בית האוצר קס״ו אם גבי בעלי חיים נמי אמרינן אין אכילה פחותה מכזית) ועי׳ מלבי״ם ס׳ צו על הספרא סי׳ לא׳ בפסוק מצות תאכל שיש הבדל בין סעל אכל בבנין הקל ובין הנפעל. שפעל אכל מוסב על האדם האוכל ולא יקרא אוכל אלא בכזית. אבל הנפעל מוסב על הדבר ואף אם נאכל כל שהו. הגם שלא יקרא אכילה מצד האוכל שלא אכל רק טעם מ״מ הדבר נאכל ואינו, ומזה הערה מקור הדבר ברמב״ם הל׳ המץ ומצה פ״א ה״ז שהאוכל חמץ בפסח אפילו כל שהוא אסור שנאמר לא יאכל. בנפעל ע״ש. ועי״ש בהלים בשם הרלב״ח.

שנ) **אמצע** אין כוונתו על נקודת האמצע אלא לאפוקי הקצוות. קהלת יעקב. ועי׳ טו״ז יו״ד סי׳ רל״ב סק״א דכל שאינו קרוב לזה הרבה יותר מלזה רק בטעם פחות או יותר נקרא אמוצע. ועי׳ ערך חוץ. ובאילת השחר סי׳ תס״ב.

שנא) **אקראי** בכמה פעמים חשיב אקראי. ע״ בית האוצר שהביא מכמה מקומות דרק פעם אחת מקרי אקראי. ע״ תמיד לב. ותוס׳ סנהדרין כו. ויומא כג. ועוד ע״ש.

שנב) **בבת אחת** ע״ קידושין נ: ועי׳ שד״ח שמצינו לשון זה על שני דברים שנעשו בזת אחר זה בלא הפסק דבר אחר ביניתים ע״ יומא ו.

שנג) **בגרות** משהביאה שתי שערות לאחר י״ב שנים ויום אחד. נקראת נערה ששה חדשים, ואח״כ מתחילים ימי בגרות. ואין בין נערה לבגרות אלא ששה חדשים בלבד כתובות כט. לט. ושם נסמן.

שנד) **בד, בית הבד**, מקום דריכת הזיתים לשמן ואין לו מדה ידועה.

שנה) **בד בבד** פירושו יחידי. מובדל. ע״ ברכות סג: ועי׳ רש״י שמות ל׳ לד׳ ולשון בד נראה בעיני שהוא לשון יחיד אחד באחד יהיה זה כמו זה עכ״ל ועי׳ כריתות ה. עין בעין יהי׳ בשוה ועי״ש במלבי״ם על הפסוק הנ״ל.

שנו) **בו ביום** הנזכר בגמ׳ הכונה על ההוא יומא שהושיבו את ראב״ע ביישיבה במחלוקתו של ר״ג ורי״ע ע״ ברכות כח.

שנז) **ביבר גדול, ביבר קטן** כל דמסי לה בחד שתיא ביבר קטן ואידך ביבר גדול וכו׳ כל היכא דנפלי טולא דכתלי אחדדי ביבר קטן ואידך ביבר גדול ביצה כד. ובתוס׳ שם ושיעור גובה היה להם בכתלים.

שנח) **ביומי** ניסן, וביומי תשרי. ע״ ב״י יו״ד סי׳ ר״א מדנקט יומי ולא נקט חודש משמע דלאו דוקא ניסן או תשרי אלא לרבות הספל להם. ועי׳ ברכות סג: ובהגהות מצפה אריי׳ לה: ועי׳ ביצה לו: בחמה ובנשמים ע״ש.

שנט) **ביחוד** הכונה בינו לבינו בצה כב: ויש מפרשים בבירור ע״ רש״י פסחים לו. ובסנהדרין ס״ז מ״י. ויומא נד.

שס) **בית דין** אין פחות משלשה ע״ גיטין לב: יבמות כ״ה: סנהדרין ג. ובתו״ס שם ד׳ ג.

שסא) **בלבד** חילוק יש בין כשאומר אין בין זה לזה אלא זה. לכשאומר אלא זה בלבד. דכשאומר אלא זה היינו לענין שיעור קטן והפחות. אבל שיעור גדול איכא. וכשאומר בלבד מיעט. דליכא לא שיעורא רבא ולא זוטא. תוס׳ נדה סה.

שסב) **בר עונשין** בבית דין של משה הוא מבן י״ג שנה ויום אחד ולמטה. ומבת י״ב שנה ויום אחד לנקבה. ובבית דין של מעלה מבן עשרים שנה. ועי׳ שד״ח אות א׳ סי׳ יט׳ ובפאת השדה אות א׳ סי׳ נ״ד באריכות.

שסג) **בריכה**, קן של יונים, שהיונים יולדים בריכה בכל חדש וחדש. והן שני גוזלות זכר ונקבה. ופוסקין בתקופת טבת. וחוזרים ויולדים בניסן. ביצה י. ועי׳ ברכות מד. ועי׳ רשב״ם ב״ב פ. וצע״ק.

שסד) **בשול** אם שליש בשולו או חצי בשולו נקרא מבושל ע״ל ערך מאכל בן דרוסאי.

שסה) **בת יומא** נקראת כל זמן שלא שהתה מעת לעת אחר שנתבשל בה האיסור, ע״ רש״י ותוס׳ ע״ז עו. ושע״ע יו״ד סי׳ ק״ג סעי׳ ה.

שסו) **גברא באמתא יתיב**, סוכה ז: ועי׳ תוס׳ פסחים קט. דאדם מחזיק עם בגדיו אמה באמה ועי׳ תוס׳ ב״ב קא.

שסז) **דו**, דיו, זוג. מובא הרבה פעמים בגמ׳ ע״ ברכות סא. דו פרצופין. וקידושין ז. טן דו ועי׳ ערוכין יח. ירמדין. דיו פירות ועוד.

שסח) **דופן עקומה** לענין סוכה שיעורה ארבע אמות והיא הלכה למשה מסיני סוכה ז:

שסט) **הרבה** לא נאמר על פחות משלשה ע״ רש״י כריתות ב: ועי׳ דע״ת סי׳ י״ח סק״טז וסי׳ נ״ז סק״מט.

שע) **זמן מועט** ע״ יערות דבש ח״ב סוף דרוש ג׳ דזמן שבעה ימים מקרי זמן מועט ועיין בכלל שלאחר זה.

שעא) **זמן מרובה** ע״ קהלת יעקב חלק ל״ח שהביא מגמ׳ מ״ק כג. דזמן הרובה הוא יותר משלשים יום. ועי׳ בקונטרס אחרון להל׳ מרפות (סי׳ ריי״ד) לסי׳ נ״ז סק״מג לאדמו״ר מברזנאן זצ״ל דלאו כללא הוא והכל הוא לפי הענין ועי׳ שד״ח.

שעב) **זקן** היינו בן ששים שנה כדתנן במ״ה דאבות בן ששים לזקנה ועי׳ תענית ה: ומ״ק כח: ועי׳ שד״ח בשם תיקוני הזוהר חקדוש דבן חמשים לזקנה ע״ש.

שעג) **חצי** אין הכוונה על מחצה בצמצום ע״ ב״ק לד: ועי׳ במלבי״ם שמות כא׳ לה׳ בפי׳ הספרא שם ועי׳ «מחצית».

שעד) **ילד** נאמר אף על בן יו׳ שנה כמ״ש ביוסף הילד איננו. קהלת יעקב חלק ל״ח. ועי׳ ערך נער.

שעה) **יום אחד** בחדש חשוב חדש. שלשים יום בשנה קרוי שנה. ראש השנה י:

שעו) **ימות החמה וימות הגשמים** היינו בקיץ ובחורף. בחמה ובגשמים ביומי ניסן וביומי תשרי ביצה לו: ועי׳ ערך ביומי.

שעז) **כל, כולם**, אם שייך לומר על פחות משלשה ע״ יד מלאכי סי׳ שליז. ועי׳ דע״ת סי׳ מ׳ סק״א ובשד״ח.

שעח) **כל שהוא** מצינו בהרבה מקומות שיש לו שיעור ע״ ערך משהו ועי׳ מנחות מא: וביד מלאכי סי׳ שמ״ה ובשד״ח באריכות.

שעט) **כמה** ע״ טו״ז יו״ד סי׳ ק״צ סק״ה כמה ימים היינו ב׳ או ג׳ ימים ועי׳ זרע אברהם על הפסיקתא פ׳ החודש אות ט׳.

שפ) **מחצה, מחצית**, מצינו דבר הנחצה בידי אדם לשני חלקים שוים בצמצום. משא״כ חצי לא נחצה בצמצום כמו עד חצי המלכות ותעש (אסתר ו׳) ע״ מלבי״ם ויקרא ו׳ יג׳ בפי׳ הספרא שם באריכות.

שפא) **מיד** היינו באותו היום נקרא מיד. ועי׳ חושן משפט סי׳ ק״צ סעי׳ סד.

שפב) **מנין** כשאומר בגמ׳ מספר מעט. דוקא הוא. ע״ קהלת יעקב חלק ל״ח הביא מברכות ט. מיל הוא דאינו וחזר ע״ש.

שפג) **נער** עד כמה שנים נקרא נער ר״מ אומר עד כ״ה שנים, ר״ע אומר עד שלשים שנה ר׳ ישמעאל אומר עד עשרים שנה. שעד עשרים שנה אין מתחבין לו שנותיו מדרש ויקלון משלי ע״ס לנער דעת ומזמה, ועי׳ שד״ח, ועי׳ כתובות מד: כ״ם שכתבה התורה נערה חסר ה׳ אף קטנה במשמע.

שפד) **עד ועד בכלל** ע״ ברכות כו: תוליז נה. ובדה נח: דאיבעי׳ להו אי עד ועד בכלל או עד ולא עד בכלל ופשטו דכל שיעורי חכמים כהחמיר דהוי חומרא אמרינן ועד בכלל ע״ש בתוס׳ ועי׳ תוס׳ חולין מו. דכל שיעורי חכמים להחמיר, הני מילי במשנה ובריתא. אבל לא במימרא. ועי׳ בדע״ת סי׳ ליה סק״מד, וסי׳ מ״ד סק״יח. ועי׳ חו״מ סי׳ מ״ג סעי׳ כו׳ דבלשון העולם עד ולא עד בכלל.

שפה) **עדי** אי כתיב עדי במקום עד הוי עד בכלל ע״ ביליקוט ויצא ע״ה ויבא יעקב מן השדה. ולעכוותהו עדי ערב עד ערב לא נאמר אלא עדי ערב לומר עד חשכה ע״ שד״ח.

שפו) **עמו** בתוך ד׳ אמותיו משמע. ע״ סנהדרין מה: וברש״י שם. ועי׳ ברכות לא: אני האשה הנצבת בתוכה מכאן שאסור לישב בתוך ד׳ אמות של תפלה ועי״ש בתוס וברא״ש ועי׳ בחי׳ הרז״ה אחרון שהאריך בענין ד׳ אמות של תפלה אם הכונה ד׳ אמות חוץ מאמה שלו.

שפז) **עם** ע״ ראש השנה ל. עם בית דין בפני בית דין, או בזמן ב״ד. ועי׳ תוס׳ יומא לו: בד״ה אמר אביי אם הגץ החמה מפרשינן קודם. ועי׳ תורים פ״א דשבת מ״י עם חשכה ע״ש. ועי׳ תוס׳ ישנים יומא פה: יסה ת״ת עם דרך ארץ, איזהו עיקר כשהוגה עם ע״ש.

שפח) **פלג המנחה** הוא חצי הזמן שיש ממנחה קטנה עד צאת הכוכבים שהן שתי שעות ומחצה. והחצי האחרון מזה היינו שעה ורביע קודם צאת הכוכבים הוא פלג המנחה. ואותן שעות משערינן בשעות זמניות. ע״ ערך שעות זמניות. ס״ע ארח סי׳ ל״ג

שפט) **פעמים רבות** ע״ תבואת שור סי׳ א׳ סק״ב שהרמב״ם קורא פעמים רבות לשלש פעמים.

שצ) **פרהסיא** מקרי כל שעשרה יודעים מזה וראי׳ מאסתר. דפרכינן בגמ׳ סנהדרין עד: והא אסתר פרהסיא הוי. תבו״ש סי׳ ב׳ סק״כז בשם הפוסקים.

שצא) **קצוב** לא מקרי אלא בדבר שקצוב למעלה ולמטה אבל קצוב למעלה ולא למטה או להיפוך לא מקרי קצוב קהלת יעקב חלק ל״ח בשם תוס׳ כתובות נ:

שצב) **רובא** רובו כמולו אמרינן, כולו כרובו לא אמרינן. יד מלאכי כללי הדינים סי׳ תקנה ועי׳ שד״ח ועי׳ ארחות חיים החדש סי׳ תקפ״ב אם בלשון בני אדם נמי אמרינן רובו כמולו.

שצג) **רבים**, וכמה רבים ר״ג אמר שלשה ור׳ יצחק אמר עשרה ע״ גיטין מו. ועי׳ יומא סב: מיעוט רבים שנים ועי׳ נדה לח: וברש״י שם על דרך תפסת מועט תפסת. תפסת מרובה לא תפסת.

שצד) **רגיל** ע״ ברכי יוסף או״ח סי׳ נ״ח שהאריך בזה והביא שיטת הר״ן דבתרי פעמים מקרי רגיל ושכן הוא בירושלמי נדרים ע״ש ועי׳ שהביא מחלוקת הנוסקים בכמה פעמים מקרי רגיל אם די בשתי פעמים או דבעינן שלש ע״ש.

שצה) **רוו פפא** ע״ ב״ב צ: מדה מס׳ לוג או מג׳ לוג ע״ש ברשב״ם ועי׳ הגהות הב״ח שם.

שצו) **רזינקא**, ע״ ערוך שגריס במקום רום כיובא במנחות סס: רזינקא ופירושו לחם חץ ליום.

שצז) **שלשים יום** האמור בלשון חכמים שלמים בעינן ואין יום המעשה בכלל. קהלת יעקב שם בשם תוס׳ בכורות נז:

שצח) **שעת, עת**, לאו דוקא בשעה ממש אלא קודם כדאמרינן בגיטין מי שאסר בשעת מיתתו. שם בקהלת יעקב. ועי׳ אילת השחר סי׳ רצ״ז רצ״ח.

שצט) **תדיר** אפילו דבר דלא הוי רק משנה לשנה נקרא תדיר לגבי דבר שאפשר שלא יתחייב בה לעולם כמו מקרא מגילה לגבי מילה. ועי׳ שד״ח שתמה על כלל זה מזבחים צ״א. דמילה לגבי פסח נחשב תדיר ע״ש.

ת) **תמיד** מצינו שיהי׳ הדבר בלא הפסק. ויש תמידות החלטי שאינו נפסק רגע. ויש תמידות סדורי שהל בכל פעם בנקודה מיוחדת מן הזמן ולא תשתנה כמו בכל בקר או בכל שבת וכו׳ אילת השחר סי׳ ש״ס.

* * *

חמשה סלעים של פדיון הבן הם אלף ותשע מאות ועשרים שעורים (ע״ל ערך סלע) כסף צרוף, ועתה כשהכסף מעורב עם שאר מיני תחמות צריכים לחשוב כמה כסף צרוף יש בו. ובירד״ב ס׳ ש״ח מבואר שהם שלשים דרהמים (וכל דרהם הוא ס״ד שעורים) וע״ש בטו״ז שהם חמשה לוים וקוינגס ועי׳ בתתי״ם יו״ד סי׳ רס״ט. ובאחרונים שהוא לערך תשעה דקא. והתצ״ם כתב שמשקל הסלע הוא 15,35 גראם נמצא לפי דבריו משקל ה׳ סלעים הם 76,75 גראם. ובאשכנז היו נוהגין ליתן חמשה עשר מרק, וע״ משקל של חמשה מרק הם 27,778, ושלש פעמים מהמספר הזה יעלה 83,334, ובאמת הי׳ משקלו עם הסוגים כנ״ל וכסף צרוף היה בכל חמשה מרק רק 25 גראם. וא״כ צריך להוסיף עוד 50 פענינג כסף. שמשקלם היה מכסף נקי 2,5 — וברוסלאנד היו נוהגין ליתן 5 רובל כסף, וכל רובל היה מחזיק כסף צרוף 18 גראם והוא עולה לחשבון 90 גראם תשעה דקא כמו שכתבנו האחרונים כנ״ל. ובאסטריין ואונגרין נהגו ליתן 7 גולדען וכל גולדען היה בו 11,111 גראם כסף נקי. אבל אם היו נותנין 14 כתרים אין בהם כל כך כסף נקי. כי כל כתר היה מחזיק כסף נקי 4,175 גראם וארבעה עשר כתרים אין בהם רק 58,450 גראם.

* * *

שיעור מקוה לדעת לכוין בצמצום כמה ליטר מים נצרך לארבעים סאה. יודע כי המעטר־מאס שנתהוה בימינו, מגולתה לחבר מדת הלח ומדת המשקל ולדעת האמה הכל ביחד, כי עשרה צענטימעטער קוביק. יכיל בתוכו אלף צענטימעטער או מיליאן מילימעטער הוא הליטער. וליטער מים משקלו 1 קילאגראם. ועתה נקח את קנה המדה צאלשטאק בירינו, ותראה מצד אחד מדת המנעל והצאזל (כי אורך ב׳ מנעלים היא אמה, ע״ל ערך אמה, והם כ״ד צאלל), וכנגדו מעבר השני מדת המעטער וצענטימעטער ומילימעטער, ותמצא מכוון כי כ״ד צאלל שוה לששים ושלשה צענטימעטער ועוד שני מילימעטער. 632 מילימעטער והיינו אמה כנ״ל. ועתה נבא אל החשבון של אמה על אמה ברום ג׳ אמות, תכפיל האורך 632 ברוחב 632 מילימעטער, ויעלה ביודך 399424. ואח״כ תכפיל בגובה 632 ויעלה 252.435.968. ועתה תכפיל זה שלש פעמים דהיינו ברום ג׳ אמות ותמצא 757.307.904 וכבר ידעת כי מיליאן מילימעטר הוא הליטר. וא״כ יהי׳ שיעור מ׳ סאה מי המקוה 757 ליטר ועוד 307.904 מילימעטר והם לערך 3/4 דעצי כן כתוב בתל תלפיות שנת תרס״ו אות ת׳ ובשיעור אות ק״ח שהרוצה לצאת כל הדיעות ידרוד המקוה באמה וויגער. שהיא 63 מילימעטער ע״ש. ונמצא לפי חשבונו שמוסיף 4 מילימעטר. שיעור המקוה 761.778.368 מילימעטר שהוא 761 ליטר ועוד ערך ארבעה חומשי ליטר.

חמשת מיני דגן (סי׳ מ״א ס״א וסי׳ מ״ח ס״א)

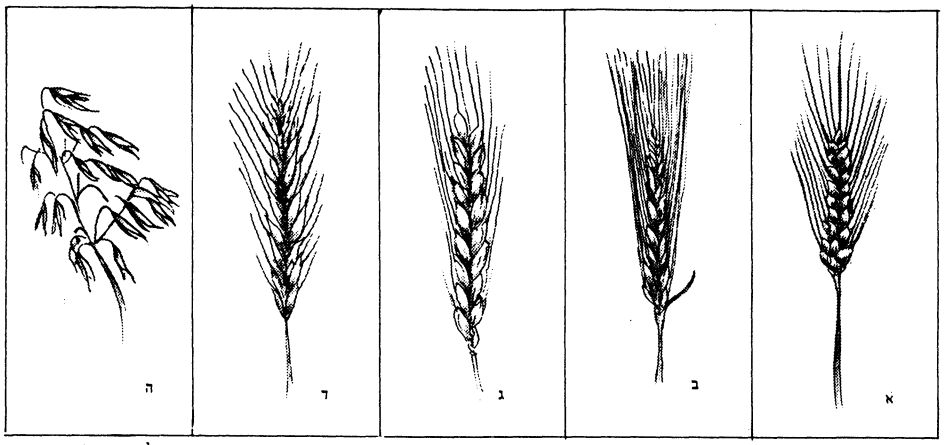

OAT שבולת שועל RYE שיפון SPELT כוסמין BARLEY שעורה WHEAT חטה

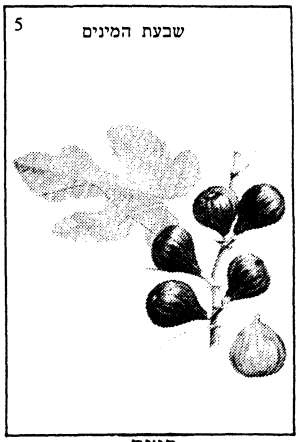

תְּאֵנָה
Fig *Ficus carica*

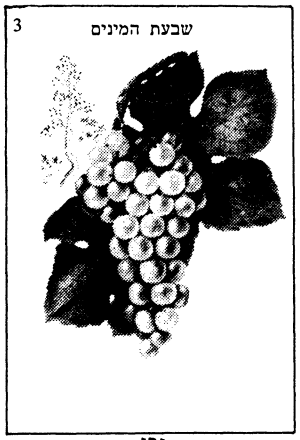

גֶּפֶן
Grape Vine *Vitis vinifera*

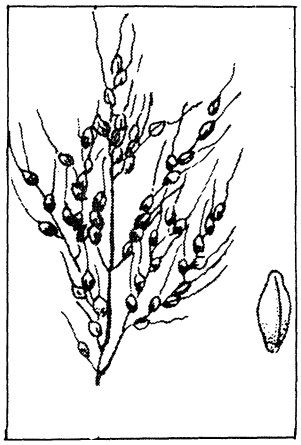

RICE אֹרֶז
Orysa Sativa

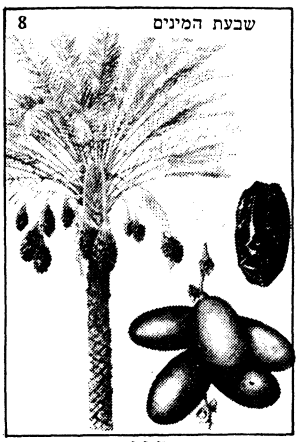

תָּמָר
Date Palm *Phoenix ductylifera*

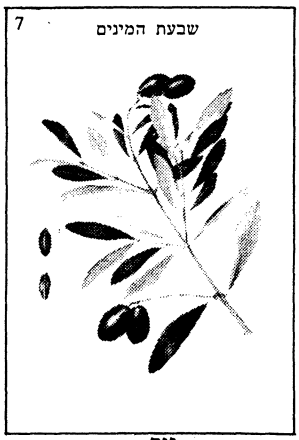

זַיִת
Olive *Olea europaea*

רִמּוֹן
Pomegranate *Punica granatum*

ציורי שבעת המינים שנשתבחו בהן א״י (סי׳ נא)

הועתק מסידור מנחת ירושלים ברשותו האדיבה
כל הזכיות שמורות להרב ישעיה דבורקס הי״ו

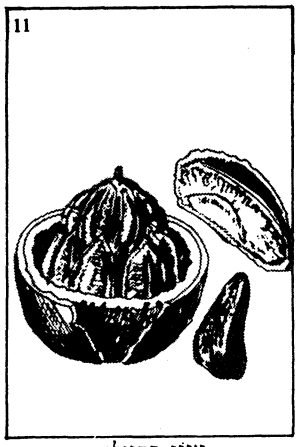

אֱגוֹז בְּרָזִילִי
Brazil Nut (Para Nut) *Bertholletta excelsa*

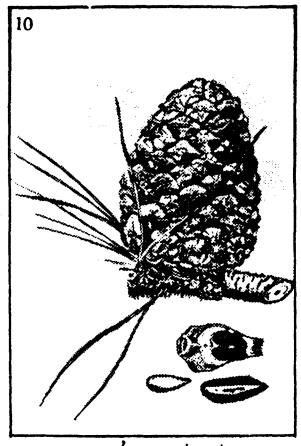

אֱגוֹז אֹרֶן הַסֶּלַע (צנובר)
Pine Nut *Pinus*

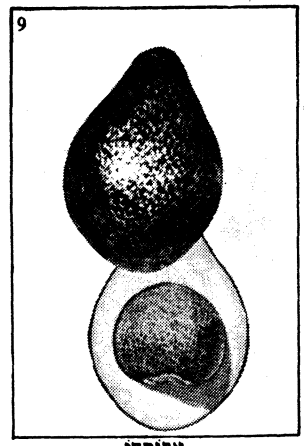

אֲבוֹקָדוֹ
Avocado Pear *Persea gratissima*

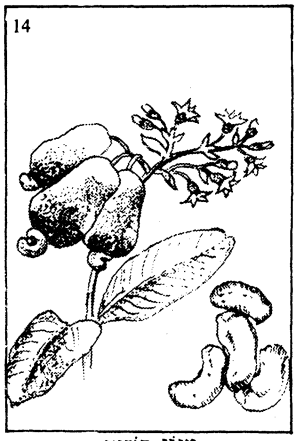

אֱגוֹז קָשָׁאוּ
Cashew Nut *Anaccardium Occidentale*

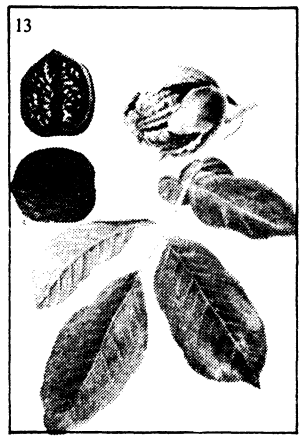

אֱגוֹז פֶּרֶךְ
Walnut *Juglans regia*

אֱגוֹז הֹדוּ
Coconut

אַנוֹנָה
Custard Apple (Indian) *Anona*

אֹלֶסֶר (אגוז תורכי)
Hazel or Cobnut *Corylus avellana*

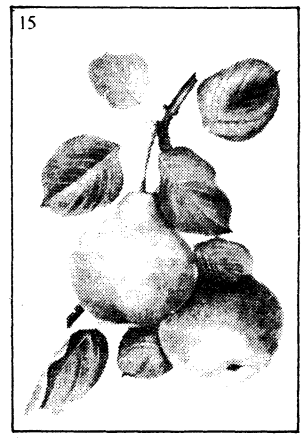

אַגָּס
Pear *Pyrus communis*

ציורי הפירות שברכתם בורא פרי העץ (סי׳ נב)

הועתק מסידור מנחת ירושלים ברשותו האדיבה

כל הזכיות שמורות להרב ישעיה דבורקס הי״ו

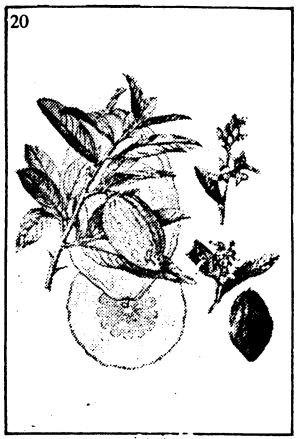

אֶתְרֹג
Etrog, Citron *Circus medica*

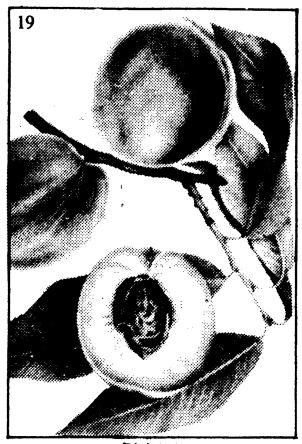

אֲפַרְסֵק
Peach *Prunus persica*

אֲפַרְסְמוֹן
Persimmon *Diospyros kaki*

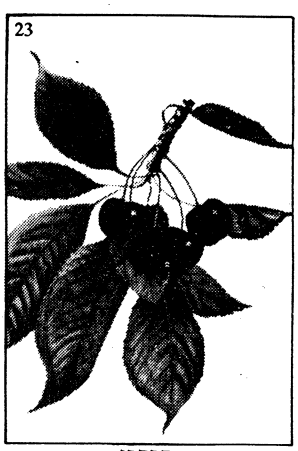

דֻּבְדְּבָן
Cherry *Avium*

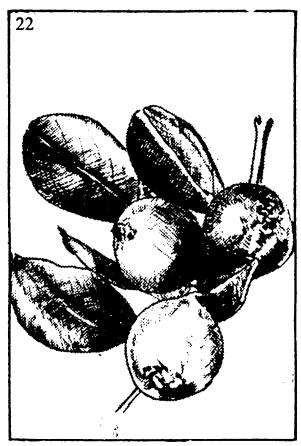

גּוּיָבָה
Guava *Psidium Catteanum*

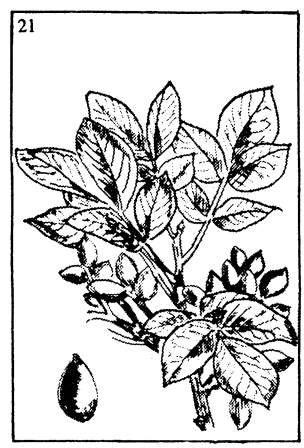

בָּטְנָה (אגוזי גן עדן)
Pistachio *Pistacia vera*

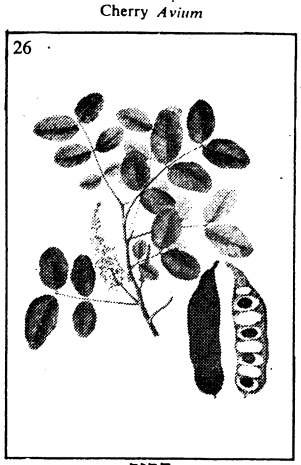

חָרוּב
Carob or Locust Bean *Ceratonia siliqua*

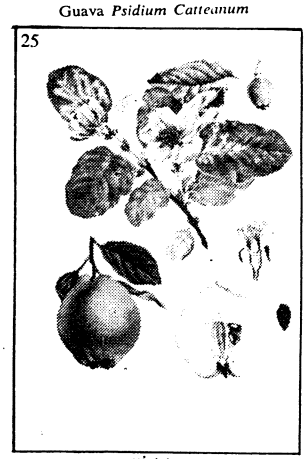

חֲבוּשׁ
Quince *Cydonia oblonga*

זְעַרוּר
Hawthorn *Crataegus azarolus*

ציורי הפירות שברכתם בורא פרי העץ (סי׳ נב)

הועתק מסידור מנחת ירושלים ברשותו האדיבה
כל הזכיות שמורות להרב ישעיה דבורקס הי״ו

עֲנָבִי שׁוּעָל (אגרעס)
Gooseberry *Ribes grossularia*

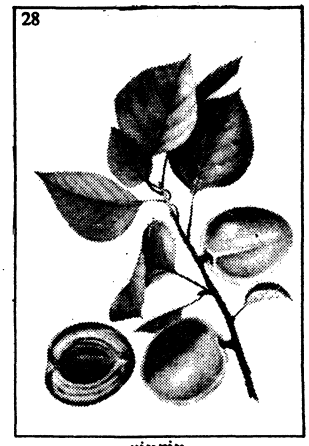

מִשְׁמֵשׁ
Apricot *Prunus armeniaca*

מַנְגּוֹ
Mango *Mangifera indica*

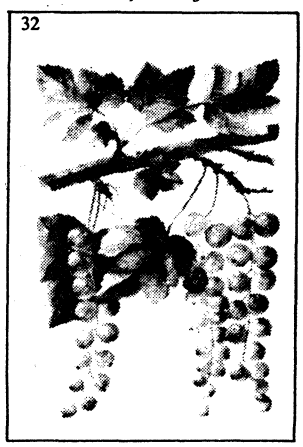

קוֹרַנְתִּיּוֹת
Red Currant *Ribes rubrum*

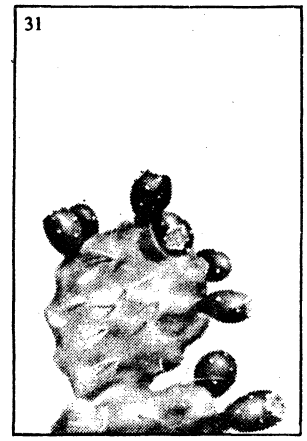

צָבָר
Cactus Pear *Opuntia*

עַרְמוֹן
Sweet Chestnut *Castanea sativa*

שֶׂסֶק
Loquat (*Japanese Medler*) *Eriobotrya*

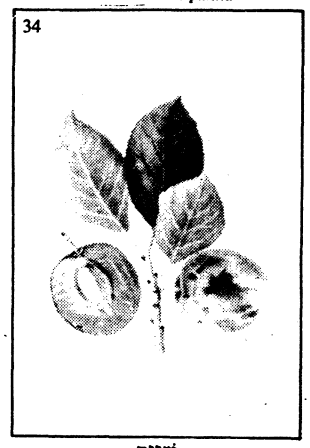

שְׁזִיף
Plum *Prunus demestica*

קָרוֹמְבּוֹלָה
Carambola *Averrhoa Carambola*

ציורי הפירות שברכתם בורא פרי העץ (סי׳ נב)

הועתק מסידור מנחת ירושלים ברשותו האדיבה
כל הזכיות שמורות להרב ישעיה דבורקס הי״ו

36

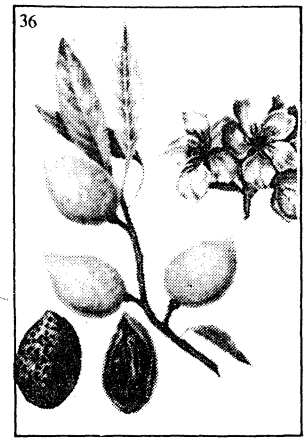

שָׁקֵד
Almond *Prunus communis* (*amygdalus*)

37

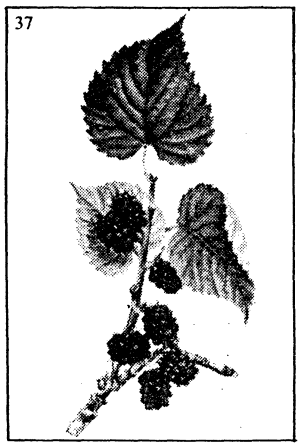

תּוּת עֵץ
Black Mulberry *Morus nigra*

38

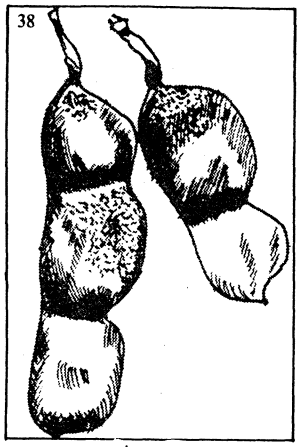

תָּמָר הֹדִּי
Date of Indian Palm *Tamarindus Indica*

39 בורא פרי האדמה

אַבַּטִּיחַ
Water Melon *Citrullus vulgaris*

40 בורא פרי האדמה

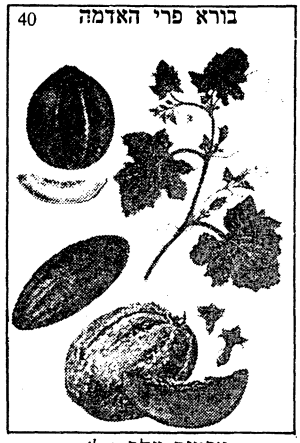

אַבַּטִּיחַ צָהֹב (מְלוֹן)
Melon *Cucumis Melo*

41 בורא פרי האדמה

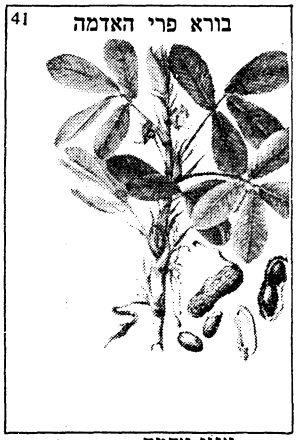

אֶגוֹז אֲדָמָה
Ground Nut or Monkey Nut
Arachis hypogaea

42

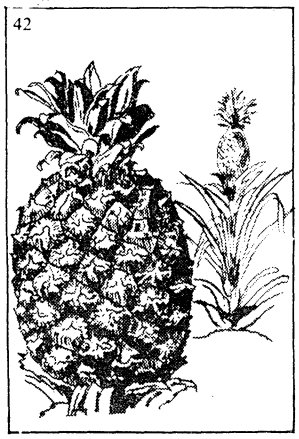

אָנָנָס
Pineapple *Ananas sativus*

43

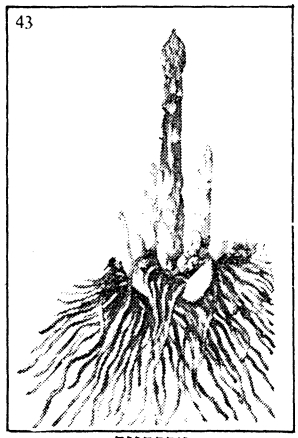

אַסְפָּרַגּוּס
Asparagus *Asparagus officinalis*

44

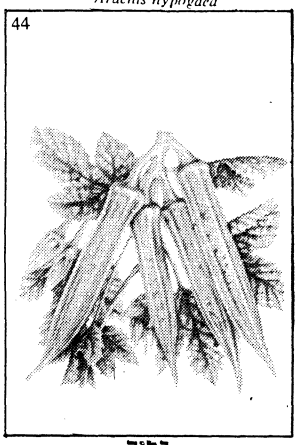

בַּמְיָה
okra

ציורי הפירות שברכתם בורא פרי העץ ובורא פרי האדמה (סי׳ נב)

הועתק מסידור מנחת ירושלים ברשותו האדיבה
כל הזכיות שמורות להרב ישעיה דבורקס הי״ו

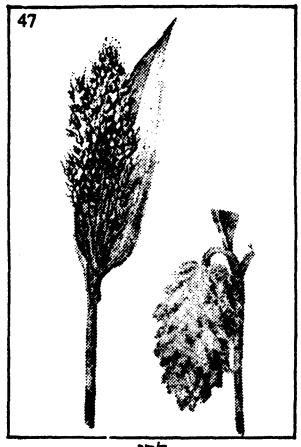

דֹּחַן
Millet *Panicum Miliaceum*

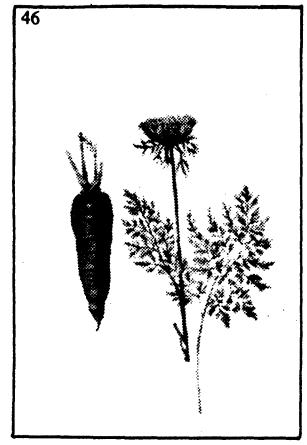

Carrot *Daucus carota*

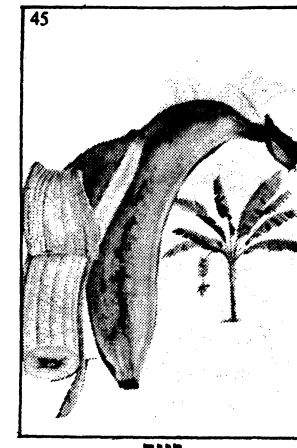

בַּנָּנָה
Banana *Musa sapientum*

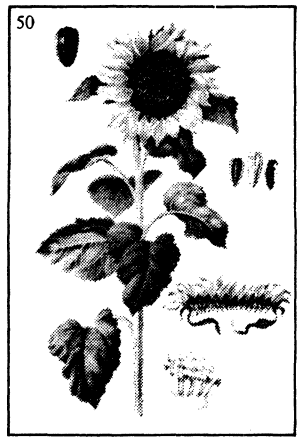

Sunflower *Helianthus annuus*

חֲזֶרֶת חַסָּה
Lettuce (Romaine) *Lactuca*

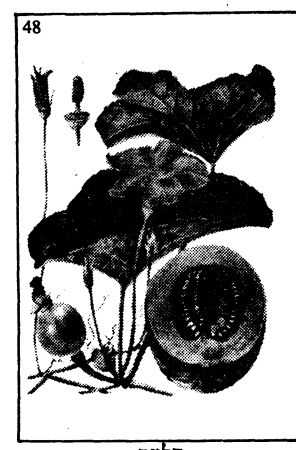

דְּלַעַת
Galabash Gourd *Lagenaria vulgaris*

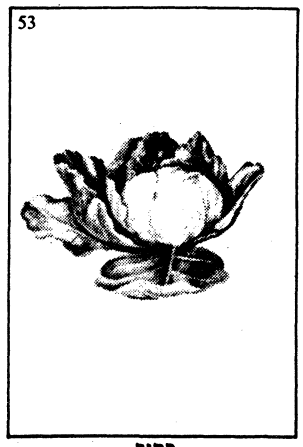

כְּרוּב
Cabbage *Brassica oler var. Capitata*

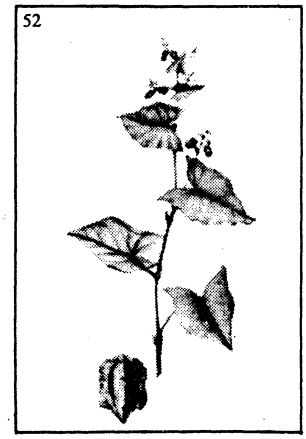

כֻּסְּמֶת (מין קטניות)
Buckwheat *Fagopyrum*

חֲצִיל
Aubergine *Solanum Melongena*

ציורי הפירות שברכתם בורא פרי האדמה (סי׳ נב)

הועתק מסידור מנחת ירושלים ברשותו האדיבה
כל הזכיות שמורות להרב ישעיה דבורקס הי״ו

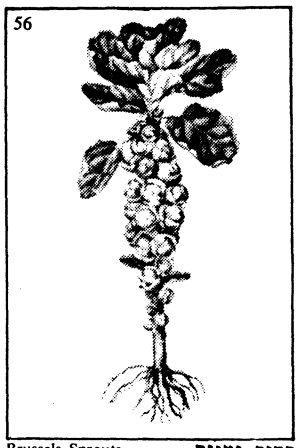

Brussels Sprouts כְּרוּב נְצָנִים
Brassica oleracea bullata gemmifera

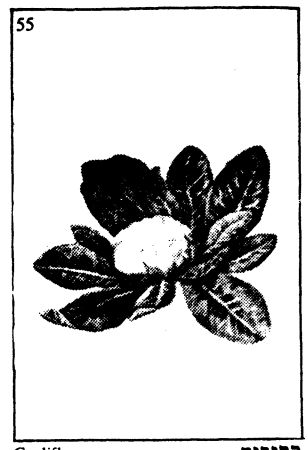

Cauliflower כְּרוּבִית
Brassica oleracea botrytis cauliflora

כְּרוּב הַקֹּלַח (קולרבי)
Kohl-rabi *Brassica oleracea caulorapa*

Tomato *Lycopersicum esculentum*

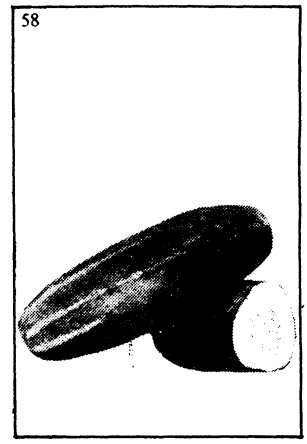

Cucumber

כַּרְפַּס (סלרי)
Celery *Apium Graveolens var. Rapaceun*

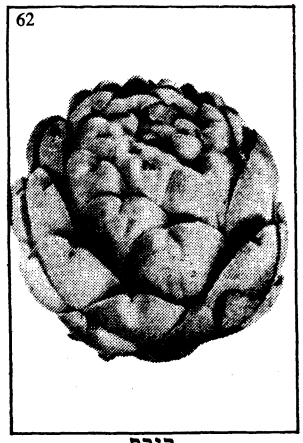

קִנָּרָס
Globe Artichoke *Cynara scolymus*

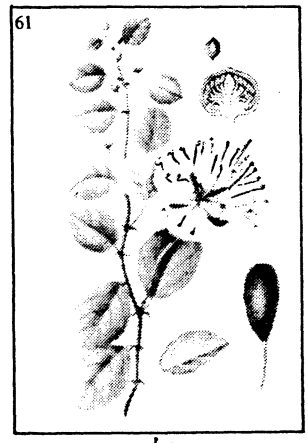

צָלָף
Caper *Capparis spinosa*

פִּלְפֵּל מָתוֹק
Sweet Pepper

ציורי הפירות שברכתם בורא פרי האדמה (סי׳ נב)

הועתק מסידור מנחת ירושלים ברשותו האדיבה
כל הזכיות שמורות להרב ישעיה דבורקס הי״ו

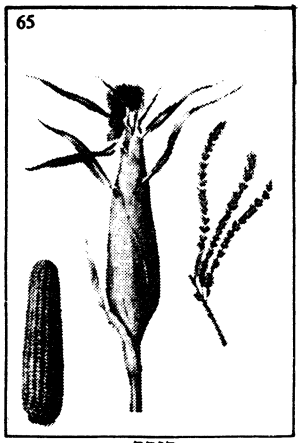

תִּירָס
Maize, Indian Corn or Mealies *Zea mays*

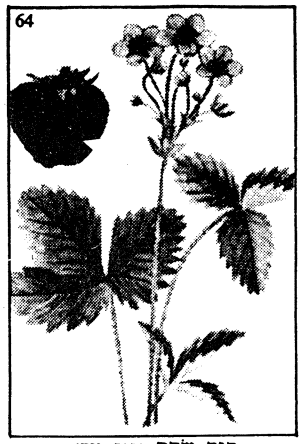

תּוּת שָׂדֶה (תות גִּנָּה)
Blackberry *Rubus fruticosus*

שׁוּמְשׁוּם
Sesam *Sesamum orientalis* (*indicum*)

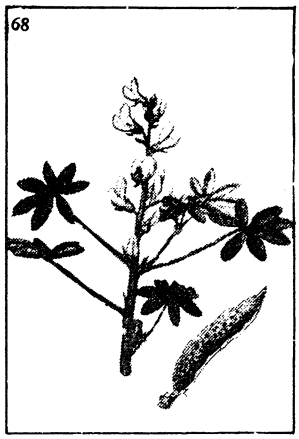

תֻּרְמוּס
Lupine *Lupinus termis*

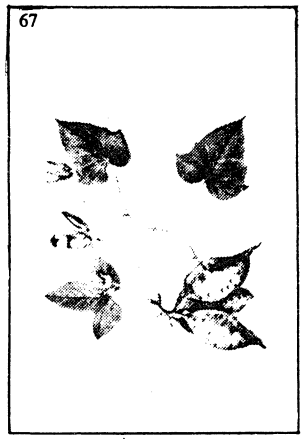

תַּפּוּחַ אֲדָמָה מָתוֹק (בַּטָּטָה)
Sweet Potato Ipomea batatas

תַּפּוּחַ אֲדָמָה
Potato *Solanum tuberosum*

ציורי הפירות שברכתם בורא פרי האדמה (סי׳ נב)

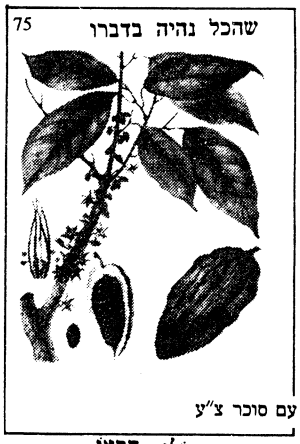

פּוֹלֵי קָקָאוֹ
Cocoa *Theobroma cacao*

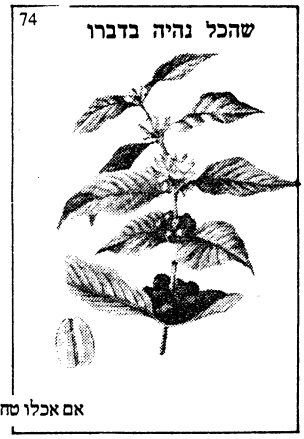

Coffee *Coffea*

Dried rind

הועתק מסידור מנחת ירושלים ברשותו האדיבה
כל הזכיות שמורות להרב ישעיה דבורקס הי״ו

ציורי הפירות שברכתם שהכל (סי׳ נב)

69

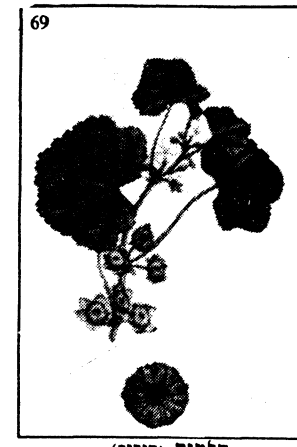

חַלְמִית (חובזה)
Mallow *Malva sylvestris*

70

כְּמֵהָה
Mushroom Tuber (UNDERGROUND)

71

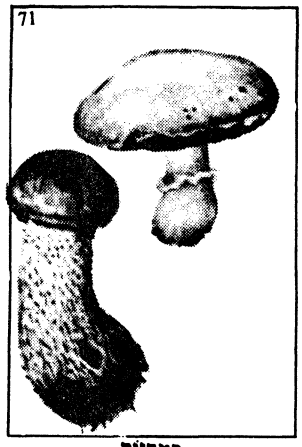

פִּטְרִיּוֹת
Common Mushroom *Psalliota campestris*

72

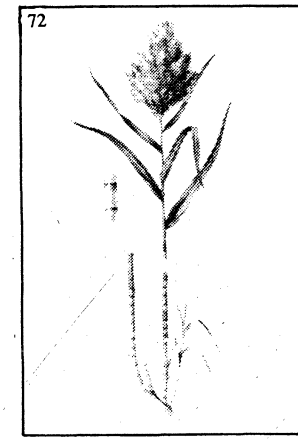

קָנֶה סֻכָּר
Sugar Cane *Saccharum officinarum*

76

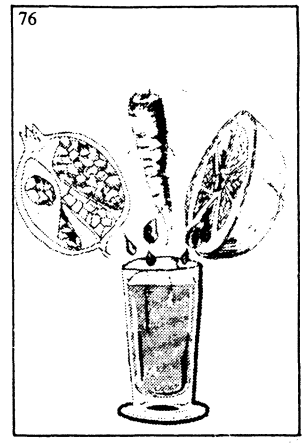

מיץ פירות טהור (ללא בשר פרי)

78

בְּרָכוֹת הָרֵיחַ

ברכת ב״מ בשמים היא ברכה כוללת, ועל כל סמל מין בשמים או בדיעבד כשבירך במ״ב יצא.

על שמן אפרסמון מברך:
בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם. בּוֹרֵא שֶׁמֶן עָרֵב:

על ריח עץ בושם מברך:
בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם בּוֹרֵא עֲצֵי בְשָׂמִים:

על ריח פרי מברך:
בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם. הַנּוֹתֵן רֵיחַ טוֹב בַּפֵּרוֹת:

על ריח עשב מברך:
בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם. בּוֹרֵא עִשְׂבֵי בְשָׂמִים:

על ריח בשמים מברך:
בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם. בּוֹרֵא מִינֵי בְשָׂמִים:

77 בורא שמן ערב

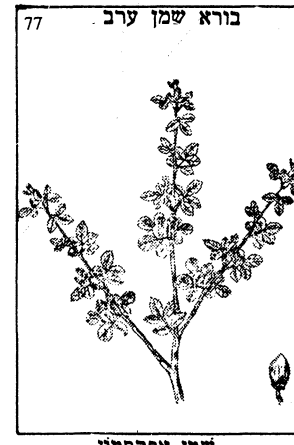

שֶׁמֶן אַפְרְסְמוֹן
Balsam Tree *Commiphora opobalsamum*

79 בורא עצי בשמים

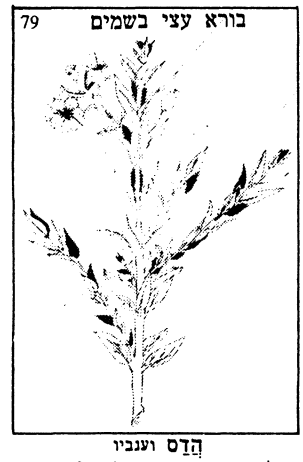

הֲדַס וענביו
Myrtle *Myrtus communis*

80 בורא עצי בשמים

וָרֶד
Rose *Rosa*

ציורי ברכות הריח (סי׳ נח)

הועתק מסידור מנחת ירושלים ברשותו האדיבה
כל הזכיות שמורות להרב ישעיה דבורקס הי״ו

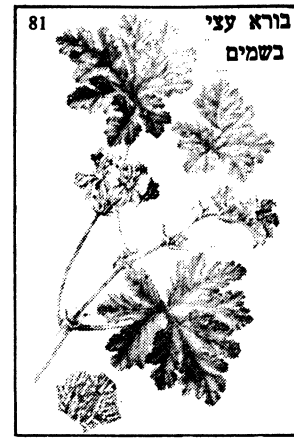

עֲטִרְיָה
Geranium

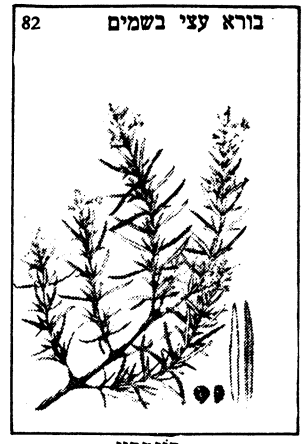

רוֹזְמָרִין
Rosemary *Rosmarinus officinalis*

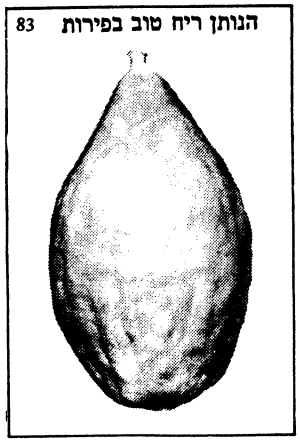

אֶתְרוֹג
Etrog, Citron *Circus medica*

תַּפּוּחַ
Apple *Malus sylvestris*

נַעְנָע (דנדנה, מינתה)
Mint *Mentha piperita*

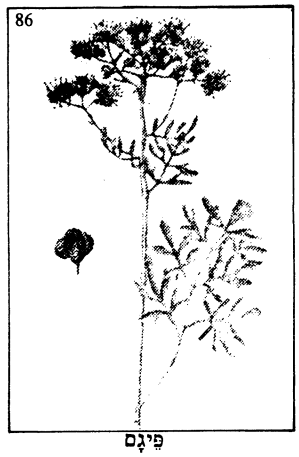

פִּיגָם
Rue *Ruta graveolens*

רֵיחָן הַתֵּימָנִי

צִפֹּרֶן בֹּשֶׂם
Clove *Eugenia aromatica*

ציורי ברכות הריח (סי׳ נח)

הועתק מסידור מנחת ירושלים ברשותו האדיבה

כל הזכיות שמורות להרב ישעיה דבורקס הי״ו

בעזהשי"ת

מפתח השלחן השלם

על שלחן ערוך אורח חיים

למצוא כל הדינים המובאים בשו"ע או"ח שכתבו מרן
הבית יוסף ורבינו הרמ"א
ובפירוש המשנה ברורה

נערך ע"י
משה שמואל אייזנבאך
פעיה"ק ירושלם ת"ו

שנת תשמ"ז

כל הזכויות שמורות

זכות הדפסה עם המשנה
ברורה שמורות למרכז
הספר ירושלם

ליד כל הלכה מצויין הסימן בשו"ע והסעיף בו מוזכר ההלכה, הציון הוא לסעיף הראשון בו תחילת הענין אף שלרוב פעמים נמשך הענין בכמה סעיפים אח"ז.

ההלכות הנדפסות באותיות מודגשות, — הכוונה שהמקור הוא מהמחבר או הרמ"א באותו סימן וסעיף שצויין. ואילו הנדפסות באותיות דקות — הכוונה שהמקור הוא במשנה ברורה באותו סימן וסעיף שצויין.

פרטים נוספים והדרכה לשמוש במפתח, ראה נא במבוא לספר

בית הכנסת

אבנים — מבית הכנסת קנב א
אדם שהחזיק במצוה אחורי ביהכ"נ — לצירוף נה יד
אין אונאה לקרקעות קנג ז
איסור חלקו על חבירו קנג טו
איסור ספריו על חבירו קנג טו
אכילה — בבית הכנסת קנא א
אכילה לעניים — בית הכנסת קנא א
אנשי עיר — גבייה למקוה נג כד
ארון — שהספרים מתקלקלין בו קנד ג
ארון ספרים — קדושתה קנד ג
ארון הקודש — מקומו צד ב
ארון הקודש — קדושתו קנד ח
ארון הקודש — שבנו בתוך הקיר קנד ג
ארון הקודש — שעשו בתנאי קנד ח
ארץ ישראל — בתי כנסת קנא יא
אתנן, ומחיר כלב — האיסור קנג כא
בהשכמה — הליכה לבית הכנסת נב א
בור ברשות הרבים — שופכין קנ ה
ביטול ע"ז ע"י עכו"ם קנד יא
ביטול בשישים — שמן מאוס קנד יב
בימה — בבית הכנסת קנ ה
בימה — קדושתה קנד ז
בית — גבוה מבית הכנסת קנ ג
בית — שהיה בית הכנסת קנג ט
בית — שהקדישו לבית הכנסת קנג ח
בית — שהשאילו לבית הכנסת קנג טז
בית שמשאיל לציבור קנג טז
בית — שכור לתפלה קנד ב
בית הכנסת — בנייה קנב א
בית הכנסת — גבוה קנ ב
בית הכנסת — דברים שאסור בה קנא א
בית הכנסת — דירה על גבה קנ ב
בית הכנסת — השאלה להתפלל בה קנג יא
בית הכנסת — זכות בנייה קנג יב
בית הכנסת — שחרב קנא י
בית הכנסת — מכירה קנג ב; ז
בית הכנסת — סדר כניסה מו א
בית הכנסת — סתירה קנב א
בית הכנסת — קדושתה קנא א
בית הכנסת — שלקחו בשכירות קנד ב
בית הכנסת — שנוי לבית המדרש קנג א
בית הכנסת שאין מתפללים בה קנג ז
בית הכנסת חדש — שבנו רכג ג
בית הכנסת ישן — נתינת מתנה קנג יא
בית הכנסת של כפרים קנג ז
בית הכנסת של כרכים קנג ז
בית הכנסת במקום רבים קנג ז
בית הכנסת בשכירות — סילוק קנב א
בית הכסא — הרחקה מבית הכנסת קנ ד
בית שהיה בית כנסת — דברים המותרים קנג ט
בית המדרש — אכילה קנא א
בית המדרש — הליכה אליו קנה א
בית ע"ז — לבית כנסת קנד יא
בית שמתפללים בו — שנוי מקום קנג יז
בני העיר — חלוקת כלי קודש קנד טו
בני עיר — כופין לבית הכנסת קנ א
בני עיר שקנו ספר תורה קנד טו
בנים קטנים — נישוק בביהכ"נ צח א
בנין בית הכנסת קנ ב
בנין בית הכנסת — יום ולילה קנב א
בתי כנסיות שבארץ ישראל קנא יא
גבהה של עיר — בנין בית הכנסת קנ ב
גבוה — בית הכנסת קנ ב
גבייה — מעות לבית הכנסת קנג ה
גדר — מקום בית הכנסת קנא י
גניזה — תשמישי קדושה קנד ג
דברים האסורים — בבית הכנסת קנא א
דברים המותרים — בבית שהיה ביכ"נ קנג ט
דירה מעל בית הכנסת קנא יב
דעת יחיד — בניית בית כנסת קנג ז
דף — קביעות בכותל קנב א
הדלקה — מנר של בית הכנסת קנד יד
הדלקת נרות — בבית

הכנסת קנא ט
הדלקת סיגריה — מנר ביהכ״נ קנד יד
הזמנה לאו מילתא קנג ח
החזקת תורה קנג ו
החזרת חלק — לנדיב קנד טו
הכרזה — מכירת דבר צבורי קנג ז
הליכה לבית הכנסת — בהשכמה נב א
הנאה — מנרות בית הכנסת קנד יג
הספד — בבית הכנסת קנא א
העברה — זכות או מצוה קנג יז
הקדש כלי קודש לבית הכנסת קנג יט
הרחקה — מחלון בית הכנסת קנ ד
זט״ה — הביאור קנג ז
זכות — בניית בית כנסת קנג יב
זכות או מצוה — העברה קנג יז
זכות קבוע במצוה קנג כב
זקנים — ישיבה בבית הכנסת קנ ה
חבורה שלומדים בבית פרטי קנג יז
חומשים וסדורים — בתוך ארון הקודש קנד ו
חלון בית הכנסת — הרחקה קנ ד
חלונות בבית הכנסת — הצדדים צ ד
חלוקת כלי קודש — בני העיר קנד טו
חלוקת ציבור — כשיש מחלוקת קנ א
חפצי קדושה — מכירה קנג ב
חצר של בית הכנסת קנד א
חצר בית הכנסת — לבישת תפילין כה ב
חרב — בית הכנסת קנא י
חשבונות — בבית הכנסת קנא א
טעות — שנמצא בספר תורה קנג ג
יד של הספר תורה, לסימון קנד ו
יחיד — שבנה בית הכנסת קנג ז
יחיד — מכירת ספר תורה קנג י
יריעות פסולים — בארון הקודש קנד ו
ישיבה — בבית הכנסת צג א; קנ ה
ישיבה — בין בימה להיכל קנ ה
יתומים — להשיאם קנג ו
כבוד ורבוץ בבית הכנסת קנא ט
כלי כסף — לעטור ספר תורה קנג יח
כלי קודש — לבית הכנסת קנג יח
כלי קודש — הקדש לבית הכנסת קנג יט
כניסה לבית הכנסת קנא א
כפייה — לבניית בית כנסת קנ א
כפייה — לשכור עשרה נה כב
כרכים — בית הכנסת קנג ז
כתב הקדש לבית הכנסת — שנמצא קנג יט
כתיבת שם גבאי קנד טו
כתיבת שם נדיב קנד טו
לב בית דין מתנה קנד ח
לבישת תפילין — חצר בית הכנסת כה ב
לומדי תורה — החזקה קנג ו
לימוד בבית פרטי קנג יז
לכלוך — כניסה לבית הכנסת קנא ח
מדרגות לבימה קנ ה
מוחזק במצוה או בכיבוד קנג יז
מומר לחלל שבת שנדב קנד יא
מומר שנדב נר לבית הכנסת קנד יא
מחיצה מבית הכנסת — סתירה קנב א
מטפחות לספר תורה קנד ד; ט
מטפחת מספר תורה אחד לשני קנד ט
מטפחת לספר תורה — כביסה קנד ג
מכירה — בית הכנסת שאין מתפללים קנג ז
מכירת בית הכנסת קנג ב; ו
מכירת דבר צבורי — הכרזה קנג ז
מכירת חפצי קדושה קנג ב
מכירת ספר תורה קנג ו
מכירת ספר תורה — לקניית ספרים קנג י
מלאכה — בבית הכנסת קנא א
מעבר בבית הכנסת קנא ה
מעות — גבייה לבית הכנסת קנג ה
מעות שגבו לבית הכנסת קנג יג
מעלין בקודש קנג ב
מצות קבורת מת — חזקה קנג יז
מציאה בבית הכנסת קנד טו
מקדש מעט — בית הכנסת קנא א
מקוה של רבים — סגירה קנג ז
מקום ארון הקודש צד ב
מקום בית הכנסת — עשיית גדר קנא י
משאיל ביתו לציבור קנג טז
נדיבים לבית הכנסת קנג ז
נישוק בביהכ״נ — בנים קטנים צח א
נר של בית הכנסת — הדלקה ממנו קנד יד
נר דולק — בתוך ארון הקודש קנד ו
נרות — הדלקה בבית הכנסת קנא ט
נרות של בית הכנסת קנד יג
נרות של עכו״ם קנד יא

סדר ישיבה בבית הכנסת קנ ה
סימן ברכה — דמים של ספר תורה קנג י
סכין — כניסה לבית הכנסת קנא ו
סעודת סיום בבית הכנסת קנא ד
ספסלי בית הכנסת — מכירה קנג ז
ספסלים — מבתי עכו"ם קנד יא
ספר — השתמשות בו קנד ו
ספר תחת ספר — להגבהה קנד ו
ספר תורה — שבלה קנד ה
ספר תורה — השאלה קנג יא
ספר תורה — שגבה בחוב קנג י
ספר תורה — חיוב קנייה קנ א
ספר תורה — שנמצא טעות קנג ג
ספר תורה — מכירה קנג ו
ספר תורה — קדושתו קנג ג
ספר תורה של יחיד — חזקה לקרות בה קנג כ
ספר תורה של יחיד — מונח בבית הכנסת קנג כ
ספר תורה של יחיד — מכירה קנג ד; י
ספרי הקודש — גניזה קנד ד
ספרים — איסור על חבירו קנג טו
ספרים — חיוב קנייה קנ א
ספרים — מכירה קנג י
סתירה — בית הכנסת קנב א
סתירה — מחיצה מבית הכנסת קנב א
עזרה לפני בית הכנסת צ כ
עזרה של בית הכנסת — קדושתה קנד א
עזרת נשים — הרחקה מהחלון קנ ד
עטרות בראש חתנים קנד י
עטרות בראש הקורא קנד י
עליות שעל בית הכנסת קנא יב
עמוד בביהכ"נ — עניים — אכילה בבית הכנסת ראה א א
עצים ואבנים של בית הכנסת קנא א
עשיית מלאכה — בית הכנסת קנג ה; קנג יא
פדיון שבויים קנא א
פנוי רהיטים מבית הכנסת קנג ו
פסוק — אמירה בבית הכנסת קנב א
פרוכת — להשתמש לחופה קנא א
פרוכת — קדושתו קנד ו
פרנס — שעבר מחמת אונס קנד ו
פת שחרית קנג כב
פתח בית הכנסת — בנייה קנה ב
פתח בית הכנסת — הצד קנ ה
צירוף — מאחורי ביהכ"נ קנ ה
קביעות בכותל — דף נה יד
קביעות עתים לתורה קנב א
קדושת בית הכנסת קנה א
קדושת בית המדרש קנא ב
קורא בתורה — המקום צ יח
קלות ראש — בבית הכנסת קנ ה
קרקעות — אונאה קנא א
ראש מגולה — בבית הכנסת קנג ז
רב — קביעת מקומו בביהכ"נ קנא ו
רחבה של עיר — קדושתה צד ב
ריח רע — הרחקה קנד א
רקיקה — בבית הכנסת קנ ד
רקיקה — בפני חבירו קנא ז
שאלה — כלי כסף לספר תורה קנג יח
שומר בית הכנסת — שינה בה קנא ד
שותפים שנפרדו — חלוקה קנד טו
שיחה בטלה — בבית הכנסת קנא א
שינה — בבית הכנסת קנא ג
שינה — מעל בית הכנסת קנא יב
שיעור ישיבה — בבית הכנסת קנא א
שכירות מקום לתפלה קנ א
שכר ישיבה בבית הכנסת קנא א
שם גבאי — כתיבה קנד טו
שם נדיב — כתיבה קנד טו
שמושי ע"ז לתשמישי קדושה קנג כא
שמן מאוס לבית הכנסת קנד יב
שמן מאוס — ביטול בשישים קנד יב
שנוי — בית הכנסת קנג א
שנוי — מעות של בית הכנסת קנג ה
שנוי — תיבה של בית הכנסת קנד ו
שנוי בתשמישי קדושה קנד ו
שפיכת שופכין — מחלון קנ ד
ש"ץ — כוון פניו קנ ה

תורה נביאים וכתובים — קנייה קנ א
תלמידים — החזקתם קנג ו
תנאי — עשיית ארון הקודש קנד ח
תנאי — בניית בית הכנסת קנא יא
תנאי — בנין בית הכנסת קנג ז
תנאי — תשמישי קדושה קנד ח
תשמישי קדושה קנד ג

בציעת הפת

אדם חשוב — בוצע קסז יד
אחיזת לחם — ביד קסז ג
אכילה — מפרוסת המוציא קסז ו
אכילת כזית — בברכת המוציא קסז א
אצבעות על הפת קסז ד

בוצע — אדם חשוב קסז יד
בוצע — אוכל תחילה קסז טו
בעל הבית — בוצע קסז יד
בציעה — לברכה קסח א
בציעה — מקום קסח ג
בריך רחמנא — הנוסח קסז י
ברכה — להוציא אחרים קסז יט
ברכה — ספק קסז ט
ברכה — על שלימה קסח א
ברכת המוציא — ריוח קסז ב
ברכת המוציא — מנין תיבות קסז ד
ברכת הנהנין — להוציא אחרים קסז יט
ברכת הנהנין — להוציא קטנים קסז יט
ברכת יין לקידוש קסז כ
בתי ידים — בברכת המוציא קסז ד

דבוקים — שני לחם קסח ג

הגבהת הלחם — בברכה קסז ד
המוציא — אחד מברך קסז יא
המוציא — שכח לברך קסז ח
המוציא לחם — הברכה קסז ב
הפסק — בין ברכה לאכילה קסז ו
הפסק — בין נטילת ידים להמוציא קסו א
הפסק — השיעור קסו א
הפסק בשיחה — המסובין קסז ו

זמן סעודה — החשבון קנז א
זמן קביעות סעודה קנז א

זריקה — פרוסת המוציא קסז יח

חבור — חצאי לחם קסח ב
חביב — פת קסח ה
חיתוך פרוסה קסז א
חיתוך פרוסה בשבת קסז א
חלוט — שאפאו בתנור קסח יד
חצי ככר לברכה קסח ב
חצאי לחם — חבור קסח ב
חתן — בוצע תחילה קסז יד

טבול פרוסת המוציא במלח קסז ה
טעימה — לפני הבוצע קסז טו

יד — אחיזת לחם קסז ג
ידים — על הפת קסז ד

כהן — בוצע תחילה קסז יד
כוונה — להוציא ידי חובה קסז יג
כוונת השומעים — בברכה קסז ז
כזית — אכילה בברכת המוציא קסז א
ככר גדול — לברכה קסח ב
ככר קטן לברכה קסח א
ככר שלם — לברכה קסח א
ככרות הדבוקים קסח ג
כסנין — פת קסח ו

לחם — אחיזה ביד קסז ג
לחם שבישל — הברכה קסח י

מגין מפני הפורעניות — מלח קסז ה
מזונות — לקביעות קסח ו
מלח — לבצוע קסז ה
מלח — טבול פרוסת המוציא קסז ה
מלח — על השולחן קסז ה
מסופק — אם בירך קסז ט
מקום הבציעה בפת קסז א
משמש לפני המסובים — יוצא בברכה קסז יב

סעודה — קביעות קסז יא

עדיפות — ז׳ מינים, שלם, נקי וגדול קסח ד
עיסה — שבלילתו רכה קסח ח
עכו״ם או בהמה — פרוסת המוציא קסז כ
עניית אמן — מכלל הברכה קסז ב
עשר אצבעות קסז ד
עשר מצוות בפת קסז ד
עשר תיבות בברכה קסז ד

פרוסה — לברכה קסח א
פרוסה — מקום הבציעה קסז א
פרוסה — נתינה ביד האוכל קסז יח
פרוסה קטנה וגדולה — חיתוך קסז א
פרוסת המוציא — אכילה קסז ו; כ
פרוסת המוציא — זריקה קסז יח
פרוסת המוציא — טבול במלח קסז ה
פרוסת המוציא — נתינה לכל אחד קסז יח
פרוסת המוציא — שיור בסוף קסז כ
פרוסת המוציא — להאכיל לעכו״ם או לבהמה קסז כ
פרורי לחם — הברכה קסח י
פת הבאה בכסנין קסח ו; ז
פת משבעת המינים קסח ד
פת עכו״ם קסח ה
פת פחות מכזית — הברכה קסח ט
פת שלם — לברכה קסח א
פת שמברכין עליו קסח ד
פת השרוי ביין קסח יב
פת שחרית קנה ב

קביעות — מיני מזונות קסח ו

קביעות — לסעודה קסז יא
קטנים — להוציא בברכה קסז יט
ריוח — בברכת המוציא קסז ב
רוכבים בעגלה — קביעות סעודה קסז יב
שבת ויו"ט — חיתוך פרוסה קסז א
שהכל — אמירה במקום המוציא קסז י
שיור בסוף — פרוסת המוציא קסז כ
שיחה — בין ברכה לאכילה קסז ו
שיעור אכילה — מפרוסת המוציא קסז א
שיעור קביעות סעודה קסח ו
שולחן — דומה למזבח קסז ה
שרוי במים — לחם קסח יא
תיבות — בברכת המוציא קסז ד

ברכות כלליות

אבל — ברכת הנהנין עא א
אדם שנעשה לו נס — ברכה ריח ו
אוכל דבר איסור — עניית אמן קצו א
אילן סרק — ברכה רכו א
אילנות — הברכה רכה י
אילנות שגדלו פירות — ברכה רכו א
אילנות שפורחות — הברכה רכו א
אכילה — מכל מין חדש רכה ז
אסותא — אמירה לחבירו רל ד
בבל — מקום מיוחד שרואה אותה רכד ד
בגד חדש רכג ו
בית הכנסת חדש — שבנו רכג ג
בית הקברות — הברכה רכד יב
בית הקברות שיש בו קבר אחד רכד יב
בית חדש — ברכה רכג ג
בנים — ברכה לנס אביהם ריח ד
בעל — ברכת הגומל לאשתו ריט ד
בר מצוה — עשיית סעודה רכה ב
ברוך מציב גבול אלמנה רכד י
ברוך שפטרני — הנוסח רכה ב
ברוך שפטרני — שם ומלכות רכה ב
בריות טובות — הברכה רכה י
ברכה אחרונה — ראה ז א
ברכה על הטובה רכב ד
ברכה שאינה צריכה רטו ד
ברכה לבטלה רו ו
ברכה לישראל — עניית אמן רטו ב
ברכה על מקום הנס ריח ד
ברכה של עכו"ם — עניית אמן רטו ב
ברכות — ראה ה א; נט ד; סא ג
ברכות — מאה בכל יום מו ג
ברכות הראייה — לשלושים יום רכד יג
ברכות פרטיות רל א־ה
ברכת אכילה וריח — קדימה ריא ו
ברכת אשר יצר וברכת רעמים — קדימה רכז ג
ברכת האילנות רכה י
ברכת האילנות — הזמן רכו א
ברכת בשורות טובות רכב א
ברכת הגומל ריט א
ברכת הגומל — אחד על חבירו ריט ד
ברכת הגומל — המתנה לעשרה ריט ג
ברכת הגומל — להוציא את חבירו ריט ה
ברכת הגומל — הזמן ריט ו
ברכת הגומל — לכמה דברים יחד ריט א
ברכת הגומל — הנוסח ריט ב
ברכת הגומל — מי שנעשה לו נס ריט ט
ברכת הגומל — בעמידה ריט ב
ברכת הגומל — תשלומים ריט ו
ברכת הגשמים — הנוסח רכא ב
ברכת הודאה ריט א
ברכת החמה רכט ב
ברכת החמה — שיעור זמן אמירה רכט ב
ברכת החמה — סדר אמירה רכט ב
ברכת הפרי ושהחיינו — קדימה רכה ג
ברכת הראייה רכד יג
ברכת הרעמים רכז א
ברכת הרעמים — הזמן רכז ב
ברכת רעמים — באמצע ק"ש סו ג
ברכת שהחיינו כב א; רכג ג
ברכת שהחיינו — הזמן רכג ד
ברכת שהחיינו — רבים ח ה
בר מצוה — הברכה רכה ב
ברקים ורעמים — הברכה רכז א
ברקים ורעמים — זמן הברכה רכז ב
ברקים הבאים מחום בת שנולדה לו — הברכה רכג א
גדיים וטלאים — שהחיינו רכה ו
גוף — הנאה רלא א
גורן — מדידה רל ב
גלוי ראש — בברכה רו ג

גשם ראשון שיורד — הודאה רכא א
גשמים — הודאה רכא א
דבר חשוב — שהחיינו רכג ו
דבר שאין מגידולי קרקע — שהחיינו רכה ו
דגים ועופות — שהחיינו רכה ו
דרך — שצריך לברך הגומל ריט ז
הגומל — הבא מהדרך ריט ז
הגומל — הברכה ריט ב
הגומל — מי שנעשה לו נס ריט ט
הודאת גשמים רכא א
הודאת גשמים — הנוסח רכא ב
הזכרת השם — לבטלה רטו ד
הזכרת השם — לימוד עם תינוק רטו ג
הזכרת השם — בשיחה עם חבירו רטו ד
הזכרת השם — בתלמוד רטו ג
הזכרת שם ומלכות ריד א
הטבת חלום רכ א
הטבת חלום — מצוה רכ א
הטבת חלום — שחרית רכ א
הטבת חלום — בשבת רכ א
הנאה בלא ברכה מו א
הנאת הגוף רלא א
הסתכלות בעכו"ם רכה י
הקזת דם רל ד
הרים וגבעות — הברכה רכח ג
השמעת ברכה לאזניו רו ג
זיקים — הביאור רכז א
זכר שנולד — הברכה רכג א
זמן ברכת הגומל ריט ו
חבוש — שיצא ריט א
חבירו — הרואה אותו רכה א
חבירו — שלא ראהו מעולם רכה ב
חדש — בגד שלובש רכג ו
חודש אדר — ברכת אילנות רכו א
חולה — ברכת הגומל ריט ח
חולה שאין בו סכנה — ברכת הגומל ריט ח
חולה שנתרפא ריט א
חכמי ישראל — הרואה אותם רכד ו
חלום — הטבה רכ א
חלום — תענית רכ ב
חלום קשה על חבירו רכ א
חמה בתקופתה — הברכה רכט ב
חשבון — מאה ברכות מו ג
חשוב — ברכת שהחיינו רכג ו
טלית — ברכת שהחיינו כב א
טיאטראות — איסור הליכה רכד א
יורש את אביו — הברכה רכג ב
יחיד — נעשה לו נס ריח ד
יין — ברכת שהחיינו רכה ה
ילדה אשתו זכר — הברכה רכג א
ים — העולה ממנה ריט א
ימים ונהרות — הברכה רכח א
ירק — ברכת שהחיינו רכה ו
כוונה לשם שמים רלא א
כוכבים — השמות רכט ב
כל מה דעביד רחמנא — אמירה רל ה
כלים חדשים — ברכה רכג ג
כלים חדשים — זמן ברכת שהחיינו רכג ד
כלים חדשים — שמכרם וקנאם רכג ג
כמה נאה — אמירה על עכו"ם רכה י
כסף שקבל במתנה — ברכה רכג ה
כרך — נכנס בה רל א
לחם חדש — שהחיינו רכה ו
לימוד ברכה — לתינוק רטו ג
למדני חוקיך — סיום ברכה רו ו
לשם שמים — כוונה רלא א
מאה ברכות בכל יום מו ג
מאה ברכות — החשבון מו ג
מאה ברכות — הטעם מו ג
מאה ברכות — השלמה בשבת ויו"ט מו ג
מברך — ברכה שאינה צריכה רטו ד
מי שגמלך — הנוסח ריט ב
מלביש ערומים — הברכה רכג ד
מלך — הרואה אותו רכד ח
מעברות הים והירדן ריח א
מעברות נחלי ארנון ריח א
מקום אשתו של לוט ריח ח
מקום מיוחד בבבל שרואה אותה רכד ד
מקום שניכר בו הנס ריח א
מקום שנעשו בו נסים לישראל ריח א
מקומות הרבה שנעשו לו נסים — הזכרה ריח ה
מרחץ — נכנס בה רל ג
משנה הבריות — הברכה רכה ח
מתנות שקיבל — ברכה רכג ה
נהר נילוס — הרואה אותו רכא ב
נהרות — הברכה רכח ב
נכנס לכרך רל א
נס — שמברכין עליו ריח ט
נסים שנעשו לקצת ישראל — ברכה ריח ב
נעליים חדשים — שהחיינו רכג ו
נשים — ברכת הגומל ריט א
סומא — ברכה למלך רכד ח
סמוי מן העין — סימן ברכה רל ב
סעודה — ביום הבר מצוה רכה ב

ספרים חדשים שקנה
— ברכה רכג ג
עבודה זרה — הרואה אותה רכד א
עבודה זרה — שנעקרה רכד ב
עבודת הבורא רלא א
עושה ים הגדול — הברכה רכח א
עכו"ם — הסתכלות בו רכה י
ענייה ע"י הצבור — למברך הגומל ריט ב
עניית אמן — אוכל דבר איסור קצו א
עניית אמן — להוציא י"ח ח ה
עשרה — ברכת הגומל ריט ג
פורחות — אילנות רכו א
פרי חדש — שהחיינו רכה ג
פרי שמתחדש בכל שנה רכה ו
צדקה — נתינה במקום קרבן תודה ריח ט
קברו של לוט — ברכה ריח ח
קברי ישראל — הרואה רכד יב
קהל שבנו בית כנסת — ברכה רכג ג
קטן — ברכת הגומל ריט א
קשת — אמירה לחבירו רכט א
קשת — הברכה רכט א
קשת — הסתכלות בו רכט א
ראיית חבירו — הברכה רכה א
ראיית מלך — השתדלות רכד ט
ראיית הפרי — ברכת שהחיינו רכה ג
רבו — שנעשה לו נס רוחות שנשבו בזעף — הברכה רכז א
ריח המתחדש משנה לשנה — שהחיינו רכה ו
רעידת הארץ — ברכה רכז א
שבת — הטבת חלום
שהחיינו — הברכה רכג ג; רכה ג
שהחיינו — בטלית כב א
שהחיינו — בעשיית תפילין כב א
שחרית — הטבת חלום רכ א
שינה — בצהריים רלא א
שיעור ברכה של רעמים וברקים רכז ג
שישים רבוי מישראל שלא חיסר בעולמו — הנוסח רכו א
שלושים יום — חיוב ברכה ריח ג
שלשה ימים — זמן ברכת הגומל ריט ו
שמועות טובות — הברכה רכב א
שמועות טובות — כמה דברים יחד רכב א
שמועות רעות — הברכה רכב ב
שעשה נסים לאבותינו — הברכה ריח א.
שרי מלך — ברכה רכד ח
תבלה תחדש — לובש בגד חדש רכג ו
תענית חלום רכ ב
תענית חלום — רשות רכ ב
תענית חלום — עוברות ומניקות רכ ב
תענית חלום — עם תשובה רכ ב
תפלה על הוולד — אחר מ' יום רל א
תפלת שוא — מתפלל על ההוה רל א
תשלומים — לברכת הגומל ריט ו

ברכת המזון

אוזן — השמעת ברכת המזון קפה ב
אבל — מזמן רא א
אבל — נוסח ברכת המזון קפט ב
אוכל גבינה — צירוף לזימון קצו ג
אוכל דבר איסור — עניית אמן קצו א
אוכל כדי שביעה — מברך קצז ד
אונן — צירופו לזימון קצט ה
אורח — ברכה לבעל הבית רא א
אחד מפסיק לשנים — לזימון ר א
אחיזה — כוס ברכת המזון קפג ד
אחיזת הכוס — האופן קפג ד
איטר — אחיזת הכוס קפג ה
אינו יודע — ברכת המזון קפח ו
אכילה — שיעור לברכת המזון קפד ו
אכילה ביחד — לצירוף קצג ב
אכילה גסה — ברכה לפניו ולאחריו קצז ד
אכילת דבר איסור — צירוף לזימון קצו א
אכילת פירות וירקות — צירוף לזימון קצז ג
אכילת פרפראות — בסעודה גדולה קפד ה
אכילת פת — מקום בהמ"ז קפד ב
אמירה בלחש עם המברך קפג ז
אמן — בבונה ירושלים קפח א
אמן — ענייה אחר אוכל דבר איסור קצו א
אמן — ענייה אחר המזמן קצב א
בגד עליון — בברכת המזון קפג ג
בונה ירושלים —

הנוסח קפח ד
בית — לזימון קצה א
בית האבל — נוסח
ברכת המזון קפט ב
בית עכו"ם — זימון קצג ג
בכל לשון — ברכת
המזון קפה א
בלחש — אמן בבונה
ירושלים קפח ב
בסיס הכוס — שלם
ברוך הוא וברוך שמו
— אמירה קצב א
בריך רחמנא — הנוסח קפז א
ברית ותודה — זכירה קפז ג
ברכה — אוכל דבר
איסור קצו א
ברכה אחרונה —
במקום אכילה קפד ג
ברכה אחרונה —
שיעור חיוב קצ ג
ברכה אחת — יודע
לברך קצד ג
ברכה לבעל הבית —
אורח רא א
ברכה ראשונה —
לצאת מפי המברך קפג ז
ברכה ראשונה — בקול
רם קפג ז
ברכה רביעית —
הנוסח קפט א
ברכה רביעית —
מספק קפד ד
ברכת המזון — אכילה
בשהוי רב רי א
ברכת המזון —
בהליכה קפג ט
ברכת המזון —
להוציא י"ח קסז יג; קצג א
ברכת המזון — הרהור
בלב קפה ב
ברכת המזון — זמנו קפד ה
ברכת המזון — ביין קפב ב
ברכת המזון —
בישיבה קפג ט
ברכת המזון — בכוס קפב א
ברכת המזון — מקום
סעודה קפד א
ברכת המזון — מסופק קפד ד
ברכת המזון — נוסח
לגר קצט ד
ברכת המזון — מספק רט ג
ברכת המזון — תוך
הספר קפה א
ברכת המזון — פוטר
מעין שלש רח יז
ברכת המזון — בקול קפה ב
ברכת מעין שלש —
בישיבה קפג י
בתי ידים — אחיזת
הכוס קפג ד
גדול — מזמן רא א
גר — צירוף לזימון קצט ד
דבר איסור — אכילה קצו א
דברי תורה — עיון
בשעת בהמ"ז קצא ג
דיוקים בברכת המזון קפז ב
דרך — הפסק לצירוף קצה א
דרך — המהלך בה קפג יא
הגבהה — כוס ברכת
המזון קפג ד
הדחה — כוס ברכת
המזון קפג א
הזכרת יום טוב —
ברצה קפח ה
הזכרה יעלה ויבא
בראש חודש קפח ז
הזכרת שבת — ביעו"י קפח ה
הזכרת שבת ויום טוב קפח ה
הזכרת השם — בזימון
הזמנה בפה — קצב ב
לבהמ"ז קצב א
היסח הדעת — כוס
ברכת המזון קפג ו
הסיבה — בברכת
המזון קפג ט
הפסק — בשהייה קפג ו
הפסק — בשיחה קפג ו
הפסק לזימון —
באמצע סעודה ר א
הפסק לזימון — כמה
פעמים ר ב
הפרדה מחבורה —
האיסור קצג ו
הרהור בלב — ברכת
המזון קפה ב
הרחמן — עניית אמן קפט א
התחלת הטוב והמטיב
— שכח יעו"י קפח ו
התחלת סעודה —
בשבת ויום טוב קפח י
זהיר בברכת המזון —
השכר קפה א
זימון — אכילה
במקום אחד קצה א
זימון — אחר ברכת
המזון קצד א
זימון — בבית עכו"ם קצג ג
זימון — הזכרת השם קצב ב
זימון — הפסק
באכילה ר א
זימון — חיוב קצב א
זימון — טעות בנוסח קצב ב
זימון — כולם בפנים קצד ב
זימון — הנוסח קצב א
זימון — פחות מכזית קצו ד
זימון — צירוף קצג א
זימון — צירוף שתי
חבורות קצה א
זימון — שלשה שטעו קפח ט
חבית גדולה — פגום קפב ג
חול המועד — שכח
להזכיר קפח ז
חולה ביום הכפורים
— הזכרת יעו"י קפח ו
חזרה אחר זימון קצג א
חזרה למקום אכילה
— לברך קפד א
חיוב זימון — בפירות קצג א
חיוב עניית אמן קצח א
חלוקה — חבורה
גדולה קצג א
חמר מדינה — ברכת
המזון קפב ב
חרש — צירוף לזימון קצט י
טוב עין — ביאורו קפג ז
טוב עין — ברכת
המזון קפג ז
טעות — בברכת המזון קפח ו
טעות — בהטוב
והמטיב קפח ו
טעימה — כוס של

ברכה קצ ד
טפח — הגבהת כוס קפג ד
יד — אחיזת כוס קפג ד
יד שמאל — סיוע לימין קפג ד
יום טוב — שכח להזכיר קפח ז
יוצא מחבירו — ברכת המזון קצג א
יושבים בעגלה — זימון קצג ג
יחיד — ברכת המזון בכוס קפב א
יין — אחר ברכת המזון קצ א
יין — לכוס ברכת המזון קפב ב
יין חי — לברכת המזון קפג ב
ימין — אחיזת הכוס קפג ד
יעלה ויבא — הזכרה קפח ה
ישיבה — בברכת המזון קפג ט
ישיבה — בברכת מעין שלש קפג י
כהן — ראשון לכל דבר ראב ב
כובע על הראש — בברכת המזון קפג ג
כוס — אחיזה ביד קפב ב
כוס — אחר ברכת המזון קצ א
כוס — לברכת המזון קפב א
כוס — של ברכה ראד
כוס — הדחה קפג א
כוס — חזרה עליו קפב א
כוס — מזיגה קפג ב
כוס — מלא קפג ב
כוס — נקי קפג א
כוס — פגום קפב ג
כוס — פיו צר קפג ד
כוס — קבלה ואחיזה קפג ד
כוס — שגור לאשה קפג ד
כוס — שלם קפג ג
כוס של ברכה — לטוב עין קפג ז
כוס ברכת המזון — היסח הדעת קפג ו
כוס יין — לברכת המזון קפב ב
כוס פגום — החזרה לקנקן קפב ה
כוס פגום — טעימה באצבע קפב ג
כוס פגום — תיקונו קפב ו
כוסות המסובים — פגומים קפב ד
כזית — לברכת המזון קפד ו
כזית — לזימון קצו ד
כסוי כלי — לכוס קפג ג
לוי — כיבוד קודם ישראל ראב ב
לשון הקודש — ברכת המזון קפה א
לשם ברכה — נטילה מן החבית קפג ב
מברך מצרף — לזימון קצה ב
מגדיל ישועות — הנוסח קפט א
מהלך בדרך — ברכת המזון קפג יא
מודרים הנאה — צירוף לזימון קצו ג
מוצאי שבת ויו"ט — הזכרה קפח י
מוצאי שבת ויו"ט — הזכרה אחת תפלת ערבית קפח י
מוצאי שבת שחל ראש חודש — הזכרה קפח י
מוציא חבירו — בברכת המזון קצז ד
מזיגת הכוס קפג ב
מזיגת כוס — במים פגומים קפב ג
מזמן — מי שקולו חזק קצג א
מי רגלים — ברכה כנגדם קפה ה
מים פגומים — לכוס קפב ג
מלא — כוס לברכת המזון קפג ב
מלא לוגמיו — השיעור קצ ג
מלאכה — בשעת ברכת המזון קפג יב
מלוי כוס — בחתיכות פת קפב ז
מלכות — הזכרה קפח ג
מלכויות, הטבות, וגמולות — הזכרה קפט א
מעין שלש — התחיל במקום בהמ"ז רט ב
מקום אכילה — ברכת המזון קפד א
מקום סכנה — אוכל דבר איסור קצו ב
נוסח הברכה — שכח יעו"י או רצה קפח ו
נוסח הברכה — שכח יעו"י בר"ה ויוהכ"פ קפח ו
נוסח לזימון — מי שאכל קצח א
נוסח ענייה לזימון — מי ששתה קצח א
נסדק — כוס קפג ג
נשים — ברכת המזון קפו א
נשים — להוציא י"ח קפו א
נשים — בהמ"ז מספק קפו א
נשים — לצאת ידי חובתן קצג א
נשים — זימון לעצמן קצט ז
נשים — צירופן לזימון קצט ו
נשימה אחת — אמן בבונה ירושלים קפח ב
נתינת עיניו בכוס קפג ד
נתעכל המזון — השיעור קפד ה
סעודה גדולה — הפסק לברכת המזון קפד ה
סעודה שלישית בשבת — הזכרה קפח ח
סעודה שלישית ביום טוב — הזכרה קפח ח
ספק — הזכרה בשבת ויו"ט קפח ו
ספק אם בירך קפד ד
עוסק במלאכה — בברכת המזון קפג יב
עיון בשעת בהמ"ז — דברי תורה קצא ג
עיכול המזון קפד ה
על הנסים — הזכרה קפז ד

עם הארץ — צירוף לזימון קצט ג
ענייה לזימון — מי שאכל קצח א
עניית אמן — אחר כל ברכה קצח א
עניית אמן — אוכל דבר איסור קצו א
עניית אמן אחר הרחמן קפט א
עקירה ממקומו — בברכת המזון קפד א
עשרה — לזימון קצג א
פגום — כוס לברכה קפב ג
פועלים — חיוב ברכת המזון קצא א
פועלים — חיוב זימון קצא א
פחות מכזית — לחיוב זימון קצו ד
פירורי פת — לתוך כוס פגום קפב ז
פירות — חיוב זימון קצג א
פרח זימון — הלכו מחבורה קצג ו
פרפראות — אכילה בסעודה גדולה קפד ה
פת — חיוב אכילה בראש חודש קפח ז
צואה — ברכה כנגדה קפה ה
צירוף — לזימון קצג א; קצז א
צירוף לשלשה ולעשרה קצז ב
צירוף לזימון — אוכל דבר איסור קצו א
צירוף לזימון — אחר בהמ"ז קצד א
צירוף לזימון — אחד שיצא קצד ב
צירוף מרחוק — לזימון קצד ב
צירוף לשנים — אחר גמר אכילה קצז א
צירוף שתי חבורות — לזימון קצה א
צמא למים — חיוב בהמ"ז קצז ד
קביעות סעודה קצג ב
קבלת הכוס לברכה קפג ד
קול — ברכת המזון קפה ב
קול רם — ברכה ראשונה קפג ז
קטן — ברכת המזון קפו ב
קטן — להוציא י"ח בבהמ"ז קפו ב
קטן — צירוף לזימון קצט י
קינוח — כוס לבהמ"ז קפג א
ראש חודש — הזכרה קפח ז
ראש חודש — חיוב אכילת פת קפח ז
רביעית — השיעור קצ ג
רוכבים — צירוף לזימון קצג ג
רחם נא — הנוסח בחול ובשבת קפח ד
רצה והחליצנו — אמירה קפח ה
רשע — צירוף לזימון קצט ג
שאר משקים — לתיקון כוס פגום קפב ו
שבעה אוכלי פת — צירוף לזימון קצז ב
שדה — אוכלים בה לצירוף קצג ג
שיחה — בברכת המזון קפג ו
שיכור — ברכת המזון קפה ד
שיכר — לכוס בהמ"ז קפב ב
שיעור אכילה — לברכת המזון קפד ו
שיעור אכילה — לצירוף זימון קצו ד
שיעור ד' מילין — לבהמ"ז קפד ה
שיעור יין — ברכה אחרונה קצ ג
שיעור עיכול — שתייה קפד ה
שיעור רביעית קצ ג
שיעור שביעה — לבהמ"ז קפד ו
שכח יעלה ויבא בר"ח שאלת שלום — בברכת המזון קפח ז
שלשה שאכלו — הפרדה קפג ח
שלשה מפסיקין לעשרה ר ב
שלשה משלש חבורות — זימון קצג א
שמיעת בהמ"ז מפי המזמן קצג ה
שמש — צירופו לזימון קצה ג
שמש — צירוף שתי חבורות קצט א
שפת הכוס — שלם קצה א
שתי חבורות — צירוף קפג ג
שתייה — שיעור עיכול קצה א
שתיית מים — לצירוף קפד ה
תביעת צרכיו בשבת קצ ב
תדיר ושאינו תדיר קפח ד
תחילה או סוף — אכילה ביחד קפח ה
תיקון כוס פגום קצג ב

ברכת הפירות

אגוז — שבירה קודם הברכה רו ג
אגוז מטוגן בדבש רב יג
אגוז מבושל בדבש רב יד
אוכל מאכל איסור — הברכה רד ט
אוכל משני מינים — קדימה בברכה ריא ה
אוכלים ומשקים — צירוף לברכה אחרונה רי א
אוכלים ומשקים לפניו — בשעת ברכה רו ה
אורז — הברכה רח ז
אורז שבשלו רח ז
אחיזה בימין — דבר שמברך רו ד
איטר — אחיזת פרי רו ד
אילנות נמוכים רג ב

אילני סרק — הפירות רג ד
איסור מאכל — ברכה רד ט
אכילה באונס רד ח
אכילה עם חבירו —
להוציאו בברכה ריג ב
אכילה מעט — בדבר
טפל ריב א
אכילת פרס — השיעור רח ט
אמן — ענייה רטו ב
אמן — אחר ברכת
עצמו רטו א
אמן — ענייה אחר
תינוק רטו ב
בוסר — הברכה רב ב
בורא נפשות —
הברכה רז א
בורא נפשות — ביאור
הברכה רז א
בורא נפשות —
החתימה רז א
בורא נפשות — נוסח
הברכה רז א
בורא נפשות — ספק
אכל כשיעור רז א
בורא פרי הגפן — על
ענבים רח טו
בורא פרי הגפן —
נתכוין על ענבים רח טו
בורא פרי העץ — על
יין רח טו
בולע תבשיל — ברכה רי ב
בישול ירקות — ברכה רה א
בישול עכו"ם — פירות
וירקות רג ו
בכל לשון — ברכה רו ג
ברוך שם כבוד —
אמירה רו ו
ברכה — על דבר
שלפניו רו ה
ברכה — להוציא
חבירו ריג א
ברכה — ספק אם
בירך רט ג
ברכה — עיקר וטפל רד יב
ברכה — עניית אמן רטו א
ברכה אחרונה רז א
ברכה אחרונה —
להוצא חבירו ריג א
ברכה אחרונה —
טעות רח יז
ברכה אחרונה — עיקר
וטפל ריב א
ברכה אחרונה על יין
— החתימה רח יא
ברכה שאינה צריכה
ברכה על דגים —
לפטור משקים רו ה
ברכה לבטלה רו ו
ברכה לישראל —
עניית אמן רטו ב
ברכה של עכו"ם —
עניית אמן רטו ב
ברכות שמונה עשרה
— הזכרת מלכות ריד א
ברכת אכילה וריח —
קדימה ריא ו
ברכת האדמה והעץ —
לברכה ריא ג
ברכת האדמה ושהכל
— לברכה ריא ג
ברכת היין — טעות רט א
ברכת המוציא —
קדימה ריא ה
ברכת המזון — מספק רט ג
ברכת המזון — פוטר
מעין שלש רח יז
ברכת מעין שלש רח א
ברכת מעין שלש —
דאורייתא או דרבנן רט ג
ברכת מעין שלש —
החתימה רח י
ברכת מעין שלש —
פוטר רח יג
ברכת עצמו — עניית
אמן רטו א
ברכת הפירות רב א
ברכת הפירות —
לימוד רב יח
ברכת הפירות —
קדימה ריא א
ברכת שהכל — על
דבר טפל ריב א
בשמים שנותנים לתוך
מרקחת רד יב
בשמים עם סוכר רג ז
בשר — הברכה רד א
גלוי ראש — בברכה רו ג
גרעיני פירות —
הברכה רב ג
דבר טפל — אכילה
מעט ריב א
דבר טפל — שאוכל
תחילה ריב א
דבר שאין גידולו מן
הארץ רד א
דבר שלפניו — ברכה רו ה
דבר מצוה — אחיזה
בימין רו ד
דברים שברכותיהם
שוות — ברכה רו ה
דברים שמברכים שהכל רד א
דבש דבורים —
הברכה רד י
דבש תמרים —
הברכה רב ח
דגן — ברכה אחרונה רח ב
דגן — קליות רח ד
דגן חי — וגרעינים
שבורים רח ד
דילוג — בנוסח
הברכה ריד א
דעת המברך — על כל
מה שמביאים רו ה
הולך לחוץ — לפני
אכילת שיעור רי א

הזכרה — מעין מאורע רח יב
הזכרת השם — לבטלה רטו ד
הזכרת השם — לימוד עם תינוק רטו ג
הזכרת השם — בשיחה עם חבירו רטו ד
הזכרת השם — בתלמוד רטו ג
הזכרת שם ומלכות ריד א
המוציא — הברכה ריא ה
הפסק — בין ברכה לאכילה רו ג
הפסק מפני היראה והכבוד רו ג
הקדמה בברכת הפירות ריא א
השמעת ברכה לאזניו רו ג
זמן רב — שהוי באכילה רי א
חביב — הקדמה לברכה ריא א
חביב עליו — דבר טפל ריב א
חגבים — הברכה רד א
חומץ — הברכה רד ב
חטה שאינה אפויה — קדימה בברכה ריא ה
חיוב זימון — בפירות קצג א
חלב — הברכה רד א
חם וקר — שתייה רי א
חמשת מיני דגן רח ב
חרובין — הברכה רב ב
חתימת מעין שלש רח י
טועם מאכל — ברכה רי ב
טעות בברכה רו א
טעות בברכת היין רט א
טעות במשקה — סבור שהוא יין רט א
טעות במשקה — סבור שהוא מים רט א
טעימה — תבשיל רי ב
טעם כעיקר דאורייתא רד ה
טפל ועיקר — ברכה ריב א
יין — הברכה רב א
יין — ברכה אחרונה רח יא
יין — טעות בברכה רט א
יין — שנתן בה מים רד ה
יין — קדימה לברכה ריא ד
יין מבושל רב א
יין ומים — הברכה רח טז
יין ומים — ברכה אחרונה רח טז
יין נתערב בשכר — הברכה רב א
יין וענבים — הברכה רח יד
יין ותמרים — ברכת המזון רח יז
ימין — אחיזת פרי רו ד
יראו עינינו — עניית אמן רטו א
ירקות — הברכה רה א
ירקות — חתיכות קטנות רה ד
ירקות — מבושלים רה א
ירקות — שסחטן רה ג
ירקות כבושים או מלוחים רה א
ישיבה — בברכת מעין שלש קפג י
ישיבה והסיבה — להוציא חבירו בברכה ריג א
כוונה — להוציא ברכה ריג ג
כוונה בברכה — על מה שלפניו ריא ה
כוסס — אורז רח ז
כזית — צירוף לברכה אחרונה רי א
לועס מאכל — לתינוק רי ב
לימוד ברכה — לתינוק רטו ג
למדני חוקיך — סיום ברכה רו ו
לפניו — דבר שמברך רו ה
לפת — הברכה רה ה
לשון — שנאמרת הברכה רו ג
מאורע — הזכרה רח יב
מאכל איסור — ברכה רד ט
מאכל חם או קר — ברכה רו ג
מאכל שנמאס — אחר הברכה רו ג
מאכל או פרי — שהביאו לו אחר הברכה רו ה
מברך — ברכה שאינה צריכה רטו ד
מזונות — קדימה בברכה ריא ד
מי אטריות, לביבות ופתיתים רה ב
מי פירות — הברכה רב י
מי צימוקים ותאנים רב יא
מים — הברכה רד ז
מים — ברכה אחרונה רד ז
מים — שנתן ביין רד ה
מים — לפניו בשעת ברכה רו ו
מים שבשלו בשר רה ב
מים שבשלו ירקות רה ב
מים שבשלו פירות רב י
מים שכבשו בהם ירקות רה ב
מיץ פירות — לפטור במעין שלש רח יג
מלח — הברכה רד א
מסופק אם בירך רט ג
מסופק בברכה — שלא למד רו א
מעין שלש — הברכה רח א
מעין שלש — החתימה רח י
מעין שלש — התחיל

במקום בהמ״ז רט ב
מעין שלש — בישיבה קפג י
מעין שלש — לכמה
דברים יחד רח יב
מעין שלש — נוסח
הברכה רח י
מעשה קדירה רח ב
מקום אחד — אכילת
עיקר וטפל ריב א
מרק של בשר רד א
מרקחת — הברכה רד יא
משקים — צירוף
לרביעית רי א
משקים היוצאים
מפירות רב ח

נאנס באכילה רד ח
נובלות וסופי ענבים רב ט
נוסח הברכה ריד א
נמלך לאכול — דבר
שהפסיק רו ה
נפל — פרי באמצע
ברכה רו ו

סדר עדיפות בברכות ריא ו
סוכר — הברכה רב טו
סכין — אחיזה בפרי רו ד
ספק — לברכה רד יג
ספק — אם בירך רט ג

עיקר — פוטר את
הטפל ריב א
עיקר וטפל — ברכה רד יב
עישון טבא״ק — ברכה רי ב
עכו״ם — עניית אמן רטו ב
על העץ — הברכה רח יג
עמד דבר בגרונו —
ושותה רד ז
ענבים — ברכת הגפן רח טו
ענבים שבהדסים רג ה
עניית אמן אחר הברכה רטו ב
עניית אמן — ברכה
שיוצא בה ריג ב

עניית אמן — ברכת
עצמו רטו א
ערום — בשעת ברכה רו ג

פוטר — עיקר וטפל ריב א
פחות מכשיעור —
ברכה רי א
פירות — גרעינים רב ג
פירות האילן רב א
פירות אילני סרק רג ד
פירות הארץ רג א
פירות שחביב ריא א
פירות חיין ומבושלים רב יב
פירות שאינם לפניו
בשעת ברכה רו ה
פירות ארץ ישראל —
נוסח ברכה אחרונה רח י
פירות חוץ לארץ — רב ט
נוסח ברכה אחרונה רח י
פירות יפים —
שהביאום אחר הברכה רו ו
פירות שסחטן —
הברכה רה ג
פירות משבעת המינים רח יג
פירות משבעת המינים
— לברכה ריא א
פרי שאינו גמור —
קדימה ריא ד
פרי — שמסופק בו רב יח
פרי מר — הברכה רב ב
פרי עץ — הביאור רג ב
פרי עץ — שברכתם
בורא פרי האדמה רו א
פרי שלם וחצי פרי —
קדימה ריא א
פרי שלם כבריה —
ברכה אחרונה רי א
פת שעיפשה רד א
פת העשוי מקטניות רח ח
פת תפוח — שיעור
אכילה רי א
פת שעיפשה רד א
צימוקים — המים רב יא

ציר של ירק — צירוף
לכזית רי א
צלף — הברכה רב ו
צנון — הברכה רג ח

קדימה בברכת הפירות ריא א
קטניות — הברכה רד א
קטניות — תבשיל רח ח
קליות — דגן רח ד
קליפות תפוזים רב ו
קמח — הברכה רח ה
קמח — שעירב
במשקים רח ט
קמח קטניות עם קמח
דגן רח ט
קמח שלוק רח ו
קנים מתוקים —
הברכה רב טו

ראש מגולה — ברכה רו ג
רביעית — שתייה
בהפסקות רי א
ריבה — הברכה רב ז
ריבה — ברכה אחרונה רב ז
רפואה — אוכלים רד ח

שבעת המינים —
ברכה אחרונה רח א
שבעת המינים —
קדימה ריא א
שהייה — בין ברכה
לאכילה רו ג
שהכל — ברכה רד א
שהכל — פוטר הכל רו א
שום — הברכה רה א
שומשומין שטחנן רה ד
שיעור אכילה — ברכה רי א
שיעור אכילה —
לברכה אחרונה רי א
שיעור לברכה אחרונה
— צירוף רי א
שיעור פת — אכילה
בזמן רב רי א

שיעור שתייה — לברכה אחרונה ריא
שם — אמירה לבטלה רו ו
שם ומלכות — בברכה ריד א
שמן זית רב ד
שמרי יין רד ה
שעורים — אכילה רח ד
שפיכה מכוס קודם הברכה רו ג
שקדים — הברכה רב ה
שקדים מחופין בסוכר רד יא
שתיית מים — בשעת התקופה רו ו
תבשיל — טעימה ריב
תבשיל שנתקלקל רד א
תבשיל מקמח ריא ו
תבלינים רב טז
תה וקפה — שתייה רי א
תוספת ברכה — מעין שלש רח יח
תינוק — לימוד ברכה רטו ג
תינוק — ברכת הפטורה רטו ג
תינוק מברך — עניית אמן רטו ג
תיקון ברכה — תוך כדי דיבור רט ב
תמרים — ברכה רב ז
תמרים מעוכים רב ז
תערובת — ברכה רב טז
תערובת שני מינים — ברכה ריב א

ברכת הריח

אכילה וריח מפרי — קדימה רטז ב
אתרוג — ברכת הריח רטז יד
בורא מיני בשמים רטז ו
בורא עצי בשמים רטז ב
בורא עשבי בשמים רטז ב
בורא שמן ערב רטז ו
בכל דרכיך דעהו רלא א
ברכה אחרונה — על הריח רטז א
ברכות בשמים — הקדמה רטז י
ברכת אכילה וריח — קדימה רטז א
ברכת הריח רטז א
ברכת הריח — אחרי שהריח רטז א
ברכת שהכל — על ריח רטז ב
בשמים — כמה מינים רטז י
בשמים שהובא להעביר הריח ריז ב
בשמים של נשים — להריח בהם ריז ד
בשמים של עכו"ם ריז ה
דברים שמברכים בורא מיני בשמים רטז ג
הדס — ברכת הריח רטז יא
הדס ושמן — קדימה בברכה רטז יא
הנאה בלא ברכה מו א
הנאה מריח רטז א
הנותן ריח טוב בפירות — הנוסח רטז ב
ורד — הברכה רטז ג
חנות של בשמים — נכנס בה ריז א
לחם חם — שיש בה ריח רטז יד
מוגמר — הברכה רטז יב; יג
מוכר בשמים — ברכה ריז א
מוליד ריח — ביום טוב רטז ו
מוס"ק — בשמים מדם חיה רטז ב
מי ורד — הברכה רטז ג
מים שנתן בו בשמים רטז ו
מיני בשמים — הברכה רטז ז; ח; ט
מריח כמה פעמים — ברכה ריז א
מריח פת חם רטז יד
נכנס לחנות של בשמים ריז א
עצי בשמים — הברכה רטז ב
עשבי בשמים — הברכה רטז ב
פרי שיש לו ריח רטז ב
פת חם — שיש בה ריח רטז יד
קול נעים — ברכה רטז א
קפה — ברכה על הריח רטז ב
רחיצה — ברכה רטז א
ריח של אתרוג רטז יד
שהכל — שבירך על הבשמים רטז ב
שמן אפרסמון רטז ד
שמן המשחה — עשייה רטז ו
שמן זית רטז ה
שמן שנתן בו בשמים רטז ו

דברים הנוהגים בסעודה

אדם יחיד — ברכת הטוב והמטיב קעה ד
אוכל — הסתכלות בו קע ד
אוכל לשם שמים — סעודת מצוה קע כב
אוכלים — הגבהה קעא א
אוכלין — זריקה קעא א
אוכלין — שהכניס לפיו קעב ב
אורח — היסח הדעת מסעודה קעח ב
אורח — שתיית כוסות הרבה קעט ד
אורח בן תורה — ליד שלחנו קפ ב
אורח עמו — ברכת הטוב והמטיב קעה ד
אורחים — כיבוד מחלקם קע יט
אחיזה — פרוסה גדולה קע ז
אחרים עמו — ברכת הטוב והמטיב קעה ד
אינו מברך — נתינת מאכל לצדקה קסט ב
אכילה — בין בשר ודגים קעג ב
אכילה — אחר נטילת מים אחרונים קעט א
אכילה — מפרוסת המוציא קסז ו
אכילה בשמחה קע כב
אכילה ושתייה — רצון בעל הבית קע ה
אכילת לב בהמה וחיה קע כב
אכילת פירות — גדול מתחיל קע יב
אכילת פירות בגן קעח ג
אכילת פירות — הולכי דרכים קעח ד
אמן — ענייה בסעודה קעד ח
אסותא — באמצע סעודה קע א
אצבעות — שמות קעט ו
אשה — שתיית יין קע ב
בדיקת נקבים — קודם סעודה קסה א
בישול מיום אחד לשני קנז א
בית גדול — שנוי מקום קעח א
בנים של בעל הבית — לכבדם קע יט
בעל הבית — היסח הדעת מסעודה קעח ב
בעל הבית — עשיית בקשתו קע ה
בעל הבית — מזיגה למסובין קע יח
בצל — אכילה קע ט
ברכה — על מאכלים שמביאים קעט ה
ברכה — בפה מלא קעב ב
ברכה — בפה ריק קעב ב
ברכה אחרונה — על יין קעד ו
ברכה אחרונה — במקום אכילה קעח ה
ברכה אחרונה — משקים שקודם המזון קעד ו
ברכה בבית ואכילה במקום אחר קעח ג
ברכת הטוב והמטיב קעה א
ברכת הטוב והמטיב — הטעם קעה א
ברכת המזון — במקום סיום סעודה קעח ד
ברכת המזון — פוטר יין קעד ו
ברכת המזון — פוטרת פירות קעז א
ברכת יין בסעודה קעד א
בשר — אכילה בערב קנז א
בשר ודגים — נטילת ידים ביניהם קעג ב
גדול — מתחיל בסעודה קע יב
גן — אכילה בתוכו קעח ג
גרגרן — אכילה ושתייה קע ז; ח
דבר מצוה — יציאה באמצע הסעודה קעח ב
דבר רשות — יציאה באמצע הסעודה קעח ב
דברים הצריכים ברכה במקומם קעח ה
דברים שבין מים אחרונים למים אמצעיים קעג ג
דברים הבאים מחמת הסעודה קעז ב
דברים הבאים בתוך הסעודה קעז א
דומה לריבית — פרעון סעודה קע יג
דייסא — אכילה בפת קעא ג
דייסא — באמצע סעודה קעז א
דעת בעל הבית — בברכה על מאכלים קעט ה
דעתו לסיים סעודה במקום אחר קעח ב
הב לן ונברך — אמירה קעט א
הבדלה — הפסק בין נטילת ידים והמוציא קעד ד
הגבהה — אוכלים הולך לבית הכנסת — באמצע סעודה קעא א
הולכי דרכים — אכילה קעח ו
הולכי דרכים — אכילת פירות קעח ד
הולכי דרכים — מקום ברכת המזון קעח ד
הטוב והמטיב — הברכה קעה א
הטוב והמטיב — שכח לברך קעה ד
היסח הדעת בסעודה קע א; קעט א
הליכה באמצע סעודה המתנה לחבירו — בסעודה קעח א
הסיבה — ליד עם הארץ קע ב
הסתכלות בפני האוכל קע כ
הפסק — באמצע סעודה קע ד

הפסק בדיבור — אחרי מים אחרונים קעט א
הפסק בסעודה קעח א; ז
הפסק בסעודה — תפלה קעח ו
השלמה לזימון — שמש קע כא

זילוף קרקע ביין קעא א
זמן סעודה — החשבון קנז א
זמן קביעות סעודה קנז א
זריקה — פרוסת המוציא קסז יח
זריקה — קליות
ואגוזים לפני חתן וכלה קעא ד; ה
זריקת אוכלים קעא א

חבר — נתינת יין מכוסו קע טז
חיתוך לחם — על גבי קערה קע יד
חלק — נתינה לשמש קע יח
חמירא סכנתא מאיסורא קעג ב
חתן וכלה — זריקת פירות לפניהם קעא ד; ה

טעימה — לפני הבוצע קסז טו
טעימה מיין — לפטור משקים קעד ב

ידים — רחיצה ביין קעא א
יחיד — ברכת הטוב והמטיב קעה ד
יין — ברכה אחרונה בתוך הסעודה קעד ו
יין — ברכת הטוב והמטיב קעה א
יין — בסעודה קעד א
יין — פוטר משקים קעד ב
יין — רחיצה בה קעא א
יין — שני מינים קעה ו
יין של הבדלה — ברכה אחרונה קעד ו
יין של הבדלה — פוטר משקים קעד ד
יין חדש — הטוב והמטיב קעה ב
יין לבן — הטוב והמטיב קעה ב
יין שלפני המזון — ברכה אחרונה קעד ו
יין שלפני המזון — פוטר משקה קעד ד
יין של קידוש — פוטר קעד ד
יינות שונים — הטוב והמטיב קעה ג
יי״ש — שתיה קודם המזון קעד ו
יי״ש — שתייה בתוך הסעודה קעד ז
יציאה לחבירו באמצע סעודה קע א
יציאה באמצע סעודה קעח א; ב
ישיבה — על מאכלים קעא ב
ישן — באמצע סעודה קעח ז

כוס — נטילה לברכת המזון קעט ג
כוס — נתינה לחבירו קע טז
כוס — נתינה על השלחן קע יז
כוס — קינוחו קע כב
כוס — שתייה קע ח
כוס ברכת המזון — הטוב והמטיב קעה א
כוס של חבירו — שתייה קע טז
כוס יין — לברכת המזון קעד ג
כוסות הרבה — לברכה קעט ד
כיבוד הבית — מפירורין קפ ג
כסוי כלי — בפת קעא א
כסוי סכין — בברכת המזון קפ ה
כסוי סכין בברכת המזון — הטעם קפ ה

לב בהמה וחיה — אכילה קע כב
לחם — חיתוך על גבי קערה קע יד
לחם שקנה באמצע סעודה — ברכה קעד ה
לחם שלם על השלחן — בבהמ״ז קפ ב
ליל פסח — שתיית שני מיני יין קעה א
לימוד תורה על השלחן קע א

מאכל — תלישה ביד קע ט
מאכל — נתינה לשמש קסט א
מאכל אדם — לבהמה וחיה קעא א
מאריך בשלחנו — השכר קפ ב
מברך — הושטת מאכל קסט ב
מגין מפני הפורעניות — מלח קסז ה
מזיגה למסובין — בעל הבית קע יח
מזמור לדוד — אמירה קע א
מים — אחר כל שתיה קע כב
מים — שפיכה מהכוס קע כב
מים — שתיה בפני רבים קע א
מים אחרונים — אכילה אחריו קעט א
מים אחרונים — היסח הדעת קעט א
מים אמצעיים קעג א; ג
מים ומלח — בזמננו קעט ו
מלח — אחר אכילה קע כב
מלח — מגין מפני הפורעניות קסז ה
מסובים שנשארו בבית בסעודה קעח ב
מעשה קדירה קעו א
מפה — על השלחן קפ א
מפסיק בסעודה קע א
מקום — שנוי בסעודה קעח א
מקום אכילה — ברכה אחרונה קעח ה
מקום ברכת המזון — הולכי דרכים קעח ד
משקים — יין פוטרם קעד ב
משקים בתוך הסעודה קעד ז
משקים שהכניס לתוך פיו קעב א
מריח ריח מאכל — עצה קסט א

משמש לפני המסובים
— יוצא בברכה קסז יב
משקים שקודם המזון
— ברכה אחרונה קעד ו
מתחיל בסעודה —
גדול קע יב
מתעטש בסעודה קע א
מתפלל באמצע סעודה קעח ו

נטילת ידים — באמצע
סעודה קע א
נטילת ידים — בין
בשר לדגים קעג ב
נטילת ידים — הולך
לביהכ״נ באמצע סעודה קעח ו
נטילת ידים — מפסיק
בסעודה קע א
נטילת ידים ביין קעא א
נטילת כוס לבהמ״ז —
היסח הדעת קעט ג
נטילת פת לחוץ —
באמצע סעודה קע א
נכנס לבית — בקשת
אוכל קע יג
נכנס לבעל הבית —
התנהגות קע ה
נקיי הדעת — מסובים
בסעודה קע כ
נתינה לעני — בסבר
פנים יפות קפ ב
נשיכת פרוסה קע י
נתינת מאכל —
כשהכוס בידו קסט א
נתינת מאכל לצדקה
— לאינו מברך קסט ב

סברי מרנן — אמירה קעד ח
סיום סעודה במקום
אחר קעח ב
סילוק — אכילה קעט א
סכין — כסוי קפ ה
סכנה — חמור
מאיסור קעג ב
סכנה — שותה משל
חבירו קע טז
סכנה בזמננו — בשר
ודגים קעג ב
סעודה — הפסק קעח א
סעודה — שיחה קע א
סעודת מצוה — אוכל
לשם שמים קע כב
סעודת מצוה — נשואי
בת ת״ח לע״ה תרע ב

עכו״ם או בהמה —
נתינת פרוסת המוציא קסז כ
עם הארץ — מיסב
בסעודה קע כ
עקירה ממקום סעודה
עשיית צורך תשמיש
בפת קעא א
עשיית צרכיו באמצע
סעודה קעח ז
עשיית רצון בעל הבית
— אכילה ושתיה קע ה

פה — קינוח מקומו קע כב
פה מלא — ברכה קעב ב
פה ריק — בשעת
ברכה קעב ב
פורע חוב — בסעודה קע יג
פירורין — כיבוד קפ ג
פירורין — פחות
מכזית קפ ד
פירות — אכילה בגן קעח ג
פירות — אכילה
באמצע סעודה קעז א
פירות — זריקה קעא ה
פירות — ללפת בהם
את הפת קעז ג; ד
פירות באמצע סעודה
— ברכה אחרונה קעז א
פירות מבושלים באמצע
סעודה קעז א
פירות קודם סעודה —
ברכה אחרונה קעו א
פירות לקינוח סעודה
(קומפוט) קעז א
פני האוכל —
הסתכלות קע ד
פרוסה — נשיכה
ממנה קע י; טו
פרוסה — קינוח בה קע יד
פרוסה — על גבי
קערה קע יד
פרוסה גדולה —
אחיזה קע ז
פרוסה גדולה —
אכילה קע ז
פרוסת המוציא —
אכילה קסז ו
פרוסת המוציא —
זריקה קסז יח
פרוסת המוציא —
לעכו״ם או בהמה קסז כ
פרוסת המוציא —
שיור בסוף קסז כ
פרורים — על השלחן קע טו
פרפרת קעו א
פשטיד״א ממולא
בפירות — ברכה קעז א
פת — אכילה עם
דייסא קעא ג
פת — אכילה בשני
מקומות קעח ד
פת — השתמשות בה קעא א
פת — זריקה קעא א
פת — כסוי כלי קעא א
פת — במקום כף קעא ג
פת — נטילה לחוץ
באמצע סעודה קע א
פת — פוטר קעו א
פת — על השלחן קפ ב
פת בשבת ויום טוב —
פוטר קעז א

צדקה — נתינה לאינו
מברך קסט ב
צורך רפואה —
השתמשות באוכלים קעא א

קינוח הכוס קע כב
קינוח קערה קע יד
קליות ואגוזים —
זריקה קעא ד
קערה — קינוח קע יד
קפדן — בסעודה קע ו
קפה — שתייה בתוך
הסעודה קעד ז
קרקע — זילוף ביין קעא א
קשה לעניות — איבוד
פירורים קפ ד

רבוי אכילה ושתייה קע כב
רחיצת ידים ביין קעא א
ריח מאכל — מי
שהריח קסט א
רעבתנות — אכילה קע ט
רצון בעל הבית —
עשייה קע ה

רשות — מים אמצעיים קעג א
רשות — אכילת השמש קע כא
שבת — אכילת שום ובצל קע ט
שבת ויום טוב — כסוי סכין קפ ה
שום — אכילה קע ט
שיור בקערה קע ג
שיחה — בסעודה קע א
שיחה בדברי תורה קע א
שינה — סמוך לאכילה קע כב
שינה באמצע סעודה קעח ז
שמות של אצבעות קעט ו
שמש — אכילה מסעודה קסט ג
שמש — אכילה קע כא
שמש — השלמה לזימון קע כא
שמש — כיבוד מסעודה קסט א
שמש — נמלך לאכול קסט ג
שמש שאינו נוטל ידיו — נתינת מאכל קסט א
שנוי מקום בסעודה קעח א
שנוי מקום באכילת פירות קעח ב
שתי יינות בבית — הטוב והמטיב קעה א
שתי כוסות — שתייה קע יא
שתייה — הרבה קעד ה
כוסות בתוך הסעודה
שתייה — מכוס של חבירו קע טז
שתייה — משקה קודם הסעודה קעד ו
שתיה בפני רבים קע א
שתיית יין — אשה קע א
שתיית כוס קע ח
תבשילין — באמצע סעודה קעז א
תורה — לימוד השלחן קע א
תלישה ביד — מאכל קע ט
תלמיד חכם — הסיבה בסעודה קע כ
תנאי עם השמש — בענין אכילה קסט א
תפלה — הפסק בסעודה קעח ו

מים אחרונים

אסטניס — מים אחרונים קפא י
אצבעות — נטילה קפא ד
אצבעות — השפלה קפא ה
ברכה — מים אחרונים קפא ז
הפסק — בין נטילה לבהמ"ז קפא י
חמים — נטילה בהם קפא ג
חמשה אחרונים — נטילה קפא ו
ידים — נגוב קפא ח
יין — למים אחרונים קפא ט
כיבוד — מים אחרונים קפא ו
כלי — נטילה קפא ב
מברך נוטל תחילה קפא ו
מים אחרונים קפא א
מים אחרונים — ברכה קפא ז
מים אחרונים — בחמים קפא ג
מים אחרונים — הטעם קפא א
מים אחרונים — במיני משקים קפא ט
מים אחרונים — ע"ג קרקע קפא ב
מים אחרונים — השיעור קפא ח
מים אחרונים — שיעור נטילה קפא ד
מים פושרים — נטילה קפא ג
מים הפסולים למים ראשונים קפא ט
מים ראשונים ואחרונים — עדיפות קפא א
משקים — למים אחרונים קפא ט
מתחיל — נטילה קפא ו
נגוב — מים אחרונים קפא ח
קרקע — נטילה על גבה קפא ב
רוח רעה — במים אחרונים קפא ב
ריצפה — נטילה על גבה קפא ב

משא ומתן ותלמוד תורה

אדם רשע — שנאתו קנו א
אהבת הגר קנו א
אהבת ישראל קנו א
אכילה — פת שחרית קנה ב
אכילה גסה קנו א
אלמנה ויתום — זהירות בכבודם קנו א
אנשים למחיצה — דברי תורה במקום שאינו נקי שסב ה
אסותא — אמירה לחבירו רל ד
ביטול תורה — כשאין לו מים א א

ביטול תורה — העונש קנה א
בית המדרש
— תפלה לנכנס בה קי ח
בכל דרכיך דעהו רלא א
בעלי אמנה — לימוד תורה קנה א
ברכת א׳ נשמה — שינה ביום רלא א

גוף נקי — ללימוד תורה צב א
מרן — מדידה רל ב
גר — אהבתו קנו א

דבקות בתלמידי חכמים קנו א
דברי תורה — במקום שאינו נקי עו א
דברים המשכחים — לימוד ב א
דברים שחייבים ללמוד דורש ברבים — קנה א
פסוקים בעל פה מט א
דרך הממוצע — מדות האדם קנו א

הוראת הלכה — במרחץ פה ב
הזכרת השם — בתלמוד רטו ג
הליכה לבית המדרש קנה א
הלכה — חיוב לימוד קנה א
השלמה — שיעור לימוד קנה א
השתדלות — כדי פרנסה קנו א

ויהי נועם — קודם שינה ביום רלא א

חבור יום ולילה — בתורה או בתפלה א א
חושד בכשרים קנו א
חניפה — זהירות קנו א

טיאטראות — איסור הליכה א

יד ימין — קבלת ספר רו ד

כדי פרנסה — השתדלות קנו א
כללי הפוסקים — גמרא וזוהר כה יא
כסוי הראש בלימוד ב ו

לימוד — דברים המשכחים ב א
לימוד — ספרי מוסר א ד
לימוד — בספרים של חבירו יד ד
לימוד באמצע קריאת התורה קמו ב
לימוד בין ברא לגברא קמו ב
לימוד בלילה — ברכת התורה מז יב
לימוד בלילה אחר ברכת התורה מז יב
לימוד ברכה — לתינוק רטו ג
לימוד הלכה קנה א
לימוד תורה על השלחן קע א
לימוד תורה — אחר התפלה קנו א
לימוד — בתפילין יז ב
ליצנות — זהירות קנו א
לשון הרע — האיסור קנו א

מדידת גורן רל ב
מדות האדם — דרך הממוצע קנו א
מדות טובות קנו א
מחיצה מאנשים — דברי תורה במקום שאינו נקי שסב ה
מצות הוכחה קנו א
מקום קבוע ללימוד קנה א
מרחץ — הוראת הלכה פה ב
משא ומתן באמונה קנו א
משא ומתן עם עכו״ם קנו א

ני ר בלילה — ברכות השחר מו ח
ניעור בלילה — ברכת התורה מז יב
נכנס ת ו רש — תפלה קי ח
נקיון בלימוד תורה א א; ד כג
נקמה — האיסור קנו א

ספר — קבלה
ביד ימין קנו א
ספרי מוסר — לימוד רו ד
ספרים של חבירו — לימוד א ד

עסקים — עשייה להרויח מלאכה ב א
ל שראל רלא א
עצה לחבירו קנו א

פסוק או הלכה אחת — לימוד קנה א
פסוקים בעל פה — דורש ברבים מט א
פר שחרית — אכילה קנה ב
פת שחרית — תועלת קנה ב

קביעות לימוד אחר התפלה קכד ג
קביעות מקום ללימוד קנה א
קביעות עתים לתו ה קנה א
קדושת בית המדרש צ יח

ריצה — מבית הכנסת לבית המדרש צ יב
רכילות — האיסור קנו ז
רקיקה — בפני חבירו קנא ז

שבועה — זהירות קנו א
שותפות עם עכו״ם קנו א
שיחה וקלות ראש קנו א
שכחה — שכחת הלימוד ד יח
שכר הליכה — לבית המדרש קנה א
שמיעה — לימוד תורה קנה א
שמירת בריאות קנה ב
שנאה — לאדם רשע קנו א
שנאה לישראל קנו א
נוי דבור — בשלשה דברים קנו א
תורה ומלאכה קנו א
תלמידי חכמים — דבקות בהם קנו א
תפלה בבית המדרש צ יח
תפלה לנכנס בבית המדרש קי ח

נטילת ידים

אבנים מחוברים לכותל
— נט״י **קנט ז**
אכילה ע״ אחרים **קסג ב**
אכילה ביד אחת קנח א
אכילה בכף **קסג א**
אכילה קלה — ביום קנז א
ארבעים סאה — מים שאובים קנט ז
ארבעים סאה —
במקוה **קנט יד**
ארבעים סאה —
במעין קנט יד

בא בספינה — טבילת
ידיו בים קנט ז
בדיקת נקבים — קודם
סעודה קסה א
בישול מיום אחד לשני קנז א
בליעה — בלי נטילה קסד ב
ברזא — בחבית **קנט ט**
ברכה — נטילה
באמצע הס דה קסד ב
ברכה — מטביל ידיו **קנט כ**
ברכת אשר יצר —
הפסק קסה א
ברכת על טבילת ידים **קנט כ**
ברכת על נטילת ידים **קנח יא**
ברכת על נטילת ידים
— הזמן **קנח יא**
ברכת על נטילת ידים
— הנוסח קנח א
ברכת על נטילת ידים
— ששכח **קנח יא**
בשר — אכילה בערב קנז א
בשר צלי — נטילת
ידים **קנח ה**
בתי ידים — לבישה קסד א

גדול — שיעור נטילה **קס טו**
גוף — נגיעה בה **קסד ב**
גידול צפרני קסא א
גשמים — ילה
במים **קנט טו**

דבר טפל — נטילת
ידים קנח ד
דבר שטיבולו במשקה **קנח ד**
דבר שטיבולו בשמן קנח ד
דבר שיש בו ריח —
במים קס ב
דברים שחוצצים
בנטילת ידים **קסא א**
דגים — במי נטילת
ידים קס ב
דיו על הידים —
חציצה **קסא ב**
דם דגים וחגבים —
משקה קנח ד

הגבהת ידים — הטעם **קסב א**
הדחת כלים — במי
נט״י **קס ב**
הולך בדרך ואין לו
מים קסג א
הקפדה — לחציצה **קסא ב**
הגבהת ידים **קסב א**
הטיית חבית —
לנטילת ידים **קנט ט**
היסח הדעת —
מנטילה **קסד א**
הליכה — בין נטילה
להמוציא קסו א
המשכה — מים
שאובים **קניז ז; טז**
המשכה — השיעור קנט ז
הפסק — בין נטילה
להמוציא **קסו א**
השפלת ידים —
בנטילה **קסב א**

זהירות בנטילת ידים **קנח ט**
זורק אבן לחמת—
ביאורו קנז א
זלזול בנטילת ידים **קנח ט**
זמן סעודה — החשבון קנז א
זמן קביעות סעודה **קנז א**

חבית שיש בו ברזא **קנט ט**
חבית — הטייה **קנט ט**
חבית מלא מים —
הטייה **קנט י**
חמי טבריה — נט״י **קס ז**
חמים — מי נטילת
ידים **קס ו**
חפנים — נטילת ידים **קנט ו**
חציצה — השיעור קסא א
חציצה בנטילת ידים **קסא א**
חציצה בנט״י —
הטעם קסא א
חציצה ברוב היד קסא א
חרש שוטה וקטן —
נתינת מים **קנט יא**

טבול במשקה — דבר
שאין דרכו בכך קנח ד
טבול במשקה —
נטילת ידים **קנח ד**
טבילה — ידים
לסעודה **קנח יג**
טבילת גוף במעין קנט יד
טבילת ידים — אחת
אחת קנט יד
טבילת ידים במעין **קנט יד**
טבילת ידים במקוה **קנט יד**
טבילת כלים במעין קנט יד
טבעת — חציצה **קסא ג**
טובל אצבע במשקה —
נטילת ידים קנח ד
טופח ע״מ להטפיח —
ביאור קסב ג
טיבול אוכל — בשמן קנח ד
טיף אחר טיף — נקב קנט א

יד אחת — אכילה קנז א
יד אחת בנטילה **קנט יח**
יד אחת על השניה —
נטילה קנט ו
יד ימין — נטילת
ידים קנח א
ידים — הגבהה **קסב א**
ידים — המטבילה **קנט כ**
ידים — חציצה בנט״י **קסא א**
ידים — טבילה
לסעודה **קנח יג**
ידים — שיש עליהם
שום דבר **קסב ט**
ידים — שיש עליהם
מכה **קסב י**
ידים — שיש עליהם
צבע **קסא ב**

ידים — נגוב קנח יא
ידים — שנגע בהם אחר קסב ד
ידים — שנגע אחד בשני קסב ה
ידים — נגיעה זו בזו קסב ו
ידים — קינוח בראש קסב ח
ידים — שכשוך לתוך כלי קנט ח
ידים — שפשוף קנח יא
ידים — שצריכים נטילה קנח א
ידים — שיעור נטילה עליהם קסא ד
ידים של אדם גדול — שיעור נטילה
יושב בביתו — ואין לו מים קסג א
יין — נטילה בה קס יב
יין אדום — נטילה קס יב
יי״ש — טבול בה קנח ה
ירקות בתוך מי נט״י קס ב
כבושים וחמוצים — נטילת ידים קנח ה
כד מים — נטילה דרך הפה קנט ה
כובע — לנטילת ידים קנט ד
כוונת נטילה קנט יג
כונס משקה — נקב בכלי קנט א
כח נותן — נטילת ידים קנט ז
כלי — שניקב קנט א
כלי — נקב קטן קנט ג
כלי — שכשוך ידים בה קנט ח
כלי אבנים מחוברים לכותל — נט״י קנט ז
כלי אדמה וכלי חרס — ביאור קנט א
כלי שיש בו ברז קנט ה
כלי של בגד ועור קנט ד
כלי זכוכית — נסדק קנט ב
כלי חרס — נקב קנט ב
כלי מחובר — טבילה בו קנט ח
כלי מחזיק ע״י סמיכה קנט ג
כלי מחזיק רביעית קנט ג
כלי מלא מים — טבילה בהם קנט ח
כלי מלא נקבים קנט ה
כלי לנטילת ידים קנט א
כלי לנטילת ידים — אחיזה קסב ד
כלי לנטילת ידים — הטעם קנט א
כלי לנטילת ידים — המדה קנט א
כלי לנטילת ידים — ניקב קנט א
כלי נקוב — נטילה דרך הנקב קנט ב
כלי של עור או בגד קנט ד
כלי קבוע בכותל קנט ז
כסוי של כלי — נט״י קנט ג
כף — אכילה בה קסג א
לחות עשבים — נטילה קסג א
מאכיל לאחרים — נט״י קסג ב
מאכיל למי שלא נטל ידיו קסג ב
מזלג — אכילה בה קסג ב
מחזיק רביעית — כלי קנט א
מטביל ידיו קנח יג
מטביל ידיו — הברכה קנט כ
מטביל ידיו — הגבהת ידים קסב א
מטביל ידיו — שפשוף ידים קסב ב
מטוגן בבצים — נטילת ידים קנח ד
מי גשמים — זוחלים קנט טו
מי גשמים — נטילת ידים קנט טו
מי הים — שהרתיחו קס ט
מי מלח — נטילת ידים קס יב
מי מקוה קס ה
מי מקוה — נעשו בהם מלאכה קס ה
מי פירות — נטילת ידים קס יב
מי שלג — נט״י קס יב
מים — שאין לו קנח ח; קסג א
מים — חמי טבריה לנט״י קס ז
מים — שטבל בהם ידים קס ב
מים — מכונסים קס יד
מים — שנעשה בהם מלאכה קס ב
מים — מלוחים קס ט
מים — מרים קס ט
מים — שנגע בהם קס יא
מים — נשתנו מראיהם קס א
מים — שיש לו ספק עליהם קס יא
מים — עכורים קס ט
מים — שאובים קנט טז
מים — השיעור קס יג
מים — בשפע קנח י
מים — ששתה חיה ועוף קס ד
מים — שיש בהם תולעים קס י
מים זוחלים — טבילה קנט ז
מים חמים — נטילת ידים קס ו
מים טמאים — נגוב קסב ד
מים מכונסים — טבילה קנט ז
מים פושרים — נט״י קס ו
מים שאובים — ארבעים סאה קנט ז
מים שאובים — המשכה קנז ז; טז
מים שאובים — טבילה קנט ח
מים שניים — נטילת ידים קסב ב
מים שניים — נטילה לחצאין קסב ג
מים בשפע — השכר קנח י
מכה — על הידים קסב י
מכשירים לקבל טומאה — משקים קנח ד
מלאכה — שנעשו במים קס ב
מלאכה ע״י אחרים — מי נט״י קס ב
מלוחים — מי נטילת ידים קס ט
מסופק — אם ימצא מים קסג א
מעין — טבילת ידים קנט יד
מפה — כריכת ידים קסג א
מקוה — טבילת ידים קנט יד

מקוה — פסול המים קס ה
מקום נגיעה ביד קסב ז
מקפיד — חציצה קסא ב
מראה המים — נשתנו קס א
מרקחת מטוגן בדבש קנח ד
משקה — טבול בהם קנח ד
משקים — מכשירים לקבל טומאה קנח ד
משקים נסחטים מפירות קנח ד
משקים שנקרשו — נט״י קנח ד
משקל — במי נטילת ידים קס ב

נגוב ידים קנח יא
נגוב ידים — בחלוקו קנח יב
נגיעה — יד אחת בשניה קסב ד
נגיעה בידים — ע״י אחר קסב ד
נגיעה במים — לנטילת ידים קס יא
נגיעה במקומות הגוף קנח ז; קסד ב
נגיעה בשערות — באמצע הסעודה קסד ב
נהר — נטילה ממנו קנט יז
נחש ששתה ממים קס ד
נטילה — הטיית חבית קנט י
נטילה — לחצאין קסב ג
נטילה — ידים כאחת קסב ה
נטילה — מכלי קנט ו
נטילה — ממשאבה (פלומ״פ) קנט ז
נטילה — מתחיל בה קסה ב
נטילה — שלש פעמים קסב ב
נטילה — שני פעמים קסב ב
נטילה המכשרת לאכילה קנט יג
נטילה בשפע — מים קנח י
נטילה שתי פעמים — עושה צרכיו קסה א
נטילת יד אחת — שיעור מים קס יג
נטילת ידים — הברכה קנח א
נטילת ידים — זהירות בהם קנח ט

נטילת ידים — הטעם קנח א
נטילת ידים — הכוונה קנט יג
נטילת ידים — כשרים לזה קנט יא
נטילת ידים — לפירות קנח ה
נטילת ידים לסעודה קנח א
נטילת ידים כראוי קס יא
נסדק — כלי לנט״י קנט ב
נפלו כלים — במי נט״י קס ב
נפנה — קודם סעודה קנז א
נצוק — חבור ליאור קנט ז
נקב בכלי קנט א; ב
נקב — בשברי כלים קנט ג
נקב כעדשה — נצוק קנט ז
נקיים — מי נטילת ידים קס ט
נשתנו מראיהם — מים קס א
נשתנו מחמת עצמם — מים קס א

סמיכה — כלי לנט״י קנט ג
סעודה — הזמן קנז א
ספק — הכשר מים קס יא
ספק — דבר התלוי במחלוקת קס יא
סתימה — נקב הכלי קנט ב

עובר לעשייה — הברכה קנח יא
עושה צרכיו — קודם נטילה קסה א
עושה צרכיו — באמצע הסעודה קסה א
עכו״ם — נתינת מים קנט יא
על טבילת ידים — הברכה קנט כ
על נטילת ידים — הברכה קנח יא
עני שאינו נוטל ידיו עפר וטיט — נגיעה באמצע הסעודה קסג ב קסד א

פועלים — זמן סעודה קנז א
פחות מכביצה — נט״י קנח ב
פחות מכזית — נט״י קנח ב
פירורי לחם — נט״י קנח ג
פירות — מימיהם

לנט״י קס יב
פירות — נטילת ידים קנח ה
פת — שצריך נטילת ידים קנח א
פת — שיעור לנטילת ידים קנח ב
פת הבאה בכסנין — נט״י קנח א
פת שאינו מחמשת המינים קנח א

צבע על היד — חציצה קסא ב
צואה שתחת הצפרניים — חציצה קסא א
צינור — נטילה מתוכו קנט ז
צפרניים — גידול קסא א
צרור על היד קסב ט

קביעות סעודה — זמנה קנז א
קביעות סעודה — פת הבאה בכסנין קנח א
קוף — נתינת מים קנט יב
קטן — נטילת ידים קנט יא
קפידא בחציצה קסא א
קרקע — נטילה על גבה קסב י

רביעית — נטילה בבת אחת קסב ב
רביעית — בכלי קנט ג
רביעית — מים קס יג
רביעית — השיעור קנט א
רטיה — על היד קסב י
רטיה — שנפלה באמצע סעודה קסב י
ריח — במי נט״י קס ב

שאו ידיכם — אמירה קנח יא
שאובים — מים לנט״י קנט טז
שבעה משקים — מכשירים קנח ד
שהייה — בין נטילה לאכילה קסו א
שיורי טהרה — מים קס יג
שיעור כלי — לנט״י קנט א
שיעור מים — לנט״י קנח י

שיעור נטילת ידים — לאדם גדול קס טו
שיעור נטילת ידים — על היד קסא ד
שיעור נקב בכלי קנט א
שיעור פת — לנט"י קנח ב
שיעור שהייה — בין נטילה לסעודה קסו א
שכשוך ידים — בכלי קנט ח
שלג — טבילת ידים קס יב
שלג — נטילת ידים קס יב
שמן — טיבול אוכל קנח ד
שנוי מראה — מים קס א
שנים נוטלים כאחד קס יג; קסב ה
שפיכה — מים בבת אחת קסב ד
שפע מים — לנט"י קנח י
שפשוף ידים קנח יא; קסב ב
שתייה — נטילת ידים קנח ו
תבשיל — אכילה בכף קנח ה
תולעים במים — לנט"י קס י
תלמיד חכם — זמן סעודה קנז א
תנאי — לנטילת ידים קסד א
תערובת — מים כשרים ופסולים קס ד
תפלה על מזונו — בין נטילה להמוציא קסו א

נפילת אפים

אדם חשוב — נפילת אפים קלא ח
ארון וספר תורה — מקום נפילת אפים קלא ב
אשמורת הבוקר — נפילת אפים קלא ג
בגד — כסוי הפנים בין השמשות — נפילת אפים קלא א
בית האבל — נפילת אפים קלא ג
בית החתן — נפילת אפים קלא ד
בעלי ברית — ביאור קלא ד
בעלי ברית — נפילת אפים במנחה קלא ד
ברית מילה — נפילת אפים קלא ד
ברית מילה — בתענית צבור קלא ה
הלל — אמירה בבית האבל קלא ד
הפסק — בין תפלה לנפילת אפים קלא א
הפסק — בנפילת אפים קלא א
השתחויה — אופני האיסור קלא ח
ואנחנו לא נדע — אמירה קלא א
והוא רחום — אמירה קלד א
ז' ימי המשתה — אמירת תחנון קלא ד
חודש סיון — נפילת אפים קלא ז
חצר בית הכנסת — נפילת אפים קלא ב
חתן אלמן — נפילת אפים קלא ד
חתן ביום חופתו — נפילת אפים קלא ד
חתן — הליכה לבית הכנסת קלא ד
ט"ו בשבט — אכילת פירות קלא ו
יחיד — נפילת אפים קלא ב
ימים שאין אומרים תחנון קלא ו
ישיבה — בנפילת אפים קלא ב
כסוי הפנים בבגד — בנפילת אפים קלא א
לילה — נפילת אפים קלא ג
למנצח — אמירה בבית האבל קלא ז
מילה בבית — נפילת אפים קלא ד
מילה בתענית צבור קלא ה
מעומד — אמירת והוא רחום קלד א
מקום אמירה — נפילת אפים קלא ב
מקום ארון וספר תורה — נפילת אפים קלא ב
מקום שיש ספרים — נפילת אפים קלא ב
מקומות שאין אומרים תחנון קלא ד
נפילת אפים — מיושב קלא ב
נפילת אפים — בעמידה קלא ב
נפילת אפים — פישוט ידים ורגלים קלא ח
נפילת אפים — במקום תפלה קלא א
עזרת נשים — נפילת אפים קלא ב
צד שמאל — נפילת אפים קלא א
קרקע — נפילת אפים קלא ח
רחום וחנון — אמירה קלא א
שיחה — בין תפלה לנפילת אפים קלא א
שלש עשרה מדות — אמירה קלד א
שעה שהצבור מתפללין — נפילת אפים קלא ב
תענית צבור שיש בו מילה קלא ה

תפלה

בלחש — תרגום ובא לציון קלב א

הלל — אמירה בבית האבל קלא ד

והוא רחום — אמירה קלד א

ימי רצון — שני וחמישי קלד א

למנצח — אמירה בבית האבל קלא ז

נגונים — ע״י חזנים קכח כא

עלינו — אמירה בכוונה קלב ב

עלינו — אמירה במנחה קלב ב

עלינו — כריעה קלב ב

קדושת ובא לציון — אמירה ביחיד קלב א

קדושת ובא לציון — כוונה קלב א

קטורת — אמירה במנחה קלב ב

קטן — אמירת קדיש קלב ב

שיחה — בין תפלה לנפילת אפים קלא א

שיר של יום — אמירה קלב ב

תחנונים — שני וחמישי קלד א

תעניות — בשני וחמישי קלד א

תרגום של ובא לציון — בלחש קלב א

נשיאת כפים

א׳ ו׳ אבותינו — אמירה קכח י

אבל — כהן קכח מג

אבל ברגל — נשיאת כפים קכח מג

אדיר במרום — אמירה קל א

אופן החזקת ידים קכח יב

אחורי הכהנים — לברכה קכח כד

אינו נושא כפיו — כהן קכח ב

אמירה לכהן — לעלות קכח ב

אמירת פסוקים — בשעת נשיאת כפים קכח כו

אמן — ענייה ע״י הש״ץ קכח יט

אצבעות הכהנים — ה׳ אוירים קכח יב

ארץ ישראל — נשיאת כפים בכל יום קכח מד

בית הכנסת שכולה כהנים קכח כה

בכור — יציקת מים על ידי הכהן קכח ו

בעל מום — לנשיאת כפים קכח ל

ברכה — אחורי הכהנים קכח כד

ברכה — כהן יחיד קכח י

ברכה לנטילת ידים — קודם הדוכן קכח ז

ברכת כהנים — אופן אמירה קכח יד

ברכת כהנים — כמה פעמים ביום קכח כח

ברכת כהנים — נגינה סה א

בתי שוקיים — לבישה בשעת נ״כ קכח ה

דברים המעכבים לנשיאת כפים קכח ל

דש בעירו — כהן בעל מום קכח ל

ה׳ אוירים — באצבעות הכהנים קכח יב

הגבהת ידים — הטעם קכח יב

הגבהת ידים — בשעת נשיאת כפים קכח יב; יד

הוספה על הפסוקים קכח כז

החזקת ידים — הכהנים קכח יב

החזרת פנים — אחר נשיאת כפים קכח טז

החזרת פנים — דרך ימין קכח יז

החזרת פנים כלפי הנם קכח י

היסח הדעת — בשעת נשיאת כפים קכח כג

המשך אמירה - המתנה לציבור קכח יח

הסתכלות בכהנים קכח כג

הפיכת פנים — הכהנים קכח מה

הפסק — בברכת כהנים סה א

הפסק — קריאת כהנים ע״י הש״ץ קכח י

הפסק באמצע תפלת י״ח — לנשיאת כפים קכח כח

השתמשות בכהן קכח מה

ותערב — אמירה במוסף קכח מה

זר — לנשיאת כפים קכח א

חלונות — באצבעות הכהנים קכח יב

חלל — קדושת כהן קכח מב

טבילת הכהנים — קודם נשיאת כפים קכח מד

טבילת הכהנים — קודם הרגל קכח מד

טלית — שלשול על הפנים קכח לא

ידי הכהנים — הסתכלות בהם קכח כג

ידי הכהנים — כוון אצבעות קכח יב
ידי הכהנים — קירוב אגודלים משום עייפות קכח יב
ידים — אופן החזקתם קכח יב
ידים צבועים — של כהן קכח לב
יום הכפורים — נשיאת כפים קכח מד
יין — שתייה קודם נ"כ קכח לח
יחף — נשיאת כפים קכח ה
יציאה מבית הכנסת — באמירת כהנים קכח ד
ירידה מהדוכן — הכהנים קכח טז
ישיבה בשעת נ"כ — הצבור קכח יד
ישראל — מקריא לכהנים קכח כב
כבד פה — כהן לנשיאת כפים קכח לג
כהן — שאין לו מים קכח ו
כהן — שאינו מבטא האותיות קכח לג
כהן — שאינו נושא כפיו קכח ב
כהן — השתמשות בו קכח מה
כהן — שידיו מרתתין קכח יד
כהן — נאמנות לנשיאת כפים קכח א
כהן — עניית אמן אחר הש"ץ קכח ט
כהן — שלא עקר רגליו קכח ח
כהן — שקולו צרוד קכח יד
כהן — שונא את הצבור קכח י
כהן בעל מום קכח ל
כהן בעל מום — כסוי בטלית קכח לא
כהן בעל עבירה — נשיאת כפים קכח לט
כהן שהמית — נשיאת כפים קכח לה; לו
כהן חלל — נשיאת כפים קכח מב
כהן יחיד — ברכה קכח י
כהן כבד פה — נשיאת כפים קכח לג
כהן שלא עלה קכח ב
כהן המתפלל י"ח — נשיאת כפים קכח כח
כהן שנטמא למת קכח מא
כהן שנשא גרושה קכח מ
כהן פוחח — נשיאת כפים קכח ל
כהן פנוי — נשיאת כפים קכח מד
כהן שתוי — משקים משכרים קכח לח
כהנים — קריאה ע"י הש"ץ קכח י
כסוי פנים בטלית — בשעת נ"כ קכח כג
לאו הבא מכלל עשה לוי ת"ח — יציקת מים על ידי כהן קכח א
לויים — נטילת ידיהם קכח ו
לויים — יציקת מים על ידי הכהנים קכח ו
לשון הקודש — נשיאת כפים קכח יד
מום בכהן קכח ל
מומר — נשיאת כפים קכח לז
מומר לחלול שבת — נשיאת כפים קכח לז
מועל בהקדש — השתמשות בכהן קכח מה
מחיצה — להפסק ברכת כהנים קכח כד
מים הכשרים לנטילת ידים קכח ו
מקום הכהנים — בנשיאת כפים קכח י
מקריא לכהנים — ישראל קכח כב
מקריא לכהנים — מתוך הסדור קכח יג
מקריא לכהנים — ש"ץ קכח יג
משקים המשכרים — שתוי קכח לח
נאמנות — לנשיאת כפים קכח א
נגון — בשעת נשיאת כפים קכח לג
כהן בעל דעת רבים קכח ב
נטילת ידים — כהן קכח ו
נטילת ידים לפני נ"כ — הטעם קכח ו
נעלים — חליצתם במקום צנוע קכח ה
נעלים — עלי' לדוכן קכח ה
נשוי — כהן קכח מד
נשיאת כפים — במקום שיש טומאה קכח ב
נשיאת כפים — ביום **טוב** קכט א
נשיאת כפים — ביום טוב קכח מד
נשיאת כפים — יחף קכח ה
נשיאת כפים — בלי נעלים קכח ה
נשיאת כפים — ע"י סמיכה קכח יד
נשיאת כפים — מקום ספר תורה קכח א
נשיאת כפים — קודם קריאת שמע קכח כט
נשיאת כפים — קודם התפלה קכח כט
נשיאת כפים — בתענית קכט א
נשיאת כפים — בתפלת מוסף קכח מד
נשיאת כפים — בתפלת מנחה קכט א
נשיאת כפים בכל יום — בארץ ישראל קכח מד
נשיאת כפים בלי נעלים — הטעם קכח ה
נשיאת כפים פעם שני — ברכה קכח ג
נתמלא זקנו — כהן קכח לד
עכוב לנשיאת כפים עם שאחורי הכהנים — בכלל הברכה קכח כד
עמידה — נשיאת כפים קכח יד
עמידת הכהנים — קודם נשיאת כפים קכח י
עניית אמן ע"י הש"ץ קכח יט
עקירת רגלי הכהנים — ברצה קכח ח
כפים סה א; קכח כא
נגונים — ע"י חזנים קכח כא
נדר על דעת רבים קכח מ
נטילת ידים — כהן קכח ו
נטילת ידים לפני נ"כ — הטעם קכח ו
נעלים — חליצתם במקום צנוע קכח ה
נעלים — עלי' לדוכן קכח ה
נשוי — כהן קכח מד
נשיאת כפים — במקום שיש טומאה קכח ב
נשיאת כפים — ביום **טוב** קכט א
נשיאת כפים — ביום טוב קכח מד
נשיאת כפים — יחף קכח ה
נשיאת כפים — בלי נעלים קכח ה
נשיאת כפים — ע"י סמיכה קכח יד
נשיאת כפים — מקום ספר תורה קכח א
נשיאת כפים — קודם קריאת שמע קכח כט
נשיאת כפים — קודם התפלה קכח כט
נשיאת כפים — בתענית קכט א
נשיאת כפים — בתפלת מוסף קכח מד
נשיאת כפים — בתפלת מנחה קכט א
נשיאת כפים בכל יום — בארץ ישראל קכח מד
נשיאת כפים בלי נעלים — הטעם קכח ה
נשיאת כפים פעם שני — ברכה קכח ג
נתמלא זקנו — כהן קכח לד
עכוב לנשיאת כפים עם שאחורי הכהנים — בכלל הברכה קכח כד
עמידה — נשיאת כפים קכח יד
עמידת הכהנים — קודם נשיאת כפים קכח י
עניית אמן ע"י הש"ץ קכח יט
עקירת רגלי הכהנים — ברצה קכח ח

עקירת רגלי הכהנים
— מביתם קכח ח
עשרה — לנשיאת
כפים קכח א

פני הכהנים — הפיכה קכח מה
פנים כנגד פנים —
נשיאת כפים קכח יד
פסולים לנשיאת כפים קכח לה
פסולים לנשיאת כפים
— יציאה מבית
הכנסת קכח ד
פסוקים — אמירה
בשעת נשיאת כפים קכח כו
פסוקים — הוספה קכח כז
פעם אחת ביום —
נשיאת כפים קכח ג

צבע — ידי הכהנים קכח לב
צד ימין — החזרת
פנים קכח יז
צדי הכהנים — בכלל
הברכה קכח כד

קדושת כהן שנשא
גרושה קכח מ

קול רם — ברכת
כהנים קכח יד
קטן — כהן קכח לד

רבונו של עולם —
תפלת הכהנים קכח ט
רבון העולמים — אחר
נשיאת כפים קכח טו
רבון העולמים —
בראש השנה ויו"כ קכח טו
רבונו של עולם —
אמירה ע"י הקהל קל א

שונא את הצבור —
כהן קכח י
שלשול הטלית קכח לא
שמירת ידים — כהן קכח ז
שמן של ריח — נתינה
במים קכח ו
שני כהנים — קריאת
כהנים קכח י
שני כהנים — שונאים קכח י
ש"ץ — מקריא קכח יג
ש"ץ — עניית אמן
אחר ברכת אשר קדשנו קכח יט
ש"ץ — עניית אמן

אחר ברכת כהנים קכח יט
ש"ץ ישראל —
לכתחילה קכח כב
ש"ץ כהן — עלייה
לדוכן קכח כ
ש"ץ שעולה לדוכן —
אמירת שים שלום קכח כ
שתוי יין קכח לח

תענית — נשיאת כפים קכט א
תפלה — נשיאת כפים
קודם התפלה קכח כט
תפלות — שנושאים
בהם כפים קכט א
תפלת הכהנים אחר
נשיאת כפים קכח טו
תפלת הכהנים קודם
נשיאת כפים קכח ט
תפלת מוסף — נשיאת
כפים קכט א
תפלת מנחה — נשיאת
כפים קכט א
תפלת מנחה יום
הכפורים — נשיאת
כפים קכט ב

קריאת התורה

אב ובן — קריאה
לתורה קמא ו
אבל כהן — עליה
לתורה קלה יב
אדם אחד — עלי'
בשני ס"ת קמד ד
אותיות דבוקות קמג ד
אותיות מחוקות בס"ת קמג ד
אחיזה — בס"ת ערום קמז א
אחיזת ס"ת — אחורי
הקוראים קמז ח
אחיזת הס"ת —
בשעת ברכות קלט יא
אחיזת ס"ת — קטן קמז ח
אחים — קריאה
לתורה קמא ו
איסוף צדקה — בשעת
קריאת התורה צב י
אמן — ענייה ע"י
הקהל קמא ה
אמן — ענייה ע"י
הש"ץ קמא ה
אנשים המעמידים
הקהלה — עלי' לתורה קלו א

ביטול קריאת התורה
בשבת קלה ב
בין גברא לגברא —
יציאה קמו א
בלחש — קריאה עם
הש"ץ קמא ב
במקום לוי — כהן קלה ח
בנו של כהן — עלי'
במקומו קלה יא
בעל פה — קריאה קמד א
בעל קורא — באמצע
ק"ש סו ד
בראשית — קריאה לכהן קלה ה

ברוך ד' המבורך —
אמירה קלט ז
ברוך שנתן תורה —
אמירה קלד ב
ברוך שפטרני —
הנוסח רכה ב
ברוך שפטרני — שם
ומלכות רכה ב
ברכה לפני הקריאה קלט ד
ברכו — אמירה קלט ו
ברכו — התחלת עלי' קלה ו
ברכות וקללות —
קריאה קלח א
ברכת התורה קלט ח
ברכת התורה —
בהשתחוייה קלט ד
ברכת התורה — טעות קלט ד
ברכת התורה —
הנוסח קלט י

ברכת התורה — בקול רם קלט ו

גדול הצבור — הגולל קמז א
גולל — הליכה אחר ס"ת קמט א
גולל — נטילת שכר קמז א
גלילה — כיבוד לקטנים קמז א
גלילת הספר — בין גברא לגברא קלט ד; ה
גלילת ס"ת — בצבור קמד ג
גלילת ס"ת בפסוקי דזמרה קמד ג
גלילת ספר תורה — כנגד התפר קמז ג
גר — קריאת שמו קלט ג

דבר טוב — התחלה וסיום קלח א
דברי תורה — באמצע קריאה קמו ב
דיבור באמצע קריאה קמו ב
דילוג — אחרי ז' קרואים קלז ג
דילוג — בפרשת ויחל קמד א
דילוג — מענין לענין קמד א
דילוג בנביא קמד א
דילוג פסיק קלז ג
דילוג בתורה קמד א
דקדוק בקריאת התורה קמב א
דרך קצרה — עליה לתורה קמא ז

הגבה וגלילה - עדיפות קמז ד
הגבהת ספר תורה
הגבהת ס"ת — מי ידיו מרתתין קמז א
הגבהת ס"ת — מצד ימין קלד ב
הגבהת ס"ת — כתב בפנים קמז ד
הוספת קרואים — בשני וחמישי קלה א
הוצאה והכנסה — קנייה קמז ב
הוצאת ספר תורה קלד ב
הוצאת ס"ת אחרת — נמצא טעות קמג ד
הוצאת שני ספרי תורה קמז ח
החזקת ס"ת — בימין קלד ב
הליכה אחר ספר תורה קמט א
המתנה — עניית אמן קמא ה
המתנה על העולה אחריו קמא ז
הפטורה — לפני גלילת ס"ת קמז ז
הפטורה — דבור באמצע קמו ג
הפטורה — קריאה בעשרה קמג א
הפטורה — שוש אשיש
הפיכת פנים — בשעת ברכה קמז ג
הפסק בדבור — באמצע הקריאה קלט ג
הפסק בתפלה — לעלייה לתורה קלח א
השלמה — קריאת התורה קמו ב
השתחוויה — ברכת התורה קמו ב

וזאת התורה — אמירה קמד א
חבוש — להביא אצלו ס"ת קמד א
חבושים בבית האסורים — עשרה קלז ג
חולה — להביא אצלו ס"ת קמד א
חומש בלא טעות — קריאה בה קלד ב
חומשים — כתובים כולם קמז א
חומשים — שנדפסו
חזן הכנסת — עליה לתורה קלד ב
חזק — אמירה למסיים קמז ד
חליצת תפילין ליד ספר תורה קלה א
חסרה — פרשת עמלק קמז ב
חסרות ויתרות בס"ת קלד ב
חתן בראשית — כהן קמג ד
חתן בראשית — למי שכבר עלה קלה י
חתן תורה — כהן טלטול ס"ת — בימים נוראים קלה יד
טעות — מקום הקריאה קמ ג
טעות — בקריאת שני וחמישי קלה א
טעות בברכת התורה קלו ד
טעות בנגינת הטעמים קמב א
טעות שנמצא באמצע הקריאה קמג ד
טעות בקריאה קמב א
טעות שנמצא בין גברא לגברא קמג ד
טעות שנמצא בס"ת קמג ד
טעות שנמצא קודם מפטיר קמג ד

יום טוב — דילוג בקריאה קלז ג
ימין — דרך לבימה קמא ז
ימין — החזקת ספר תורה קלד ב
יציאה מביהכ"נ — כהן אבל קלה יב
יציאה — לפני החזרת ספר תורה קמט א
יציאה מבית הכנסת — באמצע הקריאה קמו א
ירידה מהבימה — בנחת קמא ז
ירידה מהבימה — העולה קמא ז
ישיבה — בין גברא לגברא קמו ד
ישראל במקום כהן - עליה קלה ו
ישראל קורא ראשון — עיר שכולה כהנים קלה יב

כהן — אינו מתענה קלה ה
כהן — נכנס לבית הכנסת קלה ו
כהן — עולה ראשון קלה ג
כהן — עליה לאחרון ולמפטיר קלה י
כהן — עליה למפטיר בתענית קלה י
כהן — עליה למנין קמד ד

שבעה קלה י
כהן — עליה לתורה
בק"ש סו ד
כהן — קורא במקום לוי קלה ח
כהן — קורא שמע
סו ד; קלה ה
כהן אבל — עליה
לתורה קלה יב
כהן או לוי — שאינו
יודע לקרות קלט ב
כהן שאינו מתענה —
עליה לתורה קלה ה
כהן אחר כהן — עליה קלה י
כהן במקום לוי —
עליה קלה ז; ח
כהן ולוי על הסדר —
באמצע הקרואים קלה י
כהן עם הארץ —
עליה לתורה קלה ד
כהן שקורא קריאת
שמע — עליה לתורה קלה ה
כוונת בעל קורא —
בקריאת ברכות וקללות קלה א
כיס לטלית — מבגדים
משומשים קמז א
כלאים — מפות
ומטפחות קמז א
כנגד התפר — ספר
תורה קמז ג
כסוי הכרב — בין
גברא לגברא קלט ה
כתב — מראה לקהל קלד ב
לדוד מזמור — אמירה קמט א
לווי הספר תורה לבית קמט א
לוי — אחר לוי קלה ט
לוי — עליה שלישי אי
רביעי קלה ו
לוי — שלא נמצא
בבית הכנסת קלה ח
לוי במקום כהן —
עליה קלה ו
לוי שאינו מתענה —
עליה בתענית צבור קלה ח
לימוד באמצע קריאת
התורה קמו ב
לימוד בין גברא לגברא קמו ב
מור — אמירה אחר
קריאת התורה [illegible] ב
מזמורים בחזרת ספר
תורה קמט א
מחר חודש — הפטורה קמד ב
מטפחת — לגלילה קמז ה
מכירת המצוות —
שבת ויו"ט קלו א
מנחה בשבת —
השלמת קריאת התורה קלה ב
מעביר על מדותיו —
מניעת ריב קמא ד
מעומד — קריאה
בתורה קמא א
מעיל לספר תורה —
הושטה קמז ב
מפה שעל הבימה —
סמיכה עליה קמא א
מפות לס"ת —
מדברים ישנים קמז א
מקום — שצריך
לקרות קמ ג
מקום הקריאה —
טעות קמ ג
מתרגם הקריאה קמה א
נגיעה ביד — לס"ת קמז א
נישוק הספר תורה
קלט יא; קמט א
נקודות שבוסרות קמג ד
סדור הפרשה —
הקורא קלט א
סדור הפרשה —
העולה לתורה קלט א
סדור הפרשה — רמז
לזה קלט א
סדר העולים שב
יום טוב קלו א
סדר הקרואים קלה ג
סומא — עליה לתורה קלט ג
סיום בדבר טוב
סיומה — בשעה [illegible] א
שרואה ס"ת צד [illegible]
סמיכה — בשעת
קריאה [illegible] א
ספר תורה — אר[illegible]
בשעת ברכה קלט יא
ספר תורה — גל[illegible]
בצבור [illegible]
ספר תורה — ר[illegible]
ב' פעמים [illegible]
ספר תורה — הכנת
מקום קלה יד
ספר תורה — חליצת
תפילין לידה כה יג
ספר תורה — חסרות
ויתרות קמג ד
ספר תורה — טלטול
בימים נוראים קלה יד
ספר תורה — שנמצא
טעות קמג ד
ספר תורה — שלא
נמצא בכפר קמג ג
ספר תורה — סילוק
מעל הבימה קמז ח
ספר תורה — תלייתה מ א
ס"ת ערום — אחיזה קמז א
עולה במקום חבירו
שהפסיק קמ א
עולה במקום כהן —
קריאה בשבת קלה יא
עולה לתורה — קריאה
עם הש"ץ קמא ב
עיר שכולה כהנים קלה יב
עלי' בשני ס"ת —
אדם אחד קמד ד
עליה לחירה — מי
שאינו יודע לקרות קלט ב
עליה לתורה — בין
גאולה לתפלה סו ד
עליה לתורה — מצד ימין
קמא ז
עלי' לתורה — באמצע
פסוקי דזמרה נא ד
עליה לתורה כמה
פעמים קמג ה
עליה לתורה —
באמצע ק"ש סו ד
עלי' לתורה —
קריאת התוכחה נג יט
עמודי הס"ת — נגיעה
בהם קמז א
עמידה — ליד הקורא קמא ד
עמידה בשעת אמירת
ברכו קמו ד
עמידה בשעת ברכת
ספר תורה קמו ד
עמידה בשעת קריאת
התורה קמו
ערום - ספר תורה קמז

עשרה — לקריאת התורה קמג א
עשרה — שיצאו מקצתם קמג א
עשרה פסוקים — לעיכובא קלז ד
עשרה פסוקים קריאת התורה — הטעם קלז א
פנים — היפוך בשעת ברכה קלט ד
פסוק — שדילג קלז ג
פסוקים — מנין שקורים קלז א
פסוקים — קרא פחות קלז ד
פסוקי מוסף — דילוג קלז ג
פרוכת — כלאים קמז א
פרנס על הצבור — עליה לתורה קלו א
פרנסים — ראויים למנוי קלו א
פרשה — סדור הקורא קלט א
פרשה — סיום לפניה קלח א
פרשה באמצע פסוק קלח א
פרשה של שני פסוקים קלח א
פרשת זכור ופרה — הקשבה קמו ב
פרשת זכור ופרה — קריאה לסומא קלט ג
פרשת ויחל — דילוג קמד א
פרשת עמלק — קריאה קלז א
פרשת פרה — דילוג קלז ה
פרשת פרה — שלא סיים קלז ה
צדקה — איסוף בשעת קריאת התורה צב י
קדיש — קודם קריאת התורה קלד ב
קול רם — ברכת התורה קלט ו
קורא בתורה — דקדוק קמב א
קורא בתורה — יחיד קמא ב
קורא בתורה — נשתתק קמ א
קורא בתורה — הראוי קלט ב
קטן — החזקת ספר תורה קמז ח
קטן — מתרגם קמה ב
קטן — קריאה בצבור רפב ג
קרואים לספר תורה — שבת ויו"ט קלו א
קרי וכתיב — בתורה קמא ח
קריאה — יציאה באמצע קמו א
קריאה — פסוקים שקרא ראשון קלז ו
קריאה בספר תורה כשרה קמג ד
קריאה בעל פה קמד א
קריאה לעולה — בשם קלט ג
קריאה בצבור — קטן רפב ג
קריאה בשם — עולה במקום כהן קלה יא
קריאה בשני ספרי תורה קמג ד
קריאה עם הש"ץ — בלחש קמא ב
קריאה בתורה — בלי דקדוק קמב ב
קריאת עשרה פסוקים — הטעם קלז א
קריאת השם — לעולה לתורה קלט ג
קריאת התורה — השלמה קלה ב
קריאת התורה מן החומש קמג ב
קריאת התורה — בלבוש צנוע נג יג
קריאת התורה — סומא נג יד
קריאת התורה — בעשרה נה ג
קריאת התורה — שני וחמישי קלה א
קריאת התורה שני וחמישי — זמנה קלה א
ראיית הכתב — הצבור קלד ב
ראשון הקרואים — כשאין כהן קלה ג
רקיקה ליד ס"ת קלט יא
שבת — סדר העולים שוש אשיש — הפטורה קלו א
שיור שלשה פסוקים קמד ב
שיחה — באמצע קריאת התורה קלח א
שיחה — משעה שנפתח ספר תורה קמו א
שלשה אנשים — ליד הס"ת קמא ד
שלשה ספרי תורה — אמירת קדיש קמז ח
שלשה פסוקים — קריאה קלז ב
שלשה קרואים — שני וחמישי קלה א
שם — קריאה לספר תורה קלט ג
שמחת תורה — כהן לוי לפי סדר קלה י
שמחת תורה — עלי' שלשה כהנים קלה י
שני אחים — עליה לתורה קמא ו
שני חומשים — השלמת הפרשה קלה ב
שני וחמישי — קריאת התורה קלה א
שני ספרי תורה — קריאה קמז ח
שני לויים — עליה זה אחר זה קלה ט
שני ספרי תורה — אמירת קדיש קמז ח
שני עולים — לאותה קריאה קלז ו
שני פסוקים — שקראו לאחד קלז ד
שני פסוקים סמוך לפרשה — התחלה קלח א
שנים מקרא ואחד תרגום — באמצע קריאת התורה קמו ב
ש"ץ — הגבהת ספר תורה קלד ב
ש"ץ כהן — קריאה לכהן אחר קלה יא
תיבה אחת — שחיסר קלז ג
תינוקות — לנשק הס"ת קמט א
תפירות שנקרעו קמג ד
תרגום הקריאה — בזמננו קמה ג

קריאת שמע ותפלה של ערבית וסדר הלילה

אכילה — קודם ערבית רלה ב
אכילה — אחר ק"ש
שעל המטה רלט א
אכילה קודם ק"ש פט ה
אמן — אחר השכיבנו רלו ד
אנשים שצריכים שימור רלט א
אשרי — אמירה
בלילה קח ב

ביטול תורה — העונש רלח א
בין הפרקים —
בערבית סו ה
ברוך ד' לעולם — הברכה רלו ב
ברכה — על ק"ש
שעל המטה רלט א
ברכו — אמירה בין
גאולה לתפלה רלו ב
ברכות קריאת שמע רלו א
ברכות ק"ש — הסדר ס ג
ברכת המעריב ערבים —
החתימה נט ב
ברכת המפיל רלט א
ברכת השכיבנו —
אחר עלות השחר רלה ד

דבור — אחר ק"ש
שעל המטה רלט א
דילוג — פסוק בק"ש סד ב
דקדוקים — בברכת המעריב
ערבים רלו א

הזכרה לק"ש — ע"י
חבירו רלה ב
הכרזת יעלה ויבא רלו ב
המעריב ערבים —
החתימה נט ב
המפיל — הברכה רלט א
המפיל — זמן אמירה רלט א
הנחת תפילין —
ערבית ל ה
הפסד רלו א
הפסק — בין גאולה
לתפלה רלו ב
הפסק — בין ק"ש
לשינה
הפסק — דברים
המותרים

הפסקה לק"ש — באמצע
אכילה רלה ב
הפסקה לתפלה —
באמצע אכילה רלה ב
השכיבנו — זמן
אמירה רלה ד

והוא רחום — אמירה רלו א
ועל הניסים — הכרזה רלו ב

זמן ק"ש של ערבית
נח ה; רלה א

חבר — להזכיר לק"ש רלה ב
חזרת הש"ץ —
בערבית רלז א
חלוק — אופן
הפשיטה רלט ב

יצאו מקצתם — תפלת
ערבית נה ג
יציאת מצרים —
הזכרה בלילה רלה א
יציאת מצרים — זמנה נח ו
יראו עינינו — עניית
אמן רטו א
ישן יחידי — בבית רלט א

לילה — הזכרת יציאת
מצרים רלה א
לימוד בלילה — השכר רלח א
לימוד הלילה —
זהירות רלח א
לימוד קודם קריאת
שמע רלה ב
לימוד קודם ק"ש —
הפסקה באמצע פט ו

מלאכה — קודם
קריאת שמע רלה ב
מעומד — ברוך ד'
לעולם רלו ב
משתין בפני המטה
רמא א

נדר — מנהג דבר טוב רלח ב
מפלת אפים — ערבית רלז א
מפלת ערבית קו א

סוף זמן קריאת שמע רלה ג

עונש — ביטול תורה
בלילה רלח א
עלות השחר — ק"ש
של ערבית רלה ד
עניית אמן — אחר
השכיבנו רלו ד
ערבית — הנחת
תפילין ל ה

פרשת יציאת מצרים
— זמנה נח ו
פשיטת חלוקו רלט ב
פשפוש במעשים —
קודם השינה רלט א

צבור שמקדים קריאת
שמע רלה א
צבור שמתחיל תפלת
ערבית רלו ג
צניעות — ראה ג ו
צניעות בלילה רמ א

קביעות לימוד תורה רלח ב
קריאת שמע של
ערבית — הזמן נח ה
קריאת שמע — סוף
הזמן רלה ג
קריאת שמע עם הצבור
— מבעוד יום רלה א
קריאת שמע שעל
המטה רלט א
קריאת שמע שעל
המטה — בשכיבה רלט א
קריאת שמע שעל
המטה — הנוסח רלט א
קריאת שמע שעל
המטה — לצאת י"ח רלה א
ק"ש בזמנה — אכילה
קודם רלה ב

רמ"ח תיבות — ק"ש
שעל המטה רלט א

שינה — קודם ק"ש
של ערבית רלה ב

שינה — השיעור רלח א
שינה ביום — ברכת המפיל רלט א
שינה יחידי — בבית רלט א
שיר המעלות — קודם ערבית רלז א
שכיבה — ראה א א
שכיבה — ראה סב ד
שכיבה על צידו רלט א
שלשה כוכבים —
לק"ש של ערבית רלה א
שמונה עשרה של ערבית — סוף זמנה רלה ד
שמירה ממזיקים — אנשים הזקוקים רלט א
ש"ץ — חזרה בתפלת ערבית רלז א
תפלה עם הצבור — מבעוד יום רלה א
תפלת מנחה — עם צבור מתפללי ערבית רלו ג
תפלת ערבית — ראה נג ט
תפלת ערבית — יצאו מקצתם נה ג
תפלת ערבית — ראה יח א
תפלת ערבית מבעוד יום — נפילת אפים רלז א
תפלת תשלומי מנחה — נפילת אפים רלז א

תפלת המנחה

אכילה — קודם מנחה רלב ב
אכילת פירות קודם מנחה רלב ג
אשרי — אמירה בלילה קח ב
אשרי — אמירה בצבור רלד א
דברים האסורים — קודם מנחה רלב ב
הפסקה — מדברים האסורים קודם מנחה רלב ב
התחלה — דברים האסורים קודם מנחה רלב ב
זמן תפלת מנחה רלג א
חזרת הש"ץ רלב א
חשבונות — קודם מנחה רלב ב
ידים — נטילה קודם מנחה רלג ב
ילד בחיקו — סמוך למנחה רלב ב
יציאה לדרך — קודם תפלת מנחה פט ג
לימוד — קודם מנחה רלב ב
לימוד בעשרה — אמירת קדיש רלד א
מים — לנטילת ידים רלג ב
מלאכת סחורה וחשבונות — קודם מנחה רלב ב
מנחה — ששכח להתפלל רלד ב
מנחה גדולה רלד א
מנחה גדולה ומנחה קטנה — ביאור רלד א
מרחץ — קודם מנחה רלב ב
נטילת ידים — קודם מוסף רלג ב
נטילת ידים — קודם מנחה רלג ב
סדר תפלת מנחה רלד א
סעודה — קודם מנחה רלב ב
סעודה גדולה וקטנה רלב ב
עלינו — אמירה במנחה קלב ב
עניית אמן — לתפלת הש"ץ רלב א
עשרה — באמירת אשרי רלד א
פירות — אכילה קודם מנחה רלב ג
פלג המנחה — הזמן רלג א
פרשת התמיד — קודם מנחה רלד א
קדיש תתקבל — זמן אמירה רלד א
קטורת — אמירה קלב ב; רלד א
קרבן תמיד — זמן הקרבה רלג א
שעות זמניות רלג א
שעות זמניות — אופן החישוב רלג א
שתוי יין — תפלת מנחה צט ג
שתייה קודם מנחה רלב ג
תספורת — קודם מנחה רלב ב
תספורת — בשני זוגין רלב ב
תפלת מנחה — הזמן רלג א
תפלת מנחה — הסדר רלד א
תפלת מנחה — סוף זמנה רלג א
תפלת מנחה — שתוי יין צט ג
תפלת מנחה — תשלומים רלד ב
תפלת ערבית — מספק קז א
תפלת רשות — ראוי לזה רלד א
תרתי דסתרי — תפלת מנחה וערבית רלג א
תשלומי תפלת מנחה רלד ב

תפלת הדרך

דיני וסדר תפלת הדרך

(א) היוצא לדרך אפילו רק עד פרסה צריך להתפלל תפלת הדרך. אבל אם הוא צריך לילך רק פחות מפרסה מתפלל בלא חתימה. אבל אם הוא מקום סכנה אפילו בפחות מפרסה צריך להתפלל בחתימה (סי׳ קי״ט): (ב) תיכף כשיוצא מעיבורה של עיר צריך להתפלל תפלה זו. ואם שכח מתפלל כ״ז שהוא בדרך ובלבד שלא הגיע עדיין תוך פרסה הסמוכה לעירו או לעיר שרוצה ללון בה דמשם ואילך יאמר אותה בלא חתימה: (ג) יש להסמיך תפלת הדרך לברכה אחרת כדי שתהא ברכה הסמוכה לחברתה. לכן כשיוצא בדרך בשחרית קודם התפלה כגון שהוא נחוץ, יש לומר ברכת השחר על הדרך ולהסמיך תפלת הדרך לברכת השחר, וביום יאכל איזה פרי ולהסמיך תפלת הדרך לברכת הפרי, או כשמטיל מים יסמוך אותה לברכת אשר יצר (שם):

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ שֶׁתּוֹלִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַצְעִידֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַדְרִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם. וְתַגִּיעֵנוּ לִמְחוֹז חֶפְצֵנוּ לְחַיִּים וּלְשִׂמְחָה וּלְשָׁלוֹם. (ואם חוזר באותו היום יאמר וְתַחֲזִירֵנוּ לְשָׁלוֹם) וְתַצִּילֵנוּ מִכַּף כָּל אוֹיֵב וְאוֹרֵב וּלְסִטִים וְחַיּוֹת רָעוֹת בַּדֶּרֶךְ, וּמִכָּל מִינֵי פֻּרְעָנִיּוֹת הַמִּתְרַגְּשׁוֹת וּבָאוֹת לָעוֹלָם וְתִשְׁלַח בְּרָכָה וְהַצְלָחָה בְּכָל מַעֲשֵׂה יָדֵינוּ. וְתִתְּנֵנוּ לְחֵן וּלְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים בְּעֵינֶיךָ וּבְעֵינֵי כָל רֹאֵינוּ. וְתִגְמְלֵינוּ חֲסָדִים טוֹבִים וְתִשְׁמַע קוֹל תַּחֲנוּנֵינוּ. כִּי אֵל שֹׁמֵעַ תְּפִלָּה וְתַחֲנוּן אָתָּה: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה:

ואומר ג״פ וַיַּעֲקֹב הָלַךְ לְדַרְכּוֹ וַיִּפְגְּעוּ בוֹ מַלְאֲכֵי אֱלֹהִים: וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב כַּאֲשֶׁר רָאָם מַחֲנֵה אֱלֹהִים זֶה וַיִּקְרָא שֵׁם הַמָּקוֹם הַהוּא מַחֲנָיִם:

יכוין בתיבת רא״ם ר״ת רפאל אוריאל מיכאל. וגבריאל נכלל בשם אלהים מדת הגבורה:

ואומר ל׳ פעמים לִישׁוּעָתְךָ קִוִּיתִי יְיָ, קִוִּיתִי יְיָ לִישׁוּעָתְךָ, יְיָ לִישׁוּעָתְךָ קִוִּיתִי:

ואומר ו׳ פעמים וִיהִי נֹעַם אֲדֹנָי אֱלֹהֵינוּ עָלֵינוּ, וּמַעֲשֵׂה יָדֵינוּ כּוֹנְנָה עָלֵינוּ, וּמַעֲשֵׂה יָדֵינוּ כּוֹנְנֵהוּ:

ואומר י׳ פעמים יְבָרֶכְךָ יְיָ וְיִשְׁמְרֶךָ: יָאֵר יְיָ פָּנָיו אֵלֶיךָ, וִיחֻנֶּךָּ: יִשָּׂא יְיָ פָּנָיו אֵלֶיךָ, וְיָשֵׂם לְךָ שָׁלוֹם:

ואומר ה׳ פעמים הַמַּלְאָךְ הַגּוֹאֵל אוֹתִי מִכָּל רָע, יְבָרֵךְ אֶת הַנְּעָרִים, וְיִקָּרֵא בָהֶם שְׁמִי וְשֵׁם אֲבוֹתַי, אַבְרָהָם וְיִצְחָק, וְיִדְגּוּ לָרוֹב בְּקֶרֶב הָאָרֶץ:

ואומר ג״פ וַיִּסְּעוּ וַיְהִי חִתַּת אֱלֹהִים עַל הֶעָרִים אֲשֶׁר סְבִיבוֹתֵיהֶם וְלֹא רָדְפוּ אַחֲרֵי בְּנֵי יַעֲקֹב: